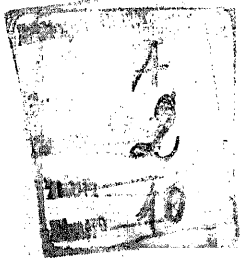

3-a-1-c

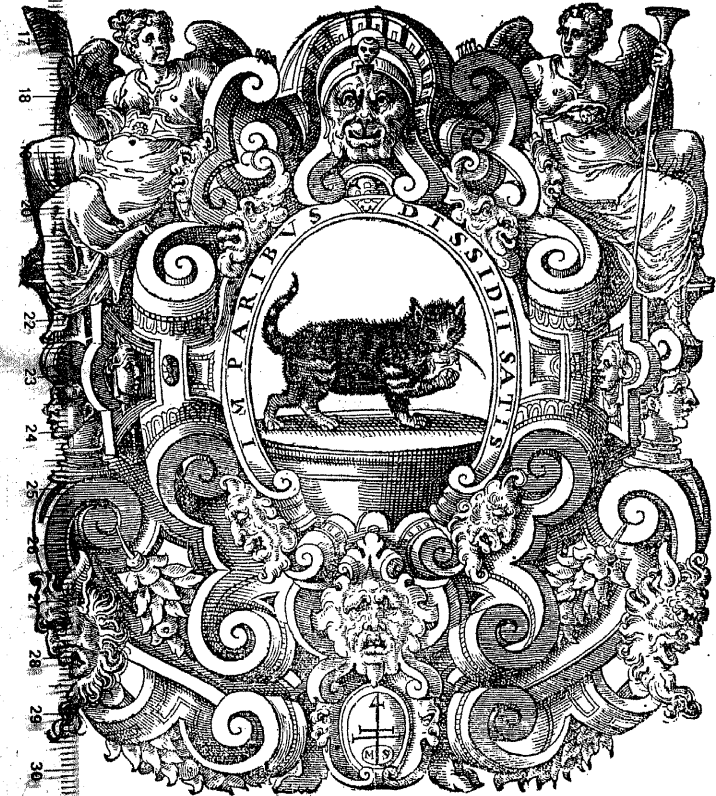

ALPHONSI
HOSTATI
HISPANI.

EPISCOPI AVLENSIS,
PHILOSOPHI, THEOLOGI,
Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon
linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi,
COMMENTARIA IN IUDICES, ET RUTH:

Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgata.
CVM INDICE COPIOSISSIMO.

AD PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum
Hispaniarum, & Indiarum Regem.

Por amision de los señores
Inquisidores corregidos
libro conforme al expugna
torio del año de 1532
en Granada 27 de Abril
1532. M. de medrano

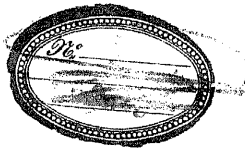

VINETIIS. M D XCVI.

Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Sessam, fratres.

7-10

Del Colegio de la Compañía de Gran. B. R. 1054

3-a-1-c

ALPHONSI TOSTATI HISPANI,

EPISCOPI ABULENSIS,
PHILOSOPHI, THEOLOGI,

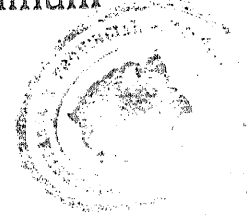
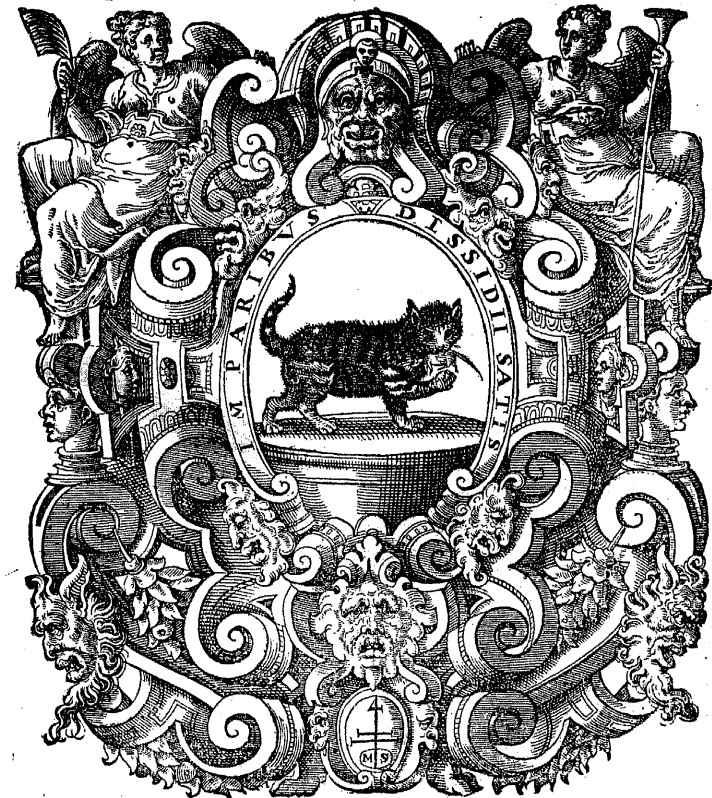
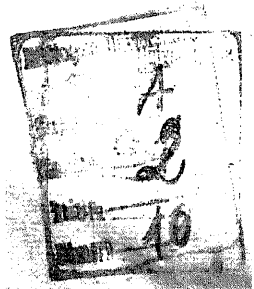
Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon
linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi,

COMMENTARIA IN IUDICES, ET RVTH:

Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgata.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

AD PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum
Hispaniarum, & Indiarum Regem.

*Por comision de los señores
Inquisidores corrigido este
libro conformed a expurga
torrio del año de 1632
en Granada 27 de Abril
1632. J. de medrano*

4-10

VENETIIS. M D X C V I.

Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Sefsam, fratres.

ALPHONSI
TOSTATI
Episcopi Abulensis

COMMENTARIORVM IN
LIBRVM IVDICVM

P R Æ F A T I O.

HUNC Librum, quem nos Latino sermone vrentes *librum Iudicum* appellamus, Hebræi patrio more *Sopher* appellât seu *Sopetim*: quod idem pœnitus, licet diuersa lingua, est. Hunc scriptores sacri feriem temporalium rerum considerantes Iosue libro subiunxerunt, quippe quia post illam hæc historia consecuta est. Vocatur autem liber Iudicum, quia de gestis Iudicum Israel in hoc libro historia cõtexta est. Hunc librum in auctoritate libro Iosue, & Regum equiparamus: quoniam in secundo ordine canonis, scilicet inter prophetales collocatur, & est secundus illorum, vt ait Ieronymus in Prologo Galeato.

De libri in scriptioe.

Quare vocetur liber iste Iudicum: & an debeat poni inter libros Sacræ Scripturæ. Quæst. I.

QVÆRET aliquis, quare vocatur Liber iste Iudicum. Respondendum, quòd populus Iudaicus eductus de Aegypto, & introductus in locum habitationis suæ non semper eundem modum regiminis, & principatus habuit. Quodam autem tempore per viros bonos regebatur, qui iudices appellati sunt, eo quòd iudicabant Israelitas ius reddentes in negociis eorum, ad eosque torus populus confluebat, quorù gesta, ne obliuionis caligine velarentur, sacra scriptura in vnum volumen compegit. Et quoniam tota narratio de viris illis iudicantibus est, nec interponuntur alia, nisi quæ sub horum iudicum tempore ab eis, vel ab aliis gesta sunt, rectè liber Iudicum appellatus est.

An liber Iudicum inter Sacræ Scripturæ libros poni debuerit. Quæst. II.

QVÆRETVR vterius, an Liber Iudicum debuerit poni inter libros sacrae scripturæ. Et primò videtur, quòd non, quia vt ait Apostolus 2. Timo. 3. omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendù, ad arguendù, ad corrigendù, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus fit homo Dei, & ad omne bonum instructus. Liber tamen Iudicum Alph. Tost. super Lib. Iudicum. A non

non est ad aliquid huiusmodi, eo quod puram historiam texit: ideo non debuit poni inter libros sacros. In contrarium videtur, quod debuerit poni inter sacras scripturas, quia liber iste a propheta conscriptus est. Quod patet, quia ponitur secundus in ordine librorum propheticalium, ut declarat Hieronimus in prologo Galeato: si tamen non fuisset aliquid utile, & sanctum, propheta non scripsisset illum. Nam propheta non est a propria voluntate, sed sicut Deus inspirat, ut patet 2. Pe. capit. 2. scilicet: Hoc primum scientes, quoniam omnis prophetiae scriptura propria voluntate non fit, non enim voluntate humana allata est aliquando propheta, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. Deus tamen non mouet supernaturaliter hominem, nisi ad aliquid, quod valde utile est: ergo liber iste debuit poni tanquam utilis inter libros sacrae scripturae. Item patet, quia Christus allegat interdum similes libros, scilicet libros Regum, qui sunt pure historiales, sicut liber iste, ut patet Mat. 12. scilicet: Non legistis, quod fecit Dauid, quando esuriuit, & qui cum illo erant: quomodo intravit in templum domini, & panes propositionis comedit, quos non licebat comedere, nisi solis sacerdotibus. Et istud habetur 1. Reg. 21. cap. ergo etiam liber Iudicum allegari potest a Christo tanquam eiusdem auctoritatis, vel similis: & consequenter poni debuit inter sacras scripturas. Respondendum, quod liber iste debuit poni inter sacras scripturas, quia utilitas eius multiplex est. Totius enim sacrae scripturae intentio est hominem per quaedam media conuenientia manuducendo perducere in vitam aeternam. Hoc autem fit in quantum homo Deo applicatur. Potest autem Deo applicari homo dupliciter, scilicet seruiendo, & amando. Seruiendo quidem, ut domino, & creatori. Amando autem, ut summum bonum. Homines autem Deo seruiunt laudando eum. Ideo intentio sacrae scripturae est inducere hominem ad laudandum Deum, & iste actus non est alienus, sed de conuenientissimis ad Dei cultum: nec aliquid Deus magis acceptat. Unde alma mater Ecclesia ministris suis, qui facti sunt, nullum aliud ministerium dedit, nisi Deum laudare. In veteri autem testamento potissima operatio sacerdotum, & Levitarum erat, semper manere in canticis diuinae laudis in varijs generibus musicorum organorum, ut patet 1. Paral. 25. Et licet sacrificia, & aliae caeremoniae fierent in sanctuario, nihil erat, quod magis Deo placeret, quam Laus. Sic patet Psal. 49: scilicet: Sacrificium laudis honorificabit me, & illic ostendam iter salutarium meorum. Unde tota intentio Dauid fuit Deum laudare, & omnes creaturas non solum rationales, sed etiam non sentientes ad Dei laudem conuocare: & de hoc solo librum Psalmorum edidit. Laus tamen est sermo explicitae magnitudinem: ideo debuerunt nobis aliqua magna de Deo proponi, per quae moueremur ad laudandum Deum: Haec autem sunt mirabilia Dei, & stupenda, quae frequenter Deus exercuit: ideo sacra scriptura curauit admiranda gesta Dei, vel omnia, vel plura stilo, memoriaeque mandare, ut habeat omnis aetas quid de Deo admirari possit, & ex hoc in laudes moueatur. Enarrantur autem in libro isto admiranda gesta Dei liberantis populum suum de manu hostium, pro quo ille Iudaicus populus Deum laudare debebat, nos quoque (quamquam ad nos immediate illa non pertinuerint) quia magnum ubique reperitur laudabile est. Et sicut Deus iussit, ut patres filiis, & nepotibus enarrarent magnalia Dei, ut sic per omnia saecula extenderetur nomen Dei, ut patet Exo. 13. & Deut. 6. ita scriptura firmius testimonium literis mandauit de Dei magnalibus, de quo nulli dubitare licet, & in aeternum permanens est. Amplius autem homines Deo adherent eum amando, quia qui diligit Deum, vnus spiritus est cum eo. 2. Corin. 6. cap. Deus autem, quamquam propter seipsum diligendus sit, & non propter ea, quae confert: quia tamen homo, qui animalis est, mouetur ad diligendum eum per bona, quae se cognoscit recepisse, voluit scriptura enarrare beneficia collata nobis a Deo. Hoc autem praecipue fuit in populo vetustissimo Hebraeorum, qui cum carnales essent, non mouebantur, nisi collatis actualiter beneficiis, vel facta promissione de conferendo: Ideo omnis exortatio huius testamenti promissionibus beneficiorum, & comminationibus poenarum procedit, ut patet Leui. 26. & Deuter. 28. Liber autem iste agit de plurimis misericordiis Dei erga populum Iudaicum, quae semper ab hostibus oppressam mirabiliter liberabat: ideo liber iste conuenienter inter sacras scripturas collocatus est. Amplius

Respondeo ad
quaesitum.

Dupliciter
homo ap-
plicatur Deo

Laus quid
sit.

Deus pro-
pter se ip-
sum est di-
ligendus.

plus non solum liber iste populo Iudaico conueniens erat, sed & nobis nimium confert: Nam ut ait Philosophus Ethicorum libro decimo, in Moralibus magis opera mouent, quam verba. Unde si quis delectationem in sermone detestetur, opere autem delectationes videatur appetere, huius sermo contemptibilis est. Cum igitur sacra scriptura instruxerit nos ad actus virtutum per libros legales, & doctrinales, qui in sola praerceptione, & prohibitione consistunt, quales sunt libri Moyfi: instruxit nos etiam exemplis sanctorum circa easdem virtutes. Ista praercepta de actionibus virtuosis posita fuisse constat, sed a nullo vnquam obseruata propter sui difficultatem: sicut multae politicae ordinatae sunt a Philosophis, quae a nullis vnquam gentibus obseruatae sunt, ut declarat Aristot. secundo Politicorum. Posuit igitur sacra scriptura libros historiales, in quibus declarat virtutes factorum virorum: & quomodo illi perfectius in quibusdam legem obseruauerint, quam ipsa lex iusserit. Et ista fuit causa, quare scriptura vtriusque testamenti posuit, tam libros historicos, quam libros doctrinales. Nam in veteri testamento libri Moyfi, & psalmi ad doctrinam pertinent virtutum: alij autem sunt, qui historiam temporum ad instructionem in virtutibus agunt. In nouo autem testamento libri Euangeliorum, & epistolarum legales, siue doctrinales sunt. Liber autem actuum Apostolorum historiam describit nascentis Ecclesiae: & quantis se tribulationibus obiecerint viri sancti, & qua sanctimonia in omnibus actionibus suis fulserint. Audeo enim dicere, quod licet libri doctrinales ad tollenda dubia aptiores, quam historici sint: libri tamen historici ad moralia vtiliores sunt, quia animos magis mouent facta quam verba, 10. Ethico. & sicut in doctrinalibus erudimur de omni genere virtutum, ita quoque in historicis, quia nullius virtutis genus est, in quo viri sancti se non exercuerint, sicut liber Iob ad patientiam excitat, & alij libri ad speciales virtutes. Amplius autem potissima causa historialium librorum est ad consolationem seruorum Dei, & ad longanimitatem, & patientiam, & ut aduersitatibus resistamus. Nam licet quidam Deum diligant, quia tamen teneri sunt, mouentur ab aduersitate: ideo scriptura exprimit quomodo viri sancti aequanimiter aduersa passi sunt. Alij autem, licet tolerant aduersa, quia tamen quotidie expectantes non experiuntur bona Dei, quae pro bonis operibus nobis largiturus est, refrigescunt, & retrocedunt: ideo scriptura posuit exempla sanctorum, qui magno tempore Deum sustinuerunt, nihil suscipientes de bono promisso, sic inducit Apostolus exemplum de Abraham, & de alijs, ad Hebr. vndecimo. Unde de hoc dat Apostolus sententiam generalem circa scripturam, dicens: Fratres quaecumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam, & consolationem scripturarum spem habeamus, id est per patientiam, quam scriptura asserit fuisse sanctorum patrum, nos consolemur in nostris aduersitatibus, sustinentes sicut illi sustinuerunt, & habeamus spem quamquam differatur expectatio. Consolantur autem viri boni, qui aliquid spirituale habent, cum ea, quae Deus nobis promittit, & quomodo viri sancti per multas aduersitates ad illa peruenerint, audiunt. Sic Apostolus 1. ad Thessa. capit. quarto, cum enarrat nobis euenturam vitam aeternam: & quomodo per mortem illuc perueniemus subiungit: itaque consolamini inuicem in verbis istis. Item libri historici in sacra scriptura (licet indirecte) ad id proficiunt, ad quod doctrinales, vel legales: & hoc dupliciter. Primo, quia non est aliquis liber tam historicus, qui interdum aliqua documenta ad agendum, vel intelligendum ponat. Secundo etiam, quia si non ponantur ibi aliqua praercepta viuendi, quia tamen narratur ibi ea, quae sancti viri egerint, & quae euitauerint: nobis innotescit quid sequi, aut fugere debeamus. Actio quippe illorum nobis viuendi norma esset debet. Sic enim in moralibus est, quoniam id iudicari debet bonum, quod viri iusti, & prudentes bonum iudicauerint, ut ait Aristoteles Ethicorum secundo, ponens medium virtutis, secundum quod sapiens determinabit: & vocantur sapientes non viri speculatiui, sed qui in agendis nimis instructi sunt. Sic etiam dicit Ethicorum libro sexto, quod dictis istorum seniorum siue probationibus tantum assentire debemus, sicut in mathematicis assentimus demonstrationibus. Tam liber ergo Iudicum, quam caeteri historici in sacra scriptura valde conuenientes fuerunt. Quia tamen in historicis multa falsa misceri solent ad laudandum, vel vituperandum, noluit scriptura aliquos accipere historiales libros, nisi, qui a prophetis conscripti sunt. Cum autem arguebatur, quod non deberet poni liber iste in canone

utilitas: li-
bri natus

Viriusque
testamenti
scriptura
quare tam
libros hi-
stóricos q̄
doctrina-
les posue-
rit.

Dictis sa-
pientu si-
ne proba-
tione assē-
tire debe-
mus.

ex auctoritate Apostoli: dicendum, q̄ liber iste non est inutilis in sacra scriptura, quin potius nimis prodest, & valet ad oīa, quæ nominavit Apostolus. Dixit enim, quod omnis sacra scriptura utilis est ad docendum & cetera. Et primo est utilis ad docendum: quia docere importat informationem per modum doctrinæ: Est autem doctrina interdum quantum ad ea, quæ intel ligibilia pure sunt, & non agibilia: interdum verò ad actiones: Vtrunq̄ accidit esse in libris historicis: quia sæpe, licet accidentaliter interponuntur aliqua documenta de rebus naturalibus, quæ ad ad actionem non pertinent: sicut in libro Iob, & in quibusdam aliis. Interdum autem ponuntur documenta moralia, cum introducuntur in ipsis historiis dicta sanctorum, & illa sunt nobis præcepta viuendi. Est etiam utilis ad arguendum, id est ad reprehendendum, & confutandum errorem malè opinantium, & peccatum malè operantium. Nā viri studiosi circa sanctam scripturam debent esse parati ad reddendum rationem de his, quæ credunt: & confutandum contraria opinantes: vt patet prima Pe. cap. 3. si Parati semper ad satisfactionem poscenti vos rationem reddere de ea, quæ in vobis est fide, & spe. Apostolus quoque 2. ad Corinth. 10. ait. Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Dei ad destructionem munitionum consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei. Liber autem iste est utilis ad hoc, quia per eum possumus interdum errantes arguere. Sic Samuel redargues Israelitas vsus est eis, quæ in hoc libro scripta sunt, vt patet primo Reg. 12. capi. scilicet. Nunc ergo erue nos de manu inimicorum: & seruiemus tibi. Et misit dominus Ierobaal, & Badan, & Barach, & Iephthe, & Samuel, & eruit vos de manu inimicorum vestrorum. Missio tamen illorum est historia libri huius. Ad corrigendum quoq; (vt ait Apostolus) valet iste liber, quia corrigere est mores peruersos ad rectitudinem perducere, non arguendo, sed informando: & istud est in hoc libro, quia cum exempla virorum sanctorum, quæ hic describuntur legerimus, possumus ad normam illorum deprauatos mores nostros, tanquam in speculo, componere: eo quod in sacra scriptura licitum est arguere ab exemplis: & est argumentum fortissimum. Sic enim arguit Christus Matt. 12. defendendo discipulos suos: Non legistis, quæ fecit Dauid, quando esuriuit? Nam introiuit in templum, & comedit panes propositionis: sed ex illo exemplo Christus arguit ad probandum licitum fuisse discipulis suis id, quod fecerant: ergo similiter licet nobis arguere ex aliis exemplis virorum sanctorum ad aliquid agendum, & vitandum. Ad erudiendum quoque in iustitiam utilis est iste liber. Eruditio enim proprie significat doctrinam moralem, scilicet ordinem in componendis actibus, quando aliquis formare illos vult, cum nondum boni, aut mali præcesserint. Et vocatur iustitia largè omnis virtus. Eruditur autem homo per sacram scripturam ad actus omnium virtutum. Et sic inducit Apostolus ad Hebræ. vndecimo, vbi arguit de fide, inducens quomodo per illam homines multum merentur, & ponit aliqua exempla huius libri, scilicet. Deficiet enim me tempus dicentem de Ge deone, Barac, & Samfone, Dauid, & prophetis. Hi tamen sunt, quorum historiae describuntur in hoc libro: conueniens ergo fuit poni librum hunc in canone sacre scripturæ.

Quod sacra scriptura sit ad docendum utilis.

Quod sacra scriptura ad arguendum conducit.

Quod sacra scriptura ad corrigendum sit utilis.

Quod sacra scriptura ad erudiendum in iustitia expediat.

An liber iste post librum Iosue poni debuit, & ante librum Regum. *Quest. III.*

QVÆRETUR vterius, an liber iste poni debuerit post librum Iosue, & ante librum Regum. Ad primum dicendum, q̄ debuit poni liber iste post librum Iosue, quia ordo historiae hoc exigit: nā immediatè, vel quasi post mortem Iosue secuti sunt Iudices. Vnde in principio libri huius dicitur: Post mortem Iosue consuluerunt filij Israel dñm, & inf. 2. ca. dicitur, q̄ post mortem Iosue coluerunt aliquanto tempore Israelitæ dñm. Post autem declinantibus eis ad idola dominus tradidit illos in manus hostium, qui oppræsserunt eos, & cum clamarent ad dominum, suscitauit eis iudices, qui liberarent eos. Ad secundum dicendum, quod conuenienter liber iste ponitur ante libros Regum, quia etiam ordo historiae hoc exigit. Nam expleto tempore iudicum, Reges ceperunt. Fuit quippe vltimus iudicum Samuel, vt patet primo Regum duodecimo, cum dicitur: Et misit dñs Ierobaal, Barac, Badan, Iephthe & Samuel, & eruit vos de manu hostium. Ipse tñ Samuel vixit primum Regem Israel, & imperauit simul cū eo, vt patet primo Reg.

Reg. cap. 10. & 11. Ergo nullus liber interponi debuit: quin potius in ipso primo lib. Reg. ponitur quædam pars libri Iudicum, quia ibi ponitur historia Eli, qui fuit iudex Israel 40. annis 1. Reg. 4. capi. Ponitur quoque historia Samuelis, qui etiam fuit iudex, vt supra declaratum est. Sed obicietur de libro Ruth, qui interponitur inter librum Iudicum, & Regum. Respondendum, quod non interponitur tanquam aliquis liber distinctus ab isto, & libro Regum, sed tanquam quædam pars libri huius: Vnde & per apocopen pars quædam decisa libri huius est, eo quod in diebus cuiusdam iudicis facta narratur historia, vt patet Ruth cap. 1.

Quis Librum hunc scripserit. *Quest. IIII.*

QVÆRETUR vterius, quis scripsit librum hunc. Respondetur, q̄ a principio liber iste non fuit vnicus, sed sicut hic de pluribus iudicibus agitur, ita plures historiae, & libelli conscripti sunt. Quilibet enim de iudicibus gesta sui temporis in commentarios rededit, vel p̄ aliū redigi fecit: postea aut cum in varios libellos dispersa gesta forent: aliquis de prophetis in vnum volumen coarctauit. Quis autem iste fuerit, dicunt quidam, quod fuit Esdras, alij Samuel, alij Ezechias: Scholastica autem historia dicit verisimilius esse, q̄ Ezechias hæc in vno volumine redegerit, qui libros Regum, & parabolas Salomonis in vnum collegit. Sed hoc non multum stat, quia Ezechias non potuit hæc colligere: cū multa descripta sunt in 4. lib. Regum, quæ post mortem eius gesta sunt. Dicendum aut, q̄ non stat de collectore huius libri quis fuerit. Constat at, q̄ non fuit aliquis ante Samuel. Quod patet, quia aliqua narratur hic, quæ facta sunt viuente Samuelæ, vt patet inf. 18. cū dicitur, q̄ idolum Michæ mansit semper in tribu Dan, quandiu mansit tabernaculum domini in Silo, & tamen Samuel erat iam iuuenis, quando tabernaculum motum est de Silo. f. mortuo Eli sacerdote. & in ipso tabernaculo Silo ministrabat Samuel corā Eli sacerdote 1. Re. 3. c. Ergo nō fuit liber iste factus ante Samuel: sed oportet, q̄ scriptus fuerit a Samuele, vel ab aliquo post: Communiter autem tenetur, quod Samuel illum scripsisset, & hoc rationabiliter dictum est.

Quare Pentateuchus Moyfi non vocetur liber Iudicum. *Quest. V.*

QVÆRETUR vterius, quare pentateuchus Moyfi non vocatur liber Iudicum, vel Iudicis, quia ibi de Moyse agitur, qui iudex erat Israelitarum. Ipse enim populum iudicabat diffiniendo causas plusquam aliquis de posterioribus iudicibus. Nam sedebat audiendo causas populi de mane, vsque ad vespereum: & totus populus conueniebat ad audiendum eum. Exod. decimo octauo, & Deuteronom. primo. Et quamquam postea Iethro corrigente politiam Iudæorum Moyfes constituerit multos iudices: tamen ipse semper iudicabat in negociis magnis, Exod. decimo octauo. Respondendum, quod libri Moyfi non vocantur libri Iudicum propter duo: primo, quia non vocatur liber Iudicum, qui ab aliquo iudice conscriptus est, sed cuius materia est historia alicuius iudicis enarrare. De Moyse autem quamquam confiteremur eum esse iudicem: tamen libri sui non vocarentur libri Iudicis, quia non tractant aliquam historiam eius, sed solum ab eo conscripti sunt. Et quia tota contentia eorum est de legibus a Deo datis, præter modicum, quod est de historia populi Dei, vocantur libri legales. Secundo non vocantur libri Iudicum, vel Iudicis, quia Moyfes non erat iudex, quia regebat populum non vt iudex a populo assumptus, sed vt missus a Deo: Maior autem potestas erat Moyfi quam Iudicum: nam Moyfes erat rector Israelitarum, etiam si ipsi nolent: eo quod erat institutus a Deo, & erat perpetuus, Iudices autem voluntate populi præerant tanto tempore, quanto populus diffiniuisset. Secundo, quia potestas Moyfi erat ampla nimis, scilicet tã in spiritualibus, quam in temporalibus. Nam in spiritualibus ipse solus præerat populo, docendo eos ceremonias legis, & consulendo dñm pro illis. Sic enim dixit Iethro ad Moysem: Esto tu in his, quæ ad Deum pertinent, ostendatq; caeremonias populo, & ritum colendi, viamque, per quã ingredi debeât, & opus qd̄ facere debeant. Exo. 18. c. In temporalibus quoq; habebat Moyfes iurisdictionem,

Moyfi potestas ampla erat.

& maximã quidem : nam à principio ipse solus exercebat totam iurisdictionẽ, post verò cõsilio Iethro quãdam partem eius commisit aliis iudicibus. s. in paruis causis, retinendo sibi ciuiles, & arduas. Sic patet eo. cap. Quidquid autem maius fuerit referant ad se ipsi verò tantummodo minora iudicantes : & postea sic faciebant. Nã ibi concluditur, quòd isti iudices constituti consilio Iethro iudicabant populum omni tempore, quidquid autem maius erat, referebant ad Moysem, ipsi faciliora tantummodo iudicantes. Iudices autẽ, de quibus hic agitur, non habebant aliquam potestatem spiritualem, in ciuilibus quoque solum illam iurisdictionem habebant, quæ consensu populi deferebatur in eos : ideo Moyses non debuit vocari iudex.

An liber Iosue debet vocari Iudicum liber. *Quest. VI.*

QVÆRETUR vltèrius, an liber Iosue debeat vocari liber Iudicum. Et videtur q̄ sic, quia ipse iudicauit Israel post mortem Moyfi semper quandiu vixit. Respondendum, q̄ Iosue non fuit iudex, ideo liber eius non vocatur liber Iudicum: differt autẽ Iosue a Iudicibus multipliciter. Primò ex institutione in principẽ. Nam iudices instituebantur a populo, vt iudicarent: Iosue autẽ à Deo sine petitione populi, sed proprio motu institutus est, vt patet Nu. 27. Differt etiã ex magnitudine potestatis: quia Iosue accepit potestatem a Deo amplissimã super Israel sicut Moyses. Nã licet nõ haberet potestatem in spiritualibus, cū esset merè, laicus, de tribu. i. Ephraim, iussit tñ Deus, q̄ totus Israel, & ipsi sacerdotes mouerentur ad imperiũ suum, vt patet Nu. 27. Dedit quoq; Deus illi, si aliqui super aliquo dubitaret, socium, per quẽ consuleret dñm ad inueniendum responsum in dubio. i. Eleazarum summũ sacerdotem: eo. cap. & cū magna solennitate institutus est in principem per impositionem manuum Moyfi: & lecto coram toto populo mandato Dei, eo. ca. Vnde quandiu iste viueret non poterat populus auferre ei iurisdictionem: quia nõ acceperat illã ab hoĩe, sed a Deo: Iudices verò, quia solo populi consensu iuridictio in eis prorogabatur, tandiu illam tenerent, quandiu populus vellet. Vnde magis isti per modum consilij, & prudentiã quã iurisdictionis agebant. Item differt Iosue a iudicibus ex causã institutionis in principem: quia ipse institutus est, vt introduceret Israelitas in terram Chanaan, & acquireret eam de manu hostiũ, & diuideret eam postea Israelitis sorte, vt patet Deutero. 31. capi. Iudices autem non assumpti fuerunt ad hoc, sed ad liberandum Israelitas de manu tribulantium. Nam aliquando peccantibus Israelitis Deus tradebat eos in manus hostium, & cū clamarent, suscitabat eis iudices, qui liberarent eos, vt patet in fra. 2. cap. Sed aliquis dicet, quòd tanta debuit esse potestas Iudicũ, sicut Iosue: quia sicut Iosue a Deo institutus est princeps, ita quoque iudices a Deo mittebantur. Nam dicitur de quolibet iudice, quòd suscitauit Deus Saluatorem talem, vel talem, in fra. 3. & 4. cap. Respondendum est, quòd maior debuit esse potestas Iosue: quia licet vtrorumque potestas aequaliter a Deo esset, non tamen æqualiter. Nam potestas Iosue fuit directè a Deo: eo quòd ipse expressè iussit, quòd viuentẽ Moyse constitueretur in principem: & constitutus est. Dixitque, quòd Moyses daret ei partem gloriã, & subiecit totum Israel potestati eius tã populũ, quam sacerdotes, vt patet Num. 27. In iudicibus autem non fuit sic, quia Deus non iussit de aliquo iudice, q̄ sumeretur in iudicem, sed populus sola voluntate sumebat eũ. Dicitur tñ q̄ Deus suscitabat illum: eo q̄ Deus compatiens angustiã Hebræorum, dabat alicui viro prudentiam, & animositatem, atque virtutem, vt ille posset eripere populum de manu hostium: incipiebatque ille aliquid agere contra hostes, quasi propria auctoritate, quẽ Israelitæ videntes prospere agere, putabant per manus illius posse liberari: ideo sumebant eum in iudicem. Non ergo tantam potestatem fortiri debebat aliquis horum, quantam ille, qui expressè a Deo instituebatur.

An liber Regum vocari debeat Iudicum: & in quo reges differebant a Iudicibus.

Quest. VII.

QVÆRETUR vltèrius, an liber Regum debeat vocari liber Iudicum. Aliquis dicet, quòd non, quia illi erant reges: & non iudices. Sed ad hoc dicitur, quòd forte isti in solo no-

lo nomine differunt: in re autem nulla diuersitas est, scilicet in potestate, & iurisdictione: ideo liber ille poterat liber Iudicum appellari. Respondendum, quòd liber Iudicum non debuit vocari liber Regum: nec liber Regum liber Iudicum, quia isti nimis differunt. Est autẽ differentia istorum in potestate, & iurisdictione. Amplissima enim potestas erat regum. Nam Iudices solum agebant, vt agentes ex consilio, & populus obediebat eis, quasi ex libertate, cū videret, quòd recta præciperent atque consulerent: Reges autem vtebantur potestate. Vnde Iudices non vocabantur domini Israel, nec aliquorum de Israel: sed solum ad iudicandum constituti: ita vt haberent iurisdictionem, sed non dominium. Reges autem domini erant: nam vocabantur domini Israelitarum secundum consuetudinem aliarum gentium. Item Iudices non suscipiebant tributa, nec faciebant alias impositiones super populum, solum viuẽtes de rebus suis sicut personæ priuatæ. Reges autem imponebant tributa, & multos modos collectarum. Vnde primus rex, scilicet Saul, quamquam bonus esset a principio, tamen omnes Israelitas sibi tributarios effecerat. Sic patet primo Regum 17. Vbi cū Dauid interrogaret, quid daretur viro pugnanti contra Goliath, responsum est, quasi pro magno beneficio, quòd faceret rex domum eius liberam a tributis in Israel, & daret ei filiam suam. Ceteri quoque reges postea tributa imposuerunt. Nam Dauid habuit collectores tributorum in singulis locis Israel, qui vocantur præpositi thesaurorum per singula loca: vt patet primo Paralipo. 26. cap. Salomon etiam constituerat Aduram super tributa regni, infra tertio libro, cap. 4. & 12. Ceteri quoque reges sic tributa accepturi erant, vt patet in assumptione Roboam filij Salomonis: nam petiuit populus, quòd minueret aliquid de tributis, quæ imposuerat pater suus, vt patet præallegato cap. & sic volebant viuere sub tributo, & seruire, dum tamen non grauarentur nimis. Item dominium regum super populum patet, quia quando Iudices erant in Israel, Deus dñabatur Israelitis, & nullus hominum dominus erat: deinde incipiẽtibus regibus non fuit Deus dominus, sed reges isti, vt patet primo Regum octauo capi. scilicet. Audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur: non enim te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos. Et sic videtur, quòd antequam acciperentur reges in Israel, Deus erat rex, & dominus: assumpto autem rege priuatus est Deus potestate regnatiua, & dominio, quantum fuit ad intentionem Israelitarum. Sic etiam patet 1. Reg. 12. cap. scilicet: Videntes, quòd Naas rex filiorum Ammon venisset aduersum vos, dixistis mihi, nequaquam, sed rex imperabit nobis, cū dominus Deus vester regnaret in vobis. Videtur ergo, quòd maior valde erat potestas regum, & dominium super Israel, quàm potestas iudicum, cū tempore iudicum dicitur Deus regnasse super Israel, & non tempore regum. Item patet, quòd iudices non dominarentur inter Israelitas, sed solum præessent iurisdictioni. Nam cū Gedeon liberasset populum de manu fortissimorum hostium, Israelitæ volentes ei benefacere pro hoc, volebant eum constituere dominum super se, & dixerunt: Dominare nostri tu, & filius tuus, & filius filij tui: quia liberaisti nos de manu Madian. Quibus ille ait: non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur dominus. Ex quo apparet, q̄ nec populus intelligebat iudices esse dominos, nec ipsi hoc arbitrabantur: alioquin non dixisset totus Israel: Dominare nostri & ceteri. quia iam erat iudex, & erat nouiter constituendus in iudicẽ. Etiam ipse non dixisset: Non dominabor in vobis, sed dominabitur dominus, quia post hoc fuit iudex quadraginta annis, vt patet eo. cap. s. infra 8. Ergo quamquã esset iudex, non putabat se esse dominum. Item ad rationem propriè dominij requirebatur, quòd non solum aliquis præesset alicui genti: sed etiam quòd ius præsidendi transmittere posset ad posteros: hoc autem non poterant iudices, quia non veniebant per successionem, sed per solam electionem populi, ideo nunquam filius alicuius iudicis factus est iudex, præter Abimelech filium Gedeonis, qui per seditionem, & violentiam quandam rex constitutus est, vt patet inf. 9. c. Regibus autẽ ius erat relinquere filium successorẽ in principatu, sicut solitum erat apud oēs gentes. Hunc principatũ transferre volebant Israelitæ in Gedeonem, cū dixerunt ei: Dominare nostri tu, & filius tuus, & filius filij tui: infra 8. i. oēs de progenie tua dominantur nostri: sed ipse non acceptauit hoc. Item bene intellexi populus Israel istam diuersitatem potestatis, quando

Alph. Tost. in Lib. Iudicum.

A 4 petiuit

Iosue a iudicibus differt multipliciter.

In quo reges differunt a iudicibus.

Quid regitur ad esse dñm.

In Librum Iudicum.

petiuit reges. Nam habebat prius Iudices: & non contentus hoc genere principatus, tanquam existens sine capite, & domino, qui haberet specialem curam de illis, sicut de rebus suis, petiuit regem dicens: Constitue nobis regem, ut iudices nos, sicut vniuersæ nationes habent: primo Reg. 8. cap. Item Deus voluit facere magnam differentiam inter potestatem regiam, & iudicum. Nam ut cõpesceret Israelitas a petitione stulta regis, iussit Samueli, ut exponeret populo magna iura regis: eodẽ ca. f. Hoc erit ius Regis, qui imperaturus est vobis: filios vestros tollet, & p̄net in curribus: & faciet sibi equites, & præcursores quadrigarum suarum: & cõstituet sibi tribunos, & centuriones, aratores agrorum suorum, & messorum segetum & cæt. Si tamen ista fuissent iura Iudicum præcedentium, non fecisset Deus illa exprimi ad terrorem Hæbreorum, ne regem peterent: ergo videtur, q̄ iudices nulla istorum habebant. Item reges vngebantur oleo sancto, ad signandum plenitudinẽ potestatis, ut patet de Saule primo rege Israel. 1. Reg. 10. cap. De Dauid etiam 1. Reg. 16. & 2. lib. cap. 2. & 5. De Salomone patet 3. Reg. ca. 1. & sic fiebat de alijs regibus, & imponebant sibi diademata regia, ut patet de Saule 2. Reg. cap. 1. Cum adolescens Amalecita attulit ad Dauid de bello diadema Saulis, & Armillam: nullus autem Iudicum vnctus est, nec diadema habuit præter Abimelec filiũ Gedeonis, qui vsurpauit sibi regalem principatum sup̄ viros Sichem. infra nono capi. Multum ergo differunt reges, & iudices, & consequenter non debuit liber Iudicum vocari liber Reg. nec è cõtrario.

Quot fuerunt Iudices in Israel, & de quibus tribubus, & quibus temporibus. Quest. VIII.

QVÆRETUR vterius, quot fuerunt iudices Israel. Respondendum, quod accipientes potestatem, fuerunt iudices 16. de quorum 14. habetur in hoc libro historia: de alijs autem duobus habetur in 1. Reg. Primus autẽ oĩum iudicum fuit Hothoniel frater Caleb de tribu Iuda, qui factus est iudex, ut liberaret Israel de manu Cusamrafatahin regis Mesopotamiæ, ut patet infra 3. Secundus iudex fuit Aod de tribu Benjamin, & vocatur filius Iemini. Iste liberauit Israel de manu regis Moab, infra ca. 3. Fuit tertius iudex Sangar filius Anath, qui contra Philisthinos pugnavit, & occidit sexcentos viros vomere. infra cap. 4. Fuit quartus iudex Barac filius Abinoem, de tribu Nephthali, de vrbe Cedes, qui pugnavit cõtra Sisarã principẽ militiae Iabin regis Asor: infra 4. ca. Quintus iudex fuit Debhora prophetissa vxor Iapidoth, ad quam totus Israel conueniebat ad audiendum iudicium, & sedebat sub quadam palma in monte Ephraim, inter Rama & Bethel: infra 4. cap. Sed isti duo iudices pro eodem computantur. Sextus iudex fuit Gedeo de tribu Manasse, qui magnifico bello liberauit Israel de manu Madianitarum: infra 6. & 7. & 8. Septimus iudex fuit Abimelec filius Gedeonis de tribu Manasse, qui per seditiones non solũ iudex, sed etiam rex factus est: sed quia iniquus erat, celeri morte correptus est, nec inter ceteros reges nomen meruit: ut patet infra 9. cap. Octauus iudex fuit Thola de tribu Issachar, cuius facta nulla leguntur. De hoc infra 10. capi. Nonus iudex fuit Iair Galaadites de tribu Manasse. Hic fuit potens nimis habens 30. filios principes 30. Ciuitatum: de hoc infra 10. Decimus iudex fuit Iephte Galaadites de tribu Manasse, qui pugnas egit contra Amonitas: de quo infra 11. Vndecimus iudex fuit Abesfan de tribu Iuda de vrbe Bethlehem, cuius gesta nulla leguntur: de hoc infra 12. capit. Duodecimus iudex fuit Ahialon de tribu Zabulon, cuius nulla gesta leguntur: infra 12. Tertiusdecimus iudex fuit Abdon de tribu Ephraim, & huius quoq; nihil magnificũ legitur: infra c. 12. Quartusdecimus fuit Samson de tribu Dan, qui pugnavit contra Philisthinos: infra cap. 13. vsque ad 17. De his autem solis iudicibus res gestæ narrantur in hoc libro: alij duo tamen fuerunt. Quintusdecimus namque fuit Eli de tribu Leui de sacerdotibus familiae Ithamar. De gestis autem tempore huius habetur 1. Reg. a capi. 1. vsque ad 5. Sextusdecimus iudex fuit Samuel de tribu Leui de familia Caathitarum, qui suscepit principatum post Eli. Gesta quoque huius habentur primo Regum a primo capitulo vsque ad nonum. Iste fuit vltimus iudicum: cui viuenti duo filij eius subministrabant gerentes vicem eius: posuitque eos iudices in Bersa-

bae,

Præfatio:

5

bae, ut patet primo Regum octauo, huius tempore vnctus fuit in regem Saul primus rex Israel: & sic cessauerunt tempora iudicum.

Quanto tempore durauit Iudicum principatus. Quest. IX.

QVÆRETUR vterius, quanto tempore durauit principatus Iudicum. Respondendum, quod in enarratione temporum Iudicum magna varietas sub apparet, eo quod numeri replicantur in multis, & non apparet, an quilibet numerus superaddendus sit in alium vel iam in aliud numeratus sit; diceremus quoque maiorem annorum numerum esse, nisi nos vrgeret id, quod habetur tertio Regum cap. 6. scilicet, quod anno quadringentesimo octogesimo ab exitu de Ægypto anno quarto regni Salomonis fundatum est templum, ideo tempora deserti, Iosue, & Iudicum, & Regum præcedentium vsque ad Salomonis quartum annum debemus reducere ad annos 480. de quibus correspondent Iudicibus anni quasi 380. computando tempora eorum a morte Iosue, a primo iudice Hothoniel, vsque ad principium regni Saulis, in quo finitus est annus 20. principatus Samuelis, qui fuit vltimus in Iudicibus. Sciendum tamen, quod iudices non præerant continuẽ Israelitis, ita quod mortuo vno, illico succederet alius, sed cum moreretur vnus, si Israelitæ erant in bona dispositione extra potestatem hostium, non curabant eligere Iudicem, sed manebant, quousque exigentibus peccatis suis premebantur ab hostibus: & tunc accipiebant Iudicem, qui liberaret eos. Torum tamen tempus illud medium, quod manebat sine Iudicibus, computatur sub Iudicibus sequentibus: ut si moriente aliquo iudice, terra mansit sine iudice 20. annis, deinde iudex assumptus iudicauit 20. annis, dicit scriptura de isto, quod iudicauit quadraginta annis: & sic nulla tempora intermittuntur. Quod satis constat: quia enarrando annos iudicum, & deserti, & regum, qui fuerunt vsque ad Salomonem, inueniuntur tot anni, & plures, quàm ponuntur 3. Reg. 6. ca. fuisse ab exitu de Ægypto vsque ad tempus illud. Aliqui autem falluntur nimis in computando, quia computant omnes annos, quos reperiunt in libro isto tanquam distinctos, ut cum dicitur infra 3. quod rex Mesopotamiæ afflixit Israelitas 8. annis: & postea suscitauit Deus saluatorem Hothoniel: & quieuit terra quadraginta annis. Volunt enim computare 40. annos sub Hothoniele: sed 8. quibus oppressus est Israel ab rege Mesopotamiæ, non computant in 40. annis Hothonielis. Sic etiam dicitur, quod mortuo Hothoniele oppressi sunt Israelitæ 18. annis a rege Moab, & postea suscitatus est saluator nomine Aod, & quieuit terra 80. annis. Vnde non computant 18. priores annos sub 80. & hoc modo sunt 20. anni sine iudice, quibus rex Iabin oppressit Israel, ut patet infra 4. etiam ponuntur quadraginta sine iudice inter Abdon, & Samson: infra 13. Si tamen nos distinxerimus annos istos ab annis, quibus dicuntur iudicasse iudices, non solũ reperientur inter exitum de Ægypto, & ædificationem templi Salomonis anni 480. ut habetur 3. Reg. 6. cap. sed erunt circiter 600. Non ergo sunt computandi alij anni, nisi illi, quibus dicuntur iudicasse iudices. De quibus primus, scilicet Hothoniel iudicauit annis 40. computando tempus præcedens, quo Israelitæ fuerunt sine iudice a morte Iosue vsque ad mortem Hothonielis: licet etiam aliqui velint comprehendere annos, quibus præfuit Iosue sub illis quadraginta annis. Secundus Iudex præfuit annis octuaginta, computando in eis annos 18. quibus oppressi fuerunt Israelitæ a rege Moab: infra 3. cap. Iudex tertius, scilicet Samgar, & quartus, scilicet Barac, & quintus, scilicet Debhora præfuerunt annis 40. de quibus infra quinto, computando viginti annos in Samgar, & Barac, quibus oppressit rex Iabin Israelitas, infra 4. Sextus iudex, scilicet Gedeon præfuit 40. annis: infra 8. computando in eis totũ tempus, quo Israelitæ oppressi sunt a Madianitis, non habentes Iudicem: infra 6. capi. Septimus iudex, scilicet Abimelec tribus annis præfuit: & inter eum & Gedeonẽ non intercidit aliquod tempus: nã mortuo patre suo illico petiit a viris Sichem, quod facerent eum principem, & fecerunt, ut patet infra 9. cap. Octauus, scilicet Thola præfuit annis 23. & inter eum & Abimelec non viderur intercidisse aliquod tempus. De hoc infra 10. Nonus, scilicet Iair præfuit annis 22. & tempus suum videtur

Numerus
annorũ in
Iudicibus
Israel 630.

detur continuatum cum tempore Thola: infra 10. cap. Decimus iudex, scilicet Iephte præfuit annis sex: infra 12. & manent inter eum & Iair anni 18. quibus oppressus est Israel ab hostibus, qui non possunt reduci ad annos Iephte: ad quos autem reduci debeant, infra 10. ca. declarabitur. Undecimus iudex fuit Abefan iudicās annis 7. infra 12. Duodecimus iudex Abiālon imperans annis 10. eodem cap. Tertiusdecimus iudex Abdon imperans annis 8. eodē ca. inter istos tres iudices non videtur intercidiſſe tempus aliquod medium sine iudice. Quartusdecimus, scilicet, Samſon iudicauit annis 20. infra 16. inter Samſon tamen & Abdon manent anni 40. qui videntur sine iudice: & non possent reduci ad tempora Samſonis. Quomodo autem reducantur infra 12. declarabitur. Quintusdecimus fuit Eli, iudicans annis 40. vt patet 1. Reg. 4. ca. In his 40. intelliguntur cōprehenſa omnia tempora, quæ fluxerunt sine iudice inter Samſon & Eli: & hoc tempore affirmatur a plurimis accidisse historiā Ruth. Sextusdecimus, s. Samuel imperauit annis 20. sub quibus computatur tempus, quod inter imperiū suum & mortem Eli accidit, & sic perueniet summa annorum conformis, quasi ad 380. Reliqui autem anni, qui defunt de 480. sunt, qui fluxerunt ab exitu de Aegypto, vsque ad tempora Iudicum: & a principio regni Saulis, vsque ad Salomonem.

Quare Iudices inter Israelitas sunt constituti: & cur non potius aliud genus maioris principatus.
Quæst. X.

QVÆRETVR vltorius, quare iudices inter Israelitas constituti sunt. Respondendum, quod Deus volebat habere populum Israel nimis familiare sibi, ita quod ipse solus videretur dominus, & rector illius, & ob hoc a principio Moyſen instituit, vt principem illius, vt erudiret Israelitas in lege Dei, & medius esset inter Deum & populum, sicut ipse dicit Deu. 5. Mortuo autē Moyſe, quamquam populus in lege formatus esset, tamen indigebat introduci in terram, quam possessurus erat. Ideo dominus instituit principem, qui pugnaret contra hostes, & acquireret terram de manu illorum, diuideretq; illam inter Israelitas: & hoc non poterat fieri sine principe, ad quod magnam potestatem tribuit Iosue. Hoc autē mortuo Israelitæ possidebant terram suā securē, ideo nullo principe indigebant. Nec valet si dicas, q̄ indigebant principe ad defendendum eos ab hostibus, & tuendum terram. Nam si Israelitæ vellent manere in cultu Dei, nullus hostis auderet insurgere contra eos: eo q̄ Deus incuriebat timorem mentibus hostium, & non audebant insurgere: sicut fuit de Chanaanais, qui volebant persequi Iacob: & Deus incussit timorē super eos, & non ausi sunt persequi recedentes: vt patet Gen. 37. imō faceret Deus, q̄ nullus de hostibus desideraret insurgere contra Iudæos. Sic enim faciebat Deus quolibet anno in terra Chanaan, q̄ omnes ascendebant viri ad locum sanctuarij, & nullus omnino manebat in urbibus ad custodiendum eas: & hoc sciebant hostes, tñ non audebant, nec volebant venire ad occupandum loca eorū. Sic patet Exo. 34. cap. Cū enim tulero gentes a facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus insidiabitur terræ tuæ, ascendente te & apparente ter in anno in cōspectu domini. Hoc namq; ex tempooribus Iudicum apparet, quia licet Israelitæ non haberent iudices, hostes nō inqueiebant eos, quousque peccabant: & tūc mittebat Deus super illos aliquos affligentes, vt patet infra 2. cap. Si ergo voluissent obseruare legē, nunquam indignissent aliquo dño, & protectore: sed solus Deus esset rex, & dñs illorum: & tanto specialius Deo subiecti essent, quanto magis a potestate temporalis subiectionis liberi forent. sic enim patet 1. Reg. 8. cū dñs dixit, q̄ Israelitæ abiecerunt eum, ne regnaret super illos, quando petiuerunt regem. Ex quo apparet, q̄ prius ipse regnabat, cū non haberent temporalem regem. Illo autem habito, Deus nō poterat esse specialiter rex, & dominus illorum. Sic patet etiam 1. Reg. 12. cū dixit Samuel: Videntes, q̄ Naas rex filiorum Ammon venisset aduersum vos, dixistis: nequaquam, sed rex imperabit nobis, cū dñs Deus vester regnaret in vobis. Hoc autē modo volebat Deus, q̄ mansissent semper Israelitæ. s. nullum habētes dñm, sed ipsum solū: quia tñ peccauerunt conuertendo se ad idola, Deus tradidit eos in manus Gentium, & tunc indigebant aliquo liberatore.

Sufci-

Suscipiebat autē tunc Deus aliquos liberatores inter eos, & isti vocabantur Iudices, qui & dominabantur super populum: & erat tunc populus habens Deum specialiter in dñm, intantum quod vsque ad tempus Regum dicitur dñs regnare super Israel, vt patet 1. Reg. 12. ca. Si autē dñs dedisset Iudæis hoc tempore alterū genus principatus, nō fuissent sibi ita directi, & immediatē subiecti. Iō non dedit alios principes, nec et istos dedisset, nisi populus declinans ad vitia indignisset illis.

Quomodo Israelitæ hoc tempore aliquando habebant iudices, & aliquando non: & quomodo Debhora cum esset fœmina fuit iudex inter ceteros. Quæst. XI.

QVÆRETVR vltorius, quō Israelitæ hoc tempore aliquando habebant iudices, & aliquando non: quia hoc modo videbatur inconueniēter ordinata politia eorum, cū nemo esset, qui posset in causis quotidie emergentibus ius reddere. in qualibet tñ politia id, quod maxime est necessariū, est iudex, siue distributiuis iustitiæ. Vnde Arist. Polit. 3. in prin. dicit, in politis necessariū esse iudicem sicut panē. Respondēdū, q̄ Israelitæ poterant esse conuenienter sine iudicibus istis, de quibus in hoc libro agitur, quia isti licet vocentur iudices, non erat principale officium suum iudicare diffiniendo in causis Israelitarum, sed liberare eos de manu hostiū, & pugnare pro eis. Nam ad diffiniendū litigia alios iudices habebant, quia habebat domū cōsiliij, quæ erat sedes magna iudicū, ad quā deuoluebantur ad extremum causæ per appellationē: & in hac iudicabatur de rebus arduis, & erat maximus iudex in ea summus sacerdos, de quo Deu. 17. ca. Erāt quoque per singula loca iudices cōstituti habentes secum Leuitas tanquā assessores, eo q̄ illi erant periti in lege, & per hos diffiniebantur oēs causæ: & nō erāt necessarij iudices, de quibus agitur in hoc lib ad hoc. Et dato q̄ cessarent iudices, de quibus habetur hic, nō cessabat ordo iudicum institutorum à Moyſe, de quibus declaratū est Nu. 11. cap. Ideo nihil nocebat ad diffinitionem causarum esse iudices, de quibus hic dicitur erat iudicare in causis: quia nomē suum nō ianiter positum est. Itē patet, quia Debhora mulier fuit iudex Israel, & cōputat inter istos, inf. 4. & tñ ipsa se per iudicabat in causis, conueniebatq; ad eam totus Israel, vt patet inf. 4. c. Rūndendum, q̄ isti vocati sunt iudices non a iudicando, sed quia accipitur iudex tanquam cuiusdā parui principatus. Est enim differentia inter dñm, & iudicē. quia dñs dicit illum, qui simpliciter habet potestatem: & qd̄ vult, hoc potest, et si iure cautum non sit. Iudex autē est, qui non habet aliquā libertatē ad mandandū, sed hoc solū potest, quod iura imperant: & tradita est illi auctoritas diffiniendi secundū ius: ideo ille, qui subest iudici, non est subiectus viro, sed iuri. Qui verò domino subiectus est, est subditus viro. Et quia sic erat de principatu istorum respectu regū, vel aliorū dñorum, q̄ ipsi nō poterant aliquid agere ex voluntate sua tanq̄ dñi: sed quidquid rō, & ius dicitaret, vocati sunt iudices: quia similem principatum iudices habebant. Hoc autē patet, quia si istorum officium fuisset iudicare, non fuissent sumpti in iudices, nisi viri prudentes, & maturi ætate, sumebantur tñ viri indocti interdum, & iuuenilibus passionibus deseruiētēs, qui nihil nouerāt de statu carum: sicut Samſon, qui iuuenis erat, & lasciuix deditus. Et sic fuit Iephte, qui erat princeps latronū: infra 11. & 14. Ergo non erat officium istorum causas diffinire. Cū autē obicitur de Debhora: Respondetur, q̄ illa non propriē cōputatur inter iudices (quamquā aliqui eam cōputent) sed Barac, qui fuit tempore eius. Aliter dici potest, q̄ dato, q̄ Debhora esset iudex, non habebat officium iudicandi tanquam illud pertineret ad iudices, de quibus agitur in hoc libro, quia tñ erat prophetissa, conueniebant ad eam oēs viri Israel ad inquirendum super dubiis, cū putarent per eā responsum a Deo suscipere. Ita enim erat de oībus aliis prophetis: quia oēs Israelitæ concurrebant ad eos super multis interrogantes: licet illi non essent iudices. Sic enim de Holdā prophetissa vxore Solum erat. Nam ad eam mittebant reges, & alij viri ad quærendū de dubijs, vt patet 4. Re. 22. c.

Dominus, & iudex differunt.

Quanta erat potestas istorum Iudicum: & an eius potestas esset a Deo vel ab homine. Quæst. XII.

QVÆRETVR vltorius, quanta erat potestas istorum virorum, qui vocantur iudices. Respondendum, quod potestas istorū iudicum parua erat. Primò, quia potestas ista erat voluntarie

tariè collata toto populo : & quantum volebat potestatis, tantum transferebat populus, & non erant sicut reges, quorum potestate malè limitata ipsi possunt oia, quæ contra ius non sunt. Assu-
mebantur autè isti iudices ad pugnandù cõtra hostes populi. Et quamquã isti vincerent bella, & postea opus eorum non esset necessarium Israelitis, manebãt tñ in principatu isto quandiu viue-
bant : Sic fuit de Iepthe Galaadite, ad què iuerũt Israelitæ orantes, vt pugnaret pro eis cõtra Am-
mon, & factus est princeps illorum: inf. 11. c. Aliquis obiiciet, q̃ potestas Iudicũ nõ erat ab homi-
ne collata, sed a Deo. Nam dñs inf. 3. suscitauit eis saluatorè noie Hothoniel. Et iterũ ibidẽ, suscita-
uit eis saluatorè noie Aod. Rñdendũ, q̃ iudices per electionem Israelitarum erant, & ab eis ha-
bebãt potestatem limitatam. Quantum ad assumptionem tñ suã variè factũ est, quia nõ fuit idẽ mo-
dus in oibus. Quidã enim facti sunt iudices, quia ex parte Dei iubebatur eis, q̃ pugnaret pro po-
pulo : Sic fuit de Barac. Nã Debhora prophetissa ex parte Dei dixit illi, q̃ pugnaret aduersum Si-
larã : inf. 4. ca. & tñ facta pugna nondũ erat iudex, & princeps Israelitarũ : sed quia ipsi videbant,
q̃ Deus volebat per manum illius liberare eos, acceperunt eũ in iudicem. Sic etiã factũ est de Ge-
deone : nã Angelus Dñi apparuit ei, & iussit, q̃ iret ad liberadũ Israel de manu Madian: inf. 6. Cũ
autẽ egisset magnificũ bellũ, Israelitæ eũ acceperunt in iudicẽ, nec solũ in iudicem eum volebant
accipere, sed etiã in dñm, vt patet inf. 8. Alij autẽ sumebãtur in iudices, Deo non iubẽte, sed incitã-
te. f. q̃a qñ Israelitæ erãt in his calamitatibus, & indigebant liberatore, Deus dabat spiritũ suũ aliq-
bus viris, vt essent aiosi, & prudentes, & ab bella aptissimi : quos Israelitæ videntes accipiebant
in iudices : & tunc dicebatur Deus suscitare illis saluatores. Sic intelligit de Hothoniele, & Aod
inf. 3. Alij autẽ iudices sumebantur sola populi voluntate. f. quia cũ essent in angustiis, inquirebãt
quis esset inter eos aptus, vt esset belli dux : & interdum eligebant aliquos, qui non erant viri
virtuosi, solũ quia erant exercitati ad bellũ. Sic fuit de Iepthe Galaadite, qui erat princeps latro-
num: Israelitæ tñ, quia viderunt eũ dispositũ ad bellum, orauerũt, vt esset princeps eorũ, & iudex :
inf. 11. Aliqñ autẽ iudices sumebantur ex solo fauore, & quasi per violentiam : & sic fuit de Abi-
melec filio Gedeonis: inf. 9. Cũ aut arguitur: suscitauit Deus saluatorè: dicendũ, q̃ nõ intelligitur,
q̃ Deus iuberet de aliquo, q̃ esset iudex instituens eũ, danq; illi certum modum potestatis, sed q̃
incitabat Deus Israelitas per modos supradictos, vel aliquos eorum ad accipiendum aliquos in iu-
dices : & tamen postea a voluntate populi pẽdebat accipere, vel non accipere illos, & quantum
potestatis vellent concedere illis. Secundo dicendum, q̃ potestas Iudicũ non deriuabatur per suc-
cessionẽ ad posteros, sed manebat in potestate populi eligere mortuo vno iudice aliũ, vel nullum
accipere. Ad magnitudinem autẽ potestatis pertinet posse deriuare illã in posteros, sicut ille pro-
pria res nostrã sunt, in quibus alios hẽredes instituere valemus, in ceteris autẽ potius sumus admi-
nistratores, vel procuratores, quã dñi. Differentia huius potestatis ab illa, quæ per successionẽ trãs-
mittitur patet: quia cũ Gedeon esset iudex Israel, volentes Israelitæ exaltare eũ ad maiorem ho-
norem pro magnifico bello, qđ egerat, dixerunt: dñare nostri tu, & filius tuus, & filius filij tui, id-
est oes de posteritate sua. Ipse autẽ contentus principatu iudicis ait : Non dominabor ego vestri,
nec dominabitur in vos filius meus, & tamẽ voluit principatũ iudicatum : quia illũ semper te-
nuit quandiu vixit. Ideo non trãsmittebatur principatus iudicarius ad posteros. Tertio dicendũ,
q̃ iudices non poterant imponere populo tributa, nec alias impositiones facere, quia non erant
dñi, sed viuebant de proprijs sicut priuatæ personæ: præter iura illa, quæ habebãt in bello : quia
semper inter oes gẽtes fuit, q̃ in bello proueniret certa pars specialis predæ principi. Sic patet in
decretis dist. 1. ca. ius militare. Hoc autẽ apparet, quia qñ Israelitæ petierunt regem, Deus dixit Sa-
mueli, vt denũciaret eis ius regis, qui imperaturus erat: vt audita duritia eius, desisteret a petitione,
vt patet 1. Reg. 8. Et inter cetera posita sunt tributa. Si tamen iudices ante reges consueti foret
ponere tributa, & alias collectas populo, non exprimeret tunc Samuel ad terrendum: quia cõ-
sueti non terrerent, ergo tempore Iudicum non erat consuetudo soluendi aliqua tributa illis. Itẽ pa-
tet, quia Samuel iudex erat : qui fuit vltimus de iudicibus, ipse tñ nihil accepit in Israel, vt patet
1. Reg. 12. Si tamen iudices haberent de iure, vel consuetudine imponere tributa, & collectas :
accepisset aliquid de his aliquando Samuel, quia iustè accipi poterant, ergo non poterant iudices
imponere tributa. Quarto dicendum, q̃ iudices non erant domini, nec habebant potestatem
super

Iudices Is-
raelitarũ
potestatem
limitatam
a populo
habebant.
Vario mo-
do iudices
apud He-
braeos con-
stituebantur.

Quæ res
sunt pro-
pria nra.

Iudices Is-
rael nõ po-
terant po-
nere tribu-
ta populo.

super aliquem de Israelitis, sed solũ erat dux quantum ad illa, quæ pertinebant ad officũ suũ :
de quo infra dicetur. Et erat differentia in hoc inter reges, & iudices, quia reges erant dñi popu-
li Israel : & habebant de iure potestatem ad faciendum quidquid vellent, quod contra ius nõ es-
set. Ideo ipsi vocabant Israelitas seruos suos, vt Saul vocauit Dauid seruum suum, primo Reg.
22. Et Dauid vocauit seruos suos Israelitas 2. lib. Reg. cap. 20. Scriptura quoque vocat ipsos Israe-
litas seruos regum: nunquam tamen vocatus est aliquis Israelita seruus Iudicum : nec ipsi voca-
bantur dñi. Quod patet, qñ Israelitæ dixerunt Gedeoni : Dominare nostri tu, & filius tuus, &
filius filij tui : respondit. Non dominabor ego vestri, nec filius meus dominabitur in vos, sed do-
minabitur in vobis dñs Deus. In quantum dixit: non dñabitur in vos filius meus, exclusit tran-
smissionem potestatis ad posteros. In quantum dixit, non dominabor ego vestri: exclusit magni-
tudinem potestatis suæ dum viueret : quia noluit tenere illũ gradum principatus, secũdũ quem
principes vocantur domini. Si tamen alij iudices fuissent domini, ipse non recusasset dominari:
noluit tñ nouum, & quasi tyrannicum introducere principatum. Quinto dicendum, quod of-
ficiũ in Iudicum ad quod assumebantur, erat pugnare pro populo contra hostes. Quod patet ex
institutione Iudicum. Nam infra 2. dicitur, q̃ quãdocunq; erant Israelitæ in manu hostium,
suscitabat Deus iudices, qui liberarent eos. Itẽ patet ex singularibus institutionib; Iudicũ. Nam
de Hothoniele, qui fuit primus Iudex, dicitur, q̃ cum opprimerentur Israelitæ à rege Mesopo-
tamia, suscitauit eis Deus saluatorem nomine Hothoniel, infra 3. Simile patet de Aod cod. cap.
Simile quoque de Barac, infra 4. idem de Gedeone infra 6. & de Iepthe, infra 11. & sic de ceteris.
Quantum ad hoc habebant isti iudices plenam potestatem. Nam quæcunq; ad bellũ spe-
ctarent, ad dispositionem eorum pertinebant, & in hoc omnes Israelitarum obediebant ei, sicut
in oibus bellis duces habent hanc plenariam potestatem ad disciplinam militarem: Finitis autẽ bellis
manebant isti viri quasi priuatæ personæ, f. q̃ non habebant dominiũ aliquod, sed semper erant
nimis honorati a populo, & aliquando committebatur eis regimen ciuitatum, vt ipsi disponerent
quasi principes. Sic fuit de Iair, qui habuit 30. filios principes super 30. ciuitates, infra 10. ca. Iu-
dicare autem in causis non erat officũ istorum directe: sed aliquando cõmittebatur eis: Potissi-
mum qñ erant viri prophetæ, aut prudentes. Sic fuit de Samuele, qui fuit vltimus Iudex Israel, &
ipse discurrebat per totum Israel quolibet anno, & iudicabat populum in locis tribus, vt patet
primo Reg. 7. cap. Filij quoque sui fuerunt iudicantes : quia erant viri eruditi, licet postea ad
auaritiam declinauerunt, vt patet primo Reg. octauo.

Ad quod genus politici principatus pertinuit Status Iudicum: & de sex principatibus politicis.
Quest. XIII.

QVÆRETUR Vterius, ad quod genus principatus pertinuit status Iudicum. Respondẽ-
dum, q̃ secundum Arist. 8. Ethic. sunt sex generap principatus, & politiarum. f. Monarchica, Sex sũt ge-
nera poli-
tiarum. siue Regalis, Aristocratica, Thimocratica, Tyrannica, Oligarchica, Democratica, quarum
primæ tres sunt bonæ : tres secundæ corruptæ sunt, vt dicit ibidem philosophus. Non potest as-
signari hic aliqua de tribus speciebus corruptis principatus. Nam non est hic principatus tyran-
nicus, quia ille est, qui per violentiam introducit, vel cũ princeps non principatur ad utilita-
tẽ subditorum, sed ad suam, diripiens bona illorum, vel duro dominio premens. Sed nullum isto-
rum erat in iudicibus, quia illi paruam habebãt potestatem, & ipsa totaliter erat ad utilitatem
populi, & non ad suam. Non potest etiam dici, q̃ principatus iste sit Obligarchicus, quia oli-
garchia est, vbi principantur, qui diuites, & potentes in populo sunt, respiciendo solũ diuitias, &
potentatum. Iudices tamen non erant huiusmodi, sed magis eligebantur illi, qui essent apti ad
liberandum populum de manu hostium, siue essent diuites, siue pauperes : vnde interdum assu-
mebantur viri pauperes, & paruæ dignitatis, vt Iepthe fuit, qui erat princeps latronum, infra 11.
cap. Non potest etiam vocari iste principatus democraticus, q̃a democratia est principatus po-
pularis, f. quando quilibet de populo habebat potestatem dominandi, etiam si sit rudis & inexper-
tus : & prouenit iste principatus per sortes, vel per tempora determinata, vt patet 2. & 3. Politi-
ca.

Sed

Obligar-
chia quid
sit.

Democra-
tia.

Monar-
chia.

Aristocra-
tia.

Sed iudicibus non erat sic, quia ipsi eligebantur, & non principabantur nisi illi, qui erant apti ad eruendum populum de manu hostium. De tribus autem rectis principatibus non potest poni hic tertius, scilicet Thimocrazia, quia iste principatus est ubi est æqualitas prætorum: sed est principatus popularis, ut patet 3. Politic. pertinet simul ad multos: sed in principatu iudicatio semper vnicus erat iudex: manent ergo duo principatus. s. Monarchicus siue Regalis, & Aristocraticus: & non pertinet totaliter principatus iudicum ad aliquem istorum. Non quidem ad principatum Regalem, vel Monarchicum, quia in monarchia tota potestas in vnũ translata est, & licet ei agere quod vult: ideo est iste principatus periculosus, ut patet Politicorum 3. Iudicibus tamen non erat commissã tota potestas. Nam ostensum fuit magnã esse differentiam inter regalem, & Iudicum potestatem. Non est quoque totaliter Aristocrazia, quia in principatu Aristocratico sunt plures principantes secundum differentiam virtutis, & magis virtuoso maior committitur summa regenda. sic enim dicit Aristot. Ethic. 8. Quod inter virum & vxorem erit Aristocrazia, cum quilibet illorum in aliquo principetur. Si tamen vir in se transferat totum principatum domesticum erit principatus tyrannicus. Dicendum tamen, quod magis similitur principatus Iudicum principatu Aristocratico, quã Monarchico, quia solum habet similitudinem ad Monarchicam, vel Regalem in quantum vnus erat principans. Essentialius tamen est in monarchia: quia tota potestas sic translata sit, vel si alij sunt principes, quod sint subordinati ei, & respectu illius sint subiecti. Iudices tamen non habebant totam potestatem populi. Ad Aristocraziam autem habet iudices maiorem similitudinem, eo quod Aristocrazia est principatus electiuus, iudices autem eligebantur. Aristocrazia quoque perquirat virtutem, & magis virtuoso tribuit maiorem principatum: sic faciebant Israelitæ ad iudices, quia eligebant illos, quos aptiores ad principatum belli putabant. Posset etiam dici, quod iste principatus erat totaliter Aristocraticus, quia multi erant hic principantes. Nam licet non essent multi iudices simul inter Israelitas, erant principes circa alios modos regiminum, qui non pertinebant ad iudices: sicut circa diffinitionem litigiorum ponebatur summus sacerdos, & domus consilij: & alij iudices per omnia loca. Dicendum igitur, quod iudices pertinebant ad principatum Aristocraticum.

ALPHONSI
TOSTATI
Episcopi Abulensis

IN LIBRVM IVDICVM.
COMMENTARIA.

CAPITVLVM PRIMVM.

POST mortem Iosue cõ-
suluerunt filij Israel Do-
minum, dicentes: Quis
ascendet ante nos con-
tra Chananæum, & erit
dux belli: Dixitque Do-
minus. Iudas ascendet: ecce tradidi terram
in manus eius. Et ait Iudas Simeoni fratri
suo: Ascende mecum in sortem meam, &
pugna contra Chananæum, ut & ego per-
gam tecum in sortem tuam. Et abiit cum
eo Simeon. Ascenditque Iudas, & tradi-
dit Dominus Chananæum, ac Pherezæum
in manus eorum: & percusserunt in Bezec
decem millia virorum. Inueneruntque Ado-
nibezec in Bezec; & pugnauerunt contra
eum, ac percusserunt Chananæum, &
Pherezæum. Fugit autem Adonibezec.
Quem persecuti comprehenderunt, cœsis
summitatibus manuum eius, ac pedum.
Dixitque Adonibezec: septuaginta reges
amputatis manuum, ac pedum summita-
tibus colligebant sub mensa mea ciborum
reliquias: Sicut feci, ita reddidit mihi Deus.
Adduxeruntque eum in Ierusalem, & ibi
mortuus est: Oppugnantes ergo filij Iu-

da Ierusalem, ceperunt eam, & percusserunt
in ore Gladij, tradentes eam incendio
ciuitatem. Et postea descendentes pugna-
uerunt contra Chananæum, qui habitabat
in montanis, & ad meridiem, & in cam-
pistris.

Post mortem. Hic incipit Liber Iudicum, in quo eue-
ntuum tẽporalium sub ipsi iudicibus historia textitur.
Et diuiditur in duo, primò ponitur quedam materiæ
libri huius breuis prælibatio: Secundò ponitur ipsius
historiæ per tẽporales successiones narratio, infra ter-
tio capitu. Sciendum autem, quod causa suscitandõ-
rum iudicum, ut tangitur infra, fuit, quod populus re-
cedens à Deo in poenam delictorum suorum a genti-
bus affligebatur: ideo ponuntur tria. Primò ponit-
ur transgressio; Secundò transgressionis reprehensio,
Tertio materiæ libri huius prælibatio, secunda in prin-
cipio sequentis capitu. tertia, eod. capitu. *Dimisit ergo Iosue.*
Et quia opposita iuxta se posita clarius cognoscẽ-
tur, ponitur primò populi profectus laudabilis, secun-
dò eius defectus culpabilior. *Manasse quoque.* Prima
in duas, quia primò ponitur Iudæ profectus, secundò
aliarum quarundam tribuum successus ibi. *Filij autẽ
Cinei.* Primus in duas, primò ponitur profectus Iudæ
in generali, secundò successus prosper Caleb in spe-
ciali, ibi. *Pergensque Iudas.* Circa primum dicitur. *Post
mortem Iosue.* In hoc ostenditur ordo libri huius ad
præcedentem, scilicet quod ea, quæ narrantur in hoc
libro de iudicibus, euenerunt post mortem Iosue. Nã
si vixisset Iosue, non consulissent Israelitæ dominum,
quis deberet præcedere eos ad pugnam. Nam Iosue
erat princeps eorum: ipse quippe ingrediebatur, &
egrediebatur ante eos: & ad verbum illius moueri de-
bebant omnes Israelitæ: ut patet Num. 27. capi.

ALPHONSI

An id quod hic dicitur, fuerit magno tempore post mortem Iosue. Quæst. I.

QVAERET aliquis, an istud, quod dicitur hic, fuit magno tempore post mortem Iosue, vel immediatè. Rndendum, quod hoc non apparet. Aliquis tamen dicit, quod rationale est, quod fuerit paruo tempore post, quia infra agitur de temporibus iudicum, & primus iudex fuit Hothoniel, cuius institutio fuit tempore paruo post mortem Iosue. Ista tamen que ponuntur hic, fuerunt ante institutionem iudicum, cum ponantur prius. Ideo videtur, quod satis cito post mortem Iosue ista euenerunt. Respondum est quod iatis est viri simile, quod ista fuerint pauco tempore post mortem Iosue, non tamen probatur ratione præcedenti, scilicet quia ista fuerunt ante tempora iudicum. Nam non est credendum, quod oia, quæ habentur in hoc cap. euenerint ante tempora primi iudicis. Nam tempus illius incipit computari immediatè post mortem Iosue, alioquin relinquerentur multa tempora intermedia, quæ non computantur: quod falsum est: & declaratum fuit supra in prologo. Sed ponuntur aliqua istorum hic per anticipationem. Fuit autem intentio scriptoris enarrare statum populi iudici post mortem Iosue: & quia aliqui euentus erant, qui pertinebant ad quasdam tribus (solum: alij autem pertinebant ad omnes tribus, voluit scriptor primò enarrare euentus pertinentes ad tribus specialiter, & hoc fecit in isto cap. in quo describitur, quomodo que liber tribus se habuit contra hostes fortis suæ, & quæ ab illis passa est. Postea describit status totius populi in generali, & istud fuit enarrando historiam iudicum, scilicet quid accidit iudeis sub quolibet iudicum suorum, & istud incipit infra 3. ca. Ideo licet aliqua de eis, que hntur, acciderunt simul cum ea, quæ facta sunt temporibus iudicum: scriptura noluit illa postea describere, vt seruaret artificiosorem ordinem enarrando prius omnia, quæ pertinebant ad tribus singulas specialiter: vt postea impermixtim narraret quod accidit toti populo generaliter. De hoc tamen satis dici potest, quod antequam institueretur Hothoniel in iudicem, fuit factum id, quod dicitur de consultatione Dei. Consultauerunt filij Israël dominum. Scilicet omnes tribus. Non enim accipitur hic pro aliqua tribu speciali; quia tunc non esset locus dubitationis, scilicet, quæ tribus deberet esse dux belli. Etiam responsio Dei esset friuola, scilicet, quod Iudas ascenderet, sed intelligendum, quod mortuo Iosue Israelitæ voluerunt habere ducem, & nesciebatur, que tribus deberet præcedere alias, vt inde acciperetur dux, ideo consultauerunt dominum super hoc: & respondit, quod Iudas ascenderet.

Quare Israelitæ consultauerunt dominum de eligendo duce. Quæst. II.

QVAERET aliquis, quare Israelitæ consultauerunt dominum de eligendo duce. Respondet Ra. Salomō quod hoc fecerunt, ne inciderent in malum, quod habuerunt, quādo iuerunt in urbem Hai. Nam tunc inconsulto domino iuerunt, & fugati sunt a viris Hai: occisi sunt etiā 36. viri de eis, vt patet Iosue 7. cap. nunc autem ascendere debebant ad hostes: ideo consultauerunt super duce. Sed hoc non stat, quia Israelitæ non corrueant ibi, quia inconsulto Deo egerunt: sed quia peccauerat Israel, & volebat Deus, quod non possent stare coram hostibus suis quousque occideretur ille, qui peccauerat: vt patet Iosue 7. Sed dicendum quod consultauerunt dominum nunc pro duce, quia mor-

Ftutus erat Iosue, & non habebant ducem. Volentes ergo ire ad hostes, consultauerunt dominum pro duce, & propter hoc dicitur hic. *Post mortem Iosue.* Scilicet, quia mors Iosue fuit causa, vt consultarent. Nam si ipse vixisset, non consultauissent, cum ipse esset dux. Mortuum autem ad consulendum fuit triplex. Primum, quia negotium istud erat arduum, scilicet constituere principem super totum populum. Nam ex bonitate principis pendet status populi. Magna autem negotia nolebant Israelitæ arbitrio suo diffinire: ideo currebant ad diuinum oraculum, & in hoc bene agebant, cum Deus vellet eis in singulis respondere. Sic enim quando constituit Moyses iudices sub se iussit, quod in causis arduis semper recurreretur ad eū, eo quod ille deferret illas ad diuinum oraculum, quando ignoraret sententiam: sicut fecit in causa filiarum Salphaad, Num. 27. & 36. De hoc Exo. 18. Secundum motiuū fuit, vt non offenderent Deum, si præter eius arbitriū alique m sibi iudicem, & rectorem acciperent. Nam ante hoc omnes rectores a Deo instituti fuerāt. Patet de Moysē, qui fuit primus: ipse enim a Deo missus est ad regendum populum Israel, & ad educendum de Aegypto, vt ipse probauit in signis, Exod. 3. & 4. capit. Iosue autem, qui fuit secundus princeps, etiā fuit a Deo institutus. Nam ipse iussit Moysi, vt presentaret eum coram toto populo, & ibi eum principem institueret. Nume. 27. cap. Si autem nunc Deo inconsulto principem eligerent, forte Deus irasceretur: quia in hoc aliquo modo volebant effugere potestatem illius: ideo consultauerunt super hoc. Tertium motiuum fuit ad tollendum dissensiones. Quilibet enim tribus vellet suscipere principatum super omnes: & quia in hoc esset magna dissensio & inuidia, recurrerunt ad diuinum oraculum: vt, faciendo quod Deus iuberet, tollerentur omnes dissensiones intestinæ.

Ad quid querebant Israelitæ de constituendo duce, cum determinatum esset, quod Iudas. Quæst. III.

QVAERET aliquis, ad quid querebant super hoc Israelitæ. Nā determinatū eis erat quod Iudas deberet esse dux. Huic quippe tribui propheticè fuerat principatus assignatus. Sic patet Gen. quadragésimo nono, scilicet, Iuda te laudabūt fratres tui: manus tua in ceruicibus inimicorum tuorum: Ergo omnes tribus, quæ erant fratres Iudæ, debebant esse subditæ tribui Iudæ ad hoc, quod laudarent Iudam. Responderi potest vno modo, quod illud intelligitur de principatu regnatio: quod patet, quia dicitur: Non auferetur septum de Iuda & cæ. septum autem significat regalem honorem, Israelitæ autē non dubitabant, quin ad Iudam pertineret principatus regnatio, quādo ille dandus est. Nunc tamen non querebant Israelitæ de principatu regnatio, quia adhuc non habuerant aliquem regem: sed de alio minori quocunque principatu, qui non solum poterat pertinere ad Iudam, sed etiam ad alias tribus: quæsierunt quis deberet esse princeps belli. Aliter dici potest, quod Israelitæ cognoscebant principatum populi fuisse promissum Iudæ: nesciebant tamen an immediatè deberet provenire iste principatus illi, vel post aliquanta tempora. Nam primò non fuit datus principatus populi alicui de tribu Iudæ, sed Moysi, qui erat de tribu Levi: deinde autem tradit⁹ est Iosue, qui erat de tribu Ephraim. Num 13. Sic igitur nunc dubitauerunt, an Deus vellet dare principatū alteri tribui, ideo consultauerunt eum. Dicentes: *Quis ascendet ante nos.* I. diriget nos ad bellum, quæ est officium ducis: Ideo duces dñr ingredi, & egredi

ante

ante viros suos: sic patet Nume. 27. cū dixit Moyses: **A** Provideat Deus spirituum omnis carnis hominē, qui sit super hanc multitudinem, & possit exire, & introire ante illos: sic etiam primo Reg. 18. capi. dicitur de Dauid, qui erat dux, quod omnis Israel, & Iuda diligebant Dauid, quia ipse ingrediebatur, & egrediebatur ante eos. *Contra Chananeum.* Id est contra gentes Chananeorum. Non accipitur hic Chananeus specialiter pro vno de illis septem populis, sed generaliter pro omnibus septem. Nam non solum relinquebatur in terra populus Chananeorum, sed etiam partes aliorum populorum, vt patet infra tertio capi. scilicet Hæ sunt gentes, quas dereliquit Dominus & cæte. & subditur: *Quinque satrapas Philistinorum, omnem Chananeum atque Sidoniam, & Heueum.* Contra autem omnes istos volebant pugnare Israelitæ. Sic et aliquando accipitur Amorrhæus proprie pro vno populo, & aliquando pro omnibus Chananeorum septem populis: sic patet Gen. 15. cap. scilicet. Nondum enim impletæ sunt iniquitates Amorrhæorum vsque in presentem diem. Et tamē ibi loquebatur Deus de peccatis omnium septem populorum terre Chananeæ ad hoc, quod excluderentur de terra. Sic etiam patet Gen. 48. scilicet quod Iacob tulit partē agri ab Amorrhæo in gladio, & arcu. Et intelligitur de agro Sichē, vt ibidem declaratum est. Viri tamen Sichimitæ non erant Amorrhæi sed Hæuei, vt patet Gen. 34. capitul.

Quare volebant nunc Israelitæ pugnare contra Chananeos. Quæst. IIII.

QVAERET aliquis, quare volebant nunc Israelitæ pugnare contra Chananeos ad obtinendum terram eorum, cum Deus dixisset ne pugnaret Iosue contra omnes Chananeos, ne terra acquisita redigeretur in solitudinem. Respondetur, quod Deus fecit, quod acquireret Iosue magnam partem terræ Chananeæ, sed non totā: eo quod Israelitæ erant pauci non potentes replere illam: & repletur terra bestiis reducta in solitudinem. Sic patet Exod. 23. scilicet non eiciā a facie tua anno vno, ne terra redigatur in solitudinem, & crescant contra te bestia: Paulatim eiciā eos de conspectu tuo, donec aueraris, & possideas terram. Et adhuc terram illam, quam acquisit Iosue non habitauerunt totam Israelitæ, quia non poterat eam replere: sed omnia loca, que acquirebant crema bant, & diruebant præter loca, que erant in collib⁹, & locis fortissimis. Et istud erat, quia pauci Israelitæ non possent illa replere, nec defendere ab hostibus. Loca autem existentia in locis fortissimis poterant facilliter defendi: ideo illa relicta sunt, vt patet Iosue 11. capit. & ibi declaratum est. Præter hanc terram mās sit multa alia, quæ non acquisita fuit tempore Iosue, & tamen illa diuisa est per sortes, sicut alia terra, quæ acquisita fuit, & hoc Deo mandante. Dixit autem: Ego sum, qui delebo oēs gentes has a facie Israel. Facta autem diuisione volebat quelibet tribus post mortem Iosue acquirere terram, quæ erat in sorte sua, ad quod petebant ducem: & ob hoc rationabiliter mouebantur: quia iam aliquo modo creuerat populus: & poterat replere maiorem partem terræ. Sic enim tribus Effraim conquesta est de paruitate fortis suæ, Iosue 17. cap. *Et erit dux belli.* Id est de qua tribu accipiemus ducem belli. *Dixit⁹ Dominus.* Respondendo p sacerdotem Phinees, vt ait scholastica historia. Et satis verisimile est, quia consultationes istæ fiebant in rationali, & Ephod, quæ erant vestes summi sacerdotis. Exo. 28. Phinees tamen erat nunc summus sacerdos. Nam Eleazarus iam mortuus fuerat, de cuius morte patet Iosue vlti. & ei successit filius suus Phinees. Alph. Toft. super lib. Iudicum

B totus

rotus populos, in quo deberet esse dux de tribu Iude: sed Iudas particulariter pugnavit contra hostes tribus, & fortis suae: & vocavit secum Simeonem fratrem suum. Ideo videtur, quod non petebatur de duce totius, sed de tribu, quae primo ascendere deberet ad pugnandum contra hostes fortis suae. Sed adhuc istud non stat, quia licet hic non agatur de aliquo bello communi: tamen intelligendum est, quod populus putavit, quod aliquod bellum communitate foret, in quo aliqua tribus deberet esse dux belli. Et hoc rationale est: quia dum Iosue viveret, habebant Israelitae ducem communem pro omnibus bellis. Nunc autem eo mortuo voluerunt similiter habere ducem belli communem. Hoc autem patet esse valde rationabiliter dictum. Nam simile proponitur infra 20. cum dixerunt Israelitae, quod esset dux in exercitu suo contra Benjamin. Et Deus respondit, quod Iudas sit dux vester. Et tunc acceperunt tribum Iuda in decem ad pugnandum contra Benjamin. Item quia non possunt trahi verba huius literae, nisi in his ditionibus ad sensum illum, quem volunt Hebraei & Nicolaus, quod quatuor tribus deberet primo pugnare contra hostes suos. Nam tunc non diceretur, quis ascendet ante nos, sed quis ascendet prior de nobis. Nam cum omnes tribus hic consulerent, non poterat aliqua ascendere ante omnes: poterat tamen aliquis dux ascendere ante omnes eas. Etiam quia dicitur: Et erit dux belli. Non tamen vocatur proprie dux belli qui prius pugnat, sed qui dirigit, & praecipit in bello. Item quod efficacius est, quia tunc ista consilium esset nimis frivola. si quae tribus deberet pugnare prius contra hostes suos petendo de bello particulari, quia tunc cum una tribus non dependeret ex alia, non debebat ex necessitate ire ad adiuvandum aliam. Quaelibet poterat pugnare contra hostes tribus, & fortis suae quoad vellet, & in hoc non refragebat, ideo non consulerent dominum super hoc. Consuluerunt tamen tanquam aliquid dubitabile foret, ideo videtur, quod consulerunt quae tribus deberet accipere ducatum in aliquibus bellis communibus, quae intendebat facere totus populus contra Chananeos. *Ecce tradidi terram in manu eius. Id est si fuerit ipse dux, tradam terram in manu eius: quod intelligitur tam in bellis omnibus, quam in bellis fortis suae.* Et ait Iudas Simeoni fratri suo. Hic incipiunt bella particularia tribuum contra hostes fortium suarum. Et ponitur primo bellum virorum de tribu Iuda, quod pugnavit contra hostes suos. Dixit Iudas Simeoni fratri suo, id est tribus Iudae dixit tribui Simeon quae tribus erat frater, quia istae duae tribus descendeant a duobus fratribus.

Quare vocantur hic Iudas, & Simeon fratres. Quaes. V.

QVAERET aliquis, quare vocantur hic Iudas, & Simeon fratres. Nam si accipiuntur fratres ex ratione generali, si quia erant ex eodem parente, non solum erant fratres Iudas, & Simeon, sed omnes etiam aliae tribus descendebant a fratribus Iudae. Nam undecim fratres eius filii Iacob. Si autem accipiuntur fratres ex aliqua ratione speciali, non debuissent vocari Iudas, & Simeon fratres, sed Simeon, & Leui, quia isti duo magis consentiebant sibi. Respondendum, quod omnes qui fuerunt capita tribuum, erant fratres, filii eiusdem viri. Vocantur tamen aliqui eorum fratres specialius inter se ex aliqua ratione. Primo illi, qui se magis diligunt, & magis sibi mutuo beneficiunt, vocantur fratres. Sic Simeon, & Leui vocantur duo fratres Dine tanquam nullos alios fratres haberet Ge. 34. Sed hoc finit, quia isti duo specialius, pro eius desolatione doluerunt, & arreptis gladiis deleverunt Sichimitas in vineam stupri, eodem cap. Secundo vocantur fratres

Qualiter aliqui specialiter fratres vocantur.

Filli, qui veterini sunt specialiter, sicut Thamar filia David vocata est soror Absolon 2. Reg. 13. Quia quaquam haberet multos alios fratres, tamen nullus erat ei veterinus nisi Absolon, quia ambo erant filii David ex uxore sua Maacha filia Thelmai regis Gessur, ut patet 2. Reg. 3. capit. Tertiò vocantur aliqui fratres specialiter, si consentiunt sibi specialiter in aliquo bono, vel malo plusquam ceteri confratres. Et hoc modo Simeon, & Leui vocantur fratres: quia specialiter sibi consenserunt in scelere delendi urbem Sichem. Sic dicit Iacob Gen. quadragesimo nono: Simeon, & Leui fratres vasa iniquitatis bellantia: in consilio eorum non veniat anima mea, id est isti duo fuerunt fratres in hoc, quod ambo essent vasa iniquitatis ad delendum Sichem. Et sicut fuerunt isti fratres in culpa, ita fuerunt fratres in pena, cum dicitur eodem cap. Davidam eos in Iacob, & dispergam in Israel. Quarto vocantur aliqui fratres specialiter ex aliqua coniunctivitate. Sic Iudas, & Simeon vocantur fratres, quia sortem simul acceperunt: imò Simeon accepit sortem intra sortem Iudae, patet Iosue decimo nono cap. *Ascende mecum in sorte mea.* Id est ascende mecum ad pugnandum contra hostes, qui sunt in sorte mea. In hac sorte manebant multi Chananeii. Nam quinque satrapae Philistinorum quasi ex maiori parte erant intra sortem Iudae, ut patet Iosue 15. Vbi ponuntur civitates fortis Iudae, & enarrantur ibi civitates Philistinorum, quae erant metropoles, scilicet Gaza, Azot, & Accaron. Ascalon quoque, quae erat metropolis quarta erat in sorte Iudae, ut patet infra in litera: Nam Iudas pugnavit contra illam atque cepit eam: quaquam deus dixerit: Ecce tradidi terram in manu eius, non tradidit totam: nam quinque satrapae Philistinorum postea manserunt, qui non traditi sunt in manus Iudae, ut patet infra 3. Et post hoc etiam tempore regum non erant traditi Philistini in manus Israel, ut patet in discursu totius primi Regum. *Et pugna contra Chananeum.* Hic accipitur large Chananeus non solum pro illo populo speciali Chananeorum, sed etiam pro omnibus septem populis. Quia infra dicitur, quod Iudas, & Simeon pugnaverunt contra Chananeum, & Pherezum: & dicitur *Pugna contra Chananeum.* Id est adiuva me ad pugnandum contra Chananeum. Nam pugna principaliter pertinebat ad Iudam cum pugnaretur contra hostes fortis suae. Vocavit autem potius Iudas Simeonem, quam aliam tribum: eo quod erat sibi magis coniunctus, scilicet quia in quadam parte fortis Iudae susceperat Simeon sortem, ut patet Iosue 19. cap. Et illi, qui vicini sunt, communi possunt sibi mutuo opere ferre. Secundo fuit hoc, quia ex pugna contra hostes fortis Iudae veniebat maior utilitas tribui Simeon, quam alijs tribubus. Duo quippe mala faciebant hostes fortis Iudae in sorte illa. Primum erat, quia tenebant occupatam terram, quae debebat viris fortis Iudae. Secundum erat, quia ex ipso loco hostes invadebant terram Iudae, quae propinqua erat, & agebant predas. Primum damnum horum solum proveniebat tribui Iudae, & non tribui Simeon, aut alicui alteri, quia hostes fortis Iudae solum occupabant terram fortis Iudae. Secundum damnum commune erat tam forti Iudae, quam Simeon: quia cum hostes tribus Iudae essent propinqui, tribui Simeonis, veniebat aliquando contra tribum Simeonis, & agebant predas in sorte sua. Ad alias autem tribus, non tantum appropinquabant: ideo poterant non ita graviter nocere, & consequenter magis proveniebat utilitas tribui Simeon, quia eijcerentur hostes fortis Iudae de terra Iudae, quam alicui alteri tribui, & ob hoc magis vocavit illam tribum. *Ut & ego pergam tecum in sorte tua.* Scilicet ego simile pro te faciam.

Iudas quare potius Simeonem, quam aliam tribum vocavit.

faciam. Nam in sorte quoque Simeon erant hostes occupantes illam, & tribus Iuda adiuvaret postea tribum Simeon ad expellendum illos de terra. Dicit historia scholastica: non legitur Simeon sortem propriam habuisse, sed adhaesit Iudae: ut impleteretur quod dixerat Iacob de Simeone, & Leui. dividit eos in Iacob, & dispergam in Israel. Sed arguetur contra, quia Iosue decimo nono, ponitur sortis Simeon. Nam dicit Iosue 18. quod divisa est terra residua, quae non fuerat prius divisa in sortes septem, & ponitur sortis prima Benjamin: deinde dicitur ibidem cap. 19. egressa est sortis secunda Simeon: & sic dicendum est, quod sortem habuit. Ad id, quod dicit scholastica historia, dicendum, quod non intelligitur, quod non habuerit sortem propriam distinctam ab alijs fortibus, sed quia nulla tribus accepit in sortem partem fortis alterius tribus, nisi tribus Simeon. Ad quod praesupponendum, quod a principio tribus Iudae petiit sortem, & data est ei maior sortis, quam secundum proportionem ad alias tribus dari debuisset, quae ponitur Iosue 15. Deinde cum divideretur residua terra, reperto quod tribus Iudae accepisset ultra debitum, abscisa est quaedam pars partia de illa, & data est tribui Simeon, & illam accepit in sortem propriam, & non pertinuit postea illud ad sortem Iudae: Fuit autem illud factum, quia illa pars abscisa de sorte Iudae, erat ita parva, quod non conveniebat alicui tribui, nisi Simeon, quae erat parva tribus, ideo ei data est. Hoc patet Iosue 19. cum dicitur: Haec est hereditas filiorum Simeon iuxta cognationes suas in positione, & funiculo Iudae: quia maior erat, & iccirco possederunt filii Simeon in medio fortis eorum.

Quomodo filii Simeon volebant ire ad pugnandum contra hostes fortis Iudae. Quaes. VI.

QVAERET aliquis, quomodo filii Simeon volebant ire ad pugnandum contra hostes fortis Iudae, nisi sub obligatione hic posita ad similia. Nam ante hoc omnes de quacunque tribu obligabatur ire ad pugnandum contra Chananeos in quacunque sorte essent. Respondendum, quod antequam terra esset divisa per sortes, erat communis: & quaelibet pars terrae Chanaan erat indeterminata, an ad istam tribum, vel ad illam pertinere deberet: sed quaelibet tribus possidebat, vel habebat ius ad quamcunque partem terrae Chanaan pro indiviso: ideo tunc omnes obligabatur ire ad pugnandum contra quemcunque locum pugnaretur. Et non solum illi, qui accepturi erant possessionem in terra Chanaan, sed etiam viri de duabus tribus, & dimidia, qui iam acceperant possessionem suam ad orientalem partem Iordanis coacti sunt venire ad adiuvandum novem tribus, & dimidiam, ut iussit Moyses Num. 32. Et sic postea illud executus est Iosue, ut patet Iosue 1. & 4. Et non redierunt isti postea ad terram suam, quousque cessauerunt bella communia, & divisi se sunt sortes terrae, ut patet Iosue 22. capit. Cum autem facta est divisio, incepit quaelibet tribus possidere id, quod ei forte convenerat: ideo iam mansit cuilibet tribui cura de terra fortis suae, ut eam ab hostibus erueret. Ideo iam non obligabatur una tribus adiuvare aliam ad pugnandum contra hostes suos, sed ex conventione se adiuvabant, sicut factum est hic. *Et abiit cum eo Simeon.* Id est viri de tribu Simeon ierunt cum viris de tribu Iuda ad pugnandum. *Ascendit Iudas.* Scilicet ad loca illa fortis suae, quae adhuc occupata erant ab hostibus. Nam per bella communia, quae fecerat populus tempore Iosue, maior pars hostium expulsa fuerat de locis. *Et tradidit dominus Chananeum, & Pherezum.* Hic accipitur Chananeus specialiter pro vno de septem populis Chananeorum, quia alioquin non distingueretur contra Pherezum. Et dicitur de his duobus, **Alph. Toit. super lib. Iudicum**

A quia in sorte Iudae erant isti duo populi, vel pars eorum. Pars quoque populorum aliorum, scilicet aliqui levi sci, cum Ierusalem, quae dicitur pertinuisse ad filios Iudae, esset Iebusfortis, ut patet infra in litera, & Iosue 15. *In manus eorum.* Scilicet Iudae, & Syaeon, quia ambe tribus pugnaverunt contra Chananeum, & Pherezum. *Et percusserunt in Bezece decem millia virorum.* Bezece est quidam locus in sorte Iudae, in quo prius dominabatur Rex Adonibezec: & in isto congregavit Saul exercitum, quando iuit contra Ammonitas, & recensuit eos ibi, ut patet primo Reg. 11. cap. non est autem intelligendum, quod istum locum solum inuaserint, vel ibi solum egerint caedes, sed specialiter nominatus est Bezece, quia ibi fuit magna strages hostilis, scilicet percusserunt decem millia: & captus est rex potentissimus Adonibezec. Ista decem millia virorum percusserunt in Bezece, scilicet quia erant in urbe, & capta illa occiderunt omnes, vel quia isti exierunt in pugnam contra tribum Iuda, & Simeon, & prostrati sunt. *Invenit Iudas, Adonibezec in Bezece.* Adonibezec est nomen regis, & erat rex Bezece. Aliqui scribunt Adonibezec, sed litera occupata est. Nam Adonibezec erat vnus de quinque regibus, quos fecit latere Iosue in spelunca, & postea suspendit die, quae stetit sol. Iosue decimo cap. Eratque Adonibezec rex Ierusalem, ut patet ibidem. Potest autem Adonibezec esse nomen commune compositum ex proprio, & appellatio, & interpretatur dominus Bezece, quia Adon, vel Adoni est dominus: & est sensus, quod inveniuntur dominum Bezece in urbe Bezece. Litera autem nostra accepit Adonibezec, tanquam nomen proprium. *Et pugnaverunt contra eum.* Ipse enim habebat illa decem millia virorum, quae perierunt in bello in Bezece, & delecto exercitu ipse captus est. *Et percusserunt Chananeum, & Pherezum.* Potest intelligi, quod in urbe illa habitabat Chananeus, & Pherezus mixti, & istos percusserunt. Vel quod Bezece erat civitas fortis, & regalis, cum esset ibi Adonibezec, & ob hoc convenerat ad eam multi de populo terrae de locis non muratis, vel non fortibus: quorum pars erat Chananeorum, & pars Pherezorum. Sic dicitur de urbe Iericho, Iosue 22. cap. scilicet, & venistis usque ad civitatem Iericho, & pugnaverunt contra vos viri virbis ipsius Amorrhagus, Pherezus, & Chananeus, Hebraeus, Gergesaeus, & Eueus, & Iebusaeus, scilicet, quod in civitate illa habitabat pars quaedam omnium harum gentium. Vel quod convenerat de omnibus his gentibus pars quaedam ad defendendam urbem Iericho: quia illa erat prima introcuntibus in terram Chanaan. *Fugit autem Adonibezec.* Scilicet videns rex Bezece deletum exercitum suum ab Israelitis fugit, ut evaderet in alijs locis terrae suae. *Quem secuti comprehenderunt.* Cognoverunt eum fugisse, & persecuti sunt eum, ne iterum colligeret exercitum contra Israelitas, & infestaret eos. *Cecis summitibus manuum eius, ac pedum.* Id est extremitates digitorum omnium per loca, in quibus firmatur vngues: quo facto tam manus, quam pedes redduntur ad omnia inutiles. In Hebraeo dicitur *Cecis pollicibus manuum & pedum.* Nam ponitur hic beonoth, quod significat pollices, & beoth est singulare signans pollicem, simile patet Exo. 29. & Leuit. 8. ubi agitur de unctioe sacerdotum, & dicitur, quod deberet tingi sanguine extremitas auricularum, & pollices manus, & pedis dextri: & ponitur beon, i. pollex in hebraeo, & est singulare huius nominis beonoth, quod hic ponitur, & ad idem redit. Nam pollices sunt summitates manuum, & pedum cum sint extremi digiti. Vel forte Ieron. sic transitulit, quia apud hostes erat consuetudo, quod cederentur non solum pollices, sed etiam extremitates omnium digitorum: & putavit hoc vel le literam Hebraicam, licet decuritate exprimeret.

Error quomodo per hoc nomen Adonibezec

Quare Israelite amputarunt regi Adonibezec partes has pedum, & manuum. Quæst. VII.

QVAERET aliquis, quare Israelite amputarunt Adonibezec partes has. Aliquis respondebit, quod forte fecerunt ad opprobrium regis huius, ut videret se turpiter mutilatum. Sic enim Naas rex Ammonitarum voluit mutilare Iabesones ad opprobrium, dicens: in hoc feriam vobiscum fedus, ut erua oium vestrum oculos dexteros: ponaque loco opprobrium vniuerso Israel, ut patet 1. Reg. 11. Aliter respōdet historia scholastica, & Andreas, si hoc factū est, ut redderetur inhabilis Adonibezec ad arma, quia abscisis his partibus homo non potest lanceam, aut aliud genus armorum manu tenere. Sed hoc non multū stat, quia Israelite cōprehendentes Adonibezec erant occisuri eum, vel mancipatūri eterno carceri, ad quē nihil referret, quod esset ad arma inutilis. Respondendū igitur, quod istud fuit factum sic propter duo. Primō, quia Deus mouebat Israelitas ad sic faciendū, ut iste pateretur in eo, in quo deliquerat. Sic enim confessus est Adonibezec, quando inflicta fuit ei ista punitio, & putauit, quod à Deo proueniret, dicens: septuaginta reges amputatis manuum, & pedum summitatibus colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi dominus. Secunda ratio fuit ad diligentem custodiam. Nam Israelite volebāt tenere captum Adonibezec, & non occidere illum ad maiore vindictā, & ut nō posset fugere, amputauerūt ei extremitates, pedum, digitorum, quia illis abscisis nemo potest pedē in terra figere. Etia si dicamus solos pollices abscisos, idem sequitur, quāquam non tam efficaciter. Summitates autē manuum præcisę sunt, vel pollices, ne possit arma manu tenere ad se occidendum prætextū, vel ad occidendum aliquem de Iudæis de desperatione, ut ipse occideretur. Sicut Codr rex Atheniensis, quendā de hostibus falce percussit, ut eum in mortem suam excitaret, ut ait Valerius lib. 5. & Virgilius meminit huius sexto Aeneidos. Et satis apparet ista positio, quia nunc comprehendunt Israelite Adonibezec fugientē, ideo ne amplius fugere posset, præciderunt summitates. Dixitque Adonibezec. Hic cognoscit Adonibezec dei prouidentia, s. quomodo ei pro iniquitatibus suis consimiles penas reddit. Septuaginta reges amputatis manū, & pedum summitatibus. Scilicet, quia ipse Adonibezec fecerat hæc illis amputari. In Hebræo ponitur. Amputatis pollicibus. Ponit tamē Ieronimus temper summitatibus ex causa supra assignata. Item quia dicitur infra, quod mortuus est Adonibezec in Ierusalem. Si tamen non fuisset amputati nisi soli pollices, nō mortuus fuisset ex hoc: videtur ergo, quod amputauerūt summitates manuum, & pedū, scōs digitos, & tunc fortē multus sanguis effluxit, & inde mortuus est in Ierusalem. Colligebant sub mensa mea ciborum reliquias. In Hebræo solum ponitur colligebant, sed quia satis patet, quod subintelligi debeat aliquid de cibis, Ieron. suppleuit illud: iste faciebat magnam crudelitatem mutilando sic reges, & cogendo eos sub mensa sua sicut catulos micas colligere, quod nomen regium, quod sibi, & illis commune erat, non honorabat: eratq; stultus nimis, quia ad inanem gloriam tot reges mutilauerat, ut poneret eos sub mensa sua.

Quomodo Adonibezec potuit congregare tot reges ad comedendum micas sub mensa sua. Quæst. VIII.

QVAERET aliquis, quomodo Adonibezec potuit congregare tot reges ad ponendum sub mensa sua. Respondendum, quod reges vocantur hic illi,

F qui reguli sunt: Nam apud antiquos multi imponebant sibi nomen regium, & diadema, etiam si vniūpidum solum possiderent. Sic patet de regibus terræ Chanaan, qui erant valde multi. Nam terra non erat valde magna: & tamen Iosue occidit in illa 31. reges, ut nominantur Iosue 12. & manebant adhuc plurimi. Ita Adonibezec cum esset potens in terra illa, potuit pugnam habens contra Cananeos de terra illa colligere tot regulos, & mutilatos sub mensa sua cogere ad micas colligendum. Vel forte de eodem loco multos reges habebat, qui per successionē deuenierunt in manus eius. Vel si regē alicuius loci cepit: & constituit illum, alium quoque infidelē sibi, & rebellantem inuenit, accipiebat illum cū præcedere, & sic multos colligere poterat regulos. Sic fecit Nabuchodonosor duobus regibus de Ierusalem. Nam primō capit Ioachim 4. Re. 24. Postea autem instituit Sedechias. Et quia ille erat infidelis regis Babylonis, cepit eum, & duxit in Babylonem 4. Reg. 25. Sicut fecit ita reddidit mihi Dominus. Hic cognouit se peccasse mutilando reges, & tenendo sub mensa sua: & cognouit Deum esse prouidentem in actibus humanis, penas & præmia conuenientia singulis compensantem. Nam licet isti Gentiles non cognoscerent quis erat deus, ille, qui vniuersi vires temperabat, scilicet an esset Deus Hebræorum, vel aliquis alius: tñ plurimi illorum credebant Deum aliquem esse habentem regimem super omnia hæc. Et quia virtus huius Dei erat cognita, & nomen incognitum, aliqui de gentibus honores magnos illi impendebant, profitentes se honorare ignotum deum. Hoc potissimē fecerunt Athenienses, qui cum essent viri doctissimi, cognouerant Deum quandam esse excellentissimum omnium mundanorum agentem curas, & illum dignū honore magno duxerunt: & inter ceteros Deos suos ei aram celebrem constituerunt in Ariopago, & erat titulus arę (Ara dei ignoti) ad quā eum venisset Paulus, & inquisiisset quid de Deo illo profiteretur Athenienses. Dixit illum esse Deum, quem ipse predicabat, & ipsi insciji eū colebāt, ut patet Act. 17. cap. Duxeruntque eum in Ierusalem. Per anticipationē legendum est: nam nondum capta erat Ierusalem, ut infra patet, sed est sensus, quod duxerunt Israelite secum captiuum in exercitu, & ceperunt post urbem Ierusalem, ibi autem accidit mori Adonibezec, qui portabatur. Et ibi mortuus est. Scilicet quia contigit eū mori ex vulnere manuum, & pedum: & hoc dum esset Israelite in Ierusalem expugnata illa. Vel aliter, s. quod Israelite miserunt Adonibezec in Ierusalem, ut ibi perpetuo carceri manciparetur: vbi post aliquantum tempus morbo incidenti, vel ex inflictis vulneribus mortuus est: Sed primum rationabilis est.

An peccauerint Israelite seruando regem Adonibezec viuum. Quæst. IX.

QVAERET aliquis an peccauerunt Israelite seruando regem Adonibezec viuum. Aliquis dicit quod sic: Nam ex hoc peccauit Saul, & priuatus est regno, quia regem Agag Amalechitarum reliquit viuentem contra mandatum Dei, primo Regum decimo quinto. Item iustum erat, quod de Chananeis nullum omnino viuere permitterent Israelite sub aliqua conditione pacis, tributi, vel seruitutis, ut patet Deuteronomij vigesimo capitulo. Adonibezec tamen erat Chananeus: ergo peccabant eum dimittendo viuere. Respondendum, quod non peccauerunt dimittendo eum viuum, quia non dimittebant eum, ut viueret, sed dimiserunt ei aliquid de vita modicū, scilicet infligentes ei vulnera, ex quibus non post multum tempus mori deberet. Vel habentes volunta-

Athenienses, Deo ignoto aras constituerunt.

luntatem occidendi illum nō post multum tempus, vel tenendi eum captum perpetuo ex aliqua causa nō in fauorem eius, sed magis ad amaritudinem. Cum obiicitur, quod peccauit Saul, quia reliquit viuentem Agag. Respondendum, quod non est simile, quia ille reliquit eum voluntate donandi ei vitam miseris illius: & hoc erat contra iussum Dei, qui dixerat, quod non moueretur misericordia, nec parceret oculus eius. 1. Reg. 15. cap. Israelite autem nunc non habebant volūntatem relinquendi viuum Adonibezec ex misericordia, quia iam inflixerat ei vulnera, ex quibus mortuus est non multo post. Et quia non tenebantur ad occidendum eum illico, ut eum apprehenderunt, sed solum, ut non misererentur eius, non peccauerunt, quā nō miseri sunt ad hoc ei, quod vitā donarent. Ad secundum, cum dicitur, quod peccauerunt, quia iubetur Deute. 20. quod occidantur Chananeis: dicendum, quod non egerunt contra istud præceptum, quia occiderūt illum, licet non immediate.

An peccassent Israelite si capientes Adonibezec non occidissent eum. Quæst. X.

QVAERET aliquis, an peccassent Israelite si capientes Adonibezec non occidissent eum, nec habuissent voluntatem occidendi, seu vellent tenere eum in carcere tota vita. Respondendum, quod lex iubebat, quod Israelite occiderent Chananeos gladio, & non permitterent eos viuere sub aliqua conditione, si autem ipsi non occiderent eos, sed tenerent captos, ut per ipsos morerentur, non implebant legē Dei, ideo videbantur peccare. Sed dicendum, quod aut aliqua causa suberat, ut hoc fieri deberet: ut per captiōnem alicuius non occidendo ipsum excusarentur aliqua bella Iudæis dura, vel inducerentur alia bona in populo Iudæico, poterāt Iudæi tenere aliquos Chananeos carcere mancipatos non occidendo illos, dum tamen non donarent eis totaliter vitam, quia ipsi poterant facere quodcumque, quod non esset directē contra legem Dei ad utilitatem politię suę. Si tamen nulla causa subest ad mancipandum istos carceri, aut mancipabant intentione nunquā occidendi eos, sed quod ipsi morerentur se, aut voluntate occidendi eos post aliquantum tempus. Si primo modo peccabant, quia agebant contra legem sine causa: si autem vellent detinere eos ad tempus, & postea occidere, etiam si non subesset ad hoc aliqua causa, sed sola voluntas, non peccabant, quia lex non obligabat ad occidendū Chananeos, statim ut ceperent, sed ad aliquando occidendū.

An peccauerint Israelite scindendo summitates manuum, & pedum regis Adonibezec. Quæst. XI.

QVAERETVR vterius, an peccauerunt Israelite sic mutilando regē Adonibezec. Aliquis dicit quod sic, quia confessus est ipse se malē egisse, quia mutilauerat septuaginta reges, & cogebat eos comedere sub mensa sua micas: Iudæi autē ista faciebant, ergo peccabant. Respondendū, quod non peccauerunt, quia ipsi poterant eū iuste occidere, imō tenebātur, quia Chananeus erat. Ideo quod ei infligerent vulnera illa nō peccabant, præsertim quia Deus mouit eos ad faciendum illud, ut Adonibezec pateretur in eo, in quo peccauerat. Ipse autē Adonibezec peccauerat mutilando illos reges, eo quod ipse egerat ad inanem gloriam, & tenuerat eos per tyrannidem, vel in bello iniusto: ideo iudæi sibi iuste intulerunt, quod ipse aliis iniuste inflixerat. Oppugnantes ergo filij Iuda Ierusalem ceperunt eam. Ista erat ciuitas Iebuseorum, & erat de principalibus in tota terra Chanaan: Hic sunt duo dubia. Primum est an Ierusalem Alph. Toft. super lib. Iudicum.

A Ierusalem fuerit filiorum Iudæ, vel Benjamin. Cū hic ponatur, quod filij Iuda deleuerunt eam, & alibi legitur pertinere ad Benjamin. Secundum est, an Ierusalem capta fuerit nunc, vel tempore Iosue, de quo habetur Iosue 15. de ambobus respondebitur infra cum dicitur de filio Benjamin. Et percussit in ore gladij. Scilicet occidit eos gladio omnes, tam magnos, quam paruos, viros & feminas existentes in illa, eo quod non poterāt permittere aliquem viuere de gente Chananeorum, Deute. 20. Tradentes cunctam incendio ciuitatem. Intelligitur hoc de parte plana vrbs. Nam fortalicium, quod vocatur mons Syon, non fuit captum vsque ad tempora Dauid: ut patet secundo Reg. quinto, & j. Paralip. 11.

Quomodo filij Iuda combusserunt totam Ierusalem. Quæst. XII.

QVAERET aliquis, quomodo filij Iuda combusserunt totam Ierusalem, & cur. Nam videtur, quod non fuerit combusta, cum dicitur, quod habitauerunt in ea filij Benjamin. Aliquis respondebit, quod factum est hoc, quia Israelite non poterant replere vibem istam, nec habitare in ea: & ut non veniret Chananeis ad habitandum ibi, & iterum infestarent eos. Sic enim factum est Iosue 11. cap. Nam omnes ciuitates, quę capiebantur, & erant in locis planis, cremabantur, & diruebantur, & relinquebantur illis: quę erant in collibus, & montibus, quia iste poterat defendi, & illa non. Et si relinquerentur illis, redirent ad eas Chananeis. Sed dicendum quod hoc non stat, quia illud faciebant Israelite, quando fortes erant indiuicte, & putabant Israelite, quod non possent implere terram, quia pauci erant: quia tamen habebant multos hostes, pugnant contra eos, ut pauci efficerentur, & postea cremabant ciuitates eorum. Nunc autem diuisis fortibus, quęlibet tribus pugnant contra hostes qui erant in sorte sua, ut haberet locum, per quem extenderetur, sicut filij Ephraim non potentes capi sorte sua petierunt maiorem locum, & Iosue iussit quod pugnant contra hostes, Iosue 17. cap. Ideo non incenderent ciuitates tanquam non potentes replere illas. Sed dicendum videtur, quod filij Iuda pugnant contra Iebuseos, & illi defendebantur intra vibem in aliquibus magnis edificijs. Ut ergo possent filij Iuda totam vibem delere, exclusis hostibus, succenderunt eam: & sic compulerunt omnes Iebuseos confugere ad fortalicium montis Syon: quibus effugatis potuerunt Israelite fabricare domos, in quibus habitarent. Et postea descendentes. Scilicet ab Ierusalem ad aliam terram magis meridianam, ad quam est descensus ab Aquilone. Pugnantur contra Chananeos, qui habitabat in montanis. Idest contragentem Chananeorum habitantem in locis montanis, & arduis. Ista erat pars montana sortis Iudæ. Nam in hac erat terra montuosa, sic patet Luc. 1. c. Et factus est timor magnus super omnes vicinos eorū, & super omnia montana Iudæ. Erat autem ista pars montana contra Iordanem. Et ponuntur alię ciuitates. Iosue 15. quę dicuntur esse in monte, & deserto Iudæ. Et ad meridiem Idest etiam ad partem meridianam Ierusalem erāt Chananeis, contra quos pugnantur filij Iudæ. Et dicitur ad meridiē ad differentiam montanę, quę erat ad partem orientalem Ierusalem versus Iordanem, ut dictum est. Et in campestribus. Loca campestria vocantur illa, quę non sunt multum plana. Nam distinguuntur tres modi terrę, scilicet plana, campestria, & montana, ut patet Iosue 11. montana vocatur, quę totaliter est excelsa, & prærupta: plana vocatur, ut valles & alia loca aqualia: campestria vocantur loca aliquantulum montuosa, ut descensus montium.

Pergenſque Iudas contra Cananæū, qui habitabat in Hebron, cuius nomen fuit antiquitus Cariatharbe, percuffit Sefai, & Haiman, & Tholmai: atque inde profectus abiit ad habitatores Dabir, cuius nomen vetus erat Cariathſepher, idest ciuitas literarum. Dixitque Caleb: Qui percuffit Cariathſepher, & vaſtauerit eam, dabo ei Axam filiam meam vxorem. Cunque cepiffet eā Othoniel filius Cenez frater Caleb minor, dedit ei Axam filiam ſuam coniugē. Quam pergentē in itinere monuit vir ſuus, vt peteret a patre ſuo agrum. Quē cum ſuſpiraffet ſedēs in aſino, dixit ei Caleb: Quid habes? At illa reſpondit: Da mihi benedictionem, quia terram arenem dediſti mihi: da & irriguam aquis. Dedit ergo ei Caleb irriguum ſuperius, & irriguum inferius. Filij autē Cingi cognati Moyſi aſcenderunt de ciuitate palmarum, cum filiis Iuda in deſertum ſertis eius, quod eſt ad meridiem Arad, & habitauerunt cum eo. Abiit autem Iudas cum Simeone fratre ſuo, & percufferunt ſimul Chananæum, qui habitabat in Sephaath, & interfece- runt eum. Vocatumque eſt nomen vrbs Horma, idest, anathema. Cepitq; Iudas Gazā cum finib⁹ ſuis, & Aſcalonē, atq; Accharō cū terminis ſuis. Fuitq; dñs cum Iuda, & montana poſſedit: nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abūdabant. Dederūtq; Caleb Hebrō ſicut dixerat Moyſes: qui deleuit ex ea tres filios Enac. Ieufeū autē habitatorē Ieruſalem nō deleuerunt filij Benjamin, habitauitq; Ieufeus cum filiis Benjamin in Ieruſalem vſque in preſentem diem. Domus quoque Ioseph aſcendit in Betel, fuitq; Dñs cum eis. Nam cum obſiderent vrbeſ, quę prius Luza vocabatur, viderunt hominem egredientem de ciuitate, dixeruntq; ad eū: Offende nobis introitum ciuitatis, & faciemus tecum miſericordiam. Qui cum oſtendiſſet eis, percufferunt vrbeſ in ore gladij: hoīem autem illum, & omnem cognationē eius dimiſerūt. Qui dimiſſus abiit in terrā Herthim, & edificauit ibi ciuitatē, vocauitq; eā Luzā, q̄ ita appellatur vſq; in preſentē diē.

Pergenſque Iudas, ſcilicet tribus Iudæ, & Symeon, quia ambæ ſimul ibant ad pugnandum. *Contra Chananæum, qui habitabat in Hebron.* Iſta ciuitas eſt glorioſiſſi

ma inter ciuitates fortis Iudæ. Eſt enim metropolis, in qua fuit regnum Dauid annis ſeptem, & mēſibus ſex, vt patet ſecundi Reg. 2, & 3. de hac vrbe multa dicta ſunt Iofue 1. r. & 12. In hac habitabant gigantes, quos expugnauit Iudas. *Cuius nomen fuit antiquitus Cariatharbe.* In Hebræo habetur. *Cuius nomen fuit primò.* Et ad idem redit. vocatur Cariatharbe, idest ciuitas quatuor ſecundum interpretationem Hebraicam: & hoc quia fuerunt ibi ſepulti quatuor Patriarchę, ſcilicet Adam primus, & Abraham, & Iſaac, & Iacob. Sed dicit aliquis quomodo potuit ab antiquo vocari Cariatharbe? Ab antiquo illa ciuitas erat in poteſtate Chananæorum, qui nō vtebantur idiomate Hebræo: preſertim, quia etiam ſi illud nouiſſent, non curarent nominare quatuor prophetas, quia non erant apud eos aliquis honoris. Reſpondendum eſt, ſicut declaratum eſt Iofue 14. cap. Vel dicendum, quòd hoc, quod dicitur antiquitus, non reſertur ad tempus, quo iſta terra erat in poteſtate Chananæorum, & illud tempus eſt antiquum reſpectu introitus in terram: ſed reſertur ad ſcriptorem libri huius, ſcilicet quòd tempore ſuo non vocabatur Cariatharbe, ſed Hebron: tamen antiquitus, idest poſtquam introierunt Iſraelitę in terrā Chanaan, aliquanto tempore vocata eſt Cariatharbe, & impoſitum fuit ei iſtud nomen Hebraicum. *Percuſſit Sefai, & Haiman, & Tholmai.* Iſti erant tres gigantes in vrbe Hebron, quos Iſraelitę timuerunt nimis, & propter hoc facta eſt murmuratio in Cadesbarne, quando exploratores dixerunt, quòd viderant quædam monſtra filiorum Enac, quibus comparati videbātur locuſtę, Nume. 13. cap.

An pugna contra Hebron, & Dabir fuerit facta per Iofue, vel per Caleb. Quęſt. XIIII.

QVAERET aliquis de his, quę dicuntur hic de pugna contra Hebron, & Dabir, an fuerit facta per Iofue, vel per Caleb, & filios Iuda. Aliquis dicit, quòd facta eſt per Iofue, quia Iofue 10. capi. dicitur de Hebron, q̄ aſcendit Iofue de Eglon in Hebron, & pugnauit contra eam, cepitque, atq; percuffit in ore gladij regem eius, & oīa oppida regionis illius, nec reliquit in ea vllas reliquias. Aliqui reſpondēt, q̄ Iofue primò cepit vrbe Hebron, & deleuit: non tñ accepit gigantes tres, qui habitabant in ea. Ideo poſtea potuit Caleb redire mortuo Iofue, cum toto Iuda, & pugnare contra illos tres gigantes. Sed hoc non vñ ſtare, quia dñs in litera, q̄ Iofue non reliquit in ea vllas reliquias, ergo nec manſerunt gigantes. Reſponderi poteſt, q̄ intelligendum eſt de ciuitate plana, q̄ ibi nullus relictus eſt, tamen ad arcem vrbs multi confluxerunt, de quibus fuerunt illi tres gigantes, contra quos pugnans poſtea Caleb cum viris Iuda occidit illos. Sic fuit de Ieruſalē, de qua dicitur in litera, q̄ filij Iuda vaſtauerunt incendio cunctam ciuitatem, & deleuerunt eam in ore gladij. Maniſtrum tamen eſt, q̄ non incenderunt arcem Ieruſalem, nec vaſtauerunt gladio manentes ibi: ſed manſerunt ibi Iebuſitę vſq; ad tempus Dauid. Sed adhuc obicietur, quia Iofue vñdecimo dicitur, quòd in illo tempore venit Iofue, & interfecit Enacim, idest gigantes de monte Hebron, & Dabir, & Anab, & de omni monte Iuda, & Iſrael: vrbeſque eorum deleuit, non reliquit vllum de ſtirpe Enacim in terra Iſrael abſque ciuitatibus Geth, Gaza, & Azoto. Ergo non ſolum occidit reliquum vulgus de vrbe Hebron, ſed etiam occidit gigantes. Dicendum quòd Caleb iſta fecit, ſicut patet Iofue 15. Eſt tamen intelligendū, q̄ dicitur feciſſe oīa hæc Iofue, non q̄ ipſe ea fecerit, ſed quia plura eorum ſub ducatu ſuo facta ſunt, & talia ei imputantur, vel paulo poſt facta ſunt, & propter hono-

honorem magnum eius aſcribuntur ei, quia oīa in eodem tempore videntur facta. Alioquin videtur impoſſibile ſaluari ſcriptura q̄n contrarietur, ſicut dicitur de Hebron, ita de Dabir intelligendum eſt. Nam Iofue cap. 10. dicitur, q̄ Iofue de Hebron aſcendit in Dabir, & cepit eam, & vaſtauit: regem quoq; eius, & oīa per circuitum oppida percuffit. Quòd intelligatur nō fuiſſe factum tempore Iofue vel ab ipſo: ſed per Caleb, & Othonielem. Attribuitur tamen Iofue, quia facta ſūt hæc quaſi in ducatu ſuo, ſicut oīa, quę faciunt ſubditi, aſcribuntur dominis.

An hæc pugna fuerit facta ante Iofue vel poſt mortem. Quęſt. XIIII.

QVAERET vltorius, dato quòd facta fuerint iſta per Caleb, & filios Iuda, & non per Iofue, an fuerint facta viuente Iofue, quia ponuntur hæc Iofue 15. Hic autem ponuntur per recapitulationem, ſicut ſepe fit recapitulatio in ſcriptura. Sed dicendum, q̄ non ſtat, quia hic in princ. cap. huius dicitur, quòd poſt mortem Iofue & cet. & continuatur totum hoc ſub eodē contextu, & ſatis apparet ex cōtinuatione literę, quòd oīa iſta bella fuerint facta eodem tēpore. Sed prima, q̄ narrantur hic neceſſe eſt fuiſſe poſt mortem Iofue. Ergo etiā oīa hæc de Dabir, & Hebron erunt poſt mortem Iofue. Cum autem dicitur, q̄ iſta ponūt Iofue 15. Dicendum, q̄ ponuntur per anticipationem. Scriptor enim libri huius non ſeruauit ordinem naturalē narranto, ſed artificialem: & cum vidit alicui rei enarratę aliquid conuenire quāquam tempus illud non pateret, enarrabat illud: vnde Iofue 15. cum ageretur de vrbs fortis Iudæ, & Hebron, & Habir, quę pertinebant ad ſortem Iudę, egit ibi de illis. In quo conſiderandum, q̄ in quatuor locis repetitur iſta eadem hiſtoria, ſcilicet Iofue 10. & 11. & 15. & hic in primo loco. Rō fuit, quia ibi ponebantur omnes ciuitates inſignes, contra quas pugnauit Iofue, vel contra quas ſub ducatu ſuo pugnatum eſt, & quia Hebron, & Dabir erant due vrbes famoſę, quamquam non fuerint capte eo viuente, aſcribuntur ei, quia paulò poſt fuerunt. In ſecundo loco ponuntur iſtę due vrbes, quia ibi agitur de deletione gigantum. Et quia in vrbe Hebron & Dabir erant gigantes, quāquam illos non occideret Iofue, fecit mentio, quia videretur pertinere ad ducatum ſuum. In tertio loco ponuntur, quia ibi enarrātur oēs ciuitates fortis Iudæ: & quia Hebron, & Dabir pertinebant ad illam tribum, dictum eſt, quo modo acquiſitę ſunt de manu hoſtium. Hic autem ponitur de eis, quia hic fuit locus proprius, & quia nūc filij Iuda pugnant contra hoſtes tribus ſuę, ceperunt iſtas duas vrbes. Cauſa autem anticipationis, & recapitulationis in his omnibus eſt, quia ſcriptor fuit multo tempore poſt rem geſtam, & potuit mutare res iuxta arbitrium ſuum, vt ei viſum eſt expedire rebus enarratis: quod ſatis interdum legētium aīos turbat. In Hebræo habetur hic. *Percuſſerit Cohmai, Hayman, & Sirai.* Scilicet filij Iſrael, qui ibāt cum Caleb, vel Iudas, & Simeō percufferunt: quod tamen litera dicit Iudas pergens: dicit litera noſtra ad conuenientiam percuffit. In Hebræo autē idiomate ex barbarie eius nō ſeruantur interdum numeri, nec perſonę. *At inde perfectus.* Scilicet Iudas perrexit de Hebron, poſtquam deleuit habitatores eius. *Abiit ad habitatores Dabir.* Iuit de Hebron in Dabir: eo quòd iſtę vrbes erant propinque, ſambe in montanis Iudæ erant. ſic patet Iofue 11. In illo tempore venit Iofue, & interfecit Enacim primo gigantes de mōtanis Hebron, & Dabir, & Anab, & de omni mōte Iuda, & Iſrael. *Cuius nomen vetus erat Cariathſepher.* Scilicet q̄ nominabatur apud Hebręos ab introitu in terram Canaan Cariathſepher: & iſtud erat tempus

Alph. Toſt. ſuper Iudicum

antiqui reſpectu ſcriptoris hui⁹ libri, qui fuit Samuel, poſtea abolitum eſt nomen vrbs, & vocata eſt Dabir. Sed aliquis dubitabit de nomine Cariathſepher, quomodo potuit eſſe antiquum, quia eſt Hebræum: & non potuerūt Chananæi ante introitum Iſraelitarum impoſuiſſe illud. Reſpondendum eſt, ſicut reſpoſum fuit Iofue 14. & 15. de Hebron, quòd vocabatur antiquitus Cariatharbe. Vel aliter, q̄ nomen vetus non vocatur hic illud, quo vtebantur Chananæi ante introitum Iſraelitarum, ſed nomen Iſraelitę, quo ab initio ingreſſus ſui vſi ſunt, & iſtud fuit Cariathſepher. Nā mutato noīe, quod apud Chananęos fuit, impoſuerit nomē ſecundum cōſuetudinem linguę ſuę Hebręę: & iſtud fuit Cariathſepher: ſed quia poſt abolitum erat, & tēpore ſcriptoris huius vocabatur Dabir, dixit ſcriptor, q̄ nomē antiquum erat Dabir. *Ideſt ciuitas literarum.* Iſtud non eſt in Hebræo, ſed eſt expoſitio nominis poſita a tranſlatore. Nam Cariathſepher eſt nomen compositum de quiriath, idest ciuitas, & Sepher, idest liber: ſed litera noſtrorum interpretum dixit ciuitas literarum, quia ornatus eſt. Hic eſt vnum dubium, ſquare vocat Dabir ciuitas literarū, de quo vide, qđ diximus Iofue 15. Etiam dato, quòd dicamus literas fuiſſe inuentas in vrbe Dabir, quę literę illę eſſe poterant, declaratum eſt eodem c. Rabbi Dauid Chimhi dicit quòd Dabir vocabatur olim Cariathſepher, idest ciuitas literarum quia Dabir in idiomate Perſico ſignificat id, quod Cariathſepher, ſ. ſcholam. Sed hoc non ſtat. Nam licet contingat, quòd Dabir apud Perſas idem ſit, quod Cariathſepher apud Hebręos: tamen non eſt veriſimile, q̄ a principio Hebręi impoſuerunt nomen idiomatis ſui illi vrbi, ſcilicet Cariathſepher, & imponerent nomē Perſicum ad ſignificandum. Sed dicendum, q̄ Cariathſepher apud Hebręos fuit nomen antiquū, poſtea vero ipſimet mutauerunt, & impoſuerunt nomē proprium Dabir, quod apud Hebręos nihil ſignat: ſicut nomina propria locorum apud nos raro ſignificāt aliquid, ſed voces impoſitę ad placitum pro locis illis. *Dixitque Caleb: qui percuffit Cariathſepher.* Ex hoc patet, quòd Caleb erat dux belli, cum propoſuerit capienti premium vrbeſ, contra quam pugnabatur. Vel, vt alij qui volunt, Cariathſepher erat ipſius Caleb, ſicut Hebron, non ſolum viſus eſt petere eam, ſed etiā Dabir, & Anab: quia dixit da mihi montem iſtum, in quo Enacim ſunt vrbes magnę, atque munitę, ſi forte potero delere eos, Iofue 14. Sed primū veriſimilius eſt, eo quod ſcriptura nunquam poſtea commemorat aliquam vrbeſ datam Caleb niſi Hebron. *Qui percuffit Cariathſepher, & vaſtauerit eam.* Non intelligitur, q̄ aliquis de Iſraelitis deberet percutere vrbeſ, idest oēs habitatores vrbs, & vaſtare eos delendo, ſ. totaliter, quia hoc non poſſet quiſquā facere, ſed intelligitur de illo, qui primò irrumperet in vrbeſ, & inciperet occidere viros vrbs. Simile fecit Dauid: propoſuit. n. premium ei, qui primo tangeret ſiſtulas domatum, & percuteret Iebuſitę, q̄ fieret principes belli, vt patet 2. Re. 5. & primo Paral. 11. hoc ſatis patet, quia Caleb cum toto exercitu peruenerat in Dabir: ideo non eſt veriſimile, q̄ vnus vir permitteretur pugnare cōtra vrbeſ, etiam ſi ſecum alios collegas haberet. Sed intelligitur de exiſtentibus in acie, qui prior irrumperet in hoſtē. *Dabo ei Axam filiam meam vxorem.* Iſtud propoſuit Caleb tanquam magnum premium, putans quòd quilibet de Iſrael ſatis conaretur ad irruptionem vrbs, vt haberet Axam in vxorem. Hoc autem, quia illa erat filia ducis Iuda: non enim erat tunc in tota tribu Iuda aliquis vir tam honorabilis. Hic eſt vnum dubium, ſcilicet. An ex hac promiſſione Caleb, teneretur Axa ſuſcipere in virum illum, qui percuffiſſet Dabir. De quo reſponſum eſt Iofue 15. capi. *Cumque cepiſſet*

B 4 eam

1. Paral. 2.

Iofue 15.

Iofue 15. 11. q. 36. c. nolite.

Hebrō qđ ſic.

eam Othoniel. Iste fuit postea Iudex primus in Israel, & liberavit Israelitas de manu regis Mesopotamie, infra 3. cap. *Filius Cenez.* Aliqui volunt, Cenez esse nomē viri patris, & alij nomen matris Othoniel, & ab illo vocatur Iosue Cenezus. Andreas vult autē, quod Cenez, nō sit nomen progenitoris immediati, sed alicuius distantis. *Frater Caleb minor.* Id est inter omnes fratres Caleb minor erat Othoniel, & exprimitur hoc, quod erat frater Caleb ad significandum quomodo non obstante propinquissima cognatione, accepit in uxorem Axam filiam Caleb. *Dedit ei Axam filiam conjugem.* Quia promiserat, & noluit infringere promissionem; quia forte iuramento vallata fuerat. Hic est vnum dubium, scilicet an peccauerit Caleb dando filiam in uxorem fratri suo, & an peccauerit Othoniel suscipiendo eam, & Axam consentiendo se illi copulari: de quo responsum est Iosue decimo quinto capit. *Quam pergentem in itinere monuit vir suus.* Istud non fuit immediate post captam vibem, sed aliquanto tempore post. Interponitur tamen hic, quia non fuit ali^o locus conueniens ad interponendum illud, cum alibi iam non tractetur de Caleb, Othoniele, & Aza. Et ista est causa anticipationis, & recapitulationis sepius in scripturis, scilicet vt res pertinentes ad eandē materiam non ponantur seorsum, & dispersim, ita vt sensum turbent, colliguntur simul, & ponuntur ante tempus suum vel post, ita vt dum vult scriptor euitare narrationis obscuritatem ex dispositione rerum ad idem pertinentium, inducit legentium perturbationē ex mutatione temporum. Melius tamen fuit incidere in secundum euitando primum, quā ē contrario. Ideo scriptura modum istum tenuit: nec solum in sacra scriptura hoc fit, sed etiam in secularibus historiis hoc seruatur. In Hebreo habetur. *Qua pergens in itinere monuit virum suum.* Scilicet quod ipsa sua fit viro, quod peteret a Caleb. Litera tamen nostra posuit, q^{uod} vir monuerit eam, eo quod sequitur infra, quod ipsa peterit: & hoc verisimilius est. Litera tamen Hebraica est barbara nimis, & interdum ponit masculinum pro feminino, & interdum ē contrario. Sic patet Exo. trigesimo secundo vbi ponitur in Hebreo *Anoua guedola.* vbi litera nostra dicit, peccastis peccatum maximum: tamen anoua guedola est femininum, ac si quis diceret in Latino, peccastis peccatā maximam. Nā si in Hebreo deberem⁹ ponere per masculinū, vel neutrum, diceretur (anon gadol) id est peccatum magnum. *Vt peteret a patre suo agrum.* Eo quod dotauerat Caleb filiā suam: sed hereditas tradita erat sterili, scilicet arens, vt patet infra. *Que cum spirasset sedens in asino.* Ipsa ibat equitans per viam, & quia volebat petere suspirauit. In Hebreo habetur. *Qua cum inclinata fuisset in asino.* Litera tamen nostra posuit suspirasset, eo quod Caleb motus est ad querendum quid haberet filia ex eo, quod fecit ipsa. Si tamen solum se inclinasset in asino, non fuisset causa motiua ad querendum quid haberet. Etiam quia ipsa faciebat ista signa, vt conuenirent petitioni suā. Quod tamen inclinaretur in asino, non faciebat aliquo modo ad petitionem suam: ideo non se inclinauit, sed suspirauit. Et cum hoc ad idem redit, scilicet quod inclinauit se in asino, id est fecit quendam motum corporis, qui monstrat sollicitudinem. Et tunc suspirauit. Hoc intendens Ierony. mutauit literā Hebraicam ad explanandum magis. Si tamen velimus dicere secundum literam Hebraicam, poterit dici, quod Axam inclinauit se in asino, scilicet quod ipsa volebat petere aliquid a patre, & quia petentes debent esse suplices, ipsa voluit se inclinare, & exhibuit quendam modum reuerentię in asino existens. Et tunc videns pater, quod humiliaretur, & nesciens ad quid hoc esset, dixit ei: *Quid habes?*

Anticipa-
tionis cau-
sa, & recapi-
tulationis
causa i factis
litteris.

QVAERET aliquis, quare Axam suspirauit, antequam peteret. Respondendum, quod ipsa volebat petere agrum, ad quod voluit tenere modum artificiosum, & visum est, quod deberet suspirare. Proficiebat autem suspirium ad tria. Primum ad reddendum animum patris attentum - Nam in petendo non paruas habet vires eorum, a quibus petitur ad audiendum saltem attentos fore animos. Nam vbi attentio nō est, persuasio quāquā efficacissima locum nullum habet. Cum autem vidit Caleb filiam suspirantem putans aliquid magnum esse, attendit quid dictura foret. Secundum fecit hoc, vt tolleret sibi verecundiam. Nam quod ipsa inciperet petere nullo precedente verbo patris sui, erat sibi magnus rubor, ideo voluit inducere patrem, vt prius loqueretur, & sic auferretur illi materia erubescendi. Ad hoc autem suspirauit, vt pater inquireret, quid hoc esset, & sic ipsa cepto eloquio posset continuare sermonem, & sic factum est. Nam immediate vt ipsa suspirauit, pater inquisiuit, quid hoc esset. Tertio fecit hoc, quia volebat ostendere animum suū nimis motum ad ea, quae petebat, vt pater intelligens eam ex magno desiderio petere, facilius condescenderet ad petita. Suspiria autem profunda cordis indicatiua sunt magni desiderij: ideo conueniens erat, q^{uod} suspiraret: Nam aliās videretur leui motu hoc velle, & fortassis pater non assentiret. *Dixit ei Caleb, quid habes.* Satis vidit Caleb, quod suspiria ista non erant inutiliter fusa: ideo petiuit, ad quid emitterentur. *At illa.* Id est illa illico subiunxit quasi sumpta iuxta loquendi, & captata opportunitate. *Da mihi benedictionem.* Id est fac mihi gratiam: Benedictio enim significat multiplicationem in rebus: sic patet secunda Corinthio. no no capit, scilicet: *Qui parce seminat, parce & metet:* qui in benedictionibus seminat, de benedictionibus & metet. Et sic opponitur ibi parcitas, & benedictio: parcitas tamen est auaritia, vel diminutio: ideo oportet, quod benedictio sit liberalitas, vel abundantia: & quia gratia fit ex liberalitate cum non sit gratia, quod ex debito veniat, vt patet ad Romanos vndecimo capitulo, vocatur omnis gratia benedictio. *Quia terram arentem dedisti mihi.* In dotem, scilicet quando tradidit eam Othonieli. Iosue decimo quinto dicitur, terrā australem, & arentem dedisti mihi, & hoc, quia australis pars est sicca. Vel quia ventus australis in terram Chanaan est siccus. *Da & irriguam aquis.* Id est etiam iunge terram, quae possit irrigari fontibus, vel fluminibus, vt non sit dos mea penitus infructuosa.

Quomodo petiuit. Axam terram irriguam aquis, cum in terra Chanaan nulla talis esset. *Quest. XVI.*

QVAERET aliquis, quomodo petiuit Axam terram irriguam aquis. Nam in terra Chanaan nulla talis est. Sic patet Deuteronomij vigesimo primo, cum dixit Moyses ad Israelitas: terra, ad quam ingredietis possidendam, non est, sicut terra Aegypti, de qua existi, vbi iacto semine in horrorum morem aquae ducuntur irriguae: sed montuosa est, & campestris de caelo expectans pluias. Aliquis respondebit, quod Axam non petiuit terram irriguam aquis, scilicet aquis fluuiialibus, vel fontalibus: sed terram, quae celesti irrigaretur pluuia. Nam in terra, quam accepit, non complebatur. Sed hoc nullo modo stat, quia accipiendū hoc modo irriguum, omnes terrae existentes in regione Chanaan sunt equaliter irriguae: cum celsū equaliter se habeat ad illas quātū ad emissionem pluiarū, & non euenit hoc ex conditione terrae.

Benedictio in rebus multiplicatio - nem significat.

Item

Item patet hoc magis ex litera Hebraica, quae dicit: *Da mihi canales, vel alueos aquarum.* Sed hoc non pertinet ad pluuiam: ideo oportet, quod intelligatur, q^{uod} peteret terram irriguam fontibus, vel fluuijs. Dicendum igitur, quod Axam peteret a patre terram irriguam aquis fluuiialibus. Cum autem arguitur, quod non erat terra Chanaan, sicut terra Aegypti, in qua ducuntur aquae irriguae: dicendum, quod inter Aegyptum & terram Chanaan erat magna differentia. Aegyptus quippe cum declinet nimis contra torridam zonam nullas niues habet; pluias autem rarissimas, ita vt nihil de terra nascentibus coelesti nutrantur aqua, sed omnia fouentur educta aqua de Nilo. Crescit enim Nilus certis temporibus ad magnam multitudinē, scilicet ad decem, & sex cubitos, & ad viginti, vel minus secundum varietatem annorum super alueum suum. Sunt autem facti aqueductus magni, quasi fluuij, per quos educuntur aquae, & cum sit tota terra Aegypti plana, facilliter irrigatur illa aqua Nili. Terra autem Chanaan non sic irrigatur propter duo. Primum propter indispositionem terrae, quia non est plana, sicut Aegyptus. Et hoc significauit Moyses, cum dixit in allegata auctoritate: sed montuosa est, atque campestris de caelo spectans pluias. Secunda causa est, quia terra Chanaan non est inopis pluiarū, sicut Aegyptus, eo quod non tantum appropinquat ad torridam zonam, sed habet pluias, sicut aliae terrae existētes in tertio, vel quarto, & quinto climatibus. Hoc tamen non obstante in aliquibus locis terrae Chanaan fit irrigatio ad maiorem pullulationem fructuum, vel quia interdum non sunt aquae copiosae de caelo. Sic enim fit in alijs locis, quae sunt in quinto climate, in quibus maior pluiarum copia est. Et in hoc aliquid est terra Chanaan similis terrae Aegypti. Sic patet Gen. 13. cum dicitur de terra Sodomorum. Eleuatis itaque oculis Loth, vidit omnem circa regionem Iordanis, quae vniuersa irrigabatur antequam subuerteret dominus Sodomam & Gomorram, sicut Paradisus domini, & sicut Aegyptus. Ergo non erat terra Chanaan totaliter dissimilis Aegypti. Et sic Axam petiuit terram irriguam, vt fecundior esset. Ista enim erat causa, quare terra Iericho est vberior reliqua terra Chanaan, vt ait Solinus in Polyhistor: scilicet quia irrigatur Iordane educto per alueos, cum sit in regione Iordanis, vt patet Gen. 13. *Dedit ei Caleb irriguam superius, & irriguam inferius.* Videns Caleb iuste petiisse filiam, concessit quod voluit. In Hebreo dicitur. *Dedit ei Caleb canales superiores, & canales inferiores, vel inferius.* Quod ad idem redit, quia canalis est aqueductus, & istud p^{ro}inet ad omnem terram irriguam. Dicitur autem irriguum superius, & inferius, id est agros irriguos, qui erant supra eos, quos prius concesserat, qui erant arentes: dedit quoq; alios agros irriguos infra primos agros arentes. Vel aliter dedit irriguum superius, & inferius, id est dedit et alios agros irriguos in collibus, & alios irriguos in vallibus. Et istud magis consonat. *Filij autem Cinai.* Hic ponit aliarum tribuum profectus, postquam dictū est specialiter de profectu Caleb. Et redit historia ad bella facta per tribum Iudae, de quibus supra coeperat, & postea tedit ad ea, quae fecerunt aliae tribus, & dicitur. *Filij autem Cinai.* Interponitur de istis, eo quod hic agebatur de tribu Iudae, & isti ascenderunt cum filiis Iudae in sortem suam, vt hic patet. Sunt autem filij Cinai filij Iethro cognati, vel socii Moysi, qui vocatus est multis nominibus, scilicet Iethro, vt patet Exod. 18. & Raguel Exo. 2. vbi vocatur septem filiarū sacerdotis Madian, quarum vnam accepit in uxorem Moyses, & ille erat Iethro. Vocatur etiam Ieter Exo. 4. vocatur etiam Obab Num. 10. vocatur etiam Cin. Num. 24. scilicet si electus fueris de stirpe Cin, id est de stirpe

Terra Chanaan non irrigat, sicut Aegyptus propter duo.

Iethro multis nominibus vocabatur.

Iethro. Et inde vocatur Cinai hic isti posteri Iethro, & infra 4. cap. *Cognati Moysi.* Id est socii. Non enim erat cognatus eius, sed socius, quia Moyses filium illius cepit uxorem, vt patet Exo. 2. cap. *Ascenderunt de ciuitate palmarum.* Ista est ciuitas Iericho, quae vocatur ciuitas palmarum, quia regio omnis circa eam palmis, & vineis, & alijs generibus preciosissimarum arborū referta est, vt eam laudat Solinus in Polyhistor. cap. de Iudea. Et non est alia ciuitas in terra Chanaan, apud quam palmae sint. Solebant enim esse in magna copia in valle Sodomorum, vbi erant illae quinque ciuitates, quarum quatuor infelici incendio conflagraverunt. Postea autem nec signa quidem opulentiae illius relicta sunt. Sic enim dicitur Gen. 12. Vniuersa regio circa Iordanem irrigabatur antequam subuerteret dominus Sodomam, & Gomorram, sicut Paradisus domini, & sicut Aegyptus. Quod autem Iericho sit ciuitas palmarum, patet Deut. 34. cap. cum dicitur: *Vt que ad nouissimum mare, & australem partem, & latitudinem campi Iericho ciuitatis palmarum vsq; Segor, id est Iericho est ciuitas palmarum, quia ponuntur ista ibi, vt exponens, & expositum.*

Quomodo Iethro filij in palmarum ciuitatem cum filiis Iudae esse potuerint, cum ipsi non venerint in terram Israel. *Quest. XVII.*

QVAERET aliquis, quomodo filij Iethro potuerunt esse in ciuitate palmarum cum filiis Israel. Nam ex hoc videretur, quod Iethro venerit cum Moyses in terram Israel, & duxerit secum cognationem suā. Sed falsum est, quia licet hoc oraret Moyses, non accevit Iethro, vt patet Num. 10. & Exo. 18. Dicitur, q^{uod} Moyses dimisit Iethro socerum suum, q^{uod} dimissus rediit in terram suam. Sic probatum est Num. 10. Respondendum, quod Iethro non venit cum filiis Israel per desertum in terram Chanaan, sed cum stetit in deserto motis Sinai cum Moyses, rediit inde in terram suam Madian, vt ibi moraretur, quia cum ipse esset senex, & sciret Hebraeos toleraturos esse multos labores acquirēdo terram de manibus hostium fortissimorum, noluit in senectute sua videre dolorem, & quotidianā sollicitudinem. Nam priusquam veniret tempus fructū bonis rebus summa pace compositis, credidit se mortuum: ideo id modicum temporis, quod sibi coecefum putabat, volebat potius in natali solo tranquille agere inter suos. Cum autem mortuus esset, quod fuit ante annum quadragesimū mansionis Israelitarum in deserto: sciens socerum suum, & nepotes principes gentis tam magnae Hebraeorum, cui confidebat omnes hostes subdendos, sicut colligitur ex verbis eius Exo. 18. iussit posteris suis, quod irent cum Israelitis in terram Chanaan, vt ibi susciperent ab Israelitis bonum, quod promiserant facere ipsi, vt patet Nu. 10. scilicet. *Quidquid optimum fuerit in opibus, quas dominus Deus noster traditurus est nobis, dabimus tibi.* Cuius iussa explentes, sepulto patre in terra Madian, rota cognatio venit ad Israelitas manentes in deserto, & ibi fuerunt cum eis quousque introirent in terram Chanaan, & tunc coeperunt habitare Cinai in ciuitate palmarum. Vel forte dicendum, quod filij Iethro habebant animum manendi in terra Madian, in qua fuerant progenitores sui, postea tamen anno quadragesimo ab exitu de Aegypto Deus iussit Israelitis, q^{uod} deleterent Madianitas, vt patet Num. 25. & 31. capitulo. Et tunc Moyses condolens progeniei filiorum suorum, fecit vocari totam cognationem Iethro, vt confugeret ad Israelitas, & venerunt ad eos. Primum tamen verisimilius est. Dicitur autem, quod ascenderunt de ciuitate palmarum, non quod ante hoc in ea habitarent,

Iericho quare palmarum ciuitas nuncupetur.

rent, quia Iosue posuerat maledictionem si quis adificaret Iericho, postquam sub anathemate deleta est Iosue sexto, sed habitabant in viculis, & territorio vrbis illius: ideo dicebantur habitare in ea. De ista ciuitate Palmarum dicit Rabbi Dauid Chimhi, & coeteri Iudæi, quod erat Iericho.

Quomodo Cinæi filij Iethro in Iericho, vel in eius territorio habitare potuerunt. Quæst. XVIIII.

QVAERET aliquis, quomodo Cinæi filij Iethro potuerunt habitare in Iericho, vel in territorio eius, quia ista vrbis pertinebat ad tribum Benjamin, & illi non permitterent eam alijs: hoc patet Ios. 18. Respondet Rabbi Dauid Chimhi, & alij Hebræi, quod Iericho erat terra fecundior totius terræ Chanaan, & diffinitum erat, quod illa pars maneret indiuisa, & daretur illi tribui, in cuius sorte Deus eligeret sanctuariū sibi construi. Et quia postea constructum est templū in Ierusalem, quæ ad tribum Benjamin pertinebat, data est Iericho vrbis de tribu Benjamin. Et quoniam 480. anni fluxerunt ab exitu de Aegypto, vsque ad constructionem sanctuarij, vt patet 3. Reg. 6. cap. & 40. annis manserunt Israelitæ in deserto: manent 440. anni, quibus dicunt possessam fuisse ciuitatem Palmarum à filijs Iethro, quosq; daretur filijs Benjamin. Sed hoc non stat, primo, quia dicunt, quod diffinitum erat, nē diuideretur Iericho, sed maneret in dubio pro tribu illa, in cuius sorte cōstrueretur tabernaculum. Nam ex diuisione facta tempore Iosue ponitur ista ciuitas, & fuit data filijs Benjamin, vt patet Iosue 18. Item cum dicunt, quod 440. annis possessa est Iericho à filijs Iethro, non stat, quia tunc necesse esset, quod possedissent eam vsque ad primum annum fabricationis templi Salomonis. Sed falsum est, quia nunc post mortem Iosue pauco tempore recesserunt de loco ipso filij Iethro cum filijs Iuda in desertum fortis suæ, vt patet in litera. Sed aliquis dicet, quod Cinæi nunc recesserunt de vrbe Palmarum, & tamen post modicum tempus redierunt ad illam, & manserunt ibi vsque ad fabricationem templi. Sed etiam hoc non stat, quia quædam pars Cinæorum habitauit in terra Galilææ apud ciuitatem Cedès, vt patet infra 4. capit. Ibi quippe moratus est Aber Cinæus recedens à ceteris Cinæis. Cedès verò, apud quam habitauit est terra Galilææ, vt patet Ios. 10. & 19. Alia autem pars Cinæorum morata est in parte australi terræ Chanaan, in extremitate fortis Iudæ, apud desertum, in quo morabantur Amalechitæ. Ideo quando Saul iuit ad delendum Amalechitarum, nē inuolueret eos cum Amalechitis 1. Regum 15. cap. ergo tunc non morabatur in terra Iericho, sed in forte Iudæ, & hoc magno tempore ante adificationem sanctuarij. Ideo non manserunt filij Iethro 440. annis in ciuitate Palmarum. Dicendum igitur, quod Cinæi habitabant in ciuitate Palmarum tunc, quando ascenderunt cum filijs Iuda, & manserunt post hoc semper in forte Iudæ apud terram Amalechitarum: præter Aber Cinæum, & stirpem suam. Ille quippe recedens à ceteris habitauit in forte tribus Nephthali, apud vrbē Cedès, vt patet inf. 4. c. ante hoc autem manserunt in territorio ciuitatis Palmarum. Et poterant ibi manere dupliciter. Primo, quia vsque ad illud tempus quasi manebant sine præiudicio alicuius ibi. Nam à principio acquisita terra non erat diuisa, sed habitabant Israelitæ hic, & ibi pro arbitrio eorū. Et quia tunc ciuitas Palmarum non pertinebat ad aliquam tribum, nulli præiudicabant Cinæi ibi habitantes. Post autem diuisa terra paruo tempore manserunt ibi Cinæi. Nam iuerunt cum filijs Iuda in fortem suā,

Ita parum præiudicare possēt vrbis de tribu Benjamin. Aliter responderi potest, quod Israelitæ conuenerant inter se, quod in quacunq; parte terræ, in cuiuscunq; tribus forte habitare vellēt Cinæi, potestatem haberent, & hoc, quia Moyse, qui erat princeps populi, hoc promiserat Iethro dicens: Cunque nobiscum veneris, quidquid optimum fuerit ex opibus, quas traditurus est nobis dominus, dabimus tibi, vt patet Num. 10. cap. Sed Israelitæ nullo modo præterirent pmiffa Moyse, quia obseruabant verba eius, sicut verba Dei: Ergo ipsi facerent, sicut promissit Moyse, permittētes eis habitare vbicunq; vellent. Et quia à principio placuit eis morari in ciuitate Palmarum, quæ erat vrbis Benjamin, non prohibuerunt eos filij Benjamin. Nunc verò potius voluerunt manere in forte Iudæ: ideo ascenderūt cum filijs Iuda in desertum fortis suæ. Et quia postea vni de Cinæis nomine Aber placuit morari in forte Nephthali apud vrbem Cedès: recessit à ceteris fratribus suis, & habitauit ibi, vt patet infra 4. c. *Ascenderunt cum filijs Iuda.* Quia placuit eis magis morari cum his, quàm cum alijs tribubus. Hebræi dicunt, quod iuerūt cum filijs Iuda propter Othonielem, qui erat de tribu Iuda, & erat eruditissimus in lege. Sed non est rationabiliter dictum, quia Leuitæ erant eruditi in lege: eo quod semper vocabant lectioni, & nūquam agriculturæ, nec alijs operibus. Laici verò & agriculturæ & bellis, coeterisque occupationibus vacabant. Ideo omnem legis peritiā à sacerdotibus, & Leuitis Deus iussit requiri Malach. 3. scilicet: Labia sacerdotis custodiēt scientiam, & legem exquirent de ore eius: quoniam angelus domini exercituum est. Potius ergo iussent ad aliquem locum, in quo essent sacerdotes periti, quàm ad Othonielem. Sed aliqua alia causa foret, vel quia magis placuit eis tribus Iuda ad cohabitandum. *In desertum fortis eius.* Id est descēderunt ad habitandum in deserto fortis Iudæ. Non est autem intelligendum, quod tota fortis Iudæ esset desertum: sed quædam pars eius circa Iordanem, & ad extremitatem meridianam, & in hac parte manere voluerunt Cinæi. Quod patet, quia Amalechitæ morabantur extra terram Israel in desertis Arabie, & Cinæi erant in terminis eorum. Vnde quando Saul iuit cōtra Amalechitas, dixit Cinæis: Abite, & recedite de medio Amalech, nē inuoluam vos cum eis 1. Reg. 15. c. Voluerunt autem Cinæi partem istam deserti, vt essēt diuisi à toto Israel, & haberent terram quasi liberam seorsum. *Quod est ad meridiem Arad.* Ista est quædam terra, quæ vocatur Arad: cuius erat rex ille, contra quē pugnaverunt Israelitæ: de quo Num. 21. cap. Sciendum autem, quod ista terra Arad, quaquam possideretur à Chananæis, cum dicitur Chananæus rex Arad Num. 21. tamen non erat pars terræ Chanaan: Quod patet, quia Israelitæ introierunt in terram regis Arad, & deleuerunt vrbes eius Num. 21. Et tamen nōdum dicebantur esse in terra Chanaan. Nam tunc per terram illam transissent in reliquam terram Chanaan, tamen post deletam terram regis Arad, orauerunt Israelitæ, vt rex Edom permitteret eis transitum, & noluit. Deinde circueierunt montem Seir, id est terræ Edom longo tempore, Deuter. 2. & Num. 21. Post autē transierunt per terram Moabitarum, & per terram duorū regum Amorrhæorum, Deut. 2. quousq; peruenerunt ad Iordanem, & tunc introierunt in terram Chanaan: Ergo existentes in terra Arad, non erant in terra Chanaan. Item, quia Deus dixit, quod nullus de viris illis, qui murmurauerunt in Cadesbarne, intraret in terram Chanaan, nec videret eam, Num. 14. Multi tamen de illis steterunt in terra regis Arad, cum non mortui fuerint omnes vsque ad torrentem Zared, vt patet Deut. 2. & tamen prius steterunt in terra Arad, quàm

quàm in torrente Zared, vt patet Num. 21. cap. Ergo non erat Arad terra Chanaan. Erat autem ista terra Arad apud terram Amalechitarum. Nam ambegētes pugnaverunt simul contra Israel, & de ambabus dicitur, quod habitabant in montibus eiusdem, vt patet Num. 13. scilicet. Descendit Amalechites, & Chananæus, qui habitabant in montibus. Et hoc satis conuenit: nam Cinæi habitabant iuxta Amalechitas, vt patet 1. Reg. 15. Chananæi tamen terræ Arad morabantur apud Amalechitas; ideo satis coaptatur, quod Cinæi habitarent apud terram Arad. Dicitur autem, quod erat desertum Iudæ ad meridiem Arad, id est pars meridiana deserti huius declinabat versus Arad, & nō quod desertum esset meridianum respectu terræ Arad, quia tunc sequeretur terram Arad esse intra terram Chanaan, & quod necessariò accederent prius Israelitæ ad aliquam partem terræ Chanaan, quàm ad terram Arad: quod falsum est. *Et habitauerunt cum eo.* Scilicet cum Iuda, quia cum hac tribu eligebat potius habitare. *Abijt autem Iudas cum Simeone fratre suo.* Scilicet ad pugandum contra Chananæum. Vocantur autē Iudas, & Simeon fratres ex causa supra assignata. *Et destruxerunt simul Chananæum.* Scilicet vno bello deleuerunt eum, quia non pugauerunt sæpe, vel p multas partes. *Qui habitabat in Sephaath.* Nomen vrbis est pertinens ad fortem Iudæ, quamquam non ponitur in catalogo vrbium fortis Iudæ, sicut multæ aliæ vrbes subtrahuntur ibi, & in descriptione fortium aliarum tribuum. *Et interfecerunt eum.* Scilicet Chananæum nō dimittentes quemquam viuere. In Hebræo dicitur. *Et destruxerunt eum.* Scilicet ciuitatem Sephaath, scilicet non solum percusserunt Chananæos terræ illius, sed etiam ciuitatem destruxerunt. Est autem intelligendum, quod non destruxerunt eam ponentes eam in æternam non habitādam, sicut erat de vrbibus, quæ subijcebantur anathemati, vt fuit Iericho, & Hai: sed destruxerunt, & forte combusserunt eam, vt excluderent inde habitatores, sicut fecerunt Ierusalem. Nam totam ciuitatem succenderunt, supra in litera. *Vocatumque est nomen loci Horma, id est Anathema.* Id est ciuitas illa vocata fuit postea Horma, quando vno destructa. Quia heren est in Hebræo separatio, vel anathematizatio. Erat istud anathema, vt nemo habitaret in ea in æternum, sicut fuit de Iericho. Vel fortē nihil de his, quæ in illa erant, acciperetur: sed omnia cremarentur ad honorem Dei.

Quare ciuitas Sephaath supposita fuerit anathemati. Quæst. XIX.

QVAERET aliquis, quare ista ciuitas fuit supposita anathemati. Aliquis dicet, quod fuit posita ex eadem causa, ex qua ciuitas Iericho. Sed non stat, quia ciuitas Iericho anathematizata est quantum ad homines, vt applicaretur totaliter ad cultum Dei, quia erat sicut primitiæ de labore Israelitarum. Nam ille erat primus locus, quem accipiebant in terra Chanaan. Etiam, quia Iericho fuit tradita miraculosus Iudæis, quàm aliquis locus totius terræ Chanaan, vt patet Iosue sexto. De vrbe Sephaath nihil istorū erat: ideo non fuit subiecta anathemati ex hac parte. Nec etiam est dicendum, quod anathematizaretur eadem ratione, qua aliqua vrbes Iudæorum, de quibus Deut. 13. Quia illud solum erat in ciuitatibus, quæ iam erant Iudæorum, & declinabant ad idolatriam. In ciuitatibus Chananæorum, vel aliarum gentium nō tenebat illud. Aliquis potest dicere, quod fuit positum anathema ex voto, scilicet quod pugnaverunt filij Iuda contra viros Sephaath, & fortē non potuerunt præualere, vel viderunt, & obligarunt se voto dicentes: q̄ si

Deus traderet vrbem illam in manus eorum, subirent eam anathemati. Sic factum est de terra Arad. Nam Chananæi pugnantes ibi contra Israel, vicerunt, & tulerunt prædam. Israel autem voto se obligans ait: si tradideris populum istum in manus meas, delebo vrbes eius. Num. 21. Sed etiam hoc non stat, quia litera significat contrarium dicens, quod percussissent Chananæum simul, id est vno bello, & quasi sine labore. Respondendum, quod causa non apparet: sed satis dici potest, quod fuit ad reddendum Deo gratias de modo captionis vrbis, quia sine aliquo labore eam ceperunt, quod est simul accipere eam: ideo in munus eam dederunt Deo, quia non potuissent sic faciliter eam capere, nisi Deus specialiter adiuuisset illos. *Capitulum Iudas Gazam.* Id est Iudas, & Simeon ceperunt eam. Nominatur tamen Iudas solus, quia Simeon erat vocatus solum in adiutorium, & Iudas erat principaliter pugnant. Ista ciuitas est vna de quinque metropolitibus Phylistinorum, regem habens, vt patet Iosue 13. Erat in forte Iudæ, vt patet Iosue 15. Nunc autem pugnavit Iudas contra illam.

Quomodo stare possit, quod Iudas Gazam cepit, cum esset de terra Phylistinorum. Quæst. XX.

QVAERET aliquis, quomodo possit stare, quod Iudas cepit Gazam, quia Gaza erat vna de quinque ciuitatibus Phylistinorum, quæ apud eos manebant non solum nunc, sed etiam tempore Samuelis, & Saul, vt patet 1. Reg. 6. cum principes istarum quinque vrbium obtulerunt quinque annos aureos, & totidem mures: sed etiam nunc manebant, quia Deus dixit, quod reliquerat eas, vt erudirentur Israelitæ ad certandum cum Chananæis, & subditur quinq; satrapas Phylistinorum, & omnē Chananæum, & tamen Gaza erat vna ciuitas satraparum 1. Reg. 6. ergo non ceperunt eam nunc filij Iuda. Aliqui respondent, quod Iudas non cepit vrbem Gaza, licet confinia eius, scilicet agros, & rura, & hoc tenet Nicolaus. Sed hoc nimis est alienum à litera, quæ dicit, quod Iudas cepit Gazam. Alter dici potest, & melius, quod Gaza capta est à filijs Iuda nunc. Cum autem obijciatur, quod erat in potestate Phylistinorum post: respondendū, quod Gaza, & aliæ ciuitates Phylistinorum aliquando erant in potestate Phylistinorū, & aliquando in potestate Israelitarum. Nam erant bella continua inter eos, & præualentibus Phylistinis manebat ista vrbes apud eos, cum verò præualebant Israelitæ, auferebant eas de manu Phylistinorum, & sic variabantur: sic patet 1. Reg. 7. cum dicitur de Samuele, q̄ facta est manus domini super Phylistinos cunctis diebus Samue lis, & reddita sunt vrbes quas tulerant Phylistini ab Israel ab Acharon, vsque Geth, & terminos suos. Et sic non est inconueniens, quod nunc Acharon, Gaza, & Ascalon caperentur à filijs Iudæ, & denuo redirent ad Phylistinos. Sed adhuc arguetur, quod nunc non essent in manu Israelitarum, quia sequenti cap. dicitur, quod Deus dimisit quinque satrapas Phylistinorum, & omnem Chananæum, & c. vt Israelitæ haberent cōsuetudinem præliandi, & Gaza, Ascalon, & Geth erāt tres de metropolitibus satraparum istorum: ergo non fuerunt nunc capte. Respondendum est, quod ista ciuitates capte fuerunt, sicut hic dicitur, quia aliter nō potest saluari litera. Et cum dicitur, quod Deus dimisit istas ciuitates: dicendum, q̄ istud fuit dictum ante captionem. Nam, quamquam hic ponantur ea, quæ habentur hic ante ea, quæ habentur in sequenti cap. tamen illa fuerunt facta ante quædam istorum. Nam non fuerunt simul facta omnia, quæ habentur hic: sed plura eorum facta sunt temporibus Iudicium. Quia

Quia tamen ista pertinebant ad statum singularum tribuum, specialiter posita fuerunt omnia simul, & non commixta fuerunt cum eis, quæ pertinebant ad totum populum: quamquam secundum conditionem temporis fuerint commixta. Ideo verum est, quod Deus dimiserat omnes illas gentes, de quibus infra 3. quia ueniente Iosue non fuerunt traditæ in manus Israel, nec tempore, quo angelus locutus fuit hoc, fuerunt tamē captæ: istæ vrbes post, & iterum redierunt ad manus Phylisthinorum, & iterum ad Israelitas secundum varias successiones. *Et Ascalonem.* Ista erat alia metropolis Phylisthinorum, ut patet Iosue 13. & 1. Reg. 6. & de hac dicitur in planctu Dauid 2. Reg. 1. cap. scilicet. Nolite annunciare in Geth, nec annuncietis in compitis Ascalonis: erat autem in sorte Iudæ. *Et Accaron cum suis finibus.* Scilicet cum omnibus ruribus, & viculis adiacentibus. Accaron est quædam metropolis Phylisthinorum Iosue 13. & 1. Reg. 6. in vrbe ista erat Beelzebub Deus magnus Phylisthinorum, ad quem cōsulendum interdum ibant Israelitæ. Sic fecit rex Ochozias, qui illuc misit nuncios, quos redarguit Elias dicens: Nunquid non est Deus in Israel, ut eatis ad cōsulendum Beelzebub Deum Accaron? Ista ciuitas vulgariter vocatur Acre: & inde dicitur sanctus Ioannes de Acre. Ista ciuitas erat de sorte Iudæ: Iosue 15. *Fuitq; Dominus cum Iuda.* Scilicet adiuuando ipsum specialiter. Nam illi, quos in actibus suis prosperari cernimus, dicimus à domino specialiter adiuuari: sic dicitur 1. Reg. 18. quod Saul sciebat dominum esse cū Dauid, scilicet, quia prosperabatur in omnibus. Sic et dicitur Gen. 39. de Ioseph: Fuitque dominus cum eo, & erat vir in cunctis prospere agens, habitauitq; in domo domini sui, qui optimè nouerat Deum esse cū eo, & omnia, quæ gereret ab eo dingi in manibus illius. *Et montana possedit.* Idest deleuit populos habitantes in montanis vrribus, & habitauit ibi. *Nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant.* Filij Iudæ pugnaverunt contra habitatores excelſorum, quamquam loca ipsa secura essent, eo quod isti nō habebant fortia genera armaturæ, quibus repellerent Iudæos. Habitatores autem vallium quamquam loca minus tuta haberent, tamen genera armaturæ erant fortissima, scilicet currus falcati, quibus abundabant Phylisthini, & alij Chananæi. In Hebræo dicitur. *Ferreis curribus abundabant.* Non quod curus isti de ferro facti essent, quia nulla eos iumenta mouere possent, præsertim cum in bello exigantur leuissimi curus: sed quia habebant gladios in rotis curuos in modum falcis, & cum ex impetu mouerentur, arripiebāt quidquid obuium erat, & lacerabant. Omnes timebant genus istud armaturæ, & fugiebant. Habitatores autem vallium utebantur solum his curribus, quia in locis altis, & inæqualibus non profunt quidquam isti currus, sed solum in locis planis, ut ait Vegetius libro de re Militari. In plano autem nesciebant Iudæi aliquem modum pugnandi contra currus illos; ideo fugiebant pugnare cum illis gentibus. Contra hoc tamen obiectis sentibus, & veptibus, ut ait Vegetius de re Militari, pugnandum est. Phylisthini autem utebantur nimis his curribus. Nam semel congregauerunt contra Israelitas triginta millia curruum, ut patet 1. Regum 13. *Dederuntq; Caleb Hebron.* Scilicet postquam filij Iuda pugnantem obtinuerunt multa loca de sorte sua, dederunt Caleb urbem Hebron, quia Deus iusserat eam dari.

Quomodo data sit Hebron Caleb. *Quest. XXI.*

QVAERET aliquis, quomodo data est Hebrō Caleb, q̄a data est sacerdotibus, ut patet Io. 21. c.

Quid Vegetius dicit de curribus falcatis.

Respondendum, quod Deus promisit, quod daretur Hebron Caleb, ut patet Num. 14. scilicet. Terra, quam calcavit pes tuus, erit possessio tua, & intelligitur de Hebron: & de hoc Dei dicto ipse arguit, quod deberet ei dari, ut patet Iosue 14. Iosue autem audita ratione iustissima assignauit in possessionem Caleb urbem Hebron antequam diuideretur terra, aut caperetur de manu Phylisthinorum, & Chananæorum: deinde diuisa fuit terra per sortes, & fuit Hebron in sorte Iudæ, vel prius fuit diuisa terra, & cum cecidisset Hebron in sorte Iudæ petiuit illam Caleb sibi dari, sed adhuc non tradebatur ei: deinde facta diuisione totius terræ per sortes fuit facta segregatio ciuitatum pro sacerdotibus & Leuitis de qualibet sorte tribus, & de vrribus Iudæ cecidit Hebron cum alijs, ut patet Iosue 21. cap. postea quoque facta diuisione ciuitatum pro locis fugitiuorum, facta fuit Hebron vrbs fugitiuorum, ut patet Iosue 20. cap. sed in his omnibus nulli adhuc tradebatur possidenda, quia tenebatur ab hostibus, sed post mortem Iosue cum Israelitæ pugnando cœpissent eam, dicitur hic, quod tradiderunt eam Caleb. Non est tamen intelligendum, quod tradita fuerit Caleb ad habitandum in ea, sed soli agri, & viculi, qui erant in territorio Hebron dati sunt Caleb: ipsa autem vrbs sine agris cū solis suburbanis tradita fuit sacerdotibus, ut patet Iosue 21. cap. & fuit quoque ciuitas refugij, quia non ex hoc impediatur aliquo modo possessio sacerdotū. *Sicut dixerat dominus.* Idest Deus iusserat, quod daretur Caleb in possessionem Hebron: sic patet Num. 14. scilicet. Terra, quam calcavit pes tuus, erit possessio tua, & licet ex hoc non pateret in potius diceret de Hebron, quàm de aliqua alia, apparet ex applicatione sua Iosue 14. quia per hæc uerba probauit, quod Deus pollicitus fuisset ei dare Hebron, & propter hoc Iosue & alij Israelitæ diuisiones terræ dederunt Hebron ipsi Caleb, ut patet Iosue 14. ergo Deus per hæc uerba pollicitus fuerat. *Qui deleuit ex ea tres filios Enac.* Idest tres gigantes, scilicet, Tolmai, Sefai, Haiman, ut patet supra in litera.

An Caleb tres gigantes ex vrbe Hebron deleuerit. *Quest. XXI.*

QVAERET aliquis an Caleb deleuerit tres gigantes ex vrbe Hebron, vel tota tribus Iuda, vadens cū eo. Aliquis respondebit, quod fecit hoc tota tribus Iudæ, quia supra in litera, cum ponitur de bellis, quæ fecit tota tribus Iudæ contra hostes suos, ponitur bellum contra Hebron, & delatio gigantum. Respondendum, quod non conuenit tota tribus Iuda ad delendum gigantes ex Hebron, sed Caleb, cui assignata fuerat in possessionem, cum familia sua, & amicis contra urbem illam pugnauit, & cœpit eam, deleuitque gigantes ex illa. Cum autem dicitur, quod pugnans Iudas contra Chananæum, qui habitabat in Hebron percussit Sefai, &c. Dicendum, quod istud bellum ponitur multoties in scriptura secundum quod conuenit diuersis personis: nam quod caperetur aliquis locus in terra Israel, siue ille pertineret ad istam tribum, siue ad aliam erat publica utilitas Israelitarum, ideo poterat ascribi toti Israeli captio eius, & pugna contra habitatores illius: sic ponitur Iosue 10. quod Iosue cum toto Israel cœperit urbem Hebron, & deleuerit reliquias eius, eo quod Iosue erat princeps totius populi, & ea, quæ ascribuntur Iosue ascribuntur toti populo: erant etiam in vrbe Hebron gigantes quorum delatio ascribitur Iosue, & toti Israel, ut patet Iosue 11. Rursus autē ciuitas Hebron pertinebat ad tribum Iudæ: ideo quamquam debellatio, & captio eius fuerit facta ab aliquibus specialibus uiris eadem tribus, dicitur esse facta

Doc. resp. ad quæsitum.

facta à tota tribu in quantum ad eam pertinet utilitas primatorū illius tribus: sic ponitur supra in litera, quod pugnans Iudas contra Chananæum, qui habitabat in Hebron percussit tres gigantes. Rursus pertinebat Hebron, specialiter ad Caleb, cui fuerat specialiter in possessionem assignata: ideo dicitur, quod ipse cœpit eam, ut patet hic. Sic etiam patet Iosue 15. Nunc autem manifestum est, quod non fuerit capta Hebron per omnes istos, de quibus dicit scriptura, quod eam cepērunt, sed per quos capta fuerit, non patet. Dicendum autem, quod non fuit capta à Iosue, & toto Israel, nec eo uiuente, ut declaratum est Iosue 10. & 11. sed an capta fuerit à tota tribu Iuda pugnante generaliter contra hostes sortis suæ, vel fuerit capta specialiter à Caleb, non patet: utrumque enim dici potest. Nam si astruamus, quod cœpit eam tota tribus Iudæ, dicitur, quod scriptura dixit, quod cœperat eam Caleb, non quia ipse eam cœpisset, sed quia captio eius ad illum pertinebat. Si autem è contrario asseratur, quod capta fuerit Hebron à Caleb specialiter dicitur, quod scriptura astruit captam fuisse à tota tribu Iudæ in quantum erat Caleb de ista tribu, & uerbatur in hoc publica utilitas ipsius tribus totius. Sciendum, quod filij Enac uocantur filij gigantum, quia Enac in Hebræo est nomen commune significans gigantum, & Enacim pluraliter, uocantur gigantes. Sic patet Deut. 2. scilicet. Sicut de Enacim stirpe esse uiderentur, ideo ita erant magni corporis, quod uidebatur de stirpe gigantum. Sic etiam patet Iosue 11. scilicet in tempore illo deleuit Iosue Enacim de montanis, ideo gigantes. Vel potest hic accipi Enac, ut sit nomen proprium. Et hoc uolunt quidam Hebræi dicentes, quod Enac esset quidam gigas magnus, cuius erant tres filij gigantes, & ab istis quatuor gigantibus dicitur urbem Hebron uocatum Caratharbe, ideo ciuitatem quatuor uirorum, scilicet gigantum. Sed non stat conuenienter dicitur, cum Enac sit nomen commune, ut patet sæpe: ideo primum tenendum est. *Iebuseum autem habitatores Ierusalem non deleuerunt filij Benjamin.* Idest non potuerunt delere. Hoc intelligitur quantum ad Iebuseos habitantes in arce Sion. Nam reliqua ciuitas ferro incendioque uastata est, ut patet supra in litera, & Iosue 15. etiam, quia dicitur hic, quod habitauerunt filij Benjamin cum Iebuseis in Ierusalem: si tamen non cepissent partem planam vrbis, non potuissent habitare cum Iebuseis: Arx autem vrbis non fuit capta usque ad tempus Dauid, ut patet 2. Reg. 5. & 2. Paralipo. 11. *Habitauitque Iebuseus cum filijs Benjamin in Ierusalem.* Non intelligitur, quod Iebusei, & filij Benjamin mixte habitauerint in Ierusalem: nam erant hostes: sed est sensus, quod Iebusei habitarent in Ierusalem, scilicet in arce solum, & filij Benjamin in parte vrbis planæ. *Usque in presentem diem.* Hoc intelligitur de tempore, quo scriptus fuit iste liber, quia tunc nondum capta arce Sion habitabant simul Iebusei, & filij Benjamin in Ierusalem. Ex quo patet, quod iste liber non fuit scriptus post tempora Dauid: nam in principio regni eius super Israel defecerunt Iebusei habitare in Ierusalem: fuit autem scriptus liber iste per Samuelem, qui mortuus est antequam regnaret Dauid, ut patet 1. Reg. 25.

Liber iste non fuit scriptus tēpora Dauid.

An filij Iudæ, vel Benjamin cœperint Ierusalem. *Quest. XXI.*

QVAERET aliquis, quis pugnauit, & cœpit Ierusalem, nunquid filij Iudæ, aut filij Benjamin, quia dicitur hic, quod non potuerunt delere Iebusei, scilicet de arce: ergo uidetur, quod expulerint de vrbe plana: alioquin si filij Benjamin nullo modo pugnaissent contra habitatores Ierusalem, non diceretur con-

uenienter, quod non potuerunt filij Benjamin delere Iebuseum, sed habitauit cum eo in Ierusalem. In contrarium uidetur, quod Iosue 15. dicitur, quod Iebusei habitatores Ierusalem non potuerunt filij Iuda delere: habitauitque Iebuseus cum filijs Iuda in Ierusalem. Item dicitur supra in litera: oppugnantes filij Iuda Ierusalem cœperunt eam, & percusserunt in ore gladij tradentes cunctam incendio ciuitatem. Respondendum, quod filij Iuda cœperunt Ierusalem, & succederunt eam, ut litera plane dicit. De filijs, aut Benjamin dicitur, quod non potuerunt delere Iebuseum propter duo. Primum, quia fortè filij Benjamin simul cum filijs Iuda pugnauerunt contra Ierusalem. In hac pugna principalis fuit tribus Iuda, & cum filij Iuda nō potuerunt delere Iebuseum, dicitur etiam, quod filij Benjamin non potuerunt delere illum. Secundò dicitur hoc, quia licet pugna ab uno facta sit, scriptura tangit illam in omnibus eis, ad quos pertinet, & quia pugna contra Ierusalem pertinebat ad filios Iuda, quia ipsi uerè fecerunt eam: scriptura locuta est de filijs Iuda quomodo deleuerint Ierusalem hic, & Iosue 15. Pertinebat quoque Ierusalem ad filios Benjamin, in quantum erat in sorte eorum, & ipsi in ea habitauerunt, ut patet hic: ideo dicitur, quod nō potuerunt delere Iebusei: sicut enim factum est de captione vrbis Hebron, & de gigantibus eius: de qua dicitur, quod capta fuerit à Iosue, & toto Israel, ut patet Iosue 10. & 11. & dicitur, quod capta fuit à tota tribu Iudæ, ut patet supra in litera, de quo supra in alia quæstione declaratum est.

Ierusalem ad quam tribum attinebat. *Quest. XXIII.*

QVAERETVR ulterius de vrbe Ierusalem ad quam tribus pertinebat, scilicet an ad Benjamin, vel ad Iudam. Ratio dubij est, quia quælibet tribus pugnare debebat contra hostes habitantes in sorte sua: si ergo filij Iuda pugnantem contra Ierusalem, uidetur, quod pertinebat ad sortem eorum. De filijs etiam Benjamin dicitur, quod non potuerunt delere Iebuseum habitatores Ierusalem. In quo innuitur quod pugnauerunt contra illum: ergo pertinebat Ierusalem ad Benjamin. Respondendum, quod Ierusalem pertinebat ad Benjamin, & nō ad Iudam. Quod patet, quia ponitur inter vrbes Benjamin: Iosue 18. & non computatur in vrbus Iuda. Dicendum tamen quod filij Iuda, & Benjamin conueniunt inter se, quod acciperent filij Iuda urbem Ierusalem pertinentem ad sortem Benjamin, & filij Benjamin susciperent aliquam partem sortis Iudæ, & tunc pugnauerunt filij Iuda contra habitatores Ierusalem, quia pertinebat ad eos. Sed hoc nō multum stat, quia uidetur, quod ista commutatio non posset fieri, quia Deus iusserat, quod possessiones tribuum, & familiarum manerent distinctæ, sicut ipse eas distinxerat ne confunderentur tribus, ut patet Num. 31. sicut ergo non ualebat inter Iudæos alia uenditio rei immobilis facta ad semper: etiam si venditor uellet renunciare iuri suo, sed in Iubileo redibat ad venditorem, vel ad successores eius, ut patet Leuit. 25. & hoc ne confunderentur tribus, ita non posset fieri commutatio, quia eandem penitus confusione operaretur. Sed dicendum est, quod quia in Ierusalem erant hostes fortissimi, filij Benjamin conueniunt cum filiis Iuda, quod expugnarent illos, & possent habitare in vrbe reseruata semper proprietate filiis Benjamin, & ob hoc filij Iuda pugnauerunt contra Ierusalem, & succederunt eam habitaueruntque postea in ea, ut patet Iosue 15. & supra in litera: filij quoque Benjamin simul cum filiis Iuda habitauerunt in ea, ut patet hic: de hac quæstione latius declaratum est Iosue 18. circa finem. *Domus quoque Ioseph.* Hic ponitur de

Doc. resp. ad quæsitum.

De acci- dentibus tribus Ephraim, & Manasse.

De accidentibus tribus Ephraim, & Manasse: nam in capitulo isto ponitur epilogus, siue catalogus quidam omnium specialium euentuum, qui pertinuerunt ad tribus sigillatim, & in alijs cap. huius libri ponuntur ea, quae communiter pertinent ad omnes Israelitas, ideo primò positi fuerunt euentus Iudae, deinde Benjamin, scilicet quòd non potuerit delere Iebusaeum habitato rem Ierusalem, hic còsequenter ponitur de Ephraim, & Manasse. Vocatur autem domus Ioseph tribus Ephraim, & Manasse simul, quia istud speciale habuit Ioseph inter omnes filios Iacob, scilicet quòd ab eo descenderent duae tribus. A quolibet autem reliquorum filiorum vnica tantum deriuabatur tribus: hic tamen vocatur domus Ioseph solum tribus Ephraim, quia ista ciuitas, de qua hic dicitur pertinebat ad Ephraim. Ascendit in Bethel. Scilicet ad pugandum contra eam, quia ista ciuitas pertinebat ad sortem eius: ista est illa Bethel, quam sic fecit nominari Iacob, quando ibi dormiuit, & vidit scalam Caeli, Gen. 28. apud istam moratus est Abraham, quando primò introiuit in terram Chanaan. Nam aedificauit altare inter Hai, & Bethel, Gen. 12. ca. Ex hoc patet contra illos, qui volunt hanc Bethel esse Ierusalem: nam supra ponitur de modo captionis Ierusalem, & hic de Bethel, & sunt diuersi. Etiam Bethel capta est à filijs Ephraim, Ierusalem autem à filijs Iuda, vt patet hic. Item Ierusalem ponitur in tribu Benjamin Iosue 18. & Bethel in tribu Ephraim Iosue 16. de quo latius diximus Genes. 12. & 28. Fuitque dominus cum eis. Scilicet adiuuando eos ad capiendum urbem: nam cum aliquis in actibus suis prosperatur, dicitur Deus esse cum eo: sic patet Gene. 39. de Ioseph, scilicet: Fuitque dominus cum Ioseph, & erat vir in cunctis prosperè agens, habitauitque in domo domini sui, qui optimè nouerat dominum esse cum eo, & omnia, quae gereret dirigi ab eo in manibus illius. Nam cum obsiderent urbem, quae prius Luz vocabatur. Scilicet urbem Bethel, quae prius vocabatur Luz. Istud nomen fuit mutatum per Iacob, quando dormiuit ibi, viditque angelos ascendentes, & descendentes per scalam, & dixit: Nihil est hic aliud, nisi domus Dei, & porta Caeli: appellauitque nomen loci illius Bethel. Ab antiquo enim vocabatur Luz, siue Luz, id est Auellana. Et dicunt Hebraei, quòd ista ciuitas erat facta, sicut Auellana, scilicet non habens portam patentem. Vide runtque hominem egredientem de ciuitate. Obsidebant tunc filij Ephraim ciuitatem latenter, scilicet quòd non putabant eos venisse viri ciuitatis, ideo viri egrediebantur aliqui de vrbe: alioquin nullus permitteretur ingredi, aut egredi, sicut dicitur de Iericho Iosue 6. cap. scilicet: Iericho erat clausa, atque munita timore filiorum Israel, & nullus egredi audebat, aut ingredi. Dixeruntque ad eum: ostende nobis introitum ciuitatis. Hebraei dicunt, quòd ista ciuitas erat facta, sicut auellana non habens portam aliquam patentem, ideo vocabatur Luz, id est auellana: quapropter Israelitae quamquam obsiderent urbem non intuebant portam, & quae fuerunt ab isto viro, vt ostenderet eis. Aliqui dicunt, quòd erat porta ciuitatis huius Negromantice facta, ita vt non posset à quolibet reperiri: sic astruuntur multa incantata esse, quae non facilliter à quolibet inueniantur, et si semel visa fuerint. Sed ista, & multa alia confingunt Iudae inutiliter, & sine causa. Veritas est, quod porta vrbs Bethel patens erat, & Israelitae videbant illam, sed non poterat introire per eam, quia clausa erat, ideo non petierunt introitum, id est portam, sed introitum. i. aliquem locum infirmum ciuitatis, per quem introire possent non considerantibus viris ciuitatis, scilicet quòd Israelitae fortè per noctem irruerent, & caperent urbem non putantibus viris vrbs adesse aliquos hostes, Et faciemus tecum misericordiam. Scilicet non

occidemus te, nec progeniem tuam, & dabimus tibi bona. Qui cum ostendisset eis. Scilicet loca infirma, per quae intrare possent. Percusserunt urbem in ore gladij. Scilicet quia fortè irruerunt per noctem non videntibus viris vrbs, & non potuerunt resistere. Hominem autem illum, & omnem cognationem eius dimiserunt. Pro beneficio quod eis impenderat ostendendo eis introitum vrbs.

An Israelita virum hunc viuere permittendo peccauerit ut. Quae. XXV.

QVAERET aliquis, an Israelitae peccauerunt permittendo viuere istum virum, & cognationem eius. Aliquis dicit, quòd sic, quia iste erat de stirpe Chanaanorum. Israelitae autem non poterant aliquo modo permittere viuere Chanaanos, sed tenebantur occidere tam viros, quam foeminas in ore gladij: Deuter. 20. cap. Aliquis respondebit, quòd Israelitae promiserant huic viro facere misericordiam, & istud erat, quod liberarent eum, & cognationem eius de morte, ideo vt implerent pactum potuerunt, & debuerunt eum saluare, & cognationem eius. Sed obijciunt contra hoc, quia Israelitae non poterant facere tale pactum cum aliquo Chanaan: nam Deus vtuerauerat fieri foedera, vel copulari amicitia inter hos, vt patet Exod. 34. & Deut. 7. & seq. c. ideo dato, quòd fierent pacta nullius erant firmitatis, quia fiebant contra legem diuinam: sed propria auctoritate poterat quilibet, & debebat contra venire: imò si quis vellent talia obseruare peccabat mortaliter obseruando, sed solum debebat dolere, quòd contra legem Dei foedera iniuisset, & sic non obligabantur, nec debebant filij Ephraim seruare pactum in terpositum cum isto viro, sed debebant occidere eum. Respondendum, quòd Israelitae non peccauerunt non occidendo istum virum, & cognationem eius, & hoc non solum, quia pactum fuit de hoc interpositum, sed etiam si nihil promississent, eo quòd naturaliter tenemur benefacere benefactori, sed iste vir tradiderat urbem in manus Israelitarum: ergo debebat ei benefacere saltem donando vitam: simile fuit tempore Iosue: nam Israelitae liberauerunt Raab, & totam cognationem eius, quia absconderat exploratores, vt patet Iosue 6. cap. & non peccauerunt tunc Israelitae: nam mandato Iosue hoc factum est, vt patet praalleg. cap. & tamen Iosue erat vir sanctus, & propheta, cui Deus sepe loquebatur, & non imputauit ei Deus hoc ad peccatum, quia alioquin puniisset Israelitas pro eo, sicut patet eodem tempore, cum peccauit Achan surando de Anathemate, & totus Israel punitus est, quia non potuit stare coram hostibus, vt patet Iosue 7. iste autè vir, de quo hic, maiora fecit pro Israelitis, quam Raab, quia illa solum seruauit à morte duos exploratores Hebraeorum, & non tradidit ciuitatem Iudaeis: iste autem tradidit urbem in manus Iudaeorum ostendendo eis introitum. Cum igitur potuerunt licite Israelitae facere pactum cum Raab de seruando eam, & totam progeniem suam, & postea cum seruauerunt, poterant quoque, & à fortiori licite seruare à morte virum istum, & totam progeniem suam. Cum autem obijciatur, quod Chanaan omnes erant occidendi in ore gladij, & quod non erant componenda cum eis foedera. Respondendum, quòd istae leges erant generales, & non extenduntur ad istos casus multum particulares, de quibus non extitit cogitatum, sicut in legibus humanis vtitur epilieya, quando lex aliqua in casu particulari induceret malum, si teneretur secundum verba, & hoc, quia legislator non excogitauit illos casus. Sic patet 5. Ethic. De Deo autem non est dicendum, quòd non excogitauerit istos casus particulares quando legem tulit, quia

Naturaliter tenemur benefacere benefactori.

Deus semper omnia actualiter cognoscit

quia Deus semper actualiter omnia cognoscit, sed exprimerenoluit, quia sunt multum particularia haec, de quibus cum acciderent, quilibet verisimiliter diceret, quòd non deberent comprehendere lege: & sic opinione communi Israelitarum diffinitum est, quòd in isto casu non agerent contra legem. Qui dimissus, abiit in terram Hetthim. Id est dimiserunt eum liberum, & cognationem suam, & abiit in terram Hetthim ad habitandum. Ex hoc patet, quòd dato, quòd peccasset isti liberando istum hominem à morte, & liberando Raab, & cognationem suam peccasset Israelitae, magis peccatum fuisset in liberatione Raab, eo quòd illa cum tota cognatione sua permissa est viuere in medio Israelitarum, & honorata fuit nimis, vt patet Iosue 6. acceptaq; fuit in vxorem à Salmon principe tribus Iudae, vt patet Matth. 1. Iste autem homo non dimissus est viuere inter Israelitas, sed missus est ad habitandum extra terram Israel. Ista terra Hetthim, quae hic ponitur non est illa, quae ponitur Iere. 2. scilicet transiite ad insulas Cethim, & in Cedar quoque mittite. Nam in Hebraeo ponit ibi quethim, & hic ponitur Cethim: & in biblijs nostris correctis non ponitur Cethim, sed Hetthim, & est tale nomen quale consuevit poni in Hebraeo pro gente Hetthaeorum, non tamen significatur hic Hetthaei, quia Hetthaei morabantur in terra Chanaan, cum essent vnus de septem populis Chanaanorum: ista autem terra, ad quam nunciuit iste vir, longe distabat à terra Chanaanorum: ideo litera nostra non posuit Hetthaeorum terram. Et aedificauit ibi ciuitatem. Quia iste homo erat vir potens, iuitque cum eo tota cognatio sua, vt patet supra, & hi adiuuerunt eum in constructione vrbs. Vocauitque eam Luzam. Scilicet desiderio terrae suae originis ne illa perijisset videretur, vel non videretur subiecta hostibus, sed habere filios suae originis. Quae ita appellatur vsque in praesentem diem. Scilicet vsque ad tempus, quo scriptus fuit liber iste per Samuelem in quo fuit aliquantulum temporis, scilicet plusquam trecentum annorum, vt patet computado tempora Iudicum vsq; ad Samuelè.

Manasses quoque non deleuit Bethsan, & Thanac cum viculis suis, & habitatores Dor, & Ieblan, & Magedo cum viculis suis, coepitque Chanaanus habitare cum illis. Postquam autem confortatus est Israel, fecit eos tributarios, & delere noluit. Ephraim etiam non interfecit Chanaanum, qui habitabat in Gazer, sed habitauit cum eo. Zabulon non deleuit habitatores Ceron, & Naalol: sed habitauit Chanaanus in medio eius, factusque est ei tributarius. Aser quoque non deleuit habitatores Accho, & Sidonis, Ahalab, & Achazib, & Helba, & Apher, & Roob, habitauitque in medio Chanaei habitatoris illius terrae, nec interfecit eum. Nephthali quoque non deleuit habitatores Bethsamides, & Bethanath: & habitauit inter Chanaanum habitatores terrae, fueruntque ei & Bethannitae tributarij. Arctauitque Ammor-

Arheus filios Dan in monte, nec dedit eis locum, vt ad planiora descenderent: habitauitque in monte Hares, quod interpretatur Testatio, in Aialon, & Salebiz. Et aggrauata est manus domus Ioseph, factusque est ei tributarius. Fuit autem terminus Amorrhæi ab Ascensu Scorpionis Petra, & superiora loca.

Manasses quoque. Hic ponitur de successu tribus Manasse post Ephraim, quia ambae tribus pertinebant ad Ioseph, & vocabantur domus Ioseph. Sciendum autem, quòd tribus Manasse erat diuisa in duas partes, & medietas eius acceperat possessionem ad orientalem partem Iordanis cum tribu Ruben, & Gad in terra duorum regum Amorrhæorum, vt patet Num. 32. & Iosue 13. cap. Alia medietas accepit possessionem in terra ad occidentalem partem Iordanis, cum alijs novem tribubus, de quo Iosue 17. & de ista medietate Manasse dicitur hic. Non deleuit Bethsan. Id est non potuit delere, quia quamquam conatus fuisset Manasse delere Chanaanos non potuit à principio. Sic patet Iosue 17. scilicet nec potuerunt filij Manasse has subuertere ciuitates, sed coepit Chanaanus habitare in terra sua. Patet etiam infra in litera, cum dicitur, postquam autem confortatus est Israel fecit eos tributarios, & delere illos noluit. Sciendum quòd Bethsan est duplex: quaedam in sorte Iudae est, vt patet Iosue 15. & ista est, in qua Phylisthini suspenderunt cadauera Saulis, & filiorum suorum de muro, vt patet 1. Reg. 31. & 1. Paralip. 10. cap. erat autem ista Bethsan in terra Phylisthinorum, quia terra Phylisthinorum quasi tota erat in sorte Iudae, vt declaratum est Iosue 15. Alia Bethsan erat in sorte Manasse, & de ista dicitur hic. Et Thanac. Ista est alia ciuitas in sorte Manasse, vt patet Iosue 17. & est ista vna de ciuitatibus regalibus, quarum reges occidit Iosue, vt patet Iosue 13. cap. Cum viculis suis. Viculi vocantur rura, vel loca non murata, & et ista loca non potuerunt capere filij Manasse, quia confortati erant Chanaanai, qui tenebant ea. Et habitatores Dor. Est Dor quaedam ciuitas Manasse, quae est solennis, & famosa habens magnam prouinciam, vt patet Iosue 11. cum dicitur: In regionibus Dor iuxta mare, & est ciuitas Oliu regalis, vt patet Iosue 12. cap. scilicet rex Dor, & prouinciae Dor vnus. Et Ieblan. Ista est alia ciuitas Manasse, vt patet Iosue 17. Et Magedo. Ista erat ciuitas magna, & regalis: Iosue 12. & est in tribu Manasse Iosue 17. ista est ciuitas, apud quam occisus fuit Iosias optimus regum Iudae, scilicet in campo Magedo, vt patet 4. Reg. 13. & 2. Paralip. 35. capit. Cum viculis suis. Id est locis non muratis: habebant istae vrbes viculos, maximè ciuitas Dor, quae dicitur habere magnam prouinciam Iosue 11. & 12. cap. Capitque habitare Chanaanus cum eis. Id est quòd non potuerunt filij Manasse expellere habitatores locorum istorum, qui erant Chanaanai: habitauerunt Chanaei cum filijs Manasse. Et non est sensus, quòd Chanaanai tunc coeperunt habitare in terra illa, quia à principio ibi habitabant, sed quia Israelitae nunc nouiter habitauerunt, & non potuerunt expellere Chanaanos coeperunt habitare cum Chanaanis, & deberet dici ceperunt Israelitae habitare cum Chanaanis, & ponitur de contrario. In Hebraeo habetur. Consensit Chanaanus habitare cum eis. Et est sensus, quòd Israelitae permiserunt Chanaanos secum manere: sed quia istud est contra litteram, cum dicatur, quòd non potuerunt Israelitae delere istos populos, & postea dicitur, quòd quando confortati sunt filij

De successu tribus Manasse, & Ephraim.

flij Israel fecerunt istos tributarios, litera nostra accepit intentionem, & non verba Hebraea, quia interdum litera Hebraica est nimis in sermone barbara. Postquam autem confortatus est Israel. Scilicet filij Manasse, quia ipsi soli pugnabant contra habitantes in sorte sua, & non totus Israel, sicut declaratum fuit in principio capituli, & dicitur. Postquam confortatus est Israel. Quia a principio diuisionis terrae Israelitae non erant multi, ideo Chananai poterant eis resistere: postea autem multiplicati sunt in sobole, & facta est magna pugnatorum multitudo: & ista erat confortatio. Fecit eos tributarios. Scilicet habitatores omnium praedictarum urbium. Et delere noluit. Scilicet quamquam potuisset noluit, vt haberet magnam lucrum de tributis eorum.

An filij Manasse, & alij non delendo habitatores terrae peccauerint. Quae. XXVI.

QVAERET aliquis an filij Manasse, & alij, de quibus infra dicitur, quod delere noluerunt habitatores terrae peccauerint. Respondendum est, quod Deus in sermone Israelitis, quod omnes Chananaeos tam viros, quam foeminas percuterent in ore gladij, & non miserentur eorum, Deu. 20. cap. ideo data facultate ad occidendum illos tenebantur occidere eos: a principio autem voluerant filij Manasse percutere Chananaeos, sed non potuerant, ideo tunc non peccauerunt: postea autem confortati fuerant, & poterant delere Chananaeos, sed cupidine tributorum noluerunt, ideo peccauerunt contemnentes praecipitum Dei: potissimum cum Deus saepe admonuisset illos per Moysen, & Iosue, quod non componeret amicitias cum his gentibus, nec permitteret eos viuere in terra: alioquin totum malum, quod Deus facturus erat eis, conuerteret in Israelitis, vt patet Num. 33. & Iosue 23. & ista fuit causa, quare Deus nimis iratus noluit delere gentes istas de conspectu Israelitarum, etiam si postea hoc ipsi precarentur, vt gentes haec fierent eis scandalum, vt patet sequenti capitulo. Nimis ergo peccauerunt, & quia pactum istud fuit quasi in omnibus tribubus, Deus dedit generalem populo poenam. Ephraim etiam non interfecit Chananaeum, qui habitabat in Gazer.

Peccatum filiorum Ephraim.

Postquam supra positus est prosper successus filiorum Ephraim capiendo urbem Luzam, hic ponitur eorum peccatum nolendo delere gentem Chananaeorum, & dicitur, quod non interfecit Chananaeum, id est noluit interficere, & hoc, vt esset ei tributarius: est autem Gazer vna de nobilibus ciuitatibus sortis Ephraim, vt patet Iosue 16. & mansit in potestate Chananaeorum quousque Phara rex Aegypti cepit eam, & dedit illam in dotem filiae suae uxori Salomonis, vt patet tertio Reg. 9. capit. Sed habitauit cum eo. Idest habitauit Chananaeus cum tribu Ephraim, non quidem in eadem vrbe, sed in eadem prouincia: nam in vrbe Gazer soli Chananai habitabant. Zabulon quoque. Hic ponitur successus tribus Zabulon, quia etiam Zabulonitae peccauerunt, sicut & alij tribus non delendo hostes, quos poterant. Non deluit. Idest noluit delere: nam poterat si voluisset, sed noluit, vt efficerentur sibi tributarii, vt patet immediate. Habitatores Cetron, & Naalol. Ista sunt duae vrbes in sorte Zabulon, licet non ponantur sub eisdem nominibus Iosue 19. vbi ponitur descriptio sortis Zabulon. Sed habitauit Chananaeus in medio eius. Idest in medio Zabulon, scilicet Chananai habitantes in Cetron, & Naalol habitauerunt in medio Zabulon, quia istae vrbes erant intra sortem Zabulon, & aliae vrbes in circuitu harum habitabantur a filiis Zabulon. Factusque est ei tributarius. Scilicet soluens annuas impositiones, & seruitia, & propter hoc pmiffus est manere in terra Zabulon. Afer quoque. Hic ponitur

Successus tribus Zabulon.

Successus tribus Afer circa hostes, scilicet quod peccauit, sicut coeterae tribus non delendo quos hostes delere poterat. Non deluit. Idest delere noluit istos, qui sequuntur, vt efficerentur ei tributarii. Habitatores Accho. Ista est ciuitas in sorte Afer. Et Sidonis. Ista est ciuitas magna, atque famosa antiquissima iuxta mare, quae cecidit in sorte Afer, & est apud Tyrum: manseruntque semper Chananai in ciuitate hac, & in coniunctis, scilicet in Tyro. Quod patet, quia quando Christus ambulabat in confinibus Tyri, & Sidonis egressa est mulier Chananaea de finibus illis clamans ad Iesum, Domine miserere mei: Matth. 15. cap. regnauit autem in ciuitate ista, & in Tyro Hiram, qui fuit valde amicus Dauid, & Salomonis, praebuitque ligna, & artifices ad construendum templum, vt patet 3. Reg. 5. idem praebuit ad aedificandum domum Dauid 3. Reg. 5. accepitque in terra Galilaeae viginti oppida, vt patet 3. Reg. 9. ideo Israelitarum reges tenuerunt pacem perpetuam cum eo, & sic manserunt semper Chananai de regno eius illaesi. Et Ahalab. Ista est alia ciuitas sortis Afer, de qua Iosue 19. Et Achazib. Ista etiam enumeratur Iosue 19. Et Helba. Ista ciuitates omnes quasi erant simul, vt colligitur Iosue 19. Et Apher. Ista est alia ciuitas cuiusdem tribus: Est autem duplex Apher. Vna ponitur in sorte Iudae, de qua habetur Iosue 15. & ista est, apud quam castrametati sunt Israelitae, & Phylisthini in pugna, quando capta est arca, vt patet 1. Reg. 4. apud hanc etiam castrametati sunt in bello, quo mortuus est Saul, vt patet 1. Reg. 29. est autem illa Apher apud urbem Iezrael, & montem Gelboe: nam Israelitae dicebantur esse super fontem Iezrael, & in monte Gelboe, & Phylisthini erant in Apher, vt patet in allegatis ca. & tamen castra Phylisthinorum erant tunc coniuncta castris Israel, cum immediate pugnauerint. Alia Apher erat in sorte Afer satis distans ab illa, cum fors Iudae sit nimis meridiana in terra Chanaan, & fors Afer esset valde aquilonaris, & de ista dicitur hic. Et Roob. Ista est etiam ciuitas nimis aquilonaris in terra Israel, & est quasi extrema in latere aquilonari. Quod patet, quia Num. 13. cum ponitur terra, per quam discurrerunt exploratores, dicitur, quod explorauerunt a deserto Sin vsque Roob ingredientibus Emath, & tamen ponitur desertum Sin pro latere meridiano, vt patet Numeri 34. Ergo Roob erat in extremitate lateris oppositi, scilicet aquilonaris. Etiam, quia Roob, & Emath erant coniuncta, vt patet Num. 13. Emath tamen ponitur esse in ipso latere aquilonari terrae Chanaan Numeri 14. ergo Roob est nimis Aquilonaris. Habitauitque in medio Chananai. Scilicet tribus Afer fuit in medio Chananaeorum, quia ciuitates Chananaeorum erant multae circumdantes terram, in qua habitauit Afer. Etiam sciendum, quod Chananaeus accipitur largè hic: non prout est vnus de septem populis Chanaan, sed vt significat quemcunque de terra illa, siue Chananaeum, siue Amorrhaeum, Pherezaeum, &c. Quod patet, quia de qualibet tribu istarum dicitur, quod non deluit Chananaeum, & tamen manifestum est, quod non solum relictus erat populus de Chananais, sed de Iebusaeis, & Hethaeis, & alijs ferè omnibus. Habitatoris illius terra. Scilicet quod Chananai in terra illa multum possidebant, & dicebantur principaliter ipsi habitatores. Nec interfecit eum. Scilicet, quia noluit, vt fieret sibi tributarius, sicut faciebant aliae tribus. Nephthali. Hic ponitur successus tribus Nephthali, scilicet quod ipsa peccauit, sicut coeterae non expellendo Chananaeos de terra, sicut coeterae non expulerunt. Non deluit. Idest noluit delere, potuisset enim, sed non fecit, vt haberet tributarios. Habitatores Bethsames. Ista ciuitas est duplex: nam quadam Bethsames est in sorte Iudae, de qua habetur Iosue 15. Alia autem est in sorte Nephthali,

Duplex est Apher.

Successus tribus Nephthali.

Et est coniuncta vrbi Bethsames: nam ambae ponuntur simul Iosue 19. sicut hic. Et habitauit inter Chananai. Scilicet, quia vrbes possessae a Chananais, & filiis Nephthali erant mixtae, sed in nulla habitabant simul Chananai, & Israelitae. Habitatores terrae. Scilicet, quia Chananai tenebant magnam partem ibi terrae, maiorem quam in tribu Benjamin, & Ephraim, & Manasse: ideo ipsi vocabantur principales habitatores terrae. Fueruntque ei Bethsames, & Bethanath tributarii. Idest habitatores Bethsames, & Bethanath non permisi fuerunt sub alia conditione viuere in terra, nisi vt tributarii forent, quod ipsi gratis susceperunt. Arctauitque Amorrhaeus. Hic ponitur successus tribus Dan, scilicet quod infeliciter se habuit cum hostibus: nam non dabat ei locum habitandi, & dicitur. Arctauit Amorrhaeus filios Dan in monte. Idest quod filij Dan acceperunt a principio possessionem inter populum Amorrhaeorum, & habuit aliqualem locum ad habitandum, sed postea confortati sunt Amorrhaei contra filios Dan, & arctauerunt eos in montibus, dando eis paruum locum ad habitandum. Sciendum autem, quod hoc tempore accidit id, quod refertur infra 18. cap. de filiis Dan, scilicet quod illo tempore filij Dan nondum acceperant possessionem, & iuerunt ad inquirendum locum, vbi habitarent, & obtinuerunt ciuitatem Lais, siue Lefan, quam postea vocauerunt Lefan Dan. Hoc tenet Iosephus quinto antiquis. Et satis rationabilis est scriptura tamen facit saepe anticipaciones, & recapitulationem. Nec dedit ei locum, vt ad inferiora descenderet. Apud montem hares, in quo morabantur filij Dan, erant valles, & loca plana bonae habitacionis, quae occupata erant ab Amorrhaeis, qui non sinebant filios Dan descendere ad habitandum in vallibus: & hoc fuit quousque tribus Ephraim, & Manasse auxiliatae sunt filiis Dan, & superauerunt Amorrhaeos, recluseruntque eos, sicut ipsi recluserant filios Dan. Habitauitque in monte Hares. Scilicet tribus non habuit tunc locum habitandi, nisi in monte Hares. Quod interpretatur testatio. Istud non est in Hebraeo, sed in litera nostra additum est. In Baalon, & Saliabim. Ista erant vrbes in monte Hares, in quibus morabantur tribus Dan, & ponuntur Ios. 19. in sorte Dan inter coeteras vrbes. Est autem Haialon duplex: vna est in sorte Iudae. Alia autem est in sorte Dan: & de hac dicitur hic: de quadam autem istarum locutus est Iosue dicens: Sol non mouearis contra Gaboon, & luna contra vallem Haialon, vt patet Ios. 10. Et aggregata est manus domus Ioseph. Scilicet super Amorrhaeos, quia grauiter oppresserunt eos. Factusque est ei tributarius. Idest non permisi domus Ioseph Amorrhaeos manere in terra, nisi sub conditione tributarii. Est sentias, quod fors filiorum Dan tangebatur aliquo modo sortem Ephraim, & Manasse: & ob hoc cum istae duae tribus, quae vocantur domus Ioseph preualuerunt contra Amorrhaeum, non solum ex hoc ipsi habuerunt maiorem locum habitandi, sed etiam filij Dan deficientibus Amorrhaeis potuerunt descendere de monte eis inuitis, & habuerunt locum habitandi. Fuitque terminus Amorrhaei. Scilicet ante hoc cum confortatus esset Amorrhaeus erat diffusus per terram, postea autem confortato Ephraim, & Manasse arctatus est Amorrhaeus, & datus est ei terminus iste, qui ponitur in litera ad habitandum. Ab ascensu Scorpionis. Est ascensus scorpionis quadam terra montuosa sic appellata, quae ponitur in latere meridiano terrae Chanaan, vt patet Num. 34. & Iosue 15. & non accipitur hic ille ascensus scorpionis, quia iste est in sorte Iudae, vt patet Iosue 15. hic autem agitur de Amorrhaeis habitantibus coarctati intra ascensum scorpionis. Cuius in sorte alicuius harum tribuum est aliquis mons

Successus tribus Dan.

Quid sit Scorpionis ascensus.

Aph. Ios. super lib. Iudicum

A sic dicitur, in quo inclusi sunt Amorrhaei. Petra, & superiora loca. Petra est nomen ciuitatis in monte, qui dicitur ascensus scorpionis, & istam ciuitatem tenuerunt Amorrhaei, & superiora loca. alia loca magis accedentia ad vertices montium: & sic Amorrhaei receperunt hic contrapassum, quia sicut ipsi incluserunt filios Dan in monte Hares, & non permiserunt eos ad inferiora descendere, ita nunc versa vice filij Ephraim, & Manasse arctauerunt Amorrhaeos in superioribus locis montis, quod dicitur ascensus scorpionis. Isti sunt euentus speciales singularum tribuum, ideo deinceps dicitur de coibus euentibus totius populi.

CAPITVLVM II.

Ascenditque Angelus Domini de Galgalis ad locum flentium, & ait: Eduxi vos de Aegypto, & introduxi in terram, pro qua iuravi patribus vestris, & pollicitus sum, vt non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum: ita duntaxat vt non feriretis foedus cum habitatoribus terrae huius, & aras eorum subuerteretis, & noluitis audire vocem meam: cur hoc fecistis? Quamobrem nolui delere eos a facie vestra: vt habeatis hostes, & dij eorum sint vobis in ruinam. Cumque loqueretur Angelus Domini haec verba ad omnes filios Israel: eleuauerunt vocem suam, & fleuerunt. Et vocatum est nomen loci illius Locus flentium, siue lachrimarum. Immolaueruntque ibi hostias Domino.

Minus erit tibus legibus dedit.

Iosue 7.

Ascenditque. In praecedentibus descripta est populi culpa: hic consequenter coniungitur debita poena. Et diuiditur in duo, quia primo ponitur ad populum facta comminatio. Secundo breuis huius libri materiae praelibatio ibidem. Dimisit itaque Iosue populum.

An hic sit aliqua ordinis mutatio. Quae. I.

QVAERET aliquis circa hoc an ea, quae dicuntur fuerunt post praecedentia in capitulo praecedenti, vel sit aliqua mutatio ordinis. Respondendum, quod hic est magna mutatio ordinis, quia praecedenti capitulo dictum est, quomodo se haberent tribus filiorum Israel singulae cum hostibus suis, & de multis pugnis factis post mortem Iosue: hic autem repetuntur aliqua, quae fuerunt ante mortem Iosue. Quod patet, quia apparitio angeli, de qua hic dicitur fuit in Galgala, deinde in loco flentium, tamen quando Israelitae manebant in Galgala viuens erat Iosue cum post mortem eius, imò ante mortem singuli Israelitae erant iam in fortibus suis. Item, quia dicitur infra post apparitionem angeli. Dimisit ergo Iosue populum, & abierunt singuli in possessionem suam: ergo viuens erat cum daret eis licentiam recedendi in possessiones suas.

Consi.

Considerandum autem, quod in principio libri huius vsque ad medium cap. 3. non tenetur aliquis naturalis ordo in narrando, sed solum artificialis: nam intendit narrare hic scriptura de successione iudicum, & quae facta fuerint sub temporibus singulorum: & istud non inchoatur vsque ad medium cap. 3. Causa autem est, quia scriptura voluit hic ostendere duo. Primum erat status cuiuslibet tribus singulariter in comparatione ad hostes, qui tenebant occupatam terram eius. Secundum est status totius populi respectu hostium communium. Primum non pertinet directe ad historiam iudicum, ut tamen sacra scriptura nihil intactum relinquat de his, quae necessaria sunt sermonem fecit de hoc: & istud tangitur in toto praeced. cap. in quo nihil aliud agitur: ideo in princ. cap. dictum est de pugnis, quas fecit tribus Iudae contra hostes, & consequenter descriptum est de omnibus alijs vsque ad tribum Dan, quae est ultima. Secundum autem principale est materia temporis Iudicum, quae incipit infra 3. circa medium: & in hoc facit scriptura duo. Primum ponit occasionem introducendi iudices. Secundum ponit tempora, & actus Iudicum introductorum infra 3. in medio. In primo autem processit sic scriptura, quia peccatum fuit causa necessitatis iudicum, ideo describitur modi peccatorum. scilicet quod Israelitae concubabant in coniugijs, & in fœderibus cum Chanaanais contra domini interdictum, & quia viuentem Iosue incepit hoc malum, introducit hic scriptura quandam reprehensionem factam ab angelo Dei coram toto Israel viuentem Iosue, & praesente: & tunc aliquantulum abstinuerunt ab his malis Israelitae in reliqua parte vitae Iosue: quo mortuo redierunt ad priora peccata, ideo describuntur peccata eorum post mortem Iosue, & necessitas introducendi iudices, & modus successionis eorum, & hoc describitur in toto isto cap. ideo si quis vellet continuare ista 3. ca. prima debet dicere, quod primum. scilicet partim ponitur per anticipationem, & partim per rectum ordinem ad ea, quae dicuntur infra 3. & vsq; ad finem libri, eo quod aliqua ponuntur praec. ca. quae fuerunt facta postquam ceperunt iudices, & alia ponunt, quae fuerunt facta ante introductionem iudicum. Si autem comparemus ea, quae habentur praec. ca. ad ea, quae habentur hic, debemus dicere, quod omnia illa ponuntur per anticipationem cum ea, quae habentur hic, fuerint facta ante omnia, quae habentur praec. ca. quia illa facta sunt post mortem Iosue: haec aut facta sunt ante mortem eius. De his, quae habentur c. isto dicendum est, quod sunt duae partes. Prima vsq; ad locum illum. *Dimisit autem.* Et secunda vsq; ad finem. Illa secunda non potest habere ordinem anticipationis, nec recapitulationis, eo quod ibi non tanguntur gesta temporalia, sed causae introductionis iudicum. De prima parte dicendum, quod ponitur totaliter per recapitulationem, quia istud quod habetur hic, fuit factum ante ea, quae habentur praec. ca. & ante ea, quae habentur in toto libro isto, seruauit tamen scriptura in hoc ordinem artificialem, quia ad describendum tempora iudicum conueniens erat praemittere causas introductionis eorum. Haec tamen mutationes ordinis vehementer turbant lectorum animos, nisi perspicaciter, & diligenter aduertant. *Ascendit autem angelus domini de Galgalis.* Hic ponitur reprehensio facta non pro peccatis factis praec. ca. quia illa fuerunt post mortem Iosue, & ista inchoatio fuit viuentem Iosue: sed pro peccatis, quae faciebant Israelitae viuentem Iosue, quorum similia postea egerunt, & fuerunt causa introductionis iudicum. Introducitur autem reprehensio huius peccati per angelum, ut sint Israelitae minus excusabiles. Nam non solum Deus lege vetuerat communicationem Israelitarum cum Chanaanais, sed etiam angelus domini venit ad increpandum eos de illa, & hoc non obstante post mortem Iosue redierunt ad ista peccata. Et dicitur, quod angelus domini ascendit de Galgalis in locum silentium, scilicet

et quod Israelitae erant in Galgalis quando locutus fuit eis angelus, & post recesserunt inde, & ierunt in locum silentium, & ibi increpuit eos de transgressione.

Quis erat iste, qui apparuit hic, an homo, vel angelus. Quest. II.

QVAERET aliquis de isto angelo, quis erat. Respondent quidam Hebraei, quod erat Phynees filius Eleazari summi sacerdotis, & vocatur angelus, quia erat sacerdos: omnes autem sacerdotes vocantur angeli: Mala. 1. f. Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem exquirent de ore eius, quia angelus domini exercituum est. Sed hoc non stat, quia scriptura loquitur hic de isto tanquam de vero angelo: de sacerdotibus autem loquitur, ut de veris hominibus, nec reperitur saepe eos vocatos angelos, & tunc quando sic vocantur, apparet dictum esse per metaphoram. Item si Phynees locutus fuisset hic redarguendo Israelitas, non dixisset: *Eduxi vos de Aegypto, & introduxi in terram, pro qua iuravi, sed dixisset: Deus eduxit vos de Aegypto, &c.* Ratio differentiae est, quia quando loquebantur angeli Israelitis, illi putabant esse Deum, ideo loquebantur angeli ut Deus, & ipsa scriptura (ut communiter) vocat eos Deum. Sic patet Exo. 3. de angelo apparente in rubo, & ibi dicitur, quod erat Deus. Stephanus tamen Act. 7. dixit, quod erat angelus: ille quoque, qui dedit legem in montem Sinai erat angelus, ut patet ad Gala. 3. vocatur tamen Deus Exo. 20. f. Ego sum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, & sic in omnibus locis generaliter vbi cur; dicitur Deum locutum fuisse aliquid, fuit aliquis angelus locutus, quia Deus non potest loqui, ut declaratum est Exod. 25. Si autem homo locutus fuisset, ut Phynees, apparebat illum esse hominem, ideo non loqueretur ille in persona Dei, cum constaret eum esse hominem: fuit tamen locutus in persona Dei: ergo erat angelus. Item dicitur, quod ascendit angelus Dei de Galgalis ad locum silentium, in quo innuitur, quod solum fuerit cum eis in Galgalis, & postea in loco silentium, vbi increpuit Israelitas. Si tamen intelligeretur de Phynees hoc, non diceretur, quod specialiter ascendit de Galgalis in locum silentium, quia ille semper erat cum Israelitis, & ibat quo cunque illi ibant: ergo non erat Phynees. Item Israelitae tenuerunt istum, ut verum angelum: quod patet, quia postquam ipse cessauit loqui, immolauerunt domino victimas in eod. loco, ut patet infra 1. littera: si tamen fuisset Phynees, non immolassent propter reuerentiam eius. Alij Hebraei dnt, quod iste, qui locutus est erat verus angelus, & tamen erat Phynees filius Eleazari summi sacerdotis, eo quod dnt istum fuisse angelum incarnatum. Et ex hoc dnt, quod iste se faciebat aliquantulum inuisibile, quia erat angelus, & sic voluit per id quod habetur Ios. 2. de duobus exploratoribus, vbi littera nostra dicit: Tollens mulier viros abscondit eum: ex quo dnt, quod mulier duos viros accepit, sed vnum solum abscondit, eo quod vnus eorum erat Phynees, & ille erat angelus, ideo faciebat se inuisibile quoniam volebat. Sed ista est magna infania: peccatum in radice naturae: nam angelus non potest esse incarnatus, quia substantia angelica non est forma, sed tota species: ideo non est vnibilis: vnde impossibile est, quod formaliter vnatur angelus bonus, vel malus alicui corpori ad viuificandum id, sed solum vnuntur, ut motor mobili, sicut angeli mouent corpora coelestia, ut patet Iob 9. cap. & declarat Aristot. 1. 2. Meta. & angelus domini portauit Abacuc de Chaldea in Babylonem, ut patet Dan. 1. 3. capit. & quando angeli videntur in aliquibus corporibus, illa sunt aerea, & non vnuntur angeli illis tanquam forma mater ad efficiendum vnum per se resultans, sed sunt totaliter diuisa. scilicet motor, & mobile, sicut

Iudeorum ridiculum commentum.

Angelus non potest vniri formaliter alicui corpori.

Doct. resp. ad quaest. II.

Historia scho. resp. ad quaest. II. reser. liur.

sicut nauta & nauis: Iudei autem, qui circa omnia rudes sunt, nec principia naturae de conditione formarum, nec theoricum aliquid nouerunt de conditione angelorum, ideo in singulis errant. Item Phynees erat filius Eleazari, ut testatur Deus Num. 25. ergo erat verus homo, & non angelus. Patet consequentia, quia homo non gignitur nisi hominem praeterquam requiuocum: & tunc gignitur alterum genus animalis: angelus autem non est animal, nisi quis cum Poetis, & quibusdam Platonis desipiat: ergo non erat Phynees angelus. Item Phynees genuit filios, qui ei successerunt in summo sacerdotio 1. Paral. 6. & Deus dixit, quod summum sacerdotium in aeternum erat in posteris Phynees descendentibus de semine suo, ut patet Num. 25. ergo non erat angelus. Patet consequentia, quia angelus non gignit quidquam: nam licet aliqui demones immundissimi sint, qui improbo libidinosoque accessu mulieres vexant, quos incubos, & succubos vocamus, ut ait Aug. 15. de ciuit. Dei: tamen nullus demon, vel angelus gignere potest, quia semen effundere nequit, cum non sit animal. Item quando dicitur, quod Phynees erat angelus domini, quia Ios. 2. dicitur: Tollens mulier viros abscondit eum: non est vllatenus rationale motuum, quia littera Hebraica est nimis barbara, & interdum non seruat numeros, nec personas, sic patet Isa. 19. cum dicitur in littera nostra: Tradam Aegyptum in manu dominorum crudelium: habetur in Hebraeo: Ponam super Aegyptum dominos durum, vel crudelem, cum deberet dicere, duros, vel crudeles. Itē satis apparet, quod non erat angelus aliquis de illis exploratoribus, quia tunc, sicut vnus eorum seipsum faceret inuisibile, ita & posset facere de socio suo, & non fuisset opus, quod Raab abscondisset eos sub stipula lini, vel etiam fecisset, quod viri venientes ad inquirendum eos in domum Raab non inuenirent portam, sicut duo angel. venientes in domum in effigie virorum percussissent omnes viros Sodomorum cecitate, ita ut per totam noctem non possent inuenire portam domus Gen. 19. c. Item non dimitteretur a Raab per funem per murum, sed aliter possent ire volando. Item non iussissent ad latendum in montibus tribus diebus, sed ambulauissent securi nullum timentes. Item non facerent pactum cum Raab dicentes, quod obseruarent pactum, si non proderet eos: In quo innuitur, quod timebant. *Quia omnia patet Ios. 2. c.* Ergo nullus illorum erat angelus, qui se posset facere inuisibile. Et sic patet, quod Phynees non erat angelus incarnatus. Dicendum ergo, quod iste non fuit Phynees, vel alius alius homo, sed verus angelus Dei, & apparuit coram omnibus Israelitis in forma humana sumpto corpore de aere, & locutus est, & Israelitae venerant eum, ut angelum Dei.

Quomodo angelus de Galgalis in locum silentium venerit. Quest. III.

QVAERET VR vterius quomodo angelus descendit de Galgalis in locum silentium, & quomodo hoc iter. Respondet historia scholastica, quod angelus domini apparuit in Galgalis, & cum venissent ad eum de finibus suis transtulit se ad alium locum, & Israelitae secuti sunt eum. Sed aliquis dicit, quod ista littera non bene sibi consonat, quia necesse est, quod Israelitae fuerint in Galgalis quando fuit ibi angelus, & tamen non fuerunt Israelitae congregati in Galgalis, nisi tempore Iosue a principio antequam haberent possessionem terrae Chanaan: nam Israelitae mox, ut introierunt in terram Chanaan castrametati sunt in Galgalis, & ex loco ipso procedebant ad bellum illi, qui ituri erant, & reliqua multitudo mulierum, & paruulorum, & impotentium ad bellum manebat in Galgalis, & bellatores finitis bellis redibant in castra Galgalae. Sic patet Ios. 10. vbi ponuntur multa

A. Ph. Toit. super lib. Iudicum.

A bella Iosue facta contra Chanaanos, & in fine dicitur, quod rediit in castra Galgalae: postquam autem obtenta est magna pars terrae de manu hostium, & diuisa fuit, iuerunt singuli in possessiones suas, & non manserunt in castris Galgalis: hic tamen dicitur infra quod postquam angelus locutus est, dimisit Iosue singulos in possessiones suas: ergo iam tenebant possessiones, & consequenter non erant in Galgalis. Item, quia angelus iste increpauit Israelitas, quod fecissent fœdera, & coniugia cum Chanaanais, & non subuertissent aras eorum, sed cum Israelitae erant in Galgalis antequam habitaret per loca terrae Chanaan non communicabatur cum aliquo de Chanaanais, ergo non erant tunc in Galgalis, sed iam habitauerunt aliquanto tempore diuisi per terram Chanaan. Respondendum, quod Israelitae erant in Galgalis, quoniam ibi fuit angelus, & inde ierunt in locum silentium: & tamen non fuerunt haec facta in Galgalis prima vice, quando erat ibi Iosue cum toto Israel, quia tunc Israelitae nondum habebant possessiones: ideo assignandum est aliter, & dicendum, quod viuentem Iosue aliquanto tempore post diuisionem sortium Israelitis communicantibus cum Chanaanais angelus a Deo missus venit ad increpandum Israelitas super hoc, & apparuit angelus ille in Galgalis, vbi aliqui habitabant, iussitque illis, ut conuocarent ad ipsum locum Iosue, & totum Israel, cumque omnes conuissent, angelus recessit inde ad locum, qui postea dicitur locus silentium, & ibi eis allocutus est. Et hoc tenet historia scholastica, dicens: Apparuit angelus domini in Galgalis, & cum venisset ad eum de finibus suis transtulit se ad alium locum, & secuti sunt eum. *Ad locum silentium.* Hoc ponitur per anticipationem, quia quando angelus venit ad locum istum non vocabatur locus silentium, sed postea vocatus est cum omnes Israelitae fleuerint loquente angelo, & ipsi tunc nominauerunt sic locum, ut patet infra. In Hebraeo habetur. *Ad flentes:* Littera tamen nostra dixit ad locum silentium, quia aliis esset sensus, quod angelus venit ad flentes, scilicet quod Israelitae flebant quando venit ad eos angelus. *Et ait: Eduxi vos de Aegypto.* Loquitur angelus in persona Dei, non quod ipse esset Deus, quia angeli isti apparebant, ut Deus, & populus putabat eos esse Deum, & improprie Israelitis beneficia praestata, quia ipsi debebant seruare legem Dei cum bene fecisset eis nimis, & nunc praeruariebantur, ideo reddebant se indignos praestito beneficio. Nominauit autem hic angelus duo beneficia solum. scilicet educationem de Aegypto, & introductionem in terram Chanaan, quoniam in his duobus includuntur omnia particularia beneficia. scilicet omnia adiutoria praestata in Aegypto, & plaga in flumina Aegyptijs, & transitus maris rubri, morsque Aegyptiorum in mari, intelliguntur sub educatione de Aegypto: manna autem collatum in deserto, & aqua de petra, & victoria contra hostes, aliaque singularia bona; deinde pugna facta contra reges terrae Chanaan, & apertio Iordanis, & omnia alia accipiuntur nomine introductionis in terram Chanaan. *Et introduxi in terram.* Non solum introduxi, sed & illam ad possidendum dedi delectis hostibus vestris. *Pro qua iuravi patribus vestris.* Scilicet iurauit Abraham de dâdo terram Chanaan: nam pepigit cum eo fœdus super hoc, ut patet Gen. 15. & in fœdere interuenit iuramentum: de alijs Patriarchis non legitur, quod Deus iurauerit eis dare terram Chanaan: legitur tamen quod promiserit eam dare illis sub praestito iuramento. Sic patet de Isaac Gen. 36. c. f. tibi & femini tuo dabo vniuersas regiones has complens iuramentum quod spondisti Abraham patri tuo. Dicere autem aliquid, vel promittere sub praestito iuramento, vel sub pena praestiti idem est, ac si de nouo super illo articulo iuramentum praestaretur. *Et pollicitus sum, ut non facerem irritum pactum meum.* Id est promissum eis, quod pactum meum inuitum cum eis non esset frustra.

Doc. resp. ad quaest. II.

Angelus alloquitur Israelitas in persona Dei.

Ad populum facta comminatio.

Ista erat secunda promissio. s. q. primò iuravit Deus F Israelitis, & pepigit cum eis fœdus de dando terrâ Chanaan. Postea aut̃ promissit, q. ista promissio pcedens nō esset inanis, & ista erat cōfirmatio fœderis. In sempiternū. Id est nunq̃ facerē irritū, quia qd̃ in sempiternū non fit nunquā fit, sicut dixit Augus. super illo verbo Petri ad Ietum, quod habetur Ioan. 13. scilicet. Domine non lauebis mihi pedes in æternum, id est nunquam lauebis.

Quomodo Deus seruaturus erat fœdus cum Iudæis vsque in sempiternum. Quæst. IIII.

QVAERET aliquis, quomodo Deus seruaturus erat fœdus cū Iudæis vsq; in sempiternū, q. dato, q. Israelite seruarent ex parte sua id, qd̃ seruaturi erant, non maneret istud pactum in æternū, cū Deus dispo fuisset mutare alium statū. s. legem veterem in nouā, & q. omnia antiqua cessarent. Respondendum, q. siue Iudæi bene se haberent ad Deum seruando omnia, q. lege iussa erāt, siue oīa præuaricarent̃ semper status Iudæicus mutandus erat, quia nō dederat legem veterem tanq̃ semper mansurā, sed vt quoddā manuductiū ad inducendum postea legem noui testamenti. Sic de clarat Apostolus ad Gal. 3. & 4. c. s. q. lex pedagogus nō ster fuit in Christo. i. q. erudiuit nos lex Moisaica tanq̃ pedagogus per timorē, vt postea reciperemus legem Christi. Et iterum, q. qñ eramus in lege veteri, eramus vt paruuli sub elementis mundi seruientes. i. sub rudimentis puerilibus, quæ sunt prima, sicut elemēta sunt prima in rebus: dicebantur tñ ea, quæ in lege ponebatur pacta sempiterna, non q. pro semper duratura forent, sed quia magno tempore. Sic patet de circumcissione Gen. 17. s. q. erat fœdus sempiternū: & Leui. 3. dicitur oīs adeps dñi erit iure ppetuo: & tñ ista non erant obseruanda, nisi quandiu maneret status Iudæicus, qui non erat ad semper. Ad rationem in contrariū responderi potest dupliciter. Vno mō, q. Deus promiserat, q. non faceret pactum suum irritum in sempiternū. i. ad magnum tempus, & tñ, quia ipsi peccabant, cito Deus irritaret pactū. Aliter & melius dici debet, q. istud pactum de dando terrâ Chanaā Iudæis erat æternū, vt patet Gen. 17. non solum ad magnū tempus, imō etiā ad semper qñ homines uiuerent super terrā. Et ratio dñi huius pacti, & eorū, q. in lege sunt est, quia ea, q. posita fuerunt in lege, solum manere debebāt quandiu dura ret̃ status Iudæicus, & tñ iste non debebat semper durare: ergo nulla lex, aut pactum in æternū extendebatur: quamquam in eo exprimeret̃, q. dabatur in fœdus perpetuū. De promissione aut̃ facta de possidendo terrâ Chanaan in æternum secus erat, q. ista nō attinebat ad statum legis: ideo dato, q. tota lex mutaret̃ adueniente nouo testamēto, poterat manere ista promissio. Vnde dicendum est, q. si Iudæi nunq̃ peccauissent saltē grauit̃er, sicut peccauerunt, et si Christus aduenisset tēpore suo, quo nūc aduenit, & Iudæi oēs relicto Iudæico ritu tenerent ceremonias noui testamenti, maneret semp̃ promissio facta illi populo de possidendo terrâ Chanaā. s. q. nunq̃ ducti fuissent captiui ad aliquas nationes, & nullus occupasset terrā illorū, nec mutasset illa gens se des suas. Et sic esset ista gens inter Christicolos ceteros habēs aliquid speciale. i. pmissionē de manēdo, & possidendo in æternū terrâ Chanaā: fuit tñ irritatum fœdus istud propter peccata multiplicia Iudæorum. Ita duntaxat, vt non seruetis fœdus cum habitatoribus terræ huius. Id est & cum ista conditione feci pactum istud, vt vos non cōponeretis fœdera cū habitatoribus. Nō posuit Deus istam cōditionē qñ pepigit fœdus de dando terrâ Chanaan in possessionē æternā Israelitis, sed simpliciter locutus est Ge. 15. & 17. c. intelligebatur tñ in verbis Dei cōditio, & sic est generale in oibus pmissionibus Dei,

Ad rationem in contrariū.

& cōminationibus intelligatur, q. si res permaneat in eo statu, in quo erat qñ facta ē pmissio, vel cōminatio. Sciendū, q. duntaxat ponit hic improprie: nā si teneat̃ proprie est sensus, q. Deus promissit non irritare pactū suū, ita vt Hebræi solum seruarent hoc, q. non inirent fœdera cum habitatoribus terræ huius: & tñ falsum est, quia dato, q. Israelite obseruarent oīa, q. habentur hic, poterant peccare in multis alijs grauissimē, & expellerētur de terra. Nam Leui. 26. cōminat̃ Deus omnia mala expulsionis, & captiuationis pro quibuscunq. peccatis, in quibus Iudæi esset in corrigibiles: sed debet accipi, ita duntaxat. i. ita tamē, vel sub hac conditione. Sciendū, q. inire fœdus accipitur hic large, q. proprie initur fœdus qñcunq; intercidit aliquod pactū super remagna: & postea confirmatur cetero monijs fœderis. s. occidendo animalia, & transeundo p medias diuisiones. Hic autem vocatur fœdus quęcunq. compositio, vel contractus. s. q. Israelite non debebant accipere uxores de stirpe Chanaanorū, nec dare illis filias suas i uxores: Exo. 34. & Deut. 7. et non erant contrahendē vlq. amicitie cum eis, et emptio, & venditio, & alij contractus cōmunes, & quęcunq; cōmunicatio erant illicita, sed tenebantur Israelite occidere Chanaanos viros, & feminas qñcunq; possent in nullo interposito federe pacis, aut seruitutis: Deut. 20. cap. Et aras eorum subuerteretis. Scilicet non solum tenebatur Israelite occidere Chanaanos, vel non cōicare cū eis, dum uiuerent, sed et tenebantur subuertere aras eorū. i. destruere altaria illis mortuis, nē delectis Chanaanis ara superstitēs essent Israelitis occasio idolatrandi, & per hoc intelligit̃ exclusio oīs cultus diuini apud Gentiles: nam Deus iusserat Deut. 12. q. exclusis Chanaanis de terra Israelite nō inquirerent ceremonias eorum dicētes, sicut coluerunt gentes ista: Deos suos, ita & ego colā. Et noluitis audire vocem meam. Id est noluitis obedire mihi. Ex quo patet eos nimis reprehensibiles, & beneficijs indignos: tum quia pcepta erant rationabilia, & debebant eis obedire et nullo alio intercedente: tum quia Deus benefecerat eis, & ex hoc magis tenebant̃ ei ad mandata, vt ipse inducebat Exo. 19. Cur hoc fecistis? Potest teneri interrogatiue. s. quare fecistis hoc. q. d. non habebatis alij causam ad faciendū: ideo male egistis. Vel pōt teneri causaliter pro quia. s. quia fecistis hoc, nolui delere gētes a facie vestra. Quamobrem. Scilicet quia vos irritum fecistis pactum meum, ego quoq; irritaui pactum qd̃ vobiscum pepigeram. Nolui delere eos a facie vestra. Scilicet occidendo eos, vel expellendo de terra.

Quomodo Deus dicit quamobrem nolui delere eos. Quæst. V.

QVAERET aliquis, quō Deus dicit: Quamobrē nolui delere eos, q. videtur ponere Deus idē pro pena quod erat culpa: fuit. n. culpa Hebræorū, q. noluerint delere Chanaanos, cū possēt, & nūc dicit Deus, q. ipse noluit propter hoc delere eos a facie ipsorum. Respondendum, q. Deus iusserat Israelitis nō cōicare cū Chanaanis, & expellere eos de terra qñ possent, & tñc Deus promiserat, q. daret Hebræis vires ad expellendū eos de terra, vt patet Ios. 13. s. Ego sum, q. delebo eos a facie filiorū Israel. Et si Israelite nolent occidere Chanaanos, cū possent, Deus cōminat̃ fuerat, q. conuerteret mala super Israelitas, & q. ipsi Chanaanē offenderent Israelitas, vt patet Nu. 33. i. si autē nolueritis interficere habitatores terrę, q. remaserint, erūt vobis quasi clauis in oculis, & lanceę in lateribus, & aduersabuntur vobis in terra habitationis vestrę, & qd̃quid facere illis cogitaueram, vobis faciam. Idem patet Iosue 23. cap. Vnde cū Israelite a principio potuissent expellere Chanaanos de terra, & noluerunt Deus suscitabat in

eos

eos hostes acerrimos Israel, & tunc vellent libenter Israelite excludere Chanaanos de terra, & non cōmunicare illis: sed Deus dabat illis vires ad præualendum contra illos in poenam delicti eorum, scilicet, quia noluerunt expellere eos, quando poterant. Et hoc dicitur hic, scilicet. Nolui delere eos a facie vestra. i. nunc ego nolo delere eos, etiam si vos velitis, quia vos irritastis pactum meum, & in hoc Deus irritat pactum suum, quia ipse promiserat tradere totam terram Chanaan Israelitis, & excludere omnes gētes de cōspectu eorum. Et habeatis hostes. Aliqui legunt literam istam consecutiue, & non finaliter, scilicet quod non dereliquit Deus Chanaanos in terra ad hanc intentionem, vt haberent Israelite hostes: sed dereliquit gentes, & ex hoc conseq. quod habent hostes manentibus eis in terra: legenda tamen est litera finaliter, q. intentio Dei fuit punire Israelitas p peccato, & fuit ista pena suscitando illis Chanaanos in hostes. Et dij eorum sunt vobis in ruinam. Ista litera est legenda obsecutiue. s. quia non dereliquit Deus Chanaanos in terra ad hanc intentionem, vt Israelite haberent occasionem peccandi in dijs illorum, sed dereliquit eos, & ex hoc conseq. quod dij Chanaanorum essent in ruinam Israelitis cōmunicando cum Chanaanis. Et ratio est, quod ista clausula legatur consecutiue, & superior finaliter, quia superior importat penam solum. Ista autē importat directius culpam, quā penam. Deus autē nō vult culpam, penam autem vult, quia illa bona est, ideo pena potest poni, vt finis, culpa autem nequaquā: dij autem Chanaanorum erant in ruinam Israelitis, q. manentibus in terra Chanaanis viderent Israelite altaria, & Deos Chanaanorū, & inclinarentur ad colendum eos: & ista erat ruina in culpam: ex qua sequebatur ruina in penam, scilicet, quia Deus nimis acriter vindicabat in Iudæos, cū colerent Deos alienos. Sciendū, quod Deus posuit hic duo mala cōtra Iudæos, scilicet quod haberent hostes, & quod dij Chanaanorum fierent eis in ruinam, & hoc ppter duas transgressiones, quas fecerunt Israelite: nam Deus iussit, q. nullo mō componerent fœdera, vel amicitias cum Chanaanis. Secundō iussit, q. destruerent altaria eorum, & vtrunque præuaricati sunt. Contra primum Deus dedit in penam, q. haberent Chanaanos in hostes, quia contra voluntatem, & pceptum dñi voluerāt eos habere in amicos. Contra secundum fecit, q. Israelite haberent occasionem peccandi, & conseq. recipiendi penam propter Deos Gentiliū, & hoc, q. Deus dixerat, q. aras eorum subuerterent, & noluerūt. Cumq; loqueretur angelus domini. Id est cū finiuisset loqui verba hæc.

Chanaanorū dij erant in ruinam Israelitis.

Quare vocatur iste hic angelus cum sacra scriptura consueverit Deum vocare quemlibet angelum. Quæst. VI.

QVAERET aliquis, quare vocatur iste hic angelus, cū sacra scriptura consueverit Deum vocare quemlibet angelum, & loquentem, vt patet ex toto discursu librorum Moyſi. Respondendum, quod sacra scriptura curauit nimis tollere Iudæis occasionem idolatrandi: erant autem nimis p̃mpti ad idolatriam, cū mansissent in Aegypto, vbi tota gens colebat statuas tanquam Deos, & quia si dictū fuisset Israelitis, quod Deus suus erat corporeus habēs aliquam effigiem rerum, quæ sunt, fecissent ei imaginem ad colendum illum, & illam imaginem colerēt, in quo idolatrarent. Noluit dicere scriptura Deum habere imaginem, ideo quodocunq. aliqui angeli loquebantur Israelitis ex parte Dei, non apparebant in aliqua forma corporeitatis, sed solum audiebatur vox, & ipsum corpus quod ipsi assumpsissent ad loquendū, velabant intra caliginem nubis, vel fumi. Et ista Alph. Toq. super lib. Iudicum

Quare angeli loquentes Israelitis ex parte Dei nō apparebāt in aliqua forma corporea.

A fuit causa, quare fiebant apparitiones angelorum in nube, vel igne, aut fumo, vel in loco abscondito, sicut in propitiatorio super arcam, vt non videretur corpus assumptum. Et tunc vocabantur isti Deus, nec et aliquid quod periculum, quia ex hoc Iudæi non infirgerent ad fabricandum aliquam imaginem, eo quod nullam vidissent figuram: nunc autem angelus iste apparuit manifestē in figura humana, vt a toto populo cerne-retur, & verba eius attenderentur, & tunc si scriptura vocasset hunc Deum, cū vidissent eum Israelite sub humana effigie, putassent Deum corporeum esse, & fingerent ei statuam, ideo non vocatus fuit Deus, sed angelus. In angelis autem non erat periculum, quod apparerent in humana effigie, quia illi non iubebantur coli, & cōsequenter non fierent eis imagines. Quod autem ista esset intentio scripturæ patet ex verbis Moyſi Deuter. 4. dissuadentis Israelitis fabricationē imaginum ad colendum, cū ait: Custodite sollicitē animas vestras: non vidistis aliquam similitudinem in die, qua locutus est dominus in Horeb de medio ignis, nē fortē decepti faciatis vobis sculptam similitudinē, vel imaginem masculi, vel femine, & c. Ideo attendendum diligenter, quod scriptura sollicitē obseruauit istā consuetudinem, scilicet quod vbicunq. angelus apparet manifestē apparebat sub aliqua effigie, scriptura sacra vocat eum angelum, vbi autem apparebat sine similitudine vocat eum, vt communiter Deum, quāquam rarō vocet angelū. De primō patet, quia angelus dñi apparuit Agar fugienti, & quia ipsa vidit eum, vt patet Gen. 16. s. Profecto hic vidi posteriora videntis, & viuētis: & ibi nō vocatur Deus, sed angelus. Sic etiam patet infra 6. de Gedeone, cui apparuit angelus in effigie humana, ita vt Gedeon putaret illū virū, & scriptura vocauit eū ibi angelū, & non Deū. Sic etiā patet de Manue patre Samsonis, cui apparuit angelus Dei in effigie viri, & postea constitit eū non esse virū: scriptura tñ nō vocauit eum Deū, sed angelū, vt patet infra 13. c. De secundō apparet p totū discursum librorum Moyſi, & vet. test. in quibus sepe dicit̃ Deū locutū fuisse aliqua, & intelligitur omnia illa de angelo, quia Deus nunq̃ loquitur. Quod aut̃ angelus non apparet̃ interdum vocetur angelus, patet Exo. 14. vbi dī, q. angelus, qui pcedebat in columna nubis, trāstulit se ad posteriorē partem castrorum, & tamen ille angelus nō videbatur: primum tñ semper stat inconcūse. s. q. angelus, qui videbatur, nunq̃ vocat̃ Deus, sed angelus.

Quare angelus, qui dedit legem in monte Sinai, apparuit sine effigie, & vocatur Deus, & angelus, de quo hic, apparuit in humana effigie, & vocatur angelus. Quæst. VII.

QVAERETVR vterius cū scriptura vocet angelum apparentem in humana effigie, & angelū apparentem sine effigie vocat Deum, cur apparuit angelus in datione legis sine effigie, & hic in effigie, scilicet quare ambo non apparuerūt sine virore effigie, vel ambo cum effigie. Respondendum, q. quamquā generale sit, q. quādoocunq. aliquid ex parte Dei hominibus dicitur, vel aliquid fit cū eis, quod non fit p Deum, sed per angelum, quia hoc non congruit dignitati Dei, nec etiam est possibile, cū omnia ista fiant per motum, qui in Deo esse impossibile est: tamen quedā sunt operationes, q. pertinent ad magnam potentiam, & dignitatem, & aia sunt, quæ important nudum ministerium. Quantum ad primas operationes licet angelus efficiat, tamen nō dicuntur illas ipsi efficere, sed Deus, quia tunc suscipientes ista magna beneficia inclinarentur ad colendum totaliter angelos, vel eum. C 3 parte

parte propter hæc. Sic fuit in datione legis. Nam legem condere est maxima potestatis, & ei tota politia subiecta est, qui ei leges imponit. Si igitur Iudæi possent leges datas sibi per angelum, credidissent, quod illi obediendum foret, ideo angelus in datione legis vocavit se Deum, dicens: Ego sum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti: non habebis Deos alienos coram me: Exo. 20. Et quia iste actus legislationis erat maxime potestatis, Moyses conatus est persuadere Israelitis istum fuisse Deum: quod patet Deut. 4. ca. ex verbis suis, cum vult probare, quod non debebat fieri aliqua sculptura ad exprimendum Deum, ait: Custodite sollicitè animas vestras: non vidistis aliquam similitudinem die, qua locutus est dominus in Horeb: quasi dicat, quia Deus non habet aliquam similitudinem, nec vos vidistis eam, non debetis facere imaginem. Si tamen Moyses præsupposuisset, quod iste erat angelus, non oportebat, quod sic argueret, quia dato, quod apparuisset in aliqua effigie die, qua locutus est in Horeb: non sequebatur, quod Deus haberet effigiem, quia ille non erat Deus, sed angelus. Dicendum ergo, quod quamquam Moyses sciret illum esse angelum, tamen conabatur persuadere illum esse Deum populo rudi, ne haberet occasionem errandi colendo angelos. Sic etiam fuit ante educationem Israelitarum de Aegypto, quia angelus apparuit Moysi in rubo flammanti, & incombusto, & dixit, quod audierat clamorem populi sui, & quod volebat liberare illum de manu Aegyptiorum: & tamen iste vocatus est Deus: Exo. 3. quia liberatio ista erat magni beneficii: & si Moyses nunciasset Israelitis ista dicta fuisse per angelum, credidissent illum esse, quod colere debebant pro tanto bono: ideo scriptura vocavit eum Deum. Alij actus sunt paræ dignitatis, & potestatis, sed important nudum ministerium, & tunc angeli missi vocantur angeli, & non Deus. Sic patet de columna præcedente Israelitas in via, quia illa movebatur ab angelo, & quia movere illam erat purum ministerium, vocavit scriptura illum angelum: Exo. 14. c. Sic etiam fuit hic, quia iste angelus solum veniebat ad increpandum Israelitas de transgressione legis, & monendum eos ad bonum. Hoc autem erat ministerium solum, ideo scriptura vocavit illum angelum, & cõsequenter oportuit, ut angelus, qui dedit legem, & qui locutus est in rubo apparerent sine effigie, ut possint vocari Deus, & angelus iste cum deberet vocari angelus, poterat apparere in humana effigie. Sic est de angelo apparente Gedeoni, & de angelo Manue. Nam illi nudum ministerium exercebant, & poterant vocari angeli, & apparere in corpore. *Elevaverunt vocem suam ac flevissent.* Iste fletus fuit propter duo. Primò ex contritione, scilicet, quia dolebant se peccasse contra Deum. Secundò timore poenæ, scilicet, quia Deus comminatus fuerat mala, id est quod Chananæi manerent in terra, & essent hostes eorum. *Et vocatum est nomen loci illius fletuum, & lachrymarum.* Nomen istud ab euentu positum est, scilicet, quia ibi lachrymarum sunt Israelite, sicut Galgala ab euentu sic dicta est, quia ibi præputia abscisa sunt: Iosue 5. cap. *Immolaveruntque ibi hostias domino.* Scilicet, quia angelus apparuerat, & ut Deum sibi placarent.

Quomodo Israelitæ potuerunt domino in loco fletuum immolare: an in hoc peccaverunt. Quest. VIII.

QVAERET aliquis, quomodo Israelitæ potuerunt immolare domino in loco fletuum, & an peccaverunt in hoc: nam iustum erat, quod non fieret immolatio extra locum sanctuarij sub poena mortis, ut patet Levit. 17. & Deuter. 12. Aliquis forte dicet, quod Israelitæ peccaverunt in hoc, sicut in multis alijs Deum offenderant. Sed dicendum, quod non stat,

Duplici causa fletus Israelitarum fuit.

Fquia Iosue erant nunc præfens, cum dicitur immediatè, quod dimisit Iosue populum, & abierunt singuli in possessiones suas: ipse tamen non permetteret populo agere contra legem Dei. Item cum angelus nunc increpasset Israelitas de prævaricatione legis, non est verisimile, quod immediatè eo recedente contra illant agerent. Item scriptura signat hic, quod postquam iste angelus locutus fuit plebi, semper seruiert Israelitæ Deo usque ad magnum tempus post mortem Iosue, cum dicitur infra, Seruiertque domino cunctis diebus eius, & seniorum, qui longo post eum vixerunt tempore: ergo nunc non peccaverunt immolando hic. Dicendum, quod antequam tabernaculum domini fingeretur in Silo, licitum erat immolari vbiçiq; vel facere quasunque coemomias, aut eas omittre, eo quod nondum obligabat lex, sicut in deserto, quia nondum data erat pax, ut patet Deuter. 12. cap. Postquam tamen fixum est sanctuariu, peccatum erat alibi immolare: nunc autem fixum erat sanctuarium in Silo, cum iam Israelitæ haberent possessiones: quod tamen non fuit usquequo locatum est tabernaculum in Silo, ut patet Iosue 18. ergo regulariter peccatum erat alibi immolare, sed fuit hic casus specialis. Sed aliquis dicet, quod nondum erat fixum sanctuarium in in Silo, ideo quod generaliter licebat fieri immolationem vbiçunque. Quod patet, quia dicitur infra, quod dimisit Iosue populum, & abierunt unusquisque in possessionem suam, ut obtinerent eam: ergo nondum habebant possessiones, & consequenter non erat locatum tabernaculum in Silo. Respondendum, quod erat ibi locatum tabernaculum, & Israelitæ habebant possessiones iam diuinas. Quod patet, quia dicitur: Et abierunt filij Israel unusquisque in possessionem suam: ergo quilibet habebat possessionem, quod erat impossibile, nisi totalis diuisio sortium facta fuisset. Cum autem dicitur, ut obtinerent eam: dicendum quod non signatur ex hoc, quod nondum habebant possessiones, sed quod nondum plene erant obtenta de manu hostium. Nam magnam partem earum tenebant hostes, & hoc non solum fuit viuentis Iosue, imò etiam tempore iudicij, & regum usque ad Salomonem. Nam nondum erant obtenta possessiones, & expulsæ gentes de terra: erat ergo regulariter iam peccatum immolare extra locum sanctuarij: fuit tamen casus specialis, & erant duo, scilicet reuelatio diuina, & apparitio angelica. Primus est, si Deus reuelaret alicui, quod immolaret hic, vel ibi, poterat licitè hoc facere, quia Deus dispensabat in lege. Secundus erat ex apparitione angelica: nam apparente aliquo angelo, & nunciante aliquid ex parte Dei, licebat in loco ipso apparitionis Deo immolari sacrificia. Sic fuit in Gedeone: nam ipse dixit angelo: Non recedas hinc, donec reuertar ad te portans sacrificium, & offeram tibi. Qui respondit: Ego prætolabor aduentum tuum, & tunc venit Gedeon ferens carnes, & azymos panes, & angelus cremavit omnia, tangens illa virga, ut patet infra 6. & sic angelus approbabat sacrificium quod facere volebat Gedeon extra locum sanctuarij in loco apparitionis suæ: & non solum angeli hoc approbabant, sed interdum illud iubebant, ut patet infra 13. de Manue, qui ait ad angelum: obsecro, ut acquiescas precibus meis, & faciamus tibi hædum de capris: cui respondit: si me cogis non comedam panes tuos: si autem vis holocaustum facere, offer illud domino: & tunc fecit illud, & angelus ascendit in flama: ergo angeli approbabant ista sacrificia, & inducebant homines ad faciendū: angeli tamen non inducunt ad illicitū, ergo licitū erat in loco apparitionis angeli fieri sacrificiū: quamquam non esset ibi sanctuariu. Sic autem fuit hic: nam apparuit angelus in loco illo, ergo non peccaverunt immolando extra sanctuarium.

An

An Iosue peccauit permittendo Israelitas communicare cum Chananæis. Quest. IX.

QVAERETVR vterius an Iosue peccauerit permittendo, quod Israelitæ communicarent cum Chananæis, & non subuerterent altaria eorum: eo namque viuentis ista facta sunt. Et videtur, quod sic, quia Deus constituerat Iosue principem super totum Israel, ut obedirent ei in omnibus, ut patet Numeri 27. & Moyses hortatus fuerat eum nimis, ut faceret custodiri legem Dei. Deuter. 31. cap. Deus quoque post mortem Moysi sollicitè iussit ei obseruare legem Moysi, & populo obseruandam mandare, ut patet Iosue 1. quod ergo ipse permetteret Israelitas præuaricari legem Dei, peccatum magnum erat. Respondendum, quod tempore Iosue Israelitæ præuaricati sunt legem Dei antequam angelus iste increparet, & si hoc factum fuisset ex negligentia Iosue non curantis adhibere disciplinam, grauius peccasset: ipse tamen sollicitè agebat quantum poterat in inducendo semper Israelitas ad custodiendam legem, & semper congregabat eos ad exhortandum illos super hoc: patet Iosue 23. & 24. Et ut fortius stringeret Israelitas ad colendum Deum, inducebat eos ad faciendum super hoc publicam promissionem, & confirmandum eam fœdere. Sic factum est semel, ut patet Iosue 24. cap. Præter hæc specialiter hortatus fuit Iosue Israelitas super his duobus, de quibus nunc increpuit angelus eos, scilicet quod non communicarent cum gentilibus terræ, nec colerent Deos eorum, ut patet Iosue 23. capit. scilicet postquam intraueritis ad gentes, quæ inter vos futuræ sunt, non iuretis in nomine Deorum earum, nec seruiatis eis, aut adoretis illos. Et postea dicitur, quod si volueritis gentium harum, quæ inter vos habitant, erroribus adherere, & cum eis miscere connubia, atque amicitias copulare, iam nunc scitote, quod dominus Deus vester non delect eas ante faciem vestram, sed vobis erunt in foueam, ac laqueum, & cetera. Iosue ergo quantum in se fuit fecit, ut Israelitæ non peccarent, non præualuit tamen, quia tota multitudo erat in contrarium, quam ipse non poterat corrigere, sed solum admonere: si autem aliquæ personæ priuate, & raræ hoc fecissent, poterant corripi per Iosue: non ergo peccauit ipse ex negligentia.

Cur Iosue non pugnabat contra Israelitas peccantes. Quest. X.

QVAERETVR vterius dato, quod isti peccantes multi essent, cur non pugnabant contra eos Iosue cum reliqua multitudine populi: sic enim facere volebant contra duas tribus & dimidiam. Nam recedentibus duabus tribus & dimidia à Iosue, & fabricantibus altare apud Iordanem, putauerunt reliqui Israelitæ, quod vellent illa recedere à lege Dei, ideo fecit Iosue parari ad pugnam tribus nouem, & dimidiam contra duas & dimidiam ad delendum eas, nisi constitisset, quod non fuerat fabricatum altare ad idolatriam, ut patet Iosue 22. capit. ergo sic debuisset pugnare hic. Respondendum, quod Iosue non potuit hic pugnare contra peccantes, quia in casu allegato duas tribus solum & dimidiam erant peccantes. Reliqui autem Israel erant immunes à culpa, & volebat gratis pugnare contra præuaricatores, ut patet Iosue 22. cap. Hic autem erant omnes Israelitæ peccantes: nam non erat tribus, que non communicaret cum Chananæis, & permetteret eos viuere in terra sua sub tributa, ut patet præced. cap. vbi dicitur de singulis tribus, quod

Alph. I off. super lib. Iudicum.

A noluerunt delere Chananæos habitatores terræ suæ, sed fecerunt eos sibi tributarios: non ergo haberet Iosue aliquos, qui adiuuarent eum ad pugnandum contra præuaricatores, ideo videns hoc Iosue, non procedebat per modum correctionis, nec minarum, quia hoc non poterat, sed per modum suasionis. Sic patet Iosue 24. c. Eligite vobis hodie quod placet, cui potissimè debeatis seruire, vtrum dijs, quibus seruiert patres vestri in Mesopotamia, an dijs Amorrhæorum, in quorum terra habitatis. Ego autem, & domus mea seruiemus domino. Non ergo peccauit Iosue agens quantum in se erat.

Dimisit ergo Iosue populum, & abierunt filij Israel unusquisque in possessionem suam, ut obtinerent eam: seruiertque Domino cunctis diebus eius, & seniorum, qui longo post eum vixerunt tempore, & nouerant omnia opera Domini, quæ fecerat cum Israel. Mortuus est autem Iosue filius Nun, famulus Domini, centum & decem annorum, & sepelierunt eum in finibus possessionis suæ in Thannathare in monte Ephraim a Septentrionali plaga montis Gaas. Omnisque illa generatio congregata est ad patres suos: & surrexerunt alij, qui non nouerant Dominum, & opera quæ fecerat cum Israel. Feceruntque filij Israel malum, in conspectu Domini, & seruiert Baalim, ac dimiserunt Dominum Deum Patrum suorum, qui eduxerat eos de terra Aegypti: & secuti sunt deos alienos, deosque Populorum, qui habitabant in circuitu eorum, & adorauerunt eos: & ad iracundiam concitauerunt Dominum, dimittentes eum, & seruiertes Baal, & Astaroth.

Dimisit itaque. Hic ponitur secundum principale huius capituli, scilicet breuis materia totius libri huius prælibatio. Nam in summa continetur usque ad finem capituli huius quidquid habetur usque ad finem libri. Et diuiditur in quatuor partes, quia primò ponitur fœderis renouatio. Secundò fœderis præuaricatio ibidem. Et surrexerunt alij. Tertiò præuaricationis vitio ibidem. Iratusque Dominus. Quarto vitio nis releuatio ibidem. *Suscitauitque Dominus iudices.* Circa primum considerandum, quod Iosue fecerat cum Israelitis pactum, quod seruiert legem Dei, ut patet Iosue ultimo: deinde præuaricati sunt illud communicando cum Chananæis: nunc autem increpiti ab angelo redierunt ad obseruandum pristinum fœdus, & ista erat renouatio fœderis in iteratione non in obseruatione. *Dimisit ergo Iosue populum.* Id est dedit illis licentiam recedendi: nam Iosue, qui erat princeps fecerat omnes congregari ad audiendum verba angeli, & disparente angelo non ausi sunt recedere Israelitæ quousque Iosue daret eis licentiam, & abierunt filij Israel unusquisque in possessionem suam, scilicet iam diuisa fuerat tota terra per sortes, & qualibet tribus habitabat in sorte sua, ideo singuli potuerunt hinc ire ad possessiones suas.

C 4 Quomodo

Linus Thebeus optimus musicus.

Amphion musicus clarus.

Breuis materia totius libri huius prælibatio.

Quomodo Israelitis ad locum flentium ad angeli verba audientia nunc congregari potuerunt. Quæst. XI.

QVAERET aliquis, quomodo potuerunt nunc congregari Israelitæ ad locum flentium ad audienda verba angeli: nam manerent vacuæ ciuitates, & caperentur à Chananæis. Respondere potest dupliciter. Vno modo, quod non erant hic congregati omnes viri Israel, sed magna pars eorum de principalibus: omnes autem alij manebant in vrbibus, vt isti custodirent eas, nè caperentur à Chananæis: sic enim factum est in alia cōgregatione, quam fecit Iosue: nam dicitur congregasse omnes tribus Israel, & tamen solū venerunt principales, vt patet Iosue 24. scilicet: Congregauitque Iosue omnes tribus Israel in Sichem, & vocauit maiores natū, & principes, & magistros, & iudices, stetitque in conspectu domini. Aliter posset dici, quod dato, quod conuenissent omnes Israelitæ ad audiendum verba angeli nullo prorsus manente in vrbibus, non timebant, q̄ hostes inuaderent vrbes eorū, quia Deus incuteret eis tunc timorem, vt non audeant venire ad ciuitates Hebræorum. Sic fiebat in tribus festiuitatibus anni: nam tunc ascendebant omnes Iudæi in sanctuarium nullo manente in vrbibus, & tamen hostes non ascendebant tunc ad capiendam vrbem aliquam in terra eorū. Sic patet Exo. 34. scilicet. Cum tulero gentes à facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus in fidiabitur terræ tuæ ascendente te, & apparente in conspectu domini Dei tui ter in anno. Ut obliuerent eam. Id est ibant singuli Israelitæ ad acquirendum possessionem suam de manu hostium: nam licet assignata essent sortes, nōdum erat obtenta tota terra de manu hostium, sed quadam particula. Et dicitur, quod ibant ad obtinendum ad significandum, quod Israelitæ recedebant à peccatis pristinis, de quibus angelus eos increpauerat: erat autem vnum peccatum, q̄ communicabant cum Chananæis, & permittebant eos manere in terra sub conditione tributū: nunc autem ibant ad obtinendum terram, scilicet q̄ iam nolebant cōmunicare Chananæis, nec habere illos tributarios, sed obtinere terram de manu eorum. Seruieruntq̄ domino cunctis diebus eius. Scilicet postquam increpiti sunt nunc ab angelo: nunquam redierūt ad peccata priora, dum viueret Iosue, eo q̄ ipse corripserat peccantes, & hortabatur totum populum sollicitè ad seruandam legem Dei, vt patet Iosue 23. cap. Sed quanto tempore vixerit Iosue post istam increpationē angeli, nō patet. Et seniorum, qui longo post vixerunt tempore. Non solum tempore Iosue, sed etiam aliorum virorum post mortem Iosue. Isti seniores vocantur quidā viri grandaui, & prudentes, & magnæ auctoritatis in populo: quorum admonitioni populus assētiebat, sicut verbis Iosue. Et sic tpe eorū non peccauit populus. s. publicè, vel saltē totus populus non declinavit à lege, licet aliqui specialiter, & occultè declinaret. Nā peccatū illorū nō vocat̄ p̄m̄ populi. Et nouerant opera dñi, q̄ fecerat cū Israel. Quasi dicat, ex hoc, q̄ isti cognouerāt beneficia collata populo à Deo, in inclinabant magis ad colendū eū, & inducebant populū ad hoc cōmemorādo beneficia prestita: isti senes erant, qui fuerunt in deserto, & viderūt mala, q̄ passi sunt Israelitæ, à quibus Deus liberauit eos tā in ipso deserto, q̄ postea in introitu in terram Chanaā.

Qui fuerit seniores, qui vixerunt longo tempore post Iosue, &c. Quæst. XII.

QVAERET aliquis, qui fuerunt isti seniores, q̄ vixerunt longo tempore post Iosue, & quanto tempore post vixerunt. Aliqui respondent, q̄ isti fuerunt iudices, qui surrexerunt post Iosue: nam isti fuerunt in

magna auctoritate, sicut Iosue, & dum ipsi iudicabant populum non peccauit Israel: isti autem vixerunt magno tempore, quia durauit tempus horum plusq̄ 300. annis, vt patet colligēdo omnia tempora Iudicum per annos singulorum. Sed hoc nō stat, q̄ hic describitur tēpus, in quo Israelitæ non peccauerūt post increpationem factā ab angelo: ante tñ q̄ insurgerent iudices, peccauerunt Israelitæ, vt patet seq. c. ergo non sunt ipsi seniores, de quibus hic dicitur. Item iudices non introduci fuerūt, nisi propter mala, que patiebātur Israelitæ propter peccata, vt patet infra in litera: ergo quando inceperunt iudices, iam trāsierat tempus istorum seniorum. Item patet, quod non sint iudices, q̄ hic dicitur, q̄ isti seniores nouerāt omnia opera, que fecerat dominus cum Israel: iudices autem non nouerant, quia hic fuerunt ipsi nō in deserto, nec in introitu in terrā Chanaā, & plurimi illorum nihil viderunt de mirabilibus, que Deus fecit cum Israel: ergo erant alij. Respondit ergo, quod isti seniores fuerunt alij viri magnæ auctoritatis ad quæsitum.

Ab exitu de Aegypto vsque ad edificacionem templi Salomonis fluxerunt solū anni quadringenti & octuaginta, vt patet 3. Reg. 6. ca. qui colliguntur sufficienter computando annos, quibus dicuntur regnasse reges, & iudicasse iudices, & cōputando quadraginta annos māsionis Israelitarū in deserto, ita quod oportet tempora Iosue, & istorum seniorum includi sub quadraginta annis, quibus dicitur quæsiisse terra sub Othoniele, vt patet sequenti capitulo: alioquin si præter tempora Othonielis assignamus tempora pro Iosue, & senioribus, qui post eū fuerunt necesse est, quod ab exitu de Aegypto vsque ad cōstructionem templi fluxerint plures, quā quadringenti & octuaginta anni, quod est contra id, quod habetur 3. Reg. 6. ca. ergo cum isti quadraginta anni, qui attribuantur Othonieli conueniant ei, & Iosue, & senioribus, qui post eum vixerunt: non possumus assignare his senioribus multos annos durationis: scriptura tamen interdum vocat longum tempus decem, vel duodecim annos, vel pauciores. Sic dixit Iosue ad duas tribus, & dimidiam: Cessatis omnia, que præcepit vobis dominus, mihi quoque in omnibus obediatis, nec reliquistis fratres vestros longo tempore, vt patet Iosue 22. & tamen illud tempus non fuit septem annorum secundum Iosephum quinto antiquitati. Creden-

Caleb fuit Iosue coætaneus.

Mos sepeliendi Hebræorum.

Tamnathare quid.

Antiqui nemo intra vrbem sepeliebatur.

Credendum esse autem quod vnus de his senioribus fuerit Caleb, qui vixit post mortem Iosue: & fuit dux tribus Iuda in bellis, vt patet precedenti capitulo. ipse enim fuit coætaneus Iosue: & vidit omnia opera, que fecit dominus cum Israele. Nā erat maior vigesimo anno, quando egressus est de Aegypto, & postea cū ipso Iosue missus est in exploratorem, vt patet Num. 13. & Iosue 14. alij etiam similes fuerunt, qui non multis annis post Iosue mortui sunt, quibus dum viuerēt obediuit populus, & non declinavit ad idola, nec præuaricatus est legem. Mortuus est autem Iosue filius Num. Hoc dicitur ad differentiā, quia alij vocabantur Iosue: & dicitur hoc de morte Iosue per recapitulationem ad ponendum causam introductionis Iudicum: nam de illa supra positum fuerat Iosue ultimo cap. Familus Domini. Scriptura testatur, quod fuerit famulus Dei, quia fuit valde attentus ad obseruandam legem, & credit nimis Deo: fecitque Deus per manū illius mirabilia magna. Centum viginti annorum. Iam dimiuta erat etas humana, & rari excedebant has metas. Sepelieruntq̄ eum in finibus possessionis sue. Scilicet in agro suo. Tunc temporis non sepeliebantur homines intra vrbes in templum, vel in cōtemeris communib⁹, sed quilibet sepeliebatur in agro suo extra vrbem, vel in montibus: & locus ille, in quo sepeliebatur erat sacer. Istum etiam modum tenuerunt Gentiles in sepeliendo, vt patet in legibus humanis digestis de sepulchro violato: & digestis de religiosis, & sumptibus funerum. Vel accipiebatur aliquis paterfamilias agrum, & sepeliebatur ibi: dedicabatq̄ illum in sepulturam totius cognationis, & posteritatis sue. sic fecit Abraham qui emisit agrū ab Ephron Hethæo ad sepeliendū vxorem suam Gen. 23. & postea sepultus est ipse ibi, & vxor sua, & Isaac, & Rebecca, & Iacob, & Lia, vt patet Gen. 49. cap. In Tamnathare nomen ciuitatis est, quam accepit Iosue in possessionem: nam postquam totus Israel acceperat possessionem, ipse petiit, vt daretur ei ciuitas Tamnathare, q̄ erat in sorte Ephraim tribus suæ: & assignata fuit ei, vt patet Iosue 19. capi. Hebræi dicunt quod Tamnathare vocatur sic, quia interpretatur similitudo, vel imago solis: & dicunt q̄ mortuo Iosue super sepulchrum suum fuit factū quidam simulachrum solū marmoreū, vt omnes tunc seutes cognoscerent gloriā viri illius, ad cuius preces Deus fecerat stare solem, & dolerent de morte eius, quod talis vir periret. Sed hoc non stat, quia ista ciuitas non fuit vocata Tamnathare post mortem Iosue, sed etiam quando ipse eam accepit in possessionem, sic vocabatur, vt patet Iosue decimo nono. Item si propter imaginem debet imponi istud nomen, non fuisset positum vrbis sed sepulchro, quod simulachrū factum est in sepulchro, & ipsum sepulchrum erat extra vrbē, quia intra vrbem nemo sepeliebatur. Quod patet quia dicitur in finibus possessionis suæ. Cū autem dicitur, q̄ sepultus est in Tamnathare, est sensus, id est in territorio Thānathare: quia ea, que sunt in territorio dicuntur esse in vrbe. Sic patet Iosue 5. vbi litera nostra dicit, quod cū Iosue esset in agro Iericho apparuit ei Angelus, & in Hebræo dicitur: Cū esset Iosue in Iericho. Et tamen manifestum est, q̄ non erat tunc in Ierico, quia nondum capta erat. In monte Ephraim. Id est ista ciuitas Tamnathare est in monte Ephraim. Non est intelligendum quod esset aliquis mons specialis in sorte Ephraim, in quo esset Tamnathare, sed tota fors Ephraim vocatur mons Ephraim, quia pro maiori parte erat mōtuosa: sic patet Iosue decimo septimo, scilicet angusta est tibi possessio montis Ephraim. Et dicebatur hoc ad totam tribum Ephraim. Ex quo patet q̄ tota habitabat in monte Ephraim. Sic etiam patet Iosue 20. &

A 21. scilicet quod dederunt Sichem vrbem refugij in montem Ephraim. sic etiam primo Regum dicitur, fuit vir de Ramathaim, Sophin de monte Ephraim. A septentrionali plaga montis Gaas. Iste mons Gaas erat in monte Ephraim, & ciuitas Tamnathare erat ad partem septentrionalem eius, scilicet quod iste mōs declinabat magis ad meridiem quā Tamnathare. Dicit Rabbi Salomon, quod Gaas interpretatur tempestas, & vocatus fuit sic mons ille: quia venit tempestas super Israelitas, eo quod morantur sunt in sepeliendo Iosue. Sed ista fictitia sunt, & sine colligatione. Sed dicendum q̄ iste mons semper sic vocabatur. Omnisque illa congregata est generatio ad patres suos. Id est omnis generatio coætaneorum Iosue, scilicet omnes coætanei Iosue, qui fuerant in deserto egressique fuerant de Aegypto: & viderant omnia opera Dei mortui sunt, non multis annis post Iosue, & ista fuit occasio, quod Israelitæ peccarent postea in Deum: ista autem generatio est generatio seniorum, qui vixerunt post Iosue: ex quo patet, quod fuerunt contemporanei sui, alioquin non diceretur omnis illa generatio, quia importat coætaneitatem. Et surrexerunt alij. Hic ponitur secundum, s. federis renouati præuaricatio. Nam quod in diebus Iosue, & seniorū populus obseruauit illis, mortuis præuaricatus est: & dicitur: Et surrexerunt alij, scilicet successores Iosue, & seniorum. Qui non nouerunt Dominum. Id est qui non cognoscebant virtutem eius, scilicet bonitatem, & magnitudinem, atque potestatem: & ob hoc non inclinabantur ad colendum eum. Et opera, que fecerat cum Israel. Id est non cognoscebant beneficia prestita Israelitis a Deo, eo quod non viderant ea, quia nō fuerunt in Aegypto, nec in deserto, sed nati sunt in terra Chanaan: ponuntur autē ista duo. qui non nouerant dominum, & opera, que fecerat cum Israel, quia duo sunt, que debent mouere hominem ad colendum Deum. Primum est ipsa Dei natura, scilicet quia Deus est, & summum bonum, & summè potēs, & sapiens: & etiam si nihil aliud esset, propter hoc tenentur Deum colere. Secundum est ipsa beneficiorum collatio, quia nullus est, cui Deus non benefaciat: nam quidquid sumus, & habemus, Dei munus est, in quo sumus, viuimus, & mouemur, vt dixit Paulus: & habetur Actū. 17. cap. & sunt hæc generalia beneficia. Alij autem recipiunt specialissima, pro quorum singulari nimis tenemur Deo: nam & benefactori naturaliter tenetur bona passus honorem, & famulatum impendere, vt ait Aristot., & habetur 5. & 8. Athletic. præsertim quando beneficia maxima sunt, quæ a Deo recipimus, ideo ad maximum honorem ei tenemur. Primum tamē est, propter quod directius eum venerari tenemur. Israelitæ autem neutrum horum attenderunt, vt Deum colerent, ideo dicitur propter primum, quod non nouerant Deum: propter secundum dicitur, nec opera, que fecerat cum Israel. Feceruntq̄ filij Israel malum in conspectu Domini. Scilicet recedentes a cultu Dei veri, & præmittentes cæremonias legis, & istud erat malum coram domino, quia Deus illud malum iudicabat. Et seruierunt Baalim. Scilicet coluerunt Deos terræ Philistinorum, qui vocabantur Baalim: est enim Baalim plurale, & singulare est Baal, & significat idola quæcumque: cum autem ponitur Baal i singulari, ponitur pro speciali idolo: ali quando tamen ponitur Baalim tanquam singulare, & est nomen vnius specialis idoli. Sciendum quod nomina idolorū, vt communiter denominantur a Baal, vel Bel. Vnde aliquando dicitur Baal, & aliquando Bel, & Beelphegor, & Beelzebub, & Balberich, & Baalim. De Bel patet Dani. 14. vbi dicitur magnus est Bel, scilicet Deus Babyloniorum. Baal vocatur infra, & 3. Reg.

Federis renouati præuaricatio.

Duobus mouetur homo ad Dei cultū.

Reg. 18. ubi vocati sunt 400. propheta Baal. & 4. Re. 10. cap. Baalim vocatur hic, & primo Re. 7. Beelphegor vocatur Pfalm. 105. scilicet initiati sunt Beelphegor, & comederunt sacrificia mortuorum. Et Num. 25. vocatur Beelzebub Deus Acharon quarto Reg. primo, vocatur Baalberith Deus Sichimorum, vt patet infra nono. Causa autem quare nomina idolorum (vt in plurimum) habeant initium à Bel, est, quia primum idolum factum ad colendum fuit factum ad simulachrum cuiusdam regis Babylioniorum, qui vocabatur Belus, siue Bel: & filius eius Ninus rex potentissimus fecit illud coli, vt testatur omnes antiquæ historiæ, & habetur in libro Methologiarum Fulgentij. *Ac dimiserunt Dominum Deum patrum suorum.* Scilicet non solum coluerunt Deos exterorum, sed etiam Deum patrum suorum, id est quem patres sui coluerant, dimiserunt. Et satis intelligebatur hoc ex præcedentibus: nam ex hoc quod isti colebant Baalim, non poterant tenere Deum suum, quia ille solus vult coli, cum solum se dicat esse Deum: & sicut Exo. 20. non habebis Deos alienos coram me: ponitur tamen ista tantquam distincta clausula, quia ad maius dedecus pertinebant: nam licet Deus non acceptet quod colatur simul cum aliis dijs, tamen magis contemnitur quando deserit eo colunt alij, quã cum ipse & idola simul colunt: istud malum tenebant Samaritani, qui Deum celi timebant, nihilominus tamẽ Deos suos colebant, & eis sacrificia offerebant, vt patet 4. Reg. 17. cap. nunc autem Israelitæ deteriores erant, quia idola colebant, & nullo modo Deum: & proruperant in tantam insaniam, vt omisso cultu Dei publicè fieret templum pro idolis, & ornarentur auro, & argento. Sic patet infra nono, cum dicitur, quod viri Sichem acceperunt, & dederunt septuaginta pondera argenti Abimelech de fratre Baalberith. *Qui educauit eos de Aegypto.* Quasi dicat, in hoc erant ingrati tanto beneficio: & nominatur istud beneficium, quia maximum erat, & includebantur in eo alia beneficia patricularia. Et ex hoc tenebantur Israelitæ in æternum obedire Deo etiam si nihil aliud intercideret. *Et secuti sunt Deos alienos.*

Qui vocatur dii alieni.

Vocantur alieni dii non pertinentes ad Hebræos, scilicet quos non coluerunt patres eorum, sed aliæ nationes: & sunt alieni, id est incogniti, quia Iudei non poterant cognoscere istos, vt Deos: dupliciter enim hoc cognoscitur, scilicet per ostensionem magnæ potestatis in operatione miraculorum, vel per collationem specialium beneficiorum: neutrum autem erat quantum ad Iudeos, quia ipsi non nouerant Deos Chananæorum per ostensionem virtutis, cum illi nulla vnquam miracula egissent, nec etiam secundo modo, quia nunquam benefecerant Israelitis. Vtrunque horum cognitum erat apud Hebræos de Deo suo, scilicet, quia eum multis mirabilibus cognouerant esse Dominum tam in Aegypto, quã in mari rubro, & in deserto, & postea in terra Chanaan. Secundò etiam cognoscebant eum Deum, quia eis multa contulerat, quanta nec ipsi sufficienter enarrare poterant. *Deosque populorum, qui habitabant in circuitu eorum.* Non distinguuntur hic tantquam membra opposita, & disparata dii alieni, & dii populorum, qui erant in circuitu, quia omnes dii præter verum Deum Israel erant dii alieni. Sed est sensus, quod seruierunt Baalim, qui sunt dii terræ Chanaan, scilicet Baalim, & Astaroth, & non solum Deos terræ in qua habitabant, sed etiam Deos quarumcunque gentium habitantium in circuitu, & in hoc significatur magnum desiderium declinandi a cultu Dei, scilicet quia omnibus idolis adhaerebant. *Et adorauerunt eos.* Scilicet humiliantes se coram eis, & faciendo eis sacrificia, & istud est sequi illos. Vel dicuntur sequi illos, quia non solum adorauerunt eos, sed et

secuti sunt omnes ceremonias colendi Deorum illorum relictis ceremoniis Dei Israel. *Et ad iracundiam concitauerunt Dominum.* Id est prouocauerunt eum ad inferendum penas, qui est actus hominis irati, vt nos arbitramur: aliter autem iracundia in Deo non est, cum sit passio animalis. Apud Deum autem non est transmutatio, Iacob primo, scilicet: Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. *Dimittentes eum.* Non poterat esse rationabilior iracundia, quã pro dimissione: sicut in viro, si dimittatur ab vxore: omnia autem alia vitia vxoris venialia sunt, & toleranda, dum tamen viri thorum immaculatum seruauerit, quo contempto, nihil boni super est: ita & contra Deum interdum peccamus contra aliqua præcepta specialia, in quibus præiudicatur charitati, & tunc Deus non omnino deseritur, nec fornicari nos dicimur, sed cum fide deserta alium credimus esse Deum eum, quia colimus, nihil boni super est, & tunc fornicamur, pro quo iracundia dei iustissima est. *Et seruientes Baal, & Astaroth.* Isti erant duo dii Chananæorum, & erant multum in cõmones: nam Baal multarum gentium Deus erat, cui Iudei quoque seruiebant: & tantum huic inhæserant quod filios suos tradebant ei, vt cremarentur in cultum eius, quod Deus valde prohibuit Leui. 20. capi. dicens: Homo de filiis Israel, aut de aduenis, qui habitant inter vos: si quis dederit de femine suo, id est de filiis suis idolo moloch, id est Baal, morte morietur: populus terræ lapidabit eum. Astaroth etiam erat Deus Chananæorum, & maxime Philistinorum: vnde mortuo Saul in bello, Philistini posuerunt arma eius in templo Astaroth, & caput in templo Dagon, vt patet primo Regum vltimo. Et primo Paralipo. 10. cap. Ad istos duos Deos colendos communiter declinabant Israelitæ: ideo Samuel hortatus Israelitas Deum colere, ait: Si in toto corde vestro conuertimini ad Deum, auferre de medio vestrum Deos alienos Baalim, & Astaroth, vt patet primo Regum septimo cap.

Chananæi filios diis immolabant.

Iratuque Dominus contra Israel, tradidit eos in manus diripientium: qui cepērunt eos, & vendiderunt hostibus, qui habitabant per gyrum: nec potuerunt resistere aduersariis suis: sed quocunque pergere voluissent, manus Domini super eos erat, sicut locutus est, & iurauit eis: & vehementer afflicti sunt. Suscitauitque Dominus iudices, qui liberarent eos de vastantium manibus: sed nec eos audire voluerunt, fornicantes cum diis alienis, & adorantes eos. Cito deseruerunt viam, per quam ingressi fuerant patres eorum: & audientes mandata Domini, omnia fecere contraria. Cumque Dominus iudices suscitaret, in diebus eorum flecebatur misericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cede vastantium. Postquam autem mortuus esset iudex, reuertebantur, & multo faciebant maiora quã fecerant patres eorum, sequentes deos alienos, seruientes eis, & adorantes illos. Non dimiserunt

Zelus meus super amplexibus fratris iter fecit.

hæc hominibus brutiis historiis insignis.

serunt ad inuentiones suas, & viam durissimam, per quam ambulare consueuerunt. Iratuque est furor Domini in Israel, & ait: Quia irritum fecit gens ista pactum meum, quod pepigeram cum patribus eorum, & vocem meam audire contempsit: & ego non delebo gentes, quas dimisit Iosue, & mortuus est: vt in ipsis experiar Israel, vtrum custodiant viam Domini, & ambulent in ea, sicut custodierunt patres eorum, an nõ. Dimisit ergo Dominus omnes nationes has, & cito subuertere noluit, nec tradidit in manus Iosue.

Iratuque Dominus contra Israel. Hic ponitur tertium, scilicet fœderis violati punitio, quia Deus non dereliquit Israelitas impunes super hoc. *Tradidit Israel in manus diripientium.* Id est in manus hostium, qui diriperent bona eorum, & filios, & venderent aliis nationibus.

Quomodo Deus tradebat Israelitas in manus diripientium. Et quas passiones cauebat in cordibus eorum, & hostium suorum. Quæst. XIII.

QVAERET aliquis, quomodo Deus tradebat Israelitas in manus diripientium. Respondendum, quod hoc multipliciter fiebat. Primò auferendo custodiã suam ab eis: nam cum Israelitæ Deum colebant tenebant eos in custodia, & non poterant mala appropinquare illis. Sic dicitur Pfalm. 90. ubi agitur de istos, quos Deus in sua custodia tenet, scilicet: Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei celi commorabitur: & sequitur. Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis eius sperabis: & rursus. Cadent a latere tuo mille, & decem millia a dextris tuis: ad te autem non appropinquabit: non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. & subditur causa, scilicet, quoniam angelis suis Deus mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis: In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Et Pfalm. 36. de viro iusto, qui in custodia Dei est, dicitur: Apud dominum gressus hominis dirigetur, & viam eius volet: cum ceciderit non collidetur, quia dominus supponit manum suam. Deus etiam promissit Israelitis Leui. 26. quod quando colerent eum, non transirent per eos gladius, fames, & hostis, aut alia mala. Cum autem homo a Deo deseritur, inueniunt eum omnia mala, cum non sit illis resistentia. Alio modo Deus tradebat Israelitas in manus diripientium, in querendo occasionem contra Iudeos, vt insurgere in eos hostes, & affligerent. Cum autem erant Israelitæ in Dei cultu, Deus non dabat in mentem hostibus indæorum, vt pugnarent contra Israel: quin potius incutiebat timorem eis, ne auderent insurgere contra Israel. Sic fuit factum in Iacob, quãdo multi Chananæorum populi congregati erant ad delendum eum, & domum suam, quia filij sui occiderant Sichimitas. Deus tamen incussit timorem illis populis, & nõ ausi sunt persequi Iacob, vt patet Genesi. 35. capiti. scilicet. Cunque profecti essent, terror domini inuasit omnes per circuitum ciuitates, & non sunt ausi persequi recedentes. Idem faciebat quolibet anno ter in festiuitatibus tribus ascendentibus omnibus masculis in locum sanctuarij: & non manenti-

bus vllis ad custodiã ciuitatum: nam tunc, licet Chananæi scirent vacuas manere ciuitates, non audebant occupare eas. Sic patet Exo. 34. scilicet. Cum tu uideris a facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus infidiabitur terræ tuæ ascendente te, & apparet in conspectu domini Dei tui ter in anno. Cum autem è contrario Deus inquirebat occasiones, vt Philistinij, & alij Chananæi desiderarent insurgere contra Israel. Iste enim est modus quo Deus punit aliquem per manus aliorum, quando hoc vult, scilicet dando occasionem alicui, vt irascatur alteri: sic fuit contra Philistinos cum Deus vellet punire eos per manum Israelitarum. Nam inquirebat occasiones, vt Samsõ irritaretur contra eos: sic patet infra 14. cum Samsõ peteret a parentibus, vt darent ei in vxorem quandam puellam de terra Philistinorum: qui responderit? Nunquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo Dei, quia vis accipere vxorem de Philistiim, qui incircuncisi sunt? Dixitque Samsõ ad patrẽ. Hanc mihi accipe, quia placuit oculis meis. Et subditur: Parentes eius nesciebant, quod res a domino fieret, & quererent occasiones contra Philistiim: scilicet vt occasione huius vxoris Samsõ exereret plagam magnã in Philistinos, sicut postea exercuit. Alio modo poterat tradere Deus Israelitas in manus Philistinorum, & Chananæorum, scilicet diminuen- do vires Israelitarum, ita vt quancũ temporibus preteritis potuissent pugnare contra Chananæos, & superare eos, nunc non possent: quod patet ex oppositis: nam si cum Israelitæ erant in cultu Dei, licet nõ essent potentes pugnare contra hostes, Deus dabat illis vires, vt præualerent, ita cum desererent eum, auferret eis fortitudinem. Sic patet Deutero. octauo capiti. scilicet: Ne dices in corde tuo: fortitudo mea, & robur manus meę hæc mihi omnia prestiterunt, sed recorderis domini Dei tui, quod ipse vires tibi præbuerit, vt impleret pactum suum. Aliter poterat Deus tradere Israelitas in manus diripientium, scilicet incutiendo timorem illis, ne auderent resistere, sed quibuscũque quantumcunque paruę potentie subicerentur. Sic patet Leuit. 26. ubi Deus cõminatur eis timorẽ in maledictione, quã peccarent, dicens: Et quod de vobis remaserint, dabo pauorẽ in cordibus eorũ in regionibus hostiũ: terrebit eos sonitus folij volantis, & ita fugiet quasi gladium, cadent nullo persequente, & corruent singuli super fratres suos: quasi bella fugientes: nemo vestrum inimicis audebit resistere: peribitis inter gentes, & hostilis vos terra consumeret. Similia ponuntur Deute. 28. in fine. facile ergo erat Deo his, vel aliis modis sibi placitis tradere Iudeos in manus Chananæorum. *Qui ceperunt eos.* Scilicet in seruos, cum non possent resistere. *Et vendiderunt hostibus, qui habitabant per gyrum.* Ista erat infelicissima conditio. Nam quod hostes dissiparent bona Israelitarum, erat aliquid tolerabile. Quod tamen eos venderent, pessima fors erat, quam potius fugere debuissent, quã bellicam mortem: sed non habebant animum ad resistendum, quia Deus reliquerat illos, sed tradebantur hostibus quasi oves in manus occisorum. Accedebat etiam aliud quod magis eorum acerrimam grauaret sortem, scilicet quia non solum vendebantur. Nam si gentibus ignotis venderentur, forte propter humanitatem misererentur eorum, nunc autem hostibus venditi non solum duram seruitutem, sed etiam acerrimam vindictam tolerabant. *Nec potuerunt resistere aduersariis suis.* Scilicet quia Deus debilitauerat eos, incusserat eis formidinem, & confortauerat hostes eorum super eos. *Sed quocunque pergere voluissent, manus Domini erat super eos.* Id est non habebant aliquem modum euadendi, sed ad quemcunque locum confugerent, vel

Modus quo Deus alios quos punit per alienorum manum.

vel quamcunque artem ad euadendum inquirent, Deus percutiebat eos, faciendo hostes semper potentiores: quasi istud bellum non esset illorum, sed Dei. Et verissime sic erat, quia sicut cum Israelite Deum colebat, ipse pugnabat pro eis contra hostes, vt patet Exo. decimo quarto, scilicet. Ipse dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. & Exod. decimo septimo, dicitur: Scribe hoc in monumentum in libro, & trade in auribus Iosue: delebo memoriā Amalec de sub celo. Et iterum: Manus solius Dei, & bellum domini erit contra Amalec a generatione in generationem. Ita cum ipsi recederent a Deo, Deus pugnaret pro hostibus suis contra eos. *Sicut locutus est, & inuauit eis.* Id est promissit sic se facturū sub iuramento. Istud habetur Leuit. 26. & Deutero. 28. vbi ponuntur omnia mala, quę Deus inducere deberet si eum dereliquerent. *Et vehementer afflicti sunt.* Non poterat enim esse maior afflictio, quā vt venderentur hostibus suis perditis omnibus, quę possidebant: & tamen hoc nunc eis accidit, vt supra dicitur: & satis colligitur infra ex processu libri. Acciderunt tamen eis alia mala post tempora iudicum, scilicet quod comederent filios suos, & filias: & mulieres parientes comederent pelles secundinas, id est sanguinem coagulatum exeuntem de ventre cum fetu. Et ista erant nimis inhumana, & tamen prænunciata fuerunt illis Deuteron. 28. capit. & acciderunt eis aliquando, sicut tempore regis Ioram filii Achab regis Israel, vt patet quarto Reg. sexto capi. *Suscitauit Dominus iudices.* Hic ponitur quartum, scilicet punitionis releuatio, quia licet Deus puniret Israelitas propter scelera, tamen aliquando miserabatur eorum, & liberabat eos de hostibus. *Qui liberarent eos de manu vastantium.* Isti iudices erant duces populi, & pugnabant contra hostes liberabantque populum.

Quomodo Deus suscitabat iudices.
Quęst. XIII.

QVAERET aliquis, quomodo Deus suscitabat iudices. Respondendum, quod Deus tradebat Israelitas in manus hostium pro sceleribus suis, quia tamen nondum consummata erant peccata eorum, quibus mereretur vltimatam desertionem a Deo, sicut dicitur de Amorrhæis Ge. decimo quinto: Nondum impletę sunt iniquitates Amorrhęorum vsque ad presens tempus: nolebat eos tradere in totale exterminium, sed liberabat de manu hostium: & quia populus totus per se si ducem non habeat, non potest quidquam agere bellicę, etiam si copiosa multitudo, & robustissima sit, propter defectum vnitatis, volebat Deus dare ducem, & huic tribuebat Deus specialem virtutem tam animositatis, quā virium, & consilij, vt pugnare auderet contra hostes, & pręualere posset. Et dicebatur Deus istos iudices suscitare, quia ipse aliquando tribuebat eis supernaturaliter vires, & pręnunciabat eorum potestatem, & statum. sic fuit de Samson, cui Deus dedit vires supra omnes homines, & erant supernaturaliter manentes, quia solū manebant cum haberet cesariem, qua abscisa manebat infirmus. De hoc infra decimo tertio, & vsque ad decimū septimū capi. aliquando etiam suscitabat, id est iubebat illis ex nomine, quod irent ad liberandum Israel. Sic patet de Barac, cui Debora prophetes ex parte Dei iussit, quod iret ad pugnandum contra sisaram vt infra quarto, sic etiam fuit de Gedeone, cui angelus dixit: Dominus tecum virorum fortissimę: vade in hac fortitudine tua: & liberabis Israel de manu Madian, infra sexto cap. Aliquando autem suscitabat iudices, quia quāquam non vocaret eos ex nomine, ta-

men dabat eis fortitudinem ad liberandum populum, & populus cognoscēs in eo aliquod donum Dei motus a Deo sumebant illum in iudicem, sic fuit de Iephthe Galaadite, quem populus elegit cum prius foret princeps latronum, infra vndecimo capitu. Aliquando autem suscitabat iudices, quia quāquam populus nō eligeret eos, nec Deus vocaret illos ex nomine, tamen dabat eis fortitudinem, & ponebat eis in corde vt pugnarent contra hostes: sic fuit in Sangar, q̄ percussit sexcentos de Philisthinis vomere, vt sequenti capit. Sic etiā Samson, quāquam nondum esset electus a populo in iudicē, Dominus dedit in corde eius, vt pugnaret contra Philisthinos, & pugnabat etiam inuisit Israelitis, vt patet infra 14. & vsque ad 17. & quamquam isti iudices a Deo non vocarentur ex nomine, sed eligerentur a populo: vel ipsi se iungerent moti a Deo, semper Deus dabat illis fortitudinem, & impetum cōtra hostes. Sic patet de Iephthe Galaadite infra vndecimo, cum dicitur: Factus est super Iephthe spiritus domini. De Samson quoque dicitur: Cępitque spiritus domini esse cum eo in castris Dan, infra decimo tertio cap. Omnes autem iudices a Deo suscitati sunt: solus autem Abimelech fraude humana, & violentia in principatum se intrusit, vt patet infra nono, & in hunc nō factus est spiritus Domini, sed demōnis: nam fecit inhumana occidendo septuaginta viros fratres suos super lapidem vnum, & postea infeliciter perit eodē capi. recte ergo dicitur quod Deus suscitabat iudices. Sciendum autem, quod isti iudices non erant continuati per successionem, scilicet quod mortuo vno illico sumeretur alius, sed expectabatur vsque ad tempus, quo esset necessarius, scilicet cum Israelitę subiecti essent hostibus. De hoc autem, & potestate iudicum, & ceteris qualitatibus eorum declaratum fuit satis late in prologo huius libri. *Sed nec illos audire voluerunt.* Scilicet, quāquam iudices liberarent populum de manu hostium, & admonerent illum recedere ab idolatria, non acquiescebat. Sed obijciatur, quia infra dicitur: Cunque dominus suscitaret iudices in diebus eorum fletebatur mina, & audiebatur afflictorum gemitus, & liberabat eos: ergo ipsi iam conuersi erāt ad Deum cum generent, & inuocarent eum. Etiam quia si non conuersi essent Deus nō liberaret eos manentes in pertinacia sua. Dicendum, quod Israelitę temporibus iudicum semper bene viuebant, quia iudices habētes potestatem inducebant eos: mortuis tamen iudicibus, conuertebantur ad idola. Sic patet infra, scilicet. Postquam autem mortuus esset iudex reuertebantur, & multo maiora faciebant, quā fecerant patres eorum. Cum verō dicitur hic, quod noluerunt eos audire. Est sensus, quod non audiebant eos ad hoc, quod manerent in admonitionibus eorum toto tempore, manebant tamen saltem quādiu ipsi iudices viuebant. *Fornicantes cum dijs alienis, & adorantes eos.* Scilicet adorabāt Baal, & Astaroth, & Deos gentium, qui erant in circuitu. Ponuntur adorantes, & fornicantes pro eodem: nam ex hoc quod adorabant illos dicebatur fornicari cum eis, & est metaphora tracta de vxore & viro: nam vxor eo quod est alligata legi viri, si eo viuente alteri commiscetur, dicitur adulterari, vel fornicari, vt patet ad Rom. septimo, & 1. Corinth. 7. capi. ita Iudei acceperant Deum verum, in Deum suum, erantque obligati specialiter ad colendum eum, ideo quando cunque declinarent ad idola, dicebantur fornicari tanquā rupto fędere matrimonij semper: *Deseruerunt cito viam, per quam ingressi fuerant patres eorum.* Vocantur patres istorum illi, qui fuerunt tempore Iosue, & seniorum, qui vixerūt post eum, nam tempore hoc obseruata est lex Dei, & isti filij illorum surrexerunt, qui non cognoscebant dominum

De iudicibus a Deo suscitatis.

Mala, quę acciderunt Israelitis post tēpora iudicū.

minum, et deseruerunt cito viam, per quam ingressi fuerant patres eorum, scilicet custodiam legis, quam illi tenerant. *Et audientes mandata domini omnia fecere contraria.* Hoc ponitur ad tollendum excusationem. Nam aliquis diceret, quod forte isti recedebant a custodia legis Dei, quia in diebus illorum non predicabatur lex Dei, & nesciebant quid agere deberent. Sed dicitur quod non fuit ex hoc, quia isti audiebant mandata Dei, & tamen omnia faciebant in contrarium: ex quo patet peccatum eorum durissimum, scilicet quia scientes, & inobedientes peccabant propter duricem ceruicis. *Cumque dominus suscitaret iudices.* Faciendo quod aliquis constitueretur in iudicem per aliquem de modis supra positis. *In diebus illis fletebatur misericordia.* Scilicet, non affligebat Israelitas, etiam erat istud, quia tunc colebant Deum instigante iudice. *Audiebatur afflictorum gemitus.* Hic est ordo mutatus nam prius Deus audiebat gemitus quam suscitaret iudicem. Pro quo sciendum quod modus erat, quod mortuo Iosue, & senioribus, qui post eū fuerunt, aliquanto tempore Israelitę conuersi sunt ad idola: & tunc traditi illos Deus in manus hostium, sub quibus manserunt aliquot annis: cumque ipsi non possent vlatenus effugere, clamabant ad Deum suum, vt eriperet eos. Deus autem audiebat gemitus eorum, & suscitabat illis iudicem, qui eriperet eos, & in diebus iudicis eius semper colebant Dominum. Hoc vero mortuo nullum habentes castigatorem, conuertebantur ad idola, & non accipiebant alium iudicem, sed manebant in idolatria, & faciebant peiora quā prius: & tunc tradebat eos Deus in manus hostium, qui non potentes euadere, denuo clamabant ad dominum, & dabat eis iudicem, & faciebant omnia sicut dictum est. Ille fuit modus, quem habuerunt Israelitę toto tempore iudicum. *Et liberabat eos de manu vastantium.* Scilicet per manum iudicis suscitati nouiter: nam ille faciebat bella contra hostes Israel. *Postquam autem mortuus esset iudex.* Hoc generaliter dicitur de quibuslibet iudicibus: nā sub omnibus tenuit istū modū Israel. *Reuertebantur.* Scilicet ad idolatriam & mala priora. *Et multo maiora faciebant, quā fecerant patres eorum.* Ita erat conditio Israelitarum, scilicet quod non minuerentur in malis suis, sed semper crescerent, ideo filij magis idolatrantes erant quā patres. *Sequentes deos alienos.* Scilicet quantum ad omnes cęremonias cultus eorū. *Et seruientes eis.* Scilicet sacrificando eis, & viuendo per omnia pręcepta illorū *Et adorantes illos.* Scilicet inclinantes se coram illis in signum diuine venerationis. *Non dimiserunt adinventiones suas.* Adinuentio dicitur, modus viuendi ab aliquo inuentus, quasi dicat: non tenebant isti modum viuēdi, quem Deus lege tradiderat, sed inuenerant modum, quem voluerunt, & sequendo cęremonias deorum terre Chanaan. *Et viam durissimam.* Vocatur via durissima modus viuendi inobediens: nam cum quis iubenti obedire non vult & momenti acquiescere, est dure ceruicis: huiusmodi erant Hebręi. Nam nolebant tenere legem Dei, sed adinventiones suas, & sic Deus vocauit illos dure ceruicis Exod. 32. & Moyse valde horratu esse, dicens: Et ceruicem vestram durissimam amplius ne induretis, vt patet Deutero. 10. *Per quam ambulare consueuerant.* Scilicet quia semper consueuerant esse dure ceruicis: ita & nunc erant: sic dixit Moyse: Semper fuistis rebelles a die, qua nosse vos cepi, Deutero. nono. Istud (Per quam ambulare consueuerant) non est in Hebręo.

QVAERET aliquis vnde erat iudicis tantum desiderium colendi idola, scilicet quod cum semel traditi essent in manus hostium, & duram seruitutem propter idola, & a Deo liberati essent gementes, rursus, & sepius in eandem idolatriam redirent, licet semper pro ea affligerentur. Respondendum quod hoc potuit esse ex tribus causis. Prima fuit ex consuetudine: Erant enim Israelitę affueri ad colendum idola in Aegypto, & postea in terra Chanaan; ideo licet aliqui ex necessitate quasi compulsi colerent Deū, tamen rursus data oportunitate redibant in idolatriā, eo quod cōsuetudo causat fortissimam inclinationē, nā est consuetudo vt altera natura, vt patet 7. Ethic. ideo sicut fortiter inclinamur ad ea, quę nature sunt, ita & ad ea, quę sunt consuetudinis. Istam causam assignauit Ieremia contra Israelitas quod semper in malum redirent, scilicet quia consueti erant, dicens. Si potest ethiops mutare pellem suam, & pardus varietates suas, ita & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. Secunda causa huius erat, quia Deus ad tentandum Iudęos, vel ob alias causas forte aliquando, quando colebant eum per mittebat famem, vel aliqua incommoda super eos, & aliquo tempore quo colebant idola euenerunt eis prospera, & quia Israelitę erant populus rudis soli sensui traditus, colebant illum in Deum, cuius tpe videbant sibi temporalia bona euenire. Sic patet Iere. 44. vbi hoc respondit populus Israel Ieremię increpanti eos de idolatria, & dixerunt: Sermonem, quem locutus es ad nos nōse dñi non audiemus ex te, sed faciemus oē verbum quę egredietur de ore nostro, vt sacrificemus reginę cęli, & libemus ei libamina: sicut fecimus nos, & patres nostri, & reges nostri, & principes nostri in vrbibus Iuda, & plateis Ierusalem, & saturati sumus panibus, & bene nobis erat, malumque non vidimus. Ex eo autem quod cessauimus sacrificare reginę cęli, & libare ei libamina, indigemus omnibus, & gladio, & fame cōsumpti sumus. Tertia causa fuit vt puto ex conditione nature: nam licet virtus cęli non moueat efficaciter hominem ad operandum in his, quę sunt liberi arbitrij, potissime in his, quę non videntur aliquatenus dependere a natura, sicut est colere deum, vel recedere ab illo: tamen sicut experimur in ceteris qualitatibus animę ad aliquid mouere possunt corpora cęlestia, licet nobis semper libera facultas maneat agendi hoc, vel oppositum, & sic non est efficax motus. Et secundum hoc dicendum, quod quibusdā gentibus maior inclinatio est ad colendum deum, & ad opęta regionis, id est ad cęremonias quā alijs, secundum quod dominantur eis varia astra cęli: quę claris experientijs a multis temporibus comparata sūt inclinare ad hoc vel illud: & quia terra Chanaan, in qua habitabant Iudei, est subiecta tali parti cęli, quę indispōnit homines ad colendum Deū faciendo eos in stabiles & infidos ad Deum, inclinabantur Iudęi ad mutandum sępe cultum dei, scilicet quia aliquando idola, & interdum vnum idolum, & postea aliud, sicut conqueritur dominus per Ieremiam cap. 2. Scilicet Transire ad insulas Certhim, & in Cedar quoque mitite, & videte si mutauit gens deos suos, & certe ipsi non sunt dii, populus autem meus mutauit gloriam suam in idolum: super hoc obstupescite cęli, & portę eius desolamini. De inclinatione mata gentium istarum ad cultum dei loquitur Ptolemęus in quadripartito libro 2. capi. de secunda quatuor mundi, dicens: Istorum autē hi qui sunt in parte terrarum Syrię profundę ac Idumę regionis, terręque Iudęorū Arie-

Item Aug. 1. Physico. com. 74.

ti, & Marti proprie assimilantur, ideoque sunt in maiori parte instabiles, & proditores, creatorem ignorant. Sicut autem isti propter Martem, & Arietem disponuntur ad cultum Dei, ita & illi, quibus Iuppiter & Sagittarius presunt, e contrario opera religionis magis diligunt, & constantiores in cultu Dei sunt: & hoc quia Iuppiter religioni, id est cultui Dei praest: & huiusmodi est Hispania, cui Sagittarius, & Iuppiter dominantur: ut ait Ptolemaeus in quadripartito lib. secundo capitulo de prima 4. terrarum. Et ob hoc ut ceteri non est aliqua natio terrarum, in qua tantum viris Ecclesiasticis obediatur, & prompto animo fiant, quae pertinent ad ritus colendi Deum. Istam rationem vltimam minoris efficaciam esse volo duabus prioribus, quia si aliquid probat parum est, eo quod ad ista parua est sideribus virtus, sed duae priores sufficienter inducunt. *Iratuſq; est furor domini in Israel.* Id est Deus videbatur iratus contra Israelitas, eo quod inferebat eis malum. *Et ait: quia irritum fecit gens ista pactum meum.* Ista verba non sunt referenda ad praecedentia, quia hic agebatur de successione iudicum quomodo post mortem cuiuslibet illorum peccabant Israelitae: & tunc esset sensus, quod expleto tempore iudicum, Deus dixit, quod non expelleret gentes istas de terra Chanaan. Quod non fiat, quia infra dicitur, quod erat ad experiendum an Israelitae timerent dominum vel non, & ista experientia facta fuit tempore iudicum, ut colligitur sequenti cap. ubi ponitur tanquam praefatio ad historiam iudicum, quod Deus reliquerit gentes has ad experiendum Israel, & haberent consuetudinem preliandi. Sed dicendum, quod fuerunt ista verba dicta paulo post mortem Iosue ante institutionem iudicum. Etiam non potest dici, quod angelus apparens supra, dixerit ista: quia illa apparitio fuit ante mortem Iosue, ut supra probatum est. Ista tamen necessario dicta sunt post mortem Iosue cum dicitur infra. Ego non delebo gentes, quas Iosue dimisit, & mortuus est. Et dicitur, quod gens ista fecit pactum irritum, quia non seruauit legem Dei, quam nouerat, & pepigerat obseruare. *Et vocem meam audire contempsit.* Scilicet quia saepe admonuit eos, quod seruarent legem, & non communicarent cum Chanaanais, & noluerunt. *Et ego non delebo gentes, quas dimisit Iosue, & mortuus est.* Id est quamquam Israelitae conentur pugnare contra gentes istas ad delendum eas, iam non poterunt, quia ego non delebo eas, id est non dabo vires Iudaeis ad delendum illas, sed in penam eorum manebunt, & iste sunt gentes, quas non obtinuit Iosue viuens. *Ut in ipsis experietur Israel, utrum custodiant uia Dei, & ambulent in ea.* Non est sensus quod Deus uellet capere experientiam quid acturi essent Israelitae manentibus Chanaanais in terra, scilicet an colerent dominum vel non, quia Deus oia ista cognouerat cum sibi semper praesentia sunt, sed est, quod ipsi sicut Israelitis, & aliis gentibus daretur experientia, an Israelitae colerent Deum, vel non, praesentibus Chanaanais, quasi dicat manentibus eis in terra habebant maiorem opportunitatem, & occasione in ad colendum idola, quam expulsi eis: ideo si expulsi essent non tantum pateret interitio Israelitarum circa cultum Dei, sed praesentibus eis uere nota fieret. *Sicut custodierunt patres eorum.* Illi qui fuerunt post tempora Iosue: nam tunc coluerunt Deum. *Dimisit ergo dominus omnes has nationes.* Scilicet eas, quae nominat sequenti capitulo in principio. Et dicitur dimisit, & non dedit Iudaeis opportunitatem ad delendum eas. *Et cito subuertere noluit.* Quasi dicat, aliquando subuertit, sed non cito, sed postea tempore Dauid, & Salomonis, ut patet secundo Paralip. octauo, scilicet. Omnes populum, qui derelictus fuerat de Hethaeis, & Amorrhaeis, & Pherezaeis, & Heueis, & Iebusaeis, qui non erant de stirpe Israel de filiis eorum, & postea

Cur Hispania religio ni satis inclinatur.

ris, quos non interfecerant filij Israel subiunguit Salomon in tributarios usque in diem hanc. *Nec tradidit in manibus Iosue.* Scilicet quod quamquam multo tempore pugnaſſet Iosue contra gentes istas, non potuit praualere. Et credendum est, quod Deus iusserit ei cessare a bellis postquam obtinuit magnam partem terrae Chanaan.

Chronica temporum de omnibus gestis, quae fuerunt inter Gentiles ab exitu Iudaeorum de Aegypto usque ad tempora iudicum.
Quest. X V I.

CHRONICAM rerum descriptionem coetaneam reb⁹, quae in sacra scriptura digerunt ab initio librorum istorum inchoatam, & continuatam ex cap. nono libri Exodi omiseramus, ubi de gestis tempore Moyſi aliquid ex parte tactum est. Nunc autem tanquam postliminio quodam redeunt, ubi cessatum est, denuo inchoandum erit. Temporibus Moyſi, ut ait Cathelmandus in Chronicis lib. nono apud Creteses regnauit Abdera, qui & urbem condidit. Puto autem, quod Abdera sui nois urbem condidit, de qua fuit Democritus Abderides appellatus. Iustinus autem de Crætesibus in chronicis suis sic ait: Curetes salus Carchæſiorum incoluere, in quibus dicitur Titanas aduersus Deos pugnaſſe. Horum rex uetustissimus recolligendi mellis usum primus inuenit. Huius filius est ex incestu filium procreaſſet, pater pudore flagitij eius iussit exponi: post dies aliquot cum ad corpus expositum missum esset, inuentus est vario ferarum lacte nutritus: postmodum hunc domi relatum in callem angustum, per quem armenta comere consuuerant proiici iussit: cunque esset ibi, & ab armentis non tangeretur, sed aleretur, canibus eum proiici fecit multo ieiunio ad eius esum incitatus: post hoc suis, a quibus cum aleretur, in Oceanum mergi iussus est, ubi iactus ab estu, id est feruore maris in litore sanus ibi expositus a quadam cerua nutritus est, & inde nimia uoluntas pueri fuit, & inter greges ouium, & ceruorum peragravit: ad vltimum laqueo captus regi donatus est, quem recognoscens, & miserans, successorem sibi constituit, nomen illi impositum fuit Anidis, qui rex factus leges populo suo adinuenit: boues primus aratro, & in frumenta sulcos facere docuit: ab hoc, & ministeria seruilia populo interdicta sunt, & plebs per septem urbes diuisa est. Regnum autem illo mortuo a successoribus per multa secula possessum est. Eusebius libro chronicorum ait Anno 35. Moyſi, qui fuit ante exitum de Aegypto per 45. annos Cecrops regnabat in Attica, a quo usque ad Troicæ captiuitatem fuerunt anni 375. De regno isto Atheniensium Helinandus in chronicis, & Vincentius in speculo historiali dicunt, quod anno primo regni Athenie. annotatur principium, in quo Cecrope regnante in arce diuina Minerva nata est: & ex Minerue nomine, quae graece Athena dicitur, Athenae nuncupatae sunt. Huius autem regno annotantur anni 50. post hunc regnauit ibi Granauus: siue Danaus, ut quidam volunt annis 19. Amphitrii annis 10. Erichthonius 50. Pandion. 40. Hic fuit Erichthonij filius, cuius filij Progne & Philomena. De istis narrat Ouidius historiam 6. Metamorphoseos, scilicet qualiter maritus Progne uoluit cognoscere Philomenam sororem illius, cui omnino recusanti, ne clamaret, linguam abscidit, & crebra eam libidine maculauit, quod dum insignis iniuria innotuisset forori, filium comunem sibi & viro in vindictam sceleris occidens coxit, eumque comedendum patri tribuit: unde ortum est: quod petis intrus habes. Post hunc regnauit Cecrops secundus annis

Reges qui Athenis regnauerunt. Regnum cretenium.

Anidis ortus, & fors.

Athenae ex Minerua nomine sortitae sunt.

Progne historia.

Laudationes Thesei viri fortissimi.

Phyllis, & demophoonis historia.

Codrus fuit tempore Saulis regis.

40. Pandion 25. Egrus Pandionis filius 48. Iste suscepit in uxorem Medeam magam profugam de domo viriquippe, quae filios excitata rabie presente viro occiderat in vindictam desertionis. Nam eam vir suus Iason, ut acciperet Creusam filiam regis Creontis expulerat domo, & regno exulem faciens. De quo Seneca in Tragoedia 7. cuius titulus est Medea. Hanc suscepit Egrus rex Atheniensis, cuius consilio filium suum Theseum tanquam peregrinum poculo toxicato occidere parauerat: de quo Ouidius 7. Metamorphoseos. Post hunc regnauit Theseus filius eius 30. annis, qui aduersus Thebas dimicauit. Iste fuit vir fortissimus multa admiranda exercens, cuius laudes tangit Ouidius 7. Metamorphoseos. Hic sorte ductus pugnauit contra Minotaurum inclusum in labyrintho, quem Daedalus mira arte parietibus perplexis construxerat: de quo victoria potitus duas sorores Ariadna videlicet, & Phedram Minoi regis Creten. filias diligens accepit, quarum Ariadna fallens in litore reliquit, quae dure de eo conquesta epistolam scripsit, quae habetur in libro Heroidum Ouidij, & incipit

Mitius inueni quam te genus omne ferarum.

Phedram autem uxorem duxit in regnum suum Athenien. quae postea filium Thesei eiusdem Hippolytum priuignum suum castitatis amatorem ardentem diligens ad incestum sepe sollicitauit: quod alterne etiam morti dedit. De quo late Seneca in tragedia quarta, cuius titulus est Hippolytus. Post Theseum Mnestheus regnauit annis 23. post hunc Demophoon filius Thesei, & hic fuit tempore belli Troiani. Iste vadens in bellum Troianum cum per terram Thraciae transitum faceret, Phyllis filia regis Thraciae eum in viam, & hospitem suscepit, praestita fide de redeundo ad eam post bellum, qui cum, fide mentita, non reuertetur, Phyllis pra amore, & quia se delusam conspiciebat, laqueo se suspendit, prius lachrymabili descriptione quaerimonia in epistola, quae vocatur Phyllis ad Demophoonem, & habetur in libro Heroidum Ouidij & incipit.

Hospita Demophoon tua te Rhodopeya Phyllis.

Iste regnauit 33. annis: post hunc regnauit Exitus 12. annis, post hunc ofidas, id est Tymetes 8. annis, Melampus 37. post hunc Codrus 31. iste fuit, qui iuxta Apollinis Delphici oraculum se interim fecit obijciens se hostibus prouocando eos bello Peloponensiaco, in quo Eritidarum imperium destruxit. Fuit autem iste Codrus tempore Saulis regis, vel Eli sacerdotis summi, ut alij tradunt, de quo dicitur in subnotatione chronica in fine primi regum, in quo cessauit imperium Athenie. quod 437. annis perseverauerat. post Codrum apud Athenien. principes fuerunt, quorum primus Medo regnum in fine sui vitae obtinuit, & post eum ceteri reges. Praefuit aut Atheniensibus anni 20. post hunc Acastus annis 35. Archippus 19. Theusippus 41. forbas 31. Megathes 30. Diogenicus 28. Feredus 19. Arifron 20. Thespicus 27. Agamestor 20. Esthilus 23. Almeon, vel Altinoee, ut quidam volunt 11. annis. Post hunc cessauerunt esse principes Athenis, qui usque ad mortem suam imperarent: & in decem annis regnandi magistratum consuetudo conuersa est. Regnauitque primus Carops, siue Cecrops filius Esthili annis 10. Stilles post eum 10. Hipomones 10. Licrates 10. Aablander 10. Flexias 10. Post hunc Athenis principes constituti sunt cessantibus regibus, qui principes ex nobilibus urbis electi fuerunt, & praefuerunt annua li Imperio rempublicam agentes. Rursum temporibus Moyſi Hercules primus (quoniam multi fuerunt) fertur Anthemum lucet vicisse certamine, prius

A ceteris bouem immolans Iouem appellauit. Deualion hoc tempore, ut fertur, apud eos regnare ortus est, qui circa Parnasum montem morabatur. Diluuiumque sub Deualione in Thessaliis fuit, de quo late de scribit Ouidius primo Metamorphoseos. Hoc etiam tempore incendium in Aethiopia magnum sub Feonte factum est. de quo late Ouidius secundo Metamorphoseos in principio, in quo apparet ipsum recte secutum historias, & successiones temporum. Hoc tempore multae pestilentiae locales, ut Plato memorat, fuerunt. Templum Apollinis Delphici eiusdem Moysi tempore a filio Cecropis fabricatum est. Enarrauimus autem totam istam successionem regum, & principum Athen. non quasi tota contemporanea fuerit Moysi, quia impossibile erat, cum extendatur per multos annos, sed quia primus regum Athen. f. Cecrops fuit tempore Moyſi, scilicet regnare anno vitae Moyſi 35. vixit autem Cecrops annis quinquaginta in regno, ut dictum est, ideo apparet ipsum mortuum fuisse anno quinto, post exitum Israelitarum de Aegypto dum manerent in deserto apud Cadesbarne. Patet hoc quia ab anno trigesimo quinto Moyſi usque ad exitum de Aegypto fluxerunt anni 45. cum fuerit iste exitus anno octuagesimo vitae Moyſi, ut patet Exod. 7. ca. restabant ergo quinque anni usque ad mortem Cecropis, qui fuerunt quinque anni post habitationem in deserto. Post hunc regnauit Granauus secundus Rex Athenien. annis 19. & sic mortuus est anno vigesimo quarto. postquam Israelitae erant in deserto, & manebant in Cadesbarne, cum manserint ibi quadraginta annis. Post hunc regnauit Amphitrius tertius annis decem. & mortuus est anno trigesimo quarto manserunt in deserto in Cadesbarne. Iste Amphitrius habuit uxorem Alcmenam nomine. De qua iupiter dicitur genuisse Herculem, ut colligitur in Tragedia prima, quae vocatur Hercules furcs. Sed non fuit iste primus Hercules. Post Amphitrius regnauit Erichthonius annis quinquaginta, huius regni anno sexto Israelitae transferunt Iordanem, & introierunt in terram Chanaan, & facta sunt tempore eius omnia, quae scripta sunt in libro Iosue: nam Iosue post introitum in terram Chanaan vixit, ut fertur, annis viginti sex. Ideo oportet quod mortuus fuerit anno trigesimo quarto Regni huius Erichthonij, cui adhuc restabat sexdecim anni de regno. Sub eo etiam fuerunt Seniores, qui dicuntur longo tempore vixisse post Iosue, ut patet supra in litera. Sub eo etiam fuit iudex primus Israel, f. Othoniel, & mortuus fuit anno quadagesimo sexto Regni Erichthonij. Quod patet, quia tempora Othonielis sunt anni quadraginta. ut patet sequa. sub quibus computatur totum tempus, quod fuit in ducatu Iosue ab introitu in terram Chanaan, ut probatum fuit in prologo libri huius. Erichthonius autem regnauit annis 50. & transferant sex anni de regno eius, quando introierunt Israelitae in terram Chanaan, ut nunc probatum est: ergo supererant adhuc de regno eius quatuor anni quando mortuus est Othoniel: reliqui autem reges & principes Atheniens. coincidunt cum temporibus Regum & Iudicum, de quibus locis suis fiet applicatio. Erichthonius ergo 4. Rex Athenien. tam Moyſi, quam Iosue contemporaneus fuit, sed potius ipsi Iosue. Nunc autem historiam Iosue sub brachilogia tangamus, ut ordinemus tempora secundum intentionem Iosephi: nam ipse non continuat literam, ut est continuata, sed anticipationem, & recapitulationem esse asserit. Tangit autem Iosephus in quinto antiquitatum historiam Iosue, & continetur in ipso praedicta historia, & tempora iudicum cum historia Ruth, & tempora Samuelis: principium quoque primi libri Regum usque ad capit. quintum de porta-

Templum Apollinis Delphici a filio Cecropis fabricatum est.

Granauus secundus rex Athenien. Tertius rex amphitrius.

Quartus Erichthonius.

portatione arca in terram Philistinorum. Dicit. n. q. conuocans Iosue principes tribuum Ruben, & Gad, & præsules Manasse; huius enim tribus mediam partem in Amon descriperat, quæ Chananæorum pars septima est cum equitibus quadraginta milibus a loco, qui dicitur Abela ad Iordanem accessit in stad. js 60. & ista est historia primi cap. Iosue deinde transito Iordane sacerdotibus cum arca 50. stadijs præcedentibus accessit vsque ad decem stadia ab vrbe Iericho ad locum, qui postea dicitur Galgala. Facta autem circuncisione prima die azymorum Iudæi cum arca vrbe Iericho circumdederunt: factique est quod legitur de Achan, & de vrbe Hai. Et hoc est vsque ad medium 8. cap. & vsque ad locum istum rectus ordo est. Hoc autem tempore manebant Israelitæ in castris Galgala, & Gabaonitæ videntes mala, quæ acciderant alijs populis, fecerunt quod habetur Iosue 9. & parum post secutum est bellum contra 5. reges die, quo stetit sol: de quo decimo capi. Deinde dicit quod venerunt Chananæorum reges ad Berothi ciuitatem Galilææ superioris, qui locus non procul a Galilæis est: & totius exercitus armatorum erant trecenta millia, & duo millia currum. turbabat autem hæc multitudo Iosue, & Israelitas, qui persequens eos multum perambulauit, & omnem exercitum hostium præter paucos occidit, sed & reges ceciderunt vniuersi. Deficientibus autem hominibus ad occidendos equos Iosue se conuertit. Et istud est bellum, quod habetur vndecimo cap. annus ab ingressu in terram Chanaan transierat, & nullus Chananæorum remanserat, nisi qui ad tuitionem murorum effugerant. Iosue autem de Galgalis denuo castrametatus sacrum tabernaculum constituit iuxta vrbe Silo. Locus enim opportunus pulchritudine videbatur, donec ædificare templum quietis causa permitteret, & sic post 11. capi. Introducit Iosue 18. nam id quod in cap. 12. & 13. nõ pertinet ad successionem temporum: nec potest proprie dici per anticipationem, vel recapitulationem, aut continuuam ordinem positum, cum non sit historia temporis Iosue. Quod autem habetur, cap. 14. & vsque ad 18. vult esse positum per anticipationem. De Silo autem constituto sanctuario transferit, vt ipse vult, in Sichem. vbi est mons Hebal, & Garizim, & posuerunt maledictiones, & benedictiones, atque scripserunt Deuteronomium, quod habetur Iosue 8. ca. Sed Iosue vult, qd sit anticipatio: ibi quoque ea vice dicit fuisse factum fedus cum Israel: quando quidem positus est lapis in testimonium, de quo habetur Iosue 24. Sed est recapitulatio. Inde autem dicit quod redierunt in silo: & tunc posuerunt fortes mittentes prius viros, qui describerent terram, quos septimo mente post dicit esse reuersos: tunc sortes positæ sunt. Et dicit, tribus Iudæ sorte elegit superiorem Idumeam, quæ in longum extenditur, vsque ad Iosolimam: latitudinem vero vsque ad paludem constituta Sodomæ est. In hac autem sorte ciuitates erant Ascalon, & Gaza. Simeoni verò in secunda sorte prouenit Idumea, quæ circa Aegyptum est, & Arabiæ montem. Beniamitæ fortiti sunt a Iordane vsque ad Mare longitudine, latitudine verò Ierolymis Bethlehe: hæc autem fors angustissima fuit propter terræ fecilitatem: Ierico autem, & Ierolymorum tulerunt vrbe. Ephraim autem tribus a Iordane vsque ad Gazaram longitudinem habuit, quæ nunc vsque ad maximum campum terminat. Manasse autem medietas a Iordane vsque ad ciuitatem Doron, siue Dor latitudinem habet, quæ nunc Sitopolis appellatur. Post hanc autem Issachar Carmelum montem, & fluum in longitudine habuit: taburium verò idest montem Tabor in longitudine. Zabulonitæ vero vs-

que Genezaret tendentem circa Carmelum, & mare fortiti sunt, & conuallem, quæ Carmelum appellatur, & ex huiusmodi est. Aferitæ verò omnem terram, quæ ad Sidonem conuersa est habuerunt. Ciuitas autem Ace in eorum parte fuit, quæ etiã Atipos appellatur. Partes verò ad Orientem conuersas vsque ad Damascus, & Galilæam superiorem Nephtalitæ sumpserunt vsque ad montem Libanum, fontemque Iordanis, quorum fluctus de montibus est collectus. Danitæ autem, idest filij Dã loca conuallium ad Occasum solis postea tenuerunt Azor, & Doris, determinatione que Lamiam simul, & Gaza, & Bethoron, vsque ad montem, ex quo tribus Iuda pendeat. Loca autem circa Sidonem, & Arathæos, & Amathæos, & Arithæos tunc inculta erant. Tunc Caleb petiit Hebron in possessione, quod habetur Iosue decimo quarto: tunc et assignatae sunt vrbes refugij, & sacerdotum. De quo Iosue vigesimo, & vigesimo primo. In 15. autem 16. & 17. & 19. de sortium diuisione agitur, de qua dictum est. Post hoc anno vigesimo, per diuisionem sortium factam, vt ait idem Iosue Iosue congregauit omnem Israel, & fecit quod habetur Iosue vigesimo tertio cap. vixit autem Iosue annis ceterum decem: quorum 44. fluxerant quando exiuit de Aegypto, cum Moyse autem 40. annis fuit in deserto, deinde in terram Chanaan 26. annis tenuit principatum, de quo Iosue ait. Iosue defunctus est cum vixisset annos centum decem, quorum quidem cum Moyse pro doctrina rerum vtilium commoratus est quadraginta. Dux autem post illius mortem sex & viginti fuit. Vir nec sapientia indignus, nec eorum, quæ cogitabat, vt multa sapienter ediceret inexpertus. Eodem tempore mortuus est Eleazarus pontifex Phinees filio suo sacerdotum relinquens, cuius sepultura facta est in ciuitate Gabara. In diebus Iosue, vt ait Historia scolastica Erichthonius primus quadrigam iunxit in Græcia: erat quippe apud alias nationes, sed iuxta aliorum sententiam aliquanto tempore post mortem Iosue contigit: nam Erichthonius postea fuit. Sed falsum est, nam Erichthonius fuit quartus rex Athenien. regnans quinque quadraginta annis, cuius annus primus fuit sex annis antequam egredereetur Israelitæ de deserto, & vltimus fuit quatuor annis post mortem Othonielis primi iudicis Israel, vt supra declaratum est. Hoc tempore Busris tyrannidem in Aegypto exercuit, quem Hercules occidit: ipse quippe hospites per fraudem occidere consueuerat. Hoc tempore Phœnix, & Cadmus de Thebis Aegyptiorum profecti in Syriam in regione Tyri, & Sidonis regnauerunt, sed Gadmone recedente in Græciam terra a Phœnice Phœnicia dicta est. Europam filiam Phœnicis Iuppiter rapuit, & cognouit quam postea Asterius Cræta, rex vxorem habuit, & ex ea Minoem procreauit, qui Minos postea in Cræta regnauit. Danaus frater Aegypti, vt ab illo regnum auferret, & transferret in progeniem suam quinquaginta filias quas genuerat dedit vxores quinquaginta filiis Aegypti fratris sui composita fraude cum filiabus, quod ipsos viros prima nocte in lecto occiderent: nam omnium eadem die nuptiæ celebratæ sunt: mortui fuerunt autem quadraginta nouem relicto vniuo, qui postea successit patri Aegypto. Aliqui autem volunt hoc fuisse prius, scilicet tempore Moyfi: de quo in Exodo. capitu. decimo quarto dictum, sed non est magna differentia. Nunc autem de his, quæ pertinent ad principium libri huius iudicum secundum intentionem Iosephi dicamus. Iosue autem quinto antiquitatum vult, quod post mortem Iosue quasi immediatè consulerunt Israelitæ dominum: & Phinees prophetando respondit ad delendum genus Chananæorum tribui Iuda deberi dari principa-

Sortes tribuum Israel.

Iosue vixit annis 110

Ossa gigantum vsque ad tempora Iosephi historici facta sunt.

capitulum: contra Ierusalem autem cum tunc pugnaretur longo tempore post capientes eam omnes habitantes in illa occiderunt. Relinquebatur autem in Hebron genus gigantum, qui propter magnitudinem ac formas in nullo alijs hoibus proximabant ultra modum admirabiles, quorum ossa hætenus monstrantur, in nullo de quibus habetur fides æqualia. Illi autem gigantes tunc deleti sunt. Dederunt etiam tunc possessionem filiis Ietro, qui fuerant in deserto cum Israelitis, & secuti sunt eos semper relinquentes possessionem terræ suæ. Hæc autem omnia ante iudices ortos in modico tempore, quod fuit inter mortem Iosue, & institutionem Othonielis in iudicem Iosephus accidisse vult. Præter hoc ait quod ea, quæ narrantur de Leuita. infra 19. & 20. & 21. fuerint post mortem Iosue, & ante iudicem. Quod loco suo probabitur. Idolum quoque Michæ eo tempore dicit fuisse: de quo infra decimo septimo. Dicit etiam quod hoc tempore cum Israelitæ bellorum studia reliquissent, & ad terræ opera se dedissent: Chananæi eos contemnent, nec aliquid ab eis pati posse credentes suum collegerunt exercitum firmam habentes spem quasi Hebræos affligerent, & de cætero ciuitates licenter inhabitarent, currusque faciebant, & exercitabantur, & aliquæ vrbes Iudæorum sibi consentiebant: vnde de tribu Iudæ Aschalonem, & Gazam abstulerunt, & multas in campestribus constitutas. Danitas quoque, idest, filios Dan in montana regione compulerunt, nec parum eis locum in campestribus relinquentes, & dum illi nec ad bellandum essent idonei, nec sufficientia ad habitandum haberent loca, quinque viros ad loca mediterranea miserunt: & factum est quod habetur infra decimo octauo, & sic omnia hæc euenerunt ante tempora iudicum: & tunc sequitur tempus Othonielis primi iudicis, quæ est materia sequentis capituli.

& Astaroth. Iratusque contra Israel Dominus, tradidit eos in manus Cusan Rasathaim regis Mesopotamiæ, seruierturque ei octo annis. Et clamauerunt ad Dominum, qui suscitauit eis Saluatorem, & liberauit eos Othoniel videlicet filium Cenez fratrem Caleb minorem. Fuitque in eo spiritus Domini, & iudicauit Israel. Egredusque est ad pugnam, & tradidit Dominus in manus eius Chusan Rasathaim regem Syriæ, & oppressit eum. Quieuitque terra quadraginta annis, & mortuus est Othoniel filius Cenez.

Hæc sunt gentes. In præcedentibus præmissa est breuis materia libri præfatio. Hic consequenter subditur eius narratio. Quia incipit iam historia Iudicum, quia primò historia rexitur. Secundò triplex casus, vel incidens annectitur, infra 17. c. Primus diuiditur in septem partes in tribulationes septem, quas passi sunt Israelitæ pro peccatis suis, a quibus penitentia ducti liberati sunt per duodecim iudices sibi succedentes. Duæ primæ tribulationes tangunt in hoc c. 3. in c. 4. Et tribulatio. 4. i. c. 6. & 5. in c. 9. & 6. in c. 10. & 7. in c. 13. Præfens autem c. diuiditur in duas partes in duas tribulationes, quæ in eo tanguntur. Secunda ibi. *Addiderunt autem.* Prima in duas, quia primò ponitur ad præmissa continuatio, secundo tribulationis descriptio ibi. *Itaque filij Israel.*

An in his sit aliqua ordinis mutatio. Quæstio I.

QVAERET aliquis, circa primum an ea, quæ dñr hic, habeant continuati ordinem ad præcedentia, vel sit aliqua mutatio. Rõndendum est, qd iste liber est de iudicibus, quorum materia incipit in c. isto. In duobus aut præmissis posita fuerunt quedam, quæ non pertinebant ad iudices, sed erant quædam necessaria præambula: nã inter mortem Iosue, & iudices intercedit aliquantum tps, in quo acciderunt aliqua narratu digna, qd scriptura præmittere non debuit: & sic fuerunt ea, qd hñr supra 1. vt pced. c. in fine declaratum est. Fuerunt autem illa duplicia, quæ fuerunt, qd pertinuerunt ad quosdam psonas spãliter, vel ad totum Israel simul. Alia verò ad ipsas tribus specialiter, & non ad aliquas psonas priuatas, nec ad totam plebem Israel. Prima non ponunt pced. c. nec primo, quoniam fuerint ante tps iudicum. Sic est casus de idolo Michæ, & de vxore Leuitæ. Sed referuatur p fine libri, quia idolum Michæ ad vnum virum solum pertinuit. infra 17. casus autem de vxore Leuitæ partim ad vnum virum pertinet, & partim ad totum Israel, de quo infra 19. & vsq; ad finem. Casus autem de filiis Dan in quirentibus locum habitandi pertinet ad vnam tribum specialiter: quia tñ in generali tactum est supra primo, non fuit ibi explicitum, sed seruatum vsq; infra 18. ca. reliqua autem, quæ ad quilibet tribum specialiter pertinebant, supra primo cap. descripta sunt: ideo dictum fuit ibi de quilibet tribu, quomodo se habuit ad hostes suos in suscipienda hæreditate: & illud est primum præambulum, quod requiritur in hoc libro ad hoc quod tangantur non solum ea, quæ pertinebant ad totum Israel, sed etiam illa, quæ pertinebant ad singulas tribus, & primo pro maiori parte facta sunt ante tempora iudicum. Secundum præambulum est cum hic dicatur de iudicibus, tangere causam, quare introductum fuit istud genus principatus, cum prius non esset, & hoc tangitur in capitu. præcedenti.

CAPITVLVM. III.

HÆC sunt gentes, quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israel, & omnes, qui non nouerant bella Chananæorum: & postea discerent filij eorum certare cum hostibus, & habere consuetudinẽ præliandi. Quinq; satrapas Philistinorum, omnemque Chananæum & Sidonium, atque Heuæum, qui habitabat in monte Libano, de monte Baal Hermon, vsque ad introitum Emath. Dimisitque eos, vt in ipsis experiretur Israel, vtrum audirent mandata Domini, quæ præceperat patribus eorum per manum Moyfi, an non. Itaque filij Israel habitauerunt in medio Chananæi, & Heethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Heuæi, & Iebusæi, & duxerunt vxores filias eorum, ipsique filias suas filijs eorum tradiderunt, & seruiertur dijs eorum. Feceruntque malum in conspectu Domini, & obliuati sunt Dei sui, seruiertur Baalim, Alph. Tost. super lib. Iudicum.

23. q. 5. ca. remittunt. S. si. vers. p. scientes.

D danti,

Ad praemissa con-
lucatio.

denti, ut tibi declaratum est: & sic cap. istud habet ali-
quem ordinem naturalem ad ea, quae habentur supra
primo. sed ad ea quae habentur praecedenti capitulo,
solum habent ordinem artificialem. *Haec sunt gentes.*
praecedenti cap. dictum est quod Deus dereliquerat
gentes ad experientiam in eis an Israelitae colerent eum,
vel non: hic autem per modum continuationis sub-
iungitur quae gentes erant istae, & nominantur, scilicet,
haec sunt gentes, id est, istae quae infra nominantur.
Quas dereliquit dominus. Dicitur Deus dereliquisse eas,
licet Israelitae eas dereliquerint, quia ipse in poenam
peccatorum illorum, & propter alias causas concessit
quod permanerent, & noluit dare vires Israelitis ad
subito expellendum eas. Ipsi autem non poterant eas
expellere, nisi Deus illas vellet delere adiuvando. **G**
rae, quae dixit: ipse ego sum, qui delebo eas a facie filio-
rum Israel: Iosue decimotertio. *Ut erudiret in eis Israel.*
id est, erudiret ad pugnandum: nam si non haberent
hostes nunquam pugnarent: essentque viri inepti ad
bellum, & ad omnia opera fortitudinis. *Et omnes, qui
non noverant bella Chananaeorum.* Hic ponitur (&) exposi-
tione pro id est, scilicet, ut erudiret in eis Israel, &
omnes, qui non noverant bella Chananaeorum, id
est, ut erudiret eos, qui non noverant bella Chananaeorum
& erant de Israel. Na si non teneatur expositio, ne-
cesse est, quod Israel, & qui non noverant bella Chan-
anaeorum accipiantur hic pro diversis: sed non stat
quia solum volebat Deus Israelitas erudire in bellis
Chananaeorum, & non alias gentes: ideo tenebitur **H**
expositio. *Ut postea dicerent.* id est, in tempore futuro,
quasi dicat, si nunc expellerentur hostes a facie Israe-
litarum, bene haberent, cum quibus nunc exercitarentur
in arte pugnandi, sed expulsis illis non haberent
cum quo pugnarent. Prouidit ergo Deus pro post.
Filij eorum certare cum hostibus. scilicet, filij Israelitarum,
qui erant tempore illo, quo Chananaei expelli fuerant,
& cessatura erant bella, haberent postea hostes,
cum quibus certarent.

*An Deus gentes has dereliquerit, ut Israelitae haberent
cum quibus in pugna exercitarentur.*
Questio II.

QVAERET aliquis, circa haec an Deus dereli-
querit gentes istas, ut haberent Israelitae, cum
quibus exercitarentur in pugna, sicut hic dicitur.
Aliquis dicit quod non, quia Deus cessavit expelle-
re Chananaeos de terra, ut non redigeretur terra in soli-
tudinem: ergo non fuit, ut haberent Israelitae con-
suetudinem praeliandi: patet hoc Exod. 23. scilicet.
Non expellam eos a facie tua anno vno, ne forte ter-
ra in solitudinem redigatur, & crescant exclusi propter
peccata Israelitarum, sed, ut ipsi haberent hostes, qui
essent eis clavi in oculis, & lanceae in lateribus, ut pa-
teret praecedenti capitulo, ergo non relictus sunt ad exer-
citationem. Item relictus fuerunt ad experientiam capi-
piendam an colerent Deum, vel non: ergo non ad
exercitationem belli. Patet hoc praecedenti capitulo,
scilicet, ego non delebo gentes istas, quas dimisit Iosue,
& mortuus est, ut in ipsis experiat Israel vtrum
custodiant mandata domini, an non. Responden-
dum, quod sicut non est inconueniens ad vnum effe-
ctum concurrere multas causas in eodem genere; ita
non est inconueniens eandem rem fieri ad diuersos
fines. Et sic hoc quod erat manere Chananaeos in ter-
ra cum ad multa proficere posset, non est inconue-
niens, quod fuerit propter multa: & sic dimissio Chan-
anaeorum in terra Israel potuit esse ad omnia quatuor
quae nominata sunt. Sed aliquis obiicit, quod non

Doc. resp.
ad quae-
sitionem.

Fstat, quia quando fines inter se consonant, satis stat ean-
dem rem esse ad diuersos fines, sicut in subordinatis
ubi multi fines censentur esse vnus finis, vel in non
subordinatis, dum tamen habeant quandam similitu-
dinem, propter quam extendatur idem effectus ad
omnia illa: cum tamen sunt contrarii fines, non stat
hoc. Sic videtur in his finibus, quia quidam sunt ad
Iudaeorum gratiam, scilicet, ut non reducatur terra in
solitudinem, alii in poenam, ut quod haberent hostes.
Respondendum, quod quanquam fines sint contra-
rii, satis stat, quod eadem res sit ad illos: quoniam pro-
uenit ex magna Dei sapientia, cui ipsam quoque quod
malum est, bonum est: ideo cum aliqua res sit ad ma-
lum, siue ad poenam, Deus ex sapientia sua ordinat eam
ad aliquem finem bonum, quem simul res illa attrin-
gat cum aliquo fine malo, vel penali, & sic erat hic.
Pro quo considerandum, quod prima causa, propter
quam Deus noluit tradere Israelitis ipsos Chananaeos,
fuit ad eorum gratiam, scilicet, ut non redigeretur ter-
ra in solitudinem, & crescerent bestiae: sed traditurus
erat eos paulatim, & per partes, donec Israelitae auge-
rentur, & possent replere terram: Exod. 23. cap. Istud
fuit dictum Israelitis, quando nondum peccauerant,
ut demereretur relinqui Chananaeos in terra, ideo da-
to quod non peccassent vllatenus, Deus non erat tra-
diturus in manus eorum Chananaeos totaliter in vno
anno, vel paucis temporibus: sed ista causa cessauit post-
quam manserunt Israelitae aliquanto tempore intra,
& multiplicati sunt ita, ut possent illam possidere: na
etiam tunc non fuit eis tota tradita: ideo nunc successit
alia causa, scilicet, in poenam Israelitarum. Nam Is-
raelitae poterant delere Chananaeos, quando ipsi per-
uenerunt ad aliquam multiplicationem, sed nolue-
runt: quin potius communicauerunt eis in coniu-
giis, & aliis contractibus: & ob hoc Deus noluit in pe-
nam Israelitarum delere Chananaeos de terra. Erat au-
tem poena, quia propter praesentiam Chananaeorum non
habebant Israelitae locum habitandi: sicut patet de fi-
liis Dan, quos arctauit Chananeus in monte Hares, &
non dedit locum descendendi ad campestria, supra 1. c.
filij quoque; Ephraim, & Manasse propter Chananaeos
manentes in forte in vallibus non habebant locum ha-
bitandi, sicut conquesti sunt coram Iosue, ut patet Iosue
17. c. erat etiam poena, quia isti relictus in terra erant
Israelitis, sicut clavi in oculis, & lanceae in lateribus, ut
patet Num. 33. & Iosue. 23. c. si autem non peccassent
Israelitae quanquam aliquanto tempore detinisset
Deus Chananaeos in terra: tamen non tato tempore,
sicut patet praecedenti cap. scilicet. Dimisit dominus
omnes has nationes, & cito subuertere noluit: quasi
dicat citius subuersurus erat eas, si non peccasset Israel.
Causa ergo principalis nunc quare manerent Chan-
anaei in terra, erat in poenam Israelitarum, quia tamen
poena quodammodo habet rationem mali saltem quan-
tum ad eum, qui eam suscipit, Deus, qui est omnipotens,
& immensus in sapientia, produxit alia bona ex
ista poena. scilicet, quod Israelitae haberent cum quibus exercita-
rentur ad pugnam, & per quos cognosceretur an dili-
gerent dominum, vel non. Primum horum erat Iudaeis
valde vtile, ne bellica virtus langueretur. Secundum
erat eis causa merendi. Videtur tamen rationabiliter di-
cendum, quod si Israelitae non peccassent, non reliquisset
Deus Chananaeos in terra ad hoc, quod exercitarentur cum
eis, vel ad hoc, quod per eorum praesentiam cognosceretur,
an Israelitae diligerent dominum vel non; quia istae
erant causae non principales, sed in defectum, scilicet,
eliciedo bona ex malis. Quod patet, quia Exo. 23. promiserat
Deus tradere Israelitis totam terram Chananaeorum,
quando multiplicati essent ad tantum numerum, ut
possent illam possidere.

Quomo-
do Deus
malum ad
bonum fi-
nem ordi-
nat.

Quo te-
neatur
conforma-
ri uolunta-
ti diuinae
in uolito.

An

*An Israelitae peccarent, si conaretur de terra Chananaeos
expellere penitus: postquam ex parte Dei hoc eis
denuntiatum est. Questio III.*

QVAERET Vt vltius, an Israelitae pecca-
rent si conaretur penitus expellere Chananaeos
de terra postquam ista eis denunciata sunt. Aliquis
respondebit quod sic, quia Deus reliquit gentes istas,
ut erudirentur cum eis Israelitae: ergo si quis vellet eas
prorsus excludere, faciebat contra voluntatem Dei,
& peccabat. Respondendum, quod non peccabant
Israelitae volendo prorsus excludere Chananaeos de
terra, quia dato quod Deus vellet quod manerent, non
tenebantur Iudaei hoc velle, quia erat istud ad poenam
eorum, sed non tenetur quilibet conformare volun-
tatem suam voluntati diuinae in volito: sed satis est quod
confermet in modo volendi, alioquin quando Deus
nobis penas infligit tenemur velle pati illas penas, &
consequenter non possemus orare, ut auferantur: quod
falsum est: ergo solum obligamur non murmurare
recipiendo illas, tamen non velle illas, & consequen-
ter non conformamur in volito. Item patet hoc quia
Deus iubeat Israelitis interdum, ut pugnarent contra
Chananaeos, sicut iussit Barac, quod pugnaret contra
Sisaram principem militiae Iabin, & pugnaret ad
deletionem: ergo debebant isti desiderare expellere
Chananaeos de terra. Item interdum Chananaei pu-
gnabant contra Israelitas nolentibus Israelitis: ideo si
Israelitae non deberent velle expellere eos de terra, non
possent resistere eis in bello. Item hoc implicaret
contradictionem: nam Deus dimisit Chananaeos, ut
haberent Israelitae cum quibus exercitarentur in bello,
sed exercitatio bellica inter hostes est ad delectationem
alterius partis: ergo licebat Israelitis desiderare
expellere Chananaeos de terra. Item patet quia Deus
iussit Deuterono. vigesimo, quod Chananaeis non parcerent
Israelitae, sed omnes occiderent in ore gladij vi-
ros, & feminas: sed istud praecipit nunquam reuo-
cari est: ergo semper licebat Israelitis occidere quos-
cumque possent de Chananaeis. Dicendum ergo quod li-
citur erat in modo mentorium Israelitis velle expellere
Chananaeos de terra, & dare operam ad hoc quantum
possent: quiniam modo peccarent mortaliter, si secus fa-
cerent, scilicet, nolendo expellere eos, vel permittendo
manere, quia tunc sequeretur, quod possent caedus
inire cum eis de nunquam nocendo illis, & tamen in
hoc peccarent mortaliter: na de hoc redarguti sunt
praecedenti capitulo, & Num. 33. dicitur quod si Is-
raelitae nolent expellere Chananaeos de terra, fierent
eis sicut clavi in oculis, & lanceae in lateribus: & Deus
faceret Israelitis omnia mala, quae cogitauerat facere
Chananaeis: sed ista non faceret Deus Israelitis, nisi
peccarent mortaliter, ergo videtur quod peccarent si
non conarentur ad expellendum Chananaeos de ter-
ra. Cum autem dicitur, quod Deus dimisit gentes
istas, ut erudirentur Israelitae ad bellum: non est sen-
sus quod iussit, quod non occiderentur, sed quod di-
misset eas, id est, noluit expellere eas ita cito sicut alias
expulsurus erat, sed permisit eas Israelitis expellendas,
ut ipsi paulatim atque per partes expellerent eas in ma-
gno tempore, & sic haberent locum exercitationis
semper bellicae.

*An ad hoc quod Israelitae locum exercitationis haberent,
opus erat dimitti aliquos Chananaeos in terra.*
Questio IIII.

SED quaeretur vltius, an ad hoc, quod haberent
Israelitae locum exercitationis oportebat, quod di-
Alph. Tost. super lib. Iudicum.

Amitterentur aliquae gentes Chananaeorum in terra
sicut litera innuit. Aliquis dicit quod non, quia etiam
non manentibus illis habebant Israelitae locum exer-
citationis cum aliis gentibus vicinis, scilicet, cum Am-
monitis, Moabitibus, Idumaeis, Amalecitis, Syris, Dama-
scenis, & aliis gentibus: nam cum omnibus his pugna-
uerunt Israelitae tam tempore iudicum, quam regum.
De Ammonitis patet tempore Iephte Galaaditis, qui
fecit magnum bellum contra filios Ammon, ut pa-
tet, infra vndecimo. Tempore vero Saulis factum est
bellum contra Naas regem filiorum Ammon: etiam
contra Ammonitas pugnatum est tempore Eglon re-
gis Moab, quem occidit Aod, infra in litera. Tempo-
re David etiam pugnatum est contra illos: nam David
mensus est Moab coequans terram faciens duos funi-
culos, vnum ad occidendum, & aliud ad viuificandum.
secundo Reg. 8. de Amalecitis, Idumaeis, & Syris, pa-
tet infra in litera. David quoque pugnavit contra istos.
secundo Reg. octauo. contra Madianitas etiam infra
septimo, contra hos omnes pugnavit Saul. 1. Reg. 14.
Ergo dato quod non manerent Chananaei in terra, ha-
berent Israelitae locum exercitationis bellicae. Respon-
dendum est dupliciter. Vno modo quod quanquam
Israelitae possent habere aliquod exercitium cum ge-
tibus finitimis, tamen non erat illud conueniens: nam
si non mansissent Chananaei in terra, & Israelitae vel-
lent esse boni, non haberent locum pugnandi contra
finitimos, ipsi quippe non insurgerent contra extra-
neos, quia non habebant aliquam causam, cum de ter-
ra eorum non essent suscepturi in possessionem: gen-
tes quoque istae non pugnarent contra Israel, quia istae
gentes nunquam nocebant Israelitis, nisi cum Deus
mouebat illas ad hoc: & istud erat peccantibus Israeli-
tis. Si autem bene agerent non incitaret gentes con-
tra eos, & sic manerent sine bello: cum autem essent
Chananaei in terra, habebant Israelitae locum pugnan-
di ex necessitate: nam siue boni, siue mali essent pu-
gnarent; quia si boni essent nunquam facerent aliqua
foedera cum Chananaeis, sed semper conarentur ad
eripiendum terram de manibus eorum. Si autem
mali essent, Chananaei incitarentur a Deo ad insurgen-
dum super eos, cum deberent eis esse tanquam clavi
in oculis & lanceae in lateribus: Num. 33. capit. & sic
non deficeret necessitas pugnandi. Item dato quod
Israelitae aliquando vellent cessare a pugna, non per-
mitterentur a Chananaeis. Nam cum accipissent
magnam terram Israelitae, quae pertinebat ad Chan-
anaeos, nunquam quiescerent Chananaei quouique il-
lam recuperarent, & sic esset continuum exercitium:
conuenientior ergo modus exercitandi erat relictis
Chananaeis in terra, quam quod cum finitimis esset
bellum. Aliter potest responderi, & melius, quod non
fuit causa principalis manendi Chananaeorum in ter-
ra, ut Israelitae haberent cum quibus exercitarentur,
sed quia peccauerunt dereliquit Deus in poenam eorum
Chananaeos in terra: & si non peccassent nunquam De-
us dimisset Chananaeos ad exercitationem, vel ad aliam
causam in terra, quia tamen dimittendi erant propter pec-
carum in poenam voluit Deus cum illa poena facere ali-
quam utilitatem Israelitis. scilicet, quod haberent cum quibus exerci-
tarentur, & fuit ista exercitatio conueniens magis quam
cum finitimis gentibus; sed ista conuenientia exercita-
tionis non erat causa sufficiens manendi in terra Chan-
anaeorum. Hoc patet, quia si per se fuisset ista causa suffi-
ciens, ergo omni tempore tenuisset, cum omni tempore bonum
esset Israelitis exercitari, & sic nunquam Deus imbecil-
fessit Chananaeos Israelitis, ut semper haberent locum
dimicandi. Sed falsum est, quia subiecit tempore Da-
uid, & Salomonis: sic enim Salomon dixit 3. Reg. 5. si
Nunc autem requiem dominus dedit per circuitum, nec est
D 2 Satan,

Resp. 1.
ad quae-
sitionem.

Satan, nec occurfus malus. Sic etiam a Paralipom. 3. dicitur: Omnes populum, qui relictus fuerat de Hebraeis, Amorrhæis, Theruzæis, & Hebraeis, & Iebufæis, qui non erant de stirpe Ifrael de filiis eorum, & de posteris, quos non interfecerant filii Ifrael, subiugavit Salomō in tributarios: ergo non erat causa sufficiens ad manendam Chanaanos in terra, quod Ifraelitæ haberent cum quibus exercitarentur.

An necessarium, & vtile erat Ifraelitis Chanaanos manere in terra, vt exercitarentur cum eis ad bellum, & quam vtilitatem bella afferunt Politijs, & quid profuerunt Romanis. Quæst. V.

QVAERETVR vterius, an necessarium vel vtile erat Ifraelitis, quod Chanaanæ manerent in terra, vel quod haberent alias gentes in hostes, ad hoc quod exercitarentur in bello. Respondendum, quod non fuit necessarium manere Chanaanos ad exercitacionem ex causa sup. assignata, quia alioquin semper mansissent: sed saluum est nec ex hoc manserunt, sed quia peccauerunt Ifraelitæ. Ad secundum de vtilitate dicendum, quod magis dubium est, & dicendum quod non est dubium, quin aliqua vtilitas esset Ifraelitis quod haberent Chanaanos, cum quibus exercitarentur ad bellum: nam non habendo illos, fierent Ifraelitæ in experti in armis, & languesceret virtus fortitudinis: & si contingeret ex insperato aliquod bellum postea insurgere, non possent resistere Ifraelitæ; quia nec haberent animositatem pp. desidia: nec armorum peritiam propter dissuetudinem, qd esset causa subitanei exterminij. Bonum ergo erat hñc hostes, ad continuam exercitacionem. Item patet hoc de Romanis: nam cum secundò ceperunt Carthaginē Africanam disputabant an delenda foret, vt nunquam haberent hostes, vel an relinquenda propter exercitium belli. Scipio autē Nafica, qui vir optimus a Romanis ex consulo deorum habitus est, dimisit in hoc non esse Carthaginem euertendā, ne cessante bello, populus non hñs locum exercende fortitudinis; ad luxum & vitia deflueret, sed preualuit sententia vulgi quietem, & non virtutem amplectentis. De hoc Augu. de Ciuita. Dei lib. 1. Postea autem hoc euenit. s. q. deleta Carthagine Romani ad vitia prolapsi quasi estimati sunt: vtile ergo fuit Iudæis habere Chanaanos semper in terra. Rñdendum qd non erat vtile Ifraelitis manere Chanaanos in terra, quia cum Deus esset rector politia Hebræorū, si expediuisset illis, qd semper mansisset gens Chanaanorū infesta Iudæis ad aliquid boni, semper fecisset eā infestam, tñ tempore Salomonis subiecit totam gentem illam: & in hoc videbatur face re specialem gratiā Ifraelitis, ideo non erat vtile Ifraelitis, qd manerent semper Chanaanæ. Item præsentia Chanaanorum erat occasio Ifraelitis ad idolatriam, vt patet præce. c. vt. f. Habeatis hostes, & dij eorum sint in ruinam vobis. sed idolatria erat maximum malum maxime poenę Ifraelitis: ergo erat valde inutile imò nocium manere Chanaanos. Item mansio Chanaanorū impediēbat Ifraelitas a multis bonis operibus: ergo erat inutilis. Quod patet, quia Dauid cogitauit facere templum dñi, & occupatus bellis non poterat, vt habetur 3. Re. 6. f. Tu scis vocem patris mei Dauid, & quod non poterit edificare templum nonnisi domini, propter bella imminētia, donec daret dñs eos sub vestigio pedum eius: & ex hac causa dedit dominus pacem in diebus Salomonis, vt posset edificare templū, vt patet Ecclef. 47. c. f. Salomō imperauit in diebus pacis, cui subiecit dominus omnes hostes, vt cōderet domum in nomine suo, & pararet sanctitatem in sempiternum: si tamen Chanaanæ semper fuissent infestis

Nocium erat Ifraelitis Chanaanos cum eis commorari.

raclitis nunquā potuisset edificari templum, cum dixerit Salomō, quousq; daret dominus eos sub vestigio pedum eius, ergo nō erat vtile manere semper Chanaanos. Dicendum igitur quod aequaliter erat vtile manere Chanaanos in terra, & aequaliter inutile, qd quod maius est damnum, quā vtilitas vocatur simpliciter inutile, & ob hoc Deus tāquam inutile noluit quod semper manerent in terra. Ad rationes in contrarium respondendum quod ille bene probant vtilitatem aliquam esse in Iudæis ex præsentia Chanaanorum: tamen illa vtilitas erat minor quā damnum, quod sequebatur ex eorum præsentia, ideo vocatur simpliciter inutile.

Deter. qd.

An esset vtile Iudæis habere semper gentem infestam. Quæstio V. I.

QVAERETVR vterius, an vtile esset Ifraelitis, quod haberent semper aliquam aliam gentem infestam. Respondendum quod Ifraelitis, aliqua sequebatur inde. s. illa, que supra arguebamus in Chanaanais, & rursus non sequebatur tātum damnum eorum infestatione, sicut ex māsione Chanaanorum in terra, quia Chanaanæ erant intra terram Iudæorū, & ob hoc necessariò habebant cum eis maiorem cōmunicationem quā cum gentib⁹ finitimis, & sic inducerentur per istos ad idolatriam, & non per finitimos. Et q̄ quia sine finitimis pugnant contra Israel, sine nō, semper manebat eadem causa inductionis ad idolatriam, scilicet, quia gentes finitimæ non erant expellendę de terra, ideo non erat tam nocium bellum contra gentes propinquas, sicut si manerent in terra Chanaanæ ad hoc quod possent Ifraelitæ, conuerti ad idola: erat tamen aliud malum si semper haberent Ifraelitæ gentes contra repugnantes. s. quia per hoc distraherentur a cultu Dei: nam impedirentur aliquę ceremoniæ cultus, vel festiuitates instante bello: sic fuit quando rex Assyriorum infestabat terram Israel: nam tunc non poterant celebrare festiuitates suas Ifraelitæ: pereuntibus autem Assyrijs per Babylonios Deus nunciauit lætitiā: & quod iam possint celebrari festiuitates, vt patet Naum. 1. f. Ecce super montes pedes euangelizantis pacem, celebra Iuda festiuitates tuas, & redde vota tua; quia non adiciet vltra, vt transeat in te Belial: vniversus enim interiit. Deus et. posuerat pro causa exemptionis a lege ipsam exercitacionem belli. s. quod tempore, quo durarent bella, nō essent obligati Ifraelitæ ad faciendum ceremonias legis, vt patet Deuter. 12. f. Non facietis ibi que nos hodie facimus singuli, quod sibi rectum videtur, nec, n. vsq; ad præsens tempus venistis ad requiem, & possessionem quam dñs daturus est vobis. s. quod ex eo, qd nondum habebant quietem, poterant facere quodcūque vellent: & quando illam haberent obligarentur ad obseruandum legem. Hoc etiam significat litera sequens ibidem, scilicet, transibitis Iordanem, & habitabitis in terra, quam dominus daturus est vobis, vt requiescatis a cunctis hostibus per circuitum, & absque vilo timore habitetis in loco, quem elegerit dominus, illuc omnia, quæ præcipio conferetis holocausta, & hostias: quasi dicat, quia non obligabatur ad holocausta, & hostias, & cetera ceremonialia quousque quiescerent a cunctis gentibus per circuitum, & sic exercitatio bellorum tollebat obligationem legis pro tempore, ideo non erat simpliciter vtile, quod daret aliquam gentem infestam Iudæis ad solam informationem bellicam. Cum autem obijcitur de Romanis, qd vtilius fuisset non deleri Carthaginem. Respondendum qd non accidebant Romanis ex pugna cum Carthaginensibus damna, quæ eueniebant Iudæis

Responsio ad secundam.

Enumeratio gentium in terra Chanaan relictarum.

Sido quid sit.

Libanus quid sit.

Petrus fedit annis septem in Antiochia que dicebatur Reblata, & Emath.

per bella, ideo in Romanis erat simpliciter vtile, in Iudæis autem erat nocium. *Quinque satrapas Philistinorum.* Hic enumerantur gentes relicte in terra Chanaan, & primi sunt Philistini, quia isti erant magnus populus, & vocatur quinque satrapæ, id est, quinque principes, scilicet. Reliquit Deus terram quinque principum Philistinorum. Isti erant reges, vt patet Iosue decimotertio, vbi dicitur quod terra Philistinorum diuiditur per quinque regulos: satrapæ autē, vel duces vocantur vt communiter: sic patet 1. Re. 6. nominantur autem isti quinque satrapæ, a quinque ciuitatibus præcipuis, scilicet, metropolitibus Philistinorum, quæ sunt Gaza, Acaron, Geih, Acalon, Azotus, vt patet Iosue 13. & 1. Reg. 6. *Omnesq; Chanaanum.* id est, totam terram populi, qui vocatur Chanaanus: licet enim omnes populi terræ huius vocarentur largē Chanaanæ a terra Chanaan, in qua morabantur: tamen vnus eorum vocatur specialiter Chanaanus: & pro isto potest hic accipi, scilicet, totus populus dictus Chanaanus adhuc manebat, vel quasi totus. *Et Sidoniam.* id est, gentes pertinentes ad terram Sidoniorum: erat enim tunc Sidon ciuitas magna, & habens magnam potestatem: tota autem terra subiecta illi vocata est terra Sidoniorum: & ista est terra Phœnicie, quia Phœnix, & Cadmus de Thebis Aegyptiorum profecti terræ illi dominati sunt. *Atque Heuenim.* iste est alius de populis septem terræ Chanaan, & magna pars huius populi derelicta erat. *Qui habitabat in Libano.* Libanus est mons magnus in terra Chanaan ad latus aquilonare eius, in quo erant ligna præciosissima, scilicet cedri, & abietes, & aliorum generum: de quo ducta sunt omnia ligna, quæ necessaria fuerunt ad constructionem sanctuarij, vt patet 3. Reg. quinto, est autem Libanus in terra Sidoniorum, ideo Hiram, qui erat rex Tyri, & Sidonis præerat Libano, & ad eum misit Salomō, vt mitteret ei ligna de Libano, vt patet præallegato capitulo. In hoc monte habitabant multi populi, tam Sidonii, quā Heuæi. *De monte Baal Hermon.* id est, iste gentes extendebantur de monte, qui dicitur Baal Hermon, vsque ad terram Emath. Potest accipi Baal Hermon, tanquam nomen proprium vnus montis, & sunt duæ dictiones, & accipitur Baal pro valle, & est sensus, quod extenduntur istæ gentes de valle, quæ est apud montem Hermon vsque Emath: sed litera nostra accipit Baal Hermon, tanquam vnicum nomen, & propriū montis, & ponitur hic latitudo, scilicet, Baal Hermon est in latere meridiano, id est, versus illud, Emath autem est in ipso latere septentrionali: & inter hæc loca morantur multæ gentes. Non est tamen sensus, quod omnes gentes hic nominatæ sint inter Baal Hermon, & Emath, quia Philistini non sunt inter hæc duo loca: cum terra eorum incipiat in ipso latere meridiano terræ Chanaan apud turbidum fluiuium Aegypti, vt patet Iosue decimotertio: sed referenda est ista determinatio ad immediatam, scilicet quod Heuæi, & Sidonii, qui remanserunt, erant inter Baal Hermon, et Emath, alia autem gentes declinabant ad alias partes terræ Chanaan. *Vsq; ad introitum Emath.* id est, vsque ad principium terræ Emath. Est Emath quædam ciuitas in ipso latere aquilonari terræ Chanaan, vt patet Nume. 34. et vocatur alio nomine Reblata, & postea vocata est Antiochia, in qua beatus Petrus fedit annis septem, tanquam pontifex totius orbis, & inde in urbem Romam sedes apostolica translata est. Ista terra Emath erat nunc sine populo, quia nondum fuerat habitata, ideo non dicitur vsque Emath, sed vsque ad introitum Emath, scilicet, vsq; ad principium terræ illius. De hac dicit Iosephus quinto antiquitatum. Loca autem apud Amatheos, et Siphoniam. *Alph. Tost. super lib. Iudicum.*

donem, & Arathos, atq; Arithos tunc inculta erāt, id est, sine habitatione. et loquitur de tempore diuisionis terræ per sortes. vocantur autem Amathej, id est, populi habitantes apud Emath. *Dimisitque eos, vt in ipsis experiretur Israel.* id est, acciperet experientiam. Nō est intelligendum quod per præsentiam harum gentium in terra Chanaan Deus acciperet experientiam an Ifraelitæ colerent eum, vel non, quasi aliter nesciret: quia Deus omnia simul per seipsum cognoscit: nec accipit cognoscere ex rebus extrinsecis intātum, quod si per seipsum non cognosceret, impossibile esset quod partes extrinsecas doceretur, cum non sit ens possibile ad aliquod recipiendum. Sed est sensus quod manifestum esset ipsimet Ifraelitis, & alijs Gētib⁹, an veræ desiderarent Deum colere manentibus istis in terra. Nam si non manerent ibi Chanaanæ non esset locus tam opportunus experiendi sicut manentibus eis: & hoc propter maiorem opportunitatem colendi idola. Nam cum viderent Ifraelitæ Chanaanos colere idola, ipsi quoque inclinabantur ad colendum, & erat eis hoc quasi quadam tentatio: si autem non manerent Chanaanæ, non haberent inclinationem ad colendum, ideo facilius sibi esset colere Deum, & non pateret firmitas eorum ad Deum. *Ut vnum audirent.* id est, opere complerent, quia audire nihil prodest, nisi sublequatur obedire in minoribus, vel exaudire in maioribus. *Mandata domini, quæ præceperat patrib⁹ eorum.* scilicet legem, quia nihil noui oneris eis nunc imponebat. Etiam non loquebatur hic de tota lege, sed specialiter de ipso cultu Dei, scilicet, an colerent Deum verū, vel declinarent ad Deos alienos. Nam si Ifraelitæ declinarent ad Deos alienos, consummata præuaticio, & tota lex destruebatur, & si colerent Deum suum non declinantes ad idola, non poterat in reliquis esse magna præuaticio. *Per manum Moysi.* id est, per Moysen, scilicet, quod ipse tulit eam ad populum, & erat in medio inter Deum & populum in datione legis Deuterono. quinto, et populus petiuit quod loqueretur eis Moyses, & non Deus, ne morerentur, vt patet Exod. 20. Deuterono. 5. *An non.* id est, sic cognoscerentur quid facerent. Sciendum autem quod non erat ista causa sufficiens ad dimittendum Chanaanos in terra: nam si non peccauissent Ifraelitæ, non dimisisset Chanaanos in terra. Quod patet, quia tunc semper subsisteret ista causa, scilicet, vt Deus experiretur Ifraelem an sequerentur mandata eius, ideo semper reliquisset Deus Chanaanos infestos Ifraelitis: sed factum est. De quo supra dictum est. Sed est sensus quod causa principalis quare manserunt Chanaanæ in terra, fuit quia peccauerunt Ifraelitæ: & hoc fuit in poenam. Ex ista autem poena Deus produxit per sapientiam suam duo bona: primum quod isti essent ad hoc, quod exercitarentur Ifraelitæ ad bella, & non languesceret virtus. Secundum quod per Chanaanorum præsentiam cognosceretur an Ifraelitæ diligerent dominum, vel non. *Itaque filij Israel.* Hic ponitur secundum huius capituli. in quo describitur prima tribulatio Ifraelitarum, quæ fuit per regem Syria, & diuiditur in tres partes. Primò ponitur culpa: secundò poena inflictā ibi. *Dirisus dominus.* Tertio subleuans misericordia ibi. *Quisuscitauit eis.* Circa primum ponitur culpa, que fuit, quia Ifraelitæ duxerunt vxores de filiabus Chanaanorum, & per hoc conuersi sunt ad idola. *Itaque filij Israel habitauerunt in medio Chanaanæ.* scilicet, post mortem Iosue antequam haberent aliquem iudicem habitauerunt inter hos populos, & ex hoc per quandam communicationem habuerunt occasionem cadendi in malum. Accipitur hic Chanaanus specialiter pro vno populo de septem populis Chanaanorum.

Ex hac Ifraelitarum poena Deus duo bona per eius sapientia produxit.

Prima Ifraelitarum tribulatio.

Dirisus e. i. iudens. Ifraelitarū culpa.

Quod patet, quia nominantur hic specialiter omnes populi Chanaanorum præter Gergesum, qui raro nominari consuevit.

An manerent omnes septem populi Chanaanorum in terra tempore quo ceperunt iudices. Quest. VII.

QVAERET aliquis, quomodo Israelitæ potuerunt habitare inter hos populos: nam isti populi iam non erant, quia solum relictæ fuerant Chananeæ, Sidoniæ, & Heuæ: ut patet supra in littera. Aliquis respondebit, quod nomine Chananæi intelliguntur omnes isti populi: eo quod Chananæus est nomen generale ad omnes septem populos, in quibus omnes erant de terra Chanaan, & ibi, ut breuius diceret, nominauit Chananæum generaliter: hic autem expressit omnes sex populos. Sed dicendum quod non stat, quia quædo Chananæus ponitur generaliter pro omnibus septem populis, non condistinguitur contra alios populos, cum partes non ponant in numerum cum toto: ibi tamen dicitur, quod relictæ sunt quinque Satrapæ Philistinorum, & Heuæ, & Sidoniæ, & Chananæi: ergo non ponuntur Chananæi pro omnibus populis Chanaanorum, sed pro vno speciali populo. Item quia dicitur supra, omnem Chananæum: ergo si acciperetur largè, necesse esset, quod de terra Chanaan adhuc nullus populus vastatus esset ab Israelitis, eo quod dimittebatur totus populus Chanaanorum, sed magna pars erat expulsâ & occisâ: ergo non accipitur Chananæus pro omnibus populis, sed pro quodam populo. Aliquis respondebit aliter, scilicet, quod verum est quod de omnibus populis Chanaanorum, Heuæorum, Iebuseorum, Pherezæorum: &c. manebant adhuc aliqui, ita quod nullus de septem populis Chanaanorum totaliter perierat: scriptura tamen supra fuit breuiloqua, & solum tetigit de quibusdam populis, sicut sæpe multa sunt, quæ in scriptura enarrantur incompletè, vel penitus subtercentur. Sed dicendum, quod non stat, quia cum maxima pars terræ Chanaan subiecta fuisset Israelitis, & mansisset aliqua, cum qua deberent dimicare, voluit scriptura completè enarrare; alioquin non oportuisset, quod enarrasset quosdam populos specialiter, sicut enarravit, & subtercisset alios, sed quod diceret generaliter mansisse quasdam gentes de populis Chanaanorum. Item fortius patet hoc, quia iterum posuit scriptura omnes has gentes, quæ relictæ fuerunt de Chananæis, & tamen non fuerunt positæ plures quam ponantur supra, ut patet Iosue decimotertio, ubi ponuntur Philistini quinque, reguli, & Heuæ, & Sidoniæ habitantes in Libano, & inter Baalgad de monte Hermon vsque quo ingrediaris Emath: & sic in sententia nihil ibi est magis, ideo non subtercentur hic aliqui, quia tunc si hic subtercerentur, non contingeret alibi subterceri, & tamen ponuntur isti soli populi Iosue decimotertio, ut non cogeret nominare nomina populorum, quia istud magis est expressiuum, cum per hoc cognoscatur an magna pars Chanaanorum relictæ foret, vel pauca, quod non fieret exprimendo nomina. Et duxerunt vxores filias eorum. Dupliciter peccabant in hoc Iudei. Primò quia iniebant fœdus de pace cum Chananeis: nam non acciperent filias eorum, & è contrariò, nisi pax esset. Deus tñ veterat pacem inter Israelitas & Chananeos, dicens quod sub nullo federe conuenirent cum eis, sed occideret omnes in ore gladij, ut patet Deute. 20. c. Secundò peccabant contrahendo coniugia, quia Deus hoc veterat Deute. 7. & Exod. 34. Ipsiq; filias suas eorum filijs tradiderunt. Istud adhuc est maius dedecus, quam quod Israelitæ acciperent filias Chanaanorum in vxores. Primò quia cum

patet, quia Deus dimisit gentes istas viuente Iosue cum proposito non delendi eas, ut patet precedenti c. quædo angelus domini increpuit Israelitas, & ait: Cur hoc fecistis? quamobrem nolui delere eos a facie vestra, ut habeatis hostes & dij eorum sint vobis in ruinam. Erat autem tunc præsens Iosue, ut patet ibidem, & tamen immediatè in principio. cap. istius nominantur gentes, quas Deus dimittebat: ergo solè hęc erant, quas angelus dixit dimittendas fore, ut exercerentur cum eis Israelitæ. Quod autem dicitur hic. s. quod Israelitæ habitauerunt in medio Chananeæ, & Hethæ, Amorrhæi, Pherezæi: &c. necessariò fuit post, eo quod fuit post mortem Iosue. s. quædo rex Syriæ oppressit Israel, & factus est Othoniel iudex: ergo post dimissionem gentium adhuc manebant omnes isti populi. Item patet hoc efficacius, quia pauco tempore post introitum in terram Chanaan ante dimissionem sortium dixit Deus ad Iosue, quod diuideret totam terram sorte, & enarravit ei gentes, quæ nondum subiecte erant Israelitis, & solum nominatè fuerunt ille, quæ dicuntur supra derelictæ, ut patet Iosue 13. ergo videtur quod non fuit hic aliqua mutatio ordinis, sed illa dimissio gentium fuit magno tempore ante hoc quod dicitur hic. Item patet hoc quia non solum nunc erant relictæ plures populi Chanaanorum, quam nominantur supra, sed etiam tempore Salomonis, ut patet 2. Paral. 8. scilicet: Omnem populum, qui derelictus fuerat de Hethæis, & Amorrhæis, & Pherezæis, & Heuæis, & Iebuseis, qui non erant de filiis Israel de filiis eorum, & de posteris quos non interfecerant filij Israel, subiungit Salomon in tributarios: ergo tempore Salomonis supererant isti populi, & tamen non ponuntur hic inter gentes, quæ dicuntur derelictæ. Respondendum igitur, quod gentes derelictæ ad experimentum filiorum Israel fuerunt de omnibus septem populis Chanaanorum, scilicet, quod non erat aliquis de illis septem, de quo non superesset aliqui. Dicendum etiam quod omnes isti septem populi, siue partes istorum septem populorum relictæ nominantur supra in littera, & Iosue decimotertio, hoc quidem non quantum ad nomen, sed quantum ad partem terræ, in qua habitabant: velut si diceretur, manserunt omnes gentes, quæ habitabant inter talem, & talem locum. Declaratur autem hoc magis: nam hic nominantur duo populi specialiter, scilicet Chananeæ, & Heuæ: deinde ponuntur Philistini, qui necessariò sint distincti ab alijs, eruntque de Pherezæis, vel Iebuseis, Amorrhæis, Hethæis, vel Gergesæis, aut fortè de omnibus his: nam Philistini erant multi, scilicet, diuisi in quinque reges: ideo de multis generibus poterant esse inter eos. Nominauit etiam Sidonios, qui sunt magni populi, cum dixerit, omnem Sidonium: & isti non computantur inter Chananeos, vel Heuæos: ideo necesse est quod essent de aliquo aliorum quinque populorum, vel fortè de omnibus simul. Et ob hoc fuit scriptura cauta, quod nominauit loca habitationum, ut non cogeret nominare nomina populorum, quia istud magis est expressiuum, cum per hoc cognoscatur an magna pars Chanaanorum relictæ foret, vel pauca, quod non fieret exprimendo nomina. Et duxerunt vxores filias eorum. Dupliciter peccabant in hoc Iudei. Primò quia iniebant fœdus de pace cum Chananeis: nam non acciperent filias eorum, & è contrariò, nisi pax esset. Deus tñ veterat pacem inter Israelitas & Chananeos, dicens quod sub nullo federe conuenirent cum eis, sed occideret omnes in ore gladij, ut patet Deute. 20. c. Secundò peccabant contrahendo coniugia, quia Deus hoc veterat Deute. 7. & Exod. 34. Ipsiq; filias suas eorum filijs tradiderunt. Istud adhuc est maius dedecus, quam quod Israelitæ acciperent filias Chanaanorum in vxores. Primò quia cum

Doct. respond. ad quæsitum.

cum vir sit maior vxore, Chananæi accipientes filias Iudæorum in vxores, cogere eas ad idolatriam, & dato quod mulier vellet resistere, cum maneret extra terram suam, & non haberet aliquos eruditores in vera fide, nec sanctuarium, ad quod aliquando iret, ut confirmaretur in amore cultus diuini, nequaquam potuisset. Vir autem accipiens filiam Chananæi, in vxorem non poterat violentare eam ad cultum idolorum. Etiam non transit in terram alienam, sed manet in sua, ubi habet templum domini, & eruditores in fide. Quinimmo Iudæus accipiens Chananeam in vxorem poterat eam conuere ad ritum Iudaicū, & saluare ritum. Secundo quia cum filij sint de familia patris, & sint sub potestate eius, quædo aliqua mulier Hebræa tradita Chananeæ filios procreasset, patet quod illi essent Chananæi: & sic genus Iudæorum necessariò conuerteretur ad ritum Chanaanorum, & efficeretur Chananeum. In viro secus erat, quia Iudæus accipiens Chananeam vxorem faceret omnes filios suos Iudæos, & sequentes ritum iudaicum. Tertio quia dehonestabatur genus Iudæorum: nam cum ipsi acciperent vxores de Chananeis subieciatur genus Chananæum Iudæis cum mulier sit subdita viro: si autem acciperent Chananæi filias Iudæorum, esset genus Iudæorum subiectum Chananeis, in quo erat dedecus.

Quare Deus non permittebat Israelitis accipere vxores de filiabus Chanaan. Questio. VII.

QVAERET aliquis, quare Deus non permittebat, quod Israelitæ acciperent vxores de filiabus Chanaan: nam quod filia Iudæorum traderetur in vxores Chananeis erat nimis inconueniens propter predicta, quod tamen filie Chananeorum essent vxores Iudæorum, non erat aliquid de illis inconuenientibus, imò poterat sequi ex hoc duplex bonum. Primum erat, quia mulier illa Chananeæ conuerteretur ad ritum Iudaicum compellente viro & saluaretur. Secundum erat, quia filij illius mulieris, qui alij futuri erant Chananæi si acciperet vxorem Chananeam, nunc essent Iudæi, & in cultu Dei. Respondendum, quod aliqua utilitas sequi poterat. Tamen Deus magis voluit vitare in Iudæis damnum, quod sequi poterat accipiendo vxores Chananeas, quam desiderauerit bonum; quod in dubio inde poterat promanire: poterant autem Israelitæ conuerti ad idolatriam accipiendo vxores de Chananeis propter amorem mulierum, ideo omnino vitare talem contractum, ut patet Exod. 34. cap. 1. Næ vxorem ducas de filiabus eorum filijs tuis, ne postquam ipse fuerint fornicatæ fornicari doceant filios tuos in Deos suos. Causa autè potissima huius vitæ, quia Deus putauit verisimilius esse quod Hebræi ducerentur ad idolatriam propter vxores, quam quod conuerterentur vxores Chananeæ ad dominum propter viros: imò Deus sciebat hoc, ideo non permisit villo modo talem contractum. Patet hoc in Salomone, qui erat sapientissimus virorum; & tamen vxores inclinauerunt cor eius, ut sequeretur idolatriam, & fabricauit templum ad idola vxorum suarum, & coluit ea, ut patet 3. Reg. 11. potius ergo falli poterat quilibet alius minus sapiens, ideo nulli Iudæo fuit concessum quod acciperet vxorẽ de Philistinis, vel alijs Chananeis. Secunda causa ad hoc fuit pro filijs Israelitarum, ut ait Arist. 1. Politic. vlt. c. in fine; Dimidiū liberorum est mater. Id hoc quod filij sint boni, vel mali: vni mediætas huius. in maior pars facultatis, vel opportunitatis ad bonum filij. Causa huius est, quia potissima doctrina virorum est in ea, quæ accipiunt in tenera etate: nã signa ad recte

Alph. Tost. super lib. Iudicum.

agendū a pueritia instruat, facile sibi postea est tenere semper rectā consuetudinē: si autē instruat in malo, cum nimia difficultate postea ad bonum retrahet, quia mores paruulorum valde insignunt, & tunc erit quod dicit Terentius: Si pot mutare Aethiops pellē suā, & pardus varietates suas, & vos poteritis bene facere, cum didiceritis malum. Ita tenera etate. Ob hoc autem Arist. Ethic. li. 2. sequens doctrinā Platonis: Non modicum profert statura iuuenē. i. ex infantili etate sic, vel sic affluet. Sic Aug. 1. De ciuitate Dei. c. 3. l. quod ob hoc Romani faciebant, ut paruuli sui in Virgilio mox erudirentur, ut tãquã maximus poetarū teneris ebibitus annis non posset faciliter aboleri: paruuli tñ in parua etate, quæ sic, vel sic erudiri debent, conuertantur apud matrem: ergo mater est plus quàm dimidium liberorū: cum igitur filij Hebræorum nutrentur apud matres Chananeas, instruerentur ab eis in ritum Chananeorū, ideo esset difficile istos postea bene agere. Causa tertia fuit, quia Deus habebat exosum totum genus Chananeorum pro infandissima peccata, ideo volebat delere illud funditè: tam in viris quàm in feminis paruulis: unde nõ debebat aliqua dari in vxorem Hebræo viro, ne postea delenda foret: sicut. n. in peccato Sodomorum femine directè non peccabant, Deus tñ propter iniquitatem magnā illorum voluit funditus delere genus illorum, ideo tã viros quàm foeminas & paruulos cremauit: ita in peccatis Chananeorum cum tanta essent, voluit Deus perdere tam viros quàm feminas. De magnitudine peccatorū Chananeorum patet Sapi. 12. c. Illos. n. antiquos in habitatores terræ sanctę tuę quos exhoruisti, quoniam odibilia tibi opera faciebant per medicamina, & sacrificia iniusta, & filiorum suorum necatores sine misericordia, & comestores viscerum hominum, & deuoratores sanguinis, & auctores parentis animi in auxilium perdere voluisti, & hoc fuit, quia Chananeæ nullo modo corrigibiles erant: sic patet eodem. ca. non ignorans quoniam in qua natio est illorum, & naturalis malitia illorum, & quoniam non poterat permittari cogitatio cordis illorum in perpetuum: femina. n. erat maledicta a principio, nec timens aliquem. non ergo permisit Deus Israelitas accipere vxores de filiabus Chananeorum. Seruauerunt dijs eorum. Omnibus dijs terræ Chanaanorum exhibendo illis sacrificia, & tenendo reliquias ceremonias illorum relicto cultu Dei sui. Peccauerunt, multi in conspectu domini. Declinando ad idola, & preuaricando toto tam legem. Et obliuisti sunt Dei sui. Non obliuisti sunt habere Deum, sciētes quod patres eorū aliquem Deum coluissent, quem ipsi non colebant, sed obliuisti sunt beneficiorum eius. s. quod non impenderunt ei honorem vllū tanquàm nunquam eis beneficisset. Seruientes Baalim & Ashtaroth. declinauerunt ad colendum istos dños Deos, quia isti erant precipui in terra Chanaan, ut declaratum est precedenti c. in Hebræo h. Baalim, & Ashtaroth. Et est in Hebræo Aseroth pluralis numeri, & significat lucos: nam mater est singulare, & significat arbores, vel magis vnã arborem plantatam: Aseroth plurali significat multas arbores: sic patet Deu. 16. cum littera nra dicit, non plantabis lucum: in Hebræo h. Non plantabis Aseroth: cuius plurale est Aseroth. Fiebant autem altaria apud arbores pro sacrificia Priapi. s. quod post sacrificia possent vacare libidini inter arbores, & ob hoc dicunt Hebræi quod per Aseroth siue lucos intelligunt hic Priapus, & Adonis. Nam vtrique fiebant sacrificia pertinentia ad libidinem. De Priapo quod coleretur cum turpitudine, patet 3. Re. 15. s. quod in specu subterraneo colebatur, & vocabatur simulachrum turpitudinis. De Adonide patet, quia ille erat amafius Veneris, ut narrat Ouidius decimo Metamorphos. & huic exhibebant antiquissimum luctum mulieres, et sacrificia quædam, ut patet Ezech. 8. scilicet. Vidi mulieres plangentes

Ad quid apud arbores faciebant altaria apud Chananeos.

D 4 tes

tes Adonidem, & quia isti duo dii pertinebant ad libidinem, fiebant eis altaria inter arbores, siue Aferoth. Hieronymus autem trāstulit Astaroth, eo quod Aferoth non erat nomen idoli, sed arboris. Litera tamen hic videtur intelligenda de dijs, cum dicat, quod seruierunt Baalim, & Astaroth. Est autem leuis mutatio de Aferoth ad Astaroth: non tamen habetur hic in Hebreo sicut in alijs locis, vbi litera nostra ponit Astaroth, vt patet primo Reg. 7. vbi dicitur Baalim, & Saroth. Et primo Reg. vltimo. sponserunt arma eius in templo Astaroth, & vtrouique in Hebreo ponitur Astaroth, sicut in litera nostra. *Tratusq; contra Israel dominus.* Hic ponitur secundum huius primæ partis. s. pena inflicta. Et dicitur iratus dominus indignatus. sed puniendum, ex quo nos arguimus iram eius quamquam non sit. *Tradidit eos in manus Chusan Rasathaim.* amouit protectionem suam ab Hebræis, & inuitauit regem istum, vt pugnaret cōtra eos: ideo faciliter capti sunt ad seruendum ei. Est autem Chusan Rasathaim vnū nomen istius regis, & forte est compositum ex pluribus ex aliqua causa. *Regis Mesopotamie.* Ista est ciuitas inter duo flumina, & est apud Euphratem in Syria. In hac ciuitate habitabat Nachor, & Aram, & Abraham cum patre suo Thare post exitum de terra Chedorum: & mortuo Thare exiit inde Abraham, & venit in terram Chanaan iubente Deo, vt patet Gen. 11. & 12. c. In hac etiam habitauit Iacob pascens oues Laban, & accepit vxores: Gen. 28. & 29. c. In Hebreo habetur hic. *Regis Aran Naharain.* quod interpretatur Aran fluuiorum: nam Aran est nomen proprium vrbis: Naharain significat flumina, quia Nahar singulare significat vnum fluuium: & hoc est quia ista ciuitas est inter duo flumina. Vocatur hic Mesopotamia, quod idē est, quia Mesopotamia est nomen Grecum, & dicitur a Melo, quod est mediū, & potamos, quod est fluuius, quasi in medio fluuiorum. Vocatur autem in litera nostra locus iste aliquādo Aran, & aliquādo Mesopotamia. De primo patet Genes. 1. & 12. de secundo patet Gen. 28. & ratio diuersitatis est, quia in Hebreo aliquando ponitur Aran, & aliquādo Aran Naharain. Quando ponitur Aran etiam litera nostra ponit Aran: cū verò ponitur Aran Naharain litera nostra ponit Mesopotamiam, quod significantius est quam Aran Naharain. *Seruieruntq; ei octo annis.* scilicet, fuerunt sub potestate eius isto tempore, quia peccauerunt.

Quomodo tanto tempore manebant Israelitæ sub seruitute regis Syria. Quest. IX.

QVAERET aliquis quomodo tanto tempore manebant Israelitæ sub seruitute regis Syria: nam quando inuocabant dominum exaudiebat eos, & dabat eis Saluatorem, vt patet infra. In tanto ergo tempore quid fecerunt? Responderi potest dupliciter: vno modo quod Israelitæ non clamauerunt ad dominum in his octo annis vsque ad finem eorū, vel quasi: ideo prius non fuerunt liberati. Et hoc poterit esse verisimile, quia cū Iudæi recessissent a cultu Dei, forte non putabant malum istud euenire eis propter desertionem cultus diuini, sed ex alijs causis: ideo tolerabant amaritudinem suam. Postea autem, vexatione dante eis intellectum, cognouerunt quod euenerant mala hæc quia dereliquerant dominum, ideo clamauerunt ad ipsum. Aliter potest responderi, quod Israelitæ cito postquā traditi sunt in manus regis Mesopotamie clamauerunt ad dominum, tamen non exauditi sunt vsque ad annum octauum, & istud est verisimilius. Ratio huius est, quia Israelitæ peccauerant recedendo a Deo, & putabant se quasi nihil age-

re, ideo Deus voluit, quod sustinerent pro hoc conuenientem penam, scilicet captiuitatem octo annorum. Vnde quanquam Hebræi clamarent non exaudiebantur, vt scirent quod Deus vellet punire eos pro delictis. Sic factum est tempore Eglon regis Moab. Nam seruierunt ei Israelitæ decem octo annis, vt patet infra in litera: non tamen est verisimile, quod in octo annis non clamauerint. Deus tamen non exaudiebat eos in toto illo tēpore, & quia nunc magis peccauerunt quam prima vice, magis punirentur quamquam clamarent. *Qui suscitauit eis Saluatorem.* Hic ponitur tertium huius primæ partis, scilicet, subleuās misericordia: nam Deus licet puniat, miseretur nisi homo efficiatur incorrigibilis. Et dicitur quod Deus suscitauit Saluatorem, scilicet, quia ipse dedit illum immittendo ei spiritum fortitudinis, & prudētia: & dando desiderium, vt pugnaret cōtra hostes Israel. quod patet quia dicitur infra, fuitque in eo spiritus domini, & iudicauit Israel. Et vocatur iste Saluator, quia saluabat, id est, liberabat Israelitas de manu hostium. *Et liberauit eos.* pugnando contra Chusan Rasathaim. An verò alia bella egerit non habetur. *Othoniel videlicet filium Cenez.* Aliqui putant Cenez esse nomen mulieris matris Othonielis. Sed non est verisimile, quia scriptura parum curat in describendis genealogijs nominare matrem sed patrem. Item quia filii recipiunt nomen cognationis a patre, cū dicantur esse de familia patris, et progenie. Caleb tamen frater Othonielis vocatur Cenezzeus a Cenez: ideo verisimilius est quod sit nomen patris. *Frater Caleb minorem.* id est, erat minor quam Caleb, vel inter omnes fratres Caleb nullus erat minor quam Othoniel.

Quomodo Othoniel potuit esse primus iudex Israel. Questio X.

QVAERET alijs quomodo Othoniel potuit esse primus iudex Israel, quia præcedenti c. dicitur quod mortuus est Iosue omnisque illa generatio congregata est ad patres suos, & surrexerunt alij, qui non nouerant dominum: et tunc peccauit Israel, et introducti sunt iudices. Othoniel tamen fuit de illa generatione seniorum, quæ dicitur congregata ad patres suos: ergo ipse non potuit esse iudex primus. Hoc patet quia generatio illa vocatur generatio coætaneorum Iosue: Othoniel tamen fuit de istis, quia Caleb erat de coætaneis Iosue, et pertinēs ad generationem illam, sed Othoniel erat frater Caleb: ergo erat ille de generatione illius temporis, & consequenter fuit iudex. Respondendum quod Othoniel fuit primus iudex sicut litera testatur hic, et cum dicitur quod omnis illa generatio congregata est ad patres suos, antequam peccarent Israelitæ, et insurgerent iudices. Dicendum quod Othoniel nō fuit de generatione illa: nam de generatione illa vocantur illi, qui erant coætanei Iosue, et egressi sunt de Aegypto. Quod patet quia dicitur, quod isti seniores viderant omnia opera domini, quæ fecerat cum Israel præcedenti capit. scilicet tam in Aegypto, quam in deserto: et sic fuerunt Iosue et Caleb, et multi alij, qui quando egressi sunt de Aegypto erāt sexdecim, vel septemdecim annorum, & viderant atque considerauerant mirabilia Dei. Othoniel autem non exiit de Aegypto, sed natus est in deserto: et non viderat omnia mirabilia Dei, sed pauciora, ideo non est de generatione illa. Et non obstat quod sit Caleb frater, quia vocatur frater minor eius, scilicet, quod erat valde minor, & semper vocatur minor, vt patet Iosue 15. et supra primo, quasi esset valde minor: et sic nō pertinebat ad coætaneos Caleb, et Iosue, qui dicuntur esse illa generatio seniorū, ideo viuente Otho-

Subleuās misericordia.

Improbatio opinio nis quorū dam. Prima. Secunda.

Othoniel natus est in deserto.

Pena inflicta Israelitis.

Situs Mesopotamie.

Mesopotamia vnde dicitur.

Omnis qualitas a Deo in anima nostra immittitur a dicitur potest spiritus.

Othoniele mortuus est Iosue, & Caleb, & omnes, qui Axiuerant de Aegypto, & peccauerunt Israelitæ, fuitque ipse assumptus in iudicem. *Fuitque in eo spiritus domini.* In hoc apparet quod essent isti iudices suscitati a Deo, quia veniebat super eos spiritus domini, & hoc dicitur quasi de omnibus iudicibus, siue essent a Deo vocati, siue electi a populo. Vocatur autem spiritus domini fortitudo, & prudētia, & impetus ad bellum. Est autem modus loquendi scripturæ, quod quæcumque qualitas missa a Deo in animam nostram dicitur spiritus, eo quod sicut spiritus dicit aliqd habens motum, ita quodcumque a Deo causatum in anima nostra mouet nos. *Et iudicauit Israel.* id est, vindicauit de manibus hostium, vel iudicauit, id est, rexit, scilicet quod dabat eis præcepta circa opera belli. *Egressusque est ad pugnam.* Istud bellum motum fuit ex parte Chusan Rasathaim. Nam prius dominabatur Israelitis, & recipiebat ab eis tributa, quæ volebat. Cum autem incidit spiritus domini in Othonielem, noluit quod soluerentur tributa, & tunc Chusan mouit bellum ad quod egressus est Othoniel. *Et tradidit dominus in manus eius Chusan Rasathaim regem Syria.* scilicet, fecit eum victorē in bello contra Chusan.

Quomodo tradidit Deus Chusan in manus Othonielis. Questio XI.

QVAERET aliquis quis modus fuit, quo Deus traderet Chusan in manus Othonielis. Responderi potest quod forte sicut cum Israelitæ peccabant contra dominum Deus incutiebat eis timorem magnum, ita vt nullo modo resistere possent, vel auderent hostibus, vt patet Leui. 26. & Deute. 28. ita cum nunc conuersi fuissent ad Deum, Deus incussit timorem hostibus eorum, ita vt nequaquam auderent expectare Israelitas. Sic enim fuit generaliter in omnibus bellis Chanæorum: nam Deus incutiebat timorem Chanæis, & terga vertebant, vt patet Exod. 23. *Timorem meum mittam in præcursum tuum, & occidam omnem populum, ad quem ingrederis, cum eorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam.* Aliter esse poterat quod Deus mitteret aliquas aues, vel bestias, quæ adiuuarent in bello Israelitas, vel saltem impedirent Syros. Sic fuit in bello contra Chanæos: nam misit Deus vespas, quæ sunt parua animalia habentia aculeos venenatos, & pcutiendo Chanæos in faciem impediabant a bello, & occidebant quosdam. Sic patet Exod. 23. & Deuter. 7. scilicet. *Insperabrones mittere dominus Deus tuus in eos, donec deleat omnes atque disperdat qui te fugerint & latere potuerint.* De hoc etiam dicitur Sapient. 12. sed & his tanquam hominibus pepercisti, & misisti antecessores exercitus tui vespas, vt illos paulatim exterminarent. Aliter potuit hoc fieri. scilicet, vt Deus de celo daret auxilium, vt mittendo lapides gradinis: sicut quando pugnavit Iosue contra quinque reges: & in descensu Bethoron misit Deus lapides gradinis vsque ad Azecha: & plures fuerunt pereuntes lapidibus, quos Iosue occiderat, vt patet Iosue 10. ca. Vel poterat alio modo mitti auxilium de celo; sicut dicitur de pugna Barac contra Sisaram. *Stelle manentes in ordine suo contra Sisaram pugnaverunt: & de celo contra eum dimicatum est, vt patet infra quinto c.* Multi alij modi esse poterāt, quibus Deus traderet regem Syria in manus Othonielis: de quibus magis declarabitur primo Reg. 23. ca. *Et oppressit eum.* id est, occidit illum, vel humiliavit, & compulit in fugam. Iste Chusan a principio dominatus fuerat Israelitarum per bellum, vt ait Iosephus quinto antiquitatum, scilicet, Castra quidem agente contra eos Cusarcho rege Assyriorū

multi pugnantibus perierunt, & oppressi fortiter capti sunt: quidam se illi propter timorem sponte tradiderunt: postea verò agente Othoniele ab Israelitis superatus est. *Quienitque terra quadraginta annis.* id est, fuit in pace post superationem Chusan, cum postea non oppreserit Israelitas.

Quomodo isti quadraginta anni sint computandi & a quo tempore inchoandi. Questio XII.

QVAERET aliquis de istis quadraginta annis quomodo computati sunt, & a quo tempore inchoandi. Aliqui putabunt quod incipere debent a tempore victoriæ habitæ de Chusan. Quod patet quia dicitur: *Quienit terra.* & tamen terra non quiescit quousque cessent bella. Sed hoc non stat, quia tunc necesse est, quod octo anni quibus fuit terra sub potestate Chusan distinguantur, & ponantur in numerum contra istos: sed hoc modo colligentur multi anni in tempore iudicium; quia etiam 18. anni qui habentur infra in litera condistinguentur contra quadraginta annis, quibus quiescit terra: & viginti anni sub rege Afor condistinguentur cōtra quadraginta annis, quibus quiescit terra, de quibus infra quinto, & sequenti cap. si tamen sic computantur erunt valde plures anni, quam ponantur 3. Reg. 6. vbi ponuntur 480. anni ab exitu de Aegypto vsque ad principium fabricationis templi Salomonis: nam plures quam 600. colligentur. quod tamen scriptura sacra solum asserit fuisse totos annos, necesse est vt nos taliter computemus omnia tempora intermedia, quod solum contineant istos annos. Ob hoc autem considerandum, quod quandoque ponuntur aliquot anni, quibus Israelitæ oppressi sunt ab aliquibus hostibus, illi nō sunt per se computandi, sed computantur sub annis, quibus terra dicitur quiescisse: vel quibus dicitur præfuisse aliquis iudex, & hoc modo reducentur omnia ad concordiam. Modus autem colligendi istos annos erit incipiendo ab exitu de Aegypto, & sunt quadraginta anni vsque introitum in terram Chanaan. Deinde successit Iosue in principatu, cuius tempora non computantur, nec tempora seniorum, qui vixerunt post eum, sed solum computantur quadraginta anni, quibus quiescit terra iudicæ Othoniele: & sub istis computare debemus tempus, quo præfuit Iosue, & fuerunt vigintifex anni, vt ait Iosephus quinto antiquitatum, & manent quatuordecim computandi. Sunt etiam anni octo quibus Chusan Rasathaim oppressit Israel, & manent sex. Ex quo concluditur quod longum tempus, quo dicuntur vixisse seniores post Iosue, quando non peccauerunt Israelitæ ad plus fuit sex annorum: alioquin dicemus male numerasse sacram scripturam. Deinde fuit secundus iudex Aod, sub quo computantur 80. anni, vt patet infra in litera, non quod omnibus his annis ipse præfuerit, sed quia totum tempus quod fuit a morte Othonielis vsque ad principatum Aod finitū fuit annorum octuaginta, & in hoc includitur tempus illud, quod fuit sine iudice. Nam mortuo Othoniele non fuit illico constitutus in iudicem Aod: sed mansit terra sic quousque Israelitæ oppressi ab hostibus egerunt duce. computatur etiam sub hoc anni decem & octo, quibus oppressi sunt Israelitæ a rege Moab infra in litera. Tertius iudex fuit Sangar, sub quo nullum tempus computatur, vt patet infra in litera. Quartus iudex fuit Barac: & simul cum illo Debora prophetes sequen. cap. & sub his dicitur quiescisse terra quadraginta annis, non quod principatus istorum durauerit quadraginta annis, sed quia de his subtrahi debet tempus, quo iudicauit Sangar quod non computatur: tempus quoque viginti annorum quibus

Anni quibus iudices Israelitarum regnarunt.

bus Tabin oppressit Israelitas sequen. c. & totum tempus, quod fuit sine iudice inter Sangar & Barac: & inter Aod, & Sangar. Quintus iudex fuit Gedeon sub quo computantur quadraginta anni, infra octavo ca. sed non praefuit ipse his quadraginta annis, sed computari debet in his tempus, quod fuit sine iudice: & septē anni, quibus oppressi sunt a Madianitis, infra sexto ca. Sextus iudex fuit Abimelech per violentiam, & intrusionem, qui tribus annis solum praefuit, vt patet infra 9. ca. Septimus iudex fuit Thola, sub quo computatur anni 23, sed etiam sub hoc computandum est tempus, quod fuit inter eum & Abimelech. De hoc infra decimo. Octauus iudex fuit Iayr, sub quo computantur anni 22. & subintelligendum est tempus inter ipsum, & Thola. Nonus iudex fuit Iepte, qui iudicauit sex annis, vt patet infra duodecimo: ante hunc autē ponunt anni decem & octo sine iudice, quibus Philisthini, & aliae gentes oppresserunt Israelitas. Et isti 18. anni possunt colligi sub annis Iepte, qui sunt sex solum, ideo ponuntur per se sicut anni ipsorum iudicum. Et hoc quia ratio numeri hoc expetit. Nam si isti 18. non ponantur distincti contra alios annos, non complebitur æqualiter numerus annorum 480. qui habetur. 3. Re. 6. Decimus iudex fuit Abesam, sub quo sunt septē anni, infra duodecimo. Vndecimus iudex fuit Chialon, sub quo computatur decem anni, infra duodecimo. Duodecimus iudex fuit Abdon, sub quo computantur anni octo. vt patet infra duodecimo. Tertiusdecimus iudex fuit Samson, sub quo computantur anni viginti infra sextodecimo. Inter Abdon autē, & Samsonem ponuntur anni quadraginta, quibus Philisthini afflixerunt Israelitas, vt patet infra tertiodecimo. Et si isti p se computentur, superexcrecet summa annorum positorum. 3. Re. 6. si autem velimus ponere eos sub annis Samsonis, est impossibile, quia sunt pauciores. Sed potest dici q illi quadraginta anni ponuntur sub temporibus Abesam Chialon, & Abdon, & Samson, qui simul sumpti sunt anni quadragintaquinque. Vel possumus ponere illos annos sub tempore Samsonis, & partim sub temporibus Heli sacerdotis, qui fuit iudex post Samsonem. Nam sub tempore vtriusque premebantur Israelitæ a Philistinijs. Quartusdecimus iudex fuit Heli summus sacerdos, sub quo computantur quadraginta anni, vt patet 1. Reg. 4. & computantur sub hoc tempora, quae fuerunt inter media inter eum, & Samsonē. Quintusdecimus iudex & vltimus fuit Samuel, cuius tempora non ponuntur determinata, quanquam colliguntur fuisse viginti anni primo Re. 7. computantur autem simul tempora Samuelis, & Saulis regis primi, & faciunt annos quadraginta, quos scriptura, computat sub Saulē, vt patet Act. 13. c. huic successit secūdus rex. s. Dauid. cuius regnum fuit quadraginta annorum, vt patet 3. Re. 2. c. cui successit Salomon, in cuius anno quarto, in principio fundatum est templū domini, vt patet. 3. Re. 6. ideo de tempore huius computabantur solum tres anni: & sic proniet totalis summa annorum 480. aquata, quae habetur allegato cap. Et mortuus est Othoniel. In morte sua consummati sunt anni quadraginta, qui nominantur hic, licet non inceperunt sub principatu suo, vt declaratum est. Filius Cenez. Est Cenez pater eius, vt dictum fuit. Aliqui volūt quod vocatur Othoniel Cenezus a loco: & eodem modo Caleb, sed error eorum apparet hic, cum vocetur filius Cenez.

Addiderunt autem filij Israel facere malum in conspectu Domini: qui confortauit aduersum eos Eglon regem Moab: quia fe-

Infra eo. & supra eodem.

cerunt malum in conspectu eius. Et copulauit ei filios Amon, & Amelec: abijtque & percussit Israel, atque possedit urbem palmarum. Seruieruntque filij Israel Eglon regi Moab decem & octo annis: & postea clamauerunt ad Dominum: Qui suscitauit eis Saluatorem vocabulo Aod filium Gera filij Iemini, qui vtraque manu pro dextra utebatur. Miseruntque filij Israel per illum munera Eglon regi Moab. Qui fecit sibi gladium ancipitem habentem in medio capulum longitudinis palmae manus, & accinctus est eo subter sagum in dextro femore. Obtulitque munera Eglon regi Moab. Erat autem Eglon crassus nimis. Cumque obtulisset ei munera, profecutus est socios, qui cum eo venerant: & reuersus de Galgalis vbi erant idola, dixit ad regem: Verbum secretum habeo ad te o rex. Et ille imperauit silentium: egressisque omnibus, qui circa eum erant, ingressus est Aod ad eum. Sedebat autem in aestiuo coenaculo solus, dixitque: Verbum Dei habeo ad te. Qui statim surrexit de throno. Extenditque Aod sinistram manum, & tulit sicam de dextro femore suo, infixitque eam in ventrem eius tam valide, vt capulus sequeretur ferrum in vulnere, ac pinguisimo adipe stringeretur. Nec eduxit gladium, sed ita vt percussisset reliquit in corpore: statimque per secreta naturae alui sterora proruperunt.

Addiderunt autem filij Israel. Hic ponitur secunda Israelitarum tribulatio, quae fuit sub secundo iudice, scilicet, Aod, & diuiditur in duas partes. Quia primo ista tribulatio describitur, secundo de iudice. Secunda agitur ibi. Post hunc autem. Prima in quarto. Primo ponitur Israelitarum culpa: secundo iungitur pena ibi. Qui confortauit. Tertio subditur penitentia ibi. Et clamauerunt. Quarto annectitur Dei misericordia ibi. Qui suscitauit. Et quoniam ista liberatio fuit facta per Aod. ponitur primo eius conditio: secundo eius legatio ibi. Miseruntque. Tertio Eglon, interfectio ibi. Cumque obtulisset. Quarto exercitus Eglon regis debellatio ibi. Aod autem. Circa primum dicitur. Addiderunt filij Israel facere malum in conspectu domini. Istud malum quod faciebant erat idolatria, quia de alijs malis non multum Deus curabat, sed tolerabat Israelitas, cum essent viri imperfecti. Et dicitur quod addiderunt facere malum, quasi dicat, non contenti sunt fecisse malum ante Othonielem, sed etiā nunc mortuo illo redierunt. Est autem putandum quod tempore Othonielis Israelitæ non peccabant, & eo mortuo aliquanto tempore manserunt in bono, sed cum non haberent principantem redierunt ad mala priora. Et tunc magis se tradiderunt idolis quam a principio;

Phrygiae regni sub Tantalo principiu.

Tantalus Corinthiorum rex daret.

Israelitarum tribulatio quae fuit sub Aod iudice secundo.

principio: sic dicitur praecedenti ca. quod mortuo iudice quocunque, reuertebantur & multo maiora faciebant, quam fecerant patres eorum sequentes Deos alienos. Qui confortauit aduersum eos Eglon regem Moab. Istud est secundum huius partis, scilicet, pena pro peccatis. Et dicitur quod confortauit regem Moab, scilicet, dedit ei potestatem praevalendi contra Iudaeos, vt subiiceret eos sibi in seruitutem. Quia fecerunt malum in conspectu domini. id est, non confortauit Deus ob aliud regem Moab contra Israelitas, nisi propter peccata: nam alijs dato quod omnes reges terrae conati fuissent percudere Israelitas, non valuissent. Et copulauit ei filios Ammon, & Amalec. Hoc fuit vt rex Eglon esset fortior ad subiiciendum sibi Hebraeos, & postquam subiecisset, grauius eos premeret, cum haberet secum multas gentes, quae praedarentur, & vim inferrent, quam si paucae essent.

Quomodo Deus confortauit regem Moab contra Israel. Quaestio XIII.

QVAERET aliquis, quomodo Deus confortauit regem Moab contra Israel? Respondendum, quod hoc fiebat dupliciter. Primo indirecte tollendo fortitudinem Hebraeorum: nam sicut cum Israelitæ quando colebant Deum ipse dabat eis animositatem pugnandi, & vires magnas contra hostes: ita cum ipsi peccarent faciebat e conuerso, quia dabat animositatem hostibus pugnandi, & fortitudinē. De primo patet Deuteronom. 8. scilicet. Ne forte diceres in corde tuo, fortitudo mea, & robor manus meae haec mihi omnia praestiterunt, sed recorderis domini Dei tui, quia ipse tibi vires praebuit, vt impleret pactum suum. De secundo patet, quia quando Iudaei delinquebant, Deus incutiebat timorem validum cordibus eorum, vt non possent stare coram hostibus; imò fugerent interdum nullo persequente, tanquam si fugerent gladium; vt patet Levitic. 26. & Deuteronom. 8. Inualidatis autem hoc modo Hebraei hostes efficiebantur fortiores. Secundo modo fortificabat, vel confortabat Deus hostes Israelitarum directe, scilicet, apponendo illis vires & animositatem; ita vt si prius gentiles auderent pugnare contra Israelitas, quia videbantur eis formidabiles, nunc viderentur contemptibiles, & faciliter superandi, & sic egrediebantur confidenter. De virobis etiam dicitur, quod Deus apponebat maiores vires hostibus Iudaeorum, vt iam magis possent tolerare labores belli quam prius. Sic patet de Nabuchodonosor, quem Deus contra Hebraeos misit. Et dicit de eo Abacuc. cap. 1. Domine in iudicium posuisti eum, & fortem, vt corriperes fundasti eum. quasi dicat, domine non dedisti ei hanc magnam potentiam, nisi vt corripere nos, & esset executor iudicij tui super nos irrogando poenam. Etiam confortabat Deus hostes Hebraeorum ponendo nimis in corde eorum, vt pugnarent contra Hebraeos, & conferendo fortitudinem, vt non lassarentur in bello, qui alias lassandi erant. Etiam faciēdo vt prospere euenirent eis omnia, quae incipiebant, & desiderabant, & vt nihil desit eis de apparatibus belli. Haec omnia tanguntur Isai. quia 10. vbi Deus confortauit Nabuchodonosor, vt pugnaret contra Hebraeos: cum dicitur: Et eleuabit signum in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terrae, & ecce festinus veniet velociter, non est deficiens, nec laborans in eo, nec dormitabit, nec dormiet, nec soluetur cingulum renum eius, nec rumpetur corrigia calciamenti eius: sagittae eius acutae, & omnes arcus eius extenti, vngulae equorum eius vt silix, & rotae eius quasi strepitus tempestatis, rugitus eius, vt leo-

nis, & rugiet vt catuli leonum, frendet & tenebit praedam. Ecce patet omnia hic. Desiderium patet, cum dicitur: Et eleuabit signum in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terrae, scilicet, Deus ponet desiderium ei veniendi de finibus terrae ad pugnam contra Israel. Desiderium ex parte ipsorum hostium patet, cum dicitur: Ecce festinus veniet velociter, nec dormitabit, nec dormiet, scilicet, tanto desiderio mouetur ad pugnam. Vires collatae ad sustinendum labores patet, cum dicitur: Non est deficiens ne laborans in eo, id est, nullus est egrotans, nec sentiens lassitudinem. Apparata ad bellum patet, cum dicitur: Sagittae eius acutae, & omnes arcus eius extenti, vngulae equorum eius sicut silix. Quod autem nihil sit impediens intentionem illorum, sicut interdum solent impedire bella quaedam defectus rerum, quos patiuntur bellatores, patet cum dicitur, non soluetur cingulum renum eius, nec rumpetur corrigia calciamenti eius, id est, non frangetur cingulum, nec rumpentur vestes, aut calciamenta, vt ob defectum horum aliquo modo bellum impediatur debeat, aut distrahi. Et per hoc intelligitur de alijs necessitatibus quae per nullam distraherentur a bello. Ista omnia Deus daret Eglon ad confortationem contra Hebraeos.

Quomodo Deus Amalec, & Ammon cum Rege Eglon contra Israel copularit. Quaestio XIII.

QVAERET VR vterius, quomodo Deus copulauit filios Amalec, & Ammon cum rege Eglon contra Israel. Respondendum quod causa copulandi istos populos potius quam alios fuit, quia isti duo populi erant apud terram regis Moab, qui erat principalis hostis Israel: nam Ammonitæ & Moabitæ terras coniunctas habent, vt patet Deuter. 2. scilicet, tu transibis hodie terminos Moab vrbem nomine Ar, & accedes in vicinia filiorum Ammon. Vnde olim tota terra Ammon, & Moab erat coniuncta ab oriente vsque ad occidentem vtrinque, sed postea duo Reges Amorrhæi, Sehon, & Og rupeunt continentiam ea pientes magnam partem terrae Moab, & Amorrhæi. De quo declaratum est Nume. 21. cap. & Iosue 13. Terra quoque Amalec est in deserto Arabiae coniuncta terrae Moab, & sic duxit has duas gentes secū rex Moab. Modus autem, quo Deus copulauit istas duas gentes regi Moab ad pugnam contra Hebraeos fuit, scilicet, quia Deus posuit in mente eorum desiderium pugnandi contra Israel, & confederandi se cum rege Moab. Hoc autem poterat esse dupliciter, vno modo quod Deus quereret aliquas occasiones, vt desiderarent pugnare istae gentes contra Israel: sic patet de Samfone infra quartodecimo, quia Deus voluit quod acciperet uxorem de Philistinijs, vt haberet occasionem pugnandi contra illos propter uxorem, cum Deus veller illos punire, cum dicitur: Parentes autem nesciebant quod res a domino fieret, & quereret occasionem contra Philistinum. Facile autem Deo erat reperire occasionem. Secundo modo fieri poterat quod Deus non poneret aliquam occasionem, sed solum quod moueret corda istarum gentium ad pugnam contra Israel. Hoc etiam Deo facile est: nam corda nostra sunt in manu domini, & quocunque voluerit vertet illud. Potest etiam quia sicut in potestate Dei est ponere timorem in cordibus nostris, ita erit ponere desiderium, vel quamcumque aliam passionem. Antecedens patet Leui. 26. f. & qui remanserint de vobis, dabo pauorem in cordibus eorum. Item patet, quia sicut Deus alicui desideranti pugnare facit quod non desideret, ita de aliquo non cogitante

Modus copulationis Amalecitarum & Ammonitarum regis Moab contra Israel.

Cor hois in Dei manu est.

cogitate de pugna faciet, quod nimis illam desideret. Primum autem facit, ut pater de Sennacherib, qui desiderabat euertere Ierusalem, & iam hoc disposuerat: Deus tamen misit cogitationem in corde eius, & fecit eum inde recedere non incepta pugna, ut patet 4. Reg. 19. cum dicitur: Noli timere a facie sermonum, quos audisti, quibus exprobrauerunt pueri regis Assyriorum me: ecce ego immittam ei spiritum, id est, cogitationem, & audiet nuncium & reuertetur in terram suam. Potest ergo Deus concitare aliquem ad desiderandum bella, de quibus prius non cogitabat: & sic forte fuit hic de his gentibus concitatis contra Israel. *Abijt, & percussit Israel.* scilicet, rex Eglon venit cum filiis Ammon, & Amalec: & in bello superauerunt Israelitas, atque percusserunt plurimos. *Atque possedit urbem palmarum.* i. urbem Iericho: sic vocatur multotiens, ut patet Deutero. ultimo, & supr. 1. Aliqui autem volunt quod ciuitas palmarum sit ciuitas Engaddi, quae uincis, & arboribus claret in tota terra Israel: & non multum distat a Iericho. Sed falsum est, quia Deuteron. ultimo, accipiuntur pro eodem urbs palmarum & Iericho, cum dicitur quod ostendit dominus Moysi uincium Nephthalin, & australem plagam, & latitudinem capii Iericho ciuitatis palmarum: ergo ipsa Iericho est ciuitas palmarum. Vocatur autem hic, quia est uallis magna Iericho, apud quem fluit Iordanis, quae palmis consista est: ibi etiam sunt arbores, de quibus balsamum colligitur. Vnde ait Iosephus quinto antiquitatum: terra Chananeae comparata alij terrae creditur esse felix: cum autem locis Ierichontinis, & Ierosolymorum aestimata, putatur ualde uilissima.

De ciuitate palmarum.

Quomodo rex Eglon palmarum urbem cepit. *Quaestio XV.*

QVAERET aliquis, quomodo potest stare, quod rex Eglon cepit urbem palmarum: nam illa nunc deleta erat, quia Iosue imprecatus fuerat maledictionem si quis eam reedificaret, ut patet Iosue sexto. Aliquis respondebit quod post hoc aliquis non obstat maledictione Iosue eam reedificauit: quia erat terra uerrima. Sed dicendum quod non stat, quia Iericho semper fuit destructa quousque fuit reedificata tempore regis Achab, quando quidam uir de Bethel eam reedificauit, & in eo completae sunt maledictiones, quas imprecatus fuerat Iosue. scilicet, quia in primogenito suo iecit fundamenta: & in nouissimo liberorum suorum posuit portas, ut patet 3. Reg. 16. Dicendum igitur quod Iericho hoc tempore non erat reedificata propter timorem maledictionum Iosue, vocabatur tamen ciuitas Iericho ipsum territorium eius: vel quia aliqui nunc habitabant ibi, licet non haberent muros, quos non audebant ponere. Quod patet quia filius Iethro soceri Moysi data est ciuitas palmarum, & habitauerunt ibi aliquanto tempore, ut patet supra primo. Tempore etiam Iosue quando deleta erat, & non habitabatur, posita est in numero urbium ad diuidendum inter tribus, ut patet Iosue. 18. & sic occupauit eam rex Moab, quia est propinqua terrae Moab: nam terra Moab extenditur usque ad Iordanem, ut colligitur infra in littera, cum dicitur: Et occupauerunt uada Iordanis, quae transmittunt in terram Moab: & tamen Iericho est circa Iordanem: & sic est propinquissima ciuitas omnium ciuitatum terrae Chanaan Iericho ipsi terrae Moab. *Seruiuntque filij Israel Eglon regi Moab.* scilicet, dādo ei tributa, & sustinendo quas cunq; impositiones, & seruitia ipse uellet facere illos subire: cum non possent resistere ei. *Decem & octo annis.* Tanto tempore seruiunt, quia non habuerunt in hoc tempore libe-

Doct. respond. ad quaestum.

Fractorem: computantur autem isti decem & octo anni sub annis octuaginta, pertinentibus ad Aod: quia quā isto tempore non esset Aod iudex, sed vacabat illi rincipatus.

Quare tanto tempore nunc Deus presserit Israelitas seruitute. *Quaestio XVI.*

QVAERET aliquis, quare tanto tempore nunc Deus presserit Israelitas, cum ante hoc solum 6. annis eos presserit sub rege Syria pro idolatria, ut patet supra in littera. Responderi potest quod hoc factum est propter maiorem contumaciam: nam quanto peccatum pluries iteratur, est maior contumacia, & poena maior infligenda est. Cum ergo ibi non fuerint castigati nunc poena augmentata est. Sic etiam factum est seq. cap. nam cum iterum redissent Israelitae ad idolatriam, Deus tradidit illos viginti annis sub manu Iabin regis Aor. Hoc aequaliter erat uerisimile, sed non stat: quia tunc cum pluries post hoc redierint Israelitae ad idolatriam, qualibet uice debebant maiori tempore puniri quam praecedenti, & tamen non factum est sic, quia postea liberati sub Debhora redierunt ad peccata, & traditi sunt solum septem annis in manibus Madianitarum, ut patet infra sexto. Aliter potest dici quod non fuit factum hoc solum propter contumaciam, sed quia hac uice plus se tradiderunt idolis Israelitae quam praecedenti, & fecerunt maiores abominationes: sic enim dicitur praecedenti c. quod mortuus uero iudice reuertebatur filij Israel & faciebant maiora, quam fecerant patres eorum. Sed adhuc dicendum, quod ista causa non sufficit, quia quanquam inaequalia peccata inaequales poenas mereantur, & tamen interdum Deus maiora peccata minoribus cruciatibus punit, & quaedam magna quasi impunita reseruans quaedam parua acriter punit. Et hoc quia Deus non dat hic totam poenam debitam peccatis, sed in futuro saeculo reseruans poenarum complementum. Ideo non bene arguitur, si nos uideamus hic aliquos aequaliter puniri a Deo, quod illi aequaliter peccauerint: uel si acriter puniuntur, quod grauius peccauerint: teneret tamen argumentum, si iste poena essent in futuro saeculo apud inferos. scilicet, qui in maioribus decesserunt culpis atrociori poena plectuntur: & si aliqui beati uiderent poenas damnatorum, dato quod non cognoscerent quantitatem culparum, per proportionem poenarum cognoscerent culpam determinationem: solum ergo redeundum est ad uoluntatem Dei, scilicet, quod Deus dat tantam, uel tantam poenam hic pro peccato: non quia tantum uel tantum delictum est, sed quia ipse punire tantum uult, & sic iudicat expedire. Vnum tamen est, quod hic, & in futuro saeculo nunquam Deus punit ultra exigentiam culpe, licet saepe minus puniat. *Et postea clamauerunt.* Hic ponitur tertium huius partis secundae, scilicet, Israelitarum poenitentia. Viderunt enim tanto tempore se afflictos per regem Eglon, & non putabant se liberari posse per aliquem, nisi per Deum suum; ideo uexatione date eis intellectum, redierunt ad clamandum ad dominum: *Qui suscitauit eis Saluatorem.* Hic ponitur quartum. scilicet, Dei misericordia: nam quanquam saepe petemus, & indigni sumus misericordis eius, non desinit nobis misereri cum clamauerimus. Et dicit Deus suscitasse Saluatorem; quia spiritus domini factus est super Aod ad liberationem Iudaeorum, sicut dicebatur de Othonie & liberauit iste Israel. *Vocabulo Aod.* Iste fuit secundus iudex Israel, & fuit de tribu Benjamin. Primus autem fuerat de tribu Iuda. *Filius Gera.* Filius Gera uocatur ad exprimendum cognationem; quia de omnibus iudicibus signatur de qua stirpe fuerint. *Filij Iemini.* Idest Benjamin, ut aliqui uolunt.

Deus in hoc saeculo non punit copulato peccato.

Quis dicitur esse hic Iemini cuius filius uel nepos describitur Aod. *Quaestio XVII.*

QVAERET aliquis, quis dicitur esse hic Iemini, cuius filius uel nepos describitur Aod. Aliqui uolunt quod iste uocetur filius Iemini, id est, habens geminam dextram, scilicet, quia utraque manu pro dextra utebatur, & sic dicitur aliquem filium iniquitatis, id est, habentem iniquitatem. Sed hoc non stat, quia tunc Iemini non referretur ad Gera, sed ad Aod. ita ut diceretur quod Aod erat filius Gera, & erat filius Iemini. Dicitur tamen hoc de ipso Gera, scilicet, quod erat Aod filius Gera filij Iemini, id est, ipse Gera erat filius Iemini. de ipso tamen non dicitur quod utraque manu utebatur pro dextra, sed de Aod. Item non stat, quia iste sensus stare si Iemini esset genitius Larius de Iemini: & tamen falsum est, quia in Hebraeo habetur Iemini: & littera nostra posuit Iemini, quia dicere Iemini repugnat Latino mori, & sic ponitur tanquam proprium in littera nostra. Aliter autem dicitur aliquis, scilicet, quod Iemini fuit auus Aod. Sed non stat, quia in multis ponitur quod sint filij Iemini, tanquam non sit Iemini uir aliquis specialis, sed caput alicuius tribus a quo multi deriuentur. Aliter dicunt quidam quod Iemini fuit quidam uir in stirpe Benjamin ualde vituperabilis, qui sepe nominatur ad vituperium filiorum Benjamin. Sed hoc non stat: nam tunc non poneretur nomen huius, nisi in illis, quos scriptura uellet vituperare, cum tamen scriptura enarraret progeniem Saulis uocauit eum filium Iemini, primo Reg. 9. & tamen nolebat eum vituperare, cum ibidem summè laudauerit eum, dicens quod erat uir bonus & electus, & quod in toto Israel non erat uir melior illo. Item Saul semel dixit ad seruos suos: Audite me filij Iemini. primo Reg. 22. cap. & tamen ibi non dicebat ad vituperandum, cum ipse uellet persuadere eis, ut consentirent sibi contra Dauid, & annunciant illi de eo: ergo non est Iemini nomen uiri vituperabilis. Aliter autem dicendum quod Iemini est nomen Benjamin: & uocatur sic, quia Iacob uocauit eum Benjamin, siue Benjamin, id est, filium dextrae Gen. 35. & per aphoresim tollendo ben manet Iamin, quod significat dextram, & inde deriuatur Iemini, quod apud Hebraeos est denominatiuum, uel possessiuum, sicut in Latino quis a dextera dextrarium appellaret. Et sic uocatur iste filius Iemini, id est, dextrarii, scilicet, qui uocatur filius dextrae. Ista est opinio Iudeorum. Istud probatur ex duobus. Primum quia in multis genealogijs ponitur Iemini: si tamen esset aliquis uir priuatus, utpote auus Aod, non poneretur in alitis genealogijs: patet hoc 1. Reg. 9. ubi in genealogia Saulis ponitur Iemini. Item in genealogia Mardochei, & Esther ponit Iemini. Esther. 2. cap. Item ponitur quod etiam Saul uocauit omnes seruos suos filios Iemini, & tamen non omnes erant de eadem cognatione particulari immediata, sed nominauit per hoc caput alicuius tribus, sub qua omnes colligerentur: & ista erat tribus Benjamin, quia cum esset Saul de stirpe Benjamin omnes famuli domus suae erant de tribu Benjamin, & sic uocauit eos filios Iemini, uelut sic uocaret filios Benjamin. Secunda ratio est, quia cum ponitur in aliqua genealogia Iemini sepe ponitur uelut tamen ipse sit caput illius, si tamen non esset Benjamin, uel caput alterius tribus, contingeret quod interdum poneretur alius superior eo in genealogia, quousque accederetur ad caput tribus, & hoc nunquam fit. Ideo dicendum quod ipse sit caput, & consequenter erit nomen Benjamin, & sic tenendum est hic, quod iste fuerit filius Benjamin, & ponitur hic immediate nomen tribus non compu-

Deter. qd.

Quis

Atando successiones medias inter Aod. & Benjamin; quia sic fit in omnibus alijs, ut patet primo Regum nono, & Esther secundo capitulo. Qui utraque manu utebatur pro dextra. In hoc apparet magna eius dispositio ad bellum, & quod tarde lassaretur, quia poterat utraque manu uti ut dextra. Istud enim fuit documentum Platonis, & recitat illud Aristotel. secundo Politic. in fine, scilicet, quod in Politia debent studere uiri ambidextros fieri, id est, utraque manu pro dextra utantur, quia per hoc nimis efficiuntur potentes ad bellum. In Hebraeo habetur. *Sinistra manus sua dextra.* Et uidetur idem significare, scilicet, quod sinistra erat dextra, id est, quod non solum dextra erat dextra, sed etiam sinistra erat dextra: & sic utraque manu pro dextra utebatur. Hebraei retorquent ad alium sensum dicentes, quod sinistra sua erat dextra, id est, quod utebatur sinistra ut dextra: eo quod dextra sua erat inutilis, scilicet, clauda, & non poterat aliqui operari per illam. hoc tenet littera Chaldaica. Idem Ra. Sa. Idem Ra. Da. Kimhi. Sed primus sensus, quem facit littera nostra est melior, quia non est uerisimile, quod homo priuatus altera manu efficeretur princeps pugnantium, cum ex hoc ad pugnam esset inutilis. *Miseruntque perillum.* Hic ponitur secundum huius partis, scilicet, Aod legatio. Nam missus est in nuncium ad regem Eglon, & ex hoc habuit opportunitatem occidendi ipsum. *Miseruntque perillum munera filij Israel Eglon regi Moab.* Ista munera erant tributa ad quae tenebantur singulis annis Israelitae regi Eglon: & nunc soluere illa uolebant, uel erant ista munera aliqua gratis oblata in supererogationem, ut Israelitae fauorabiliorem sibi facerent regem Eglon. *Qui fecit sibi gladium ancipitem.* id est, habentem duo capita. Aliqui uocant gladium ancipitem bis acutum, sicut est ensis. Sed falsum est. Vocatur autem ancipis, id est, duo capita, uel mucrones habens. alij gladii & enses habent unicum caput, eo quod caput est ad unam extremitatem, & ad aliam est capulus: & uocatur caput acuties, uel mucro: iste autem gladius non habebat capulum in una extremitate, sed in medio, & utraque extremitas erat acuta.

Aod legatio.

Quare Aod secundus iudex sibi ancipitem gladium fecerit. *Quaestio XVIII.*

QVAERET aliquis, quare Aod fecit sibi talem gladium. Aliquis respondebit quod hoc fecit, ut ipse gladius facilius percutere posset, sicut Iosue fecerat gladium fabrefactum, qui leui motu poterat euaginari ipso nihil agente: & infigeretur in femore aduersarii: sic patet secundo Regum vigesimo, scilicet. Porro Iosue uelut erat tunica stricta ad mensuram habitus sui, & desuper accinctus gladio dependente usque ad ilia in uagina, qui fabrefactus leui motu egredi poterat, & percutere. Et uidetur satis similari huic gladius Aod, quia etiam ipse indutus erat Sago sicut Iosue tunica stricta. Sed obicitur, quod Aod non percussit Eglon egrediente sponte gladio per artificium de uagina, sed ipse eduxit eum, & percussit fortiter regem Moab, ut patet infra. Aliter dici potest, quod fecit istum gladium ancipitem, ut facilius posset percutere, scilicet, quia ad utraque partem conuertibilis erat, & utraque parte percuteret. Si tamen uelis dicere quod erat factus ad idem ad quod fecerat Iosue gladium suum, satis stat. Cum autem obicitur, quod non percussit sicut Iosue egrediente gladio sponte, sed ipse eduxit. Dicendum quod iste modus percutiendi est, quando quis nimis potest appropinquare.

Alia resp. ad quaestum.

reci.

re ei, quem percutere vult: Aod autem forte non tantum potuit comode appropinquare, ideo percussit alio modo quamquam ad alium finem fecerat. Vel forte quamquam disposuerat percutere Eglon egrediente gladio; tamen cum fuit praesens ut fortius percuteret mutavit consilium, & eduxit gladium. *Habentem in medio capulum*. id est, non erat capulus in vna extremitate gladii sicut est in alijs gladijs, & ensibus, sed in medio, & in vtraque extremitate erat acuties, ut mucro, velut si essent duo gladij, & dicitur capulus non a capite, sed a capiendo; quia per capulum gladius capitur, & tenetur. *Longitudinis palma manus*. Tanta erat longitudo capuli solum, ut posset teneri manu, & esset locus sufficiens ad capiendum. *Et acuties est eo subter sago*. Sagram est genus vestis militaris quadrata, ut dicit historia scholastica. Et in hoc discordat Aod a Ioab; quia Ioab accinctus erat gladio super tunicam strictam. 2. Reg. 20. Aod autem sub Sago. Ratio diuersitatis est, quia Ioab erat in bello, & non erat suspectus si intraret coram rege accinctus gladio; ideo sub sago abscondit. *In dextro femore*, id est, in latere dextro. Ex hoc arguunt Iudaei, quod Aod erat claudus manu dextra, & utebatur sinistra; quia posuit gladium in dextro femore: nam dextri ponunt gladios in sinistra. Sed dicendum, quod non colligitur ex hoc: quia cum Aod esset ambidexter, poterat ponere gladium in quocunque latere. Vel aliter, & melius, quia ista regula tenet in gladijs magnis, ut in ensibus, qui non facilius educi possunt de vagina, ideo ponuntur semper in lateribus oppositis ad manum, qua vitur: paruum tamen gladium in quacumque parte indifferenter conueniunt poni; & sic erat de gladio Aod. *Obtulit munera regi Moab*, scilicet, licet multi Israelitae irent cum Aod ad honorem munerum, ut patet infra in litera, scilicet, prosecutus est socios suos, qui cum eo venerant: tamen ipse tanquam dignior obrulit illa regi. *Erat autem Eglon crassus nimis*. Hoc ponitur hic ad declarandum quare postea sequuntur, scilicet, quod tam pinguis erat, ut gladius stringeretur adipe. *Cum obtulisset*. Hic ponitur tertium huius partis, scilicet, Eglon interfectio, scilicet. *Cumq; obtulisset ei munera*, id est, postquam obrulit, & expeditus se a rege. *Prosecutus est socios, qui cum eo venerant*, id est, reuersus est cum socijs suis, & venit vsq; ad Galgalam, & inde rediit solus ad Eglon. *Et reuersus de Galgalis*, scilicet, ipse veniebat expeditus a rege, & cum accessit in Galgalam reliquit socios procedere, & ipse rursus ad regem venit.

Quare nunc reuersus est Aod de itinere ad occidendum regem &c. Quaesio XXI.

QVAERET aliquis, quare nunc reuersus est Aod de itinere ad occidendum regem, cum potuisset prius, quando obrulit munera idē facere quod postea fecit. Aliquis respondebit quod nondum venerat sibi in mentem occidere regem, & nunc quando venit in Galgalam venit sibi in mentem, quod forte Deo posuit hoc in corde eius, & reuersus est. Sed non stat, quia Aod iam fecerat dispositionem ad hoc, cum dixerit scriptura quod fecerat sibi gladium ancipitem, & istud erat apparatus ad occidendum Eglon, ergo praecogitauerat hoc. Nicolaus dicit quod cum venit Aod in Galgalam, & vidit ibi idola iratus est nimis: nam ibi fuit prima mansio Israelitarum in terra Chanaan, & posita fuit ibi arca, celebrataque est ibi circumcisio, & apparuit angelus domini: de quibus omnibus patet Iosue quinto. Erat praeter haec memoria duo-

Sagram qd sit.

Eglon interfectio.

Nicol. respond. ad quesiū re soluitur.

F decim tribuum Israel ibi in duodecim lapidibus, quos Deus duci fecerat de Iordane: nunc autem in dedecus omnium istorum erant ibi posita idola, ideo prouocatus nimis Aod contra regem Eglon rediit ad occidendum ipsum. Sed hoc non stat propter duo. Primo quia non est verisimile, quod ante hoc nesciret Aod ibi esse idola, ideo non rediisset tunc, sed prius cum obtulit munera occidisset regem. Secundo non stat, quia ante hoc patet Aod praecogitasse de morte Eglon cum fecerit sibi gladium ancipitem. Dicendum ergo, quod Aod disposuerat iam occidere regem Eglon; noluit tamen quando obrulit munera, ut auferret suspitionem, quia non poterat hoc fieri nisi omnibus absentibus, & si illico ut munera obrulit, voluisset secretē loqui cum rege, fuisset aliqua suspitio: nam putaretur quod ad hoc solum munera tulerat, ut posset loqui regi secretē, & aliquid mali agere. cum autem denno rediret ad loquendum: & non ostenderet aliam causam, nisi quod vellet loqui regi, non esset tanta suspitio, ideo posset securius agere, quod intendebat. Aliter dici potest, & ista est ratio potissima, scilicet, quod hoc fecit propter socios suos: nam ad hoc quod offerret munera regi oportebat quod multi irent cum eo ad honorem munerum; non expediebat tamen quod manerent ibi dum Aod occidebat Eglon; quia oportebat quod si presentibus eis hoc faceret, quod denunciaret illis, quid facturus erat, ut quando ipse fugeret illi quoque fugerent: timuit tamen indicare hoc Aod alicui; quia forte, ut esset acceptus regi Eglon nunciaret ei quicquam, quid disposuisset agere contra eum Aod; ex quo sequeretur periculum omnium Israelitarum; ideo noluit cuiquam pandere quod proposuerat. Ergo oportet quod absentes essent, alioquin cum fugeret Aod mortuo Eglon, non contingeret omnes congregari ad fugiendum, aut expedire fugere. Item dato quod Aod potuisset dicere eis sine periculo id quod intendebat, & dixisset illud: non expediebat quod manerent socij in loco, in quo occideretur rex Eglon, quia aliqui ex pusillanimitate obstupescerent & mutarent colorem. In quo Moabite, qui aderant colligerent argumenta malorum, & posset impediri factum, vel renentur Israelitae. Item mortuo Eglon, fugit Aod, & si socij sui manerent ibi necesse erat, quod omnes simul fugerent cum Aod, quod non expediebat; tum quia aliqui propter timorem non possent fugere, sicut quibusdam hominibus euenit, scilicet, quod postquam percussissent, vel occiderint hostes suos non possint fugere, sed desistantur totis viribus corporis, & per hoc cognito facto possent capi, vel quia cognoscerentur fugere: in solo autem Aod nihil horum accideret, ideo voluit ipse ponere socios suos in loco, in quo de eis iam timendum non esset, & tunc ipse expeditus rediit ad faciendum quod intendebat. *Ubi erant idola*. Erant idola in Galgalis, scilicet, quia rex Eglon duxerat idola de terra sua, & posuerat ea in Galgalis ad colendum ea ibi, ut semper haberet locum colendi. Sic exponit historia scholastica. Rabbi Salomon, & Rabbi David Kimhi, & litera Chaldaica dicunt quod erant hic idola, id est, erat lapidicina, de qua scindebantur lapides ad formandum idola, & postea ibi poliebantur. *Dixit ad regem: verbum secretum habeo ad te, o rex*. Iam Aod erat notus & acceptus apud regem, quia obtulerat munera, ideo poterat accedere facilius ad regem quancumque vellet, & dixit quod habebat verbum secretum ad eum, ad hoc quod omnibus inde recedentibus haberet opportunitatem ad faciendum quod intendebat.

Nunquid

Nunquid mentitus fuerit hic Aod & an peccauit. Quaesio XX.

QVAERET aliquis, an mentitus fuerit hic Aod, & an peccauit. Aliqui respondent quod non mentitus est, quia volebat ei aliquid exponere. s. quia Aod habebat a Deo reuelationem, & sic dicitur in historia scholastica. Sed hoc non stat, quia dato quod Aod habuisset a Deo reuelationem super morte Eglon, aut super aliquo alio, non erat aliquid huius expositurus ipsi Eglon. Etiam quia litera manifestē indicat, quod Aod nihil locutus fuerit secretē ad Eglon, sed solum occidit eum. Dicendum igitur, quod mentitus est Aod ad occultandum intentionem suam, & ut posset illam exequi: nam alias non potuisset accedere secretē ad regem, nec oportet excusare Aod a mendatio, quia alij viri maiores eo, & sanctiores non excusantur, sicut pater de Patriarchis, ut de Abraham, & Isaac, & de David & alijs. Ad secundum, an peccauerit Aod, dicendo istud. Respondendum est, quod mendacium istud erat officiosum, ideo licet peccatum veniale sit, tamen excusatur a mortali. Sed aliquis dicit, quod non fuerit istud mendacium officiosum, sed potius pernitiosum: pernitiosum autem semper est peccatum mortale. Respondendum, quod si Aod potuit iuste occidere Eglon, non fuit mendacium pernitiosum, cum pernitiosum sit semper in damnum alterius: malum tamen quod alicui iuste infligitur non vocatur damnum, nec iniuria: si autem iniuste facta est occisio, fuit mendacium pernitiosum, & est peccatum mortale: hoc autem dependet ex quadam dubitatione, de qua infra dicitur. Sed ad praesens tenetur, quod non peccauit Aod occidendo Eglon, & consequenter mendacium quod finxit ad occidendum illum, non fuit pernitiosum; quia non fuit in damnum vel iniuriam alicuius. *Et ille imperauit silentium*, id est, rex imperauit omnibus praesentibus silentium. Vocatur silentium recessus: nam non iussit quod tacerent, & consisterent, sed quod recederent, ut liberius loqui posset Aod: quod patet, quia illico egressi sunt omnes, ut patet in litera. In Hebreo habetur. *Et dixit tace*. Hebraei referunt hoc ad Aod, scilicet, quod rex dixerit ei, tace, scilicet, donec omnes isti egrediantur: sed sensus literae nostrae consonantior est. *Egressusq; omnibus, qui circa eum erant*, scilicet, omnibus comitantibus regem, quia semper ei multi aderant tanquam magnifico regi, & potenti. *Ingressus est Aod ad eum*. Non est sensus quod ingressus est post egressum aliorum, quia quando locutus est ad regem, dicens: verbum secretum habeo ad te, iam ingressus erat: sed dicitur quod nunc ingressus est; quia postquam omnes recesserunt a rege introiit in aliam domum secretiorem, scilicet, in estiuo cenaculo, ubi erat thronus, & illuc etiam introiit Aod ad eum. *Sedebat autem in estiuo cenaculo solus*, scilicet, nunc exclusis omnibus solus sedebat, quia nullus aderat nisi Aod: & hoc ponitur ad significandam opportunitatem occidendi eum. Vocatur autem cenaculum estiuum, id est, domus facta pro tempore aestiuo, & ista est domus frigida collocata versus aquilonem: nam in domibus magnorum virorum consueuerunt disponi loca pro omnibus quatuor partibus anni, quae habent diuersas qualitates, & potissime loca hybernalia, & aestiua: sic enim iubet Aristoteli fieri, ut patet secundo Aeconomic. Vocatur cenaculum large quaedam domus disposita ad hoc, quod ibi cenetur, id est, comedatur in aliquo tempore. *Dixitque ei: verbum Dei habeo ad te*, id est, debeo tibi loqui ex parte Dei.

Doct. resp. ad primum quesiūm.

Respō. ad secundum quesiūm.

Silentium quid.

Litere expōsitiō.

Ad quid dicebat hoc Aod ipsi Eglon. Quaesio XXI.

QVAERET aliquis, ad quid dicebat hoc Aod ipsi Eglon. Respondendum, quod dicebat ad hoc, quod Eglon descenderet de throno suo in terram causā verbi Dei. Sed dicitur ad quid volebat Aod, quod descenderet Eglon de throno: nam cum ibi soli essent, poterat facere Aod, quod vellet. Respondendum, quod Aod voluit occidere Eglon sine rumore, ita quod a nullo audiretur. Si autem mansisset in throno Eglon, & Aod accederet ad eum ad occidendum ipsum, videret hoc Eglon, quia ipse erat eleuator super Aod: & non erat aliqua causa quare accederet Aod ad thronum. Videns igitur quod accedere vellet, timeret suspicans aliquid malum, & clamaret priusquam percuteretur, & caperetur Aod, vel saltem conaretur effugere manus eius, & sic fieret aliquis rumor magnus, qui audiretur a manentibus extra, & conuenirent: ideo voluit ut descenderet, quia tunc posset appropinquare ad eum Aod, & nihil suspicaretur Eglon, nec videret gladium, sed simul mors & dolor, & cognitio vulneris essent.

Quod Dei verbum erat, hoc quod habebat Aod ad Eglon. Quaesio XXII.

QVAERETVR vterius, quod verbum Dei erat istud quod habebat Aod ad Eglon? Respondet historia scholastica, quod erat somnium vel mandatum domini. Sed non stat multum, quia dato quod habuisset somnium de occidendo Eglon, & mandatum domini, nihil de hoc enarraret ei. Etiam non enarraret ei aliqua alia, quia illa viderentur impertinentia, & dum enarrabantur posset Eglon suspicari aliquid mali, & caueret ab Aod. Sed dicendum quod immediate, ut descendit de throno occidit eum: dixit tamen istud mentiendi ad habendam opportunitatem, ut sicut prius dixerat quod habebat verbum secretum, ut omnes recederent: ita nunc dixit quod habebat verbum Dei, ut rex descenderet de throno. *Qui statim surrexit de throno*, scilicet, in reuerentiam verbi Dei, ut non audiret illud sedendo. Hebraei dicunt quod Eglon meruit quod surrexit ad audiendum verbum Dei, ideo de genere eius fuit Ruth Moabitica, de qua descendit David. Sed ista multum sunt distantia a ratione: nam Ruth non erat de genere regali, sed plebeia, & pauper, cum tradita fuerit in uxorem cuidam viro pauperi, & alienigenae. s. Maalon filio Noemi, ut patet Ruth. 1. Item dato quod esset de genere regis, non fiebat aliqua gratia ipsi regi, nec ipse existimaret in premium alicuius bonae operationis, quod illa pauper femina tradenda viro Hebreo descenderet de stirpe eius, ideo sigd meruit in hoc (quod non confiteor) cum esset in peccato mortali, non datum fuit ei hoc in premium, sed aliquid aliud.

Cum dixit Aod ad Eglon, verbum Dei habeo ad te, de quo Deo intellexerit Eglon. Quaesio XXIII.

QVAERET aliquis, cum dixit Aod ad Eglon: verbum Dei habeo ad te, de quo Deo intellexerit Eglon, cum non reputaretur vnus Deus apud omnes. Responderi potest, quod quamquam gentiles diuersimode Deum colerent, tamen existimabant esse vnum Deum. Est enim opinio multorum poetarum, quod vnicus erat Deus, qui vocabatur Iuppiter: & iste propter diuersas proprietates varia nomina

Opi. multorum poetarum quod vnus erat Deus.

mina accipiebat, vt aliquando vocaretur Iuppiter, aliquando Phebus, aliquando Mars, & interdum nomine viri, & interdum nomine sceminæ, vt Diana, Minerva, Venus, Vesta, & non solum nomina multiplicarentur, sed etiam diuersa fortiretur simulachra: siue apud eandem gentem; siue diuersas: intantum quod in eodem templo essent viginti simulachra representantia eundem Iouem sub diuersis nominibus & figuris: & non solum putabant istum solum esse Deum, sed etiam istum esse vbique, & esse omnia. Ita fuit opinio magni Catonis Vticensis, & recitat eam Lucanus libro nono, dicens. Iuppiter est quicquid vides. Eadem quoque positio fuit Virgilij in Bucolicis Egloga tertia, cum dicit;

A Ioue principium Musæ, Iouis omnia plena.

Tangit etiam istam positionem Aug. 7. de Ciuit. Dei. Hoc modo idem Deus putaretur esse apud omnes gentes, licet diuersis nominibus vocaretur, & varias fortiretur effigies, ideo audito nomine Dei, quicumque ille esset, quia non poterat esse, nisi Iuppiter, putaretur eum esse Deum suum, & reuereretur illi. Aliter dici potest, quod inter Gentiles erant varij diij ex institutione populorum, putabant tamen esse aliquem vnum Deum, qui esset verè potens & sublimis, licet non cognoscerent eum. Et de hoc prædicabant magnam excellentiam, licet non tantam vt nos: & ista erat positio philosophorum. Vnde Athenienses cum poluissent deorum multitudinem & altaria, constituerunt quandam aram Deo ignoto, quem valde laudabant; & concordauit cum eis Paulus, quod iste erat Deus, quem ipse prædicabat, vt patet Act. decimo septimo capitulo: hoc modo poterat esse apud Gentiles, quod quodcumque vellet aliquis loqui de diis populorum, quod illos specialiter nominarent. cum verò nominarent Deum absolute, deberet intelligi locutio de illo Deo incognito, & supereminenti: & istud fortè putant Eglon quando dixit Aod: Verbum Dei habeo ad te. & ob hoc surrexit de throno. Aliter dici potest, quod licet apud Gentiles essent multi diij, & quilibet gens, vel ciuitas afficiebatur specialiter ad vnum, quem super ceteros colebat, & illum nunquam mutabat pro alio, vt patet Ierem. 2. scilicet. Transite ad Insulas Cethim, & in Cedar mittite, & videre si factum est, & si mutauit gens Deos suos, & ipsi non sunt diij, tamen omnes alios ducebant dignos quodam honore, & nullum contemnebant putantes se puniri ab illo, si quemquam contemnerent: siue ergo esset Deus Hebræorum, siue gentis cuiuscunque rex Eglon ducebat illum dignum honore; ideo non curauit petere, cuius Dei esset verbum illud, sed illico vt audiuit, quod erat verbum domini, surrexit de throno. *Extenditque Aod manum sinistram.* Ex hoc putant Hebræi, quod patet intentio eorum, scilicet, qd erat Aod claudus dextra, ideo eduxit sicam manu sinistra. Sed magis dicere debemus, qd eduxit manu sinistra, quia vtraque manu vt dextera vtebatur, & non curauit an dextra, vel sinistra percuteret. *Et tulit sicam de dextro femore suo,* scilicet, quod erat ligata in dextro femore sub sago, vt iaceret, vt patet supra. *Infixitque eam in ventre eius,* id est, in ventre Eglon, percussit eum ibi potius quam alibi propter duo. Primum erat, vt non videretur Eglon se percuti: si autem in capite, vel parte superiori corporis voluisset Aod percutere Eglon, vidisset gladium, & fugisset, vel clamasset, vel mouisset corpus aliquo modo, & sic fieret magnus rumor, vt audiretur ab exterioribus: cum autem in ventre circa inguinem percuteret, quia non eleuabat gladium, non putauit Eglon se percuti quousque percussus est.

Magni Catonis opinio de Deo.

Atheniensium opinio.

Aod propter duo percussit Eglon regem in ventre potius quam alibi.

Secundum erat, vt Eglon facilius, & citius moreretur. Si enim percussisset eum in alia parte superiori, & non in ventre, etiam si percussisset in capite: non ita cito fuisset mortuus, vel fortè non moreretur: in ventre autem ruptis intestinis mors erat necessaria, ideo ibi eum percussit. *Tam valide, vt capulus ferrum sequeretur in vulnere,* id est, fuit tam fortis percussio, quod non solum introiuit ferrum in ventrem: sed etiam capulus, & manus intraissent tam dura percussio, vt non indigeret alio ictu. Et vt non posset clamare ruptis visceribus. Etiam quia nimis pinguis erat, & non pertingeret ictus ad ruptionem illam, nisi esset validus. *Ac pinguisimo adipe stringeretur,* id est, erat Eglon pinguisissimus, ideo gladius strictè detentus fuit intra vulnus. Et hoc dicitur ad duo; primum est ad significandum, quod cum ictus fuerit ita validus, ferrum & manus intraissent aliquantulum in ventrem, sed tanta erat pinguedo, quæ strinxit gladium, vt non posset libere introire. Secundo ponitur ad significandum, quod quamquam voluisset Aod educere gladium, non fuit ei facile, quia adeps strinxit eum; ideo non eduxit illum, sed mansit in vulnere. *Nec eduxit gladium,* scilicet, quia non potuit, cum esset nimis strictus: nam iste gladius non habebat capulum in extremitate, sed in medio; & quia percussio fuit valida non solum introiuit gladius, sed etiam capulus, & mansit alia medietas gladii extra ventrem, cum esset acceptus: & cum non haberet per quid teneret gladium Aod, & pinguedo stringeret illum, mansit in ventre. *Quali dicat, si non fuisset venter ita pinguis,* dato quod infixus fuisset totus gladius, non mansisset, sed spontè cecidisset in terram. *Sed ita, vt percussisset, reliquit in corpore,* scilicet, quia non potuit educere eum, cum esset capulus intra ventrem in vulnere. *Statimque per secreta natura, alii stercora proruperunt,* id est, illico vt percussus est proruperunt stercora. Aliqui volunt quod hæc proruperunt per vulnus, quia ruptis visceribus, quidquid intus tenetur, effluit. Sed non proruperunt sic, sed magis per posteriora, quæ sunt loca naturæ secreta, scilicet, quia natura constituit foramina illa in loco abscondito & secreto: per vulnus autem non potuerunt prorumpere stercora, quia pinguisissimus adeps vulneris locum obstruxerat. Cum ergo non posset gladius educi pinguisissimo strictus adipe, multo minus stercora prorumpere possent. *Causa autem prorumpentis stercoris fuit,* quia Eglon mortuus fuit, & in mortuis non manent aliqua potentia animalis, aut naturalis, ideo cum potentia retentiu sit secundum naturam stercora, & vrina tenentur, ne suant: mortuo animali, stercora pondere naturali ad inferiora tendunt, nullo detinente, & ob hoc hominibus recenter mortuis obstruuntur foramina inferiora, alioquin stercora prorumpunt, antequam sepeliantur.

Aod autem clausis diligentissime ostijs cœnaculi, & obfirmatis fera, per posticum egressus est. Seruique regis ingressi viderunt clausas fores cœnaculi, atque dixerunt: forsitan purgat aluum in æstiuo cubiculo. Expectantesque diu donec erubescerent, & videntes quod nullus aperiret, rulerunt clauem, & aperientes inuenerunt Dominum suum in terra iacetem mortuum. Aod

Causa prorumpentis stercoris Eglon.

Peloponnesus a quo Peloponnesus quia nomen accepit.

Ilion ædificata a Laomedonte rege.

Exercitus Eglon debellatio.

Aod autem dum illi turbarentur effugit, & pertransiit locum idolorum vnde reuerlus fuerat. Venitque in Seyrat: & statim insonuit buccina in monte Ephraim: descenderuntque cum eo filij Israel ipso in fronte gradiente. Qui dixit ad eos: Sequimini me: tradidit enim Dominus inimicos nostros Moabitas in manus nostras. Descenderuntque post eum, & occupauerunt vada Iordanis, quæ transmittunt in Moab: & non dimiserunt transire quemquam: sed percusserunt Moabitas in tempore illo, circiter decem millia, omnes robustos, & fortes viros. Nullus eorum euadere potuit. Humiliatusque est Moab in die illo sub manu Israel: & quicquid terra octoginta annis. Post hunc fuit Saingar filius Anath, qui percussit de Philisthim sexcentos viros vomere: & ipse quoque defendit Israel.

Aod autem. Hic ponitur quartum huius partis, scilicet exercitus Eglon debellatio: nam illo mortuo facilliter viri sui occisi sunt a Iudæis. *Aod autem clausis diligentissime ostijs cœnaculi.* Scilicet clausis ostia cœnaculi illius in quo reliquerat mortuum Eglon. *Et affirmatis fera.* Id est non solum clausis ianuas, sed etiam affirmatis fera, id est posuit vestem, & pessulum. Hebræi dicunt, quod inuenit Aod clausas portæ illius, & clausis clauem, & fugit. Sed falsum est, quia dicitur infra, quod postea venientes serui regis ad ostium expectauerunt, donec erubescerent, id est magno tempore: si tamè esset clausa porta a foris clauem, vidissent hoc serui regis, & non expectassent, quia satis viderent, quod erat malitiosè factum, quod aliquis clausisset portam a foris clauem manente rege interius: præsertim, quia nullus eorum hoc fecerat: ideo præsumptio fortis esset, & illico aperirent portam, vt viderent quid de rege actum foret. Item quia cum diu ipsi expectarent, dixerunt: forsitan purgat aluum in æstiuo cœnaculo, & tamen si esset clausa ianua a foris clauem, non esset bona præsumptio, si rex clausisset per partem interiorem, & quia tandiu non aperiebat eratque firmata porta fera, esset præsumendum, quod purgaret aluum in æstiuo cœnaculo: mouentur tamè Hebræi ad hoc: quia dicitur infra: rulerunt clauem, & aperientes inuenerunt dominum suum mortuum: ergo clausa erat per partem exteriorem clauem. Dicendum igitur, quod ista porta erat sicut solent esse quedam portæ communes, scilicet quod ad hoc, quod claudantur non egent clauem, sed solum quod iungantur ostia; ad aperendum tamen egent clauem. Etiam sunt portæ quedam, quæ possunt claudi per partem interiorem sine clauem, & per partem exteriorem aperiantur clauem: & hoc modo stat litera, scilicet quod cum Aod egressus est, non habuit aliquam feram, scilicet clauem ad claudendum, sed solum coniunxit portas diligenter, & hoc erat affirmare eas fera, & hoc non obstantè poterat aperire quicumque staret interius sine clauem, sed qui exterius erant non poterant aperire, & sic manserunt serui regis ad portam. Alph. Toft. super lib. Iudicum.

A tam. In Hebræo habetur loco totius istius clausule. *Clausit diligenter portas, & clausit.* Quia tamen ponitur bis clausit, ne semel ponatur superuacue litera nostra retulit primum ad coniunctionem portarum. Secundum ad affirmationem serarum, non quidem, quod clauem vteretur ad obfirmandum fera, sed quia diligenter coniungendo valuas claudabantur fera.

Quare Aod clausisset Eglon regem mortuum. Quest. XXIIII.

Quare Aod clausisset Eglon regem mortuum, nam iam sciebat mortuum esse Eglon, & non poterat egredi ad persequendum ipsum, vel ad vocandum seruos suos. Respondendum, quod Aod iam expleuerat optatum, ideo iam non optabat nisi saluare se, & quia si serui regis cognoscerent hoc antequam plene Aod fugisset, tenuissent enim & occidissent, voluit quod hoc lateret seruos regis, & clausit ianuas, quæ erat valde accomodata huic operi, quod intendebat Aod: nam poterat claudi ex parte interiori sine clauem, ita quod non posset aperiri ab extra nisi cum clauem. Poterat etiam ab extra claudi sine clauem, & ab intra poterat aperiri sine clauem, sed non ab extra: unde quando exiit Aod, non erat ad portam quiscquam de seruis regis, alioquin introissent illico ad regem ne maneret solus, & non potuissent claudere Aod illis presentibus, & sic vidissent mortuum Eglon ante recessum Aod, & tenuissent eum: sed nemo erat ad portam, ideo potuit claudere portam, & recedere: cum autem venerunt serui regis, inuenerunt portam clausam, & obfirmatam fera, putaueruntque quod obfirmasset eam Eglon, vt purgaret ventrem, & nemo tunc introiret ad eum: & ob hoc quamquam ipsi potuissent illico aperire cum tenerent clauem, noluerunt ne offenderent regem purgantem aluum, vel facientem aliquid secreti; sed expectauerunt tandiu, vt rex veniret ad aperendum, cum vero supra modum moraretur, & ipsi iam erubescerent, aperuerunt portam, & inuenerunt regem mortuum. Hæc autem omnia existimauit prius Aod, quia erant verisimilia: ideo fecit ea ne caperetur: si autem reliquisset apertam portam, venientes serui regis ingressi fuissent illico, & inuenientes regem mortuum, tenuissent Aod, qui non poterat longe recessisse. *Per posticum egressus est.* Id est egressus fuit per quandam portam paruum, quæ vocatur postica, vel posticum: & ponitur mutatio ordinis, scilicet quia prius egressus est per posticum, quam obfirmaret portas, alioquin non potuisset egredi. Posset tamen secundum istam literam esse alius sensus, scilicet quod mortuo Eglon ipse Aod clausit portas cœnaculi magnas, per quas erat introitus, & clausit eas a parte posteriori, sine interiori, & ipse non fuit egressus per eas, sed per quandam aliam portam paruum in posteriori parte domus, vt non viderent eum serui regis. Et vocatur postica porta posterior: sic enim Ebrardus distinguit anticam, & posticam. Vocat anticam portam, quæ est in parte anteriori domus: & dicitur de ante. posticam vocat portam, quæ est in parte posteriori domus: & dicitur de post. Iste sensus valde conueniens erat, & ista litera totaliter videtur illum velle. Obstat tamen aliquo modo litera Hebraica, quæ dicit, quod clausa porta egressus est Aod in quodam deambulatorio, vel domum publicam, & sic videtur, quod egressus fuit per portas illas. Item quia si sic egressus fuisset Aod, mansisset postica aperta,

Postica, & antica quod.

aperta, & eadem difficultas esset de postica que de antica, ideo tenendam videtur primum. Si tamen volueris tenere istud secundum, satis stat, & causa egressus Aod per posticam esset, ut lateret egressus eius seruos regis: sed putarent semper eum esse intus, & ob hoc non curarent: si autem vellet egredi per portam anticam, scilicet maiorem viderent eum serui regis, & illico ingrederentur illuc: ad posticam autem forte nulli serui regis obleruabant, id est potuit egredi incognita fuga eius. *Seruique regis ingressi.* Id est ingressi sunt ad videndum quid rex faceret, & est sensus quod veniente Aod fecit Eglon, quod exirent omnes serui sui: & ista egressio fuit de quadam domo communi, in qua tunc erat rex, deinde ingressus est in quo erat cubiculum interius, scilicet in cenaculum estium. **G** Postquam verò transiit aliquantum temporis, ita ut putaretur finitam esse collocaionem regis & Aod, reuersi sunt ad illam primam domum, in qua regem reliquerant, & ingressi sunt in eam, sed non inuenerunt eum ibi, quia introierat in cenaculum estium, & inuenerunt obfirmatas portas. *Viderunt clausas fores cœnacula.* Scilicet tetigerunt eas, & repererunt esse obfirmatas sera, atque dixerunt postea. *Forstian purgat alium in estimo cubiculo.* Erat cubiculum estium interius, & in illo putabant eum tunc purgare alium. Motuum autem fuit duplex, primum quia viderunt ianuas obfirmatas sera. Si autem esset colloquendo vel faciendo aliud, quod pudendum non esset, sed tenuisset portam patentem vel saltem non oblerasset eam, & quia oblerata erat hoc putauerunt. Secundum motuum erat, quia tamdiu morabatur, & putabant quod maneret purgando ventrem.

Quomodo non viderunt serui regis Eglon egredientem Aod. Quæst. XXV.

QVAERET aliquis quomodo non viderant serui regis egredientem Aod. Responderi potest dupliciter, vno modo, quod quando rex iussit omnes egredi, ut colloqueretur Aod, putauerunt serui regis quod manerent aliquantulum in collocaione, ideo recesserunt inde per aliquantulum. Aod autem nihil moratus est, sed illico ut introiuit, occidit regem, & clausit ianuas, atque fugit: ita quod cum ipse fugit non erant presentes serui regis. Post modicum autem redeuntes inuenerunt portas clausas, & expectauerunt dicentes, forsitan purgat alium, & cætera. Aliter dici potest quod serui regis erant ad portam aliquantulum distantes ab illa: & cum Aod occidisset regem, non egressus est per illam portam, apud quam erant serui regis, sed clausit illam, & egressus est per posticam, unde quamquam non procul a porta essent serui regis, non viderunt egredi Aod, sed post aliquantulum redeuntes putabant adhuc ipsum Aod manere cum rege. Sed tunc diceretur quomodo ergo serui regis dicebant, forsitan purgat alium, & cætera. Dicendum quod quamquam putarent esse Aod interius, quia tamen intra cubiculum illud, in quo erat Aod cum rege, quod erat obfirmatum, erat adhuc aliud secretius, putauerunt, quod maneret Aod in cenaculo primo, & ingressus fuisset rex in secundum; obstruxerat tamen portam, ne quis introiret nesciens, & molestaret regem. Alii autem volunt dicere aliter, scilicet quod serui regis viderant ingredientem Aod per anteriorem portam, & tunc ipsi venerunt ad regem, & cum reperirent portam cubiculi clausam, & obfirmatam, putauerunt quod purgaret alium. Hoc

autem aliquantulum videbatur rationabile. Sed non stat, quia si egressus fuisset Aod videntibus seruis regis, & illi reperissent portam clausam, suspicari fuissent aliquid mali, & tenuissent eum. ideo magis verisimiles sunt duo modi premissi. *Expectantesque diu, donec erubescerent.* Expectauerunt a principio putantes, quod purgaret alium, sed cum iam moraretur supra modum erubuerunt. Expectando erubescencia erat: quia cum tamdiu rex moraretur non aperiendo, ceperunt suspicari aliquid mali euenisse illi, & quia istud eueniebat, quia non bene custoditus fuerat ab eis, in quo merebantur panam, erubuerunt. In Hebræo habetur. *Vsq̄ ad vesperam.* Vbi nos dicitur donec erubescerent. Et causa diuersitatis est, quia in Hebræo ponitur (bos) & est nomen equiuocum ad verecundiam, vel confusionem, & ad vesperum; ideo equaliter potest exponi pro erubescencia vel pro vespere: litera tamen nostra posuit donec erubescerent, quia rationabilius erat, quia si poneretur pro vespera, non poneretur diu, scilicet expectantes diu vsque ad vesperam, quia esset superuacuum, sed solum diceretur expectantes vsque ad vesperam: ergo accipitur ibi bos pro erubescencia. *Videntes, quod nullus aperiret.* In hoc patet id, quod supra dicebatur, scilicet quod ista porta erat talis, que posset claudi per partem interiorem sine clauē, & non aperiretur per partem exteriorem sine clauē. Posset etiam per partem exteriorem claudī sine clauē, sed ad aperiendum per partem exteriorem requirebatur clauis. Unde putabant, quod rex clausisset per partem interiorem: & ob hoc expectabant quod ipse veniret ad aperiendum ne contristarent eum in vacatione sua. Cum autem viderunt quod nullus aperiebat, nec rex, nec Aod, ipsi aperuerunt. Ex hoc patet aliquantulum quod ipsi putabant Aod intus manere, alioquin non diceretur, videntes quod nullus aperiret, sed videntes quod rex non aperiret, quia nullus relictus fuerat cum rege nisi Aod, & sic putabant eum intus manere, quia non viderunt exeuntem. *Tulerunt clauem.* quia ipsi habebant clauem, qua aperire possent per partem exteriorem quamquam clauderetur per interiorem, vel ab extra. *Et aperientes inuenerunt dominum suum iacentem in terra mortuum.* Nam illico ut percussit eum Aod, corruit mortuum, quia percussio fuit dura: & sic cum introierunt isti serui regis diu erat, quod mortuus fuisset.

An Aod occidendo per insidias regem Eglon stante regna, & pace peccauerit. Et an regna de iure naturali sint obseruanda. Quæst. XXVI.

QVAERET aliquis, an Aod peccauit occidendo regem Eglon. Aliquis respondebit quod non, quia Deus iusserat occidi omnes Chananæos, ut patet Deuteronomij vigesimo: scilicet quod omnes perirent in ore gladij, & sicerat de Eglon, qui opprimebat Israelitas: ideo potuit licite occidere eum Aod. In contrarium videtur, quia illicitum est statuta pace, quod aliquis occidatur, sed inter Israelitas & Eglon erat pax; quia seruiebat Israelitæ regi Eglon: ergo occidendo eum peccabant. Item Aod occidit Eglon per insidias, & fraudem magnam, dicendo quod haberet verbum secretum ad eum, & talis occisio semper est illicita, ergo peccauit. Respondendum est, quod non peccauit Aod, sed potius meruit occidendo regem Eglon, quia abstulit

Abstulit hostem Hebræorum, & ipse ponitur in catalogo virorum bonorum. Item quia dicitur, quod Deus iussit eum ad liberandum Israel, ut patet supra, ipse tamen nullam aliam liberationem fecit nisi istam: ergo Deus mouit eum ad hanc, & sic non peccauit in illa. Item Deus dedit virtutem Aod ad faciendam omnia hæc, & reuelauit ei, quod faceret, ut infra declarabitur, ergo non peccauit faciendo. Cum autem obiicitur, quod non potuit eum iuste occidere, quia erat pax inter Israel, & regem Eglon: Responderi potest vno modo, quod de lege communi illicitum erat, quod Aod occideret Eglon: nam quicumque hominum sit, postquam cum eo pax posita fuerit, seruanda est, & hanc non seruauit Aod. Sed dicendum, quod cum Deus reuelauerit ei, quod hoc faceret, erat actus licitus: quia præceptum Dei efficit quemcumque actum licitum. Sed adhuc dicit aliquis, quod præter diuinam reuelationem fieret iste actus licitus, quia Israelitæ non poterant componere aliqua fœdera cum Chananæis vetante domino, ideo si aliqua interdum componeret de facto non tenerent, quia ea, quæ contra ius diuinum fiunt nullius efficaciam sunt, & potest quis contrauenire propria auctoritate, imò debet: velut si quis iurasset non colere Deum, vel non seruare præcepta, iuramentum est nullius vinculi, & debet propria auctoritate contrauenire. Fœdera autem huiusmodi erant nulla, quia contra legem Dei interposita: ergo poterant propria auctoritate contrauenire Israelitæ: & sic non peccarent. Sed dicendum quod ista solutio non stat propter duo. Primo, quia rex Eglon non erat Chananæus, sed Moabita, ut patet in litera, prohibitio autem stat de Chananæis, scilicet quod nullo modo componeretur fœdus cum eis, sed occiderentur in ore gladij, Deuteronomij vigesimo: cum Moabitis autem, & cæteris gentibus bene poterant componi fœdera de pace, & si componerentur, seruanda erant. Secundo non tenet, quia dato, quod cum Chananæis non deberent iniiri fœdera, & Iudæi peccarent iniendo ea: tamen seruari debebant ne deciperentur gentes: nam putarent Chananæi, quod fœdera inita inter eos & Iudæos tenerent, sicut inter reliquas gentes, & ob hoc non se obseruarent ab eis. Quod autem non seruarent ea Iudæi, quia Deus vetauerat, & possent in pace percutere Chananæos tanquam nullo fœdere interposito, erat penitus contra ius naturale: ideo licet non tenerent fœdera ex parte Iudæorum, tenebant tamen in fauorem Chananæorum, ne notabiliter deciperentur, vel saltem si Iudæi vellent non tenere fœdera, debebant denunciare Chananæis, quod illa fœdera interposita non tenerant, quia erant contra legem Dei sui: ideo quod deinceps cauerent tanquam nullo fœdere interposito, & tunc licitum erat Iudæis pugnare de cætero contra Chananæos. Eglon igitur dato, quod fuisset Chananæus, non potuisset ex hac parte iuste occidi ab Aod quousque denunciaretur ei non tenere fœdera. Ad secundum cum dicitur, quod occidit eum per insidias, dicendum eodem modo, quod de lege communi hoc non licuisset: licuit tamen Aod ex mandato Dei, & reuelatione. Aliter autem potest responderi ad ista duo argumenta, scilicet quod de lege communi poterat Aod occidere Eglon, nec peccauit quidquam, quia Eglon erat hostis Israelitarum, Aod verò erat princeps Israel, ideo licebat ei occidere hostem. Cum autem dicitur, quod egit contra pacem interpositam, negandum est hoc: nam non erant fœdera inter Moabitas & Israel: quia fœdera sunt inter eos, qui sunt quasi æquales, & vnus non dominatur alteri: Moabita tamen premebant Israelitas, & exigebant ab eis tributum; ideo non

Alph. Toft. super lib. Iudicum

Aerant fœdera inter eos. Nec mouere debet quemquam, quod maneret securè rex Eglon in terra Israel, quia hoc non fiebat propter aliquod fœdus interpositum, sed quia cum non possent Israelitæ resistere ei, manebat in terra eorum eis iniuris, non tamē petita, nec impetrata pace: & ob hoc ne quid mali Iudæi tentare vellent, habebat secum rex Eglon decem millia Moabitarum, ut patet infra in litera. Eglon igitur potuit occidi ab Aod, vel a quolibet Israelita impune. Ad secundum quando dicitur, quod per insidias occidit eum. Respondendum, quod occisio per insidias, vel palam habet locum inter illos, qui tenentur mutuo aliquo vinculo pacis, & nullus cauet sibi ab alio nisi dictum fuerit ei: inter hostes autem non habet locum ista distinctio occidendi, quia quocumque modo quis hostem suum occidat, qui publicè est hostis, dum tamen non interueniunt aliqua fœdera, licet eum occidit, nec dicitur eum per insidias occidere, quia quilibet se tenetur custodire a publico hoste, sed inter Eglon & Israelitas nullum erat interpositum fœdus, ut dictum est: ideo potuit licite Aod occidere Eglon. Si autem obiicias, quod si non fuisset aliquod fœdus inter Eglon & Israelitas, non permisisset Eglon accedere ad se Aod solitarie loquentem. Respondendum, quod non fecit hoc propter aliquod fœdus interpositum, sed quia putauit, quod non auderet aliquid agere Aod timore seruatorum Eglon: nam etiam si fœdus fuisset interpositum non agebat cautè Eglon permitiendo ad se accedere Aod, sed non considerauit, quia excæcauit eum Dominus, ut traderet illum in manus Aod.

An Deus reuelauit Aod, quod occideret Eglon, vel iussisset ei. Quæst. XXVII.

QVAERET VR vltèrius, an Deus reuelauit Aod quod occideret Eglon, vel iussisset ei. Respondendum, quod non apparet ex litera, an iussisset vel reuelauerit. Credendum tamen est omnino, quod reuelauerit: nam alioquin non ausus fuisset Aod tanta aggredi, scilicet quod vellet occidere solus hominem habentem decem millia virorum secum, & quod posset euadere. Etiam quomodo poterat existimare Aod, quod rex Eglon vellet loqui cum illo in secreto ab euntibus omnibus: nam istud est contra consuetudinem regum, quibus nemo loqui potest nisi presentibus aliis, præsertim quando est alienigena, & suspectus. Potius ergo credere debuisset Aod quod nunquam posset habere oportunitatem ad loquendum sic Eglon. Item dato quod crederet hoc fore possibile, quomodo credit, quod posset euadere: nam omnino erat verisimile, quod dato, quod Eglon permitteret secum loqui secretè eum, quod manerent famuli regis ad portam custodientes quid fieret, & sic quando egrederetur Aod ingrederetur illico serui regis, ne ipse solus maneret: & videntes eum mortuum tenerent Aod, & occiderent: ipse tamen obtulit se oibus his. Verisimile ergo est, quod Deus reuelauisset ei, quod subiret hoc, & quod ipse dirigeret actum eius. Item patet, quia sicut existimauit: ita oia euenierunt, licet essent contra consuetudinem communem: nam mox ut voluit loqui secretè cum rege, ille imperauit cæteris silentium, & quod inde recederent. Etiam cum petiisset Aod ab Eglon, quod descenderet de throno, quia habebat verbum Domini ad eum, confestim descendit: & tamen mirum est, quia reges etiam nimis deuoti non solent tantam reuerentiam

E 2 tiam

etiam exhibere verbo Dei quam iste Gentilis exhibuit: ex quo apparet, quod Deus eum inuitum trahebat. Item quando exiret rege interfecto Aod erat magni periculum, quia serui regis deberent stare ad portam, & tamen tunc nullus stetit, quia omnes recesserant, ita quod tantam rem nemine sciente fecit. Dicendum igitur manifeste, quod nullo modo iste facere potuisset talia, nisi Deus eum specialiter direxisset: & dato quod ipsum dirigeret, ipse non ausus fuisset talia facere, vel aggredi saltem nisi Deus ei reuelasset de possibilitate, & de modo. *Aod autem.* Hic potest esse quartum huius partis, scilicet hostium debellatio. Nam mortuo Eglon facilius omnes viri sui occisi sunt. *Aod autem dum illi turbarentur effugit.* Non est sensus, quod fugeret dum illi turbabantur, scilicet quod dum erant turbati de morte inexpectata Eglon recesserit Aod, sed prius fugerat nescientibus Moabitibus. Dicitur tamen dum illi turbarentur, scilicet quod dum illi erant turbati, habuit locum Aod integre fugiendi: quia cum vidissent tam graue, & tam inexpectatum malum, diu turbati subsisterunt: ita quod non venit eis in mentem persequi Aod: cum autem redierunt in seipsum, iam fugerat longe Aod. *Et pertransiit locum idolorum.* Scilicet Galgalam ubi erant idola Eglon: vel ubi de lapidicina lapides cedebantur ad fabricandum idola. Sed primum verius est. *Vnde reuersus fuerat.* Idest ab illo loco reuersus fuerat ad occidentem Eglon. Ierat namque primo Aod cum multis alijs Israelitis ad ferendum munera regi, & expeditus ab eo redijt cum socijs suis, venitque vsque ad locum idolorum, & ibi dimittens eos vt recederent reuersus est ad Eglon, & occidit eum. *Venitque in Seirath.* Iste locus est in forte Ephraim, & erat prope pinqua fors Ephraim loco in quo occisus est Eglon: nam apud Galgalam sunt confinia fortis Benjamin, & Ephraim, locus tamen idolorum erat Galgala. *Et statim insonuit buccina in monte Ephraim.* Mons Ephraim vocat tota fors Ephraim: vnde in omnibus locis ubi agit de aliquo loco fortis Ephraim dicitur, quod est in monte Ephraim. Patet Iosue ca. decimo septimo, & vigesimo, & vigesimo primo, patet etiam supra primo, & primo Regum primo, & multis locis. Insonuit autem buccina ad conuocandum viros bellatores ad pugnandum contra Moabitas, & insonuit immediate vt occidit Eglon, quia Moabites videntes regem mortuum timerent tanquam non habentes ducem: putarent etiam quod Israelites qui hoc aggressi fuerant aliud maius malum disposuissent facere, ideo non auderent expectare, sed fugerent in terram suam: ad hoc autem Aod preoccupauit clagere buccina, vt congregarentur cito viri bellatores, & occuparent vada Iordanis ne fugerent Moabites.

An Aod Israelitis reuelavit antequam faceret, quod volebat occidere Eglon.
Quest. XXVIII.

QVAERET aliquis, an Aod reuelauerit Israelitis antequam faceret, quod volebat occidere Eglon. Respondendum quod non patet ex litera. Dicendum tamen quod non reuelauit eis, quia ex hoc poterat periclitari ipse Aod, & etiam alij Israelites: nam forte aliquis esset inter Israelitas proditor, sicut semper sunt aliqui in magnis communitatibus: & ille vt magna bona impetraret a rege Eglon reuelaret ei, vel seruis suis quid facere vellet Aod: & tunc caperetur Aod & occideretur: reliqui autem Israelites tanquam conscij huius criminis premerentur nimis supra solitum, ideo vt euitaret hec tacuit: & ob

F hoc etiam noluit quod quando ipse occideret Eglon manerent socij sui in vrbe palmarum, in qua erat Eglon, sed venit cum eis vsque ad locum idolorum, & inde redijt ad occidendum regem. Item patet hoc, quia si Aod nunciaisset hoc Israelitis, ipsi congregati essent antequam Aod rediret de occisione, & non oporteret quod clangeret buccina ad congregandum exercitum. *Descenderuntque cum eo filij Israel.* Non omnes Israelite, sed illi, qui congregari cito poterunt de monte Ephraim: nam licet magnam multitudinem potuisset congregare Aod, quia tamen interim Moabites fugientes transirent vada Iordanis, accepit quos potuit viros belli, & preoccupauit vada Iordanis, dum non transiisset aliquis Israelita. *Ipsi in fronte gradiente.* Ipse erat dux, ideo gradiebatur in fronte, id est in principio exercitus ad dirigendum, & animandum ceteros, vt nemo recusaret accedere quoad ipse iret. *Qui dixit ad eos: sequimini me.* In hoc reddebat eos attentos ad agendum quod ipse ageretur: & ob hoc ipse praebat in fronte exercitus, quia volebat, quod ceteri sequerentur eum. *Tradidit Dominus Israelites ad inimicos vestros Moabitas in manus vestras.* In hoc cofortabatur eos, & hortabatur ad bellum: scilicet: si vultis pugnare, inimici vestri Moabites in manu vestra sunt, scilicet quia non permittetis eis transire Iordanem: & hoc fecit dominus, scilicet qui dedit vobis istam opportunitatem, vt sic possitis eos occidere. *Descenderuntque post eum.* Scilicet quia ipse gradiebatur in fronte exercitus. *Et occupauerunt vada Iordanis.* Ista fuit opportunitas Iudaeis ad occidendum Moabitas. Nam erat rex Eglon in vrbe palmarum siue in Iericho, & cum eo viri sui: ista autem ciuitas non multum distat a Iordane. Cum autem vidissent Moabites mortuum regem, scientes se non posse resistere Israelitis, deliberauerunt fugere in terram suam Moab, quae coniuncta est Iordani ab Orientali parte. Iordanis vero est fluius magnus, qui raro transuadari potest. Pontes etiam non habet: in quodam tamen loco erant vada, per quae ibatur in terra Moab: & cum non essent nisi in illo loco, occupauerunt ea Israelites, & tenebant clausos Moabitas: cumque aliquis ad transeundum veniret occidebant eum. *Qui transiunt in Moab.* Licet Iordanis alibi vada habeat, non tamen habet alibi vada, per quae eatur in terram Moab nisi illa, ideo Israelites in illo loco solum expectabant Moabitas certi, quod illuc venturi essent. *Et non permiserunt transire quemquam.* Scilicet, quia Israelites erant multi apud vada, Moabites autem desiderio euadendi desperati erant, & quilibet fugiebat qua poterat: vnde omnes facilius capiebantur. *Sed percusserunt Moabitas in tempore illo.* Siue ad vada Iordanis siue alijs bellis, si qua postea gesta sunt. *Circiter decem millia.* Tot secum habebat rex Eglon, quia erat rex potentissimus, & erat nunc in terra hostium: ideo ne quid auderent in ipsum committere, tenebat secum magnum, & robustum exercitum. *Omnes robustos, & viros fortes.* Idest omnes isti viri decem millia erant robusti, quia cum Eglon veni retin terram hostilem, in qua paratus esse debebat ad bellum, debebat secum habere viros ad bellum aptos: vnde elegerat fortissimos viros in tota terra Moab. In Hebraeo habetur. *Omnes pingues, & viros fortes.* Et ponitur hic eadem dictio ubi nos ponimus robustos, quae ponitur supra, cum dicitur: de Eglon, quod erat crassus nimis, s. lamem, quod significat pinguedinem. litera tamen nostra posuit robustos, quia secundum modum Hebraicum viri magnarum virium vocantur pingues: consuetudo autem latinorum hoc non suscipit, ideo transtulit sensum ex sensu, & non verbum ex verbo. *Nullus eorum euadere potuit.* quia non habebant transitum nisi per vada Iordanis, &

& illa occupauerant Israelites antequam quisquam de Moabitibus transiret, ideo omnes interfecerunt. *Humiliatusque est Moab die illo sub manu Israel.* Idest non ausus fuit amplius se erigere contra Israel, sicut prius. Non tamen est intelligendum, quod Israelites oppreserint Moabitas sicut ipsi oppreserant Israelitas: nam Israelites non transferunt in terram Moab ad subieciendum illam sibi, & ponendo sub tributum.

An peccauerint Israelites pugnando contra Moab.
Quest. XXXIX.

QVAERET aliquis, an peccauerint Israelites pugnando contra Moab. Aliquis dicit quod sic, quia Deus dixit Deuter. 2. quod non mouerentur nec pugnarent contra Moab, & Ammon. Respondendum quod non peccauerunt Israelites: quia ex parte Dei ibant ad pugnandum, & Deus dabat eis istam victoriam, sicut dixit Aod, scilicet tradidit dominus inimicos nostros Moabitas in manus nostras: Deus tamen non induceret eos ad pugnandum, nec diceret hoc Aod, si peccarent pugnando, ergo non peccauerunt: Ad rationem in contrarium dicendum, quod illud preceptum fuit temporale, ideo non obligauit ad semper, quod patet, quia in eodem capitulo dicitur: Tu transibis hodie terminos Moab vrbem nomine Ar, & accedes in vicinia filiorum Ammon, caute ne pugnes contra eos, nec mouearis ad prelium, & sic solum vetatur ibi pugna pro illo tempore, quo transibant Israelites per terminos Moab, & Ammon, & non pro sequenti tempore: vnde licet pugnare poterant, si aliqua causa rationabilis subiretur: Item prohibitio pugnae non fuit ibi directe ad tollendum pugnam, sed vt Israelites non caperent aliquam partem terre Moab, vel Ammon: nam subditur in eadem auctoritate. Non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon, quia filijs Loth dedi eam in possessionem, quasi dicat: non pugnes contra eos ad eripendum terram de manu eorum, quia nihil dabo tibi de terra eorum. Et sic est dicendum, quod nunquam liquit Israelitis, saltem pro tunc, accipere terram Moabitarum, & Ammonitarum, vel aliquam partem eius in possessionem: etiam si pugnarent ex causa legitima: licebat tamen interdum pugnare: & sic David multoties pugnavit contra Moabitas, & Ammonitas. De Moabitis patet secundum Regu octavo. De Ammonitis patet 2. Regum vigesimo capitulo. Sicut quoque pugnavit contra Ammon, & Moab, vt patet primo Regu vndecimo, & decimo quarto ca. Item illud preceptum intelligitur quantum ad hoc, quod Israelites non mouerent bella contra Moabitas, & Ammonitas: si tamen Moabites, & Ammonites pugnarent contra Israel, nulla ratio esse poterat, quae tolleret Israelitis istam defensionem, & pugnandi ius ad repetendum, & refarciendum iniurias, & damna inflictia.

An Israelitis nunc contra Moabitas, & Ammonitas liceret pugnare.
Quest. XXX.

QVAERET VR vterius, dato quod liceret Israelitis insurgente causa pugnare contra Moabitas, & Ammonitas, an nunc liceret pugnare. Aliquis respondebit quod non, quia oportebat, quod Moabites inferrent aliquam iniuriam, vel damnum Israelitis, propter quod ipsi possent iuste moueri: nunc autem non erat sic, quia erat pax inter Moabitas, & Israelitas. Alph. Tost. super lib. Iudicum

tas, cum manerent Moabites in terra Israel, & ipsi Israelites ruperunt pacis foedera armando bellum contra Moabitas: ergo peccauerunt. In contrarium dicendum, quod habuerunt Israelites iustam causam pugnandi: nam Moabites mouerant a principio iniusta bella contra eos, & interfecerant multos de eis, & rapuerant bona ipsorum, subiecerantque eos in seruitutem annis decem & octo, & tributa graua imponebant super eos. Pro his omnibus poterant Israelites pugnare contra Moabitas vsque ad plenam satisfactionem pro iniurijs, & damnis: nec oportebat quod ad hoc Israelites indicerent bellum cum solennitate ipsi Moabitis ad hoc quod se pararent & postea pugnarent, quia istud requiritur quando nondum cepta est hostilitas inter aliquas gentes: quae tamen cepit, & continue durat, non oportet indici bellum cum aliqua solennitate. & postquam aliquis semel hostis est, quousque desinat esse hostis, admonitus est vt se custodiat. Sed adhuc subiicietur, quod quaquam ista mala passi fuerant Israelites a Moabitibus, quia semel fuerat pax interposita, non poterant mouere bellum, quia sic omnia praeterita erant remissa per federa superuenientia, vel si non erant remissa, saltem dum federa durabant, non debebant mouere bellum, ergo peccauerunt. Respondendum quod inter Israelitas & Moabitas nulla erat federa, sed Israelites victi fuerunt a Moabitibus, qui violenter manebant in terra eorum ad prehendendum eos, & exigendum tributa per 18. annos, & dato quod mille annis mansisset, non causabatur aliquod vltimum pacis, eo quod Israelites hoc sustinebant, quia illud non poterant elidere. Data igitur eis quacunque opportunitate contra Moabitas, poterant licite insurgere ad pugnandum siue publice, siue latenter: & sic nunc fecerunt, ideo non peccauerunt: ratio autem adducta in contrarium praesupponit falsum, scilicet quod esset pax inter Israelitas & Moabitas. *Et quicquid terra octuaginta annis a prelijs.* Isti octuaginti anni computantur sic, scilicet a morte Othonielis primi iudicis postquam populus manens aliquanto tempore siue iudice, bonus fuit: deinde declinans ad idola oppressus est ab Ammonitis, & Moabitibus annis decem & octo, post quos surrexit Aod: & principatum tenuit vsque ad annum octuagesimum completum, sed forte principatus suus non fuit 50. annorum, quia reliquum tempus intermedium fuit sine iudice. *Post hunc fuit Samgar.* Hic ponitur de tertio iudice, qui fuit Samgar, de quo pauca enarrantur. *Filius Anadi.* Non describitur nomen tribus, & familiae, de qua erat iste Samgar, sed solum, quod erat filius Anath, & hoc forte, quia Anath erat aliquis vir tam cognitus inter Israelitas, quod illo nominato cognita erat tribus, & familia. *Qui percussit de Philistinis sexcentos viros.* Istud fuit opus clarissimum, scilicet quod vnus vir occideret sexcentos in pugna. Nicolaus autem vult, quod iste Samgar non occidit oes 600. sed aliquos illorum, & induxit aliquos de Israelitis ad sic faciendum: & omnes simul occiderunt sexcentos viros. Sed hoc non multum stat, quia litera expresse dicit: quod ipse occidit sexcentos viros: quod ergo velimus eam distrahere a suo sensu sine necessitate, est valde irrationabile, & sic tolleretur omnis certitudo significationis in scriptura: si autem esset aliqua necessitas, deberet mutari sensus scripturae quantum ad corticem: hoc autem non esset nisi dicamus, quod Samgar non potuerit occidere sexcentos viros vomere: sed hoc non stat, sed Samson occidit mille viros habens solum mandibulam asini, vt patet infra decimo quinto: ergo a fortiori posset iste occidere sexcentos. Nec obstat, quod si dicas, quod spiritus domini erat in Samfone, & dederat ei vires supernaturaliter: &

De Sagar tercio Iudice.

Nicolai opi. de Sagar.

nam non solum erat Deus in eo, sed etiam de omnibus...

Quare non computatur tempus, quod fuit sub principatu Samgar...

Quare non dicitur tempus, quod fuit sub principatu Samgar...

Quare de Samgar non dicitur, quod suscitavit eis dominus...

Quare de Samgar non dicitur, quod suscitavit eis dominus...

Quare non dicitur tempus, quod fuit sub principatu Samgar...

Quare non dicitur tempus, quod fuit sub principatu Samgar...

vel sub Debbora, ut quidam volunt: ergo non potest...

Quare non dicitur tempus, quod addiderunt filij Israel...

Quare non dicitur tempus, quod addiderunt filij Israel...

pro timore regis Asor, ita quod non audebant Israelitae...

Chronica eventuum temporalium sub Othoniel, & Aod iudicibus.

Chronica eventuum temporalium sub his duobus iudicibus Othoniel, & Aod...

Pandion rex Atheniensis...

Phaniceus dicitur est, qui postea mutata litera puniceus dicitur. Civitas Ephira, quæ postea Corinthus appellata fuit in Græcia tunc à Silypho condita est. Minor filius Europæ regnavit in Creta. De his Vincentius in speculo historiali lib. 3. & historia scholastica. Aod iudicavit Israel octuaginta annis, non quod toto hoc tempore iudicaverit, cum includantur hic tempora sine iudice & 18. anni quibus rex Eglon oppressit Israelitas, sed quia in fine istorum annorum Aod mortuus est, & terminatur istud tempus anno 160. ab exitu de Aegypto. Quod patet computando 40. annos deserti, & totidem Othonielis, & 80. sub Aod. fuit autem iste annus ab initio 3. ætatis 665. & ab exordio seculi 2613. volunt autem, quod ceperit principatus Aod elapsis solum 18. annis de istis 80. & sic fuit principatus suus 62. annorum. Hoc autem est filii 18. anni, quibus Israelitæ servierunt regi Eglon computentur statim post mortem Othonielis, quia satis est verisimile. Tempore Aod, ut dictum est, regnabat Athenis Erichthonius secundus, vel Erichtheus, ut alij noiant, cuius filia fuit Orinthia, quæ Boreas rex Trassum rapuit. De hoc ponitur fabula 6. Metamorphoseos: quia Boreas sit ventus, & quod rapuerit Orinthiam per aërem: unde dicitur.

Orinthiam amans fulvis amplectitur alis.

Et sic continuat Ovidius istas historias, ut chronographi. In diebus Aod Cirene civitas famosa in Lybia condita est, de qua habetur Act. secundo, scilicet. Et qui habitant Cirenem, & partes Lybie. Tunc triptolemus longa navi Eleusim veniens frumenta ibi distribuit. De hoc est fabula quod duxerit frumenta super serpentes, ut patet per Ovidium quinto metamorphoseos. Et veritas fuit, quod in navis longa portavit cuius insignia erant duo picti serpentes, sed poetæ habent locum transformandi. Sic etiam dicitur, quod Iuppiter in forma Tauri rapuerit Europam filiam regis Tyri, & duxerit super mare in dorso, ut patet secundo Metamorphoseos, & Seneca in Tragedia 4. cuius nomen est Hippolytus carmine quod incipit.

Diua non miti generata ponto.

Veritas autem fuit, quod rapuit eam, & duxit in quadam navis cuius insignia erant Taurus pictus. Sed Ovidius aliter ordinat istud de Triptolemo: nam dicit illud accidisse ante regem Pandionem, & historiã de Progne, & Philomena. Nam de Triptolemo ponit in fine 5. Metamorphoseos, & de Pandione, & filiaibus ponit ultra medium 6. Hoc tempore ferunt fuisse raptã Proserpinã, de qua fabulose loquitur Ovidius 5. Metamorphoseos circa finem. Veritas autem fuit quod Orcus rex Molossorum Proserpinã rapuit, ad cuius raptum de conuerso venerant Hercules, Theseus, & Pyrius. Canis autem ingens quidam regis Molossorum, qui Cerberus dicebatur, Pirithoum deuorauit, & deuorasset Theseum, nisi eum Hercules liberasset. Ex hoc habuerunt poetæ locum fingendi, quod Cerberus erat canis inferni, & ille deuorauit Pirithoum, eo quod dominus suus rex Molossorum vocabatur Orcus, qui eandem significationem habet cum inferno. Et istud apud multos poetæ vulgatur. Hoc tempore Frixus, & Helles soror sua infidias nouerç equaserunt in quadam navis, cuius insigne erat aries pictus. Helles autem timens fluctus maris in Pelagus demersa est, quod ab ea nomen accepit: & vocatur hodie Hellespontus, id est pontus, vel mare Helles: & eod nomen tã maris, quam insule circa finem Europæ versus Orientem. Ex hoc autem insurrexit fabula apud poetæ quod Frixus, & Helles super arietem quen-

dam equor transferunt, & ob hoc rudis vulgus arietem inter celi constellationes collocavit, & est primus inter signa Zodiaci, quamquam aliàs communes astro nomi ponant. Eo tempore in Dardania regnabat Tros, a quo Troiam urbem conditam, & nominatã ferunt: tunc Perseus pugnavit contra Gorgonem, quæ me retrix erat, & præ nimia pulchritudine, & maleficiis aspicientes metis impotentes reddebat. De hac fabula est tres fuisse sorores Gorgonidas, quæ uno oculo utebantur, & aspicientes conuertebant in lapides. De quo Ovidius quarto Metamorphoseos. In quo ipse discordat a narratione temporis secundum nos, quia proponit hoc ad omnia facta, quæ nos preposuimus ex tempore Moysi usque huc. Eo tempore Dionisius, id est Baccus, vel Liber in India ciuitatem Nisam condidit: & eam suo nomine appellavit. De his Vincentius in speculo historiali libro tertio, & historia scholastica.

CAPITVLVM. III.

Adideruntque filij Israel facere malum in conspectu Domini post mortem Aod, & tradidit illos Dominus in manu Iabin Regis Chanaan, qui regnavit in A-

for, habuitque Ducem exercitus sui nomine Sifaram, ipse autem habitabat in Aroseth gentium. Clamaueruntque filij Israel ad Dominum: nongentos enim habebat falcatos currus, & per viginti annos vehementer oppræsserat eos. Erat autem Debora Prophetes vxor Lapidoth, quæ iudicabat populum in illo tempore. Et sedebat sub palma, quæ nomine illius vocabatur, inter Rama, & Bethel in monte Ephraim: Ascendebantque ad eam filij Israel in omne iudicium. Quæ misit, & vocavit Barac filium Abinoem de Cedus Nephthali: dixitque ad eum: Præcepit tibi Dominus Deus Israel, vade, & descende, & duc exercitum in montem Tabor, tollesque tecum decem millia pugnatorum de filiis Nephthali & de filiis Zabulon: ego autem adducam ad te in loco torrentis Cifon Sifaram principem exercitus Iabin & currus eius atque omnem multitudinem, & tradam eos in manum tua. Dixitque ad eam Barach: si venis mecum vadam: si nolueris venire mecum, non pergam. Quæ dixit ad eum: Ibo quidem tecum, sed in hac vice victoria non reputabitur tibi: quia in-

Supra 12. & 3. & infra 6. 2. Regum 12.

Perseus rex claret, & Ardean in Italia vrbē condidit.

Pesulana Thulsiæ ciuitas conditur.

manu mulieris tradetur Sifara. Surrexit itaque Debora, & perrexit cum Barach in Cedus, Qui accitis Zabulon, & Nephthali, ascendit cum decem milibus pugnatorum, habens Debboram in comitatu suo. Aber autem Cinæus recefferat quondam a cæteris Cineis fratribus suis filiis Obab cognati Moysi: & tetenderat tabernacula usque ad vallem, quæ vocatur Sennim, & erat iuxta Cedus. Nunciatumque est Sifare, quod ascendisset Barac filius Abinoem in Montem Tabor, & congregauit nongentos falcatos currus, & omnem exercitum de Aroseth gentium ad Torrentem Cifon.

Adideruntque. In præcedentibus posita est Iudæorum tribulatio, secundò hic consequenter describitur tertia, & fuit sub rege Iabin, & diuiditur in tres partes, quia primò ponitur tribulatio: secundò de tribulatione liberatio, ibidem. Erat autem Debbora. Tertio pro liberatione gratiarum actio in toto cap. 5.

An hac continuum ordinem ad præcedentia habeant. Quest. I.

QVAERET aliquis circa primum an ista, quæ ponuntur hic, fuerint post præcedentia, vel sit ordo mutatus, & an immediate fuerint, vel interciderit magnum tempus inter vtraque. Respondendum, quod ea, quæ habentur hic, continuum ordinem habent ad præcedentia: nam præcedenti capitulo agitur de temporibus Aod: hic autem subditur de his, quæ facta sunt post Aod, ut patet in principio literæ, scilicet adiderunt filij Israel in conspectu domini facere malum. Est tamen mutatio ordinis ad aliquid, quia in fine præcedentis capituli dictum est de Samgar, & hic in principio dicitur de peccatis, quæ fecerunt Israelitæ post mortem Aod. Prius tamen peccauerunt Israelitæ post Aod, quam Samgar fuerit Iudex, ut declaratum est præcedenti capitulo ad finem. Quantum ad alia autem est continuus ordo, & facta sunt, quæ habentur hic immediate post ea, quæ habentur præcedenti capitulo: nam paulo post mortem Aod peccauerunt Israelitæ, & tamen peccatum eorum ponitur hic. Adideruntque filij Israel. Scilicet super mala, quæ fecerunt tempore præterito adiderunt nunc istud: ista enim conditio erat, quod non quiescerent prauè agere, sed mortuo vno iudice agebant peiora, quam prius egerant, ut patet supra 2. ca. *Facere malum in conspectu domini.* Scilicet colere idola, quia cætera mala, quasi venialia Deus reputabat in ipsis Iudæis, si in hoc non peccarēt. Post mortem Aod. Scilicet, quia dum ille viveret non peccauerunt, & quod habebant castiganrem, & amonentem: mortuo autem illo ducebantur à mala consuetudine præcedenti cum nullum haberent repugnantem. Aliquis obijciat, quod deberet hic dici, quod peccauerunt filij Israel post mortem Samgar, quia ille post mortem Aod mortuus est, & de ipso Samgar præcedenti capitulo dicitur. Respondendum, quod non ponitur post mortem Samgar, sed post mortem Aod, quia ista peccata Israelitarum propter quæ traditi sunt in manus Iabin, non fuerunt post mortem Samgar, sed post mortem Aod ætatem quam Samgar esset iudex, ut declaratum est præcedenti capitulo in fine. *Et tradidit*

illos dominus in manus Iabin. Ista est tribulatio, scilicet, quia traditi sunt in seruitutem, & erat durior in quantum erant sub seruitute Chananeorum, qui erant hostes acerrimi eorum: erat quippe Iabin Chananeus, cum vocetur rex Chanaan. Traditio autem ista fuit, quia Deus deseruit Israelitas amouendo ab eis adiutorium suum, & tribuendo animositatem, & vires regi Iabin ad præualendum contra Israel. De modo huius declaratum est satis præcedenti capitulo. *Regis Chanaan.* Non est Chanaan aliqua ciuitas specialis, in qua regnaret Iabin: nam ciuitas sua erat Afor, ut patet in litera. Nec accipitur etiam Chanaan pro tota terra Chanaan, quia non erat Iabin rex totius terræ Chanaan, cum maiorem partem eius tenerent nunc Iudæi. Etiam tempore, quo nihil tenebant Iudæi in terra Chanaan non erat Iabin rex totius terræ Chanaan: nam præter eum erant multi reges, cum Iosue, & Israelitæ occiderint 31. de quibus Iosue 12. & manebant adhuc multi alij, scilicet 5. reguli Phylisthorum, & patet Iosue 13. & præcedenti capitulo, & alij reges Sidoniorum, & Heueorum: sed vocatur rex Chanaan, id est rex terræ illius populi, qui vocatur Chananeus: nam inter septem populos Chananeorum erat vnus, qui specialiter vocabatur Chananeus: & terra huius vocatur specialiter terra Chanaan: hoc patet præcedenti capitulo iuncto Ios. 13. nam cum describerentur gentes derelictæ in terra de stirpe Chananeorum præcedenti capitulo, dicitur, quod reliquit dominus 5. Satrapas Phylisthorum, & omnem Chananeum, & Heueum, & Sidoniam, & Iosue 13. ponuntur istæ gentes mer derelictæ in terra, & vbi ponitur hic omnem Chananeum, ponitur ibi omnis terra Chanaan, & omnis Chananeus, & tamen manifestum est, quod Chananeus, de quo hic dicitur non cõprehendit omnes septem populos Chananeorum, sed solum est quidam populus specialis de illis, ergo terra Chanaan non erit hic tota terra Chanaan, sed solum terra huius populi Chananeus: & sic rex Iabin, qui vocatur rex Chanaan, non dicitur rex totius terræ Chanaan, sed solum terræ illius populi specialis, qui vocatur Chananeus. Alio modo dici potest, & satis conuenienter, quod Iabin vocatur rex Chanaan, id est totius terræ Chanaan, scilicet omnium septem populorum Chanaan, & non vocatur rex Chanaan tanquam nunc esset rex, vel dominus totius terræ Chanaan, sed quia antiquitus antequam intraret Israelitæ in terram, erat Iabin rex totius terræ Chanaan. Etiam hoc non est intelligendum quantum ad hoc, quod præter eum nullus rex esset, sed quia ipse dominabatur omnibus regibus terræ Chanaan: sic patet Iosue 11. cum dicitur: Afor enim antiquitus inter omnia regna hæc. Chanaan, vel quæ hic demonstrata sunt. Item patet eo. c. ga dicitur, quod Iabin rex Afor fecit vocari multos reges, qui omnes ibidem nominantur: & illico conueniunt ad pugnam, & sic præerat illis cum postea dicatur: Afor enim, id est rex ciuitatis Afor tenebat principatũ inter omnia hæc regna, sed ibi nominantur reges Iebulæi, Chananæi, Pherezæi, Heuæi, & de omnibus alijs gentibus: ergo Iabin rex Afor erat dominus, vel rex non solum illius populi, qui vocabatur Chananeus, sed etiam totius terræ Chanaan, scilicet omnium septem populorum, & iste est verus sensus literæ.

An rex Iabin exercitum magnum congregauerit, & contra Iosue pugnarit. Quest. II.

QVAERET aliquis an iste rex Iabin fuerit, de quo dicitur Ios. 11. quod congregauit magnum exercitum, & pugnavit contra Iosue. Aliquis dicit, quod sic, quia ille vocatur ibi Iabin rex Afor, & iste etiam vocatur

Quomodo Iabin erat rex Chanaan.

vocatur

vocatur hic rex Afor. Item iste Iabin vocatur hic rex terræ Chanaan, & Ios. 11. idem videtur, cum dicitur: quod Afor antiquitus inter omnia regna illa. f. Chanaan principatum tenebat: ergo idem Iabin est. Respondendum est, quod eadem ciuitas Afor est, de qua dicitur hic, & Ios. 11. & tamen iste Iabin, & ille, de quo ibi non est idem: quod patet, quia ab illo tempore vsque nunc non poterat superuivere, quia illud bellum fuit in principio introitus Israelitarum in terram Chanaan, scilicet primo anno, vel in principio secundi, & tamen ab illo tempore vsque huc transferant anni ferè ceterum quadraginta: nam anni quadraginta Orthielis computantur ab introitu in terram Chanaan, de quibus tollamus vnum annum si voluerimus, deinde addamus octuaginta annos Aod precedenti capitulo, deinde ponamus annos viginti, quibus oppresserat Iabin Israelitas, quando pugnauit contra Sisaram magistrum militiæ eius Barac, vt patet in litera: & tamen quando ipse fecit bellum contra Iosue, vt patet Ios. 11. esset annorum viginti, vel triginta, quia faciebat bella, & congregabat reges: ergo si addantur his peruenerit anni ad centum septuaginta annos, vel quasi: sed nulli hominum illo tempore hoc datum est, ideo non erat iste idem Iabin cum illo. Item efficacius patet hoc, quia ille rex Iabin occisus fuit à Iosue: ergo iste erat alius Iabin. Quod patet Iosue 11. cum dicitur: Reuersus cepit Afor, & regem eius percussit gladio: Iabin tamen erat ibi rex Afor, ergo ille mortuus fuit. Item, quia dicitur ibidem, quod ciuitas Afor combusta est, & omnes, qui de illa erant, nec mansit quisquam: ergo etiam rex Iabin perijt. Sed dicendum est, quod iste rex Afor nunc vocatur Iabin, sicut alius, quia forte sic eum vocari accidit, vel quia omnes reges Afor sic vocabantur, sicut quodam tempore omnes reges Aegypti Ptolomei dicebantur, & omnes reges Romanorum Cæsares Augusti, & reges Iudæorum Herodes, & reges Phylisthinorum Abimelec, & reges Aegypti alio tempore Pharaones, sic & reges Afor vocabantur Iabin. Qui regnavit in Afor. Non solum regnavit in Afor, sed etiam in magna alia terra: sed vocatur ab ista ciuitate, quia ista erat caput regni sui: sic patet Iosue 11. scilicet, Afor enim antiquitus inter omnia regna hæc principatum tenebat. Alij putant, quod vocatur rex Afor, quia ibi morabatur semper. Sed falsum est, quia nunc Iabin morabatur in Aroseth gentium, vt infra patet in litera.

Quomodo potuit Iabin regnare in Afor.
Quest. III.

QVAERET aliquis, quomodo potuit Iabin regnare in Afor, quia illa iam combusta erat: nam Israelitæ combusserunt eam, & diruerunt, vt patet Iosue 11. Respondendum est, quod Afor erat princeps communium ciuitatum, & regnorum terræ Chanaan, & rex huius vrbs dominabatur toti terræ Chanaan, ideo Chananæi, vt non perderent istum principatum construxerunt instaurantes Afor, quæ exusta fuerat, & nunc dominabantur in ea reges. Sed adhuc obijciatur, quia non solum combusta est, sed etiam Israelitæ tenebant eam: nam coeperunt illam de manu Chananæorum, vt patet Iosue 11. Aliquis respondebit, quod Afor fuit in potestate Israelitarum, sed postea Chananæi pugnantes coeperunt eam de manu Israel, sicut factum est de multis alijs vrbsibus, quas tenebant Iudæi, vt ait Iosue 5. antiquitatum. Nam coeperunt eas Chananæi, sicut Gazam, & Ascalonem coeperunt de sorte Iudæ: & postea filij Iudæ recuperauerunt istas vrbes: sic etiam fuit de filijs Dan, quos arctauerunt Ammoræi in monte Hares, & non dederunt locum manendi

in vallibus, accipiendo omnia loca eorum, quæ tenuerunt in vallibus: de quo supra primo. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia Israelitæ non tenebant occupatam vrbes Afor, ita vt habitarent in ea, sed combusserunt eam, & diruerunt, ideo non poterant de manu Israelitarum accipere eam Chananæi, cum illi non possiderent eam. Sed dicendum, quod Israelitæ ex Chananej autem postea desiderio ciuitatis illius ducti instaurauerunt eam, quod non potuerunt prohibere Israelitæ, & habitauerunt ibi, sicut prius, fueruntque reges habentes principatum, quem tenebant prius. Causa autem quare Chananæi voluerunt potius vrbes istam exustam reparare, quam ceteras cum multæ aliæ exuste essent, fuit desiderium principatus illius prioris, quæ ista ciuitas antiquitus tenebat inter omnia regna terræ Chanaan. Causa autem quare Israelitæ combusserunt eam, fuit quia ipsi tempore Iosue coeperunt multas vrbes, vt patet Iosue 11. & non poterant replere illas, & vt Chananæi non venirent ad accipiendum eas rursus, & esset iterum Israelitis pugna, sicut à principio, combusserunt eas, & diruerunt, nè possent habere recursum ad illas Chananæi. Et istud fuit de vrbsibus, quæ erant in plano: nam has combusserunt vrbes verò manentes in collibus, & montibus non combusserunt: & hoc erat, quia vrbes, quæ erant in plano quam occuparentur ab Israelitis, non possent defendi, & caperentur rursus à Chananæis manentibus, sicut prius. Vrbes autem, quæ erant in collibus poterant faciliter defendi: ideo illas non combusserunt excepta vnica, scilicet Afor, quæ erat super colles, & in loco forti tamen combusta est, vt patet Iosue 11. Ratio specialis fuit, quia Chananæi specialiter afficiebantur ad istam vrbes, quia ipsa fuerat caput regnorum suorum, & dato quod teneretur ab Israelitis, Chananæi pugnantes aduersus illam, & caperent, ideo vt totaliter desperarent de illa, combusta, & diruta fuit. Sed adhuc tanto desiderio mouebantur ad eam Chananæi, quod illam instaurauerunt magnis laboribus, & fecerunt esse caput terræ Chanaan, sicut à principio. *Habuit ducem exercitus sui nomine Sisaram.* Ille erat potentissimus vir, quia tota potentia Iabin erat sub eo, & dicitur de Sisara, quod ipse fecit bellum hic contra Barac, & non Iabin. *Ipsa autem habitabat in Aroseth gentium.* Aliqui libri habent hic Aferoth, sed corrupta est litera. Potest autem referri hoc ad Iabin. f. quod habitabat in Aroseth, vel refertur ad Sisaram, scilicet quod Sisara magister militiæ non habitabat in eodem loco, in quo Iabin, sed ille in Afor, & Sisara in Aroseth. Videtur autem magis intelligendum esse de Sisara, quod habitaret in Aroseth, eo quod de loco ipso congregauit exercitum, vt patet infra, scilicet congregauit nongentos falcatos currus, & omnem exercitum de Aroseth gentium. Vocatur autem ista ciuitas Aroseth gentium per excellentiam, quia erat ibi maior multitudo habitatorum, quàm in quacunque alia vrbe Chanaan. Vel quia in loco isto habitabant gentes variarum linguarum ex consuetudine. *Clamaueruntque filij Israel ad dominum.* Scilicet vt liberaret eos de manu Iabin regis. *Nongentos enim habebant falcatos currus.* Dicitur hoc ad indicandum causam clamoris: quasi dicat, clamauerunt Israelitæ ad dominum, quia opprimebat eos nimis rex Iabin, & ad significandum magnam oppressionem inducitur multitudo potentia, qua poterat eos affligere, scilicet, quæ nongentos currus falcatos habebat: magnæ enim potestatis erat habere nongentos currus falcatos, ideo in signum maxime potentia ipsius Iabin ponitur de nongentis curribus. Erant autem isti currus falcati quadrigæ quædam habentes in rotis gladios extentos, & curuatos fortiter affixos, cumque currus velociter ex impetu

Doc. resp.

Populi liberatio.

Quid currus falcati

impetu mouerentur, quidquid curribus obuium erat laeceratur, & isto modo omnes armati ex parte opposita timentes impetum currum fugiebant: eratque magna pugna cum illis, & ob hoc omnes reges conabantur habere de his curribus: quia tamen magnorum sumptuum erant, non poterant multos habere, & sic quod Iabin habuerit nongentos, reputatum est ad aliquid magnum. *Iam verò ista instrumenta bellica cessauerunt, quia solum erant apta in planissimis locis: in montibus autem, vel locis asperis, nihil omnino valebant.* Etiam, quia in planis obiectis veribus nihil proficiebant, vt ait Vegetius de re Militari. Vocantur autem isti currus falcati à falcibus, idest gladijs curuatis, quos rotis affixos habent. In Hebræo vocantur currus ferrei: non quod penitus sint de ferro, quia tunc essent immobiles propter pondus, sed quia ferrum habent in rotis, scilicet gladios curuatos. *Et per viginti annos vehementer oppresserat eos.* Isti viginti anni incipiunt post mortem Aod: nam paulo post peccauerunt, vt patet in litera, & in fine istorum viginti annorum pugnauerunt Sisara, & Barac. *Erat autem Debbora.* Hic ponitur secundum huius capituli, scilicet liberatio populi, & diuiditur in tres partes. Quia primò ponitur diuina reuelatio. Secundò exercitus virtusque congregatio, ibid. *Qui accessit.* Tertiò hostium debellatio ibid. *Dixit Debbora.* Circa primum dicitur. *Erat a Debbora ante.* Scilicet diebus quibus accidit hoc, erat Debbora in Israel.

Quare scriptura facit hic mentionem de Debbora.
Quest. IIII.

QVAERET aliquis, quare fit hic mentio de Debbora. Respondendum, quod ipsa habebat multas perfectiones, propter quas scriptura hic de illa sermonem ageret, tamen specialiter egit sermonem propter causam presentem. Sciendum autem, quod quando historia de aliquo bello, vel aliqua re textitur, si illo tempore fuit aliquis vir, vel mulier notabilis, vel accidit aliquod factum famosum, licet illud non pertineat directe ad historiam, interponitur propter sui excellentiam: ita etiam fuit de Debbora, quia cum ipsa fuerit prophetes, & ad ipsam consisteret totus Israel erat aliquid valde famosum propter quod de illa mentio fieri debebat. Sed adhuc dicendum, quod causa præcipua, propter quam facta est mentio, fuit, quia bellum istud factum est per Barac, & ille non egisset, nisi diceret ei Debbora ex parte Dei, imò etiam sic non egisset, nisi illuc iuisset Debbora: sic enim dixit, vt patet infra, scilicet, si venis mecum, pergam, si nolueris venire, nõ pergam: ipsa etiam egit Deo canticum postea propter istam victoriam, de quo habetur sequenti capitulo, ideo debuit hic introduci de illa.

An Debbora fuerit iudex Israel: & an tempus eius computetur sub iudicibus.
Quest. V.

QVAERET ulterius, an Debbora fuerit iudex Israel, & computetur vnus de iudicibus, sicut Othoniel, Aod, & ceteri. Aliquis dicit, quod sic, quia Debbora iudicabat toti Israel, & veniebat ad eam in omnem iudicium, vt patet immediatè in litera: ergo erat iudex. Item tempora computantur sub iudicibus eo tempore, quo ipsi viuebant, sicut sub Othoniele computatur scriptura quadraginta, & sub Aod octuaginta, sed viuente Debbora computatur tempus sub illa: ergo ipsa erat iudex, & princeps illius temporis. Hoc patet sequenti capitulo, cum dicitur: In diebus Samgar filij Anath, & in diebus Iael cessauerunt semite, & qui ingrediebantur per eas ambulauerunt calles de-

Annos: cessauerunt fortes in Israel, & quiescerunt, donec surgeret Debbora, surgeret mater in Israel: & sic computatur sub se tempus, in quo fuit Israel pacificus, sicut computatur tempus sub Samgar sub quo erat in quiete: & tamen Samgar erat iudex: ergo etiam Debbora ponitur vt iudex. Respondendum, quod Barac, & Debbora fuerunt simul, & computantur sub tempore eorum quadraginta anni, de quibus sequenti capitulo, non poterant tamen ambo esse simul iudices, quia sicut duo eiusdem regni non possunt simul esse reges, quia rex dicit plenitudinem potestatis, quæ in duobus simul circa idem esse non potest conuenienter, ita iudices continebantur in Israel totam potestatem super populum, quam tunc aliquis possit tenere: ergo non poterant esse simul multi iudices. Manet ergo dubium quis istorum erat iudex, scilicet an Barac, vel Debbora. Quod patet, quia dominus iussit Debboræ, quod diceret Barac, vt iret ad bellum, & quod in manus eius traderet Sisaram, si tamen ipsa Debbora fuisset iudex, ipsa missa fuisset ad bellum, & non Barac. Item iudices vocabantur illi, qui saluabant Israel de manu tribulantium: sed Debbora nõ saluauit, quin potius Barac, cum etiam Deus dixisset, quod in manus eius tradendus esset Sisara, vt patet infra: ergo non erat Debbora iudex, sed Barac. Nec valet si quis obijciat, quod non ausus est Barac ire ad bellum, nisi iret cum eo Debbora. Nam dixit, si veneris mecum pergam, si autem venire nolueris non vadam, quia hoc non dicebatur tanquam ipsa Debbora principaliter iret, vt dux belli, sed quia erat Prophetes, & possit per eam Barac consilium dominum, si oporteret de dubijs emergentibus circa bellum. Ipse autem Barac erat dux belli, & Debbora non erat dux, sed comitabat Barac, sic patet infra in litera, scilicet, qui accitis Zabulon, & Nephthali ascendit cum decem milibus habens Debboram in comitatu suo, ergo ipse erat iudex. Item patet hoc, quia cum Samuel exprobraret Israelitis beneficia à Deo collata, & induceret quomodo iudices liberauerant Israel de manu hostium, posuit Barac in numero Iudicum, & non Debboram, vt patet 1. Reg. 12. cum dicitur: Et misit dominus Ierobaal, & Bedan, & Barac, & Iephre. Item Apostolus ad Hebræos 11. cum introducit quædam tulerunt viri sancti, qui fuerunt iudices in Israel introducit ibi Barac, dicens: Deficiet enim tempus me enarrantem de Gedeon, Barac, & Samson, Iephre, & Samuel: ergo Barac erat iudex, & nõ Debbora. Item non decebat, quod Debbora esset iudex, quia iudex in Israel habebat plenitudinem potestatis: videbatur autem inconueniens nimis existentibus viris tradere totam potestatem, & plenam mulieri super illos: non ergo decebat, quod ipsa esset iudex in Israel. Ad rationes in contrarium respondendum. Ad primam, cum dicitur: quod ipsa iudicabat totum Israel, & quæ accedebant ad eam in omne iudicium. Dicendum, quod iudex prout hic accipitur non est nomen officij, vel dignitatis pertinens ad diffinitionem causarum, sed magis est nomen potestatis ad bellum, vt satis declaratum est in prologo huius libri. Ideo dato, quod Debbora iudicaret causas, non vocaretur iudex, quia præter eam, manebat semper ordo iudicum in populo, & domus concilij, ubi erat sacerdos magnus princeps iudicum, & hoc modo quilibet de illis potius debuisset vocari iudex, quam illi, de quibus in libro isto: sed hi vocantur iudices ex causa alia, vt dictum fuit. Ad secundam rationem, dicendum quod tempus non computatur sub Debbora, sed sub Barac. Cum autem dixit ipsa in diebus Samgar, &c. Dicendum quod ex hoc non apparet, quod computetur tempus sub Debbora: nam hoc modo sequeretur, quod tempus computatum fuisset aliquid sub Samgar. Sed falsum est, quia scriptura nullos annos

Resp. ad questum.

Ratio prima, quod Debbora non fuit iudex Israel.

Ad primam rationem in diuersum.

Ad secundam rationem.

annos eius exprimere voluit. Etiam sequeretur, quod sub Iahel computaretur tempus, quia dicitur, & in diebus Iahel quieverunt femite, & tamē manifestum est, quod Iahel non fuit iudex, nec aliquis de hoc dubitat. Solum ergo dixit, quousque surgeret Debhora: non quod tempus illud computetur sub illa, sed quia in illo tempore, quo ipsa fuit, potuerunt Israelitæ ambulare confidenter per vias. *Erat autem Debhora Prophetes.* Spiritus propheticus non solum datur viris, sed etiam feminis. Sic enim Anna mater Samuelis fuit prophetes, & aliæ multæ foeminae, & apud Gentiles etiam feruntur fuisse mulieres prophetis, scilicet decem Sybillæ. *Uxor Lapidoth.* Aliquidlibi habent Lapidoch cum c. sed corrupti sunt: nam debet esse cū t. Ista Debhora quamquam prophetes esset, habebat virum, quia in lege veteri quantuncunque mulier aliqua esset religiosa, non seruabat virginitatem, sed omnes contrahabant, quia non concipere fuit tempore illo tamquam magnum opprobrium. *Quo iudicabat populum in illo tempore.* Scilicet tempore quo Iabin rex Asor premebat Israelitas per viginti annos.

Quis esset vir Debhora. Quest. VI.

QVAERET aliquis de Debhora quis esset vir suus, scilicet an Barac esset vir suus: nam multi dubitant in hoc, & plurimi putant Barac esse virum eius. Aliquis dicit, quod non, quia hic dicitur, quod erat vxor Lapidoth, ergo non erat vxor Barac. Item si esset Barac vir suus, cohabitaret ei, multum tamē ambo distabant, quia Debhora morabatur in mōte Ephraim, & Barac morabatur in forte Nephtali in vrbe Cedus, ergo non erat vir suus. Respondendum, quod communiter tenetur, quod Barac sit vir Debhoræ: sic tenet Magister in hist. scho. & Andreas: sic etiam Rabbi Salomon, & Rabbi David Kimhi, & ferē omnes catholici doctores, & Hebræi. Cum autem in litera dicitur, quod erat vxor Lapidoth, dicunt nostri, q̄ Lapidoth, & Barac erant idem vir, quia habent hæc nomina duo eandem interpretationem. Sic dicunt Andreas, & historia scholastica. Hebræi autem dicunt, quod Lapidoth non sit nomē proprium, sed commune, & significat Lapidoth lychnariam, vel illuminatricem, scilicet quæ facit lychnum pro lucernis, & volunt, quod Debhora vocatur sic, quia ipsa faciebat lychnum pro omnibus lucernis olei sanctuarij, & hoc modo nō ponitur hic nomen viri eius. Sed possumus nos dicere de quocunque voluerimus, quod est vir eius, & sic dicunt de Barac. Sed ista expositio non conuenit literæ nostræ: nam ipsi volunt, quod Lapidoth non sit nomē proprium, sed cōmune pro lucernaria, quod non consentit litera nostra, dicens, quod erat vxor Lapidoth. Ergo erat Lapidoth vir aliquis. Oportet igitur, quod Hebræi, qui tenent istam positionem, dicant quod deficit litera nostra, quia cū debuisset dicere mulier Lapidoth dixit vxor: nam vxor est nomen coniugij, & significat, quod Lapidoth esset vir eius: mulier autem solum significat sexū, & vocaretur mulier Lapidoth, idest mulier lucernaria. Respondendum igitur, quod ista quæstio est problema neutrum: nam neutra pars est sufficienter manifestata. Possumus ergo tenere si volumus, quod Lapidoth, & Barac sint duo viri, & q̄ Debhora sit vxor Lapidoth, & non Barac. Et hoc tenet manifeste litera nostra, quæ posuit Lapidoth pro nomine proprio. Vel possumus tenere contrarium, quia oēs illud tenent, & non repugnat literæ, & tunc debemus dicere secundum literam, quod Lapidoth nomen proprium viri est, sicut Barac, & sunt ambo nomina eiusdem, sicut frequenter multi sunt multinomij, vt Petrus, qui etiam Bariona, & Simon, & Cephas

Resp. ad primam rationem.

Doc. resp. ad quæstionem.

Vocatur. Et ideo iste vir Debhoræ aliquando vocatur Barac aliquando Lapidoth. Quod autem dicamus Lapidoth esse nomē commune secundum positionem Hebræorum facimus literam nostrā defecisse in duobus. Primum, quia debuisset ponere Lapidoth tanq̄ commune dicens Lychnariam, vel lucernariā, & non tanquam proprium. Secundum, quia debuisset ponere mulier, & posuit vxor. Quod inconuenienter dictum est, cum possit litera nostra saluari: imō si recipiatur litera Hebraica, ille est sensus eius, scilicet quod esset Debhora vxor Lapidoth: nam similis modus loquendi per omnia ponitur in alijs locis in Hebræo, vbi dicitur de aliqua muliere, quod est vxor alicuius viri. Et per hoc patet responsio ad primam rationem. Ad secundam dicendum, quod quamquam vir, & vxor regulariter debeant cohabitare, tamen Debhora propter spiritum propheticum nō cohabitabat viro, quia spiritus prophetiæ non tangit prophetas tempore, quo vacant accessibus carnalibus, etiam si illi sint liciti: & sic de Moyse ferunt, quod separabat se ab vxore sua propter spiritum propheticum, qui continuo quasi sedebat in illo. Ista positio satis teneri potest: sed mihi magis placet prima, scilicet quod Lapidoth, & Barac essent duo viri, & quod esset Debhora vxor Lapidoth, quia istud magis videtur signari in litera Hebraica, & istud manifeste vult litera nostra. Etiam, quia responsio ad secundam rationem non est multū conueniens: nam licet Debhora abstineret a viro propter spiritum propheticum, tamen non habitaret ab eo tam distans, quia saltem habitarent in eadem vrbe, nunc autem Debhora & Barac non solum habitabant in eadem tribu, sed nec in eadem forte tribus, sed Debhora habitabat in Bethel in monte Ephraim: Barac autem habitabat in Cedus vrbe in forte Nephtali, tanquam non pertinere ad eandem tribum. Etia verba, quæ loquitur Debhora ad Barac, & modus sc habendi ad ipsum non est, vt vxoris ad virum, vt colligitur discurrendo per literam, sed tanquam duorum extraneorum. Hoc ergo verisimilius est.

Quomodo Debhora iudicabat Israel, cum non esset iudex: & cur mulieribus non permittitur esse iudices. Quest. VII.

QVAERETVR vltetius, quomodo dicitur, q̄ Debhora iudicabat Israel. Nam non accipitur iudicare, idest esse iudicem eo modo, quo accipitur in isto libro, cum iudex hic sit nomē potestatis, & dux belli, & non diffinitoris causarum: ergo oportet, quod Debhora iudicaret populum, scilicet diffiniendo in causis eorum, sed hoc erat inconueniens, quia mulier non debet esse iudex: nam si in teste non accipitur, nisi in defectum, & testimonium suum est debile, a fortiori debet repelli à iudicando. Item si Debhora fuisset iudex, turbaretur totus ordo iudicij, & cessaret: nam in Israel fuit semper ordo iudicij, sed quod esset domus consilij, quæ erat domus aggregationis septuaginta iudicij maiorum, ad quos deuoluebantur omnes causæ per appellationem, & præsidebat in his summus sacerdos: in singulis autem locis ponebatur alij iudices minores, qui iudicabant de causis illius loci, & causæ magnæ, in quibus illi dubitabant deferrebantur iudicibus domus consilij: etiam omnes causæ, in quibus extitisset appellatum. De quo declaratum est magis Num. 1. Deut. 17. cap. Si autem Debhora iudicaret, esset superfluum, quod ageret cum pro toto Israel essent iudices, vel ipsa turbaret ordinem iudicij, quia non deberent ire causæ directè ad audentiā illorum, ad quos pertinebat, nec per appellationem etiā deuoluerentur legitimè. Respondendū, q̄ Debhora

Ad primam rationem.

Ad secundam rationem.

Spiritus prophetiæ nō tangit prophetas tempore actus uenerci.

Prima ratio.

Mulieris testimonium debile. Secunda ratio.

Resp. ad quæstionem.

erat iudex, quia iudicabat populum: non est tamen intelligendum, quod ipsa ordinariè, vel ex subdelegatione alicuius audiebat causas formales civiles, vel criminales, sed cum esset prophetes sciebat respondere de occultis, ideo conueniebat ad eam totus populus, ad querendum de aliquibus dubijs, quæ emergebant, sicut tempore Samuelis confluere ad eum totus Israel ad inquirendum de dubijs: intantum quod Saul venit ad petendum responsum de asinibus perditis, vt patet 1. Reg. 9. Simile autem erat in Debhora, scilicet quod ipsa respondebat ad omnia quæstia populi, & in hoc dicebatur iudicare totum populum: accidebat autem interdum, quod pro aliqua causa deducta in iudicium dubitaretur per omnes iudices, scilicet quod nescirent, quid iudicandum esset in ea, illa deuoluebatur ad Debhora, non vt ad habentem iurisdictionem, & ad quam causa legitimè deuoluenda foret, sed p̄ modum dubij querebatur ab ea de causa illa, & ipsa respondebat: litigantes autem hoc suscipiebant gratis scientes, quod non erraret in respondendo. Nam ex parte Dei respondebat, & ista erat causa quare totus populus in deserto desiderabat agere causas suas coram Moyse, scilicet quia ipse respondebat eis, vt ex parte Dei, vt patet Exo. 18. scilicet: Venit populus ad me querens Dei sententiam. Et secundum hoc Debhora non perturbabat iurisdictionem iudicum ceterorū, quia ipsa non audiebat de aliquibus causis formalibus ordinariè, sed per accidens. Ad rationem primam in contrarium dicendum dupliciter: primò concedendo quidquid concluditur, scilicet quod inconueniens sit mulierem esse iudicem, & quod Debhora non erat iudex, sed respondebat in dubijs ex parte Dei. Secundò potest responderi, & melius, quod regulariter est inconueniens mulierem esse iudicem, & causa est, quia iudicij mulieris est imperfectum propter duo, primò ex parte incompletionis iudicandi: nam mulieribus rara prudentia est, & vix formatur opinioem vniuersalem, sicut bestia, vt ait Aristoteles Ethic. 7. & ob hoc quodam modo dici potest de mulieribus, quod non sint incontinentes quamquam mala agant, vt ait ibidem Phylolophus: ad iudicandum autem requiritur complementum actus intelligendi, & opinionis vniuersales circa agibilia. Secundum propter quod non sunt aptæ ad iudicandum prouenit ex passionibus. Nam sicut iustitia est constans, & perpetua voluntas ad reddendum vnicuique quod suum est, vt ait iurifconsultus, ita & iudex debet esse constans ad reddendum vnicuique quod suum est dicente iure. Mulieres autem non sunt constantes nimium, quoniam facile alterantur à qualibet passione: ergo nō cōuenit eas iudices esse. Quis considerans illis iudicandi officij interdixit. Nec solum iudicandi, sed et iudicadi, quia varium, & instabile testimonium est, quod foemina profert. Hæc aut sunt, quæ communiter, & quasi ex conditione naturæ mulieribus accidunt, propter quod iura eas ab his actibus excluderunt: si igitur interdum euidentissimè constet in his duobus foeminam esse constantem, & sufficientem: tem, & quia Deus suppleuit in illa, quod natura non potuit, non erit inconueniens eam iudicem fore, sic enim fuit de Debhora: nam habebat spiritum propheticum, per quem excellentius sciebat dicere verum de quolibet dubio, quam quicunque vir, vt quia per causam diuinam etiam constans esset, scilicet quod non moueretur passionibus ad hoc, vel illud, cū Deus moueret eam ad respondendum: ergo non erat inconueniens eam fore iudicem: imō melius erat eam, vel quamcunque foeminam iudicare (dum tamen haberet spiritum propheticum) quam quocunq̄; vir iudicaret quantuncunque perfectus, & prudens, si non haberet spiritum prophetiæ: sed adhuc ipsa non erat iudex, sed

Ad primam rationem in diuersum.

Mulierem esse iudicem est inconueniens. Mulieribus rara prudentia est.

Iustitia quid sit.

Vide de claris mulieribus vbi multe per se fuerunt in his duobus foeminam esse constantem, & sufficientem: tem, & quia Deus suppleuit in illa, quod natura non potuit, non erit inconueniens eam iudicem fore, sic enim fuit de Debhora: nam habebat spiritum propheticum, per quem excellentius sciebat dicere verum de quolibet dubio, quam quicunque vir, vt quia per causam diuinam etiam constans esset, scilicet quod non moueretur passionibus ad hoc, vel illud, cū Deus moueret eam ad respondendum: ergo non erat inconueniens eam fore iudicem: imō melius erat eam, vel quamcunque foeminam iudicare (dum tamen haberet spiritum propheticum) quam quocunq̄; vir iudicaret quantuncunque perfectus, & prudens, si non haberet spiritum prophetiæ: sed adhuc ipsa non erat iudex, sed

solum diffiniere in dubijs eo modo, quo supra dictū est. Ad secundam rationem dicendum, quod non turbatur ordo iudicij propter Debhoram, quia si ipsa fuisset posita vt iudex audies ordinariè causas formales, vel ex delegatione, perturbaret aliquantulum iurisdictionem aliorum iudicum, scilicet, quia non tractarentur causæ coram illis iudicibus, corā quibus ordinariè tractandæ erant: ipsa tamen non diffinierebatur aliquam causam huiusmodi, sed solum, quia erat prophetes, respōdebat ad quæcunque dubia occulta, ad quæ non possent responderi modo humano, & in hoc dicebatur iudicare: & ista vt communiter non pertinebat ad causas, quæ iudicialiter tractantur, sed ad quascunque res, de quarum statu, vel euentu dubitatur, vt potest, quod quæreretur ab illa, an talis, vel talis res euentura foret anno illo, & si interdum contingeret causas formales dubias fore, vt quia emergerent, vel inciderent casus, de quibus nullum ius videretur expressum, poterat recurrere, & recurreretur ad Debhoram, non per modum iudicij formalis, sed per modum dubij, quod potest diffiniri per hominem iurisperitum nullam habentem iurisdictionem. *Et sedebat sub palma.* Iste erat locus, in quo Debhora sedebat expectans omnes Israelitas venientes ad interrogandum de dubijs, & habebat locū determinatum istum, nē cogerentur Israelitæ diuagari querendo eam hinc & inde. *Quæ nomine illius vocabatur.* Idest illa palma vocabatur Debhora, sicut ipsa mulier prophetes. Istud non habetur in Hebræo, licet possit colligi ex litera. *Inter Rama, & Bethel in monte Ephraim.* Idest ista Palma erat in monte Ephraim extra omnia loca, & vrbes: erat tamen inter vrbes Bethel, & Rama. Mons Ephraim vocabatur tota ipsa fors Ephraim, sicut reperitur communiter, erat palma ista in forte Ephraim in extremitate fortis: vnde loca ista, quæ ponuntur hic, inter quæ erat palma non erant de terra Ephraim, sed de terra Benjamin, vt patet Ios. 18. vbi ponuntur Bethel, & Rama in forte Benjamin, & nullus talis locus reperitur in forte Ephraim, quia tamen ista palma erat in extremitate fortis Ephraim, eratque magis coniuncta istis duobus locis fortis Benjamin, quam aliquibus locis terræ Ephraim, dicitur fuisse ista palma inter Rama, & Bethel. Sciendum autem quod Rama, de qua hic dicitur, & Ramatha, de qua fuit pater Samuelis, vt patet 1. Reg. & 2. capit. non sunt idem locus, quia Rama est in forte Benjamin, & Ramatha est in forte Ephraim. Hebræi autem, scilicet Rabbi Salomō, Rabbi David Kimhi, dicunt, quod intelligitur ista aliter, scilicet quod fuit sub palma inter Bethel, & Rama, idest quod Debhora habuit possessiones in tribus locis, scilicet in Iericho habuit palmas, quia illa vocatur ciuitas palmarū, & in Bethel habuit Oliueta, in Rama habuit vineas, & ista erant ad sustentationem Debhoræ. Sed istud est nimis alienum, quia litera nihil accedit ad hoc, sed solum designat locum, in quo sedebat Debhora, scilicet sub palma inter Rama, & Bethel. Item non poterat habere Debhora possessionem in his omnibus locis. Quod patet, quia inter Hebræos possessiones tribuum erant distinctæ, & possessiones familiarum, & personarum descendētium de istis familiaribus, vt patet Num. 36. cap. & non poterat possessiones vendi, vel donari, vel permutari, aut aliquomodo alienari, vt maneret distinctio in personis per possessiones, vt patet eodem capitulo, & si fieret venditio quantuncunque pura esset, redibat possessio ad hæredes suos saltem in Iobeleo Leuit. 25. capit. sed eadem persona non poterat pertinere ex parte patris ad diuersas familias, & vna familia ita habebat hereditatem, & originem in vno loco, quod non in alio: ergo non poterat eadem persona habere hereditatem in multis locis. Sed obijcies, quia primo Reg. 25. dicitur: Erat

Ad secundam rationem.

Quo in loco Debhora sedebat.

Notandū de Rama, & Ramatha.

Hebræorū expositio.

Erat homo quidam in Maon, & possessio eius in Carmelo. Respondendum, quod iste non habebat possessionem in diuersis locis, sed habitabat in vno, & habebat possessionem in alio. Vel aliter, & melius, quod Carmelus erat mons apud urbem Maon, & ille habendo possessionem in Carmelo habebat eam in territorio Maon, & consequenter diceretur habere possessionem in Maon. *Ascendebantque ad eam filij Israel in omne iudicium.* Idest ibant ad eam ad quaerendum de omni dubio. In Hebraeo habetur. *Ascenderunt ad eam.* Sed debet intelligi pro ascendebant: nam ascenderunt significat actum praeteritum, & sufficit, quod sit vnus ad hoc, quod sit istud verum: ascendebant autem significat consuetudinem ascendendi, & hoc necessario significat multos actus, quod conuenit literae dicenti in omne iudicium, idest ad omne iudicium: & tamen non poterant vna vice ascendere ad omne iudicium, ideo quamquam litera Hebraica per barbariem suam posuerit ascendere, quia sensus erat, quod ascendebant: litera nostra transtulit ascendebant.

Quomodo populus poterat ascendere ad Debboram ad omne iudicium. *Quest. VIII.*

QVAERET aliquis, quomodo poterat populus ascendere ad Debboram ad omne iudicium. Nam istud videtur difficile, & fere impossibile ex duobus: primo ex parte Debborae: nam ipsa vnica existens non poterat diffinire, vel saltem audire per successione causas omnium de Israel, cum esset tantus populus: nam causa, quae oritur per totum Israel in vno mense forte non possent diffiniri ab vno homine iudicialiter, & secundum successione in decem annis. Quod apparet, quia Moyses abundantius habebat spiritum propheticum, quam Debbora, & erat aptior ad tolerandum labores, quia erat vir, & populus, qui tunc sub eo erat, paucus erat in comparatione eius, qui fuit sub Debbora. Nam si de septuaginta animabus, quae introierunt in Aegyptum de femore Iacob Gen. 46. in ducentis quindecim annis, quibus mansit Israel in Aegypto, vt declaratum est Exo. 13. creuit populus ad sexcenta millia virorum pugnatorum Exo. 12. quanta multitudo creuisset de sexcentis millibus in annis centum octoginta, qui fuerunt ab exitu de Aegypto vsq; ad Debboram, quo tempore iudicabat Moyses. Hoc patet accipiendo quadraginta annos ab exitu de Aegypto vsque ad introitum in terram Chanaan, & accipiendo quadraginta annos sub Othoniele, de quibus praedicti in capitulo, qui incipiunt computari ab introitu in terram Chanaan, vt ibidem declaratum est, & accipiendo octuaginta annos Aod, & viginti annos, quibus oppressit Iabin Israelitas antequam esset istud, quae hic dicitur, qui simul sunt centum octoginta anni. Ad quantam ergo multitudinem peruenissent in tanto tempore, & tamen Moyses non poterat diffinire omnes causas Israelitarum in exitu de Aegypto, vt dixit Iethro Exo. 18. scilicet: Stulto labore consumeris tu, & populus, qui tecum est: supra vires tuas negociu est, & solus non poteris illud tolerare: ergo a fortiori Debbora non possit nunc iudicare totum populum in omni iudicio. Secundo videbatur hoc difficillimu ex parte populi: nam quod totus populus veniret pro quacunq; causa de extremitatibus terrae Chanaan ad Debboram, erat de pauperare totum populum superuacuis expensis, & dare quandam occupationem infinitam, ita vt non possent vacare agriculturae, & alijs laboribus. Respondendum est, quod vere sequebantur ista inconuenientia, si Debbora fuisset iudex ad omnem iudicium ad iudicandum de omnibus causis foralibus tam civilibus, quam criminalibus, tamen Deb

Resp. ad quatuor.

Fora non iudicabat de aliquibus causis, sed solum, quia erat propheta, & cognoscebat occulta, sciebat respondere ad dubia, de quibus inquirebatur, & quia in his respondebat toti populo, cum nullus esset tunc propheta, nisi ipsa, dicebatur populus ascendere ad ipsam ad omne iudicium, idest ad hoc, quod iudicaret de quolibet re occulta, de qua dubitarent Israelitae: hoc autem modo non sequebatur inconuenientia supra assignata, quia non insurgebant multa dubia de his, sicut quotidie emergunt mille lites. Etiam, quia ad ista dubia inquirenda non veniebat populus ex necessitate, sed sponte, ideo non vexabatur veniendo, & hoc modo sufficiens erat Debbora respondere ad omnia dubia huiusmodi. Ita fuit de Moyses, quia postquam ipse reliquit causas forales alijs iudicibus, & ipse coepit praesse populo in his, quae ad dominum pertinebant, potuit faciliter tolerare laborem: Exod. 18. *Quae misit & vocauit Barac filium Abinoem.* Propter istam particulam introducta fuerunt omnia praedicta ad indicandum quomodo Debbora erat propheta, vt videatur quomodo propheticè locuta fuerit ad Barac. Est autem subintelligendum, quod Deus locutus fuit Debborae in spiritu prophetico iubens, vt vocaret Barac. Non ponitur hic modum stirpis Barac, sed intelligendum, quod fuerit de stirpe Nephthali, cum dicatur immediate, quod erat de Cedus Nephthali. Regulariter autem habitabant viri Israel in locis suarum originum, quae ibi poterant habere possessiones, & non in alijs terris. *De Cedus Nephthali.* Idest de vrbe Cedus, quae erat in terra Nephthali. Erat enim Cedus quaedam ciuitas in sorte Nephthali in Galilaea, & fuit data sacerdotibus, & leuitis in possessionem Ios. 21. c. & postea fuit assignata in urbem fugitiuorum Ios. 20. cap. *Dixitque ad eum.* Scilicet postquam venit ad illam sub palma sua: nam erat honorabilis Debbora in Israel, & omnes obediabant dictis eius, quia putabantur dicere ex parte Dei. *Praecepit tibi dominus Deus Israel.* Idest praecipit mihi, vt praeciperem tibi. *Vade & duc exercitum in monte Thabor.* Iste mons est in extremitate sortis Isachar, vt ait Iosephus 5. antiquitatum, & est inter Isachar & Nephthali: nam duabus leucis fere distat a Nazareth contra orientem, vt patet in libro de situ Terrae Sanctae. Areth autem in sorte Neptali est, vt declaratum est Iosue 19. & ibi patet in litera. In hoc monte Saluator noster transfiguratus est coram quibusdam discipulis suis, vt patet Matth. 17. Sciendum autem, quod iste Barac non erat aliquis princeps Israelitarum habens magnum exercitum, cui Deus maderet, quod cum exercitu suo iret ad pugnandum contra Sisaram, sed erat vir priuatus, & parue potentiae: Israelitae tamen iam sciebant, quod Deus suscitabat quem volebat in iudicem super Israel, & illi dabat spiritum suum. Huic autem confestim Israelitae obediens erant tradentes quantum exercitum ipse voluisset, & ob hoc postquam Debbora dixit ei, quod acciperet decem millia virorum, illico accepit de tribubus, de quibus voluit.

Barac erat de stirpe Nephthali.

Situs montis Thabor.

Quare Deus misit Barac, quod duceret exercitum in montem Thabor. *Quest. IX.*

QVAERET aliquis, quare Deus misit Barac, quod duceret exercitum in montem Thabor. Respondebit aliquis, quod hoc factum fuerit ex prudentia bellica, scilicet vt Barac haberet locum tutiorem ad pugnandum: mons autem Thabor erat altissimus. Sed hoc non stat propter duo: Primo, quia Deus daturus erat istam victoriam supernaturaliter, ergo non quaereret prudentiam bellicam, & fortitudinem ex situ loci, quia diminueretur tunc laus victoriae, & non attribueretur plene Deo. Secundo non stat, quia quaerere

loci fortitudinem ad pugnandum est pro illo, qui vult se defendere, & non pro eo, qui vult inuadere, quia inuasor debet persequi inuasum quocunq; fuerit. Barac autem nolebat hic prouocare Sisaram ad bellum, ideo non debebat quaerere loci firmitudinem. Sed dicendum est, quod Deus nolebat, quod Barac prouocaret Sisaram, cum ipse dixisset: Ego adducam ad te Sisaram in torrentem Cifon. Erat autem Sisara in Aroseth gentium, vt patet supra, & auditio, quod aliq; de Israelitis armabat exercitum, ipse exiret ei obuiam, & quia si locus, in quo esset Barac cum exercitu, esset procul ab Aroseth, vbi habitabat Sisara, forte pigritaret illuc ire, vel iret sero: voluit Deus, quod Barac iret ad locum propinquum Aroseth gentium, & iste erat mons Thabor: ideo iussit, quod iret ad montem Thabor, non quidem, sed quod ascenderet in illum, & tueretur fere loci firmitate, quod esset prope illum, quia illuc veniret Sisara. Et patet hoc, quia dixit Deus, quod adduceret Sisaram ad torrentem Cifon: ergo pugna apud torrentem futura erat in plano, & non existere Barac in monte. *Tollenque tecum decem millia pugnatorum.* Noluit Deus, quod essent plures, vt ascriberetur victoria illi: nam multitudo Sisarae erat quasi innumerabilis, scilicet ultra trecenta millia, vt vult Iosephus 5. antiquitatum. *De filijs Nephthali, & de filijs Zabulon.* Ista duae tribus erant simul apud montem Thabor.

Quare potius de tribu Nephthali, & Zabulon congregati sunt bellatores, quam de alijs. *Quest. X.*

QVAERET aliquis, quare potius de his duabus tribubus congregati sunt bellatores, quam de alijs. Aliquis respondebit, quod hoc erit, quia istae duae tribus habebant viros magis promptos ad bellum. Sed non stat, quia tribus animosior, & bellicosior erat tribus Iuda, sic significatur Gen. 49. cum dicitur: Iuda te laudabunt fratres tui, manus tuae in in ceruicibus inimicorum tuorum, ad praedam ascendisti fili mi, requiescens ac cubuisti, vt leo, & quasi leona, quis suscitabit eum? idem patet Deut. 33. in benedictione Moysi: nam dixit Moyses de illo: audi domine vocem Iudae, & ad populum suum introduc eum: manus eius pugnabunt pro eo. ipsemet Iudas pugnabit pro se, in quo innuitur fortitudo, scilicet quia ipse sufficiens erat pugnare pro seipso, tribus etiam Gad erat fortissima ad bellum, sic colligitur in benedictione Iacob Gen. 49. scilicet Gad accinctus praeliabitur ante eum, & ipse accingetur retrorsum: & in benedictione Moysi, Deuter. 33. commendatur fortitudo Gad bellica, cum dicitur: Benedictus in latitudine Gad, quasi leo requieuit: cepit brachium, vt verticem, idest vno ictu ampucauit brachium, & verticem: Zabulon autem, & Nephthali, qui iubentur hic ire ad bellum, non enarrantur aliqua fortitudo, vel aptitudo ad bellum. Respondendum, quod forte hoc factum est, quia Deus volebat istud bellum cito fieri, scilicet quod gentes iturae ad bellum cito armarentur, ne Sisara praecuparet venire in terram Israel, & inueniret eos nondum paratos, & quia Zabulon, & Nephthali erant apud montem Thabor, vbi debebat fieri bellum, propinquiores, quam aliae tribus, iussit potius, quod irent de his tribubus, quam de alijs: non tamen per hoc inuebatur, quod solum deberet Barac accipere istos ad bellum, quia etiam si plures sponte venissent susciperentur. Quod patet sequenti capitulo, cum dicitur: qui sponte obtulistis animas vestras de Israel benedicite domino. Etiam, quia non solum Zabulon, & Nephthali iuerunt ad bellum, sed etiam Isachar, vt patet sequenti capitulo, scilicet duces Isachar fuerunt cum Debbora, & Barac vestigia sunt secuti. Item, quia increpantur illi, qui propinqui erant ad locum belli de

Doc. resp. ad quatuor.

Hebraeoru opinio.

terra Israel, & non venerunt ad illud. *Ego autem adducam ad te.* Scilicet quasi per violentiam, scilicet, quia ego mouebo eum, veniet. Dicunt Hebraei, quod astrologi Sisarae dixerant ei, quod non ascenderet hac vice ad pugnandum contra Israel, quia non esset ei prosperum, & ipse nolebat ascendere: Deus tamen mouit eum ad veniendum, vt traderetur in manus Israelitarum. *In locum torrentis Cifon Sisaram.* Apud istum torrentem fuit pugna, & plurimi de mortuis ex parte Sisarae corruerunt in torrentem, vt patet sequenti capitulo, scilicet: Torrens Cifon contraxit cadauera eorum, torrens cadum in torrens Cifon. *Principem exercitus Iabin.* Scilicet, quia Iabin non iuit ad bellum, sed suus princeps exercitus Sisara, quia ista est consuetudo magnorum regum non exire ad bella. *Et currus eius ac omnem multitudinem.* Idest currus Iabin, & omnem multitudinem exercitus Iabin, quam congregauerat, scilicet Sisara ad pugnandum contra Israel. *Et tradam eos in manu.* Idest dabo in potestate tua, vt possis facere de illis quod volueris. *Dixitque ad eam Barac: si venis mecum, vadam.* Debbora mittebat Barac ad bellum, & non dicebat, quod itura foret cum ipso, ideo ipse dixit, quod si illa iret cum eo veniret ad bellum. *Si nolueris venire non pergam.* Idest si tu nolueris venire ad bellum, etiam ego non veniam.

An Barac peccaret, si nolisset ire ad bellum, non eumt illuc Debbora. *Quest. XI.*

QVAERETVR an Barac peccaret, si nolisset ire ad bellum, non eumt illuc Debbora. Respondendum, quod confitio, quod Deus iubere Barac ire in bellum, siue Debbora iret illuc, siue non tenebatur illuc ire, etiam si sciret se moriturum in bello: ideo si Debbora non iussit, & ob hoc cessasset Barac ire peccasset: iuerunt tamen postea ambo, vt patet in litera. Sed dicitur an peccauerit Barac dicendo istud, scilicet si venis mecum, vadam, & si nolueris venire, non pergam. Respondendum, quod si hoc dixisset, quia formidabat aliter ire, vel quia intendebat sic facere, vt dicebat, peccabat: non intendebat tamen sic facere Barac: sed etiam si illuc non iussit Debbora, ipsa iussit, nec petiuit Barac Debboram ad eundem secum quasi sine illa ire timeret: confidebat enim, quod Deus daret ei victoriam etiam illa abutente, cum hoc promississet, sed petiuit eam ad consulendum dominum in bellum per eam, si oporteret de dubijs emergentibus, ne aliquid ageret iniustus cum ipse non esset propheta, & in hoc petiuit iniustum, iuit aut Debbora ad hoc cum ipso: vnde, & ipsa instruxit eum in omnibus, quae facturus erat. Sic patet infra. Cum esset Barac in monte Thabor, dixit ad eum Debbora: surge, haec enim est dies, in qua tradidit dominus Sisaram in manus tuas, en ipse est ductor tuus, & tunc surrexit Barac, & ante hoc non pugnabat. Etiam non fecit hoc Barac ex paruitate fidei, quod crederet se liberandum in bello praesente Debbora, & non absente illa, quia tunc fuisset Barac modicae fidei. Sed falsum est, quia Apostolus in Catalogo Sanctorum, quos de fide laudat, dicens: sancti per fidem vicerunt regna: ponit Barac inter coeteros, cum ait: Deficiet me enim tempus enarrantem de Gddeon, Barac, & Samson, Iephthe, & Samuel, & alijs prophetis, vt patet ad Hebraeos 11. cap. ergo iste fidem plenam habuit, & consequenter non peccauit petendo, quod iret cum eo Debbora. Et cum dixit, si venis mecum vadam. Respondendum, quod non intendebat sic facere Barac, quia etiam non eumt illa iussit, sed posuit haec, vt moueret Debboram ad eundem cum ipso, quia hoc multum desiderabat ex causa supraposita. *Qua dixit ad eum: ibo quidem tecum.* Scilicet consensit faciliter, quia Barac petebat

petebat iusta. Sed in hac vice tibi victoria non reputabitur. Id est, quia vis, quod ego vadam tecum, non reputabitur victoria tibi, sed foeminae. In Hebraeo habetur. Tamen non erit pulchritudo tua super iter, quo vadis. Id est, quia vis, quod eam tecum non habebis pulchritudinem, vel honorem super iter quo vadis, id est in actu quem facis hac vice, scilicet, quia non reputabitur tibi, sed foeminae, & ad idem redit. Quia in manu mulieris tradetur Sisara. Ita est causa, scilicet, quod non tradetur Sisara in manus tuas, sed in manus mulieris, & ipsa laudabitur, & non tu. In Hebraeo habetur. In manus mulieris vendetur Sisara. Scilicet dabitur ei tanquam venditus, ita quod possit de illo facere quod voluerit.

Qua mulier sit istam cuius manus traditus est Sisara. Quae. XII.

QVAERETVR quae mulier ista sit, in cuius manus traditus est Sisara. Respondetur communiter, quod fuit Iahel, quae occidit ipsum, vt patet infra in litera: multi tamen tenent, quod dicitur hoc de Debhora, & sic vult Rabbi Dauid Kimhi. Et hoc patet, quia dato, quod non iret Debhora cum Barac, erat tradendus Sisara in manus Barac, vt patet supra, quia sic dixerat supra Debhora, & Sisara fugiturus erat ad domum Iahel, & occidendus ab ipsa, & tamē si non iuisset illuc Debhora, ipsa non dicebat, quod victoria non esset ascribenda Barac, sed quia petiuit, quod illuc iret dixit hoc: ideo videtur, quod non de Iahel, sed de se intelligebat, & est sensus valde rationabilis, scilicet quia si Barac iret sine Debhora, ipse esset dux belli, & omnia quae fierent imputarentur ei, cum autē iuit nunc illuc Debhora, & ipsa erat pphetes, estimabatur magis ipsa, quam Barac. Vnde iam non putabatur Barac, vt dux, sed potius ministrans ad imperiū Debhorae, ideo dato quod Barac occideret Sisaram, non imputaretur ei, sed Debhorae, & est sensus: in manus mulieris tradetur Sisara, id est iam non reputabitur traditus in manus tuas, sed in manus mulieris, id est in manus meas. Nec obstat, quod Iahel occiderit Sisaram: nam sicut si Barac persequeretur Sisaram, & cōtingeret ab aliquo de suis capi, & occidi, non imputaretur illi viro, sed Barac, qui erat dux: ipsa cum Sisara fuerit compulsus fugere a Barac, & perierit exercitus suus, quamquam contingeret eum occidi ab aliqua foemina, non attribueretur illi foeminae, sed Barac, quia ipse eum ad talem necessitatem compulsit. Si autem velis accipere in manus mulieris tradetur, id est occidetur Sisara, intelligitur de Iahel, sicut communiter intelligitur. Non est ergo magna differentia quid velimus dicere. Sed obijciunt, quia supra dictum est ad Barac, & tradam eum in manus tuas. Respondendum, quod est duplex traditio, scilicet vna ad persequendum, & alia ad occidendum; fuit traditus in manus Barac, quia de ipso triumphauit, & persequutus est eum, totumque exercitum eius deleuit, fuit traditus in manus Iahel ad occidendum. Surrexit itaque Debhora, & perrexit cum Barac in Cedese. Erat Debhora in monte Ephraim sub palma, & inter Ramā & Bethel, & recedens inde iuit cum Barac, vt venirent in bellum, sed venerunt prius in Cedese, quae erat ciuitas Nephthali, de qua erat oriundus Barac, vt ibi cōgregarent exercitum de Zabulon, & Nephthali: nam ista ciuitas erat propinqua monti Thabor, ad quem cū exercitu venire debebat Barac. Qui accitis. Hic ponitur secundum huius partis, scilicet populi cōgregatio. Et diuiditur in duo, quia primò ponitur congregatio facta ex parte Barac, secundò congregatio ex parte Sisarae ibid. Nunciatumque est. Circa primum dicitur. Qui accitis Zabulon, & Nephthali. Id est vocatis illis ad bellum; vocauit autem istas duas tribus, quia de eis

infferat dominus, quod sumeret pugnatores, vt patet supra, & non vocauit totum Zabulon, & Nephthali, sed solum decem millia virorū de ambobus tribubus, sicut dominus dixerat. Ascendit. Scilicet vadens in montem Thabor, vt spectaret ibi aduentum Sisarae, de quo Deus dixerat, quod adduceret eum ad torrentem Cifon, vt patet supra. Cum decem millia pugnatorum. Istos iusserat Deus accipere, & istos accepit: alij tamen praeter hos sponte venerunt, sicut de Isachar, vt patet sequenti capitulo, scilicet de Isachar duces fuere cuna Debhora, & Barac vestigia sunt secuti. Habens Debhora in committatu suo. Scilicet, quia ipsa iuit cum Barac vsque ad locum belli, scilicet vsque ad montem Thabor & torrentē Cifon: postea autem in persecutiōe Sisarae, & fuga non fuit cum Barac, sed mansit in loco castrorum, quia actus pugnandi non pertinebat ad ipsā. Etiam, quia ipsa solum erat opportuna in bello ad denunciandum tempus, quo incipiendum esset bellum. Et hoc dixerat antequam recederet Barac de Thabor. Haber autem Cinæus. Hic ponitur de Haber Cinæo, quia agit ad historiam, scilicet, quia vxor eius Iahel occidit Sisaram. Iste Haber Cinæus erat vnus de Cinæis descendentibus de stirpe Iethro soceri Moysi. Recefferat quondam a ceteris Cinæis fratribus suis. Cinæi dicuntur de Cin: nam Iethro socer Moysi multa nomina habebat, scilicet Raguel, Iethro, Ieter, Obab, Cin. De primò patet Num. 10. de secundò patet Exod. 3. & 18. de tertio patet Exo. 4. de quarto patet Nu. 10. de quinto patet Num. 24. scilicet, si electus fueris de stirpe Cin, id est Iethro: Filij huius venerūt cum Israelitis per desertum semper deserta terra natali, vt ait Iosephus 5. antiquitatum: postea in terra Chanaan acceperunt illico habitandi locum in vrbe palmarum, scilicet in Iericho, vt patet supra primo: manserunt autem ibi aliquanto tempore, & postea recesserunt cum filiis Iuda in desertum partis suae ad partem meridiana, vt patet eodem capitulo: ab illis autem Cinæis congregatis in vnum recessit ob aliquam causam Haber, & habitauit in terra Galileae. Filij Obab, Iethro etiam vocabatur Obab, vt patet Num. 10. Cognati Moysi. Id est focer: nam non habebat cognationem aliquam ad Moysen, sed affinitatem, scilicet, quia Moses acceperat filiā eius in vxorem, sed vocatur largē cognatus pro affine. Et extenderat tabernacula sua. Scilicet in terra Galileae in forte Nephthali. Iste Haber habebat tabernacula, sicut pastores consueuerunt habere, & sicut habet quaedam gens Astorum, quae non habet certum, & fixum locum ad manendū, sed mouetur hinc, & inde: ideo non faciunt domos, sed habent tabernacula portatilia, quae alio nomine vocantur mapalia, & vocantur iste gentes vulgariter Alarabes, & sunt agareni, ita antiquitus, quia substantia hominum maximē consistebat in pecoribus, & terra latissima erat nondum plene habitata, ad hoc, quod semper possent eligere loca melioris habitationis, non faciebant domos manentes, sed habebant tabernacula portatilia, & sic erat de Haber. De Haber Cineo. Intelligendum autem, quod Haber Cinæus erat vir diues habens magnam substantiam, & familiam. Quod patet, quia habebat multa tabernacula, quae extendit per vallem. Item, quia dicitur infra, quod pax erat inter domum Haber Cinæi, & Iabin regem Asor: si tamen fuisset Haber aliquis homo paupis status, non fecisset mentionem vllam de eo maximus rex terre, scilicet Iabin ad hoc, quod componeret eum eo pacem, sed erant federa inter eos: Haber Cinæus ergo erat vir magnus, & famosus, vsque ad vallem, quae vocatur Sennim. Scilicet extendit tabernacula in parte quadam terrae Galileae, & illa pars perueniebat vsque ad vallem quaedam, quae vocatur Sennim, quae erat vallis magna, & famosa in terra Nephthali, Et erat iuxta Cedese. Scilicet habitatio Haber

Populi cōgregatio ex parte Sisarae.

Haber Cinæi, & vallis illa Sennim erat iuxta urbem Cedese, de qua erat Barac, vt patet supra in litera. Ex hoc patet, quod qñ fugit Sisara non fugit directē in terram suā, sed magis redijt in terram Israel. Nam Barac persecutus est exercitum Sisarae vsque ad Haroseth gentium, in qua morabatur Sisara, vt patet supra: ipse autem Sisara fugit in domū Haber, qui erat iuxta Cedese, de qua erat oriundus Barac dux belli. Nunciatumque est Sisarae. Hic ponitur congregatio populi ex parte Sisarae: nam non potuit cōgregare ita cito, nec ita secretē Barac decem millia virorū, quin praecognosceret illud Sisara, & ipse quoque; armauit multitudinē suam. Quod ascendisset Barac filius Abinoem in montem Thabor. Scilicet cum decē millibus armatorum, & intelligitur, quod ascendisset, i. ascenderet disposuisset. Nam fama erat qñ cōgregabat exercitum, & ascendere vellet in montem Thabor ad expectandum Sisaram, & quamquam nondum factum esset, nunciatum est tāquam iam factum, vel fortē iam ascenderat, & tunc nunciatum est Sisarae. Et congregauit nongentos falcatos currus. Hic ponitur apparatus belli Sisarae, & nominantur currus eius, quia in his consistebat maior virtus belli.

An solum nongentos currus tulit in bellum Sisara, vel tria millia, vt vult Iosephus. Quae. XIII.

QVAERET aliquis, an solum nongentos currus tulerit in bellum Sisara. Et videtur, quod non, quia hic nominantur isti nongenti tanquā non tulerit plures. Item Iabin rex non habebat plures, ergo Sisara princeps militie eius non poterat habere plures. Patet hoc supra in litera cum describeretur potentia Iabin, & dictum est: nongentos quippe currus falcatos habebat. In contrarium videtur, quod plures habuerit in bello: nam Iosephus 5. Antiquitatum dicit: Iabin rex de ciuitate Asor posita super paludem Samachonitidem habebat armatorum trecenta millia, & equitum decē millia, curruum tria millia possidebat, & sequitur ibi quomodo cum toto isto apparatu pugnauerit contra Barac: ergo saltem tria millia curruum habebat. Respondere possent aliquis, quod non est curandum de Iosepho cum ex sacra scriptura cōstet contrariū. Sed istud non est conuenienter dictum: nam cum Iosephus sit maximus auctor in historijs antiquis, & sit certissimus, noueritque plenē historiam Bibliā, nō addidisset aliqd, nisi quod non credidisset repugnare scripturā. Cum igitur concordari potest scripturae, potius interpretandum est pro ea, quam ē cōtra, quia res potius debet interpretari, quod valeat, quam quod pereat. Dicendum igitur, quod Sisara habuit in bello totam istam multitudinē armatorum, & equitum, quae nominata est, & in hoc nō dubitatur, quia non repugnare videtur literae. De curribus etiam dicendum, quod fuerint tria millia curruum, sicut dicendum putauit Iosephus. Et quando dicitur hic, quod erant nongenti currus, responderi possent, quod isti nongenti currus erant ipsius regis: alij autē duo millia, & centum erant aliorum sibi subiectorū, ideo non computantur inter currus regis. Vel aliter dicendum, quod habebat Iabin tria millia curruum, & nongenti erant electi: duo millia autem, & centum erant qualescunque, ideo nominati sunt in scriptura solum nongenti. Sic patet de curribus Pharaonis: Exo. 14. nam dicitur: Tulit sexcentos currus electos, & quidquid in Aegyptu curruū fuit. Istum sequitur hist. s. cho. dicens: Congregauit Sisara exercitum ad torrentem Cifon trecenta millia armatorum, & decem millia equitum, & nongentos currus falcatos, & alios currus duo millia, & centum. I. de alijs, qui non erant ita electi, sicut nongenti. Si autē velis intelligere alios. i. non falcatos, non est conueniens sensus, quia currus non falcati non erant

Doct. resp. ad qñcum.

in exercitatione bellica. Omnemque exercitum de Haroseth gentium. Id est etiam congregauit omnem exercitum, quem habebat in Haroseth gentium, & in territorio illius. Erat. n. Sisara princeps militie, ideo habebat exercitum ad manum suā, & poterat faciliter congregare quando cūq; veller. Erat autē ista multitudo exercitus trecentorum millium armatorum, & decem millium equitum. Ad torrentem Cifon. Ad locum istum congregauit, quia Barac erat apud montem Thabor: Torrens autem Cifon erat circa montem Thabor.

Dixitque Debhora ad Barac: Surge, hæc est enim dies, in qua tradidit dominus Sisaram in manus tuas: en ipse ductor est tuus. Descendit itaque Barac de monte Thabor, & decem millia pugnatorum cum eo. Perterritusque dominus Sisaram, & omnes currus eius, vniuersamque multitudinem in ore gladij ad conspectum Barac: intantum, vt Sisara de curru desiliens, pedibus fugeret, & Barac persequeretur fugientes currus, & exercitum vsque ad Aroseth gentium, & omnis hostium multitudo vsque ad interuentionem caderet. Sisara autem fugiens peruenit ad tentorium Iahel vxoris Haber Cinæi. Erat autem pax inter Iabin regem Azor, & domum Haber Cinæi. Egressa igitur Iahel in occursum Sisarae, dixit ad eum: Intra ad me dñe mi, intra ne timeas. Qui ingressus tabernaculum eius, & operatus ab ea pallio, dixit ad eam: Da mihi obsecro paululum aquae, quia sitio valde. Quae aperuit utrem lactis, & dedit ei bibere, & operuit illum. Dixitque Sisara ad eam: Sta ante ostium tabernaculi, & cum venerit aliquis interrogans te, & dicens: nuncquid hic est aliquis? respondebis: Nullus est. Tulit itaque Iahel vxor Haber clauum tabernaculi, assumens pariter & malleum: & ingressa absconditē, & cum silentio, posuit supra tempus capitis eius clauum, percussitque malleo defixit in cerebrum vsque ad terram. Qui soporem morti conficiens defecit, & mortuus est. Et ecce Barac sequens Sisaram veniebat: egressaque Iahel in occursum eius, dixit ei: Veni, & ostendā tibi virum, quem quaeris. Qui cum intrasset ad eam, vidit Sisaram iacentem mortuā, & clauum infixum in tempore eius. Humiliauit ergo Deus in die illo Iabin regem Chanaan coram filijs Israel: qui crescebant quotidie, & forti manu opprimebant Iabin regem Chanaan, donec delerent eum.

26. q. 3. S. fin. in su.

Hostium debellatio. *Dixitque Debhora.* Hic ponitur tertium huius cap. f. Hostium debellatio. *Dixitque Debhora ad Barac.* Erat. n. ipsa cum Barac in monte Thabor quādo venit Sifara, & hortata est Barac ad pugnandum. *Surge.* Id est ce- leriter fac, & non timeas inchoare bellum propter mul- titudinem hostium. *Hæc est enim dies, in qua tradidit domi- nus Sifaram in manus tuas.* Nondum. n. tradiderat Deus Sifaram in manus Barac, cū non esset adhuc inchoa- rum bellum, sed traditurus erat eum: dicitur tñ, q̄ iam tradidisset propter certitudinem, nam Deus id quod facere disponit, ita certissimè eueniet, q̄ dato, q̄ nõdū factum sit, habere debemus illud ita certum, ac si iam factum fuisset. Vel dicitur. *In qua tradidit.* Id est tradere disposuit. Sed obijcietur, quod non tradidit Deus in manus Barac Sifara, sed in manus Iahel. Responden- dum, quod in manus vtriusque traditus est, sed in ma- nus Barac ad triumphandum de eo, & delendum exer- citum eius: in manus autem Iahel ad occidendum ip- sum. *En ipse est ductor tuus.* Id est ipse diriget te, vt p̄pere agas contra Sifaram. Ad hoc aut erat necessaria Deb- bora in bello. s. vt diceret quando esset tēpus bellandi.

An superstitiosus fuerit Barac expectando tempus ad bel- landum. Quæst. XIII.

QVAERET aliquis, an superstitiosus fuerit Barac expectando tempus ad bellandum. s. quousq; sibi diceret Debhora. Aliquis dicit, quod sic, quia ob- seruare dies, vel tempora ad pugnandum, vel ad faci- endum similia, est superstitio, cū hoc sit ascribere vir- tutem corporibus cœlestibus ad faciendum hæc, sed Barac expectauit quousque Debhora dixit ei: Surge, hæc enim est dies: ergo superstitiosus fuit. In contra- rium videtur, quod obseruare superstitutiones erat Deo valde odibile, sicut habetur Leuit. 19. & Dentero. 18. Barac tamen laudatur, vt vir sanctus, & ponitur ab A- postolo in Catalogo Sanctorum ad Hebræos 11. ergo non obseruauit superstitutionem. Item si hoc obser- uasset, Deus non dedisset ei victoriam, sed potius fecif- set eum succumbere, vt videretur, quod nihil prode- rant superstitutiones sue: dedit tamē Deus magnificam victoriam: ergo non seruauit superstitutionē. Respon- dendum, quod Barac non fuit hic in aliquo supersti- tiosus. Et cū dicitur, quod obseruauit tempus. Di- cendum, quod si seruasset tempus, scilicet quod esset dies Martis, & non Mercurij, vel talis, & non talis, vel quod esset tunc tale signum ascendens, vel tale, aut quod esset tunc hora talis planetæ, vel esset cōiunctio, aut aspectus aliquis talium, vel talium planetarum, ef- fet superstitiosus, quia erat obseruare aliqd inutiliter, scilicet, quia ex hoc ascriberemus virtutem temporibus, vel corporibus cœlestibus ad dandum victoriam huic, vel illi. Quod falsum est, cū ista solūm proue- niant à Deo, & ipse vetuit respici ad istas superstitio- nes, vt pater Ierem. 10. scilicet: Iuxta vias gentium no- lite discere, & à signis cœli nolite metere, quæ timent- gentes, quia leges populorum vanæ sunt, id est obser- uare hoc est vanum, & istud est superstitio, scilicet cū obseruatur id quod nullius vtilitatis est: tamen si ser- uetur solūm tēpus, quia Deus iubet aliquid fieri nunc, & non postea, vel sic, & sic non est superstitiosum, sed ad obedientiam pertinet, & sic Debhora dixit ad Barac: Surge, hæc est enim dies, in qua tradidit dominus Si- saram in manus tuas. Nominauit enim diuinam vo- luntatem ad obseruandum illud tempus, & non aliud tempus, ideo non erat superstitio. Sic enim fuit de Dauid, quia Deus iussit ei, quod non inciperet pugna- re cōtra Philistinos quousque audiret sonitum gra- dientis in cacumine p̄iorum, vt patet 2. Reg. 5. Causa huius fuit, quia fortè Deus disposuerat hoc tempore

Ratio in contrariū.

Respon- sio ad quæsitum.

Obseru- tio temporis, si enim non obseruamus cœlestium aspectus, nec

Facere miraculum pro Barac, & non alio. Nam hic fuit pugnatum de cœlo contra Sifaram, vt patet sequē- ti capitulo, scilicet: De cœlo dimicatur est contra eos: stellæ manentes in ordine suo contra Sifaram pugna- uerunt. Voluit verò Deus istam pugnam de cœlo esse certo tempore, ideo vt concurreret cum illa Barac in- sum est ei, quod aggredereetur certo tempore. Hoc exprimitur in mandato facto Dauid 2. Reg. 5. scilicet: cū audieris sonitum gradientis in cacumine p̄iorū, tunc inibis præliū, quia tunc egredietur dominus ante faciem tuam, vt percutiat castra Philisthim. Ad ra- tionem in contrarium dicendum quod obseruare dies, & tempora ad pugnandum, vel agendum similia ex- superstitutione est Deo odibile, cū tamen obseruatur tempus mandato Dei, non est superstitiosum, sed me- ritorium. *Descendit itaque Barac de monte Thabor.* Non erat Barac super montem, sed apud illum: dicitur ta- men descendisse, quia iuit ad torrentem Cifon, ad quē venerat Sifara, & erat ibi locus humilior. *Et decem millia pugnatorum cum eo.* Scilicet decem millia viro- rum, quos acceperat de Zabulon, & Nephthali: aliqui au- tem alij venerunt de alijs tribubus, vt de Isachar, quia tamen erant pauci, non facit hic de eis scriptura men- tionem. Vel fortè, quia non venerunt ad principium belli, sed postea in fuga Sifare. *Terrenit dominus Sifaram.* Scilicet vt non auderet pugnare, sed fugere.

Ad ratio- nem in di- uersum.

Quomodo Deus perterritus Sifaram in bello. Quæst. XV.

QVAERET aliquis, quomodo Deus perterritus Sifaram. Respondendum, q̄ fuit iste terror mit- tendo aliqua signa de cœlo, quæ incuterent formidinē magnam Sifare, sicut si tonaret Deus de Cœlo super Si- saram, vel concuteretur terra. Sic factum est tempore Sammelis, vt patet 1. Reg. 7. f. In tonuit dñs de cœlo fra- gore magno super Philistin in die illa, & exterruit il- los, & cœli sunt à filijs Israel: vel fortè misit sonitū ma- gnū de cœlo tanquam adueniētis magne multitudinis exercitus, & terrore eius fugerunt Chananæi: sic fuit de Siris pugnatoribus contra Israel, vt patet 4. Reg. 6. f. siquidē sonitū fecit Deus audiri in castris Sirie curruū, & equorū exercitusq; plurimi. Dixerūtq; adiuuicem Syri: ecce mercede conduxit aduersum nos rex Israel reges Hethorū, & Aegyptiorū, & venerunt sup nos. Surrexerunt ergo, & fugerunt in tenebris relinquētes tentoria sua, equos, & alinos, & mulos in castris, fuge- runtq; animas tantū suas saluare cupientes. Vel fortè Deus ostendit multitudinē angelorū armatorū execu- tium ad pugnandū contra Sifara, quos ipse putabat vi- ros armatos, & extimuit. Sic fuit qñ Deus ostēdit mō- tem plenū equorū, & curruū igneorū in adiutorū Eli- sei contra Syros, vt patet 4. Reg. 6. Vel poterat Deus mittere lapides de cœlo, qui occiderent, & turbarent e- exercitum Sifare, sicut fuit contra quinq; reges, contra quos pugnavit Iosue. Nā misit dominus lapides gran- dinis de cœlo in descēsu Bethoron vsq; Azecha, & plu- ribus lapides intulerunt mortem, quā gladio perij- sent, vt patet Iosue decimo. Multis alijs modis simili- bus hoc fieri poterat: necesse erat tamen, quod esset aliqd signum de Cœlo, quo terrerentur, quia sequenti capi- tulo, dicitur: De Cœlo contra eos dimicatur est: stellæ manentes in ordine suo contra Sifaram pugnaverunt. Iosephus autem dicit 5. antiquitatum, quod congreg- sis Israelitis cum Sifara, Hymbet eis magnus influxit, & quia nimia simul grandio, & pluuia in faciem Cha- nanaeorum versa est, & ventus eorum aspectibus im- minebat, arcus eorum, & fundibule inutilēs fiebant, & armati propter frigora vtq; gladijs non valebant: Israe- litis verò tempestas immissa post tergum minus noce- bat, & circumdantes hostes medios multos eorum oc- cide-

Primus mō- dus dicēdi

Secundus dicēdi mō- dus.

Tertius di- cēdi mō- dus.

Iosephi sententia.

Aderunt. Ita tenet Historia Scholastica. Verifimile est autem, quod Sifara, & exercitus suus videntes hoc fugerent, scientes quod Deus pugnaret contra eos: sic- cut dixerunt Aegypti: in mari rubro: fugiamus Israe- lem, quia dominus pugnat pro eis cōtra nos: Exo. 14. c. *Et omnes currus eius.* Id est omnes sedentes in curribus, & etiam equos curruum, quoniam si de Cœlo aliqua porrenta, vt tonitrua, vel lapides, vel fulgura viderent; non solūm viri, sed etiam equi terreterentur, & fugerēt. *Vniuersamque multitudinem in ore gladij.* Id est etiam iste terror fuit supra totam multitudinē pugnatorū eius, quæ fertur fuisse trecentorum millium armatorum, & decem millium equitū, & trium millium curruū, vt ait Iosephus 5. antiquitatum. Et dicitur, quod per- terruit omnes in ore gladij: non quod terreret eos per gladium, sed quia terruit eos de Cœlo modo prædicto, & fecit cadere perterritos in ore gladij, quia non ceci- dissent, nisi perterriti fuissent. *A conspectu Barac.* Id est perterritus illos, ita vt non auderent sustinere conspe- ctum Barac, sed fugiebant. *Ita vt Sifara de curru desiliens pedibus curreret.* Id est intantum præualuit ista turbatio & terror, quod Sifara non potuit se continere cundo in curru, sed descendit, & pedibus fugit.

Quare Sifara de curru descendit, & pedibus fugit. Quæst. XVI.

QVAERET aliquis, quare Sifara descendit de curru, & pedibus fugit: nam cū iam non pos- sent Chananæi sustinere impetum Israelitarum: si fu- giendum foret, conuenientius fugeret Sifara in curru, quia velociore erat equi, quā quod ipse pedibus curreret, vel saltem si currus non erat ita velox poterat equum sumere. Respondendum, quod Sifara fugit pedibus, quia putauit aliter se non posse euadere: tan- tum enim terruerat Deus Chananæos, quod resistere non audebant, & etiam fugere sufficienter non pote- rant: putauit ergo Sifara, quod breuiter caperēt oēs de exercitu suo, & sic factum est, quia Barac persecu- tus est eos vsque ad Haroseth gentium, & deleuit totū exercitum & currus. Vt ergo posset euadere Sifara, vo- luit pedibus fugere: non quod sic velocius fugeret, sed quia magis tatus foret: nam si māsisset in curru, cū esset currus saus distinctus ab alijs curribus in plurib; Israelitæ persequerentur eum potius, quā coeteros: sic fuit quando pugnaverunt Siri contra Israel tēpore regis Achab: nam iussit rex Sirie seruis suis, vt contra nullum pugnarent, nisi cōtra regem Israel solūm: ille autem mutauerat habitum, & manserat Iosaphat rex Iudæ in habitu regali, ideo illum persecuti sunt Siri ve- hementer quousque clamauit, & cognitum est eum non esse regem Israel. De hoc 3. Reg. vlt. Vt ergo nõ caperetur descendit de curru, & quia si fugeret recto itinere in terram suam, caperetur pedester inter ceteros fugiētes, & occideretur: diuertit & fugit in domū Iahel. *Et Barac persequeretur fugientes currus, & exercitum vsque ad Haroseth gentium.* Id est tantus fuit timor Cha- nanaeorum, & animositas Iudæorum, quod persecuti sunt eos vsque ad Haroseth gentium, id est vsq; ad ter- ram Iabin. Nam Sifara habitabat in Haroseth gentiū, & ibi consueuerat habere exercitum, vt patet supra in litera, scilicet congregauit Sifara nongentos currus, & omnem exercitum de Haroseth gentium. *Et omnis ho- stium multitudo vsque ad internationem caderet.* Id est accidit quod omnes hostes ceciderunt gladio: & hoc fuit vs- que ad internationem, id est ad totalem deletionem. s. q̄ nullus maneret. Vnde in Hebræo dicitur hic. *Et non mansit nec vnus.* Et istud non habetur tam expresse in Latino, sed significatur per hoc. s. q̄ omnis multitudo hostium cecidit vsque ad internationem. *Sifara autem.* Alph. Toit. super lib. Iudicum

Quare Sifara non fugit directè in terram suam, sed redijt in do- mum Haber Cinai. Quæst. XVII.

QVAERET aliquis, quare Sifara non fugit dire- ctè in terram suam, sed redijt in domum Haber Cingi. Respondendum, q̄ Sifara videns magnum impetum Barac persequendo Chananæos, putauit, quod sequeretur omnes illos vsq; ad terram ipsorum, & q̄ antequam illuc plenè peruenirent nullum dimitteret viuere, sicut factum est. Nam persecutus fuit eos vsq; ad Haroseth gentium, & nullum permisit viuente. Si autem ipse fugeret cum illis, etiam si mutasset habi- tum inter ceteros, vt incognitus occideretur, & quia omnes Chananæi fugiendo directè ibant in terrā suā, scilicet ad Haroseth gentium: ipse Sifara declinauit, & venit in domum Iahel, quæ erat in terra Galilæe apud Cedus, de qua erat Barac. Et quia contra illam partem nemo fugiebat, & etiā non erat aliqua persecutio ver- sus illuc, putauit se tutò fugiturum. Alia causa erat, quia inter regem Iabin, & domum Haber erat pax, & amicitia, vt dicitur immediatè: ideo putauit Sifara, quod seruaretur ibi absconditus per aliquot dies dum cessabat persecutio hostium, & tunc abscondite po- terat ire in terram suam.

Quomodo Haber vsque ad vallem Senim iuxta Cedus habitare permittebatur. Quæst. XVIII.

QVAERET VR etiam circa hoc præter ea, quæ dicta sunt supra. s. q̄ habitabat Haber vsq; ad val- lem Senim iuxta Cedus, quomodo permittebatur ibi habitare: nam ista erat terra Nephthali, & Haber non erat de stirpe Nephthali, ideo præiudicabat eis manen- do in terra sua, & occupando partem magnam eius: nam cū esset vir diues, & potēs magnam partē terræ occupabat. Sic patet supra, cū dicitur, q̄ extenderat tabernacula sua vsque ad vallem, quæ vocatur Senim. Respondendum, q̄ Haber erat de Cinæi, & isti erant filij Iethro soceri Moyfi. Israelitæ autem promiserāt Iethro in deserto, q̄ si iret cum eis in terram Chanaan, quod quidquid optimum esset in illa, darent ei: cū ergo filij eius venerint cū Israelitis sub spe huius spon- sionis, non debebant eis mentiri fidem, sed dare eis lo- cum ad habitandum: & quia isti non erant de filijs Is- rael, non poterat eis assignari terra aliqua in fortè, sed dabatur eis facultas eligendi in qua terra habitare vel- lent, & tribus quæ haberet sortem illam permittebat eos ibi dans eis partem sufficientem terræ ad maner- dum. Et ob hoc à principio isti elegerunt vrbe m Leri- cho, quæ dicitur vrbs palmarum ad habitandum, quia illa terra est fertilissima in toto Israel, & habitauerunt ibi, vt colligitur supra primo, pertinebat autem terra illa ad Beniamin, tamen pmisit eis ibi manere: de inde elegerunt Cinæi manere cum filijs Iudæ in sorte sua, & dicitur, q̄ ascenderunt de ciuitate palmarum cum filijs Iuda in deserto fortis suæ, vt patet supra primo. Postea autē placuit Haber Cinæo recedere à fratribus suis, & morari in terra Nephthali, ideo pmittus est, q̄ nullus

nullus de Israel poterat prohibere Cinæos, & putabāt F
 Iſraelitæ ſe obligatos ad hoc, & etiam ad alia maiora
 propter beneficia, quæ ſuſceperant à Iethro in deſerto.
 Sic dixit Saul quando pugnare voluit contra Amale-
 chitas, ſcilicet, Dixit Saul Cinæo: Abite, recedite ab A-
 malech, nè forte inuoluam te cum eo: tu enim feciſti
 miſericordiam cum omnibus filiis Iſrael cum aſcende-
 rent de Aegypto, vt patet r. Reg. 15. *Erat autem pax inter
 Iabin regem Aſor, & domus Haber Cinæi.* Quali dicat, licet
 Iabin haberet bella contra Iſtaelitas, & premeret eos
 ſeruitute, tamen cum Haber Cinæo habebat pacem,
 & hoc forte, quia Haber non erat de origine Iudæorū.
 Vel forte, quia nouiter venit ad habitandum circa ter-
 ram regis Iabin, & antequam veniret, iniuit cum eo ſe
 dus de pace tenenda. Ex hoc autem patet magnitudo
 diuitiarū, & potentia Haber Cinæi, quia aliàs non cu-
 raſſet facere mentionem de eo vnus rex potentiſſimus.
Egreſſa igitur Iahel. Poſita morte exercitus ponitur hic
 mors ducis, ſcilicet Sifare, quem occidit Iahel. *In occur-
 ſum Sifare.* Vidit Iahel Sifaram fugientem, & cognouit
 eum, ideo exiuit in occurſum illius, vt eum gratis ſuſci-
 peret, quaſi beneficium exhibitura. *Et dixit ad eum: intra
 ad me domine mi.* Ideſt ingredi in domum: nam ſecū-
 dum modum cōmunem loquendi Hebraicum acci-
 pitur ingredi ad aliquam mulierem, ideſt cognoscere
 eam carnaliter: ſed hic nō accipitur ſic. *Intra ne timeas.*
 Dicebat ad ſecurandum animum eius, quia poſſet pu-
 tare latere inſidias. *Qui ingreſſus tabernaculum eius.* Quaſi
 nihil formidans mali propter pacem, quæ erat inter Ia-
 bin & Haber Cinæum. *Et operuus ab ea pallio.* Non fuit
 operuus pallio ad dormiendū, licet ipſe illico dormie-
 rit: ſed ad latendum, nè quis de tranſeuntibus eum vi-
 deret. *Dixit ad eam: da mihi obſecro paululum aquæ, quia val-
 de ſitio.* Labor magnus belli, & fuga induxerāt magnā
 ſitim, & forte diu erat, q̄ nō biberat. ſ. à principio belli,
 nam impetus Barac non permittebat Chananaeos ad
 aliquid attēdere, niſi ad fugam. *Quæ aperuit virem lactis,
 & dedit ei bibere.* Erat. n. Haber diues in gregibus, ideo
 promptum fuit vxori ſuæ habere vtrē lactis ad dandum
 de eo Sifare. *Et aperuit illum. ſ.* poſtq̄ bibit Sifara operuit
 eum rursus Iahel, ſicut prius, nè quis poſſet eū videre.

Cur Iahel dedit lac Sifara aquam petenti. Quæſt. XIX.

QVAERET aliquis, cur Iahel dedit lac Sifare pe-
 tenti aquam. Reſpondebit aliquis, q̄ forte non
 occurrit Iahel ita cito habere in domo aquam, vel vi-
 num, vt ſatiſfaceret voluntati Sifare: ideo dedit ei lac,
 quod in promptum erat. Vel aliter poteſt dici, quod
 forte in terra illa viri, & foemine vtuntur poculo lactis
 communiter, vt poculo aquæ, vel vini, & reputāt illud
 ſapidius, & præcioſius: Sifara autem, vt minus peteret
 petiuit modicum de aqua: Iahel autem, vt eſſet vrbani-
 or, & ſeruiret illi principi, obtulit ei lac, & ille gratis
 accepit: quod patet, quia non reſpuit lac, quod ei pro-
 pinauit Iahel. Alij dicunt aliter, quod fecit hoc Iahel
 ad capiendum experientiam de Sifara, an eſſet in ſuo
 ſenſu, vel propter timorem incepiſſet eſſe extra men-
 tem, & hoc, vt ſi ſciret eum extra mentem, faceret de
 eo quod vellet, alioquin abſtineret, & quia dedit ei lac,
 cum ipſe petiuiſſet aquam, & ille non conſiderauit an
 eſſet lac, vel aqua, ſed bibit putās eſſe aquam, apparuit
 eſſe extra mentem, ideo tunc concepit Iahel ſecuram
 opinionem de occidendo ipſum. Aliter autem & me-
 lius dici poteſt, quia Iahel cogitauerat occidere eum,
 quod non poterat niſi ipſo dormiente, ideo procura-
 uit quomodo eum cito ſoporaret, & iſtud erat dan-
 do lac, quia lac bibitur, vel in cibum ſumptum facili-
 ter ſoporem prouocat, & eſt ille ſopor fortis, & tenax.
 Et cum Iahel dedit lac Sifara, credendum eſt, quod ipſa

*Doct. reſp.
 ad q̄ſitum.*

ſe dixerit, cur non dabat ei aquam, & ipſa non ſe habe-
 re quicquam potabile ad præſens, niſi lac reſponde-
 rit, & tunc biberit Sifara. Iſtæ duæ poſitiones vltimæ
 ſunt conuenientes, & potiſſimum vltimæ, quia neceſſe
 eſt dici, quod lac traditum fuerit tanquam quoddam
 apparatus ad mortem Sifara. *Quod pater:* nam
 ſequenti capitulo laudat Debbora ipſam Iahel, quia
 occidit Sifaram, & inducit ibi ea, quæ pertinebant ad
 mortem eius tanquam inſtrumētā dicens: Siniftram
 manum miſit ad clauum, & dextram ad fabrorū mal-
 leos, percuditque Sifaram. Ponitur etiam ibi de lacte,
 cum dicitur: Benedicta inter mulieres Iahel, aquam
 petenti lac dedit. Si tamen non pertinuifſet ad mor-
 tem eius lac, non fuiſſet ex hoc benedicta Iahel. Ideo
 dicendum, quod datum eſt lac, vt obdormiret Sifara
 facilius. *Dixitque Sifara ad eam.* Hic patet, quod Sifara
 non erat extra mentem præ timore, vt voluifſet aliqui di-
 centes, quod biberit lac putans ſe bibere aquam: nam
 de ſalutē ſua diligenter præuidit: putauit enim, quod
 quamquam fuga hoſtium non fuiſſet cōtra illam par-
 tem, in qua erat Sifara, tamen finita perſecutione, &
 bello putauit, quod Barac, & viri ſui inquirerent per
 omnia loca circumlatentia ad locum belli, an aliquis
 à caſu latuerit, & quod veniret in domum Iahel, ideo
 voluit, quod ipſa euitaret malum hoc. *Stā ad oſtium ta-
 bernaculi.* Hoc voluit Sifara, nè introirent aliqui ad in-
 quirendum eum intra domum, & inuenirent: nam
 cum ipſa ad hoſtium maneret, reſponderet tranſeun-
 tibus, & non intrarent in domum: ſi autem ipſa eſſet
 intra tabernaculum inquirentes Sifaram, introirent in
 domum cum nullus ſibi reſpōderet, & inuenirent eū.
Et cum venerit aliquis interrogans te. Hoc dicebat, quia
 non credebat veriſimile, quod poſt bellum non inqui-
 rerentur loca circumſtantia, vt ſciretur an aliquis latuiſ-
 ſet, & quod ad domum Haber Cinæi veniretur, quia
 erat propinqua loco belli. *Num eſt hic aliquis.* Scilicet
 non inquiringuri erant ſpecialiter p̄ Sifara, ſed pro quo-
 cunque: quamquam ille erat, quem ipſi magis inue-
 nire deſiderarent. Sic patet, quia cum venit Barac, &
 Iahel occidifſet Sifaram, dixit ad Barac: veni & oſten-
 dam tibi virum, quem quaeris. *Reſpondebit nullus eſt.* Cre-
 dendum eſt, q̄ Iahel ſpōnderit Sifare ſe ſic reſpon-
 ſuram, & facturam ad ſalutem eius quæcunque poſſet,
 cum recepifſet eum, & vocaſſet benigne, & quia aliàs
 non manuiſſet Sifara ſecurus in domo eius.

*Siquis quaerens Sifaram petiſſet à Iahel, & illa reſpondiſſet non
 eſt hic, an peccaſſet. Quæſt. XX.*

QVAERET aliquis, ſi aliquis quaerens Sifaram
 petiuiſſet à Iahel, & illa reſpondiſſet, nō eſt hic,
 an peccaſſet. Aliquis reſpondebit, quod ſolum pecca-
 ret venialiter, quia erat peccatum mendacij officioſi,
 ſcilicet pro ſaluanda vita alicuius. Reſpondendum,
 quod non eſt dubium an peccaret, ſed dubium eſt an
 mortaliter, vel venialiter peccaret: nam ſi eſſet men-
 dacium iſtud pernicioſum eſſet peccatum mortale: ſi
 autem officioſum eſſet veniale. Sed dubium eſt, an
 eſſet mendacium officioſum, vel pernicioſum. Et re-
 ſpondendum, quod ſi iſta Iahel fuiſſet mulier de ſtirpe
 Iudæorum, & vxor viri Iudæi, mendacium eſſet perni-
 tioſum, ſi ad defendendam vitam Sifara mentiretur:
 nam non vocatur officioſum, eo quod eſt ad defendē-
 dam vitam, ſed quia eſt ad defendendam vitam, quæ
 iniuſte auferenda erat: nunc autem vita Sifara nō au-
 ferēbatur iniuſte, ſed iuſtiſſimè, quia iuſſu Dei, cū ipſe
 iuſſiſſet fieri bellum contra illum, & dixiſſet, quod tra-
 deret illum in manus Barac, vt patet ſupra: imò de-
 fendere vitam illius eſſet valde pernicioſum, quia ille
 poſtea fugiēs armaret Chananaeos rursus cōtra Iſrael,
 &

Determ. c.

& opprimeret populum, & quicumq; liberaret eum à
 morte, eſſet reus omnium malorum, quæ ipſe poſtea
 ageret: potiſſimè, quia quælibet mulier Iudæa te-
 nebatur diligere ſalutem terræ ſuæ, & abominari ho-
 ſtes, atque ad eorum interitum agere quātum poſſet.
*Quod ergo aliqua mulier Iudæa eū occultafſet, & ne-
 gaiſſet, vt fugeret incolumis, erat fauere hoſtibus, & te-
 nebatur crimine partiē prodite, & ipſa erat hoſtis:*
 non ſolum ergo peccaret mortaliter, ſed etiam grauif-
 ſimè. De Iahel autē videbatur dubium propter duo.
 Primò, quia ipſa non erat de populo Iſrael origine, ſed
 de Madianitis. Etiam non erat vxor viri Iſraelite, ſed
 Cingei. Secundò, quia vir ſuus, & tota domus eius fece-
 rat pacem cum rege Iabin. De primò dicendū, quod
 licet non eſſet Iahel origine Iudæa tenebatur ad deſi-
 derandum, & procurandum ſalutem Iſrael iuxta vires,
 quia quamq; proauit ſui fuiſſent Madianite, cū ipſa non
 nata fuerit in terra Madian, ſed in terra Iſrael, & forte
 aut ſui, & proauit ibi nati fuerant, quia iam centū octo-
 ginta anni ſerē tranſierant ex eo tempore, quo Cinæi
 coeperāt eſſe cum filiis Iſrael. ſ. à primo anno exitus de
 Aegypto, quando venit Iethro ad Moyſen in Sinai de
 ſertum, de quo Exo. 18. & Nu. 10. quibus quadraginta
 annis deſerti addantur quadraginta anni Orthomieliſ
 & octuaginta anni Aod, & viginti anni in oppreſſione
 Iabin eū: ſimul centum octuaginta anni: & ſic in iſto
 tempore iam plenè erant Cinæi effecti pars populi Iſ-
 rael: vnde tenebantur ipſi, & vxores eorum procurare
 vtilitatem huius populi, ſicut Hebræi ex genere. Item
 licet non eſſet Iahel vxor viri Hebræi, tamen erat vir
 ſuus natus, & non conuerſus ad Iudaismum, & forte
 patres, & proauit eius fuerunt in ritu Iudaico, ideo tene-
 batur ipſe procurare vtilitatem populi Iudaici, & con-
 ſequeretur vxor eius. De ſecundò, ſcilicet de pace facta
 inter Iabin, & domū Haber nō dicitur nunc, ſed infra:
 præſupponatur tamen nunc, quod non obſtabat illa,
 quin poſſet Iahel prodere ipſum Sifaram. Dicendum
 igitur, quod Iahel non peccaſſet venialiter, ſcilicet of-
 ficioſè, ſed magis peccaret mortaliter, & grauifſimè,
 ſi mentita fuiſſet, vt abſconderet Sifaram. *Tulit itaque
 Iahel vxor Haber clauum tabernaculi.* Clauus tabernacu-
 li eſt paxillus ferreus, quo in terra tabernaculum fini-
 bus extēru m figuratur, & tulit Iahel vnum de clauis illis.
Aſſumens paxitem & malleum. Iſta inſtrumenta erant val-
 de neceſſaria vtriusque tabernaculi ad figendum ea,
 & ad mutandum, & deponendum, & ob hoc Iahel ha-
 buit illa in prōptu, quia vir ſuus vtebatur tentorijs por-
 teatilibus. Intelligendum autem, quod fecit hoc Iahel
 poſtquam cognouit ſopore grauatum fore Sifaram.
Et ingreſſa abſconſe, & cum ſilentio. Scilicet leuiter, vt non
 excitaretur Sifara, & impediretur opus eius. *Poſuit ſu-
 pra tempus capitis eius clauum.* Eo quod partem iſtā prō-
 pram inuenit ad figēdum ea, vel quia pars iſta tenerior
 eſt, & leui iſtu poſſet caput tranſfodere. Hic ponitur
 tempus, & eſt antiqua grammatica: nam nūc tempus
 dicitur, vt aſſeuerant omnes doctiſſimi, & reputant
 puerile dictum eſſe tempus, & tempora: ſed olim non
 fuit puerile cum Ieronimus, qui ſe profiretur inter grā-
 maticos, & rhetores ab ipſa ſua infantia enutritum, vt
 patet in prologo ſuper Iob, qui incipit: Cogor per ſin-
 gulos: hoc dixerit. Conſuetudo tamen ex tempore
 in vocabulis introducit, & ceſſant, quæ fuerunt, &
 noua ſuperducuntur, & fiet quidquid voler vſus, vt ait
 Horatius in libro ſuo de correptione poetarum, qui
 incipit.

*In voca-
 bulis ita
 ſi appro-
 bato per
 ſapientes.*

Humano capiti. cervicem picior equinam.

Percuſit malleo. Scilicet clauum poſitum ſupra tem-
 pus. *Deſixit in cerebrum vſque ad terram.* Vnica percuffio
 fuit, ſed fuit valida: ideo potuit tranſuerberare vſq; ad
 Alphi. Toſt. ſuper lib. Iudicum.

A terram, alioquin ſi prima percuffio fuiſſet debilis ſur-
 rexiffet Sifara ante ſecundam percuffionem. *Qui ſopo-
 rem morti ſocians.* Ideſt ſopor ſuus fuit conuinctus cum
 morte: quaſi dicat, quod poſtquam coepit dormire,
 nunquam euigilauit, ſed in ipſo ſopore mortuus eſt.
Defecit & mortuus eſt. Scilicet defecit viribus: nam cū
 valida fuiſſet percuffio non habuit vllas vires ad ſurgē-
 dum, voluebatur tamen per terram in primo limine
 mortis, ſic patet ſequenti capitulo, ſcilicet inter pedes
 eius ruit, defecit & mortuus eſt: ante pedes illius vol-
 uebatur, & iacebat examinis.

*Quare Iahel occidit per ſeipſam Sifaram, & non tradidit eum
 in manus Iſraelitarum. Quæſt. XXI.*

QVAERET aliquis, quare Iahel occidit per
 ſeipſam Sifaram, ſed debuifſet ſeruare eum, vt tra-
 deret in manus eorum, qui inquirerent eum, & ſic
 nō ageret tam directè cōtra pacem interpoſitam cum
 rege Iabin. Reſpondendum eſt, quod Sifara erat ma-
 gnus hoſtis Iſrael, & ſi euafiſſet inde, poterat facere
 multa mala Iſraelitis, quæ abominabatur Iahel, ideo de-
 ſiderauit ipſa nimis, quod moreretur, & quia timebat,
 quod forte nullus veniret ita cito ad inquirendum ip-
 ſum, & ipſe expergefactus de ſomno forte recedere
 inde vellet, deluderetur intentio Iahel, ideo ſeſtinauit
 occidere eum per ſeipſam. Alia ratio erat, quia ſi ipſa
 non occidifſet eum, ſed tradidifſet in manus inquiren-
 tium eum, forſitan præſumeretur contra eam, quod
 ipſa voluiſſet ei ſponte dare locum euadendi, & quia
 nunc non prodidifſet eum ſponte, ſed quia nō potuit
 eum celare: haberetur autem ad hoc radix ſuſpicandi,
 ſcilicet, quia domus Haber habebat pacem cum rege
 Iabin, vt patet ſupra, & ſi ſuſpicio iſta vera eſſet, Iahel
 eſſet rea criminis, ideo vt excluderet à ſe iſtam ſuſpi-
 tionem, interfecit eum. Alia ratio fuit, quia forte Ia-
 hel erat mulier auida laudis, & quia occidit iſtū prin-
 cipem erat magna gloria, cum eſſet tam potēs, potius
 ea voluit eum occidere, quàm tradere alteri occiden-
 dum. Cum autē dicitur, quod minus directè egifſet
 contra pacem interpoſitam, ſi ipſa nō occidifſet eum.
 Reſpondendum, quod ſi pax interpoſita obligabat eā
 quocunque modo eum occideret peccabat, & agebat
 contra foedera, nec eſt differentia in hoc an ipſa per ſe
 eum occideret, vel alteri eum traderet occidendū,
 & ad hoc ſolum ſeruafſet eum, vt occideretur, & ta-
 men neutrum agendo putabat ſe Iahel teneri crimine
 ruptorum foederum, de quo infra dicitur.

*Cum veniſſet Sifaram ad domum Iahel cur non dixit ei Iahel,
 quod inde recederet. Quæſt. XXII.*

QVAERET VR vterius, cum veniſſet Sifara ad
 domum Iahel, cur non dixit ei Iahel, quod rece-
 deret inde, & quia non poterat ibi eſſe ſecurus, & in
 hoc videtur, quod ſatiſfecifſet vtriq; ſcilicet tam paci
 interpoſita, quàm Iudæis: nā ſi ſic dimiſiſſet eum ſa-
 tiſfecifſet ei, quod non occidebat illum, nec tradebat
 alteri occidendum: nunc autem ipſa occidit, & viſa
 eſt violafſe foedera: ſatiſfecifſet etiam Hebræis, quia
 non receptabat eum in domo ſua ad dandum illi lo-
 cum fugiendi, & euadendi. Reſpondendum, quod
 Iahel cautius egit eum ſic occidendo, quàm dimitten-
 do: nam illo modo dimiſiſſet vtramque partem, &
 nulli profecifſet: nam ſi reſpexiſſet foedera pacis, & ob
 hoc nollet eum occidere, nec ſeruare alteri occiden-
 dum, non ſolum obligabatur ad hoc, ſed etiam ad
 occultandum eum: nam ſi non reciperet illum, ca-
 peretur in agro non habens locum ſe abſcondendi,
 & hoc ipſa videbat, ideo tenebatur rea fracti foederis.
 E 3 Etiana

Etiam non satisfaciebatur Israelitis, quia si ipsa, sic eum non reciperet, & ob hoc fugeret, poterat ille euadere, & postea egisset mala multa in Israel, quorum omnium tenebatur rea Iahel, quia permisit eum occidere, & noluit, sed ob hoc eum a se, eiecit, ut non occideretur, ergo teneretur crimine fauricis hostium: non fuit igitur conueniens modus ille. Iste autem, quem tenuit fuit valde conueniens: nam non putabat, se obligaram fore, quin posset occidere Sisaram, ideo ut plene redderet debitum populo suo, & naturali terrae, se solum eum recepit, sed etiam induxit, ut intraret, dicens: intra ad me domine mihi, ne timeas: & postea occidit illum. *Et ecce Barac.* Idest postquam occidit Iahel Sisaram accidit, quod veniret Barac dux exercitus Israelis. *Sequens Sisaram veniebat.* Idest veniebat ad inquirendum Sisaram an alicubi lateret, quia compererat ipsum in bello fugisse de curru. Et non dicitur, quod veniebat sequens Sisaram. scilicet quod vidisset Sisaram fugientem, & nunc persequeretur eum per iter, quo fugerat, sed persequeretur eum. *Inquirendo.* *Egressa, in Iahel in occursum eius.* Scilicet ad congratulandum ei de morte Sisare, & ut aliquid boni nunciaret: nam Barac putabat, quod forte euasisset Sisara, de quo nimis doleret, quia poterat rursus mouere bella contra Israel, nunc vero nunciando ei mortem Sisare aliquid laetum enunciabatur. *Dixit: veni & ostendam tibi virum, quem quaeris.* Antequam quicquam loqueretur Barac, locuta est Iahel, quia sciebat, quod ipse principaliter inquirebat Sisaram, & aliquid alium. *Qui cum intrasset ad eam.* Idest in domum, vel tabernaculum eius. *Uidit Sisaram iacentem mortuum.* Quia non excluderat eum de domo quousque veniret in Israel, & videret quid egerat Iahel. *Et clauum infixum in tempore eius.* Scilicet, quia sicut infixerat eum configens terrae, ita & nunc manebat, ut daretur probatio rei factae, & non crederetur, quod alius de mortuo ductus fuisset. *Humiliavit ergo Deus in die illa Iabin.* Scilicet fecit eum impotentem, ut iam non posset eleuari super populum Israel perniciosis, sicut prius, quia mortuo Sisara duce exercitus, & delecto exercitu, combustisq; curribus, & subneruatis equis, non manebat ei adminiculum contra Israelitas: ideo non solum non poterat eos opprimere, sicut a principio, sed etiam non poterat iam defendere se ab illis. *Regem Chanaan.* Vocatur rex Chanaan, id est totius terrae Chanaan, quia ciuitas Asor, in qua ipse regnauit erat principatum tenens super omnia regna Chanaan, ut patet Iosue 11. *Coram filiis Israel.* Idest videtur eis humiliatus est, scilicet quia per terrorem, quem Deus misit de caelo super Sisaram, & exercitum eius humiliatus fuit Iabin, ita quod non auderet iam pugnare contra Israelitas. Vel dicitur. *Coram filiis Israel.* Idest a facie filiorum Israel, scilicet quod ipsi fuerunt, qui humiliauerunt eum, domino tamen agente hoc. *Qui crescebant quotidie.* Scilicet in potestate: nam diminutio vnus oppositi est confortatio alterius, & quia quotidie crescebat rex, crescebant Israelitae, quia nunc sub Barac colebant dominum. Ipse enim suscepto beneficio illo speciali a Deo, coegit illos ad colendum semper Deum dum ipse vixit. *Et foris manu opprimebant Iabin.* Idest cum magna potestate insurgentes in eum opprimebant ipsum inferendo ei violentias multas. Nam postquam semel praeluauerunt, armabant saepe exercitum, ut eum oppugnarent, & praedabantur in terra eius, atque capiebant loca. *Regem Chanaan.* Quamquam non maneret nunc iste titulus, tamen semper nomen manebat, quia antiquitus hoc fuerat, ut patet Iosue vndecimo. *Donec deleuerent eum.* Scilicet totaliter eius potentiam destruendo, & caperent terram eius: vnde post hoc nunquam iste rex pugnavit contra Israel.

QVAERET aliquis, circa supra dicta, an Haber Cinus peccauerit faciendo pacem cum Rege Iabin. *Quest. XXXIII.*

QVAERET aliquis, circa supra dicta, an Haber Cinus peccauerit faciendo pacem cum rege Iabin: nam dicitur in litera, quod pax erat inter Iabin & domum Haber. Aliquis dicit, quod sic, quia Iabin erat hostis Israelitarum, & premebat eos durissimè: Haber autem erat vnus de populo Israel, quod ergo ipse iniret pacem cum hoste Israel, videbatur agere contra populum. Respondendum, quod Haber Cinus non peccauit faciendo pacem cum Iabin, nec offedit in hoc Israelitas, quia alioquin ipsi eum expulissent de medio sui tanquam hostem, & fauorem hostium, & publicassent bona eius: sed nihil ei mali intulerunt permittendo viuere, ubi vellet: ergo non offedit populum. Pro quo sciendum, quod ista pax poterat multipliciter iniri. Vno modo, quod cum Iabin esset rex potens, & Haber esset habitans circa terram eius quod praestitit aliquibus magnis seruitutibus, & muneribus ei ab eo obtinuerit pacem. I. quod nullus de regno Iabin noceret Haber, Cinus, nec rebus eius, & tamen Iabin non petiuit hoc ab Haber, Cinus, quia cum ille non esset vir potentissimus, sed solum quidam vir diues, non timebat, quod ei quicquam mali infligere posset, ideo non curauit petere ab eo aliquam securitatem, sed solum eum illa praestitit, & in hoc non faciebat Haber quippiam contra Israelitas, quia quod ipse quaereret utilitatem suam, non nocendo Israelitis non faciebat iniuriam. Si autem permisisset adiuuare regem Iabin contra quemcumque hostem suum, tunc Israelitae offenderentur, quia Haber deberet pugnare contra eos. Alio modo poterat iniri pax, scilicet Iabin & Haber conuenirent inter se, quod nullus de regno Iabin noceret Haber, & quod Haber, vel domus eius non offenderet in aliquo Iabin, & habitatores regni eius: tamen non conueniunt vterius de mutuo adiutorio impendendo. Aliter et fieri poterat, scilicet quod Israelitae opprimerentur a Iabin tributis, & vellet aliqui aliter resistere, non habebant pacem cum eo, quia non subdebantur omnino: Haber autem soluebat tributa in moderata, scilicet quantumcumque petiisset Iabin, ideo specialiter ei praestitit securitatem, & pacem. Aliter esse poterat, quod Haber & Iabin conuenissent inter se de non nocendo in alterutrum, & de compugnando mutuo. I. quod quicunque esset hostis vnus esset hostis alterius, & quicunque vnus indigeret auxilio ad bellum, teneretur alius ei auxilium prestare: istud autem non solum vocatur pax, sed etiam fedus, & amicitia: sic Arist. 8. & 9. Ethicidicit esse amicitiam inter duas ciuitates, quod de compugnando conueniunt: simile fedus & amicitiam coposuerunt Romani cum Iudaeis, ut patet 1. Mach. 8. Dicendum autem, quod in tribus modis primis non offendebar aliqui Haber Cinus Israelitas, sed solum procurabat utilitatem suam. In quarto modo ipse offenderet eos, essetque hostis populi cum per hoc obligaret se ad pugnam contra Israel, & tunc Israelitae non passi fuissent eum inter eos viuere. Dicendum igitur, quod habebat pacem aliquo de tribus modis primis cum Iabin.

Pax inter Iabin, & domum Haber multipliciter iniri poterat.

Ad primam rationem in diuersum. I. q. praec.

An Iahel Sisaram occidendo peccauit.
Quest. XXXIII.

QVAERET V. vterius, an peccauit Iahel occidendo Sisaram. Aliquis dicit, quod sic, quia dicitur in litera: erat. n. pax inter Iabin regem, & domum Haber Cinus: ergo occidendo Sisaram violabat federa interposita, quod est graue peccatum, non solum de iure positiuo, sed et de iure naturali, & gentium. Item Iahel induxit Sisaram, ut introiret in domum suam promittens ei securitatem, & postea occidit eum: ergo peccauit. Respondendum, quod non peccauit Iahel occidendo Sisaram, quia

Cum illam supra in litera: erat. n. pax inter Iabin regem, & domum rationes in diuersum.

quia sacra scriptura laudat eam, ut patet seq. c. in cantico cum Debbora, prophetes dixit: Benedicta inter mulieres Iahel vxor Haber Cinus: scriptura tamen non laudat vitia. Dicendum ergo, quod non peccauit, sed potius meruit, eo quod habet multiplex incentiuum ad hoc. Primum fuit, quia sicut quilibet de populo tenebat iuxta vires dare operam ad procurandum salutem populi & maxima salus populi erat in occidendo Sisara, ita & Iahel tenebatur ad laborandum, pro salute populi, & consequenter poterat licite conari ad occidendum Sisara: nam Haber Cinus, & vxor sua, & tota domus sua erat partes domus Israel, eo quod morabantur in terra illa, & non habebat alibi habitationem: ideo tenebatur magis pugnare, pro salute terrae huius, quam alii cuius alterius. Item Haber erat Iudeus. I. seruans ritum Iudaicum ipse, & vxor sua, & tota domus sua, ideo pugnavit sibi erat pro gente, quam tenebat hanc legem. Item Haber erat quasi habens originem de Iudeis: nam licet antiqua progenies eius, & aliorum Cinus fuerit de Madianitis, tamen iam erant quasi 180. anni, quibus Cinus pertinebant ad populum, ita quod iam habuerant auos, & proavos in populo Israel, ideo rationabiliter agendum eis erat pro salute huius populi. Item Iahel poterat hoc iuste agere, quia sciebat ista esse voluntatem Dei. scilicet Deus dixerat, quod traderet Sisaram in manum Barac, ut supra in litera: ergo sciebat licitum esse cuilibet esse ministrum Dei occidendo Sisaram. Item hoc ostensum est, quia Deus de caelo pugnavit contra Sisaram, & exercitum eius, ut patet seq. c. & supra in litera dicit, quod perterritus dñs Sisaram, & omnes currus eius, ideo non erat culpabile exercere vindictam in illos, quos Deus puniri volebat. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod non egit Iahel contra federa, & pacem. Nam si primo modo de 4. supra positus fuerit pax, non obstante illo poterat Haber, & quilibet de domo sua pugnare contra Iabin, & quilibet de regno eius: eo quod Haber nihil promiserat Iabin. Si autem fuerit pax secundo modo non peccauit Iahel, quia illud fedus tenebat, quando Iabin non inuouerat aliquid in quo lederetur Haber, sed nunc in pugna ista leges est aequaliter, ideo poterat frangenti fidem eandem frangere. Aliter & melius dici potest, quod dato, quod isto modo teneretur Haber nihil nocere Iabin, aut rebus eius: tamen Iahel non tenebatur ad hoc, eo quod ipsa non interuenerat in hoc federe, quia ut communiter viri componunt federa, & non feminae, quia non timetur de eis ad hos casus. Vel aliter dicendum, quod dato, quod ipsa sic pepigisset, Deus mouit cor eius ad hoc faciendum quod ipsa bene cognouit, ideo non tenebatur ad aliquid, quia spiritus Dei mouet in libertatem iuxta illud Apostoli: Qui spiritu Dei aguntur, non sunt sub lege. Si autem tertio modo esset pax facta, tam ipse Haber, quam quilibet de domo sua poterat habita opportunitate liberare se ab illa seruitute, quia illa non erat compositio fœderis, sed solum redemptio vexationis per ingentia muera: potest autem quilibet quandoocumque ei occurrerit eximere se a tali vexatione. Si autem dicas, quod quarto modo erant federa inita non est concedendum, quia non permisisset Israelitae, ut supra dictum est: non ergo peccauit Iahel contra pacem positam. Ad secundam rationem cum dicebatur, quod promissit ei securitatem, & non seruauit. Respondendum, quod licet aliqua circumstantialia essent in actu Iahel non bona: tamen ipse actus bonus fuit.

An Iahel in verbis, quae locuta est ad Sisaram peccauit.
Quest. XXXV.

QVAERET V. vterius, an Iahel peccauerit in verbis, quae locuta est ad Sisaram, dato quod non peccauerit occidendo ipsum. Aliquis dicit, quod sic. Alph. Toist. super lib. Iudicum

Primo, quia ipsa egressa est in occursum Sisare ostendendo ei bonam faciem, ut vellet manere apud eam, & posset eum interficere. Secundo, quia dixit: Intra ad me domine mihi, intra ne timeas, & ob hoc Sisara secutus introiuit in tabernaculum. Tertio, quia post introitum in domum ostendit se nimis obsequiosam Iahel circa Sisaram operiendo eum pallio, & dando ei bibere, & hac omnia faciebat, ut eum securaret ad occidendum. Quarto, quia ut colligitur ex litera ipsa, consensit, vel promissit se mentituram pro illo, & tamen non intendebat mentiri, nec mentita est, & in hoc ipso mentita est, scilicet quando Sisara dixit ista ad ostium tabernaculi, & cum venerit aliquis interrogas te, nunquid hic est aliquis: responde, nullus est: & hoc facere consensit Iahel, quia alioquin non mansisset Sisara in domo illius: ergo mentita est, cum non intenderet ficagere. Respondendum est, quod in actu Iahel interuenerunt aliqua, quae erant licita, scilicet desiderare occidere Sisaram, qui erat hostis populi Israel, & cooperari ad hoc ipsum: & ob hoc scriptura laudat Iahel non simpliciter, sed quantum ad ea, in quibus bene egit: vnde sequenti capitulo non laudatur Iahel, nisi quod occidit Sisaram percutiendo eum malleo, & clauo, & quod ei lac in potum dederit, quod erat ad faciliter dormiendum. De verbis autem, quae locuta est non fit ibi vlla mentio, quasi non esset laudabilis propter illa: sic enim fit in quibusdam alijs factis: nam factum Raab, scilicet quod liberauerit exploratores Israelitarum laudatur, sed non mendacia eius ad liberandum illos: effectus quoque obstricti Aegypti, & actus comendatur, & Deus laudat eas promittens bona, sed non laudantur mendacia: Exod. 1. & de Raab Iosue 2. & 6. Scriptura quoque laudat opus Iudith, & deuotionem eius ad populum, pro quo morte se exposiuit, ut occideret Holofermem, sed non commendat multiplicia mendacia eius, quae dixit coram Holoferne, & simulauit, ut posset eum occidere. De hoc per totam librum Iudith: non sunt ergo commendanda omnia verba Iahel, nec excusanda a peccato. Sed tunc dicitur, quomodo peccauit? Aliquis respondet, quod peccauit mortaliter, quia mentiri ad defendendam vitam alicuius est officiosum, ideo est veniale: e contrario ergo mentiri ad occidendum aliquem erit perniciosum, sed sic fecit Iahel. Respondendum, quod non omne mentiri ad conseruandam vitam est officiosum, nec mentiri ad occidendum est semper perniciosum, sed consideranda est causa pro qua hoc fit: nam si quis mentiatur ad tuendam vitam alicuius in casu, quo tenebatur velle mortem illius perniciosum est: sicut si quis sit hostis publici patrie omnia diripiens, & diruens: si ille capiendus sit, & aliquis de terra illa, quam iste depauperat per mendacium suum liberauerit eum, cum ex hoc det ei occasionem ad cetera furta, & faueat hosti publico, mortaliter peccat, & peccatum suum est perniciosum, quia in pernecem patriae vertitur vita huius: qui ergo manifestat, ut moriatur, non peccat: velut si quis eum in bello iuste indico occidat, & qui eum coelauerit patriae proditor est. Ita igitur de Sisara, & Iahel: nam Sisara hostis patriae erat, ideo quod Iahel mentiretur ad occidendum eum non erat perniciosum, sed salubre patriae: ipsum tamen mendacium in se per nullam viam honestari potest, sed potest esse bonum quod per mendacium est: & sic saltem semper erit veniale mendacium quantumcumque illud excusauerimus. Hoc dicendum videtur de Iahel, scilicet quod venialiter in his mendacijs, & fictionibus peccauerit.

Doc. resp. ad quod dicitur.

Mendacium officiosum & perniciosum.

CAPITVLVM V.

Ecineruntque Deb- bora, & Barac fi- lius Abinoem in il- lo die, dicentes: Qui sponte obtuli- stis de Israel animas vestras ad pericu- lum: benedicite Do-

Hercules Iouis filius vir immen- si roboris elaret.

mino. Audite reges, auribus percipite prin- cipes: ego sum, ego sum, quæ Domino can- nam, psallam Domino Deo Israel. Domi- ne cum exires de Seir, & transires per re- giones Edom, terra mota est, cælique ac- nubis distillauerunt aquis. Montes fluxe- runt a facie Domini, & Sinai a facie Do- mini Dei Israel. In diebus Samgar filij A- nath, in diebus Iahel quieuerunt semitæ: qui ingrediebantur per eas ambulauerunt per calles deuios. Cessauerunt fortes in Is- rael, & quieuerunt; donec surgeret Deb- bora: surgeret mater in Israel.

Cecineruntque. Posita est in superioribus hostium debellatio, hic consequenter pro collata victoria sub- ditur gratiarum actio, & vocatur istud canticum Deb- bora, & Barac. Est autem principaliter ipsius Debbo- ra, in quo ipsa primò se, & alios ad laudes diuinas inci- tat. Secundò constantiam filiorum Israel recitat ibid. De machir. Tertiò cui sit attribuenda victoria explicat ibidem. De celo dimicatum est. Quartò ipsam Iahel comendat ibidem. Benedicte Iahel. Prima in duas, quia primò se, & alios ad Deū laudandum incitat: secundo ad hoc rationem applicat ibidem. Domine cum exires.

An hic sit ordo mutatus. Quest. I.

Quæretur circa primum, an ea, quæ dicuntur hic, sint continuata ad præcedentia, vel sit ordo mutatus. Respondendum, quòd non potest hic conuenienter assignari ordo cum superiori, eo quòd in superioribus tangebatur historia, hic autem solum canticum sine historia: facta autem inter se cõtinuari possunt ordine nature, vel dicta inter se ordine rationis, dicta tamen cum factis, vel è conuerso non possunt directè habere ordinem. Dicendum tamen hic, quòd non est ordo mutatus, quia præcedenti capitulo dictū est de bello, & victoria Barac cõtra Sisaram, hic autem subijcitur canticum pro hac causa factum, & istud fuit factum immediate post bellum, ideo conuenienter ponitur post præcedentia: nam nulla gesta temporum inter hoc, & illa supra dicta interuenerunt, præcipuè cum istud canticum videatur factum die qua consum- matum est bellum, vt patet in litera, scilicet cecinerunt Debbara, & Barac in die illa, scilicet in die belli, vel die occisionis Sisaræ. Cecinerunt. Canere ponitur, vt est distinctum contra loqui: nam ea, quæ profaice dicuntur ad locutionem pertinent, & dicitur aliquis loqui illa,

vel dicere, quæ autem metricè dicuntur, vel pertinentia ad cantilenas non dicuntur dici, sed cantari, & sic cum ea, quæ habentur in toto isto capitulo, procedant lege metrica, & per certa membra carminis, sicut melius apparet apud Hebræos: nam hoc est, sicut carmina, quæ in choreis dicuntur, & in voce simul, & musicis instrumentis. Sic patet de cantico Mariæ sororis Moyfi: nam ipsa sumpsit tympanum, & cum cõteris mulieribus cantauit primò canticum, quòd Moyfes fecerat: de quo Exod. 15. ideo apud Hebræos ista cantica aliter punctuantur, quàm oratio profaica, sicut aliter metra diuisim punctuantur apud prophetas, quàm oratio soluta apud oratores. Debbara, & Barac filius Abinoem. Ambo cantabant, sed Debbara erat autrix cãtici, cum ipsa haberet spiritum propheticum distantem hæc: Cantabant autem ambo, quia ipsi fuerant mediatores huius misericordiae Dei, s. in victoria cõtra Sisaram. Nam Debbara hoc denunciauit, & Barac illud expleuit actualiter pugnando. In die illa. Scilicet die qua occisus fuit Sisara. Vel die, qua redierunt de prælio. Dicentes. Scilicet ea, quæ sequuntur. Qui sponte obtulistis animas vestras ad periculum, benedicite Domino. In hoc incitat Debbara se, & alios ad incipiendū laudes Dei. Et refertur ad bellatores, qui sponte se obtulerunt ad eundem ad bellum, scilicet, quòd licet Deus iussisset ire decem millia de Nephthali, & Zabulon, & ex hoc tenerentur ire etiam inuiti: tamen dicente eis Barac, & Debbara ex parte Dei sponte iuerunt. Et isti incitantur ad benedicendum domino: quasi dicat: vos fuistis in periculo pugnando contra Sisaram, & Deus liberauit vos adiuuando de cælo, ideo benedicite ei in retributione beneficij agendo gratiarum actiones.

Incitatio Debboræ, & aliorum ad laudes Dei incipiendas.

An hi eundo ad bellum obtulerunt se ad periculum, cum essent certi de victoria. Quest. II.

Quæretur aliquis, an isti eundo ad bellum obtulerunt se ad periculum. Aliquis dicit, quòd non, quia Deus eripuit Israel de manu Sisaræ, & de celo dimicatum est contra eum. Respondendum, quòd Nicolaus vult, quòd non fuit propriè periculum, sed large cum Deus pugnaturus esset, & non ipsi. Etiam aliqui volunt, quòd accipiatur periculum pro bello, quòd est materialiter periculum, scilicet, qui obtulistis vos ad periculum, id est ad bellum. Sed dicendum est, quòd fuit hic periculum. Pro quo considerandū, quòd periculum quamquam à pereundo dicatur, tamen non est illud, in quo aliquis perit, sed in quo time- tur, quòd aliquis pereat, aut verisimile est, quòd pereat, & sic communiter omnes actus fortitudinis sunt pericula, quia in illis potest homo perire, vel mala pati: & sic est de omnibus bellis, quæ propriè vocantur bella: nam quòd homines nimis inæqualiter se habentes pugnent, vt inermes cum armatis, vel decem cõtra vñ, regulariter non est periculum, ideo quòd decem ho- mines offerant se ad pugnandum contra alium homi- nem de communibus, non dicuntur se offerre ad peri- culum. Si igitur pugnantibus Iudæis contra Sisaram erat aliquod dubium de salute omnium, vel aliquorū ipsorum, dicebantur se exponere periculo. Ratio autem dubitandi an fuerit periculum est, quia Deus pug- nauit pro Israel, vt patet infra, scilicet de celo pugna- tum est contra Sisaram. In hoc autem considerandū, quòd aliquando pugna Dei supplebat omnem pugna- tum Iudæorum, ita quòd eis non pugnantibus tradebatur victoria, iuxta illud Exo. 14. scilicet: Dominus pugna- bit pro vobis, & vos tacebitis, id est nihil facietis: & sic euenit, quia Israelitis ambulantiibus per mare percussit dominus castra Aegyptiorum per columnam ignis,

Deus ali- quando so- lus pugna- bat pro Iu- dæis, aliqñ autem eos adiuuabat.

& nubis, & ferebantur in profundum maris, & tunc non est dicendum, quòd Iudæi se exposuerint periculo, quia nihil fecerunt. Sic etiam fuit in torrentibus Arnon: Nume. vigesimo primo: sic etiam tempore Ezechij quando percussit Dominus castra Aſyriorū per noctem, & perierunt 185. millia, vt patet quarto Regum decimo nono capit. Aliquando autem Deus dabat Israelitis victoriam non faciens ipse omnia, sed adiuuans Israelitas, sicut fuit persequente Iosue quin- q; reges Amoræos: nam in descensu Bethoron vs que Azeca misit Deus lapides grandinis de cælo ma- gnos, & plures ceciderunt lapidibus, quàm gladio, vt patet Iosue decimo. Sic etiam fuit quando tempo- re Samuelis intonuit Dominus de celo super Philisti- im: atque perterritus eos, & cæsi sunt ab Israelitis: primo Regum septimo. Et in hoc distinguendum est, quia Deus aut prænucciabat, quòd adiuturus esset Is- raelitas, aut nõ: si non prænucciabat, dicendū, quòd expone- bant se periculo, quia a principio nõ patebat quicquid de Dei adiutorio: & isti obijciebant se ad omnē eue- tum: ideo habebant in hoc actum fortitudinis, quam- quam Deus postea totum bellum ageret. Si autem prænucciaret Deus, quòd adiuturus erat, aut certifica- bat quòd nullus de Hebræis periret, aut non: si primū, dicendum, quòd non se exponerent periculo, sed la- boris: si secundum, dicendum, quòd se exponerent pe- riculo, quia per promissionem Dei certi erant de vi- ctoria, sed non de euasione omnium in bello. Erat tamen expositio ad periculum magna, vel parua: se- cundum quòd promissio Dei magis vel minus certifi- cabat. Aliquis autem dicit, quòd non potuit hic esse periculum vllum, quia ante bellum Deus certifi- cauit Barac de totali victoria, vt patet præcedenti ca- p. cum dixit Debbara: ego ducam ad te in locum torrē- tis Cison Sisaram, & currus eius atque omnem multi- tudinem, & tradam eos in manu tua. Respondendū quòd hoc nõ obstat, quin fuerit hic periculum, quia per hoc certificatus erat Barac, quòd nullus euaderet de viris Sisara: tamen non erat certificatus an aliqui de suis perirent, quia satis stat plenitudo victoriæ cū morte aliquorum de suis. Item etiam si Deus dixisset Barac, quòd saluaret eum, & viros suos in bello, nisi ni- mis determinate loqueretur, ita vt omnino pateret determinatio voluntatis suæ, semper manebat dubiū & periculum, quia si aliqui de eũtibus ad bellum pec- carent post istam Dei denunciationem: forte illi, & alij non peccantes traderentur in manus hostium, & ceteri vincerent bellum. Sic fuit tempore Iosue: nam Deus promissit ei dicens: Omnem locum, quem calcauerit vestigium pedis vestri vobis tradam. Et postea sequitur: Nullus poterit resistere vobis cunctis diebus vitæ suæ, & tamen paulo post hoc in secundo bello terræ Chanaan contra Hai ceciderunt triginta sex de Israelitis, & fugati sunt a Chanaanais, vt patet Iosue septimo. Ita ergo facta promissione ad Barac poterat timere quilibet de exercitu eius an Deus vellet trade- re eum hostibus propter peccata sua: ideo quilibet se offerrebat periculo, sed non magno: sicut in alijs bel- lis, in quibus Deus nihil prænucciabat. In Hebræo ha- betur hic. Vlciscendo vltiones in Israel, nobilitando vel li- berando populum benedicite domino. Litera Chaldaica, & omnes Hebræi exponunt hoc, scilicet vlciscendo vltiones in Israel, id est Deus vltus est in Israel peccata eorum, quia propter mala, quæ egerunt tradidit eos in manus regis Iabin: & iste oppresit eos, & nunc Is- raelita vendicabant in exercitu eius istam vltionem, scilicet quòd pro vindicta, quæ exercuit in eos ex pro- missione Dei vendicabant se nunc retribuentes aliam vindictam pro eis: & pro hac vindicta, quæ eis Deus concedebat, debebant benedicere Deo. Ista sententia

aliqua concordat literæ nostræ, sed non tantum euacuat totam sententiam literæ Hebraicæ, sicut lite- ra nostra. Pro quo sciendum, quòd apud Hebræos ponitur hic vna dictio, quæ significat nobilitare, vel li- berum facere, & extenditur ad significandum spõte, vel gratis, & ob hoc transtulit Ieronymus solum sen- sum omittens aliqua verba, & posuit sponte loco il- lius. Et quia dicit vlciscendo vltiones, & iste est actus belli, transtulit Ieronymus loco huius. Qui spõte vos obtulistis pericula, quod idem est, quod qui sponte iustis ad vlciscendum vltiones, sed est apertius. Au- dite reges. Hic reddit attentos auditores, & ad notan- dum magnitudinem rei, pro qua canit dicit. Audite reges. Scilicet quia etiam reges debent esse attentis ad enarrationem tanti facti. Auribus percipite principes. Eadem sententia est repetita, sicut fit in canticis, & est exaggeratio rhetorica pertinens ad eos, qui nimis volunt mouere affectus. Ego sum, ego sum. Fit du- plicatio ad maiorem demonstrationem, quasi dicat: attendite diligenter ad me, quia ego sum, quæ lau- dabo dominum pro beneficiis collatis Israel. Rabbi Salomon introducit hic quandam fabulam de monte Thabor, & Hermon: & causã in introductione est, quia immediate agitur de his montibus, dicit enim quòd cum Deus vellet dare legem, mons Thabor, & Hermon contendebant dicentes, mihi dabit legem: & alius è cõtrario mihi dabit: cum autem dedit eam in monte Sinai erubuerunt isti duo montes, ideo di- xit eis Deus, non solliciti sitis, quia ego sum, ego sum, qui vos nobilitabo plusquam montem Sinai, & quia loquebatur duobus montibus dixit bis, ego sum, ego sum. Sed ista non solum est fabula, sed etiam insania vccors: nam cum fabula in iocosis proponitur, fabu- la est, quia terminis suis contenta est: sed cum in sa- cra scriptura proponitur, non iam fabula, sed magis in- sania est. Quæ domino canam. Debbara loquitur, in- quo patet quòd quamquam voceretur canticum Deb- bora, & Barac, quòd canticum est Debboræ. Psallat Domino Deo Israel. Canere est in voce, psallere est cū vasis musicis cãtare, vel solum in eis harmoniam red- dere: & in Hebræo vtrobique ponitur canere: sed lite- ra nostra mutat istam duplicationem, & posuit, psallam. Istud canere, vel psallere est pro beneficiis præstitis, quæ in cantico subiunguntur. Domine cum exires. Hic Debbara rationem motiuam ad canendū applicat: & diuiditur in tres partes, quia ponuntur 3. rationes motiuæ: prima est de datione legis: secun- da est de populi liberatione imperfecta: tertia de li- beratione completa. Secunda ibi. In diebus Samgar. Tertia ibi. Nona bella. In primo introducit legis datio, & potest introduci tanquam aliquid in canti- co ad laudandum positum, sicut in carminibus heroi- cis describuntur magnifica gesta virorum ad laudan- dum eos. Vel potest introduci tanquam aliquod motiuum ad canendum, scilicet quia est quoddam bene- ficium, pro quo tenebantur Israelite laudare Deum. Pro quo sciendum, quòd Iudæi quidã exponunt hoc fabulosè de datione legis, & dicunt, quòd Deus obtu- lit legem Iudæis habitantibus in monte Seir, & ipsi noluerunt eam recipere, quia cum Deus recitaret eã, & peruentum esset ad illum locum, scilicet, non occi- des. Dixerunt Idumæi, non conuenit nobis ista lex, quia pater noster Isaac benedixit nobis, dicens: viues in gladio Gene. vigesimo septimo. Dicunt etiam, quòd posuit legem Ammonitis, & Moabitibus, & ipsi quo- que non ceperunt eam, quia cum diceretur in eã, nõ mechaberis, non visa est eis conueniens. De Isma- helitis idem dicunt. Et secundum hoc exponunt li- teram dicentes. Domine cum exires de Seir. Id est de mō- te Seir in quo habitant Idumæi, scilicet cum veneris

Fabula Rab. Salo. de Thabor & Hermon

Iudeorum commen- tum.

de dando eis legem, & ipsi noluerunt eam. *Et transires per regiones Edom.* Id est per regiones Idumeorum, quod idem est, sed repetitur sententia: nam Edom, & Seir sunt nomina Esau: nam Gene. vigesimo quinto dicitur, quod vocatus est Seir, id est hispidus, vel villosus, vocatus est Edom, id est rubeus, scilicet quia concupuit lenticulam rufam, & dixit: da mihi de coctione hac rufa. & sequitur ibi, quod propter hoc vocatum est nomen eius Edom: terra autem, in qua habitabant posterius Esau vocatur terra Seir, vel mons Seir, vel mons Esau, vt patet Abdiq. capitu. vnico, & Mala. primo, & Deuteronomij secundo. *Terra mota est.* Ista omnia sequentia pertinent ad montem Sinai secundum expositionem omnium, vti infra dicitur, sed quia ista expositio prelatum aliquid ridiculum, vt declaratum est Deuteronomij trigesimo tertio, non oportet ei insistere. Nicolaus autem, & alij doctores exponunt de datione legis in monte Sinai, scilicet. *Domine cum exires de Seir.* Scilicet dimittendo populum Seir in erroribus suis iusto tuo iudicio non dando eis legem, sed velles eam dare Hebreis, facta sunt ea, que sequuntur in monte Sinai, scilicet quod terra mota est, & cetera. Sed ista expositio videtur nimis aliena a litera: nam dicitur, domine cum exires de Seir, & transires per regiones Edom, in quo significatur motus, & transitus Dei, in quo oportet dari aliquem motum Dei, vel transitum saltem largum, sed Deum deserere Idumeos in errore suo nihil pertinet ad transire per regiones Edom. Item si intelligeretur de dimissione illius gentis in errore suo; cum non solum illam sed etiam omnes alias gentes Deus dimiserit in errore, quoniam dimisit omnes gentes ambulare in vias suas, vt patet Actu. decimo tertio, & solis Iudaeis legem dedit, vt patet Psalm. 147. scilicet. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Deuisset dicere de qualibet alia gente, quod Deus exiit de illa, vel transiit per terram eius: Item dicitur in litera, quod cum Deus exiret de Seir terra mota est, & sic referuntur ista ad idem tempus, sed Deus non dimisit Idumeos in errore suo tunc quando Iudaeis dedit legem, sed ab eterno dimiserat eos in errore, vel saltem a principio gentis illius, cum nunquam eis lumen cognitionis suae ostenderit: ergo non est dicendum, quod tunc quando exiit de Seir terra mota est. Patet quia actus dei cur canos non sunt ab eterno, sed non facere ab eterno est sicut apud nos propositiones negatiue sunt ab eterno vere, scilicet fortem non cucurrisse hodie, vel non fuisse Episcopum ab eterno est: & tamen si Episcopus fuit eum fuisse Episcopum non est ab eterno: ita Deum illuminare gentem aliquam, vel dare ei legem ex tempore est, sed non illuminare, vel non dare legem est ex eterno: ergo a principio Deus dimiserat Idumeos, & non tunc cum mota est terra in monte Sinai. Huic modo loquendi consonat scriptura Mala. primo ad Romanos nono, scilicet antequam quicquam boni vel mali egissent, Jacob dilexi, Esau autem odio habui. Dilectio autem dei ad Jacob quantum ad propositum mentis diuinae fuit ab eterno, ideo dicitur: antequam quicquam boni, vel mali ageret: benefacere tamen Iacob quod erat actus dilectionis ex tempore fuit: odium vero ad Esau quantum ad propositum diuinae mentis ab eterno fuit, scilicet antequam Esau malum faceret, & quia ad delendum eum non requiritur aliquis actus positus ex tempore, manet desertio ab eterno sicut diximus de proportione negatiua, quae ab eterno est vera. Aliter exponit literam rabbi Dauid Kimhi de bellis dicens, quod fuerunt facta bella apud montes Seir, & tunc dicitur terra mota a facie domi-

ni, & distillasse montes, quia Deus ostendit aliqua mirabilia super montes illos. Sed etiam istud non multum applicatur, quia non apparent bella hic facta, nec mirabilia in bellis. Aliter exponit Andreas, scilicet quod in hoc innuitur habitudo glorie Dei ad res irrationales, scilicet quando Deus transibat per desertum procedens Israelitas, montes illi, & terra quasi honorantes gloriam Dei moti sunt, & tremuerunt, & istud fuit quod transiit apud montes Seir, quia in deserto per quod transierunt Israelite erant montes Seir, vt patet Num. 21. & Deuter. 2. & ista expositio est valde conueniens. Nam necesse est hic fieri metaphoram, quia alias non stare quod montes fluere, id est liqueferent, sicut illud: montes distillabunt dulcedinem: & illud, quod valles abundabunt frumento, & hymnum dicent. Et tunc est sensus quod Debora velit hic ostendere gloriam magnam Dei, quia non solum res rationales ei reuerentur, sed etiam res inanimatae vt terra, & montes, & dicitur. *Domine cum exires de Seir.* Deus non exit, nec intrat in aliquem locum, quia celum, & terram implet, Ier. 23. Etiam quia Deus moueri non potest: ergo non exit, Mala. 3. & Iacobi 1. sed dicebatur exire, quia Israelite mouebantur per desertum, & credebant Deum precedere eos ad omnia loca, ad quae debebant moueri: vnde quado mouebatur castra, dicebat Moyses: Surge domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te a facie tua. Et cum castra figerentur dicebat: Reuerte domine ad multitudinem exercitus Israel, vt patet Num. 10. Istud autem dicebat, quando mouebatur, & deponebatur arca, eo quod in ea credebatur Deus habitare, de quo dictum est Exo. 25. capi. & hoc modo exibat Deus, & transibat loca, per que transibant Israelite, transierunt autem Israelite in circuitu montis Seir: nam dicitur Deuter. 2. circuitum montem Seir longo tempore, postea autem introierunt in terram Seir, vt patet ibidem cum dicitur: concede nobis transitum, sicut fecerunt filij Esau, qui habitant in Seir. Et iterum: Cumque transissemus fratres nostros filios Esau, qui habitant in Seir per viam campestris, ideo tunc Deo exiit de Seir. *Et transires per regiones Edom.* Eadem sententia est, quia filij Edom & Seir sunt idem. sic etiam de regionibus Seir, & Edom: transierunt autem Israelite & Deus cum eis per regiones Edom, sed modicum: nam cum essent apud Cadesbarne non concessit rex Edom Israelitis transitum in terram Chanaan, per terram suam, vt patet Num. 20. Ideo coacti sunt Israelite circuire montem Seir longo tempore Deuter. 2. quousque rederet eos itinere, & laboris, Num. 21. & tunc concesserunt introitum Idumaei in quandam partem extremam terre suae, quae est deserta, vt patet Deuter. 2. Scilicet cumque transissemus fratres nostros filios Esau, qui habitant in Seir per viam campestris de Helath, & Aiongaber. *Terra mota est.* Andreas, & Nicolaus & omnes terere referunt omnes istas claufulas ad montem Sinai, scilicet terra mota est in monte Sinai, celi ac nubes distillauerunt aqua scilicet in monte Sinai. Motuum autem eorum est, quia non reperiunt aliquid, ad quod applicent haec nisi ad montem Sinai. Sed ista expositio non satis stat: Primo quia dicitur hic, domine cum exires de Seir terra mota est, ergo oportet quod istud saltem de motu terre referatur ad tempus, quo exiit Deus cum Israelitis de monte Seir, & tamen Israelite fuerunt in monte Seir 40. annis postquam facta sunt illa, quae dicuntur in Sinai, ergo non pertinent ad idem. Patet antecedens, quia Israelite steterunt in deserto Sinai tertio mense post exitum de Aegypto, & tamen in monte Seir non steterunt vsque ad medietatem, vel amplius anni 40. nam Aaron mortuus est in monte Hor,

Andree expositio littera.

And. Nic. & omnia littera expositio.

Expositio Nico. & aliorum doctorum.

Rab. Kimhi de bellis dicens, quod fuerunt facta bella apud montes Seir, & tunc dicitur terra mota a facie domi-

Numeri 20. & post hoc steterunt Israelite in terra Seir Numeri 21. & tamen Aaron mortuus est mense anni 40. ab exitu de Aegypto, vt patet Num. 33. cap. Item non stat ista positio, quia in litera dicitur, & Sinai a facie domini Israel, & hoc ponitur post oia, ergo ponitur tanquam diuersum ab alijs, alioquin superfluum poneretur. Item quia ponitur ibi, & quae facit diuersitatem in copulatis: ergo diuersa sunt, quae enarrantur hic. Exponendum ergo est, quod referantur ista ad diuersa tempora, scilicet terra mota est cum Deus exiit de regione Seir, quia realiter sic factum est: Nam quando Israelite intrare debuerunt in terram duorum regum Amorrhaeorum per angustum introitum inter duos scopulos, erant multi Amorrhaei latentes in cauernis scopolorum, vt occiderent omnes Israelitas transeuntes, & prohiberent transitum, Deus autem inclinauit scopulos vsque ad terram, & oppressit ibi omnes Amorrhaei, vt patet Num. vigesimo primo, cum dicitur: vnde dicitur in libro bellorum Domini, sicut fecit in mari rubro, ita faciet in torrentibus Arnon: scopuli torrentium inclinati sunt, vt requiescerent in Arnon, & recumberent in sinibus Moabitarum. Istud miraculum de terra motu accidit quando exierunt Israelite de terra Seir: nam parum post exitum de terra Seir venerunt ad torrentem Arnon, vbi hoc fuit, quia ista vicina sunt, vt patet Deuteronomij secundo, & Num. vigesimo primo, & ibidem declaratum est. *Celi ac nubes distillauerunt aqua.* Istud refertur ad aliud miraculum, quod factum est, quando nondum exierat Deus de Seir, sed dum transiret per regiones Edom, id est dum ambularet in circuitu illarum regionum: & forte intra ipsam terram Edom: nam cum Israelite non potuissent habere transitum per terram Seir apud Cadesbarne ceperunt circuire montem Seir longo tempore, in quo cepit populum tedere itinere, & laboris, & murmurauerunt Nume. vigesimo primo, tunc misit Deus in populum ignitos serpentes, & peribat populus: deinde factus est serpens aeneus, ad cuius aspectum sanabantur vulnerati. Hoc autem fuit in signe miraculum, & fuit intra terram Edom, vel in circuitu illius. De hoc autem celi & terra mirati sunt, quia hoc insolitum erat, ideo ponitur actus ipsorum ad significandum quandam motum admirationis per Metaphoram, scilicet. *Celi ac nubes distillauerunt aqua.* Scilicet quod celi fecerunt conuerti nubes in aquam, & sic distillabant. *Montes fluxerunt a facie Domini.* Id est montes per admiratione tanti miraculi in conspectu domini, qui videbatur esse presens per operationem miraculi, fluxerunt, id est liquefacti sunt. *Et Sinai a facie Domini Israel.* Id est etiam Sinai fluxit, vel liquefactus est a facie domini non potens sustinere conspectum gloriae eius intelligendo per metaphoram. Hoc autem fuit, quia in datione legis apparuit gloria domini super montem, vt dicitur Exo. decimo nono cap. scilicet iam aduenerat dies tertius, & mane inclauerat, & ecce ceperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem, clangorque buccinae vehementius perstrepebat, totus autem mons Sinai fumabat, eo quod descendisset dominus super eum in igne, & ascenderet fumus ex eo quasi de fornace: eratque mons omnis terribilis. Alio modo potest exponi tota ista litera de admiratione, & tremore gentium habitantium circa desertum, per quod transibant Iudaei: & est sensus, quod quando Deus transibat per desertum coram Israelitis, gentes, quae in circuitu habitabant, cognoscentes miracula, quae Deus faciebat pro Israelitis, & quomodo nubes sua precedebat eos per diem, quod columna ignis per noctem omni tempore, timebant, quod Deus Israel vellet contere-

re eos, & turbabantur nimis: sic patet Exo. decimo quinto, quando audierunt gentes transitum Israelitarum per mare, scilicet. Ascenderunt populi, & irati sunt, dolores obtinuerunt habitatores Philisthim: tunc turbati sunt principes Edom: robustos Moab obtinuit tremor, & obringerunt omnes habitatores Chanaan. Sic etiam patet Iosue 2. cum dixit Raab exploratoribus: Noui quod tradiderit dominus vobis terram, etiam in irruit in nos terror vester, & elanguerunt omnes habitatores terrae. Audiuimus, quod sicauerit dominus aquas maris ad introitum vestrum, & hoc audientes pertinuimus, & elanguit cot nostrum, & non remansit in nobis spiritus. Iste autem in terror populorum significatur hic per terre motum, & per celum, & nubes distillantes, montesque fluxerunt. Et fuit istud quando Deus exiit de Seir, quia per miracula tunc facta timebant habitatores terre. Ista sententia aequaliter potest stare, sed melior est praecedens, scilicet quia si diceretur hic solum de montibus, & terra generaliter posset intelligi habitatores terrae, & potentes principes, tamen nominatur etiam ibi Sinai, ideo oportet, quod specialiter referatur hoc ad montes, & terram, siue realiter, siue secundum metaphoram. In Hebreo dicitur: *Et Sinai arsit a facie Dei Israel.* Vbi nos dicimus, & Sinai a facie Dei: quia deficit verbum apud nos, & est sensus, quod montes fluxerunt a conspectu Dei, & etiam Sinai fluxit a facie Dei. Secundum literam Hebraicam est sensus, quod arsit, scilicet quia apparuit ignis super eum in datione legis Exo. decimo nono, & Deuteronomij quinto, & non solum tunc, sed etiam quadraginta diebus post quando ascendit Moyses in monte Sinai pro tabulis, & toto tempore sequenti quoadiu manerunt Israelite ibi apparuit gloria domini in specie ignis super montem, ita vt videretur ardere, Exo. vigesimo quarto cap. *In diebus Samgar.* Hic ponitur secunda ratio, vel motuum ad laudandum Deum, scilicet pro liberatione, licet imperfecta, quae fuit tempore Samgar, & dicitur: *In diebus Samgar filij Anath.* Iste fuit tertius Iudex Israel: de quo supra tertio capitulo. *Et in diebus Iahel.* Ista fuit, quae occidit Sisaram. Et non est intelligendum, quod sub Iahel computetur aliquod tempus, quia solum computabatur tempus sub iudicibus, cum illi presiderent populo, Iahel autem non fuit iudex, sed dicitur. *In diebus Iahel.* Id est dum ipsa vixit, & tamen dies illi non computabantur sub ea, sed sub iudicibus, scilicet Aod, & Barac: sub Samgar autem computari tempus debuisse, quia erat iudex, quia tamen fuit paucum tempus, non est factum de illo scriptura, sed adiunxit temporibus Barac, & dicitur: *In diebus Iahel.* Scilicet non postquam occidit Sisaram, quia tunc non cessabant semite, vt infra dicitur: sed intelligitur de diebus Iahel ante mortem Sisarae cessauerunt semite, id est non audebant Israelite publice ambulare per vias, nisi essent multi simul propter timorem hostium.

Secundum motuum ad laudandum Deum.

Quomodo in diebus Samgar non erat tutum per vias incedere. Quae. III.

QVAERET aliquis, quomodo in diebus Samgar non erat tutum incedere per vias: nam ipse erat vir fortissimus, & ipse occidit sexcentos de Philisthim vomere, & dicitur quod ipse defendit Israel supra tertio capitulo. Respondetur, quod Samgar non fecit salutem plenam in Israel, quia solum defendit populum a Philisthinis, qui tunc inuadebant Israelitas, quia illi erant pauci, & impotentes: rex tamen Iabin tunc premebat Israelitas, & per viginti annos opprobriat: tunc tempus Samgar dum esset Iabin: ta-

men non potuit saluare de manu Iabin: ideo licet saluasset de manu Philistinorum egrediebatur oppressores de terra regis Iabin, & obsidebant vias: ideo non audebant Israelitae incedere per vias, nisi multi essent simul, & sic semite, quae olim tempore pacis erant usitate, nunc cessabant. *Et qui ingrediebantur per eas.* Id est qui solebant alio tempore incedere per istas vias. *Ambulauerunt per calles denios.* Id est per itinera recurua, scilicet omnia itinera publica erant obfessa, ideo non reliquebatur nisi quaedam via parua per syluas, & montes: & istae erant deuiae, & circueuntes terram. Vel ambulabant Israelitae per loca inuia, & in hoc vt decernerent loca periculosa latronum cogebantur circuire hinc inde. *Cessauerunt fortes in Israel.* Scilicet cessauerunt a bello, quia quamquam fortes essent, propter multitudinem, & rationem hostium non audebant pugnare contra eos. Vel cessauerunt fortes, scilicet ab itineribus, quia etiam viri fortes non audebant publice per vias ambulare. *Et quienerunt.* Scilicet cessando ab omnibus operibus, quae sunt in egrediendo de loco ad locum propter timorem hostium: ista autem omnia dicuntur ad significandum magnitudinem victorie tempore Barac, cum fortes temporis praecedentis non auli fuissent propter timorem Iabin publice ambulare per vias. *Donec surgeret Debhora.* Scilicet quia ipsa nunciavit Barac ex parte Dei, quod acciperet decem millia virorum contra Sisaram: & non dicitur: *Donec surgeret,* id est donec esset, quia etiam ea iudicante Israel, premebantur Israelitae, quia ipsa praecessit per aliquod tempus ad victoriam habitam de Sisara, & semper premebatur vsque ad mortem Sisara: ideo intelligitur. *Donec surgeret.* Scilicet ad dicendum Barac, quod pugnaret contra Sisaram. *Surgeret mater in Israel.* Id est surgeret mulier: est repetitio sententiae sicut sepe fit in isto cantico. Accipitur hic mater absolute pro muliere, & non pro habete filios, sicut filius, vel filia, & natus sepe accipitur absolute, vt pater Cantic. secundo. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Et ibidem: Sicut malus inter ligna sylvarum, sic dilectus meus inter filios: & tamen hic necesse est, quod accipiat absolute, quia non ponitur ad quid referatur, & sic vulgariter dicimur: tu es bonus filius, id est bonus iuuenis, vel bona filia, id est bona femina.

Noua bella elegit Dominus, & portas hostium ipse subuertit. Clypeus, & hasta si apparuerunt in quadraginta millibus Israel. Cor meum diligit principes Israel: qui propria voluntate obtulistis vos discrimini, benedicite Domino. Qui ascenditis super nitentes asinos, & sedetis in iudicio, & ambulatis in via, loquimini. Vbi collisi sunt currus, & hostium suffocatus est exercitus, ibi narrentur iustitiae domini, & clementia in fortes Israel. Tunc descendit populus Domini ad portas, & obtinuit principatum. Surge, surge Debhora, surge, surge, & loquere canticum: Surge Barac, & apprehende captiuos tuos fili Abinoem. Saluatae sunt reliquiae populi. Dominus in fortibus dimicauit. Ex Ephraim deleuit eos in Amalec, &

fabule hoc tempore prima inuenitur.

post eum ex Benjamin in populos tuos de Amalec: de Machir principes descenderunt, & de Zabulon, qui exercitum ducerent ad bellandum. Duces Issachar fuere cum Debhora, & Barac vestigia sunt securi. Qui quasi in praecipit, ac baratrum se discrimini dedit: diuiso contra se Ruben magnanimorum reperta est contentio. Quare habitas inter duos terminos, vt audias sibilos gregum: diuiso contra se Ruben magnanimorum reperta est contentio. Galaad trans Iordanem quiescebat, & Dan vacabat nauibus. Afer habitabat in littore maris, & in portibus morabatur. Zabulon vero, & Nephthali obtulerunt animas suas morti in regione Merome. Venerunt reges, & pugnauerunt, pugnauerunt reges Chanaan in Achan iuxta aquas Mageddo, & tamen nihil tulere praedantes.

Noua bella. Hic ponitur tertia ratio, vel motuum ad laudandum dominum, scilicet quia fecit mirabilia bella, & consummatae victoriam. Et agit duo, quia primo ponuntur bella praesentia, secundo bella praeterita ibi. *Dominus in fortibus.* Circa primum dicitur: *Noua bella elegit Dominus.* Scilicet faciendo, quod magnus exercitus vinceretur per foeminam: nam Iahel occidit Sisaram principem magnae militiae, & hoc haec inauditum fuerat, ideo noua bella iuxta haec vel vocatur noua bella, scilicet quia Deus illa fecit mirabiliter pugnando de caelo, vt infra dicitur: & huic sensui conuenit litera sequens, scilicet. *Portas hostium ipse subuertit.* Id est non fuit bellum istud hominum, sed Dei, quia ipse subuertit portas hostium, scilicet quia Israelitae non solum nunc vincerunt in campo, sed etiam pugnabant postea contra viros terre Iabin obsidendo vrbes, & frangebant portas. Nam occiso Sisara, cum sepe postea Israelitae pugnarent contra terram regis Iabin semel ducerunt sub duce Barac exercitum contra urbem Afor, & obuium sibi regem Iabin cum multo exercitu interfecit: ciuitatem funditus diruens, vt ait Iosephus quinto antiquitatum, & historia scholastica. Et hoc est quod dicitur praecedenti capitulo. Humiliauit Deus in die illo Iabin regem Chanaan coram filiis Israel, qui crescebant quotidie, & forti manu opprimebant Iabin, donec deleuerent eum, id est occiderent. In Hebraeo dicitur hoc. *Elegit Deos novos tunc subuertit portas.* Et exponit hoc Rabbi Salomon, & Hebraei, quod Israelitae elegerunt Deos novos, scilicet Baalim, & Astaroth supra secundo, & tertio. Et ob hoc Deus faciebat, quod hostes pugnarent vsque ad portas Hebraeorum, & subuerterent eas. Sed ista sententia non coaptatur littere, quia ista inuenit penam Israelitarum: hic tamen agitur de victoria, & bonis, quae Deus eis conferebat, ideo conuenientius exposuit littera nostra litteram Hebraeam, quae Barbara est, & extrahitur sensus littere nostrae de Hebraea sic, quia dicitur in Hebraeo: elegit novos Deos, vbi ponitur nomen Dei in despectu ad singulare, & plurale, scilicet Eloim quod plurale est quantum ad declinationem, & tamen in sensu est singulare: sic patet Gen. primo, vbi super positur

Tertium motum ad laudandum dominum tollendum

Iosephus 5o antiqu.

nitur Eloim pluraliter, vbi littera nostra transfert Deus in Hebraeo est singulare, ideo littera nostra dixit Deus elegit, & quia in Hebraeo ponitur nomen significans nouitatem in plurali, quia significat nouas res, ac si dicitur, Deus elegit noua. Littera nostra ad magis exprimentum addidit bella, cum hic de bello agatur. Alia clausula, scilicet. Tunc subuertit portas hostium, planior est: quia eadem est in Hebraeo, & Latino: & debet referri ad Deum, qui subuertit portas hostium. *Clypeus, & hasta si apparuerunt in quadraginta millibus Israel.* Quidam Hebraei exponunt litteram istam dicentes: clypeus, & hasta si apparuerunt in Israel, id est in decem millibus Israel, qui iuerunt de Zabulon, & Nephtholim cum Barac. In quadraginta millibus, id est dato quod essent quadraginta millia hostium pugnantium contra Israel cum Sisara. Et est sensus, quod nullus de decem millibus euntibus cum Barac habuit gladium aut lanceam, vel clypeum. Sed ista sententia nimis errat. Primo quia est nimis aliena, cum ponuntur quadraginta millia Israel, & exponuntur pro decem millibus per quasdam interpositiones nimis extraneas. Secundo, quia videtur falsum, quod cum Sisara solum fuerint quadraginta millia virorum pugnatorum: nam potentia istius regis Iabin apud Iudeos reputatur sicut infinita, & ob hoc non se audebant ei opponere: si tamen essent solum 40. millia pugnatorum inter equites, & pedites, non esset valde magna multitudo: maxime quia Iosephus 5o antiquitatum dicit, quod erant trecenta millia pugnatorum, & decem millia equitum, & tria millia currum. Tertio videtur falsum, quod omnes, qui iuerunt cum Barac fuerint inermes ad bellum, scilicet quod non habebant lanceam, nec clypeum: non est enim vllatenus verisimile, quod penitus inermes irent ad bellum. Aliter exponit litteram istam littera chaldaica & quidam Hebraei, scilicet clypeus, & hasta si apparuerunt in 40. millibus Israel, id est nullo tempore, quo premebantur Israelitae a Iabin etiam si essent 40. millia de Israel simul, non audebant pugnare contra viros Iabin, nec etiam audebant pugnare contra eos dato quod vellent: quia non habebant clypeum nec hastam. Sed etiam istud non conuenit, qui non adaptatur ad sententiam, quae signat releuationem Iudeorum, & victoriam, & non depressionem. Nicolaus, & nostri exponunt clypeus, & hasta si apparuerunt, id est non apparuerunt in 40. millibus Israel, id est in 40. millibus, qui cum Barac iuerunt. Tunc autem obijciunt, quod solum fuerunt decem millia, vt patet praecedenti capi. Respondet Nicolaus, quod quamquam a principio solum elegit Barac decem millia: tamen incipiendo bello, & iam incepto aggregati sunt alij 30. millia: & isti non habebant lanceam, aut hastam. Littera Chaldaica exponit clypeus, & hasta & caetera, id est Israelitae timebant regem Iabin, ideo etiam 40. millia de alijs non audebant pugnare contra Israel, & dato quod vellent pugnare non habebant lanceam, nec clypeum. Sed videtur dicendum quod sensus littere est, quod Debhora laudet istum bellum, quia erat factum a male armatis, & quasi inermibus contra armatos valde: nam exercitus Sisarae erat valde munitus apparatu bellico, scilicet in curribus, & equis, & omnibus armaturis 40. millia autem Israelitarum id est, tota multitudo Israel (Nam ponitur numerus determinatus pro indeterminato) erat inermis, ita quod vix apparebat inter eos gladius, lancea, vel clypeus, sed alius quis dicit, hoc non esse verisimile, quia quomodo inermes irent ad bellum? Respondendum quod fundis utebantur ad bellum, & alij generis leuis armaturae deficientibus clypeo, & hasta, & etiam his deficientibus

confidentes de Dei adiutorio procedebant ad bellum: sic pater in bello Saulis contra Philistinum: nam cum venisset dies belli, dicitur quod non est inuentus ensis aut lancea in manu totius populi, nisi in manu Saulis, & Ionathae: primo Regum 13. cap. Et tamen in trepiditate inceserunt tunc Israelitae ad bellum: eod. lib. 14. *Cor meum diligit principes Israel.* scilicet principes illos, qui iuerunt ad bellum. Congratulatur enim eis Debhora, quod de solo Deo confisi exposuerunt se morti procedentes ad bellum. *Qui propria voluntate obtulistis vos discrimini.* Id est periculo bellico. Dicit propria voluntate, quia multi iuerunt, quibus non iussit Barac: nam ipse solum elegit 10. millia, & tamen plures postea sponte iuerunt, & isti, qui ire iussi sunt, sponte iuerunt. *Benedicite Domino.* Id est laudate eum, scilicet quia eripuit vos de periculo, cum pugnaretis pauci, & inermes contra numerosum exercitum, & valde munitum: & hoc dicit ad illos solum, quae obtulerunt discrimini, vel saltim principaliter, quae licet alij manentes in locis suis deberent benedicere Deo de liberatione de manu hostium, cum premerentur ante hoc ab eis: tamen illi, qui iuerunt ad bellum, liberati sunt a maiori malo, scilicet a morte. *Qui ascenditis super nitentes asinos.* Hic inducuntur ad benedicendum domino minus principaliter illi qui non iuerunt ad bellum, recipiebant tamen beneficium libertatis mortuo Sisara: & dicitur: *Qui ascenditis super asinos nitentes,* id est pulchros vel lucidos aut pingues. In hebraeo dicitur. *Super asinas albas.* Et idem est, quia lucidus & albus, vel nitens idem significant, & non dicuntur nitentes, id est fortes de nitor, eris: sed nitentes, id est lucidi, vel albi de niteo nites, id est luceo: Est sensus, tempore Sisarae non audebant Israelitae per terram Israel discurrere, vt patet supra in littera, scilicet cessauerunt semite, & qui ambulauerunt per eas, ingressi sunt cales deuios, cessauerunt fortes in Israel, & quiescerunt, donec surgeret Debhora, & si aliquando debebant Israelitae transire per vias publicas, oportebat quod equitarent super velocissimos equos, vt hostes non possent eos in cursu consequi: nunc autem data pace poterant Israelitae securae ambulare per totam terram suam, etiam equitando super asinas, quae sunt animalia pigerrima ad cursum, ideo vos qui equitatis super asinas albas, scilicet propter magnam securitatem terre: & non conuenienter hoc prius facere benedicite domino. *Et sedetis in iudicio.* In Hebraeo habetur. *In domo iudicij.* Scilicet, erat vna domus magna, in qua erat constitutum iudicium. Et pro quo sciendum, quod sicut declaratum est, Nu. 11. & Deuterono. decimo septimo, in Israel ponebantur iudices per singula loca de viris illius tribus, & assistebant cuilibet iudici duo Leuitae, quia Leuitici populi iudicabant in causis tam civilibus, quam criminalibus, vt patet Deuterono. decimo septimo, scilicet inter causam & causam, lepram & lepram, sanguinem & sanguinem. Sanguis tamen signat causam criminalem, quae est causa sanguinis. Supra istos iudices erant alij iudices, qui erant numerati septuaginta, scilicet, & erant succedentes illis septuaginta senioribus, quos accepit Moyses in coadiutores in deserto: Num. vndecimo, & princeps horum erat summus sacerdos: hi omnes erant in vno loco, & ille vocabatur domus iudicij, ad quam deuoluebantur causae Israelitarum dupliciter, scilicet per modum dubij, vel per modum appellationis: & ista duo tanguntur Deuterono. decimo septimo. Si ambiguum, & difficile iudicium repereris inter portas tuas. Ambiguum iudicium est cum iudices inter se non concordabant, aut non erant certi de iure, & tunc ipsi deuoluebant causam, aut de consensu eorum partes deuoluebant illud ad

Quare dicitur, propria voluntate obtulistis vos discrimini.

De iudicibus Israel.

ad dominum iudicij ferentes illuc omnia acta prioris iudicij. Difficile iudicium vocatur aggrauatorium, scilicet quando sententia continebat grauamen: nam tunc per appellationem deuoluebatur ad domum iudicij. Isti iudices erant in quodam loco, & sedebant vt communiter in publico: & nunc cum erat viuens Sifara non erant isti in domo iudicij, & hoc quia non audebant sedere in locis publicis: & potissimè quia, licet ipsi in domo consilij manerent siue iudicij, tamè nullus veniebat ad ventilandum coram eis causas, eo quòd cessauerunt semite in Israel, vt patet præcedenti capitulo. ideo vocabatur officium iudicium: deinde mortuo Sifara, & data tranquillitate multi ad causas confuebant, & sedebant iam iudices in domo iudicij: ideo benedicere Deo debebant, qui eis tale tempus prestiterat. Sicut enim dicatur, qui sedetis in iudicio: sicut dicit litera nostra, potest intelligi tam de domo consilij quam de iudicibus particularibus existètibz per singula loca: nam isti consueuerunt sedere in portis ciuitatis, quia erant loca publica, vt omnium transeuntium causas audirent, & facilliter determinarent, vt colligitur Deutero. decimo septimo, scilicet, & iudicium videris intra portas tuas verba variari, idest si videris variari verba iudicium, qui in portis sedent. Idè patet Ruth quarto capit. vbi cum Booz vellet tractare cum consanguineo suo de iure cognationis, ad suscipiendam hereditatem, iuit ad portam ciuitatis, & ibi sederunt decem viri audientes de causa. Tempore autem Sifare non audebant sedere iudices in portis timore hostium, & nunc audebant occiso illo: ideo debent benedicere Deo. *Et ambulatis in viam.* Idest omnes, qui iam ambulatis per vias benedicite Deo, qui hoc vobis tribuit: nam paulo ante hoc non audebat quisquam vestrum ambulare propter hostes. Nā cessauerunt semite, & ambulauerunt per calles deuos præcedenti capitulo. *Loquimini vbi collisi sunt currus.* Idest vos omnes laudate Dominum, & proferte magnalia eius, scilicet vbi collisi sunt currus, scilicet Sifare quos ipse confregit: nam de celo dimicatum est, & timore magno fugiebant equi per abrupta, & frangebantur currus. *Vbi hostium suffocatus est exercitus.* Istud fuit ad torrentem Cifon, & Cadumin apud quos fuit bellum, vt patet precedenti cap. nam dicitur, quòd Sifara congregauit exercitum apud torrentem Cifon, & Dominus dixerat Barac: ego ducam ad te in locum torrentis Cifon Sifaram, & omnem exercitum eius, vt tradam eos in manus tuas: postea cum fugerent viri Sifare, coacti sunt transire per torrentem Cifon, & Cadumin, & ibi suffocati sunt, patet infra in litera, scilicet torrens Cifon contraxit cadauera eorum: torrens Cadumin, & torrens Cifon. *Ibi narrentur iniustitia Domini.* Idest in loco vbi hæc facta sunt narrentur: dicendo Deo fecit hic talia, & talia miracula, & istud est ad exaltationem Dei. Vocantur iniustitia Dei, quia Deus iuste se habuit occidendo Sifaram, & exercitum eius, quia isti erant iniqui & merebant mortem hanc. *Et clementia in fortes in Israel.* Idest ibi narretur clementia, quam Deus habuit in fortes Israel: in eodem. n. facto Deus fuit iustus, idest rigorosus, & clemens: iustus quidè, quia nocentes pro qualitate culpæ puniuit: clemens autem erga Israelitas, quia ex sola misericordia adiunxit eos, ipsi autem non merebantur adiuuari cum sæpe offenderent Deum. In Hebræo habetur. *A voce sagittantium, vel frangentium haurientium aquas iniustitia Domini in Israel.* Et istud est loco totius clausulæ nostre, scilicet. *vbi collisi sunt currus.* Vsq. *Clementia in fortes Israel.* Et Hebræi dicunt, quòd est sensus, quòd tempore Sifare Israelitè non audebant egredi de vrbibus ad hauriendum aquam. Sagittantij erant in circuitu ciuitatū, & vulnerabant haurientes aquam, & tunc est sensus:

Filli, qui solebant haurire aquam in medio sagittantium, & ponebant se in periculo, laudent Deum, & enarrant iustitias eius, quia dedit eis locum hauriendi aquam securè. Sed ista litera idem significat, quòd litera nostra si recipiatur, sed nostra accepit sensum ex sensu, quia istud idiomma Hebraicum est Barbaricum, & dicitur a voce sagittantium, vel frangentium. Terminus hic positus proprie significat frangentes, & significat voces, vel strepitus fractorum curuum, scilicet, ibi vbi fractorum curuum audiebatur sonitus laudentur mirabilia Dei. *In medio haurientium aquas.* Terminus hic positus significat haurire aquas, vel submergi in aquis, & est sensus in medio submersorum, idest in loco, vbi submergebantur hostes narretur mirabilia Dei. *Iustitia Domini in Israel.* Idest narretur iustitia domini. Hic autem suppleuit litera nostra dicens iustitiam, & clementiam: iustitiam ad hostes, & clementiam ad fortes Israel. Vocantur autem fortes illi, qui sponte iuerunt in bellum: nam fortitudo est medietas circa timores, & audacias, & est secundum quam homo confidenter, & impaudè exponit se terribilibz: isti autem, qui iuerunt ad bellum exposuerunt se discrimini, & hoc sponte, ideo fortes sunt. Hoc patet in litera. *Tunc descendit populus Domini ad portas.* Idest quando mortuus est Sifara. *Populus domini.* Idest populus Israel. *Descendit ad portas.* Idest vsque ad portas hostium: nam persecuti sunt Israelitè cum Barac exercitum Sifare fugientem vsque ad Haroseth gentium, vt præcedenti cap. & tamen Sifara habitabat in Haroseth gentium, vt patet eodem cap. Etiam intelligitur de vrbibus sequètibz: nā cū semel obtinuissent Israelitè in bello contra Sifaram pugnabāt quotidie contra terram Iabin, & obtinebant loca de terra eius. Sic patet præcedenti capitulo. scilicet. Humiliauit ergo Deus in die illa regem Iabin coram filiis Israel, qui crescebant quotidie, & forti manu opprimebant Iabin regem Chanaan. *Et obtinuit principatum.* Non habetur istud in Hebræo. Et est sensus, quòd tunc quando descendit ad pugandum contra hostes, obtinuit principatum, scilicet quia ante hoc erant Israelitè subiecti Chananeis: nunc autem obtinuerunt principatum, quia præualuerunt contra Iabin, & occiderunt eum, vt ait Iosephus quinto antiquitatum, & obtinuerunt terram. *Surge Debbora.* Ista est excitatio ad laudandum Deum, & incitat seipsum Debbora dicens. *Surge Debbora.* Idest incipit cantare vel confortare in cantu, quem cepisti. *Surge Barac.* Incitat Barac ad canendum, quia ipsi fuerat facta magna misericordia Dei, cum eum tanti exercitus principè fecerit, & tam felices triumphos tribuerit. Rabbi Salomō exponit literam istam dicens, quòd ista erant verba Israelitarum ad Debbora dicentium surge Debbora ad canendum, ipsa verò defecit ad canendum, quia spiritus prophetic⁹ recessit ab ea, ea quæ gloriata fuerat dicens: cessauerunt fortes, & quieuerunt, donec surgeret Debbora, surgeret mater in Israel: cunq; Iudæi viderent eā non posse quicquam dicere, hortati sunt Barac, vt caneret, dicentes: surge Barac, idest incipe canere. Sed fabula est hæc, quia manifestum est, quòd totum quod ponitur hic est canticum Debboræ, & si diceremus, quod ista dixit populus, oportet etiā, quòd diceremus omnia sequentia esse verba populi, quia omnia sunt in eodem cōtextu, & modus loquendi est continuatus. *Surge Barac.* Repetitur verbum ad maiorem immutationem. *Loquere canticum.* Idest profer verba cantici in laudem Dei. *Apprehende captiuos tuos filij Abinoen.* Eadem sententia est repetita: nam Barac, & filius Abinoen idem sunt, sicut sæpe eadem sententia, per diuersa verba repetitur, vt cum dicitur secundo Reg. 20. non est nobis pax in Dauid, nec hæreditas in filio Ihu. Idem

Expositio Rab. Salo.

Idem patet tertio Regū. 12. & tamen Dauid, & filius Ihu idem sunt, & dicitur. *Apprehende captiuos.* Idest ea, quæ de spoliis belli duxisti.

An licuit Barac aliquos captiuos ducere de bello facto contra Sifaram. Quest. IIII.

QVAERET aliquis, an licuit Barac ducere aliquos captiuos de bello facto contra Sifaram. Aliquis respondebit, quòd non, quia Deus iussit Deuteronomij vigesimo, quòd cum Chananeis non facerent Israelitè aliquod pactum ad permittendum eos viuere postquam caperent, sed omnes occiderent in ore gladij. Simile patet Nume. trigesimo tertio, sed isti, qui veniebant cum Sifara erant Chananaei, quia Iabin, qui erat dominus horum vocatur rex Chanaa præcedenti cap. ergo non licebat Barac ducere captiuos, sed occidere tenebatur omnes. Responderi potest, quòd Barac captiuauit multos, & secum duxit, sed non duxit, vt illis vitam concederet, sed vt occideret in terra Israel: Deus autem non prohibuerat istud, sed solum eis dare vitam sub aliqua conditione pacti, vel tributj. Alio modo dici potest, quòd isti, qui captiui ducti sunt, non erant Chananaei, sed de aliis gentibus: quia forte in regno Iabin morabantur gentes aliorum nationum, quæ non erant de origine Chananeorum: & de illis poterat Barac captiuos ducere. Hoc autem verisimile est potissimè de Haroseth, quia vocatur illa ciuitas Haroseth gentium præcedenti capitulo. vt omnes volunt, quia ibi erant gentes de multis nationibus, sicut ad ciuitates celeberrimas conuenire solent. Vel tunc forte de extra regnum Iabin venerunt aliqui in auxilium eius, qui non erant de stirpe Chananeorum. Aliter potest dici, quòd hic accipiuntur large captiui, idest omnes res captæ in bello, & ista erant spolia, licet non esset inter ea aliquis captiuus.

An Barac in ducendis Chananeis captiuos ad occidendum peccaret. Quest. V.

QVAERET VRterius, quia dictum est, quod forte ducebat Barac Chananeos aliquos ad occidendum eos ibi, an in hoc peccaret. Aliquis dicit quòd sic, quia sic Saul duxit regem Amalec nomine Agag de terra Amalec viuètem, & postea occidit eum Samuel primo Regum decimo quinto, & tamè Saul peccauit ducendo eum, & redarguitur, vt patet ibidè. Respondendum, quòd licuit hoc Barac, scilicet ducere aliquos de Chananeis ad occidendum in terra Israel, quia id, quòd ad Dei laudem fit, dum tamen non sit ab eo prohibitum, semper est licitum, poterat tamen hoc agere ad laudem Dei Barac, scilicet, vt populus Israel, qui non iuerant ad bellum videns hostes suos coram se occidi: de hoc laudaret Deum, & gauderet. Sic namque apud multas gentes consuetum est: nam & Romani cum dabant alicui victori triumphū in vrbe in cōplemento festiuitatis occidebat principem hostiū apud capitolium si potuisset capi viuètem bellosic fuit in bello Iudaico cum datus esset triumphus Vespasiano, & Tito: nam Simon princeps seditionis in Ierusalem viuens captus ad capitolium occisus est, vt ait Iosephus libro de bello Iudaico. Poterat quoque hoc facere ad tollendum Israelitis timorem Chananeorum, vt iam non timerent eos, cum viderent coram se miserabiliter occidi, sic enim fecit Iosue quando cepit quinq; reges Chananeos in spelunca vrbis Maceda: nam educens illos, fecit quòd viri de exercitu suo ponerent pedes super colla regū ad hoc, quòd iam non timerent illorum gentem: Iosue deci-

Romani solebāt reges in bello captos post triumphū in uerficere.

Acimo capitu. Sic etiam fecit Gedeon ad conuincendum perfidiam virorum Soccoth, qui dixerant ei: forsitan palme virorum Zebee, & Salmanna in manu tua sunt, & Gedeon captis illis in bello duxit eos in Soccoth ad conuincendum perfidiam virorum Soccoth, & ibi occidit Zebee, & Salmanna, vt patet infra octauo capitu. sic enim poterat Barac ex multis causis ducere aliquos de Chananeis captis in bello ad occidendum in terra Chanaan, vbi erant Israelitæ. Ad rationem in contrarium dicendum, quòd Saul non peccauit ducendo Agag viuètem, sed quia duxit eum in intentione dandi ei vitam, quòd erat contra Dei iussum, ideo occidit eum Samuel: Barac autem ducebat istos animo occidendi eos in terra Israel. *Saluati sunt reliquia populi.* Idest saluatus est Israel de manibus hostium. Vocantur autem reliquia populi, quia Chananaei occiderant aliquos de Israelitis in viginti annis, quibus oppresserunt eos, & residui nunc saluati sunt. *Dominus in fortibus dimicauit.* Hic ponitur de bellatio hostiū præterita, & futura: enarratur enim hic aliqua magna lilia Dei incidentaliter ad incitandum in canticum: & dicitur. *Dominus in fortibus dimicauit.* Idest adiunxit fortes Israel ad dimicandum contra hostes, & ipse fecit bella eorum. In Hebræo habetur. *Dominus descendit mihi, vel fregit in fortibus.* Ideo signant, scilicet dominus fregit mihi, idest ad uilitatē meam, vel pro me, scilicet fregit hostes nostros: & hoc in fortibus, idest per fortes. *Ex Ephraim deleuit eos in Amalec.* Hic incipit enumerare bella, quæ Deus egit in fortibus Israel, & dicitur, quòd Deus deleuit eos, idest hostes Israel in Amalec, scilicet ipsos hostes, qui erant Amalechitæ: & hoc ex Ephraim, idest ille fortis, qui fuit, per quē Deus deleuit Amalechitas fuit de Ephraim, idest de tribu Ephraim, scilicet Iosue: nam Iosue fuit primus, qui pugnavit contra Amalec quando Amalechitæ in uaserunt Israelitas in Raphidi Exo. decimo septimo. *Et post eum ex Benjamin in populos tuos Amalec.* Idest quod postquam Iosue pugnavit contra Amalec pugnavit etiam Saul, & est sensus: o Amalec post eum, idest post Iosue, qui primo contra te pugnauit, ex Benjamin, in populos, idest fuit quidam de Benjamin, qui pugnavit contra populos tuos, scilicet Saul: nam Saul erat de tribu Benjamin primo Regum nono, & iste deleuit Amalechitas primo Regum decimo quinto. In Hebræo habetur. *Ex Ephraim sua radix in Amalec.* Et est sensus: sua radix, idest suum principium pugnandi in fortibus fuit ex Ephraim. quia primus fortis de Israel, quē Deus ad pugandum adiunxit fuit de Ephraim. Iosue, qui fuit de Ephraim & hic in Amalec, contra Amalec, quia primum bellū quod fecit Iosue contra hostes fuit contra Amalechitas. Exo. decimo septimo. Nā ante hoc non fuit aliquod bellum Hebræorum contra aliquam gentem, & istud est quod dicitur Num. 24. scilicet principium gentium Amalec, cuius extrema perdentur, idest prima gens de gentibus, quæ pugnaverunt contra Israel fuit Amalec: & extrema huius perdentur, scilicet quia ad extremum Saul deleuit gentem illam, & dicitur sua radix, idest radix Dei, scilicet quia dictum est dominus in fortibus dimicauit, & subditur, ex Ephraim sua radix, idest principium bellorum quod Deus fecit in fortibus pro Israelitis fuit ex Ephraim, in Iosue. Et istud, quòd dicit litera nra, ex Ephraim deleuit eos in Amalec. *De Machir.* Hic ponuntur bella presentia, scilicet illud quod factum est contra Sifaram. Et ponitur solum bellum factū contra Amalec de præteritis, eo quòd Amalec offendit nimis Israelitas, quia fuit prima gens, quæ pugnavit contra Israel, vt patet Nu. 24. & ob hoc Deus iussit Israelitas nimis tenere mente iniuriam istam susceptam ab eis, vt deleuerent eos data oportunitate Deuteronom. 25. scili-

Ad rationem in diuersum.

scilicet memento quid fecerit ibi Amalec, quando egrediebaris ex Aegypto, & extremos agminis tui, qui lassii resdebant ceciderit, quando tu eras fame, & labore confectus, nec timuerit dominum: cum ergo dominus dederit tibi requiem, delebis nomē eius iub cælo, cane ne obliuiscaris. *De Machir principes descendunt.* Enarrat Debbora illos, qui de Israelitis iuerunt ad bellum cū Barac: & dicitur, quod de Machir descenderunt principes, scilicet, qui ierunt ad istud bellum: isti erant de Tribu Manasse, nam Manasse genuit Machir, vt patet Gen. quinquagesimo cap. & ab isto nominata est familia Machiritarum Num. vigesimo sexto capitu. Aliter autem potest exponi secundum quosdam, q̄ hic tangatur bellum præteritū. scilicet de Machir principes descendunt, id est de stirpe Manasse, sicut Machir filij Manasse præfuerunt aliqui, qui pugnauerunt contra Amorrhæos, & obrinuerunt terram Galaad: sic pater Num. 32. scilicet porro filij Machir filij Manasse perrexerunt in Galaad, & vastauerunt eam interfecto Amorrhæo habitatore eius. Etiam lair fuit de filijs Machir: & iste obtinuit viculos vr̄bis Nobe eodem cap. Sed ista sententia non conuenit huic literæ; quia hic dicitur de Machir, & Zabulon sub eodem contextu, scilicet de Machir principes descenderunt, & de Zabulon, qui ducebant exercitum ad bellandum. Sed manifestum est, q̄ id q̄ dicitur de Zabulon intelligitur de præsentī bello; quia illos vocauit Barac ad pugnandum præcedenti cap. ergo etiam filij Machir fuerunt in bello isto, & de hoc hic tangitur. *Et de Zabulon, qui exercitum ducebant ad bellandum.* Id est etiam fuerunt viri de stirpe Zabulon, qui duxerunt exercitum secum ad bellandum: nam erant principes. In Hebræo habetur. *De Zabulon ducentes in virga scripturis.* Et exponunt Hebrei, quod cū Debbora fuerit scriptores ad bellū, scilicet forte ad orandū, sed idem est quod sensus literę nostrę; quia virga scriptoris equiuocum in Hebræo: & potest significare virgam ducis regentis in bello. *Duces Isachar fuere cum Debbora.* Id est etiam de tribu Isachar descenderunt aliqui ad bellum; & dicitur quod fuerunt cū Debbora, quia Debbora, & Barac erant tanquā duces huius belli, & idem erat esse cum Debbora, quod cum Barac. Hebræi dicunt quod isti erant cum Debbora, scilicet ad orandū, & non ibant cum Barac ad pugnandum. Dicunt etiam quod isti ibant ad dicendum qua hora pugnandum foret. Hoc autē quia primo Paralip. 12. dicitur quod de filijs Isachar venerunt ad David viri eruditi, qui nouerant singula tempora ad præcipiendum quid facere deberent filij Israel. Sed hoc nihil est, quia illud non intelligitur, nisi de quadam prudentia politica, que pertinet ad disponendum res debitis temporibus. Dicendum ergo, quod isti iuerunt ad pugnandum sicut ceteri, quamquam dicantur iuisse cum Debbora, quia idem erat ire cū Debbora, & cum Barac. *Et Barac vestigia sunt secuti.* scilicet iuerunt cum ipso ad bellandum: nam Debbora & Barac simul ibant. *Qui quasi in præceptis & baratrum discernimini se dedit.* Hoc refertur ad Barac, scilicet quod ille dedit se in præceptis, id est in præcipitum, & casum magnum: & in baratrum. Vocatur autem baratrum profunditas magna a vorando dicta: & est sensus q̄ Barac exponendo se discernimini pugnando contra Sisaram dedit se quasi in baratrum, & præceptis. *Diuisio contra se Ruben magnanimorum reperta est contentio.* Potest dupliciter intelligi: vno modo quod tempore huius belli erat magna contentio inter viros de tribu Ruben, & ob hoc attendentes domestica bella non iuerunt ad pugnam totius populi: & est sensus, diuisio contra se Ruben, id est in isto tempore belli erat diuisio contra se Ruben, id est inter se per seditiones: & reperta est

Hebræorū opinio p̄ nes literā

Baratrum quid sibi velit.

contentio magnanimorum, id est fuerunt viri magnanimi tunc in tribu Ruben, qui fouerunt contentionē. Aliter potest intelligi quod audito isto bello filij Ruben dubitabant an ire deberent in bellum istud, vel non: & dum moram facerent deliberando, accidit quod soli filij Zabulon, & Nephthali ierunt illuc: & isti vocantur magnanimi, & est sensus: diuisio contra se Ruben, id est habēte diuersas sententias, scilicet quia quidam dicebant eundem esse in bellum, & alii non. Magnanimorum reperta contentio, id est reperti fuerunt in contentione, id est in bello contra Sisaram soli magnanimi, scilicet filij Zabulon, & Nephthali. Istos sensus ponit Andreas, sed primus illorum est melior. In Hebræo habetur. *Duces mei in Isachar cum Debbora Isachar: sic Barac in valle missus est pedibus suis: in partibus Ruben duces magni corde.* Istud est quod continet litera nostra ex illo loco. *Duces Isachar.* Vique ad illum locū *Quare habitas.* Et consonat in sensu cum litera nostra. nam cum dicitur. *Duces mei in Isachar cum Debbora.* Est idem quod litera nostra dicit. *Duces Isachar fuere cū Debbora.* Cū autem dicitur Hebræus. *Isachar sic Barac.* Dicit litera nostra. *Et Barac vestigia sunt secuti.* Et est sensus Hebrę literę. *Isachar sic Barac.* Id est sic iuerunt duces Isachar cum Barac, sicut cum Debbora. Et hoc est, quod secuti sunt vestigia Barac. Cū autem dicitur. *In valle missus est pedibus suis.* Dicitur in litera nostra. *Qui quasi in præceptis ac baratrum discernimini se dedit.* Et est sensus quod Barac dimissus est in valle pedibus suis id est ita fuit in periculo exponendo bello se, sicut si dimitteret pedibus suis in valle, id est ad cadendum de altitudine in vallem pedibus suis, id est super pedes suos. Et hoc clare signat idem, quod quasi in præceptis ac baratrum. Cū autem dicitur Hebręus. *In partibus Ruben duces magni corde.* Est sensus, quod in tribu Ruben erant magnanimi fontes inter se contentionē: & ob hoc non venerunt ad bellum: & hoc significat litera nostra, scilicet diuisio contra se Ruben magnanimorum reperta est contentio, id est erant magnanimi in tribu Ruben fontes contentionē, & ob hoc erat diuisio contra se Ruben. *Quare habitas inter duos terminos.* Est quedam vituperatio ad tribum Ruben, quia noluit venire ad bellandum, sed manebat in quiete in pascuis. Dicitur autem habitare inter duos terminos, vt ait Nicolaus, quia habitabat in medio Gad, & dimidia tribu Manasse in terra duorum regum Amorrhæorum. Sed hoc non stat, quia Ruben tenebat loca coniuncta terræ Moab, & erat in extremitate terrę illius: Gad autem erat in medio Ruben, & dimidię tribu Manasse, vt patet ex locis, quę data sūt cuiuslibet istarum tribuum, & declaratum est Numeri trigesimo secundo, & Iosue decimo tertio, vbi ponitur diuisio possessionis harum tribuū. Sed dicitur habitare inter duos terminos, id est inter terram Moab ex vna parte, & terram Chanaan ex alia, tribus namq; Ruben habebat ad latus meridianum totam terram Moab, & ad latus occidentale ipsam Iordanem, qui est principium terrę Chanaan ad occidentem Num. 34. & hæc declarata sunt Numeri 32. & Iosue 13. *Vt audias sibilos gregum.* Dicitur hoc, quia Ruben cum non iret nunc ad bellum vacabat officio pastorali: nā tribus illa abundabat nimis in pecoribus, & iumentis, & tradebat se penitus occupationi gregum gaudebatque audiendo balatus pecorum. Hoc patet Num. 32. nam dicitur, quod filij Ruben, & Gad habebant infinitā substantiam in iumentis, & pecoribus, ideo petierunt a Moyse terram Galaad, quam viderunt aptam alendis animalibus. *Diuisio contra se Ruben magnanimorum reperta est contentio.* Exponatur sicut supra, Et repetitur hic modo cantici, quia in canticis sepe eadem repetuntur; sic etiam repetitur supra illud verbum,

Expositio Nic. confu ratio.

verbum, qui sponte obtulistis & cæ. in Hebræo habetur. *In partibus Ruben magni inquisitores corde.* Id est erant in tribu Ruben viri nimis inquiringentes iurgia, quia erant duri corde. Et istud significat litera nostra, scilicet magnanimorum reperta est contentio. *Gad trans Iordanem quiescebat.* Hic redarguitur tribus Gad, quia non venit ad bellum, cū potuisset: potissime quia in hac tribu erant viri fortissimi, & satis apti ad bellū, & laudantur de fortitudine per Moysen Deuteronomo trigesimo tertio, in benedictione sua. Et Gene. quadragesimo nono: & ipsi egerunt aliquid magnę fortitudinis quando tulerunt cadauera Saulis, & filiorū eius de platea, vel muro Bethsan primo Regum trigesimo primo, & Paralip. decimo capitu. Et dicitur, quod quiescebat trans Iordanem, quia tribus Gad acceperat possessionem in terra duorum regum Amorrhæorum, Sehon, & Og ad Orientalem partem Iordanis Num. trigesimo secundo, & Iosue decimo tertio. *Dan vacabat in nauibus.* Hic redarguitur tribus Dan, quod non venerit ad bellum. Et dicitur, quod vacabat nauibus, id est laborabat in nauibus transferendo merces in eas per mare, quod est opus negociatorum. Rabbi Salomon, dicit quod vacabat nauibus, id est intentus erat ad parandum se ad fugam per mare, ne veniret ad bellum, vel timore hostium si præualeret contra Israel. Pertingit enim possessio Dan ad mare magnum, quod vocatur mare Mediterraneū, & est in termino Occidentali terrę Chanaan. De hoc patet Iosue decimo nono, scilicet quod pertingit possessio Dan in Ioppen, & ipso fine concluditur, & tamē Ioppē est portus in mari Mediterraneo, quo appellunt euntes hinc Ierosolymam. Et vocatur vulgariter Iasfa. Afor habitabat in litore maris, scilicet habebat occupationem suam in litore maris circa merces, & morabatur in portibus, id est in locis, ad quę solent de locis extraneis per mare conuenire mercatores: habebat enim Afor multos portus, quia in eius sorte ponitur Tyrus, & Sidon, & magna pars litoris mari Mediterranei in termino Occidentali terrę Chanaanorum, vt patet Iosue decimo nono. *Zabulon verò, & Nephthali obtulerunt animas suas morti.* Id est iuerunt ad bellum, in quo offerebant se morti, & mortui fuissent, nisi Deus eos adiuuasset: & dicitur de istis duabus tribubus, non quod nō iuissent alia, quia de tribu Manasse iuerunt aliqui, cū dicitur supra, de Machir principes descendunt. Etiam filij Isachar venerunt in bellum, cū dicitur: Deces Isachar fuere cum Debbora, & Barac vestigia sunt secuti. Sed dicitur de istis (solis) quia isti fuerunt præcipui, qui iuerunt ad bellum, & de istis elegit Barac iuxta mandatum Dei decem milia præcedenti capitu. In Hebræo habetur. *Zabulon, qui vituperabat animam suam morti, & Nephtholim.* Hebræi intelligunt, quod isti desperabant de vita, ideo nihil pro ea dabant, sed vituperabant illam. Sed non stat, quia tunc non vocarentur fortes, cū fortes sint confidentes in periculis. Ili tamen vocantur fortes supra, ideo debet intelligi, quod isti vituperabant animam suam morti, id est exponebant se morti pro toto Israel, & in hoc videbantur vituperare animā suā, cū non curarent de ea pro salute aliorum. *In regione Merome.* Iste fuit locus belli, vbi iste tribus obtulerunt animas suas. In Hebræo habetur. *Super altitudinem campi.* Scilicet quod istud bellum fuit super aliquem campum altum. Litera autem nostra posuit regionem Merome, quia multa nomina Hebręa sūt, quę possunt accipi indifferenter pro communibus, & propriis, nisi quantum contextus scripturę hoc prohibeat: & ita accepit hic pro nomine proprio litera nostra, quod conuenientius videbatur. Hebręi autem exponunt per commune nomen. *Venerunt Alph. Toft. super lib. Iudicum.*

Areges, & pugnauerunt. Intelligitur de bello isto facto tempore Sisarę, in quo venerunt reges, sed in exercitu Sisarę: nam Iabin rex Chanaan habebat multos reges sibi subiectos, cū antiquitus omnia regna terrę Chanaan subiecta forent regi Afor, qui vocabatur rex Chanaan: vnde ad vocationem Iabin regis Afor conuenerunt illico multi reges ad pugnandum contra Iosue vndecimo capitu. Vel dicuntur reges, scilicet duces, qui veniebant cum Sisara, quia erant cum magna potentia, & ob hoc vocabantur reges, sicut dicit Sennacherib: nōne principes mei reges sunt? Rabbi Anai dicit, quod in terra Chanaan erant sexaginta duo reges, & occisi sunt triginta duo in Iericho, & triginta duo, tempore Sisarę nunc. Sed falsum est. **Pugnauerunt reges Chanaan.** Replicatio eiusdem sententię sepe fit, sicut in canticis. **In Tanach iuxta aquas Mageddo.** Tanach est quedam ciuitas in sorte Manasse, vt patet Iosue decimo septimo, & supra primo. Sed dicitur quomodo ergo fuit istud bellum in Tanach, cū fuerit apud aquas Mageddo. Aliquis respondet, quod Mageddo & Tanach sunt idem locus. Sed non stat, quia Iosue decimo septimo computantur tanquam duę ciuitates, & supra primo, & Iosue decimo secundo, ponuntur duo reges de his duobus locis. Sed dicendum est, quod Tanach, & Mageddo erant loca coniuncta satis, & quia exercitus Sisarę erat inter vtrumque locum, dicitur esse magnitudinem ab vno loco in alium: *Et tamen nihil tulere prædantes.* Scilicet quod isti reges, qui veniebant cum Sisara, licet pugnauerunt, non tulerunt aliquid de Israelitarum terra, eo q̄ debellati sunt ab eis, & dimiserunt spolia sua in terra Israel.

Expositio Rab. Anai

Tanach qd sit.

De cælo dimicatum est contra eos: stelle manentes in ordine, & cursu suo, aduersus Sisaram pugnauerunt. Torrens Cifon traxit cadauera eorum, torrens Cadumim, torrens Cifon: conculca anima mea robustos. Vngulę equorum ceciderunt, fugientibus impetu, & per præceptis ruentibus fortissimis hostium. Maledicite terrę Meroz, dixit Angelus Domini: maledicite habitatoribus eius, quia non venerunt ad auxilium Domini, in adiutorium fortissimorum eius. Benedicta inter mulieres Iahel vxor Aber Cinæ, & benedicatur in tabernaculo suo. Aquam petenti lac dedit, & in phiala principum obrulit butyrum. Sinistram manum misit ad clauum, & dextram ad fabrorum malleos. Percussitque Sisaram quærens in capite vulneri locum, & tempus valide perforans. Inter pedes eius ruit: de pedes eius, & iacebat exanimis, & miserabilis. Per fenestram respiciens vlulabat mater eius, & de cœnaculo loquebatur. Cur moratur regredi currus eius?

Manetus Aegyptius hitoricus

Sinistram non est de textu, sed additū ab interprete

Picus rex Pilę Iulã primus inuenit, & Piceniam a se nominauit.

G quare

quare tardauerunt pedes quadrigarum. **F** illius? Vna sapientior cæteris vxoribus eius, hæc focruu verba respondit. Forsitan nunc diuidit spolia, & pulcherrima feminarum eligitur ei: vestes diuersorum colorum Sisare traduntur in prædam, & supellex varia ad ornanda colla congeritur. Sic pereant omnes inimici tui Domine: Qui autem diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilent. Quieuit terra per quadraginta annos.

Cui victoria attribuitur

De celo dimicatum est contra eos. Hic ponitur quartum huius capi. scilicet cui victoria attribuenda sit explicat, scilicet quod non ab hominibus, sed a Deo pugnatum est, & dicitur, de celo dimicatum est, idest Deus, qui in celo est, dimicauit contra Sisaram, & exercitum suum: nam Israelitæ non valuisse dimicare contra eos. *Stellæ manentes in ordine & cursu suo contra Sisaram dimicauerunt.* In hoc patet, quod de celo pugnatum sit contra Sisaram: quia stellæ pugnantur contra eum. Et dicitur manentes in ordine & cursu suo, ad differentiâ belli facti sub Iosue contra quinque reges Amorrhæorum. Nā tunc de celo pugnatum est: tamen stellæ non fuerunt in ordine et cursu suo, sed omnes steterunt in monte: nam sol, & luna steterunt, cum dicitur Iosue 10. scilicet, sol ne mouearis contra Gabaon, & luna contra vallem Aialon: nunc autem atra, licet pugnant, mouebantur.

Quomodo dimicatum fuit de celo contra Sisaram, & stellæ pugnantur contra eum. Questio. VI.

QVAERET aliquis, quomodo dimicatum fuit de celo contra Sisaram? Respondendum quod principaliter pugna contra Sisaram fuit hic de celo, scilicet in grandine, & pluuia cadente super exercitum Sisare: & compellente illum ad fugam, sic ait Iosue 5. antiquitatum dicens: Congressus Israelitis cum Sisara imber eis magnus influxit, & quia simul nimia pluuia, & grando in faciem Chananæorum versa est, & ventus eorum aspectibus iminebat, arcus eorum & fundibulæ inutiles fiebant: & armati propter frigora vti gladiis non valebant: Israelitis verò tempestas immissa post tergum minus nocebat, & circumdantes hostes medios multos eorum occiderunt. Est autem hoc verisimile: nam sic iterum pugnavit Deus contra Chananæos sub Iosue mittendo super eos gradines magnos & multos, ita ut pluuibus mortem lapidesque gladii Hebræorum intulerint, Iosue 10. potuit etiam esse quod de celo fieret aliquis strepitus super Sisaram & exercitum eius ad hoc quod territi non auderent resistere Israelitis: sic fuit tempore Samuelis contra Philistinios, ut patet primo Regum septimo, scilicet. In tonuit dominus fragore magno de celo super Philistinios: & cæsi sunt a facie Israel. Sic etiam 4. Regum septimo, factus est magnus sonitus per noctem, quæ putantes Siro esse strepitum magnæ militiæ superuenientis, fugerunt relinquentes castra sua plena spolijs. Vel fortè apparuerunt milites venientes de celo quos nimis formidabant ipsi Chananæi. De hoc quarto Regum sexto cap.

Quomodo stellæ pugnantur contra Sisaram manentes in celo. Questio. VII.

QVAERET Aliquis, quomodo stellæ pugnantur contra Sisaram? Respondet Rabbi Salomon, quod stellæ de celo incanduerunt, & calefecerunt lutum iterum, & præ calore cadebant vngulæ equorum Sisare: sic habetur infra. *Vngulæ equorum ceciderunt.* Et tunc Sisara fuit impotens ad pugnam multumque equis. Sed istud ridiculum est, quia stellæ non sic calefaciunt, ut faciant feruere lutum. Etiam quia vngulæ equorum non ceciderunt ob hoc, sed propter aliam causam ut infra dicitur. Rabbi David Kimhi, respondet aliter dicens, quod stellæ manentes in ordine suo pugnaverunt, idest ita velociter pugnatum est contra Sisaram. Litera tamen hoc innuit: sic etiam supra dicitur, dominus in fortibus dimicauit. Aliter respondet idem Rabbi David Kimhi, scilicet quod stellæ calefecerunt Chananæos exercitus Sisare nimis: & illi ingressi sunt torrentem Cifon, ut refrigerarentur, & aqua occidit eos. Et hoc dicit signare literam infra, scilicet, torrens Cifon contraxit cadauera eorum. Sed etiam istud non multum stat, quia magis diceretur tunc pugnare Cifon, quam stellæ. Etiam quia ad causandum istum calorem in corporibus Chananæorum non debebat operari stellæ, sed alio modo fieri debebat. Andreas respondet quod stellæ vel corpora cælestia non pugnaverunt nec egerunt quicquam in isto bello, & redarguit ipse in hoc mathematicos, qui istam victoriam astris tribuunt, sed dicit, quod est sensus, quod stellæ pugnaverunt, idest Deus præsidens celo, & stellis pugnavit. Sed etiam istud non multum stat, quia non significaretur hoc modo aliquod speciale opus, aut miraculum: & de quolibet vertente posset dici hoc, scilicet quod stellæ manentes in ordine suo pugnaverunt pro illo: nam non potest aliquis vincere, nisi Deus ei dederit, primo Machabæorum tertio, scilicet. Sicut fuerit voluntas in celo ita fiat. Idem primo Regum decimo quarto. Dicendum ergo, quod stellæ manentes in ordine suo pugnaverunt contra Sisaram, quia fortè sidera videbant inflammata venire super exercitum Sisare, & hoc quia fortè aliquæ comete vel succensiones flammatarum dimittebantur ab alto, quasi sidera caderent, quæ vulgares ignem esse putant, & ista peruenientia ad Chananæos exurebant quos tangerent. Maius tamen malum erat, quod per timorem incutiebant: nam aque turbati currus huc illucque trahebant per prona, & abrupta, & sic cadebant equi, & currus, atque ascensores, & frangebantur currus, & moriebantur ascensores, & equi fracturam patiebantur membrorum: & hoc est quod supra dicitur, scilicet ubi collisi sunt currus, scilicet cadendo per abrupta in præceps ac baratrum. Et hoc modo equi timore & rabie stimulati, impetu magno ferebantur in torrentem Cifon, & Cadumim, & suffocabantur equitantes. Hoc etiam est, quod infra dicitur, scilicet quod vngulæ equorum ceciderunt, scilicet cum discurrerent per loca petrosa, ac abrupta, & caderent de altissimis in præceps. *Torrens Cifon contraxit cadauera eorum.* Hoc fuit quando fugientes viri Sisare ab Israelitis præ timore, & turbatione mentis inciderunt in torrentem Cifon, & Cadumim: nam apud istos torrentes bellum factum fuit, & specialiter apud torrentem Cifon, ut patet precedenti capitulo. Et dixit, quod contraxit cadauera eorum, idest collegit, scilicet quia multi in eo mortui sunt. In Hebræo habetur. *Torrens Cifon contraxit eos.* Idest simul mortuos traxit, & pertinet ad idem. *Torrens Cadumim.*

Resp. Rab. Kimi.

Nicolaus opinio de Meroz.

Enc. opin. de Meroz.

Iste erat alius torrens circa torrentem Cifon, & in hunc quoque multi Chananæorum lapsi sunt. Cadumim secundum Hebræos potest esse nomen commune & proprium: si sit nomen commune, signat antiquitatem, & est sensus quod torrens antiquitatum contraxit cadauera eorum, scilicet mare rubrum, quod vocatur antiquum, quia antiquitus transferunt Israelitæ per illud, scilicet quando exierunt de Aegypto. Sed istud nimis alienum est a sensu literæ, quia hic agitur de bello contra Sisaram, & est idem cõtextus, ideo ista particula torrens Cadumim non potest trahi ad aliam historiam longè distantem, ideo litera nostra posuit Cadumim pro nomine proprio. *Torrens Cifon.* Est sententia decurtate repenita, idest torrens Cifon contraxit cadauera eorum sicut supra dicitur. *Conculca anima mea robustos.* Incitat se Debbora ad se exaltatum propter istam victoriam, & contemendum Chananæos, scilicet conculca anima mea robustos, idest Chananæos, qui gloriantur in robore suo, & non in potentia Dei: nam hi cito conculcantur. Vel potest intelligi de conculcatione reali, scilicet quod aliqui de Chananæis ducti fuissent de bello ad terram Israel, ut Israelitæ ponerent pedes super colla eorum, sicut factum est Ios. tempore, regibus quinq; Ios. 10. & postea occiderentur, & Debbora posuit pedes super colla istorum. Hoc satis est verisimile, quia supra dicitur: Surge Barac, apprehende captiuos tuos filii Abinoem, ut ibi declaratum est. *Vngulæ equorum ceciderunt.* Idest confracti sunt pedes equorum, & vngulæ in bello: & significatur causa, cum subditur. *Fugientibus in impetu, & in præceps ruentibus fortissimis hostium.* Idest hoc factum fuit propter cursum immoderatum: nam tanto fuerant Chananæi timore concussi ardente de super celo, & flammatarum globis in modum stellarum venientibus usque ad eos, quod non poterant se, aut equos continere: sed fugiebant impetuosè per quacunque partem possent, & accidebat quod caderent de altis rupibus in præceps, & confringebantur currus, & equorum vngulæ ac ipsi hostes peribant. In Hebræo habetur. *Tunc confracti sunt calcanei ab hinnitibus fortium.* Est autem ista litera valde decurtata more Hebræo, scilicet tunc confracti sunt calcanei, idest vngulæ equorum, sicut dicit litera nostra: cum autem dicitur ab hinnitibus fortium: est sensus quod fortes, idest hostes hinniebant, scilicet fremebant mente, sicut hinnientes: & præ istorum impetu, & turbatione ceciderunt vngulæ equorum, scilicet quia fortissimi hostium turbati mente & fugientes permittebant equos ire quocunque vellent, vel ducebant eos per loca confragosa & præcipitij, & cadentibus equis frangebantur vngulæ. *Maledicite terra Meroz.* Nicolaus dicit quod Meroz est nomen demonis, qui incitavit Sisaram ad veniendum in pugnam contra Israel. Et est sensus: maledicite terra Meroz, idest terræ Chananæorum subiectæ huic demoni: maledicite habitatoribus eius, scilicet Chananæis, qui habitant cum eo: & hoc quia non venerunt ad adiutorium domini, sed magis è cõverso venerunt in pugnam contra Israelitas. Sed iste sensus valde alienus est, quia dicitur hic, quia non venerunt in adiutorium: est tñ adiutorium quod est bellum constitutum. Chananæi aut fuerunt, qui pugnaverunt: ergo non poterat dici de ipsis, quod non venerunt in adiutorium, sed deberet dici quod non venerunt in prelium. Item quia maledictio nunquam ponitur, nisi pro peccato cum sit pena: Chananæi tamen non tenebantur adiuvare Israelitas in bello: ergo non erat eis maledicendum, quia non veniebant in adiutorium eorum, ergo alii erant hi, qui tenebantur adiuvare Israelitas. Est ergo Meroz nomen terræ cuiusdam existentis apud locum belli, & habitatores illius noluerunt venire ad bellum. Alph. Toft. super lib. Iudicum

bellum, ideo maledicuntur: alii verò qui longe erant a loco belli, quamquam increpantur quod non venerint, sicut patet supra de multis tribubus, tamen non maledicuntur. *Dixit angelus domini.* Iste angelus est Michael, qui est princeps Hebræorum, ut patet Dan. 10. & iste tanquam dux iussit maledici illi terræ, quæ noluit ire ad bellum. Alii dicunt quod iste angelus fuit Barac princeps belli, qui vocatur angelus domini eo quod a deo missus est ad istum bellum, ut patet precedenti cap. Et in Hebræo quicunque nunciatus vocatur angelus, quia idem nomen est pro vtroque. Est sensus quod Barac iussit maledici huic terræ, quia ipse cum esset dux belli poterat his imponere penam non euntibus, si moniti fuissent illuc ire. *Maledicite habitatoribus eius.* Scilicet non solum maledicite terræ, sed etiam habitantibus in ea: imò magis maledicendum est habitatoribus, quia ipsi peccauerunt & non terra. *Quia non venerunt ad auxilium domini.* Vocatur auxilium domini, non quod Deus egeat auxilio, sed quia bellum Israelitarum quando boni erant vocatur bellum domini, & hostes eorum vocantur hostes dei: patet Exod. 23. cap. ideo consequenter auxilium eis prestitum dicebatur auxilium Dei. *Et in adiutorium fortissimorum eius.* Fortissimi dei vocantur famuli dei fortissimi, qui se exposuerunt huic bello, scilicet Zabulon, & Neptthali & alii qui cum eis descenderunt, scilicet de Machir, & Issachar, ut patet infra in litera.

An peccavit Debbora pronocando Israelitas ad maledicendum terræ Meroz. Quest. VIII.

QVAERET aliquis, an peccavit Debbora pronocando Israelitas ad maledicendum terræ Meroz. Aliquis dicit, quod sic: quia diabolo, qui est pessima creatura, non est maledicendum, ergo a fortiori nec aliis rebus. Patet hoc, quia cum Michael Archangelus dicebat eum diabolo super corpore Moyse, & nollet satana quietere iussu Dei, Michael non ausus est maledicere ei, quamquam merebatur illud, sed dixit, imperet Deus in te Satan, ut patet Iudæynico capit. vnde ibi valde arguuntur illi, qui maledicunt indifferenter cuiusque rei. Item dicitur, quod non est verisimile, quod Angelus hic iusserit maledicere, quia ipse Angelus noluit maledicere diabolo in canonica Iudæ. ca. vnico. Respondendum, quod maledicere siue infligere iustè, siue sine causa iniustè est. Attendendum est tamen, quod qui maledicunt nullam causam habentes semper peccant, qui verò habent causam, aut habent iurisdictionem ad hoc imponendum, aut non: si non habeant, peccant: quia maledictio est pena quadam: non tamen quilibet sua auctoritate debet penas infligere male agenti, sed solum ipse iudex: etiam si quis passus fuerit non potest licitè maledicere ei, a quo iniustè patitur, quia iam ipse propria auctoritate imponeret penam ledenti, quod non licet. Hoc autem verum est, nisi non habens iurisdictionem moueatur a Deo ad maledicendum ex dispensatione quadam, quia tunc licitum opus est. Sic fuit in David, qui maledixit montibus Gelboe secundo Regum primo. Qui autem non mouetur, peccat. Sic patet de Iob, qui arguitur, quia dixit, pereat dies in qua natus sum: Iob tertio. Si autem maledicere sit ab illo, qui habet iurisdictionem, licita est: sicut penæ aliæ infliguntur licitè ab habente iurisdictionem, cum causa substat, ita & maledictio licitè imponeretur, cum sit pena quadam: sic de patet maledictionibus, quas imposuerunt Israelitæ super non obseruantes legem, ut patet Deuterono. 27. Nam quantum ad illud habebat auctoritatem a Deo,

Maledicere licitè.

Iob peccauit maledicendo.

qui iussit illas poni: sic etiam Ecclesia cum anathematizat, imponit maledictiones super excommunicatos, ut patet ex forma anathematizandi. De Debbora dicendum est, quod non peccauerit, dicendo quod maledicerent terrae Meroz: quia Angelus Domini mandauit hoc, sed Angelus nunquam iubet nisi quae recta sunt, & a Deo volita. Et si accipiatur Angelus Domini pro ipso Barac. Dicendum, quod non peccabat Debbora hoc dicendo, nec Barac imponendo maledictionem, quia Barac erat iudex Israel, & habebat iurisdictionem, ideo poterat proferre istam sententiam: si autem accipiatur Angelus Domini pro ipsa Debbora, ita quod ipsa pro se loquatur, sicut vult historia scholastica, erit licita maledictio, quia ipsa loquebatur propheticè Deo mouente, ideo quodcumque dicebat, rectum erat.

An ex maledictione Debbora aliquid sit secutum: & quando ex maledictione sequitur effectus, & quando non. Quæst. IX.

QVAERETVR ulterius, an ex ista maledictione aliquid secutum fuerit. Respondendum, quod non constat an euenierit aliquid: imò non constat an fuerit interposita aliqua maledictio, quia solus Debbora hortata fuit hic Israelitas ad maledicendum terrae Meroz: sed non dicitur, quod ipsa maledixerit illi terrae nec aliquis de Israelitis, ideo an maledictio euenierit, non est inquirendum. Dicendum autem est, quod quando quis habet auctoritatem maledicendi, & maledicit, quod euenit id quod imprecatur ipse per maledictionem. Sic patet de Paulo, qui habebat auctoritatem tradendi hominem demoni per inuocationem tanquam iudex: & hoc est maledicere, & inuocauit hoc super quendam iuuenem Corinthium, & venit in eum demon, ut patet primè Corin. cap. 5. Generaliter etiã dicendum, quod quascunq; maledictiones imprecantur iudices habentes auctoritatem hoc faciendi, certissime eueniunt, nisi ille in quem petuntur euenire doluerit, & sic obtinuerit solutionem a Deo, & quia hoc modo parentes habent quandam auctoritatem super filios, non in modum iudicum, sed ut illorum, ad quos res pertinet quasi totaliter, quia filius est pars patris, quanto Ethicorum, possunt maledicere, & si interdum filiis maledixerint eueniunt mala, quae imprecantur sic patet Eccl. tertio, scilicet, Benedictio patris firma domos filiorum, & maledictio matris eradicat fundamenta. Interdum etiam, qui iurisdictionem non habent, sed mouentura Deo, ut maledicant faciunt maledictiones suas euenire: sic patet de Dauid, qui maledixit montibus Gelboe dicens: Montes Gelboe, nec ros, nec pluuia descendat super vos, nec sint ibi agri primitiarum, quia ibi abiectus est Clypeus fortium. Patet hoc secundo Reg. 1. capit. Hec autem euenisse ferunt auctores certissimi: nam super montes illos plueri nunquam dicunt, ut ait historia scholastica. Sigitur maledictio a Debbora, vel Barac posita fuisset super terram Meroz, certissime euenisset, quia iuste ponebatur, & ab illis quae habent auctoritatem imponendi eam. Benedicta inter mulieres. Hic fuit actus suus valde vilis Israelitis, & animositate magna in femina, ideo sine laude non debuit praeteriri: sic enim commendabatur Iudith occiso Hoioferne, & canebat coram ea totus Israel: Iudith vlt. capit. Sciendum autem quod, ut declaratum fuit praecedenti cap. in actu Iahel aliquid fuit laudabile, & aliquid vituperabile: hic autem non laudatur simpliciter, sed solum in quantum bene egit. Benedicta inter mulieres Iahel. Idest benedicatur plusquam cetera mulie-

Qui maledictio comprehendit maledictum

Maledictio parentum in filios quantum valeat

res, quia nulla mulier illo tempore tantum Israelitis contulit. Uxor Haber Cinai. Dicitur hoc ad differentiationem, quia aliae mulieres vocabantur Iahel. Benedicatur in tabernaculo suo. Dupliciter potest exponi ista litera: vno modo, quod benedicatur in tabernaculo suo, id est augeatur, & multiplicetur nimis in rebus domesticis: Benedicere enim importat multiplicationem. Est autem benedictio in tabernaculo, quando multiplicantur res domesticae, vel familiares: & quia felicitas feminarum reputatur ipsa domus opulenta, & tranquillitas, imprecata est Debbora super Iahel benedictionem in tabernaculo. Alio modo intelligitur: benedicatur in tabernaculo, id est manens in tabernaculo suo benedicatur, quasi dicat: vsque huc benediximus euntibus ad bellum: manentibus autem in tabernaculis ex parte malediximus, & ex parte eos redarguimus: ipsa tamen Iahel quamquam mansit in tabernaculo, benedicatur in tabernaculo, quia tantum ipsa egit in tabernaculo, sicut bellatores in pugna, quia in domo sua occidit Sisaram. Aquam petenti lac dedit. Ad quid dederit lac declaratum est praecedenti cap. & laudatur hic de isto, quia fuit quaedam conueniens cautela ad occidendum Sisaram, quod daretur ei lac: nam sic facilius sopiretur, & esset sopor grauior, haberetque maiorem opportunitatem ad occidendum eum, quam data aqua. Et in phiala principum obtulit butyrum. Ponitur hic phiala non pro vase angusto, quod est ad potum ministrandum, sicut communiter accipimus, sed pro quodam vase amplo, quod peluis vel catinum appellatur. Et dicitur, quod obtulit butyrum, non quod verè illud obtulerit, sed ponitur quasi ad reperendum sententiam de lacte, quia lac, & butyrum coniuncta sunt. Vel forte postquam obtulit lac etiam dedit ei butyrum, ut comederet. Dicitur autem in phiala principum: non quod illa phiala esset aliquorum principum, sed quia tunc fuit applicata ministerio principum. Sinistram manum misit ad clauum. Scilicet quando voluit percutere Sisaram in capite. Et dexteram ad fabrorum malleum. Accepit malleum in manu dextra, quia illa est ad opus certior & accommodatior. Vocatur malleus fabrorum, quia fabri ferrari vtuntur illo magis quam alii artifices. Percussit, Sisaram. Scilicet transfigendo clauum vsque ad terram. Quærens in capite vulneris locum. Idest eligens in quo loco eum percuteret, ut facilius more retur: & quia tempora sunt ad hec aptiora percussit in eis. Tempus valde perforans. Scilicet quia fortiter percussit: ideo suffecit vnica percussio ad inferendum mortem Sisarae. Inter pedes eius ruit. Istud proprie pertinet ad eos, qui vulnerantur stantes, vel sedentes, & cadunt ad pedes vulnerantis, sed non fuit sic de Sisara, quia ipse iacebat in terra extensus, & sic potuit clauus configi cum terra. Dicitur tamè, quod ruit inter pedes eius, id est ante pedes eius mortuus est. Defecit. Idest viribus, quia euacuatus est sanguis, & vulnus erat magnum, mortuus est. Scilicet quia vulnus erat incurabile, & quasi immediate post percussionem mortuus est. Ante pedes illius voluebatur. Non est sensus, quod Sisara surrexerit, vel saltem motus fuerit de loco suo, quia clauus infixus capiti erat confixus cum terra, & sicut ipsa confixit, ita manebat quousque venit Barac: nam dicitur praecedenti capitul. quod Barac ingressus in domum Iahel vidit Sisaram mortuum, & clauum infixum in tempore eius: sed est sensus, quod illico, ut percussus est Sisara fuit caput eius confixum, & non potuit illud mouere, sed mouebat pedes: & mouebatur paululum per terram. Et iacebat exanimis, & miserabilis. Idest postquam percussus est, iacuit exanimatus coram Iahel, & miserabilis. Idest miser, sicut quondam in tanta rerum celsitudine praesidebat, nunc in ista tene cala-

mitate

mitate feminea dextra fugitiuus, & latens occubuit. A In Hebraeo habetur pro tota ista clausula alia litera, scilicet. Inter pedes suos incuruatus est, cecidit, cecidit iacuit inter pedes suos, cecidit iacuit vbi incuruatus est: ibi cecidit damnicatus, vel laesus. Sententia totis istius literae est, quod Sisara mortuus est ante pedes Iahel. Est autem hic litera Hebraica superflua nimis: ita quod litera nostra studens sententiae soli non potuit ponere tot verba, licet fecit ea diuersa: nam hic nullum verbum est nisi iacuit, cecidit, incuruatus est: & tamen ponitur septies eo quod sit repetitio superuacua, ideo non fuerunt posita in litera nostra septem verba, sed solum quinque: quia non potuerunt plura reperiri diuersae significationis quantum ad hoc: & vbi dicitur damnicatus vel laesus, litera nostra posuit exanimis, & miserabilis: quia ista fuit laesio, quam ibi suscepit Sisara. Quidam autem turpissimum Talmudista exponit, quod septies Sisara carnaliter cognouit Iahel: & hoc inducit, quia septies ponitur hic cadere, vel incuruari inter pedes Iahel, talia tamen consueuerunt poni in Hebraeo pro cognitione carnali. Sic patet Iob trigesimo primo capit. cum dicitur: si deceptum est cor meum super mulierem, & si ad ostium amici mei insidiatus sum, scortum sit alterius vxor mea, & incuruentur super eam alij. Sed ista expositio est infandissima: nam dato quod accidisset (quod nequaquam verisimile est) ut patet ex multis consideranti conditionem temporis, & personarum, & opportunitatis, de quibus non expedit loqui: nunquid scriptura laudasset Iahel de hac turpitudine? quid enim aliud foret nisi sacræ scripturam scenicam meretriculam constituere, quae relatis suis turpitudinibus delectetur? sed hoc adhuc in poetis in iudicum est. Patet ergo quantum iudei miserii, & vecordes atque deliri sint. Prospiciens per fenestram vlulabat mater eius. Hic ponitur planctus, & querela pro tanto reditu Sisarae, quamquam enim mater Sisarae sciret Iudaeos impares potentia esse Sisarae, ita ut vix expectare auderent eum in campo, tamen quia diligebat eum nimis, sollicita erat, timebat id quod non iudicabatur possibile. Ista est enim conditio amoris: sic quidem ait Ouidius in libro heroidum Epistola Penelope ad Vlyssiem, scilicet.

Res est solliciti plena timoris amor.

Aspiciebat ergo mater Sisarae per fenestram, quando videret redeuntem Sisaram de bello, & quia tardabat vlulabat ipsa & gemitabat. Et de cenaculo loquebatur. Idest loquebatur de domo. Est sensus, quod mater Sisarae propter cordis amaritudinem erat in quiete, & non poterat consistere in eodem loco, ideo aliquando erat ad fenestram respiciens an veniret, rursus autem domum siue palatium intrabat, & illud vocabatur cenaculum, quia cenaculum est omnis domus, quae ad ibi ponendas mensas disposita est, & tamen siue esset mater Sisarae ad fenestram, siue rediret in cenaculum semper vlulabat, & loquebatur, quia amaritudo non sinebat eam esse tacitam: nam in Hebraeo habetur. Semper fenestra in vtroque. Litera autem nostra mutauit nomen, ne videatur repetitio inutilis. Cur morantur regredi currus eius. Sisara in curru sedebat, & in eo pugnabat: nam praecedenti capitul. dicitur, quod Sisara de curru desiliens pedibus fugit. De isto curru conqueritur mater eius, quod tardaret. Quare tardauerunt pedes quadrigarum illius. I. rotæ quadrigarum. Repetitio eiuudem sententiae est, sicut saepe fit in hoc carmine. Una sapientior ceteris vxoribus eius hec sogru verba respondit. Scilicet Sisara habebat multas vxores, & concubinas, quae cum matre Sisarae erant, & vna de sapientioribus vxoribus Sisarae respondit ea, quae sequuntur socru, id est matri Sisarae. In Hebraeo habetur. Sapienter Alph. Tost. super lib. Iudicum.

tes principisse respondebant, etiam ipsa in se sua dicta reflectebat. Et secundum hoc volunt Hebraei, quod ista verba, quae sequuntur erant vxorum Sisarae: & etiam mater sua loquebatur hac. Sed non est iste sensus, sed potius, quod sapientes principisse, id est vna vxor principissa de sapientioribus respondit hec, quae sequuntur, & nihilominus mater Sisarae reflecteret in se sua dicta priora, scilicet quare morantur regredi currus eius. Forsitan nunc diuidit spolia. Scilicet non conqueraris, quia licet multum tardet non moratur in bello, sed in diuisione spoliatorum, & hoc prosperum est. Ex hoc patet, quod mater magis diligit filium, quam vxor virum, quia mater suspicabatur malum de filio, & vlulabat: concubinae autem, & vxores suspicabantur bonum, scilicet quod diuideret spolia, & acciperet pulchram feminam, qui tamè magis diligit magis timet, atque sollicitus est, quia

Res est solliciti plena timoris amor.

Vt ait Ouidius in libro Heroidum Epistola prima. Sed dices, quod vxores non suspicabantur hec, sed dicebant socru, ut consolarentur eam. Sed non stat, quia dato quod non putarent ista esse vera, aut verisimilia, tamen cum possent illa cum quodam vultu non iachrymoso proferre, non tantum dolebant, ut mater, quae vlulabat. Etiam qui vere dolet, non potest alium dolentem consolari, sed iste consolabatur matrem: ergo illa amarior erat. Et pulcherrima seminarum eligitur ei. Hoc suspicabantur vxores: nam cum amor vxoris & viri etiam si honestus sit, ceperit quoddam initium ex commixtione semper vxor zelat virum, & vir vxorem: & zelatae sunt vxores Sisarae, quod in exercitu Hebraeorum essent puellae speciosae, de quibus eligerentur speciosissima pro Sisara. In Hebraeo habetur. Puella puellarum capiti viri. Et potest esse sensus quod puella puellarum, id est de numero puellarum captarum in bello eligitur puella, id est vna puella capiti viri, scilicet quod cuilibet viro daretur vna puella, & diuiderentur per capita virorum. Et est sensus: forte tardat Sisara diuidendo spolia, & dando cuilibet vnam puellam, quia in eligendo eas morabantur. Aliter & melius exponitur ad sensum literae nostrae, scilicet. Puella puellarum capiti viri. Idest vna puella speciosior inter ceteras: quia ille genitiuus significat excellentiam, ut flos florum capiti viri, id est eligitur viro capitaneo, scilicet Sisarae, qui erat caput belli: & hunc sequitur litera nostra, quia erat magis ad propositum.

Vxores Sisarae quare potius suspicatae sunt de speciosis feminarum quam de aliquo alio. Quæst. X.

QVAERET aliquis, quare vxores Sisarae potius suspicatae sunt de speciosissima seminarum quam de aliquo alio. Respondetur, quod secundum conditionem amoris omnis amas est timens, & sollicitus, ut ait Ouidius. & secundum quod diuersa sunt ea, circa quae est amor, ita sunt varij timores: nam qui solam pecuniam cupit, de solius pecuniae habitudine sollicitus est: vxores autem cum viros diligunt, habent initium amoris sui ex commixtione carnali, potissime cum ex commixtione proles nascitur alioquin steriles cito dissoluntur, ut ait Aristoteles octauo Ethicorum. In hac quoque commixtione conseruatur amor coniugum: nam dum veter alieni extraneo non comiscetur, alternus durat amor: si vero ad alienum fiat commixtio, cessat omnis vicissitudo amoris.

G 3 Et

Et quia vxores diligant, si bonæ sunt: & si viri ceperint alias diligere, cessabit omnem bonum, quia inter eos sunt maxime iuste circa viros quod accipiant alias, & ob hoc, quia si Silara acciperet aliam feminam pulchriorem cæteris de filiabus Israel, illam proponerent cunctis vxoribus suis, & aliarum minueretur status, magis sollicitæ erant vxores Sifaræ an sumeret aliquam puellam speciosam, quam circa vitam eius. Mater autem Sifaræ diligebat eum, quia genuerat illum: ideo de sola persona & vita sollicita erat. *Vestes diuersorum colorum Sifaræ traduntur in prædam.* Id est dantur ei in partem prædæ vestes variorum colorum, scilicet quia colligerentur de terra Israel multe vestes: & de illis partem maiorē & potiorē sumeret Silara. *Et suppellex varia ad ornanda colla congeritur.* Id est etiam congeritur, id est congregatur varia suppellex ad ornandum colla, id est ad ponendum in collis equorum, vel ad ornanda colla vitorum, & fœminarum: vt si colligebantur lapides preciosi, vel alia pulchra iocalia. In Hebræo habetur ex loco illo vestes diuersorum colorum. *Spolia tincturarum Sifaræ spolia tincturarum panni preciosi, spolia tincturarum ceruicibus spoliis.* Ista litera est superabundans nimis: quia repetuntur aliqua verba sine sensu: & dicitur. *Spolia tincturarum Sifaræ.* Id est traduntur Sifaræ spolia tincturis, id est de pannis tinctis varijs coloribus. Et hoc dicit litera nostra. Vestes diuersorum colorum Sifaræ traduntur. Cum autem dicitur. *Spolia tincturarum panni preciosi.* Superabundans est, & repetitur eadem sententia per alia verba, vel quasi eadem, scilicet quod ista spolia tincturarum sunt panni preciosi. Cum autem dicitur. *Spolia tincturarum ceruicibus spoliis.* Est sensus, quod spolia diuersorum colorum accipiebantur pro ceruicibus, id est ad ornandum colla, & hoc dicit litera nostra: & suppellex varia ad ornandum colla congeritur: ille autem genitius spolijs superabundans est, sicut multa alia in sermone Hebræo. *Sic percutit omnes inimici tui Domine.* Ista est conclusio cantici, & finitur in oratione, scilicet quod Debbora orabat, vt omnes inimici Dei, id est Israelitarum sic perirent sicut perijt Silara. Vocantur autem inimici Dei, non quod Deus inimicos illos habeat, cum nihil odisse potest, Sapientie vnde dicitur: sed quando Israelitæ colebant deum, promiserat eis Deus quod inimicus esset inimicorum eorum, & affligeret affligentes eos, Exo. vigesimo tertio cap. ideo Israelitæ vocabant vt cõter inimicos suos inimicos Dei. *Qui diligunt te sicut sol in ortu suo respundet ita rutilent.* Id est colentes te cuiusmodi erant iudei, rutilent per eminentiam prosperitatis, sicut cum sol in ortu suo fulget. Hebræi exponunt hoc de futuro sæculo, & putant hoc esse id quod habetur Esa. 30. f. & erit lux luna, sicut lux solis, & lux solis septemplex, sicut lux septem dierum: quod satis conuenienter dici potest: hic tamen non intendebat Debbora nisi de presenti prosperitate, quia orauerat quod oēs inimici Israel perirent sicut Silara: nunc orat quod Israelitæ, qui Deum diligunt semper habeant prosperitatem: & non subdantur hostibus, nec obscuretur eorum felicitas aduersa calamitate, sicut non est obcurata lux solis, quando est in ortu, quando totum orbem sua luce lætificat irradiando.

Chronica temporalium euentuum sub Samgar, Debbora, & Barac. Quæst. X I.

CHRONICA temporalium euentuum sub Samgar, Debbora, & Barac, quorum tempora ad idem pertinet, scilicet quia sub omnibus simul computantur anni quadraginta de quibus dicitur hic q.

Quiuit terra annis quadraginta. In principio horum annorum regnabat apud Athenienses. Erichthonius secundus in hoc nomine, cuius anni 14. fuerant completi anno, quo mortuus est Aod, vt declaratum est supra tertio in fine. Restabant ergo de regno suo triginta, sex anni ad complendum 50. postquam regnauit apud Athenas Cecrops secundus in hoc nomine annis 40. cuius annus 4. erat quando mortuus est Barac & completi fuerunt isti 40. annis, de quibus hic. Eo tempore vt ait historia scholastica regnum defecit apud Argos, & translatum est in Micenas. Obijt Liber pater, qui & Bacchus dicitur, & nomine proprio Dionysius: cuius sepulchrum est apud Delphos iuxta Apollinem aureum. Pingitur vero muliebri corpore, quia mulieres militantes in suo exercitu habuit. Hoc tempore Troia quoque condita fuit. Milletus quoque ciuitas Græciæ tunc condita est. Quæ verò dicuntur de Libero patre, siue Dionysio secundum Paulum Orosium lib. primo de Orbe mundi, longe ante fuerunt, scilicet quinque annis ante exitum Israelitarum de Aegypto, qui fuit annus ante urbem conditam octingentesimus decimus.

CAPITVLVM VI.

FECERVNT autem filij Israel malum in conspectu Domini: qui tradidit illos in manu Madian septem annis, & oppressi sunt valde ab eis. Feceruntque sibi antra, & speluncas in montibus, & munitissima ad repugnandum loca. Cunque seuisset Israel, ascendebat Madian, & Amalec, cæteri que Orientalium nationum: & apud eos figentes tentoria, sicut erant in herbis cuncta vastabant vsque ad introitum Gazæ: nihilque omnino ad vitam pertinens relinquebant in Israel, non oues, non boues, non asinos. Ipsi enim, & vniuersi greges eorum veniebant cum tabernaculis suis, & instar locustarum vniuersa complebant, innumera multitudo hominum, & camelorum, quidquid tetigerant deuastantes: Humiliatusque est Israel valde in conspectu Madian. Et clamauit ad Dominum postulans auxilium contra Madianitas. Qui misit ad eos virum prophetam, & locutus est: Hæc dicit Dominus Deus Israel: ego vos feci conscendere de Aegypto, & eduxi vos de domo seruitutis, & liberaui de manu Aegyptiorum, & omnium inimicorum, qui affligerunt.

Feceruntque sibi antra, & speluncas in montibus, & munitissima ad repugnandum loca. Cunque seuisset Israel, ascendebat Madian, & Amalec, cæteri que Orientalium nationum: & apud eos figentes tentoria, sicut erant in herbis cuncta vastabant vsque ad introitum Gazæ: nihilque omnino ad vitam pertinens relinquebant in Israel, non oues, non boues, non asinos. Ipsi enim, & vniuersi greges eorum veniebant cum tabernaculis suis, & instar locustarum vniuersa complebant, innumera multitudo hominum, & camelorum, quidquid tetigerant deuastantes: Humiliatusque est Israel valde in conspectu Madian. Et clamauit ad Dominum postulans auxilium contra Madianitas. Qui misit ad eos virum prophetam, & locutus est: Hæc dicit Dominus Deus Israel: ego vos feci conscendere de Aegypto, & eduxi vos de domo seruitutis, & liberaui de manu Aegyptiorum, & omnium inimicorum, qui affligerunt.

Hebræorum expositio literæ.

Troia quoque condita fuit.

Supra 2. & 3. & 4.

Tyrrhæni Tyrrhene provincie & mari nomine indidit.

Quarta tribulatio hebreorum sub Madianitis, & Ammonitis.

Israelitarum conditio penes idola.

fligebant vos: Eiecique eos ad introitum vestrum, & tradidi vobis terram eorum, & dixi: Ego Dominus Deus vester, ne timeatis Deos Amorrhæorum, in quorum terra habitatis. Et nolulistis audire vocem meam.

Fecerunt autem. Descripta fuit in precedentibus terra tribulatio inflata per reges Chanaanorum, hic subditur quarta tribulatio inflata per reges Madianitarum, & Ammonitarum. Fuerunt autem Israelitæ liberati ab ista tribulatione per Gedeonem. Et diuiditur in duas partes. Primò ponitur pars principalis, secundò incidentalis, infra nono cap. prima in duas, primò ponitur tribulatio, secundò a tribulatione liberatio ibi. *Qui misit ad eos.*

Nunquid hic sit ordo continuus. Quæstio. I.

QVAERETVR circa primum, an ea, quæ habentur hic sint continuata ad precedentia, vel sit ordo mutatus. Respondendum est, quod ordo continuatus est, quia prius Israelitæ liberati fuerunt de manu Iabin, quàm de manu Madianitarum: hic autem agitur de plaga, quàm intulerunt Madianitæ Israelitis. Dicendum etiam, quod istud coepit paucò tempore post ea, quæ habentur precedenti capitulo. nam ibi ponitur totum tempus, quo durauit Barac, in quo Israelitæ non declinauerunt ad idola: illo autem mortuo quamquam aliquanto tempore manserunt Deum colentes, cito tamen deseruerunt eum, & Deus illico tradidit eos in manus Madianitarum: ista enim erat conditio Israelitarum, scilicet quod tempore iudicis cuiuscunque non colerent idola, & illo mortuo colerent ea nauito magis quàm prius, supra secundo capitulo. Hic tamen agitur de persecutione facta per Madianitas, ergo modicum fuit inter complementum quadraginta annorum, de quibus precedenti capitulo. & principium huius persecutionis per Madianitas. *Fecerunt filij Israel malum in conspectu domini.* Istud malum erat, quod colebant idola, quia istud vocatur malum per excellentiam, & alia in comparatione huius non reputabant mala a Deo in Iudeis, & hoc erat commune in Iudeis: nam dicitur supra secundo quod mortuo iudice quocunque declinabant Israelitæ ad idola, & faciebant peiora quàm prius.

Quare dicitur hic, quod fecerunt malum Israelitæ. Quæstio. II.

QVAERETVR secundum Rabbi Salomon, quare dicitur hic quod fecerunt malum Israelitæ, cum supra tertio, & quarto, & alijs locis dicatur: addiderunt filij Israel facere malum. Respondit Rabbi Salomon, quod in omnibus alijs vicibus non erant remissa peccata Israelitarum ideo peccata superuenientia dicebantur superaddita prioribus: nunc autem erant remissa omnia peccata precedentia per canticum Debboræ in precedenti capitulo. ideo dicitur: fecerunt malum, scilicet nunc noniter ceperunt non existentibus peccatis veteribus. Sed istud non stat quantum ad aliquam partem. Prima pars est falsa, scilicet quod in precedentibus vicibus peccata non erant remissa. Nam aut loquimur de peccatis illis quantum ad culpam, vel quantum ad penam. Primum non stat: nam Is.

raelitæ clamabant ad dominum, & dabat eis saluatorem, qui liberabat eos de manu hostium, vt patet supra tertio, & quarto: si tamen non fuissent abolitæ culpe Israelitarum, non dedisset eis saluatorem, quoniam non exaudiret eos: nam orationes peccatorum non exaudit dominus, Ioan. nono: ergo quando habebant iudicem, remissa erant culpe. Item quia dicitur, quod antequam daretur iudex Israelitis clamabant ad dominum, per quod innuitur contritio, & oratio lachrymosa, ista autem causant remissionem peccatorum. Item toto tempore, quo aliquis iudex principabatur, Israelitæ colebant dominum: ergo iam recesserat a cultu idolorum, & consequenter non manebant in peccato priori. Quod autem quantum ad penam remissa essent iniquitates, apparet, quia pena, quæ dabatur a Deo pro his, erat quod tradebatur Israel in manu hostium, & ab hac liberabantur per iudicem aduenientem: ergo erat remissum peccatum quantum ad penam, & sic debet teneri generaliter, quod quandoocunque moriebatur aliquis iudex, remissa erant peccata Israelitarum præterita quantum ad culpam, & penam. Secunda pars dicti non stat, scilicet quod per canticum Debboræ nunc fuerant remissa peccata omnia præterita: & ista non stat, quia dato quod temporibus præteritis nullum peccatum fuisset remissum, si cut isti præsupponunt non remittuntur omnia per canticum. Et primo patet, quia non remittebatur aliquod peccatum, quia peccatum quantum ad culpam sola contritione deletur, Ezechi. decimo octauo: Quacunque hora imgemuerit peccator, peccati eius non memor ero: sed per istum canticum non contrebantur Israelitæ de peccatis præteritis, quia poterant illud cantare non dolendo de peccatis, cum multotiens peccatores enarrant iustitias domini: iuxta illud Psal. 49. Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas, & sumis testamentum meum per os tuum? Item dato, quod velles quod illi, qui cantabant istud canticum cantarent contriti corde, & per hoc remitterentur peccata illorum, tamen non omnes Israelitæ hoc cantauerunt, sed Debbora, & Barac, vt patet precedenti capitulo. Si autem dicas, quod quamquam isti soli cantarent, tamen cantabant nomine omnium Israelitarum, & proficiebat eis. Adhuc non potest stare, quia non fuit istud canticum pro omnibus, sed solum in laudem eorum, qui exposuerunt se morti. Vnde dicitur: qui sponte obtulit visus discrimini, benedicite Domino, & tamen non omnes iuerunt ad bellum de Israel: sed quidam maledicuntur, quia non iuerunt, vt dicitur de terra Meroz, scilicet. Maledicite habitatoribus terræ Meroz, dicit Angelus domini. Alij autem increpantur, sicut Ruben, Gad, Dan, Aser, & alia tribus: ergo non poterant per canticum dimitti omnia peccata præterita. Dicendum ergo, quod omnia peccata Israelitarum, propter que tradebantur in manu hostium dimissa erant, quando moriebatur aliquis iudex: dicitur tamen aliquando: addiderunt facere malum, scilicet quod non fuerunt contenti malis, quæ fecerunt tempore precedenti, sed etiã nunc alia mala adiungebant: hic autem ponitur, fecerunt, nõ ad significandum aliquid speciale, sed quia non curat scriptura distinguere, an dicatur addiderunt, vel fecerunt. *Qui tradidit eos in manu Madian septem annis.* Id est dedit eos sub potestate Madianitarum septem annis, vt affligerentur: & non solum sub Madianitis, sed etiam sub Ammonitis, & alijs populis orientabilibus, vt patet infra in litera, & sequenti cap.

Peccantiu orationes non exaudit dominus.

G 4 Ques.

Alph. Tost. super lib. Iudicum

Quomodo Israelite in manu Madian tradi poterant. Quæst. III.

QVAERET aliquis, quomodo poterant tradi Israelite in manu Madian, cum nunc non essent Madianite. Respondendum, quod Madianite nunc erant in magna multitudine, ita ut subici possent eis Hebraei. Sed obiicit aliquis, quod non essent, quia Israelita deleuerant omnes Madianitas, ut patet Num. 31. nam non reliquerunt, nisi feminas virgines, reliquos autem tam viros, quam feminas magnos, & paruos occiderunt eodem cap. Respondendum, quod nunc erant multi Madianite, quia licet Israelite occiderunt omnes Madianitas, quos habere potuerunt: multi tamen conspecta durissima clade bellorum ante tempus belli de terra fugerunt, alij vero in ipso bello existentes, cum se Israelitis inferiores viderent fugerunt ad alias gentes, & isti multi erant. Recedentibus autem de terra illa Israelitis redierunt isti in terram suam, & breuiter multiplicati sunt ad magnum numerum, quia illi, qui fugerant multi erant: etiam quia a tempore, quo ista facta sunt de pugna Madian usque ad tribulationem istam Israelitarum transferunt anni multi, in quibus possent Madianite multiplicari ad magnum numerum. Quod patet, quia illud bellum factum est ultimo anno exitus de Aegypto ad intrandum terram Chanaan, scilicet 40. anno quo steterat in deserto. Quod patet ex ordine libri Numerorum: nam iam peruenierant circa Iordanem ad mansionem penultimam, quando fecerunt istud bellum, quia habetur de aduentu apud Iordanem Num. vigesimo primo, & tamen postea habetur de pugna contra Madian Num. trigesimo primo: ergo iam peruenierant ad Iordanem. Item quia Aaron mortuus fuisse anno 40. ab exitu de Aegypto 5. mense, ut patet Num. trigesimo tertio, mors tamen sua fuit in monte Hor Num. 20. & hoc multo antequam veniret ad locum, de quo iuerunt ad pugnam contra Madian, ut patet ex ordine libri Numerorum: ergo bellum istud fuit anno quadragesimo ab exitu de Aegypto. Accipiantur ergo quadraginta anni, quibus iudicauit Hothoniël, sub quibus comprehenduntur tempora Iosue, ut declaratum est in prologo libri huius, & supra tertio his addantur anni 80. sub Aod supra tertio, deinde iungantur quadraginta anni sub Barac & Debhora precedenti cap. qui sunt 160. anni, in quibus poterant Madianite multiplicari nimis: nam Israelite quando ingressi sunt in Aegyptum erant solum 70. computatis magnis, & paruis Gen. 46. & Exod. primo, & tamen ibi existentes solis ducentis quindecim annis, ut declaratum est Gen. 15. multiplicati sunt intantum, quod in exitu erant sexcenta millia peditum absque paruulis, & mulieribus: Exo. 12. cap. ergo Madianite in eodem sexaginta annis poterant multiplicari ad magnum numerum. Item simile fuit de Amalechitis: nam Saul pugnavit contra illos, & deleuit eos neminem derelinquens masculum aut feminam primo Reg. 15. tamen post paucum tempus Dauid pugnavit contra Amalechitas primo Reg. 17. & 30. hoc autem, quia tempore belli multi fugerunt de bello, & de terra: & finito illo redierunt, & populerunt eam: sic ergo facile fuit nunc multos esse Madianitas. Et oppressi sunt valde ab eis. Modus oppressionis infra ponitur, scilicet quod vastabant totam terram Israel, ita ut nihil eis ad cibum relinquerent, sed omnia cum gregibus suis, & iumentis comedebant, & depascebantur. Fecerunt que sibi antra. Id est fecerunt caueas in montibus, in quibus laterent propter timorem aduenientium Madianitarum, quia non solum vastabant terram, sed et occidebant habitatores eius. In Hebreo habetur. Me-

nacharoth. Quod Hebrei exponunt, id est luminaria, eo quod Macharoth derivatur de luce, vel lumine, & putant aliqui Hebrei, quod erant ista luminaria flamma cremantes facte in montibus ad ostendendum aliquid a longe per fumum: sicut fit inter pugnantes in confinibus regnorum: sic etiam fecerunt Israelite, quando ceperunt urbem Hay: nam per fumum dederunt signum capte urbis Iosue octavo. Dicit tamen Rabbi David Kimhi, quod (Menacharoth) signat caueas habentes aliquas paruas fenestras in iuis, & hoc accepit litera nostra, scilicet. Antra, & speluncas in montibus. Aliud genus cauearum in quibus latebant: iste erat modus Israelitarum, scilicet quod quando timebant hostes, iacebant in montibus, in speluncis, & fixuris petrarum: sic fuit tempore Saulis quando Philistini duxerunt magnum exercitum contra Israel, primo Regum 13. scilicet quod cum viderent Israelite se in arcto positos (afflictus enim erat populus) absconderunt se in speluncis, & in abditiis, & in petris quoque, & in antris, & in cisternis. Et munitissima loca ad repugnandum. Id est quia putabant Israelite, quod non possent se defendere a Madianitis manentes in urbibus, fugerunt ad loca altissima montium, que solis ibicibus peruia erant primo Reg. 24. & ibi putabant se defendendos de manu Madian. Vocantur autem loca munitissima, non que erant artificio humano munita aut valle circumdata, sed naturaliter habebant fortitudinem ad resistendum ibi hostibus: Cuiusque servisset Israel. Hic ponitur modus tribulationis Israelitarum cum gentibus, scilicet quia Israelite colebant agros, & seriebant: Madianite autem, & alie gentes comedebant fructus eorum. Ascendebat Madian, & Amalec. Scilicet postquam seruerant, & creuerat seges antequam perueniret ad maturitatem vel spicam, veniebant Madianite, & Amalechite. Iste gentes fauebant sibi iniucem contra Israelitas: nam Deus qui volebat percutere Israelitas concordabat gentes istas, ut vnanimiter contingerent contra Israelitas, & magis possent eos affligere: sic etiam supra tertio, Deus concitauit Moabitas contra Israel, & coniunxit eis filios Ammon, & Amalec. Quomodo autem Deus veniret corda istarum gentium ad persequendum Israel, declaratum est supra tertio. In Hebreo dicitur. Veniebant Madian, & Amalec. Sed idem est. Et ceteri orientales nationum. Id est etiam omnes alie nationes orientales veniebant. Vocantur hic orientales: qui habitant ad orientem terre habitabilis, ut Indi, & alie gentes: sed quicumque populus est magis propinquus orienti quam alius, etiam si sit sibi propinquus vocatur orientalis respectu eius, sic patet de Madianitis, & Amalechitis, qui vocantur orientales respectu terre Iudeorum: manifestum tamen est, quod utraque harum terrarum est coniuncta terre Iudeorum. Nam terra Amalec est coniuncta terre Iudeorum ex latere meridiano, & est in desertis Arabie, ut colligitur primo Regum 15. & 27. capit. & extenditur aliquantulum ad orientem versus mare rubrum plusquam terra Iudeorum, & quando Israelite steterunt in Cadesbarne erant apud Amalechitas, ut patet Numeri 14. Nam ibi erant in Cadesbarne. Numeri 13. & ibi murmurauerunt: & dixit Deus Israelitis, quia Amalechites, & Chanaanites habitant in vallibus cras mouete castra, Numeri 14. Et iterum ibidem dicitur, quod descendit Amalechites, & Chanaanites, qui erat in montibus, & percutus fuit Israel usque horma: est tamen Cadesbarne iuxta terram Israel, scilicet in latere suo meridiano, ut patet Numeri 34. & Iosue 15. sic etiam Madianite sunt apud terram Chanaan: nam Israelite exeuntes apud Iordanem anno quadragesimo ab exitu de Aegypto, ut declaratum est supra, pugnaverunt contra Madian

Hebreorum opinio.

Modus tribulationis Israelitarum cum gentibus

Situs terre Amalec, & Madian

Nu-

Num. 31. cap. non tamen potuissent pugnare, nisi esset Madian circa terram Chanaan: sic etiam alie terre factis propinque terre Chanaan vocantur ei orientales, scilicet Mesopotamia, siue Haran, ut patet Num. 23. cum dixit Balaam de Haran vocanti me Balach rex Moabitarum de montibus orientis, est tamen Mesopotamia, siue Haran factis coniuncta terre Chanaan, ut declaratum est eodem capitulo. Hoc modo quidam nostrorum erant putantes, quod Magi, qui venerunt ad Christum venerint de extremo orientis apud Indos, quia dicitur, quod viderunt stellam eius in oriente Mat. 2. erat tamen illud satis propinquum terre Chanaan. Vocantur autem hic ceteri de nationibus orientalibus, scilicet Moabite, Ammonite, Idumei, Syri, qui erant coniuncti terre Iudeorum, & erant magis orientales nominantur, tamen Amalechite, & Madianite, quia isti erant principales hostes. Et apud eos figentes tentoria. Scilicet iste gentes non dominabantur Israelitis manendo in terra eorum, & exigendo tributa, & faciendo alias impositiones, sicut Philistini tempore Saulis dominabantur Israelitarum, & tenebant semper magnam turmam militum in terra Israel, que vocatur statio Philistinorum 1. Reg. 10. & 13. & isti milites cogebant Israelitas ad non habendum fabros ferrarios, nec arma 1. Reg. 13. sed veniebant singulis annis in terram Israel, dum erant segetes virides, & omnia vastabant ducentes secum greges suos, & iumenta. Et dicitur, quod figebant tentoria apud Israelitas, scilicet, quia ducebant tentoria, & totam familiam suam, ut aliquanto tempore quolibet anno manerent in terra Israelitarum, quousque comederent omnia, que apud illos erant. Sicut erant in herbis cuncta vastabant. Id est antequam venirent ad maturitatem consumebant omnia, ut Israelite non haberent inde aliquos cibos, & iste erat modus ad subiendum Israelitas in seruitutem defectu ciborum. Usque ad introitum Gaza. Id est isti populi orientales extendebantur per totam terram Chanaan, & accedebant usque ad introitum Gaza. Est autem Gaza quidam terminus terre Chanaan, ut patet Gen. 10. cap. scilicet facti sunt termini Chanaan venientibus a Sidone Geraram usque Gazam, donec ingrediatis Sodomam, & est Gaza in confinio lateris Meridiani, & Occidentalis: nam latus Occidentale est mare Magnum Num. 34. c. Gaza autem est apud mare Magnum Iosue 15. & ponitur solum iste terminus Occidentalis ad significandum, quod iste gentes extendebantur per totam terram Chanaan: nam iste gentes erant orientales respectu terre Chanaan, cum dicitur hic, quod veniebant Madian, & Amalech, & ceteri orientalium nationum, ideo introitus suus erat per frontem orientalem terre Chanaan: maior autem extensio sua esset si extenderetur usque ad latus occidentale terre illius, & sic fiebat. Ad quod significandum posita est Gaza, que erat in extremitate occidentis terre Chanaan. Et dicitur: usque ad introitum Gaza, id est terre Gaza: nam iste gentes non vastabant terram Gaza, quia illa pertinebat ad Philistinos, & iste gentes non erant hostes Philistinorum, sed Israelitarum. Nihilque omnino ad vitam pertinens relinquebant in Israel. Id est iste gentes vastabant omnia, que habebant Israelite, & non relinquebant aliquid viuens in terra eorum, & hoc tam in plantis, quam in animalibus: nam omnes segetes comedebant ante maturitatem: animalia quoque quacunque habere poterant ducebant in terram suam, ita ut non maneret Israelitis aliquid de quo viuere. Non oues, non boues, non asinos. Per ista animalia intelliguntur omnia alia quacunque haberent Israelite. Nam ea, que ad cibos pertinebant, comedebant iste gentes in terra Israel: iumenta vero ducebant in terram suam. Ipsi enim & uniuersi greges eorum veniebant. Id est non venie-

Error quorundam nostrorum circa aduentum Magorum ad Christum

Gaza quid sit & ubi.

bant ista gentes expedite ad pugnandum: sed ducebant secum omnes greges suos, & armenta, & iumenta: hoc autem ut possent vastare omnia terra nascentia terra Israel, & ut pascerentur ibi sine labore eo tempore, quo ista sufficerent: non veniebant autem expediti ad bellum scientes, quod Israelite non resisterent eis, ita ut pugnare oporteret, sed fugerent in montes. Cum tabernaculis suis. Maior pars istarum gentium, scilicet Amalechite non habent certa habitacula, sed tentoria portatilia habentes, quando expedire putant mutant domicilium, & sic est nunc inter quasdam gentes Africanorum. Portabant ergo isti domos suas, ut manerent aliquanto tempore in terra Israel. Et insiar locustarum uniuersa complebant. Id est iste gentes cum gregibus suis, & armis replebant totam terram Israel ad modum locustarum: nam gentes erant multae, & habebant pecora, & iumenta innumerabilia, & extendebantur per totam terram ad inquirenda meliora pascuia, que inuenire possent, sicut extenduntur locuste super uniuersam faciem terre. Uniuersa multitudo hominum, & camelorum. Intelligitur dupliciter, vno modo referendo ad precedentia, scilicet quod veniebant de Amalech, & Madian uniuersa multitudo hominum, & camelorum, que erant in terris illis, ideo faciliter destruebant quidquid erat in terra Israel. Alio modo referendo ad sequentia, scilicet quod uniuersa multitudo hominum, & camelorum quidquid tegerat deuastabat. Sed primus sensus est melior. Quidquid tegerat deuastantes. Id est ista gentes cum pecoribus, & iumentis quidquid tangebant vastabant, scilicet, quia quamquam non comederent omnia, solo tactu vastabant ea conculcando pre multitudine hominum, & camelorum. Dicitur hic de camelis specialiter, quia terra illa abundabat nimis in camelis potissimum in terra Madian, & in desertis Arabia. Sic tangitur II. 60. f. Inundatio camelorum operiet te, dromedarii Madian, & Ephra. Humiliatusque est Israel valde in conspectu Madian. Id est oppressi sunt valde Israelite a Madianitis, scilicet deducti ad magnam calamitatem, & non poterant resistere eis. In Hebreo habetur. Depauperatus est Israel coram Madian, vel miser factus est. Sed ad idem redit, quia pauperes, qui olim diuites fuerunt depauperantur, & humiliantur. Dicitur autem de solis Madianitis, quia isti erant precipui hostes, licet multi alij orientales populi venirent cum eis. Et clamant ad dominum posulans auxilium contra Madianitas. Istud fuit in fine septem annorum, cum Israelite non possent aliunde habere liberationem, clamauerunt ad Deum suum, ut liberaret eos: tunc autem doluerunt de peccatis suis preteritis, quia alioquin Deus non liberasset eos. Et credendum est, quod Israelite promiserint tunc Deo, quod semper colerent eum si liberaret eos, sicut fecerunt infra 10. quando assumptus est Iephte Galadites in iudicem: nam dixerunt: peccauimus, redde tu nobis quidquid tibi placet, tantum nunc libera nos.

Quando Deus liberabat Israelitas de oppressione a Deo sibi imposita, an totus Israel derelinquebat idola. Quæst. IIII.

QVAERET aliquis, quando Deus liberabat Israelitas de oppressione, quam imposuerat eis propter illorum idolatriam: an totus Israel derelinquebat idola, & quomodo Deus conuertebatur ad afflictionem Israelitarum. Respondendum, quod Israelite toto tempore, quo colebant idola intentione indurata, premebantur a gentibus, cum autem non inuenirent liberatorem, dabat eis vexatio intellectum, iuxta illud II. 28. & clamabant ad dominum, ut liberaret eos: & quia sciebant quod non exaudiret eos, quia offenderant eum, nisi

nisi desererent idola, & conuerterentur ad eum, abieciabant idola, & petebant a Deo, quod liberaret illos, & colerent eum, & in hoc confitebantur peccati sui: sic patet quando assumptus est Iephte cum dixerunt: peccauimus, redde tu nobis quidquid tibi placet, tantum nunc libera nos. Et istud fiebat generaliter quando-cunque Israelitae premebantur a gentibus, & dandus erat aliquis iudex: sic patet 1. Reg. 12. scilicet postea clamauerunt ad dominum, & dixerunt: peccauimus, quia dereliquimus dominum, & seruiuimus Baalim, & Astaroth. Nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorum, & seruiemus tibi, & misit dominus Ierobaal, & Badan, & Barac, & Iephte, & Samuelem. Et sic videtur, quod quandoque mitti deberet qui-libet istorum, Israelitae promittebant Deo, quod cole- rent ipsum: non solum hoc, sed etiam actualiter proi- ciebant a se idola, & tunc Deus adiuuabat eos: sic pa- tet ante summptionem Iephte infra 10. cum dicitur: Peccauimus, redde tu nobis quidquid tibi placet: tan- tum libera nos nunc. Et sequitur: que dicentes omnia de finibus suis alienorum Deorum idola proiece- runt, & seruiuerunt domino, qui doluit super miserijs eorum: sic etiam factum est tempore Samuelis 1. Re. 7. cum ipse dixit ad Israelitas, si in toto corde vestro re- uertimini ad Deum, auferte de medio vestri Deos alie- nos Baalim, & Astaroth, & dicitur: abstulerunt filij Is- rael Baalim, & Astaroth, & seruiuerunt domino soli, & ibi sequitur quomodo pugnauerit pro eis contra Phy- listhinos. Sciendum tamen, quod quamquam aliqua idola manerent inter Israelitas tunc, cum tamen feretotus Israel deposuisset idola, Deus mittebat libera- tores: sic enim fuit hac vice: nam Deus misit Gedeo- nem in liberatorem, & tamen nondum erant ablate omnes ara idolorum, quia in vrbe sua erat quaedam ara Baal pertinens ad familiam patris Gedeonis, & Deus iussit ipsi Gedeoni, quod suffoderet eam, vt patet infra in litera. Credendum est autem, quod rare ara ido- lorum manserant tunc in Israel, quia iam clamauerat Israelita ad dominum, & iste clamor importat contri- tionem quandam de peccatis, scilicet, quia dicebant: peccauimus tibi, libera nos, vt supra dictum fuit. *Qui misit ad eos.* Hic ponitur secundum huius capituli, scilicet de tribulatione liberatio. Sciendum autem, quod Israelitae nunquam a Deo liberabantur, nisi quando dolebant de peccatis prateritis, ideo Deus misit Israe- litis reprehensiveorem, vt verè peniteant: secundò misit liberationem, vt vincant, ibidem. *Veni autem angelus.* Circa primum dicitur. *Qui misit ad eos virum prophetam.* Scilicet in fine annorum istorum misit Deus prophe- tam ad Israelitas, vt redargueret eos.

De tribu-
lacione re-
uelatio.

Quomodo & ad quid missus fuit vir iste propheta,
Quaest. V.

QVAERET aliquis, quomodo & ad quid mis- sus fuit iste vir propheta. Respondendum est, quod postquam Israelitae septem annis oppressi sunt a Ma- dianitis, clamauerunt ad Deum, tamen tunc nondum omnes Israelitae abstulerant idola de terra sua: ideo non erat dispositi ad hoc, quod Deus illos liberaret: Deus tamen compatiens eis, quia premebantur nimis, misit ad eos virum prophetam, vt redargueret eos ex parte Dei, & cessaret Israelitae a cultu idolorum, & tunc Deus conuenienter posset eos adiuuare: & sic Deus ex beni- gnitate sua non solum miseretur nobis, sed etiam facit nos dignos misericordia sua, inquirens tempus, in quo miseretur: & sic interdum non sumus digni miseri- cordia, & si Deus vellet agere contra nos, oporteret, quod affligeret nos: ideo differt punitionem, vt adueniat tem- pus, in quo sumus digni redemptione, & misericor-

dia. Sic patet Isa. 30. scilicet: Ideo expectat nos Deus, vt miseretur nostri. Sic autem iterum misit Deus quendam reprehensiveorem ad Israelitas viuente Iosue, vt patet supra 2. nam angelus venit ibi ad locum flentium, & ibi locutus est contra Israelitas. Credendum est, quod nunc facta redargutione per istum virum ad Israelitas ipsi doluerint, & fleuerint, & reliquerint idola: sic enim factum est quando angelus venit ad increpan- dum Israelitas supra 2. nam fleuerunt omnes: ideo vocatus est locus ille locus flentium, & ex tunc fuerunt Israelitae dispositi, vt Deus illos adiuuaret.

Quis fuerit iste vir propheta, quem nunc Deus misit.
Quaest. VI.

QVAERETVR vterius, quis fuerit iste vir p- pheta, quem nunc Deus misit. Responden- communiter doctores nostri, quod fuit angelus Dei: veniens in figura viri, sicut saepe veniunt, ideo vocatus est vir. Sed istud non est rationabiliter dictum: nam quod angeli aliquando vocentur viri fati stat. Nam sic vocatur Gabriel, vt patet Dan. 10. & tamen erat ange- lus: hoc autem propter similitudinem corporum assum- ptorum: non tamen vocantur angeli conuenienter prophetae, eo quod nullam similitudinem cum pph- etis habent, quia prophetae dicuntur a quadam condi- tione enigmatica cognitionis, quia prophetae, vel per somnia, vel per alios quosdam modos obscuros cogno- scunt: angeli vero cognoscunt per verbum, in quo est clarissima cognitio, ideo nequaquam concordant cum prophetis, vnde non reperitur in tota sacra scriptura angelos vocari prophetas, licet prophetae vocentur an- geli, & angeli vocentur viri: sic enim dicit Augustinus: Nominem virorum saepe dicuntur angeli: sed angelos prophetas dici non occurrit quamuis de conuerso. Alij tamen dicunt, quod si angeli futura praeuocant, cur non dicentur prophetae: quasi dicat, nil prohibet. Sed falsum est, quia modus cognitionis hoc vetat: nam si- quis astrologice enunciat aliquid futurum, non dicitur propheta, sed sapiens: si quis tamen a Deo solo instru- ctus ista enunciet, propheta dicitur: quia iste sic, & ille aliter cognoscit: ita ergo circa futurum differunt cog- nitio prophetarum, & angelorum. Dicendum igitur, quod iste fuit vir, & non angelus: quamquam ite- rum venit quidam angelus ad arguendum Israelitas, sicut iste redarguit supra 2. ca. Sed tunc dubitant, quis propheta fuerit. Hebraei autem & Nicolaus dicunt, quod fuit iste Phynees, qui erat propheta. Responden- dum, quod nullo modo potest stare: nam verum est, quod Phynees erat propheta, vt vult Iosephus 5. anti- quitatum: tamen non potuit ipse viuere vsque ad tem- pus istud, quod patet, quia Phynees in anno, quo Israe- litae introierunt in terram Chanaan occidit scortum Madianitidem, & Zambri principem tribus Simeonis Num. 25. & sic ille erat tunc vir fortis, & animosus, & saltem esset tunc annorum viginti quinque, vel quasi: deinde accipiuntur quadraginta anni sub Hothoniele, in quibus includuntur tempora Iosue, & octuaginta anni Aod supra 3. & 40. anni sub Barac, & Debbora p- cedenti capitulo, & septem anni quibus oppressi sunt Israelitae a Madianitis, sunt simul quasi anni duceti, scilicet 192. nullus tamen ad tantam aetatem accessit illo tempore, sed ad medietatem, vel paulo plus. Hebraei tamen non attendunt tempora, ideo nimis errant. Sic etiam dicunt, quod iste fuit vir ille, qui locutus est ad Eli sacerdotem sum mum 1. Reg. 2. in fine temporis sui, & tunc fierent anni Phynees vltra 70. computan- do sequentia tempora vsq; ad finem principatus Eli: sed ista absurda sunt. Dicendum ergo, quod iste fuit quidam vir propheta, & non constat quis ille fuerit, quia

Propheta
quomodo
cognoscit

Inimici Is-
raelitarum
contra quos
pugnaue-
runt.

Hic quo-
modo A-
morraei
accipiuntur

quia nihil de illo scriptum habemus. Sic enim fuit de illo viro Dei, qui venit ad Eli 1. Reg. 2. quia nihil vltra de illo exprimitur, & sic fuerunt multi alij prophetae non famosi, quorum nulla scripta fuerunt. *Locutus est: haec dicit dominus Deus Israel.* Primò asseruit se a Deo missum, vt reciperentur verba eius. *Ego vos feci conscende- re de Aegypto.* Istud beneficium Deus exprobrat Is- raelitis precipue, quia istud fuit maximum, quod eis impedit: ideo saepe commemoratur. Sciendum autem, quod Deus quandoque vult increpare aliquos, semper exprobrat eis beneficia si aliqua specialia ab eo receperunt, quia ex hoc reddunt ingrati non obe- dientes Deo suscepti beneficijs. Item, quia violator pacti est, quia fuit interpositum pactum inter Israelitas & Deum, scilicet, quod haberet Deus Israel in populum specialiter eis beneficiendo, & Israelitae haberent Deum in Deum suum eum specialiter colendo, & legem da- tam obseruando: Exod. 19. cap. *Et eduxi vos de domo ser- uitutis.* Id est, in Aegypto eratis serui, & non solum serui, sed etiam maxima, & grauissima premebantur serui- tute. Vnde vocatur illa seruitus fornax ferrea Aegy- pti. Vocatur etiam ergastulum Exod. 6. scilicet: Ego dominus, qui educam vos de ergastulo Aegyptiorum. Vocatur etiam catena comprimens ceruices Leui. 26. scilicet, confregi catenas ceruicum vestrarum, vt ince- deretis erecti. *Et liberavi de manu Aegyptiorum.* Eadem sententia est repetita, quia idem est educere de Aegy- pto, & liberare de manu Aegyptiorum. Vel potest esse distincta sententia, scilicet liberavi vos de manu Aegyptiorum, quando persequerentur vos extra Aegy- ptum super mare rubrum: nam tunc educti erant Israelitae de Aegypto, sed non de potestate, vel manu Aegyptiorum, nec erant plenè liberati, nisi ibi liberati fuissent. De hoc Exod. 14. & 15. *Et omnium inimicorum vestrorum, qui affligebant vos.* Intelligitur tam de illis, qui erant in deserto, quam de illis, contra quos pugnaue- runt in terra Chanaan. Nam in deserto pugnauerunt multae gentes contra Israelitas, scilicet Amalecitas Exod. 17. postea Chanaan, & Amalecitas Numeri 14. postea soli Chanaan regis Arad Num. 21. deinde duo reges Amorrhai Num. 21. & Deuter. 2. & 3. postea Madianite Num. 31. & ab omnibus his liberati sunt, quia triumphauerunt de eis, vt patet allegatis capitulis: in terra autem Chanaan transito Iordane multa bella habuerunt, de quibus per totum Iosue, & non intelli- gitur hic de illis, contra quos pugnauerunt post mor- tem Iosue sub iudicibus pteritis, quia patet in sequenti litera, scilicet. *Eiecitque eos ad introitum vestrum.* Id est, Chanaan eos eiecit de terra ad introitum vestrum, id est, quando vos ingrediebamini. Accipitur eiecere, id est, facere, quod non occuparent terram, & hoc siue occidendo eos, siue expellendo de terra: maxima tamen pars erat eiectorum per occisionem. *Et tradidi vobis terram eorum.* Scilicet feci vos possidere illam, & vos non potuissetis vllatenus possidere eam, nisi ego mirabiliter vos adiuuissem. *Et dixi: ego dominus Deus vester.* Id est, ego solus sum Deus vester, & non debetis timere alium, nec tenere idolum in Deum. *Ne timeatis Deos Amorrhaeorum, in quorum terra habitatis.* Accipiuntur hic Amorrhaei: non prout dicit vnum de septem populis terrae Chanaan, sed vt nominat omnes illos septem, quia isti Israelitae, ad quos Deus loquebatur, non habi- tabant omnes in terra populi Amorrhaei, quia quidam in terra Iebusorum, Hethaeorum, & Pherezaorum: sic enim Chanaan interduum accipitur generaliter pro omnibus septem populis, interdum vero p vno. Et dicitur: non timeatis Deos Amorrhaeorum, id est, non existimetis eos timendos, quia nihil sunt, sed solum lapides, & ligna: qui vero putat illos timendos arbitra- tur illos Deos esse, vel habere aliquam virtutem, &

hoc erat inducere eos ad credendum, quod dii Amor- rhaeorum non erant dii, sed figmenta. *Et nolistis au- dire vocem meam.* Scilicet quia semper timuistis, & co- luistis eos deserendo me.

Quomodo iste ad increpandum veniens non denunciavit penam aliquam Israelitis.
Quaest. VII.

QVAERET aliquis, quare iste, qui venit ad incre- pandum non denunciavit aliquam penam Israelitis: nam ille, qui venit ad increpandum supra 2. denuncia- uit penam magnam, scilicet, nolui delere gentes istas a facie vestra, vt habeatis hostes, & dii eorum sint vobis in ruinam. Respondendum, quod non denuncia- uit iste penam propter duo. Primò, quia poena, quae denunciari debebat istis, ex parte erat in eis, & ex parte denunciata erat: nam quod communicarent Israelitae gentilibus, & colerent Deos eorum erat causa, vt manerent gentes in hostes eorum, & dii illarum gentium in ruinam Israelitarum: ista autem poena iam denunciata fuerat tempore Iosue su- pra 2. cap. ideo cum nunc esset eadem culpa, & debe- retur eadem poena, non oportebat iterum denunciari. Item ex parte Israelitae sustinebant istam penam: nam tunc premebantur a Madianitis, quia ista redargutio fuit anno septimo seruitutis sub Madian. Cum autem venit angelus ad nunciandum Israelitis poenam, & in- crepandum eos supra 2. non patiebantur Israelitae ali- quam poenam, quia erat tempore Iosue. Ideo decuit tunc annunciari poenam tanquam futuram, sed nunc superfluum erat cum eam haberent actualiter. Secun- da ratio est, quia iste nuncius, qui nunc venit, fuit dispo- nens ad liberationem Israelitarum, scilicet, quia Deus volebat eos liberare: ipsi tamen erant indispoti, quia adhuc multi eorum colebant idola, ideo misit incre- patorem, vt recederent ab idolis, & colerent Deum, & tunc essent dispositi, vt Deus liberaret eos. Sufficiebat ergo, quod hic poneretur increpatio, vt corrigeretur, & non denunciaretur aliqua poena, quia non teneban- tur ad hanc: sed supra 2. debuit poena denunciari, eo quod non veniebat nuncius ad disponendum eos, vt libera- rentur ab aliqua oppressione, sed solum ad increpan- dum pro malis, quae agebant, vt magis moueret eos pronunciari poenam, ne arbitrentur impunes futuros.

Venit autem Angelus Domini, & sedit sub quercu, quae erat in Ephra, & perti- nebat ad Ioas patrem familiae Ezri. Cum- que Gedeon filius eius excuteret atque pur- garet frumenta in torculari, vt fugeret Ma- dian, apparuit ei Angelus Domini, & ait: Dominus tecum virorum fortissime: Dixit- que ei Gedeon: obsecro mi Domine: si Dominus nobiscum est, cur ergo apprehenderunt nos haec omnia? Vbi sunt mi- rabilia eius, quae narrauerunt patres nostri, atque dixerunt: de Aegypto eduxit nos Do- minus? Nunc autem dereliquit nos Domi- nus, & tradidit in manu Madian. Respe- xitque ad eum Dominus, & ait: Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Israel de manu Madian. Scito quod miserim te.

Qui

Qui respondens ait : Obsecro mi Domine, in quo liberabo Israel? Ecce familia mea infima est in Manasse, & ego minimus in domo patris mei. Dixitque ei Dominus. Ego ero tecum, & percuties Madian quasi vnum virum. Et ille: si inueni, inquit, gratiam coram te: Da mihi signum, quod tu sis qui loqueris ad me. Nec recedas hinc, donec reuertar ad te, portans sacrificium, & offerens tibi. Qui respondit: Ego prestolabor aduentum tuum. Ingressus est itaque Gedeon, & coxit hedum, & de farine modio azymos panes, carnesque ponens in canistro, & ius carnis mittens in ollam, tulit omnia sub quercu, & obtulit ei. Cui dixit Angelus Domini: Tolle carnes & azymos panes, & pone supra petram illam, & ius desuper funde. Cumque fecisset ita, extendit Angelus Domini lumen virge, quam tenebat in manu, & tetigit carnes, & panes azymos. Ascenditque ignis de petra, & carnes, azymosque panes consumpsit: Angelus autem Domini euauit ex oculis eius. Vidensque Gedeon, quod esset Angelus Domini, ait: Heu mi Domine deus: quia vidi Angelum Domini facie ad facie. Dixitque ei Dominus: Pax tecum: Ne timeas, non morieris. Aedificauit ergo ibi Gedeon altare Domino, vocauitque illud, Domini pax, vsque in presentem diem.

Miceneru regni prin cipium.

1. q. 7. cap. cum scri ptum.

Misso liberatoris israelitaru

Dux eligi ad pugnam.

Venit autem angelus. Hic ponitur missio liberatoris, & diuiditur in duo: primo dux belli eligitur: secundo ad pugnam mittitur sequenti cap. prima in quatuor: primo dux eligitur ad pugnam: secundo certificatur circa personam angelicam, ibid. *Et ille: si inueni gratiam.* Tertio precipitur ei ad tollendam patris idolatriam, ibidem. *Cumque ad hoc esset in Ephra.* Quarto duplex signum petitur ad certificandum victoriam, ibid. *Igitur ad pugnam dux eligi ad pugnam.* Circa primum dicitur. *Venit angelus domini, & sedit sub quercu.* Iste angelus veniebat ad dandum israelitis liberatorem, & venit ad Gedeonem, quia ipse futurus erat liberator. Sciendum, quod licet iste esset angelus Dei, tamen nondum constabat Gedeoni, an esset angelus, sed putabat hominem esse, ideo petiuit ab eo signum, & quando vidit eum euauisse credidit eum esse angelum, & tunc timuit mortem. *Et sedit sub quercu, quae erat in Ephra.* Est Ephra nomen loci, in quo erat quaedam magna quercus famosa, & sub illa sedit angelus.

Quomodo dicitur angelum sub quercu sedisse. Quaes. VIII.

QVAERETVR quomodo dicitur, quod sedit angelus sub quercu: nam apparuit Gedeoni, & Gedeon erat in torculari, ideo non apparuit sub quercu.

Responderi potest multipliciter: vno modo, quod angelus sedit sub quercu, & non erat ibi Gedeon, nec ibi apparuit ei, sed inde iuit ad torcular, in quo excutiebat Gedeon far. Sic dicitur supra 2. quod angelus domini ascendit de Galgalis in locum flentium. Aliter dicunt alij, quod Gedeon erat sub quercu, vbi sedit angelus, & non erat ibi in torculari aliquo, sed in area: dicebat tamen esse in torculari, quia vbi erat nunc area fuerat quondam torcular. Aliter potest dici, quod sub illa quercu erat aliqua domus, in qua erat torcular, & in illa apparuit angelus Gedeoni, primus & secundus sensus non multum stant. De primo, patet, quia superflue diceretur, quod sedit angelus sub quercu Ephra, si ibi nihil facturus erat. Etiam, quia hic non dicitur, quod venit de quercu Ephraim ad torcular, in quo erat Gedeon, sicut supra 2. dicitur, quod ascendit angelus domini de Galgalis in locum flentium. Secundus autem sensus non stat, quia litera dicit, quod erat in torculari, & omnes expofitores tenent, quod esset in torculari: vnde Iosephus 5. antiquitatum ait: hoc maximu fuisse diuinae prouidentiae indicium, vt tunc vreretur torculari pro area, quia futurum erat per eum, vt area, & torcularia replerentur. Dicendum ergo, quod torcular erat sub quercu: erat tamen locus ille forsitan aliquantulum occultus, & ibi Gedeon purgabat triticum, ne videretur, & posset fugere a facie Madianitarum.

Quomodo dicitur, quod sedit angelus sub quercu, quae erat in Ephra. Quaes. IX.

QVAERETVR vterius, quomodo dicitur hic, quod sedit angelus sub quercu, quae erat in Ephra: nam Ephra est ciuitas in sorte Benjamin, vt pater Ios. 18. vbi ponitur inter vrbes Beniamin. Aliquis dicit, quod erat tunc Gedeon in Ephra terre Benjamin quamquam ipse esset de tribu Manasse. Sed hoc non stat, quia hic dicitur, quod ista Ephra pertinebat ad tribum Manasse: nam dicitur, quod ista area Ephra pertinebat ad Ioas patrem familiae Ezri: sed familia Ezritarum est in Manasse, vt pater Num. 6. ergo Ephra erat in sorte Manasse. Item patet, quia ista area erat Ioas, & Ioas erat pater Gedeonis infra in litera: Gedeon autem erat de tribu Manasse infra in litera: ergo ista ciuitas Ephra erat in sorte Manasse. Respondendum, quod Ephra erat in sorte dimidie tribus Manasse habitatis ad partem Occidentalem Iordanis: erat tamen duplex Ephra. Vna in sorte Benjamin de qua Ios. 18. & 1. Reg. 13. cum dicitur, quod vnus cuneus pergebat contra viam Ephra. Alia Ephra ponitur in sorte Manasse, & de illa dicitur hic, & saepe vsq. ad c. 9. Sic enim est de multis alijs ciuitatibus, quae equiuocantur in nomine: sic pater de Bethlehém: nam est in tribu Iuda, vt patet Mat. 2. & Mich. 5. & est in tribu Zabulon, vt patet Ios. 19. sic etiam Afor duplex est in tribu Iuda, & alia Afor in tribu Nephthali, patet Ios. 15. & 19. ideo per diuersitate istorum locorum oportet considerari modum loquendi scripturae, vt ex hoc cognoscatur an de isto, vel de alio dicatur. *Et pertinebat ad Ioas.* Scilicet illa quercus, & torcular, quod erat ibi, pertinebat ad Ioas: & ob hoc Gedeon purgabat ibi triticum, quia Gedeon erat filius Ioas, vt patet infra in litera. *Patrem familiae Ezri.* Non vocatur pater huius familiae quasi ipse fuerit primus in hac familia, quia ista familia habuit originem ab Ezri, ideo vocatur familia Ezri, vel Ezritarum Nu. 26. sed vocatur pater, i. princeps, quia iste Ioas erat vir honorabilior in tota familia Ezritaru, & forte ipse descendebat directe ab Ezri per primogenitorum lineam, & ob hoc principatus familiae pertinebat ad eum. Considerandum autem, quod tribus Israel distinguuntur per familias, & familiae per domos, & domus per viros, vt patet Ios. 7. ca. tribus nominantur ab ipsis filijs Iacob, ideo tot sunt tribus.

Quomodo distinguuntur tribus nominantur ab ipsis filijs Iacob, ideo tot sunt tribus.

bus quot filij eius, excepto quod Leui non computatur in tribum, quia non accepit sortem, & Ioseph computatur in duas tribus. I. Ephraim, & Manasse, quia accepit duas sortes 1. Paralip. 7. cap. familiae autem vocantur cognationes magis speciales sub ipsis tribubus, & istae denominantur a filijs, vel nepotibus illorum, qui nominauerunt tribus, vt sicut a Iuda nominatur tribus Iuda, ita a filijs Iuda. I. Sella, Phares, & Zaram vocantur familiae Sellitarum, Zareitarum, Pharesitarum, & a nepotibus Iuda. I. Efron, & Amul filijs Phares nominantur duae familiae. I. Amelitarum, Efronitarum, vt patet Num. 26. cap. & sic est in tribu Ruben, & Zabulon, & singulis: de numero autem familiarum totius Israel, & quot familiae sunt sub qualibet tribu habetur Nu. 26. Deinde quaelibet familia diuiditur per suas partes, quae vocantur domus, & illae sunt minores cognationes: sic enim patet de Dauid: nam ipse erat de tribu Iuda, & de familia Phares, & postea ipse constituit quandam specialem cognationem in familia Pharesitarum, quae non vocatur familia, sed domus: & sic dicitur Luc. 1. de Domina nostra, quod erat de domo Dauid, id est de progenie. In qualibet autem familia erat deriuatio a capite familiae, & ille, qui descendebat directe a capite familiae per lineam primogenitorum erat princeps, vel pater, & isti vocantur patres: sic fuit Ioas in familia Ezri, & consequenter Gedeon, qui erat primogenitus eius, erat princeps huius familiae. *Cumque Gedeon filius eius.* Scilicet Ioas, ad quem pertinebat quercus Ephra. *Excuteret atque purgaret frumenta in torculari.* Fortè non erat adhuc inuentus vnus triturandi messor, scilicet excutiendi grana percutiendo flagello, & baculo, sicut in quibusdam terris fit. Vel forte quamquam inuentus esset vnus triturandi, non audebant Iudaei tunc triturare, quia hoc deberet fieri in publico: hoc tamen non auderent propter Madianitas, ideo in secretis locis excutiebat grana baculo, & flagello. Sic fuit nunc in Gedeone. Et ista videtur causa quare fecit in torculari, scilicet, quia erat locus secretus. Vel si vis dicere, quod non fiebat propter timorem, dicitur, quod excutiebat ibi triticum, quia erat locus mundus, & non poterant grana effugere. *Vt fugeret Madian.* Id est vt fugeret a facie Madian.

Ad quid proderat Gedeoni excussio granorum, vt fugeret. Quaes. X.

QVAERETVR quomodo poterat effugere, vel ad quid proderat ei excussio granorum, vt fugeret. Respondendum, quod Madianite, & ceteri populi orientales, de quibus supra dicitur, veniebant in terra Israel tempore messis cum nondum matura erat, vt possent omnia vastare, & extēdebant se per terram totam Israel: venientibus autem eis israelitae fugiebant ad montes: nam dicitur supra, quod fecerant sibi antra, & speluncas in montibus, & munitissima ad repugnandum loca: in his locis manebant israelitae absconditi timore mortis eo tempore, quo manebant Madianite in terra eam vastando, quibus recedebat de terra israelitae descendebant de montibus, & colebant terram pro sequenti anno ne omnino perirent, & in angustia, & miseria, sed vt poterant sustentabant. Adueniente autem tempore messium, si manerent aliqua loca nondum inuasa a Madianitis preoccupabant israelitae, segetes non plenae maturas qualitercunque metere, & excutiebat grana, ferebantque quod poterant secum in montes, vt ibi sustentarentur eo tempore, quo manebat in terra Madianite: vnde quia nunc nondum Madianitae occupauerant villam Ephra, Gedeon purgabat triticum, vt ferret secum in montes ad manendum in anteis, & speluncis quousque recederent Madianitae.

Angelus Domini apparuit ei. Scilicet in figura viri, ga aliter non poterat videri ab eo, nec potuisset loqui, sed nondum credebat Gedeon esse angelum. *Et ait, Dominus tecum virorum fortissime.* Ista saluatio fuit magne laudis, qualis nullus virorum suscepit vnquam ab angelo, nec potest dici, quod ista esset falsa, & adulatorie dicta: nam angeli Dei non mentiuntur, & hoc dicitur ad confortandum eum: est sensus, dominus tecum, id est ipse adiutor tuus, & liberabit te ab omnibus malis.

Qualiter Gedeon vocatus fuerit ab angelo virorum fortissimus. Quaes. XI.

QVAERETVR qualiter Gedeon vocatus fuerit ab angelo virorum fortissimus. Respondendum, quod multipliciter hoc potest accipi. Vno modo, quod dicatur ad consolandum eum: nam Deus missurus erat eum in ducem ad pugandum contra Madian. Et quia si putaret se virum infirmum non auderet pugnare, testimonio Dei vocatus est fortissimus: sic fuit de Iacob, quando ingressus est terram Chanaan, & occurrat ei frater suus Esau: nam timebat eum valde: Ge. 32. cap. & vt Deus consolaretur eum, misit angelum, vt luctaretur cum eo ad auroram, quando visurus erat fratrem suum, & finxit angelus, quod non potuit eum superare, & volebat recedere a Iacob, nec poterat: & postea subditur ibi, quod angelus dixit ibi Iacob: non vocaberis vltra Iacob, sed Israel, quia si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines praeualebis, & tunc consolatus abijt Iacob, ita fuit hic consolatio Gedeonis contra Madianitas. Aliter dici potest, quod vocatur fortissimus non propter dispositionem, quam nunc habebat, quia nunc ad fugiendum se parabat, sed propter ea, quae facturus erat postea: nam magifica gesta fecit contra Madianitas, vt patet infra. Sed adhuc dicendum, quod nihil obstat ad hoc, quod non esset nunc Gedeon virorum fortissimus, licet noluit Nicolaus, qui tenet istam imediatam positionem. I. quod non erat fortissimus, quia fugere parabat. Nam non fugiebat Gedeon ex timore, sed desiderio conseruandi vitam: nam insipientia magna erat fugiente toto Israel in montes ipse solus tantae multitudini Madianitarum se objicere.

Alter dici potest, quod fortissimus robore, & animo sitate, ita quod inter israelitas nullus erat ei aequalis robore, aut animo: & hoc est satis rationabiliter dictum. Primus tamen modus est conuenientior literae: nam litera sequens de hoc intelligitur, & etiam ista: nam est sensus: Dominus tecum virorum fortissime. I. ipse est tecum adiuuans te, & liberans in omnibus: & ob hoc es fortissimus. Et in hoc sensu intellexit Gedeon verba angeli. Quod patet ex responsione sua. I. si dominus nobiscum, cur nos apprehenderunt haec omnia. I. si verum est, quod dominus est adiuuans nos, & liberans, & fortificans, cur tanta mala patimur? Rabbi Salomon, & Rabbi Dauid Kimhi dicunt aliter vocari Gedeonem fortissimum. I. per quaedam illusionem, & ad hoc introducunt quandam quasi fabulam dicentes, quod Gedeon, & Ioas pater suus erant in torculari excutientes grana, & Gedeon dicebat patri suo, tu senex es, & impotens: venient hostes, & fugere nequibus: recede ergo prius, quam capiaris: ego autem manebo, quia sum vir fortis, & licet veniant hostes, fugere poterō: recessit autem Ioas, & manebat Gedeon apparuit angelus dicens ei, virorum fortissime, quia ipse dixerat se virum fortem, & sic est ista quasi illusio. I. quod angelus ideo eum sic vocauerit, quia ille sic se appellauit. Sed ista fabulosa, & ridiculosa sunt: nam angeli deum non agunt aliquid ludendo, vel irridendo, sed seriosè. Item, quod non est verisimile, quod angelus domini irrideret eum, quem hortabatur ex parte Dei, vt esset dux belli. Item falsum est quod praesupponit, quod pater Gedeonis Ioas fugerit.

Rabbi Salomon, & Rabbi Dauid Kimhi opinio.

fugerit de torculari: nā sequenti die adhuc manebant in vrbe illa Ephra, quando perductum est ad eū, quod Gedeon suffodisset altare Baal infra in litera: ergo ista nihil sunt, sed tenēdus est primus sensus supra positus. Dixitque Gedeon, obsecro domine mi. Id est obsecro vt respondeas ad hoc quod obijcio. Si dominus nobiscum est, cur apprehenderunt nos haec omnia. Quasi dicat, non videtur verum, quā si Deus nobiscum esset, non euenissent nobis tanta mala, quanta euenerunt. Sciendum autem, quod nunc nō credebatur Gedeo, q̄ iste, qui loquebatur, erat angelus, aut propheta, sed q̄ mentiebatur, ideo obiecit ei hoc, quia impossibile esset dictum angeli, sed postea cognouit, q̄ erat aliquis nuncius Dei, q̄ angelus dñi respexit in Gedeonem, vt infra patet ex modo loquēdi Gedeonis, sed adhuc non cognoscebat, quod erat angelus, sed putabat esse aliquem virum quousq; euauit in sacrificio. Vbi sunt mirabilia eius, quae narrauerunt patres nostros nobis. Est modus quasi conuersionis de Deo. si vera sunt mirabilia, quae patres nostri narrauerunt nobis de Deo, vbi illa sunt. i. vbi est nunc potestas faciendi illa mirabilia? quasi dicat, quare nō facit nunc talia si potestatem habet? Dicitur: quae narrauerunt patres nostri, quia Gedeon non fuit in Aegypto, nec fuit tempore Iosue in introitu terrae Chanaā, quia tunc fuerunt facta miracula, de quibus nulla vidit Gedeon: fluxerant. n. ab exitu de Aegypto vsque ad tēpus istud quasi ducenti decem anni, scilicet quadraginta in deserto, & quadraginta sub Iosue, & Hothonie, & octuaginta sub Aod supra 3. & 40. sub Barac p̄c. cap. qui simul faciunt ducentos annos, quibus addatur tēpus medium post mortem Barac vsq; ad istum annū septimū tribulationis Israel sub Madiā, & essent quasi decem anni. Non ergo viderat aliqua miracula Gedeon, sed patres sui narrauerant ei, quia Deus iubebat, quod patres narrauerant filiis, & illi nepotibus, vt sic deriuaretur memoria operum Dei per omnes generationes: sic patet Exo. 13. & Deut. 6. & Ios. 4. Atque dixerunt, de Aegypto eduxit nos dominus. Scilicet & educendo nos fecit multa mirabilia, & nunc non agit aliquod liberatio nos. Nunc autem dereliquit nos, & tradidit in manu Madian. Id est tunc fecit mirabilia multa, & nunc nullum agit, sed potius deseruit nos in manus hostium.

Rabbi Salomon, & Rabbi David Kimhi expositio literae.

Rabbi Salomon, & Rabbi David Kimhi exponunt aliter istam litteram. s. q̄ Gedeo dixit angelo: heri fuit pascha, & p̄ meus narrauit mihi mirabilia Dei, scilicet: Psalmum illum: in exitu Israel de Aegypto, & tamen nunc non agit Deus aliqua miracula similia illis. Et arguit, aut patres nostri, qui erant in Aegypto erāt iusti, aut peccatores: si iusti liberauit eos meritis suis, si peccatores liberauit eos benignitate sua: nunc autem liberet nos aliquo modo istorum, sed non liberat. Ista tamen expositio ridicula est: nam non erat tunc pascha, vt infra dicitur. Etiam non est verum, q̄ pater Gedeonis enarrauerit ei Psalmū: In exitu Israel de Aegypto, quia iste Psalmus nondum erat factus: sed debet intelligi, q̄ enarrabatur in vespere paschali, scilicet 14. luna mensis primi, qui erat vespere festiuitatis, & erat ipse dies paschae omnia gesta Dei educendo Israelitas de Aegypto. Item cum dicunt, q̄ Gedeon arguit contra angelum, aut patres nostros erant iusti, & c. dicendum falsum esse, quia istud argumentum est inconueniens. Nam dato, q̄ essent Israelitae viri iusti, dum manebant in Aegypto, non merebantur educi de Aegypto, eo q̄ actus nostri boni facti propter Deum nō sunt causantes debitum, vel obligationem ad hoc, q̄ Deus pro nobis aliquid agere debeat, quia nos tenemur ei ad seruitutem, & cum seruiemus nihil fecimus supererogationis, sed adhuc sumus serui inutiles: sic patet Lu. 17. cum dixit Christus parabolam, scilicet quis autem vestrum habens seruum arantem, aut bouem pascentē,

qui regresso de agro dicat illi statim, transi, & recūbe, & non dicat ei para, q̄ cenem, & praecinge te, & ministra mihi donec manducem, & post haec tu manducabis, & bibes, nō puto: sic vos cum feceritis omnia, quae praecpta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus: quod debuimus facere fecimus. Quantacunque ergo bona pro Deo faciamus, nūquam erit nobis obligatus ad faciendum aliquod bonum, quia vbi est obligatio incidit iustum politicum, quod est iustum proprie dictū, & tamen inter hominem & possessionem suam, vel inter hominem & seruum nō est iustum simpliciter, vel politicum, vt ait Arist. 3. Ethic. homo tamen quilibet est seruus Dei per naturam, & est possessio eius, vt patet Deut. 32. qui possedit te, fecit, & creauit te: ergo non potest esse iustum politicum inter Deum, & hominem, & consequenter non potest esse aliqua causa Deus obligari homini. Respexitque ad eum dominus. Id est ille angelus respexit nunc ad Gedeonem.

An Gedeon peccauerit dicens, vbi sunt mirabilia, quae narrauerunt nobis patres nostri. Quae. XII.

QVAERET aliquis, an Gedeon peccauit dicens: vbi sunt mirabilia, quae narrauerunt nobis patres nostri? Aliquis dicit, q̄ sic, quia Gedeon dicebat ista obijciendo cōtra verba angeli, & non credendo, q̄ ille vera diceret, vt supra declaratum est. Respondendū, q̄ non peccauit Gedeon, quia ipse nō negabat mirabilia Dei, quae narrauerant patres sui dicendo illa falsa, sed mirabatur, & quasi conquirebatur, cum Deus fecisset illa, cur nunc non faceret similia mirabilia liberando: non credebatur tamen Gedeon, q̄ ille, qui loquebatur esset angelus, nec propheta, & etiā putabat verba sua falsa esse, scilicet q̄ Deus erat cum Israelitis, & ob hoc arguit contra eum dicens: si dominus nobiscū est, cur apprehenderunt nos omnia mala haec? In hoc non peccabat, quia nondum constabat ei illum esse angelum, vel prophetam. Vade in hac fortitudine tua. Id est vade cum fortitudine tua, quam nunc habes. Et liberabis Israel de manu Madian. Scilicet percussus Madianitas, & non perfequentur ultra Israel.

In qua fortitudine iurans erat Gedeon ad liberandum Israel de manu Madian. Quae. XIII.

QVAERET aliquis, quae fortitudo erat ista, in qua iurans erat Gedeon ad liberandum Israel de manu Madian. Respondendum, quod fuit quaedam fortitudo nouiter causata in Gedeone, quā Deus contulit, ita vt non formidaret multitudinem Madianitarum. Et ista fuit tradita quando angelus respexit eum, non quidem quod angelus posset talem virtutem conferre: nam nullus potest agere in hominem, vel in aliu conferendo talem virtutem, vel aliam quamcunque nisi per media naturalia ad causandum illam per generationem, vel alterationem, nisi sit Deus, qui totam naturam in virtute continet: potissime, quia ista erat qualitas quaedam collata animae; nullus autem potest agere in animam, nisi Deus, qui ei illabitur, & intrinsecus est: fuit autem ista fortitudo collata respiciēte angelo, quia tūc q̄ ipse respexit Deus operatus est, sicut sacerdote proferente verba consecrationis Deus consecrat, & sacerdos nihil agit: simile autem Christus respiciēte fecit: nam Petrus negauerat Christum ter, & vltima vice Christus respexit Petrum, & immutauit fortissime cor eius, ita vt q̄ prius negauerit, tunc subito in amarissimas lachrymas prolapsus est: Luc. 22. scilicet: Et cōuersus dominus respexit Petrum, & recordatus est Petrus verbi, quod dixerat ei: priusquam gallus cantet, ter me negabis: & ogressus foras fleuit amare. Vel

Vel dicitur: vade in hac fortitudine tua, id est ad fortitudinem adiutorij quod tibi promitto. s. q̄ tu possis liberare Israel de manu Madiā. Scito quod miserim te. Id est cognosce, q̄ ego miserim te. i. cum pugnaueris contra hostes, vel videris eorum multitudinem non paueas, sed recordare, q̄ ego misi te, & possum tibi subijcere, atque subijciam omnia castra Madian. Sciendum, q̄ nunc cognouit Gedeon, quod ille, qui loquebatur ei erat a Deo missus, quia sensit in se quandam immutationem factam cum respexit eum angelus: Tamen nesciebat an angelus esset, vel propheta. Obsecro domine mi, in quo liberabo Israel. Id est quomodo liberabo, vel p̄ quid: quasi dicat, nulla mihi ad hoc opportunitas est, quia paucitas est potentiae meae, vt patet immediate. Ecce familia mea infirma est in Manasse. Scilicet, quia familia Ezri forte erat de minimis familijs tribus Manasse, & hoc quantum ad multiplicationem prolis, quia erāt pauci viri in ea. Et ego minimus in domo patris mei. Id est, & de omnibus viris domus patris mei: ego sum minimus in potētia. Etiam si essem primogenitus, vel maioris excellentie. Hoc dicebat Gedeon, quia si ipse pugnare deberet, putabat, quod deberet p̄ualere cōtra Madian in multitudine gentis, sed in hoc ipse deficiebat. Adiutores sui debebant esse illi, qui erāt in familia sua, sed illa erat parua: quia dicitur esse minima in tota tribu Manasse: ergo magis aptus videbat ad hoc quilibet de alijs familijs, quam ipse: iste specialiter aliter pugnare potest sultus adiutorio domesticorū suorum, sed in tota domo patris sui non erat alius minor eo in potentia: ergo ineptus erat ipse ad pugnandum contra Madian: simile enim obiecit Saul Samueli, q̄ denunciauit ei, q̄ futurus esset rex, dicens nunquid nō filius gemini ego sum de minima tribu Israel, & cognatio mea nouissima inter familias de tribu Benjamin, vt patet 1. Reg. 9. quasi dicat: ego non sum aptus, vt sim rex propter paruam potentiam cognatorum.

An peccauit Gedeon dicendo in quo liberabo Israel. Quae. XIII.

QVAERET aliquis, an peccauit Gedeon dicendo, in quo liberabo Israel, & obijciendo, quod familia sua erat parua. Aliquis respondebit, q̄ peccauit, quia non creditur illico, vt dictum sibi est. Etiam, quia visum est ei, q̄ non possem facere hoc, quia potestas sua erat parua: nam familia erat parua, & domus paternae ipse minor erat. Respondendum, quod non peccauit. Aliqui enim dicunt, quod non peccauit, quia non dubitauit de victoria, sed de modo: & hoc non est peccatum, quia non erat sibi reuelatus modus: sic enim. Domina nostra dat verba angeli dubitauit dicens: Quomodo fiet istud, quia virum non cognosco? Et tamen non peccauit, quia dubitauit non posse fieri quod angelus dixerat, sed nesciuit modum, & quae sicut. Sed dicendum, quod non fuit hoc in Gedeone: nam nō dubitauit de modo, sed etiam de ipsa victoria, scilicet an posset eā habere, vel an Deus ei illam cōcedere vellet: nam nō solum nunc dubitauit, sed etiam multis factis postea dubitauit, infra in litera. Dicendum tamen, q̄ non peccauit Gedeon hoc vice, quia ipse non cognoscebat angelum, qui loquebatur, vt patet infra in litera: ideo dato, q̄ non assentiret verbis, eius non erat admirandum. Quousque ergo magis declararetur Gedeoni putabat, q̄ ista pugna fieri debebat potestate humana, sed ipse non habebat potestatem ex familia sua, quia parua erat in tribu Manasse, nec ex familiaribus suis, quia ipse minimus erat in domo patris sui, ideo rationabiliter dubitabat in quo liberaret Israel. i. p̄ quid. Dixitque ei dominus: ego ero tecum. Id est non indiges magno auxilio humano, quia ego ero tecum, & iustitias

Doc. resp. ad q̄ situm.

erit tibi ad superandum hostes. In hoc ostendit iste, qui loquebatur, q̄ erat Deus, vel angelus, quia alius nō poterat adiuuare in bello. Et percussus Madian quasi vnum virum. Id est cum auxilio meo ita facile erit tibi percussus Madian quasi si percussus vnus virum. Vel percussus quasi vnum virum, id est sicut quando vnus vir percussus nihil manet de eo viuens, ita percussus Madian, quod nullus maneat de omnibus castris Madiā. Nam rari manserunt, vt patet seq. cap. & infra 8. sed primus sensus est melior. Et ille. Hic ponitur certificatio circa personam angelicam. s. an iste, qui loquebatur esset angelus. Et ille. Id est Gedeon dixit ad angelum. Si inueni inquit gratiam in oculis tuis. Id est si diligis me, vel si vis mihi facere aliquod bonum. Quod enim aliquis coram alio gratiam inueniat: est quod ea, quae ipse facit illa sibi bona videant, vel ipsamet persona appareat, & desideret ei complacere. Da mihi signum, quod tu sis, qui loqueris ad me. Id est da mihi signū, siue fac aliquid miraculum ad demonstrandum, q̄ tu, qui loqueris ad me, es angelus Dei, vel es talis, qui potes in bello me adiuuare, vt percussus Madian.

An peccauit Gedeon petendo signum ad sciendum quis erat iste, qui loquebatur ei. Quae. XV.

QVAERETVR an peccauerit Gedeon petendo signum ad sciendum quis erat iste. Aliquis dicit, quod sic, quia tenebatur credere Gedeon: nam verbis prophetiae credere obligamur plusquam eis, q̄ oculis conspiciamus, vt patet 2. Petri. ca. 1. ergo siue iste acciperetur, vt angelus, siue vt propheta, credendum erat sibi simpliciter, & adhuc magis angelo, q̄ pphete, quia angeli boni nūquam possunt loqui mendacium. Respondendum, quod non peccauit, quia obligamur credere prophetiae quando constat nobis verba esse, prophetica dicta: sed Gedeon nesciebat an iste esset propheta, vel angelus, ideo etiam si non crederet aliquid de verbis suis non peccabat: & isto modo intelligitur dictum Beati Petri: credere tamen non obligamur, q̄ aliquis sit propheta, vel angelus quamquam ipse profiteatur illud, nisi ostenderit in aliqua probatione necessaria: sic patet Deut. 18. vbi Deus dixit, si dubicabatur de verbis alicuius, qui se prophetam dixerat, quod peteretur signum ab eo: & si eueniret erat probatio sufficiens, alioquin non. Item dato quod crederemus aliquem esse prophetam, non obligabamur credere illum vera dicere, quia interdū prophetae non loquuntur propheticē, & mentiuntur, vel errant, interdum enim ex solo errore, vt in Nathā propheta accidit, qui iussit David, q̄ edificaret templum, & postea tamen contrarium dixit: quia Deus illud non dixerat 2. Reg. 7. cap. Interdum autem ex iniquitate, sicut fuit in Balaā, qui mala loquebatur, licet esset vetē propheta Dei, Num. 22. & 23. & 24. cap. & ob hoc dato, q̄ constaret aliquem prophetam esse ex multis actibus praeteritis, quando aliquid postea loqueretur, non obligamur credere illud a Deo datum esse, ideo ad hoc, q̄ assentiretur ei tenebatur indicare signū, sicut habetur Deut. 18. similiter quoque Beatus Ioa. Cano. 1. cap. 4. dixit: Nolite credere omni spiritui, sed probate an spiritus ex Deo sint. Quod intelligitur de spiritibus apparentibus, vt de angelis, & de hominibus: non enim credendum est immediate angelo, quamquā dicat se a Deo missum, & bona enunciet: nam Sathanas sepe transfiguratur se in angelum, Luc. 2. Corin. 11. Intelligitur etiā de prophetis, & praedicatoribus: nā non est credendum omni vocanti se prophetam, nec sunt accipiēda dicta omnium praedicatorum, sed in his omnibus probandum est an ex Deo sint: sic patet eodem capitulo Ioa. nam dicitur: Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus

Certificatio poenae personam angelicam

Aliquādo prophetae mentiuntur

Non semper angelis credendum est: tunc cēt bona dicant.

Handwritten mark

Spiritus si ex Deo sunt, quoniam multi pseudo pphete exierunt in mundum: & hoc quantum ad prophetas: deinde subditur de pradicatoribus, s. in hoc cognoscitur spiritus Dei, omnis spiritus, qui confitetur Christu Ieum venisse in carne, hic ex Deo est. Licet ergo erat Gedeoni inquirere quis erat, qui loquebatur: imo merito, quia dementia quedam est cuilibet assentire de se magna dicenti, nisi quatenus confiterit legitimis documentis, i. probatione certissima. Ista petitio signi, vel inquisitio est licita, quando nondum praecessit aliqua certificatio: si tamen aliquis semel certificatus est, dubitare postea, & petere probationes infidelitas quedam est: nam qui certus est certiorari non debet. Et sic intelligitur, quod ait Apostolus: an experimentum quaritis eius, qui loquitur in me Christi, scilicet, quia isti iam habuerant de hoc probationem: quod ergo nunc peterent iterum verò tetigit illud erat quedam infidelitas: non fuit autem tale quid in Gedeone, quia nihil certitudinis adhuc susceperat. *Nō recedas hinc, donec revertar ad te portans sacrificium.* Referatur ad superiora, scilicet non recedas hinc quousque revertar ad te, & portabo sacrificium, id est materiam aliquam ad offerendum.

An Gedeon peccaverit offerens Angelo Sacrificium.
Questio XVI.

QVAERET aliquis, an peccabat Gedeon offerens Angelo Sacrificium, cum soli Deo offerendum sit, & ad quid offerret Sacrificium. Nam dicitur hic: & offeram tibi, scilicet, quod Sacrificium illi Angelo apparenti erat offerendum. Respondendum, quod non peccavit: nam non offerebat ei cum nesciret quis esset, sed dicitur offeram tibi, id est ponam coram te, & tamen ad honorem Dei offerendum erat Sacrificium. Sic patet in Hebræo: nam dicitur. *Fac signum, quod mihi loqueris.* Vbi litera nostra dicit: da mihi signum, q tu sis, qui loqueris ad me: sed in hoc litera nostra clarius locuta est, & postea subditur in Hebræo. *Non recedas hinc quousque revertar ad te portans sacrificium, & ponam ante te.* Nunc ista litera ponam ante te potest habere triplicem sensum. Primus est ponam ante te, s. ad hoc, q tu offeras, & non ego, & offeratur Deo. Secundus sensus ponam ante, i. presente te offeram ad honorem Dei. Tertius sensus ponam ante, i. offeram coram te ad honorem tuum: primus, & secundus stant: & non tertius: ideo litera nostra est exponenda in aliquo illorum. Cum autem quaeritur ad quid Gedeon volebat ducere sacrificium. Respondendum, q ad certificatione de angelo loquente an esset angelus, vel quis: nam ipse locutus fuerat taliter de se, q oporteret eum esse Deum, vel Angelum eius: nam dixit: Ego ero tecum, & percutes Madian quasi vnum virum: ideo Gedeon dixit, si inveni gratiam coram te, da mihi signum, quod tu sis, qui loqueris ad me, id est quod tu, qui loqueris ad me, sis ille, qui potes me adiuvare ad occidendum Madianitas quasi vnum virum. Ad hoc autem putavit Gedeon, quod nihil erat, in quo conuenientiùs appareret, quam in sacrificio, scilicet si angelus ille faceret venire ignem de Cælo super sacrificium, ideo tulit sacrificium, & signum huius est, quia tulit Gedeon sacrificium, & non ignem, & angelus tetigit illud summitate virgæ, & exustum est: tunc cognouit certissime Gedeon, quod angelus Dei erat, qui loquebatur.

An peccaverit Gedeon offerendo holocaustum per se ipsum.
Questio XVII.

QVAERETVR vterius, an peccaverit Gedeon offerendo holocaustum per se ipsum. Aliquis dicit,

quod sic, quia istud erat specialissimum ministerium sacerdotum, & nulli licebat, nisi sacerdotibus, si quis autem præter eos conaretur hoc facere, moriebatur. Num. 4. & 18. & sic fuit d Core, & socijs suis 250. viris, qui combusti sunt coram altari Num. 16. cap. Gedeon autem erat de tribu Manasse, in qua non erant sacerdotes, nec leuite: ergo erat ei illicitum. Respondendum, quod non peccavit Gedeon, quia ipse volebat offerre sacrificium, ita quod ipse faceret ceremonias sacrificij, sed duxit materiam sacrificij ad hoc, quod angelus sacrificium faceret, & per hoc cognosceret Gedeon an ille esset angelus, vel aliquis à Deo missus: quod patet, quia dixit Gedeon ad angelum, in qua non erant sacrificium, & poneret coram eo. sed hoc, q ipse angelus cremaret illud, & faceret ceremonias illius postea verò iussit angelus, quod poneret super petram sacrificium illud, & posuit: angelus verò tetigit illud virgæ, & exustum est: nihil ergo Gedeon egit de ceremonijs sacrificij, sed Dei angelus, ideo nō prauaricatus est in lege. Aliqui autē respondent aliter dicentes, quod egit hoc Gedeon ex dispensatione, sicut multi sancti patres egerunt similia, vt Samuel obtulit sacrificia, & non erat sacerdos, & etiam obtulit extra locum sanctuarij primo Reg. 7. similiter quoque Elias non erat sacerdos, & tamen obtulit sacrificium in conspectu populi etiam, & extra sanctuarium. In monte Carmelo 3. Reg. 18. Sed ista responsio non stat propter duo. Primò, quia nunquam recurring est ad priuilegia existente iure cōmuni, & peccatū est dici fieri ex priuilegio qd fit ex iure communi: sed Gedeon faciebat hac iure communi: nam præsentare materiam sacrificij ipsi sacerdoti cuiuslibet licebat laico, & sacerdoti, viro, & foemina: sed hic nihil actum est, nisi quod præsentauit Gedeon materiam sacrificij angelo, & nihil fecit de ceremonijs sacrificij: ergo licuit hoc sibi iure communi, & sic non est alleganda dispensatio, vel priuilegium. Secundum est, quia si egisset ex dispensatione, hoc fuisset, q Deus moueret eum ad faciendum hoc, & istud esset signum propheticum, scilicet, quia Deus reuelabat ei, quod faceret. Sic fuit in Samuele, & Elia, quia erant prophete, & inspirabantur à Deo ad faciendum hoc, sicut in citabantur ad alia dicēda, vel reuelaretur ei per angelum, aut per prophetam, sicut reuelatum fuit Dauid, quod faceret sacrificia in monte Moria per prophetam Gad, vt patet 2. Reg. 24. c. Gedeon tamen non erat ppheta, vt Deus ei hoc per spiritum propheticum inspiraret. Nec etiam reuelauit ei per aliquem prophetā, aut angelum, quia ipse nunc dubitat de angelo, & ad hoc adducebat, vt angelus offerret, & cognosceretur an esset angelus: ergo non habuit ex dispensatione.

Quomodo Gedeon pœnitens à peccato excusaretur si angelus non offerret sacrificium, & ipse deberet offerre.
Quest. XVIIII.

QVAERETVR vterius, quomodo excusaretur totaliter à peccato Gedeon, si angelus non offerret sacrificium, & ipse deberet offerre. Respondendum, q Gedeon portabat sacrificandi materiam non intentione sacrificandi per se, sed vt cognosceret angelum per sacrificium: vnde erat intentio sua ponere materiam istam coram angelo, vt ipse eam sacrificaret: si angelus hoc faceret nihil peccaret Gedeon. Si autem angelus nollet facere cœtēmonia aliquam super materiam illam, sed relinqueret intactam, vel conaretur facere, & nequisset succedere illud, vt potē si nō esset angelus, Gedeon cognouisset hunc nō esse angelum, nec à Deo missum: & hoc iudicatis sibi erat, nec fecisset sacrificium de materia illa, sed comedisset, vel seruasset ad alios vsus, & sic non peccaret.

An

An peccavit Gedeon sacrificando in loco isto. Quest. XIX.

QVAERETVR vterius, an peccauerit Gedeon sacrificando in loco isto. Aliquis rñdebit q sic, qd solum erat licitū offerre sacrificia in loco sanctuarij Deut. 12. vnde si quis extra sanctuariū offerret erat reus mortis, sicut si sanguinē effudisset Leuit. 17. Rñdendum est, q non peccavit Gedeon, quia aliās Deus non haberet eum, tam acceptum in oibus istis, & tribuens magnificam victoriam per manus eius. Et stat eadem ratio, quæ in præced. q. s. quia Gedeon non intendebat offerre sacrificium in loco illo, nec p se; sed intendebat præsentare illam materiam sacrificandam angelo, vt per eam cognosceret, an esset angelus, & si angelus vellet eam sacrificare, & sacrificare nō peccabat Gedeon, quia ipse nihil agebat: angelo autē vbi cunq; licebat hæc facere: si verò non esset ille angelus, non posset succedere materiam illam, & maneret vt prius: tunc Gedeon cognito, q ille non erat angelus seruaret materiam illam ad cibos, & non sacrificaret; & sic non peccaret sacrificando, nec extra sanctuarium sacrificando, quia neutrum eorū egit. Nicolaus autem dicit, q hoc fuit ex dispensatione speciali: erat enim vnus casus, in quo specialiter licebat offerre sacrificium extra sanctuarium. s. quando in aliquo loco apparebat angelus: sic Dauid pstruxit altare in Areunam Iebusæi. 2. Reg. 24. Quia ibi apparuit angelus percutiens: sic etiam Manue pater Samsonis obtulit sacrificium extra sanctuarium, vbi apparuit ei angelus, infra tredecima. Sed dicendum, q ista positio non stat propter duo, sicut supra dicebatur. Primò, quia existēte iure communi p̄tinē est recurrere ad priuilegium: & prouenit ex ignorantia iuris cōis: sic fuit hic in Gedeone, quia non fecit aliquid, quod non liceret facere cuiuslibet, tana viro, q foemine sine dispensatione vlla, quia non fecit sacrificium, vt declaratum est. Secundum est, quia non est verum, q vbi cunq; apparet angelus, vel Deus possent Israelitæ facere sacrificia, nisi constaret aliquo modo de voluntate Dei per reuelationem angeli, vel aliās q vellet ibi fieri sacrificia: sic patet in locis allegatis: nam Dauid non obtulit sacrificium in monte Moria, in Areunam Iebusæi, quia ibi apparuit angelus, sed quia propheta ei dixit ex parte Dei. Sic patet 3. Reg. 24. vbi dñ, q Gad propheta iussit Dauid hoc facere. Item quod allegat, infra 13. de Manue sic fuit: nam volebat Manue dare cibos angelo Dei, putans eum esse prophetam, & angelus dixit: si me cogis non comedam panes tuos: si autem vis sacrificium offerre, offer illud dño: & tūc Manue obtulit sacrificium iussu illius, & licuit sibi, aliās autem nō obtulisset: nam quando cognouit Manue, q erat angelus domini iam obtulerat sacrificium, hic autē nondum cognoscebat Gedeon, q ille erat angelus, nec etiam ille inbebat tanquam angelus, nec tanquā propheta: ergo non licebat ei ex aliqua dispensatione offerre sacrificium in illo. Sed dicendum est, sicut prius. Qui respondit, ego prestolabor aduentum tuum. videbat angelus, q Gedeon volebat ducere sacrificium ad expediendum, an ipse esset angelus, & qd hoc erat conueniens expectauit angelus illū. *Et ingressus est itaque Gedeon, & coxit hædum.* Voluit Gedeon facere sacrificij, tam de carnis, q de pane, ideo coxit hædum, & azy mos panes. Erat iste hædus paruulus, & tener, ideo offerebatur; qd Deo volebat tenera, & pinguis pro se. *De farina modio azy mos panes.* i. de vno modio farinae accepit partem, & fecit panes azy mos ad offerendum. In Hebræo habetur. *Et fecit vnam fanecam farinae azy mos panes.* est sensus, q unam totam fanecam, vel modium farine fecit panes. Litera autem nostra ponit de modio farinae. I. qd forte visum est ei, q multū erat facere vnam fanecā, Alph. I ost. super lib. Iudicum.

Nicolaus respond. ad questum.

A vel modium tritici panes: satis tñ p̄t intelligi litera nostra, sicut Hebræa. s. q vnam totā fanecā tritici panes fecit. qd de modio farine fecit panes. i. de toto modio farine fecit panes, & est hoc satis rationabile, qd sicut erant multe carnes. s. vnus hædus, ita debebāt esse multi panes, & tñ non erat magna mensura modius, sicut nunc est, qd non erat vnus modius, fortē decima pars fanecæ nræ. Quod patet, qd Booz dedit Ruth sex modios tritici portados, super humeros in pallio, vt patet Ruth. 3. & tñ modicum sic portare puella poterat de area in domum. *Carnes, ponens in canistro.* s. postq coxit hædum posuit eum in canistro, vt ferret ad angelum manentem sub quercu. *Et ius carnum mittens in ollam.* Id est, tulit ius, seu coquinam in olla ad angelum.

Quare Gedeon hædum coxit ad offerendum.
Questio XX.

QVAERET aliquis, quare Gedeon coxit hædum ad offerendum: nam nō offerri solet aliquid coctum, sed carnes crudæ cremantur in altari, vt patet Leuit. 1. 3. et 4. et 7. Respondendum, q Gedeon coxit carnes ad duos vsus. s. ad comedendum, & ad offerendum: non enim sciebat Gedeon, an ille esset angelus, vel homo, ideo duxit cibos, vt comedere posset de illis, si esset homo propheta, & residuum offerret domino in sacrificium, & fieret experientia, quam volebat Gedeon: sic enim fecit Manue pater Samsonis: nā voluit facere hædum de capris, & panes, vt comederet angelus, quem putabat esse hominē. Angelus verò respondit, q nō comederet, sed offerret illud Deo in sacrificium. infra 13. cap. sic autem angelus iste, qui erat verus angelus non comedit, sed succendit cibos in holocaustum, quia tamen Gedeon dubitabat, & volebat facere cibos, pro viro oportuit, quod coqueret, vel assaret cibos.

Quod sacrificij genus erat hoc Gedeonis.
Questio XXI.

QVAERETVR vterius, quod genus sacrificij erat istud. Respondendum, q nō erat propriè in aliquo genere sacrificij; nam nullum genus sacrificij erat, i quo tales ceremonie fierent. Quod patet, qd erant tria genera sacrificiorum, holocaustum, hostia pacifica, & hostia pro peccato. In holocausto autē nihil coquebatur, sed omnes carnes crudæ ponebant in altari super ignem, & cremabantur: Leuit. 1. In 2. s. hostia pacifica nihil coquebatur: nam nihil de illa Deus accipiebat, nisi adipēs, vt patet Leuit. 3. & interdum renes siue lumbos, quando erat pacifica hostia de arietibus, vt patet ibidem. Hostia autem pro peccato non erat, quia illa cremabatur, interdum tota cum pelle cornibus, & fimo: vt si esset p peccato sacerdotis magni, vel totius populi: Leuit. 4. & interdum soli adipēs cremabant: & oēs carnes proueniebant sacerdotibus Leuit. 6. vocatur tñ sacrificium in quantum oblatum est Deo, & combustum, sicut cætera sacrificia: sic. n. est i quibusdam alijs, q non sunt in aliquo illorum trium generum, tamen vocantur sacrificia: sicut agnus paschalis, qui vocatur sacrificium domini. Nume. 9. et tamiē non erat in aliquo illorum trium generum cum carnes eius totaliter comederentur a popularibus. Exod. 12. sic etiam vitula rufa erat sacrificium Numeri 19. tamen non pertinebat ad aliquod generum trium cū tota cremaretur extra castra, & nihil de ea, scilicet, adipēs: nec sanguis offerebantur in sanctuario, tamē ista de omni sacrificio pertinebant ad Deum. Sic patet Leuit. 3. s. Omnis adeps dñi erit iure ppetuo in cunctis generationibus, & habitaculis vestris, nec adipem, nec

Trium generum sacrificiorum.

H languis.

fanguinem omnino comedetis. Reducebantur tamē ista duo sacrificia, ad tria genera sacrificiorum pprie dicta, scilicet, agnus paschalis ad holocaustum, & vitula ruffa ad hostiā pro pctō, vt declaratum est Nu. 19.

Ad quod genus sacrificij reduceretur hoc Gedeonis sacrificium. Quæstio XXI.

QVAERETVR vterius, ad quod genus sacrificij reduceretur istud sacrificium Gedeonis, quod cum quolibet haber paucam similitudinem. Respondendum, q̄ reducitur tamen magis ad holocaustum, quam ad alia genera, quia in holocausto quidquid apponebatur, cremabatur, & nihil habebat inde sacerdotes. Leuit. 1. & 6. ita hic fuerunt omnes carnes combustæ cum panibus, & iure carniū: in alijs autem sacrificijs non cremabant omnia, sed partes quedam secundum varietatem, de quibus Leui. 3. 4. & 7.

An sacrificium de carnibus coctis offerri licuit, vt Gedeon fecit. Quæstio XXI.

QVAERETVR vterius, an licuerit offerri sacrificium, sic vt obtulit Gedeon. s. de carnib' coctis. Aliquis dicit quod non, quia nulli licebat agere contra ea, quæ scripta erant in lege. Moysi, sed ipse describens de sacrificijs iussit carnes omnium sacrificiorum crudas offerri, & incendi super altare, vt patet Leuitic. 1. et 3. et 4. & in multis alijs locis: ergo offeres carnes coctas in sacrificium peccauit. Respondendum, q̄ non peccauit propter duo: primò quia Gedeon nō fecit istud solum ad offerendum, sed principalitèr ad comedendum, vt si ille homo esset propheta, & de reliquo faceret experientiam, quam ipse intendebat, non poterat, tamen caro esse disposita ad cibum humanum, nisi coqueretur aut affaretur, ideo debuit eā coquere vel affare, deinde cum præsentauit eam angelo ipse noluit comedere, quia angelus erat, sed succedit, & sic non peccauit Gedeon, quia ipse committeret carnes illas, & panes dispositioni angeli, scilicet, quod comederet, vel sacrificaret sicut vellet: voluit autem sacrificare ille carnes: ergo angelo imputandum est, siue bonum, siue malum quod hic esset. Secunda ratio est, quia si quis vellet facere holocaustū, vel hostiam pacificam, vel pro peccato, & cremaret carnes, peccaret si coxisset illas, vel affasset prius. Gedeon tamen non intendebat, hic facere aliquod istorum sacrificiorum, sed solum suscipere experientiam de angelo, an esset angelus per cremationem carniū, scilicet, si posset illas succendere non apposito igne: & ad hoc nihil magis erat, quod carnes essent coctæ vel affæ, quanquam essent crudæ: ideo non fuit circa hoc attendendum. Nam sicut fuit experientia in carnibus & pane, ita potuisset facere eam in panno, vel lignis, aut lapidibus: obtulit tamen potius carnes, & panem ex causa dicta, scilicet, vt posset esse ad cibum. Tūc omnia sub quercu. quia ibi manebat angelus expectando sub quercu. Et obtulit ei. scilicet, posuit coram angelo, scilicet, vt faceret de illis quidquid vellet, siue cremando, siue comedendo. Sciendum autem, quod Hebræi dicunt, quod quando facta sunt hæc, erat Pascha. quod probant ex duplici motiui, vnum est, quia obrulit Gedeon angelo azymos panes, Hebræi tamen non comedebant azyma, nisi in festiuitate azymorum. Secundum est, quia in die Paschæ ad noctem patres narrabant filijs ea, quæ fecerat Deus pro illis in exitu de Aegypto, & tamen supra dixit Gedeon: patres nostri narrauerunt nobis mirabilia, & sic exponit Rabbi Salomon; & Rabbi Dauid Kimhi illam litteram.

An verum sit, quod tunc esset Pascha, siue festum azymorum. Quæstio XXI.

QVAERETVR circa hoc, an verum sit, quod tunc esset Pascha, siue festum azymorum. Respondendum quod non, & patet primò, quia festum azymorum erat semp die decimo quinto, mensis primi, vt patet Leui. 23. & in isto festo nondum erant aliq̄ segetes maturæ in terram Chanaan, vnde in secūda die azymorum mittebatur, primò falx in messe ordeacea, vt patet eodem c. & ante hoc nulli Hebræo licebat quicquam metere, nec comedere panes novos aut saltem fumere grana de spicis, cum dicitur eodē ca. panem polentam, & pulres non comedetis segete, vsque ad diem, quo offeretis ex ea domino Deo vestro, Gedeon tamen iam excutiebat triticū, quod mesum erat: ergo præterierat tempus paschale. Item patet, quia sicut in festo azymorum iubebat sibi Deus de primis segetibus, scilicet, de ordeis antequam quicquā comederetur, vel meteretur offerri sibi partem in manipulo: ita antequam quicquam comederetur de nouo tritico iubebat in festo Pentecostes offerri sibi de qualibet domo, duos panes novos Leui. 23. Gedeon autem excutiebat, nunc triticum in torculari, ergo tranfierat festum Pentecostes, quod est quinquaginta diebus post festum azymorum. Leui. 23. vel tūc erat, & nondum comedere intēdebat de farre illo, qd' excutiebat vsquequo tranfierat Pentecostes. Item non stat positio Rabbi Salomon, quia repugnat littera: nā ipse dicit, quod Gedeon dixit angelo: heri fuit Pascha, & pater meus narrauit mihi miracula exitus de Aegypto. ergo dies iste, in quo dicebat Gedeon ista, esset dies quintuldecimus mēsis primi, quæ est primus dies azymorum, & consequenter esset dies magnæ festiuitatis. Nam in illo non licebat facere aliquod opus Leui. 23. Gedeon tamen excutiebat triticum, & Deus non increpuit eum, scilicet, angelus præfens: ergo nō erat dies azymorum. Sed adhuc aliquis respondēbit, quod prædicta tria argumenta non cōcludunt: nam licet teneret illud regulariter, tamen q̄ obligaretur Iudæi ad non metendum ante illas festiuitates, & quod in die primo azymorum nihil facerent: tamen necessitas nimia absoluebat, sicut Christus dixit Matt. 12. qm̄ apostoli in sabbato vellebant spicas & comedebāt, & ipse defendit eos allegās exemplum de Dauid: hic autem erat vrgens necessitas, scilicet, quia volebat fugere Gedeon propter timorem superuenientium Madianitarum, vt patet supra in littera: & si distulisset ad alios dies præuenissent Madianitæ, & occupassent oppida, & segetes: ideo licuit ei hoc facere. Dicendum, q̄ non stat, quia dato q̄ contra legem voluisset metere far, & excutere die primo azymorum non reperisset in terra, quia nondum habebat spicam. Nam tempore illo vix est, aliqua spica ordei matura i terra Chanaan: sed virides erant omnes, & nondum quicquam mesluit, sed primæ spicæ virides de ordeo ducebantur corā dño in manipulo ad offerendū, vt patet Leui. 23. ergo nihil erat de tritico, qd' colligi posset: Gedeon tñ mesluerat & excutiebat: ergo necessariò iā tranfierat festū azymorum. Ad argumenta Iudæorū dicendum, q̄ nulla sunt. Ad primū, non ualet, vt ait Nicolaus: quia non facti sunt panes azymi pp festiuitatē, sed pp sacrificiū, q̄ in sacrificio nihil fermentatum poterat offerri Leui. 2. f. Omnis oblatio, q̄ offert dño, absq; fermento erit, nec quicq; fermenti, aut mollis adolebitur in sacrificio dñi Dei tui. Sed ista sofo non tenet, quod patet q̄ si fuisset istud, quod obtulit Gedeon propriè sacrificium, etiam non potuissent carnes coctæ cremari in altari, sed crudæ, quia sic iubebatur in omni sacrificio. Leuit. 1. et 3. et 4. vbi ponuntur cegimoniae omniū sacrificiorum;

Respon- sio Nico- lai.

sacrificiorum; sed potuit hoc fieri, ergo potuerunt panes fermentati offerri. Sed dicēdum, quod causa fuit ipsa festinatio Gedeonis: nam ipse volens hñe experimentum de angelo, orauit nimis, vt prestolaretur: Si inueni grām in oculis tuis nō recedas donec reuertar. & cessit hoc angelus. Putauit autem Gedeon, quod si ipse magnam morā faceret, recederet angelus, vel fastidiretur, ideo voluit cito expedire: & quia non habebat panes in domo, oportuit, q̄ novos faceret, & q̄ si illi debuissent fermentari oportebat expectare diutius quousq; fermentarent, voluit ergo facere azymos, vt cito expediret, quia illi mox vt formantur possunt coqui. Considerandū autē p hoc q̄ in terra Chanaan, & in terra Aegypti, & in magna parte Asiæ terris valde calidis, in tertio vel secundo climate, pp caliditatē regionis panes formati & cocti, illico durefcunt, ideo coguntur quasi quotidie formare panes hoies terræ: illi illa corrumpere velociter pp fermentum, & pp calorem custodiunt p quotcumq; dies volunt: quia non p̄t corrumpi facilliter cum nō hēat fermentum, & si induratur mollificant eā aqua, & de illa quicunq; volunt sumunt partes, & formant quot panes volunt: manet autē reliqua massa. Et hoc mo si oporteat velociter parari cibos, sic panes formāt. Istud patet aequaliter Exo. 12. nā Israelitæ exeuntes de Aegypto ligauerūt massas in pallijs, & portauerunt in itinere non fermentatas, & de illis faciebant quotidie panes quandiu durauerunt ille masse. Si autē fuerant fermentatæ corruptæ fuissent illico anteq̄ Iudæi posset facere aliquem panē. s. die, quo exierunt de Aegypto, ideo non fermentauerunt massas: & ista fuit cā quare in exitu de Aegypto Israelitæ nō fermentarent massas. Sed arguet quod falsum est, quia Exo. 12. dñs tulit pp̄s conspersam farinā antequā fermentaretur, & ligans in pallijs imposuit super humeros suos, & iterum, coxerūt farinā, quam dudū de Aegypto conspersam tulerant, & fecerunt subcineri- cios panes: nec n. poterat fermentari cogentib' exire Aegyptis, & nullam moram facere finitibus. Rñdē dum, q̄ Israelitæ habebant intentionem cōspargendi massam, & fermentandi illa nocte, & faciendi fermentatos panes, vt recederēt in aurora, quia tñ coacti sunt media nocte recedere ex inopinato, surrexerunt & consperferunt farinā aqua, & potuissent tunc ponere modicum de fermento, & ipsa massa p se postea fermentaret: quia tñ non permittebant tantam moram facere in Aegypto, vt posito fermento posset massa fermentari, & formari in panes ac cog, noluerunt eas fermentare, quia tunc cum portaretur fermentata corrumpere- retur ante finē diei ipsius: imò ante 4. vel 5. horas pp terræ calorem, & tñ Israelitæ non poterāt illa die sedere ad coquendum, & formandum panes pp festinantiā exeundi de Aegypto, ideo noluerunt fermentare massas: voluntariū ergo fuit in Israelitis q̄ nō fermentarent massas. Istum modum supra positum massarū non fermentatarum seruauit vsq; hodie gentes Aegypti, & Arabia, & Chanaā, vt referunt, qui viderunt, & refert Rabbi Abraham Abenezra sup Exodum, q̄ fuit i Aegypto, & Arabia, vt ipse testatur. Hoc ē obseruatū fuit a principio in terra illa, antequā essent Iudæi in ea. Et hoc apparet Gen. 18. quia qñ venerunt tres angeli ad eum fecit cito azymos panes, vt patet ibidem: eodē quoq; die iuerunt duo angeli istorum Sodomā in domum Loth, & dedit illis azymos panes Gen. 19. non tamen accidisset hoc, nisi quia erat talis consuetudo i tertia illa. Ad secundam rationem Rabbi Salomō, dicēdum, q̄ illa est fabula: nostra littera non dicit quod præcedētī die recitauerat pater Gedeonis ei miracula exitus de Aegypto, sed ait, vbi sunt mirabilia eius, q̄ narra-

Quædam terre in se- cūdo & ter- tio clima- te coguntur quotidie formare panes.

Modus cō- ficiēdi pa- nes apud Egyptios Arabes, & Chanaan- os.

rauerunt patres nostri nobis? & est sensus quod aliās cōsueuerant eis talia narrare. Et patet, quia dñs patres, & significat antiquitatem narrationis: aliās dixisset q̄ narrauit pater meus mihi: non ergo erat tunc festum azymorum, sed aliud tps post, ante Pentecosten, vel paulopost, quia farra non erant oīno matura, tamen excutiebant de spicis. Cui dixit angelus: tolle carnes, & panes azymos. Gedeon posuerat hæc coram angelo, vt disponeret de eis q̄ vellet, ipse autem iussit, quod poneret super petram: erant enim ista simul in canistro. Et pone super petram illam. ostendit eā sibi angelus ad oculum, & voluit ipsam esse altare. Et ius desuper funde. i. fun- de coquinam carniū sup carnes, & panes simul posita, ita vt omnia maderent.

Angelus quare iussit ius desuper fundi. Quæst. XXV.

QVAERET aliquis, quare iussit angelus, quod funderetur ius desuper. Respondendum, quod ad hoc fuerunt duæ rationes. Prima fuit quia angelus voluit dare experientiam de se, quod esset angelus: esset autem tanto maior experientia, quanto esset mai' miraculum; & quia quanto magis maderent carnes & panes, tãto erant minus disposita ad cōbustionem, voluit ea madereri. Sic fecit Elias qñ coram populo i monte Carmelo obtulit sacrificium ad conuincēdos prophetas Baal. Nā vtriq; sine igne sacrificium facturi erant; Elias verò ad manifestationem magnam miraculi fecit repleri quatuor hydrias aquæ, & illas effudit super carnes, & ligna sacrificij; iterū autem ac iterū hoc fecit. s. duodecim hydrias aquæ effundi fecit, quousque fofic apud altare pleteret sunt aqua: & cum orasset, ignis egressus a dño vorauit carnes, & ligna & lapides altaris, & puluerem in circuitu, & aquas, vt patet 3. Reg. 18. ca. & sic manifestè cognita fuit potestas Dei. Secunda causa fuit, quia Gedeon obrulit angelo carnes, & panes, & ius carniū nesciens an homo esset, & si vellet comedere, hñet de quo fm̄ consuetudinem humanam comederet. Angelus autem nō erat comestur', quia verus angelus erat, ideo voluit vt oīa, quæ Gedeon tulerat, in Dei sacrificium cederent, & sic fecit ius carniū super carnes, & panes fundi. Cum- que fecisset ita. quia posuit omnia super petram, & fudit ius super carnes. Angelus domini extendit summitatem virgæ, quam tenebat manu. scilicet, extendit virgam ad tangendum sacrificia, vt sic insurgeret ignis, & cognosceretur, quod per angelum fiebat. Et tetigit carnes, & azymos panes. i. vt vtrunq; cremarentur. Ascenditque ignis de petra. Immediatē vt angelus tetigit azymos panes & carnes, ad significandum, quod voluntate eius exibat ignis ille, & non ab accidenti. Et carnes azymosque panes consumpsit. Cremauit facilliter nihil dimittendo, quia ille ignis a Deo datus erat.

Quare volebat Gedeon probationem istam in crematione sacrificij &c. Quæstio XXVI.

QVAERET aliquis, quare volebat Gedeon probationem istam in crematione sacrificij ad sciēdum an iste, qui loquebatur erat angelus, vel propheta missus a Deo. Respondendum, quod crematio hu- iusmodi erat supernaturalis, & quomodocunq; ali- quis ostendit miraculum ad confirmationem dicto- rum suorum, sufficēter probat: sic enim iussit Deus, quod si dubitaretur de propheta, an vera diceret, q̄ peteretur signum, & si eneniret, vel non, cognosce- retur, an esset propheta, vel non, Deutero. 18. Alia causa erat, quia crematio sacrificij specialius pertinebat ad Deum, ideo si præsentē isto cremaretur sacrificiū, ma- nifestū esset a Deo missum. sic n. pbauit Elias coram

toto Israel cum Israelita adulterati fuissent post Baal, & ait, quo a fque claudicatis in duas partes? si Deus est sequimini illum, & si Baal est sequimini eum: & obtulit eis probonem de crematione sacrificiorum, quam sponte susceperunt, & quia sacrificium suum crematum est, & non sacerdotum Baal, illi occisi sunt. 3. Re. 18. c. petiuit ergo hanc probationem Gedeon tanquam uenientem.

An iste ignis, qui combussit sacrificium, de celo uenerit. *Questio XXVII.*

QVAERETVR ulterius quomodo iste ignis, qui combussit sacrificium uenit. si uenit de celo, uel an cauitus est de carnibus uel lapide. Aliquis dicit, quod Deus misit illum de celo ad significandam acceptationem sacrificij: sic patet de sacrificio, quod fecit Aaron in principio sacerdotij sui: nam ignis uenit de celo: quod dicitur Leuit. 9. ecce ignis egressus a domino deuorauit holocaustum. Item patet de Elia. Nam orante eo cecidit ignis de celo super sacrificia sua, ut patet. 3. Reg. 18. cum dicitur: cecidit autem ignis domini, sed cadere est de alto, & sic uenit de celo. Item quando Elias uocauit ignem super quinquagenarios, uenit de celo, ut patet. 4. Re. 1. ergo sic fuit hic. Respondendum, quod quocumque modo ueniret iste ignis ad cremationem hostiarum, erat a Deo: poterat tamen utroque modo esse. Nam quod de sphaera ignis duceret aliqua pars ignis, miraculum erat, tum quia est contra naturam ignis descendere: tum & principalis, quia non uidetur quomodo posset ignis de celo descendens transire per frigidissimam interstitia caliginosi aeris, & non extinguat. Quod est subito ignis generaretur in terra de petra sine percussione, uel de ipsis carnibus, & panibus, miraculum est: ponendum est ergo illud quod magis conuenire uidebitur, magis autem conuenit, quod dicatur ignis iste genitus subito de carnibus sacrificij, uel de petra, cum dicatur ignis ascendisse de petra: ergo dicendum erit, quod iste ignis non uenit de celo, sed fuerit causatus de petra. Cum autem obiicitur de igne egressus est a domino, dicendum quod non apparet an uenit de celo, uel egressus fuerit de altari: magis autem uidebitur, quod ille ignis egressus fuerit de altari: sic patet Leuit. 10. de igne, qui egressus est a domino, & combussit Nadab, & Abiu: nam de illo declaratum est, quod egressus fuerit de altari holocaustorum, cum ipsi irent ad offerendum: si tamen dicamus quod uenit de celo iste ignis, non obstat ad id quod dicimus, quia non est dubium utroque modo fieri posse: ideo tenebitur modus ille, qui magis conformatur littere: iste autem est, quod iste ignis egressus fuerit de petra. Ad secundam dicitur de igne, quem Elias fecit uenire super sacrificium dicendum, quod illud fiebat ad manifestationem magnam uirtutis Dei, quia Elias contendebar contra omnes prophetas Baal, & quia expressius miraculum erat, si uiderent uenientem ignem de celo ad cremandum sacrificium, quam si succenderetur de ipso sacrificio, ideo uenit de celo: hic autem non fuit hoc necessarium, sed satis erat, quod ostenderetur miraculum aliquod: ideo fuit surgens ignis de petra. Ad tertiam dicitur de igne ueniente de celo super quinquagenarios. Dicendum, quod sic uenit, quia sic eum uocauit Elias: si autem uocasset eum aliter, si uirgeret de terra, sic surrexisset. Gedeon autem nihil petiuit specialiter, ideo sufficit quod Deus daret quemcumque modum cremationis sacrificij. Angelus autem domini euasit ex oculis eius. I. consummata crematione sacrificij, angelus disparuit. Hoc autem, quia iam probauerat id, quod intendebat se esse angelum: & hoc opus erat Gedeoni ad hoc quod crederet, & disponeret se ad faciendum illa, quae ipse dixerat, & in ista fuga, uel disparitione dedit signum, quod erat angelus: nam si fuisset homo uerum corpus habens, non potuisset sic euasere: uidenturque Gedeon quod esset

spatio ad quatuordecim.

Ad primam rationem in diuersum.

Ad secundam rationem.

Ad tertiam rationem.

angelus domini, scilicet, per ista signa data cognouit eum esse angelum.

Quomodo ex his Gedeon cognoscebat quod iste esset angelus. *Questio XXVII.*

QVAERET aliquis, quomodo ex his cognoscebat Gedeon, quod iste esset angelus: nam nodum uidebatur aliquod signum exprimens hoc: quod non esset consumptio sacrificiorum per ignem a Deo inuocatum, non probabat eum angelum, quia sic Elias fecit uenire ignem super sacrificium suum. 3. Reg. 18. et quodcumque miraculum factum non magis probat esse angelum, cum quocumque miracula fieri possint per prophetas inuocato Deo, & ipse iussit, quod a prophetis peterent signa ad confirmationem dictorum suorum, Deut. 18. sed solum concludere istud signum necessarium, quod iste erat aliquis missus a Deo, sed an esset angelus, uel propheta non distinguebat. Respondendum, quod cognouit Gedeon hunc esse a Deo missum & esse angelum, quia factum sacrificio euasit: quod non potuisset si fuisset homo. Sed arguetur, quia sic euasit Elias: nam raptus est ab oculis Elisei, & ductus est in paradysum. 4. Reg. 2. c. Respondendum quod non euasit isti duo similiter: nam Elias non euasit, sed propter magnam elongationem desit uideri, unde Eliseus uidit Eliam cum raperetur ab eo, quousque longe ab eo fuit, ideo clamabat dicens: o pater curru Israel, & auriga eius. Sic etiam Apostoli uidebant Christum ascendentem in celo per longa spatia aeris: deinde euasit ab oculis eorum. Act. 1. angelus tamen iste subito disparuit, ita quod Gedeon non uidit eum euntem, nec a se recedentem, ideo manifestum fuit ipsum esse angelum. *Ait, heu mihi domine Deus, quia uidi angelum domini.* id est, ueni mihi, quia Deus uult super me mala inducere, cum uiderim angelum eius. Erat enim inter Iudeos opinio, quod qui uideret angelos Dei, uel Deum, moreretur, ideo putauit Gedeon, quod moriturus esset. *Facie ad faciem.* manifeste, & non per aliqua simulachra occulta. Considerandum quod istud posuit hic Gedeon pro causa principali mortis suae, scilicet, quia uiderat faciem ad faciem.

Quomodo Gedeon, uel alij Iudaei putabant, quod si uiderent angelum morerentur. *Questio XXIX.*

QVAERET aliquis, quomodo Gedeon, uel alij Iudaei putabant, quod si uiderent angelum morerentur. Respondendum, quod Deus dixerat Moyse in monte Sinai: non uidebit me homo & uiuet. i. non poterit me alius uideri qui possit postea uiuere. Exo. 33. c. ex hoc opinati sunt contra Israelite, quod quicumque uideret Deum, uel angelos Dei moreretur: quia angeli sunt nimis Deo propinqui, & ob hoc quocumque; aliquis de uulgariis Iudeorum uidebat angelum Dei, putabat se moriturum: sic fuit de Gedeone hic: sic etiam fuit de Manue patre Samsonis, infra decimotertio, qui dixit de se & uxore sua, quod morituri erant, quia uiderant angelum. Et posuit Gedeon, quod uiderat faciem ad faciem, quia istud faciebat precipue quod moreretur: putabat namque quod si uideret angelum Dei per posteriora, & non faciem ad faciem, quod non moreretur. Hoc patet ex eo quod habetur Exo. 33. quod dixit dominus Moyse, non poteris uideri faciem meam. Et sequitur: non uidebit me homo, & uiuet. i. nullus poterit uideri faciem meam quin moriatur: quod tamen posset uideri posteriora, & non moreretur patet, quia immediate sequitur: ecce locus est apud me, & stabis super petram: cumque transibit gloria mea, ponam te in foramine petrae, & protegam te dextera mea, donec transeam: tollamque manum meam, & uidebis posteriora mea, faciem autem meam uideri non poteris

Opinio doctorum, & catholico rum.

poteris, scilicet, ponam te in foramine petrae, ut non uideas me transeuntem, & protegam te dextera mea donec transeam, id est, operiam uultum tuum ponendo manum meam super illum, ut non uideas uultum meum cum transeo. tollamque manum de oculis tuis, & uidebis posteriora: faciem autem meam uideri non poteris, scilicet, quia iam ego transiui. Necesse est ergo, quod intelligatur de uisione faciei quantum ad illos, qui morituri essent, & uisio posteriorum nihil nocebat: unde quando aliquis uidebat posteriora angeli, uel Dei non conquarebatur tanquam moriturus, sic fuit de Agar, quae uidit angelum & ait: hic profecto uidi posteriora uidentis me, ideo uocauit nomen putei uiuentis, & uidentis me.

Cum Iacob uidit angelos Dei, cur non dixit quod moreretur. *Questio XXX.*

QVAERET aliquis, cum Iacob uidit angelos Dei, cur non dixit quod moreretur: idem de Moyse qui saepe uidebat illos. De Iacob patet, nam obuiam habuit multos angelos, & dixit de eis: castra Dei sunt haec. Gene. 32. postea uenit angelus in specie uiri, & luctabatur cum eo usque auroram, & uocauit nomen loci Phanuel, dicens: uidi dominum faciem ad faciem, & salua facta est anima mea. De Moyse patet quod uideret angelos, quia Deus dixit de illo: ore ad os loquor, & palam & non per enigmata Deum uidebit Numeri 12. cap. Respondendum de Iacob, quod ipse non timuit uisum angelo quod moreretur, quia opinio Israelitarum, quod moreretur uisum angelo, uel Deo causata fuit eo quod Moyse dixit: non uidebit me homo & uiuet. Sed hoc non fuit dictum ante Iacob: ideo ipse non habebat opinionem istam. De Moyse dicendum, & de alijs prophetis, quod ipsi erant uiri sapientes, id est, a Deo illuminati, & cognoscebant qui erant illi, qui apparebant eis, & ad quid ueniebant: ideo non pauebant eorum aduentum. soli autem uulgares ueritatis ignari hoc putabant, de quibus erat Gedeon & Manue pater Samsonis: ideo isti putauerunt, quod morerentur uisum angelis. Sed adhuc instabitur, quia Deus dixit Exo. 33. non uidebit me homo & uiuet. quod de uultu intelligitur. Respondendum, quod illud intelligitur de quodam corpore glorioso nimis, & lucido, quod Deus fecit transire ante Moysem, cuius pars anterior erat tam excellens, quod nulla armonia sensuum humanorum posset pati illius lucem, & decorem, sed necesse erat hominem mori: pars autem posterior non erat tam admiranda, sed contemperebatur ipsi humano aspectui, ideo illam potuit uideri Moyse: faciem autem non uidit tunc Moyse, nec unquam postea uidit, & si aliquando uidebat angelos faciem ad faciem, non uidebat sub illa admiranda: ideo nec timebat, nec laedebatur. Uulgares autem putabant, quod quando quocumque uiderent angelos Dei faciem ad faciem, uidebant illam faciem, de qua locutus fuerat Moyse: ideo putabant se morituros, & timebant. Moyse autem, & alij prophetae sciebant se non uideri faciem illam, & non timebant. *Dixitque ei dominus, pax tecum.* iste erat angelus, qui locutus fuerat prius Gedeoni, & nunc disparuerat: quia tamen timebat Gedeon se moriturum, angelus ille formauit quandam uocem in aere non apparente corpore, & audiuit illam ad se delapsam Gedeon, & consolatus est. Hoc tenet Rabbi David Kimhi. Ex hoc apparet, quod argumenta quaedam quae faciunt quidam de nostris contra Iudeos, & ut communiter omnes ad probandum Messiam esse Deum uerum, non tenent: nam nos probamus eo quod scriptura praedicat de illo nomen domini Tetragrammaton, & dicitur quod nulli conuenire

Alph. Tost. super lib. Iudicum.

potest nisi Deo, etiam secundum positionem omnium Iudeorum, & tamen manifestum est, quod hic ponitur nomen Tetragrammaton ubi ista nostra dicit dominus, & non intelligitur de Deo, sed de angelo, qui loquebatur prius Gedeoni.

An posset stare, quod hic significet istud nomen Tetragrammaton ipsum Deum uerum, & quod iste, qui nunc locutus est, sit Deus uerus. *Quest. XXXI.*

QVAERET aliquis, an posset stare, quod hic significet istud uomen Tetragrammaton Dei ipsum Deum uerum, ut confirmet rationes nostrae contra Hebraeos arguendo de deitate Messiae. Respondet David Kimhi quod hic accipiat pro Deo uero, & quod ipse locutus fuerit & non angelus. Sed dicendum, quod ista positio est impossibilis, quia Deus uerus non potest loqui, eo quod loquitur necessarium motum. Deus autem non potest facere aliquid quod sit cum motu, sed omnino instanti, cum scriptura dicat, quod Deus non mutatur, & competit ei ex natura hoc summi boni, & puri actus. unde nec potest facere aliquid aliud quod motum inducat, sed quocumque; aliqua talia praedicantur de Deo intelligitur, quod angeli illa fecerunt, & non Deus. De hoc magis declaratum est Exod. 25. & 28. c. necesse est ergo, quod angelus locutus fuerit hic: sic errant argumenta istorum: sed Iudaei concedunt ea, quia Deus exceperat intellectum eorum, ita ut et ad falsitates obiectas eis a quibusdam nostris respondere nequeant. Patet etiam contra hoc Exod. 20. ubi dicitur: ego sum dominus Deus tuus.

& ponit ibi Tetragrammaton nomen Dei in Hebraeo, & tamen ille, qui loquebatur non erat Deus uerus, sed angelus, ut patet ad Galat. 3. ca. f. lex data est propter transgressionem ordinata per angelos in manu mediatoris, ergo angeli erant, qui protulerunt omnia uerba legis, idem patet clarius Exod. 3. de Moyse cum uidit ignem in rubo. Et dicitur quod locutus est dominus de rubo. Exponitur in contextu illo in Hebraeo nomen Dei Tetragrammaton, & tamen constat quod ille erat angelus Act. 7. cum dixit beatus Stephanus, expletis 40. annis apparuit angelus in deserto Sina in igne flammis rubi. ergo non accipitur semper nomen tetragrammaton pro Deo uero, sed interdum pro angelis. sic est in multis alijs locis scripturae. Potest tamen poni aliter regula illa, quae Hebraei, & nostri ponunt, & erit uera, scilicet, nomen Dei Tetragrammaton nunquam ponitur, nisi ad significandum Deum uerum: significat tamen interdum illos, qui non sunt Deus. Quod declaratur sic: intentio scripturae est attribueri Deo actus excellentes, quae solum ad utilitatem populi Iudaici, ut putaretur Israelita illos factos pro Deo, & ei soli gratias agerent. si autem scirent facta haec per angelos, uel per alios, putaret se teneri illis. ideo faciebat Deus quod angeli, qui ueniebant ad loquendum aliquibus Israelitis, uocarentur Deus, & non angeli, ut sic crederent Israelita, quod Deus erat uerus, qui faciebat haec: & tunc praedicabatur de eis nomen Dei Tetragrammaton. Quod uero Deo conuenit eo quod ipsi tunc uocabantur uice Dei, & quod amplius est scriptura uolebat innuere simplicibus quod illi erant Deus: quando tamen angeli apparebant manifeste in effigie corporali humana, quaequam uocarentur adonai, uel Elohim, tamen nunquam praedicabatur de eis Tetragrammaton: quia quanquam tunc fungerent uice Dei, uolebat scriptura innuere esse Deum, sed angelos, cum expresse eos angelos nominaret, & tunc fiat uera regula, quia nunquam reperietur in scriptura quod nomen Tetragrammaton praedicetur de aliquo, qui apparuit in effigie corporali, ita quod posset putari Deus propter non uideri corpus eius, & tamen non omnes hi, de quibus praedicatur Tetragrammaton erant uerus Deus. Et tunc quando argueremus de Christo, quod erat uerus Deus, quia uocatus est hoc nomine. Posset respondere Hebraei, quod omnes illos, quos scriptura uocat Tetragrammaton nomine, uult significare esse Deum: uon

Regula pulchra.

non omnes sunt Deus, sicut apparet de multis angelis. & sic diceret quod non sequitur de Christo, quod sit Deus verus, ideo argumentum ex hac parte non est solidum veraciter: quia tamen Iudaei, & nostri pariter affirmant illam regulam primam supra datam, tenet argumens contra Iudeos ex concessis. Dixitq; dominus ei: pax tecum. id est salus vel quies sit tecum: pax enim significat tranquillitatem, & securitatem a malis: & est sensus, quod nullum malum eueniret Gedeoni, quamquam viderat angelum Dei. Ne timeas, non morieris. id est non timeas quod times, quia non morieris propter visionem angeli, sicut arbitraris. Aedificauit ergo ibi Gedeon altare domino. Istud fuit ad regrandum Deo pro incolumitate praestita: nam putabat Gedeon se moriturum.

Quod altare fuerit istud quod Gedeon aedificauit. Questio XXXII.

QVAERETVR circa altare istud quod fuit, scilicet, an fuerit aliquod de altaribus, qui nominantur in cap. isto, vel fuerit distinctum ab omnibus illis. Respondet Nicolaus, quod istud ponitur hic per anticipationem, scilicet, quod istud altare non fuit nunc factum, sed fuit illud quod iussit postea Deus fieri super petram, de quo infra. Dicendum, quod ex litera non apparet euidenter, an istud sit distinctum altare, vel idem. Sed videtur dicendum rationabilius, quod fuerit distinctum, quod patet, quia altare illud, quod fecit Gedeon super petram egit, quia Deus ei iussit, & reuelauit ei modum faciendi: istud autem fecit Gedeon ex alia causa. scilicet quia Deus denunciauit ei liberationem a timore, quod patet ex noie: nam vocauit illud domini pax: ergo non fuit idem, si tamen volueris tenere oppositum, non multum insto, quam hoc est rationabilius.

An licuerit Gedeoni hoc altare aedificare. Questio XXXIII.

QVAERETVR an licuerit Gedeoni edificare istud altare. Aliquis dicit quod non, quia nulli licet habere aliud altare, praeter altare holocaustorum, quod erat in sanctuario, alioquin esset sacrilegium: Ios. 22. c. & reus mortis esset, qui talia faceret, Leu. 17. Resp. debet ad hoc Nicolaus facillime. scilicet quod non peccauit, quia mandato Dei egit: nam secundum ipsum altare istud & illud, de quo dicitur infra, idem est. sed mandato Dei licitum erat quodcumque fieri. Tenendo tamen aliam positionem, quae rationabilior erat. scilicet quod istud altare sit distinctum ab alijs, dicendum est, quod licuit ei agere, quia ibi locutus est ei dominus: sic enim sancti patres varia altaria construxerunt, ut Abraham inter Bethel, & Hay. Genes. 12. Isaac autem in Bersabee altare aedificauit, ubi Deus apparuit ei Gen. 26. Iacob quoque edificauit altare ad puteum iuramenti. Gen. 46. crexit etiam titulum in Bethel: Gen. 28. iterum autem ibi edificauit altare: Gen. 35. Moyses etiam aedificauit altare in Raphidim: Exo. 27. iterum etiam crexit 12. titulos in monte Sinai. Exo. 24. c. Sed respondebitur, quod istud non stat, quia non licuit Gedeoni facere, quod istis licuit: nam isti fecerunt ante prohibitionem: cum enim nondum data esset lex licebat cuique offerre quod voluisset, & quando voluisset, & ubi, sicut dicitur Deut. 12. non facietis sibi, quod nos hic facimus singuli quod rectum sibi videtur, Abraham autem Isaac, & Iacob fuerunt ante dationem legis, ideo licitum erat eis facere altaria vbicumque vellent. De Moysse dicendum, quod etiam ipse construxit altare ante dationem legis, Exo. 17. in Raphidim, & postea in Sinai data est lex: data autem lege, verita sunt altaria vbique fieri: Leuit. 17. & patet Ios. 21. vnde ob hoc insurrexerunt decem tribus

ad pugnandum contra duas, & dimidiam, ut patet eod. c. f. quia edificauerunt altare, ideo non licebat iam Gedeoni. Respondendum, quod non licebat alicui Israelite sine mandato Dei expresso, vel sine inspiratione prophetica facta ad quaestum. Ita ei construere altare praeter illud quod erat intra sanctuarium, & hoc intelligitur de altari ad offerendum victimas: licebat tamen construere altare in memoriam & testimonium alicuius rei sine mandato Dei: sic fuit de altari facto per duas tribus & dimidiam apud Iordanem: Ios. 22. nam nouem tribus & dimidia putauerunt quod faciebant altare illud ad faciendum sacrificia, ideo volebant pugnare tanquam contra hereticos, & schismaticos: cum autem considerunt illi, quod faciebant solum in memoriam, placate sunt nouem tribus & dimidia, & non pugnauerunt: si tamen fuisset hoc illicitum, non placate fuissent, nec permisissent: sic autem Gedeon fecit ad solam memoriam. scilicet ut sciret quod Deus locutus fuerat ei, sic remouens timorem: ideo et sine mandato Dei expresso licuit ei construere altare. Quod patet, quia non legitur ibi aliquas victimas imolasse. Sed adhuc aliquis arguet, quod non solum altaria ad sacrificia, sed etiam tituli ad memoriam gestarum rerum erant illiciti. Quod patet Leuit. 26. c. non facietis idolum, & sculptile, nec titulos erigetis, nec in signem lapidem ponetis in terra vestra. altaria autem facta ad memoriam vocantur tituli: ergo ista non erant licita. Respondendum, quod ista omnia erant illicita quando fiebant ad aliquas caeremonias idolatriae, ut patet eod. c. cum dicitur: nec titulos erigetis, nec in signem lapidem ponetis in terra vestra, ut adoratis eum. ergo ad alios versus bonos licita erant altaria, & tituli. Hoc autem potissimum erat, quando fiebant ad memoriam alicuius rei pertinentis ad laudem Dei: sic enim fuit istud altare, quia manebat in memoriam quod Deus locutus fuisset ibi Gedeoni de salute sua, & totius Israel: simile patet de Moysse. Nam ipse constituit in datione & confirmatione legis duodecim titulos per duodecim tribus Israel, ad memoriam quod duodecim tribus susceperant ibi legem Dei, sic etiam duae tribus & dimidia construxerunt altare in titulum & memoriam, quod ipsi pertinerent ad Deum Israel: Iosue 22. c. licitum ergo fuit hoc Gedeoni, quamquam Deus non iusserit, vocauitque illud, domini pax. nomen altaris fuit istud, quia Deus dixerat ibi Gedeoni: pax tecum, ne timeas, non morieris: simili modo imponebantur antiquitus nomina rebus ex euentibus: sic patet Exod. 27. cum vocauit Moyses altare, quod fecit, dominus exaltatio mea, eo quod quando fuit factum illud altare, exaltati sunt Israelitae praualendo contra Amalecitas, ut patet ibidem, sic etiam Abraham vocauit montem, ubi voluit filium suum imolare, dominus videt, quia Deus vidit ibi voluntatem eius, & liberauit filium suum: Gen. 22. c. f. Appellauitq; nomen loci illius, dominus videt, vnde vsq; hodie dicitur, in monte videbit dominus. id est ipse mons vocatur dominus videbit: sic etiam patet Ezech. ultimo: vbi de quadam ciuitate agitur, quae est de vita eterna, & dicitur: & nomen ciuitatis ex illa die, dominus ibidem vsq; in presentem diem. refertur ad tempus scriptoris libri huius: scilicet ad Samuelem, cuius tempore adhuc manebat altare illud in loco, ubi Gedeoni Deus locutus fuerat.

G

Cumque adhuc esset in Ephra, quae est familiae Ezri, nocte illa dixit Dominus ad eum: Tolle taurum patris tui, & alterum taurum annorum septem, destruesq; aram Baal, quae est patris tui: & nemus, quod circa aram est, succides: & aedificabis altare Domino Deo tuo in summitate petrae huius:

ius, super quam ante sacrificium posuisti: tollesq; taurum secundum, & offeres holocaustum super struem lignorum, quae de nemore succideris. Assumptis ergo Gedeon decem viris de seruis suis, fecit sicut praeeperat ei Dominus. Timens autem domum patris sui, & homines illius ciuitatis, per diem noluit facere, sed omnia nocte compleuit. Cumque surrexissent viri oppidi eius mane, viderunt destructam aram Baal, lucumque succisum, & taurum alterum impositum super altare, quod tunc aedificatum erat. Dixeruntque ad inuicem: quis hoc fecit? Cumque perquirerent auctorem facti, dictum est: Gedeon filius Ioas fecit haec omnia: & dixerunt ad Ioas: pro duce filium tuum huc, ut moriatur, quia destruxit aram Baal, & succidit nemus. Quibus ille respondit: nunquid vltiores estis Baal, ut pugnetis pro eo. Qui aduersarius est eius, moriatur antequam lux crastina veniat: si Deus est vindicet se de eo, qui suffodit aram eius. Ex illo die vocatus est Gedeon Ierobaal, eo quod dixisset Ioas: vlciscatur se de eo Baal, qui suffodit aram eius. Igitur omnis Madian & Amalec, & orientales populi congregati sunt simul: & transeuntes Iordanem castrametati sunt in valle Iezrael. Spiritus autem Domini induit Gedeon, qui clangens buccina conuocauit domum Abiezer, ut sequeretur se: misitque nuncios in vniuersum Manassen, qui & ipse secutus est eum: & alios nuncios in Aser, & Zabulon, & Nephtalim, qui occurrerunt ei.

Sybilla Britica.

Gedeon in struitur ad destrueda patris idolatriae.

Cumque adhuc esset. Hic ponitur tertium huius partis, scilicet ubi instruitur Gedeon ad destruedam patris idolatriam, & dicitur. Cumque adhuc esset in Ephra, id est manebat adhuc Gedeon in Ephra, quando dicta sunt ei, quae sequuntur, quasi dicat, quamquam excuteret Gedeon triticum, ut fugeret a facie Madianitarum, ut patet supra, tamen nondum fugerat, sed manebat in Ephra. Quae est familia Ezri, id est, pertinet ista ciuitas ad familiam Ezri: est enim Ephra in sorte Manasse in dimidia tribu, quae accepit sortem ad occidentem Iordanis, & cum diuiderentur vrbes huius tribus, per familias fuit Ephra in parte familiae Ezri, quia familia Ezritarum est vna de familijs Manasse, ut patet Numeri 26. & de ista familia erat Gedeon. Nocte illa dixit dominus ad eum. scilicet, ista praecedentia dicta sunt ad Gedeonem, per diem cum excuteret triticum, quae autem sequuntur dicta sunt per noctem in sequenti nocte. Ex hoc accipiendum est, quod ista dicta fuerint Gedeoni dormienti per somnium, & expergefactus surrexit, & fecit quae iussa sunt, ut patet infra. In Hebraeo non habetur ista litera sic, nec punctuatur sic: sed dicitur. Et adhuc ipsum est in Ephra: & fuit Alph. Tost. super lib. Iudicum.

nocte illa dixit dominus. Sed dicendum, quod ista litera satis conuenit literae nostrae. Et potest exponi dupliciter. Vno modo, quod accipiatur in neutro ipsum: & refertur ad altare, scilicet, & adhuc ipsum est in Ephra, id est, altare illud manet in Ephra, & hoc est quod dicit litera nostra, quod vocauit altare illud Gedeon domini pars vsque in praesentem diem, id est, vsque hodie quo scriptus fuit liber ille, erat altare in Ephra: & vocatur sic. Aliter, & melius debet accipi, quod ipse ponatur in masculino: & refertur ad Gedeonem. Et est sensus, & adhuc ipse in Ephra, id est, Gedeon manebat in Ephra, & fuit nocte illa, id est, in illa nocte qua manebat in Ephra, locutus est ei dominus quae sequuntur. Dixit dominus ad eum. scilicet, angelus qui per noctem locutus est Gedeoni. Nam Deus non potest loqui, ut dictum est. Tolle taurum patris tui. scilicet, tolle eum ad imolandum. Isti tauri erant mansueti. Nam Iudei arabant in tauris: & eos iungebant curribus, & plaustris ad ferenda onera. nam non licebat Israelitis tollere testiculos alicui animali ad mansuetandum eum, vel ad efficiendum illud conuenientius ad cibos, ut patet Leui. 22. ca. scilicet: Omne animal, quod vel contritis vel tunsis vel sectis, vel ablatis testiculis est, non offeretis domino: & in terra vestra, haec omnino non facietis, scilicet, non auferetis testiculos animalibus: & tamen tauri a parua aetate mansuetabantur: & quamquam postea magni essent non erant feroces, sed obediabant iugo. Vnde poterat Gedeon istos tauros portare facilius quo vellet. & dicitur. Tolle taurum patris tui: non quod non haberet pater suus, nisi vnum taurum, siue bouem: sed quia ille erat aliquis specialis seruatus ad aliquem vsuum, scilicet ad idolatriam. Et alterum taurum annorum septem. Iste taurus erat totius populi, qui erat excellens, & seruatus ad idolatriam, ut ait historia scholastica. Et vocatur annorum septem, quia seruatus fuerat magno tempore, ut impingueretur nimis ad idolatriam: & peruenit ad tantam aetatem, vel ut ait Nicolaus isti septem anni non referuntur ad aetatem tauri: sed ad tempus impinguationis, scilicet, quia maioris aetatis erat: tamen fuerat septem annis custoditus in pascuis, ut impingueretur ad idolatriam.

Quare Deus inbebat Gedeoni occidere tauros. &c. Questio XXXIII.

QVAERET aliquis, quare Deus inbebat Gedeoni facere haec, scilicet, occidere tauros: & suffodere altare Baal. Respondendum, quod Deus volebat liberare Israelitas de manu Madianitarum: & ad hoc oportebat, ut ipsi essent dispositi ad suscipiendum misericordiam suam: & quia nihil est, per quod homo magis auertatur a Deo, quam per idolatriam, voluit Deus quod Israelitae prius desererent idolatriam, quam ipse liberaret eos: ad hoc autem misit quandam virum prophetam, ut increparet Israelitas, ut patet supra in litera. Non fuerunt autem omnes castigati: nam adhuc manebat ara Baal in ciuitate, de qua erat oriundus Gedeon, & erat illa ara patris sui, ut patet hic. videbatur autem valde irrationabile, quod Deus liberaret Israelitas per manum illius in cuius ciuitate & familia atq; progenie manerent idolorum altaria. Fuit ergo valde conueniens, ut ille esset vltor Dei Israel destruedo idola, qui futurus erat vltor Israelitarum contra Madian: & ob hoc iussit ei, quod haec faceret. Destruesque aram Baal, quae est patris tui. Ara, & altare pro eod accipiuntur generaliter in scriptura: quamquam nos vocemus aram lapidem quandam consecratam positam super altare ad celebrandum: & ille lapis est altare, vocatur. scilicet altare portatile. Ista ara erat in publico loco: ideo poterat Gedeon ire per noctem

ad eam & suffodere. Quæ est patris tui. id est, ista ara erat Ioas patris Gedeonis. hoc autem quia forte ipse eam construxerat: vel in aliquo prædio suo erat: vel ipse tribuebat impensas ad sacrificandum in ara illa: & ob hoc quando destructa fuit, non ausi fuerunt oppidani occidere Gedeonem: sed ierunt ad Ioas nuntiantes de suffosa ara per Gedeonem quasi non pertineret hoc ad eos, sed ad Gedeonis patrem Ioas. Et nemus quod circa aram est succide. erant ligna plantata apud altare: & istud erat quasi generale in altaribus gentilitium, quod apud illa plantarent arbores densas: vt expletis sacrificiis vacarent libidini inter illas arbores.

Apud gentilitium altaria specus & nemora erant ad libidinem exercendam.

& hoc maxime accidebat in sacrificio priapi, in quo vel erant arbores apud altare ad libidinem exercendam: vel erant aliquæ specus occultæ, in quas introibant cultores idoli, & vacabant libidini: & aliquando erat vtrumque scilicet arbores, & specus. Sic patet 3. Reg. 15. cum dicitur de rege Asa, quod amouit Maacham matrem suam, ne esset princeps in sacris Priapi, & in luco eius quem consecraverat: subuertitque specum eius, & confregit simulachrum turpissimum: & combussit in torrente Cedron. Ista autem fuit causa, quare Deus iussit, quod apud altare suum nunquam plantaretur lucus aut aliqua arbor, Deutero. 16. c. ne per hoc Israelite inclinarentur ad sacra Priapi, & inhonestam libidinem. Iussit autem Deus succidere nemus, ne maneret locus ad hoc, quod Israelitæ vellet restaurare altare, & haberent ibi nemus in quo exercerent libidinem sicut prius. Nunc verò licet restaurarent altare non haberent nemus: & sic non proderat altare. Et edificabis domino Deo tuo. scilicet, illud altare erat Baal: tu autem facies alium quidem sic pro Deo tuo Israel. Cōsiderandum autem in hoc, quod hic multa facta sunt ex dispensatione Deo iubente, quæ nullo modo licuissent aliter ipsi Gedeoni. Primum est, quod ipse construxit altare: & nulli hoc licebat. Secundum erat, quod obtulit sacrificium cum non esset sacerdos: & hoc erat vetitum Nume. 3. & 16. & 18. Tertium erat, quia obtulit extra sanctuarium, vbi nulli licebat. Leuit. 17. c. Quartum fuit, quia obtulit per noctem: tamen non licebat fieri hoc nisi per diem, nisi in sacrificio vesperino, quod incipiebat ad Solis occasum: & ardebat tota nocte, vsque ad auroram. Quintum fuit, quod obtulit in sacrificio animalia dedicata ad idolatriam. Et hoc erat valde illicitum. Nam non solum hoc, sed etiam de manu gentilitium non licebat, sumi aliquid ad sacrificium, eo quod omnia erant suspecta de idolatria Leui. 22. scilicet, De manu alienigenæ, non offeretis panes domino Deo vestro: nec quicquid aliud dare voluerit: quia corrupta sunt omnia. Sextum fuit, quia ad sacrificium sumpsit ignem alienum: tamen solum licebat sumi ignem altaris holocaustorum. Vnde Nadab, & Abiu mortui sunt, quia acceperunt de igne alieno, de quo Deus non iusserat Leui. 10. ca. Septimum erat, quia ad sacrificium istud fuerunt sumpta ligna de nemore consecrato idolatriæ, vt patet in litera. Nihil tamen de rebus idoli applicandum erat Deo.

Multa fecit Gedeo Deo dispensante, quæ sibi non licuerant secundum legem.

Quare Deus voluit, quod Gedeon nunc construeret ei altare in loco isto, &c. Questio XXXV. Quare Deus voluit, quod Gedeon nunc construeret ei altare in loco isto, cum hoc esset contra legem ab eo datam. Respondendum, quod causa esse potuit duplex. Vna quod Gedeon, ad hoc prius immolare domino, quam iret ad bellum contra Madian: sed ipse iustus erat in breui: ideo voluit quod faceret sacrificium in Ephra. Hoc patet, quia consuetudo erat apud Hebræos, quod non irent ad bellum prius quam facerent sacrificia. Sic fuit de Saule, qui expecta-

bat Samuelem. Et cum videretur sibi morari, & timeret, quod Philisthiim irruerent super ipsum, mobilitate sacrificium non expectato Samuele. Sic patet primo Regum decimo tertio. scilicet: Et dixi, Nunc descendam ad me Philisthiim, & faciem domini non placui, necessitate compulsus obtuli holocaustum: & sic ista consuetudo inter Israelitas obligabat quasi lex, cum esset diuturna, & laudabilis. Secunda causa fuit, quia Deus voluit disperdere idolatriam de ciuitate Ephra, in qua erat Ara Baal: & ob hoc iussit, quod destrueretur Ara Baal. Non sufficiebat autem ad hoc quod coleretur Deus: ideo expulso Baal voluit Deus esse quasi in possessione, quod ipse coleretur in Ephra, & non Baal: ideo iussit destrui altare Baal, & construi altare sibi: quia per hoc accipiebatur possessio ad colendum Deum, cum altare solum fit ad sacrificia.

bat Samuelem. Et cum videretur sibi morari, & timeret, quod Philisthiim irruerent super ipsum, mobilitate sacrificium non expectato Samuele. Sic patet primo Regum decimo tertio. scilicet: Et dixi, Nunc descendam ad me Philisthiim, & faciem domini non placui, necessitate compulsus obtuli holocaustum: & sic ista consuetudo inter Israelitas obligabat quasi lex, cum esset diuturna, & laudabilis. Secunda causa fuit, quia Deus voluit disperdere idolatriam de ciuitate Ephra, in qua erat Ara Baal: & ob hoc iussit, quod destrueretur Ara Baal. Non sufficiebat autem ad hoc quod coleretur Deus: ideo expulso Baal voluit Deus esse quasi in possessione, quod ipse coleretur in Ephra, & non Baal: ideo iussit destrui altare Baal, & construi altare sibi: quia per hoc accipiebatur possessio ad colendum Deum, cum altare solum fit ad sacrificia.

An licuit Israelitis offerre in altari a Gedeone constructo. Questio XXXVI.

Quare et quis, an licuit Israelitis postea offerre in isto altari, quod construxit Gedeon. Respondendum, quod secundum Hebræos, & Nicolaum licitum erat. Dicunt enim, quod quandiu mansit sanctuarium in Sylo, & in locis extra templum Salomonis, licuit altaria construi in diuersis locis. Postea autem non. Hoc autem tempore manebat in Sylo: & mansit ibi vsque ad tempus Heu summi sacerdotis. De quo primo Reg. 4. nam ibi dicitur, de ablatione arcis, & paulo post ablatum est deinde sanctuarium: & ductum est in Nob. Vnde tempore Saulis ibi erat, vt patet primo Reg. 21. & 22. c. Sed istud falsum est: quia postquam sanctuarium fuit collocatum in Sylo tempore Iosue cepit obligare lex, & fuit peccatum offerre extra sanctuarium, nisi ex dispensatione quadam, de quo dicitur primo Reg. 9. c. Dicendum ergo, quod nulli licuit offerre hic. Nam id quod ex concessione specialis factum est, non debet trahi ad consequentiam. Sic patet extra de electione. c. cum in cunctis. Deus autem concessit hoc Gedeoni, imò iussit ex causa speciali, quæ supra tacta est: & aliis illicitum iussit. Sed postea non fuit ista causa, nisi Deus specialiter mandaret: ideo nemini licuit, sed debebat manere istud altare in memoria facti præteriti. Sic enim multa alia manserunt: vt illud de quo Iosue 22. & illud, de quo Exod. 17. & illud, de quo Exod. 24. cum duodecim titulis coniunctis loco duodecim tribuum Israel: & illud quod fabricatum est inter montem Hebal, & Garizim. De quo Deute. 27. & Iosu. octauo, & illud quod fecit supra Gedeon, & vocatur pax domini. In summitate petre huius super quam sacrificium ante posuit. id est, quod istud altare constructum est de aliquibus lapidibus super petram illa, in qua prius Gedeon obtulerat sacrificium, scilicet, quando tulit Gedeon carnes, & panes azymos, iussit angelus quod poneret super quandam petram, & ibi combusta sunt sacrificia. Sciendum, quod hic non fit demonstratio ad oculum: quia nunc non erat Gedeon in loco, vbi apparuerat ei angelus sub quercu, sed in domo sua: quia erat nox, vt hic dicitur, sed fit demonstratio ad intellectum: quia Gedeon nouerat lapidem hunc, de quo Deus loquebatur.

Quare Deus permisit super lapidem illum fieri altare. Questio XXXVII.

Quare et vtrius, quare permisit Deus, super lapidem illum fieri altare. Respondendum, quod Deus elegit sibi locum sacrum: sed ipse iam consecraverat miraculo suo petram illam, causando ibi ignem supernaturaliter ad cremandum sacrificium: ideo conuenientius

Doct. resp. ad questionem.

uenientius ibi, quam alibi fieret istud altare. Etiam quia hic erat iam vltus consecrandi: cum semel fuisset facta oblatio: ideo conueniebat ad deinceps offerendum. Tollesque taurum secundum. Iste erat taurus impinguatus septem annis ad idolatriam, qui erat taurus populi. Hunc enim occidit Gedeon. Et offeres holocaustum. Id est offeres eum in holocaustum. scilicet, faciendi omnes ceremonias holocausti decorando, & abluendo intestina: omnes autem carnes ponendo in igne, vt patet Leui. primo. Super lignorum struem. Strues est tumulus, & super tumulum lignorum ponebatur holocaustum: nam primo incendebantur ligna valde, deinde superponebantur carnes animalis, vt cremarentur totaliter. Quæ de nemore succideris, id est, ista ligna erant de nemore illo, quod erat apud altare Baal, & Gedeon debebat totum nemus succidere, & cremare in holocausto taurorum.

Deus quare iussit offerri hos tauros idolo dicatos. Questio XXXVIII.

Quare et vtrius, quare Deus iussit offerri hos tauros in holocaustum, qui erant dedicati ad imolandum idolo, cum posset Deus alia animalia habere in holocausta. Et quare iussit nemus succidi. Respondendum, quod Deus volebat hic extirpare idolatriam in ciuitate Ephra, vt deinceps solus Deus coleretur ibi, & ob hoc voluit quod omnia, quæ ad idolatriam pertinebant tollerentur: pertinebat autem altare ad idolatriam, quia in illo fiebant prophana sacrificia: ideo iussit illum suffodi, & sic fecit Gedeon: dein de illi duo tauri pertinebant ad idolatriam, quia primus eorum dedicatum tenebat Ioas pater Gedeonis ad idolatriam. Secundum verò totus populus consecraverat, & iste impinguebatur a septem annis, vt esset solennis victima: vt ergo viri de Ephra non facerent magnificum festum Baal offerentes illos tauros, voluit Deus quod occideret eos Gedeon. De luco sine nemore, dicendum quod istud erat principium, quod ad idolatriam pertinebat: nam si altare suffoderetur facile, erat ibi vel alibi denuo construi: si verò occiderentur tauri illi dedicati facile erat haberi alias oblationes, destructo tamen nemore quod erat de ritu sacrorum necessarium, non poterat aliud fieri aptum illico haberi: vnde si mansisset nemus ibi denuo constructum fuisset altare: debuit ergo succidi lucus tanquam principium pertinens ad idolatriam.

Quomodo de tauris idolo consecratis fieri potuit holocaustum. Questio XXXIX.

Quare et vtrius, vtrius, quomodo potuit de istis rebus immundis fieri holocaustum domino, scilicet, de tauris consecratis idolo, cum Deus vetuerit hoc Leuit. 22. c. cum dicitur quod de manu alienigenæ non sunt panes accipiendi ad offerendum domino, nec aliud quicquid dare voluerit, quia omnia contaminata sunt. si suspecta de aliqua immunditia per adhesionem ad idola. A fortiori ergo quando de aliquo constat, quod ad idola pertineat, minus offerri poterit: sed de istis duobus tauris constabat, quod a multo tempore, scilicet, a septem annis erant publicè dedicati ad idolatriam: ergo non debuissent de illis aliquid offerri. Respondendum quod licuit, & potest dupliciter dici, vno modo, quod ista quæ erant consecrata illis: etiam si actualiter consecrarentur eis in altari non contraherent aliquam consecrationem, vel benedictionem, per quam essent munda vel immunda: vnde non sunt prohibita a cibo idolothyta, vt ait Apostolus primo Corinth. 8. dicens, quod idolum nihil est. i.

non potest causari aliquid boni, vel mali ex eo: quia nihil est, id est nullius virtutis, vel efficacie: & sic Deus voluit in sacrificiis suis munda solum offerri: consecrata autem idolis non erant realiter immunda, quam essent opinione legis immunda, ideo Deus in talibus poterat aliquando aliter interpretari, & sic fuit hic. Aliter & melius responderi debet, quod sacrificium dupliciter accipitur, aliquando enim est sacrificium propriè dictum, quod directè fit ad laudem Dei, & tunc debet fieri de his, quæ statuta sunt in lege: aliquid verò sacrificium largè dicitur, pro quacunque re, quæ destruitur, vel crematur ad honorem Dei: & isto secundo modo sacrificium fit interdum de immundis, imò magis de immundis quam de mundis: sic enim quando erat aliqua ciuitas idolatrarum debebat tota succendi, cum omnibus suppellectilibus suis, occisis prius omnibus animalibus eius, & omnia quæ erant in vrbe erant posita sub grandi anathemate, vt nulli liceret de eis quicquam accipere: Deus tamen dicebat, quod omnia illa cremarentur in sacrificio eius Deuteron. decimo tertio. Ecce ergo qualiter de immundis simis est sacrificium, hoc autem non est directè sacrificium, sed indirectè in penam idolatrarum, & ne alicui humano ministerio applicentur, res eorum, tanquam execrandæ, iubebat Deus illas cremari: propter se: sic fuit hic. Nam non fuit directè sacrificium, quia tunc accepisset Deus de aliis animalibus non dedicatis idolis, sed voluit idolatris causam idolatradæ auferre, & ob hoc iussit sibi hæc offerri, ne idolis offerrentur. Et tunc concedendum est, quod de immundissimis sacrificia fieri possunt. Cum autem dicitur, quod non sunt accipienda dona de manu gentilitium ad offerendum domino. Respondendum, quod intelliguntur de sacrificiis propriè dictis, quæ nos Deo offerimus, secus autem de quibusdam sacrificiis largè dictis, quæ ipse sibi offerri iubet. Assumptis igitur Gedeon decem viris de seruis suis, id est, ad explendum hæc sacrificia, & ceremonias istas non sufficiebat solus Gedeon, ideo accepit secum decem seruos suos. Fuit autem hoc ex dispensatione factum, quia isti non erant de stirpe sacerdotali, ideo non poterant esse ministri sacrificiorum, sicut hic fuerunt. Fecit sicut præceperat ei dominus, scilicet, omnia supra posita tam de altari, & nemore, quam de sacrificiis compleuit. Timuit autem domum patris sui, id est, viros de domo patris sui, scilicet, totam cognationem: nam multi erant, & prohibuissent Gedeonem hæc agere, si vidissent. Et homines illius ciuitatis. Nam in ciuitate Ephra erant alij, qui non erant de domo patris Gedeonis, qui etiam prohibuissent Gedeonem: quia cultum publicum Baal destruebat, ideo postea isti accusauerunt eum, vt patet infra in litera. Per diem facere noluit. scilicet, noluit facere sequenti die: nam ista per noctem reuelata sunt, scilicet, nocte illa, quæ secuta est, postquam fecerat sacrificium super petram. Sed omnia nocte compleuit. scilicet, in illa nocte, qua ei reuelata sunt surrexit postquam dormiebant omnes viri oppidi cum seruis suis, & compleuit hæc. Cumque surrexissent viri oppidi mane, viderunt destructam aram. Nemo enim per noctem audierat hoc, forte quia erat ista ara separata aequaliter ab habitacionibus hominum, vt esset in loco sacro, & ibi potuerunt securè omnia complere: in aurora tamen viderunt, quia forte pergebant ad sacrificium, vel ad orandum coram ara Baal, & erat ara destructa. Lucumque succisum. scilicet, nemus quod erat iuxta aram, in quo vacabat libidini succidit Gedeon, & cremavit cum holocausto. Et taurum alterum impium super altare. Iste erat taurus secundus. scilicet, qui impinguatus fuerat septem annis ad idolatriam, & alius erat taurus patris Gedeonis, vt patet supra.

Quomodo

Quomodo dicitur quod taurus iste erat impositus super altare. Quæstio XL.

QVAERET aliquis, quomodo dicitur hic, quod taurus iste erat impositus super altare, quia Deus iussit specialiter de tauro isto, quod offerretur in holocaustum, ut patet supra. Respondendum, quod Gedeon fortè completis omnibus alijs posuit istum taurum super altare, ut cremaretur, & iam erat quasi aurora, & tunc ut non videretur ab oppidanis recedens reliquit taurum incombustum super altare in prunis: illi verò venientes repererunt eum super altare nondum crematum: fuit autem hoc conueniens, ut illi scirent tauros, quos dedicauerunt idolatriæ, iam crematos, nec inquirent illos.

Quid factum sit de alio tauro Ioas. Quæst. XL I.

QVAERETVR vterius, quod factum est de alio tauro Ioas, qui etiam ad idolatriam segregatus erat. Aliquis dicit, quod non fuit factum de eo quidquam, sed mansit. Sed dicendum, quod non stat, quia litera dicit, tolle taurum parris tui, & alterum taurum septem annorum. Si autem de illo nihil fieri deberet, frustra iuberet eum Deus accipi. Dicendum ergo videtur, quod Gedeoni iussum est, quod imolaret illum, & imolauit ipsum, scriptura tamen subtrahit. Et tunc dicendum, quod illum taurum primò imolauit, & cremauit Gedeon, deinde circa auroram finito illo impositus taurum alterum septem annorum super ignes altaris, & illum incombustum reliquit, vel præ angustia temporis, & illum repererunt oppidani super altare. Super altare quod tunc edificatum erat. Salsare Baal erat suffosum, & erat constructum nouum altare super petram, in quo nunc erat taurus Deo oblatum. Dixeruntque ad inimicum, quis fecit hæc? istud dicebant admirantes, quis ausus fuisset facere hæc. Vel quis saltim desiderasset hoc facere, cum omnes essent cultores Baal. Cumque perquirent auctorem facti, scilicet, diligenter inquisierunt per præsumptiones & testes. Dicitur est: Gedeon filius Ioas fecit hæc omnia. Istud dictum fuit a testibus, quia fortè aliqui viderunt eum facientem aliquid horum, & viderunt eum per noctem ambulantem, & eum contra partem illam, quanquam non viderunt agentem, & ex similibus coniecturis collectum est ipsum egisse hæc. Et dixerunt ad Ioas, scilicet totus populus iuit ad Ioas petèdo mortem Gedeonis, quia ista iniuria erat publica, cum Deus Baal esset Deus totius populi, & lucus, & taurus communia erant. Producat filium tuum, ut moriatur. id est, educ eum de domo, & trade nobis, ut occidamus eum. Non acceperunt isti Gedeonem propria auctoritate, eo quod Gedeon erat filius Ioas, qui erat princeps in familia Ezitarum, & sic erat princeps in loco illo, ideo ab eo petierunt illum nihil facere audentes contra illius præceptum: & quia Ioas noluit eis tradere Gedeonem, non conati sunt vterius eum accipere. Quia destruxit aram Baal, & succidit nemus. Iste duæ erant magnæ iniuriæ tunc; quia erant factæ contra Deum eorum, & contra totum populum; ideo reus mortis erat. Occiderat etiam Gedeon duos tauros consecratos, sed hoc non allegauerunt, quia non erat tanta iniuria. Quibus respondit: nunquid vltiores estis Baal, & pugnatu pro eo? Ioas noluit permittere occidi Gedeonem pro his, ideo conuertit verba colorata ad excusationem dicens: nunquid vltiores estis Baal, & pugnatu pro eo? q. d. ridiculum est, quia si Deus est, ipse debet vindicare iniurias suas: & non debetis vos pugnare pro eo. Vel potest aliter introduci per modum increpationis. quis vos constituit vltiores Baal, & pugnatuores pro illo: nã si ipse Deus est, ipse

se vindicabit. Qui aduersarius est eius moriatur antequam lux crastina veniat. q. d. moriatur aduersarius eius, si aliquem habet ante lucem crastinam: & tñ non occidamus noseum, sed ipsemet occidat, si Deus est. Sicut patet ex litera sequenti. In Hebræo habetur. Nunquid vltiores estis Baal, & saluabitur eum? Vbi litera nostra dicit, & pugnatu pro eo. Sed idem est, quia pugna pro aliquo fit ad liberandum illum. Si Deus est, vindicet se de eo, qui suffodit aram eius. Videbatur argumentum istud concludere ex vtraque parte. si quia aut erat Deus Baal, aut non: si non erat, non erat pugandum pro eo, qui nullum honorem merebatur. Si autem erat Deus, ipse poterat seipsum defendere, & non oportebat quod aliquis pugnaret pro eo. Sed istud argumentum Ioas non tenebat: nam si Deus fuisset Baal, poterat seipsum vindicare, tamen non erat relinquendum ei quod se vindicaret, sed cultores eius debebant eum vindicare: sic patet de Deo nostro. Nam est Deus verus, si quis tñ blasphemet eum, vel publicè velit destruere cultum illius, nos non debemus permittere, sed iudices tenent punire talia delicta, & si non punierint peccant mortaliter: quia sicut nos tenemur eum colere, ita tenemur iniuriatoribus suis repugnare, licet ipse neutro horum egeret, Ioas autem fecit istud argumentum apparens ad excusationem Gedeonis, ne occideretur. Ex illa die vocatus est Gedeon Ierobaal. Istud nomen est aduentiuum. si eueniens a casu: nam vocatur tribus nominibus istis. Gedeon, Ierobaal, Ierobesech: Gedeo est nomen proprium a natiuitate impositum, Ierobaal interpretatur resistens Baal. si quia Ioas dixit, qui hostis est Baal vindicet se de eo, & non potuit se vindicare de Gedeone, qui erat hostis suus, vilis est ei Gedeon resistere: Ierobesech non reperitur apud nos: & tamen in Hebræo sepe ponitur Ierobesech, vbi litera nostra ponit Ierobaal: sic patet 2. Reg. 1. cum dicitur in litera nostra: g. s. occidit Abimelech filium Ierobaal. In Hebræo habetur filium Ierobesech, & interpretatur Ierobesech resistens confusio, vel verecundia: nam idola sunt confusio vel verecundia pro illis, qui faciunt illa & colunt: & quia Ierobaal dicitur resistens Baal, vel idolo, idem erit: nam Besech verecundia, vel confusio interpretatur: sic patet in Isobesech verecundia, vel confusio: nã vocatur Isobesech, vel Isbaal, de Isobesech. patet 2. Re. 2. & 3. & 4. de Isbaal patet primo Paralipom. octauo ca. & interpretatur Isobesech vir confusio, vel verecundia: Isbaal autem vir idoli, vel Baal: & ista idem sunt. Eo quod dixisset Ioas: vltiores estis Baal, qui suffodit aram eius. Non enim propter hoc vocatus est sic, quia tunc non vocaretur Ierobaal, cum non interpretetur vltor Baal, vel vltior Baal, sed interpretatur resistens Baal, sed vocatur Ierobaal, quia dixit ista Ioas, & non vindicauit se Baal de Gedeone, & tamen iste erat hostis eius: ideo videtur quod non poterit Baal vindicare se de Gedeone, & quod resistit ei Gedeon. Igitur omnis Madian. Hic ponitur quartum, scilicet, datur signum ad certificandum victoriam. Et diuiditur in duo, quia primò ponitur quidam apparatus ad pugnam. Secundò subditur signum de certificata victoria. Dixitque Gedeon. Circa primum dicitur. Igitur omnis Madian, & Amalec, & orientales populi. Isti omnes veniebant contra Israelitas quolibet anno; & venerunt nunc in isto septimo; & erat præcipuus populus Madian, deinde Amalec: orientales verò populi erant, ut Ammonitæ & Moabitæ: & ceteri qui erant ad frõtem orientalem terræ Israel. Congregati simul. Ut non possent eis resistere Israelitæ propter multitudinem eorum. Nam dicitur supra quod erant multi sicut locustæ. Et transiunt Iordanem. Omnes isti populi introibant in terram Israel per Iordanem, quia Iordanis est in fronte orientali terræ Chanaan, Numer. 34. & omnes

Tria hæc nomia Gedeonis vnde originem traxerunt.

Spiritus propheticus quod dicitur.

Signum datur ad certificandum victoriam.

De situ Iordanis.

& omnes isti populi erant orientales ad terram Chanaan, Amalecitarum autem poterant introire in terram Israel per latus meridianum, quia attingebat ad latus meridianum terræ Chanaan, sed ut intrarent simul cum alijs gentibus, intrauerunt per partem orientalem, scilicet, per Iordanem. Castrametati sunt in valle Iezrael. id est, fixerunt castra in quadam valle apud urbem Iezrael: est enim Iezrael in forte Iudæ, ut patet Iosue 15. & est apud montem Gelboe, apud eam verò factum est bellum, in quo mortuus est Saul, & Ionathas: vnde dicuntur ibi fixisse castra. 1. Re. 29. de hac vrbe erat prima vxor David. Achinoem. Fortè autem Madianitæ, & alie gentes fixerunt castra in loco isto, quia ibi erant segetes maturiores, & ibi volebat depascere terram, & deinde extenderent se ad alia loca. Est etiam Iezrael non longè a Iordane, ideo transit Iordane castra fixerunt apud Iezrael, & hoc est verisimilius. Spiritus autem domini induit Gedeon. id est, spiritus domini venit super Gedeonem incitando eum ad bellum.

Prima vxor David Achinoem.

Quis spiritus induerit Gedeonem. Quæst. XL I I.

QVAERET aliquis, quis spiritus erat iste. Respondetur, quod spiritus Dei multipliciter accipi potest. nã spiritus a spirando dicitur: & ob hoc omne cuius pater aliquis motus, vel impulsus, vocatur spiritus, & quia quilibet habitus existens in intellectu, vel voluntate est principium alius operationis, & quantum ad hoc videtur habere motum, vel impulsum quædam, vocatur spiritus: si enim dicitur spiritus domini sepraplex. si spiritus sapientiæ, scientiæ, fortitudinis, cõsiliij, timoris, pietatis, intellectus, ut patet Isa. 1. sic etiam dicimus esse spiritum prophetiæ. si quando illustrationem factam in anima nostra, per quam intellectus noster mouetur ad intelligendum ea, quæ naturaliter intelligi non poterant: hic autem non accipitur spiritus pro prophetia, quia non erat necessaria ad præsens, vel saltem non erat prophetia maxime necessaria, quia magis necessaria erat fortitudo, & prudentia bellica. Dicendum ergo, quod accipitur hic spiritus dñi pro spiritu fortitudinis. si quia ante hoc Gedeo erat timidus: nam propterea excutiebat triticum, ut si gereret facie Madian, ut patet supra in litera: nunc autem Deus dedit ei quandam animositatem, qua non formidaret hostes, etiam si multi essent: vnde non timuit vocare paucos ad pugandum contra omnes populos orientales. Sic accipitur 1. Reg. vndecimo, cum dicitur, quod spiritus domini insilijt in eum: & diuisit boues in frusta mittens per oēs terminos Israel, comminatus, quod qui non exiret ad bellum, sic fieret bonus eius, erat ille spiritus fortitudinis, vel animositatis ad pugandum contra Ammonitas. Iterum autem dicitur, quod incidit in eum spiritus domini. 1. Reg. 10. Sed ibi accipitur pro spiritu prophetandi. Quod patet, quia cum haberet obuium gregem prophetarum, insilijt in eum spiritus domini, & cepit prophetare cum eis: ideo cum multiplex sit spiritus domini, debet accipi secundum materiam subiectam, id est, secundum conditionem rei, de qua dicitur: hic autem dicitur de bello: ideo oportet quod accipiatur spiritus pro robore, vel animositate. Qui clangens buccina vocauit domum Abiezer. Quamquam nullus elegisset Gedeonem in ducem belli, ipse se fecit ducem: quia Deus incitabat eum, & vocauit domum Abiezer, id est, familiam Abiezer. Ista est familia Ezri, de qua supra dicitur, quæ aliquando vocatur Abiezeritarum, & aliquando Ezritarum secundum quod ipse, qui est caput familie habet multa nomina. Vocauit autem illos, qui erant de ista domo, quia erant cognati sui, & promptius venirent ad adiutorium eius, quam de alijs familijs, vel tribubus.

ut se sequeretur. id est, ut irent quocumque ipse iret, scilicet, quia nondum fuerat aliquid precõsiliatum de bello: nec sciebant isti de domo Abiezer quid facturi essent; ideo tanquam nescientibus loquebatur quod sequerentur eum. Misitque nuncios in vniuersam Manasse. Etiam misit nuncios ad vocandum totam tribum Manasse, quod intelligitur de dimidia tribu Manasse, quæ erat ad occidentalem partem Iordanis: nam alia medietas manebat ad orientalem partem Iordanis cum tribu Ruben, & Gad, & quia diuisis erant locis ab alia tribu Manasse, in qua morabatur Gedeon ad occidentem Iordanis non vocauit illos: vocauit autem Gedeon tribum istam, quia erant cognati sui: & putauit quod gratè venirent. Qui & ipse secutus est eum. Putauerunt quod fortè Deus suscitasset eum liberatorem Israel, sicut suscitauerat alios iudices, ideo spontè venerunt. Et alios nuncios misit in Aser, Zabulon, & Nephthalim. Ad istas tribus etiam misit nuncios, quia istæ fortè habebant aliquam compositionem, vel amicitiam specialem cum tribu Manasse: ideo putauit quod facilius venirent, & sic factum est. Qui occurrerunt ei. Cum sciam recessisset Gedeon de Ephra, & veniret versus castra Madian occurrerunt ei istæ tribus tres.

Quare non vocauit Gedeon alias tribus cum vocauit istas. Quæstio XL I I I.

QVAERETVR quare non vocauit Gedeon alias tribus, cum vocauerit istas. Aliquis dicit quod omnes vocauit, tamen non fit mentio, his quibusdam. Dicendum, quod non stat, quia infra 8. c. cõquestata est valde tribus Ephraim de Gedeone, cur non vocauerit eos, & ipse placuit illos verbis. Item patet, quia si omnes tribus vocasset, venissent de omnibus aliqui pugnatuores, & cõgregati fuissent valde multi; tamen omnes simul solum erant 32. millia. Dicendum ergo, quod solum vocauit istas quatuor tribus. si Manasse, Aser, Zabulon, & Nephthalim. Causa autem potuit esse duplex. Prima, quia non erat necessaria tanta multitudo, quanta veniret de omnibus tribubus: nã non in multitudine exercitus erat victoria belli: sic enim dictum est ad Barac, quod cum pugnaret contra Sisaram, sumeret decem millia virorum de Zabulon, & Nephthalim supra quarto c. erat tamen penè innumerabilis exercitus Sisaræ. Alia causa fuit, quia istæ tribus habebat fortè maiorem communicationem, & confederationem cum Manasse alijs tribubus, & ob hoc cognito quod Manasse iret ad bellum, ipsi quoque irent: fortè autem aliqui de alijs tribubus erant superbi propter dignitatem suam, & multitudinem; sicut tribus Iuda, & Ephraim, & Benjamin, ideo non dignarentur venire ad vocationem Gedeonis, ut essent sub ducatu eius, sic etiam in pugna Barac contra Sisaram non fuit tribus Iuda, nec Ephraim, ut colligitur supra quarto & quinto cap.

Quare Gedeon vocauit tantam multitudinem exercitus de quatuor tribubus. Quæst. XL I I I I.

QVAERETVR vterius, quare Gedeon vocauit tantam multitudinem exercitus, scilicet, de quatuor tribubus: nam Deus noluit quod pugnarent omnes, sed solum trecenti de trigintaduo millibus, ut patet sequenti capitulo. Respondendum, quod Gedeon sciebat victoriam a Deo futuram, & non virtute hominum; ideo noluit vocare omnes tribus: essent tamen illæ, & plures necessariae, si viribus pugandum esset contra Madianitas, & alios orientales: putauit tamen futurum sicut in alijs bellis, quæ facta sunt opere Dei, scilicet, sub Barac contra Sisaram: nam iussu

fussu Dei accepit Barac decem millia virorum: sic etiam sub Aod & sub Hothoniele, supra tertio, Gedeoni autem non fuit dictum quot pugnatores acciperet, ideo accepit quos putavit conuenire, sicut fieri solebat tempore aliorum iudicum; Deus tamen voluit facere aliquid specialius tempore Gedeonis; ideo congregato toto exercitu triginta duo millium virorum dixit Deus, quod erat multus exercitus, vt patet sequenti capitulo, & rededit illos vsque ad trecentos viros: hoc autem non fuit denunciatum Gedeoni ante congregationem exercitus, ideo congregauit tot: fuit autem conueniens, quod Deus permitteret Gedeonem congregare exercitum, vt postea iuberet dimittere illi; quia maior gloria erat sicut Dei triumphantis, quam si non conuenissent nisi trecenti pugnatores, quod cum eis vicisset Madianitas.

Dixitque Gedeon ad Deum: Si saluum facis per manum meam Israel, sicut locutus es, ponam hoc vellus lanæ in area: si ros in solo vellere fuerit, & in omni terra siccitas, sciam quod per manum meam, sicut locutus es, liberabis Israel. Factumque est ita. Et de nocte confurgens expresso vellere, concham rore impleuit. Dixitque rursus ad Deum. Ne irascatur furor tuus contra me, si adhuc semel tentauero, signum quærens in vellere. Oro vt solum vellus siccum sit, & omnis terra rore madens. Fecitque Deus nocte illa vt postulauerat: & fuit siccitas in solo vellere, ros in omni terra.

Signum de certificanda victoria.

Dixitque Gedeon ad dominum. Hic ponitur signum de certificanda victoria: nam petiuit Gedeon signum, & dominus ei dedit. Dixitque Gedeon ad dominum, id est, locutus est ad eum petens ab eo signum.

Quomodo Gedeon loquebatur nunc ad Deum; & qui sunt modi, quibus homo potest loqui Deo. Questio XLV.

QVAERET aliquis, quomodo loquebatur Gedeon ad dominum. In quo sciendum, quod non potest dari hic talis modus, sicut cum Deus loquitur alicui: nam tunc nihil agit ille, cui Deus loquitur, sed Deus apparet ei, quando vult, & loquitur, & ille audit quæ dicantur. Ad hoc autem, quod aliquis loquatur Deo, oportet quod ipse faciat Deum sibi apparere, aut saltem respondere sibi in voce, quando ipse quæserit. Respondendum, quod regulariter ad hoc erant tres modi, scilicet vulgarium, sacerdotum: & prophetarum. Modus vulgarius est, quod ipsi quando de aliquo voluerint habere responsum, petant a summis sacerdotibus, quod consulant dominum pro eis in vestibus sacris, & Deus respondebat: sicut enim Dauid, qui laicus erat, de dubijs circa bellum inquirebat per Abiathar in rationali, vt patet primo Regum vigesimotertio, & trigesimo. sic etiam Deus instituit fieri: nam quando ipse constituit Iosue principem super Israel, dixit: pro hoc siquid agendum erit Eleazar sacerdos consulat dominum, vt patet Num. 27. capit. Secundus modus erat sacerdotum magnorum: & isti poterant consulere dominum super dubijs duo-

bus modis. Primo modo in die propitiationis introeuntes in sancta sanctorum, vbi loquebatur eis angelus respondens ad quæsitum: de quo declaratum est Leuit. 16. capitulo. Secundus modus sacerdotum magnorum erat, quando ipsi volebant sæpe consulere dominum, quod induerentur rationali, & Ephod, & de quocunque inquirerent, respondebatur eis, vt patet Exod. 28. & iste modus erat pro quocunque tempore. Tertius modus erat prophetarum, & isti consulebant dominum super aliquo petentes responsiones, & vt Deus responderet eis orabant & ieiunabant. Et post aliquot dies Deus respondebat: sic patet Iere. 42. capit. vbi consuluit dominum Ieremias pro filiis Israel, an deberent descendere in Aegyptum, & post decem dies respondit eis: sic etiam erat in Daniele, cui Deus ostendebat aliquas visiones, & non dabat intelligentiam illarum: ipse verò affligebat se ieiunio per multos dies quousque Deus ei responderet, & postea mittebatur ad eum Gabriel, vt declararet ei visiones, vt patet Daniel. 9. & 10. capit. Gedeon autem erat laicus, & non correspondebat ei regulariter nisi primus modus, scilicet, quod ipse consuleret dominum per sacerdotem magnum. Dicendum tamen est, quod ipse non fuit locutus ei per hos consultores: sed Deus voluit facere aliquid speciale in eo, scilicet, quod sicut eum destinauerat, vt esset liberator Israel: ita ei aderat in omnibus, quæ velle respodum reddens: quia aliquo cum Gedeon esset adhuc vir imperfectus laicus, qui de Deo nulla magna cognouerat, diffideret se posse pertingere ad hanc rem magnam, ad quam Deus eum mittebat, & cessasset. Ideo dicendum, quod quocunque Gedeon dubitabat de aliqua re, & volebat sibi Deum præsentem ad respondendum, apparebat angelus domini, & quærebat ab illo: & sic cum in duabus noctibus bis quæserit Gedeon a domino, aderat ei angelus in qualibet nocte ad respondendum. Vel potest dici, quod Deus non apparebat Gedeoni ad hoc quod loqueretur ei Gedeon, sed solum orabat Gedeon Deum, vt fieret sic vel sic: & orando dicebatur loqui ad Deum, licet Deus non responderet, cum faceret quod petebatur, & hoc satis rationabile est.

Quando & vbi Gedeon fecerit has signorum victoria petitiones. Questio XLVI.

QVAERET aliquis, quando & vbi Gedeon fecit istas inquisitiones, & petitiones signorum. Respondendum, quod hic fuerunt duo signa petita, & fuerunt in duabus noctibus consequentibus in prima enim nocte petiuit, vt solum vellus esset roridum, & terra arida, & expressit concham roris. In secunda nocte petiuit aream esse complutam, & vellus siccum, & factum est, & tunc fuit certificatus Gedeon de istis signis. Dicendum est, quod habuit illa Gedeon antequam iret ad bellum: nam ipse misit ad vocandum quatuor tribus suprapositas, & dum veniebant expectauit paucis diebus, & tunc in duabus noctibus habuit ista duo signa, postea verò iuit ad bellum contra castra Madian. Ista tamen signa videtur habuisse in Ephra, sic patet sequenti cap. nam dicitur, quod post hoc Gedeon, & omnis populus qui cum eo erat, venit Madiã. Si saluum facis per manum meam Israel, id est, si vis saluare Israelitas de manu Madian per manum meam. i. me existente iudice & duce belli. Sicut locutus es. s. quia dixisti mihi, vade in hac fortitudine tua, & liberabis Israel de manu Madiã. Et iterum: ego ero tecum, & percuties Madian quasi vnum virum. Ponam vellus hoc lana in area. i. permittit quod ponam vellus lanæ in area: & quod tu facias signum Gedeonis. ea, quæ ego peto. s. quod facies siccam aream & complutum vellus. q. d. si feceris, vt peto, intelligam quod vis saluare

Primum signum Gedeonis.

ware Israel per manum meam, alioquin intelligam, quod non saluabo Israel. Si in solo vellere ros fuerit, & in omni terra siccitas. s. quod in tota terra, quod in circuitu est per aliquantam distantiam nulla oino sit gutta roris. Sciam quod per manum meam sicut locutus es liberabis Israel. i. ex hoc cognosciam certissime quod liberabis Israel per manum meam. i. me duce exercitus: alioquin dubitabo de hoc an facturus sis. Factumque est ita. s. quod posuit Gedeon vellus in area, & apparuit complutum vellus tota area siccā manente. Et de nocte confurgens. Istud signum per noctem fuit, quia ros de nocte venit, & surrexit de nocte ne falleretur in signo per diem surgendo: vt pote si surgeret per diem, & calor diei desiccasset rorem leuē terræ, & adhuc maneret in vellere, & putaret euenisse signum, & non euenisset: surgendo autem per noctem, si aliquis ros ceciderat siue super vellus, siue super aream manifeste appareret, quia non esset consumptus calore diurno. Expresso vellere concham compleuit. i. tantum fuit de rore in vellere, quod exprimendo illud repleta est concha. Istud erat signum manifesti miraculi: quia istud non erat sicut in rore, qui cõiter accidit, sed velut, si vellus missum fuisset in flumē. & subintelligendum quod in terra nullus ros erat, quia ira petiuerat Gedeon, alioquin non fuisset ex hoc certificatus ad aliquid.

An peccauerit Gedeon petendo hoc signum a Deo pro certificatione victoria. Questio XLVII.

Hebraeorum ratio ad quod signum.

QVAERETVR circa hoc, an peccauerit Gedeon, petendo istud signum a Deo pro certificatione victoria. Respondent Hebræi, vt ait Rabbi Dauid Kimhi, quod non peccauit, quia peccatum est cum quis dubitat de potentia Dei ad faciendum. san poterit facere hoc vel illud. dubitare tñ, an aliqd faciat non est infidelitas, nec peccatum. Sed ista ratio non stat, quia peccatum infidelitatis est, in quantum negamus aliquam Dei perfectionem, vel non assentimus illam esse. In Deo autem non solum est summa potestas, sed et immensa bonitas, ideo citius negare Dei potestatem infidelitas est, ita negare eius bonitatem. qui autē negat Deum aliquid agere posse, quod non includit contradictionem negat potentiam Dei, & est infidelis, qui autē negat, vel non credit Deum facere quod promittit, vel qui asserit negat bonitatem Dei: ergo est aequaliter infidelis cum illo, qui negat Dei potentiam. Fortē dicas quod in Deo non est tanta perfectio bonitatis, sicut potentia, quod falsum est: quia oia absoluta in Deo sunt idem. Quod autem negetur bonitas illo modo patet, quia ad bonum virum pertinet complere promissa, vel obseruare veritatem in verbis: alioquin Deus esset mendax & infidelis: sic autē arguit apostolus. 2. ad Tim. 2. c. f. si nos credimus fidelis ille permanet, & seipsum negare non potest. quia Deus fidelis est: non potest negare nobis premium promissum: si ergo negaret, vel non seruaret promissa vel asserta, non maneret fidelis. Sed dicendum infidelem, vel posse esse infidelem infidelitas pessima est: ergo qui non credit, vel qui dubitat an Deus faciat ea, quod promittit, infidelis est: & sic non stat positio istorum Iudeorum. De Gedeone autem sic erat, quia Deus dixerat ei quod per manum eius traderet Madianitas in manus Israelitarum: ergo si dubitaret an sic futurum esset erat infidelis. Aliquis dicit, quod non peccauit, quia sic declaratum fuit supra, quod Gedeon petens signum non peccauit. Respondendum, quod non est idem hic, & ibi: nam ibi Gedeon nondum cognoscebat an ille, quod loquebatur esset propheta vel angelus, vel alius homo; ideo voluit habere signum, & petiuit signum in sacrificio combusto super petram: hoc autē certum erat, quia Deus promittebat, quod petentē signa a prophetis Deut. 18. ca. nunc tñ

erat certificatus: quia iam certificauerat eum angelus; ideo quod denuo peteret signum vñ infidelitatis cuiusdam. Dicendum ergo, quod satis apparet Gedeonem dubitasse circa verba Dei, & errasse: nā angelus apparuit Gedeoni, & dixit ei, quod per manum eius liberaret Israel, & quod peteret Madian tanquā vnum virum. & Gedeon tunc solum dubitauit, quia nesciebat quis esset, qui loquebatur. Probauit autē postea angelus dictum suum per miraculum: nā cremauit sacrificium super petram non appposito igne, & postea iterum locutus est ad eum iubens alia; ideo non debuisset Gedeon maiorem petere certificationem. Item ipsemet confessus fuit, hoc dicens: si saluum facis Israel per manus meas, sicut locutus es. Item, quod amplius est, Deus imisit spiritum ipsi Gedeoni ad pugnam contra Madian, & tunc ipse misit nuncios, & congregauit populum: non debuisset ergo dubitare de promissione Dei facta cum immitteret ei spiritum ad hoc faciendum. Item, quod maius est, si Gedeon nunc semel tantum petiisset signum, aut si solo vellere, vel in sola area, esset aliqd tolerabile: sed duplex signum petiit. In vna nocte in vellere, & alia nocte in area: cum quilibet istorum esset sufficienter expressiuum & certificatiuum. Non est ergo dubitandum Gedeonem fuisse nimis infidelem, & peccasse grauiter in his nisi aliquid sit, per quod excusetur. Sed aliquis arguet, quod nullo modo peccauit, quia tunc Deus non condescendisset alicui signo ab eo petito, condescendit tñ singula faciens, vt ille petebat: ergo non peccauit. Respondendum, quod hoc non probat: nā quanquam aliqui peccatores sunt, non desinit Deus operari per illos. Sic fuit de Balaam, qui erat nequissimus: & conabatur Deo repugnare: Deus tamen loquebatur & prædicebat futura per eum, ut patet Num. 22. & 23. & 24. c. Idem patet de Caipha, qui malus erat: tñ spiritus sanctus locutus est per eum Io. 11. Sed adhuc obijcietur, quia Deus non exaudit peccatores, vt patet Io. 9. & intelligitur quantum ad operationem miraculorum sicut in casu isto. quia dicebatur ibi Christum esse peccatorem, & rñsum est ibi, quod non erat peccator cum oratione sua Deus sanasset cecum, quia scimus quod peccatores Deus non exaudit. ergo si esset peccator Gedeon Deus non exaudiret eum orantem, vt fieret miraculum. Respondendum est, quod Deus non exaudit peccatores, vt faciat pro eis miracula, si miracula sunt solum in fauorem eorum: si tamen sunt in fauorem aliorum, interdum Deus exaudiuit eos, sic fuit hic: quia istud miraculum certificationis fiebat in fauorem totius Israel, potius quàm in fauorem Gedeonis, ideo et si ipse esset peccator exaudiret eum. Sic enim spiritus sanctus per Caipham locutus est de salute totius orbis, per mortem Christi, licet Caiphas iniquus esset; quia ista verba non erant in fauorem Caiphæ, sed ad utilitatem totius orbis. Manet ergo semper, quod erat Gedeon infidelis ex his, nisi sit aliquid, per quod excusatur. Nicon excusatur eum, quod quando signum petitur ex diffidentia promissionis, est peccatum infidelitatis: si tamē petitur ex quadam familiaritate colloctionis diuina, non est peccatum. sic fuit de Gedeone: nam ipse non diffidebat complendum esse, quod dictum fuerat, sed quia familiariter Deo poterat loqui; petebat sæpe super eadem re. Sed adhuc istud non satisfacit, quia familiaritas loquendi est cum aliquis plura loquitur quod alias locuturus esset, & cum maiori confidentia non formidando durum rñsum: non tamen facit petere superflua oino. Hoc dato, aut erat oino certus Gedeon, quod Deus daret ei victoriam de Madianitis, sicut promiserat: aut dubitabat, si dubitabat ecce infidelitas, quod non excusatur per familiaritatem loquendi: nec tunc fieret petitio signi per familiaritatem, sed per dubitationem. Si autē dicatur quod oino erat certificatus, quod haberet victoriam contra Madian, frustra erat querere signum super hoc, potius nā quia non semel,

Doc. rñso ad quæsitum quod Gedeon peccauit i petendo signa.

Duplex Deo signum petiit Gedeon.

Gedeonis excusatio per Nico-laum.

semel, sed bis petiuit cum magna instantia: non ergo potest dici quin Gedeon dubitauerit, quia verba sua manifeste hoc significant. Sed potest aliter excusari Gedeon. scilicet quod ipse certificatus erat primo, quia Deus traderet Madian in manus eius, quia tamen promissiones facte a Deo intelliguntur semper cum condicione, et si non exprimat aliqua condicio, ut patet Iere. 18. s. repente loquar de regno, & gente, ut edificem & plantem illud: & si fecerint malum super oculis meis penam agam super bono, quod locutus fueram, ut facerem illi: & sic Gedeo timere posset quod quamquam Deus promississet hoc agere, & verba Dei firma sunt: tamen propter demerita eius, vel aliquorum de Israel mutaret quod dixerat. Dubitabat ergo an hoc eueniret nunc, ideo licet primo certificatus esset, petijt nunc certificari, ut sciret si Deus mutauisset interim sententiam propter demerita alicuius. Ista excusatio est nimis legitima, & concordat scripturae, quia confitemur sic dubitasse Gedeonem, tamen ista dubitatio non inducit penam. Sed adhuc non sufficit ista ratio, quia si ob hoc dubitasset Gedeon solum petiuisset vnum signum. scilicet quia primo certificatus fuerat supra ab angelo; ad sciendum autem iterum fuisse mutata sententia Dei propter demerita sua, vel populi, sufficiebat petere vnum iterum signorum. scilicet in area, vel in vellere: petijt tamen in utroque; & vnum post aliud, ergo non egit ex hoc: sed dubitans an Deus ageret, & nequaquam propter mutationem meritorum populi. Sed adhuc respondendum, quod hoc non concludit, quia ista duo signa petita sunt in duabus noctibus succedentibus sibi, & inter vna noctem, & alia poterat mutari sententia Dei, cum Israelitae in vna die possent agere aliquid, per quod demereretur a Deo adiuari, sicut promiserat eis: quia Iere. 18. dicitur: repente loquar de gente & regno, & sic repente mutata sententia Dei: ideo non erat irrationabile petere sequenti nocte per mutationem, si qua erat. Respondendum, quod hoc nullo modo stat, quia nunc cum in qualibet hora possit Dei sententia mutari, et si nunc Deus responderet super aliqua re, oportunitas erit in sequenti hora rursus petere: & licet in illa, ut in prima respondeat, expediet petere in 3. & 4. & sic nunquam cessare a requisitione, quod est valde absurdum. Item non stat, quia Gedeon non attendit ad hoc: nam tunc cum bis quiescit et sequenti die iterum inquirere debebat, & in quolibet sequenti die quousque obtineret victoriam: quia hoc modo non magis aliquis certificatur per duas responsiones quam per vnam, nec magis per mille quam per duas. Gedeon non quiescit amplius super hoc, sed illico inquit ad bellum, & licet aliqui dies iterum inter ista signa posita & bellum, non petiuit aliqua signa illis diebus: ergo non petebat propter confirmationem de mutatione sententiae, sed quia ignorabat an Deus complere vellet, quod promiserat. Dicendum, quod causa positionis horum signorum fuit magna dubitatio Gedeonis: nam Iudei erant & fuerunt semper nimis increduli: nec aliquid credunt, nisi multa signa processerint: sic ait apostolus. 1. ad Corin. 13. Iudei signa petunt, Graeci autem sapientiam querunt. Erat insuper Gedeon rusticus non cognoscens virtutem Dei, nec conditionem in obseruatione promissionum: erat et timidi cordis. scilicet quia non confidebat rebus, nisi quas videbat, ideo licet semel petiuisset signum, iterum petebat quousque visum est sibi, quod erat sufficienter certificatus: ideo Deus sciens conditionem eius, condescendebat ei in his signis, imo & alia superaddidit, quod non petebat Gedeon. Quod patet sequens. quia Deus iussit Gedeoni, quod descenderet in castra Madian, & fecit quod ibi quidam enarraret alteri somnium & interpretacionem eius in fauorem Israelitarum. Sed tunc dicitur cum tamen dubitauerit Gedeon, an peccauerit mortaliter. Aliquis dicit quod non, quia ponitur in catalogo sanctorum, ut patet ad Hebraeos 11. ubi apostolus notat viros sanctos laudatos, inter quos ponit Gedeon. Item & efficacius patet, quod non fuerit dubius, vel infidelis, quia dicitur ad

Alia excusatio Gedeonis.

Causa positionis horum signorum Gedeonis.

An Gedeo mortaliter peccarit.

Hebraeos 11. Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, & ponit ibi exemplum de Gedeone & aliis: ergo iste fidem habuit. Item quia deus ibidem, quod huiusmodi testimonio fidei probati sunt, & tamen ante hoc ponitur de Gedeone, & alijs, ergo fuit fidelis. Respondendum, quod ista non obstant, quin potuisset in hoc Gedeon peccasse mortaliter. Ad primum dicendum, quod quamquam aliquis ponatur in catalogo sanctorum, non sequitur quod non peccauerit; sed sequitur quod non finiuit in peccato. Nam dicitur ponitur in catalogo testimonio Dei laudatur nimis, quia dicitur. 1. Re. 13. Inueni virum sicut cor meum, & precepi ei, ut pasceret populum meum Israel. Idem patet Psal. 88. & tamen grauius peccauit David in homicidio, & adulterio. 2. Re. 11. Item Iepth Galaadites peccauit, quia erat princeps latronum, & agebat peccata ipse, ut patet infra 11. ponitur tamen in catalogo sanctorum virorum, quos laudat apostolus, ut patet ad Hebraeos 11. Ad secundum dicendum, quod Gedeon laudatur per fidem, quia licet a principio non crediderit, tamen postea sepe a Deo certificatus creditur: hic autem adhuc erat aliqua fides, quod laudabilis erat; quia non videns victoriam aliquam, nec sentiens se hunc excellentiam super hostes, solo Deo iubente, accepit trecentos viros, & perexit contra innumerabilem penam multitudinem Madianitarum. Ad tertium dicendum eodem modo quod Gedeo probatus fuit testimonio fidei cum alijs, quia licet a principio fuit aequaliter infidelis, postea creditur, & non dubitauit se exponere morti contra hostes postquam credidit: nam sufficit ad esse aliquem fidelis, quod quoniam fuerit infidelis, quod aliquando credat. sic patet de Thoma, qui dixerat quod non crederet Christum surrexisse, nisi mitteret manum suam in latrum eius, & videret loca clauorum, & tamen Christus veniens dixit ei: noli esse incredulus, sed fidelis: ergo quamquam nimis fuisse in credulus, poterat adhuc esse fidelis in eadem re: sic de Gedeone, quamquam a principio nimis dubitasset, poterat postea esse probatus testimonio fidei, & sic fuit, quia per solam fidem exposuit se rebus durissimis. Dicendum, quod de Gedeone non est dubium, quin peccauerit venialiter, sed an peccauerit mortaliter, est dubium: peccata tamen infidelitatis magna sunt; sed potest dici quod quamquam in alio viro propheta, vel sapiente quod habuisset aliquam experientiam de collocatione Dei, vel de proprietatibus eius, esset peccatum totiens signum petere: in Gedeone tamen quia erat vir simplex & inexpertus sermonis, utpote qui putauit se moriturum, quia vidit angelum domini, non erat hoc peccatum. Nam multa in vno sunt peccata, quae in alio non reputantur mala. Si tamen aliquis asserere velit Gedeonem peccasse mortaliter in hoc, non resisto ei, quia satis est ei rationabilis confirmatio, nec est inconueniens enim peccasse mortaliter.

Ad primam rationem.

Ad secundam rationem.

Ad tertiam rationem.

Doct. rati.

Dato quod non peccasset Gedeon, petendo signum sepe, an peccasset petendo tale signum. Questio XLVIII.

Quaeritur vltimus, dato quod non peccasset Gedeon petendo signum sepe, an peccasset, quia petijt tale signum. scilicet in vellere & area. Aliquis respondet quod sic, quia petere tale signum pertinet ad augurium: sunt autem auguria illicita. Quod patet, quia si Deus dixisset Gedeoni, quod traderet Madian in manus eius, & ad hoc traderet ei istud signum de area, vel vellere, debebat illud suscipere Gedeon, & non erat aliqua superstitio: quod tamen ipse Gedeon poneret sibi istud signum dicens, quod si esset vellus complutum, & area sicca, intelligeret quod Deus volebat tradere ei Madiam, aliam non videbatur esse superstitio. & per istum modum Deo nihil nobis respondente poteramus nos confulere Deum, & conari accipere certificationem de qualibet re, utpote si quis dicat, si in via inuenero talē, vel talem rem, intelligo quod Deus vult, quod expediam

diam negocium, pro quo venio: alioquin non. Et istud nihil aliud est, quam obseruare auguria in auiibus, quod est oino superstitiosum. Item patet, quia hoc gentiles obseruabant, sic patet. 1. Mach. 5. c. cum dixit Timotheus principibus exercitus sui: cum appropinquauerit Iudas, & exercitus eius ad torrentem aquae; si transierit ad nos prior non poterimus sustinere eum, quia potens potest contra nos, si vero timuerit transire, & posuerit castra circa fluuium, transiret eum ad eum, quia poterimus contra Israel. Iudeis tamen prohibita erant ista, quibus gentibus utebantur. Respondendum, quod non fuit superstitio in petitione signi huiusmodi vellere, & area. Pro quo considerandum, quod talia signa sunt auguria, cum homo constituat sibi aliquod, per quod diuinum iudicium cognoscere conetur, Deo nihil dicente, efficitur tamen istud signum interdum non fuit perstitiosum, & hoc per duo: primum est si illud signum quod ponitur non possit euenire, nisi super naturaliter, ut si quis dicat, si Deus suscitauerit istum mortuum, intelligam quod vult prosperare iter meum, alioquin non: si tunc suscitauerit illum mortuum manifestum est, quod a Deo factum sit: & sic colligitur quod Deus velit prosperari iter illius. Secundum est cum ista signa ponuntur praemissa oratione ad Deum, quod ipse dirigat illa, & ostendat intentionem suam per ea. Nam tunc Deus oratus interdum condescendit, & ostendit quid velit. In signo autem Gedeonis fuerunt ista duo. Primum, quia non videtur quod possit hoc accidere, nisi supernaturaliter ab aliquo agente intelligente. scilicet quod in prima nocte esset vellus madens, & tota area sicca. In secunda autem terra compluta, & sicca vellus, & sicut petebat Gedeon ita eueniebat. Secundum etiam fuit hic, quia Gedeon posuit istud signum praemittens orationem: nam dixit oro, ut solum vellus sicca sit, & tota terra rore madens, familia autem exempla sunt in scriptura: nam sic Eliezer seruus Abraham scire volens an Deus prosperum egisset iter illius, posuit signum dicens: Ego isto ad fontem & puella, cui dixeris, inclina hydriam tuam ut bibam, & illa responderit; bibe tu, & chamelis tuis dabo potum, illa est, quam praeparasti seruo tuo Isaac, & per hoc sciam, quod feceris misericordiam cum domino meo. Iste autem praemissit orationem ad inuestigandum sententiam Dei, per istud signum, & sic euenit, ut ipse petiuit Gen. 24. & iste non dicit peccasse. Sic quoque Ionathas volens ire ad pugnam contra Philistinios cum armigero posuit signum, dicens: Ecce nos transibimus ad viros istos, cumque apparuerimus eis, si taliter locuti fuerint ad nos: manete donec veniamus ad vos, stentus in loco nostro, nec ascendamus ad eos: si autem dixerint, ascendite ad nos, hoc erit nobis signum, ut patet 1. Re. 14. & sic factum fuit postea. Praemissit autem orationem ibi Ionathas, ut patet ex litera: sic etiam apostoli electuri vnum loco Iudae posuerunt sortes ad inuestigandum diuinam sententiam, & dixerunt: Domine Deus, qui corda nostri omnium, ostende quem elegeris ex his duobus, vnum accipere locum ministerij, de quo praenunciatus est Iudas, ut patet Act. 13. c. & Deus ostendit voluntatem suam faciens, quod caderet fors super Mathiam, quem ipse elegerat: in his tamen omnibus nihil est, quod minus videatur pertinere ad superstitutionem, quam quod egit Gedeon: nam in omnibus conuenit, quod ista signa non ponentur, nisi praemissa oratione, tamen factum Gedeonis fuit supernaturaliter eueniens. Alia autem poterant contingere aliter naturaliter: nam nunc area tantum siccam fore vellere compluto: & rursus terram madescere vellere desiccato eo modo, quo petebat Gedeon agentis ab intentione est: & non videbatur posse contingere, nisi supernaturaliter. In seruo Abraham poterat

Doct. resp. ad quaesitum.

In signo Gedeonis haec duo fuerunt.

accidere aliter, quia da to quod Deus non motisset specialiter cor puellae; poterat ipsa ex liberalitate offerre viro potum, & chamelis suis. De Ionatha eodem modo, quod dicerent ei hostes ascendite, vel manete in ipsis erat: & non oportebat quod poneret aliquid supernaturalis. Sic est fuit de sortibus apostolorum: nam licet verum sit, quod Deus fecit, quod caderet fors super Mathiam, tamen si ipse specialiter non ageret poterat cadere, quia necesse erat, quod caderet super eum, vel super alium. Considerandum quoque, quamquam oia ista fuerint licita, non fuerunt simpliciter licita, sed ex dispensatione, quod patet, quia Ecclesia non tolerauit, id quod semel apostoli fecerunt, necesse nunc licitum id fieri. Item patet hoc efficacius, quia quolibet istorum poterat accidere error, magnus, ita ut non cognosceret voluntas Dei per haec, & fallerentur inquirentes. In primo. scilicet de Eliezer seruo Abraham patet, quia ipse dixit quod mulier, quae dixerit ei: bibe tu, quin et chamelis tuis potum tribuam. nam poterat accidere, quod nulla de toto populo, vel de venientibus ad fontem hoc ei diceret, & tamen in illis erat aliqua, quam Deus elegerat, per Isaac. Item poterat accidere, quod quelibet puella, hoc ex liberalitate diceret, & falleret Eliezer, quia poterat putare aliquam paratam esse quam non parata erat domino suo. In signo Ionathae poterat accidere error: nam poterat Philistinii dicere ei, accedite ad nos, & ostendemus vobis rem, & tamen Deus non intenderet tradere Philistinios in manu Israelitarum, quia ista verba ad utrumque euentum flecti poterant: vel poterat dicere, manete donec eamus ad vos, & forte Deus disposuisset dare victoriam Iudaeis. In signo etiam sortium apostolorum non erat conueniens inquisitio, quia poterat esse, quod fors caderet super illum, quem Deus non elegisset; quia Deus permittit hoc propter peccata apostolorum male eligentium; sicut Deus permittit regnare hypocritam propter peccata populi, ut patet Iob 34. & hoc modo Deus permittit, interdum iniusta omnia propter peccata eorum, qui tolerant illa: et de his dicit dominus, regnauerunt, & non per me; principes extiterunt, et non cognouit: ut patet Osee 3. c. Ideo in his tribus signis fuit magna erat superstitio, & illicitum opus: sed Deus ex dispensatione conuertit illa in bonum, & ostendit voluntatem suam per ea. In signo etiam Gedeonis poterat esse error: nam dato quod Deus mitteret rorem super vellus, & rursus super aream: non sequitur quod signaret, quod traditurus erat Madianitas in manus Gedeonis, quia propter peccata Gedeonis. scilicet quia per superstitutiones confulerat eum, poterat iuste permittere eum errare. scilicet quod eueniret ista signa, & non traderetur Madian in manus Israel, nec Deus in hoc falleretur: quia ipse nihil promittebat, nec dabat signum, sed Gedeon petebat illud. Dicendum igitur, quod omnia haec, et similia secundum se illicita sunt, et superstitiosa: licuerunt tamen istis, quia erant viri imperfecti, & in statu imperfecto. scilicet tempore veteris testamenti. Apostoli etiam, quoniam posuerunt sortes imperfecti erant, quia nondum acceperant Spiritum sanctum, quia de his sortibus dicit Act. 1. et de missione Spiritus sancti dicit Act. 2. post missionem autem Spiritus sancti, iam non vti sunt sortibus, sed per electionem susceperunt omnes ministros, sicut patet in Stephano, et alijs sex viris, quos elegerunt, ut praesentem viduis. Act. 6. c. Licitum ergo fuit signum Gedeonis ex permissione. Dixitque, rursus ad dominum. Hic petiuit secundum signum. Et potest intelligi quod locutus est ad dominum apparente sibi angelo Dei, quodcumque ipse loqui vellent. Vel quod ista dicebat Gedeon orando, et non apparebat sibi angelus: confidens tamen quod Deus faceret, quae ipse petebat ponebat signum, et istud est rationabilius. Ne irascatur furor tuus contra me. Hoc dicebat Gedeon: quia cum semel tentasset, & reperisset signum, non debebat conari iterum petere: & quia Deus poterat

De forte an liceat forte mittere.

Determinatio.

ratio-

rationabiliter irasci ei, & imputare hoc ad penam ait: Ne irascatur &c. Sic locutus fuit Abraham ad dñm. Gen. 18. quando saepe orauit, ne deleteretur Sodoma, si reperirentur tot iusti; & semper diminuebat: & vt nō irascereetur Deus frequentatis petitionibus prēmittere- bāt illud. s. ne irascatur &c. Si adhuc tentauero. i. si iterum solum tentauero. Signum quærens in vellere. Non erat si- gnum in vellere solum, sed etiam in terra, quia hac vi- ce debebat esse terra compluta, & vellus siccum. Oro ut solum vellus siccum sit: omnis autem terra rore madens. i. to- ta arca, vel tota terra, quæ est in circuitu velleris ad ali- quantam distantiam. Fecitq; dominus nocte illa, ut postula- uerat. Istud fuit nocte secunda, quæ in duabus nocti- bus acciderunt ista duo signa. Et fuit siccitas in solo uel- lere. s. vt nulla gutta roris appareret in eo: imò nec ap- pareret tenerū tactu nocturni aeris, sicut oīa nocturna tacta aura mollescent & si ros non sit, quia humidior nox est regulariter die. Et ros in omni terra. s. in tota ter- ra in circuitu, & erat tota continuatè, & vniformiter madens, ne putaretur qd si esset per partes madens, qd et accidisset in loco velleris nullum distillare rorem.

Quod istorum fuerit maius signum. Quest. XLIX.

QVAERET aliquis, quod istorum fuit maius si- gnum. Respondendum, qd vtrunq; fuit super- natu. aliter: nam non erat verisimile naturaliter acci- dere, qd tota terra in circuitu vnus velleris sicca esset, & in vellere tantus esset ros, quod exprimeretur vna concha roris, & è contrariò. Dicendum tamen, quod maius videtur secundum. s. quod esset tota terra in cir- cuitu velleris compluta: & in vellere esset omnimo- da siccitas, quia ros & pruina magis solent inhærere, & facilius fiunt in pilis, quàm in rebus duris & compa- ctis; sicut in principio hyemis, vel autumnū videmus paruam glaciem, quæ in terra nullo modo apparet, & pender in capillis hominum, & in vestibus longorum pilorum, si per noctem in agro fuerint: sic etiam erat vellus: ergo facilius appareret ros ibi, vel quæcunque impressio, quàm in terra, vel in alia re dura: potentia tamen agentis non est magis facilè hoc, quàm illud.

CAPITVLVM VII.

IGITVR Ierobaal, qui & Gedeon de nocte confur- gens, & omnis populus cū eo venit ad fontem, qui vo- catur Harad. Erant autem castra Madian, in valle ad Septentriona- lem plagam collis excelsi. Dixitq; Domi- nus ad Gedeon: Multus tecum est populus, nec traderetur Madian in manus eius: ne glo- rietur contra me Israel, & dicat: meis viri- bus liberatus sum. Loquere ad populum, & cunctis audientibus prædica: qui formi- dosus & timidus est, reuertatur. Recesse- runtque de monte Galaad, & reuersi sunt ex populo vigintiduo millia virorum, & tantum decem millia remanserunt. Dixitq; Dominus ad Gedeon: Adhuc populus multus est, duc eos ad aquas, & ibi pro-

Deute. 10. Mach. 3.

Fababo illos: & de quo dixero tibi, vt tecum vadat, ipse pergat: quem ire prohibuero, reuertatur. Cumque descendisset populus ad aquas, dixit Dominus ad Gedeon: Qui lingua lambuerint aquas, sicut solent ca- nes lambere, separabis eos seorsum: qui au- tem curuatis genibus biberint, in altera parte erunt. Fuit itaque numerus eorum, qui manu ad os proijciente, aquas lambue- rant, trecenti viri, omnis autem reliqua multitudo flexo poplite biberat. Et ait Dominus ad Gedeon. In trecentis viris, qui lambuerunt aquas, liberabo vos, & tradam in manu tua Madian: omnis au- tem reliqua multitudo reuertatur in locum suum. Sumptis itaque pro numero ciba- rijs, & tubis, omnem reliquam multitudi- nem abire præcepit ad tabernacula sua: & ipse cum trecentis viris se certamini dedit.

Higitur Ierobaal. In præcedentibus descripta est vocatio Ducis, hic consequenter ponitur modus certami- nis. Et diuiditur in quatuor, primò ponitur bellatorū electio, secundò electorum asscuratio ibi. Castra autē Madian. Tertio asscuratorum certatio ibi. Diuisitq; tre- centos. Quarto adiutorum associatio ibi. Conclaman- tes autem.

An hic sit ordo continuus, & an immediatè factus. Quest. I.

QVAERETVR circa primum, an ea q̄ habent hic sint prinuata ad præcedentia, & an immedia- tè facta fuerint. Rñdendum, qd hic est ordo cōtinuus: nam pcedenti c. agebatur, quō vocatus fuit Gedeon a Deo ad hoc qd pugnaret cōtra Madian, hic autem agi- tur qualiter pugnauerit: ergo istud est post illud. Ad se- cundum dicendum, quod istud fuit factum vno, vel duobus diebus post præcedentia: & fuit modus, quia Deus primo iussit Gedeoni, qd iret ad pugnandum cō- tra Madianitas, & illa nocte diruit altare Baal, & fecit sacrificia, de quibus præcedenti c. deinde sequenti die, cum veller ire ad bellū, petiuit a Deo signum p noctē in vellere & terra; & alia nocte tertia petiuit s̄m signū in vellere, & terra: & interim venit p̄ps, quē ipse mis- rat vocari de Manasse, Aser, Nephthali, et Zabulon. Et v̄ qd quarto, vel quinto die ipse iuerit ad bellum. Igitur Ierobaal, qui & Gedeon. i. iste vocat Gedeon, & Ierobaal, & et Ierobesech. Causæ horum nominum declaratæ sunt pcedenti. ca. post hoc tñ communius nomen fuit sibi Ierobaal q̄ Gedeon: nam dñr pcedenti. cap. ex illa die vocatus est Gedeon Ierobaal. De nocte confurgens. Istud intelligitur, qd fortè erant propè castra Madiani- tarum, & voluerunt de nocte confurgere, vt non sen- tirent Madianitæ aduenire Gedeonem, quousq; vide- rent eum super se. Vel fortè, vt irueret super castra eo- rum nocte. i. surrexit de nocte. i. multū ante aurorā, vt ambularet nocte, & die & posset venire sequenti die ad castra Madianitarum. Et omnis populus cum eo. Iste erat popul⁹ quatuor tribuū. s. Manasse, Aser, Nephtha- lim, et Zabulon. Nā de his tribub⁹ solū vocauit bellato- res, vt pced. c. Et isti quenerunt ad eū in Ephra. Vel, me- lius est, qd cōnenerunt cū eo obuiantes ei in alio loco. Sic

Sic colligitur præcedenti capitulo, s. Gedeon clangens buccina, vocauit domum Abiezer, vt sequeretur, mi- sitque nuncium in vniuersum Manasse, qui & ipse se- cutus est eum, & alios nuncios in Aser, Zabulon, & Ne- phthali, qui occurrerunt ei: ergo non venerunt ad E- phra, sed ad alium locum in via qua ibatur ad bellum. Venit ad fontem, qui vocatur Arad. Scilicet, quia ibi requie- tierunt aliquantulum sumendo cibos, vel retrahendo spiritum. Iste fons Arad erat apud montem Galaad, de quo hic dicitur, & fit mentio de fonte, quia in aqua fontis facta fuit probatio, quæ infra habetur de bibe- tibus, & lambentibus aquas. Erat autem fons iste non longe à castris Madian, ideo dicitur immediatè de ca- stris Madian. Erant autem castra Madian in valle. Scilicet castra Madianitarum, & omnium orientalium popu- lorum, qui veniebant simul in modum castrorum, vel exercitus, & nondum dispersi erant per terram Israeli- tarum ad comedendum legeres, & vastandum. Ad se- pentrionalem plagam collis excelsi. Fortè iste collis excel- sus erat mōs Galaad, de quo dicitur immediatè, quod erant Israelitæ apud illum, & accesserunt illuc triginta duo millia virorum. In Hebræo habetur. Ad septentri- onalem partem ostendens in valle. Et ad idem redit, quia ostendens in valle vocatur scopulus altus, qui superem- inet ad alias partes terræ, & quantum ad hoc est o- stensor, & dicitur ostendens in valle, quia super vallem ostendit. Vel vt dicit Rabbi David Kimhi, quod super scopulum illum erat aliquis speculator ostendens vias transeuntibus per valles, ideo dicitur ostendere super vallem, & est modus ad significandum locum excel- sum, quia de talibus locis fiunt ostensiones, ideo litera nostra dixit. Collis excelsi. Dixitq; dominus ad Gedeonem. Hic ponitur electio pugnatorū, & ponitur duplex ele- ctio. s. vna per legem cōmunem de formidolosis: alia per speciale mandatum de lambentibus aquas: secun- da ibi. Dixitq; Dominus. Et dicitur, qd dominus dixit Ge- deoni. s. qd angelus Dei locutus est Gedeoni ista appa- rente ei in humana effigie, vel forè loquendo ei per somnium, vt si dormierunt apud fontem illum: sed magis videtur, quod locutus fuerit in vigilia. Deus au- tem nunquam loquitur, nec apparet alicui. Multus po- pulus tecum est. Erant enim trigintaduo millia. Nam facta prima electione recesserunt de monte Galaad vi- gintiduo millia, & tamen manserunt decem millia, vt patet in litera. Et vocatur multus non respectu Ma- dianitarum, qui illi erant centum trigintaquinq; mil- lia, de quibus cæsa sunt in principio centum viginti millia, & fugerūt quindecim millia, vt patet sequenti capitulo, sed erāt multus populus respectu eius, quod Deus volebat agere. Nec tra detur Madian in manus eius. Idest ego non tradam in manus eius. In Hebræo ha- betur. Ad hoc, quod ego dem Madian in manus eius. Et est eadem sententia. Ne gloriatur contra me. Idest nē vsurpet sibi gloriam mihi debitam: nam etiam si iussisset totus ille populus, scilicet trigintaduo millium non esset suf- ficiens ad pugnandum contra Madianitas, quæ erant centum trigintaquinq; millia: ideo oportebat, quod per miraculum liberarentur, sicut existentibus trecen- tis, sicut postea fuerunt: sed existentibus trigintaduo millibus gloriarentur dicentes, quod viribus suis pu- gnauerant: ergo melius erat, quod soli trecenti pu- gnarent. Et dicat meis viribus liberatus sum. Hoc fortè dicerent Israelitæ si trigintaduo millia pugnassent, contra Madian.

Quomodo Israelitæ gloriari poterant contra Deum dicentes, quod viribus suis liberati fuerant. Quest. II.

QVAERET aliquis, quomodo Israelitæ pote- rant gloriari contra Deum, dicentes, qd viribus Alph. Tost. super lib. Iudicum.

Auis liberati fuerant: nam Madianitæ erant pugnaturi contra seiplos, & mutua se cœde truncaturi: ergo vi- ctoria non erat Israelitarum, sed Dei: vnde sicut nunc euntibus trecentis ad bellum cum tubis, & amphoris Madianitæ se mutuo truncauerunt, & bellum nō fuit istorum, sed Dei: ita trigintaduo millia, imò etiam si centum millia Israelitarum conuenissent in modum istorum, nihil magis agerent, quàm isti, & non attri- bueretur eis victoria, sed Deo: sic enim super mare Is- raelitæ erant sexcenta millia peditum: Exod. 12. & ta- men ipsi nō dicuntur pugnasse contra Aegyptios, sed Deus. Nam dicitur Exod. 14. dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Respondendum, quod si om- nes Israelitæ trigintaduo millia iuri fuissent contra Madian cum solis tubis, & amphoris, & lampadibus, non potuissent sibi vsurpare victoriā: tamen ipsi iuri erant sic, quia superfluum erat tantam multitudinem sic ire: sed pugnaturi essent ordinatis aciebus modo hostili, & tunc si Israelitæ vincerent possent dicere, qd viribus suis egerant. Sed adhuc dicitur, qd non pote- rant sibi vsurpare victoriā istam, quia Deut. 8. dicit: Nē fortè dicas in corde tuo, fortitudo mea, & robor manus meæ hæc mihi omnia præstiterunt: sed recor- deris domini Dei tui, quoniam ipse tibi vires præbuit, vt seruaret pactum suum. Item ex parte Madianitarū erant cētum trigintaquinq; millia (seq. cap. & Israelitæ solum trigintaduo millia: ergo si superarentur Madi- nitæ ab Israelitis etiam in congressu belli appareret af- fuisse diuinum adiutorium. Respondendum ad pri- mum, quod quamquam omnia bella, quæ Israelitæ p- spere agebant Deo auctore facerent, tamen ipsi ex ini- quitate sua vsurparent sibi interdum laudem, nisi esset aliquod manifestum signum, qd nequaquam negare possent. Ad secundum dicendum, qd Israelitæ poterāt dicere, qd fortitudo sua, & experientia bellica, & cōue- niens ordo fecerunt eos victores contra hostes, sicut interdum inter gentes accidebat, in quibus Deus non ostendebat specialiter fauorem suū, quod pauci bene ordinati, & cōsules, multos præuè dispositos supe- rarent. Cōueniens ergo fuit, qd fieret pugna, sicut facta est in trecentis viris, qd nihil pugnauerint, & in quibus nē gari nō poterat, qd Deus illud egisset. Loquere ad populum. Scilicet in voce præconis, vt cuncti audirent. Et cunctis audientibus prædica. Idest fac prædicari per præconem. Vel vade per omnes turmas, & partes exercitus, & præ- dica istud, vt omnes audiant. Qui formidolus est, & timi- dus. Ista duo timorem significant, sed differunt, quia vnum significat maiorem timorem, & aliud minorē. Reuertatur. Scilicet in domum suam, nē pauere faciat corda fratrum suorum: Deuter. 20.

Quomodo fiebant istæ proclamationes ad hoc, quod fugerent de bello formidolosi ante confilium. Quest. III.

QVAERET aliquis, quō fiebant istæ proclama- tiones ad hoc, qd fugerent de bello formidolosi. Respondendum, quod modus erat, quod quando Is- raelitæ ibant ad bellum locatis castris in loco, vbi ma- nere debebant circa locum pugnae, surgebat vnus de sacerdotibus, qui ibant ad bellum, & clamabat: ibant namque semper sacerdotes ad bellum, scilicet ad clā- gendum saltem, quia buccinæ argenteæ sacræ porta- tæ erant in bellum, & tamen in istis nemini lice- bant clangere, nisi sacerdoti, de quo Num. 10. ca. dicit: Filij Aaron sacerdotis clangent tubis, & tunc hoc le- gitimum sempiternum in generationibus vestris: si ad bellum exieritis de terra vestra contra hostes, qui dimicant aduersus vos, clangetis vrlantibus tubis, & erit recordatio vestri coram domino Deo vestro, vt eruamini de manu inimicorum. vestrorum.

Sacerdo- tes tēpore Hebræorū ad bellum ibant, vt tubis clan- gerent, & aliqui dicit cabaur.

Ibant etiam sacerdotes interdum cum arca ad bellum, sicut duo filij Eli sacerdotis 1. Reg. 4. & alij sacerdotes 1. Reg. 14. Et ibant sacerdotes ad excitandum, vt Deuter. 20. Interdum etiam ibant ad pugnandum, quia licebat eis, sicut tempore Machabæorum ipsi erant duces belli, & præcipui bellatores. Quocumque modo esset, necesse erat aliquem sacerdotem semper esse in bello, & locatis castris vnus de præcipuis sacerdotibus, qui ibi manerent, stare debebat coram toto populo, & loqui verba hæc exhortando, scilicet. Audi Israel: vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis, nõ pertimescat cor vestrum, nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos, quia dominus Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra aduersarios dimicabit, vt eruat vos de periculo. His dictis tacebat sacerdos, vt patet Deut. 20. Deinde cum essent castra bellatorum distincta per duces, quilibet dux surgebat in turma sua, & dicebat transeundo per medium, ita quod audiretur ab omnibus. Quis est, qui edificauit domum nouam, & non dedicauit eam? vadat, & reuertatur in domum suam, nõ moriatur in bello, & alij? dedit eam. Quis est, qui plantauit vineam, nec dum fecit eam esse communem? vadat, & reuertatur in domum suam, nõ moriatur in bello, & alius homo eius fungatur officio. Quis est homo, qui despondit vxorem, nec dum accepit eam? vadat, & reuertatur in domum suam, nõ moriatur in bello, & alius homo accipiat eam. Quis est formidolosus, & corde pauido? reuertatur in domum suam, nõ pauere faciat corda fratrum suorum, sicut ipse timore perterritus est. His dictis stabant duces exercitus, & recedebant quicumque volebant habentes conditiones has, & tunc duces exercitus singuli cuneos suos ad bellandum præparabant, & mittebatur bellum.

An soli formidolosi de bello recedebant, vel alij quoque. *Quæstio IIII.*

QVAERETVR an soli formidolosi, & pauido corde recedere poterant de bello, vel etiam alij. Aliquis dicet, qd soli formidolosi, vt patet hic. Nam iussu domini Gedeon proclamauit, qui formidolosus & timidus est reuertatur. Respondendum, qd in quocumque quatuor modorum poterat quicumque habes illum reuerti de bello: nam Deuter. 20. iussit Deus, qd duces turmarum dicerent. Quis est homo, qui plantauit vineam? Quis est, qui edificauit domum? Quis est, qui duxit vxorem? Quis est formidolosus? reuertatur. Ergo tenebantur duces in quocumque bello dicere ista quatuor, cum lex ea posuisset quasi æqualiter impediencia. Item etiam nouiter coniugatis, qui nondum compleuerant annum cum vxore, nõ debebat imponi manere in bello, sed recedere poterant cum ceteris, vt patet Deuter. 24. scilicet quando accepit homo vxorem, nõ procedet ad bellum, nec ei quippiam necessitatis publicæ iniungetur, sed vacabit absq; culpa domui suæ, vt vno anno lætetur cum vxore sua. Item patet, quia in alijs bellis, quæ erant maioris necessitatis, quam istud, obseruabantur omnia illa quatuor: ergo obseruarentur in hoc. Apparet, quia istud bellum nullius necessitatis erat quantum ad multitudinem pugnantium, imò Deus quærebat occasionem quomodo expelleret pugnatore, quia erant multi, vt dicitur in litera, scilicet populus multus est, nec tradetur Madiã in manus eius. In omnibus autem bellis erant necessarii bellatores magis, quam in hoc, sed in alijs seruabantur illa quatuor, quæ ponuntur Deut. 20. ergo etiã seruarentur hic. Quod autem in alijs seruaretur patet 1. Mach. cap. 3. cum dicitur: Et dixit ludas his, qui edificabant domos, & sponsabant vxores: & plantabant

vineas, & formidolosi, vt redirent vnusquisque in domum suam secundum legem, & tamen illud erat bellum maxima necessitatis, quia omnes gentes conuenerant super Iudæos, & non erat aliquod miraculum, per quod liberarentur, sicut hic, sed oportebat eos viriliter pugnare. Item, quia dicitur, quod dixit ludas his, quod recederent singuli in domos suas secundum legem, id est, quod secundum legem obligatur ad faciendum hoc: sic igitur obligaretur Gedeon prædicare hic de omnibus quatuor modis, exprimitur tamen vnus illorum, & subintelliguntur alij. *Receperuntq; de monte Galaad.* Omnes isti, qui recesserunt venerunt de monte Galaad, quia fons Arad, apud quem castrametati fuerant, & mons Galaad erant simul.

Quomodo stat quod dicitur in litera. *Quæst. V.*

QVAERET aliquis, quomodo stat hoc, quia dictum fuit, quod ista fiebant ad Occidentalem partem Iordanis, Galaad tamen est ad Orientem Iordanis, scilicet in terra duarum tribuum, & dimidie Netheri 32. cap. Aliquis dicet, quod fuerunt ista ad Orientalem plagam Iordanis, quia ciuitas Ephra, de qua erat Gedeon, erat ad Orientalem partem Iordanis, cum dimidia tribus Manasse habitet in parte illa ad Orientem Iordanis cum tribu Gad, & Ruben, vt patet Num. 32. & Deut. 3. & Ios. 13. & sic erat Gedeon cum socijs suis nunc apud montem Galaad. Sed hoc nõ potest stare, quia dicitur, quod Madianitæ venerunt ad Iordanem, & transito illo castrametati sunt in valle Iezrael, vt patet in litera: sed isti veniebant per partem Orientalem: ergo prius venirent in terram Manasse, quæ est ante Iordanem, in qua erat Gedeon, quam accederent ad Iordanem, & sic prius pugnasset contra eos Gedeon, vel saltem iam fugisset de terra sua. Sed vtrumq; falsum est, quia semper manserat in Ephra, & excutiebat segetes, vt fugeret a facie Madian, vt patet præcedenti capitulo. Item si esset Gedeon ad partem Orientalem Iordanis in terra duarum tribuum, & dimidiæ, necesse erat ad hoc, quod veniret ad pugnandum contra hostes, qui iam transierant Iordanem, quod ipse transiret Iordanem, sed non transiuit nunc Iordanem, sed postea persecutus est Madianitas vsque ad Iordanem, & transiuit, vt patet sequenti capitulo: ergo habitabat Gedeon ad Occidentalem plagam Iordanis. Item si bellum Gedeonis fuisset, vt venientes de parte Orientali Iordanis, compulisset fugere Madianitas ad Occidentalem partem versus mare magnum: fugerunt tamẽ ad partem Orientalem ad aquas Iordanis, vt patet in litera infra: ergo Gedeon veniebat a parte Occidentis. Item Gedeon persecutus Madianitas transiuit Iordanem, & accedens ad viros Socoth, qui erant apud Iordanem petes, qui cum ei impropèrassent ait illis, cum reuersus fuero victor in pace conteram carnes vestras, vt patet sequenti capitulo: si tamen habitaret Gedeon ad Orientalem partem Iordanis apud Galaad non erat rediturus ad transeundum Iordanem: ergo non erat Ephra in dimidia tribu Manasse, quæ habitabat ad Orientem Iordanis. Dicendum ergo, quod mons Galaad non accipitur pro illo, in quo Laban persecutus Iacob apprehedit eum Genes. 31. quod primo, quia iste est ad Orientem Iordanis, & iste est, de quo dicitur Numeri trigesimo secundo, scilicet, quod regiones Galaad erant vberimæ ad alenda pecora, sed est quidam mons paruus ad Occidentalem partem Iordanis in forte Iudæ circa urbem Iezrael. Et quia Madianitæ castrametati fuerant in valle Iezrael, Gedeon duxit exercitum circa montem illum. *Et reuersi sunt de populo viginti duo millia virorum.* Scilicet de trigintaduo millibus reuersi sunt 22. millia: quia quidam erant formidolosi, alij

alij vineas plantauerunt, alij domos, alij vxores duxerant, iuxta illud Deut. 20. *Et tantum decem millia remanserunt.* Scilicet, quia tota congregatio pugnantium de quatuor tribubus solùm erant trigintaduo millium, de quibus recedentibus 22. millibus manebant 10. millia.

Cur Deus inquirebat occasiones ad excludendum multitudinem de exercitu. *Quæst. VI.*

QVAERET aliquis, cur Deus inquirebat occasiones ad excludendum multitudinem de exercitu, vt reuincerentur soli trecenti, cum postea ad pugnandum contra Madianitas Gedeon vocauerit alias tribus, scilicet Nephthali, Manasse, & Aser, & Ephraim. Respondendum, quod Deus voluit, qd Israelitæ non possent gloriari, quod ipsi visis fortitudine sua, si multi conuenissent ad pugnandum, ideo eiecit omnes de castris præter trecentos, & dum isti manerent facta est victoria mirabilis. scilicet quia Madianitæ occisi sunt. scilicet de illis centum viginti millia, & solùm manserunt 15. millia seq. cap. & fugati sunt illi a facie Israelitarum trecentorum: illi vero de Israelitis, qui postea vocati sunt, nõ fuerunt vocati ad pugnandum, vt haberet victoriam, quia iam illam habuerant: sed ad perfequendum fugientes, vt maior esset victoria: & hoc modo non poterant Israelitæ sibi ascribere victoriam, sicut si a principio venissent ad pugnandum: nam de pugnantibus, qui semel fugere incipiunt terga vertentes victi sunt, sed Madianitæ iam fugerant, quando vocatæ sunt alie tribus in adiutorium: vnde Gedeon non vocauit viros Ephraim, vt venirent ad locum certaminis, sed vt irerent ad occupandum vada Iordanis, nõ transirent Madianitæ, vt patet infra in litera. Item Madianitæ erant 135. millia, & de illis perierant centum viginti millia antequam vocarentur aliqui de Israelitis: postea autem manserunt 15. millia solùm, de quibus plurimi fugerunt: ergo quamquam Israelitæ vocati in his 15. millibus agerent magnam coedem, non poterant sibi ascribere victoriam, cum centum viginti millia, qui perierunt Deo imitante eos contra seipsos occisi sunt. Nam mutua se cede trucidabant, vt patet infra: ideo quamq; postea Israelitæ occiderent aliquos de Madianitis, non poterant sibi ascribere victoriam, cum id quod erat potissimum Deus per se egisset. *Dixitq; Dominus ad Gedeon.* Id est angelus Dei locutus est Gedeoni, quæ sequitur: frequenter enim hic loquebatur ei, quia multa agere debebat mandato Dei, & nullum illorum auderet agere Gedeon, imò nec sciret an acturus esset, nisi Deus ei reuelaret. *Ahuc populus multus est.* Scilicet manebat decem millia virorum, & isti non erant opportuni ad pugnandum contra Madian eo modo, quo Deus volebat. scilicet tenendo buccinas, & lampades, quia etiam isti possent ascribere sibi victoriam si pugnarent contra Madian, nõ debent deberent pugnare in acie. Deus autem noluit, quod haberent colorem contra ipsum vlturpandi victoriam. *Duc eos ad aquas.* Scilicet ad fontem Arad, apud quæ erant: de quo supra dicitur. *Et ibi probabo eos.* Scilicet, qui debebant ire, vel reuerti per modum infra positum. *Et de quo dixeris tibi, quod tecum vadat, ipse vadat.* Id est quem ostendero tibi per signum debere illuc ire, tecum ducas. *Et quem ire prohibuero reuertatur.* Id est ille quem prohibuero per signum datum reuertatur.

Quare Deus dixit hoc Gedeoni. *Quæst. VII.*

QVAERETVR quare Deus dixit hoc Gedeoni, quia etiam si hoc non fuisset dictum, manifestum erat, qd Gedeon solus faceret quod Deus iuberet. Respondendum, quod fuit hoc dictum ad tollendam ambiguitatem, & nimis instruendum: nam Gedeon

putabat, quod quamquam Deus de illis decem millibus tolleret aliquos, manerent sex millia, vel quinque millia: cum verò per signum datum reperiret solùm trecentos, putasset aliquem errorem intercidisse, & dubitaret hoc facere, vel denuo super hoc consulere dominum, quia non videretur ei quomodo trecenti viri pugnare deberent contra 135. millia Madianitarum. Vt ergo Gedeon non obstupesceret, nec dubitaret reperiens solùm trecentos viros, fuit sibi specialiter cõmentum datum, quod faceret id quod Deus iuberet. nõ dubitaret mittere illos, quos Deus prohibuisset, & recipere solùm illos, quos Deus ire iussisset. Sic enim factum est de Samuele: nam iussit ei Deus ire ad vngendum vnum de filijs Isai, & ait: ego ostendam tibi quid facias, & vnge quem monstrauero tibi, & tamẽ manifestum erat, quod Samuel non erat facturus contra id, quod Deus diceret. Fuit tamẽ dictum sibi specialiter hoc ad instructionem quãdam ne turbaretur cõ Deus aliquem ostenderet ei, quem videretur esse. Nam postea sic accidit, quia putauit Samuel, quod primogenitus vngendus erat, potissimè, quia erat ille pulcher aspectu, & corpore, & statura mirabilis, vnde voluit vngere eum: sed dixit dominus ad Samuelem, nõ respicias vultum eius, nec altitudinem stature eius, quoniã ego abieci eum, nec iuxta intuitu hominis ego iudico. Si autem Deus non præuidisset specialiter instruens Samuelem, qd illum vngeret, quem ei ostenderet, forte vniisset primogenitum Isai. Eliab: ideo ne miraretur dictum est ei hoc. *Cumque descendisset populus ad aquas.* Ad fontem Arad. *Dixitque dominus ad Gedeon.* Illa fuit alia locutio: nam quando dixit, quod duceret eos ad aquas, & quod probaret eos ibi, nõ dedit modum probandi, sed postea quoniam fuit totus exercitus apud aquas: vnde erat nimis familiaris hic Deus Gedeoni. *Qui manu, & lingua lambuerit aquas.* Lambere aquas est eas non totaliter absorbere, sed aqua ad os attracta aliqua partem deglutire alia cadente in terram. *Sicut solent canes lambere.* Quia iste modus bibendi canum est per attractionem. *Separabis eos seorsum.* Id est isti erunt in vna parte, quia pertinebant ad electos. *Qui autem curruis genibus biberint.* Scilicet fixis genibus in terram, & in mergendo os in aqua ad deglutendum aquas: ecce quamquam forte Gedeon, & socij sui portarent aliqua vasa ad bibendum: tamen non biberunt per vasa, quia sic non distingueretur modus bibendi.

Quomodo est factum quod dicitur in litera. *Quæst. VIII.*

QVAERET aliquis, quomodo factum est hoc? Respondendum, quod Gedeon dixit omnibus viris suis, quod Deus iubeat, qd omnes biberent ad aquas illas, quia ibi volebant distinguere eos, alioquin non est verisimile, quod omnes de exercitu biberent, quin aliquis relinqueretur, cum essent decem millia. Etiam dato, quod biberent omnes, si non agerent ex præcepto biberent taliter, id est in locis ita separatis, qd nõ possent iudicari de quolibet qualiter biberat, sed ad hoc, quod cognosceretur hoc, necesse erat, qd omnes singillatim biberent coram Gedeone, & ipse faceret eos separari in partes duas, secundum quod dupliciter biberant: ergo oportet dicere, quod eis fuerit datum mandatum de hoc, & ipsi sciuerunt, quod ad hoc biberant, vt probarentur, & ob hoc quamquam non de fiderent potum biberant. Sicut quando Moytes voluit cognoscere peccatores in fabricatione vituli, fecit quod omnes biberent, & tunc apparuerunt signa in peccatoribus: Exo. 32. non tamen fuit istis dictum, quod erat signum repellendorum, & quod signum accipiendorum, ideo quilibet bibeat sicut quod cõtinerat, vel sicut quod desiderabat, & certissime cogniti sunt.

An Gedeon etiam biberit. Quasi. IX.

QVAERETVR vterius, an Gedeon etiam biberit. Respondendum, quod non, quia istud fieri ad cognitionem, scilicet, qui deberent ire ad bellum: de Gedeone autem notum erat, quod ire deberet, eo quod ipse erat dux: ergo non oportebat, quod biberet. Item ipse sciebat, quae signa erant repellendorum, & quae accipiendorum, ideo poterat tenere quem modum voluisset, scilicet, vel eundo, vel recedendo: probatio ergo nulla erat, quia nihil hoc proficiebat, nisi in non cognoscendo modum probationis. Item Deus dixit ei, quod ipse separaret quosdam in partem vnā, & quosdam in partem alteram: ergo si ipse bibere deberet, alter deberet separare eum. Item ipse erat iudex aliorum videndo quomodo bibebant, separando illos: ergo oportebat, quod respectu eius alius esset iudex, & illi notificaretur signum de accipiendis, & reiiciendis: sed hoc nulli nisi Gedeoni reuelatum est. Item si daretur Gedeoni, quod biberet, posset bibere flexo genu, & deberet reiici de bello, & oportebat accipi alium: sed istud ridiculum est, quia Deus elegerat eum in ducem, & facta fuerant circa ipsum omnia, quae habentur praecedenti capitulo: ergo non debebat ipse bibere. In parte altera erunt. Vt distinguantur reiiciendi ab accipiendis. Istud non habetur in Hebraeo: litera tamen nostra posuit, quia necesse erat subintelligi ad complementum sententiae. Fuit autem numerus eorum, qui manu ad os proijcitur aquas lambuerant, trecenti viri. Isti fuerunt in parte vna, qui sicut canes biberunt, & ituri erant ad bellum, voluit autem Deus, quod solum essent trecenti de istis, vt esset parvus numerus euntium ad bellum, & patrata pugna non possent Israelitae sibi ascribere victoriam. Omnis autem reliqua multitudo flexo poplite biberat. Erat autem multitudo quasi decem millium virorum, quia solum decem isti trecenti, & biberunt flexo poplite, id est fixis ambobus genibus in terram, & toto corpore complanato terrae. Et ait Dominus ad Gedeonem, in trecentis viris, qui lambuerunt aquas liberabo vos. Id est per manum trecentorum virorum lambentium aquas liberabo Israel de manu Madian. Hic sepe loquebatur Deus Gedeoni, & non dicebantur omnia haec simul. Causa autem fuit, quia si Gedeon sciuisset quod erat signum euntium ad bellum, & quod reiiciendorum, cum ipse desideraret, quod multi irent ad bellum, quia putabat hoc securius, verbo, vel signo expressisset quem modum bibendi ipse vellet habere Israelitas. Sed dicitur, quod non faceret haec Gedeon, quia peccaret declarando signum Dei, quod ipse volebat esse occultum. Nam directe repugnabatur voluntati Dei in hoc. Ipse enim volebat, quod probarentur Israelitae in hoc: sed si aliquo modo cognoscerent aliqui de istis modos bibendi, non fieret in eis probatio conueniens. Dicendum, quod quamquam Gedeon ab intentione non ostenderet verbo, vel nuru alicui, quem modum de istis duobus bibendi tenere deberent: tamen cum ipse cuperet, quod Israelitae biberent, vt taliter omnes, vel multi irent ad bellum, quando videret, quod aliqui flexo vtroque genu bibebant, conturbaretur necessario vultus eius: nam affectio hominis in vultu significatur, nec est facile eam omnino tegere: ideo ne Gedeon magis in vnam, quam alteram partem moueretur voluit Deus adhuc occultum sibi esse signum. Et tradam Madian in manu tua. Scilicet subiiciendo tibi. Vel effugando a facie tua. Vel tradam eos tibi vulnerandos, sicut dixit Deus Iosue, vt patet Iosue 11. ego tradam omnes istos vulnerandos in conspectu Israel. Omnis autem reliqua multitudo reuertatur in locum suum. Scilicet

Novem millia septingenti viri, qui flexerunt vtrumque genu ad bibendum, & isti reuerſi sunt in domos suas: postea tamen forte aliqui de istis redierunt ad pugnam contra Madian effugatis Madianitis: nam de Nephthali, Afer, & Manasse venerunt postea multi bellatores, vt patet infra in litera.

Quare Deus accepit potius bellatores de lambentibus aquas, quam de flecentibus vtroque genu. Quasi. X.

QVAERET aliquis, quare Deus accepit potius de illis, qui lambebant aquas, quam de flecentibus vtroque genu. Respondet Nicolaus, quod fuit duplex causa. Vna quia Deus volebat accipere illos, qui pauciori egerent cibo, & potu, & forte, quia magis conueniebant ad istam expeditionem: sic enim fuit de lambentibus, quia illi non bibunt quasi ad satiantium ventrem, sed ad irrorandum, & sic est in eis paucitas fitis: in alijs vero magna. Secunda causa est, quia volebat eligere viros tolerantissimos laborum, & quia illi, qui toto corpore procumbent ad bibendum paucos labores sustinerent, eo quod praestitidine quasi ad recreandum membra in terra extendebant: alij vero non inclinabantur quasi non egerent recreatione, sed manebant super vnum poplitem: ideo accepit lambentes aquas, & non flecentes genua, quia illi erant assueti sic fletere genua coram Baal. Sed ista non est causa literalis, nec etiam est vera, quia quando aliqui colebant idola flecebant vnicum genu, vel vtrumque coram illis, sed non extendebatur toto corpore super terram: ad bibendum tamen totaliter extendebantur super terram, vt applicarent os aquae, & immergerent, nisi qui lambebant aquam, vt canes, quia isti flecebant vnum genu, vel vtrumque, sicut adorantes: ideo isti potius debebant reiici a bello. Iosephus autem s. antiquitatum vult, quod isti trecenti electi sunt tanquam timidiore: nam Deus volebat ostendere victoriam ista magnificam, eo quod exercebatur per paucos, & timidos, quia & qui procumbentes bibebant confidentiores erant, scilicet bibentes spatiose prostrati in terram, nec timentes hostem, qui vero lambebant aquas, bibebant velociter praestitidine, & non audebant procumbere terrae, vt non grauarentur surgere irruentibus hostibus, ideo hos elegit, vt sic sciret totus Israel, quod victoria erat Dei, & non ipsorum. Istud est satis rationale, & concordans intentioni literae, scilicet, quia Deus volebat paucos Israelitas in bello, vt non ascriberent sibi victoriam: ita volebat eos timidos, & debiles, vt minorem colorem haberent ascribendi sibi victoriam: vnde ait vbi supra de Gedeone: praecipit Deus, vt circa medium diem in solis ardore ad stumem faceret venire exercitum, & eos quidem, qui inclinati biberent, magnanimos estimaret, qui vero cum festinatione biberent, eos crederet formidine hostium detineri, & cum hoc Gedeon iuxta Dei voluntatem adimplet, trecenti viri reperti sunt, qui timore manibus aquam lambent, & hos duxit. Sed adhuc potest dici, & valde rationabiliter, quod Deus voluit, quod illi, qui lambent aquas irent ad bellum, quia Deus volebat, quod pauci irent ad bellum, & quia de bibentibus, vt communiter plures sunt, qui aquam prostrato corpore bibebant, quam lambentes, noluit accipere lambentes.

Cur Deus non dixit Gedeoni, elige tibi trecentos viros de his, Quasi. XI.

QVAERETVR, cum Deus vellet solum trecentos viros ad istud bellum, cur non dixit Gedeoni elige

Nicolaus responsio ad qstium.

Improbatio.

Iosephi opinio.

Doc. resp. ad qstium.

elige tibi trecentos viros de his, & non essent tot experimenta. Respondendum, quod Deus egit hoc ad tollendum contentiones, & animositates: nam si Gedeon elegerat trecentos, videbatur innuere coeteros non esse idoneos ad bellum, vel saltem istos esse meliores omnibus alijs, in quo alij indignarentur, quod praeponebantur isti eis, quia forte multi de eis, qui resquebantur erant idonei magis, qui eligebantur. Etiam putarent, quod non faciebat hoc Gedeon mandato Dei, sed ex corde suo: ad tollendum ergo haec, dedit signum manifestum, scilicet, quia biberunt omnes de populo, & qui lambebant aquas separati sunt in partem vnā, alij vero in aliam, & omnes lambentes accepti sunt, & alij reiecti. Et in hoc non visa fuit aliqua acceptio personarum, nec potuit fieri ex voluntate Gedeonis: nam si accepisset aliquos de vna parte, & alios de alia fuisset acceptio: fuerunt tamen accepti omnes, qui erant in vna parte. Expediuit ergo dari istud signum, vel aliud simile, in quo non appareret aliquis fauor. Sumptis itaque pro numero cibis. Id est cum accepit Gedeon trecentos viros, remisit alios, & quia isti habebant multos cibos tanquam omnes ituri essent ad bellum, diu serunt cibos, & acceperunt focij Gedeonis cibos pro numero, id est quantum putabant eis sufficere secundum numerum suum, & reliquos cibos tulerunt alij, qui recesserunt. Et tubis. Id est etiam tulerunt tubas pro numero, id est tot, quot ipsi erant: nam trecentas habuerunt, cum essent trecenti, & quilibet buccinabat, vt patet infra in litera.

Quomodo nunc socij Gedeonis tot tubas sumpserint. Quasi. XII.

QVAERET aliquis, quomodo nunc socij Gedeonis tot tubas sumpserint, quia regulariter non sunt necessariae in bello tot tubae, quot viri. Respondent aliquis, quod non sumpserunt trecentas tubas quot ipsi erant, sed tot tubas quot necessariae eis erant: ita intelligitur de cibis, quod sumpserunt cibos pro numero, id est secundum necessitatem tot virorum. Sed hoc non conuenit, quia constat, quod isti tubas habuerunt, quot ipsi erant, vt patet infra in litera, quia omnes tubis clangebant. Dicendum ergo, quod multitudo bellica, quae ibat cum Gedeone, habebat multas tubas, & de illis accepit Gedeon trecentas pro focijs suis. Et hoc, quia iam sciebat modum pugnae, scilicet, quia Deus ei reuelauerat, quod ipse, & viri sui debebant tenere tubas, & lampades in manibus, sicut postea factum est, & quae non dicatur hic, quod istud iam Deus dixisset, tamen subintelligendum est, quia etiam postea non exprimitur, quod Deus hoc iusserit: tamen manifestum est, quod iusserit, quia alioquin non auderet Gedeon facere aliquid tale. Omnem reliquam multitudinem abire praecipit ad tabernacula sua. Loes nouem millia septingentos iussit ire in tabernacula sua, quia Deus iussit his solis trecentis, quod irent ad pugnam. Et ipse cum trecentis viris se certamini dedit. Id est iuit ad locum certaminis, & ibi spectauit quid Deus ei facere iuberet.

Castra autem Madian erant subter in valle. Eadem nocte dixit Dominus ad eum: Surge, & descende in castra: quia tradidi eos in manu tua. Sin autem solus ire formidas, descendat tecum Phara puer tuus. Et cum audieris quid loquantur, tunc confortabuntur manus tuae, & securior ad Alph. Tost. super lib. Iudicum.

hostium castra descendens. Descendit ergo ipse, & Phara puer eius in partem castrorum, vbi erant armatorum vigilię. Madian autem & Amalech, & omnes orientales populi fusi iacebant in valle, vt locustarum multitudo: cameli quoque innumerabiles erant, sicut arena, quae iacet in littore maris. Cumque venisset Gedeon, narrabat aliquis somnium proximo suo: & in hunc modum referebat quod viderat: vidi somnium, & videbatur mihi quasi subcinericius panis ex hordeo volui, & in castra Madian descendere: Cumque peruenisset ad tabernaculum, percussit illud, atque subuertit & terrae funditus coaequauit. Respondit is, cui loquebatur: Non est hoc aliud, nisi gladius Gedeonis filij Ioas viri Israelitae: tradidit enim Dominus in manus eius Madian: & omnia castra eius. Cumque audisset Gedeon somnium, & interpretationem eius, adorauit, & reuersus est ad castra Israel, & ait: Surgite, tradidit enim Dominus in manus nostras castra Madian.

Castra autem Madian. Hic autem ponitur secundum huius capituli, scilicet electorum ad bellum affectio. Et fuit ista affectio in duobus, primo ex Dei promissione, secundo ex somnij narratione, & interpretatione ibidem. Cumque venisset Gedeon. Circa primum dicitur. Castra autem Madian erant subter in valle. Id est non distabant multum a loco, in quo nunc erat Gedeon cum recentis viris suis, & in quo probati fuerunt alij ad aquas: & dicitur, quod erant in valle, scilicet in valle vrbis Iezrael, vt supra dicitur. Eadem nocte dixit dominus ad eum. Scilicet nocte, qua accessit ad locum illum circa castra, locus est angelus domini ad illum, quod faceret haec, quia non expediebat, quod maneret Gedeon ibi vsque ad sequentem diem nihil agens, quia cum solum haberet trecentos viros, cognoscerent hoc Madianitae, & irruerent super eum, atque dederunt. Etiam non haberet opportunitatem ad fallendum eos postea, scilicet eundo postea per noctem cum buccinis, & lampadibus, quia cum subito venit putauerunt infinitam multitudinem bellatorum aduenisse, quae circumdederat castra Madian, & praeturbatione conuersi in se mutua se coede truncabant: si tamen cognoscerent paucitatem virorum Gedeonis, non possent turbari visis lampadibus, & buccinis. Factum est ergo nocte illa, vt prius Gedeon in castra irrueret, quam putaretur adesse. Surge descende in castra. Scilicet in castra Madian: ista descensio erat ad audiendum somnium, de quo infra. Quia tradam eos in manu tua. Id est iam tradidi, scilicet quamquam nondum sint occisi, tamen iam traditi sunt, quia nunc tradentur in descensu.

Quare in sus est descendere Gedeon in castra. Quasi. XIII.

Veretur quare iussus est descendere Gedeon in castra, cum nunc non descenderet ad pugnam, sed postea. I 3 Respon-

Mars Iouis filius belli Deus a gentibus appellatus claret.

Electio ad bellum affectio.

Ideo nō est mirum si ad vilitatem populi Dei Madi- nite quoq; datus fuerit spiritus propheticus ad horā. s. vt per hoc confirmarentur Israhelita in proposito pu- gnandi. Non est hoc aliud nisi gladius Gedeonis filij Toas viri Israhelita. Scilicet totum istud somnium intelligitur de gladio Gedeonis. Tradidit enim Dominus in manus eius Madian. Scilicet populum Madian, & per hunc intel- ligitur etiam Amalec, & omnes alij populi orientales, qui conuenerant in valle. Et omnia castra eius. Scilicet, quia gentes occider, & castra diripiet.

De quo Deo intellexerat hic vir iste, quod tradiderat Madian in manus Gedeonis. Quest. XVIII.

QVAERETVR de quo Deo intellexit hic vir iste, quod tradiderat Madiā in manus Gedeonis. Respondendum sicut supra dictum fuit, quod iste vir exposuit somnium per spiritum prophetici, & sic iste nihil dixit, nisi qd̄ Deus posuit in mēte eius, sed Deus locutus est de seipso, ideo necesse erat, q̄ intelligerentur hæc de vero Deo, qui ista indiderat cordi viri. Sed tunc restat dubium, cum iste vir nesciret se moueri à Deo exponēdo hoc, sed putabat, q̄ à seipso ista loquebatur, quem sensum ipse habebat. s. quem Deum ipse putabat esse, de quo loquebatur, quia fortè intelligeret de alio nimis diuerso, sicut fuit de Caypha, qui propheticè dixit: Expediit vt vnus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat: & hoc dixit à spiritu sancto Io. 1. 1. ipse tamen accepit in hoc sensu, q̄ expediebat ad bonum statum vrbs Ierusalem, & vt nō periret illa tota gēs, occideretur Christus, quia si non occideretur venirent Romani, & tollerent gētem, & locum: Spiritus San, protulit ad significandum, q̄ expediebat Christum mori pro salute generis humani, nē omnes perirent, vt ibidem exponitur in litera: ita hic potuit esse. Respondendum, q̄ vir iste potuit de hoc Deo concipere dupliciter. Vno modo, q̄ iste Deus esset quidā Deus supremus inter alios Deos, qui tamē non plene cognoscebatur, & quodocunq; nominabant Deū non exprimentes nomen intelligebatur de hoc, quia erat suprema virtus. Atheniēses autem, qui ceteris gentibus peritiores erant de Deo isto, abundā- tius senserunt, constituentes ei arā inter ceteros Deos, & concordauerunt in multis proprietatibus eius cum Beato Paulo: Act. 17. fortè autem intellexit vir iste de hoc Deo. Secundo modo poterat concipere de Deo Hebræorum: nam quælibet gens Deum suum habebat, & putabant alia gentes Deum suum esse, sicut Deos ipsarum, sicut dixerunt Syri ferui regis Benadab: dij montium sunt dij eorum, ideo superauerūt nos: sed melius est, q̄ pugnemus contra eos in campe- stribus, & obtinebimus eos, vt patet 3. Reg. 20. & tamē dij montium sunt quidam dij speciales apud Gentiles, qui vocabantur Iugatini. Quicquid tamē esset putabant Deum Hebræorum esse potentiorē dijs Gentium: sic dixerunt Philisthini 1. Reg. 4. Venit Deus in castra, & ingemuerunt dicentes: Vā nobis: non enim fuit tanta exultatio heri, & nudius tertius: vā nobis, q̄ nos seruabit de manu Deorum sublimum istorum? hi sunt dij, qui percusserunt Aegyptum omni plaga in deserto. Concedebant etiam imō ascribebant Gentiles bella Deorum, quomodo quædam gens pugnans habebat Deos pugnantes pro se, & alij dij pugnant pro alia gente: sicut in bello Troiano introducitur Iuno pugnas pro Græcis, & Venus pro Troianis, & Venerem fuisse in bello vulneratam. De hoc Ouidius in libro de Remedio amoris, & de Arte amandi, & Virgilius in 10. Aeneidos. De hoc August. de Ciuit. Dei lib. 3. ita Gentiles putabant, quod Deus Iudæorum pu- gnaret pro eis contra Madian, & contra Deos Madi-

narum, & traderet Madian in manus Israel. Quod etiam pugnaret Deus Israel contra Deos Gentilium ipsem dixit Num. 33. quod fecit iudicia in omnibus dijs Aegyptiorum, confringendo eos: confitebatur autem istud bellum Philisthini dicentes, quod Deus Israel percutiebat Deos suos 1. Reg. 6. scilicet, Dabitur gloria Deo Israel, si fortè releuer manum suam à vobis, & à dijs vestris, & à terra. Dicendum ergo verisimilius esse, quod iste vir exponens somnium intellexerit, quod Deus Israel traderet Madianitas in manus Gedeonis: nam Madianita nouerat potentiam Dei Israel, cum essent vicini Iudæorum.

Cum somniator, & expositor cognouerint destructionem Madiā certissimè, cum mouerentur à Deo, cur non fecerunt Madianitas de loco recedere, & cetera. Quest. XIX.

QVAERETVR vterius, cum isti duo viri, scilicet somniator, & expositor cognouerint destructionem Madiā certissimè, cum mouerentur à Deo, cur non fecerunt, vt recederent Madianita de loco, vel saltem, vt adhiberent super se maiorem diligentia. Respondendum, quod quamquam isti duo viri à Deo moti sunt ad somnandum, & exponendum non putauerunt se moueri à Deo, sed somnium esse de communiter accidentibus: expositionem verò non esse à Deo, sed per artem suam, quam in expositione somniorū obseruabant, & quia somnia sæpe fallēbant eos, licet interdum verum reperirent, non multum attenderunt ad hoc, putantes esse sicut in alijs. Quod autem isti, quamquam à Deo mouerentur, non intellexerint se moueri ab illo, patet: nam somniatoribus sic sæpe accidit: sic fuit in Ioseph, qui habuit somnia à Deo signatā praelationē suam super patrem, & fratres, Gen. 37. & ipse non intellexit tunc: postea verò, quando accidit compleri illa, scilicet inclinatis coram eo fratribus suis, recordatus est somniorum, quæ aliquando videbat, vt patet Ge. 42. cap. sic etiam Pharaō habuit à Deo somnium, sicut dixit Ioseph Gen. 42. tamen non putabat Pharaō se à Deo moueri, sed quod ista acciderent, vt cōmuniter accidit. Sic etiam de Nabuchodonosor fuit, qui vidit duo somnia, Dan. 2. & 4. & vtrumq; fuit à Deo: ipse tamen non putabat à Deo provenire, sed Daniel dixit ei, quod Deus volebat ei per hoc reuelare futura. De expositoribus etiam, quod interdum nesciant se moueri à Deo patet, quia sicut per aliquos ad denunciandum futura loquitur Spiritus sanctus, & ipsi non putant se moueri à Deo, vt fuit de Caipha Io. 1. 1. ita ad exponendum aliqui illuminabuntur à Deo, & non putabunt se à Deo dicere motos. Ita etiam si quis perat à Deo spiritum intelligendi, vel respondendi in aliquo tempore necessitatis, si deuote petit, & confidenter, & est honor Dei, certissimè Deus dat, & tamē interdum isti loquentes accepto spiritu loquuntur, & nesciunt an ex se, vel à Deo dicant, nisi cum interdum magna dicunt, quæ aliās non nouerunt.

Quomodo hæc applicentur Gedeoni. Quest. XX.

QVAERETVR vterius, cum totum istud signum dicitur de Gedeone, sicut dixit expositor, q̄ nihil aliud est, nisi gladius Gedeonis: quomodo hæc applicentur Gedeoni. Respondendum, quod secundum Rabbi Salomon: erat panis ille hordeaceus, quia tunc erat festum azymorum, in cuius secūda die offerebatur manipulus spicarum hordei: Leuit. 23. ca. Sed hoc non stat, quia tunc non erat Pascha, vt declaratum est præ. ca. Item, quia dato, q̄ esset Pascha, nihil attinebat ad somnium panem hordeaceū esse, vel non. Dicen-

Dicendum ergo, quod Gedeon significatus est in pane hordaceo, quia est hordeum aliquid contemptibile, & non accipitur ab hominibus in cibum: ita Iudei, de quibus erat Gedeon, erant contemptibiles apud Madianitas, & alias gentes, quia opprimebantur ab eis nimis. vocatur panis subcinericius, quia subcinericius velociter formatur, & coquitur, & non expectat tempus fomentandi: sic bellum Gedeonis fuit velociter, & inopinatè factum: nam non opinantibus Madianitis superuenit eis Gedeon: videbatur etiam panis iste volui super castra Madian, idest descendere rotando, eo quod Madianite posuerant castra in valle, & Gedeon stetit cum viris suis in summitate montis, & postea descenderunt ad castra cum impetu, quasi descenderent rotando: dicitur et quod percutiebat ille panis castra Madian, & coquebat terræ tabernacula, quia Gedeon nihil reliquit de castris Madian, sed deleuit omnia.

Quomodo Gedeon audito somnio, & interpretatione confortatus est. Quest. XXI.

QVAERETVR vterius, cum Gedeon descēdit in castra, & audiuit somnium & interpretationem, quomodo confortatus est, quia videtur quod non poterat confortari, cum non posset intelligere, cum ille gentes essent multum differētes ab Hebræis. Responderi potest, quod Gedeon intelligebat linguā istarum gentium, quia iste gentes erant conuicte terræ Chanaan, & omnes quasi habitabant in terminis illius. Vel potest dici quod cum Deus mitteret eum ad castra, quamquam non intelligeret prius linguam gentis illius, fecit eum intelligentem illam, & cognouit quæ dicebantur, melius tamen est primū: nam sequenti cap. habetur quomodo Gedeon loque retur ad Zebeg, & Salmana reges Madian: & tamen ibi non est necessitas ponendi miraculum, cum non ageretur aliquid quod pertineret ad Deum: dicendū ergo quod lingua erat alternatim cognita propter vicinitatem prouinciarum. Cumque audisset Gedeon somnium & interpretationem eius, adorauit. Scilicet dedit gratias Deo inclinando se in terram & adorando, quia ostenderat ei tale signum, in quo manifestabatur totalis victoria eius certissima. Et reuersus est ad castra Israel. Ista castra erant trecentorum virorum, qui erant focij Gedeonis: reliquerat enim eos in loco latibuli, cum ipse, & Phara puer eius descenderunt ad castra Madian. Surgite. tradidit enim dominus Madian in manus nostras. Idest paramini ad bellum, scilicet accipiendo tubas, & lampades. Quia Deus tradidit castra Madian in manus nostras. Idest certissimum est, quod tradet.

Diuisitque trecentos viros in tres partes, & dedit tubas in manibus eorum lagenasque vacuas ac lampades in medio lagenarum. Et dixit ad eos: Quod me facere videritis, hoc facite: ingrediar partem castrorum, & quod fecero sectamini. Quando personuerit tuba in manu mea, vos quoque per castrorum circuitum clangite, & conclamate domino & Gedeoni. Ingressusque est Gedeon & trecenti viri, qui erant cum eo, in partem castrorum, incipientibus vigilijs noctis me-

Aegeum mare ab Aegæorege denominatur.

diæ, & custodibus fuscitatis, ceperunt buccinis clangere, & complodere inter se lagenas. Cumque per gyrum castrorum in tribus personarent locis, & hydrias confregissent, tenuerunt sinistris manibus lampades, & dextris sonantes tubas, clamaueruntque gladius Domini & Gedeonis: singuli in loco suo per circuitum castrorum hostilium. Omnia itaque castra turbata sunt, & vociferantes, vlulantesque fugerunt: & nihilominus insitebant trecenti viri buccinis personantes. Immisitque Dominus gladium in omnibus castris, & mutua se cede truncabant, fugientes vsque ad Bethfetta, & crepidinem Abelmehu la in Tebbath.

Thesaurus Aegæi filius claret.

Diuisitque. Hic ponitur tertium huius capiti. scilicet asscuratorum certatio, & dicitur. Diuisit trecentos viros in tres partes. Solum erant trecenti, & diuisit eos in tres partes: centenas, & centenas, vt consisterent in diuersis partibus in circuitu castrorum Madiā. Et dedit illis tubas in manibus. Scilicet cuiilibet dedit vnā tubam, quia pugna eorum erat nunc in buccinādo, & non in mouendo arma. Et lagenas vacuas. Scilicet singulo vnā lagenam, vt intra eas ferrent lampades, vt viderentur multi esse exercitui Madianitarum. Ac lampades in medio lagenarum. Idest posuerūt lucernas in medio amphorarum. Vocantur lampades, vt volunt Hebræi carbonēs igniti, vel torres, aut aliquid aliud incensum, quod satis magnum lumen prestare poterat, & non poterat faciliter extingui. Ex quo patet, quod non erant lucerne simplices, quia faciliter potuissent extingui a patente aere post contractionem lagenarum. Ista lampades fuerunt positæ in lagenis quādo exiuerunt Israelite de castris, & erāt lagenę vndique clausę præter quā in orificio superiori, ita vt venientibus Israelitis cōtra castra Madian nullum venire viderent, si tñ essent lagenę fractę, vel ex aliqua parte aperte vidissent Madianita venientes Israelitas ad castra a longe, vt interim se pararent ad resistendum eis. Et dixit ad eos, quod me videbitis facere, hoc facite. Ante hoc non dixerat Gedeon focis suis, quid agere deberent: nunc autē, vt auferat sibi onus semper præcipiēdi dixit eis, quod me videbitis facere, hoc facite, idest non expectetis alia mandata a me, sed quidquid ego faciam, vel dicam, hoc vos facite, & dicite. In Hebræo habetur. A me videbitis, & facietis. Idest vos videbitis me facere aliqua, & illa facietis, quia idem est. Ingreddiar partem castrorum. Scilicet partem, in qua erant vigilię. sic enim fuit prius quando venit Gedeon in castra Madian, venit solum in partem castrorum, in qua erant vigilię, vt patet supra. Et quod fecero sectamini. Idest sicut ego clangam, & tenebo lampadem, & complodam lagenas, ita & vos quando personuerit tuba in manu mea, vos quoque tuba clangite, scilicet cuiilibet de vobis clangat: nam quot viri erant, tot tubas habebant: & primus debebat esse Gedeon, vt daret signum alijs, vt scirent quando oportebat clangere, ne facerent ante tempus.

Qua.

Quare Gedeon, & eius socij habuerint nunc tubas, & lampades: & an fuerit propter solemnitatem dationis legis. Quest. XII.

QVAERETVR quare Gedeon, & socij sui habuerunt nunc tubas, & lampades. Respondet Rabbi Salomon, quod hoc factum fuit propter solemnitatem dationis legis, quia tunc sonitus tubarum erat, & apparebant lampades. Sic patet Exod. decimo nono, scilicet: Iam dies tertius aduenerat, & mane inclaruerat: & ecce ceperunt audiri tonitrua ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem, & clangor buccinae vehementius perstrepebat. Sed dicendum, quod hoc nihil ad propositum attinet, quia hic agebatur de opere bellico, & non de commemoratione festorum: potissime, quia tunc non erat festum Pentecostes, in quo dicunt datam fuisse legem vt asserit Rabbi Salomon, sed festum azymorum quod est quinquaginta diebus prius. Sed dicendum, quod fuerunt ob aliam causam. Quod enim haberent socij Gedeonis aliquam buccinam, causa erat, quia semper in buccinis clangendum est ad bella, quia sunt ad dandum signum inchoandi, vel desinendi, vel facienda aliquid. Aliud etiam quia incitant animositatem propter sonitus iratos. De hoc Arist. octauo Politicorum. Et ob hoc omnes gentes vtuntur classicis in bello. Erat etiam specialis causa in Iudeis, quia Deus iubebat, quod in bellis clangerent tubis, vt Deus recordaretur eorum. de hoc Numeri decimo, scilicet: Si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes, qui contra vos dimicant, clangetis vltulantibus tubis, & erit recordatio vestri coram Deo vestro, vt etiam in de manibus inimicorum vestrorum. Quod autem essent tot viri, quor tubae alia causa est, scilicet quia Deus volebat, vt bellum istud Israelitarum non esset in armis, sed in clangoribus, vt Madianite videntes per noctem subito super se tot tubas putarent tantum esse exercitum, quantum requiebat tubarum pluitas, si autem esset vna tuba vel pauca, non putaretur esse tantus exercitus, nec crederetur venire ex omnibus partibus castrorum, sed solum ex vna. De lampadibus autem causa est ad terrendum Madianitas, quia cum ipsi subito viderent tot faculas in circuitu suo: ita vt quasi essent castra vndique vallata, putaretur conuenissent super eos valde magni exercitus, qui tantum lumen exigent, ideo conturbarentur magis. Sed dicitur, quare non erant solae faculae, vel solae tubae. Respondendum, quod neutrae sufficiebant: nam si solae faculae ponerentur, & non audiretur aliquis alius strepitus bellicus, Madianite putassent hoc esse miraculum, qualia sunt illa, quae a Deo accidere solent, & non crederent esse exercitum, ideo quamquam in se timore conciterentur, tamen non mouerentur in se ipsos tanquam in hostes: si autem solas tubas audiuisent non videntes lumen non putarent esse tantum exercitum, nec scirent a qua parte veniebant. Etiam & potissime, quia cum istae tubae sonarent intra castra Madianitarum, scilicet in prima parte castrorum putaretur, quod istae tubae erant vigillum, & non tantum terretur Madianita, sicut visis faculis, & tubis, ideo simul fuerunt tubae, & lampades.

An istae tubae quas ferebant socij Gedeonis, essent tubae sanctuarij. Quest. XXIII.

QVAERETVR vterius, an istae tubae quas ferebant socij Gedeonis, essent tubae sanctuarij, quas iusserat Deus fieri. Aliquis dicit quod sic, quia Deus iussit quod clangeretur in bellis illis tubis, & essent in recordatione coram Deo. In contrarium vi-

detur, quod non fuerint tubae illae, quia illae fuerunt solum duae, vt patet Numeri decimo, isti autem habuerunt nunc trecentas tubas. Sed ad hoc respondebitur quod non sequatur, quia quamquam iusserit Deus Moyse facere duas tubas, non vetuit facere plures: ideo postea multae factae leguntur: nam in bello contra Iericho, quando circumdabatur ciuitas sacerdotes clangebant septem tubis Iubileorum, vt patet Iosue sexto. Dicendum tamen adhuc est, quod non fuerint istae tubae sacrae: quod patet, quia licet multae tubae crederentur, tamen non fierent tot, vt essent trecentae, quia illae solum fiebant, vt clangerent in bellis, & ad sacrificia, & similia de quibus Num. 10. in quibus non requirebatur tantus numerus tubarum. Item patet effectus, quia tubae sacrae solum erant, vt clangerent in eis sacerdotes, vt patet Num. 10. scilicet: Filij Aaron Sacerdotis clangent in eis: hoc erit legitimum sempiternum in generationibus vestris. Sed isti euntes ad bellum non erant sacerdotes, sed de filiis aliarum tribuum, cum dicitur precedenti ca. quod conuocauit tribum Manasse, Aser, Zabulon, & Nephthali. Et de his solum manserunt trecenti viri ad extremum, ideo oportet, quod essent de aliqua vel aliquibus harum tribuum: ideo non liceret eis clangere tubis sacris. Sed aliquis obiicit, quod quamquam non esset licitum hoc regulariter, licuit tamen ex dispensatione, sicut Gedeoni licuerunt alia precedenti cap. vt facere sacrificia, & altaria constituere. Dicendum, quod non stat, quia non fuit aliqua dispensatio: nam tubae istae non fuerant specialiter assumptae ad istud ministerium, quo postea usus fuit in eis Gedeon, sed ferebantur ad bellum, cum iret multitudo magna, scilicet trigintaduamillia, & tunc remissis omnibus ad loca sua praeter trecentos de tubis aliorum sumptae sunt tubae pro his & cibi, vt patet supra in litera, ergo non erat dispensatio, sed ferebantur tubae multae a laicis venientibus de diuersis tribubus. Cum autem arguitur, quod Deus iubebat in bellis sumi buccinas argenteas, quas fecerat Moyses. Dicendum quod illud erat verum in bellis totius Israel, quando totus Israel ex communi consensu, vel princeps populi faciebat bellum contra hostes: nam tunc portabantur buccinae sacrae, & ibant sacerdotes ad clangendum in eis: istud autem non fuit bellum totius populi: sed Gedeon cum viris de familia sua iuit, & postea congregauit sibi quosdam de populo: ideo non oportebat, quod ferrent tubas sacras. Et clamate Domino & Gedeoni. Id est quando buccinaueritis interdum voces emitte clamando de Deo, & Gedeone, scilicet dicentes: gladius domini, & Gedeonis, vt patet infra.

Quomodo Gedeon in tantam arrogantiam prorupit, vt iuberet hoc dicere. Quest. XXIII.

QVAERETVR quomodo Gedeon in tantam arrogationem prorupit, vt iuberet hoc dici: quia in hoc videtur victoriam Deo, & sibi ascribere: sed nulli hoc fas est, cum victoria totaliter a Deo sit, potissime nunc. Nam hoc totum miraculo gestum est, cum Gedeon, & socij sui nihil egerint. Respondendum, quod non fecit hoc Gedeon ad aliquam arrogantiam, sed ad incutiendum timorem Madianitis, sicut ipsi coneeperant. Nam in expositione somnij dictum est: non est hoc aliud, nisi gladius Gedeonis filij loas viri Israelite: cum autem nunc nomen Gedeonis audiret, crederent somnium verum fuisse, & facilius timore conciterentur. Irem factum est ad hoc, quod cognosceret dux exercitus: nam interdum quidam duces sunt terribiles hostibus, quorum nomine audito pauescunt hostes, quos nominari in bello valde bonum est:

est: nam accidit, quod aliqui pugnantes interdum cum aliquibus viris fortibus, si putent eos debiles poterunt preualere, quia pugnant confidenter tanquam preualituri, & si putent eos viros fortes pauebunt, & vocatur ista fortitudo per ignorantiam, de qua Arist. 3. Ethic. ponit exemplum, dicens quod Argei solebant pugnare contra Sicionios, qui debiles erant, & preualebant: semel autem contingit, quod pugnant contra Lacones, qui erant fortissimi, a quorum facie si cognouissent illico fugituri erant Argei: putauerunt tamen eos Sicionios fore, & confidentes fortiter pugnauerunt atque preualuerunt: nominandus ergo Gedeon, quia hostibus terribilis habebatur. Ingressus est & Gedeon, & trecenti viri, qui erant cum eo. Hic descenderunt Gedeon, & socij sui ad castra Madianitarum, & ingressi sunt omnes trecenti, vt omnes simul clangerent, & clamarent. In Hebraeo habetur. Et centum viri, qui erant cum eo. Dicendum quod varietas insurgit, quia Gedeon introiens castra Madian, diuisit locos suos in tres partes, vt poneret eos ad tres partes castrorum Madian, vt patet in litera, scilicet cum quae per gyrum castrorum in tribus personarent locis: & in qualibet parte erant centum viri: ideo Gedeon fuit in vna parte, in qua erant centum viri, & de his intelligitur litera Hebraica, scilicet. Centum viri, qui cum eo erant. Id est in parte sua: litera autem nostra voluit ponere omnes viros Gedeonis: ideo posuit trecentos in parte castrorum. Scilicet in primam partem castrorum, in qua erant vigiles.

Quare socij Gedeonis venerunt vt introirent in primam partem castrorum. Quest. XXV.

QVAERETVR quare socij Gedeonis venerunt, vt introirent in primam partem castrorum: nam cum commouerentur Madianite, poterant percutere socios Gedeonis, sicut se alterna caede truncabant. Respondendum quod Gedeon cum viris suis introierunt in primam partem castrorum, scilicet in qua erant vigiles, & non in aliquam partem castrorum multitudinis: ibi enim potuissent percuti: quia essent intra ipsam multitudinem, quae tumultuabatur, sed in loco vigillum nequaquam illi autem vigiles confugerunt in castra populi, & oportuit Gedeonem cum sociis esse coniunctos castris, quia alioquin nondum putaretur quod aliquis exercitus hostilis introuisset in castra Madian, & non mouerentur in alterutrum: nunc autem cum starent coniuncti castris tenentes faculas & buccinas, putabant Madianite, quod reliqui de exercitu hostili introierant intra castra Madian ad percutiendum, & illi manebant exterius ad illuminandum, & ob hoc putantes Madianita esse hostes inter se ceperunt mutuo se percutere tanquam contra hostes pugnarent. Incipientibus vigilijs noctis mediae. Id est tunc erat media nox quando introiuit Gedeon cum sociis suis. Causa autem quare illo tempore introirent, fuit, quia voluit subito Gedeon terrere hostes, & istud esset, si nec ipsi hostes dormientes, nec vigiles eorum cognoscerent, quia in media nocte incipiebant quidam vigiles, vt dicitur hic. Incipientibus vigilijs noctis mediae. Et si venissent dum manerent alij vigiles, qui vigilauerunt a principio noctis scirent illi, quod nulli essent ingressi castra: & non commouerentur in se subito Madianite, quamquam viderent in circuitu tubas, & lampades, essent parati inquis eorum castra introire vellet: nunc autem vigiles nondum erant excitati, qui vigilare debebant in principio mediae noctis, sed Gedeon, & socij sui excitauerunt eos, ita vt subito viderent eos apud castra, & tunc nescierunt an aliqui essent intra castra vel non, & turbati sunt. Et custodiibus suscitatis. Sci-

Gedeon cum sociis suis quare media nocte introierunt in castra Madian.

licet vigilibus. Ceperunt buccinis clangere. Scilicet tunc accedendo ad castra ceperunt clangere. De custodiibus suscitatis potest dupliciter intelligi: vno modo, quod erat media nox, quando ceperunt Israelitae introire castra, & tunc vigiles praecedentes suscitauerunt a sono vigiles noctis mediae, & in illa suscitacione venerunt Israelitae. Aliter potest intelligi, & melius quod vigiles castrorum circa media noctis sopore grauati fuerunt, & tunc venit Gedeon, & socij sui, nec excitati sunt custodes quosque cepit strepitus, & clamor Gedeonis apud castra: & sic etiam ipsi vigiles putauerunt esse hostes intra castra, quia non viderunt eos venientes: vnde omnes conturbati sunt, & in se conuersi. Et complodere inter se lagenas. Id est ceperunt percutere eas inuicem, & sic sunt fractae: habebat enim quilibet lagenam vnā, & complodebat eam cum lagenā alterius, & sic frangebatur. Cuiusque per gyrum castrorum in tribus personarent locis. Isti viri diuisi fuerunt in tres partes per centenos, & centenos erant in tribus locis in circuitu castrorum: & non clauerunt omnia castra ne Madianita non videntes locum euadendi irruerent per medium clangentium, & occiderent aliquos eorum. Reliquerunt autem partem quandam apertam, vt per illam possent fugere Madianite, & sic factum est: nam pars Orientalis versus Iordanem, per quam erat iter ad terram ipsorum mansit aperta, quia illa erat, per quam ipsi magis fugere cuperent. Et hydrias confragissent. Scilicet confragerunt lagenas inuicem collidendo eas.

Quare Israelitae confragerunt lagenas. Quest. XXVI.

QVAERETVR quare confragerunt lagenas. Nunc respondendum, quod fecerunt per duo, primum erat, quia ipsi portauerunt ignem intra lagenas, vt existentes in castris non viderent: nam si essent faculae patentes, possent Madianitarum vigiles, vel aliqui de castris videre a longe venientes Israelitas cum Gedeone, & cauerent sibi ab illis: nec timerent postquam venissent scientes, quod nullus introierat in castra: & sic non concitarentur in se ipsos: postquam autem accesserunt ad castra, si non confragissent lagenas, mansissent lampades occultae, & nihil viderent Madianite, ideo vt viderent subito super se tot faculas, & putarent hostes ingressos in castra, oportebat, vt cum accederent ad castra confringerentur lagenae, & subitanea appareret lux. Secundum erat ad terrendum Madianitas, vt putarent esse fragorem exercitus: simul enim buccinare ceperunt, & concutere trecentas lagenas, vt secundum multitudinem tubarum, & facularum ita putaretur multitudo exercitus: & quia ille fragor fuit factus apud castra subito expergefacti Madianite putauerunt super se irruisse Gedeonem cum magno exercitu, ideo mox vt expergefacti sunt conuerterunt gladios in se inuicem. Tenuerunt sinistris manibus lampades. Scilicet fractis lagenis tenuerunt faculas manibus, vt putarentur illuminare exercitum, qui introierat in castra Madian. Et dextris sonantes tubas. Id est in dextris manibus tenuerunt tubas, & clangebant: est enim manus dextra aptior ad hoc quam sinistra, quia sinistra est ad motum inepta, dextra ad applicandum ad quem cunque locum eleuando, vel deprimendo aptior, vt ait Ildorus vnde decimo Erymo. Clamauerunt: Gladius domini, & Gedeonis. Id est confortetur gladius domini, & Gedeonis super castra.

Quare clamabant, gladius Domini, & Gedeonis non pugnantibus Israelitis contra Madianitas. Quæst. XXVII.

QVAERETVR cum nullus de Israelitis pugnet contra Madianitas, quare clamabant gladius Domini, & Gedeonis. Respondendum, quod Israelitæ volebant per omnem modum innuere Madianitis, quod magna multitudo exercitus introierat in castra eorum, & ad hoc dicebant, gladius domini, & Gedeonis, id est gladius Gedeonis, qui est intra castra confortetur per gladium Dei: & tunc Madianitæ putauerunt, quod intra castra essent iam hostes cum Gedeone, & isti, qui clangebant buccinis clamabant hoc ad confortandum, & concitandum bellatores suos. Nam in bellis ista classica, vel litua habentur ad clangendum, quia conditio eorum est excitare iram, vel animositatem, & generaliter in omnibus instrumentis, quæ habent longum tractum, & angustum, & non habent multa spiracula. De his octauo Politicorum.

An peccarint Israelitæ faciendo fraudes, vt conuerterent Madianitas ad bellum intestinum. Quæst. XXXIII.

QVAERETVR ulterius, an peccauerunt Israelitæ faciendo istas fraudes, vt fallerent Madianitas, & conuerterent eos ad pugandum contra se ipsos. Respondendum, quod licebat, quia Deus iussit, & quidquid Deus iubet etiam si alias malum esset, bonum efficitur: sicut iussit Abraham occidere filium suum, & licuit Gen. 22. iussit Israelitis furari bona Aegyptiorum, & licuit Exo 3. & 11. atque 12. Sed adhuc dicendum, quod dato, quod Deus non iussisset, erat licitum: nam si licebat Israelitis occidere Madianitas: ergo licebat eis occidere illos quomodocumque possent. Bellum autem licitum erat, cum Madianitæ quolibet anno sine causa inuaderent terram Israelitarum, & demolirentur illam, & depascerentur vniuersa. Sed obicitur, quod hoc faciebant Madianitæ propter peccata Israelitarum, vt executores diuinæ iustitiæ, vt patet precedenti ca. scilicet. Fecerunt Israelitæ malum in conspectu Domini, qui tradidit eos in manu Madian septem annis: ergo non peccabant. Respondendum, quod Madianitæ solum permittebatur a Deo venire super Israelitas propter peccata eorum, & alias non permisi fuissent: non tamen iuebantur a deo venire, nec ipsi sciebant se venire a deo missos, sed veniebant propter desideria sua, scilicet vt lucrarentur, & dominarentur Israelitis. Et adhuc dato, quod dicerent se missos a Deo, nesciebant, & peccabant: sic patet de Sennacrib, qui dixit regi Ezechie se missum a deo, quarto Reg. 19. & Isa. 36. & secundum veritatem sic erat, vt patet Isa. 10. tamē ipse non putabat se missum a Deo, nec in virtute Dei hæc agere, quamquam illa diceret. Sic patet eodem capit. scilicet. Væ Asur, virga furoris mei, & baculus ipse: in manu eorum indignatio mea, ad gentem fallacem mittam eum, & ad populū furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia, & diripiat prædam: ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non sic existimabit, sed ad conterendum erit cor eius dicit enim nūquid non principes mei simul reges sunt & cetera. peccabant ergo, quia contra conscientiam agebant bella iniusta. Cum ergo Israelitæ haberent iustum bellum, licebat eis per quemcumque modum occultum pugnare, & ponere insidias, sicut iussit Deus Iosue 8. quando pugnatum est contra urbem Hai,

An liceret Israelitis pugnare contra Madianitas agendo ista & cetera. Quæst. XXXIX.

QVAERETVR ulterius, an liceret Israelitis pugnare contra Madianitas agendo ista, si manifestū esset eis, quod Madianitæ mittebantur a Deo, & quod etiam ipsi Madianitæ nō mouebantur desiderijs suis, sed solum, quia Deus eis expresse iussisset. Respondendum, quod iste casus est difficilior quā suprapositus, quia tunc constabat Israelitis, quod Deus permittebat super eos venire Madianitas propter peccata, vt reuelauit eis vir Dei veniens ad eos, supra præcedenti capit. tamen sciebant, quod Madianitæ non erant expresse missi a Deo, sed mouebantur ex affectionibus suis, ideo legitime poterat responderi eis, vt personis priuatis: nam persona priuata etiam pro iustissima causa non potest penam vllam infligere. Sed adhuc dicendum quod quamquam constaret eis, quod Deus expresse misisset Madianitas ad pugandum contra illos, non tenebantur non resistere illis, sed licite resisterent. Causa est, quia quocumque esset, Deus non mittebat illos, vt iudices, sed vt hostes, hosti autem resisti semper potest. Ad hoc autem, quod deus mitteret illos, vt iudices oportebat, quod mandaret Madianitis, quod irent in terra Israel, & deleterent illam propter peccata. Etiam, quod denuntiaret Israelitis, quod obedirent Madianitis volentibus destruere terram: & tunc ex mandato illo erant obligati Israelitæ nō resistere, alias nequaquam. Causa est, quia vt est determinatio omnium sanctorum, & habetur 1. Sententiarum dist. vlti. non tenemur conformare voluntatem nostram Deo in volito, sed in radice volendi, & in fine, scilicet quod sicut ipse ex charitate vult, ita & nos velimus, & sicut ipse omnia ad bonum finem vult, & nos ad bonum velimus. Vnde si vult quod pater meus moriatur, & hoc mihi constet, non teneor velle, imò volēdo quod moriatur pecco, & volendo, atque cōtrarium exorando, & cōnādo ad illud mereor, nisi deus expresse mihi dixerit, quod illud velim: quia tunc non obligor ex voluntate Dei cognita, sed ex præcepto imposito: ita hic quamquam determinate deus iussisset Madianitis, quod deleterent terram Israel, & ipsi venientes nihil præterirent de forma mandati, & hoc constaret Israelitis, adhuc non tenebantur parere Madianitis, sed poterant illos occidere, vt hostes.

An peccarent Israelitæ inuidentes Madianitis, quod introisset exercitus magnus in castra eorum, cum nullus introisset. Quæst. XXX.

QVAERETVR ulterius, an peccarent Israelitæ inuidentes Madianitis quod introisset exercitus magnus in castra eorum, cum nullus introisset. Aliquis dicit quod sic, quia hic erat mendacium, & illud semper est peccatum. Respondendum, quod nō fuit illicitum, quia omnia sic vt fecerunt Israelitæ Deo fieri iusserat. Sed adhuc dicendum, quod præter mandatum Dei licebat, quia vbi est iustum bellum, licet hosti contra hostem occidere, & prædari, & consequenter omnia, sine quibus ista fieri nequeunt: sicut si alicui delegatur causa, vt sententiet in ea, delegatur omnia, sine quibus non potest sententiare. Extra de Officio dele. cap. præterea. solum autem cauendum est in hostibus, ne fœdera imposita violētur, vel in aliquo mentiantur, quia tunc peccant: & quodcumque bellum inde secutum iniustum fit, quamquam alias iustum foret ex causa, pro qua fit. Ratio diuersitatis est, quia cum quis scit aliquem esse hostem suum, scit quod ille inquiret ei omnia mala, quæ poterit, & debet sibi cauere

Quomodo teneatur corformare voluntatem nostram diuinitati.

Fœdera seruanda hostibus.

vere ab illo, & si hostilitas sit publicata inter illos, qui vicissim bellum indicere possunt: non oportet, quod aliquis eorum moneatur, sed quod obseruet se per omnem modum: quia nihil hostibus illicitum est. Vnde quocumque modo poterit vnus occidere alterum, siue per insidias, siue per fraudem, vel quocumque modo licet, quia non vocatur ibi insidia. nec fraus, cum ius gentium ista concedat, & vbi ius aliquem monuit, nō oportet ad illud amplius admoneri: sicut dies interposita ad aliqd agendum, vel soluendum pro homine interpellat, & non oportet ad moneri debitorem ad soluendum in termino. Cum autem interponitur fœdera, vel quocumque verba promissionis inter hostes, illa sunt omnino seruanda de iure gentium, ideo qui contra illa fecit, tanquam violator iuris peccat, & omnia bella facta præter ius fraudis huius mēdacij, vel ruptorum fœderum iniusta sunt, quamquam alias sint iusta ex causa: sic tenet Aug. & declaratum est super Iosue capit. octauo, hic autem non intercidit aliquod mendacium, quia Israelitæ nihil promiserunt Madianitis quod violarent, nec aliqui locuti sunt, quod falsum esset, ideo non peccabant. Quod autem vellent, quod Madianitæ intelligerent esse exercitum magnū hostium in castris ipsorum, non erat mendacium, licet conarentur occultare veritatem. Nam qui ponit insidias in bello licite insidias vult innuere hostibus, quod nō sint plures bellatores, quā qui apparent: & quod non sint alibi quā vbi apparent, & falsum est: tamen istud licitum est, vt tenet Aug. & declaratum est Iosue octauo. Ratio diuersitatis huius, & mēdacij quod est in voce, est, quia de iure gentium est, quod hostes se inuicem fallant, vt poterunt, & quod insidias ponant, ideo quilibet debet esse præmonitus ne hostis suis ei insidias posuerit: sed si fœdera tamen interposita sunt, vel quæ que verba inuicem habita, de iure gentium seruanda, & ob hoc hostes non se obseruariēt inuicē super hoc tanquam nihil mali passuri, & possent faciliter perire: tūc quomodocumque in verbo mentiri peccatum est, sicut in quibuscumque alijs communicationibus humanis: quia ibi sicut non est licitum verbo mētiri, ita nec fraudes vel dissimulationes fieri: & hoc ad fallendum animo lucrandi, vel alium lædendi: animo tamē euadendi pericula, vel damna licet quibusdam dissimulationibus vti in rebus, licet non in verbis, vt declarabitur primo Regum decimo sexto capitul. Licuit ergo Israelitis dicere, gladius Dei, & Gedeonis: quia per hoc non mētiebantur, cum non assererent illum esse in castris, sed orabant, vt confortaretur, & volebant quod Madianitæ sic intelligerent. Stantes in loco suo singuli. Id est isti viri trecenti diuisi fuerant in tres partes, & in tribus locis, & vbi quilibet confregit lagem suam, ibi mansit. Per circuitum castrorum. Hostilium, non est intelligendum, quod essent totaliter in gyro, ita quod ambirent omnia castra, vt supra dictū fuit: sed solum erant in tribus locis per circuitum, & manebant aliqua partes medię per quas poterant exire fugiendo Madianitæ.

Quare quilibet istorum virorum stabat in loco suo. Quæst. XXXI.

QVAERETVR, quare quilibet istorum virorum stabat in loco suo, scilicet quod non introibat in castra, vel non recedebat aliquantulum inde. Respondendum, quod propter duo. Primum vt non occiderent a Madianitis: nam mox vt isti buccinis increpauerunt turbati Madianitæ conuersi sunt in se putantes in hostes agere, & si accessissent ad partem anteriorem Gedeon, & socij sui inuoluti fuissent in mortem gladio Madianitarum. Et ista eadem causa

fuit quare non circumdederunt omnia castra, scilicet ne Madianitæ volentes fugere cogerentur irrumperere per medium clangentium, & occiderēt aliquos eorum. Etiam non expediebat, quod aliquatē discederent a castris, ne Madianitæ putarent eos fugere, & persequerentur illos. Secundum erat, vt Madianitæ putarent quod isti non erant pugnantes, sed illuminantes exercitum pugnantium, qui erat intra castra: ad illuminandum autem non expediebat, quod accederent, & recederēt, sed quod manerent in eodē loco. Omnia itaque castra turbata sunt. Id est omnes qui erant in castris turbati fuerunt, quia subito viderunt super se rotamina, & buccinas, & fragorem tanti exercitus. Et vociferantes vltulantes fugerunt. Id est videntes se sic circumdatos, & putantes esse hostes in castris suis fugerunt nescientes contra quem pugnarent, & in fuga vociferabant, & vltulabant. Iste voces non erant exortatiū ad bellum, nec compellentium ad fugam, sicut dicitur Exod. 32. sed erat vox meroris fugientium. Et nihilominus insitebant trecenti viri buccinantes. Id est quamquam fugerunt Madianitæ semper sequebantur eos viri Gedeonis buccinantes.

Cum Madianitæ essent in fugam conuersi, & viri Gedeonis non essent percussuri illos, quare illos persequerentur. Quæst. XXXII.

QVAERETVR cum Madianitæ, essent conuersi in fugam, & viri Gedeonis non essent percussuri illos, quare persequerentur eos, & insitebant semper buccinantes. Respondendum, quod omnia, quæ Gedeon faciebat, erat vt Madianitæ putarēt hostes esse in castris, & conuerterentur in se ipsos tanquā in hostes: Madianitæ autem mox audito fragore, nō conuersi sunt in se, sed fugerunt, ideo si viri Gedeonis mansissent in loco, suo nihil factum esset, quia fugientes Madianitæ putarent, quod hostes non persequerentur eos, vel quod non erant in castris, cum viderēt buccinatores cum faculis manere, & non haberēt motum conuertēdi gladios in alterutrum: cum autem viderunt quod semper persequerentur eos putauerunt quod hoc faciebāt, quia erat exercitus Gedeonis intra Madianitas: ideo conuersi sunt in se tanquam in hostes. Immissique Dominus gladium in omnibus castris. Id est concitauit Deus Madianitas in omnibus partibus castrorum suorum, vt in alterutrum pugnarent. Et mutua se cede truncabant. Id est vnus occidebat alium sicut hostem. Erat autem facilis ista occisio, quia omnes erāt inermes, & coniuncti loco & turbati, ita quod non se obseruaret alter ab altero: vnde in breui mortui sunt valde multi, scilicet centum viginti milia, vt patet sequenti capit. In Hebræo non habetur mutua se cede truncabant, sed est explanatio literæ præcedentis.

Quomodo factum est, vt Madianitæ in se conuerterentur gladio percutiendo nemine illos percutiente. Quæst. XXXIII.

QVAERETVR quomodo factum est, vt Madianitæ in se conuerterentur gladio percutiendo nemine percutiente illos. Respondet Iosephus quinto antiqui. quod hic erant multe gentes linguis discordantes, & ob hoc putantes se hostes conuerterebant in alterutrum gladios. Quod autem diuersę gentes essent, patet, quia præcedenti capit. & hic dicitur, quod erant Madianitæ, & Amaleciti, & reliqui orientales populi, & isti linguis discordabant. Ista causa factis verisimilis est, & nunc potissimè mouere poterat eos, quia subito excitati a somno viderunt super se tot buccinatores & faculas, putauerunt hostes esse in castris,

Iosephi responsio ad quæstium.

stris, & quia incipientes loqui audierunt inter se linguarum diuersitatem, quilibet coniunctum sibi hostem putabat. Aliter dici potest, & melius, quod hoc fuit ex quadam perturbatione immissa eis supernaturaliter a Deo, ita vt non se cognoscerent: & ista perturbatione signatur cu dicitur: immisit dominus gladiu in castris, idest perturbauit eos, & fecit quod vicissim se gladiarent. Est enim in potestate Dei cor hominis

Deus ad quamcumque passionem potest corda mouere.

Prout in 21. sicut diuisiones aquarum, sic cor regis in manu domini, & quocumq; voluerit, verter illud: ita de cordibus omnium aliorum virorum intelligendum est: ideo potest Deus mouere corda ad quamcu que passionem, scilicet ad iram, gaudium, tristitiam, timorem, vel insaniam, vel dolorem. Patet de ira Leuit. 26. scilicet qui remanserint de vobis dabo pauore in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebit eos tonitus folij volantis, & ira fugient quasi gladiu, cadent nullo persequente, & corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes. Simile patet Exo. 23. scilicet terrorem meum mittam in precursum tuu & car. idem Deutero. 28. cap. De gaudio, vel clementia patet Esther 14. nam cum introiuit Esther erat Af sueris quasi furibundus, & Esther occidenda erat, ga accessit non vocata, & subito Deus conuertit Astuerum in clementiam, & gaudium, & ipse consolabatur Esther tanquam sororem. Aliquando mutat in ira, sicut quando peccabant Israelite, Deus cocitabat populos finitimos in ira contra eos, & persequiebantur il los: sic patet supra, scilicet. Addiderunt filij Israel fa cere malum in conspectu domini, qui conuocauit ad uersus eos Eglon regem Moab, & copulauit ei filios Ammon, & Amalec. Sic etiam erat quando cumq; concitabat alios populos, vt Assyrios, Chaldeos: qd patet clare Isa. 10. scilicet. Vt Assur virga furoris mei & baculus ipse: in manu eorum indignatio mea ergo Deus concitabat istos ad iram, vt per eos vicisceretur iram suam. Aliquando Deus mouet ad imprudentia, scilicet vt nesciant homines iudicare de eis, que sunt notissima. sic factum est cum orauit Dauid, qd Deus infatuaret consilium Achitofel secundo Regum 15. & quamquam consilium eius vile foret, infatuauit Deus Israelitas, vt non assentirent consilio eius, sed co silio Chusi quod erat ridiculum, & stultum, secundo Regum 17. Interdum mouet Deus hominem ad ta tam dementiam, vt nesciat quando est dies, & quando est nox, & palpet in meridie quasi cecus: sic patet Deutero. vigesimo octauo, scilicet: Percutiat te Deus amentia, & cecitate atque furore mentis, & palpes in Meridie sicut palpare solet cecus in tenebris, & non dirigas vias tuas. Interdum etiam mouet mentem nostram, vt ea, que coram nobis sunt cementibus oculis, & non excacatis non videamus: sicut fuit in Sodomitis Gene. decimo nono, & in seruis Benadab regis Syrie quarto Regum sexto cap. & sic de aliis passionibus. Interdum etiam mouet ad obliuionem precedentium subito, & inducit novos modos, & habitus in anima: sic factum est in edificantibus Babylonem: nam Deus confudit subito linguam vnam, vt non se intelligerent, & dedit illis 72. linguas, vel 70. vt alij volunt. De hoc Genesi vndecimo, ita poterat Deus causare quemcumque modum perturbationis vellet, ita vt non se intelligerent Madianite, & putarent certissime esse hostes. Simile factum est tempore regis Iosaphat: nam Amonite, Moabite, & Idumai, qui venerant, vt contra pugnarent, conuersi sunt in seipos, & mutuis vulneribus conciderunt, vt patet 2. Paralipo. vigesimo cap.

Deus interdum hominem ad dementiam mouet.

Vbi fuerit maius miraculum in diebus Iosaphat vel in bello Madianitarum. Quest. XXXI III.

QVAERETVR, cum hic, & in diebus Iosaphat fuerit simile bellum, vbi fuit maius miraculum. Respondendum, quod maius fuit in bello Iosaphat: nam hic habita fuerunt multa incentiua, que non fuerunt in bello Iosaphat: nam istud fuit factum per noctem, in qua minus poterant iudicare an hostes essent inter eos. Illud autem fuit per diem. Item hic viderunt Amonite buccinatores subito super se conclamantes: Gladius Domini, & Gedeonis, & strepitum lagenarum quasi magni exercitus. ex quo putabant hostes esse in castris: ibi autem nihil tale viderunt: nam confotios suos venientes viderunt. Item hic Madianite erant dormientes, quando irruit Gedeon, ideo turbati verisimile erat, illic autem verique exercitus vigilabat, & contra se veniebat. Item hic non pugnaverunt Madianite contra aliquos extrinsecos ad quos irent, sed putates intra castra esse hostes, in seipos tanquam in hostes conuersi sunt: illi autem viderunt socios suos venientes, & in illos tanquam in hostes impetum egerunt, per que oia, & plura materie disserendi colliguntur conferendo ea, que habentur hic, & secundo Paralipo. vigesimo cap. *Fugientes vsque Bethseca.* Ista est ciuitas quedam in terra Israel contra Iordanem, & vsque ad illa durauit inrefectio, quia forte ibi illuxit dies, & Madianite cognouerunt seipos atque deserunt in alterutrum pugnare, & sic non occisi sunt omnes Madianite. *Per crepidinem Abelmehula in Tebbath.* Idest etiam persecuti sunt eos Abelmehula vsque ad locum Tebbath per quandam crepidinem, idest montem prurptum, quia no erat via plana, sed per abrupta: & quando cumq; fors obtulisset, ferebantur perturbatione in preceps, & Israelite per eadem loca persequiebantur eos. In Hebraeo habetur. *Ceredaza.* Quod ponitur tanquam nomen proprium, vbi nos ponimus per crepidinem. Et Hebraei ponunt vt nomen proprium vrbs, vel montis. Et forte erat aliqua terra, vel mons prurptus, cuius causa litera Hebraica, nomen posuit. Ieronymus autem cognoscens terram illam cum ipse ambulasset rotam terram Chanaan, & Aegyptum pedibus, vt cognosceret omnia loca, de quibus fit mentio in scriptura, & sic posset confidenter transferre, vt ipse testatur in quodam prologo super Paralip. qui incipit Eusebius. sic transtulit quasi esset mons prurptus. Aliqui putant, quod Tebbath est ciuitas, que vocatur Thebes, de qua hinc supra, de qua fuit Elias propheta, sed no patet, an sit verum.

Conclamantes autem viri Israel de Nephthali & Aser, & omni Manasse persequiebantur Madian. Misitque Gedeon nuncios in omnem montem Ephraim, dicens. Descendite in occursum Madian, & occupate aquas vsque Bethbera, atque Iordanem. Clamauitque omnis Ephraim, & praeoccupauit aquas atque Iordanem vsque Bethbera. Apprehensosque duos viros Madian, Oreb, & Zeb, interfecit Oreb in petra. Oreb, Zeb vero in torculari Zeb. Et persecuti sunt Madian, capita Oreb, & Zeb portantes ad Gedeonem transfluenta Iordanis.

Isa. 10. 29. q. 5. S. fl. in fl.

Ibi morti tradidit.

Tyrus Syria ciuitas conditur.

Con-

Adiutorii associatio.

Conclamantes autem. Hic ponitur quartum, scilicet adiutorum associatio, scilicet, quia fugientibus Madianitis coniuncti sunt Gedeon, & viris eius alij Israelite ad persequendum hostes. *Conclamantes autem viri Israel de Nephthali, & Aser, & omni Manasse persequiebantur Madian.* Idest fugientibus Madianitis alij Israelite, scilicet de Nephthali, & Aser, & Manasse, idest de istis tribubus conclamabant, idest conuocabant se exhortantes ad persequendum Madianitas.

Quomodo Israelite ad persequendum Madianitas conuocari poterant. Quest. XXXV.

QVAERETVR quomodo Israelite poterant conuocari ad persequendum Madianitas: nam Madianite ceperunt fugere media nocte, & non cesauerunt fugere quousque euaderent de periculo, sed dum venirent Israelite conuocati effugissent Madianite. Aliquis dicit, quod ista tribus, que nunc iuerunt ad persequendum Madianitas, erant parate in aliquo loco, ita quod poterant mox, vt ipsi fugerent persequi eos. Quod patet, quia istemet tribus sunt, que precedenti capitulo commemorantur venisse ad Gedeonem, scilicet misit nuncium in vniuersum Manasse, qui secutus est eum. Alios etiam nuncios in Aser, Zabulon, Nephthali, qui occurrerunt ei. Respondendum, quod isti non erant in aliquo loco expectantes: nam Gedeon nesciebat euentum belli, vt iuberet illis expectare, ideo cum Deus iussisset, quod recederent, ipse hoc etiam iussit, & recesserunt in domos suas, vt patet supra in litera, scilicet omnem reliquam multitudinem praecepit ire in tabernacula sua. Aliter dici potest, quod istud factum est, quia Madianite erant intra terram Israel in valle Iezrael precedenti capitulo, & cum fugerunt transierunt per multa loca Israel sicut hic in litera dicitur: & de illis locis exiabant viri ad persequendum Madianitas, & isti coniungebantur Gedeoni. Sed hoc non stat, quia isti congregati erant de Manasse, Nephthali, & Aser, vt patet in litera: sed non occurreret Gedeoni, & viris suis persequendo Madianitas transire per loca omnium haru tribuum: Dicendum ergo, quod ista tribus conueniunt per vocationem, quia videns Gedeon fugisse Madianitas, misit nuncios per omnes tribus propinquas, vt persequerentur Madianitas. Quod patet, quia dicitur infra, qd misit Gedeon nuncios in oem monte Ephraim dicens: descendite in occursum Madii. Ita ergo mittere poterat ad omnes alias tribus, de quibus hic. Cum autem obijciatur, quod prius quam aliqui de istis vocatis venirent, effugerent penitus Madianite. Dicendum quod non putabat hoc sic futurum Gedeon. Et causa erat, quia iste tribus erant in via, per quam fugituri erant Madianite, vel quasi: ideo prius quam Madianite accederent ad loca illa, accederent nuncios Gedeonis vel quasi, & sic satis conuenienter poterant exire de illis tribubus. Et quamquam Madianite preceperent, cum ipsi iam essent lasi, & Israelite recentes ad laborem surgerent, breuiter consequi possent eos. Alia causa erat & potissima, quia ad hoc quod Madianite egredierentur de terra Israel in terram suam, necesse erat, qd ambularent forte plus quam per duos dies, vel tres, & in his necesse erat, qd iterum requiescerent pp labore, & ad sumendum cibos: & tunc Israelite poterant consequi eos, quamquam multum preceperent eos Madianite: & sic factum est, quia sequenti ca. dicitur qd cum Gedeon persequeretur Madianitas, reperit Zebee, & Salmana cu exercitu suo requiescentes in pace inter vrbes Nobe, & Iecbaa, & tunc irruit super eos iterum Gedeon: viri quoque Ephraim tenuerunt multos ad vada Iordanis infra in

litera. Alia causa erat, quia ad hoc quod fugerent Madianite in terram suam, debebant primo transire Iordanem, qui pontem no habebat, sed vada angusta, in quibus transeundis moraretur multitudo Madian forte vna die, cu esset tanta, & interim poterant venire Israelite vocati. *Et dedit dominus victoriam populo suo Israel in die illo.* Duplex victoria fuit, vna quam Deus per se solus fecit, nihil agentibus Israelitis, scilicet in quantum Madianite conuersi sunt in seipos: & ista fuit, quia perierunt quasi centum viginti millia. Secunda victoria fuit, in qua Israelite aliquid egerunt, scilicet quia ipsi persecuti sunt Madianitas, & occiderunt multos apud Iordanem, & postea sequenti cap. *Misit Gedeon nuncios in omnem montem Ephraim.* In fortis Ephraim. Vocatur tota fors Ephraim mons, eo qd erat montuosa, sic enim nominatur vbique, vt patet Iosue 17. & 20. & 21. & supra 4. & 1. Reg. 1. ad istos misit quia propinqui erant.

An peccauit Gedeon vocando pugnatore, cum Deus prius iussisset multos Israelitas de bello recedere. Quest. XXXVI.

QVAERETVR an peccauit Gedeon vocando pugnatore, cum Deus prius iussisset recedere de bello multos de Israelitis. Respondendum quod non, quia Deus volebat quod essent pauci in bello, vt non possent vsurpare sibi victoriam, vt ipse dixerat Gedeoni supra in litera: nunc autem iam bellum, quod Deus facturus erat, finitum erat, scilicet quod Madianite in seipos conuersi multos trucidarent, io quamquam Deus nihil ei nunc locutus est, credidit no esse iniuriam diuinae vltionis, quod Israelite congregarentur ad persequendum iam Madianitas, quia et si aliquos de illis occiderent Israelite, imo & si omnes superstites occiderent, non poterant sibi vsurpare victoriam. Rationes huius supra assignatae sunt. *Dicens, descendite in occursum Madian.* Scilicet descendite de montibus, in quibus habitatis, & ite contra Madianitas. *Et occupate aquas vsque Bethbera, atque Iordanem.* Idest occupate omnes aquas Iordanis vsque Bethbera. Hec litera videtur quod deberent Ephraite occupare alia flumina, que erant vsque Bethbera, & ipsum fluum Iordanis. Sed hoc non stat: quia Iordanis est qui circuibat terram Chanaan in parte orientali: Nume. 34. & per illum transire debebant Madianite, nec oportebat aliquas occupari aquas, nisi Iordanem: sed erit sensus. *Occupate aquas vsque Bethbera atque Iordanem.* Idest occupate Iordanem, qui est in directo fortis vestro, & omnes aquas eius vsque Bethbera. Pro qua sciendum, quod caput fortis Ephraim erat apud Iordanem, & apud illam ex parte meridiana erat fors Beniamin, que etiam perueniebat ad Iordanem, vt patet Iosue 18. & apud illam ad meridiem fors Iosue, que etiam perueniebat ad Iordanem Iosue 5. erat autem vrbs Bethbera, de qua hic dicitur in termino fortis Iudae, vt patet Iosue 15. vnde est sensus quod Ephraite occuparent Iordanem, scilicet qui erat in directo fortis eorum: & omnes aquas eius vsque in Bethbera, quia forte vsque ad illum locum erant vada Iordanis, & per illa transire debebant Madianite, sic vtrique volunt. Sed melius exponitur secundum quod dicitur in litera innuit, & sine aliqua difficultate, scilicet quod inter locum, de quo fugiebant Madianite vsque Bethbera erant aque, idest flumina, que habebant vada in certis locis solum, & illas aquas debebant occupare Ephraite, vt non possent transire Madianite, & occiderentur ibi, & postea occupare debebant Iordanem, vbi erat principium impeditiuu hostium: quia illud flumen erat magnum, & erat in paucis locis vadabilis.

Quo-

Quomodo poterant Ephraim ire ad præoccupandum aquas & Iordanem. *Quest. XXXVII.*

QVAERETVR quomodo poterant Ephraim ire ad præoccupandum aquas, & Iordanem: nã non est hic simile ei, quod supra dictum est: eo quod inter locum fugæ, & Iordanem non erat magna distantia. Respondendum, quod Ephraim erant prope viam fugæ & poterant cito venire. Item quacunque aquam deberent transire Madianitæ cum essent valde multi, necesse esset, quod morarentur magno spatio, & ob hoc dum transibant aquas priores poterant descendere Ephraim in Iordanem ad occupandum eum, & ad aliquas aquas coniunctas Iordani, & sic factum est. *Clamavitque omnis Ephraim.* Id est omnes Ephraim exhortati sunt se ad veniendum, & venerunt ad aquas: nam ipsi velociter per omnia loca sua propinqua miserunt nuncios, & descendebant priores, qui poterant de urbibus, quibus primo facta est vocatio: deinde de aliis urbibus. *Præoccupavit aquas, atque Iordanem.* Scilicet constituerunt magnum exercitum apud Iordanem, & apud singula flumina per quæ transituri erant Madianitæ, ut cum venirent illi dispersi occiderent eos Ephraim. *Apprehensosque viros Madian.* Id est duos viros principes Madian, scilicet Ephraim manentes apud Iordanem inter ceteros Madianitas, quos occiderunt ceperunt istos duos principes Oreb, & Zeb viuos. *Et interfecit Oreb in petra Oreb.* Scilicet occidit eum super quandam petram, quæ postea vocata est petra Oreb, & quando scriptus est liber iste vocabatur petra Oreb, ideo scriptor sic eam cognominavit. *Zeb vero in torculari Zeb.* Id est occiderunt Ephraim Zeb in torculari quodam, quod postea vocatum est torcular Zeb ab euentu.

Quomodo stat quod Ephraim occiderint Oreb, & Zeb. *Quest. XXXVIII.*

QVAERET aliquis, circa hoc quomodo stat, quod Ephraim occiderint Oreb, & Zeb, quia sequenti ca. dicitur, quod Gedeo occidit Zebee. Aliqui respondent quod Oreb, & Zeb, & Salmana, & Zebee sunt idem: quod patet quia sequenti cap. tã isti duo, scilicet Oreb, & Zeb, quam illi duo, scilicet Zebee, & Salmana vocantur duces, vel reges: & satis apparet, quia Ephraim duxerunt capita eorum trans Iordanem infra in littera: si tamen fuissent viri paræ conditionis non duxissent Israelitæ capita eorum trans Iordanem. Sed hoc non stat, quia dicitur hic Ephraim occiderunt istos, sed sequenti capi. dicitur quod Gedeon per se occidit Zebee, & Salmana. Nec potest aliquis obijcere, quod quamquam ista fecerint Ephraim, quod ascribantur Gedeoni, quia facta sunt sub ducatu suo, sicut factum est de Iosue in quibusdam, ut declaratum est Iosue 11. quia hic ponitur quomodo Ephraim occiderint Oreb, & Zeb: & ponitur locus, scilicet unum in petra alium in torculari: sed de Salmana, & Zebee ponitur sequenti cap. quod Gedeon dixit filio suo, quod occideret eos, & non aliis est: deinde ipse irruit in eos, & occidit illos. Item sequenti cap. & hic dicitur, quod Ephraim attulerunt capita Oreb, & Zeb ad Gedeonem trans Iordanem, & Gedeon ait quid tale facere potuit quale vos fecistis? Dicendum ergo, quod isti viri erant quatuor viri principes Madianitarum, & duos ceperunt Ephraim apud Iordanem, & duos cepit postea Gedeon ultra Iordanem inter Nobe, & Iechaa, ut patet sequenti capitu. Quod autem sint quatuor distincti patet Psal. 82. cum dicitur: Pone principes eorum sicut Oreb, & Zeb, & Zebee, & Salmana. Differunt etiam nomina, quia v-

nus horum vocatur Zeb, alius vocatur Zebee. *Et persecuti sunt Madian.* Scilicet Ephraim erant apud Iordanem, & istas aquas prædictas, & cum veniebant Madianitæ percutiebant eos: illi vero non curabant principaliter pugnare ne interim congregaretur totus Israel, & opprimeret eos simul, sed transibant aquas, dum percuterent, & sic transierunt Iordanem, & omnes aquas & occisi sunt multi de eis, & capti: nam tunc capti sunt duo principes eorum, scilicet Zeb, & Oreb, & cum transissent omnes Madianitæ Iordanem, ipsi quoque Ephraim transierunt post eos, ut rursus sequerentur eos a tergo, & occiderent. *Capita Oreb, & Zeb portantes ad Gedeonem trans fluenta Iordani.* Hæc portabant in signum victoriæ magnæ, scilicet quod occidissent duos reges Madianitarum. Aliquis turbabitur in hoc, quomodo Ephraim præoccupaverunt Iordanem, scilicet antequam transiret Madianitæ, & steterunt ibi occidentes de eis dum transibant, & postquam transierunt ipsi quoque Ephraim transierunt. Quomodo ergo non habuerunt obvium Gedeonem, sed iuverunt ad eum trans Iordanem? Ex quo patet, quod Gedeon transierat antequam ipsi venirent: sed tunc sequeretur inconueniens, scilicet quod Gedeon transierat Iordanem ante Madianitas, quod falsum est, cum sequeretur eos. Dicendum ergo, quod Iordanis habebat plura vada, & Madianitæ fugientes diuisi sunt ad plura vada, ut facilius, & velocius transirent: Gedeon vero secutus fuit aliquam partem Madianitarum: & illa transiit per aliquod vadum, in quo non erant viri Ephraim, ideo postea iuerunt ad illum ultra Iordanem ferentes capita Oreb, & Zeb regum Madian.

CAPITVLVM VIII.

DIXERVNTQUE ad eum viri Ephraim: Quid est hoc quod facere voluisti, ut nos non vocares cum ad pugnam pergeres contra Madian? Iurgantes fortiter, & prope vim inferentes. Quibus ille rñdit: Quid enim tale facere potui, quale vos fecistis? Nonne melior est racemus Ephraim vindemijs Abiezer? In manus vestras Dominus tradidit principes Madian, Oreb, & Zeb. Quid tale facere potui, quale vos fecistis? Quod cum locutus esset, requieuit spiritus eorum, quomodo tumbant contra eum. Cunque venisset Gedeon ad Iordanem transiit eum cum trecentis viris, qui secum erant: & præ lassitudine fugientes persequi non poterant. Dixitque ad viros Soccoth: Date, obsecro, panes populo, qui mecum est, quia valde defecerunt: ut possimus persequi Zebee, & Salmana reges Madiã. Responderrunt principes Soccoth: Forsitan palmæ manuum Zebee, & Salmana in manu tua sunt.

& sunt, idcirco postulas, ut demus exercitui tuo panes. Quibus ille ait: Cum ergo tradiderit Dominus Zebee, & Salmana in manus meas, conteram carnes vestras cum spinis, tribulisque deserti. Et inde conscendens, venit in Phanuel: locutusque est ad viros loci illius similia: Cui & illi responderunt, sicut responderant viri Soccoth. Dixit itaque eis: cum reuersus fuero victor in pace, destruem turrim hanc.

Dixeruntque. Descripta in præcedentibus hostium expugnatio. hic ponitur victoriæ perfectio quomodo, scilicet occisi fuerunt plures de Madianitis, & etiam reges eorum. Et diuiditur in septem partes. Primò ratione victoriæ ponitur quedam contentio; Secundò malignorum derisio ibi. *Cunque venisset Gedeon.* Tertiò hostium comprehensio ibi. *Zebee autem, & Salmana.* Quarto derisorium punitio ibi. *Reuertensque de bello.* Quintò aduersariorum occisio ibi. *Dixitque ad Zebee.* Sextò præde diuisio ibi. *Et tulit ornamenta.* Septimò nascitur quedã hæc transgressio ibi. *Fecitque ex eo Gedeon.*

An sit hæc aliqua mutatio, & an immediate facta post præcedentia. Quest. I.

QVAERETVR circa primum an ea, quæ habentur hic habeant ordinem continuatum ad præcedentia, vel sit aliqua mutatio, & an fuerint hæc facta immediate post præcedentia. Ad primum dicendum quod ordo continuatus est, quia supra ponebatur quomodo persecutus sit Gedeon principes Madiã hic autem subditur qualiter comprehendit eos, & diuisit prædam, fecitque alia consequentia ad bellum, ideo necessario sunt hæc post illa. Ad secundum dicendum, quod ista facta fuerunt immediate post præcedentia: nam dicitur supra quod viri Ephraim ceperunt Oreb, & Zeb, & decollauerunt eos, duxeruntque capita ad Gedeonem transiens Iordanem. Hic autem ponitur contentio habita inter Ephraim, & Gedeonem respectu huius belli: & fuit tunc facta quando obulerunt ei capita Zeb, & Oreb, & sic non fuit mora aliqua vel interpositio inter ea, quæ habentur præcedenti cap. & hic. *Dixeruntque ad eum viri Ephraim.* scilicet cum superbia quadam, & timore protulerunt quærelæ verba. *Quid est quod facere voluisti.* Quasi dicat malum est, quod fecisti. *Ut non vocares nos.* quasi dicerent nos vocandi eramus.

Quomodo Ephraim dicunt se non vocatos. Quest. II.

QVAERETVR quomodo Ephraim dicunt se non vocatos: nam præcedenti cap. ponitur quod Gedeon miserit nuncios in oem montem Ephraim, & de aliis tribubus non ponitur quod vocata fuerint. Respondendum quod Ephraim conqueruntur quod non fuerint vocati a principio, cum iuit Gedeon ad bellum, cum factum est principale bellum: nã nunc non fuit bellum præcipuum, sed persecutio hostium fugientium, & quia maior honor erat existentibus in præcipuo bello conquesti sunt.

Alph. Toff. super lib. Iudicum.

Cur Conquesti sunt Ephraim de Gedeone. Quest. III.

QVAERETVR vterius cur conquesti sunt Ephraim de Gedeone. Respondendum quod hoc fuit quia putauerunt se contemni: erant enim superbi Ephraim: ideo faciliter putabant se contemni, scilicet si non obseruarentur eis multæ ceremonie honoris. Erat autem motuum huius præcipuum, quia Ephraim, & Manasse erant pars tribus Iosue, sed Iacob pater Israelitarum ex priuilegio speciali fecit Ephraim, & Manasse esse duas tribus, & quamquam esset Manasse ætate maior, Iacob benedicens posuit manum dextram super Ephraim, & dixit eum dilatandum ingentes, & Manasse solum in populos, & quod minor ætate esset maior honore. Gen. 48. Ob hoc constitutus est Ephraim tanquam princeps, & sub eius vexillo erat tribus Manasse in deserto Num. 2. cap. nunc autem quia Manasse erat maior secundum carnem contendebat interdum cum Ephraim, de dignitate, & ob hoc quidquid agerent viri Manasse attendebant viri Ephraim, an in contemptum eorum agerent, vel ad preponendum se eis, & quia Gedeon erat de tribu Manasse supra 6. cap. & perrexit ad bellum, non vocata tribu Ephraim, putabant Ephraim, quod fecisset Gedeon in contemptum eorum, ut ipsi de Madianitas obtinerent victoriam, & viderentur maiores Ephraim.

Quare potius Ephraim conquesti sunt, quam aliæ tribus. Quest. IIII.

QVAERETVR, vterius quare potius Ephraim conquesti sunt, quod non vocati fuissent, quã aliæ tribus. Respondendum, quod forte hoc factum est, quia non vocati fuerant primo ad bellum: nunc autem vocabantur ad fugam, in qua esset labor persequendo hostes, & non esset honor, quia non consequerentur inde magnam victoriam, sicut in bello principali. Sed hoc non stat, quia etiam aliæ tribus non vocatæ fuerunt a principio, & vocatæ fuerunt postea, imò quod grauius est aliæ quæ tribus repulsa fuerunt a bello prius, & postea vocatæ fuerunt, scilicet Nephtali, Aser, Zabulon, Manasse: Ephraim autem non decuit tunc nominari. Potissimum ergo quod commouebat Ephraim erat: quia putabant quod Gedeo, & viri Manasse egissent hoc in contemptum eorum, non erant autem aliqua tribus, quibus cum tribu Ephraim esset aliqua contentio super aliqua prælatione alterna: sicut erat inter Ephraim, & Manasse: ideo isti potius conquesti sunt. Alia causa fuit, quia cum filij Manasse essent competitores sui, & obtinissent nunc magnificam victoriam, scilicet quam Deus per illos exercuit, & non per Ephraim inuiderunt eis Ephraim: quia nolissent, quod in hoc viderentur excellentiores eis filij Manasse, si tamen Manasse non obtinissent nunc in bello, vel non fuisset tam memoranda victoria non contendissent, quare non vocauerunt eos: imò forte a principio, si vocasset eos Gedeon designati fuissent ire cum eo, ne subijcerentur ducatu filiorum Manasse. In Hebræo habetur. *Dixeruntque viri Ephraim.* Sed istud est per improprietatem idiomatis, in quo numeri, & personæ, & alia proportionalitates non seruantur. *Iurgantes fortiter, & prope vim inferentes.* Id est cum hæc dicebant viri Ephraim non proferebantur ea pacifice, sed cum magno iurgio, & iniuriosis verbis, & quasi volentes inferre vim, id est facere bellum contra Gedeonem, quia non vocauerunt eos. & sic viderentur iniuriam suam.

K An

An Ephraim peccaverit iurgium contra Gedeonem facientes. Quasi. V.

QVAERETVR an Ephraim peccaverit facientes iurgium contra Gedeonem. Respondendum, quod sic, quia ex sola superbia, & invidia collate victoriae viri de tribu Manasse mouebantur, ut dictum est, sed quidquid propter ista fit peccatum est. Item quia nullam causam habebat vocare eos ad bellum, dux enim potest quos voluerit ad bellum vocare: forte autem deuitauerat Ephraim tanquam tumultuantes, & non bene sibi subiacibiles propter superbiam, ideo vocauit alios. Item Deus fecerat, quod omnes vocati recederent de bello propter trecentos: quod ergo Ephraim poterant manere in bello? Intentio autem Ephraim erat, quod ipsi omnes fuissent in bello, ut eis imputaretur victoria. Valde ergo iniuste agebant iurgantes contra Gedeonem: hoc enim sollicitum habebant Ephraim pro superbia sua de desiderio honoris. Sic enim iterum contra Iephte Galaaditem tumultuati sunt dicentes: quare vadens in pugnam contra filios Ammon vocare nos noluit, incendemus igitur te, & domum tuam igne infra 12. Et orta est ibi gravis seditio. Et ille respondit. Scilicet Gedeon respondit molliter: videns enim superbiam, & tumorem Ephraim noluit eis respondere iuxta stultitiam suam, sed blande, ut placarentur, alioquin necesse erat oriri durum bellum inter utroque, & forte Gedeon habebat paucos de Manasse, Ephraim erant multi. Vel dato quod posset praeualere contra Ephraim noluit esse auctor effusi sanguinis in Israel. Etiam quia propter bellum intestinum, dimitteretur bellum hostile, & hoc graue peccatum erat, ideo ut sapiens respondit molliter. Quid enim facere tale potui, ut vos fecistis. Vidit, quod Ephraim solum tumultuabantur desiderio honoris, & pro invidia honoris, quem videbantur accepisse Manasse, ideo ut quietaret spiritus eorum accipit eis honorem. In Hebræo habetur. Quid feci ut vos. Quasi dicat, non feci ego aliquid laudabile, sicut vos. Istud refertur ad occasionem Oreb, & Zeb, quos occiderunt Ephraim praecedenti cap.

An peccauit Gedeon dicens quid tale facere potui & est. Quasi. VI.

QVAERETVR an peccauit Gedeon dicens quid tale facere potui, ut vos, cum ipse maiora fecisset quam Ephraim: quia ipse occidit duos reges potentissimos Madianitarum, scilicet Zabee, & Salmana. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia Zabee, & Salmana nondum erant occisi, sed postea capti, & occisi sunt infra in litera. Dicendum tamen quod Gedeon Maiora fecerat, quam Ephraim. Nam ipse cum trecentis viris non expauit consistere ante castra 135. millium: & tenuerunt buccinas, & faculas coram illis cum posset Madianitas conuerti in eos. Etiam persecuti sunt semper Madianitas, ita ut propter eos Madianites conuersis in alterum trum gladiis alterna secede truncabant. Gedeon tamen erat valde humilis, & forte ex humilitate propria merita non mensurabat: nam humilissimi ista conditio est, ut non respiciant quantum proficiunt, sed quantum a perfectione deficiunt non quid merentur, sed quid demerentur: bona autem aliorum humiles considerant, & appreciantur. Vnde actus Ephraim poterat attendere Gedeon tanquam laudabiles, & ad suos non attenderet, & diceret: quid tale potui agere, ut vos fecistis? quasi ipse nihil egisset, & illi ma-

gna egissent. Vel potest esse, quod intelligatur hoc per hironiam, scilicet quod maiora essent gesta Gedeonis quam Ephraim: ipse tamen per quandam hironiam plus laudauit gesta Ephraimorum: sed istud finem non multum stat, quia tunc Ephraim intelligentes se irrideri magis contristarentur, ut vim facerent Gedeoni: erat tamen intentio Gedeonis placandi, & non concitandi Ephraim: Aliter potest dici, quod istud intelligebat Gedeon a seipso, quid tale potui ego agere viribus meis quale vos fecistis, sed si aliquid feci illud viribus Dei egi, & hoc verum est, quia non potuisset Gedeon viribus suis, & suorum capere duos principes Madian, scilicet Oreb, & Zeb cum solum essent trecenti, sed et Ephraim non potuissent hoc agere viribus propriis, sed adiuti a Deo egerunt istis duobus modis, scilicet primo & tertio: non ergo mentiebatur Gedeon nec peccaret. Sed tamen nihil impedit dici, quod Gedeon sciens se maiora egisse, quam Ephraim dixerit hoc illis non ex humilitate, sed ut placaret illos, & hoc etiam modo, licet esset mendacium erat officiosum, sed tollendum scandalum, & solum peccabat venialiter, & melius erat illud dicere, quam non dicere permittendo scandalum oriri. Nonne melior est racemus Ephraim vindemia Abiezer. Hic magis extollit Ephraim dicens: melior est racemus Ephraim, id est modicum de Ephraim, quam vindemia Abiezer, id est quantum multum de tribu Manasse. Ista litera ponitur ad significandum excellentiorem esse tribum Ephraim tribu Manasse, & familia Gedeonis, ut sic Ephraim videtur se de hac victoria magis laudari, quam Gedeon, qui erat praecipuus auctor quietis. Et potest introduci dupliciter. Vno modo, quod racemus Ephraim, id est paucam personam de Ephraim erant meliores quam tota vindemia Abiezer, id est quam omnes viri de familia Abiezer: ista est familia, de qua erat Gedeon, ut patet supra sexto, & nominauit istam familiam, & non totam domum Manasse, ne videretur grauius familias alias Manasse subiacendo illas in laude Ephraim: contra suam autem familiam confidenter loquebatur, putans quod ex hoc non grauaarentur. Vel quia Ephraim putarent satis sibi esse ad suam exaltationem, quod praeponebantur familiae, de qua erat Gedeon, qui erat victor. Vel forte, quia illi trecenti viri, qui steterunt soli contra Madianitas erant de familia Abiezer, & istud est verissimilius. Aliter potest introduci litera, scilicet melior est racemus Ephraim, quam vindemia Abiezer, id est paucam personam occidit ab Ephraim sunt maioris potestatis, quam omnes quos occiderunt filii Manasse, & intelligitur hoc de Oreb, & Zeb regibus Madii, quos occiderunt Ephraim. In manibus vestris tradidit Dominus principes Madian, Oreb, & Zeb. Quasi dicat non habetis de quo contendatis mecum super bello: nam vos fecistis totum bellum, & habetis laudem illius, quia Deus noluit tradere in manus meas principes Madii Oreb, & Zeb: sed in manus vestras, in quo fecit vos laudabiliores. Quid tale facere potui, quale vos fecistis. Repetitio sententiae est, sed non inutiliter, quia ponitur ad exaggerandum: nam in rethoricis magnam vim obtinet exaggeratio, quod potissimum conuenit passionatis, vel contra passionatos, qui leui persuasione ad appositum non flectuntur. Item supra posuerat istam propositionem, quam non probauerat: deinde probata ea per duas rationes repetit illam: sic enim saepe habetur in multis locis scripturae. Quod cum locutus esset requieuit spiritus eorum, quo tumescebant contra eum. Scilicet isti erant superbi, & nihil desiderabant nisi gloriam, & laudem, & erant inuidi, & nolebant, quod ascriberetur alteri victoria: utrunque fecit Gedeon. Nam primo laudauit Ephraim super Manassitas. Secundo

Exaggeratio potissimum conuenit passionatis.

cundo dixit non fuisse victoriam Manassitarum, sed Ephraimorum, & hoc dicto requieuit spiritus Ephraimorum, id est superbia, vel ira: sic accipitur Isa. 2. Qui feci te ab homine cuius spiritus in naribus eius, quia excelsus reputatus est ipse, id est cessate loqui cum homine, qui habet iram in naribus, quia superbus est: sic erant Ephraim, scilicet superbi, & irati: & magis erat iste spiritus superbiae quam irae, quia dicitur: quo tumescebant contra eum, tumor autem ad superbiam pertinet.

Quare Gedeon non respondit directe Ephraim. Quasi. VII.

QVAERETVR quare Gedeon non respondit directe Ephraim: nam ipsi querebant quare non vocauerat eos ad bellum. Respondendum, quod non respondit directe, quia forte non habuit aliquam causam, quam honeste exprimere posset: nam forsitan Gedeon non vocauit eos, quia cognoscentes superbiam Ephraimorum sciuit, quod non subiacerentur ei, ideo noluit vocare eos, sed vocauit alias tribus: ista tamen causa non poterat conuenienter exprimi, quia magis concitarentur Ephraim. Vel forte non vocauit eos, quia credidit quod non venirent dedignantur se subiacere viro de tribu Manasse. Et hoc etiam non poterat conuenienter exprimi in excusationem, quia semper concitarentur Ephraim. Sed obicitur contra hoc, quia postea vocati a Gedeone venerunt. Etiam ipse putauit quod ad vocationem suam veniret, quia alias non vocasset eos. Respondendum, quod non erat simile nunc, & a principio, quia prius Ephraim erant incerti de victoria, ideo nolent ire, nunc autem cum hostes erant profugi, & in persecutione, possent aliquid laudis, vel lucri consequi: ideo iuerunt: sic enim fecerunt cum Iephte: nam vocauit eos, ut adiuuarent eum contra Ammonitas, & noluerunt: deinde cum Iephte obtinisset magnificam victoriam inuidentes insurrexerunt eum, dicentes: incendemus te, & domum tuam igne, quia non vocasti nos, infra 12. cap. Aliter dici potest, quod forte Deus cauit hoc ad tollendas seditiones: nam ille tribus, quae vocatae fuerunt a Gedeone iussae sunt a Deo recedere de bello in tabernacula sua. Si autem venisset tribus Ephraim, & iussa fuisset recedere, habuisset ad magnam iniuriam putans, quod Gedeon fecisset ista de corde suo in contumeliam Ephraimorum, & non iussisset Deus, & tumultuaretur dure contra Gedeonem, quia maius erat repellere vocatos, quam non vocari: sic enim Israelites de tribu Leui, & Ruben insurrexerunt contra Moysen, & Aaron propter summum sacerdotium datum Aaron, asserentes quod non fecisset ista Moyses iussu Dei, sed de corde suo, ut honoraret cognatos suos, & tamen Deus mandauerat: in quo facta est magna seditio, Nu. 16. ca. Itaque dato quod costaret Ephraim, quod Deus mandabat hoc, videntes viros de Manasse prepositos eis, dolerent nimis, & tumultuarent pro superbia: non fuerunt ergo vocati. Nihil autem horum respondit Gedeon, sed solum laudauit Ephraim, & remouens victoriam a Manassitis dedit eam Ephraim. Ratio horum est, quia Gedeon erat vir prudens, & voluit respondere finem subiectam materiam: nam intendebat placare tumorem eorum, & tamen si respondisset directe, nequaquam potuisset placare Ephraim, respondendo autem sic placabat: quia cum cognosceret eos superbos sciebat, quod hoc lenimento egebant: ideo sic respondit. Cumque venisset. Hic ponitur secundum, scilicet malignorum densio, quia non solum non concesserunt petitionem iustam, & necessariam Gedeoni, sed etiam irriserunt eum ex malignitate, & dicitur. Cumque venisset Gedeon ad Iordanem. Madianitas praecesserant iam transito Iordane, & Gedeon videbat reliquias eos tanquam iam non persecuturum. Alph. Toft. super lib. Iudicum

Attus illos. Et hoc quia viri sui erant fatigati, & non poterant itinerare: & hoc potissimum pro fame, quae patet ex sequentibus. Etiam quia viri, qui ibant nunc cum Gedeone erant solum trecenti, & dato quod sequerentur Madianitas, non audebant tangere illos, quia multi erant, scilicet quindecim millia, ideo oportebat, quod expectaret Israelitas, quos vocauerat, ut omnes coniuncti irruerent super eos. Etiam voluit prebere quandam securitatem Madianitis, ut facilius consequeretur eos, & sic factum est: nam Madianitas putantes, quod Gedeon omnino destitisset persequi illos, quieuerunt apud urbem Nobe, velut nihil formidantes, & tunc irruit super eos Gedeon cum aliis Israelitis, ut patet in litera. Transiit eum. Ad persequendum Madianitas, quia iam illi transierant Iordanem. Cum trecentis viris, qui secum erant. Isti trecenti viri erant, qui steterant cum eo tenentes tubas, & lampades, & hi soli veniebant nunc cum illo: nam alij quos ad vocandum miserat nondum venerant. Et pro lassitudine fugientes sequi non poterant. Fugerant enim lassum ex magno labore totius noctis praecedentis, quam in somnum duxerant. Etiam quia persecuti fuerant hostes per magna spacia terrarum breuissime. Increbuerat et eis fames, ideo ut vtrunque in comodu tolleretur egebant cibis, ut confortato stomacho possent persequi hostes. In hebræo habetur. Et pro lassitudine persequens fugientes. Sed quia ista litera non videtur sensum determinatum, litera nostra posuit clarius dicens: pro lassitudine fugientes persequi non poterant. Dixitque ad viros Soccoth. Ista est quaedam ciuitas, & non est locus, in quo castrametati sunt Israelitas exiit de Aegypto, ut patet Nu. 33. quia locus iste est intra Aegyptum, quae est ante mare rubrum, & est prima mansio Israelitarum, ut patet Exo. 12. & Nu. 13. c. sed est quaedam ciuitas in terra duorum regum Amorrhæorum, quae fuit duarum tribuum & dimidie, & cessit in sortem tribus Gad, ut patet Jos. 13. Et vocatus est locus iste Soccoth, quia quando venit Iacob de terra Mesopotamiae in terram Chanaan fixit ibi tabernacula, ut patet Gen. 33. c. & est locus iste apud Iordanem: nam transito Iordane cum Gedeone, & viri sui famecerent, illico petiit panes a viris Soccoth. Date obsecro panes populo, qui mecum est. Petijt confidenter Gedeon panes, arbitrans quod viri Soccoth non negarent illos, cum persequerentur eam reipublice. In hebræo habetur: Date panes populo, qui est ad pedes meos, i. populo qui sequitur in itinere vestigia mea. & idem est. Quia valde defecerunt. Scilicet pro lassitudine, & fame. Ut persequi possimus Zabee, & Salmana reges Madian. Isti duo erant praecipui reges Madian, quos persequeretur Gedeon.

Soccoth quid sit.

Quomodo Madianitas cum essent vnus populus habebant duos reges. Quasi. VIII.

QVAERETVR quomodo Madianitas cum essent vnus populus, habebant duos reges: nam aliegentes vnicum habebant, sicut Ammonites vnum, & Moabites vnum. Respondendum, quod terra Madianitarum quamquam non esset maior aliis gentibus: tamen habebat plures reges: habebat enim quinque reges paruos, ut patet Num. 31. l. Sur, Resem, Heui, Vr, & Rebe, qui occisi sunt quando Israelitas iuerunt ad pugnam contra Madianitas, & quia isti reges erant parui, vocabantur interdum duces: sic patet Iosue 13. vbi istimet vocantur duces: sic enim erat de regibus Philistinorum, qui erant quinque reges paruuli, & vocantur quinque reguli Iosue 13. & vocantur quinque duces, vel latrape primo Reg. sexto capitulo. isti reges Madian, quia parui erant semper erant aequaliter subiecti regibus terrarum vicinarum: vnde viuente rege Sehon, qui dominabatur in Eschbon, isti quinque reges seruiebant ei,

K 2 &

& vocabantur duces eius, vt patet Iosue 13. deinde mortuo eo subiecti fuerunt regi Moabitarum: vnde assistebant ei in omnibus cōsilijs: & ipse mittebat eos in nuncios quōd volebat, vt colligitur Nume. 22. intantū q̄ quando famina Moabitarum exponende fuerūt Israelitis, vt p̄ eas uerterentur a Deo, filia nobilissimi regis Madian fuit vna de expositis, vt patet Nu. 25. Sic autem nunc dicendum, quōd erant quinque reges: in terra Madian, & duo illorum erant Zebee, & Salmana, de quibus dicitur hic: & erant precipui reges: alii duo erant: Oreb, & Zeb quos apprehenderunt Ephraim. Quod patet, quia vocantur principes Madian supra in litera, nec obstat, quōd vocentur duces, vel principes solū, quia sic etiam quinque reges Madianite, qui erant tempore Moysi, vocabantur reges Nume. 31. & duces Iosue 13. Cū autem obicitur quōd erat vna gens, & habebat multos reges. Dicendum, q̄ hoc sic accidebat in alijs regibus aliarum gentium: nam Philistini vna gens erat, & tamen septem reges habebat, Iosue 13. Er̄ in terra Chanaan solū erāt septem populi, scilicet Chananeus, Heuei, Hethei, Iebusei, Gergesei, Pherezai, Amorrhēi: & tamē isti hēbant plures quam 40. reges. Nam in bellis factis per Iosue occisi sunt 31. reges, qui numerantur Iosue 12. *Respon- deruntque ei viri principes Soccoth.* Isti responderunt no- tioris populi, quia ex dispensatione & arbitrio isto- rum pendebat totus populus: & ob hoc Gedeon qm̄ voluit punire viros Soccoth, inquisiuit solū p̄ noibus principum & seniorum, & hos solū puniuit infra in litera. *Forstā palmę manuum Zebee, & Salmana in manu- zua sunt.* Idest nunquid comprehendisti eos, & tenes manus eorum in manibus tuis, & ob hoc quasi bene- meritis petis, vt demus tibi panes: quasi dicat, nihil ad huc fecisti: quando tenueris eos, poteris petere panes. Erat autem ista iuris magna: & volebant innuere vi- ri Soccoth, quōd Gedeon frustra conabatur, scilicet quōd non posset capere Zebee, & Salmana, quia illi iam cū velocitate precesserant fugientes. Etiam quia multi erant, Gedeon autem & viri sui erant pau- ci. Et ad hoc respondit Gedeon dicens, quōd quādo Deus traderet eos in manus eius, puniret seniores Soc- coth. *Et iaciro postulas, vt demus exercitū tuo panes.* Potest dupliciter intelligi: vno modo quōd dicerent Soccothitę: nunquid tenes iam comprehensos viros Madian, & ob hoc tanquam aliquid boni egeris petis panes pro exercitū? Alio modo quōd Soccothitę intelligerent, q̄ si verisimile esset, quōd Gedeon pos- set capere reges Madian, ita q̄ prope esset, vt caperet eos, istud erat, vt daretur ei cibis, quia aliquid boni proferebatur, nunc tamen non erat verisimile, quod posset capere reges illos, quia nimis effugerant, ideo frustra petebat panes sibi dari, & est sensus: nun- quid palmę manuum Zebee, & Salmana in manib⁹ tuis sunt, i. nūquid prope est, vt teneas manus virorum illorum in manu tua? nā quod prope est, inesse videt: & ad istū s̄m sensum magis refertur r̄sio Gedeonis.

An viri Soccoth, & Phaniel peccauerint sic respon- dendo Gedeoni. Quęst. IX.

QV A E R E T V R, an viri Soccoth, & Phaniel peccauerint sic respondendo Gedeoni. Dicen- dum q̄ peccauerunt. Primō quia denegauerunt id, ad quōd tenebantur: nam Gedeon & viri sui prote- quebantur causā publicam, quę ad viros Soccoth, & Phaniel, & totus Israel cōis erat, ideo tenebantur oēs Israelitę prouidere eis, & ad quemcunque locum venissent, debebant recipere quod peterent, & si viri de loco illo grauaurentur dando bellatoribus multa de necessariis, postea sibi largirentur ab alijs populis.

F Semel tamen illi tenebant pugnatoribus offerre ne- cessaria perita: nam non tenebantur bellatores viuere suis expensis, quia nemo cogit suis stipendijs militare 1. Corin. 9. Item peccauerunt, quia missis a Deo non succurrerūt: nam qui recipit missum a Deo dicitur re- cipere Deū: & qui illū expellit, Deū expellit, vt patet Mar. 10. f. Qui vos recipit me recipit, & qui vos spernit me spernit: sed expellere Deū peccatū est, ergo cū De- mississet istos precedenti cap. & hoc constaret viris Soc- coth, cū scirent fugisse Madianitas, peccabant gra- uiter non dando istis perita. Item isti peccauerunt contra naturam vel humanitatem, quia iuxta Aristo- 4. Ethic. in fine inhumanum est auxiliorem expelli: sed Gedeon & viri sui erāt auxiliares imō saluatores totius Israel: ideo inhumanē agebant isti, quia non dederunt eis saltem cibos. Item quia licet dominus tenetur suo negotiorum gestori satisfacere de vtiliter gestis, & administratis etiam si ipse non iusserit: ergo cū Gedeon, & viri sui valde proficiēte administrasset negocia totius Israel occidēdo hostes eorum, & expel- lendo eos de terra tenebantur eis omnes Israelitę, & singuli. Item peccauerunt, quia viri isti erant lassī p̄ fame, & non poterant persequi hostes, & oportebat eos cito fame perire, nisi quis eis cibos daret: ergo sal- tem propter extremam necessitatem, quę eis immi- nebat, tenebantur viri Soccoth dare illis cibos. Item peccauerunt illudendo, quia quicunque verbum cō- tumeliosum animo iniuriandi profert, mortaliter pec- cat: sed isti protulerunt verba pungitiua, & amara contra Gedeonem, ergo peccauerunt. Item non solū illi illudebant Gedeoni, sed etiam Deum contē- nebant: quia dicentes, forte manus, vel palmę Zebee, & Salmana in manu tua sunt, innuebant, quōd ridi- culum erat persequi illos, quia nunquam posset cape- re eos, sed in hoc contemnebant Deū, & desperabant valde irrationabiliter: nam cū Deus tradidisset totā multitudinem Madian, f. 135. millia in manus Gedeo- nis, ipso nihil agente, quid mirum erat, quōd nūc pau- cis fugientibus cum Zebee, & Salmana traderet De- os illos in manus Gedeonis? Valde ergo peccauerūt isti viri. *Quibus ille respondit.* Ista responsio fuit cōmina- tio mali inferendi. *Cum ergo tradiderit Dominus Zebee, & Salmana in manus meas.* Idest vos irridetis dicentes, q̄ frustra persequar Zebee, & Salmana, ego autem con- fidens, quōd Deus traderet eos in manus meas, prænun- cio vobis, quōd quando hoc fuerit, ego puniam vos, vt patet in litera. Gedeon expertus Dei misericor- diam, & bonitatem, s. quōd tradidisset in manus eius tantam multitudinem a principio ipso non pugnāte, confidebat nūc certissimē, quōd traderet reges duos in manus eius. *Et cum reuersus fuero victor in pace.* Scilicet post factam pugnam, & captos vel occisos reges ego redibo in pace, scilicet non vulneratus, quia Deus liberauit me, & exercitū meum. *Conteram carnes vestras spinis tribulisque deserti.* Scilicet extendam vos super spi- nas, i. id est vepres vel paluros, & tribulos deserti, i. tribu- los valde pungentes plūquam tribuli camporum: & non solū cōtriuuit carnes, sed etiam combussit viros istos, vt asseritur, & infra videbitur.

An iuste poterat Gedeon istam penam infligere viris Soccoth, scilicet contere carnes eorum tribulis deserti. Quęst. X.

QV A E R E T V R an iuste poterat Gedeon istam penam infligere viris Soccoth. Respon- dendum, quōd ad hoc, q̄ penam aliquis alteri iuste infligat, necesse est tamen considerari primum si pec- cauerit. Secundum si peccatum tantam exigit penā, quāta infligitur. Tertium vt iurisdictionem ad illā in- fligen-

fligendam habebat. Quartum possumus addere, sci- licet quōd bona intentione moueatur, qui penam in- fligit: sed istud magis extrinsecum est, quia non est ad hoc, quōd pena iuste inferatur, sed ad hoc, quōd infe-rens non peccet quantum ad Deum. De primo pa- tet, quia pena directē debetur pro culpa, & licet aliqui casus sint speciales, in quibus punitur quis sine culpa, & perdit priuilegium suum, quos notat glo. in decre- dit. 22. cap. renouantes: tamen contrarium est regu- lariter, & potissimum in pena capitali, nunquam quis capite punit, nisi pro culpa sua, nec ad hoc est aliquis casus specialis in contrarium. De secundo patet, quia cum pena detur pro peccato, debet ei commēsurari, sicut medicina morbo: nam panę sunt medicinę pec- catorū, vt patet 2. Ethic. medicina tamen si non est con- temperata morbo, vt quia est excedens: non solum corrumpet morbum, sed etiam naturam. Etiam si- cut alicui sine culpa penam infligere peccatum est, ita vltra debitum peccati infligere est malū: ideo dicitur Deuter. 25. iuxta mensuram delicti erit, & plagarum modus, & Apoc. 18. dicitur: quantum glorificauit se in delicijs suis, tātum date illi de tormento. De tertio patet, quia si quis non habeat iurisdictionem, & irri- dere velit aliquem delinquentem, peccat grauissimē, v- turpando sibi iurisdictionem, & committit crimē cō- cussionis agens tanquam iudex, cū non sit iudex, & per istud turbatur nimis res publica: vnde non solum in alienis peccatis, sed etiam si quis mihi iniuriam, aut damnum intulerit, nō possum aliquam partem penę illi infligere, nisi forte repellendo vim in continenti, & cū moderate tutele inculpatā. De quarto pa- tet, quā ad hoc q̄ aliquis corā Deo liber sit, non oportet quōd solum aliquid bonum agat, sed etiam q̄ ex bona intentione: nam in moralibus actus accipiunt spe- ciem, & perfectionem ex fine. De hoc Deū. 16. dicitur: iuste quod iustum est persequeris. i. non solū tractabis negocia, quę iusta sunt, sed etiā, quę iusto animo: oīa hęc erant in pręsentia. De primo patet, quia viri Soc- coth, & Phaniel peccauerunt non dando panes, & ir- ridendo Gedeonem, vt supra probatum est. Secundū patet, quia peccatum istud erat ex multis causis, quę supra declarate sunt, & potissimē, quia notoriē impe- diebant vtilitatem totius populi nolentes succurrere in necessitate viris, qui persequerentur hostes totius populi, & tanta bona egerant, & pręterrim, quia con- templerant, & illuserant principem populi Dei contu- meliam, vel maledictionem inferendo, lex tamē ve- nit dicens. Diis non detrahes, & principi populi tui non maledices: Exo. 22. iude cum a lege non esset ta- xata pena pro talibus delictis, poterat iudex arbitrari, quid equum esset, & manifestum est, quōd crimina tā scandalosa, & detestabilia morte plectenda erant. Ter- tium patet, q̄ potuit Gedeon iuste imponere hanc pe- nam, quia ipse habebat iurisdictionem: nam Deus iu- scitauerat eum in iudicem, supra sexto cap. & patet 1. Reg. 12. iudices aut huiusmodi habebat potestātē delinquentes oēs puniendi, cū essent principes populi. Quartum patet, quia Gedeon poterat agere hoc bo- no zelo: non. n. habemus probationem, q̄ bono zelo non egerit Gedeon, sed aīo vindicandi, sed in istis, quę occulta sunt potius est iudicandum bonum quā ma- lum, imō nunquam est iudicandum, nec suspicandū, nisi appareat: sic patet extra de Regu. iur. cap. estote. & nullus pręsumitur deliquisse, nisi probetur. In Ge- deone aut liberat causā, vt ipse posset hoc agere non aīo vindicte, sed quia ipse erat iudex totius populi, & sua intreat punire oēs delinquentes, ideo vt non relin- queretur tantum crimen impunitum, quod esset scā- dalum puniret eos: potissimē, quia cedebat istud cri- men manifeste in Dei iniuriam, & quamquam in-

Alph. Toft super lib. Iudicum.

A iuriam suam posset remittere Gedeon, tamen non de- bebat remittere iniuriam Dei. Item quia, quamquam principaliter fuisset offensus Gedeon hic quā viri, qui cū eo erant, tamen etiam ista erat offensa sociorū suo- rum, & illam nō poterat ipse remittere, sed ad petiti- onem eorum tenebatur procedere ad penam contra vi- ros Soccoth, & Phaniel: patet ergo, q̄ iuste potuit Ge- deon penam istam infligere. *Et inde descendens venit in Phaniel.* Idest quia viri Soccoth malē responderunt, venit Gedeon ad viros Phaniel: iste locus est magis ad Orientem quā Soccoth contra terram Madiani- tarū, vnde erat iter Gedeonis de Soccoth in Phaniel ad cōsequendum Madianitas: est. n. Phaniel quidam locus ad Oriētem Iordanis, qui sic vocatus est a Iacob quādo veniebat de Mesopotamia, quia ibi iuctauit cū Angelo, & vocatur Phaniel. i. facies Dei: q̄d Hebręus vocat piniel: nam dixit ibi Iacob, vidi dominum facie ad faciem, & salua facta est aīa mea Gen. 32. ca. *Locutus que est ad viros loci illius similia.* Scilicet negauerunt panes exercitū, quia defecerat fame, & lassitudine, & non poterant persequi Madianitas sicut locutus fuerat ad viros Soccoth. *Cui & illud responderunt sicut responderant viri Soccoth.* Scilicet negauerunt dare cibos, & irri- derunt Gedeonem, dicentes: forsitan palmę Zebee, & Salmana in manu tua sunt, erant enim viri isti pessimi Belial nescientes Deum, & omne bonum, & equum. *Dixitque eis cum reuersus fuero victor in pace.* Isti peccaue- runt sicut viri Soccoth, ideo merebantur similem pe- nam, & comminatus est eis Gedeon talia dicens: cū reuersus fuero victor in pace, quia hoc certissimē spe- rabat Gedeon.

Quare dixit, destrua turrem hanc. Quęst. XI.

QV A E R E T V R quare dixit, destrua turrem hanc. Aliquis dicit, q̄ hoc comminabatur eis in penam ipsorum: erat. n. quaedam turris pulchra, & fortis in loco Phaniel, quā destrui pena erat viris loci, ideo in penam dixit, destrua turrem hanc. Sed hoc non stat, quia ista nō erat pena directa, scilicet, quōd si viri peccarent, destruerentur muri solum. Item non stat, quia non solum Gedeon subuertit turrem Phaniel, sed etiam occidit habitatores eius, vt patet infra. Dicendum ergo videtur, q̄ hic subtrahatur aliquid s. quōd cū male respondissent Phanielitę, Gedeon di- ceret eis, ego vos occidam, vel infligam talem aut ta- lem penam, & tunc Phanielitę irridendo replicarēt non timemus te, nec quemuis habentes turrem hęc, & tunc dixit Gedeon, ego subuertam etiam turrem hanc. Ista sententia confirmatur ex his, quę habētur infra, cū non solū Gedeon euerit turrem, sed et occidit viros: & verisimile est, q̄ sicut fecit ita prędixisset.

Zebee autem, & Salmana requiescebant cum omni exercitū suo. Quindecim enim millia viri remanserant ex omnibus turbis Orientalium populorum cęsis centū vigin- ti millibus bellatorum, educentium gladiū. Ascendenq; Gedeon per viam eorum, qui in tabernaculis morabantur, ad Oriētalem partem Nobe, & Iecbaa, percussit castra hostium, qui securi erant, & nihil aduersi suspicabantur. Fugerunq; Zebee, & Sal- mana, quos persequens Gedeon cōprehen- dit, turbato omni exercitū eorum. Reuer-

K 3 tenque

tenſque de bello ante ſolis ortum, apprehendit puerum de viris Soccoth: interrogauitque eum nomina principum, & ſeniorum Soccoth, & deſcripſit ſeptuagintaſeptem viros. Venitque ad Soccoth, & dixit eis: En Zebee, & Salmana, ſuper quibus exprobraſtis mihi, dicentes: Forſitan manus Zebee, & Salmana in manibus ruis ſunt, & idcirco poſtulas vt demus viros qui laſſi ſunt, & deſecerunt, panes. Tulit ergo ſeniores ciuitatis, & ſpinas deſerti, ac tribulos, & contriuit cum eis atque comminuit viros Soccoth. Turrim quoque Phanael ſubuertit, occiſis habitatoribus ciuitatis. Dixitque ad Zebee, & Salmana: quales fuerunt viros, quos occidiſtis in Thabor? Qui reſponderunt: Similes tui, & vnus ex eis, quaſi filius regis. Quibus ille reſpondit: fratres mei fuerunt filij matris meae. Viuit Dominus, quia ſi ſeruafletis eos, non vos occiderem. Dixitque Iether primogenito ſuo: Surge, & interfice eos. Qui non eduxit gladium: timebat enim, quia adhuc puer erat.

Zebee autem. Hic ponitur ſecundum huius capi. ſ. aduerſariorum comprehenſio: nam Gedeon perfequens reges Madian irruit ſuper eos. *Zebee autem, & Salmana requieſcebant cum omni exercitu ſuo.* Iſti erant duo reges Madian, qui relictſi fuerant: nam duo alij, ſcilicet Oreb, & Zeb occiſi fuerant apud Iordanem ab Ephraitis, vt patet praecedenti capi. & ibi declaratum eſt. De quinto rege Madian non patet quid factum ſit, ſed forte periit in bello cum Madianita in ſe conuerſi mutua ſe caede truncabant: iſti autem duo requieſcebant cum omni exercitu ſuo, ſcilicet cum illis, qui relictſi fuerant de ſuperiori interfectione, putantes, quod iam non perfequerentur eos Iſraelite: cum tranſito Iordane neminem vidiffent poſt ſe venientem. In Hebraeo dicitur. *Zebee, & Salmana in carcer cum exercitu ſuo.* Et eſt carcer nomen proprium loci, & eſt inter Nobe, & Iecbaa, ſcilicet aliquis campus, in quo erat iſte exercitus: litera autem noſtra poſuit, quieſcebat, non curans exprimere nomen loci. *Quindocim millia virorum enim remanſerant ex omnibus turmis Orientalium populorum.* Ideſt nunc in exercitu Salmana, & Zebee ſolum erant 15. millia virorum, quia de omnibus populis Orientalibus, ſcilicet Madianitis, Amalecitis, & reliquis, ſolum manſerant 15. millia: erant autem a principio in caſtris Madianitarum 135. millia virorum, quod patet, quia dicitur, quod perierant 120. millia, & nunc manebant 15. millia: ergo erant ſimul centum trigintaquinque millia. *Ceſſis centum viginti millibus bellarum educentium gladium.* Iſti fuerant occiſi alternis gladiis putantes ſe occidere hoſtes: vnde dicitur ſupra praecedenti capitulo. quod alterna ſe caede truncabant. De iſtis quaſi omnes perierant hoc modo: rari autem ad Iordanem occiſi fuerant ab Ephraitis, quando occiſi ſunt duo viri principes, ſcilicet Oreb, & Zeb, vt praecedenti cap. *Aſcendens autem Gedeon per viam eorum, qui in tabernaculis morabantur.* Scilicet de vrbe Phanael aſcendit per viam hanc vſque quo inuenit Salmana, & Zebee cum viris ſuis: & differunt quidam habitantes in tabernaculis, quia in forte tribus Gad in terra Galaad erant quaedam gentes habitantes per agros diſcuſe in tabernaculis portatilibus, & non habebant aliqua loca munita, nec domos, & iſta fuit olim vita paſtorum, & multi de Africanis vruntur hoc modo manendi in tentoriis ſine certo loco: & per viam iſtorum tranſiuit Gedeon de Phanael verſus vrbe Nobe, quouſque reperit Madianitas. *Ad Orientalem plagam Nobe, & Iecbaa.* Scilicet Madianite quieſcebant in aliquo campo, qui erat ad Orientalem partem reſpectu iſtorum locorum. Et eſt Nobe ciuitas, in qua fuit ſanctuarium poſtquam ablatum eſt de Silo mortuo Eliſummo ſacerdote, & manſit ibi tempore Saulis, ipſe autem occidit ſacerdotes, & deleuit vrbe, primo Reg. 22. & inde tranſlatum eſt ſanctuarium in Gabaon. *Percuſitque caſtra hoſtium, qui ſecuri erant.* Scilicet quieſcebant in campo tanquam ſecuri: nam licet mala paſſi fuiſſent, tamen iam putabant ſe ſecuros, eo quod tranſito Iordane neminem de Iudeis viderunt ſe perfequentem, & ſic putauerunt futurum, ſcilicet quod iam non perfequerentur eos. *Et nihil aduerſi ſuſpicabantur.* Scilicet non ſuſpicabantur hoſtes ſuper ſe incurſuros, vel quod aliis poſſent eis aliqua mala inſurgere. *Fugeruntque Zebee, & Salmana.* Iſti duo reges ſoli de Madianitis ſuperfuerant occiſis iam tribus regibus, cum iſtis erat exercitus 15. milliū virorum: & videntes Hebraeos ſuper ſe ireuere, fugerunt reges cum exercitibus ſuis. *Quos Gedeon perfequens comprehendit turbato omni exercitu eorum.* Ideſt Gedeon perfequutus fuit eos, & perueniens ad eos impetū egit in illos, tunc conturbatus eſt totus exercitus Madian, & pauerunt ſicut prius quando audierunt clangorem buccinarum, & viderunt lampades, & non ſe potentibus praeparatione defendere, cepit Gedeon viuentes duos reges Madian: de aliis autem credendum eſt, quod multos occiderit, quia aliter non occurreret ei capere duos reges. hoc ſatis litera innuit dicens, turbato omni exercitu eorum, ſcilicet cladi-bus inuoluto, & fugato, comprehenſi autem duobus regibus non curauit Gedeon perfequi reliquos fugientes: tum quia parui momenti illi eſtimabantur comprehenſis regibus, tum quia iam non poſſet Gedeon conſequi illos: & laboraret nimis perfequendo eos, quia illi iam fugerent totis viribus nullam expectantes ſecuritate. *Reuertentque de bello.* Hic ponitur quartum, ſcilicet deriſorum puniſio, ſcilicet quia viri Soccoth, & Phanael qui deriſerant Gedeon perfequentem Madianitas, ab ipſo puniti ſunt. *Reuertentque de bello.* Scilicet de perfequutione Salmana, & Zebee. *Ante ſolis ortum apprehendit puerum de viris Soccoth.* Iſta determinatio ante ſolis ortū, poteſt referri ad duo, ſcilicet ad (Reuertens) vel ad verbum (apprehendit) Primo modo eſt ſenſus; quando ceſſauit Gedeon perfequi Madianitas & reuerſus eſt, erat ante ſolis ortum, ſcilicet in aurora; & ſic apparet quod irruerat ſuper Madianitas per noctem dormientes in campo: & ſic poterat faciliter turbare exercitum eorum vt ſupra dicitur. Vel referatur ad apprehendit ſcilicet quod quando reuertebatur de bello, venit ad Soccoth ante ſolis ortum: & apprehendit quendam puerum de viris Soccoth. Iſte forte erat aliquis paſtor, qui dormiebat in agris, ideo non introeundo in vrbe potuit tenere illum Gedeon. Sciendum tamen quod iſte non erat paruus puer, ſed aliquis vir diſcretus, quilibet tamen iuuenis vel ſeruus vocatur puer modo veteris teſtamenti: ſic vocatus eſt Abſalon puer 2. Re. 18. ſcilicet, eſt ne pax puero Abſalon? & tamen ipſe tūc erat quaſi triginta annorum, vt declarabitur ibidem. Etiam omnes

Argo nau- tum na- ligatio.

Carcor quid ſit.

Puniſio Soccothi- carum.

omnes viri Dauid vocantur pueri primo Regū 21. & A 25. cap. & tñ erant viri, & aliqui erant ſenes, vel quaſi. Quod iſte eſſet iuuenis diſcretus patet, quia ſciuit diſcernere nomina principum & nominauit 77. vt patet in litera. *Interrogauitque eum nomina principum, & ſeniorum Soccoth.* Pro his interrogauit, quia nolebat occidere vel punire omnes viros vrbs, ſed ſolum eos, qui irriſerunt eum dicentes: forſitan palmae manuum, & cetera. Iſti autem fuerant principes, & ſeniores Soccoth, ideo horum ſolū nomina ſcripſit ad occidēdū. *Et deſcripſit ſeptuaginta ſeptē viros.* Scilicet quia tot erant principes, & ſeniores Soccoth, quorum iuſſu, & conſilio regebatur vrbs Soccoth.

Quare inquit hęc nomina a puero in agro, & non in vrbe introiuit. *Queſt. XII.*

QV A E R E T V R quare inquit iſta nomina a puero in agro, & non introiuit in vrbe, quia ibi magis potuiſſet informari qui erant rei huius criminis, & occidiſſet illos. Reſpondendum quod ad plenam informationem non fuit neceſſe, quod introiret Gedeon vrbe, quia ipſe ſciebat qui erant delinquentes, ſcilicet quod peccauerant principes & ſeniores vrbs: ſed non ſciebat nomina eorum, ideo non oportuit, quod introiret in vrbe, quia nomina principum ſcire poterat. Si autem dubitaſſet de perſonis, que fuiſſent tunc, debuiffet introire in vrbe ad faciendum inquisitionem. Item non ſolum non erat neceſſe introire in vrbe, imo erat valde nociuum, quia ſi quaereret Gedeon in vrbe, qui erant principes, & ſeniores per quos regebatur vrbs, teſtes corripere tur, & paucos proderent, ſed imponerent totam culpam vni, vel duobus, vt illi ſoli noerentur, nunc at cum puer extra Soccoth neſciret ad quid Gedeon iſta quaereret, diceret ei veritatem. Et ſic factum eſt: vnde cautela magna fuit extra vrbe a puero petere. *Venit que ad Soccoth, & dixit eis.* Scilicet ſenioribus & principibus Soccoth. *En Zebee, & Salmana.* Ideſt ecce videtiſeos: propter hoc duxit Gedeon viuentes Salmana, & Zebee, vt conuinceret malitiā virorum Soccoth, qui putauerant quod non poſſent capi: & ſi occidiſſet illos Gedeon cū aliis in loco, in quo cepit eos, negaret viri Soccoth capros fuiſſe Salmana, & Zebee, & ſic maneret non conuicta malitia illorum, nunc at conuincerentur & erubefcerent. *Super quibus exprobraſtis mihi.* Scilicet irridendo me, quod non poſſem capere eos, & quod fruſtra conarer, & peterem panes. *Dicentes. forſitan manus Zebee, & Salmana in manibus tuis ſunt.* Ideſt ita petis panes, quaſi aliquid boni feciſſes, propter quod mereris panes tenendo Zebee, & Salmana in manibus. Vel ita petis panes pro exercitu ad perfequendum Zebee, & Salmana tanquam propinquum eſſet, quod caperes eos, & teneres manibus: nam non eſt prope: imo irridebatur Gedeon tāquam ſtulte ageret. *Et idcirco poſtulas, vt demus panes viros, qui laſſi ſunt, & deſecerunt.* Quaſi dicat ſtulte petis, quia nec tu, nec viri iſti, qui panes volunt, nihil proficietis perfequendo Zebee, & Salmana. *Tulit ergo ſeniores ciuitatis.* Scilicet principes & ſeniores: nam omnes intelliguntur nomine ſeniorum, & peccauerat omnes hi, vt patet ſupra in litera. *Et ſpinas ac tribulos deſerti.* Spinae forte ſunt ruborum, vel aliorum arborum, aut lignorum habentium aculeos, ſicut eſt in Rhamnis: tribuli ſunt deſerti, ſcilicet quidam tribuli duri nimis, & habentes longos, & groſſos aculeos, ſicut ſunt palnari. *Et contriuit cum eis.* Ideſt contriuit iſtos tribulos, & ſpinas in carnibus virorum Soccoth, & iſte erat durus cruciatus. *Atque comminuit viros Soccoth.* Ideſt totaliter deleuit illos.

Alph. Toſt. ſuper lib. Iudicum

An Gedeon occiderit hos viros Soccoth ipſis contriuit ſpinis. *Queſt. XIII.*

QV A E R E T V R an Gedeon occidit iſtos viros Soccoth poſtquam contriuit eos ſpinis, vel ſolum affluxit eos infixis ſpinis. Reſpondendum ſim quoddam quod puniri ſolū fuerunt tribulis & non morte, quia tunc pro eodem delicto punirentur bis, ſed eſt contra id, quod habetur Naum primo: non iudicabit dominus bis in idipſum, id eſt non puniet bis pro eadem re. Sed dicendum quod non ſolum contriuit tribulis, ſed et occidit, vt patet ex litera, cum dicatur quod contriuit eos tribulis, & ſpinis, & comminuit. Contere n. refertur ad tormentum inſictum per ſpinas, & tribulos: comminuire vero ad mortem, ſicut ſi dicatur delere, alioquin fruſtra poneretur comminuit. Item equaliter peccauerunt viri Phanael, & Soccoth, vt patet ſupra in litera, cum dicitur quod petiuit panes Gedeon a viris Phanael, & reſponderunt ſicut viri Soccoth: ergo pena debuerunt eſſe equales, ſed viri Phanael occiſi ſunt, & turris eorum ſubuerſa eſt, vt patet infra in litera, ergo etiam ſeniores & principes Soccoth occiſi ſunt. Ad rōnem in contrarium dicendum quod non ſtat, quia illud intelligitur quando pro eodem peccato pena ſufficiens inſicta eſt, quia tunc nihil repetitur, alioquin poterit quis puniri etiam mille penarum modis, vt omnes ſimul æquiualeant culpe peccati. Sic declarat Ieronymus Naui, & habetur 4. ſen. diſt. 15. ſic etiam ſit communiter in omnibus penitentibus in poſitis: nam cum imponantur penitentia parua, puniuntur hic homo pro peccato, & adhuc manet ei pena toleranda in purgatorio: ſic fuit hic, quia pena prior in tribulis & ſpinis non fuit ſufficiens pro peccatis virorum Soccoth, iō addita fuit eis pena mortis.

An Gedeon ſe habuerit hic crudeliter torquendo viros Soccoth ſpinis & cetera. *Queſt. XIII.*

QV A E R E T V R vterius, an Gedeon ſe habuerit hic crudeliter torquendo viros Soccoth ſpinis, & tribulis, deinde occidendo eos: nam videtur quod ſuffeciſſet eos occidere. Reſpondendum, quod non fuit crudelitas, ſed datum eſt tantum de poena quantum expediebat: nam quaedam crimina ſunt, in quibus ſolum oportet ipſos reos occidi, ne aliquid vltra ſimile agant: ſicut in homicidio, & furto, & adulterio, vel ſimilibus. Alia autem ſunt crimina, in quibus non ſolum opus eſt puniri ipſos delinquentes, ſed etiam dari exemplum ceteris, ne talia agant: & in iſtis oportet preter mortem ipſorum delinquentium fieri aliquid durum, vt ceteri terteantur: & ſic eſt in peccatis, vbi contemnitur maieſtas principis, & vbi contemnitur auctoritas Eccleſiae, & ſimilibus: ſic enim fuit de Dauid: qui miſit nuncios ad conſolandum Anon regem Ammonitarum ſuper morte patris, & ille raſit dimidiam partem barbae, & ſcidit veſtes eorum vſque ad nates, ſecundo Regum decimo, & Dauid poſtea ſubiiciens eos diuerſis tormentis ſubegit illos, ſcilicet ferrauit illos per medium, & duxit ſuper eos carpenta ferrata, & diuiſit cultris, & duxit in tyopolaterum, vt patet ſecundo Regum duodecimo, & primo Paralipomenon vigefimo, & tamen illud non fuit imputatum Dauid ad crudelitatem, quamquam eſſent tormenta magna nimis, quia illud egit, vt omnes aliae terrae timerent contemnere, & dehoneſtare nuncios Dauid. Sic etiam Eccleſia imponit interdum quaedam poenas, quae non ſunt directe pro peccato, ſed ad terrorem, ſicut

K 4 ſicut

sicut in raptoribus notoriis, vel incendiariis, si ad-

Quomodo Gedeon subuertit turrem Phaniel, & ad quid. Quæst. XV.

QVAERETVR, quomodo Gedeon subuertit turrem Phaniel, & ad quid. Respondendum H quod poterat facere propter duo: primo, quia promiserat: nam dixit viuis Phaniel: cum reuerfus fuero victor in pace destruiam turrem hanc: causa autem quare dixit supra posita est. Alio modo potest dici, quod cum veniret Gedeon in urbem Phaniel, volentes Phanielitæ resistere, confugerunt in arcem, & occidendū eos, oportuit quod Gedeon destrueret turrem, vel expugnaret eam. Sic enim Abimelech filius huius Gedeonis pugnans contra Sichimitas confugientes ad arce, cum non posset eos capere, apposuit ignem ramorum virentium, & fumo extinxit omnes manentes in arce, ut patet seq. cap. Vel forte, Gedeon expugnauit viros Phaniel manentes in turre, & postea ipsam turrem deleuit. Occisus habitatoribus ciuitatis. Scilicet occidendo eos intra turrem. Vel occidendo extra, & postea destruendo turrem. Dixitque ad Zebee. Hic ponitur quintū huius cap. hostium occisio. Nam postquam Gedeon ostendit Salmana, & Zebee ipsis viris Soëcoth, & Phaniel, occidit eos cōiuncta illorum pertinacia. Dixitque ad Zebee, & Salmana. Locutus fuit ista, quæ sequuntur, ut ostēderet Gedeon ipsis Zebee, & Salmana, q̄ habebat causam occidendi illos. Quales fuerunt viri, quos occidisti in monte Thabor. Iste mons est in forte Zabulon, ut colligitur Iosue 19. capit. & est circa fortem dimidiæ tribus Manasse, de qua erat Gedeon, & in illo monte fuerūt fratres aliqui Gedeonis, quos occidit Salmana, & Zebee, cū vastarent terram Israel, & fortè nō fuit istud in hac vastatione, sed alio anno: quia septem annis continuis venerunt Madianitæ in terram Israel, quolibet anno ante tempus messis, supra sexto ca. Qui responderunt: similes tui. Nesciebant Salmana, & Zebee ad quid quærebatur Gedeon, ideo responderunt verum. Vel fortè non poterant negare, quia erat notorium, ideo spōte confessi sunt. Et vnus ex his quasi filius regis. Scilicet erat valde pulcher. Et dicitur quasi filius regis, quia filii regis solent esse pulchriores aliis hoibus, eo q̄ caro eorum tenerior est, quod ad pulchritudinē requiritur: eo q̄ sunt voluptuose nutriti, conseruari ab æstu, frigore, & nuditate, & quia vescuntur cibis teneris. Quibus ille ait: fratres mei fuerunt. Nam fortè habitabant ibi fratres

Hostium occisio.

De situ montis Thabor.

F Gedeonis. Vel casu accidit, quod essent ibi: & isti reges Madian occiderunt eos. Filij matris mee. Erant fratres solum ex parte matris, ideo potuit accidere, q̄ Gedeon, & fratres sui essent de diuersis tribubus, cū solum conuenirent in matre, & tribus, vel familiae nominarentur ex patre. Vniuit Dominus. Modus iurandi est. Iuro per vitam Dei. Si seruassetis eos, non vos occiderem. Id est si non occidissetis eos, ego non occiderem vos, sed quia occidistis fratres meos, iustum est, quod ego vos occidam.

Nunquid licuisset Gedeoni seruare hos viros, ni eius fratres occidissent. Quæst. XV I.

QVAERETVR, an licuisset Gedeoni seruare viros istos, si non occidissent fratres eius. Et videtur quod non, quia Deus mandauerat de Madianitis, quod Israelitæ occiderent illos, & nemini parcerent, imò etiam nec mulieribus, ut patet Num. 31. quia femine referuatae fuerunt, & iussit Moyses omnes illas occidi præter virgines, paruulos etiam occiderunt. Respondetur, quod Gedeon non erat obligatus occidere istos duos reges, nisi fortè intelligeret, q̄ permittendo eos viuere sequeretur malum Israelitis, quia tunc eū Gedeon teneretur procurare indemnitate populi Iudaici, tenebatur occidere illos reges, alioquin nō. Quod patet, quia Deus non obligauerat eum ad hoc: nam Deutero. 20. ponuntur gentes, quas occidere obligantur Iudæi: nam quando pugnant contra aliquas de septem gentibus Chanaanorum, tenebatur occidere tam viros, quàm feminas, & sub nulla conditione poterant relinquere eos viuentes: de aliis autem non erat obligatio aliqua ad occidendum illos, sed poterant interdum Israelitæ occidere illos per pugnam, ut si resisterent: interdum non licebat eis, ut si se traderent suscipientes pacem. Madianitæ autem non erant de septem populis Chanaanorum, ideo quamquam nunc capti essent aliqui de illis in bello, non obligabatur Israelitæ occidere illos. Cum autem arguitur, q̄ non solum viros, sed etiam paruuli, & femine occidit iustum est de Madianitis. Respondendum, quod illud præceptum fuit temporale, & pro causa, quædam enim præcepta pro tempore, quædam pro certis causis, quædam pro certis personis data sunt: sic innuitur in decretis dist. 29. per totum. Præcepta autem, quæ alicui personæ specialiter data sunt, ab illo solum seruari debuerunt. Et quæ pro vno tempore data sunt, in illo solum obligauerunt. Et quæ pro vna causa, & ad illam causam, solum obligauerunt in illo negotio: sic fuit de præcepto dato Israelitis de occidendo Madianitas: nam illud fuit datum pro malo, quod Madianitæ fecerunt contra Israelitas fallendo eos adiuuando Moabitas, ut patet Nume. vigesimo quinto, & pro isto peccato debuerunt omnes perire, & sic factum est, quia Iosue pugnavit contra Madian, & occidit omnes reges Madian, & quorūque viros, & paruulos inuenit, mulieres autem duxit captiuas: sed etiam de his omnes occise sunt præter virgines, & istud fuit ad habendam malam vindictam pro malo suscepto: & tunc habita fuit abundanter in illo bello. Vnde illud præceptum Moysi solum fuit pro illa vice, postea verò manebat eadem lex Israelitis ad Madianitas, quæ ad alias gentes, quæ non erant de Chanaanis, & sic poterant dimittere captos in bello, si vellent. Et Gedeon fecisset hoc duobus regibus Madian, si non occidissent fratres eius: sed quia illos occiderunt, noluit eis gratiam facere. Dixitque Iether primogenito suo: surge, & interfice illos. Quia iam non erant isti viri in bello, nolebat eos per se occidere

cidere, sed voluit per ministrum: iussit autem filio primogenito hoc facere, quia volebat ei auferre timorem regum gentilium, cum ipse duos manu sua occideret: sic enim Iosue præcepit Israelitis, q̄ ponerent pedes suos super colla quinq; regum, quos comprehendit in spelunca vrbis Maceda Iosue 10. ca. Qui non eduxit gladium. Id est quamquam iuberet pater, non eduxit gladium ad occidendum illos, non ex contemptu præcepti paterni, sed ex timore, & sequitur. Timebat enim, quia puer adhuc erat. Vidit enim Iether istos reges in habitu honorabili, & reuerendos viros, timuitque moueri contra eos, & potissima causa erat, quia erat puer, & in pueris non est animositas, qua confortantur ad aggradiendum magna: repugnat enim eis propter defectum ætatis habere fortes motus iræ.

Sibylla Delphica claret.

Non auri inauriur.

Dixeruntque Zebee, & Salmana. Tu surge, & irruere in nos, quia iuxta ætatem robur est hominis. Surrexit Gedeon, & interfecit Zebee, & Salmana, & tulit ornamenta ac bullas, quibus colla regalium camelorum decorari solent. Dixeruntque omnes viri Israel ad Gedeon: Dominare nostri tu, & filius tuus, & filius filij tui: quia liberafti nos de manu Madian. Quibus ille ait: Non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur vobis Dominus. Dixitque ad eos: Vnam petitionem postulo a vobis: date mihi in aures ex præda vestra. In aures enim aureas Ismahelitæ habere consueuerant. Qui responderunt: Libentissime dabimus. Expandentesq; super terram pallium, proiecerunt in eo in aures de præda: & fuit pondus postularum inauriū, mille septingenti auri sicli, absque ornamentis, & monilibus, & veste purpurea, quibus Reges Madian uti soliti erant, & præter torques aureas camelorum.

Dixeruntque Zebee, & Salmana. Nolebant manu pueri trucidari.

Quare reges Madian optauerunt manu Gedeonis occidi. Quæstio XVII.

QVAERETVR, quare optauerunt manu Gedeonis occidi. Respondendū, quod propter duo, primum erat propter honorem: occidi enim a puero, & a foemina quasi par est: foemina quidem vir occasionatus est, puer autem vir imperfectus, & foemina non peruenit ad viri perfectionem repugnante natura: puer autem eandem non attingit obstante ætate. Sed nihil differt an impediēte natura, vel ætate aliquis vir non sit, sicut nihil differt an aliquis secundum ætatem iuuenis sit, vel secundum passionem iuuenilis, ut ait Aristot. 1. Ethico. sed a foemina verecundum erat, q̄ aliquis occideretur, ita ergo a puero erat magnum dedecus occidi, potissime ipsis regibus. Sic patet de Abimelech filio Gedeonis: nam cum quadam mu-

lier de super turrum fragmentum molæ inieisset capiti eius, atque moriturus esset, nè diceretur, q̄ fuerat occisus a foemina, dixit armigero suo, quod eum occideret, vt sequenti capitulo. Secundum fuit propter dolorem, quia si puer occisurus esset illos, oporteret, quod sape percuteret eos, quia paucas vires habebat, & paterentur nimis in hoc: ideo vt leniori cruciata vitam finirent, voluerunt occidi a viro, qui posset eos vnicō ictu occidere, & hoc vt colligi ex litera, cum dicitur ex verbis Zebee, & Salmana: surge tu, & irruere in nos, quia iuxta ætatem robur est tibi hominis, & condescendit eorum præcibus Gedeon. Dixerunt Zebee, & Salmana: surge tu, & irruere in nos. Scilicet videntes, quod puer timeret percutere eos, & ex hoc si cogere tur agere trepidè, & multo eos labore, & diuturno afficeret dolore, orauerunt, quod irrueret in eos Gedeon. Quia iuxta ætatem, & robur est hominis. Id est puer non audet, nec potest, quia paucarum virium est: tu habes robur magnū secundum ætatem tuam: tu ergo nos interfice. Surrexit Gedeon, & interfecit Zebee, & Salmana. Non est sensus quod Gedeon, & primogenitus suus soli essent: ita q̄ oporteret Gedeonem, vel filium suum occidere istos reges, quoniam alij assistebant eis: tamen ad honorandum illos reges, & fortè precibus ipsorum Gedeon per seipsum voluit occidere illos, quia puer non occidit: nam idem fere honor erat, quod ipse, vel primogenitus suus hoc facerent. Et tulit ornamenta. Hic ponitur sextum huius capituli, scilicet prædæ diuisio, scilicet quid de præda acceperit Gedeon, & quid alij Israelitæ. Et tulit ornamenta, & bullas, quibus colla regalium camelorum decorari solent. Scilicet occisus, & fugatis hostibus accepit Gedeon prædam, & inter alia, q̄ erant in præda accepit ornamenta camelorum regaliū: nam in terra illa sunt multi cameli, ut patet supra 6. & sicut onera apparatusum regalium apud nos super mulas, & mulos ferri consueuerant: ita & apud eos ferebantur in camelis. Etiam reges equitabant in camelis: nam consuetudo virorum terræ illius est equitare in camelis, sicut nos super equos: sic patet de Amalecitis, qui etiam venerunt in hoc exercitu, ut patet præcedenti capitulo, & supra 6. & tamen ipsi equitabant in camelis, ut patet 1. Reg. 30. cum dicitur, quod pueri Amalecitarū quadringenti ascensis camelis fugerunt, & ita nunc reges, & alij viri nobiles Madian equitabāt super camelos, & illi erant ornati valde ornamentis aureis, vel argenteis: ob hoc specialiter nominantur hic ista ornamenta camelorum, quia erant valde magni precij. Et vocantur bullæ quadam lamina pendentes de collis camelorum, quæ concussæ sonitum reddunt: & sic nunc gerulæ ferre solent: & ab hoc sigilla plumbea rotunda pendentia de rescriptis vocantur bullæ, licet aliqui nimis imperiti ipsas literas, vel rescripta bullas vocent. Dixeruntq; omnes viri Israel ad Gedeonem. Postquam reuersi sunt de bello. Dominare tu nostri, & filius tuus, & filius filij tui. Id est dominare tu nobis, & omnes posterit tui, quia per filium, & nepotē intelliguntur omnes posterit. Quia liberafti nos de manu Madian. Scilicet propter hoc bonum quod nobis egisti, volumus tibi gratias referre faciendo, quod sis dominus noster.

Quare dicebant nunc Israelitæ Gedeoni: dominare tu nobis, etiam dominaretur eis. Quæst. XVIII.

QVAERETVR, quare dicebant nunc Israelitæ Gedeoni, dominare tu nobis, quia iam dominabatur, cum esset princeps totius populi: & quomodo ipse respondit, quod nō dominaretur, cum ipse suscepit, q̄ esset iudex, & specialis dominus in Israel: nam dicitur, quod Israel quicquid 40. annis terra sub eo. Respon.

Præda diuisio.

Reges antiqui in camelis equitabant.

Bulla qd.

Respondendum, qd Gedeon nunquam suscepit, quod dominaretur Israelitis, & quamquam ipsi libenter obtulissent, noluit suscipere Gedeon dicens: non dominabor in vobis, nec dominabitur filius meus. Pro quo considerandum, quod quamquam esset Gedeon iudex Israel nondum habebat ista, quae offerebant ei Israelitae, quia ipsi volebant eum constituere regem, vel dominum, ita vt iure suo dominaretur Israelitis, & transmitteret ius dominandi ad posteros, & non habebat Gedeon ista, quae offerebant ei Israelitae, sed erat principatus suus minor in duobus. Primum erat, quia non dominabatur, sed solum principabatur, quia domini sunt illi, qui agunt quicquid volunt praeter id, quae contra legem, vel rationem est, & ad omnia tenentur ei subditi obedire, & sic sunt reges. Alij autem principes sunt, quorum potestas non extenditur ad plura, quam ad ea, quae lege scripta sunt, sicut in iudicibus locorum. Er est magna differentia inter istos, & reges, quia reges possunt quicquid lex non prohibet: isti autem solum possunt quod lex iubet. Iudices autem Israelitarum habebant principatum suum directum super actus bellicos, in alijs autem parum poterant, vt de potestate eorum declaratum est in prologo libri huius: ideo non dicebantur dominari, sed principari, vel iudicare, & ob hoc cum dixerunt Israelitae, dominare tu nobis, & cetera, ipse dixit: non dominabor vestri, nec dominabitur in vobis filius meus: & tamen consensit, quod esset iudex, & fuit semper vsque ad mortem suam: ergo multum differebat esse iudicem Israel, vel dominari, vt illi volebant. Secundum erat, quia iudices Israel non erant per successionem, nec habebant ius transmittendi ad posteros, sed iurebantur per electionem, vel inspirationem, aut praecipuum Dei, vt declaratum est in prologo huius libri: vnde nullus iudicum fuit, qui haberet filium successorem sibi in iudicatoria potestate supra populum, nisi iste Gedeon, cuius filius Abimelech per intrusionem quandam, & conspirationem iudicavit tribus annis: nunc autem volebat Israelitae, quod Gedeon, & posterij sui ex iure successionis haberent principatum super Israelitas, & essent veri reges, sicut erat in alijs gentibus. Et hoc fuit, quia Israelitae videtes, quod Gedeon eis benefecisset, voluerunt eum maiori principatu honorare: nam cum solum haberet principatum iudicatum auctoritate Dei, ipsi sponte sua voluerunt in eum transferre principatum dominatum. *Quibus ille ait.* Non recipiendo eorum oblationem. *Non dominabor ego vestri.* Scilicet exercendo iura domini, vel regis, sed solum ero iudex, vt sum. *Nec dominabitur in vos filius meus.* Scilicet, quod per successionem habeat. Et dato, quod contingat eum succedere mihi in isto principatu, tamen saltem non dominabitur, sed erit iudex. *Sed dominabitur dominus.* Id est solus Deus verus erit dominus vestrorum.

Quare Gedeon non suscepit principatum quem sibi populus offerebat. Quest. XIX.

QVAERETVR, quare Gedeon non suscepit principatum quem populus sibi offerebat, cum ille esset magnus, & sponte offerretur. Respondendum, quod istud fuit ex humilitate Gedeonis, quia noluit eleuari ad tam excellens genus principatus, sed sufficiebat ei esse ministrum bellorum, vel iudicem in populo. Item putauit, quod peccatum esset, quia causabatur in hoc quaedam nouitas: nam nullus de praecedentibus in populo Iudaico habuit tale genus principatus. Quod patet: nam Moyses non erat dominus, sed solum, vt legem ferens Israelitis ex parte Dei, & ipse nihil praecipiebat Israelitis, quasi ex corde suo, sed quasi a Deo: vnde non vocabatur dominus, sed doctor Israelitarum.

Dominus qui fuit.

In quomodo perierunt iudices Israel.

Et apparet, quod si fuisset dominus Israelitarum, vel quasi rex, pertinuisset ad eum collatio dignitatum institutio, & destitutio, & nullus de populo posset ei resistere, vel accusare eum super hoc saltem de iure, & si de facto accusaretur non tenebatur respondere, sed poterat comprimere insurgentes nihil respondendo: contra ipsum tamen insurrexit Core cum ducentis quinquaginta viris. Et etiam tres principes de tribu Ruben, scilicet Dathan, Abiron, & Hon, propter summum sacerdotium: dicentes, quod dedisset illud iniuste Aaron, scilicet volens omnia tradere cognatis suis, & ipse se purgavit dicens: in hoc scietis, quoniam dominus misit me, vt facerem vnuerfa, quae cernitis, & non ex proprio ea corde protulerim, si consueta hominum morte perierint, non misit me dominus, vt patet Num. 16. cap. Item ibi dixit Core ad Moysen & Aaron: sufficit vobis, quod omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est dominus: cur eleuamini super populum domini? eo capitulo. Si tamen fuisset Moyses dominus, vel rex, non potuisset ei quicquam hoc dicere, quia eleuare se poterat ille, qui dominus erat: imò non est maior eleuatio, quam esse dominum. Item Iosue non fuit dominus, nec rex super populum, sed dux solum, quia dirigebat Israelitas ad bellum: non tamen habebat ipse auctoritatem iudicandi, sed iudices alijs constituti erant. Nec obstat, quia Num. 27. Deus iussit, quod ad mandatum Iosue tam Eleazar, quam totus Israel moueretur, quia istud intelligitur de his, quae pertinebant ad bellum, & quia totum tempus Iosue, vel praecipuum fuit in bellis domando Chanaanos, fuit potestas magna Iosue: nunquam tamen dominus, nec rex vocatus est. Alij quoque iudices non erant domini, sed potestas eorum erat valde minor, vt declaratum est supra in prologo: ideo non ausus est Gedeon primus inter Israelitas dominium, vel principatum regnatum sibi usurpare, quia credebatur se peccare. Alia ratio fuit, quia Deus commiserat Gedeoni solum principatum iudicis cum eum vocasset, vt liberatorem Israelitarum: & hoc non pertinebat ad principatum dominatum, ideo accipere quod Deus non tradiderat peccatum fore putauit. Alia causa fuit, quia putauit, quod forte in hoc putabat se prauidicare Deo tollendo dominium eius quod habebat specialiter super Israelitas, cum dixit, sed dominabitur dominus? quasi dicat, si ego dominarer non dominaretur dominus, ideo ego nolo dominari, vt Deus dominetur.

An peccaret Gedeon si accepisset dominium a populo et tributum. Quest. XX.

QVAERETVR vterius, an peccaret Gedeon si accepisset principatum regalem, vel dominatum, quem populus ei tribuebat. Respondendum, quod aliquem peccare contingit, vel quia agit contra legem scriptam, vel quia contra conscientiam, quae lex est, vbi lex deficit, dicente Apostolo, quod gentes ostendunt opus legis descriptum in conscientia sua: Ad Ro. 2. & alibi. Haec est gloria nostra, testimonium conscientiae nostrae: sed non videtur Gedeonem peccasse aliquo istorum modorum: non primo, quia non erat vetitum fieri regem inter Israelitas, sed potius videbatur permittum cum Deus dedisset legem qualiter se deberent reges, qui constituerentur habere in Israel, quando constituerentur, & postea: si tamen nunquam constituendi forent, frustra fuisset legem poni. Item patet, quia Deus praedixerat, quod de lumbis Iacob egredierentur reges Genes. 25. isti futuri erant necessarii in gente Iudaica, quia illas non essent de lumbis Iacob: ergo licebat eis constituere regem. Item ipse Iacob praenunciauerat ante mortem suam dicens: non auferetur

Iosue dux populi Israel non dominus.

Doc. resp. ad quatuor.

retur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius: sceptrum autem ad reges pertinet, ergo de tribu Iuda futuri erant reges: Gen. 49. cap. ergo non repugnabat legi, quod aliquis efficeretur rex, sed magis conueniebat. Item non videbatur repugnare conscientiae, quia si Gedeon violenter voluisset dominari populo abutendo principatu concessio a populo, & accipiendo sibi maiorem potestatem, erat peccatum, quia erat species tyrannidis: omnis autem species huius est peccatum, & principatus deordinatus, & corruptissimus, vt patet 8. Ethico. Gedeon tamen non accipiebat iniuito populo, sed libenter offerente, ideo non prauidicabat eis. Item Gedeon merebatur principatum istum propter virtutes suas, sed quod dignus recipiat honorem, vel dignitatem, quae sibi non petenti offertur licitum est. Item quicumque bona sibi inquit nulli prauidicando, non peccat, sed Gedeon accipiendo principatum istum faciebat sibi bonum sumendo maiorem honorem, & non faciebat cum prauidicio alicuius: ergo non peccabat. Respondendum, quod Gedeon peccaret, si accepisset principatum regalem offerente populo, non facta aliqua alia inquisitione: quia licet lex concessisset, quod Israelitae aliquando haberent reges, non tamen diffinierat tempus, in quo reges esse debebant, & quia nunc Deus regebat populum quasi immediate per se in omnibus arduis causis, denunciando quando deberent ire ad bellum, & quid agere deberent, & sic de ceteris, & quia constituere super se regem erat arduissima causa, peccaret Gedeon, si Deo inconsulto accepisset principatum regnatum, etiam populo libenter offerente. Item Deus instituebat principes in populo, nam ipse constituerat Moysen mittendo eum: Exo. 3. & 4. ipse etiam post eum constituit Iosue Num. 27. cap. constituit etiam post Iosue omnes iudices, vt communiter vocando eos, vel suscitando eos immittendo spiritum suum eis, sicut dicitur de singulis iudicibus vsq; huc, quod ergo Israelite vellet nunc ponere regem, & principes in populo, sed etiam secundum iura humana hoc esset iniustum fieri contra Deum? Quod ergo Gedeon susciperet principatum regalem, vel dominatum ab Israelitis Deo inconsulto, erat recipere principatum ab eo, qui non potest dare in prauidicatione eius, ad quem de iure collatio spectabat, ideo prauidicabat ei, & peccabat mortaliter. Item non accepit Gedeon propter conscientiam, quia Israelitae dabant istum principatum Gedeoni, quia liberauerat eos de manu Madian, vt patet in litera: si autem Gedeon suscepisset hoc modo, videretur sibi ascribere victoriam contra Madianitas, & tamen Deus illam totaliter exercuerat, ideo ex hac causa Deo attribuendum erat principatus, & non ipsi: vnde ipse conuenienter respondit: non dominabor ego in vobis, nec dominabitur filius meus, sed dominabitur dominus Deus, scilicet, quia ego non liberaui vos de manu Madian, nec filius meus, sed Deus liberauit, ideo ipse dominetur. Vt ergo non superbiret, non accepit principatum: nunquam enim ausus est Gedeon sibi quicquam ascribere de hac victoria. Vnde plus ascripsit filijs Ephraim, quam sibi, dicens: quid tale facere potui, quale vos fecistis? & tamen tam id quod ipse fecit, quam quod fecerunt Ephraim: Gedeon ascripsit Deo, dicens: in manus vestras tradidit dominus principes Madiam, Zeb, & Oreb supra in litera. Item fuit visum quasi iniustum Gedeoni, quod acciperet principatum, in quo succedere deberet ei filius suus, quia forte, si ipse dignus foret, filius suus, & posterij essent indigni, & turbarent populum: & istud etueniret occasione eius, qui talem principatum assumpserat, ideo visum est, quod erat peccatum: si ergo egisset contra hanc

conscientiam recte formatam peccasset. Cum autem obijciatur, quod non erat contra legem. Dicendum, quod non erat contra ipsam legem datam: erat tamen contra modum dispensationis illius, scilicet, quia sumendo non debebant constitui reges, licet ipse dederit potestatem ad constituendum eos: ideo ipse conuenienter de quibusdam regibus, quod constituti fuerint sine Dei mandato, scilicet, ipsi regnauerunt, & non per me: principes extiterunt, & non cognoui: Osee 8. Cum autem dicitur, quod non videbatur esse contra conscientiam, declaratum est, quod erant, & causae positae sunt ad hoc.

An populus peccaret tribuendo Gedeoni principatum regnatum. Quest. XXI.

QVAERETVR vterius, an populus peccaret tribuendo Gedeoni principatum regnatum, & offerendo. Aliquis dicit, quod non, quia quod ego me subijciam alicui, nulli iniuriam ago, licet agerem, si me praferrem ei: sed offerendo principatum regnatum Gedeoni subijciebant se ei Israelitae plusquam subiecti erant: ergo non peccabant. Item cum subijcere se alicui sit actus humiliatis, quantuncunque nos subijciamus non peccabimus, quia Beatus Petrus dixit: subditi estote omni humanae creaturae propter Deum, siue regi tanquam praexcellenti, & cetera. Petri c. 2. ergo nunc cum subijcerent se Israelitae Gedeoni ad principatum regnatum, magis mererentur. Respondendum, quod Israelitae volendo constituere Gedeonem regem super se, & denunciando ei, quod vellent hoc facere, non peccabant, cum tamen haberent intentionem consulendi dominum super hoc, & per alios non facerent. Alioquin volendo ad omnem casum Deo inconsulto tribuere regnum ei, peccatum erat. Quod patet, quia Deus erat rector huius populi, & in omnibus negocijs arduis ipse diffiniebat quid agendum foret, imò etiam interdum in minimis: sed constituere regem erat arduum negotium valde, tum quia erat maximus principatus, tum quia iniuratus erat in populo Israel, quod ergo ipsi inconsulto Deo agere vellent constituendo regem graue peccatum erat. Item Deus ab antiquo semper fuerat in possessione, & iure instituendi principes in populo Israel, sicut declaratum est praecedenti quaestione, quod ergo nunc Israelitae in consulto illo constituerent principem, erat cum priuare iure suo, ergo erat iniustum. Item constituto principatu regali derogabatur aequaliter iuri Dei, & praeminentiae super populum Israel, ideo non debebat fieri eo non consentiente, quia quod aliquem tangit, ab illo debet approbari. Patet hoc, quia si aliquis rex, vel dominus haberet magnum principatum in populo, quanto maior iste esset, tanto esset minor principatus Dei, & hoc sentit Gedeon, cum dixit: Non dominabor ego in vobis, nec dominabitur filius meus, sed dominabitur dominus Deus: quasi non staret simul, quod Gedeon esset dominus Israelitarum, & etiam Deus. Item patet primo Reg. 8. quia per hoc, quod Israelitae petierunt regem, dixit Deus, quod abiecerat eum, ne regnaret super eos, quasi non staret, quod vterque regnaret super Israel. Item patet, quia Israelitae, qui tempore Samuelis petierunt regem, peccauerunt nimis: nam dicitur 1. Reg. 6. quod cum petierunt regem displicuit valde sermo iste Samueli: si tamen non fuisset peccatum, non tantum displicuisset ei. Item ipsi Israelitae dixerunt 1. Reg. 12. cap. addidimus enim peccatis nostris malum, vt peteremus regem: ergo isti quoque offerentes regnum Gedeoni, vel cuius, Deo non consulto, peccarent grauius: si tamen Israelitae, nondum consulto Deo, quaererent a Gedeone, an vellent

Rationes in diuersis.

Resp. ad quaestum.

Moyse doctor Israelitarum.

effici dominus, vel rex, ut si ipse consentiret, postea Ad ratio-
nem r. in
duerunt.
confulerent dominum, non erat peccatum. Ad ratio-
nem primam in contrarium dicendum, quod antecede-
dens est fallum, quia interdum, quod quis se subijciat
alicui est facere iniuriam alteri, quia sicut cum quis traf-
fert rem alterius ad se praedudicat illi, ita cum quis sub-
iectus alicui subijcit se, alteri praedudicat. Primum cum
iurisdictiones sint aliquo modo differentes, quia tunc
prior iudex, vel dominus, minus iurisdictionis, vel ni-
hil haberet transeunte subdito ad alium. Ita etiam, q
seruus vnus est, si se vellet facere seruum alterius, val-
de praedudicaret domino: ga ergo, si Israelite fecissent
Gedeonem regem, vel dominum, detraxisset aliquid
de dominio Dei super se, vt declaratum est, praedudica-
bant alicui subijciendo se Gedeoni, & consequenter G
non poterant. Ad secundam rationem, cum dicitur,
quod subijcere se alicui est actus humilitatis. Respon-
dendum, quod non est vniuersaliter verum, quia istud
tenet quando quis se subijcit alteri secundum regula-
lam rationis, alioquin subiectio est vitium, sicut si quis
se subijciat passionibus, & affectibus ad feruendum eis,
sicut Apostolus admonet: ad Rom. 6. quod non seru-
uimus iam peccatis, sicut aliquando seruieramus.
Etiam seruire, vel subijci cuiusque homini non est
secundum rationem: nam quod Christianus subijciat
se infideli, vel clericus subijciat se iudici seculari, pecca-
tum est, quia istud est contra rationem, & contra iura,
ita etiam quod quis vellet se subijcere alicui non pra-
lato, vel iudici suo in praedudicium iudicis sui, vel pra-
lato peccatum est. Cum autem confirmatur auctori-
tate Beati Petri, scilicet subditi estote omni humanae
creature, &c dicendum quod non intelligitur, nisi de
constitutis in praedicatione, vel potestate iudicandi. Quod
patet, quia cum posuisset exemplum, solum dixit de
potestatibus, scilicet, siue regi tanquam praexcellenti,
siue ducibus tanquam a Deo missis: de priuatis perso-
nis nullum exemplum posuit. Et his vniuersaliter et
non est obediendum, scilicet, quia ego non teneor o-
bedire cuiuslibet regi, nec quibuslibet ducibus, sed soli
regi in cuius regno maneo, & sic de ducibus. Et hoc
patet, quia potestati obediendum est in quantum est ordi-
nata, quia istud est fundamentum Apostoli: ad Ro.
13. Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita
sit: non est enim potestas nisi a Deo, quae autem a Deo
sunt, ordinata sunt: sed non est ordinatum a Deo, quod
potestatibus extra territoria sua pareatur, quia istud es-
set destruere omnem ordinem humane politiae, & in-
ducere inextricabilia bella: ideo non est virtutis opus
vniuersaliter subijcere se cuique, sed secundum regula-
las rationis, sed quod Israelite subijcerent se Gedeoni
erat contra regulam rationis, cum praedudicarent Deo
in hoc: peccabant ergo, si facerent eum regem.

Quomodo Israelitis Deus dominabatur, & an tolleretur Dei
dominium per illud Gedeonis.
Quaest. XXII.

QVAERETVR ulterius, quomodo domina-
batur Deus Israelitis, & an p dominum Gedeonis
tolleretur dominium Dei, & quomodo. Responden-
dum, quod dominium Gedeonis, vel principatus reg-
natiuus, si fuisset super Israelitas, valde praedudicasset
principatum Dei, & hoc intellexit Gedeon cum dixit:
non dominabor ego, nec filius meus, sed dominabi-
tur in vos dominus Deus: si tamen non praedudicasset
vnus principatus alteri, non dixisset, sed, quae est coniu-
ctio aduersatiua. Item, quia cum Israelite elegerunt
accipere regem, & petierunt, dixit Deus Samueli:
Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos 1. Re. 8.
si tamen isti duo principatus omnino se compateren-

tur, non abiecerunt Israelite Deum, quamquam ele-
gissent Saulem in regem, & etiam nunc eligendo Ge-
deonem. Modus autem incomprehensibilitatis est,
quia impossibile est aliqua duo esse summa in eadem
qualitate, sed esse dominum, vel regem dicit maximū
principatum, ergo respectu alicuius non possunt duo
habere istum principatum: sic, si homo accepisset su-
per Israelitas principatum regnatiuum, cum iste esset
maximus, non posset Deus tenere hunc principatum,
vel si vellet Deus tenere principatum istum, non ma-
neret penes illum, qui esset rex, & sic proprie non
esset rex. Pro quo sciendum, quod rex, vel dominus
absolutè importat magnam potestatem, quam habes
potest exercere super subditos quidquid voluerit, dum
tamen non sit contra legem, & voluntati suae tenen-
tur omnes parere, & ob hoc est nomen magni hono-
ris, quia propter istam praexcellentiam tenentur ho-
mines valde subijci illi, parere, & humiliari: hoc tetigit
Beatus Petrus, dicens prima Pe. cap. 2. Siue regi tanquam
praexcellenti: & sic conditio regis est esse excellētem
valde: de ducibus autem non dixit sic, sed solum, quod
erant a Deo missi. Rursus autem considerandum est Principa-
tus Dei su-
per Israe-
litas.
modus principatus Dei, quem habebat antequam in-
stituerentur reges in Israel: nam ipse erat tanquam do-
minus, & caput specialiter policia Iudaica, & eum vo-
cabant solum dominum, & ad eum recurrerant in
omnibus necessitatibus, & ipse dicebat quid agendum fo-
ret, & ponebat rectores, quos volebat, & illi non voca-
bantur domini, ne habebantur vt domini, sed vt mi-
nistri Dei, & totus principatus attribuebatur Deo. Si
autem institueretur aliquis in regem super Israelitas,
cum iste haberet valde magnum principatum super
eos, iure suo ageret quidquid vellet, dum non esset con-
tra legem, nec debebat expectare praecceptum Dei ad
singula, filij quoque eius iure suo succederent in regno,
& non peteretur consensus Dei in hoc, & ipse quoque
rex vocaretur dominus, & honoraretur nimis a popu-
lo: sed ista solebant prius soli Deo dari: ergo multa de-
traherentur de illis, quae specialiter pertinebant ad ho-
nore[m] Dei, quia hoc modo non maneret iam Deus,
vt princeps specialis, sed vt dominus generalis, quia
quantum ad dominium nihil magis haberet super Is-
raelitas, quam super alias gentes, cum ita haberent Is-
raelite regem, sicut coeterae gentes: nunc autem non
constituito rege, erat Deus dominus generalis Hebraeo-
rum, sicut aliarum gentium, & insuper erat specialis
in quantum nullum alium rectorem habebant, nisi ip-
sum, & quos ipse ponebat, & sic erat principatus ille
Monarchicus quodam modo, cuius Deus erat Monar-
cha, & habebat sibi paruos iudices, & principes subor-
dinatos: cum autem electus est rex, ablatus est princi-
patus specialis, ideo ipse dixit, quod abiecerunt eum,
ne regnaret super Israel, id est ne esset specialiter rex 1.
Reg. 8. Gedeon ergo noluit regnum, nec principatum
dominatiuum, ne subtraheretur Deo iste honor debet.
Dixitq; ad eos. Scilicet non consentiendo petitioni, &
obligationi gratuite illorum. Vnam petitionem postulo a
vobis. Id est nolo suscipere hoc magnum beneficium,
quod vos mihi impendere vultis: sed solum peto ali-
quid paruum, scilicet de inauribus. Date mihi in aures ex
prada vestra. Ille in aures erant aureae, & erant multae.
Petiuit autem eas Gedeon, vt inde faceret Ephod, vt
patet infra. Istud vocabulum quod hic ponitur in He-
braeo pro inauribus significat interdum aliquid, quod
est in naribus, & interdum aliquid, quod est super au-
res: sed secundum veritatem significat solas in aures:
abusio tamen idiomatis hoc facit. Sic patet Ge. 35. vbi
dicitur litera nra: dederunt illi Deos alienos, quos habe-
bant, & in aures, quae erant in auribus eorum. In He-
braeo habetur, & olfaktoriola, siue ornamenta narium,
quae

Deus erat
Monarcha
in populo
Israel.

In aures
quid fiat.

quae erant in auribus eorum: & sic posuit ornamenta
narium esse in auribus per magnam Barbariam locu-
tionis. Sic etiam Gen. 24. dicitur litera nostra: suspen-
ditque in aures ad ornatum faciem eius: & in Hebraeo
dicitur: appendi ornamenta narium super nares suas:
sed manifestum est, quod non ponuntur ornamenta
aliqua in naribus, sic dictio hic posita significat orna-
menta narium, sed debet intelligi de inauribus, sicut
posuit litera nostra: petiuit enim Gedeon in aures de
prada, quia diuisa prada proueniebat ei portio princi-
pis, quae erat magna: & sic suscepit partem inaurium:
ipse tamen voluit habere omnes in aures ad fabrican-
dum Ephod, de quo infra dicitur. In aures enim aureas Is-
mahelita habere consueverunt. Hic ponitur verisimilitudo
praecedentis dicit: quia dubitaretur quomodo in pre-
da captae fuisset in aures, quia soli viri erant in prada, &
non iuerunt Israelite in terram Madian, vel in aliam
terram hostilem nunc, vt inde acciperent praedam, quia
per solam terram suam persecuti sunt hostes fugientes.
Quod patet, quia apud urbem Nobe ultimo irruerunt
in eos supra in litera: & tamen ista ciuitas erat in terra
Israel, vt patet Num. 32. cap. & fuit in sorte Manasse.
Dicitur ergo, quod potuerunt habere istas in aures, ga
Ismahelita consueverunt portare in aures in auribus,
sicut feminae, & inde cum multi Ismahelita essent hic
cum Madianitis, & Amalecitis, coeterisque orientali-
bus populis, acceperunt in aures de Ismahelitis mortuis.
Qui dixerunt: libentissime dabimus. Nihil enim erat quod
Gedeon petiisset ab Israelitis, quod tunc non conce-
sissent etiam si totam praedam postulasset, cum libera-
set eos: nam cum se ei, vt domino subijcere voluissent,
facilius concessissent quodcumque aliud. Ex parte
que super terram pallium proiecerunt in eo in aures de prada.
Intelligendum est, quod hoc fuit ante diuisam pra-
dam: nam licet ipse habiturus esset magnam partem,
tamen non omnes in aures, ideo petijt ab omnibus in
communi, vt donarent ei partes suas: si autem fuisset
post diuisam praedam, quia in aures peruenissent ad
quosdam, & non ad alios grauarentur quidam, & fuisset
difficile, quod concederentur: nunc autem non facta
diuisione non magis laedebatur vnus, quam alius, ideo
gratis concesserunt, & proiecerunt super pallium, vt
ibi videretur numerus earum. Et fuit pondus postulata-
rum inaurium. Non solum intelligitur de pondere inau-
rium, quas alij donabant ei, sed etiam de inauribus, quas
ipse habiturus erat: sed adhuc non erant diuisae. Mille
septingenti auri sicli. Siclus nomen est monetae, & pon-
deris: nam cum esset moneta argentea, erat constituta
in certo pondere: nam viginti obolos continet, vt pa-
tet Leuit. 27. & Num. 3. & 18. & erant duo sicli valor
vnus arietis, vt patet Leuit. 5. quod dari debebat in re-
demptione delicti aries, qui valeret duos siclos. In He-
braeo non habentur sicli, sed dicitur, quod fuit pondus
mille septingenti de auro, & non nominatur nomen
ponderis, vel numeri: posuit autem Ieronymus siclos,
quia apud Hebraeos in ponderibus, vel computabatur
per stateres, quae sunt pars quaedam sicli, de quo 1. Re.
9. scilicet: Ecce inuenta est in manu mea quarta pars co-
putatio Gen. 24. & in alijs locis, vel per talenta, vt in fa-
bricatione templi, & tabernaculi. De hoc Exod. 25.
& 3. Reg. 6. & 7. Sed non erat verisimile, quod intelli-
geretur hic de talentis, quia istud erat valde magnum
pondus, nec erat verisimile etiam si omnes in aures om-
nium gentium congregarentur, quod tot talenta auri
contineret, quia talentum, qui volunt continere
centum libras, ideo posuit Ieronymus de pondere
siclorum, de quo verisimile est, quod fuerint in aures.
Absque ornamentis, & monilibus. Ornamentum generale
nomen est cuiusque apparatus corporis: monilibus

Ismaheli-
tae in aures
vii feminae
portantes.

Siclus
quid sit.

Talenti po-
dus centu
libra.

autem pectus, vel faciem exornant. Et veste purpurea.
Iste sunt vestes praeciosae de coloribus purpureis, de
quibus dictum est Exo. 25. Quibus reges Madian uti soliti erant.
Id est reges Madian utebantur ornamentis, & monili-
bus, & vestibus purpureis. Non est intelligendum, quod
omnia ista Israelite dederint Gedeoni, quia tunc reli-
ctum nihil esset de prada illis. Etiam, quia Gedeon
solum petiuit in aures: sed ponuntur ista ad significan-
dum, quod non solum fuerunt in aures in prada, sed etiam
monilia, & vestes purpureae, & alia multa, & cum dicitur
prae abiq; ornamentis: non refertur hoc ad participium
postularum. i. quod et oia ista fuerunt postulata praeter
inaures aureas, nec et ad illud si. proiecerunt in eo inau-
res aureas, quia tunc esset sensus, quod praeter in aures au-
reas et proiecerunt monilia, & omnia haec. Sed debet
referri ad illud fuit pondus. i. quod mille, & septingenti si-
cli non fuerunt pondus totius praedae, sed solum inaurium
praeter monilia, & oia alia. Dicitur de regibus Madian
quod tenebantur istis, quia ipsi in quibusdam ornamentis se
sicut feminae: nam monilia ornamenta feminaru sunt.
Sic et Ismahelita utebantur ornamentis feminaru ha-
bentes in aures in auribus, vt patet supra in litera. Et pter
torques aureas camelorum. Id est sine omnibus istis erant
supra dicta de prada. non fuerunt posita sub pondere
torques aureae, sicut in aures virorum, quia forte erant
de puro auro tam ornamenta virorum, quam camelorum.
Isti cameli torqueum aurearum erant cameli regum,
scilicet quibus reges istarum gentium infidebant.

Fecitque ex eo Gedeon Ephod, & posuit
illud in ciuitate sua Ephra. Fornicatusque
est omnis Israel in eo, & factum est Ge-
deoni, & omni domui eius in ruinam.
Humiliatus est autem Madian coram filijs
Israel, nec potuerunt ultra cernices eleua-
re: sed quieuit terra per quadraginta an-
nos, quibus Gedeon praefuit. Abijt itaque
Ierobaal filius Ioas, & habitauit in domo
sua: habuitque septuaginta filios, qui egres-
si sunt de femore eius: eo quod plures ha-
beret vxores. Concubina autem illius, quam
habebat in Sichem, genuit ei filium nomi-
ne Abimelech. Mortuusque est Gedeon.
filius Ioas in senectute bona, & sepultus est
in sepulchro Ioas patris sui in Ephra de fa-
milia Ezri. Postquam autem mortuus est
Gedeon, auersi sunt filij Israel, & forni-
cati sunt in Baalim. Percusseruntque cum
Baal foedus, vt esset eis in Deum: nec re-
cordati sunt Domini Dei sui, qui eruit eos
de manibus inimicorum suorum omnium
per circuitum: nec fecerunt misericordiam
cum domo Ierobaal Gedeon iuxta omnia
bona, quae fecerat Israeli.

Fecitq; ex eo. Hic ponitur quaedam post bellum orta
transgressio, scilicet ex Ephod, quod fecit Gedeon de
auro inaurium: & dicitur. Fecitq; ex eo. Id est ex auro
postularum inaurium. Ephod. Nomen est orna-
menti Pontificis. Et posuit illud in vrbe sua Ephra.
Quaedam
post bellu
exorta traf-
gressio.
Ephod
quid sit.
Scilicet

Scilicet de vrbe, de qua erat oriundus, & in qua morabatur, ut ibi maneret. Est autem Ephod nomen prae-

Quid fuerit istud Ephod a Gedeone factum. Questio XXIII.

Nonnullum ratio- nes in di- versum, qd Ephod fo- ret idoli.

QVAERETVR, quid fuerit istud Ephod quod fecit Gedeon. Aliqui volunt, quod fuit idolum quoddam pulchrum nimis, & illud fecit posuitque in vrbe Ephra, & sic est quaedam parua glosa in historia

Quod Ephod idolum non esset.

scholastica, quod fuerit idoli genus. Et apparet hoc, quia dicitur, quod fornicatus est Israel in eo: fornicatio autem importat idolatriam, ut patet ex modo loquendi scripture. Sed Ephod non pertinet ad fornicationem, siue idolatriam, sed idolum; ideo videtur, quod fuit idolum. Item dicitur, quod Gedeon petiuit in aures aureas, & ex hoc auro fecit Ephod, sed Ephod cum sit vestis, non fit ex auro, sed magis ex filis; idolum autem quod statua est, potest fieri ex auro puro, ideo videtur, quod fuit idolum. In contrarium videtur, quod non fuerit idolum. Primum, quia dicitur hic, quod fuit istud Ephod in ruinam: est ruina occasio peccandi, & est quando aliquid non fit directum ad malum, tamen sequitur malum ex re: sic dicitur supra 2. quod dii gentium erant Iudeis in ruinam, scilicet non quod ipsi fecissent sibi illos ad colendum, sed quia cum viderent eos inter se interdu inclinant ad eos colendos, & visio erat occasio huius mali. Si ergo Gedeon fecisset idolum ex auro, cum idolum directum non sit nisi ad colendum, non esset illud in ruinam, sed directum esset malum: vocatur tamen ruina, i. occasio mali, ideo apparet, quod non erat aliquid quod fuerit factum ad malum, per accidens tamen praestabat causam mali. Item istud nomen Ephod significat vestem sacerdotalem: Exod. 28. & nullo modo equiuocatur ad significandum idolum: si ergo intendisset scriptura, quod istud erat idolum, nominasset illud, & non nominasset Ephod, quod est valde distans. Item Gedeon tenuit istud Ephod semper in ciuitate sua, quoad vixit, & tamen dicitur, quod mortuus est in senectute bona, quod est quaedam magna laus, quae pertinet solum ad viros sanctos: & si fecisset idolum esset pessimus, & vocaretur inueteratus dierum malorum: ergo non fecit idolum. Item dicitur infra, quod post mortem Gedeonis auersi sunt Israelitae, & fornicati sunt cum Baalim, percusseruntque cum Baal sedes, ut esset Deus eorum: & sic patet, quod ante hoc colebant Deum, vel saltem non colebant idola, quia alioquin non diceretur, quod auersi sunt post mortem Gedeonis, sed ante mortem eius essent auersi. Etiam si ipsi constituisset idolum, & adoratum fuisset eo viuente, non esset aliqua innovatio post mortem suam, quod Israelitae colerent Baalim, & facerent cum eo foedus, & tamen ponitur tanquam aliqua magna innovatio, & mutatio a statu priori, ergo non fuerat idolum tempore Gedeonis. Item quomodo erat verisimile, quod Gedeo, qui fuerat maximus persecutor idolatriae, suffodiens ara Baal, & destruens nemus eius, & tauros, qui erant consecrati ei, & statuerat altare iussu domini supra 6. nunc tan-

tum declinaret, quod faceret idolum? Item dato, quod Gedeon aliquando esset immemor diuini beneficij, post magnum tempus a praestito beneficio, & tunc declinaret, non erat valde admirandum, quia ista multorum qualitas, & iniquitas est: quod tamen illico, ut beneficium perstitum fuerat sibi a Deo, faceret idolum, non est verisimile: Gedeon tamen cum veniret de bello petiuit in aures aureas ad fabricandum Ephod, ut hic dicitur: ergo non erat istud Ephod idolum. Dicendum igitur, quod Ephod non fuit idolum, sed vestis sacerdotis magni, quae pariter secum habebat rationale, & erat vestis nobilissima, ut patet Exo. 28. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod illa glosa parua historiae scholastica, non est magna auctoritatis, praesertim cum ipsa historia scholastica teneat contrarium, ut sequenti quaestione dicitur. Ad secundam rationem dicendum, quod aurum petiuit Gedeon pro Ephod, & non pro idolo, quia voluit facere Ephod, & rationale, in quibus multum de auro est: potissimum in rationali ad inclusiones duodecim gemarum, quae omnes auro includuntur: Exo. 28. cap. & de laminis auri fit extenuatio in fila, & illa contextuntur filis sericeis, purpureis, coccineis, hyacinthinis, atque byssinis, ut patet praerallegato capitulo. Et maxime, quod forte voluit Gedeon facere istud Ephod preciosissimum, & ob hoc posuit multum de auro, ut totum aureum videretur.

Doc. resp. ad qstum.

Ad primam rationem in diuersum

Ad secundam rationem.

Ad quid Gedeon istud Ephod fabricauit. Questio XXIII.

QVAERETVR, ad quid fabricauit Gedeon istud Ephod. Respondet historia scholastica, quod non solum fabricauit Ephod, sed etiam omnes vestes Pontificales, & ipse factus sacerdos immolauit victimas indutus vestibus his, fecitque aliud tabernaculum in Ephra praeter illud, quod erat in Sylo, & ob hoc Deus indignatus occidit omnes filios eius. Sed hoc non multum stat, quia tunc peccauisset grauissimum Gedeon usurpando sibi officium sacerdotis, Deo non iubente, & non euaderet impunitus. Nam nemo legitur hoc egisse, quin graueret punitus fuerit: sic patet de ducentis quinque viris socijs Core, qui voluerunt usurpare officium Aaron, & omnes combusti sunt coram altari: Num. 16. sic etiam fuit de rege Ozia, qui conatus offerre incensum, sicut sacerdos percussus est lepra in fronte, & mansit leprosus vsque ad mortem 4. Reg. 15. cap. sed Gedeon vixit semper prospero, ideo non est aliquid tale praesumendum de Gedeone, potissimum cum scriptura laudet eum dicens, quod mortuus est in senectute bona. Item si Gedeon hoc egisset, peccatum esset Gedeonis solius, & non Israelitarum, vel esset principaliter ipsius, & tamen Israelitae referuntur peccasse in hoc Ephod, & non Gedeon, cum dicitur, quod omnis Israel fornicatus est in eo, & factum est domui Gedeonis in ruinam: ergo non offerebat Gedeo sacrificia indutus Pontificalibus vestibus.

Historiae scholasticae resp. ad quaestum.

Improbatio.

Alia resp. ad qstum.

Aliter potest dici, quod istud Ephod fuit fabricatum a Gedeone in memoriam victoriae, & in laudem Dei, & ob hoc fuit factum de auro praedae, & istud tenet Rabbi Dauid Kimhi, & Rabbi Salomon, & tunc stat conuenienter, scilicet, quod non peccaret Gedeon fabricando illud, quia ad bonum finem fabricauerat, sed peccauit Israel, & domus Gedeonis, quia (ut isti volunt) postea Israelitae videntes pulchritudinem eius, inclinati sunt ad colendum illud. Sed adhuc ista positio, licet sit aliquid conueniens, non stat totaliter, quia si ad memoriam belli fecisset, magis debuisset facere aliquod insignium belli, ut scutum, vel gladium, vel vexillum, aut alia insignia: Ephod aut nihil pertinebat ad

ad representandum victoriam, cum esset ornamentum sacerdotale. Item si fuisset ad memoriam victoriae, & laudem Dei, positum fuisset in loco sancto, scilicet in sanctuario: sic enim fecit Dauid occiso Philisthaeo: nam posuit gladium illius in sanctuario domini, & seruabatur apud Ephod, ut patet 1. Reg. 27. cap. posuit tamen istud Ephod Gedeon in Ephra, ubi non erat locus sanctuarij: ergo non posuit ad memoriam victoriae. Aliter dici posset, quod fecit Gedeon Ephod, & alia ornamenta Pontificis ad offerendum sacrificij domino in Ephra semper, non quod ipse offerret, sed quod esset ibi aliquis sacerdos, qui indueretur vestibus, & offerret. Et motiuum huius esse potuit, quia Deus iusserat Gedeon in Ephra fabricare altare, & immolare ibi domino, ideo putaret forte, quod semper licitum esset, sicut quando iussu est supra 6. & ob hoc voluit habere ibi ornamenta sacerdotum, & sacerdotum ad semper ministrandum. Sed hoc etiam non videtur poenitus stare: primum, quia tunc non solum fieret mentio de Ephod, sed etiam de alijs vestibus, vel saltem diceretur in generali, quod fecit ornamenta sacerdotalia, vel pontificalia, & non dicitur. Secundum, quia hoc dato, non videtur quomodo Israelitae fornicarentur cum Ephod, scilicet idolatrando, quia cum solum esset, ut vestis, non videbantur habere causam motiuam ad colendum illud. Etiam Gedeon peccasset in hoc grauiter, & tamen non videtur ei ascribi hic aliqua culpa. Aliter ergo dicendum videtur, & melius, scilicet, quod Gedeon fecit solum Ephod cum rationali: erat enim rationale quidam pannus paruus quadratus ad mensuram palmi, habens duodecim gemas in quatuor ordinibus distinctas, & locabatur intra quoddam foramen Ephod in pectore sacerdotis, & ligabatur cum Ephod firmiter: ita ut nunquam ab inuicem separari possent, ut patet Exo. 28. ideo Ephod, & rationale computabantur tanquam vnum ornamentum, & ambo simul vocabantur Ephod; fecit autem Gedeon istud Ephod ad consulendum dominum, nam Israelitae quandocumque volebant consulere dominum, nullo modo ad consulendum dominum, sed ad consulendum per Ephod, scilicet sacerdote induto, & immediate respondebatur ex parte Dei ad quaestiones: sic dicitur Exo. 28. quando portabat sacerdotes in pectore rationale, & Ephod, quod gestabat iudicium filiorum Israel in pectore suo, scilicet id per quod iudicabatur de dubijs, & quaesitis eorum: sic enim Dauid consulebat dominum per Abiathar sacerdotem habentem secum Ephod 1. Reg. 23. & 30. cap. Gedeon autem cum factus esset iudex populi putabat se saepe in futurum bella cum hostibus, & quod ad hoc oporteret saepe consuli dominum, ideo voluit habere Ephod, id est rationale cum Ephod per quod consuleretur Deus, non quidem, ut ipse indutus Ephod consuleret dominum: sed ut haberet secum aliquem sacerdotem, qui indueretur illo, quando consuleretur Deus, sicut Dauid habebat secum Abiathar: & ob hoc istud Ephod manebat semper in Ephra, ut praesto esset ad consulendum dominum, & quia erat valde pulchrum, & videbantur Israelitae, quod per illud respondebatur ad omnia dubia, attribuebant ei virtutem diuinam, & colebant illud, & sic non legitur nunc aliquo inconueniens, nec manet aliquod dubium; nam ad bonum finem factum fuit istud Ephod: tamen postea peccauerunt Israelitae abutentes eo.

Alia resp. ad qstum.

Improbatio.

Doc. resp. solidior ad quaestum.

Ad quid Ephod Hebraeis dicitur seruibat.

An peccauerit Gedeon faciendo istud Ephod. Questio XXV.

QVAERETVR ulterius, an peccauit Gedeon faciendo istud Ephod. Aliquis dicit, quod sic, quia erat ad scandalum, nam totus Israel fornicatus est in eo,

& ipsi domui Gedeonis factum est in ruinam. Respondendum, quod secundum, quod varie ponebatur finis huius Ephod, ita potest assignare varie, quod peccauerit, vel non peccauerit. Nam qui ponunt, quod fuit idolum, necesse est, quod ponant grauiter peccasse Gedeonem. Qui autem dicunt, quod fecit omnia vestimenta sacerdotalia, & sanctuarium in Ephra sacrificabat; ibi, etiam ponere coguntur, quod grauiter peccauerit. Qui vero dicunt fecisse Ephod ad memoriam victoriae, & laudis Dei: dicere debent, quod non peccauit, quia hoc licitum erat. Qui dicunt fecisse omnes vestes ad hoc, quod essent ibi sacerdotes ministrantes, dicere debent, quod peccauerit, nisi dicant fuisse ex dispensatione, sicut licuit Dauid tenere arcam in domo sua, & constituere sacrificantes coram illa, & facientes alia ministeria, de quibus 1. Paralip. 15. & 16. Dicendum autem, quod ultimo modo non peccauit Gedeon, quia licebat ei velle consulere dominum in agendis cum esset princeps populi: imo erat valde conueniens, quod nihil vellet agere in arduis causis sine consilio Dei: sic enim Deus cum instituit Iosue in principem populi, dedit ei Eleazarum sacerdotem, ut siquid opus esset consuleret pro eo dominum Num. 27. cap. tenendo etiam Ephod in Ephra non peccabat, quia licet esset peccatum fieri sacrificia, vel alia ministeria extra sanctuarium, tamen tenere Ephod, & consilere dominum non erat ministerium sanctuarij: ideo vbiunque teneri poterat Ephod, & consiliari Deus in illo. Si autem dicitur simpliciter an peccauerit Gedeon, vel non. Dicendum, quod non, quia scriptura laudat eum dicens, quod mortuus est in senectute bona: quod de solis viris sanctis dicitur, sicut de Abraham: Gen. 15. scilicet tu ibis ad patres tuos in pace sepultus in senectute bona: peccatorum autem vocatur mala senectus, & mali dies: sic patet Dan. 14. scilicet inueterate dierum malorum, nunc inuenerunt te peccata tua. Item si peccauisset agendo hoc imputaretur culpa ei, & culpa sequentium etiam quodam modo ascriberetur illi, sed non imponitur aliqua culpa in hoc ipsi Gedeoni, sed solum dicitur, quod omnis Israel fornicatus est in Ephod, ergo ipse non peccauit. Ad rationem in contrarium dicendum, quod non erat verisimile illud cauterium esse scandalum, ideo non peccauit faciendo, sed postea cum inciperet esse scandalosum debebat destrui, sicut factum est de serpente aeneo, quem fecit Moyses, & postea, quia adorabatur a populo, destruxit illum Ezechias 4. Reg. 18. cap. Et posuit illud in ciuitate sua Ephra. Scilicet ut illud praesto haberet quandocumque vellet consulere dominum, & non cogere ut mittere in locum sanctuarij pro Ephod. Fornicatus est enim Israel in eo. Id est totus Israel peccauit in illo Ephod adorando illud in Deum, & istud fuit propter magnam pulchritudinem, & quia putabant inesse sibi aliquid deitatis cum per illud responderetur ad quaesita. Et factum est Gedeon, & omni domui eius in ruinam. Id est istud Ephod quamquam non fuit factum ad malum finem, fuit tamen occasio mali tam Gedeoni, quam omnibus de domo sua, quia forte aliqui de domo Gedeonis coluerunt illud. De ipso autem Gedeone non est verisimile, quod ipse coleret illud, sed dicitur magis, quod fuit in ruinam illi, & domui suae, id est occasio poenae alicuius, scilicet, quia Israelitae coluerunt illud, & scies hoc Gedeon non destruxit illud, vel prouidit de remedio, & ob hoc postea filij sui perierunt, ut asserunt multi. Humiliatus est autem Madian eorum filijs Israel. Scilicet non superbiuit amplius, sicut prius fecerat veniendo quolibet anno ad destruendum totam terram Israel. Nec poterunt ultra eleuare cervices. Scilicet ad inuadendum, sicut prius. Non est enim sensus, quod Israelitae subiectis nunc Madianitis facerent eos tributarios, & ipsi non possent

Dubium. Respon.

Ad rationem in diuersum.

Ephod fuit mali occasio.

possent eleuare ceruices ad resistendum, quia Israelitae non ierunt in terram Madian, aut Amalec, aut Israhelitarum, aut alicuius de gentibus, quae nunc uenerant contra Israel, sed solum persecuti sunt illas excludendo de regno Israel, sed dicitur quod. *Non poterunt eleuare ceruices.* Scilicet ad impugnandum Israelitas, sicut prius: nam quolibet anno ueniebant ante messem ad vastandum omnia, ut patet supra 6. cap. & postea nunquam uenerunt. Hoc autem fuit dupliciter, scilicet, vel, quia non relictis sunt, nisi pauci de Madianitis potentes pugnare, cum occisi fuerint quasi centum triginta quinque millia: nam prius occisi fuerunt centum viginti millia cum Madianitae pugnarent contra seipso: deinde manentibus quindecim millibus irruit Gedeon super illos, & occidit multos, accepitque uiuentes reges eorum, ut patet supra in litera. Vel forte quamquam multi essent Madianitae, qui pugnare possent contra Israel, tamen non audebant, quia cum uiderent tantum exercitum, scilicet 135. millium nullo contra pugnantem perisse, putabant, quod etiam similes millia, & centena millia irent rursus contra Israelitas perirent, sicut prius, & istud secundum est verum. *Sed quieuit terra per quadraginta annos quibus praesuit Gedeon.* Id est toto tempore, quo praesuit Gedeon quod fuit tempus quadraginta annorum quieuit terra, quia nec Madianitae, nec alij hostes Israelitarum ausi sunt aggredi illos: nam audita tam magna victoria diuinitus facta, omnes gentes in circuitu tremuerunt, & non ausi fuerunt inferre bellum Israelitis: sic etiam audito miraculo, quod Deus fecit Israelitis in mari rubro, omnes gentes finitimae audientes turbatae sunt, ut patet Exo. 15. scilicet ascenderunt populi, & irari sunt, dolores obtinuerunt habitatores Philistinum: tunc turbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor, & obriguerunt omnes habitatores Chanaan.

Quomodo computandi sint isti quadraginta anni, quibus quieuit terra. Quest. XXVI.

QVAERETVR, quomodo computandi sunt isti quadraginta anni. Aliquis dicit, quod computantur ab initio principatus Gedeonis, scilicet quando fecit bellum contra Madian usque ad mortem suam, & istud fuit tempus annorum quadraginta, quod patet, quia dicitur, quod quieuit terra quadraginta annis quibus praesuit Gedeon, ergo illis omnibus praesuit. **Constat.** In contrarium uidetur, quod non computetur ab initio belli solum, quia tunc manerent septem anni persecutionis Madian contra Israel extra hos annos, quod est inconueniens. Dicendum igitur, quod computantur isti quadraginta anni: ex morte Barac postquam mansit terra aliquanto tempore non conuersa ad idola: deinde conuersi fuerunt ad idola, & Deus tradidit illos in potestate Madianitarum septem annis, & sic forte transierunt decem anni medij inter Gedeonem, & Barac sine iudice. Sed huiusmodi anni semper computari consueuerunt sub iudice sequente, ideo oportet, quod computentur isti anni sub Gedeone, & sic forte totum tempus principatus Gedeonis fuit triginta annorum solum: ad computandum tamen annos me dios dicitur, quod fuit quadraginta annorum: alioquin necesse esset, quod praeter tempora, quibus iudices ducuntur praesuisse computare tempora media per se. Sed non stat, quia tunc superabundaret ad illum numerum, qui habetur 3. Reg. 6. scilicet, quod ab exitu de Aegypto usque ad aedificationem templi fluxerunt anni quatuordecim octuaginta, sed hoc modo essent plures, quam sexcentum, ut declaratum est supra 3. & in prologo libri huius. *Abijt itaque Terobaal filius Ioas.* Id est Gedeon, qui uocatur Ierobaal, quia restitit idolo Baal

F supra 6. & est filius Ioas. *Et habitauit in domo sua.* Scilicet uenit de bello contra Madianitas, & habitauit in domo sua in Ephra, sicut prius. *Habuitque septuaginta filios.* Scilicet de multis vxoribus. *Qui egressi sunt de femore eius.* Id est omnes fuerunt uere filij eius. Hoc dicitur, quia cum tot filij nominentur, putaret aliquis, quod non essent isti filij geniti, sed plures eorum essent adoptiui: ad quod tollendum dicitur, quod egressi sunt de femore eius, scilicet per derivationem feminalem. *Eo quod plures uxores habuit.* Scilicet ductas matrimonialiter, & poterat simul multos filios suscipere, ut forte, quod aliquo anno nacerentur ei octo, uel decem filij, aut plures. Considerandum quod iste habuit multas uxores, & non increpatur a lege, quia non erat contra legem habere multas, sicut dicitur infra, & 1. Reg. 25. nunc autem est contra legem Christi plures accipere. Scien dum etiam, quod isti septuaginta filij erant omnes legitimi, quia in ueteri testamento nunquam est consuetudo, quod in numero filiorum computentur nati ex concubinis: unde dato, quod aliquis haberet totidem filios ex concubinis, aut plures, quot ex vxoribus, cum dictum fuerit, quod habuit tot, aut tot filios, intelligendum est de vxoribus legitimis. Sic patet in Saule, nam 1. Reg. 14. ponuntur nomina filiorum Saulis, & 1. Paral. 8. & 9. & ponuntur quatuor, & tamen constat, quod habuit duos filios ex concubina, qui non computantur ibi, scilicet Armoni, & Miphiboseth ex concubina nomine Respha, ut patet 2. Reg. 21. cap. Sic et ponuntur nomina filiorum Dauid 2. Reg. 5. & 1. Paral. 3. & solum ponuntur ibi filij legitimi, quasi non haberet alios filios, & tamen 1. Paralip. 3. ad magis exprimentum dicitur: hi omnes sunt filij Dauid absque filiis concubinarum, & illorum nunquam ponuntur nomina: ita hic cum ponantur septuaginta filij Gedeonis, intelligendum est, quod omnes erant ex vxoribus: Abimelech autem, qui erat ex concubina non est de istis septuaginta. *Concubina autem illius quam habebat in Sichem.* Habuit etiam concubinam, licet multas haberet uxores, & hoc forte licuit sibi ex dispensatione, ut dicitur 2. Reg. 5. c. ista erat oriunda de Sichem, ideo Abimelech filius Gedeonis cum uoluit principari mortuo patre, iuit in Sichem, & conciliauit animos virorum sibi, scilicet quia erant cognati eius ex parte matris, ut patet seq. c. *Genitrix eius Abimelech.* Iste occidit postea omnes fratres suos seq. c. *Mortuusque est Gedeon filius Ioas in senectute bona.* Et hoc apparet, quod fuit Gedeon uir sanctus, quia dicit scriptura de illo, quod mortuus est in senectute bona, quod de nemine dicit nisi de uiris sanctis, ut de Abraham Gen. 15. *Et sepultus est in sepulchro patris sui Ioas in Ephra.* Ista erat consuetudo antiqua maxime apud Iudeos: nam in sepulchro Abraham sepultus est Isaac filius eius, & Iacob nepos suus Gen. 49. & in sepulchro Saulis sepulti sunt filij sui 2. Reg. 21. sic etiam Berzellai petiuit a Dauid, dicens: obsecro, ut vadam in ciuitatem meam, & sepeliar in sepulchro patris mei, & matris meae, 2. Reg. 19. Achitophel quoque sepultus est in sepulchro patris sui, 2. Reg. 17. c. *In Ephra de familia Ezyri.* Id est ciuitas, in qua erat sepulchrum Gedeonis erat Ephra, quae erat de familia Ezir: ista erat una de familiis Manasse, quae uocatur interdum familia Ezeritarum, ut patet Nu. 26. *Postquam autem mortuus est Gedeon, auersi sunt filij Israel.* Id est postquam mortuus est Gedeon Israelitae auersi sunt a cultu Dei: ex hoc apparet, quod uiuente Gedeone non colebant Israelitae idola, quia alias non dicerentur auersi post mortem, sed uiuente eo auerterentur. Ista fuit conditio tempore omnium iudicum: nam supra secundo dicitur, quod diebus cuiusque iudicis Israelitae sequebantur dominum, sed mortuo illo conuertebantur, & faciebant peiora, quam prius fecerant patres eorum, *Et fornicati sunt cum Baalim.* Id est

Notandum de septuaginta filiis Gedeonis.

Gedeo uir sanctus fuit.

Apud Hebraeos filij in sepulchro patrum sepeliebantur.

Baalim quid sit.

Id est coluerunt illum. Est enim Baalim interdum nomen unius Idoli singulariter, & interdum nomen plurale, & accipitur fornicari pro idolatrare ad similitudinem mulieris, quae tenetur alligata viro, & si ad alium accesserit fornicatur: ita cum teneamur colere solum Deum, si colamus idola dicimur fornicari cum illis. Ex hoc patet, quod Israelitae coluerunt Ephod, quod fecerat Gedeon, quia dicitur, quod totus Israel fornicatus fuerat in illo, sicut dicitur hic, quod fornicati sunt cum Baalim. *Percusseruntque cum Baal sedus, ut esset eis in Deum.* Istud ponitur ad grauitatem peccati Israelitarum, scilicet, quod non solum coluerunt Baal, sed etiam dederunt ei promissionem certam de semper colendo eum, & ista promissio fuit per pactum: est enim Baal, & Baalim idem.

Quomodo Israelitae potuerunt cum Baal sedus inire. Quest. XXVII.

QVAERETVR, quomodo potuerunt Israelitae facere sedus cum Baal, quia ad hoc requirebatur, quod esset praesens Baal, ut mutuo ipse & Israelitae componerent aliquid, ipse tamen non poterat apparere. Aliquis dicit, quod uocatur hic pactum large, nam licet proprie uocetur pactum aliquod conuentum inter duos, cum ex qualibet parte aliquid promittitur, aut promissio acceptatur, tamen interdum uocatur large pactum quocumque promissio, & sic poterat dici, quod Israelitae solum promitterent Baal, quod colerent eum ipso non promittente aliquid ex parte sua, nec etiam praesente ad acceptandum promissionem, & uocaretur pactum. Respondendum, quod non conuenit istud uocari pactum, sed quando duae partes mutuas sibi promissiones faciunt, quas aliquo firmamento muniunt: sic cum hic dicatur pactum inter Israelitas, & Baal, necesse erat, quod Baal esset praesens cum Israelitis ad acceptandum promissionem, uel aliquis loco eius; primum autem poterat esse, scilicet, quod Baal interesset, quia Baal daemone est, & poterat corpus sumens de aere interesse Israelitis, & loqui. Sicut angeli boni saepe fecerunt, ut patet Gen. 17. & 18. & 19. & supra 6. & infra 13. & tamen hoc non est credendum, quia Deus non permitteret talia: nam daret Iudeis occasionem, ut perirent omnino: nam ipsi erant facillimi ad idolatriam, & si permitteretur aliquid tale crederent certissime Deum esse, qui sic loqueretur, & similitim adhereret ei, essetque ista tentatio supra possibilitatem resistendi Iudaeis: Deus tamen non permittit nos tentari ultra id, quod possumus, sed facit cum tentatione prouentum 1. Corin. 10. Dicendum ergo, quod aliquis interesset loco Baal. s. aliquis de sacerdotibus eius, qui loco illius acceptabat stipulationem, uel promissionem Iudaeorum, & ipse quoque ex parte Baal promitteret, quod acciperet eos in suos cultores, & quod beneficeret eis: sic enim, quando Israelitae pepigerunt sedus cum Deo in datione legis, fuit Moyses loco Dei referens promissionem Dei Israelitis. s. quod acciperet eos in populum peculiarem sibi de cunctis populis terrae, & in gentem sanctam, & tunc ipsi promiserunt, quod colerent Deum accipiendo legem illius: Exo. 19. & factum est pactum. Sic etiam iterum Iosue fecit pactum cum Israelitis, ut custodirent legem Dei: & ipse stetit loco Dei petens, an uellent seruare legem Dei, & promitterent illud, & sic factum est: Iosue 24. hic ergo sacerdotes Baal credendum est assistisse ad confirmationem, & factionem foederis huius. Cum autem arguitur, quod Baal non poterat apparere, falsum est, quia poterat (ut diximus) sed non apparuit, nec tamen requirebatur hoc ad copulandum foedus, quia praesentia procuratorum suorum, scilicet sacerdotum sufficiebat ad contrahendum foedus.

Alph. Toft. super lib. Iudicum.

A An in isto foedere obseruatae fuerint aliqua caeremonia, & quae fuerint. Quest. XXVIII.

QVAERETVR ulterius, an in isto foedere obseruatae fuerint caeremoniae aliquae, & quae fuerint. Respondendum, quod foedus fiebat inter homines ab antiquo ad confirmandum aliquid inter eos: & ad hoc occidebatur aliquod animal in partes, & aspergebatur ambo contrahentes de sanguine effuso illius animalis, significantes, quod quicumque uolaret sedus pateretur sanguinis effusionem, uel transibant inter partes animalis occisi ad significandum, quod sic diuidendus esset qui sedus infringeret. Sicut ait Paulus Orosius libro de Ormesta Mundi. De hoc dicendum est, quod Israelitae nunc obseruauerunt istam caeremoniam, quia alioquin non esset foedus, sed solum iuramentum, uel simplex promissio. Patet etiam hoc, nam Deus istas caeremonias obseruabat quando componebat sedus cum aliquo: sic cum Abraham uolens sedus facere ad certificandum, quod daret ei terram Chanaan iussit diuidi uaccam, & ouem, & capram per medium, & obseruabat Abraham partes illas, & Deus transiit in igne per medias diuisiones, ut patet Gen. 15. & tunc dicitur, quod inuit sedus cum illo, ut patet ibi. In die illo pepigit dominus foedus cum Abraham, dicens: semini tuo dabo terram hanc, &c. sic etiam in datione legis confirmatum fuit sedus inter Deum, & Israelitas. Et ad hoc fuerunt occisa multa animalia, & fuit sanguis aspersus super populum ad confirmandum sedus, & super altare, & librum legis loco Dei, cum Deus incorporeus esset, & ipse sanguine aspergi non posset. De hoc Exo. 24. & melius ad Hebr. 9. Sic etiam tempore Sedechiae regis Israelitae pepigerunt foedus de dimittendo cum domino seruos suos, qui erant de stirpe Hebraeorum, & de non reducendo eos in seruitutem. Et ad hoc diuiserunt unum uitulum per partes, & transierunt omnes de populo inter diuisiones uitali, ut patet Ierem. 34. non minus ergo fieret hic, scilicet, quod occiderentur animalia, & transierent Israelitae inter diuisiones, uel aspergerent se sanguine, & sacerdotes aspergerent sanguine loco Baal, & sic firmum esset foedus.

D Ad quid fiebat hoc sedus de tenendo Baal in Deum cum sine foedere possent tenere. Quest. XXIX.

QVAERETVR ulterius, ad quid fiebat istud foedus de tenendo Baal in Deum. Respondendum, quod Israelitae desiderabant colere Baal, qui erat Deus Chanaanorum, & ut uere efficerentur cultores, & serui eius hoc foedere confirmarent. Nam si solum accepissent in Deum eum spontanea possent quandoque uellent abicere illum: ut ergo appareret, quod uero animo adhererent Baal tanquam nunquam recesserent ab eo, faciebant foedus. Nam in foedere interueniebat promissio de semper tenendo eum in Deum, & illa confirmabatur per caeremonias foederis, & potissime hoc fiebat, quia maxima cautio expectanda est ab illis, qui minus certi esse putantur, & quia Israelitae consueuerant colere Deum uerum, & nunc redibant ad cultum Baal, ut sciretur, quod non ficti accederent, faciebant sedus quod ostendebat omnimoda securitatem de semper manendo in hac professione cultus. Alia ratio esse potest persuasio sacerdotum Baal, quia forte ipsi dicerent Israelitis, quod non proficiebat eis colere Baal, nisi foedus facerent super hoc, quia alias non acceptarent eos in seruitores, nec beneficeret eis: putabant autem Israelitae, quod Baal posset eis facere bene, imò quod quando recedebant a cultu eius male erat eis, ut patet Ierem. quatuordecimo quarto cap. ut ergo conuenerentur ab eo bona,

L

bona,

bona, quæ putabant se posse consequi fecerunt sedus. *Nec recordati sunt domini Dei sui.* Scilicet non recordati sunt beneficiorum, quæ Deus eis contulit, alioquin non receissent ab eo tædus componentes eum Baal. *Qui erunt eos ac manibus omnium inimicorum suorum.* Id est etiã si non attēdissent ad eum, quicrat verus Deus, saltem attendere debuissent ad beneficium, scilicet, quia eripuerat eos de manibus inimicorum suorum, & Baal, vel alia idola nunquam eruerunt eos ab aliquo hoste. *Per circuitum.* Id est non solum de manu Madianitarum, sed etiam ab hostibus omnibus, qui in circuitu terræ eorum habitabant: nam Israelitæ ad omnem partem habitabant, scilicet Madianitæ, Israhelitæ, Ammonitæ, Moabitæ: ad orientem Idumai, A malecitæ, Philisthim à meridie: Syri à S: p: t: rione. Et ab omnibus istis Deus liberauerat Israelitas, quia sepe pugnaverant istæ gentes contra eos, sicut patet nunc: nam venerunt Madianitæ, A malecitæ, Israhelitæ, ut patet supra sexto & præcedenti capitulo, & hic: Venerunt quoque fortè Moabitæ, & Madianitæ: nam dicitur, quod venerant omnes populi orientales, & isti sunt orientales, & propinqui respectu Israelitarum, venerunt quoque Moabitæ, A malecitæ, & Ammonitæ iterum supra tertio: Venerunt quoque Syri tempore Hothoniæ, & Philisthim tempore Samgar eodem capitulo. Et de omnibus liberati sunt Israelitæ per Deum. *Nec fecerunt misericordiam cum domo Ierobaal Gedeon.* Istud fuit aliud peccatum Israelitarum, scilicet, quia non fecerunt misericordiam cum domo Ierobaal, qui dicitur Gedeon: nã ipse fuit minister Dei pro eis, & liberavit illos à morte de manu Madianitarum, & ipsi voluerant tunc facere eum dominum, vel regem, & tamen postea non miserunt domui eius: nam permisissent occidi omnes filios eius, & non occiderunt interfecitorem. *Iuxta omnia bona, quæ fecerat Israeli.* Id est debuerant ei recompensare bonum pro bono, sicut ipse fecerat toti Israeli liberando de omnibus gentibus orientalibus, & non liberauerunt eius domum de manu occisoris, & nequissimi viri, scilicet Abimelech, ut patet sequenti cap.

Chronica temporalium euentuum sub Gedeone.
Questio XXX.

ANNO quingentesimo sexagesimo ante Romã conditam, ut ait Paulus Orosius primo libro de Ormesta Mundi, annis mille trecētis duobus, qui erat annus vicesimus septimus Imperij Gedeonis secundum modum computandi Orosij, atrocissimum inter Cretenses, & Athenienses certamē fuit, ubi populus vtriusque infeliciter profligatis cruciorem victoriam Cretenes exercuerunt, qui nobilium filios Atheniensem Minotauro vtrum sero homini, an humanæ bestie appetius dicam, nescio, deuorandos crudeliter adiciebant, atque informe prodigium effosis Græciæ luminibus saginabant. De hoc Ouidius Metam. 8. Iisdem diebus Laphitæ, & Thestali famosis nimium certauere consiliis Thestalus Palefactus in libro incredibiliū prodit ipsos Laphitheos creditos dictosq; fuisse Centauros, eo quod discurretes in bello equites veluti vnum corpus equorum, & hominū viderentur: vnde cepit bellum Thestalarum, & Laphitarum, & quomodo in nuptijs ortum sit, & cuius causa, & quid ibi actum extitit latè describit Ouidius 13. Metam. Hoc tempore historia Thefei fuit, qui de nobilibus Atheniēsis missus est, cum esset filius regis Athenarum, ut traderetur Minotauro deuorandus, vel cum illo pugnaret, cum quo vtraq; sororum. f. Ariadna, & Phedra eius amore flammate diuersis affatibus collocuta sunt; sed prior Ariadna, quæ ei modum occidendi Minotaurum, vt fertur, tradidit, fide data de eam ducēdo in vxorem eam potius est. Sed expleto negotio cum glorio-

sa industria Ariadnæ de minotauro obtinisset palmã, in Atheniensem rediturus urbem, illam fecit de Creta ducturus erat, sed rupto federe, & decepta puella, atq; in littore Cre: est relicta, sororē eius Phedrã, quã postea dilexerat, duxit: cūq; relicta ab ingrato indignoq; amatore per latebras noctis fugiente sola in vacuo litore plangeret Dionysius rex Thebarum, qui aliter liber patet, vel Bacchus appellatur ad fuit, qui eam suo coniugio honorauit: feruntq; eam ad astra translata, & quia de floribus casu in capite tunc ferta tenebat, velocitate motus ad æthera vna de rosis coronę delapsa est, ideo poetæ asserunt eam Ariadna locaretur in astris coronæ eius vnã deuisse rosam. Et istam causam esse dicunt cur corona, quæ est ad meridianam partem Zodiaci apud signū Scorpionis incompleta sit. I. deficiente vno astro ad complementum circuli: & ista vocatur corona Ariadnæ, ut ait Virgilius in Georgicis, scilicet:

Gnosia, quæ ardentis descendit stella corona.

Et vocatur Gnosia. i. Creteſis. s. quia de insula Cretæ erat Ariadna, cuius est ista corona. De hac historia Ouidius Metamor. 8. Scribit autem Ariadna epistolam Theſeo, in qua duram proponit quærimoniam, ut patet in libro Heroidum Ouidij in Epistola, quæ incipit.

Mitius inueni, quàm te genus omne ferarum.

Alij volunt hoc alio tempore accidisse, sed s. m. modum computationis Orosij necesse est, q. t. p. t. e. Gedeonis, vel paulo ante, aut post acciderit. Hoc tempore, ut ait Magister in historia scholastica Mercurius inuenit syringas. Est enim Syringa musicum instrumentum de fistulis, siue de calamis compactum: traxit aut hoc nomen à syringa vxore Cathim filij Agenoris, quæ propter zelum armoniæ à viro suo recesserat. Inuenit etiã lyram hoc modo: reperit. n. concham testudinis mortuæ, & putrefactæ cuius arentes, & tinuli nerui extenſi in ore conchæ ad auram tenuem sibilum reddebant: Incertum autem est quis fuerit iste Mercurius an Hermes, vel Trimegistus, vel Mercurius minor. Tres. n. leguntur fuisse. Secundum Iosephum Tyrus cõdita est ante templum Ierosolymorum annis ducētis quadraginta, & pro hoc necesse est, q. cõdita fuerit imperatè Gedeone. Quod patet computando tempora media inter Gedeonem, & constructionem templi Salomonis, quæ computatio posita fuit à nobis supra tertio ca. Dedalus hoc tpe aues fecit metallinas, quas volare fecit artificiosè in cluſo spiritu. Df. et fecisse simulachra se mouētia. De hoc Art. 1. Pol. c. 2. Primus omnium pedes statuarii à se inuicē separauit, cum alij coniunctos eos facerent, q. cū filio suo Icaro fugiēs propter inopinatã fugam, & inuestigabilē pennis euolasse dict⁹ est: Icarus tamen naufragio periit: vnde mare Icaricum ab eo in Græcia nominatum est. Et tunc cõficta est fabula de Icaro. De hoc Ouid. 8. Metam. Hoc tpe s. m. histor. s. cho. Orpheus claruit, cuius discipulus fuit Museus. Linus magister Herculis claruit. Minos credit Cretenſibus legem dedisse, quod Plato negat. Iste Minos Atheniēsis bella grauiã intulit propter mortē Androgei filij sui, q. propter inuidiã dū apud Athenas studeret, occisus est. De hoc 7. Meta. Tunc accidit mutatio, q. vocat̃ cuiusdã filia regis, q. Scylla vocabat̃ in Amne Cirrim, quæ crinē aureū patris abstulerat, ut potiret amore suo cum Minoe Cretenſi rege. Eo tpe Pasiphe vxor Minois absente eo in bellis, industria Dedali à quodã tauro cognita carnaliter est intra artificij lignum, velut vacca clausa, & inde Minotaurus genitus est: Timens autem Dedalus aduentū Minois de insula Creteſium clam cū filio suo aufugit: tūc accidit factū de Theſeo, & Ariadna, & Phedra duab⁹ filiab⁹ Minois regis, & Pasiphe, de quo diximus. De his 7. & 8. Meta. Tunc etiam hydrã fuisse ferunt, q. ab Hercule postea occisa est, sed Plato dicit eam fuisse quemdam fallacem sophistam.

Cur corona, quæ est ad meridia nam Zodiaci partem apud Scorpionem incompleta sit.

Syringa quid sit.

Quomodo lyra à Mercurio reperta est.

Tyrus condita ante Ierusalem annis 240.

Quando Icarus fabula cõficta est.

Vnde Minotaurus sit genitus.

Dedalus Atheniensis artifex mirabilis. Icarus dedali filius à quo mare icaræu.

Verdix dedali nequissimam primæ inuenit.

Quomodo lyra à Mercurio reperta est.

Tyrus condita ante Ierusalem annis 240.

Quando Icarus fabula cõficta est.

Vnde Minotaurus sit genitus.

ABIIT autem Abimelech, filius Ierobaal in Sichem ad fratres matris suæ, & locutus est ad eos, & ad omnem cognationem domus patris matrisq; suæ, dicens: Loquimini ad omnes viros Sichem: Quid vobis est melius, ut dominantur vestri septuaginta viri omnes filij Ierobaal, an ut dominetur vnus vir? Simulq; considerate, quod os vestrum, & caro vestra sum. Locutiq; sunt fratres matris eius de eo ad omnes viros Sichem vniuersos sermones istos, & inclinauerunt cor eorum post Abimelech, dicentes: Frater noster est. Dederuntq; illi septuaginta pondus argenti de phano Baalberith. Qui conduxit sibi ex eo viros inopes, & vagos, secutiq; sunt eum, & venit in domum patris sui in Ephra, & occidit fratres suos filios Ierobaal septuaginta viros, super lapidem vnum: remansitq; Ioatham filius Ierobaal minimus, & absconditus est. Congregati sunt autem omnes viri Sichem, & vniuersæ familiæ vrbs Mello: abieruntq; & constituerunt Regem Abimelech iuxta quercum, quæ stabat in Sichem.

Abijt autem. Posita in præcedentibus sublimitatione domus Gedeonis. Hic ponitur origo totalis desolationis, scilicet, quia vnus de filiis eius deleuit totam domum paternam. Et diuiditur in tria, primò ponitur Abimelech promotio, secundò maledictio ei digna ibidem. Quod cum nunciatum esset. Tertio vltio domini ibidem. *Misit dominus.*

An hic aliqua sit ordinis mutatio, & an fuerint hæc immediatè facta post præcedentia. Quest. I.

QVAERETVR circa primum, an ea, quæ habentur hic habeant ordinem consequentem ad præcedentia, vel sit aliqua mutatio ordinis: Et an fuerint facta immediatè post præcedentia. Ad primum dicendum, quod ordo continuus est inter hæc, & præcedentia, quia præcedenti capitulo actum est de morte Gedeonis: hic autem agitur quid filij eius post mortē suam egerint, aut passi fuerint, ut adipiscerentur principatum eius. Ad secundum dicendum, quod inter istud, & ea, quæ habentur præcedenti capitulo paucum tēpus intercidit: nam Abimelech desiderauit habere principatum patris, & quia post mortē eius illico constitutus erat aliquis successor, verisimile est, q. immediatè post mortem eius requisierit à viris Sichem, quod facerent eum principem. *Abijt itaque Abimelech filius Ierobaal in Sichem.* Scilicet Abimelech erat filius Alph. Tost. super lib. Iudicum

Responsio ad secundum quæsum.

Abimelech promotio.

A Ierobaal, id est Gedeonis, qui sic appellatus est, ut declaratum fuit supra sexto, & iuit in Sichem, scilicet, quia ipse manebat in Ephra cum patre suo. Nam habitabat Gedeon in Ephra, & ibi mortuus ac sepultus est, ut patet præcedenti capitulo: Abimelech autem fortè interfuit sepulture eius, & inde iuit in Sichem prouisurum sibi de principatu.

Cur Abimelech iuerit ad viros Sichem, ut ipsam Israelitarum regem crearent. Quest. II.

QVAERETVR cum Abimelech desideraret habere principatum super totum Israel, sicut tenuerat pater suus, cur iuit ad viros Sichem, ut eum efficerent regem: nam non videbatur modus iste ad hoc, quod efficeretur princeps super totum Israel, sed potius debuit conuocare totum Israel in concilium, ut eum sumerēt in principem. Aliquis fortè dicit, quod Abimelech non volebat principatum super totum Israel, sed solum super Sichem, ideo iuit contra solos Sichimitas. Sed non stat, quia sciebat Abimelech, quod aliquis constituendus erat in principem super totum Israel, sicut hæctenus quilibet de iudicibus fuerat princeps super totum Israel. Si ergo ipse solum dominaretur Sichimitis, ille, qui præficeretur toti Israel, excluderet eum de principatu Sichimitarum tanquam occupantem partem principatus sui. Item non est verisimile, quod Sichimitæ vellent accipere Abimelech in principem hac intentione, quod super eos dominaretur, quia tunc vellent diuidi à toto Israel, & hoc erat sibi occasio durissimi belli, sicut diuisione facta regno rum tempore Roboam, & Ieroboam graues pugnae secuta sunt, cum Abias propter hoc pugnavit contra Ieroboam, ut patet 2. Paralip. 13. Dicendum igitur, quod Sichimitæ acceperunt Abimelech in principem hac intentione, quod totius Israel pariter dominus futurus erat. Ipse quoque Abimelech intendebat toti populo dominari, volebat tamen prius dominari Sichimitis, & tunc posset accipere reliquum Israel: putabat enim quod cum reliqui Israelitæ viderent, quod Sichimitæ fecissent eum regem, quod etiam totus populus non recusaret eum accipere, cum esset vnus de filijs Gedeonis. Vel fortè intendebat, quod habita illa vrbe posset pugnare contra reliquos Israelitas, qui aduersarentur ei in principatu. Hoc patet, quia postquam cepit urbem Sichem pugnabat contra urbem Thebes, & ibi mortuus est, ut patet infra in litera: ita ergo intendebat facere contra quoslibet de Israelitis, qui recusarent eum accipere in principem: & sic fuit conueniens, quod iret in urbem Sichem, ut dominaretur ibidem.

Quare Abimelech non congregauit totum Israel ad hoc, quod crearet ipsum principem. Quest. III.

QVAERETVR, quare Abimelech non congregauit totum Israel ad hoc, quod eligerent eum in principem, sicut fuerat pater suus, & esset simul princeps totius Israel, nec oporteret ipsam discurrere pugnando contra varias vrbes. Respondendum, quod Abimelech hoc libenter egisset, si putasset sic se posse intentionis suæ habere successum, sed non profecisset ei hoc. Primò, quia hoc non pertinebat, nisi ad hominem habentem magnum fauorem, qui posset congregare totum populum: Abimelech tamen nunc nullum habebat fauorem, quia ipse erat minimus dignitate inter fratres suos cum ceteri essent legitimi, ipse autem illegitimus de concubina, ut patet præcedenti capitulo. Etiam, quia nondum sibi conciliauerat aliquos amicos, qui fouerent partē eius.

Alia ratio est, quia si congregaretur totus Israel crederet certissimè, quòd principatus traderetur alicui de fratribus suis, & non sibi propter duo: primò, quia alij erant legitimi, ipse verò illegitimus. Illegitimi tamen non succedunt parentibus in dignitatibus, quia non retinent nobilitatem eorum, & hoc innuit Iothas nuntius de filijs Gedeonis mortem euadens, qui ait: constituitis regem Abimelech filium ancillæ eius: quasi dicat, eo quòd erat filius ancillæ, vel concubina: non poterat succedere in dignitate, potissimè apud Hebræos hoc obtinebat. Nam filij concubinarum non computabantur, vt filij, vt declaratum est præcedenti capitulo. Secundò, quia Abimelech datus, quòd esset de filijs legitimis Gedeonis, non pertinebat ad eum principatus, quia ad primogenitos pertinet principatus, & hoc maximè secundum obseruationem Hebræorum: sic patet Gen. 49. cum dixit Iacob ad Ruben: Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, maior in donis, potior imperio effusus es, sicut aqua: non crescas, id est ad te, quia eras primogenitus pertinebat maiorem esse imperio. Abimelech autem non erat primogenitus Gedeonis, sed Iether, vt patet præcedenti capitulo, scilicet: dixit Iether primogenito suo, surge & interfice eos: ergo ad illum pertinebat principatus, & non ad Abimelech: non ergo fuit vile sibi, quòd congregaretur populus in consilium. Alia ratio est, quia fortè non erat consuetudo, quòd congregaretur populus ad eligendum principem tẽpore iudicium. Causa est, quia istud fuit postquam coeperunt principes esse continuè in populo secundum successionem, scilicet, quòd mortuo vno acciperetur alius, sicut fuit tempore regum: nam tunc mortuo vno rege conueniebat populus ad eligendum alium: sic fuit mortuo Salomone: nam totus populus conuenit ad eligendum, vel potius constituendum regem, vt patet 3. Reg. 12. cap. Nunc autem iudices non erant continui per successionem, scilicet, quòd mortuo vno subrogaretur alius, sed manebat populus tam diu, sine iudice quousque egebant eo, & Deus constituerebat eum, vel populus, vt colligitur supra tertio. Nam mortuo Hothoniele, non fuit constitutus illico Aod, sed transierunt decem & octo anni intermedij, quibus oppressi sunt Israelitæ à rege Eglon: mortuo etiã Aod, & Sangar non illico constitutus est Barac, sed mansit populus viginti annis seruienti regi Iabin supra quarto, & sic de reliquis: idè cum nunc mortuo Gedeone non egeret adhuc populus iudice non congregaretur ad constituendum illum: & ob hoc putauit Abimelech superuacuum esse intercedere pro hoc apud totum populum. Alia ratio fuit, quia dum congregaretur populus fratres sui efficerentur potèntiores, & ipse non posset contendere cum illis de paritate cõgregatis omnibus fauoribus in partem fratrum suorum. Primum ergo fuit sibi visum conueniens procurare fauores in partem suam, & ob hoc iuit in Sichem, vt femel efficeretur rex illius vrbs, & non curauit aggregare populum in consilium.

Abimelech, cur potius voluit in Sichem fauorem sibi conciliare, quam in alijs vrribus. Quæst. IIII.

QVAERETVR vterius, cum Abimelech vellet prius conciliare sibi fauores alicuius loci ex causis supra positis, cur potius voluit hoc in vrbe Sichem, quam in alijs vrribus. Respondendum, quòd hoc fuit propter duo. Primum, quia Abimelech volebat sibi conciliare fauorem: & non putauit, quòd in toto Israel aliquid tantum sibi fauerent, sicut viri Sichem propter cognationem, scilicet, quia mater sua

Ferat origine Sichimita præcedenti capitulo: & sic dicitur hic, quòd abiit Abimelech in Sichem ad fratres matris suæ, & dicitur, quòd locutus est ad omnem cognationem domus matris suæ. Etiam persuadendo illis dixit simul considerate, quòd os vestrum, & caro vestra sim. Etiam ista fuit causa potissima, quare Sichimitæ eum in regem vnixerunt, vt patet ex verbis Iothas infra in litera, scilicet: Et constituitis Abimelech filium ancillæ eius in regem super habitatores Sichem, eo quòd frater vester sit. Secunda causa est, quia fortè volebat accipere titulum dominandi Abimelech, & iste tradi debebat in Sichem, quia fortè consuetudo erat apud Iudæos, quòd ad constituendum aliquem in principem congregarentur in Sichem, & hoc, quia fortè domus Ioseph erat præcipua inter Israelitas, & Sichem erat in sorte filiorum Ioseph, vel propter honorem Ioseph cuius ossa tumulata erant in Sichem, vt patet Iosue 24. cap. hoc patet aequaliter: nam mortuo Salomone ad constituendum filium eius in regem totus populus congregatus est in Sichem, vt patet 3. Reg. 12. Ideo voluit ire ad hanc vrbem: prima tamen ratio est efficacior.

An Abimelech fuerit creatus princeps super totum Israel, vel super Sichem. Quæst. V.

QVAERETVR vterius, an Abimelech fuerit acceptus in principem super totum Israel, vel solum super Sichimitas. Aliquis dicit, quòd solum super Sichimitas, quia ipsi vnixerunt eum: & non apparet, quòd acquisierit alia loca terræ Israel, vel quòd illa sponte eum in principem acceperunt. Respondendum, quòd Abimelech regnavit super omnes Israelitas, quòd patet ex duobus. Primò, quia dicitur infra in litera: regnavit Abimelech itaque super Israel tribus annis. Si tamen solum dominatus fuisset Sichimitis, non diceretur, quòd regnavit super Israel, cum ab vnica ciuitate non denominetur totum regnum. Secundò patet, quia præcedenti capitulo, & infra in litera increpantur Israelitæ, quòd non fecerunt misericordiam cum domo Gedeonis: si tamen ipsi non suscepissent Abimelech in principem, sed restitissent ei pro occisionem fratrum suorum, non increpantur, quòd non fecissent misericordiam cum domo Gedeonis, increpantur tamen: idè videtur, quòd ipsi suscepissent Abimelech, & quòd non curauerint vlcisci iniuriam occisionis fratrum suorum. Modus autem, quo factus est iudex, vel rex in toto Israel est, quia ipse factus est primo rex super Sichimitas, deinde reliqui Israelitæ consenserunt, vel saltem non restiterunt ei: vnde non constituerunt aliquem alium principem eo viuente, & tamen immediate post mortem eius constitutus fuit alius in principem, vt patet sequenti capitulo: si tamen ipse non esset princeps totius Israel accepissent reliqui Israelitæ alium principem. Aliqua autem loca Israelitarum restiterunt ei, & contra illa ipse pugnabat, & subijciebat ea sibi, & sic fuit de vrbe Thebes, in qua mortuus est pugnando infra in litera. Sed obijcietur, quia si totus Israel suscepisset eum in regem, & consensisset malo facto contra domum Gedeonis, Iotham filius Gedeonis non solum maledixisset Sichimitis, sed etiam toti Israel: solis tamen Sichimitis maledixit, vt patet infra in litera: ergo illi soli fecerunt regem Abimelech, & super illos solum dominatus est. Item si totus Israel consensisset huic malo Abimelech, Deus imposuisset poenã super totum Israel: posuit tamen super solos Sichimitas infra in fine capituli, cum dicitur: reddidit dominus malum quod fecerat Abimelech contra patrem suum, Sichimitis quoq; quòd operati erant retributum est.

Abimelech quomodo sit creatus iudex in toto Israel.

Ad

Ad primam rationem responsio. Ad primam istarum duarum rationum dicendum, quòd Iotham posuit istam maledictionem super Sichimitas, quia verba Iotham fuerunt à principio. si quò occisi fuerunt oēs fratres sui, & tunc soli Sichimitæ fauebant Abimelech, & tunc nullus de Israel adhuc sequebatur Abimelech nisi Sichimitæ: ideo eis solis maledixit, quia & ipsi fuerunt participes mortis filiorum Gedeonis: postea tamen occisis istis totus Israel suscepit Abimelech in regem. Ad secundam rationem dicendum, quòd quamquam totus Israel peccauerit non faciendam misericordiam cum domo Gedeonis, præcedenti capitulo, tamen ponitur infra poena solum Sichimitarum propter duo: Primò, quia ipsi fuerunt causa principatus Abimelech: nam cum nullum adhuc fauorẽ haberet, eum regem constituerunt, & dederunt ei occasionem ad omnia mala, quæ fecit. Secundò, quia ipsi fuerunt participes in morte filiorum Gedeonis: nam dederunt septuaginta pondera argenti de templo Dei sui ipsi Abimelech, vt posset sibi conducere viros, cum quibus occideret omnes fratres suos, vt patet infra in litera: & istud fuit graue peccatum. Ad rationem in principio conclusionis dicendum, quòd licet solum ponatur, quòd viri Sichem fecerunt Abimelech regem, tamen postea totus Israel eum suscepit, quia hic expresse non ponuntur, nisi exordia regni Abimelech, & ista fuerunt in Sichem: postea tamen regem factum reliquus populus suscepit quibusdam gratis fauentibus alijs bello cedentibus.

Quomodo Abimelech iuit ad Sichimitas, vt constituerent eum principem, ex eo, quòd erat filius Gedeonis. Quæstio. VII.

QVAERETVR, quomodo nunc Abimelech iuit ad Sichimitas, vt constituerent eum principem, eo quòd erat filius Gedeonis: nam iudices, qui ante huic fuerunt, non veniebant per successionem progeniei, imò non erant de eisdem tribubus, quia primus iudex Hothoniel fuit de tribu Iuda supra tertio. Secundus, scilicet Aod fuit de tribu Benjamin eodem capitulo. Quartus autem Barac fuit de Nephthaim, vt declaratum est supra quarto. Gedeon fuit de Manasse supra sexto: sic etiam omnes iudices, qui post huic fuerunt non venerunt per successionem progeniei. Respondendum, quòd Abimelech, nec aliquis de fratribus suis non habebat ius ad petendum principatum, quia pater suus regnauerat, vel fuerat iudex: petiuit tamen Abimelech propter duo. Primò, quia putabat se habere quandam fauorem in viris Sichem, idè quamquam non tenerentur de iure eum constituere credidit, quòd fauore moti agerent. Secundum, & præcipuum erat propter promissionem factam Gedeoni ab Israelitis: nam cum venit de bello Madianitarum dixerunt ei omnes viri Israelitæ: dominare tu nostri, & filius tuus, & filius filij tui, quia liberaisti nos de manu Madian: Gedeon autem humilians se ait: non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur dominus Deus. Putauit ergo Abimelech, quòd vellent Israelitæ facere, sicut dixerant constituendo in principem posteros Gedeonis, ita quòd de illa stirpe essent semper principes, idè petiuit putans, quòd ei, vel alicui de fratribus suis tradendus esset principatus.

Quomodo Abimelech mortuo Gedeone patre suo, contulit se ad Sichimitas ad petendum principatum. Quæst. VII.

QVAERETVR vterius, quomodo Abimelech mox, vt Gedeon mortuus est, iuit ad petendum principatum. Alph. Tost. super lib. Iudicum.

Adum principatum à viris Sichem: nam inter Israelitas consuetum fuerat ex tẽpore Iosue, quòd mortuo vno principe non subrogaretur illico ei alius, sed tam diu maneret populus sine principe, quam diu non premeretur grauius ab hostibus, vt supra declaratum est. Nunc tamen mortuo Gedeone illico non erat aliqua oppressio hostilis, ita vt Israelitæ egerent principe. Ideo non erat tempus petendi principatum. Respondendum, quòd fecit propter duo: Primum fuit, quia principatum credidit Abimelech aliter se habiturum iam, quam ante huic se habuerat, quia ante huic principatus erat introductus de voluntate populi: nam nulli erat ius principandi: sed cuiusque voluisset populus tradere principatum tradebat, idè mortuo illo, si nulli voluisset tradere nulli tradebat, & quia melius erat populo liberum esse, quam subijci, dum tamen ex defectu principis non euenirent aliqua mala in populo, tam diu manebant sine principe quam diu non egebant, cum autem egebant, vel Deus suscitabat eis principem, vel ipsi illum eligebant: nunc autem putabat Abimelech, quòd principatus mansurus erat apud aliquam progeniem tamquam ex iure suo, eo quòd Israelitæ dixerant Gedeoni: dominare tu nobis, & filius tuus, & filius filij tui: in quo volebant tradere ei ius principandi super Israel pro se, & posteris suis: in habentibus autem ius principandi ex seipsis est ista regula, quòd mortuo viro subrogatur ei, qui de iure succedere debet, & non manet aliquod tempus sine principe, quia alioquin fieret præiudicium ipsis, qui habent ius principandi: ita ergo putauit Abimelech, quòd mortuo patre suo ipse, vel aliquis de fratribus suis illico in principem constituendus erat: & sic in posterum, ita vt nullum tempus iam principem careret. Secunda ratio fuit, quia dato, quòd crederet non esse statim constituendum aliquem in principem: erat tamen dubijs de intentione populi, idè ne eo ignorante populus constitueret aliquem de fratribus eius, voluit ipse preuenire petendo à viris Sichem, quòd constituerent eum in principem. Ad fratres matris suæ. Hic accipiuntur fratres proprie, & infra accipiuntur large, scilicet, quòd mater Abimelech habeat viros aliquos potentes in Sichem, qui erant fratres sui. Quòd patet, quia illi potuerunt congregare totum populum Sichem, & persuadere, quòd acciperent Abimelech in regem, erant autem isti viri potentes, & mater Abimelech erat de viris claris, nec in hoc erat defectus Natalium Abimelech, sed solum, quia erat illegitimus: potuit autem accipere Gedeon hanc potètem, & claram mulierem in concubinam, quia ipse erat princeps totius Israel. Et locutus est ad eos. Scilicet ad fratres matris, quia isti erant viri maioris auctoritatis. Etiam, quia isti magis attinebant ei, cum essent auunculi eius, quã tota alia cognatio matris, & magis isti desiderarent honorem Abimelech. Et ad omnem cognationem domus matris suæ. Idè etiam locutus est ad omnes cognatos matris suæ, vt omnes ei fauerent, quia ad omnes res ista attinebat. Dicens: loquimini ad omnes viros Sichem. Idè congregate eos in concilium, & exponite eis de me, quòd me constituant principem. Quid enim vobis melius est, vt dominantur vobis septuaginta viri. Posuit duas rationes suas foras: Abimelech. Prima erat ex vtilitate Sichimitarum, scilicet, quia si eligerent eum in principem, haberent vnum principem: & si non acciperent eum, deberent accipere septuaginta viros, sed habere septuaginta viros in dominos laboriosum est, & intolerabile, quia quilibet iubebit. Etiam, quia omnes extorquebant aliquid à populo, & vt omnibus prouideatur necesse erit fieri magnas extorsiones, & depauperationes. Secunda ratio erat, quia Abimelech erat cognatus Sichimitarum ex parte matris, L 3 alij

alij autem filij Gedeonis vllam habebant cognationem cum Sichimitis. *vt dominetur vobis septuaginta viri.* Scilicet, quia totidem erant filij legitimi Gedeonis. Ex hoc patet, quod Abimelech nō computatur inter septuaginta viros cum ponat se hic tanquam distinctū ab illis. *Omnēs filij Ierobaal.* Istud etiam ponitur ad magis grauandum, quia si isti essent filij diuersorum patrum non se sātum diligenter, nec inuicem sibi nimis fauerent; ideo vnus non permitteret alium facere magnas extorsiones: nunc autem, quia isti omnes erant filij eiusdem patris satis conuenirent inter se, & permitterent sibi inuicem extorsiones, & grauamina, quæ quilibet infligeret populo, & sic grauarētur valde populus. *An vt dominetur vobis vnus vir.* Scilicet, vt dominet ego solus: quasi dicat, melius est, quod solus dominet, quia non tantum grauabimini tolerando imperium meū, sicut tolerando imperium septuaginta virorum.

Quomodo faciebat Abimelech istam disunctiuam, scilicet, quod dominetur vobis septuaginta viri, aut quod vnus vir dominetur. Quest. VII.

QVAERETVR, quomodo faciebat Abimelech istam disunctiuam, scilicet, quod dominetur vobis septuaginta viri, aut quod dominet vnus: nam poterant eam excludere Sichimitæ dicentes, nec volumus nobis dominari septuaginta viros, nec vnū, sed manebimus libeti, sicut manebāt alijs temporibus mortuis iudicibus, qui præsidebant. Respondendum, quod Abimelech putauit, quod non excluderetur ista disunctiuā, eo quod Israelitæ dixerant Gedeoni: dominare tu nobis, & filius tuus, & filius filij tui: ideo necesse erat, quod aut ipse, aut vnus de fratribus suis dominaretur, & iam nō maneret Israelitis ius ad nullum sumendum in principem, sicut prius, vel ad differendum assumptionem, quamdiu ipsi vellent. Et etiam Sichimitæ non negauerunt hanc disunctiuam, sed acceperunt alteram partem.

Antenebantur Israelitæ constituere aliquem de filiis Gedeonis in iudicem, & an cogereutur illiō acceptare eum. Questio IX.

QVAERETVR vterius, an Israelitæ cogereutur acceptare aliquem de filiis Gedeonis in iudicem, vel an possent de alijs tribubus, vel familijs accipere iudices, sicut prius, & an cogereutur immediate acceptare eum, vel poterant differre constitutionem ad alia tempora quandoque ipsi vellent. Ad secundum respondendum, quod istud dependet ex primō, scilicet, quod si filij Gedeonis habebant aliquod ius ad hoc, quod dominaretur, tenebantur Israelitæ mortuo patre illico aliquem de eis constituere principem, qui de iure deberet succedere patri. Et patet hoc, quia cū isti iure suo compereret principatus, sicut auferre eis simpliciter, siue pro omni tempore erat peccatum, ita auferre eis ad aliquod tempus, erat peccatum, sicut patet in rebus possessis, quia quandoque quis prius eis dominos suos, vel teneat eas inuitis dominis, peccatum est: ita in ablacione regni ad tempus: si autem nullum ius habebāt regnandi, vel qualitercunq; principandi filij Gedeonis nō tenebantur Israelitæ immediate, vel post aliquanta tempora cōstituere aliquem de eis in principem. Ad primum aliquis dicit, quod tenebantur Israelitæ constituere aliquem de filiis Gedeonis principem. Quod patet, quia ipsi se obligauerunt promissione sua dicentes: dominare tu nobis, & filius tuus, & filius filij tui. Secundō, quia Deus increpat Israelitas, quia non seruauerunt misericordiam cū domo Gedeonis pro omnibus bonis, quæ fecerat Israeli

Resp. ad 1. questum.

Rationes pro prima dubitatione.

Respondendum, quod si filij Gedeonis tradendus fuisset principatus non datus fuisset omnibus, sed vni, scilicet primogenito, quia in omnibus dignitatibus, quæ per successionem deriuantur primogeniti succedunt: & hoc tam in dignitatibus secularibus, vt patet in Ruben de quo supra dictum est, quam in spiritualibus, scilicet in summo sacerdotio. Nam per primogenitos deriuabatur, vt patet Leui. 21. f. q. summus sacerdos debet semper maior eē inter fratres suos: dicebat tñ Abimelech Sichimitis hoc mentiendo ad terrendum eos, vt sic facilius consentirent intentioni suæ. Vel fortē intelligebat Abimelech, qd isti septuaginta viri diuiderent principatum, ita quod vnus dominaretur vni parti terræ, & alius alteri cū essent fratres, & tūc tāto magis grauarētur subditi quanto minor pars esset data cuilibet de principibus, cū quilibet eorum vellet ita magnus, & gloriosus videri, velut si quisque eorum in solidum dominus esset Israel, & hoc esset in grauum Sichimitarum, quia quamquam vnico dño subdendi erant, tñ ille præmeret nimis eos extorquēdo ex causa dicta.

Respond. ad 1. questum.

Improb.

Ad primam rationem.

Ad secundam rationem.

Aliter ad secundam rationem.

præcedenti capitulo: hoc autem videtur, quia non dederunt principatum alicui de filiis legitimis eius, ergo tenebantur dare. Respondendum, quod non tenebantur Israelitæ constituere aliquem de filiis Gedeonis in principem: nunquam enim fuit determinata linea principantium in Israel vsque ad Dauid, cui Deus promisit, quod posterius sui regnarent post eum vsque in æternum. 2. Reg. 7. cap. nunc autem licuit cuiusq; vellet populus dare principatum: & sicut ante Gedeonem seruatum fuerat, ita etiam semper postea fuit seruatum in sequentibus iudicibus: nec fuit acquisitum aliquod ius posteris Gedeonis principandi super Israel alioquin dato quod nunc peccarent Israelitæ, postea aliqui de eis emendarent peccata præcedentiū, & constituerent principes de domo Gedeonis. Si autem dicas, quod non poterant, eo quod nullus manebat de domo Gedeonis; quia occisi fuerunt omnes septuaginta filij eius. Dicendum, quod non stat hoc, quia manerent aliqui nepotes quamquam non essent filij, eo quod cū isti septuaginta filij Gedeonis essent viri magni cū Ioatham, qui erat minimus eorum venerit ad redarguendum viros Sichem infra in litera: non est verisimile, quod de aliquo istorum non manerint filij, & de alijs poterant Israelitæ postea sumere principes, & tamen nunquam ceperunt principes de cognatione hac, & non increpantur de hoc sequentes Israelitæ: ergo nō erant obligati accipere principes de hac stirpe. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod non obligati fuerunt Israelitæ ex illo verbo, quia ad hoc, quod aliquis obligetur ad aliquid agendum, nō solum requiritur verbum obligatorium ex parte ipsius, sed etiam, quod ille, cui fit promissio acceperit eam, sed non solum Gedeon non acceperat, sed etiam non habuit promissionem acceptam, sed etiam expressit repugnauit dicens: non dominabor ego vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur dominus Deus: ergo nō manit obligatio ex promissione hac. Ad secundam dicendum dupli-citer. Vno modo, quod non intelligitur illa litera de constituendo aliquem de filiis Gedeonis principem, sed de eruendo eos à morte, vel de vindicando mortem eorum: Nam Israelitæ tenebantur eruere filios Gedeonis de manu Abimelech, sed nō eruerunt quin potius aliq de Israelitis fuerunt adiutores Abimelech ad hac patrandum. Vel saltem si non cognouit totus Israel quid moliretur facere Abimelech priusquam faceret, ita vt liberare postet filios Gedeonis de manu eius, tamē debuerat saltem hoc facto vindicare mortem illorum occidendo Abimelech, sed non curauerunt: quin potius consenserunt in eum velut in principem, vt supra declaratum est. Aliter potest dici, qd non seruauerunt misericordiam ad domū Gedeonis, scilicet, quia quamquam non tenerentur velut ex debito, tamen ex quadam æquitate debuerunt filios Gedeonis honorare, & aliquem eorum constituere principem cū tanta bona eis Gedeon tecisset, & ipsi ei principatum pro se, & posteris suis obtulerant; sed ipse ex vrbantate nō accepit: quanto ergo vrbantior ipse fuit, tanto Israelitæ promptiores ad beneficiēdum ei, & posteris suis esse debuerunt, sed non fecerunt.

Quomodo dixit Abimelech, quod septuaginta viri filij Gedeonis regnaturi erant. Quest. X.

QVAERETVR, quomodo dixit Abimelech, qd septuaginta viri filij Gedeonis regnaturi erant. Nam principatus semp vni cōmittit: maximē s̄m modum principatus Hebræorū, quia inter eos nunquam fuerūt Aristocratia, nec Oligarchia, Timocratia, aut Democratia, sed semper Monarchicus principatus. Respon-

Respondendum, qd si filij Gedeonis tradendus fuisset principatus non datus fuisset omnibus, sed vni, scilicet primogenito, quia in omnibus dignitatibus, quæ per successionem deriuantur primogeniti succedunt: & hoc tam in dignitatibus secularibus, vt patet in Ruben de quo supra dictum est, quam in spiritualibus, scilicet in summo sacerdotio. Nam per primogenitos deriuabatur, vt patet Leui. 21. f. q. summus sacerdos debet semper maior eē inter fratres suos: dicebat tñ Abimelech Sichimitis hoc mentiendo ad terrendum eos, vt sic facilius consentirent intentioni suæ. Vel fortē intelligebat Abimelech, qd isti septuaginta viri diuiderent principatum, ita quod vnus dominaretur vni parti terræ, & alius alteri cū essent fratres, & tūc tāto magis grauarētur subditi quanto minor pars esset data cuilibet de principibus, cū quilibet eorum vellet ita magnus, & gloriosus videri, velut si quisque eorum in solidum dominus esset Israel, & hoc esset in grauum Sichimitarum, quia quamquam vnico dño subdendi erant, tñ ille præmeret nimis eos extorquēdo ex causa dicta.

Quomodo poterunt Sichimitæ credere Abimelech, quod omnes septuaginta viri dominari deberent. Quest. XI.

QVAERETVR quomodo poterunt Sichimitæ credere Abimelech, qd omnes 70. dñari deberēt. Respondendum, qd qd non crederent, qd oēs in solidū dominari possent, aut aliqñ dominaretur, tñ credebāt fortē, qd dominaretur diuisa inter se terra. f. q. qd de iure ad solam primogenitum veniret totū ius dominandi, quia tñ reliqui erāt fratres sui diuideret cū eis terram, licet inæqualiter: & tūc grauarētur terra, vt supra dictum est. Vel fortē crederent, qd omnes dominaretur. f. per successionem, & vicibus permutatis. f. qd vnus dominaretur vno mense, & alius alio: & sic fieret circulus per illos secundum determinationem tēporis. Et hoc modo grauarētur Israelitæ in duobus. Primō in varietate dominorum. Nam cū sint tot sensus, quot capita, eo qd ad diuersitatem corporum sequitur varietas animorum, quilibet imperaret modo suo, & sic essent Israelitæ semper in altercatione, sed hoc est molestum. Secundō grauarētur per extorsiones: Nam cū nullus esset princeps ad semper, eo tempore quo principaretur raperet multa, de quibus viueret dū non dominabatur. Iste modus fuit inter Etheoclem, & Polynicem filios regis Oedippi, & Iocastæ, qui dominabantur in ciuitate Thebari, & quia ambo eodē partu effusi sunt non videbatur, cui deberetur ius regnandi, ideo cū contēderent conuentum est, quod alternis annis regnarent, & primo anno regnauit Polynices, qd finito anno cū nollet cedere principatū infanda bella inter fratres secuta sunt. De quibus statius in Thebaidæ, & Seneca Tragedia tertia, quæ vocatur Thebais. Aliter & melius poterat hoc intelligi, scilicet, qd principatus in solidum vni daretur ad semper, tamen quia ceteri erant fratres sui permitterent eis, quod iuberēt in populo, & sic nihil different ipsi à veris dominis, licet non vocarentur dñi, & præcepta multorum dominorum grauarēt nimis subditos. Etiam, quia ille, qui teneret principatum totius Israel, vt conseruaret, & gubernaret fratres suos in magno statu faceret extorsiones à populo: nam septuaginta viri in statu principatū non poterant gubernari, nisi valde pressis subditis.

In duobus grauarētur Israelitæ.

Cur moueri deberent Sichimitæ ad constituendum Abimelech in principem. Quest. XIII.

QVAERETVR, cur moueri deberent Sichimitæ ad constituendum Abimelech in principem, eo quod erat cognatus eorum. Respondendum, quod vtilitas Sichimitarum mouere debebat eos: nam ex hoc, quod esset rex cognatus eorum, ipsi consequerentur maiores immunitates, & honores, & etiā fruereutur bonis: nam efficerentur ditiores. Sic patet 1. Re. 9. cū Samuel vellet signare, qd Saul futurus erat rex in Israel, ait: & cuius erunt optima quæq; in Israel nonne tibi, & omni domui patris tui? id est omnes communicabūt tecum in bonis regni. Item essent Sichimitæ honorabiliores, quia censerentur generosiores propter coniunctionē sanguinis ad regem. Item haberet magnam curam de eis potius, quam de alijs Israelitis ex affectione cognationis, & quæcunq; bona abundantius illis conferret: Sichimitarū ergo intererat, quod Abimelech constituerent regem, ideo si necesse esset aliq de filiis Gedeonis regnare magis beneficiebat Abimelech Sichimitis, si vellet suscipere regnum, quam illi facerent ei offerendo, vel dando ipsi regnū. Locutiq; sunt fratres matris eius. Viderunt, quod erat vtile valde eis hoc, ideo diligenter hoc putauerunt: erant autem isti fratres matris honorabiliores reliquis de cognatione, ideo ipsi proposuerunt, & tractauerūt illud factum. Ad omnes viros Sichem. Scilicet congregando eos ad concilium. Omnes sermones istos. Scilicet illas duas rationes suasorias quas posuit Abimelech, alia quoq; dicerent, qd ex tempore, & loco congruere viderētur: scriptura tamen sola magis necessaria studiosè narrat.

Quomodo dixit Abimelech, an vellent potius Israelitæ, quod dominaretur eis vnus vir, vel septuaginta viri, &c. Questio XII.

QVAERETVR vterius, quomodo dixit Abimelech, an vellent potius, qd dominaret eis vnus vir, Alph. Toit. super lib. Iudicum

vel septuaginta viri, quia eadem ratio videbat esse de eo, & de quolibet alio: nam sicut dominante alio de filiis Gedeonis dominarentur omnes, quia fratres erant: ita dominante ipso dominarentur reliqui, quia fratres sui erant. Aliquis respondebit, quod Abimelech minori consanguinitate eis coniungebatur, eo quod erat solū frater ex patre: illi tamen, qui ex vtroq; parente fratres sunt, magis sibi attinent, magisque se diligunt. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia sicut Abimelech non erat frater istorum septuaginta ex matre, sed ex patre tantum, ita ipsi inter se non erant fratres vterini, sed ex diuersis matribus: sic patet præcedenti capitulo, scilicet habuit Gedeon septuaginta filios, quia habuit plures vxores: ideo quantum ad hoc non erat differentia. Sed dicendum, quod omnes isti septuaginta erant fratres ex vxoribus, erātque legitimi; Abimelech autem solus erat ex concubina, ideo illi septuaginta se inuicē tanquam fratres diligebant, ipsum autem Abimelech non tenebant tanquam fratrem, nec ipse eos: nam consuetudo legitimorum erat odisse illegitimos, & fugare eos: sic enim fuit de Iephte Galaaditæ, quem fratres sui eiecerunt de domo patris sui, & de terra, eo quod esset illegitimus infra vndecimo capitulo: ideo cū dominaretur aliquis de septuaginta diuideret bona principatus sui alijs fratribus, & sic viderentur tanq septuaginta domini, vt declaratum est: ipse autem Abimelech non censebat sibi aliquid commune cū illis septuaginta, eo quod ipse erat illegitimus, ideo si dominaretur non traderet eis partem principatus, sed potius occideret eos, vel deprimeret, nē possent ei auferre principatum. Simulque considerate, quia os vestrum, & caro vestra sum. Id est etiam considerate aliud, quia ego sum caro vestra, & os vestrum, id est sum de progenie vestra, ideo si ego principor vos quoque censebimini principes. Dicebat hoc, quia mater sua erat de Sichem, & habebat ibi cognationem magnam supra in litera, & præcedenti capitulo.

Doct. solior resp. ad 5. q. sum.

Cur moueri deberent Sichimitæ ad constituendum Abimelech in principem. Quest. XIII.

QVAERETVR, cur moueri deberent Sichimitæ ad constituendum Abimelech in principem, eo quod erat cognatus eorum. Respondendum, quod vtilitas Sichimitarum mouere debebat eos: nam ex hoc, quod esset rex cognatus eorum, ipsi consequerentur maiores immunitates, & honores, & etiā fruereutur bonis: nam efficerentur ditiores. Sic patet 1. Re. 9. cū Samuel vellet signare, qd Saul futurus erat rex in Israel, ait: & cuius erunt optima quæq; in Israel nonne tibi, & omni domui patris tui? id est omnes communicabūt tecum in bonis regni. Item essent Sichimitæ honorabiliores, quia censerentur generosiores propter coniunctionē sanguinis ad regem. Item haberet magnam curam de eis potius, quam de alijs Israelitis ex affectione cognationis, & quæcunq; bona abundantius illis conferret: Sichimitarū ergo intererat, quod Abimelech constituerent regem, ideo si necesse esset aliq de filiis Gedeonis regnare magis beneficiebat Abimelech Sichimitis, si vellet suscipere regnum, quam illi facerent ei offerendo, vel dando ipsi regnū. Locutiq; sunt fratres matris eius. Viderunt, quod erat vtile valde eis hoc, ideo diligenter hoc putauerunt: erant autem isti fratres matris honorabiliores reliquis de cognatione, ideo ipsi proposuerunt, & tractauerūt illud factum. Ad omnes viros Sichem. Scilicet congregando eos ad concilium. Omnes sermones istos. Scilicet illas duas rationes suasorias quas posuit Abimelech, alia quoq; dicerent, qd ex tempore, & loco congruere viderētur: scriptura tamen sola magis necessaria studiosè narrat.

Cur moueri deberent Sichimitæ ad constituendum Abimelech in principem. Quest. XIII.

QVAERETVR, cur moueri deberent Sichimitæ ad constituendum Abimelech in principem, eo quod erat cognatus eorum. Respondendum, quod vtilitas Sichimitarum mouere debebat eos: nam ex hoc, quod esset rex cognatus eorum, ipsi consequerentur maiores immunitates, & honores, & etiā fruereutur bonis: nam efficerentur ditiores. Sic patet 1. Re. 9. cū Samuel vellet signare, qd Saul futurus erat rex in Israel, ait: & cuius erunt optima quæq; in Israel nonne tibi, & omni domui patris tui? id est omnes communicabūt tecum in bonis regni. Item essent Sichimitæ honorabiliores, quia censerentur generosiores propter coniunctionē sanguinis ad regem. Item haberet magnam curam de eis potius, quam de alijs Israelitis ex affectione cognationis, & quæcunq; bona abundantius illis conferret: Sichimitarū ergo intererat, quod Abimelech constituerent regem, ideo si necesse esset aliq de filiis Gedeonis regnare magis beneficiebat Abimelech Sichimitis, si vellet suscipere regnum, quam illi facerent ei offerendo, vel dando ipsi regnū. Locutiq; sunt fratres matris eius. Viderunt, quod erat vtile valde eis hoc, ideo diligenter hoc putauerunt: erant autem isti fratres matris honorabiliores reliquis de cognatione, ideo ipsi proposuerunt, & tractauerūt illud factum. Ad omnes viros Sichem. Scilicet congregando eos ad concilium. Omnes sermones istos. Scilicet illas duas rationes suasorias quas posuit Abimelech, alia quoq; dicerent, qd ex tempore, & loco congruere viderētur: scriptura tamen sola magis necessaria studiosè narrat.

Cur moueri deberent Sichimitæ ad constituendum Abimelech in principem. Quest. XIII.

Cur moueri deberent Sichimitæ ad constituendum Abimelech in principem. Quest. XIII.

Cur moueri deberent Sichimitæ ad constituendum Abimelech in principem. Quest. XIII.

Et inclinauerunt cor eorum post Abimelech. Idest inclinauerunt oēs Sichimitas, vt desiderarent accipere in principem Abimelech. *Dicentes frater noster est.* Idest Sichimitas inclinati sunt ex hac parte, quod Abimelech esset frater eorum. Nam ex hoc sciebant se participaturos bonis regni eius, & quamquam alia ratio esset factis efficac, scilicet, quod melius erat dominari vnum virum, quam septuaginta tamen huic magis assenserunt, quia illa erat communis toti populo, & ista de cognatione erat specialis in eis: magis autem diliguntur bona propria, quam communia.

Quare Sichimita acceperunt Abimelech in regem, cum non obligarentur ad hoc. Quest. XLIII.

QVAERETVR, quare Sichimita acceperunt Abimelech in regem ex eo, quod erat frater eorum, quia siue esset frater, siue non minimè cogebantur eum in principem accipere, nec etiam quemquam alium de filiis Gedeonis. Dicendum, quod Sichimita non obligabantur accipere eum, nec quemquam alium in principem de filiis Gedeonis, vt declaratum est in quadam questione supra: putauerunt tamen fortè Sichimita, quod propter verba, quae dixerunt Israelita Gedeoni, scilicet dominare tu nobis, & filius tuus, &c. quod nunc vellent aliquos de filiis eius accipere, ideo voluerunt inter ceteros ipsi hunc accipere, quia vtilior eis erat, eo quod erat frater eorum. Alia causa est, quia dato, quod Israelita non essent assumpturi aliquem de filiis Gedeonis, & hoc scirent Sichimita: tamen ipsi vellent accipere Abimelech in principem potius, quam aliquem de aliena stirpe de alijs tribubus Israel. Primum tamen verius est, quia putauerunt, quod principatus non daretur alicui extra domum Gedeonis. *Dederuntque illi septuaginta pondera argenti.* Non solum Sichimita voluerunt accipere Abimelech in principem, sed etiam dederunt ei magnum fauorem ad principandum toti Israel: nam pecunias ei magnas tradiderunt, & cum non haberent de proprijs, tradiderunt de pecunijs Dei sui, quae erant factae.

Ad quid Sichimita dederunt Abimelech pecunias has. Quest. XLV.

QVAERETVR ad quid Sichimita dederunt Abimelech pecunias has. Respondendum, quod fortè hoc fuit ad hoc, quod inciperet habere statum: nam faciebant eum principem suum, & tamè erat vir pauper, & quia erat opprobrium eos habere principem pauperem dederunt ei pecunias istas. Aliter dicendum est, & melius, quod istas pecunias dederunt ei ad hoc, quod conduceret viros bellatores, & effectus potens occidere posset fratres suos, & tunc efficeretur rex. Et hoc patet, quia non dederunt ei istas pecunias postquam constituerunt eum regem, sed prius, & deinde occisis fratribus constituerunt eum regem.

An peccauerint Sichimita in his, quae cum Abimelech fecerunt. Quest. XLVI.

QVAERETVR, an peccauerunt Sichimita in his, quae fecerunt cum Abimelech. Respondendum, quod peccauerunt, quia Deus dedit poenam eis pro hoc; sed Deus non infligit poenam iniuste, ergo peccauerunt. Patet hoc infra in fine capituli, scilicet & reddidit Deus malum quod fecerat Abimelech contra patrem suum: Sichimitis quoque, quod operati erant retributum est. Item Ioatham imprecatus est mala super Sichimitas, scilicet, quod Abimelech occideret eos, vt patet infra in litera: & ista maledictio venit per

Fsententiam Dei super eos, scilicet in fine capituli, scilicet Sichimitis quoque, quod operati erant, retributum est, & venit super eos maledictio Ioatham filij Ierobaal: ergo peccauerunt, quia si innocentes essent maledictio conuerteretur potius in benedictionem. Respondendum, quod peccauerunt Sichimita in his, quae egerunt erga Abimelech, & domum Gedeonis, quia ipsi dederunt ei consilium de occidendo fratres suos: Quod patet, quia non acceperunt eum in regem quousque; occidit fratres suos. Si tamen preter eorum conscientiam hoc egisset, magis abiecissent eum postquam occidit fratres, & ante, sed non abiecerunt: imò susceperunt postquam occidit illos: ergo necessaria presumptione conuincuntur participes criminis saltem consilio, & non prohibendo. **G**Item quod maius est, quia ipsi dederunt ei auxilium ad faciendum hoc, scilicet septuaginta marchas, vel pondus argenti, de quibus conduceret viros bellatores ad occidendum fratres suos, & si ipsi non dedissent ei pecunias istas Abimelech erat pauper, & nequaquam potuisset occidere fratres suos. Valde ergo peccauerunt, & sic eis redditum est, quia sicut ipsi dederunt fauorem ad occidendum filios Gedeonis, ita Abimelech, cui ipsi fauorem dederant, occidit eos, & deleuit Sichem, ita vt sal in ea spargeret, vt patet infra in litera.

An peccassent, ex eo quod solum acceperunt Abimelech in regem. Quest. XLVII.

QVAERETVR vterius, dato quod non fecissent Sichimita aliquod malum contra filios Gedeonis, an peccassent, ex eo, quod solum acceperunt Abimelech in regem. Respondendum, quod sic, quia licet non dedissent consilium de morte illorum virorum, nec ad hoc dedissent pecunias, saltem tamè, quia cognita morte illorum recipiebant in regem istum infandissimum peccabat: nam Deus increpat Israelitas, eo quod non fecerunt misericordiam cum domo Gedeonis praecedenti capitulo, & hoc fuit, quia non vindicauerunt mortem septuaginta virorum iniuste occisorum: tenebantur ergo Sichimita, sicut ceteri vindicare istam mortem, quia ipsi quoque susceperant beneficia Gedeonis, sed poterant occidere Abimelech, & noluerunt: ergo peccauerunt. Item patet, quia peius est benefacere malefactori, quam non nocere ei, sed Israelita peccauerunt, quia non nocuerunt, vel punierunt Abimelech: Sichimita autem non solum non punierunt, sed etiam expleto facinore eum regem constituerunt, quasi in praemium huius sceleris: ergo valde grauiter peccauerunt constituendo eum regem.

An Sichimita peccassent creando Abimelech regem non occisis eius fratribus. Quest. XLVIII.

QVAERETVR vterius, dato quod Abimelech non occidisset fratres suos, an Sichimita peccassent constituendo eum regem. Respondendum, quod peccassent, quia ipsi constituiebant in principem manifestè indignum, scilicet illegitimum, & tales erant inhabiles ad dignitates, nisi interdum ex necessitate cum non inueniretur alius conueniens ad regendum, sicut fuit de Iephthe Galaadita, qui fuit illegitimus: quia tamen Israelita non inueniebant inter se virum fortè, & animosum, & doctum in armis, sicut Iephthe: non solum receperunt eum in principem, sed etiam orauerunt, vt acceptaret, vt patet infra in c. Alias tamen sicut ordinantes simpliciter aliquos, vel indignos, priuantur potestate conferendi ordines, quos contulerunt, vt patet in decretis distin. 36. cap. qui in Eccles.

Ita

Ita conferentes principatum alicui indigno priuari debent iure eligendi alium in principem. Sic etiam patronus praesentans scienter aliquem indignum priuatur iure praesentandi pro illa vice, & eligentes in Ecclesiasticis dignitatibus scienter indignos, priuantur iure eligendi, sed ista poena non datur sine peccato: ergo peccauerunt mortaliter vii Sichem eligendo illegitimum, cum nulla esset necessitas dispensandi. Item qui circa electionem praetorum, & in illis, in quibus versatur status publicus, vitur acceptione personarum, peccat mortaliter, cum Deus hoc vetet Deuteronomio: sed Sichimita vii sunt acceptione personarum: constituentes Abimelech in regem, quia erat cognatus eorum solum, vt patet in litera, scilicet dixerunt: frater noster est, & inclinati sunt post eum: ergo peccauerunt. Item si alicui de domo Gedeonis dandum erat principatus, oportebat dari primo genito, qui de iure succedebat, vel saltem alicui aliorum si habilior reperiretur, quia isti magis pertinebant ad Gedeonem, sed in praedictum istorum constituerunt Abimelech in regem: ergo peccauerunt, & tunc stabat increpatio Dei, quia non seruauerunt misericordiam ad domum Gedeonis, quia ad hoc debebant cum illis, qui erant magis proprie filij eius seruare misericordiam. *De fano Baal Berith.* Idest istud argumentum acceperunt Sichimita de fano, vel templo Dei sui ad dandum Abimelech.

Quare hoc idolum vocetur Baal, Berith. Quest. XLIX.

QVAERETVR quare vocatur sic istud idolum. Respondendum, quod Baal Berith est nomen compositum, & interpretatur fedus, vel pactum, quia Berith significat fedus. Et vocatur sic, quia in illo fano initum fuit fedus: & potest hoc dupliciter intelligi: vno modo, quod Sichimita inierunt fedus in fano illo cum Abimelech de sumendo eum in regem, & ipse aliquid promiserit obseruare Sichimitis, & istud pactum fuit quando data est pecunia Abimelech. Aliter potest intelligi, quod fuit factum fedus in illo templo cum Baal, scilicet quod totus Israel iniuit fedus cum Baal in illo templo: & hoc colligitur cap. praecedenti. Nam dicitur, quod Israelita percusserunt fedus cum Baal, vt esset eis in Deum, & celebrauerunt solennitatem foederis in templo illo, & ex hoc specialiter vocetur illud sanum foederis. Aliter dicendum, & melius quod ipsi habitatores Sichem specialiter inierunt fedus cum Baal: & hoc fecerunt in isto fano, & inde nomen accepit, vt patet infra in litera, scilicet ingressi sunt sanum Dei sui Berith, vbi foedus cum eo pepigerant: & ex eo locus nomen accepit, quia erat valde murus. *Qui conduxit sibi viros in opes, & vagos.* Idest ex illa pecunia conduxit viros, vt adiuuarent eum ad occidendum fratres suos. Et dicitur: inopes & vagos, quia isto paruo pretio datos conducere potuit: diuites autem, & aliquibus rebus studiosè operam dantes conducere non potuit, vel quia illi nolebant huius commotionibus, & nouitatibus vacare, relicta cura rerum suarum, vel quia non poterat eos nisi magno pretio dato comparare. Inopes autem, & vagi non solum paruo pretio dato venirent, sed etiam nullo dato, tamen praestaretur eis victus, & haberet ducem ad praedam: sic enim ad Dauid fugientem a facie Saulis conueniunt viri inopes, & oppressi aere alieno, & amaro animo, factusque est princeps eorum primo Regum 22. & tamen nullum pretium eis dedit. *Secutique sunt eum.* Scilicet tanquam principem quocumque ire vellet, & ei in omnibus obediebant.

An Abimelech peccauerit conducendo sibi viros vagos & inopes. Quest. L.

QVAERETVR an peccauerit Abimelech conducendo sibi viros vagos, & inopes. Aliquis dicit, quod non, quia Dauid congregauit viros inopes, & oppressos aere alieno, & amaro animo: primo Regum 22. & tamen non culpatur de hoc. Respondendum, quod peccauit Abimelech conducendo viros, quia quodcumque mala intentione sit, malum est, ipse tamen conduxit viros istos ad occidendum fratres suos: ergo peccabat. Quod patet, quia immediate dicitur, quod venit in domum patris sui, & occidit septuaginta viros. De Dauid autem non est simile, quia non congregauit viros istos ad occidendum aliquem: imò cum haberet eos, & ipsi vellent occidere Saulem hostem Dauid prohibuit valde Dauid, & hoc bis, primo Regum 24. & 26. capit. sed congregauit sibi istos viros ad alias causas licitas, vt dicitur primo Regum 22. capit. Item dato quod postea isti viri congregati a Dauid aliquod malum agerent, non peccaret, sicut Abimelech, quia Dauid non conduxit illos: imò non vocauit eos, sed ipsi sciant vbi esset Dauid conueniunt ad eum, vt patet allegato capitulo. Ex quo patet, quod non intendebat facere malum, cum nollet congregare viros illos, sed postea ad se venientes tanquam viles sibi suscepit. Item peccauit Abimelech, quia accepit istos viros ad agendum praedas, & agebat illas, vt patet infra. Sed obiicitur, quod etiam Dauid agebat praedas, & inde vinebat. Respondendum, quod Dauid agebat praedas, & bella contra illas gentes, contra quas licitum erat Israelitis hoc agere, scilicet contra Amalechitas, & Gethurim, & Geze primo Regum 27. & contra Israelitas nunquam egit praedam, nec cuiquam nocuit, licet Israelita nocerent ei, quoniam iniuste eum a se expulerant, primo Regum 26. Abimelech autem agebat praedam inter Israelitas exercens tyrannidem, cum Israelita non nocuissent ei, peccauit ideo. *Et venit in domum patris sui in Ephra.* Scilicet venit secreta illuc, ignorantibus fratribus, nihilque mali suspicantibus: erat autem domus patris sui in Ephra, quia ibi habitabat Gedeon, vt patet praecedenti capitulo. *Et occidit fratres suos filios Hierobaal septuaginta viros.* Scilicet cepit omnes fratres suos in domo paterna, & occidit.

Quomodo potuit Abimelech occidere omnes fratres suos simul. Quest. L. I.

QVAERETVR quomodo potuit Abimelech occidere omnes fratres suos simul. Respondendum, quod fratres sui non poterunt suspicari aliquod malum de Abimelech, quia frater suus erat. Itè quia nunquam interciderat eis aliquid defensionis, propter quod deberent cauere. Item quia non putabant quod propter principatum, vellet aliquid mouere Abimelech contra illos, quia non poterat pertinere ad eum, tum quia ipse erat illegitimus, tum quia erat minor multis alijs fratribus suis. Item quia non erat nunc tempus sumendi principem sicut conuictum fuerat, cum accipiebantur alij iudices Israel: nam nunquam sumebatur, nisi cum esset populus in angustia propter hostes. Item nesciebant fratres, Abimelech quomodo iret: aut quid facere intendisset. Item quia ad hoc quod Abimelech aliquid moneret pro principatu, necesse erat quod aliquem fauorem, & magnum quidem haberet. Sed hunc non putabant eum habere fratres sui. *Super lapidem vnum.* Omnes isti manebant ad huc in domo paterna, quia modicum tempus transierat ex morte patris, & occidit omnes Abimelech.

Abimelech non tanquam hostis trucidans eos, sed tanquam iudex, cum super unum lapidem fecerit, oes decapitari, scilicet quia eos singillatim capi faciebat a viris suis, quia multos secum portabat, & iugulabat eos: & ex hoc maius facinus erat, scilicet quia vicem iudicis usurpauerat, cum tamen hostis esset, & vocatur hoc 70. viri, id est 69. nam minimus eorum, scilicet Ioatham euasit, vt patet infra. Remansitque Ioatham filius Hierobaal minimus. Scilicet de 70. fratribus legitimis iste solus euasit. Et absconditus est. Scilicet abscondit se in domo, dum fiebat ista interfectio, & postea fugit: non tamen erat iste minimus, id est valde paruus etate; quia immediate cum Sichimitis vngentem Abimelech in regem occisis fratribus ascendens super montem Garizim proposuit parabolam coram sichimitis de arboribus vngentibus regem, & tamen illam parabolam nesciret proponere, nisi vir sensatus, ideo esset plusquam 20. annorum. Cogregati que sunt omnes viri Sichem. Postquam Abimelech occidit fratres suos hic Sichimite congregati fuerunt ad vngendum eum in regem, & congregati fuerunt omnes, quia concordantes erant in hoc eo quod putabant se aliquid magni boni assequi cum haberent regem de stirpe sua. Et vniuerse familia vrbis Mello. Id est omnes cognationes vrbis mello, etiam venerunt ad hanc vncionem.

Qua sit vrbis Mello. Quest. XXII.

Quaere et vr quid sit vrbis Mello. Aliqui putant, quod Mello sit eadem ciuitas, qua Sichem, & volunt quod sit hic petitio sententiae per alia verba, sicut fit interdum in aliis locis, vt patet secundo Regum 20. non est nobis pars in domo Dauid, nec hereditas in filio Isai. Simile est tertio Regum 12. & iste locutiones frequentantur multoties in prophetis. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia iste modus loquendi non conuenit proposito: nam istud fit in carminibus: sicut patet in omnibus Psalmis ferè. Etiam fit in prophetis, & maxime in Isa. & pertinet iste modus ad increpantes, vel quoscunque passionatos. Ad historiam tamen vbi simplex veritas enarratur non pertinet. Itè patet quia sicut hic ponitur vrbis Sichem, & vrbis Mello tanquam duae, ita ponuntur infra in verbis Ioatham. scilicet si autem peruersa ignis egrediatur ex eo, & consumat habitatores Sichem, & oppidum Mello. Aliquis autem dicit, quod Mello sit nomen appellatiuum, quia secundum Regum quinto, dicitur de Dauid, quod edificauit a Mello intrinsecus: ergo non est nomen vrbis. Dicendum, quod Mello secundum Hebraeos interdum est nomen commune, & significat profunditatem, vel precipitium. Et sensus est illic, quod Dauid edificauit murum castrum Sion a Mello, id est a quodam loco precipitij inchoans: & aliqui falluntur putantes a Mello esse vnam dictionem, sed falsum est. Nam ponitur ibi a vt positio: quod patet in Hebraeo, vbi solum ponitur Mello vbi nos dicimus a Mello. Et patet hoc magis primo Paralipo. 11. cum dicitur. Aedificauit vrbem in circuitu a Mello vsque ad gyrum. Ioab vero reliqua vrbis extruxit, & sic adicit ibi terminum cum ponatur etiam vsque. Hic tamen non potest stare Mello pro nomine communi, sed est necessarium nomen vrbis. Quod patet, quia dicitur: Vniuerse cognationes, vel familiae vrbis Mello, & infra dicitur oppidum Mello. Ideo dicendum, quod ista Mello, erat aliqua parua ciuitas apud Sichem, qua faciam fuit consentiens Sichimitis vngendo Abimelech in regem, & viri vrbis illius venerunt ad coronationem Abimelech. Abieruntque, & constituerunt regem Abimelech. Scilicet faciendo cum eo pactum de modo regnandi, & praestando iuramenta de fidelitate seruanda interuen-

Error quorundam opinantium a Metallo esse vnam dictionem.

Et ruitque alie caeremonie, que interuenire solent in regum coronatione, & constitutione.

Quare nunc Sichimita crearunt regem Abimelech occisis fratribus omnibus, & non prius. Questio XXIII.

Quaere et vr quare nunc constituerunt regem Abimelech occisis fratribus omnibus, & non prius. Respondetur, quod quamquam prius Sichimitis iniuissent sedum cum Abimelech, & dederunt ei pecuniam de templo Dei sui, tamen noluerunt eum constituere regem propter multa. Primum propter fecunditatem suam. Nam si superuiderent fratres Abimelech ipso constituto in regem, illico conuenirent omnes contra eum cogregantes totum Israel tanquam contra usurpatorem principatus eorum, & Sichimitas tanquam fautores, & fautores mali occiderent, vel affligerent valde: nunc autem mortuis omnibus fratribus Abimelech, nullus manebat, qui petere posset principatum. Etiam Israelite nullum videntes superesse de stirpe Gedeonis, cui adhererent, non curarent mouere bella contra Abimelech, & Sichimitas: ideo tunc securè eum regem vnxerunt. Secundò quia dum viderent fratres Abimelech putabant Sichimitas, quod illi suscepta potestate contra Sichimitas tanquam contra auferentes eis principatum ipsis debitum durè se haberent, ideo noluerunt Sichimites se firmiter ostendere pro parte Abimelech quousque consistaret eis, quod non posset iam fieri concordia inter Abimelech, & fratres suos: & istud erat mortuis fratribus, ideo vsquequo mortui sunt non constituerunt eum regem. Simile fuit Israelitis cum Absalone contra Dauid: sed nondum firmati erant cum ipso timentes, quod concordarentur cum patre suo, & Israelite paterentur pro hoc: ideo Achitofel, qui erat prudentissimus consiliarius dixit Absaloni, quod ingrederetur ad concubinas patris eius: & cum totus populus vidisset quod deturpasset patrem credens, quod impossibilis iam foret concordia confirmaretur cum eo, & sic factum est, secundo Regum decimo sexto cap. Causa tertia fuit, quia volebant Sichimites videre, an rex constituendus super eos esset vir bellicosus dignus regno, quia aliquin stultum erat talem efficere regem: & ad hoc derunt ei talenta septuaginta argenti, vt inde comparatis sibi bellatoribus praecederet contra fratres suos: ex quo videri poterat an esset vir bellicosus. Cum autem ipse cautè se habuit contra fratres suos, occiditque omnes praeter minimum, viderunt Sichimites eum similiter posse pugnare contra hostes: ideo ipse eum constituerunt regem. Iuxta quercum, que stabat in Sichem. Ponitur locus, in quo fuit vnctus, quia consueuerant gentiles constituere reges apud aliqua loca insignia, vt apud arbores, vel fontes, vel lapides magnos. De fontibus patet de vncione Adoniae filij Dauid in regem: nam vnctus est apud lapidem Zolet, qui coniunctus est fonti Rogel tertio Regum primo capitul. Salomon quoque vnctus est apud fontem: quia Dauid iussit, quod ducerent eum in Gion, & ibi vngerent eum, eo. capi. Est autem Gion fons Syloe, vt omnes volunt. De arboribus autem patet, vt Abimelech vnctus fuit hic apud quercum Sichem. Rò huius est, quia illi, qui faciunt istas vnciones regum volunt regnum illorum permanere, & imprecantur, quod permaneat: ideo faciunt caeremonias, per quas significant se hoc velle. Sic enim cum fons emittat semper aquas vnctio apud fontem significat continuitatem, & perennitatem regni apud arborem autem significatur, quod sicut arbor viret, ita regnum illud semper in prosperitate vigeat.

Consuetudo gentium in regum creatione.

Quo-

Quomodo fuerit vnctus Abimelech apud quancunque erat in Sichem. Quest. XXIII.

Quaere et vr quomodo fuit vnctus Abimelech apud quercum, que erat in Sichem: quia dicitur, quod Ioatham filius Gedeonis veniens stetit super montem Garizim quando Sichimitas constituerunt regem, & locutus est eis parabolam de lignis vngentibus regem infra in litera, & tamen si esset ista quercus in vrbe Sichem, non viderent Sichimites, nec audirent Ioatham loquentem in monte, ergo erat quercus extra urbem. Responderi potest dupliciter: vno modo, quod quercus erat in agro Sichem, & ad eam conuenerunt Sichimitas vncturi regem, & tunc stetit Ioatham super montem Garizim, & locutus est ad viros Sichem, & tunc dicitur, quod erat ista quercus in Sichem, id est apud urbem, quia illa, que sunt apud urbem dicuntur esse in ea: sic patet Iosue quinto, vbi dicitur in litera nostra, quod erat Iosue in agro vrbis Iericho dicitur in Hebraeo, quod erat in Iericho. Aliter potest dici, quod erat quercus intra urbem in aliquo loco manifesto, scilicet in platea vrbis, & quia ciuitas erat ad radices montis Garizim poterat Ioatham in super cilio montis existens videri, & audiri planè intra urbem. Magis tamen dicendum est, quod ista quercus erat extra urbem Sichem modicum distans ad urbem: & ibi fuit facta vnctio Abimelech: quia erat quercus illa annosa, & honorabilis forte apud Sichimitas, & ducta in cultum quaedam religionis: sicut apud gentiles quaedam arbores colebantur nullusque audebat eas tangere, eo quod dicebantur nimphè conuersæ in illas arbores, & latere sub illis. Sic ponit Ouidius Metamorphoseos secundo de fororibus Phaetontis conuersis in vltimos in flumine Eridano, & electrum sudans per fixuras arborum lachrymas Phaetontiadum esse asserit. Erat autem ista quercus multorum annorum, quia ex tempore lacob ibi erat: nam quando Iacob egressus de Sichem ibat in Luz dicitur, quod accepit Deos aureos, & argenteos, quos reperit in familia sua, & infodit eos sub therobintum, que erat post urbem Sichem Gene. 35. ca. & illa therobintus erat tunc famosa, quia aliàs non vocaretur sic absolute. Est autem therobintus id, quod quercus. Etiam manebat illa therobintus tempore, quo Moyses scribebat Gen. Vnde dixit sub therobintum, que est post urbem Sichem, & non dixit, que erat. Manet autem ista arbor magno tempore: sic enim therobintus, vel ilex illa, que erat in valle Mabre, sub qua moratus est aliquando Abraham mansit vsque ad tempora Theodosij Imperatoris, vt scribit Ieronymus: & tamen fuerunt hic plura quam duo millia annorum, & adhuc aliquid eius manere dicitur: sub quadam regione ab incolis terræ obseruari, vt patet in libro de situ terræ sanctæ: sic ergo a fortiori poterat ista quercus Sichem seruari vsque ad tempus, quo Abimelech constitutus est in regem, quod non fuit tempus quingentorum annorum, vel quasi. Et credendum est, quod apud eam consecratus fuerit rex, & sic erat populus extra urbem, & Ioatham loqueretur eis de aliqua altitudine montis Garizim.

Electrum lachrymae Praetontiadum.

Iafon claret, & Troiam primo cap.

Quod cum nunciatum esset Ioatham, iuit, & stetit in vertice montis Garizim: eleuataque voce, clamauit, & dixit: Audite me viri Sichem, ita vt audiat vos Deus. Ierunt ligna, vt vngerent super se regem: Dixeruntque oliuæ: Impera nobis. Quæ respondit: Nunquid possum

A deserere pinguedinem meam, qua & diutuntur, & homines, & venire vt inter ligna promouear? Dixeruntque ligna ad arborem ficum: Veni & super nos regnum accipe. Quæ respondit eis. Nunquid possum deserere dulcedinem meam, fructusque suauissimos; & ire vt inter cetera ligna promouear: Locutaque sunt ligna ad vitem: Veni, & impera nobis. Quæ respondit eis: Nunquid possum deserere vinum meum, quod lætificat Deum & homines, & inter ligna cetera promoueri? Dixeruntque omnia ligna ad rhan-num: Veni, & impera super nos. Quæ respondit eis: Si verè me regem vobis constituitis, venite, & sub vmbra mea requiescite. Si autem non vultis, egredietur ignis de rhanno, & deuoret cedros libani. Nunc igitur si rectè, & absque peccato constituitis super vos regem Abimelech, & bene egistis cum Ierobaal, & cum domo eius, & reddidistis vicem beneficij eius, qui pugnavit pro vobis, & animam suam dedit periculis, vt erueret vos de manu Madian, qui nunc surrexistis contra domum patris mei, & interfecistis filios eius septuaginta viros super unum lapidem, & constituitis regem Abimelech filium ancillæ eius super habitatores Sichem, eo quod frater vester sit: si ergo rectè, & absque vitio egistis cum Ierobaal, & domo eius, hodie latamini in Abimelech, & ille letetur in vobis. Sin autem peruersè: egrediatur ignis ex eo, & consumat habitatores Sichem, & oppidum Mello, egrediaturque ignis de viris Sichem, & de oppido Mello, & deuoret Abimelech. Quæ cum dixisset fugit, & abiit in Bera: habitauitque ibi obmetum Abimelech fratris sui. Regnavit itaque Abimelech super Israel tribus annis.

Labyrinthus Cræte per Dedalum conditur.

Quod cum nunciatum esset. Hic ponitur secundum, scilicet digna maledictio Abimelech, & virorum Sichem pro institutione Abimelech in regem. Et dicitur in duo, quia primò ponitur parabola assignatio. Secundò eius expositio, vel interpretatio ibi: Nunc igitur. Circa primum dicitur. Quod cum nunciatum esset Ioatham. Iste erat minimus de fratribus 70. qui occisi sunt, & euasit, & cum post aliquot dies a morte fratorum Gedeonis vellent Sichimitas vngere Abimelech in regem nunciauerunt quidam hoc Ioatham si-

vertice

lio Gedeonis, qui iam non latebat. *Abit & stetit in vertice montis Garizim.* Est enim mons Garizim apud urbem Sichem, scilicet quod vrbis est ad radicem montis: est enim Sichem ciuitas, que nunc Neapolis, id est nona ciuitas appellatur, vt patet in libro de situ terre sancte. Mons Garizim est ille, super que posite fuerunt benedictiones pro seruantibus legem, & in morte Hebal sibi coniuncto posite fuerunt maledictiones pro violatoribus: Deuteronomij vigesimo septimo, & Iosue octauo. *Et eleuata voce clamauit, & dixit.* Distabat aliquantulum Ioatham a Sichimitis: ideo vt perueniret vox eius ad illos, clamauit ad illos. Item Sichimites erant multi, qui conuenerant ad yngendum regem, vt omnes ergo audirent clamauit. *Audite me viri Sichem, ita vt audiat vos Deus.* Modus obsecrationis est, scilicet rogo quod Deus vos exaudiat in omnibus, que petieritis, si me audire volueritis.

Ad quid volebat ad Sichimitas Ioatham clamare.
Quest. XXV.

QVAERETVR ad quid volebat Ioatham clamare ad Sichimitas. Respondendum quod voluit Ioatham conuertere cor Sichimitarum ad se, ostendendo eis quomodo egissent pessime constituendo Abimelech in regem, & dando ei fauorem, vt occideret 70. fratres suos filios Gedeonis, & ipsi forte tunc erubescerent, & relicto Abimelechi redirent ad eum, vel saltem volebant monere Sichimitas ad abominacionem Abimelech commemorando eis nequitiam illius, & indignitatem ad principatum, vt sic saltem desererent eum, & puniretur Abimelech, qui iniustissime occiderat fratres suos. Vel forte dato quod nullum istorum sequeretur, volebat saltem ostendere ipsis Sichimitis maliciam suam, & imprecari super eos maledictionem. Nam hoc quodammodo vindictam sumebat.

An peccauit Ionatham exponendo se huic periculo.
Quest. XXVI.

QVAERETVR vterius an peccauit Ionatham exponendo se huic periculo, scilicet loquendo ista coram Sichimitis. Aliquis dicit, quod sic quia quod quis exponat se periculo graui, & sine causa, peccatum est: sed sic se exponebat Ionatham: nam locutus est verba contumeliosa contra Sichimitas, vt patet in littera: Etiam erat ibi Abimelech frater eius, qui ceteros fratres occiderat, & conareret etiam hunc occidere: Respondendum quod non peccauit Ionatham, quia posuit se in loco tuto: nam erat in loco quodam eminentissimo montis Garizim, ex quo videbat omnes Sichimitas, qui conuenerant in agrum apud quercum ad constituendum regem, & erat satis distans ab eis. Quod patet, quia ad hoc quod audiretur ab eis clamabat eleuata voce, vt patet hic. Etiam erat in loco eminenti, de quo videret, an ex aliqua parte ei insidie pararentur, & aliquis iret ad tenendum eum, & si quis vellet eum persequi, poterat fugere: ita vt nemo eum cursu consequi posset. Sic enim bis fecit Dauid erga Saulem. Nam primo cum preceidit oram clamydis eius stans a longe clamauit, dicens: si erat illa pars vestimenti eius, & cum esset propere non ausus est clamare. De quo i. Regum 24. cap. Item etiam quando intrans castra Saulis cepit lanceam, & scipsum, que erant ad caput eius, egressus castra, & stans a longe in quodam colle clamauit ad Saulem in crepando eum i. Regum 26. cap. & tamen Dauid non peccauit in illis, quia non se exponerat periculo, sed magis erat in loco tuto: sic etiam Ioatham nunc,

Cum autem dicitur, quod erat ei periculum magnam propter Sichimitas, quam propter Abimelech. Dicitur quod si fuisset prope, vel in loco, in quo posset capi, periculum graue esset, & peccaret exponendo se illi, sed cum esset longe super montem nulli periculo se exponerat. *Ierunt ligna, vt vngerent super se regem.* Hic incipit parabola de lignis vngentibus regem.

Cur Ioatham vsus est hac parabola.
Quest. XXVII.

QVAERETVR cur Ioatham vsus est parabola hac. Respondendum quod Ioatham volebat concludere quandam maledictionem contra Sichimitas, eo quod vixerant in regem Abimelech; & si proponeret sic verba nuda videretur esse nullius auctoritatis, ideo voluit incipere a quadam parabola, secundum quam concluderetur in tenus suis conformiter ad parabolam, & tunc esset maioris auctoritatis dictum suum: nam videtur habere ortum ex ipso. Sic enim est modus rhetoricus: nam & in quibusdam sermonibus nostris ab apologo, vel fabula inchoare iubet Tullius in primo libro rhetoricę noue. Interdum autem proponuntur parabole, vt dulcedine parabolarum attenti auditorum animi melius quid intendat loquens aduertat. Et hoc modo vtebatur Christus saepe parabolis, quia populus attentus parabolis veritatem gratius capiebat: hunc etiam finem habere voluit Ioatham, scilicet quia desiderans Sichimitas attentos effici verbis eius, proposuit gratam parabolam, vel fabulam, vt conuersioni eius libenter animum applicarent.

Quomodo hac parabola de lignis regem vngentibus coaptatur intentioni Ioatha.
Quest. XXVIII.

QVAERETVR vterius, quomodo ista parabola de lignis vngentibus regem coaptatur intentioni Ioseph. Pro quo sciendum, quod Ioatham voluit concludere, quod Sichimites vixerant super se Abimelech iniuste, & in huius preuaricationis pena Deus faceret, qd Abimelech affigeret illos. Aliqui autem applicant sic dicentes, qd hic ponunt cedri, ficus, oliua, & vitis. Per cedros intelliguntur principales fautores Abimelech, per ficum qui habet fructum dulcem, & per oliuam, qui e habet nitorem, & dulcedinem olei, & per vitem, que crescit valde in fructibus, intelliguntur filii alii Gedeonis, qui erant dulces mansuetudine, sicut ficus, & pingues diuitiis sicut oleum, & abundantes in prole, sicut vitis. Per rhamnum vilissimam arborem accipitur Abimelech, qui erat vilissimus genere cum esset de concubina, & hunc petierunt Sichimites in regem. Sed ista expositio non pertinet ad alios filios Gedeonis, sed ad solū Abimelech: alios namque non petierunt in reges, sed potius pecuniam, & fauorem ad occidendum eos presterunt. Sed solum dicitur, quod concordat quantum ad hoc, scilicet quod Sichimites tractabant inter se, an deberent accipere in dominos filios Gedeonis, & dixerunt: si forte requisierimus eos, quod sint domini nostri, ipse secundum magnificentiam suam designabunt nostram vilitatem, ideo voluerunt accipere Abimelech in regem, qui vilis erat: & ob hoc non superbiret super eos, sed curam illorum ageret. Sed ista non stat, quia falsum est, quod Sichimites, vel aliqui de Israel tractauerint inter se de petendo in dominos filios Gedeonis, sed potius ipse Abimelech mortuo Gedeone iuit illigo ad sollicitandum viros Sichem, vt susciperent eum in dominum. Item non est verisimile, qd

Respōsa ad quæst.

In quibusdā sermonibus a fabulis inchoandum est.

Hebræorum ac Nicolai respon. ad quæstū

Sichimites inter se putarent, quod filij Gedeonis dignarentur eos accipere in subditos, quia nullus est dominus quantuscumque ille sit, qui dignetur suscipere aliquos in subditos quantumcumque sint parue dignitatis, quia maioris honoris est habere seruos parue excellentie, quam non habere illos. Potissime, quia viri Sichem non erant indigni, imò videbantur sibi nobiliores, quam filij Gedeonis, quia Sichimites erant de filiis Ephraim: & filij Gedeonis de Manasse: Ephraimites tamen erant superbi nimis. Vnde semel intumuerunt contra Gedeon, ita vt vellent ei inferre vim, precedenti capitul. quousque Gedeon laudauit eos plusquam se, & iterum contra septe Galaaditem superbierunt infra i. 2. Aliter dicunt Hebræi, & Nicolaus, scilicet quod ponuntur hic tres arbores, que non uenerunt accipere regnum inter arbores ad significandum tres personas, que inter Israelitas ante hoc recusauerunt principatum. (Hothoniell, Debhora, & Gedeo: de Gedeone patet, qd recusauerit principatum, quia noluit effici dominus, supra precedenti capi. De Hothonielle, & Debhora dicunt idem esse, scilicet quod recusauerunt quamquam non legatur de illis, & significatur per oliuam Hothoniell, quia ille erat de tribu Iuda, supra tertio. est tamen oliua significans iudæ, vt patet Iere. vndecimo, scilicet. Oliuam fructiferam vocauit dominus nomen tuum. Debhora significatur per dulcedinem ficuum, quia Debhora in Hebræo interpretatur apis, que mellis dulcedinem causat: per vitem significatur Gedeon, quia fuit de stirpe Ioseph, qui vocatur filius accrescens Gen. 49. Sicut vitis valde crescit in fructibus. Et quamquam iste tres personæ essent meliores quā Abimelech noluerunt suscipere regnum, & Abimelech, qui erat vilissimus sicut rhamnus suscepit illud. Sed adhuc non stat ista positio, quia satis apparent conficta hæc: que inducuntur. Nam dicitur, quod Hothoniell, & Debhora noluerunt principatum regalem, sed non constat alicui oblatus fuerit, imò verisimile, quod vili fuisset oblatus ante Gedeonem, quia si alicui fuisset oblatus, & noluisse illum recipere, iam Israelites videntes, quod male facerent talem principatum offerentes, nemini illum darent. Item iste applicationes de arboribus ad istas tres personas sunt multum alienæ; vt cuiuslibet patet. Item erant contra conditionem parabolarum, vel fabularum, quia nunquam fabula secundum se tota applicatur ad id, de quo agitur: sed satis est qd applicetur secundum quid, & isti volunt excludere expositionem priorem, eo qd non applicatur quantum ad oēs partes suas. Dicendum ergo videtur, qd Ioatham tempore erat ista fabula vulgata de lignis ad yngendum regem super se, & erat prouerbialis, ipse autem voluit eam nunc applicare ad propositum suum, & applicabatur in quadam particula finali. quod ligna acceperunt super se rhamnum in regem, & egressus ignis de rhamno combussit cedros. Ita nunc Sichimites non curantes de aliis filiis Gedeonis, qui erant viri meliores quā Abimelech elegerunt Abimelech, & si recte egerunt eueniatis eis, quod rhamnus dixit ad arbores. (sub umbra mea requiescite: & si non recte fecerunt accideret eis malum, quod dixit Rhamnus. egressus ignis de Rhamno, & comburatur cedros libani. Ita imprecatur est Ioatham, quod egressum malum ab Abimelech vastaret habitatores Sichem. Et ista maledictio postea euenit Sichimitis: quia Abimelech concitatus fuit contra eos, & occidit illos, delentque ciuitatem, ita vt in ea fal spargeret infra in littera: *Dixeruntque oliue impera nobis.* Istud est lignum excellens, & magne vilitatis: nā oleum inde natum tam ad condimenta, quā ad curanda vulnera est, sic Samaritanus insudit vinum, & oleum vulneribus sauciati: Luc. 10. Et inducebatur comuniter

istud prouerbiū antequam proponeret illud hic Ioatham ad significandum, qd boni reculant principatum, & mali usurpant illos. *Quæ respondit: Nunquid possum deserere pinguedinem meam? Quasi dicat nolo suscipere principatum istum, vt suscipiendo eum non perdam pinguedinem meam.*

Quare oliua respondit, quod nolebat vngi in regem, ne perderet dulcedinem suam: & de conditione, & occupationibus regum, & prelatorum, & misera vita eorum.
Quest. XXXI.

QVAERETVR quare sic respondit oliua, quia non videtur, qd quamquam promoueretur inter ligna, perderet pinguedinem suam. Considerandum pro solutione, qd omnes arbores bonę similes excusationem posuerunt: nam ficus dixit: Nunquid possum deserere dulcedinem meam fructuque suauissimos, vt inter ligna promouear: & vitis dixit: Nunquid possum deserere vinum meum & cetera. quasi ex hoc qd regnaret, priuaretur his bonis. Dicendum est, quod cum ista fabula secundum rem non comperat lignis, nō debet attendi veritas, vel falsitas sua secundum id, quod apparet in lignis: sed secundum id, quod apparet in illis, ad quæ ista fabula applicatur. Debet autem applicari viris bonis, quibus regnum offertur, & non suscipiunt illud, sicut ipsi sumendo regnum perdunt bona, quæ in seipsis reperiant: quod profecto ex parte verum est. Nam cum homo manet vt persona priuata, potest conari ad proficiendum in bonis suis, & potest exornare mores suos considerando quantum quotidie proficiat, & quantum deficiat: cum vero ad statum regiminis extollitur tanta alienarum curarum mole premittitur, quod ad seipsum vix redire potest, cum tota sollicitudo, quæ iam pridem erga se impendebatur, nunc ad externos adhibenda sit. Desunt autem precipue viri verè contemplatiui, qui Deum toto pectore fitientes, vix hic ad eius amplexibus diuagari querunt defixis in eum perugili cura oculis mentis eorum, de quibus Ier. 6. dicebat: Qui sunt isti, qui vt nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas, ad regiminis autem sublimati thronum a contemplatione in actionem ex suscepto statu descendere compelluntur? pro quo Gregorius, qui prius diebus, noctibusque contentus expertus fortis lucet, considerans mentis perditam tranquillitatem, & tumultuantium negociorum importunas agitationes, velut naufragus concussione in maris suę inter feros fluctus deplorabat, vt patet in principi dialogorum. Reges quoque huiusmodi partiantur: nam si prius viri boni fuerunt sibi ipsis vacantes, si suscepit ad regiam celsitudinem rem non perfunctorie, sed qualiter oportet agant, variis perurgentium quotidie causarum frequentationibus agitant, quas tamen declinare fas non est. Accedit, & insuper timor, qui regentem attonitum tenet: nam & ipsos, in quorum manibus situs est, exhorrescit. Vnde aperte tyrannus ille Siculus expertus fortis super periculum lorum, qd regni metus pendentes supra verticem gladij terrore simulauit, vt ait Boetius de consolatione libro tertio, prosa quarta. Verè ergo oliua pinguedinem suam, & ficus dulcedinem, & vitis vbertatem vini, iocunditatem dimitterent, si inter ligna promoueri vellent. *Qua dii vtuntur, & homines.* Homines vtuntur pinguedine olei in condimentis, & in vulneribus fomentandis. Dii autem vtuntur, scilicet quia tam Deo Iudæorum quā diis aliarum gentium oleum ad lucernas præstatur. Nam in sanctuario domini ad lucendum nihil suscipiebatur nisi oleum, quia cera, & seipsum non cremabantur ibi, vt declaratum est Exod. vigesimo septimo cap. Etiam vtuntur dii in sacrifici-

Regum, & rectorū vita curarū plena.

Vnde Adrianus 3. ad pontificatum Ro. assumptus scribitis cuiusdam amico dicebat dignus est miseria qd tanta pugnat misericordia in incedere, & mallo distabit modum & cetera. vide originale Greg. & Adria. quia pulchra.

crificiis, quia in omni holocausto, & hostia pacifica apponuntur libamenta, & ista sunt de simila, oleo, & vino Nume. decimo quinto. *Vt inter ligna promouear.* Id est non est iustum, quod ego deferam pinguedinē meam propter promotionem, scilicet, quia necesse erat dimitti illam, si regnaret; & hoc, quia reges si bene regunt non debent intendere utilitatibus suis, sed subditorum. Alioquin Tyranni, & non reges sunt. Sic patet octauo Ethicorum. *Dixeruntque ligna ad arborem fecum.* Dicitur fuit in ista fabula de istis quatuor arboribus principaliter de tribus bonis, & vna mala, quia compositor fabulæ voluit inducere tales arbores quæ rere se perdere, si regnarent. De rhamno autem positiū est vt de mala arbore, quia non inueniebatur aliqua tā inutilis. *Veni, & super nos regnum accipe.* Quia ista erat digna regno offerebatur ei. *Qui respondit.* Scilicet non acceptandoregnum. *Nunquid possum deferere dulcedinem meam.* Scilicet, quia ficus valde dulces sūt potissimè in terra Chanaan, in qua abundant, & sunt in magna quantitate ad modum mellos, tanta est copia eorum, quod ad cibos communes fiunt massæ caricarum apud omnes, quæ alias vocantur massæ palatarum. Vnde primo Regum 25. dicitur quod Abigail obtulit inter alia munera ducentas massas caricarum, id est caseos factos de ficibus, & Syba seruus Miphiboset obtulit ipsi Dauid centum massas palatarum, quod idem est, secundo Regum decimo sexto capit. *Frustrisque suauissimos.* Quia ad cibum valde suaves sunt propter dulcedinem: in Hebræo dicitur. *Renouationem meam bonam.* Id est nunquid dimittam renouationem meam. Istud dicitur propter duplicitatem fructuum: nam bis in anno ficus producit fructus, & maturis primis fructibus incipiunt nasci secundi fructus. *Et ire, vt inter cetera ligna promouear.* Quasi dicat iniustum est, quod hoc deferam, vt regnando aliis lignis, & non mihi proficiam. *Locutaque sunt ligna ad vitum.* Etiam ista est arbor excellens: imò nulla est tam humanæ naturæ conformis, & salubris: ita vt nō im merito ceteras arbores datas ad bene esse humanū arbitremur: istam autem ad necessitatem vitæ. *Veni & impera nobis.* Quia regni digna erat plusquam cetera. *Qui respondit.* Negando. *Nunquid possum deferere.* Id est nunquid expedit quod deferam. Sic enim accipimus ex modo vulgato non posse fieri, quod non expediēter fit. *Vinum meum quod letificat decem, & homines.* Accipitur letificatio largè quantum ad Deos, quia dii non possunt letificari vno cum non gustent illud, sed letificantur in quantum iubent illud apponi sacrificiis: nam in sacrificiis Dei apponuntur libamina, & vnum de illis est vinum: Numeri decimo quinto capitulo. Vel possit accipi de diis, secundum modum loquendi Gentilium, Nam ista fabula non habuit ordinem a Iudeis, sed a gentilibus: alioquin non diceretur de Dijs pluraliter, sed de Deo. Dijs autem secundum modum gentilium, & poetarum suorum cibus utebantur, & potibus libidinique operam dabant. Quod & nunc efficere aiunt, vt ait Martianus Minorsis. *Felix Capella lib. primo de nuptiis Mercurij, & Ephiosologie profa prima: Homines autem letificantur vno dupliciter. Vno modo directe in quantum vinū apponit quandam letitiam multiplicando spiritus, & confortando cor: & sic accipitur Plal. 103. scilicet vt educas panem de terra, & vinū letificet cor hominis. Secundò modo letificat indirectè, scilicet tollendo curas, & inducendo oblivionem dolorum, & ob hoc erat consuetudo inter Hebræos, quod quando aliquis erat tristis nimis pro morte parentum, vel amicorum, quod daretur ei vinum, vt obliuisceretur tristitiæ & consolaretur. Sic patet Iere. 16. scilicet. Et nō frangent inter eos panem lugentiam ad consolandum su-*

Terra Chanaan ficibus valde dulcibus abundat.

Dij quò letificantur.

Homines vno dupliciter letificantur. 1. modo. 2. modo.

per mortuo, & non dabunt eis potum calicis ad consolandum sub patre suo, & matre: idem fiebat in omnibus tristitiis, vt patet Prouer. 31. scilicet. Date siceram merentibus, & vinum his, qui amaro sunt animo, vt bibant, & obliuiscantur egestatis suæ, & doloris sui nō recordētur amplius: simile patet tertio Esdræ cap. 3. scilicet vinum mentem liberi, & serui, pauperis, & diuitis, & omnem mentem conuertit in securitatem, & non meminit omnem tristitiam & debitum, & omnia precordia facit honesta. *Et inter cetera ligna promoueri.* Quasi dicat non expedit quod istud perdam, vt inter ligna cetera promouear. *Dixeruntque omnia ligna ad rhamnum.* Vt illè regnaret: est in rhamnus arbor spinosa & inutilis, & sicca, quæ facili motuo calorem concidit & igne. *Veni & impera nobis.* Scilicet quia cetera non suscipiant principatum. *Qui ait: si vere mererem constituisis vobis.* Non dixit hoc alia qua de arboribus prænominatis, sed dixit rhamnus, eo quod cum nullam haberet excellentiam putauit, quod non vero corde alia ligna fumerent eum in regem sed illusorie. *Sub umbra mea requiescite.* Id est venite ad manendum sub umbra mea, quia in veneratione regiam debetis in omnibus mihi famulari. *Si autem non vultis.* Id est si non vultis verè me constituere regem, sed illuditis. *Egrediatu rignis de rhamno.* Hoc dicitur quia rhamnus facili motu igne cōcipit, vt ait Aug. *Et deuoret cedros libani.* Id est non solum arbores paruæ crementur, sed etiam magni, scilicet cedri: sunt enim cedri arbores proceræ nimis, & valde solide. Gignuntur autem potius in monte libano, qui est in terra Chanaan quam in aliis montibus, ideo dicitur de cedris Libani specialiter. Vel aliter potest intelligi. *Si verè me regem constituisis vobis.* Id est si ego vere rex sū. *Sub umbra mea requiescite.* Id est iubeo, quod faciatis mihi hoc obsequium, scilicet quod requiescatis sub umbra mea. *Si autem non vultis.* Id est si non vultis mihi obedire, cum sim rex vester. *Egrediatu rignis de rhamno.* Scilicet egrediatu rignis de rhamno, qui est in terra Chanaan, per quem designatur quæcūq; pæna. Et ponitur specialiter de igne, quia ignis gignitur facilius de rhamno. *Et deuoret cedros Libani.* Id est puniat potentissimos. Et quantum ad istam partem vltimam applicatur ad Sichimitas, scilicet quod illi puniendi essent sic ab Abimelech, quem constituerant in regem: quamquam ante hoc fuerat Abimelech abiectus, & impotens, sicut de rhamno, qui erat arbor abiectissima egrediebatur ignis ad cremandos cedros Libani. *Nunc iugitur.* Hic ponitur Metaphorè siue fabulæ applicatio ad Sichimitas. *Nunc iugitur si rectè absque peccato constituisis super vos regem Abimelech.* Id est sicut est de lignis ad rhamnum, ita sic de vobis ad regem vestrum Abimelech. Nam si non peccastis sumendo illum, gaudete in eo. *Et bene egistis cum Ierobaal, & domo eius.* Id est custodiistis id quod seruare debebatis ipsi Gedeoni, qui vocatur Ierobaal. *Et domui eius.* Id est filius eius. *Et reddidistis vicem beneficiis eius.* Id est retribuistis beneficium pro beneficio: ista omnia dicit Ioatham, quia manifestum est quod Sichimitæ non egerunt sic, sed preuaricati sunt misericordiam, quam seruare debuissent Gedeoni. Si autem quæretur, an Sichimitæ peccauerunt constituendo Abimelech in regem supra declaratum est.

Quomodo Sichimitas poterant rectè agere cum Ierobaal siue Gedeone. Quæst. XXX.

QVAERETVR quomodo Sichimitæ poterat rectè agere cum Ierobaal, siue Gedeone. Nam iam

Nota confuctudinē Iudæorū.

Rhamnus quid sit.

Cedrus quid sit.

Ignis de rhamno facili ter gignitur.

Fabulæ applicatio ad Sichimitas.

iam erat mortuus & non se poterant ad eum habere bene, vel male; quia si accipitur hic pro ipsomet Gedeone constat, quod nec bene, vel male ad eum se poterant habere. Si autem dicatur, quod accipitur bene, vel male se habere ad Gedeonem, id est habere se sic ad filios eius non stat, quia istud expressum est in litera, scilicet & bene egistis cum Ierobaal, & domo eius: ergo non apparet quomodo se deberent habere bene, vel male cum Ierobaal. Aliquis dicit, quod non poterant Sichimitæ fecidum veritatem habere se bene vel male cum Gedeone, tamen accipitur istud se habere quantum erat in ipsis Sichimitis, scilicet quod quamquam non possent verè nocere, vel proficere Gedeoni: tamen quantum in ipsis erat, nocebant, vel proficiebant Gedeoni. Sic enim dicit Ierony. super Malachiam, & habetur in decretis dist. quadragesimo nono ca. sacerdotes, qd sacerdotes quantum in se est panem domino pollutum offerunt, licet non sit verè pollutus ille panis. Aliter potest dici quod accipitur bene se habere ad Gedeonem, id est ad filios eius, quia bonum quod fiebat filiis Gedeonis censebatur fieri ipsi Gedeoni. Et cum dicitur qd ponitur expresse cum Ierobaal, & domo eius: vnde, & ponitur ibi magis expositiue quàm copulatiue. Aliter potest dici, & melius, quod Sichimitæ se poterant bene, vel male habere cum Gedeone, quia licet defuncti non participet bonis, & malis nepotum, & amicorum manentium hic realiter, sicut aliqui hic manent participant aequaliter, scilicet saltem secundum opinionem nostram, istud tamen bonum, vel malum non est tantum, vt non beati efficiantur beati, aut beati efficiantur calamitosi, vt patet primo Ethicorum cap. pro nepotum autem fortunatus. Istud aut bonum, vel malum, licet sit leue, euenit tamen ipsis defunctis, & est istud præter malum, quod euenit pro nepotibus, vel amicis viuentibus, & sic ex dehonoratione, & iniuria grauius, quàm intulerunt Sichimitæ filius Gedeonis proueniebat quoddam malū Gedeoni, scilicet sedatio gloriæ eius in opinione nostra. & erat istud præter malum inflictum filiis: ideo Sichimitæ non se haberent absque peccato cum Ierobaal. *Qui pugnavit pro vobis.* Scilicet pro toto Israel excludendo hostes totius Israel de terra, & faciendo quod nunquam redirent. *Et animā suam dedit periculis.* Id est posuit vitam suam in periculis. Accipitur anima pro vita in modo communi loquendi. Rarò autem accipitur anima pro spiritu in veteri testamēto: sed vel pro persona, vel pro vita. Pericula ista, quibus se exposuit Gedeon, fuerunt contra Madianitas tam in pugna q̄ in persecutione eorum supra 7. & precedenti capitu. *Vt erueret vos de manu Madian.* Scilicet istud fuit bellū quod fecit Gedeon. Nam non legitur nec creditur postea pugnasse contra aliquas gentes, sed illud bellū fuit magnum, & solum ipsum est magna gloria dignum: sicut multa bella simul & dicitur de Madian: quia istæ erant gentes speciales, & maiores, quæ venerunt: sed præter eas venerunt alia, scilicet Amalechitæ, Ismahelitæ, vt patet supra sexto, & precedenti capiti. & supra septimo. *Qui nunc surrexistis contra domum patris mei.* Scilicet contra omnes filios eius. Nam in filiis seruatur domus patris. *Et interfecistis filios eius septuaginta viros.* Non occiderunt septuaginta, sed sexaginta novem, quia ipse Ioatham erat septuagesimus, & euasit. Scriptura tamen non curat interdum de paruis numeris. Sic etiam nos in communi modo loquendi facimus. *Super lapidem vnum.* Istud ponitur ad magis grauidum, quia si occidissent omnes modo bellico videretur furor hostilis esse, sed omnes succellue, & quiete occiderunt iugulantes eos super vnum lapidem.

Quomodo dicitur hoc quod Sichimitæ occideret filios Gedeonis. Quæst. XXXI.

QVAERETVR quomodo dicitur hoc quod Sichimitæ occiderunt filios Gedeonis: quia supra in litera dicitur, quod Abimelech occidit eos. Aliquis dicit, quod Ioatham loquebatur ista ex ira magna contra Sichimitas: tamen mentiebatur, quia Abimelech fecerat hoc solum, sed ipse transferebat hoc in Sichimitas. Sed dicendum quod non stat. Primò quia nō est verisimile, quod Ioatham publice ausus fuisset mentiri: hoc tamen dixit coram toto populo Sichimorum: ergo non mentitus est. Secundò patet fortius: quia in fine cap. dicitur, quod venit super Sichimitas maledictio dei, quàm impoiterat Ioatham: si tamen mentitus fuisset loquendo cōtra Sichimitas non induxisset dominus maledictionem, quā ipse imprecaretur, quia iniuste imprecaretur illa, ergo verè locutus est. Dicendum ergo, quod Sichimitæ occiderunt filios Gedeonis: & hoc quia dederunt fauorē Abimelech ad occidendum illos. Nam cum esset Abimelech vnus vir solus, & pauper: si Sichimitæ non fauissent ei, non ausus fuisset occidere fratres suos. Itē consilium dederunt ei, ad occidendum illos. Item dederunt ei pecuniam ad conducendum sibi adiutores, quia alias non habebat vnde prouideret alicui sibi socio, vel adiutori. Item noluerunt eum accipere in regem vsquequo occideret fratres suos, & occisis illis illico regem constituerunt eum. Item quod maius est, ipsi Sichimitæ realiter occiderunt illos, quia ipsi iuerunt cum Abimelech in domum Gedeonis, & tenuerunt filios illius occideruntque illos, vt patet in ista, scilicet quod Sichimitæ ceperunt detestari Abimelech conferendo in eum scelus occisionis fratrum septuaginta, & in ceteros principes Sichimorum, qui eum adiuerant: Magis ergo, vel saltem aequaliter, videbantur culpabiles Sichimitæ, & Abimelech. *Constituisis, regem Abimelech.* Quali dicat, etiam in hoc iniuste egistis contra Gedeonem, quia cum teneremini honorare filios suos, & debueratis primogenitum eorum constituere in principem, sicut quondam ei spōte offerebatis, quod dominaretur ipse, & filius suus, & filius filij sui, vt patet precedenti capiti. constituisis in regem filium concubinæ eius, qui non tantum pertinebat ad eum sicut ceteri filij: & in hoc dehonora-stis domum eius. *Filius ancillæ eius.* Vocatur ancilla, id est concubina, eo quod non erat in tanto honore, sicut vxores: nec in tanta libertate erga virum: non tamen erat vere ancilla, quia tunc fuisset Abimelech seruus cum esset filius ancillæ: & tunc non est verisimile, quod constituerunt eum principem Sichimitæ. *Super habitatores Sichem.* Scilicet non fuit tunc constitutus super totum Israel, sed super Sichem: postea tamen paulisper cepit dominari super Israel, sicut supra declaratum fuit: & non solum super Sichem, sed etiā super urbem Mello. tamen non fit mentio de vrbe Mello, eo quod erat parua. De qua supra dictum est, quod viri illius conuenerunt cum viris Sichem ad vngendum Abimelech. *Ergo quod frater vester.* Id est non attēditis aliud in eo, nisi quod erat frater vester, & non curastis, quod esset filius Gedeonis, nec quod esset vir bonus, & dignus principatu. Et in hoc peccauerunt dupliciter habitatores Sichem. Primò, quia non reddiderūt debitam vicem beneficiis Gedeonis honorandos filios suos sicut iustum erat. Secundò, quia fuerunt acceptatores personarum, scilicet quia acceperunt in principem aliquem indignum solum, quia erat de progenie ipsorum cum possent habere alios viros dignos ad principatum. *Si ergo rectè.* Hic repetitur propositio iumpta, quia erat sententia iustpen-

Doct. resp. ad quæst.

In qua dupliciter Sichem habitatores peccauerunt.

suspensiva, vt videatur quomodo ista omnia faciunt eadem sententia repetitur. *Et absque uitio egistis cum Ierobaal, & domo eius.* Id est si faciendo omnia precedentia recte fecistis, & non peccastis contra Ierobaal, nec contra domum eius. *Hodie Iseemini in Abimelech.* Tanquam in rege iuste electo, scilicet si in eligendo eum nullam iniquitatem commisistis, semper prospere remini cum Abimelech rege vestro. *Et ille letetur in uobis.* Id est gaudeat in uobis tanquam in populo suo si ille nihil peccauit, vt perueniret ad hunc principatum. quamquam enim sciret Abimelech, & per se notum esset quod Sichimitę peccauissent faciendo predicta: tamen Ioatham dicit ista per modum contumelie: quia fiscallegando vitia contra aliquem, valde deonestatur. *Si autem peruerse.* Id est si peruerse egistis in omnibus predictis, vel in aliquibus eorum. *Egredietur ignis ex eo, & comburat habitatores Sichem.* Id est ipse concitetur contra vos, vt deleat vos, vt sit pena iustissima: vt sicut vos iniustum ei fauorem tribuistis, ita ipse sit vobis pena pro fauore iniuste concesso. Et est similitudo de rhamno, scilicet quia sicut arbores dederunt ei iniustum principatum, quia ipse indignus erat: & exiens ignis ex illo combussit cedros libani: ita quia vos iniustum regem fecistis vobis, dignum est, vt ipse comburat habitatores Sichem etiam quoscumque excellentissimos in vobis, qui sunt intervos, sicut cedri libani inter ceteras arbores. *Et oppidum Mello.* Ista erat alia ciuitas parua apud Sichem, que conuegerat Sichimitis fauendo Abimelech: & conuenerunt viri illius cum Sichimitis ad vngedum in regem ipsum Abimelech: ideo erat dignum, vt etiam oppidum Mello pereat. *Egredieturque ignis de uiris Sichem, & de oppido Mello, & deuoret Abimelech.* Scilicet vt sicut Abimelech, quia iniuste electus est in regem a Sichimitis dignum est, qd eos cremet igne: ita quia ipse voluit esse, & fuit iniuste rex eorum, dignum est, vt Sichimitę, & habitatores Mello destruant ipsum. Et est sensus, quod concitetur discordia inter utrosque, per quam utriusque pereant: quia sicut iniustus consensus inter eos fuerat: ita iustus dissensus eos utrunque morte afficiat. Et sic factum est: nã inter finem bellum natum est, per quod tam Sichimitę quam Abimelech petierunt. *Qua cum dixisset fugit in Bera.* Erat Ioatham dum ista dicebat super montem Garizim, & non timebat Sichimitas, nec Abimelech, quos coram videbat: sed dicitis istis fugit de monte, & iuit in urbem Bera. *Habitauitque ibi metu Abimelech fratris sui.* Scilicet non ausus est manere in terra Sichimorum, nec in Ephra, que erat in sorte filiorum Ephraim, nec timebat ibi tunc Abimelech, quia nondum dominabatur toti terre illi. *Regnavitq; Abimelech super Israel tribus annis.* Pauco tempore durauit principatus eius, quia Deus voluit conterere eum, eo quod iniuste regnabat, & bello periit.

Quare non dicitur Abimelech iudicauit Israel & cat. Quest. XXXII.

QVAERETVR quare non dicitur de isto: Iudicauit Israel: sicut dicitur de omnibus aliis precedentibus, & omnibus sequentibus vsque ad finem libri. Respondendum, quod ceteri erant solum Iudices, & non assumebant sibi maiorem principatum nec populus eis tribuebat. Abimelech autem vnctus est in regem, & imposuit sibi diadema regni. Et iste principatus excedit principatum Iudicum, qui paruus

Ferat: quia illi nec vocabantur reges, nec domini, vt declaratum est precedenti capi. Ideo de isto dictum est, quod regnauit. Et dicitur quod regnauit super Israel non quod totus Israel constituisset eum in regem, qa soli viri Sichem, & vrbs Mello vnixerunt eum regem, vt patet supra. Sed postea totus Israel consensit, vel saltem non repugnauit ei, & sic cepit regnare p totum Israel, quia omnia loca inuadebat, & quaedam obediebant ei, contra alia autem pugnabat. Vel (vt alij volunt) vocatur rex super Israel nō, quod super totum Israel regnaret, sed quia dum ipse dominabatur in Sichem & vrbe Mello, nullus alius erat iudex aut rex, aut dominus aut princeps in Israel.

An Abimelech peccauit accipiendo regnum. Questio XXXIII.

QVAERETVR vterius an Abimelech peccauit accipiendo regnum. Respondendum quod manifestum est, quod peccauit: quia vt perueniret in regnum perpetravit infanda scelera, scilicet occidit fratres suos, & sollicitauit Sichimitas ad hoc. Sed omiſſis his de quibus nō est dubium, manet questio, an dato quod Abimelech nulla scelera egisset, sed quod susciperetur in regem sponte a viris Sichem an peccaret acceptando. Respondendum, quod peccabat Abimelech ambiendo principatum dato, quod nulla alia illicita committeret assequendo eum. Item peccabat quia cum esset indignus manifeste suscipiebat principatum. Qui tamen sic accipiunt principatus priuandi sunt eis: & non priuarentur, nisi grauiter peccarent. ergo peccat grauius, qui indignū se sciens ad principatum anhelat, & illum acceptat. Item peccauit, quia praeiudicauit iuri alieno. Nam si principatus regalis alicui dandus erat hoc maxime competebat ipsi primogenito Gedeonis: vel in defectum eius alteri ex fratribus suis legitimis: Abimelech autem ille legitimus vsurpauit locum fratrum. Peccabat autem amplius, quia dato quod dignus foret quocumq; principatu, non debebat suscipere principatum regalem, vel dominatum: quia precedenti capiti. declaratum est in quadam questione, quod tam Israelitę, quam ille, qui susciperet principatum regalem peccaret si Deo inconsulto hoc agerent: sed Sichimitę inconsulto Deo contulerunt principatum regalem Abimelech. ergo peccauerunt utriusque, scilicet Abimelech suscipiendo, & Sichimitę dando.

Cum Abimelech regnavit super totum Israel, cur Ioatham non maledixit toti Israel, sed solum uiris Sichem. Quest. XXXIII.

QVVAERETVR vterius cum Abimelech regnauerit super totum Israel: & hoc Israelitę fecerunt contra Gedeonem, & domum eius: cur Ioatham non maledixit toti Israel, sed solum viris Sichem & vrbs Mello. Respondendum, quod hoc fuit propter tria. Primo, quia Ioatham conquerebatur principaliter de occisione facta in domo Gedeonis. Hanc autem non fecerunt Israelitę, sed soli Sichimitę cum vrbs Mello: nam Israelitę nec fecerunt, nec fauorem tribuerunt ad hoc cum ignorantibus eis factum sit. Sichimitę autem istud fecerunt, vt ipse Ioatham eis improauerat supra in litera: ergo eis solis maledicere curauit. Secundo, quia Sichimitę constituerunt regem Abimelech, & dederunt occasionem, vt ceterę vrbes eum reciperent. Nam si ipsi non constituisent eum ex affectione quadam nunquã Israelitarum quis-

quisquam dedisset ei aliquem principatum. Israelitę autem constitutum regem susceperunt, & non constituerunt: ideo non maledixit eis. Causa tertia est, quia Ioatham maledixit illis, quos sciebat culpabiles in hoc. Verum est autem quod Israelitę fuerunt rei postea, quia nō resisterunt Abimelech pro tanto scelere persequendo eum ad penam, cum dignus esset acerrima, & Israelitę tenebantur vlcisci hanc iniuriam: tum quia aliquid deordinatum erat, quod non debebat relinqui impunitum, tum quia propter Gedeonem, cui valde tenebantur, erant obligati vlcisci iniurias domus eius, & non solum non fecerunt, sed etiam ipsum scelustum iniuriatorem domus Gedeonis super se regem susceperunt, quod satis graue peccatum erat, sed neutrum ipsorum tunc constabat quando Ioatham posuit maledictionem super Sichimitas, ideo non posuit super totum Israel. Patet antecedens, nam Ioatham locutus fuit ista verba die, qua vngebatur Abimelech in regem, & conuenerat totus populus Sichimitarum apud quercum extra urbem: sed tunc Israelitę nondū receperant Abimelech in regem, sed postea susceperunt. Item non erant tunc Israelitę rei tanquam non vlciscentes iniuriam factam domui Gedeonis: quia tunc recenter illata fuerat: & adhuc restabat tempus opportunum ad vltionem, nec poterant vocari cito negligentes in puniendo Abimelech: ideo ante peccatum nō debuit imponere maledictionem super eos.

Cur Abimelech, cum fuerit rex & non iudex, non ponitur in catalogo regum. Quest. XXXV.

QVAERETVR vterius cur Abimelech cum fuerit rex & non iudex, non ponitur in catalogo regum, sed dicitur primus rex fuisse in Israel Saul. Respondendum, primam rationem esse, quia status iudicum & regum sunt distincti: quia status regum totaliter pertinet ad reges, & status iudicum totaliter ad iudices, illi qui fuerunt mixti secundum tempus non computantur, nisi inter illos de quibus fuerunt. durauerunt autem iudices ab Hothonele vsque ad Samuelem, qui fuit vltimus, & cepit status regum in Saule: ideo omnes qui fuerunt post Saulem vocantur reges, eo quod status ille fuit continuatus, & impermixtus. & dato quod aliquis princeps fuisset intermedius, qui non fuisset rex, ille poneretur in catalogo regum, & diceretur pertinere ad statum regum. Illi autem qui fuerunt in principatu tempore iudicum, pertinebant ad iudices: vnde licet aliquis eorum esset rex, nō debebat poni in catalogo regum, eo qd nō pertinebat ad tempus regum. Et sic Abimelech fuit tempore iudicum, quia ante ipsum fuerunt iudices, & post ipsum: ideo licet ipse fuerit rex, nō ponitur in catalogo regum sed iudicum. Secunda ratio est, quia scriptura vult computare tempora per principantes: sic tempora iudicum computantur per annos iudicum: & tempora Hebraeorum sub regibus computantur per annos regum: si autem non poneretur Abimelech inter iudices, sed inter reges, sequerentur duo inconuenientia. Primū est, quod tres anni, qui fuerunt sub principatu suo deficerent de tempore iudicum. Secundum inconueniens est, quia computaretur tempus eius cum tempore regum, & sic adderetur aliquid tempori regum: vltra quam habebat. Causa tertia est, quia illi ponuntur secundum sacram scripturam in catalogo regum, quos Deus voluit, quod reges essent: & quibus ipse dedit principium, vt reges essent: sed Abimelech nō est factus rex iussu Dei, sed quadam fraude, & iniquitate Deo non iubente, ideo non notatus fuit ipse in catalogo regum: Saul autem fuit primus in catalogo regum, quia de illo Deus iussit, quod vngeretur in regem, primo Rego. Sed obijcietur, quod quidam fuerunt postea. *Aph. I. ost. super lib. Iudicum.*

Astea mali reges, & vncti in reges contra voluntate Dei, de quibus ipse dixit Olee. 8. Regnauerunt, & non per me: principes fuerunt, & non cognoui. & tamen ponuntur in catalogo regum. Respondendum, quod quamquam ipsi fuerunt mali, & Deo quasi nolente vncti, tamen quia fuerunt successores illorum, quibus Deus voluit conferre hunc principatum, & quos regnare iussit, ponuntur in catalogo regum. Quarta causa est, quia illi ponuntur in catalogo regum, qui volente populo constituti sunt: & tunc postquam populus cepit habere reges post vnctionem Saulis, semper voluit habere reges: & ob hoc sequentes in catalogo ponuntur: Abimelech autem nolentibus Israelitis, sed per quadam priuatam affectionem virorum Sichem super eos rex factus est: ideo nō debuit poni in catalogo.

Misitque Dominus spiritum pessimum inter Abimelech, & habitatores Sichem. Qui ceperunt eum detestari, & scelus interfectionis septuaginta filiorum Ierobaal, & effusionem sanguinis eorum conferre in Abimelech fratrem suum, & inter ceteros Sichimorum principes, qui eum adiuuerant. Posueruntque insidias aduersum eum in summitate montium: & dum illius preestolabantur aduentum, exercebant introcinia, agentes praedas de praetereuntibus. Nunciatumque est Abimelech. Venit autem Gaal filius Obed cum fratribus suis, & transiit in Sichimam. Ad cuius aduentum erecti habitatores Sichem, egressi sunt in agros vastantes vineas, vnaque calcantes: & factis cantantium choris ingressi sunt sanum Dei sui, & inter epulas, & pocula maledicebant Abimelech, clamante Gaal filio Obed: Quis est iste Abimelech, & quare est Sichem vt seruiamus ei? Nunquid non est ipse filius Ierobaal, & constituit principem Zebul seruum suum super viros Emor patris Sichem? Cur ergo seruiemus ei? Utinam daret aliquis populum istum sub manu mea, vt auferrem de medio Abimelech. Dicitumque est Abimelech: Congrega exercitus multitudinem, & veni. Zebul enim princeps ciuitatis auditis sermonibus Gaal filij Obed, iratus est valde, & misit clam ad Abimelech nuncios, dicens: Ecce Gaal filius Obed venit in Sichimam cum fratribus suis, & oppugnat aduersum te ciuitatem. Surge itaque nocte cum populo, qui tecum est, & latita in agro, & primo mane Oriente sole irrue super ciuitatem. Illo autem egrediente aduersum te cum populo suo, fac ei quod poteris.

M Misit-

Mello sit.

H

I

D

E

Duo sequitur inconuenientia postea Abimelech inter reges: & non inter iudices.

Vercellen- sis ciuitas conditur.

Tamiris mulier claret.

Phyleus Delphicus musicus.

Misit que dominus. Hic ponitur tertium principale. **F** utrorumque punitio. Et diuiditur in tria, quia primo ponitur virorum Sicheim ad Abimelech rebellio: secundò rebellantium impugnatione ibi. *Dicitur qd est.* Tertio utrorumq; destructio ibi. *Porrò Abimelech.* Circa primum dicitur. *Misit qd dominus spiritum pessimum inter Abimelech, et habitatores Sicheim.* idest, misit Deus grauissimum odium inter istos, ita vt pugnant ad inuicem & perirent. *Qui ceperunt detestari eum.* idest, Sicheimita ceperunt habere valde exolum Abimelech. *Et scelus interfectionis septuaginta filiorum Terobaal.* idest, ceperunt ei opponere occisionem fratrum suorum; considerauerunt enim Sicheimita, qd malum fuisset, qd occisi fuissent septuaginta filij Gedeonis, qui tanta bona contulerat Israel, & quia ipsi fuerant aliquantulum rei huius sceleris dando consilium, & pecuniã, accusabant valde ipsum Abimelech, qui principaliter hoc egerat.

Quomodo immisit spiritum malum Sicheimitis. Questio XXXVI.

QVAERETVR circa hoc, quomodo immisit Sicheimitis spiritum malum. Respondendum, qd iste spiritus malus est odium magnum causatum contra Abimelech, & hoc erat in penam ipsius Abimelech, & Sicheimitarum, quia per hoc haberetur occasio, & origo ad hoc qd perirent. Liberum est autem Deo causare, iter aliquos passionem odij, vel quamcunq; alia, eo qd cor hominis dependet in manu Dei, & vertit illud quocunq; vult. Sic patet Proverb. 21. *Sicut diuisiones aquarum, ita cor regis in manu domini, & quocunq; voluerit vertet illud; ideo si Deus vult, incitat corda nostra ad timorem, vt patet Leui. 26. Et qui remanserint de vobis dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium: terrebit eos sonitus folij volantis, & ita fugient quasi gladij, cadent nullo persequente: & corruent singuli super fratres suos, quasi bella fugientes.* Causat etiam Deus lætitiã, & clementiam in aliquo, qui habet cor durum qn vult. sic fuit in Aisuro intrante ad eum Esther. Nam erat superbus, & subito vt vidit Esther conuersus est ad clementiam ad eam, vt patet Esther. 15. Incipit et Deus in aliquibus desiderium pugnandi contra alios. Sic fuit in Chaldeis, quos Deus dicebatur vocare de longe, & ipsi veniebant velociter, vt patet Isa. 5. et 7. & istud nihil aliud est, nisi imponere desiderium veniendi ad pugnandum. Sic etiam patet Iudi. 3. cum dicitur, quod fecerunt malum Israelitæ coram dño, qui confortauit contra eos Eglon regem Moab. Item Deus mouet aliquem ad desiderium cessandi ab aliqua re, qn vult. sic patet in Sennacherib, qui minatus fuerat diruere Ierusalem, & propetabat contra eam ad delendum, sed Deus pervertit cor eius, vt velle recedere in terram suam, vt patet 4. Re. 19. c. *Noli timere a facie sermonum, quos audisti quibus pueri regis Assyriorum blasphemauerunt me: ecce ego immittam ei spiritum desiderium recedendi, & audiet nuncium, & reuertetur in terram suam: & deiciam eum gladio in terra sua.* Item Deus interdum dat animositatem aliquibus mutando cor eorum de timore in fortitudinem ad pugnandum; & sic mutabat corda Hebræorum, qui non audebant pugnare contra Gentiles: & tñ Deus confortabat eos in corde, & pugnabant. sic patet Deut. 8. *Ne dixeris in corde tuo: fortitudo mea, & robusta manus mea, hæc mihi omnia præstiterunt: sed recorderis dñi Dei tui, qd ipse tibi vires præbuit, vt impleat pactum suum.* Item Deus immittit aliquibus spiritum concordie ad desiderandum facere eandem rem: sic fuit inter Moabitas, Ammonitas, & Amalechitas. Nã isti non erant prius concordantes ad aliquid, & Deus dedit eis spiritum concordandi, vt oēs vnò animo persequerentur Israelitas, vt patet Iudi. 3. *Qui confortauit contra eos Eglon regem Moab, & copulauit ei filios Amon, & Amalech.* Sic aliqui inter eos, qui sibi mutuo concordant in aliquo, Deus immittit discordiam: ita fuit hic. Nam Sicheimita valde conuerant a principio, cū Abimelech dantes ei totalem, fauorem ad occidendū fratres suos, & efficiendo eum regem super se: & tñ Deus postea in penam peccati vtriusq; partis posuit discordiam, vt sic perirent: & istud est, quod dicitur hic. *Deus misit spiritum pessimum, idest, odium grauissimum.* Nã quælibet affectio vocatur spiritus, in quantum est quedam interior motus, sicut quem impellimur ad hoc, vel illud agendum. & istam discordiam, vel odium sæpe Deus causat inter homines, vt mali sibi disconueniant. & hoc modo tollit omnia damna, quæ sequi possent ex concordia malorum.

An Deus sit auctor peccati, quia causauit odium inter Sicheimitas, & Abimelech. Questio XXXVII.

QVAERETVR quomodo Deus causauit istam spiritum odij inter Sicheimitas, & Abimelech, quia cum odium peccati sit, Deus esset auctor peccati. Respondendum, qd Deus non cooperatur homini ad malum, sed operatur ad penam illius, qn oportet. & sic fuit immittendo istum spiritum odij. Pro quo sciendum, qd Deus non misit aliqd malum inter Sicheimitas, & Abimelech: sed solum dedit quendam scrupulum in conscientia Sicheimitarum, p quem inciperent detestari malum, qd fecerat Abimelech: & ex parte Abimelech nullum scrupulum posuit. Ante hoc. n. licet fecissent malum Sicheimita, & Abimelech: tñ non iudicabant Sicheimita fuisse malū: postea verò excitauit Deus conscientiam Sicheimitarum ad hoc, qd detestarentur valde istud scelus occisionis filiorum Gedeonis: & ipsum Abimelech auctore eius. Ista excitatio conscientie fit aliqui nobis ad magnum beneficium, vt cum quis dormit in peccato, & sic periturus foret, qd non iudicat malum qd egit: & Deus excitat ei fortes stimulos conscientie, ad detestandum illud vitium, & tunc recedit ab illo vitio, a quo alias recessurus non esset. Et istud est maximum beneficium, qd Deus peccatori in hoc seculo confert. s. mouere in eo spiritum compunctionis. Aliqñ autem est iste scrupulus conscientie pena quedam: sicut n. est in damnatis. Nam de maximis penis eorum est, qd praua eos remordeat conscientia, & iste est vermis conscientie, de quo Isa. 64. *Ignis eorum non extinguet, & vermis eorum non morietur: sed erunt vsq; ad facieratem omni carni.* Et ista est pena quã infirmitate mali apud inferos facere dñr: vt patet Sap. 5. vbi mali nimis se accusant, & dolent. Est autem ista conscientia, interdum in uiuentibus ad penã, vt qn Deus vult alicui penã infligere: affigit ei memoriã penam, & non potest istam conscientiam a se tollere. De hac dicit Arum, Ethi. 9. *quomodo mali interdum memores malorum preitorum secuti pacem hæc non pnt, & seipos interimunt.* Et regunt oēs mali turbantur hic inquietudine conscientie sue prauæ, vt ait Aug. in lib. Confessionum. *Insisti dñe, & sic est, vt pena sit sibi ois inordinatus animus.* Nunc autem viris Sicheim data est ista detestatio criminis in penã quãdã, & ex hac insurrexit bellum inter eos & Abimelech. Cū autem arguit, qd Deus non est auctor malorum. Rñden dum, qd Deus non fuit hic causa alicuius culpe. Nã non fecit, qd Sicheimita dixerunt hæc: hæc exolum Abimelech, sed causauit in eis detestationem criminis occisorum filiorum Gedeonis, & istud non erat malum. Sed potest ex hoc poterant pcedere Sicheimita ad bonū dolendo de peccato commisso, licet Deus non infunderet eis ista scrupulositate, nisi iquantū erat penalit. Postea verò Sicheimita causauerunt odium cū iudicaretur malū esse, qd fecerat Abimelech: et suscitauerunt rixas, qd fuerunt origo destructionis utro-

Quod est maximum beneficium quod Deus confert in seculo peccatori: con fert. Maximo damnatorum pena.

utrorumque. *Et effusionem sanguinis eorum conferre in Abimelech fratrem suum.* idest, quanquam Sicheimita essent omnes rei huius criminis occisionis filiorum Gedeonis: tamen ceperunt ipsum totum crimen transferre in Abimelech fratrem suum, ipsi enim a principio dederant ei consilium, & pecuniã ad exequendum illud promittentes, qd acciperent illum in regem hoc factò: quod postea fecerunt. Nam illico, vt redijt Abimelech occisis fratribus, vixerunt eum in regem, supra in litera: & tamen quia non omnes Sicheimita fuerunt cum Abimelech ad occisionem fratrum suorum, imponebant ei totam culpam. Et ista detestatio intantum processit, qd quasi in vindictam effusi sanguinis voluerunt Sicheimita occidere Abimelech, vt patet infra in litera. *Et in ceteros Sicheimorum principes, qui eum adiuerant.* Quando Abimelech suscepit a Sicheimitis septuaginta pondera argenti de templo Dei sui ad occidendum fratres suos, conduxit ex eo viros vagos, & inopes, qui eum sequebantur. & cum his fuerunt aliqui principes Sicheimitarum sequentes eum, & forte erant de cognatione matris suæ, & contra hos ceperunt etiam odium habere ceteri Sicheimita. *Postueruntq; insidias aduersus eum in montium summitate.* Istud est intelligendum post causatum odium, qd Sicheimita intantum incanduerunt, qd volebant occidere Abimelech: & ipso manente in alijs locis extra Sicheim, ad aliqd agendum: posuerunt Sicheimita insidias contra eum in montibus, per quos rediturus erat, vt ibi eum occiderent. *Et dum illius præstolabantur aduentum.* scilicet, expectabant, quod rediret in urbem Sicheim, de alijs locis, quibus iam dominabatur. *Exercebant latrocinia agentes prædas de prætereuntibus.* s. exercitum Sicheimorum expectantium aduentum, Abimelech exercebat prædas. Et hoc forte propter duo. Primò ad sustentationem vitæ: quia in expectatione illa multa expendebant. Secundò ad offendendum Abimelech: ideo credendum est, qd magis exercebat prædas de illis, qui fouebat partes Abimelech, quam de alijs. *Nunciatumq; est Abimelech.* s. quomodo Sicheimita insurrexissent contra eum, & posuerant ei insidias in montibus. *Venit autem Gaal filius Obed.* Ite fuit adiutor Sicheimorum contra Abimelech. *Et transiit in Sicheimam cum fratribus suis.* idest, transiit cum multis viris de cognatis suis in urbem Sicheim, quæ vocatur Sicheima, vel Sicheima secundum modum latinæ formæ. Sic patet in Psal. partibus Sicheimam, & conuallum tabernaculorum dimitiar.

Duplici de causa exercit' Sicheimorū prædas exercebat.

Gaal quis fuerit. Questio XXXVIII.

QVAERETVR quis fuit iste Gaal. Respondendum, qd ipse fuit adiutor Sicheimitarum contra Abimelech, vt patet infra, nam ipse pugnavit contra eum. Dicendum etiam, qd iste Gaal non erat de urbe Sicheim, quia dicitur hic, qd transiit in Sicheimam cū fratribus suis, scilicet, venit illuc nouiter ad habitandum, vel manendum ducens illic fratres suos, idest, cognationem suam, vt potenter irer: & forte erat iste de tribu Ephraim, de qua erant Sicheimita: habitabat tamen in alio loco, & Sicheimita cepta discordia contra Abimelech vocauerunt hunc in adiutorem, quia erat vir potens. Ipse autem sponte iuit, quia putauit se habiturum principatum super viros Sicheim cū conarentur expellere Abimelech, quem nunc tenebant in regem. Et patet hoc, quia dicitur infra, qd ad aduentum Gaal latati sunt nimis Sicheimita, & erecti sunt contra Abimelech, scilicet, confidentes de istius potentia: & iste postea clamauit, quis daret in manu eius populū illum. *Ad cuius aduentum.* scilicet, quia non morabatur in urbe, sed erat de alia urbe, & vocauerat eum in adiutorem. *Erecti habitatores Sicheim.* s. erecti contra Abimelech.

Alph. Post super lib. Iudicum.

Abimelech. s. quia quanquam ante hoc erecti fuissent: tñ non tam manifeste sicut nunc. Vel aliter & melius. s. erecti in confidentiam pugnandi: quia ante hoc non habentes adiutorem non tñ de se confidebant: tunc autem adueniente Gaal cñsi sunt, qd possent pualere contra Abimelech: ideo erecti sunt in confidentiam & superbiam. Et hoc patet in Hebreo cum dicitur. *Confisi sunt in ipso habitator Sicheim.* et deberet dici habitatores: tñ mutat numerus ex improprietate idiomatis. *Confisi sunt in potentia eius Sicheimita, qd præualerent.* *Egressi sunt in agros vastantes vineas suas, & calcantes.* Erat tps vindemiæ in terra illa, qñ fiebat hæc. Et intelligendum est, qd erant aliqua loca apud Sicheim, quæ tenebantur cum Abimelech: & in contumeliam illius egressi sunt Sicheimita ad vastandum vineas, & calcabant racemos in vineis, ne ququam inde colligeretur. Vel aliter, & melius dicitur qd isti agri, & vineæ erant vrbis Sicheim: tñ erant aliqui Sicheimita, qui fouebant partes Abimelech, scilicet, illi principes, qui adiuerant eum in occisione fratrum suorum, tenebant nunc cum Abimelech: & erant extra urbem cū illo. Nam illos ceperant er detestari ceteri Sicheimita, & transferre in eos crimen occisionis septuaginta filiorum Gedeonis, vt patet supra, & istorum vineas nunc vastauerunt, & calcauerunt vvas: & forte etiam vineas Abimelech destruxerunt. *Et factis cantantium choris.* s. vastatis vineis aduersariorum, tanquam iam habita prima victoria, ceperunt Sicheimita gaudere, & dare gratias dijs suis: feceruntq; choros ad cantandum. *Ingressi sunt sanum Dei sui.* s. cum canticis.

Ad quid ingressi sunt in templum Dei sui cum canticis Sicheimite. Questio XXXIX.

QVAERETVR ad quid ingressi sunt in templum Dei sui cum canticis Sicheimita. Respondere potest, qd forte ad sumendum cibos: nam habita ista prima victoria voluerunt gaudere in cibis, & potibus: & ad hoc forte strauerunt sibi locum, & mensas in templo Dei sui, quia ibi erat spatiositas, & capax locus, & hoc colligitur ex litera, quia dicitur quod ingressi sunt sanum Dei sui, & inter epulas, & pocula maledicebant Abimelech. Ex quo patet, quod ibi comedebant, cū nihil aliud interponatur. Aliter potest dici, quod Sicheimita ingressi sunt in templum ad laudandum Deum suum, & forte ista erant cantica laudis Dei. Nam putabant antiqui gentiles, quod dij sui adiuuarent eos in bellis. Sicheimita autem conuersi ad idola, scilicet, ad Deum Baalberith eandem opinionem tenebant, scilicet, quod ille adiuuaret eos in bello: ideo laudabant eum. Sic faciebant Philistini, qui occiso Saule in bello, fecerunt duci caput eius per terram Israel, & posuerunt arma illius in templo Astaroth: & nunciari fecerunt in omnibus templis idolorum. *1. Regum trigessimoprimo. & 1. Paralip. 10. cap. purabant etiam, quod quando venit arca fedæris in castra, quod adiuuarentur contra Philistinos Iudæi.* Vnde genuerunt Philistini nimis dicentes. *Va nobis, quis nos liberabit de manu Deorum sublimis istorum?* *1. Reg. 4.* Sic etiam capto Samson, iterum faciebant Philistini magnum conuiuium, vt patet infra *16. l.* Conuenerunt principes Philisthinorum in vnū, vt immolarent hostias magnificas Deo suo Dagō, et epularentur, dicentes: tradidit Deus noster inimicum nostrum Samson in manus nras. Quod populus videns laudabat Deū suū, eadēq; dicebat. Idem autem videt hic fuisse oino in Sicheimitis. s. qd ipsi ingressi fuissent in templum Dei sui, vt ibi etarentur in conuiuium, & simul laudarent Deum, pro principio victoria: nam Israelitæ cū querebant ad idola tenebant oino eandem p̄tentionem, quã Chanani habitatores terræ illi. *Et inter epulas.*

M 2 las &

Utrorum Sicheim ad Abimelech rebellio.

Deus mouet ad diuersas passionem corda hominum.

Deus dat animositatem hominibus.

tas & pocula male licebant Abimelech. iam detestabantur eum, vt hostem: ideo gaudebant maledicendo ei. *Clamante Gaal filio Obed.* Ille concitabat populum Sichem ad maiores maledictiones contra Abimelech, vt semper grauius detestarentur eum. In quo putabat Gaal causam suam agere, quia vt magis detestarentur Abimelech, magis prouiderent ad suscipiendum eum in dominum. *Quis est Abimelech, & quæ est Sichem, vt seruiamus ei.* Dicebat hoc ad improprium, scilicet, nunquid est Abimelech, tam excellens, vel Sichem tam vilis, vt debeamus seruire ei. Quasi dicat, Abimelech est vilissimus, Sichem autem est ciuitas inclinata, ideo inglorium & indecens est, quod Abimelech sit rex Sichem. *Nunquid non est filius Ierobaal.* quasi dicat, non est maioris excellentiæ, quam quod sit filius Ierobaal, id est Gedeonis, sed ex hoc non est tam nobilis, vt debeat imperare viris Sichem.

Quare dixerit Gaal, nunquid non est filius Ierobaal. Quæstio XL.

QVAERETVR quare dixit Gaal, nunquid non est filius Ierobaal. Respondendum, quod voluit Gaal deprimere Abimelech ex generis conditione, & quia erat filius Gedeonis, & mulieris cuiusdam Sichimitæ depressit eum ex parte patris, dicens: Nunquid non est filius Gedeonis? Debebat autem deprimi ex parte matris, scilicet, quia erat illegitimus, tam enim quia mater erat Sichimita, & deprimendo eam deprimebantur indirecte Sichimitæ, noluit vituperare eum ex parte matris, sed solum patris. Aliter potest dici, quod fecit hoc Gaal, vt complaceret Sichimitis. Nam Sichimitæ erant Ephraimæ. Gedeon verò erat de tribu Manasse supra sexto, & præced. ca. Erant autem contentiones, & animositates inter has duas tribus super prepositura in alterutrum, eo quod Manassitæ erant filij primogeniti Ioseph secundum carnem. Iacob autem prætererat Ephraim ipsi Manasse. Gen. 48. Ideo semper erat alterna contentio, & gaudebant vicissim maledicere sibi, & aduersari. Præterea ante hoc Deus fecerat Gedeonem de tribu Manasse iudicem Israel, & victorem in bello contra Madian: contra quem Ephraimæ valde indignati sunt, quod non vocasset eos ad bellum: & voluerunt inferre vim ipsi Gedeoni, præcedenti capit. quousque laudando placauit illos Gedeon: & tamen mansit quedam inuidia, eo quod ipsi non habuerant victoriam illam, & habuit eam Gedeon: & ex hoc eum exosum habebant, quod sciens Gaal voluit deprimere Gedeonem, vt complaceret Sichimitis. *Et constituit principem seruum suum Zebul super viros Emor.* Istud potuit Gaal ad exaggerandum causam concitationis contra Abimelech. Nam non solum ipse Abimelech, qui erat de vili genere, dominabatur Sichimitis, sed etiam constituerat quendam seruum suum nomine Zebul in principem Sichimitarum: ex quo Sichimitæ magis cõquerebantur: quia iam suberant alteri viliori quam Abimelech. Iste Zebul, quem constituit principem Abimelech, præfens erat: sed non ausus est, quicquam dicere contra verba Gaal, eo quod totus populus Sichem erat fauens Gaal. Et etiam ipse Zebul, ostendit se fauere ei contra Abimelech, vt patet infra. *Super viros Emor patris Sichem.* quasi dicat, indignum est, quod viri tantæ probitatis habeant, tam viles dominos. Nominauerunt autem se viros Emor, id est, habitantes in vrbe Emor. Nam ipse fuit rex huius vrbs: Gen. 34. in hoc voluerunt ostendere excellentiam suam, & non ostenderunt eam ex genere, scilicet, dicentes se filios Ephraim: sed ex vrbe, in qua morabantur, putabant se contrahere quandam nobilitatem appellantes se viros Emor, quod essent de stirpe Emor.

F Eratenim Emor rex de genere Heuëorum, & forte ipse condidit vrbe Sichem: & ob hoc vocabantur viri Emor habitantes in ea. Vocatur iste Emor pater Sichem dupliciter. Primò, quia Sichem est nomen vrbs, vel viri: nam Sichem fuit ille iuuenis, qui exardescens in filiam Iacob Dinam rapuit eam, & viribus oppressit: Gen. 34. & iste erat filius regis Emor. Alio modo vocatur Emor pater Sichem, id est, conditor vrbs, vel possessor: & sic accipitur Gen. 33. & hoc modo accipitur hic; & notatur nobilitas vrbs ex auctore. *Cur igitur seruiamus ei.* quasi dicat, indignum est, quod viri tantæ excellentiæ, seruiant viro tam ignobili: & nõ est aliquis, qui nos ei seruire compellat. Gaal autem facit se hic, tanquam vnum de Sichimitis, licet ipse non esset de illis, eo quod fuerat vocatus in adiutorem, & captabat in hoc fauorem populi. *Vtinam daret aliquis populum istum sub manu mea.* hoc dicebat, quia licet vocatus fuerat in adiutorem, nondum erat in dominum assumptus. Et ob hoc petebat effici dominus, postquam iam putabat, quod persuasi essent ad hoc Sichimitæ, præ odio Abimelech. *Vt auferrem de medio Abimelech.* id est, ego occiderem Abimelech, tollendo eum de medio, id est, de hominibus, scilicet, quod non maneat super terram. Hoc factum fuit postea, scilicet, quod Sichimitæ constituerunt Gaal principem suum, & pugnauit contra Abimelech: sed fugatus est ab eo, & expulsus de vrbe Sichem, infra in litera. *Distum est.* Hic ponitur secundum huius partis, scilicet, rebellantium impugnationem. Nam Abimelech pugnauit, postea fortiter contra Sichimitas, quousque deleuit eos. *Distum est Abimelech. congrega exercitus multitudinem, & veni.* istud misit Zebul ad dicendum Abimelech, vt patet infra in litera: quia ipse manserat, vt princeps loco Abimelech in vrbe. Et dixit quod congregaret multitudinem exercitus, scilicet, de alijs locis, quia habebat alia loca sub dominio suo Abimelech contra Sichem: & de illis poterat congregare exercitum, & hoc erat necessarium ad expellendum Gaal de vrbe, qui factus fuerat adiutor Sichimitarum. *Zebul enim princeps ciuitatis auditis sermonibus Gaal filij Obed.* Iste Zebul erat seruus Abimelech: & reliquus erat princeps vrbs loco Abimelech. Hoc est quod dixit Gaal. f. & constituit Zebul seruum suum principem super viros Emor: iste audiuit sermones Gaal. s. quomodo maledicebat Abimelech, vt patet supra. *Iratus est valde.* s. propter contumeliam domini sui Abimelech, & suam etiam, quia vidit quod iste incitabat populum ad totaliter se subtrahendum Abimelech: & in hoc erat grauis iactura Zebul, quia in hoc perderet principatum suum, quem exercebat in vrbe cum fungeret vice Abimelech. *Et misit clam seruos ad Abimelech.* hoc fecit propter duo. Primò, quia si mitteret eos manifestè, vidēs hoc populus Sichem, teneret nuncios, & occideret ipsum Zebul, tanquam nunc fauentem Abimelech contra ipsos. Secundò ad hoc, quod Sichimitæ non essent parati ad aduertum Abimelech cum non cognoscerent eum venturum, & posset facilius Abimelech subijcere eos sibi. In Hebræo habet. *Fraudulenter.* vbi litera nostra dicit claim. i. absconditè: & istud procedit ex equiuocatione. Etiam quia uerū est, quod fraudulenter misit nuncios. s. ad fraudandum Sichimitas inducendo super eos repente Abimelech. Vel dicitur fraudulenter, quia nõ misit veritatem referri per nuncios ipsi Abimelech, vt patet infra. s. ga ius sit dici, quod oppugnabat ciuitatem Sichem: Gaal: & tñ erat falsum. *Ecce Gaal filius Obed venit in Sichimam cum fratribus suis.* id est, venit in Sichem cum omnibus cognatis suis, qui multi erant, & sic habebat magnam potestatem ad pugnandum. *Et oppugnat aduersus ciuitatem.* id est, pugnat vt capiat ciuitatem Sichem pro se.

Quare

Quare mentitus est hic Zebul ipsi Abimelech inbendo ei filium enarrare. Quæstio XLI.

QVAERETVR quare mentitus est hęc Zebul ipsi Abimelech inbendo ei enarrari falsum, quia non oppugnabat ciuitatem Gaal, sed potius adiunabat viros vrbs. Aliquis dicit, quod non misit falsum ad dicendum, quia Gaal oppugnabat vrbe, scilicet, verbis persuadendo, vt viri Sichem declinarent ab Abimelech, & susciperent eum in dominum. Sed hoc non stat, quia ista est metaphora: & non veretur tali metaphora Zebul ad Abimelech, quia Abimelech intelligeret verba ista planè, secundum quod signabant: & falleretur cum non esset aliquod motiuum ad aliter intelligendum. Item non stat, quia hic posset esse locus metaphore: si fortè Gaal suaderet Sichimitis, quod recederent ab Abimelech, & acciperent eum in dominum cum ad hoc inclinari non essent: quia tunc videretur pugnare verbis contra vrbe: viri Sichem, tamen desiderabant hoc, quod faciebat Gaal, quia ipsi miserunt ad vocandum eum in adiutorem, & adueniente eo lætati sunt & recti, vt patet in litera: ergo non pugnabat contra vrbe. Aliquis fortè dicit, quod Zebul voluit decipere Abimelech, ideo misit ei referri falsitatem. Sed non stat, quia Zebul erat princeps constitutus ab Abimelech, & iratus fuit valde contra Gaal, vt patet supra, ergo non volebat fallere eum. Sed dicendum, quod misit hoc ad dicendum Abimelech, quia ipse non nouerat omnino repugnantiam Sichimitarum contra se: & si misisset Zebul ad dicendum Abimelech, quod Gaal erat in vrbe de consensu virorum vrbs, & quod omnes pugnabant, vel pugnare intendebant contra Abimelech: expauisset videns difficultatem præualendi contra Gaal, & ciuitatem & pigritaretur venire: & interim Gaal, & Sichimitæ fortificarentur magis: ideo misit ad dicendum, quod Gaal oppugnabat vrbe, quasi Sichimitæ non consentirent ei custodientes fidem Abimelech: & tunc non timeret Abimelech venire putans, quod faciliter posset expugnare Gaal: quia ipse pugnaret contra eum ab extra, & viri vrbs pugnarent ab intra. Alia causa esse poterat, quia si diceretur Abimelech, quod tam Gaal, quam vrbs Sichem repugnabant ei, putaret magnum robur exercitus, sibi necessarium fore ad præualendum contra eos: & ad colligendum exercitum moraretur magno tempore, quod verteretur in damnum suum, ideo occultauit hoc, vt Abimelech cito veniret dicens, quod Gaal oppugnabat vrbe, & non erat intus. Aliaratio esse potest, quia Zebul manserat in vrbe, tanquam princeps loco Abimelech: & si dixisset, quod Gaal introierat in vrbe, & ipse cum Sichimitis pugnabat contra Abimelech, irasceretur nimis Abimelech, quod Zebul permisisset illuc ingredi Gaal, & putaret eum fuisse participem criminis: vt ergo non indignaretur contra eum dixit, quod Gaal oppugnabat ciuitatem. Alia causa esse potest, quia Zebul intendebat hoc facere quod dicebat, scilicet, quod maneret Gaal extra vrbe, tanquam oppugnans eam: nam si veniret Abimelech contra vrbe, sciebat Zebul, quod Gaal tanquam princeps Sichimorum egredere ad pugnandum contra eum: & tunc Zebul posset Gaal semel exeuntem de vrbe nõ recipere postea, & sic maneret ei bellum contra Abimelech in campo, tanquam si proprie oppugnaret vrbe: sic factum est, vt patet in lra inf. *Surge itaque cum populo, qui tecum est nocte, & latita in agro.* i. veni immediate per noctem, vt nullus de Sichimitis, vel de viris Gaal sentiat & dicit. *Cum populo qui tecum est.* nõ eures morari aliquato tpe ad congregandum maiorem exercitum, sed solum accipe viros qui tecum sunt, & immediate veni: ga et nõ hęc maiorem exercitum poteris dualiter contra Gaal.

Aph. Toft. super lib. Iudicum.

A Quomodo Zebul misit nunc ad dicendum, quod veniret Abimelech solum cum populo suo. Quæstio XLI.

QVAERETVR quomodo Zebul misit nunc ad dicendum, quod veniret Abimelech solum cum populo, qui erat cum eo: quia supra misit ad dicendum, congrega exercitus multitudinem & veni. Respondendum, quod in vrbe Sichem erant aliqui, qui fouebant partem Abimelech, præter Zebul: & illi non habito consilio Zebul miserunt ad dicendum Abimelech congrega exercitus multitudinem, & veni. Hoc autem dixerunt: quia putabant sic expedire: visum quod tam ciuitas, quam Gaal repugnaret Abimelech: sed Abimelech non curauit de verbis horum cum Zebul, qui erat princeps loco eius, nihil ad nunciandum misisset. Postea Zebul prudentius considerans pro causa assignatas præcedenti ratione, misit ad nunciandum quod veniret immediate, & quod non curaret congregare exercitum maiorem, sed cum populo suo veniret, & hoc vt non incuteret ei formidinem: etiam vt immediate veniret. Huius dictum secutus est Abimelech, & venit illico per noctem, & latuit sicut iusserat ei Zebul per laterem. Dixit autem, quod veniret per noctem quasi insperatus, vt Sichimitæ non audiret venisse Abimelech, & essent imparati ad bellum: & deberet latitare Abimelech in agro, vt Gaal non videns eius militiam egredere retur ad pugnandum contra eum. *Et primo mane oriente sole irruerit super ciuitatem.* Hoc dixit ne maneret Abimelech latens in agro, vsque ad aliquantam partem diei, quia cognosceret hoc a viris Sichem, & pararent se ad bellum: vel fortè deuitaret opportunitas pugnae Gaal contra Abimelech: nam primo mane oriente sole, Gaal sollicitus erat stare in porta vrbs, & tunc apparente Abimelech, Zebul irritaret verbis ipsum Gaal ad pugnandum contra Abimelech, sicut postea factum est. *Illo autem egrediente aduersum te cum populo suo.* i. egredietur Gaal de loco suo, in quo manet ad oppugnandum vrbe. & cum populo suo. i. solum cum viris suis, quia nullos alios adiutores habet pugnabit contra te. *Fac ei quod poteris.* i. tunc in bello, fac quod poteris contra ipsum. In Hebræo habetur. *Fac quod poterit manus tua.* idem est.

D Surrexit itaque Abimelech cum omni exercitu suo nocte, & tetendit insidias iuxta Sichimam in quatuor locis. Egrediusque est Gaal filius Obed, & stetit in introitu portæ ciuitatis. Surrexit autem Abimelech, & omnis exercitus cum eo de insidiarum loco. Cumque vidisset populum Gaal, dixit ad Zebul: Ecce de montibus multitudo descendit. Cui ille respondit: Umbras montium vides, quasi capita hominum, & hoc errore deciperis. Rursumque Gaal ait: Ecce populus de umbilico terræ descendit, & vnus cuneus venit per viam, quæ respicit quercum. Cui dixit Zebul. Vbi est nunc os tuum, quo loquebaris? quis est Abimelech vt seruiamus ei? Nõne hic populus est, quem despiciebas? Egredere & pugna contra eum. Abijt ergo Gaal Spectante Sichimorum populo, & pugnauit contra Abimelech. Qui perle-

M 3 cutus

entus est eum fugientē, & in urbem compulit: cecideruntque ex parte eius plurimi, vsque ad portam ciuitatis: & Abimelech fedit in Ruma: Zebul autem, Gaal, & socios eius expulit de vrbe, nec in ea passus est commorari. Sequenti ergo die egressus est populus in campum. Quod cum nunciatum esset Abimelech, tulit exercitum suum, & diuisit in tres turmas, tendens insidias in agris. Vidensque quod egrederetur populus de ciuitate, surrexit, & irruit in eo cum cuneo suo, oppugnans, & obsidens ciuitatem: duæ autem turmæ palantes per campum aduersarios persequabantur.

Abimelech quare tetēderit insidias iuxta Sichem in quatuor locis.

Surrexit itaque Abimelech cum omni populo suo nocte, quia securus fuit per omnia consilium Zebul, qui erat vir prudens: & surrexit de vrbe illa, in qua manebat nocte cum toto exercitu suo non congregando illum: et ne Sichimitæ hoc cognoscentes inuocarent plures adiuutores. Tertio insidias iuxta Sichem in quatuor locis. hoc fecit propter duo. Primo, vt cum Sichimitæ viderent vnum cuneum Abimelech putarēt paruum esse exercitum eius, & confidenter pugnaret contra eum Gaal, & caderet in manus eius. Secundo, quia cum lateret populus in quatuor locis ingrediente vno cuneo, & committente pugnam: forte Gaal declinans ab illo cuneo irrueret in alias partes exercitus Abimelech, & penetraret facilius. In Hebræo habetur. Diuisit exercitum per quatuor duces, sed idem est, quia iste quatuor partes exercitus, que latuerūt in quatuor partibus, habebant quatuor duces: nam non lateret aliqua pars exercitus non habens ducem. Litera tamen nostra secuta fuit sententiam manifestiorem, quia cum dicatur supra.

Litera in Hebræo.

Latus in agro, & immediatè dicatur de quatuor ducibus exercitus: subintelligitur, quod isti quatuor duces habuerunt quatuor partes exercitus latentes in quatuor locis. Egressusque est Gaal filius Obed, & stetit in introitu portæ. Iste erat in vrbe cum Sichimitis, quia venerat, vt adiutor eorum: & nunc exiuit ad portam nõ desiderio, vel intentione pugnandi, quia non putabat venissē Abimelech, contra quem pugnaret: sed egressus est ad portam ex consuetudine primo mane, & accidit quod videret Abimelech, qui cum exercitu suo irruerat super urbem. Surrexit autem Abimelech, & omnis exercitus cum eo de insidiarum loco. Surrexerunt ad irruendum in urbem. Et dicitur. Omnis exercitus cum eo. id est, totus exercitus, qui erat in parte, in qua ipse latebat. Vel totus exercitus, qui erat in locis quatuor latibulorum, quia fortè viso, quod nullus de Sichimitis esset in agro, sed eundem esset contra urbem, surrexerunt omnes. & tñ magis videt, quod surrexissent omnes quatuor partes exercitus: sed non simul, ita vt singulæ partes venirent per loca sua. Quod patet, quia Gaal dixit infra. Ecce populus de vmbilico terræ descendit, & vnus cuneus venit per viam, quæ respicit quercum. Cumque vidisset populum Gaal, erat Gaal in introitu portæ Sichem: & vidit a longe venientem populum Abimelech descendentē de montibus. Dixit ad Zebul. Iste Zebul erat princeps Sichem loco Abimelech: & nunc pauca erat ei potestas in vrbe plente Gaal, quia totus populus conspirauerat cum Gaal contra Abimelech. Manserat autē iste Zebul in vrbe, & nunc

erat cum Gaal ad portam vrbs: vnde locutus fuit ad eum Gaal hæc. Ecce de montibus in introitu descedit. Apud Sichem sunt duo montes. scilicet Garzim, & Ebal, in quibus posite sunt benedictiones, & maledictiones pro obliuione tonibus, & violatoribus legis. Deut. 1. r. & 27. & Ios. 8. de monte Garzim supra in litera dictum est, quod in illo erat Ioathan filius Gedeonis, quoniam maledixit Sichimitis. in istis montibus latuit Abimelech cum populo suo, quia isti sunt iuxta urbem: & in auroa descēdit vt irrueret in vrbe. & tunc vidit Gaal populum descendentem. Et vnus cuneus venit per viam, quæ respicit quercum. Erant enim quatuor cunei, quos fecerat Abimelech latere in quatuor locis: & quanquam in auroa descēderent omnes contra urbem: tñ non ibāt simul in vno cumulo, sed diuisi: & vnus descēdebat per vnā viā, & alius per aliam: vnde de vno illorum dixit Gaal, quod descendebat per viam, quæ respicit quercum. i. per quam itur ad quandam quercum famosissimam, quæ erat apud Sichem. ista est quercus illa, apud quam vnctus est in regem Abimelech, vt patet supra in lra. & ista est illa, apud quam infodit deos aureos, & argenteos Iacob, de qua Gen. 35. de hac quercu supra declaratum est. In Hebræo habetur. Vnum caput venit per viam, quæ respicit augurium. & idem est: nam cuneus, & caput idem sunt: quia cum exercitus diuisus esset in quatuor partes, vel cuneos, quælibet pars poterat vocari caput. Quercus vocatur augurium, eo quod Sichimitæ tenebant illam quercum in venerationem magnam, & in illa considerabant auguria. Erat. n. arbor annota, vt supra dictum fuit: & sicut gentiles dicebant quidam arbores esse sacras, scilicet, consecratas dijs: sicut laurus Phæbo consecrata erat, vt patet 1. Meta. & alias dicebant adhuc sacratissimas: quia quedam nymphæ, vel Deæ latebant sub illis, vel conuersæ fuerant in illas, sicut fuit de Phæto: tiadibus conuersis in alnos, vt dictum fuit. Ita Sichimitæ sequentes viam gentiliū similia credebat, & obseruabant: ideo tenebant illam quercum sub sacra veneratione, & obseruabant auguria in illa. & ob hoc constituerunt Abimelech regem apud illam, vt patet supra in litera. Cui ille respondit, vmbros montium vides quasi hominum capita. Zebul respondit hoc ipse Gaal irridentem eum: erat tñ aliquis verisimilitudo ad hoc, quia iste turbe distabant ab vrbe. Erant in montibus: ita vt dubitari posset aliquantulum, an essent vmbre montium: vel hoies, vel aliqd aliud. etiam erat auroa, quoniam extendunt radij Solis orientis: & tunc vmbre montium fiunt magnæ, & poterant diuersæ vmbre arborum montium, vel petrarum videri homines. Atque hoc errore deciperis. i. non est verum, quod videas descendentem multitudinem, sed decipit visus tuus. In Hebræo non hæc. Errore deciperis. sed addidit translator ad magis explanandū. Rursusque Gaal ait: ecce populus de vmbilico terræ descendit. Cognouit Gaal certissimè, quod non erant vmbre, sed viri: ideo confirmauit sententiam dicens: ecce populus de vmbilico terræ descendit, id est, de montibus. vocatur enim mons quilibet, vmbilicus terræ: quia sicut vmbilicus est pars emines in ventre, tanquam aliquid per se existens, ita montes sunt eminentes super terræ superficiem. Et dixit Zebul. ista sunt iam verba increpatoria, & pungitiua ad irritandum Gaal ad bellum contra Abimelech. Vbi nunc est os tuum, quo loquebaris: quis est Abimelech, vt seruimus ei. q. d. non habes nunc tantam confidentiam, sicut habebas iactantiam oris, cum loquebaris contra Abimelech eotēmens eum, & dicens: quis est Abimelech, vt seruimus ei? q. d. non est tantæ excellentiæ, vt debeamus ei seruire: erubescere ergo nunc ista dixisse, si non audes contra eum presentē pugnare. Nonne iste est populus, quem despiciebas? id est, nūquid nescis, quod iste sit populus Abimelech, quem tu despiciebas cum auctore, & principe suo? Pugna ergo nunc, si es

Mons quilibet vocatur vmbilicus.

vir. Egredere & pugna contra eum. id est, cum despexeris eum, & dixeris quod tolles eum de medio, non debes formidare, egredi de vrbe ad pugnandum contra eum. Abijt ergo Gaal spectante populo Sichimorum, & pugnavit contra Abimelech. scilicet, egressus est de vrbe contra Abimelech, & pugnabat: sed populus Sichem non pugnabat: solum respiciens, quomodo pugnaret Gaal contra Abimelech. Fortè hoc factum est, quia Sichimitæ timebant, quod si egrederentur cum Gaal in campum, quod ipse collideret cum Abimelech, & efficeretur de parte illius: traderetque Sichimitas in manu eius: ideo tutius fuit quod per se cum viris suis pugnaret Gaal contra ipsum Abimelech. Aliter potest dici, quod Gaal volebat habere principatum Sichimitarum excluso Abimelech. Et ad hoc vt magis animaret eos permittit, quod ipse solus contra Abimelech pugnaret, & illo victo reciperent eum in dñm: quam conditionem libenter suscepit populus Sichem: ideo stabat spectans qualiter pugnaret Gaal contra Abimelech: & ob hoc eum victus, & expulsum de vrbe fuisse Gaal: sequenti die pugnauit populus Sichem contra Abimelech. Qui persecutus est eum fugientem. Exercitus Abimelech erat fortior, & animosior. Etiam incitabatur magis voluntariè ad bellum, quam exercitus Gaal, quia Abimelech pugnabat, vt defenderet quæ sua erant. scilicet, urbem Sichem, cuius erat rex. Gaal autem pugnabat, vt acquireret quod nunquam possederat: ideo non potuit Gaal consistere ante faciem Abimelech, sed fugit. Et in urbem compulsi. i. compulsi Abimelech Gaal fugere in urbem Sichem: quia non habebat alium locum, in quo lateret, & se tueret. Cecideruntque ex parte eius plurimi, vsque ad portam ciuitatis. id est, mortui sunt multi de seruis Gaal pugnantibus acerrimè cum viris Abimelech: sed plures in fugam, quam in bello mortui sunt: ideo dicitur vsque ad portam ciuitatis, id est, ceciderunt fugiēdo vsque ad portam ciuitatis. Et Abimelech fedit in Ruma. Iste est locus modicum distans a Sichem, qui pertinebat ad dñm Abimelech, & ibi fedit. scilicet, & recreatus est illa die, facto bello vsque ad diem sequentem cum regressus esset ad pugnam contra populum. Zebul autem Gaal, & socios eius de vrbe expulit. Iste Zebul erat princeps loco Abimelech: & videt quod superasset Abimelech, ipsum Gaal cum aliquibus de fontibus partem Abimelech expulit Gaal de vrbe. Nam iam Gaal paruæ potestatis effectus erat, eo quod plurimi de populo eius deciderat in bello, vt dictum fuit supra, ad hoc autem mansit Zebul in vrbe, vt posset redeuntē Gaal non recipere clausis portis: vel eum repente de vrbe excludere. Nec in ea passus est commorari. Ante hoc non ausus fuerat Zebul quicquam tentare contra Gaal: quia tota ciuitas tenebat Gaal, & ipse non videbat auxilium aliquod in propinquo. nunc autem viso, quod victus esset Gaal, manifestè surrexit contra ipsum: & expulit eum de vrbe. Sequenti ergo die egressus est populus in campum. Postquam Gaal victus fugit, totus Sichimitarum populus collectus: egressus est sequenti die in campum, vt pugnaret contra Abimelech. Sciendum autem, quod Gaal non iuit nunc cum Sichimitis, quia iam expulerat eum de vrbe Zebul. vnde dicendum, quod redierit in terram suam videt, quod negocia eius nõ prosperarent apud Sichimitas.

Ruma quod sit.

Cum vidissent Sichimitæ quod non possent resistere Abimelech, cur non petebant ab eo veniam. Questio XLIII.

Quæ R E T V R cum vidissent Sichimitæ, quod nõ possent resistere Abimelech: cur non petebant ab eo veniam, & pacem cum essent populus eius, & non destrueret urbem: quia damnus eius erat. Rñderi potest, quod putauerunt Sichimitæ superuacuum esse, quod peterent veniam, quia non peruenirent ad eam, eo quod nimis Alph. T. ost. super lib. Iudicum.

iniuriati fuerant Abimelech insurgēdo contra eum, & vastando vineas fautorum eius, & maledicendo ei inter epulas & pocula. Etiam quia contra eum induxerant hostem. scilicet, Gaal, qui acrius maledixerat quam ipsi: & ipse pugnauit contra Abimelech. Putauerunt ergo, quod Abimelech non parceret habitatoribus Sichem, & quanquam promitteret securitatem, vt traderetur ei ciuitas, postea effectus dominus illorum duris cruciatibus illos afficeret: iudicauerunt ergo melius esse, vt contra eum pugnarent, etiam si in bello perire cõtingeret. Alia causa est, quia Deus volebat, quod veniret super Sichimitas maledictio Ioathan filij Gedeonis, scilicet, vt perirēt ipsi, & postea Abimelech: & ob hoc indurauit cor eorum, vt pugnarent, & caderent in manus Abimelech. Simile habetur Iosue 1. r. de populis Chananzorum occisis per Iosue cum dicitur: Domini enim sententia fuerat, vt induraretur corda eorum, & pugnarent contra Israel, & caderent, ne mererentur vllam clementiam. Aliter dici potest, quod Sichimitæ peruenerunt ad tantam infatuationem, quod putauerunt se posse præualere contra Abimelech: ideo quanquam putarent se habituros veniam si peterent, noluerunt: ad hoc autem Deus exceperat eos, quia quaquam ipsi aliis iudicaturi essent, quod non poterant præualere contra Abimelech: Deus tamē perturbauit iudicium eorum, vt pugnarent: nam sic infatuat consilium aliorum, quoniam vult eos perire: sicut patet de Absolone & complicitibus suis: nam Achitofel dederat consilium vrile contra Dauid: ita vt posset capi, & occidi: Deus tamen infatuauit Israelitas, vt putarēt consilium Achitofel nullum esse, & crederent consilium Chulij esse melius: & sic caderent in manus Dauid, vt patet 2. R. 17. c. Alia ratio esse potest, quia licet Sichimitæ cognoscerēt se viribus impares ipsi Abimelech, & putarent, quod si veniam peterent concederet eam Abimelech: tñ tam graui odio eum persequerent, quod periret mori, quæ ei subijci. Istud autē grauius odium Deus procurauerat in pocnam eorum, vt patet in lra. scilicet, Misit Deus spiritum pessimum inter Abimelech & habitatores Sichem. Quod cum nunciatum esset Abimelech. scilicet, quod populus egressus fuisset in campum, quasi paratus ad pugnandum. Tulit exercitum suum, scilicet, quem habebat in Ruma, in qua tunc quiescebat. Et diuisit in tres turmas. scilicet, fecit tres partes cum tribus ducibus, & posuit illos in tribus locis: ipse autē mansit, vt dux vnus turme. Et hoc fecit, vt cum vna turma, vel duæ pugnarent contra Sichimitas, alia turma pugnaret contra urbem. Nam populus Sichem, inde fuerat egressus in agro ad pugnandum, & Abimelech insurgens cum vna turma de loco insidiarum poterat pugnare cum Sichimitis, trahendo eos aliquantulum ab vrbe: & interim aliæ turmæ posset pugnare contra urbem, & non permitterent Sichimitas egressos de vrbe redire ad illam, quæ licet fugerent a facie alterius turmæ ad urbem, duæ turmæ stantes apud urbem, & pugnantes non permitterent intrare fugientes, & sic necesse erat semel egressos perire non habentes vllum locum refugij. Itē erat alia utilitas in hoc, quia duæ vna turma, vel duæ pugnaret contra Sichimitas egressos in campum, reliqui de viris Abimelech pugnarent contra urbem, vt introirent in eam: & cum ibi pauci manerēt, posset irrumperere urbem, & sic factum est: nam egresso populo Sichem duæ turmæ Abimelech pugnabant per agros contra illum, & Abimelech cum vno cuneo contra urbem periret, quam pugnando ipsa cepit. Tendens insidias in agris. Istæ insidie erant circa urbem, vt egressis Sichimitis, & incipientibus pugnare contra viros Abimelech, aliquis de cuneis Abimelech posset prius ire ad urbem, quam redire possent Sichimitæ, etiam si fugere vellent. Vidensque, quod populus egrederetur de ciuitate, id est, iam egressus

Respon. 2. ad quest. turmæ.

egressus fuisset: nā si Abimelech irruisset in Sichimitas, quando egrediebantur de porta vrbis retrocessissent Sichimitę in urbem, & non potuisset ita facilliter pugnare contra eos Abimelech, quia omnes essent in vrbe, & ibi fortiter se defenderēt: sed permisit omnes procul ab vrbe recedere, & tunc ipse inuasit urbē quasi indefensam paucis manentibus in ea. *Surrexit & irruit in eos.* non intelligitur hoc de exeuntibus extra urbem. s. q. Abimelech irrueret & pugnaret cōtra illos, quia dicitur quod duę turmę pugnabant, & percutiebant eos. Et dicitur, quod ipse oppugnabat ciuitatem. Sed dicitur. *Irruit in eos.* idest, in illos qui manebant in vrbe, & tunc fiat litera clara. *Cum cuneo suo oppugnans, & obsidens ciuitatem.* scilicet, totus exercitus diuisus erat in tres cuneos, vel turmas, & vnum cuneum accepit pro se Abimelech, & cum illo iuit ad urbem, quasi solam manentem, & cepit oppugnare, & obsidere, vt irrumperet eam existentibus foris habitatoribus eius. In Hebræo habetur. *Abimelech & duces, qui cum eo erant ambulauerunt & steterunt ad portā vrbis.* Idem significat quod litera nostra, scilicet Abimelech, & duces qui cum eo erant steterunt ad portam vrbis. i. venerunt ad portam vrbis, ad obsidendum ciuitatem. Et vbi litera Hebraica ponit duces, litera nostra ponit cuneum: quia supra dicitur, quod diuisus erat exercitus in tres turmas. Et ita dicit litera sequens, quod duę turmę percutiebant Sichimitas per agros. Ergo oportebat, quod cum Abimelech, qui iuerat ad urbem, iret vnaturma, & in hac turma ibant duces aliqui, sicut dicit litera Hebraica. **H** Vt tamen clarior esset litera, voluit translator noster ponere cum cuneo suo, & non cum ducibus suis, & optimè fecit; quia non solum fuit intentio sua transferendi, sed etiam elucidandi, & vbi dicit litera Hebraica. *Steterunt ad portam. Dicit litera nostra oppugnans, & obsidens.* Et idem est, scilicet, quia obsessio, & oppugnatio cepit ad portam vrbis, quia ad illum locum cepit pugnare Abimelech, vt perfringeret portam vrbis, vel crema ret eam. *Duc autem turmę palantes per campum.* i. alij duo cunei manentes in campo, quia Abimelech vnicum cuneum tulerat secum ad expugnandam urbem. Dicitur palantes, idest, diuagantes, vel discurrantes, scilicet, quia non ibant tramite recto ad aliquam partē, sed nunc huc, nunc illuc pugnando cōtra Sichimitas, qui erant in campo: & quia Sichimitę egressi de vrbe videbant, iam sibi prælusum vrbis introitum non fugerunt ad urbem, quanquam se inferiores viderēt: sed nunc fugientes, nunc redeuntes diuagabantur, sicut impetus illos ferebat. *Aduersarios persequebantur.* Isti erant, qui egressi fuerant de vrbe ad pugnandum: & hi non potuerunt postea redire ad urbem, nec legitur quod de eis factum sit. *Credendum autem est, quod duę turmę Abimelech occiderint omnes illos Sichimitas per agros.* Vel fortē, quia ipsi videntes non superesse sibi locum redeundi in urbem, nec etiam poterant resistere duabus turmis, Abimelech fugerunt ad varia loca, & in fuga occidebant multos eorū per agros istę duę turmę. In Hebræo habetur. *Duc autem turma per campum spoliauerunt, & percusserunt aduersarios.* Vbi nos dicimus, duę turmę palantes per capum aduersarios persequebantur. Sed idem est, quia istę turmę persequebantur aduersarios, & persequando percutiebant multos: & tollebant spolia eorum.

Porro Abimelech omni die illo oppugnabat urbem, quam cepit interfectis habitatoribus eius, ipsa quoque destructa, ita vt sal in ea dispergeret. Quod cum audissent, qui habitabant in turre Sichimorum,

Ingressi sunt fanum Dei sui Berith, vbi factus cum eo pepigerant, & ex eo locus nomen acceperat, qui erat munitus valde. Abimelech quoque audiens viros turris Sichimorum pariter conglobatos, ascendit in montem Selmon cum omni populo suo: & arrepta securi præcidit arboris ramum, impositumque ferens humero, dixit ad socios: Quod me vidistis facere, cito facite. Igitur certatim ramos de arboribus præcidentes, sequebantur ducem. Qui circumdantes præsidium, succenderunt. Atque ita factum est, vt fumo, & igne mille homines necarentur, viri pariter, & mulieres habitatorum turris Sichem.

Porro Abimelech. Hic ponitur tertium. s. vtrorumque destructio. Et primò ponitur calamitas Sichimitarū, secundò mors Abimelech ibi. *Abimelech autem inde.* Circa primum dicitur. *Porro Abimelech omni illo die oppugnabat urbem.* s. bellum cepit in aurora: nam latuit in agro Abimelech per noctem, & egressis Sichimitis de vrbe ipse irruit super eam, & pugnavit vsque ad vesperam, & tunc cepit eam. *Quam cepit.* s. quia fregit portas, vel combussit aut irrupit, per aliquam partem muri. *Interfectis habitatoribus eius.* Non est sensus, q. prius interficeret omnes habitatores vrbis, & deinde ingrederetur in eam, quia nō poterat occidere omnes nondum ingressus in urbem, sed irrupit urbem, & tunc percussit omnes, qui erant in ea; tam magnos quam paruulos.

Quomodo dicitur hoc quod Abimelech occidit nunc omnes habitatores vrbis Sichem.
Quæstio XLIIII.

Quomodo dicitur hic, q. Abimelech occidit nunc omnes habitatores vrbis Sichem, quia postea dicitur, quomodo occidit in turre Sichem quasi mille animas. Responderi potest dupliciter: vno modo quod turris Sichem, non erat aliquid intra urbem Sichem, sed erat aliquis locus parvus extra urbem, qui vocabatur turris Sichem. Et tunc dicendum, quod pugnavit nunc Abimelech contra Sichem, & occidit omnes, qui erant in vrbe nullum relinquens. postea autem occidit eos, qui in turre Sichimorum erant. *Ista sententia adiunatur, quia dicitur infra, quod Abimelech audiens habitatores turris Sichimorum pariter conglobatos, & sic cum perueniret ad eum, hoc per nūcium videtur quod extra urbē Sichimorum erant.* **A**lter potest intelligi, quod turris Sichimorum erat castrū vrbis Sichem, in quo habitabant multi, & quando Abimelech cepit urbem, & occidit habitatores eius, illi, qui erant in castro, non occisi fuerant, quia nondum pugnaverant contra eos Abimelech: postea autem pugnavit, & occisi sunt ibi quasi mille animæ, infra in litera. *Ipsa, destructa, ita vt sal in ea dispergeret.* i. destruxit eam totaliter intantum, quod sparsit sal per eam. *Iam enim ista vrbis Sichem, iterum fuerat totaliter destructa: ita vt non maneret in ea aliquis vir, scilicet, quando filij Iacob occiderunt omnes habitatores, propter deflorationē sororis suę Dinæ, vt patet Gen. 34. cap. nunc autem magis deleta est. quod signat litera dicens: ita vt sal in ea spargeret, idest,*

Calamitas Sichimorum.

idest, intantum destruxit urbem, quod sparsit in ea sal, quod pertinet ad vltimatam destructionem.

Quare Abimelech sparsit sal in vrbe Sichem, postquam deleuit eam: & vnde habuit hoc exordium.
Quæstio XLV.

Quare Abimelech, sparsit sal in vrbe Sichem. Respondendum, quod in signum maximę penę. *Confuevit autem istud fieri in penam criminis læsę maiestatis.* s. quādo ciuitas aliqua rebellat iniuste regi committens proditionem. *Vrbs autem Sichem insurrexerat contra Abimelech iniuste, & intulerunt ei iniurias graues maledicendo ei, & mouendo bellum contra eum, & inducendo hostes eius in urbem, vt pugnarent contra illum.* s. Gaal, & socios eius: ideo nō solum Abimelech dedit penam Sichimitis, pro præsentī occidendo omnes Sichimitas, sed etiam sparsit sal per ciuitatem: quod fit ad hoc q. terra fiat sterilis, & nunquam habitetur. *Nam sal quāquam de aqua fiat est naturę igneæ: ideo cum in terra spargitur, terra fit sterilis: & si multum de sale fundatur, terra omnino sterilis fiet.* ideo vt vrbis Sichem esset in æternum sterilis, & inepta ad habitationem propter rebellionem ibi commissam, contra Abimelech sparsit sal in ea. *Hęc autem de sterilitate causā per sal apparet, quia terra ante diluuium erat valde fertilis, & ex temperie eius homines veniebāt in ætatem, quasi mille annorum: mox autem post diluuiū incepit esse vita humana, infra trecentos annos, vt colligitur Gen. 11. & in breui redacta est in centum viginti annos, vel parum plus. hoc non fuit principaliter, nisi propter dispositionem terrę, variam in virtute alimentorū: fuit enim terra corrupta salugine intrante oceano, & effuso super totam terram, & aqua maris præ salugine redit terram, quādam sterilem.* Sic etiam quæcumq. terra fit saluginosa sterilis fit. Sic dicitur Psal. 106. l. *Posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim: terram fructiferam in saluginem, a malitia habitantium in ea.* Et sic esse terram fructiferam, & saluginosam sunt opposita, & consequenter sterilem esse, & saluginosam idem est. *Sciendum autem, quod sparsit sal in ciuitatibus, quæ committerent crimen læsę maiestatis, erat ab antiquo vsitatum, ex quo coeperūt esse reges super terram, & magni domini, fueruntque cōtra eos proditiones factę.* *Nec enim Abimelech fuit auctor spargendi salis, sed sicut ab aliis regibus reperit vsitatum: ita & ipse egit.* Fit quoque nunc sic: nam aliquę vrbes sunt, nūc apud nos habitatę, quę olim nec a multis temporibus sale sparsę fuerunt. sic enim fuit de vrbe Sichem: nam licet nunc deleta fuerit, & sale sparsa postea habitata fuit.

An Abimelech pugnando contra Sichimitas, & spargendo sal in vrbe peccauerit. Quæstio XLVI.

Quare Abimelech, an peccauerit Abimelech pugnando cōtra Sichimitas, & delendo eos tam durę, atque spargendo sal in vrbe. Aliquis dicit quod sic, quia Sichimitę iuste pugnabant contra Abimelech, ergo Abimelech iniuste pugnabat cōtra Sichimitas. *Patet hoc, quia Sichimitę volebant auferre regnum Abimelech, qui erat indignus cum occidisset fratres suos: & dare vltionem de hac cæde iniusta, pertinebat ad Israelitas: ideo iuste agebant Sichimitę mouendo bellum contra Abimelech, vt tollerent ei regnum.* Item Sichimitę mouebantur spiritu, quæna Deus immisit eis: sed qui aguntur spiritu Dei sunt filij Dei, ad Rom. 8. & isti non sunt sub lege, ergo bene agebant per spiritum sibi a Deo immisium persequē-

do Abimelech. Respondendum quod, Abimelech non peccauit faciendo ista bella, & infligendo quascūque penas Sichimitis. Nam ipse agebat iusta bella cōtra Sichimitas, ideo poterat punire eos, secundū quantitatem iniuriarum susceptarum. Pro quo sciendum, quod Abimelech a principio suscepit regnum iniuste quia occidit ad hoc fratres suos: tamen nunc non poterat Sichimitę eum expellere, sed quantum ad Sichimitas, erat Rex legitimus cum spontē eum suscepissent nulla inflicta eis violentia, quin potius ipsi aduerunt eū ad hoc quod esset rex, vt patet in litera: ideo non poterant licitē Sichimitę facere contra Abimelech, quod non liceret fieri contra aliquem regem legitime regnantem: Sichimitę tamen cōmiserunt crimen læsę maiestatis, in multis contra Abimelech. *Nā primò maledixerunt ei grauiter inter epulas, & pocula, supra in litera.* *Secundò induxerunt hostes in ciuitatem, vt pugnarent cōtra Abimelech.* s. Gaal. *Tertio fecerunt vallationem in vineis illorum, qui fauebant Abimelech: & redierunt cantantes in choris, quasi obtenta victoria.* *Quartò ipsi exierunt, ad pugnam dū contra ipsos non prouocantem illos ad bellum, ideo cum hoste offenso ab altero hoste, liceret ei exercere, hoc contra hostem: a fortiori liceret regi contra subditos insurgētes in eum ad atrocissimas iniurias.* Abimelech autem non fecerat aliquid mali Sichimitis, propter quod mouerentur rationabiliter cōtra eum, sed ex insperato posuerunt ei insidias in montibus, vt cum venirent, occiderent eum: sed pro crimine læsę maiestatis, licet alijs regibus occidere viros, & ciuitates disperdere, spargendo sal in eis: liceret ergo hoc Abimelech, qui verus rex erat Sichimitarum, & ab eis grauiter offensus. *Ad primam rationem in contrarium cum dicitur, quod iuste pugnabant Sichimitę, contra Abimelech ad tollēdum ei regnum, eo quod erat indignus rex.* Dicendum quod Abimelech iniuste regnabat, quantum ad duo. *Primò, quia regnum non competebar ei, sed fratribus suis, cum alij essent legitimi, & ipse illegitimus.* Etiam ipse non erat primogenitus, cui iure competeret successio in principatu paterno. *Secundò regnabat iniuste, quia acquisiuit regnum per magna scelera, scilicet, occidendo fratres suos.* *Istud autem erat respectu domus Gedeonis, cui præiudicauerat Abimelech, sed respectu Sichimitarū non regnabat Abimelech iniuste: imò non poterat esse inferior principatus: quia ipsi Sichimitę elegerunt eum in regem: & non affuit ad hoc violentia, sed cum adhuc Abimelech esset vir nullius potentie Sichimitę eum acceperūt.* Item non obstabat, quod esset illegitimus, quia ipsi cognouerāt hoc a principio: imò ob hoc, quod mater eius erat eorum cognata, acceperūt eum, dicentes, caro nostra est, vt patet, supra in litera. *Item non obstabat, quod occidisset fratres suos, quia antequam elegerent eum in regem, occiderat illos. & hoc cognito eum elegerūt: ideo non poterat ei hoc postea obijcere.* Item quod magis est ipsi fuerūt participes criminis, quia ipsi cōsuluerūt ei, quod occideret fratres suos: & dederūt ei fauorē ad hoc, scilicet, quod dederūt ei septuaginta pōdo argenti ad conducendū bellatores, cum alijs ipse nullam haberet pecuniam, nec posset pugnare contra fratres. Etiam multi de Sichimitis iuerūt cum eo, & adiuerūt in occisione fratrum, vt patet supra. *Item, quod maius est, ipsi valde approbauerunt hoc factū.* Nam nunquam voluerunt eum constituere regem, quousque iam occidisset fratres, vt patet supra in litera: & declaratum est in quadam quæstione. *Item Sichimitę moniti fuerūt, & increpati per loatham filium Gedeonis.* Nam die, quo vnebant Abimelech in regem, cum nullum adhuc ius quæsitum esset Abimelech, & liceret Sichimitis retroce-

Sichimitę in quibus commiserunt crimen læsę maiestatis contra Abimelech.

Ad primam rationem in contrarium.

Abimelech iuste Sichimitis imperabat.

retrocedere, Ioatham increpuit eos valde clamans de monte Garizi: & tunc potuissent Sichimitæ nõ vngere Abimelech, & vngere Ioathan, quesito tamen sibi iure postquam vnctus erat, non poterant propter precedentia quicquam agere contra ipsum. Item cum dicitur, quod Sichimitæ volebant punire Abimelech p malis, quæ fecerat contra fratres, non stat: quia ipsi erant participes delicti: sed particeps non potest punire cõparticipem. Item Abimelech erat rex, legitime constitutus super Sichimitas: ideo quodcunque p̄ctm̄ egisset quantumcunq; graue, non poterant eũ punire Sichimitæ. sic enim dixit Dauid, q̄ non licebat mittere manum in Christum. i. in regẽ, dato q̄ esset malus. 1. Reg. 24. & 26. c. sed q̄ Deus occideret eum per se, vel more retur aliàs. Item quia subditi non habent directe potestatem iudicandi super regem, & pro peccatis præteritis quorum non manet continuatio. s. quia iam rex de illo doluit, vel recessit, non possunt subditi directe, vel indirecte aliquid agere contra ipsum. Si autem rex peccet, & permaneat in peccato, si sit tale peccatum, in quo nimis læditur regnum: vel timetur q̄ permittente populo regem manere in peccato illo, q̄ Deus irascatur, & fundet furorem suum super populum: postquam populus legitime admonuit regem, p̄t ei subtrahere obedientiam: non tñ procedere recte ad infligendam penam corporalem, vel aliàs pugnando contra ipsum, nisi forte rex ad defendendam obedientiã pugnet contra regnicolas suos. Tunc. n. poterunt ipsi contra eum pugnare, vt defendentes & non vt aggredientes: sed nunc Sichimitæ processerunt ad pugnam contra regem suum, nullo premissio, nec manente rege in continuacione alicuius delicti, in quo læderetur regnum, vel Deus irasceretur: ergo non licebat eis mouere hoc bellum contra eum. Licuisset autem alijs Israelitis, antequam p̄trent in eum vt in regẽ, pugnare contra illum ad vindicandam iniuriam factã domui Gedeonis: & in istis non erat aliquod impeditiuum, quia non fuerant participes in crimine Abimelech, nec eum in regem acceperant. Ad secundam rationem cum dicebatur, q̄ isti incitati spiritu Dei egerunt, ergo non peccabant. Rõndendum, q̄ si agitati fuissent bono spiritu Dei ad hoc, non peccassent, sed incitati sunt malo spiritu: nam dñ supra in littera, q̄ misit Deus inter Abimelech & habitatores Sichem spiritũ pessimum. s. odium grauissimum: ideo agentes per illum non excusantur, sed potius sequit̄ q̄ peccarent, cum dicatur q̄ erat malus spiritus: sic. n. qui a demone incitantur, spiritu Dei mouentur, & tñ peccat. Sic fuit de prophetis Achab, quos fecit esse mendaces spiritus, id est demon. 3. Reg. 22. Item non obstantib⁹ oĩbus p̄dictis, adhuc non stat, q̄ Sichimitæ excusantur: quia ipsi non mouebantur contra Abimelech, vt punirent delicta illius: sed ex odio quodam detestantes eum, & contemntes, dicentesq;: quis est Abimelech, vt feruamus ei? Nonne ipse est filius Ierobaal? Fecerunt ergo valde iniuste Sichimitæ: & Abimelech potuit eis iustissime penas istas, vel maiores infligere, tanquam peccantibus subditis in crimine læsæ maiestatis.

An Abimelech licitè potuit delere ciuitatem Sichem, & inferre, Sichimitis quasunque penas.
Questio XLVII.

Cuiusdã rationes.

QVAERETVR vterius, dato q̄ Abimelech licitè inferret quasunque penas Sichimitis, an potuerit delere licitè ciuitatem. Aliquis dicit q̄ non, quia sicut fiebat in hostibus, quod Israelitæ pugnãtes contra eos debebant offerre pacem, & si illam suscipere non offerrent tributarij. Si autem nollet suscipere pugnando capta vrbe omnes occidi debebant, præ-

ter mulieres, & paruulos. Deut. 20. Sed hic Abimelech occidit omnes habitatores vrbs. Item Sichem erat ciuitas sacerdotalis, & destruendo illam præiudicabatur sacerdotibus minuẽdo illorum hereditatem, ideo peccabat. Hoc patet Ios. 21. vbi ponuntur omnes ciuitates sacerdotales, & leuiticæ. Item ista erat vna de ciuitatibus refugij, vt patet Ios. 20. & præiudicabatur oĩbus fugiẽtib⁹, imò omnibus Israelitis, qui aliquando fugituri esse poterant, tollendo eis vnam confugij. Respondendum, quod nõ peccauit Abimelech faciendo hoc, ita quod saltem ipsum opus secundum se non erat malum, licet ipse posset hoc agere ex ira: nam pro crimine læsæ maiestatis multis: ideo potuit eis licitè tanquam rex, & iudex infligere istam penã. Ad primam rationem dicendum, quod illa lex, quæ habetur Deut. 20. non intelligitur de Israelitis, sed de extraneis non habitantibus in terra Chanaan, vt patet ex verbis ibi positis. Patet etiam, quia ibi dicitur, q̄ si susciperent pacem efficerentur tributarij: illi tñ, qui erant Israelitæ iam erant tributarij regum suorum, vel si vna ciuitas pugnaret contra aliam, et si foueret iustũ bellum, non poterat illam efficere tributariam, quia non erant tanquam hostes, sed tanquam ciuitates existentes sub eodem dño, vel eisdem iudicibus saltem. Item ista lex non seruabatur inter Israelitas, quia interdum pugnandum erat cõtra aliquas ciuitates, quibus non erat offerenda pax, etiam si ille vellent esse tributarij, vel se in seruitute dare: sed debebant dirui ille vrbes occisis omnibus habitatoribus, & etiam pecorib⁹: & postea ciuitas tota cõ omnibus supellectilib⁹ eius cremanda erat, Deut. 13. ista. n. erant ciuitates colentium idola: sicut ergo pro isto peccato maximo, quod in Deum erat, debebat exerceri ista seueritas: ita p̄ crimine læsæ maiestatis regalis quod nimis est, vt patet extra de hæreticis. ca. vergentis. poterat infligi seueritas aliquantum minor: potissime cum istud consuetũ esset in legibus gentium, quod pro crimine læsæ maiestatis, hæc pena infligeretur. Ad secundam rationem, cum dicitur q̄ præiudicabatur sacerdotibus destruendo ciuitatem illorum. Respondendum, quod omnes habitatores Sichem, tam sacerdotes, quam non sacerdotes insurrexerunt contra Abimelech: ideo æqualiter potuit punire sacerdotes vt laicos. Nam in veteri testamento non erant distinctæ iurisdictiones, scilicet sacerdotalis, vel ecclesiastica, & regalis: sed ambæ conueniebant in rege: ideo sicut licebat Abimelech diruere vrbes, tanquam præiudicaretur postea habitatoribus in vrbe de laicis: ita etiam in præiudicium quorum cunq; sacerdotum futurorum, licebat ei diruere vrbes. Item non est inconueniens, quod quibusdã, qui non peccauerũt penẽ infligantur indirecte ad correctionem plenam quorundã magnorum criminũ: sicut enim Deus iubebat ciuitatem, in qua fuissent idolatræ cremari, & dirui, & poni in tumulum æternum. Deut. 13. & tamen manifestum est, quod in hoc præiudicabatur reliquo Israeli, qui nõ peccauerat, quia iam præiudicio, dum tamẽ daretur pena terribilis pro hoc crimine. Item etiam apud nos filij hæreticorum priuãtur successione paterna, licet ipsi nihil peccauerint, vt patet extra de hæreticis. cap. vergentis. Hoc autem fit, vt cum istud crimen sit grauissimum, detur pro illo pena horribilis: crimen autem læsæ maiestatis, est huiusmodi apud nos secundum leges humanas: quia filij illorum, qui committunt crimen læsæ maiestatis, priuantur omni successione paterna reseruata eis solũ vita ex pietate quadã, vt patet præallegato capitulo, ita ergo non erat iniustum, quod ageret Abimelech aliquid quod vrgeret in præiudicium quorundã, qui non peccauerant. Item patet hoc magis, quia cum in aliqua

Resps. ad quæsitum.

Ad primã rationem.

Ad scđam rationem.

Non peccantes asiguntur quandoq;.

Filij hæreticorũ priuãtur successiõe paterna.

aliqua vrbe erant cultores idolorum, debebat poni illa vrbs in tumulum æternum: & non poterat quisquã in ea habitare. Deut. 13. cap. & tamen licet nunc fuisset vrbs Sichem deleta, non interdicitur restauratio eius: nam postea habitata fuit sicut primò, ideo non nimis erat seuerus Abimelech in puniendo. Ad tertiam rationem, cum obijciebatur de vrbe Sichem, q̄ esset ciuitas refugij, & præiudicabatur toti Israel delendo eam, posset responderi, sicut supra responsum est, scilicet, quod in quibusdã peccatis penã infligitur, quæ sunt in præiudicium quorundã, qui non peccauerunt: & istud est propter horrorem criminis. Aliter potest dici, & melius, quod nõ præiudicabatur in hoc vrbi refugij: nam vrbes refugij habebant priuilegia, quæ continentur Num. 35. & Ios. 20. sed dato, quod vrbs diruta esset, non perdebatur priuilegium eius: nam intra ambitum murorum, ita gauderet profugij, sicut aliàs manente vrbe illæsã. Sic patet de Ecclesia, quoniã si corrueret Ecclesia, non minus gauderet immunitate confugiẽtes ad eam, quasi cum non corruit. Item si forte daretur, q̄ vrbs Sichem non esset habitanda in æternum, mutaretur priuilegium illius ad vrbes propinquas, & nihil magis grauarentur profugij manere apud illam quam in Sichem. Itẽ q̄ istud ex alijs causis fieri posset, manifestum est: nam si contrangeret in illa vrbe, quæ esset sacerdotum coli publice idolum, lex iubebat facere eã tumulum æternum. Idem fieret, etiam si esset ciuitas transfugarum: nullum enim priuilegium poterat excusare ab hæc lege Dei: ita ergo propter peccatum læsæ maiestatis destrui poterat quæcunq; vrbs, siue esset sacerdotalis, siue transfugarum: priuilegia autem illarum vrbiũ transferenda essent ad alias vrbes. Patet hoc, vt si contigisset oēs vrbes fugitiuorum idola colere, erãt omnes delendæ: si autẽ non trãserentur priuilegia illarum ad alias, maneret terra sine vrbus refugij, quod erat cõtra legem Dei, ideo ad seruandam vranq; legem, erat necesse priuilegia vrbs dirutæ mutari ad aliam vrbe. Quod cum audissent, qui habitabant in turri Sichimorum, turris Sichimorum, & turris Sichem idem est, quia Sichem vocatur aliqñ Sichima, vel Sicima, vt patet hic. Isti viri turris Sichem audientes malum, quod factum fuerat habitantib⁹ in vrbe Sichem, voluerunt sibi cauere muniendo se contra Abimelech. Ingressi sunt fanum Dei sui Berith, tanquam. n. turris esset fortis, siue castrum illud, tñ fanum erat fortius: ideo confidebant ibi posse melius conseruari. Vbi factus cum eo pepigerant. i. in fano isto pepigerant Sichimitæ fœdus cum Deo suo. Sciendum, q̄ nomen Dei non vocatur Berith, licet hic videatur sic vocari. Sed nomen est Baal, & vocat̄ Baalberith, quia ibi fuit fœdus in initum cum Baal: nam Berith fœdus est. Vocatur autem ipse Deus Berith, non q̄ sit nomen eius: sed vocatur nomine appellatiuo, vt sciañ q̄ fœdus fuit in initum cum illo Deo: cum Berith sit fœdus, istud fœdus fecerũt Sichimitæ cum Baal: nam post mortem Gedeonis conuersi sunt Israelitæ ad idola, & pepigerunt fœdus cum Baal, vt esset eis in Deum, vt patet præced. c. & credendum est, q̄ singuli Israelitarum per vrbes suas hoc facerent. Sichimitæ autẽ in vrbe sua conuenientes in templum Baal pepigerunt ibi fœdus cum illo. Et ex eo locus nomen accepit. i. fanum vocatum est Baalberith. i. fœdus Baal ex causã dictã. & aliquando ipsum idolum vocabatur Baalberith, vt patet supra in littera. s. dederunt illi septuaginta pondo argenti de fano Dei sui Baalberith: licet ibi posset dici, q̄ solum vocetur templum Baalberith, & sit nomen idoli. Qui erat locus valde munitus. Templum istud erat fortius naturalis loci, & magnis munitioribus, quã castrum, vel aliqua pars vrbs: ideo ad fanum confugerunt. Abimelech autem audiens viros turris Sichimorum pariter cõglobatos,

Ad tertiam rationem.

Aliter ad tertiam rationem.

scilicet, quod congregabantur in fano Dei sui ad defendendum ibi se. Ascendit in montem Selmon cum omni populo suo. Mons Selmon est apud vrbes. & de illo dixerunt ligna virentia Abimelech, & viri sui, vt cremarent templum, vel fumo replerent.

Situs monti Selmon.

Quid erat ista turris Sichimitarum.
Questio XLVIII.

QVAERETVR de ista turri Sichimorum quod erat: nam supra dictum est, quod poterat esse aliquis locus circa Sichem, qui sic vocaretur. Vel erat arx vrbs Sichem: & vocatur turris Sichem, quia erat locus munitior, quã reliqua vrbs. Quid ergo istorũ verius est? Respondendum quod videtur probabilius, q̄ esset castrum intra vrbes Sichem. & castra vocantur turres: & aliquando turris singulariter: sic patet de arce Sion: nam castrum Ierusalem vocabatur turris Sion, vt patet 2. Reg. 5. scilicet, quod cepit Dauid arcem Syon, in qua morabantur Iebusæi. sed manifestum est, quod non morabantur omnes Iebusæi intra vnam arcẽ. Item patet, quia dicitur hic, quod viri huius turris cõuenerunt intra fanum Dei sui Baalberith; sed manifestum est, quod Baalberith erat templum Sichimitarum: nam supra dicitur, quod dederunt Sichimitæ septuaginta pondo argenti Abimelech de tẽplo Dei sui Baalberith: ergo nõ erat in alia vrbe istud templum, sed erat in castris ciuitatis. Erat tamen castrũ ciuitatis magnum, ita vt possent ibi multi morari: istos non potuit capere Abimelech, quando diruit vrbes, quia arx vrbs distincta erat a reliqua vrbe, necdum pugnam inierat contra viros istos: imò forte credidit, quod ipsi sponte se traderent Abimelech, ideo cum audiuit, quod omnes congregati erant in templo ad se defendendum, instituit bellum contra illos. Et arrepta securi præcidit ramum arboris. Abimelech uolebat vti noua pugna contra manentes in fano: nam ipsi confidebant ex natura loci se capi non posse: Abimelech quoque sciens se nihil posse proficere pugnando, instituit alium modum capiendi locum. i. apposuit magnam lignorum virentium struem in circuitu, & supposito igne fumus multus & grossus exhalãs de lignis repleuit fanum, & occidit omnes qui intus erant. Et vt milites Abimelech promptius istud exequerentur, ipse prior exemplum dedit illis sciens ramum, & portans. In Hebræo habetur. Arripuit securis, quæ in manu eius præcidit ramum lignorum. Sed istud est per magnam improprietatem idiomatis. Nam simul nullus habet multas securas ad sciendum. Etiam quia dicitur, quod scidit ramum arborum: nam idem ramus non poterat esse multarum arborum, sed vel debebat dicere ramos arborum, vel ramũ arboris: ideo litera nostra corripuit istam barbariem sermonis. Constat autem, quod debebat dici ramum arboris, quia vnicus ramus erat, quod patet ex sequentibus. Nam dicitur quod imposuit illum humero ferebat: si tamen fuissent multi aliter diceretur. Imposuitque ferens humero dixit ad socios, id est, incidit arboris ramum: & ferebat in humero ad succedendum fanum, & dixit sociis suis sic facere. Quod me vidistis facere cito facite. Non solum imperauit hoc Abimelech, sed fecit, & tunc iussit, quia magis mouent in moralibus opera quã verba, & cum omnes uiderent regem hæc facere, erubescerent non facere, etiam si essent magni viri, & promptè illud facerent. Istud didicerat Abimelech exemplo patris sui Gedeonis: nam in pugna contra Madian, sic ipse dixit socijs suis, vt supra septimo, scilicet, quod me uideritis facere, facite: ingrediar per castrorum medium, & quod fecero sectamini. Igitur cernatim ramos de arboribus præcidentes sequebantur eum, scilicet,

In morali bus magis mouet opera quã verba.

scilicet, videntes omnes quod fecerat rex eorum, faciebant & ipsi. Et dicitur, certatim, id est, per turmas. Nam una turma scindebat hic ligna, & alia ibi: & sic omnes faciebant simul: que ferebant ea sequentes regem. *Qui circumdantes praesidium succenderunt.* Vocatur praesidium locus ille fortis, & non est accipiendum praesidium pro toto castro Sichem, quia illud erat magnum, & habitabant ibi multi, ut supra dicitur. Et quaquam succenderentur ligna in circuitu non congregaretur tantus fumus, quod necaret absconditos in templo, cum castrum contineret magnum ambitum. Sed intelligendum est, quod cum omnes habitatores turris latuissent intra fanum deserto ambitu murorum potuerunt Abimelech, & viri sui introire in castrum factis scalis, & positis lignis interius, apposuerunt ignem fano: & tamen non potuit fumus tunc nocere existentibus interius. Vocatur autem fanum illud praesidium, eo quod erat locus munitissimus, ut dictum est supra. *Atque ita factum est, ut fumo & igne mille hominum animae necarentur,* scilicet, supposito igne exusta fuerunt portae fani: & introibat ignis & fumus: & ad quosdam perueniens ignis exurebat eos, ad alios autem non poterat peruenire ignis: & fumus implens totum fanum suffocabat illos. *Viri parvuli atque mulieres,* id est, de istis mille, quidam erant parvuli, quidam viri, & quaedam erant feminae: erant enim tam pauci, quia isti non erant de habitantibus in vrbe, sed in castro: nam omnes habitatores vrbs iam occisi fuerant: ipsaque vrbs deleta fuerat, ita ut sal spargeretur in ea.

An Abimelech peccavit occidendo, & parvulos, & matronas, & viros, & feminas. Quae. XLIX.

QVAERETVR an Abimelech peccavit, quia occidit tam parvulos, quam magnos, tam viros, quam feminas. Aliquis dicit quod sic, quia inter hostes non licet hoc, quanto minus licebit inter eos, qui sunt de eadem tribu. Patet quia Deute. 20. iustum est, quod repugnante vrbe, & capta occiderentur soli viri, & servarentur foeminae & parvuli. Respondendum, quod istud non stat, quia ista lex non habebat locum in Israelitis, sed in gentilibus, qui erant extra terram Chanaan, ut supra in quadam quaestione declaratum est, & patet ex verbis legis Deut. 20. Sed adhuc obiicitur, quod non potest occidere parvulos, & feminas: quia dato quod Sichimita deliquissent in crimine laesae maiestatis, quod est gravissimum: tamen adhuc in isto crimine legis humanae non occidunt patres pro filiis, sed referunt eis vitam ex pietate, tollendo successionem in hereditate, ut patet extra de haereti. ca. vergentis. cum suis concordantibus. Aliquis respondebit ad hoc, quod nunc lex humana concedit vitam ex pietate: olim tamen etiam filii occidebantur istorum. Sic patet in criminibus, quae committuntur contra Deum, quia Deus iubebat, quod occiderentur omnes Chanaan, tam magni, quam parvuli. Deut. 2. ita ergo liceret Abimelech occidere parvulos pro peccato patrum, cum crimen laesae maiestatis esset gravissimum. Respondendum, quod hoc non stat, quia non est simile de iudicio Dei, & iudicio humano: quia Deus vult sibi servare ipsae quaedam specialia iura iudicandi, & puniendi: ideo ipse dicit, quod puniet peccata patrum in filios usque in tertiam, & quartam generationem. Iubet etiam in aliquibus casibus, quod nos auctoritate sua occidat filios pro peccato patrum: sicut fuit generaliter in morte Chanaanorum, de quibus nullum omnino parvulum, aut magnum relinqui permittebat viventem. Deute. 20. & istud erat, quia praeviderat totam gentem istam, &

Deus habet specialia iura puniendi & iudicandi.

F posteros eorum incorrigibiles fore, ut patet. Sap. 12. e. Iubebat etiam in casu idolatrie omnes occidi, tam magnos, quam parvulos: ipsamque dirui urbem in terrore caeterorum. Sic etiam factum est de Achan, qui furatus est regulam auream in Iericho: nam ipse solus peccavit: & tamen ipse, & filii, filiaeque, occisi sunt, ut patet Iosue 7. c. quod ex causa praedicta fuit. In iudicio tamen hominum Deus iussit, quod nunquam occiderentur patres pro filiis, nec filii pro patribus. Deut. 24. Nec obstat, si quis dicat debere hoc intelligi in minoribus criminibus capitalibus: nam etiam in maximis hoc tenet, quia in crimine laesae maiestatis, de quo hic agitur patet: nam non potest esse gravior casus criminis laesae maiestatis, quam regem nulli nocentem per insidias, occidi a servis suis, & tamen pro hoc non debebant occidi pro patribus filii, sed solum, qui peccaverant, ut patet de rege Amasia, cuius patres, scilicet, Ioas regem occiderant servi sui. Sed Amasias rex factus occidit interfectores patris sui, sed non occidit filios eorum, ut patet 4. Reg. 14. & 2. Paralipom. 25. & subditur ibi, quod fecit hoc, quia scriptum erat in lege Moyse, quod non occiderentur filii pro patribus, nec patres pro filiis, sed unusquisque morietur pro peccato suo, & sic lex dat ibi istam causam: & dicit extendi legem illam ad istum casum: ergo cum minus lesisset maiestatem regis Sichimita quam illi, qui occiderunt regem Ioas: a fortiori non possent occidi filii istorum pro peccatis patrum. Sed aliquis dicit, quod licet nunc in legibus humanis cautum sit, non occidi filios pro patribus in crimine laesae maiestatis: tamen forte antiquitus erat lex, vel consuetudo occidi posteros, & sic non peccaret Abimelech. Respondendum, quod non stat, quia nulla lex aut consuetudo poterat habere vigorem contra legem Dei, quantumcumque esset magni temporis, ut colligitur in Decretis distin. 8. & 9. per totum. Sed adhuc dicendum, quod Abimelech non peccavit, occidendo parvulos & magnos, qui erant in praesidio, quia ipse non intendebat occidere parvulos: sed solum viros: quia tamen latuerunt intra fanum, & non poterat aliter pugnare contra eos, nisi igne, & fumo: ipso invito moriebantur parvuli, cum magnis. Si tamen ipse bello capiens illos in silisset trucidari parvulos cum magnis, peccasset: nunc autem parentes occidebant filios suos ponentes eos in loco tali, & non occidebat illos Abimelech. *Habitatorum turris Sichem,* id est, omnes istae milie animae erant de habitatoribus turris, vel castri Sichem: quia nullos alios secum receperant in castro de vrbe, vel de alijs locis.

Abimelech autem inde proficiscens, venit ad oppidum Thebes, quod circumdans obsidebat exercitu. Erat autem turris excelsa in media ciuitate, ad quam confugerant simul viri ac mulieres, & omnes principes ciuitatis clausa firmissime ianua, & super turris tectum stantes per propugnacula. Accedensque Abimelech iuxta turrim pugnabat fortiter: & appropinquans ostio, ignem supponere nitentur. Et ecce una mulier fragmen molae desuper iaciens illisit capiti Abimelech, & confregit cerebrum eius, qui vocavit cito armigerum suum, & ait ad eum. Euagina gladium tuum, & percute me:

2. Reg. 11. 1. Reg. 31. 1. Paralip.

ne forte dicatur, quod a foemina interfecit eum. Qui iussa perficiens, interfecit eum. Illo quoque mortuo, omnes qui cum eo erant de Israel reuersi sunt in sedes suas: Et reddidit Deus malum, quod fecerat Abimelech contra patrem suum interfecit septuaginta fratribus suis. Sichimitis quoque, quod operati erant, retributum est: & venit super eos maledictio Ioatham filij Ierobaal.

Mors Abimelech.

Abimelech autem. Hic ponitur secundum ultimam partem. Abimelech destructio. Nam postquam per manum eius Sichimita, qui peccaverant, eique ad occidendos fratres suos auxilium, consilium, & fauorem dederant, occisi sunt: voluit Deus, quod ipse per manum illorum caderet, & dicitur. *Abimelech autem inde proficiscens,* scilicet, deleta vrbe Sichem, & castro atque fano, nec aliquo iam manente in vrbe, quod ad vltus humanos pertineret, recessit inde Abimelech. *Venit ad oppidum Thebes.* Voluit enim oppugnare istud oppidum sicut Sichem.

Quod oppidum Thebes erat hoc ad quod venit Abimelech deleta vrbe Sichem. Quae. L.

Tres sunt Thebes.

Thebani, Thebei, Thebit.

Hist. scho. de Gese.

QVAERETVR quod oppidum erat istud. Respondendum quod vocatur Thebes, & tamen more latinorum vocatur Thebe, Thebarum sicut aliae vrbes vocantur Thebe. Pro quo sciendum, quod tres leguntur Thebe: quaedam sunt Thebe Graecorum in pronuntia Beotiae, quas Cadmus dedit: de quo per Ovid. 3. Meta. Aliae sunt Thebe in Aegypto, quae est ciuitas magna, quae nunc vocatur Thebaida, & apud quosdam modo vulgari vocatur Tauaria. Tertia est ciuitas Thebes in Iudaea, de qua hic dicitur, quae non multum distat a Sichem: a prima ciuitate vocantur Thebani, a secunda Thebei, a tertia Thebit. Prima, n. opulentissima, fuit ciuitas Graecorum, de qua multa referuntur. Secunda est, quae in Aegypto multa nomina habuit: nam prius vocata est Gessen, & est ista ciuitas, in cuius terra habitavit Iacob cum filiis suis, quando venit in Aegyptum. De ista ciuitate fuit beatus Mauritius, qui praefuit legioni Thebeg, qui pro Christi nomine apud Rhodanum extinctus est nollens idolis sacrificare: ideo legio Thebea, & non Thebana appellatur. Ista est ciuitas fuit illa, quam ampliauerunt Israelitae constructentes magna edificia illius sub Pharaone: & vocata est Ramesses. De hac vrbe dicit historia scholastica, quod Gese apud quosdam vocatur vrbs Herou, id est, quod Ramesses, quae tunc Gessen, postea Thebais dicta est (a qua Thebei cuius legioni praefuit beatus Mauritius) postea cum reges Aegypti fuerunt ex illa, vrbs Herouum dicta est, quia Heroes Aegypti eius habebant custodiam. In finibus regionis illius, postea edificauerunt Hebraei cogentibus Aegyptijs vrbe in tabernaculorum, quae dicta est Ramesse: post pagus Ardenoites dicta, quae sonat sine sexu: sic dicta, quoniam vterque, sexus sine discretione cepit regnare in Aegypto. Tertia autem, scilicet, Thebes erat ciuitas, de qua oriundus extitit Elias propheta: ideo vocatur Elias Thebitis, ut patet quarto Reg. 1. & in multis locis. *Quod circumdans obsidebat exercitu.* Abimelech erat vir magni cordis, & dispositus ad bellam. Et quia nunc praualuerat contra Sichimitas, usque ad destructionem vrbs totalem confilius est se contra omnes posse.

Quare Abimelech obsidebat oppidum Thebes. Quae. LI.

QVAERETVR quare Abimelech obsidebat oppidum istud. Respondendum, quod forte viri loci auius simili vitio laborabant, ut Sichimita. scilicet, quod subditi fuerunt eius, & nunc volebant retrocedere: ideo contra eos moliebatur vindictam. Vel forte cum factus esset rex in Sichem, conabatur, ut esset rex in toto Israel, & cum aliqua loca resistebant ei, pugnabat contra illa. Sic fuit de viris Thebes, qui noluerunt subijci Abimelech. Sciendum autem, quod Deus mouebat viros Thebes, ut rebellarent Abimelech, & ipsum mouebat, ut contra illos atrociter dimicaret, ut sic caderet in manus illorum, & non maneret peccata sua impunita. Nesciebat autem Abimelech, a quo moueretur in tantum desiderium pugnandi, sed trahebant illum scelera sua. Sic dicitur de Chananais occisis a Iosue, & Israelitis: Iosue vndecimo, quod domini sententiae fuerat, ut indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Israel, & caderent: nec mererentur ullam clementiam: ita sententia Dei fuerat super Abimelech ad penam: ideo obscurauit cor illius, & mouit desiderium eius ad pugnandum, & sic periret. *Erat autem turris excelsa in media ciuitate.* Ista erat arx ciuitatis. *Ad quam confugerant viri simul ac mulieres.* Hoc intelligendum est, quia forte pugnauit prius Abimelech contra vrbe, & inuitis ciuibus irrupit illam: & tunc confugerunt ciues ad arcem. Vel aliter, scilicet, quod murus ciuitatis non erat bene defenfabilis: utpote, quae erat ciuitas male munita, vel valde plana, & male defenfabilis, ideo prius quam inciperet pugnare contra vrbe, ascenderunt omnes, qui erant in vrbe in arcem: & firmauerunt portam: tunc Abimelech introiuit in vrbe, nullo obsistente: & accessit ad arcem, ut oppugnaret eam. *Et omnes principes ciuitatis.* Omnes enim ex deliberato consilio illuc conuenerant: quia non putabant se posse defendere in vrbe. *Clausam firmissime ianua.* scilicet, ne posset irrumperere Abimelech. Ex hoc patet, quod supra dicebatur, scilicet, quod non confugerint de vrbe ad turrem, postquam capta esset vrbs: quia tunc cunctes, ex impetu non possent firmissime claudere portam, quia forte veniret Abimelech prius ad turrem, quam viri de vrbe: vel saltem priusquam omnes ingrederentur, & non possent claudere portam. Ideo dicendum, quod prius quam inciperet pugnare Abimelech contra vrbe, ex deliberato consilio confugerant omnes de vrbe in arcem non confidentes se posse tueri, si manerent in vrbe. *Et super turris tectum stantes per propugnacula,* id est, viri existentes in turri disposerunt se in tecto turris per propugnacula, id est, per loca disposita ad pugnandum, scilicet, ad mittendum sagittas, vel lapides. Vocatur tectum turris solarium superius, in quo erant pugnatores, tanquam in loco securiori, & posuerunt se ibi ad defendendum, prohibendumque ipsi Abimelech accessum turris. Nam sciebant, quod vellent succendere portas, ut irruerent in turrim, vel ut cremarentur existentes intra. *Accedensque Abimelech iuxta turrim pugnabat fortiter,* scilicet, quia Abimelech conabatur apponere ignem portae turris. Viri autem desuper existentes iaculis, & sagittis eum abigebant procul: contra quos ipse pugnabat fortiter sagittarum, & fundarum impetu, ut eos de solario turris tollerent: & sic liceret ei impune accedere ad portam turris ad supponendum ignem. *Appropinquans ostio ignem supponere nitentur.* iam expulerat pugnatores, de superiori parte turris, scilicet, quod eis non obstantibus accedere poterat ad portam turris, & tunc volebat supponere ignem, volebatque sequi eundem modum pugnandi, quem tenuerat in Sichem, scilicet,

Quid re-ctum turris.

scilicet, vt fumo, & igne occiderentur omnes, qui e-

Quomodo Abimelech accedebat primus ad supponendum ignem, cum hoc esset periculosum.

Quaestio LII.

QVAERETVR quomodo Abimelech accedebat primus ad supponendum ignem, cum esset hoc periculosum? Respondendum, quod hoc faciebat ad incitandum suos: nam vt omnes promptius agerent ipse praecedebat in agendo, sic fecit in Sichem: nam ipse primus abscidit ramum de monte Selmon, & imposuit humero suo dicens, quod me vidistis facere cito facite. Alia causa erat, quia Abimelech erat superbus nimis & cupidus: & volebat in omnibus magnificis gestis habere gloriam: non solum vt rex glorians de his quae ageret suus exercitus: sed ex propria actione laudem cupiebat, ideo ipse primus periculis se exposebat, vt sic totus sequentis facti gloriam ipse obtineret. Tertia causa, & potissima erat incitatio Dei, quia Deus volebat tradere eum in manus virorum Thebes propter peccata: & si alius prior accessisset ad supponendum ignem ille occideretur, & Abimelech caueret accedere ad turrim: incitauit eum Deus, vt ipse vellet prior accedere, & sic occideretur. Nam saepe Deus perturbat iudicium hominis, vt agat aliquid quod stultum est: & hoc in penam peccatorum suorum, sicut fuit in Absolone, & Israelitis, quos Deus infatuauit, vt non se quererent consilium Achitofel, & caderent in manus Dauid. 2. Reg. 17. Ecce mulier vna fragmen mole desuper iaciens. Vidit mulier quae ille appropinquabat ostio, & appositurus erat ignem: ideo quendam lapidem magnum, qui erat pars molae misit de turre, per aliquod foramen propugnaculorum, quia huiusmodi esseat in castris, & locus fortibus in directo portarum, ne quis accedere audeat. Illi sit capiti Abimelech, & confregit cerebrum eius. Venit lapis directe, & sedit super caput. vnde constat factum est cerebrum eius, ita vt illico moreretur. Sciendum, quod hoc non sine mysterio Dei factum est, quia Deus voluit valde punire Abimelech pro grauibz sceleribus. Et quia ipse erat superbus valde, non solum puniuit eum priuando vitam, sed etiam faciendū quod caderet manibus mulieris, quod ipse valde detestabatur. Vnde dixit armigero suo. euagina gladium tuum, & percutite me: ne dicatur quod a femina interfecit sum. Ex magna superbia dolebat nimis, quod occideretur a femina, ideo potius voluit, quod viri sui occiderent eum superaddentes plagas plagae eius, quam quod mors sua feminae ascriberetur.

Deus quae doque iudicium hominis perturbat.

Notandum de occisione Abimelech.

Ad quid Abimelech volebat occidi ab armigero suo &c. Quaestio LIII.

QVAERETVR ad quid volebat, quod occideret eum armiger suus, ne diceretur occisum fuisse a femina, quia non occultabatur per hoc mors eius, a quo esset: nam si viri Thebes essent infra in vrbe, & pugnarent contra Abimelech: & mulier de turri iaciens molam percuteret eum, ipseque iuberet armigero suo, quod occideret eum, poterat occultari mors eius, quia putaretur, quod aliquis de viris Thebes percussisset eum: nunc

autem cum essent oēs super turrim, & sola mulier illa tunc iaceret fragmen mole, manifestum est quod mulier occidebat eum, nec aliquid faciebat ad hoc quod armiger suus eum percuteret, quia non erat verisimile, quod armiger suus eum percuteret, nisi ipse iuberet, ideo non excusabatur per hoc, quin cognosceretur eum fuisse occisum a femina. Respondendum quod hoc fecit, quia Deus perturbauit illius iudicium, vt magis pateretur, & efficeretur calamitosior: nam ita excecauit Deus cor illius, quod putauit omnino per hoc occultare mortem suam, & tñ nullo modo occultabatur, & fiebat hoc, vt magis pateretur: quia super plagam illi fisionis lapidis, quae sufficiebat ei ad mortem, adhuc gladio percussus est: ab armigero suo suscipiens alias percussiones, quae ad mortem sufficerent. In quo dupliciter erat infelix. Primo, quia suscipiebat, quasi duplicem mortem. Secundo, quia a viris suis occidebatur, sed miserimum est ab eo occidi, a quo quis iuuandus est: Deus tamen ad plenam punitionem alicuius mutat cor illius, secundum quod vult.

An peccauerit mortaliter Abimelech iubendo armigero suo, quod occideret eum, & an perierit aeternaliter. Quaestio LIIII.

QVAERETVR an peccauerit Abimelech iubendo armigero suo, quod occideret eum, & an peccauerit mortaliter. Aliquis dicit quod non, quia non egit hoc Abimelech desiderio se occidendi, sed vt effugeret quandam ignominiam, ne diceretur quod a femina erat occisus. Item sciebat Abimelech, quod non posset euadere mortem, ergo non peccabat iubendo armigero suo, quod occideret eum: nam si Abimelech non esset aliis moriturus, & iuberet se occidi: non esset dubium ipsum peccare grauius: nunc tamen necessarium moriturus erat, cum illa fuisse capiti eius magna pars molae: & ita ipse proposuisset dixit: ne dicatur, quod a femina interfecit sum. Si tamen putaret se non moriturum inde, non staret quod conuenienter iuberet armigero, quod occideret eum, ne diceretur, quod a femina occisus fuerat. Respondendum, quod Abimelech peccauit grauius iubendo armigero, quod eum occideret: quia sicut nulli homini licet seipsum occidere, ita nec licet iubere alteri, quod eum occidat: nam plus quisquam tenetur se diligere quam alium, sed nullus potest alium occidere sine causa, & iurisdictione regulariter: item non potest alteri iubere, quod illum occidat: ergo a fortiori non poterit aliquis seipsum occidere, aut iubere alteri, quod eum occidat: quocumque enim modo, quis praeter causam salutem ad mortem suam, peccat mortaliter. Et quod amplius est praeter offensam, quam aliquis agit Deo praenunciando praecipuum suum, adhuc agit iniuriam animae suae. Nam ipsa habet pro domicilio corpus, in quo Deus eam locauit, & ad quod inclinatur tanquam ad id, in quo quiescit: & quod est pars speciei suae, in quo habet operationes suas perfectas. Quod ergo homo occidendo se animam inuita de suo ciuiat habitaculo, offendit eam, & mortaliter peccat. Praeterea iniustus est se occidens, quia laedit vrben: nam Aristot. Ethic. li. 5. querit an iniustum faciat se occidens: & respondit quod sic, quia agit contra rectam legem, quae nulli permittit se occidere. Dicit tamen, quod quauquam non agat iniuriam sibi ipsi volens, tamen iniuriam facit vrbi, cuius est pars, in quantum diminuit partes eius. Item probat hoc, quia leges humanae infligunt quaedam dehonorationem se occidentibus post mortem, scilicet, quia vel non sepelitur eos, vel facit per terram trahi ignominiose: grauius tamen vrben peccatum est, cum bona communia sint meliora, & diuina bona particularibus, vt patet primo Ethico. ergo occidens seipsum, vel cooperans iubendo,

Abimelech in morte dupliciter infelix.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Qui seipsum occidit cur mortali peccat.

Ad primam rationem in diuersum.

Ad secundam rationem.

bendo, vel persuadendo, vel quomodocumque; aliis, peccat grauius. Item patet quod peccauit, quia licet Abimelech percussus foret grauius: poterat tamen fortassis euadere: inferendo ergo sibi mortem certam, peccabat. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod non stat, quia non est causa legitima, ad hoc quod quis occidat se, quod fugiat ignominiam. Nam si non licet mihi occidere alium, vt non incidam in verecundiam aliquam, ita nec licebit mihi meipsum occidere, imo minus. Nam Saul habet multas causas excusandi se, quod se occideret propter ignominiam. Sicut Philisthini illudentes ei occiderent ipsum, vt declaratum est. 1. Re. 3. 1. & tñ his non obstantibus, non excusatur quod iusserit armigero, quod occideret eum: & quod ipse se occiderit: ergo minus excusabitur Abimelech, cum sint eadem causa in Abimelech, quae erant in Saule: nam si ille non se occidisset, venissent Philisthini, & capientes eum viuuum, occidissent illum per multa ludibria, quod vergeret in opprobrium Israel, quia hostes Dei tribuerent magnam gloriam diis suis de hoc. In Abimelech autem nihil horum subsistebat, sed solum iussit se occidi, ne diceret, quod a femina occisus fuerat, ergo non excusabitur Abimelech. Item peccauit adhuc grauius Abimelech, in quantum non solum ipse peccabat, sed etiam armigero suum ad peccandum inducens iubendo ei, quod occideret ipsum. Ad primam quando dicitur, quod Abimelech moriturus erat certissime, ideo non peccabat se occidendo. Rñderi potest vno modo, quod nesciebat Abimelech certissime an moriturus esset, licet potius mortem de se quam vitam speraret: inferendo ergo sibi mortem certam pro incerta peccabat. Aliter potest dici, quod peccabat Abimelech, quia dato quod sciret se necessarium moriturum, non licebat ei manus sibi iniungere ad mortem, sicut licet aliquis se sciat capitaliter condemnatum, non potest licite se occidere: nec aliquis dubitat, quin iste valde peccet. Etiam dato quod sciam, quod aliqua virgo ab aliquo defloranda est, non licet mihi deflorare eam, cum non possum euitare, ne ab alio defloretur: quia in omnibus his differt sicut in pati malum, & agere malum. Nam pati malum peccatum nullum est, agere autem est peccatum. Si ergo sciret Abimelech se certissime moriturum & moreretur, patiebatur malum solum, & in hoc non peccabat: si autem hoc sciens se occideret, non solum patiebatur, sed etiam malum agebat, ideo peccabat.

An aeternaliter perierit Abimelech. Quaestio LV.

QVAERETVR vterius, an aeternaliter perierit Abimelech. Aliquis respondebit, non esse in hoc dubium, quia si concedimus ipsum peccasse mortaliter iubendo se occidi, mortuus est in peccato, & consequenter aeternaliter perit. Respondendum, quod non sequitur, quod si quis occidendo se, vel iubendo occidi peccet mortaliter, quod ideo peccet aeternaliter: sequeretur tamen si diceretur sic, iste mortuus est in peccato mortali, ergo perijt. Sed tunc negandum est antecedens, quia licet aliquis iubeat se occidi, & confestim occidatur, vel ipse seipsum occidat. Verum est, quod haec faciendo peccat, tamen peccatum suum, non tandiu durat, quandiu durat pena illa, qua iste moritur: & postquam aliquis se ad mortem percussisset, vel iusserit percuti, poterit dolere in illo modico spatio, quod restat ante mortem, & consequi veniam, Nam ad contritionem non exiguntur longa tempora, sed contritio quasi in instanti sufficit ad obtinendam veniam. De hoc latè declaratum est per rationem, & extra. 1. Re. 3. 1. Ita ergo poterat esse de Abimelech, quod quauquam iuberet se occidi, quod postquam per-

Contritio ferè in instanti sufficit ad obtinendam veniam.

cuteretur ab armigero, doleret de hoc: & contritio eum liberaret: cum autem arguitur, quod in peccato mortali mortuus est, falsum est: quia licet quis moriatur in pena inflata per actum, qui est mortale peccatum, non moritur in peccato mortali: eo quod potest dolere de mala volitione, in qua consistit peccatum, licet iam non possit plagam reuocare. Dicendum tamen, quod licet dubium sit, de sic morientibus quid consequantur, tamen magis credendum est, eos perire, quam saluari. Secus autem est de illis, qui existentes in actu peccati mortalis alterius occiduntur ab aliquo alio inuiti, quia hi facilius dolere possunt, & saluari. Scriptura quoque hoc videtur innuere de Abimelech, quia semper loquitur de Abimelech, tanquam de malo. Nam sicut a principio cum occidit fratres suos, scriptura eum vt malum increpauit: & in morte. Dicit enim quod Deus reddidit malum in caput Abimelech sicut maledictionem, quam imprecatus fuerat loathã: ergo credendum est satis verisimiliter, quod aeternaliter damnatus sit. Qui iussa perficiens interfecit eum. Armiger obediuit ei illico, & interfecit illum: & non fuit iste sicut armiger Saulis, qui noluit occidere Saulem licet iussisset, ideo ipse Saul seipsum occidit, & armiger videns eum cecidisse gladio suo, irruit etiam ipse super eum sicut suum. 1. Re. 3. 1. In Hebræo habetur. Gladiavit eum. Vbi nos dicimus, interfecit eum; sed idem est, quia ista mors fuit in gladio.

An peccauerit iste armiger occidendo Abimelech. Quaestio LVI.

QVAERETVR an peccauerit iste armiger occidendo Abimelech. Respondendum quod sic, quia occidit virum nulla causa rationabili subsistente. Item erat dominus suus, & ex hoc grauius magis delictum, cum grauius sit mittere manum in dominum. Item erat rex, & iste cum esset subditus eius adhuc peccabat grauius. Item patet hoc, ex eo quod fecit Dauid. 2. Re. c. 1. nam adolescens veniens ad Dauid ferens armillam, & coronam Saulis confessus est se occidisse Saulem: & Dauid iussit eum iuuenem, quod occideret eum, quia dixerat, quod occiderat Saulem: & tamen ille iuuenis allegauerat, quod Saul hoc ei iusserat, & quod etiam si ipse non occidisset eum, non poterat euadere, & tamen hoc non obstat iussit Dauid occidi illum: si tamen non mereretur mortem occidendo Saulem, etiam si ille iuberet non occidisset eum Dauid: ergo videtur quod mandatum Saulis non excusauit iuuenem: sic igitur hic mandatum Abimelech non excusaret istum armigerum, quin peccaret mortaliter. Item si iste armiger occidisset Abimelech sine mandato, non est dubium, quin peccasset grauius: ita ergo occidendo eum ex mandato peccabat. Quod patet, quia mandatum non potest excusare aliquem a malo quod facit: nam nulli homini tenemur obedire, nec etiam Papae in his, quae notorie mala sunt: sed occidere aliquem est malum non subsistente causa, ergo ad mandatum regis non tenebatur hoc facere armiger. Illoque mortuo omnes, qui cum eo erant de Israel. Multi erant nunc cum Abimelech. Nam a principio conduxit Abimelech viros vagos, & mopes antequam esset rex de septuaginta pondo argenti, quae dederant ei Sichimitae: postea autem factus rex super Sichem & alia loca: habuit secum magnum exercitum: nam in quatuor cuneos illum diuisit, quoniam pugnauit contra Gaal supra in litera, & iste exercitus erat collectus de diuersis locis terrae Israel. Reuersi sunt in sedes suas. id est, quilibet reuersus est in locum suum, eo quod iam non habebant iudicem, qui dirigeret eos, & dimiserunt obsequium nem turris ciuitatis Thebes. Et reddiuit Deus malum, quod fecerat

fecerat Abimelech contra patrem suum interfecit septuaginta fratibus suis. Tradendo in manibus hostium, dedit ei malum quod fecerat. Ex hoc patet, qd De^o fecit, quod viri Thebes praevalerent contra Abimelech, & ipse moreretur ibi. Quia sicut De^o fecerat Abimelech fortem contra Sichimitas, vt traderentur in manus eius, eo quod peccauerant: ita fecit qd viri Thebes fortiter pugnarent, vt moreretur ibi Abimelech. Na cum Deus vult occidere aliquem pro peccato suo, constituit hostes eius fortes, & tunc facilliter moritur. Sic dicit Abacuc. ca. 1. de Nabuchodonosor: Domine in iudicium posuisti eam, & fortem; vt corripes fundasti eum. i. dedisti ei fortitudinem, vt posset punire Iudeos, & alias gentes. Et dicitur de malo quod fecit contra patrem suum, quia licet Abimelech directè malum egit contra fratres suos, quos occidit: tñ maius malum egit contra patrem suum. s. quia magis debebat respicere Abimelech ipsos filios Gedeonis, in quantum erant filij patris sui, & in quantum erant aliquid illius: quam in quantum erant tot viri innocentes. Nam committit magnam irreuerentiam erga patrem, & ingratitude em occidendo filios illius, eo quod sic faciebat eum manere sine nomine. Etiam videbatur occidere ipsum Gedeonem: nam filius est quaedam pars patris decisa de patre. s. Ethic. Ideo occidendo particulas patris, ipsum patrem occidere videbatur. Item filijs morientibus pater dñi mori. & illis manentibus, licet pñ sit mortuus, non vocat mortuus, vt patet Eccle. 30. f. mortuus est, & quasi non est mortuus pñ eius: reliquit. n. filium similem sibi. ergo qd occidit filios vester occidere patre. Item pñ nihil habet qd magis, quam filios diligit: sed cum quis aufert alteri, quod maxime amat, ifert ei grauiſſimam iniuriam, ergo Abimelech grauiſſimū malum infligit patri suo, & hoc Deus reddidit in caput eius tradendo eum in manus virorum vrbs Thebes, vt manu feminea moreretur. *Sichimitas autem, quod operati erant, retributum est. s. Sichimitas operati erant malum multipliciter, scilicet, volendo recipere in regem Abimelech, cum esset illegitimus: & hoc in prauidicium omnium filiorum Gedeonis, quibus competebar directus principatus. Item quia nō recordati sunt beneficiorum, quae fecerat eis Gedeon, vt redderent vicem filijs eius pro eo, sed habuerunt se ad illos, tanquam ad extraneos, vel potius sicut ad hostes. Item Sichimitas dederunt consilium, & fauorem Abimelech, ad occidendum septuaginta filios Gedeonis. Itē dederunt pecuniam Abimelech septuaginta pondo argenti, scilicet, de fano Dei sui: cum alias non haberet facultates Abimelech ad nocendum fratribus suis, vel insurgendum contra eos. Item ipsi fuerunt executores mortis septuaginta iuuenum: sic dicitur supra in litera, quod principes quidam Sichimitarum adiuerunt Abimelech ad occidendum fratres suos: & pro his malis Deus iuste retribuit, scilicet, vt cum ipsi per iniustitiam fauissent Abimelech, ipse Abimelech per iustitiae rigorem deleteret eos: ita vt ciuitatem eorum dirutam sale aspergeret: vnde seueram in eis expleuit vltionem. Et venit super eos maledictio Iothan filij Ierobaal. Maledictio imposita ab isto est, quae habetur supra. s. qd si Sichimitas non rectè egerant lumendo Abimelech in regem, egredederetur ignis de Abimelech, & cremaret Sichimitas: & egredederetur ignis de Sichimitis, & cremaret Abimelech: & sic factum est, quia Sichimitas perierunt gladio Abimelech.*

Quomodo sit verum, quod venit maledictio Iothan.
Quaestio LVII.

QVAERETVR quō est verum, qd venit maledictio Iothan. Na ipse orauit, vt egredere ignis

de Abimelech ad deuorandum Sichimitas, & ignis de Sichimitis deuorans Abimelech. Primum cōpletum est, qd Abimelech occidit Sichimitas, & cōbussit partem vrbs. s. templum, & alia partem, primò diuens, postea sale asperit. Sed nō fuit cōpletum s. m. f. egredederetur ignis de Sichimitis & cremaret Abimelech, quia non perijt manibus Sichimitarū, sed in vrbe Thebes. Rñderi pōt, qd vtraque pars maledictionis completa est: nam licet hoc diceret Iothan, intentio sua erat solum, qd periret Sichimite, pro hoc scelere, & periret Abimelech. Quod autem Abimelech manibus Sichimitarum periret, vel aliorum non referebat ad intentionem Iothan, potuisset tñ vtrunq; compleri. s. qd Abimelech occideret Sichimitas, & simul periret in ipso bello. Vt tamen Sichimitas penitus deleteret, voluit Deus, qd nō moreretur Abimelech in illo bello, & sic nullas dimitteret reliquias Sichimitarum. Postea autē ipse miserrimè mortuus est. Aliter pōt dici, qd non fuit completa tota maledictio Iothan, sed solum pars illi, scilicet, illa quae attinebat ad Sichimitas, & pro hac parte allegatur hic: nam dñs qd Sichimitis retributum est malum qd fecerant, & venit super eos maledictio Iothan: & nō dicitur, qd venit super Abimelech. Etiam non dicitur, quod completa fuit maledictio Iothan absolute, quia tunc intelligeretur, tam super Abimelech, quam super Sichimitas.

An Iothan filius Gedeonis peccarit maledicendo Sichimitis, & Abimelech, & cui licet maledicere, & pro qua causa, & quando est peccatum.
Quaestio LVIII.

QVAERETVR vterius, an Iothan filius Gedeonis peccauit maledicendo Sichimitis, & Abimelech. Aliquis dicit, quod non peccauit, quia maledictio eius venit, si tamen esset iniusta non venisset: ergo non peccauit imprecando eam. Item scriptura sacra videtur approbare maledictionem istam, quia inducit eam, tanquam penam a Deo impositam, & executioni traditam: ergo non peccauit eam imprecando. Item Deus dicit per Malachiam viris iniustis, maledicam benedictionibus vestris, & benedicam maledictionibus vestris, scilicet, vt omnia per cōtrarium vertantur. sed hic sicut maledixit Iothan, ita maledixit Deus: ergo Iothan non peccauit maledicendo. In cōtrarium videtur quod peccauerit, quia Apostolus ad Rom. 12. ait: Benedicite persequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere: sed Sichimitas, & Abimelech nocuerant valde Iothan, occidendo fratres eius, & nunc maledicebat eis, ergo videtur quod peccabat. Item iubetur nobis, qd diligamus hostes, scilicet, Diligite inimicos vestros, & bñfacite his, qui oderunt vos, Matth. 5. c. sed qui alterum diligit, & benefacit ei, non maledicit illi: ergo qui maledicit peccat. Item Petrus in canonica prima. c. 2. ait: Christus mortuus est relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in lingua eius: qui cum malediceretur non maledicebat, & cum pateretur non comminabatur. ergo nos tenemur ad hoc exemplum, scilicet, quod non maledicamus alicui. Respondendum, quod maledictio s. m. se mala a quo est, ideo non est licita simpliciter. vnde ē nec minimis rebus ē pro magna causa maledicendum est: nam nil peius diabolo: tñ archangelus Michael non ausus est maledicere ei, licet faceret contra voluntatē Dei, volendo publicare corpus Moyſi, vt patet Iudae. 1. scilicet, cum Michael archangelus cum diabolo disputans altercatur de Moyſi corpore, non est ausus iudicium inferre blasphemiae, sed dixit: imperet dominus in te Satan. & ibi valde increpat beatus Iudas maledicos dicens, eos esse sicut animalia bruta.

Rationes qd non peccarit Iothan.
Prima rō.
Secunda rō.
Tertia rō.

Respō. ad quaestum.

Confide-

Maledictio quando est peccati.

Quo sancti maledicant.

Maledictio quid.

est maledicere ei, licet faceret contra voluntatē Dei, volendo publicare corpus Moyſi, vt patet Iudae. 1. scilicet cum Michael Archangelus cum diabolo disputans altercatur de Moyſi corpore, non est ausus iudicium inferre blasphemiae, sed dixit, Imperet dominus in te Satan. & ibi valde increpat beatus Iudas maledicos dicens eos esse sicut animalia bruta. Considerandum tamen est de maledictione, quod aliquando ponitur, vt poena a iudice: aliquando autem ponitur in modum vindictae, scilicet cum quis non potens aliter iniuriam vlticū, mala verba profert. De secundo modo dicendum, quod quicunq; sit, qui proferat maledictionem, peccat mortaliter: & istud vetatur in auctoritatibus allegatis. Nec licet hoc iudicib⁹: nec personis priuatis. Cum autem ponitur in modū penae interdum licita est, vt infra dicitur. De hoc habetur in Decretis 24. quaest. 3. capit. si igitur Michael cum dicitur: Distinguedum inter maledictum, quod prohibetur: & est illud, quod procedit ex odio vltionis, & odio persequentis non amore iustitiae. Maledictum, quo sancti vntur, est quod procedit amore iustitiae. De hoc etiam Gregorius in Moralibus, & habetur 24. quaest. tertio cap. cum sancti, scilicet. Cum sancti viri maledictionis sententiam proferunt, nō in hanc ex voto vltionis: sed ex iustitiae examine prorumpunt, intus subtile iudicium respiciunt, mala foris vrgentia qua maledictione ferre debebant, cognoscunt: ideo maledicendo non peccant, quo ab interno iudice non discordant. In hoc autem considerandum, qd maledictio est verborum malorum expressio sub intentione, quod eueniat id, quod imprecatur, vel per verba significatur. Et ista maledictio interdum proferatur a Deo, sic enim pro peccato Adā maledixit ei, dicens: Maledicta terra in opere tuo: Genesi tertio. Etiam cum benediceret Deus Abrahā ait: Benedicam benedictibus tibi, & maledicam maledictibus tibi Gene. duodecimo, scilicet. Inferam mala super imprecantes tibi mala. Sic etiam Christus maledixit siculneq; & arefacta est cōtinuo a radicibus cum non inuenisset in ea ficus, cum dixisset: nunquā nascantur ex te fructus in aeternum Matt. 21. capi. Hae autem omnia faciebat Deus tanquam iudex potēs inferre penam, cui dignum iudicaret. Hoc modo Apostolus, qui nobis maledicere vetuit sepe maledixit. Na ipse erat doctor gentium, & exercens iurisdictionem vbicunq;: ideo pro peccatis maledicebat aliquibus. Et hoc aliquando in generali, & aliquando in speciali. De speciali maledictione patet, quia quendam iuuenem Corinthium praecessu tradidit Satanq; vt salu⁹ esset spiritus eius in die Domini: prima Corinth. quinto, & ista vocatur maledictio, vt ait Pelagius Papa, & habetur 34. quaest. 3. capi. Apostolicę auctoritatis. Sic etiam beatus Petrus maledixit Simoni mago dicens. Pecunia tua tecum sit in perditionem: Act. octauo eo quod voluit gratiam spiritus sancti pecunia emere. Sic etiam maledixit Petrus Ananias, & Saphira, quia negauerunt pretiū agri mentiendo spiritui sancto: & mortui sunt ambo: Act. quinto. In generali etiam maledicebat Apostolus, quādo ponebat decretum, in quo contineretur maledictio contra aliquos peccantes: sic dixit ad Gala. cap. primo. Si quis vobis Euangelizauerit preter id, quod Euangelizatum est, anathema sit. Et iterum ibidem fert sententiam super angelos, dicens: sed licet nobis aut angelus, est homo Euangelizet preter id quod Euangelizatum est, anathema sit. Secundum hanc modum etiam alij homines per modum sententiae maledicunt quibusdam maledictione generali: sic patet de duodecim tribubus Israel quarū sex positae fuerunt super montem Ebal ad maledicendum transf. Alph. Toft. super lib. Iudicum.

Aggressoribus legis, & sex super montē Garizim ad benedicendum manentibus in lege. Et exprimuntur ibi maledictiones, & benedictiones, vt patet Deuterono. vigesimo septimo cap. Sic etiam iudices Ecclesiastici possunt infligere sententiam maledictionis in poenam: siue in generali, siue in speciali super peccantes: In generali quidem quodcumque institunt canonem, in quo feratur sententia excommunicationis, & sunt sic multi, in quibus dñs anathema sit: sic patet ferē in omnibus, qd habentur in Dec. di. 30. & hoc siue sit canon late siue, siue ferendū. In speciali aut maledictionem proferunt quando in aliquem specialiter pro delicto suo, & cōtumacia ex cōmunicationis sententiam ferunt: & potissimè in excommunicatione grauiſſima, in qua proferuntur maledictiones per modum imprecationis. Et leguntur quidam psalmi continentes maledictionem. Sicut autem ista dicta sunt in maledictione hominum, qui interdum iuste maledicuntur: ita etiā est de rebus inanimatis, vel irrationalibus, quibus ex nonnullis causis iuste maledicuntur. Sic enim Deus maledixit terrae propter peccatū Adę, dicens: Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. Sic etiam maledixit rebus irrationalibus Hebręorum, scilicet. Maledictum sit horreum tuum, maledicta reliquiae tuę, maledictus fructus iumentorum tuorum, maledictus fructus terrae tuę & cat. Deuterono. vigesimo octauo cap. Christus quoque siculneq; maledixit, nunquam ex te fructus nascantur in aeternum Matt. 21. cap. Sic etiam Dauid maledixit montibus Gelboe, dicens: montes Gelboe nec ros, nec pluuia veniat super vos: quia ibi abiectus est clypeus fortium, & perierunt arma bellica, vt patet secundo Regum capit. primo. Considerandum autem de hac maledictione, quę imponitur tanquam pena, & non desiderio vindictae, quod non licet cuiusque imponere illam alteri, etiam si peccet, quia penalitas est maledictio, sed imponere penā peccati nō pertinet ad quemlibet, sed ad solum iudicem: ideo et maledictio iustè a solo iudice infligitur: ceteris vero non est ius proferendi maledictionem, siue super bonos, siue super malos: nisi Deus moueat interdum quosdam ad maledicendum aliis, sicut mouebat prophetas: sed tunc isti efficiebantur iudices ad proferendas maledictiones. Nunc de Iothan maledicentem Sichimitis, & Abimelech dici potest, quod ipse non dixit ista per modum imprecationis, sed per modum pronunciandi, scilicet quod ista mala euentura forent Sichimitis, & Abimelech, & non obstat quod nō videatur litera applicari ad pronunciationem, sed imprecationem, quia etiam Prophete interdum proferunt aliqua mala Prophetice, & videntur dicere illa imprecando: sic est de Ieremia, qui dixit capitu. decimo septimo. Confundatur, qui me persequuntur, & non confundar ego: pauent illi, & non pauentur ego: induc super eos diem afflictionis, & duplici cōtentione contere eos. Sic etiam Iere. vigesimo, dicitur: Et tu domine probator iusti, qui vides renes, & cor, videam vltionem tuam ex eis. Et tamen Ieremias non desiderabat vltionem. Sic patet Ieremie decimo septimo cum dicitur: Et ego non sum turbatus te pastorem sequens: & diem hominis non desideravi, tu scis, id est non desideravi diem mortis alicuius. Hoc modo manifestum est, quod non peccaret Iothan. Aliter potest intelligi, quod Iothan malediceret ex desiderio, vt eueniret, eo, qd Deus moueret eum ad maledicendum, & tunc cum concordaret voluntas sua voluntati Dei, non peccabat, sic colligitur v Greg. in moralibus, & habetur in decre. 24. quaest. tertio capitu. cum sancti: sic enim Moyſes videtur im-

Notandum de Maledictione imposita tanquam penā, & non desiderio vindictae.

N preca-

precatu fuisse mala contra Core, & Dathan, & Abiron, & collegas eorum in Numeri decimo sexto dicens cum esset iratus, ne respicias sacrificia eorum, tu scis quoniam nec a sellum quidem acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam illorum. Si autem dicatur, quod Ioatham rabie frandis motus in quendam modum vindicta proferebat hac contra Abimelech, & Sichimitas peccabat. Si ergo voluerimus tenere, quod peccasset, respondebimus ad rationes primas. Ad primam cum dicitur, quod Maledictio ab eo imposita venit.

Dicendum quod non sequitur, quia ad hoc quod maledictio alicuius super alium veniat, non requiritur, quod ille, qui profert, iuste profert, sed quod ille contra quem profertur illam mereatur: & tamen satis stat, quod aliquis mereatur maledici propter ea, quae mihi egit: tamen ego peccem maledicendo illi: velat si quis occidit patrem meum, meretur mortem propter hoc, & tamen si ego, cui inflata est iniuria, mortem sibi inferam, pecco. Deus autem cum infligit penas aliquibus non respicit an imprecantes maledictionem potuerunt eam iuste imprecari, sed an hi, contra quos fit imprecatio mereantur, & sic fieret de Ioatham, quod licet peccaret maledicendo ex sola iracundia, quia tamen Sichimitae & Abimelech digni erant maledictione induxit eam super illos. Ad secundam rationem, cum dicitur, quod scriptura videtur approbare eam. Dicendum quod approbat eam tanquam iuste venientem super eos, contra quos peccata est, & ob hoc refert illius executionem, sed non refert tanquam iustam, nec approbat ex parte dantis. Ad tertiam rationem, cum dicitur: benedicam maledictionibus vestris. Dicendum quod hoc non intelligitur de benedictionibus, vel maledictionibus secundum quod iuste, vel iniuste infliguntur, sed secundum quod in se iuste, vel iniuste sunt, & profertur pro causa rationabili, vel irrationabili. Et secundum Gregorium, & Ieronimum intelligitur de sacerdotibus, qui benedicebant quibusdam malis adulatione. Hic autem erat causa iusta maledicendi, licet non esset iustus animus, scilicet quia ex ira mouebatur, ideo non benediceret Deus maledictioni eius, sed ponus traderet eam executioni. Si autem tenere volumus, quod non peccauit respondebimus ad illas rationes. Ad primum cum dicit Apostolus: Benedicite, & nolite maledicere. Dicendum quod intelligitur de maledictione, quae exprimitur zelo vindictae, & ista semper est peccatum. Sed quae fit zelo iustitiae, vel mouetur homo a Deo ad profertendum illam, non est peccatum. Et sic fecit Ioatham, ut supra declaratum est. Apostolus quoque, qui maledictionem vetuit sepe maledixit, ut supra inductum fuit: eo quod maledictio non est omnibus modis vitata. Ad secundam, & tertiam rationem eodem modo respondendum est, quod intelliguntur de maledictione, quae fit zelo vindictae: quia illa nunquam est alicui infligenda. Nunc autem si queratur quid potius tenendum sit, scilicet quod peccauerit, vel quod non. Dicendum, quod potius tenendum est eum non peccasse, quia promptiores esse debemus ad absoluendum, quam ad condemnandum. Etiam quia res potius debet interpretari ut valeat, quam ut pereat. Etiam quia dubia in bonam partem interpretanda sunt, & quia sicut nemo presumitur malus, nisi probetur: ita nemo presumitur peccasse, nisi probetur. Sed de Ioatham non probatur aliquid necessarium.

Ad primam rationem, quod non peccauerit Ioatham.

Ad 2. rationem.

Ad tertiam rationem.

Ad primam rationem, quod peccauerit Ioatham.

Ad 2. & 3. rationem.

OST Abimelech surrexit dux in Israel Thola filius Phua patru Abimelech, vir de Issachar, qui habitauit in Samir montis Ephraim, & iudicauit Israelem viginti & tribus annis, mortuusque est, ac sepultus in Samir. Huic successit Iair Galaadites, qui iudicauit Israelem per viginti & duos annos, habens triginta filios sedentes super triginta pullos asinarum, & principes triginta ciuitatum, quae ex nomine eius sunt appellatae Auothair, id est, oppida Iair, vique in praesentem diem in terra Galaad. Mortuusque est Iair, ac sepultus in loco, cui est vocabulum Camon. Filij autem Israel peccatis veteribus iungentes noua, fecerunt malum in conspectu Domini, & seruierunt idolis Baalim, & Astaroth, & diis Syriae, ac Sidonis, & Moab, & filiorum, Ammon, & Philisthim, dimiseruntque Dominum, & non coluerunt eum. Contra quos Dominus iratus tradidit eos in manus Philisthim, & filiorum Ammon. Afflicti que sunt, & vehementer oppressi per annos decem, & octo, omnes qui habitabant trans Iordanem in terra Amorrhaei, quae est in Galaad: intantum ut filij Ammon, Iordane transmissio, vastarent Iudam, & Benjamin, & Ephraim. Afflictusque est Israel nimis. Et clamantes ad Dominum, dixerunt.

OST Abimelech surrexit dux in Israel Thola filius Phua patru Abimelech, vir de Issachar, qui habitauit in Samir montis Ephraim, & iudicauit Israelem viginti & tribus annis, mortuusque est, ac sepultus in Samir. Huic successit Iair Galaadites, qui iudicauit Israelem per viginti & duos annos, habens triginta filios sedentes super triginta pullos asinarum, & principes triginta ciuitatum, quae ex nomine eius sunt appellatae Auothair, id est, oppida Iair, vique in praesentem diem in terra Galaad. Mortuusque est Iair, ac sepultus in loco, cui est vocabulum Camon. Filij autem Israel peccatis veteribus iungentes noua, fecerunt malum in conspectu Domini, & seruierunt idolis Baalim, & Astaroth, & diis Syriae, ac Sidonis, & Moab, & filiorum, Ammon, & Philisthim, dimiseruntque Dominum, & non coluerunt eum. Contra quos Dominus iratus tradidit eos in manus Philisthim, & filiorum Ammon. Afflicti que sunt, & vehementer oppressi per annos decem, & octo, omnes qui habitabant trans Iordanem in terra Amorrhaei, quae est in Galaad: intantum ut filij Ammon, Iordane transmissio, vastarent Iudam, & Benjamin, & Ephraim. Afflictusque est Israel nimis. Et clamantes ad Dominum, dixerunt.

Post Abimelech. Descripta in praecedentibus quarta tribulatione Israelitarum, de qua per Gedeonem liberati sunt. Hic describitur 5. de qua liberati sunt per Iephte. Et diuiditur in duas, quia primo ponitur pondus tribulationum hic, & sequenti cap. Secundo impetus seditionum infra 12. cap. Prima in duas. Primo ponitur tempus pacis. Secundo tempus tribulationis ibi. Filij autem Israel. Tempus autem pacis fuit sub duobus iudicibus subsequenibus, & consequenibus, scilicet Thola, & Iair. & primo ponitur de Thola, secundo de Iair ibi. Huic successit.

An in his sit ordinis mutatio, & an immediate facta post precedentia. Quasi. I.

Quaeret vtr circa primum, an ea, quae habentur hic fuerint facta post precedentia ordine continuato, vel sit mutatio, & an fuerint facta immediate, vel aliquanto tempore post. Ad primum dicendum, quod ordo est hic continuatus, quia supra dictum est de Abimelech: hic autem

Medea magis claret maledictio.

Supra 2. & 3. & 4. & 6. & infra 13.

Responsi ad quatuor.

de Thola: prior tamen fuit Abimelech quam Thola, quia Abimelech successit Gedeoni. Item pater ex litera, quia dicitur in principio, post Abimelech surrexit dux in Israel. Ad secundum non pater manifeste, an immediate, vel aliquanto interiecto tempore. Aliquis dicit quod immediate, quia mortuo vno principe alius succedit, ita inter Israelitas mortuo vno iudice alius illico surgeret. Sed hoc non concludit, quia commune erat inter Israelitas, quod moriente vno iudice non institueretur alius illico, sed manebat terra sine iudice quoad non egebat illo, scilicet quosque Israe litae colentes idola subicerentur hostibus: & tunc accipiebant iudicem. & sic aliquando inter iudicem & iudicem fluebat anni 18. sicut inter Hothonielum & Aod, ut patet tertio cap. Et aliquando 20. sicut inter Aod & Barach. supra quarto, & aliquando septem sicut inter Barach & Gedeonem, supra 6. cap. Ita ergo nunc inter Abimelech & Thola poterant intercedere aliquot anni. Respondendum, quod hic paucum tempus, vel quasi nullum intercedit inter Abimelech & Thola. Quod patet quia quando inter vnum iudicem, & alium erant aliqui anni medij, illi scribebantur sicut inter Hothonielum, & Aod, & inter Aod, & Barach, & inter Barach, & Gedeonem, ut patet allegatis capitulis. Hic tamen non ponitur aliquod medium tempus inter Abimelech & Thola: ideo non videtur, quod intercederint aliquot anni, praesertim quia dicitur: post Abimelech surrexit Thola. in quo innuitur, quod quasi mediate surrexit.

Quomodo iste Thola creatus fuerit iudex. Quasi. II.

Quaeret vtr vterius, quomodo iste Thola factus est iudex. Pro quo sciendum, quod aliqui efficiebantur iudices Deo iubente illis, sicut Gedeon factus est: nam Angelus domini venit ad eum, & dixit quod pugnaret contra Madian supra sexto, & septimo. Alij efficiebantur iudices, quia Deus suscitabat eos dando illis animositatem ad pugnandum contra hostes: & confidentiam de victoria: & cum pugnarent sumebantur a populo in iudices: sic fuit de Hothoniele, & Aod, de quibus dicitur, quod suscitauit eos dominus in Saluatores, & postea ipsi fecerunt bella magna, & praesuerunt populo, supra tertio. Alij fuerunt facti iudices electione populi. Sic fuit de Iephte, ut in sequenti capi. Nam Israelitae ierunt rogaturi ipsum, ut esset princeps eorum, ut pugnaret contra Ammon. Alij efficiebantur principes per quandam instructionem, vel fauore, & scelera: & sic fuit de Abimelech, quem precibus acceperunt Sichimitae, & postea meruit principatum occisis fratribus suis, praecedenti cap. His quatuor modis assumpti leguntur iudices, & de Thola non apparet, quod fuerit primus modus, quia non legitur vocatus a Deo per angelum, nec etiam fuit secundus, quia non dicitur quod suscitauit eum Deus: nec etiam fuit aliquod bellum factum per ipsum propter quod in ducem acciperetur. Nam tempus eius & iudicis sequentis fuit tempus pacis. Nec etiam fuit quartus modus, quia non fecit intrusionem aliquam: nec fuit per ambitionem, quia tunc accepisset principatum regalem, sicut tenuerat Abimelech. Dicendum ergo videtur, quod fuit modus tertius, scilicet quod electus fuit a populo. Et dato quod non exprimatut sic intelligendum est. Scriptura autem non curat exprimeret ea, quae magna non sunt, & quia eligi a populo concorditer non erat aliquid boni famosi aut grauis mali, scriptura subicitur.

Alph. Toft. super lib. Iudicum

Quare Thola non creatus fuerit illico iudex defuncto Abimelech. Quasi. III.

Quaeret vtr vterius, quare Thola non fuit electus in iudice immediate post mortem Abimelech: nam consuetudo inter Israelitas erat, quod mortuo vno iudice non eligerent illico alium, sed tandiu manerent sine iudice, quoad terra non egeret illo, sicut post Hothonielum mansit terra 18. annis sine iudice, vique ad Aod, supra tertio, & post Aod vique ad Barach mansit terra sine iudice 20. annis, supra quarto capitulo. & sic etiam fuit inter Iair, & Iephte post hoc. Nam intercederunt anni decem & octo, ut patet infra in litera. Aliquis dicit, quod forte intercederunt aliqua bella, sed non leguntur, quia multa subtrahuntur in scriptura. Respondendum, quod non est verosimile, quia cum scriptura ponat iudicem, & tempus quo praefuit, non est probabile, quod subtraheret bella, propter quae factus est iudex, si aliqua fuissent: non ergo fuerunt aliqua. Sed dicendum est, quod populus sano consilio ductus voluit mortuo Abimelech instituire iudicem ad vitandum scandalum, sicut factum fuerat mortuo Gedeone. Nam post mortem illius non curabat populus quemquam iudicem instituire volens seruare antiquum morem, sed quod non eligeretur iudex quousque esset necessarius, & iterum surrexit Abimelech, & fauore Sichimitarum factus est rex: & postea concitauit scandala magna pugnas contra loca multa, & agens violentias. Nunc autem putauerunt, quod forte mortuo Abimelech aliqui velent similiter insurgere ad usurpandum sibi regnum, & grauissima scandala suscitarent in populo, ideo voluerant illico instituire Thola, quo praesidente, vti iudex nullus auderet mouere scandala, quia ille imperans toti populo praemagnitudine potentiae illa sedaret.

Quare Thola non successit in regali principatu, in quo fuerat Abimelech. Quasi. IIII.

Quaeret vtr vterius, quare Thola non successit in principatu regali, in quo fuerat praecessor suus Abimelech: nam domini terrarum raro solent diminuere de iugo introducto praecessores suos, dato quod iniustum sit: sicut respondit Roboam filius Salomonis petentibus Israelitis, quod alieniaret aliquid de iugo, quod imposuerat pater eius, scilicet, grossior est digitus meus tergo patris mei, & pater meus cecidit vos flagellis, ego cedam vos scorpionibus tertio Regum duodecimo. Respondendum quod non successit Thola in principatu regis, sed factus est dux. i. iudex sicut fuerat omnes a principio praeter Abimelech. Et hoc propter duo. Primo quia Thola erat vir bonus, & vidit, quod principatus regalis non fuerat iustus principatus in populo, sed tyrannicus, & Abimelech illum fraude, & iniquitate obtinuerat, ideo ipse nolebat succedere in vitio. Etiam sequutus est exemplum boni viri Gedeonis, qui oblatum sibi principatum regalem, vel domitium repulit, dicens: non dominabor vestri: nec filius meus dominabitur in vos, sed dominabitur dominus Deus, supra octauo capi. Vidit etiam quod erat contra voluntatem Dei, cui auferebatur quaedam pars honoris, & principatus in populo, si ipse sibi usurparet principatum regalem, ut declaratum est supra de Gedeone, octauo. Secunda ratio fuit, quia Thola suscepit principatum electione populi, ut supra dictum est: populus autem noluit eum instituire regem, sed iudicem, ideo solum fuit iudex. Hoc autem fecit populus quia putabant se peccare, si quem regem instituerent.

N 2 Etiam

Etiam quia videbant principatum illum non conuenire sibi: nam occasione huius principatus Abimelech multa mala egit in populo. Post Abimelech surrexit dux in Israel. Scilicet mortuo Abimelech, qui tribus tantum annis preiuit precedenti cap. surrexit dux in Israel, scilicet electus consensu populi, & fuit dux id est iudex rediens ad statum prioris principatus. Thola filius Phua. Ponitur nomen patris eius ad differentiam, quia alii sic nominabantur: sic etiam dicitur Ioseph filius Nun ad differentiam aliorum. Patruus Abimelech. Id est ille Phua erat patruus Abimelech, scilicet frater patris eius Gedeonis.

Quomodo stat hic litera, quoniam eidem videtur litera sequens repugnare. Quast. V.

QVAERETVR quomodo stat ista litera: nam videtur repugnare litera sequens, scilicet vir de Issachar, id est quod erat Thola vir de Issachar: Gedeon autem erat de tribu Manasse, supra sexto: ergo non poterant ambo esse fratres, quia tribus Israelitarum, & familiae debebant esse impermixtae, vt patet Numeri trigesimo sexto, & Leuit. vigesimo quinto. Respondet Nicolaus, quod hoc esse potuit propter matrem Gedeonis, scilicet quia ipsa accepit vnum virum de tribu Manasse, scilicet Iosabab, de quo concepit Gedeonem, & alium suscepit de tribu Issachar, de quo peperit Phua patrem Thola, & sic Gedeon, & Phua essent fratres ex parte matris, & essent de duabus tribubus, quia tribus, & familia nominantur a patre, & non a matre: & sic Phua esset patruus Abimelech, id est frater patris eius, & essent Abimelech & Thola patruus, scilicet filii duorum fratrum: & tamen non essent de eadem tribu. Sed obiicitur non stare, quia vetitum erat mulieris vnus tribus, vel familia suscipere in viros homines de alia tribu, vel familia Numeri trigesimo sexto capi. & sic non posset mater Gedeonis habere viros, de duabus tribubus. Respondet Nicolaus, quod illa lex intelligitur de mulieribus, quae succedebant patribus in hereditate in defectum filiorum: sicut fuit de filiabus Salphaad, de quibus ibi dicitur, Numeri vigesimo septimo capi. ne miserentur possessiones tribuum, & familiarum: sed cum mulier non succedebat patri, poterat accipere virum alterius tribus, sic fuit de matre Gedeonis. Sed ista responsio forte claudicat per intellectum illius legis, de quo Num. 36. declaratum est. Sed dicendum, quod ista varietas venit, quia in litera nostra non habetur, sicut in Hebraeo, quia in Hebraeo dicitur (Dodo) vbi nos dicimus patruus eius, & est nomen aequiuocum, quia interdum est nomen proprium, & interdum commune: cum enim accipit pro communi significat patruum eius, & sic accepit litera nostra. Hebraei tamen accipiunt quod (Dodo) sit nomen proprium, quod Thola fuerit filius Phua, & Phua filius Dodo. Sic etiam accipit interdum Iosephus, vt patet secundo Regum vigesimo tertio capi. vbi dicitur post hunc Eleazar filius patris eius. In Hebraeo habetur filius (Dodo) & Iosephus septimo antiquitatum dicit, filius (Dodi) in quo vult esse nomen proprium viri, & sic tenendo quod (Dodo) sit proprium (vt volunt Hebraei) erit ablata contentio. Sed magis videtur dicendum secundum literam nostram, scilicet quod accipiatur (Dodo) pro patruo: nam si diceretur: Surrexit Thola filius Dodo: crederetur satis rationabiliter, quod erat nomen patris, dicitur tamen Thola filius Phua, deinde ponitur Dodo, & non dicitur filius, nec aliqua alia determinatio: ponitur vt videatur Dodo esse proprium. Ideo accipiendum est pro patruo. Sed tunc obiicitur, quia in Hebraeo non habetur Abimelech, & litera nostra ponit. Respondendum quod

Doc. resp. ad qstium.

si Dodo accipiatur pro patruo, necessario intelligitur Abimelech, quamquam non ponatur, quia Dodo non significat solum patruum, sed etiam cum dependentia, scilicet patruum eius, & particula eius, debet referri ad adiumentum: & iste est Abimelech. Nam dicitur: post Abimelech surrexit Thola filius Phua patris eius, id est patris Abimelech, scilicet quod Phua erat patruus Abimelech. Et tunc dicendum, quod quamquam regulariter non contrahebant mulieres vnus tribus cum viris alterius, tamen aliquando factum legitur, sicut Numeri trigesimo sexto declaratum est. Vir de Issachar. Scilicet Thola erat de Issachar, quia pater eius Phua erat de Issachar. De matre autem non erat cura, de qua tribu vel familia esset. Qui habitauit in Sanir montis Ephraim. Ponitur locus habitationis eius, & sepulturae: nam vtrunque fuit in Sanir.

Quomodo dicitur Tholam habitasse in monte Ephraim. Quastio VI.

QVAERETVR quomodo dicitur quod habitauit Thola in monte Ephraim, quia erat de tribu Issachar, & inter Israelitas erant possessiones distinctae secundum tribus, & familias, ita quod homo de vna tribu, etiam si esset ditissimus, non poterat habere possessionem in sorte alterius tribus, quia non poterat ei vendi, etiam si daret infinitam pecuniam, quia Deus veterat permutationem possessionum, ne permiscerentur tribus. Nunc. trigesimo sexto: ideo Thola non poterat habere possessionem in monte Ephraim, quia erat extra tribum suam. Aliquis dicit quod habitauit in monte Ephraim, non quasi habens ibi principale domicilium, & possessiones suas, sed in sorte Issachar: habitauit tamen peregrinus in Sanir, quia licebat Israelitis peregrinari vbi bonum sibi esse cognouerunt: dum tamen in alienis tribubus non obtinerent possessiones. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia scriptura semper nominat id quod principaliter est, ideo nominaret locum, in quo possessiones suas habebat Thola, & erat domicilium suum ex nativitate ibi, & non locum, in quo peregrinus maneret. Item non stat, quia dicitur quod Thola sepultus est in Sanir, sed Israelitae sepeliebantur semper in sepulchris patrum suorum, quia hoc desiderabant valde, vt patet secundo Regum decimo septimo, & decimo nono, & sic fecerunt Patriarchae, quia omnes tres Patriarchae cum vxoribus suis in eode sepulchro conditi iacent: Gene. quadragesimo nono capi. ergo oportet dici, quod habitatio sua, & origo erat in monte Ephraim. Dicendum igitur, quod Sanir ciuitas montis Ephraim erat locus originis Thola, & ibi habitauit ipse, & cognatio eius, & erat iste locus in sorte Issachar. Nec obstat, quod dicitur, quod in monte Ephraim erat locus aliquis Issachar sortis, quia mons, in quo erat fors Ephraim extendebatur aliquantulum extra sortem Benjamin, & ibi poterant esse vrbes aliarum tribuum; & patet hoc de tribu Issachar. Nam tribus Ephraim, & Manasse coniunguntur sorti Issachar, quia in parte Orientali, vt patet Iosue decimo septimo, & ibi extenditur mos Ephraim, vltra sortem Ephraim, & est in sorte Issachar. Simile pater secundo Regum decimo octauo, cum dicitur, quod bellum fuit in saltu Ephraim. & illud erat trans Iordanem: tamen fors Ephraim non extenditur trans Iordanem, sed intelligitur de quadam parte illius montis, quae est vltra Iordanem ad Orientem. Et iudicauit Israel viginti tribus annis. Scilicet a iudicatura suscepta vsque ad mortem suam fluxerunt isti viginti tres anni: nam quilibet iudex preerat vsque ad mortem: nec cuiquam auferebatur ista dignitas.

Doc. resp. ad quastum.

gnitas semel collata. Mortuusque est atque sepultus in Sanir. Ibi erat locus originis, & sepulti fuerant ibi progenitores sui, ideo ibi sepultus est. De hoc iudice nulla gesta magna narratur, quia tempus suum fuit in pace, nec habuit materiam exercendae virtutis bellicae: sed solum iuste iudicauit, toto tempore suo continens populum Hebraeorum in magna tranquillitate, quod non parua virtutis est. Huic successit Iair Galaadites. Hic ponitur de alio iudice, qui similis fuit precedenti, eo quod tempus vtriusque fuit sine bellis, & non leguntur gesta bellorum alicuius eorum.

De qua tribu erat iste Iair iudex. Quast. VII.

QVAERETVR de qua tribu erat iste iudex. Respondendum quod scriptura non exprimit, eo quod putat manifestum esse, cum dicat eum esse Galaaditem: sic etiam dicitur sequenti cap. de Iephte quod erat Galaadites, & non nominatur de qua tribu erat: & tunc si terra Galaad cecidisset in partem specialem alicuius tribus, dicendo quod aliquis erat Galaadites, sciretur tribus eius: non tamen fuit tota terra Galaad sub vna sorte, sed sub duabus. Nam diuisa fuit in tribum Gad, & Manasse. Medietas quippe data est tribui Gad, & medietas Manasse: Deutero. 3. Nec obstat Name 32. vbi dicitur quod data est terra Galaad dimidia tribui Manasse: nam istud intelligitur de media parte terre Galaad. Ideo dubium manet de isto Iair an fuerit de tribu Gad, vel de Manasse. Potest dici quod fuerit de Manasse, quia magis alludit ei quod dicitur, quia vocatur ab eo ciuitates 30. Auoithair, id est ville Iair, de quo postea dicitur.

Respons. ad qstium. Dubium. Resp. 5to.

An tempore istorum iudicum, scilicet Thola, & Iair Israelitae idola coluerint. Quast. VIII.

QVAERETVR vterius, an tempore istorum duorum iudicum, scilicet Thola, & Iair Israelitae coluerint aliquando idola, scilicet quod mortuo vno colerent idola, & surgente alio recederent ab eis. Aliquis dicit quod mortuo Abimelech coluerint idola, & surgente Thola cessauerint idola tota vita sua, quo mortuo antequam surgeret Iair etiam fuerunt idola, & surgente Iair cessauerunt, quia ista erat conditio generalis Hebraeorum: sic patet supra secundo, scilicet: Cunque dominus suscitaret iudices fletebatur misericordia, postquam autem mortuus esset iudex reuertebantur, & multo maiora faciebant quam fecerant patres eorum sequentes deos alienos. Respondendum quod illa regula erat quasi, communis, quia mortuo vno iudice conuertebantur ad idola: plus quam conuersi fuerant antequam ille institueretur iudex: tamen aliquando non tenebat, scilicet quod transirent duo, vel tres iudices, sub quibus non colerent idola: tenebat autem generaliter illa regula in illis iudicibus, qui non succedebant sibi immediate. Nam in his sine fallentia aliqua Israelitae colebant idola mortuo vno iudice antequam institueretur sequens: & ob hoc instituebatur sequens, scilicet quia populus premebatur seruitute a gentilibus propter idola quae colebant. sic patet in Hothoniele, & Aod, & Barach, & Gedeone, Iephte, & Samfone. Nam omnes hi surrexerunt ad liberandum populum iacentem sub hostibus propter idola. De Hothoniele, & Aod supra tertio. De Barach supra quarto. De Gedeone supra 6. De Iephte patet hic iuncto sequenti cap. De Samfone infra 12. iuncto. 13. & sequentibus. De istis autem non apparet an coluerint idola tempore eorum: posset tamen dici, quod tenebant. Alph. Post super lib. Iudicum.

post istorum non cessauerunt idola. Nam supra 8. dicit quod mortuo Gedeone Israelitae fecerunt sedus cum Baalim, vt esset eis in deum, & tamen immediate mortuo Gedeone successit Abimelech, & sic tempore eius fuerunt idola. De tempore autem horum non apparet, quod aliquid mutauerint, ideo poterat teneri, quod fuerunt. Rationabilius tamen dicendum quod non fuerint saltem tempore vltimi horum, quia post mortem Iair dicitur infra in litera, quod filij Israel peccatis veteribus non iungentes seruiuerunt Baalim in conspectu domini: si tamen fuissent etiam tempore istorum duorum iudicum idola, nihil videretur mutatum propter quod diceretur, quod iunxerunt peccata noua veteribus, cum semper illa continuarent. Item quia tempus istorum duorum iudicum fuit tempus pacis, & tamen dominus consueuerat Israelitis colere idola dare ducem super hostes, & sic mortuis his iudicibus cum dicitur, quod Israelitae coluerint idola, subiungitur quod Philistinum, & aliae gentes oppresserunt eos 18. annis.

An Iair creatus fuerit iudex illico mortuo Thola: & si fuit quare factum sit. Quast. IX.

QVAERETVR an Iair fuerit factus iudex immediate post mortem Thola: & si fuit, quare factum est. Ad primum respondendum, quod fuit factus illico iudex: quod patet, quia dicitur, quod successit ei in quo significatur quaedam continuatio temporis. Item quia non distribuitur aliquod tempus medium: si tamen transissent aliqui anni inter Thola, & Iair scriptura expressisset illos: sicut faciebat in omnibus aliis iudicibus discontinuato tempore presidentibus, vt patet de Hothoniele, Aod, & Barach, & Gedeone: & supra dictum fuit de eis in questione de Thola. Ad secundum dicendum, quod fuit institutus immediate post Thola ex eadem causa, qua Thola successit Abimelech, scilicet quia putabant Israelitae, quod adhuc mortuo Thola aliqui vellet facere scandala sua per principatum obtinendo, sicut in diebus Abimelech: ideo consultius erat, quod constitueretur illico iudex, vt nullus timore eius auerteret contendere super principatum. Si autem dicitur, quomodo institutus est in iudicem, cum essent quatuor modi instituendi, vt declaratum est, cum dicebatur de Thola. Respondendum, quod institutus fuit tertio modo, scilicet per electionem populi, & est reddenda eadem causa, quae de Thola reddita est. Qui iudicauit Israel per viginti duos annos. Tot annis vixit postquam sumpsit principatum, & nihil valde magnificum egisse legitur, nisi quod populum in pace gubernauit. Habens triginta filios sedentes super triginta pullos asinarum. Istud ponitur tanquam gloriosum de isto viro, scilicet quod tot filios habuerit omnes simul viros, qui sederent super triginta pullos asinarum. Et credendum est, quod iste Iair habuerit multas vxores simul, & concubinas, de quibus susciperet istos filios, ita quod multi eorum essent coetanei: alioquin aliqui essent iam veteres: alij ita paruuli, quod non possent equitare super pullos asinarum: sic enim fuit de Gedeone, qui habuit septuaginta filios. Et dicitur de eo supra octauo, quod habuit multas vxores, & sic potuit habere tot filios. Rabbi Salomon dicit, & etiam Nicolaus, quod isti pulli erant parui equi, vel teneri, ideo vocantur pulli: nam in Hebraeo non ponitur iste genitiuus asinarum, sed solum dicitur super triginta pullos: & pullus significat teneritudinem aetatis. Litera autem nostra addidit asinarum, quia visum est ei magis conuenire.

Et principes triginta civitatum. Idest isti triginta filij Iair erant principes triginta civitatum, quia pater instituerat eos. Sic in Hebraeo habetur. Principes triginta viculorum vel viculorum. Signat enim nomen positum in Hebraeo hic locum paruum non muratum: quem nos Graeco rus appellamus, & vocantur ville, vel viculi: Iosue 15. & 16. vsque ad 22. capitu. & huic consonat littera ieqnes, scilicet quod appellatae sunt civitates istae Auothiair, idest oppida Iair, & tamē Auoth significat viculos, & non vrbes.

Quomodo isti filij Iair triginta civitatum principes fuerint. Quaes. X.

QVAERETVR quomodo erant isti iuvenes triginta civitatum principes. Respondendum, quod non erant principes, idest reges, quia Iair non suscepit principatum regnatum, sed solum fuit iudex: ideo filij eius non possent esse reges, quia non permitteret populus. Item non erant principes, idest domini, quia principatus dominatus nunquam fuit inter Hebraeos vsque ad tempora regum, quando Deus denunciavit Israelitis, quae essent intra regum super populum, ut patet primo Reg. octavo capi. ex quo apparet, quod ante tempus illud non erant illa imposita: alioquin non imponentur tanquam noua. Etiam Gedeon recusauerat dominari super Israelitas supra octavo dicens: non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus: ergo non daret populus principatum huic filio Iair. Sed dicendum, quod erant principes, idest iudices triginta civitatum, scilicet quia non poterant imponere tributa illis civitatibus, nec facere alia, quae faciunt domini iubendo quidquid volunt preter id, quod est contra legem: sed solum erant iudices exercendo officium iudicaturae quantum ad pauca, ad quae se extendebant, de quibus diximus in prologo huius libri. Fecit autem Iair hoc, quia cum ipse praesertim toti Israel in iudicando, constituit istos triginta filios suos, vraduarent eum gerendo curam de triginta civitatibus. & in illis iudicabant, & praerant. Sic enim fecit Samuel, quia cum esset senex, & non posset sine magno labore discurrere per totum Israel ad iudicandum constituit duos filios suos in principes, & iudices in Bersabee, ut patet primo Regum octavo, & illi iudicabant populum: & semper iudicassent, nisi quia secuti sunt auaritiam recedentes a via Samuelis, ut patet ibidem: & tunc conquesti sunt Israelitae, & petiuerunt regem.

Nunquid hi filij Iair successerint ei in principatu iudicaturae, vel saltem aliquis illorum. Quaes. XI.

QVAERETVR vterius, an isti filij Iair successerint ei in principatu iudicaturae, vel saltem aliquis illorum. Aliquis dicit, quod sic, quia sicut instituit Samuel duos filios suos successores suos in iudicando, & populus tenebat illos in iudices, iam non iudicante Samuele, & tenuisset eos semper, nisi declinassent post auaritiam: ita filij Iair poterant succedere in principatu ei. Respondendum, quod non successerunt ei, quod satis clare patet, quia dicitur, quod Iair iudicauit Israel viginti duo annis, & post mortem eius transferunt 18. anni sine iudice, quibus terra fuit subiecta Philistinis: si tñ isti vel aliquis eorum successisset patri post mortem eius, aliquis superesset qui principaret: & tñ nullus fuit: nam non fuit inter Iahir, & Iephthe aliquis iudex: sed solum tempus 18. annorum sine iudice. Aliquis autem dicit, quod isti filij Iair, vel saltem

F aliquis eorum successerunt ei, & tamen omnes mortui sunt antequam moreretur Iair. Sed non est verosimile mori triginta filios iuuenes ante patrem suum. Sed dicendum, quod licet omnes ei mortui superessent nullus eorum successerit in iudicatura, quia ipsi erant viuentis patre tanquam vicarij eius in his triginta civitatibus, quibus praerant. Defuncto autem iudice ordinario spirant in iudicio vicariorum eius. Cum autem arguitur de filiis Samuelis. Dicendum, quod illi non succedebant patri, nec ponebantur ut successores: ideo dato quod non declinassent post auaritiam non mansissent in principatu defuncto patre: sed Samuel cum esset iam inueteratus, & non posset commode exercere iudicandi officium, de consensu populi substituit duos filios suos iudices, quamdiu ipse viveret. Postquam verò moreretur, expiraret officium illorum, & esset in potestate populi, quem vellent habere in iudicem, an illos vel aliquem alium: sed adhuc officio vicariatus priuati sunt viuentis patre, quia declinauerunt ad auaritiam, & coactus est Samuel constituere regem petente populo. Causa autem precipua, ut illi non succederent patri erat, quia Israelitae toto hoc tempore infirmabant quos volebant in principes, & non dabant alicui ius principandi ex successione. Vnde non fuit aliquis inter iudices, cui succederet filius in principatu, licet haberet filios, qui essent viri optimi ad principatum: praeter Abimelech, qui non tanquam ex iure succedendi, sed per quosdam fraudes, & fauores suscepit principatum praecedenti capitu. ideo licet forte isti filij Iair essent viri conuenientes ad principatum, neminem de eis in iudicem mortuo patre sumperunt. Quae ex nomine eius appellatae sunt Auothiair. Et exponitur in littera, idest oppida Iair, quia Auoth significat villas, scilicet parua loca non murata, quae appellantur villae, vel villulae, aut viculi, & dicitur tam Auothair, quam Auothiair. Idest oppida Iair. Istud non est in Hebraeo: sed posuit illud noster translator ad exponendum significatum nominis Hebraei, sicut fit in aliis multis locis. Usque in praesentem diem. Refertur ad tempus, in quo fuit liber iste scriptus, scilicet tempore Samuelis, qui illum scripsit. Nam etiā tunc durabat istud nomen. In terra Galaad. Idest sunt ista oppida in terra Galaad: est enim terra Galaad diuisa in duas partes. Vna medietas eius pertinet ad tribum Gad, & ista est Meridiana. Alia medietas pertinet ad Manasse, & ista est Septentrionalis apud terram Ammonitarum.

Quomodo dicitur hic, quod vocatae sunt istae vrbes Auothiair ab Iair nunc iudicante Israel. Quaes. XII.

QVAERETVR quomodo dicitur hic, quod vocatae sunt istae vrbes Auothiair ab isto Iair, qui iudicauit nunc Israel, quia Numeri trigesimo secundo capitu. dicitur, quod Iair filius Manasse cepit viculos Galaad, & vocauit illos Auothiair ex nomine suo. Aliqui respondent, quod sit idem iste & ille, quia iste vocatur Iair, & ille vocatur Iair. Item, quia iste est de stirpe Manasse, & ille etiam. Vnde vocatur filius Manasse, idest de stirpe Manasse. Item ista oppida sunt in terra Galaad, & illa etiam. Nam dicitur, quod ille cepit viculos Galaad, etiam iste vocatur Auothiair, & ille etiam. Respondendum, quod non stat, quia ille fuit ante istum magno tempore, scilicet trecentis annis: nam Iephthe dixit, quod iam fluxerant trecenti anni ex quo Israelitae occupauerant terram regis Sehon, sequenti cap. Et tunc Iair de quo ibi dicitur cepit viculos Galaad, qui quondam erant de terra Am-

Ammon, & illo tempore Iair erat iam vir magnus, prudens, & bellator: ideo non potuit tanto tempore viuere, ut nunc fieret iudex, quia nullus homo isto tempore ultra centum annos aut parum plus excedebat. Item non stat, quia non vocantur hic istae villae Auothiair ex eadem causa, ex qua illae nominate sunt sic, quia cepit eas Iair, & omnibus imposuit nomen Auothiair. Hic autem nomen inpositum fuit quia isti 30. filij Iair principabantur in alijs 30. civitatibus. Respondendum quod non fuit idem iste Iair, & ille: nec etiam fuerunt eadem loca, quia Iair, qui cepit viculos terrae Galaad, vocauit omnes viculos illos Auothiair Num. 32. & non est certus numerus istorum viculorum: hic autem patet quod istae villae vocatae Auothiair erant solum 30. & vocatae sunt sic, quia specialiter pertinebant ad Iair, eo quod licet ipse praesertim toti Israel, tamen filij eius praerant illis civitatibus sub eo constituti. Mortuusque est Iair, & sepultus in loco, cuius nomen est Canon. Iste locus est in terra Galaad in sorte Manasse, & quia Iair erat Galaadites, sepultus est ibi, quia forte ille erat locus suae origines, & iuxta consuetudinem Hebraeorum quilibet sepeliebatur in sepulchro maiorum suorum. In Hebraeo habetur Maon. Vbi nos dicimus Camon. Et forte est locus ille binomius sicut viri sunt saepe binomij & trinomij. Sic et alia loca, ut Hebron, & Ierusalem, quorum quodlibet habet multa nomina. Filij autem Israel. Hic ponitur secundum principale huius cap. scilicet tempus tribulationis, in quo Israelitae afflicti sunt a gentibus deo tradente eos illis, quia colebant idola. Et diuiditur in tres partes. Primò ponitur culpa. Secundo subditur pena ibi. Contra quas. Tertiò adiungitur penitentia ibi. Peccauius. Circa primò dicitur. Filij autem Israel peccatis veteribus noua iungentes. Idest non contenti fuerunt antiquis peccatis: sed etiam nunc peccata noua addiderunt. Pecceruntque malum in conspectu domini. Scilicet eo vidente adorabant deos alienos, & dimittebant ipsum.

Tempus tribulationis Israelitarum post Iair.

Quomodo hoc factum sit: & quae vocentur hic peccata vetera, & peccata noua. Quaes. XIII.

QVAERETVR quomodo fuit hoc factum, & quae vocantur hic peccata vetera, & quae peccata noua. Respondendum ad primum, quod Israelitae fecerunt istud post mortem Iair: nam viuentis eo non coluerunt idola nec etiam tempore Tholae: & quia inter Tholae & Iair non intercedit aliquod tempus, nec habuerunt Israelitae tempus declinandi ad idola, & fuerunt tempore horum duorum iudicum boni. Peccata autem eorum fuerunt post mortem Iair: Nam tunc nullus fuit in iudicem institutus, qui coereret Israelitas a malo, ideo fecerunt sicut soliti erant, scilicet quod mortuo iudice maiora peccata facerent quam prius. Sic patet supra secundo. Nam dicitur quod viuentis iudice Israelitae bene se habebant, sed illo mortuo, faciebant peiora quam fecerant patres sui, & sic fuit hic, quia antiquitus colebant Israelitae Baalim: nunc aut cepuerunt colere simul deos multarum gentium, scilicet Baalim Astaroth deos Sidoniorum, & Syriarum, & Moab, & Ammon, & Philistinorum. Ad secundum dicendum quod peccata vetera vocantur illa quae fecerant postquam desierant peccare, scilicet ante Gedeonem peccauerant nimis, & eo praesidente boni fuerunt, & postea tempore Tholae, & Iair etiam. Vel vocantur peccata vetera, quae fecerunt Israelitae mortuo Gedeone dum principaretur Abimelech. Nam supra octavo dicitur quod post mortem Gedeonis Israelitae fecerunt pactum cum Baalim, ut esset eis in deum. Abimelech autem non curauit extir-

Alph. Toft. super lib. Iudicum

Apare idolatriam, quia animus eius solum erat ad dominandum, & non ad iustitiam exequendum. Vnde in illo paucio tempore trium annorum, quibus regnauit occupatus bellis nihil boni agere potuit, nec curauit ad auferendam idolatriam. Thola autem & Iair, qui postea surrexerunt, & fuerunt, in tempore pacis extirpauerunt idolatriam, ideo peccata vetera erant illa, quae fiebant tempore Abimelech. Ad tertium dicendum, quod peccata noua vocabantur illa, quae agere cepuerunt Israelitae mortuo Iair, & tunc venit illis tribulatio. Aliter posset intelligi de peccatis veteribus, & nouis, scilicet quod peccata vetera erant illa, quae Israelitae ante hoc frequentauerant. Peccata autem noua erant illa, quae nunc super illa addiderunt, & tunc non erit sentus, quod desierint peccare aliquanto tempore Tholae, & Iair: sed quod exerceuerint peccata vetera, idest ab antiquo vsitata, scilicet quod colerent Baalim. Istud namque in consuetudinem duxerant, & vsque tunc continuauerunt: sed nunc exerceuerunt peccata noua, idest non vsitata, scilicet quod coluerunt deos multarum gentium, quos prius non coluerant, & ponuntur 7. dii, ut patet in littera, & istud satis stat. Primus tamen sensus melior est, quia verisimilius est quod tempore Tholae, & Iair non coluerint idola, quam quod coluerint. Et seruierunt idolis Baalim, & Astaroth. Hic ponuntur septem idolatriae, scilicet idolatria cum 7. dijs vel cum dijs 7. gentium, & ponitur hoc ad significandum magnam peruersitatem Iudeorum, & desiderium colendi idola, quia non sufficiebat eis colere vnum idolum, vel deos vnus gentis, sed deos omnium gentium, quas nouerant, colebant. ponuntur Baalim, & Astaroth, quia isti erant dii communiores, ut declaratum est supra tertio, & istos duos deos colebant tempore Samuelis, bene dixit eis Samuel. si in toto corde vestro reuertimini ad dominum, auferite de medio vestri Baalim, & Astaroth: primo Reg. 7. capi. Et dijs Syriae. Comunicabant Israelitae cum Syrijs, ideo cognoscebant Deos eorum, & ritum colendi, & ob hoc colebant: sunt autem Syri ad partem Aquilonarum terrae Chanaan apud Euphratem, & forte isti dii, scilicet Baalim, & Astaroth erant de dijs Sirij, licet haberent insuper alios, & quia coluerunt istos, tradidit eos dominus in manus Syriorum: sic enim patet supra tertio. Nam post mortem Iosue prima captiuitas, & subiugatio Israelitarum fuit sub manu Chusantalathain regis Mesopotamiae, siue Syriarum, quod idem est. Et ibi ante hoc dicitur, quod traditi sunt in manus eius, quia colebant Baalim, & Astaroth. Et Sidonis. Habebant Sidonij alios Deos, quos colebant Israelitae, & erat Deus Sidoniorum principalis Astartharthes: sic patet 3. Reg. 11. capi. cum dicitur de Salomone, quod colebat Astartharthe Deum Sidoniorum. Conuertebantur autem Israelitae cum Sidonijs, quia illi in terra Israel erant: nam Sidon in sorte Aser est, ut patet Iosue 19. capit. habitant autem Sidonij apud mare in parte occidentali terrae Chanaan, & sciebant Israelitae Deos eorum. Et Moab. Deus Moabitarum erat Chamos, ut patet tertio Regum 11. scilicet quod colebat Salomō Chamos idolum Moabitarum: Idem patet 4. Reg. 23. cap. ideo Moabita vocatur populus Chamos, ut patet Num. 21. & Iai. 15. & 16. sunt autem Moabita coniuncti terrae Chanaan ex parte Orientali: nam terra Moab peruenit vsque Iordanem, ut patet Deutero. tertio, & Iordanis est pars Orientalis terrae Chanaan Num. 34. cap. ideo sciebant Israelitae de Deo Moab. Alii autem volunt Phegor esse Deum Moabitarum, quia vocantur excelsa Phegor Num. vigesimo tertio, & vigesimo quinto, vocatur etiam sanum Phegor Deuter. tertio. Sed dicendum Phegor esse nomen montis, in quo erat sanum Dei Moabitarum, qui vocabatur Beelphegor. N 4 gor,

Animus Abimelech ad dominandum erat.

Idolatria cum septem dijs.

De situ Syriorum.

Sidoniorum Deus Astartharthes.

Deus Moabitarum erat Chamos.

Phegor quid sit.

gor, eo quod erat in monte Phegor. *Et filiorum Ammon.* Deus Ammonitarum erat Moloch, ut patet tertio Regum 11. ubi dicitur de Salomone, quod colebat Moloch deum Ammonitarum: sed quarto Regum 23. cap. vocatur Melchom. Sic etiam primo Paral. 20. c. sed idem est. Nam sepe idem vir, vel res, aut locus est binomius, vel trinomius. Isti Ammonitæ erant ad Aquilonarem partem Israelitarum, & partim ad orientalem, & communicabant cum eis duæ tribus, & dimidia, quæ morabantur ad Orientalem partem Iordanis, & nouerant ritus eorum. *Et Philistim.* Dij Philistinorum erant Astaroth, Dagon, & Beelzebub: nã in ciuitate Acharon erat Beelzebub, ut patet quarto Regum primo, & ad illum mittebantur de omnibus partibus consultationes: nam Ochozias rex Israel misit ad consulendum eum, an curaretur de infirmitate sua, ut in allegato capitu. In vrbe Gaza, & Azoto erat Deus Dagon. De Azoto patet primo Regum quinto, cum Philistini arcam Dei ad se ductã posuissent in Azoto in templo Dagon corruit Dagon coram arca. De Gaza patet infra decimo sexto: nam Philistini concurrerunt in vrbe Gaza ad offerendum hostias magnificas Deo suo Dagon. Astaroth erat in aliis vrbus: nam dicitur primo Regum trigésimo primo, quod in templo Astaroth posita fuerunt arma Saulis, & ista omnia erant in terra Philistinorum. Istos communes cognouerant Israelitæ: quia communicabant cū Philistinis, eo quod Philistini morabatur intra terram Israelitarum in partem Meridianam, & quodam tempore erat magna communicatio Israelitis cum eis: nã non erat faber ferrarius in Israel, & descendebant in terram Philistinorum ad acuendum vomerem, & farculum, vsque ad stimulum asini, ut patet primo Regum decimo tertio capitu. & ex hoc potuerunt cognoscere Deos eorum. *Dimiseruntque Dominum.* Scilicet non obseruando mandata eius. *Et non colebant eum.* Scilicet non faciendo ei sacrificia, nec offerendo alias cæremonias cultus. *Contra quos iratus Dominus.* Hic ponitur secundum huius partis, scilicet pena peccati, scilicet quia Deus infixit penã Israelitis pro peccato suo: nam iratus est, scilicet dispositus fuit ad infligendam punitionem. *Tradidit eos in manus Philistin.* Scilicet cõcitauit Philistinos, contra illos in bellum, & fecit Israelitas inferiores, intelligẽdo sicut declaratum est supra tertio, & præcedenti capitu. quod Deus mouet corda hominum ad amorem, vel odium, vel alias passiones, & hic mouit Philistinos, ut nocerent Israelitis: & non contulit vires Israelitis ad resistendum: sed potius incussit eis timorem ne possent resistere. *Et filiorum Ammon.* Iste duæ gentes pugnauerunt tunc contra Israelitas, & oppreserunt eos seruitute: sicut supra tertio, Moabitæ cõfortati sunt contra Israel, & copulati sunt eis Amalechitæ, & Amonitæ. Philistini autem magis oppreserunt nunc Israelitas quã Amonitæ. ex hoc tempore cepit bellum durum contra Israelitas a Philistinis infligi: vnde semper ab hoc tempore fuit bellum mutuum. Vel erant Israelitæ in seruitute Philistinorum: nam nunc seruiuerunt eis 18. annis. post hoc etiam seruiuerunt quadraginta annis ante tempore Samsonis, ut patet infra duodecimo, tempore quoque Samsonis erant Israelitæ seruietes Philistinis infra quatuordecim postea etiã continuo seruiuerunt eis, scilicet sub tempore Heli summi sacerdotis, qui fuit iudex post Samsonem: deinde tempore Samuelis et seruibat, & postea tempore Saulis primi regis Israel, qui fuit post iudicaturam Samuelis, seruibant Israelitæ Philistinis. Nam tempore Saulis erat statio philistinorum in Israel primo Regum decimo, & decimo tertio, & non erat faber ferrarius in Israel, quia hoc iusserant Philistini, eodem capitu. & descendebant Israe-

litæ in terram Philistinorum ad acuendos vomeres, secures, & tridentes: & ad acuendum stimulum, eodem capitu. & postea durauerunt continua bella inter Saulem & Philistinos toto tempore regni Saulis, & in eis mortuus est Saul: primo Regum trigésimo primo. Deinde Dauid succedens contra Philistinos habuit bella, & abstulit frenum tributi de manu eorum, secundo Regum octauo, & egit postea multa bella contra illos eodem lib. capitu. vigésimo primo, & sic non fuit aliqua gens, quæ tanto tempore Israelitas affligeret. *Afflicteque sunt uehementer.* Scilicet quia Philistini vastabant terram eorum, & ipsi non poterant resistere: fortẽ enim faciebant sicut Madianitæ tempore Gedeonis: nam quolibet anno, quando omnes segetes erant quasi maturæ prius quã Israelitæ metere eas possent veniebant Madianitæ cum omnibus populis Orientalibus, & ad modum locustarum replebant terram, vastabantque segetes in herba, itaque ut nihil relinqueretur Iudeis ad cibos, ut patet supra sexto capitu. *Et oppressi per annos decem, & octo.* Durauit ista tribulatio 18. annis inchoando a morte Iair Iudicis vsque ad constitutionem Iephte in Iudicem. Nam licet illico post mortem Iair non oppressi fuerint Israelitæ, quia tñ illico ceperunt peccare, & pro peccatis Deus misit gẽtes contra eos computantur omnes 18. anni, ut non maneat aliquid de tempore, non computantum, quod non comprehendatur sub aliquo, quia tñ inducendo ex particularibus summi illam summam totalem, quæ colligitur tertio Regum sexto, esset illa maior, quã summe particulares. Sed falsum est. *Qui habitabat trans Iordanem in terra Amorrhæi.* Quamquã totus Israel puniebatur, tamen puniebantur nunc magis habitantes trans Iordanem, scilicet ad Orientalem partẽ eius, & hoc significatur, quia dicitur in terra Amorrhæi, idest in terra duorum regum Amorrhæorum: nam Sehon, & Og, qui erant duo reges Amorrhæi, ut patet Deuteronomij secundo, & tertio, tenebant totam terram, quæ est ad Orientem Iordanis, quam postea ceperunt Israelitæ viuentẽ Moysẽ, & illa terra data est duabus tribubus, & dimidiã, scilicet tribui Ruben, & Gad, & dimidiã Manasse, Numeri trigésimo secundo, & Deuteronomij tertio capitu. hanc terram vocat scriptura terram Amorrhæi, idest duorum regum Amorrhæorum: & hanc vastauerunt nunc atrocios hostes. Nam Philistini, & Ammonitæ erant nunc hostes, & copulabantur, ut simul pugnant contra Israel: & quia Ammonitæ morantur ex parte orientali Iordanis, & Aquilonari, veniebant etiam cum eis Philistini, & inuadebant terras coniunctas ex parte Israel. Iste autem sunt terre duarum tribuum, & dimidiæ. *Quæ est in Galaad.* Idest vastabant terram Amorrhæi, quæ est in prouincia Galaad. Vocatur terra Galaad quẽdam regio, quæ adiacet monti Galaad. Ex vtraque parte montis est regio vberima, & pascualis plurimas habens vrbes, ut patet Numeri trigésimo secundo.

Quare potius vastabant terram Galaad quã alias terras Israelitarum. *Quæst. XIII.*

QVAERETVR, quare potius vastabant terram Galaad, quã alias terras Israelitarum, licet alias aequaliter vastarent. Respondendum quod hoc fuit propter duo. Primum fuit quia terra Galaad erat valde propinqua hostibus. Nam hostes erant hic Ammonitæ, & Philistini: ex parte autem Ammonitarum nulli erant ita coniuncti sicut Galaaditæ, quia in confinibus iacent vtrique regiones potissimẽ, quia terra Galaad fuerat olim pars terræ Ammonitarum.

Ista

Ista causa significatur, cum dicitur, quod Ammonitæ vexabant eos, qui erant in terra Galaad intãtum, quod Iordane transmissio vastabant interdum filios Iuda, & Ephraim: quasi dicat, semper vastabant Galaaditas, eo quod coniuncti eis erant, & quando multum progrediebantur, transibant Iordanem, & vastabant Iudam, & Ephraim, qui sunt ad occidentalem plagam Iordanis. Secunda causa erat, quia Ammonitæ volebant reducere ad se terram Galaad: fuerat enim olim terra Galaad pars terræ Ammonitarum, & temporibus præteritis non repetuerat eam rex Amon, quia putabat se impotentem ad obtinendum: nunc autem visa oportunitate, scilicet, quia Israelitæ affligebantur sub manibus eius, & Philistinorum, cepit petere restitui sibi terram Galaad, ut patet sequenti capitulo, & ad hoc, quod facilius illam obtineret, vexabat nimis Galaaditas bellis, ut ipsi vexatione contricti, & non habentes auxilium sponte se traderent Ammonitis, nẽ tãdiu mala hæc paterentur. Hoc autem significatur, quod rex Ammonitarum contra Galaaditas cepit agere bellum, & fixit tentoria in terra Galaad infra in litera, & tunc coacti sunt Galaaditæ sumere de se iudicem: sumperuntque Iephte Galaaditem, qui pugnavit contra Ammonitas sequenti capitulo. *Intantum ut filij Amon Iordanem transmissio vastarent Iudam, Benjamin, & Ephraim.* Idest intantum excedebat audacia Ammonitarum, quod interdum non solum inferebant bellum Galaaditis, sed etiam illis subiectis, & afflictis transibant in terram vltra Iordanem, ubi erant nouem tribus, & dimidia, & vastabant Iudã, & Ephraim, & Benjamin, quæ erant tres tribus coniuncte. *Afflicteque est Israel nimis.* Scilicet, quia multæ violentiæ, & depauperationes inferebantur eis ab hostibus. *Et clamantes ad dominum dixerunt.* Idest non habentes iam aliquem adiutorem, nisi Deum coeli, inuocabant eum, ut liberaret eos.

Quare non dicitur de aduersitate illata à Philistinis Israelitis, sed solum de malo illato ab Ammonitis. *Quæst. XV.*

QVAERETVR, cum hic essent duæ gentes aduersantes Israelitis, scilicet Ammonitæ, & Philistini: quare non dicitur hic de aduersitate, quam inferebant Philistini, sed solum de malo, quod inferebant Ammonitæ. Aliquis fortẽ dicit, quod Philistini parum, vel nihil mali inferebant, ideo non cõputantur. Sed dicendum, quod non stat, quia Philistini fuerit semper potẽtiores Ammonitis, & nulla gens est, quæ tantum afflixit Israelitas, sicut Philistini, ideo cum nunc essent, ut hostes Iudæorum, & Deus dedisset potestatem illis super Iudæos, nõ est verisimile, quod parum eos affligerent: potissimẽ, quia supra in litera dicitur, quod Deus tradidit Israelitas in manus Philistinorum, & filiorum Amon. Item si soli Ammonitæ persequerentur terram Israel, totum malum euenisset super Galaaditas, & interdum super Iudam, Benjamin & Ephraim. Nam ad has tribus solum se extendebant, ut patet supra in litera. Sed non est verisimile, quod solum istæ tribus paterentur in toto Israel, cum totus Israel peccaret: ideo dicendum est, quod Philistini ex alia parte inuadebant terram Israel, & vexabant alias tribus. Istud autem necesse est poni, quia litera supra dicit, quod tradidit dominus Israelitas in manus Ammon, & Philistinorum, ergo aliquid faciebant Philistini contra Israel: nihil tamen facient, nisi isto modo dicamus. Respondendum est, quod Philistini etiam grauiter affligebant Israelitas, sicut Ammonitæ, tamen fit mentio de Ammonitis solum, eo quod ista, quæ dicitur hic, sunt introductoria, & quasi præambulum ad continuandum successione iudicium. Nam post Iair fuit

Iephte, & ille fuit factus iudex, ut pugnaret cõtra Ammonitas, ut in sequenti capitulo, ideo, ut inducatur electio illius, & gesta, introducitur hic scriptura præambula solum de pugna Ammonitarum cõtra Israel. Bellum autem Philistinorum nunc non fuit causa institutionis Iephte: ideo de illorum impugnatione contra Israel non fit mentio.

Quomodo Israelitæ non clamauerunt ante istos decem octo annos cum semper affligerentur. *Quæst. XVI.*

QVAERETVR, ulterius, quomodo Israelitæ non clamauerunt ante istos decem octo annos, cum semper affligerentur. Responderi potest vno modo, quod Israelitæ pepigerant foedus cum dijs suis expectabantque liberationem ab eis, & quia toto hoc tempore acceperunt liberationẽ, cõuersi sunt ad clamandum ad dominum: Israelitæ enim erant rudes, & putabant, quod dij gentium haberent aliquam virtutem adiuuandi cultotes suos in bellis, & conferendi eis bona temporalia: imò putabant, quod dij gentium magis hoc possent, aut facere vellent potius, quã Deus eorum: vnde quando Ieremias dixit Israelitis manentibus in Aegypto, nõ colerent reginam celi: responderunt, quod nõ obedirent eius verbo ex parte Dei: sed colerent reginam celi, & offerret ei libamina, & subiunxerunt, quod quando libabamus ei, saturati sumus panibus, & bene nobis erat, & malum non vidimus. Ex eo autem tempore, quo cessauimus sacrificare reginæ celi, & libare ei libamina, indigemus omnibus: & gladio, & fame consumpti sumus. Ob hoc autem faciebant foedus Israelitæ cum dijs gentium, quod susciperent illos in Deos ad semper illos colendum, & quod illi susciperent Israelitas in populum ad benefaciendum eis specialiter: sic patet supra octauo. Nam dicitur, quod post mortem Gedeonis Israelitæ fecerunt foedus cum Baalim, ut esset eis in Deum: & sic Israelitæ credebant verẽ hoc, scilicet, quod dij gentium, quos colebant, possent eis benefacere, & liberare eos de aduersitatibus, ideo adueniente aduersitate expectauerunt auxilium ab illis, & in hoc manserunt decem octo annis, quibus oppressi sunt à Madianitis, & Philistinis, cumque iam desperarent, quod dij gentium illos liberarent, conuersi sunt ad Deum Israel, ut liberaret eos, & ille in fine decem & octo annorum liberauit eos per Iephte Galaaditẽ. Aliter potest dici, quod Israelitæ toto hoc tempore non clamauerunt ad Deum, eo quod Deus non indurauit corda eorum, ut clamarent. Nam peccauerunt grauiter Israelitæ, & ob hoc volebat Deus, quod pateretur aliquanto tempore, scilicet decem octo annis, & quia si in principio clamassent, exaudisset illos, & liberasset, & non paterentur penam, quam ipse volebat, ideo indurauit cor eorum, ut non aduerterent ad clamandum ad dominum: Simile habetur Isa. 6. Exceca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claudet, nõ forẽ videat oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, & conuertatur, & sanem eum. Simile patet Mat. 13. nec est hoc iniustum, quia poena à Deo iuste inflata est, ut induraretur cor alicuius in petendo veniam, quã in peccado induratum noluit erubescere. Aliter potest intelligi, scilicet, quod Israelitæ clamauerunt ad dominum ante annum decimum octauum, scilicet fortẽ à principio tribulationis huius: tamen Deus nõ exaudiebat eos, quia licet Deus oratus illico culpas remittat, poenas tamen non illico remittit, aut transfert. Et ratio potissima, quare Israelitæ licet clamarent non exaudiebantur erat, quia nõ digne clamabant, scilicet, quia nunquam cessabant colere idola: nam nunquam abiecerunt ea vsque ad annum decimum octauum, quando Deus respondit eis, quod irent ad Deos, quos colebant,

82

& illi liberarent eos de angustia, & tunc dixerunt Israelitae: Peccauimus, redde tu nobis quidquid placet, tantum nunc libera nos, & haec dicentes omnia de finibus suis alienorum Deorum idola proiecerunt, & tunc secuta est illico liberatio eorum.

Quomodo isti decem octo anni computantur, vel sub quo iudice Quaesitio XVII.

QVAERETVR vterius de istis decem octo annis, quomodo computantur, vel sub quo iudice: nam consuetudo est in isto libro, quod cum alijs numeris partialibus valde excedat ad numerum totalem, qui ponitur. 3. Reg. 6. ideo est regula, quod anni, quibus dicitur mansisse populus in afflictione computentur sub illius iudicis summa, qui liberavit Israel ab illa afflictione, sicut dicitur supra 3. quod Israelitae oppressi sunt octo annis ab rege Syriae Cusanrasathain, & dicitur ibi, quod Hothoniel liberavit Israel de hac angustia, & praefuit quadraginta annis. Dico quod illi octo anni sunt pars illorum quadraginta, & quamquam in illis octo nondum esset iudex Hothoniel computatur sub ducatu suo, sicut etiam ibidem dicitur, quod Israelitae decem octo annis oppressi sunt a rege Moab, & Aod liberavit Israelitas de manu eius, qui praefuit octuaginta annis, dico quod illi decem octo anni sunt pars octuaginta annorum. Sic autem oportet, quod isti decem octo anni, quibus oppressi sunt Israelitae a Madianitis, & Philistinis debent computari sub aliquo iudice, & secundum regulam communem deberent computari sub iudice, qui liberavit Israel ab ista angustia, & ille fuit Iephthae: tamen non possunt includi sub tempore suo, quia ille sex annis solum praefuit infra 12. ca. debet ergo recurri ad praecedentes, ut sub temporibus eorum includantur. Respondendum, quod isti decem octo anni non sortiuntur regulam communem, scilicet, quod computentur sub tempore alicuius iudicis. Quod patet, quia deberent computari sub iudice sequenti, qui liberavit populum ab illa angustia. Sed non stat, quia Iephthae praefuit solum sex annis. Etiam non possunt computari sub praecedentibus, quia Iair praefuit viginti duo annis, qui fuit ante istam tribulationem, & quando ipse mortuus est, nondum coeperat aliquis de istis decem octo annis, ideo non potest comprehendi sub eo aliquis de istis annis, alioquin deberent poni quadraginta anni in iudicatu suo, scilicet viginti duo, quibus ipse praefuit, & decem octo, quibus Israelitae subditi fuerunt Madianitis, & Philistinis. Ideo dicendum, quod isti decem octo anni hic specialiter computantur per se, tanquam essent tempora alicuius iudicis. Quod patet, quia colligendo summam totalem, quae habetur 3. Reg. 6. ex summis particularibus ab exitu de Aegypto usque ad aedificationis templi initium provenit summa praecisa, si computentur isti decem octo anni simul per se cum alijs: si autem ponantur sub annis alicuius iudicis, deficiet aliquid de summa illa, ut patet ex computatione, quam fecimus supra tertio capitulo. Necessae est igitur, quod isti decem octo anni computentur per se.

Quare post Iair non fuit illico alius iudex creatus. Quaesitio XVIII.

QVAERETVR vterius, quare post Iair non fuit illico alius iudex institutus, sicut fuit post Abimelech ipse Thola, & post Thola electus est illico Iair. Respondendum, quod in illis facta est electio secundum successionem immediatam propter timorem scandali, ne aliqui non existente aliquo iudice intruderent se de principatu, sicut fecerat Abimelech

post mortem Gedeonis, sed nunquam fuerant visa aliqua scandala tempore Thola. Etiam tempore Iair successoris eius nullus aliquid tale movit, ideo putaverunt, quod iam nullum moueretur super hoc scandalum: & sic voluerunt permanere, vel redire ad antiquam consuetudinem, scilicet, quod non numeretur aliquis in iudicem, quamquam moreretur praedecessor, quousque esset necessarius ad repellendos hostes, & quia nunc mortuo Iair erant tempora pacis, & non erat necessarius iudex ad hoc, non curauerunt quemquam instituere: fuisse tamen utilis ad conservandum populum in cultu Dei. Nam dum iudices viverent populus colebat Deum, quibus morientibus declinabat populus ad peiora, quam a principio, ut patet supra secundo capitulo.

Peccauimus tibi, quia dereliquimus Dominum Deum nostrum, & seruiimus Baalim. Quibus locutus est Dominus: Nunquid non Aegyptij, & Amorrhaei filijque Ammon, & Philisthim, Sidonij quoque, & Amalech, & Chanaan oppresserunt vos, & clamastis ad me, & erui vos de manu eorum? Et tamen reliquistis me, & coluistis deos alienos: idcirco non addam ut ultra vos liberem. Ite, & inuocate deos, quos elegistis: ipsi vos liberent in tempore angustiae. Dixeruntque filij Israel ad Dominum: Peccauimus, redde tu nobis quidquid tibi placet: tantum nunc libera nos. Quae dicentes, omnia de finibus suis alienorum deorum idola proiecerunt, & seruiuerunt Domino deo: Qui doluit super miseris eorum: Itaque filij Ammon clamantes in Galaad fixere tentoria: contra quos congregati filij Israel, in Maspha castramentati sunt. Dixeruntque Principes Galaad singuli ad proximos suos: qui primus ex nobis contra filios Ammon ceperit dimicare, erit Dux populi Galaad.

Peccauimus. Hic ponitur tertium, scilicet Israelitarum penitentia, scilicet, quia doluerunt de peccato suo. In penitentia autem primum est ipsa contritio de peccato. Secundum est confessio in ore. Vtrumque colligitur hic in isto verbo: nam in hoc, quod Israelitae dicebant peccauimus, significatur, quod dolebant se peccasse. Et patet, quia si fuisset ista propositio delusoria, scilicet, quod ore dicerent, & non verum dolebant, Deus non exaudiuisset illos: exaudiuit tamen, quia liberavit illos, ideo fuit vera contritio. Secundum etiam fuit, scilicet confessio peccati: nam proposuerunt illud in voce, dicentes: peccauimus, quia dereliquimus dominum: & dicitur, quod dixerunt hoc clamantes. Quia dereliquimus dominum Deum nostrum. In quocting; peccato Deum dereliquimus recedentes a lege eius, ideo dicitur, quod in quolibet peccato est conuersio, & auersio, scilicet auersio a Deo, quod est ipsum derelinquere, & conuersio ad creaturam, qua inordinate abutimur fruente ea. Et seruiimus Baalim. Hic declaratur

Medus a quo Media nomen accepit claret.

Ionius Archadi rex a quo mare Ionium

De poenis dicitur. 1. 5. denique.

Agg olim Patrix ab Hercule instituitur.

Israelitarum penitentia. Duo sunt in poenitentia.

in quo consistebat peccatum, scilicet, quia seruiuerunt idolis, & non expresserunt hic alia peccata, licet Israelitae in multis alijs peccarent, quia cum istud sit peccatum grauissimum in comparatione huius alia peccata non censentur esse quasi peccata: nam Deus magis punit istud peccatum, quam reliqua, & ipsi Israelitae iam videbant, quod Deus non tantum curabat de alijs sicut de hoc. Et ponuntur hic duo, scilicet dereliquimus dominum, & seruiimus Baalim, quia aliquando Israelitae colebant Deum suum, & cum hoc colebant idola, sicut faciebant Samaritani, ut patet 4. Reg. 17. de quibus dicitur: fuerunt gentes istae timentes Deum, sed nihilominus idolis suis seruientes. Israelitae autem nunc non fecerunt sic, sed cessauerunt offerre Deo cultum debitum: & totaliter coluerunt idola. Sic patet supra in litera, scilicet seruiuerunt Astaroth, & Baalim, & dimiserunt dominum, & non colebant illum. Hic autem solum dixerunt Israelitae, & seruiimus Baalim, quia per hoc intellexerunt omnia idola, quibus seruiuerunt. Quibus locutus est dominus. Hic ponitur quaedam increpatio Israelitarum, quia licet Israelitae orarent, & dolerent corde, & Deus velle eis misereri, tamen voluit eos subannare, & increpare eos, quia peccauerant, ut ex hoc sentirent quandam poenam, quae esset ad remissionem peccatorum. Etiam, quia ista subannatio moueret Israelitas ad magis dolendum de peccatis. Etiam, quia quamquam Israelitae verum dolebant, tamen nondum abiecerant idola de terra sua. Cum autem dominus subannauit eos, dicens, quod recurreret ad Deos, quibus seruiuerant, expulerunt eos de regione sua, & tunc Deus plenè exaudiuit eos, ut patet infra. Nunquid non Aegyptij. Quasi dicat, omnes istae gentes oppresserunt vos propter idola, & cum clamaretis, ego vos exaudiebam: nunc autem adhuc non erubuitis redire ad colendum Deos, pro quibus ista mala sustinebatis, ideo clamate ad illos, quia nolo vos liberare: ponuntur autem hic multae gentes ad significandam multa pericula, de quibus liberati sunt Israelitae: quasi dicat: si semel tantum peccauissetis, & nunc reuertentes clamaretis, dignum esset, quod exaudiret vos: quia tamen totiens peccastis, & adhuc redire non erubescitis, nunquam eritis boni, sed redibitis semper ad consuetudinem vestram, sicut dicitur Iere. 13. si mutare potest Aethiops pellem suam, & Pardus varietates suas, & vos poteritis benefacere, cum dixeritis malum: quasi dicat: iam non potestis bene operari ex habitu fortissimè radicato in malis propter assuetudinem longam. Nunquid non Aegyptij. Ista fuit prima gens, quae Israelitas afflixit, cum manserunt ibi in captiuitate multis annis, & fuit illa tribulatio propter idolatriam, scilicet, quia Israelitae coluerunt idola in Aegypto, sic patet Ezech. 23. cum dicitur: Insuper fornicationes suas, quas habuerat in Aegypto, non derelinquit: nam & ibi dormierunt cum ea in adolescentia eius: & illi confregerunt vbera pubertatis eius, & effuderunt fornicationem suam super eam. Ob hoc autem ponitur hic de poena Aegypti inter alias tribulationes, quae euenerunt propter idolatriam: nam omnes istae gentes, quae hic ponuntur insurrexerunt contra Israelites, quia colebant idola, scilicet, quia dabat dominus Israelitis in manus istarum gentium. Et Amorrhaei. Etiam istae gentes oppresserunt eos.

Quando Amorrhaei oppresserunt Israelitas pro idolatria. Quaesitio XIX.

QVAERETVR quando Amorrhaei oppresserunt Israelitas pro idolatria. Aliquis dicit, quod Amorrhaei non oppresserunt Israelitas aliqua vice specialis, scilicet, quod Amorrhaei tunc opprimerent illos,

& singulae aliae gentes, quae habentur hic oppresserunt eos alijs temporibus quod patet, quia Amorrhaei vocantur quaedam gentes terrae Chanaan: sed hic etiam ponitur, quod Philistini erant de terra Chanaan, & de gentibus Amorrhaeorum. Sed dicendum est, quod hic oportet poni tanquam distincti Philisthim, & Amorrhaeos, & Chanaan, cum ponantur, ut faciant numerum, & est dicendum, quod fuerint inflictae diuersae tribulationes ab istis. Pro quo sciendum, quod Amorrhaei dupliciter accipiuntur, aliquando ut est quidam populus specialis terrae Chanaan, & sic quando numerantur illi septem populi, est vnus de illis Amorrhaeus. Secundò modo Amorrhaeus prout significat omnes septem populos Chanaanorum. Sic accipitur 2. Re. 21. ca. cum dicitur, quod Gabaonitae erant de reliquijs Amorrhaeorum, & tamen Gabaonitae non erant de stirpe Amorrhaeorum accipiendo, ut est quidam populus specialis, quia Gabaonitae erant de populo Heuorum, ut patet Iosue 11. scilicet: prater Heuorum, qui habitabat in Gabaon omnes pugnando cepit. Et sic oportet, quod accipiantur Amorrhaei, prout denominant omnes septem populos Chanaanorum: hic autem accipiuntur sic, & distinguuntur contra Philisthim, & Chanaan. Et dicendum, quod Amorrhaei oppresserunt Israelitas pro idolatria, & istud fuit tempore Iabin regis Afor, qui oppressit Israelitas viginti annis, & fuerunt liberati per Barac. Sed istud non stat, quia Iabin non vocatur rex Amorrhaeorum, sed potius rex Chanaan, ut patet supra quarto. Dicendum ergo est, quod ista fuerit aliqua tribulatio, qua gens Amorrhaeorum specialiter insurrexit contra Israelitas, & non habetur omnia scripta, quia sacra scriptura multa subterit. Quod tamen hoc sit verisimile patet, quia Deus dixit, quod Israelitae expellerent omnes gentes Chanaanorum de terra: alioquin essent eis tanquam clavi in oculis, & lanceae in lateribus, & aduerfarentur eis in terra possessionis suae: Num. 33. cap. Idem dixit Iosue Israelitis: Iosue 23. & postea angelus domini dixit Israelitis viuenti Iosue, quod reliquerat dominus quaedam gentes Chanaanorum, ut Israelitae haberent hostes, & diu eorum essent illis in ruinam: supra 2. Et etiam 3. dicitur: haec sunt gentes, quas dereliquit dominus, ut in illis experiretur Israel, ergo apparet, quod quandoque Israelitae peccabant insurgebant istae gentes contra eos, erant tamen aliquando istae tribulationes paruae: ideo scriptura non curauit illas designare, sicut alias magnas, quae scriptae sunt. Vel forte, quia tribulationes, quae infligebantur ab istis gentibus, erant communes, scilicet quandoqueque Israelitae peccabant, ipsa insurgebant: aliae autem gentes extra terra Chanaan non ita communiter insurgebant, scilicet Madianite, Moabite, Syri, Amalecite, Idumaei, Ismahelite: ideo tribulationes ab illis inflictae describuntur. Dicendum quod ista tribulatio per Amorrhaeos facta habetur supra 1. cum dicitur, quod Amorrhaeus arctauit filios Dan, nec dedit eis locum, ut ad planiora descenderent: nam licet ibi scriptura sacra non plura exprimat, tamen Iosephus 5. Antiquitatum dicit fuisse magnam tribulationem tunc inflictam ab Amorrhaeis, qui coarctauerunt Israelitas in terra sua, & multos illorum expulerunt de urbibus suis, in tantum quod viri de tribu Dan, non habentes tunc locum habitandi propter Amorrhaeos coacti sunt ire ad terram Sidonis, & pugnantes coeperunt urbem Lais infra 18. & illud fuit ante hoc, ut vult Iosephus, & declaratum est supra 1. capit. tunc etiam filij Iuda perdidit Gazam, & Ascalonem, & Acharonem, & postea illas recuperauerunt. De hoc tangitur supra 1. cap. Filij Ammon. Etiam isti pugnauerunt, & oppresserunt Israelitas.

Quando

Amorrhaei quatuordecim pro Chanaanais accipiuntur.

Doc. resp. ad q. sum.

Quando fuit hac tribulatio per Ammonitas. Quæstio XX.

QVAERETVR, quando fuit ista tribulatio per Ammonitas. Aliquis dicit, quod nunc: nã nunc opprimebant Israelitas, & transibant interdum Jordanem, & pugnabant vastantes Iudam, Benjamin, & Ephraim, vt patet supra in litera, & infra. Respondendum, quod non stat, quia Deus ponebat istas tribulationes tanquã prateritas. Quod patet ex verbis suis. Nam dicitur: clamastis ad me, & erui vos de manu eorum, & dereliquisti me, & coluisti Deos alienos, idcirco non addam vos vltra, vt liberem. Et tamen de ista persecutione Madianitarum non erant liberati, quia Israelitã post hæc, dixerunt: Peccauimus, redde tu nobis quicquid tibi placet, tantum nunc libera nos: ergo non potest intelligi de hac persecutione. Sed dicendum, quod intelligitur de oppressione, quã facta est tempore Eglon regis Moab, qui oppressit Israelitas decem & octo annis, supra tertio. Sed dicit aliquis non stare, quia ibi fuerit persecutio per Moabitas, & Eglon, de quo ibi dicitur, rex Moab erat. Respondendum, quod ibi fuerunt tres gentes in persecutione illa. scilicet Moabita, Ammonita, & Amalecita, vt patet supra tertio, fuerunt tamen principales Moabita: nam dicitur ibi, quod confortauit dominus contra Israel Eglon regem Moab, & copulauit ei filios Ammon, & Amalec: ideo rationabiliter, & secundum communem regulam debuerat nominari ista persecutio Moabitarum. Voluit tamẽ scriptura nominare eam Ammonitarum: ita enim potuisset nominare eam persecutionem Amalecitarum si voluisset, quia Amalecitarum etiam fuerunt in ea, sed nominauit illam persecutionẽ Ammonitarum, quia voluit: nam fas ẽt ei quomodo- docunque voluerit loqui: sic enim est nos interdum variamus locutiones nostras. Et Philisthijm. Etiam Philisthini persecuti sunt Israelitas.

Quando fuit ista persecutio. Quæst. XXI.

QVAERETVR, quando fuit ista persecutio. Aliquis respondebit, quod nunc, quia supra dictum est, quod Deus tradidit Israelitas in manus Philisthijm, & filiorum Ammon, vt patet supra in litera. Sed dicendum, quod hoc non stat ex eadem ratione, quã declarata fuit supra, scilicet, quia iste aduersitates praterite erant, & iam liberauerat Deus Israelitas de illis, sed ista persecutio, de qua agitur, scilicet Ammonitarum, & Philisthinorum erat præsens, necdum liberati fuerant Israelitẽ de illa, ideo oportet intelligi de alia. Etiam non potest intelligi de persecutione Philisthinorum, de qua habetur infra duodecimo, quia illa postea fuit. Ideo dicitur, quod intelligitur de quadam persecutione, quã fuit post mortem Aod secundi iudicis Israel: nam Philisthini opprimebant terram, & Samgar insurgens contra illos interfecit sexcentos viros, vt patet supra tertio. Credendum est autem, quod nõ solum illi fuerint occisi, sed etiam multi alij: ponuntur tamen solum illi, quos occidit Samgar vomere, eo quod illa fuit magna virilitas. Sidonij quoque. Etiam isti persecuti sunt Israelitas. Habitauit autem Sidonij in terra Chanaan, scilicet ad occidentalem plagam: nam Sidon ciuitas maritima est.

Quando pugnarunt Sidonij contra Israel. Quæstio XXII.

QVAERETVR, quando pugnarunt Sidonij contra Israel. Respondendum, quod non reperitur scriptum, quod ante hoc, quod Sidonij pugna-

Fuerint cõtra Israel, sed eici potest dupliciter. Vno modo, quod bellum Syrorum sit bellum Sidoniorum: nam prima gens, quã legitur persecuta Israelitas post mortem Iosue fuit Syrorum gens: nam dicitur, quod dedit Deus Israelitas in manus Chusanrasathaim regis Syriã, vel Mesopotamiã. Est autem Mesopotamia, siue Syria in latere Aquilonari terrã Chanaan. Sidon autem est in latere Aquilonari, vbi est coniunctio lateris Aquilonaris, & Occidentalis: magis tamen pertinet ad latus Occidentale, & sic Syria peruenit vsque ad Sidonẽ, vnde Sidonij erant cum Chusanrasathaim rege Syriã ad pugnaudum contra Israelitas, quia fortẽ Sidonij tunc erant subiecti eius, & nominatur bellum Sidoniorum, licet non essent illi principales, sicut bellum factum tempore Aod pertinebat principalis ad Moabitas, scriptura tamen vocauit persecutionem Ammonitarum, vt supra dictum fuit. Aliter potest dici, quod Sidonij, qui erant de gentibus terrã Chanaan, pugnauerunt aliquando contra Israelitas, & oppresserunt eos, scriptura tamen non enarrat illud bellum, quia non omnia enumerat: hoc autem verisimilius est, quia Deus dereliquit gentes quasdam Chanaanorum in terra, vt quando peccarent Israelite, illẽ insurgentes punirent illos. De his autem erant Sidonij, vt patet supra tertio, cum dicitur: Hæ sunt gẽtes, quas dominus dereliquit, & sequitur: Omnem Chananeũ Sidonium, atque Heuzum. Et sic cum aliquando peccarent verisimile est, quod Sidonij insurgentes oppresserint Israelitas. Et Amalec. Etiam Amalecitarum pugnauerunt contra Israel.

Quando fuit hoc bellum Amalecitarum. Quæstio XXIII.

QVAERETVR, quando fuit istud bellum. Aliquis potest dicere, quod fuit tempore Saulis, de quo i. Reg. 15. Sed hoc non stat propter duo. Primõ, quia ista persecutio iam praterita erat: sed tempus Saulis erat futurum. Secundo, quia ibi non pugnauit Amalec contra Israel, sed Israel cõtra Amalec, & delati fuerunt Amalecitarum, allegato capitulo. Sed dicendum, quod istud bellum potest assignari multipliciter. Primõ in exitu de Aegypto in Raphidim: nam ibi Amalecitarum percusserunt extremam partem castrorum, & pugnauit contra illos Iosue, & cœsus fugatusque est Amalech, vt patet Exo. 17. ca. tunc enim Israelitã clamauerunt ad dominũ: nam Moyses stans in monte orabat, & cum eleuaret manus suas vincebatur Amalec, cumque deprimeret eas, vincebatur Israel, & quia postea supposito lapide manibus Moysi non lassabantur manus, permanit sic orans vsque ad vesperum: fugatusque est Amalec: Exod. 17. cap. fuit autem istud primum bellum, quod factum est a Gentilibus contra Israel: ideo dicitur Num. 24. Principium gentium Amalec, cuius extrema perdetur, id est Amalech fuit prima de gentibus, quã pugnauerunt cõtra Israel. Item pugnauerunt secundo Amalecitarum cõtra Israel anno secundo ab exitu de Aegypto cum essent Israelitã in Cadesbarne, & vellent Israelitã ascendere in terram Chanaan per montes in quibus morabantur Chananai, & Amalecitarum: descenderunt Chananai, & Amalecitarum de montibus: persecuti que sunt, & occiderunt plurimos de Israelitis vsque Hormã: Num. 14. Deus tamen liberauit Israelitas ab hac persecutione, scilicet nõ Amalecitarum delerent eos. Sed obijcietur, quod non intelligatur de illa persecutione Amalecitarum, quia hic agitur de illis persecutionibus, quas passi sunt Israelitã in terra Chanaan post mortem Iosue, sed illarum quilibet fuit ante introitum in terram Chanaan. Respondendum, quod ista ratio non militat,

De situ Mesopotamiz ac Sidonis.

Bellum Amalecitarum assignat multipliciter.

Primum bellum illud a Gentilibus Israelitis.

militat, quia non solum dicitur de persecutionibus, quas passi sunt in terra Chanaan Israelitã: sed etiam de illis, quas tolerauerunt prius, quã introirent in illam: sic patet de prima persecutione Aegyptiorum, de qua hic dicitur: sed manifestum est, quod illa fuit prius, quã Israelitã venirent in terram Chanaan. Aliter potest dici, quod ista persecutio Amalec fuit illa, quam tolerauerunt Israelitã tempore Gedeonis. Nec vbi stat si quis dicat, quod illa fuit persecutio, quã a Madianitis fuit inflata, quia nõ solum fuerunt Madianita, sed etiam Amalecitarum, & Ismahelitarum, & multarum aliarum gentes: nam supra sexto, dicitur, quod veniebant omnes populi orientales, & vastabant omnia, quã erant in terra Israel: & quamquam secundum regulã communem debuisset nominari ista persecutio Madianitarum, quia illi erant principales, tamen nominata est ab Amalecitis, qui non erant tam principales: sic enim factum est supra in bello Ammonitarum, quod debuisset vocari bellum Moabitarum. Sic etiã in bello Sidoniorum, quod debuisset vocari bellum Syrorum, vel Chusanrasathaim regis Syriã, vt supra declaratum est. Et sciendum, quod licet Amalecitarum fuerint in illo bello Gedeonis minus principales, quã Madianita: tamen fuerunt magis principales, quã aliarum gentes: nam in illo tempore fuerunt omnes populi orientales, vt patet supra 6. cap. tamen specialiter nominantur Madian, & Amalec supra 6. & 7. & omnes alij populi includuntur sub clausula generali: nam dicitur, & omnes populi orientales, ideo conuenienter nominatur bellum istud Amalecitarum. Quã autem istarum positionum tenenda sit, in alia quaestione infra declarabitur. Et Chanaan oppresserunt vos. Etiam Chananai vos oppresserunt.

Notandum de Amalecitis.

Quando Chananai oppresserunt Israelitas. Quæst. XXIII.

QVAERETVR, quando fuit istud. Responderi potest, quod cum Deus reliquerit multas gentes Chananorum in terra, vt quando Israelitã peccarent insurgere gentes illẽ contra ipsos, cum sæpe peccarent, sæpe contra eos insurgere, & opprimebant eos quousque conuertebantur ad dominum: nam tunc exaudiens dominus liberabat eos, & iste persecutiones non describuntur, quia communes erant, & accidebant sæpius. Sed dicendum, quod hoc non stat rationabiliter: nam cum habentur remedia ordinaria, nunquam recurrendum est ad extraordinaria: dicere tamen esse hanc persecutionem generalem non scriptam est generale remedium, & si potest dari, quod sit specialis persecutio, & scripta non debet recurri ad generale. Potest autem dici, quod istud fuit bellum, quã fecerunt Chananai contra Israelitas in deserto antequam introirent in terram Chanaan, quando venerunt apud montem Hor mortuo Aaron in anno quadragesimo ab exitu de Aegypto. Nã dicitur, quod Chanaanus rex Arad audiens venisse Israelitas per exploratorum viam pugnauit contra illos, & victor existens cepit prædam Num. 21. cap. postea autem Israelitã liberati sunt, quia voto se obligauerunt domino, dicentes: si tradideris populum istum in manus meas, delebo vrbes eius. Dominus autem exaudiuit Israel, tradiditque Chanaanum in manus eius, quem ille interfecit subuersis vrbibus eius, vt patet in allegato cap. Iterum etiam Chananai pugnauerunt contra Israelitas, scilicet anno secundo ab exitu de Aegypto in Cadesbarne, quando Amalecites, & Chanaanus descenderunt de montibus percusseruntque Israelitas vsque Hormã: Num. 14. cap. & de manibus horum liberauit Deus Israel. Aliter potest dici, quod accipiat tri-

bulatio inflata per populum Chananorum, scilicet per Babin, qui erat rex Chanaan. Sic patet supra quarto, vbi Iabin rex Asor, qui vocatur semp rex Chanaan, oppressit Israelitas viginti annos: & postea liberati sunt per Barac, qui occidit Sisarẽ exercitum. Quã autem istarum positionum sit conuenientior, infra dicitur.

An pugna Amalec sit illa, quã facta est in deserto, vel illa, quã est facta tempore Gedeonis per Madianitas. Quæst. XXV.

QVAERETVR circa id, quod supra dicebatur, scilicet an pugna Amalec, de qua supra dicitur sit illa, quã facta est in deserto, vel illa, quã facta est tempore Gedeonis per Madianitas, sicut supra in quaestione tactum est. Respondendum, quod fuit pugna facta, & oppressio per Madianitas, & nõ tangitur hic de oppressione, vel bello deserti. Quod patet: primõ, quia omnes iste oppressiones, quã inducuntur, fuerunt factã pro cultu idolorum, vt patet ex processu literarum: nam Deus intendit talem rationem contra Israelitas, scilicet, vos sæpe coluistis idola, & cecidistis in manus gentium, & ego liberaui vos, & nolulistis recedere de via vestra mala, ideo iam non liberabo vos: sed quando Amalecitarum pugnauerunt contra Israelitas in Raphidim, non colebant idola, nec coluerunt illa post exitum de Aegypto, sed propter murmurationes factũ fuit hoc: ideo non potest intelligi de illo bello. Item non potest intelligi de secundo bello Amalecitarum in Cadesbarne ex eadem ratione, quia in deserto non coluerunt Israelitã idola, nisi semel quando coluerunt vitulum: Exo. 32. sed pro illo iam puniti fuerant, & domino reconciliati. Secundo patet, quia hic dicitur, oppresserunt vos, quod refertur ad omnes gentes istas: opprimere autem est cum quis violenter obtinet terram aliquam, & cogit incolas ad obediendum sibi, sed Amalecitarum non oppresserunt Israelitas, quia non preualuerunt in bello ad hoc, quod tenerent Israelitas subiectos sibi aliquãto tempore, sed eadem die, qua bellum inchoatum est finitum fuit, & preualuit Israel contra Amalec. Etiam in secundo bello in Cadesbarne non oppresserunt Amalecitarum Israelitas subiuciendo eos sibi, sed solum descenderunt de montibus persequendo illos, & occiderunt de illis aliquos vsque Hormã, ibi autem fugientibus Israelitis cessauerunt Amalecitarum percutere eos. Tertio patet, quia dicitur, clamauistis ad me, & erui vos de manu eorum: in quo patet, quod Israelitã postquam tenebantur in potestate Amalecitarum clamauerunt, & tunc exaudiuit eos Deus, & tamen in nullo illorum bellorum Amalecitarum contra Israel tenuerunt Amalecitarum Israelitas in manu sua ad hoc, quod Deus erueret eos de manu illorum. Quarto patet, quia Deus intendit enarrare omnes liberationes mirabiles, quas fecerat hucusque in Israelitis de manu gentium, quã conscriptarum sunt in hoc libro, quia istarum excellentiores, quã aliarum alie paruẽ, quẽ subtrahuntur: & tamen intelligendo, vt nunc exponitur, ponerentur hic omnes liberationes descripte in hoc libro: accipiendum autem aliter, non describerentur; ideo debet hic accipi pugna Amalecitarum pro pugna tempore Gedeonis. Patet antecedens: nam prima oppressio facta post mortem Iosue in Israelitis fuit per Chusanrasathaim regem Syriã, & ista fuit, quẽ vocatur per Sidonios, vt supra declaratum est: secundã da fuit per Eglon regem Moab, & ista fuit signata per filios Ammon, vt declaratum fuit: tertia fuit per Philisthinos, & ista posita est in litera, scilicet Philisthijm. Iste tres persecutiones ponuntur supra tertio. Quarta fuit per Iabin regem Chanaan, & ista significatur, cum dicitur hic, & Chanaan: De hac supra quarto. Quinta perle-

Persecutiones Israelitarum post Iosue

persecutio fuit tempore Gedeonis per tales, & ista significatur hic per Amalec: & sic omnes persecutio- nes notabiles huius libri, quæ præcesserunt describun- tur hic hoc modo. Aliter autem exponendo non po- nerentur omnes, sed subteritur persecutio tempore Gedeonis, sed non est verisimile, quia illa fuit de ma- ximis. Etiam, quia liberatio fuit miraculosior, quam in omnibus alijs supra 7. cap. ponendo autem istum sen- sum non sequitur aliquid inconueniens de suprapo- sitis. Primum patet, quia Israelitæ traditi sunt in hac persecutione propter idolatriam, vt patet supra sexto, scilicet filij Israel fecerunt malum in conspectu domi- ni, qui tradidit eos in manu Madian. Secundum, & tertium patet, scilicet, quia nunc Israelitæ fuerunt in potestate Madianitarum, & Amalecitarum, & postea liberati sunt de manu eorum: nam septem annis op- pressi sunt ab eis supra sexto: ideo tenendum est, quod istud bellum fuerit tempore Gedeonis.

Quæ sit conuenientior positio, scilicet an intelligatur bellum Cha- naan de bello facto in deserto, vel de bello regis Iabin. Quæstio XXVI.

QVAERETVR vterius, quæ sit conuenien- tior positio circa id quod supra dicebatur, scilicet an intelligatur bellum Chanaan quod hic ponitur de bello facto in deserto: vel de bello & oppressione regis Iabin, vt supra tactum fuit in quæstione. Respon- demus, quod debet intelligi de oppressione facta per regem Iabin, & patet ex quatuor rationibus assignatis in præcedenti quæstione. Prima patet, quia quando Chanaanæ pugnaverunt in deserto contra Israelitas non coluerant Israelitæ idola, siue accipiatur bellum quod factum est in Cadesbarne: Num. 14. siue bellum factum quando Chanaanæ coeperunt prædâ de Israel: Nu. 21. Nam in deserto non coluerunt Israelitæ idola, vt dictum est. Secunda ratio est, quia in illis duobus bellis non fuerunt Israelitæ subiecti in potestate Cha- naanæ, ita vt dicantur oppressi. De prima vice, quæ fuit in Cadesbarne patet, quia Amalec, & Cha- naanæ descenderunt de montibus, & percussit Israelitas vique Horma: Nu. 14. ibi autem cessauerunt: vnde nec ibi leguntur coepisse prædam, nec dominati fuisse aliquorum Israelitarum, sed fugerunt omnes Israelitæ præter aliquos, qui corruerunt gladio. De se- cundo bello patet, quia ibi Chanaanæ victores existentes coeperunt prædam de Israelitis: Num. 21. sed illa victoria non fuit per hoc, quod Israelitæ subderentur potestati Chanaanæ, sed quia fugerunt, & in fuga capta est præda. Quod patet, quia Israel obligauit se voto dño, & repetito bello præualuit contra Chana- næos, subuertitque vrbes eorum. Tertia ratio eadem quasi est, ideo non replicetur. Quarta ratio patet, quia si accipiatur hic pugna Chanaan pro aliqua duarum prædictarum, subteritur hic vna de oppressionibus maximis, à quibus Deus liberavit Israelitas, & quæ de- scriptæ sunt in hoc libro. Sed non est hoc verisimile cum describatur ceteræ omnes, quod subteratur ista: potissimè, quia ista fuit de maximis, vt patet supra 4. nam dicitur, quod rex Iabin vehementer oppræsserat Israelitas, quia non gentes currus falcatos habebat. Exponendo autem isto modo non sequitur aliquid inconueniens. De primo patet, quia ista persecutio secuta fuit propter idolatriam, vt patet supra quarto. Secundum etiam patet, & tertium, quia nunc manse- runt Israelitæ in potestate regis Iabin viginti annis, & clamantes postea ad dominum liberati sunt de manu eius. Oppræsserunt vos. Scilicet quælibet gentium su- prædictarum oppressit Israelitas tenendo eos in serui- tute multis annis, & infligendo multa incommoda.

Et clamauistis ad me. Scilicet postquam Israelitæ vide- bant se non posse aliter liberari, recurrerunt ad Deum suum clamantes. Et erui vos de manu eorum. Quia in omnibus his licet Israelitæ iterarent peccata, tamen cum conuertebantur ad Deum toto corde, exaudie- bat eos. Et tamen reliquistis me. Idest licet facerem vo- bis ista beneficia, non aduertistis ad illa, sed reliquistis me, scilicet, non custodientes mandata mea. Et colui- stis Deos alienos. Scilicet offerendo eis sacrificia, & ex- hibendo reuerentiam, & non faciendo mihi aliquem cultum: in quo apparet magna ingratitude: potissi- mè, quia erat ingratitude iterata: nam si semel tah- tum, vel raro fuisset, non erat grauissimum quid. Id- circo non addam, vt ultra vos liberem. Idest, quia totiens peccastis iam nunquam liberabo vos de manu hosti- um, & est sensus: si vos essetis corrigibiles, bonum quid- em esset, quod liberarem vos, vt seruiretis mihi: tamen estis incorrigibiles, quia etiam si nunc liberem vos il- lico redibitis ad colendum idola, & hoc inutile est: istud autem proueniebat ex magna assuetudine colen- di idola, ideo cum aliquando quasi ex quadam neces- sitate, & violentia colerent Deum, illico ad colendum idola redibant.

Quomodo stat in veritate dictum Dei, scilicet, quod non libera- ret eos amplius. Quæst. XXVII.

QVAERETVR, quomodo stat in veritate di- ctum Dei, scilicet, quod non liberaret eos am- plius: nam mox liberavit eos, vt patet sequenti capit. Responderi potest dupliciter. Vno modo, quod in- telligatur: non addam, vt ultra vos liberem, scilicet si manseritis in statu, in quo nunc statis: nam Israelitæ licet ad Deum clamarent, dicentes: peccauimus: non- dum plenè poenitebant, quia non abiciebant à se ido- la. Nam postquam Deus fecit istam increpationem, dixerunt: peccauimus, redde tu nobis, quod placet: & hæc dicentes omnia de finibus suis alienorum Deo- rum idola proiecerunt, & tunc fuerunt sufficienter dis- positi ad hoc, quod Deus liberaret eos, ideo illo facto liberavit illos. Aliter potest dici, quod Deus dixit istud per modum comminationis, scilicet, quod Deus in- tendebat Israelitas liberare, & tamen comminatio eis dixit, quod non liberaret eos ultra, nec fuit frustra ista comminatio: nam tunc Israelitæ doluerunt magis, quam prius. Etiam expulerunt idola à se: quod aliter facturi non erant: sic etiã fit in prophetis: nam aliqua dicuntur per comminationem, & aliqua per firmam Dei sententiam, vt sæpe declaratum est, & fit commi- natio propter mutationem status, scilicet quando Deus scit aliquos in malo statu existentes ad bonum mutan- dos, loquitur per comminationem, & mutantur: sic fuit in Niniuitis, vt patet Ionę 4. ca. scilicet, adhuc qua- draginta dies, & Ninive subuertetur: & postea non fa- ctum est, quia poenitentiam egerunt. Ite & inuocate Deos, quos elegeratis. Scilicet Deos gentium, quos ele- gerant Israelitæ ad colendum.

Quomodo Deus dixit, quod inuocarent Deos quos elegerant. Quæstio XXVIII.

QVAERETVR, quomodo Deus dixit, quod inuocarent Deos, quos elegerant, cum istud es- set peccatum. Respondendum, quod Deus non dixit Israelitis istud iubendo eis ire ad Deos, sed dixit in- crepando, & subannando: nã ipse sciebat, quod non erant dii, nec habentes potestatem vllam. Etiam scie- bat, quod Israelitæ iam hoc nouerant: nam ipsi prius expectabant dii illi possent liberare illos in angustia, & cum non possent, recurrerant ad Deum Israel, &

tunc

tunc ad inferendum eis verecundiam, & confusionem, A dixit: ite ad Deos, quos elegeratis, & ipsi vos liberent. Quasi dicat: apparet, quod istulti fuistis, qui tales Deos elegeratis, qui vos liberare non possunt. Similiter ha- betur Deute. 32. Et dicent, vbi sunt dii eorum, in qui- bus habebant fiduciam? De quorum victimis come- debant adipem, & bibebant vinum libaminum: surgat & opulentur vobis, & in necessitate vos protegant. Et ipsi vos liberent in tempore angustia. Quasi dicat, cum seruiretis eis tempore letitia, liberet vos tempore an- gustia, quia non sunt boni dii, qui non proficiunt ad omne tempus. Dixeruntque filij Israel ad dominum. Quam- quam viderent, quod Deus subannaret eos, quia tamen in eo solo spes illorum erat, non desinebant opẽ humiliter petere. Peccauimus. Rectum ordinem te- nuerunt nunc Israelitæ: nam cum conarentur placare dominum nihil est, quo magis eum placare possent, quam confitendo peccatum suum, ideo cum Deus vel- let liberare eos, ponebat in mētibus eorum, vt semper continuarent in confessione peccati: & sic placaretur Deus. Redde tu nobis quidquid placet. In hoc apparet humiliatio cordis Israelitarum, quia non præcabatur simplicitate, quod Deus remitteret ei poenas debitas pro peccatis, sed cum essent valde Rei solum orabant permutationem poenæ, scilicet, quod non punirentur per hostes, sed Deus daret eis poenam quamcumque veller, scilicet pestem, vel famem, vel aliquid aliud. Sic enim Dauid cum peccauisset numerato populo: & daretur ei optio in fame, peste, & hostibus, ait: Meli- esse incidere in manus Dei, quam in manus hominũ, id est melius esse, quod puniretur populus peste, vel fa- me, quod est incidere in manus Dei, quam per hostes quod est incidere in manus hominum 2. Reg. 24. & 1. Paralip. 21. cap. Tantum nunc libera nos. In hoc etiam pa- tet magis humiliatio cordis contribulati: nam non di- xerunt: Libera nos, sed: Tantũ nunc libera nos: quasi dicat: si iterum peccauerimus, nunquam nos liberet.

An peccauerint Israelitæ dicendo, quod nunc solum Deus eos liberaret. Quæst. XXXI.

QVAERETVR, an Israelitæ peccauerint dice- do, quod nunc solum liberaret eos Deus. Res- pondendum, quod si quis velit semel cadens in pecca- tum liberari, & in alijs vicibus non vult liberari, peccat mortaliter: & est peccatum grauissimum, scilicet de- speratio. Sed istud intelligitur quantum ad culpam peccati, de qua liberatur homo per gratiam Dei mouentem, & postea gratificantem. Si autem intelligen- tur de poena, quam homo incurrit pro peccato, & pe- tit semel liberari ab illa, & in alijs vicibus non vult libe- rari: Dicendum, quod aut hoc vult, quod desperat in alijs vicibus se posse liberari, aut Deum nolle liberare, quamquam possit, vel quia ipse non desiderat libera- ri: sed sponte vult tolerare pro peccato poenam debi- tam. Si primò modo, est desperatio, & est crimen he- resis, vel infidelitatis, scilicet, quia credit domini ma- num abbreviatam, vt solum liberare possit semel. Vel credit bonitatem limitatam, ita quod nolit misereri quamquam possit eruere: & sic est grauissimum pec- catum. Si secundò modo non est peccatum, sed pot- tius est in quibuidam perfectio, si est talis poena, per quã homo disponatur ad merendum, vt in penis grauib, & continuis, quæ non tollunt omnem actum intelle- ctus. Si autem sint tales poenalties, quæ ex condi- tione sua, vel personæ non disponunt hominẽ ad me- rendum: potius debet aliquam petere à Deo libera- tionem, vt alio modo vtiliori possit satisfacere pro pec- catis. De Israelitis autem dicendum, quod ipsi nunc non petebant liberationem à culpa, sed à poenalties,

& non petebant se liberari tantum nunc, & quod in alijs vicibus nunquam liberarentur, sed dicebant hoc, quia nunc erant in corde contrito, & proponebant nunquam peccare, ideo quod amplius non egerent li- berationem à poena pro simili opere. Quæ dicentes. Idest postquam hoc dixerunt. Istud non habetur in He- bræo, sed ponitur in litera, quia est quoddam cõtinua- tiuum sententiæ. Omnia de finibus suis alienorum Deorum idola proiecerunt. Idest proiecerunt omnes statuas, vel imagines Deorum: nã idola pro nullo accipitur hic, nisi pro ipsa figura, vel statua, Et potest accipi iste ge- nitiuus alienorum Deorum dupliciter. Vno modo intransitiuè, scilicet omnia idola alienorum Deorum, id est omnia idola, quæ sunt dii alieni, & tunc est sensus quod statuae erant ipsi dii gentilium, & ipsos Deos solum colebant Iudei, nec intelligebant per illas statuas, aut figuras aliquid aliud. Secundò modo potest in- telligi transitiuè, scilicet, quod erant idola alienorum Deorum, id est, quod statuae, vel imagines, quæ vocan- tur idola, solum ponebantur, vt signa Deorum alieno- rum, & tamen nō sunt ipsa dii, sed dii sunt quædam substantiæ corporeæ, vel incorporeæ, quæ non cernun- tur: & pro illis idola, id est imagines representatiuas gentiles faciebant, quæ essent eis præsentia: & ista ex- pulerunt Iudæi de finibus suis: non quidem exponen- do illa ad terram gẽtilium, sed confringendo, & facien- do, quod in tota terra Israel non maneret aliquid ido- lum in honore, sicut prius. Et seruirent domino. Idest in ceperunt iam colere solum Deum verum imponen- do ei sacrificia, & cœremonias reliquas. Qui doluit su- per miserijs eorum. Idest doluit Deus, quod Iudæi tam miserabiles facti essent, scilicet, quia nimis vastati, & afflicti erant. Sciendum, vt ait Rabbi Dauid Kimhi in litera Chaldaica, in qua conatus est in quantum po- tuit auferre à Deo locutiones, quæ significant corpo- reitatem, vel passiones humanas, non videns quomo- do reduceret istam locutionem ad sensum non cau- sam corporeitatem, omisit istam propositionem: quod ipse raro facit in omnibus suis scriptis: poterat tamen dicere, qui disposuit eruere eos de miserijs suis: nam nihil aliud est misereri, vel dolere miserijs alicui- us, nisi habere animum promptum ad eruendum, si daretur facultas, & quia ante hoc Deus volebat eripe- re Israelitas, cum non deseruissent idola, & nunc de- sertis illis voluit, dicitur, quod doluit super miserijs eo- rum. Itaq; filij Ammon. Hic ponitur præambulum ad ad ea, quæ habentur sequenti capitulo de assumptione Iephte in iudicem: nam Ammonitæ congregati sunt in bellum contra Israelitas, vt vastarent, & tollerent ter- ram Galaad de manu ipsorum, & tunc Israelitæ non habentes principẽ elegerunt Iephte, vt patet sequenti capitulo: ideo hic poterat incipi capit. conuenienter, Conclamantes. Idest conuocantes se ad bellum: puta- bant enim Ammonitæ, quod Israelitis nullum subsidi- dium esset, ideo quod possent tollere nunc terram de manibus eorũ, & ob hoc conuocati sunt omnes Am- monitæ, vt facilius possent Israelitas excludere de ter- ra, & vt desperantes Israelitæ se posse defendere cito se traderent manibus Ammonitarum. In Galaad fixere tentoria. In terra ista fixerunt tentoria Ammonitæ p- pter duo. Primum, quia terra Galaad est magis con- iuncta terræ Ammonitarum, quam alię partes terræ Israel: nam exeutibus de Ammonitarum terra in ter- ram Israel illico occurrit terra Galaad, & fixerunt ca- stra in propinquieribus partibus terræ hostilis. Secun- da est, quia Ammonitæ faciebant istud bellum ad re- cuperandum terram Galaad, quæ olim fuerat pars ter- ræ Ammonitarum: & petebant eam nunc ab Israelitis sequenti capitulo: & ob hoc castrametabantur in illa, vt ibi vincentes terram illam inciperent possidere.

Contra

Idola alle- norũ Deo- rum dupli- citer acci- pitur.

Israelitæ duplici de causa fixe- runt tẽto- ria in Ga- laad.

Contra quos congregati filij Israel. Non intelligitur hoc de omnibus Israelitis, sed de Galaaditis, & precipue de omnibus duabus tribubus, & dimidia habitantibus ad orientem Iordanis, quia contra istos specialiter urgebat bellum. Quod patet, quia Ephraim fuscitauerunt bellum contra Iephthe, eo quod non vocauerat eos ad bellum contra Ammonitas infra 12. cap. *In Maspha castrametati sunt.* Est Maspha in terra Galaad. Quod patet, quia sequenti capitulo, dicitur, quod Iephthe habebat domum suam in Maspha in terra Galaad. Est autem Maspha locus, in quo Samuel iudicabat populum, & in quo erat ipse cum Israelitis quando Philistini venerunt ad pugnandum contra Israel, & dominus in tonitruo de caelo fragore magno, & fugati sunt Philistini a facie Israelitarum 1. Reg. 7. cap. *Dixeruntque principes Galaad singuli ad proximos suos.* Id est principes Galaaditarum loquebantur inter se ista, quae sequuntur ad accipiendum principem: nam nondum habebant alium quem ducem totius multitudinis, ut esset dux belli. Ex hoc patet, quod non conuenerat nunc totus Israel ad bellum contra Ammonitas, sed solum Galaaditas, scilicet duae tribus, & dimidia, quae habitabant in terra Galaad, & circa illam: nam alioquin non loquerentur soli principes Galaad de constituendo duce, sed loquerentur omnes principes Israel. Etiam, quia immediate dicitur, eum dux populi Galaad: si tamen hic esset totus populus Israel, & concordaretur de duce belli, non solum diceretur, quod esset dux populi Galaad, sed etiam populi Israel totius. Item patet, quia Iephthe respondit infra 12. Ephraimitis quomodo ipse cum populo suo, scilicet Galaaditarum pugnaverunt contra Ammonitas nolentibus venire Ephraimitis. *Qui primus ex nobis contra filios Ammon cepit armare.* Scilicet, qui cepit pugnare, & obtinuerit contra illos. Vel dederit illis audaciam pugnandi. *Erit dux populi Galaad.* Id est faciemus eum ducem totius terrae Galaad. Erant hic enim multi principes terrae Galaad: sed nullus eorum erat super omnes ad hoc, quod esset dux; ideo volebant ducem.

Quare principes Galaad non tenuerunt hoc quod dixerunt, scilicet, quod qui primus de eis pugnaret, &c.
Quest. XXX.

QVAERETVR quare principes Galaad non tenuerunt hoc, quod dixerunt, scilicet, quod qui primus de eis pugnaret contra Ammonitas esset dux terrae Galaad, sed acceperunt in ducem Iephthe. Respondendum, quod hoc fuit propter tria. Primum, quia non erat istud rectum consilium: nam Israelitae cogebantur pugnare contra Ammonitas: bellum autem non potest fieri sine duce, quia ubi non est rector corrumpitur populus: si autem facerent quod disposuerat cum nullum adhuc instituisset ducem belli oportebat, quod quilibet pugnaret, & quando vellet, & quod nullus pugnaret, & hoc erat inconueniens. Secundum erat, quod cum proponeretur istud praemium forte multi desiderio praemij preoccuparent pugnare, quia quilibet desideraret istud praemium: & ob hoc inordinatè pugnarent, & omnia perirent. Tertium est, quia nullus istorum principum Galaaditarum erat vir fortissimus corde, nec in bellis instructus ad hoc, quod efficeretur dux: ideo concordauerunt postea, quod nullus eorum pugnaret, ut dux: sed quod mitterent ad vocandum Iephthe Galaaditem, qui erat vir fortissimus, & expertus in bellis, eumque ducem constituerent. Quod factum est: nam maiores natu Galaad ierunt ad vocandum Iephthe offerendo ei principatum, ut in sequenti capitulo.

FVIT itaque illo in tempore Iephthe Galaadites vir fortissimus atque pugnator, filius mulieris meretricis, qui natus est de Galaad. Habuit autem Galaad vxore,

Dist. 16. de nati. Theofus Atheniensium rex claret.

de qua suscepit filios: & postquam creuerant eiecerunt Iephthe, dicentes: Haeres in domo patris nostri esse non poteris: quia de altera matre natus es. Quos ille fugiens atque deuitans, habitauit in terra Tob: Congregatique sunt ad eum viri inopes, & latrocinantes, & quasi principem sequebantur. In illis diebus pugnant filij Ammon contra Israel. Quibus acriter instantibus perrexerunt maiores natu de Galaad, ut tollerent in auxilium sui Iephthe de terra Tob: Dixeruntque ad eum: Veni & esto princeps noster, & pugna contra filios Ammon. Quibus ille respondit: Nonne vos estis, qui odistis me, & eiecistis de domo patris mei, & nunc venistis ad me necessitate compulsi? Dixeruntque Principes Galaad ad Iephthe. Ob hanc igitur causam nunc ad te venimus: ut proficiscaris nobiscum, & pugnes contra filios Ammon, siquae dux omnium, qui habitant in Galaad. Iephthe quoque dixit eis: Si verè venistis ad me, ut pugnem pro vobis contra filios Ammon, tradideritque eos Dominus in manus meas, ego ero vester princeps? Qui responderunt ei: Dominus, qui haec audit ipse mediator ac testis est, quod nostra promissa faciemus. Abiit itaque Iephthe cum principibus Galaad, fecitque eum omnis populus principem sui. Locutusque est Iephthe omnes sermones suos coram Domino in Maspha.

Fuit eo tempore. In praecedentibus positum est vrgentis afflictionis pondus, hic subiudicatur liberationis modus. Et diuiditur in tres partes. Primo ponitur conditio principis liberantis: secundo humiliatio ducis pro pace supplicantis ibi. *Et misit nuncios.* Tertio expugnatio aduersarij. Prima in duas: primo ponitur Iephthe de terra sua eiectione: secundo eius reductio, & in principem constitutio ibi. *In diebus illis.*

An

An hic sit aliqua ordinis mutatio, & an illico post praecedentia hoc factum sit. Questio I.

QVAERETVR circa primum an ea, quae habentur hic fuerint ordine continuato post praecedentia: & an sit ordo mutatus, & an fuerint facta immediate post praecedentia, vel aliquanto tempore post. Respondendum ad primum, quod hic est ordo continuatus, quia supra ponebatur aduersitas Iudaeorum, hic ponitur liberatio eorum. Etiam ponebatur tempus sine iudice, quo Israelitae propter defectum iudicis erant in angustia, hic ponitur tempus, quo iudicem habuerunt Israelitae, scilicet Iephthe, qui eos de praedicta aduersitate eripuit. Ad secundum dicendum, quod ista fuerint facta immediate post praecedentia: nam praecedenti capitulo dicitur quomodo Ammonitae castra fixerant in Galaad, Israelitae quoque fixerant castra in Masphat ad resistendum Ammonitis pugnantibus: non habebant autem tunc Israelitae ducem, ideo principes tempore Galaad inter se conueniebant, quod qui primus eorum pugnet contra filios Ammon, efficeretur dux Galaad, sed postea iudicantes non esse hoc competens consilium, noluerunt habere ducem antequam inchoarent pugnam, & tunc castris fixis in Masphat deliberato consilio inter Israelitas miserunt maiores natu de seipsis orantes Iephthe, qui morabatur in terra Tob, ut veniret ad principandum, & ut esset dux eorum, & factum est in hoc capitulo: & sic non videtur aliqua temporis interpositio inter haec & praecedentia: sed continuata historia est. *Fuit in illo tempore Iephthe Galaadites.* Hic ponitur conditio ducis liberantis, qui fuit Iephthe Galaadites, & isti Israelitae, qui nunc periclitabantur erant Galaadites: ideo conuenit, quod esset dux eorum plusquam alteri extraneo.

Conditio Iephthe ducis.

Gen. 11.

Quare vocatur Iephthe Galaadites. Quest. II.

QVAERETVR quare vocatur Iephthe Galaadites. Respondet Nicolaus, quod Galaad accipitur pro vtro, & pro terra, & pro ciuitate, & quocumque modo competit ei, quod esset Galaadites. Nam erat de terra Galaad oriundus: erat etiam filius viri cuiusdam nomine Galaad: erat etiam de vrbe nomine Galaad. De primo patet, quia quaedam terra vocatur Galaad, scilicet tota terra, quae coniuncta est monti Galaad, & est ista terra ad orientalem partem Iordanis, & diuisa est in duas tribus, scilicet medietas prouenit tribui Gad, & medietas dimidia tribu Manasse, ut patet Deut. 3. sic accipitur praecedenti capitulo, scilicet dixerunt principes Galaad, qui primus ex nobis contra filios Ammon cepit armare, erit dux populi Galaad. Secundum patet, quod pater huius Iephthe vocabatur Galaad, quia dicitur immediate: habuit autem Galaad vxorem, de qua suscepit filios, qui postquam creuerunt eiecerunt Iephthe. Tertium quod asserit Nicolaus, scilicet quod Galaad sit nomen ciuitatis non approbo: ipse tamen probat illud, quia seq. cap. dicitur, quod Iephthe Galaadites sepultus est in ciuitate sua Galaad, sed ex hoc non probatur, quia Nicolaus accipit ibi Galaad intransiue, scilicet quod sit ablatiuus, & tunc esset nomen ciuitatis, sed debet accipi transiue, ut sit genitiuus, scilicet sepultus est in ciuitate sua Galaad, id est in ciuitate sua, quae erat in terra Galaad: & ista ciuitas sua videtur esse Maspha, quia infra in litera dicitur, quod habitabat in Maspha, & Maspha est in terra Galaad, sed mos Hebraeorum erat sepeliri in locis, in quibus habitabant, quae erant loca suae originis, ideo sepeliretur in Maspha, quae vocatur ciuitas Galaad, quae erat in terra Galaad. Item patet hoc magis, quia ubi nos dicimus, sepultus est in ciuitate sua Galaad. In Hebraeo habetur: sepultus est in ciuitatibus Alph. Toft. super lib. Iudicum.

fuis Galaad: & exponunt Hebraei, id est in vna de ciuitatibus Galaad: & ducunt simile 1. Reg. 18. vbi dicitur in litera Hebraica: in duabus gener meuseris: & exponunt ipsi, id est in vna duarum: ideo non videtur conuenire, quod Galaad sit ibi nomen vrbs, sed terra: ideo manent duo, ex quibus poterat Iephthe vocari Galaadites, scilicet ex terra Galaad, vel ex patre suo nomine Galaad. Sed tunc dicitur ex quo illorum vocatur hic Galaadites. Respondendum, quod vocatur Galaadites a patre, quia patet ex ordine literae: nam dicitur fuit Iephthe Galaadites vir fortissimus, & sequitur: habuit autem Galaad vxorem: ex quo apparet, quod sit litera suspensiva: & sit istud reddituum rationis dicti superioris, scilicet, quod sit Galaadites.

An Iephthe fuerit index totius Israel, vel solum terra Galaad. Questio III.

QVAERETVR, an Iephthe fuerit index totius Israel, vel solum terra Galaad. Aliquis dicit, quod fuerit solum terra Galaad: Primum patet ex institutione, quia origo fuit, quia non habebant Galaaditas ducem ad bellum, & acceperunt Iephthe: sed ipsi dicebant praecedenti capitulo, qui primus ex nobis contra filios Ammon cepit armare, erit dux populi Galaad: sed Iephthe fuit institutus in defectum istorum principum, scilicet, quia non executi sunt nunc consilium quod praeposuerant, sed concordauerunt accipere Iephthe, ergo solum fuit assumptus in ducem Galaad, sicut sumendus erat ille, qui de Galaaditis primus pugnasset, si illud consilium mansisset. Item patet ex potestate instituentium, quia ad hoc, quod Iephthe efficeretur index, vel dux totius Israel, necesse erat eum ordinari, vel praefici a toto Israel, vel a procuratoribus totius Israel: sed solum institutus est princeps a principibus terrae Galaad: nam infra dicitur, quod maiores natu terrae Galaad venerunt ad Iephthe, quasi nomine omnium Galaaditarum, & suscepit eum in principem: ergo non poterat ex hoc effici princeps totius Israel: Item patet ex pacto, quod Iephthe iniit pactum cum maioribus natu Galaad, qui venerant ad vocandum eum, quod facerent eum principem sui si pugnaret contra filios Ammon, ergo non efficeretur princeps totius Israel. Item patet hoc, quia infra in litera dicitur: Abiit itaque Iephthe cum principibus Galaad, fecitque eum omnis populus principem sui, ergo solum populus Galaad eum praefecit, & non erat super Israel. Item Iephthe fuit factus dux ad pugnandum solum pro Galaaditis, ergo solum fuit factus princeps eorum. Nam Ammonitae solum censebantur nunc hostes Galaaditarum, & ipsi solum exierant ad pugnandum contra illos. In contrarium videtur, quod fuerit index totius Israel, quia iste liber est de iudicibus, qui erant duces totius populi: & non agitur hic de principibus specialibus aliquarum tribuum, & hoc verum est. Nam putandum est, quod omnes, qui fuerunt iudices fuerunt duces vniuersales populi, sicut Moyses & Iosue praefuerunt toti populo, nec differunt iudices a Moysse, & Iosue, nisi in magnitudine iurisdictionis, sed non in extensione. De hoc declaratum est in prologo huius libri. Item patet, quia si Iephthe non fuisset dux totius Israel non computaretur per eum aetas populi Israel, sed computatur per eum tempus, ut patet sequenti capitulo, sicut per omnes alios iudices, ergo fuit index totius populi. Item patet efficacius, quia sequenti capitulo dicitur: Inducitque Iephthe Galaadites Israel sex annis: si tamen non fuisset index totius Israel non dixisset indicauit Israel, sed indicauit populum Galaad.

O Item

Item patet, quia Samuel i. Reg. 12. increpat Israelitas ex parte Dei, & enarrat iudices, quos Deus misit ad liberandum totum Israel, & ponitur ibi Iephthe, cum dicitur ibi: & misit dominus Ierobaal, & Badam, & Barac, & Iephthe: sed manifestum est, quod non loquebatur ibi Deus per Samuelem contra Galaaditas specialiter, sed contra totum Israel, quem conuocauerat Samuel, quod patet ibidem: ergo erat datus a Deo Iephthe in iudicem totius Israel. Item aliquantulum colligitur ad Hebr. 11. ubi Apostolus loquitur de constantia iudicum exponentium se ad mortem per fidem pro populo Dei, & ponit ibi Iephthe inter ceteros, & sic videtur, quod ipse fuerit de iudicibus populi Israel. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod a principio institutus est in iudicem a principibus terre Galaad in defectum ipsorum, quia nullus reperiebatur conueniens dux: & ipsi non prescriebant eum nisi terra Galaad: tamen postea cum Iephthe prospere egisset contra Ammonitas totus Israel gratis suscepit eum in ducem. Ad secundam dicendum, quod illi, qui instituerunt Iephthe in principem, solum habebant potestatem ad instituendum super terram Galaad, & super eam solum eum instituerunt: postea tamen consensu populi toti Israel prepositus fuit. Ad tertiam rationem dicendum, quod Iephthe solum intendit effici principem super terram Galaad, eo quod causa, pro qua princeps efficiebatur, pertinebat solum ad Galaaditas, & ob hoc cum solis Galaaditis pactum iniuit, ut esset princeps eorum, & ex hoc pacto solum fuit princeps ipsorum: postea autem fuit alia noua assumptio, qua factus est princeps totius Israel. Ad quartam dicendum, quod cum ipse iuit cum principibus Galaad solum factus est dux Galaaditarum, & ante bellum inchoatum, & cum fieret solum erat princeps Galaaditarum, sed post victoriam totus Israel accepit eum in ducem. Ad quintam dicendum, quod nunc solum fuit Iephthe prepositus ad agendum bellum Galaaditarum contra Ammonitas, & solum tunc princeps Galaaditarum: factus tamen bello videns totus Israel istum habere a domino spiritum ad victoriam bellorum: credens illum utilem ad pugnandum contra hostes totius populi fecerunt eum ducem populi. *Vir fortissimus.* Ista est causa quare volebant eum in ducem Galaaditarum, quia erat fortissimus: & ex hoc erat aptior ad ducatum belli, quam quicumque de eis. Et vocatur fortissimus dupliciter, scilicet robore corporis, quod pertinet ad tolerandos labores bellicos, & ad patranda opera fortissima. Secundum vocatur fortissimus secundum quod fortitudo est virtus moralis, & pertinet ad quandam animositatem, vel confidentiam, secundum quam aliquis non formidat subire terribilia aggrediendo, vel expectando, & vtramque habebat Iephthe: ideo erat ad bella aptissimus. *Atque pugnator.* Scilicet non solum habebat fortitudinem, sed etiam erat pugnator, id est exercitatus in pugna, & istud maxime valet: nam si quis sit vir fortis, & non est sic exercitatus ad actus bellicos, per defectum prudentie bellicae facilliter corruet. Istud non habetur in Hebraeo, sed solum vir fortissimus: littera autem nostra posuit illud tanquam de subintentione rextus. *Filius meretricis mulieris.* Aliqui accipiunt meretricem, id est eam, quae omnium libidini patet. Sic accipit Ieronimus, & habetur in Decretis 34. distin. cap. vidua. Sed non conuenienter accipitur, quia tales non consueuerunt filios habere. Hebraei accipiunt, quod erat meretrix, id est hospitatrix, quia nomen hic positum equiuocatur ad meretricem, & ad hospitatricem; de quo declaratum est Iosue secundo capitulo: & sic volunt honorare Iephthe dicentes eum filium esse hospitatricis mulieris, quae tamen erat vxor legitima.

Ad rationem primam in diuersum.

Ad secundam rationem.

Ad tertiam rationem.

Ad quartam rationem.

Ad quintam rationem.

Iephthe vocatur dupliciter fortissimus.

Meretrix dupliciter sumitur.

An Iephthe mulieris meretricis, vel vxoris legitima fuerit filius. *Quaestio IIII.*

QVAERETVR circa hoc an filius fuit Iephthe mulieris meretricis, vel vxoris legitime. Respondendum, quod non erat filius mulieris meretricis, id est, quae publice omnium pateret libidini, sed erat concubina Galaad, & suscepit ex ea Iephthe. Nec tamen potest dici, quod erat filius vxoris legitime Galaad, quia littera dicit, quod erat filius meretricis, nec valet, quod Hebraei vellent dicere eam hospitatricem. Item in littera dicitur infra, haeres patris nostri esse non poteris, quia de adultera matre natus es, ergo non de legitima. Respondebunt Hebraei non militare ista. De primo patet, quia potest accipi meretrix secundum aequiuocationem Hebraicam. pro hospitatrice, & poterat esse mater Iephthe hospitatrix, & legitima vxor. De secundo patet, quia in Hebraeo non habetur adultera matre, sed de altera, ideo non probatur. Dicendum, quod non stant istae responsiones, quia nomen positum in Hebraeo hic, scilicet (Zona) ubi nos dicimus meretricem, non est proprie aequiuocum apud eos ad meretricem, & hospitatricem: sed dicunt, quod per similitudinem quandam sit translatio, scilicet, quia ipse hospitatrix publicae solent esse impudicae, & multorum venientium libidine interdum maculantur, & sic semper directe, vel indirecte redit ad meretricem. Item secunda excusatio non stat, quia si deberet intelligi secundum quod volunt intelligere Hebraei, quod esset de alia matre scilicet, & non esset illa adultera, non esset ratio conueniens, quam assignauerunt fratres Iephthe, dicentes: haeres patris nostri esse non poteris, quia de altera matre natus es. Nam licet, non esset Iephthe ex eadem matre cum ceteris fratribus suis, dum tamen mater sua esset vxor legitima, succedebat ipse patri suo, sicut ceteri fratres: ipse tamen Iephthe fugit de domo patris ex hac causa, quasi esset rationabilis, ergo mater sua non solum non erat mater aliorum fratrum eius, sed etiam non erat vxor. Dicendum ergo, quod mater Iephthe erat concubina Galaad, & ob hoc Iephthe erat illegitimus, & fratres sui expulerunt eum de domo patris ne succederet patri. Vocatur tamen hic mater eius meretrix largae, id est fornicaria, quia qualibet concubina alicuius fornicaria est, sed non meretrix, id est omnium libidini patens.

Quare scriptura nominat matrem Iephthe esse meretricem denominando potius genus eius ab imperfecto. *Quaestio V.*

QVAERETVR ulterius, quare scriptura nominat matrem Iephthe esse meretricem denominando potius genus eius ab imperfecto. Respondendum, quod hic ponuntur pater, & mater Iephthe: de patre dicitur, quod erat Galaad, scilicet, habuit Galaad vxorem, de qua suscepit filios: mater autem primo ponitur, eo quod de illa principalis est intentio. Sed tunc manet dubium cur de illa intendatur, cum potius pertineat ad dedecus, quam ad honorem Iephthe. Aliqui dicunt, quod hoc fuit ad significandum, quod quamquam esset Iephthe de ignobili coniugio natus, scilicet de fornicatione, & ex hoc non erat aptus ad aliquam dignitatem, vel honorem: necessitas tamen temporis eum fecit principem, scilicet, quia virgens erat bellum, & nullus alius idoneus reperiebatur. Sed dicendum est, quod causa est, quia vult proponere scriptura praebulum historiae. Nam infra dicitur,

Hebraeorum opinio reprobatur.

tur, quod principes Galaad iuerunt in terram Tob ad vocandum Iephthe, ut esset princeps illorum: & quia ipse erat de terra Galaad, tollitur dubium, scilicet quomodo erat opus, quod mitteretur pro eo extra terram Galaad: & dicitur, quod hoc est, quia fugerat: expulerant quippe eum fratres sui de terra, ut patet infra, & ad declarandum causam huius praepositur, quod erat filius mulieris meretricis, scilicet concubinae Galaad: ideo fratres eius expulerunt de domo patris, ne contenderet succedere patri cum eis, & quia omnia ista habent originem ex eo, quod mater Iephthe erat fornicaria, quia alius non potuisset expelli de domo patris, praepositur, quod erat filius mulieris fornicariae. *Qui habitabat in Galaad.* Scilicet Iephthe habitabat in terra Galaad. Nicolaus intelligit Galaad, quod esset nomen vrbs Iephthe, ut supra dictum est: sed debet accipi pro terra Galaad, & ibi habitabat Iephthe in ciuitate Maspha, ut patet infra, cum dicitur: reuerenti autem Iephthe in Maspha domum suam. Sed obijcietur, quod non habitaret Iephthe in terra Galaad nunc quando vocatus est a principibus Galaaditarum, quia infra dicitur, quod fratres sui eiecerunt eum de domo patris, & ille fugiens habitauit in terra Tob. Respondendum, quod terra Tob est quaedam pars terrae Galaad: nam ciuitas Maspha est in terra Tob: sed Iephthe fugit solum de domo patris sui Galaad, & de vrbe sua, habitauit tamen in alia vrbe terrae Galaad: & est aliqua prouincia, vel regio specialis in terra Galaad, quae vocatur terra Tob: & ad illam fugit Iephthe. Vnde verum est, quod habitabat in Galaad, & in terra Tob. *Habuit autem Galaad vxorem, de qua suscepit filios.* Iste est pater Iephthe, & est sensus, quod Galaad habuit vxorem de qua suscepit filios legitimos, & habuit concubinam, de qua suscepit Iephthe.

Nicolaus opinio de Galaad.

Quis erat iste Galaad. *Quaestio VI.*

QVAERETVR de isto Galaad quis erat. Aliquis dicit, quod fuit ille Galaad, qui erat de stirpe Manasse, & ponitur in familijs eius Numeri vigesimo sexto, & trigesimo secundo: conuenit autem hoc valde, quia Iephthe fuit vir fortissimus, & pugnator, & verisimile est patrem suum fuisse fortissimum, & pugnatorem: & sic dicitur de illo Galaad, ut patet Iosue decimo septimo capitulo, quod fuit vir pugnator: habuitque possessionem Galaad, & Balan. Respondendum, quod hoc non stat, quia ille Galaad non potuit viuere vsque ad tempus istud. Immo ille non egressus est de Aegypto ad veniendum in terram Chanaan, sed ibi mortuus est. Quod patet, quia Galaad est filius Machir, Iosue decimo septimo, & iste natus est viuentis Ioseph filio Iacob: nam in genibus eius natus est, ut patet Genesis quinquagesimo, scilicet: Filij quoque Machir filij Manasse nati sunt in genibus Ioseph. Ioseph autem mortuus est postquam descendit Iacob cum filijs suis in Aegyptum annis septuagintaunum. Quod patet, quia Ioseph vixit annis centum decem, Genesis quinquagesimo, & cum descendit Iacob in Aegyptum erat annorum triginta nouem, ergo vsque ad mortem suam manebant septuaginta vnus annus. Patet, quia anno quo stetit Ioseph coram Pharaone ad interpretandum somnia erat annorum triginta, ut patet Genesis quadragesimo primo, & sequenti anno coepit fertilitas magna, ut patet ibidem, & illa durauit septem annis, & deinde coeperunt septem anni famis, & in fine secundi anni famis descendit Iacob in Aegyptum, Ge. 45. cum dixit Ioseph fratribus suis: Biennium est, quod cepit famis esse in terra, & adhuc quinque anni restant, quibus Alph. Tost. super lib. Iudicum

nec poterit arari, nec meti, & sic erunt nouem anni postquam stetit Ioseph coram Pharaone, qui faciunt triginta nouem annos eius, quibus subtrahtis a centum decem annis, quibus vixit, manent septuaginta vnus: totidem autem expletis post descensum Iacob in Aegyptum mortuus est Ioseph: ergo ante septuaginta annos post descensum Iacob in Aegyptum natus est Galaad, cum natus fuerit in genibus Ioseph: manent autem a morte Ioseph vsque ad exitum de Aegypto anni centum quadraginta quatuor. Quod patet, quia mansio Israelitarum in Aegypto fuit annorum ducentorum quindecim, sicut declaratum est Gen. 15. & Exo. 12. a quibus detrahendo septuagintaunum manent anni centum quadraginta quatuor: sed illo tempore rari homines accedebant ad illam aetatem. Moyses qui fuit quasi coetaneus Galaad, non vixit nisi centum viginti annis: Deuteronomij trigesimo primo, & Aaron annis centum viginti tribus, ut colligitur Numeri trigesimo tertio capitulo: ergo non accederet Galaad ad centum quadraginta quatuor, & tamen a natiuitate eius vsque ad exitum de Aegypto ad minus fuerunt tot anni, ergo non egressus est Galaad de Aegypto, sed ibi mortuus est. Dicendum, ergo, quod non fuit ille Galaad. Et si forte velles contendere, quod ille erat, quia magno tempore vixit, non stat: nam necesse erat tunc, quod vixisset annis fere quingentis. Quod patet, quia nunc erant ab introitu Iacob in Aegyptum vsque ad egressum Israelitarum anni centum quadraginta quatuor, quibus addantur quadraginta anni, quibus manserunt Israelite in deserto, erunt anni centum octuaginta quatuor: deinde addantur anni trecenti, qui fluxerunt ab introitu in terram Chanaan vsque ad annum, quo Iephthe factus est dux belli (nam ipse dixit ad regem Ammon, quare per trecentos annos taceret super repetitione terrae Galaad) & computantur illi anni a tempore, quo coepit Israel terram de manu Sehon, & Og regum Amorrhaeorum, qui fuerunt debellati ab Israelitis anno quadagesimo ab exitu de Aegypto, ut declaratum est Numeri vigesimo primo, & satis patet ex processu numerorum anni capitulo vigesimo vsque ad finem libri: & sic cum Iephthe esset nunc iuuenis, & fortis pugnator, non esset pater suus mortuus a magno tempore, praesertim, quia quando ipse eiectus est de domo patris sui, erat iam vir, & fratres sui eiecerunt eum ne succederet: ergo iste Galaad erat nunc viuens, vel paulo ante hoc mortuus fuerat: si tamen esset Galaad de quo dictum est completeret tunc annos quingentos demptis decem, & sex, ut ex computatione patet supra posita. Dicendum ergo, quod fuit alius vir nomine Galaad, quia multi hoc nomine appellabantur.

De qua tribu erat iste Iephthe. *Quaestio VII.*

QVAERETVR ulterius, de qua tribu erat iste Iephthe. Respondendum, quod non patet de qua, cum scriptura illud non referat: dicitur autem, quod erat Galaadites, ex quo aliqui volunt, quod erat de tribu Manasse, quia in tribu Manasse erat quaedam familia, quae vocabatur Galaaditarum, ut patet Num. 26. & Iosue 17. cap. Sed dicendum, quod Iephthe non vocatur Galaadites, id est de familia Galaaditarum, sed quia pater suus vocabatur Galaad, ut patet hic. Vel quia erat de terra Galaaditarum, si voluerimus intelligere sic. Ad hoc ergo dicendum, quod per hoc, quod Iephthe erat de terra Galaad, patet aequaliter de tribu eius, sed non plene: nam terra Galaad diuisa fuit inter duas tribus, scilicet tribum Gad, & dimidiam tribum Manasse. Deuter. 3. cap. O 2 ideo

ideo oportet, quod sit Iephte de aliqua istarum duarum; sed non apparet de qua, ideo aliqui volunt eum esse de tribu Gad: alij vero de Manasse: sed plures volunt de Manasse: sic enim dicitur precedenti capitulo, quod Iair erat Galaadites. Et historia scholastica dicit eum fuisse de tribu Manasse, eo quod volunt precipuam partem Gad fuisse in Manasse, & nunc quidem verum est, quod illi quibus magis periculum imminebat erant de tribu Manasse viri, eo quod ipsi viri erant magis coniuncti terrae Ammon, quam tribus Gad, ut colligitur Iosue decimotertio capitulo. *Qui postquam creuerunt, eiecerunt Iephte.* Erat Iephte maior aetate istis: & non poterant eijcere eum quousque fuerunt facti viri, & tunc eiecerunt, scilicet eiecerunt de domo patris, & de vrbe. Quod patet, quia dicitur, quod fugit in terram Tob. *Dixentes: haeres in domo patris nostri esse non poteris.* Id est non poteris de iure succedere patri nostro. Vel non poteris, id est non permittemus te esse haerem, & vtrumque verum est. *Quia de adultera matre natus es.* Scilicet, ex hoc non competit tibi successio, sicut nobis: & sic ista lex de non succedendo illegitimos patri semper observata est ab antiquo. In Hebraeo dicitur. *Quia de altera matre natus es.* Debet tamen intelligi de altera, id est de adultera, quia si solum hoc haberet Iephte, quod non esset filius eiusdem matris cuius erant reliqui fratres sui, dum tamen illa esset vxor legitima, non priuabatur successione, sed ipsi priuant eum propter matrem, ergo oportet, quod illa esset adultera; litera tamen Hebraica potuit de altera, quod etiam est ad propositum fratrum Iephte: nam Galaad pater eorum habuit solum vnam vxorem legitimam, si ergo Iephte erat natus de altera muliere, necesse erat, quod illa esset adultera: hoc colligitur ex litera, quia dicitur in principio, quod fuit Iephte Galaadites filius mulieris meretricis, & sequitur: habuit autem Galaad vxorem, de qua suscepit filios, ex quo innuit, quod vna erat meretrix, de qua Galaad suscepit Iephte: & alia erat vxor, id est legitime ducta, de qua suscepit filios, scilicet legitimos, ideo bona est litera Hebraica: sed planior est nostra. Nec tamen aliquis putet, quod Ieronimus transtulerit de altera matre, sicut habet litera Hebraica, & postea vitio librorum scriptum sit adultera pro altera, quia facilis erat mutatio, praesertim correspondente eis significatione. Sed dicendum, quod Ieronimus transtulit de adultera: quia planior erat sententia, licet Hebraeus haberet de altera, & hoc saepe facit.

An fratres Iephte iuste expulerunt eum de domo patris, ne succederet. Quaes. VIII.

QVAERETVR, an fratres Iephte iuste expulerint eum de domo patris, ut non succederet patri. Respondendum, quod iustum erat, quod Iephte non succederet patri, eo quod erat illegitimus. Et tamen an ob hoc de domo poterat expelli est dubium. Aliquis dicet, quod iuste potuerunt eum fratres sui excludere: sic enim fecit Sara de Ismahele: nam ipse erat filius Agar, & dixit Sara ad Abrahaam: Eijce ancillam, & filium eius: non enim haeres erit filius ancilla cum filio meo Isaac: & tunc Abraham eiecit Ismahelem, quamquam dure suscepisset pro filio suo: angelus tamen Dei dixit illi, quod faceret id quod dicebat Sara, Gen. 21. Item Gen. 25. dicitur, quod Abraham separauit filios concubinarum a filio suo Isaac verus partem Orientalem. Respondendum, quod aut Iephte gerebat se in domo patris sui, ut haerem cum ceteris fratribus suis, aut non: si primo modo, poterat iuste expelli, quia ipse usurpabat aliquid in-

debitum: ideo priuandus erat illo: si secundo modo, aut expellebant eum, quod timebatur, quod suscitaretur scandalum inter eum & fratres legitimos ex patre eius, aut expellebant eum solum, quia erat illegitimus, & nolebant, quod esset inter eos. Si primo modo timebatur verisimiliter scandalum ex parte Iephte futurum propter successionem paternam, poterat expelli de domo non per fratres suos, sed per iudices, vel per patrem, qui filiorum suorum iudex erat: filij tamen non poterant fratrem suum Iephte expellere. Primo, quia nullum eis habebant super ipsum cum essent pares, & par in parem non habet realiter imperium. Secundo, quia ipsi erant pars de successione contra Iephte, & nemini licet ius dicere in causa sua, ideo si ipsi eiecerent eum etiam propter scandalum peccarent: si autem eieceret eum pater suus, vel iudex non peccabat: sic intelligitur quod allegatur de Sara, quae petijt ancillam, & filium eius eijci, quia timebat scandalum futurum: nam ipsa vidit Ismahelem ludentem cum Isaac, Gen. 21. & forte iste ludus erat noxius, scilicet percutiendo eum: nam aliquando vocatur ludus ipsum bellum: sic patet 2. Reg. 2. scilicet: Surgant pueri, & ludant coram nobis, & surrexerunt viginti quatuor viri, & occiderunt se mutuo. Et ita forte nunc Sara vidit, quod Ismael percutiebat acriter Isaac, & forte insidiabatur ei ad occidendum ipsum, ut succederet totaliter Abraham: & ad tollendum istud scandalum petijt eum de domo eijci, & eiecit eum Abraham, qui erat pater, & iudex in domo sua: Sic etiam intelligitur de Abraham, Gen. 25. quod separauit filios concubinarum ab Isaac, scilicet propter scandalum, quia Abraham dederat omnia bona sua Isaac, & filijs concubinarum solum dederat munera, & illi inuiderent ei. Et forte post mortem patris insurgerent contra eum, & auferrent bona eius, vel occiderent ipsum: ideo ut tolleretur scandalum, diuisit eos valde Abraham, & ipse egit hoc tanquam iudex: sic enim potuisset Galaad expellere Iephte, cum fratres eius non poterant. Si secundo modo, scilicet, quod non erat aliquid scandalum, nec timebatur, sed eiecerunt eum, quia erat illegitimus. Dicendum, quod siue fratres expellerent eum, siue iudices, peccabant, quia iniuste priuabant eum quodam bono, scilicet cohabitatione paterna, & alimentione: nam pater alimenteret eum dum maneret in domo, & postea non. Priuauerunt eum etiam quibusdam muneribus, quae possent ei dare pater. Et hoc modo significauit Iephte se expulsum, scilicet ex odio, & inuidia: vnde conquestus est senioribus Galaad venientibus ad eum dicens: nonne vos estis, qui odistis me, & eiecistis de domo patris mei, & sic significat iniuriam sibi factam. Primo, quia dicit, quia oderunt eum, & ex odio eiecerunt illum. Secundo, quia ipse conqueritur illis publice: si tamen putaret se iniuste conqueri, non fuisset conquestus.

An Iephte, ut illegitimus erat simpliciter priuandus successione. Quaes. IX.

QVAERETVR vterius, an Iephte ex hoc, quod erat illegitimus, erat simpliciter priuandus successione, vel poterat succedere in aliqua parte. Dicendum, quod nunc non oportet distinguere de successione illegitimos secundum iura humana. s. aut succedat matri, aut patri, & si patri, aut stantibus legitimis, aut non stantibus, & in quota portione potest institui haeres, vel suscipere legatum, quia forte non erat tunc eadem lex civilis, quae nunc, & sic nihil faceret ad propositum dicere de successione, ut modo fit. Sed

Iephte iniuria sibi à fratribus illata significat.

Sed dicendum secundum successiones illius temporis, quod filij illegitimi non poterat succedere, vniuersaliter patribus ex institutione in testamento, nec ab intestato: sed poterant institui heredes in aliqua parte. Vel saltem poterat eis dari aliquid per modum legati magis, quam per modum haeredis: sic patet Gen. 25. de Abraham, qui dedit omnia, quae possedit filio suo Isaac, filijs autem concubinarum largitus est munera: largiri autem munera dicit proprie legatum, quia legata dantur ex liberalitate testatoris, successio autem, vel institutio haeredis interdum necessaria est, scilicet, cum quis legitimos heredes habet, quos exheredare nequit: & sic fratres Iephte priuauerunt eum hoc bono, quia poterat ei pater suus donare aliquid viuens, vel in testamento relinquere per modum legati: illo autem excluso, nihil horum fieret, & forte ex hac causa fratres sui expulerunt eum, & ipse recessit ab eis: non solum non manens in ciuitate patris sui, sed etiam longe recedens de provincia illa. *Habitauit in terra Tob.* Ista terra Tob erat in terra Galaad: erat quippe quaedam parua regio terrae Galaad, & in illa erant aliquae vrbes, quarum vna erat Masphat, in qua habitabat Iephte, ut patet infra, non quod nunc habitaret in Masphat, sed postea habitauit, quia nunc Galaadita erat in Masphat precedenti capitulo, & tamen miserunt pro Iephte in terram Tob, ut patet infra in litera. Er apparet hoc, quia supra dicitur, quod habitabat Iephte in terra Galaad, & hic, quod habitabat in terra Tob, & vtrumque refertur ad idem tempus, scilicet, quando Galaadita iuerunt ad vocandum eum: ergo oportet, quod terra Tob esset in terra Galaad, vel è conuerso, & sic erit terra Tob in Galaad, quia alioquin non posset fugere in terra Tob cum stas in terra Galaad esset in terra Tob. *Congregati que sunt ad eum viros inopes.* Iste Iephte erat vir fortis, & bellator. Quando recessit de domo patris sui, & nunc nihil habens, de quo viueret exercebat latrocinia, ut inde passeretur: & quia videbatur esse vir aptus ad principandum multi de pauperibus non habentes aliunde victum congregati sunt ad eum, ut illo ductore de praeda, vel alijs viuerent.

Legata quid sint.

De finu Tob.

An Iephte peccauit colligendo ad se viros inopes. Quaesio X.

QVAERETVR, an Iephte peccauit colligendo ad se viros inopes. Aliquis dicit, quod sic, quia Abimelech congregauit sibi viros inopes, & vagos, & peccauit, quia accepit illos ad malum finem, scilicet ad occidendum fratres suos supra nono capit. Item viri inopes, qui nullis artibus honestis vitam assequi possunt, non conueniunt ad aliquem, nisi cum illo potest eos de artibus inhonestis pacere, sed conueniunt ad Iephte: ergo peccabat, quia dabat illis occasionem, vel incitabat ad studia inhonesti. In contrarium videtur, quod non peccabat, quia Dauid recepit ad se viros inopes oppressos a re alieno, & amaro animo 1. Reg. 22. cap. & tamen ille non peccauit, ut declaratum fuit ibi: ergo etiam non peccaret Iephte. Respondendum, quod congregare viros inopes ad se non est peccatum secundum se, sed erit peccatum, vel bonum opus ex fine, ad quem congregat eos: nam si eos congregat ad pacendum, vel ut defendat eos de manu potentiorum, vel ut vtatur eis ad ministrandum eis ad aliquid bonum, scilicet ad pugnandum contra hostes, bonum est, vel si congregantur ad defensionem alicuius innocentis, qui aliter defendi non potest. De Iephte dicendum, quod congregauit ad se quare ad viros inopes, & vagos, & illi sponte venerunt ad eum, Alph. Tost. super lib. Iudicum.

quia vtrisque vile erat: & hoc fuit ad defendendam vitam: nam Iephte expulsus de domo paternam illegitimus esset, nihil possidebat, quo vitam defendere posset, nec vidit aliquas artes honestas sibi posse proficere, sed recurrit ad id, ad quod eum natura sua, & habitus maxima inclinabat: erat enim vir fortis, & pugnator, ideo putauit nullo modo melius vitam transigere posse, quam pugnando, & de praeda viuendo, & quia solus hoc agere non poterat congregauit ad se viros inopes, qui eum velut principem sequebantur: si autem praedari, & pugnare ad tuendam vitam licitum erat, esset quoque licitum congregare viros inopes ad haec agenda. Si autem bellum, & praedae illicita erant essent, quoque illicite congregati isti viri inopes. De hoc autem sequenti, quod videbitur. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod non erat simile de Iephte, & Abimelech: nam ad Abimelech non conueniunt viri inopes, & vagi; sed ipse conduxit eos pretio, scilicet de septuaginta pondo argenti, quae dederat ei Sichimitae supra nono: Iephte autem non conduxit viros inopes, sed ipsi conueniunt ad eum gratis scientes sibi vile fore: non est autem tam culpabile aliquos, qui malum exercere possunt, conducere, & excitare sicut illos venientes recipere. Secundo est dissimile, quia Abimelech congregauit istos viros ad occidendum fratres suos, & occidit illos, quod erat scelus: Iephte autem non congregauit viros istos inopes ad occidendum iniuste aliquem, sed ad latrocinandum, ut tueretur vitam, & acquireret necessaria: & ista poterant in aliquo casu licite fieri sicut infra dicitur: ideo non peccauit Iephte. Cum autem dicitur in parte contraria, quia non peccauit: eo quod Dauid sicut congregauit viros inopes, & non peccauit: agit ad propositum, & non est ad illud respondendum: Si tamen velimus dicere, quod peccasset: poterat dici, quod Dauid non congregauit eodem modo viros inopes, sicut Iephte, quia causa principalis in Dauid fuit, quod posset vitam defendere: nam persequeretur eum Saul, & poterat capi faciliter in quocunque loco esset, nisi haberet adiutores, ideo congregauit viros inopes, ut praecinium ei ferrent.

An Iephte peccabat agendo praedas, & bella. Quaesio XI.

QVAERETVR vterius, an Iephte peccabat agendo praedas, & bella: nam supra dictum est, quod praedas agebat: quod satis patet: quia in litera dicitur, quod congregati sunt ad eum viri inopes, & latrocinantes. Aliquis dicit, quod non peccauit, quia spiritus domini veniebat super Iephte, ergo non peccabat. Pater infra in litera, cum dicitur, quod spiritus domini factus est super ipsum. Item patet ad Hebraeos vndecimo, vbi in Catalogo Sanctorum ponit Apostolus Iephte: ergo non peccauit faciendo praedas. Responderi posset, quod Iephte peccauerit faciendo praedas, nec est hoc aliquid inconueniens, ut infra declarabitur: nam nunc non erat Iephte vir alicuius perfectionis, ut de eo deberemus negare peccatum mortale. Si tamen volumus dicere, quod non peccauit etiam poterimus hoc dicere: nam forte faciebat Iephte latrocinia, & bella sicut Dauid, ille enim cum esset in terra Philistinorum agebat praedas contra Gessuri, & Geze, & Amalecitas, atque occidebat quotquot poterat primo, Regum vigesimo septimo, & tamen ibi declaratum est, quod non peccabat, eo quod agebat contra gentes, contra quos licitum erat pugnare, sic forte erant aliqua gentes

se viros inopes congregauit.

Ad rationem in contrarium.

Cuiusdam rationes in diuerium.

Respond. ad quaesitum.

hostes Israelitarum, contra quos Israelitis erat semper iustum bellum, & quicumque vellet de illis non perito consilio plebis, nec consensu poterat pugnare, sicut nunc fit inter illas gentes, quæ ad inuicem non habent pacem: & Iephte, quia erat vir fortis congregatis viris inopibus pugnabat contra istam gentem, & prædas agebat, de quibus vivebat ipse, & consortes sui. Cum autem dicitur, quod erant latrocinantes cum Iephte non obstat, quia forte illi, qui prius erant latrocinantes in terra Israel conueniunt ad eum, vt non essent iam latrocinantes in Israel, licet contra hostes Israelitarum. Si autem vellemus dicere, quod Iephte peccauit latrocinando: vt potè si latrocinia agebat in terra Israel, non est inconueniens: nam non est Iephte aliquis vir semper conuersionis sancte, de quo nefas sit aliquid finistri confiteri. Ad rationem primam, cum dicitur, quod in Iephte veniebat spiritus domini, ergo non peccabat. Non tenet consequentia, quia iste spiritus multiplex est, & cum illo stare potest peccatū, nisi sit spiritus gratiæ gratificantis, vel cum quo necessarium est, & gratia gratificans, sic patet de Balaam, super quem fiebat spiritus domini: & tamen peccabat grauiter Num. 24. cap. etiam super Saulem factus est spiritus domini 1. Reg. 10. & 11. & 19. & tamen peccauit grauiter post hoc, & ante hoc. Item spiritus domini, qui irruisse dicitur super Iephte fuit spiritus animositate ad bellum, vt aueret pugnare contra filios Ammon, contra quos aliàs non ausurus esset pugnare, & iste spiritus non inducit secum gratiam gratificantem, ideo habentes illum possunt peccare. Ad secundum dicendum, quod A postolus ponit Iephte in catalogo sanctorum, scilicet illorum, qui habuerunt magnam fidem, & per hanc exposuerunt se periculis, & sic Iephte non dubitauit se exponere contra Ammonitas, quamquam illi plures, & fortiores essent confidens de Dei adiutorio: non tamè ex hoc tollitur, quin Iephte peccauerit antequam per fidem se exponeret, sicut non repugnat, quod aliquis moriatur pro Christo, & ante hoc peccauerit: imò etiam, quod moriatur pro Christo, & peccat æternaliter, vt ait Augustinus in Enechiridion de illo, q in aliqua heresi, vel schismate existens moritur ne Christum neget: nam non est ei salus, & habetur hoc per Magistrum quarto Sententiarum dist. 3. in fine. Etiam Gedeon poterat peccare postquam se exposuit ad mortem per fidem contra Ammonitas: nam non fuit per hoc factus impeccabilis: potest ergo teneri in hoc, quod peccauerit Iephte, vel quod non peccauerit. Sed rationabilis est, quod dicamus eum non peccasse, quia in dubijs fauorabilis eligendum est. Et latrocinantes. Id est conueniunt ad Iephte aliqui, qui prius erant latrocinantes, sed postea cum eo manentes non latrocinabantur de Israel, sicut prius, sed de hostibus, vt supra dictum est. In Hebræo non habetur latrocinantes, sed apposuit illud Ieronimus, quia ad sententiam videtur pertinere, eo qd isti viri inopes, & vagi non habent vnde viuant, nisi de latrocinijs. Et eum quasi principem sequebantur. Obedientes ei in omnibus, quia erat vir fortissimus: & prudens, & exercitatus in bello, ideo suberant directioni eius in omnibus. Exierunt cum ipso. Sed est mutatio temporis, & oportet dici exibat cum ipso, quia per hoc imperator consuetudo, & non vnicus actus, & dicitur exibat cum ipso, id est ibant cum eo quocumque vellet, & hoc est, quod eum quasi principem sequerentur. In diebus illis. Hic ponitur secundum huius patris, scilicet Iephte honorabilis reductio, & in principem constitutio, & istius fuit occasio bellum contra Ammonitas, ideo ponitur illud bellum, & dicitur. In diebus illis. Scilicet, quando Iephte cum viris suis agebat prædas. Pugnabant filij Ammon contra Israel.

Ad rationem primam in diuersum.

Ad secundam rationem.

Quis mori possit pro Christo, & damnari.

Iephte honorabilis reductio, & in principem constitutio.

Scilicet, quia castrametati fuerant in terra Galaad, & ibi pugnabant, & faciebant prædas: Israelitæ tamen nondum præcesserant contra Ammonitas in bellum, eo quod nondum habebant ducem belli. Quibus acriter instantibus. Id est acriter pugnantis Ammonitæ, scilicet pugnabant durè, & tanto durius quanto minor resistentia erat ex parte Israelitarum non habentium ducem, & si Ammonitæ leuiter pugnauissent non curauissent Galaaditæ inquirere Iephte de terra Tob, sed magnitudo belli coegit eos. Perrexerunt maiores natu de Galaad. Id est seniores Galaaditarum iuerunt pro Iephte, & missi sunt isti, quia erant maioris auctoritatis, vt magis posset moueri ad veniendum Iephte videndo, quod tantum eum honorabant, quod mitterent honorabiliores viros de tota terra Galaad pro eo. Item, quia isti debebant conuenire cum Iephte, quod veniret ad pugnandum pro Galaaditis, & quod esset princeps eorum, Iephte tamen non crederet nuncijs, nisi essent viri magnæ auctoritatis inter reliquos de populo Galaad, & totus populus ratum haberet quod facerent isti principes. Item, vt Iephte veniens ad eos veniret honorabiliter comitatus tanquam iam princeps eorum factus. Vt tollerent in auxilium suum Iephte de terra Tob. Sciebant eum habitare nunc in terra Tob latrocinando, & illuc miserunt ad ducendum eum, vt esset eis in auxilium, scilicet in ducem. Nam nesciebant alium, qui ita vtiliter posset eis ducatum præbere. Dixeruntque ad eum. Scilicet seniores Galaaditarum. Veni esto princeps noster. Id est dux belli pro nunc, & etiam princeps pro omni tempore, vt domineris terræ nostræ. Et pugna contra filios Ammon. Id est sis dux noster in pugna contra Ammonitas. In Hebræo habetur. Pugnabimus contra Ammonitas. Idem est, sed litera nostra voluit significantius loqui attribuendo totam istam pugnam Iephte, scilicet, quod ipse debet eam ordinare, & principalem curam gerere de illa, quam ipse totam ageret. Et patet, quia Israelitæ hoc imponebant ei in onus, vt darent in præmium, quod esset princeps illorum, si autem diceretur pugnabimus non videbatur hoc magis incumbere Iephte, quam Galaaditis: sed esset negocium commune. Quibus ille respondit: nonne vos estis, qui odistis me, & eiecistis de domo patris mei. Quasi dicat: quomodo iustum est, quod ego vobis auxilium præbeam, cum me oderitis, & eieceritis de terra mea, & domo patris mei: & dicebat hoc ad significandum, quod non crederet eis: nam ipsi, qui oderant eum, eiecerunt ipsum de domo patris sui: ita nunc quamquam adiuuaret eos postea eum non reciperent in principem. Etiam non credebat, quia veniebant ad eum in tempore necessitatis: ideo recedente necessitate putabat, quod non seruarent ei fidem: increpuit ergo eos hoc modo, vt illi videntes se rationabiliter increpitos facerent magnas promissiones, & firmas.

Quomodo Iephte dixit: vos estis, qui odistis me, & eiecistis de domo patris mei. Quasi. XII.

Quare Iephte dixit: Vos estis, qui odistis me, & eiecistis de domo patris mei, quia soli fratres sui eiecerant eum: & isti erant seniores Galaaditarum. Nicolaus respondet vno modo, scilicet, quod forte erant hic aliqui de fratribus suis inter istos seniores. Sed non est verisimile, quia sciebant Galaaditæ, quod Iephte oderat fratres suos, eo quod eum de terra eiecerant, ideo si mitterent aliquem de illis exasperaretur magis, & non veniret, quia

Doct. multiplices responsio ad quæsitum.

quia cum is, qui displicet, ad intercedendum mittitur: animus iratus ad deteriora prouocat, vt ait Gregorius in Moralibus, & habetur in Decr. 49. dist. cap. sollicitate. Aliter potest dici, quod fratres Iephte eiecerunt eum de domo patris auctoritate iudicis tanquam scandalosum, vt non succederet in hereditate paternam cum illis, & isti iudices veniebant nunc cum istis senioribus, vel erant aliqui istorum seniorum iudices, ideo conquirebatur de eis, quod eum iniuste eiecissent de domo patris sui. Aliter potest intelligi, quod isti eiecerunt eum, & oderunt, scilicet dederunt fauorem fratribus suis ad hoc, quod eum eiecerent, dato quod non essent iudices: & istud fuit ex odio. Aliter etiam potest intelligi, scilicet, quod soli fratres Iephte eum eiecissent de domo patris sui, quia tñ isti erant de terra illa transfert crimem in istos: sic enim cum aliqui in aliqua cõmunitate, vel loco iniuria est illata, quoscumq; de illa cõmunitate, aut loco viderit, conueniunt tanquam ad omnes illos pertineat delictum de iniuria sibi illata. Et nunc venistis necessitate compulsi. Scilicet, quia filij Ammon præmunt vos: quasi dicat: dum eratis tranquilli non venistis ad petendum me in principem vestrum, vt pugnarem pro vobis, sed nunc necessitate compulsi venistis, ideo non debere vobis præstare auxilium: nam præsumitur contra illos, qui aliqui agunt necessitate compulsi, quod non bono zelo agant. Sic Ecclesia præsumit contra illos, qui baptizantur, quando sunt in egritudine, & dum essent sani nolebant, quod non agant deuotione religionis, ideo statuit, quod qui baptizatus fuerit, dum in egritudine est, post ad sacros ordines non possit promoueri, vt patet in Decr. 57. dist. cap. si quis in egritudine. Sic etiam mitius agit in iudicialibus cum sponte cõfesso, quam cum conuicto, & tamen si confiteatur metu, & necessitate probationum instantium non agit mitius.

Quare seniores Galaad non se excusarunt de hoc crimine eiectionis Iephte. Quasi. XIII.

Quare seniores Galaad non se excusauerunt de hoc crimine eiectionis Iephte: quia poterant se excusare rationabiliter, si ipsi non fuerunt participes quamquam essent de eadem terra. Etiam dato, quod essent iudices, poterant se excusare, si iure hoc existente fecerunt. Respondendum, qd isti seniores noluerunt se excusare quamquam possent, eo quod excusando se loquerentur contra Iephte, & in hoc mouerent eum ad iram ideo: erat melius, quod darent locum ire eius relinquendo verbum in ore ipsius, & sic mitigaretur spiritus furoris: plus enim iram taciturnitas, quam responsio mollis, vel excusatoria frangit, & quia isti nolebant promouere ad iram ipsum Iephte, sed ducere eum secum, non responderunt, vt sic euacuaretur furor. Dixeruntq; principes Galaad ob hanc ergo causam venimus ad te. Responderunt isti seniores, qui erant principes Galaad verum esse quod dicebat Iephte, scilicet ob hanc causam venimus ad te, & tamè non ob hoc minus confidendum nobis est, quia cum te egeamus, certissimè constituemus te principem. Vt proficiscaris nobiscum. Scilicet illico eas, quia instant Ammonitæ. Et pugnes contra filios Ammon. Scilicet, qd tu sis dux in pugna, & sic totum bellum tibi videbitur imputari. In Hebræo habetur supra. Cum sis in tribulatione. Vbi litera nostra dicit necessitate compulsi venistis, & idem est. Sisq; dux omnium, qui habitant in Galaad. Id est & postquã pugnaueris maneat semper princeps omnium Galaaditarum, etiam si nūquam postea sint bella. Per hoc autem constituebant eum principem super dimidiam tribum Manasse, & super tribu Gad: nam ista gentes morabantur in terra Galaad. Creditur Alph. T. off. super lib. Iudicum

Taciturnitas plus mollis responsio frangit.

dum est etiam, qd tribus Ruben veniret in hanc conditionem, quia licet non habitarent Rubenitæ in terra Galaad: tamen habitabant simul cum tribu Gad, & dimidia tribu Manasse in terra duorum regum Amorrhæorum: Num. 32. & Iosue 13. tota autem terra istarum duarum tribuum, & dimidiæ fuit olim terra Ammonitarum, & Moabitarum: sed Schon, & alij reges Amorrhæi ceperunt eam violenter de manibus Moabitarum, & Ammonitarum, vt colligitur Num. 21. & Iosue 13. si igitur nunc Ammonitæ repetentes terram Galaad tanquam sibi debitam, quia olim fuit de terra eorum, obtinerent contra Manasse, & Gad: ita Moabitæ peterent terram, in qua manebat Ruben, quia illa erat de iure eorum. Ideo verisimile est, quod nunc omnes duæ tribus, & dimidia simul pugnarent contra Ammonitas, & omnes se subiecerint ducatu Iephte ad semper. Dicitur tamen de habitantibus in terra Galaad, quia propter istos erat nunc bellum. Iephte quoque dixit eis. Putauit Iephte, quod Galaaditæ vellent eum fallere, ideo noluit petitioni eorum assentire sine firma promissione, scilicet, quod iurarent ei, quod haberent eum semper in principem. Si verè venistis ad me, vt pugnem pro vobis contra filios Ammon. Id est, quod dubitabat an verè veniret ad hoc: nam non dubitauit de isto, quia benè nouerat, quod necessitate compulsi veniebant ad eum, vt pugnaret contra Ammonitas, sed dubitabat an verè vellent eum facere principem, & quia ipsi hoc dicebant, dixit: si verè venistis, id est cum vera intentione ad me faciendū principem. Tradiditq; eos dominus in manus meas ego ero princeps vestror. Id est si cum vera intentione faciendū me principem ad pugnandū venistis, promittatis mihi, quod facietis me principem, si præualero contra Ammonitas.

Quare Iephte non dixit ad omnem casum, quod facerent eum principem. Israelitæ pugnantis Ammonitis, &c. Quæstio XIII.

Quare non dixit ad omnem casum, quod facerent eum principem postquam pugnaret contra filios Ammon, siue traderentur in manus eius, siue non, quia cum ipse faceret quantum in se erat merebatur principatum, siue obtineret, siue non. Respondendum, quod Iephte dixit solum si tradiderit dominus filios Ammon in manus meas, vt ostenderet, quod volebat iustissimè habere principatū: nam si antequam traderentur Ammonitæ in manus eius efficeretur princeps eorum: poterat conuenire cum Ammonitis, vt non pugnaret, quod daret eis aliquam partem terræ Galaad, quã ipsi petebant, & tunc manerent delusi Galaaditæ, scilicet, quia haberent in principem illum, qui nihil eis proficeret, sed magis noceret: si autem non efficeretur princeps, sed solum dux belli quousq; traderentur Ammonitæ in manus eius, merebatur postea sine dubio habere principatum exercitus. Vel dixit hoc, quia Ammonitæ poterant dupliciter tradi in manus Iephte, scilicet per hoc, quod ipse in bello victos occideret. Vel quia eos de terra Galaad effugaret: nunc autem intendebat Iephte pugnare indefinenter contra Ammonitas, scilicet, vel qd ipse, & Israelitæ bellando deficerent, & morerentur, vel expellerent Ammonitas de terra. Si autem Iephte moreretur pugnando: non egebat principatu, si autè superuiveret expelleret de terra Ammonitas victos, & tunc essent traditi in manus eius: ergo non egebat Iephte principatu, nisi Deus traderet in manus eius Ammonitas.

An Iephte potuit licite principatum terræ Galaad desiderare: F
an desiderare liceat beneficia, & dignitates Ec-
clesiasticas, vel temporales.
Quæstio XV.

QVAERETVR, an Iephte potuit desiderare
licite principatum terræ Galaad: nam noluit
ire ad adiuvandum eos, nisi iurarent ei de constituen-
do illum principem. Respondendum, quod contingit
desiderare honorem secularem, aut Ecclesiasticum.
In honore Ecclesiastico, qui concernit curam anima-
rum non est licitum alicui desiderare absolute, quia
nemo debet se iudicare dignum ad perfecte exequen-
dum id, quod dignitas illa requirit: & potissimum hoc
est in magnis dignitatibus, scilicet in Episcopatu, &
maioribus, ideo nullus spontaneus debet assumi, sed
vocatus, & iussus. Et in signum huius Ecclesia iubet
ei, qui consecratur in Episcopum, quod bis dicat nolo,
cum petitur ab eo, si vult Episcopari: & in tertia dicit,
volo; quasi obediendo, & non cupiendo: si tamen li-
ceret alicui desiderare Episcopatum absolute, non iu-
beretur ei, quod diceret, nolo: quia tunc Ecclesia in-
duceret eum ad mentiendum. In illis autem Eccle-
siasticis officiis, vel dignitatibus, quæ non habent curam
animarum, sed habent iurisdictionem, adhuc diffi-
cultas est, quæ licet magis alicui liceat desiderare istas,
quàm illas, quæ requirunt curam animarum, tamen
non licet cui libet desiderare eas, sed ei soli, qui virtute,
& prudentia iuste præesse potest exercendo vtiliter
iurisdictionem suam. Si autem sunt Ecclesiasticæ di-
gnitates, vel officia, aut beneficia, quæ non exigunt ani-
marum curam, nec iurisdictionem annexam habent,
sed solum exigunt seruitium Ecclesiasticum, quilibet
potest desiderare illa, dum tamen moribus se ornare
contendat agendo, quod in se est. In scholaribus au-
tem dignitatibus quædam sunt, quæ non concernunt
iurisdictionem, sed solum habent quasdam vtilitates
consequi dignitatem, vel officium. Aliæ dignita-
tes exigunt iurisdictionem. De primis dicendum, quod
cuique licet desiderare illos, eo quod solum est ibi vti-
litas temporalis, quæ cuique convenire potest. Si au-
tem concernunt iurisdictionem, non licet cuique de-
siderare: nam si leges humanæ ambitum dignitatum
reprobant, quanto magis lex divina reprobare debet?
Siquis tamen est, qui virtutibus, & prudentia sufficiens
est præesse iurisdictioni, potest illam desiderare: licet
iudicare de se hoc non sit nimis tutum, nec tamen est
valde reprobandum. Nunc autem dicendum de Iep-
hte, quod ipse desideravit dignitatem secularem, quæ exi-
gebat iurisdictionem, scilicet, quia volebat esse prin-
ceps terræ Galaad: principalis tamen iurisdictione isto-
rum Iudicum Israelitarum, non erat in diffinitione causa-
rum, sed in bellis, ut declaratum est in prologo huius
libri. Ad hæc autem erat aptissimus Iephte: nam ob
hoc eligebatur à viris Galaad in Duce[m], ideo poterat
desiderare iustum principatum. Considerandum ta-
men circa hoc, quod cum aliqua dignitas est, vel offi-
cium, in quo est honor, & reditus, potest aliquis desi-
derare illam, vel in quantum habet honorem, vel in-
quantum habet reditus. Primò modo non est deside-
rium tam licitum, quia honor secundum se non de-
bet ab aliquo desiderari, licet honor iam obtentus de-
bet, vel potest saltem magno studio conservari. Causa
huius est, quia desiderare honorem secundum se est
velle frui seipso, & istud nulli licet. Si autem deside-
retur in quantum habet reditus potest esse licitum de-
siderium magis respectu cuiuscunque dignitatis, vel
officij: in quantum aliquis, qui alias non habet unde
viuat illo modo habebit, cui libet tamen licet deside-
rare, & procurare, quæ ad vitam necessaria sunt, nisi in

Nulli epi-
scopatum
absolute
optare li-
cet.

De cupidi-
tate scho-
larium di-
gnitatum.

Honor de-
siderandus
non est.

procurando sit modus illicitus. *Dixeruntque ei: Dominus,
qui hæc audit, ipse mediator ac testis est, quod nostra promissa
faciemus.* Id est Deus audit, quod nos promittimus ti-
bi nomine omnium Galaaditarum, quod faciemus
te principem super terram Galaad, & ipse est testis:
& nos inuocamus eum in testem, quod faciemus, quæ
promittimus. Nam tunc Deus in testem vocatur,
cum dicitur: Deus, qui hæc audit: loquendi vulgari-
ter modus est. Nam Deus nihil audit, cum non sit ani-
mal: ad animalia autem perfecta aequaliter pertinet
audire cum habeant organa potentia auditivam: Deus
autem, nec habet organa, nec potentiam auditivam,
ideo non potest audire. Quia tamē Deus intelligit que-
cunque nos loquimur nihil audiendo, ac si omnia au-
diret dicitur à vulgaribus audire: sic etiam Deus nihil
videt, cum nec oculos habeat, sed quia, quæ nos viden-
tes intelligimus, ipse quoque perfectius intelligit, dicitur
illa videre: vocatur Deus mediator, & testis inter
Iephte, & seniores Galaad propter duo. Primò, qui a
ipso iuocauerunt eum in testem, & mediatorem. Secundo,
quia dato, quod ipsi non inuocarent eum: Deus omnibus, quæ fiunt, & dicuntur præsens est. In
Hebræo habetur. *Dominus sit audiens inter nos.* Vbi li-
tera nostra dicit: dominus, qui hæc audit, ipse media-
tor, ac testis est: & posuit istud litera nostra ad expo-
nendum: quia litera Hebraica interdum præ breuitate
non explicat quod intendit. *Abijt itaque Iephte cum
principibus Galaad.* Iam certificatum, quod non fallerent
eum, perrexit cum illis ad adiuvandum eos. *Fecitque
eum omnis populus principem sui.* Scilicet venit Iephte
ad locum illum, in quo Galaaditæ castrametati fue-
rant: nam Ammonitæ castrametati fuerant in terra
Galaad contra ipsos Galaaditæ, & Galaaditæ castrame-
tati sunt in Masphat, præcedenti capitulo, & de ipso lo-
co missi sunt seniores ad Iephte in terram Tob: & re-
dixerunt eum in Masphat, ubi erat totus populus con-
gregatus, & ibi constituerunt eum in principem.

Quare Galaaditæ constituerunt eum in principem Iephte terræ
Galaad antequam pugnaret contra Ammonitas.
Quæstio XVI.

QVAERETVR, quare Galaaditæ constituerunt
nunc Iephte principem terræ Galaad antequam
pugnaret, & traderentur Ammonitæ in manus eius,
quia sic ipse dixerat, scilicet, si tradiderit dominus Am-
monitas in manus meas, ero princeps vester. Respon-
dendum, quod Galaaditæ constituerunt eum nunc princi-
pem ante bellum propter tria. Primum est, ut ostende-
rent affectionem suam ad Iephte: & quod non haberent
desiderium fallendi ipsius, quia antequam adveniret
conditio, quæ ipse posuerat, suscipiebant eum in principem,
& sic Iephte magis se exponeret ad quæcumque pericula
pro illis. Secundum erat, quia Galaaditæ non dubita-
bant de fide Iephte, ideo non putabant differre, quod tra-
derent ei principatum antequam pugnaret, vel post:
nam non rectè agente illo poterant ei auferre princi-
patum. Tertium erat ad imponendum ei maiorem
curam pugnandi: nam cum facerent eum principem,
putaret iam pugnare pro re sua, & afficeretur valde ad
pugnandum. Si autem nondum factus esset princeps,
quia poterat dubitare adhuc an seruarent promissa non
tanto affectu pugnaret. *Locutusque est Iephte omnes sermo-
nes suos coram domino in Masphat.* Scilicet proposuit ibi
omnia verba sua de compositione, quam faciebat cum
Galaaditis ad hoc, quod pugnaret pro eis fideliter usque ad
mortem contra quoscunque hostes, & Galaaditæ pro-
miserunt, quod sicut nunc recipiebant in principem Iephte:
ita eum semper tenerent finitis bellis.

Deus vo-
catur du-
plici causa
mediator,
& testis in-
ter Iephte,
& seniores
Galaad.

Quomodo

Quomodo dicitur, quod Iephte posuit omnia ver-
ba sua coram domino.
Quæst. XVII.

QVAERETVR quomodo dicitur hic, quod
posuit Iephte omnia verba sua coram domi-
no. Aliqui respondent quod erat sanctuarium in Mas-
phat: & loquendo coram illo dicebantur loqui coram
domino. Sed dicendum quod non fiat, quia licet ali-
qui teneant, quod fuerit sanctuarium in Masphat ali-
quando, scilicet tempore Samuelis, scilicet quando
immolabat ibi 1. Regum 7. ut vult Nicolaus, tamen
nunc non poterat esse in Masphat sanctuarium, quia
erat in Silo: nam ex tempore Iosue usque ad tempus
Heli semper fuit in Silo: Israelitæ enim postquam in-
troierunt in terra Chanaan, & obrinuerunt quandam
partem terræ: antequam diuiderent eam per sortes
posuerunt tabernaculum domini in Silo, Iosue 18. Et
postea non fuit mutatum usque ad tempus Heli, ut patet
1. Re. 1. & 4. Nā tunc ibi erat cū capta esset arca Phi-
listhinis. Dicitur potest quod Israelitæ constituerant ibi
aliquod altare, in quo immolarent domino, & stando
coram illo altari dicebantur esse coram domino. Sed
adhuc magis videtur dicendum, quod proposuit Iep-
hte sermones suos coram domino, id est Deo vocato
in testem, sic enim dixerunt supra Galaaditæ ad Iep-
hte. Dominus, qui hæc audit: ipse mediator, & tes-
tis est, quod nostra promissa faciemus, vel coram do-
mino, vel publicè: & isti duo modi fuerunt: quia Iep-
hte, & Galaaditæ vocauerunt in testem dominum
eorum, quæ tunc promittebant, & in vltorem quis
promissa infringeret. Etiam fecerunt illud publicè, &
quicquid publicè fit, coram domino fieri dicitur: si-
mile habetur Iosue vltimo, ubi dicitur quod locutus
est Iosue ad totum populum coram domino: & ta-
men in Sichem, ubi tunc erat Iosue cum populo,
non erat sanctuarium, sed in Silo, ut ibi declaratum
est: sed dicebatur coram domino, id est præse[m]e to-
to populo.

Sybilla Li-
byca cla-
mat.

Sybilla Per-
sea fulger

Aram Moab: venitque ad Orientalem pla-
gam terræ Moab, & castrametatus est
trans Arnon: nec voluit intrare terminos
Moab: Arnon quippe confinium est ter-
ræ Moab. Misit itaque Israel nuncios ad
Sehon regem Amorrhæorum, qui habi-
tabat in Efebon: & dixerunt ei: Dimitte
ut transeam per terram tuam usque ad
fluum. Qui & ipse Israel verba despi-
ciens non dimisit eum transire per termi-
nos suos: sed infinita multitudine con-
gregata egressus est contra eum in Iasa, &
fortiter resistebat. Tradiditque eum Do-
minus in manu Israel cum omni exercitu
suo, qui percussit eum, & possedit om-
nem terram Amorrhæi habitatoris regio-
nis illius, & vniuersos fines eius de Arnon
usque Iaboc, & de solitudine usque ad Ior-
danem. Dominus ergo Deus Israel sub-
uertit Amorrhæum pugnante contra il-
lum populo suo Israel, & tu nunc vis
possidere terram eius? Nonne ea, quæ
possedit Chamos Deus tuus, tibi iure de-
bentur? Quæ autem Dominus Deus no-
ster victor obtinuit, in nostram cedent
possessionem: nisi forte melior es Balac
filio Sephor rege Moab: aut docere po-
tes, quod iurgatus sit contra Israel, &
pugnauerit contra eum, quando habita-
uit in Efebon, & in viculis eius, & in
Aroer, & villis illius, vel in cunctis ciui-
tatis iuxta Iordanem per trecentos an-
nos. Quare tanto tempore nihil super
hac repetitione tentastis? Igitur non ego
pecco in te, sed tu contra me male agis,
indicens mihi bella non iusta. Iudicet
Dominus arbiter huius diei inter Israel, &
inter filios Ammon. Noluitque acquiesce-
re rex filiorum Ammon verbis Iephte quæ
per nuncios mandauerat. Factus est ergo
super Iephte spiritus Domini, & circuiens
Galaad & Manasse, Maspha quoque Ga-
laad, & inde transiens ad filios Ammon,
vorum vouit Domino, dicens: Si tradi-
deris filios Ammon in manus meas, qui-
cunque primus fuerit egressus de foribus
Domus meæ, mihi que occurrerit reuertenti
cum pace a filiis Ammon eum holocau-
stum offeram Domino.

Sybilla Iu-
ropea pro-
phetat.

Sybilla Cu-
mana vari-
cinatur.

Et

Iephte sup-
plicatis hu-
miliatio.

Et misit nuncios. Hic ponitur secundum principale huius capit. scilicet Iephte supplicatis humiliatio: quia humiliter misit ad petendum a rege Ammon, quod non indiceret ei bella. Et diuiditur in tres partes. Primum ponitur petitio Iephte rationabilis. Secundum regis Ammonitarum responsio irrationalis ibi. *Quibus ille respondit.* Tertiò irrationalis responsionis iusta euacuatio ibi. *Per quos rursum mandauit.* Circa primum dicitur. *Et misit nuncios.* Scilicet Iephte princeps confitutus consilio habito cum Galaaditis misit nuncios ad regem Ammon, vt desisteret a bello.

Quare Iephte misit nuncios ad regem Ammon vt desisteret a bello. Quest. XVIII.

QVAERETVR quare Iephte misit nuncios ad regem Ammon, vt desisteret a bello: quia potius debuisset pugnare contra illum: cum videret, qd procedebat per terram suam vastando illam. Respondendum quod voluit Iephte amonere regem Ammon iustis exortationibus si forte sine bello cederet, & hoc quia forte rex Ammon ex quadam ignorantia mouebatur ad petendum terram Galaad tanquam sibi debitam, & Iephte nunc protulit rationes evidentes, per quas rex Ammon deberet cognoscere se non habere ius, & cedere: & forte illas ignorabat. Item proficiebat missio nunciorum ad iustificandum bellum, quia cum nunc rex Ammon iniustum bellum indiceret Israelitis, & ostenso quod bellum iniustum esset non desistere, poterat Iephte iuste occupare id quod erat nunc de terra Ammon, cum iniuste vellet vexare Israelitas, & poterat facere cedem, & pradam iustam in terra Ammon. Et sic fecit: nam cum non assensisset rex Ammon verbis Iephte ipse pugnans contra illum percussit Ammonitas effugans illos, & postea ciuitates 20. percussit de terra Ammonitarum, & tulit spolia illarum, vt patet infra in litera. *Et misit nuncios ad regem filiorum Ammon.* Scilicet qui erat nunc in terra Galaad iam vastans terram Galaaditarum. *Qui ex persona sua dicerent.* Id est nomine suo. Istud dicitur, quia non mittebantur nuncios ex persona totius populi: nisi fuisset Galaadites sicut prius non habentes principem, misissent nuncios ex persona totius populi, quia tñ principem habebant, ille debebat mittere nuncios nomine suo. In Hebreo non hñ. *Qui ex persona sua diceret.* sed solum misit nuncios ad regem Ammon. Ieronimus tamē postulat hoc, quod colligitur ex litera sequenti: cum dicitur: *Quid mihi, & tibi,* quia venisti contra me, vt vastares terram meam? Et sic sunt ista verba ex persona solius Iephte: litera autem nostra sepe addit aliqua verba, quę non habentur in Hebreo, quantum ad literam: & tamen necessariò subintelliguntur, & quia optimum genus interpretandi non est transferre semper verbum ex verbo, sed magis sensum ex sensu: interdum aliqua verba addit, vel mutat sequēdo semper sententiam: vt patet cuiusque sine inuidia intuenti. *Quid mihi, & tibi.* Id est quid habes mecum: vel quid ego feci tibi. *Quia venisti contra me.* Scilicet contra me & populum meum. Solum tamen se exprimit, quia omnia sua sunt: & contra eum solum agere censetur. *Et vastares terram meam.* Id est terram Galaad, quę mea est, non enim erat terra sua sicut alię terrę sunt regum, vel dominorum, quia Iephte non fuit constitutus rex vel dominus, sed solus princeps, vel iudex: nam inter iudices computatur Iephte. Potestas autem iudicum valde minor erat, quàm dominorum, vel regum, vt declaratum fuit in prologo huius libri, & supra octauo capit. sed vocauit terram suam quantum ad protectionem: nam ad eum pertinebat protectio, cum fecissent eum principem omnes Galaaditę. *Quibus ille*

Genus optimum interpretandi.

respondit. Hic ponitur secundum huius partis, scilicet irrationalis responsio regis Ammon. *Quia tulit Israel terram meam, quando ascendit de Aegypto.* Quasi dicat iustitè pugno contra te petens restitutionem: nam Israel tulit terram meam quando ascendit de Aegypto, ideo licitè repetere possum, & bellum indicere si non reddatur.

Irrationalis responsio regis Ammon.

Quomodo acceperunt Israelitę terram Ammonitarum cum non pugnant contra illos. Quest. XIX.

QVAERETVR, quomodo acceperunt Israelitę terram Ammonitarum, cum non pugnant contra illos, imò dominus iussit, quod non pugnarent, quia non daret eis de terra illorum saltem vestigium pedis: Deuterono. secundo. Respondendum, quod Israelitę acceperunt terram Ammonitarum non pugnando contra Ammonitas, sed pugnando contra Schon, & Og reges Amorrhęos, qui detinebant illam Num. 21. Sed obicietur, quod non ceperunt Israelitę partem terrę Ammonitarum, sed solam Moabitarum. Nam Num. 21. quando dicitur de terris, quas cepit Israel de manu Schon regis Efebō: subiungitur: Vrbs Efebō, quę fuit regis Schon, qui pugnavit contra regem Moab, & tulit omnem terram, quę ditionis illius fuerat vsque Arnon, & de terra Ammonitarum nihil dicitur. Respondendum, quod quamquam ibi non exprimitur de terra Ammonitarum, tamen exprimitur alibi, scilicet Iosue 13. cum dicitur, quod Moyses dedit tribui Gad dimidiam partem terrę Ammon, scilicet medietatem illius terrę, quę fuerat olim Ammonitarum, & nunc erat Israelitarum, & in eo tempore fuerat regum Amorrhęorum. Vel aliter posset dici quod Schon rex solus accepit ciuitates, quę erant de terra Moab: Og autem rex cepit ciuitates, quę erant Ammonitarum, & sic ambo reges Amorrhęi tenebant ciuitates Moabitarum, & Ammonitarum. Aliter posset responderi secundum intentionem Nicolai, quia ipse vult, quod Balac, qui erat rex Moabitarum eo tempore, quo Israelitę introierunt in terram Amorrhęorum, erat etiam rex Ammonitarum, & cum dicitur Num. vigesimo primo capitulo, quod tulit Schon omnes ciuitates, quę ditionis illius fuerant vsque Arnon: non solum intelligitur de ciuitatibus terrę Moab, sed et Ammon, quia vtriusque ipse preerat. *A finibus Arnon vsque Ieboc, atque Iordanem.* Hic ponuntur duo termini terrę istius, quę capta est ab Israelitis, scilicet terminus Orientalis, & Occidentalis. Nam Arnon est terminus Orientalis, quia est ad partem Orientalem. Arnon est desertum quoddam, quod vocatur via campestris, per quã ambulauerunt Israelitę de Helath, & Asiongaber, quę sunt ciuitates terrę Edom, vt patet Deuterono. secundo. Patet etiã infra: nam cū steterunt Israelitę in terra, quę est apud Arnon, miserunt ad Amorrhęos, vt concederent eis viam Numeri vigesimo primo, & Deuterono. secundo, & sic non erat ante Arnon aliquis locus terrę Amorrhęorum, quem cepissent de terra ipsorum, & pertinuisset olim ad Moabitas, vel Ammonitas. Ieboc est quidam paruus fluuius apud Iordanem, qui distat sic quasi per duo miliaria: & illum transfuit Iacob antequam transfiret Iordanem, quando veniebat de Mesopotania; Gene. trigesimo secundo cap. & iste fluuius est apud terram Ammonitarum: nunc enim cū erat ista contentio inter regem Ammon, & Iephte per locum illum: distinguebatur terra Israel, & Ammon, & dixit. ad Iordanem: quia Iordanis est principium terrę Chanaan a parte Orientali, & est finis Occidentis terrę Moab, & Ammon, vnde a principio totum quod erat

Responsio secundum Nicolam Lyraum.

Ieboc qd

erat vltra Iordanem inter Ammon, & Moab erat Moabitarum, & Ammonitarum: postea Schon rex, & Og Amorrhęi acceperunt magnam partem terrę Moab, & Ammon, ita vt fierent ibi duo regna magna secundum magnitudinē regnorum temporis illius, in quibus acceperunt possessionē duę tribus, & dimidia. Vnde non posuit hic rex Ammon aliquem terminum Meridianum, & Septentrionalem, sed solum Occidentalem, & Orientalem, quia procedendo a Meridie in Septentrionem totum, quod erat inter terram Moab, & Ammon erat ablatum de terra eorum, quia olim inter terram Ammon, & Moab nulla erat interpositio. *Nunc igitur cum pace redde mihi eam.* Id est antequam plus pugnem contra terram tuam: nam iam non poterat dari cum pace, eo quod rex Ammon introierat in terram Galaad, ibique castrametatus erat præcedēti capit. & pugnabat acriter contra terram illam, vt dicitur, supra. Equibus acriter instantibus perrexit maiores natu de Galaad, vt tollerēt in auxilium suū Iephte, sed dicebat. *Redde in pace.* Scilicet ne cogar pugnare contra te, & tunc deuicto populo tuo ego tollam terram. *Per quos rursum.* Hic ponitur tertium huius partis, scilicet euacuatio iusta responsionis irrationalis regis Ammon: & allegat hic Iephte multas rationes ostendens, quod ipse nihil accepit de terra Ammonitarum. *Per quos rursum mandauit Iephte.* Id est per eodem nuncios misit legationem iterum ad regem Ammon: quia illi melius possent expedire negociū, quod iam ceperant, & dicitur mandauit, id est misit: Sic accipitur Gene. quadragesimo quinto, scilicet. Hęc mandauit Ioseph filius tuus: Et tamen filius non mandaret aliquid patri, sed dicitur mandat, id est mittit ad dicendum: Sic etiam accipitur Numeri vigesimo cap. scilicet hęc mandauit tibi frater tuus Israel, & tamen ibi Israelitę non mandabant Idumeis, sed humiliter supplicabant. Accipitur ergo pro mittere. *Et imperauit eis vt dicerent regi Ammon.* Hęc dicit Iephte. Scilicet vt loquerentur omnia sequentia ex nomine Iephtę sicut præcedentia. *Non tulit Israel terram Moab, nec terram filiorum Ammon.* Scilicet tu petis a nobis restitutionem terrę tanquam abstulerimus tibi, Israel autem non accepit aliquid de terra Moabitarum, aut Ammonitarum: & si forte nunc possideat id, quod fuit aliquando Ammonitarum, vel Moabitarum, non competit contra eum actio spoliationis, & petitio restitutionis, quia solum competit contra spoliantem, vel iubentē vel rem ratam habentem: nos autem nec spoliavimus, nec spoliari iussimus, nec spoliationem ratam habuimus, cum ad nos nihil tunc pertineret, qui in Aegypto eramus, ideo non competit tibi contra Israelitas actio. Dicitur autem de terra Moab, & Ammon, quia Israelitę habebant ciuitates aliquas, quę fuerant Ammonitarum, & alias Moabitarum, & tamen neutras illarum acceperant de manu Ammonitarum, vel Moabitarum.

Euacuatio ista responsionis irrationalis regis Ammon.

An iste rex Ammon peteret nunc vrbes quę fuerant olim terra Ammon solum, vel vrbes tam Ammon quam Moab. Quest. XX.

QVAERETVR an iste rex Ammon peteret nunc vrbes, quę fuerant olim terrę Ammon solum, vel tam vrbes Ammonitarum, quàm Moabitarum. Respondendum quod iste petebat tam terram Moabitarum, quam Ammonitarum. Quod patet quia posuit terminos vtriusque terrę capte: nam quecunque petitio debet continere aliquid certum quod petit: ideo ad hoc quod peteret rex Ammon terram ab Israelitis, oportebat quod limitaret eam, & ad hoc

limitauit terram dicens: Ab Arnon vsque Ieboc vel Iordanem, ista autem terrę limitatio non solum continet terram Ammonitarum captam ab Israelitis, sed etiam terram moabitarum, vt patet Deuterono. 2. vbi victo rege Schon dicitur, quod possederunt Israelitę terram ab Arnon vsque ad ea, quę adiacent torrenti Ieboc, & vsque ad terram Ammonitarum, & tamen rex Schon tenebat loca, quę fuerunt de terra Moabitarum Num. 21. cap. ergo non solum petiuit iste terram Ammonitarum, sed etiam Moabitarum. Item patet quia solum ponuntur hic termini ab oriente, & ab occidente, & non a meridie, & septentrione. Ex quo apparet qd cū totum qd erat nunc inter terram Ammonitarum, & Moabitarum fuisset olim Moabitarum, & Ammonitarum totum illud petitum, quia aliquoquin limitaretur pars terrę ab aquilone, & meridie, sed cum totum, quod est inter meridiem, & aquilonem petat non curauit aliquid limitare. ab oriente autem, & occidente, quia non erat limitatum ipse limitauit. Item patet hoc ex responsione Iephte, quia ipse non responderet ad impertinens: respondit tamen ad terram Ammon, & Moab, dicens non tulit Israel terram Moab, nec filiorum Ammon: ergo vtranque petebat iste.

Quomodo iste cum esset rex Ammonitarum poterat petere terram Moabitarum. Quest. XXI.

QVAERETVR quomodo iste cum esset rex Ammonitarum poterat petere terram, quę fuerat Moabitarum. Responderi potest dupliciter. Vno modo, quod iste petebat iniuste tam terram, quę olim fuerat Ammonitarum, quàm Moabitarum, quia tamen videbat se potentem, & putabat Israelitas non posse resistere ei, petebat quod volebat: credens ex necessitate Israelitas assensuros ei, aliquoquin bello subiendos. Aliter potest dici, & melius, qd iste rex Ammonitarum erat etiã simul rex Moabitarum, qd patet quia infra dixit Iephte huic regi: Nisi forte melior est Balac filio Sephor: ille tamen erat rex Moab, & iste comparatur illi in iure: ergo necesse est quod etiam iste esset rex Moab. Et est sensus Balac filio Sephor erat rex Moab, & non ausus est petere terram Moab, quã tenebant Israelitę tanquam non haberet ius repetendi, ergo nec tu, qui succedis, poteris eam repetere, nisi forte sis melior illo, id est potior in iure: erat ergo etiam iste rex Moab, aliquoquin non procederet verba Iephte. Itē patet quia dixit Iephte quod ea, quę Chamos Deus istius regis obtinuit pertinebant ad eum, sed Chamos non erat Deus Ammonitarum, sed Moabitarum, vt patet 3. Regum 11. vbi ponitur Chamos Deus Moab, & Moloch, siue Melchon Deus Ammonitarum, vt patet 4. Regum 23. vocatur quoque populus Moabitarum populus Chamos, id est cultor eius Num. 21. scilicet Vt tibi Moab peristi popule Chamos; ergo iste rex cuius Deus erat Chamos necessariò erat rex Moabitarum, & sic erat rex vtriusque regni tam Moabitarum, quàm Ammonitarum: ideo fungens iure vtriusque gentis petebat totam terram, quę olim fuit Moabitarum, & totam terram, quę fuit Ammonitarum: & secundum hoc non maneret aliqua terra, in qua habitarent duę tribus, & dimidia: quia tota sua possessio fuerat terra duorum regum Amorrhęorum, & illa fuerat terra Moabitarum, & Ammonitarum, sed oportebat quod duę tribus, & dimidia reciperent possessionem ad occidentalem partem Iordanis, cum aliis nouē tribubus, & dimidia. *Sed quando de Aegypto.* Declarat Iephte quod competat regi Ammon repetitio contra Israelitas ex parte Ammonitarum, vel Moab-

Moabitarum. Et hoc tribus rationibus: prima ex iusta terræ possessione. Secunda ex Dei auctoritate ibi. *Tradiditque eam Dominus.* Tertia ex diuturna præscriptione ibi. *Nisi forte.* Circa primam ostenditur, quod Israelitæ iuste possiderunt a principio terram illam, & nunc quoque iuste tenebant, eo quod non pugnaverunt contra Moabitas, vel Ammonitas ad obtinendum aliquid eius, sed extorserunt illam de manu regis Schon & regis Og, contra quos iustum bellum habuerunt.

An licuerit aliquo modo Israelitis accipere aliquid de terra Moabitarum, vel Ammonitarum.
Quæst. XXI.

QVAERETVR, vterius ad intellectum istius responsionis Iephte de duplici dubio. Primum est si licuit aliquo modo Israelitis accipere aliquid de terra Moabitarum, vel Ammonitarum: nam licet non acceperunt quod actualiter possiderent Moabitæ, vel Ammonitæ: tamen susceperunt id quod acceperat ab eis paulo ante hoc rex Schon, & Og. Videtur tamen quod nullo modo liceret Israelitis accipere de terra illorum, quia Deus dixit: nec enim tibi dabo de terra eorum quantum potest vnus pedis calcare vestigium Deute. secundo cap. sed ista terra erat Moabitarum, & Ammonitarum, ergo non licebat Israelitis accipere illam, licet ab aliis tunc teneretur. Respondendum, quod Deus non vetuit Israelitis accipere terram, quæ olim fuerat Ammonitarum, & Moabitarum, & nunc tenebatur ab aliis gentibus, sed solum illa, quæ actualiter possidebatur ab eis, quod patet, quia Deus vetuit pugnare Israelitis contra Moab, & Ammon: nã forte Israelitæ desiderio capiendi multum de possessione, inferrent bellum Moabitis, & Ammonitis, vt terram eorum caperent: Deus autem vetuit dicens, ne pugnent Israelitæ contra filios Ammon, nec contra filios Moab, sed transirent apud terras eorum: nam non daret Deus de terra illorum Israelitis quantum poterat vnus pedis calcare vestigium: Deuterono. secundo, bellum autem contra Moabitas, & Ammonitas solum etiam ad obtinendum terram, quam illi actualiter possiderent: ergo solum vetabat Deus Israelitis accipere aliquid de terra Moab, & Ammon quantum ad id, quod possidebant, istud tamen quod acceperunt possidebat ab Amorrhæis, ideo potuerunt accipere.

Si Israelitæ contra præceptum Dei, pugnant contra Moabitas, & Ammonitas, & obtinerent aliquid de terra eorum an tenerentur ad restitutionem.
Quæst. XXIII.

QVAERETVR, vterius si Israelitæ forte contra præceptum Dei pugnant contra Moabitas, & Ammonitas, obtinerent aliquid de terra eorum, an tenerentur ad restitutionem. Aliquis respondebit, quod sic, quia faciebant contra Dei mandatum. Sed huic posset responderi, quod non tener: quia multa fieri prohibentur, quæ si fiant obtinent firmitatem: sicut prohibentur cõferri ordines extra tempora ordinata a iure: & tamen si conferantur tenet collatio, & sic de multis. Respondendum est, quod non est admittendus casus, quia dato quod Israelitæ conarentur ex cupiditate contra Dei prohibitionem pugnare contra Moabitas, & Ammonitas, vt obtinerent terram eorum, non possent obtinere de terra illorum, nec vnus pedis vestigium, quia Deus dixerat, quod non mouerentur ad pugnandum contra illos, quia non daret de

terra illorum Israelitis, nec vnus vestigium pedis: ideo impossibile erat Israelitis quantumcunque fortiter pugnarent obtinere quicquam de terra illa, sed potius caderent in manus Moabitarum, vel Ammonitarum, & fugarentur ab eis: imò etiam Ammonitis, vel Moabitis non pugnantibus contra Israelitas Deus pugnetur contra eos tanquam contra manifeste rebelles, & percuteret eos peste, vel alio genere plæge, ideo non est admittendus casus, scilicet quod Israelitæ profic potuissent aliquid obtinere de terra Moab, & Ammon: non quidem ex hoc quod Deus vetuit, sed quia dixit. Non dabo, ideo impossibile erat, quod aliquid reciperent de illa. Sed adhuc dato per impossibile, quod Israelitæ possent aliquid obtinere de terra Moab, vel Ammon, & obrinerent: dicendum quod tenebantur ad restitutionem, quia ille, qui non potest effici dominus rei possessæ, vel detentæ tenetur ad restitutionem semper: cum aliàs semper maneat iniustus possessor: sed Israelitæ obtinentes aliquid de terra Moab, vel Ammon nunquã possent effici dñi: nam tituli rerum verius dependent a Deo quã ex alio iure, eo quod dñi est terra, & plenitudo eius. Si ergo Deus dicat alicui quod non accipiat rem, quia non intendit eã dare sibi: nunquam isti potest esse titulus rei. Sic autem erat de possessione Ammonitarum, & Moabitarum, quia Deus dixit quod Israelitæ non pugnantur contra eos ad obtinendum terram, quia non daret eis de terra illorum saltem vestigium pedis, quia dederat eam in possessionem filiorum Loth, idest Moabitarum, & Ammonitarum qui erant filii Loth Gene. decimo nono cap. ergo apparet, quod Deus volebat manere firmum titulum terrarum illarum apud Ammonitas, & Moabitas: & nunquam transire ad Israelitas, ergo dato quod per mille annos possideret eas Israelitæ: semper essent iniusti detentores, & Moabitæ essent domini. Item quoadcunque aliquid obtentum est per iniustum bellum, tenemur ad restitutionem illius, nec poterimus vnquam effici domini illius, sed bellum factum contra expressam Dei prohibitionem est iniustissimum, & consequenter nihil obtentum ibi potest effici capientium. Sic autem esset, si Israelitæ pugnantur contra Moab, & Ammon, quia esset contra Dei prohibitionem: Deuterono. secundo: ergo terram obtentam non poterant vnquam suam efficere, sed tenebantur ad restitutionem.

De restitutione terre Ammonitarum, & Moabitarum.
Quæst. XXIII.

QVAERETVR, vterius de 2. dubio scilicet quia tota defensio Iephte contra regem Ammon fundatur in hoc, scilicet quia Israelitæ non acceperunt terram de manu Moabitarum, vel Ammonitarum, sed de manu Amorrhæorum, ideo quamquam fuisset olim Moabitarum, & Ammonitarum non tenebantur eis ad restitutionem. Sed videtur quod ista ratio non stet, quia sicut non licet mihi rem alterius rapere, ita non licet eam a rapitore accipere. licet enim quas rapuerit rem alterius, ego non possum tollere raptori, vt possideam: sed ita competet domino vindicatio rei contra me, apud quem rem inuenit, quam probat fuisse suam sicut competet contra raptorem, non agendo actionem furti, sed solum vendicando rem: & non potest aliquis se defendere iudicialiter, dicendo accepit a rapitore. Nec etiam in foro conscientie est tutus, sed semper tenetur ad restitutionem, & insuper peccauit accipiendo eam. Sed aliquis dicit, quod hoc verum est quado accipit eam iniuste a rapitore: nam sicut raptor nullum ius habuit ad rapiendum, ita si ego sciens illam raptam accipiam

Res furto ablata a nemine retinetur.

ab eo, vt mea sit: non præsentia alia causa iniuste accipio: sed si forte habeo ius accipiendi, dicitur quod possum retinere: sic enim probauit Iephte contra regem Ammon: qui non solum ostendit se non rapuisse, sed etiam ostendit iuste se accepisse a rapitore, scilicet quia iusto bello pugnas Israel contra regem Schon, qui possidebat istam terram, & fuerat raptor, accepit eam, vt patet infra. Sed adhuc dicendum quod istud non sufficit, quia dato quod ego habeam iustam causam accipiendi aliquid a fure, vt pote quia est debitor meus, non possum suscipere ab eo rem furto acceptam, vel raptam, licet rem aliam ab eo iuste accipere possim: quamquã ergo iustum bellum habuerit Israel contra reges Amorrhæos Schon, & Og: non suffiebat ad hoc, quod terram, quam possidebant, & rapuerant de Ammonitis, & Moabitis possent licite obtinere, & possidere. Dicendum ergo quod ad defensionem Iephte non suffiebat id quod allegabat hic in principio, scilicet quod non rapuerat Israel, sed ceperat de manu raptoris, & quod iusto bello acceperat de manu raptoris: nam hic erat duplex defectus. Primum est, quia licet aliquis bona fide accipiat a debitore suo rem, & postea constet sibi rem esse raptam: incipit iam esse possessor male fidei, & non solum in foro conscientie tenetur, sed in ciuili etiam tenetur ad reddendum rem domino. Secundus defectus erat, quia Israel non suscipiebat terram, quæ fuerat Ammonitarum, & Moabitarum bona fide de manu Amorrhæorum: cum tunc constaret terram illam fuisse Moabitarum, & Ammonitarum, qui autem a debitore recipit in solutionem rem, quam constat furto habitam, vel raptam, non solum non potest eã efficere suam, & tenetur ad restitutionem: sed etiam peccat mortaliter, & est particeps criminis: imò esset contra eum directã actio sicut contra furem, & custodientem, vel recipientem res furto ablatas: sed Israel sic accepit terram illam de manu Amorrhæorum: ergo non solum non poterat efficere eam suam: sed et peccabat suscipiendo. Dicendum igitur quod ad hoc, quod Iephte defensio procederet, oportebat esse vnũ de duobus. Primum erat, quod Schon, & Og iusto bello accepissent terram de manu Ammonitarum, & Moabitarum: nam tunc iuste possidente Amorrhæo solum requirebatur, quod haberet Israel instantiam suscipiendi ab eo, & istam probat Iephte, scilicet quod iusto bello accepit Israel terram istam de manu Amorrhæorum, vt patet in litera. Quod autem Amorrhæi haberent iustam causam pugnandi contra Ammonitas, & Moabitas, erat si forte recepissent ab eis valde magnas iniurias, propter quas possent suscipere terram in satisfactionem, vel si forte alio iure ante bellum cõpetebat ista terra Amorrhæis, quia tunc iusto bello poterant eam capere de manu Moabitarum, & Ammonitarum. Secundum erat ex auctoritate Dei, scilicet si forte Deus iussit, quod Israelitæ caperent terram illam de manu Amorrhæorum, quia cum ad Deum pertineat verissime titulus rerum: si ipse inserit alicui, quod accipiat res quas alius iusto titulo, & pacifice possedit, erit verus dominus, qui accipit, sicut fuit Israelitis cõmodata vasa, & vestes petere ab Aegyptiis, & pro se accipere: nam Aegyptij iuste possidebant illa, nec cõpetebat specialiter ius aliquod Israelitis cõtra illos, a quibus ista susceperunt cõmodata, licet cõpeteret contra reges Aegypti, qui iniuste opprimebant eos: Deo tamen iubente hoc fuit iustissima ablatio. Sic fuit hic: nam dato quod Amorrhæi capissent bello iniustum terram istam de manu Ammonitarum, & Moabitarum, Deus præcepit Israelitis, vt accederent, & inciperent possidere terram istorum duorum regum Amorrhæorum, quã promisit se tra-

diturum illis, vt patet Deutero. secundo, & Numeri vigesimo primo: ergo iuste susceperunt terram, & possidebant eam.

An Israelitæ iusto bello pugnando contra Amorrhæos terram eriperent de eorum manibus, possent eam iuste possidere.
Quæst. XXV.

QVAERETVR, vterius, dato quod Deus non iussisset Israelitis, quod acciperent terram duorum regum Amorrhæorum, sed ipsi pugnando contra Amorrhæos iusto bello terram eriperent de manibus eorum, an possent eam iuste possidere. Respondendum quod iusta bella sunt ad petendum refarcionem iniuriarum, vel restitutionem ablatarum rerum, vel damnorum, & cum bellum iustum incipit tandiu continuari potest vsquequo recuperentur damna, vel res ablatæ, & impensæ, quæ fiunt in bellis: vt puta si fiat bellum ad restitutionem aliquarum rerum ablatarum, si determinatæ sunt: vt si aliqua loca repetantur: tandiu est bellum iustum quousque illa loca recipiantur, & accipiantur tantum in valore de terra illa quantum gens, quæ infligit iustum bellum expendit in faciendo bellum, quia istæ sunt expensæ rationabiles, & necessariæ ad quas tenetur victus victori, vel fouens inquam litem ei, qui litem iustam fouet, & hoc in contumaciã ipsius qui noluit sine bello restituere res, quas iniuste tenebat. Si autem petantur damna inflicta in bello iusto, tandiu procedet bellum iustum, quousque sit recepta estimatio damnorum, & insuper expensæ, quæ in bello fiunt ex causa supra assignata. Si autem fiat bellum ad refarcionem iniuriarum: tandiu poterit esse bellum ad occidendum, & rapiendum: quousque secundum arbitrium bonorum virorum, & sapietum sit satisfactum de iniuria. Quidquid autem vitra pugnatur rapiendo, vel occidendo, aut vastando terram, ad iniustum bellum pertinet: ideo qui ceperunt bellum iustum agere, nunc bellum iniustum agunt, & tenentur iam ad restitutionem omnium, quæ faciunt de danno supra iustam estimationem damni vel iniurie. Nunc ergo si iniuriam, vel damnum quod Israelitæ susceperunt ab Amorrhæis: si non esset tanta, vt Amorrhæi mererentur omnes perire, & terram perdere, Israelitæ non iuste egissent possidendo totam terram illorum. Pro quo sciendum quod Amorrhæi non fecerunt aliam iniuriam Israelitis: nisi quia non concesserunt transitum eis per terram suam vsque ad Iordanem: cum nullum alium locum transire habebant ad terram suam. Ista autem non erat valde magna iniuria, imò vt aliquis iudicabit forte nulla erat, quia non volebant permittere aliquos transire per terram ipsorum, quã timebant ledi ex transitu. Sed maior iniuria fuit quia rex Amorrhæorum occurrerit Israelitis antequã inciperent transire per terram eius cum magno exercitu ad pugnandum. In hoc autem considerandũ iterum Numeri vigesimo secundo, & Deuterono. secundo, possumus eam interpretari pro vtraque parte. Nam si volumus dicere, quod rex Schon nõ peccauit, quia non intēdebat offendere Iudæos, sed solũ arcere eos de finibus suis, satis stabit, & tunc dicemus, quod Israelitæ, licet aliàs non fouerent iustum bellum, tamen ex mandato Dei, qui iusserat eis transire per locum illum, cum angelus domini dirigeret eos in columna nubis per terram illam, etiam quia Deus iussit eos pugnare contra reges illos Amorrhæos, fuit factum bellum iustum. Et ista est secuta positio, sed tamẽ volendo interpretari, quod Israelitis licebat pugnare contra Amorrhæos, vt darent eis transitum per terram suam ad Iordanem, dicemus quod tandiu licebat

cebat eis pugnare, quandiu darent eis locum, & quia nunquam vincerent dar., semper licuit eis pugnare, quousque totam gentem filiorum duorum regum Amorrorum delerent, & tunc poterant transire libere, & iam non habebant causam pugnandi, quia iam non habebant causam accipiendi aliqua loca de terra Amorrhæorum, cum iam non restaret aliqua pars iniriæ, pro qua deberent accipere loca, quia tamen manebant loca deserta expulso, vel occiso iuste habitatore, poterant Israelitæ iuste accipere loca, ne aliæ gentes superuenientes occuparent illa, quia quod in nullius bonis est, primo occupanti conceditur: si tamen fuisset aliqua gens Amorrhæorum, que resistisset Israelitis in transitu, & alia consensisset: non poterat pugnare contra consentientes, sed occisis repugnantibus tenebantur cessare a bello, & dimittere loca libera Amorrhæis, qui non resistebant.

Quod in nullius bonis est, primo occupanti conceditur.

Ad quid probatur à Iephte tam longa ratione, quod Israelitæ acceperant terram hanc in bello iusto. *Quest. XXVI.*

QVAERETVR cum Iephte non probaret se iuste possidere, dato quod Israelitæ accepissent iusto bello terram de manu Amorrhæorum, ad quid probabat per tam longam rationem, quod Israelitæ acceperant terram istam in bello iusto: nam ad probationem impertinentem nemo in iudicio debet admitti, & nunc quantum non contenderet iudicialiter Iephte: tamen debuisse evitare probationem impertinentem. Respondendum quod Iephte probavit hoc, quia licet probatio ista non esset iusticiens, per se tamē erat ad inimicum, ut cum aliis probationibus iusticiēter concluderet. Nam fundamentum debebat esse eo quod Amorrhæi iuste acceperant de manu Ammonitarum, ideo poterant Israelitæ accipere eam iuste de manu Amorrhæorum, & tunc proficere ad hoc, quod Israelitæ in bello iusto acceperant terram de manu Amorrhæorum, quia dato quod Ammonitæ, & Moabitæ iuste perdidissent, & recuperassent iuste Amorrhæi, tamen Israelitæ non habebant ius ad accipiendum de manibus Amorrhæorum, ideo cum tenerent Israelitæ terram, que olim fuerat Ammonitarum, & nunc nullum ius haberent ad possidendum illam, peterent Ammonitæ, & Moabitæ tanquam ab iniusto possessore. Et dato quod non oriretur ex hoc Ammonitis iusta causa petendi, tamē maiorem colorem haberent ad petendum, quam si Israelitæ iusto titulo possiderent. Probando autem bellum iustum probatur iustus titulus. Vnde non haberent Ammonitæ colorem petendi ab Israelitis, & sic Iephte conatus est hoc probare longa ratione. *Sed quando de Aegypto conscenderunt.* Dicuntur ascendere, quia terra Chanaan est altior, quam terra Aegypti in situ, eo quod est magis Aquilonaris. *Ambulant per solitudinem usque ad mare rubrum.* Hic incipit ponere mansionum discursum ex Aegypto, ut det principium narrationi sue. Et dicitur quod ambulauerunt usque ad mare rubrum, quia ibi caperunt Israelitæ esse extra terram Aegypti. Et dicitur quod venerunt per solitudinē, quia exiit de Ramesses urbe, in qua uenerunt Israelitæ ad exitum, ambulauerunt per quandam solitudinem faciēdo quasdam mansiones usque quo peruenirent in mare rubrum. De hoc patet Exod. decimo quarto, & magis Numeri vigesimo tertio, ubi ponitur Catalogus mansionum, & dicitur: Profecti de Socoth uenerunt in Ethan, quæ in extremis finibus solitudinis est, & deinde ceteræ mansiones, quæ ponuntur per terram Aegypti usque ad mare Rubrum sunt per solitudinē. Considerandum autem, quod Israelitæ ter uenerunt

Discursus mansionum ex Aegypto.

apud mare rubrum. Primo quando exeuntes de Aegypto transierunt illud: Exo. 14. & ibi mortui sunt Aegyptij. Secundo uenerunt apud illud quod steterunt in mansione, que uocatur Helim. sic dicitur Nu. trigesimo tertio. Profecti de Helim castrametati sunt super mare rubrum, & profecti de mare rubro uenerunt in desertum Sin. Tertio steterunt apud mare Rubrum anno quadagesimo ab exitu de Aegypto, quando mortuus est Moyses, & prædicauit totum Deuteronomium coram Israel. Vnde dicitur in principio Deuter: Hæc sunt uerba, que locutus est Moyses ad omnem Israel trans Iordanem in solitudine campestris contra mare Rubrum: istis tribus uicibus steterunt apud mare rubrum. Sed alii duabus uicibus stetit Israel apud mare rubrum, licet magis distans. Prima uicē cum iussit Deus quod recederet Israelitæ de Cadesbarne: Nume. 14. scilicet: *Quia Amalecites, & Chanaanæ habitant in uallibus, cras mouete castra, & reuertimini in solitudinē per uiam maris rubri.* Iterum fuerunt apud mare rubrum in terminis terræ Idumæorum, quando transierunt per uiam campestrē de Helath, & Asiongaber Deute. 2. scilicet profectique inde uenerunt in solitudinem, que ducit in mare rubrum. Sciendum quod hoc, quod dicitur hic de mari rubro intelligitur de prima uicē, & ponuntur hic duæ mansiones solum ante terram Amorrhæorum, de qua intenditur, scilicet mare rubrum, & Cadesbarne, eo quod iste fuerunt principales, scilicet mare rubrum propter miraculum, & Cadesbarne propter moram, quia manserunt Israelitæ in Cadesbarne 38. annis non euntes ad aliam mansionem, ut declaratum est Nume. 14. cap. *Et uenimus in Cades.* Ista est Cadesbarne, uel Cades deserti Sin, quod idena est, ut declaratum est Nume. 13. Et non est intelligendum quod immediate post mare rubrum uenerint in Cades, quia Cadesbarne est uicesima, uel uicesima prima in mansionibus, ut patet Nume. 33. cap. Considerandum quod Israelitæ bis uenerunt in Cadesbarne. Prima uicē in anno 2. ab exitu de Aegypto quando miserunt inde exploratores 12. in terram Chanaan: de quo Nume. 13. & 14. & tunc transiituri erant illico in terram, Chanaan, nisi murmurassent, quia tamen murmurauerunt, imposuit dominus in penam quod manerēt 40. annis in deserto, eodem cap. & tunc declinantes inde ad solitudinem, quæ erat apud mare rubrum, manserunt ibi annis 38. & incipiente anno 40. ab exitu de Aegypto primo mensē mouerunt castra de solitudine illa, & uenerunt iterum in Cadesbarne, siue in desertum Sin, ut patet Numeri vigesimo, & ibi declaratum est.

Israelitæ ter apud mare rubrum uenerunt.

De qua uicē intelligitur quod Israelitæ uenerint in Cadesbarne. *Quest. XXVII.*

QVAERETVR, cum bis uenerint Israelitæ in Cades, de qua intelligitur. Respondendum quod intelligitur de secunda, quod patet ex sequenti litera, scilicet quia dicitur, quod misit Israel nuncios ad regem Edom: & tamen hoc fuit in secunda uicē. Nam in prima uicē non misit Israel nuncios ad aliquem regem, sed solum misit exploratores 12. in terram Chanaan, Nume. 14. In tertia autem uicē, misit Israel nuncios ad regem Edom, ut permitteret transitum ei per terram suam, Num. 20. scilicet, misit in terra nuncios Moyses de Cadesbarne ad regem Edom: & fit mentio de ista uicē ex causa supra assignata: & etiam quia hic incepit occasio pugnandi contra Amorrhæos, & capiendi terræ. *Misitque nuncios ad regem Edom.* Refertur hoc ad Israel, qui misit nuncios. Sed Nume. 20. cap. dicitur quod Moyses misit nuncios. Respondendum

idem

idem esse, quia Moyses erat princeps Israelitarum, ideo ipse nomine totius populi mittebat. *Dicens: dimitte me ut transiam per terram tuam.* Iephte est hic breuiloquus, solum enarrans, que tangunt substantiam facti, & non curas referre uerba petitionis Israel ad regem Edom. Considerandum quod Israelitæ a multis petierunt transitum, scilicet ab Idumæis, & Moabitibus, & Amorrhæis. Deuter. 2. primi tamen fuerunt Idumæi, eodem cap. ideo ponuntur hic primi. Et causa fuit, quia nulla terra erat, per quam Israelitæ uelocius, & ita breuiter transire potuissent quam per terram Edom. Patet quia Israelitæ erant in Cadesbarne, que erat in extremitate terræ Edom, Nu. 20. & in Cadesbarne est in extremitate terræ Israel in latere meridiano, ut patet Iosue 15. postea autem non concedente transitu rege Edom, coacti sunt magno tempore circuire terram Seir, ut patet Deute. 2. *Qui noluit acquiescere precibus eius.* Nam dixit rex Edom: non transibis per me, alioquin armatus occurram tibi: Nume. 20. & statim egressus est obuiam Israel cum infinita multitudine, & manu forti, nec uoluit acquiescere deprecanti. *Misit quoque ad regem Moab.* Non est intelligendum quod immediate miserit, sed non concessio transitu a rege Edom recesserunt Israelitæ de Cadesbarne circumdantes montes Seir longo tempore contra Helath, & Asiongaber. Deute. 2. & in isto circuitu magno cepit populum tædere itineris, & laboris: & murmurauerunt, & tunc misit Deus serpentes ignitos, qui multos occidebant, Nume. 21. postea uenerunt Israelitæ ad ciuitatem Ar, que est Moabitarum, & petierunt transitum a rege Moab. *Qui ipse transitum præbere contempsit.* Scilicet noluit rex Moab concedere transitum, sicut nec concessit rex Edom.

Quomodo Idumæi noluerunt concedere transitum Israelitis. *Quest. XXVIII.*

QVAERETVR quomodo dicitur hic, quod noluerunt Idumæi concedere transitum Israelitis, quia Deute. 2. dixerunt Israelitæ ad regem Amorrhæum. Aquam pecunia tribus, & sic bibemus, tantum est ut concedas nobis transitum sicut fecerunt filii Esau, qui habitant in Seir. Respondendum quod Idumæi timuerunt, quod si Israelitæ introirent in terram eorum, postea non possent inde expelli, ideo noluerunt concedere eis transitum per terram, in qua nocere possent. De timore isto patet Deute. 2. tamen dixit Deus Israelitis: transibitis hodie per terminos fratrum uestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir, & timebunt uos, & quamquam non concessissent transitum Idumæi per Cadesbarne, concesserunt per aliam partem regni: nam Cadesbarne erat in loco tali terræ Edom, in quo possent ualde nocere Israelitæ, ideo per partē illā non concessit transitum, sed concessit quod transiret per extremitatem quandam regni ad partem orientalem apud mare rubrum iuxta duas ciuitates, scilicet Helath, & Asiongaber. Ista colliguntur allegato cap. scilicet profectique de Cadesbarne, uenimus ad solitudinem, que ducit ad mare rubrum, & circuiuimus montem Seir longo tempore. Deinde Deus dixit, transibitis hodie per terminos fratrum uestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir: & timebunt uos, uidete diligenter ne moneamini contra eos: cibos emetis pecunia ab eis, & comedetis: aquam emptam haurietis, & bibetis: Et sequitur: cumque transissetis fratres nostros filios Esau, qui habitant in Seir per uiam campestrē de Helath, & Asiongaber. Quod autem iste ciuitates sint terræ Edom patet 3. Regum 9. cap. scilicet: Classe fecit rex Salomon in Asiongaber, que est iuxta Helan in littore maris rubri in terra

Idumææ. Et sic dicitur hic quod noluit rex Edom præbere transitum, scilicet per locum, per quem petiuit Israel, concessit tamen per alium locum.

Quomodo dicitur quod Moabitæ non concesserunt transitum Israelitis. *Quest. XXIX.*

QVAERETVR ulterius, quomodo dicitur, quod Moabitæ non concesserunt transitum Israelitis, quia Deuter. 2. dicitur quod Moabitæ qui morabantur in Ar concesserunt transitum Israelitis. Respondendum quod aliquæ auctoritates uidentur significare, quod Israelitis non concesserint transitum Moabitæ: nam Moabitæ uolebant abigere Israelitas de terra sua, ut non introirent in illam ad dissipandum Nume. 22. cap. Item Deute. 23. imponitur maledictio Moabitibus, quia noluerunt occurrere cum pane, & aqua Israelitis quando transibant. Respondendum quod Israelitis concesserunt transitum Moabitæ, ut patet Deuteronomio secundo, scilicet quia Moabitæ, qui morantur in Ar permiserunt eos transire apud se. Etiam dicitur ibidem: Tu transibis hodie terminos Moab urbem nomine Ar, & accedes in uicina filiorum Ammon caue ne pugnes. Sed dicendum, quod Moabitæ non concesserunt transitum Israelitis per locum, per quem ipsi uolebant: nam sicut uoluerant transire per terram Edom apud Cades per transitum terræ illius in parte Meridiana, & noluit rex Edom, sed concessit transitum per terram orientalem, scilicet per Asiongaber, ideo uoluerant transire Israel per transitum terræ Moab, & a parte Meridiana in Septentrionalem, ut facilius irent in terram Chanaan, & sic non oporteret transire per alia regna usque ad Iordanem, sed timentes Moabitæ non concesserunt, sic patet ex uerbis Balac regis Moab: Numeri 22. uidens Balac filius Sephor, quod pertinuissent Moabitæ Israel, & eius impetum ferre non possent, dixit ad maiores natu Madian: ita delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorantur, quemadmodum solet bos syluestris herbas usque ad radices carpere. Concessit tamen rex Moab Israelitis, quod transiret per extremitatem Orientalem regni eius apud ciuitatem nomine Ar, que erat in parte Orientali terræ Moab, & hoc significatur hic in litera, cum dicitur: Venitque ad partem Orientalem Moab, & castrametatus est trans Arnon. Ex hoc autem non potuit Israel transire cito in terram Chanaan, sed oportuit eum transire per tria regna, scilicet per extremitatem terræ Edom: deinde per extremitatem terræ Moab, postea per terram regum Amorrhæorum: si tamen rex Edom, uel Moab uoluisset liberum transitum præbere, transendo per terram unius non oportebat transire per terram aliorum. Cum autem obicitur, quod Moabitæ uoluerunt abigere Israelitas, ne introirent ad nocendum in terra sua, Num. 22. dicendum, quod iam concesserant transitum per terram suam apud ciuitatem nomine Ar: quia tamen iam occiderant reges Amorrhæos, & erant coniuncti terræ Moab, timuit rex Moab, quod uellent Israelitæ introire in terram Moab ad vastandum eam, ideo uocauit Balaam ariolum ad maledicendum Israelitis: Num. vigesimo secundo. Cum autem dicitur, quod maledicuntur Moabitæ Deuteronomio vigesimo tertio. Respondendum, quod fuit hoc, quia duxerunt Balaam ariolum ad maledicendum Israelitis. Etiam exprimitur ibi, quod noluerunt eis occurrere cum pane, & aqua. Non dicitur quod noluerint præbere eis transitum, in quo patet quod transitum præbuerunt, tamen ex timore forte nocerent illis cum pane, & aqua. *Misit itaque in Cades.* Hoc refertur ad petitionem factam regi Edom, scilicet quod postquam noluit concedere tra-

Ad rationem primam in diuersum.

Ad rationem secundam.

tra-

fitum rex Edō per Cadesbarne transfuit Israel circuen- do totam terram Edom ex latere: nam si iussit per Cadesbarne transibat a meridie versus aquilonem, & erat rectus transitus: nunc autem coacti sunt circuire ex latere, scilicet ascendendo versus Orientem in late re terrę Edom vsque ad mare rubrum, vbi erant duę ciuitates Idumęorum, scilicet Helath, & A siongaber in litore maris rubri, & inde transferunt in terrā Moab, vt patet Deuterono. secundo, & supra declaratum est. *Et terram Moab.* Circuitus terrę Moab fuit in capite orientali terrę eiusdem, scilicet postquam transfuit ter ram Edom per Helath, & A siongaber venit ad quod- dam desertum, qđ erat in fronte oriētali terrę Moab, & postea accessit ad ciuitatem nomine Ar, quę erat de terra Moabitarum, & ibi transferunt per terrā Moa- bitarum. Istud patet Deuterono. secundo, scilicet cū- que transfuissemus fratres nostros filios Esāu, qui habi- tant in Seir per viam campēstrem de Helath, & A sio- gaber venimus ad iter, quod ducit ad terram Moab, & ibi sequitur quomodo transferunt per terrā Moab in vrbe Ar. *Et castrametatus est trans Arnon.* Scilicet postquam transfuit vrbe nomine Ar, posuit Israel ca- stra trans torrentem Arnon. Quod patet, quia existēs Israel in Arnon misit nuncios ad regem Schon, vt cō- cederet transitum per terram suam, & tamen nuncij dixerunt, concede nobis transitum sicut fecerūt Moa- bitar, qui morantur in Ar, Deuterono. secundo. *Nec voluit intrare terrā Moab.* Istud videtur contra iam dicta: sed intelligitur, noluit intrare in terram Moab, scilicet inuito rege Moab, bene tamen intravit quantum ad il- lam particulam, in qua concessit apud vrbe Ar, & tamen postea licet potuisset inuito rege Moab introi- re in terram eius noluit. Istud patet, quia Balac filius Sephor rex Moab vidit Moabitas pertimescētes Israel, & quod non possent ferre impetum eius, & tunc re- currit ad ariolos vocans Balaam, vt malediceret Israē- litis: Nume. vigesimo secundo cap. *Arnon quippe confi- nium est terra Moab.* Ista verba interposuit scriptor libri, scilicet Samuel ad explanandum: nam ista non fuerit in defensione Iephte contra regem Ammon. De Ar- non est dubium quid sit, scilicet an sit oppidum, vel mons, aut fluiuius. Non est autem dubium esse quen- dam fluiuium siue torrentem, qui vocatur torrentis Ar- non, sed an dicatur torrentis Arnon, siue quia fluit apud aliquam vrbe, vel locum nomine Arnon, plerisque est dubium. Sed dicendum quod Arnon est nomen castris, vel scopuli in terrā Moab, vt patet Num. vige- simo primo, castrametati sunt in Arnon, quę est in de- fertis, & prominet in finibus Amorrhęi. Item quia eo. cap. dicitur. Ignis egressus est de Ieboc, & deuo- rauit Arnon Moabitarum, & habitatores excellorum Ammon: si tamen fuisset fluiuius, non potuisset crema- ri Arnon. Etiam non vocarentur aliqui habitatores Arnon si esset fluiuius, sed necesse esset quod poneretur esse locus aliquis, vel scopulus montis, & si est locus, erit in scopulis montis: cum dicatur prominere in- finibus Amorrhęi: vocauit Arnō confinium terrę Moab, quia est in terra Moab in extremitate eius, & diuidit Moabitas, & Amorrhęos, sic patet Nume. vigesimo primo cap. *Misit itaque Israel nuncios ad Schon regem Amor- rharum.* Quia Moabitar, & Idumai noluerunt totalē transitum præbere per terram suam Israelitis: coacti sunt petere transitum a rege Amorrhęorum. Vocatur iste Schon rex Amorrhęorum, non quod ipse es- set rex omnium Amorrhęorum, sed quia tota gens sua erat de stirpe Amorrhęorum, & tamen præter gen- tem eius erant multi alij Amorrhęi in terra, quę est citra Iordanem ad occidentem, vt patet Iosue quinto. *Qui habitabat in Efebon.* Est Efebon nomen ciuitatis ma- gnę in regno regis Schon, in qua semper ipse habitabat.

Dubiu de Arnon.

Efebon qđ sit.

fic rex Og semper habitabat in Astaroth: Iosue 12. & 13. capit. quia iste erant vrbes famosiores regnorum fuorum. Fuit autem ista ciuitas de terra Moab, & cę- pit terram illam Schon, vt patet Num. 21. ca. *Et dixe- runt ei: dimitte vt transcam per terram tuam vsque ad fluiuium.* Scilicet concede transitum vsque ad Iordanem, & po- nitur de isto fluiuius sine nomine proprie expresso pro- pter excellentiam, eo quod Iordanis erat fluiuius ex- cellens in terra illa, in qua loquebantur. Etiam voca- uerunt eum sic, quia sæpe faciebant mentionem de il- lo, & ex præcedentibus patebat quod intelligerent de Iordane. Ista verba petitionis non habentur sic Nu. 21. & Deute. 2. vbi etiam ponuntur: nam sic est con- suetudo sacrę scripturę: quod quando aliquid in diuer- sis locis ponit, non ponat eodem modo semper, sed secundum diuersa verba tenendo semper eandem sē- tentiam: & aliquando magis, & aliquando minus de illa exprimendo: Israelitę autem petierunt vsque ad fluiuium, id est Iordanem, quia in Iordane erat fons orientalis terrę Chanaan, quam ipsi possessuri erant, vt patet Numeri trigesimo tertio capitu. In Hebręo habetur. *Transibimus per terram tuam vsque ad locū meum.* Id est dimitte vt transcamus per terram tuam vsque ad locum meum, id est vsque ad terram Chanaan, quę est mea, id est mihi debita, & est improprietas lo- quendi, quia deberet dici vsque ad locum nostrum: & dixit meum: quia barbarizat sermo Hebraicus, & idem est cum litera nostra, quia principium terrę Iu- deorum erat fluiuius. scilicet Iordanis, ideo posuit de Iordane. *Qui est ipse Israel verba despiciens.* Id est etiam ip- se, id est rex Schon despexit verba Israel, scilicet, sicut despexerunt alij duo reges, scilicet Idumęorum, & Moabitarum. *Non dimisit eum transire per terminos suos.* Id est dixit quod non dimitteret. Nam postea ipso in- uito & occiso transfuit Israel. *Sed infinita multitudine congregata.* Scilicet valde magna, est hyperbole, vel hyperbaton, scilicet transcensus veri ex modo loquē- di. Sic etiam dicitur Nume. 20. quod rex Edom egres- sus est cum infinita multitudine obuiam Israel, & tamen Num. 21. dicitur quod congregato exercitu, Et Deut. 2. dicitur: congregato orant populo suo. sed idem est, quia populus istius Schon erat valde multus, qui vocatur infinitus. *Egressus est contra eum in Iessa.* Est Iessa quidam locus in deserto in terra Schon regis. Sic habetur Num. 21. cap. scilicet egressus est ei obuiā in desertum, & venit in Iessa. Idem patet Deut. 2. cap. *Et fortiter resistebat.* Scilicet ne introiret Israel per terrā suam, & erat iste locus Iessa apud Arnon, vbi castrame- tati fuerant Israelitę in principio regni Schon regis. *Tradiditque.* Hic ponitur secunda ratio, qua probat Iephte intentionem suam, scilicet ex dei auctori- tate, scilicet quia Deus tradidit Amorrhęos in manus Israelitarum, bellum erat iustum, & ea, quę obtinētur in bello efficiuntur capientium: ergo non tenebantur Israelitę ad restitutionem. *Tradiditque eum dominus in manu Israel.* Scilicet dedit Israelitis victoriam, vt eum occiderent, & caperent terram illius: quasi dicat, non potuissent Israelitę contra regem Schō, nisi ex Dei vol- untate, qui lubecit hunc regem potentem Israelitis. *Cum omni exercitu suo.* Id est etiam totus exercitus eius traditus est in manus Israel, scilicet quia non potue- runt aliqui effugere de exercitu regis Schon, sed om- nes perierunt. *Qui percussit eum.* Scilicet cum exerci- tu suo nullum derelinquens vite. *Et possedit omnem ter- ram Amorrhęi habitatoris regionis illius.* Scilicet mortuo cū exercitu ipso pugnavit contra illos, qui latebant in ciuitatibus, & oppidis: & interfectis illis possedit om- nem terram illorum. De morte autem Amorrhęo- rum loquitur Iosephus Antiquitatū lib. quarto dicens. *Hebręi persequentes populos regis Schon, non fatiga- bantur.*

Consuetudo sacrę scri- pturę.

Iessa quid sit.

Iosephus de morte Amorrhęo- rum li. 4. cap. 4.

bantur iaculis, & fundibulis percutientes: laboraue- runtque potius propter sitim quā propter pugnam: erat enim tempus æstatis: vnde cum multi ad fluiuium concurrissent, Iudæi circumstantes eos occidebant. *Et vniversos fines eius.* Id est terram vniversam illius cape- runt, quę erat inter omnes fines siue terminos, qui ex- primuntur hic. *De Arnon vsque Ieboc.* Arnon est partim ad orientem terrę huius, & partim ad meridiem. Quod patet quia Arnon est confinium terrę Moab, & regis Amorrhęi supra in litera, & Num. 21. c. & tamen Moab est ad meridiem terrę Schon Amorrhęi. ergo etiam Arnon ad Meridiem est, sed est circa latus orientale. Ieboc autem torrens partim ad occiden- tem partim ad septentrionem: nam Ieboc est apud Iordanem: Gene. trigesimo secundo, & tamen Iordanis est ad occidentem. Hic autem ponitur Ar- non pro parte meridiana, & Ieboc pro septemtriona- li. *Et de solitudine vsque Iordanem.* Solitudo est terminus oriētalis terrę huius, & est apud sinum arabicum maris rubri: Iordanis ponitur pro termino occidentali, & sic ponuntur hic omnes quatuor termini terrę huius Schon. De terrę huius terminis dicit Iosephus quar- to antiquitatum, scilicet, terra regum Amorrhęo- rum est inter tria flumina posita: naturā insulaz tenēs, quam a meridie Arnon circumdat: Ieboc septemtrio- nis circuit latus, qui in Iordanem fluiuium cadens illi etiam nomen tradit: occidentalem verō portum eius regionis Iordanis ripa concludit. De Arnon dicit: Arnon fluiuius de montibus Arabię descendens per totum desertum fluens in stagnum asphaltidē erum- pit diuidens Moabitidē, & Amonitam, quę est ter- ra fructifera. *Dominus ergo Deus subuertit Amorrhęum pu- gnantem contra illum pro populo suo Israel.* Id est Deus de- struxit Amorrhęum regem pugnantem contra illū, scilicet Israel. Pro populo suo Israel, id est ista fecit pro populo suo Israel. *Es tu nunc vis possidere terram eius.* Id est Deus acquisiuit terram istam pugnando pro populo suo: quomodo ex 30. iustum est, vt tu qui nō laborasti, possideas terram illius?

De situ Arnon.

Situs soli- tudinis.

An bene arguat Iephte contra regem Amon, scilicet qđ cum Deus adiuuisset Iudeos in bello ad capiendam terram Amorrhęorum, qđ iuste possiderent illam. Quęst. XXX.

QVAERETVR, an ista ratio Iephte sit conue- niens, scilicet Deus suus adiuuit Israel contra Amorrhęos ad obtinendum terram, ergo iuste illam possident. Respondendum, quod non est sufficiens ratio: quia Deus interdum adiuuat quosdam fontes iniusta bella, & eis quasi nihil faciētibus Deus pugnat p illis, & subdit eis aduersarios. sic patet de rege Assy- riorum, quem Deus misit ad pugnantū contra Israeli- tas, & ipse a Deo mouebatur, & adiuuabatur: & facili- tas victoriarum eius erat a Deo, vt confringerentur lu- dæi, vt patet Isa. 10. scilicet. *Væ assur virga furoris mei, & baculus ipse, in manu eorum indignatio mea, ad gentem fallacem mittam eum, vt auferat spolia, & di- uidat prædam.* Et ibi Deus increpat eum, quia fortitu- dinem, quam sibi Deus dedit ad subijciendum gentes multas, ascripsit sibi. Idē patet de Nabuchodonoso- for, de quo dicitur Abacuc primo: domine in iudiciū posuisti eum, & fortem, vt corripes fundasti eum. Sicut etiam patet Isa. 5. & 7. vbi ponitur de isto Nabu- chodonosor, qđ Deus ei subiiciat facilius Israelitas, & tamen manifestum est qđ isti faciebant bella iniusta, s. ex iniqua intentione, nulla causa subsistente, & crude- liter se habebant: sicut dicitur de Sennacherib Isa. 10. Ipse autem non sic arbitrabitur, sed ad conterendum erit cor eius, & ad destructionem gentium non pau- Alph. Tost. super lib. Iudicum.

carum, & propter ista iniusta Deus bella inflixit istis mala, vt patet de Sennacherib allegato c. & de Nabu- chodonosor Abacuc primo: ergo licet Deus aliquem adiuuet, non sequitur, quod foneat iustum bellum. Item patet in bello, quod fecerunt omnes tribus Israel contra tribum Beniamin, quod fuit ex bona intentione, scilicet ad puniendum scelus grauissimum, & ex Dei consilio, & Beniamite erant peccatores grauif- simi, & tamen Deo adiuuit Beniamitas contra totum Israel, & ceciderunt de Israel in primo bello viginti duo millia, & in secundo ceciderunt decem octo mil- lia: & tamen Deus iubebat istis, qđ ascenderet ad bel- lum, vt patet infra 20. & ipsi propter eum solū pu- gnabant, vt iniuriam eis factam punirent, ergo quam- quam aliqui adiuuentur a Deo in bello, non constat eos habere iustum bellum, imò generaliter omnes, qui victoriam in aliquo bello habent, a Deo illam ha- bent: & tamen certum est multos interdum bella ini- iusta gerentes superare. Ideo quamquam Israelitę ad- iuti a Deo contra Amorrhęos capissent terram: non sequitur, quod iusto bello accepissent, sed quę non obtinentur iusto bello, non possunt teneri iuste, ergo non poterant Israelitę tenere terram, quam obtinuerunt de Amorrhęis: ex hoc quod Deus ad- iuuit illos ad capiendum eam. Sed dicendum, quod Israelitę habuerunt a Deo mandatum, quod pugna- rent contra Schon regem, & quod possiderent terrā eius Num. 21. & Deuterono. 2. cap. & quia mandatum Dei facit quamcunque operationem licitam, etiam si aliā ipsa foret per se mala: sicut patet de homicidio innocētis in Abraham, & Isaac, sic etiam in furto Aę- gyptiorum, & similibus. Ideo Hebręi Amorrhęorū terram iuste possederunt.

Quare hanc causam attulerit Iephte. Quęstio XXXI.

QVAERETVR de ista causa, scilicet qđ Deus Israel subuertit Amorrhęos, & ob hoc debe- batur terra ipsa Israelitis, cum non sit sufficiens, quare illam allegauit Iephte. Respondendum, quod con- tra quemcunque potest argui dupliciter. Vno modo ex his, quę per se vera sunt, vel absolute. Alio modo ex datis, vel concessis ab ipso: vnde licet positio aliu- ius sit falsissima ex eis, quę asserit illa, ita arguitur con- tra eam, sicut ex verisimilibus simpliciter. Ita ista ratio non erat sufficiens absolute, quia tamen rex Amon haberet eam pro conuenienti, licebat argui ex illa con- tra eum. Pro hoc sciendum, quod Gentiles puta- bant, quod singulę gentes habebant sibi Deos spe- ciales, & illi pugnant pro illa gente, contra quam- cunque aliam gentem, & ipsi Dij gentium diuersa- rum pugnant inter se pro gentibus colentibus eas. Sic enim introducit Virgilius in 10. Aeneidos Deos Troianorum conuenisse in consiliū, & Deos terrę Italicę, & Gręcorum, & quosdam pugnasē pro Aę- nea, & Troianis, alios verō pro hostibus horum. Sic etiam ipsi Dij vnus gentis arbitrabantur alias gen- tes, a quibus non colebantur, vel quę pugnant contra cultores suos, esse hostes. Nam Iuno vocauit Troianos inimicos suos, quia pugnant contra Gręcos cultores suos: vnde dicit in primo Aeneidos ad Deum ventorum.

Gens inimica mihi Tyrhenum nauigat æquor.

Et tibi orauit, quod submergeret Troianos in mare. Hęc eadem opinio fuit apud antiquos Gentiles tem- pore hoc: vnde Philistim pugnantem contra Israel, sciētes quod venisset arca in castra, timuerunt vai- P de,

Dupliciter potest argui.

Gentilibus insensis circa Deos.

de, dicentes: Væ nobis, quis nos liberabit de manu Deorum sublimium istorum? isti sunt Dij, qui percuferunt Aegyptum omni plaga, primo Regum 4. Sic etiam putauerunt Syri serui regis Benadab, dicentes ad eum. Dij montium sunt Dij eorum, i. Iudæorum, ideo præualuerunt contra nos, sed melius est vt pugnemus contra eos in vallibus, & obtinebimus eos 3. Reg. 20. Et sic putabant Syri, q̄ Dij Israel pugnabant pro Israelitis in montibus. & quia non erant Dij valium, non haberent potestatem ad pugnandum ibi, & hoc dato putabant Gentiles, q̄ cum Dij alicuius gentis pugnantes pro ea obtinerent aliquam terram, quod gens illa iuste possidebat illam, terram, & quia Deus Israelitarum obtinuerat terram Amorrhæorum pro Israelitis, quod nõ negaturi erant Ammonitæ, habebat Iephte, sufficientem probationem ex hoc contra Ammonitas. Quod autem Iephte non argueret hic ex veris simpliciter, vel ex his, quæ ipse probaret vera, sed ex illis, quæ putabat vera rex Ammon, patet quia dixit: Nonne ea, quæ possedit Chamos Deus tuus tibi iure debentur? quæ autem Deus noster victor obtinuit in nostram cedent possessionem. Sed manifestum est, q̄ Iephte nõ putabat q̄ Chamos Deus Ammonitarum, & Moabitarum fecisset Ammonitas aliquid possidere: quia sciebant Israelitæ q̄ nullus erat Deus præter suum Deum: & consequenter non poterat aliquis alius dare populo cultori suo possessionem, aut facere bellum pro eo. Quod tamen rex Ammon putabat q̄ Chamos Deus suus erat potens ad adiuuandum eum, & interdum adiuuabat, credebatur q̄ fecisset eum possidere aliqua. Et sic potuit conuenienter ex sua positione arguere Iephte, non tamen confitendo illam: sic etiam Philisthæi præualescentes contra Israel occiso Saule, & filiis eius, fecerunt laudes magnas Dijs tanquam ipsi dedissent eis victoriam hanc: & posuerunt arma Saulis in templo Astaroth, & caput eius in templo Dagon, primo Reg. 31. c. sic etiam quando comprehenderunt Philisthæi Samsonem factis hostijs laudabant Deum suum Dagon dicentes q̄ tradidisset Samsonem in manus eorum infra 16. c.

Quare Iephte non allegauit istam causam, quæ hic fertur. Quæst. XXXII.

QVAERETVR vterius cum vera causa, quæ faceret bellum Israelitarum iustum contra Amorrhæos, esset, quia Deus iusserat pugnare, & possidere terram illorum, quare non allegauit istam Iephte. Respondendum, q̄ ad probationem faciendam contra aliquem possumus vt præmissis simpliciter veris, vel his, quæ apparent respondententi, & dato quod apparentes respondententi, non sunt simpliciter veræ, sufficienti, & si simpliciter veræ non apparent respondententi, non conuenienter arguitur contra eum, quousque ille efficiantur ei respondententi apparentes: & quia licet esset causa simpliciter ad efficiendum bellum iustum, quod Deus iussisset: quia tamen rex Ammon non iudicaret istam esse sufficientem causam, non allegauit eam. Nam tunc oportebat quod rursus probaret Iephte istam præmissam faciendo eam apparentem. Et in hoc principaliter laborandum erat, sicut in probatione conclusionis principalis, & istud erat inconueniens. Alia autem allegata licet non esset vera, quia tamen erat apparet ipsi, contra quam arguebatur sufficienti: ideo ipsam allegauit. Quod autem non esset apparet regi Ammon ista causa, apparet quia illa fundatur super hoc, quia Deus Hebræorum erat Deus totius orbis, & quidquid ipse iuberet esset licitum, & quod vniuersaliter sibi obediendum foret, quia alioquin præceptum suum non extenderetur ad omnes

Ex quibus arguebat hic Iephte

gentes: nec propter illud posset tolli ius alicuius, & transire in alterum. Probare autem hoc erat difficile: limum ipsi Iephte: ideo non curauit allegare hanc probationem, quæ est valde difficilis, & non concludens ad regem Ammon. Et hoc quia ipse putabat, quod Deus Hebræorum non esset Deus totius orbis, sed alicuius gentis, & non maioris perfectionis quam alij Dij gentium.

An causa assignata, casu supposito a Iephte procederet. Quæst. XXXIII.

QVAERETVR vterius, dato quod fuisset per impossibile, quod intelligebat rex Ammon, scilicet quod Deus Israelitarum esset Deus specialis, sicut Chamos Deus Moabitarum, & Dij aliarum gentium, an causa assignata a Iephte procederet. Respondendum quod non: quia dicit Iephte, quod sicut ea, quæ possedit Chamos Deus Moab iure debentur huic regi, ita quæ Deus Israel vincendo obtinuit deberentur Israelitis. Sed hoc dato, nec Deus Israelitarum erat Deus Moab, & Ammon: nec Chamos erat Deus Israel: ideo præceptum Chamos solum obligabat Moabitas, & præceptum Dei Israel solum obligabat Israelitas, & sic esset Deus Chamos erga omnes gentes præter Moab, & Ammon sicut persona priuata, & Deus Israel esset contra omnes gentes præterquam ad Israel persona priuata: sed præceptum alicuius priuati, aut affirmatio, vel negatio non constituit ius, vel tollit ius alterius, vel factum illius: ergo sicut si alia gēs pugnaret contra aliam sine causa, & obtineret aliquid, esset bellum iniustum, & teneretur ad restitutionem rei obtentæ, ita cum Deus Israel esset persona, vt priuata contra Amorrhæos, non potens illis ius dicere: dato quod per violentiam suam obtineret aliquid de terra illorum, esset bellum iniustum, & teneretur Israelitæ ad restitutionem. Nec enim in Dijs hoc modo essent bella aliter iusta, vel iniusta, nisi vt sunt in hominibus, scilicet subsistente causa aliqua rationabili, vel nulla existente: rex tamen Ammon, & alij Gentiles arbitrabantur ea, quæ a Dijs suis, vel quibuscunque alijs facta erant iuste facta: ideo si Deus Israel obtinuit terram de manu Amorrhæorum, licite possidebant Israelitæ secundum hanc possessionem. Et sic dicendum, q̄ ista procedunt non ex veris: sed ex his, quæ apparebant respondententi, scilicet regi Ammon. Nonne ea, quæ possedit Chamos Deus tuus. Id est ea, quæ tibi dedit in possessionem: vel ea, quæ te possidere fecit, scilicet adiuuando te in pugna contra aliquas gentes. Non enim potest aliter intelligi, quia sic dicitur infra, quæ autem Deus noster victor obtinuit, in nostram cedent possessionem. Hoc etiam magis patet ex litera Hebraica, vt infra dicitur. Vocatur Chamos Deus regis huius, scilicet principalis. Est enim Chamos Deus Moabitarum: Numeri vigesimo primo, & 3. Regum 11. & 4. Regum 23. Iste autem vocatur rex Ammonitarum. Sed, vt supra declaratum, fuit, intelligendum est, quod iste erat simul rex Moabitarum, & Ammonitarum, & quia regnum Moab erat præcipuum, vocabatur Deus suus Chamos, & tamen ex parte Ammonitarum erat Deus suus Melchom, siue Moloch 3. Reg. 11. & 4. Reg. 23. c. & 1. Paralip. 20. Alia causa est quare vocatus fuit Chamos Deus huius regis, quia licet tam de terra Ammon, quam de Moab aliquid captum esset ab Amorrhæis, & postea ab Israelitis de manu Amorrhæorum: maior pars tamen fuit illa, quæ pertinebat ad Moabitas, ideo Deus suus nominari debuit. Tibi iure debentur. Id est quæ ipse fecit te possidere adiuuando te contra aliquas gentes debent tibi iure, & non pot quisq̄ a te repetere,

Chamos Deus Moabitarum.

vt tu afferis: ideo etiam sic erit de Israelitis respectu Dei sui. Sed dicendum, q̄ hic sunt duo falsa. Primum est, q̄ Chamos Deus Moabitarum fecerit eos aliquid possidere: nam cum ille nihil sit, non poterat adiuuare. Secundum est, quia dato q̄ fuisset Deus particularis potens adiuuare cultores suos: non sequebatur, q̄ bella ab eo facta essent iusta: aut obtenta per huiusmodi bella possent licite possideri ab Ammonitis, vt supra probatum est. Sed ista duo posuit Iephte, non tanquam vera aut ab ipso credita, sed vt apparentia responderent, scilicet regi Ammon. *Quæ autem dominus noster victor obtinuit.* id est illa, quæ obtinuit pugnando contra aliquas gentes. *In nostram cedent possessionem.* Dupliciter legi potest. Vno modo interrogatiue, scilicet, quæ possedit Chamos Deus tuus, debentur tibi iure. nunquid ergo, quæ Deus noster obtinuit non debebuntur nobis? quasi dicat debebuntur. Alio modo potest intelligi per cõsecutionem, scilicet, quæ Chamos Deus tuus possedit debentur tibi. Ergo quæ Deus noster obtinuit in nostram cedent possessionem: & tunc bene arguit Iephte: quia si verum est quod ea, quæ acquireret Chamos, pertinebant ad Ammonitas, & Moabitas, vt præsupponebat rex Ammon: eadem ratio erat, quæ acquisita per Deum Israel, pertinebant ad Israelitas. Et est sensus quod Ammonitæ, & Moabitæ colebant Chamos, & alios Deos: & cum obtinuerunt terram, quam nunc possidebant de manu quorundam gigantium, vt patet Deuterio. 2. putabant se habuisse adiuuante Chamos, & alijs dijs suis: & ex hoc dicebant se iuste possidere illam: quia Chamos fecerat possidere illam: ergo cum Deus Israel adiuuisset Israelitas capere terram Amorrhæorum, iuste possiderent illam. In Hebræo habetur. *Certe quod fecit te possidere, vel hereditariè habere Chamos Deus tuus, illud possidebis: vel hereditariè tenebis: & totum quod fecit dominus possidere ante nos, vel hereditariè habere: illud possidebis, vel hereditabimus.* Et eadem sententia est. Et potest conuertiad modum interrogationis, sicut litera nostra: vel ad modum cõsecutionis. Et habetur hic clarius, quam in litera nostra, scilicet, quod fecit te possidere Deus tuus: litera autem nostra dicit, quod possedit Chamos, id est, dedit tibi ad possidendum. *Nisi forte melior es.* Hic ponitur tertia ratio, scilicet, ex diuturna præscriptione, scilicet, quia longo tempore possedit Israel terram istam: & nunquam fuit facta repetitio nisi nunc. Et dicitur. *Nisi forte melior es Balac filio Sefhor rege Moab.* Istud non refertur ad immediatam, scilicet. Nonne quæ possedit Chamos Deus tuus. nam ad hoc nihil attinebat, quod iste esset melior quam Balac. Sed est sensus, scilicet, non potes repetere terram istam, sicut intendis, nisi forte melior es quam Balac. Accipitur melior, id est, potior in iure: quia melioritas morum, vel potentia aut alterius nobilitatis ad petendum terram, nihil de iure tribuit: sed est sensus: nisi plus de iure habeas, quam Balac filius Sefhor, non potes petere restitutionem terræ: quia ille non ausus esset petere diffidens de iure suo. Iste Balac erat rex Moab, qui misit ad vocandum Balaam ariolum: Nume. 22. cap.

Quare nominauit hic Iephte Balac regem Moab. Quæstio XXXIII.

QVAERETVR, quare nominauit hic Iephte Balac regem Moab, cum iste cui respondet esset rex Ammon, vt patet hic, & præceden. cap. & non ageret ad propositum, de iure vnus & alterius. Respondendum, quod potest dici dupliciter. Vno modo, q̄ Balac esset rex Moab, & Ammon. vocabatur tamen rex Moab, quia erat principalior terra Moabitarum: Alph. I. ost. super lib. Iudicum

atarum: sic iste, de quo hic agitur erat rex Moabitarum, & Ammonitarum, vt supra declaratum est: & tamen solum vocatur rex Ammon: & sic successit iste in iure Balac regis Moab: & quia successor cõsequitur idem ius præcisè, quod prædecessor tam immediatus, quam mediatu: sed Balac, qui fuit rex prior in terra Moab, & Ammon, & fuerat de terra sua tota terra, quam acceperant Amorrhæi: non habuit ius ad petendum terram hanc. Etiam non haberet ius iste rex Ammon, qui nil plus de iure habebat quam Balac. Secundò dicitur potest, quod Balac solum erat rex Moabitarum: & tamen ponitur, quia terra, quam acceperunt Amorrhæi, & nunc tenebatur ab Israelitis, erat partim pertinens ad Moabitas, & partim ad Ammonitas. De Moabitis patet: Nume. 21. ca. cum dicitur, quod Seon rex tulit terram, quæ fuit regis Moab, scilicet Hefebon, & alias vrbes. De Ammonitis patet Iosue 13. scilicet, q̄ Moyse dedit tribui Gad medietatem terræ Ammon, scilicet medietatem terræ, quæ acquisita fuerat ab Amorrhæis de terra Ammonitarum. ideo si aliquid ius repetendi terram competebat hic: necesse esset, q̄ cõpeteret equaliter regi Moab, & Ammon: dato q̄ essent duo, scilicet, quod si vnus habebat ius petendi, & alius etiam. & si vnus non habebat, & alius non habebat etiam: & tunc stat argumentum, scilicet, Balac rex Moab non putauit se habere ius: & ob hoc non repetijt: ergo etiam tu non habebis ius repetendi, nisi forte melior es illo, id est, potior in iure, & tam è hoc falsum est.

Quare nominatur hic Balac rex Moabitarum, potius quam alius rex Moab. Quæstio XXXV.

QVAERETVR vterius, quare nominatur hic Balac rex Moabitarum, potius quam alius rex Moab: cum haberet omnes idem ius si aliquid erat. Respondendum, quod potest esse propter duo. Primò quia iste fuit ille rex, de cuius manibus terra crepta est: nam rex Seon accepit terram istam de manu regis Moab: Nume. 21. & tñ tunc rex erat in Moab Balac filius Sefhor: Nume. 22. ergo cum essent temporanei de manu illius eriperet terra: licet enim non sit necessarium argumentum, quia poterat tolli de manu prædecessoris sui: tñ verisimile est, q̄ litera faciat mentionem ibi de his duobus regibus: & ideo si aliquis poterat de Moabitis, vel Ammonitis petere terram, tanquam bello iniusto ablata, iste posset plura oēs: eo q̄ erat ille, cui prima iniuria inflata est: & si ipse illico repetiisset, non videretur aliquando habuisse animi perdedi dominium: si autem post multa tempora repeteretur, videretur res habita pro derelicta, ideo melius ipse, quam ceteri successores poterat petere: sed ipse non putauit se posse petere, nec petiuit terram, ergo nulli successori competeat repetitio. Secunda est, quod iste rex Balac fuit tempore, quo Israelitæ acceperunt terram de manu Amorrhæorum, vt patet Nume. 21. & 22. nam cum occiderit Israel Seon regem, erat Balac rex Moabitarum, & timuit: & ob hoc misit ad vocandum Balaam, vt malediceret eis: Nume. 22. c. Et dato quod rex, qui perdidisset terram Moabitarum, & Ammonitarum fuisset magno tempore ante Balac, nunquam fuisset ius repetendi contra Israelitas, sed contra Chananeos: eo q̄ tpe huius regis Israelitæ ceperunt possidere terram istam: & sic iste poterat maxime petere ab Israelitis, & tñ ille non putauit se posse petere: ergo nec ceteri poterant. Secundò dici potest, quod istud posse inducitur hic pp maioritatem iuris. Nam tpe Balac ceperunt Israelitæ possidere terram istam: & cū nondum aliquanto tpe possidissent, non habebat aliquod ius ex possessione diuturna, nisi forte aliunde haberent ius: nunc autem erat longissima præscriptio, P 2 quia

Quo Iephte opinabatur ex hac prescriptioe habere ius cum non procedat prescriptio cum mala fide.

tanto tempore, nihil super hac repetitione tentastis? Non ergo ego pecco in te, sed tu peccas in me, indicens bella iniusta. q.d. quia tanto tempore nihil propo- fuiti super repetitione terrae, ego prescripsi: & ex hoc iuste possideo: ideo indicendo mihi bellum ad repetendum, facis bellum iniustum. Sed tunc dicendum, quo modo Iephte putabat ex hac prescriptioe habere ius, cum non procedat prescriptio cum mala fide. Est autem mala fides, quando possessor habet conscientiam rei alienae: sed Israelitae accipientes terram de manu Amorrhoeorum habuerunt semper conscientiam rei alienae. ergo non potuerunt prescribere etiam in mille annis. Si autem velis dicere, q non habebant conscientiam rei alienae: necesse erat, quod crederet fuisse iusto bello captam terram de manu Moabitarum, & Ammonitarum per Amorrhoeos, q ipsi iusto bello acceperunt illam de manu Amorrhoeorum, & hoc dato non erat bona fides, sed titulus sufficiens dans causam possidendi, & habendi plenum dominium: ita vt non requireretur prescriptio: imò nec esset possibilis, quia prescriptio non currit nisi in re aliena, quae nostra esse putatur. Respondendum, quod Iephte putauit prescriptionem currere cum mala fide, dum tamen esset longi temporis: & sic allegauit prescriptionem trecentorum annorum: nec in hoc erat iniusta opinio eius, q sic erat de iure ciuili. s. q in prescriptioe parui temporis, scilicet decem, vel viginti annorum requireretur bona fides: & tri in prescriptioibus longi temporis. s. annorum triginta, vel quadraginta sufficeret possidere sine bona fide, vt patet extra de prescriptioibus. c. vigilanti. Sed dicitur, q ista lex ciuili nō erat rita, quia illa fuit a legislatore Iephesino, vt patet preallegato ca. & tamen iste postea fuit. Item dato, quod iam fuisset, non obligaret Ammonitas, Moabitas, & Hebraeos, quia non erant subditi legibus talibus pertinentibus ad alias gentes, sed quilibet gens proprias habebat leges, quia quod quilibet populus statuēbat, hoc lex illius populi erat. Item dicendum, quod dato q contingeret legem de prescriptioe cum mala fide haberi apud Hebraeos solum, vel Ammonitas, & Moabitas solum: non possent Israelitae mala fide prescribere cōtra Moabitas, & Ammonitas: quia ad hoc oportebat, quod vrorumque ius commune esset. Nā si ista lex solum esset Hebraeorum, non possent per eā prescribere contra Moabitas, & Ammonitas, quia illi non obligabatur legibus Iudaorum, vt vel eis preiudicari per illas: si autem esset lex ista Ammonitarū, & Moabitarum, & non Iudaorum: non possent Israelitae per illam prescribere, quia non poterant gaudere priuilegio legis pro se, quam non recipiebant contra se. Item dato quod contingeret legem de prescriptioe cum mala fide esse legem Moabitarū, & Ammonitarum, & Israelitarum: dum tamen non esset vtriusque lata ab eodem legislatore, sed contingeret eandē legem, quae fertur a legislatore cuiusdam terrae: ferri ab alio: non possent prescribere Israelitae cōtra Ammonitas, & Moabitas. Nam licet ista lex obligaret quamlibet gentem istarum specialiter, vel inter se: tamen non obligaret in comparatione ad aliam gentē, quia ista lex licet vtrouque seruaretur, vtrique genti erat propria, & non communis: quia communis legis est per communitatem legislatoris, cuius potestas ad vtrunque extenditur. Nam stante casu, aut Israelitae vellent prescribere per istam legem cōtra Ammonitas, & Moabitas in quantum lex erat propria Ammonitarum, vel Moabitarum, vel in quantum erat propria Israelitarum, vel in quantum erat cōmunis vtriusque. Non primo modo, quia Israelitae non poterant gaudere priuilegio legis contra Ammonitas, quam contra se non suscipiebant. Non secundo modo, quia

Ius Israelitarum non obligabat Ammonitas, & Moabitas, cum in quantum huiusmodi erat ius priuatum, vel municipale. Non tertio modo, quia ista lex non erat vere communis, sed solum equiuocē: nam esset verē communis, si propter eundem legislatorem esset cōmunis. Sed falsum est, quia cum lata est in vna regione, non obligabat in alia quouique per alium legislatorem fuit lata in altera regione: & ita est cōmunis legis in nomine, & non in re per equiuocationem: sicut cum multi vocantur Petrus, equiuocatur istud nomen, & non est aliqua identitas rei signate in vtriusque: vnde cum secundum rem ista lex esset duae leges, scilicet, vna Moabitarum & Ammonitarum, & alia Israelitarum: per neutram illarum possent Israel prescribere contra Ammonitas, & Moabitas, vt supra declaratum est. Ideo dicendum, quod Iephte putauit se posse prescribere per possessionem longi temporis cum mala fide, non ex aliqua lege positiua sua, vel Moabitarum, sed ex iure gentium: nam sicut quedam communia sunt de iure gentium, vt seruitutes, bella, emancipationes, manumissiones, & similia, vt patet. ff. de iustitia et iure, lege ex hoc iure: lege manumissiones: ita & prescriptio cum mala fide per longum tempus, erat inter omnes gentes, tunc approbata: ideo putabat quilibet cōtra alium sibi esse plenum ius, cum longo tempore sine interruptione, etiam cum mala fide prescripsisset: & huic iuri tanquam communi non resisterent Ammonitae, vel Moabitae: vnde nec respondet rex Ammon, tanquam obijciens aliquid de iure contra hanc: sed solum viribus voluit opprimere Israel. si tamen ista omnia non essent firma, secundum ius illius temporis respondisset rex Ammon: ergo erant haec de iure. Quare ita to tempore, nihil super hac repetitione tentastis: id est, cum per trecentos annos ferē possederit Israel, inconcussē iam prescripsit. quare enim non tentastis per tantum tempus repetere, ad hoc quod non prescripsisset Israel, nunc autem, licet repetatis, non competit vobis repetitio iure. In Hebraeo dicitur. Cur non liberaastis hora ipsa id est, cur non liberaastis terram istam de manu nostra hora ipsa, id est, tempore Balac regis Moab, cum illam perdidit, vel cum eo viuente, nos eam acceperimus de manu Amorrhoeorum. litera autem nostra aliquantulum mutata est ad ponendum ius ex prescriptioe Israelitarum: nam ad hoc, quod non prescriberent Israelitae, non requirebatur, quod Moabitae, vel Ammonitae liberaastent terram, scilicet, eam eruendo totaliter de manu Israelitarum: sed satis erat, quod interrumperent prescriptionem pugnando, vel petendo, quod est iurgari, vt supra patet in litera: ideo litera nostra non dixit: Quare non eripulistis. sed: Quare nihil super repetitione tentastis. Etiam non requirebatur, quod in ipsa hora, id est, tempore Balac facta fuisset repetitio: sed satis erat, quod fieret quando cunque, dum tamen ante completam prescriptionem: ideo litera nostra non dixit in ipsa hora, sed: Quare tanto tempore, scilicet, quia iam transiit tempus plenae prescriptiois, & nihil interrupistis. Igitur non ego pecco in te. scilicet, quia iam prescriptio legitime finita, dedit mihi titulum, non pecco ego contra te, scilicet, detinendo loca, quae olim fuerunt de terra tua, sicut tu dicis me iniuste detinere illa. Sed tu contra me male agis, indicens mihi bella non iusta, id est, quia iam sciens dominium istius terrae meum esse ex causa assignata, male agis, mouendo contra me bella, vt reddam tibi terram, & sic bella ista erunt iniusta, quia non habent instantiam motiuam, quia Iephte in hac responsione sua fundauit se principaliter super prescriptionem. Erunt aliqua dubia conuenientia de prescriptioe, quae in fine huius expedientur.

Quaedam de iure gentium cōia sunt apud omnes nationes.

Hollis rebellatis ex pugnatio

Quis spiritus Dei fuerit iste, qui venit super Iephte. Quaestio XL.

QVAERETVR quis spiritus Dei fuerit iste, qui venit super Iephte. Respondetur, quod spiritus vocatur quodlibet motiuum, vel impulsiuum moti: dum tamen sit aliquod, quasi incorporale: sic enim ventus vocatur spiritus, quia fiat a seipso, & mouetur: sic accipitur Psal. 9. Spiritus procellarum pars calicis eorum. & Psal. 149. Spiritus procellarum, quae faciunt verbum eius. & ex hoc quodlibet, quod est in anima nostra: & potest nos mouere ad aliquid intelligendū, volendum, aut agendum, vocatur spiritus: sic dicimus spiritum propheticum id. per quod prophetae mouentur ad pronuntiandum futura. Sic etiam dicimus, quo spiritu iste egit hoc, id est, quo incertio. Istum modum loquendi seruat valde scriptura. Sic patet Isa. 11. scilicet, spiritus sapientiae, spiritus timoris, spiritus consilij &c. Vbi omnia septem dona Spiritus Sancti vocantur spiritus, quia sunt aliquid, quod nos mouet interior. Et secundum hoc spiritus Dei multiplex est: nam allegato cap. ponitur sexplex spiritus: & Sapient. 7. ponitur, spiritus sapientiae variatus bene per viginti modos. Vnde aliquando dicitur venire super aliquem spiritus domini, id est, spiritus prophetiae. Sic patet 1. Re. 10. & 19. cum dicitur: Insilet in te spiritus domini, & prophetabis, mutaberisque in virum alterum. Nam ibi solum intelligitur de spiritu prophético, cū sequatur: Prophetabis. Aliquando accipitur pro spiritu roboris, & animositatis, secundum quem aliquis audet pugnare contra aliquos, contra quos prius non audebat: & quia ista animositas, vel confidentia est quoddam motiuum ad agendum, vocatur spiritus: & quia est a Deo immissa, vocatur spiritus Dei: sic habetur 1. Reg. 11. cum dicitur de Saule: Et insilij spiritus domini in eum, cum audisset verba virorum labes Galaad. Et patet quod fuerit spiritus roboris & animositas: quia immediate posuit praecceptum toti Israel de Alph. Toist. super lib. Iudicum

veniendo ad bellum sub interminatione pene: & progressus est contra regem Ammon, atque praualuit. Ita nunc in Iephte fuit, qui ante hoc forte timebat Ammonitas confidentes de virtute sua, & erat ei durum committere bellum contra illos: nunc autem cōfortatus est ad hoc, quod confidenter pugnaret, quasi certus de victoria: & isto modo sepe accipitur, vt primo Reg. 16. scilicet, quod spiritus domini recessit a Saule: & quod directus est ex die illo spiritus domini in David, & intelligitur de spiritu animositatis, vt ibidem dicitur. Et circueiens Galaad, & Manasse. scilicet, postquam rex Ammon omnino ostendit, quod volebat pugnare ad eruendum terram de manibus Israelitarum, parauit se ad bellum Iephte: & ad hoc circueiuit omnia ista loca, quae nominantur hic, scilicet, praemuniens illa, si forte Ammonitae per terram illam vagari vellent, & constituens custodes, & bellatores in illis. Aliquis dicit ex hoc, quod terra Manasse sit extra terram Galaad, quia dicitur quod circueiuit Manasse & Galaad. Et tamen falsum est, quia terra Galaad diuisa est in duas medietates: & medietas eius data est tribui Gad, & medietas dimidia tribui Manasse, vt patet Deute. 3. Ideo dicendum, quod accipitur hic Galaad pro quadam parte terrae Galaad. Maspha quoque. Ista erat quedam ciuitas in quadam parte terrae Galaad, in qua erant Galaaditae castrametati, quando miserunt ad vocandum Iephte de terra Thob, & ibi fecerunt eū principem suum. Et inde transiens ad filios Ammon. scilicet, de Maspha transiit ad pugnandum contra Ammonitas. Nam Ammonitae castrametati fuerant in quadam parte Galaad praecedenti cap. & cum hoc ageret Iephte, non mouebantur ipsi ad pugnandum, nec recedebant inde in terram suam, cum nolent desistere a bello. Iephte autem transiit ad expellendum eos de loco suo. Votum vouit domino, dicens: Si tradideris filios Ammon in manus meas. id est, si dederis victoriam mihi de illis, scilicet, occidendo illos, vel effugando, & faciendo, quod iam non repetat terram istam. Istud erat votum conditionale, & non obligabat, nisi stante conditione: An vota conditionalia teneant, declaratum est Numeri 30. cap. Quicumque primus egressus fuerit de foribus domus meae. Siue ipse videret eum exirentem, siue nondum occurreret ei in via, etiam si in aliquanta distantia a domo sua. Mibiq, occurreret reuertenti cum pace. Vocatur reuertens cum pace, scilicet, victis hostibus: nam si reuerteretur fugiens, non tenebatur ad reddendum votum. Sed dato, quod perdidisset de viris suis multos in bello, & ipse vulneratus foret: si obtineret victoriam tenebatur ad votum. A filijs Ammon. id est, a pugna contra filios Ammon. Et holocaustum offeram domino. id est, occidam & immolabo domino in holocaustum, quod est genus sacrificij, in quo carnes totaliter cremabantur in altari, & non cedebat aliqua pars offerentibus, aut sacerdotibus. De caeremonijs huius habetur Leuit. 1. & declaratum est ibi.

Improbatio opinio nis de situ terrae Manasse.

An peccauerit Iephte vouendo immolare primum occurrentem sibi de domo sua: & an in isto voto solum intellexit de solo animali immolatiui.

QVAERETVR an peccauerit Iephte vouendo immolare primum exeuntem de domo sua. Respondendum, quod Iephte voluit nimis Deo famulari, & ad hoc fecit votum indeterminatum. s. quod offerret, quicquid ei primo occurreret: nam ex hoc erat sollicitus, quia poterat occurrere ei aliquid qd valde diligeret: & tenebatur illud occidere. P 4 Et vt

Holocaustum offeram domino. id est, quid sit.

Ratio ad quaerendum.

Et vt magis se traderet Deo obligando ad maiora, nō determinauit votum suum. Dicendum tamen, quōd peccauit sic vouendo, quia fuit valde indiscretus: nam vouit immolare eum, qui sibi primō occurreret: & tamen poterat sibi occurrere aliquis homo, vel qui non cadit sub immolatione, & holocausto: eo quōd illum immolare in holocaustum est impium, cum homo non debeat occidi sine causa. Secundo, quia dato, quōd homo esset reus mortis, non poterat immolari in holocaustum, quia istud pertinet ad animalia bruta determinata in lege, scilicet, ad boues, oues, & capras. Item erat indiscretus, quia poterat occurrere aliud animal, quod non esset immolabile, sicut canis, vel asinus: quia nihil huiusmodi Deo in holocaustum immolabatur, lege vetante. Vnde quaedam sunt, quæ ad omnem euentum sunt bona, & in istis tenet votum: alia sunt, quæ semper sunt mala, & in istis nunquam tenet votum: alia sunt, quæ possunt euenire in bonum, & in malum: & in quantum possunt bene euenire, tenet votum: & in quantum male eueniunt, non tenet. Et patet exemplum in isto voto Iephte, in quo poterat votum malum euentum habere: vt si occurreret homo, vel asinus, quōd non erat animal immolandum: vnde beatus Hieronymus ait, quod vouendo fuit indiscretus, & reddendo fuit impius.

An Iephte in voto suo intellexerit de solo animali bruto, aut de vtroque. Quæstio XLII.

QVÆRETUR vterius, an Iephte in voto suo intellexerit de solo animali bruto, vel de solo homine, vel de vtroque, cum dixit: Quicumque egressus fuerit de foribus domus meæ. Aliquis dicit, quōd solum intelligebatur de animalibus brutis, vt de omnibus, bobus, & capris: quod patet dixit: offeram eum holocaustum domino: & tamē sciebat Iephte, quōd holocaustum non poterat offerri, nisi de tribus generibus animalium, scilicet, ouibus, bobus, & capris, & hoc de pecoribus: de volucribus autē fieri de duobus generibus solum, scilicet, de turturibus, vel de pullis columbarum, vt patet Leuiti. 1. ergo solum intelligebatur de brutis. Aliquis dicit e contrariō, quod etiam intelligebatur de hominibus, & de pecoribus, quod patet quia si solum intellexerit de brutis immolatijs, licet occurrisset ei filia sua, nō tenebatur illam immolare, & tamen ipse dixit: Decepisti me, & ipsa decepta es: aperui os meum ad dominum, & aliud facere non potero. & istud tenet beatus Thomas de Aquino, dicens, quōd votorum quædam eueniunt interdum in bonam partem, & interdum in malam: & in quantum eueniunt in bonam, seruanda sunt: & vt in malam eueniunt, non obligat. Et ponit exemplum de voto Iephte, quod poterat euenire in bonum, si occurreret ei animal immolabile, vel in malum, vt si occurreret ei homo, vel asinus, vel animal quod non erat immolandum: si tamen de solis brutis immolatijs intellexerit, non posset conuerti istud ad votum bonum & malum. Aliquis arguet, quōd solum intelligebatur de immolatione hominis solum: & hoc patet in duobus, vel tribus. Primum, quia dicitur, quicumque primus egressus fuerit de foribus domus meæ: sed quicumque dicit personam: bruta autem non sunt personæ: ergo solum intelligendum est de illis, quæ sunt personæ, scilicet, de hominibus. Secundo patet quia dicitur: mihi que occurrerit reuertenti. Occurrere autem non pertinet ad bruta, quia non dicimus, quōd occurrat mihi bos, vel capra, sed inueni bouem, vel capram in via. De homine autem dicitur, quōd occurrat alteri. Tertio patet, quia

Thomas ratio secunda. Opi. Thomas secundus ad questionem 84. articulus 2. ad secundam. Vota dupliciter eueniunt. Rationes cuiusdam tertia positione. Prima ratio. Secunda ratio. Tertia ratio.

Iephte voluit domino offerre aliquid magnum; Si autem intelligeret ipse in aliquo casu de animalibus, non dixisset confusè: Quicumque occurreret. quia tunc solum intelligebatur vnum pecus in isto voto: & istud votum erat paruum. Vnde si intellexerit de pecoribus, videtur quod ipse voluisset determinatè multa, scilicet, viginti vel triginta, aut valde multa pro tanto bono, scilicet, victoria contra hostes: & tamen non vouit determinatè multa, ergo videtur, quod intelligebatur aliquod magnum sacrificiū per hoc: & istud erat immolatio alicuius hominis, qui præponderaret multis pecoribus simul sumptis. Quarto patet, quia Iephte fecit magnam distantiam voti in hoc, quod nō determinauit quid offerret, sed dixit: Quicumque primus egressus fuerit. si tamen intelligeretur de pecoribus, modicum differerebat, quod offerretur istud pecus, vel illud: ergo nō intelligebatur de illis, sed de hominibus, scilicet, quod quemcūque sibi occurrerem immolaret, & in hoc multum differerebat, quia aliqui erant de domo sua, quos multum diligebat, scilicet, filia sua vnigenita, & alios minus diligebat, scilicet, famulos, & noluit de his distingere, vt magis se astringeret, vt cogere Deo reddere quodcumque eueniret. Respondendum, quod quemlibet istarum trium partium teneri posset. De prima patet, scilicet, vt dicamus quod Iephte solum intellexit de animalibus immolatijs. Et quando obiicitur, quod tunc non putasset se obligatum ad occidendum filiam, nec occidisset. Dicendum, quod votum Iephte fuit generale, scilicet, quicumque primus exierit de foribus domus meæ. Et quantum erat ex verbis intelligebatur votum, tam de hominibus, quàm de pecoribus, ideo licet intentio sua fuisset solum de pecoribus, putauit se ex verbis obligari ad immolandum filiam suam. Ad aliud, quando dicit beatus Thomas, quod poterat istud votum euenire in bonam partem, vel in malam: dicitur quod istud erat quantum ad significationem verborum, quia cum essent verba vniuersaliter dicta, poterat capi pro animali immolatio, & pro non immolatio. Et quantum ad hoc intelligitur dictum Hieronymi, scilicet, quod fuit stultus vouendo, scilicet, quia non distinxit verba sua, ita vt determinatè intelligeretur pro animali immolatio: cumque circa ea, quæ inducunt obligationem nimis cauere debemus qualiter proferantur, vt sciamus ad quid obligamur. Si autem tenere volumus secundam positionem, dicemus quod votum Iephte intelligebatur de animali bruto, & de homine. Ad rationem in contrarium, pro prima parte dicendum, quod licet animalia bruta in tribus speciebus propriè immolentur in holocaustum: Leuiti. 1. tamen largè vocatur immolati in holocaustum, quodcumque occiditur animo famulandi Deo, & totum applicatur ei, de quo infra declarabitur. Ad primam rationem pro tertia positione dicendum, quod quicumque, licet personam signet, propriè tamen hic ponitur ad significandum personam, vel non personam: & tamen ponitur vt significet personam denominando a nobiliori. Ad secundam dicendum, quod occurrere potest esse commune ad rem rationalem, & irrationalem. Ad tertium dicendum, quod cum Iephte voueret indistinctè, quod ei prius occurreret, siue homo, siue brutum, satis magnū Deo vouebat, quod confusè vouendo vouebat, id quod preciosissimum sibi erat: nam si illud sibi occurrisset, tenebatur saltem ex intentione sua illud immolare. Ad quartum dicendum, quod non militat contra hanc positionem, sed solum contra primam, quod intelligeretur de solis brutis: quin potius confirmat istam, quia propter hoc non determinauit de pecoribus, vt intelligeretur de hominibus, vel de pecoribus: & differerebat nimis an homo, vel pecus immolaretur.

Quarta ratio. Ad rationem contra hanc primam positionem. Ad rationem Thomæ. Pro secunda positione. Rationem ad rationem in contrarium. Ad primam rationem pro tertia positione. Ad secundam rationem.

Siam.

Si autem velimus tenere tertiam, dicemus ad rationem primæ positionis, sicut supra diximus, scilicet, quod immolare in holocaustum aliquando accipitur large, & potest pertinere ad homines, de quo infra dicitur. Ad primam rationem secundæ positionis non est respondendum, sed concedendus est, quia solum est contra primam positionem. Ad secundam rationem de positione Sancti Thomæ dicendum esset, negando positionem illius, quia non cogit quando veritas Sacre Scripturæ aliter petere potest, quàm ipse asserat. Sed dicendum, quod inter istas tres positiones, licet quælibet sustentabilis foret: tertia tamen minus sustentabilis est, quàm reliqua: ideo de ea non est curandum. De primis est dubium, quidam tenent, quod vouerit indistinctè de homine, vel de pecore: & quod intentio sua fuerit se obligadi ad hæc duo, si quodlibet illorum eueniret diuisim. Sed dicendum, quod prima positio est rationabilior, & magis pia, scilicet, quod Iephte solum intelligeret de pecoribus, & tamē fuit sermo suus vniuersalis, qui de vtriusque intelligi poterat: & tunc magis excusatur Iephte, scilicet, quia nullo modo intendebat de occisione humana, sed postea dubitauit de suis verbis, & putauit se obligare ad occidendam filiam. Item patet, quia dicitur: immolabo eum domino in holocaustum: & tamen si intellexerit etiã de hominibus, non dixisset, immolabo in holocaustum, sed immolabo solum. Sed tunc obiicitur, quia si solum intellexerit de pecoribus, occurrere filia, non teneretur occidere eam. Dicendum, quod licet intenderit pones se solum de pecoribus, tamen verba generaliter protulit, & putauit, quod ex eis obligaretur ad occidendum filiam.

Nicotra-ta literas latinas inuenit. Arachne femina re-tia prima inuenit. 56 dist. ca. nasci. 22. q. 2. ca. vniuersali. 23. q. 5. c. si non licet. in fine. Typhis carpentarius nauis gubernaculum primus inuenit.

duobus mensibus, reuerfa est ad patrem suum. Et fecit ei sicut vouerat. Quæ ignorabat virum. Exinde mos increuit in Israel, & consuetudo seruata est, vt post anni circulum conueniant in vnum filia Israel, & plangent filiam Iephte Galaaditæ diebus quatuor.

Transiitque Iephte ad filios Ammon. scilicet, iuit contra illos in bellum, vbi erant castrametati in Galaad terra. Vt pugnaret contra eos. Ammonitæ autem a principio volebant incipere bellum contra Israel: nunc autem Iephte iuit contra Ammonitas, ipsis non pugnantibus contra Israel. Causa huius est, quia a principio introierunt Ammonitæ in terram Galaad, quæ erat terra Israel: & in hoc mouebant bellum contra Israelitas: nunc autem manebat in terra eadem: ideo Iephte ibat ad pugnandum contra eos, non tanquam aggrediens, sed tanquam defendens terram suam. Quos tradidit dominus in manus eius. scilicet, quia vertit Deus illos in fugam incutiendo timorē, & sic Iephte poterat occidere de illis multos. Percussitque ab Aroer. Sciendum quod hic fuerunt duo bella, scilicet, vnum fuit contra Ammonitas, qui conueniant in castra, & erant in terra Galaad, præfenti c. istos enim partim interfecit, & partim fugauit. Aliud bellum fuit post fugatos Ammonitas: nam pugnavit contra terram illorum, & percussit multas vrbes eorum occidendo habitatores, & terram desolando: & de isto secundo bello dicitur. Quod percussit ab Aroer vsque dum venias in Memnith viginti ciuitates. scilicet, quod iste ciuitates incipiebant ab Aroer, & finiebantur in Memnith. est enim Aroer ciuitas terra Israel, vt patet Iosue decimotertio: nam ibi data est filijs Ruben: ideo debet hic accipi exclusiue scilicet, quod ab ista ciuitate caperunt Israelitæ introire in terram Ammonitarum percutiendo, & percusserunt viginti ciuitates, scilicet, capiendo eas bello, & occidendo eos, qui intus erant, & fuit finis in Memnith, & Abel: nam noluerunt vterius pugnare. Et vsque ad Abel, quæ est vineis confita. Ita est quedam ciuitas Ammonitarum, satis famosa in excellentia vineis: ideo vocatur confita vineis, quasi nulla alia ciuitas terra, illius sic confita foret. Plaga magna nimis. id est, in istis ciuitatibus fuit magna plaga, quia occisi sunt valde multi: vel quia occidebantur omnes, qui inueniebantur. Humiliati sunt filij Ammon a filijs Israel. scilicet, superbia illorum humiliata fuit: nam ante hoc quotidie petebant terram Galaad ab Israelitis, & vastabant illos: nunc autem cessauerunt petere, & pugnare: & satis illis erat, quod se possent defendere, ne Israelitæ acciperent eis reliquam terram, quam possidebant.

An bellum hoc contra Ammonitas Israelitis facere licuit. Quæstio XLIII.

QVÆRETUR, an licuit Israelitis facere istud bellum contra Ammonitas. Aliquis dicit, quod non, quia Deus vult Israelitis pugnare contra Ammonitas, & Moabitas: Deute. 2. c. Respondendum, quod licebat Israelitis pugnare contra illos, qui habebat iniustam causam pugnandi. Ad auctoritatem dicendū, quod illa fuit quoddam præceptum temporale, ideo solum obligauit pro illo tempore, quo datum est, scilicet, quando Israelitæ transiituri erant inter confinia Moabitarum, & Ammonitarum: nunc autem non obligabat illud præceptum. Aliter dicitur, quod illud præceptum datum est ad excludendum iniustum bellum,

Aroer quid sit. Abel qui sit.

bellum, scilicet, quia Israelitae forte mouerentur ad pugnandum contra Moabitas, & Ammonitas...

An Israelitae habuerint aliquam causam pugnandi contra Ammonitas. Quaesitio XLIIII.

Quaeretvr ulterius, dato quod liceret Israelitis nunc pugnare contra Ammonitas, si haberent causam: an habuerint aliquam causam pugnandi...

Resp. ad quae sitam. Et ratio. Doc. resp. ad quae sitam. Bellum est iustum dupliciter.

Sum Iephte occidisset habitatores viginti urbium, quare non caperet eas, vt essent pro Israel. Quaesitio XLV.

Quaeretvr ulterius, quare cum Iephte occidisset habitatores istarum viginti urbium, non cepit vrbes, vt essent pro terra Israel...

F daret nec vnum vestigiū pedis Israelitis de terra Idumaeorum, Moabitarum, & Ammonitarum, eo quod dederat illam in possessione filijs Esau, & filijs Loth...

Quaeretvr an verum esset, quod Iephte tenebatur occidere filiam suam propter votum emissum. Respondendum quod non: quia aut Iephte vouens hoc generaliter, scilicet, quicunque primus egressus fuerit de foribus domus meae offeram eum holocaustum...

Chorus dupliciter accipitur.

puella cum filia Iephte, vnde faciebant choreas multas. Alio modo chorus est quoddam instrumentum factum de ligno, & opertum corio: sed differt ab imagine tympani, vt quidam volunt...

Mos antiquorum primum dolo.

An Iephte tenebatur occidere filiam suam propter votum emissum. Quaesitio XLVI.

Quaeretvr an verum esset, quod Iephte tenebatur occidere filiam suam propter votum emissum. Respondendum quod non: quia aut Iephte vouens hoc generaliter, scilicet, quicunque primus egressus fuerit de foribus domus meae offeram eum holocaustum...

Quod malum est non obligat.

telligentia, nisi forte verba dicantur in fauore, vel praetententia alicuius: quia tunc non debet attendi, quid proferens intellexerit, sed quid verba secundum communem interpretationem sonant...

Quare Iephte filiam suam occiderit. Quaesitio XLVII.

Quaeretvr cum non obligaretur Iephte occidere filiam, quare occidit illam. Respondendum, quod putabat Iephte obligatum se ad occidendum illam ex voto, quod patet quia dixit...

Quaeretvr an verum esset, quod Iephte tenebatur occidere filiam suam propter votum emissum. Respondendum quod non: quia aut Iephte vouens hoc generaliter, scilicet, quicunque primus egressus fuerit de foribus domus meae offeram eum holocaustum...

Hebraeorum dicta de Iephte, & Phinees.

Improbatio positio nis. Hebraeorum.

in hoc tempore: ergo non erat nunc virtus Phinees. Quod autem dicunt, quod Iephte ex superbia noluit ire ad Phinees, sed potius occidit filiam suam, est omnino irrationabile: Nam dato, quod esset Phinees virtuosus, cum Iephte diligeret valde filiam suam, quia erat virginis: non solum iussit petiturus consilium ad Phinees, ut non moreretur filia sua, sed etiam ad vilissimum hominum. Etiam quod dicunt, quod Iephte computruit, & sepultus est in multis ciuitatibus: non est verisimile, quia cadentibus aliquibus partibus corporis eius per putredinem moreretur ipse. Etiam dato, quod sic accidisset, non diceretur sepultus in multis ciuitatibus, sed in vna: quia ibi solum dicitur aliquis sepultus, vbi esse caput eius, siue alia partes sint ibi, siue non. ideo tenendum est, id quod primo dixi. Etiam dicendum, quod dato quod Phinees nunc vixisset, nesciuisset interpretari istud votum, in quo obligabat. sic enim fuit tempore suo factum, cum ipse esset sacerdos in Sylo. nam tunc fecerunt Israelitice iuramentum, siue votum de non dando filias suas in vxores filijs Benjamin: postea dederunt exponendo votum, vel iuramentum, ut supra dictum fuit, & credendum est, quod istud ageret totus populus de consilio eius, vel saltem eo non repugnante: ergo nesciebat Phinees interpretari vota, scilicet, in quo casu obligarent, & in quo non. Sed dicendum, quod impudendum fuit, quod saltem Iephte non fecit consilium dominum per sacerdotem magni, ut responderet super hoc voto. *Cui illa respondit.* Cognouit filia Iephte, quod ipsa occidenda erat ex voto patris: & respondit quae sequuntur. In quibus patet magna virtus puellae, quae mortem non exhorruit, ut pater suus votum impleret in ea. *Pater mihi aperuisti os tuum ad dominum.* id est, si emisisti verbum voti contra me, ita ut debeam mori. *Fac mihi quodcumque pollicitus es.* si siue infligendo mortem, siue quamcumque aliam penam voueris inferre. *Concessa tibi vltione, atque victoria de hostibus.* Ista litera potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod ex quo Iephte vouerat immolare, si Deus traderet filios Ammon in manus eius, & iam tradiderat: dignum erat, quod immolaret eam. Secundum potest intelligi, scilicet, quod pater tristabatur valde, quia occidebat filiam, & quia filia dixerit: pater non debes tristari de morte mea, ex quo obtinuisti victoriam, & vltionem de hostibus: quia maximum bonum, & gaudium quod habere poterat erat istud: ideo quacumque mala accidant, postquam tantum bonum consecutus es, non est tantum dolendum. Et ponuntur vltio, & victoria, quia vltio est in quantum tantum malum, & forte plus intulit Iephte Ammonitis, quam ipsi intulerant Israelitis. Victoria erat in quantum conuertit eos in fugam, & percussit viginti ciuitates eorum subiiciendo eas. Potest autem esse victoria sine vltione, & vltio sine victoria. De primo patet, quia quando nullum bellum, vel damnum aut iniuria precessit, quia tunc obtinens vincit: sed non habet vltionem, cum non sit recompensatio: vel quando aliquis de hostibus triumphauit, & tamen non potuit eos tantum ledere, quantum ab eis percussus fuerat, vel lesus. De vltione sine victoria patet, ut si mansit bellum dubium, scilicet, quod neutra pars alteram fugauit, & tamen vna intulit alteri magna detrimenta, & passa est paruum malum: vtrumque autem habuit Iephte, scilicet, quia Ammonitas fugauit: & maiora mala eis inflixit, quam ipsi inflixerant Israelitis.

An filia Iephte peccauit consentiendo, quod pater suus occideret eam propter votum. *Quaest. XLVIII.*

QVAERETVR, an puella ista peccabat consentiendo se immolari a patre. Aliquis dicit quod

non, quia licet eam immolari malum esset: tamen non poterat euitare, quia pater volebat eam in omni casu occidere: ideo voluit inuita: sicut dixit Porphyrius.

Odero si potero: si non inuitus amabo.

Sed dicendum quod non stat, quia si puella sciebat, vel putabat malum esse, licet sciret se cogendam ad hoc, non debebat consentire: sicut si quis vult me occidere sine causa, & ego volo occidi, pecco mortaliter: si autem nolo, & cogit me, ego non pecco, quia non ago, sed solum patior: ideo non poterat puella hoc modo excusari a peccato. Sed dicendum, quod puella voluit occidi, & non peccauit: imo valde meruit sicut declaratum est Gen. 22. c. de Isaac, qui consensit patri suo, quod eum immolaret: eo quod Deus iusserat, quod immolaret ipsum: ita puella ista putabat, quod uotum patris erat valde licitum: & quod Deus valde acceptabat tale sacrificium, quod patet, quia iussit Abraham, quod immolaret filium suum Isaac: & tamen si hoc non esset ei gratum non iussisset. Quod autem postea iusserit non occidi illum: putarent forte, quod fuit, quia Deus misertus est senectuti Abraham. Et sic ista puella ultra feminam constantiam fortis fuit non exhorrelens amarissimam mortem, & in aetate iuuenili: & non solum non timuit, sed etiam ipsa patrem ad non tristandum super hoc persuasit. Etiam postquam de vobus mensibus super montes virginum planxisset, ipsa sponte ad patrem rediit sciens, quod ab ipso occidenda foret: quicumque autem gratis accedit ad id, quod putat obsequium Dei esse, meretur: nec debet imitari isti puellae ignorantia iuris super hoc: nam si pater suus, & totus Israel putabat votum istud tenere, & bonum esse solui, a fortiori ipsa credere poterat hoc, quia nullus erat, qui eam in contrarium informare posset.

An filia Iephte obligaretur subire velle mortem, pro voto patris. *Quaest. XLIX.*

QVAERETVR, dato quod istud votum licitum fuisset, scilicet, quod immolaretur aliquis homini Deo in holocaustum, an obligaretur filia Iephte velle subire mortem pro voto patris. Respondendum, quod hoc dato peccabat Iephte emittendo tale votum, sine consensu omnium illorum, contra quos poterat militare votum: nam filia Iephte, & quilibet de domesticis eius erat sui iuris, quia licet essent omnes subiecti Iephte quantum ad aliquam potestatem, quam super eos exercebat: tamen non habebatur super vitam eorum. Nam nec etiam est quis dominus vitae seruorum suorum, vnde si voluerit occidere eos sponte nulla existente causa, ipse occidendo peccat mortaliter: quia in quantum sunt serui, habet ius plenum super eos, & non in quantum sunt homines: vnde dato quod Iephte voveret specialiter, de immolando filiam, vel uouisset in consilio, scilicet, quicumque primus egressus fuerit &c. nullus erat obligatus ad subeundum mortem, sed sicut si quis uouet res ad eum non pertinentes, non poterit implere uotum, nisi consentiente domino: tenebatur tamen Iephte in hoc casu persuadere filiae suae, uel cuiquam domestico suorum, hoc euenisset, quod subiret mortem: & hoc factum si illi nollent, soluebatur Iephte a uoto: & tamen peccauerat a principio uouendo rem non sui iuris: si autem non conaretur suadere cuilibet istorum, eui eueniret quod dictum est, quod subiret mortem, erat uiolator uoti. Simile est, si quis uouerit quod introbit in religionem in tali monasterio: nam si ibi nolunt monachi eum recipere: tenetur per se, & amicos precari, ut permittatur intrare: si autem non permittatur intrare, absolutus est a voto introeundo in aliud, secundum distinctionem, quae habetur Numeri 30. vbi de hoc multa locuti sumus: nunc autem si filia

si filia Iephte nolisset subire mortem, non peccabat: & tamen si subinisset illam, mereretur, quia actus erat per se bonus, ut patet ex casu dato. Sed obieciatur de Isaac, quia ille obligabatur ad subeundum immolationem, quam pater suus volebat facere de illo. Respondendum, quod si Abraham non dixisset Isaac, quod volebat eum occidere ex parte Dei, non tenebatur subire mortem: imo subeundo peccabat mortaliter. Si autem dixisset, quod Deus iusserat, tunc non obligabatur credere Isaac istud, quia cum esset res magni praediciij, & insolita, & contra rationem, non teneretur credere sine certissima probatione, quam non potuisset ostendere Abraham, cum non haberet testes de hoc: ideo si voluisset fugere de manibus Abraham licebat ei: si autem credidisset certissime, quod Deus hoc iubebat, tenebatur subire mortem, quia praecipis Dei quantumcunque durissimis obedire tenemur, quia praecipia Dei nunquam possunt esse iniusta. In Iephte autem secus erat, quia obligatio sua fuerat inducta per votum, & non praecipio Dei: ideo non tenebatur stare voto eius. Sciendum tamen est, quod cum Iephte putaret se obligatum ad istud votum, dato quod filia recusaret, ipse occisurus erat eam: alioquin non plorasset quousque illa consensisset in mortem. *Dixit ad patrem: hoc solum mihi praesta, quod deprecor.* Consensit filia Iephte sponte, quod occideretur ad complendum votum patris, & quia pater volebat eam illico occidere, petiuit ab eo tempus modicum ad lugendum. *Dimitte me, ut duobus mensibus circuam montes.* Scilicet, ut discurram montes terrae Israel, & plangam super illos. *Et plangam virginitatem meam cum sodalibus meis.* Scilicet, ut eam mecum puellae virgines sodales meae, quae coetaneae sunt meae, vel connutritae mihi: & omnes simul plangamus virginitatem meam super montes. *Cui ille respondit: vade.* Quia non petebat aliquid quod esset contra votum concessit: alioquin non erat concessurus. *Et dimisit eam duobus mensibus.* Id est dedit ei licentiam per duos menses ambulandi super montes, sicut ipsa petiuerat. *Credendum est, quod miserit eam ea custodes ne permitterent abire illam, quia forte ipsa timore mortis fugeret extra terram Israel, & hoc patet ex litera sequenti, in qua ponuntur viri euntes cum illa. Cumque abisset cum socijs, & sodalibus suis.* Id est cum aliquibus iuuenibus, quae erant connutritae ei. *Et cum sodalibus.* Scilicet cum virginibus, vel vocantur socijs aliqui viri de seruis Iephte dati huic puellae in custodiam, & quia sociabant eam in via, vocabantur socijs, & non propter connutritionem: sodales autem sunt virgines coetaneae. Petiuit autem puella solum sodales dicens: plangam virginitatem meam cum sodalibus meis. Iephte tamen dedit socios, & sodales ei. Et hoc propter duo. Primum ad custodiam puellarum, ut honeste ambularent, quia cum filia Iephte cum alijs puellis discurreret per montes, si nullus vir custodiret eas, poterat pati castitatis detrimeta. Secundum fuit, ne fugeret filia Iephte, quia licet sponte se obtulisset ad mortem, putabat Iephte, quod cum videret se liberam a potestate patris, fugeret. *Flebat virginitatem suam in montibus.* Id est circueundo omnes montes per duos menses semper flebat se in breui morituram.

Quare filia Iephte flebat virginitatem suam, & quid est flere virginitatem, & an peccauerit in hoc. *Quaestio L.*

QVAERETVR, quare filia Iephte flebat virginitatem suam. Aliqui turpissimi exponunt, quod fleuit virginitatem suam, scilicet, quia moriebatur in virginitate non experta delectatione venerea. Sed ista est derisio, & nefas: nam si hoc fieret, facile erat sibi carere hoc desiderio, quia poterat in illis duobus

mensibus vacare libidini. Item non stat, quod aliqua mulier morti propinqua doleat, quod non experta fuisset delectationem veneream, quia licet delectatio venerea instante passione appetatur, & tunc quae succumbunt libenter vellent carere virginitate: tamen ablata passione quaelibet corruptionem corporis horrent, & ipsa virginitatis integritas quoddam gaudium magnum, & spem confert morientibus, quod de hoc saeculo integritate salua recedant: quomodo ergo puella ista imminente morte plangeret sic virginitatem? nam tunc illa ei libidinis passio insurgere non posset timore, & solitudine instantis mortis. Sed dicendum, quod flebat virginitatem suam, id est, quod moriebatur in statu virginali, scilicet in parua aetate: nam indigna mors erat, quae eam in tam tenera aetate rapiebat, & cum desideraret viuere flebat suam iuuenilem, siue puellarem aetatem in ipso flore inchoante dissolui. Aliter etiam dici potest, quod flebat virginitatem suam, id est infocunditatem: omnes enim virgines sunt infocundae (nisi Domina Nostra,) & quia in veteri testamento reputabantur infocelices mulieres infocundae: flebat se puella ista, non quod moreretur, sed quod moriebatur infocelice sine liberis. Hoc patet, quia Lia vxor Iacob vocauit se foelicem, quia pariebat multos filios, & sic putabat se teneri ab omnibus mulieribus tanquam foelix ex hac foecunditate, ut patet Gen. 30. Nam cum peperit sextum filium, scilicet Aser, dixit: hoc pro beatitudine mea: beatam quippe me dicent mulieres. Sic etiam patet de Rebecca vxore Isaac: nam cum fratres eius imprecarantur ei maximum bonum, quod imprecarari poterant, dixerunt: foror nostra es, crebras in millia: Gen. 24. & sic crescere in filijs erat foelicitas: e contrario autem non habere filios erat infocelicitas, & mulieres steriles desiderabant mortem. Sic patet de Rachel Gene. 30. cum dicitur: cernens Rachel, quod infocunda esset, dixit marito suo: da mihi liberos, alioquin moriar, id est si non facis, quod habeam filios, ego volo mori. Et sic ista puella videns, quod moriebatur antequam gigneret prolem, doluit nimis, & hanc suam infocelicitatem plangebat. Isti duo sensus sunt conuenientes: sed secundus magis stat, quia virginitas magis significat hic integritatem, quam teneram aetatem: quod patet, quia immediate sequitur, quae ignorabat virum: ignorare virum pertinet ad virginitatem.

An peccabat filia Iephte flendo virginitatem suam. *Quaestio LI.*

QVAERETVR, vterius, an peccabat ista puella flendo virginitatem suam. Respondendum, quod si acciperetur flere virginitatem primo modo, id est pro desiderio delectationis venerea, peccabat, quia desiderare delectationem illam absolutam, nisi cum coeteris circumstantijs appetatur, peccatum est. Accipiendo secundum modo, scilicet, quod fleret se mori in tali aetate tam tenera, non erat peccatum, quia quandoque aliquis sciat se occidendum, potest licite plangere sibi compatiendo: a fortiori ergo in aetate illa, in qua mors indigna, & immatura est. Accipiendo secundum modo pro infocunditate etiam licebat ei plangere, quia licebat Racheli viuere, & alii quando filios expectanti tantum dolere, ut diceret se morituram, nisi filios susciperet: quantum magis huic puellae, quae breuiter de hac luce recessura nulla fecunditatis sua relinquebat vestigia. Sed certe rude saeculum erat, & rusticana aetas, quae de eo plangebat, de quo potius magna hilaritate exultandum foret. Nam nihil femine excellitius post charitatem, quae coeteras ornat virtutes,

Magna virtus filiae Iephte.

Potest esse victoria sine vltio, & e contra.

Respon. r. doctor. ad quaesitum.

Antiquit. crederetur filijs erat foelicitas.

Laus virnitatis.

virtutes, q̄ in eadem integritate recedat, in qua hinc seculo, & cōi luci orta est. Vnde virgines aureolā quam p̄sequuntur gaudij specialis. Expletisq̄ duobus mensibus reuerſa est ad patrem suum. Solūm petiuerat duos mēſes ad plangendum, vt suae infelicitatis vestigia relinquere: ideo illis finitis reuerſa est. Et fecit ei sicut vouerat. f. occidit eam immolando sicut vouerat. Quae ignorabat virum. id est, & ista puella tunc ignorabat virum, quia nondum tradita fuerat matrimonialiter. Istud ponitur ad exponēdum superiora, scilicet, quod fiebat virginitatem suam, & hoc quia nondum cognoscebat virum.

Quomodo Iephte poterat in holocaustum filiam suam immolare, seruando ceremonias holocausti. Quaeſtio LII.

QVAERETVR quomodo poterat Iephte immolare filiam suam in holocaustum: nam ipse vouit immolare in holocaustum, & hic dicitur, q̄ fecit sicut vouerat. R̄ndendum, q̄ cognitio huius dependet ex voto Iephte: si enim ipse vouēdo solum intellexit de pecoribus immolatijs, q̄ primum sibi occurrens immolaret: non poterat esse proprie holocaustum de filia sua, q̄ nō est credendum, q̄ eam immolauerit in sanctuario, & cremaret in altari holocaustorum, sicut fiebat in sacrificijs alijs: quia hoc non permisisset sacerdotes, quia erat cōtra legem fieri tales victimas, sed fieret alio modo: si autem votum Iephte intelligebatur, q̄ qui primus sibi occurreret siue homo siue pecus immolaretur dño: tūc acciperet diuersimodē, quia non poterant eodē modo ista offerri. & tunc dicendum, q̄ vocaret immolationē in holocaustum iugulationē, quae fiebat ad cultum Dei cremādo postea carnes totaliter. Pro quo sciendum, q̄ qualitercunq̄ue votum Iephte intelligeret, dicendum q̄ ipse filiam suam immolauit in holocaustum. i. occidit, & postea cremauit totam ad honorem Dei. Differēbat aut̄ ab alijs holocaustis, quia alia fiebant in altari sanctuarij, istud aut̄ fieret extra. Et patet istud, quia ista immolatio filiae Iephte habuit ortum ex immolatione, quam dñs iussit facere Abraham de filio suo, quae videbatur ei accepta: & iussit sibi eum immolari in holocaustu: Gen. 22. sed in isto holocausto voluit Abraham iugulare Isaac, & cremare eum in quodam altari facto in monte: nam iam erat colligatus Isaac super ligna, & extendebat Abraham gladium ad occidendum eum, & intendebat postea subijcere ignē lignis: & sic arderet totus Isaac: cum ergo filia Iephte occisa fuerit, vt patet ex litera, dicendum q̄ cremata fuerit super lignorum struem fm̄ illam formam, quae fiebat in Isaac praallegato. c. Exinde mos increuit. scilicet, postquam sic occisa fuit filia Iephte singulis annis fiebant eam puellae. Et potest dupliciter intelligi exinde. Vno modo, vt significat tempus, scilicet, exinde. i. ex eodē tempore creuit mos, vt plangerent illam puellae. q. d. non orta fuit ista consuetudo aliquot annis post, sed in eodem anno. Secundo modo potest dicere causam vel originem, scilicet, exinde. i. ex fletu, quem fecit filia Iephte, antequam occideretur, plangendo duobus mensibus virginitatem suam super montes, nata est consuetudo, q̄ quolibet anno plorant eam puellae Israel, sicut ipsa se cum alijs puellis plorauit: & iste sensus secundus est, quem intendit litera. f. q̄ si non plangisset ipsa se, non orta fuisset ista consuetudo, q̄ puellae Israel plangerent eam quolibet anno. Et consuetudo seruata est. Scilicet ista consuetudo mansit multo tempore: nam tempore scriptoris huius libri. f. Samuelis seruabatur. Et credendum est, q̄ etiam semper postea serua-

Duplex li- tera expō.

Fa sit, quandiu māsit populus Israel in terra sua. Vt post anni circulum. i. expleto anno. f. quolibet anno facerent. Vnde erat iste planctus anniuersarius pro filia Iephte: & incipiebat iste annus non fm̄ inchoationē anni Iudaorum, sed computando a die, quo occisa est, ita vt semper in eodem die fieret planctus pro ea. Conueniam in vnum filiae Israel. f. virgines: quia sicut solae virgines so- dales filiae Iephte circueiunt montes cum ipsa plangendo virginitatem eius, ita postea cōueniebant puellae virgines ad plangendum. Et debet intelligi, q̄ conueniunt filiae Israel in vnu: non de oibus locis in vnu, sed q̄ virgines cuiuslibet loci congregantur in vnum, & ibi plangebant. & sic in quolibet loco terrae Israel plangebatur filia Iephte. Et plangant filiam Iephte Galaditis diebus quatuor. scilicet, quolibet anno durabat solennitas planctus diebus quatuor.

Quare virgines Israel annuatim Iephte filiam plangebant. Quaeſtio LIII.

QVAERETVR, quare virgines Israel plangebant singulis annis filiam Iephte. R̄ndendum, q̄ faciebant hoc pp̄ tria vel quatuor. Primum erat pp̄ honorem Dei. f. quia ista puella oblata fuerat Deo in holocaustum, ideo pp̄ honorem Dei, cui ipsa oblata fuerat faciebant ei memoriam anniuersariam. sc. n. dicitur Iudaei dies festi clangoris, quod fit quolibet anno die prima mensis Septembris fm̄ cōputationem eorū celebratur in memoria arietis immolati pro Isaac: & ob hoc clangit eadem die in cornu arietino: si ergo pro Isaac, eo q̄ voluit Deo immolari fuit celebrata: videbat a fortiori, q̄ esset pro filia Iephte, quae realiter immolata est Deo. Secunda causa est ad honorem ipsius puellae pp̄ virtutē suam, quia ipsa vltra fortitudinē muliebri morti se intrepidē obtulit peligens vita carere, quam votum paternum incompletum manere: virtus autem semper laudanda est, vt saltem laudata virtute, qui superstitēs sunt ad magnanimitatem, & preciosissimas virtutes accendantur, spe consequendū quendam honorem: & deinde ad meliorem finem dirigantur. Causa tertia erat propter honorem Iephte: nam ipse liberauerat Israel de manu Ammonitarum: ideo, tenebantur Israelitae ad valde honorandum eum: cum ergo ipse nimis lugeret pro hac filia, quam pro victoria obtinenda sacrauerat: voluit totus Israel honorare eum, magnum planctum anniuersarium pro filia sua celebrando. Et credendum est, quod in memoria huius puellae magnum sepulcrum, & venerabile factum sit. Quarta causa fuit pro salute patriae: nam ista puella pro salute Israel immolata est: nam Iephte vouit domino, quod si traderet in manus eius Ammonitas, immolaret primum egredientem de domo sua: & Deus inclinatus precibus tradidit Ammonitas in manus eius: postea filia Iephte ex hac causa mortua est: ideo pro salute patriae, videtur ipsa directē occisa. Magnam ergo memoriam, & gloriosam ei patria praestare debuit, quae pro patria se ipsam gratis impendit. Sic enim duobus fratribus Silenis Arx constituta sunt, qui pro vtilitate patriae se viuos sepeliri passi sunt: & manent vsque hodie illae Arx memorabiles in Libya apud Cyreneni. De hoc Salustius in Iugur, & Valerius Maximus libro 5. & Paulus Orosius in libris de Ormesta mundi. Si ergo illi honorem diuinum hominibus morientibus, pro vtilitate patriae tribuerunt: isti saltem honorem humanum in anniuersario planctu, & honorabili sepulchro tribuere debebant.

Arx fratris bus constituta pro patria ob-euntibus.

An puella virgines Israelitarum peccabant quolibet anno plorando pro filia Iephte. Quaeſtio LIIII.

QVAERETVR vterius, an puellae Israelitarum peccabant quolibet anno plorando p̄ filia Iephte. Aliquis dicit, quod sic, quia planctus pro mortuis paruus cōceditur, sicut Homerus cōcessit ad vnam diem, vt amoris signa ostendamus, sed maiori tempore flere irrationabile iudicauit. Idem tenet Seneca in libro de Consolatione ad Martian: & in libro de Consolatione ad Polibium: & in libro ad Eusebiam matrem. Nos verò aliter arguimus, quia planctus paruus designat compassionem quandam, quam debemus morientibus, & nostram aduersitatem ex eorum discessu. Planctus autem longus, vel feruentus signat desperationem de resurrectione, scilicet quando omnino pro moriente dolemus, quia credimus illum omnino deficere: & nos in aeternum illius consortio esse priuatos. Sed existimatio falsa est, quia post paruam aetatem transactam boni maiori, & cariori, quam hic fuit consortio, vniuntur in vita aeterna indissolubiliter: sed diffidere de resurrectione peccatum est: ergo planctus longus illicitus. Respondendum, quod non fuit peccatum fieri planctum anniuersarium pro filia Iephte, quia iste planctus iam non fiebat ex dolore semper continuato, sed solum ad memoriam mortis eius honorandam, quae pro salute patriae mortua est. Si autem licuit pro Isaac sponte se offerente ad immolandum, & non realiter immolato cōlebratam festi clangoris quolibet anno fieri: liceret aliquid fieri memorabile pro filia Iephte, quae sponte mortem amplexa est pro religione paterni voti, & patriae suae salute. Cum arguitur, quod iste planctus erat valde longus, & signabat resurrectionem non esse. Respondendum, quod iste planctus si fuisset ex dolore, vel ad significandum dolorem esse de morte illius, non licebat tanto tempore extendi, quia tamen fiebat solum ad honorandum, vt manifestē omnibus apparebat, nihil derogabatur ex hoc fidei resurrectionis. Sed obijciatur de Christo, quia anniuersarium dolorem pro morte eius die crucis agimus. Respondemus, quod iste dolor non tantum agitur, vt quasi mortem Christi fuisse nobis contra voluntatem ostendamus: nam potius gauisus sumus ex morte eius, cum per eam redempti fuerimus, sed dolemus compatientes, vt mereamur dolendo. Talis autem dolor non solum anniuersarius esse deberet, sed etiam si quis posset semper deberet eum recolere, dicente Apostolo: si fueritis socij passionem, eritis & consolationum: ipse quoque istam memoriam semper agebat: vnde de se dixit: nemo mihi molestus sit: ego enim stigmata domini Iesu in corpore meo porto, scilicet per quotidianam compassionem. Et ne adhuc dolor ille de Christo moriente aliquid spei resurrectionis prauidicare videatur, mox post dolorem passionis cōlebramus festiuitatem magnam resurrectionis. In qua & resurgenti congaudemus: & pro nobis spem resurgendi firmamus, dicente Apostolo prima Corin. 15. si Christus surrexit, & nos resurgemus.

Doc. resp. ad q̄situm.

An planctus iste anniuersarius pro filia Iephte aliquid ei ad peccatorum remissionem proficeret. Quaeſtio LV.

QVAERETVR vterius, an planctus iste anniuersarius pro filia Iephte aliquid ei ad peccatorum remissionem proficeret. Aliquis respondebit, quod sic, quia ea, quae fiunt pro mortuis pronuntiant eis. Respondendum, quod non proficiebat, quia si opera bona fiant pro morientibus, quae per se sunt satisfactoria, alleuiantur defuncti a poenis purgatorijs. Nam si ipsi

A pro se illa egissent fuissent omnino absoluti a poenis, vel alleuiati. Et quia propter vnitatem in corpore Christi, & charitatem opera, quae fiunt ab vno pro alio proficiunt ei, ita alleuiabuntur per opera, quae alij pro ipsis faciunt, sicut si ipsi viuentes illa egissent, intelligendo non generaliter, sed proportionaliter: quia magis prodest cum quis pro se agit, quam quod alius nomine eius, & quia orationes, ieiunia, elemosynae, & oblationes sacrificiorum, atque similia sunt opera satisfactoria, per quae mortui potuissent viuendo satisfacere: ita & nos pro illis operando satisfaciemus: sic enim patet 2. Macha. cap. 12. vbi misit Iudas duodecim millia dragmarum auri offerri in Ierusalem pro peccatis mortuorum, & subditur ibi: sancte, & religiose de resurrectione cogitans: nisi enim eos, qui ceciderant resurrecturos speraret, superfluum, & vanum esset orare pro mortuis: & quia considerabat, quod hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optatam haberent repositam gratiam. Sancta ergo & salubris cogitatio est pro defunctis exorare, vt a peccatis soluantur. Cum autem pro mortuis fiunt aliqua, quae non sunt secundum se opera satisfactoria, nec directē fiunt, vt proficiant animabus eorum, non proficiunt illis: sed solum sunt solatia viuorum: & ita in Israel iste planctus anniuersarius, qui pro filia Iephte inceptus est, & fuit ad consolationem patris, & honorem eius: ideo sex annis, quibus ipse post hoc vixit factus est: deinde in consuetudinem ductus semper obseruatus est: sed nihil proficiebat isti puellae, quia nec ad hoc fiebat. Quae enim ad honorem solum fiunt, solum honorem procurant.

Orationes viuorum de defunctis proficiunt.

An Iephte occidit filiam suam, vel solum fecit eam manere in virginitate perpetua occidendo mortē ciuili, sicut quidam volunt. Quaeſtio LVI.

QVAERETVR vterius circa istam filiam Iephte, an occisa fuerit a patre, quia licet litera illud manifestē dicere videatur, quibusdam dubium est. Considerandum autem, quod quidam Hebraei tenent, quod non fuerit occisa, sed quod Phinees abfoluerit Iephte ab isto voto, qui erat tunc summus sacerdos. Alij volunt, quod sapientes abfoluerint eum dicentes votum non tenere: vnde quaedam gloria Hebraica super locum istum, scilicet dimitte me, vt circueam montes: dicit, dimitte me, vt circueam sapientes: & inquirant illi si est aliquis modus solutionis ab hoc voto. Nicolaus dicit etiam, quod gratia collationis ipse tenet, quod filia Iephte non fuerit occisa, sed dicitur occisa largē, scilicet per mortem ciuilem: quia fuit dedicata cuidam speciali ministerio, vel vitae, scilicet, vt seruaret virginitatem perpetuam, & maneret in orationibus, & ieiunijs, & alijs operibus abstinentiae vsque ad mortem suam. Istum modum mortis probat, quia Leuit. 27. dicitur: Omnis consecratio, quae fit ab homine non redimetur, sed morte morietur: & dicitur, quod intelligitur de omnibus rebus, quae applicantur ad Deum, & tamen aliquae res inanimatae applicabantur ad Deum, vt agri, & aliae res: tamen non poterant dici mortui proprie, sed largē inquantum erāt traslati ab vsu hominum ad vsu Dei, & sic ista puella priuata potestate contrahendi, & manens in virginitate perpetua propter Dei obsequium dicebatur mortua. Item probat hoc, quia Iephte vouit factu super se spiritu Domini, sed ille non incitat ad malum: ideo licet secundum verba videretur votum stultum si compleret illud bono modo, quo compleri poterat, compleuit, scilicet per consecrationem virginitatis. Item Iephte dedit filiae suae spatium duorum mensium ad plangendum virginitatem suam super

Hebraeorū responso ad q̄situm.

Nicolaus re- sponso ad q̄situm, quae situm, & ratio.

Ratio super

super montes: ergo in tanto tempore verisimile est, quod haberet consilium super hoc cum sapientibus, & ipsi eum absoluerent a tali voto. Item Apostolus collocat hunc in catalogo sanctorum ad Hebræos 11. si tamen occidisset filiam, cum istud esset scelestissimum, non poneretur inter viros sanctos. Sed dicendum, quod Iephte occidit filiam suam, & hoc tenent omnes ferè tam Hebræi, quam Latini, qui aliquid intelligunt: sic enim dicit Iosephus 5. Antiquitatum, scilicet, Iephte filiam immolauit, nec legitimum faciens holocaustum, nec Deo dignum, non vitæ delibans apud animum suum qualis apud ceteros causa huius facti videretur. Eo modo Rabbi Salomon, & Rabbi David Kimini tenent occisam fuisse puellam, & peccasse ex superbia Iephte, & Phinees. Omnes autem Latini nostri, qui maioris auctoritatis sunt, hoc tenent. Sic Ieronymus ait, quod Iephte vouendo fuit stultus, & reddendo inapius: si autem non occidisset illam, sed consecrasset domino, non fuisset impius, sed religiosus, offerens Deo speciale votum, quale nunquam fuerat in veteri testamento. Idem etiam tenet historia scholastica. Idem Sanctus Thomas secunda secunde, quaest. octuagesimo octaua articulo secundo in solutione secundi argumenti, dicens: Votum Iephte esse de his, quæ interdum habent bonum euentum, & interdum malum, & quod in casu, in quo habent malum euentum non sunt tenenda: de Iephte tamen tenuit votum suum, licet eueniret in malum: ideo dicit cum Ieronymos, quod fuit in soluendo impius. Item pater hoc ex litera: nam cum vouit Iephte domino non intellexit de applicatione per consecrationem virginitatis, sed de vero holocausto, & postea dixit: aperui os meum ad Dominum, & aliud facere non potero: ergo omnino diffiniēbat votum complendum per occasionem illius. Item puella videns diffinitionem patris, dixit: Hoc solum peto: dimitte me, vt circueam: & plangam duobus mensibus virginitatem meam: quasi dicat: non peto indulgentiam super voto: sed solum, vt possim flere: ergo pater voluit eam occidere, & occidi ipsa consensit. Item dicitur, quod expletis duobus mensibus rediit ad patrem, & fecit ei, sicut vouerat: sed manifestum est, quod votum intelligebatur de voto holocausti, ideo verè eam occidit. Item si filia Iephte non occisa fuisset: non planxissent eam cum tanto desiderio filia Israel continuantes quolibet anno festum. planctus, sed fecerunt hoc, ergo ipsa verè mortua fuit: nam planctus nunquam fit pro viuētibz quandiu adhuc viuere possint, sed pro his rebus, de quibus nullum habetur remedium: ergo pro filia Iephte, si viuēret, non plangeretur. Item non stat positio Nicolai, quia si pater vellet solum eam vouere Deo consecrando ad seruandam virginitatem, ipsa non peteret duos menses ad plangendum virginitatem suam, quia toto tempore, quo viuēret poterat eam plangere, sed petijt duos menses, & isti solum concessi fuerunt ei, & post illos redijt ad patrem: ergo intendebat eam occidere, & ipsa sciens se morituram petijt solum duos menses, alioquin nullum tempus petijisset. Sed Nicolaus dicit, quod Iephte à principio vouerat facere verum holocaustum: & ita intendit facere de filia sua, sed in spatio duorum mensium quibus puella planxit, ipse consuluit sapientes, & veniente puella erat mutatum propositum patris, & non occidit illam. Et quando obijctur: quare ergo plangerent puellæ ex eo tempore quolibet anno? Dicit Nicolaus, quod hoc fecerunt, eo quod illa puella propter reuerentiam voti patris voluit subire perpetuam virginitatem, quæ erat contra consuetudinem illius temporis. Sed non possunt stare istæ limitationes Nicolai.

g. Ratio.

Doc. ref. ad q̄sum.

Improbatio opin. Nicolai. 1. Ratio.

Resp. Nic. ad obiect. contra se.

F De prima patet, quia dicitur, quod reuertente puella post duos menses, pater fecit ei, sicut vouerat. Sed ipse vouerat de vera immolatione, vt etiam Nicolaus confitetur, ergo eam verè occidit. Ad hoc autem, quod positio Nicolai sit aequaliter verisimilis, oportet, quod postquam Iephte dedit filia suæ spatium duorum mensium plangendi virginitatem, quod nihil diceretur quid factum fuisset: & tunc posset intelligi, quod non occidisset eam pater: dicitur tamen, quod illa reuertente fecit ei, sicut vouerat: ergo oportet de occisione intelligi. Nec potest intelligi de consecratione ad seruandam virginitatem, quia non vouerat hoc Iephte, sed verum sacrificium: illud ergo egit. Item non stat, quia dicitur, fecit ei pater, quod vouerat, dato quod velimus intelligere de custodia virginitatis, cum obligatione ad seruandam illam: non faceret aliquid nouum reuertente puella, quia solum faceret, quod abstinere à viro, sed ipsa semper hoc fecerat: & saltem ex tempore, quo pater suum votum interpretatus esset, istud esset, scilicet, quod ipsam obligaret ad obseruandum virginitatem. Sed dicitur, quod fecit ei aliquid, & istud significat aliquam mutationem corporis, ergo non fuit istud obseruatio virginitatis, sed aliquid aliud: & hoc non esset, nisi occisio, quia non erat alius modus medius secundum intentionem Iephte ad implendum votum. Item ista positio est contra totam assertionem Catholicam: nam Ecclesia dicit de Domina nostra. Sola sine exemplo placuisti Domino Iesu Christo: si tamen fuisset aliqua alia in veteri testamento consecrata ad custodiendum virginitatem, iam Domina nostra haberet exemplum, quod imitaretur: ergo filia Iephte non fuit consecrata ad custodiendam virginitatem. Ad rationes in contrarium responsio patet. Ad primam cum dicitur, quod Spiritus sanctus mouit eum, & tamen ille nunquam mouet ad malum. Respondendum, quod non accipitur ibi spiritus pro ipso Spiritu sancto, nec pro aliqua gratia gratificante, sed solum pro robore, & animositate collata, vt aunderet pugnare contra Ammonitas, contra quos prius non audebat pugnare, vel saltem non tantum confidebat: & iste spiritus non efficit bonum hominem, quia non est gratificans, sed solum gratia gratis data, & potest stare cum peccato quocunque mortali, nec dirigit hominem ad bonum, sicut patet de spiritu prophético, qui stat in pessimis viris, sicut in Balaam, & Caypha: Num. 22. & Ioan. 11. cap. Et sic poterat Iephte vouere stulta vota, & soluere stante isto spiritu. Ad secundam rationem quando dicebat, quod in duobus mensibus concessis puellæ ad lugendum mutaret consilium, quia à peritis super hoc peteret. Dicendum, quod ista ratio non stat propter duo, quia Nicolaus vult, quod à principio deliberauerit Iephte filiam suam occidere, & tunc concesserit ei duos menses, & quod postea mutauerit consilium. Sed istud est valde irrationabile: nam si Iephte dubitaret an vllatenus teneretur occidere filiam, vel posset alio modo compleri votum antequam faceret mutationem aliquam, consulere sapientes super hoc, & tamen dimisit filiam suam circuire duobus mensibus montes plangendo virginitatem: & ista erat magna mutatio: ergo non mutaret consilium postquam puella circuiret montes, sed prius cognosceret certissimè quid agere deberet. Cum autè permisit ei duobus mensibus plangere, credendum est, quod omnino decreuisset immobiliter illam occidere. Secundum patet, quia dato quod consulere viros peritos, non scirent responderè: nam Phinees summus sacerdos, qui erat vir sanctus, cui Deus pactum æternum confirmauerat de summo sacerdotio, vt patet Nu. 25. nesciunt

Improbatio resp. ad primam d. 1. Ratio.

2. Ratio. 3. Ratio.

4. Ratio.

Resp. ad rationes in contrarium ad primam.

Ad secundam.

Ratio ad tertiam. Ad esse viri sancti quid requiratur. Alia ratio ad idem.

Contra finem dictum Nicolai.

nesciunt interpretari quomodo tenebat votum facti, infra vigesimo, & vigesimo primo: nam tempore ei ei missum fuit, & interpretatum, & tamen interpretatio fuit valde rudis, vt supra dictum fuit. Ad tertiam rationem de catalogo Sanctorum responderi potest satis planè, quia ad hoc quod aliquis sit vir sanctus non requiritur, quod nunquam peccauerit, sed quod in bono statu moriatur. & quia Iephte fuit huiusmodi, dato quod peccauerit prius, poterat poni in catalogo Sanctorum. Aliter potest dici, & magis in radice, quod Apostolus solum laudat ibi viros bonos ex merito fidei incipientis ab exordio sæculi usque ad tempus suum: nam in toto illo 1. cap. non tangitur aliud nisi laus fidei, & quia Iephte confidens Deo exposuit se ad mortem contra gentem robustam Ammonitarum, quæ tunc premebat Israelitas, laudatur ex merito fidei: satis autem stat quod Iephte, & quilibet de alijs viris, qui in catalogo illo ponuntur, habuerint iniquitates multas. Alia confirmatio Nicolai erat à principio, scilicet quod moreretur Iephte filia morte ciuili, scilicet applicando eam totaliter Deo. Dicendum, quod non stat hoc, quod allegat, quia non videtur ista, quæ applicantur Deo mortua, & id quod habetur Leuit. cap. 27. non intelligitur nisi de morte naturali, scilicet omnis consecratio, quæ offertur, non redimetur, sed morte morietur. Nam non potest intelligi proprie, licet quidam cauillentur, nisi de animalibus mundis, & licitis ad immolandum: quia si offerrentur animalia immunda, vel non licita ad immolandum, redimebantur dato precio pro illis iuxta arbitrium sacerdotis, & tamen si esset animal licitum ad immolandum, non poterat redimi, vel commutari: etiam si offerens, vel vouens vellet dare aliud animal immolaticium melius pro illo, sed si conaretur aliud dare pro ipso vtrumque erat consecratum domino, & sic talia animalia non poterant redimi postquam erant consecrata domino, sed morte moriebantur, scilicet occidebantur in sacrificio. De alijs autem rebus non potest hoc intelligi: nam si homo voueretur Deo redimi poterat, & ponuntur Leuit. 27. cap. precia pro qualibet ætate, & sexu, scilicet quod secundum varias ætates ipsorum, qui se vouebant Deo, diuersum precium darent pro redemptione sua. Idem de agris, quia vouenti agrum licebat illum redimere eerto tempore, & constituitur lex precium redemptionis eodem cap. Etiam de animalibus immundis idem fit: nam sacerdos iudicabat precium illorum: nulla ergo res erat, quæ voueretur, & non posset redimi, nisi animal immolaticium, & de isto proprie dicitur, quod debet mori, & nunquam redimebatur, & sic nihil probat de morte filie Iephte ciuili per hoc.

An peccauit Iephte filiam suam occidendo.

Quest. LVII.

Respon. in diuersum.

Ratio ad quartum.

QVAERETVR vterius, an peccauit Iephte occidendo filiam suam. Aliquis dicit, quod non, quia fecit hoc spiritu Sancto irruente in eum, & Deus ad bonum incitat. Item sicut Deus iussit Abraham, quod immolaret Isaac filium suum, ita moueret Iephte ad immolandum filiam suam. Item Iephte ponitur in catalogo Sanctorum: ergo faciendo istud non peccauit. Respondendum, quod peccauit valde Iephte occidendo filiam suam, quia votum irrationabile emisit, sed huiusmodi vota non sunt complenda: sicut dicit Beatus Isidorus: In malis promissis rescinde fidem. In turpi voto muta decretum. Item Alph. Toss. super lib. Iudicum.

si iniquitas est in vouendo aliquid, maior iniquitas erit in soluendo: sicut si aliquid turpe, & illicitum est quanto deturpius, & culpabilius erit, quando efficitur. Item vota, quæ non placent Deo, non sunt complenda: sed votum Iephte non placebat, quia erat stultum: ergo reddendo peccabat. sic patet Proverb. 15. scilicet, victima impiorum abominabilis coram domino: vota autem iustorum placabilia. Item Iephte vouit id, quod non erat in potestate sua, scilicet filiam suam, quæ erat alieni iuris quantum ad vitam, & impendit vitam illius in holocaustum, ergo peccauit. Item occidere innocentem est in omni casu peccatum: sed filia Iephte erat innocens, quia nihil peccauerat in patrem aut in legem, vt mori deberet: ergo iniustum fuit, quod occideretur. & quod durius est peccabat, quia filiam suam occidebat verante lege occisionem innocentis. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod non egit instinctu Dei, sed ex quadam deuotione stulta, & indeliberata, & postea quando votum impleuit, non motus fuit à Deo, sed ipse impius illud egit, & nimis ignoranter. Nec valet quando obijctur, quod spiritus domini mouit eum ad faciendum istud votum, eo quod dicitur: Factus est super eum spiritus domini, & votum vouit dicens: si tradideris, &c. Nam ille spiritus, qui venit super Iephte fuit spiritus roboris, vt dictum fuit, & ille solum potest mouere ad actum belli tolerando, vel agrediendo durissima, & non mouebit ad alium actum bonum vel malum: sicut temperantia non potest mouere nisi ad actus suos, & sic liberalitas ad suos, eo quod virtutes distinguuntur in habitibus, & obiectis, & actibus, & non potest vna exercere actum alterius: sicut nec potest auris videre: aut oculus audire: motus fuit ergo Iephte ex quadam leuitate. Scientiam tamen, quod historia scholastica dicit peccasse Iephte, quia fuit vouendo stultus, & soluendo impius, sicut tenet Beatus Hieronymus, & Sanctus Thomas, & tamen dicit, quod potuit esse bonus antequam votum emitteret: quia tunc super eum irruit spiritus domini, & potuit etiam post votum esse bonus, & tunc ponitur in catalogo Sanctorum ab Apostolo. Sed ista solutio præsupponit aliquid esse necessarium, quod non est, scilicet quod fuerit bonus ante votum, eo quod irruit super eum spiritus domini: nam istud esset si ille spiritus esset gratia gratificans: tamen fuit gratia gratis data, scilicet animositas data à Deo, vt supra declaratum est. Etiam cum vult, quod postea bonus fuerit ad hoc, quod poneretur in catalogo Sanctorum, non stat, quia ponitur ibi pro actu, quem egit ante complementum voti. Nam ibi ponuntur multi viri, qui laudantur de fide, scilicet quod confidentes in domino non dubitauerunt tradere se morti exponendo se contra hostes durissimos: & hoc non faciebant confidentes in virtute exercitus, aut apparatu bellico, sed in Deo: sic patet cum dicitur ad Hebræo. vndecimo, de Iephte inquit Apostolus: Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, & Barac, & Samson, Iephte, David, Samuel, & alijs Prophetis, qui per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepri sunt repromissiones, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladij, conuulerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum. Et sic fides Iephte, & horum fuit expugnando hostes, sed Iephte antequam occideret filiam pugnavit ex fide, & vicit Ammonitas: ergo fuit positus in catalogo propter ea, quæ prius egit: & non oportuit, quod post completum votum bonus fuerit ad hoc, quod poneretur in catalogo Sanctorum.

Ad rationem primam iudicium.

Opinio h. Romæ f. d. h. h. confutatur.

Q Dicit

Dicit etiam, quod quidam volentes excusare eum, dicunt quod fecerit familiari consilio Spiritus Sancti. Sed dicendum quod non stat, quia Deo nunquam est grata immolatio innocentis. Etiam isti mouentur ad hoc dicendum, quia dicitur quod factus est super eum spiritus domini: & votum vouit dicens, &c. putantes, quod Spiritus domini, qui hic nominatur fuerit Spiritus Sanctus. Sed supra improbatum est. Sed Beatus Hieronymus. & Sanctus Thomas dicunt, quod Iephte fuit vouendo stultus, soluendo impius. Sed permittitur, quod factus est super eum Spiritus domini, quia fides, & deuotio, ex qua motus est ad vouendum a Deo fuit siue a Spiritu Sancto, propter quod ponitur in catalogo Sanctorum, & propter victoriam quam habuit. Et quia probabile est ipsum poenituisse de facto iniquo, quod tamen aliquid bonum prafigurabat, tantis patribus repugnare non debet. Sed cogor, quia isti volunt, quod fides, & deuotio ad vouendum fuit a Spiritu Sancto. Hoc quidem concedi potest in vniuersali, scilicet quod Spiritus Sanctus mouit Iephte ad deuotionem vouendi aliquid, & tamen non mouit determinate ad vouendum istud, quia tunc non peccasset Iephte vouendo illud. Sed cum dicunt, quod propter istam deuotionem vouendi dicitur in litera, quod factus est super eum Spiritus domini, non stat: quia non potest accipi ibi Spiritus, nisi pro Spiritu animo sitatus a Deo collato, qui solum mouet ad opera belli, vt supra declaratum est. Dicunt etiam quod quia fides, & deuotio, qua motus est ad vouendum fuit a Spiritu Sancto, & propterea ponitur in catalogo ab Apostolo. Sed non stat, quia, vt apparet ibidem ex litera, solum laudantur ibi viri illi, qui confidentes de adiutorio Dei, exposuerunt se magnis periculis: ideo, etiam si Deus non mouisset eum ad id vouendum, poneretur, sicut ibi ponitur Samson, & Barac, qui nihil vouerunt, sed solum exposuerunt se morti contra hostes ex fide. Quod autem dicunt, quod postea penituerit, istud est satis credibile, & tamen dato quod non penituerit, poneretur in catalogo: quia ibi non laudantur illi viri, vt boni simpliciter, sed solum quantum ad meritum fidei. Ad secundam rationem, scilicet quod Deus iussit Abraham, quod immolaret Isaac, & licuit ei sic, moueret Iephte. Dicendum, quod Abraham licuit velle occidere filium suum, & occideret illum realiter, nisi Deus vetuisset: eo quod ipse iusserat, & omne praecceptum Dei bonum est. Iephte autem occidit filiam suam ex voto, & non ex praeccepto Dei, sed votum suum non poterat facere licitam esse mortem huius puellae sicut mandatum Dei. Cum autem dicitur, quod Deus incitaret eum sicut incitauit Abraham. Dicendum quod non stat, quia Deus solum mouit Abraham ad occidendum Isaac, vt appareret omnibus hominibus obedientia eius, & non animo hoc expleri volenti. Quod patet, quia cum vellet illud explere Abraham, Deus prohibuit. Etiam quia dicitur, quod tentauit Deus Abraham: sed tentatio non est ad hoc, quod aliquid fiat, sed ad cognoscendum voluntatem alicuius: ideo si ipse mouisset Iephte non compleuisset opus, & tamen compleuit: ideo non fuit motus a Deo, sed tulto quodam motu: & Deus permisit eum sic moueri in poenam aliquorum peccatorum suorum, vt nimis doleret de morte filiae, quae vniuersa erat. Ad tertiam rationem, cum dicitur de catalogo. dicendum quod etiam si aliquando peccaret, sanctus esse poterat, & poni in catalogo, sicut est de multis alijs, & sic soluit historia scholastica. Aliter & melius dicendum est, quod ad hoc quod esset Iephte in catalogo, non erat necessarium opus suum bonum ante hoc, nec post votum: sed solum posuit ibi Apostolus pro laude fidei, vt de-

Dclaratum est: quamquam ergo post bellum istud peccaret, poneretur in catalogo, quia ibi fuit fides de qua in catalogo laudatur.

Quid sit praescriptio, et de diffinitione, et natura praescriptionis, tam secundum theologos, quam iuristas. Quaes. LVIII.

NVNC autem, quia in isto Iephte arguens contra regem Ammonitarum fundauit se valde super praescriptione, quia terra iam praescripta erat propter diuturnitatem temporis: circa praescriptionem erunt aliqua dubia, & primum circa quidditatem, vel diffinitudinem praescriptionis. Quaretur ergo, quid sit praescriptio. Quidam diffiniunt eam dicentes: Praescriptio est exceptio ex tempore substantiam capiens. & ponitur ista descriptio per Ioan. Glosatorem decretorum 16. q. 3. in summa, in qua ponuntur duo, scilicet effectus praescriptionis, & causa. Et sciendum, quod ista est descriptio, & non diffinitio: nam datur per quaedam extrinseca, & non significancia quidditatem. Primum significat effectum, scilicet praescriptio est exceptio: nam omnis praescriptio parit exceptionem. Pro quo sciendum, quod duplex effectus consuevit sequi ad praescriptionem, scilicet exceptio, & acquisitio dominij. Primus effectus est necessario annexus: nam non est aliqua praescriptio, ad quam non sequatur exceptio. & tamen aliqua est ad quam sequitur acquisitio dominij. Primum patet dupliciter: primo ratione: nam si non competeret exceptio omni praescriptioni, sequeretur quod aliqua praescriptio esset, quae nullius foret efficacia: quia non competeret actio, vt aliquid aliud cui non competit exceptio, cum ipsa sit in minus. Secundum patet inducitur, quia inducendo in singulis speciebus praescriptionis est verum, quod pariunt exceptionem: sic patet de decem diebus datis ad appellandum: nam illis transactis, praescribitur contra non appellatam, vt amplius non possit appellare 2. quaestione 6. capitu. biduum. sic etiam lapsu trimestris temporis praescribitur contra non eligentem, de electione capitu. ne pro defectu, & in his non appellans infra decem dies, vel non eligens infra trimestre conaretur postea appellare, vel eligere, effectus exceptio contra eos ex praescriptione: quod non poterat postea, aut appellare, aut eligere. De secundo patet, scilicet quod acquisitio dominij, non sit effectus necessario annexus praescriptioni: nam quaedam praescriptiones sunt in quibus causatur actio, & exceptio, scilicet in praescriptionibus bonae fidei, in quibus acquiritur dominium directum, vel vile solum secundum quosdam. In alijs autem sola exceptio causatur, scilicet in praescriptionibus longi temporis, & malae fidei: nam praescribens non acquirit ibi dominium. **S**ecunda pars diffinitionis erat ex tempore substantiam capiens, id est totum esse. sic Philosophus 4. Phy. dicit quod nunc est substantia temporis, id est totum esse: quia in tempore nihil est realiter nisi nunc. Ista particula patet, quia illud quod non habet vim aliquam, nisi elapso termino temporis, & post elapsum sortitur efficaciam, habet substantiam suam ex tempore: sed huiusmodi est praescriptio, ergo ipsa capit substantiam ex tempore. Patet hoc, quia in praescriptione, vel vscapitione accipitur tempus strictissime: intantum quod si transierit totum tempus praescribendi, quod sit viginti annorum, & restat adhuc dimidia dies, nullum ius aut pars iuris innatum est ipsi praescribenti: et lapsu illo die ad com-

complementum est ius plenum praescribentis ad excipiendum, & agendum si sit praescriptio bonae fidei. **C**ontra hanc descriptionem obiicit frater Gerardus de Senis Augustinianus, & Ioan. Andr. in Merculari in regula possessor. triplici ratione. Prima quia dicitur: ex tempore substantiam capiens. tempus autem est naturalis causa: praescriptio autem non capit efficaciam suam ex natura, sed potius ex lege. Secunda quia omittit causam principalem, ex qua praescriptio sumit efficaciam, scilicet ex legum auctoritate. Tertia quia omittit causam finalem praescriptionis, scilicet ad quid introducta est descriptio: tam diffinitio maxime debet accipere causam finalem, eo quod per eam innotescit valde qualibet res. Ideo dat aliam descriptionem praescriptionis, quae tangit tam efficientem principalem, quam finalem, scilicet. Praescriptio est ius quoddam ex tempore congruens, auctoritate vim capiens, poenam negligentibus inferens, & finem libris imponens. In ista descriptione suppletur omnia, quae omissa fuerant in alia, scilicet limitatio congruens temporis, sine qua ignorantia non esset inexcusabilis. Secundum tangitur legum auctoritas, quae praescriptio inducitur, per quam contra se negligentem cauetur exceptio in re praescripta, ne possit eam petere. Tertio tangitur finis, scilicet quia inuenta est praescriptio ad imponendum poenam negligentibus, vt rerum dominia perdant, & vt libris suis imponatur, ne, non existente praescriptione, essent immortales, cum semper posset peti res: etiam si magno tempore, & bona fide possessa esset. Dicendum autem, quod vtraque harum descriptio non est conueniens, & prima magis accedit ad naturam diffinitionis: secunda autem est descriptio notificans quasi totum esse descriptionis. Sed cum arguitur primo contra descriptionem Ioan. Glosatoris non stat, quia ipse non accipit ibi tempore pro causa, vel mensura rerum naturalium, sed pro limitatione temporis introducta a iure, scilicet praescriptio est ex tempore substantiam capiens, id est habens efficaciam ex lapsu temporis a iure statuti. Ad secundum dicendum, quod dicendo ex tempore substantiam capiens, intellexit auctoritatem legum, cum ibi non accipiatur tempus absolutum, sed solum pro limitatione temporis, quae limitatio est a lege. Ad tertium dicendum, quod licet positio finis notificaret aliquid de substantia praescriptionis, tamen non est necesse poni finem: quia notificatio potissima, quae fit a fine tenet in artificialibus: nam in artificialibus per finem notificatur materia, & forma: in naturalibus autem, & moralibus non tantum est necessitas finis ad notificandum: Si quis autem vellet dare quidditativam diffinitionem, dicit: Praescriptio est ius ex labente tempore constans, quo quis ex negligentia alterius ius habet in re, in qua prius nullum habebat. Considerandum autem, quod consuetudo, & praescriptio habent quaedam similitudinem: nam vtraque tempore constat, sed differunt, quia consuetudo non debet causari a quolibet, qui debet se ex ea iuuare. Praescriptio autem causari debet a quolibet, qui ex illa se iuuabit: etiam consuetudo non respicit tempus valde limitatum, quia aliquando in maiori, aliquando in minori causatur. Praescriptio autem respicit tempus limitatissimum, ita vt, si altem dimidius dies desit, nullum ius praescribentis adhuc sit. Considerandum etiam, quod in praescribendo semper sunt duo, scilicet ipsa praescriptio, & ius causatum ex praescriptione. Praescriptio autem non consistit post lapsum temporis: sed semper dum tempus labitur: effectus autem praescriptionis est in instanti lapsu temporis: nam dum incipit tempus praescriptionis vsque quo consumetur semper dicitur aliquis praescribere, & Alph. Tost. super lib. Iudicum.

Semper praescribit, & ipsa praescriptio est, & tamen nondum est ius causatum ex praescriptione, scilicet, exceptio, vel dominij acquisitio. Et quando fuerit causata exceptio, iam non manet praescriptio: nec dicitur aliquis praescribere, sed praescripsisse, & tamen licet praescriptio sit via ad acquirendum ius, non est tam proprie ius: sicut alteratio est via ad generationem, sed non est generatio: & sic se habent praescriptio, & exceptio inde causata, sicut motus & mutatum esse, & sicut magnitudo, & punctus terminans, & alteratio & generatio. Aliqua autem putant, quod praescriptio non sit, nisi completo tempore, eo quod si interrumpatur, nihil est. Dicendum, quod isti grosse accipiunt, quia exceptio causata per praescriptionem est finito tempore: & tamen praescriptio ante tempus finitum semper est, sed isti nesciunt distinguere inter praescriptionem, & effectum praescriptionis, ideo notanter dixi labente tempore constans, & non ex lapsu temporis: quia ex lapsu temporis consistit effectus praescriptionis, & non praescriptio: tempore autem labente, id est cum labitur semper constat praescriptio. Dicitur quo ex negligentia alterius, ad differentiam consuetudinis, quia in consuetudine non attenditur negligentia alicuius: nam nullo negligente ex moribus ventium causabitur ius consuetudinis. Etiam dicitur quo quis habet ius in re alterius, siue accipitur res pro ipsa re, quae possidetur: siue pro seruitute rei, vel iuribus in corporalibus, qui praescribuntur. Et dicitur iure alterius, quia praescriptio semper est ad rem alterius ad hoc, quod quis habeat ius in illa, scilicet agendi pro illa, vt sic consequatur dominium directum, vel vile, vel saltem excipiendi pro illa contra alium, & quia aliquid istorum causatur, semper dicitur ipsa, per quam quis habet ius in re alterius. Ex hoc est alia differentia consuetudinis, & praescriptionis, quia praescriptio semper est contra aliquem, & rem, quae ab aliquo possidetur. Aliquando autem consuetudo non est contra aliquem, nec est ad tollendum bona alterius: ideo nunquam dubitatur de consuetudine, an sit contra ius naturale: sicut dubitatur de praescriptione: intantum quod praescriptio non potest esse contra rem, quae nullius est: vnde si quis occupet rem, quae nullius inquam fuit, & ex hoc habebat exceptionem contra quemlibet agentem pro illa: non vocatur ista praescriptio, quia non est ad acquirendum ius in re alterius: sed in re, quae nullius est: ideo hic non est necessarius lapsus temporis, sed per solam occupationem ius acquiritur.

An praescriptio sit contra ius naturale. Et quid sit ius posituum & naturale: & quomodo inter se conueniant, & differant. Et an rationes Ioan. Andree, & Iuristarum ad probandum, quod praescriptio concordet iure naturali, concludant. Quaes. LIX.

QVAERETVR secundum, an sit praescriptio contra ius naturale: non enim quaeritur an sit contra ius posituum, quia manifestum est, quod non cum ab ipso iure constituta sit. Etiam non quaeritur, an sit contra ius diuinum: quia ius diuinum vocatur a quibusdam ius naturale, & partim est posituum, sicut in caeremonialibus, & iudicialibus. Quidam dicunt, quod est contra ius naturale: sic patet, ff. de regulis iuris, l. in iure naturali. Item contra aequitatem naturalem est aliquem locupletari cum aliena iactura, ff. de regulis iuris, l. locupletari, sed in praescriptione aliquis locupletatur alio perdente, ergo est contra ius natura-

Q 2 lc.

le. Item videtur, quod non potuerit lex humana statuere aliquem medium prescriptionis, quo tolleretur dominium, quia dominia sunt introducta de iure gentium, ergo lex positiva non poterit illa tollere. Primum patet, ff. de iustitia, & iure, l. ex hoc iure. Secundum patet, quia ius positum est minus naturale, & iure gentium: ideo non potest illi præiudicare. Respondendum, quod præscriptio non est contra ius gentium. Pro quo sciendum, quod ius dicitur rectitudinem, siue sit naturale, siue legale, & quamquam ius naturale, & legale, vel positum sint distincta, tamen non sunt distincte rectitudines eorum, sed est eadem rectitudo aliter, & aliter se habens, quia ius naturale dicitur rectitudinem quâdam vniuersalem, & confusam: ius autem legale dicit eandem rectitudinem, vt iam explicaram. Et dicitur esse eadem rectitudo, quia ius est regula actionis, & rectitudo fundatur realiter in actu, sed mensuratur & directiue in regula, siue iure: & quia eadem actiones diriguntur numero per ius naturale, & civile dicitur esse eadem rectitudo vtriusque: velut si eadem res significetur per aliquam propositionem obscuram, & per aliquam manifestam: nam eadem res, & eadem veritas vtrouique est: cum autem ius positum sit ius specificatiuum, & ius naturale sit speciale, potest tripliciter naturale per positum specificari, scilicet. Primò determinando illud per congruos modos: secundò applicando illud ad varios actus: tertio declarando per quosdam enuntius. De primo patet: ius naturale est punire delinquentem, sed modus non est ab eo taxatus, ius autem humanum illa limitat secundum modum, & quantitatem. De secundo patet: ius naturale vult nemini subtrahi, quod suum est, ius positum distinguit actus ab illa rectitudine deuiantes, scilicet actum furandi, capiendi, feneratori, dolose extorquendi, de quibus non dixit ius naturale, quod essent modi subtrahendi aliena. Offendit etiam quis actus istorum magis deuiat à naturali rectitudine, scilicet per quem actum magis iniuste subtrahantur alicui sua, & secundum hoc statuit inæquales, & varias pœnas. De tertio patet, quia ius naturale ponit aliquas regulas, quæ dicuntur in generali rectitudinem, & tamen non exprimit aliqui casus sint, in quibus obseruatio illorum tollat rectitudinem naturalem: sicut de iure naturali est depositum reddi: tñ non est limitatum, an aliquis casus sit, in quo malum sit reddi. & hoc limitauit ius positum, quod non est reddendum, quando ex redditione malum provenit: velut si quis deposuerit penes me arma, non teneor ei reddere, si petierit existens in furore, vel factus hostis patriæ: quia in vtroque casu posset nocere. Sic etiam de iure naturali est neminem cum alterius detrimento ditorem fieri: & tamen aliquis casus est, in quo rectum est fieri ditorem altero perdente, scilicet in præscriptionibus, & in vscaptionibus: quia qui sic perdit, licet damnum recipiant, non patiuntur iniuriam: eo quod ex negligentia perdunt sua, per quam merentur perdere, & sic licet videatur in superficie recedi ab æquitate naturali, tamen secundum negligentiam literæ non receditur: nam si nullus casus esset, in quo quis locupletaretur cum iactura alterius, faceremus contra duas regulas iuris naturalis. Primus est, quod bonum commune non sit negligendum: si tamen præscriptio, & vscaptio tollantur in omni casu dabitur, & multum est negligenter bona sua, & alij nolent capere ea, quia possidendo non efficiunt illa sua, & perditis bonis particularibus perit bonum commune, quod constat ex bonis priuatorum. Secunda regula iuris naturalis est, bonum commune diligibilius esse, & magis curandum quam bonum particulare, vt patet i. Ethicorum, si tamen non introducat præscriptio, & vscap-

ptio: turbabitur pax communis, in qua consistit magna pars felicitatis politicæ, & hoc quia lites fient immortales, cum etiam post magnum tempus liceat repetere quascunq; res pacificè ab alio possessas: debuit ergo introduci præscriptio, & vscaptio contra iura priuatorum, vt non tollatur totum bonum publicum, scilicet pax communis: & sic non est contra ius naturale, imò adiuuat illud, cum duæ leges iuris naturalis inducant præscriptionem, & vna solum videatur tollere illam quantum ad corticem literæ: ideo fuit conueniens, & necessaria præscriptio, qua leges iuris naturalis inter se concordantur: nam sicut de necessario intellectu iuris positum est illud, sine quo leges plures dissonantes in voce inter se concordare non possunt, ita de iure naturali est illud, sine quo plures regulæ iuris naturalis non possunt inter se concordare, & sic eadem rectitudo est iuris positum, & naturalis aliter, & aliter sumpta. Item patet hoc, ff. de iustitia, & iure, lege, ius civile. vbi dicitur: Ius civile est, quod nec in totum à iure naturali, aut iure gentium recedit: nec per omnia ei seruit. Itaque cum addimus, vel subtrahimus iuri communi, ius proprium, id est civile, efficiamus: si enim rectitudo iuris positum esset alia à iuris naturalis rectitudine, in totum ab ea recederet, & non esset sicut specificatiua illius: sed vt duæ rectitudines disperatæ: si autem ius civile totaliter seruiret iuri naturali, non esset specificatiuum eius, sed esset idem penitus, vel per modum: sed quia in aliquo subtrahimus, & in aliquo addimus, ius civile specificatiuum iuris naturalis efficiamus: nam addendo, & subtrahendo est quidam modus specificatiuis per additionem: vt in duobus primis modis, scilicet cum ius naturale dicit puniendum delinquentem, & non dat modum: lex humana specificat addendo speciem punitionis, & quantitatem, vel durationem. Secundo modo, vt lex dicit, quod non est alicui subtrahenda res sua, ius humanum addit modos subtrahendi tanquam ponens exempla, scilicet furtum, rapinam, ludos prohibitos, vscap, dolosum contractum, spoliacionem sepulchrorum, & sic de ceteris, & limitat in his pœnas subtrahendo. Specificat, scilicet tertio modo, quando lex dicit aliquid seruandum, & lex humana declarat aliquos casus, in quibus debet seruari, vt, non est alicui locupletandus cum alterius iactura: lex humana subtrahit præscriptiones ab hac regula, & vscaptionem. Sic etiam in deposito reddendo lex humana subtrahit casus, in quibus non reddatur, si efficiatur depositum furiosus, vel hostis. Assignant autem quatuor rationes frater Gerardus de Senis Augustinianus, & Ioan. And. in regula Possessor. in Mercuriali ad probandum, quod præscriptio concordet iuri naturali. Prima. Illa iura, quæ habent eandem rectitudinem, sic se habent, quod non potest vnum alteri contrariari: sed ius naturale, & positum sunt huiusmodi, ergo in præscriptionibus non possunt inuicem contrariari. Vtraque pars patet ex dictis. Secunda ratio est: illud ius positum, quod habet congruam, & rationabilem rationem, consonat iuri naturali, sed ius positum de præscriptionibus est huiusmodi, ergo consonat iuri naturali. Maior patet, quia ius, & ratio conuertuntur, & ius naturale est inuariabilis ratio: Minor patet ex dictis supra. Tertia ratio est: illud ius positum, quod punit peccatum, negligentie, quod est contra publicum bonum, est concordans iuri naturali, sed ius de præscriptionibus est huiusmodi, ergo &c. Maior patet, quia de iure naturali est conseruari bonum publicum plusquam priuatum, & puniri transgressores. Minor patet, quia præscriptio, & vscaptio tollunt omnia rerum negligentibus. Quarta ratio: illud ius positum, quod tollit lites, quæ aliàs efficerentur immortales,

Fuit necessaria præscriptio in politica.

Quid ius civile sit.

Rationes probantes præscriptionem concordare iuri naturali.

Quid sit de iure naturali.

Ius rectitudinis dicitur.

Naturale ius potest tripliciter per positum specificari.

Quis depositum reddi non debet.

Bona cõe & vscaptio tollantur in omni casu dabitur, & multum est negligenter bona sua, & alij nolent capere ea, quia possidendo non efficiunt illa sua, & perditis bonis particularibus perit bonum commune, quod constat ex bonis priuatorum.

tales, & causat pacem publicam, est concordans iuri naturali: sed ius de præscriptione est huiusmodi, ergo &c. Maior patet, quia ius naturale dicit bonum publicum, & pacem politicam valde amandam: ideo quod ad hoc adiuuat, valde consonat iuri naturali. Minor patet, quia præscriptio tollit lites, quæ aliàs efficerentur immortales, scilicet quia à pacificè possidente etiam post ducentos annos possit res peti. Ista rationes ex parte concludunt, & ex parte sunt calumniosas. Nam cum prima dicit, quod ius de præscriptionibus habet rectitudinem eandem cum iure naturali: intelligendum est de præscriptione cum bona fide, per quam acquiritur dominium. secus de male fidei longi temporis præscriptione. Secunda ratio habet maiorem falsam: nam præscriptio male fidei habet causam rationabilem, & congruam: scilicet vt puniatur negligentia, & non pereat bonum publicum: quod interdum periret, nisi permitteretur præscriptio male fidei, & tamen illa non consonat iuri naturali. Tertia ratio habet etiam maiorem falsam: nam non omnis lex puniens negligentiam contra bonum publicum bene agit, quia potest punire aliter quam debet, vel plus quam debet: vt si aliquo negligente res suas non solum permitteretur contra eum: præscriptio male fidei, sed etiam quod perderet aliquam de rebus, quam non desinebat possidere. Quarta ratio habet maiorem falsam eodem modo: nam licet imponi finem litibus boni sit, tamen modus aliquis erit, per quem valde grauentur litigantes, vel præiudicetur iuri multorum, sicut patet in præcedenti exemplo. Sciendum vltierus, quod Ioan. Securus, & Franciscus de Maironis ponunt in 4. Sententiarum dist. 16. rationes quatuor ad probandum, quod præscriptio sit rationabiliter introducta. Prima est propter bonum publicum: scilicet ne contemnuntur bona particularia, & pereant: cum ex particularibus subsistant bona communia. Secunda ratio est, quia legislator potest transmutare dominia rerum ex causa: sic est negligentia: nam nullus debet destruere bonum publicum ex negligentia sua, ideo constituit princeps præscriptionem: tanquam modum transferendi dominium, & consonabit hoc æquitati ad conferendum bonum publicum. Tertia ratio est ad tollendum lites, quæ aliàs fierent immortales: nam licet agere contra possidentem pacificè, licet possidisset ipse, & prædecessores sui per ducentos annos, & sic causarentur lites de rebus antiquissimis, & ob hoc essent valde difficiles, & ad quietandum statum publicum introducti debuit præscriptio, & vscaptio transferentes dominium. Quarta ratio est ad quietandum conscientias: nam si præscriptio non daret dominium, esset qui libet dubius de re, quam possidet, an esset sua: nam dato quod possidisset eam bona fide longo tempore, & etiam prædecessor suus, adhuc non esset dominus nisi daretur præscriptio, & vscaptio: ideo vt quietaretur conscientia, debuit tale ius introduci. Nunc enim cum quis scit se possidisse bona fide aliquam rem determinato tempore, dato quod non habebat titulum illius, est securus in conscientia: quia dato quod non esset aliquid tradens dominium, saltem ipsa præscriptio tribueret. Sed considerandum, quod ratio potissima probandi præscriptionem esse licitam, imò necessariam, fuit illa, per quam inducebatur supra, quod agebatur contra duas leges iuris naturalis, nisi daretur præscriptio: ergo dari debuit ad confirmandum, & concordandum leges iuris naturalis inter se. Considerandum vltierus, quod intelligit præscriptio esse contra ius naturæ, vel concordantem illi potest intelligi tripliciter: Primò modo, quod sit esse contra aliquam de regulis ipsius iuris naturæ, sicut est nemini aliquid iniuste subtrahendum esse, & hoc modo non concordare. propriè diceretur præscriptionem concordare iuri naturali, sed esse de iure naturali. Secundò diceretur concordare, vt licet non sit aliqua regula iuris naturalis, sit tamen aliquid directe conclusum, & necessariò ex iure naturæ non obuiante ei alia regula iuris naturalis in superficie, vel in re, & sic concordat iuri naturæ plus punire latronem quam furem, & infidiatorem quam solum ex ira percutientem, quia ex regula illa iuris naturæ, quæ est peccatum debere puniri, induceretur conclusione necessaria vnum plus altero puniri debere. Tertio modo dicitur aliquis concordare iuri naturali, quando est ad concordandum regulas iuris naturalis, & tamen aliquid est quod saltem in superficie ei repugnat de regulis iuris naturalis. Primo modo non est præscriptio concordans iuri naturali, quia non est lex introducta a iure naturali, sed à positum. Secundo modo etiam non consonat iuri naturali, quia aliqua regula iuris naturalis est, quæ non consonat ei, sed repugnat, scilicet quod nullus debet cum iactura alterius locupletari, quod sit in præscriptione, & quantum ad istum modum accipiunt omnes, qui dicunt præscriptionem esse contra ius naturale. Tertio modo concordat præscriptio iuri naturali, imò est de necessitate intellectu illius, in quantum sequitur ex quibusdã regulis illius quantum ad intellectum, & literam. & est quid concordandum ad regulas iuris naturalis inter se, quod supra declaratum est, ideo dicendum plus concordare iuri naturali quam discordare ab illo. Ad primam rationem in contrarium iam responsum est supra, quod licet regulariter non debeat quis locupletari cum iactura alterius, tamen interdum iustum est: sicut tamen alicuius bona confiscantur propter crimina magna, ille cui applicantur locupletatur cum iactura alterius, & tamen iusta est acquisitio. Sic etiam est in omnibus legibus, quæ imponunt delinquenti poenam pecuniariam: quia necesse est tunc illam alicui applicari, & ille locupletatur per illam, id est ditior fit quam prius: ita fuit in præscriptione, quia ipsa introducit in poenam magne negligentie hominum deferentium res suas in magnum damnum reipublicæ: ergo non est magis ratio dubitandi de hoc, quam de alijs modis transferendi dominium per poenam. Ad secundam dicendum quod ea, quæ sunt de iure gentium non possunt tolli per ius positum directe derogando illis, scilicet statuendo legem contrariam, sicut tollitur vna lex positiva per aliam, & tamen indirectè potest tolli priuando aliquem beneficio illius, scilicet lex siue ius gentium introduxit dominia: ideo ius positum non potest introducere, quod nullum dominium sit, & tamen potest statuere ius positum quod aliquis careat dominio rerum statum, & hoc consonat iuri naturali, scilicet quod quis puniatur, cum deliquit: sed poena, vel erit in rebus, vel in corpore, ideo licitum est priuari aliquem dominio rerum.

Ad rones ad has rones. Ad prima. Ad secunda. Ad tertia. Ad quarta. Rones Scoti in 4. Sententiarum dist. 16. quod præscriptio sit rationabiliter introducta. Ad rones primam in contrarium. Ad rones secundam.

An de iure canonico, & civili debuerint esse diuersæ præscriptiones: Et an sit vbi opus Ioan. Andree, & Inristarum, scilicet quod ius civile supplet, & subuenit iuri canonico in materia præscriptionis.

QVÆRITVR vltierus de varia præscriptione iuris canonici, & civilis an debuit esse distincta. In quo præsupponendum, quod secundum canones, solum præscribitur cum bona fide, vt extra de præscriptionibus capit. vigilanti, & de regulis iuris in 6. in regula possessor. secundum leges præscriptiue etiam cum mala fide Codicè de præscriptionibus triginta annorum l. prima, & l. omnes, & lege cum notissimi, & extra de præscr. vigilanti. Nunc autem dicit aliquis, quod non debuit esse ista varietas præscribendi canonu, & legum:

Improbatio Scoti.

Triplex intelligit præscriptio esse contra ius naturæ, vel concordantem illi potest intelligi tripliciter.

gum: quia aut prescriptio cum mala fide est iusta, aut non: si iusta tam e iustiones quam leges debuerunt illam concedere: si iniusta, utriusque debuerunt eam vetare.

Prescriptio cum mala fide dupliciter dicitur. 1. De iure.

Sciendum viteris, qd prescriptio cum mala fide consideratur, vel quantum ad intentionem prescribentis. Primo modo concordat iuri naturali, quia intendit ius per istam prescriptionem punire hominum negligentiam, quae veritur in damnatum publicum, & imponere finem litibus, & ista ita sunt per prescriptionem male fidei, sicut bonae fidei, & si sola prescriptio cum bona fide sit, non poterit iustificiter puniri negligentia quorundam, & terminari lites, quae alias non terminantur, & hoc quia iustum est. Prescriptio cum mala fide iusta est, sed ex parte prescribentis est iniusta: quia ipse intendit per huiusmodi prescriptionem usurpare rem alienam.

Cur prescriptio male fidei non acceptatur a lege canonica.

Ex hac parte distinat regulae naturae, scilicet, quod tibi non vis, alteri ne feceris. Nunc manet dubium, cum secundum ius considerata prescriptio male fidei sit iusta, quare canones non introduxerunt eam sicut leges. Respondendum, qd prescriptio cum mala fide partim est iusta, & partim iniusta ex intentione iuris, sed contra ipsum negligentem iusta est, sed ex parte prescribentis iniusta: ideo non totaliter est ista prescriptio a iure introducta: sed partim est introducta, scilicet contra eum, contra quem prescribitur: quia sic bona est, & partim est permissa, scilicet ex parte eius, contra quem prescribitur: nam sic ius non iubet illam, quia est iniusta: sed permittit quia ex illa elicitur bonum, scilicet quod lites efficiantur mortales aliquando, & quod puniatur negligentia. Nunc autem permittit istam prescriptionem male fidei propter bonum publicum debuit pertinere ad leges, & non ad canones. Quod patet quia quodlibet ius debet attendere finem suum, & illo considerato quidquid adiungat ad illud, iustum est: finis autem politicae communicationis, propter quem introducit ius politicum, est conservatio ipsius politicae in pace, & abundantia rerum: ideo quidquid agit ad ista duo est iustum politicae, imò necessarium, & quia pax politica tollitur per litigia immortalia, & copia rerum tollitur per hoc quod quilibet negligentem curat res suas, ideo debuit contra eum remedium contra utrumque: istud autem est per prescriptionem interdum bonae fidei, & interdum male fidei, quia prescriptio cum bona fide non sufficeret ad tollendum ista inconuenientia, ideo debuit utraque a iure politico permitti, vel introduci. Ius autem canonicum, licet ad negotia civilia extendatur: cum etiam oporteat. Episcopos saecularium negotiorum peritos esse 39. dist. c. Petrus, tamen praecipue est quoddam ius limitatum regulae Evangelicae per modum additionis, & explanationis: ideo debet tenere illum finem, quem tenet lex evangelica, & iste est seruare per omnia conscientiae sinceritatem, ut per illam perueniatur ad vitam aeternam: iuxta illud Matthaei 5. Beati mandodo corde, quoniam ipsi Deum videbunt: ideo ius canonicum debet attendere per omnia mentis sinceritatem: sed est contra mentis sinceritatem, quod aliquis mala fide prescribat rem alterius, ideo non solum non debuit ius canonicum prescriptionem permittere, sed etiam debuit expresse prohibere. Et potest ex hoc formari, sic ratio, illud quod sequitur, veritatem evangelicam debet discordare ab omni illo, a quo discordat lex evangelica, sed lex evangelica discordat a iure civili, eo quod evangelica lex punit malam cogitationem, sicut in mala operationem, ut apparet Matthaei 5. scilicet qui videt mulierem ad concupiscendum eam, iam mechatus est in corde suo: lex autem civilis solum punit malum actum, vel cogitationem in quantum incipit aliquantulum tendere in actum, cum

Finis politicae.

per ista turbetur pax publica, & cogitationis peruersa: solius nullus secundum legem poenam habet: ergo debuit ius canonicum deniare in aliquo a iure civili, & sic fuit in hac prescriptioe, quae contra conscientiam permittitur, scilicet pervertendo actum interiorem. Alia ratio erit sic: illa iura debent discordare ab iniuriam, quorum vnum intendit iustitiam seruare propter litigia terminare, & alterum intendit litigia terminare ad iustitiam conservandam. Ius autem civile iustitiam seruare ad tollendum litigia, quia finis suus est pax publica, & abundantia, atque prosperitas rerum, ut patet 9. Politicorum: sed huic fini magis coniuncta est ablatio contentioe, quam conservatio iuris: ergo intendet magis tollere scandala, quam seruare aequitatem, & consequenter intendit iustitiam seruare propter terminare lites, & non e contrario. Sic ad militarem subordinatur equestris, & frenata, & quia equus immediatè est, & vltus eius ipsi militi quam habere frenam, vel sellam: magis intenta est equestris quam frenata, & sic intendit frenata iustitiam propter equestris. Sic patet 1. Ethic. c. 1. de subordinatione finium. Ius autem canonicum intendit principaliter iustitiam colere, in quantum per eam peruenitur in vitam aeternam: ideo intendit sic iustitiam conservare simpliciter, & intendit litigia sic terminare, ut iustitia conservetur, & non conservare taliter iustitiam, ut litigia terminentur: sed prescriptio cum mala fide facit ad terminationem litigiorum, & contra iustitiam: ergo eligit potius lex civilis, sic litigia terminare non seruare iustitiam, quam e contrario. Ius autem canonicum intendit sic conservare iustitiam, non permittendo tale in prescriptionem, licet litigia non terminentur. Alia ratio: illa iura, quae sic se habent, quod vnum sic tenet forum litigij, ut vltimate remittat ad forum conscientiae, & alterum sic totum forum litigij, ut in illo sistant, debent necessario discordare in prescriptioe male fidei: cum illa ad conscientiam remouenda tenentur, sed ius canonicum, & civile sunt huiusmodi, quia ius civile nonquam ponit aliquid in conscientia, canonicum autem remittit omnia delicta conscientiae: de peccatis, & remissis, carominis: ergo in prescriptioe male fidei, quae est contra conscientiam, & ius canonicum, debuit prohibere, & civile uile permittere debuit. Aliud fundamentum huius ponit Gerardus de Senis, & Ioan. Andreas in regula possessor. in Mercuriali, scilicet ius canonicum, & civile sic se habent, quod vnum alteri subuenit, quia quod vnum deficit alterum supplet: eo quod sunt fundata super eandem remittuntur iuris naturalis: sicut est in puniendo clericum, quia ius canonicum cum punit eum usque ad degradationem, & cum vltra non possit agere, si non esset ius civile, maneret quaedam grauis sceleris in sufficienter punita, ideo ius civile subuenit, quia exiens potest statim canonici iuris traditus curie seculari, & degradatus plebitur capite secundum conditionem: tamen ista est in prescriptioe: nam ius canonicum propterea sinceritatem conscientiae prescriptionem cum mala fide prohibet: ius autem civile propter terminationem litigiorum, & negligentiam tollendam permittit prescriptionem: si autem non esset ius civile, non possent puniri negligentes bonum publicum, & tollentes pacem, ideo subuenit ius civile canonico puniendo ista duo: introducendo, vel permittendo prescriptionem cum mala fide. Sed ista ratio nullo modo stat, quia tunc vnum ius subuenit alteri, quando id quod deficit vni iurium, alterum supplet, & tunc proprie ei subuenit, & sic cum iustum sit sacerdotem haereticum, & incorrigibilem, & alijs grauib. facinoribus mixtum vltima poenam: statutam a canone, aliam suscipere, &

Ius canonicum debet de re mentis sinceritate.

per ista turbetur pax publica, & cogitationis peruersa: solius nullus secundum legem poenam habet: ergo debuit ius canonicum deniare in aliquo a iure civili, & sic fuit in hac prescriptioe, quae contra conscientiam permittitur, scilicet pervertendo actum interiorem. Alia ratio erit sic: illa iura debent discordare ab iniuriam, quorum vnum intendit iustitiam seruare propter litigia terminare, & alterum intendit litigia terminare ad iustitiam conservandam. Ius autem civile iustitiam seruare ad tollendum litigia, quia finis suus est pax publica, & abundantia, atque prosperitas rerum, ut patet 9. Politicorum: sed huic fini magis coniuncta est ablatio contentioe, quam conservatio iuris: ergo intendet magis tollere scandala, quam seruare aequitatem, & consequenter intendit iustitiam seruare propter terminare lites, & non e contrario. Sic ad militarem subordinatur equestris, & frenata, & quia equus immediatè est, & vltus eius ipsi militi quam habere frenam, vel sellam: magis intenta est equestris quam frenata, & sic intendit frenata iustitiam propter equestris. Sic patet 1. Ethic. c. 1. de subordinatione finium. Ius autem canonicum intendit principaliter iustitiam colere, in quantum per eam peruenitur in vitam aeternam: ideo intendit sic iustitiam conservare simpliciter, & intendit litigia sic terminare, ut iustitia conservetur, & non conservare taliter iustitiam, ut litigia terminentur: sed prescriptio cum mala fide facit ad terminationem litigiorum, & contra iustitiam: ergo eligit potius lex civilis, sic litigia terminare non seruare iustitiam, quam e contrario. Ius autem canonicum intendit sic conservare iustitiam, non permittendo tale in prescriptionem, licet litigia non terminentur. Alia ratio: illa iura, quae sic se habent, quod vnum sic tenet forum litigij, ut vltimate remittat ad forum conscientiae, & alterum sic totum forum litigij, ut in illo sistant, debent necessario discordare in prescriptioe male fidei: cum illa ad conscientiam remouenda tenentur, sed ius canonicum, & civile sunt huiusmodi, quia ius civile nonquam ponit aliquid in conscientia, canonicum autem remittit omnia delicta conscientiae: de peccatis, & remissis, carominis: ergo in prescriptioe male fidei, quae est contra conscientiam, & ius canonicum, debuit prohibere, & civile uile permittere debuit. Aliud fundamentum huius ponit Gerardus de Senis, & Ioan. Andreas in regula possessor. in Mercuriali, scilicet ius canonicum, & civile sic se habent, quod vnum alteri subuenit, quia quod vnum deficit alterum supplet: eo quod sunt fundata super eandem remittuntur iuris naturalis: sicut est in puniendo clericum, quia ius canonicum cum punit eum usque ad degradationem, & cum vltra non possit agere, si non esset ius civile, maneret quaedam grauis sceleris in sufficienter punita, ideo ius civile subuenit, quia exiens potest statim canonici iuris traditus curie seculari, & degradatus plebitur capite secundum conditionem: tamen ista est in prescriptioe: nam ius canonicum propterea sinceritatem conscientiae prescriptionem cum mala fide prohibet: ius autem civile propter terminationem litigiorum, & negligentiam tollendam permittit prescriptionem: si autem non esset ius civile, non possent puniri negligentes bonum publicum, & tollentes pacem, ideo subuenit ius civile canonico puniendo ista duo: introducendo, vel permittendo prescriptionem cum mala fide. Sed ista ratio nullo modo stat, quia tunc vnum ius subuenit alteri, quando id quod deficit vni iurium, alterum supplet, & tunc proprie ei subuenit, & sic cum iustum sit sacerdotem haereticum, & incorrigibilem, & alijs grauib. facinoribus mixtum vltima poenam: statutam a canone, aliam suscipere, &

per ista turbetur pax publica, & cogitationis peruersa: solius nullus secundum legem poenam habet: ergo debuit ius canonicum deniare in aliquo a iure civili, & sic fuit in hac prescriptioe, quae contra conscientiam permittitur, scilicet pervertendo actum interiorem. Alia ratio erit sic: illa iura debent discordare ab iniuriam, quorum vnum intendit iustitiam seruare propter litigia terminare, & alterum intendit litigia terminare ad iustitiam conservandam. Ius autem civile iustitiam seruare ad tollendum litigia, quia finis suus est pax publica, & abundantia, atque prosperitas rerum, ut patet 9. Politicorum: sed huic fini magis coniuncta est ablatio contentioe, quam conservatio iuris: ergo intendet magis tollere scandala, quam seruare aequitatem, & consequenter intendit iustitiam seruare propter terminare lites, & non e contrario. Sic ad militarem subordinatur equestris, & frenata, & quia equus immediatè est, & vltus eius ipsi militi quam habere frenam, vel sellam: magis intenta est equestris quam frenata, & sic intendit frenata iustitiam propter equestris. Sic patet 1. Ethic. c. 1. de subordinatione finium. Ius autem canonicum intendit principaliter iustitiam colere, in quantum per eam peruenitur in vitam aeternam: ideo intendit sic iustitiam conservare simpliciter, & intendit litigia sic terminare, ut iustitia conservetur, & non conservare taliter iustitiam, ut litigia terminentur: sed prescriptio cum mala fide facit ad terminationem litigiorum, & contra iustitiam: ergo eligit potius lex civilis, sic litigia terminare non seruare iustitiam, quam e contrario. Ius autem canonicum intendit sic conservare iustitiam, non permittendo tale in prescriptionem, licet litigia non terminentur. Alia ratio: illa iura, quae sic se habent, quod vnum sic tenet forum litigij, ut vltimate remittat ad forum conscientiae, & alterum sic totum forum litigij, ut in illo sistant, debent necessario discordare in prescriptioe male fidei: cum illa ad conscientiam remouenda tenentur, sed ius canonicum, & civile sunt huiusmodi, quia ius civile nonquam ponit aliquid in conscientia, canonicum autem remittit omnia delicta conscientiae: de peccatis, & remissis, carominis: ergo in prescriptioe male fidei, quae est contra conscientiam, & ius canonicum, debuit prohibere, & civile uile permittere debuit. Aliud fundamentum huius ponit Gerardus de Senis, & Ioan. Andreas in regula possessor. in Mercuriali, scilicet ius canonicum, & civile sic se habent, quod vnum alteri subuenit, quia quod vnum deficit alterum supplet: eo quod sunt fundata super eandem remittuntur iuris naturalis: sicut est in puniendo clericum, quia ius canonicum cum punit eum usque ad degradationem, & cum vltra non possit agere, si non esset ius civile, maneret quaedam grauis sceleris in sufficienter punita, ideo ius civile subuenit, quia exiens potest statim canonici iuris traditus curie seculari, & degradatus plebitur capite secundum conditionem: tamen ista est in prescriptioe: nam ius canonicum propterea sinceritatem conscientiae prescriptionem cum mala fide prohibet: ius autem civile propter terminationem litigiorum, & negligentiam tollendam permittit prescriptionem: si autem non esset ius civile, non possent puniri negligentes bonum publicum, & tollentes pacem, ideo subuenit ius civile canonico puniendo ista duo: introducendo, vel permittendo prescriptionem cum mala fide. Sed ista ratio nullo modo stat, quia tunc vnum ius subuenit alteri, quando id quod deficit vni iurium, alterum supplet, & tunc proprie ei subuenit, & sic cum iustum sit sacerdotem haereticum, & incorrigibilem, & alijs grauib. facinoribus mixtum vltima poenam: statutam a canone, aliam suscipere, &

Ius canonicum debet de re mentis sinceritate.

per ista turbetur pax publica, & cogitationis peruersa: solius nullus secundum legem poenam habet: ergo debuit ius canonicum deniare in aliquo a iure civili, & sic fuit in hac prescriptioe, quae contra conscientiam permittitur, scilicet pervertendo actum interiorem. Alia ratio erit sic: illa iura debent discordare ab iniuriam, quorum vnum intendit iustitiam seruare propter litigia terminare, & alterum intendit litigia terminare ad iustitiam conservandam. Ius autem civile iustitiam seruare ad tollendum litigia, quia finis suus est pax publica, & abundantia, atque prosperitas rerum, ut patet 9. Politicorum: sed huic fini magis coniuncta est ablatio contentioe, quam conservatio iuris: ergo intendet magis tollere scandala, quam seruare aequitatem, & consequenter intendit iustitiam seruare propter terminare lites, & non e contrario. Sic ad militarem subordinatur equestris, & frenata, & quia equus immediatè est, & vltus eius ipsi militi quam habere frenam, vel sellam: magis intenta est equestris quam frenata, & sic intendit frenata iustitiam propter equestris. Sic patet 1. Ethic. c. 1. de subordinatione finium. Ius autem canonicum intendit principaliter iustitiam colere, in quantum per eam peruenitur in vitam aeternam: ideo intendit sic iustitiam conservare simpliciter, & intendit litigia sic terminare, ut iustitia conservetur, & non conservare taliter iustitiam, ut litigia terminentur: sed prescriptio cum mala fide facit ad terminationem litigiorum, & contra iustitiam: ergo eligit potius lex civilis, sic litigia terminare non seruare iustitiam, quam e contrario. Ius autem canonicum intendit sic conservare iustitiam, non permittendo tale in prescriptionem, licet litigia non terminentur. Alia ratio: illa iura, quae sic se habent, quod vnum sic tenet forum litigij, ut vltimate remittat ad forum conscientiae, & alterum sic totum forum litigij, ut in illo sistant, debent necessario discordare in prescriptioe male fidei: cum illa ad conscientiam remouenda tenentur, sed ius canonicum, & civile sunt huiusmodi, quia ius civile nonquam ponit aliquid in conscientia, canonicum autem remittit omnia delicta conscientiae: de peccatis, & remissis, carominis: ergo in prescriptioe male fidei, quae est contra conscientiam, & ius canonicum, debuit prohibere, & civile uile permittere debuit. Aliud fundamentum huius ponit Gerardus de Senis, & Ioan. Andreas in regula possessor. in Mercuriali, scilicet ius canonicum, & civile sic se habent, quod vnum alteri subuenit, quia quod vnum deficit alterum supplet: eo quod sunt fundata super eandem remittuntur iuris naturalis: sicut est in puniendo clericum, quia ius canonicum cum punit eum usque ad degradationem, & cum vltra non possit agere, si non esset ius civile, maneret quaedam grauis sceleris in sufficienter punita, ideo ius civile subuenit, quia exiens potest statim canonici iuris traditus curie seculari, & degradatus plebitur capite secundum conditionem: tamen ista est in prescriptioe: nam ius canonicum propterea sinceritatem conscientiae prescriptionem cum mala fide prohibet: ius autem civile propter terminationem litigiorum, & negligentiam tollendam permittit prescriptionem: si autem non esset ius civile, non possent puniri negligentes bonum publicum, & tollentes pacem, ideo subuenit ius civile canonico puniendo ista duo: introducendo, vel permittendo prescriptionem cum mala fide. Sed ista ratio nullo modo stat, quia tunc vnum ius subuenit alteri, quando id quod deficit vni iurium, alterum supplet, & tunc proprie ei subuenit, & sic cum iustum sit sacerdotem haereticum, & incorrigibilem, & alijs grauib. facinoribus mixtum vltima poenam: statutam a canone, aliam suscipere, &

Ius canonicum debet de re mentis sinceritate.

per ista turbetur pax publica, & cogitationis peruersa: solius nullus secundum legem poenam habet: ergo debuit ius canonicum deniare in aliquo a iure civili, & sic fuit in hac prescriptioe, quae contra conscientiam permittitur, scilicet pervertendo actum interiorem. Alia ratio erit sic: illa iura debent discordare ab iniuriam, quorum vnum intendit iustitiam seruare propter litigia terminare, & alterum intendit litigia terminare ad iustitiam conservandam. Ius autem civile iustitiam seruare ad tollendum litigia, quia finis suus est pax publica, & abundantia, atque prosperitas rerum, ut patet 9. Politicorum: sed huic fini magis coniuncta est ablatio contentioe, quam conservatio iuris: ergo intendet magis tollere scandala, quam seruare aequitatem, & consequenter intendit iustitiam seruare propter terminare lites, & non e contrario. Sic ad militarem subordinatur equestris, & frenata, & quia equus immediatè est, & vltus eius ipsi militi quam habere frenam, vel sellam: magis intenta est equestris quam frenata, & sic intendit frenata iustitiam propter equestris. Sic patet 1. Ethic. c. 1. de subordinatione finium. Ius autem canonicum intendit principaliter iustitiam colere, in quantum per eam peruenitur in vitam aeternam: ideo intendit sic iustitiam conservare simpliciter, & intendit litigia sic terminare, ut iustitia conservetur, & non conservare taliter iustitiam, ut litigia terminentur: sed prescriptio cum mala fide facit ad terminationem litigiorum, & contra iustitiam: ergo eligit potius lex civilis, sic litigia terminare non seruare iustitiam, quam e contrario. Ius autem canonicum intendit sic conservare iustitiam, non permittendo tale in prescriptionem, licet litigia non terminentur. Alia ratio: illa iura, quae sic se habent, quod vnum sic tenet forum litigij, ut vltimate remittat ad forum conscientiae, & alterum sic totum forum litigij, ut in illo sistant, debent necessario discordare in prescriptioe male fidei: cum illa ad conscientiam remouenda tenentur, sed ius canonicum, & civile sunt huiusmodi, quia ius civile nonquam ponit aliquid in conscientia, canonicum autem remittit omnia delicta conscientiae: de peccatis, & remissis, carominis: ergo in prescriptioe male fidei, quae est contra conscientiam, & ius canonicum, debuit prohibere, & civile uile permittere debuit. Aliud fundamentum huius ponit Gerardus de Senis, & Ioan. Andreas in regula possessor. in Mercuriali, scilicet ius canonicum, & civile sic se habent, quod vnum alteri subuenit, quia quod vnum deficit alterum supplet: eo quod sunt fundata super eandem remittuntur iuris naturalis: sicut est in puniendo clericum, quia ius canonicum cum punit eum usque ad degradationem, & cum vltra non possit agere, si non esset ius civile, maneret quaedam grauis sceleris in sufficienter punita, ideo ius civile subuenit, quia exiens potest statim canonici iuris traditus curie seculari, & degradatus plebitur capite secundum conditionem: tamen ista est in prescriptioe: nam ius canonicum propterea sinceritatem conscientiae prescriptionem cum mala fide prohibet: ius autem civile propter terminationem litigiorum, & negligentiam tollendam permittit prescriptionem: si autem non esset ius civile, non possent puniri negligentes bonum publicum, & tollentes pacem, ideo subuenit ius civile canonico puniendo ista duo: introducendo, vel permittendo prescriptionem cum mala fide. Sed ista ratio nullo modo stat, quia tunc vnum ius subuenit alteri, quando id quod deficit vni iurium, alterum supplet, & tunc proprie ei subuenit, & sic cum iustum sit sacerdotem haereticum, & incorrigibilem, & alijs grauib. facinoribus mixtum vltima poenam: statutam a canone, aliam suscipere, &

& illam non potest determinate canon imponere, nec A minister eius aequi, conueniens fuit qd ius civile determinaret penas conuenientes illi, & minister eius inferret illas: sed in prescriptioe male fidei nimis hoc distat, quia ius canonicum solus se extendit ad puniendum negligentem res suas, turbatores pacis publice in dicendo prescriptioem in casu quo bona fide prescribi potest, & cum non sufficienter puniantur ista per prescriptionem cum bona fide: si ius civile permitteret degradatum malae fidei: & non finit, qd quis prescribat mala fide: ideo ius civile non subuenit canonico, sed ius canonicum civile destruit. In alio autem casu secus erat, quia ius canonicum non prohibet clericum tollat per prescriptionem malae fidei: imò iubet qd tradatur curie seculari: & si non iuberet hoc, non liceret iudicibus secularibus punire degradatos: ergo ista ratio nequaquam stat. Item non stat, quod dicunt. Ius civile non introducit prescriptionem cum mala fide, quia licet non introducat iubens, introducit tamen eius tribuens, quia tempore, quo erat ius civile sine canonico, curebat prescriptio cum mala fide: & tamen si non fuisset ius, qd prescriptio quadrigenalis, vel trigenalis cum mala fide valeret: non obtineret in iudicio prescribens contra negligentem per exceptionem: ergo non fuit hec permissio solum, sicut dicitur, quod iura permittunt fornicationem simplicem, id est non puniunt eam: sed fuit iuris constitutio, licet non iubendo, sicut id quod per se bonum est.

An prescriptio cum mala fide in aliquo casu sit iusta. Quaestio LXI.

Rationes cuiusdam in diuersum. 1. Ratio. 2. Ratio.

QVAERETVR vterius, an prescriptio cum mala fide esset iusta. Alquis dicet, qd sic, quia sacra scriptura introducit illam, vt patet hic in litera: nam Iephte defendit se contra Ammon dicens: Cur nihil vsque nunc super hac repetitione tentasti? & tamen erat illa prescriptio male fidei, quia sciebat se accepisse rem, quae fuerat Ammonitarum, & a principio vsq; ad finem tenuit conscientiam huius, ideo non poterat prescribere, nisi cum mala fide. Item patet, qd de iure naturali est crimina puniri: potissime, quam militans contra bonum publicum, quod magis conservandum est, quam bonum priuatum, & tñ bonum publicum consistit in duobus potissime. scilicet in pace politica, & in abundantia rerum, vt colligitur 7. Politic. ideo punire fractores publicae pacis, & copiam rerum tollentes, de iure naturali est: sed nisi permittatur prescriptio cum mala fide, fieri haec, quia litigia fieri immortalia per hoc, qd quis possidens a tempore quantumque longo potest inquietari super re: & sic nullus erit securus de re sua vsque in eternum, etiam quilibet poterit contemnere ex negligentia possessiones suas, & nullus accipiet eas sciens esse alterius cum non possit prescribere mala fide, & sic peribunt ille res per quarum perditionem diminuitur bonum publicum, quod constat ex particularibus. Respondendum, qd in prescriptioe male fidei considerantur duo, scilicet ipse negligens res suas, & ipse prescribens. Quantum ad negligentem dicendum, qd valde iustum est, qd priuaretur dominio illarum, & qd possit contra eum prescribi. Nam ille legit bonum publicum diminuendo eum, quia de proprijs non curat: etiam tollit pacem politicam, quia litigia immortalia efficit. Item in prescriptioe bonae fidei securè prescribitur, & tamen nihil magis peccat ille, contra quem prescribitur in prescriptioe bonae fidei, quam in prescriptioe male fidei, Alph. Tost. super lib. Iudicum.

Respondeo ad quaesitum.

cum vterq; sit aequaliter negligens rerum suarum non repetendo illas, ideo meretur per prescriptionem male fidei perdere dominium rerum: nam qd bona fide, vel mala prescribitur non se tenet ex parte eius, contra quem prescribitur: sed ex parte prescribentis, ideo culpa in negligente non minuitur. Item videtur, qd magis rationale sit in prescriptioe male fidei aliquem perdere res suas, quam in prescriptioe bonae fidei, quae introducit prescriptio in poenam negligentiam: ergo quanto aliquis magis negligens est, tanto iustius contra eum prescribitur: sed in prescriptioibus male fidei est quis negligentior, eo quod maiori tempore est negligens, quia prescriptio ista fit in maiori tempore, quam prescriptio bonae fidei: ergo magis merebitur iste, quod contra eum prescribatur, & quod perdat dominium rerum. Consideratur secundum in prescriptioe male fidei ipsa intentio prescribentis, & quantum ad hoc dicitur aliqui, quod est iniusta, quia iniusto animo res possidet, & intenditur vsurpari, ideo quantum ad primum lex introducit prescriptionem, & quantum ad secundum permittit eam. Sed dicendum est, quod cum prescriptio male fidei inducat duo, scilicet, quod aliquis iuste perdat, & quod aliquis iniuste acquirat: si possit esse vnum sine alio, scilicet, quod aliquis iuste perderet dominium, sine hoc, quod aliquis illum iniuste acquireret, esset prescriptio ista iustissima, sicut cum bona fide: non tamen potest aliquis perdere dominium rei suae, quin alius efficiatur dominus illius: ideo prescriptio ista inducit malum permixtum bono, ipsum tamen taliter permixtum est malum simpliciter, quia consistit bonum ex causa integra, scilicet ex collectione omnium circumstantiarum particularium, & malum consistit ex defectu particularium bonorum, vel circumstantiarum: ita quod deficiente quacunque circumstantia boni fit actus malus, vt patet secundo Ethicorum: ergo prescriptio male fidei est mala. Istud autem est loquendo simpliciter de bono considerando per habitudinem ad aliquam politiam. Nam descendendo ad politias, dicendum erit prescriptioem longi temporis cum mala fide esse bonam, quia in omnibus est iste ordo, quod finis est melior his, quae ad finem, & vt politia aliqua iuste reguletur, debet habere tale ius quod directe ducit ad finem illius: alioquin ius erit, sicut via obliqua: & quia finis cuiuslibet politicae in quantum politia est pax communis omnium politicè viuientium, & copia rerum: totum ius politicum debet ad ista procuranda ordinari. Et quia pax communis tolleretur per litigia antiquata, & copia rerum tolleretur per negligentiam bonorum particularium, ex quibus resultat bonum commune, oportuit dari ius tollens haec, & istud non potuit esse, nisi prescriptio, & vsurpatione tam cum bona fide, quam cum mala praecederet. Et ista fuit causa, quare de iure, vel consuetudine gentium introducta fuit prescriptio cum mala fide, & etiam ius civile illam habere vigorem constituit. Sciendum tamen, quod si ius vellet sequi iustum simpliciter, tolleretur prescriptioem cum mala fide, & possit punire alio modo negligentes res, & tollere lites, nò essent immortales, scilicet, qui rem suam per tot, vel tot annos defineret possidere permittens venire ad quemlibet, nisi omnino haberet illam pro derelicta, ita vt primo occupanti concederetur, quod perderetur, & applicaretur filco, vel bonis communitatis, aut cogeretur illam curare, & multaretur in aliqua summa pecuniae, eo quod interest reipublice, nò quis re sua male utatur. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod Iephte allegauit prescriptionem contra regem Ammon, licet non esset ibi verè prescriptio, quia cum quis habet titulum qui confert dominium, non potest

Prescriptio male fidei inducit.

Prescriptio male fidei inducit malum permixtum bono.

Modus tollendi prescriptioem cum mala fide.

Ad rationes primas in diuersum.

Quaestio prescri-

si recole illam fuisse alicuius tenerer ad restitutionē, quia ita effecta est semel meares, quam præscripti durante bona fide, sicut res quam emi. Item si adueniente tali fide post completam præscriptionem tenerer restituere eam, aut tenerer restituere illi, qui possedit eam primò, vel alteri: sed neutri, ergo nulli. Patet hoc, quia res non est restituenda, nisi habenti ius in illa, alioquin ipse fur, vel raptor, qui non habet ius, posset tenere re: sed completa præscriptione cum bona fide desinit habere ius ille cuius erat primò res: alioquin præscriptio fidei bonæ nullo tempore constitueret verum dominium, ergo non necesse est, qd adueniente isti consciētia rei alienæ, ille acquirat dominium, & iste perdat: sed non est aliquid, per quod ille acquirat pl^u dominium in re, quam quilibet alius, cum iam totaliter deserit habere ius: ergo non magis restitutio fieri debet isti, quam alteri: sed quòd alteri non debet fieri manifestū est: ergo etiam non fiet isti. Sed obijciatur, qd perdat iste dominium p hoc, qd aduenit ei fides de re aliena, quia sic est in præscribendo: nam dum nō habet fidem rei alienę præscribit: & quando habet fidem illius, nō præscribit. Respondendum, qd nō est simile propter duo. Primò, quia fides ante præscriptionem finitam de re aliena est mala fides, eo qd res ad alium pertinet: tunc post præscriptionem autem conscientia rei alienę non est mala fides, quia res effecta est possessoris. Secundò patet, & efficacius, quia fides bona, vel mala non constituebat dominium, nec tollebat dominium: nam dato qd ante finitam præscriptionem haberet quis bonam fidem, H nō erat ex hoc dominus, & dato qd haberet malā fidē, non desinebat esse dominus: sed lex est, quæ faciebat eū dominum finita præscriptione: sed adueniente fide huiusmodi post completam præscriptionē nulla lex est, quæ tollat dominium, sicut fuit aliqua, quæ conferret præscribendo: ergo nō poterit desinere esse dominus.

Determinatio questionis. Per hoc respicitur ad motum generalis. Audiat se citat repetitionem de picipiis de qd nō apparet, sicut multa alia opera eius.

Chronica temporalium euentuum sub Abimelech, & Thola, & Iair iudicibus Israel. Quæst. LXIII.

CHRONICA temporalium euentuum hic inseremus, quam ex morte Gedeonis omisimus. Huic successit Abimelech filius eius ex concubina anno ab exitu de Aegypto ducentis quadraginta completis, & fuit tribus annis rex in Sichem: quem odiosum habuerunt Sichimitæ. Huius tempore in Græcia inuentum est musicum instrumentum, quod vocatur Chorus, & dicit Strabus esse pellem cum duabus ciculis eris, per alteram inspiratur, & per alteram reddit sonum, & scribitur secundum quosdam sine aspiracione. Pro voce autem canentium, & mensura, & vento cum Ch aspirato: sic ait historia scholastica. Chronica temporalium euentuum sub Thola, qui successit Abimelech, de quo habetur præcedenti cap. Iste cepit iudicare Israel anno ab exitu de Aegypto ducentesimo quadringentesimo tertio, & iudicauit annis 23. cuius tempore p m qd refert historia scholastica, Hercules vi-

Chorus in Græcia inuentus tempore Abimelech. Chronica temporalium euentuum sub Thola.

Fcit Anthæum in palestra, & Ilium vastauit: Bellū fuit inter Laphitas, & Centauros, quos Palefæcus in libro de incredibilibus nobiles fuisse scribit equites Theffalorum. Priamus Laomedontis filius regnavit in Troia: Androgeus Athenis dolo interficitur, & Theseus in agone Minotaurum occidit, propter quod Atheni pueri tributarij pena liberati sunt. Fuit autem, vt quidam aiunt, inhumanus, & valens in palestra ingratius Minois quasi Minois taurus, idest carnifex. Sciendum autem, qd Paulus Orosius primo de Ormeſta Mundi, dicit hoc bellum Laphitarum, & centauroꝝ, & bellum Thesei, & Minotauri prius fuisse. Anno 27. presulatus Gedeonis, vt declaratum est supra 8. sed modicū differt. Sciendum autem, qd iste raptus Helene, qd hic ponitur non fuit quando ea rapuit Paris filius Priami, propter quem surrexerunt bella Troiana: sed de raptu Thesei, qui iterum eam prius rapuit. Etiam bellū Troianum, de quo hic dicitur: non fuit illud quod accidit tempore Priami, quod fuit sub Agamemnone euntibus 50. regibus Græcorū, sed adhuc de bello, quod fecit Hercules, & Thelamon contra Laomedontem: postea autem fuit aliud bellum, qd decem annis durauit: in quo Troia excita est. Sed adhuc istud bellum vult Paulus Orosius postea fuisse: sed adhuc de raptu Helene. à Theseo melius sub lair esse volunt. Chronica temporalium euentuum sub lair, qui cepit presidere anno ab exitu de Aegypto ducentesimo sexagesimo tertio, & præfuit annis 22. vt patet præced. c. huius tempore verius Helenam à Theseo raptam afferunt, quam postea recuperauerunt fratres eius Pollux, & Castor captiuādo matrem Thesei, eo peregre profecto.

Opinio de Minotaurorum.

De raptu Helene.

Chronica temporalium euentuum sub lair.

CAPITVLVM XII.

CCE autem in Ephraim orta est seditio: nam transeuntes contra Aquilonē dixerunt ad Iephte: Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon vocare nos

Priamus, Hector, Paris, & reliqui filij eius.

noluisti, vt pergeremus tecum? Igitur incēdemus domum tuam. Quibus ille respondit: Disceptatio erat mihi, & populo meo contra filios Ammon vehemens: vocauiq; vos, vt præberetis mihi auxilium, & facere noluistis. Quod cernens posui animā meā in manibus meis: transiique ad filios Ammon, & tradidit eos Dominus in manus meas. Quid commerui, vt aduersum me confurgatis in prelium? Vocatis itaq; ad se cunctis viris de Galaad, pugnabat contra Ephraim: percusseruntque viri Galaad Ephraim, quia dixerat: Fugitius est Galaad de Ephraim, & habitat in medio Ephraim, & Manasse. Occupaueruntque Galaaditæ vada Iordanis, per quæ Ephraim reuersurus erat. Cumq; venisset ad ea de Ephraim numero

Helena Troiani belli causa rapitur.

runt Iordanem: & ob hoc postea in regressū tenuerūt Galaaditæ vada Iordanis, & ibi occidebant Ephrateos.

Quare Ephratei tumultuabantur contra Iephte. Quæstio II.

QVAERETVR, quare Ephratei tumultuabantur contra Iephte. Respondendum, qd erant valde superbi, & nolebāt, qd aliquis haberet honorem, nisi ipsi, & quia tunc Iephte consecutus fuerat victoriā magnificam, & ipsi non consecuti fuerant aliquā partem gloriæ, doluerunt nimis, & ob inuidiam voluerūt delere ipsum Iephte, & q̄sierunt occasiōē pugnandi contra eum dicentes, qd non vocauerat eos ad bellum, licet in hoc mentirentur: sicut enim quando Gedeon p̄cessit contra Madianitas, & nō vocauit eos, postea iurgati sunt valde contra ipsum, ita vt vellent vim facere supra 8. cap. Et sciendum, quod nulla alia tribus venit nunc contra Iephte, nisi tribus Ephraim, eo quod viri de ista tribu erant magis superbi, quam omnes viri de alijs tribubus, & sic tam contra Iephte, quam contra Gedeonem ipsi soli iurgati sunt. Alia ratio specialis inuidiæ esse potest, quia Ephratei valde inuidebant filijs Manasse, & quia Iephte erat de filijs Manasse, doluerunt specialiter de victoria illi concessa. Sciendum autē, qd Manasse, & Ephraim erant fratres, & Manasse erat primogenitus Ioseph, sicut patet Gen. 48. Iacob tamē in benedictione p̄posuit Ephraim ipsi Manasse, & postea erat maioris honoris in actibus publicis tribus Ephraim, quam Manasse: nam tribus Ephraim habuit vexillum, sub quo erat tribus Manasse: Nu. 2. c. & princeps filiorum Ephraim prius obtulit in consecratione sanctuarij, quam princeps Manasse: Nu. 7. ca. & sic de ceteris: Manassitæ autem, quia secundū carnem ipsi erāt de linea primogeniti, conabatur se superponere Ephrateis, & ex hoc nascebat magna inuidia, & contentio inter eos, nec aliqua duar tribus tantum sibi inuidebant in toto Israel, sicut istæ due, ideo quando Manassitæ, qui minores erant, & æmuli Ephrateorum, faciebant aliquid glorioſum, dolebant valde Ephratei: & sic fuit quando Gedeon, qui erat de stirpe Manasse obtinuit contra Madianitas: nam tunc nulla tribus iurgata est contra eum, nisi Ephraim, supra 8. c. nunc etiam Iephte erat de dimidia tribu Manasse, quæ erat ad Orientem Iordanis; quod patet, quia vocatur Galaadites, & tamen medietas terræ Galaad data est medietati tribus Manasse Deuter. 3. & sic inuiderunt valde ei plusquam si fuisset de alia tribu, & quia nulla tribus habebat specialem inuidiam contra Manasse, nisi tribus Ephraim, ipsi soli pugnauerunt contra Iephte: istud procedit dicēdo Iephte fuisse de tribu Manasse. Aliqui tamen volunt eum fuisse de tribu Gad, quia vtraq; tribus habebat medietatem terræ Galaad, sed magis dicēdum est fuisse de tribu Manasse, quam Gad, & hoc communius tenetur.

Ephratei superbiissimi, & inuidi.

mero fugiens, atq; dixisset: Obsecro vt me transire permittas, dicebant ei Galaaditæ: Nunquid Ephrateus es? Quo dicente: non sum: interregabant eum: Dic ergo sibolet, quod interpretatur Spica. Qui respondere non valens. Statimque apprehensum iugulabant in ipso Iordanis transitu. Et ceciderunt in illo tempore de Ephraim quadraginta duo millia. Iudicauit itaq; Iephte Galaadites Israel sex annis: & mortuus est, ac sepultus in ciuitate sua Galaad.

Troia obſidione cingitur.

Ecce autem. Descripta in præcedentibus tribulatione, & liberationis modo: hic ponitur impetus seditionis, scilicet, quia per istam pugnam eum Ammonitis facta est quædam seditio in Israel: Et primò seditio describitur. Secundò ruium iudicium tempus succintè subditur ibidem. Post hæc iudicauit. Illa pars diuiditur in tres partes, secundum quod fuerunt tres iudices: partes per se satis parent.

An in his sit aliqua ordinis mutatio, & an fuerint immediate facta. Quæstio I.

QVAERETVR, an ea, quæ habentur hic descendunt à præcedentibus ordine continuato; vel sit aliqua mutatio ordinis; & an fuerint facta immediate post illa, vel interiecto aliquanto tempore. Ad primum dicendum, quod fuit hic continuatio ordinis: nam supra ponebatur principium iudicaturæ Iephte, scilicet quomodo institutus est, & immediate contra Ammonitas pugnauit. Hic autem subditur de seditione, quam postea iudex factus habuit. Etiam ista seditio orta est, quia non vocauit Iephte Ephrateos ad bellū contra Ammon, vt ipsi asserbant: ergo fuit ipse bellum illud. Ad secundum dicendum, qd videtur, qd immediate factum fuerit post præcedentia de bello Ammonitarum: nam Ephratei moti sunt contra Iephte, quod non vocasset illos ad bellum, ideo credendum est, quod immediate persequerentur iniuriam suam mouentes istud bellum, quia si magno tempore post moueretur, nō videretur esse ad propositum talis commotio, cum non haberet aliquam causam recentem. Sicut etiam Ephratei moti sunt contra Gedeonem, quia non vocauit eos ad bellum contra Madianitas: & tamē illud fuit immediate, vt finitum est bellum, vt supra 8. cap. & sic esset hic. *Ecce autē in Ephraim orta est seditio.* Non est intelligendum, quod Ephratei inter se haberent istam seditionē, quod contra Iephte tumultuabantur: sed dicitur in Ephraim, idest de Ephraim, scilicet, quia ipsi mouerent eam procedentes contra Iephte. Nam transeuntes contra Aquilonem dixerunt ad Iephte: Idest postquam in iram inter se successerunt contra Iephte, venerunt ad eum in terram suam Galaad ad tumultuandum contra ipsum, quasi ab eo iniuriam suscepissent. Et dicitur, quod ierunt contra Aquilonem, quia habitabant Ephratei ad partem meridiana respectu Iephte: nam Iephte erat in terra Galaad in vrbe Masphad, vt patet præcedenti capitulo. Et ista vrbs erat ad latus septentrionale terre Israel: fors autē Ephraim erat magis meridiana; eo qd erat circa sortē Iuda, & Beniamin, qd erāt maximè meridiana: & ad veniendū ad locū Iephte descendebant ad Aquilonē; & aliquoties ascendebāt versus Orientem: vnde transie-

Quare Ephratei cupidi gloriæ non ierunt ad bellum, vt victoriam obtinerent, sicut Iephte. Quæst. III.

QVAERETVR vterius, cum Ephratei essent cupidi gloriæ, quare ipsi non ierunt ad bellum, vt obtinerent victoriam, & gloriarentur, sicut Iephte: nam cum vocati essent à Iephte ire noluerunt, vt patet infra. Respondendum, quod fuit propter duo; primum fuit, quia timuerunt Ephratei, quod nō possent habere victoriam: nam Ammonitæ vsque nunc fuerant potentes nimis, & premebant valde Israelitas, nō solum habitantes in terra Galaad, sed etiam interdum transibant Iordanem, & vastabant sortem Iuda, & Ephraim supra 10. & non poterat resistere eis Ephraim, ideo

ideo nunc timuerunt pugnare contra eos, & sic non venerunt quamquam vocarentur. Secundum fuit ex magna indignatione: nam cum Ephraei essent valde superbi, & inuidi contra Manassias, dedignabantur Iephthe Manassiam esse ducem eorum, quia si quid boni agerent, totum imputaretur Iephthe, & si paterentur mala, essent omnibus communia, ideo noluerunt ire nunc: quando viderunt autem, quod Iephthe obrinisset tam magnificam victoriam, doluerunt valde, quod ipsi ascriberetur victoria.

Quare cum Ephraei tumultuati fuerunt contra Gedeonem ex simili causa cessauerunt: & nunc non cessauerunt, sed intulerunt bellum. Quæstio IIII.

QVAERETVR ulterius, quare cum Ephraei tumultuati fuerunt contra Gedeonem ex simili causa cessauerunt, & nunc non cessauerunt: sed intulerunt bellum. Respondendum, quod Ephraei valde irati sunt contra Gedeonem: sicut nunc contra Iephthe, & iurgabantur acriter, ita ut iam vellent vim inferre supra 8. & tamen placuit eos Gedeonem verbis: hic autem placari non potuerunt, & hoc fuit propter duo. Primum erat, quia Gedeon locutus est eis verba valde dulcia, ascribendo eis totam victoriam, & sibi nihil, ut supra 8. scilicet: Quid enim tale facere potui, quale vos fecistis? none melior est racemus Ephraim vindemijs Abiezer? in manus vestras tradidit dominus principes Madian: excusando se quod vocauisset eos, & venire contempsissent: sed nunc Iephthe non laudauit eos plusquam se: ideo non potuit quiescere superbia eorum, quia nihil fuit quod eorum impetum mitigaret. Secundum fuit, quia quando litigabant contra Gedeonem: ipsi egerant aliquid quod erat verè laudabile, scilicet quod occidissent Oreb, & Zeb principes Madian, licet maiora egisset Gedeon, & cum laudaret eos Gedeon, & viderent se egisse aliquid, de quo posset verè laudari, gloriantur sunt, & potuit cessare eorum impetus: nunc autem nihil gloriosum egerant, quia non iuerant ad bellum, ideo etiam si laudasset eos Iephthe, satis non possent contentari, ut cessaret tumor illorum. Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon vocare nos noluit, ut pergeremus tecum? Istud posuerunt pro occasione filij Ephraim ad pugnam contra Iephthe, & tamè mentiti sunt, quia Iephthe vocauit eos, ut patet infra, & vocati noluerunt venire. Sed adhuc dato quod noluisset vocare eos Iephthe ad bellum, non grauabat eos, sed potius faciebat gratiam: nam ipse erat princeps populi, & poterat vocare quos vellent ad bellum dimittens alios. Etiam quando Iephthe fecit istud bellum contra Ammonitas: erat constitutus solum princeps super terram Galaad, ut patet precedenti cap. sed non super reliquum Israel: ideo non vocans de alijs quam de Galaaditis non male agebat, quia nolebat imperare, nisi subditis suis. Incendemus igitur domum tuam. Iniuste agebat, quia nullam iniuriam, aut damnum eis inflixerat Iephthe: & dato quod inflixisset, non debebant ipsi propria auctoritate inferre bellum, sed ex sententia iudicis de domo consilij teneretur Iephthe respondere, & satisfacere viris Ephraim. Quibus ille respondit. Non tenebatur Iephthe respondere verba tam mollia, quia poterat dicere nolui vocare vos, quia non tenebar, vel quia non eratis populus meus: sed quia vidit eos iratos nimis, ut non daret occasionem bello, & effusioni sanguinis, tacuit ab his, & respondit verba mollia: nam responsio mollis frangit iram: & verbum durum suscitatur furorem: Proverbiorum 15. Disceptatio erat mihi, & populo meo vehemens contra filios Ammon. Id est pugna grauis, vel vocatur disceptatio, id est altercatio, quæ non est bellum sed origo belli, & sic fuit hic: nam

contendebat Ammonite, & Israelite super terra Galaad petentibus Ammonitis eam sibi reddi, Galaaditis verò respondentibus non deberi, & ista disceptatio erat terminanda bello, & ad hanc vocauit Iephthe Ephraitas, & venire noluerunt, & vocatur vehemens disceptatio, quia erat questio de tota terra, quam tenebant Galaaditis quod perderent eam. In Hebræo dicitur. Vir contentionis sui ego, & populus meus. Scilicet ego & populus meus eram in contentione cum Ammonitis: & idem est quod litera nostra, & dicitur: ego & populus meus, quia terra Galaad iam erat subiecta Iephthe, eo quod fecerant eum principem precedentem capit. & non vocauit aliam terram, vel populum suum. Vocauitque vos ut mihi prestaretis auxilium. Scilicet antequam inciperet, vocauit Ephraeos, ut venirent ad iuuandum eos, quia erant fratres sui, & noluerunt venire. Et facere noluitis. Scilicet, quia contempserunt ire sub principatu Iephthe, qui erat Manassira. Etiam quia timebant se non posse obtinere contra Ammonitas. Quod cernens, posui in manibus meis animam meam. Id est videns, quod vos nolebatis me adiuuare, posui animam meam in manibus meis, id est posui me ad periculum. Vel posui terram meam in potestate manu meam. I. si bene pugnarem, anima mea, id est vita mea liberaretur: si autem male, periret anima mea: quasi dicit: si vos venissetis in adiutorium meum, non solum esset vita mea in manibus meis, sed et in vestris: quia tamen non iuistis, fuit anima mea in manibus meis solum. Transiit ad filios Ammon. Scilicet iui ad locum, in quo castrametabantur, ut pugnarem contra eos. Tradiditque eos in manus meas dominus. Id est licet solus cum populo meo pugnarem, Deus tradidit Ammonitas in manus meas sine adiutorio vestro, & occidit fugauitque illos. In Hebræo habetur. Et non saluaui me de manibus suis. Vbi litera nostra dicit, & posui animam meam in manibus meis, scilicet, quia vos noluitis me saluare, id est venire ad me adiuuandum: posui animam meam in manibus meis. Quid commertus, ut aduersum me confurgeretis in prælium? Quasi dicit, cum ista sit veritas facti, ut vos nolitis: quid mali ego commertus vobis, ut confurgeretis ad pugnam contra me, sicut contra hostem? In Hebræo habetur: Cur ascenditis contra me ad bellandum? Et est litera breuior, sed idem significat. Vocatis itaque ad se cunctis viris Galaad pugnantibus contra Ephraim. Non est intelligendum, quod Iephthe vocauerit viros Galaad ad pugnam contra Ephraeos eundo in terram illorum, sed subintelligendum, quod cum nunc dixerint Ephraei, quod volebant incendere domum Iephthe, ita continuauerunt: Iephthe autem defendit se cum viris, qui erant in vrbe sua Masphad: & iterum misit ad vocandum omnes Galaaditas, quibus ipse specialiter perat, & venientes occupauerunt vada Iordanis, ne possent transire Ephraei fugientes, & pugnantem est contra Ephraeos existetes in terra Galaad, quod patet: quia si Ephraei iam rediissent in terram suam, non iussisset Iephthe occupari vada Iordanis: nam Ephraei erant ad occidentalem partem Iordanis, & non oportebat, quod transiret Iordanem ad aliquam partem, & cum nunc veniebant ad vadum Iordanis, & petebant transitum, & ibi occidebant eos Galaadites, ergo erant in terra Galaad, & ibi pugnantibus contra Iephthe, & postea vocatis Galaaditis pugnantibus ibi Iephthe contra illos. Ista vocatio Galaaditarum fuit, quia dum Ephraei forte considerent ciuitatem Masphad, in qua habitabat Iephthe, & ipse se defendebat: mitteret nuncios per totam terram Galaad, ut veniret in auxilium contra Ephraeos. Percusseruntque viri Galaad Ephraim. Istud fuit pugnando in terra Galaad, & postea Ephraei videntes se impares viribus Galaaditis fugerunt, ut transiret per vada Iordanis in terram suam, & iam erant occupata vada Iordanis. Dixerunt: fugitiuus es.

laad de Ephraim. Id est dixerant velut improprium Ephraei de Galaaditis, fugitiuus est Galaad de Ephraim, id est fugit a facie Ephraim, & ob hoc concitati sunt grauius ad bellum Galaaditas, & percusserunt Ephraeos. Habitabat in medio Ephraim, & Manasse. Id est, & tamen Galaad habitabat in medio Ephraim, & Manasse, quia terra ista erant coniuncta. Alij exponunt de Iephthe. Sed dixerunt Ephraei improprium Iephthe: fugitiuus est Galaad. I. Iephthe Galaadites. I. quia fugatus fuit a fratribus suis tanquam ignobilis, & nunc principatur, ideo non est dignum huic viro tam ignobili subijci. Sed non statim ista expositio, quia dicitur: fugitiuus est Galaad de Ephraim, & tamen Iephthe non fugatus est ab Ephraeis, sed a fratribus suis Galaaditis. Aliter exponit Nicolaus. Fugitiuus, Galaad, id est Galaaditas sunt populus contemptibilis, & nullius valoris comparando ipsi Ephraim, & Manasse, & istud erat improprium, ideo suscitabantur in bellum ipsi Galaaditas contra Ephraeos tanquam ab ipsis contempti: sed magis conuenit litera nostra alius sensus, qui ponit, & habitabat in medio Ephraim, & Manasse. In Hebræo habetur. Fugientes ab Ephraim vos de Galaad in medio Ephraim in medio Manasse. Et super hanc literam vult fundare Nicolaus sensum precedentem, eo quod non ponitur in illa, habitabat. Sed non conuenit, quia necesse est, quod intelligatur habitabat ex habitudine litera, vel aliud verbum: fugientes ab Ephraim, vos de Galaad, id est Galaad, est fugiens a facie Ephraim. I. non potens sustinere bellum illius. In medio Ephraim, & Manasse, id est tamen habitabat Galaad in medio Manasse, & Ephraim. I. circa Ephraim, & Manasse: accipitur hic Manasse pro dimidia tribu Manasse, quæ habitabat ad occidentalem partem Iordanis, quæ erat iuxta forem Ephraim Iosue 17. nam alia medietas Manasse tenebat medietatem terræ Galaad, & contra istos erat nunc bellum Ephraeorum, & contra tribum Gad, qui erant Galaaditas: Occupaueruntque Galaadites vada Iordanis. Iordanis est fluius magnus pontem non habens, & vada rara. I. circa Hierico: ideo Galaadites ierunt ad illum locum, ut occuparent vada, scientes, quod Ephraei non possent in terram suam ire per alium locum, quia non erat pons, nec puppis ad transeundum alibi. Per qua Ephraim venisurus erat. Scilicet, quia sciebant Galaaditas nulla alia vada esse, per que redire possent in terram suam, etiam si vellent: & dicitur hoc, quia manebant nunc Ephraei pugnantibus contra Iephthe, & quedam pars Galaaditarum venit ad auxilium Iephthe, alia verò occupauit vada Iordanis, & cum Iephthe preualeret contra Ephraeos fugiebant ad Iordanem, ut transiret, & ibi iugulabantur. Cumque venisset ad ea de Ephraim numero fugiens. Id est Galaaditis tenentibus vada, veniebant alij fugientes de numero Ephraim. I. de numero Ephraitarum, qui transierant ad pugnam contra Iephthe, quia fugabantur a Iephthe, & veniebant ad vada Iordanis. Atque dixisset: obsecro, ut me permittas transire. Id est veniebant Ephraei diuisim, sicut fugiebant de bello, & quia multi Galaadites erant tenentes vada, non poterant sine licentia illorum transire Ephraei, & dicebat: obsecro, ut me transire permittas. Dicebant ei Galaaditas: nunquid Ephraeos es? Hoc querebant, quia Ephraei erant hostes, & nolebant permittere aliquem transire, sed iugulare omnes. Quo dicente non sum. Omnes negabant se Ephraeos ne occiderentur, quia sciebant ad hoc se interrogari, an essent Ephraei. Dicebant ei: dic ergo Schibboleth. Hoc dicebant ad experientiam eos: nam si Ephraeos esset, non posset dicere Schibboleth per eadem literam, & prolationem, quæ dicebant Galaadites. Quod interpretatur Spica. Istud non est in Hebræo, sed posuit Ieronymus ad ostendendum significatum illius nominis, in quo experiebantur.

Nicolaus exponit litera, & p. batur.

Ephraei. Qui respondebat Schiboleth eadem litera, Spicam exprimere non valens. Id est non dicebant Ephraei Schibboleth: quia non poterant dicere: sed dicebant Sibboleth, & sic solum errabant in vna litera, quæ erat in principio dictionis. Nicolaus dicit, quod Schibboleth est æquiuocum ad Spicam, & ad impetum aquæ fluentis, & quod Galaaditas accipiebant Schibboleth, pro impetu, eo quod apud aquam experiebantur ipsos Ephraeos, sed plurimi exponunt Schibboleth pro Spica, quam pro impetu aquæ: sed dato, quod verumque significet hic, non magis pro vno, quam pro alio accipiebatur, eo quod non attendebatur hic significatum vocis, sed ipsa vox, an possent eam proferre Ephraei.

Quis modus experiendi erat, quis esset Ephraeus per prolationem literæ. Quæstio V.

QVAERETVR, quis modus experiendi erat iste ad cognoscendum Ephraeos. Respondendum, quod erat in prolatione vnius literæ, quam poterant proferre alij Israelita, & non Ephraei. Pro quo sciendum, quod apud Hebræos sunt tres literæ loco literæ nostræ, quantum ad officium: licet in asperitate sonoritatis nimis differunt. I. Sin, Samech, quæ ipsi, cama, vocant, & sade, quæ ipsi, cadi, vocant: prima. I. Sin est fortis sonoritatis, siue ponatur in principio dictionis, siue in fine, sicut litera nostra, s, quando ponitur in principio, vel sine lectionis, quia licet ponatur simplex: videtur duplata in sono, Samech, siue cama, habet sonum debiliorem qualem faciunt in litera nostra, s, illi, qui habent linguam Blesam, quia non possunt pronuciare illam cum tota sua grauitate, vel asperitate pationis, & assimilatur tonus ei literæ, c. Sic autem erat in Ephraei: nam ista dicitio Schibboleth habet literam Sin in principio cum aspera pronuciatione. Ephraei verò non poterant proferre Schibboleth cum Sin, sed proferebatur cum Samech, ita ut dicerent Sibboleth. Sic autem est in quibusdam nominibus idiomatis nostris: nam Agareni non possunt proferre, sicut nos, licet iam linguam nostram nouerint: erant autem omnes Ephraei Blesi, vel per corruptionem proferebant, ita ut non possent pronuciare cum Sin: dicentes Schibboleth. Istud autem cognitum erat apud omnes Israelitas. I. Ephraeos non bene pronuciare: ideo experiebantur eos in hoc. Sed sciendum, quod ista experientia erat valde periculosa, quia sicut erant omnes Ephraei Blesi, contingeret aliquem de alijs tribubus Blesum esse, & non pronuciare Schibboleth, & occideretur innocens. In Hebræo habetur. Et non intelligebat loquendum sic. Vbi dicit litera nostra: eadem litera spicam exprimere non valens, & idem est. Dicitur autem. Et non intelligebat ad loquendum sic. Id est non poterat sic loqui. I. sicut Galaaditas, qui proferebant Schibboleth cum Sin, & Ephraei cum Samech. Statimque apprehensum iugulabant in ipso Iordanis transitu. Scilicet cum non possent dicere Schibboleth, non querebant aliam probationem contra ipsum, sed tanquam notorie Ephraei occidebant. In transitu Iordanis. Id est apud vada. Et ceciderunt in illo tempore de Ephraim quadraginta duo millia. Scilicet dum durauit istud bellum, & computatur ista tam in illis, qui ceciderunt pugnando contra Iephthe, quam in illis, qui apud vada Iordanis occidebantur.

Apud Hebræos tres sunt literæ loco nre literæ, s.

Ephraei erant omnes Blesi.

Litera in Hebræo.

An occiso quam fecit Iephthe in Ephraeis ista fuerit. Quæstio VI.

QVAERETVR, an ista occiso quam fecit Iephthe in Ephraeos ista fuerit. Respondendum, quod occiso est ista, si bellum est istum, fuit autem bellum iustum Iephthe, qui erat ad defensionem: nam Ephra-

Ephrathæi venerunt ad incendendum domum Iephte sine causa, ipse autem defendit se solum, & vocavit in adiutorium suum Galaaditas: omnis tamen concertatio, & occisio, atque vulneratio facta ad defendendum, licita est: unde non solum poterat pugnare Iephte vsquequo securus esset de Ephrathæis, sed etiam vsquequo eos excluderet de terra sua, in qua iniuriose intraverant: unde de viris Ephrathæis, quos occidit Iephte defendendo se & pugnando: non est dubium quin iuste egerit. Sed de illis, qui iugulati sunt ad vada Iordanis cum iam fugerent, qui erant valde multi, est dubium an potuerint licite occidi. Respondendum, quod isti non poterant iam occidi per modum defensionis, quia iam fugiebant de certo bello, sed poterant occidi licite alio modo, scilicet repetendo vindictam iniuriæ: nam præter hoc, quod deberet Iephte se defendere, & occidere quos posset isto modo, competebar ei repetitio iniuriarum. I. quia illi valde iniuriati fuerant ei introeundo in terram eius, & mouendo bellum iniustum contra eum: istam iniuriam poterat repetere Iephte infligendo bellum: ideo nunc in vindictam iniuriæ poterat occidere Ephrathæos quos reperiebat in terra sua. Sed adhuc dicendum, quod iniuria Iephte erat maior ex alio capite, scilicet, quia ipse erat princeps, & iudex Israelitarum, & subditi sui monebant contra ipsum, per quod videbantur incutere quasi in crimine lese maiestatis, & ipse Iephte, qui iudex erat, poterat iubere infligi eis magnam poenam. I. quod occiderentur omnes, & etiam publicarentur bona eorum, solum tamen occisi sunt illi, qui reperti sunt contra Iephte: ideo sententia iudicis recte condemnabantur. Credendum autem est, quod Iephte iussit Galaaditis occupantibus vada Iordanis, quod occiderent omnes Ephrathæos transeuntes, & sic licebat eis. *Iudicavit Iephte Galaadites sex annis. Id est præfuit sex annis computando à tempore quo datus est de terra Tob vsque ad mortem eius: nam ille, qui semel erat iudex, nunquam priuabatur potestate illa. Mortuus est. Scilicet post illos sex annos. Sepultus est in ciuitate sua Galaad. Id est sepultus in ciuitate sua, id est in qua morabatur, quæ erat Masphad præcedenti capit. & ista erat ciuitas Galaad, id est in terra Galaad. Nicolai opinio de Galaad.*

Nicolaus dixit præcedenti capitulo, quod accipiebatur hic Galaad pro nomine ciuitatis. I. in ciuitate sua Galaad, id est in ciuitate sua, quæ vocatur Galaad. In Hebræo habetur. *Sepultus est in ciuitatibus Galaad.* Et exponunt quidam Hebræi, quod Iephte propter hoc, quod noluit consulere sacerdotem Phinees super voto de immolatione filie sue, & immolauit illam: Deus fecit eum computrescere, & dissecabantur partes corporis eius ab iniuicem, & sponte cadebant, & sic sepeliebatur vna pars in vna ciuitate, & alia in alia, & sic fuit sepultus in multis ciuitatibus Galaad: sed istud improbatum est præcedenti capitulo. Ideo exponit Rabbi David Kimhi, quod sepultus est in ciuitatibus Galaad, id est in vna de ciuitatibus Galaad, & sic exponit quod habetur 1. Reg. 18. secundum litteram Hebraicam, scilicet in duabus cris gener meus, id est in vna duarum. Littera autem putauit hoc factum ex improprietate sermonis Hebraici, quæ consueta est, scilicet, quod ponatur plurale pro singulari, & è conuerso: ideo dixit in ciuitate sua Galaad, id est terræ Galaad.

Post hunc iudicavit Israel Abesân de Bethlehém, qui habuit triginta filios, & totidem filias, quas emittens foras maritis dedit, & eiusdem numeri filijs suis accepit vxores, introducens in domum suam. Qui septem annis iudicavit Israel. Mortuusque est, ac sepultus in Bethlehém. Cui successit Ahialon Zabulonites, & iudicavit Israel decem annis: mortuusque est, ac sepultus in Zabulon. Post hunc iudicavit Israel Abdon filius Illel Pharatonites, qui habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes ascendentes super septuaginta pullos asinarum, & iudicavit Israel octo annis: mortuusque est, ac sepultus in Pharaton terræ Ephraim in monte Amelec.

Panthasia lea amazoni regina.

F pultus in Bethlehém. Cui successit Ahialon Zabulonites, & iudicavit Israel decem annis: mortuusque est, ac sepultus in Zabulon. Post hunc iudicavit Israel Abdon filius Illel Pharatonites, qui habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes ascendentes super septuaginta pullos asinarum, & iudicavit Israel octo annis: mortuusque est, ac sepultus in Pharaton terræ Ephraim in monte Amelec.

Troia destruit post decennalem obsidionem.

Post hunc iudicavit Israel. Hic ponitur secundum huius capit. in quo tempus trium iudicum succincte describitur.

An isti tres iudices immediate fuerint assumpti.

Questio VII.

QVAERETVR circa istos tres iudices, qui ponuntur hic, an immediate. I. per successionem, vel mediate tempore fuerint assumpti. Respondendum, quod à principio institutionis iudicum, fuit ista consuetudo, quod nunquam instituerentur iudices sine causa urgente, ideo mortuo vno iudice, non immediate assumebatur alius, sed expectabatur aliquanto tempore vsque dum esset opus illo, scilicet cum Israelitæ colebant idola, & tradebat eos Deus in manus hostium, & tunc clamantes ad dominum suscipiebant iudicem, vel quem ipsi eligebant, vel quem Deus suscitabat. Et cum ille moreretur essentque in pace, Israelitæ non suscitabant alium iudicem quousque rursus caderent in manus hostium, & sic inter iudicem, & iudicem, intercedebant aliquot anni, sic patet in Hothoniele, qui fuit primus iudex: nam inter eum & Aod fuerunt 18. anni supra 34. cap. & inter Aod & Barac fuerunt 20. anni supra 4. ca. & inter Barac & Gedeonem intercedit 6. annorum spatium, supra 6. cap. Dicendum tamen, quod isti tres iudices, imò 4. computando cum eis Iephte fuerunt succedentes sibi sine medio. Quod patet, quia quando intercedebat tempus inter iudicem & iudicem, illud describebatur, & quid Israelitæ agerent, vel paterentur in illo, vt patet supra 3. & 4. & 6. sed inter istos 4. iudices nullum tempus in medium ponitur: ergo non fuerunt tempora intermedia, sed per successionem instituti fuerunt.

Quare fuerunt instituti per successionem contra consuetudinem iudicum precedentium. Questio VIII.

QVAERETVR, quare fuerunt instituti per successionem contra consuetudinem iudicum precedentium. Respondendum, quod in precedentibus iudicibus Israelitæ non curabant statuere iudicem mortuo predecessore, quia putabant non esse necesse: sed apparere necessitate instituere illum: postea autem inuenerunt quod instituendo sic iudices sequebantur scâdala, scilicet quia aliqui vsurpabant sibi dñum terræ tyrannizantes. Sic fecit Abimelec mortuo Gedeone: nam factus est rex a Sichimitis, & postea faciebat prædas & bella contra vrbes, supra 9. ideo illo mortuo Israelitæ constituerunt in iudicem Thola, ne aliquis surgeret ad tyrannidē exercendam post Abimelech. Etiam post Thola immediate instituerunt lair iudicem ex eadem causa, vt declaratum est supra 10. post lair putantes, esse falsam causam scandali, non statuerunt iudicem immediate, & corruit populus in magna dâna, scilicet, quia oppressus est a Philistinibus, & Ammonitis, supra 10. Et

Et compulsi sunt Israelitæ eligere Iephte in iudicem præcedenti cap. post hoc autem videntes, quod ex discontinuatione iudicum incidebat populus in aduersitates, decreuerunt sumere iudices per successionem, & sic post Iephte instituerunt tres iudices, qui sequuntur sine medio, & omnes alij fuerunt etiam sine medio, scilicet Samson, & Heli. Nec valet si quis obijciat, quod inter vltimum istorum, & Samsonem fuerunt quadraginta anni, vt colligitur seq. capit. quia illi 40. anni non sunt computandi intermedij, vt eodem cap. declarabitur.

Quis fuit modus accipiendi istos tres sequentes in iudices

Questio IX.

QVAERETVR vltimus, quis fuit modus accipiendi istos tres sequentes in iudices. Respondendum, quod aliquando efficebantur aliqui iudices Deo iubente, sicut fuit de Gedeone supra 6. Aliquando Deo instigante, scilicet dando eis virtutem, vt auerent pugnare contra hostes, & per hoc efficerentur iudices populi, sicut fuit in Hothoniele, & Aod supra 3. nam dicitur quod Deus suscitauit eos. Interdum erant aliqui iudices propter hoc, quod Deus prænucciabat de his, quod futuri essent iudices, & postea populus tenebat eos in iudices: sic enim fuit de Samstone, de quo prænucciavit angelus patri suo, & matri, quod liberaret Israel de manu Philistiniorum sequenti cap. Alij autem accipiebantur in iudices solum per consensum populi, quia populus videbat illos esse viros bonos ad regendum populum, & pugnandum pro illo: sic fuit de Iephte, ad quem vocandum miserunt Galaadites supra præcedenti cap. Dicendum de istis, quod fuerunt electi consensu populi, quia erant viri excellentes, & populus volebat illos accipere in iudices, & istis modis intelligendus est de oibus illis, de quibus non ponitur modus expressus: nam illi, qui à Deo iubebantur aliquo modo nominati, quousque fumerentur, eo quod istud erat aliquid specialiter. Quod autem electione populi consisteret, non erat aliquid speciale, ideo scriptura non curat exprimere. Item est alia ratio multum apprensus ad hoc, quia quando Deus vocabat aliquem hominem specialiter, vt esset iudex, vocabat eum ad faciendum aliquem actum excellentem, vt patet discurrendo à principio libri huius vsque ad finem, in omnibus illis, de quibus dicitur, quod Deus suscitauit illos, vel iussit eis per angelum, quod essent iudices: nam fecerunt aliqua opera magna, & tamen isti nihil memorabile fecerunt: unde scriptura nihil de eis explicat, ideo credendum est, quod non designati fuerunt à Deo, vt essent iudices, sed populus elegit illos. Post hunc iudicavit Abesân de Bethlehém. Iste iudex erat de sorte, & tribu Iudæ: nam Bethlehém erat in sorte Iudæ: Mat. 2. & Michee 4. De isto dicit Rabbi Salomon, quod fuit Booz, & quod fuit fames tempore eius. Sed dicendum, quod non stat, quia Booz non legitur habuisse, nisi Obeth in filium de Ruth Moabide, vt patet Ruth 4. & tamē iste Abesân habuit filios 30. & totidem filias. Respondet Rabbi Salomō, quod omnes isti filij, & filie mortui sunt, & non mansit ei filius, nisi Obeth, quæ postea genuit ex Ruth. Sed istud non stat, quia satis videtur fuisse fictitium. Item iste Abesân fuit vir valde honorabilis, vt patet hic, & potens in diuitijs. De Booz autem non potest conuenienter dici, quod fuerit valde diues, & potens, vt colligitur Ruth 3. & 4. Item ille, qui semel erat iudex semper erat iudex: ergo si Booz factus fuisset iudex, mansisset in isto principatu vsque ad mortem, & tamen quando accepit Ruth in vxorem, non videbatur esse iudex Israel, quia erat, vt vir simplex, vel priuatus, vt colligitur ex his, quæ habentur in libro Ruth: ergo nunquam fuit iste iudex. Item Iosephus 5. Antiquitatum, & alij Hi-

toriographi volunt accidisse id, quod legitur de Ruth tempore Heli summi sacerdotis: ergo cum ipse esset iudex 1. Reg. 4. & tunc esset Booz, vt patet Ruth 3. & 4. non fuit Booz Abesân, nec fuit aliquando iudex. Qui habuit triginta filios, & totidem filias. Intelligendum est, quod de multis vxoribus haberet, quia de vnica habere non poterat: sic enim dicitur supra 8. de Gedeone, quod habuit septuaginta filios masculos ex diuersis vxoribus, & hoc, quia illo tempore licebat simul plures esse eiusdem viri vxores: ponuntur autem isti filij quantum ad quoddam mirabile.

Quare non ponitur aliqua historia gestorum istorum trium iudicum succedentium. Questio X.

QVAERETVR, quare non ponitur aliqua historia gestorum istorum trium iudicum succedentium. Respondendum, quod tempora horum fuerunt tempora pacis, quia ipsi exerunt bene populum, vt non coleret idola, & ex hoc Deus non tradebat illos in manus hostium, & sic non erant aliqua bella tempore suo, nec tamen ex hoc sunt minus laudabiles, quia melior est sapientia, quam vires: sed isti prudentia, & virtute auferabant omnia bella, quæ esse poterant. Bene regendo populum: ergo ita laudandi erant, sicut illi, qui post bella exorta illa viribus superabant, ne tamen omnino subtruceatur de istis, ponuntur aliqua significatia prosperitatem eorum. I. quod multos filios habuerunt. Nam istud prosperitatem faciebat secundum opinionem temporis illius. Sic dicit Iosephus 5. Antiquitatum. De isto Abesân, quod moriente Iephte principatum tenuit Abesân de tribu Iudæ de Bethlehém: hic 60. habuit filios. I. triginta masculos, & triginta virgines, qui cum nihil egisset in septem annis memoria, & sermone dignum: in senectute defunctus est. Quas mittes foras maritis dedit. Id est misit extra domum. I. dando eas viris: nam postquam maritæ erant non manebant in domo paterna. Et eiusdem numeri filijs suis accepit vxores. Scilicet accepit triginta vxores pro filijs suis, quia tot filios habuit quot filias: ideo tot generos habuit, quot nurus. Introducens in domum suam. Scilicet, vt habitarent filij cum vxoribus suis in domo patris. De filiabus dicitur, quod emisit eas, & de vxoribus filiorum dicit, quod introduxit eas in domum. Ratio diuersitatis est, quia vir est caput vxoris, & debet vxor sequi virum, & quia mariti filiarum suarum non erant de familia sua, expulsi filias de domo, vt essent extra domum cum maritis, quasi non essent iam de familia eius: & quia filij sui erant de familia sua, & vxores sequuntur maritos, poterant esse in domo vxores, sicut erant filij: & sic nurus pertinebant magis ad eum, quam filie. Qui septem annis iudicavit Israel. Scilicet, quia erat iam senex quando suscepit principatum istum, & cito mortuus est post illum acceptum. Mortuusque est, atque sepultus in Bethlehém. Erat de vrbe Bethlehém, ideo ibi sepultus est, quia ista erat consuetudo antiquorum Iudæorum. I. quod sepelirentur in locis suarum originum in sepulchris patrum suorum. Cui successit Ahialon. Iste est secundus iudex istorum nomine Ahialon, & à quibusdam vocatur Chialon per corruptionem: sed in Hebræo vocatur Elon. De isto debet dici, quod fuit sumptus in iudicem immediate post mortem Abesân, sicut fuerat sumptus Abesân moriente Iephte, & fuit electus concilio populi, & voto, sicut Abesân, nec describuntur aliqua gesta eius, quia nihil memorabile egit, eo quod erat tunc tempus pacis, vt supra dictum est. Et dicitur. Cui successit Ahialon. Scilicet, quia inter Abesân non fuit tempus quo vacaret iudicatura, sed illico assumptus est ex causa supra assignata. Zabulonites. Variabantur iudices per tribus: nam præcedens iudex fuerat de tribu Iudæ, & iste fuit de tribu Zabulon. Et

De Ahialon iudice.

Et iudicavit Israel decem annis. Quia sumptus est in iudicem in senectute, & non vixit, nisi decem annis postquam sumptus est. Mortuusque est, atque sepultus in Zabulon. Et sepultus est in forte tribus Zabulon, quia de illa tribu erat. In Hebraeo dicitur. Sepultusque est in Abialon, quia forte erat aliquis locus in tribu Zabulon sic vocatus, ut ipse iudex, & ibi sepultus est. Est autem Abialon quidam locus, de quo dixit Iosue die, quo stetit sol: sol contra Gabaon ne mouearis, & luna contra vallem Abialon: Iosue 10. sed ciuitas Abialon ponitur in forte Nephtalim: Iosue 19. Et tamen poterat esse alius locus nomine Abialon in forte Zabulon, quia multa loca erant binomia, vel multinomia. Post hunc. Hic ponitur de tertio iudice horum, & etiam iste fuit electus votis populi, & fuit in tempore pacis, ideo nihil memo-

De tertio iudice Israhel.

Obiectio contra dictum Iosephi.

Magnitudo status istius Abdon.

Pharaton quid sit.

rabile egit. Iudicavit Israel. Id est praefuit in principatu iudicatiuo. Abdon filius Helles Pharatonites. Vocatur Pharatonites, id est de vrbe Pharaton. Et iste videtur fuisse de tribu Ephraim, quia dicitur infra, quod sepultus est in Pharaton terrae Ephraim. De isto dicit Iosephus 5. Antiquitatum, quod erat filius Abialon, siue Chialon iudicis praecedentis, & consequenter erat de tribu Zabulon, sicut ille. Sed obijcietur, quod non possit stare dictum Iosephi, quia necesse est filium esse de eadem tribu, de qua pater, sed Abialon erat Zabulonites, & iste Abdon erat de tribu Ephraim, cum dicitur hic, quod sepultus est in terra Ephraim, & quilibet sepeliebatur in terra originis suae: ergo erat Ephraimaeus. Responderi potest, quod non concludit, quia licet sepeliretur in terra Ephraim, poterat esse de alia tribu. Sic fuit de Thola, qui erat de tribu Issachar supra 10. & tamen sepultus est, atque habitauit in Sanir montis Ephraim, ut patet ibidem. Et hoc, quia mons Ephraim non solum erat intra sortem, sed etiam extendebatur ad alias sortes propinquas, & erat partim in forte Issachar, & Zabulon, & alijs tribubus coniunctis. Videtur tamen magis dicendum, quod Abdon non fuerit filius Abialon, quia non vocatur hic, sicut supra: nam ibi vocatur Abialon, vel Chialon, & hic vocatur Helles. Qui habuit quadraginta filios, et triginta ex eis nepotes. Istos habuit Abdon viuens, quia post mortem suam forte fuerunt plures nepotes eius, quia illi non faciebant ad manifestam felicitatem eius, sicut illi, qui viuebant eo viuente, descripti sunt solum isti. Ascendentes super septuaginta pullos asinarum. Ex hoc patet magnitudo status istius Abdon, quia de posteris suis habebat simul septuaginta milites iam viros effectos, qui ascendebant super equos septuaginta, sic dicitur supra decimo, quod triginta filij lair ascendebant super triginta pullos asinarum, & erant principes triginta ciuitatum. Et iudicavit Israel octo annis. Scilicet erat senex, quando factus est iudex, & non vixit nisi octo annis post sumptionem principatus. De hoc dicit Iosephus 5. Antiquitatum: Abdon Chilonis filius habuit filios quatuor, & ex eorum femine omnes superstites derelinquens defunctus est in senectute, & honorabilem in Pharaton promeruit sepulturam. Mortuusque est, atque sepultus in Pharaton. Ab isto loco vocatur Pharatonites, & erat locus suae originis. Terra Ephraim monte Amalec. Id est iste locus Pharaton erat in terra Ephraim: & sic erat de tribu Ephraim iste Abdon. Vel secundum Iosephum erat de tribu Zabulon, & Pharaton esset in terra Ephraim, id est in terra montis Ephraim, quae extenditur ad alias tribus, ut supra dictum est. Est autem Amalec nomen montis, in quo erat ciuitas Pharaton ipsius Abdon.

Chronica temporalium euentuum, quo tempore iudicavit Iephthe. Questio XI.

Hercules iudicis.

CHRONICA temporalium euentuum tempore, quo iudicabat Iephthe. Eo tempore Hercules in-

morbum incidit pestilentem, & ob remedium doloris flammis se iniecit, & sic defunctus est. De hoc Chrysanthus ad Dariam ait: Quae nam sanctitas Herculis, qui vicinorum interfectione fatigatus se vitium flammis iniiecit, & combustus est cum machaera, & pelle, quam gestabat? Hunc Herculem vocat Seneca Oethum, de quo in Tragedia decima, cuius titulus est Hercules Oethus: & hoc, quia in monte Oetho combustus est. Varro lib. 4. Diuinarum rerum: ideo hunc Herculem victorem putat dici, quia omnium generum animalia vicerit: Hercules Iouis filius omnibus alijs inuictus Oniphole pra amore subiacuit, qui eum ad ancillaria ministeria, & muliebria coegit. De hoc Seneca Tragedia quarta cuius titulus est Hippolytus marmine 3. ait.

Natus Alcmena posuit Pharetras, Et minax vasti spolum Leonis. Passus aptari digitis smaragdos, Et legem dari rudibus capillis. Crura distincto reliquit auro: Luteo plantas cobibente focco.

De hoc Albericus in historijs ait: Hercules deus Gerione veniens in Italiam ab Euandro tunc regis susceptus est, & cum Iouis filium se diceret, & virtutem suam nece Caci probasset, pro numine habitus est, & aram inuicuit, quae maxima dicta est, & ei data est: quam Delphicus Apollo ei in Italia esse futuram praedixerat. Primum tamen susceptus non est apud maiores, quia raro aduenat, nisi ius hospitalitatis haberet suscipiebatur. Cum ergo de suo armato boues dedisset ad sacrificia Pinario, & Potitio duobus senibus, cum circa solis occasum sacrificia essent repetenda, dixit Potitius prior familia ministraret epulantibus Potitijs. De hoc et Solinus in Phylistor. ca. de vrbe Rom. hic potes inserere quicquid historiae de Hercule referit. Anno eodem Hercules, & Iephthe mortui sunt, ut ait hist. scholastica, & Eusebius, & Vincentius in speculo historiali: & hoc anno Alexander filius Priami, qui & Paris dictus est Helenam rapuit: ex quo Troianum bellum secundum famosissimum originem habuit. Hoc tempore Menelaus Lacedaemoniae regnabat, quae postea Constantinopolis dicta est. Tunc etiam Agamemnon in vrbe Micenarum imperabat, qui fuit princeps omnium regum pugnantium contra Troiam, licet aliqui velint, quod tempore Abialon iudicis sequentis hoc factum sit, sed nihil refert. Sciendum, quod bellum Troianum coepit hoc tempore. Anno secundo Abialon, & durauit decem annis, scilicet octo annis residuis Abialon, & duobus annis iudicis sequentis, scilicet Abdon, & anno tertio huius Troia capta, & euersa est, sicut enim ex historia Francorum constat, Troia tempore Aod iudicis secundi Israel condita est. Anno suo 54. lapso, & durauit annis centum octoginta quinq. s. viq; ad tertium annum Abdon: deinde multitudo magna Troianorum fugiens duos duces de posteritate Priami secuta: duos populos fecit, ex quibus sunt magni illi populi, quos nos Turcos vulgariter appellamus, id est Teucros, quia sunt de sanguine Teucrici, qui fuit de Troianorum regum stirpe. Hic perijt nobilis illa ciuitas Illi, cuius bella famosissima fuerunt, ad quae penes totus vtriusque coenit orbis, cuius opera tam celebria, quam vulgata sunt, ideo ad nos nihil de eis referre attinet: rari enim sunt historiographi, qui illud magnum bellum, aut non ex toto expederint, aut saltem non tetigerint. Scripsit enim illud Daretus Frigijs Athenis, scripsit Cornelius nepos ad Salustium Crispum, scripsit etiam in magna laude Gracorum Homerus in libro, qui Illias dicitur, scripsit Virgilius in Aeneide 2. & 3. scripsit Quidius 12. & 13. Meta. scripserunt ferè oes historici, & Poetae, scripsit nouissimè magno apparatu Guido de colunjs. Scien.

Omnium generum animalia vicerit Hercules Iouis filius.

De hoc laete auctor supra lib. 38. cap.

Constanti nopolis Lacedaemonia dicebatur.

Troia durauit annis 185.

Turcarum imperium quando, & a quo incepit.

De Abialon iudice Israhelita.

Primus rex, qui in Italia regnauit.

De Bello Troiano.

Supra 10.

Achilles Agameno Menelaus, & reliqui Graeci clarant. 1. Reg. 1.

Sciendum, quod secundus horum trium iudicum. Abialon in Biblia 70. interpretum cum suis annis non ponitur, ideo Eusebius in Chronica ad copulandum annos 480. qui ab exitu de Aegypto vsque ad principium constructionis templi fluxerunt 3. Reg. 6. addidit plures annos, quam reperijt in Iosepho tempore Samuelis, & Saulis, cuius tempus non describitur in hoc libro, nec in libro regum. Quidam volunt turbationem, quae accidit pro muliere Leuitae contra tribum Benjamin fuisse tempore Abdon. Sed falsum est, quia valde prius fuit, sicut infra 19. declarabitur: à Troia capta vsque ad annotationem primae Olympiadis fluxerunt anni 406. tunc Graeci ad gloriam victoriae ceperunt annotare tempora sic: anno tali à captiuitate Troiae: inceptis autem Olympiadibus, annotauerunt tempora iuxta numerum Olympiadum, tandem Romani florentes annotauerunt aetatem ab vrbe condita, scilicet, anno tali ab vrbe condita: deinde Christiani à Christi incarnatione posterunt annorum computationem. Capta Troia Menelaus recepta Helena coniuge sua, propter quam bellum fuerat, ad Polybium regem Aegypti iuxta Homerum venit. Anno tertio post captam Troiam, ut quibusdam placet, vel anno octauo iuxta alios, Aeneas coepit regnare in Italia, qui regnauit annis tribus, ante quem fuerant alij reges in Italia, de quibus Solinus in Polyhistor, & fuerunt gentes illae Aborigines ferè non habentes certam originem: primus autem rex, qui in Italia regnauerat, fuit Ianus, deinde Saturnus, postea Picus, deinde Faunus, & postea Latinus, qui regnabat quando venit Aeneas in Italiam, & fuerat tempus horum regum annorum ferè centum quinquaginta ante Aeneam. Sciendum autem, quod bellum istud Troianum secundum Paulum Orosium primo de Ormesta Mandi aliquanto tempore post hoc coepit. Anno 18. Heli summi sacerdotis, quod fuit post hoc ferè 30. annis, sed modicum differt. De naufragijs, & laboribus Vlyssis, qui hoc tempore acciderunt: Iustitiam narrat Homerus in libro, quem Odysseam appellauit. De bellis, quae Aeneas fecit in Italia, & de naufragijs eius sufficienter tractat Virgilius in Aeneide.

CAPITVLVM XIII.

RSVMQVE filij Israel fecerunt malum in conspectu Domini: qui tradidit eos in manus Philisthinorum quadraginta annis.

Erat autem quidam vir de Saraa, & de stirpe Dan, nomine Manue, habens vxorem sterilem. Cui apparuit Angelus Domini, & dixit ad eam: Sterilis es, & absque liberis: sed concipies, & paries filium: caue ergo ne bibas vinum ac licera, nec immundum quidquam comedas, quia concipies, & paries filium, cuius non tanget caput nouacula: erit enim nazareus Dei ab infantia sua, & ex matris utero, & ipse incipiet liberare Israel de manu Philisthinorum. Quae cum venisset ad maritum suum, Alph. Tost. super lib. Iudicum

dixit ei: Vir Dei venit ad me habens vultum angelicum, terribilis nimis, quem cum interrogassem, quis esset, & vnde venisset, & quo nomine vocaretur, noluit mihi dicere: sed hoc respondit: Ecce concipies, & paries filium: caue ne vinum bibas, nec licera, & ne aliquo vescaris immundo: erit enim puer Nazareus Dei ab infantia sua, ex utero matris suae, vsque ad diem mortis suae.

Rursumque. In praecedentibus posita fuit Israelitarum tribulatio sexta: hic consequenter describitur septima. Et diuiditur in duo, quia primo ponitur tribulationis pondus. Secundo liberationis modus ibidem. Erat autem vir.

An hic sit ordinis mutatio: & an haec fuerint immediate facta. Questio I.

QVAERETVR circa primum, an ea, quae habentur hic habent continuum ordinem ad praecedentia, vel sit mutatus, & an ista, quae habentur hic fuerint immediate facta post praecedentia, vel aliquanto tempore interiecto. Respondendum, quod hic est ordo continuatus ad praecedentia: nam supra agebatur de tribus iudicibus consequentibus: quorum tempore nulla venit aduersitas: hic autem incipit quedam hostilis calamitas, scilicet, quod oppressi sunt annis quadraginta, & apparet ex litera continuatio, quia dicitur hic: rursumque Israel filij fecerunt malum, scilicet post iudices praecedentes. Ad secundum dicendum, quod paucis tempore fuerunt ista post ea, quae habentur praecedenti capitulo. Quod patet, quia tempore iudicum quatuor positorum praecedenti capitulo continuatim non coluit populus idola, & non venit aliqua aduersitas, & postquam fuerunt sine iudice, coluerunt idola: nam cum nullus esset, qui cogeret eos recedere à malo, declinabant mox ad idola: ideo modico tempore post praecedentia accideret ista prauiatio, & afflictio ab hostibus, & etiam tempus iudicaturae Samsonis illico aduenit, quia non computatur aliquod tempus inter indices praecedentes, & Samsonem. Rursumque filij Israel fecerunt malum in conspectu Domini. Scilicet coluerunt idola, quia istud erat malum, quod ipsi dicebantur facere, & erat malum per excellentiam. Alia autem tam parua erant in respectu huius, quod non iudicarentur mala: & dicitur, quod rursum fecerunt, scilicet postquam iterum fecerant mortuo Iair: nam tempore quatuor iudicum consequenter se habentium supra, scilicet Iephthe, Abesan, Abialon, Abdon populus non coluit idola, & ob hoc non venit aliqua aduersitas: & sic coluerunt idola post mortem Iair quando multi idola coluerunt, supra decimo capitulo: & tunc cum afflixisset eos dominus valde per manus Ammonitarum, & Philisthinorum: clamauerunt valde ad dominum promittentes, quod nunquam colerent idola post hoc, & Deus doluit super afflictionibus eorum, & dedit eis Iephthe in liberatorem, & manserunt tempore quatuor iudicum non peccantes: nunc autem obliu prioris foederis redierunt ad idola colenda. Qui tradidit eos in manus Philisthinorum quadraginta annis. Id est tradidit eos, ut opprimerentur à Philisthinis, & oppressi sunt quadraginta annis.

R Tempore

Hecuba mater Cassandra, & Polyxena filiae clarant.

Tempore cuius iudicis computabuntur isti quadraginta anni. *Questio 11.*

QVAERETVR de istis quadraginta annis quādo computabuntur, scilicet tempore cuius iudicis. Aliquis dicit, quod computantur isti 40. anni per se sine iudice. Et si obiiciatur quod anni afflictionum computantur sub annis iudicum aliquorum, vt declaratum est tertio. Potest dici quod sic factum est supra de annis 18. quibus afflicti sunt Israelitae à Philistinis, & Ammonitis supra 10. cap. nam illos vocauimus annos sine iudice, & per se computamus. Sed dicendum, quod non fiat ista positio, quia necesse est, quod omnes summae partiales annorum, quae colliguntur ab exitu de Aegypto vsque ad primum annum fabricationis templi simul collectae: perueniant ad annos 480. solum, quia tot ponuntur 3. Reg. 6. cap. Si tamen computentur isti 40. anni per se tanquam pars summae, erunt anni plus quam quingenti, quia istis non computatis venit summa aequalis, vt declaratum est supra tertio: ergo non debent computari per se isti anni, sed sub annis alicuius iudicis. Si autem dicatur, quod isti anni non computentur per se, sed sub tempore iudicum, non fiat: quod semper anni, qui ponuntur alicuius afflictionis computantur sub illo iudice, qui liberauerunt ab illa afflictione, sicut patet supra 3. de 8. annis, qui fuerunt ante Hothoniclem: & 18. ante Aod: & viginti ante Barac, supra 4. & 7. ante Gedeonem, supra 6. cap. Ideo deberent isti 40. anni poni sub tempore Samsonis, qui fuit iudex sequens, & tamen non potuerunt sic computari, quia Samson praefuit 20. annis solum, infra 16. in quibus non includuntur 40. Etiam non potest includi ista summa in tempore iudicis praecedentis, scilicet Abdon, quia ille solum 8. annis praefuit. Item quod nunquam computantur huiusmodi summae, nisi sub iudicibus sequentibus, qui liberauerunt populum ab illis angustiis. Item quia necesse est, quod peccatum quod fecerunt Israelitae pro quo traditi sunt 40. annis in manus Philistinorum, fuit post Abdon: vt patet hic, cum dicatur: Rursumque filij Israel fecerunt malum in conspectu domini. Etiam si vellemus ponere istud tempus sub 4. iudicibus praeteritis simul non fiat: quia tempore illorum Israelitae non peccauerunt, nec subiecti fuerunt hostibus. Etiam dato quod vellemus facere, non possemus, quia non potest includi istud tempus in tempore illorum, quia tota duratio illorum fuit annorum triginta vnus, scilicet Iephthae, Abesan septem, Ahialon 10. Abdon 8. Ideo necesse est, quod transferatur ad tempus aliorum. Et si vellemus extendere cum tempore praecedente: coincideret cum 18. annis afflictionis, qui fuerunt ante Iephthae supra 10. Aliquis dicit quod ponantur isti 40. anni esse 40. anni quibus praefuit Heli: nam 40. annis iudicauit, primo Reg. quarto. Dicendum quod non fiat, quia relinquitur hic iudex medius, scilicet Samson: nam oportet, quod communicentur isti anni tempori suo: cum post iudices superiores dicatur accidisse istud malum. Item & fortius, quia dicitur infra, quod Samson inciperet liberare Israelitas de manu Philistinorum, ergo iam premebant Israelitas, quando ipse iudicauit, & sic tempus suum capietur sub tempore illorum. Dicendum igitur, quod isti anni sunt inchoati a morte Abdon iudicis praecedentis, & durabunt per totum tempus Samsonis, scilicet per 20. annos eius: & per totidem annos temporis Heli summi sacerdotis, & sic non supererit summa, nam hoc tempore Philistini oppresserunt Israelitas.

Quomodo sit hic aliquid insolitum, scilicet quod computatur aliqua afflictio per tempora duorum iudicum. *Quest. 111.*

QVAERETVR vterius quomodo sit hic aliquid insolitum. scilicet quod computetur aliqua afflictio per tempora duorum iudicum, nam supra semper anni afflictionis ponebantur sub tempore iudicis sequentis. Respondendum quod hoc factum fuit, quia iudex primus istorum non potuit totaliter liberare Israelitas de ista tribulatione, & manserunt etiam in illa tempore secundi iudicis. Pro quo sciendum quod post Samsonem iudicauit Heli Israel 40. annis 1. Reg. quarto cap. & toto tempore, quo Samson praefuit, fuerunt confortati Philistini super Israel, ideo adhuc tempore illius computabuntur tempora afflictionis. Quo moriente successit in principatu Heli summus sacerdos, & durabat persecutio, & afflictio Philistinorum vsque ad annum 20. eius: & tunc cepit diminui oppressio Israelitarum, quia quasi aequales erant Philistinis. Hoc patet quia de Samsonem praenunciavit angelus matri suae, quod ipse inciperet liberare Israelitas de manu Philistinorum. scilicet quod non posset totaliter liberare, sed esset quoddam principium liberationis. Patet etiam, quia Samson mortuus est in potestate Philistinorum infra 16. scilicet cum ipsi tenerent eum captum, infra 16. capi. ideo non finiuit liberationem Israelitarum, sed adhuc extenta fuit tribulatio ad tempora sequentis iudicis, scilicet Heli. In aliis autem iudicibus, vt communiter finiebantur tribulationes tempore ipsorum. scilicet quia ipsi prauelebant contra hostes: ideo non extendebatur tempus tribulationis ad sequentes iudices, sicut tribulatio a rege Mesopotamiae finita fuit ab Hothoniele, & computatur sub tempore suo, & tribulatio a rege Eglon Moabita finita fuit per Aod: & computatur tempore suo supra 3. & sic de aliis: fuit tamen quidam alius iudex, in cuius tempore non finita fuit tribulatio ante hoc, & ob hoc non computantur ei aliqua tempora, sed iudici sequenti. scilicet in Samgar, qui percussit Philistinos: & fuit post Aod, supra 3. & tamen post Aod cepit tribulatio qua intulit rex Iabim, supra 4. & quia Samgar non potuit liberare perfectè Israel ab illa, non computantur aliqua tempora ei. Sic patet supra 5. scilicet. In diebus Samgar filij Anath cessauerunt feminae, & qui ingrediebantur per illas, ambulauerunt calles deuos. scilicet tempore suo propter timorem hostium cessabat discursus, & frequentatio itinerum. ita accidit hic quod Samson non perfectè liberare potuerit Israel: ideo extenditur ista oppressio Philistinorum ad tempora sequentis iudicis.

Quare non computantur tempora Heli sicut Samsonis. *Quest. 1111.*

QVAERETVR vterius, cum computentur isti 40. anni partim de Heli tpe, & computetur tota aetas Samsonis in illis: quare est non computatur sic totum tempus Heli, sed solum computatur vsque ad 20. annos eius, cum nullam mutationem videamus in toto tempore suo. Respondendum quod ista afflictio a Philistinis super Israelitas fuit propter idola quae colebant: & quadiu ipsi coluerunt ea, radiu fuit persecutio magna Philistinorum contra eos: cum vero desierunt colere persecutio cessauit. Et quia toto tpe Samsonis Israelitae cessauerunt a cultu idolorum, non potuit Samson perfectè liberare Israel: deinde tpe Heli Israelitae colebant et idola sicut prius: ideo durabat persecutio. Anno at 20. principatus eius desierunt colere idola, cum viderent quod propter illa affligebantur, & tunc Philistini non potuerunt opprimere Israelitas, sicut a principio. Istud colligit, quia ante mortem

tem Heli aliquāto tempore erant Israelitae aequaliter liberi à iugo Philistinorum: nam iam pugnant contra eos in acie, vnde fecerunt duas pugnas 1. Reg. 4. & tunc viuere Heli, & tñ si Philistini valde dominarentur tunc Israelitis, non auderēt pugnare contra eos. Sic patet de tempore Samsonis, quia tunc Israelitae subiecti erant Philistinis seq. c. & non solum ipsi non audebant pugnare contra Philistinos, sed et increpabant Samsonem, quia pugnavit contra illos, & ipsi venerunt ad ligandum eum, vt traderent illum Philistinis, infra 15. c. & tñ tempore Heli Israelitae pugnant contra Philistinos, ergo non erat circa mortem Heli tam oppressi Israelitae à Philistinis, sicut tempore Samsonis. Item patet ex verbis Philistinorum 1. Reg. 4. cum. n. Philistini audirent gaudium Israelitarum in castris veniente arca, timuerunt, & dixerunt: Confortamini, estote viri Philistini, ne seruiatis Hebraeis, sicut illi seruerunt vobis. Ex quo apparet, quod iam transierat tempus, quo Israelitae seruebant Philistinis, & fuit istud in toto tempore Samsonis, & in annis 20. seq. Heli sacerdotis summi, & quia postea Israelitae fuerunt liberi aequaliter ab ista oppressione, computantur solum 40. anni durantes vsque ad 20. annos Heli. *Erat autem vir.* Hic ponitur secundum liberationis modus, & diuiditur in partes quatuor. Primo ponitur liberatoris ducis conditio. Secundo inuasionis occasio ibi seq. capit. Tertio hostium debellatio, infra 15. capit. Quarto Samsonis mors, & consummatio, ibi infra 16. Prima in duas, primo ponitur ducis conceptio. scilicet eius natiuitas, & conditio ibi. *Peperit itaque filium.* Circa primum sciendum, quod mater Samsonis non suscepit filium virtute naturae suae, sed virtute naturae a Deo adiutae per gratiam. Circa quam gratiam ponuntur quatuor: primo ponitur reuelatio angeli. Secundo reuelatio verbi ibi. *Cumq; venisset.* Tertio confirmatio facti ibi. *Oravit itaq;.* Quarto oblatio sacrificij ibi. *Dixitq; Manue.* Circa primum dicitur. *Erat vir quidam de Saraa.* Iste pater Samsonis erat de Saraa, quia Saraa erat de sorte Dan, de qua erat iste vir. Patet Iosue 19. cap. vbi ponuntur Saraa, & Hestaol in sorte Dan. Sed obiicitur, quod non essent ista duo loca in sorte Dan, sed Iudae. Nam Iosue 15. cap. dicitur. Quod in caespitibus fortis Iudae erat Saraa, & Hestaol. Respondendum, quod multoties eodē nomine vocantur multa loca, sicut Bethlehem erat quaedam ciuitas in sorte Iudae, de qua erat Dauid, Mat. 2. & Io. 7. & Michae 4. Et etiam Bethlechem erat in sorte Zabulon, Ios. 19. ca. Sic etiam erat triplex Afor: duae in sorte Iudae, Ios. 19. & vna in sorte Nephthalim: Iosue 19. Ita de Hestaol, & Saraa: nam erant duo loca sic vocata in sorte Iudae, & alia duo sic vocata in sorte Dan: ideo ponuntur Iosue 15. & 19. cap. Aliter poterat dici, quod solum erat Saraa, & Hestaol in vna tribu, quia tamen erant in extremitatibus sortis illius, ponebantur pro limitibus illius sortis, & alterius sibi coniunctae. Sed primum est veritas. *De stirpe Dan.* Ista erat de paruis tribubus Israel, & non habebat possessionem plenam, sicut aliae tribus. De hoc supra primo. De hac tribu praenunciatur erat per Iacob, quod venturus esset Samson saluator Israel, Genesis quadragesimo nono, scilicet: fiat Dan coluber in via, ceastes in semita, & coetera, vt ibi expositum fuit. *Nomine Manue.* Iste erat vir honorabilis valde, & famosus in tribu sua. *Habens uxorem sterilem.* Istud ponitur ad significandum impedimentum habendi filium, ideo oportebat, quod filius nasciturus virtute supernaturali produceretur. In Hebraeo superabundat litera, scilicet. *Habens uxorem sterilem, quae non pariebat.* Sed idem sunt ista: sermo tamen Hebraicus interdum est immoderate breuis, & interdum irrationabiliter decurtatus.

Qualis erat Manue pater Samsonis.

Alph. Tost. super lib. Iudicum

Quare expressit scriptura hic, quod erat sterilis mater Samsonis. *Quest. V.*

QVAERETVR, quare expressit hic scriptura, quod erat sterilis mater Samsonis. Respondendum, quod Samson, qui nasciturus erat, excellens robore, & admirabilis in omni opere suo appariturus erat, & nec crederetur ista ei naturaliter euenisse, sicut saepe aliquos accidit partim ex conditione seminis, partim ex natura loci generationis, partim ex influenza speciali coelestium corporum pro tunc gigni viros robustissimos. Factum est sic de gigantibus à principio, qui à coeteris hominibus robore, & proceritate differentes erant. Descripsit scriptura, quod mater huius erat sterilis, vt describatur, quod iste non conditione naturae, sed Dei munere genitus est, & ex hoc colligi poterat, quod robur eius admirabile non esset ex accidenti per conditionem naturae, sed à Deo. Et hoc apparet dupliciter. Primo, quia quando Deus aliquid specialiter vult producere, producere debet ad aliquem specialem finem, quia alioquin frustra esset aliquid fieri ultra id, quod natura facit, si nihil specialius futurum esset in eo, quam in illo quod natura facit. Secundo patet per exemplum, quod considerando omnes, qui geniti sunt ex matribus sterilibus, reperimus in eis aliquid admirabile, ideo sic etiam in isto futurum erat. Patet de Isaac, qui natus est de Sara sterili, & in senectute Genes. 18. & postea factus est caput, & origo totius populi Dei, & in eo benedictae sunt omnes gentes: Genes. 12. & 22. cap. Sic etiam Samuel natus est de matre sterili, & fuit propheta sublimis, & coronans regem primo Reg. 1. cap. Iacob quoque, & Esau de Rebecca sterili nati sunt, & facti fuerunt magni viri principes gentium, scilicet alter Idumaeorum, & Amalechitarum, & alter Israelitarum: ipse quoque Ioseph de sterili Rachel genitus est, Gen. 30. & postea factus princeps Aegypti à Deo pater patrium suum, & Israelitas: Genes. 45. & 50. Beatus Iohannes Baptista de sterili Elisabeth natus saluatorem praenunciavit in terris primò, & tantum laudis meruit, vt saluator diceret de ipso Matth. 11. Internatos mulierum non surrexit maior Iohanne Baptista. Ante ergo, quam Samson aliquid faceret, poterant Israelitae aliquid magnum opinari de ipso, & certissime opinarentur, eo quod de sterili matre per angelicam nunciationem natus fuerat. Sic enim dixerunt de Beato Iohanne Hebraei videntes patrem mutum in natiuitate sua locutum, & matrem sterilem concepisse: *Quis putas puer iste erit?* Et posuerunt haec in corde suo: Luc. 1. capit. *Cui apparuit Angelus Domini.* Scilicet in figura humana, quod patet, quia ipsa dixit: *Vir Dei venit ad me habens vultum angelicum.* Et dixit ad eam, *sterilis es, & absque liberis.* Id est sterilis es non potens parere naturaliter, & absque liberis, nullos filios haecenus genuisti. *Sed concipies, & paries filium.* Id est quamquam sis sterilis, concipies, scilicet Deo dante tibi conceptum. In Hebraeo dicitur. *Sterilis es, & non paries.* Id est nunquam peperisti, & ad idem pertinet quod sine liberis.

Robur Samsonis à Deo fuit.

Ad quid Angelus dixit mulieri sterilis es. *Questio VI.*

QVAERETVR, ad quid angelus dixit mulieri sterilis es, quia licet conueniens fuerit describi, quod ista mulier sterilis erat, vt cognosceretur, quod iste puer nasciturus aliquid magnum facturus erat, tamen non videbatur oportere, quod denunciaretur ipsi mulieri, quod erat sterilis, quia ipsa hoc nouerat.

R. 2. Dicen-

Responso ad q̄sum. Dicendum, quod Angelus hoc denunciavit, ut ipsa sciret, quod filius, quem pariebat, erat ex Dei munere, & ipsa erat verè sterilis: nam si Angelus non prænuntiasset, ipsa non putasset se verè sterilem, licet non peperisset temporibus præteritis: sed hoc euenisse à casu, sicut accidit multis mulieribus, quod quodam tēpore in iuuentute parere non possint, & postea cum declinant ad maiorem ætatem pariunt. Et dato, quod ipsa putasset se prius sterilem, quia non pariebat, cum postea videret, quod pariebat, putaret se non fuisse verè sterilem, sed accidisse ex aliquo impedimēto, quod in illo tempore non peperisset. Vnde si non prænuntiaretur ei, quod erat sterilis, quando postea pareret, putaret naturaliter peperisse: & ad declarandum istud, dixit Angelus, & non paris. Vel. *Abſque liberis es.* Id est parer, quod sis sterilis, quia si non esses sterilis, iam peperisses in tanto tempore, quo coniugata es viro tuo.

Quomodo dedit Angelus hanc probationem ad Sterilitatem, scilicet non paris.
Quæst. VII.

QVAERETVR vterius, quomodo dedit Angelus hanc probationem ad sterilitatem, scilicet, non paris, id est nunquam peperisti: nam non sufficere probabat, quia aliqua mulieres sunt, quæ non pariunt in iuuentute, & postea in senectute, vel in ætate matura disponuntur ad pariendum, quia aufertur aliquid quod impediēbat conceptum, & sic poterat ista mulier postea concipere, licet nondum concepisset. Respondendum, quod ad probandum de aliqua muliere, quod sit sterilis opinio, & quod non possit concipere, nisi Deo dante supernaturaliter, necesse est, quod expectetur tempus senectutis, in quo desinunt fieri muliebria. Nam quamdiu menstrualis humor fluit mulieri, non est impossibile eam naturaliter parere, vel saltem si aliquid sit quod obstet, non potest apparere sufficienter aliquid tale esse, & sic scriptura cum vellet dicere de Sara, quod concepisset supernaturaliter Gen. 18. cap. dixit, quod erat Sara prouecta ætatis, desierantque fieri ei muliebria: quasi dicat, quod non sufficiebat, quod ipsa esset prouecta ætatis ad non concipiendum, nisi desinerent ei fieri muliebria: istud autem non erat in matre Samsonis, quia non erat tam inueterata, ideo non poterat de ea firmiter constare, quia esset sterilis. Dicendum igitur, quod Angelus dixit istud non tanquam firmam probationem, sed tanquam signum quoddam: nam si non fuisset sterilis mater Samsonis, cum ipsa, & vir suus dedissent operam proli gignendæ genuissent, sed non genuerant. Aliter potest dici, quod Angelus non ponebat hoc ad probandum, quod erat ista mulier sterilis, sed ut quando ipsa pareret, sciret, quod verè fuerat sterilis, eo quod Angelus dixerat ei, quod paritura esset, & quod erat sterilis: sed euenit, quod peperit, sicut dixerat Angelus, ergo verum erat, quod sterilis esset, & sic partus futurus erat probatio sterilitatis. Aliter potest dici, quod Angelus dixit istud non ad probandum, quod mulier erat sterilis, quia hoc ipsa nouerat: sed dicebantur ista ad probandum verum esse quod prædicebat de filio nascituro, ac si diceret: ego prænuncio tibi, quod paries filium, & ad hoc, quod credas, dico tibi, quod tu es sterilis, & nunquam peperisti, velut si diceret ei aliquid aliud occultum sibi, per quod probaret se à Deo venire, & occultorum habere notitiam.

An Samson supernaturaliter, vel purè naturaliter fuerit conceptus. Et de quatuor modis quibus Deus operatur supernaturaliter in conceptione alicuius.
Quæstio VIII.

QVAERETVR vterius, an Samson conceptus fuerit supernaturaliter, vel purè naturaliter. Respondendum, quod ad hoc, quod aliquis actus sit purè naturalis, oportet, quod perficiatur à causis totaliter naturalibus, non operante aliquid causa supernaturali, nisi in quantum ipsa est prima, vel in concatenatione causarum naturaliter ordinarum ad hoc, quod ali quod opus sit supernaturale largè sumendo, oportet, quod illud sit tale, quod non possit expleri sine operatione speciali causæ supernaturaliter operantis, siue ipsa sola operationem expleat, siue aliæ causæ, scilicet naturales, concurrant. De conceptione Samsonis dicendum, quod fuit supernaturale non purè supernaturale: nã causa supernaturalis interuenit, scilicet Dei gratia naturam adiuuans, & defectum eius supplens: causæ etiam naturales fuerunt, scilicet commixtio seminis masculini, & foemini, & omnis operatio reliqua causarum naturalium concurrentium. Causa tamen supernaturalis interuenit ad suppleendum sterilitatem, qui erat defectus impediens. Considerandum vterius pro hoc, quod ad hoc, quod Deus dicatur supernaturaliter agere ad conceptum alicuius, potest tripliciter operari. Primo modo inclinando gignentes ad tempus, in quo gignere possunt, ut potè, si sint aliqui duo dispositi ad gignendum, scilicet, quia non sunt steriles, si tamen coeunt in talibus temporibus, in quibus non est dispositio in eis ad gignendum nunquam gignent, sicut multi sunt, qui interdum dantes operam proli, gignunt, & interdum non gignunt: istud autem est, quia contingit interdum semen esse ad hoc dispositum, & interdum non. Quod ergo Deus inclinaret eos ad tali tempore coeundum, quo poterunt gignere, est adiuuare supernaturaliter ad generationem, quia si isti non inclinarentur sic à Deo: forte nunquã inclinarentur, vel conuenirent in tali tempore, in quo gignerent, & sic sine sterilitate priuarentur generatio ne, & dabitur eis è contrario, quod gignant supernaturaliter, similiter ad gignendum masculinum aliter esse debet semen dispositum, quam ad gignendum femellam: & forte aliqui dispositi, & potentes gignere masculos coeunt semper in tempore, quo sunt dispositi ad gignendum foeminas, & gignant foeminas: unde licet desiderent gignere masculos, nunquam eis euenit. Si autem Deus inclinaret eos ad coeundum in tali tempore, in quo semen sit dispositum ad gignendum masculos, gignent masculos, & erit ista generatio partim supernaturalis. Et hoc modo quando aliqui non potentes habere filium, sed filias, orant Deum, ut det illis filios, faciet, quod non dando supernaturaliter aliquam virtutem femini eorum, incitabit eos ad coeundum in tali tempore, in quo semen sit dispositum ad procreationem masculi, & sic, qui obtinent hoc modo filium, dicent verè, quod orationibus, & supernaturaliter illum obtinuerunt, quia non erant eum aliter habituri. Item hoc modo interdum Deus facit excellentes homines, qui nascuntur, siue in robore, siue sapientia, siue alijs perfectionibus naturalibus. Nam licet non debeamus dare corporibus cœlestibus aliquam potestatem super liberum arbitrium directè, non debemus indirectè tollere eis, quin possint causare in natis maius, vel minus robur, aut debilitatem membrorum, timiditatem, aut confidentiam, inclinationem ad libidinem, ad ebrietatem, vel inclinationem ad abstinendum ab his, dispo-

Deus tripliciter potest operari ad conceptum supernaturalem: tripliciter gignitur.

Corpora celestia inclinantur ad multa.

Nihil potest esse omnino à fortuna, sed necesse est eundem esse præuisa, quia regimè vniuersi temperati committendum non est.

Ex mentibus formati sunt fetus.

Determinatio.

dispositionem magnam phantasiæ ad faciliter intelligendum, & in dispositionem, vel aptitudinem ad stultitiam, insaniam, & alias passiones. Si ergo Deus vult facere aliquem hominem perfectum in aliquo prædictorum, vel defectuosum: non oportet, quod semper ei infundat ista, sed sufficit, quod eum in tali tempore concipi, & nasci faciat, in quo fin conditionem operationis celestis, necesse sit ista accipere: & sic si aliquis oret Deum, ut det ei filium sapientem valde, & bonis moribus ornatum in quantum inclinatio naturalis valet, obtinebit eum si Deus inclinet eum ad gignendum in tali tempore, in quo contingat corpora celestia hæc in fluere. Ex hoc, illi, qui naturali ingenio excellentes sunt, si sciunt, etiam per infusionem, nihil sibi datum, sed quiddam habent naturaliter euenisse, ita debent Deo gratias referre, velut si eis per infusionem tale ingenium præstitisset. Quia ideo sibi hoc euenit, quia Deus inclinavit parentes eorum ad gignendum in tali tempore, in quo ista naturaliter eueniret: & si ipse non inclinasset, nunquam sic facturi essent: nisi forte dicat, quod ex accidenti hoc fuit, sed istud repugnat oī catholicæ positioni, & etiam philosophicæ veritati, quia nihil potest esse omnino à fortuna, sed necesse est eundem esse præuisa, quia regimè vniuersi temperati committendum non est. Non ergo accidit istud, qui in tali tempore genuit, sic genuisse, quasi nullus eum mouerit magis ad illud tempus, quam ad aliud, sed necesse est aliquam causam esse præuidentem, & inclinantem, ut nihil excedat, aut subterfugiat diuinam prouidentiam: & tunc magnas gratias agere Deo debebo, quia ipse voluit inclinare parentes meos ad me in tali tempore gignendum sub hac intētionē, in qua necesse esset me dispositum esse valde super omnes alios homines ad intelligendum, & ad quendam naturalem morum honestatem, ad quod non inclinavit multos alios. Secundo modo Deus confert supernaturaliter ad generationem alicuius, cum semen patris, & matris est omnino indispotum ad aliquod gignendum, vel saltem semen alterius eorum, & istud est in feminibus. Iste modus est excellentioris operationis Dei, quam præcedens, quia in præcedentibus non disponebat semen, quia ipsam in se dispositum erat, sed solum inclinabat ad gignendum in tali tempore, in quo semē sit dispositum. In isto autem modo semen non erat dispositum, nec poterat naturaliter disponi, & Deus illud supernaturali operatione disponit. Tertius modus est, quando Deus non solum semen disponit, sed etiam administrat: sic fuit in conceptu Isaac: nã Sara erat iam prouecta ætatis, & desierat ei fieri muliebria, ut Gen. 8. cap. Et muliebria, id est fluxus menstruales, sunt materia ipsius fetus formandi: & sic non solum erat virtus actiua formatiua in disposita ad generationem, sed etiam pars materialis: nam ex menstruo formatur fetus, & iste modus est mirabilior, hic autem vtrumque deficit. Quartus modus operandi in conceptione supernaturaliter est quando Deus semen non disponit, nec administrat, sed ex solo semine, vel menstruo muliebri format: & sic fuit in conceptu Saluatoris nostri: & iste modus est excellentior omnibus alijs, quia in alijs commixtio seminis masculini, & foemini est: hic autem solum mētētruum muliebri. In primo modo horū sunt multi homines, quos Deus voluit gigni in tali tempore, in quo essent excellentes valde in aliqua perfectione naturali, siue roboris, siue sapientia. In secundo modo est Samson, Esau, Iacob, Simeon, Ioannes Baptista. In tertio modo est Isaac. In quarto modo solus Christus: ideo Christi conceptio fuit excellentior, quam conceptus cœterorum nominum: deinde conceptus Isaac fuit excellentior, & miraculosior conceptu Samsonis, & reliquorum, & sic per ordinem.

Alph. Toft super lib. Iudicum

An postquam angelus nunciavit patri, & matri Samsonis, quod habituri erant filium, obligabantur conuenire carnaliter, vel erat sibi liberum.
Quæstio IX.

QVAERETVR vterius, postquam angelus nunciavit patri, & matri Samsonis, quod habituri erant filium, an obligabantur conuenire in vnum, & an peccarent, si non darent operam proli. Aliquis respondet, quod non tenerentur conuenire carnaliter, quia actus matrimonialis non est sub præcepto impositus, sed sub indulgentia datus ad tollendam fornicationem, & aliter difficulter excusaremus, ut patet. I. Cor. 7. cap. ideo coniugati non obligantur conuenire, sed potius si pari consensu abstineant valde merentur, & sic Apostolus magis cōsulit virginem esse, quam nubere: erit ergo similiter melius in primo matrimonio continere, quam amplexibus vacare. Respondendum, quod obligabantur Manue, & vxor eius post istam denunciationem angelicam conuenire carnaliter, quia Deus denunciabat eis filium nasciturum, & hunc per carnalem commixtionem: si autem ipsi nolent conuenire carnaliter, repugnassent voluntati Dei, scilicet, quia nolent gignere filium, ergo peccabant. Sed aliquis respondet ad hoc, quia non obligantur, quia angelus denunciabat eis, quod habituri essent filium si conuenirent carnaliter, & quia istud erat in fauorem eorum, & licet cuique renūciare ei, quod pro se introductum est, vel in fauorem suum, possent ipsi licite, imò magis merēdo abstinere, scilicet, quod magis vel lent abstinere propter Deum, & non gaudere de filio, quã gaudere de filio, & non abstinere. Respondendum, quod non statim ratio, sed obligabantur pater, & mater Samsonis post verba angeli vacare proli quouisque scirent conceptam prolem, eo quod istud erat eis: tunc sub præcepto. Et non valet ratio in contrarium, scilicet, quod poterant renūciare ei, quod in fauorem eorum introductum fuerat: respondendum, quod si in solum fauorem eorum fuisset filius introductus, licet eis renūciare, scilicet nolle habere illum, vt gauderent in eo: erat tamen iste nasciturus magis ad populi Israel vtilitatem, scilicet, ut liberaret populum: nam dixit angelus: ipse liberare incipiet populum meum de manu Philistinorum: si ergo nolissent isti coire ad habendum hunc filium, peccassent mortaliter præiudicantes toti Israel, ad cuius salutem puer iste nasciturus erat. Etiam peccabant contra Deum, quia vellet turbare modum dispositionis eius, scilicet, quia ipse disposuerat liberare per puerum illum, & ipsi nolēbant. Item confirmatur hoc per consimile, quia licet nunc nulla necessitas sit ad conueniendum carnaliter cum aliqua, sed magis meretur potius, qui nunquam conuenit, tamen aliquando fuit præceptum, & necessitas conuenire, scilicet ab exoratio seculi, quia Deus volebat genus humanum prodire modo propagatio, qui peruenit ad speciem, & hoc sine coitu non fit: ideo iussit expressè, creſcite, & multiplicamini, & replete terram: Genesis primo. Vnde si quis fuisset in exordio primæ ætatis, vtpotè filius, vel nepos Adam, qui proli vacare nollet, peccasset mortaliter: & maxime peccaret Adam, si nollet cognoscere Heuar, & hoc, quia præceptum urgebat, & etiam necessitas erat ad sic multiplicandum genus humanum. Ita nunc erat necessitas coitus Manue, & vxoris suæ ad gignendum Samsonem: & hoc, quia iste erat liberaturus Israel. Etiam Deus iubeat illum gigni. Sed adhuc dicendum, quod dato, quod angelus non expressisset, quod iste puer liberaturus esset Israel, sed solum diceret, quod gignitur essent quendam filium, quem facerent

Si Adā nō cognouisset Heuar carnaliter peccasset mortaliter.

R 3 Naza

Nazaræum, tenebantur sub pena peccati mortalis conuenire in vnum ad gignendum, quia ex hoc, quod dicebat Angelus, quod facerent cum nazaræum, dicebat eum domino specialiter applicandum, & significabant deum velle quendam cultum specialem in ipso: nam obseruantiam nazaræorum erat in veteri testamento aliquid superogationis, sicut consilia in nouo testamento: nolle ergo coire ad gignendum puerum, in quo deus talē cultū sibi predicabat, erat velle impedire cultum dei, ideo peccarent mortaliter. Item dato quod angelus solūm dixisset, quod gignerent filium, & non imponeret ei aliquam obseruantiam: si ipsi nolent conuenire carnaliter, peccabant, quia deus non solet iubere, vel prenuntiare aliquid specialiter, nisi ad aliquod bonum specialiter: sed ipse non solebat prenuntiare alijs, quod genituri sint filios, & prenuntiauit hoc in Manue, ideo satis apparebat, quod aliquid magnum facere vellet de Samone inde gignendo: quod ergo istud impedit parentes, erat peccare mortaliter. Item cum Manue sciret se habere uxorem sterilem, & nūc a Deo promitti filium, videbat magnam liberalitatem dei erga se: quod ergo noller conuenire carnaliter cū uxore ad gignendum, erat ingratitude, & contemptus diuini beneficii, scilicet quia nolebat beneficiū sibi sponte a deo oblatum. Et ratio potissima est, quia nescit an ille filius sit ad aliquod magnum bonū, quod ipse perturbaret nolendo conuenire carnaliter. Vnus casus est, in quo videtur licitum alicui non vacare proli ad habendum filium, quamquam prenuntietur ei quod d habebit a Deo filium, scilicet si quis orans sepe petiit filium cum sterili esset vel alijs nō potens generare, & postea angelus denūciauit ei, quod Deus concesserat quod petebatur, si istenimis afficiatur ad continendum poterit non conuenire carnaliter ad habendum filium. Et ratio est, quia cum ad preces eius concessus fuerit filius, videtur introductus in fauorem eius, & licet ei renuntiare illi: potissimè cum hoc facit non contemnendo dei beneficium, sed desiderio continentis. Non sic est de illo puero, qui erit ad aliquod magnum bonū, quia tunc parentes tenentur sub pena peccati mortalis conuenire. Sed adhuc dato quod precibus concessus sit, & non exprimat de eo, quod aliquid magnum facturus sit, videtur securus, quod parentes conueniret, quia verissimum est, quod aliquid speciale Deus per illum facturus sit: & sic licet in vno casu non obligentur parentes ad conueniendum carnaliter, videtur tamen vniuersaliter tutius esse conuenire. De patre autem, & matre Samsonis manifestius est, quod obligentur propter causas assignatas supra. *Causa ergo ne vinum bibas, ac siceram.* Hic ponitur obseruantia propter puerum nasciturum, & imponitur duplex, scilicet vna matri, & alia filio, vt patet infra.

Casus in quo licet alicui non vacare proli ad habendum filium.

Quare imposta fuit matri Samsonis hæc obseruantia, & vsque ad quantum tempus. *Quest. X.*

QVAERETVR, quare imposta fuit matri ista obseruantia, & vsq; ad quantum tempus. Ad primum respondendum, quod sicut Deus voluit sibi consecrare Samsonem per specialem cultum nazaræorum incipere obseruationem, eo quod faciebat eum libertorem populi sui, & dabat ei vires excellentes: ita voluit ad reuerentiam pueri nascituri matrem esse mundam, & obseruare oia hæc, quæ pertinebant ad quādam excellentiam munditiæ: nam quod aliqua res sit nimis, vel modicum reuerenda, ex ceremonijs ei exhibitis apparet: nam cui multas ceremonias honoris exhibemus, multum honorabilis est: illa verò cui paucas facimus, iudicatur inuis honorabilis: vt ergo donū Dei cōferendum Samoni magis honorabile videret, non solū iustum est,

ipse esset nazaræus, sed etiā, quod mater seruaret hæc. Ad secundam dicendum, quod ex litera non apparet vsquequo mater deberet obseruare ceremonias istas, & tñ dicendum, quod illas obseruaret vsquequo pareret, quia mater non obseruabat ceremonias istas propter se, sed propter filium, & tñ ex obseruatione matris in similibus non videtur aliquid filio aduenire, nisi quod mater aliquo modo identificatur filio: sed mater identificatur saltē apparenter filio, quando est in vtero, ideo tunc debet obseruare circa matrem munditiā hæc: nam quod filius est extra vterum, iam apparet quod sit distinctus a matre, & tunc debet incipi seruari in puero munditia, quæ habetur in litera, ergo cessabat munditia circa matrem seruari: alioquin diceretur, quod matri non iubeatur munditia ista, in quantum identificatur aliquo modo cum filio, sed in quantum erat causa eius, & tunc non solūm matri, sed et patri iniungenda fuisset ista obseruantia, quia et ipse erat causa filij præcipua, nihil tamen patri iustum est. Posset tamen satis rationabiliter dici, quod ista obseruantia in matre debebat esse vsquequo puer ab lactaretur, quia sicut cum puer est in vtero, ipse de substantia matris nutritur, ita dñi est extra vterum nondum ab lactatus continē nutriti de substantia matris, & ob hoc mater munda esse debebat, vt non videatur aliquid immundū pertinere ad filium propter matrem: ab lactato autem filio, quia iam nihil ipsius matris communicatur filio: cessaret obseruatio munditiæ in matre. Et est satis rationabilis positio ista: magis tamen est firmum, quod solūm seruaret hoc vsq; ad partum, quia in litera dicitur: *Cave, nē vinum, & siceram bibas, aut quidquam immundū comedas, quia concipies, & paries filium, cuius non tanget nouacula caput.* Et sic erat ista obseruantia, quia debebat concipere, & parere: ergo postquam concepisset, & peperisset, liberatur ab hac obligatione.

Quo tempore ista obseruatio debebat inchoari. *Questio XI.*

QVAERETVR, vterius, quo tempore ista obseruatio debebat inchoari. Aliquis respondebit, quod debebat inchoari prima die, qua accederet ad virum: nam dixit angelus, quia concipies, & paries, sed concipere non debebat vsq; quo vir tangeret eam: ergo vsq; ad illud tempus non tenebant ad hanc obseruationem. Item abstinentia erat propter aliquam causam, scilicet quod concipere debebat: ergo quod non suberat aliqua causa, si nondum conceperat, non videbatur propter quid deberet abstinere. Respondendum, quod tenebatur mulier ista abstinere ex eo tempore, ex quo ista dicebantur: nam præcepta negatiua oī tempore obligant, nisi in eis exprimat tempus, quo debeant obligare, affirmatiua autem solūm pro loco, & tempore: sed præceptū istud erat negatiuū. I. de non comedendo, siue de abstinendo, & abstinentia negationem importat, & non limitat tempus aliquod ipse angelus, ergo immediate obligauit. Item aut præceptum istud seruari debebat postquam mulier concepisset, aut prius: non post solūm, quia tunc repugnat literæ, quæ dicit: *immundū quidquam non comedas, quia concipies.* Et sic ponitur sibi, concipies, tanquam aliquid futurum ad obseruationem istam, & sic priusquam conciperet debebat obseruare hoc. Item debebat ex tunc incipere, vt quando conciperet esset iam munda, & disposita per obseruationem præcedentē: si autem non obseruaret aliquid, vsq; quo iā concepisset, esset cōceptus in immunditia. Ideo tam necessarius videbatur ad honorem nati apparatus obseruationis ante conceptum, sicut postea: imo ista erat ratio potissima, scilicet, vt videretur iam sanctificata mater, quando conciperet filium illum.

Præcepta negatiua omni tempore obligant.

Ad

Ad rationem primam. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod quamquam non conciperet quouique tangeretur a viro, tamen prius debebat se continere ab immundis, quam accederet ad virum, quia ista obseruatiō fiebat ad dispondam matrem, vt esset sanctificata, quando iam conciperet. Item ista probatio potius inducit propositum nostrum, quam oppositum, quia cum dicitur, quod abstineret ab immundis, quia conceptura erat, ergo antequam conciperet debebat obseruare istud. Ad secundam rationem, quando dicitur, quod abstinentia erat propter aliquam causam, & tunc non videbatur aliqua causa quare abstineret: respondendum, quod causa magna suberat. I. vt mater esset disposita per sanctificationem ad fetum, qui ex Dei dono gignebatur.

An mater Samsonis obligata esset ad votum Nazaræorum. *Questio XII.*

QVAERETVR, vterius, de ista obseruatione, scilicet, an mater Samsonis obligata esset ad votum Nazaræorum. Aliquis dicit, quod sic, quia istæ sunt ceremonie, quæ imponuntur nazaræis, vt patet de ritu eorum: Num. 6. In contrarium dicit aliquis, quod non iubeatur ei ritus nazaræorum, quia iste ritus ad masculos pertinet, ideo non iubeatur matri Samsonis. Dicendum non stare hoc, quia votum nazaræorum tam viro, quam feminæ conuenire poterat, quod patet dupliciter. Primo, quia lex dicit: *Nu. 6. Vir, siue mulier, cum fecerint votum domino, & se consecrare voluerint, &c. & ibi est totum cap. de voto nazaræorum, ergo patet, quod istud votum non competet mulieribus, si forte esset aliqua ceremonia in voto nazaræorum, quæ non posset conuenire foeminis, & tamē nō erant aliqua, quæ indifferenter non conueniant viris, & feminis, vt patet discurrendo per eas: Num. 6. Sed adhuc dato, quod competeret femine votū istud, non apparet an mater Samsonis obligabatur ad illud ex istis, quæ dixit ei angelus. Respondendum, quod votum nazaræorum poterat esse dupliciter. I. perpetuum, & temporale: nā poterat se quis consecrare dño per illud votum ad semper. Temporale erat, quando quis volebat certo tempore obseruare ceremonias nazaræorum solūm, & istud erat ad placitum voueris. I. per annum, vel duos annos, aut mensem, & sic de ceteris. Si autem erat temporale erant duplices ceremonie, vel triplices: si autem perpetuum erant simplices. I. quædam ceremonie erant, quas obseruare debebat nazaræus temporalis incipiens votum, vsq; ad consummationem: aliæ erant quas faciebat ad solennitatem expletionis voti: aliæ erant, quas faciebat si forte incurreret votū per aliquam immundiciam super mortuo quam incurreret nazaræus, quia tūc factis quibusdam ceremonijs repetebatur votum. Primæ ceremonie erant, quod vouēs istud votum debebat abstinere a vino, & siceram, aut oī potu, aut cibo, qui potest inebriare. Etiam non comedebat vias recentes, aut siccas, aut quidquid villo modo ad vias pertinet, aut quod ex viuis sit. Etiam acetum non comedebant, & super mortuos non debebant pollui villo modo, scilicet tangendo eos, nec eundem ad funera, aut plangendo pro illis in funere, licet posset secretè lugere. Etiam non poterat ingredi in domum, in qua aliquis mortuus erat, nec licebat eis sepulchra tægere, aut ossa cadauerum in agro reperta. Etiam ex die consecrationis suæ, vel voti non debebat nouacula ascendere super caput eorum. Secundæ ceremonie sunt, quas faciebat nazaræus temporalis in expletionem voti sui. I. quod omnes capilli eius tondentur die vltima in sanctuario, & cremabantur in altari holocaustorum, sicut quolibet aliud sacrificium. Etiam offerebat illa die ad ostium tabernaculi agnum annu-*

Dupliciter votum nazaræorum esse poterat.

Primæ ceremonie nazaræorum ad tempus venientium.

Secundæ.

Alph. Toft. super lib. Iudicum

culum in holocausto, & ouem pro peccato, & arietem in hostiam pacificam, & canistrum azymorum, & libamina omnium istorum sacrificiorum, & in istis sacrificijs fiebant ad sacerdotibus ceremonie, quæ habentur Nu. 6. Tertiæ ceremonie erant, quæ fiebant quando ante completum votum Nazaræus incidebat in aliquam immundiciā, vt potest, si tangebatur aliquem mortuum, vel aliquis subito moriebatur coram eo. Nam eodem die, quo pollueretur, debebat radere totum caput, & iterum die septimo post hoc radere capillos renascentes. Die autē octauo offerebat duos turtures sacerdoti ad ostium tabernaculi, vel duos pullos columbarum: vnum pro peccato, & alterum in holocaustum, & ex eo die incipiebat de nouo votum suū, quasi si nihil ante hoc obseruasset. Ista tria genera ceremoniarum erant pro nazaræo temporali: nazaræus autem perpetuus solūm obseruabat primum genus ceremoniarum, secundas autem non, quia ipse nunquam finiebat votū, & illæ erant in die expletionis voti: tertias autem non obseruabat, quia illæ erant quando nazaræus polluebatur ad hoc, quod reinciperet votū suū, & esse tunc mundus quando inciperet, quia aliās quidquid postea faceret, reputaretur factum in immundicia, & nihil esset, & illæ ceremonie mundificabāt pollutum. Sed nazaræus perpetuus non reincipiebat votum, eo quod qualitercunq; se haberet semper debebat obseruare in perpetuum votum illud: ergo solū maneant ei ceremonie primi modi. De his oībus Num. 6.

Nunc dicendum de matre Samsonis, quod ipsa non erat obligata ad votum nazaræorum, quia non ad perpetuū, nec ad temporale: ergo ad nullum. De primo patet, quia supra declaratum est, quod obseruatio matris Samsonis solūm extendebatur vsquequo pareret. Etiam non erat temporalis obseruatio, quia tūc imposuisset ei angelus omnia, quæ pertinebant ad istam obseruantiam, sed solūm imposuit de his, quæ pertinebant ad nazaræorum obseruationem. I. quod non biberet vinum, nec siceram, & omisit omnia alia. I. comestionem omnis generis vuarum, & acetum, & non tōderi capillos nouacula, & ceteras ceremonias omnium trium modorum supra positorum. Item patet istud, quia si intendisset ponere ei angelus obseruationem nazaræorum, cum filius nasciturus deberet esse nazaræus, imposuisset ei, quod seruaret ea, quæ puer seruaturus erat: & tñ ei solūm dixit cauere vinū, & res immundas: de puero autem dixit, quod ipse esset semper nazaræus, & nunquam ascenderet nouacula super caput eius. Item cū angelus nollet explicare in particulari omnia, quæ seruaturus erat puer, dixit quod futurus erat nazaræus, vt per hoc intelligeretur, quod debet tenere regulam nazaræorum: Nu. 6. De matre ergo, cum dixit, quod non comederet immunda, nec biberet siceram, aut vinum, dixisset, quod ipsa nazaræa futura esset hoc modo tempore, & tamen nihil addidit per quod hoc intelligeretur, ideo non debebat ipsa seruare votum nazaræorum. Item matri Samsonis iubeatur hic obseruare quædam ceremonias propter filium nasciturum, sed quod obseruaret votum nazaræorum nihil ad hoc attinebat. Nam tota consecratio nazaræorum erat in capite, vel capillis: ideo Num. 6. nil vocatur in nazaræo consecratum, nisi caput. Etiam quando polluebatur nazaræus nihil dicebatur pollui, nisi caput, & ipsum solūm radebatur. Etiam quando desinebat votum nazaræorum soli capilli tondentur, & dabantur ad cremandum in altari holocaustorum iussu Dei. Hæc omnia habentur Num. 6. & tamen consecratio capillorum matris Samsonis nihil attinebat ad Samsonem: ideo frustra erat ei imponi obseruationem nazaræorum.

De matre Samsonis penes obseruantiam in ceremoniarum nazaræorum.

In capite erat nazaræorum consecratio.

R 4 Quare

Quare imponebantur matri Samsonis quaedam attinentia ad votum Nazarorum, si non erat obligata ad illud. Quæstio XIII.

Quare imponebantur matri Samsonis quaedam attinentia ad votum Nazarorum, si non erat obligata ad illud. Quæstio XIII. Quare imponebantur ei quaedam pertinentia ad illud, scilicet non bibere vinum, & siceram, & non comedere aliquid immundum. Aliqui dicunt tenentes superiorem positionem, quod matri Samsonis imposita fuit observatio nazareorum, quia fuerunt ista dicta, ut per ea intellexerentur alia, quae pertinebant ad votum nazareorum. Sed dicendum, quod non fiat, quia supra probatum est, quod non fuit imposita ista observatio matri Samsonis, nec valet fundamentum eorum. Quia imposita fuerunt hic quaedam pertinentia ad nazareos: nam nullum istorum pertinebat specialiter ad nazareos. De primo patet, quia licet nazareus non biberent vinum, Num. 6. tamen non erat istud speciale eis, quia et sacerdotes toto tempore quo manebant in sanctuario ministrantes, non poterant vinum, aut siceram bibere, vel aliud inebriantium: Leui. 10. c. unde si quis de sacerdotibus, veniente vice sua, deberet ministrare in aliquo ministerio in sanctuario per unum mensum continue: non debebat toto illo mense bibere vinum. Secundum est quod iubeatur, quod non comederet aliquid immundum, non erat speciale nazareis, quia erat præceptum omnibus Israelitis, ut patet Leui. 11. & Deu. 14. ubi determinantur res immundae, & mundae, & vetantur omnibus immunda. Et tamen non comedere immunda non erat præceptum nazareorum: nam omnia præcepta illorum ponuntur Num. 6. & tamen non ponitur ibi hoc. Dicendum ergo, quod Deus non iussit hic aliquid istorum, in quantum pertinebat ad nazareos, nec expediebat sub hac ratione iuberi, sed solum voluit, quod mater Samsonis servaret quandam mundiciam, & reverentiam, quia conceptura erat filium sanctificandum. Et proficiebant ista duo imposita homini dupliciter: primo ad quandam reverentiam, scilicet quia cum iuberetur matri Samsonis se abstinere ab his, quia erat paritura Samsonem, significabatur cum futurum magnum. Et ista ratio supra assignata est, & ad hoc principaliter pertinebat non bibere vinum, aut siceram, quia ista interdum inebriant, & per ebrietatem redditur quis valde despicibilis, & potissimum mulier, & quia istud vergebat in dedecus nasci turti, debuit abstinere ab his, ne aliquando inebriaretur. Etiam est sic de rebus immundis, quia inter Hebraeos res immundae determinatae à lege erant abominabiles, & habebantur: ut viles, qui comedebant eas, pertineret ad dedecus Samsonis matrem suam his pollui. Secundum erat ex parte nutritionis foetus. scilicet quia foetus in utero nutritur de substantia matris. scilicet de sanguine suo, & postea etiam sanguis iste conuertitur in lac, ut inde fetus educitur de utero alatur, sicut disponit sanguis mulieris, ita disponitur nutritio fetus, & quia res immunda causant immundum nutrimentum, & disconvenientem fetus, non debuit comedere res immundas. De vino, & siceram eodem modo applicari potest. Et sic ista iussa sunt matri Samsonis, non in quantum sunt partes voti nazareorum, sed ob aliam causam. Nec immundum quidquam comedat. Solum vetantur in potu illa, quae poterant inebriare, & in cibo res immunda.

Immunda quae matri Samsonis comedenda vetantur, quoniam fuerant. Quæstio XIII.

Quare imponebantur ei quaedam pertinentia ad illud, scilicet non bibere vinum, & siceram, & non comedere aliquid immundum. Aliqui dicunt tenentes superiorem positionem, quod matri Samsonis imposita fuit observatio nazareorum, quia fuerunt ista dicta, ut per ea intellexerentur alia, quae pertinebant ad votum nazareorum. Sed dicendum, quod non fiat, quia supra probatum est, quod non fuit imposita ista observatio matri Samsonis, nec valet fundamentum eorum. Quia imposita fuerunt hic quaedam pertinentia ad nazareos: nam nullum istorum pertinebat specialiter ad nazareos. De primo patet, quia licet nazareus non biberent vinum, Num. 6. tamen non erat istud speciale eis, quia et sacerdotes toto tempore quo manebant in sanctuario ministrantes, non poterant vinum, aut siceram bibere, vel aliud inebriantium: Leui. 10. c. unde si quis de sacerdotibus, veniente vice sua, deberet ministrare in aliquo ministerio in sanctuario per unum mensum continue: non debebat toto illo mense bibere vinum. Secundum est quod iubeatur, quod non comederet aliquid immundum, non erat speciale nazareis, quia erat præceptum omnibus Israelitis, ut patet Leui. 11. & Deu. 14. ubi determinantur res immundae, & mundae, & vetantur omnibus immunda. Et tamen non comedere immunda non erat præceptum nazareorum: nam omnia præcepta illorum ponuntur Num. 6. & tamen non ponitur ibi hoc. Dicendum ergo, quod Deus non iussit hic aliquid istorum, in quantum pertinebat ad nazareos, nec expediebat sub hac ratione iuberi, sed solum voluit, quod mater Samsonis servaret quandam mundiciam, & reverentiam, quia conceptura erat filium sanctificandum. Et proficiebant ista duo imposita homini dupliciter: primo ad quandam reverentiam, scilicet quia cum iuberetur matri Samsonis se abstinere ab his, quia erat paritura Samsonem, significabatur cum futurum magnum. Et ista ratio supra assignata est, & ad hoc principaliter pertinebat non bibere vinum, aut siceram, quia ista interdum inebriant, & per ebrietatem redditur quis valde despicibilis, & potissimum mulier, & quia istud vergebat in dedecus nasci turti, debuit abstinere ab his, ne aliquando inebriaretur. Etiam est sic de rebus immundis, quia inter Hebraeos res immundae determinatae à lege erant abominabiles, & habebantur: ut viles, qui comedebant eas, pertineret ad dedecus Samsonis matrem suam his pollui. Secundum erat ex parte nutritionis foetus. scilicet quia foetus in utero nutritur de substantia matris. scilicet de sanguine suo, & postea etiam sanguis iste conuertitur in lac, ut inde fetus educitur de utero alatur, sicut disponit sanguis mulieris, ita disponitur nutritio fetus, & quia res immunda causant immundum nutrimentum, & disconvenientem fetus, non debuit comedere res immundas. De vino, & siceram eodem modo applicari potest. Et sic ista iussa sunt matri Samsonis, non in quantum sunt partes voti nazareorum, sed ob aliam causam. Nec immundum quidquam comedat. Solum vetantur in potu illa, quae poterant inebriare, & in cibo res immunda.

vetita, & volucrum, & piscium, & omnia reptilia: insuper res, quae per se moriuntur, aut occiduntur à bestiis, sunt immundae. De his omnibus Leuit. 11. & Deut. 14. cap. Omnia haec vetita erant Iudaeis in cibo. Alio modo possunt vocari immunda omnia, quorum cibus mundus, vel sanus non est: nam etiam in eis, quae concessa sunt à lege erant aliqua interdum, quae non causabant conveniētem cibum, & ab his vile erat abstinere. Sed dicendum, quod haec vocantur immunda primo modo à quibus lex vetabat. Et hoc patet, quia solum dicitur, quod caueret ista mulier immunda, & non exprimitur, quae essent illa immunda, quasi ei non essent: & hoc, quia lex deducta in quotidianum usum omnium Hebraeorum ab antiquo fecerat illa cognita: si tamē intelligeretur de alijs rebus immundis, necesse erat, quod exprimerentur, quia mulier non nouerat, quae illa essent, & præceptum non daretur incertum, quia esset valde irrationabile, nec obligaret.

Quare iubeatur hic matri Samsonis, quod non comederet immunda. Quæstio XV.

Quare iubeatur hic matri Samsonis, quod non comederet immunda, quia istud necessarium erat iam, cum lex illud posuisset, & dato quod non paritura esset, obligabatur. Respondetur, quod hoc ponitur, non quasi non obligata esset ad istud observandum, sed ad significandum imperialem sanctimoniam, quam debebat mater servare propter filium nasciturum. scilicet quia dato quod lex non iussisset illud prius, deberet nunc illa observare hoc. Alia ratio est, scilicet, quia ponitur istud præceptum hic per modum repetitionis: est enim consuetudo sacrae scripturae quaedam præcepta saepe scribendo repetere, & hoc, ut magis memoria commendetur illa, quia sunt valde necessaria: ita licet nunc non esset necesse repeti quod iam scriptum erat, propter magnam tamen necessitatem præcepti huius repetitum fuit matri Samsonis. Aliter potest dici, quod quaedam præcepta repetuntur saepe, quia sunt homines faciliores ad peccandum contra illa, & quae sic erat de comedendo immunda, licet iam essent ista iussa, repetiuit illa angelus mulieri. Aliter dici potest, quod ponitur ad significandum imperialem obligationem, scilicet, quia generaliter ex præcepto legis erat obligata mater Samsonis ad hoc, sicut ceteri Hebraei: quia tamen Deus volebat specialiter obligare eam ad tenendum mundiciam propter puerum nasciturum, expressit ei de ciborum mundicia, ut sic specialiter obligaretur. Aliter etiam potest dici, quod licet Hebraeis præceptum esset de ciborum mundicia, tamen circa quaedam non observabant illam mundiciam non curantes, vel faciliter peccantes, sicut nos solemus peccare in quibusdam peccatis communibus: & quia si non iuberetur nunc specialiter matri Samsonis abstinere ab immundis, forte interdum comederet immunda, quod erat contra intentionem Dei, qui volebat magnam puritatem servari: hic propter foetum nasciturum, ideo conveniens fuit, quod exprimeretur de ista mundicia, & ista fuit causa potissima.

Cum angelus iussit nunc matri Samsonis aliquid, ad quod erat obligata ex lege, an fuerit causata ex hoc aliqua nova obligatio. Et an excommunicatus possit ultra excommunicari. Quæst. XVI.

Quare iubeatur hic matri Samsonis, quod non comederet immunda, quia istud necessarium erat iam, cum lex illud posuisset, & dato quod non paritura esset, obligabatur. Respondetur, quod hoc ponitur, non quasi non obligata esset ad istud observandum, sed ad significandum imperialem sanctimoniam, quam debebat mater servare propter filium nasciturum. scilicet quia dato quod lex non iussisset illud prius, deberet nunc illa observare hoc. Alia ratio est, scilicet, quia ponitur istud præceptum hic per modum repetitionis: est enim consuetudo sacrae scripturae quaedam præcepta saepe scribendo repetere, & hoc, ut magis memoria commendetur illa, quia sunt valde necessaria: ita licet nunc non esset necesse repeti quod iam scriptum erat, propter magnam tamen necessitatem præcepti huius repetitum fuit matri Samsonis. Aliter potest dici, quod quaedam præcepta repetuntur saepe, quia sunt homines faciliores ad peccandum contra illa, & quae sic erat de comedendo immunda, licet iam essent ista iussa, repetiuit illa angelus mulieri. Aliter dici potest, quod ponitur ad significandum imperialem obligationem, scilicet, quia generaliter ex præcepto legis erat obligata mater Samsonis ad hoc, sicut ceteri Hebraei: quia tamen Deus volebat specialiter obligare eam ad tenendum mundiciam propter puerum nasciturum, expressit ei de ciborum mundicia, ut sic specialiter obligaretur. Aliter etiam potest dici, quod licet Hebraeis præceptum esset de ciborum mundicia, tamen circa quaedam non observabant illam mundiciam non curantes, vel faciliter peccantes, sicut nos solemus peccare in quibusdam peccatis communibus: & quia si non iuberetur nunc specialiter matri Samsonis abstinere ab immundis, forte interdum comederet immunda, quod erat contra intentionem Dei, qui volebat magnam puritatem servari: hic propter foetum nasciturum, ideo conveniens fuit, quod exprimeretur de ista mundicia, & ista fuit causa potissima.

Notandum de ligamine excommunicationis.

necesse erat, quod obligaretur. Nec obstat, quod iam obligata esset ad hoc, quia obligatio ligamen quoddam est: sed in ligamenti corporalibus, qui ligatus est amplius ligari potest: ergo in obligatione ad aliquid faciendum, qui obligatus est poterit magis obligari: simile patet in excommunicatione: nam qui excommunicatus est amplius excommunicatur, & tamen quilibet excommunicatio est aliquod ligamen: ergo ligatus ligatur. Sed considerandum, quod in excommunicatione est ligamen, quod est aliquid positivum, & est ipsa poena excommunicationis privativa: nam excommunicatus non dicitur quantum ad aliud ligari, nisi quod per sententiam excommunicationis latam in eum, siue à Canone, siue ab homine, obligatur ad tenendum poenam privationis cuiusdam. Et ista ligatio non magis est in excommunicatione, quam in quibuscumque penis impositis à iudice Ecclesiastico: potissimum in foro conscientiae: ut vnde clauibus: ideo imponendo alicui, quod peniteat per tot dies, dicitur ipsum ligare. Nam ob hoc vocatur clavis ligandi, & solvendi, quia est potestas ad remittendum poenam, vel obligandi nos ad poenam. Est autem aliud in sententia excommunicationis, scilicet privatio à Sacramento, & Communione fidelium, & ista est poena privativa. De hoc dicendum, quod quantum ad istam poenam privativam non potest aliquis magis ligari, aut minus, & postquam est ligatus non potest magis ligari, quia qui extra Ecclesiam est non potest magis extra Ecclesiam esse, potest tamen esse distantior à Ecclesia, & hoc operantur excommunicationes iteratae, scilicet, quia faciunt excommunicatum distantiorē esse ab Ecclesia, & ideo tardius, & difficilius reuocatur, & reconciliatur Ecclesiae, qui pluribus sententiis innodatus est, quam qui vnica. Etiam, quia licet privatio secundum se non habeat magis, & minus, tamē bonum, quo quis privatur habet magis, & minus unde potest quis privatus magis privari. Et sic est in sententijs excommunicationis iteratis, quia p quolibet illarum subtrahit excommunicato aliquod Dei adiutorium, si iussit excommunicatur, & nouo bono semper priuatur: ergo ligatus adhuc potest religari. Simile etiam est in voto, quia interdum obligantur se homines voto ad ea, ad quae alias obligati sunt, sicut est in votis Baptismalibus, in quibus vouemus recipere fidem, & abrenunciare Satanæ, & pompis eius. Et ob hoc magis peccat, qui facit contra fidem, postquam illam suscepit in baptismo, quam prius: licet etiam prius obligatus esset ad omnia, quae erant in Evangelio, & peccabat non agendo illa. Sic etiam dicendum de præceptis decalogi, quia antequam darentur obligabant omnes homines, cum insint conscientiae nostrae, sine aliqua lege data, ut colligitur ad Ro. 2. Et tamen postquam data sunt, causauerunt aliquam novam obligationem: unde non immerito Deus petiuit consensum Hebraeorum ad dandum eis legem: Exo. 19. cap. & ob hoc illi, qui peccant contra haec præcepta postquam data sunt, magis peccant, quam à principio. De matre autem Samsonis sic dicendum, quia à principio ipsa erat obligata ex lege ad non comedendum immunda, & nunc nouiter obligata fuit ad idem: ideo peccaret magis transgrediendo: nam esset maior contemptus, quam prauariari mandatum semel datum. Quia concipies, & paries filium. Quasi dicat propter filium nasciturum ex te, qui erit domino sanctificatus, debes tu nunc servare mundiciam, & esse disposita ex nunc.

An fuerit Samson sanctificatus in utero. Quæst. XVII.

Quare iubeatur hic matri Samsonis, quod non comederet immunda, quia istud necessarium erat iam, cum lex illud posuisset, & dato quod non paritura esset, obligabatur. Respondetur, quod hoc ponitur, non quasi non obligata esset ad istud observandum, sed ad significandum imperialem sanctimoniam, quam debebat mater servare propter filium nasciturum. scilicet quia dato quod lex non iussisset illud prius, deberet nunc illa observare hoc. Alia ratio est, scilicet, quia ponitur istud præceptum hic per modum repetitionis: est enim consuetudo sacrae scripturae quaedam præcepta saepe scribendo repetere, & hoc, ut magis memoria commendetur illa, quia sunt valde necessaria: ita licet nunc non esset necesse repeti quod iam scriptum erat, propter magnam tamen necessitatem præcepti huius repetitum fuit matri Samsonis. Aliter potest dici, quod quaedam præcepta repetuntur saepe, quia sunt homines faciliores ad peccandum contra illa, & quae sic erat de comedendo immunda, licet iam essent ista iussa, repetiuit illa angelus mulieri. Aliter dici potest, quod ponitur ad significandum imperialem obligationem, scilicet, quia generaliter ex præcepto legis erat obligata mater Samsonis ad hoc, sicut ceteri Hebraei: quia tamen Deus volebat specialiter obligare eam ad tenendum mundiciam propter puerum nasciturum, expressit ei de ciborum mundicia, ut sic specialiter obligaretur. Aliter etiam potest dici, quod licet Hebraeis præceptum esset de ciborum mundicia, tamen circa quaedam non observabant illam mundiciam non curantes, vel faciliter peccantes, sicut nos solemus peccare in quibusdam peccatis communibus: & quia si non iuberetur nunc specialiter matri Samsonis abstinere ab immundis, forte interdum comederet immunda, quod erat contra intentionem Dei, qui volebat magnam puritatem servari: hic propter foetum nasciturum, ideo conveniens fuit, quod exprimeretur de ista mundicia, & ista fuit causa potissima.

amus Ieremiam, & Beatum Ioannem Baptistam. Quidam dicunt, quod sic, quia dicitur hic: Erit enim puer nazareus dño ex utero matris: & tñ nazareus significat consecrationem, vel benedictionem, ut patet Num. 6. Respondendum s'm positionem communē, quae est doctrina sanctorum, & ferè omnium doctorum, quod Salom non fuit sanctificatus in utero, sicut Ieremias, vel B. Ioānes. Et ratio ad hoc potest esse duplex. Prima est, quia sanctificati in utero non possunt peccare mortaliter, ut est doctrina cōis: Samson tñ peccauit saepe mortaliter. Item, quia de Samphone non dicitur, quod fuerit sanctificatus in utero matris, sicut dicit de quibusdam. scilicet Ioāne, & Ieremia. Dicendum, quod non fuit consecratus, vel sanctificatus in utero, sed ex utero. scilicet quod fuit antequam exiret de utero obligatus ad observandum ceteroniam Nazareorum, & illas observare debebat ex prima die Natiuitatis: & hoc est ex utero. scilicet immediate, ut exiret de utero. Sanctificati tamen in utero matris non sanctificantur ex utero. scilicet postquam exeunt: sed in utero sanctificantur. scilicet tollendo eis culpam originalem, & confirmando eos, ne possint mortaliter peccare: in Samphone autem non erat sanctificatio, sed quaedam consecratio, id est observatio ceteroniarum nazareorum ex die, quo nasceretur vsque ad mortem: sanctificati autem non consecrantur dño mox, ut exeunt de utero, sed intra uterum, sicut patet de Ieremia, qui dicitur esse vnus de istis, ut legitur Iere. 1. f. Priusquam te formarem in utero noui te, & antequam exires de ventre, sanctificauit te. De Beato Ioanne simile est Lu. 1. Erit puer magnus coram Domino, & Spiritu Sancto replebitur adhuc ex utero matris. Satis tamen dici potest secundum veritatem, licet sit cōtra doctrinam antiquorum, quod non sit talis sanctificatio, qualem volunt doctores nostri. Nam volunt, quod Deus aliquos in utero, sic sanctificauerit, quod maculam originalem abstulerit, & animam eorum impeccabilem fecit. scilicet culpa mortali. Et hoc quidem non nego factum fuisse in aliquibus, tamen in applicatione errant, quia dicunt Ieremiam fuisse huiusmodi. Quod probant, quia Iere. 1. dicitur: Et antequam exires de utero sanctificauit te. Sed istud nihil est, quia sanctificare non accipitur ibi pro mundare, vel facere sanctum, id est impeccabilem, sed pro disponere, vel praordinare aliquid ad aliud: ut si quis praordinatur ad praedicandum, dicitur sanctificari ad praedicandum: & iste modus loquendi est frequentatus in sacra scriptura, sicut patet Exo. 19. cap. f. Sanctificamini in diem tertium: lauate vestimenta vestra, & non appropinquetis vxoribus vestris. Et sic accipitur sanctificamini, id est parati estote. Et hoc apparet clarius, quod ibi exponitur vnum per aliud: nam Deus dixit Moyfi, quod sanctificaret Israelitas, & ipse dixit eis: Estote parati in diem tertium: quasi idem esset sanctificare, & esse paratum. Item Iosue 3. sic accipitur. f. Sanctificamini, cras faciet dominus mirabilia inter vos, id est parati estote ad videndum mirabilia, quae dominus faciet. Et magis patet Iosue 3. f. Sanctificate bellum, id est parate bellum: Ierem. 11. Sanctifica eos in diem occisionis. i. para eos ad occidendum. Unde secundum modum Hebraicū loquendi, quem accepit litera nra, non est sanctificare, nisi preparare, vel praordinare: & sic Ieremias sanctificatus est ex utero, quia cū adhuc esset in utero dispositus, praedestinatus fuit ad praedicandum. Et hoc conuenit literae Iere. 1. f. Antequam exires de ventre sanctificauit te, & prophetā in gētibz dedi te. i. in utero sanctificauit te, praordinauit te, ut esses propheta in gentibus. Quod autē Ieremias fuerit mundatus à peccato originali in utero, & fuerit confirmatus, ne posset peccare mortaliter, non potest probari. Doctores tñ nri dicunt hoc, quod accipiunt ibi sanctificauit. i. sacratum feci: &

Quid sit in utero sanctificari.

Opin. cōmunis doctorum re felicitur.

Quo Iere. sanctificatus est in utero.

Sanctus dicitur duo, & tamen sanctus dicitur duo, scilicet mundiciam totalem, & statum immutabilem in bono: & ob hoc viros bonos, qui hic sunt vocamus bonos, sed non sanctos, quoniam sint in vita eterna: eo quod adhuc peccare possunt. Propter primum dicunt de Ieremia, quod fuerit in vtero ablata ei macula originalis, quia non est mundus, qui manet in peccato mortali, quale est originale. Propter secundum dicunt, quod Ieremias fuit factus impeccabilis, scilicet, quod non posset peccare mortaliter. Sed istud non stat villo modo, quia est contra modum loquendi scripturae: nam tunc Ios. 3. cum dixit Iosue: sanctificamini, cras enim faciet dominus mirabilia: ipsi sanctificauissent seiplos: sed hoc non conuenit homini, quia non est in potestate hominis, quod se faciat impeccabilem, sed Dei priuilegium est. Item Exo. 19. dixit Deus Moyfi: Sanctifica eos in die tertium: & postea sequitur: Sanctificauit eos Moyses: & tamen manifestum est, quod Moyses, nec directe, nec ministerialiter poterat eis dare priuilegium impeccabilitatis. Item dicitur ibi, quod sanctificati sunt, ergo facti sunt impeccabiles: sed falsum est, quia post modicum facti sunt idolatre facientes vitulum aureum, Exo. 32. ideo nec Ieremias ex hoc probabitur sanctificatus, id est mudatus a peccato originali, & confirmatus, ne peccaret mortaliter. Dicendum ergo, quod an Ieremias fuerit purgatus ab originali, & confirmatus in gratia, antequam exiret de vtero, est problema neutrum. Et si volumus credere doctoribus nostris, faciemus eis gratiam. Quod tamen ipsi possent probare hoc, vel saltem habere aliquod motium ex sacra scriptura, falsissimum est. De Beato Ioanne, quod sit sanctificatus in vtero magis patet, quia Luc. 1. dicitur: Quod Spiritus Sanctus replebit eum ex vtero matris: ideo de hoc satis concedo, quod fuerit sanctificatus in vtero. *Cuius non tangit caput nouacula.* Hic significatur observatio pueri postquam posita est matris observatio, scilicet, quod puer teneret votum nazareorum. Et sciendum, quod votum istud erat duplex. scilicet, perpetuum, & temporale, vt declaratum fuit supra, observatio autem Samsonis debebat esse perpetua. Quod patet, quia infra dicitur: erit puer nazareus Dei ab infantia sua ex vtero matris vsque ad diem mortis suae. Ideo dicendum, quod licet incidere Samson in aliquam immundiciam, vt potest aliquo subito moriente coram ipso, non tenebatur ad aliquam coerectionem obseruandam de illis, quae habentur Num. 6. quia illud intelligitur de nazareis temporalibus.

Quare magis dictum sit de nouacula, quod non ascenderet caput Samsonis, quam de alia coerectione.
Questio XVIIII.

QVAERETVR, quare magis dictum est de nouacula, quod non ascenderet caput eius, quam de alia coerectione nazarei. Respondendum, quod istud fuit ad significandum, quod erat futurus nazareus: ideo oportebat exprimi aliquam coerectionem nazarei, & fuit illa expressa, quae magis pertinebat ad nazareos: nam in omnibus, quae ad nazareos pertinebant, nihil erat tam principium, vt capillus nazarei, ideo nihil dicebatur consecrari domino de nazareo, nisi caput. Et sic dicitur Num. 6. caput consecrationis suae. Etiam in nazareis temporalibus expleto tempore voti tondentur oes capilli capitis, & cremabantur in holocausto in altari tanquam de eis fieret aliquod sacrificium Deo gratissimum: Num. 6. & non erat alia res eius, de qua aliquid Deo daretur: ideo capilli pertinebant principaliter ad votum nazareorum, & de eis ob hoc principaliter hic dictum est.

Io. Bapt. an a peccato origin. fuerit purgatus.

An liceret Samsoni capillos suos tondere, licet non raderet nouacula. *Quest. XIX.*

QVAERETVR, vterius, an liceret Samsoni capillos suos tondere, licet non raderet nouacula. Respondendum, quod sicut hic dicitur de nouacula, ita dicitur Num. 6. de nouacula, quod non ascenderet super caput nazarei: ideo putabit aliquis, quod cum Samson esset obligatus ad votum nazareorum solum, quod posset capillos forficibus tondere, sed non nouacula radere. Dicendum tamen, quod non licebat Samsoni, aut alicui nazareo temporali, vel perpetuo tondere capillos qualitercunque. Quod patet, quia si liceret ei hoc, posset esse sine capillis seruando votum nazareorum, & tamen hoc est falsum, quia in fine voti tondentur omnes capilli capitis nouacula, & cremabantur in altari: Num. 6. ergo non licebat eos habere rasos, vel tonsos forficibus. Item patet, & fortius, quia quoadcunque nazareus temporalis obseruabat votum, & moriebatur aliquis coram eo, polluebatur caput eius, & debebat radi, & reincipere votum, Num. 6. si tamen liceret nazareo tondere capillos, etiam sine nouacula: aliquis moreretur quisquam coram eo, & non pollueretur, nec posset radi, quia nullos capillos haberet, ergo semper debebat habere capillos quamdiu erat nazareus. Item Num. 6. dicitur de nazareo, quod omnibus diebus consecrationis suae non transibit nouacula super caput eius. Et sequitur: Sanctus erit Domino consecratus capitis eius, id est a die quo consecratur semper debet permittere crescere cesariem suam, id est capillaturam: si tamen liceret nazareo tondere caput forficibus, non cresceret cesaries postquam consecraretur: ergo non licebat ei tangere cesariem suam postquam voueret votum nazareorum ad illam amputandam. Item regula iuris est, quod id quod non permittitur alicui vno modo, non debet ei permitti alio modo, sicut si quis est facinorosus, & diffinitur de eo, quod sit ineligibilis ad Episcopatum, non poterit consequi illum per viam postulationis, quia tunc fieret fraus legis: ideo cum radere capillos nouacula, vel tondere forficibus perueniat ad eundem effectum, scilicet, quod caput nudetur capillis: si non licet nudare caput nouacula, nec licebit nudare illud forficibus, vel alio instrumento. Item patet hoc de Samson specialiter, quia ipse non fecit differentiam de tonditione capillorum pro nazareo an nouacula fieret, vel alio modo: nam infra 16. dicitur Samson ad Dalilam: ferrum non ascendit super caput meum, quoniam nazareus, id est consecratus sum Domino. Ergo videtur, quod ad integritatem status nazareorum requirebatur, quod non tonderentur capilli eorum ferro, quoadcunque illud esset: & sic vna de causis, quare specialiter dictum est matri Samsonis, quod non ascenderet nouacula super caput eius, fuit quia attendere debebat ne puero nato ob aliquam causam capillos amputaret, sed sineret crescere Cesariem: *Erit enim nazareus Deo ab infantia sua.* Subditur ratio praecedentis dicti, scilicet, quod non ascenderet nouacula super caput eius: & hoc, quia erat nazareus futurus. Et dicitur ab infantia, id est immediate, vt nasceretur, sicut infra dicitur ab vtero matris. Et hoc, quia votum istud, vel observatio in Samson non erat temporale, sed perpetuum, ideo incipere debebat in infantia, & continuare vsque ad mortem: sic dicitur infra: erit puer nazareus Dei ab infantia sua vsque ad diem mortis suae. Sciendum autem, quod nazareus est nomen Hebraeorum, quia licet forma declinandi sit Latina, nomen est Hebraeum: nam vbi nomen est nazareus dicunt Hebraei (Nazir). Nec fecit aliquid translator nisi mutare formam Hebraici nominis in formam declinandi latinorum: & signat nazir separatum, scilicet quia nazarei erant separati a ceteris hominibus

Pharisaeus quod signat.

An teneretur Samson obseruare caeremonias nazareorum propter hoc: quod quae erant caeremonias istius voti. *Quest. XX.*

Responsio ad quoniam.

minibus in quibusdam caeremoniis, quas ipsi specialiter obseruabant, & non obseruabant eas alij homines. Etiam sequestrabant se nimis a communicatione aliorum hominum: quia communicando cum illis poterat facilliter incurere aliquam immunditiam, & tamen ipsi summo opere cauere debebant illam. Etiam cum conuerserentur cum alijs poterat mori aliquis coram eis, & polluebantur: fiebatque irritum totum tempus obseruationis eorum, debebantque repetere illud de nouo. Etiam cum ceteri homines venissent ad funera amicorum, & cognatorum, ipsi non ibant ad funera amicorum, & cognatorum, nec etiam patris, aut matris, nec etiam poterant ingredi domum alicuius mortui, quando erat ibi mortuus ita Num. 6. Sciendum etiam quod Nazareus, & pharisaeus idem significant, quia nazareus significat separatum, & pharisaeus diuisum, vel separatum. Et ob hoc aliqui ceperunt occasionem erigendi nimis, putantes pharisaeos illos, de quibus saepe dicitur in euangelio fuisse nazareos. Sed falsum est: nam nazarei fuerunt a principio legis datae, pharisaei autem ceperunt tempore Ioannis hircani filij Simonis Machabei, vt declarat Iosephus lib. 2. Antiquitatum. Item nazarei, de quibus dicitur Num. 6. non tenebant aliquam specialem positionem, circa modum viuendi, & statum animarum: pharisaei autem, qui erant quando Christus predicabat speciales positiones contra alios Iudaeos tenebant, vt patet Act. 23. & declarat positionem eorum Iosephus lib. 2. De bello iudaico. Dicitur nazareus dei, id est separatus specialiter ad cultum dei. *Ex matris vtero.* Id est non solum quando fuerit infans scilicet 3. vel 4. annorum, sed etiam a prima die natiuitatis suae debebat tenere regulam nazareorum, & hoc dicitur quia nunquam debebat agere contra illam a natiuitate, vt pote si tonderentur ei capilli, vel amputaretur modicum, quia neutrum licebat. Etiam si permitteretur contingere aliquid mortuum, Etiam si daretur sibi in cibo vinum aut aliquid de vino aut de aceto, vel vuis.

A regulam, & ipse Samson tunc obligabatur illam seruare denunciato sibi hoc: nam cum Deus ei hoc iussisset tenebatur illud obseruare: nihil enim est quantumcumque insolitum quod si Deus nobis iussisset non teneamur ad illud: quia sicut a principio ad nihil tenebamur: & postea obligauit nos ad precepta quaecunque voluit dando legem Moisaicam deinde Euangelicam: ita & nunc cum non sit minoris potestatis, quando aliquis iubere voluerit, quodcumque illud sit, obligamur facere illud: & sic cum Samson datum sit preceptum de obseruatione Nazareorum, teneretur ad illam. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod quamquam obseruatio Nazareorum esset in veteri testamento, sicut consilia Euangelica in nouo, tamen obligauit Samsonem non in modum consilij sed precepti, eo quod Deus sibi specialiter illud dedit: sic etiam esset de quolibet consilio Euangelico, quia licet nunc non teneamur specialiter ad obseruandum illud, si Deus iussisset nobis obseruare, tenebimur, sicut ad quodlibet preceptum legis. Ad secundam rationem dicendum, quod votum, & preceptum sunt distincti modi obligandi: & quando aliquid manet in viribus voti, non transit in vires precepti: & sic generaliter in veteri testamento obseruatio Nazareorum erat spontanea, id est veniebat per votum, vt communiter: sic lex dicitur Leuit. 6. vir siue mulier, cum votum vouerit, & domino consecrare voluerit & cetera. & tamen nunc in Samson non manebat ista obseruatio, vt votum: sed transibat in vires precepti, scilicet quia dominus iussisset ei quod hoc obseruaret: ideo non oportebat, quod Samson aliquid voueret sicut Nazarei ceteri, sed solum erat ei obligatus ad obseruationem ex mandato Dei.

Ad rationem primam in contrarium.

Ad 2. rationem.

Quid si Samson suadentibus parentibus suis nollet obseruare votum Nazareorum. *Quest. XXI.*

QVAERETVR, vterius, quid si Samson suadentibus parentibus suis nollet obseruare votum Nazareorum. Respondendum quod erat auctoritate, & sententia iudicis lapidandus. Vno modo poterat hoc fieri officio iudicis, vt si conitaret ei aliquo modo, quod Deus iussisset, quod Samson seruaret caeremonias Nazareorum, & nollet eas tenere, poterat eum lapidare tanquam superbientem contra mandatum Dei: & tamen Deus iubeat, quod iudices punirent contemptores legum suarum, & in defectum iudicum populi poterant hoc agere, & potissime illi qui erant cognati peccatum. Simile est Leuit. 24. de illo, qui dedit de semine suo idolo Moloch: nam iubetur, quod populus tertius lapidet eum: si autem populus noluerit lapidare illum, quasi contemnens imperium Dei, ipse ponet faciem suam contra hominem illum, & progeniem eius quousque deleter eam. Quicunque autem de cognatis Samsonis sciret eum nollet obseruare caeremonias Nazareorum contumaciter, tenebatur denunciare illud iudici, & cum condemnaretur ex hoc, iste denunciatus, vel accusatus tenebatur primum lapidem mittere in eum: sicut erat de peccato idolatrie, in quo maritus accusabat uxorem, vel filios Deuterono decimo tertio, & lapidabat eos primum, deinde totus populus. Secundus modus erat si pater, & mater Samsonis vellent eum accusare tanquam proteruum, & inobedientem, & contemnente caeremonias eorum: quia tunc sententia iudicis lapidandus erat, sicut iubetur Deuterono vigesimo primo capitulo. & si parentes contemnerent hoc facere celantes crimen filij, Deus eradicaret ipsos de terra & Samsonem, iuxta illud, quod dicitur est Leuit. vigesimo capitulo. *Et ipse incipiet liberare Israel de manibus Philistinorum.* *Po-*

telt

teft dupliciter intelligi. Vno modo quod ipse incipiet liberare Israel, id est ipse erit primus, qui liberabit Israel de manibus Philistinorum, & post eum Saul, & David, & Ionathas. Alio modo, quod ipse incipiet liberare Israel, scilicet incipiet, & non complebit, quia non fait in diebus Samsonis perfecta liberatio Israelitarum de manu Philistinorum. Primus sensus non stat, quia alius liberavit Israelitas prius de manu Philistinorum, scilicet Samson, scilicet Samgar tertius iudex Israel, qui sexcentos Philistinos occidit vomere, supra 3. capit. Etiam postea liberati fuerunt Israelitae de manu Philistinorum: nam post Iair, & ante Iephthe iudicem fuerunt 18. anni intermedij, in quibus Israelitae oppressi fuerunt ab Ammonitis, & Philistinis, & postea liberati fuerunt: cum tempore Iephthe non haberent aliquos, qui permerent eos: supra decimo, nunc autem nouiter Philistini irruerunt iterum, & oppresserunt Israelitas 40. annis, vt patet supra in litera. Sed dicendum, quod ponitur istud ad significandum, quod liberatio facta per Samsonem non fuit plena, sed quaedam alleuatio ad tempus: tamen adhuc erant Philistini domini Israelitarum: & mansit istud dominium vsq; ad annum 20. principatus Heli, in quo completi sunt quadraginta anni seruitutis Israelitarum sub Philistinis, de quibus supra dictum est. Causa semiplene liberationis fuit, quia Israelitae non recedebant ab idolis, & manentibus eis in culpa manebat semper poena. Sciedum, quod non dixit angelus, quod liberaret Israelitas Samson, nisi de manu Philistinorum, & quod Israelitae tempore Samsonis nullos alios hostes haberunt, nisi Philistinos. In Hebreo habetur: *Erit puer Nazareus Dei ex utero matris*. Vbi litera nostra dicit supra: erit ab infantia sua nazareus Dei, & ex matris utero: & idem est, quia vbi litera Hebraica posuit puer, posuit litera nostra ab infantia: & ad idem pertinet. *Qua cum uenisset*. Hic ponitur secundum huius partis, scilicet uerbi reuelatio: nam reuelauit mater Samsonis uero suo id, quod uiderat. Et dicitur: *Qua cum uenisset ad maritum suum, dixit ei*. Scilicet apparuit angelus soli uxori, & ipsa nunciauit postea uero. *Vir Dei uenit ad me habens uultum angelicum*. Vocauit istum angelum uirum Dei, quia cum uidisset eum in forma uiri putauit eum esse uirum: quia tamen nunciauit ei ea, quae futura erant, & designauit ea, quae ipsa patiebatur, scilicet sterilitatem, & quod non haberet filios, credit esse eum prophetam, & ob hoc uocauit eum uirum Dei, id est a Deo missum, & sic consueuerunt uocari prophetae: sic uocatus est Elias quarto Reg. primo. Sic etiam uocatus est Eliseus quarto Regum quarto. Et dixit quod habebat uultum angelicum, id est ualde pulchrum: nam cum esset angelus, erat in potestate eius accipere qualemcunque corporis formam uellet, siue nimis pulchram, siue corrugatam. In Hebreo habetur: *Et uisus eius sicut uisus uiri Dei*. Vbi nos dicimus habere uultum angelicum, & litera nostra mutauit hebraeam: quia uidetur esse inculcatio, & insipientia quaedam dici: uenit ad me uir Dei habens uultum uiri Dei. Et quia ista clausula fuit posita ad aliquid significandum, necesse est, ut aliquid signet, ideo litera nostra sic interpretata est ruditatem sermonis Hebraei, scilicet quod uir Dei uocetur uir, qui cum Deo est: & isti sunt sancti sui Angeli, qui ei assistunt iuxta: Dani. cap. septimo: & isti uocantur interdum uiri, sicut Dani. nono, uocatur Gabriel uir, scilicet uenit ad me Gabriel uir. Ideo dixit habens uultum angelicum. **Conditio honoris an gelorum.** Scilicet, quia quamquam esset pulcher, tamen erat aspectus non formidandus, & ista est conditio bonorum Angelorum, quia ut communiter se ostendunt terribiles, & istud est non ad terrendum, sed ad reue-

rentiam ostendendum, ut appareat dignitas honoris eorum. Sic etiam omnia, quae ad Deum pertinent, uocantur terribilia: sic pater Gene. uigesimo octauo, quando uidit Iacob scalam Bethel, per quam ascendebant angeli, & descendebant, & dixit: Terribilis est locus iste, id est ualde reuerendus. *Quem cum interrogasse, quis esset, & unde uenisset, & quo nomine uocaretur, noluit mihi dicere*. Id est tunc ego quaesui ab eo unde uenisset, & quis ipse esset, & de nomine suo: sed ad nullum mihi uoluit respondere, scilicet: quaesui unde uenisset, id est an Deus misisset eum ad nunciandum haec, vel ipse a se diceret: & quis esset, scilicet homo, uel angelus: uel quis, id est qualis, scilicet propheta, uel non propheta: & quo nomine uocaretur, scilicet ut postea scirem dicere: ille, qui denunciavit mihi de filio, uocatur sic: & erant omnia haec ad certificandum. In Hebreo habetur: *Non quaesui unde erat ipse, & nomen suum non indicauit mihi*. Scilicet, quod nec mulier quaesuit aliquid ab eo, nec ipse respondit aliquid de se, nec de nomine suo. Sed iste sensus non est uerisimilis, quia cum mulieri appareret, & dicere ei ista, uerisimile est, quod ipsa inquireret quis esset: ut sciret an ea, quae dicebat erant firma, uel lenia. Litera tamen Hebraica consueuit interdum ponere sine negatione, quod debet esse cum negatione: & e conuerso: & tamen ex habitudine litterae apparet an debeat poni negatio, uel non: sic patet Deuteronomij uigesimo capitulo. cum dicitur, quod quando oppugnarent Israelitae aliquas urbes, non cederent ligna fructifera: & subditur: lignum est, & non homo, ut possit contra rebellatorum augere numerum. Et dicitur ibi in Hebreo, lignum est homo, & tamen manifestum est, quod debet intelligi negatiue. *Sed hoc respondit: ecce concipies, & paries filium*. Scilicet noluit respondere ad alia, sed solum respondit ad hoc, dicens, quod conciperem, & parerem. *Cave ne uinum bibas, aut ficeram*. Nec aliud quid inebriatum: causa supra posita est. Etiam uolunt aliqui, quod non deberet comedere uuas, nec aliquid natum ex uinea, ut patet infra, scilicet ab omnibus, quae dixi uxori tuae abstineat se, & quicquid ex uinea nascitur non comedat. Dicendum, quod illud intelligitur de Samson, scilicet quod deberet Samson abstinere ab omnibus illis, quae angelus dixerat uxori Manue: & in illis includebatur non comedere uuas, eo quod erat uotum nazareorum non comedere uuas: Nume. sexto. *Nec aliquo uescaris immundo*. Scilicet in cibis, qui uocabantur a lege immundi tam in quadrupedibus, quam uolucris, quam piscibus. De quibus Leuiti. undecimo, & Deuterono. decimo quarto capit. *Erit enim puer nazareus ab infantia sua*. Id est ex hoc quod puer erit Nazareus, & ualde sanctificatus, & hoc ex infantia, id est a principio infantiae: tu etiam debes custodire munditiam magnam, quousque illum parias. *Et ex utero matris*. Id est ex die, qua exiuerit de utero debet incipere obseruantiam Nazareorum: nam ex illo die poterat infringere hanc obseruationem, ut supra declaratum est. In Hebreo dicitur: *Erit puer Nazareus ex utero matris*. Et non habetur ab infantia sua, sed ponitur ad exponendum in litera nostra, & idem est. *Vsq; ad diem mortis suae*. Istud non fuit supra expressum in uerbis Angeli. Dicendum tamen, quod angelus illud dixit mulieri: tamen litera non expressit, eo quod iterum dictura illud erat: nam consuetudo factae scripturae est, quando aliquid saepe referre debet, non referat qualibet uice plene, sed satis est, quod semel plene enunciet, & interdum non enunciat plene aliqua uice, sed ex multis narrationibus variis colligitur uerba integra narratio. Apparet autem ex hoc, quod

Verbi reuelatio.

Conditio honoris an gelorum.

Consuetudo scripturae.

Samson erat nazareus perpetuus: ideo licet aliquando pollueretur, moriente aliquo coram eo, non obseruabat caeremonias purificationis, quae habent Nume. sexto, quia ille sunt pro Nazareis temporalibus, ut supra declaratum est in litera.

Quare Angelus Domini apparuit mulieri a principio, & non patri Samsonis. Quaes. XXII.

QU A E R E T V R quare apparuit Angelus domini mulieri, & non patri Samsoni a principio. Aliquis respondet, quod hoc factum est, quia ad mulierem magis pertinebat quam ad uirum: nam uir non debebat aliquid obseruare propter istam conceptionem pueri, mater autem debebat obseruare munditiam, quae habetur supra, usquequo pareret. Item puer debebat ex utero matris seruare uotum Nazareorum, & istud pertinebat ad matrem, & non ad patrem: nam paruuli a principio apud matrem nutriuntur, & non ad patrem, ut patet extra de conuersione infidelium capitulo. ex parte. ubi iubetur filium paruulum triennio in matrem regulariter alim: nisi aliquid timeatur. Et ob hoc philosophus primo Politico. capitulo. ultimo dicit matrem esse dimidium liberorum suorum, id est ad hoc quod filij sint boni medietas boni eorum est matrem esse bonam, scilicet quia si mater bona fuerit, erunt quoque filij boni, scilicet quia apud eam nutriuntur in parua aetate: & tamen non modicum differt a iuuentute statim, sic uel sic affuesci, id est assuescere ad bonum, uel ad malum, ex ueritate: nam in hoc consistit potissima pars morum humanorum, ut patet secundo Etico. circa principium. Et quia uotum debebat incipi obseruari ex prima die natiuitatis Samsonis, cum dicitur quod erit Nazareus ab infantia, & ab utero matris, ad matrem pertinebat cura faciendi eum obseruare caeremonias istas, scilicet quod ipsa non daret ei in cibis aliquid quod esset contra regulam Nazareorum: ergo ad matrem non attinebat, sed ad matrem, & ei referendum erat. Sed dicendum quod non stat, quia tunc cum non esset necesse, quod appareret uero ex causa dicta, nunquam ei apparuisset: & tamen apparuit infra: ergo non fuit ex hac causa. Dicendum igitur, quod fuit apparitio soluta facta uxori ad magis confirmandum factum istud, quia Angelus intendebat pluries apparere: ut saepe apparendo, & referendo uerba confirmaretur magis quod dicebatur de Samson: Et quia si a principio apparuisset simul matri, & patri, non apparuisset iterum, uoluit apparere, & postea orante patre, quod appareret ei iterum apparuit, & sic factum est: nam apparuit denuo mulieri soli, & illa iuit ad uocandum uirum suum: & utriusque tunc uisus est Angelus.

Quare in sum est Samsoni, quod esse Nazareus. Quaes. XXIII.

QU A E R E T V R ulterius, quare in sum est Samsoni, quod esset Nazareus. Respondendum, quod Deus dedit quoddam donum excellens Samsoni, scilicet, quia fecit eum robustissimum super omnes homines huius saeculi, quia nec talem inquam etiam in historiis fabulosis audiuius. Et ad honorem huius magni doni, ne contemneretur tanquam esset aliquid naturaliter adueniens, & ut non putarent Israelitae se liberari per robur alicuius uiri, iussit Deus, ut seruaret semper caeremoniam nazareorum, tanquam semper recolens beneficium sibi a Deo praestitum, & semper illud honorans. Et hoc patet, quia quantum tenuit obseruantiam uoti huius manserunt

in eo vires, & quando abscissi ei fuerunt capilli eius cessauerunt vires, infra decimo sexto capitulo. Sed obijciatur, quia Deus dedit alios iudices liberatores Israel praeter Samsonem, & quod amplius est illi fuerunt uerius liberantes: sicut Barac, Gedeon, & Iephthe, Hothoniel, & Aod, qui multitudinem hostium occiderunt, & fecerunt, quod in diebus eorum nunquam auderent pugnare contra Israel, & abstulerunt totaliter iugum ab Israel: Samson autem non abstulit omnino iugum, sed solum dicitur quod incepit liberare Israel, ut patet in litera: ergo magis debuisset imponi aliis iudicibus, quod seruarent regulam nazareorum. Respondendum, quod non debuit aliis imponi, nam licet Israelitis Deus contulit magnum bonum per alios iudices liberando eos de manibus hostium: tamen ipsimet iudicibus non contulit tantum bonum, sicut Samsoni, quia Samsoni contulit tantum robur quantum nunquam auditum fuit de aliquo: per quod fuit famosus in toto saeculo: ideo pro hoc speciali dono debebat aliquem specialem honorem Deo impendere, & iste honor erat obseruatio regulae nazareorum: nam non erat aliquid impositum in toto ueteri testamento per modum consilij, nisi uotum nazareorum: in alijs autem iudicibus, quia Deus non conferebat aliquod speciale beneficium ipsis, sed populo Israel, cui dabatur uictoria, & liberatio de manu hostium, non erat rationale, quod obseruare regulam nazareorum obligaret eos Deus.

Orauit itaque Manue Dominum, & ait: Obsecro Domine, ut uir Dei, quem misisti ueniat iterum, & doceat nos, quid debeamus facere de puero, qui nasciturus est. Exaudiuitque Dominus deprecantem Manue, & apparuit rursus Angelus Dei uxori eius sedenti in agro. Manue autem maritus eius non erat cum ea. Quae cum uidisset angelum, festinauit, & cucurrit ad uirum suum: nunciauitque ei, dicens: Ecce apparuit mihi uir, quem ante uideram. Qui surrexit, & secutus est uxorem suam: ueniensque ad uirum, dixit ei: Tu es qui locutus es mulieri? Et ille respondit: Ego sum. Cui Manue: quando, inquit, sermo tuus fuerit expletus, quid uis ut faciat puer? aut a quo se obseruare debet? Dixitque angelus Domini ad Manue: Ab omnibus, quae locutus sum uxori tuae, abstineat se: & quicquid ex uinea nascitur, non comedat: uinum, & ficeram non bibat, nullo uescatur immundo: & quod ei praeci, impleat atque custodiat. Dixitque Manue ad Angelum Domini: Obsecro te, ut acquiescas praecibus meis: & faciamus tibi haedum de capris. Cui respondit angelus: Si me cogis non comedam panes tuos: si autem uis holocaustum facere, offer illud Domino. Et nescie-

Gen. 16. c. Luce. 1. supra co.

Penelope uxor Ulixis callistima.

Circus magi, & meretricis.

nesciebat Manue, quod Angelus Domini esset. Dixitque ad eum: Quod est tibi nomen? ut si sermo tuus fuerit expletus, honoremus te? Cui ille respondit: Cur queris nomen meum, quod est mirabile? Tulit itaque Manue hædum de capris, & libamenta, & posuit supra petram offerens Domino, qui facit mirabilia: ipse autem, & vxor eius intuebantur.

Oravit itaque Manue. Hic ponitur tertium huius partis scilicet confirmatio facti, quia id quod reuelatum fuerat soli mulieri, reuelatum fuit viro, & mulieri simul nunc: & per hoc confirmatum est magis. *Oravit itaque Manue dominum.* Scilicet ut mitteret virum, quem prius miserat, & per hoc certificaretur an esset verum quod dicebat mulier, etiam informaretur magis.

Ad quid oravit Manue, ut veniret iterum vir Dei.
Quest. XXIII.

QVEARETVR ad quid oravit Manue, ut veniret iterum vir Dei: nã ille iam docuerat vxorẽ suam de eo, quod factura esset tam ipsa quam paruulũ postquam nasceretur, ideo nõ opus erat, quod denuo appareret. Respondendum secundum quosdam, qd oravit, ut veniret Angelus, quia putabat quod vxor sua diligeret alium virum, & non esset ille Angelus, sed vir alienus pro quo zelatus est nimis Manue cum haberet vxorem pulchram, & si veniret angelus crederet vxorem suam non deliquisse: si autem maneret adhuc suspitio contra ipsam. Vnde & Iosephus tenet, qd ad preces mulieris angelus iterum venerit, quia ipsa voluit se purgare de zelotypia, quam conceperat vir contra ipsam. capit. 10. vnde dicit in 5. Antiquitatum: Quidam Manue de tribu Dan inter paucos egregius, & patrie suæ sine dubio primus, vxorem accepit primam, & pulcherrimam, quæ inter ceteras coprouinciales feminas eminebat: illa autem viso Angelo marito venientũ indicauit Angeli visionem indicando iuuenis pulchritudinem, ita vir ille zelatus in eius laudibus oblitus peccaret, & quasi suspicionem de extraneo amore conciperet: at illa volens irrationalem eius tristitiam mitigare, rogauit Deum, ut Angelum denuo destinaret: quatenus maritus conspiceret, & iterum Dei gratia Angelus venit in suburbano illorum, & apparuit mulieri a viro remota, quæ rogauit illum, ut sustineret quousque virum suum adduceret: permittente Angelo Manue vocatus venit, qui cum vidisset, nec tunc a suspitione cessaret, rogauit ut quæcunq; vxori dixerat, illi declararet, & tunc cessauit suspitio. Sed ista positio Ioseph: licet satis possit literæ applicari, non conandum est ad hoc, quia in expositione sacrarum scripturarum reprehensibile est, quod conemur literã applicare intentioni nostre; sed magis, ut conemur iudicium nostrum submittere veritati literę, vt ait beatus Clemens papa, & habetur in Decr. 37. di. capi. relatum est. Dicendum autem magis, qd Manue oravit, ut appareret Angelus, & hoc vt ipse cognosceret quid fieri deberet de puero nascituro, vt patet in litera, scilicet. Obscuro domine veniat vir, quem ante misisti, & doceat nos quid agere debeamus de puero, qui nasciturus est. Sed tunc obijcietur: quia iam Angelus dixerat ista vxori

Manue, & ipsa retulerat viro suo: ideo non erat necesse, quod appareret Angelus ad notificandum hæc. Aliquis dicit quod non creditur Manue vxori suæ; ideo voluit certificari per Angelum venientem: Sed dicendum, quod non fiat; quia littera dicit contrariũ, scilicet. Obscuro veniat vir domini, quem misisti: ergo credebatur virum venisse, & a Deo missum. Respondendum quod Manue credidit vxori suę, quod vidisset virum Dei, & tamen putauit quod ipsa non erat plenẽ informata ab ipso, & quia periculum erat si puer nasceretur, & per ignorantiam alicuius ceremonie obseruande peccaretur: voluit plenẽ informari de omnibus, quæ facere debebat puer, & quid fieret ei, quãdo esset paruulus. Et motiuum Manue erat rationale, quia credidit quod mulier nõ sufficienter quæsuisset ab Angelo pro omnibus, quæ puero enentura erant, vel quæ obseruaturus erat. Et etiam quia Angelus nõ plenẽ informauerat eam: nam dixit ipsa quod quæsuisserat ab eo, quis esset, & vnde venisset, & quo nomine vocaretur, & non responderat ei. Patet etiam hoc quia postquam apparuit Angelus, quæsuisit ab eo Manue quid acturi essent circa puerum. *Obscuro domine, vt vir dei, quem misisti ueniat iterum.* Vt ille propheta, quem misisti ad vxorem meam veniat iterum, vt & ego possim eũ videre. *Et doceat nos quid facere debeamus de puero, qui nasciturus est.* Scilicet vt plenẽ nos doceat, quia vxor mea non fuit plenẽ instructa ab ipso circa omnes ceremonias, quæ obseruande erant in puero nascituro. In Hebræo habetur. *Quid debeamus facere de puero nato.* Et ponitur ibi participium preteriti profuturo, quia manifestum est, qd nondum natus fuerat puer, & hoc propter improprietatẽ magnã sermonis Hebraici. *Exaudiuitque dominus precantem Manue.* Scilicet quia Deus volebat quod Angelus iterum appareret ad confirmationem facti, & ipse incitauit Manue ad orandum, vt eum exaudirẽt. Ex hoc apparet quod non præcabatur videre Angelum, vt sciret an vxor sua diligeret virum alterum, vel an verẽ apparuisset ei Angelus, & locutus fuisset: nam si hac intentione oraret iniusta esset oratio, & non exaudiretur. Iosephus tamen vult quod ex hac causa Angelus veniret, & dicit quod ad petitionem mulieris venit, & non orante Manue. Historia autem scholastica volens temperare hoc dictum reducendo Iosephum ad concordiam literę, quia valde sequitur Iosephum dicit, quod Manue valde zelatus est, quasi mulier sua alium diligeret virum, & de hoc tristabatur, quod mulier intelligens voluit auferre viro hanc tristitiam irrationabilem, & suasisit ei vt orarent dominum, quod veniret denuo Angelus, & referret ei quæ prius dixerat: & tunc orãte vtroque apparuit Angelus, sed prius mulieri, deinde Manue. *Et apparuit rursus Angelus Dei vxori eius sedenti in agro.* Scilicet erat mulier extra domum in suburbano, sicut dicit Iosephus, & tunc venit Angelus ad eam.

Quare non apparuit nunc Angelus prius Manue: quam vxori eius. Quest. XXV.

QVEARETVR quare non apparuit nunc Angelus prius Manue, quam vxori eius, quia non veniebat ad certificandum eam, sed ad certificandũ virum. Respondendum, quod apparuit prius vxori, quia non viderat prius Manue Angelum, & non cognoscebat eum: ideo etiam si nunc apparuisset ei, non cognouisset illum: & sic debuit prius apparere vxori, vt ipsa eum ostenderet viro. Item factum est hoc ad maiorem confirmationem, scilicet vt appareret vxori, & ipsa orãte consisteret Angelus quousque vocaret virum. Iosephus autem quinto Antiquit.

Doc. contra Ioseph.

Opi. histor. schola.

etiquitatum dicit, quod cum venit Manue in locum, in quo apparuerat Angelus, & vidit eum, non cessauit suspitio eius, quia vidit eum pulchrum valde, sed postquam locutus est omnia, quæ prius fuerat locutus, cessauit suspitio. Poterat esse causa huius, quia poterat Manue suspicari de vxore sua, quod ipsa diligeret alterum virum: & haberet accessum ad eum, & quia poterat concipere de illo, quod nunquam euenerat de ipso Manue: licet sepe dedisset operam gignende proli, cognosceret Manue, vel saltem valde suspicaretur, quod vxor sua cognita fuisset ab alio viro, de quo concipere potuisset: vt ergo ipsa preuideret sibi ponens excusationem ante tempus, quasi de ipso Manue susciperet filium virtute Dei: dicebat qd ad illã venerat vir Dei, & ille vir, cum quo ipsa vellet adulterari posset venire coram Manue ad magis certificandum dictum vxoris Manue, ideo Manue viso iuvene tam pulchro, non cessauit a suspitione, sed magis zelaret arbitrans quod conspecta tanta pulchritudine vxor sua moueri potuisset. Postquam tamen locutus est omnia, quæ prius locutus fuerat, & fecit signa, quæ infra habentur, cum cognouerit Manue, quod verẽ erat angelus, cessauit praua suspicari. *Manue autem maritus eius non erat cum ea.* Quia forte erat in domo, vel in alia parte agri. *Quæ cum vidisset Angelum festinans, & cucurrit ad virum suum.* Ad vocandum eũ, vt videret Angelum, quem videre optauerat. Iosephus 5. Antiquitatum dicit, qd vxor Manue petiuit ab Angelo quod sustineret modicum, dum ipsa vocabat virum suum, quo concesso ipsa iuit ad vocandum virum, & hoc verisimile est, quia mulier non aueret ire ad vocandum virum, quousque sciret an angelus permaneret ibi: alioquin dum ipsa iret, poterat recedere angelus, & veniente viro suo non appareret, crederetur quod mentita esset vxor eius, & cresceret contra eam suspitio: ideo verisimile est quod obtinuerit ab eo, quod expectaret: sic enim Gedeon petiuit ab angelo, qui apparuit ei quod expectaret modicum in loco, in quo erat quousque ipse veniret ad offerendum sacrificium coram illo, supra sexto capitu. *Nunciavitque ei, dicens: ecce apparuit mihi vir, quem ante videram.* Semper enim existimabant eum virum, & etiam postquam apparuit ista vice, quousque ascendit in fumo sacrificij, quia ibi manifeste apparuit eum esse angelum, infra in litera: cucurrit autem festinans, & valde leta ista mulier ad virum suum, quia forte credebatur, quod nunc tolleretur irrationabilem viri suspicionem de zelotypia contra se conceptam, vt vult Iosephus. *Qui surrexit secutusque est vxorem suam.* Forte ipse quiescebat sedens in domo, quando vxor vocauit eum: & surrexit sollicitus scire de angelo venienti. *Veniensque ad virum, dicit ei: tu es, qui locutus es mulieri.* Id est nunquid es tu ille vir qui prius apparuit mulieri isti, & locutus est ei? Hoc dixit Manue, quia volebat aliquid quaerere de illis, quæ dicta fuerant vxori prius, & informari plenius: & quia si non esset iste vir, qui prius apparuerat loqueretur in vanum, ideo quæsuisit, an esset idem. *Et ille dixit: ego sum.* Scilicet quere si aliquid vis, quia ego sum vir, qui apparui. *Cui Manue. Scilicet dixit. Quando sermo tuus fuerit expletus.* Scilicet quando vxor mea conciperet, & peperit filium, sicut tu prædixisti. *Quid vis, vt faciat puer?* Dixit hoc Manue, quia vxor sua dixerat aliquas ceremonias, & ipse putabat quod forte aliquid non fuerant ei indicata; ideo quærebat generaliter, vt angelus diceret quod quid facere deberet puer. *Et a quo se obseruare debet?* Istud dixit, quia omnis obseruatio humana, qualitercunq; ponatur, nõ potest consistere nisi in duobus, scilicet in agendo aliquid, & in cauendo ab aliquid: & ista tetigit dicens quid faciet, & a quo se obser-

uabit. Obseruatio autem nazæorum magis constabat in abstinentia a quibusdam quam in faciendo aliquid, vt patet Nume. sexto cap.

Quare Manue incepit loqui Angelo sic dicens, quando sermo tuus fuerit expletus.
Questio XXVI.

QVAERETVR, quare Manue incepit loqui Angelo sic dicens: quãdo expletus fuerit sermo tuus, quia magis debuisset interrogare, an deberet aliquando concipere, & parere vxor sua. Respondendum quod Manue solum volebat certificari, de quibus erat dubius: ipse autem non dubitabat, quod aliquis vir Dei venisset ad vxorem suam, & nunciasset ei quod conceptura foret, quod patet, quia ipse orauit supra ad dominum dicens: obscuro domine, vt vir Dei quem misisti veniat iterum: si tamen dubitasset non sic oraret: ideo cum solum restaret ei dubium, an vxor sua fuisset plene informata de ceremonijs obseruandis circa puerum, de eis solum quæsuisit, scilicet quid agere deberet, & a quo cauere. Vel aliter dicendum, quod licet non sciret per certitudinem, an apparuisset angelus vxori, & nunciasset ei, quod conceptura esset: tamen non oportuit de hoc facere specialem interrogationem: nam cum dixit an esset ipse vir, qui prius locutus fuerat mulieri, & ipse respondisset quod sic, sciuit Manue, quod ipse locutus fuisset vxori suæ, & per hoc creditur, quod sicut vxor sua verum dixerat in hoc, ita verum dixisset in toto, quod retulerat. In Hebræo habetur. *Modo venit verbum tuum, quod erit iudicium pueri, & opus suum?* Vbi nos dicimus, quando expletus fuerit sermo tuus, quid vis, vt faciat puer, & a quo se obseruare debet? Et idẽ est quantum ad sensum: litera tamen nostra vult ponere modum loquendi Hebraicum, qui est valde alienus a proprietate Latini sermonis, & vocatur iudicium pueri, id est regula, vel preceptum iudiciale datum de his, a quibus debet cauere: opus eius vocatur ceremonia, in qua se debet exercere. *Dixitque Angelus Domini ad Manue.* Informando eum circa ceremonias pueri. *Ab omnibus, quæ locutus sum vxori tuæ abstineat se.* Aliqui referunt hoc ad vxorem Manue, scilicet vxor tua abstineat se ab omnibus, quæ dixi ei, scilicet a vino, & ficera, & comeftoie immundorum, vt supra patet. Sed non fiat, quia Manue quæsuisit hic de puero quid obseruaturus esset: quomodo ergo responderet angelus de obseruatione vxoris, quia istud erat nimis disparatum. Et dato quod vellet simul respondere de vxore, de qua non querebatur, saltem tamen responderet etiam de puero, & tamen nihil respondit de illo isto modo. Ideo referenda est litera ad puerum, scilicet abstineat se puer ab his, quæ locutus sum vxori tuę scilicet quia illi dixi omnia, quæ facere deberet, & non tenetur facere plura, ideo non expedit repetere illa. *Et quidquid ex vinea nascitur non comedat.* Scilicet nec vvas, nec agrestas, nec vinum bibat, nec acetum, nec sumat aliquid confectum de vuis, vel in quo vinum sit. Istud tam ad mulierem, quam ad puerum poterat pertinere, sed de puero dicitur. In Hebræo dicitur. *Quidquid nascitur ex vite vini non comedat.* Sed idem est. *Vinum, & sicaram non bibat.* Et per hoc intelliguntur prohibita omnia alia inebriantia. Vnde si alius potus, vel cibis erat, qui posset inebriare tenebatur abstinere puer ab illo, quia nazæis iubebatur cauere ab omnibus, quod poterat inebriare, vt patet Numeri sexto, sicut est fructus palmæ Aegyptiacæ, quia comedentes ebrios reddit. lingua & sensu impeditos, ve-

Doc. expositio.

Litera in Hebræo.

velut si vinum abundanter bibissent, vt ait Solinus in Polistho. capitul. de Aegypto. *Et nullo vescatur immundo.* Istud supra iustum fuerat matri Samsonis, sed etiam ipsi Samsoni conuenit: imò omnibus Israelitis: specialiter tamen illis, qui vivebant vita nazarorum. *Quod ei præcepi impleat, atque custodiat.* Scilicet omnia alia, quæ præcepi impleat, scilicet faciendo, & custodiat, scilicet cauendo se ab aliis, quia quædã erant præcepta affirmatiua, & quædam negatiua: nam dixerat quòd nazæus esset pater ex vtero matris, & quòd non acnacula non ascenderet super caput eius. Etiam intelligitur per hoc id, quòd dictum est ipsi mulieri, vt ipsa obseruaret, scilicet quòd non biberet vinum, & si ceram, & quòd non comederet immunda. *Dixit itaq;* Hic ponitur quartum. Oblatio sacrificij post confirmationem verborum angeli factam. *Dixitque Manue ad Angelum Domini.* Postquam notificauerat Angelus ipsi Manue ex parte Dei de filio nascituro: tanquã suscepto beneficio quodam per ipsum, voluit eum inuitare ad cibos, putans quòd vir esset. In Hebræo dicitur. *Inuabitur nunc te.* Vbi litera nostra dicit, obsecro, vt acquiescas præcibus meis: sed idem est, quia præces, quas fundebat nunc Manue ad angelum, non erant, nisi de inuitando ipsam, vt acquiesceret manducare eum Manue. *Et faciemus tibi hødum de capris.* Et parabis tibi ad manducandum hødulum de capris: dixit enim de hødulo, quia cibus iste gratus est, & lapidus quando est tener. Accipitur facere pro parare: sic dicitur aliquis facere barbam, vel capillos, id est ornare illos, sic etiam dicitur facere vngues Deuteronomij vigesimo primo, secundum Hebræicam literam, vbi nostra dicit, & circuncidet vngues. Iste modus etiam est apud poetas, vt patet per Virgilium in Bucolicis Egloga secunda, scilicet.

Cum faciam vitulam pro frugibus, ipse venito.

Id est dum ego coquo vitulam, & dispono ad cibos. *Cui dixit angelus: si me cogis, non comedam panes tuos.* Id est si vis me cogere ad comedendum, non comedam de pane tuo. Dicitur hoc, quia Manue non solũ præcabatur, sed etiam trahebat, quasi vim præcando faciens. Sic dicit Gregorius in quadam homilia super Lucam, quòd pauperes, & peregrini non solũ sunt inuitandi, sed etiam trahendi. Sic patet Luc. vigesimo quarto, de discipulis, qui præcantes Christum esse peregrinum coegerunt illum secum declinare ad manducandum, licet ille fingeret se longius ire, & est sensus: etiam si multum me depreceris, vt comedam, ita vt velis mihi vim inferre, non comedam. Et dicitur: panes tuos, id est res a te appostas ad comedendum, quia nomine panis intelliguntur omnia quæcũque comedi possunt: nam etiam mel intelligitur nomine panis, vt patet primo Reg. decimo quarto capit. etiam quarto Reg. sexto dicitur quòd dixit Eliseus: appone panem coram eis, & sequitur quòd apposta fuit ciborum magna preparatio. In Hebræo habetur. *K Si me inuitaueris, non comedam in pane tuo.* Et idem est, scilicet si inuitando me cogere volueris, non comedam de pane tuo. Vel aliter dicendum, quòd verbum positum hic in Hebræo est æquiuocum ad inuitandũ, vel ad cogendum: & ista fuit causa mutationis. *Si autem vis holocaustum offerre, offer illud Domino.* Id est ego non lo bibere, aut comedere de pane tuo. si tamen vis totaliter expendere aliquid circa me: expende illud in holocaustum, & offer illud domino.

Oblatio sacrificij post confirmationem verborum angeli factam.

Litera in Hebræo.

Cibus de hødulo gratus est.

Hom. 23.

Litera in Hebræo.

Quare Angelus Domini noluit comedere de cibus Manue.
Quest. XXVII.

QVAERETVR, quare Angelus Domini noluit comedere de cibus Manue. Respondebit aliquis, quòd non poterat, quia erat angelus, & angeli non possunt comedere, cum non sint animalia. Sed dicendum quòd non stat, quia tres angeli venerunt ad Abraham sub ilice Mambre, & comederunt ibi cum eo, Gen. decimo octauo. Etia duo de illis angelis venerunt eadem die Sodomam, & hospitati in domo Loth, comederunt ibi: Gen. decimo nono capit. Respondendum, quòd comedere dicit duo, scilicet transglutire cibum, & conuertere illud in substantiam suã digerendo in locis debitis. *Quantum ad primum quòd est transglutire, angeli & demones in assumptis corporibus comedunt: quia ad ospanes mittentes transglutiant: & tamen nec sto. machum habent, in quo digerere possint, nec virtutem digestiuam, aut conuersionem conuertatur, ideo est in eis comedere quantum ad apparentiam, sed non realiter: sic dicit Raphael Angelus ad vtrumque Tobiam patrem, & filium: Cum essem vobiscum per voluntatem Dei, videbat vobiscum manducare, & bibere, sed ego cibo inuisibili, & potu, qui ab hominibus videri nõ potest, vt patet Tob. duodecimo capi. Deinde aut quòd angeli vel demones sic comedunt, dicendum est, quòd integrum manet: sicut ipsi illud assumunt: & videtur deglutire: tamen occultant illud transferentes ad alia loca, vt non videatur. Etiam poterant huiusmodi angeli comedentes cum aliis omnia, quæ assumebant, & transglutire videbantur, secretè in mensa reponere, nullo vidente, & sic viderentur temper comedere, & nunquam deficeret cibus, si vellet. sic in litera patet, scilicet & nesciebat Manue quòd Angelus domini esset: quasi dicat ideo inuitabat eum, quia nesciebat, quòd esset angelus: & ipse non comedit ideo quia erat angelus, & illi non comedunt.*

Quare iste Angelus non comedit, sicut illi qui comederunt coram Abraham, & coram Loth.
Quest. XXVIII.

QVAERETVR vterius, eum Angeli interdũ comedant, & tamen largè sumendo comedere pro transglutire cibum, quare non comedit nunc iste angelus, sicut illi, qui comederunt corã Abraham, & coram Loth? Respondendum quòd cum angeli secundum se non egeant cibo, nunquam sumunt illum, nisi sit aliqua causa, secundum quam sumptio illa proficiat: angeli autem, qui venerunt ad Abraham comederunt, quia illi veniebant ad nunciandum conceptum Saræ, & quia si non comedissent, non habuissent occasionem manendi cum Abraham loquendo, vt denunciarent ei de conceptu Isaac, & vt videret Sara, voluerunt comedere cum Abraham: & tamen ad hoc ipsi non se fecerunt proprios, sed potius volebant transire, & Abraham currit ad illos, & dixit: domine si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas feruum tuum, sed afferam paniculum aquæ vt lauentur pedes vestri, & requiescite sub arbore: ponamque bucellam panis, & confortare cor vestrum, ita Gen. decimo octauo capit. & tunc cum sederent ad mensam sub arbore, locuti sunt de Abraham, quòd habiturus esset filium sequenti anno: & Sara, quæ abscondita erat post ostium tabernaculi, risit: ideo vt hæc possent

Quomodo angeli, & demones comedant.

conueniẽter accidere voluerunt angeli sumere cibos. A Idem fuit de angelis duobus, qui iuerunt Sodomam in domum Loth, quia illi volebant ostendere, quòd viri essent ad experiendum iniquitatem Sodomitarũ, & quia si nollet comedere, haberetur præsumptio ad cognoscendum eos ante, tempus voluerunt comedere, ne cognoscerentur esse angeli, Gen. 19. Sic etiã fuit de Raphael Angelo, qui fuit ductor Tobie per tot terrarum spatia, & coram illo comedebat, & bibeat, quia vt ipse dixit postea Tob. 12. expediebat, quòd illo tempore se occultaret in viri effigie. Et quia si non comederet cognosceretur esse angelus, voluit semper comedere: nunc autẽ non erat procuranda aliqua utilitas si comederet iste angelus, ideo comedere noluit: sed potius e conuerso si comedisset secuta fuissent duo inconuenientia, vel quæ non ita bene fierent, sicut nõ comedente eo. *Quòd patet, nam primum esset, quia si comedisset putaretur esse propheta, & non angelus Dei. Nam ob hoc dabat ei Manue cibos, quia putabatur non esse angelum Dei, vt patet in litera, scilicet, & nesciebat Manue, quòd esset angelus domini: magis tamen certitudo de annunciatione erat, & in maiori auctoritate haberetur sciendo, quòd Angelus annuncians, quã cum putaretur, quòd Propheta erat annuncians. Secundum erat, quia si angelus vellet comedere, non obtulisset sacrificium Manue. Vt ergo incitaret illum ad offerendum, dixit: si me cogis, non comedam panes tuos: si autem holocaustum offerre vis offer illud domino. Melius ergo fuit non comedere, quã conuiuium acceptare. *Et nesciebat Manue, quòd Angelus Domini esset.* Scilicet, ideo inuitabat eum ad comedendum, quia nesciebat, quòd esset Angelus Domini: sed putabat esse virum Prophetam, si autem putauisset esse angelum non inuitasset eum.*

si Angelus, qui Manue apparuit comedit, duo se quebatur inconuenientia.

Quomodo ex hoc, quòd putabat Manue istum non esse Angelum inuitabat eum, &c.
Quest. XXIX.

QVAERETVR, quomodo ex hoc, quòd putabat Manue istum non esse angelum, inuitabat eum, & si cognouisset non inuitasset, & quid circa hoc iudæi credebant de angelis. Aliquis dicit in contrarium, quòd quamquam putaret eum esse angelũ, poterat eum inuitare ad comedendum, quia notum erat apud omnes Hebræos, quòd Abraham pater eorum inuitasset tres angelos, & comedisset cũ eo sub arbore: Gen. 18. cap. Loth etiam inuitauit duos angelos, & comederunt cum eo: Gen. 19. ergo etiam ipse poterat inuitare Angelos ad comedendum. Respondendum, quòd si putasset Manue illum esse angelum, nõ inuitasset eum, quia putabant Israelitæ angelos Dei non esse animalia, vel homines, ita vt egerent cibo, sed esse substantias alterius modi, & licet crederent illos esse corporeos, tamen putabant esse sua corpora indefectibilia, cibo, aut potu non egentia ad conseruationem. s. vt corpora animalium, & sic licet crederet Manue, quòd possent angeli transglutire cibos, quia tamen illud non erat proprium comedere, nec erat eis necessarium non inuitaret ad epulas Angelum. Cum autem arguitur de angelis venientibus ad Abraham, & Loth, posset dupliciter responderi. Vno modo, quòd iudæi intelligerent illos esse Angelos, id est nuncios, sed non angelos, scilicet de substantia angelorũ. Pro quo sciendum, quòd in Hebræo ponitur Malach, vbi nos ponimus angelum, quia angelus est nomen Græcum significans superbium nuncium: Malach autem in Hebræo significat nuncium absolute, nec magis nuncium Dei, quã nuncium hominis. Inde Alph. Toft. super lib. Iudicum

quilibet homo, qui aliqua nunciat, vocatur Malach in Hebræo, & si nunciat aliquid bonum, quòd est ex parte Dei vocatur Malach Elohim, id est nuncius Dei. Sic dicitur Mala. cap. 2. Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem exquirent de ore eius, quia angelus domini exercituum est. Ideo Hebræi poterant ponere indifferenter illos, qui venerunt ad Abraham, & ad Loth fuisse viros missos ex parte Dei, vel fuisse angelos. Primo modo accipiendo manifestum est, quòd poterant comedere, & sic dato, quòd essent verè angeli poterat esse, quòd Abraham putaret illos viros, & ob hoc inuitaret illos ad comedendum: si autem putasset illos esse verè angelos fortè non inuitasset. Alio modo potest intelligi, quòd Abraham putaret illos viros ad se venientes non esse homines, sed angelos veros. Et ista est veritas, quia ipse locutus est ad eos tanquam ad Deum, vel Angelum eius: & maxime, quia quando cum eis ibat versus Sodomam, perebat ab vno illorum remissionem pro vrbe Sodomorum tanquam ille esset Deus, & dicebat ei, quòd ipse iudicabat omnem terram, & quòd non perderet iustum cum impio, ita Genesis decimo octauo, & tamen ista non diceret si non putasset esse verè angelos Dei, & Deum in eis valde representari. Et tunc dicendum, quòd inuitauit eos, quia Abraham putauit, quòd etiã angeli Dei cibo vtebantur, eo quòd Abraham erat ritus circa hæc, quia non cognouerat naturam angelorum, eo quòd scriptura nulla erat de eis. Etiam Deus de illis nihil reuelauerat: sed sicut videbat eos in corporum humanorum effigie, ita putabat eos facere eadem, quæ homines, præter hoc, quòd non moriebantur, sicut homines. Paulisper autem procedente magis ætate iudæorum eruditi sunt aliquantulum circa naturam angelorum, scilicet, quòd non essent habentes talia corpora, sicut homines, & quòd non egebant cibo, sicut homines, & ista opinio erat iam inducta tempore Manue, ideo si ipse sciuisset esse angelum domini, non inuitasset eum ad cibum. Nec erat hoc mirandum, quòd posteri iudæorum cognouissent aliqd, quod non cognoscebat Abraham, licet ille sanctior esset, quia sanctitas interdum stat cum rusticitate, quia sanctitas ad sinceritatem volentis pertinet: sapientia autem ad intellectus perspicacitatem. Etiam non erat inconueniens, dato quòd Deus diligeret valde Abraham, & promitteret ei magna, & se ostenderet ipsi, quia etiam Prophetis hoc accidebat, scilicet, quòd licet Deus se eis reuelaret, alij homines essent tam in speculabilibus sapientiores, quã in agibilibus prudentiores: sic patet de Moysè, qui erat eximius Prophetarum, & tamen Iethro Madianita sciuit melius ordinare populum, quã ipse Exo. 18. etiam multas quæstiones satis planè petebantur à Moysè, & nesciebat quousque consuleret dominum super eis.

Quomodo Angelus Domini iubeat Manue, quòd offerret holocaustum Domino, cum ipse non esset sacerdos.
Quest. XXX.

QVAERETVR, quomodo Angelus Domini iubeat Manue, quòd offerret holocaustum Domino si vellet, quia peccaret valde in hoc Manue. Primo, quia non offerret in loco debito: nam in sanctuario super altare holocaustorum offerendum erat omne sacrificium, sicut precipitur: Leuit. decimo septimo, alioquin offerens reus erat, ac si sanguinem effudisset. Item peccabat, quia ipse non erat persona idonea ad faciendum sacrificium, quia istud pertinebat ad solos sacerdotes: Numeri tertio, & 18. capitulo. Responden-

Sanctitas quadoque stat cũ rusticitate.

Respondendum est, quod Angelus iussit ei hoc, quia poterat ex parte Dei dispensare cum illo: nam lex ab eo condita, per illum poterat recipere dispensationem: angelus autemungebatur vice Dei, quia erat nuncius, & sciens Deo placitum esse: dixit illud Manue: alius autem fuisse ei illicitum. Nam sicut dispensabatur cum alijs viris sanctis, & Prophetis super hoc, ita & cum isto dispensatum est.

Quomodo Manue audebat ad mandatum huius ipsi alloquentis facere sacrificium. Quæst. XXXI.

QVAERETVR ulterius, cum Manue nesciret angelum istum esse, qui iubebat, vel suadebat, hæc quomodo audebat facere sacrificium ad mandatum illius? quia non esset tutus, quod non peccaret. Respondendum, quod Manue putavit hunc esse Prophetam aliquem magnum, & quia Prophetæ veniunt à Deo, non dicerent aliquid malum, credidit quod liceret sibi ex dicto illius offerre holocaustum: sic enim alijs ab aliquibus non sacerdotibus, & in locis non sacris facta sunt sacrificia: quia ipsi erant Prophetæ. Sicut ergo ipsi licet faciebant, quia sciebant sibi permissum à Deo: ita, illi quibus ipsi dicerent hoc facere possent tuti esse faciendo. Sed obiicietur, quia Deuterono. decimo tertio, dicitur, quod quando aliquis Prophetæ prædiceret aliquid signum, & eveniret, & postea diceret venite eamus, & sequamur. Deos alienos, non debebant Israelitæ assentire illi, sed fugere: sic autem erat hic, quia facere sacrificium extra locum debitum, & quod fieret per personam non idoneam erat illicitum, ideo dato quod Prophetæ hoc iuberet, peccaret qui faceret. Respondendum est, quod illa regula Dei intelligitur in illis, quæ sunt secundum se mala, sicut colere Deos alienos, vel occidere innocentes, vel adulterare: tunc quodcumque horum, vel similitum diceret Prophetæ, non erat sibi assentiendum: si tamen diceret aliquid de illis, quæ solum erant mala non ex se, sed in quantum prohibita erant, sicut offerre in tali, vel tali loco, & cum talibus, vel talibus ceremonijs, poterat ei credi, quia ista erant faciliter dispensabilia, & iam legimus ea dispensata in bonis Prophetis, scilicet in Samuele, qui offerebat in multis locis, & ipse non erat sacerdos. Etiam Elias obtulit in monte Carmelo, ubi non erat sanctuarium: etiam ipse non erat sacerdos. De Samuele patet 1. Reg. 7. de Elia 3. Regum 18. Ideo Manue assentiens in hoc ipsi viro, quem credebatur esse Prophetam, non peccabat. Alii respondent aliter, scilicet quod non egit hic Manue aliquid, quod non posset agere sine speciali dispensatione: nam poterat hic esse peccatum propter locum, vel propter personam offerentem: sed neutrum erat peccatum. De loco patet, quia dicunt, quod toto tempore, quo fuit altare domini in Silo, & usque quo fuit in templo Salomonis, fuit licitum offerre ubicunque quis vellet. Nicolaus autem dicit aliter de loco, scilicet quod alijs non esset ibi licitum offerri: ex apparitione tamen angeli erat licitum, quia ubi apparebat angelus poterat offerri sacrificium. Sed dicendum, quod non stat: primum, quia tota lex obligavit ex eo tempore, quo Israelitæ fuerunt pacificè in terra Chanaan, ut colligitur Deuterono. decimo secundo: sed istud erat speciale præceptum, ergo semper obligavit ubicunque esset sanctuarium. Quod satis apparet allegato capitulum cum ibi diceretur, quod in deserto non obsecraretur lex, sed quilibet faceret, quod sibi placebat, &

Nicolaus opinio refertur.

F quod non sic futurum esset postquam transirent Iordanem, & habitarent pacificè: subiunctum est, quod tunc non debent sacrificia offerri in quacunque urbe quis vellet, sed solum in urbe, quam dominus sibi elegerit, & ubi esset sanctuarium suum, ergo non licebat cuique altaria construere, ubi vellet. Secundum, etiam, quod Nicolaus dicit, non stat: nam si apparitio angeli faceret licitum esse locum ad offerendum, si ipse iuberet ibi offerri, vel scito quod erat angelus apparens propter sanctitatem, quam acquisiverat locus ex eius præsentia, quod possit ibi offerri, sed Manue nunc nesciebat angelum ibi apparuisse, & nesciebat illud suaderi sibi ab angelo, ideo non excusabatur ab hoc: excusaretur autem post apparitionem istam, si ibi offerret Manue. Aliud in quo peccabatur erat persona non idonea, quia ipse Manue non erat sacerdos. Respondet Nicolaus, quod in hoc non peccavit, quia ipse non fecit sacrificium, sed solum dedit materialia sacrificij: angelus autem suscitavit ignem, & complevit sacrificium. Sed non stat, quia sicut non licebat laico cremare super altare carnes sacrificij, ita non licebat immolare: scilicet occidere pecus, & decoriare, atque dividere carnes: quia omnes isti erant actus sacerdotales: nam & leuitis non competeant, nisi in dispensatione in casu necessitatis, scilicet non stantibus sacerdotibus: sic fuit tempore regis Ezechie, quando sanctificavit templum domini, quod erat pollutum, & fecit festivitatem magnam, offerendo multa sacrificia, & erant tunc multa holocausta, & pauci sacerdotes, qui illa facerent, eo quod in tempore præcedenti, cum serviebatur idolis, non fuerant consecrati, & Leuitæ adiuvant sacerdotes ad explendum sacrificia solum decoriando animalia 2. Paralipo. vigesimo nono. Ergo decoriare animalia cremanda in altari nunquam licebat, nisi sacerdoti regulariter. occidere tamen animalia immolanda, & sanguinem offerre non fuit permissum Leuitis ex paucitate ministrorum: ergo non licebat Manue occidere animal cremandum, vel decoriare, & dividere partes, & ponere super petram, quæ erat altare, quia istud non est dare materiam offerendam, sed exercere ministracionem sacerdotalem: scilicet si ipse Manue dedisset hædum de capris viventem angelo, & ipse occidisset illum: decoriasset atque posuisset super altare. Dicendum ergo, quod non poterant ista licere Manue regulariter, sed ex dispensatione licuerunt. Et sic tenenda est solutio prima data ab initio.

Quod genus sacrificij erat, quod obtulit Manue. Quæst. XXXII.

QVAERETVR, quod genus sacrificij erat, quod obtulit Manue. Dicendum, quod erat holocaustum, quia sic angelus sibi iusserat, dicens: si autem vis offerre holocaustum, offer illud domino: & non est credendum, quod faceret, nisi quod angelus monebat. Item dicitur, quod posuit Manue hædum de capris super petram: si tamen esset sacrificium pacificum, vel pro peccato non poneretur ad cremandum, nisi particula quædam: quia omnes aliæ partes cedebant in ius sacerdotum, & offerentium: nam de sacrificio pacifico adeps offerebatur, & interdum cauda, ut Leuit. 3. capit. de sacrificio pro peccato nihil nisi adeps: Leuit. 6. cætera proveniebant sacerdotibus, & offerentibus. Hic autem totus hædus ad cremandum positus est. Respondendum, quod hic non fuit verè aliquod de tribus generibus sacrificij, quæ scriptura enume-

enumerat, eo quod nullius illorum ceremoniarum totaliter observatæ sunt: maior tamen similitudo fuit ad holocaustum, quam ad alia. Primum patet, quia non fuit sacrificium pro peccato, nec pacificum cum fuerit totus hædus incensus in altari, & tamen in his duobus sacrificijs quædam particule solum cremabantur, ut dictum est. Etiam non fuit holocaustum, quia in illo prius accipiebatur sanguis in crateris, & fundebatur super parietes altaris, & stuebatur ad basim. Etiam ipsum animal diuidebatur in frustra, & ponebatur sic super altare: hic autem non fuit sanguis oblatas ad fundendum per gyrum altaris, ideo non fuit holocaustum totaliter. De his Leuit. primo. Quod autem magis esset holocaustum, quam alia species sacrificij: patet eo quod totum corpus hæduli crematum est in holocausto, & etiam angelus iussit holocaustum offerri. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod angelus dixit, quod offerretur holocaustum, & tamen non fuerunt observatæ omnes ceremoniarum holocausti. Ad secundam dicendum, quod licet totum corpus hæduli crematum est, non probatur esse holocaustum: nam ex hoc patet non esse pacificam hostiam, nec pro peccato: & tamen non conuincitur esse holocaustum, quia ad illud requiruntur ceremoniarum aliæ, ut dictum est, & illæ non fuerunt hic observatæ. Dixitque ad eum. Cum nollet angelus comedere cum Manue, & recedere vellet, quia forte nunquam postea videret eum, quæsit de nomine illius, dicens. Quod est nomen tibi? ut si sermo tuus fuerit expletus, honoremus te. Scilicet antequam expleatur sermo tuus, non est aliqua causa honorandi te etiam si certi essemus de euentu eius, sed cum expletus sit sermo, honorabimus te laudantes te, vel euntes ad te in loco, ubi habitaveris, & ferentes tibi munera. Quia tunc quæretur Manue pro tali viro, qui sic nominabatur, & veniret in locum eius ad honorandum eum muneribus, & accipitur hic. Si expletus fuerit. Id est quando expletus fuerit, quia supra ostendebat se non dubitare de hoc ipse Manue, dicens: quando sermo tuus fuerit impletus, quis videt, ut faciat puer. Cui ille respondit. Scilicet angelus Manue. Cur quæris nomen meum, quod est admirabile? Quasi dicat, nomen meum non est sicut nomina vestra, & non potest sic declarari, ideo non debes quærere illud. Sciendum tamen, quod nomen positum hic in Hebræo est æquiuocum ad admirabile, vel difficile, & utrunque erat, scilicet erat nomen admirabile, & occultum, & etiam difficile ad explicandum.

Ad r. r. d. n. e. ia diuersu

Ad s. r. d. n. e.

Quomodo nomen huius angeli erat admirabile, & quare nomina angelorum dicuntur admirabilia. Et à quibus nomina eorum fuerunt inuenta. Quæst. XXXIII.

QVAERETVR, quomodo nomen huius angeli erat admirabile. Respondendum, quod angeli habent nomina apud nos, si nos eis illa volumus imponere: ipsi tamen in vita æterna nomina nulla habent. Causa huius est, quia nomen imponitur ad certificandum rem dubiam, vel indeterminatam: sicut cum in eadem specie sunt multa indiuidua similia: ad faciendum differentiam inter illa, ponimus nomina illis ad placitum: sic est in omnibus, in quibus nullam faceremus certitudinem sublati nominibus, ideo vñus nomen compertus est. In angelis autem non subsistit hoc, quia angeli sunt determinati in essentia sua per hoc, quod quilibet angelus est in vna specie, & non multiplicatur indiuidua: sicut in rebus naturalibus per materiam signationem, ideo oportet poni nomina differentie causa, quia tñ non omnes recipiunt istud fundamentum (licet veru sit) sunt aliæ causa: sicut. Vna est quia nomina sunt, ubi res siue in specie, siue in indiuiduo non est cognita nisi per nomen: sed Deo cognoscit angelos suos sine nomine, immutando quem voluerit ad aliquid ministerij exercendum in creaturis, & quilibet angelorum sentit se à Deo immutari, & aliquid sibi præcipi à Deo sine vñu nominis, ideo non est eis necessarius vñus nominis per relationem ad Deum. Etiam eorum inter se non sunt nomina necessaria, quia nominum vñus est ad tollendum incertitudinem, sed ubi est plena scientia, & determinatissima, nulla est incertitudo, nec varietas, ideo superuacuum foret vñus nominis. Alia etiam causa est, & de potissimis, quia nomē imponitur ad vocandum rem, quæ tali nomine appellatur, vel ad loquendum determinatè de illa re: sed in vita æterna inter Deum & angelos nulla vox est: nec etiam, ut sic sunt, esse possent habere vñum nominum. Alia causa est, quia si aliqua nomina essent, aliquando fuissent imposita, & ab aliquo, sed à nullo imponi potuerunt, quia nullus inter angelos Deo assistentes loqui potest, ideo nullum nomen ibi est, & sic angeli in particulari non habent aliqua nomina, siue ponatur quilibet contingere vnam speciem, siue multi in vna: sed ea nomina, quæ sunt imposita quibusdam, fuerunt imposita à sanctis viris, scilicet à Prophetis, ut Daniel primo, inuenit nomen duorum angelorum, scilicet Gabrielis, & Michaelis. In Tobia autem primo inuentum est nomen Raphaelis. Etiam Luciferi nomen in Isai inuentum est. Dicendum etiam, quod sicut ipsi particulares angeli non habent aliquam denominationem, ita nec ordines eorum nouem: nec Hierarchiarum tres, sed nomina ordinum inuenta sunt ab Apostolo in Epistola ad Colossen. ubi ponit quadam nomina ordinum, & alia in Epistola ad Ephes. Nomina etiam Hierarchiarum à Dionysio inuenta sunt, qui fuit discipulus Beati Pauli, & creditur ab eo edoctus circa hoc. Nos igitur, qui assueti sumus res particulares nominibus distinguere, in qualibet re nomen inquirimus, nec tamen qualibet res nomen habet, & cum fuerimus in vita æterna, non cognoscemus angelos nominibus, quia nulla habent. Nec etiam tunc nouiter imponentur, sed eos seipis determinatissimè cognoscemus, sicut ipsi se nunc cognoscunt, & sicut quilibet homo cognoscit seipsum, dato quod nomen non haberet. Etiam nos, qui nunc nominibus vñmur, ibi non distinguemur nominibus, sed quilibet alium ibi cognoscet sine nomine, sicut hic seipsum sine nomine cognoscit.

Angeli spè differentia in Doct.

Cur nomina angelorum vocantur admirabilia. Quæst. XXXIII.

QVAERETVR denuo, cum angeli non habeant nomina, cur vocant nomina sua admirabilia? Dicendum, quod nomen angeli est admirabile, quia hoc ipsum, quod est carere nomine admirabile est, cum in nobis non sit distinctio aliqua rerum sine nomine, quantum ad colloquendum: alijs enim ad intelligendum cum ab alijs nobis res aliqua ponuntur. Item est nomen eorum admirabile, quia sicut in nobis nomē est distinctiuū, & certificatiuū, ita in illis est quædam certitudo cognitionis, & distinctio qua res sine ambiguitate cognoscitur, non vtendo nomine aliquo p illa, & ista certitudo est ex parte cognoscentis,

A quibus nota est: nō angelo rō fuerunt inuenta.

Nō erunt nota in vita æterna.

& rei cognite in comparatione ad cognoscentem... & fieri istud est admirabile, vel illa certitudo ad mirabilis est, quia in nobis non reperitur aliqua talis certitudo, quia sine nominibus distinguamus, & cognoscimus: ideo nomen eorum admirabile est: nam excedit iste modus certificatione nostram, quae fit per nomina.

Quomodo nomina Angelorum dicuntur occulta. Quasi. XXXV.

QVAERETVR ulterius, quomodo nomina angelorum possunt vocari occulta. Respondendum, quod ad evidentiam huius considerandum sicut supra dicebatur, quod angeli secundum se non habent nomina: ideo si aliqua debent habere, oportet quod competant eis ex habitudine ad nos, scilicet secundum officia, quae in nobis exercent: sic etiam omnes spirituales substantiae in quantum ad nos mittuntur, vocantur angeli, id est nuncij. In speciali etiam consequuntur nomina ipsi angeli ex officiis, sicut angelus, qui venit ad purgandum labia Isaiae vocatus est Seraphim, non quod esset de ordine Seraphim, sed quia in Hebraeo vocatur combustor, vel ardens, & quia ille angelus, qui venit, tulit calculum ardentem de altari, & tetigit labia Isaiae, ut patet Isaie 6. & tamen Seraph, vel Seraphim non est ibi nomen ordinis, sed nomen commune pro combustore: sic namque Nume. 21. ubi litera nostra dicit: serpentem apennin. dicit iterum Hebraica Seraph, id est ardentem, vel combustorem, eo quod serpentes erant igniti, eo. cap. sic etiam angelus veniens ad Tobiam, vocatus est Raphael, id est medicina Dei: quia venerat ad medicandum Tobiae, scilicet ut sanaret oculos eius. Et alius angelus vocatus est Gabriel, Dan. 9. quia interpretatur fortitudo Dei, & ipse veniebat ad confortandum Danielum. Etiam dicitur esse Gabriel, qui venit ad Virginem, Lucae primo, scilicet. Missus est angelus Gabriel, & hoc quia venerat ad indicandum aliquod opus magne potentiae, vel fortitudinis Dei, scilicet quod virgo conciperet, quod impossibile erat natura. Unde ad significandum Dei potentiam, & fortitudinem dixit: Nunquid erit impossibile apud Deum omne verbum? quasi dicat, Deus fortis est, & nihil est sibi impossibile, ideo congrue nomen accepit Gabriel, id est fortitudo, vel potestas Dei, quia veniebat ad annuntiandum potestatem Dei. Sic etiam vocatus est alius angelus Michael, quod interpretatur, quis ut Deus: & significat Deum admirabilem esse: quod nomen convenienter introductum fuit a Daniel, eo quod ipse indixit Michael, ut Principem maiorem populi Hebraici, & quod ille maxime pugnabat contra potestates aduersantes, & quia Michael, & Gabriel, qui erant principes Hebraeorum pugnauerunt viginti vno diebus, contra angelum principem Persarum, qui volebat Israelitas exire de potestate Persarum, scilicet de Babylone: acceperunt convenientia nomina a potestate, vel fortitudine, aut admiratione. De hoc Dan. 10. capitulo. Nunc autem de istis officiis dicendum, quod mutantur, quia si nunc missus vnus angelus de vno ordine ad vnum actum exercendum, poterit mitti, & mittetur realiter aliquando alius angelus de eodem ordine ad similem actum, & quia ex officiis, quae apud nos faciunt, nomina accipiunt, necesse est, ut isti duo angeli accipiant idem nomen, & sic continget multos angelos accipere idem nomen, & tunc cum nominatur aliquis illo nomine, non certificatur per illud nomen, quia putauimus esse angelum, qui prius venit quam hunc, qui nunc venit, & forte est alius eiusdem nominis: ideo nomina sunt occulta ex aequi-

ocatione, quae non potest reduci ad vniuocationem: sicut fit apud nos in nominibus proprijs virorum, quando eodem nomine multi appellantur, quia per adiuncta limitatur aequiuocatio, & fit vniuocatio: sed in angelis non inuenimus aliquid per quod determinem aequiuocationem nominum, cum non sint nota nobis conditiones eorum particulares, sicut sunt in indiuiduis humanis. Hoc modo poterat esse, quod angelus Gabriel, qui venit saepe ad Dan. ut patet Dan. 8. & 9. & 10. non esset ille Gabriel, qui venit ad Beatam Virginem. De quo Lucae primo: sed quia vterque veniebat ad confortandum ex parte Dei, vel fortitudinem Dei indicandam, ut supra declaratum est, poterat vterque vocari Gabriel, & hoc modo nomina angelorum sunt nimis occulta. Alia occultatio adhuc maior est in nominibus angelorum, scilicet quod cum nomina imponantur ex actibus, quos circa nos exercent, & quia idem angelus venit saepe ad diuersos actus exercendos, oportet quod ex illis acciperet vocabula diuersa, ut puta quod nunc vocaretur Raphael, si veniret ad curandum egritudinem, & iterum vocaretur Gabriel, si veniret ad indicandum Dei fortitudinem super aliqua re, & sic putaret iam aliquis ex nominibus illum angelum esse duos angelos: nimis ergo occulta sunt nomina angelorum, id est non notificant eos distincte, sicut nomina nostra notificant nos, & quia cum vnus angelus mittitur ad vnum actum, adhuc nescit, an mittetur ad alium actum dissimilem, ignorat quod nomen magis ei conuenire debeat, & sic non solum nobis nomina angelorum occulta sunt, sed etiam ipsismet angelis.

Quare angeli, ut communiter quando veniunt ad nos nolunt nomina sua manifestare. Quasi. XXXVI.

QVAERETVR ulterius quare angeli, ut communiter quando veniunt ad nos nolunt nomina sua prodere. Respondendum, quod aut angeli se ostendunt potius, ut viros, & volunt teneri ut viros, aut se ostendunt, ut angelos, aut se ostendunt dubios nobiles pro tunc indicare vtrum angeli, vel viros sint. Primo modo angeli consentunt nomina sua tanquam nomina virorum. Et hoc ut si non dixerint nomina redeant illos suspectos, cum quibus communicant: Etiam quia sine nomine inter homines communicare nequeunt: sic fuit de angelo, qui duxit Tobiam iunior in Rages: nam quae fuit Tobias senior nomine illius: & ipse dixit, ne te sollicitum reddam, ego sum Azarias Ananiae magni filius, ut patet Tobiae 5. Quando autem angeli sunt, ut angeli, interdum nomina sua dicunt, & interdum nolunt: de primo patet Tobiae 12. Nam postquam angelus ille expleuit opus suum, confessus est nomen suum, & dixit: Ego sum Raphael vnus de septem spiritibus, qui astamus ante dominum, & istud fuit non petente Tobia: nam ipse tunc non petebat nomen eius, tamen angelus sponte sua nomen expressit ad tollendam erroneam opinionem vtriusque Tobiae: nam putabant eum esse virum, & vocari Azariam, & quia iam recedens ab eis volebat indicare se esse angelum, negauit omnes conditiones humanas, quae prius videbantur in eo, scilicet quod comederet, & biberet, & dormiret, dicens: quod ipse licet videretur comedere, & bibere, tamen non utebatur his cibis, sed spiritalibus. Etiam quia putabatur nomen eius esse Azarias, dixit, quod nomen suum erat Raphael. Aliquando autem angeli non produnt nomina sua, licet ostendant se esse angelos: sic patet Gen. 3. c. ubi angelus iustabatur cum Iacob, & dixit ei: Si contra dominum fortis fuisti, quae-

Aliqui angeli apparentes produnt nomina sua aliquando non.

De officiis angelorum.

romagis contra homines praualebis? Et post hoc quae fuit Iacob de nomine illius, & ipse dixit: Cur quae ris nomen meum? Et non expressit nomen. Fortè hoc fuit, quia erat ille angelus datus particulariter in custodiam Iacob, vel princeps populi Hebraici exiituri de Iacob, & quia saepe facturus erat aliqua circa Iacob, ex quibus diuersa nomina sortiri deberet, noluit aliquid sibi nomē tunc imponere, ne illud solum habere putaretur. Aliquē autē angeli apparent in effigie dubia, quia nolunt totaliter videri viros, nec haberi ut viri, & rursus volunt tunc haberi determinatē ut angeli, & tunc occultant nomina sua: sic fuit hic: nam iste angelus nolebat videri angelus, vique quo per flammam sacrificii indicaretur. Etiam nolebat totaliter haberi ut vir: quia modico tempore erat mansurus in illa habitudine, ideo noluit nomen aliquod exprimere, quia vel illud esset angeli, vel hominis, sed quocumque dato notificaretur eum esse hominem, vel angelum: & sic redditus fuit incertus ipse Manue, & non cognouit ex hac conuersione eum esse angelum, vel hominem: magis tamen putabat eum virum. Tulit itaque Manue hādum de capris. Scilicet illū volebat patere pro angelo, ut comederet, ut patet supra, & quia noluit, sed dixit, quod offerret holocaustum duxit ipsum hādum ad holocaustum. Et libamenta. Vocantur libamenta quaedam accessoria ad sacrificia: nam cum sacrificijs holocaustorum, vel vicimjs pacificis offerbantur libamenta, Nume. decimo quinto, & vigesimo octauo, & vigesimo nono. Erant autem quinque genera rerum: de quibus fiebant libamenta, scilicet de farina, & oleo, vino, sale, & thure, & duo vltima ponebantur sine mensura, & alia tria cum mensura, scilicet quod de sale, & thure imponebatur in sacrificio, quantum vellet offerens, quia non limitabat lex aliquam mensuram. De his duobus patet Leuit. secundo. Nam de sale specialiter iubebatur, quod nullum esset sacrificium, in quo non poneretur. De thure etiam iubetur ibi, quod ponatur. De oleo simila farina delicta, & vino habetur Nume. decimo quinto, ubi ponitur mensura istarum rerum, scilicet quia maior pars simile vini, & olei offerretur in sacrificio bouis quam ariteris, & magis in arietē, quam in agno anniculo, & pro singulis erat ibi limitata mensura cognita apud Hebraeos: ista omnia posuit Manue secundum exigentiam hāduli, qui offerrebat. De modo autem quo ista ponebantur in sacrificio, vel quomodo miscerentur declaratum est Leuit. secundo, & Nume. decimo quinto. Est autem sensus, quod Manue occidit hādulum, & decoriauit, & exclusis intestinis posuit super altare, & cum eo posuit libamenta. Et posuit supra petram. Quia ibi non dicit alius altare. Offerens domino. Scilicet ipse Manue obtulit domino sacrificium illud tanquam sacerdos: nec fuit aliquid in illa immolatione, & oblatione sacrificij, quod non faceret Manue, sed fecit ex dispensatione, ut supra dictum est. Qui facit mirabilia. Id est obtulit istud sacrificium Deo, quia facit mirabilia, & dignum est, quod sibi offeratur tanquam soli omnipotenti. In Hebraeo habetur. Obtulit domino, & mirabile ad faciendū. Id est obtulit domino holocaustum, & Deus est ad faciendum mirabile, scilicet nullus est, qui faceret mirabile, nisi Deus. Ipse autem & vxor eius intuebantur. Scilicet Manue, & vxor eius intuebantur quid faceret angelus, vel quomodo cremaretur sacrificium.

Cumque ascenderet flamma altaris in caelum, angelus Domini pariter in flammam. Alph. Tost. super lib. Iudicum.

ma ascendit. Quod cum vidisset Manue, & vxor eius, prona ceciderunt in terram, & vltra eis non apparuit angelus Domini. Statimque intellexit Manue, angelum Domini esse, & dixit ad vxorem suam: Morte moriemur, quia vidimus Deum. Cui respondit mulier: Si Dominus nos vellet occidere, de manibus nostris holocaustum, & libamenta non suscepisset, nec ostendisset nobis haec omnia, neque ea, quae sunt ventura, dixisset. Peperit itaque filium, & vocauit nomen eius Samson. Creuitque puer, & benedixit ei Dominus. Ccepitque spiritus Domini esse cum eo in castris Dan inter Saraa, & Esthaol.

Dyomedes à quo ista Dyomedea. Latinorum regū exordium.

Cumque ascenderet flamma altaris in caelum. Id est ascenderet directè contra caelum. Hebraei dicunt, quod ascendit flamma de petra, & consumpsit sacrificium.

An in sacrificio patris Samsonis ignis natus fuerit de petra, vel de lignis.

Quasi. XXXVII.

QVAERETVR circa hoc an sit verum. Aliquis dicit quod sic, & patet quia dicitur, quod obtulit holocaustum domino Manue, qui facit mirabilia, id est quod mirabile secutum est immediatè oblatio holocausto. & istud non esset, nisi quia ascenderet ignis de altari: alioquin non videretur ad quid poneretur immediatè post oblationem holocausti, quod Deus faceret mirabilia. Item quia dicitur, quod Manue, & vxor eius intuebantur in quo significatur quaedam magna attentio, & sic videtur quod erat ad rem magnam, scilicet quia videbant flammam confluere de altari, quod erat mirabile. In contrarium videtur, quod non esset flamma ascendens de petra, sed quod posuerit Manue ligna super petram, & igne succenso cremarentur victimae: quia alioquin si iussisset angelus poni carnes ad cremandum sine igne cogitatum esset, quod erat angelus, quia istud mirabile, & tamen non cognouerunt eum tunc, sed postea, quando ascendit in flamma: ergo non ascendit ignis de petra, sed de lignis. Item si ascendisset ignis de petra, fuisset istud miraculum magnum, & scriptura narraffet illud, quae intendit enarrare laudes Dei, & ostendere illum nobis laudabilem; sed non narrauit, ergo non fuit. Item quando Manue, & vxor eius viderunt angelum ascendentem in flamma, corruerunt in faciem suam tanquam videntes mirabile: si tamen vidissent prius succendi carnes, non supposito igne, vidissent mirabile: ergo ibi ceciderunt in terram, sed non ceciderunt: ergo non fuit ignis egrediens per se de petra, sed suppositus erat in lignis: simile patet Leuitic. nono, cum venit ignis ad cremandum hostias, & non fuerat ab aliquo appositus, sed a Deo: Israelitae laudauerunt dominum, & corruerunt

Rones cuiusdam ratio.

ratio.

Rones in diuersum ratio.

ratio.

ratio.

Rerunt in facies suas. Respondendum, quod ista quaestio est dubia: potest enim quodcumque teneri, quia utrumque est satis rationale: vel saltem non contra rationem. Si autem velimus tenere, quod non fuit ignis à domino veniens, sed succensus à Manue. Respondetur ad primam rationem, quod obtulit sacrificium Deo Manue, qui facit mirabilia, non quod fecerit nasci ignem de altari, sed obtulit, quia faciebat mirabilia, id est in gratiarum actionem pro hoc mirabili, quod nunc faciebat: scilicet quia promiserat, quod mulier sterilis pareret, & quod puer inde genitus subijceret hostes, vel turbaret, & affligeret eos, & istud est nimis rationale, scilicet quod pro hoc bono nuntiato per angelum sacrificauerit, & propter hoc scriptura designavit causam dicens: obtulit Deo, qui facit mirabilia, id est propter hoc, quod facit mirabilia in dando foetum sterili. Ad secundam, quando dicitur quod intuebantur Manue, & vxor eius, dicendum quod non intuebantur flammam miraculose egredientem, quia nulla talis erat, sed intuebatur sollicitè quid acturus esset angelus, vel quomodo cremaretur sacrificium. Si autem vellemus tenere, quod flamma orta fuit hic de petra, diceremus ad primam rationem in contrarium, cognosceretur angelus antequam ascenderet in flamma, sed falsum est. Dicendum, quod non cognosceretur ex hoc, quia crematio victimarum igne coelesti facta fuerat aliàs sine praesentia angeli, sicut quando consecratus est Aaron, ut patet Leuitico nono. Etiam facta est quando Elias disceptauit in Carmelo contra Prophetas Baal: nam ignis de coelo consumpsit sacrificium, & etiam lapides altaris. Regum 18. capitulo, ideo poterat intelligere Manue, quod iste erat vir Propheta, & in approbatione dicti sui inducebat quod fieret sacrificium sine igne, & quod Deus daret ignem: nam ita per Prophetas fiebant miracula, sicut per angelos: unde non cognosceret eum esse Angelum. Ad secundam rationem dicendum, quod scriptura interdum omittit quaedam enarrare, sicut Christus multa miracula fecit, quae scripta non sunt, ut patet Ioan. vigesimo capitulo, ita & in veteri testamento omittentur aliqua mirabilia scribi. Potest dici aliter, quod scriptum fuit istud miraculum, in quantum dictum est: obtulit Deo, qui facit mirabilia, scilicet succendendo sacrificium, sine igne apposito. Ad tertiam dicendum, quod non corruerunt Manue, & vxor sua visa flamma supernaturaliter accensa, eo quod secundum istam positionem iam angelus comprehendisset, quod eis apparitura erat illa flamma, & aliàs hoc enenerat, ideo non tantum mirarentur, viso tamen quod angelus erat ille, qui loquebatur eis cum ascenderet in flamma, timuerunt se morituros, & praepaore corruerunt. Dicendum tamen rationabiliorem positionem esse, quod non fuit hic ignis supernaturaliter suscitatus de petra, sed accensa fuerunt ligna per Manue, sicut in alijs sacrificijs fiebat. Motuum namque contrariae opinionis est, quia hic dicitur, quod ascendit flamma altaris, & non fit mentio de aliqua successione ignis facta per Manue. Sed istud nihil est, quia scriptura debet enarrare ea, quae insolita sunt, & quae aliàs nescientur, si non scriberentur, ea autem quae per se sciuntur, etiam si non scribantur superfluum est scribi. Ideo ex hoc, quod nihil scriptum est de successione lignorum facta per Manue credendum est potius, angelus quod facta fuerit, quam quod non: nam si non facta fuisset, necesse erat, quod fieret miraculose: sed miraculosa sunt insolita, & de quibus non praesumitur, nisi cum sciatur, ideo de illa scriberetur. Item si talis flamma exorta fuerit de petra, dato quod eis angelus praedixisset.

F quando surgeret, corruerent in terram, vel timore rei magnae, & diuinae, vel saltem in reuerentiam Dei: sic enim Moyses praenunciauerat Israelitis, quod ignis egrederetur à domino ad cremandum sacrificia Aaron, & tamen quando viderunt illum, corruerunt super facies suas, laudantes dominum: Leuitico nono. Item tempore Eliae iam erat cognitus iste modus cremandi sacrificia, & tamen cum ad inuocationem eius venisset ignis, totus populus corruit in terram, ut patet 3. Regum 18. *Angelus domini in flamma pariter ascendit.* Id est ascendente flamma de sacrificio ascendit angelus in altum cum flamma, & istud fuit ad indicandum se esse angelum. *Quod cum vidissent Manue, & vxor eius promi ceciderunt in terram.* Videntes angelum eleuari. Iste casus in terram potest esse ex humilitione, scilicet ad reuerentiam angeli, quia prius putabant eum esse virum, & modicum reuerentur, postea autem videntes esse angelum, inclinati sunt. Vel poterat hoc esse ex timore, scilicet quia timuerunt mori videntes, quod angelus erat, qui locutus fuerat eis, sicut infra dicitur. *Et ultra non eis apparuit angelus domini.* Scilicet postquam euauit in fumo, & hoc quia nihil eis erat reuelandum super statu pueri. *Statimque intellexit Manue angelum esse domini.* Scilicet videns, quod euauisset in flamma, intellexit quod erat angelus.

Quomodo pater Samsonis cognouit illum angelum esse verum angelum per signa, quae vidit.
Quest. XXXVIII.

QVAERETVR quomodo per hoc intellexit Manue esse angelum illum. Respondendum, quod intellexit dupliciter, scilicet per negationem, & per positionem. Per negationem intellexit, quia aut erat iste, qui locutus fuerat angelus, aut homo cum nullus alius posset loqui, sed non poterat esse homo, quia homini non competit talis conditio, scilicet quod ascendat in flamma ignis, & euanescat, ergo erat angelus. Secundò cognouit hoc positiuè, scilicet quia Hebraei existimabant tunc de Angelis, quod essent substantiae corporeae ad figuram corporum humanorum, & tamen corpora eorum erant in defectibus, & ex hoc non vegetabantur cibo, ideo inuitauerat eum prius ad cibos, quia nesciebat, an esset angelus, ut patet in litera, & hoc significatur Tobia 12. ubi dixit Raphael angelus, quod ipse erat angelus: & licet videretur comedere, non comedebat, sed utebatur cibo specialiter, quem ipsi non videbant. Putabant etiam Israelitae, quod essent corpora angelorum aerea, vel de alia materia valde subtili, ideo poterant volare, & quia materia corporum suorum erant rara, poterant ipsi euanescere a conspectibus nostris: sic enim tenuerunt etiam Gentiles antiquissimi. Unde Apuleius Platonicus, & Socraticus eorum doctrinam sequens, dixit daemones habere corpora aerea, & tamen daemones vocantur ipsi angeli tam boni quam mali. Etiam Plato angelos bonos, quos calodamones, id est bonos daemones, vel bonos angelos appellauit, dixit habere corpora aerea, & sic competebat eis, quod possent eleuari in igne ex natura leuitatis corporum suorum: sic etiam Manue credidit: nam cum loqueretur angelus ei, nesciebat an esset angelus: cum vero ascendit in flamma credidit esse angelum, ut patet sup. 6. c. & sic non solum erat ista opinio apud Manue, sed etiam apud Iudaeos omnes, & fuerat ab antiquo. Sed dicendum, quod licet esset aliqualè argumentum, tamen non erat necessarium, quia etiam fieri poterat

Risio ad quaestum
Opinio Apulei de daemone

Responso ad quaestum
Ad primam rationem
Ad 2. rone
Ad primam rone in diuersum

Ad 2. rone
Alia r. ad secundam
Ad 3. rone

in homine: nam Abacuc Propheta ductus est in Babylonem volans per aerem, quia tenebat eum angelus domini per capillum, & duxit ad lacum leonum, ut patet Dan. 14. Etiam poterat euanescere ab oculis eorum, quia non solum Deo operante potest aliquis euanescere ab oculis omnium hominum, sed etiam opere naturali potest fieri inuisibilis. Manue, & vxor eius arguebant à communibus, & putauerunt certissime esse angelum.

An possit aliquis homo naturaliter fieri inuisibilis.
Quest. XXXIX.

QVAERETVR circa hoc, an possit aliquis homo naturaliter fieri inuisibilis. Aliquis dicit, quod non, quia quicumque talis sit, vel sit opere Dei, vel daemone, sed neutrum est naturale opus, ergo non fit naturaliter quis inuisibilis. Considerandum autem euidentiè huius, quod non accipitur inuisibilis, id est ex se habens conditione inuisibilitatis, quia tunc quod esset inuisibile semel, non posset postea videri, quia oporteret, quod reduceretur ad inuisibile, vel cerneret colore, & luce, scilicet ad hoc quod aliquod proprie efficiatur inuisibile, requiritur vnum de duobus. Primum est, quod res sit indiuisibilis: nam in re indiuisibili, siue sint color & lux, siue non, non poterit videri, & repugnat ei ex conditione sua videri: patet de primo, ut anima est indiuisibilis secundum quantitatem continuam, & angelus: & neutrum illorum potest videri: sic etiam Deus, & quilibet spiritus. sic etiam accidentia spiritalia, ut actus animae, vel habitus causantur in corpore ad aliquid agendum, quia consistunt illi indiuisibili. De secundo etiam, ut si homo habens totam quantitatem suam extensam redicatur ad inuisibile, manebit ibi color, & quantitas, & omnia accidentia illius. nihil autem est quod tollatur, nisi extensio, quae consequitur quantitatem non essentialiter, & accidentia, quae consequuntur extensionem, s. figura, & quaelibet circumscriptio. Quocumque modo istorum eant res inuisibilis, quia repugnat ei ex conditione sua, ut sic esse videri. Ratio est, quia omnis visio fit per pyramidem radiorum, cuius basis est in re visa, & conus est in centro oculi, sed indiuisibile non potest facere basim, quia basis est linea, vel superficies super cuius extremitates terminantur lineae, vel superficies, quae in parte opposita causant angulum conalem. Ista probatio patet in principio perspectiuarum: ergo includit contradictionem rem indiuisibilem etiam per potentiam diuinam videri. Secundus modus inuisibilitatis est, si res manens in sua excessione, priuatur luce, vel colore existenti in superficie: nam cum nulla potentia possit agere ultra obiectum suum formale, non poterit oculus videre, nisi quod est obiectum visus, sed nihil est obiectum, nisi color & lux: ergo impossibile est aliquid videri, ubi non fuerit color, vel lux, sicut impossibile est audiri aliquid, ubi nullus sonus est. Sed ablato colore, & luce de superficie corporis, manet corpus in quantitate, & extensione priori, & non manet ibi aliquid obiectum visus: ergo non poterit videri res ista, licet per potentiam diuinam oculus non potest audire, nec auris videre, quia implicat contradictionem. Inter inuisibile tamen isto modo, & primo modo ista differentia est, de qua infra dicetur. Istis modis est aliquid inuisibile proprie, scilicet ex conditione sua. Alio modo vocatur aliquid inuisibile, non quod includat contradictionem illud videri, vel quia ex conditione sua competit ei non videri, sed quia nullus visus poterit illud videre pro aliquo tempore.

Visio quo fit.
Res indiuisibilis videri an potest.

Alph. Toff. super lib. Iudicum.

quo constitutus illud inuisibile. Et dico, quod istud potest effici dupliciter, scilicet diuinitus, vel naturaliter. Diuinitus autem poterat effici aliquo de duobus modis supradictis. Primo modo, quod Deus reduceret ad indiuisibile aliquod corpus, sicut facit in Eucharistia, quia ibi est totus Christus in qualibet parte hostiae: & istud non potest esse, nisi quia est sub indiuisibili, & hoc omnis confitetur Ecclesia. Sic etiam creditur à quibusdam, quod exierit Christus de utero virginis, quod manerent claustra integra. Licet talis modus ponatur per penetrationem corporum, de quo magis dixi in libro de 5. Metaphoricis Paradoxis ad reginam castellae: & in illis modis nullus dubitatur colorem Christi in corpore esse, & omnes qualitates suas, & ipsam quantitatem. Secundo modo etiam poterat efficere hoc, scilicet auferendo colorem, & lucem à superficie, quia ista non dependet ab inuicem dependentia essentiali: & satis stare vnum sine altero naturaliter postquam facta esset talis separatio: quia tamen istis duobus modis res est proprie inuisibilis, ut supra declaratum est: oportet quod dicamus alio modo, scilicet quod Deus faciat aliquam rem inuisibilem, non reducendo illam ad indiuisibile: nec etiam auferendo colorem, vel lucem: & istud est causando quandam passionem, quam Graeci autifam vocant, de qua August. 2. de Civitate Dei. & ista est secundum quam aliquis habens oculos sanos, videt omnia ante se consistentia, & vnicuique illorum videre non potest: istud iam saepe Deus fecit. Primo enim legitur factum in vrbe Sodomorum, quando conuenerunt omnes Sodomitae ante portam Loth: & Angeli percusserunt eos caecitate, & tota nocte non poterant inuenire portam, cum apud illam essent, & non erat illa caecitas vera, quia si ipsi excecati fuissent, videres se percussos à Deo, desissent perquirere viros, & paeniterent: sed tota nocte inquirebant portam, ut dicitur Gen. 19. ergo non erant excecati, sed videbant totam domum, & nunquam poterant videre portam, & sic praedecidero inueniendi tota nocte circumdabant domum. Item fuit simile factum tempore regis Ioram regis Israel, & Ioram regis Iudae: nam veniebant Syri terribiles ad captiendum Eliseum Prophetam, qui erat in vrbe Dothaim, & ipsi cognoscebant eum: egressus est autem ad eos Eliseus, & percussit illos caecitate, id est aurifia, & cum essent apud ciuitatem Dothaim, in qua erat Eliseus, dixit eis ipse: Non est ista ciuitas, quam queritis, nec via: & duxit illos per viam Samariae, & introduxit in vrbe Samariae, in qua erat rex Israel, qui erat hostis Benadab: & ipsi viri videbant omnia alia, scilicet caelum, & montes, & tamen non videbant viam, per quam ibant, nec ciuitatem Samariae, in quam introierunt, & cum ea introissent, ablata est caecitas illa sine aurifia, & viderunt hostes suos in quorum manibus erant, & timuerunt, voluitque rex Israel occidere illos, sed non permisit Eliseus, dicens: Non accepisti eos in gladio tuo, & archi, sed potius appone panem coram eis, ut patet 4. Regum 6. capitulo. Iterum factum est hoc per Christum cum praedicaret, & vellent eum lapidare Iudaei: nam dicitur, quod abscondit se, & exiit de templo: & fecit Christus ter istud. Primo, quando Nazareni voluerunt eum precipitare de vertice montis: nam tunc cepit ire Iesus per medium illorum, & nemo illi loquebatur, scilicet quia non videbant eum, Lucæ quarto. Iterum fecit cum in quadam festiuitate enceniorum praedicaret, voluerunt enim Iudaei tenere eum, & lapidare, lapsusque est de manibus eorum, & non viderunt. Io. c. 10. iterum etiam paulo ante passionem suam cum vellent eum lapidare, dicitur quod abscondit se, & exiit de templo: Ioan. 8.

Quo Deo faciat aliqd visibile.

Ter Iesus redidit se inuisibile

Alio modo potest fieri humanitas, vel ut melius dicam opere naturali fit, q̄ res videatur maior vel minor quam sit, vel videatur in maiori numero quam sit, & alterius coloris quam sit, & in alio situ. Similiter erit aliquid naturale, quod possit totaliter immutare oculum, ut ipsam rem presentem non videat. De primo patet, quia si aliquid sit intra aquam videbitur ab existentibus extra aquam maiore quantitate, sicut patet de denario proiecto in aqua, & a fortiori si aqua sit gelida. Cuius causa est, quia propter maiorem diuersitatem medij magis franguntur radij declinantes a sua rectitudine, sic etiam fit in illis, qui vident per specularia, quia videntur eis literae grossiores propter diuersitatem medij facientis varium angulum. De secundo, scilicet q̄ videatur minor patet, si quis sit intra aquam apparebunt sibi homines extra aquam existentes necessario minoris quantitate ex causa opposita, scilicet quia radij per medium densum constringuntur ad perpendicularem: sic etiam si aliquis videat rem in superficie connexa speciali rotundi, videbit illam minorem quam sit. De tertio patet, q̄ videatur res alterius coloris quam sit: nam si quis patitur ophthalmiam, quae est apostema album inter pelliculas oculi, videbit omnes res esse albas, vel medio modo coloratas inter album & nigrum, si fuscas, siue res virides, siue rubes, vel cuiusque coloris sint. De quarto, q̄ videatur res in maiori numero, patet quia si quis posuerit digitum sub oculo oculum aliquantulum eleuando, vel mutando oculum a sua dispositione, videbit quilibet rem esse duas, cuius causa est diuersitate nerui producentis speciem sensibilem visibilem: nam cum transferit speciem centrum visus, sunt duo nerui colligati, & cancellati, per quos peruenit species visus ad sensum communem, in quo iudicatur, & ibi terminantur simul extremitates illorum duorum neruorum, sicut vnus, neruus licet veniant a duobus oculis, & si maneat illi nerui in situ suo species, licet sit duplex in toto medio, tamen in extremitate nerui sit vnus, ideo representat vnam rem numero: si autem supponatur digitus vno oculo eleuatur vnus neruus ab alio, quantum ad extremitates suas, & tunc species, quae feruntur per illos neruos, nunquam concurrunt in identitate, sed presentantur, sicut duae species, ideo representant duas res numero. Ex hoc autem accidit, q̄ videmus interdum q̄ si quis supponat digitum vtriusque oculi aequaliter, & ex eadem parte res non videbitur, nisi vna: sed q̄ per eleuationem vtriusque oculi eleuatur vterque neruus, & tantum vnus sicut alius, & manent simul sicut prius manebant. sed hoc raro possumus facere in oculis, eo q̄ vix potest aequaliter mouere duos oculos aequaliter eleuando illos digitum, ideo apparebit differentia saltem in modo. Item patet, q̄ vna res videtur, q̄ multae res: nam potest vna res habere vsque ad quatuor imagines in vno speculo, & presentabitur sicut quatuor res. sic patet in speculis sphaericis concavis, vel columnaribus, in quibus possunt apparere interdum tres, & interdum quatuor imagines, ut probatur in secunda parte perspectivae Pisanii propositione 47. & 48. De quinto patet, q̄ possit videri res in alio situ: nam quaedam specula de facientibus varias imagines demonstrant rem retro caput, & aliquando supra, ut patet in secundo libro allegato perspectivae propositione 49. Etiam aliquando res existens recta, videtur habere pedes supra, & e contrario, ut patet eodem libro propositione quinta & sexta. Et sic de multis alijs varietatibus. De sexto patet, q̄ non ens videatur, quia quoddam oleum est, quod si cremetur, tota domus apparebit plena propagibus, & racemis, & nihil erit, & multa alia apparere non interueniente aliqua demonum operatione: si

ergo natura potest facere omnia ista, potest etiam facere rem, quae est, non videri, quia equale est rem, quae non est, videri, & rem, quae est praesens, non videri, sed natura facit rem, quae non est videri, ut dictum est: ergo poterit facere non videri rem, quae praesens est. Nec oportet, quod aliquis hoc neget, quia experientia teste conuinceretur: & istud est per appositionem alicuius rei naturalis, quae oculos omnium videntium siue hominum, siue pecorum iudificat. Considerandum autem est, quod quando aliquis sic fit inuisibilis, non definit res illa emittere speciem visibilem, per quam videatur: sed emittitur species visibilis vsq; ad visum omnium: sed defectus est ex parte videntium, quia non possunt pati, vel immutari ab illis speciebus: sic accidit existentibus in ectasi, quia cum habeant oculos apertos nihil vident, & habentes aures apertas magnos clamores non audiunt: solum est ergo virtus illius rei naturalis in disponere sensum visus ad percipiendum speciem, quae ad ipsum peruenit: non tamen potest aliqua potestas naturalis tollere alicui rei, quod emittat species suas ad quamcumque partem, vel videatur quod ista virtus necessario inest colorato, ut lucido. Sciendum tamen quod isti, qui sic efficiuntur inuisibiles palpari possunt, quia soli oculi in nobis respectu eorum iudificati sunt: sensus autem tactus non est iudificatus, & ipsi habent quantitatem extensam, quae manibus atrectari potest, sicut prius. Item isti si moueantur audietur strepitus pedum eorum, & videbitur locus, per quem transeunt, sed de eis nihil videbitur, eo quod adiri sonitum pertinet ad auditum, qui non iudificatur tunc. Item si aliquis fiat inuisibilis existente sole non videbitur corpus eius, sed videbitur umbra illius: nam licet fallantur oculi nostri, tamen non potest falli sol, quia necesse est, quod faciat vmbra omne corpus, quod non possunt penetrare radii rei luminosa, sed non possunt corpus aliquod humanum penetrare radii solis: ergo necesse est, quod faceret vmbra, sicut alias faceret. Item qui sic efficiuntur inuisibiles, si moueat se ad solem, videbitur umbra eius: discurre, & de eo nihil videbitur, sicut interdum videmus vmbra alicuius rei, & ipsam rem non videmus. Item isti si maneat in loco vmbroso non facient vmbra, per quam possint cognosci, occultabunt tamen res, quae post eos sunt, si q̄ si paries, vel alia res sit post eos, non videbitur, & causa est, quia species visibiles illius rei emittuntur, & non possunt transire obiecto eis isto corpore denso, ideo raturum occultabitur de rebus oppositis, quantum ista magnitudine corporis sui occupant. De angelo autem isto dicendum est, q̄ euauit, non quidem faciendose inuisibilem aliquo de modis praecedentibus, sed quia angelus videbatur prius in corpore assumpto de aere condensato, & lineato: subito autem aerem illum condensatum dissoluit, & fecit q̄ maneret aliqua species visibilis, quia non manebat color propter rarefactionem, & dissolutionem corporis prioris aerei: Et dixit ad vxorem suam: morte moriemur, quia vidimus dominum. Timuit valde Manue, & dixit, q̄ morerentur, eo q̄ viderant dominum, id est angelum domini.

Quare dixit Manue, quod moreretur, quia viderat Angelum. Quae. XL.

Quare dixit Manue, q̄ morerentur, quia viderant angelum. Respondendum q̄ inter Hebraeos erat opinio communis, q̄ si quis videret Angelum, vel Deum, moreretur: sic patet ex positione Gedeonis. Nam ipse vidit Angelum, & dixit: Heu mihi, domine Deus, quia vidi angelum Dei facie ad faciem: dixitque ei Dominus: pax tecum, ne timeas: non.

Qui inuisibilis efficiunt palpari: sic & audire, & vmbra faciunt.

non enim morieris: ut patet supra 6. cap. sic etiam Manue, & vxor eius videntes timuerunt, atque dixit Manue, q̄ morerentur. Fuerat autem orta ista positio, quia Deus dixerat Moyse, Exod. 33. Non videbit me homo, & viuet, id est non poterit me aliquis homo videre, & q̄ postea viuat. Accipiebant tamen indistincte pro Deo, vel angelo, ideo vtroque modo putabant se morituros. Quod autem non distinguerent inter hoc apparet, quia Manue viderat angelum Dei, & sciebat illum esse angelum, & non Deum: quod patet, quia supra dicitur statim, q̄ intellexit Manue angelum Dei esse, & tamen subdidit ad vxorem suam: moriemur quia vidimus dominum. Cui respondit mulier: si dominus nollet nos occidere, de manibus nostris sacrificium, & libamen non suscepisset. Id est si Deus esset iratus contra nos, ita q̄ vellet nos occidere, non accepisset de manibus nostris sacrificium, & libamen, id est non iussisset, q̄ offerremus ei sacrificium, & libamen. Et refertur ad angelum, quem Manue vocauit Deum, & ille dixerat ei, q̄ offerrent Deo sacrificium. Vel potest accipi Deus pro Deo vero, qui acceptauit sacrificium de manu istorum: nam ipse ostendit aliquod signum, per quod cognouerunt ipsi sacrificium suum esse acceptum: erant quippe aliqua signa inter eos haec ostendentia, & forte si occideretur, q̄ flamma erupit de lapide, esset signum manifestissimum, q̄ Deus acceptauisset sacrificium. Etiam hoc non stante cum ascendente flamma ascenderet angelus in illa, signum erat, q̄ Deus acceptabat sacrificium: alioquin non acceptauisset ascendere in flammam, sed potius refugisset, & abominaretur illam, quia victimae impiorum sunt abominabiles, Prouerb. 15. c. vocatur hic sacrificium ipse hgdulus immolatus. Vocatur libamen accessorium, quia cum illo offerebatur quaedam pars farinae delicata, & vocatur simila, & quaedam pars vini, & olei, & salis, & thuris, ut declaratum est supra. Nec ea, quae sunt ventura, dixisset: Scilicet denanciavit nobis de paruulo nascituro, & q̄ liberaturus esset Israel: & de his, quae facturus erat, sed talia non reuelat Deus his, quos odit, ergo Deus nollet nos occidere.

An vxor Manue bene arguit ad probandum, quod Deus nollet eos occidere. Quae. XL I.

Quaeretur, an vxor Manue bene arguit ad probandum, q̄ Deus nollet occidere eos. Dicendum, q̄ rationes vxoris Manue non sunt omnino concludentes, & tamen satis persuadent, & sunt duae rationes. Prima ratio est, quia Deus acceptauit sacrificium eorum. Ista ratio potest habere vigorem dupliciter. Vno modo q̄ Deus iussit, & iussit eis facere sacrificium, & tamen si non fuisset Deo acceptum sacrificium non iussisset: sacrificia tamen non sunt accepta, nisi quando sunt a viris bonis: nam vota impiorum sunt Deo abominabilia: Prouerb. 15. ergo non habebat Deus exosos Manue, & vxorem suam postquam viderunt angelum, & consequenter nolebant occidere illos. Secundo ista ratio fundatur ex acceptatione: nam eum Deus acceptauisset, si in aliquo signo, & tamen Deus non respicit ad sacrificia malorum, quia Gen. 4. dicitur, q̄ Deus respexit ad Abel, & munera eius, ad Cain autem, & ad munera eius non respexit: & hoc quia Cain erat inualis, & Abel erat bonus: sed sacrificium istorum a Deo acceptum fuit: ergo erant ipsi a Deo boni reputati, sed mors est pena, & non in flagitium violenter, nisi in poenam alicuius specialis peccati: ergo non volebat Deus eos pro hoc occidere. Secunda ratio vxoris Manue erat, quia Deus reuelauerat eis futura, scilicet de Samone nascituro. Ista ratio potest dupli-

ter accipi. Vno modo, q̄ cum Deus denunciaret eis futura, diligebat eos, quia illud erat speciale privilegium, & tamen Deus non occidit illos, quos diligit: ergo nollet occidere istos. Secundo modo potest sumi hinc ratio, scilicet Deus praedixit, q̄ puer de nobis nasciturus erar, qui liberaret Israel de Philistinis, & q̄ nos deberemus nutrire eum in regula Nazarorum: si tamen occideret nos nunc, esset impossibile, q̄ ista fierent: ergo impossibile est, q̄ occidamur nunc a Deo, quia vidimus angelum. Ista ratio est omnino concludens, & non est persuasio. Aliter etiam posset hoc probari praeter fundamenta sumpta ex litera, scilicet quia non potest aliquis peccare in eo, quod non est vltimus in potestate sua, sed videre angelum non fuit in potestate Manue, & vxoris suae, quia non est in potestate nostra, quibus visis tangamur, ut ait Augustus: ergo non peccauerunt, & consequenter Deus non occideret illos. Sed obijcietur contra rationem istam, quia non erat in potestate Bethsamarum videre arcam, vel non videre curam: arca venit ad locum, in quo ipsi erant, & tamen mortui sunt, quia viderunt eam, ut patet 1. Reg. 6. ergo etiam si non esset in potestate istorum videre, vel non videre peccarent videndo angelum. Respondendum q̄ non fiat, quia Bethsamita non peccauerunt, quia viderunt arcam solum, sed quia iuerunt ad eam, & discoopererunt aliquid eius, & viderunt curiosi, & tamen disciuit erat, q̄ quicumque de laicis, vel de Leuitis vellet videre aliqua curiositate arcam nudam, vel alia vasa, morerentur: Num. 4. si autem vidissent solum arcam operantam, ut ipsa veniebat de terra Philistinorum, non peririsset aliquis eorum, imò etiam si venisset discooperata, & aperta, scilicet ablato propitiatorio de terra Philistinorum: & sic vidissent eam Bethsamita, quousq; operiretur, nullus eorum moreretur, quamquam viderent, sed peccauerunt solum, quia arcam operantam discoopererunt, ut aliquid curiosè in ea cernerent, quod lege vetitum erat. Manue & vxor eius non videbant aliquid curiosè, ideo non peccabant. Item vbi est omnino ignorantia inuincibilis non est peccatum: sed in Manue, & vxore sua fuit ignorantia inuincibilis, respectu angeli, quia dato q̄ vellet declinare oculos in terram, ut non viderent eum, non poterant, quia nesciebant an esset angelus: ideo non peccabant videntes eum. Patet hoc, quia semper putauerunt, quod esset vir Propheta quousque viderunt eum ascendentem in flamma, ut patet supra in litera. Item non erat rationabilis positio Manue, quia Gedeon viderat angelum Dei, sed non mortuus fuerat, supra 6. ca. ergo nec sequebatur, quod ex hoc solo moreretur ipse, & vxor eius. Item fundamentum positionis huius erat inconueniens, quia solum dixerat lex de Deo: non videbit me homo, & viuet. De angelo autem nihil expressum fuerat: ergo non debebat aliquis mori, quia videret angelum. Conuenienter ergo dixit vxor Manue, quod non morerentur: & sic fuit ipsa animosior quam vir suus non timeris. Etiam fuit prudentior, quia sciuit inducere rationes pro hoc, & vir non peperit itaque. Hic ponitur secundum principale, huius scilicet ducis Natiuitas, & conditio. Et dicitur, Peperit itaque filium, & vocauit nomen eius Samson. Scilicet mater vocauit puer nomen Samson: nam licet ex litera nostra non appareat, an vocauerit nomen pueri ipsa mater, vel pater: tamen ex litera Hebraica apparet, in qua verbum pertinet ad foeminaum genus. Creuitque puer. Scilicet aetate, & corpore. Et benedixit ei dominus. Benedicere est multiplicare. Deus multiplicauit perfectiones corporis Samonis: nam dedit ei tantum robur, quantum nulli vnquam homini dedit. Cepitque spiritus domini esse cum eo. Id est spiritus fortitudinis, & roboris, & non spiritus gratiae gratificantis.

Nemo peccat in eo, quod non est in sua potestate.

Bethsamita quousque peccauerunt videndo arcam.

Samsonis ducis natiuitas, & conditio.

Benedicere quid sit.

cantis, quæ vocatur spiritus bonus Dei, de quo Ps. 50. Scilicet, Spiritum rectum innoua in visceribus meis. sed hic non potest accipi pro gratia. Nam tunc gratia Dei esset cum eo ex die, quo circumcisus est, quia per circumcisionem conferrebat gratia, & auferrebat macula, & reatus peccati originalis, sicut per baptismum: sed intelligitur de spiritu roboris, quia Deus dedit spiritum roboris ipsi Samsoni: sic enim accipitur sepe spiritus Dei in scriptura, vt patet supra 11. & 1. Re. 11. & 16. & in alijs locis. Nam quando fuit adolescentulus, dedit istam fortitudinem Deus Samsoni, & incepit facere admiranda opera. In castris Dan. Postunt accipi castra pro multitudine, s. quod in tota multitudine tribus Dan non fuit aliquis, in quo appareret maior robur, quam in Samson. Vel accipiuntur castra Dan pro quibusdam tentorijs sicut in exercitu, s. quod tribus Dan nondum habebat loca ciuitatum, & villarum, in quibus habitaret, & morabatur in agris in tabernaculis, vel tentorijs, & congregatio illorum tentoriõrum vocabatur castrum, vel castra Dan. Hoc patet infra 19. in diebus illis non erat rex in Israel, & tribus Dan querebant sibi possessionem, vt habitarent in ea. Et cum nondum habebant istam possessionem plenam, habitabant in tentorijs, vel castris: & in illis erat pater Samsonis & ipse, & ibi faciebat opera roboris: & vt q. Samson dum ibi fuit fecit aliquod opus magnum in bello contra hostes, vel alias, ex quo patebat in eo esse spiritum domini, & istud opus non narrauit scriptura distinctè, sed tetigit in vniuersali. Inter Saraa, & Esbaol. Ite erant duæ vrbes in sorte Dan, vt patet Iosue 19. & dicitur habitasse inter Saraa, & Esbaol, quia non habebat aliquam vrbes, in qua maneret, cum nondum ista tribus haberet plenam possessionem, sed habitabat in agris in tabernaculis inter istas duas vrbes: alia duo loca sunt, sic vocata in sorte Iuda, & ponuntur simul sicut ista Iosue 15. In Hebræo dicitur. Cepit spiritus domini facere ei recordationem. Vbi litera nostra dicit: cepit spiritus domini esse cum eo, & idem est: nam accipitur facere recordationem in Hebræo, sicut nos vulgari sermone dicimus, quod quando aliquis excitatur a somno dicitur eum facere recordari, quasi dicat, Samson prius nihil faciebat, sicut dormiens, qui nihil agit: & licet sit sapiens, vel robustus, nihil horum apparet, cum autem euigilauerit, possunt apparere opera eius, ita de Samson à principio non apparebat an fortis esset, quia nihil agebat. Cum autem Deus excitauit eum ad aliquid agendum, dicitur fecisse ei recordationem, id est excitasse eum, vt appareret robur eius.

vis accipere vxorem de Philisthijm, qui incircuncisi sunt. Dixitque Samson ad patrem suum: Hanc mihi accipe, quia placuit oculis meis. Parentes autem eius nesciebant, quod res à Domino fieret, & quæreret occasionem contra Philisthijm. Eo enim tempore Philisthijm dominabantur Israeli.

Descendit. Descripta est in præcedentibus ducis liberantis conditio, hic ponitur consequenter inuasionis occasio, s. vnde habuerit Samson occasionem ad pugnandum contra Philisthinos. Et diuiditur in quatuor: primò ponitur vxoris petitio, secundò eius dispensatio ibi. Descendit itaque. Tertio desponsata acceptio ibi. Et post aliquot dies. Quarto inuasionis occasio ibi. Cum igitur eius.

An hic sit ordinis mutatio, & an immediatè hoc fuerint facta. Quest. I.

QVAERETVR circa primum an ea, quæ habentur hic habeant ordinem continuatum ad præcedentia, & an fuerint facta hæc immediatè post illa, vel fuerit aliquantum tempus medium. Ad primum dicendum, quod est continuatio ordinis, quia supra actum est de natiuitate Samsonis, hic autem agitur de quibusdam actibus eius, ideo necessariò fuerunt ista post illa. Ad secundum dicendum, quod fuerunt facta immediatè: nam supra dicitur quomodo coepit spiritus domini esse in Samson in castris Dan: & istud fuit in ætate iuuenili, & in eadem acciderunt quæ habentur hic, s. quod desponsauit sibi Samson mulierem Philistinam, & pugnavit contra Philisthinos, ideo continuata est historia, ita q. nihil de actibus Samsonis intercederit in medio. Descendit itaque Samson in Thamnata. Est Thamnata ciuitas Philistinorum, & ibi vidit mulierem Samson, quam concupiuit.

Quomodo Samson potuit descendere in Thamnata. Quest. II.

QVAERETVR quomodo Samson potuit descendere in Thamnata, quæ erat ciuitas Philistinorum, & Philistini erant hostes Israelitarum. Aliquis dicit, quod descendit illic quemadmodum vnus homo solet interdum intrare in terram hostium suorum clam ad nocendum. Sed dicendum, quod non stat, quia Samson intravit in vrbes, & vidit mulierem, & concupiuit eam, & sic ambulauit pacificè per vrbes, cum posset aspiciere virgines, & delectari. Et ita quia volebat illam habere vxorem, & tamen si essent omnino hostes Israëlites & Philistini, prohibitus esset omnino contractus inter eos: & non possent vicissim matrimonia copulari. Item patet, & mater Samsonis descenderunt in Thamnata, & locuti sunt puella ad accipiendam eam in vxorem Samsoni: ergo non intrabant, vt hostes in terram hostium. Respondendum quod inter Philisthinos & Israelitas erat nunc pax: nã Israëlites subiecti erant Philistinis, & soluebant eis aliqua tributa, & ob hoc Philistini nullum bellum inferrebant Israelitis, sed erat pax, & vtrinq. omnes contractus fieri poterant tanquam esset vnus populus: sic enim dicitur infra in litera, & sequenti ca. quod Philistini dominabantur tunc Israelitis, nec erat pugna Israelitarum ad Philisthinos quamquam pugnarat Samson contra illos: ideo potuit Samson descendere

CAPITVLVM XIII.

DESCENDIT ergo Samson in Thamnata. Videnque ibi mulierem de filiabus Philisthijm, ascendit, & nunciavit patri suo, & matri suæ, dicens: Vidi mulierem in Thamnata de filiabus Philistinorum, quam quæso, vt mihi accipiatis vxorem. Cur dixerunt pater, & mater sua: Nunquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo meo, quia

Aeneas in Italia nauigat.

Doc. rñ ad qñu.

secure in terram Philisthinorum, & accipere inde vxorem: nam nec ipse solum inde accepit: sed etiã alij Israëlites credendi sunt accepisse vxores de Philisthinis, & dedisse illis de filiabus suis. Videnque ibi mulierem de filiabus Philisthin. Scilicet quæ placuit valde in oculis eius, & desiderauit eam ad accipiendam in vxorem. Ascendit & nunciavit patri suo, & matri dicens. Quia volebat eam accipere in vxorem, & non poterat si pater, & mater non darent ei illam, vel non consentiret: quia aliàs nihil haberet in bonis illorum, annunciauit eis, vt acciperent ei illam in vxorem. Vidi mulierem in Thamnata de filiabus Philisthinorum. Scilicet puchram nimis, & quam accipere desideravi in vxorem: Quam quæso, vt mihi accipiatis vxorem. Id est rogo, vt detis illam mihi in vxorem. Ex hoc patet, quod aliqua consuetudo erat inter Israelitas, quod acciperent vxores de Philisthinis, & è contrario: alioquin non ausus fuisset Samson contra solitum aliquod petere. Etiam pater, & mater eius nonquam accepissent ei vxorem de Philisthinis, si non fuisset assuetum inter Israelitas.

In peccauit Samson accipiendo vxorem de Philisthinis. Quest. III.

QVAERETVR an peccauit Samson accipiendo vxorem de Philisthinis. Aliquis dicit, q. sic, quia contractus matrimoniales erant prohibiti inter Hebræos, & Chananæos, & tamen Philistini erant de Chananæis: sic patet Exod. 34. c. & Deut. 7. vbi dicitur, q. auerteret mulieres alienigenæ cor Israelitarum à Deo suo. Etiam supra 2. nimis increpuit Deus Israelitas, quia copulabant matrimonia, & exercebant alios contractus cum Chananæis. Respondet Rabbi Dauid Kimhi, q. non peccauit. Primò quia quandoque acciperet aliquam vxorem de Philisthinis, conuerterebat eam ad Iudaismum, & sic non poterat cor eius peruerti ab illa ad colendum idola, quæ est ratio prohibitionis Exod. 34. c. Item dicit, q. non legitur peccauisse accipiendo mulierem Philistinam: nam scriptura non redarguit eum, si tamen peccasset redargueret illum. Item dicit, q. Samson erat Iudex, & non erat verisimile, q. faceret istud: s. esset contra legem Dei, ideo credendum, q. ipse faceret tali modo, q. nõ esset contra legem Dei. Item dicit, q. Deus dabat robur contra Philisthinos etiam postquam accepit mulierem Philistinam: si tamen peccaret, nõ dedisset illi Deus post hoc robur. Item dicit, q. Deus quærebat occasiones contra Philisthinos, ergo ipse incitabat Samsonem ad accipiendam vxorem de Philisthinis, & sic non peccaret: Nicolaus etiam dicit, q. nõ peccauit, quia à Deo motus est ad faciendum istud: nam infra dicitur: parentes autem eius nesciebant, q. res à domino fieret, & sic solum excluditur cognitio ista à parentibus, sed non à Samson, & sic innuitur, q. ipse cognoscebat, q. Deus volebat, q. acciperet vxorem de filiabus Philisthijm, & agens quod sibi reuelatum esset, nõ peccaret. Dicendum, q. adhuc ista rationes nõ multum probant, licet hoc nõ obstante verum videatur, q. Samson non peccauerit. Prima non stat, quia præsupponit, q. conuerteret Philistinam quam acciperet ad ritum Iudaicum. Sed non stat, quia tunc Samson duceret vxorem, quam acciperet in terrâ Israel, quia manens inter Philisthinos coleret idola, imò Samson si semel accederet ad vxorem suam recederet ab ea magno tempore relinquendo illam in terra Philisthinorum intantum, q. illa daretur alteri viro Philisthino, si tamen conuerteret ad Iudaismum non acciperet in virum aliquem Philistinum post Samsonem, maximè illo non repudiante illam, & tamen fecit sic seq. c. Secundò peccat ista ratio, quia dato q. cõ-

Rabbi Dauid Kimhi

Nic. ratio.

uerfa esset ad Iudaismum ista mulier accepta in vxore à Samson, non licebat ei accipere illam: quia lex permiserat in mulieribus, quæ erant de alijs Gentilibus, quæ non erant Chananææ, & maximè quando capiebantur mulieres in bello, vt patet Deut. 21. & tamen de mulieribus terræ Chananæorum non permittebatur, sed iubebatur q. nullum omnino de gente illa permitterent Israëlites viuere aliqua occasione. Item quia Deus valde increpat supra secundo Israelitas, quia cõtraxerunt fœdera cum Chananæis, s. accipiendo vxores de filiabus eorum: si tamen liceret eis accipere de illis vxores, dum tamen cõuerterent eas ad Iudaismum: nõ deberent redargui, quia acceperunt vxores de Philisthinis, vel Chananæis, sed quia non conuerterunt eas ad Iudaismum. Item in alijs genribus erat permittum, q. Israëlites acciperent vxores de filiabus illarum, dum tamen conuerterent eas ad Iudaismum. ergo si sic liceret in Chananæis, nõ esset differentia de Chananæis ad alias gentes: sed falsum est, quia de Chananæis dixit Deus Deut. 20. q. nullum de illis omnino permitterent viuere, sed occiderent omnes gladio: ergo non licebat accipere vxorem de illis conuertendo eam ad Iudaismum. Secunda ratio non stat, s. q. non legitur peccauisse, quia scriptura non refert peccata omnium illorum, de quibus aliquid refert: maximè quia cum aliquod factum est damnatum, & scriptura refert illud de aliquo, non oportet q. dicatur, q. peccauit in illo: quia notum est, q. peccat cum factum sit damnatum, & de talibus semper debet iudicari, q. peccauerit, nisi probetur dispensatio: quia intentio est fundata de iure communi, s. q. mittunt factum damnatum: ideo non est necessarium, q. quicquam probetur. Tertia ratio etiam non stat, quia dato q. Samson esset iudex poterat peccare, & peccauit: nam propter aliqua peccata permittuntur cadere in manibus Philistinorum, vt suffoderentur oculi eius. Etiam alij iudices interdum peccabant, sicut fuit de Iephte, qui vouit sacrificium, & obtulit filiam suam in holocaustum, supra 11. cap. Quarta ratio non tenet, s. Deus dabat ei robur contra Philisthinos, quia non peccauit, quia ista est gratia gratis data, & est aliquid corporale: si ergo gratia gratis data, quæ est donum Prophetiæ, & est aliquid spiritua le datur viro valde scelestis, sicut erat Balaam, & Caiphas: a fortiori robur, quod est perfectio corporalis datur viro peccatori, & non tollitur propter peccatũ adueniens. Quinta ratio erat, quia Deus quærebat occasionem contra Philisthinos. Dicendum, q. adhuc ista ratio non stat, quia quamquam Deus vellet punire Philisthinos per Samsonem accipiente Samsonem vxorem de Philisthinis, non sequitur q. erat licitum Samsoni talem vxorem accipere, quia sic etiam Deus puniebat Iudæos per Assyrios, & Babylonios: & tamẽ non sequitur q. ea, quæ faciebant isti ad puniendum Iudæos erant simpliciter iusta. Ad rationem Nicolai dicendum, q. non constat, an voluntas Dei esset, q. iste acciperet mulierem de Philisthinis: sed erat ista voluntas permissionis, vel operationis, quia mala culpæ Deo permittit, vt interdum eliciat mala pena, quæ directe intendit, & quia ad penam est voluntas eius directè, & pena procuratur mediãte culpa, dicitur velle culpam permissiue. Dicendum ergo ad istud dubium, q. est problema neutrum. Potest tamen teneri, q. peccauerit Samson accipiendo vxorem de Philisthinis, quia erat contra legem, & q. merito huius permissus fuerit cadere in manus Philistinorum, & eruti fuerint oculi eius: & sicut in muliere peccauerat, ita per mulierem ad mortem traderetur, s. quia Dalila tradidit eum in manus Philistinorum, & ipsa interfecit eum, quia torudit capillos illius, quibus stantibus erat robur, infra 16. c. In contrarium etiam teneri potest, s. q. nõ peccauerit

Impro. secundæ rationis.

Impro. tertiz ronis.

Impro. quartæ ronis.

Impro. quinta ronis.

Impro. sexta ronis Nicolai.

Docto. rñ ad qñu.

nerit accipiendo vxorem de Philisthinis, & videtur q̄ Deus reuelauerit ei, siue per angelū, siue mouēdo cor eius ad hoc, q̄ acciperet istam vxorem, ita q̄ ipse plane intelligeret, q̄ ad mouebatur ad faciēdū istud. Et istud colligitur ex litera, s. parentes autem nesciebant, q̄ res à domino fieret, s. q̄ à Deo fiebat, q̄ Samson acciperet vxorem de Philisthinis. Et tunc aut fiebat ab eo, ita q̄ ipse iubebat Samsoni, quōd faceret, vel mouebat eum, aut Deus tentauit eum, vt faceret, & fecit. Si primò modo, bonum egit, quia Deus non iubet nisi bonum, nec inclinat hominem nisi ad bonū, quia Deus operator bonorum est, & non volens iniquitatem. Secundò non stat, s. quia Deus non tentat hominem ad malum: sic patet Iacobi c. i. f. Nemo, cū tentatur, dicat q̄ à Deo tentatur: Deus enim tentator malorum non est: ipse enim neminem tentat. Ideo licuit ei agere, quia Deus volebat, & suadebat ei facere. Cui dixerunt pater, & mater sua. Mirabantur, q̄ ille vxorē vellet de Philisthinis. Nunquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum? Quasi dicat, ita tu petis vxorem de Philisthinis, quasi si in toto Israel nulla mulier esset, quam posses accipere in vxorem, & tamen multæ sunt. Accipiuntur hic fratres Samsonis pro cognatis suis de familia, de qua ille erat, vel de ipsa tribu Dan: nam omnes de vna tribu vocantur fratres. Non possunt autem accipi fratres propriè, quia non liceret accipere Samsoni aliquam filiam sui fratris, quia iste gradus erat prohibitus Leuit. i. 8. & 20. c. vt quidam putant. Etiam nō habebat Samson fratres aliquos, quia mater sua erat sterilis, & nunquam pater suus, & mater habuerant aliquos filios ante eum, & sic non poterat habere fratres aliquos habentes filias, de quibus aliquam acciperet in vxorem. Aut in omni populo tuo. Id est in toto populo Israel, quasi dicat, illi qui accipiebant vxores de Israelitis, habebant istam consuetudinem, q̄ acciperēt vxores de familia sua, vel saltem de tribu sua, & si non reperirent in familia, vel tribu, poterant accipere de Israel de quacunque tribu, eo q̄ sic iustum erat Num. 36. f. Omnes viri ducent vxores de tribu, & cognatione sua, & omnes feminae maritos de eadem tribu accipient, vt hæreditas permaneat in familijs. Et tamen adhuc erant mulieres aliqua in terra Israel, ideo non licebat Samsoni accipere de filiabus Philisthinum vxorem. Quia vis accipere vxorem de Philisthinum, qui incircuncisi sunt. Quasi dicat, turpe est accipere vxorē de Philisthinis, propter hoc q̄ sunt incircuncisi, ideo nunquam deberet accipi nisi in defectum, & tamen in populo tuo sunt mulieres, ideo non debes accipere vxorem de Philisthinum. Sciendum q̄ istud nomen incircuncisus proferebatur inter Hebræos ad opprobrium magnum: quia cum omnes Hebræi essent circuncisi, reputabant gentes incircuncisas valde viles, & opponebāt eis tanquam opprobrium. Sic dixit Dauid i. Reg. 17. Quis est iste Philisthæus incircuncisus, qui exprobrauit aciem Dei viuētis? Et iterum: Erit iste incircuncisus sicut ynus de illis. Et sic canem, & incircuncisum æquiparauit in opprobrio. Sic etiam Ionathas filius Saulis dixit armigero suo: Ascendamus ad stationem incircuncisorum horum, & ob hoc innuebat pater Samsonis, q̄ erant omnes Philisthinorum filia de vili genere, quia erant filia incircuncisorum: ideo nō erat accipiēda vxor de eis, nisi in magnum defectum. Non tamen erat ista causa potissima, quare non deberet accipere Samson vxorem de mulieribus Philisthinis, quia accipere mulierem degenerē penale est, & non culpabile: culpa tamen magis fugiēda est quam pœna, sed debebat fugere talem vxorem, quia à Deo prohibita erat, Exo. 34. & Deut. 7. c. Pater tamen Samsonis fortè dixit istud, quia putauit istam esse efficaciorē suasionem pro Samsonē: quia cū esset iuuenis,

& arderet in feminam, non multum curaret de lege, sed potius si indicaretur ei, q̄ erat magnum dedecus talem accipere vxorem.

An liceret Samson accipere vxorem de Philisthinis. Quæst. IIII.

QVAERETVR dato, q̄ non haberet Samson aliquam mulierem in toto Israel, cum qua contrahere posset, an liceret ei accipere vxorem de Philisthinis. Respondendum, q̄ secundum quosdam liceret, eo q̄ Israelitæ habebant pro infelicitate non gignere prolem, ideo non inuenta vxore apud suos oportebat, q̄ apud alienos illam inquiri liceret. Dicendum, q̄ hoc dato casu, qui ferè erat impossibilis, non liceret Samsoni accipere vxorem de Philisthinis: nam tunc debebat accipere vxorem de alijs gentibus, quæ non erant Chananeæ, & conuerteret illam ad Iudaismum, & tunc acciperet: si tamen de alijs gentibus nō reperiret aliquam vxorem, quæ vellet vilo modo sequi ritum viri: non debebat suscipere vxorem, ne ipse peruertetur ad idola per mulierem, & ne filios idolatras gigneret: nam mater conuerteret eos ad ritum suum. De Chananeis in nullo licebat casu suscipere, siue illa vellet conuerteri ad Iudaismum, siue non: quia omnino erat prohibita communicatio cum eis, & tamen Philisthini erant de Chananeis, ideo non licebat cum eis sic habere contractum: nam melius est alicui mori sine filijs, quam filios illicitè procreare. Sed obicitur, quia ex verbis patris Samsonis colligitur, quod si non esset mulier in toto Israel, quod liceret ei accipere vxorem de Philisthinis. Dicendum, quod non dicebat hoc pater Samsonis ad innuendum, quod in defectum Israelitarum mulierem liceret accipere de Philisthinis, sed ad fortiter increpandum, scilicet quod si in aliquo casu liceret, illud non esset, nisi saltem cū deficerent mulieres in Israel, & tamen nunc non deficiebant. Ad rationem in contrarium dicendum, quod licet Israelitæ pro magno bono reputarent prolem gignere, & tamen propter hoc non debebant illicitè filios gignere: sed gignere illos de mulieribus Philisthinis erat illicitus modus: ergo etiam si deficerent mulieres Israelitarum, non liceret accipere Philisthinas: sicut nunc, licet quis non posset habere vxorem aliquam Christianam, non liceret ei accipere vxorem de Hebræis, vel Saracenis. Etiam si aliquis Hebræus esset, qui nullam omnino posset habere vxorem, non liceret ei desiderio generandi coire cum vxore proximi sui Hebræi: nulla ergo necessitas poterat esse ad gignendum, quæ tolleret legem de prohibitione vxorum alienigenarum. Sed his non obstantibus dicendum quod licebat, vt patet infra 21. in quadam quaestione. Dixitque Samson ad patrem suum: Hanc mihi accipe. Licet pater rationabiliter increparet Samsonem, non assensit. Cuius ratio erat duplex: prima quia Deus incitabat eum ad hoc, & non erat faciendum contra incitationem suam. Secunda quia pulchritudo virginis concusserat animum Samsonis, & efferuescebat iuuenilis sanguis præ amore eius. Quia placuit oculis meis. Id est diligo eam valde, quia visa est mihi pulchra. Ista ratio Samsonis videbatur conueniens, scilicet istam diligo, & cum ea delectabiliter, & quiete viuam: si autem das mihi aliam, quam nō diligam, erit mihi amara vita cum ea, & litigiosa, & necesse erit repudiare eam.

An

An pater, & mater Samsonis peccauerint accipiendo eum in vxorem aliquam Philisthinam. Quæst. V.

QVAERETVR an pater, & mater Samsonis peccauerint accipiendo eum in vxorem aliquam Philisthinam. Aliquis dicit, q̄ non, quia Samson non peccauit desiderando vxorem illam, & accipiendo: ergo pater, & mater non peccauerunt dando eam illi. Sed dicendum, q̄ ista ratio non valet, quia poterat ipse habere causam rationabilem petendi, & accipiendi, & illi non haberent causam dandi: sicut fit sæpe in alijs contractibus, q̄ aliquis dando non peccat, & alius accipiendo peccat, sicut in redimēte jus suum. Etiam interdum dans peccat, & recipiens non: sicut qui dant ordinatoribus aliqua munera parua secundum statum eorum, vt moueant corda eorum ad conferendum ordinem, vel beneficium: & tamen ipsi collatores non mouentur ex munere, nec recipiunt illud mente simoniaca, vt extra de simo. c. & si quaestiones. Ita ergo hic potuit ex altera parte tantum esse peccatum, & apparet q̄ peccauerunt parentes, quia Samson solum excusatur ex reuelatione Dei, quæ ei licitum fecit hoc. de parentibus tamen Samsonis dicitur, q̄ parentes ei nesciebant, q̄ res à domino fieret, & quæreret occasiones contra Philisthinum. ergo ipsi non habebant excusationem aliquam. Dicendum q̄ æqualiter potest tene-ri, q̄ peccauerint, vel non peccauerint. Nam si dicam, q̄ nescierunt parentes Samsonis vnquam motium Samsonis, nec dederunt ei vxorem de Philisthinis, nisi quia ipse dixit, quod diligebat eam valde peccabant: quia desiderio complacendi filio transgredebantur legem Dei. Et istud patet, quia mox vt Samson dixit: hanc mihi accipe, quia placuit oculis meis: non repugnauerunt ei parentes, sed descendentes in Thamnata acceperunt ei vxorem. Et dicitur, quod non cognoscebant, quod res à Deo fieret, id est nescierunt isti, q̄ Deus mouebat Samsonem ad hoc, cum nescirent istud: sed quia Samson dixit, quod placuerat mulier oculis eius. Si autem velimus excusare parentes Samsonis, dicemus quod Samson eis reuelauerat, quod Deus incitauit eum ad hoc querendo occasionem contra Philisthinos, & tunc parentes consenserunt, & erit istud rationabiliter dictum, si quia à principio parentes Samsonis restiterunt ei. Vnde videtur, quod postea non consentissent ei, nisi expressisset causam rationabilem, & ista esset si diceret reuelationem Dei fuisse. Si autem obijciatur, quod dicitur, quod parentes nesciebant, quod res à Deo fieret. Debet exponi, quod nesciebant istud à principio, quando repugnauerunt Samsoni volenti accipere vxorem, & ob hoc solum, quia nesciebant quod res à domino fieret: postea autem eo reuelante cognouerunt, quod Deus illum incitabat ad hoc, & tunc non restiterunt ei, sed adiuerunt potius descendentes cum illo in Thamnata, & desponsando sibi mulierem Philisthinam.

An pater, & mater Samsonis tenebantur credere, quod illis dicebat Samson. Quæst. VI.

QVAERETVR vterius, si Samson diceret patri suo, & matri quod Deus reuelauerat ei, quod acciperet vxorem de Philisthinis, si tenebantur ei dicenti credere. Respondet Nicolaus, quod tenebantur, quia fuerat Samson supernaturaliter promissus, per angelum annunciatus, & mirabiliter natus. Sed dicendum, quod si ex his sequeretur, quod Samson non poterat mentiri, & peccare, tenebantur ei credere parentes, & tamen peccare poterat, & peccauit,

ideo non tenebantur ex hoc credere. Item quia in rebus, in quibus alicui vertitur in magnum præiudiciū si credit, & credendo operatur: non tenetur faciliter credere. Sed sic erat hic de parentibus Samsonis: nā credendo ei, si non esset verum agebant ipsi contra legem Dei, & peccabant mortaliter, ideo non debebāt faciliter credere. Respondendum, quod si Deus reuelauerat Samsoni istud: haberet ipse fortè aliqua signa, per que posset patri suo, & matri probare istud esse verum, & tenerentur credere plene probationi: si autem non haberet alia signa, poterat reddi hoc verifimile ex eo, quod prædixit angelus parentibus Samsonis, scilicet quod ipse inciperet liberare Israelitas de manu Philisthinorum, vt præcedenti cap. & istud erat per bella: nunc autem occasione huius matrimonij poterant oriri bella mutua inter Samsonem, & Philisthinos: ideo apparet conformare dictum Samsonis dicto angeli, & tunc deberent credere ei. Parentes autem eius nesciebant, quod res à domino fieret. Id est nesciebant, quod Deus incitaret Samsonem ad accipiendam vxorem de Philisthinis: quia per hoc haberetur occasio pugnandi, & aliter non. Et fortè Deus fecit, quod mulier illa Philisthina placeret oculis Samsonis: nam cor nostrum est in manu Dei, & quocunque voluerit vertet illud, scilicet ad aliquid amandum, vel exosum habendum, vt declaratum fuit, supra 3. & 9. c. Et quæreret occasiones contra Philisthinum. Id est Deus quærebatur occasio ad pugnandum contra Philisthinos, & tradendum eos in manus Samsonis. Occasio autem haberi poterat per mulierem, quam Samson accepit, scilicet quod ipsa traderetur postea alteri viro, & ipse stimulatus iniuria, pugnaret contra Philisthinos, & sic factum est sequenti cap.

Deus quare puniendi Philisthinos occasiones quærebatur. Quæst. VII.

QVAERETVR, quare Deus quærebatur occasiones puniendi Philisthinos: nam Philisthini, si merebantur malum, ipse poterat punire eos non quærendo aliquam occasionem: si autem non merebantur, occasio erat iniusta. Respondendum, quod Philisthini merebantur puniri à Deo, & volebat ipse infligere pœnas, nec egebat ipse occasione ad hoc, quod pœna ab eo inflata esset iusta, aut non conquererentur de eo: quia poterat eis immittere pestem, vel famem: aut aliud genus pœnæ: volebat tamen pœnam immittere eis per Samsonem. Et licet Deus posset pœnam iuste infligere, tamē non videbatur, quod iuste posset Samson exequi illam contra Philisthinos, ideo voluit Deus inquirere occasionem pro Philisthinis, scilicet ne posset conueniri de Samsonē, quamquam puniret eos, & istud fuit dandū ei vxorem de terra Philisthinorum, quia Philisthini grauarent eum tollendo vxorem suā, & ipse moueretur contra eos ad vindictam, & occideret de eis multos terramque eorum vastaret.

Ad quid opus erat, q̄ quæreret Deus occasiones pro Samsonē ad pugnandum contra Philisthinos. Quæst. VIII.

QVAERETVR vterius, ad quid opus erat, quod quæreret Deus occasiones pro Samsonē ad pugnandum contra Philisthinos: nam ipse poterat non exquirere aliqua occasione, pugnare, eo quod terra Philisthinorum erat in terra Chanaan, & tamen Israelitæ poterant, imò obligabantur pugnare contra omnes Chananeos quoslibet excluderent eos de terra: Num. 3. & Deut. 20. Ideo ex hoc solo, quod Philisthini, qui erant de Chananeis, occupabant terram debi-

debitam Israelitis, poterat iustissime pugnare contra eos Samson. Respondet Nicolaus, quod Deus tradiderat Israelitas meritis suis in manus Philistinorum, & postea fecerant cum eis aliqua pacta firmata iuramentis, contra quae non poterant venire: ideo oportuit quærere occasiones, ita ut Israelitae possent pugnare contra Philistinos non frangendo promissa: istud autem non poterant ex iure quod habebant contra illos in quantum erant Chananæi, quia fortè super hoc factum extiterat aliquod fœdus, & ista fœdera interdum fiebāt pro causa iusta, & poterant seruari ad tempus, & peccabant iudæi, si postquam fecissent illa, non seruassent. Sic patet de rege Sedechia. 2. Paralipo. ultimo. ubi increpatur, quod non custodierit pactum factum cū Nabuchodonosor: nec erubuit faciem Ieremiæ loquentis ad se, à rege quoque Nabuchodonosor recessit, qui adiurauerat eum per Deum: ita ergo ponitur inter peccata sua, quod non seruauerit iuramentum, & sic Philistinis seruanda essent iuramenta, quæ cum illis posita essent. Dicendum autem, quod licet non possent Israelitae aliqua fœdera cum Philistinis, necesse erat quærere occasiones ad hoc, quod Samson pugnaret contra Philistinos. Pro quo sciendum, quod Israelitae nunc erant subiecti Philistinis, ut patet in littera, & non poterant resistere illis, & si Samson, vel aliquis de Israelitis pugnaret contra Philistinos, ipsi retorquerēt totum malum in totum populum Israel, & ut non haberet colorem retorquendi malum super populum, oportebat quod Samson haberet aliquam causam specialem ex parte sua ipsius, pro qua deberet pugnare contra Philistinos, & illa non tangeret Israelitas: alioquin Philistini pugnarent contra Israelitas tanquam suasionem eorum Samson inferret damna Philistinis, & sic fuit occasio de ablatione mulieris sue à Philistinis. Et adhuc sic aliquantulum conabantur Philistini retorquere malum super Israelitas, & nisi viri Iuda iuissent ad ligandum Samsonem, & tradendum manibus Philistinorum, non credidissent, quod Samson ex seipso ageret, sed consilio populi: de quo seq. capit. ideo non agebat aliquid ad hoc, quod Israelitae haberent aliqua pacta cum Philistinis, vel nihil haberent, quia nisi ponerentur occasiones retorquerent Philistini malum super totum Israel, & pugnarent contra illos. Etiam responsio Nicolai esset conueniens ad excusandum Israelitas, si ipsi deberent pugnare contra Philistinos, & tamen non erant ipsi pugnaturi, sed solus Samson: ideo non conuenit illa responsio. Item illa excusatio Nicolai erat ad excusandum Israelitas in conspectu Dei, scilicet quod non obstant fœdere posito cum Philistinis possent pugnare contra eos, sed non erant ad excusandum in conspectu Philistinorum: quia Philistini non curabant de præcepto, quod Deus dederat Israelitis, ut excluderent omnes Chananæos de terra: sed si ex hac parte uellent pugnare illico resisterent eis durissime. Deus tamen volebat dare causam apparentem Samsoni in conspectu Philistinorum, ideo dato quod non staret fœdus aliquod, debebat quærere aliqua occasio. Et patet, quod ista intentio sit littera, quia dicitur immediate in littera: eo tempore Philistini dominabantur Israel. quasi dicat: propter hoc quod dominabantur oportebat quærere aliquam occasionem nimis manifestam contra eos: ne habito aliquo leui colore retorquerent omne malum contra Israelitas, & premerent eos nimis potentia sua.

Nic. rffio ad quæsitum

Doc. rffio ad quæsitum

Quare Israelitae habentes Samsonem ducem non conueniebant cum eo ad pugnandum contra Philistinos, ut eorum seruitutem exuerent. *Quest. IX.*

QVAERETVR, quare Israelitae habentes talem ducem, scilicet Samsonem non conueniebant cum eo ad pugnandum contra Philistinos, ut exuerent seruitutem eorum: nam alij iudices non erant ita fortes, sicut Samson, & tamen populus conueniens cum illis pugnabat contra hostes, & vincebat, manebatque postea liber, & in pace. Respondendum, quod secundum positionem Nicolai dici possit, quod Philistini habebant pacta cum Israelitis, propter quæ non licebat Israelitis pugnare contra eos: ideo licet haberent conuenientem ducem, & scirent quod vincerent Philistinos, non pugnarent, ne iuramentum violarent. Aliter tamen, & melius dicendum est, quod Israelitae, scilicet non habebant cor ad resistendum Philistinis: putabant enim quod non possent præuolare contra illos, & si committerent bellum etiam superarentur, & premerentur nimis ab illis: ideo eligebant potius seruire Philistinis. Vnde non solum ipsi Israelitae non audebant pugnare contra Philistinos: sed etiam increpabant Samsonem, quia pugnabat contra illos, ut patet seq. cap. scilicet. Nescis quia Philistini dominantur nobis? quare hoc facere uoluisti? Et tunc ipsimet Israelitae ligauerunt eum, & duxerunt uinctum ad Philistinos: si tamen Israelitae non timerent nimis Philistinos, dato quod fecissent cum eis pacta, non tenebantur ipsi ducere uinctum Samsonem: sed solum quod non adiuuarent contra Philistinos ipsum Samsonem. Sed ipsi etiam iuerunt ad ligandum Samsonem, ut complacerent Philistinis, quia erant subditi illis: ergo ex timore faciebant: iste autem timor erat in cordibus Israelitarum incussus à Deo in poenam, quia Israelitae peccabant continuè contra Deum, & Deus nolebat eos eruere de manibus Philistinorum. Et quia si Samsonem ducem secuti fuissent omnes Israelitae possent superare Philistinos (quod Deus nolebat) ideo uoluit, quod Israelitae non auderent pugnare contra Philistinos, nec acciperent Samsonem in ducem contra illos. Alia ratio esse poterat, quia angelus prædixerat de Samsonem, quod ipse inciperet liberare Israel præcedenti c. id est quod non posset totaliter eruere de manu Philistinorum, sicut quilibet aliorum iudicum fecerat: & fortè Israelitae sciuerant hoc, & timebant quod si pugnarent, & dux suus non posset eos totaliter liberare, ad extremum semper manerent Philistini dominantes Israelitis, & premerent eos, ideo iudicabant melius sibi esse manere in parua seruitute, quam pugnando incidere in magnam calamitatē, & ista est ratio efficacior.

Quare Samson Israelitis datus est in iudicem, cum non potuerit eos liberare de manu Philistinorum.

Quest. X.

QVAERETVR, cum Samson non potuerit liberare Israelitas de manu Philistinorum, quare datus est in iudicem. Aliquis dicit, quod licet Samson non potuerit liberare ab ipsa tota seruitute Philistinorum: tamen liberauit à quadam parte eius, & hoc sufficiebat. Sed adhuc dicitur, quod hoc non stat, quia à tota non liberauit, ut notum est. A parte etiam non

Nic. rffio ad quæsitum

Rf. Do& solidior ad quæsitum.

Docto. rffio ad quæsitum.

Rffio. Quo Samson aliqua liberauerit Israelitas de manibus Philistinorum.

non liberauit, quia Samson licet uassaret quandam partem terræ Philistinorum, & occideret aliquos de illis, non minus subiecti erant Israelitae eis quam prius, nec soluebant minora tributa: nam tunc quando Samson pugnabat contra Philistinos non rebellabat Israelitae Philistinis ad non soluendum aliquid, vel ad hoc, quod tollerent eis aliquid de seruitute: alioquin rebellarent poenitus. sed ipsi adiuuabant Philistinos contra Samsonem: nam cum cremauit vineas Philistinorum, & fugit: ipsi Israelite duxerunt eum uinctum, & tradiderunt manibus Philistinorum, sequenti capit. Et si ipsi non uinxissent eum funibus, non potuissent eum ligare Philistini, cum cōtra eum etiam ligatum pugnare nequiuissent. ideo non diminuebatur aliquid de seruitute Israelitarum per opera Samsonis. Responderi potest satis rationabiliter, quod Samson fuit datus iudex Israelitarum non principaliter, ut liberaret Israelitas, sed ut pugnaret contra Philistinos, & puniret eos: nam Deus iratus Philistinis uolebat percutere aliquos illorum, & harum poenarum faciebat Samsonem ministrum: & quia erat de Israelitis poterant gaudere Israelitae in hoc, & secundum istud poterat uocari iudex eorum. Sed obijciatur, quia præcedenti capitulo dicitur: ipse incipiet liberare Israel de manu Philistinorum: ergo licet non liberaret totaliter saltem quantum ad aliquid liberabat, & tamen si nihil omnino liberaret non diceretur, quod inciperet liberare Israel. Respondendum ergo, quod Samson liberauit aliquantulum Israelitas de manu Philistinorum. Et istud potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod liberauit eos, scilicet quia Philistini fortè uolebant aliquando pugnare contra Israelitas ad redigendum eos in maiorem seruitutem: & tamē uiuentem, Samsonem non audebāt, quia cum uiderent, quod ipse solus pugnaret contra eos, & superaret illos: quanto magis hoc fieret, si totus Israel sequeretur eum ut ducem: & tamen hoc necesse erat si Philistini pugnarent contra Israelitas, ideo non audebant Philistini pugnare, & hoc modo liberabantur Israelitae per Samsonem à multis malis, quæ alias eis infligenda erant. Aliter potest intelligi, quod abstulerit aliquid de magnitudine seruitutis, quam habebant Israelitae. Et hoc poterat dupliciter intelligi. Vno modo, quod uiuente namque aliquando exactores Philistinorum, qui colligebant tributa Israelitarum non ausi fuerint venire ad colligendum formidantes Samsonem. Secundo modo potest intelligi, quod in morte Samsonis liberati fuerint Israelitae à magna parte seruitutis, scilicet quod Samson mortuus occidit omnes principes Philistinorum, qui erant congregati in urbe Gaza in templo Dagon ad faciendum testum pro uictoria de Samsonem: & tunc Samson cōcutiens domum, & ad terram prosternens occidit omnes principes Philistinorum, & multos alios usque ad tria millia uirorum, ut infra decimo secundo capitulo. tunc Israelitae uidentes periisse principes, qui dominabantur eis, poterant resistere Philistinis, ut diminuerent eis iugum: vel quod totaliter rebellarent. Et tunc uerisimile est, quod Philistini diminuerent aliquid de iugo Israelitarum, & istud consecuti sunt Israelitae per Samsonem, ideo ipse cœpit liberare Israel de manu Philistinorum. *Et enim tempore Philistinorum dominabantur Israeli: Scilicet tempore, quo Samson petiit, ut daretur sibi uxor de filiabus Philistinorum: inceperat autem istud dominium ante natiuitatem Samsonis: nam præcedenti capitulo dicitur, quod post mortem Abdon tradidit Deus Israelitas quadraginta annis in manus Philistinorum, & iterum dicitur, quod angelus dixit ad matrem Samsonis, quod naceretur ex ea filius, qui liberare incipe-*

ret Israel de manibus Philistinorum. Dicitur autem istud ad reddendum rationem præcedentis dicti, scilicet quod Deus quærebat occasionem contra Philistinos: quasi dicat: si Israelitae fuissent liberi tempore, quo Samson petiisset uxorem, non oportebat, quod ad pugnandum contra Philistinos quæreretur occasio, quia si pugnante Samsonem contra Philistinos, siue cum causa, aut sine causa, Philistini uellent pugnare contra Israelitas, ipsi resisterent Philistinis: quia tamen Philistini dominabantur eis, & non audebant resistere illis, debuit quæri occasio, ut, quamquam Samson pugnaret contra Philistinos, ipsi non haberent colorem pugnandi contra Israelitas.

Descendit itaque Samson cum patre suo, & matre in Thamnata. Cumque uenissent ad vineas oppidi, apparuit catulus leonis seuus, & rugiens, & occurrit ei. Irruit autem spiritus Domini in Samson, & dilacerauit leonem, quasi hædum in frustra decerpens, nihil omnino habens in manu, & hoc patri, & matri noluit indicare. Descenditque, & locutus est mulieri, quæ placuerat oculis eius. Et post aliquot dies reuertens, ut acciperet eam, declinauit, ut uideret cadauer leonis, & ecce examen apum in ore leonis erat, ac fauus mellis. Quem cum sumpsisset in manibus, comedebat in uia: ueniensque ad patrem suum, & matrem, dedit eis partem, qui & ipsi comederunt: nec tamen eis uoluit indicare, quod mel de corpore leonis assumpserat. Descendit itaque pater eius ad mulierem, & fecit filio suo Samson conuiuium. Sic enim iuuenes facere consueuerant. Cum ergo ciues loci illius uidissent eum, dederunt ei sodales triginta, ut essent cum eo. Quibus locutus est Samson: proponam uobis problema, quod si solueritis mihi intra septem dies conuiuij, dabo uobis triginta sindones, & totidem tunicas: si autem non potueritis soluere, uos dabit mihi triginta sindones, & eisdem numeri tunicas. Qui responderunt ei: proponere problema, ut audiamus. Dixitque eis: De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo. Nec potuerunt per tres dies propositionem soluere.

Supra eo.

Anthenor Padua cōdidit.

Pyrhus fili' Achillis à quo Epyrus de nominat primus Pyrata.

Descendit itaque. Hic ponitur secundum huius capitulo. scilicet uxoris desponsatio, quia nunc pater, & mater Samsonis desponsauerunt ei puellam Philistinam, & postea secuta est matrimonialis copula, & in tempo-

reponitur hic quidam casus ostentius fortitudinis Samsonis, scilicet quod pugnavit contra leonem, & strangulavit eum, atque decerpit in partes, & dicitur: *Descendit itaque Samson cum patre suo, & matre in Thamnata.* Scilicet postquam pater, & mater Samsonis consenserunt dare ei uxorem de mulieribus Philistinorum, descenderunt cum eo in Thamnata urbem illorum ubi puellam viderat, ut acciperent eam illi. *Cumque venissent ad vineas oppidi.* Hic interponitur casus de pugna Samsonis contra leonem, & dicitur, quod accesserunt ad vineas oppidi, id est ad vineas urbis Thamnata, & in illis erat leo. *Apparuit catulus leonis senuis rugiens.* In terra Chanaan sunt multi leones, & vrsi: quia est terra calida, & nutriuntur ibi: unde David dixit, quod cum ipse pascebat gregem patris sui, sepe veniebat leo, & vrsus, & ipse dilacerabat eos tenens membra eorum, ut patet 1. Regum 17. Veniebat autem iste catulus rugiens, scilicet ut teneret praedam, & volebat irruere in Samsonem. *Et occurrit ei.* Scilicet Samsoni, scilicet soli ei occurrit, quia forte Samson recesserat modicum a patre, & matre ad purgandum alvum, vel ad aliquid aliud, & non viderunt ipsi quid faceret Samson, nec ipse indicavit eis, quod occidisset leonem, ut patet infra. *Irruit autem spiritus domini in Samson.* Id est venit super eum fortitudo a Deo missa ad pugnandum contra leonem. *Et dilaceravit eum.* Scilicet tenuit illum per barbam, & aperuit os eius, & inde cepit decerpere in frustra. *Quasi hadum in frustra decerpere.* Id est non fuit maioris difficultatis Samsoni dilacerare leonem, quam vnum hadum teneri cuius dilaceratio satis facilis foret. *Nihil omnino habens in manu.* Istud ponitur ad indicandam magnam fortitudinem Samsonis, scilicet quia non habebat in manu gladium, vel baculum, aut lapidem, quo percuteret, vel lanceam, aut telum: sed nudis manibus tenuit leonem, quod ad indicibile robur pertinet. *Et hoc patri, & matri noluit indicare.* Id est quamvis occidisset leonem, non dixit patri, & matri quid egisset.

Quare Samson noluit patri, & matri leonis occisionem indicare.

Quest. XI.

QVAERETVR, quare Samson noluit hoc indicare patri, & matri, & ad quid ponitur hic, quod noluerit indicare. Respondendum, quod hoc fecit Samson, quia volebat accipere in leone aliquod problema, quod proponeret Philistinis: ut eis nescientibus solvere obtineret laudem ab eis, & lucrum: & istud fuit de fauo mellis reperto in corpore leonis: & quia si patri, & matri indicasset, illi ad ostentandam fortitudinem filij sui dixissent illud in vrbe Thamnata, & inducerent in testimonium dilaceratum leonem ab ipso, & sic quando proponeret problema Philistinis adverterent, & possent considerare facilliter hoc dictum de leone: tacuit ergo, ne pater, & mater hoc dicerent Philistinis. Sed dicitur, quod non tacuit propter hoc, quia problema fuit propositum postea quando venit alia vice Samson ad accipiendum uxorem, & inuenit fauum mellis in corpore leonis, & de illo proposuit problema, scilicet. De comedente exiit mel, & de forti egressa est dulcedo. Samson tamen nesciebat nunc, an positurus esset problema de melle, quia nondum erat mel in leonis corpore, nec sciebat an aliquando ibi futurum esset: ergo non tacuit hac intentione. Respondendum, quod Samson quando occidit leonem intendit proponere aliquod problema de illo, & tacuit, & tamen tunc non erat determi-

natus ad modum problematis, sed secundum ea, quae postea reperiret in eo leone proponeret genus problematis. Quod autem intenderit aliquid facere de leone apparet, quia quando rursus venit in Thamnata ad accipiendum uxorem, declinauit ad cadaver leonis, & etiam non dixit, quod ibat patri, & matri, & reperto melle in corpore leonis formavit problema de leonis melle. Si autem non reperisset mel, sed aliquid aliud, non formasset de melle, sed de aliquo reperto in leone mortuo.

Ad quid ponitur hic de ista occisione leonis, &c.

Quest. XII.

QVAERETVR vterius ad quid ponitur hic de ista occisione leonis, cum non pertineat ad principalem historiam. Respondendum, quod ponitur ad duo. Primum est ad indicandam fortitudinem Samsonis: nam occidere leonem erat quid excedens humanam fortitudinem, scilicet occidere nudis manibus, ideo in praconium roboris a Deo dati descripta est res. Secundum erat, & melius, scilicet quod Samson erat positus in iudicem Israel, ut pugnaret contra Philistinos, & puniret illos, & Deus inquirebat occasiones quomodo per Samsonem Philistinos percuteret: ideo ponitur ista quia fuit quedam occasio ad poenam Philistinorum, scilicet quia occiso leone natum est mel, & de illo positum est problema, & cum Philistini obtinissent contra Samsonem soluentes problema: ipse descendit ad urbem Aschalonem, & occidit triginta de Philistinis, & coepit vestes eorum ad satisfaciendum eis, qui soluerant problema, ut patet in litera infra, & sic occisio triginta virorum fuit poena inducta per occisionem. Ista est causa verissima, quare ponatur. Quod patet ex duobus: primo quia immediate, ut dictum est, quod Deus inquirebat occasiones contra Philistinos. Subiunctum est de ista occisione leonis, quia ista erat quoddam principium ad inquirendam occasionem contra Philistinos. Secundum est, quia si fuisset intentio principalis ad enarrandum fortitudinem Samsonis non curasset scriptura aliquid describere, postquam dixisset, quod Samson occidit leonem, & tamen cum magna diligentia descripsit quidquid inde secutum est usque ad mortem triginta virorum: ideo oportet quod principaliter fuerit descripta occisio leonis, in quantum erat principium illius occasionis contra Philistinos. Tertia ratio raddi potest, quia Samson fecit alia opera fortitudinis praeter haec, ut innuitur praecedenti capitulo, scilicet quod spiritus domini coepit esse cum Samson in castris Dan. Et Rabbi David Kimhi dicit, quod illa fuerunt aliqua magnifica opera, quae scriptura non refert. Et hoc quia illa non erant facta contra Philistinos, scilicet in castris Dan, id est inter ludaeos, ut ibi dicitur caetera autem, quae describuntur de Samson erant poenae quaedam per occasionem datae Philistinis: ergo etiam istud, quod hic describitur de occisione leonis fuit positum, in quantum erat occasio occidendi triginta Philistinos. *Descenditque.* Scilicet intrauit in urbem Thamnata, quia nunc erat in vineis apud urbem, ubi occiderat leonem. *Et locutus est mulieri, quae placuerat oculis eius.* Scilicet locutus est ei verba pertinentia ad contractum matrimonialem, & fuerunt tunc sponsalia de praesenti, quae vocantur matrimonium: & non fuit per copulam consummatum, & solennizatum: sed

Vxor is de spōsitate accēptio.

post paucos dies rediit iterum Samson in Thamnata, & accepit uxorem per copulam. *Et post aliquot dies.* Hic ponitur tertium huius capituli. scilicet vxoris deponit accēptio. Et dicitur. *Et post aliquot dies reuerentes.* Scilicet pater, & mater Samsonis cum eo reuersi sunt in urbem Thamnata. Et est sensus quod prima vice Samson accepit puellam solum in sponsam per verba de praesenti, & non consummauit matrimonium, sed redijt cum patre suo, & matre in terram suam ad parandum aliquid, quod ad solennitatem matrimonij erat necessarium: & illo facto redierunt simul in Thamnata, ut Samson consummaret matrimonium. *Et acciperet eam.* Scilicet, ut acciperet eam ad consummandum matrimonium per copulam, & ad cohabitationem, quia licet prius desponsasset eam, non acceperat eam, scilicet ut esset in potestate ipsius, quia hoc fit quando vir & vxor cohabitant. *Declinauit, ut videret cadaver leonis.* Scilicet quid factum esset de eo: nam ex illo volebat sumere materiam formandi problematis: & hac intentione supra tacuerat nihil dicens patri de leone, quem occiderat. Deus autem monebat Samsonem ad hoc, quia ipse inquirebat occasionem contra Philistinos, ut supra dictum est: & ipse sic res euenire faciebat, ut omnia coaptarentur ad intentionem Samsonis. *Et ecce examen apum in ore leonis.* Id est reperit examen apum mellificasse in ore leonis. In Hebraeo dicitur in corpore leonis. sicut infra dicitur litera nostra, quod voluit Samson indicare, quod sumpisset mel de corpore leonis, & tamen idem nomen est utrobique in Hebraeo.

Quomodo apes mellificauerunt in ore leonis, cum esset res putrida. Quest. XIII.

QVAERETVR, quomodo apes mellificauerunt in cadauere leonis cum esset rex putrida, & foetida, & apes abominantur nimis res putridas, & olentes, ideo eligunt flores optimos, & cibos valde suaves, & incontaminatos. Dicendum quod quaedam sunt apes generose, vel domestice, & istae mellificant in solis rebus mundis, & locis mundis, & abominantur, & fugiunt omnia loca contaminata: sunt autem aliae apes rusticanae, quae nullum locum dedignantur, ideo siue in loco puro, siue in immundo mellificare possunt, & consueverunt: & harum esset examen quod reperit Samson in corpore leonis. Aliquis dicit, quod licet apes non consueverunt mellificare in locis immundis: tamen nunc Deus induxit apes ad mellificandum in tali loco, ut Samson haberet inde locum problematis. Sed istud non stat propter duo. Primo quia cum aliquid potest fieri naturaliter, introducere miraculum ad factionem illius est inconueniens, quia irrationabile est per plura fieri, quod potest per pauciora fieri, octauo Topico. Et tamen ponere miraculum est ponere plura: ergo non debet poni ubi natura sufficit. Secundo non stat, quia si contra consuetudinem omnium apum esset mellificare in locis foetibus, licet nunc miraculose factum fuisset, Samson non potuisset conuenienter hoc proponere, quia sic forte verteretur postea in dubium, de quo intelligebatur problema, & si Samson diceret de melle inuenio in cadauere leonis, diceretur ei, quod insaniebat, quia contra eum erat natura apum, & sententia omnium hominum. Et etiam, quia nunquam aliquid tale inuenitum fuisset, ideo ipse condemnaretur: & sic oportebat quod problema suum non praesupponeret aliquid inopinabile. *Ac fauus mellis.* Sci-

Alph. Tost. super lib. Iudicum

Alit quia iam formauerant mel in corpore leonis. *Quem cum sumpisset in manibus.* Scilicet accipiens de cadauere leonis. *Comedebat in via.* Scilicet dum veniret de diuerticulo, in quo erat cadaver vsiquequo accederet ad patrem, & matrem, quos reliquerat in via publica veniens ad patrem suum, & matrem, scilicet ipsi gradiebantur via publica, & Samson diuerterat modicum ab eis, ut videret cadaver leonis, quod reliquerat. *Dedit eis partem.* Quia multum de fauo ferebat, scilicet totum quod reperit in corpore leonis, qui & ipsi comederunt nihil interrogantes unde suscepisset, quia putabant aliqua aluearia apum apud viam consistere. *Nec tamen eis voluit indicare, quod mel de corpore leonis assumpserat.* Scilicet ipsi non interrogauerunt unde sumpserat, & ipse non dixit: sed etiam si quesuissent, noluisse eis dicere, quod erat de corpore leonis, sed dixisset de aliqua alia re: causa autem taciturnitatis fuit illa, quae supra posita est, scilicet ne pater suus, & mater possent dicere in vrbe Thamnata, quod comederant mel de corpore leonis, quia per hoc solueretur problema Samsonis a iuuenibus. *Descendit itaque pater eius ad mulierem.* Non solum descendit pater Samsonis, sed etiam mater, ut supra pater, cum utriusque in via dederit de fauo: sed dicitur de patre specialiter, quia ipse erat principalis persona, & ipse faciebat solennitatem nuptiarum. Et dicitur, quod descendit ad mulierem, scilicet dicens illi, quod pararet se ad consummationem matrimonij. *Et fecit filio suo Samson conuiuium.* Ad honorem nuptiarum filij sui Samson, scilicet quia tunc consummabat matrimonium per copulam: & ad solennizandum nuptias fecit conuiuium magnum multis secundum consuetudinem terrae illius. *Sic enim iuuenes facere consueverant.* Id est iuuenes consummantes matrimonium in terra illa solebant facere conuiuia per aliquot dies: & sic fecit pater Samsonis filio suo. *Cum igitur ciues.* Hic ponitur quartum, scilicet inuasionis occasio, & fuit ista occasio immediata ex propositione problematis Samsonis quamquam mediate iam accepisset originem ex occisione leonis: & dicitur. *Cum igitur ciues loci illius uiderent eum.* Scilicet ciues urbis Thamnata, in qua nuptiae celebrande erant: & isti erant cognati puellae, qui curam gerebant de solennitate nuptiarum. *Dederunt ei triginta sodales, qui essent cum eo.* Scilicet istos dederunt ei ad comitandum eum toto illo tempore, quod durabat conuiuium, ut gauderet cum illis. *Quibus locutus est Samson.* Iuuenes autem ad solatum solent proponere inter se aliquas quaestiones secundum ingenium suum, ut tempus expendant, & gaudeant in illis. *Proponam vobis problema.* Id est proponam vobis quaestionem: & sic Aristo. primo Topicor. vocat aliqua problemata neutra, quia neutra pars contradictionis est satis solida, sicut ibi de quibusdam exemplificat. Et proprie problema importat dubitationem: sic enim quaestio qualibet est dubitabilis propositio. *Quod si solueritis mihi intra septem dies conuiuij.* Dedit eis spatium septem dierum, quia conuiuium durabat septem diebus ad solennitatem nuptiarum, & in illis septem diebus poterat solvere problema, vel soluerent poenam: transactis autem diebus conuiuij recederent iuuenes isti a Samson, ideo non erat tunc conueniens tempus soluendi: & sic solum dedit eis spatium, dum durabat conuiuium, & fuit propositum problema in primo die conuiuij. *Dabo vobis triginta sindones.* Erant triginta iuuenes, ideo ponebat triginta sindones, & triginta tunicas, ut a quolibet reciperet vnam tunicam, & vnam sindonem, vel cuiuslibet tantum daret. *Sindon* vocatur quaedam vestis linea pulehra, qua vtebantur viri in terra Chanaan super ceteras vestes. Et etiam in terra ista aliqui vtuntur ea, & ponitur Ista 3.

Problema quid.

T cum

Venetis, cum alijs ornamentis muliebribus. Tunicae vocantur
 & in alijs ipse vestes de panno laneo, & sic erat findon, & tuni-
 terris Lon ca completum quasi vestimentum alicuius. Si autem
 bardia fa non potueritis soluere. Scilicet declarando veritatem ei?
 minz vti- Quid si iuuenes dedissent aliquam expositionem, &
 sur illa ve- non esset conueniens, vel non esset illa quam Samson
 ste. intendebat, quis arbitrari debebat, quod obtinerent?
 Respondendum quod erat recurrendum ad commu-
 ne iudicium: nam si verba problematis coaptarentur
 solutioni iuuenū ipsi obtinerēt: & si Samson diceret,
 non est ipse sensus problematis, non erat ei credendū,
 nisi doceret sensū magis coaptari verbis problematis
 quam sensum a iuuenibus datum. Vos dabitis mihi trigim-
 ta findones, & eiusdem numeri tunicas. Et sic erat æqua cō-
 ditio pacti ex vtraque parte, quia tantum lucrari debe-
 bat Samson quāntum solueret si succumberet, & idem
 de quolibet iuuenē. Nam ad vnam tunicam, & findo-
 nem quilibet extendebatur, vel obtinendo, vel suc-
 cubendo. Qui responderunt ei: profer problema ut audiamus.
 Subintelligendum est, q̄ prius acceptauerunt condi-
 tionem istam & firmauerunt eam pacto, quā Sam-
 son enunciaret problema, alioquin cum problema
 videretur difficile, resisterent ab illo. Consenserunt au-
 tem iuuenes propter duo, primò quia tempus indul-
 gentiam ad excogitandum erat magnum, scilicet septem dierū,
 & in illis de quocunq̄ quantumcumque dubio pos-
 sent certificari per se, vel per alium. Secundum erat,
 quia multi erant, quibus proponebatur; & vnus vel
 alius inueniret solutionem. Etiam putauerunt isti
 iuuenes, q̄ non posset Samson aliquid tam obscurum
 dicere quod omnes ipsi non possent inuenire.

Quando Samson proposuit problema Philisthinis quid in-
 tendebat. Quæst. XIII.

QVAERETVR, quando Samson istud proble-
 ma proposuit quid intendebat, vel quomodo
 audebat se exponere tātē obligationi, scilicet q̄ si per-
 deret daret triginta tunicas, & totidem findones, &
 tamen ipse non habebat vnde solueret quicquam ho-
 rum. Respondendum quod Samson habere poterat
 intentionem ad vnum de duobus, scilicet ad ipsum
 problema quod occultum erat, vel ad robur suum,
 scilicet quia si succumberet posset cito 30. tunicas, &
 totidem findones prædando recipere, & dare iuueni-
 bus. Sed dicendum quod Samson non attendit ad ro-
 bur suum, quasi perditurus esset, & acquisiturus findo-
 nes, & tunicas prædando. Sed attendit ad proble-
 matis difficultatem, quia putauit quod erat eis forte
 impossibile inuenire solutionem, & sic quando inue-
 nerunt, dixit eis: si non arauissetis in vitula mea non
 inuenissetis propositionem meam, quasi dicat aliter
 erat vobis impossibile scire: & tamen ipse putauit q̄
 vxor sua non declararet illis iuuenibus, ideo tenuit se
 ex parte difficultatis. Item pater, quia si Samson attē-
 disse ad robur suum, iam intendisset, vel putasset se
 saltem perditurum: & ad hoc ipse non contenderet,
 quia nulla vtilitas erat laborare ad soluendū id, in quo
 obligaretur. Considerandum tamen cum hæc om-
 nia a Deo fierent, qui querebat occasionem contra
 Philisthinos, vt supra patet, quod Deus incitabat Sam-
 sonem ad proponendum istud problema ex parte con-
 traria, scilicet quia volebat Deus, quod Samson suc-
 cumberet, soluentibus iuuenibus problema: & ad
 hoc dedit viam, vt illi per vxorem Samsonis inueni-
 rent solutionem; Et sic succumberet Samson, & te-
 neretur inquirere tunicas, & findones occidendo
 Philisthinos, & occidit triginta viros. rotum hoc

Fuit ergo ingenium mouendi Samsonem ad occi-
 dendum istos viros triginta, & ipse non ferebatur
 hac intentione. Et sic accidit in alijs negocijs, quan-
 do Deus vult in manus nostras aliquid ad iustitiam
 suam pertinens exequi, quia ad idem ferimur nos &
 Deus: & tamen nos mouemur vna intentione, &
 Deus mouet nos alia intentione & actu: completur
 in actu non quod nos volumus, sed quod Deus vult.
 Qui dixit eis: de comedente exiuit cibus. Scilicet de leo-
 ne qui erat comedens, & deuorans exiuit cibus, id-
 est mel, quia in cadauere eius nidificauerunt apes,
 & fabricauerunt mel, de quo pater, ipse, & mater
 sua comederunt, vt patet supra in litera. Et de forti
 egressa est dulcedo. Repetitio est eiusdem sententię per
 alia verba, & fortè posita fuit ad turbandum, vt
 putarent esse duas sententias: & quamquam vnā
 inuenirent non inuenirent aliam: & dicitur de for-
 ti, id est leone egressa est dulcedo, id est mel dulce.
 Nec potuerunt per tres dies soluere propositionem. Id est
 non potuerunt inuenire intellectum eius: conati sunt
 enim omnes triginta iuuenes in tribus diebus primis
 inuenire solutionem: & cum non possent putantes
 esse impossibile inuenire, cessauerunt frustra anxii-
 ri, sed recurrerunt ad alia remedia. Isti tres dies in-
 telliguntur primi tres dies conuiuij.

Cumque adesset dies septimus, dixerunt
 ad vxorem Samson: Blandire viro tuo,
 & suade ei, vt indicet tibi quid signifi-
 cet problema. Quod si facere nolueris,
 incendemus te, & domum patris tui. An
 idcirco vocastis nos ad nuptias, vt spo-
 liaretis? Quæ fundebat apud Samson la-
 chrymas, & querebatur, dicens: Odis
 me, & non diligis: idcirco problema,
 quod proposuisti filijs populi mei, non vis
 mihi exponere. At ille respondit: Patri
 meo, & matri nolui dicere, & tibi indi-
 care potero? Septem igitur diebus conui-
 uij fiebat ante eum: tandemque die sep-
 timo cum ei esset molesta, exposuit. Quæ
 statim indicauit ciuibus suis. Et illi di-
 xerunt ei die septimo ante solis occubi-
 tum: Quid dulcius melle, & quid fortius
 leone? Qui ait ad eos: Si non arassetis
 in vitula mea: non inuenissetis proposi-
 tionem meam. Irruit itaque in eum spi-
 ritus Domini, descenditque Aschalonem,
 & percussit ibi triginta viros: quorum ab-
 latas vestes dedit his, qui problema sol-
 uerant. Iratusque nimis ascendit in do-
 mum patris sui: vxor autem eius acce-
 pit maritum vnum de amicis eius, &
 pronubis.

Cumque adesset dies septimus. Iste dies septimus non
 vocatur dies septimus conuiuij, nec solutionis
 dandæ, quia Samson dederat problema primo die

Verona
 condiur.

Supra eo:
 & infi. 17.

conuiuij, & indultit 7. dies conuiuij ad dandam solu-
 tionem: & nō potest vocari iste dies septimus, s. termini,
 vel conuiuij, quia nunc proposuerunt iuuenes proble-
 ma vxori Samsonis, vt patet hic: & tamen infra dicitur
 quod ipsa erat ei molesta per omnes dies conuiuij &
 fiebat: & tandem dixit ei, vt patet infra, ergo non erat
 iste dies septimus, quia cum iuuenes septimo die an-
 te solis occubitum soluerint problema, vt infra patet;
 non potuisset vxor Samsonis molesta esse Samsoni,
 nisi vna die incompleta, scilicet die septima: & tamē
 dicitur hic quod erat ei molesta omnibus 7. diebus cō-
 uiuij: ergo ante septimum diem per aliquot dies ve-
 nerunt ad eam, & vocatur iste dies septimus, scili-
 cet, hebdomadæ, vt exponunt omnes tam He-
 bræi qua Latini. Vel potest intelligi cum adesset, i. cū
 appropinquaret, s. quia erat iam quartus dies: & vide-
 bant, quod appropinquaret dies septimus, & ipsi nō
 dum inuenire poterant solutionem accefferunt ad re-
 mediū vxoris Samson. Dixerunt at vxorem Samson: Pu-
 tauerunt quod ipsa posset extorquere ab eo veritatem;
 nam ipse diligebat eam valde: & nunc non ter accepe-
 rat eam, in ceperatque illius frui amplexibus, ideo
 nullo modo eam contristaret, sed exponeret proble-
 ma: & sic factum est. Deus autem incitauit iuuenes
 ad istud remedium, vt succumberet Samson, & cogere-
 tur querere findones, & tunicas occidendo. 30. Phi-
 listhinos. Blandire viro tuo. Id est fac ei blanditias, vt in-
 ducas ipsum ad exponendum problema. Iste blanditi-
 æ poterant esse in opere faciendo ei de se ipsa aliquod
 speciale gaudium, quo sollicitaret animum eius. Vel
 dicitur blandire, scilicet in verbis, & sic faciebat fami-
 na ista: nam lachrymas fundebat apud Samsonem, &
 forte in lecto, quod amarè ferebat Samson scilicet te-
 neriter amante anxii, & amor erat principium dece-
 ptionis. In Hebræo habetur. Decipe virum tuum. Et
 ad idem redit, s. decipe eum blandiendo illi dulcibus
 verbis, & teneris lachrymis, ita vt commoueantur vi-
 scera eius ad clementiam præ amoris immunitate.
 Et suade ei, vt indicet tibi quid significet problema. Id est, &
 per blanditias suade ei inducas eum ad hoc, vt indi-
 cet tibi quid significet problema, s. & tu nobis postea
 illud. In Hebræo habetur litera breuior. Decipe virum
 tuum, & indicet nobis quid significet problema. Et tamen
 non debebat indicare Samson viris illis, sed vxori: quia
 manifestum est, quod ipse non consentiret viris indi-
 care: sed litera hebraica est barbara, & mutat personas,
 & modus loquendi: & dicitur indicet nobis. i. tibi, &
 sic posuit litera nostra, quia tamen postquam Samson
 indicaret vxori suæ ipsa erat indicata iuuenibus, di-
 xit litera Hebraica: & indicet nobis, s. mediante te in-
 dicabit nobis. Quod si facere nolueris. Scilicet diligen-
 ter laborando, & rem ad effectum producendo. In-
 cendemus te, & domum patris tui. Id est incendemus te,
 & partem tuam, & totam familiā eius, & quidquid ad
 eum pertinet: nam domus non accipitur hic pro ædi-
 ficio, sed pro familia, sicut communiter dicitur: domus
 Iacob benedicite domino. Iste penam comminati
 sunt iuuenes vxori Samsonis, quia fortè putabant, q̄
 ipsa potius diligeret virum suum quā eos: & velle,
 q̄ obtineret vir, ideo si non amore, aut clemētia assen-
 tiret eis, saltem timore ducta assentiret. Et ista time-
 bat iuuenes, quia sciebat, quod poterant facere id, q̄
 dicebant, ideo sollicita fuit ad opus. An idcirco nos vo-
 castis ad nuptias, vt spoliaretis. Id est vel nunquid non
 vocastis nos ad honorandum nuptias, nisi vt expolia-
 retis nos? quasi dicat: venimus ad honorandum nup-
 tias tuas, & nihil hinc consequimur, nisi quod expo-
 liabimur, vnde honorem consecuturi eramus. Hoc
 dicebant quod quilibet illorum daturus erat vnam tu-
 nicam, & vnam findonem, & sic manerent nudi, &
 Alph. Tost. super lib. Iudicum

istavidebatur quedam ratio motiua ad hoc quod vxor
 Samsonis conaretur exponere problema iuuenibus,
 vt cum ipsi venissent ad honorandum eam, non conse-
 querentur inde dedecus: & tamē non dedit medium
 conuenienter vxor Samsonis, quia debuerat ipsa inter-
 cedere inter virum & iuuenes, s. quia solueret eis pœ-
 nam in quam incidebant non soluentes problema: &
 sic nec Samson aliquid perderet, nec iuuenes de hono-
 rarentur: si autem contenderet ad exponendum pro-
 blema depauperaret virum suum obligando eum ad
 solutionem triginta tunicarum, & totidem findonū,
 in quo satis exhauriretur substantia viri sui. Si autem
 non faceret quidquam de honorarentur, & obtineret
 Samson: ideo debuit intercedere, vt mediatrix, & nō
 vt partialis. In Hebræo habetur. Si ad hereditandum
 vocastis nos. Id est nunquid vocastis nos ad nuptias ad
 tollendam hereditatem nostram? Et accipitur hæ-
 reditate pro exhæredare, vel hereditatem tollet,
 scilicet quia obligando quemlibet ad soluendum
 vnam tunicam, & vnam findonem, tollebat partem
 hereditatis eorum. Quæ fundebat apud Samson lachry-
 mas. Id est quando erat cum Samson plorabat inten-
 dens, quod ploratus eius motieret Samsonem, &
 fortè erat fletus iste in lecto, vt magis iuuenem aut li-
 bidine furentem, & ad modica aduertentem teneritu-
 dine superaret. Et querebatur dicens. Id est conquire-
 batur de eo. Odisti me, & non diligis. Id est nunc osten-
 dis, quod habes me exosam, & non me diligis,
 quamquam dicas, quod me diligis. Idcirco problema
 quod proposuisti filijs populi mei non vis mihi exponere.
 Id est si tu me diligeres exponeres mihi problema, q̄
 proposuisti filijs populi mei, id est vis de stirpe Phi-
 listhinorum, qui sunt filij populi mei, id est de populo
 meo. Et hoc dicebat, quia Samson non erat de popu-
 lo illius mulieris, id est de stirpe Philisthinorum, quasi
 dicat, si me diligeres non occultares mihi quicquam
 de eo, quod a te peterem: & tamē occultas: ideo exo-
 sam me habes. At iller respondit: patri meo, & matri nolui
 dicere. Scilicet quando occidit leonem in cuius cada-
 uere postea fuit mel, non indicauit patri, aut matri
 quod leonem occidisset. Etiam quando postea acce-
 pit fauū, & dedit patri, & matri noluit indicare quod
 de corpore leonis esset fauus. Et tibi indicare potero? Id est
 nunquid iustum erit, quod tibi indicem, cum illis
 non indicauerim? quasi dicat non: quia magis tene-
 bar obedire illis, & diligere eos quā te debeam ama-
 re, ergo iniustum petis. Septem igitur diebus conuiuij
 fiebat apud eum. Quamquam Samson iustè respondisset,
 non cessauit pertinacia femina, sed fundens semper la-
 chrymas inquietabat eum. Et dicitur per septem dies
 conuiuij, id est vsque ad complementum septem die-
 rum conuiuij: nam non capit mulier inquietare Sam-
 sonem ex prima die conuiuij, sed ex quarta: quia pri-
 mis tribus diebus conuiuii conati sunt iuuenes inueni-
 re solutionem, & cum non inuenissent putantes sibi
 esse impossibile sic inuenire, diuerterunt ad vxorem
 Samsonis, vt ipsa inueniret per virum: & incepit ex
 die quarto sollicitare virum vsque ad finem dierum cō-
 uiuij. Tandemque die septimo, cum ei molesta esset exposuit.
 Id est etiam vxor in omnibus diebus non potuit extor-
 quere a viro solutionem problematis: in die autem se-
 ptimo cum ipsa sciret finiri terminum molesta erat ni-
 mis: & tunc Samson exposuit. Nam erat Samson iu-
 uenis insensatus ardens in vxore: vnde egrè ferebat
 quod vxor sua, quam tenerè diligebat coram eo fle-
 ret: commouebantur quippe viscera, amante in fle-
 tum versa, ideo non sustinuit, quin exponeret ei.

Litera in
 Hebræo.

Quomodo Samson voluit indicare problema vxoris sue
Quaestio XV.

QVAERETVR, quomodo Samson voluit indicare problema vxoris suae, quia manifestum erat, & ipse satis conspicere poterat, quod ipsa scire vellet ad exponendum 30. viris locis Samsonis: & tunc licet ipsa sciret non debebat commoueri ad assentiendum; sed magis habere eam exosam; & magis tacere, cum infidiatrix loqueretur ei. Respondendum quod Samson inductus fuit ad hoc dupliciter: Primo quia vxor Samsonis inuenerat quod nullo modo volebat scire expositionem ad proponendum iuuenibus sed solum ad intelligendum. Et forte sepe iuraret quod nulli proderet, & Samsō nimis credulus putans, quod vxor magis diligeret eum quam extraneos, credidit quod non indicaret illis. Confirmatiuum huius erat motus interior Samsonis, quia iuuenis erat, & diligebat nimis puellam hanc, vt patet supra, & nunc quoque nouiter amplexibus illius frui ceperat; ideo nihil erat quod ei proponeret: cum autem vultum illius considerabat tristitem, & obortas lachrymas commouebatur visceribus eius pre teneritudine amoris, quia amor cum ipse durus sit omnia tenera reddit: nec mirum si puellae amanti ipse quoque amans comploreret, & consolaretur eam blanditijs tanquam dimidium animae suae egrē ferens illam, anxiam. sic ille intentus, & feruens amator Sichei. Dinam filiam Iacob fratrem, vi oppressam bladiijs consolabatur, quia irruerat in eum amor fortis, vt patet Gen. 34. cap. & ideo satis declaratum est: passio autem dura commouet rationem ad assentiendum alicui, vel dissentiendū: & sic licet verba vxoris Samsonis credibilia non essent, amor qui eum vrbat illis vires dabat persuadendi. Secundum, & efficacius erat incitatum affixum cordi Samsonis a Deo. Volebat enim Deus quod expositio problematis per vxorem Samsonis reuelaretur iuuenibus, & Samson succumbente oporteret, vt ipse inquireret vnde solueret 30. tunicas, & totidem sindones, & coegetur occidere 30. de Philistinis. Quod autem potius ex hac parte quam amore vxoris motus fuerit apparet, quod petente vxore cum lachrymis solutionem problematis ipse rationabiliter respondit dicens: patri meo, & matri nolui dicere, & tibi dicere potero. Sic et postea cum per oēs dies conuiuij molesta ei esset, non potuit obtinere: septimo autē die tandem obtinuit. si tamen pre amoris magnitudine exposuisset, non potuisset tollerare eam sicut omnibus diebus prateritis, quibus eius fruebatur amplexibus. Quo statim indicauit tunicis suis. Id est illis triginta iuuenibus, qui erant dati in sodales Samsonis, & erant ciues istius mulieris, scilicet erant de vrbe Thamnata, & forte de cognatione sua. Et illi dixerunt ei die septimo ante solis accubitum. Scilicet iuuenes dixerunt Samsoni solutionem die septimo, & hoc ante solis occubitum: quia dixerat Samson quod soluerent ei intra septem dies conuiuij. & si post solis occasum soluisset, erat extra terminum, & tenebatur ad penam non obstante, quod soluerent problema. Quid dulcius melle, & quid fortius leone? Non dixerunt ei, quod intelligebatur de leone, & quod in illo inuentus fuerat fauus, sed per breuia verba expresserunt sententiam. Qui autē ad eos: si non arastis in vitula mea. Modus metaphorae est: vocauit enim vxorem suam vitulam: & non dixit vacca ad significandum teneritudinem, quia puella erat, scilicet si non sollicituisset eam inquirendo problematis expositionem. Non inuenisset propositionem meam. Id est non inuenisset solutionem eius. Et verum dicebat in hoc Samson: nam illi per tres dies laborantes non po-

F tuerunt inuenire, & desperauerunt se posse inuenire. Irruit itaque in eum spiritus domini. vidit sibi nunc Samson imminere necessitatem soluendi triginta tunicas, & totidem sindones, & non habebat vnde solueret, ideo iratus nimis, & nesciens quid ageret descendit in Aschalonem, & occidit triginta viros, quorum vestes rapuit. Et vocatur spiritus domini hic spiritus roboris, qui irruit in Samsonem, id est venit in eum subito ad accedendum eum contra Philistinos, vt pugnas contra illos obtineret tunicas, & sindones. Et sciendum, quod accipitur spiritus non pro robore, sed etiam animositate: nam si Deus daret Samsoni solum robur quamquam esset potens ad pugnam contra multos viros simul: tamen non auderet aggredi illos, aut resistere illis pugnando, sicut videmus multos homines corpore quidem robustos, & animo infirmos, & fugientes a facie aliorum corpore debiliorum: Samson tamen audebat pugnare contra leones nudis manibus: etiam contra quantamcumque Philistinorum multitudinem sine armis solus pugnabat, sequenti capiti. ideo erat animositas sua magna equalis robori. Vtrunque autem datur ei a Deo, & vocatur spiritus domini. Descenditque Aschalonem. Est Aschalon vna de quinque metropolibus Philistinorum, vt patet Iosue decimo tertio, & primo Regum sexto, nunc autem descendit Samson de Thamnata, in qua celebrabantur nuptiae, & iuit Aschalonem ad rapiendum ibi vestes, vt solueret. Et percussit ibi triginta viros. Potuerat Samson occidere 30. viros, & plures tamen 30. occidit, quia non occidit eos ex desiderio occidendi, nec quia offenderant eum: sed quia volebat rapere vestes eorum, & quia solis triginta vestibus egebat, occidit solum triginta viros. Quorum ablatas vestes dedit his, qui problema soluerant. Id est abstulit vestes omnium triginta occisorum, & veniens in Thamnata dedit illas triginta iuuenibus, qui soluerant problema suum. Ex hoc patet, quod omnes viri in terra Philistinorum induebantur tunicis, & sindonibus: alioquin cum obligaretur Samson dare triginta tunicas, & totidem sindones, si quilibet vir non indueretur tunica, & sindone, non occurreret, quod in triginta viris, quos occidit reperiret triginta tunicas, & totidem sindones.

An Samson peccauit occidendo istos triginta viros Philistinos, vt acciperet vestes eorum.
Quaestio XVI.

QVAERETVR, an Samson peccauerit occidendo istos viros Philistinos. Aliquis dicit, quod non, quia isti erant Chanaanici, & Israelitae poterat pugnare contra Chanaanicos, imo debebant occidere eos gladio neminem viuere permitendo: Deuteronomij vigesimo capiti. In contrarium videtur, quod peccauerit, quia viri isti non offendeabant Samsonem, & ipse sine causa inuadens occidit illos. Item inter Israelitas, & Philistinos erat nunc pax: quod patet, quia ingrediebantur secure Israelitae in terram Philistinorum, & è contrario. Contra fœdera tamen bellum committere peccatum erat. Respondendum, quod Samson non peccauit occidendo istos viros, quod patet, quia Deus mouebat eum ad hoc: nam Deus inquit occisionem contra Philistinos per Samsonem, & ad hoc fecit quod acciperet vxorem de Philistinis, vt patet supra: ergo faciendo mala, ad qua Deus incitabat eum non peccabat. Item quando Samson non habuit vnde solueret iuuenibus, qui soluerant problema, irruit in eum spiritus domini, & descendit in Aschalonem ad occidendum istos viros: ergo Deus incitauit eum ad hoc. Quod patet, quia iste erat spūs roboris, & animositatis, & non erat prius in Samsonem

Aschalon quid sit.

Ad rationem primam auctorem.

Ad rationem secundam.

nunc autem subito venit, sed istud robur non erat nisi ad faciendum aliqua opera fortia: ergo dando illi pro tunc illam fortitudinem incitabat eum ad faciendum aliqua occisionem, vel bellum, quia Deus non solum conferebat tunc robur, sed etiam animositatem, vt supra declaratum est. Item Samson sciebat se posturum iudicem Israel a Deo ad nocendum Philistinis, ideo non reputabat peccatum esse nocere illis, imò reputabat esse peccatum, si non noceret, cum Deus infundendo ei spiritum suum incitaret eum ad hoc. Itē Samsō videbat, quod Deus mouebat eum contra Philistinos, sicut Moyses stans inter Aegyptios mouebat a Deo ad viadicandum iniuriam Israelitarum: vnde ipse occidit Aegyptium facientem iniuriam Iudaeo, & abscondit eum sub fabulo: Exo. 2. cap. & quāquam regulariter non liceret ei hoc, quia erat opus iudicis, & ipse non erat constitutus iudex, tamen sciebat se a Deo constitutum iudicem, & liberatorem Israelitarum, & putabat quod Iudaei sic existimabant de illo. Sic patet Actu. 7. cum dicitur de occisione istius Aegyptij facta a Moysē, & subditur: Existimabant autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis, at illi non intellexerunt: Ita erat de Samson, quia ipse sciebat se posturum in liberatorem, quia sic Angelus praedixerat, & postea Deus incitabat eum specialiter quando immittebat ei spiritum fortitudinis, ideo non dubitabat se bene agere. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod licet isti viri non offenderent Samsonem, tamen ipse potuit eos licite occidere, quia sicut iudex potest occidere reos mortis, licet eum non offenderint vnquam: ita & Samson erat iudex constitutus a Deo ad puniendum Philistinos: & nunc Deus mouit eum ad occidendum istos viros, ideo non peccabat. Ad secundam rationem dicendum quod erat pax inter Israel & Philistinos pro tunc: ideo non licebat alicui de Israelitis pugnare contra Philistinos, non facta a monitione aliqua, vel non apparente aliqua causa: Samson autem pugnauit nunc non tanquam vnus de Israelitis, sed tanquam iudex constitutus a Deo, & incitatus ab illo ad occidendum illos triginta viros.

An liceret Samsoni tollere spolia illorum occisorum.
Quaestio XVII.

QVAERETVR, vterius, an liceret Samsoni tollere spolia illorum occisorum. Aliquis dicit, quod non, quia quāquam iudex occidat aliquos reos, non licet ei tollere bona illorum, sed permittit hereditibus eorum: imò si iudex aliquem reum occidat, vt possit rapere bona illius peccat. Respondendum quod licuit Samsoni occidere, & rapere vestes Philistinorum, quia Samson licet esset a Deo datus iudex Israelitis, & ex auctoritate ei a Deo data, licebat occidere Philistinos, non procedebat contra Philistinos, tanquam contra subditos, sed tanquam contra hostes: in bello autē iusto, quicquid licet occidere, licet et praedari: ideo poterat Samson istorum bona rapere, quos iuste occidebat. Item quod ex Dei motu sit iustum est, sed sicut Samson motus fuit a Deo ad occidendum Philistinos, motus fuit etiam ad praedandum bona eorum, quia ad vtrunque fuit idem motus, ergo licuit rapere sicut occidere. Ad rationem in contrarium respondentum est, quod Samson magis procedebat contra Philistinos, vt contra hostes, quam vt contra subditos: sed a deo auctoritatem habebat procedendi contra illos.

Alph. Toft. super lib. Iudicum

An fuerit conueniens occasio hoc ad procedendum contra Philistinos, vt occiderentur isti triginta viri.
Quaestio XVIII.

QVAERETVR, an fuerit conueniens occasio hoc ad procedendum contra Philistinos, vt occiderentur isti triginta viri. Respondendum quod potest hic considerari occasio, aut quantum ad Deū, aut quantum ad Samsonem, aut quantum ad Philistinos. Primo modo accipiendum, dicitur quod non erat occasio aliqua, quia Deus ex causa iusta mouetur semper, & non habet aliquam occasionem tanquam moriā: & hic ipse voluit occidere triginta viros Aschalonitas, quia erat aliqua causa iusta, quare occiderentur. Si autem considerentur respectu Samsonis, dicendum quod ipse iuste occidit, vt supra declaratum est: & tamen non motus fuisset ad occidendum illos, nisi si habuisset occasionem, scilicet quia daturus erat 30. tunicas: & totidem sindones, & non habebat vnde solueret: voluitque occidere 30. viros, vt inde consequeretur illas. Quantum ad Philistinos autē non potuit hic haberi occasio, i. color aliquis ad occidendum eos, quia hoc quod Samson obligabatur ad 30. sindones, & tunicas, non habebat causam rationalem occidendi aliquos de Philistinis: & si notum fuisset Philistinis, quod Samson egisset hoc, potuissent iuste contra eum pugnare: sed occultum fuit opus Aschalonitis, quia fecit illud Samson, vt latro insidians in via: solum ergo fuit ista occasio sic, quia Deus volebat nunc occidere 30. viros de Aschalonitis, & illos per Samsonem volebat occidere, & quia Samson non moueretur ad istud, nisi Deo expressè mandante. Vel magis, vt consequeretur aliquam vtilitatem inde, posuit talem causam, scilicet inducendo, quod in solutione problematis ipse succumberet, vt cogeretur descendere in Aschalonem ad rapiendum, & tunc Deus obtulit ei illos 30. viros, quos volebat perire, & occidit illos rapuitque tunicas eorum.

An Samsonis fortitudo fuerit naturalis, vel supernaturaliter data.
Quaestio XIX.

QVAERETVR, vterius, de robore Samsonis, an esset naturaliter, vel supernaturaliter in illo. Respondendum, quod erat supernaturaliter: nam quando dicitur, quod Samson deberet agere aliquid magne fortitudinis, dicitur quod spiritus domini irruerat in ipsum: ergo ex Deo erat. Sed adhuc dicendum, quod robur esse supernaturaliter potest multipliciter intelligi. Primo modo, quod Deus fecisset, quod Samson in tali ipse, & de materia taliter disposita caperet, quod haberet vires magnas nimis: nam quae sic praefertur, quāquam videantur naturaliter euenire, tamen a Deo specialiter dantur, vt declaratum est praecedente. Secundo modo poterat esse robur supernaturaliter, i. quod non pronensisset ei ex naturae conditione, sed Deus ei nato potestea dedisset, sicut sapientiam infundit alicui quāquam quam separat, sicut fuit in Salomone, qui a principio non erat valde sapiēs, sed Deus contulit ei sapientiam, quae semper mansit in illo vsque ad mortem, licet in malis effectus fuerit. Sicut autem poterat esse in Samsonem, scilicet quod conferretur ei fortitudo, quae nunquam postea separaretur ab illo. Tertio modo esse poterat robur supernaturaliter. Quod daretur ei a Deo ad aliquid quem actum, & cessante illo actu cessaret, & iterum quando esset necessarium robur ad alium actum conferretur a Deo, & sic est de spiritu prophetaico, quia a Deo confertur: nam ille subito illustrat prophetam: & tunc desinit esse in illo, & iterum redit in illum ad alium actum: & contingit multotiens, quod propheta non habes spūm prophetici si conserit intelligere aliquid altissimi

T 3 num

num nō poterit, nec sciet plusquam ceteri homines. De primo modo dicendum, quod non comperebat Samsoni: nam non fuit ei robur collatum ex tempore natiuitatis: quia tunc non oportebat quod vocaret spiritum domini ad operandum aliquid. & tamen orauit, vt Deus daret ei fortitudinem ad conueniendum columnas domus infra 16. ca. ergo non fuerat sibi ex natiuitate. Item quando Samson agebat aliqua opera fortia, dicebatur qd irruerat spiritus dñi super eum, vt patet qñ occidit leonē, & qñ occidit 30. viros Aschalonitas: ergo nō erat robur ex cōditione cōplexionis. Manent autē alij duo modi, & de istis est dubium quis eorum fuerit. Aliquis dicit quod fuit tertius, scilicet quod Samson nunquam haberet robur manens, sed vt communiter ipse esset infirmus, sicut ceteri homines. Sed quando aliquid magnum acturus erat veniebat spiritus domini super ipsum, & tunc habebat robur, & animositatem. Hoc patet quia quando cūque Samson ageret aliquid magnum, dicitur quod spiritus domini irruerat super eum: sic enim fuit in occisione leonis: sic etiam fuit in occisione 30. virorum Aschalonitarum, supra in litera: sic etiam fuit in occisione milli Philistinorum, quando solus pugnauit contra eos sequenti ca. sic etiam quando concussit columnas domus, infra 16. cap. Sic etiam est de prophetis, quia spiritus Prophetie non est manens, & tunc quando prophetauit, dicitur quod sit super eos manus domini, vel spiritus domini. Sic patet de Balaam. Num. 24. Sic etiam de Eliseo 4. Regu. 3. & alijs prophetis. Dicendum tamen est, quod Samson habuit modum secundum fortitudinis, scilicet qd Deus dedit ei fortitudinem postquam natus est ex matre, propter complexionem, sicut dedit Salomoni sapientiam quam continue habebat, & ideo quando cūque vellet exercere aliquod opus fortitudinis exercebat, non expectans tempus determinatum, vel quod Deus infunderet ei spiritum roboris: erat autem istud robur, quia Deus voluerat ei dare specialiter, dum maneret in obseruatione nazareorum: & quia semper hanc regulam seruauit vsquequo Dalila praecidit capillos eius, semper fuit in eo robur. Hoc patet, quia quando Dalila quaerebat vbi erat robur Samsonis, ipse respondit varia vsq; ad vltimum, cum dixit, quod erat nazareus ab vtero matris, & quod si abscinderentur capilli eius, esset infirmus sicut ceteri homines, infra 16. & ibi dicitur quod enarravit tunc veritatem illi mulieri: ergo virtus erat semper manens in eo quamdiu manebant capilli, & non veniebat ei vicissim, sicut venit spiritus prophetie super prophetas. Item si Samson non haberet robur continue manens: per hoc quod capilli abscinderentur, nō tolleretur robur, cū illud non inesset sibi, & tamen robur ablatum est: ergo immanebat ei semper: patet antecedens, quia si robur non semper maneret, sed veniret quando irruerat in eum spiritus domini, quando capilli radebantur, non tolleretur spiritus domini, quia ita posset postea irruere, sicut prius irruerat, & tamen abscisis capillis iam nihil potuit Samson, infra 16. Item tonsis capillis Samsonis eo, cap. dicitur, qd Samson nesciebat, qd Deus recessisset ab eo, & putauit qd posset se excutere de manibus Philistinorum, sicut prius: ergo videtur quod prius erat semper Deus cū illo, quantum ad robur, & tonsis capillis non mansit. Item eo, cap. vult qd robur Samsonis conseruetur capillis, quia dicit quod de tonsis capillis cessauit robur: & postea cum vult signare, quomodo per antiquum robur potuit Samson concutere columnas, dicitur quod iam capilli eius renati ceperant: & tamen si nihil capilli agerent ad robur, superflue poneretur. Ideo dicendum, quod robur cepit esse in Samson ex aliquanta etate sua: & postquam cepit nup-

Opinio quorūda.

Quo modum roboris habuerit Samson.

quam desit esse in illo dum manserunt capilli: & illis ablati, cessauit robur: redeuntibus autem eis redit denuo robur, & concussit prostravitque domum. Dicendum tamen, quod erat magna differentia inter robur Samsonis, & sapientiam Salomonis, quia licet vtrunque esset infusum, & vtrunque semper manens, tamen sapientia Salomonis manebat tanquam naturaliter inexistens: nam sicut sapientia acquisita est habitus quidam infixus intellectui difficulter mobilis a subiecto, ita sapientia infusa Salomoni erat habitus radicans, & infixus, & immanebat naturaliter, imo erat magis radicans habitus quam per acquisitionem: quia habitus acquisiti possunt deleri, & traditur scientia obliuioni, & tamen sapientia Salomonis non poterat obliuione deleri: robur autē Samsonis non erat aliquid manens quasi naturaliter in eo, quia nos sentimus robur nostrum, quod est quadam conditio membrorum nostrorum: & cum quis est robustus, vel debilis sentit illud: robur tamen datum Samsoni non insistebat in membris, ita quod esset virtus membrorum effecta, quia tunc Samson sentiret quando esset robustus, vel quando debilis, & tamen quando detosi fuerant capilli Samsonis, putabat ipse, quod posset effugere sicut alij vicibus: & non potuit infra 16. ergo non erat robur tanquam conditio membrorum. Dicendum igitur, quod robur Samsonis in membris, erat cum membra sua mouerentur ad fortes operationes: alioquin non possent manus sue esse organa tantum fortium operationum, scilicet quia frangerentur, sicut ligna tenera, licet moueantur a forti agente, non poterunt esse organa fortis percussiois: non erat tamen ista fortitudo Samsonis tanquam conditio ipsorum membrorum, scilicet infixa eis, & que verē vocaretur accidens eorum, ideo habebat minorem adhesionem, & infixionem in Samsonem, quam sapientia Salomonis in intellectu eius. Cum autem arguitur, quod quando Samson operabatur aliquid forte, irruerat super eum spiritus domini. Dicendum quod potest hoc dupliciter intelligi. Vno modo, quod Deus tunc non infundebat ei robur tanquam prius non haberet illud, sed augebat, vt posset habere actus fortissimi. Alio modo potest dici, quod tunc non infundebat ei Deus robur, sed solum animositatem, quia prius habebat robur, & non habebat desiderium ad aliquid agendum. Deus autem infundebat ei animositatem magnam ad aggrediendum aliqua fortius, que aliter non aggressurus esset. Et iste modus est verior: & ita fuit de occisione leonis, & triginta virorum, & postea de pugna contra multos Philistinos, quando rupit vincula. Sed adhuc obijcietur, quod infra decimo sex to cap. dixit Samson quod Deus daret ei pristinam fortitudinem suam, vt haberet victoriam de hostibus. Dicendum quod tunc perditum erat robur, scilicet quia quando capilli praecisi fuerant cessauerat robur, & crescentibus capillis Samsonis denuo venerat robur, & tamen nesciebat illud Samson: ideo petiuit a Deo, qd redderet ei pristinam fortitudinem, & sensit illa in facto in se spiritu dñi, & concussit columnas domus. *Itaque nimis ascendit in domum patris sui.* Scilicet Samson iratus valde fuit contra vxorem suam, quia discopererat secretum de expositione problematis iuuenibus, & ipse succubuerat in quo erat duplex malum. Primum, quia ex illo coactus est triginta tunicas, & totidem sudores iuuenibus praestare. Secundum erat, quia istud erat signum, quod vxor Samsonis magis diligerebat alium quam ipsum: cum potius elegisset, quod succumberet viri sui quam iuuenes compatriotae sui: & istud erat signum, quod non esset fidelis viro, sed adulteraretur. *Vxor autem eius accepit maritum vnum de amicis eius.* Scilicet

Discrimen iter robur, Samsonis, & Salomonis sapientiam.

Defer. que thionis.

Responsio ad rōnem.

Responsio

Scilicet vnum de illis 30. iuuenibus qui fuerant sodales tempore conuiuij Samsonis, & obtinerat in problemate. Et de promissis. Illi iuuenes vocantur promubi, id est socij nubentis, vel custodētes nubentem, quos nos vulgariter patrinum nuptiarum appellamus. Sic custodes puellae antequam tradantur viro, vocantur paranymphe. para quod est iuxta, & nymphe, quae est puella, quasi iuxta puellam, scilicet quia sunt iuxta eam custodiendo eam.

Quare vxor Samsonis accepit in iurum alium iuente Samson. Et an potuit eam repudiare propter hoc. *Questio XX.*

QVAERETVR, quare vxor Samsonis accepit in virum alium viuente Samson. Respondendum, quod causa videtur duplex. Primum quia puella non multum diligebat Samsonem: nam dum adhuc ipse maneret cum ea in diebus nuptiarum, ipsa diligebat potius iuuenes socios Samsonis quam ipsum: nam voluit, quod obtinerent illi contra Samsonem in solutione problematis, & soluit eis illud, vt pater supra, & hoc conuincitur ex posterioribus. Nam recedente Samson accepit in maritum vnum de iuuenibus illis, qui erant tunc cum Samsonem. Et videtur, quod amore illius ipsa laborauisset cum Samsonem ad inquisitionem solutionis problematis. Ipsa ergo gaudebat, quod recederet Samson, vt acciperet alium in virum. Secunda causa fuit, quia quando Samson dedit vestes his, qui soluerant problema, iratus fuit contra vxorem, quia ipsa exposuisset: & ob hoc recessit de ciuitate Thamnata, & sic putauit pater illius, & ipsa puella quod Samson nollet ad eam redire, ideo tradita est alteri in vxorem. Eristam causam exprefit pater puellae dicens: putauit quod odisses illam, ideo tradidi eam amico tuo: sequenti cap.

An Samson poterat repudiare istam puellam, que tantum offenderat eum. *Quest. XXI.*

QVAERETVR vltius, an Samson poterat repudiare istam puellam, que tantum offenderat eum. Aliquis dicit quod sic, quia concessus erat libellus repudij Iudeis, quando displicerent eis vxores, ne alias occiderent, Deute. 24. & Matt. 19. sed ista displicebat nimis Samsoni, quia offenderat valde eum adiuuando alios extraneos contra ipsum, ideo licebat ei repudiare illum. Respondendum, quod ex illa lege non licebat Samsoni repudiare eam, quia illa lex data fuerat Iudeis, & tenebat inter illos, qui erant subiecti illi, & non in preiudicium illorum, qui non erant subiecti illi legi: & tamen vxor Samsonis erat Philistina, & nō ligabat eam illa lex, ideo virtute illius nō poterat eam repudiare, nisi forte a principio conuentum fuisset, qd posset eam repudiare. alioquin conueniretur Samson coram iudicibus Philistinorum, & cogere tur manere cum illa. Dicendum tamen, quod potuit eam repudiare, quia tam lege hebraeorum quam lege Philistinorum matrimonium recipiebat repudium: de lege Hebraeorum patet ex dictis. De lege autem Philistinorum patet ex verbis patris vxoris Samsonis: nam dixit ad Samsonem: Putauit quod odisses eam: ideo tradidi illam amico tuo. in quo innuit quod ex odio dimittere poterat illam, alioquin (licet odisset eam) non diceret, quod dederat eam alteri viro. Item intelligebat pater illius puellae, quod Samson poterat nunc accipere in vxorem sororem illius puellae: si tamen non procederet repudium non posset accipere sororem, ergo poterat repudiare illam lege Philistinorum.

Alph. Tost. super lib. Iudicum

Quare Samson non repudiavit puellam hanc. *Quest. XXII.*

QVAERETVR vltius, quare Samson non repudiavit puellam istam, quia prius accepit eam, quia placuerat oculis eius, vt patet supra in litera: nūc autē nimis displicuerat ei, quia diligebat potius iuuenes quam ipsum, & exposuerat eis problema, in tantum qd Samson iratus reliquit illam, debuisset ergo illam repudiare. Respondēdū qd Deus fecerat qd Samson acciperet mulierē de Philistinis, quia quaerebat occasio nes ad hoc qd Samson pugnaret contra eos, vt patet supra: si autē dimitteret illam per repudium, non haberet occasio nē propter eam inferendi malum Philistinis: Deus autē volebat, qd hinc nascerentur multae occasiones contra Philistinis: nā primò propter eam, qd exposuit problema coactus est Samson descēdere in Aichelonē ad occidendū 30. viros, & rapiendum vestes, & rursus, quia ipsa offenderat eum habuit eam exosam, & recessit ab ea: pater autē eius hoc videns tradidit eam alteri viro, ex quo iratus Samson combussit segetes, & vineas, & oliueta Philistinorum: & iterum fecit plagam magnā in eis, vt patet ca. seq. Si autē Samson repudiasset vxorem, non habuisset occasionem faciendi aliquid istorum: ideo Deus inclinauit eum ad non repudiandum illam, licet iratus fuerit illi, inclinauit tamen eum ad recedendum ab ea, vt interim pater puellae tradere posset eam alteri viro, & sic haberetur occasio ad pugnandum contra Philistinis, & nocendum illis.

CAPITVLVM XV.

POST aliquantulum autem temporis, cum dies triticeae messis instarent, venit Samson, inuisere volens vxorem suam, & attulit ei haecum de capris.

Pallas gigantes a Turco interficitur.

Cunq; cubiculum eius solito vellet intrare, prohibuit illum pater illius dicens: Putauit quod odisses eam, & ideo tradidi illam amico tuo: sed habet sororem, quae iunior, & pulchrior illa est, sit tibi pro ea vxor. Cui Samson respondit: Ab hac die non erit culpa in me contra Philistinos: Faciam enim vobis mala. Perrexitque, & cepit trecentas vulpes, caudaque earum iunxit ad caudas, & faces ligauit in medio, quas igne succedens dimisit, vt huc illucque discurrerent: quae statim perrexerunt in segetes Philistinorum: quibus succensis, & comportatae iam fruges, & adhuc stantes in stipula, concrematae sunt, intantum vt vineas quoque, & oliueta flamma consumeret. Dixeruntque Philistini: Quis fecit hanc rem? Quibus dictum est: Samson gener Thamnathae: quia tulit vxorem eius, & alteri tradidit, haec operatus est. Ascenderuntque Philistini: & combusserunt tam

T 4 mulie.

mulierem quam patrem eius. Quibus ait **F** Samson: Licet hæc feceritis, tamen adhuc ex vobis expectam ultionem, & tunc quiescam. Percussitque eos ingenti plaga, ita vt stupentes furam femori inponerent. Et descendens habitauit in spelunca petre Etham.

Post aliquantulum. Supra posita est occasio prima Samsonis pugnandi contra Philistinos, hic ponitur occasio secunda: & diuiditur in duas, quia primò ponitur occasio, secundò Philistinorum inuasio. ibi. *Perrexitque & cepit.*

An sit ordinis mutatio, & an hæc immediate fuerint facta. Quest. I.

QVAERETVR circa primum, an ea quæ habentur hic, fuerint facta post præcedentia continuo ordine: & an fuerint facta immediate, vel interiecto aliquanto tempore. Ad primum dicendum quòd est ordo rectus, quia supra fit mentio quomodo vxor ablata est Samsoni. Hic autem ponuntur mala secuta in Philistinis propter ablationem vxoris. Ad secundum dicendum quòd fuit modicum tempus inter præcedentia, & ista, quæ habentur hic, scilicet iratus Samson recessit de Thamnata relicta vxore, & iuit in domum patris sui: mansitque ibi aliquot diebus, & post aliquantum temporis venit rursus ad vxorem, & facta sunt quæ habentur hic: & litera cõtinuat se hic cum dicit: post aliquantulum temporis, idest quòd modicum tempus intercedit. *Post aliquantulum temporis.* Scilicet computando a tempore, quo recesserat Samson de Thamnata relinquens vxorem. Causa autem

*Samson quare ite-
re aliquan-
to tempo-
re non re-
diens ad
vxorẽ suã.*

quare Samson stetit aliquanto tempore nõ rediens ad vxorem suam, fuit duplex. Vna fuit ex parte eius & alia ex parte Dei. Prima fuit quia, quando Samson recessit ab vxore, erat nimis iratus, & non habebat animum redeundi ad illam: nunc autem aliquanto tempore intercedente ira deferuit, & cepit Samson diligere vxorem suam sicut prius. Etiam quia cum iuuenis esset libido eum vexabat, & habens memoriam consuetudinis præteritæ cum vxore, voluit redire ad eam. Secunda causa fuit ex parte Dei. Scilicet Deus noluit quòd Samson rediret cito postquam recessit, quia Deus intendebat quòd vxor Samsonis traderetur alteri viro: & ob hoc Samson iratus percuteret Philistinos: & quia si rediret immediate, vel paucò tempore postquam recessit, nondum esset vxor eius tradita alteri viro, nec traderetur: & ob hoc non esset occasio Samsoni pugnandi contra Philistinos, ideo inclinauit Samsonem ad non veniendum vsque post aliquantum tempus. *Cum dies triticeæ messis instarent.* Scilicet istud tempus erat quãdo Samson redijt ad vxorẽ suam. Est autem in terra Chanaan tempus messis triticeæ in Maio, quia est terra calida magis quam ista, cum sit partim in 3. & partim in 4. climate, & nominatur hic tempus messis triticeæ propter ea, quæ infra habentur, scilicet quòd Samson ligauit vulpes ad comburendum segetes, & combufferunt illas. *Venit Samson inuisere volens vxorem suam.* Nam reliquerat eam ex aliquot diebus iratus: nunc autem redijt ad eam volens visitare illam, & cohabitare illi. *Et attulit ei hædum de capris.* Istum attulit de domo patris sui Manue, quia hæcenus manserat in domo patris sui, cum iratus recesserat ab vxore sua, & ferebat hunc hædum ad lætificandum eam.

Quomodo Samson recedens ab vxore nimis iratus, nunc non solum redibat ad eam, sed etiam redibat ferens hædum. Questio. II.

QVAERETVR, cum Samson tantum offensus fuisset ab vxore sua ita vt recederet ab ea nimis iratus, quomodo nunc non solum redibat ad eam, sed etiam redibat ferens hædum. Respondendum quòd istud erat ex duabus causis. Prima erat ex parte Samsonis: nam ipse a principio dilexerat valde istam Philistinam, quia placuit oculis eius, & ob hoc eam in vxorem acceperat, vt patet præc. cap. fuerat autem subito valde iratus Samson contra ipsam, quia offenderat eum nimis. Nunc autem effervescente ira redijt pristinus amor. Item Samson eius fruebatur prius amplexibus, quia iuuenilis eum flamma vrebat: ad tẽpus autem ira præualuit amori, & recessit ab ea: nunc autem crescente pristina flamma Samsonis, cepit tenerè diligere vxorem suam, cupiens denuo eius frui amplexibus: & ob hoc ad eam redijt, vt patet infra cū dicitur: cumque cubiculum eius solito intrare vellet & cætera, ideo Samson amans non solum iniuriæ satisfactorem ab vxore nolebat, sed potius è contrario timebat eam sibi iratam inuenire: ideo ad eam lætificandam, & inuitandum ad pristinum amorem, & iuuenilia gaudia hædum de capris ei in munus attulit. Secunda causa fuit ex parte Dei, scilicet volebat Deus, quòd aparet manifestè Philistinos offendisse Samsonem: & istud erat quia vxorem eius tradiderat alteri viro, & quòd respondere volebat pater puellæ quia fecerat hoc quia Samson oderat eam, & iam nolebat eam in vxorem, inclinauit Samsonem ad ducendum hædum de capris vxori suæ, vt per hoc pateret quòd non solum non oderat eam, sed etiam diligebat nimis cum afferret ei munera. *Cumque cubiculum eius solito vellet intrare.* Scilicet quando uenit ad videndum vxorem voluit eam cognoscere effectu maritali sicut prius. Et dicitur: solito, quia eo tẽpore quo mansit in Thamnata, scilicet celebrãdo nuptias solitus erat cognoscere illam. *Prohibuit eum pater illius.* Dicens, ne accederet ad eã, quia iam non erat vxor eius, sed alterius viri. *Dicens: putauit quòd odisses eam: ideo tradidit eam amico tuo.* Cùm Samson vellet intrare ad puellam vt ad vxorem suam: pater vidit, quòd erraret tradens eam alteri viro, ideo cepit se excusare, dicens. *Putauit quòd odisses eam.* Idest quòd iam nolles habere in vxorem: istud motiuum fuerat principale patris: nam Samson nimis iratus recesserat de domo soceri, vt patet præc. cap. & ira fuit contra mulierem, quia reuelauerat expositionem problematis iuuenibus, ideo putauit pater eius quòd nunquam reuerfus esset ad eam. Et dicitur. *Tradidit eam amico tuo.* quasi dicat, quòd in hoc fecerat ei gratiam, quia cum vxor ei adempta foret, melius erat quòd daretur alicui amico suo quam alteri.

An vxor Samsonis peccauit accipiendo alterum virum uiuente Samsonẽ. Quest. III.

QVAERETVR, an vxor Samsonis peccauerit accipiendo alterum virum uiuente Samsonẽ. Aliquis dicit quòd non, quia secundum leges suas poterat repudiare illum, & accipere alterum. Respondendum quòd peccabat, quia vxor soluitur a lege viri per mortem viri, vel eam repudiaret tunc quando durabat tempus repudij. Samson tamen viuabat, & nõ repudiauerat vxorẽ, ideo ipsa manebat ligata lege eius. Nec poterat ipsa repudiare eum, quia licet lex hebreorum, & leges postiuæ aliarum gentium permitterent repu-

repudium, nunquam dabatur ista potestas, nisi viris: femina autem in nulla vnquam potuit habere potestatem repudiandi virum, quia causa repudij cessat ex parte femine. Et sic fuit facta magna offensa Samsoni, quia vxor sua alteri copulata est, non solum adulterando, sed etiam accipiendo alium in virum, quasi ei liceret. Vnde Samson conquestus fuit valde de hoc, vt patet infra. *Sed habet sororem, quæ illa pulchrior, & iunior est.* Videns pater vxoris Samsonis, quòd offenderat nimis Samsonem, voluit eum placare, & quia Samson dilexerat puellam illam, quia pulchra erat, putauit quòd pulchritudine alterius pulchrioris placaret eum, & dixit: habet sororem, quæ est iunior, & pulchrior: quasi dicat: non tristes eris, quòd ista ablata sit, quia dabo tibi sororẽ eius, quæ est pulchrior, & iunior, & magis gaudebis cum illa. *Sit tibi pro illa vxor.* Idest accipe eã in vxorem, sicut habebas aliam, & non tristeris.

An liceret Samsoni accipere in vxorem istam sororem vxoris suæ. Quest. IIII.

QVAERETVR, an liceret Samsoni accipere in vxorem istam sororẽ vxoris suæ. Aliquis dicit, quòd nõ propter duo. Primò, quia durabat matrimonium cum prima, & manẽte illa non poterat accipere aliam vxorem. Secundum erat, quia dato, quòd cessaret primum matrimonium, non posset cum sorore illius contrahere, quia iste gradus erat prohibitus. Dicendum, quòd ista ratio non stat ex omni parte: nam primum non tenet: quia licet matrimonium adhuc primum teneret, quia mulier non potuit illud dissoluere recedendo à Samsonẽ, tamẽ Samson poterat repudiare vxorem, & iam non staret matrimonium, & posset accipere aliam vxorem: Secunda etiam ratio non stat, quia licet dicatur gradus ille prohibitus secundum quãdam gentes, tamen secundum alias nõ erat prohibitus. Vnde dicendum, quod Samson sũ legem Philistinorum poterat accipere in vxorem sororem vxoris suæ. Sic patet ex verbis patris. *Habet sororem, quæ iunior, & pulchrior illa est, sit tibi pro ea vxor: si tamen inter Philistinos esset oino verita ista copula, non diceret pater puellæ: sit tibi pro ea vxor.* Dicendum tamen, quòd secundum legem Hebræorum nõ poterat Samson illam accipere, & ipse tenebat seruare legem Hebræorum, & non Philistinorũ, quia agẽdo contra illam, peccaret. In Hebræo habetur: *Habet sororem, quæ iunior, & melior illa est.* Vbi nos dicimus pulchrior: nam bonũ in Hebræo accipit pro pulchro, sic & interdum accipit litera nostra. *Cui respondit Samson: ab hac die non erit culpa in me contra Philistinos.* Non consentit Samson huic pacto, quia erat prouocatus nimis ad iram, sed successus fuit ad ultionem huius offensæ: & dixit, quod non esset ei culpa cõtra Philistinos, idest si ageret contra illos, quia offenderat eum grauitè, ita vt mereretur magnas penas. *Faciam enim vobis mala.* Idest omnibus Philistinis faciam malum propter hoc, scilicet, quia in terra eorum facta est mihi ista offensa. *Perrexitq.* Hic ponitur secundum, scilicet ipsa inuasio Philistinorum. Et diuiditur in duo: primò ponitur inuasio bonorum: secundò inuasio pignorum ibi. *Quibus ait Samson.* Circa primum dicitur. *Perrexitq., & cepit trecentas vulpes.*

Quomodo Samson capere poterat trecentos vulpes viuentes. Questio V.

ALIIQVIS dicit, quomodo Samson poterat capere tot vulpes. Aliquis respondebit, quod Samson, sicut erat fortissimus, ita erat velocissimus, & poterat velocitate feras cõsequi, & capere, & sic posset capere

multas quotque reperiret in terra: similis enim velocitas fuit in Asahel fratre Ioab, & Abisai 2. Reg. 2. de quo dicit, quòd erat Asahel cursor velocissimus, quasi vnus ex capreis, quæ morantur in montibus. Sic credendum est de Samsonẽ, quia cum Deus daret ei hæc dotem roboris ad affligendum Philistinos, daret etiã quiddam aliud necessarium erat ad persequendum: sed velocitas erat ita necessaria, sicut robur: ideo Deus daret ei robur eũ velocitate, & posset sic persequi vulpes, & maxime hoc est verisimile: quia cum Samson aliquid magnum acturus erat irruerat in eum spiritus domini, vt patet præcedenti cap. & hic, & in sequenti: & tunc adiunabat eum specialiter, & quia congregare vulpes erat aliquid ad penam Philistinorum ordinatum, Deus daret ei specialem velocitatem ad consequendum eas. Aliter dici potest, & melius, quod Samson cepit istas vulpes in retibus, vel per alia artificia, & non fuerit ipse solus, sed alij adiuerint eum: licet ipse fuerit ingeniator, & potuit faciliter capere tot, quia in terra illa sunt multæ vulpes, intantum, quòd demolitur vineas florentes, & alia terræ nascẽtia, vt oporteat illas artificiosè capi, nõ tantum lædant, sicut patet Cãtico. secundo, scilicet: *Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoluntur vineas: nam vinea nostra floruit: & sic poterat Samson in breui capere tot vulpes, ita vt non aduerterent ad hoc Philistini.*

Ad quid voluit Samson tot vulpes. Quest. VI.

SED quæretur, ad quid voluit Samson tot vulpes. Dicendum, quod ipse volebat comburere, si potuisset, terram totam Philistinorũ, & comburere debebat apponendo ignem vulpibus, ideo quanto pluribus apponeret, illæ diffugerent in plures partes, & cremaretur maior pars terræ Philistinorum. *Caudasq. earum vinxit ad caudas.* Non est intelligendum, quod ligauerit vnã caudam cum alia torquendo ipsas caudas, & faciẽdo, quòd ipse essent ligamina non apponendo alia ligamina, quia hoc impossibile erat, quod trecentæ vulpes posset inter se solis caudis suis ligari, quia vix duæ vulpes ligari possent: sed intelligitur, quòd ponebantur aliqua ligamenta magna de funibus, quæ sumerent principium ex cauda, & medianibus illis ligarentur omnes caudæ illarum.

Ad quid Samson ligabat vulpes simul ad cremandum totam terram. Quest. VII.

QVAERETVR, cum Samson vellet missas vulpibus cremare terram Philistinorum, ad quid ligabat eas simul, quia sufficiebat, quod quilibet vulpis ligata face ad caudam si mitteretur discurreret per segetes, & vineas, & cremaret, sicut si omnes simul ligaretur, & postea mitterentur. Respondendum, quod intentio Samsonis fuit, vt cremaretur terra Philistinorum ad omnem partem, & si mitteretur quilibet vulpis per se non fieret sic, quia contingeret omnes vulpes, aut plures earum concurrere in eandẽ partem: & sic non plus proficerent multæ vulpes, quam paucæ, & cremaretur pauca terra: nunc autem ligando omnes simul necesse erat, quod discurrerent ad partes contrarias, & nõ relinquerent aliqua loca intacta, ad quæ non pergerẽt: & sic omnia cremarentur. Pro quo sciendum, quòd modus erat, quòd captis omnibus vulpibus ponerentur funes magnæ, quibus ligarentur, ita vt omnes simul tenerentur ligatæ vno ligamine. Et præter hoc esset cuiuslibet vulpi aliquis funis singulariter ligatus, in quo penderet aliqua facula, vel torris artificiosè, & diligenter incensus, vt non posset faciliter extinguì: vt potè apposita pice, & stappa, vel alijs fomentis igniũ, & talis

In terra Chanaan sunt multe vulpes.

fax erat ita ligata ad caudam vulpis, q̄ non posset cremare vulpem, sed videret eam, & tunc apposuit Samson ignem in medio trecentorum vulpium, & cremata sunt vincula magna, quibus omnes inuicem tenebantur ligatę, & ipse videntes ignem ceperunt timentes fugere ab eo, & cum vna vulpes videret aliam ardentem fugiebat ab ea, & alia ab alia: intantum, quod necesse erat eas in partes contrarias fugere. Et hoc modo totam terram in circuitu perambularent: insuper vulpes videntes ignem post caudam suam timebant illũ, & fugiebant velut possent recedere ab eo, & quia nam per illum secum portabant semper timebant, & semper fugiebant putantes, q̄ ignis moueretur ad eas, & si necesse erat, q̄ discurrerent per multa loca, & omnia succenderent. Amplius autem, quia vulpes putabant ignem non esse sibi alligatum, sed quod veniret, & per se moueretur post eas, desiderabant fugere ad loca occulta, in quibus ignis non posset consequi illas, ideo introibant in segetes, & inter oliueta, & vineas putantes ibi posse latere, & quod ignis non consequeretur illas: & sic succendebant segetes, vineas, & oliueta: & cum in aliquam segetem intrabant, videntes illam succendi fugiebant magis, quam prius timentes igne: & hoc modo necesse erat discurrere per omnes segetes, & arbuta quousque omnia cremarent, vel deficerent faces succensę ligatę ad caudas vulpium.

Quare non apposuit Samson ignem per se. *Questio VIII.*

QVAERETVR, ulterius, quare non apposuit Samson ignem per se, quia etiam non succensit caudas vulpium poterat cremari terra apposito igne per eum, & per alios contocios suos. Respondendum, q̄ Samson non potuit conuenienter cremare segetes, & arbuta per se, sicut per vulpes, quia ut descriptum est, vulpes discurrerent per omnem partem terrę, & non relinquerent aliquid incombustum in terra illa. Samson autem non poterat ponere ignem, nisi in paucis locis: & si forte vellet ponere in multis, poterat ipse periclitari, quia cum in diuersis locis poneret inuadente flamma omnia, quę in circuitu erant, poterat ipse capi medius, & exuri, ideo facilius, & melius potens facere per vulpes fecit per illas.

Quare magis accepit Samson vulpes ad cremandum terram, quam alia animalia. *Quest. IX.*

QVAERETVR, quare magis accepit Samson vulpes ad cremandum terram, quam alia animalia. Respondet Rabbi Dauid Kimhi, & alij Hebręi, quod fecit hoc ad similitudinem Philistinorum: nam merebantur puniri per vulpes, cum ipsi essent vulpes, scilicet, quia sicut vulpes sunt animalia dolosa retrocedentia, ita Philistini erant dolosi, & retrocedentes a pacto iuramenti: nam focer Samsonis, non obstantibus foderibus matrimonialibus, dedit filiam suam alteri in uxorem, & sic retrocessit. Sed dicendum, q̄ istud est ridiculum, quia Samson non intendebat hic designare malitiam Philistinorum, sed punire illos: si ergo aliud animal esset conuenientius ad puniendum illos, quam vulpis, licet non designaret malitiam illorum potius acciperet illud Samson, quam vulpes. Ideo dicendum, quod accepit Samson vulpes propter duo. Primum, quia erant animalia multum conuenientia ad hoc faciendum, vt declaratum est, & vt patuit iure. Secundum, quia ista animalia erant communiora in terra illa, quę alia, scilicet, quia facilius capi poterant terra de illis, & non possent capi sic alia animalia: quod patet, quia accepit trecentas vulpes. Et faces ligavit in medio

F Non intelligatur, quod erant caudę inter se ligatę, & faces essent in medio, sed erant ligamina longa de funibus in medio, & in quibusdam ligaminibus specialibus ipsarum erant faces, idest facule ardentes, scilicet aliqua ligna succensę, q̄ pice, & stuppis, & alijs fomentis ignium essent illita, vel aspersa, ita vt nõ posset ignis facilius extingui. *Quas igne succendens.* Scilicet succedit faces, & combussit ligamina media, vt possent ab inuicem diffugere. *Dimisit ut huc, illucque discurrerent.* Scilicet dimisit eas, vt mouerentur arbitrio suo, & mouebantur in partes contrarias fugiente vna ab alia: nam quęlibet timebat ignem, quem ferebat, & quem alia habebat. *Quę statim pervexerunt in segetes Philistinorum.* Causa erat, quia videntes ignem post se venire, nõ putabant sibi alligatum, sed putabant, quod ipse moueretur per se contra illas ad cremandum eas: & ob hoc fugiebant semper ab illo, & ibant ad loca occulta putantes, quod possent ibi euadere ab igne latendo, & quia segetes erant altę iuerunt ad latendum ibi, & sic succendebant illas. *Quibus succensis.* Scilicet postquam succensę fuerunt segetes, ad quas iuerunt vulpes. *Et comportata iam fruges, & adhuc stantes in stipula concremata sunt.* Idest succensę sunt segetes Philistinorum euntibus illuc vulpibus, & tunc nõ solum segetes, quę erant in agris nondum collectę, sed etiam fruges, quę erant collectę in areis concremata sunt, eo q̄ vulpes discurrerunt tam per agros messium, quam per areas, in quibus erant fruges collectę. Vocantur enim fruges comportatę illę, quę de agris iam portatę erant ad areas ad tritrandum: segetes stantes in stipula vocantur illę, quę adhuc stant in agris vbi natę sunt, & non sunt falce demessę. *Intantum vt vineas quoque, & oliueta flamma consumeret.* Idest non solum flamma consumpsit segetes, sed etiam vineas, & oliueta: hoc dicitur, quia segetes facilius cremari poterat, quia erant stipulę siccate, & tamen vineę, & oliueta virebant, & poterant magis resistere igni, nec tantum nocuit ignis illis, sicut in cęteris, & alijs rebus aridjs. In Hebręo habetur ista sententia breuius, scilicet. *Succendit ab aceruo usque ad messem vineam, & oliueta.* Scilicet succedit aceruum, scilicet fruges comportatas, messis, idest segetes stantes in stipula: vineam, & oliueta, idest etiam peruenit ignis ad cremandum vineas, & oliueta.

An peccauit Samson comburendo terram Philistinorum, & an ablatio uxoris esset causa, quare posset hoc iuste facere. *Quest. X.*

QVAERETVR, an peccauerit Samson faciēdo istud. Respondendum, quod non peccauit, quia Deus mouebat eum ad faciendum hoc, quia ipse inquirebat occasiones contra Philistinos, vt patet p̄cedenti capit. & Deus specialiter cor eius mouebat ad faciendum talia, vel talia mala, & in tali, vel tali loco, licet forte ista non tam distincte cognosceret Samson sibi a Deo iusta. Etiam Samson ad hoc natus fuerat, vt malum faceret Philistinis, & sic liberaret Israelitas de manu eorum supra, 13. cap. ideo malum faciendum non peccabat. Sciendum autem, quod Deus volebat percutere istos Philistinos, quorũ nunc Samson succendit segetes, & vineas, & voluit percutere per manũ Samsonis, ideo dirigebat eum, vt solum noceret illis, quos ipse volebat percutere, & etiam ipse Deus direxit vulpes, vt transirent ad succedendum prædia illorum, & fructus, quibus Deus nocere volebat: & sic Samson in vniuersali sciebat, q̄ Deus moueret eum ad nocendum Philistinis, & sciebat, q̄ bonum esset nocere illis: & tamen quod noceret istis, vel illis nesciebat, nisi in quantum se moueri contra ipsos, & non contra illos videbat. Ad hoc autē Deus præstabat ei causam particu-

Fruges comportatę.

particulariter, vt vellet expetere vindictam ab istis, & non ab illis: & sic nunc verisimile est, q̄ succenderit terram Thamnata, & aliam terram vicinam, quia Thamnathęi offenderat ipsum. I. quia vxor eius ablata fuerat ibi ei, & Deus mouit istam occasiõẽ particulariter in istis, quia volebat percutere nunc istos per manũ Saronis.

An ablatio uxoris erat causa propter quam terra Philistinorum posset exuri. *Quest. XI.*

QVAERETVR, ulterius, an ista erat causa, propter quam terra Philistinorum posset exuri, vel habebant iustam causam Philistini occidendo Samsonem. Aliqui dicunt, quod habuit Samson iustam causam intantum, q̄ Philistini nihil rationabiliter ei obicere poterant, quia hoc fecisset. Sed non stat, & hoc propter duo, vel tria. Primum erat, quia Samson fuerat offensus ab vnico viro, & combussit prædia, & fructus multorum virorum, & magnam partem terre Philistinorum. Secundum erat, quia etiam contra illum virum Thamnathęũ focerum suum non poterat procedere ad poenam infligendam propria auctoritate, sed iudice diffiniente ille puniendus erat, & si iudex fauens illi non condemnaret eum, licebat tũc Saroni, vel saltem non erat tam illicitum, q̄ ipse puniret focerum suum: & tamen ipse non accusauit eum, sed propria auctoritate egit, ideo iniuste agebat. Sed adhuc dicit aliquis, quod Samson potuit percutere terrã Philistinorum, quia in ea fuit ei facta magna iniuria. C. quia ablata fuerit vxor, & scientes Philistini noluerunt ei satisfacere, ideo potuit contra vtrosque pugnare. Respondendum, q̄ non stat, quia ad hoc, q̄ iudices Philistinorum essent in culpa, oportebat q̄ Samson peteret sibi satisfieri de iniuria, & illi nolent: tunc enim, quia non haberet Samson aliquem iudicem superiorem, ad quem recurreret, poterat propria auctoritate reperere damna inferendo iustum bellum, & tñ antequam peteret satisfactionem sibi fieri, non licuit hoc facere: sic patet de toto Israel pugnante contra viros Gabaa: nam quia ibi magnum scelus patratum fuerat, petijt totus Israel viros sceleratos ad poenam, vt illi soli punirentur, & quia noluerunt viri Gabaa, sed exposuerunt se ad defendendum illos, torus Israel pugnavit ex auctoritate Dei contra Gabaa, vt patet infra 19. cap. & vsque ad finem libri: Samson autem non petijt hic vltionem, sed per se illam exereuit. Ideo dicendum, q̄ Philistini gerebant propter hoc iustum bellum contra Samsonem ad occidendum eum, & Samson etiam iuste ista mala intulit Philistinis. Sed tunc dicitur: quomodo stat, quod Samson gereret iustum bellum contra Philistinos, & Philistini etiam iustum bellum agerent contra Samsonem: & hoc super eadem re, quia videtur includere contradictionem. Respondendum, quod vtrumq; erat iustum bellum, sed non secidum idem: nam Samson faciebat bellum iustum contra Philistinos non ex aliqua causa exteriori, aut propter aliquam offensam ei factam, sed solum ex Dei reuelatione, & inclinatione. I. quia inclinabat eum ad puniendum contra Philistinos: Philistini autem iustum bellum fouebant contra Samsonem ex ratione, & lege humana. I. quia ipsi nihil nocuerant Samsoni, & ipse inferebat eis bellum, & non requisierat eos super iniuria, & volebat eos punire tanquam negligentes, ideo omnes homines debebant Samsonem iudicare, vt impium in hac causa, & condemnare eum. Simile accidit interdum in iurisdictione Ecclesiastica, q̄ quis excommunicatur iniuste, & tamẽ Ecclesia eum iuste excommunicat, & licet sit iuste excommunicatus, si confenserit excommunicationi. I. faciēdo quod iubet iudex, peccauit mortaliter. I. si quis contraxit matrimo-

Samson gerebat iustum bellum in foro Philistinorum etiam gerebant iustum bellum in foro Saroni seu contentioso.

nium cum consanguinea in gradu prohibito, & non potest probare consanguinitatem, & tamen certissime constat illi, vel forte pars aduersa probat per falsos testes non esse consanguinitatem: non debet reddere debitum, nec exigere tanquam non stante matrimonio, & Ecclesia eum excommunicabit, vt reddat, & tunc debet sustinere sententiam excommunicationis, & non reddet debitum, & si reddit peccat mortaliter: sic patet extra de restit. spol. cap. literas, & de sent. excom. ca. inter alia: excommunicatio tamen ista iuste ab Ecclesia infligitur: vnde habet hic iste iustam causam non obediendi: & iudex habet iustam causam ipsum excommunicandi.

Quomodo ablatio uxoris facta Samsoni hic fuerit occasio pugnandi, &c. *Quest. XII.*

QVAERETVR, quomodo ablatio uxoris facta Samsoni fuerit hic occasio pugnandi, & an fuerit occasio pro Samsonem, vel pro Philistinis. Respondendum, quod ista non fuit occasio Deo ad puniendum Philistinos, quia Deus ex causa iusta mouebat Samsonem ad puniendum Philistinos, & apud eum nunquam est occasio, sed veritas cause. Dicendum autem, quod fuit occasio pro Samsonem, & etiam contra Philistinos. De primõ patet, quia Deus volebat punire Philistinos per Samsonem, & nõ omnes, sed quosdam. I. viros vrbs Thamnata, & alios conuicinos, & quia Samson non moueretur diligenter ad exequendum illud, nisi aliqua utilitas ibi verteret ei, vel aliquo modo causa efficeretur sua, ideo Deus inquisiuit occasionem ad incitandum Samsonem, & fecit, quod focer auferret ei uxorem, & Samson iratus prosequeretur iniuriam istam contra Philistinos, & diligenter puniret eos. Ex hoc autem patet, quod viri imperfecti, qui desiderio boni principaliter trahi debent ad bonũ agendum, debent trahi desiderio alicuius interesse: vnde quando viderimus aliquos bonum agentes, licet non bona intentione agant, sed propter quæstum, vel laudem, aut aliam causam propriam, non debemus increpare tanquam male agentes, nec impedire ab actu suo: sic enim dixit Apostolus, siue per occasionẽ, siue per veritatem Christus prædicetur, non refert. Dixerunt q̄ Philistini, quis fecit hanc rem? I. Philistini erant de alijs vrbus, quam de vrbe Thamnata: quod patet, quia responsum est eis: Samson gener Thamnathęi fecit hoc: ergo tam interrogantes, quam respondentes non erant Thamnathęi, quia alios non diceretur gener Thamnathęi. Item, quia dicitur, q̄ ascenderunt Philistini, & combusserunt puellam, & patrem eius: si tamen essent isti de vrbe Thamnata, in qua erat vxor Samsonis, non diceretur, q̄ ascenderunt: erant ergo isti de alijs vrbus, & venerunt ad vrbe Thamnata ad comburendum patrem puellę, & ipsam. Ex hoc patet, quod Samson nõ solum combussit agros, & messes, vineas, & oliueta vrbs Thamnata, sed etiam aliorum locorum vicinorum, quia vulpes ferentes faces ardentes mouebantur illuc, & cremabant omnia: etiã cum semel cepit per omnia loca flamma dispurgi cremans omnia coniuncta, quosq; nihil inueniret quod combureret. *Quibus dictum est: Samson gener Thamnathęi.* Vocabatur Samson gener Thamnathęi, quia focer eius erat de vrbe Thamnata. *Quia tulit uxorem eius, & alteri tradidit.* Expresserunt etiam quare hoc fecisset, quia ablata erat ei vxor, & ob hoc faciebat. *Ascenderuntque Philistini.* Erant isti Philistini de alijs ciuitatibus terre illius, & videntes, q̄ malum istud euenisset eis, per virum illum Thamnathęum, voluerunt petere vltionem in eo. *Combusserunt tam mulierem, quam patrem eius.* Vterq; videbatur in culpa si pater, quia dedit illã alteri viro.

viro viuentem priore, & ipsa, quia consensit alteri tradi- nam potius debuisset morte pati, quam se permittere adulterandam: sed istud secundum matrimonium non erat matrimonium, sed adulterium. In Hebraeo habetur. *Combuserunt mulierem, & domum patris eius.* Et hoc signat aliquid grauius. scilicet quod non solum combusserunt eam, & patrem suum: sed etiam totam domum eius, id est familiam. scilicet filios, & filias, & quidquid ad illud pertinebat. Litera autem nostra noluit accipere tam duram sententiam, sed solum, quod puella, & pater suus combusti fuissent, eo quod ambo solum peccauerant: & litera Hebraica interdum permutat sententias accipiendi vnum pro altero.

An peccauerint Philisthini cremando hanc puellam, & eius patrem. *Quest. XIII.*

QVAERETVR, an peccauerint Philisthini cremando istam puellam, & patrem. Respondendum, quod Philisthini faciebant hoc animo vindictae, quia magnum malum venerat super eos propter Thānathum, & filiam suam. Moveri autem ad infligendum penam aliquam, etiam quae alias iusta est, peccatum est, si ex solo desiderio vindictae fiat, quia fit bonum, sed non bene. Si autem consideretur ipse actus. scilicet an esset iustus: respondendum, quod aut fuit combusta puella cum toto domo patris sui, sicut videtur in littera Hebraica, aut fuit solum pater puellae combustus cum ipsa puella. Si autem fuerit pater combustus, & puella iuxta litteram nostram, non peccabant Philisthini, quia dato quod nunquam aliquid malum intulisset Samson Philisthinis propter uxorem ablatam: merebatur mortem pater puellae, qui eam tradiderat alteri viro viuentem priore: etiam puella, quae consensit se copulari alteri meruit mortem. Si autem combusserit puellam, & patrem, & totam domum patris dicendum, quod peccauerunt, quia isti duo erant rei in hoc crimine. Sed aliquis dicit, quod non peccauerunt, quia pro peccato patris merebatur cremari tota familia: nam sic pe factum est, & iuste, ut patet in Achor, qui furatus est de Anathemate Iericho, & peccante ipso solo combusta est familia eius, vel lapidata, Iosue 7. sic etiam peccauit, Saul occidendo Gabaonitas, & multo tempore post filij sui occisi sunt pro hoc peccato, ut patet 2. Reg. 21. cap. & tamen non peccauerunt isti, qui occisi sunt, quia nondum erant nati: quando factum est peccatum, vel erant valde parui, ut ibidem declarabitur. Respondendum, quod non est idem iudicium de occisis mandato Dei, & de occisis mandato humano propter crimina: nam homines nunquam debent puniri aliquos capitaliter quantumcumque sit peccatum, nisi ipsi peccauerint: etiam si magnam colligationem habuerint isti inter se, sicut pater cum filiis. Sic patet Deu. 24. cap. f. Non occidentur filij pro patribus, nec patres pro filiis. In iudicio autem Dei secus est: quia ipse occidit filios pro peccatis patrum. Ratio diuersitatis est, quia homines solum debent iudicare, quantum ad ea, quae apparerit: Deo autem iudicat in occultis, ut patet 1. Reg. 16. ca. ideo interdum Deus iudicat quosdam morte dignos pro quibusdam causis, pro quibus non est licitum apud homines iudicare illos dignos morte: vnumque autem iudicium, quod in contrarium allegatur. scilicet Iosue 7. & 2. Reg. 21. fuit iudicium Dei. In iudicio autem humano secus fieri debebat: ideo non licebat Philisthinis punire totam familiam occisi Samsonis pro peccato eius, & filiae suae solius. *Quibus ait Samson.* Hic ponitur inuasio in personis, postquam posita est supra inuasio in bonis, & diniditur in duo, scilicet quod facta est duplex inuasio. Secunda ibi: *Igitur ascendentes.* Circa primum dicitur: *Quibus ait Samson.* Scilicet postquam Philisthini com-

Deus in occultis iudicat homines, & non in manifestis. Inuasio in personis.

Fufferunt uxorem Samsonis, & patrem eius, in quos videbantur expetuisse ultionem loco Samsonis, dixit eis Samson ista, quae sequuntur. *Licet hoc feceritis, adhuc ex vobis expetam ultionem.* Id est licet occideritis foerum meum, & uxorem vindicando iniuriam meam, non cessabo a malo, quod cepi agere contra vos: sed adhuc expetam ultionem a vobis, sed ultionem completam: quia usque nunc solum habui ultionem semiplenam. *Percussitque eos ingenti plaga.* Scilicet occidit multos de Philisthinis. *Ut stupentes suram femori imponerent.* Id est intantum fuit plaga ista magna, quod Philisthini erant attoniti cogitantes, quomodo possent ultionem accipere de Samone. Vocatur enim sura pars posterior cruris. Femur vocatur pars anterior, & sic in eodem curre sunt sura, & femur: sed solum differunt positione, & tunc ponitur sura super femur, quoniam homo sedet, & ponit vnum crus super aliud, quia tunc pars posterior vnius cruris est super partem anteriorē alterius, & istud ponitur ad significandum, quod erant meditantibus, quia homines attente cogitantes aliquid, & attoniti ponunt cruris suram super femur. Et hoc significatur cum dicitur: *ita ut stupentes suram femori imponerent.* i. prestupore, & cogitatione hoc faciebant. In Hebraeo est ista sententia breuior, scilicet: *Percussit eos crus super femur plaga magna.* Litera autem nostra supplet litteram istam, ut patet supra. Hebraei tamen dicit, quod Samson percussit plaga magna exercitum Philisthinorum: tamen egres, quod pedites: nam egres nituntur femoribus super equos: pedites autem innituntur pedibus, vel tibijs: Samson autem percussit equos Philisthinorum, qui vocantur femur, & pedites eorum, qui vocantur crus, vel tibia. Istum sentum tenet littera Chaldaica, & ferè omnes Hebraei: conuenientius tamen ad litteram Hebraicam dixit littera nostra: nam si in Hebraeo diceretur: percussit eos crus, & femur: staret aliquatenus expositio Hebraeorum, sed dicitur: *Crus super femur:* ideo littera nostra dixit: *ita ut obstupentes suram femori imponerent.* i. suram super femur. *Et descendens habitauit in spelunca petra Etam.* scilicet postquam percussit Philisthaeos plaga magna, sciebat quod Philisthini congregarentur ad pugnandum contra eum, vel contra Israelitas propter eum, & fugit in spelunca petra Etam, est enim quaedam petra nomine Etam, vel in solitudine Etam, in qua erat spelunca magna. Illuc autem descendit Samson non quidem, ut ibi liberaretur, quia non poterat ibidem liberari magno tempore, eo quod saltem fame cōficeretur, sed iuit illuc, ut nesciretur, ubi erat. Si autem velis dicere contrarium, non multum insisto.

An peccauit Samson pugnando contra Philisthinos postquam crematam terram eorum, & uxorem. *Quest. XIII.*

QVAERETVR, an liceret Samsoni nunc pugnare contra Philisthinos. Aliquis dicit, quod non, quia Philisthini non faciebant nunc aliquam iniuriam, sed iam potius ipsi vlti sunt iniuriam eius plenè occidetes uxorem suam adulteratam, & patrem eius. Respondet Nicolaus, quod non peccauit, quia Philisthini non occiderant patrem, & puellam uxorem Samsonis amorem iustitiae, sed solum, ut vindicarent ipsi iniuriam suam in eis. Secundo, quia Samson erat consecratus ad percutiendum Philisthinos, ideo non debebat cessare propter hoc. Dicendum, quod ratio prima Nicolai non stat, quia siue Philisthini occiderent patrem uxoris Samsonis, & ipsam uxorem ad vindicandum se, siue ad vindicandum Samsonem, non differerebat quantum ad ius, Samsonis de expetendo ultionem: nam ius ultionis solum erat ei contra illos, qui intulerant iniuriam, & isti erant puella, & pater eius, & hos occiderunt Philisthini, ideo

ideo non manebat Samsoni ius iniuriae expetendae contra alios. Item quando dicitur, quod consecratus erat ad hoc, ideo non debebat cessare ab istis, non consonat multum verbis Samsonis, quia ipse dixerat supra, quod expeteret ultionem de Philisthinis: nunc autem dicebat, quod adhuc expeteret ultionem, quamquam occidisset foerum suum, & uxorem tunc quiesceret, & sic Samson dicebat se agere pro iniuria. Esse autem consecratum ad aliquid dicit officium: ergo non consonat intentioni Samsonis. Respondendum, quod Samson non poterat iuste nocere nunc Philisthinis pro iniuria suscepta de ablata uxore, quia non erant isti, qui intulerant, contra quos ipse pugnauit. Item, quia iam fuerant occisi illi, qui intulerant iniuriam Samsoni. Item, quia si volebat pugnare pro offensa oportebat, quod primo peteret pacificè restitutionem damnorum, vel satisfactionem offensa. Et si non fieret tunc pugnaret, & tamen non petijt: imò cum Philisthini vindicassent iniuriam eius addidit, quod adhuc expeteret ultionem de eis, & tunc quiesceret: ergo non iuste pugnabat tanquam repetens satisfactionem iniuriae. Dicendum tamen, quod Samson non peccauit puniendo nunc Philisthinos, eo quod Deus incitabat eum contra eos, & ad hoc dederat ei robur, ut pugnaret contra eos, & et immittebat ei specialiter audaciam interdum, qua incitabat eum contra illos, quando dicitur, quod irruerat spiritus domini in Samsonem, ideo potius peccaret si inmissa ei audacia, & desiderio pugnandi subito à Deo contra Philisthinos non pugnaret contra illos. Cum autem obijcitur, quod non poterat iuste repetere satisfactionem iniuriae, concedendum, quod non poterat iuste repetere satisfactionem iniuriae sibi factae, & non satisfactionem esse reclamans, solum agebat in quantum Deus immutabat eum, & inclinabat: unde si Deus non inclinaret eum non potuisset nunc aliquo modo agere contra Philisthinos pro uxore sibi ablata propter rationes in contrarium allegatas. Sed obijcitur, quia supra dicebatur, quod Samson dixit, quod expeteret nunc ultionem, & postea quiesceret. Respondendum, quod Deus mouebat Samsonem, & ipse non cognoscebat determinatè ad quid Deus eum moueret, & ob hoc Deus inquirebat occasiones, ut moueret Samsonem contra Philisthinos, quia aliàs non diligenter moueretur, sicut declaratum fuit supra, sicut nunc Deus volebat, quod omnes isti quos nunc occidit Samson morerentur, & quia si Samson non haberet causam suam ad persequendum illos, non moueretur bono desiderio, Deus dedit illi zelum magnum ad se vindicandum pro offensa sibi inflata, faciens credere, quod non fuit per se facta vltio facta, & tunc quamquam Deus moueret Samsonem ad occidendum istos, quia merebatur, ipse occidebat illos tanquam in vindictam propriae iniuriae, & faciebat Deus tamdiu durare desiderium vindictae in Samone, quousque occiderentur illi omnes, quos ipse volebat occidi, & tunc Samson putauit sibi satisfactum, & cessauit a bello. Sed adhuc obijcitur, quod Samson peccaret, quia ipse agebat ista animo vindictae, & ideo non liceret ei pro satisfactione iniuriae pugnare, quia iniuria nulla iam manebat, & pro Dei inclinatione ipse non pugnabat, ex qua liceret pugnare: ergo peccaret: sic enim erat de Sennacherib, & Nabuchodonosor, & alijs pugnatis contra Iudaeos. Nam Deus mouebat eos, cum diceretur vocare eos de vltimis terrarum, Isa. 37. & 7. & 10. & tamen isti peccabant, quia non agebant tanquam à Deo vocati, vel ut positi iudices, sed solum desiderio dominandi, & ex superbia, ut patet Isa. 10. & Abacuc 1. cap. Respondendum, quod non peccabat Samson, quia mouebatur à Deo contra Philisthinos, & tamen intentionem Dei distinctè interdum ignorabat Samson, & ista erat, ut percuterentur Philisthini, qui erant peccatores: ipse quoque Deus infigebat menti Samsonis aliam intentionem. scilicet desiderium habendi vindictam, & sic vtraque erat à Deo: ista tamen infigebatur à Deo animo Samsonis, eo quod ista moueret eum conuenientius, quam alia, quia tangebatur magis propria causam, & sic non agebat Samson ex desiderio suo, sed ex desiderio à Deo dato, quod concernebat causam Samsonis. De Sennacherib autem, & Nabuchodonosor, & alijs punitoribus Hebraeorum non est simile, quia isti mouebantur à Deo, ut venirent contra Israelitas, tamen desiderium, quod eos immediatè mouebat non erat à Deo eis immissum, sed à seipsis, scilicet ad dominandum, & conterendum: imò ipsi mouebantur contra Deum, ideo isti peccabant tanquam minus moti à Deo, quam à seipsis: Samson autem quantum ad vtrumque desiderium à Deo erat motus. Secundo est dissimilitudo, quia Nabuchodonosor, & alij tantum mouebantur proprio desiderio, quod repugnabant Deo Israel: unde ipse Sennacherib misit ad blasphemandum Deum Israel coram toto populo tempore Ezechiae, dicens, quod non confiderent, quod Deus suscipisset liberare eos de manu eius, quia sicut ceteri dii gentium non potuerunt liberare suos cultores de manibus eius, & aliorum regum Assyriorum: ita nec Deus Israel possit liberare eos, ut patet 4. Reg. 19. ca. sic etiam patet Isa. 37. cum dicit Dominus de Sennacherib: *Virga furoris mei, & baculus ipse: in manu eorum indignatio mea: ad gentem fallacem mittam eum, & de populo furoris mei mandabo illi, ut auferat spolia, & diuidat praedam.* Et sequitur: *Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non sic existimabit: sed ad conterendum erit cor eius, & ad internitionem gentium non paucarum.* De Samone autem erat è contrario, quia ipse putabat se moueri à Deo in omnibus his, quae agebat, & laudabat Deum, quando fecisset aliquid magnificum, sic fuit quando occidit mille viros in maxilla asini, infra in littera: nam tunc cantauit canticum dno, & ibi exaudivit eum inuocantem pro aqua. Tertio differerebat Samson ab his, quia isti non fuerant à Deo dedicati ad delendum, vel opprimendum Israelitas, vel alia regna terrarum: sed desiderio dominandi mouebant bellum omnibus gentibus, & tunc Deus subijciebat eis gentes illas propter peccatum ipsorum: in Samone autem secus erat, quia Deus ad hoc solum dederat ei robur, ut pugnaret contra Philisthinos, sicut reuelauerat angelus patri & matri eius, supra 13. & sic ipsi dicebant postea Samsoni: unde ipse agens id, quod ad officium suum pertinebat nullo modo putabat se peccare.

Astini, qui erant peccatores: ipse quoque Deus infigebat menti Samsonis aliam intentionem. scilicet desiderium habendi vindictam, & sic vtraque erat à Deo: ista tamen infigebatur à Deo animo Samsonis, eo quod ista moueret eum conuenientius, quam alia, quia tangebatur magis propria causam, & sic non agebat Samson ex desiderio suo, sed ex desiderio à Deo dato, quod concernebat causam Samsonis. De Sennacherib autem, & Nabuchodonosor, & alijs punitoribus Hebraeorum non est simile, quia isti mouebantur à Deo, ut venirent contra Israelitas, tamen desiderium, quod eos immediatè mouebat non erat à Deo eis immissum, sed à seipsis, scilicet ad dominandum, & conterendum: imò ipsi mouebantur contra Deum, ideo isti peccabant tanquam minus moti à Deo, quam à seipsis: Samson autem quantum ad vtrumque desiderium à Deo erat motus. Secundo est dissimilitudo, quia Nabuchodonosor, & alij tantum mouebantur proprio desiderio, quod repugnabant Deo Israel: unde ipse Sennacherib misit ad blasphemandum Deum Israel coram toto populo tempore Ezechiae, dicens, quod non confiderent, quod Deus suscipisset liberare eos de manu eius, quia sicut ceteri dii gentium non potuerunt liberare suos cultores de manibus eius, & aliorum regum Assyriorum: ita nec Deus Israel possit liberare eos, ut patet 4. Reg. 19. ca. sic etiam patet Isa. 37. cum dicit Dominus de Sennacherib: *Virga furoris mei, & baculus ipse: in manu eorum indignatio mea: ad gentem fallacem mittam eum, & de populo furoris mei mandabo illi, ut auferat spolia, & diuidat praedam.* Et sequitur: *Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non sic existimabit: sed ad conterendum erit cor eius, & ad internitionem gentium non paucarum.* De Samone autem erat è contrario, quia ipse putabat se moueri à Deo in omnibus his, quae agebat, & laudabat Deum, quando fecisset aliquid magnificum, sic fuit quando occidit mille viros in maxilla asini, infra in littera: nam tunc cantauit canticum dno, & ibi exaudivit eum inuocantem pro aqua. Tertio differerebat Samson ab his, quia isti non fuerant à Deo dedicati ad delendum, vel opprimendum Israelitas, vel alia regna terrarum: sed desiderio dominandi mouebant bellum omnibus gentibus, & tunc Deus subijciebat eis gentes illas propter peccatum ipsorum: in Samone autem secus erat, quia Deus ad hoc solum dederat ei robur, ut pugnaret contra Philisthinos, sicut reuelauerat angelus patri & matri eius, supra 13. & sic ipsi dicebant postea Samsoni: unde ipse agens id, quod ad officium suum pertinebat nullo modo putabat se peccare.

Illata iniuria ablatæ uxoris Samsoni, an ei liceret nunc pugnare contra Philisthinos. *Quest. XV.*

QVAERETVR vltius, dato quod licuisset Samsoni propria auctoritate sumere vindictam de iniuria ablata uxoris, an liceret nunc ei pugnare, & occidere multos Philisthinorum, sicut egit. Respondendum, quod non liceret propter duo. Primo, quia petitio satisfactionis iniuriae est solum contra illos, qui iniuriam intulerunt directè, vel indirectè, qui de iure puniri possunt pro crimine: isti autem erant solum duo. scilicet foer Samsonis, & filia eius: ideo dato, quod propria auctoritate liceret petere ultionem, tamen de his solis petere debebat, & quia isti erant mortui, quando Samson fecerat occisionem in Philisthinos, non poterat Samson agere tanquam pro iniuria. Secundo patet, quia dato quod licuisset Samsoni comburere segetes, & vineas à principio pro iniuria sibi inflata tranmutando ultionem ad alium: tamen iam non licebat ei facere aliam ultionem, quia bellum est iustum pro repetitione damnorum, vel satisfactione iniuriarum, quando

Nicolaus responso ad questionem refertur.

quando non se extendunt damna, quæ inferuntur in bello ultra quantitatem satisfactionis debite, & tamẽ damnum quod intulit Samson cremando terrã Philisthinorum erat maius eis, quã in iniuria illata: ergo nõ poterat plura inferre damna pro suscepta iniuria, intulit autem ista Samson, & licitẽ agebat, quia Deus mouebat ipsum ad faciendam hæc, vt declaratum est præcedenti quæstione.

An tenebantur Philisthini cremare focerum Samsonis, & uxorem eius in vindictam ipsius. Quæstio XVI.

QVAERETVR vterius, cum Philisthini occiderint focerum Samsonis, & uxorem eius adulteratam, & per hoc vindicabant iniuriam Samsoni inflictam, an tenebantur ad hoc. Respondendum, qd si Samson non vltus fuisset iniuriam suam propria auctoritate, tenebantur Philisthini eo petente vindicare illam: nunc autem non tenebantur vlti iniuriam illius propter duo. Primum est, quia iam ipse vltus fuerat propria auctoritate iniuriam suam. Secundũ erat, quia vltus est in illos, qui nihil mali ei intulerunt: & ob hoc nõ solum non merebatur iuris beneficium, sed etiam merebatur extremum supplicium pro tãto facinore. Dico tamen, qd tenebantur Philisthini occidere focerum Samsonis, & filiam eius non in quantum per istud erat vltio Samsonis, sed quia isti egerant contra legem. scilicet dando uxorem vnus viri alteri viro.

Igitur ascendentes Philisthij in terram Iuda, castrametati sunt in loco, qui postea vocatus est Lechi, idest, maxilla, vbi eorum fufus est exercitus. Dixeruntque ad eos de Tribu Iuda: Cur ascendistis aduersum nos? Qui responderunt: Vt ligemus Samson venimus, & reddamus ei quæ in nos operatus est. Descenderunt ergo tria millia virorum de Iuda ad specum silicis Etam. Dixeruntque ad Samson: Nescis quod Philisthij imperent nobis: Quare hoc facere voluisti? Quibus ille ait: Sicut fecerunt mihi, sic feci eis. Ligare, inquit, te venimus, & tradere in manus Philisthinorum. Quibus Samson, iurate, ait, & spondere mihi, quod non occidatis me. Dixerunt: Non te occidemus, sed vincitum trademus. Ligaueruntque eum duobus nouis funibus, & tulerunt eum de petra Etam. Qui cum venisset ad locum maxillæ, & Philisthim vociferantes occurrissent ei, irruit spiritus Domini in eum: & sicut solent ad ardorem ignis ligna consumi, ita vincula quibus ligatus erat dissipata sunt, & soluta. Inuentamque maxillam, idest, mandibulam asini, quæ iacebat arripens: interfecit in eam mille viros.

Beneficium in Sano conatur.

Igitur ascendentes. Hic ponitur secunda inuasio Samsonis in Philisthinos, & diuiditur in tres partes: primò ponitur inuasionis occasio, secundò ipsa inuasio ibid. Qui cum venisset. Tertiò gratiarum actio ibid. Et ait in maxilla asini. Circa primum dicitur. Igitur ascendentes Philisthini in terram Iuda. Scilicet postquam Samson fecit tam magnam plagam super Philisthinos, recessit in terram Israel: & tunc Philisthini congregati venerunt in terram Israel in sortem Iudæ ad capiendum Samsonem.

Quare Philisthini non pugnant contra Israelitas pro damnis, &c. Quæst. XVII.

QVAERETVR, quare Philisthini non pugnant contra Israelitas pro dånis, & iniurijs, quas infererat eis Samson cum ipse esset de terra Israel. Respondendum, qd non habebant nunc aliquem colorem ad hoc: nam si Samson ageret istud iubentibus Israelitis, aut consulentibus, aut ratum habentibus, vel vilo modo fauentibus, poterant Philisthini pugnare contra eos: tamen Israelitæ non iubebant, nec pugnant Samson pro aliqua causa Israelitarũ, sed pro causa sua. scilicet quia erat sibi iniuria illata à Philisthinis singulariter. Item quod maius erat, Samson quando cepit agere ista bella habitator erat terræ Philisthinorum: nõ habebat uxorem in Thamnata, ideo non attriebat ad Israelitas aliquid de hoc, nunc tñ Samson fugerat, & latuerat in terra Israelitarum, & si nollet dare Israelitæ illum Philisthinis, viderent peccare contra eos tanquam receptatores hostium suorum, & tunc possent Philisthini iustè pugnare contra Israelitas: ob hoc autem cum Philisthini venirent contra Israelitas pro Sãfione tradiderunt eum in manus illorum.

Quare potius Philisthini venerunt contra tribum Iuda, quã contra aliam. Quæst. XVIII.

QVAERETVR, quare potius venerunt Philisthini contra tribum Iuda, quã contra aliam, nam Samson non erat de tribu Iudæ, sed de tribu Dã: nam pater suus Manue erat de tribu Dan, supra 13. Respondendũ, qd potuit esse hoc propter duo. Primum erat, quia forte audierant Philisthini, qd esset Samson in forte Iudæ. scilicet qd specus petra Etam esset in forte Iudæ, & quia tribus illa, in qua Samson esset, debebat eũ exhibere Philisthinis, iuerunt ad tribum Iuda. Secunda causa esse potest, scilicet quia fors tribus Iudæ erat magis coniuncta terræ Philisthinorum, quã alia tribus, vt colligitur Iosue 15. vbi ponitur ferè tota terra Philisthinorum in forte Iudæ: vnde venientes ad introeundum in terram Israel Philisthini, necesse erat, qd introirent prius in sortem Iudæ. Castrametati sunt in loco, qui postea vocatus est Lechi. Iste locus est in extremitate terræ Philisthinorum, & habitationis filiorum Iuda in confinibus, & noluerunt introire in terram Iuda, quia pax erat Philisthinis, & Israelitis, & si introirent in terram eorum cum exercitu grauabant eos, & pugnare poterant Israelitæ licitè contra illos. Ex illo autẽ loco venerunt aliqui ad viros Iuda, & fuit colloquutio inter eos. Dicitur, quod iste locus postea vocatus est Lechi, idest Ramathlechi, vt patet infra, scilicet eleuatio maxillæ, vt infra declarabitur. Vbi eorum fufus est exercitus. Scilicet postea fufus est, idest dispersus, vel percussus exercitus Philisthinorum in eodem loco à Sãfione: nam Philisthini locuti sunt ibi cum viris Iuda, qui iuerunt ad capiendum Samsonem ad petram Etã: duxeruntque eum vincitum, & interim manebat exercitus Philisthinorum in eodem loco, & cum Samson ligatus ductus fuisset ad eos, pugnavit contra illos, &

& eorum exercitum dispersit: In Hebræo non habetur ista clausula, vbi eorum fufus est exercitus, sed apposuit illud litera nostra ad declarandum. Dixeruntque ad eos de tribu Iuda: cur ascendistis contra nos? Quasi dicat: non habetis aliqũ causam pugnandi contra nos: quomodo ergo facitis bellum? Dicebant hoc rationabiliter viri Iuda, quia erat pax inter Israelitas & Philisthinos, cum Philisthini dominarentur Israelitarum, & solueret Israelitæ tributa, nunc autem non fecerant Israelitæ aliquem insultum contra Philisthinos: etiam non cessabant à solutione statutorum tributorum, ideo non habebant aliquam causam Philisthini ascendendi cõtra viros Iuda. Qui responderunt, vt ligemus Samsonem venimus. Idest non venimus ad pugnandum contra vos, sed ad ligandum solum Samsonem, qui est hostis noster. Et reddamus ei, quæ in nos operatus est. Idest occidamus eum, sicut ipse occidit multos de nobis.

An Philisthini iustum petebant, quod traderetur eis Samson, &c. Quæst. XIX.

QVAERETVR, an Philisthini iustum petebant, quod traderetur eis Samson, & occiderent eum. Respondendum, quod sic, quia Philisthini non offenderant Samsonem, & ipse offenderat eos valde, ideo poterant contra eum iustum bellum facere, vbi cumque ille esset, & nisi eis traderetur, poterant etiam mouere bellũ contra defensores, & receptatores eius: ideo dicendum, qd si Philisthini occidissent eum, non faciebant contra aliquam legem humanam, vel rationem, nec etiam peccabant mortaliter, ipse tamen Samson non peccauerat mortaliter, sed potius merebatur infigendo Philisthinis omnia mala, quæ intulerat, quia Deus mouebat eum. Quomodo stet, quod simul Samson faceret iustum bellum contra Philisthinos, & Philisthini iustum bellum cõtra Samsonem declaratum est supra in quadam quæstione. Descenderunt ergo tria millia virorum de Iuda ad specum silicis Etam. Sciuerunt ibi latere Samsonem, & iuerunt illuc.

Quare tot viri iuerunt ad querendum Samsonem.

QVAERETVR, quare tot viri iuerunt. Respondendũ, quod putauerunt, quod Samson nollet se tradere eis, vt portaretur ad Philisthinos timens mortem, ideo pugnant contra viros Iuda, nõ ducerent eũ, & quia si non possent ducere eum, vel euadens de manibus eorum fugeret, putarent Philisthini, qd Israelitæ calumniarentur, & quod nollet eis dare Samsonem, & ob hoc pugnant contra eos: qd timentes viri Iuda voluerunt multi descendere contra Samsonem, vt si forte nollet sponte venire coactus bello duceretur: iuerunt autem tria millia, quia ciebat Samsonem fortissimum, & quod posset occidere: ideo tot iuerunt quot ipse occidere non posset, nec auderet pugnare cum illis.

Si Samson nollet pacificè venire cum filijs Iuda, an possent licitè pugnare contra eum, ut eum caperent, ut traderent Philisthinis, & an ei liceret se defendere ab eis. Quæstio XX.

QVAERETVR, si nollet Samson venire pacificè cum filijs Iuda, an possent licitè pugnare cõtra eum, vt caperent eum, & traderent Philisthinis. Respondendum, qd vt quidam putant poterant hoc facere viri Iuda: nam si hoc non facerent viderentur fauere Samsoni hosti Philisthinorum, & possent ipsi licitè pugnare contra Israelitas, & quia non tenebantur Israelitæ exponere se morti propter Samsonem, pote-

rant pugnare contra Samsonem ad tenendum eum, & tradendum in manus Philisthinorum. Sed dicendum, quod non, quia non licebat Israelitis tradere Samsonem ad mortem Philisthinis, quia sciebant ipsi, qd non erat reus mortis: nam omnia, quæ fecerat contra Philisthinos fecerat auctoritate Dei incitantis eum: nam nouerant dixisse angelum, qd iste esset liberator Israel de manu Philisthinorum: tradere autem innocentem ad mortem, erat peccatum mortale, ideo potius debebant ipsi mortem potius sustinere, quã dare Philisthinis Samsonem ad occidendum: sed poterant Israelitæ pugnare contra Samsonem, vt exiret de terra Israel, & in hoc faciebant vtrumque, scilicet quia non tradebant innocentem ad mortem, cum eijcerent ad aliud regnum, in quo eodem modo erat in pendenti vita sua, sicut apud Hebræos. Secundum erat, quod liberabant seipos à periculis Philisthinorum: nam non pugnant contra illos, si Samson fugeret de terra Israel: si tamen dicas, Samson poterat erui de manibus Philisthinorum, fortè manendo in terra Israel, quia defenderent eum Israelitæ si vellent pugnare contra Philisthinos, & si eijcerent eum de terra, putarẽt, quod vix posset euadere, an tenebantur eum defendere. Dicendum, quod non, quia tenetur aliquis nõ peccare mortaliter, sed occidendo per se aliquem, vel tradendo occisori, peccat mortaliter, & potius debet ipse mori, qũ ista agere, tamen non tenetur eum emere opponendo se morti: imò dato, qd sciat certissimè, qd occidẽt si eijcit eum de regno, vel domo potest eum eijcere, nõ ipsemet occidatur, & sic licet putarẽt certissimè Israelitæ, qd recedente Samson de terra Israel caperent eũ Philisthini, & occiderent: non tenebantur ipsi exponere se morti pugnando contra Philisthinos, vt eum defenderent: si autem Samson nollet exire de terra Israel, nec se tradere manibus Israelitarum, vt illum staret corã Philisthinis, poterant licitè pugnare contra ipsum ad occidendum eum, & occiderent, quia si nollet exire de terra irrogabat iniuriam & damna Israelitis, quia constituat eos hostes Philisthinorum, & licet non mereretur aliã mortem, pro hoc mereretur, quod iniuste eos efficiebat hostes Philisthinorum ad hoc, quod paterentur ab eis damna.

An Samson licitè pugnare posset contra viros Iuda, &c. Quæstio XXI.

QVAERETVR, an Samson licitè pugnare posset contra viros Iuda, qui iuerunt ad ligandum ipsum, vt non ligarent eum. Respondendum, quod Samson non meruerat mortem sibi infigi à Philisthinis, quia quidquid contra illos egerat Deo mouente egerat, ideo quicumque vellent eũ tradere manibus Philisthinorum ad occidendum erat hostis suus, & sic si viri Iuda vellent eum ligatum omnino tradere Philisthinis, ita quod ipsi possent eum occidere, poterat pugnare contra eos, & tamen ipsi sic confessi sunt dicentes: E ligare te venimus: Samson ergo poterat pugnare, & occidere quotcumque illorum, nec obstabat, qd essent Israelitæ, quia cum ipsi iniuste eum capere, & tradere hostibus vellent, ipsi efficiebantur hostes eius: si tamẽ Israelitæ offerrent Samsoni optionem, dicentes: aut exi de terra nostra, aut permitte te ligari, & duci ad Philisthinos, tenebatur Samson efficere vnum illorum. Si autem neutrum illorum vellent, Israelitæ poterant iustè pugnare contra eum, & ipse nõ poterat pugnare contra illos occidendo, vel vulnerando quemquam de illis. Sed obijciatur, qd non poterat compelli Samson ad exiendum de terra, quia illa erat terra suæ originis, ideo non poterat cogi exire de illa. Respondendum, quod poterat, & hoc propter duo. Primum erat, quia

quia in iudicio humano magis attenditur utilitas, vel bonum publicum, quam priuatum: manente tamen Samfōne in terra Israel totus status Israelitarum erat in periculo, quia pugnaturi erant contra eos Philisthini, quos valde timebant Israelitæ, ideo pro salute publica poterant licite excludere de terra Samfōnem. Secundum erat, quia Samfōn non debebat priuati beneficio terræ suæ, de qua erat oriundus sine culpa sua, & tamen ipse secundum humanum iudicium peccauerat inferendo bella iniusta, & grauissima dāna Philisthinis, ideo sicut cum quis peccauit in quibusdā criminibus potest infligi ei exilium, ita & nunc, quia bella iniusta intulerat Philisthinis, eis accusantibus Samfōnem iuste poterat exulare: tenebatur ergo alterum istorum Samfōn suscipere, & sic fecit.

Quare Samfōn non pugnavit contra viros Iuda, qui se contulerant ad ligandum. Quæst. XXII.

QVAERETVR vterius, cum liceret Samfōni pugnare contra viros Iuda si vellet eum vincitū in manus Philisthinorum tradere ad occidendum, & sic ipsi volebant dicentes: ligare te venimus Samfōn, & non obtulerunt ei optionem, quod ligari se permitteret, vel exiret de terra, sed indistincte eum ligare dixerunt, quare non pugnavit contra eos. Aliquis dicit, quod non ausus est, quia erant valde multi, & ipse non audebat pugnare contra tot viros. Sed dicendum, quod non stat, quia Philisthini, quibus traditus est, erant forte plures, quia vocantur exercitus, & viri Iuda expauerunt venientibus illis, atque dixerunt, quare venistis contra nos? & tamen Samfōn pugnavit contra exercitū istorum, & occidit de eis mille viros, ut infra in ltera; ergo etiā auderet pugnare cōtra viros Iuda tria millia. Item dato quod timeret tot viros, exponeret se periculo, & timens pugnaret: nam putare debebat periculosius sibi esse, quod vincitū traderetur in manus omnium Philisthinorum, quā pugnare non posset, quā quod nunc pugnare potens exponeret se in dubio ad pugnam contra viros Iuda. Dicendum igitur, quod Samfōn noluit pugnare contra viros Iuda, satis. n. ipse confidebat, quod posset eos percutere, & fugare, tamen voluit potius viros suas exercere in Philisthinos contra quos dedicatus erat, quā in contrioulos suos: confidebat enim, quod quemcumque Philisthinorum exercitū superare posset: ideo petijt a viris Iuda, quod non occideretur fraudulenter, sed solū traderetur Philisthinis, quia tunc putabat, quod ipse posset rumpere vincula, & pugnare contra Philisthinos: si tamen viri Iuda noluisent ei promittere, quod non occiderent eum postquam ligarent: pugnaret contra eos, & faceret quod facturus erat contra Philisthinos. *Dixeruntque ad Samfōn. Nolebant viri Iuda pugnare contra Samfōnem, ut eū ligatum ducerent ad Philisthinos, ideo præmiserunt culpam eius, ut ipse intelligeret, quod iuste tradendus erat in manus Philisthinorum, & ut cognosceret, quod viri Iuda iuste movebantur contra eum. Nescis, quod Philisthini imperent nobis. Idest scis, quod sunt dñi nostri. I. quia tributa eis præstamus, & sunt potentiores nobis: nam cum voluerint possunt nos affligere valde. Quare ergo hoc facere noluisisti? Scilicet pugnando cōtra eos iniuste, & infligendo magna dāna in terra eorum: quasi dicat: male agebas, quia ponebas totam terram nostram in periculo: scire enim debuisti, quod cum tu eis dāna inferres, ipsi contra nos pugnaturi erant, ut nos omnia dāna solueremus. Quibus ille ait: sicut fecerunt mihi, sic & feci eis. Scilicet malum mihi fecerunt, & ego malum eis intuli.*

Resp. doc. ad hunc.

Quare Samfōn non respondit aliter viris Iuda, cum posset melius. Quæst. XXIII.

QVAERETVR, quare Samfōn non respondit aliter viris Iuda, cum posset melius respondere. Pro quo sciendum, sicut supra declaratum est, quod Samfōn non poterat agere illa, quæ fecit contra Philisthinos, si fecisset ea solo intuitu iniuriæ sibi illatæ, quia non per se, sed per iudices debebat vindicta expectari, eo quod iudices aliqui erant, qui potuissent iudicare: etiā, quia Samfōn excessit modum repetendi vindictam per iniuria: nam non erat tanta iniuria, quanta fuerunt dāna, quæ intulit, ideo ex hac parte non habebat iustam defensionem, & Philisthini iuste movebantur contra eum: poterat autem bene respondere, dicens, quod Deus iusserat ei, quod hoc faceret, & quod ad hoc ipse natus fuerat, sicut angelus prædixerat, ideo quod licite egisset: non tamen respondit isto modo, quia forte non crederent ei Israelitæ, eo quod apparebant ista iniusta, & quia ipse non poterat probare præceptum Dei, non crederetur. Alia ratio est, quia si istam causam proposuisset Samfōn, forte viri Iuda moti fuissent timētes Deum, ut pugnarent contra Philisthinos adiuvando eū: Deus autem nolebat hoc, quia nolebat, quod Israelitæ prevalerent nunc contra Philisthinos in bello, cum adhuc seruiret Idolis, & diffinierat Deus, quod tempore Samfōnis non excuterent iugum Philisthinorum de ceruicibus suis, ideo inclinavit eum Deus ad dandū aliud responsum. Alia causa est, & forte efficacior, quia licet Samfōn in generali sciret, quod Deus movebat eum, adhuc tamen in particulari ipse movebatur ad vindictam contra Philisthinos, quia etiam Deus dabat ei zelum vindictæ, ut in quadam quæstione supra declaratum est. Ideo non expressit id, quo movebatur in generali, sed id quo in particulari movebatur, quia istud erat propriū motuum suum. I. ut iniuriam sibi inflictam videretur. *Ligare inquit te venimus, & tradere in manus Philisthinorum. Idest, quia iniuste pugnavisti contra eos, & ipsi veniunt contra nos ad pugnam, nos venimus ad ligandum te, & tradendum eis, ut sic euadamus pugnam eorum.*

An tenebantur Israelitæ Samfōnem tradere ligatum Philisthinis. Quæst. XXIII.

QVAERETVR, an tenebantur Israelitæ tradere Samfōnem ligatum Philisthinis. Respondendum, quod Israelitæ cōsiderare debebant prius an Philisthini haberent iustam querelam contra Samfōnem, vel non. Si non haberent iustam querelam non tenebantur eis tradere Samfōnem: imo si traderent, peccabant, quia iniuste tradebāt eum morti, & potius debebant sustinere bellum a Philisthinis, vel facere aliquid aliud, quā tradere eum innocentem ad mortē. Si autem Philisthini peterent iustē cōtra Samfōnem, tenebantur ad vnum de pluribus. I. ad dandum illum Philisthinis, vel ad occidendum eum, si mereretur per accusationem Philisthinorum, vel ad excludendum eum de terra, vel ad dandum Philisthinis licentiam persequendi eum intra tertiam Israel: norum autem erat quod Philisthini iustum peterent contra Samfōnem, ideo Israelitæ obligabātur ad aliquid horum alioquin haberent iustum bellum Philisthini contra illos. Secundum autem noluerunt Israelitæ, quia ipsi iniuste occiderent Samfōnem, cum sciret eum datum a Deo in liberatorem Israel. Etiam, quia ipsi putabant, quod posset eis amplius proficere, ideo nefas putabant eum occidere. Tertium etiam noluerunt, quia licet istud esset minus malum quod Samfōni fieri poterat, quia tamen Israelitis dicentibus, quod vellet eum ligare,

& tradere Philisthinis, ipse consensit, non oportuit de venire ad istum modum. Quartum modum nullatenus recipere Israelitæ, scilicet, quod permitterent Philisthinis intrare in terram Israel, quia in hoc multum læderetur terra, & quod Philisthini bello acturi erant, volebant potius ipsi agere in pace. Primum autem modum acceptauerunt Israelitæ, quia Samfōn illum acceptavit, & duxerunt eum vincitū. Dicendum tamen, quod non tenebantur Israelitæ determinare ad tradendum Samfōnem manibus Philisthinorum: vnde si Philisthini hoc petiuissent non acceptares aliquam aliam conditionem, non tenerentur Israelitæ hoc facere, quia satisfaciebant (si vellet) tenendo eum in terra sua exhibere complementum iustitiæ occidendo Samfōnem, vel effugando de terra, scilicet si permitterent Samfōnem fugere, & si bellum vellēt super hoc mouere Philisthini Israelitis, debebāt illud sustinere tanquam iniuste inflictum.

An peccabant viri Iuda ligando Samfōnem, & eum Philisthinis tradendo. Quæst. XXV.

QVAERETVR vterius, an peccabant viri Iuda ligando Samfōnem, & tradendo eum manibus Philisthinorum. Respondendum, quod cum sciret viri Iuda, quod Samfōn a Deo dedicatus fuerat tanquam dux Israel ad nocendum Philisthinis, licet secundum humanum iudicium videretur mereri mortem, peccabant mortaliter, si tradidissent eum ad mortem certissimē: sed cum ipsi non possent negare debitum iustitiæ Philisthinis, tenebantur facere de Samfōne vñ de quatuor positis præcedenti quæstione, ideo tenebantur minimum horum facere, scilicet, quod excluderent eū de regno, & tunc Philisthini non habebant causam pugnandi contra Israelitas. Et si Samfōn nō consentiret, peccarent Israelitæ aliquid aliud ei facere volentes, & tamen nunc non peccauerunt, quia Samfōn cōsensit, quod ligaretur, quia sciebat, quod posset rumpere postea vincula, & pugnare contra Philisthinos. Etiam viri Iuda hoc crediderunt, cum cognoscerent robur Samfōnis. Vnde non dubitauerunt illum sic ligatum tradere Philisthinis. *Quibus respondit Samfōn: iurate, & sponde mihi, quod non me occidatis. Potuit Samfōn istam conditionem cum Israelitis, quia si nō consentirent in hoc intendebat pugnare contra eos, & habuisset iustū bellum, ut supra declaratum est, & satis confidebat, quod posset totum illum exercitum triū millium superare: potius tamen voluit in extraneos, quā in contrioulos viros suas exercere, cum esset sibi securitas, etiam si daretur ligatus Philisthinis.*

Quare Samfōn voluit securitatem ab Israelitis, ne eum occiderent. Quæst. XXVI.

QVAERETVR, quare Samfōn voluit securitatem ab Israelitis, ne occiderent eum, quia non videbatur necessaria: nam etiam si esset in vinculis esset securus, quia poterat rumpere vincula, sicut fecit coram Philisthinis, & pugnare. Respondendum, quod necessaria erat securitas Samfōni, quia alioquin posset faciliter occidi: nam aliquis occulte poterat Samfōnem gladio transfuerberare dum ligaretur, vel postquā ligatus esset cum dormiret poterat occidi antequam traderetur Philisthinis, vnde licet non posset Samfōn occidi, si ipse videret sibi imminere periculum, quia rumpere vincula, & fugere, tamen, quia occultis modis poterat occidi voluit securitatem, quod non occideretur ab eis: alioquin non præstantibus eis hanc securitatem, pugnare intendebat contra illos. *Dixeruntque, non te occidemus. Intelligendum est, quod istud fuerit Alph. Tost. super lib. Iudicum*

A sub iuramento, & promissione firmatum. *Sed vinculum trademus. Scilicet cōstituemus te vincitū coram eis, deinde tu fac quod poteris, & volueris. Ligaueruntque eum duobus funibus novis. Erant isti funes valde grossi, ut non frangeret illos Samfōn, & dicitur, quod erant noui, ut innuatur, quod erant fortiores, quia vigor eius non debilitatus fuerat in aliquo opere. In Hebræo non habetur duobus funibus novis, sed solum ligauerunt eum, quia tamen colligitur hoc ex litera sequenti in Hebræo, interposuit illud litera nostra ad magis exponendum. Et tulerunt de petra Etam. Scilicet ibi laterat, & ibi ligauerūt, fuitque in toto itinere ligatus. Sciendum autem, quod licet Samfōn irret ligatus, tamen sponte ibat ad Philisthinos, quia aliās potuisset rumpere vincula, & fugere de manu virorum Iuda, sicut rupit vincula coram Philisthinis, & percussit eos: sed ipse gaudebat, quod sic duceretur, quia essent securi viri Iuda circa Philisthinos, quia faciebant quantum in ipsis erat: etiam ipse Samfōn habebat occasionem occidendi Philisthinos, quod ante facere non poterat si ipsi nō mouerent aliquid contra eum. *Qui cum venisset. Hic ponitur secundum huius partis, scilicet Philisthinorum inuasio, & dicitur. Qui cum venisset ad locum maxilla. Idest cum ductus fuit: nam cum esset ligatus magis videbatur trahi, quā venire, licet veritas esset in contrarium, cum potuisset rumpere vincula antequam illuc venire. Vocatur locus maxilla per anticipationem, quia postea sic vocatus est facta ibi pugna: prius autem non vocabatur sic. Et Philisthim vociferantes occurrissent ei. Videntes enim illum, magno gaudio commoti sunt, quia percussissent eos nimis, & nunc putabant plenam victoriam se habituros de illo: & ob hoc vociferabant in signum lætitiæ. Irruit spiritus domini in eum. Scilicet animositas ad pugnam, & desiderium: nam robur ad faciendum fortia semper in eo erat, ut præcedenti capitulo declaratum est. Et sicut solent ad odorem ignis ligna consumi. Idest ligna consumuntur, cum odor ignis venerit super illa, scilicet mox, ut coeperit ignis venire super ligna, quod est venire odorem eius, consumuntur. Ita vincula quibus ligatus erat dissipata sunt. Scilicet non stetit magno tempore in frangendo illa, sed subito rupit, & soluit. Inuentamque maxillam, idest mandibulam, quæ iacebat arripiens. Idest non habebat Samfōn tunc aliqua arma, sed Deus parauit ei quandam maxillam asini, quam accipiens pugnavit. Exponitur litera nostra maxillam, idest mandibulam, & idem est: dicitur enim mandibula a mandendo, idest terendo: cibum, quia in mandibula inferiori sunt dentes, quibus cibus teritur. In Hebræo habetur. *Maxillam teneram. Et exponunt aliqui, quod erat tenera, idest alicuius asini parui, & teneri, & ex hoc erat magis mirabile, quia esset maxilla minor, & fragilior, scilicet facilis poterat frangi percutiendo, vel vocatur tenera, quia erat alicuius asini nouiter mortui, nam haberet adhuc alias partes pellis, vel carnis. Interfecit in ea mille viros. Idest interfecit cum ea, quia saepe accipitur (in) pro cum: sic accipitur Genesis trigessimosecundo. In baculo meo trāstui Iordanem, idest cum baculo meo transtui, non habens aliquid aliud.***

An Samfōn peccabat occidendo Philisthinos. Quæstio XXVII.

QVAERETVR, an Samfōn peccabat occidendo Philisthinos, quia non offenderat eum nunc, nec et ipse vltimebatur iniuriā. Respondendum, quod non peccauit, quia egit se defendens: cuiuslibet autē licita est defensio, Philisthini nunc volebant occidere Samfōnem, ideo ne occideretur, poterat occidere illos.

Sed obijcietur, quia Samson non se defendit hic sed egressus est, quia defensor, vel defendens, & innadens opponuntur, sed Samson inuasit Philistinos: nam cum ipsi adhuc non inferrent ei aliquod malum, rupit vincula, & cepit occidere Philistinos: inuasit tamen non licebat Samsoni, quia non habebat aliquam causam. Ad hoc respondendum, quod Samson non erat inuasor: nam licet Philistini adhuc non percuterent Samsonem, nec forte intenderent percutere, veniebant ad eum quasi hostes, vt tenerent eum, & ducerent in terram suam, ibique facerent mille opprobria ei, & postea vilissimam mortem infligeret, & hoc solum erat inuasio: ideo antequam accederent ad eum Philistini vocabantur aggressores: & si ipse inciperet percutere illos non vocabatur aggressor, sed defendens se, ne traderetur manibus eorum, eo quod si semel caderet in manus eorum, defensio ei nihil conferret, ideo tunc defensio licita est, quando aliquid conferre potest. Patet etiam quod Philistini aggresserentur, quia cum viderent, quod duceretur Samson ad eos, occurrerunt vociferantes ad tenendum eum: & ideo si quis videt hostes suos venientes ad capiendum se, vt occidant, non possit effugere, nisi incipiat percutere, & occidere aliquos, licet ei, & non dicitur aggressor, sed defendens, se dato quod alij nondum mouentibus arma ipse percutiat aliquos, & occidat. Sed adhuc obijcietur, quod non licite egerit Samson, quia defensio est licita, quando fit cum moderamine, & sine culpa: vnde si quis potens euadere, nullum occidendo, aut percutiendo vult aliquos percutere, non vocatur defendens, sed aggressor, & iam non caret culpa. De Samone autem sic est, quia cum rupit vincula, poterat fugere, & nullus de Philistinis potuisset eum capere, quia erat velocissimus. Voluit tamen tot occidere quousque fugauit omnes, & occidit mille: ergo non erat inculpa tutela. Respondendum, quod si Samson solum deberet excusari, tanquam egisset defendendo, non posset excusari, quia potius debuisset fugere, cum posset: & tamen noluit. Et patet hoc, quia quando ipse ductus est a viris Iuda, potuisset rumpere vincula in via, & non fuisset tractus ad Philistinos, sed noluit: ergo sponte ductus. Dicendum ergo, quod Samson semper inquirebat occasionem ad pugnandum contra Philistinos, & quia ipse vidit, quod sic poterat occidere multos de illis, voluit duci ad eos non ad se defendendum, sed ad inuadendum illos: excusatur tamen Samson, quia agebat ista Deo mouente, ideo non solum non peccabat, sed etiam bene agebat pugnando.

Quomodo Samson, cum esset nazareus, mortuos tangebatur, & occidebat. Quæst. XXVIII.

QVAERETVR vterius, quomodo Samson cum esset nazareus tangebatur mortuos, & occidebat, & sustinebat quod multi morerentur coram eo, quia ista erant contra obseruantiam nazareorum, vt patet Numeri sexto capitulo. Respondet Rabbi Dauid Kimhi quod Samson forte tangebatur mortuos in aliquo modo, qui ei licitus esset. Vel dicit quod Samson non vouit votum nazareorum, sed angelus dixit, quod obseruaret: ideo poterat contaminari in mortuis. Vel dicit quod Samson non occidebat Philistinos, sed percutiebat: & ante mortem spoliabat. Vel dicit quod Samson occidebat Philistinos, sed non tangebatur eos postquam mortui erant: sed iubebatur cuidam Philistino, quem secum habebat, quod spoliaret eos, & sic ipse non contaminabatur. Sed nulla istarum responsonum stat. De prima patet, quia illa est indeterminata: nihil enim magis est sic respondere quam nihil

Obiectio
an liceat
alicui se
defendere
inuadendo
hostem, an
requam in
uadatur ab
eo.

Rabbi Dauid
refellit.

Respondere, velut si peteretur ab aliquo à iudice: quare occidisti hominem, & diceret: ego habui aliquam causam occidendi, & non exprimeret illam, tantum erat ac si nihil responderet. Secunda responsio non stat, quia vult innuere Rabbi Dauid Kimhi, quod iubente angelo, quod seruaret votum Nazareorum, quod non teneretur, & tamen falsum est, quia certum erat, quod istud præceptum angeli erat à Deo, nec de hoc dubitauit pater Samsonis, aut mater postquam sciuerunt illum esse angelum: sed si Deus iuberet, certum est, quod obligabat: ergo iubente angelo tenebatur ad istam obseruationem Samsonem. Item patet, quia Samson obseruabat alias coere monias, quæ pertinebant ad Nazareos. Nam ipse nunquam totondit capillos suos vsquequo Dalila totondit illos, & ipse dixit ei: ferrum nunquam ascendit super caput meum, quia Nazareus domini sum: ergo innuebat in hoc, quod seruabat coere monias Nazareorum. Item patet, quia si non obligatus fuisset seruare coere monias Nazareæ detonsis capillis de culpa sua non defecissent vires eius: & tamen defecerunt: nam illico fuit infirmus, vt patet omnia hæc sequenti capitulo: ergo non potuit esse liber à coere monijs Nazareorum quamquam ipse non vouisset, sed inuisset angelus. Solutio tertia non stat, quia falsum asserit, & præsupponit falsum. De primo patet, quia manifestum est, quod hic occidit Samson mille viros, applicat tamen Rabbi Dauid istam solutionem ad id, quod dicitur præcedenti capitulo de triginta viris Aschalonitis, quorum vestes rapuit, quia in Hebræo non habetur, quod occidit illos, sed quod percussit, & tamen istud nihil est, quia percutere, vt communiter accipitur pro occidere in historijs tam sacræ scripturæ, quam in alijs Chronicis. Item non stat, quod ipse occideret illos triginta viros adhuc viuentes, quia quando Samson percutiebat eos: etiam si haberet intentionem non occidendi eos, non erat in potestate sua, quia cum ipse percuteret illos, nè insurgerent in eum, vel vt non resisterent percutiebat sicut poterat, & contingeret aliquos fortiter percussos illico mori: vnde non est verisimile, quod omnes illi triginta sic fortiter percuterentur, vt omnes in terram caderent, & non possent surgere contra Samsonem, & tamen sic esset percussio parua, quod nullus eorum moreretur dum ipse spoliabat omnes triginta. Item non stante illo manifestum est, quod hic occidit mille viros, & dum ipse occideret quosdam alij expirabant, & ipse conculcabat eos, persequendo eos, quousque fugaret totum exercitum, & occideret mille. Item præsupponit falsum, quod faciendo sic non pollueretur, quia cum Samson percuteret aliquos poterant multi mori coram eo ex forti percussione, potissimè cum ipse duraret in bello magno spacio quousque totum exercitum fugaret, vel prosterneret: & sic morientibus aliquibus coram eo polluebatur: etiam cum se exponeret huic periculo. I. quia verisimile erat, quod aliquis moreretur coram eo peccaret. Item præsupponit, quod quamquam ex percussione Samsonis morerentur aliqui: dum tamen ipse non tangeret eos postquam mortui essent, quod non polluebatur, ideo ponit, quod expoliabat eos antequam morerentur. Sed hoc falsum est, quia non solum ex tactu polluebatur Nazareus: sed et si quis coram eo moreretur, & ipse non tangeret eum polluebatur, vt patet Num. 6. Quarta solutio non stat, quia præsupponit id quod præcedens est, scilicet, quod Samson manere coram mortuis, vel aliquem coram eo mori non erat peccatum, siue pollutio: sed solum si spoliaret illum: istud tamen est falsum, quia quocunque moriente coram Nazareo ipse erat pollutus. Item

Item falsum est, quod Samson haberet secum Philistinum, qui spoliaret mortuos: nam istud applicat Rabbi Dauid ad occisionem, quam fecit Samsō apud Aschalonem præcedenti cap. Sed non videtur stare, quia nullus auderet de Philistinis ire cum illo, nè reputaretur reus criminis pro societate criminis. Item Samson nollet secum aliquem Philistinum habere, ne ille declararet iniquitatem illius Philistinis alijs. Item dato quod habuisset ibi aliquem Philistinum secum, constat, quod hic nullum habuit, quia ipse ducebatur vinculus à viris Iuda, vt poneretur in manibus Philistinum, & rupit vincula subito, atque pugnavit contra exercitum Philistinorum, & ipse spoliaret morientes. Dicendum ergo, quod non stat aliqua istarum solutionum: sed dicendum, quod Samson erat Nazareus perpetuus, & polluebatur in occidendo aliquos, & tangendo mortuos, quia erat contra legem Nazareorum, & tamen Deus non reputabat istud in eo tanquam pollutionem, eo quod Samson ad hoc fuerat à Deo consecratus, vt occideret Philistinos, sicut significauit angelus, dicens, quod ipse inciperet liberare Israel de manu Philistinorum: liberatio tamen ista non fiebat sine bello, & occisione: ideo oportebat ipsum vacare occisionibus, & tamē angelus, qui ista dixit denunciauit, quod Samson esse semper Nazareus. I. ab vtero matris vsq; ad mortem, supra 13. cap. ergo inuuebat, quod simul seruari poterat in Sāone status Nazareorum cum pollutione super mortuo.

Resp. doc.
ad q̄stum.

Quare viri Iuda videntes Samsonem pugnantem contra Philistinos, non adiuuerunt eum. Quæstio XXXIX.

QVAERETVR vterius, quare viri Iuda videntes Samsonem pugnantem contra Philistinos, non adiuuerunt eum. Respondendum, quod Israelitæ erant subiecti Philistinis illo tempore soluentes tributa, vt colligitur hic, & præcedenti cap. & non audebant insurgere contra illos: credentes, quod si nunc contra eos pugnant, postea congregarentur omnes Philistini, & deleret Israelitas: nec enim dabat Deus cor Israelitis contra Philistinos propter peccata sua, ideo licet haberent ducem optimum, non audebant pugnare. Alia causa esse poterat, quia ipsi videbant, quod Samson solus pugnare sufficiebat contra Philistinos: ideo credebant inutile esse, quod ipsi pugnarent: imò credendum est, quod quia Samson pugnabat nunc contra Philistinos, nullus de Israelitis erat præfens: quod colligitur infra, quia finito bello quia Samson strimoriebatur, non fit mentio, quod ibi esset aliquis, qui astaret ei, vel consolaretur eum, & forte hoc fuit, quia Philistini erant in extremitate terræ suæ expectantes, quia viri Iudæ ducerent ligatum Samsonem, & cum viri Iuda accesserunt ad terminos terræ suæ relinquerunt ibi ligatum Samsonem, & redierunt in terram suam, & tunc Philistini venerunt ad tenendum eum, & ipse rupit vincula, & pugnavit contra illos.

Supra 14.

Neapolis
campaniæ
condiuit.

Caieta
ab
Aenea cō-
ditur.

Et ait: In maxilla asini, in mandibula pulli asinarum deleui eos, & percussi mille viros. Cumque hæc verba canens compleisset, proiecit mandibulam de manu, & vocauit nomen loci illius Ramathlechi, quod interpretatur eleuatio maxillæ. Sicientique valde, clamauit ad Dominum, & ait: Tu dedisti in manu serui tui salutem hanc maximam, atque victoriam, & en sit morior, Alph. Toft. super lib. Iudicum

Ancidamque in manus incircuncisorum. Aperuit itaque Dominus molarem dentem in maxilla asini, & egressæ sunt ex eo aquæ. Quibus haustis, refocillauit spiritum, & vires recepit. Idcirco appellatum est nomen loci illius, fons inuocantis de maxilla, vsque in presentem diem. Iudicauitq; Israel in diebus Philisthijm viginti annis.

Cumana
ciuitas ca-
paniæ ab
Aenea re-
stituitur.

Et ait: In maxilla. Hic ponitur tertium huius partis, scilicet gratiarum actio, quia pro victoria sibi à Deo data cepit cātare coram Domino id, quod sequitur. I. In maxilla asini, in mandibula pulli asinarum deleui eos. Istud est canticum. I. Domine Deus gratias tibi ago, quia in mandibula asini. i. habens solum vnam mandibulam asini deleui exercitum Philistinorum. Et replicatur sententia ad modum carminum: nam maxilla asini, & mandibula pulli asinarum idem sunt. An verò istud solum fuerit canticum, vel fuerit solum principium cantici, & alia taceantur non apparet: sed creditur, quod iste erat primus versus, qui replicatur, sicut in multis carminibus sunt versus intercalares, qui replicantur dictis quibusdam sententijs, & obseruatur in carminibus vulgaribus semper: apud Poetas autem interdum fit in illis, qui obseruant intercalares versus. Sic accipitur in Ouidio in libro Heroidum, siue Epistolarum in Epistola Deianiræ ad Herculem, quæ incipit.

Verfus in-
tercalares
quid.

*Gratulor Aetoliam titulis succedere nostris.
Et versus, qui repetitur est.
Impia quid dubitas Deianira mori?
Idem obseruat Thodolus in fine sui libri, scilicet.
Cede dies colo, quia nescit cedere virgo.
Sic etiam Virgilius in Bucolicis, & est versus,
Incipe Menalios mecum mea tibia versus.
Et in alia Ecloga ponitur alius versus intercalaris, I.
Ducite ab vrbe mea carmina ducite Daphnim.*

Sic David facit in planctu pro Saule, & Ionatha 2. Reg. 1. vbi repetitur versus, scilicet: Quomodo ceciderunt robusti, & perierunt arma bellica: sic etiam Plal. 106. ponitur vnus versus intercalaris, qui saepe repetitur, scilicet. Confiteantur Domino misericordie eius, & mirabilia eius filijs hominum. Samson autem fecit nunc istud canticum, quia consuetudo erat Israelitis quando aliquas pugnas mirabilis faciebant, ad laudem Dei facere cantica: sic enim Moyses fecit magnum canticum, cum perierunt Aegyptij in mari rubro, & habetur Exodi decimo quinto, scilicet. Cantemus Domino: gloriosè enim honorificatus est equum, & ascensorem proiecit in mare. Sic etiam post bellum Barac contra Syfaram factum est magnū canticum Debbore, quod habetur supra quinto, sed istius cantici solum habetur principium. Sic etiam interdum apud gentiles factis magnis bellis fiebant carmina in laudem victorum, & factum est, quando Seon rex cepit terram Moabitarum, vt patet Numeri vigesimo primo capitulo. Et percussi mille viros. Istud etiam cantabat Samson. Necessè est autem, quod isti mille manerent mortui, aut vulnerati ad mortem in campo, & Samson computaret eos finito bello, alioquin nesciret quot percussisset. Cumque hæc canens verba compleisset. Quia ista verba erant tanquam versus intercalaris, qui repetitur, & sicut in principio cantici ponerentur, ita & in medio, & fine, & sic complebatur in eis canticum. Proiecit mandibulam de manu. Quia iam non erat necessaria: forte enim finito bello semper tenuit eam, dum inuestigabat eos, V 2 qui

qui corruerant in campo: vt si quis fortè illorum non erat mortuus occideret eum: nunc autem numeratis eis, & finito cantico proiecit, maxillam in terram. *Et vocauit nomen loci illius Ramathlechi.* Istud nomen impositum fuit a casu, qui ibi fuit, quia in maxilla occidit ibi viros mille. *Quod interpretatur eleuatio maxillæ.* Istud non est in Hebræo, sed additum fuit ab expositore & translatoe nostro, vt sciatur quid signant nomina in Hebræo: nam Rama, vel Ramath interpretatur eleuatio, vel excelsum: Lehi, vel Lechi corrupta voce significat maxillam. *Sicutque valde clamauit ad Dominum.* Hic ponit quoddam miraculum, quod accidit post occisionem Philistinorum, scilicet quia Deus dedit aquam supernaturaliter Samsoni de maxilla asini: & dicitur quod sitiuit valde, quia laborauerat nimis Samson pugnando contra Philistinos, cum occidisset mille ex eis: labor autem causat calorem, & de siccationem, & consequenter sitim quandam: videns autem Samson, quod non haberet aquam, nec erat ad propinquum aliqua aqua recurrit ad dominum: nam in eis vbi iam deficit potestas, & prudentia humana, debent semper ad diuina recurrere, vt patet 2. Paralip. 20. cap. 1. Sed cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. *Tu dedisti in manu serui tui salutem hanc maximam atque victoriam.* Idest tu fecisti per manum meam, qui sum seruus tuus, istud bellum magnum, scilicet occisi sunt mille viri ab vno viro inermi. Vocatur salus maxima, quia ipse liberatus est a morte: & quia fuit per excellentem modum pugnandi vocatur victoria maxima: vocatur autem victoria, quia non solum ipse liberatus fuit a morte vt pote si fugisset: sed etiam obrinuit victoriam de Philistinis congregatis ad bellum, mille viros occidit, & reliquum exercitum disperdidit. *Et eni sitior morior.* Scilicet quod non habeo aquam nec possum ire ad aliquem locum vbi habeam aquam, quia prius siti moriar, quam ad locum aliquem vadam, vbi reficiam. *Incidamque in manibus incircuncisorum.* Scilicet ego lassabor siti, & deficiam paulisper, & antequam moriar venient Philistini, qui incircuncisi sunt, & te nebulent me, & in manibus eorum moriar. Ex hoc patet quia quando Samson pugnauit contra Philistinos, non erat ibi aliqui de viris iuda, vel Israel cum eo, quia tunc non dixisset ipse: incidamque in manus Philistinorum, quia dato quod moreretur siti, non incideret in manus Philistinorum, eo quod viri iuda ducerent eum in terram suam, sed timebat, quod moreretur, vel lassaretur in loco ipso, in quo erat, & venientes Philistini tollerent eum. Orabat autem hic Samson valde inuocans ad Deum, quia si dicat Tu domine Deus dedisti istam victoriam magnam per manus meas ad laudem tuam, & tamen si nunc siti morior, & incido in manus Philistinorum, nulla erit gloria de ista victoria, quia ego, qui eram victor, ero victus cadens in hostium manibus, & sic istud opus mirabile, quod egisti, nullius utilitatis erit: ideo vt opera tua non sint superuacua, da mihi aquam, vt bibam. *Aperuit itaque Dominus molam dentem in maxilla asini.* Deus descendit precibus Samsonis, quia iuste orabat, & confidenter, sciens quod Deus posset ei dare aquam quocumque vellet: & de maxilla illa, de qua occiderat Philistinos fecit prodire aquam copiosam: & ad hoc excussit vnum de dentibus maxillæ, & per foramen illius egrediebatur aqua tanquam scaturigo fontalis esset intra maxillam, & prodiret vena aquarum per rupturam eius, sicut fit in terra, in qua laterent aquæ viuentes. *Et egressa sunt ex eo aqua.* Idest de vno foramine maxillæ egressa sunt aquæ copiosæ ad sariandum Samsonem. *Quibus hausit resocillauit spiritum.* Idest postquam hausit, id est bibit aquam resocillauit, id est recreauit spiritum,

Miraculi quod post Philistinorum occisionem accidit.

quia iam incipiebat deficere, & anxiare ad mortem. *Et vires recepit.* Nam prius cum sitiret nimis, vires sue erant valde debilitate: & ob hoc timebat, quod incideret in manus Philistinorum, quia dato, quod vires esset si superuenirent aliqui Philistini, non posset se defendere ab eis, & incideret in manus eorum. In Hebræo habetur. *Et vixit.* Vbi nos dicimus. *Vires recepit.* Sed litera nostra est conuenientior ad exprimentum, quia non poterat nunc viuere, nisi mortuus fuisset: sed dicitur. *Vixit.* Idest reuixit spiritus eius, scilicet, quia prius erat tanquam mortuus præ siti.

Quomodo fluxerunt aqua de maxilla asini, & quantum durauit illa scaturigo. *Quest. XXX.*

QVAERETVR, quomodo fluxerunt aquæ de maxilla asini. Respondendum, quod Deus poterat dupliciter hoc facere: vno modo, quod crearet aliquas aquas de nihilo, sicut fecit in exordio rerum creans omnia de non ente. Secundo modo, quod de aliqua materia, scilicet de aere formauerit aquas, sicut de materia formauerat animalia, & arbores, & homines, atque foeminam, & cetera entia distincta in speciebus suis, & istud adhuc fieri poterat dupliciter: vno modo, quod de materia illa per diuinam virtutem sine aliquo naturali agente formasset subito aquas: alio modo, quod per angelos formasset applicando actiua passiuus, scilicet, sicut generantur aquæ in suis fontalibus originibus. Nam subintrante aere ad loca, in quibus generantur aquæ per frigiditatem loci condensatio fit, & conuertitur in aquam: sic igitur poterat dari frigiditas talis in circuitu maxillæ, quod aeren circumstantem conuerteret in aquam, & licet prius non esset ibi talis dispositio, tamen angeli poterant faciliter hoc operari. Sciendum autem quomodo conuertatur ista aqua producta, quod ipsa non egrediebatur de maxilla asini per dentem erutum, quia intra maxillam non erat, sed faciebat Deus locum generationis illius aquæ esse in foramine dentis ablati, & sic videbatur aqua egredi de maxilla. Sciendum etiam, quod Samson iam proiecerat istam maxillam in terram, vt supra dictum est, & tamen cum ipse oraret ad dominum pro aqua, cepit erumpere in altum impetus aquæ de foramine dentis, quod Samson videns, cepit maxillam, & bibit.

An durauerit scaturigo aqua in maxilla asini, postquam bibit Samson. *Quest. XXXI.*

QVAERETVR vterius, an durauerit scaturigo aquæ in maxilla illa postquam desijt bibere Samson. Aliquis dicit, quod non, quia istud factum est supernaturaliter solum ad sariandum Samsonem: illo igitur satiato non maneret miraculum. Respondendum, quod cum aliqua sunt huiusmodi miraculose ad aliquem finem, habito illo fine, vt communiter deficiunt, & quia sic fiebat ista eruptio aquæ pro Samsonem, videtur, quod illo satiato, cessauerit. Dicendum tamen, quod aliqua facta sunt sic miraculose, & tamen durant vsque in hodiernum diem: sic namque Deus dedit Israelitis aquam in deserto in Raphidim de petra Horeb ad sariandum populum, vt patet Exodi decimo septimo, & tamen fons ille, qui tunc nouiter factus est, manet vsque hodie, & propter cum tota illa vallis Arabiæ, quæ ab antiquo inhabitabilis fuerat, facta est habitatio bonæ, vt patet in libro de diuisione terræ sanctæ, vbi agitur de Arabia: sic ergo aliquis dicit, quod manere poterat in maxilla scaturigo aquæ perpetua. Respon-

Respondendum, quod non est dubium, quin posset manere, quia Deus potest quodcumque voluerit, & quod voluerit operari, & tamen Deus nunquam operatur miraculose continue, quia tunc operatio miraculosa esset sic naturalis: sed si miraculi aliquando fit, cito cessat. De fonte autem Arabiæ in Raphidim, dicendum, quod cum Moyse percussit virga coram filiis Israel, non erat ibi aqua, nec virtus scaturiginis fontalis, sed Deus subito formauit aquas, & fecit eas copiose defluere, & quia locus ille erat dispositus ad hoc, quod secundum naturam gignerentur ibi aquæ, sicut in alijs locis, accidit, vt tunc efficeretur nouiter fons ibi, & iam non fluere ibi aquæ supernaturaliter, sed naturaliter genitæ, sicut in alijs scaturiginibus fontalibus: in maxilla autem, non poterat sic fieri, quia non poterat esse intra maxillam locus contentiuus materiæ conuertendæ in aquam, quia tota erat solida. Etiam deficiebat ibi qualitas conuersiua, quia illa conuersio fit per condensationem, & condensatio fit à frigore, sed non potest esse in foramine maxillæ talis frigiditas, quia aer existens in circuitu aliqui esset siccus, & aliquando calidus, ideo non fieret ibi continuus defluxus aquarum: tale enim non potest fieri, nisi in locis subterraneis, & absconditis valde, vbi aer non potest alterari ad totas qualitates, sicut hic super terram: si tamen tanta fuisset frigiditas maxillæ, quæ semper in ea duraret, poterat emanare aqua ex illa per conuersionem aeris circumstantis, sed modica aqua illa esset: sic est in lapidibus tempore hyemis, quia ex frigiditate complexionali adiuta à frigore temporis aerem circumstantem conuertunt in aquam condensando, & videtur semper emanare aqua de illis. Sic etiam est quidam lapis preciosus valde frigidæ naturæ, qui semper sudare aquam videtur, & sic est, nec ab hoc cessat in tempore æstatis. Et istud est, quia per frigiditatem complexionalem alterat aerem, & condensat, & in aquam vertit: non ergo poterat manere maxilla aquam emittens naturaliter, sed si manebat oporteret, quod semper continuaretur miraculum: Deus autem non continuat miracula, cum illa fiât propter causas valde speciales. Ideo certissime dicendum, quod non mansit mandibula aqua fluens, sed solum durauit dum Samson bibit, & illico cessauit: si tamen mansisset semper fluens non fuisset res preciosior, & vtilior toto orbe: nam ipsa sola valeret plusquam vnum regnum, cum posset quocumque ferri in manu hominis, & tamen præbebat copiosissimas, & indeficientes aquas. *Idcirco appellatum est nomen loci illius fons inuocantis de maxilla.* Scilicet locus, in quo tunc Samson erat, vocatus est fons inuocantis, scilicet fons Samsonis, qui inuocauit ibi dominum, vt daret ei aquam, & dicitur de maxilla referendo ad fontem, & non ad inuocantem, scilicet, quod fons de maxilla erumpens. In Hebræo habetur. *Fons clamantis, qui est in Lehi.* Idest vocatus est locus ille fons clamantis, siue inuocantis, & est in Lehi, id est in Ramathlechi. Considerandum autem, quod iste locus habebat nunc duo nomina, quæ euenerunt ei, quasi simul propter diuersos casus, scilicet Ramathlechi propter Philistinos, qui occisi sunt ibi cum mandibula asini per Samsonem: & vocatus est fons clamantis propter aquam manantem de maxilla asini. Et ista duo nomina manserunt simul loco illi pro semper: sic nam factum est in quibusdam alijs locis. Nam Israelitæ venientes de monte Sinai in desertum Pharam murmurauerunt, & accensus est ignis contra eos, vocatusque est nomen loci illius Incensio. Et post paucum ibidem concupierunt Israelitæ carnes, & dedit dominus coturnices, & postea occidit multos de Israelitis, ob hoc locus ille vocatus est sepulchra concupiscentiæ. De vtroque patet Numeri vndecimo. *Vsq; in presentem diem.* Scilicet vsque ad tempus, quo scri-

Aqua conuersio modo fit.

Lapis qui dicitur, qui semper sudare aquam videtur.

Determinat.

ptus est liber iste, scilicet per Samuelem. Fluxerunt autem inter Samsonem & Samuelem solum anni quadraginta, quibus præfuit Heli summus sacerdos, primo Regum quarto, & tunc Samuel factus est iudex, & ille fuit vltimus iudicum. *Iudicauitque Israel in diebus Philistinorum viginti annis.* Idest fuit iudex Israel viginti annis, & tunc erant dies Philistinorum, id est dies quibus Philistini dominabantur Israelitis, vt patet supra.

Quare dicitur hic iudicauit Samson Israel. *Questio XXXII.*

QVAERETVR, quare dicitur hic iudicauit Israel, quia in alijs iudicibus nunquam ponitur tempus, quo iudicauerunt quousque ponatur mors illorum: hic autem ante mortem Samsonis ponitur tempus iudicaturæ eius, & quare postea replicatur sequenti capitulo, quod iudicauit viginti annis. Respondet Rabbi David Kimhi, quod hoc factum est, quia vsque ad tempus istud visus est iudicasse Samson & non amplius: eo quod post hoc non egit aliquid mirabile, nec timebant eum Philistini, sed captus est ab eis. Sed dicendum, quod non stat, quia post hæc Samson concutiens domum diruit eam super Philistinos, & occidit tria millia, sequenti capitulo, etiam timebant eum Philistini, & insidiabantur ei quando ingressus est Gazam, & fecit ipse opus magnificum, scilicet eruit portas vrbis simul cum vestibus, imposuit humeris suis, tulitque in montem. Dicit postea, quod si scriptura posuisset istam clausulam circa principium capituli sequentis vbi dicitur: Post hæc amauit mulierem, quæ habitabat in valle Soreth: conuenienter diceremus, quod posuisset hic tempus iudicij Samsonis: eo quod sequens tempus non spectabat ad honorem, & principatum Samsonis, sed ad ignominiam, eo quod captus est à Philistinis, in carcere ad molas sicut asinus ligatus est, & perijt ibi totus honor temporis præcedentis capituli. Et si obijciatur, quod in morte occidit multos de Philistinis. Dicendum, quod illud factum non excusat ignominiam Samsonis, quia captus, & in potestate hostium erat, quando ista egit: ideo potius vocari debebat seruus insurgens, quam hostium princeps pugnans: & tamen scriptura non sic posuit. Ideo dicendum, quod scriptura non fecit istam duplicationem, ad significandum aliquid speciale, quia non omnium, quæ in scriptura sacra ponuntur, ratio reddi potest, nec conari debemus ad illud, quia multa dicta sunt superabundanter ex conditione idiomatis eorum, qui scribebant. Vnde Hieronymus multos modos loquendi Hebraicos mutat in litera nostra. Si tamen illi fuissent sic specialiter positi ad aliquid significandum, non mutati fuissent à Beato Ieronymo.

Quomodo computantur isti viginti anni, quibus præfuit Samson. *Quest. XXXIII.*

QVAERETVR vterius, quomodo computantur isti viginti anni, quibus præfuit Samson. Respondendum, quod de fine istorum annorum non est dubium, vbi ponatur: nam in quolibet iudice erat finis suæ iudicaturæ mors sua, & sic necesse erat, quod in Samson finis istorum viginti annorum erat mors sua: sed de principio eorum est difficultas, pro quo sciendum, quod isti viginti anni possunt habere triplex exordium, scilicet, quod inchoent ante natiuitatem Samsonis, scilicet à morte Abdon, qui erat iudex præcedens, vel à natiuitate Samsonis,

vel à tempore, quo cœpit pugnare contra Philisthinos, scilicet quando descendit in Thamnata, & accepit sponsam: nam tunc fuit initium bellorum suorum contra Philisthæos. Prima positio videtur esse necessaria, quia in omnibus iudiciis erat iste ordo, quod mortuo vno iudice mox inciperet computari tempus alterius, licet ipse non illico succederet, quia transiret aliqua tempora sine iudice, quibus Israelite subijcerentur gentilibus, vt declaratum est supra tertio, & quarto: ideo oportet, quod post mortem Abdon mox incipiant computari anni Samsonis. Item totum tempus quod fuit ab exitu de Aegypto vsque ad ædificationem templi Salomonis computatur per tempora iudicum coniungendo eis duos reges, scilicet Saulem, & Dauid, & quadraginta annos mansionis deserti: si autem inter mortem Abdon, & Samson essent aliqui anni non computarentur in tempore Samsonis, nec Abdon, & deficerent isti de summis particularibus, ex quibus colligitur necessariò summa illa annorum quadringentorum octuaginta, vt patet, Reg. 6. quæ summa colligitur præcisâ ex summis particularibus intermedium, quæ habentur in isto libro cum quadraginta annis deserti, & annis Heli Samuel Saulis, & Dauid, & si deficerent aliqui anni de summis particularibus inter Abdon, & Samsonem, qui in nullis tempore computarentur, non posset colligi præcisâ summa illa totalis ex summis particularibus, & tamen colligitur, ideo non potest intercidere aliqua summa annorum inter Abdon, & Samsonem. Sed contra istam positionem est inconueniens, quia tunc necesse erit, quod quando Samson mortuus est, erat solum decem septem, vel decem octo annorum, quod videtur esse difficile. Hoc patet, quia post mortem Abdon Philisthini dominati sunt Israelitis peccantibus eis, & postquam ipsi cœperunt dominari denunciatum est matri Samsonis, quod conciperet puerum, qui liberaret Israel de manu Philisthinorum, & sic ad minus esset aliquantum tempus, quo ipsi dominari cœperant saltem vnus annus, & inde vsque ad natiuitatem Samsonis transiret alius annus, & tamen tempus iudicaturæ Samsonis est solum viginti annorum, vt patet hic, à quibus tollantur duo anni, qui intercederent inter mortem Abdon, & natiuitatem Samsonis, vt nunc computatum est, ideo solum viuere Samson decem & octo annis. Quomodo ergo in his temporibus acciperet uxores, & diligeret concubinas, & faceret bella, quæ habentur in his tribus capitulis: nam in etate hac non diligit adolescentuli bella, sed ludos pueriles. Si autem teneatur secunda positio, scilicet, quia incipiat computatio à natiuitate Samsonis, non multum differt ista positio à præcedenti in euitando inconueniens, & non habet motiuum aliquod. Quod pater, quia cum Samson dicatur viginti annis iudicasse, erit mors sua in anno vigesimo, sed non videt conueniens ætas ista ad faciendum, vel saltem ad desiderandum aggredi ea, quæ fecit Samson. Item non habet moriuum aliquod, sed patitur potius inconueniens ex principio suo, quia tunc inter mortem Abdon, & natiuitatem Samsonis manebunt duo anni, vel quasi, qui non computantur cum aliqua illarum summarum, & faceret varietatem in summa totali, quæ habetur tertio Regum sexto, sed falsum est, ideo non potest sic computari. Tertia positio est, quod computetur ab eo tempore ista summa annorum, quo cœpit illos inter bella contra Philisthinos descendens in Thamnata, & ista positio habet bonum moriuum, scilicet, vt Samson faceret ista bella in tempore conuenienti secundum ætatem, vt puta in anno vigesimo quinto, vel trigesimo, & fieret sic, quod cum Samson descenderet in Thamnata ad accipiendum uxorem, esset 24. annorum, vel quasi: & tunc

inciperent bella Philisthinorum, & durarent ista bella aliquanto tempore, cum sint multa bella, & post viginti annos ab inceptis bellis moreretur, & sic esset annorum 44. vel quasi. Sed ista positio sustinet magnum inconueniens, quia tunc totum tempus quod fluxit à morte Abdon præcedentis iudicis vsq; ad annum quo Samson bella inciperet, non comprehenderentur sub aliqua summa particulari, & deficerent tot anni de summa totali, qui essent viginti quinque, vel plures, & tamen falsum est, cum summa totalis colligatur præcisâ ex summis particularibus, vt inductum est supra 3. ideo non stabit ista computatio. Aliquis autem poterit dicere, quod Samson natus est viuentem Abdon, vel Ahialon, & tamen principium iudicaturæ suæ fuit primo anno post mortem Abdon, & tunc videretur oia bene stare. s. quod Samson esset magnus quando inciperet tempus iudicaturæ suæ, vt potest, si esset annorum 20. vel plus, & posset facere conuenienter opera bellica, & moreretur anno 40. vel quasi. Etiam non sequeretur inconueniens ex parte principij, quia computaretur iudicatura Samsonis à morte Abdon, & non maneret aliqua summa annorum intermedia, sicut manebat computando alias. Sed dicendum, quod ista positio non stat, quia præsupponit, quod Samson natus fuerit ante mortem Abdon quod falsum est, quia post mortem Abdon cœperunt quadraginta anni, quibus Israelite fuerunt sibi seruitute Philisthinorum, vt colligitur supra 13. Nam descripta morte Abdon cap. 12. sequitur in cap. 12. quod rursus Israelite fecerunt malum corâ domino, & tradidit illos in manus Philisthinorum 40. annis, & tamen quando natus est Samson iam cœperat Philisthini dominari Israelitarum: nam angelus veniens ad matrem Samsonis dixit ei, quod paritura esset quendam filium, qui inciperet liberare Israel de manu Philisthinorum: si tamen non esset iam Israel subiectus Philisthinis, non diceretur hoc: ergo necesse est, quod Samson natus fuerit post mortem Abdon saltem vno, vel duobus annis, & sic non stabit ista positio. Aliquis dicit aliter. s. quod Samson natus est post Abdon magno tempore. s. quod inter principatum Abdon, & Samsonem intercederent quadraginta anni. s. quod mortuo Abdon Philisthini inceperunt dominari Israelitarum, & durauerit istud dominium per quadraginta annos, quibus expletis cepisset tempus principatus Samsonis. Et hoc conformatur literæ valde. s. quia supra 12. dicitur quomodo mortuus est Abdon, & immediate in principio 13. ca. dicitur, quomodo Philisthini dominati sunt 40. annis Israelitis, & postea dicitur de natiuitate Samsonis: & sic dicitur, quod Samson natus fuit intra istos 40. annos ante completionem eorum annis 15. vel viginti, aut pluribus, & tamen principatus suus non incepit, nisi finitis illis 40. annis, & sic tollerentur omnia inconuenientia. Primum. s. quia quâdo Samson cepit agere illa bella, esset iam vir fortis 25. annorum, vel plurium, & viginti anni principatus sui, qui ponuntur hic computarentur à tempore, quo inciperet bella, & sic quâdo moreretur Samson esset 40. annorum, vel plurium. Etiam tolleretur aliud inconueniens. s. quod inter Abdon, & Samsonem non maneret aliqua summa annorum non computata, quæ deficeret in summa totali, quæ habetur 3. Reg. 6. etiam tolleretur aliud inconueniens. s. quod non poneretur Samson natus ante mortem Abdon. Ista positio est multum conueniens, sed obstat ei valde computatio 40. annorum: nam computat illos inter Abdon, & Samson. Sed hoc non potest stare: nam si illa summa computetur tanquam distincta ab alijs, & addat in numero: sequetur, quod summe particulares, quæ colliguntur in libro isto, & libro regum sint maiores, quæ summa totalis, quæ habet 3. Reg. 6. nam ibi ponuntur 480. anni, & si adduntur isti 40. anni erunt 520. anni: vnde non computatis

Ordo in omnibus iudiciis.

Secunda positio refellitur.

Tertia positio reprobat.

Quarta positio tollitur.

Quinta positio reuocatur.

Doct. opinio superior de Samsonis iudicatura.

BIIT quoque in Gazam, & vidit ibi mulierem meretricem, ingressusque est ad eam. Quod cum audisset Philisthijm, & percubisset apud eos, intrasse urbem Samson, circunderunt eum, positus in porta ciuitatis custodibus, & ibi tota nocte cum silentio præstolantes, vt facto mane exeuntem occiderent. Dormiuit autem Samson vsq; ad medium noctis. Et inde consurgens apprehendit ambas portæ fores cum postibus suis, & fera, impositasque humeris suis portauit ad verticem montis, qui respicit Hebron.

Inter Samsonis captione, & eius mortem non duo menses intercederunt.

Tholost condit.

Afcianus liba condidit.

putatis istis quadraginta annis tanquam summa distincta ab alijs, colligitur summa totalis præcisâ ex summis particularibus, vt inductum fuit supra tertio, ideo non debent computari isti quadraginta anni tanquam distincti, sed in annis Samsonis, & Heli computabuntur, vt declaratum est supra 13. c. Aliquis dicit aliter, quod computentur isti viginti anni iudicaturæ Samsonis ante natiuitatem Samsonis. s. immediate post mortem Abdon, sicut computabat prima positio, & tunc quod Samson iudicauerit quadraginta annis. s. quia iudicauit viginti annis computando ante natiuitatem suam vsq; ad bellum istud de maxilla, & inde vsque ad mortem Samsonis fluxerint alij viginti anni, & sic fuerit tota iudicatura Samsonis quadraginta annorum. Istud patet, quia hic dicitur, quod iudicauit Samson viginti annis. s. à principio suæ iudicaturæ vsque nunc, & seq. cap. in morte Samsonis dicitur, quod iudicauit Israel viginti annis. s. computado ab isto tempore vsq; ad mortem suam. Ista positio non videtur includere aliquod inconueniens de supra positio, vt patet si quis velit inducere, sicut induximus in alijs, quod omitto breuitatis causa. Sed non stat ista positio propter duo. Primum, quia positio pluralitatem inutiliter: nam qui conantur in vita Samsonis ponere plures quam viginti annos, faciunt hoc, vt ista gesta fortia, quæ egit, dicatur fecisse in etate virili: nam in decimo sexto, vel in decimo septimo anno nullus est habilis saltem ad aggrediendum talia, & tunc isti coguntur dicere, quod Samson fecit ista opera fortia ante viginti annos, quia postquam pugnavit, & occidit mille viros maxilla, dicitur, quod iudicauit viginti annis, & pro alio opere paruo quod ponit seq. cap. ponunt alios annos viginti, quod est superfluum, vt declarabitur. Secundò errant, & fortius, quia tunc necesse erat computari annos 40. in iudicatura Samsonis. Sed falsum est, quia computado annos viginti summæ partiales reddunt totalem summam præcisâ, vt declaratum est supra tertio: ideo non possunt poni Samsoni plures quam viginti anni, nisi de summis aliorum iudicum auferatur aliquid, & istud est omnino irrationabile. s. quod tollatur aliquid de his, que sunt in textu. Dicendum ergo, quod totum tempus iudicaturæ Samsonis fuit viginti annorum solum, & debet computari, sicut computabatur in prima positione. s. quod incipiant post mortem Abdon ferè duobus annis ante natiuitatem Samsonis, & tunc tota vita Samsonis debet poni ad plus annorum decem octo, vel 19. in qua etate mortuus est, & debet dici, quod rationabiliter hoc euenit eo, quod bella Samsonis durauerunt modico tempore contra Philisthinos. Quod patet, ponamus, quod Samson anno suo decimo septimo, vel quasi 18. duceretur à patre, & matre in Thamnata ad desponsationem, & tunc occidit in via Leonem, præcedenti ca. & post paucos dies rediens ad accipiendum uxorem intra septem dies primos nuptiarum succubuit Samson in solutione problematis, & illico descendit Achalonem, & occidens triginta viros vestes eorum tulit, & dedit his, qui soluerant problema, & immediate recessit iratus valde in domum patris sui, deserta uxore, vt patet præcedenti cap. & post paucos dies. s. post vnum mensem, vel duos redijt ad uxorem ferens hædum de capris, & iam ipsa acceperat alium virum, & tunc ipse iratus trecentas vulpes ligans combussit terram: quo facto Philisthini venerunt, & combussertint socerum Samsonis, & uxorem, vt supra in litera, & ipse dixit, quod non erat cõtentus hac vindicta: sed adhuc faceret plagam in Philisthinos, & fecit plagam magnam, ita vt obstupescerent Philisthini, & tunc congregati Philisthini ascenderunt contra viros Iuda ad ligandum Samsonem, & traditus est eis, factumque est bellum in maxilla. Et sic ista omnia sunt continua, & poterant conuenienter fieri minus quam in vno, vel saltem in

vno anno. Ea autem, quæ habentur sequenti capitulo: breui tempore fieri poterunt, scilicet in vno, vel duobus mensibus: nam prius amavit mulierem in Gaza, & vna vice solum iuit ad eam, scilicet quando tulit fores ciuitatis super humeros, iterum & quasi immediate dilexit Dahlam in valle Soreth, & illico Philisthinorum principes venerunt ad eam, vt deciperet illum, quæ mox executâ est, & captus fuit Samson. Post captione autem vsque ad mortem Samsonis, non intercederunt duo menses: Quod pater ex duobus, primò quia die, quo mortuus est Samson congregati erant principes Philisthinorum ad faciendum festum magnum Deo suo Dagon, & conuiuia quia tradiderat in manus eorum hostem suum Samsonem: & tamen manifestum est, quod non morarentur magno tempore facere solemnitatem illam post captione Samsonis. hoc patet sequenti cap. Item patet, quia quando Samson captus est tonfus fuit: nam aliter capi non potuisset: & dicitur quod in die, qua concussit domum, & mortuus est cœperant iam crescere capillij eius, sequenti cap. ergo modicum tempus incidere, scilicet vnus mensis, vel quasi, alioquin magno capilli eius essent iam, & sic ea, quæ habentur in capitulo sequenti, non addunt duos menses, aut parum plus ad tempus, quod habetur in hoc capitulo. & ista fuit principalis causa si velimus assignare eam, quare dicitur hic, quod Samson iudicauerat viginti annis, & sequenti capitulo dicitur idem, scilicet quia nunc erant completi viginti anni, & tempus sequentis c. fuit valde modicum, & nihil videtur addere ad ea, quæ habentur hic: potuit autem Samson conuenienter facere ea, quæ habentur in hoc c. & præcedenti anno decimo octauo, vel decimo nono, quia Samson habebat robur, & animositatem à Deo, & non solum in hoc tempore, sed etiam multo ante hoc facere potuisset. Item non solum stat hoc rationabiliter, sed etiam videtur, quod non possit aliter bene stare. Nam Samson fecit ista in vno anno, vel quasi postquam accepit uxorem, sed certum est, quod non expectaret Samson accipere uxorem ad magnam ætatem, sed acciperet in anno vigesimo, vel quasi, & sic paulo ante annum vice simum ista egit, & mortuus est nondum completo anno decimo nono ætatis suæ.

CAPITVLVM XVI.

Abijt quoque. Disto in precedentibus de multiplici Samsonis contra Philisthinos inuafione, hic agit de eius morte, & consummatione. Fuit autē causa mortis Samsonis mulier. Ideo primò agitur, quomodo pro quadam muliere periculo se exposuit. Secundò dicitur quò p̄ alia morti succubuit, ibi. Post hac amauit.

An hic sit mutatio facta, an immediatè fuerint facta. Quæstio I.

QVAERETVR circa primum, an ista que habentur hic habeant continuū ordinem ad precedentia, & an fuerint facta immediatè post illa, vel in teriecto aliquanto tempore. Ad primum dicendum, quòd est hic ordo continuus, quia supra agitur de actibus Samsonis, hic agitur de fine suæ durationis, qualiter captus, & mortuus est. Ad secundum dicendum, quòd ista facta fuerunt paucis diebus post præcedentia, quòd colligitur, quia ista, quæ habentur in hoc capitulo, non addunt aliquod tempus in cōputatione scripturæ ad tempus, quòd ponitur præcedenti capitulo: nam ibi dicitur, quòd iudicauerat Samson viginti annis Israel, scilicet computando à principio vsque tunc complebantur anni viginti, & in hoc capitulo mortuo Samson dicitur, quòd iudicauit annis viginti: si tamē inter ea, quæ habentur præcedenti capitulo, & hic simul cum tempore, quo durauerunt in fieri ea, que habentur hic transiisset vnus annus, cum dicitur præcedenti capitulo, quòd iudicauit viginti annis: diceretur hic, quòd iudicauit vigintivno annis, & tamen dicitur viginti, sicut supra: ergo videtur, quòd nec inter hoc, & illa, nec in fieri istorū durauerit annus vn⁹ influēdo. Abijt quoque in Gazam. Scilicet post bellum factū contra Philisthinos in Ramathlechi descendit Samson in terram Philisthinorum, & introiuit in urbem Gazā: est enim Gaza vna de quinq; ciuitatibus Metropolitanis terræ Philisthinorum: nam diuiditur terra Philisthinorum in quinq; regulos, Iosue decimotertio, vel in quinq; Satrapas, primo Regum sexto, & isti reguli, vel Satrapæ principantur in his quinq; ciuitatibus cum locis comprouincialibus, & adiacentibus sibi, Iosue decimotertio: ad istam urbem tanquam famosam in terra Philisthinorum descendit Samson.

Quomodo audebat descendere Samson in terram Philisthinorum cum esset hostis eorum. Quæst. II.

QVAERETVR, cum Samson esset hostis Philisthinorum, quomodo audebat descendere in terram eorum, & introire in vrbes suas. Respondendum, quòd Samson incaute se exposuit, & tamen erat iuuenis, & amor iuuenilis eum ferebat: amabat enim mulieres Philisthinorum, & non Hebræorum, & ideo vt fruere illis descendeat in terram ipsarum. Nec mirum quòd Samson hæc faceret, quia & ipse foeminae, quia sexu fragiles, & audacia deficientes sunt: si infanē amare cōperint, omnibus se exponunt malis, & nihil durum suspicabuntur, vt suo fruantur amore. Sic enim Phædra diligens insanienti amore Hippolytum loquitur ad eum Tragædia quarta Senecæ, cuius nomen est Hippolytus carmine quinto, scilicet.

Me vel sororem Hippolyte, vel famulam voca: Famulamque potius, omne seruitium feram Non me per altas ire, si iubeas, miues, Pigeat, gelatis ingredi Pindū iugis Non si per ignes ire, & infesta agmina Cunctis paratis ensibus pectus dare, Mandata recipe, sceptrā, me famulam accipe.

F Multa quoque amantum atrocita facta, & infania sunt, quæ abundanter poetarum carminibus enarrantur. Etiam faciebat hoc Samson confidens de robore suo: nam si ipse videret omnes Philisthinos sibi obuios, non fugeret a facie eorum, sicut factum est præcedenti capitulo. Nam pugnavit contra totum exercitum Philisthinorum, & occidit mille viros. Solū autem timendæ erant Samsoni infidia, scilicet ne quietus, & iacens occideretur, aut teneretur, sed adhuc quòd maius erat non timebat capi, quia si quis teneret eum, aut ligaret non posset retinere: nam rumperet vincula sicut fecit præcedenti c. Amplius autem putauit Samson, quòd ipse satis incognitus esset apud Philisthinos, quia lateenter introiuit in urbem Gazam, & putauit, quòd Philisthini non cognoscerent aduentum eius, sed magna infania erat ista: nec tamen mirandum, quia amor ad omnia impellebat. Et vidit ibi meretricem mulierem. Scilicet quæ pulchra erat, & placuit oculis eius, & vocatur meretrix, quia omnium libidini patet. Vel non omnium, sed aliquorum magnum præcium offerentium. Hebræi autem dicunt, quòd erat hospitatrix mulier, & non meretrix per æquiuocationem huius nominis, quia æquiuocant illum ad meretricem, & ad hospitatricem. Sed istud est inconuenienter dictum: nam istud nomen, quòd hic ponitur in Hebræo, scilicet zona, significat propriè meretricem: Non signat autem hospitricem, nisi per analogiam, in quantum consueuerunt hospitricæ non honestè viuere: ideo debet semper accipi nomen in significatioe propria, nisi aliquid sit quòd impediatur: hic autem nihil impedit, cum Samson non esset tam honestus, vt de eo negare debeamus, quòd ad meretricem accederet. Item videtur potius contra literam, quòd accipitur pro hospitatrice, quia litera vult hic, quòd vidit mulierem, & ingressus est ad eam, scilicet propter hoc, quòd vidit ingressus est, in quo innuitur, quòd dilexit, quia vidit, & ideo introiuit, & tamen si acciperetur pro hospitatrice, non diceretur, quòd vidit mulierē, & ingressus est ad eam, sed ingressus est in domum cuiusdam mulieris. Item Samson diligebat mulieres Philisthinas, sicut patet de prima muliere, quam dilexit in Thamnata supra 14. Et tã dilexit Dalilam in valle Soreth, infra in litera. Ita ergo de ista muliere dicendum est, quòd dilexit eam, quia pulchra erat, & petierit eam ad libidinem. Et ingressus est ad eam. Scilicet cognouit eam carnaliter: sic accipitur communiter ex modo loquendi scripturæ. Sic dicitur Gen. 16. scilicet ingredi ad ancillam eam, si forte suscipiam liberos ex illa, idest cognosce illam carnaliter. Sic etiam Gen. 29. Da mihi vxorem meam, quia tempus est, vt ingrediar ad illam, idest vt cognoscam illam carnaliter. Hebræi tamen accipiunt, quòd ingressus est ad eam, scilicet ad hospitandum in domo sua, sed istud nihil est, vt declaratum fuit nunc. Quod cum vidissent Philisthini. Scilicet viderunt, quòd ingressus fuerat Samson in domum mulieris meretricis. Et percrebuisse apud eos intrasse urbem Philistin Samson. Idest fuit fama per ciuitatem subito, quòd Samson introierat in urbem. Circumdede runt. Scilicet circumdede runt domum mulieris meretricis, vt quando exiret caperetur.

Quare Philisthini non acceperunt Samsonem in domum mulieris occurrendo. Quæst. III.

QVAERETVR quare Philisthini non acceperunt Samsonem in domum mulieris occurrendo, quia non posset fugere, & ibi poterant eum iaculis confodere, vel diruere domū super ipsum, vel cremare eum cū domo. Respondet Nicolaus, quòd forte domus talium mulierū sunt priuilegiatæ, vt intra eas nullus capiatur, aut possit sibi noceri, quantumcumq; sit facinorosus:

Lyranus refellit.

rosus: sic. n. est in quibusdā regionibus: & ob hoc Philisthini seruantes legem terræ suæ nō nocuerunt ei in domo: sed disposuerunt custodias extra domum, & in portis vrbis, vt non posset exire: & postquam egredere de domo mulieris caperetur. Sed ista ratio non stat, quia hosti non est seruanda lex: erat autem Samson atrocissimus hostis Philisthinorum, & intrauerat in urbem eorum, ideo non solum non gaudebat aliqua immunitate locorum, sed etiam erat valde iniustum quòd gauderet, cum hosti veniat ad disperdendum terram & legem, & loca ipsa, in quibus immunitas est: nihil tamen hosti seruandum est, nisi quod cum eo conuenitur, aut quod omnium gentium vsu, & approbatione communiter inter hostes obseruatur, & vocatur ius gentium. non est tamen de iure gentium quòd aliquis intrans occultè in loca hostium suorum gaudeat aliqua immunitate locorum. Item dato quòd Samson deberet de iure gaudere hac immunitate, Philisthini non obseruassent ei hoc: quia valde cupiebant eum occidere, eo quòd nimis nocuerat eis. Sed dicendum quòd Philisthini non curauerunt capere eum intra domum mulieris, quia clausis portis vrbis poterant eum capere conuenienter egrediente de domo mulieris: si autem villa non habuisset muros, & portas, ipsi conati fuissent capere eum intra domum ne effugeret. Item putauerunt Philisthini, quòd si vellent capere eum intra domū potius eum occiderent, quàm caperent, & tamen ipsi desiderabant ipsum viuentem capere vt excercerēt in eo ludibria, sicut postea fecerunt, ideo voluerunt quòd egredere retur domum, quia extra putabant eum sine morte capiendum. Item non potuissent eum capere intra domum mulieris, nisi vel dirueretur domus, vel incenderetur domus, & cum putarent se aliter posse capere eum, noluerunt hoc damnum inferre. Positis in porta ciuitatis custodibus. Præter custodes, qui erant in circuitu domus mulieris, posuerunt alios ad portam vrbis, vt si forte Samson elaberetur manus eorum, qui erant in circuitu domus, veniret ad portas vrbis, vt fugeret, & ibi teneretur. Etiam erant isti custodes, vt Samson nō posset effugere per murum dimissus in aliqua corda, quia forte cum videret portas clausas conaretur descendere per murum ligatus funibus: isti autem custodes poterant hoc impedire nō dantes ei locum ad faciendum hæc: & sic conuocaretur tota ciuitas, & caperent Samsonem. Et ibi tota nocte cum silentio præstolantes. Scilicet expectabant quidam custodes apud domum meretricis in circuitu: alij autem ad portam vrbis, & vtrique erant cum silentio, vt Samson non putaret aduentum suum cognitum, & inopinatus egredere retur tanquam nullis ei in fidiatibus, & caperetur. Vt factum mane exeuertem occiderent. Scilicet vt cum exiret in aurora caperent eum, & occiderent si vellent. Vel seruarent ad ludos: sicut fecerunt, quando caperunt eum industria Dalilæ meretricis, vt infra in litera. Dormiuit autem Samson vsque ad noctis medium. Scilicet man sit vsque ad illud tempus cum meretrice, & ad mediam noctem surgens recessit. hoc autem fecit, quia voluit latere Philisthinos introitum, & exitum eius. Nam putabat quòd Philisthini nesciebant eum introiuisse in urbem, & si exiret in aurora, viderent illum, & caperent, voluit media nocte egredi, quando nullus eum videre poterat. Et consurgens apprehendit ambas portas cum positis suis, & sera. Cuius vt egredere retur per portam, quæ clausa erat firmiter, ideo tulit ambas fores, & imposuit humeris suis atque recessit. Accipiuntur autem hic proprie fores & porta, quia porta non est ianua aliqua, sed ipsa apertio muri, in qua ponuntur valuæ, vt claudant, & aperiant: fores autem vocantur ipse valuæ, vel ianuæ. Samson autem por-

A tavit ambas fores, quia cum forte essent fores clausæ, ipse percussit calce portas, & deiecit ad terram, & cū tunc posset exire, non fuit contentus exire, sed accepit valuas portæ simul cum sera, & etiam postes, scilicet superliminaria, & liminaria, & omnia ligna, quæ in circuitu erant terræ infixa, quibus valuæ innitebantur eruit, & simul tulit. Et impositas humeris portauit ad verticem montis. Idest imposuit eas super humeros vtranque simul eleuans: nam ambæ erant ligatæ sera forti, & noluit frangere seram, vt melius portaret valuas. Qui respicit Hebron. Iste mons satis distabat ab vrbe Gaza, & erat versus terram Israelitarum, & respicit vrbe Hebron, scilicet quòd circa Hebron est mons ille, vel inde videtur Hebron. Erat autem Hebron quædam ciuitas de famosissimis in tota sorte tribus Iudæ, vbi Dauid vnctus est in regem, & regnauit ibi annis septem & dimidio, vt patet 2. Regum secundo, & quinto cap.

Quomodo Samson potuit valuas vrbis ferre, non impediētib; custodibus. Quæst. IIII.

QVAERETVR, quomodo Samson potuit valuas vrbis ferre, non impediētib; eum custodibus, qui erant in circuitu domus meretricis, & eustodibus, qui erant ad portam vrbis. Aliquis dicit, quòd illi custodes abierant ad dormiendum, quia putabant quòd non egredere retur vsque ad auroram, & ipsi intendebant redire ante auroram. Sed obijcietur, quia dicitur in litera quòd circumdede runt domū ei⁹ positis in porta ciuitatis custodibus, & ibi tota nocte præstolantes cum silentio, vt factum mane eum occiderent: ergo non potuit egredi quando starent ibi custodes. Aliquis dicit, quòd Philisthini sic concordauerant, quòd manerent custodes ad portam tota nocte: & tamen postea putauerunt, quòd caperent eum in aurora, etiam si non starent ibi tota nocte, & ob hoc recesserunt, & cum venit Samson ad portam, nullus custodiebat. Sed hoc non potest stare, quia significat litera non solum, quòd sic distinuisent facere Philisthini, sed etiam quòd sic fecerint, quia dicitur quòd circumdede runt domum positis custodibus ad portam vrbis, & ibi tota nocte cum silentio præstolantes. Ergo narratur hoc tanquam factum, & nō tanquam cogitatum solum. Cogitauerunt autem occidere Samsonem, & hoc fecerunt: ideo, vt, quòd importat finem solum determinat illud, scilicet vt factum mane eum occiderent. Videtur ergo dicendum, quòd custodes ad portam erant, quando Samson surrexit. Et tunc aliquis dicit, quòd tenebantur sopore grauissimo, & non viderunt recedentem Samsonem. Sed istud non stat, quia Samson deiecit portas vrbis in terram calce, vel alio ictu ad hoc quòd portaret eas in humeris, ad quod necessarius erat magnus fragor, & sic euigilarent custodes, qui erant apud portas. Aliquis dicit aliter, quòd custodes erant in circuitu Samsonis egredientis de domo, & ipse pugnavit cum eis, atque fugauit, & rursus cum alijs, qui erant apud portā pugnavit, & fugauit illos, & tunc nullo impediēte valuas deiecit atque portauit. Sed istud videtur dubium nimis, quia si pugnasset contra custodes, illi vocassent factum clamore viros totius ciuitatis, & sic ante quā Samson exiret, oportebat quòd pugnaret cū tota ciuitate, & faceret magnam stragem, quam non subiceret scriptura. Etiam dato quòd cum solis custodibus pugnaret non subiceretur, quia scriptura computat bella sua, que fecit contra Philisthinos etiam minimum, scilicet in quo occidit triginta viros Aſcalonitas supra 14. cap. ideo etiam istud saltem in confuso tangeret. Dicendum ergo videtur, quòd Samson egrediente erant

Situs mons Hebr.

erant custodientes aliqui in circuitu domus meretricis, & alij ad portam vrbis, sed viso eo contremuerunt, nec ausi sunt mouere manum contra eum, sed potius fugerunt, ne occideret eos, si praesentes essent: sciebant enim quod ipse solus fugauerat totum exercitum Philistinorum, & occiderat mille viros, praecedenti cap. & sic nullo impediēte deiecit ianuas vrbis ad terram, & portauit eas.

Ad quid Samson portavit vrbis ianuas super humeros ad montis verticem. Quae. v.

Quaere TVR vterius, ad quid Samson portauit ianuas vrbis super humeros ad verticem montis. Respondendum quod Samson fecit hoc ad ostendendum magnum robur suum. Nam ea, quae fecerat Samson pugnando contra omnes Philistinos simul, & occidendo mille, licet ostendant magnum robur, magis tamen ostendunt animositatem magnam quam vires. Hic autem ostensae sunt vires, quia erat aliquid admirandum, & non solum supra vires huius hominis, sed etiam supra vires multorum simul, quod portas simul cum postibus nullo adiuuante super humeros poneret, cum postibus, & omnibus appenditiis suis eas per magnum tractum ab vrbe portaret vsquequo poneret eas super verticem montis: placebat autem Samsoni ostentare robur suum, cum quilibet gaudeat ostentando perfectionem, quae in eo est, quia in hoc videtur esse fruitio. Secundo fecit hoc ad ostendendum se non timere Philistinos simul, nec appreciari in aliquo, quia exiens de vrbe illorum non fugiebat quantum poterat, sicut qui euadit de manu hostis, sed lēto gradu mouebatur secum ferens valuas ciuitatis eorum. Tertio fecit hoc ad irridendum Philistinos, & ad dehonorandum, scilicet quia non solum obtinebat contra eos in bello, & fugabat illos, sed etiam vrbibus suis portas auferere ad opprobrium, quia non poterat esse maius opprobrium illorum. Sic etiam cum Hispania propter peccata vtriusque ab Afris de secta Maometica vastaretur: peruenit quidam rex potētissimus eorum vsque Compostellam in finibus Gallitiae, vbi beati Iacobi Apostoli corpus tumulatum iacet, & portas maiores Ecclesiae inde tulit, ferens ad vrbe Cordubam longe inde distantem ad insigne gloriae suae, & magnam ignominiam Hispanorum. Vnde vsque hodie porta maior Ecclesiae sine valuis manet in Ecclesia Iacobiana.

Post haec amauit mulierem, quae habitabat in valle Soreth, & vocabatur Dalila. Veneruntque ad eam principes Philistinorum, atque dixerunt. Decipe eum, & disce ab illo, in quo habeat tantam fortitudinem, & quomodo eum superare valeamus, & vincitum affligere. Quod si feceris, dabimus tibi singuli mille centum argenteos. Locuta est ergo Dalila ad Samson: Dic mihi, obsecro, in quo sit tua maxima fortitudo, & quid sit, quo ligatus erumpere nequeas? Cui respondit Samson: Si septem neruicis funibus necdum siccis, & adhuc humentibus ligatus fuero, infirmus ero, vt ceteri homines. Veneruntque ad eam satrapae Philistinorum

Parifus conditur.

Fortium septem funes, vt dixerat, quibus vinxit eum, latentibus apud se insidiis, & in cubiculo finem rei expectantibus, clamauitque ad eum: Philisthijm super te Samson! Qui rupit vincula, quomodo si rumpat quis filum de stuppa tortum sputamine, cum odorem ignis acceperit: & non est cognitum, in quo esset fortitudo eius. Dixitque ad eum Dalila: Ecce illuisti mihi, & falsum locutus es: Saltem nunc indica mihi, quo ligari debeas. Cui ille respondit: Si ligatus fuero nouis funibus qui nunquam fuerunt in opere, infirmus ero, & aliorum hominum similis. Quibus rursus Dalila vinxit eum, & clamauit: Philisthijm super te Samson, in cubiculo insidijs praeparatis. Qui ita rupit vincula quasi fila telarum. Dixitque Dalila rursus ad eum. Vsquequo decipis me, & falsum loqueris? Ostende quo vinciri debeas. Cui respondit Samson: Si inquit septem crines capitis mei cum licio plexueris, & clauum his circumligatum terrae fixeris, infirmus ero. Quod cum fecisset Dalila, dixit ad eum: Philisthijm super te Samson: Qui confurgens de somno, extraxit clauum cum crinibus & licio. Dixitque ad eum Dalila. Quomodo dicis, quod amas me, cum animus tuus non sit mecum? Per tres vices mentitus es mihi, & noluisti dicere, in quo sit maxima fortitudo tua.

Post haec. Hic ponitur secundum principale huius c. in quo pro quadam muliere Samson morti succubuit scilicet pro Dalila. Et diuiditur in tres partes, quia primo ponitur mulieris inquirentis fraudulenta roboris Samsonis inquisitio. Secundo veritatis apertio ibi. Cumque molesta ei esset. Tertio Samsonis comprehensio ibi. Quem cum comprehendissent. Prima in 3. secundum quod ponitur triplex inquisitio, & fallax Samsonis responsio. Secunda ibid. Dixitque ad eum Dalila. Tertia ibi. Dixitque Dalila rursus. Circa primum dicitur. Post haec amauit mulierem, quae habitabat in valle Soreth. Scilicet postquam exiit de vrbe Gaza adhuc non fugit omnino de terra. Philistinorum timens hostes, sed rediit ad terram illam, & vidit in valle Soreth mulierem pulchram, & dilexit eam: non fuit magnum tempus iter id quod fecit in vrbe Gaza, & id quod dicitur hic, vt declaratum est in principio cap. In Hebraeo dicitur. In torrente Soreth. Litera autem nostra posuit in valle, quia certum erat, quod non habitabat in torrente, sed apud torrentem: & quia torrentes sunt in locis decliuibus, scilicet in vallibus, dixit in valle Soreth. Potuisset etiam dicere quod habitabat apud torrentem Soreth. Et vocabatur Dalila. Ista est quae Samsonem morti tradidit, & scriptores aliqui corrumpunt nomen istud

Parma co. dicitur.

Supra eo. & infra eo.

Supra eo. & infra eo.

Quo Samson pro a. ha muliere mori succubuit.

dicentes Dalida interponentes. d. sed nihil est. Nam in Hebraeo vocatur Delila sed mutata est e. in a: vt magis conformaretur modo latinorum.

Quare Samson venit rursus in terram Philistinorum ad Philistinam mulierem Quae. v. i.

Quaere TVR, quare Samson venit rursus in terram Philistinorum ad mulierem Philistinam, quia iam viderat se in periculo in vrbe Gaza. Respondendum, quod Samson mouebatur multiplici motiuo. Primum erat, quia amabat, & amantes nequeunt tenere modum. Nam in amore tenere modum aut seruare prudentiam nihil aliud est quam si quis cum ratione insaniat: & quia iuuenis erat, & diligebat nimis, passio naturaliter contemptis periculis imo non reputatis, prosequatur suum delectabile, quia vt supra dictum fuit, non solum Samson, sed etiam cuiuscunque infirmo viro, & etiam mulieri, dum tamen insanē amet nullum periculum reputatur. Secundum erat, quia Samson contemnebat Philistinos tanquam nihil ei obesse possent: videbat enim, quod ipse solus effugauerat totam aciem eorum, & occiderat mille viros, nihil difficultatis in hoc reperiens. Etiam ingressus in vrbe Gazam nihil mali passus est: quin potius portas vrbis ad eorum opprobrium portauit humeris vsque ad mortem: nunc ergo putabat, quod nihil ei nocere possent. Tertium erat, quia Samson non putabat se nunc exponere periculis: nam cum introiit Gazam, in qua erant portae, & serae, erat periculum aliquod, sed nunc amabat mulierem in valle Soreth, vbi erat villula sine muris, & posset effugere, nec videbatur sibi, quod se exponeret periculo. Quartum erat, quod peccata Samsonis demerebantur mortem, & Deus in penam permittebat eum cadere in manus hostiles, & sinebat imo excecabat eum, vt illa faceret, quae ei nocitura erant.

Teneremo dū in amore est cum ratione infanire.

Quomodo Samson semper amabat mulieres Philistinas. Quae. vii.

Quaere TVR vterius, quomodo samson semper amabat mulieres Philistinas: nam inter Israelitas erant mulieres pulchrae, quibus sine periculo frui poterat. Aliquis respondebit quod hoc fiebat a Deo incitante Samsonem, vt magis diligeret istas, quam Hebraeas. sic patet supra 14. nam petiuit Samson in coniugem mulierem Philistinam, & pater noluit eam dare, & sequitur. parentes autem eius nesciebant quod res a Domino fieret, & querebat occasionem vxoris pugnaret contra illos, sicut factum est postea, ita & nunc fieret. Dicendum quod non stat propter duo. Primum quia quando Deus incitauit ad amandum puellam Thamnatham fuit hoc, vt faceret bella, & damna, quae fecit Philistinis, patet supra 14. & praecedenti cap. & tamen post cum dilexit Dalilam non pugnauit ipse contra Philistinos, sed potius ipsi caperunt eum, & excolauerunt. Secundum est, quia Samson motus est ibi desiderio licito, scilicet ad accipiendum puellam in vxorem: hic autem mouebatur ad cognoscendum fornicari: Deus autem ad licita mouet, sicut est matrimonium: ad illicita autem siue meretricium non mouet. Sed dicendum quod mouebatur Samson ad Philistinas potius quam ad Israelitas mulieres, quia forte erant aliquae pulchriores inter Philistinas, quam inter Israelitas, & cum iuuenis esset & feruens, mouebatur in pulchritudinem. Vel forte licet non essent tam pul-

Doct resp. ad qstum.

chrae, erant inter eas aliquae, quae magis placebant Samsoni quam aliae, quae erant inter Israelitas. Est enim quaedam passio, quam medici amorem hercos vocant, secundum quam aliquis fertur tam infano amore in aliquam, vt pereundum sit sibi morte certissima, atque veloci, nisi amore suo potiat: sicut Ammon filius David patebatur ad forem suam Thamar, secundo Reg. 13. sic etiam Sicheus filius regis Emor ad Dinam filiam Iacob, Gen. 34. Mulieres quoque & contra viri ad viros, vt fuit Phedra ad Hippolytum. Et sic de aliis innumeris, de quibus apud poetas, & historiographos magna enarratio est. Ista autem passio fit non ex desiderio naturae ad euacuandum superfluum propter titillationem caloris venerei, quia amor vt quilibet expleri potest: sed ex sola apprehensione formae, quia illa forma videtur ei iucunda: & nulla alia mulier, etiam si sit nimis speciosa etiam plusquam illa, placebit: omnes enim repudiabuntur propter illam, quae tali amore diligitur. Est autem curatio talis aegritudinis difficillima, quia cum ipsa non insurgat ex qualitatibus aliquibus corporalibus, sed ex Phantasiae apprehensione, per phantasia curari debet: sed phantasia directe medico non subest. Prouenit autem ut plurimum passio ista ex actione caeli: nam corpora caelestia magnam virtutem habent super phantasia, licet non super intellectum, & voluntatem: tantum quod naturaliter causatur concordia inter aliquos in operibus, vel discordia ex conditione natiuitatis, licet sit postea homini facultas ad euitandum istos actus, ad quos inclinatur. De hoc Ptholomaeus in centiloquio propositione 32, ait: Concordia aliquorum in re aliqua est, quod reparatur ex significatore illius rei in vtriusque natiuitate. Si ergo fuerit in esse laudabili erit inter illos concordia bona: & qui fortior loco fuerit, erit sicut princeps, & agens: & debilior sicut patiens, & subiectus: scilicet quod quando quae ritur specialiter de aliquo opere, vt pote de legendo, vel comedendo, vel pugnando, an aliqui duo in illo concordabunt, non oportet quod astrologus consideret figuram natiuitatis cuiuslibet eorum, & aspiciat significatore illius negocij, vel operis, de quo quarebat an concordaret. & si fuerit vnus eorum aspiciens alterum ex tino, vel sextili aspectu: significabit per hoc quod conuenientia in illo opere erit: si autem fuerit aspectus ex quarto, vel opposito signat maximam discordiam, quae erit inter illos in hac re, & si non se aspexerint non perficietur concordia inter eos in re illa. & cum se aspexerint fortior in domo, & in angulo erit princeps. Sic ait Aly, Abben, Razel. Sic etiam ex opere caeli causatur inter aliquos inclinatio magna ad amicitiam, & dilectionem. Sic ait Ptholomaeus in centiloquio propositione 33. scilicet. Amicitia, & inimicitia accipiuntur ex mutatione locorum duorum luminarium in duabus natiuitatibus ex consimilitudine ascendentium in amicitia, & discordia: & signum obediens est fortioris amicitiae. Et est sensus, quod cum sol fuerit in alicuius natiuitate, vbi fuerit luna in natiuitate alterius, & fuerit luna in natiuitate prima, vbi fuerit sol in natiuitate secunda: fueritque ascendens vnus in sextili aspectu ascendētis alterius, vel in trino: firmabitur inter illos dilectio, & signum obediens alterius erit fortioris dilectionis, & inclinatio nis, id est diligit magis alium quam diligatur ab eo; vtriusque Aly, Abben, Razel. ita ergo accidet ex figura caeli aliquem ad amandum moueri aliquem infanē: licet e conuerso non sit motus: & quia non est concordia illa ad alias formas, quam quae pulchras, non afficitur iste vir sic ad alias mulieres, sicut ad istam, licet pulchriores sint: vnde verē dixit ille, qui dixit.

Quisquis amat ranam, ranam putat esse Diamam.

Sic

Hereticus dicitur scilicet cura tionis.

Amor quo fit.

Curatio amoris hereticus de d. f. scilicet.

Sic forte accidit misero Sāfoni, vt pateretur ad ali- quas de mulieribus Philisthinorum, ideo amabat pl⁹ illas, quā mulieres Israeliticas. Alia causa esse potest ex excacatione Dei, quia licet Deus non incitaret Samsonem ad hoc, quia malum: tamen propter demerita sua permittebat eum diligere nocentia sibi. Venerunt que ad eam principes Philisthinorum. Scilicet sciētes principes Philisthinorum, quod Samson frequenter veniret ad Dalilam, venerunt ad eam exorantes, & offerentes precium, vt traderet Samsonem in manibus eorum.

Qui erant principes hi Philisthinorum. Questio VIII.

QVAERETVR, qui erant isti principes Philisthinorum. Respondendum, quod erant quinque principes totius terræ Philisthinorum: erat enim diuisa terra in quinque regna per quinque ciuitates metropoles terræ illius, scilicet Gaza, Aschalon, Geth, Acharon, & Azotum, vt patet Iosue 13. & primo Reg. 6. Erant autem isti quinque principes reges, vel satrapæ, idest principes magni, vt patet allegatis c. Quod autem isti principes erant, q̄ venerunt ad Dalilā, patet, quia infra dicitur, quod satrapæ Philisthinorum attulerunt ad Dalilam septem funes, & tamen satrapæ erant reges eorum: isti autem humiliabant se tantum, vt venirent coram Dalila, quia erāt nimis solliciti de salute terræ suæ, & honore: & tamen ipsi per Samsonem dehonoriabantur, & terra eorum vastabatur: & quia putauerunt, quod mulier ista posset eum tradere in manus eorum, iuerunt omnes ad eam, vt magis eam inclinaret, & voluerunt eam inclinare duobus modis, scilicet honore, & pecunia, vt unum enim magnum est allicitiuum feminarum. De primo patet, quia non poterat esse maior honor Dalilæ quā vt quinque reges terræ Philisthinorum venirent ad præcandum aliquid obtinere ab illa: feminæ autem cum sint elata naturaliter, mouentur valde ad aliquid per laudis conditionem, & honorem. De secundo patet, quia quilibet istorum principum promisit ei dare mille & centum argenteos, vt patet infra, & tunc ipsa nimis ad hoc commota diligētē operam exhibuit, quousque compleuit. Atque dixerunt: decipe eum. Scilicet per blanditias, vt non intelligat quod inquirat fortitudinem eius ad aliquod malum: sic dixerunt iuuenes primæ puellæ, quā dilexit Samson: Blandire viro tuo, & suade ei, vt indicet tibi quā significet problema. supra 14. cap. Et disce ab illo, in quo tantam habeat fortitudinem. Scilicet vt nos cognoscamus, & possimus tenere eum.

Quomodo Philisthini quæsiuerunt de Samfōne in quo tantam haberet fortitudinem. Quest. IX.

QVAERETVR, quomodo Philisthin quæsiuerunt de Samfōne, in quo tantam haberet fortitudinem: nam videbatur ista quæstio nimis superflua, quia existimare debebant, quod Samson habebat vires, vbi alij homines habebant. Insunt enim vires ossibus, nervis, & musculis, quia qui nervos propensiores habet, & ossa grossiora fortior est, vt ait Iosue 11. Et imoliarum. Sic debebant de Samfōne imaginari. Respondendum, quod Philisthini motu sunt rationabiliter ad inquirendum hoc, quia ipsi videbant corpus Samsonis, quod nō erat maius corporibus aliorum hominum, nec membra erāt differentia membrorum aliorum: & dato quod ex bona complexione, vel ex aliqua speciali virtute excederet aliquid vires aliorum, non erat admirabile, tamē ipse faciebat ope-

Honor, & pecunia multū alliciunt feminas.

In quibus partibus corporis sunt vires.

ra, quæ excedebant tam differenter vires humanas, quod non solū vnus homo solus, imō quod nec centum homines simul possent facere, quæ ipse faciebat, scilicet portas vrbis simul cum postibus humeris imponere, & portare ad montem. Et tamen rumpere tam fortia vincula, quæ a centum hominibus trahentibus rumpi non possent, ideo erat opinio apud omnes Philisthinos, quod vires suæ non erant naturaliter in eo: sicut in ceteris hominibus, sed quod forte adiuuabatur a dæmonibus ad faciendā hæc, vel habebat aliquid alligatum alicui parti corporis, quo stāte haberet vires, & illo absente careret eis, vt possent Philisthini illud ei auferre, & secundum veritatem sic erat, quia vires suæ non erant in ossibus, & nervis tanquam ex eis existentes, sicut sunt in alijs hominibus, sed erant ex Dei munere, & erant in præsentia capillorum, quibus ablati manerent Samsoni solæ vires, quas ex complexione habebat. De alio autem homine non sic inquirent, quia putarent eum habere vires, sicut ceteri homines habent. Et quomodo eum superare valeamus. Quasi dicat, nunc ipse superat omnes nos: nec isto modo est possibile, quod nos habeamus victoriam de illo, ideo quære vbi habeat vires: & sic superabimus eum. Vel ponuntur istæ tanquam due clausulæ, scilicet quod Dalila sciret, vbi erat fortitudo Samsonis: & quia nō sufficiebat istud ad intentionem Philisthinorum, adhuc quærere debebat, quomodo poterat carere istis viribus.

Cur Philisthini quærebant quā in parte corporis Samson vires haberet.

QVAERETVR, quare Philisthini inquirebant istud, quia poterant eum alio modo occidere: nam Samson sæpe veniebat ad Dalilam in vallem Soreth, & manebat cum ea: tunc poterant Philisthini parare exercitum magnum subito superuenientem: vel per noctem, dum maneret Samson cum illa, & tenerent eum. Respondendum, quod Philisthini poterant sæpe circumdare Samsonem ad tenendum eum, & tamen non audebant putantes se non posse proficere: nam iam conuenerat semel exercitus Philisthinorum contra eum in campo, & ipse inermis occidit mille, & effugauit reliquos, præcedenti capitu. etiam iam fuerat inclusus intra urbem Gazæ: tamen non potuit tota vrbis tenere eum, quia portas humeris imponens abstulit: & sic credebant, quod quamquam nunc congregaretur totus exercitus terræ Philisthinorum, non possent superare eum, sed potius darent ei victoriæ materiam, & occisionis in Philisthinos. Sed dicitur, quare saltem dum sæpe dormiret Samson cum Dalila, non ligabāt eum multis funibus grossis, & sic tenerent eum. Respondendum, quod putabant istud non proficere, quia viderant quod quādo duxerunt eum viri Iuda vincitum habebat funes grossos, & tamen illi continuo, vt ipse traxit eos rupti sunt, ideo nisi scirent quid erat, in quo erant vires Samsoni, sputabant superfluum esse tentare hæc. Et vincitum affligere. Idest quo possimus eum ligare, & non effugiat, sed possit ibi affligi. Quod si feceris dabit tibi singuli mille & centum argenteos. Ista erat multa pecunia, sed erat res magna, quam facere debebat Dalila, & satis merebatur apud Philisthinos pecuniā istam, & maiorem. Erant enim argentei nummi facti de argento magni valoris. Principes autem qui daturi erant hanc pecuniā, erant 5. satrapæ Philisthinorū. & sic darent quinque millia, & quingentos. Locuta que est Dalila ad Samson. Hic incipit prima inquisitio, quia Dalila honore magno commota, scilicet quia

Prima inquisitio de Samsonis fortitudine.

ad eam veniebāt principes totius terræ Philisthinorū. Etiam quia promittebant magnam pecuniā se duros, sollicitē cepit negocium. Dic mihi obscuro, in quo sit tua maxima fortitudo. Credendū est quod Dalila premi sit aliquas blanditias, vt alliceret Samsonem. Vel forte erat cum ea in aliqua magna iucunditate, & tunc quæsiuit, quia credidit quod non posset negare. Et dixit: maxima fortitudo tua que est maxima inter fortitudines omnium hominum. Vel maxima fortitudo, scilicet quod tu habes fortitudinem in multis partibus, sed dic mihi in qua parte corporis tui, vel in qua re est fortitudo tua maxima? Et quid sit quo ligatus erumpere nequeas. Non bene quæsiuit Dalila, quia forte talis erat conditio fortitudinis Samsonis, quod nullam ligamentum erat, quo ligatus posset firmiter teneri: & tamen poterat alio modo superari, ideo debuisset potius dicere, quid est quo potes superari. Putauit tamen Dalila, & Philisthini, quod si cognoscerent vires Samsonis, quod posset deficere: & aliquid esset, quo posset ligatus teneri. In Hebræo dicitur. Quid est, quo ligari potes ad te affligentium. Sed idem est affligi, & non posse erumpere. Cui respondit Samson. Noli ut veritate ei exprimerem, & tamen, vt non contristaret eam, cum diligeret eam nimis, dixit ei istud quod sequitur, vt interim gauderet putās se veritatem cognouisse. Si septem neruicis funibus. Dixit istud Samson, licet nō esset verum ad colorandū mendaciū suū, quia non videtur aliquid fortius quam nerui, iō nerui grossi extracti de corporibus aialū sunt fortissimi ad ligandū. Necdum sicis, & adhuc humentibus. Ista duo eandem sententiā faciunt, quia esse neruos nondum siccos, & esse humentes idem est: dixit autem Samson hoc ad colorandum mendacium, quia tales nerui cum trahuntur extenduntur, sed nunquam rumpuntur: nerui autem deficcati frangi possunt præ duricie magna. Infirmus ero, ut ceteri homines. Scilicet habebō paucas vires, vel saltem non potero rumpere vincula.

An Samson peccavit penes eius fortitudinis expressionem. Quest. X.

QVAERETVR, cum Samson mentitus fuerit hic circa expressionem fortitudinis suæ an peccauerit. Respondendum quod peccauit, quia non habebat Samson aliquam causam que induceret eum ad mentiendum aut que efficeret mendacium istud perniciosum, officiosum, ita vt esset excusabile. Sed tunc dicitur, quod si Samson peccauit mentiēdo: ergo tenebatur veritatem dicere, scilicet ostendendo fortitudinem suam, & sic putaretur malum: quia Philisthini comprehenderent eum. Respondendum quod non tenebatur Samson ad aliquid istorum, scilicet nec ad mentiendum, nec ad veritatem manifestandum, sed poterat tacere, quia nullus obligabat eum respondere illi mulierculæ, ipse tamen voluit respondere, vt non contristaret eam, quia diligebatur illam, & ille amor erat illicitus, scilicet fornicarius, & vt non inueniretur fortitudo sua, voluit mentiri, ideo peccauit. Attulerunt que ad eam satrapæ Philisthinorum septem funes. Isti satrapæ erant nimis diligentes in hoc opere. Et est presupponendum quod cum Dalila quæsiuit ista a Sāfōne latebant satrapæ Philisthinorum, idest quinque reges, vel principes in aliquo loco, in quo Dalila eis colloqui posset, & detulit ad eos responsum de funibus neruicis. Illi autem continuo inquisuerunt, & attulerunt ad Dalilam: & non mittebant nuncios aliquos isti reges Philisthinorum, sed ipsi per se veniebant, vt diligentius fieret istud opus, & vt ipsi consequerentur hanc gloriam, sc̄p capiebant hostem tam terribilem. Agebant autem magna sollicitudine, & industria istud

opus, quia tota salus Philisthinorum pendebat in capiēdo Samson: nam si non caperent eum, paulatim destrueret eos, sicut fecerat in duobus bellis, que habentur præcedenti capite. Vt dixerat. Idest tales sicut Dalila dixerat, scilicet funes neruicis, & humentes, quibus vinxit eum, scilicet Dalila vinxit eum dum dormiebat, vt Philisthijm venientes tenerent eum.

Quare non ligabatur Samson ab aliquo de Philisthinis potius quam a Dalila. Quest. XI.

QVAERETVR, quare non ligabatur Samson ab aliquo de Philisthinis, qui firmitus ligaret quā Dalila: nam forte ipsa ligaret ita debilitet, quod sine ruptione vinculo eum ipse posset illa soluere. Respondendum quod nullus ausus est, quia timuerunt quod dum ligaret eum forte excitaretur, & tunc percuteret ad mortem, quem apud se reperiret, & omnes alios, qui laterent in domo in insidijs. Etiam si competeret hoc, nunquam consideret Dalila: imō occideret eam, & caueret sibi de cetero a Philisthinis, nec possent eum capere. Si autem Dalila ligante eum Sāfōne euigilaret antequam plenē ligaretur, non ob hoc timeret mortem Dalila, quia diceret quod faciebat ex amore nimio, que ad eum gerebat: ideo volebat habere experientiam fortitudinis eius, ideo tutius fuit quod ipsa ligaret. Latentibus apud se insidijs. Scilicet in domo Dalilæ erāt satrapæ 5. Philisthinorum cum alijs Philisthinis latentes, vt cum ligatus esset Samson tenerent eum & affligerent. Et in cubiculo finem rei expectantibus. Scilicet latebant intra cubiculum isti insidiatores, & expectabāt vsquequo Dalila ligaret Samsonem, & vt videret an ligatus posset erumpere. Et est intelligendum, quod insidiæ erant in cubiculo, quia Samson non erat tunc in cubiculo cum Dalila, sed extra in alio loco manifestiori: & dormiebat ibi in gremio eius: insidiæ autem latebant in cubiculo, vt essent in loco secretiori. Vel forte erat Dalila cum Samfōne in cubiculo, idest in camera, & ibi in aliqua parte camere erant absconditi insidiatores, quia camera erat magna. Sed primum verisimilius est.

Quare Philisthini non irruerunt illico super Samsonem a Dalila captum. Quest. XII.

QVAERETVR, quare Philisthini non irruerunt super Samsonem illico, vt Dalila eum ligauit, sed expectabant finem rei. Respondendum, quod Philisthini nesciebant an verum dixisset Samson, & an Dalila vellet eos fallere, & si antequam viderent finem rei erumperet, forte Samson rumpere vincula, & percuteret eos, sicut fecerat præcedenti capite. quando rupit vincula. Vel saltem si videret insidias, & fugeret de manibus illorum, nunquam posset eum capere, quia caueret nimis illos, ideo expectabant finem rei, scilicet an postquam Dalila excitaret Samsonem, & ipse conaretur vincula rumpere posset, vel non: quia si posset, manerent in insidijs suis, & non cognosceretur quod venissent ad eum. Si autem non posset rumpere vincula egredierentur, & tenerent eum. Clamauit que ad eum: Philisthin super te Samson. Dormiebat Samson quando ligabatur, & postquam ligatus est clamauit ad eum Dalila.

Quare Dalila clamauit in capiēdo Samsonem. Questio XIII.

QVAERETVR, quare Dalila sic clamauit, quia securius capi poterat Samson, si dormiens postquam

quam ligatus esset tenerent eum Philisthini. Respon-
dendum, quod non audebant Philisthai sic tenere
eum, quia nesciebant an fortitudo eius adhuc maner-
ret, vel non: & si maneret, & erumperet de laqueo,
occideret eos astantes: ad sciendum at an haberet fortitu-
dinē, oportebat sic eū vocari, ut ipse conaretur se solue-
re si posset, alioquin scirent eū carere viribus, & tunc
confidentes tenerent illum. Sed dicitur, quod alio
modo poterat hoc fieri, scilicet si Samson permitte-
retur euigilare ligatus non dicto ei de Philisthinis.
Nā tunc si posset se soluere, solueret: alioquin voca-
rentur tunc Philisthini de insidiis: Vel fieret aliās.
scilicet quod Dalila tunc solueret eum, & cognito cer-
tissime ubi erant vires eius vocaret Philisthinos iterū
ligando eum, dum dormiret, & tunc dormientem
caperent. Dicendum, quod per istum modum non
posset scire Philisthini fortitudinem Samsonis, quia
forte Samson volens fallere Dalilam, quando euigila-
ret ligatus neruicis funibus fingeret se nequaquam
posse rumpere, sed faceret quod Dalila rumpere vin-
cula ferro, vel solueret nodos, & crederet ipsa quod
vere carebat tunc Samson viribus, & vocaret tunc Phi-
listhinos ad capiendum eum iterum, cum dormiret
ligando eum. Sic & Samson tunc euigilans rumpere
vincula, & percuteret Philisthinos: iste autem mo-
dus, de quo nunc erat ad sciendum vires Samsonis co-
uenientissimus, quia cum Samson dormiens ligaretur,
& vocaretur subito dicendo: Samson Philisthini
super te: ipse timens, & indeliberatus ageret quan-
tum posset ad rumpendum vincula, & non posset ha-
bere animum fallendi, & si non posset tunc rumpere
vincula, sciretur, quod veraciter effectus fuerat im-
potens. *Qui rupit vincula.* Scilicet audito, quod Philis-
tini super eum timuit, & traxit fortiter
brachia, & rupit vincula. *Quomodo rumpat quis filum de
stappa.* Quasi dicat vincula ista erant fortissima, & ta-
men Samson rumpendo illa non sensit magnam diffi-
cultatem, sed ita faciliter rupit, sicut quis rumpere
posset filum de stappa, quia ista sunt fila valde infirma.
Tortum spumamine. Id est fila ista torquentur cum spu-
to: nam in filando mulieres ponunt sputum: alioquin
non possent particulae dure, & hispidę conglobari ad
faciendum filum: essetque filum nimis pulchrum, &
debilius. etiam quando postea torquentur fila com-
plicando vnum cum alio sputa apponuntur, quia aliās
nihil fieret propter siccitatem desiccantibus filis ab in-
uicem. *Cum odorem ignis accepit.* Quasi dicat, non so-
lum quod rumpatur viribus filum, sed quod ponatur
ad ignem. nam tunc sine viribus rumpitur, scilicet ita
velociter, & sine difficultate Samson rupit illa vin-
cula sicut quis rumpere filum ponendo illum ad ignē.
Et non est cognitum in quo esset fortitudo eius. Quia rupit
vincula quæ dixerat se non posse rumpere. *Dixitque
ad eum Dalila.* Hic ponitur secunda inquisitio. Dali-
la enim quamquam hac vice decepta fuisset, non ces-
savit inquirere ubi esset robur Samsonis nō diffidens
blanditis, & inquietudine sua illum capiendum. *Ecce
illuisti mihi, & falsum locutus es.* Scilicet quod puta-
bam me accepisse a te verum responsum, & gaude-
bam tanquam sciens secretum tuum: & tamen men-
titus eras. *Saltem nunc indica mihi, quomodo ligari debeas.*
Id est quamquam mentitus es vice præcedenti, dicas
mihi nunc veritatem: quid est, quo ligari debeas, sci-
licet ad hoc quod non possis erumpere.

*Quare Samson non occiderit Dalilam cum machinaretur ad eius
mortem. Quæst. XIII.*

QVAERETVR, quomodo Samson reperiens
quod Dalila ligasset eum, & machinabatur ad

mortem eius, non occidit eam: vel non iratus fuit du-
rē, ita vt nunquam rediret ad eam. Et videtur quod
debuisset facere, quia alia quā acceperat prius in vxor-
em, non tātum offenderat eum, & tamen iratus fuit
contra eam durissimē: nam ipsa exposuerat iuuenibus
problema Samsonis, & obtinuerunt cōtra eum in 30.
tunicis, & totidem sindonibus, & pro hoc iratus Sāson
reliquit eā, & iuit in domum patris sui, supra 14. capi.
ista autem durius egit contra Samsonem: nam liga-
uit eum ad mortem, & putabat eum tenere ligatum,
ita vt non posset erumpere. Respondendum, quod
Samson non occidit Dalila, imō nec iratus est saltem
contra eam, quamquam reperit se ter ab ea ligatum,
vt patet in litera. Et causa est, quia Samson diligens
Dalilam credebatur se ab ea diligere, & non putabat, quod
ipsa machinaretur in mortem eius, & quod non
non inquirebat, in quo erant vires eius ad nocen-
dum ei, sed solum ex amore, quia amici gaudent
scire in alterutrum secreta: nam actus amicorum
est conuiuere, vt patet nono Ethicorum: est au-
tem conuiuere, mente, & verbo participare: & non
quemadmodum animalia in eodem pasci, vt patet ibi-
dem. Sed communicare mente est reuelare in alteru-
trum secreta, vnde non habebat Samson tāquam ma-
lum, q̄ Dalila inquireret de robore eius. Etiam quod
eum ligauerit nō putauit malum, quia credidit quod
faciebat ad accipiendum experientiam de verbo eius,
& sic non fuit iratus: fuit autem iratus cōtra primam
mulierem, non quidem quia quasi ab eo expositio-
nem problematis, sed quia postea publicauit illud
Philisthinis, supra 14. De ista autem non repererat
Samson quod aliquid fraudulenter egisset contra eū:
nam non putabat, quod teneret Philisthinos inclu-
sos in domo contra eum, quia nunquam vidit illos;
ideo licet nūc ligauisset eum, & postea bis non iratus
fuit contra eam. *Cui ille respondit.* Etiam nunc respon-
dit Samson falsum, & tamen voluit potius responde-
re, quā tacere: quia si taceret affligeret tristitia aman-
tem, quod graue sibi erat: & quousque experiretur
istud mendacium, transiret aliquantulum temporis,
in quo frueretur gratanter Samson desiderio suo. *Si
ligatus fuero nouis funibus, qui nunquā fuerunt in opere.* Sam-
son volebat colorare mendacium suum, ideo ad signi-
ficandam magnam fortitudinem suam dixit: qui
nunquam fuerunt in opere. nam operando debilitan-
tur, & facilius rumpuntur. *Infirmus ero, & aliorum ho-
minum similis.* Id est non habebō tantas vires, sicut
nunc: sed ero similis aliorum, scilicet non habebō ma-
iores vires, quā alij homines, vt communiter. *Qui-
bus rursus Dalila vinxit eum.* Scilicet, licet fuisset decep-
ta prius ab eo funibus neruicis: tamen non recusauit
subire secundam experientiam, quousque veritatem
reperiret: vinxit autem eum quando dormiebat, quia
alioquin Samson non permisisset se ligari, vt capere-
tur in eo aliqua experientia, & si permitteret se vigi-
lantem ligari, caperet in dolo Dalilam: nam cum li-
gatus esset fingeret se non posse soluere quousq; Da-
lila solueret, vel amputaret vincula: & si Dalila nollet
amputare, sed vocaret Philisthinos, venientibus eis Sā-
son rumpere vincula, & occideret tam Dalilam, quā
illos: si autem non vocaret eos tunc, sed solueret vin-
cula, & iterum quando dormiret ligaret eum, & vo-
caret Philisthinos confidens quod teneretur Samson
in vinculis, & venientibus eis rumpere Samson vin-
cula, ideo oportebat, quod vinciret eum dormien-
tem. Etiam quia Dalila debebat vocare Philisthi-
nos: vel clamare super Samsonem dicens: Philisthiim
super te Samson: & tamen eo vigilante non poterat
hoc conuenienter facere, quia ipse videret, quod ista
erat delusio. *Et clamauit, Philisthiim super te Samson.*

Actus ami-
corum est
conuiuere.

Cuiusdam
ri. ad que-
situm.

Responso
doct.

Inquisitio
in qua Da-
lila fuit de-
cepta.

Scilicet dormiente Samson, & hoc factum est: quia
putabat Dalila quod teneretur Samson, & volebat ex-
periri an verum esset locutus. *In cubiculo insidijs pra-
paratis.* Scilicet dormiente Samson extra cubiculum
in gremio Dalilæ latebant insidiæ in cubiculo, vt Sam-
son non posset videre insidias: vel forte erat ipse in cu-
biculo, & etiam insidiæ in aliqua parte cubiculi, sed
melius est primum, quia infra dicitur, quod quando
toto dicit Dalila Samsonem dormiebat ipse in gremio
eius, vnde non esset in cubiculo. *Qui rumpit vincula si-
cut fila telarum.* Quasi dicat nullam difficultatem sen-
sit rumpendo, sed sicut facile est cuique rumpere fi-
la telarum.

*Quare Philisthini non occidebant Samsonem dormientem.
Quæstio XV.*

QVAERETVR, quare Philisthini non occi-
debant Samsonem dormientem: nam istud
facile erat eis, quia Dalila daret eis locum, quia sicut
ipsa poterat ligare eum non sentientem, ita ipsi pos-
sent occidere illum. Aliquis dicit, quod non aude-
bant Philisthini accidere ad eum, etiam dormientē.
nam timebant, quod euigilaret, & occideret quot-
quot ibi essent: & postea caueret ab eis sibi, vt nun-
quam sic capi posset ab eis: & haberet illos magis
exosos, & noceret magis quā prius. Et si arguatur
de Dalila, que ligabat eum dormientem nō stat, quia
ipsa se exponebat huic rei, quia etiam si Samson euig-
ilaret dum ligabatur non putabat quod eam percu-
teret, sicut fecit in omnibus his vicibus, quia scie-
bat se ab ea ligatum fuisse. Philisthini autem se ex-
ponentes huic periculo defecerunt propter prædicta.
Sed adhuc dicendum quod ista ratio non stat, quia cū
Samson dormiret inermis, poterant duo, vel tres Phi-
listhini venire sub silentio cum laterent intra cubicu-
lum Dalilæ vt patet hic, & incuterent gladios Sam-
soni, vel iacerent super eum lapidem grandem, ita
vt prius moreretur quā euigilaret. Et si adhuc di-
cas, quod timeret hoc facere: dicendum quod po-
terant eum sagitta percutere ex loco insidiarum sua-
rum, & sic faciliter occideretur. Respondendum,
quod Philisthini poterant hoc facere, & tamen non
faciebant, quia desiderabat eum capere viuētem,
vt illuderent ei, & fieret plena victoria de illo, sicut
postea factum est: quia coegerunt eum in carcere
molere, & deinde ludebat corameis. Et quia cre-
debant eum posse capere viuētem, nolebant eum oc-
cidere per insidias: si autem desperassent omnino eū
posse capere ligatum, occidissent eum dormientem.
Alia causa erat, quia Deus diuertebat valde cogita-
tionem Philistinorum ab hoc: nā Deus volebat quod
Samson captus a Philisthinis noceret eis valde occidē-
do plures, q̄ viuens occiderat, vt patet infra in litera:
Et quia si nunc occideretur Samson sic per insidias
nō eueniret illud, noluit Deus q̄ sic occideretur, &
auertebat mentem Philistinorum ab eo solum pon-
nens in corde eorum, quod eum viuū caperent.
Vel forte Philisthini putabant, quod sicut Samson
habebat vires super conditionem humanam, ita cor-
pus suum non posset ferro, aut lapide conteri aut
perforari: & ob hoc inutiliter aggredierentur talia, &
Samson ista sentiens euigilans occideret omnes, sed
præcedens solutio melior est. *Dixitque Dalila rursus.*
Hic ponitur tertia inquisitio in qua etiam Dalila fuit
decepta. *Vt quequo decipies me, & falsum loqueris.* Ista
sunt verba querele. Quasi dicat: cum tu me diligas
deberes dicere veritatem, & non me affligere totiens

A mentiendo. *Ostende quo vinciri debeas.* Id est quid est
quo ligatus non possis dissolui. Ista dicebat Dalila
imperiosē quasi offensa esset nimis a Samson per fre-
quentata mendacia. *Si inquit septem crines capitis mei
cum licio plexueris.* Id est si ligaueris cum baculo gros-
so textentium. Sciendum quod Samson per septem
crines inclusit omnes capillos suos, vt ait Rabbi Sa-
lomon, & rabbi David Kimhi. & hoc quia Samson
nunquam comedit capillos: ideo erant commixti in
aggressis sicut fieri solet in hominibus, qui raro caput
comunt. Sed magis videtur dicendum, quod Sam-
son industriose diuiserat omnes capillos suos in sep-
tem crines, id est capitaturas, quia erant capilli sui val-
de longi, cum tota vita sua nunquam ascendisset no-
uacula super caput eius, & vt non impediret eū huc
illucque inordinatē fluentes, diuiserat eos in septem
partes: & ligauerat singulam septem particularum
per se: & circumligabat capiti, vel ad partem poste-
riorem: sicut facere solent faming, quæ longos ca-
pillos capiti contorquent sic circumligatos. & sic om-
nes septem particulae plectendæ erant capillorum licio.
Et clauum his circumligatum terra fixeris. Modus au-
tem faciendi hoc erat, quod sumeretur lignum gros-
sum textentium in quo tela reuoluitur. quod aliās vo-
catur liciatorium textentium, vt patet de hasta Goli-
ath, quæ dicebatur esse sicut liciatorium textentium,
primo Regum decimo septimo, & secundo Reg.
vigesimo primo capitulo. erant autem plectendi capilli
cum licio, quia debebant singulæ capillaturæ illarum
septem regirari in circui tu licij sicut tela regiratur
in illo, & quod maneret quædam particula capillo-
rum extra licium, & illa ligaretur clauo forti: & cla-
uus terræ figeretur. & tunc ad hoc quod Samson sur-
geret de terra oporteret, quod eradicaret clauum fi-
xum in terra: & eleuaret simul licium quod erat ma-
gni ponderis. Erat autem verisimile, quod hoc face-
re non posset viribus capillorum. Hoc autem diffi-
cile erat fieri, nisi propter magnam longitudinem ca-
pillorum. *Infirmus ero.* Scilicet non habebō vires
ad euadendum de manu alicuius. *Quod cum fecisset Da-
lila.* Scilicet dormiente Samson in gremio eius li-
gauerat capillos cum licio, & clauo: & fixit clauum for-
titer in terra non sentiente Samson. *Dixit, Philisthiim
super te Samson.* Ad experiendum an posset euadere:
quia cum subito euigilaret, si infirmus esset, licet con-
naretur euadere non posset: si autem potens subito
præ timore apponeret totum suum conatum, & co-
gnosceretur veritas rei. *Qui consurgens de somno extra-
xit clauum cum crinibus, & licio.* Id est subito euigilans
eradicauit clauum fixum, & eleuauit licium. *Dixitque
ad eum Dalila.* Hic nimis indignata est, quia videbat se
semper falli, & quia cupiebat nimis hoc scire afflige-
batur non sciendo. *Quid dicis, quod ames, me cum animus
tuus non sit mecum.* Id est, tu mentiris dicendo, quod a-
mas me, quia cor tuum non est ad me: nam si tu ve-
rē me diligeres, cor tuum mecum esset, & nihil se-
cretum tibi seruares, quod non indicares mihi, sed
istud modicum, quod sape a te petiui nunquam mi-
hi aperire voluisti: patet ergo, quod me non diligas:
nam amantes debent mente, & verbo participare:
cum in hoc sit actus eorum, nono Ethicorum. & re-
uelare secreta adiuicem est participare mente, ideo
volebat Dalila, quod sic esset inter eam & Samso-
nem. Sed non bene arguebat, quia istud intelligitur
de amicis honestis, qui sunt veri amici, & quorum
amicitia indissolubilis, & reuelatio secreti non potest
verti in damnum alicuius eorum: secus autem in
amicis vilibus, & delectabilibus, quia isti non sunt
amici propter seipos, sed propter delectabile, vel vti-
le quod inuicem communicant: quo cessante perit
ami-

Opinio
Rabbino-
rum.

amicitia: & velox motus istorum est, vt patet octauo Ethicorum. Samson erat dubium si erat amicus eius propter delectabile, sed erat amans: cum nimis differat amare delectabile alicuius, vel esse amicum eius propter delectabile, vt colligitur octauo Ethicorum, ideo Samson non tenebatur ex lege amantis referre secreta pectoris sui Dalila. Per tres vices mentis es mihi. Scilicet in omnibus tribus experientis supra positis. Et noluit dicere, in quo sit tua maxima fortitudo. Id est vbi sint precipue vires tue: quasi dicat, in omnibus partibus corporis erant vires, sed in aliqua parte specialiter putabat esse maximam fortitudinem, & hoc noluerat Samson indicare.

Cumque molesta esset ei, & per multos dies iugiter adhereret, spatium ad quietem non tribuens, defecit anima eius, & ad mortem vsque lassata est. Tunc aperiens veritatem rei, dixit ad eam: Ferrum nunquam ascendit super caput meum, quia Nazareus, id est consecratus. Deo sum de vtero matris meae: si rasum fuerit caput meum, recedet a me fortitudo mea, & deficiam, eroque sicut caeteri homines. Videntque illa, quod confessus ei esset omnem animum suum, misit ad principes Philistinorum, ac mandauit: Ascendite adhuc semel, quia nunc mihi aperuit cor suum. Qui ascenderunt, assumpta pecunia, quam promiserant. At illa dormire eum fecit super genua sua, & in sinu suo reclinare caput. Vocauitque tonforem, & rasit septem crines eius, & cepit abigere eum, & a se repellere: statim enim ab eo fortitudo discessit: dixitque Philistinum super te Samson. Qui de somno confurgens, dixit in animo suo: Egrediar sicut ante fecit, & me excutiam, nesciens quod recessisset ab eo Dominus.

Cumque ei molesta. Hic ponitur tertium, scilicet veritatis apertio: nam in ista vice confessus fuit Samson veritatem Dalila: & dicitur. Cumque ei molesta esset. Scilicet inquietando eum semper, vt declararet veritatem: more enim femineo importuna erat, & lachrymis, & querulosis vocibus quietem Samsonis turbabat. Et per multos dies iugiter ei adhereret. Scilicet adherere ei semper ad precandum, & sollicitandum, etiam adherere ei forte carnaliter, quia tam illecebris, quam que rimonis suadere querebat. Magis tamen accipitur hic pro adherere ad precandum, vt patet ex litera sequenti. Spatium ei ad quietem non tribuens. Id est non dabat ei spatium dormiendi, & sumendi cibum, & recreandi, sed semper vocibus querulosis apud eum intercedebat, & molestabat illum, & per istum modum necesse erat quod Samson saltem tadio affectus, aut ab ea recederet, aut exponeret ei veritatem.

Quare Samson non dixit aliquid mendacium ipsi Dalila. Quest. XVI.

Quare Samson non dixit aliquid mendacium ipsi Dalila: sicut consuetus erat ei dicere, vt sic saltem desineret eum molestare, & ipse quiesceret. Respondendum quod non intendebat nunc dicere aliquid Dalila: quia iam non inueniebat Samson aliquid quod esset verisimile quo ipsa contentaretur: quia ea que verisimiliora erant iam ipse protulerat: si autem diceretur aliquid minus verisimile, cum precedentia falsa forent, minus hoc reciperetur: & inquietaret eum magis Dalila, tanquam semper mentientem. Item si aliquid diceret quod non esset verum, illa mox experiretur illud, & falsum reperiens magis molesta esset Samsoni, quam nunc: ideo voluit nunc potius totam materiam inquisitionis auferre: quam falsa respondendo maioris inquietatis tribuere occasionem. Putauit enim quod si nunc nihil vellet respondere, quod ipsa tadio affecta desineret respondere, & sic non inquietaretur de cetero: & sic cepit nunc agere: nam cum per multos dies ipsa sollicitaret eum, & adhaesisset illi, nihil respondebat. Defecit anima eius vsque ad mortem, & lassata est. Id est pre amaritudine defecit Dalila, & lassabatur, scilicet debilitabatur vires eius, & immutabatur color, & toto corpore deficiebat, ita vt moritura videretur.

Quare Dalila elanguerat nolente Samson dicere veritatem. Questio XVII.

Quare Dalila tantum defecerat, quia sic deficere est mutatio amantis, Dalila autem non amabat, sed fallere cupiebat. Respondendum, quod Dalila deficiebat propter duo. Primum erat amaritudo animae, & sollicitudo quotidiana, quod se videret repelli a Samson nolente ei respondere: tristitia autem causat debilitationem corporis, & deficcationem omnium membrorum: omnia enim curarum genera sic faciunt, vt patet Prouerborum decimo septimo, scilicet. Animo gaudens floridam facit etatem: spiritus tristis deficcatur ossa. Secundum erat, & precipuum elongatio spei, & priuatio desiderati boni: nam Dalila promiserant principes quinque Philistinorum singuli mille, & centum argenteos, vt constat supra in littera, si traderet Samsonem ligatum eis: Samsonem autem non respondente, non poterat hoc facere, & quia iam per multos dies noluerat ei quicquam respondere, putauit quod nunquam lucro desiderato nimis frui posset, & ob hoc anxietabatur ad mortem: quia sicut qui ardentem amant, nisi fruuntur amato deficcantur: ita si quis insanenter moueatur desiderio alicuius honoris, vel lucri magni, si non assequatur illum tabefactus deficiet: & sic Dalila peribat, quae iuxta modum feminarum tam laudis, quam pecuniae cupida valde erat, & nunc videns sibi vtrunque ademptum inconsolabiliter merens deficiebat toto corpore, & extenuabatur.

Quomodo Samson voluit veritatem indicare Dalila. Quest. XIII.

Quomodo Samson voluit veritatem indicare Dalila: nam satis cognoscere debebat, quod Dalila volebat eum fallere cum totiens eum ligasset, & vocasset Philistinus super illum, quia non solum non debuisset respondere iam

iam ei: sed potius deberet eam occidere tanquam volentem eum fallere, vel saltem debuisset recedere ab illa, ne falleretur. Respondendum, quod Samson posuerat apud se non respondere, & ob hoc multis diebus tacuerat quamquam ipsa eum inquietaret: respondit tamen nunc, quia putauit, quod non intendebat eum Dalila fallere, & ob hoc etiam non nocebat ei, nec recedebat ab illa: si tamen aliquid suspicatus fuisset recessisset ab illa. Et ratio huius erat triplex. Prima, quia nunquam viderat Samson aliquid in Dalila, propter quod crederet, quod ipsa intendebat eum fallere: nam licet ipsa vocaret super eum Philistinus, quando erat ligatus, nunquam ipse viderat illos, quia latebant in cubiculo expectantes, an Samson posset se ipsum soluere, & quia viderunt, quod in qualibet vice de tribus precedentibus Samson ruperat vincula, non exibant ad tenendum eum: sic dicitur supra, quod infidie latebant in cubiculo expectantes finem rei, & ob hoc putabat Samson, quod nulli Philistini ibi erant, sed quod Dalila faciebat istas experientias ex amore ad cognoscendum robur Samsonis, quem diligebat. Secundum motiuum fuit, quia vidit nunc Samson defecisse corpore, & lassatum fuisse, & per hoc credidit, quod ex amore agebat, & mouebatur, eo quod isti motus sunt amanti, & tunc videns, quod irrationabiliter affligeret foeminam tam amantem prodidit ei secretum nullam fraudem suspicatus. Tertium motiuum potest addi ex misericordia. Nam Samson diligebat Dalilam saltem amore libidinoso, & quia nunc videbat eam pereuntem condolebat ei, & quia sciebat eam perire, eo quod non pandebat ei secretum suum, miserus eius, exposuit veritatem.

Quomodo stat, quod hucusque Samson exprimere nollet veritatem, & quod nunc expressit.

Quest. XVIIII.

Quare Samson vltius, quomodo stant ista, scilicet, quod hucusque Samson exprimere nollet veritatem, & quod nunc expressit: nam videtur istud irrationabile factum. Nam aut Samson suspicabatur aliquid mali latere, aut non: si nihil suspicabatur, debuisset a principio exponere non contristando toties amantem: si autem suspicabatur malum aliquod, non debuisset, nec a principio, nec nunc exponere veritatem, etiam si moreretur Dalila praetadio, imo potius debebat occidere illam, vel fugere ab illa si aliquid suspicabatur. Respondendum, quod Samson non suspicabatur aliquid contra Dalilam, tanquam ipsa aliquid mali moliretur ei, sed potius credebat esse amantem: noluit tamen a principio pandere veritatem: imo proponebat nunquam exponere, vt dictum fuit. Et hoc, quia licet non putaret, quod Dalila infidiaretur, tamen sciebat, quod cognita fortitudine sua, poterat fieri contra ipsum malum aliquod, quod alias non fieret, & licet nunc Dalila non moliretur malum contra ipsum, poterat irasci aliquando, & haberet facultatem nocendi ei per se, vel per alium exponendo secretum de fortitudine eius, sicut fecerat vxor sua Thamnathaz, quae exposuit problema iuuenibus Philistinis contra Samsonem, vt apparet supra decimo quarto capitulo, & ad referuandum sibi istud secretum de Samson multis diebus tacuerat: nunc autem videns tam afflictam Dalilam miserus eius exposuit veritatem.

Alph. Tost. super lib. Iudicum

Quomodo cum Dalila ligabat Samsonem dormiente, non querebat ipse Philistinus. Quest. XX.

Quare Samson vltius, quomodo cum Dalila ligabat Samsonem dormientem, & postea clamabat: Philistinum super te Samson: non inquirebat Samson, an aliqui Philistini essent in domo latentes. Respondendum, quod Dalila fecit hoc ter quando Samson soluit se, & iam Samson putabat istos esse ludos Dalila, quod sicut ipsa inquirebat fortitudinem eius ad gaudendum, ita etiam faciebat experientias istas ad gaudium, & quod non poterat cognoscere veritatem huius, nisi faciendo subito euigilare Samsonem, & cum timore dicebat: Philistinum super te Samson, quia per hoc timeret, & cum iam semel vidisset eam vocantem Philistinus, & nullum viderat in alijs vicibus, putabat iam nihil hoc esse. Sed de prima vice stat dubium, quomodo Samson non inquisiuit, an essent Philistini in domo, quia cum illa vox esset ei insolita, debuit aliquid timere, & suspicari. Respondendum, quod nihil suspicatus est Samson, quia non vidit illos Philistinus, & motiuum suum erat istud, quia aut illi Philistini venirent sponte sua, siue a casu ad occidendum Samsonem, aut Dalila illos teneret absconditos ad occidendum eum: si primo modo vidisset eos Samson, aut saltem audiret strepitum eorum fugientium a facie sua: sed nihil videbat, vel audiebat, sed omnia videbat pacata, ideo putabat, quod nulli venissent: si autem Dalila teneret eos absconditos credebat Samson, quod non excitaret eum, vt se liberaret ab eis, sed potius taceret, vt venirent, & occiderent eum dormientem, & videbatur ratio ista efficacissima. Item quando Samson euigilabat ruptis vinculis, Dalila dicebat ei, quod nihil erat: sed dixerat illud ad excitandum eum de somno, & experiendum fortitudinem illius, & sic Samson nihil omnino suspicabatur, nec inquirebat.

Quomodo Samson ausus est nunc de viribus suis dicere veritatem. Quest. XXI.

Quare Samson vltius, quomodo Samson ausus est nunc dicere veritatem Dalila de viribus suis, licet nihil suspicaretur. Ad hoc non potest responderi, sicut supra dicebatur, scilicet quod non suspicabatur Samson contra Dalilam: nam dato, quod non suspicaretur malum contra eam, erat periculum magni, ac si suspicaretur aliquid. Quod patet, quia Samson viderat, quod Dalila in omnibus tribus vicibus precedentibus experta fuerat id, quod dixerat Samson ligando eum, & euadebat Samson, & putabat Samson, quod bono animo ista faceret Dalila, ita facere poterat, & verisimile erat, quod faceret nunc, vt experiretur dictum Samsonis, & tonderet capillos eius, & maneret ipse sine viribus, & sic dato, quod bono animo certissime ageret, tamen eum viribus priuaret, quod erat eum omnino perdere. Dicendum, quod istud dubium non potest habere rationabilem repositionem excusatiuam Samsonis, sicut caetera, quia si Samson prudenter egisset, nulla causa debebat se exponere periculo huic grauissimo, sed putauit Samson, quod Dalila nullo modo capillos eius tonderet, & hoc propter duo. Primum erat, quia tolleretur decorem illius. Credebat enim Samson, quod Dalila diligeret eum valde, & ob hoc, quod nollet deturpare eum: erat tamen valde magna deturpacio capitis virilis potissime in tempore illo, quod decaluaetur, siue tonderetur, ideo nollet vlatenus radere capillos eius. Secundum erat, quod Dalila in omnibus alijs vicibus quaesierat experimentum, eo quod non prebuerat sibi plenam dictis Samsonis tanquam non verisimilibus: nunc

Duplici de causa Samson putauit nullo modo Dalilam ei capillos tondere.

X nunc

nunc autem putabat, quod ipsa crederet eum vera dicere, ideo q̄ non curaret inquirere experimentum. Alia ratio fuit teneritudo passionis in Samfone, quia diligebat nimis Dalilam tanquam delicias, & nunc vidit eam sic deficientem: putavitque q̄ eius intuitu, & amore deficeret: ideo non passus est eam ultra grauari. Et passio vicit hic rationem, & in periculum capitis sui veritatem exposuit. Nam sicut ira animum impedit, ne verum cernere queat: ita & amor impedit à verò iudicando, & bono eligendo. Alia causa fuit ipsa diuina permissio, vel operatio in poenam Samsonis pro peccatis suis eum exceccans, vt caderet in manus Philistinorum, & Deus efficit sic hominem inconsideratū, & facit cadere in pericula. Quidquid autem sit, nihil de superioribus fuit, in quo Samson magis infanus foret quam in hoc committendo se apertissimè periculo. *Tunc aperiens veritatem rei dixit ei.* Id est declarauit veritatem quaestiois propositae. *Ferrum nunquam ascendit super caput meum.* Id est nunquam non fuerunt capilli mei nouacula, vel forfice, aut alio instrumento. *Quia Nazareus, id est consecratus domino sum.* Scilicet ad Nazareos pertinebat non tonderi. Et ponitur ista expositio à translatoe nostro, & in Hebraeo nō habetur. Et hoc quia Nazareus est nomen Hebraeum, vt declaratum fuit supra 13. c. *De vtero matris meae.* Id est à natiuitate mea vsque ad mortem factus sum Nazareus, & obseruauit semper caeremonias Nazareorum. *Si rasum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo.* In seruando semper capillos erat vna caeremonia de praecipuis Nazareorum: ideo illa non seruata putauit Samson, q̄ illico recederet fortitudo eius. *Et deficiam.* Scilicet à magnitudine virium. *Eroque vt ceteri homines.* Id est non habebō maiorem fortitudinem, quam ceteri homines, & potero quocunq̄ vinculo ligari, vt alij homines.

Quomodo sciebat Samson, q̄ si tonderetur caput eius, cessaret eius fortitudo, & quomodo capilli faciebant ad vires.
Quaest. XXI.

QVAERETVR, quomodo sciebat Samson, q̄ si tonderetur caput eius cessaret fortitudo sua. Respondet aliquis, q̄ Samson sciuit hoc per experientiam, quia aliquo tempore ante bella rasi caput suum, & inuenit se infirmum, & postea redeuntibus capillis fuit fortis, vt prius: sciuit nunc, q̄ si tonderetur esset sicut ceteri homines. Sed dicendum, q̄ hoc non stat, quia nunquam capilli Samsonis rasi fuerant à natiuitate sua, vt ipse dixit: ferrum nunquam ascendit super caput meum: ideo non poterat scire experientiam. Sed dicendum, q̄ Samson sciebat se habere vires supernaturaliter, & custodiebat legem Nazareorum, quia iusserat angelus: ideo credebat, q̄ per illam obseruationem manerent in eo vires, & si non seruaret capillos putabat, q̄ deficerent in eo vires, quae propter obseruationem istam erant in eo: & tamen nesciebat hoc certissimè Samson, quia poterat contrarium accidere, cū ipse nunquam hoc expertus fuisset. Aliter potest dici, q̄ angelus domini, qui praenunciavit vitam, & mores Samsonis dixit, q̄ obseruaret diligenter capillos, alioquin cessarent vires eius, & ex auctoritate illius credit mater, & dixit hoc Samson, & sic fiebat.

An vires Samsonis essent in capillis.
Quaest. XXI.

QVAERETVR vterius, an Samson haberet vires in capillis. Aliquis dicit, q̄ sicut ipse dixit hic, q̄ si tonderetur caput suum cessaret fortitudo sua,

& tamen si vires non essent in capillis, illis amputatis, non tolleretur fortitudo. Item, illico vt Samson priuatus fuerit capillis redditus fuit infirmus: ergo ibi erant vires. Item capillis stantibus stabant vires, & illis pereuntibus, peribant, & illis redeuntibus redibant: ergo vires erant in capillis. Patet hoc, quia nihil aliud videtur requiri ad hoc, q̄ aliquis sit causa alterius. Antecedens patet, quia quocunq̄ Samson capillos habuit, vires habuit: etiam abscisis capillis mox fuit sine viribus. Etiam quando capilli renasci ceperunt iam ligato Samfone in carcere apud Philistinios, cepit habere vires, & potuit concutere columnas atque deijcere ad terram domum, vt patet infra in litera. Respondendum, quod aliqui volunt, quod vires Samsonis secundum quosdam non manebant in capillis, aut in alia parte corporis, sed communiter ipse manebat sine viribus, & quando opus erat, Deus mittebat subito vires ei, scilicet, quando dicitur de eo, quod irruerat in eum spiritus domini, & illico expleto opere recedebat, sicut in spiritu Prophetiae. Sic tenet Nicolaus. Sed hoc improbatum est supra 14. capit. & conclusum est, quod vires erant immanentes in Samfone. Et tunc manet dubium, in qua parte corporis erant. Dicendum, quod non erant in capillis, quia vires sunt id, quo aliquis potens est aliquid efficere, & pertinent ad organum corporalem: sed capilli non sunt alicuius operationis, ideo ibi non erant, & si daremus, quod essent ibi, nō posset Samson plura facere quam alij viri, quia organa sua operatiua erant manus, & pedes, & si ibi non haberet robur magnum, faceret solum ea, quae faciebant viri infirmi. Item esse vires in capillis erat aliquid superfluum, quia capilli non proficerent ad aliquam operationem, ideo etiam vires illae nunquam accommodarentur operationibus. Deus tamen nihil agit frustra: ergo non poneret vires in capillis Samsonis. Etiam si ibi fuissent nunquam apparuisset Samsonem habere vires, quia vires manifestantur in opere, & capilli non sunt ad aliquod opus: ergo nunquam cognosceretur eum esse robustum. Sed dicendum est, quod vires Samsonis erant in membris operatiuis, scilicet in manibus, & pedibus, & omnibus partibus motiuis, & operatiuis, in quibus naturaliter solent esse in alijs hominibus paucae, vel multae vires, & ob hoc poterat facere, & mouere, quae alij homines non poterant facere, aut mouere. Ista autem vires Samsonis non erant sic in membris Samsonis, sicut vires in membris aliorum hominum, eo quod non erant tanquam conditio ipsorum, quae esset accidens ipsorum, sed magis tanquam aliquis spiritus mouens ipsa membra, alioquin non potuisset Samson destitui viribus, quin sentiret in se magnam mutationem: sicut qui mutatur ex agitudine in sanitatem, vel è contrario: de quo declaratum est capitulo decimo quarto: in capillis autem Samsonis nullae vires erant, imò includebat contradictionem, ibi esse vires, cum vires sint qualitates organicae, & non possint esse, nisi in organis: capilli autem non sunt organa, cum non sint partes corporis. Sed dicendum, quod dum Samson habebat capillos, habebat vires: non tanquam in capillis essent, sed quia habendo capillos obseruabat caeremonias Nazareorum, & Deus tunc dabat illi vires, & non tollebat concessas. Cum autem arguitur, quod stantibus capillis, vires stabant, & recedentibus, recedebant, & redeuntibus, redibant: non concluditur, quod in ipsis erant vires, sed q̄ magis ipsi erant causa, sine qua non, & hoc satis concedi potest: & tamen causa, sine qua non, nihil confert directe, ita & capilli nihil conferebant ad vires, sed accidebat, sine illis non esse vires. Sed tamen adhuc potest dici, quod nec sequatur esse causa, sine qua non: nam quando aliqua sic sunt

Nonnullum opinio.

Dubium de vires Samsonis.

Rf. ad argumentum supra factum.

sunt secundum naturam ordinata, quod vnum stante altero, & illo pereunte, perit, & illo redeunte redit, erit vnum respectu alterius saltem causa, sine qua non, & tamen si à voluntate sit iste ordo, non vocatur causa, sine qua non. Et sic erat hic, quia quod stantibus capillis, staret robur, & pereuntibus illis periret, non erat ex habituine aliqua eorum inter se, sed quia Deus volebat, quod habendo capillos, haberet vires. Adhuc autem, quod magis vrget est, quia quod capilli starent simul cum viribus, & pereuntibus capillis perirent vires, potest pertinere ad causam, sine qua non: sicut se habet vita humana ad esse in loco, & tamen quod redeuntibus capillis redeant vires deperditae, non pertinet ad causam, sine qua non: sed ad directè efficientem. Respondendum, q̄ si virtute capillorum redeuntium redirent vires deperditae, esset causa directè efficiens in capillis, quia tamen non erat hoc ex virtute sua, sed per accidens, scilicet quia sic Deus volebat esse connexionem, nec erat per causam directè efficientem, nec sine qua non, nisi ex voluntate, & nimis per accidens.

Si quocunq̄ modo capilli auferrentur Samsoni, an careret viribus. Quaest. XXI.

QVAERETVR, si quocunq̄ modo capilli auferrentur Samsoni si careret viribus. Respondendum, quod capilli Samsonis poterant multipliciter perire, scilicet voluntariè, aut violenter, aut per egritudinem, & quocunq̄ modus istorum potest subdiuidi, quia cum auferretur, aut nouacula tendendo, aut forfice amputando, aut aliter euellendo. Si autem diceremus, quod vires Samsonis essent verè in capillis, quocunq̄ modo Samson careret capillis, priuaretur viribus, nec differret, quod sua culpa, vel sine culpa illis careret: sicut cum visus sit in oculo: si quis caruerit oculo, siue egritudine, siue violenter eruto, siue sponte eradicato, carebit visu indifferenter: imò etiam si quis pro nomine Christi pariatur oculos erui, carebit visu, nisi Deus ei supernaturaliter restituat, vel aliquid ei conforme, & aequalens oculis tribuat: sicut quibusdam Episcopis, quos Arriana perfidia linguas absciderat, Deus locutionem miraculosè tribuebat. Dicendum tamen, quod in Samfone non erant realiter vires in capillis, sed in membris operatiuis, vt declaratum est: erant tamen solum vires, quando erant capilli, & hoc solum, quia dum habebat Samson capillos seruabat regulam Nazareorum, & alias non: & frangendo regulam Nazareorum, quae erat in eo ex praeepto, Deus tollerit vires eius, ideo solum ablati capillis careret Samson viribus in casu, in quo ablatio capillorum esset contra regulam Nazareorum: si autem capilli Samsonis violenter tollerentur, nō agebat Samson contra regulam Nazareorum: ideo pereuntibus capillis non perirent vires: vnde si dormiente Samfone Dalila abscidisset ei capillos, dum tamen ipse non significasset ei de viribus suis, non careret viribus, etiam si quis ei viribus euelleret omnes capillos, ita vt tardius renascerentur non priuaretur robore. Etiam si egritudine caderent: est enim egritudo, quae vocatur alopetia, siue fluor capillorum, & efficiuntur homines sic calui, & recaluastri, possunt sic cadere omnes capilli & dato quod Samson omnes capilli: sic caderent, non careret viribus: si autem Samson sponte sibi capillos auferret, agebat contra regulam Nazareorum, & tunc careret viribus, & hoc siue nouacula illos tonderet, siue forfice amputaret, aut gladio secaret, vel igne cremaret, aut sibi illos euelleret, viribus careret, quia quocunq̄ horum modorum agebatur contra regulam Nazareorum, vt declaratum est supra 13.

Alph. Tost. super lib. Iudicum

A capit. Sed obijciatur, quod Dalila Samsoni violenter capillos abstulit, scilicet illo nolente, & tamen caruit Samson viribus. Respondendum, quod iste actus censetur voluntarius, eo quod fuit Samson in culpa, declarando Dalilae hosti suae, vbi habebat vires, & qui est in culpa, licet sic nolens punire de iure, sicut volens: licet in quibusdam poena mitigetur. Si autem Samfone semper tacente à castu Dalila totondisset capillos Samsonis, non caruisset viribus ex causa supra assignata.

An carere capillis offenderet in aliquo votum Nazareorum. Quaest. XXV.

QVAERETVR vterius, an carere capillis offenderet in aliquo votum Nazareorum. Respondendum, quod offendebat valde. Pro quo sciendum, quod vt declaratum est supra 13. Nazaraei erant duplices, quidam temporales, & alij perpetui: Nazaraei temporales offendere poterant dupliciter non habendo, vel amputando capillos: primo quia lex iubebat, q̄ non ascenderet nouacula super caput eorum, per quod intelligebatur omnis ablatio capillorum voluntaria, vt supra declaratum est 14. cap. & contra faciendum praedicebat voto, & erat ac si nihil egissent, & tenebantur repetere illud. Secundo praedicebat, quia in die, quo fiebatur votum debebant capilli Nazaraei tonderi, & cremari in altari, Numeri 6. & si non haberet capillos, non poterat in eo expleri caeremonia ista: in Nazaraeis autem perpetuis erat vnum praedictum, scilicet quia lex iubebat in illis, quod nouacula non ascenderet super caput eorum, & faciendum hoc infringebat votum, sicut temporalis Nazaraei, sed differret, quia non debebant aliquando capilli Nazaraei perpetui cremari in altari, sicut capilli Nazaraei temporales, eo quod ille nunquam fiebat votum nisi in die mortis, & tamen ista caeremonia fieri debebat die, quo complebatur votum, Num. 6. vterque ergo egebat capillis.

An non habentes capillos actualiter possunt vouere votum Nazareorum. Quaest. XXVI.

QVAERETVR vterius, an non habentes capillos actualiter possunt vouere votum Nazareorum, qui rasi erant, vel qui omnino carebant capillis propter senectutem iam decaluati. Dicit aliquis, q̄ non, quia Num. 6. dicitur, q̄ Nazaraeus sanctus erit dominus crescente caesarie capitis eius, & sic videtur, q̄ ad consecrationem Nazaraei requirebatur, q̄ inciperet crescere caesaries: sed in istis non incipiebat crescere, ergo nō sanctificabantur in voto Nazareorum. Item eodem c. dicitur, q̄ si quis mortuus fuerit coram Nazaraeo, subito pollueretur caput consecrationis eius, & debet radi, & reintegrare votum: sed qui non habet capillos, non potest pollui in capillis: nec poterunt radi capilli ad reintegracionem voti: ergo deficiet in eo aliqua substantialia ad votum Nazareorum complendum. Respondendum, q̄ aut aliquis erat rasi, ita vt nullo haberet capillos, vt potest qui in eadem die rasi fuerat, aut erat omnino priuatus capillis, ita q̄ nullo iam habere poterat propter senectutem. De primo dicendum, q̄ poterat vouere votum Nazareorum, siue perpetuum, siue temporale, nec deficiebat in illo aliquid de substantialibus voti. Cum autem dicitur, q̄ sanctus erit crescente caesarie: non est sensus, q̄ non poterat sanctificari in voto Nazareorum quocunq̄ cresceret caesaries, sed q̄ Nazaraeus sanctificatus debebat finire crescere caesariam, ita quod nec raderet capillos, nec scinderet, aut euelleret, sicut faciebant.

Rones cur.

1. rō.

Rf. ad quaestiones.

Ad rōm primam.

alii non consecrati voto isto, & hoc sic, ita conuenit non habenti capillos, sicut habenti, cum vterque habeat propositum, & votum non radendi illos. Cum autem dicitur, quod polluetur caput consecrationem Nazareorum, quod si aliquis vouens obseruationem Nazareorum recenter esset rasis, & eadem die, vel sequenti non habendo adhuc aliquos capillos apparentes pollueretur, scilicet quod aliquis subito moreretur coram illo, quia debebat reintegrare votum offerendo sacrificium columbarum, quod iubetur Numer. 6. & caput suum dicebatur pollutum, quia consecratio precedentis temporis non proficiebat, & non debebant radi capilli, quia non erat hoc necesse cum nullos haberet: nam capilli Nazarei polluti non tondentur ad aliud ad reintegrandum votum, nisi quia censentur polluti. Et quia ultimo die voti expleti capilli Nazarei consecrabantur domino, quia cremabantur in altari, cum capilli primi fuissent polluti, si permitterentur semper crescere cremarentur coram domino capilli immundi, vt ergo mundi sint raduntur illi, qui polluti sunt, & noui recrescant, qui mundi sunt, & illi coram domino conuenienter cremantur: si autem cum quis polluitur omnino nullos apparentes habet, non polluntur capilli, cum nulli sint, & sic capilli postea apparentes nascuntur mundi, & illi possunt coram domino cremari expleto voto. Sciendum tamen, quod si quis habeat valde paruos capillos, scilicet solum radices apparentes, vt potest ex tribus, vel quatuor diebus, & emissio voto pollueretur, debebant adhuc illi parui capilli tonderi, vt renascerentur noui capilli: nam illi, ex quo apparebant, polluti fuerunt. Quod autem dicitur de raso in temporali voto, intelligendum est a fortiori in voto perpetuo: quia in illo non requiritur tanta obseruatio, sicut in voto temporalis, vt declaratum est Numeri 6. & supra decimo quarto. Si autem queratur de illo, qui omnino carebat capillis propter senectutem, nec sperabat illos habere. Dicendum, quod aut iste vult emittere votum temporale Nazareorum, aut perpetuum. Si temporale non poterat, quia die ultimo voti debebant capilli eius cremari coram domino: sed iste non habebat capillos, nec sperabat quod medio tempore nascerentur, vt possent postea tonderi, & cremari coram domino: ideo non poterat vouere istam obseruantiam, ad quam sciebat sibi particulam quandam deficere. Si autem vellet vouere perpetuum votum, dicendum quod poterat, quia in Nazareis perpetuis nunquam erant capilli cremandi coram domino, sed ad aliud non erant directe necessarii capilli in Nazareis. Ad rationes autem in contrarium respondetur, sicut supra.

Quid fiet de carente capillis per alopetiam, &c.

Quest. XXVII.

QVAERETVR vterius, quid si aliquis vouens Nazareorum a principio habuit capillos, postea autem per alopetiam caruit omnibus capillis, quid de illo fiet. Respondendum, quod aut eniuerat votum temporale, aut perpetuum, si perpetuum nihil differt, quia Nazarei perpetui nunquam debent capillos radere, sed in Nazareis non sunt necessarii simpliciter, nisi ad radendum: ergo non obstat, aut refert eos habere capillos, vel non habere. Patet hoc, quia si capilli essent necessarii in istis, aut hoc esset, vt raderentur quando polluntur, aut vt radantur ad cremandum domino in die expletionis voti: non ad radendum quia Nazarei perpetui nunquam explebant vo-

tum, nisi in morte, ideo non cremabantur capilli eorum in altari. Et si dicas, quod capilli Nazareorum perpetuorum debebant radi in die mortis eorum, & cremari. Non stat, quia homo mortuus est res immundissima secundum legem: intantum quod accedentes ad ipsum, vel ad domum eius per septem dies efficiebantur immundi. Quomodo ergo capilli hominis mortui cremari deberent in altari domini tanquam sacrificium eius? Etiam non debebant radi capilli Nazareorum perpetuorum ad hoc, quod nascerentur capilli noui, & mundi quando polluebantur priores moriente aliquo subito coram Nazareo. Nam in Nazareis temporalibus fiebat istud, eo quod capilli in fine voti cremandi erant coram domino, & vt non cremarentur capilli immundi facti semel radebantur illi, vt nascerentur alii noui, & immundi, & tamen Nazareus perpetuus non radebat capillos in fine voti, ideo etiam si aliquando pollueretur non faciebat ceremonias purificationis. Etiam si haberet capillos non oportebat, quod illos raderet, & sic nihil magis erat in perpetuis Nazareis nunquam habere capillos, quam habere illos. Si autem dicatur de voto temporalis, dicendum quod si contingeret istum habentem capillos perdere illos ante expletionem voti, poterat insurgere dubium de duobus. Primum erat si pollueretur aliquando moriente homine coram ipso, & ipse tunc non haberet capillos. Ad primum dicendum, quod nihil obstat, quia capilli, qui radebantur quando polluebatur Nazareus, radebantur, vt ipsi immundi non cremarentur coram domino in die expletionis voti: si autem nullos haberet, cum pollueretur, non poterat capilli immundi cremari coram domino, licet siue renascerentur aliqui postea, siue non dubium non erat, quod qui postea essent mundi. De secundo dicendum, quod quando aliquis votum explet, si non haberet capillos, aut expectabat, quod illos in breui posset habere, aut nunquam illos expectabat. Si primo modo, debebat extendere votum suum ultra tempus promissum, vt expleretur in eo Nazareorum ceremonia a Deo imposta: si autem nunquam postea expectarentur capilli, debebant fieri cetera ceremonie expletionis voti, omissa ista, & sic rite expletur votum Nazareorum.

An amisisset vires suas Samson transgrediendo aliquam aliam de ceremonijs Nazareorum.

Quest. XXVIII.

QVAERETVR vterius, sicut Samson vires perdidit carendo capillis, an perdidisset transgrediendo aliquam aliam de ceremonijs Nazareorum. Aliquis dicit, quod non, quia Samson infringebat quasdam alias, & tamen non carebat viribus: nam ceremonia Nazareorum erat non accedere ad mortuos: Numeri 6. & tamen Samson occidebat multos, & tangebatur eos post occisos, vt declaratum est precedenti capitulo. Respondendum, quod si vires Samsonis verè essent in capillis, ista ceremonia violata perirent vires, & omnibus alijs ceremonijs Nazareorum ommissis, non perirent vires: & tamen declaratum fuit supra, quod vires non erant verè in capillis, sed in organo operatiuis, & motiuis: & tamen manebant quandiu manebant capilli, eo quod ista erat quedam ceremonia Nazareorum, & Deus volebat istas ceremonias obseruari, & quandiu illas obseruaret manerent vires, & non obseruando perirent, & quia Samson non solum infringebat Nazareo-

rum

rum obseruationem istam ceremoniam capillorum violando: sed etiam omittendo quamcunque aliam. Ideo dicendum, quod quamcunque ceremoniam aliam culpabiliter transgrediretur Samson careret viribus, vt potest si biberet vinum, aut comederet vvas, & ea, quæ nascuntur de vinea, quia ista erat de ceremonijs principalis Nazarei, Numeri 6. & tamen semper obseruauit Samson, quod non biberet vinum, nec siceram, nec comederet vvas. In sola autem ceremonia abscindendi capillos fuit culpabilis, ideo propter hanc solum perdidit vires. Si tamen conseruando capillos, vinum bibere voluisset, aut siceram, vel vvas degustare in terra Philistinorum, caruisset ibi viribus. Cum autem obijciatur, quod Samson violabat alias ceremonias, vt patet de immunditia super mortuo. Dicendum, quod violatio istius non erat culpabilis in Samson, eo quod ad hoc Deus vires ei tradiderat, vt occideret Philistinos, & hoc non poterat fieri nisi tangendo illos, ideo non peccabat in hoc, nec faciebat contra votum, sed potius merebatur, quia istud erat ad quod Deus eum consecrauerat: si tamen Samson vellet se polluere in mortuis eundo ad illos, & tangendo extra bella Philistinorum, peccaret. Sed adhuc posset obijci, quia quando Dalila dixit, quomodo Samson posset perdere vires, quando ei Samson respondit veritatem, dixit quod erat Nazareus, & quod si capilli sui tonderentur esset infirmus, & non dedit alium modum: ergo non erat alius modus perdendi vires. Respondendum, quod non sequitur, quod per omissionem, siue transgressionem aliarum ceremoniarum non careret Samson viribus, sed dixit Samson de isto, quia alia ceremonia consistebat in actu Samsonis solius, scilicet quod biberet, vel non biberet vinum, aut siceram, aut quod comederet vvas, & quod nascitur ex vinea, vel non, & nullus poterat Samsonem cogere ad istos actus, ideo per se solum viribus carere poterat isto modo, & non ab alijs: in capillis autem secus erat, quia si quis abscinderet capillos Samsonis ipso existente in culpa perderet vires, & sic fuit in tonsione facta per Dalilam: licet forte Samson putabat, quod quocunque modo capilli eius abscinderentur careret viribus. Hoc tamen erat falsum: nec est mirandum, quia isti imperiti circa dubitationes legis, & ea, quæ exercebant, qualiter intelligenda forent nesciebant: sicut declaratum fuit supra 11. cap. de voto Iephte, quod nescierunt Iudæi interpretari an teneret, vel non. Videns autem illa, quod confessus esset ei omnem animum suum. Idest vidit, quod nunc confessus est veritatem, quam corde celabat, & quod non mettebatur nunc, sicut alijs vicibus. Misit ad principes Philistinorum. Scilicet ad quinque satrapas, vel reges, qui erant domini totius terræ Philistinorum: misit inquit ad eos, vt venirent ad se. Atque mandauit. Idest misit ad dicendum: nam mandare mitterelegationem est. Sic accipitur Gen. 45. cum dixit Ioseph fratribus suis: dicite patri meo: hæc mandat filius tuus Ioseph, idest hæc mittit ad dicendum. Sic etiã Num. 20. hæc mandat frater tuus Israel, idest ista mittit tibi ad dicendum. Ascendite adhuc semel. Idest ascendite nunc vna vice ad me vt iliter, sicut iam ter inutiliter ascendistis: ex quo patet, quod quando cunque Dalila faciebat experimenta virium Samsonis veniebant principes Philistinorum, & latebant intra cubiculum Dalila ad videndum exitum rei, & cum videret, quod Samson rumpebat vincula secreta recedebant non audentes manere in domo aliquanto tempore: ne Samson arbitratus eos ibi esse efficeret illos morte: & cum rursus Dalila extorqueret a Samson, vt diceret ei de viribus suis mittebat ad principes Philistinorum, vt venirent, & rursus latebant expectantes finem rei, vt prius: & sic fecerunt per tres vices, & decepti

Alph. Tost. super lib. Iudicum

sunt. In quarta autem vice erant iam tædio affecti, & desperantes posse inuenire veritatem, ideo forte ascendere nolent ad Dalilam. Et ob hoc ipsa dixit: ascendite adhuc semel, idest ascendite ista vice, quia iam non erit amplius opus, quod ascendatis, quia in ista vice dixit veritatem, & comprehendetis eum. Quia nunc aperuit mihi cor suum. Idest licet in alijs vicibus me falleret, in ista vice declarauit mihi veritatem, quam corde celabat.

Quomodo Dalila sciuit nunc, quod Samson declarasset ei veritatem.

Quest. XXIX.

QVAERETVR quomodo Dalila sciuit nunc, quod Samson declarauerat ei veritatem, quia in alijs omnibus vicibus fefellerat eam. Respondet Nicolaus, & Rabbi Salomon, quod sciuit nunc veritatem, dixisse Samsonem, quia nominauit dominum dicens: Nazareus domini sum de vtero matris meæ, & quia nunquam Samson confueuerat Deum nominare nisi vera dicendo, creditur, quod verum diceret. Sed non multum stat, qui istud est si Samson iurasset in nomine domini, quia tunc forte propter reuerentiam Deum verum dicit, & sicut solitum est quibusdam hominibus, quod licet mali sint si iurauerint in nomine domini nequaquam mentientur, & tamen Samson non iurauit hic per Deum, sed dixit Nazareus Dei sum. Dicendum ergo videtur, quod Dalila cognouit, quod nunc dixisset veritatem, non ex aliquo alio signo, nisi quia Samson nunc locutus est verisimiliter quam alijs vicibus, vt patet considerando modum fortitudinis eius, quod patet quia fortitudo Samsonis tanta erat, quod non poterat dici eam esse modo naturali, sed diuino: si autem a Deo esset non poterat modo naturali superari, ideo siue septem funes neruicel, siue septem funes noui alligarentur Samsoni, cum esset iste excessus resistentiæ naturalis, vires a Deo datæ non perturbarentur ex hoc, & quia munera Dei sunt saltem secundum apparentiam propter bonitatem vitæ: satis rationale creditum erat, quod eum obseruantia Nazareorum esset aliqua perfectio in statu veteris testamenti, quod Samsoni obseruanti hanc regulam Deus daret vires, & quod si illam infringeret subtraheret Deus munus virium: vnde Dalila illico credidit Samsoni, quod vera dixit. Qui ascenderunt assumpta pecunia, quam promiserant. Credendum est, quod in qualibet vice, quæ veniebant isti principes ferebant pecuniam promissam, quia tamen Samson rumpebat vincula, nihil dabant Dalila: nunc verò credentes, quod tenerent eum confidentius pecuniam tulerunt: ista pecunia erat quinque millium quingentorum argenteorum, quia quilibet princeps promiserat mille, & centum argenteos supra in litera: Erant autem principes quinque, ideo tantam ferebant pecuniam. Et illa dormire eum fecit super genua sua. Sic etiam faciebat Dalila alijs vicibus, & erant Philistini latentes intra cubiculum ad tenendum Samsonem, & maxime quia conuenientius tonderentur capilli Samsonis ibi, quam si dormiret super lectum. Et in sinu suo reclinare caput. Idest fecit, quod reclinaret caput super sinum Dalila, scilicet super brachia sua, vel super gremium, & hoc vt ipsa caput mouere posset tonsori. Vocauitque tonsorem. Non rasis ipsa Dalila, sed vocauit tonsorem. Et rasis septem crines eius. Per septem crines intelliguntur omnes capilli capitis sui, qui in septem crines distincti erant, sicut supra declaratum est.

Nicol. & Rabbi Sal. responso ad quæst.

Doc. rsi ad quæstum.

Munera Dei sunt saltem fm apparentia pp bonitatem vitæ.

Quare Dalila non rasit nunc capillos per se Samsonis, sed vocavit tonsorem.

QVAERETVR, quare Dalila non rasit nunc capillos per se, sed vocavit tonsorem, cum alijs vicibus ipsa eum per se ligaret, vt patet supra.

Quomodo tonfor audebat venire ad tendendum Samsonem.

QVAERETVR vltcrius, quomodo tonfor audebat venire ad tendendum Samsonem: nam Philisthini, qui veniebant ad capiendum Samsonem, non audebant comparere, etiam si Samson esset ligatus quousque viderent, an posset rumpere vincula: ergo a fortiiori debebat iste timere, ne euigilaret Samson, & occideret eum.

Quid tonfor egisset si euigilasset Samson dum tonderetur.

QVAERETVR, quid tonfor egisset si euigilasset Samson dum tonderetur, quia irruerit in eu. Respondendum, quod Dalila putabat certissime istum casum non euenturum, cum ipsa cognosceret conditionem Samsonis, & tamen si accideret putabat, quod posset euadere dicendo, quod non vocasset eum ad malum, sed ad experiendum: nam in alijs vicibus, quando Samson dicebat Dalila, vbi haberet vires, ipsa volebat experiri, & ligabat eum, & cum Samson ab ipsa excitabatur reperiens se ligatum, & soluens vincula, non irascebatur ei, sciens autem arbitrari, quod ipsa iocansageret ad fortitudinem experiendam, & non ad malum illius: ita nunc putaret, nam si crederet, quod ad malum hoc faceret, potius vocasset Philisthinos, vt eum dormientem occiderent. Item cum ista tonfor raderet capillos eius, poterat nouissima nouacula leuiter iugulare eum, & non fecerat, ideo non veniebat ad nocendum ei, sed solum ad cognoscendum fortitudinem eius, & sic non curaret Samson, licet inueniret tonsorem radentem caput suum: potissime, quia si Dalila malum intendere faceret, ipsa nullo vocato poterat Samsonem dormientem in gremio suo iugulare.

Quare Philisthini hac tertia vice non stabant coram Samsonem dormiente, sed latebant in cubiculo.

QVAERETVR vltcrius, cum tonfor auderet caput Samsonis tondere, quare Philisthini hac vice non stabant coram Samsonem dormiente, sed latebant intra cubiculum, sicut alijs vicibus. Respondendum, quod periculum erat si Philisthini starent coram Samsonem dormiente, quando tonderetur, & non erat periculum, quod ibi maneret tonfor: nam si euigilaret Samson, & videret principes Philisthinorum apud se occidere illos, quia putaret manifeste, quod veniebant ad occidendum eum, & dato quod non putaret moueretur ad occidendum eos, eo quod erant hostes eius. De tonsore autem non erat sic: quia dato quod euigilaret, poterat colorari factum, ita vt nihil mali suspicaretur, sicut supra declaratum est: ideo debuit tonfor accedere, & non debuerunt presentes esse Philisthinorum principes: quoniam licet non putaretur, quod Samson euigilare deberet, tamen poterat accidere, & ad euitandum periculum non debuerunt esse presentes, quousque Samson tonderetur, & cognosceretur, quod perdidisset vires. Et cepit abiecere eum. Scilicet mouere caput eius: nam dum tondebatur tenebat illum suauiter, vt non euigilaret, cum vero tonfus erat mouebat caput illius, vt euigilaret, & cognosceret an careret viribus. Et a se repellere. Scilicet repellere eum de gremio suo, cum prius teneret eum super genua. Statim enim ab illo fortitudo discessit. Non intelligitur, vt mox eum abiecit a se, sed mox, vt tonfus est, quia Deus noluit, quod vires supernaturaliter suffragarentur ei, eo quod erat in culpa declarando Dalila modum, quo ipsa faceret in eo contra regulam Nazarorum. Dixitque, Philisthij super te Samson. Idest euigila, quia Philisthini veniunt super te: erant tamen tunc Philisthini intra cubiculum finem rei expectantes.

Quomodo Philisthini nunc sciuerunt, an deberent insurgere in Samsonem ad tendendum eum, vel non.

QVAERETVR, quomodo Philisthini nunc sciuerunt, an deberent insurgere in Samsonem ad tendendum eum vel non: nam in alijs vicibus stabat in cubiculo expectantes finem rei, scilicet si Samson posset vincula rumpere, & manebant in insidijs, & postea secreta recedebant: si autem non potuisset solvere insurrexissent in eum: nunc tamen non habebat aliqua vincula, quae rumperet: per quorum ruptionem, vel impotentiam ad rumpendum cognoscerent, an perdidisset vires Samson. Aliquis respondebit, quod licet non fiat mentio in litera, tamen Dalila ligauit Samsonem dormientem aliqua forti ligatura, & tunc tonfus fuit: quo facto excitauit eum a somno, & tentans rumpere vincula nequiuit, quod videntes principes Philisthinorum, qui iacebant in insidijs, irruerunt super eum, & tenuerunt illum. Ista positio satis rationabilis erat, & tamen quia si fuisset videtur, quod litera descripsisset. Rationabilis videtur dicendum, quod non fuerit: sed fuit modus, quod Dalila credidit certissime, quod Samson nunc verum locutus fuerat, ideo dum Dalila eum tondebat, latuerunt ipsi in insidijs, ne dum tonderetur Samson fortassis euigilaret, & videret eos coram se insurgeret in illos, & occideret: sed postquam fuerunt tonsi capilli Samsonis securi Philisthini, quod effugere non posset, circumdederunt eum, atque

Doct. solido r. ad quatuor.

Quo vires erant in Samsonem.

atque tenuerunt. Qui de somno consurgens. Scilicet A eguilans, & tamen non surgens de gremio Dalila. Dixit in animo suo: egrediar sicut ante feci. Idest stans Samson adhuc in gremio Dalila dixit intra se: egrediar. Nam vidit Philisthinos in circuitu, & putauit quod posset effugere manus illorum. Et me excutiam. Scilicet de medio eorum: nam nondum tenebant eum, sed erant in circuitu eius ad tenendum illum. Nesciens quod dominus recessisset ab eo. Idest ista dicebat Samson nesciens, quod Deus recesserat ab eo, scilicet auferendo ei vires: nam erant istae vires supernaturales, & quoadiu manebant in eo, dicebatur Deus manere cum illo: cum autem vires perierunt recessit Deus ab illo: vires tamen perierunt quando capilli tonsi fuerunt, ideo tunc Deus vere recessit a Samsonem. Ex hoc patet, quod iste vires non erant in Samsonem, sicut qualitas quaedam, vel accidens membrorum suorum infixum illis, quia tunc sensisset Samson corpus suum immutatum per carentiam pristinarum virium: & tamen nesciebat, an perdidisset illas. Sicut ante feci. Scilicet sicut prius se excusserat ter de vinculis rumpendo illa, ita nunc excuteret de manu Philisthinorum, qui erant in circuitu eius.

Quem cum apprehendissent Philisthim, statim eruerunt oculos eius, & duxerunt Gazam vinctum catenis, & clausum in carcere molere fecerunt. Iamque capilli eius renasci ceperant, & principes Philisthinorum conuenerunt, in vnum, vt immolarent hostias magnificas Dagon Deo suo, & epularentur, dicentes: Tradidit Deus noster inimicum nostrum Samson in manus nostras. Quod etiam populus videns, laudabat Deum suum, eademque dicebat: Tradidit Deus noster aduersarium nostrum in manus nostras, qui deleuit terram nostram, & occidit plurimos. Latantemque per conuiuia, sumptis iam epulis, praeeperunt vt vocaretur Samson, & ante eos luderet. Qui adductus de carcere, ludebat ante eos. Feceruntque eum stare inter duas columnas.

Samsonis comprehensio eius de delusio.

Quem cum comprehendissent. Hic ponitur Samsonis comprehensio. Et diuiditur in tres partes. Primum ponitur Samsonis incarceration: secundo eius delusio: tertio eius mors, & consumatio. Secunda ibi. Iamque capilli. Tertia ibi. Qui dixit puero. Circa primum dicitur. Quem cum comprehendissent Philisthim. Scilicet postquam detonsum eum circumdederunt iniecerunt manus in eum, & tenuerunt. Statim eruerunt oculos eius. Scilicet antequam recederet de eodem loco eruerunt oculos illius, & sic duxerunt eum vinctum. Et duxerunt Gazam. Ad istam ciuitatem potius quam ad aliam duxerunt eum, quia forte ista erat celebrior omnibus vrbibus Philisthinorum. Vel quia ista erat propinquior loco illi, in quos captus est Samson. Vel quia ibi erat Deus Dagon Deus maximus Philisthinorum, cui Philisthini attribuebant victorias suas, & in honorem eius duxerunt eum ad vrbem illam: Alph. Tost. super lib. Iudicum

quod patet, quia postea conuenit populus magnus Philisthinorum in Gazam, & omnes principes Philisthinorum, & immolabant magnificas hostias Deo Dagon suo pro captione Samsonis infra in litera. Vel forte, quia Samson deliquerat in vrbe Gaza, scilicet portas eius duxerat in montem, praecedenti cap. duxerunt eum illuc, vt ibi puniretur. Et vinctum catenis. Idest vinxerunt eum catenis, & tenebant in carcere ad gloriam victoriae suae, vt cum veniret dies solennitatis eorum facerent eum ludere coram se. Et clausum in carcere molere fecerunt. Idest cum esset Samson vir fortis, faciebant quod intra carcerem staret trahens molam afinariam atque seruiret sic Philisthinis. Vel forte erat mola parua, quae ab homine mouetur ad molendum: istud autem fit in terra Philisthinorum, & terra Chanaan, & Aegypti, quia est terra aquarum in ops, & non sunt artificia molendi in fluminibus, sed brachio hominis far ad molam teritur. Vel sit artificium magnarum molarum, quae ab afinis voluntur, & consuetae sunt istae mola afinariae in terra illa. Vnde Christus dixit Marth. 18. Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt: expedit vt suspendatur, mola afinaria collo eius, & proiciatur in profundum maris. Consuetum etiam erat, quod captiui, qui tenebantur in carcere haberent ibi molas, & catenati molerent. sic patet Exo. 11. cum dicitur: Morietur omne primogenitum in terra Aegypti a primogenito Pharaonis, qui sedebat in folio eius, vsque ad primogenitum captiuae quae erat in carcere, & sic ancilla, quae erat ad molam erat illa, quae erat in carcere. Ex quo patet, quod captiui in terra illa in carceribus cogebantur molere, & sic factum est de Samsonem. Rabbi Salomon, & aliqui Hebraei, & Nicolaus dicunt, quod Philisthini ducebant vxores suas, & filias ad Samsonem, vt cognosceret eas, & inde proles fortissimas sicut Samson gigneretur, & hoc erat molere. Sed istud non stat: primo quia dicitur, quod vinctum catenis coegerunt molere, & tamen ad istud opus cognoscendi foeminas Philisthinorum, non esset vinctus catenis. Item non est verisimile, quod Philisthini essent tam turpissimi, vt filias, vel vxores per inhonestatem copulae subicere vellent hosti: potissime cum eum valde odissent. Item & efficacius non erat hoc credibile, quia non poterant nunc credere Philisthini, quod filij nati de Samsonem essent fortes, sicut ipse, quia si Samson haberet vires naturaliter crederet possent, quod vires Samsonis deriuari posset in filijs, Samson tamen habebat vires supernaturaliter, & sic credebant Philisthini: sicut declaratum fuit supra, ideo non crederent, quod deriuari poterant in posteros per seminis deriuationem. Item quod maius est, si Samson nunc haberet vires, siue ille naturaliter, siue supernaturaliter essent, poterant Philisthini cogitare, quod deriuarent vires eius in posteros, nunc autem viribus carebat, vt ipsi videbant, & effectus erat ita infirmus, sicut alius homo, ideo non est vllatenus verisimile, quod darent ei aliquam foeminam ad cognoscendum, sed solum cogebant eum ad molendum, sicut afinum. O admiranda calamitas Samsonis: o populi Iudaici grauissima infelicitas, & opprobrium. Fortissimus ille virorum, atque toti saeculo stupendus ipsoque nomine terribilis Samson, qui leones iussuimos facili manus ictu domuerat, magnos hostilis exercitus cuneos fundens, inauditam omnibus saeculis firagrem egerat. & quod admirabilis est, tanta facilitate, vt facilius sibi agere quam nobis cogitare foret. O nimis plangende vit, imo virorum floris, qui omnes

H. brezeri opinio, & Nicolaus dicitur.

Apostrophat in saeculum.

viribus superans sola prudentia caruisti, & miserabilis muliercula pulchritudine tractus, & fallacibus lachrymis deceptus in extremam decidisti sortem: ita ut cunctorum, quos legerim inferior factus, turpiter ab hostibus utroque priuatus lumine, in eternum ceteris populi Hebraeorum opprobrium, ad molam asinariam molere cogereris. Nec satis hoc fuit in te amara infementi fortunæ: imò & diuinæ ultioni, nisi ut infans effectus vani, & turpissimi scurra typum gerens, corâ hostili caterua in tui delusione ludere cogereris. Quis enim sufficiens tantam calamitatem lugere queat? imò quis digne cogitare valeat? subito in te summa infinis coarctata sunt. Arbitror autem in Deo nostri ista esse prodigia, qui, & superbientium hominum in amplissimo robore maximam felicitatem ponentiū, aut per hoc seipsum fruuentium positionem elidat, & ipsum qui cunctis mortalibus robore præstantior fuit, amara & ignobili calamitate confecit, ut discat quilibet domino nostro colla subicere, & soli Trinitati seruire, corporalibus doloribus non curatis. Nec huic dissimilis cæteris infelicitas. Nam & cæteros, quos aut maxima potentia, aut excellentissima pulchritudo, aut admiranda totius corporis agilitas, aut pecuniarum numerola possessio, aut sapientiæ nimia celsitudo claros effecit, dura excidia confecerunt.

Quare Philisthini Samsonem mox captiuum oculis priuauerunt.
Quest. XXXV.

QVAERETVR, quare Philisthini Samsonem mox captiuatum oculis priuauerunt. Respondendum, quod Philisthini fortè timuerunt, quod sicut perditis capillis Samson vires perdidit, ita renascentibus illis recuperaret vires, & quia tunc posset eis nocere valde, si videret rumpens vincula, & occidens quoscunque vellet in terra Philistinorum, & rediret tunc in terram suam, abstulerunt ei oculos, quia dato quod rediret vires paucos posset ledere, etiam si vellet: imò nulli nocere auderet, quia non videns non posset effugere manus eorum. Aliter & melius dicendum, quod non putauerunt Philisthini, quod renascentibus capillis, rediret vires Samsonis, quia alioquin non permitissent crescere capillos eius, & permisissent, ut patet infra: sed putabant, quod cum Deus dedisset ei vires, & nunciatus ei esset, quod nunquam iam ei vires donaret: quia tamen Samson manens in paucitate virium, si videret posset multa agere, & fugere: eruerunt oculos eius, ne quidquam mali agere auderet, nec effugere posset.

Quare Deus permisit Samsonem iudicem Hebraeorum cadere in Philistinorum manus.
Quest. XXXVI.

QVAERETVR vterius, quare Deus permisit Samsonem iudicem Hebraeorum, quem ipse ad ista opus contrectauerat, cadere in manus Philistinorum. Respondendum, quod ad hoc fuerunt duplicia demerita, scilicet ipsius Samsonis, & populi Israel. De Samsonis demeritis apparet, quod aliquando in victorijs, quas habebat contra Philistinos, non putabat Deum præsidere, sed ipse tanquam viribus suis gloria batur. Sic dicitur fuisse in victoria, quando fugauit exercitum Philistinorum, & occidit mille viros. Et ob hoc, ut cognosceret magnitudinem Dei, & ab eo prouenire omne bonum, dedit situm magnam in eo, ita ut lassaretur ad mortem, & timeret cadere in manus Philistinorum, & tunc vexatione coactus ad dominum conuersus esset, dicens: Tu dedisti in manu seruituti salutem hanc maximam, & victoriam, & heu si-

Fti morior, incidamque in manus Philistinorum. præcedenti c. Hoc tenet Iosephus quinto antiquitatum, dicens: Samson ergo plusquam oportebat exultans, non Dei operationem credebat, sed suis viribus abscribebat, eo quod per maxillam alij hostium cæsi sunt, & alij fugati sunt, sed irruit in eum sitis dura, & tunc cognouit Dei virtutem. Alia autem fuerunt maiora Samsonis crimina, quod ardens amabat Philistinas mulieres, eisq; fruebatur illicite coitu, nec coniugem quærebat de Israelitidis. Nec tamen dico de prima muliere Thamnatea, quam in uxorem accepit, quia ad illam Deus eum inclinauit, sed de alijs, quas meretricio amore dilexit tam in Gaza, quam in valle Thoret, ut patet supra in litera. Item peccata populi traxerunt Samsonem in istam calamitatem, & hoc dupliciter, scilicet directe, & indirecte. Directe quidem quia pro malis operibus Israelitarum, qui erant subditi Samsonis vita Samsonis deprauabatur, & pænæ ei à domino infligebantur: nam sicut pro peccato populi Deus facit interdum regnare hypocritam, ut patet Iob 34. capit. ita & principem bonum interdum Deus deserit, & infortunanti fiunt actus eius propter peccata populi. Sic fuit de Dauid, qui erat bonus rex, & tamen propter peccata populi ipse permixtus esse cadere in peccatum numerandi populum. Sic dicitur 2. Reg. 24. scilicet. Addidit furor domini irasci contra Israel: mouitque Dauid in eis dicentem: vade numera Israel, & Iuda. Vnde Gregorius ait in moralibus, quod secundum merita subditorum disponuntur actus pastorum: peccabant autem Israelitæ nunc coram domino, quia non recedebant ab idolatria, & quia communicabant cum Chananeis in matrimonijs, & in alijs à lege vetitis, ideo punitus est Samson in illis, quia permixtus est peccare propter peccata eorum, & consequenter punitus propter illos. Secundo punitus est Samson propter Israelitas indirecte, scilicet ut non proficeret illis. Nam Samson breui tempore, scilicet vnius anni, vel quasi totam terram Philistinorum pauore concusserat, & occidebat quos volebat: vnde si mansisset paulo maiori tempore apud Israelitas, deleuisset Philistinos, nec solum liberasset Israelitas de iugo Philistinorum, sed etiam Philistinos Israelitarum subiecisset seruituti. Hoc autem non erat placitum coram Deo propter peccata Israelitarum, qui non merebantur talia bona, ideo tradidit Deus virum hunc fortissimum in manus hostium, ne prodesse posset populo indignissimo Iudæorum.

Quare Deus permisit Samsonem oculis priuari.
Quest. XXXVII.

QVAERETVR vterius, quare Deus permisit Samsonem oculis priuari. Respondendum, quod Deus punire volebat Samsonem pro peccatis suis, ut supra declaratum est, & quia Deus quandoque ad ostensionem magnæ iustitiæ punit hominem per ea, per quæ peccauit, ut patet Sapientia 11. scilicet. Per quæ quis peccat, per hæc torquetur: voluit punire Samsonem, sicut peccauerat: fuit autem peccatum Samsonis graue in amore mulierum Philistinorum: & hoc quia placebant nimis oculis eius: sicut dicitur supra 14. ideo illi oculi, quibus nimis placuerunt mulieres inordinatè, Dei iustitia ordinatè eruti sunt.

Quare Samson solus inter iudices Israel permixtus est cadere in manus hostium, & apud eos mori.
Quest. XXXVIII.

QVAERETVR vterius, quare Samson solus inter iudices Israel permixtus est cadere in manus

Samsonis crimina.

Peccata populi in hanc calamitatem Samsonis tradiderunt dupliciter.

Samson totius populi Hebraeorum aeterni obprobrium.

aus hostium, & mori apud eos: nam nullus alius de iudicibus captus fuit ab hostibus, nec mortuus est in terra eorum, sed potius omnes triumphauerunt de hostibus. Respondendum, quod istud factum est propter multa. Imò quia omnes alij iudices erant viri boni, prudentes, timentes Deum, & tenentes legem illius. Samson autem erat iuuenis, & stultus: nam nondum viginti annos egerat quando mortuus esse, ut declaratum est præcedenti ca. & cum viribus excelleret omnes homines superbiebat, & dominabantur in eo passiones iuueniles, in quibus Deum offendeat amando intemperatè mulieres Philistinas. Debit ergo à Deo puniri iste, & non cæteri iudices, qui rectè vivebant. Secundum erat propter peccata Israelitarum: nam quando alij iudices veniebant super populū celsabant Israelitæ à peccatis, & colebant dominum tempore illius iudicis, ut patet supra 2. & illo mortuo conuertebantur ad idola: ideo dum viueret iudex nō infligebat Deus malum iudici, nec Israelitis, sed omnes hostes tacebāt: nunc autem propter peccata Israelitarum ipsi non liberati sunt per Samsonem, sed quāquam esset fortissimus iudicum, tempore eius seruirent Israelitæ Philistinis, & eo moriente manserunt in seruitute, quod non contigerat tempore aliorum iudicum, ita & ipse pro peccatis illorum habuit occasionem moriendi in manibus hostium, quod non cōtiggerat alijs iudicibus. Tertium est, quia Samson erat fortissimus, & si vixisset deleuisset Philistinos, quos Deus deleri volebat: tam exigentibus demeritis Israelitarum, quā ad exercitandum Israelitas cum eis, ut patet supra 3. ca. ideo debuit hunc morte veloci consumere, ne hostes deleteret alius tempore iudicis non fuerant datæ aliquæ vires specialiter, quæ essent semper manentes, ideo licet Deus semel per eos expulset hostes de terra, non audebat ipsi vterius in hostes insurgere, nisi prius hostes è contrario insurgerent. Et sic licet multo tempore viuerent, non poterant deletere Philistinos, aut subicere eos in seruitutem, sicut facturus erat Samson, nisi breui morte confectus foret, ideo non oportuit, quod alij iudices ita cito morerentur, aut manibus hostium traderentur.

Quare Philisthini effossis oculis Samsoni non illico eum occiderunt.
Quest. XXXIX.

QVAERETVR vterius, quare Philisthini cum accepissent Samsonem, & eruisent oculos eius, non occiderunt illico eum. Respondendum, quod fuit duplex causa. Vna ex parte Philistinorum. Et alia ex parte Dei. Ex parte Philistinorum fuit desiderij perfecta vindicta: nam cum Samson tantum illuisset eis, quod ipse solus compelleret in fugam totum exercitum Philistinorum, & inuitis eis introiisset, & exiisset de vrbe Gaza, atque in humeris portasset fores vrbis vsque ad montem, non reputabant completam vindictam, si eum occiderent, vellat in bello: ideo conati sunt accipere eum viuentem ad illudendum ei in terra sua, cogendo eum molere: etiam tanquam insanum excecatum coram se ledere faciendum: & postea si vellent morte turpissima afficiendum. Et ob hoc quamquam potuissent eum occidere fraudulenter, antequam vires perderet ingulando eum dormientem sepe in gremio Dalile, vel ex occultis sagitta eum percutiendo, noluerunt, sed conati sunt inquirere quomodo Samson poterat carere viribus, ut eum captum tenerent. Secunda causa, & efficacior fuit ex parte Dei, qui mouit Philistinos, ut desideraret capere Samsonem viuentem: nam licet Deus vellet Samsonem mori, tamen nolebat eum capi inualiter à Philisti-

nis, sed quod per captionem suam maiora damna Philistinis inferret, quā viuens non captus intulerat. Nā postea concutiens domum occidit tria millia virorū, & ipse pariter mortuus est: & dicitur, quod plures ibi occidit quā viuens occiderat: & quia si Philisthini occidissent eum mox, ut ceperunt, non fecisset istam vltionem in Philisthinos: inclinavit ergo Deus Philistinos, ut non occiderent eum, licet ipsi non putabāt, quod ad malum suum eum viuentem custodirent.

An peccauerunt Philisthini capientes per insidias Samsonem in domo Dalila, & orbantes eum.
Quest. XL.

QVAERETVR vterius, an peccauerunt Philisthini capientes Samsonem in domo Dalila, & orbantes eum. Aliquis dicit, quod sic, quia Philisthini per fraudes processerunt contra Samsonem latentes intra cubiculum Dalila, & sic tenuerunt eum. Respondendum, quod non peccauerunt Philisthini, quia ipsi habebant iustum bellum cōtra Samsonem, qui terram eorum iniuste vastabat, ut declaratum est c. præcedenti. Hosti autem quodcunque licet in hostem, dum tamen veritatem interpositam ex pacto non fallat. Quod autem licuerit eis orbare Samsonem oculis, & cogere ad molam, & ad quācunque turpissima officia, notum est, cum liceat occidere eum non determinato modo: quia hostibus non est lex posita, sed quidquid volunt, & possunt hoc lex est: nam de iure gentium istud est. Sed solum est dubium, quia per insidias fecerunt. Dicendum, quod nec etiam peccauerunt in hoc, quia insidias vocantur respectu illius, qui se non tenetur obseruare: sicut viuentibus in eadem politia, vel sub eodem iure istud est, quod nullus se debeat ab alio obseruare, eo quod siquid vnus habet contra aliū, iure diffinitur: & ob hoc si inter istos quis alium non aspicientem percusserit, ex insidijs agere dicitur. In hostibus autem non stat istud, quia lex hostis est nocere hosti quantumcunque, & qualitercunque: poterit, & cum istud cognitum sit, non potest quis reputare insidias illas, quas sicut de iure sibi posse poni, sed vtens iure suo, nō peccat: ideo Philisthini peccantes, & capientes Samsonem insidiosè non peccauerunt. Nam Deus iussit Israelitis ponere insidias, quando pugnant contra urbem Hai, ut patet Iosue 8. ca. Ideo diffinitum est, quod in bello iusto licitum est vti insidijs, & quibuscunque cautelis. Sed obiciet aliquis, quod licitum est cuique vti iure suo, dum tamen bono animo vtatur. Nam vti iure suo mala intentione peccatum est. Respondendum, quod Philisthini bona intentione iure suo vtabantur contra Samsonem: nam agere ad occidendum nō est agere mala intentione, cum hoc liceat hosti contra hostem.

An Dalila peccauit tradendo Samsonem manibus Philistinorum.
Quest. XLI.

QVAERETVR vterius, an Dalila peccauit tradendo Samsonem manibus Philistinorum. Aliquis dicit, quod non, quia erat ipsa hostis, & licebat ei agere contra Samsonem quidquid licebat fieri contra hostem. Nam ita tenentur foeminae ad procurandū patriæ incolumitatem, quantum eis possibile est, sicut viri: sed Philistinis licebat capere Samsonem per insidias, & occidere, ideo etiam liceret Dalila. Respondendum est, quod Dalila peccauit grauiter Samsonem tradendo manibus Philistinorum: quia ipsa tenebatur ei obseruare legem amantis: quia Samson diligebat eam valde, & confidebat illi: & ipsa offendebat se maxime diligere Samsonem, quia alias non confessus fuisset

Lex hostis est nocere.

fuisse Samson ei, sed fallere legem amoris non pronuntiando Samsoni peccatum erat. Nam cum talia ostenderet Dalila Samsoni, poterat rationabiliter conqueri Samson de illa, si prauaricaretur legem amoris. Sic enim dicitur Arist. 8. Ethicorum, cum agit de querelis amicorum. Quia quidam diligunt alios amore honesto, & putant se ab eis simili amore diligi: cum autem incident eis inopia rerum, amici qui putabantur diligere propter honestum, & diligebant propter vile, recedunt ab amicitia, & alij conqueruntur. Respondet Aristoteles, qd si ille, qui amabat propter vile, simulabat se amare propter honestum, & postea amicum calamitosum relinquit, habet amicus ius querelæ. Si autem alius amans propter vile, non fingebat se amare propter honestum, sed apparebat qd amaret propter vile, non habet ius querelæ amicus, sed sibi imputet, qui insipiens erat: ita de Dalila & Samsonem: nam Dalila ostendebat valde, qd diligeret Samsonem toto animo, & sic petebat ab eo diligi, cum dixit: Quomodo dicis, qd ames me, cum animus tuus non sit mecum? supra in litera. Et tamen non diceret ista Dalila Samsoni, nisi ipsa ostenderet ei, qd ipsum aequaliter diligebat. Etiam ostendit hoc ipsa: nam cum Samson nollet ei indicare robur suum, defecit spiritus eius, atque lassata est: & ista erant signa amantis. Hæc omnia fecit Dalila cum secretè moliretur insidias contra eum, ideo peccauit. Item patet, qd Dalila non tradiderit Samsonem vtens iure suo, scilicet desiderio conseruandi patriam, sed illecta desiderio pecuniarum: nam antequam Philisthini pecuniam promitterent Dalila, non intendit offendere Samsonem: promissis autem pecunijs, conata est hoc efficere, & sic amore lucri egit contra fidem amantum. Sed obiicitur, qd Dalila egit simile: nam ipsa confugit ad Holofernem tanquam petens saluari, & mentita est in multis, vt patet Iudith 10. & 11. & 12. c. & occidit postea Holofernem, & tamen dicitur de ipsa, qd non peccauit, sed potius in catalogo sanctorum foeminarum collocatur. Respondendum, quod Iudith, & Dalila non fuerunt similes. Primò quia Dalila à principio diligebat Samsonem, & seruabat eum fidem, vt amantem: postea autem pecunijs corrupta legem violauit. Iudith autem nunquam dilexit Holofernem, sed abominata est, & iuit ad illum animo occidendi eum. Secundò differebat, quia Dalila ostendit Samsoni, quod diligeret eum, & adherere ei, vt amanti, tenebatque eum in gremio suo, & alias illecebras procurabat illi. Iudith autem non ostendit se dilgere Holofernem, sed potius fugiebat ab eo, & volebat comedere de cibis eius, nec dormire intra cameram eius, vt patet Iudith 11. & 12. ideo Holofernes non debebat suspicari se diligi ab illa, nec confidere illi cum ipsa nihil tale ostenderet, & sic Iudith non fecit Holofernem, sed potius ipse deceptus est pulchritudine eius: Iudith 10. & 11. Dalila autem rebus istis, & obsequijs amantem Samsonem fecit. Tertio differebant, quia Iudith venit contra Holofernem mota iusta causa, scilicet ad defensionem populi sui, & premissa oratione ad Deum, & ieiunio, vt patet a c. 7. vsque ad 11. & Deus misit spiritum in corde eius ad faciendum hæc: Dalila autem non fuit mota à Deo, nec aliqua iusta causa, sed sola lucra cupiditate amantem hostilibus manibus tradidit: solum autem fuit culpabile in Iudith mendacium: nam multa mendacia dixit coram Holoferne, sed omnia ista susceperunt dispensationem à Deo, quia iusta causa mouebat Iudith; & Deus eam ad faciendum hoc impulerat. Dalila autem nullo modo est excusabilis, quia in opere suo nihil honestum interdidit, per quod inhonestas cæterorum temperetur. *Tamque capillis eius.* Hic ponitur secundum huius partis, scilicet Samsonis

Amicorum iura.

Iudith, & Dalila inuicem comparantur.

Samsonis illuso.

illusio, quia ad complementum victorie sue volebant vt Samsonem in ludis in festiuitate victorie Samsonis, & dicitur. *Tamque capilli eius renasci ceperant.* Scilicet quando facta sunt, quæ sequuntur hic ceperant renasci capilli Samsonis. Ex hoc patet, qd modico tempore mansit Samson in terra Philistinorum postquam captus est. Quod patet ex duobus. Primò quia quando Samson captus est tonsi fuerunt capilli eius, & tunc irruerunt in eum Philisthini, & tamen hic dicitur, qd facta sunt ista conuiuia, quæ sequuntur in quibus mortuus est Samson, quando ceperant renasci capilli Samsonis, & tamen ad hoc qd renascerentur, modicum tempus oportebat quod fuisset, fortè non vnius mensis integri. Secundum est, quia die illa conuenerunt Philisthini ad faciendum sacrificia pro victoria contra Samsonem, vt patet infra, & tamen non est verisimile, qd multis diebus post captionem Samsonis differrent Philisthini immolare hostias pro victoria: & dicitur de capillis renascentibus ad significandum, qd iam Samson habebat fortitudinem, eo quod capilli renascebantur. Non est autem sensus, quod capilli conferrent vires Samsoni, vel in ipsis capillis manerent vires, sed Deus dabat vires, & per recessum eorum Samson carebat viribus, vt patet supra in litera. Sed quia Deus dabat vires Samsoni quamdiu seruabat regulam Nazæarorum, & perdendo capillos, regulam transgressus est, & Deus recessit ab eo, & cessauerunt vires: cum autem captus à Philisthinis mansit in carcere ceperunt crescere capilli, & tunc verisimile est, quod Samson ad se reuersus poenitentiam egerit, & seruauerit regulam Nazæarorum, & sic Deus daret ei vires renascentibus capillis: vnde non fit mentio de capillis, quasi ipsi vires darent: sed quia Deus dabat vires quando illi redibant. & istud erat per accidens. *Et principes Philistinorum conuenerunt in vnum.* Isti erant quinque: Gath, & Gath, & Gath, & Gath, & Gath, qui dominabantur toti terræ Philistinorum distincta per quinque metropoles. *Vt immolarent hostias magnificas Dagon Deo suo.* Id est voluerunt ad reuerentiam victorie de Samsonem immolare hostias magnificas, id est magnorum sumptuum, quia sic expetebat ad reges pro tanta victoria habita agere: isti principes conuenerunt ad hoc, quia ad ipsos pertinebat disponere de omnibus, quæ facere debebant Philisthini, & ipsi venerunt ad urbem Gaza, & cum eis populus ad festum immolationis: iste Dagon erat vnus de diis Philistinorum, vt immediate dicitur. *Et epularentur.* Id est facerent sacrificium, & ipsi comederent. erat ista consuetudo Gentilium, qd facerent sacrificia diis suis, & de carnibus sacrificiorum comederent: imò qd plus erat comedeant adipem sacrificiorum, & bibebant vinum libaminum, quorum vtrunque apud Hæbræos erat prohibitum. De hoc Deute. 32. Surgant, & opulentur eis, & in necessitate eos protegant: & ante hoc. Vbi sunt dii eorum in quibus habebant fiduciam? de quorum victimis comedeant adipem, & bibebant vinum libaminum? Sic etiam Iudæis erat consuetudo, quod quando facerent festiuitates magnas, vt coronationes regum, offerrent Deo sacrificia pacifica, & de illis comedeant ipsi, quia quædam pars erat, quæ proueniebat in ius offerentium: sic patet in coronatione Saulis 1. Regum 11. & in coronatione Adoniae 3. Regum primo. Et Deus hoc iubebat fieri in festiuitatibus magnis, quibus conueniebant Israelitæ ad sanctuarium, vt coram domino epularentur, vt patet Deuteron. decimo secundo, & decimo quarto, & sextodecimo capitulis.

Gentilium consuetudo in sacrificijs.

Quare

Quare nunc Philisthini immolabant victimas dijs, & epulabantur. Quæst. XLII.

QVAERETVR, quare nunc Philisthini immolabant victimas dijs, & epulabantur. Respondendum, qd ad honorem victorie Samsonis faciebant, quia ipsum vicerant contra quem nunquam putabant se præualituros: sed crediderant, qd ipse potius destrueret terram eorum cum faceret contra eos magnifica gesta, & inaudita à sæculis, ideo tanto nunc magis debuerunt gaudere, quanto victoria celebrior erat, & ob hoc omnes quinque reges Philistinorum conuenerunt in vnum, & populus cum eis ad istam solennitatem. Item non solum dicitur, qd immolauerunt victimas, sed etiam qd ille victimæ erant magnificæ, & hoc quia victoria erat magnifica. Sed aliquis dicit, qd rationabile erat Philistinorum epulari, & gaudere: sed non apparet quare deberent immolare victimas. Respondendum, qd Philisthini credebant, quod dii sui adiuuabant eos in bellis, & dabant eis istam victoriam, ideo ad laudem eorum faciebant sacrificia. Patet hoc ex verbis eorum: nam cum essent in sacrificijs, & conuiujs, dicebant: Tradidit Deus noster inimicum nostrum Samson in manus nostras, vt patet infra. Sic etiam fuit semper opinio apud Philistinos, qd quascunq; victorias obtinerent de gentibus alijs, obtinebant fauore Deorum suorum: vnde quando pugnant contra Israel ceperunt arcam Dei in bello, posterunt eam in templo Dagon, quasi ipse Dagon cepisset eam 1. Regum 5. Item quando pugnant occiderunt Saulem, & filios eius, præciderunt caput Saulis, vt ostenderetur in omnibus templis idolorum Philistinorum, vt patet 1. Regum vltimo, & 1. Paralip. 10. ca. ita ergo nunc putauerunt, quod adiuuissent eos dii sui, & fecerunt sacrificia magnifica in gratiarum actiones pro tanto beneficio, & tamen secundum veritatem non poterant isti dii adiuuare eos, quia non erant nisi lapides mortui, & ligna: imò potius impediabant, quia Deus verus impediabat Philistinos propter cultum idolorum, & quia victoriam, quæ à Deo vero erat, simulacris ascribebant. Ista etiam erat opinio omnium Gentilium, qd dii sui adiuuarent eos, & pugnant singuli dii pro cultoribus suis: sicut declarat Aug. de Ciuit. Dei lib. 3. & Virgilius 10. Aeneidos, & Ouidius in multis locis.

Quare potius Philisthini sacrificarunt nunc Deo Dagon, quam alteri Deo. Quæst. XLIII.

QVAERETVR vterius, quare potius Philisthini sacrificauerunt nunc Dagon, quam alteri Deo in gratiarum actionem pro beneficio suscepto. Aliquis dicit, qd non habebant alium Deum Philisthini, ideo huic attribuiebant omnes victorias suas, & consequenter ei offerrebant omnia sacrificia. Sed dicendum, quod non stat, quia Philisthini habebant multos alios Deos, vt patet 1. Regum vltimo. Cum dicitur, quod cepit Saulis portatum est per templa idolorum. Vnde erant apud Philistinos alij dii famosi, quorum vnus erat Astaroth, & huic ascripserunt victoriam, quam obtinuerunt contra Israelitas, quando occiderunt Saulem, & filios eius, vt patet allegato c. nam in templo illius posuerunt arma Saulis: in quo significabant, quod virtute illius obrenta fuerant illa arma de manu hostium: Erat etiam Deus Beelzebub famosissimus apud Philistinos, & potissimè in arte diuinandi, sicut apud Græcos, & Latinos, & quasi ceteras gentes erat Apollo Delphicus, ad quem pro reuelatione occultorum recurrebatur. Erat autem Beelzebub in vrbe Acharon, quæ erat vna de metropolibus Philistinorum, & concurrebant Philisthini ad illum Deum pro inquisitione super dubijs. Similiter etiam Israelitæ, & alie gentes propinquæ mittebant ad illum Deum. Vnde Ochozias rex Israel agrotans misit ad consulendum Beelzebub Deum Acharon, an surgeret de infirmitate sua 4. Regum primo. Erat etiam Dagon apud Philistinos, qui erat Deus famosus, vt patet ex hoc, quod ei obtulerunt magnificas victimas.

Beelzebub apud Philistinos erat, sicut Apollo Delphicus apud Græcos, & Latinos.

Asthorum, & concurrebant Philisthini ad illum Deum pro inquisitione super dubijs. Similiter etiam Israelitæ, & alie gentes propinquæ mittebant ad illum Deum. Vnde Ochozias rex Israel agrotans misit ad consulendum Beelzebub Deum Acharon, an surgeret de infirmitate sua 4. Regum primo. Erat etiam Dagon apud Philistinos, qui erat Deus famosus, vt patet ex hoc, quod ei obtulerunt magnificas victimas.

Cum multi alij dii etiam famosi essent apud Philistinos cur potius Dagoni, quam alteri sacrificarunt. Quæst. LXIII.

QVAERETVR, ergo tunc vterius, cum inter Philistinos essent multi dii famosi ad minus tres, scilicet Beelzebub, Astaroth, & Dagon, quare potius sacrificauerunt Dagon, quam alteri Deo. Aliquis dicit, quod hoc fecerunt, quia alii erant dii particulares alicuius terræ Philistinorum, & tamen Dagon erat Deus generalis omnium Philistinorum, & hoc colligitur ex litera, quia dicitur, quod conuenerunt, vt immolarent victimas magnificas Deo suo Dagon, & sic respectu omnium quinque regum Philistinorum vocatur Deus suus Dagon. Sed dicendum, quod istud non stat, quia potius erat Deus communis terræ Philistinorum Astaroth quam Dagon, vt patet primo Paralip. 10. cum dicitur, quod arma Saulis consecraverunt in fano Dei sui, & caput effixerunt in templo Dagon, & sic alius vocatur Deus generalis respectu Philistinorum, & non Dagon, scilicet ille, cui consecrata sunt arma, & ille erat Astaroth, vt patet 1. Regum 31. capit. Dicendum ergo, quod in terra Philistinorum erant multi dii, sed famosi erat soli tres, scilicet Astaroth, Dagon, & Beelzebub: sed non debuerunt tunc victimæ consecrari Beelzebub, quia iste erat Deus famosus in responsione ad abscondita, sed non in operatione bellorum: sicut alii Gentiles credebant Martem potentissimum Deum bellorum, & tamen Apollinem Delphicum tenebant, vt eminentiorem in respondendo: vnde de toto orbe confluebant ad eum pro responsis, & quia nunc immolabatur pro bello, debuit immolari Dagon, vel Astaroth: non tamen obtulerunt Philisthini Astaroth, sed Dagon, quia potentiorum Deum, & honorabiliorem reputabant Dagon. Sic patet quando ducta est arca Dei capta de bello: nam posita est in templo Dagon, & non in templo Astaroth, primo Regum quinto capitulo. Item in bello contra Saulem, quando ipse occisus est, principaliter fuit honoratus Deus Dagon: nam caput Saulis præcisum fuit, & affixum templo Dagon, vt patet primo Paralip. decimo, nunc quoque tanquam honorabilissimum reputantes Dagon ei immolauerunt. Sed obiicitur, quod cum pugna contra Saulem fuerit de famosissimis, quare acscripta fuit victoria illius Deo Astaroth, cui consecrata sunt arma, & non Dagon. Respondendum, quod principaliter fuit ibi honoratus Dagon quam Astaroth, quia in templo Dagon fuit positum caput, & in templo Astaroth arma, vt patet primo Paralip. decimo capitulo. & tamen caput magis principaliter est quam arma, quia tamen erant multa insignia victorie, posuerunt quædam in templo vnus Dei, & quædam in templo alterius. Vel aliter dici posset, quod cum isti dii reputarentur apud Philistinos potentes ad bella, aliquando commendabant vnum bellum vni Deo, & aliquando alteri. sicut nos habentes plures sanctos apud Deum, vt intercessores, aliquando commendamus vni res nostras agendas, & aliquando alteri. Et quia super factio Samsonis forte

Doc. rffs ad quæstus

fortè Philisthini deuouerant se Deo suo Dagon, cum obtinuissent, ei soli hostias celebrauerunt. Dicens: tradidit Deus noster inimicum nostrum Samson in manus nostras. Idest Deus noster Dagon fecit hoc, ideo offerebant ei.

Quomodo Philisthini poterant credere, quod Deus suus Dagon poterat eis dare Samsonem in manus. Quest. XLV.

QVAERETVR, quomodo Philisthini poterant credere, quod Deus suus Dagon poterat eis dare Samsonem in manus: nam ipsi viderant, quod quando arca posita fuit in templo Dagon, cecidit prima nocte Dagon ad pedes arcae adorans eam, & cum fuisset in locum suum restitutus secunda nocte repertus est in terra fractis pedibus, & brachijs, & capite, & erat truncus, vt patet primo Regum 15. cap. & cognouerunt Philisthini istud factum esse à Deo Israel, vnde clamantes fecerunt inde arcam educi, eodem capi. & sic ducebatur per terram Philistinorum, & percutiebat omnes vrbes. Respondendum, quod Philisthini poterant hoc intelligere dupliciter. Vno modo credentes, quod Dagon Deus suus non poterat resistere Deo Hebræorum: nunc tamen præualuit contra Samsonem, eo quod Deus Hebræorum erat iratus, & noluit adiuuare Samsonem, sic poterant colligere ex captione arcae primo Regum 4. Nam arca ducta in castra non liberauit Israelitas, nec liberauit seipsam, nec caperetur in manibus Philistinorum, & tamen postquam ducta est in terram Philistinorum, & a nullo de cultoribus suis conseruabatur, aut adiuuabatur, præualuit contra Deos Philistinorum, & contra ipsos Philistinos: nam Dagon Deum eorum truncauit, & omnes ciuitates eorum percussit plaga pessima, quousque de vrbe eiiceretur. Alio modo poterant intelligere Philisthini, sicut erat communis opinio Gentilium, quod dii variabantur, quantum ad maiorem potentiam, & minorem per tempora: scilicet quod Deus, qui vno tempore obtinuerat contra alium Deum alio tempore succumberet, sicut accidit in hominibus. Et istud erat, quia putabant imò asserabant Deos suos etiam ipsam Iouem Deorum maximum fatali dispositioni esse subiectos, & ista fata siue ad bonum, siue ad malum de eis esse inuariabilia. Sic introducit Ouidius loquentem Iouem ad Venerem de dispositione fatali dominante sibi in 9. Metamorph. Ideo quamquam Deus Hebræorum vno tempore præualuisset contra Deos Philistinorum, putabant quod alio tempore dii sui præualerent contra Deum Israel, & sic fortè putauerunt, quod in captione Samsonis præualuit Dagon Deus Philistinorum contra Deum Israel.

Quomodo poterant Philisthini arbitrari, quod Deus suus tradiderat Samsonem in manus eorum. Quest. XLVI.

QVAERETVR vltetius, quomodo poterant Philisthini arbitrari, quod Deus suus tradiderat Samsonem in manus eorum, quia sciebant, quod quamdiu Samson habuit vires, non poterant ei repugnare, aut saltem stare coram eo, & cum carnis viribus tenuerunt eum: & tamen manifestum erat eis, quod Samson non habebat vires à Deo illorum Dagon, sed à Deo Israel, quia ipse dixit, quod erat Nazareus domini de vtero matris suæ, & quamdiu haberet capillos manerent in eo vires, & cum careret capillis, simul viribus careret. Et hoc repererunt verum Philisthini, vnde quando contondit eum Dalila cessauit

frunt vires illius, ideo potius debebant dicere, quod Deus Israelitarum tradiderat eum in manus ipsorum quam Dagon. Aliquis dicit, quod Philisthini agebant festum Dagon, quia erat Deus ipsorum, licet non dedisset eis Samsonem in manus. Sed hoc non stat, quia ipsi dicebant, quod tradidit Deus Samsonem in manus suas, & dicebant de Dagon, cum ei actualiter immolarent. Dicendum ergo, quod non potest hic colorari factum Philistinorum, quia ipsi videbant, quod Deus suus non dederat eis Samsonem in manus, & tamen affectus eos nimis perturbabat, vt opinarentur contra ea, quæ erant notissima. Vel aliter dici potest, quod non dubitabant principes Philistinorum tradiditum Samsonem in manus eorum à Deo Israel, nec passio eos perturbabat ad contraria. Credendum tamen, quia Deus Israel non erat Deus eorum, noluerunt laudare eum, sed Deum suum Dagon. Quod & populus videns laudabat Deum suum. Idest istam laudem primò dederunt quinque satrapha, deinde totus populus aspiciens quomodo laudarent illi, etiam ipsi laudabant variis laudibus Deum suum, scilicet Dagon, qui erat Deus communis Philistinorum. Eademque dicebat. Scilicet que dixerant principes, & tamen addebant aliquid, & variabant, vt patet in litera Tradidit Deus. Scilicet Dagon. In manus nostras aduersarium nostrum. Samsonem solum vocabant aduersarium, & non Israelitas, quia in toto Israel nullus repugnabat Philistinis, nisi Samson: imò alii adiuuabant Philistinos contra Samsonem, quia ligauerunt eum, & vincum duxerunt ad Philistinos, vt præcedenti capit. & interim Israelitæ soluebant tributa Philistinis sicut prius. Qui deleuit terram nostram. Scilicet cremando segetes, vineas, & oliueta, quando misit vulpes ardentes per terram Philistinorum, præcedenti capitulo. Et occidit plurimos. Primò occidit triginta viros apud Aschalonem, supra decimo quarto, deinde fecit plagam magnam, quando capta est vxor, & data alteri viro, nam tanta plaga fuit, quod Philistini stupefacti femur cruri imponebant: deinde occidit mille, quando ligatus positus fuit coram exercitu Philistinorum à viro Luda. Et tunc per conuiuia. Scilicet erant Philistini in palatio mappi Dagon, & ibi discumbebant ad comedendum de sacrificijs: erant autem distincti per conuiuia, idest per diuersas mentas. Sumptis iam epulis. Scilicet dum sumerent epulas laudabant Deos suos, & comedebant, & tunc non erat opus vocari Samsonem ad ludendum, quia attentis cibo non possent attendere ad ludos Samsonis. Finitis autem epulis fecerunt vocari Samsonem, quia tunc expediebat ludere: sic fecit populus quando coluit vitulum absente Moysè pro lege: nam comedebant coram vitulo, deinde surgebant ad ludendum, vt patet Exod. 32. scilicet: Sedit populus manducare, & surrexerunt ludere. Præceperunt, vt vocaretur Samson. Erat Samson vincum in carcere, & molens, vt patet supra: nunc autem eductus est inde, vt luderet ante eos. Idest faceret infanias ad vilificandum eum.

Ad quid Philisthini fecerunt, quod Samson luderet ante illos.

Questio XLVII.

QVAERETVR ad quid Philisthini fecerunt, quod Samson luderet ante illos. Respondendum, quod erat ad solatium ipsorum: nam dum Samson erat liber conturbauerat totam prouinciam Philistinorum: nunc autem videntes eum coram se, ita vilificatum, ut etiam cogeretur ludere sicut infans,

delectarentur de magnitudine victoria. Etiam erat istud ad satianam iram suam in Samsonem, nam sicut hostes saturantur de hostibus quado eis magnas pœnas infligunt, ita nunc magna opprobria infligentes hosti, qui nimis gloriari solebat, saturabantur pena eius plusquam si eum corporaliter excruciant. Etiam gaudebant Philisthini, quia cum Samson cæcus esset, & moueretur, aliquando impingebat in vnam columnam, & aliquando in aliam, & cum percuteretur ridebant Philisthini. Vnde iusserunt eum inter duas columnas poni. Item istud multum faciebat ad solennitatem, quam tunc Philisthini celebrabant, quia gratias agebant Deo suo de captione Samsonis, & cum ipse præfens esset, & luderet, esset plena lætitia: sic enim quando Romani dabant alicui triumphum venienti de bello, princeps hostium ducebatur post currum triumphantis ligatus, vt conspectu illo cerneretur magnitudo victoria. Qui eductus de carcere ludebat ante eos. Scilicet faciebat aliquos ludos, sicut infans impingendo in columnas, & potissimè cum Samson esset cæcus, & fortis ledebatur fortiter impingendo in parietibus. Sicut dicit Aristoteles Ethicorum 6. in fine, quod corpori cæco fortiter moto contingit fortius percuti, quam infirmo. Sic habentibus naturales virtutes, si non habeant prudentiam directricem, contingit magis errare, quam non habentes virtutem naturalem. Sciendum autem, quod grauissimum erat Samsoni ludere coram Philistinis, quia in hoc duplicabatur dolor suus, cum videret festum istud fieri ad solennitatem captiouis suæ, & ipse, vt magis illuderetur ad ludendum ducebatur. Vnde Samson, cum esset vir animosus potius sustinisset mori, quam quod luderet coram Philistinis, sed lussit, vt haberet locum agendi, quod volebat: scilicet occidendi Philistinos simul in domo, & quia si ipse non luderet putarent Philistini, quod aliquid mali agere intenderet, & occiderent eum antequam quidquam ageret: vt ergo haberet locum vindictæ voluit sustinere istud opprobrium. Fecerunt que cum staret inter duas columnas. Ista duæ columnæ erant magnæ, quibus tota domus tenebatur, & erant coniunctæ, intantum quod Samson poterat eas brachijs complecti. Posuerunt autem eum ibi Philistini, fortè vt impingeret in illas, vel vt ibi videretur ludens.

Quare Samson ductus ad columnas non concussit illas priusquam luderet.

Quest. XLVIII.

QVAERETVR, cum Samson posset concutere columnas, & prosternere domum occidens Philistinos, & quod non luderet, scilicet quod istud ageret mox, vt ductus est ad columnas, quare non egit: quia melius erat sibi, scilicet quod non vilificaretur ludendo, & quod haberet intentum suum. Respondendum, quod Samson voluit ludere prius magno tempore coram Philistinis, quam hoc faceret, & hoc quia volebat ipse occidere omnes Philistinos, si potuisset, & quia antequam ipse luderet Philistini non erant omnes congregati in templo illo occideret paucos: si autem ipse luderet conuenirent omnes ad videndum ludos, tam vt viderent eum quam vt viderent ludos, & tunc poterat occidere multos Philistinos, & sic fecit. Nam cum magna hora lussisset, tanquam festus petiuit à puero dirigente eum, vt duceret eum ad reclinandum super duas columnas, quibus domus inninebat, & tunc diruit domum.

Qui dixit puero regenti gressus suos: Dimitte me, vt tangam columnas, quibus omnis imminet domus, & reclinet super eas, & paululum requiescam. Domus autem erat plena virorum, ac mulierum, & erant ibi omnes principes Philistinorum, ac de recto, & solario circum tria millia vtriusque sexus spectantes ludentem Samson. At ille inuocato domino, ait: Domine Deus meus mememento mei, & redde mihi nunc fortitudinem pristinam Deus meus, vt viciscar me de hostibus meis, & pro amissione duorum luminum vnam vltionem recipiam. Et apprehendens ambas columnas, quibus innitebatur domus, alteramque earum dextera, & alteram leua tenens, ait: Moriatur anima mea cum Philistinijs. Concussisque fortiter columnis, cecidit domus super omnes principes, & ceteram multitudinem, quæ ibi erat: multoque plures interfecit moriens, quam anteviuus occiderat. Descendentes autem fratres eius, & vniuersa cognatio tulerunt corpus eius, & sepelierunt inter Saraa, & Ethhaol in sepulchro patris sui Manue: iudicauitque Israel viginti annis.

Qui dixit puero. Hic ponitur tertium, & vltimum huius partis, scilicet Samsonis mors, & consummatio, quia occidit se pariter cum Philistinis. Qui dixit puero regenti gressus suos. Erat Samson orbatus vtroque oculo, & dirigebatur à quodam puero, cui dixit, quod applicaret eum ad columnas. Dimitte me, vt tangam columnas, quibus omnis imminet domus. Idest duc me ad columnas, quibus imminet omnis domus, idest super quas fundata est tota domus: nam omnis non potest hic accipi proprie pro partibus subiectiuis, sed pro integralibus sumitur, sicut totus. Sciebat autem Samson, quod domus illa innitebatur super duas columnas, quia fortè hoc viderat aliquando quando erat in pace cum Philistinis, quia tunc poterat sæpe introire in domum illam, & cernere modum ædificij: erat autem domus valde magna, & vt ibi multa gens capi posset, atque pulcher locus esset erat artificiosè tota domus posita super columnas duas, quas volebat Samson concutere, vt domus tota caderet. Vt reclinet super eas, & paululum requiescam. Iam Samson magna hora luserat, & fugebat se festum esse, petebatque se paululum reclinari, vt restumeret vires. Domus autem plena erat virorum ac mulierum. Erat domus ista templum Dagon, & quia die illa celebrabatur festum pro captione Samsonis, & magnifice victimæ: conuenierat totus populus in domum, eratque plena usque ad summum virorum, & mulierum. Erant que ibi omnes Principes Philistinorum. Scilicet quinque Satrapæ, vel reges, qui Samsonem cæperant, & oculis priuauerant: sit autem mentio de istis ad significandum

supra 14. & 15. 2. 3. 4. 5. c. in dicit & ca. reos, & d. iunior. ca. gaudeamus.

Samsonis mors, & consummatio cõsummatio.

magnitudinem cædis, quam nunc exercuit Samson, cum occiderit simul omnes reges Philistinorum, qui præponderabant ad magnitudinem victoriæ plusquam decem millia popularium: sicut dixit populus ad Dauid: tu vnus pro decem millibus computaris. 2. Regum 18. *Ac de tecto, & solario circiter tria millia.* Id est domus ista erat plena viris non solum in solario, sed etiam in tecto. Erat domus ista plana in parte superiori, erantque ibi ambulacra, sicut consuetudo est fieri domos in tota terra Chanaan. Et sic etiam in quibusdam partibus Hispaniæ, & super tectum est locus ad solacium potiusquam intra domum, & erant fenestree sic dispositæ, vt illi, qui erant supra domum, scilicet in tecto viderent quidquid fieret infra in solario, id est in parte infima domus, & sic erant respicientes ad ludos Samsonis viri, & mulieres tam in tecto quam in parte inferiori domus. Accipitur autem solarium dupliciter. Vno modo vocantur solaria loca discooperta, & patentia soli, cum non habeant tegumentum, & sic accipitur 1. Regum 9. cum dicitur, qd Samuel fecit lectum Sauli in solario. Aliquando solarium dicitur pars inferior domus, quæ est operta, & sic accipitur hic: nam cum domus immineret columnis, operta erat: etiam quia in tecto aliqui erant. Primo modo vocatur solarium à sole. Secundo vocatur solarium à solo, id est pavimento, & distinguitur cõtra tectum. *Vtriusque sexus.* Quia tam viri, quam mulieres ad videndum ludos conuenerant: imò femina potius conueniunt ad ista spectacula, quæ non solum veniunt, vt videant, sed magis, vt videantur. Sic dicit Ouidius libro primo de arte amandi, quod.

Ad spectaculum veniunt, vt spectentur ibidem: At ille locus casti damna pudoria habet. At ille inuocato Deo ait: Domine Deus. Voluit Samson nunc diruere domum, ad occidendum Philisthæos, & ad hoc inuocauit Deum, vt adiuuaret eum.

Quare Samson inuocauit hic Deum ad prosternendum domum. Quæst. XLIX.

QVAERETVR, quare Samson inuocauit hic Deum ad prosternendum domum, quia quando alijs vicibus faciebat opera fortitudinis, non inuocabat Deum. Responderi posset secundum positionem Iosephi 5. lib. Antiquitatum, qd Samson alijs vicibus superbiebat de fortitudine sua, cum ageret gesta magna, & nunc fortè crederet se traditum in manus hostium pro his excessibus: ideo dolens de præterito errore, vocauit nunc dominum, cum conaretur agere opus fortitudinis. Aliter, & melius dici debet, qd in alijs vicibus Samson sciebat se habere vires, & ob hoc confidens de robore, non curabat Deum inuocare, nunc autem perdidit iam robur, & licet Deus restituisset ei illud renascentibus capillis: tamen ipse nesciebat, ideo petiuit à Deo, qd daret ei fortitudinem pristinam. Item dato, qd sciret fortitudinem sibi restitutam, quia iam postquam captus fuerat, & perdidit vires non exercuerat aliquod opus magnæ fortitudinis, fuit nunc magis dubius de operatione, & inuocauit Deum. *Domine Deus memento mei.* Scilicet tu oblitus fuisti mei, quando permisisti me manibus hostium capi, & non dedisti mihi fortitudinem, & toto isto tempore, quo serui in carcere, & mola obliuisceris mei: recordare ergo iam mei. Dicitur Deus alicuius recordari, vel obliuisci improprie, quia neutrum horum in Deo est. De obliuione patet, quia qui obliuiscitur desinit scire: Deus autem non desinit aliquid scire. Etiam non recordatur, quia recordatio est de illo, quod aliquando sub obliuione fuit, sed Deus nihil vnquam sub obliuione habet, cum omnia sint presentia

Ftia oculis eius, ergo non recordatur: sed dicitur recordari, quando bene facit, & obliuiscit, quando deserit, hominem in calamitatibus. Ex hoc autem patet, qd Samsonem poenituit de peccatis præteritis: quia ista sunt verba hominis cognoscentis peccatum suum, & penam pro peccato, & tamen nondum de misericordia Dei diffidentis, & istud requiritur ad veram contritionem. *Et redde nunc pristinam mihi fortitudinem Deus meus.* Scilicet ego quondam habui fortitudinem magnam ad operandum fortia, & illam exigentibus peccatis perdidit. oro ergo domine Deus, vt illam mihi restituas: In hoc patet rectum iudicium Samsonis: nam non credebat fortitudinem suam à se esse, sed à Deo, ideo ad eum pro illa deprecabatur. *Vt ulciscar me de hostibus meis.* Scilicet occidendo eos nunc: nam si haberet pristinam fortitudinem, posset domum diruere, & consequeretur vitionem.

An Samson peccauit desiderando vitionem de Philistinis, & cur potius petiuit vindictam de oratione oculorum, quam de alijs iniurijs. Quæst. L.

QVAERETVR, an Samson peccauerit desiderando vitionem. Respondendum, qd aliqui volunt, qd peccauerit, eo qd vindicta à nullo desideranda est, cum Deus dixerit: mihi vindictam, & ego retribuam, Deut. 32. & ad Rom. 12. cap. Dicendum, qd non peccauit Samson, sed potius meruit desiderando illam vindictam, quia ista vindicta cedebat in honorè Dei, eo qd Samson videbat laudare Deos Philistinorum de captione Samsonis, tanquam ipsi tradidissent Samsonem in manus Philistinorum, & in hoc dedecus erat Deo Hebræorum, quia putabant Philistini (saltem multi de illis) qd Deus Israelitarum non potuisset defendere Samsonem de manibus Deorum tuorum, & istam iniuriam volebat Samson, vindicare simul cum iniuria sua. Item Israelita, qui volebant exercere vindictam in Chanaanos, laudabantur valde, & potissimè contra Philistinos, qui erant sauisissimi inter hostes Hebræorum: vnde Dauid pugnavit contra Philistinos, dictus est præliari bella domini, vt patet 1. Regum 18. & 27. c. ita nunc Samson volens vitionem de Philistinis, qui erant hostes Dei, dicebatur agere bellum Dei, & non peccabat. Cum autem obiicitur, qd vindicta non est appetenda, respondendum, qd inter illos, qui communicant in eadem politia, vel in diuersis, dum tamen non sint hostes, illicitum est desiderium vindictæ, & tamen inter hostes vbi ipsum bellum est, potest desiderari vindicta, & hoc potissimè quando iniuria est contra Deum, vel contra rempublicam, quia tunc non solum licet appetere vindictam, sed obligamur prosequi illam, quantum possumus. illud autem intelligitur de iniuria nobis solis illata, quæ nec ad Deum, nec ad rempublicam pertinet. In Hebræo habetur. *Redde mihi fortitudinem, sola hac vice.* Vbi nos dicimus redde mihi fortitudinem pristinam, & ad idè potest reduci: tamen litera Hebraica intendit, qd hac vice sola daret Deus fortitudinem Samsoni, eo qd hac vice moriturus erat, si Philistinos occideret. *Vt pro amissione duorum luminum unam vitionem recipiam.* Id est vt pro iniuria orbationis duorum oculorum, non dentur mihi duæ vitiones, sed vnica: quasi dicat, parum peto, quia non peto multas vitiones, sed vniam, licet iniuria mihi illata multiplex sit. Rabbi Salomon, & Rabbi Dauid Kimhi exponunt, qd recipiam vniam vitionem pro vno oculo eruto, & pro alio oculo recipiam vitam æternam. Sed non consonat litera: Etiam ridiculum est: Tenendus est, ideo sensus, quem facit litera, scilicet pro vtroque oculo vniam haberet vindictam.

Quare

Quare Samson potius petierit pro oculorum orbatione vindictam quam pro alijs.

Quæst. LI.

QVAERETVR, cum Samson peteret hic vindictam in satisfactionem iniuriarum inflatarum, & haberet Samson multas alias iniurias præter orbationem oculorum: quare potius petiit pro orbatione oculorum quam pro alijs. Respondendum, quod Samson susceperat alias iniurias, quæ grauiores deberent repurari, quam oculorum euulsio: nam vilior Samson effectus erat, cum molere ad molam asinariam coactus est, quam cum oculi ei eruti sunt: quia istud solum est poenale: illud autem & opprobrium, & dedecus immensum est. Item vilius fuit in Samson, qd tanquam infans coram Philistinis ludere coactus est: Samson tamen non reputabat istas iniurias ad aliquid, quia omnes possent remedium suscipere si oculi eruti ei non fuissent: nam cum capilli eius crescere inceperunt, redierunt vires pristinae Samsoni, & poterat tunc frangere vincula, & occidere Philistinos, quotquot vellet, & recedere in terram suam: quia tamen orbatus erat, etiam si redirent vires, non poterat aliquid horum agere: sola ergo oculorum effusio ei poenalis, & iniuriosa reputata est, & de hac petebat vindictam occidendo Philistinos, qui erant in templo Dagon. *Et apprehendens ambas columnas, quibus innitebatur domus.* Istæ columnæ erant coniunctæ, ita vt Samson posset illas complecti, & hoc quia tota ædificij congeries congregabatur in locum vnum, & ibi erant ambæ columnæ: istud autem erat ad pulchritudinem ædificij, ne domus occuparetur præ multitudine columnarum. *Alteramque earum dextra, & alteram leua tenens.* Licet istæ columnæ essent satis coniunctæ: tamen quia grossæ erant, non poterat Samson concludere ambas intra brachia, sed solum tangebatur qualiter vnâ dextra, & alteram sinistra, & sic proftrauit illas. In hoc autem apparuit etiam magna fortitudo Samsonis, quia columnæ illæ, quibus tanta domus innitebatur, in qua capiebantur tria millia virorum, valde grossæ essent, & tamen leuiter tangendo illas concussit, & proftrauit. *Ait: moriatur anima mea cum Philistinij.* Istud dixit Samson clamando, vt terreret omnes, quia in isto verbo videbatur sibi victor, & dominus illorum, & in hoc saltem vindicabat se, qui statim cum eis moriturus erat, & dixit. *Moriatur anima mea.* Id est moriar ego, quia accipitur anima pro persona, vt patet in multis locis scripturæ, scilicet septuaginta animæ egressæ sunt de femore Iacob: Gene. quadagesimo sexto, & Exod. primo. Etiam dicitur Leuit. secundo, & quarto, & quinto. Anima, quæ peccauerit, offerat tale, vel tale sacrificium: Et tamen hic necesse est accipi pro homine, & non pro spiritu, nec pro vita. Et sensus est, ego volo mori, vt moriantur Philistini. *Concussis que fortiter columnis, cecidit domus.* His solis duabus columnis innitebatur. *Super omnes principes.* Scilicet, super quinque reges. *Et ceteram multitudinem, quæ ibi erat.* Quia ibi erant viri, & foeminae, & paruuli respiciendo ludentem Samsonem. *Multoque plures occidit moriens.* Id est nunc prosternendo domum, quando & ipse mortuus est. *Quam ante iuuenis occiderat.* Ex hoc apparet, quod Samson non occiderat tria millia virorum de Philistinis in bellis, quæ contra eos egerat, quia nunc solum occidit quasi tria millia, vt patet supra in litera.

A

Quare Samson voluit nunc occidere Philistinos, & mori cum eis. Quæst. LII.

QVAERETVR, quare Samson voluit nunc occidere Philistinos, & mori cum eis. Respondendum, qd si non fuerant oculi eruti Samsoni, cum nunc vires restitute essent, fregisset vincula, & occidisset multos de Philistinis, sicut cum viri Iuda duxerunt vincum Samsonem contra Philistinos: nam ipse ruptis vinculis fudit exercitum, & interfecit mille, præcedenti capitulo: sed nunc erat orbatus, & non poterat redire in terram suam: vnde oportebat eum manere semper in terra Philistinorum: sed hoc erat graue Samsoni, quia recordabatur vitæ suæ præteritæ, cum ipse effugabat solus omnes Philistinos: nunc autem illis subiectus turpiter ad molam asinariam molere cogebatur. Vnde hæc recolens tædebat eum viuere: ideo cum in seruitute amara moriturus foret, melius sibi erat aliquod magnificum agens mori, quam in seruitute ingloriam sustinere mortem. Item Samson iam efficiebatur fortis, & doleret nimis se habere fortitudinem, qua solebat persequi Philistinos, & nunc illam fieri prius inutilem. Item succensus fuit iracundia, quia coactus est ludere, imò ludificari ad gloriam Philistinorum, & audiebat laudes, quas diis suis Philistini impendebant pro captione eius. Etiam audiebat applausus populi congratulantis de captione ipsius, & irridentis eum: hæc enim morte duriora erant. Vnde animosus vir potius mortem eligere debebat. Item succensus fuit maximè ad hoc magnitudine vindictæ, quia nunquam poterat ei occurrere maior vindicta quam tunc, cum sciret ibi adesse omnes reges Philistinorum, & populum magnum: satis ergo erat digna commutatio ex parte Samsonis, vt ipse moreretur, vt omnes reges Philistinorum, simul occiderentur ab ipso: grata ergo dies Samsoni fuit ista, & mors eligibilis.

Ad quid Deus volebat Samsonem mori occidendo Philistinos.

Quæst. LIII.

QVAERETVR vterius, ad quid Deus volebat, quod Samson moreretur occidendo Philistinos. Respondendum, quod Deus voluit hoc principaliter ad gloriam suam: nam Deus volebat erueri Samsonem de manibus Philistinorum, nec restitueri ei visum, quia tunc occideret omnes Philistinos, quod Deus volebat ex causa dicta supra, & cum inter eos moriturus foret, voluit quod moreretur tunc, quando cederet ad gloriam Dei. Philistini, enim isti, qui conuenerant ad templum Dagon, intulerant Deo iniuriam, dicentes, quod Dagon tradiderat Samsonem in manus eorum, in quo detrahebant Deo debitum honorem, pro quo Deus solet irasci. Et amplius, quia innuebant, quod di Philistinorum præualerant contra Deum Israel subiciendo Samsonem Philistinis, & in hoc magis præiudicabatur Deo: quod ipse voluit vindicare faciens, quod omnes illi, qui Deum Philistinorum tunc laudauerant in præiudicium Dei verissimi, eo vindicante interirent: sic faciebat Deus in Sennacherib, & Nabuchodonosor: nam Deus dedit istis vires ad subiciendum sibi Iudæos, & alias gentes: & isti ascriperunt sibi, & putabant, quod possent præualere contra Deum Israel: ideo contra quemlibet eorum pro hoc Deus exercuit vitionem. De Sennacherib patet Isaia 10. & 4. Regum decimo nono cap. De Nabuchodonosor patet Abacuc primo capitulo. Secundo permisit hoc Deus propter Samsonem: quia

quia

quia melius erat Samsoni nunc mori, quam vivere: quia ipse erat in vita grauissima ex causis assignatis...

An peccauit Samson occidendo se cum Philistinis.

Quaest. LIII.

Culpa rationes in diuersum. r. r. o. 2. r. o.

QVAERETVR vterius, an peccauerit Samson occidendo se cum Philistinis. Aliquis dicit, quod peccauit, quia nulli licet se occidere...

F Dei, quia ipse vidit, quod principes Philistinorum laudabant Dagon Deum suum, tanquam ipse tradidisset Samsonem in manus eorum...

Ad rationem primam in diuersum.

1. Reg.

primo Regum ultimo, & primo Paralipomeno decimo capit. Item Samson egit hoc ad magnam utilitatem populi, quia moriens occidit plurimos...

Saul duo voluit per mortem quam sibi intulit euitare.

In opere considerandum est id quod intenditur: & non quod accidentaliter consequitur.

Quomodo cognatio Samsonis poruit eius corpus de terra Philistinorum ducere. Quaest. LV.

QVAERETVR, quomodo cognati Samsonis potuerunt corpus eius ducere de terra Philistinorum. Aliquis dicit, quod nunc Israelitae impetum...

claratum fuit. Et sic non rebellarent Philistinis Israelitae introeundo violenter in terram eorum pro caduere Samsonis. Aliquis autem dicit quod sine bello factum est hoc...

Doct. resp. ad quaest.

Chronica temporalium euentuum sub Samstone. Quaestio LV I.

CHRONICA euentuum temporalium Samsonis. Capta fuerat Troia sub Abefan anno suo...

Tempore Abdon regis...

Syluius Aeneas...

Vlixes tempore Samsonis...

Vlixibona ab vlixibus...

tertio, vt supra duodecimo, declaratum est: postea sub Abdon cepit regnare Aeneas in Italia, qui venerat de excidio Troianorum per longa matium...

praesentia & manifesta damna. Porro sibi non spectandum, dum ad se veniatur, sed vltro praedicta obuia...

Amazonum imperium oritur.

Amazones quare sic vocentur.

Hercules Amazonum dominator.

Extat hoc tempore vt quidam volunt Amazones.

CAPITVLVM XVII.

VIT eo tempore vir quidam de monte Ephraim nomine Michas, qui dixit matri suae: Mille & centum argenteos, quos separaueras, & super quibus me audiente iuraueras, ecce ego habeo, & apud me sunt.

Fuit eo tempore. Descripta fuit supra historia temporis iudicum, hic describitur historia quorundam illius temporis casuum. Fuerunt autem tres euentus...

An isti tres casus, qui ponuntur hic, scilicet de idolo Michae, & vrbe Lais, & vxore Leuitae fuerunt ante tempus iudicum.

QVAERETVR circaprimum de continuatione huius ad praecedentia, an sit cotinuuus ordo, vel sit aliqua mutatio facta: & an fuerint facta ista immediate post illa.

A multiplex dissensio. Nicolaus dicit quod expositores nostri communiter tenent, quod fuit casus de idolo Michae immediate post mortem Iosue antequam iudicaret Hothoniel, qui fuit primus iudex.

Refellitur opinio.

porē Hothonielis, & non tēpore medio inter mortē Iosue, & tempora Hothonielis, inconueniēs est, quia hoc volunt eo quōd inter hęc tempora non coluerūt Israelitæ idola. Sed falsum est, quia antequam constitueretur Hothoniēl in iudicē coluerunt Israelitæ idola, & ob hoc traditi sunt in manus Chusanrasarhain regis Syriae, de quo supra secundo, & tertio ca. ergo tunc potuerunt esse quæ narrantur de idolo Michæ. Item non stat quod dicunt, quia tempore Hothonielis acciderit: nam toto tempore suo Israelitæ coluerunt dominum: ista quippe erat regula, quōd quando moriebatur aliquis iudex, declinabāt Israelitæ ad idola peius quā m prius, & cum nouus iudex surgeret tempore illius colebant semper dominum, vt patet supra secundo: ergo tempore Hothonielis non fieret. Alij volūt, quōd acciderit istud de idolo Michæ tēpore, quo mortuus est Samson, scilicet aliquanto tempore post: & hoc tenet Rabbi Dauid Kimhi. Cuius motiuum esse potest ex cōtinuatione literæ, quia continuatur ista litera precedenti, & nunquam recedendum est ab ordine literæ sine necessitate. Item patet, quia dicitur hic in principio literæ: Fuit eo tempore in monte Ephraim vir nomine Michas. Oportet autem quōd referatur istud relatiuum ad præcedentia, & debet referri ad immediata secundum regulam grammaticæ, alioquin fieret relatio incerta, sed ante hoc dictū fuit de Samsonē, ideo dicit quōd fuit post Samsonem. Itē dicit Rabbi Dauid Kimhi, quōd inter Samsonem, & Heli summum sacerdotem fuerunt tempora media, in quibus accidit istud de idolo Michæ. Et ad hoc inducit, quōd necesse sit computari aliquot annos inter medios, alioquin intercederet summa particularis annorum ad summam, quæ ponitur tertio Regum sexto capit. De qua sepe dictum est. Sed dicendum est quōd ista positio non stat, quia necesse est, quōd fuerit istud factum multo tempore ante Samsonem, quod patet primò, quia istud idolū Michæ, & captio vr̄bis Lais a filiis Dan fuit quasi eodem tempore, eo quōd filij Dan venientes per domum Michæ rapuerunt inde idolum, & duxerunt illud in Lais vr̄bem, quæ ceperrunt, & dicitur sequenti cap. quōd potuerunt Ionathan filium Gerson filij Moyfi in sacerdotem, & filios eius: & tamen manifestum est quōd nepos Moyfi non poterat esse post mortem Samsonis, quod patet quia Gerson filius Moyfi genitus fuit ante exitum de Aegypto, vt patet Exodi 2. & 3. & 4. capit. & tamen ab exitu de Aegypto vsque huc fluxerunt anni plusquam trecēti octoginta, secundum computationem, secundum quam fecit Iephte. Nam dixit Iephte supra 11. quōd a tempore, quo Israelitæ acceperunt terram Galaad de manu Amorrhæorū vsq; ad tempus suum, erant trecēti anni, & tamen illud fuit anno quadragesimo ab exitu de Aegypto, vt declaratum est Numeri 20. & 21. Nam omnia, quæ facta sunt a cap. 20. Numeri vsque ad finem fuerunt anno 40. ab exitu de Aegypto, & sic sunt centum quadraginta anni quibus addantur anni sex Iephte, & septem anni Abesān, & decem anni Abialon, & octo anni Abdon supra 12. & 20. anni Samsonis, qui simul faciunt annos quinquaginta annos, & sic sunt anni trecēti nonaginta annos a natiuitate Gerson filij Moyfi vsque nunc. Gigneret autem ipse filium ad plus anno septuagesimo, & tunc manebunt anni trecēti viginti annos, quos iam ageret Ionatham filius Gerson quādo institueretur sacerdos. Sed istud est falsissimum: quia illo tēpore nullus homo quasi accedebat ad annum centesimum, ideo necesse est, quōd fuerit ante mortē Samsonis istud plusquam per ducentos quinquaginta annos. Item patet hoc, quia istud de idolo Michæ, & quod habetur infra

Rabbi Dauid Kimhi opinio ac eius rationes in diuersum.

Prima rō.

Secundā rō.

Tertiā rō.

Rabbi Dauid reprobat.

decimo nono de cōcubina Leuitæ, facta sunt eodem tempore: cum dicatur hic, quod tēpore idoli Michæ non erat rex in Israel, sed quilibet quōd rectum sibi videbatur, faciebat: & infra decimo nono, & vigesimo dicitur, etiam quōd non erat rex in Israel, sed quilibet quōd rectum sibi videbatur, faciebat: ergo eodem tempore fuerunt: & tamen quando factum est illud de concubina Leuitæ non erat capta Ierusalē, vt patet infra vigesimo, quia dixit puer Leuitæ ad eū, quōd declinaret in Ierusalē, & ille respondit, quōd non declinaret illuc, quia erat ciuitas alienorum scilicet Iebusæorum: ergo nondum erat capta, & tamen Ierusalē fuit capta paucō tempore post mortem Iosue viuentē Caleb, vt patet supra primo capi. ergo ante tempus illud fuit. Item patet etiam, quia isto tempore erat sacerdos Dei in Silo Phinees filius Eleazari filij Aaron, vt patet infra vigesimo, & tunc pugnabant Israelitæ contra Gabaa pro concubina Leuitæ: ergo paucō tempore erat istud post mortem Iosue. patet consequentia, quia Eleazar summus sacerdos filius Aaron mortuus est quando mortuus fuit Iosue, vt patet Iosue vltimo, & successit Phinees filius eius in summo sacerdotio, vt patet primo Paralipome. quarto, & septimo capit. & ipse Iepeluit patrem suum Eleazar, Iosue vltimo. Si autem iste esset sacerdos tempore Samsonis, & postea quando fierent ea, quæ habentur infra decimo nono, & vigesimo, esset plurimum quā trecentorum, & octoginta annorum. Quod patet, quia in vltimo anno, quo Israelitæ steterunt in deserto, scilicet 40. anno ab exitu de Aegypto, Phinees occidit Zambri principem tribus Simeon eo eundem cum Madianitide: Numeri vigesimo quinto, & Deus promisit ei summum sacerdotium in sempiternum: & sic esset vir plusquam 25. annorum ad hoc, quōd esset animosus, & zelans pro Deo ad faciendum hęc. Etiam quia eodem anno ipse fuit dux cum Iosue contra Madianitas: Numeri decimo tertio, & tamen non daretur ei ducatus belli, nisi esset vir maturus, scilicet plusquam 25. annorum. Iubrahuntur ergo anni quidam decem ad complendum 40. dicemus, quod ad minus natus est Phinees anno 15. post introitum in desertum, vel exitum de Aegypto: sed ab exitu de Aegypto vsque ad mortem Samsonis fuerunt anni trecēti nonaginta vnus, & inductum est sequendo computationē Iephte supra in isto dubio: ergo erant trecēti Iephtaginta quinque anni ad minus a natiuitate Phinees vsque nunc: sed tanto tempore non poterat viuere Phinees, cum rari viuerent vltra centum annos: ergo fuit ante hoc plusquam ducentis octoginta annis istud factum. Ex prædictis rationibus declarantur duo. Primum est, quōd non fuerunt ista de idolo Michæ, nec de concubina Leuitæ post mortem Samsonis: & istud manifestē inducitur ex omnibus rationibus positis. Secunda est, quōd fuerit factum istud paucō tempore post mortem Iosue, & ante mortem Caleb: nam ista facta sunt antequam caperetur Ierusalē de manu Iebusæorum, vt dicebatur supra, Ierusalē tamē capta est paulo post mortem Iosue viuentē Caleb, vt patet supra primo capit. Et tunc nondum erat institutus iudex: nam viuentē Caleb, non fuit Hothoniēl iudex: quia Hothoniēl erat frater minor Caleb, qui acceperat filiam Caleb in vxorem, vt patet Iosue decimo quinto, & supra primo capi. & erat tunc Caleb princeps belli, & maioris auctoritatis, vt colligitur ex allegatis capitulis, ideo tūc nequaquam esset Hothoniēl iudex, sed si aliquis deberet esse iudex potissime esset Caleb. Nā Caleb existente duce belli erat Hothoniēl quasi persona priuata: vnde dixit Caleb: quod percussit Cariathsepher dabo ei Axam filiā meam.

Ex allatis rationibus duo enucleantur.

Et

Refellatur aliorū argumenta.

Falsum est idoli tempore Iosue positū fuisse in forte Dan.

Et dicitur quod cepit eam Hothoniēl frater Caleb minor prælegatis capitu. ergo mortuus erat Caleb, quando Hothoniēl factus est iudex: nam dicitur supra secūdo, quōd Israelitæ seruiuerunt domino toto tempore, quo vixit Iosue, & seniores, qui post eum longo vixerunt tempore: vnus autem, & præcipuus de illis senioribus fuit Caleb, vt eodem cap. declaratum est: & tamen ante mortē Caleb erat capta Ierusalē: ergo ante mortem eius fuit idolum Michæ, & casus de Leuita, de quo infra 19. & consequenter fuerunt hæc ante tempora Hothonielis primi iudicis, scilicet mortem Iosue, & constitutionem Hothonielis in iudicem, quando nullus adhuc erat iudex. Alij probant alio modo cōclusionem istam. Primò quia dicitur hic, quōd non erat tunc rex in Israel, sed quilibet quod sibi rectum videbatur faciebat: & accipitur rex pro omnibus iudicibus, vt supra declaratum est: ergo non erat tunc aliquis, & sic erat ante constitutionem iudicis, & consequenter inter Iosue, & Hothoniēlem. Item dicitur sequenti. capi. quōd fuit idolum Michæ in tribu Dan toto tempore, quo tabernaculum domini fuit in Silo: & tamē si fuit factum illud idolum postquam Hothoniēl cepit iudicare, non fuit toto tempore, quo mansit tabernaculum in Silo, quia ante hoc positū fuerat ibi tabernaculum: ergo inter Iosue, & Hothoniēl fuit istud idolum fabricatum. Respondendum quōd non concluditur. Ad primum dicendum, quōd concluditur, quōd quando fuit factum istud idolum, non erat tunc aliquis iudex, aut rex actualiter iudicans, vel præsidens, & tamen non concludit, quōd ante hoc non fuerint aliqui iudices: imò stante illa litera poterat esse, quōd accidisset istud post mortem Samsonis. Primū istorum patet, quia iudices non succedebant sibi, ita quod mortuo vno illico succederet alius, sed erant aliqua tempora media, vt patet supra 3. & 4. & 10. & ibidem declaratum est. Et quamquam præcessissent aliqui iudices, poterat in tempore medio inter iudicem & iudicem fieri, quod hic dicitur de idolo Michæ, & de concubina Leuitæ: & tunc verum esset, quōd nullus erat, qui posset illud castigare, sed quilibet faceret, quod sibi rectum videretur. Et hoc patet magis, quia quādo cunque aliquis iudex præerat Israelitæ colebant dominum, & mortuo illo declinabant ad idola, vt habetur supra secundo capit. & sicut factum fuit istorum quodlibet, ita fieret idolum Michæ. Secundum patet, quia inter Samsonis mortem, & iudicaturā Heli fluxerunt aliqua tēpora, vt fiebat in aliis iudicibus, & in illis temporibus poterant euenire hæc. Secundum argumentum non tenet propter duo. Primum quia, cum dicitur, quōd idolum Michæ mansit in tribu Dan toto tempore, quo mansit sanctuarium domini in Silo: non est sensus quōd mansit a principio, quando mansit sanctuarium in Silo: sed est sensus quando desijt esse sanctuarium in Silo, desijt idolum Michæ de tribu Dan: vel non prius cessauit idolum Michæ de tribu Dan, quā tabernaculum domini de Silo: ideo dato quōd fuisset factum idolum Michæ tempore Samsonis, esset verum istud. Secundum inconueniens est, quia hoc dato oporteret quōd poneremus fuisse positum idolum Michæ tempore Iosue in forte Dan. Sed istud est falsum propter duo: Primò quia nullus cōcedit, quōd tempore Iosue talia fierent, eo quōd ipse talia asperrime corrigeret, cū voluerit pugnare contra duas tribus, & dimidiā: quia fecerunt altare apud Iordanem, Iosue vigesimo secundo capit. Secundum est, quia dicitur hic quōd tunc nullus rex erat in Israel, sed quilibet, quod sibi rectum videbatur faciebat: & tamen tempore Iosue non faciebat quilibet quod sibi rectum videbatur, cum ipse corrigeret ad vnguē peccata, & potissime idolatriam. Tertium addi potest, Alph. Tost. super lib. Iudicum

quia quando ista facta sunt, tribus Dan habebat fortem: & tamen nondum habebat possessionem illius, & ceteræ tribus habebant fortes, & possidebant illas, vt patet sequenti capi. in principio. & tamen quando positum est tabernaculum in Silo, nondum habebant tribus Israelis fortes, quas possiderent: imò nondum distincta erat terra per fortem, vt patet Iosue decimo octauo, vbi dicitur, quōd conuenerunt israelitæ in Silo, & posuerunt ibi arcam domini, & sanctuarium, & inde miserunt viros ad cōsiderandum totam terram, & describendam eam, & post paucum tempus redierunt tunc descripta terra, & tunc posita fuerunt fortes pro omnibus tribubus. Ergo nondum erant fortes tribubus singulis, quādo sanctuarium fuit positum in Silo, & consequenter non positum fuit idolum Michæ in forte Dan in Lais: quando fuit locatū sanctuarium in Silo, sed aliquanto tempore post. Tenendum est ergo quod supra dicebatur, & rationes illæ, quæ ibi a nobis adductæ sunt. Hoc idem tenet Iosephus quinto Antiquitatum, ponens Historiam de idolo Michæ: & de vxore Leuitæ. Immediatē post mortem Iosue, & ante Hothoniēlem, cum plurimum peccasset Israel coram domino, & tradidisset eos dominus in manus Chananæorum, qui abstulerunt inde Ashalonem, & Acharon, & multas vr̄bes in campestribus, & ipsos Danitasita expulsos in montes confugere compulerunt. Eo tempore fuit vir de monte Ephraim nomine Michas & cetera. sicut continetur hic. ista historia tangitur supra primo capit. vbi agitur de arctatione tribus Dan, quam Chananæi arctauerunt in montibus. Idē tenet historia scholastica, quæ Iosephum sequitur. Ad rationes in contrarium Rabbi Dauid Kimhi respondendum est. Ad primam, cum dicebatur de continuatione literæ: dicendum quōd sepe sacra scriptura vitur anticipatione, & recapitulatione, sicut patet in multis locis, & verum est, quōd nunquam est recedendum ab ordine literæ, nisi ex causā manifesta, quæ cogat: & tamen hic est talis, vt probatum fuit supra. Ad secundum dicendum, quōd istud relatiuum: fuit eo tempore: non refertur ad immediata, sed refertur ad omnia, quæ continentur in toto isto libro: quasi dicitur, quōd dum fiebat ea, quæ narrata sunt in isto libro supra, accidit quod dicitur hic de idolo Michæ, & verum est quōd rationabilius erat referri ad immediata de Samsonis morte si litera toleraret, & tamē non potest stare, quia vt probatum est necessario fuit ante Samsonem. Ad tertiam rationem dicendum, quōd non fuit inter Samsonem & Heli, cum probatum fuerit, quōd fuit ante Samsonem: & cum dicitur quōd inter Samsonem & Heli fuerunt tempora intermedia, nihil differt, quia dato quōd in illis esse potuerit, ita quod fieret in tempore, quo nullus iudex erat, tamen non fuit tunc factum, vt declaratum est.

Opi. doct. penes hoc

Ad primam rationē Kimhi in diuersum.

Ad agatio nem.

Ad 3. rationem.

Quare hi tres casus fuerint scripti in Iudicum libro. Quæstio II.

QVAERETVR vterius, cum isti tres casus, scilicet de idolo Michæ, & de concubina Leuitæ, & de Ruth: non fuerint tempore Iudicum, quare fuerint scripti in Iudicū libro. Respondendum quōd sacra scriptura voluit describere hos casus, quia vtile erat eos describi: nam sacra scriptura est ad instruendum hominem in moribus, vt Deum colat, & perueniat ad vitam æternam. Eruditio autem in moribus multiplex est, quia aliquando fit ponendo regulas, quas homo tenere debet in operando, sicut est in libris legalibus Moyfi, & in doctrinalibus. In libris Salomonis, in quibus documenta moralia multa traduntur.

Conditio moribus est multiplex.

Y 3 Aliquan.

ras. Ecce ego habeo. Idest ego inueni, vel accepi. Et apud me sunt. Idest nulli dedi, nec expendi, sed retineo apud me: istud publicauit Michas, quia timuit maledictionem matris super se venturam.

Cum mater Michæ vellet argenteos ad faciendum idolum, an peccaret qui abstulisset vel absconderet, ne fieret idolum: & an impediens male agere, bene agat semper. Quæstio VII.

QVAERETVR, cum ista mulier vellet istos argenteos ad faciendum idolum, quod ipsa manifestauerat, & istud esset malum: si peccaret qui acciperet, & absconderet illos, vel nollet reddere ei.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Responsio ad quæstionem.

Aliquis dicit, quod non, imò quod mereretur, quia ipsa volebat malum facere, & subrahendo istos argenteos, tolleretur ei occasio faciendi malum: prohibere autem a malo bonum est. Item si quis vellet alium occidere, & aliquis absconderet ei gladium, & nollet reddere toto tempore, quo erat iratus, non peccabat, imò merebatur, nisi fortè subtraheret ei arma pro defensione sua, vel pro iusto bello: ita erat hic, quia tollebat occasio faciendi malum, ideo non erat peccatum. Respondendum, quod qui acciperet istam pecuniam: aut acciperet pro se ad retinendum, vel animo dandi eam domino suo aliquo tempore: si primo modo, peccatum erat: quia licet ista mulier iuste merebatur perdere dominium istorum argenteorum, eo quod in turpi, & nefanda re expendere volebat: tamen qui acciperet, non poterat rem istam suam efficere ad hoc, quod iuste possideret: sicut in præscriptione longi temporis, quæ est cum mala fide, ille contra quem præscribitur, meretur perdere dominium rei, eo quod longo tempore negligens est: qui tamen præscribit, non meretur acquirere, nec potest iuste rem suam efficere, eo quod habet malam fidem, & quod est contra conscientiam ædificat ad gehennam, ideo debet res restitui domino quamquam mereatur perdere illam: ita hic licet mereretur mater Michæ perdere argenteos, tamen non habebat aliquis iustam causam retinendi: ideo teneretur quicunque haberet illos, restituere. Si autem qui acciperet, vellet tenere aliquanto tempore, & postea restituere, nõ sufficiebat ad id, quod ipse volebat, quia postea poterat facere idolum, sicut nunc fecit mater Michæ redditis sibi argenteis. Insuper qui sic accipiebat rem alienam, domino inuito & reclamante accipiebat, & non habebat aliquam causam sufficientem ad faciendum, ideo peccabat. Nec obstat, quod sciretur, quod volebat de illis pecuniis idolum facere, quia est si sciam, quod aliquis vult dare pecuniam ad vlturam, non possum accipere illam furtim ad tempus, vel pro semper ne ille det. Ad primam rationem in contrarium, cum dicitur, quod impediens male agere bene agit, sed sic erat hic. Respondendum quod impedire male agere est bene agere, quando prohibendo, vel impediendo non transgreditur quis metas potestatis suæ: vtputa si quis non iudex, vt mala efficaciter prohibeat, incipiat exercere auctoritatem iudicis, peccat & grauior punietur de crimine concussionis: alioquin daretur cui libet potestas corrigendi alterum, nõ solum monendo, sed etiam realiter aliquid agendo: & istud esset introducere inextricabilia scandala, & turbare totam politiam, nec esset aliquid contra leges tam periculosum: ideo debet quilibet contentus esse terminis potestatis suæ, scilicet quod cum viderit aliquem velle peccare, moneat eum, vel dicat iudici potenti prohibere realiter, ipse tamen realiter non

prohibeat aliquid efficiendo, nisi in crimine, quod fortassis est in damnum alterius inuentum: vt pote si quis velit alium occidere, & sit propinquus actui: subtrahere autem pecuniam, ne male expendatur, pertinet ad potentiam iudicis, ideo si quis alius hoc tentauerit, peccat mortaliter, & secundum legem humanam agetur contra eum, vt contra furem. Ad secundum dicendum, quod si quis in furore est, & deposuerit penes me gladium, & repetat in furore, non teneor illi dare, eo quod poterit se occidere, vel aliquem alium: sic etiam si quis iratus, & non insanus deposuit penes me gladium & petat, quando video manifeste quod est iracundus, & vult percutere aliquem iniuste, possum retinere gladium. Secus autem est si ille habeat gladium, & velit aliquem percutere, & ego clam surripiam ne aliquem percutiat, quia istud est maius, quia non reddere depositum in casu, est quasi elidere peccatum per modum exceptionis: accipere autem ab eo, qui habet ne percutiat alium est directe agere, vel habere iurisdictionem. Facilius autem est, quod competit alicui exceptio, quam actio: & maxime quia ista non solum, vt actio, sed magis, vt iurisdictionis, scilicet quia propria auctoritate aliquid fit, ideo si quis alicui non insano quamquam irato volenti aliquem percutere surripiat gladium, & teneat per aliquot dies, illo nolente, videtur peccare, vel vt si ei violenter excutiat de manu. Secus autem est in furioso, quia cum quis viderit furiosum insanum, siue tenentem gladium, licet potest ei accipere reclamati, nec fit ei iniuria, eo quod nescit ille gladio vti: & verisimile est, quod semel alium transuerteret: iratus autem, qui non est insanus potest vt gladio sapienter, & quamquam videatur aliquid velle facere potest contrarium timore ductus, vel prudentia in contrarium inclinante, ideo eripere ei gladium violenter, vel clam, videtur esse peccatum. Potest tamen quilibet impedire volentem peccare, vt si quis velit alium occidere, possum, & debeo adiuuare eum, qui inuaditur ad defensionem: & tunc licet mihi accipere violenter gladium de manu alterius, quia tunc non ago vt exercens actum iurisdictionis prohibendo, sed actum personæ priuatæ defendendo.

Ad 2. ratio nem.

An mater Michæ maledicendo acceptorem argenteorum suorum, peccauit. Quæst. VIII.

QVAERETVR vltius, an ista mater Michæ maledicendo acceptorem argenteorum suorum peccauerit, & an maledictio posset ligare furẽ istum. Respondendum, quod mater Michæ peccabat dupliciter. Primò quia maledicebat pro re illicita: nam qui acceperat hanc pecuniam peccauerat, vt supra dictum est: & tamen aliquo modo adiuuabat eam ad non peccandum disturbando ab opere, ideo potius debuisset benedicere scienti hoc. Secundò peccabat, quia dato quod fuisset res ita licita, vt pote grauaretur mater Michæ, & non impediretur ad peccandum, non debebat maledicere, quia maledictio vitata est, nisi his, qui præsumunt iurisdictioni: & in aliquibus casibus possum maledictionem in penam infligere: aliis verò, scilicet personis priuatis raro licet maledicere. De quo plenè declaratum est supra nono capitulo. Sed casus matris Michæ non ponitur inter illos, in quibus licet maledicere, ergo peccabat maledicendo. Ad secundum dicendum, quod licet mater Michæ peccaret maledicendo, tamen capiens pecuniam ista poterat ligari, quia capiens peccabat, vt supra dictum est. Et ad inferendum penam alicui, Deus non aduertit an ille, qui contra aliquem petit, dignè petat: sed an contra quem petitur mereatur maledicere sicut

Ad 1. respon sionem in diuersum.

sicut iudices non respiciunt an accusator bono animo petat, vel accuset, sed an accusatio iusta sit, quia tunc condemnabitur accusatus. Vnde si quis petat mala venire super aliquem, qui meretur illa, licet petens petendo peccet, Deus inducet mala, quia meretur iste contra quem petitur, & tamẽ inducet mala super peccatorem, quia iniuste petit. Ita hic mater Michæ iniuste maledicebat, & tamen filius eius Michas, vel quicumque alius raptor merebatur maledici, ideo Deus super vtroque maledictionem induceret, & penam. Cui illa respondit: Benedictus filius meus Domino. Idest benedicatur a Domino, quia timens maledictionem, & quasi obediens ei restituit pecuniam. Reddidit ergo eos matri suæ. Scilicet istos mille, & centum argenteos, nõ quidem realiter restituit, sed se ad restituendum parauit: nam infra habetur, quod restituit, quia tñ, qui præsto est cum sacco ad restituendum, & solum dependet à receptore, an velit immediatè recipere dicitur iam restituisse. In Hebræo habetur supra. Ecce argentum meum accepi ego. Vbi dicitur litera nostra. Ecce ego habeo, & apud me sunt: sed litera Hebraica signat magis, quod Michas inuictus accepit, dum dicit accepit, & nostra dicit habeo. Item Hebræus habet. Reddidit mille, & centum argenteos matri. Vbi litera nostra dicit: reddidit eos matri suæ, & idem est. Quæ dixerat ei: Consecraui, & voui argentum istud Domino. Consecrare est aliquid Deo dedicare separando ab humanis vsibus. Vouere est obligare se ad firmiter faciendum id, quod proposuit. Accipitur autem hic Deus pro dæmone: nam Deo vero nõ fiunt idola, cum ipse veterit Exo. 20. & Deuter. 4. & 5. cap. Vt de manu mea suscipiat filius meus. Idest volo, vt semel mihi restituat filius meus, nõ cadat in maledictionem: deinde ego reddam ei ad faciendum ista, & tunc poterit licet accipere. In Hebræo habetur. Sanctificans sanctificauit de manu mea pro filio meo. Scilicet vt filius meus faciat de illo idolum, & de manu mea. I. vt filius meus sumat illud de manu mea ad faciendum, & idem signat quod litera nostra. Et faciat sculptile, atque conflatile. Idest faciat idolum sculptile, & conflatile. Aliqui putant sculptile, & conflatile esse vnum idolum. Alij autem putant esse duo. Nam sculptile dicitur à sculptendo, quia dolatur, & cauat, atque percutitur, & percutiendo limatur, & recipit debitam figuram. Conflatile vocatur, quia per conflationem fit. I. opere fusorio, cum conflatur metallum, & liquidum fluit in vacuum imaginem cuius recipit similitudinem, & voluit quidam quoddam idolum istorum factum esse per conflationem solam, & aliud per solam sculpturam opere productili, vel maleatorio, sicut candelabrum, & omnia, quæ facta sunt de auro, & argento in tabernaculo Domini, fuerunt productilia, & non opere fusorio, vt patet Exo. 25. cap. Qui autem ponunt sic habent fundamentum ex litera, quæ dicit ista tanquã duo distincta. I. faciat sculptile, atque conflatile. Item sequenti capitulo viri de tribu Dan dixerunt: nostis, quod in domibus istis sit Ephod, & Theraphim, & sculptile, atque conflatile: & posuerunt illa tanquam duo. Qui autem ponunt istud fuisse vnicum idolum debent dicere, quod fuit factum dupliciter. I. quod primo argentum conflatum est in igne, & incidit opere fusorio in formam idoli, & ibi recepit figuram: postea verò, vt magis limatum esset fuit percussioibus sculptum, vt aptius esset, & lucidius nullaq; rugositas, aut discouentia partium maneret in eo. Et istud secundum est verum: Quod patet, quia dicitur infra, quod mater Michæ dedit argentario ducentos argenteos, vt faceret ex eis sculptile, atque conflatile, quod fuit in domo Michæ: si tñ essent ista duo idola, diceretur: quæ fuerunt in domo Michæ. Item dicitur immediatè: Qui ediculam quoq; in ea Deo sepa-

Variè opinion es sculptile, & conflatile.

Aravit: si tamen essent duo sculptile, & conflatile, diceretur: Qui ediculam eis separavit. Item patet, quia licet communitè ponatur idolum, & sculptile: solum tamen aliquando ponitur sculptile solum ad significandum, quod idem sit, vt sequenti cap. dicitur, quod posuerunt in vrbe Lais sculptile, & sacerdotes. Item dicitur ibidem, quod mansit idolum Michæ in vrbe Lais toto tempore, quo fuit tabernaculum Domini in Silo: si tamen fuissent duo, nominarentur tanquam duo distincta. Sed obiicitur, quod Michas clamauit ad viros Dan, dicens: Deos meos, quos mihi feci tulistis: ita sequenti cap. ergo erant duo. Responderi potest dupliciter. Vno modo, quod ibi accipiuntur dii non pro sculptili, atque conflati, quæ essent duo, sed pro sculptili, & Theraphim: nam Theraphim differebat à sculptili, vt infra declarabitur. Alio modo potest dici, quod vocat omnes Deos suos vnum Deum, quia iste est modus loquendi Hebræus, quod ponatur interduum plurale pro singulari: sic patet Exo. 32. cap. f. Ecce dii tui Israel, qui te eduxerunt de Aegypto, & tñ manifestum est, quod ibi vnus erat Deus fabricatus. I. vitulum. Ita hic de vni co sculptili dicitur pluraliter dii. In Hebræo dicitur hic. Ad faciendum idolum, & metallum. Est enim hic quadam dictio, quam Hebræi communitè exponunt pro metallo, & tamen esset sensus iste valde inconueniens: quia nihil est dictu facere idolum, & metallu. Dicunt autem quidam, quod vocatur idolum quantum ad partes puras, & vocatur metallum quantum ad partes impuras. Sed etiam istud non stat, quia infra dicitur, quod dedit argentario ducentos argenteos, vt faceret ex eis sculptile, atque conflatile, & ponitur ibi sicut Hebræos id, quod hic. I. idolum, & metallum, & tñ argentei illi non poterant dari ad faciendum idolum purum, & impurum: quia aut erant isti argentei de argento puro, aut non. Si erant de puro argento, non poterant ipsi dari ad faciendum idolum purum, & partim impurum, quia de puro non fit nisi purum. Si autem erant argentei impuri non poterant dari ad faciendum idolum purum: ideo non stat iste modus loquendi, sed accipitur illa dictio necessariò pro aliqua liquefactione, sicut in metallis componuntur in figuram simulachri, & similis modus loquendi est Exo. 32. cap. Nam vbi dicitur litera nostra, vitulum conflatile: dicitur in Hebræo: vitulum, & metallum, & eadem dictio ponitur vbi nos dicim⁹ opere fusorio. Et tunc tradam illud tibi. Istud dixit mater filio. I. credde mihi argentum, quod habes, quod ego voui ad faciendum sculptile, & cum reddideris ego tibi red dam, vt iuste de manu mea accipias. Reddidit ergo matri suæ. Idest tunc restituit Michas matri argenteos, quia prius licet esset paratus ad restituendum, tñ nondum restituerat. Quæ tulit ducentos argenteos, & dedit illos argentario. Dicitur, quod dedit argentario, & prius dicebat, quod volebat mater Michæ tradere ei ad faciendum idolum. Hoc fuit, quia fortè Michas noluit istud facere, horrendo idolatriam. Sed falsum est, quia infra ponitur, quomodo ipse coluerit istud idolum, & fecerit vnum de filijs suis sacerdotem. Sed fortè noluit sumere laborẽ faciendi, & tradidit argentario mater eius.

Improbatio opinio nis de idolo.

Quomodo dicit, quod dedit ducentos sicos argentario. Quæstio IX.

QVAERETVR, quomodo dicit, quod dedit ducentos sicos argentario, quia supra dixerat mater Michæ, quod consecrauerat argẽtum istud Domino, scilicet mille, & centum sicos, & nũc solum dedit ducentos. Respondit Rabbi Dauid Kimhi, quod istos ducentos dedit mater Michæ argentario in mercedem pro fabricatione, & alios nongentos superflites tradidit ad faciendum ex eis idolum. Sed istud non stat, quia

quia dicitur in litera, quod tulit istos ducentos argenteos, & dedit argentario, vt faceret ex eis sculpsile: ergo non dabatur isti pro mercede, sed in materiam operis. Dicendum ergo, quod mater Michæ consecrauerat Deo omnes istos mille, & centum argenteos: tamen non expendit omnes in idolo, sed ducentos expendit in fabricando illud: alios autem in faciendo Ephod, & Theraphim, & vestes ceteras sacerdotales, & ediculum Deo, & cetera, quæ pertinebant ad cultum idoli illius, & quocunque modo poterat expendi ista pecunia consecrata idolo, dum tamen expendere in cultu idoli.

An peccasset mater Michæ postquam vouit istud argentum idolo, si non dedisset.

Questio X.

QVAERETVR vterius, an peccasset mater Michæ postquam vouit istud argentum idolo, si non dedisset. Respondendum, quod vota sunt triplicia: quædam sunt manifestè de bono, quædam de manifestè malo, & quædam de dubio. Prima vota sunt indistinctè tenenda, & obligamur ad illa soluenda, & citò: alioquin reputatur nobis in peccatum, Deut. 23. c. De votis dubijs, scilicet quæ possunt habere bonum, vel malum euentum, respiciendus est ipse euentus, & si bene eueniat, seruanda sunt: si autem malè, non sunt tenenda: sic patet in voto Iephte, qui vouit offerre domino quidquid primò egrederetur ei obuiam de domo sua redeunti de bello in pace. Poterat istud votum habere bonum euentum, si aliquid exiisset in occursum, quod esset animal immolaticium: poterat habere malum euentum, si occurreret res non immolaticia, vt homo, vel canis: si primum accideret, seruare debebat votum: si secundum, non debebat seruare illud. Et quia accidit in malam partem, scilicet quia occurrit ei filia sua, quæ non erat animal immolaticium, non debebat seruare, & quia seruauit, fuit stultus in vouendo, & impius reddendo, vt ait Ieronimus. Vota autem, quæ sunt manifestè de malis, vt colere idolum, vel fornicari, non sunt tenenda, quia nec sunt vota, cum Deus non acceptet talia, quæ sunt contra eum. Non tamen causatur obligatio ex stipulatione, nisi acceptet ille, cui aliquid stipulamur, & quia manifestum est, quod Deus non acceptat mala, quæ promittimus propter duo.

Duplici de causa Deus non acceptat mala à nobis promissa.

Primò, quia mala sunt, & dato, quod possent mala esse in fauorem Dei, non acceptaret illa, quia mala sunt, cum ipse iniustus sit, & oderit iniquitatem. Secundum est, quia nemo acceptat sponte, quod contra se est, & tamè mala directè repugnant Deo, ideo quamquam aliquis velit se obligare per votum ad aliquod malum faciendum, impossibile est, quod obligetur: tale autem erat istud votum de faciendo idolum de argento. Ideo dicendum, quod complendo votum istud, peccabat mortaliter mater Michæ, quia istud malum erat, & per votum non poterat effici licitum. Etiam peccabat vouendo, & hoc dupliciter: primò, quia ad malum se obligare volebat, disponendo se ad illud. Secundò, quia ad hoc Deo vouebat illud tanquam Deo acceptum esset, sed putare Deo acceptum esse, quod malum erat, est malè de Deo opinari, quod peccatum est: si autem non putaret Deo acceptum, sed repugnare, & tamen voueret illud magis peccabat volens facere, quod Deo nolebat. Dicendum ergo, quod mater Michæ peccauerat faciendo istud votum, & tamen non debebat completere, nec peccabat, si non completeret, sed solum dolere debebat, quod malum vouisset. Vt faceret ex eis sculpsile, atque conflatile. Id est, vt faceret vnum idolum, quod erat per conflaturam factum, scilicet opere fusorio. Deinde erat sculpsile ad magis decorandum illud, vt supra decla-

ratum est. Quod fuit in domo Michæ. Id est factum idolo suscepit illud in domo sua Michas, & tenuit illud: fecitque sibi sacerdotes, vt patet infra. Qui ediculum quocunque in eodem Deo separauit. Id est Michas separauit in domo sua ediculum, scilicet in quadam parte domus suæ constituit locum priuatum sequestratum ab operibus ceteris, & ibi constituit Deum illum, vt locus esset sacer, & honorabilis non deditur occupationibus prophanis. Et fecit Ephod, atque Theraphim. Id est postquam fecit idolum fecit etiam Ephod, & Theraphim in honorem idoli. Vestem sacerdotalem, & idola. Ista expositio ponitur à translatore nostro, & non est in Hebræo, sed posuit noster scriptor ad interpretationem nominum Hebraicorum. Vocauit autem Ephod vestem sacerdotalem: vocauit autem Theraphim idola: est enim nomen pluralis numeri significans idola.

Quod erat Ephod quod hic fieri inebatur.

Questio XI.

QVAERETVR, quod erat Ephod, quod inebatur hic fieri, & quod factum est à Michâ pro illo sculpsile. Respondendum, quod Ephod signat vestem pertinentem ad cultum ministrorum Dei. Accipitur autem Ephod tripliciter. Primò modo per quodam ornamento summi sacerdotis, quod erat factum de filis multorum colorum, scilicet de purpura, & cocco, & hyacintho, & auro, & bysso retorta, & pendebat solum super partem anteriorem vsque ad zonam, & ad partem posteriorem vsque ad zonam: habebatque duos lapides onychinos super humeros sacerdotis, in quorum quolibet erant scripta sex nomina filiorum Israel: de cuius fabricatione patet Exo. 28. Alio modo accipitur Ephod pro quadam veste alba, in qua nihil aliud erat, & erat illa vestis de lino simplici, vocaturque Ephod, licebatque portare illam Leuitis: quod patet, quia Samuel erat Leuita, & tamen induebatur Ephod 1. Reg. 2. scilicet puer Samuel ministrabat Domino coram Heli accinctus lineo Ephod: & istud Ephod faciebat ei mater sua, vt dicitur 1. Reg. cap. 2. nam dicebatur ibidem, quod tunicam paruum faciebat ei mater sua. Tertio modo accipitur Ephod pro quadam veste lineæ, qua utebantur sacerdotes, siue ministrarent ante altare, siue non, & induebantur hac veste extra sanctuarium, quam aliqui putant esse eandem cum illa, qua utebantur Leuitæ, quod etiam non recuso. De hac habetur 1. Reg. 22. nam octoginta quinque viros indutos Ephod lineo occidit Doeg coram Saule, & omnes isti erant sacerdotes, vt patet ibidem: & vnus erat summus sacerdos. Hic autem dicendum, quod non accipitur Ephod pro ornamento summi sacerdotis, quia illud solum non erat ad ministracionem aliquam eo quod non erat vestis, sed quædam pars ornamenti. Et apparet magis, quia litera nostra exposuit Ephod, id est vestem sacerdotalem: vestis autem denominat id, quod totum corpus ambit: ideo dicendum, quod Ephod accipitur pro Ephod summi sacerdotis: ita quod per Ephod intelliguntur omnes aliæ vestes, vel ornamenta Pontificis, vel accipitur Ephod pro aliqua alia veste Sacra, in qua ministrandum erat coram illo idolo, & indueretur illa sacerdos, siue illa esset, sicut Ephod Leuitarum, & Sacerdotum minorum, siue non.

Quæ sunt Theraphim. Questio XII.

QVAERETVR vterius, quæ sunt Theraphim. Respondendum, quod sunt quoddam Hebræos, & Nicolaum Theraphim erant quoddam caput pueri primogeniti occisi demoni immolati, & conditum erat pigmentis varijs, nè computresceret, sub cuius lingua

lingua erat lamina quædam aurea, in qua erat scriptum nomen cuiusdam idoli, & respondebatur per illud caput ad quæsitum. Sed ista posino non multum stat, quia Theraphim denominat aliquid quod fabricatur, cum dicatur hic, quod fecit sibi Ephod, & Theraphim. Sed tale caput non est aliquid de fabricatis, ideo erit aliquid aliud. Alij dicunt, quod Theraphim erat quoddam instrumentum astrologum, scilicet chilindrus, vel astrolabium ad inquirendum aliquid per planetas. Sic tangit Rabbi David Kimhi, & Aben Ezra. Sed ista posino est irrationabilis, quia ponebatur hic Theraphim tanquam aliquid pertinens ad cultum idoli, cum dicatur quod fecit Theraphim, & Ephod: Chilindrus tamen, & Astrolabium pertinent ad impositionem astrologam: sic etiam dicebat Rabbi Abraham Aben Ezra, quod in rationalis plicatura ponebatur lamina facta, sicut Astrolabium, quod improbatum fuit Exo. 28. Item Theraphim pertinet ad diuinationem, vt videtur hic in nui, & sequenti capitulo, & tamen Chilindrus, & Astrolabium non sunt ad aliqd inueniendum de his, sed ad inuestigationem horarum, & altitudinem, & ortus, & occasus planetarum, & similia, quæ multum differunt ab opere diuinationis. Alij volunt, quod Theraphim esset imago facta in certo tempore ad recipiendum celestem influentiam, & hoc vult Aben Ezra. Sed istud etiam non multum applicatur proposito, cum hic agatur de cultu idoli. Etiam, quia tales imagines fiunt in longo tempore, & cum magno labore, & scientifica inuestigatione: sed de isto viro dicitur, quod fecit sibi Ephod, & Theraphim, quasi aliquid leue egisset: etiam, quia iste non erat vir peritus, sed simplex secundum conditionem temporis illius, ideo non erat talis imago Theraphim, sed aliqd aliud. Dicendum autem, quod Theraphim signat statuam quædam magnam factam de quacunque re ad humanam effigiem. Hoc patet 1. Reg. 19. cum dicitur de Michol, quod cum veniret apparitores Saulis, vt raperent Dauid, simulauit eum languere, & dicitur in Hebræo, quod posuit in lecto Theraphim, & in litera nostra dicitur, quod posuit statuam: certum est autem, quod ibi non ponebatur Astrolabium, nec Chilindrus, quia ista non faciebant ad exprimendam imaginem Dauid dormientis, & languentis quam volebat exprimere Michol, vt patet ibidem. Nec etiam potest accipi pro capite pueri sic occisi, vt dicebatur supra, quia non occurreret Michol habere tale caput in domo, & si haberet non oporteret, quod poneret in lecto, quia per aliquid aliud melius exprimeretur effigies Dauid, quam per talem imaginem. Item non potest accipi ibi pro imagine facta ad recipiendam virtutem, quia talem non haberet Michol, quia istud pertinebat ad superstitionem. Dauid autem non permitteret, quod vxor sua aliquid tale haberet, cum esset vir valde deicola. Etiam, quia dato, quod Michol vellet habere talem statuam, forte non occurreret ei, quia rari scirent imagines tales facere. Sed oportet, quod accipitur ibi Theraphim pro quacunque statua potente exprimere humanam effigiem, & sic facilliter potuit Michol habere Theraphim ad ponendum in lecto loco Dauid. Sic autem accipit hic Ieronimus exponendo: nam cum prius dixisset, quod fecit Ephod, & Theraphim, exposuit, id est vestem sacerdotalem, & idola: forte autem erat istud idolum factum de ligno, vel de alia materia. Quod autem primò fecit erat de argento, & illud vocatur sculpsile, atque conflatile: & sic habebat duo idola Michas: sic et accipitur Gen. 31. vbi dixit Laban: cur furatus es Deos meos? Et iterum ibidem, quod Rachel furata est idola patris sui Laban: nam ibi ponitur in Hebræo Theraphim, & accipitur manifestè pro illis idolis, quæ colebat Laban. Fortè potest dici, quod erat istud aliquod idolum factum ad inquirendum per illum aliqua secreta, sed

Aliorum resp. ad quæsitum. Improb.

Aliorum resp. ad quæsitum.

Doc. resp. ad quæsitum.

prius dictum melius est. In Hebræo dicitur. Vbi nos dicimus, qui ediculum quoque separauit in ea, & idem est, scilicet quod vir Michas habuit domum Dei, id est habebat quædam ediculum separatam in domo sua ad ponendum illum Deum.

Impleuitque vnus filiorum suorum manum, & factus est ei sacerdos. In diebus illis non erat rex in Israel, sed vnusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat. Fuit quoque alter adolescens de Bethlehem Iuda, ex cognatione eius: eratque ipse Leuites, & habitabat ibi. Egressusque de ciuitate Bethlehem, peregrinari voluit vbiunque sibi commodum reperisset. Cumque venisset in montem Ephraim iter faciens, & declinasset parumper in domo Michæ: interrogatus est ab eo vnde venisset. Qui respondit: Leuita sum de Bethlehem Iuda, & vado, vt habitem, vbi potuero, & vile mihi esse prospexero. Dixitque Michas: Mane apud me inquit, & esto mihi parens ac sacerdos: daboque tibi per annos singulos decem argenteos ac vestem duplicem, & quæ ad victum sunt necessaria. Acquieuit, & mansit apud hominem, fuitque illi quasi vnus de filijs. Impleuitque Michas manum eius, & habuit puerum sacerdotem apud se, nunc scio, dicens: Quod benefaciet mihi Deus habenti Leuitici generis sacerdotem.

Infra 8. & 21.

Impleuitque. Hic ponitur secundum, scilicet circa Idolum facta ab usio, & diuiditur in duas scilicet quod fuit duplex ab usio circa istud Idolum. Prima fuit, quod constituit Michas Sacerdotem, qui non erat de tribu Leui. Fuit secunda, quia fecit sacerdotem alium, qui fuit de tribu Leui, sed non fuit de stirpe Aaron, ibidem. Fuit quoque alter. Circa primum dicitur. Impleuitque vnus filiorum suorum manum. Id est consecrauit. Et pertinet istud ad coere monias, quæ fiebant, vt aliquis fieret sacerdos: sic accipitur Exo. 29. & Leui. 8. nam vbi dicit litera nostra: postquam initiaueris, id est consecraueris manus eorum: dicitur in Hebræo: postquam compleueris manus eorum. Fiebat autem ista completio per hoc, quod aliqua coere monia fiebant in manibus alicuius, vt essent sacræ, sicut sacerdotibus nostris quando ordinantur vnguntur manus: sic etiam manus sacerdotum veteris testamenti consecrabantur, quia tingebantur sanguine: Exo. 29. & Leui. 8. ca. & vocatur ista sanctificatio impletio, scilicet quia complentur circa manus omnes coere monia debita ad hoc, quod fieret sacerdos. Sic accipitur 3. Reg. 13. scilicet quicunque volebat, implebat manum suam, & fiebat sacerdos ex celsoforum. Erat autem illa impletio, vel consecratio alterius modi, scilicet quia accipiebat, qui volebat effici sacerdos aliquod animal immolaticium, & offerebat illud Idolis, & faciendo coere monias circa istam hostiam efficiebatur sacerdos. Sic patet in 2. Paralip. cap. 13. vbi rex Abia repetiuit verba supradicta in 3. Reg. c. 13.

86

& dixit: Quicūq; venerit, & inicitauerit manum suam in tauro, & in bobus, & in arietibus septem, fit sacerdos eorum, qui non sunt dii. Ita nunc credendum est, quod Michas traderet filio suo animalia aliqua ad immolandum, & per hoc manus eius erat completa. Sciendum, quod iste filius Michas esset primogenitus eius, quia conuictum erat apud antiquos, q̄ primogenitus darentur sacerdotia: tanquam ipsi praeferrentur ceteris dignitate. *Et factus est ei sacerdos.* Id est accepit illum in sacerdotem, vt ministraret idolo illi. Et quāquam quilibet posset effici sacerdos, erat tamē maior honor idolo, quod haberet sacerdotem determinatū, qui esset ei dedicatus.

An Michas peccauit faciendo sacerdotem non de Leuitis, Quæstio XIII.

QVAERETVR, an Michas peccauerit faciendo sacerdotem non de Leuitis, sed de filiis suis, qui erat de stirpe Ephraim, & an puniri debebat pena transgressorum illius legis, quæ est de ministracione sacerdotali Num. 3. Aliquis dicit, q̄ sic, quia Num. 3. & 18. c. dicitur de sacerdotio, q̄ erat cōmissum solis filiis Aaron, & si quis extraneus accederet ad ministrandum, occideretur. Item pater in Core, & ducentis & quinquaginta sociis eius, qui conati sunt vsurpare sacerdotium Aaron, & cōbusti sunt à Domino coram altari, Num. 16. Item rex Ozias conatus est offerre corā dño thus, & percussus est lepra in frōte, vt patet 4. Reg. 15. & 2. Paralip. 26. cap. Respondendū est, q̄ Michas peccabat instituyendo sacerdotem idolo, & penam mortis merebatur pro idolatria, & filius eius peccabat, & eodem modo merebatur lapidari tanq̄ idolatra, Deut. 17. tamen non peccabat ex hoc, quod non instituebat de filiis Aaron, & instituebat de stirpe sua, quia illa lex de sacrificijs, q̄ solis filiis Aaron liceret sacrificare, & exercere opera sacerdotij, intelligitur de ministracione sacerdotali, quæ fiebat coram Deo, & in sanctuario: sed ista erat ministratio sacerdotalis facta idolo, ideo non incidebant in illam legem, quia non priuabant filios Aaron iure suo. Etiam non agebant contra diuinam electionem: nam Deus elegerat sibi Aaronitas reprobando coetere, comminando, q̄ si quis de ceteris auderet accedere ad ministerium sacerdotij irasceretur Deus, & percuteret multitudinem, vt patet Num. 1. & 18. cap. simile est, q̄ si quis uouerit Deo aliquid licitum, & non reddiderit, peccauit: & tamen si uouerit aliquid illicitum, si non reddiderit non incidet in penam non soluendum vota, vel si soluerit non magis peccabit soluendo in tempore promisso, quā extra illud, eo quod non erat obligatio votorum, nisi in licitis, in illicitis autem non erat obligatio: sic Deus uoluit in sacerdotio suo seruari regulam, q̄ soli filij Aaron essent sacerdotes, eo q̄ istud erat licitum: sacerdotium autem idolorum erat illicitum, & quicumq; fieret sacerdos idolorum peccaret: ergo non magis si efficeretur sacerdos de filiis Aaron, quā de alijs, quia ubi nunquam contingit benè agere, contra facere non inducit obligationem aliquam: sed obligatio ad penam est in illo, quod in aliquo casu benè fit, & alio casu non benè fit, si non seruetur modus ille, qui impositus est, peccatum erit. *In diebus illis non erat rex in Israel.* Id est nullus erat rector, vel iudex potens punire delinquentes, & coercere reliquos ad benè agendum. Et non accipitur rex proprie hic pro rege, quod friuolum eēt hoc dici: nam manifestum est, quod tempore isto nullus adhuc fuerat rex, quia in isto libro solum describitur gesta iudicum, & ea quæ temporibus illorum acciderunt, & tunc nondum reges fuerant. Item dicit, & quilibet quod sibi rectum videbatur faciebat, quasi

dicat, quod hoc contingeret ex defectu regis, & tamen non solum existente rege, sed existente quolibet alio iudice, vel rectore non faceret quilibet qd̄ sibi rectum videbatur: ergo non solum non erat tunc rex, sed etiā nullus iudex, vel rector erat: hoc autem verum est, quia facta sunt ista inter mortem Iosue, & constitutionem Othonielis in iudicem, vt declaratum fuit supra. *Sed vnuquisque, quod rectum sibi videbatur, hoc faciebat.* Id est, qui volebat malè agere, malè agebat, & qui benè agebat bonum, nec erat aliquis prohibens sic agere. Istud dicitur propter idolum Michas, de quo hic recitatur: quasi dicat, si aliquis fuisset illo tempore potens corrigere delinquentes, non ausus fuisset Michas fabricare idolum, & constituere sacerdotem: quia tamen nullus erat potens hoc facere, qui volebat facere idola, faciebat, & erat impunitus.

An peccatum erat, quod quilibet faceret quod sibi rectum videbatur tempore isto, Quæstio XIII.

QVAERETVR, an peccatum erat, quod quilibet faceret, quod sibi rectum videbatur. Aliquis dicit, quod non: quia tempore Moysi in deserto faciebat quilibet Israelitarum, quod volebat, vt patet Deut. 13. & tamen non videbantur peccare, quia si malè agebant non permitteret eos Moyses sic agere, qui tunc habebat ducatum populi, & durè corripiebat, puniebatque delinquentes, vt patet Exo. 32. cap. in immolatione vituli, & tñ permittebat Moyses illa fieri, & ipse dixit, q̄ quilibet faciebat quod sibi rectum videbatur, ergo non erat peccatum. Respondendum, q̄ facere quilibet quod sibi rectum videbatur, contingit dupliciter. Vno modo, quia non est aliqua lex obligans, & determinans ad certum modum, sed potest quilibet determinare sibi modum in actione sua. Alio modo fit quidem obligatio ad certum modum agentis: tamen ex defectu principis cogentis ad obseruationem legis, quilibet facit quod vult, non obseruans legem. De primo modo dicendum, quod non est peccatum quemlibet facere quod sibi rectum videtur, quia nulla actio vocatur peccatum, nisi in quantum est præuicatio alicuius legis ad quam tenemur. Cum autem non est lex, nec peccatum est. Istum modum loquendi ponit Apostolus ad Rom. septimo. Secundò modo agere, quod sibi rectum videtur, peccatum est: eo quod contra legem est. De primo pater exemplum tempore Moysi: nam licet lex data esset in deserto, non obligabat Israelitas, dum manerent in deserto, sed postquam introirent in terram Chanaan: sic patet Deuteronomij decimo secundo, cum dixit Moyses, quod in deserto quilibet faciebat quod sibi rectum videbatur: & hoc, quia nondum venerant ad requiem, & possessionem Domini: sed postquam transirent Iordanem, & considerent pacificè terram nō formidantes aduersarios, qui erant in circuitu, non debebant sic facere, sed obseruare ea, quæ in lege scripta erant, sicut ibi subduntur exempla: non peccabant autem Israelitæ in deserto tempore Moysi facientes quodcumque uellent: ideo Moyses non poterat coercere eos. De secundo patet exemplum hic, & sequenti capitulo, de idolo Michas, & præuicacione filiorum Dan: & infra decimonono, de abusione facta contra concubinam Leuitæ, quia in quolibet horum dicitur, quod non erat in Israel rex, id est rector aliquis tunc, qui posset coercere delinquentes ad bonum faciendum, & hoc peccatum erat, quia lex induxerat obligationem ad faciendum sic, vel sic.

Quomodo

Quomodo potuit idolum Michas fieri post mortem Iosue, dum uiueret Caleb. Quæstio XV.

QVAERETVR ulterius, quomodo potuit istud de idolo Michas fieri post mortem Iosue dum uiueret Caleb, quia dicitur Iosue ult. & supra 2. q̄ seruiuerunt Israelitæ Domino omnibus diebus Iosue, & seniorum, qui longo post eum fuerunt tempore, sed Caleb fuit vnus de istis senioribus, & præcipuus, vt declaratum est supra 2. eo q̄ tempore Iosue Caleb erat valde magnæ auctoritatis, & erant ambo quasi socij, vt colligitur Iosue 14. cap. ergo tempore eius non potuit istud fieri. Aliquis forte diceret, quod factum est post mortem Iosue, & Caleb, & ante constitutionem Othonielis in iudicem eo tempore, quo Israelitæ declinauerunt ad idola, & dominatus est eis rex Mesopotamiae, vt patet supra 3. cap. Sed non stat, quia probatum est supra, quod ante mortem Caleb factum est istud, quia Caleb erat uiuens quando capta est Ierusalem, & erat dux, vt patet supra 1. & tñ noui erat capta Ierusalem qñ fiebant hæc, & ea, quæ habentur infra 19. Sed vocabatur tunc Ierusalem ciuitas alienorū, infra 19. cap. ergo nondum mortuus erat Caleb. Respondendum, quod idolum Michas factum est uiuente Calebe, & cum dicit, quod seruiuerunt Israelitæ dño tempore Iosue, & seniorum, qui post eum fuerunt: Dicendum, quod istud intelligitur de manifesto, & tñ occultè aliqui habebant idola, & sic habuit Michas idolum istud in domo sua, in qua separauit ei adiculam, & tenebat ibi sacerdotem. Aliter potest dici, q̄ illud intelligitur de toto populo. s. q̄ totus populus non declinabat ad idola simul tempore Iosue, aut Caleb, sicut postea in temporibus illis, quibus non habebant iudices, omnes colebant idola, vel quasi omnes, vt colligitur supra 3. & 4. & 6. & 10. Nunc autem tempore Caleb, licet iste vir Michas declinauerit ad idola nō declinabant alij: ideo isto declinante adhuc dicebatur, quod Israelitæ seruiabant domino, quia vnus non ponebat quasi in numerum cum toto populo ad hoc, quod faceret negari propositionem vniuersalem, quæ aliàs de populo deberet affirmari.

Quomodo dicitur, quod non erat rex in Israel, sed quilibet faciebat quod sibi rectum videbatur, & cetera. Quæstio XVI.

QVAERETVR ulterius, quomodo dicitur, quod non erat rex in Israel, sed quilibet faciebat quod sibi rectum videbatur, cum esset nūc Caleb, qui poterat coercere ab idolatria. Etiam semper erant iudices illi septuaginta, qui vocabantur domus consilij, qui manserunt semper post mortem, vt declaratum est Num. 11. cap. Deut. 17. cap. & isti poterant punire de quolibet crimine. Respondendum, quod fuit factum istud peccatum, & alia, quæ infra habentur. s. de filijs Dan, & de concubina Leuitæ, quia nō erat aliquis potens punire delinquentes, sicut tangitur in his tribus cap. & si fuisset aliquis potens punire, non fuissent ita faciliter incitati ad peccandum Israelitæ, sicut nūc incitati fuerunt. De Caleb patet, quia ipse erat vir reuerendus valde in populo, qui multa posset per suo persuadere populo ad hoc, quod faceret ea, vel vitaret: & tamen non habebat potestatem ordinariam aliquā super populum, quia nec Deus ipsum dedit in principem, sicut dedit Iosue, vt patet Num. 27. Nec etiam populus communi consensu illum elegit, sicut erat in alijs iudicibus, vt communiter: ideo si quis uellet inue recundè peccare, non poterat eum coercere Caleb, & quia totus populus erubeſcebat reuerendam personā Caleb cum ipse hortaretur eos ad tenendam legem,

verecundabantur contrarium agere. Michas tamen, & mater sua non erubuerunt reuerentiam Caleb: ideo fecerunt istud idolum, & Caleb non potuit punire illos. Cum autem obijciatur de septuaginta iudicibus, q̄ erāt domus consilij, dicendum, quod isti tunc erant, & tamen non poterant corrigere ista vitia, & propter eos non formidabant peccantes: nam licet isti de iure haberent potestatem ad puniendum de quolibet vitio, tamen de facto non erat potestas eorum magna, eo q̄ ipsi non erant homines potentes temporaliter, ita q̄ nolentes obedire iuri possent temporaliter coercere: reges autem erant homines potentes, quod siue iuste, siue iniuste poterant punire quos uellent. Iudices et potentes valde erant in populo, quia totus populus si ceperat eos in principes, sicut factum est de Iephthe supra 11. & poterant temporaliter super quemlibet de populo: unde quando volebant, conuocabant totum populum, & omnes conueniebant. Hos autem timebant peccantes, & quia tunc nulli istorum erant, fiebat omnes abusiones, quæ habentur in his tribus cap. hoc autem patet infra 19. de excessu contra concubinam Leuitæ: nam dicitur tunc, quod non erat rex in Israel, & habetur ibi, quod Leuita petens emendationem, vel vindictam criminis, misit frustra duodecim carnū uxoris suæ p̄ omnes duodecim tribus Israel, vt omnes uellent vindicare istud: si tamē habuissent tunc Israelitæ iudicem, nō misisset Leuita partes per omnes tribus, sed ad iudicem, quia ipse congregaret populum, & faceret vindictam. Item, quia dicitur infra 19. In cōmuni decernite quid facto opus sit: istud dicebant Israelitæ inter se. s. q̄ ipsi sententiarent: si tamē fuisset tunc iudex ad ipsum pertineret determinatio de omnibus his, & ipse iuberet populo: non existente autem iudice non curatum est de septuaginta iudicibus domus consilij tanquam ipsi nullam potestatem haberent, sed totum factum ad populum remissum est, & populus sententiavit, & non iudices: non ergo timebant Israelitæ peccare propter septuaginta iudices domus consilij, dum nō esset rex, vel iudex, qui esset princeps populi, & sic factum est in his tribus delictis, de quibus in his tribus cap. *Fuit quoque alter.* Hic ponitur secundò abusio, quia non cōtensus Michas, q̄ haberet sacerdotē de filiis suis uoluit habere sacerdotem de filiis Leuitæ. Et dicit, *Fuit quoque alter adolescens de Bethlehem Iudæ.* Iste factus fuit sacerdos in domo Michas, vt patet infra, & dicitur, q̄ fuit alter adolescens ad differētiā primi adolescentis: nam Michas fecit vnum de filiis suis sacerdotem: nunc autem alterum adolescentem de Bethlehem fecit sacerdotem. Et dicitur de Bethlehem Iudæ ad differētiā, quia Bethlehem alia est in forte Zabulō, vt patet Iosue 19. ideo, vt cōmuniter ponitur Bethlehem cum determinatione, vt patet Matth. 2. & Mich. 5. In Hebræo habetur. *Fuit puer de Bethlehem.* Sed litera nostra addidit alter, vt non putaretur idem esse, de quo ante dicebatur. *Et iste ex cognatione eius.* Aliqui intelligit ex cognatione eius, id est Michas, & ob hoc Michas eum iuste petit gratis in sacerdotem: sic exponit Historia Scholastica. Sed ista expositio nō stat, quia fundatur super equiuocationem literæ nostræ: nam potest referri dictio (eius) ad Micham, vel ad Bethlehem, & retulit Historia Scholastica ad Micham, & tamen in Hebræo dicitur alter, scilicet de cognatione Iudæ: ideo non potest referri ad Micham, sed ad Bethlehem, vt dicatur, q̄ erat Leuita iste de cognatione Bethlehem, & istud idem est, qd̄ de cognatione Iudæ, quia Bethlehem erat in tribu Iudæ, & in cognatione Bethlehem erat cognatio Iudæ. Vel possumus referre ad Iudam cū dicatur, q̄ erat de cognatione ei. i. Iudæ, quia dictum fuerat supra, q̄ iste iuuenis erat de Bethlehem Iudæ de cognatione eius. i. Iudæ.

Quomodo

Quomodo poterat esse, quod iste iuuenis esset de cognatione Iuda, & quod esset Leuita. Quæst. XVII.

QVAERETVR, quomodo poterat esse, quod iste iuuenis esset de cognatione Iudæ, & quod esset Leuita, sicut infra dicitur, quia tribus Iuda, & Leuita erant duæ tribus distinctæ, & incõmixtæ, Responder Rabbi Salomon, & Nicolaus, quod iste iuuenis erat Leuita ex parte patris: ideo propriè erat de stirpe Leuitarum, quia non dicitur aliquis pertinere ad stirpem matris, sed patris: erat tamen ex parte matris de tribu Iuda, quia Leuita accipiebant aliquando vxores de alijs tribubus: & sic erat iste iuuenis Leuita, & de tribu, vel cognatione Iuda. Sed dicit Rabbi Dauid Kimhi, quod iste modus ponendi non conuenit scripturæ, quia scriptura semper vocat cognationem alicuius cognationem patris, & non matris suæ. Et hoc verum est, in tantum, quod Christus, qui nullo modo pertinebat ad Ioseph, cum non esset de semine eius, non fuit computatus per stirpem, & lineam matris, ad quam totaliter pertinebat, sed per lineam Ioseph, ad quem nequaquam pertinebat: & hoc ut describendo genealogiam Saluatoris seruaretur modus describendi genealogias in lege. Dicit ergo Rabbi Dauid Kimhi, quod vocatus est iste Leuita de tribu Iuda, non quod esset de illa tribu, sed quia fecit talia qualia Manassès, qui erat de tribu Iuda: nam Manassès filius Ezechie fuit valde idolatra, vt patet 4. Regum 21. cap. & sic fuit iste Leuita, qui cum esset minister Dei, factus est minister idoli. Sed istud est valde alienum, quod aliquis vocetur de progenie alterius ex hoc: quod habet aliquam similitudinem ad illum, quia istud poterat consentiri, cum scriptura loquitur reprehensorie, & mortaliter, sicut in Prophetis: sicut patet Ezech 16. vbi dominus ad Ierusalem ait: radix tua, & generatio tua de terra Chanaan, pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa, & tamen manifestum est, quod habitatores Ierusalem non erant de stirpe Amorrhæorum, vel Cethæorum: sed de stirpe Iacob: sed dicitur illud per imitationem: historia tamen non tenet istum modum loquendi, sed simplicem veritatem enarrat: & ob hoc quamquam sæpe in Prophetis ponantur metaphora, & parabola, tamen in historia nunquam ponuntur, nisi quando introducit aliquis loquens, quia ponentur tunc verba illi, sicut ille dixit, siue metaphora sint, siue parabolica, sic patet supra 9. vbi ponitur parabola de arboribus vngentibus regem. Et hoc, quia Iothan filius Gedeonis proposuerat illam parabolam Sichimitis. Sed hic est historia, nec introducit verba alicuius: sed ipse scriptor historia loquitur à se, ideo oportet, quod intelligatur ad litteram id, quod dicitur, & non secundum aliquam metaphoram. Item dato, quod vellemus ampliare historicam locutionem ad metaphoras, tamẽ non erat conueniens modus loquendi, quod vocaretur de stirpe Iudæ propter Manassè, quia Manassès nondum natus fuerat quando liber iste scriptus est per Samuelem, nec fuit vsque ad magnum tempus postea, scilicet circa finem regum Iuda: ideo non scriberet Samuel de illo, sed magis ad imitationem alicuius, qui præterisset. Item Samuel adhuc nesciebat, an Manassès futurus esset, & an idolatra esset, ideo non poterat dicere Leuitam istum esse de tribu Iuda propter idolatriam Manassè, cui similibatur. Item dato, quod Ivelis proteruire, dicens, quod Samuel, qui erat propheta spiritu prophético cognouit futurum Manassè idolatram magnam, adhuc non stat, quia ipse scribebat librum istum, vt legeretur, & illi, qui legerent nescirent de Manassè, quod futurus esset idolatra, & ob hoc vocari deberet Leuita iste de tribu Iudæ, & sic cum legerent hoc putarent Samuelem falsam scripsisse: ea tamen, quæ scri-

Rabbi Salomon, & Lyranus resolluntur.

Rabbi Dauid impugnat.

pta sunt non fuerunt scripta per scriptores, sed ad utilitatem legentium, iuxta illud: Quæcunque scripta sunt, ad nostram utilitatem, vel consolationem scripta sunt. Ideo Samuel nihil tale scriberet. Si propter imitationem idolatriæ deberet vocari Leuita iste de tribu Iuda, vocaretur de tribu illa, quæ magis peccauisset in idolatria, sed nulla tribus fuerat, quæ hæctenus magis peccasset in idolatria, quam tribus Simeon, vt declaratum est Num. 25. cap. ergo debuisset vocari de tribu Simeon. Dicendum ergo, quod iste Leuita vocatus est de cognatione Iudæ, quia erat de cognatione Leuitarum, qui erant in sorte Iudæ: nam Leuita, & sacerdotes erant dispersi per tribus alias, habitantes in ciuitatibus aliarum tribuum, & sic habitabant multi Leuita in Bethlehem, & quia Leuita iste erat de cognatione Leuitarum sortis Iudæ, dicebatur de cognatione Iudæ per modum decurtatum loquendi, qui sæpe est apud Hebræos. Vel potest dici, quod iste erat de cognatione Iudæ, quia mater sua erat de tribu Iudæ. Hoc enim satis verisimile est, quia cum iste Leuita esset de Bethlehem, & Bethlehem erat ciuitas filiorum Iudæ, quod ibi pater eius acceperit vxorem de filiabus Iudæ, & genitus fuerit iste Leuita, & quamquam non sit modus loquendi scripturæ per matrem istud est verum, vt communiter: interdum tamen habet quosdam modos loquendi speciales. Aliter etiam dici potest, & melius, si quod verum est, quod scriptura nunquam nominat aliquem per cognationem matris, sed patris quando nominat vnã cognationem solum: & tamen quoniam vult nominare duas, nominabit eum per cognationem matris, & patris: ita est hic, quia iste Leuita nominatur per duas cognationes: nam in quantum vocatur Leuita principaliter intelligitur, quod progenies tua principalis, scilicet paterna erat de Leuitis. Cum autem postea nominatur de cognatione Iudæ, intelligitur secundaria progenies, scilicet materna: Si autem poneretur vnica progenies, vt potest, quod diceretur: Fuit vir vnus de Bethlehem de stirpe, vel cognatione Iudæ, necessariò intelligitur de stirpe patris. Erat, ipse Leuita. Scilicet de tribu Leui, quia iustus pater erat de stirpe Leuitarum. Habitabat, ibi. Id est habitabat in Bethlehem, scilicet pater suus ibi habitauerat, & ipse ibi habitabat: sed nunc peregrinabatur ad inquirendum utilitatem tuam.

Doc. res. ad quibus.

Quomodo poterat iste Leuita habitare in sorte Iudæ in vrbe Bethlehem. Quæst. XVII.

QVAERETVR, quomodo poterat iste Leuita habitare in sorte Iudæ in vrbe Bethlehem. Et videtur, quod non posset, pro quo præsupponendũ quod Leuita non acceperunt sortem aliquam per se in terra, sicut & alia tribus, sed tota terra diuisa est duodecim tribubus exclusis Leuitis: postea de qualibet tribu datae sunt vrbes sacerdotibus, & Leuitis, vt patet Num. 35. & Iosue 21. cap. & tamen computantur vrbes, quæ datae sunt de tribu Iuda, non ponitur ibi Bethlehem: ideo non poterat ibi habitare Leuita. Patet hoc Iosue 21. & 1. Paralip. 6. vbi ponuntur ciuitates sacerdotalium, quàm Leuitarum. Item patet, quia in sorte Iudæ datae sunt ciuitates solis sacerdotibus. Leuitis autem datae sunt vrbes in alijs sortibus tribuum, vt patet Iosue 21. & 1. Paralip. 6. cap. Iste autem iuuenis erat Leuita, & non Sacerdos, ideo non poterat habitare in Bethlehem, aut in aliqua ciuitate sortis Iudæ. Respondendum, quod iste iuuenis erat Leuita, & non Sacerdos, ita quod vocaretur Leuita non solum a genere, sed etiam ab officio, & habitabat in Bethlehem, quia ita potuisset habitare in quacumque vrbe Israel, vbi bene sibi reperiret esse, sicut patet Iosue, quia dicitur, quod habitabat in Bethlehem, & tunc tunc habitabat peregrinus apud

apud Micham, & ibat ad quemcunque locum reperiret sibi bonum esse, ita licet Bethlehem non esset sibi determinatus locus ad habitandum, poterat ibi habitare. Ad primum in contrarium dicendum, quod Bethlehem non erat de ciuitatibus, quæ determinatae erant Leuitis, aut sacerdotibus in tribu Iudæ, nec habitabat ibi iste Leuita tanquam esset ciuitas Leuitarum, sed morabatur ibi peregrinando, quia bonum sibi esse videbat in vrbe hac, & ita poterat habitare in quacumque alia vrbe totius Israel, vbi bonum sibi reperiret esse. Ad secundum dicendum, quod in tribu Iuda solum fuerant assignatae vrbes pro Sacerdotibus, & non pro Leuitis, ideo non poterant habitare Leuita in sorte Iudæ tanquam in vrbus suis: poterant tamen habitare ibi, vt in aliquo loco peregrini, & sic habitabant multi Leuita ibi, & in alijs locis, quæ non fuerunt assignata Leuitis, aut sacerdotibus: sic faciebat nunc iste Leuita, quando venit ad domum Michæ. Sic etiam quando postea venit in Lais: nam neuter locus istorum fuerat assignatus sacerdotibus, aut Leuitis. Aliter poterat dici, quod iste erat sacerdos quamquam vocetur Leuita, eo quod omnis sacerdos erat Leuita, sed non è contrario, quia Leuita interdum signat genus, & interdum officium. Primum modo omnes de stirpe Leui vocantur Leuita, & sic cum Aaronitæ, qui erant de stirpe Leui, essent sacerdotes, oportet quod sacerdotes essent Leuita. Secundo modo accipiebantur Leuita pro ministerio quodam quod erat minus sacerdotio: & isto modo erant sacerdotes, & Leuita distincti. Cum autem dicitur de isto, quod erat Leuita, potest intelligi, quod Leuita dicat genus, & non officium, & poterit esse sic sacerdos. Sed quia tenetur communiter, quod iste esset Leuita simplex, tenenda est solutio prior. Etiam dato, quod ponamus eum sacerdotem, non soluit inconueniens plusquam ponendo eum Leuitam, eo quod in Bethlehem non competebar alicui, siue Sacerdoti, siue Leuita habitare tanquam in propria vrbe, sed peregrinando, & si teneamus pro peregrinatione non solum competet sacerdotibus, sed etiam Leuitis habitare in quocumque loco peregrinando. Egressusque de ciuitate Bethlehem. Fortè non reperiebat ibi sufficientem victum, & volebat alibi inquirere. Peregrinari voluit quia non reperiebat ibi sufficientem victum, & volebat alibi inquirere. Peregrinari voluit quia non reperiebat ibi sufficientem victum, & volebat alibi inquirere. Peregrinari voluit quia non reperiebat ibi sufficientem victum, & volebat alibi inquirere.

An liceret isti Leuita peregrinari extra ciuitatem suam. Quæstio. XXI.

QVAERETVR, an liceret isti Leuita peregrinari extra ciuitatem suam Bethlehem. Aliquis dicit, quod non, quia Leuitis erant assignatae vrbes, in quibus morari deberent: Iosue 21. & 1. Paralip. 6. Si tamen liceret eis peregrinari vbiicumque vellent, frustra assignarentur eis loca ad habitandum: ergo videtur, quod obligabantur manere in illis locis. Respondendum est, quod sacerdotibus, & Leuitis licebat peregrinari per quamcunque partem Israel vellent: & hoc apparet in isto Leuita, qui peregrinabatur, vbi sibi vtile esse prospiceret, & tamẽ scriptura non vituperat eum de hoc. Aliquis dicit, quod non stat exemplum de Leuita, quia iste peccauit valde cum factus est Sacerdos Idoli, ideo sicut in illo peccauit, ita concedetur, quod peccauit manendo in peregrinatione apud Micham. Sed dicendum, quod non stat, quia quamquam Leuita iste peccauerit postea cum factus est Sacerdos Michæ, tamẽ quando ipse exiuit de Bethlehem non ibat cum proposito faciendi istud, sed accidit sibi hoc facere, vt patet in littera. Nam ipse faciebat iter, & intendebat transire vltèrius, & veniens in domum Michæ sollicitus

tatus est ab eo, vt maneret ibi, & tamen à principio peregrinabatur, ergo antequam malum faceret peregrinabatur, & consequenter peregrinari non erat ei peccatum. Item patet efficacius, quia Deuter. 18. dicitur: Quod quicumque Leuita vellet de vrbe patrum suorum venire ad vrbem, in qua erat sanctuarium domini, poterat ibi semper manere, & debebat suscipere portionem, quam suscipiebant residentes, & ministrantes: quibus competebar sorte illo tempore ministrare, & tamen istud erat peregrinari: ergo licitum erat sacerdoti, & Leuita peregrinari. Item Deuter. 12. & 16. & in multis locis dicitur, quod quando Israelitæ facerent conuiuia magna de sacrificijs, vel darẽt partes decimarum, quæ competebar pauperibus, deberent vocare Leuitas, qui erant intra portas suas, id est intra portas vrbum suarum: si tamen non esset licitum peregrinari Leuitis, non possent habitare intra portas vrbum Israelitarum, quia Israelitæ habitarent in vrbus suis, & Sacerdotes, & Leuita in vrbus sibi assignatis, & ibi nulli Israelitæ de alijs tribubus habitarent: ergo ad hoc, quod habitarent Leuita intra portas vrbum Israelitarum, oportet, quod possent peregrinari manendo in vrbus, in quibus habitabant alij Israelitæ, quæ non erant assignatae Leuitis. Item patet, quia Num. 15. dicitur, quod quando Israelitæ coquerent panes, vel facerent pulmenta, darẽt Leuitis primitias panum coctorum, & ciborum: si tamen manerent Leuita in alijs vrbus, non possent Israelitæ hoc complere, cum qua liber vice sua, qua coquerent panes, teneretur dare primitias illorum, ideo oportet, quod in ciuitate qualibet essent Leuita aliqui, quibus darentur istæ primitiæ, & tamen isti necessariò habitarent peregrinando, quia ciuitates assignatae Leuitis, & Sacerdotibus non erant illæ, in quibus habitabant Israelitæ de alijs tribubus. Item patet Deut. 14. vbi dicitur de decima tertij anni, quàm quilibet Israelita debebat facere, & tunc pupilli, & Leuita, & vidua, & coeteri peregrini, qui intra portas vrbum istorum essent, debebant venire ad comedendũ de his, ergo in qualibet vrbe Israelis licebat habitare Leuitis. Ad rationem in contrarium dicendũ, quod assignatio vrbum facta sacerdotibus, & Leuitis fuit facta in fauorem ipsorum, ideo non debebat retorq̃ri in eorum præiudicium, quia istud est contra regulam iuris, quia id, quod ob alicuius fauorẽ introductũ est, in eius fauorẽ debeat redundare: & tamen erat magnũ præiudicium Sacerdotum, & Leuitarum, si interdum non potentes sustentari in locis suis, non possent declinare ad alia loca, in quibus sustentarentur: fauor autem, ad quem introducta sunt loca Leuitarum: erat quia si non darentur eis loca aliqua, nec in sortem, nec alias: alij Israelitæ fortè non susciperent eos in suis vrbus ad hoc, quia alerent ibi pecora sua, vel communicarent bonis, quæ pertinebant ad ciuitates suas, cum ipsi nullam partem haberent inter reliquos Israelitas: ergo non interdictum est eis, cum opus esset peregrinari, quia etiam non interdicitur coeteris Israelitis quamquam haberent vrbes assignatas sibi in cognationes suas. Patet hoc de Elimelech viro Noemi, qui tempore famis peregrinatus est recedens de vrbe Bethlehem. Ruth 1. cap. Item patet Deut. 14. vbi præter Leuitas ponuntur adhuc peregrini, quibus communi candẽ erant partes decimarum, quod necesse est intelligi tam de peregrinis, id est conuersis ad Iudaismum, quàm de peregrinis, id est currentibus per loca aliena ad sustentationem vitæ. Item patet hoc Deuter. 23. vbi dicitur, quod seruus confugiens ad aliquem poterat habitare in quocumque loco vellent, & intelligitur de seruis tam Hebræis, quàm conuersis, & potius de Hebræis: ergo licebat eis peregrinari. Item patet hoc Leuitici vigesimo quinto, scilicet: Si attenuatus fuerit

fuerit frater tuus, & susceperis eum quasi peregrinum: ergo licebat quasi peregrinum esse.

Quare Leuita peregrinabatur per diuersa loca Israel potius, quam viri de alijs tribubus. Quæstio XX.

QVARETVR vterius, quare Leuitæ peregrinabatur. Respondendum, quod Leuitæ erant pauperes valde, & non habentes unde sustentarentur in quibusdam. Pro quo consideranda sunt duo. Primum est, quod Sacerdotibus, & Leuitis datae erant ciuitates ad habitandum, in quibus non habitabant aliqui Israelitæ de laicis. Quia de qualibet tribu dabatur eis certe vrbes, & in illis habitabant ipsi soli Leuitæ habentes solas ciuitates, & suburbana ad alenda pecora, & non habebant agros, atque vineas. Secundum est, quod Leuitæ, & Sacerdotes habebant determinatum victum. scilicet Sacerdotes habebant omnia sacrificia, & primitias, & oblationes, & redemptiones primogenitorum tam in hominibus, quam in pecoribus, & quædam alia iura, de quibus habetur plenè Num. 18. ca. Leuitæ autem, qui non erant in gradu sacerdotali habebant solum decimas Israelitarum in victum, & diuidebant eas inter se, & de his decimam partem dabat summo sacerdoti: Num. 18. ca. summus sacerdos habebat decimam decimæ Leuitarum, & insuper partem cum sacerdotibus minoribus de iuribus eorum. His visis sciendum, quod iura Leuitarum erant minora pro Leuitis, quam iura sacerdotum pro sacerdotibus, & quia Leuitæ erant valde multi, & continuo multiplicabantur, efficiebantur valde pauperes, & ad releuandum istam paupertatem non habebant agros, & vineas in quibus se exercerent, & de agricultura acquirerent aliquid ad vitam, sed cum datae sunt ciuitates sacerdotibus, & Leuitis, data sunt solum corpora urbium, & suburbana certorum passuum in circuitu, in quibus pascerent Leuitæ greges suos, & tamen non dabatur eis ciuitates cum territorijs suis, vt possent ibi vineas plantare, & agros colere, sicut dabatur alijs Israelitis vrbes, vt patet Num. 35. & Iosue 13. & 21. & ob hoc cum Leuitæ multiplicabantur, non poterant intra vrbes suas sustentari de redditibus suis, & ob hoc cogebantur peregrinari per vrbes aliorum Israelitarum, & ibi exercentes aliqua officia sustentabantur. scilicet pueros in literis, vel facientes alia ministeria similia, & ibi poterant aliquantulum sustentari: suscipiebant etiam ibi primitias de cibis Israelitarum, quando coquebant panes in clibano, Num. 15. etiam suscipiebant per modum elemosynæ de decima tertij anni, quam coquebatur quilibet de Israelitis facere quolibet tertio anno, & Leuitæ manentes in vrbe qualibet participabant de decima illa. Etiam quando Israelitæ illarum urbium ibant ad sacrificandum domino in locum sanctuarij ducebant secum Leuitas istos, & inuitabant eos, Deut. 12. & 16. etiam impendebant eis Israelitæ alia genera elemosynarum. Istam paupertatem magnam Israelitarum prædixit Deus, & admonuit valde Israelitas, vt beneficerent eis, quia nullam partem possessionis habebant: Deuter. 12. & 14. & 16. & sic recedebant Leuitæ de urbibus sibi assignatis à principio, & ibant ad alias vbi melius sustentarentur, & si ibi non reperiebant bene sibi esse, ibant ad alias vrbes, & sic discurrebant quocumque volebant: sic patet de isto Leuita, qui habitabat in vrbe Bethlehém, quæ non erat ciuitas sibi assignata à principio, cum Bethlehém non esset de ciuitatibus assignatis sacerdotibus, & Leuitis: Iosue 21. & 1. Paral. 6. cap. Sed patres sui à multis temporibus habitabant peregrini in Bethlehém. Nunc autem ipse videns non sibi sufficere victum ibi, discurrebat ad alias vrbes vbiq; sibi con-

Quomodo dabatur sacerdotibus, & Leuitis vrbes apud Israelitas.

modum esse reperisset. Cumque veniret in montem Ephraim. Idest in vnam de ciuitatibus montis Ephraim, in qua morabatur Michas. Iter faciens. Scilicet ipse non veniebat cum intentione manendi in domo Michæ, quia nesciebat, an posset ibi aliquid bonum acquirere sibi: sed ibat iter faciens, & cum intentione transiendi vterius. Et declinasset parumper in domum Michæ. Idest declinauit ad manendum aliquot diebus ad recreandum volens vterius transire. Interrogatus est ab eo vnde venis. Cum hospitaretur in domo sua, voluit scire ab eo, quis esset, & quid inquireret. Qui respondit: Leuita sum de Bethlehém Iuda. Istud non quæsiuerat Michas, sed Leuita volens expressius respondere ad quæstionem: proposuit id, per quod melius intelligeretur. scilicet erat Leuita de Bethlehém. i. natus in Bethlehém, & quod ibi hactenus moratus fuerat. Et vado, vt habitem vbi potero. Idest inquiri habitacionem, in qua possim conuenienter manere. Et vtile mihi esse prospexero. Idest manebam vbi inueni, quod est mihi vtilitas manere. In Hebræo est ista litera breuior, & dicitur solum. Vado vt habitem vbi inuenero. Idest vbi inuenero inesse vtile: eadem sententia est, sed litera nostra est expressior. Dixitq; Michas mane apud me. Idest in domo mea. Et esto mihi parens. Idest sis pater meus. Istud dixit Michas ad alliciendum iuuenem, vt maneret, idest dicendo, quod haberet eum in patrem honorando eum, vt patrem. Ac sacerdos. Idest sis mihi sacerdos in idolo, quod constitui. Daboq; tibi per annos singulos decem argenteos. Aliqui putant esse siclos, & tamen videtur, quod sit moneta ista maioris valoris, quia vnus aries valebat duos siclos, aut plus Leuit. 5. verisimile est ergo, quod daret ei Michas pro anno plusquam valorem quinque arietum super alia, quæ exprimuntur hic. In Hebræo dicitur. Dabo tibi pro quolibet diebus decem argenteos. Est autem modus valde improprius loquendi, & accipitur dies pro anno. Sciendum tamen, quod dies absolute apud Hebræos non accipitur pro anno, sed dies pluraliter, & quando ponitur sine determinatione aliqua numeri, vt potest, quod non dicatur pro tot diebus, nec ponatur aliud adiectiuum, significat annum, & sic accipitur hic pro anno tanquam iam in quod est pluris numeri signaret singulariter annum. Ac vestem duplicem. Scilicet duas vestes simul. tunicam, & diplomam. Alio modo accipitur duplex vestis quando datur quidquid necessarium est ad vestitum in principio anni, & deinde in medio anni datur iterum plenus vestitus. Primo modo accipitur hic. vestis duplex. i. vna inuestitura quolibet anno, & tamen illa inuestitura continet duas vestes simul. Sic accipitur Prover. 31. scilicet: Non timebit domui sue à frigoribus hiemis, omnes enim domestici eius vestiti sunt duplicibus. Et tamen ibi non potest accipi vestis duplex. i. vna in vna parte anni, & alia in alia parte, quia istud nihil ageret ad propositum, cum ibi signetur, quod domestici mulieris fortis non timent frigus, quia habent multas vestes. Istud autem est, quia habent illas simul, alioquin nihil potius esset vestitus simplicibus, quam duplicibus: & hoc patet ex litera Hebræica, in qua dicitur. Et precium pannorum. Idest dabo tibi quolibet anno precium pannorum. scilicet vnam inuestituram, vel tantum quantum valent vestes pro quolibet anno necessariæ, & tamen litera Chaldaica posuit vestem duplicem: ideo sic posuit litera nostra. Et quæ ad victum necessaria sunt. Idest etiam dabo tibi totam sustentationem in cibo. Acquisiuit, & mansit apud hominem. Idest videns iuuenis esse modum conuenientem sibi ad viuendum consensit habitare cum Michâ, & mansit cum illo. In Hebræo habetur. Ambulauit & mansit apud hominem. Et ponitur ambulauit pro assensit, idest, quod ambulauit Leuita ad voluntatem Michæ. Fuitq; illi quasi vnus de filiis. Idest, dilexit

dilexit illum sicut filios suos, & ita gerebat, & curabat de illo sicut de filijs suis, quia valde concupiuerat habere sacerdotem de stirpe Leui, & putabat propter eum multa bona sibi euentura, vt patet infra. In Hebræo dicitur. Fuitque puer quasi vnus de filiis. Idest fuit Leuita, qui erat puer, vel adolescens quasi vnus de filijs Michæ. Impleuitque Michas manum eius. Idest fecit circa eum ceremonias quasdam ad hoc, quod esset sacerdos: & istud erat implere manus, idest consecrare illas: quod fiebat dando ei aliqua animalia, quæ immolaret, & faceret in illis ceremonias sacerdotales sacrificando, vt supra dictum est. Et habuit apud se puerum sacerdotem. Idest tenuit Leuita illum adolescentem apud se in sacerdotem, vt faceret ceremonias coram idolo suo. Nunc scio dicens, quod bene mihi faciet Deus habenti Leuitici generis sacerdotem. Idest, nunc scio certissime, quod Deus me prosperabit in omnibus, quia habeo sacerdotem apud me de Leuitis: & intelligitur quod habebat sacerdotem Leuitici generis: non quod illi esset sacerdos inter Leuitas, quia simplex Leuita erat, sed quia iste fecerat eum sacerdotem, & erat de stirpe Leui.

Quare iste putauit quod beneficeret ei Deus nunc, cum haberet sacerdotem de genere Leui. Quæst. XXI.

QVARETVR, quare iste putauit, quod beneficeret ei Deus nunc cum haberet sacerdotem de genere Leui. Respondendum, quod erat posita lex, quod soli de tribu Leui ministrarent Deo: Leuitæ in minori ministerio, & Aaronitæ, qui erant sacerdotes in maiori ministerio, & quicumque alius ministrare contenderet moreretur, & quod Deus iraceretur contra eum: Num. 1. & 3. & 18. Nunc autem iste Michas fecerat vnum de filiis suis sacerdotem, vt patet supra, & quia ipse erat de tribu Ephraim putauit, quod Deus iraceretur ei, & infortunaret actus suos: postea suscepit Leuitam in sacerdotem, & amouit filium suum a sacerdotio: & credidit quod cum nunc haberet sacerdotem secundum legem, quod Deus beneficeret ei. Sed dicitur quid proderat Michæ, quod haberet sacerdotem de filiis Leui potius quam quod non? quia illud intelligebatur in sacerdotio, per quod Deo vero ministrabatur, quia illud debebat esse in solis filijs Aaron, ad sacrificandum tamen idolis nihil potius erat, quod esset sacerdos de Aaronitis, quam de quibuscunque: quia vtroque modo peccabatur. Item, quomodo poterat Michas intelligere, quod Deus beneficeret ei, cum ipse Deum offenderet faciendo sacrificia idolo per istum sacerdotem Leuitam. Respondendum, quod Michas secundum opinionem gentium forte putauit, quod istud idolum haberet virtutem ad beneficiendum ei, vel nocendum: & quia Deus Israel elegerat sibi tribum Leui, vt illa ministraret coram eo, putauit Michas, quod isti homines essent excellentiores ceteris ad ministrandum: & quod sic acceptarent alij dii potius Leuitas in sacerdotes, quam viros aliarum tribuum: & ob hoc dixit quod sciebat nunc, quod Deus, scilicet Deus ille, cui fecerat idolum, beneficeret ei, quia habebat sacerdotem de Leuitis, scilicet quia iste Deus nunc magis placaretur, cum Leuita ei ministraret, quam cum aliquis alius ministraret. Aliter potest dici, quod Michas colebat Deum Israel, sed in hoc errabat, quia faciebat idolum sibi ad significandum Deum Israel, & coram illo faciebat sacrificia, tanquam faceret coram Deo vero: & quia Deus iusserat in lege, quod sacerdotes de genere Leuitarum ministrarent ei, putauit quod prius offenderet eum, cum filius suus ministrabat in sacerdotio, & nunc cum haberet sacerdotem de Leuitis, credidit quod obseruabat regulam legis: & ob hoc, quod Alph. Toft. super lib. Iudicum

Deus verus placeretur ei, & beneficeret sibi: & iste modus accipiendi est satis conueniens. Sed huic videtur repugnare quod habetur sequenti capitulo, cum dixit Michas: Deos meos quos mihi feci, tulistis, & sacerdotem. Si tamen haberet illud solum, vt simulachrum Dei Israelis, non diceret: Deos meos tulistis: sed simulachrum Dei mei, ideo videbitur potius dicendum, quod putaret simulachrum illud esse Deum suum, & posse sibi beneficere, & nocere, & ab illo expectabat bonum: hoc patet sequenti capitulo, cum dicitur: Deos meos, quos mihi feci tulistis, & sacerdotem, & omnia, quæ habeo. scilicet quod omnia bona tolleret tollendo sacerdotem, & idolum: si tamen putaret idolum non esse Deum, sed simulachrum, non tantum doleret. In Hebræo habetur. Nunc scio, quia benefecit mihi Dominus. Sed est mutatio temporis, quia beneficere de futuro erat, & non de præterito, quia tunc accipiebat nouiter sacerdotem, & nondum benefecerat ei Deus, postquam acceperat sacerdotem, quia ista dicebat quando accipiebat sacerdotem.

CAPITVLVM XVIII.

In diebus illis non erat rex in Israel, & tribus Dan quærebat possessionem sibi, vt habitaret in ea: vsque ad illum enim diem inter ceteras tribus sortem non acceperat. Miserunt ergo filij Dan stirpis & familiæ suæ quinque viros fortissimos de Saraa, & Esthaol, vt explorarent terram, & diligenter inspicerent. Dixeruntque eis: Ite & considerate terram: Qui cum pergentes venissent in montem Ephraim, & intrassent domum Michæ, requieuerunt ibi: & agnoscentes vocem adolescentis Leuitæ, vtentesq; illius diuersorio, dixerunt ad eum: Quis te huc adduxit? Quid hic agis? Quam ob causam huc venire voluisti? Qui respondit eis: Hæc, & hæc præstitit mihi Michas, & me mercede conduxit, vt sim ei sacerdos. Rogauerunt autem eum, vt consuleret Dominum, & scire possent an prospero itinere pergerent, & res haberet effectum. Qui respondit eis: Ite cum pace. Dominus respicit viam vestram, & iter quo pergitis. Euntés igitur quinque viri venerunt Lais, videruntq; populum habitantem in ea absque villo timore iuxta consuetudinem Sidoniorum, securum & quietum, nullo eis penitus resistente, magnarumque operum, & procul à Sidone, atque à cunctis hominibus separatum. Reuersisque ad fratres suos in Saraa, & Esthaol, & quod egissent sciscitantibus responderunt:

Supra 17. infra 21.

Num. 13. derunt: Surgite & eamus ad eos: vidimus enim terram valde opulentam, & vberem. Nolite negligere, nolite cessare: eamus & possideamus eam, nullus erit labor: intrabimus ad securos in regionem latissimam: tradetq; nobis Dñs locum, in quo nullius rei est penuria eorum, quæ gignuntur in terra.

In diebus illis. Descripto in præcedentibus de idoli fabricatione, hic agitur de idolatrie spoliatione. Et dividitur in quatuor partes. Primò ponitur spoliandi occasio: secundò spoliantium occupatio, ibi. Profecti G igitur. Tertio spoliati conquestio, ibi. Qui cum pergerent. Quarto idoli ablati abusus, ibi. Posueruntq; ibi sculptile.

An hic sit aliqua ordinis mutatio, & an hoc factum sit illico post præcedentia. Quest. I.

QVAERETVR circa primum, an ea, quæ habentur hic, fuerint facta ordine continuato ad præcedentia, vel sit ordo mutatus. Et an sit factum istud mox post præcedentia, vel interiecto magno tempore. Ad primum dicendum, quòd aut volumus comparare istud ad omnia, quæ habentur supra in libro isto, aut solum ad ea, quæ immediatè posita sunt capitulo præcedenti. Si primo modo, dicendum, quòd non est ordo continuus, quia sicut declaratum est præcedenti capitulo, omnia, quæ habentur vsque ad finem libri huius, fuerunt facta post mortem Iosue, & ante constitutionem Othonielis in iudicem. Si secundo modo, dicendum, quòd ista habent continuatum ordinem ad ea, quæ sunt præcedenti capitulo, quia illa fuerunt ante hæc, cum ibi dicatur de fabricatione idoli Michæ, & condensatione sacerdotis: hic autem agitur de ablatione vtriusque, ideo necesse est fuisse istud post illa. Ad secundum, dicendum, quòd non apparet quantum tempus intercederit inter hæc: sed satis apparet, quòd fuerit paucum tempus inter hæc, quia illummet sacerdotem, quem conduxit Michas abstulerunt ei viri Dan. Etiam, quia in principio capituli huius dicitur: In diebus illis, scilicet in diebus, in quibus fuit factum idolum, fuit factum quod sequitur paucò tempore intercedente. In diebus illis non erat rex in Israel. Scilicet in diebus, quibus factum est, quod sequitur hic de captione vrbis Lais, & de ablatione idoli Michæ, de quibus in hoc capitulo, non erat rex in Israel, idest nec erat rex, nec aliquis iudex, aut rector. In Hebræo dicitur. Et in diebus illis. In isto significatur maior continuatio temporis, scilicet, quòd quasi simul facta fuerint, quæ habentur præcedenti capitulo, & quæ habentur hic.

Quare dicitur, quòd non erat rex in diebus illis. Questio II.

QVAERETVR, quare dicitur, quòd non erat rex in diebus illis. Respondendum, quòd aliquis dicit istud fuisse propter illa, quæ sequuntur de captione vrbis Lais, scilicet, quia tribus Dan quærebat possessionem, & ad capiendum iuit vrbem Lais, & nulla tribus adiunxit eam, sed soli viri de tribu hac iuerunt illuc. Si tamen esset aliquis rex, vel princeps in Israel, ad illum principalius pertinuisset pugnare contra vrbem Lais, quam ad tribum Dan, & ille iussisset alijs viris Israel ire ad pugnandum contra illam vrbem, quia tamen non erat aliquis princeps, qui posset ista facere, pugnavit tribus Dan pro seipsa.

Et hoc videtur significari in litera, cum dicitur: In diebus illis non erat rex in Israel, & tribus Dan quærebat sibi possessionem. Sed dicendum, quòd istud non stat, quia dato, quòd esset rex, vel iudex in Israel, tribus Dan sola debebat pugnare ad acquirendum sibi possessionem, & non debebat adiuuari ab alijs de iure. Pro quo sciendum, quòd vivente Iosue, cum nondum erat pars terræ Chanaan acquisita, nec esset tota terra per fortes diuisa, pertinebat pugna ad omnes Israelitas: eo quòd id quod acquirebatur tunc de manu hostium, & quod acquirendum erat, non magis erat vnus tribus, quam alterius, sed pertinebat simul ad omnes tribus pro indiuiso. Cum autem terra diuisa est per fortes, Iosue decimo octavo: cepit distinctè pertinere qualibet pars ad quamlibet tribum, cui assignata est, & ex eo tempore incubuit onus pugnandi cuiilibet tribui contra hostes, qui erant in sorte sua, tanquam ageret iam pro re sua: & vna tribus non tenebatur adiuuare aliam ad pugnandum contra hostes, qui erant in sorte illius, sed ex conuentione adiuuabat vna tribus alteram. Sic patet supra primo, vbi post mortem Iosue tribus Iuda voluit pugnare contra hostes suos, & vocauit tribum Simeon, dicens: Ascende mecum, & pugna contra Chananeum, vt & ego pergam tecum in sortem tuam: si tamen teneretur vna tribus adiuuare alteram, non fecisset tale pactum tribus Iuda cum tribu Simeon. Ideo sic est factum de tribu Dan, quòd siue esset rex tunc, siue quicumque iudex, non teneretur alia tribus adiuuare tribum Dan, sed ipsi soli pugnarent contra Lais. Dicendum ergo, quòd ponitur hic, quòd non erat tunc rex in Israel, idest non erat aliquis, qui posset punire delicta, quæ hic enarrantur, & ob hoc erat audacia ad committendum illa. Sunt autem hic duo delicta. Primum est de violenta ablatione idoli, & aliarum rerum de domo Michæ. Secundum erat, quia idolum illud constitutum est in Lais, vt publicè adoraretur, & erat ibi peius, quam in domo Michæ, vbi particulariter colebatur: & tamen non fuit, qui tunc ista puniret, aut prohiberet, quia non erat rex, vel iudex in Israel. Et etiam ponitur maximè pro audacia faciendi, quia scientes filij Dan, quòd nemo posset eos punire, aggressi sunt hoc.

Quando erat hoc cum dicitur, quòd non erat tunc rex in Israel. Questio III.

QVAERETVR vterius, quando erat istud, cum dicitur, quòd non erat tunc rex in Israel. Respondendum est, quòd istud factum est in eisdem diebus, in quibus id quod habetur præcedenti capitulo. Sed illud factum est inter mortem Iosue, & constitutionem Othonielis in iudicem, ideo ipso tempore factum est hoc: & rationes ad probandum hoc sumptè fuerunt partim ex hoc capitulo: erat igitur istud vivente Caleb non multo tempore post mortem Iosue. Sed dicitur, quòd potuit istud fieri tempore Caleb? Respondendum, sicut dictum est præcedenti cap. quòd Caleb erat vir honorabilis, & magne auctoritatis in populo, & tñ nullam potestatem habebat ordinariã in populo, ex cõmissione Dei, aut electione populi, ideo non poterat punire delicta, sed solum propter auctoritatem suam multi arcebant à sceleribus: & quia isti viri de tribu Dan erant inuerecundi, & irreuerentes, contempta auctoritate Caleb aggressi sunt ista scelera. Sed adhuc diceretur, quomodo stat, quòd tempore Caleb istud factum fuerit, quia Iosue vltimo, & supra 2. dicitur, quòd seruierunt Israelitè domino tempore Iosue, & seniori, qui longo post eum vixerit tempore, & tñ de his senioribus fuit præcipuus Caleb, vt declaratum est supra secundo.

Respon-

Doc. resp. sio ad qñt.

Respondendum, quòd tempore Caleb factum est, vt declaratum fuit præced. cap. tñ, quia reliqui de Israel colebant Deum, quamquam habitatores Lais colerent idola, dicebatur Israel colere Deum. Simile patet: nam tempore oñum iudicum dicitur, quòd Israelitæ conuertebantur, & colebant dñm, & tñ tempore oñum iudicium mansit idolum Michæ in vrbe Lais, & colebatur, scilicet quamdiu fuit arca dñi in Silo, & istud fuit tempore Heli summi Sacerdotis, quia tunc capta est arca 1. Reg. cap. 4. Et tamen non obstante, quòd isti colerent idolum, dicebatur totus Israel colere Deum. Aliter potest dici, quòd isti viri Lais erant valde separati à reliquo Israel, cum dicitur infra in litera, quòd viri Lais erant procul à S. done, & cum nullo homine habebant communicationem, & sic Israelitæ non poterant istos sic propè punire propter paruam communicationem cum eis. Etiam cum viderentur quasi separati ab Israel propter eorum idolatriam, non dicebatur Israelitæ idolatrare. Aliter potest dici, & melius, quòd forte istud fuit circa mortem Caleb cum iam Israelitæ incipiebant paulisper declinare ad idolatriam. Et tribus Dan quærebat possessionem sibi. Idest quærebat loca fortis suæ ad habitandũ, quia nondum acquisierat illa. Vt habitaret in ea. Scilicet, quia nondum habebat conuenientem, & sufficientem locum ad habitandum. Vsq; ad illum nim diem inter ceteras tribus sortem non acceperunt. Idest vsque ad tempus istud, quo coeperunt vrbem Lais, non acceperant possessionem, scilicet sufficientem. licet aliquid tenerent de sorte sua in quo habitabant.

Quomodo stet, quòd filij Dan nondum acceperant possessionem inter ceteras tribus, cum alia tribus acceperant vivente Iosue. Quest. IIII.

QVAERETVR, quomodo stet, quòd filij Dan nondum acceperant possessionem inter ceteras tribus, quia vivente Iosue accepit sortem: nam possit fuerunt fortes in Silo, & cecidit vna de fortibus, scilicet vrbem in tribu Dan, & descenderunt loca fortis suæ Iosue 19. iam tamèrat mortuus Iosue, ergo acceperant possessionem. Respondendum, quòd filij Dan acceperunt sortem cum ceteris tribubus tempore Iosue, & tamen possessionem sortis non adunam acceperant, quæ tenebatur ab hostibus terra, & dicitur inter ceteras tribus, quasi ceteræ tribus acceperant iam possessionem, & tribus Dan non acceperat. Pro quo sciendum, quòd ius sortis omnibus tribubus simul datum est, quando posita fuerunt fortes coram Domino in Silo pro omnibus tribubus, & tamen possessio non fuit omnibus data æqualiter, & nulli quasi integraliter, quia diuisa est tota terra Chanaan per fortes, & tamen adhuc magna pars manebat accipienda Iosue 13. & supra tertio, & accidit in quibusdam fortibus esse ferè totam terram iam captam de manu hostium: in alijs vero erat parua pars capta, & reliquum tenebatur ab illis, & sic fuit de sorte Dan, quæ pro maiori parte tenebatur ab hostibus, ideo Danitæ non poterant accipere possessionem competentem sibi. Alia autem tribus habebant maiores partes sortium suarum liberatas de manu hostium, ideo dicebantur habere possessionem, & tribus Dan non. Sciendum tamen, quòd tribus Dan à principio habuit paruam partem possessionis suæ, & tamen postea habuit maiorem, quia hostes habitantes in parte illa oppræserunt illos, & fuit istud aliquanto tempore post mortem Iosue quando confortati fuerunt Amorrhæi super filios Dan, & hoc tangitur supra primo capitulo, scilicet: Arctauitque Amorrhæus filios Dan in monte, nec dedit eis locum, vt ad planiora descenderent, habitauitque in monte Hares in Hailon, & Salabin. Alph. Toft. super lib. Iudicum

A De hoc dicit Iosephus quinto Antiquitatum, quòd post mortem Iosue cum Israelitæ be Iosue studia reliquissent, & ad terræ opera se dedissent, Chanaanai eos continententes, nec aliquid ab eis pati credentes, suum collegerunt exercitum, firmam habentes spem quasi Hebræos affigerent, & de cetero ciuitates licenter inhabitarent: curruisq; faciebant, & exercitabantur armis. Quædam vrbes Israelis eis assentiebant, & de tribu Iuda Aschalonem, & Acharon abstulerunt, & multas in campestribus constitutas, & ipsos Danitas in montana fugere compulerunt, nec paululum eis locum in campestribus relinquentes, & dum illi, nec ad bellandum essent idonei, nec ad habitandum sufficientia haberent loca, miserunt quinque viros ad loca Mediterranea. Et sic introducit historia, quæ habetur hic quomodo missi sunt quinque viri ad explorandum locum habitacionis: & illi transferunt per donum Michæ, & facta sunt, quæ habentur hic. Miserunt igitur filij Dan stirpis & familie suæ quinque viros. Scilicet videntes, quòd non haberent locum, in quo habitarent, consilium inierunt quid agerent, & miserunt quinque viros ad explorandum aliquem locum, in quo possent habitare, & dicitur stirpis, & familie suæ ex superabundanti, quia stirpis signat tribum, familia autem signat diuisiones quidam minores, quæ sunt immediatè sub tribu, vt patet Iosue septimo, & Numeri vigesimo sexto capitulis. Hic autem solum accipiunt vtrumque pro tribu, quia non fuit aliqua pars specialis tribus, quæ mitteret istos exploratores, sed tota tribus. Vel aliter posset dici, quòd quadam pars filiorum Dan habebat possessionem, & alia non: & illi, qui non habebant possessionem, miserunt viros quinque ad explorandum loca, in quibus possent habitare, & miserunt illos de tribu sua, & familia sua. Sed aliter, & melius dicendum est, quòd tota tribus Dan accepit consilium de mittendo exploratores, & misit illos: ponitur tamen de tribu, & familia sua, quia in tribu Dan erat aliquid speciale, scilicet, quia tribus, & familia conuertebantur, eo quòd in illa tribu solum erat vna familia, vt patet Numeri vigesimo sexto, & quicumque erat in tribu Dan erat in illa familia Dan: & sic erant isti quinque viri de stirpe, idest tribu, & familia Dan: In Hebræo habetur. Quia non cecidit ipsi vsque ad diem ipsum in medio tribuum Israelis hereditas. Vbi nos dicimus vsque ad illum diem inter ceteras tribus sortem non acceperat, & eadem sententia est. Viros fortissimos de Saraa, & Esthaol. Idest isti quinque viri, qui missi sunt de tribu Dan erant fortissimi, vt auderent se opponere laboribus, & periculis: & propter fortitudinem non tenerentur ab hostibus. Et dicitur, quòd erant de Saraa, & Esthaol, quæ erant duæ ciuitates in sorte Dan: & istas possidebant tunc filij Dan. Patet hoc Iosue decimo nono, vbi ponitur iste in sorte Dan. Inter istas autem ciuitates vixit, habitauit, & sepultus fuit Samson, vt patet supra decimo tertio, & decimo sexto capitulo. In Hebræo habetur hic pluraquam in Latino, quia dicitur, quòd miserunt quinque viros de tribu, & familia, & parte ipsorum: & Hieronymus non curauit transferre, quia superabundat quantum ad sensum. Vt explorarent terram. Scilicet, vt viderent quis locus esset, in quo possent conuenienter habitare, & contra quem possent faciliter pugnare.

Quomodo filij Dan mittebant hos viros ad explorandum terram ad habitandum. Quest. V.

QVAERETVR, quomodo filij Dan mittebant istos viros ad explorandum terram ad habitandum. Z 2 dum,

rum, quia videtur, quod non liceret hoc eis, quia aut mutabant eos extra terram Chanaan ad aliam gentem, aut ad fortem alterius tribus: quantum ad aliquam partem, quae teneretur ab hostibus, aut ad aliquam partem terrae sortis suae, quae nondum erat capta. Non primo modo, quia non licebat Israelitis pugnare contra gentes, quae essent extra terram Chanaan ad capiendum terram ipsarum, ut in illa habitarent, quia Deus limitauerat Israelitis terram suam, quam habitarent. Numeri trigesimo quarto, scilicet, quod cum introirent in terram Chanaan terminaretur illa finibus, qui ibi distribuuntur, quasi dicat, quod non licebat eis pugnare contra gentes finitimas ad acquirendum aliquid de terra ipsorum, sed quod solum manerent intra terminos, quos Deus praefigebat, alioquin frustra erat assignari terminos terrae habitatae ab Israelitis, sed quod ipsi acquirerent quantum possent. Etiam, quia filii Dan videntes se mouere iniustum bellum contra gentes illas, non auderent pugnare, putantes, quod Deus non adiuuaret eos. Item si auderent pugnare contra gentes extra terram Chanaan, a fortiori auderent pugnare contra Chanaanos, eo quod sciebant, quod contra Chanaanos Deus faueret eis, cum ipse iussisset pugnari contra illos, contra gentes autem extraneas non faueret. Secundum non stat, scilicet, quod pugnare vellent filii Dan ad accipiendum aliqua loca foris aliarum tribuum, quae tenerentur adhuc ab hostibus, quia istud non licebat eis: nam cum cuiuslibet tribui assignata esset sortis suae, ad ipsam pertinebat excludere hostes de illa, & habitare in ea: si autem alia tribus conaretur usurpare hoc, poterat tribus illa iuste pugnare contra istam, quia auferretur ipsi ius suum: ideo non auderent hoc facere filii Dan, quia tunc ceteris tribus Israelis pugnarent contra eos, sicut contra perturbantes pacem totius regni mouendo bella iniusta. Si autem dicatur tertio modo, non videtur stare, quia Amorrhaei arcebant filios Dan, ut patet supra primo: & audebant Danitae pugnare contra eos, ut ait Iosephus quinto Antiquitatum. Respondendum, quod miserunt filii Dan exploratores per sortem suam per terram illam, quae non erat capta, ut inquirerent, si erant aliqua loca, contra quae sine magno labore pugnare possent, & obtinere illa. Et hoc apparet, quia venerunt isti viri in Lais: & postea pugnauerunt contra eam, & ceperunt. Erat autem Lais de sorte Dan, ut patet Iosue decimonono, ubi in numero ciuitatum tribus Dan ponitur Lais, vel Lesen, quae eadem ciuitas est. Cum autem obijcitur: quare non pugnabatur filii Dan contra hostes, qui erant in sorte sua. Dicendum, quod sortis Dan erat satis magna, & Danitae valde parum de ea acceperant, & nesciebant, quae loca essent in sorte sua, vel cuius conditionis, & quia hostes, qui erant in circuitu illius partis, quam ipsi tenebant, erant fortissimi, & exercitati ad bella, & cauentes vigilantiter ne Israelitae contra eos insurgerent, ideo desperabant Danitae se posse praualere contra istos, & ob hoc voluerunt scire, an in alijs partibus sortis suae procul inde distantibus esset aliquis populus non tantum instructus ad bella, vel vigilans ad custodiam suam, ut contra illum pugnarent: & perrexerunt isti quinque viri lustrantes sortem Dan, & in extremitate eius ad Aquilonem inueniunt viros vrbis Lais, quae ciuitas secura erat non accedens ad bellum, eo quod nullus impugnabat eos, & contra hos perrexerunt, atque ceperunt urbem. Et diligenter inspicerent. Scilicet, quae terra esset conuenientior habitacioni, & facilius ad capiendum. Condixeruntque eis, ire & considerate terram. Id est omnes de tribu Dan de communi contentu dixerunt istis inuenibus, ite ad considerandum: nam condicere est conuenire, vel simul dicere.

Qui cum pergentes uenissent in montem Ephraim. Id est uenerunt isti iuuenes de sorte Dan in terram Ephraim: non enim erat illis via recta per motem Ephraim, sed ipsi intendebant ire ad extremitatem sortis suae, & quia non poterant per eam ire impediuntibus hostibus, faciebant circumulum per terram aliarum tribuum Israel, unde uenerunt in montem Ephraim. Et intrassent in domum Michae, & requieuerunt ibi. Ille Michas erat vir diues ualde, & habens domos magnas, ideo suscipiebat peregrinos, sic susceperat Leuitam cum peregrinaretur, ut dicitur precedenti cap. Nunc etiam suscepit istos viros quinque, & patet quod esset diues, quia ipse habebat sacerdotem, cui dabat salariam per singulos annos, ut in sacerdotio ministraret apud eum, & talia propinare, & materia sacrificij quotidie magnorum luprumum erat. Et agnoscens uocem adolescentis Leuitae. Id est uiderunt iuuenem illum, & cognouerunt in uoce, quod non esset de stirpe Ephraim.

Quomodo cognouerunt isti quinque uiri in uoce Leuitam.
Quest. VI.

QVAERETVR, quomodo cognouerunt isti quinque uiri in uoce Leuitam. Respondendum, quod apud Israelitas erat unicum idioma, & tamen aliter illud pronuntiabatur in quibusdam partibus Israel, quam in alijs: sicut in regno Castellae ferè idem idioma est, & tamen illud uariè ualde profertur, ita ut faciat cognoscere de qua regione Castellanorum quisque sit, cum uocem eius audierimus. Et sic isti uiri uidentes Leuitam non esse de tribu Ephraim, quia non loquebatur sicut Ephraimae, quae uenerunt unde esset, uel quid ibi ageret. Vel fortè etiam lingua Leuitarum erat cognita in Israel inter ceteros modos profereudi, & cum audiissent isti uiri uocem eius cognouerunt eum esse Leuitam, ideo mirati sunt quid ibi ageret, & quae sine runt. Vel dicendum aliter quod cognouerunt Leuitam non esse de tribu Ephraim per hoc, quod non erat blesus sicut Ephraimae. Ipsi enim soli inter ceteros Israelitas erant blesii, & quaedam literas non bene exprimebant, sicut patet supra 12. tempore Iephte, quando Ephraimae ad Iordanem non poterant dicere (shebboleth, sed sebboloth, & cogniti per hoc quod Ephraimae essent illico iugulabantur. *Urentesque illius diuersorio.* Id est illi quinque iuuenes ubi sunt diuersorio Leuitae istius manentes in illo, & deponetes ibi sarcinulas suas. Et est sensus, quod Leuita in domo Michae habebat quandam ediculum, in qua ipse manebat sequestratus a ceteris de familia Michae. Et uocatur diuersorium a diuertendo, quia erat pars illa separata a reliqua domo, quae erat communis, & quia erat Leuita iste peregrinus sicut illi quinque uiri, gausi sunt uidetes eum, & accesserunt, ut manerent in edicula eius. In Hebraeo dicitur: *Accesserunt illuc, uel propius recesserunt illuc.* Scilicet quod recesserunt ab vna parte domus, & accesserunt ad aliam: hoc significat litera nostra ponens diuersorium, scilicet ad quod aliqui diuertunt recedentes ab alijs partibus. *Dixerunt ad eum: quis te huc adduxit?* Id est cum tu non sis Ephraimaeus sed Leuita, quis te adduxit ad terram istam tam impertinentem tibi. *Quid hic agis?* Id est quod officium hic habes, quasi dicat, non potes conueniens officium tibi habere hic: nam tu es Leuita: sed hic apud Micham non poteris habere ministraciones Leuiticas. *Quam ob causam hic uenire uoluisti?* Id est, quam utilitatem putabas te hic habiturum, ut moueris ad ueniendum huc, quasi dicat nescimus, quae utilitas tibi hic esse possit. Istud dicebant uiri quinque, quia nesciebant, quod Michas haberet sculptile, & Theraphim, & quod iste ministraret ut sacerdos ad recipiendum salariam. In Hebraeo dicitur.

Quid

Quid tibi hic. ubi nos dicimus. *Quam ob causam uenire uoluisti?* Est est sensus, quod bonum putasti esse tibi futurum hic, ut esset tibi causa ad ueniendum. *Qui respondit eis, haec & haec praestitit michi Michas.* Nam uiri isti non respondit eis, quod esset Leuita, sicut responderat Michas praeced. cap. Nec etiam ipsi quaesierunt quis esset, quia dicitur, quod cognouerunt uocem eius, sed solum quaesierunt de causa manendi, & de officio, & ad hoc respondit dicens: haec, & haec praestitit michi Michas, id est praestitit michi uestem duplicem, & decem argenteos per singulos annos, & omnia ad victum necessaria. In Hebraeo dicitur: *Sicut hoc, & sicut hoc fecit michi Michas.* Et eadem sententia est: nam referebat eis per haec omnia, quae dederat ei Michas. Et me mercede conduxit, ut sim ei sacerdos. Id est dedit michi tale, & tale in mercedem, ut essem sacerdos eius.

An peccauit Michas conducendo Leuitam pro officio Diuino, & e contra. Et an liceat facere Diuinum officium pro mercede. *Questio VII.*

QVAERETVR, an peccauerit Michas conducendo mercede istum Leuitam, ut esset sacerdos, & an peccauerit Leuita. Respondendum, quod hic non est aduertendum ad hoc, quod iste Leuita conduceretur ad ministrandum idolo: nam cum istud esset simpliciter illicitum, & peccabat Michas inducendo Leuitam ad ministrandum, siue conductus ministrasset, siue gratis. Etiam Leuita peccabat ministrando quacunque intentione ministraret. Sed dicitur, quod non peccaret Leuita, nec Michas in ministracione, ut potè, si esset ministratio licita, non peccaret ex hoc, quod mercede conductus egit. Dicendum, quod si proprie esset conductus Leuita, ita ut ipse ministracionem illam venderet pro pecunia, quasi arbitrans, quod ministratio tantum, aut tantum ualebat, tunc etiam Symonia ex parte utriusque, & graue peccatum. Si autem Leuita non venderet ministracionem illam, sed peteret sibi prouideri, & maneret apud Micham ministrando qualiter Michas uellet, & ad hoc sub nomine permissionis ista daret Michas, neuter peccabat, quia licitum est etiam sacerdotibus nostris, qui non sunt obligati ad officium alijs locare operas suas. Unde sciendum, quod sacerdos est, & non incumbit ei cura, uel necessitas celebrandi, potest mercede conductus manere apud aliquem, & quod ore p ipso celebrando quotidie, uel totiens in hebdomada, & licitum est taxare precium p sustentatione totius anni, & si vnus abundantiorem victum, & alius tribuerit, non acceptare conuentionem huius, & acceptare conuentionem alterius: & tamen non licet sacerdoti p vna missa taxare precium, aut plus petere, & offeratur pro quatuor, uel quinque. Secus autem cum conuenitur pro totius anni, uel dimidij anni ministracione apud aliquem, ut celebret p eo, quia in vno casu taxatur victus, & in alio taxatur precium Missae, quod est illicitum. Item quoniam sacerdos locat operas suas, ut p aliquo celebret, uel officium dicat, potest licite non acceptare paruum oblationem, & acceptare conuentionem alterius, quae maiora offert: dum tamen non habeatur intentio ad lucrum: ut potè aliquis sacerdos est, cui non incumbit necessitas celebrandi, uel manendi in aliqua Ecclesia determinata, & non habet alijs comode unde uiuat, potest locare operas suas annuas, & si quis dederit ei mille p anno, ut celebret: licet ei recusare, & suscipere ab alio duo millia: habendo intentionem, quod p mille non conuenienter sustentat, & p duo millia sustentabitur copetenter. Vel dato, quod p mille sufficienter sustentabitur, tamen sufficientius sustentabitur p duo millia: non tamen debet habere intentionem ad lucrum. Quod suscipiendo mille haberet sufficientem victum,

Notand.

Nota de sacerdote locante operas suas.

Alph. Tost. super lib. Iudicum

& tamen non superlucrabatur residuum. Habendo autem duo millia superlucrabatur residuum, & ditabitur, quia quantum ad hoc consideratur lucrum in spirituali, & Symonia est: considerare tamen solum sustentationem in eo, cui alijs non incumbit ex officio hoc facere, nunquam est Symonia: si tamen aliquis sacerdos locatur operas suas p annum inueniret mille ab vno, & inde posset sufficienter sustentari, & peteret ab alio duo millia, non ut residuum quid lucraretur, sed solum, ut abundantius, & deliciarum sustentaret, non erit Symonia, licet esset turpe desiderium, & peccaret in alio peccato, sed non in Symonia. Et si arguatur, quod non solum in lucro causatur Symonia, sed et in rebus pertinentibus ad cibos si exigantur. Respondendum, quod hoc uerum est, quoniam quis aliter tenetur facere non conferendo passum, nec aliquid ad cibum, sicut ordinator ad ordinandum, & conferens beneficium ad conferendum alicui, & ministrans sacramenta ad ministrandum: nam isti in nullo casu possunt locare operas suas. Sed casus suprapositus est de illo, qui potest locare eas ad celebrandum, siue ad dicendum diuinum officium, quia sicut licet huic locare operas: ita liceret ei quaedam condiciones locationis. In Hebraeo habetur: *Conduxit me, & sum ei sacerdos.* Sed ad idem redit utrumque. *Rogauerunt eum, ut consuleret dominum.* Scilicet pro eis, quia procedebat in via, & desiderabat cognoscere quid eis futurum esset. *Et scire possent si prospero itinere pergerent.* Scilicet, si isti quinque uiri haberent gaudium in via non inueniendo aduersantes, & quod omnia eis ad placitum seruirent. *Et res haberet effectum.* Id est res, quae intendebant haberet effectum. Ipsi inuenirent terram, de qua possent annuciare contribulibus suis, quod posset eam capere bello ad habitandum. Istae erant duae questiones distinctae. Prima pertinebat solum ad istos quinque uiros, scilicet, an haberent prosperum iter inueniendo omnia necessaria, & non haberent aliquem aduersantem. Secunda pertinebat ad totam tribum Dan. Nam res intentata haberet effectum, scilicet, quod terram inuenirent, quam capere possent, & super utroque consuluerunt.

Quomodo isti uiri petierunt ab isto Leuita, ut consuleret pro eis Dominum. *Questio VIII.*

QVAERETVR, quomodo isti uiri petierunt ab isto Leuita, ut consuleret pro eis dominum, quia ad Leuitas non pertinebat consulere dominum. Aliquis dicit, quod iste erat sacerdos, & non Leuita simplex, ideo potuit consulere dominum. Respondendum, quod non stat, quia praeced. cap. declaratum est, quod erat Leuita simplex, & sic est communis positio. Sed adhuc dato quod esset sacerdos, non proficiebat ad hoc, quia ipse non erat sacerdos magnus, qui vnicus erat in toto Israel, sed esset de minoribus: minores tamen non consulebant dominum, quia fiebat consultatio in uestibus Pontificalibus, quibus solus summus sacerdos inducitur. Respondendum, quod putauerunt uiri isti, quod Leuita posset pro eis consulere dominum, eo quod habebat uestes, in quibus posset consulere dominum, scilicet Ephod: nam in Ephod erat Rationale, in quo erat iudicium filiorum Israel: unde dicitur de Aaron Exo. 28. quod portaret semper iudicium filiorum Israel in pectore suo, scilicet, quia portabat semper Ephod, & Rationale, & quando consulendum erat dominum, applicabatur Ephod sacerdoti, & in praesentia illius respondebat Deus. Sic patet primo Regum vigesimo tertio, cum applicito Ephod per Abiathar bis consuluit Dauid dominum de uiribus Ceilae. Et iterum primo Regum trigesimo applicito Ephod consuluit de Amalechitarum latrunculis, an caperet eos: sed Leuita iste habebat Ephod, ut patet precedenti capitulo, cum dicitur, quod fecit Michas Ephod, & Theraphim: & ista erant ad ministracionem Leuitae.

Simonia quomodo committitur locando operas.

Isti autem quinque viri sciebant, quod Leuita haberet Ephod, quia cum essent in illius diuertorio, ut patet supra, & loquerentur familiariter valde cum Leuita declarauit eis quid haberet, & quid ageret, ideo putauerunt, quod posset pro eis consulere dominum in Ephod. Vel forte erat ibi Theraphim, quod secundum quosdam erat ad inuestigandum aliquid per illud, ideo per illud saltem petiuerunt, quod Leuita consuleret dominum pro eis. Primo tamen magis credendum est: ideo isti viri magis reputauerunt Ephod, quam cetera, quae habebat Michas: unde quando iterum isti quinque viri cum alijs sexcentis viris de eadem tribu venerunt ad domum Michae, dixerunt isti ad ceteros: noster quod in domibus istis sit Ephod, & Theraphim, scilicet, atque consilium. Praeposuerunt enim Ephod tanquam illud melius esset coeteris, & istud solum, quia propter consultationem domini reputabant illud utilius. In Hebraeo habetur. *Consule Dominum: sciamus an proficiat via nostra.* Sed litera nostra superaddit exponendo, quia proficere viam contingit dupliciter. Vel quantum ad ipsos, vel quantum ad illos, qui mittebant eos. Primo modo proficiebat via si nullus eis aduersaretur, & inuenirent omnia necessaria. Secundo modo proficiebat si consequerentur effectum quantum ad illud, pro quo mittebantur. De primo dixit litera nostra: si prospero itinere pergerent. De secundo dixit, an res haberet effectum. *Qui respondit eis: ite cum pace.* Id est ite securi non formidantes aliquid aduersum. *Dominus respicit viam vestram.* Id est Deus miseretur super vos, & dirigit vos. Accipitur istud ex modo loquendi communi. Pro quo sciendum, quod si accipitur respicere, id est totaliter aduere, Deus nihil respicit, quia incorporeus est, & oculos non habet, licet scriptura loquatur de Deo interdum, ut de habente oculos, & manus, & omnia lineamenta: si autem accipitur respicere intellectualiter, id est considerare, vel cognoscere, nihil est quod non consideret, & respiciat semper Deus, quia cum intra ipsum omnia, ut in speculo relucant, omnia simul, & semper necessario cognoscat: & isto modo dicitur ad Hebraeos quarto, quod omnia nuda, & aperta sunt oculis eius, scilicet considerando, quia nihil effugit intellectum eius, sicut intellectum nostrum. Alio modo accipitur respicere in Deo, scilicet, quod Deus respiciat homines, siue ad puniendum, siue ad bonum conferendum. Et hoc modo omnes Deus semper respicit, quia prouidentia eius super omnia semper vigilat. De hoc dicitur Prouerb. 15. In omni loco oculi Domini contemplantur bonos, & malos, scilicet ad puniendum malos, & benefaciendum bonis. Alio modo accipitur respicere pro conuertere vultum gratum, & placatum cum intentione benefaciendi: sic dicitur Psal. 33. Oculi Domini super iustos: & aures eius in preces eorum, scilicet: Bene respicit eos ad benefaciendum, & aduertit, ut audiat preces eorum, & compleat. Sic etiam Moyses cum laudaret terram Chanaan, quam Israelitae susceperunt, ait Deuter. 11. Terra, quam ingredieris possidendam non est sicut Aegyptus, sed montuosa est, & campestris de caelo spectans pluuias, quam Dominus Deus tuus semper inuist, & oculi illius in ea sunt a principio anni usque ad finem eius. Et intelligitur, quod Deus semper respicit eam ad benefaciendum ipsi: Leuita autem non accepit hic in aliquo de primis modis, quia de illis manifestum erat quod Deus respiceret iter istorum virorum, sed accepit vltimo modo, scilicet, quod Deus respiciebat iter suum ad prosperandum illud. *Et iter quo pergitis.* Ista duo possunt esse idem replicando sententiam, vel possunt accipi pro duobus, scilicet via pro intentione,

Respicere Dei multiplex est.

Ad quam ibant, & iter quo pergebant pro successu rerum in itinere, & vtrumque erat prosperum, scilicet respicit viam vestram, id est complebit intentionem vestram dando vobis locum, in quo possitis habitare, & respicit iter quo pergitis, scilicet, quia dabit vobis in itinere sufficientiam rerum, & non habebitis aliquem hostem.

Quomodo Leuita ille potuit predicere viris illis haec, quae postea visa sunt. *Quaestio IX.*

Quaeritur, quomodo Leuita ille potuit predicere viris illis ista, quae postea vera apparuerunt. Respondendum, quod forte iste Leuita non habuit aliquam responsum ad Deo, sed finxit, quod habuerat responsum de prosperitate itineris eorum, quia si verum esset quod diceret, bene factum esset. Si autem non, poterat se excusare, quia propter peccata eorum Deus peruertit bonum quod intendebat eis conferre, sicut generaliter accidit in alijs Dei promissionibus, quae intelliguntur cum conditione. Vel forte iste Leuita respondit sic, ut placeret illis viris in praesenti, quia dato, quod mentiretur non putabat, quod postea erubesceret, quia non credebatur, quod ultra forte visurus esset viros illos. Vel forte dixit eis istam responsum, quae poterat sumi ambiguo, scilicet Deus respicit viam vestram; quia poterat esse respicere in malum, vel in bonum ad benefaciendum, vel delendum. Sic respondebat Apollo Delphicus ambigua responsa, in quibus vtramque partem conditionis possemus interpretari, & quodcumque illorum eueniret, iudicaremus eum vera dixisse, sicut illud: Aio te Pyrrhum Romanos vincere posse, quia poterat referri ad vtrumque. De quo August. tertio de Ciuitate Dei: sic iterum respondit, Cresus Alim transgressus perdet maxima regna, & poterat accipi perdet, id est destruet, vel perdet, id est amittere. Aliter potest dici, quod iste Leuita non consuluit a Deo vero responsum, sed a demonibus in Theraphim, & sculpile, & per illos habuit istum responsum. Vel potest dici, quod Leuita habens Ephod summi sacerdotis applicuit sibi secundum formam, qua consulebant summi sacerdotes, & ob reuerentiam Ephod Deus sibi respondit. Sed tunc obijcietur, si consuluit iste Leuita demones, quomodo habuit vera responsa: nam sic res fuit postea, ut iste Leuita praenunciavit. Respondendum, quod hoc poterat esse dupliciter. Vno modo per accidens, scilicet, quod sicut poterant idola fallum dicere, ita poterant verum dicere, & accidit, quod verum dicerent. Alio modo potest dici, quod vera occulta dicunt ex praesumptione, scilicet perspicacitate ingenij, & antiquitate multa cognoscent, quae nobis occultata sunt, & cum de illis quaerimus, sciunt respondere. De hoc ponit multa exempla Beatus Antonius Eremita loquens ad discipulos suos de fallacijs demonum: & habentur in vita eius, quam diligenter scripsit Beatus Hieronymus. Adhuc alius modus addi potest ex permissione Dei, scilicet, quod Deus permittat multas veritates per demones reuelari: sic factum est per Apollinem Delphicum, de quo miranda responsa habentur in historijs: & circa omnia fere verum respondebat. Cessauerunt autem responsa eius paulo ante Christi Passionem, ut ait Paulus Orosius quinto de Ormesta Mundi. Sic forte permitteret hic, quod responderet istis demonia verum, & istud erat in poenam ipsorum, quia per hoc allicerentur magis ad istas superstitiones, & sic peccarent, & consequenter magis punirentur: ideo peccata hominum interdum merentur responsa bona, & vera: & ista redundant in malum

Aliarum sponso.

malum eorum: & sic habetur Ezech. 14. Iuxta iniquitatem interrogantis sic iniquitas Prophetae erit, id est secundum quod interrogans meretur sibi responderi, ita Deus respondebit per Prophetam, vel diuinatorem.

An per Ephod responderet Deus etiam non sacerdotibus.

Si autem dicitur, quod Deus verus respondit hic per Ephod, argueretur, quod non debebat fieri responsum: eo quod iste non erat summus sacerdos, ad quem pertineret respondere, & consulere per Ephod. Item cum iste esset sacerdos idolorum, & vteretur illo Ephod ad cultum idoli, quomodo Deus responderet? Dicendum, quod Deus saepe respondet bene non ad bonum, sed ad malum nostrum, sicut supra dicebatur, ita forte hic propter iniquitatem quaerentium, qui ab idolatra inquirebant, & iniquitatem Leuitae, qui idolis seruiebat, Deus responderet verum, & placet, ut sic ipsi magis illa quaerent. Vel forte fecit Deus ex clementia, quia Deus miseretur bonis, & malis, pleni super bonos & malos, faciensque ori solei suum super iustos & peccatores, Matth. 5. cap. Ad primam rationem contra hanc partem, dicendum, quod quamquam induit Ephod solum pertineret ad summum Sacerdotem, tamen forte si aliquis alius indueretur, Deus responderet per illum consulentem, sicut per summum Sacerdotem, licet induendo has vestes peccaret. Ad secundum dicendum, quod licet esset Leuita malus, quia tamen indutus fuit tunc vestibus Dei institutis ab eo ad consulendum cum respondit. *Euntes itaque quinque viri venerunt Lais.* Ista ciuitas est, quae vocatur Lais, & postea vocata est Lesendan, Iosue 19. capit. Dicendum, quod aliqui putant istam ciuitatem esse, quae vocatur Lachis. Sed istud non stat, quia Lachis est in sorte Iudae: Iosue 15. ista autem Lais est in sorte Dan, ut patet hic, & colligitur Iosue 19. Item Lachis fuit capta per Iosue, & occisus est rex eius, de quo Iosue 10. cap. Lais autem, de qua hic, post mortem Iosue capta est a filiis Dan. Item patet ex modo scribendi: nam in Hebraeo scribitur Laquis pro ciuitate, quam nos vocamus Lachis, & pro ista, de qua hic scribitur Lais, & interdum Laifa, ut patet in hoc capitulo apud Hebraeos. Sciendum etiam, quod ista ciuitas est ad caput Iordanis, ubi nascitur, & est ad extremitatem septentrionalem terrae Chanaan, & vocata est postea Paneas. Sic vocat eam Solinus in Polyhistor. Postea autem tempore Saluatoris vocata est Cesarea Philippi a Caesare, & a Philippo, qui erat vnus de Herodis progenie, & apud hanc praedicauit Christus discipulis suis. De hoc Matth. 16. de hac vrbe dictum est Iosue 19. cap. *Videruntque populum habitantem in ea absque illo timore.* Ingressi sunt isti viri quinque in urbem Lais fingentes se non esse Israelitas, sed de alijs gentibus, & non aduertent ad eos ciues vrbis, ideo potuerunt isti videre ciuitatem, & conditionem ciuitatis. Forte autem isti ostenderunt se operatores alicuius artificij, & ibi de eo victum quaerere, & sic poterant manere in vrbe aliquot diebus, & cognosceret quidquid vellent in vrbe, & modum capiendi eam. Dicitur autem, quod viri huius vrbis non timebant, quia erant procul ab Israelitis, & nunquam illuc aliqui peruenerant ad pugnandum, nec credebant peruenturos, quia magna terra erat in medio. Cum alijs autem gentibus non pugnabant, quia nulla communicatio erat eis cum aliqua gente, ideo pauca bella eis esse poterant. *Iuxta Sidoniorum consuetudinem.* Id est viri Lais erant sine timore, sicut consuetum erat Sidonijs, qui nullos timebant hostes, & opulentissimi erant. Dicit Rabbi Dauid Kimhi, quod Sidonij, & viri Lais non erant in terram Chanaan, quod Israelitae non poterant pugnare contra eos, & consequenter non timebant,

Ad primam rationem.

De ciuitate Lais.

An verum sit, quod Sidonij, & viri Lais non essent de terra Chanaan, quos Israelitis occiderat in sortem.

Quaestio X.

Quaeritur, an verum sit, quod Sidonij, & viri Lais non essent de terra Chanaan, quae ceciderat Israelitis in sortes. Et an propter hoc non timerent. Respondendum, quod tam Lais, quam ciuitas Sidonis erat de terra Chanaan: de ciuitate Lais patet, quia Iosue 19. ponitur cum ciuitatibus, quae ceciderunt in sortem filijs Dan. Item patet, quia alias non auferri fuissent Danitae pugnare ad capiendum urbem illam ex rationibus supra assignatis in quadam quaestione hoc capitulo. Item patet, quia dicitur, quod erat Lais in terra Roob infra in litera: & tamen terra Roob erat in terra Chanaan, ut patet Num. 13. & 34. ubi Emath, quae est in fine terra Roob ponitur terminus terrae Chanaan. De Sidone patet, quod esset in terra Chanaan, quia Sidon, & Tyrus sunt in occidentali parte terrae Chanaan apud mare, & tamen ex parte occidentis non habebant Israelitae aliquem terminum, nisi mare Mediterraneum, Num. 34. ergo Tyrus, & Sidon cadebant intra terram Chanaan: & sic quando ponuntur Iosue 19. in sorte Afer tanquam termini, debet intelligi, quod sunt termini intrinseci, quia sic saepe ponitur in limitatione aliarum tribuum, ut declaratum est Iosue 15. cap. & sic Tyrus, & Sidon erunt intra sortem Afer in extremitate eius apud mare Mediterraneum. Item patet hoc, quia Matth. 15. dicitur, quod Christus egressus est ad praedicandum in partes Tyri, & Sidonis, & mulier Chanaan de finibus illis egressa clamauit ad eum: ergo Chanaanai erant in Tyro, & Sidone. Cum autem quaeritur an ob hoc erant securi, cum dictum sit, quod isti erant Chanaanai: dicendum, quod non, sed erant securi, quia erant separati a Iudaeis, & non timebant eos. Etiam, quia nulla alia gens per circuitum infestabat eos: sic dicit litera Chaldaica, quod non erat aliquis, qui pugnaret contra eos: sic etiam in litera apparet, cum dicitur: securum, & quietum nullo eis poenitus resistente, & a cunctis hominibus separatum. Sciendum, quod Rabbi Salomon, dicit de ista ciuitate, quod vocabatur Lesen, non quod esset nomen ciuitatis Lesen, sed quia inueniuntur in ciuitate ista quendam lapidem nomine Lesen, in quo repperunt scriptam, quod ista ciuitas futura esset habitatio filiorum Dan. Est autem Lesen nomen lapidis: nam inter lapides duodecim, qui portabantur in rationali ponitur Lesen, & est primus in tertio ordine, ubi nos habemus ligurium: Hebraei autem nescientes nomina illorum lapidum in vulgari; nec cognoscentes eos, vocant illum lapidem linguam bouis, cum sit ligurius. Ista autem fictitia sunt. Sed dicendum, quod ista ciuitas erat Binomia, sicut aliae ciuitates erant Multinomiae, ut Hebron; & Ierusalem. *Securum, & quietum.* Securi dicuntur, quia nullos hostium insultus formidabant, ut contra eos se munirent. *Quieti dicuntur,* quia non parabant pugnam contra aliquam gentem, ita ut armentarent exercitum, vel essent solliciti circa operum bellica. *Nullo eis poenitus resistente.* Id est nullo pugnante contra eos. Melius enim diceretur pugnante, vel insurgente; quam resistente, quia non esse resistantem significat, quod tanta erat potentia virorum Lais, quod nullus poterat se obijcere eis in bello, sed cedebant: non tamen significat priuationem omnium bellorum: hic tamen vult litera significare, nec Laifenos pugnare contra aliquam gentem, nec aliquam gentem contra Laifenos, cum dicat de eis, quod erant geti, & securi.

Situs Sidonis, & Tyri.

Rabbi Salomon in pugnatur.

Magnarum opum. Idest populus Lais erat valde opulentus, & istud erat quod alliceret Israelitas ad pugnandum contra Laifenos, vt obtinerent diuitias eorum. Vnde Aristo. 3. Politic. dicit, quod ciuitates, quae propria politia viuunt, non debent esse eminenter diuites, nec et valde pauperes. Nam si fuerint valde pauperes, non poterunt resistere aliquibus hostibus, quia propter inopiam non habebunt necessaria ad bellum, & peribunt. Si autem fuerint valde diuites, omnes aliae ciuitates con iurabunt contra eas ad rapiendum tantam diuitiarum copiam. Cum autem ciuitas fuerit mediocris in opibus, vtrumque istorum malorum euadet: nam non poterit quaequebet ciuitas facilliter eam impugnare, cum propter mediocres diuitias possit habere apparatus bellicos. Rursus nulla ciuitas, vel gens mouebitur nimis contra eam ex desiderio, quia non est eminentis lucrum capiendum vrbem. Laisen autem magnitudine opum inopes Danitas mouit ad bellum. In Hebraeo dicitur. *Populum quietum, & confidentem, & non habentem verecundiam in aliqua re earum, quae sunt in terra.* Et idem significat quod litera nostra: nam confidens idem est quod securus, quia nulla mala sibi futura suspicatur, aut timet non erubescens super aliqua re earum, quae in terra sunt, quia opulentus est in omnibus, ideo a nullo petit, quia abundat: & ob hoc non verecundatur petendo: litera autem nostra secundum consuetudinem latinam expressius posuit. *Et procul a Sidone.* Scilicet distabat a Sidonijs quamquam haberet consuetudinem Sidoniorum habitando secum, & in magna opulenta, & dicitur hoc ad significandum, quod facillius ciuitas capi possit: nam si esset iuxta Sidonem, cum esset ciuitas potentissima mitteret cito adiutorium Laifenis, & non caperentur ab Hebraeis, quia tamen longe habitabant prius Israelitae caperent vrbem, quam scirent hoc Sidonij. *Atque a cunctis hominibus separatum.* Scilicet ciuitas illa distabat ab omni alia habitatione hominum, quia illa terra tunc erat adhuc male habitata, quia paucitas gentium non sufficiebat ad se diffundendum per totam terram magnitudinem: postea autem manentibus Iudeis in terra cepit terra illa aequaliter populari. De hoc dicit Iosephus 5. Antiquitatum, scilicet loca autem circa Sidonem, & Archos, & Amathos, & Arithos tunc inculta erant, & tamen ciuitas Lais erat de terra Amathorum, scilicet circa vrbem Emath, a qua vocantur Amathaei. Quod patet, quia erant in regione Roob, vt patet infra in litera, & tamen terra Roob habebat ciuitatem Emath, vt colligitur Nu. 13. & 34. ca. & sic confinia Lais erant depopulata. Istud autem pederat Laifenis ad vnum, scilicet, quod rara bella haberent, eo quod cum paucis communicabant: bella tamen oriuntur propter iniustas communicationes, vt communiter. Quia isti volunt vsurpare, quae sunt illorum, vel e contrario. Vbi autem nulla communicatio est, vix potest accidere bellum: & ob hoc erant isti quieti, & securi. Erat tamen nociuum ad alterum, quia si accideret interdum bellum insurgere contra Laifenos, non habebat aliquos adiutores. Et isto modo dicitur hic, quod erant procul ab hominibus omnibus, scilicet, quia dato, quod Israelitae pugnarent contra eos non poterant habere adiutores: vnde magis incitarentur sic Danitae ad pugnandum contra eos, quam alia. In Hebraeo aliter habetur: nam vbi nos dicimus: Nullo poenitus resistente. Dicitur in Hebraeo. *Nullo hereditante regnum.* Et significatur, quod paruus erat haeres regni, vt posuit litera Chaldaica, & ob hoc, quod possent facilliter capere terram, tanquam nullus esset defensor propter paruitatem heredis regni, & vbi nos dicimus a cunctis hominibus separatum, in Hebraeo dicitur. *Et nihilis cum homine est.* Idest nullam communicationem habent cum aliquibus hominibus.

Litera in Hebraeo.

Iosephus lib. 5. c. 11.

Et idem significat quod litera nostra, scilicet, quod propter defectum communicationis nullus possit adiuuare eos. *Reuersique ad fratres suos in Saraa, & Esthaol.* Scilicet viderunt conuenientem locum istum esse ad habitandum, & facilem ad capiendum: ideo noluerunt morari nimis, sed illico regressi sunt ad nunciandum fratribus suis, vt irent ad capiendum locum illum. Et dicitur, quod venerunt in Saraa, & Esthaol, quia in istis ciuitatibus, & apud illas habitabat tota tribus Da, eo quod paucam terram habebant nunc, & tamen habebant nunc adhuc alias ciuitates, scilicet Hailon, & Salabin: nam quando plus fuerunt coarctati filij Dan ab Amorthais in montibus, vt non descenderent ad plana tenuerunt Hailon, & Salabin, vt patet supra 1. Sed aliquis dicit, quod Saraa, & Esthaol vocantur alijs nominibus Salabin, & Hailon, & sic tempore quo coarctati sunt tenebant istas duas ciuitates, & non plures. Sed dicendum, quod non stat, quia Saraa, & Esthaol differunt a Salabin, & Hailon: nam istae quatuor ciuitates sunt in tribu Dan, vt patet Exodi. decimonono capitulo: *Et quid egissent seiscivantibus responderunt.* Idest responderunt omnia, quae acciderant eis in itinere in domo Michae, & in reliquo itinere, & postea quid viderunt in vrbe Lais. *Surgite, & ascendamus ad eos.* Idest ad pugnandum contra Laifenos. Postquam enarrauerunt conditionem, & laudes terrae, admonuerunt contribules suos ire ad capiendum eam, dicentes: *Surgite eamus: quasi dicat: non est nobis morandum citale bonum inuenerimus. Vidimus enim terram valde opulentam, & vberem.* Vocatur opulenta, quia ciues vrbis illius erant valde diuites in possessionibus, & pecunijs: Vocatur vber, idest fertilis, quia erat terra multorum fructuum, scilicet, quod pauca seminando multi fructus proueniebant, & sic in omnibus alijs rebus, quae fructus producant. Vel ipsamet terra vocatur opulenta, quia latissima erat, & habebat multa genera possessionum, de quibus homines aliquid acquirere possent: vocatur vber, idest fertilis, vt dictum est. *Nolite negligere.* Scilicet ire ad eam: quasi dicat: magna negligentia esse, cum tantum bonum reperierimus, & facilliter possimus obtinere illud, non ire ad obtinendum. *Nolite cessare.* Scilicet ab incepto: quasi dicat: eundo ad inquirendum terram, & videndo conditionem eius iam magnam partem laboris impendimus, ideo si nunc non iremus cessaremus ab incepto opere. In Hebraeo dicitur. *Et vos tacentes.* vbi nos dicimus: Nolite negligere. Dicitur tacens esse ille, qui nihil agit: ita est, qui negligit, quia cum bonum videat, cessat ad procurandum illud, quasi non videat. Et dicitur. *Nolite pigritari, vel non pigritemini.* vbi nos dicimus: Nolite cessare: & idem est, quia piger opera incepta relinquit. *Eamus, & possideamus eam.* Idest non eamus ad pugnandum, sed ad possidendum: quasi dicat: tam paruus labor erit, quod non erit ire ad pugnandum, sed ad possidendum, sicut possidere nullius laboris est, pugnare autem est magni laboris. *Nullus erit labor.* Scilicet obtinendo terram non laborabimus, quia gens secura est non suspicans bellum, & a nullo hominum adiutorium expectans, & poterit facilliter capi. Istud dicebat quinq; viri ad incitandum alios, vt irent, quia ceteris videbatur durum ire ad pugnandum, & pigritabantur in hoc, & dicebant, quod nullus esset labor capiendi terram incitabant eos aequaliter. In Hebraeo dicitur. *Non pigritemini ad ambulandum ad veniendum ad heredendum terram.* Eadem sententia est in litera nostra, & planior secundum consuetudinem Latinam. *Intrabimus ad securos.* Idest erit nobis paruus labor in pugna, quia intrabimus ad pugnandum contra hoies securos, & inopinatos, atq; ignaros belli diuturnitate pacis, & sic facillius pualebimus contra eos.

In regionem latissimam. Istud est incitatum ad eridum scilicet quod erat regio latissima, & per hoc Danitae capientes vnam vrbem non solum viderentur capisse vnam vrbem, sed multas, quia erat regio latissima ad habitandum, & ad colendum. Hoc autem erat opus filij Dan, qui non habebant nunc locum habitandi. In Hebraeo dicitur. *Et quando veneritis venietis ad populum confidentem, & terram amplam manibus, vel locis.* Eadem sententia est, quia venire ad populum confidentem, est venire ad securos, ideo dicit litera nostra: intrabimus ad securos. Terra ampla manibus idem est quod terra latissima. Nam manus vocatur locus. Sic accipitur Psalmo 103. scilicet. Hoc mare magnum, & spatiosum manibus illic reptilia quorum non est numerus. Vocatur spatiosum manibus, idest locis: *Tradet nobis dominus locum, in quo nullus rei est penuria.* Idest si iuerimus dominus tradet nobis vrbem illam, in qua non est defectus alienius rei, & ob hoc eam magna diligentia attendendum erat, quod irent illuc. Dixerunt autem isti viri: tradet nobis dominus locum, scilicet quia Leuita consuluerat dominum pro hoc, & responderat eis: Dominus respicit viam vestram, id est prosperabit eam, & quia totum iter fuerat prosperum crediderunt isti viri, quod etiam consequeretur effectum res, quae intendebant. *Eorum quae gignuntur in terra.* Ista est modificatio dicti, scilicet quod nullius rei inopia erat eorum, quae gignuntur in terra, vt per hoc non iniquatur, quod est ibi copia marinarum rerum, & mercationum: nam licet mare non multum inde distaret, & ponissent Laifeni exercere negotiationes: tamen nihil horum faciebant, cum dicitur supra in litera quod non habebant communicationes cum aliquo homine, habebant tamen copiam, sine penuria eorum, quae gignuntur in terra, quia regio erat feracissima.

Profecti igitur sunt de cognatione Dan de Saraa, & Esthaol sexcenti viri accincti armis bellicis, ascendentesq; manserunt in Cariathiarim Iudae, qui locus ex eo tempore castrorum Dan nomen accepit, & est post tergum Cariathiarim. Inde transierunt in montem Ephraim. Cumque venissent ad domum Michae, dixerunt quinque viri, qui prius missi fuerant ad considerandam terram Lais ceteris fratribus suis: Nostis quod in domibus istis sit Ephor, Theraphim, & sculpsile, atque confatile. Videte quid vobis placeat: & cum paululum declinassent, ingressi sunt domum adolescentis Leuitae, qui erat in domo Michae, salutaeruntque eum verbis pacificis: sexcenti autem viri ita vt erant armati, stabant ante ostium. At illi qui ingressi fuerant domum iuuenis, sculpsile, & Ephor, & Theraphim atque confatile tollere nitentur, & sacerdos stabat ante ostium, sexcentis vitis fortissimis haud procul expectantibus. Tulerunt igitur qui intra-

erant sculpsile, Ephor, & idola, atque confatile. Quibus dixit sacerdos: Quid facitis? Cui responderunt: Tace, & pone digitum super os tuum, venique nobiscum, vt habeamus te patrem ac sacerdotem. Quid tibi melius est, vt sis sacerdos in domo vnus viri, an in vna tribu, & familia in Israel? Quod cum audisset, acquieuit sermonibus eorum, & tulit Ephor, & idola, ac sculpsile, & profectus est cum eis.

Profecti sunt. Hic ponitur secundum huius capituli scilicet spoliantium occupatio, scilicet quomodo viri de tribu Dan, qui spoliauerunt idolatriam domus Michae versabantur circa ipsam spoliationem: & dicitur. *Profecti igitur sunt de cognatione Dan.* Scilicet videntes filij Dan quod egerent terra ad habitandam, & viri quinque, qui iuerant in Lais recte sitaderent, conuenerunt ire illuc ad pugnandum, & capiendum. *De Saraa, & Esthaol.* Alia loca habebat tunc tribus Dan licet pauca, & tamen de his solis iuerunt viri qui eperunt Lais. *Sexcenti viri accincti armis bellicis.* Non iuerunt plures viri, quia crediderunt, quod ad capiendam vrbem sufficiebant isti, cum Laifeni essent securi, & desides, & bellorum in experti diuturnitate pacis. *Ascendentesque manserunt in Cariathiarim Iudae.* Idest ascenderunt de Saraa, & Esthaol, vt irent in Lais, & manserunt in Cariathiarim, non quidem quod ibi semper manerent, quia illico inde recedentes venerunt in montem Ephraim. Sed dicitur quod manserunt ibi, quia fecerunt ibi vnam mansionem pernociantes ibi, & postea recesserunt. Est autem Cariathiarim quaedam ciuitas in forte Iudae, & interpretatur ciuitas siluarum: Est autem ista vna de ciuitatibus quatuor Gabaonitarum, qui deceperunt Israelitas, vt patet Iosue 9. & postea cecidit in sorte Iudae, Iosue 15. & non est intelligendum, quod intrauerint vrbem ad manendum, sed manserunt extra circa vrbem, quia forte viri vrbis timentes armatam multitudinem non permiserunt eos introire in vrbem, & patet hoc ex litera sequenti. *Qui locus ex eo tempore castrorum Dan nomen accepit.* Idest postquam venerunt illi sexcenti viri armati apud Cariathiarim vocatus est locus ille, in quo manserunt foris apud vrbem castra Da, Idest locus castrorum. *Et est post tergum Cariathiarim.* Scilicet locus, qui vocatur castrorum Dan est post Cariathiarim, quia non introierunt in vrbem ex causa dicta, sed manserunt in campo, & campus, in quo castra metati sunt, vocatur castrorum Dan: *Inde transferunt in montem Ephraim.* Scilicet ad terram montis Ephraim, quae tota vocatur mons Ephraim: nam vbiunque fit mentio de forte Ephraim vocatur mons Ephraim, vt patet Iosue decimo septimo, & 20. & 21. & in alijs locis.

Cariathiarim quid sit.

Quare in transitu filiorum Dan ad vrbem Lais fit mentio de his duabus mansionibus Cariathiarim, & monte Ephraim. Resp. X. I.

Q. A. E. T. V. R. quare in transitu filiorum Dan ad vrbem Lais fit mentio de his duabus mansionibus, scilicet apud Cariathiarim, & in monte Ephraim. Aliquis dicit, quod sit mentio de his duabus mansionibus, quia inter Saraa, & Esthaol non fecerunt plures mansiones quam istas duas. Sed istud non stat, quia tunc

tunc a monte Ephraim vsque Lais solū esset vna die-
 ta, sed istud est falsum, quia ciuitas Lais erat in extre-
 mitate septentrionali terræ Israel procul a communi-
 catione omnium hominum: mons autem Ephraim
 magis ad Meridiem quàm ad Septentrionem terre il-
 lius, cum inter extremitatem Meridianam terræ Cha-
 naan, & (ortem Ephraim solū intercederet latitudo
 foris Iudæ, & Benjamin. Ceteræ autem sortes erant
 magis aquilonares quàm fors Ephraim, vt declarā-
 tum est Iosue 16. & 18. Aliquis autem dicit, quòd po-
 sita sunt ista duo loca mansioni, quia fortè in his duo-
 bus locis fecerunt filij Dan aliqua notabilia, quæ non
 sunt scripta. Sed etiam istud non est rationabiliter di-
 ctum, quia non proderat dicere locum famosum, cū
 nesciatur quomodo, vel propter quid sit famosum: **G**
 potissime, quia in litera apparet contrarium. Dicendū
 igitur quod ponitur ista duo loca mansionum quamquā
 alia multa fuerint: eo quòd ista duo fuerunt famosa,
 & famositas apparet ex litera: nam cū venissent apud
 urbem Cariathiarim, & fixissent ibi castra, & voca-
 tus est ille locus semper castra Dan: & quia istud no-
 men erat commune inter Israelitas, vt sciretur causa
 nominis, dictum est quòd castrametati fuerunt ibi fi-
 lij Dan, & vt sciat quòd propter hoc ponitur quòd
 filij Dan manserunt ibi, subditur, quòd ille locus pos-
 tea vocatus est semper castrorum Dan. De monte
 Ephraim dicendum quòd ponitur ista māsio propter
 domum Michæ, de qua rapuerant viri isti idolum, p-
 pter quod introducit principaliter ista historia: **H**
 quia alia mansiones non habuerunt aliquid notabile,
 istas duas descripsit solū scriptura sacra. *Cumque venis-
 sent ad domum Michæ.* Id est apud illam: erat enim do-
 mus Michæ in monte Ephraim: & non erat in aliqua
 vrbe murata, sed in vico quodam, vbi pauca domus
 erant, ideo non potuit congregare Michas adiutores
 contra viros, qui prædati fuerant omnia bona eius:
Dixerunt quinque viri. Isti quinque viri veniebant nunc
 cum sexcentis, vt dirigerent eos in via, & instruerent
 circa captiōem vrbis edocētes quando, & per quam
 partem deberent inuadere urbem. *Qui prius missi fue-
 runt ad considerandam terram Lais.* Isti venerunt per do-
 mum Michæ: & viderant ibi idolum, & Ephod, & re-
 liquos apparatus idolatriæ: & moti sunt ad rapiendū,
 ideo dixerunt aliis viris, quòd raperent illa. *Ceteris fra-
 tribus suis.* Scilicet sexcentis viris, quia isti quinque
 de numero sexcentorum. *Nostis quòd in domibus istis sit
 Ephod.* Id est sciatis, quòd in domo Michæ quam de-
 monstrabant ad oculum sit Ephod: Potest accipi E-
 phod pro ornamento summi sacerdotis, dum tamen
 subintelligantur alia ornāmēta ad hoc quòd sit vestis
 completa. Vel quòd esset aliqua vestis, quæ vocaretur
 Ephod. & sic exposuit litera nostra præcedenti cap-
 it. scilicet quod Michas fecit Theraphim, & Ephod, id est
 idola, & vestem sacerdotale: satis tamen credendum
 est, quòd esset ibi Ephod tale, quale erat summi sa-
 cerdotis ad consulendum dominum: *Et Theraphim.*
 Quid sit Theraphim declaratum est præcedenti cap. &
 est quædam statua. *Sculptile atque conflatile.* Id est vnū
 idolum argenteum, quòd erat conflatile, id est factum
 opere conflatorio in igne, & postea opere fusorio, &
 erat sculptile, quia sculpebatur: nam limabatur ad hoc
 quòd esset pulchrum, & splendens, *Videte quid vobis
 placeat.* Id est quid vobis placet agere super hoc, scili-
 cet vel accipere, vel dimittere. In Hebræo habetur. *Sci-
 tate quid faciatis.* Id est deliberate quid debetis facere.
Et cum paululum declinaissent. Scilicet a via, quia ibant re-
 tro itinere non cum intentione manendi in domo
 Michæ sed transeundi: & cum deliberassent apud se
 capere idola, & omnes apparatus culture, declinaue-
 runt modicum a via ad domum Leuitæ, in qua erant

Desitu do-
mus Mi-
chæ.

Ephod ad
su.

Litera He-
bræa.

idola. *Ingressi sunt domum adolescentis.* Erat domus Mi-
 chæ apud viam: & domus Leuitæ erat apud domum
 Michæ: quia dederat Michas Leuitæ domum apud
 se, quæ vocatur supra diuersorium Leuitæ: & in istud
 ingressi sunt nunc quinque viri, qui prius steterant ibi
 dem cum Leuita, manseruntque sexcenti viri foris
 expectantes quid agerent quinque qui intrauerant.
Qui erat in domo Michæ. Id est Leuita erat in domo Mi-
 chæ. i. manebat cum eo in familia illius, quia comede-
 bat, & manebat apud eum. *Salutaueruntque cum verbis
 pacificis.* Id est dicentes, pax tibi fit. Vel, *Verbis pa-
 cificis.* Id est quamuis venissent ad prædandum, nõ ve-
 nerunt tanquā tumultuosi, aut vim facientes, sed vultu
 quieto, & verbis pacificis loquebantur. In Hebræo
 dicitur. *Interrogauerunt eum pro pace.* Quod idem est.
 Vel potest intelligi, quòd interrogauerunt pro pace: i.
 an esset in pace, scilicet si erat sanus, & erant cuncta
 prospera: quod erat esse in pace. *Sexcenti autem viri, ita
 ut erant armati, stabant ante ostium.* Id est omnes sexcenti
 viri armati, qui ibant in Lais erant cum armis suis apud
 ostiū: vt si forte Leuita nollet venire, & dare Ephod,
 & idola, ipsi intrarent, & raperent. Vel si aliquis ve-
 niret volens eruere ista de manu quinque virorum, qui
 ingressi fuerant domum Leuitæ: isti defenderent il-
 los, sicut postea factum est veniente Michæ ad peten-
 dum hæc. In Hebræo dicitur. *Sexcenti viri, ita ut erant
 armati, stabant ante portam portæ, vel ante portam ciuitatis,
 que erat filiorum Dan.* Istud superabundat in Hebræo
 quantum ad sensum, sicut multoties ponuntur aliqua
 superflua in voce ex conditione idiomatis, & alia dimi-
 nuta: Nam si dicamus, stabant ante portam ciuitatis,
 falsa est litera, quia ibi non erat ciuitas, sed pauca do-
 mus, quia quinque viri dixerunt ad reliquos: nostis, quod
 in domibus istis sit Ephod. Si autem dicatur ante por-
 tam portæ est superfluum, ideo litera nostra solū dixit:
 stabant ante portam. *At illi qui ingressi fuerant do-
 mum iuuenis.* Scilicet viri quinque, qui prius steterunt
 in domo Leuitæ, & sciebant vbi esset Ephod, & alij
 apparatus idoli. *Sculptile, & Ephod, & Theraphim, atque
 conflatile tollere nitentibus.* Scilicet nolente Leuita vo-
 lebant tollere: nam Leuita a principio dissentiebat,
 quia videbatur ei malum, quòd illi fuarentur totum
 bonum domini sui Michæ. Etiam quia redundabat
 hoc in damnum suum: nam ipse habebat vitium, &
 omnia necessaria ministrando idolo: si autem nunc
 tolleretur idolum, & apparatus sui non haberet Leui-
 ta vnde cibos acquireret. *Et sacerdos stabat ante ostium.*
 Scilicet impediendo ne quinque viri egrederentur, &
 ducerent ista ornāmēta omnia: In Hebræo est lite-
 ra ista abundantior, scilicet. *Et ascenderunt quinque viri,
 qui iuerant ad explorandum terram uenerunt illuc, & tulerunt
 idolum, & Ephod.* Et quantum ad hæc declaratur ma-
 gis in Hebræo quàm in litera nostra, scilicet quòd isti
 viri, qui introierunt siue ascenderunt in domum Leui-
 tæ erant, qui iuerant in Lais, & deinde dicitur in He-
 bræo. *Sacerdos stabat ante portam portæ, vel portam ciuita-
 tis.* Sed etiam hic litera nostra subicit, quia ista vi-
 debatur superfluitas literæ ex conditione idiomatis.
Sexcentis viris fortissimis haud procul expectantibus. Sexcen-
 ti viri armati, qui erant fortissimi, expectabant quin-
 que viros, qui ingressi fuerant domum Leuitæ: &
 hoc haud procul, id est non procul, quia haud est
 aduerbium negandi, sed quòd erant isti sexcenti vi-
 ri circa domum Leuitæ ne quinque viri, qui in-
 gressi fuerant aliquid malum pati possent ab aliqui-
 bus, qui adiuuarent Leuitam. *Tulerunt igitur, qui intra-
 uerant sculptile.* Scilicet quinque viri, qui intrauerunt
 ad Leuitam nihil dicēdo Leuitæ arripuerunt sculptile,
 & per hoc intelligitur Theraphim, & Ephod, & reli-
 quos

Tacendi si-
gnum.

quos apparatus. *Quibus dixit sacerdos: quid facitis.* Mi-
 ratus est Leuita ille, qui vocatur sacerdos Michæ, quia
 putauit quòd isti viri nihil mali facerent cum iterum
 ad eum intrauissent quādo ibant in Lais, & steterant
 cum eo pacificè, & consuluit tunc pro eis: nunc etiā
 ingredienti salutaerunt eum verbis pacificis, & il-
 lico arripuerunt Ephod, & sculptile. *Qui responderunt
 tace.* Quasi dicat non oportet te clamare, quia si cla-
 maueris, occideris. *Pone digitum super os tuum.* Istud
 dixerunt ad significandum quod deberet tacere, quia si-
 gnum tacendi est superponere digitum ori. Sic patet
 Ecclesiastici 5. c. scilicet. Si est tibi intellectus respōde
 proximo tuo, sin autem sit manus tua super os tuum,
 ne capiaris in verbo indisciplinato, & confundaris. In
 Hebræo dicitur. *Pone manum.* Litera nostra dixit di-
 gitum, quia fortè consuetudo erat ponendi digitum,
 & non manum: & tamen Ecclesiastici 5. dicitur. Sit
 manus tua super os tuum: sed hoc non differt. *Ve-
 nique nobiscum, vt habeamus te in patrem, & sacerdotem.*
 Prius suaserunt ei tacere incutiēdo timore: nunc autē
 suadebant inducendo ad amorem, scilicet veni nobiscum,
 id est noueris, quòd vadimus in vrbe Lais, veni
 nobiscum, & ibi melius eris quàm hic: & habebimus
 te in sacerdotem, & in patrem. Dicitur autem, & in
 patrem, quia sacerdotes erant magnæ auctoritatis apud
 antiquos, & honorabantur plusquam alij homines, si-
 cut patres a filiis: ita enim dixerat Michas isti leuitæ
 quando venit ad eum, s. mane apud me, & esto mihi
 parens atque sacerdos.

Quomodo moti sunt viri Dan ad accipiendum Ephod
& idola de domo Michæ. Quæst. XII.

QAERETVR, quomodo, vel propter quid mo-
 ti sunt viri Dan ad accipiendum Ephod, & idola
 de domo Michæ. Respondendum quòd quinque
 viri, qui prius venerant in domum Michæ dixerunt
 cæteris sexcentis viris quòd steterant apud domum
 Michæ quòd erat in domibus illis Ephod, & Theraphim,
 & quòd deliberarent an vellent accipere, &
 deliberauerant quòd sic: Motium autem fuit, quia
 quinque viri quando steterant in domo Michæ peti-
 uerunt a Leuita quòd consuleret pro eis dominum, &
 consuluit atque responsum est prosperam esse viam
 illorū, & illi quinque viri ita postea esse intulerunt:
 ideo desiderauerunt valde habere illa, per quæ Deus
 consulabatur: & quia putauerunt quòd tam Ephod,
 quam sculptile & Theraphim faciebant aliquid ad cō-
 solationem hanc, voluerunt omnia hæc raperè. Et
 fuit motiuum, quia ipsi indigebant valde hoc ad con-
 sulendum dominum super bellis, quæ eis ingruiebant
 & super statu patriæ: & super multis alijs, cum nūc
 in incolè in terram illam venirent

Ad quid volebant ducere secum Leuitam.
Quæst. XIII.

QVAERETVR, vterius, ad quid volebant ducere
 secum Leuitam: nam ipsi poterant habere
 multos alios sacerdotes, vel Leuitas qui consulerent
 dominum habito Ephod quod ipsi portabant. Respon-
 dendum quod filij Dan experti fuerant, quòd iste sacer-
 dos responderat eis vetum quando ibant in Lais, &
 dubitabant an fortè inuenire possent alium, per quem
 Deus responderet veller, sicut respondebat per illum:
 quia putabatur a popularibus hoc pertinere ad quan-
 dam sanctitatem ipsius, per quem respondebatur,
 & non facilliter reperiebantur viri, per quos Deus di-
 gnaretur respondere. Vel fortè quia sacerdos ille no-
 uerat artem inquirendi in Ephod, & Theraphim illo,

atque sculptile: & putabant Danitæ quòd hoc nescie-
 bant alij, ideo voluerunt hunc habere secum. Etiam
 quia forte aliquid deerat ornamentis illis, quòd non
 possent habere Danitæ nisi daret eis Leuita, & quia si
 nollet ire cum eis non daret eis illud, petiuerunt
 vt irent cum illis. Vel forte quia si non iret illuc Le-
 uita, Danitæ nescirent modum portandi Ephod, & idola,
 & timebant quòd propter ignorantiam eorum pe-
 riclitarentur aliqui, eo quòd tangebant sacra, vel pe-
 rirer virtus factorum: vt ergo sacerdos portaret illa,
 putauerunt necessarium esse ducere sacerdotem. *Quid
 tibi melius est, ut sis sacerdos in domo unius viri, aut in una tri-
 bu, & familia in Israel?* Quasi dicat non hortamur te fa-
 cere nisi quod tibi bonum est; quia melius atque ho-
 norabilius valde tibi est, quòd sis sacerdos totius vnus
 tribus, scilicet tribus Dan, quàm quòd sis sacerdos vnus
 viri, scilicet Michæ, quia maiorem honorem, & ampli-
 ora lucra consequeris. *Quod cum audisset acquieuit ser-
 monibus eorum.* Vidit enim quòd rationabiliter loque-
 bantur ad vtilitatem eius, ideo assensit ire cum eis. *Et
 tulit Ephod.* Scilicet ipsemet Leuita tulit, quia dum ista
 essent sacra non decebat tangi illa, nisi sacris manibus.
 Erat Ephod vestis, vel ornamentum pontificis. *Et idola.*
 Scilicet Theraphim, quæ litera nostra exponit esse
 idola, & patet quia præcedenti capitulo dicitur. fecit E-
 phod, & Theraphim: & exponit litera nostra dicens,
 id est vestem sacerdotalem, & idola. *Atque sculptile.*
 Scilicet idolum argenteum, quòd vocatur sculptile, at-
 que conflatile. Et ex hoc patet, quòd sculptile, & cō-
 flatile sit vnum idolum, quia alioquin exprimeretur,
 quòd tulisset sculptile, & conflatile. *Et cum eis profectus
 est.* Scilicet recessit de domo Michæ, vt iret cum eis in
 Lais ad manendum ibi.

Quomodo viri Dan noluerunt accipere idola quod est idolatra.
Quæst. XIII.

QVAERETVR, quomodo viri Dan voluerunt
 accipere idola ista, quia per hoc efficiebant idola
 trè ferendo illa secum ad colendum, & consulendum
 dominum per illa. Responderi potest multipliciter:
 vno modo, quòd aliqui de viris istis simplices existen-
 tes non crederent se peccare, quia non ferebant idola
 damnata, sed aliquid quòd pertinebat ad cultum
 Dei, & hoc colligebant, quia hic erat Ephod, quòd
 erat ornamentum quòd Deus iusserat fieri pro Aarō,
 & erat sacrum. Secundo quia Deus responderat veri-
 tatē per illud Ephod Leuitæ, ideo res sacra esset, quia
 idola nescirent respondere. Aliter potest dici, quòd
 dato quòd Israelitæ scirent istam esse idolatriam, non
 multum curarent: quia consequebatur inde vtilita-
 tem, scilicet quòd responsum habebant ad dubia per
 illud Ephod, & Theraphim: pro quacunque autem
 vtilitate, quam scirent Israelitæ se consecuturos leui-
 ter desererent Deum, simile patet Iere. 44. cum dix-
 erunt vxores Israelitarum, quòd non audirent verbum
 E domini ex ore Ieremiæ ad hoc quòd colerent eum, &
 non colerent reginam cœli, quia quando colerent
 Deum patiebantur famem, & gladium, & quando
 colerent reginam cœli, saturati erant panibus, & bene-
 eis erat. Aliter etiam dici potest, quod dato quòd Israeli-
 tæ non consequerentur aliquam vtilitatem colendo
 idola, inclinabantur ad colendum ea, & colebant: imò
 dato quòd mala paterentur permanebant in cultu ido-
 lorum vsquequo peruenirent ad extremum malorū,
 quia tunc clamabant ad dominum, vt eruere eos de
 angustiis, vt patet supra 3. & 4. & 6. & decimo capitulo.
 ideo non erat mirandum, si nunc inclinarentur Da-
 nitæ ad colendum idola, quæ viderant in domo Mi-
 chæ.

An peccauerunt Danitæ tollentes idola Michæ eo inuito. Quæstio XV.

QVAERETVR vterius, an peccauerunt Danitæ tollentes idola Michæ eo inuito. Aliquis dicit quod non peccabant, quia tollebant Danitæ ipsi Michæ occasionem peccandi in cultu idolorum, ideo non peccabant, sed potius merebantur. Respondendum, quod peccauerunt Danitæ dupliciter. Primò quia abstulerunt alienum. Secundò, quia abusi sunt illo. De primo patet, quia ista idola erant Michæ, & non licebat istis auferre alienum pro se, licet alius peccaret in eo. Secundò peccabant, & grauius, quia tollebant ista idola, vt ipsi adorarent ea, & facerent in illis id quod fiebat in domo Michæ, scilicet consulere deo minium, & sacrificare: nam postea posuerunt in Lais, & mansit ibi cultura istorum magno tempore. Cùm autem arguitur, quod merebantur, quia impediabant Micham peccare. Dicendum, quod non agebant hac intentione, vt non peccaret Michas, sed potius, vt ipsi facerent peiora, quàm faciebat Michas. si tamen abstulissent Michæ idola, & sacerdotem non intentione abutendi eis, sed tollendi Michæ occasionem peccandi, & delerent idola non peccarent. Et dicendum est, quod non est omnino de idolis istis sicut de pecunia, quam mater Michæ consecrauerat idolo, quia licet illa pecunia ad malum disponeretur, tamen adhuc poterat de ipsa fieri bonum quandiu non erat factum idolum de ea. Et illa pecunia, quandiu manebat pecunia, non erat materia offendendi Deum: tamen determinata idolo non poterat conuerti, nisi ad malum, & erat id in quo Deus maximè offendebatur: ideo, licebat cui libet accipere idolum quod alius fabricasset, & confingere illud atque exurere. & in hoc colebatur valde Deus. Vnde si isti viri sexcenti moti zelo Dei abstulissent Ephod, & sculprile, & quicquid erat in domo Michæ pertinens ad idolatriam, & conbussissent, valde acceptauisset Deus hoc: ipsi autem acceperunt idola ista ad maiora mala, quàm vteretur eis Michas.

An licuisset his viris sexcentis Micham occidere, quia erat idolatra. Quæst. XVI.

QVAERETVR vterius, an licuisset istis viris sexcentis occidere Micham, quia erat idolatra, si zelo Dei accederentur. Respondendum quod pena idolatri erat quod lapidarentur a toto populo, Deuter. 17. cap. & 19. & erat per modum sententiæ condempnatio faciendæ: nam Deuterono. 17. dicitur, quod ille, qui sciret aliquos idolatras, non debebat eos occultare, sed manus sua deberet esse prius super illos, deinde totus populus debebat lapidare eos. Semper istud intelligitur per modum testis, quia lex iubebat, quod testes de aliquo crimine eum lapidaret prius, & deinde reliqui de populo, vt patet Deuterono. 19. filij tamen Dan non erant iudices ad condempnandum aliquem de idolatria, ideo videtur quod non poterant condempnare Micham. In contrarium videtur, quod poterant facere propria auctoritate, quia sic Phinees occidit Zambri principem tribus Simeonis coeuntem cum Madianitide, & faciendam sacrificia idolis; & Deus placatus est populo, promissitque ex hoc sacerdotium sempiternum Phinees, & femini eius, Nume. 25. Sic etiam Mathathias pater Machabæorum auctoritate propria occidit illum, qui offerebat idolo sacrificium, vt patet primo Machab. secundo capi. Et etiam iste laudatus est. Respondendum est, quod in omnibus criminibus pena per iudicem imponenda erat secundum omnem legem, & etiam secundum legem Mosaicam, quia aliàs sequeretur deordinatio: crimen autem idolatriæ erat de criminibus

In contrarium 1. r. 6.

Pena semper debet infligi per iudicem.

Exceptis, in quo minus requirebatur iudiciarius ordo quàm in cæteris, & tamen requirebatur: nam Deuter. 17. dicitur, quod quando denunciaretur de aliquo crimine idolatriæ, vel de aliqua ciuitate, debebat inquiri diligenter an factum fuisset. Inquirere tamen est actus iudicis, & non personæ priuatæ. Item dicitur, quod si inuenirentur abominationem factam, educes virum ac mulierem ad portam ciuitatis, & lapidibus obruentur: & tamen educere ad portam ciuitatis, vt lapidaretur a populo est ordo iudiciarius. Item dicitur: In ore duorum, vel trium testium lapidabitur, id est duobus vel tribus ferentibus contra se testimonium: & tamen testes non producuntur, nisi cùm exerceatur forus iudicialis, ergo ad occidendum aliquem idolatram, necessarius erat iudex. Item dicitur ibidem: nemo interficietur vnò contra se dicente testimonium: ergo non solum requirebatur ordo iudiciarius, sed etiam in certa forma. Item dicitur, quod manus testium lapidabit eum prius deinde reliquus populus: & tamen est ordo iudiciarius, quia persona priuata testes non recipit, nec facit quod testes lapident idolatram, deinde reliquus populus: ergo tenebatur forma iudicij in hoc. Constat autem quod isti sexcenti viri de tribu Dan non erant iudices Israelis, ideo non licebat eis indistincte occidere Micham pro idolatria. Sed dicendum quod isti poterant propria auctoritate rapere idola, & cremare illa sicut iubebat dominus fieri apud hostes, Deuterono. 7. & in hoc præstabant Deo obsequium: & tamen non licebat eis occidere Micham, sed debebat denunciare iudicibus septuaginta, qui erant domus consilij & si illi non occiderent, poterat isti viri occidere Micham impune vel qui liber alius de Israel, qui istud denunciaret. Et ratio huius est, quia propter magnitudinem criminis huius cùm crimen deduceretur ad iudices, & probata notorietate illi nollent procedere, aut non auderent, efficiebantur iudices illi, qui denunciabant, ne tale crimen maneret impunitum. Et istud colligitur Deuter. 17. cùm dicitur, quod si vxor, aut filius, vel filia diceret alicui, quod iret ad colendum deos alienos, quod non deberet oculus istius parcere, aut misereri ad occultandum crimen, sed statim interficeret eum, & sic videtur quod si iudices nollent condempnare idolatram, iste deberet eum interficere, quia Deus dabat isti potestatem in hoc casu propter immanitatem huius sceleris; per quod lex Dei maximè destruebatur. Et in hoc casu intelligitur factum Phinees: nam ipse non erat iudex, nec tenuit ordinem iudicium, quia tamè peccatum erat notorium & in oculis iudicis, scilicet Moy si fiebat, & iudex erat quasi attonitus, nec audebat punire, insurrexit Phinees in defectum, & occidit utroque fornicatè, qui etiam idolatriam exercebat prius. Sic etiam intelligitur quod inducitur de Mathathia patre Machabæorum, quia ille, qui immolauit venit publice ad immolandum idolo: & cùm nullus auderet eum punire, ipse zelo commotus surrexit, & trucidauit eum. Etiam potest dici, quod in Mathathia non fuit aliquid valde speciale, quia ipse erat iudex cùm esset summus sacerdos erat princeps iudicum de domo consilij, & ei attribuitur omnis potestas, Deuterono. 17. ita quod qui mandato eius non obediret moreretur morte. Dicendum tamen, quod in aliis criminibus non erat sic, quia dato quod Michas adulteratus fuisset, vel occidisset, & denunciatum fuisset hoc iudici atque plene probatum, & iudex nollit punire, non licebat alicui auctoritate propria punire: secus autem hic propter immanitatem criminis: nam reliqua crimina licet conturbent pacem publicam, non sunt ita directe contra totam legem Dei, & in offensam eius sicut idolatria. In Hebræo dicitur. Si melius est tibi. Vbi nos dicimus: quid tibi est melius, vt sis sacerdos & cæc. & idem est.

Inquirere est actus iudicis.

Resp. ad 1. ratione in contrarium.

Ad secunda.

Litera in Hebræo.

Et

Et dicitur. Et uenit in medio populi. Vbi nos dicimus: cùm eis profectus est. Et est eadè sententia in omnibus, quia dicere: quid melius est, vel si melius est. solum differt per modum interrogandi, & dicere, placuit cordi sacerdotis, & assensit sermonibus eorum, idem est, quia tunc aliquis assensit sermonibus alterius, quando placet cordi eius, quod dicitur. Et profectus est cum eis. Id est cum sexcentis viris, vel ambulauit in medio populi. idem est, quia illi sexcenti vocantur populus, quia multi erant.

Qui cùm pergerent, & ante se ire fecissent paruulos ac iumenta, & omne quod erat præciosum, iamque a domo Michæ essent procul, viri qui habitabant in ædibus Michæ conclamantes secuti sunt, & post tergum clamare cœperunt. Qui cùm respexissent, dixerunt ad Micham. Quid tibi vis? Cur clamas? Qui respondit: Deos meos, quos mihi feci, tulistis, & sacerdotem, & omnia, quæ habeo, & dicitis, quid tibi est? Dixeruntque filij Dan. Caue ne ultra loquaris ad nos, & veniant ad te viri animo concitati, & ipse cum omni domo tua pereas. Et sic cepto itinere perrexerunt. Videns autem Michæ, quod fortiores se essent, reuersus est in domum suam. Sexcenti autem viri tulerunt sacerdotem, & quæ supra diximus: veneruntque in Lais ad populum quiescentem atque securum, & percusserunt eos in ore gladij, vrbemque incendio tradiderunt, nullo pænitus ferente præsidium, co quod procul habitarent a Sidone, & cum nullo hominum haberent quicquam societatis ac negocij. Erat autem ciuitas sita in regione Roob. Quam rursus exeruentes habitauerunt in ea: vocato nomine ciuitatis Dan; iuxta vocabulum patris sui, quem genuerat Israel, quæ prius Lais dicebatur. Posueruntque sibi sculprile, & Ionatham filium Gersan filij Moy si, ac filios eius sacerdotes in tribu Dan vsque ad diem captiuitatis suæ. Mansitque apud eos idolum Michæ omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo. In diebus illis non erat rex in Israel.

Qui cùm pergerent. Hic ponitur tertium huius capi. scilicet spoliati conuestio: nam Michas valde clamauit, & doluit pro spoliatione idolorum suorum, & dicitur. Qui cùm pergerent. Scilicet sexcenti viri cū Leuita portantes idola Michæ. Et ante se ire fecissent paruulos. Scilicet antequam ipsi recederent de domo Michæ fecerunt quod tota substantia eorū præcederet eos: istud

Sup. 17. & infra 21.

aut fecerunt, quia putauerunt quod forte aliquis vellet pugnare contra eos pro idolis defendendo illa, & melius pugnarent expediri existentes quàm habères inter se paruulos, & greges. Paruulos ac iumenta. Quia portabant isti sexcenti viri secum paruulos, & iumenta: nam cùm annunciatum est eis de vrbe Lais, quod erat optima tellus, & ad capiendum facillima, quasi iam securi quod possent eam obtinere, duxerunt secum omnia sua ad habitandum in ea, & ista omnia præcedebant nunc eos ambulantes. Vel posset etiam dici, quod consuetudo erat antiquorum, quando pugnatuiri erant, ducere secum totam domum suam, scilicet vxorem, & filios, & quicquid melius possidebant, vt incitati amore istorum pugnarent acriter, & non putarent propter quemuis sinistram casum fugiendum esse, quia nihil boni supererat ad quod fugere possent relicto in bello, & captiuitate chara vxore, & dulcibus filiis: & tota domestica substantia. Sic fecit Darius, quando pugnavit contra Alexandrum: nam matrem, vxorem, & filias in bellum duxit, & omnes Gazas suas, vt ait Gualterus Alexandr. libro 2. & forte isti sic faciebant. Sed primum verisimilius est: nam sic dixerunt viri quing, qui iterant ad explorandum terram: Surgite eamus, & possideamus terram, quasi dicat, non pugnemus, sed possideamus. Et omne quod præciosum erat. Scilicet omnes alias res alicuius præcij, quas secum ferebant ante se posuerunt, vt præcederent in via. In Hebræo habetur. Et respexerunt, & ambulauerunt, & posuerunt familiam, & iumenta, vel pecora & honorem coram ipsis. Nam vbi nos dicimus: qui cùm pergerent, Hebræus dicit: respexerunt, & ambulauerunt, scilicet respexerunt, ne aliquid de rebus suis retro maneret, & tunc ambulauerunt. Et dicitur, quod posterunt familiam, & pecora, vbi nos dicimus, paruulos, & iumenta: quia paruuli sunt ipsa familia: licet videatur, quod litera Hebræica magis compleat hic sensum, quàm litera nostra, quia nomine familia continetur vxor. Et tamen manifestum est, quod isti viri ferebant secum vxores, cùm omnia sua secum portarent ad habitandum in Lais, vnde melius diceretur familia quàm paruuli: & dicitur in Hebræo, & honore, vbi nos dicimus omne quod præciosum erat: & in hoc litera nostra valde explanauit, quia non potest intelligi, quod ferrent honorem coram se: sed idioma istud per impropriatè, vocat honorem rem præciosam, vel alicuius valoris. Iamque a domo Michæ erant procul. Scilicet recesserant aliquantulum a domo Michæ viri Dan ferentes idola Michæ, & ipse nesciebat, eo quod non audierat clamare sacerdotem pro raptu illorum, & illa non erant in domo Michæ, sed in diuersorio Leuitæ. Viri qui habitabant in domo Michæ conclamantes secuti sunt. Id est viderunt istud aliqui viri de domo Michæ, & nunciauerunt ei, qui cum ipsis egressus est ad viros Dan, vt darent ei idola sua. In Hebræo dicitur. Et viri, qui erant in domibus, quæ erant cum domo Michæ. Id est viri, qui erant habitantes in quibusdam domibus, quæ erant apud domum Michæ, & de istis dixit litera nostra, qui erant in domo Michæ, id est de familia eius, quia erat Michas vir valde diues, & habebat multos vernaculos, & mercenarios, atque famulantes, & isti morabantur in domibus coniunctis domui eius, & omnes erant domus Michæ: sic dicitur de Leuita supra in litera, quod haberet quoddam diuersorium, scilicet quandam domum separatam a domo Michæ, & tamen ipse erat de familia Michæ. Et post tergum clamare cœperunt. Scilicet, sexcenti viri Dan præcedebant, & Michas cum viris suis cæperunt clamare post tergum illorum, quod expectarent, vel forte quod non bene fecerant tollentes deos Michæ. Qui cùm respexissent, dixerunt ad Micham: quid tibi vis? Scilicet, cùm iam vocibus Da-

Consuetudo antiquorum, quando pugnatuiri erant, ducere secum totam domum suam, scilicet vxorem, & filios, & quicquid melius possidebant, vt incitati amore istorum pugnarent acriter, & non putarent propter quemuis sinistram casum fugiendum esse, quia nihil boni supererat ad quod fugere possent relicto in bello, & captiuitate chara vxore, & dulcibus filiis: & tota domestica substantia. Sic fecit Darius, quando pugnavit contra Alexandrum: nam matrem, vxorem, & filias in bellum duxit, & omnes Gazas suas, vt ait Gualterus Alexandr. libro 2. & forte isti sic faciebant. Sed primum verisimilius est: nam sic dixerunt viri quing, qui iterant ad explorandum terram: Surgite eamus, & possideamus terram, quasi dicat, non pugnemus, sed possideamus. Et omne quod præciosum erat. Scilicet omnes alias res alicuius præcij, quas secum ferebant ante se posuerunt, vt præcederent in via. In Hebræo habetur. Et respexerunt, & ambulauerunt, & posuerunt familiam, & iumenta, vel pecora & honorem coram ipsis. Nam vbi nos dicimus: qui cùm pergerent, Hebræus dicit: respexerunt, & ambulauerunt, scilicet respexerunt, ne aliquid de rebus suis retro maneret, & tunc ambulauerunt. Et dicitur, quod posterunt familiam, & pecora, vbi nos dicimus, paruulos, & iumenta: quia paruuli sunt ipsa familia: licet videatur, quod litera Hebræica magis compleat hic sensum, quàm litera nostra, quia nomine familia continetur vxor. Et tamen manifestum est, quod isti viri ferebant secum vxores, cùm omnia sua secum portarent ad habitandum in Lais, vnde melius diceretur familia quàm paruuli: & dicitur in Hebræo, & honore, vbi nos dicimus omne quod præciosum erat: & in hoc litera nostra valde explanauit, quia non potest intelligi, quod ferrent honorem coram se: sed idioma istud per impropriatè, vocat honorem rem præciosam, vel alicuius valoris. Iamque a domo Michæ erant procul. Scilicet recesserant aliquantulum a domo Michæ viri Dan ferentes idola Michæ, & ipse nesciebat, eo quod non audierat clamare sacerdotem pro raptu illorum, & illa non erant in domo Michæ, sed in diuersorio Leuitæ. Viri qui habitabant in domo Michæ conclamantes secuti sunt. Id est viderunt istud aliqui viri de domo Michæ, & nunciauerunt ei, qui cum ipsis egressus est ad viros Dan, vt darent ei idola sua. In Hebræo dicitur. Et viri, qui erant in domibus, quæ erant cum domo Michæ. Id est viri, qui erant habitantes in quibusdam domibus, quæ erant apud domum Michæ, & de istis dixit litera nostra, qui erant in domo Michæ, id est de familia eius, quia erat Michas vir valde diues, & habebat multos vernaculos, & mercenarios, atque famulantes, & isti morabantur in domibus coniunctis domui eius, & omnes erant domus Michæ: sic dicitur de Leuita supra in litera, quod haberet quoddam diuersorium, scilicet quandam domum separatam a domo Michæ, & tamen ipse erat de familia Michæ. Et post tergum clamare cœperunt. Scilicet, sexcenti viri Dan præcedebant, & Michas cum viris suis cæperunt clamare post tergum illorum, quod expectarent, vel forte quod non bene fecerant tollentes deos Michæ. Qui cùm respexissent, dixerunt ad Micham: quid tibi vis? Scilicet, cùm iam vocibus Da-

Danitas inquietaret Michas, & prope illos esset, conuerterunt illi faciem ad Micham, dicentes: quid tibi vis? id est cur sic in sane clamas? Ista fuit responsio sua, quia Danita videbant se superiores viribus Michas, ideo contempserunt eum quaquam iuste clamantem. *Cur clamas?* Quasi dicat, stultus es clamando fortiter pro nulla re. *Qui respondit: deos meos quos mihi feci, tulisti.* Ecce quam impudice Michas, & insipienter locutus est: nam si dii erant, non erant facti: vel si facti erant, non erant dii: cur ergo stolidè sic loqueris, nesciens quid expoicas? rectè enim frustra clamanti tibi obijcere potest turba Danitarum nullos deos suscepisse: si ergo aliquid petis, simulacra pete, & incõicabile Dei nomen simulachro non communices. Præsertim cū in verbis tuis contradictionem apertissimam innuas, dicens, deos a te factos ablatis fuisse. Dixit autem Michas: Deos meos, quia erant plures, scilicet vnum sculpsit, atque consutile quod de argento fabricauerat, & Theraphim siue idola alia de ligno, aut alia materia fabricata. Vel potest accipi pro vno Deo, & tamen per modum loquendi Hebraicum vocatur vnus Deus, dii. Sic patet Exo. 32. cap. scilicet. Hi sunt dii tui Israel, qui te eduxerunt de Aegypto: & tamen istud dicebant de vno vitulo consilati vnico. *Et sacerdotem.* Dolebat etiam Michas pro sacerdote, quia cū ipse esset diues, poterat facere alia idola, & Ephod: tamen dubitabat an alium talem Leuitam inueniret, per quē responsa certa a Deo haberet. Putabat autem Michas quod sacerdos violenter trahebatur, & tamen sponteibat, vt patet supra, desiderio maioris honoris, & lucris. *Et omnia, quæ habeo.* Scilicet ablatis istis non habeo alia bona: multa alia bona maioris valoris habebat Michas: reputabat tamen omnia bona sua esse in idolis illis, & sacerdote: quia credebatur per illa augmentandam fore nimis substantiam suam: sic patet præcedenti capitulo. cū dixit Michas: nunc scio quod bene mihi faciet Deus habenti sacerdotem Leuitici generis. Vel dicebat ista ad expressionem doloris, quia querulosi solent magnificare iniuriam ad satisfaciendum dolori. *Et dicitis, quid tibi est.* Quasi dicat, satis irrationabiliter istud dicitis, cū omnia bona tuleritis, & sciat quod habeam causam iustissimam clamandi, & conquerendi. *Dixeruntque filij Dan.* Scilicet sexcenti viri armati. *Cave, ne ultra loquaris ad nos.* Scilicet clamando super hæc re, vel inferendo contumeliosa verba. *Et veniant viri ad te animo concitati.* Id est si locutus fueris super hæc re, venient contra te viri concitati animo, id est irati nimis, & non miserentur tibi. *Et ipse cum omni domo tua pereas.* Scilicet si irruunt in te viri concitati, non solum occident te, sed etiã omnes qui tecum sunt: & deinde omnes, qui sunt in domo tua, & omnia tollent. In Hebræo dicitur. *Et colligas animam tuam, & animam domus tue.* Id est occideris tu, vel facies quod occideris tu, & tota familia tua. Colligere enim animam est mori. Sic autem est cõsuetudine dici quod aliquis collectus est ad patres suos, id est mortuus est. Sic accipitur Num. 20. vbi litera nostra dicit: Pergat Aaron. dicitur in Hebræo: colligatur Aaron. & Numeri 27. cū dicitur de Moyse: Ibis ad populum tuum, sicut iuuit Aaron frater tuus. dicitur in Hebræo: colligeris ad populum tuum, sicut collectus est Aaron. Sic etiam in multis alijs locis: vocatur autem hic aia domus Michas. anima familiae, quia familia occidenda erat, & nō domus: sed est modus hebraicus barbarus. *Et sic capto iuvere perreperunt.* Scilicet, postquam responderunt istud, perreperunt itinere suo, quia Michas timens non clamauit amplius, nec ipsi plura responderunt. *Videns autem Michas, quod fortiores se essent.* Scilicet quia erant sexcenti viri armati, & ipse paucos famulos secum habebat nō ausus est pugna-

Colligere animam qd est.

re contra eos. *Reuersus est in domum suam.* Scilicet, timens quod si plus clamaret occideretur: ex hoc patet quod Michas non habitabat in aliqua vrbe, sed in aliquo viculo in agro, quia aliàs potuisset cito de contri-
G tribulibus suis congregare multos contra viros Dan, quia illi cū haberent greges, & iumenta, & paruulos ante se ferret, non poterant multum procedere, & sic cito consequerentur eos Ephraim, tamen nullos habuit adiutores, nisi paucos viros, qui erant in domo sua, ideo viderunt, quod non erat ibi ciuitas. *Sexcenti autem viri tulerunt sacerdotem.* Scilicet isti sexcenti viri armati. In Hebræo dicitur: *Ipsi tulerunt sacerdotem.* Et accipitur pro sexcentis: litera autem nostra ad magis explanandum posuit, quod erant isti sexcenti, ne putaretur ad alios referri. *Et quæ supra diximus.* Scilicet tulerunt sculpsit, & cõstatile, Theraphim, atque Ephod, & cetera, quæ pertinebant ad cultum idoli, & fuerunt in domo Michas. *Veneruntque in Lais ad populū quiescentem atque securum.* Scilicet, non putabant Laifeni aliquod bellum posse contra se insurgere, quia erant procul ab omnibus hominibus constituti: vnde quaquā venissent quinque viri alienigenæ de Danitis prius ad vrbe, non suspicati fuerunt illos exploratores esse, sed securi manebant. Et dicuntur isti securi, id est non timentes aliquem contra se insurgentem. Et vocantur quiescentes, quia ipsi contra nullum moliebantur bellum, ita vt haberent curam aliquam exercendorum armorum. *Et percusserunt eos in ore gladij.* Scilicet, non se potuerunt defendere Laifeni, quia erant pauci: & quod maius erat, in exercitatu ad bellū erant, vnde faciliter potuerunt Danitæ percutere eos. *Vrbemque incendio tradiderunt.* Scilicet cremauerunt omnia ædificia eius. *Nullo penitus ferente præsidium.* Id est quando cremabant vrbe non adiuuuit quisquā Laifenos contra Danitas: nam faciliter adiutorio habito potuissent Laifeni repellere Danitas, cū essent pauci Danitæ, scilicet solum sexcenti viri, vt patet in litera: & tamen nullus adiuuuit eos. *Eo quod procul habitarent a Sidone.* Dicitur hic de Sidone specialiter, quia forte ista ciuitas erat de terra Sidoniorum. Vel erat subiecta Sidoni, & ob hoc defensio eius pertinebat ad Sidonios: quia tamen longe erat a Sidone, nō potuerunt cognoscere aduentum Israelitarum Sidonij, vt venirent in occursum eis antequam vrbe caperent. *Et cum nullo hominum haberent quicquam societatis ac negocij.* Id est dato, quod aliæ gentes de finitimis cognouissent bellum insurgere contra Laifenos, non iuissent ad auxiliandum eis, quia non habebant causam faciendū hoc, scilicet, quia Laifeni non habebant societatem cum alia gente de compugnando. Habent enim ciuitates interdum compositionem inter se de compugnando, id est de adiutando ad bella, quæ insurgunt contra illas: & per hoc est amicitia quedā large dicta inter vrbes: de quo Arist. octauo, & nono Ethico. Etiam non habebant negocium, id est negociationem cum aliqua gente: quia si Laifeni communicarent in negociationibus cum aliquibus ciuitatibus finitimis, quia ex negociationibus dirantur vrbes, & prouiderent in alterutrum necessitatibus eorum: est per hoc eis magna utilitas. Et dato quod nulla alia federa essent, omnes ciuitates finitimorum venissent ad auxiliandum eis, ne perderent utilitatem, quam consequebantur communicando Laifenis: sed nec societatem de compugnando, nec ullam negociationem communē exercebant Laifeni cum alijs finitimis viribus, ideo etiam si aliæ ciuitates cognouissent obsidionem Laifenorū, non tulissent eis adiutorium. Causa autem quare non comunicabāt Laifeni cū aliqua ciuitate finitimorum, erat copia omnium rerum in vrbe illa, ita quod non opus esset ab extraneis quicquam petere, & sicut di-

xerunt

xerunt supra quinque viri, scilicet, tradet nobis dominus locum, in quo nullius rei est penuria eorum, quæ gignuntur in terra.

Quomodo Deus adiuuit Danitas contra Laifenos ad capiendum hanc urbem, cū essent idolatra, & qualiter Deus se vindicat de inimicis suis cum inimicis suis. Quest. XVII.

QVAERETVR, quomodo Deus adiuuit Danitas contra Laifenos ad capiendum istam urbem, & occidendum illos, cū Danitæ essent peccatores valde, habentes secum idolum Michas, & educentes illud ad adorandum. Respondendum est, quod filij Dan erant peccatores, & Laifeni etiam, voluitque Deus punire peccata Laifenorū per Danitas, quāquam isti essent peccatores: sic enim sepe fecit de Sennacherib & Nabuchodonosor, qui valde superbi erant, & peccatores: & tamen Deus adiuuit illos contra Israelitas ad occidendum, & prædandum. De Sennacherib patet Isa. 10. scilicet. Ad populū fallacem eum mittā, & de gēte furoris mei mandabo illi, vt diripiat prædā, & auferat spolia: & auferat in conculcationem, & cetera: iste tamen Sennacherib erat superbus nimis contra Deum, vt patet eo. c. ergo interdu adiuuat Deus peccatores contra peccatores ad perdendum illos: sic etiam fuit de Nabuchodonosor, qui superbiebat contra Deū, vt patet Abacuc primo, & tamen Deus dabat ei fortitudinem magnam ad vastandū Hebræos, & alias gentes, vt patet ibidem: Domine in iudicium posuisti eū, & fortem, vt corripes fundasti eum. Patet etiam hoc Isa. 5. & 7. vbi ponitur quomodo Deus cor dabat Nabuchodonosor ad bellum contra Israel, & dabat ei fortitudinem, & viris suis, & equis suis. Sed tamen dicitur: cū vterque sint peccatores, & pœna digni: cur potius Deus adiuuat vnum contra alterum quā e contrario. Respondendum ad hoc, quod Deus dat pœnam pro malis, & non dat cito pœnam, vt quisque peccauit, sed limitat cuique tempus ad penitendum, ita vt nō moriatur, iuxta illud Isa. 30. ideo expectat nos Deus, vt misereatur nostri. Cū autem nondum completum est tempus, quod ad penitentiam concessum est, nō permittit Deus venire exterminium super peccatorem: & quamquam continet peccet non dicuntur completa peccata illius, id est non est impletum tempus, in quo dabatur locus ad penitendum, vel concedebatur locus ad impune pro tunc peccandum. Sic patet Gen. 15. vbi Deus promisit Abraham totam terram Amorrhæorū, & aliarum septem gentium dare in hæreditatem: & ad hoc quod realiter traderet, oportet quod excluderent inde Amorrhæi: sed non erant excludendi illi, nisi pro peccatis, vt patet Leui. 18. & quia nōdum erat completum tempus datum Amorrhæis ad penitendum, & ad impune peccandum, non tradidit Deus immediate terram Abraham, vt possideret. Et subiunxit causam huius eodem capi. scilicet. Necdum enim sunt completæ iniquitates Amorrhæorum vsque ad præsens tempus. Quasi dicat: non do tibi possessionem terræ occidendo eos, quia non sunt completæ iniquitates Amorrhæorum, licet peccatores nunc sint. Considerandum vterius, quod quādo aliquis esset peccator, & nōdum completum est tempus eius, permittit Deus eum viuere, & non patitur eum occidi ab aliquo: & hoc tempore vitur illo tanquam instrumento suo ad puniendum peccatores quorum peccata consummata sunt, & cū consummata fuerint peccata istorum, alij rursus accipient potestatem puniendi eos: sic fuit de Amorrhæis, quorū non erant peccata completa tempore Abraham, & co-

De se vindicat de inimicis suis, cum inimicis suis seu de peccatoribus, sic vt nulli malum committant.

Regnum varia mutatio.

pleta erant tempore Iosue: ideo tunc Deus tradebat eos vulnerandos in conspectu Iosue, quasi oues: licet essent valde multi sicut arena maris. Iosue 11. capit. deinde Israelitæ peccauerunt magno tempore, & quotide Deus monebat eos, & cū non acquiescerent, tradidit illos in manus Assyriorum, quia tunc peccata illorum completa sunt, vt patet quarto Regum 17. Iterum Sennacherib rex Assyriorum tribum Iuda, & Benjamin affligebat, & ipse erat peccator & ira Dei; quia tamen non erat completum tempus visitationis sue, dabat ei potestatem contra Israel. Sed paululum post consummata sunt peccata Assyriorum, & data est potestas Babyloniis contra illos, licet erant peccatores, & deleuerunt eos, & ciuitatem nobilissimam eorum Niniuē, vt patet Naum. 2. & 3. Post hoc Babilonij peccatores acceperunt a Deo potestatem, vt captiuarent tribum Iuda, & Benjamin, quorum peccata erant consummata, vt patet Isa. 5. & 7. & Abacuc primo. Et tamen post modicum completis iniquitatibus Babyloniiorum Deus dedit Persis, & Medis potestatem contra eos, & deleuerunt ipsos, vt patet Abacuc 2. & 3. & Danie. 5. & susceperunt principatum Persæ, & Medij, qui etiam peccatores erant: & completo tempore eorum Græcis data est potestas contra eos tempore Alexandri magni, & deleuerunt eos. de quo Dani. 8. scilicet de hirco, qui erat rex Græcorum, vt ibi patet. Postea cum Græci valde peccatores essent, data potestate Romanis a Deo deleti sunt, vt colligitur ex statua, quem vidit Nabuchodonosor: & exposuit Daniel, vt patet Dani 3. Ipsi quoque Romani peccatores grauissimi erant, & mutuis bellis perierunt, vt ex eadem statua colligitur: cuius pars pedum quædam erat ferrea, & quædam erat fictilis: testa tamē ferro non bene glutinatur: & sic fuit regnum Romanorum; quod propter mutuas dissensiones deletum est. Ecce summa Dei sapientia, quæ omnibus etiam malis bene vitur, quando eos viuere permittit: & ita per eos prouidentur sue diffinitiones exequitur, sicut si optimi ministri essent. Istum modum loquendi assignatum sequuntur valde prophete: vnde sepe dicunt de gentibus, contra quas malum prænunciant, quod venit tempus earum, completa sunt peccata ipsarum, & appropinquauerint dies visitationis. Sic autem fuit in proposito, quia Laifeni erant peccatores ex multis diebus, & consummata erant iam peccata eorum: & ob hoc quamquam Danitæ essent peccatores, tradidit eis Deus potestatem contra Laifenos, imò & excitauit ipsos contra eos: peccata autem Danitarum nōdum erant completa cum tunc inciperent: quia nouiter acceperant statua, & reliquos apparatus idolatriæ de domo Michas: ideo Deus non puniuit eos nūc, sed reseruauit ad tempus quo punirentur peccata eorum iam consummata: & istud fuit tempore captiuitatis. Aliquando autem contingit, quod Deus dans spatium penitendi multis peccatoribus adueniente tempore vtrorumque commouet quosdam contra alios, & tunc simul pereunt. Sic fuit de bello, quod fecerunt Israelitæ, scilicet vndecim tribus contra tribum Benjamin, infra 20. capit. nam omnes tribus Israelitarum peccauerant Deo in idolatria, & cū esset bellum omnibus vndecim tribubus contra solam tribum Benjamin, & cū fouerent vndecim tribus iustum bellum, corruerunt de ipsis prima die 23. millia virorum, & secunda die ceciderunt 18. millia, infra 20. cap. & tamen non merebantur malum aliquod quantum ad istam rem, pro qua pugnant: sed quia tempus peccatorum veterum consummatum erat: deinde tertia die ceciderunt ferè omnes viri de tribu Benjamin præter sexcentos viros eo. cap. & sic vtriusque partis tempus punitionis aduenit: ideo quidam ab alijs, & e contrario puniti sunt:

Summa Dei sapientia etiam malis bene vitur.

in Laifenis autē, & Danitis non contingit sic, quia pec- cata vtrorumque non fuerunt completa, ideo puniti fuerunt Laifeni per Danitas, & non è contrario, quā- quam vtrique peccatores essent. Aliter potest dici, qd licet Danitæ non mererentur, quod Deus pmitteret Laifenos cadere in manus ipsorum, sed potius è con- trario, tamen ex benignitate fecit hoc, vt impleret pactum suum de dando terram Israelitis, quam tene- bant Chanaanæ: nam ipse promiserat quod traderet terram in manus eorum, Iosue 13. dicēs: Ego sum, qui debeo eos a facie Israelis. De hoc Deutero. 8. dicitur: Ne forte dicas in corde tuo, fortitudo mea & robur manus meæ hæc mihi omnia præstiterunt: sed recorde- ris domini dei tui, quia ipse vires tibi præbuit, vt impleret pactum suum, quod iurauerat. Idem patet Ezechi. 20. scilicet. Et scies, quia ego dominus cum benefecero vobis propter nomen meum, & non se- cundum vias vestras malas, nec secundum scelera vestra pessima: Prima tamen responsio conuenien- tior est.

Quare filij Dan combusserunt ciuitatem Laif.

Quest. XVIII.

QVÆRETUR vterius, quare filij Dan com- buserunt ciuitatem Laif. Aliquis respondebit, quod cremauerunt eam, quia subiecerunt anathema- ti atque combusta est: Iosue 6. sic etiam ciuitas Hai cre- mata est: & posita fuit sub anathemate, factaq; est tu- mulus sempiternus. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia quando aliqua ciuitas subieciatur anathe- mati, nunquam postea poterat habitari: sic patet de Iericho, de qua dictum est: Maledictus, qui ædificaue- rit muros Iericho: Iosue sexto. Etiam de vrbe Hai, in qua fuit tam graue anathema, dictum est, quod crema- ta est, factaque fuit tumulus sempiternus: scilicet vt nunquam habitaretur, sed esset semper in sepulchrū. Sic etiam erat de aliis ciuitatibus suppositis anathema- ti pro idolatria: Deuterono. decimo tertio capit. Filij tamen Dan ibant ad pugnam contra Laifenos; vt acquirerent ciuitatem ad habitandum, cum non ha- berent alibi locum habitandi, & si cremarent eam subijciantes anathemati, non haberent locum ad ha- bitandum, ideo non cremauerunt. Et hoc potissimè, cum dicitur in litera, quod habitauerunt in ea. Alij dicunt, quod cremauerunt eam ad delendum eā om- nino, & diruendum muros eius: & construendum eam in alio loco non multum distanti, vbi fortè me- lius sita foret. Et hoc aliqui imponunt historis (cho- lastice, in qua dicitur: urbem succenderunt, & extru- xerunt sibi ciuitatē non procul a Libano, & iuxta fon- tes Iordanis circa magnum campum Sidonis in regio- ne Roob. Sed dicendum, quod non stat, quia in lite- ra dicitur: quam rursus extruentes habitauerunt in ea: ergo in eodem loco, & eadem ciuitas mansit. Alij dicerent, quod Danitæ destruxerunt urbem ad ampliā- dum eam, quia prius erat parua ciuitas, & cū ipsi mul- ti essent, scilicet non solū sexcenti, qui nunc armati ve- niebant, sed etiam multi alij de tribu Dan, qui non ha- bebant locum habitandi, & venirent nunc capta Laif ad habitandum ibi, egerunt magna ciuitate ad habi- tandum. Sed istud non stat propter duo. Primo quia: si vellent ciuitatem diruere, vt ampliarēt eam destrue- rent muros eius solū, & non destruerēt domos, quæ prius erant, vt haberent eas ad habitandum. Etiam, quia caperent ibi diuitias multas, quas aliter habere non poterant si cremarent urbem. Secunda est, quia dato quod ciuitatem maiorem facere vellent, non de- struerent murum priorem, sed circumdarent eum alium murū exterius relicto magno spatio in medio ad ha-

bitandum: & sic non oporteret, quod ciuitatem de- struerent, & postea construerent. Dicendum ergo aliter, & hoc dupliciter. Vno modo, quod Danitæ caperunt pugnare contra Laifenos, qui fortè resiste- bant defendentes se intra muros, nec potuerunt capi, quousque Danitæ ruperunt aliquas partes murorum, per quas introierunt, & tunc confugerunt Laifeni ad defendendum se in domibus, & quia non poterāt sic pugnare contra eos, Danitæ succenderunt urbem, & sic cremati sunt Laifeni cum domibus suis: nec succē- derunt Israelitæ urbem tanquā hoc desiderarent, quia potius dolebant, cum ex hoc sequeretur, quod care- rent præda, sed quia aliter non poterant capere viros vrbis, nisi succenderent domos eorum. Aliter potest dici, quod Laifeni pugnauerunt in campo contra Da- nitas, & occiderunt plurimos, & tunc illi, qui residui erant confugerunt ad urbem, & secuti sunt Danitæ eos. Ingressis autem Laifenis domos suas non ausi sunt introire Danitæ, & tunc succenderunt domos: & cremauerunt tam domos quam habitatores. Pri- mo modo dicitur quod extruxerunt urbem Danitæ, scilicet rupturas, quas fecerunt in muro. Secundo modo dicitur quod extruxerūt urbem, id est domos, quas combusserant, quæ vocantur vrbs. Sed contra primum modum dicitur, quod litera dicit quod per- cusserunt Laifenos in ore gladij, & postea succende- runt urbem. Respondendum, quod ordo est muta- tus, quia prius succenderunt urbē, deinde occiderunt viros, quia confugerunt Laifeni, & cum viderunt vr- bem succensam, egressi sunt obuiam Danitis, & tunc fuit bellum; & occiderunt multos in ore gladij. Vel si velis, quod sit ordo rectus, dicitur quod prius pugna- uerunt contra Laifenos occidentes multos irrupta vr- be, & postea putantes multos laterē in domibus, ne ab eis trucidaretur introeuntes in domos, succenderunt domos, vt eodem incendio vrbs, & incolæ finirentur. Et modus iste primus magis est verus, & tunc dicen- dum est, quod denuo construxerunt urbem, & quia irru- perant murum per multas partes: & quia ædificia do- morum, ceciderant, quæ etiam ipsi simul construxe- runt. Erat autem ciuitas sita in regione Roob. Est autem Roob quædam prouincia in fine terræ Chanaan ad partem Septentrionalē, in qua erat ciuitas quædam no- mine Emath: Nume. 13. & illa ponitur tanquam ter- minus in latere Septentrionali, vt patet Num. 34. cap. Quam rursus extruentes habitauerunt in ea. Id est iam de- struxerant magnam partem muri bellando, & postea cremauerunt urbem, deinde, obrenta victoria, extru- xerunt partes dirutas vrbs. Vocato nomine ciuitatis Dan. Cū essent victores, noluerunt pristinum nomē ma- nere vrbi, sed de nouo nomen imposuerūt, vt cogno- sceretur, quod ipsi non acceperant ciuitatem a prædeces- soribus per successionem sed bello, ideo nihil illorū tenere volebant: nec etiam locorum noia. Iuxta voca- bulum patris sui. Nam pater istorum vocabatur Dan, & in honorē patris sui, & ipsorum, vt è cognosceretur, quod illa ciuitas obtenta fuerat de manu hostium per fi- lios Dan, vocata est Dan. Quem genuerat Israel. Id est Iac- ob genuerat illum: nam fuit vnus de duodecim fi- liis eius. Ex ancilla Rachel, quæ vocabatur Bala, vt pa- tet Gen. 30. ca. & ponitur ista clausula, vt non putetur, quod iste erat alius vir, qui non erat de stirpe Israel. Que prius Laif dicebatur. Id est antequam eam caperent Is- raelitæ vocabatur Laif ab antiquis incolis. Considerā- dū, quod ista ciuitas habet multa nomina: nam aliquan- do vocatur Laif, vt in isto capitulo quando Lesen, vt patet Iosue decimo nono, aliquando Dan solū, vt primo Regum tertio, & secundo Regum decimo sep- timo, & 24. & aliquando Lesendan, tanquam sit vna di- ctio, vt patet Iosue 19. communiter tñ vocatur Dan.

Responsio duplex do- cto. ad qd.

Roob qd sit.

Nomina, & situs ci- uitatis.

Sciē-

Sciendum autem, quod hæc ciuitas erat vltima in omnibus ciuitatibus Israelitarum a parte aquilonari, vnde quādo scriptura vult nominare duo extrema terræ Israelis, scilicet meridianum, & quod aquilonare nominat Dan, & Ber- sabee, vt patet 1. Re. 3. vbi dicitur, quod audiuit om- nis Israel a Dan vsque Bersabee. & sic in multis alijs lo- cis: nam Bersabee est quidam locus valde meridianus in ipso meridiano latere terræ Chanaan: vnde erat de Gerara, quæ ponitur vnus de terminis terræ Cha- naan, Gen. 10. cap. Posueruntque ibi. Hic ponitur quar- tum huius capi. scilicet idolatriæ abusus: nam postquā spoliauerunt Micham idolis suis, duxerunt illa in Laif, & ibi colebant illa: & dicitur. Posueruntque ibi sculpsile. Scilicet, posuerunt ibi sculpsile argentæum, quod vo- cabatur consilabile, & cum eo Theraphim, & Ephod, & omnia, quæ portabant pertinentia ad idolatriam posuerunt, scilicet ibi in magna veneratione, quia for- te constituerunt aliquod templum venerandum, & ibi erat idolū, & totus populus confluebat illuc ad orationem, & ad sacrificia, & solennitates. Et Iona- tham filius Gersam, filij Moyfi. Scilicet istum fecerunt esse sacerdotem, & posteros eius idola colentes: quia iste Ionathas erat Leuita, quem habebat Michas, & quem tulerant Danitæ. Et ratio rationabile est, quia cum duxissent eum tanquam scientem consulere do- minum, & vera prædicere, non mutarent eum pro- alio sacerdote, de quo nescirent, an sciret Deum cō- sulere, sicut iste, & an Deus dignaretur respondere per eum, sicut per istum. Ex hoc autem apparet, quod istud fuit factum modico tempore post mortem Iosue: quia iste sacerdos erat nepos Moyfi, & tamen Gersam filius Moyfi cuius filius erat iste Ionathas na- tus fuerat ante exitū Israelitarum de Aegypto, vt col- ligitur Exo. 3. & 4. ca. & 18. & tñ ab exitu de Aegypto vsque ad principium principatus Hothonielis, qui fuit primus iudex post mortem Iosue fluxerunt anni quasi 80. scilicet 40. annis ab exitu de Aegypto vsq; ad introi- tum in terram Chanaan, & alij 40. vsque ad mortem Hothonielis: nam sub 40. annis Hothonielis, qui po- nuntur supra 3. comprehenduntur omnes anni, qui- bus præfuit Iosue, & qui fuerunt inter mortem Iosue & institutionem Hothonielis in iudicem, vt eodem cap. declaratum est: fuerunt anni, quibus præfuit Ho- thoniel valde pauci. Vnde apud mortem Hothonic- is patrum restabat ad complendum 80. annos ab exitu de Aegypto: & sic oportet, quod esset ante mortem Hothonielis istud idolū, quia aliquoties non posset Ionathas nepos Moyfi esse sacerdos illius. Considerandum vterius, quod in Hebræo ponitur litera sicut apud nos, scilicet quod Ionatham filium Gersam filij Moyfi posuerunt sacerdotem. Hebræi autem ad tol- lendum verecundiam Moyfi, scilicet, quod cum ipse fue- rit doctor legis, & lator, & tanta seueritate vetuerit idolatriam, nepotes sui illam exercebant, mutauerunt nomen: quia, scilicet vbi dicitur Moyfi, & ponitur in Hebræo Mose mutauerunt, & dixerunt Manasse. Mu- tatio autē est facilis, quia solum debet addi vna litera, scilicet Nun, quod est nostram & mutantur pun- cta, quæ non sunt descripta scripturæ, & quia non au- si fuerunt corrumpere textum posuerunt extra tex- tum, scilicet, quod in omnibus Biblijs ponitur in loco isto intra textum Mose: & extra in margi- ne è directo ponitur Manasse. Istud autem dicunt factum ad imitationem, scilicet quia Manasse, qui fuit de tribu Iuda filius Ezechie regis fuit magnus idolatra, & quia iste Ionathas similis factus fuit ei, cū esset nepos Moyfi degenerans a tanta legis seueritate, & rectitudine morum, non meruit vocari filius Moy- si, sed Manasse: & tamen ex hoc non negant eum fuisse nepotem Moyfi. Ad veritatem tamen voluissent Alph. Toft. super lib. Iudicum

A Hebræi tegere dedecus Moyfi ne de honorarent gentē suam, sed non ausi sunt corrumpere veritatem literæ, & posuerunt potius Manasse quā aliquod aliud no- men idolatræ: non quidem, quod non fuerit alius ma- ior idolatra quā Manasses, quia alij peiores fuerunt vel saltem æquales, sed quia nomen Manasse magis cō- cordabat nomini Mose, & facilius erat mutatio in He- bræo quā ad aliud nomē aliquod. Et filios eius sacerdotes in tribu Dan. Id est post mortem Ionatham fuerunt filij eius sacerdotes in tribu Dan, in Laif per successio- nem vsque quo ablatum est inde idolū. Sciendum autem quod Ionathas, & filij eius non erant de pro- genie sacerdotum, sed simplicium Leuitarum, quia soli Aaronitæ erant sacerdotes: filij autem Moyfi non erant Aaronitæ, ideo erant simplices Leuitæ. Sic dicitur 1. Paralip. 23. ca. quod filij Moyfi hominis Dei cō- numerati sunt in tribu Leui, id est non habuerunt di- gnitatem aliquam magnam, sed solum fuerunt Le- uitæ. vsque ad diem captiuitatis sue. Id est vsque ad diem quo captiuata est tribus Dan.

Vsque ad quod tempus mansit idolū hoc, & sacerdo- tium filiorum Moyfi in tribu Dan. Questio. XIX.

QVÆRETUR, nunc vsque ad quod tempus mansit idolū istud, & sacerdotium filiorum Moyfi in tribu Dan. Aliqui dicunt, quod mansit vsque ad captiuitatem omnium tribuum vndecim per Assy- rios, quādo ducti sunt in Medos inter fluuium Gozan & Hailam 4. Regum 17. Istud tenet Rabbi Salomon, istud etiam aliquantulum tenet Nicolaus. In contrariū tenet Rabbi David Kimhi, quod fuerit solum idolū in tri- bu Dan, vsque quo mansit tabernaculum domini in Si- lo, & capta est arca per Philistinios. Sciendum autē quod Hieronymus tenet super Paralip. quod solū mansit idolū istud in Dan vsque ad captiōnem arcæ, & tunc vocatur captiuitas, quia captiuata est arca. Pro vtraque parte potest argui. Quod autem manserit so- lum, dum fuit arca domini in Silo, apparet sic, quia litera dicit, quod mansit idolū Michæ apud eos om- ni tempore, quo fuit domus domini in Silo. si tamen mansisset vterius videretur ad nihil posita ista clausula. Item non est verisimile, quod post mortem manere tanto tē- pore in Dan istud idolū, quia postea venerunt viri valde deicole, sicut Samuel, qui fuit valde Zelator legis, & ipse auferret idola. Nam 1. Reg. 7. dicitur, quod ip- se hortatus fuerit Israelitas, vt projicerent idola de me- dio sui, ad hoc quod Deus adiunaret eos contra Philis- thinos: & tunc proiecērūt omnia idola de medio sui: ergo istud idolū Michæ fuit tunc proiectum, de vr- be Laif, vel erat proiectum ante hoc. Etiam fuit post hoc David vir valde deicola, qui reduxit omnes Israe- litas ad colendam dominum Deum, & ipse redarguit prædecessores suos, quod nō requisissent diligenter dominum in diebus suis, vt patet 1. Paralip. 13. capit. iste dominabatur toti Israeli ad voluntatem suam, ideo non erat verisimile, quod permetteret manere idolū in tribu Dan. Alij autem, qui voluerint te- nere contrariam opinionem, dicunt scilicet, quod nō potuit esse ista duratio solum vsque ad tempus, quo mansit domus Dei in Silo. Primo quia dicitur, quod mā- sit vsq; ad diem captiuitatis, sed inter Israelitas non vocantur nisi duæ captiuitates, scilicet sub Salmana- sar, & sub Nabuchodonosor: vna quantum ad tribus decem, & alia quantum ad duas: captio autem arcæ nūquam vocatur in scriptura captiuitas, nec etiam est de more scribentium aut loquentium vocare illam captiuitatem, quia nullus de Israelitis tunc captiuatus est, sed sola arca, vt colligitur primo Regum 4. capit.

De Iona- thā, & fi- liis eius.

Notandum de opinio- ne Iero. su- per Paralip. de hoc q- sito. Prima rō p vna par- te istius q- sit. Secunda.

Aliorum resp. ad q- situm pro alia parte. 1. ratio.

Aa Item

Item secundò patet, quòd dato q̄ vellet aliquis largif-
 simè accipere captiuitatem pro captione arca, adhuc
 non stat, quia dicitur hic: vsque ad diem captiuitatis
 sue: & non potest hoc intelligi, nisi de tribu Dan, &
 non de captione arca: cum dicatur, quòd manserunt
 isti sacerdotes in tribu Dan vsque ad diem captiuitatis
 sue. ergo nò intelligitur de captiuitate arce, sed de cap-
 tiuitate per Salmanasar, quia tunc captiuata est tribus
 Dan cum alijs tribubus Israel, ductaq; est in Assyrios,
 & fuit tunc idolum inde translatum, & sacerdotes.
 Item non videtur aliqua causa ad dicendum, q̄ amoto
 tabernaculo de Silo amoueretur idolum de Lais, quia
 captiuatio arca nihil faciebat ad tribum Dan, & tamē
 in captiuitate per Salmanasar stat ratio manifesta, sci-
 licet quòd Assyrij prædantes Israelitas, & transferen-
 tes eos de terra acciperent idolum illud, quia erat argē-
 teum, vel saltem aliqui ipsorum Dannitarum accipe-
 rent idolum, & absconditè portarent secum, quia mag-
 ni valoris erat. Respondendum, videtur quòd neutra
 istarum sit vera positio, quia vtraque patitur incon-
 uenientia, sicut patet arguendo contra eas. Sed dicen-
 dum, quòd illud idolum, & sacerdotes manserunt in
 ciuitate Lais solum ante mortē Samuelis, & ante prin-
 cipium regum Israel. Et patet, quia Samuel scripsit
 librum istum, & dicit quòd mansit ibi idolum vsq; ad
 diem captiuitatis solum temporibus præcedentibus
 eum, alioquin moriente Samuele adhuc maneret idō-
 lum in Lais, & non potuisset dicere Samuel, q̄ man-
 sit vsque ad diem captiuitatis. Captiuitas autem de-
 cem tribuū sub Salmanasar fuit multis annis post Sa-
 muelē, ideo non potest intelligi hoc de captiuitate
 illa, sed de captiuitate alia, quæ fuerit ante mortem Sa-
 muelis. Et dicendum, quòd fuit ista captiuitas post-
 quam arca domini capta est, & cessauit esse in Silo, sci-
 licet quòd aliqua gentes de conuicijs pugnaverunt
 contra habitatores Lais de tribu Dan, & captiuos eos
 duxerunt, atque tulerunt inde idolum, & omnes appa-
 ratus eius, & reliquam prædam vrbis, & ex illo die ces-
 sauit esse in Dan: postea autem factis bellis recupera-
 uit tribus Dan vrbem Lais: nunquam tamen postea
 habuit idolum Michæ. Sed aliquis dicit, quòd istud
 non est verisimile, quia non est scriptum. Respondē-
 dum, quòd istud motiuum nullum est, quia multa fa-
 cta sunt, quæ non scribuntur: sicut sæpe dicitur in li-
 bris Regum, & Paralipo. in quibus fit remissio ad alios
 libros pro chronicis illorum temporum, & non habē-
 tur illi libri apud nos. Etiam alia gesta sunt, quæ scri-
 ptura non intendebat scribere: nam scriptura in libris
 Regum intendebat scribere bella regū: aliqua tamen
 erant tunc bella populorum viciniorum, vel aliquorum
 Israelitarum contra extraneos non pugnante ibi rege
 Israel, nec Iuda: & illa non describuntur in libris Re-
 gum, quamquam essent contemporanea: & sic patet
 de quibusdam bellis particularibus, quorundam He-
 braeorum, quæ ponuntur 1. Paralipo. 4. & 5. ita esset de
 filijs Dan tempore Samuelis, quòd ipsi pugnaret con-
 tra finitimas gentes, cum essent in fine regni Israel: &
 ille gētes præualentes contra Danitas captiuarent eos,
 & idolum suum. postea rōnem in meridiente tempore
 reliqui de tribu Dan expellerent alienos de vrbe Lais.
 Similiter erat in alijs tribubus, quæ erant finitimæ ho-
 stibus, scilicet in tribu Iuda, quæ erat coniuncta Philis-
 thinis: nam prius viri Iudæ ceperunt vrbem Gazam,
 & Acalonem, & Accarō. de terra Philisthinorum, su-
 pra 1. cap. Deinde Philisthini post paucum tempus pu-
 gnātes contra Iudam acceperunt istas vrbes de Israel.
 Nam tempore Samsonis Acalon erat de terra Philis-
 thinorum, & Samson descendit illuc ad occidendum
 triginta viros, supra 14. Etiam Gaza erat de terra Philis-
 thinorum, quia de illa duxit Samson portas, supra 16.

Doct. resp. ad quæst.

Obiectio respon.

Iterum viri Iudæ recuperauerunt istas vrbes de manu
 Philisthinorum tempore Samuelis 1. Reg. 7. & etiam
 iterum redierunt ad manus Philisthinorum, & sic al-
 terabant vices. Ita ergo fieret de vrbe Dan, quæ esset
 in extremis regni Israel. Item patet, quòd non mā-
 ferit illud idolum in Dan vsque ad captiuitatem per
 Salmanasar: nam rex Ieroboam posuit duos vitulos
 aureos in extremitatibus Israel, scilicet vnū in Bethel,
 & alterum in Dan. 3. Reg. 13. si tamen fuisset idolum
 Michæ in vrbe eo tempore: non oportuisset ibi pon-
 i vitulum aureum, sed iuberetur, quòd irēt Israelitæ ad
 adorandum in Dan. ergo non erat idolum illud ibi tē-
 pore Ieroboam, qui tamen fuit multo tempore ante
 captiuitatem per Assyrios. Ista positio est valde con-
 ueniens, & non patitur aliquod inconueniens. Quod
 patet, nam si accipiantur argumenta primæ partis
 probantia, quòd fuit ista captiuitas, quando captiuata est
 arca, ista adiuant hanc positionem. nam in argumen-
 ta, licet adducantur ad probandum hoc: non probant
 istud, sed solū, quòd non fuerit captiuitas, de qua dicit
 tēpore Salmanasar. De primo patet, scilicet quòd fue-
 rit idolum Michæ in Dan toto tempore, quò fuit do-
 mus domini in Silo, quia non est arguendum ex hoc,
 q̄ non fuerit maiori tempore: sed dicitur istud, quia
 Samuel, qui scripsit librum istum, fuit q̄ domus do-
 mini desit esse in Silo, & translata est in Nobeciuita-
 te, quia pauco tempore post hoc viuentē ipso fuit ca-
 ptiuatus populus vrbis Dan: & idolum dicitur, q̄ man-
 sit in Silo, fuit aliquid notabile, & manente domo
 Dei in Nobe, fuit captiuitas Danitarum. Secundum
 argumentum de Dauid, & alijs viris, qui non permitte-
 rent idolatriam, valde confortat istam positionem:
 nam nullo modo verisimile est, quòd tempore suo tā-
 tum scelus mansisset publicè in Israel, potissimè cum
 ipse erat rex potētissimus, qui poterat hoc facere. Etiā
 erat vir valde deicola, qui zelabat nimis cultum Dei:
 nam Deus de ipso dixit: Inueni virum secundum cor
 meum 1. Reg. 13. Etiam vixit in regno magno tempo-
 re, scilicet quadraginta annis. 2. Regum 5. & 3. Reg. 2.
 cap. in quibus poterat sufficienter eliminare omnem
 idolatriam de Israel. Ad rationes probantes, quòd fue-
 rit captiuitas ista per Salmanasar facta, respondendum:
 Ad primum dicendum, quòd verum est, quòd captio
 arca non vocatur captiuitas, & tamen captiuatio Da-
 nitarum a finitimis, vt declaratum fuit, supra vocatur
 captiuitas. Ad secundum eodem modo dicendum, q̄
 verum est, quòd erat captiuatio ipsorum Danitarum,
 & non arca, & tamen non erat captiuitas per Salma-
 nasar. Cum autem dicitur, quòd facta scriptura vocat
 solum captiuitates duas, scilicet sub Salmanasar, & sub
 Nabuchodonosor. Dicendū, quòd intelligitur istud
 de captiuitatibus generalibus, quibus captiuabatur to-
 tum vnum regnum: ista tamen intelligitur de capti-
 uitatibus particularibus, quibus captiuabatur gens vnus
 vrbis irruentibus hostibus, sicut sæpe factum est in A-
 calone, & Accarō, & Gaza, quæ aliquando capiebantur
 a Philisthinis, & aliquando ab Israelitis: vt supra de-
 claratū est. Ad tertiam rōnem q̄ dicitur, q̄ non erat
 aliquod motiuum ad tollendum idolum de vrbe Dā,
 quando fuit captiuatio arce facta per Philisthinos. Di-
 cendum, quòd ista ratio solum probat, quòd non intel-
 ligatur de captiuatione arca, & tamen non concludit
 q̄ intelligatur de captiuatione facta per Assyrios: Sed
 dicendum, quòd est captiuatio medijs temporis, quæ
 assignata fuit supra, & tunc magnum motiuum erat
 ad tollendum idolum, quia gens, quæ prædabat vrbem,
 & ducebat Danitas captiuos, acciperet idolum argē-
 teū, & quicquid preciosum in vrbe inueniret. Sed ad-
 huc aliquis poterit proteruire p̄ istam positionem,
 dicens

Q̄s ar- gumenta positionis contrarie faciunt ista.

Resp. ad argumen- ta secundæ positionis Ad primū

Ad secundam.

Ad tertiam.

Defensio secundæ positionis & respon- sio pro ar- gumento contra 1. sam.

dicens quòd poterit stare, quòd fuerit captiuitas ista,
 quæ facta est sub Salmanasar: & poterit respondere
 ad rōnem efficacissimam huius partis, cum dicebatur
 q̄ iste liber scriptus fuit a Samuele, ideo necesse est, q̄
 fuerit ista captiuitas ante mortē eius: aliquis dicit, q̄
 erat Samuel propheta, & poterat prænoscere captiui-
 tatem, quæ futura erat sub Salmanasar, & describeret
 eam. Sed dicendum, quòd hoc non stat propter duo.
 Primò, quia Samuel, licet esset propheta, hic tamen
 non descripsisset pertinens ad prophetiam, sed ad hi-
 storiā. & tamen dicere de captiuitate, quæ futura erat
 post multos annos, erat propheticum. Secundò patet,
 quia si intendisset Samuel historiā intermiscere aliqd
 propheticum, saltem pronunciaisset illud modo p̄phe-
 tico. de futuro, dicens: & manebit idolum Michæ, &
 sacerdotes in tribu Dan vsque ad captiuitatem suam:
 & tamen dixit: mansit, ergo historicum est, & iā tran-
 siera. Item patet, quia scriptura sacra est non propter
 loquentem, sed propter legētem, vel audientem: si au-
 tem scripsisset sic Samuel per modum prophetiæ, nul-
 lus intellexisset: imò putaretur esse falsum, quia crede-
 retur esse fictitium: ideo oportet quòd intelligatur hi-
 storicè. Sed adhuc obiicitur contra vnā solutionē
 supra datam, quia dato, quòd loqueretur propheticè
 de futuro, posset loqui de præterito, dicens: mansit. Sic
 patet per Isa. 53. ca. vbi de Messia prophetatur, & loquitur
 sæpe propheta de præterito, quasi esset iam præter-
 itum: & tamen nemo dubitat illud fuisse futurum,
 quando loquebatur Isaias. Respondendū, q̄ aliquan-
 do prophetæ mutant tempora ex multis causis, quas
 describere non est præsentis speculationis, & tamē ibi
 non est causa erroris, quia ea, quæ propheta annūciat,
 semper accipiuntur tāquam futura, nisi manifestè ap-
 pareat ex narratione eorum, quòd sint præterita. In hi-
 storijs autem est magna ratio dubitandi, cū putari de-
 beant omnia ibi dicta, accipienda fore historicè: ideo
 si interponatur aliquid propheticum, oportet q̄ enun-
 cietur modo propheticò, de futuro, & tamen hic est
 de præterito, ideo necesse est accipi historicè pro capti-
 uatione præterita tempore Samuelis. Sed adhuc ar-
 guetur efficacius contra istam positionem, dicendo,
 quòd ista verba, scilicet quòd mansit ibi vsque ad captiui-
 tatem, non sint verba scripta a Samuele, sed postea Es-
 dras quæ reparauit totam Bibliotecam cōbustā à
 Chaldæis addiderit ipsa verba, & ipse potuit addere,
 cum iam tempore suo transierat captiuitas sub Salma-
 nasar, & poterat ipse scire veritatem de præterito. Di-
 cendum, quòd ista ratio non stat propter duo. Primò,
 quia non est concedendum, quòd addiderit quicquā
 Esdras ad libros, quos transtulit, quia tunc non vocare-
 tur translator, sed scriptor principalis. Etiā, quia nullus
 auderet quicquam addere ad libros legis, vel sacros
 per modum textus, quia hoc vetitum est Deuterono.
 quarto, & Apocalip. capitu. vltimo. Secundo mo-
 do stat ista positio, quia dato quòd cōcedamus, quòd
 Esdras potuerit istud apponere, & quòd apposue-
 rit aliquis in alijs libris scripturæ: tamen asserendo,
 quòd apposuerit istud, non poterimus soluere
 alia tria inconuenientia manentia. Primum est,
 quia dicitur, quòd mansit idolum Michæ quandiu
 fuit domus domini in Silo: quia hoc non videtur ad
 aliquid vile, quia etiam mansisset hoc modo toto
 tempore, quo mansit domus domini in Nobe, & de-
 inde in Gabaon, & postea magno tempore in tem-
 plo Salomonis. Etiam non poterit responderi vlla-
 tenus ad secundum, scilicet non auferret illud Dauid.
 Etiam nō poterit responderi ad tertiu de vitulo aureo
 posito in Dan per Ieroboam, quia si ibi tunc maneret
 idolum, quòd ab antiquo adorabatur, non oportebat
 poni aliud idolum: positio tamen illa, quæ soluit vnū
 Alph. Toft. super lib. Iudicum

Aliquando prophetæ mutant tēpora in dicendo.

A incōueniēs, & non potest soluere multa alia, s̄ illa est:
 quia verò nihil dissonat, quòd verum sit, vt patet 1.
 Ethi. ideo tenenda est positio, quam nunc firmamur,
 quia illa verissima est. *Mansitque apud eos.* Idest in ci-
 uitate Lais apud Danitas idolum Michæ, scilicet scul-
 ptile, & cōstatile argenteū & Theraphim, & Ephod.
Omnitempore quo fuit domus domini in Silo. Non est intel-
 ligendum quòd fuerit ibi a principio, quando capit
 esse domus domini in Silo, quia istud fuit tempore
 Iosue, quando totus Israel congregatus est cum eo in
 Silo, exposuerunt ibi tabernaculum domini: & tamen
 tunc non erat positum idolum istud in Dan. de hoc
 Iosue 18. & patet istud, quia quādo fuit posita domus
 domini in Silo, nō erant diuisæ sortes omnibus Israeli-
 tis, quia de Silo misit Iosue viros qui describerent ter-
 ram, & facerent sortes, & redeuntibus illis posita fue-
 runt sortes in Silo, & nondum erat terra possessa præ-
 allegato cap. & tamen tempore, quo ierunt Danitæ
 in Lais ad capiendum eam, alia tribus Israelitis tenebāt
 possessiones suas, vt patet in principio huius ca. Etiam
 quia dicitur, quòd isti transierunt per Cariathiarim,
 quæ erat ciuitas filiorum Iudæ, & quòd venerunt ad
 Micham, qui habitabat in monte Ephraim. Etiam
 dicitur præcedenti cap. quòd Leuita ille habitabat in
 Bethleheim, ergo prius fuit tabernaculum positum in
 Silo, quam filij Dan ponerent istud idolum in Lais: sed
 intelligitur, quòd fuit ibi omni tempore, quo fuit do-
 mus dei in Silo, scilicet quòd non prius desijt esse in
 Dan idolum illud, quā domus domini in Silo. Et
 patet hoc, quia captiuatio Danitarū de vrbe Lais fuit
 aliquanto tempore post captiuationem arca, & post-
 quam recessit domus Dei de Silo. *In diebus illis non
 erat rex in Israel.* Scilicet non erat rex, nec aliquis rector.
 Istud non debet referri ad præcedentia, quia iam da-
 tum fuit in principio huius historiæ, q̄ non erat rex in
 Israel, & superabundaret repetitio ista, sed debet re-
 ferri ad sequentia de Leuita, quæ sunt sequenti capi.

Quare dicitur quòd non erat rex in Israel. Quæst. XX.

QVAERETVR, quare dicitur, quòd nō erat
 rex in Israel. Respondendum, quòd debet ex-
 poni, sicut supra in litera, & præcedenti capitu. scilicet
 quòd tempore, quo fiebant hæc, quæ habentur
 sequenti capitu. non erat aliquis rex aut princeps in Is-
 rael, qui corripere, aut puniret peccata, quæ facta
 sunt hic: nam contra Leuitam, de quo sequenti cap.
 fuerunt perpetrata sceleratissima: nam voluerunt viri
 Gabaa abuti eo sodomiticè, deinde vix quiescentes
 oblata concubina eius cessauerunt a petitione ipsius,
 quā tamen tanta libidine improbè vexauerunt, quòd
 eam expirare coegerunt: quòd factum sceleratum fuit
 nimis exhorrendum: nam dixerunt Israelitæ, quòd
 nunquam tale fuerit auditum in Israel ex die, quo pa-
 tres eorum ascenderant de Aegypto, vt patet sequen-
 ti cap. & ad hoc puniendum non erat aliquis rex aut
 iudex in Israel.

Cum in Israel fuerint vltiores huius criminis, quare dicitur, quòd non erat rex in Israel. Quæst. XXI.

QVAERETVR vltorius, cum in Israelitis fue-
 rint aliqui vltiores huius criminis, & vlti sunt
 illud infra 20. c. quare dicitur, q̄ nō erat rex in Israel.
 Respondendū, q̄ potest dici propter multa. Primò, quia
 Aa 2 iudex

Iudex, vel rex nō erat principaliter ad puniendū scelera, sed magis, ut timore eius caverēt subditi a perpetratio ne horum: & quia nunc non erat aliquis iudex, vel rex, licet fuerit, qui corrigeret: tamen nullus fuit cuius timore cessauerint: nam ausi fuerunt viri Gabaa nunc committere istud crimen: si autē fuissent aliqui principes in populo, non ausi fuissent viri Gabaa talia committere timentes punitionē. Secundo dicitur hoc, quod licet fuerit istud peccatum punitum per alias tribus, tamen non erant alia tribus postea regulariter ad corripiendū peccantes, sed rex vel iudex: & nunc fuit per accidens, quod mouerentur omnes tribus ad vindicandū istud scelus, quia nō vindicabant alia, sicut patet de scelere Michæ fabricando idolum præcedenti cap. Item scelus Danitarum non fuit punitum, de quo in isto cap. Et hoc quia non erat tunc iudex aliquis in Israël: ideo etiā conuenienter dici debuit hic, quod non erat iudex, aut rex in Israël. Item ista non fuit poena infligta pro peccato iudicialiter, sed magis fuit vtriusque poena: quia illi qui voluerunt punire scelus magis puniti sunt: nam plures mortui sunt de aliis tribus quā de Benjamin, de quo erant peccatores viri Gabaa, ut patet infra 20. cap. ideo debuit dici, quod non erat rex in Israël.

CAPITVLVM. XIX.

HVIT quidam vir Leuites habitans in latere montis Ephraim, qui accepit vxorem de Bethlehem Iuda, quæ reliquit eum, & reuersa est in domum patris sui in Bethlehem, mansitque apud eum quatuor mensibus: secutusque est eam vir suus volens ei reconciliari, atque blandiri, & secum reducere, habes in comitatu puerum, & duos asinos. Quæ suscepit eum, & introduxit in domum patris sui. Quod cum audisset focer eius, eumque vidisset occurrit ei lætus, & amplexatus est hominem. Mansitque gener in domo focerit tribus diebus comedens cum eo, & bibens familiariter.

Fuit quidam. In præcedentibus descripto casu de idolo Michæ: hic consequenter ponitur secundus casus de concubina Leuitæ. Et diuiditur in tres. Primo ponitur sceleris perpetratio. Secundo patrum vastatio, sequenti cap. Tertio patrum vastationum restructio infra 21. Primo in tres. Prima ponitur occasio peccati. Secundo modus perpetrandi, ibi. *Epulantibus illis.* Tertio manifestatio facti, ibi. *Mansit factio.*

Nunquid hæc fuerint facta post præcedentia, & quo tempore. Quæstio I.

QVAERETVR circa primum, an ea, quæ habentur hic, fuerint facta post præcedentia, & quo

tempore fuerint. Respondendum est, quod necesse est ista, quæ habentur hic accidisse ante mortē Caleb post mortem Iosue, & ante institutionem Hothonielis, qui fuit prius iudex Israel. Quod patet, quia quando ista facta sunt, Ierusalem nondum erat capta de manu leuitæorum: nam dicitur infra in litera, quod occumbente sole venit Leuita apud Ierusalem, sed dixit, quod nolebat introire in illam, quia erat ciuitas gentis alienæ: & tamen ciuitas ista capta fuit viuente Caleb, ut patet supra primo capi. ergo nondum mortuus fuerat: & tamen ipso viuente non erat institutus Hothonielis in iudicem, sed aliquanto tempore post institutus est, ut declaratum fuit præcedenti cap. & supra 19. Amplus dicendum, quod ista facta fuerunt quasi in eodem tempore, in quo præcedentia: nam præcedentia in duobus cap. facta sunt tempore, quo non erat iudex in Israël, ut dicitur in vtriusque cap. de isto etiam dicitur, quod non erat tunc rex in Israël: ergo oportet, quod facta fuerint, quasi simul: nam non est tempus, de quo dicatur, quod non erat rex in Israël, nisi de tempore, quod fuit inter mortem Iosue, & constitutionem Hothonielis in iudicem. Si autem aliquis dicat, quod potuit fieri alio tempore, scilicet inter quæcunque tempora duorum iudicum: nam inter iudicē & iudicē ut cōiter intercidebat tempus aliquod, ut declaratum est supra 3. cap. Dicendum, quod non stat, quia istud de Leuita fuit factū necessariō ante mortem Caleb, ut nunc declaratum est. Alia etiam duo, quæ habentur in duobus præcedentibus cap. facta sunt ante mortem Caleb, vel saltem ante cōstitutionem Hothonielis in iudicem, ut in eisdem capit. declaratum est: ideo omnia hæc quasi contemporanea sunt. Sed tunc stat dubium primum, dato quod sint quasi contemporanea, quod fuit prius inter hæc, nunquid istud, vel præcedentia. Dicendum, quod inter ea, quæ habentur supra 17. & præcedenti cap. satis patet ordo, quod sit continuatus, quia prius fuit fabricatio idoli in domo Michæ quæ raptus eius per Danitas, & tamen de hoc non apparet ordinis ratio ex litera. Dicendum tamen, quod istud fuerit post præcedentia de idolo Michæ, quia nunquam recedendum est ab ordine literæ sine causâ necessaria apparente. sed hic non apparet aliqua causâ quare dicamus istud non fuisse ordinē literæ: ideo dicendum, quod ista fuerint post præcedentia.

Ad quid fuit positus iste casus hic de concubina Leuitæ, & ad decur. Quæstio. II.

QVAERETVR vterius, ad quid fuit positus iste casus hic de concubina Leuitæ, & an decuit. Respondendum, quod fuit conueniens poni istum casum in libro isto, quia fuit contemporaneus his, quæ in isto libro enarrantur: nam sicut casus de idolo Michæ, & de raptu per Danitas fuit tempore Caleb paulo ante institutionem primi iudicis Israel, ita casus de concubina Leuitæ fuit viuente Caleb, ut declaratum fuit præcedenti quæst. ideo non fuit aliquis liber, ad quem ita conueniret, sicut isti. Causa autem quare descriptus est, fuit quia fuit valde famosus: nam occasione sceleris perpetrati in Gabaa oēs tribus Israel inter se pugnaverunt in acie, & occubuerunt plura, quæ septuaginta millia virorū, vel quasi, ut colligitur sequenti cap. talia autem non permittuntur a scriptura. præsertim cum iste casus fuerit generalis, scilicet quia accidit istud bellum omnibus tribubus Israel. Alia causa est, quia scriptura sacra intendit enarrare poenas peccantium, & prosperitates bene operantium, ut his consideratis nos Deo per bona opera appropinquare curemus, &

& quia hic fuit magna calamitas ex parte oīum Israëlitarum, quia omnes peccauerant fuit, valde conueniēs, quod casus iste describeretur. Alia causa est, quia iste casus fuit mirabilis: nam hic visum est contra consuetudinem bellorum, vel saltem contra Dei iustitiam, quod illi, qui fouebant iustum litem, & iusto animo pugnant, & valde plures atque potentiores erant, primò succubuerunt, & plures de ipsis ceciderunt quā de illis, qui peccauerant: illi tamen pauciores, & minus potentes erant: ut ergo consideremus diuinū opus Dei subtiliter iudicantis in his, dignum fuit, quod ista describerentur. Considerandum autem circa primum huius, quod occasio peccati fuit hic, quia vxor Leuitæ recedens ab eo reconciliata est illi, & reducens eam vir hospitatus est in Gabaa, ubi erant viri pessimi, & luxuriosissimi, qui vxorem Leuitæ improba libidine occiderunt. Circa quod ponuntur tria. Primò ponitur vxoris recedentis reconciliatio. Secundo reconciliatæ reductio ibi. *Die autem quarto.* Tertio in Gabaa hospitatio ibi. *Occubuit eis sol.* Circa primum dicitur. *Fuit quidam vir Leuites.* Iste cui accidit casus de concubina Leuitæ fuit.

Notandū.

An iste fuerit Leuites de quo dictum est, quod erat cum Michæ. Quæstio III.

QVAERETVR, an iste fuerit Leuites, de quo dictum est præcedenti capi. & supra 17. Aliquis dicit, quod sic, quia eodem tempore fuit istud, & illa, quæ habentur in duobus cap. præcedentibus: & sic potuit eodem Leuitæ contingere vtrunque. Respondendum, quod non fuit idem Leuita, quia Leuita, de quo dicitur in duobus cap. præcedentibus fuit de origine Leuitarum Bethlehem, supra 17. iste autem fuit de monte Ephraim, infra in litera: vxor autem sua solūm fuit de Bethlehem: & ipse iuit ad eam in Bethlehem, ut reconciliaret eam sibi. Item non potest stare, quia istud accidit post ea, quæ habentur præcedenti cap. ut supra declaratum est: & tamen post illa non potuit Leuitæ illi, de quo præcedenti cap. accidere istud, quod habetur hic, quia Leuita ille iuit in Lais cū Danitis, & mansit ibi semper, ut sacerdos eorum, & filii eius post eum: & tamen iste Leuita, de quo hic, habitabat in monte Ephraim eo tempore, quo accidit ei istud, ut colligitur hic: ergo non erat idem Leuita. Sed duo Leuitæ fuerunt, quorum unus fuit de stirpe Leuitarū Bethlehem, & alter de Leuitis, qui erant in sorte Ephraim. *Habitans in latere montis Ephraim.* Id est habitans in aliqua ciuitate, quæ erat in latere montis Ephraim. Vocatur autem mons Ephraim terra fortis Ephraim vbicunque nominetur, eo quod terra illa montuosa erat, & in tribu Ephraim habebant Leuitæ assignatas vrbes sicut in aliis tribubus, ut patet Iosue 21. & 1. Para. 6. ca. Vel forte habitabat peregrinus in aliquo loco terræ Ephraim, sicut declaratum fuit supra 17. de alio Leuita, qui erat de Bethlehem, & tamen peregre habitabat ibi ipse, & cognatio sua. *Qui cepit vxorem.* Scilicet legitimo matrimonio copulatam, ideo, pro violatione pudoris eius poterat plura agere quā si esset concubina, ad quam nullum est fœdus. In Hebræo dicitur. *Qui accepit faminam concubinam.* In quo signabat quod erat sine fœdere matrimoniali.

An hæc femina esset concubina Leuitæ, vel vxor legitima. Et de differentia vxorum, & concubinarum in veteri testamento. Quæst. IIII.

QVAERETVR circa istam fœminam, an esset concubina, vel legitima vxor. Respondendum, quod hic discordat litera nostra ab Hebræa, & Alph. Toft. super lib. Iudicum

Litera nostra inter seipsam, & litera Hebræa inter seipsam. De primo patet, quia litera nostra vocat hic istā vxorem, quod importat vinculum matrimoniale, alioquin non vocabitur vxor, sed concubina, vel focaria, vel alio modo, & nomine. In Hebræo autem dicitur, quod erat fœmina concubina. Secundo patet, quia litera nostra vocat hic istam vxorem, & postea vocat eam concubinam, ut patet infra in litera, scilicet habeo filiā virginem, & iste homo habet concubinam. Tertium patet, quia litera Hebræica interdum vocat istam fœminam concubinam, & interdum vxorem, & sepe appellat patrem mulieris huius fœcerum Leuitæ: & tamē non vocatur fœcer, nisi ad generum: gener autem est, qui filiam alterius matrimonialiter tenet. Vbi autem matrimonium non est, non vocantur ista nomina affinitatum, scilicet gener, & fœcer, nurus, & fœcrus. Dicendum, quod cum litera vtrouique. i. in Hebræo, & in latino interdum appellet istam vxorem, & interdum concubinam, oportet eligi alterum nomen istorum, quia secundum veritatem non potest stare vtrunque. Ad hoc dici debet, quod ista erat verè vxor, scilicet per legitimum consensum de presenti, qui facit matrimonium inter personas ad hoc habiles etiam deficientibus omnibus aliis: ita quod Leuita iste licitè cōiungebatur illi fœminæ, quod non faceret si esset cōcubina. Sed in modo assignandi quomodo erat vxor est difficultas. Nicolaus dicit, quod vocatur concubina a cōiungendo, & hoc modo quælibet legitima vxor concubina est. Sed iste modus non est frequentatus in scriptura, quia tunc indifferenter quælibet vxores vocarentur concubinae, sed non suscipitur, ideo tendens est alius modus. Aliter potest dici secundū quosdam, quod in scriptura vocantur vxores principales semper vxores, & vxores minus principales vocantur interdū vxores, & interdum concubinae. Sic patet in Abraham: nā habuit Sarai in vxorem, quā primò habuit, & erat cognata sua: ideo ista vocata est semper vxor, & non concubina: habuit etiā Agar, & Ceturā, & suscepit filios de eis. De Agar autem dicitur Gen. 16. quod accepit illam Abraham in vxorem: & de Cetura dicitur Gene. 25. quod accepit eam Abraham in vxorem: & rursus de vtraque harum dicitur, quod separauit Abraham, dum viueret filios concubinarum a filio suo Isaac, & dedit filio suo Isaac hereditatem suam: filiis autem concubinarum largitus est munera. Et vocantur ibi filii concubinarum filii Agar, & Ceturæ, ut colligitur ibi manifestè in litera: sed hoc erat, quia Sara erat principalis vxor, alia autem erant minus principales. Sed ista positio licet vera sit, tamen non applicatur ad præsens, quia istud tenet in illo, qui multas vxores habet, quarū vna est magis principalis, quæ vocatur vxor indistinctè, & alia vocantur interdum vxores, & interdum concubinae: sed de isto Leuita non legitur, quod haberet nisi istam, & satis apparet, quia alias non iussit suspirans post eam in Bethlehem, potissimè cū ipsa violasset legem tori, & tamen vocatur vxor, & concubina: ergo alius modus dandus est. Aliter ergo dicendum, quod inter Hebræos ab antiquo sicut inter gentes cæteras, semper fuit consuetudo, quod matrimonium verum contraheretur per consensum de presenti, & affectionem coniugalem, sed differebat, quia quaedam mulieres suscipiebant cum consensu isto, & quibusdam donis, quæ ipsi vocant caduffin, id est sanctificationes, scilicet quod dando illa munera fœminæ sanctificat illam in se, & traditio istorum donorum confirmat matrimonium: alie autem erant, quæ accipiebantur per consensum de presenti, & tractabantur affectu coniugali: & tamen nō tradebantur eis munera illa, quæ vocantur caduffin: & de istis dicunt, quod non erāt vxores firmæ

Iranus impugnat.

Doc resp.

fime, sed poterant vocari concubinae: licet interdum vocarentur vxores. Considerandum autem quod Hebraei, licet moderni nunc nesciant, tamen consuetudo illius temporis erat hec, quod quando mulier, & virquam accipere debebat in matrimonium erant aequalis status, vel quasi: non accipiebatur in vxorem, nisi datus donis illis, quae vocantur caduffin & hoc quia ista munera pertinebant ad honorem quendam, & solennitatem contractus. Secundum quia faciebatur matrimonium esse firmitus, quam alias. Tertio quia vxor sic accepta non poterat vocari concubina, sed semper vxor, quae autem aliter accipiebatur, poterat interdum vocari vxor, & interdum concubina. Quartum erat quia filij illius mulieris, quae cum donis siue caduffin accipiebantur habebant maius ius in haereditate paterna, quam filij aliarum, quae non erant sic acceptae. Omnia ista quatuor possunt apparere in Abraham respectu Sarae, & aliarum vxorum: nam Sara erat aequalis Abraham in nobilitate generis. Nam erat filia fratris sui Nachor, vt tenetur coiter, scilicet quod erat egressa filia Nachor Gen. 11. vel saltem vocabatur filia patris Abraham: nam ipse dixit, filia patris mei est, sed non matris meae: Gen. 30. cap. ideo non accepit eam, quia non daretur ei sine omni honore nuptiali: & ad hunc honorem pertinebant donauilla armarum, vel caduffin, ideo acciperet eam cum illis: de Agar non fuit sic, quia ipsa erat ancilla Sarae, Gen. 16. ideo acciperet eam Abraham quomodo vellet, siue in concubinam, siue in vxorem: accepit autem in vxorem affectu matrimoniali, vt coitus esset licitus, & proles legitima: tamen non subarrhauit eam dando sibi caduffin. Et hoc vt non faceret eam aequalem Sarae, quae erat dña eius: nam semper mansit Agar vt ancilla Sarae, quamq̄ effecta esset vxor Abraham, Gen. 16. nam dixit Abraham: Ecce ancilla tua in manu tua est, vt uter ea, vt liber. Sic etiam fuit de Cetura, quam Abraham postremo accepit in vxorem: nam ipsa fuit de humili genere, scilicet de Chanaanis: & non subarrhauit eam Abraham, vt non aequaretur primae vxori, quae erat de cognatione sua. Etiam vt non equaretur filius illius filio suo Isaac, in quo extendendum, & benedicendum erat semen Abraham: & ob hoc potuerunt vocari istae concubinae, & vxores vicissim. Sara autem nunquam potuit vocari nisi vxor. Primum istorum quatuor patet, quia subarrhatio, & quaecunque alie caeremonie adhibeantur in contractu matrimonij, vt in alijs contractibus, faciunt illa solenniora: nam istud est generale, quod illud est solennius quod pluribus caeremoniis innitur: illud vero, quod nullam habet caeremoniam, sed qualitercū que fieri potest, non dicitur habere aliquam solennitatem. Secundum patet, quia ipsi Hebraei putabant difficius valde fore repudiare vxorem acceptam cum subarrhatione quam sine illis. Interdum etiam dicunt quod matrimonium, in quo non interuenerant subarrhationes, siue caduffin poterat dissolui sine repudio, scilicet volente vxore etiam non volente viro, tanquam non esset totale vinculum caufatum: & sic excusant aliqui Hebraei matrimonium factum inter Dauid & Merob filiam Saulis: nam ipsa postea data est Hadrieli Molathite in vxorem antequam acciperet eam Dauid. De quo primo Regij decimo octauo, & dicitur, quod non peccauit Saul faciēdo hoc, quia non dederat Dauid caduffin ipsi Merob, vel non fuerant legitime tradita caduffin. & sic non tenuerat desponsatio. istud secundum non apparuit in Abraham respectu vxorum suarum, quia nullam earum repudiauerat, tamen facilius, & rationabilius poterat repudiare Agar, & Cetura, quam Saram. Etiam patet hoc ex verbis Sarae ad Abraham: nam dixit ei: Eiace ancillam, & filium eius: Genesi vigesimo primo, & tamen si tam firmum esset matri-

monitum cum Agar sicut cum Sara, non diceret Sara istud. Considerandum autem, quod istud non posset exemplificari in matrimonij nostri temporis, eo quod illa vel simpliciter sunt rata, ita quod nullo modo patiantur ditortium, vel non sunt matrimonia: tempore Abraham autem, & in veteri testō nullum matrimonium erat totaliter ratū, quia poterat suscipere repudium, ideo poterat esse vnum matrimonium altero firmitus. Et sic erat consuetudo, quod matrimonium factum cum subarrhatione esset firmitus quam sine subarrhatione: & istud tribuebat ius abtinditius vni vxori ad virum, quam alteri. Tertium erat, quod vxor accepta cum subarrhatione nunquam vocabatur concubina: quod patet in Sara: nam nunquam in tota sacra scriptura vocabatur concubina Abraham. Aliae duae, scilicet Agar, & Cetura interdum vxores, & interdum concubinae appellantur, vt declaratum est. Quartum erat de maiori iure filiorum: nam filij mulieris subarrhatae habebant maius ius in bonis paternis tanquam haeredes: alij autem minus habebant de iure. I. quantum eis pater concessisset. Patet hoc, quia Sara dixit Gen. 21. Eiace ancillam, & filium eius: non enim haeres erit filius ancillae cum filio meo Isaac. Si tamen fuissent filij Agar tanti iuris ad Abraham, sicut filij Sarae, quae vxor subarrhata, non dixisset Sara erant non haeres erit, & cetera. Item patet hoc, quia Abraham dedit hereditatem suam totam Isaac, filiis autem Agar, & Ceturae dedit solum munera quedam: Gen. 25. ca. si tamē aequale ius haberet illi filij in bonis eius, cum essent oēs legitimi, peccaret Abraham exhaeritando omnes alios, potissimum cum multi essent, quia de Cetura suscepti sex, Gen. 25. & in statuendo haeridem solum Isaac, & tamen licite fecit: ego non habebant tantum ius filij Agar, & Ceturae ad bona Abraham sicut Isaac filij Sarae: imo dato quod plus diligeret Abraham Isaac, non poterat eum constituere haeridem vniuersorum, sed solum poterat ei dare duplicem partem quam cuiilibet aliorum fratrum suorum: sic patet Deute. 21. cap. Sed aliquis respondebit ad haec. Ad primum, quia Agar erat ancilla, ideo filius eius non erat successurus in aliqua parte haereditatis paternae. Item competebat Isaac, quia ipse esset successor Abraham in solidum, quia in eo debebat vocari semen Abraham. Et hoc ex determinatione Dei, ideo licet aliis esset aequale ius succedendi patri Ismaheli & Isaac, ex hoc non potest succedere Ismahel quantum ad aliquam partem. Sed istud non stat. Ad primam rationem dicendum, quod licet propter conditionem seruitutis maternae non deberet succedere Ismahel sicut Isaac: & hoc voluit Sara, cum dixit: non erit haeres filius ancillae cum filio meo Isaac: tamen non tenet ista solutio quantum ad filios Ceturae, quia Cetura non erat ancilla: & tamen filij eius non successerunt Abraham sicut Isaac, sed dedit eis quedam munera, vt patet Gen. 25. & non fuerunt melioris conditionis, quam Ismahel, qui erat filius ancillae. Secunda ratio non stat, quia quamquam Deus elegisset Isaac, vt vocaretur in eo semen, & nomē progeniei Abraham, tamē hoc nesciebat Sara, quia Deus nondum illud dixerat, sed cum contristaretur Abraham, eo quod Sara vellet eicere Agar, & filium eius, dixit Deus: omnia quae dixit tibi Sara audi vocem eius, quia in Isaac vocabitur tibi semen. Etiam Sara non mouebatur ex hac parte, sed solum quia Ismahel erat filius ancillae. Vnde dixit: Non erit haeres filius ancillae cum filio meo Isaac: Gen. 21. capitu. Sed obiicitur contra secundam probationem, quod Abraham non dedit aequalem hereditatem filiis omnibus: Gen. 25. Et dicitur, quia Abraham nouerat, quod posteritas sua denominanda erat per Isaac: & ob hoc volebat eum constituere haeridem vniuersorum, cum aliis non posset. Patet hoc, quia iam Deus ei dixerat in Isaac vocabitur tibi semen.

Responso aliquorum.

Solutio rationum.

Obiecto contra secundam probationem.

Item

Item quod allegatur, scilicet, quod deberet solum Isaac accipere duplicem partem ad alios, si vellet accipi vt primogenitus ad Abraham: & dicitur, quod istud tenuit postquam data est lex Moyfi, sed ante non tenebat, cum scripta fuerit ista lex Deut. 21. ca. & Abraham fuerit plus quam 450. annis ante hoc: nam vt patet ad Gal. 3. cap. lex confirmata est annis. 430. post factam promissionem Abraham. Respondendum, quod non sunt istae rationes, ad primam dicendum, quod licet Abraham haberet iustam causam ex Dei electione in stituere Isaac haeridem vniuersalem, & ceteris filiis solum largiri munera, tamen in ipsis non constabat de hoc iure, & conquirentur valde, & litigarent contra Isaac vt preipererent ei omnia bona, & tamen non litigauerunt cum ipso: ergo apparet quod aliquid ius manifestum erat secundum consuetudinem temporis illius, propter quod putabant illi ius esse Isaac constitutum haeridem vniuersorum. Et istud erat, quia mater sua fuerat accepta in vxorem cum subarrhatione: & Agar & Cetura sine subarrhatione, ex quo nullum ius ipsi habebant ad bona patris sui. Ad secundam dicendum, quod confirmatio non probat, nisi respectu filiorum Ceturae, quia Isaac non fuit primogenitus Abraham, sed potius Ismahel, ideo si ceteris paribus erant Ismahel & Isaac pares in iure succedendi, proueneret duplicitas hereditatis ipsi Ismaheli propter primogenituram: sed falsum est, ideo ex hac parte non stat argumentum: & tamen dato quod Isaac esset primogenitus, non debebat sortiri ex iure communis duplicitatem sortis in hereditate paterna. Et quando dicitur, quod illa lex non stabat tempore Abraham, dicendum, quod licet fuit data postea Moyfi in Deute. tamen ante hoc obferuabatur a multis populis terrae: & sic fuit de multis alijs legibus iudicialibus, quas dedit Deus Hebraeis: nam ante dationem seruabantur a populis terrae. Quod autem ista seruaretur, patet in Iacob: nam quando benedixit filijs suis Gen. 49. dixit Ruben: Ruben primogenitus meus, vt sortitudo mea, & principiu doloris mei, prior in donis maior in imperio, id est quod ad primogenitum pertinebat esse maiorem in successione paterna. Hoc patet manifestius 1. Para. 5. scilicet, Ruben fuit primogenitus Israel, sed cum violasset Toram patris iura data sunt primogenita eius Ioseph, & filijs, & non est ille reputatus in primogenitum: & tamen filij Ioseph non habuerunt aliquid speciale inter ceteros, nisi quod habuerunt duas sortes, cum quilibet de alijs filijs Iacob haberet vnicam: ergo ius primogenitum quod habetur Deute. 21. scilicet, quod habetur primogenitus duplum ad quemlibet fratrem suum, fuit seruatum tempore Iacob, quod fuit multo tempore ante dationem legis: & sic fuit tempore Abraham. Considerandum autem quod Iacob habuit quatuor vxores, duas principales, scilicet Liam, & Rachel, & duas minus principales, scilicet Balam, & Zelpham ancillas istarum: Gen. 30. Et tamen nunquam vocatae sunt istae duae concubinae, licet essent minus principales, sed semper vxores: etiam filij earum non acceperunt minus de haereditate Iacob, scilicet de terra Chanaan ei promissa, quam ceteri filij, quia quilibet suscepit vnam sortem solum praeter Ioseph, qui suscepit duas, quia data sunt ei primogenita Ruben. Istud autem fuit, quia licet Bala, & Zelpha essent minus principales vxores Iacob, tamē habebat subarrhationem, siue data sunt eis caduffin in desponsatione: & sic licet communiter teneatur, quod ad hoc quod aliqua vxor in lege veteri vocetur concubina sufficit, quod sit vxor minus principalis: tamen non sufficit solum hoc, quia quaedam accipitur cum caduffin, & ista habet quatuor priuilegia, quae posita fuerunt supra, & alia accipitur sine subarrhatione, & illa caret illis. Considerandum autem, quod iste modus loquendi

Responso ad primam rationem.

Ad 2. rationem.

Notandum de quatuor vxoribus Iacob.

Alph. Toft. super lib. Iudicum

Adi est in iure humano, & apud sanctos patres, quod illa, quae cum solennitatibus omnibus traditur voce tur vxor, quae autem affectu coniugali accipitur, & tamen sine dotatione, subarrhatione, & solennitatibus vocetur concubina, & tamen licite teneatur: sic habetur in decretis 33. dist. ca. primo cum dicitur: Concubina hic intelligitur, quae cessantibus legalibus instrumentis vnica est, & coniugali affectu aspicitur, hanc coniugem fecit affectus, concubinam lex nominat: Sic etiam in Concilio Toletano definitum est, & habetur dist. 34. cap. is qui. si quis non habuit vxorem, & pro vxore concubinam habet, vt vnus mulieris aut vxoris, aut concubinae sit communiter contentus. Ecce vbi licitum facit coniunctionem cum concubina: & tamen falsum esset, nisi esset verè vxor. Item Isidorus de distantia veteris, & noni testamenti, & habetur eadem dist. cap. Christiano. ait Christiano, non dicam plurimas, sed nec duas simul habere licitum est, nisi vnam tantum, aut vxorem aut certè loco vxoris, & vxor deest concubinam. Ecce quare licitum est habere concubinam, id est vxorem non solenniter ductam, vnde glo. ibidem dicit concubinam esse mulierem non solenniter ductam: & tamen mutus consensus interuenit, quia aliam concubinam habere non licet, vt patet 32. quaest. 4. capi. nemo. & vocatur praecipue concubina, quae minoris status est, & non quod ad eam accipiendam fieri oporteat subarrhationem, & dotationem, & solennitates magnas: & hoc modo, quod non sufficit ad ducendum vxorem sufficit ad ducendum legitimam concubinam. Et hoc est quod sentit Isido. in ca. Christiano nunc allegato, scilicet, dum vxor deest, loco vxoris potest haberi concubina: ergo defactus, vel impotentia complendi aliquid facit differentiam inter vxorem & concubinam hoc modo. Istud erat vnum quod faciebat differentiam inter Saram, & Agar, atque Ceturam, quia Sara erat aequalis in genere, & diuitis Abraham, & non poterat duci, quia ipsa non consentiret sine his solennitatibus, scilicet subarrhatione, & reliquorum. Agar autem, & Cetura erant pauperes, & quomodo cunque Abraham vellet eis ducere consentirent. Iste modus quasi loquendi est in legibus humanis: nam cum vir, & vxor sunt imparis status existente maiortate ex parte viri, lex non dicit matrimonium, sed concubinatum, & ipsam non vxorem sed concubinam vocat, nisi dotalia instrumenta interueniant, vt. C. de nuptiis imparilib. §. immo. & ff. de dotationibus. l. donationes. Cum autem sunt pares in statu, dato quod non interuenierint instrumenta dotalia, lex vocat vxorem, vt ff. de ritu nuptiarum lege. in liber. & sic instrumenta dotalia in imparibus faciunt vocari vxorem, quibus deficientibus vocatur concubina: & apud Hebraeos caduffin siue subarrhationes erant loco huius totalis instrumenti: ideo cui non dabantur caduffin vocari poterat concubina. Sic fuit de Agar, & Cetura. Nunc dicendum est sic de vxore Leuitice, quia illa vocatur vxor, quia licite tenebatur affectu coniugali, & quia non dederat ei caduffin, sed simpliciter acceperat, quia erat fortè minoris status, quam ipse, vocatur concubina. Et si istum modum respondēdi tolles multas difficultates, quae in malis locis reperres. De Berlehem Iuda. Vocatur Berlehem Iuda cum additione ad differentiam alterius Berlehem, quae erat in sorte Zabulon, vt patet Iosue decimo nono. Quae reliquit eum. Scilicet dupliciter quantum ad legem totum, quia alteri viro copulata est adulterando: etiam quia recessit ab eo. Patet hoc ex litera Hebraica, quae dicit. Et adulterata fuit super ipsum concubina sua. Id est praeter ipsum accepit alium virum ad coitum. Et accipitur super pro praeter: ex hoc etiam patet, quod non erat concubina simpliciter, quia si esset concubina

Modus loquendi iuris antiqui de quo Iulius dicit auctor 1. reg. 8. cap.

Sara erat aequalis in genere & diuitis Abraham.

Ad 4. etiam

etiam si committeretur alteri, non diceretur adultera, quia nulla lege ei tenebantur: ideo erat vxor ducta sine solennitatibus: & ista tenebatur seruari viro fidem, sicut si cum solennitatibus ducta foret. *Et reuersa est in domum patris sui in Bethlehem.* Scilicet habitabat Leuita in latere montis Ephraim, & ibi erat vxor ei cohabitans, & inde recessit in Bethlehem: causa recessus fuit timor, quia fornicata fuerat, & putauit quod occideret eam vir. *Mansitque quatuor mensibus apud eum.* Scilicet in istis 4. mensibus Leuita non requisitit eam eundo pro illa. Iosephus lib. 5. Antiqui. vult quod vxor Leuitæ non fornicata fuerit, sed propter discordias recessit a viro suo, & hoc videtur tenere litera nostra, quia noluit dicere, quod mulier fornicata est, sicut dicit litera Hebræa: sed dicit quod reliquit eum, & reuersa est in Bethlehem. Vnde ait Iosephus. Vir Leuita de populo, qui erat fortis Ephrem, & ibidem habitabat, de Bethlehem duxit vxorem: hic autem locus est tribus Iude. cumque vehementer amaret coniugem, & eius pulchritudine victus afficeretur, quando ab illa non similiter amabat, & ille propterea passione amoris viretur, lites frequenter inter eos eueniebant. Ad vltimū verò mulier his grauata relinquens virum, abiit ad patrem mense quarto. Vehementerque grauē ferens vir pro amore venit ad soceros, solutisque litibus, placatus est circa eam. *Secutusque est eam vir suus.* Scilicet post quatuor menses cum ipsa non rediret, vir suus illuc iuit, quia fortē expectauit, quod ipsa pœniteret, & rediret ad eum, vel patres illius reduceret eam. In Hebræo dicitur. *Mansitque ibi diebus quatuor mensibus.* Vbi nos dicimus 4. mē sibus solam: & fuit positū diebus ex superabundanti. Est tamen vt exponens expositum intransitiuē. s. stetit ibi diebus aliquot, qui sunt quatuor menses. *Volens ei reconciliari.* Ista litera demonstrat intentionē Iosephi, s. quod non recesserat mulier propter adulterium, sed propter iurgia quotidiana, ideo vir volebat reconciliari ei, tanquam offenderet eam iurgis vehementibus, & irrationabilibus. *Atque blandiri.* Scilicet loquendo ei verba blanda, qualia sunt verba amatorum. Sic dicitur Gen. 34. de Sichem, qui diligebat nimis Dinam filiam Iacob, quā deflorauerat, ipsaque tristis erat. Et dicitur: Tristem blanditiis delinuit: Essent autem iste blanditiæ promittendo, quod nunquam amplius iurgaretur cum illa, sed diligeret vt animam suā, & alia tenera verba amantium, quæ solent generare teneros affectus, ideoque blanditiæ appellantur. Istud procedit exponendo literam ad intentionem Iosephi, & litera nostræ, quæ volunt eam non fuisse fornicatam. Sed exponendo secundum literam Hebraicam: dicitur quod vir offensus fuerat adulterio vxoris, quia tñ pulchritudine vincebatur, cogebatur diligere eam: & tener affectus amoris ferocia iracundiæ iustissimæ compecebat, & pœnitentia domabat motus. Sic ait Seneca tragedia quarta, cuius nomen est Hippolytus. carmine 3. in fine, quod amor omnes passiones etiam ferocissimas cessare facit, & ei obediunt: vnde cum mulier debuisset veniam petere, vir domitus magnitudine amoris tanquam bos ductus ad victimam vxorem præcabitur pro reconciliatione, blandiebaturque ei tanquam ipse illam offenderet: multa enim similia legimus, & vidimus, de quibus non oportet dilatare sermonē. Sic patet E. d. r. 2. cap. 4. vbi inducitur exemplum de fortitudine mulieris, quomodo ipsa viros domet. *Et fecit eam reducere.* Tam intense diligebat Leuita ille vxorem suā, quod sine illa difficilem putabat se sustinere vitā. *Habens in comitatu puerum.* Scilicet ad seruendum sibi, & vxori suæ cum reduceret eam. *Et duos asinos.* Scilicet vnum ad æquituram vxoris, & alium pro se, vel ad deportationem necessarium in via. *Quod patet, quia quando venit in Gabaa dixit se portare omnia ne*

Intētio Iosephi poese litera:

cessaria, tam pro se, quam pro asinis, & nulla re indigere nisi hospitio. *Qua suscepit eum.* Scilicet gratis: nam licet prius recessisset ab eo irata, quia tamen videbat nunc eum ad se venientem benignum gauisā est, & hoc quocumque modo accipiatur, quod mulier recessisset: nam si dicatur, quod ipsa recessisset timore mortis propter adulterium, nunc vidit virum benignē ad se venientem & gauisā est, quia per hoc remittebat ei mortem. Si verò dicatur, quod recesserat propter iurgia, & rigorem viri, nunc videbat eum desiderantem reconciliari ei, & blandientem, ideo recepit eum. *Et introduxit in domum patris sui.* Scilicet, quia ipsa vidit eum primò venientem, & fecit introire in domum patris sui ad manendum. *Quod cum vidisset socer eius.* Scilicet, quod filia sua introducebat virum suum Leuitam in domum. In Hebræo dicitur. *Quod cum vidisset pater puellæ.* Et sic litera nostra signat, quod ista puella erat vxor Leuitæ, quia vocat patrem puellæ socerū Leuitæ. Litera autem Hebraica significat non esse vxorem, vel saltem non significat illud licet nō signet contrarium, cum dicat, quod cum vidisset pater puellæ: & tamen hoc nihil agit, quia infra postea vocat eum socerum & puellam vxorem Leuitæ: sed variat modum loquendi ex causa supra assignata. *Cumque vidisset.* Scilicet vidisset Leuitam introentem in domum. *Occurrit ei letus.* Istud fuit gaudium propter reconciliatorem viri ad vxorem: nam siue recessisset puella propter adulterium, siue propter iurgia, cum nunc videret virum sibi reconciliari erat gaudium. *Et amplexatus est illum.* Scilicet, præ gaudio amplexatus est illum.

An licuerit isti Leuitæ accipere vxorem de Bethlehem. Et quomodo licebat viris de vna tribu accipere vxorem de alia tribu. Quæstio V.

QVAERETVR circa hoc, an licuerit isti Leuitæ accipere vxorem de Bethlehem. Aliquis dicit, quod non: quia Deus iusserat, quod viri acciperent fœminas de tribubus suis in vxores, & mulieres acciperent viros de tribubus, & familiis suis, Num. 36. ca. et Igo Leuita non poterat accipere vxorem, nisi de stirpe Leui: Bethlehem tamen erat ciuitas de sorte Iudæ, vt hic dicitur: & sic acciperet vxorem de progenie Iudæ. Responderi posset ad hoc, quod Leuita iste accepit vxorem de stirpe sua, scilicet Leuitarum, & quando dicitur, quod erat de Bethlehem, non obstat, quia in Bethlehem habitabant Leuitæ, & alicuius illorum poterat esse ista puella filia. Patet hoc de Leuita, qui venit in domum Michæ: nam ille erat Leuita de Bethlehem, supra 17. & sic multi alij habitarent ibi. Sed ista responsio non est necessaria, quia præsupponeretur, quod Leuitæ non possent accipere vxores, nisi de tribu Leui: sed falsum est, quia Leuitæ accipiebant vxores de quibuscumque tribubus. Pro quo sciendum quod in Leuitis erat specialius, quam in ceteris viris Israel: nam lex de accipiendo vxores de eisdem tribubus fuit data, ppter impermixtionem possessionum, quia si committerentur fœminæ & viri diuersarum tribuum, necesse erat hæreditates de vna tribu transire in alteram per successionem filiorum: sicut patet exemplum, quod posuerunt filij Manasse contra filias Salphaad, scilicet quod ipse successerant patri suo in defectum filiorum: & si nuberent viris alterius tribus, filij illarum succederent in hæreditate maternā, & quia filius est de tribu, & cognatione patris, & non denominatur de cognatione matris, potissimè in veteri testō, vbi seruabant valde iura primogeniture, illa pars hæreditatis matris, quæ fuerat de tribu Manasse, transferebatur ad tribum

Leuitæ poterant vxores ducere de quilibet tribu Israel, tñ non succedebant tales vxores Leuitarū patribus suis.

De successione hæreditatum secundum Nicolaum.

tribum illam, de qua essent viri, cum quibus contraherent: & sic permiscerentur sortes, quæ à principio distinctæ fuerant: & ob hoc data est lex dicta, Num. 36. cap. In Leuitis autem non stabat hoc, quia Leuitæ nullam hæreditatem habebant inter ceteros Israelitas: Num. 18. & Deut. 18. Et sic non essent causa perturbationis sortium: quod patet, quia aut Leuita acciperet vxorem de tribu non Leuitica, aut vir non Leuita acciperet vxorem de filiabus Leuitarum. Si secundo modo non erat aliqua confusio, quia filia Leuitæ non poterat succedere, eo quod erat fœminæ. Etiam dato quod in casu posset succedere, non habebant Leuitæ aliquid immobile, in quo possent eis succedere posterij sui: ideo licet filij huius mulieris pertinerent ad tribum illam, de qua erat vir suus, non fiebat confusio sortium, eo quod nihil de sorte Leuitarum transibat ad aliam tribum propter fœminam, cum Leuitæ nihil immobile habebant, quod posset transire ad alias tribus: ideo expressè erat permisium, quod filia sacerdotis, vel Leuitæ posset accipi in vxorem à quolibet de populo. Sic patet Leui. 22. scilicet: Si filia sacerdotis cuiuslibet ex populo nupta fuerit, de his, quæ sanctificata sunt, & de primitiis non vescetur: quasi dicat: si nubet alicui non de populo, sed de sacerdotibus, vel Leuitis poterat comedere de sanctificatis. Rationes horum ibi declaratae sunt. Si autem Leuita acciperet in vxorem aliquam de alijs tribubus, non sequebatur aliqua confusio sortium, quia accipiebant tales mulieres, quæ non haberent speciem succedendi patribus, & tunc filij earum erant de stirpe Leuitarum, & nihil transibat de alia tribu ad tribum Leuitarum propter mulierem illam. Si autem contingeret, quod mulier accepta à Leuita aliquo modo esset succedens patri in hæreditate, vtpotè deficientibus filijs, videbatur tunc dubium, scilicet, quia filij huius mulieris accipere debebant id, quod prouenerat matri: & ipsi essent Leuitæ propter patrem, & sic Leuitæ haberent sortem. Dicendum, quod cum sic contingeret, non debebat mulier illa succedere, eo quod filij sui erant inhabiles ad aliquid possidendum immobile, ideo redibat hæreditas ad patros, vel ad alios propinquos patris, velut si non staret filia secundum ordinem, qui ponitur Num. 27. cap. & secundum hoc multi de Leuitis, & Sacerdotibus accipiebant vxores de alijs tribubus. Nam Ioiaad summus Sacerdos accepit in vxorem Iosabam filiam regis Ioram 4. Reg. cap. 11. De reliquis autem Israelitis erat alia lex: nam iubebatur, quod quilibet acciperet vxorem de tribu sua, & quilibet mulier acciperet virum de tribu, & familia sua: Num. 36. Quod Nicolaus, & quidam alij intelligunt de mulieribus, quæ succedebant in hæreditate paternā. Pro quo considerandum, quod in veteri testamento mulieres non succedebant patribus, sed soli masculi, vnde dato quod quis haberet triginta filias, & vnicum filium ille erat hæres vniuersorum immobilium. Cum autem deficiebant filij succedebant filia. De filijs autem erat generale, quod siue multi, siue pauci essent, quilibet succedebat secundum partes æquales, præter primogenitum, qui fortiebatur duplum ad quemlibet aliorum fratrum. Hoc patet Num. 27. iuncto Deuter. 21. Dicunt ergo isti, quod filia quando succedere debebat patri, non poterat nubere viris aliarum tribuum, quia in illis erat casus legis, vt in filiabus Salphaad, quæ succedebant patri, & propter hoc lex data est, ne committerentur sortes: cum autem fœmina erat non successura patri, vtpotè stantibus liberis maribus dicunt, quod poterat accipere virum de alia stirpe, quia ibi non sequebatur confusio sortium. Sed dicendum, quod ista regula erat generalis, quantum ad omnes viros, & fœminas

aliarum tribuum, qualitercumque se haberent, sicut patet Num. 36. & ibi probatum est. Et ratio huius est, quia licet ratio legis fuerit, vt non permiscerentur sortes; tamen oportet, quod teneatur lex tam in illis, de quibus manifestum est, quod succedere debent, quam in alijs, de quibus est dubium: nam mulier erat, quæ non posset in aliquo casu dato succedere, vtpotè aliquis genuit filios, & filias, iam apparet de filiabus, quæ non debent succedere propter liberos mares. Si ergo immediatè liceret illis accipere viros de alijs tribubus, contingeret interdum, quod fratres illarum morerentur sine liberis ante mortem patris, & manebat successio filiabus, & iam essent traditæ alijs viris: ex quo sequebatur necessariò, quod permittantur hæreditates sortium. Item dato casu fortiori, scilicet, quod quis haberet filios, & filias, & moreretur succederentque filij: deinde illi morerentur non susceptis liberis veniebat hæreditas ad sorores: vel dato quod isti succedentes patri gignerent filios, & morerentur ipsi, & patres eorum, manebat successio sororibus, tanquam si isti nunquam habuissent liberos: ergo licet mulier non videretur successura patri, semper pendebat in dubium, an succedere posset aliquo casu dato, quousque moreretur: ideo propter istud dubium fuit lex generalis ad omnes viros & fœminas, quia quælibet fœmina poterat applicari ad casum legis, scilicet ne transferebat hæreditas ad illam tribum. Sed aliquis obijciat, quod sicut Leuitæ accipiebant interdum coniuges, quibus eueniebat, quod succedere deberent patribus, & tunc successio conuertebatur ad proximos de familia illa, & non succedebant istæ mulieres, nec filij earum: ita fieret in viris aliarum tribuum, qui acciperent mulieres, quas contingeret succedere patribus, quia tunc conuerti potest successio ad proximos illius tribus. Dicendum, quod non est simile de Leuitis, & de alijs, quia filij Leuitarum, eo quod erant filij Leuitarum erant prohibiti succedere, & priuati omni iure possidendi rem aliquam immobilem: quamquam ergo non succederent in parte illa hæreditatis, quæ alias proueniebat matri, non fiebat eis grauamen: filij tamen aliorum virorum poterant possidere, & succedere debebant de iure patribus, & etiam matribus si aliquid haberent. Quod ergo nunc mater haberet aliquid, in quo non posset succedere filius, qui alias non erat priuatus iure succedendi, videbatur valde grauatorium, ideo Leuitis licuit accipere vxores de quacumque tribu: alijs autem viris non licuit, sicut declaratum est Numeri trigesimo sexto capitulo. Cum autem contrarium aliquando reperitur, est dispensatio in quibusdam, sicut in regibus, vtpotè quando Dauid accepit Michol filiam Saulis in vxorem, & in quibusdam erat peccatum. Nam nec oportet omnia excusare, cum videamus quadam pessimè facta: & sic vir iste Leuita potuit licitè accipere vxorem de Bethlehem, licet non esset de stirpe Leuitarum.

Si mulier alicuius in veteri testamento adulteraretur, an poterat vir suus reconciliari eam sibi, vel tenebatur subire penam legis.

Quæstio VI.

QVAERETVR vterius, si peccasset mulier istius Leuitæ adulterando, si poterat ei reconciliari vir, ita vt non occideretur. Aliquis dicit, quod non poterat, quia Numeri trigesimo quinto dicitur: Quod reus mortis pro nullo precio dimitteretur, sed statim occideretur, ita ergo precibus, vel alia occasione, non posset remitti ei mors, & tamen mortis rea

rea erat mulier, quæ fornicabatur; ergo non poterat ei remitti, sed tenebatur iudex eam occidere. Respondendum. quod aut erat crimen manifestum, quod probari posset, & iudicabatur ab aliquibus de populo aut solus vir cognouerit hoc. Si secundo modo dicendum, quod non tenebatur eam accusare, sed poterat ei remittere, quia vindicta legis in fauorem viri erat introducta, & non peccabat remittendo peccatum, sed potius merebatur, quia lex non obligabat virum ad accusandum eam, sed dabat ei potestatem ad hoc. Potest autem quilibet renunciare iuri suo, quando in fauorem eius solius introductum est. Nec obstant ad hoc casus speciales, quia ibi in fauorem aliorum introductus est ius, & non ipsorum qui volunt renunciare, & non possunt. Si autem adulterium esset publicum, vel notorium, aut qualitercunque probabile, quilibet de populo poterat accusare, quia erat crimen publicum, ad cuius accusationem quilibet de populo admittitur. Dicendum tamen, quod si nullus accusaret adulteram, dato quod notum esset iudici per notorietatem facti aliquam adulteram, iudex non poterat eam condemnare. Sic patet Ioann. 8. ubi præsentata est Christo mulier capta in fornicatione, & accusabatur coram eo, & cum accusatores insisterent, ipse condemnabat eam indirectè, dicens: qui sine peccator vestrum est, primum lapidem mittat in eam. Postea autem illis recedentibus, & per hoc desistentibus ab accusatione Christus eam non condemnauit, sed potius absoluit, dicens: Mulier quis te accusat? & illa: nemo domine. Tunc Christus dixit: nec ego te condemnabo, quasi dicat, si continuauissent in accusatione tu aduersarij, oportuisset te condemnari: quia tamen ipsi desiterunt, nec ego debeo contra te procedere: & tamen ibi erat peccatum notum Christo, non ut Deo, sed ut iudici, quia dixit mulieri: vade & amplius noli peccare. Etiam, quia prius dixerat: Qui sine peccato vestrum est, primum lapidem mittat in eam: & tamen istam condemnationem iudicialiter non tulisset, nisi esset stitisset euidenter per confessionem mulieris, vel per testes adulterium perpetratum. A fortiori ergo nondum cepto negotio iudicialiter, dato quod iudex sciret mulierem adulteram, non poterat eam condemnare. Sciendum tamen, quod si iudex volebat esse tantquam vnus de populo, cui competere accusatio, & prosecutio criminis publici, deposita auctoritate iudicis, poterat esse ut accusator, & si produceret sufficientes testes coram alio iudice, qui cognoscere posset, obtinebat condemnationem contra adulteram: sic patet de duobus senibus, qui accusauerunt Susannam. Nam illi erant iudices, & tamen ipsi processerunt ut accusatores, ut patet Dani. 13. Sciendum etiam, quod viro non accusante vxorem adulteram, quilibet de populo poterat accusare, quia erat adulterium de criminibus publicis, cuius prosecutio pertinet ad quemlibet de populo: sic patet de illa muliere, quæ ducta est ad Christum Io. 8. nam multi processerunt accusantes eam: & tamen non esset quilibet vir eius. Etiam nullus accusauit eam, ut vir suus, sed ut extraneus: nam dixerunt: Magister hec mulier deprehensa est modo in adulterio. Etiam quia si aliquis istorum vir fuisset mulieris illius, non accusasset eam coram Christo, quia illa accusatio erat solum ad tentandum, sed coram iudicibus suis, qui poterant condemnare ad mortem. Item patet in duobus senioribus accusantibus Susannam de adulterio: quia neuter illorum erat vir Susannæ, ut patet Dani. 13. Sciendum tamen quod prosecutio istius criminis pertinebat ad quemlibet, & tamen si vir remitteret, cessabat omnis accusatio aliorum, eo quod ei iniuria illata fuerat, sic patet in criminibus publicis, scilicet in adulterio, homicidio, & similibus. Sed obijcietur, quod etiam viro nolente accusaretur vxor de adulterio ab alijs, ut patet de Su-

Cur Christus non condemnauit mulierem adulteram.

fanna: nam dicitur quod vir suus Ioachim dolebat nimis, & erubescere, quod talia dicerentur de Susanna, & tamen duo seniores populi (non obstante hoc) accusabant eam. Respondendum, quod licet Ioachim non accusaret Susannam, quia ipse nesciebat crimem, & dolebat si aliquid tale factum fuisset, tamen non repugnabat senioribus accusantibus, eo quod si vxor perpetrasset adulterium, ipse ex hoc esset infamatus, & ob hoc nollet eam retinere, & sic procedebat accusatio seniorum: si tamen prohibuisset accusationem vir Susannæ, nulla accusatio susciperetur contra eam. Sic erat hic de vxore Leuitæ, quod si ipse vellet ei remittere, & reconciliari, siue crimem esset notorium, siue qualecunque, non poterat quisquam eam accusare. Mansitque gener in domo foci diebus tribus. Istis tribus diebus mansit in gaudio reconciliationis factæ, & non petebat quod dimitteretur recedere, sed immediate post hoc petiit dimitti. In Hebræo dicitur. Mansit vir in domo foci. Et non dicitur gener: sed idem est, quia si vocatur vnus istorum focer, necessario vocabitur alter gener, quia ista relatiua sunt. Comedens est eo, & bibens familiariter: scilicet, comederunt, & biberunt cum magna familiaritate, & letitia de reconciliatione facta.

Die autem quarto de nocte consurgens proficisci voluit. Quem tenuit focer, & ait ad eum: Gusta prius pusillum panis, & conforta stomachum, & sic proficisceris. Sederuntque simul ac comederunt, & biberunt. Dixitque pater puellæ ad generum suum: Quo te, ut hodie hic maneas pariterque letemur. At ille consurgens, cepit velle proficisci. Et nihilominus obnixè eum focer tenuit, & apud se fecit manere. Mane autem facto parabat Leuites iter. Cui focer rursus: Obsecro, inquit, ut paululum cibi capias, & assumptis viribus donec increfcat dies, postea proficiscaris. Comederunt ergo simul: surrexitque adolescens cum vxore sua, & puero. Cui rursus locutus est focer: Considera, quod dies ad occasum declinior sit, & propinquet ad vespèrum. Mane apud me etiam hodie, & duc lætum diem: & cras proficisceris, ut vadas in domum tuam. Noluit gener acquiescere sermonibus eius: sed statim perrexit, & venit contra Iebus, quæ altero nomine vocatur Ierusalem, ducens secum duos asinos onustos, & concubinam. Iamque aderant iuxta Iebus, & dies mutabatur in noctem. Dixitque puer ad dominum suum: Veni obsecro declinemus ad urbem Iebuseorum, & maneamus in ea. Cui respondit dominus: Non ingrediar oppidum gentis alienæ, quæ non est de filijs Israel, sed transibo vsque Gabaa, &

1. Reg. 11.

cum illuc peruenero, manebimus in ea, aut certe in vrbe Rama. Transferunt ergo Iebus, & ceptum carpebant iter.

Die autem quarto. Hic ponitur secundum huius partis, scilicet vxoris reconciliatæ reductio. Et dicitur. Die autem quarto de nocte consurgens. Visum est satis fuisse ad gaudium reconciliationis mansisse tribus diebus in domo foci, nunc die quarto redire parabat ad propria, & ah hoc surrexit de nocte, scilicet ut pararet ea, quæ ad iter erant necessaria, & diluculo recederent, ne demoraretur aliqua parte diei apud focerum. Proficisci voluit. Id est incepit se parare ad iter. Quem tenuit focer. Scilicet sermonibus suauioris orans, ne recederet. Et ait ad eum, gusta prius paululum panis. Namine panis intelligitur quicquid comedi potest: nam & mel intelligitur appellatio panis, ut patet primo Reg. decimo quarto, de Ionatha, qui comedit me, & incidit in periurium siue pnam patris. Et tamen pater dixerat: Maledictus, qui comederit panem vsque ad vespèrum. Etiam est modus iste loquendi vrbani, quia aliqui volentes laudare res suas, dicunt se alicui daturos panem, & aquam: & inuitant eum ad multos cibos. Et conforta stomachum. Scilicet, stomachus confortatur sumpto cibo, quia tunc habet, quid digerat: cum vero nihil est, oportet quod humidum radicale conformatur agente calore stomachi. Competit autem panis potissimè confortare: sic habetur Psal. 103. scilicet, Panis cor hominis confirmet. Similiter locutus fuit Abraham tribus angelis venientibus ad eum: Genesi 18. scilicet, Ponam buccellam panis, & confortate cor vestrum: & sic transibitis. Et sic proficiscere. Id est postquam comederit proficisceris. Vel sic proficiscere, scilicet, confortato stomacho, & non ieiuno. Sederuntque simul, & comederunt atque biberunt. Intentio foci erat detinere generum aliquot diebus, quia gaudebat videns eum apud filiam, & ob hoc quærebat occasionem detinendi eum, & sic sedit cum eo ad comedendum. Dixitque pater puellæ ad generum suum. Iterum patet hic, quod erat ista puella vxor, quia nunc vocatur Leuita gener, quod non stat, nisi pater puellæ sit focer, cum ista sint correlatiua. Quo te, ut hodie hic maneas. Id est rogo, quod non curetis hodie recedere, sed quiescamus vacantes delicijs. Pariterque letemur. Scilicet, comedendo, & bibendo, & colloquendo, & videndo. nam amici inuicem valde gaudent de mutua visione, & colloquutione: quia iste est actus eorum, scilicet conuiuere, ut patet 9. Ethic. conuiuere autem magis accipitur in colloquutione quam in ciborum communicatione: vnde ait Philosophus vbi supra, Conuiuere est mente, & verbo participare, & non quemadmodum animalia in eodem pasci. Atque ille consurgens cepit proficisci. Scilicet finito cibo: nam non sederat ad cibum animo manendi die illa apud focerum, sed recedendi: nam sic focer dixerat: stans autem focer in mensa, orauit, ut gener maneret ibi die illa, & ille non acquiescens surrexit de mensa, ut progredere-tur. & dicitur quod cepit velle proficisci quia cepit iterum disponere sarcinulas suas ad recedendum. Vel cepit offendere animum recedentis. Et nihilominus eum obnixè tenuit focer. Id est non obstante, quod Leuita conaretur recedere tenuit eum obnixè, id est instanter, vel cum inagnis precibus focer. Et apud se fecit manere. Scilicet, vicit eum precibus, & tenuit die illo, scilicet quarto. Mane autem facto. scilicet in die sequenti, qui erat dies quintus. In Hebræo dicitur. Die quinto. Vbi nos dicimus: mane facto: & idem est, quia istud mane erat diei quinti, cum pateat supra ex litera, quod

mansisset diebus quatuor Leuita apud focerum suum. Parabat Leuites iter. Scilicet disponendo sarcinulas, ut pergeret. Cui focer rursus. Id est iterum dixit hoc, scilicet, quia die quarto præcedenti hoc idem fecerat. In Hebræo dicitur. Cui pater puellæ rursus. Sed idem est, quia aliquando vocatur focer, & aliquando vocatur pater puellæ: erat tamen verè focer, ut declaratum est. Oro, te inquit, ut paululum cibi accipias. Verba foceri signabant, quod Leuita comederet modicum ad itinerandum, & tamen intendebat tenere eum, sicut præcedenti die. Et assumptis viribus, donec increfcat dies. Id est assumendo cibum assumas vires, & recrearis, donec increfcat dies, id est elabatur aliquanta pars diei. Dicitur autem dies increfcare cum habetur, quia sol surgit, & tendit ad maiorem altitudinem vsque ad meridiem. Postea proficiscaris. Scilicet, postquam transierit aliquanta pars diei, & modicum quieueris. Comederunt ergo simul. Intendebat eum focer allicere per simultanea gaudia, ideo comederat cum eo, & congaudebat, ut ille commanere desideraret. Surrexit adolescens. Scilicet surrexit de mensa. Vocatur Leuita adolescens, quia adhuc etate iuuenis erat. Ut pergeret cum vxore sua, & puero. Erat iam sibi molestum tandiu manere, quia manendo apud focerum familiaria negocia dimittebat. Et dicitur cum vxore, & puero, quia nullum alium comitatum habebat: vnde supra dictum est, quod Leuita habebat in comitatu suo vnum puerum, & duos asinos. Cui rursus locutus est focer. Volebat iterum eum detinere, quia gaudebat videndo filiam. In Hebræo dicitur. Cum concubina sua, & puero. Vbi nos dicimus cum vxore: sed aliquando vocatur concubina, & aliquando vxor, ut supra dictum est. Considera quod dies ad occasum declinior est. Id est considera, quod sol declinat ad occidentem, & modica pars diei superest ad iter: ideo inutile est proficisci hodie. Vocatur autem dies hoc ipse sol, qui aliquando eleuatur, & aliquando deprimitur per circumlum suum. Nam alias propriè sumendo diem non est verum, quod inclinatur, quia dies te impus quoddam est, & non mouetur ascendendo, nec descendendo. Et approximat ad vespèram. Id est ad tardam horam diei. Vocatur vespèra propriè quedam pars temporis ante occasum solis, & tamen largius accipièdo vocatur vespèra totum tempus postquam sol incipit declinare a circulo meridiano. Mane apud me hodie. In hoc patet, quod focer superintendebat tenere Leuitam: nam alias non dixisset ei supra, quod maneret, donec increfceret dies: quia ista erat occasio non recedendi. Et dicitur: etiam hodie, sicut mansisti heri, quia te detinui, etiam mane hodie. Et duc lætum diem. Id est habebis diem lætum, quiescendo mecum in colloquijs, & cibis. Et cras proficisceris, ut vadas in domum tuam. Id est, iam cras non te tenebo, & poteris liberè in domum tuam ire. In Hebræo dicitur. Ecce descendit, uel sedit dies: dormi hic, & quiescat cor tuum, & antelucabis cras ad iter vestrum, & ambulaueris ad tentorium tuum. Eadem sententia est, quæ in litera nostra, & tamen litera nostra ponit eam in quibusdam verbis magis extensam, & politam: ecce descendit uel sedit dies: vbi nos dicimus: considera quod dies ad occasum declinior sit. Quod autem litera nostra dixit: & propinquat ad vespèram. fuit ad explanationem, & non ad necessitatè, pormi hic. dicit litera nostra: mane apud me hodie, & est planior: quia dicendo: dormi hic. non nisi noctem signat superesse, dicendo: mane hic hodie. designat superesse saltem aliquam partem diei: quiescat cor tuum: dicit: productum diem, & est litera nostra planior. Et antelucabis ad iter vestrum. & etiam cum dicitur: ambulabitis ad tentorium tuum, est turbata, & barbara locutio. Vocatur domus tentorium

Vespèra 4 pars sic dicitur.

rium, quia multi Israelitarum illo tempore in tentoriis morabantur. *Noluit gener acquiescere sermonibus eius.* Erat enim valde sollicitus pro negocijs suis familiaribus, & putabat se sic detinendum quotidie a socero. *Sed statim perrexit.* Scilicet factu prandio, quamquam declinasset dies valde ad occasum. *Et venit contra Iebus, quæ altero nomine vocabatur Ierusalem.* Illo tempore quando Leuita transiit per illam Iebus vocabatur, quia tenebatur a Iebusæis. De nominibus multis huius, scilicet Solyma, Luza, Bethel, Ierosolyma, Iebus, Elia, vrbs sacra, Ierusalem, declaratum est Gen. 12. & 28. & ibi vide etiam & mutationem istorum nominum. Scien- dum, quod Ierusalem distat a Bethlehem, de qua recedebat Leuita, quia Bethlehe est magis meridiana, quam Ierusalem: nam Bethlehem est in forte Iudæ, & Ierusalem est in forte Benjamin, & tamen fors Iudæ est in latere meridiano terræ Chanaan, Iosue 15. c. & quia ibat Leuita iste ad ciuitatem suam, quæ erat in forte Ephraim, vt patet supra, erat iter per Ierusalem, eo quod Ierusalem erat magis meridiana, quam ciuitas Leuitæ, cum fors Ephraim eēt magis aquilonaris, quam fors Benjamin, vt declaratum est Iosue 15. & 18. & nunc Leuita procedebat a Meridie versus Septentrionem. *Ducens secum duos asinos onustos.* Scilicet ducebat in asinis illis necessaria ad iter, sicut patet infra, & forte socer donauerat ei aliquid quod portaret, cū apud eum quiescisset quatuor diebus, & sic erant asini onusti. *Et concubinam.* Hic litera nostra vocat concubinam, cum communiter vocet eam vxorem: sed ratio mutationis supra assignata est. *Iamque aderant iuxta Iebus.* Id est iuxta Ierusalem, scilicet quia apud eam transi- turi erant, cum esset iter rectum per illam. *Et dies mutabatur in noctem.* Scilicet, quia incipiebat sol intrare sub horizonte. Vel erat prope, & ibi sunt confinia diei, & noctis. Et dicitur vnum mutari in alterum: est autem modus loquendi iste vulgaris: nam dies non mutatur in noctem, cum nō possit fieri conuersio in his, quæ non habent materiam, sed fiebat nox ex die, id est post diem, quia in his quæ trāsmutantur proprie postquam fuit vnum est alterum, ita cum desinente die sit nox, dicitur mutari dies in noctem: non tamen totaliter sol occubuerat, vel erat in horizontē, sed erat prope, ita vt iam esset tempus declinandi ad hospitium. Nam infra dicitur, quod occubuit sol eis apud Gabaa. In Hebræo dicitur. *Dies descendit nimis.* Id est sol valde incli- natus fuit, scilicet quia erat iam apud horizontem, vel prope. Et accipitur dies pro sole, vt supra dictum est. *Dixitque puer ad dominum suum.* Accipitur puer pro conditione famulatus, & non pro ætate. Et isto modo cō- fiteamur vulgariter loqui dicentes hunc esse puerum illius, licet sit senex, dum sit famulus eius. *Veni obsecro declinemus ad urbem Iebusorum.* Id est declinemus ad manendum ista nocte in Ierusalem, quæ erat vrbs Iebusorum, id est tunc tenebatur a Iebusæis. Ex hoc patet quod supra dicebatur, scilicet, quod factum fuerit istud ante mortem Caleb, & institutionem Hothonie- lis in iudicem: nam Ierusalem capta est de manu gen- tilium tempore Caleb, vt patet sup. 1. cap. *Et maneamus in ea.* Scilicet hospitemur hac nocte. *Cui respondit dominus: non ingrediar oppidum gentis alienæ, quæ non est de filijs Israhel.* scilicet, non ingrediar oppidum Iebusorum, quia nō sunt isti Israelitæ.

An peccasset Leuita si introisset ad hospitandum inter Iebusos in Ierusalem. Quæst. VII.

QVAERETVR, an peccauisset Leuita si introisset ad hospitandum inter Iebusos in Ierusalem. Aliquis dicit, quod sic: quia vetita erat Israelitis omnis communicatio cum Chananæis, vt patet Exod.

trigesimo quarto, & Deuter. septimo, & cum manere in Ierusalem erat communicare Chananæis, quia viri loci illius erant de stirpe Iebusæorum, qui erant Chananæi. Item Leuita dixit: non ingrediar oppidum gentis alienæ: & sic vitauit illos solum ex hoc, quod erant alieni respectu Israelitarum, ideo peccatum erat manere cum illis, alioquin non vitasset illos, in quantum alienos, sed ex alia ratione. Respondendum, quod non peccasset Leuita si iuisset ad hospitandum inter Iebusos in Ierusalem, quia Israelitis non erat verita communicatio Chananæorum, nisi quantum ad amicitias magnas contrahendas, scilicet communicando in comedendo, & bibendo, quia tunc poterat Israelita ire ad comedendum cum amico suo Chanaeo, & ille daret ei cibos consecratos idolo, Exo. 34. & istud fieret in peccatum Israelitis. Item vetabatur contractio foederum matrimonialium: nam filij Iudæorum essent de stirpe Chananæorum, & è contrario, & filij Chananæorum accipientes filias Iudæorum conuerteret eas ad idola, & viri Iudæi accipientes vxores Chananæas blanditijs illarum traherentur ad colendum idola, sic patet Exo. 34. & Deute. 7. etiam veterantur federa pacis inter eos, Num. 33. quia tunc fieret hoc Israelitis in ruinam, & mala, quæ Deus cogitauerat facere Chananæis faceret Israelitis, vt patet ibidem, & Iosue 23. & supra 2. capit. quod tamen aliquando Israelitæ manerent apud Chananæos, vel trāsirent per terram eorum, vel comederet inter eos, non erat vetitum in lege, quia tunc non misisset Iosue duos exploratores in Iericho, quia illi necessariò communicaturi erant cum Chananæis. Ideo dicendum, quod si aliquo tempore esset pax inter Israelitas, & Chananæos ex aliqua causa necessaria, quod Israelitæ poterant communicare Chananæis accipiendo ab illis necessaria, & commutando, sicut fit in negotiationibus, dum tamen matrimonia, & amicitie magne non contraherentur ex hoc: sic autem erat de Leuita, quia ipse solum declinaturus erat ad manendum vna nocte in Ierusalem, & non intendere ibi cō- trahere amicitias, nec matrimonium, nec etiam comedere de cibis Iebusæorum, quia ipse ducebat necessaria sibi, vt infra dixit hospiti suo in Gabaa: licebat ergo sibi declinare in Ierusalem. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod ibi non vetatur omnis cōmunicatio Israelitarum ad Chananæos, sed solum in matrimonijs, & foederibus amicitiarum, & ista non erat contracturus Leuita in Ierusalem, licet ibi maneret vna nocte. Ad secundam rationem dicendum, quod non euitauit Leuita ire in Ierusalem ad manendum, quasi peccatum esset manere in Ierusalem illa nocte, sed quia timuit: nam cum esset gens aliena, timuit quod aliquid mali sibi, vel vxori suæ irrogare possent, maxime cum per noctem ad eos declinarent: de vitis autem Israelitis non tantū timebat: eo quod erant omnes de eadem stirpe & lege, & ritu communicandi, ideo essent in alterutrum benigniores. *Sed transibo vsque Gabaa.* Ista est quedam ciuitas parua de forte Benjamin, de qua fuit Saul, qui fuit primus rex Israel: vnde ipse semp morabatur in Gabaa, vt patet j. Reg. 10. & 11. & 13. atq; 14. & 22. c. Ex hoc patet, quod Gabaa est satis prope Ierusalem: nam iam erat quasi nox, cum dicitur litera quod mutabatur dies in noctē, & tamen volebat recedere Leuita de Ierusalem in Gabaa. Etiam quia dicitur infra, quod occubuit eis sol apud Gabaa, & sic forte distat per leucam, vel minus. In Hebræo dicitur. *Transibimus in Gabaa.* Sed idem est. *Et cum illuc peruenero manebimus in ea.* Scilicet, est ciuitas Israelitarum, & ibi poterimus manere confidenter. *Aut forte in vrbe Rama.* Prope Gabaa est vrbs Rama, quam aliqui Ramatha vocant, vt patet in Libro de

Ad rōnē: lin dicitur sum.

Ad 2. rōnē: nem.

De situ Gabaa.

Situ

Situ terre sanctæ, vbi ponuntur distincta: etiam distan- tia istarum à Ierusalem ponitur diuersa: nam Rama distat milliarijs quatuor à Ierusalem, & Ramatha distat 16. milliarijs: & hoc est conueniens. Nam quamquam sol solum declinatet, quando peruenit Leuita in Ierusalem, poterat partim per diē, partim per noctem venire in Rama, quæ distabat quatuor milliarijs, id est duabus Leucis: & tamen in Ramatha, quæ distabat 16. milliarijs, id est leucis octo distabat, ire non poterat ad manendum illa nocte. Sciendum etiam, quod Rama magis distabat à Ierusalem quam Gabaa, ideo dixit Leuita quod irent in Gabaa, vel saltem in Rama, id est si non reciperentur in Gabaa, quia forte essent valde vrbs serare, reciperentur in Rama, quæ forte non habebat muros, & poterant introire omni tempore. Scien- dum, quod Samuel non erat de Rama, quæ distabat 4. milliarijs à Ierusalem, sed de Ramatha, quæ distabat 16. ideo pater suus dicitur de Ramathaim 1. Regum. primo vel de Ramatha. 1. Reg. 2. & Samuel dicebatur morari in Ramatha 1. Regum 7. In Hebræo dicitur. *Et dixit puero suo: accedamus ad unum de locis, & dormiemus in eis, vel saltem in Rama.* Et est sensus, quod accederent ad Gabaa, qui vocatur vnus de locis, & dormirent in eis, id est in Gabaa, ponitur plurale pro singulari: nam poterant dormire simul in multis locis: vel saltem in Rama, id est, si non potero dormire in Gabaa, saltem dormiam in Rama. *Transferunt igitur Iebus.* Scilicet, quia apud eam transferunt. *Et ceptum carpebant iter.* Id est, prosequerentur iter, quod acceperant ad veniendum in locum suum.

Occubuitque eis sol iuxta Gabaa, quæ est in tribu Benjamin, diuenteruntque ad eam vt manerent ibi. Quò cum intrassent, sedebant in platea ciuitatis, & nullus eos recipere voluit hospitio. Et ecce apparuit homo senex reuertens de Agro, & de opere suo vesperi, qui & ipe de monte erat Ephraim, & peregrinus habitabat in Gabaa. Homines autem regionis illius erant filij Lemini. Eleuatisque oculis, vidit senex sedentem hominē cum sarcinulis suis in platea ciuitatis, & dixit ad eum: Vnde venis: & quò vadis? Qui respondit ei. Profecti sumus de Bethlehem Iudæ, & pergimus ad locum nostrum, qui est in latere montis Ephraim, vnde iteramus in Bethlehem. Et nunc vadimus ad domum Dei, nullusque sub tectum suum nos vult recipere, habentes paleas, & fœnum in asinorum pabulū & panem, ac vinum in meos, & ancillæ tuæ vsus, & pueri, qui mecum est: nulla re indigemus, nisi hospitio. Cui respondit senex: Pax tecum sit, ego prebebo omnia, quæ necessaria sunt: tantum queso ne in platea maneas. Introduxitque eum in domum suam, & pabulum asinis præbuit, ac postquam lauerunt pedes suos, recepit eos in conuiuium.

A *Occubuitque eis sol iuxta Gabaa.* Hic ponitur tertium, scilicet hospitatio, sed antequam venirent in Gabaa, nam iam erat valde sero cum recesserunt de Ierusalem, & mutabatur dies in noctem. *Quæ est in tribu Benjamin.* Id est ista ciuitas Gabaa, ad quam veniebant est in tribu Benjamin. & etiam Ierusalem apud quam transfierat & Rama erant in tribu Benjamin, vt patet Iosue 18.

Quare dicitur, quod erat ista Gabaa in tribu Benjamin. Quæstio. VIII.

QVAERETVR, quare dicitur, quod erat ista Gabaa in tribu Benjamin. Aliquis dicit, quod dicitur ad differentiam illius: vocatur ista Gabaa Benjamin. Sic dicitur Bethlehem Iudæ cum connotatione supra 17. & supra in litera, & Matt. 2. & Michæ. 5. eo quod erat alia Bethlehem in tribu Zabulon, Iosue decimo nono. Sed dicendum, quod non reperitur alia ciuitas, quæ vocatur Gabaa in terra tota Israel, vt patet in descriptione fortium Iosæ cap. 15. vsque ad 20. Etiam legendo alia loca sacre scripturæ non legitur, quod fuerit alia Gabaa. Dicendum tamen, quod est Gabaa, & Gabaa, quæ sunt duæ ciuitates, & vtraque est in forte Benjamin. Iosue decimo octauo capi. Respondendum, quod ista dictio potest poni hic propter duo. Primo ad significandum infamiam tribus Benjamin, quia fuit perpetratum tantum scelus in ista vrbe, quantum non fuit patratum in aliqua de vr-ibus Israelitarum: & facienda sit sæpe mentio infra de Gabaa præmittitur, quæ Gabaa sit ista, vel in qua tribu: quia non solum ad distinguenda diuersa loca eiusdem nominis, oportet poni connotationem tribus, scilicet, quod est de tali, vel tali tribu: sed ad explanandum de qua tribu sit, quia alijs in quibusdam nō cognosceretur. Vocata est autem nunciata ciuitas Gabaa Benjamin ad infamiam, & postea vocata est Gabaa Saulis ad honorem, vt patet secundo Regū 21. Et istud nomen mansit ei semper apud omnes posteros, vt patet per Iosephum in libro de bello Iudaico. Secūda est, quia potest vocari Gabaa Benjamin ad differentiam Gabaa aliarum tribuum, non quidē, quod in aliqua aliarum tribuum esset aliqua ciuitas aut villa, quæ vocaretur Gabaa: sed quia Gabaa in Hebræo aliquando est nomen commune, & aliquando proprium, quādo est commune significat collem, licet Hebræi moderni exponant pro valle: tamen Iosephus 6. Antiqui. exponit pro colle. Et istum modum exponendi sequitur Iero. Quando est nomen proprium accipitur pro vrbe, quæ est in tribu Benjamin, ideo fuit conueniens poni Gabaa Benjamin, vt intelligatur, quod pro ciuitate dicitur illa, & non pro colle aliquo: nam sicut istud nomen collis apud nos accipitur, vt appellatiuum: ita Gabaa accipitur apud Hebræos: & aliquādo litera nostra ponit Gabaa sicut in Hebræo: licet non accipiat pro nomine proprio, sed pro colle. sic patet 1. Reg. 7. vbi dicitur, quod venerunt viri Cariathiarim, & reduxerunt arcā domini intuleruntque eam in domum Aminadab in Gabaa. Sic etiā ponitur 2. Reg. 6. cap. vbi sepe dicitur, quod tulerūt arcam de domo Aminadab, qui habitabat in Cariathiarim: & ibi fuit arca: sed quia habitabat Aminadab in quodam colle illius vrbs, dicitur, quod erat arca in Gabaa, quæ signat collem. Istud patet euidenter 1. Para. 13. & ponitur ibi eadem historia, quæ dicitur 1. Reg. 7. & magis 2. Re. 6. & dicitur, quod voluit Dauid ducere arcam Dei de Cariathiarim: & postea sequitur, quod ascendit Dauid, & omnes viri ad collem Cariathiarim, vt auferret arcam Dei inde: & ponitur, Gabaa Cariathiarim, vbi nos dicimus: collē Cariathiarim. Et postea sequitur, quod ibi assumptum est plaustrum nouum de domo Aminadab, in quo posita

Vxoris reconciliat hospitiatio.

ta

ta est arca: & sic Aminadab morabatur in Gabaa Carithiarim, i. colle, vt ibi dicitur & exponitur in litera: ergo Gabaa non potest accipi i. Reg. 7. & 2. Reg. 6. vbi ponitur omnino ista historia p. ciuitate, sed pro colle, que erat in Carithiarim: ad differentiã ergo Gabaa, quando sumitur pro colle, dictum est quod erat Gabaa Benjamin, quia tunc manifestum est, quod accipitur pro ciuitate quadã. Diuerteruntque ad eum. Scilicet, quia ipsa erat iuxta viam: hoc modo omnes, quæ sunt in itineribus iuxta viã, vocantur diuersoria, quæ facta sunt ad diuertendum, idest ad quietendum ibi. Sic accipitur Gen. 42. scilicet, aperto vnus sacco, vt darẽt pabula iumento in diuersorio, scilicet in domo facta ad hospitandum. Sic etiam accipitur Exo. 4. scilicet, Cumque essent in diuersorio, idest in hospitio. Ut manerẽt ibi. Scilicet illa nocte solum, & recederent mane in viam suam. Quo circa intraissent, sedebant in platea ciuitatis. Iuerant isti ad plateam, quia fortẽ hospitia erant in platea, sicut in quibusdã locis esse consuevit, quod oia diuersoria, vel receptacula hospitiũ sunt in platea, eo quod ibi est locus cõior. Etiam propter venalia, quibus egent diuertentes ad hospitia, quæ facilius ibi inueniuntur. Et nullus eos recipere volebat hospitio. Scilicet quæ fuerunt a multis, & nullus volebat recipere eos gratis, aut data pecunia.

Quare nullus recipere volebat istos hospitio in Gabaa. Quæst. IX.

Nic. resp. ad quæst. QVAERETVR, quare nullus recipere volebat istos hospitio. Respondent quidam, vt Nicolaus, quod viri ciuitatis huius erant viri inutiles, & malefactores: tales autem non solent habere vbi recipiant hospites. Sed istud non multum stat: quia licet istud teneat de quibusdã, tamen non est verisimile quod in vrbe illa nullus esset, qui recipere posset istos, non habendo locum ad recipiendum. Et quod peregrinus quidam de monte Ephraim ibi hitans posset recipere eos. Dicendum ergo aliter, scilicet quod nullus recipere volebat eos, quia forte gẽs illius loci erat valde immisericors, non habens viscera charitatis: & ob hoc erant circa peregrinos valde crudeles. Et istud signatur, cum dicitur infra, quod viri ciuitatis huius erant filij Belial, scilicet sine iugo, & bonitate aliqua. Alia causa esse potest, quia forte in tempore illo erat consuetudo, quod peregrini reciperentur gratis, & nemo pecuniam pro hospitio reciperet: sed vel non reciperet peregrinos, vel eos gratis susciperet. Etiam quod peregrinis fierent magna solatia dando eis cibos & omnia necessaria: & quia viri ciuitatis illius nolebãt ista erogare circa Leuitam, & coniugem suam, nolebant eum recipere hospitio. Hoc autem significauit Leuita in verbis suis loquens ad virum, qui erat peregrinus ibi de Ephraim, dicens: nullus nos sub tectũ suum vult recipere habentes paleas, & fenum i afinorũ pabulum, & panem ac vinũ in meos, & ancillã tuã vsq; & pueri, qui mecum est, nulla re indigemus nisi hospitio: & istud dicebat ad ostendendum, quod facilius daret eis dare hospitium, eo quod nulla alia res eis tribuenda erat, nisi hospitium. Alioquin si dicas, quod tam hospitium quam alia necessaria debebant emere hospites, non faceret vilo modo ad propositum istud: sed nulla re indigemus nisi hospitio, ergo ista dari consueuerant hospitibus, & viri loci qui erant immisericordes, & auari, vt non darent illa, noluerunt recipere illos. Ista causa videtur valde rationabilis. Aliter dicitur pot, quod viri loci illius erant viri Belial, & intẽdebãt abuti homine illo suscepto, & vxore sua: & ob hoc nolebãt quod introiret in domũ alicuius, sed maneret in platea, vt possent liberius abuti illo iuxta desiderũ suum.

Doct. resp. ad quæst.

s. respont.

F Sed ista causa licet aequaliter stet considerata nequitia, quam postea exercuerunt viri isti: tamen non est satis verisimile, quod cum Leuita per singulas domos peteret hospitium, omnes declinarent in hanc sententiam, quod manerent in platea. Aliter potest dici, quod viri ciuitatis huius erant nequissimi circa vitium sodomiticum, & cum venirent aliqui hospites opprimebãt eos, omnes autem de ciuitate hoc nouerant, ideo putabat quilibet, quod si daret hospitium illis viris, quod veniret per noctem alij viri vrbs, & infringere domum, facerentque multas violentias, & dãnã ad abutendum Leuita, & puero. & vt non paterentur ista, quilibet fugiebat dare hospitium istis viris. Aliter potest dici, quod faciebant hoc, quia erat consuetudo, quod quilibet præstaret securitatem hospitibus suis postquam conueniebant ad domum illius. Sic dixit Loth ad viros Sodomitas qui conuenierant ad domum suam, vt abuterentur angelis, quos putabãt viros, s. habeo duas filias virgines, quæ nondum cognouerunt viros: adducã eas ad vos, & abuti mini eis, vt placet, dummodo viris istis nihil mali faciatis, qui ingressi sunt sub vmbra culminis mei: Gen. 19. & quia nullus vir de Gabaa putabat, quod posset dare securitatem Leuita isti, & vxori propter libidinem improbam virorum vrbs: nolebãt eos recipere, ne viderẽtur ipsi rei fracta securitate hospiti: oēs ista causæ rãnabiles sunt, sed melior est illa, quæ si pra ponebatur, s. quia non recipiebant illos, vt non darent eis gratis necessaria. Et ecce apparuit homo senex reuertens de agro. Scilicet, expectabant Leuita, & vxor sua, si viderent aliquem, qui eos reciperet hospitio illa nocte, & tunc apparuit homo senex, qui postea eos suscepit. De opere suo vespere. Idest reuertebatur ad vespere de laborãdo in agro: nã erat istud post solis occasum. Quod patet, quia occubuit sol prius quã Leuita intraret in vrbe Gabaa, vt patet supra in litera. Qui, & ipse erat de monte Ephraim. Idest etiam iste senex erat de monte Ephraim, scilicet de tribu Ephraim, & forte. Et dicitur etiã, quia Leuita erat de monte Ephraim, vt supra dictum fuit, & etiam iste senex: & ista fuit causa quare suscepit eos. Et peregrinus habitabat in Gabaa. Scilicet venerat de monte Ephraim, vbi erat origo sua, & habitabat in Gabaa, quia melius sibi ibi esse videbat.

An licebat peregrinari Iudæis transendo ad habitandum de forte vnus tribus in aliam. Quæst. X.

QVAERETVR, an licebat peregrinari isti viro de monte Ephraim, nec queritur hic de Leuita, quia ipse non peregrinabatur, licet veniret de Bethlehem: nam peregrinari non est pergere proficisci: sed peregrinus manere in aliquo loco, sed de viro, qui recepit istum Leuitam hospitio. Aliquis dicet, quod sic, quia declaratum est supra decimo septimo, quod licebat Leuita illi peregrinari: ergo etiam licebat isti viro. Sed contra hoc arguetur, quod non sit simile, quia Leuita erat permissum peregrinari propter causas assignatas ibi, scilicet quia Leuita in locis suar originis non poterant exercere agriculturam: quia non habebant agros, aut vineas, vt patet Numeri trigesimo quinto, & ob hoc erant pauperes, & permittebatur eis discurre per alias vrbes ad acquirendum victum: sed de laicis non erat sic: quia singuli illorum habebant possessiones, nec poterat esse inter Israelitas aliquis, qui non haberet bona immobilia, scilicet agros, & vineas, & similia: ideo non liceret eis peregrinari, sed colere sua. Dicendum est, quod verum est, quod quilibet laicos de Israelitis habere bona immobilia, nec poterat esse aliquis quantumcumque pauper qui non haberet possessionem. Quod patet, quia a principio introitus Israelitarum in terram

s. respont

terram Chanaan fuit diuisa terra per omnes, ita quod nullus sine possessione immobili est relictus: postea autem non poterat aliquis vendere possessionem suã, nec donare, nec poterat perdere ex præscriptione, aut alio modo, vt declaratum est Leuit. 25. & si vendebatur aliquando possessio redibat ad venditorem saltem in anno Iobelai etiam nullo pretio dato. eodem cap. ideo sic impossibile erat aliquem etiam pauperem manere sine possessione, nisi forte ad tempus: nunc autem quia potest quilibet vendere possessionẽ suã, nisi in illis, quæ sunt iure primogenituræ sit aliter. Et sic non habebant causam peregrinandi talem laici sicut Leuita. Dicendum tamen, quod etiam laicis licebat peregrinari, quod patet Deuter. 14. vbi dicitur, quod Leuita, & pupillis, & peregrinis, daretur decima tertij anni, & ibi necesse est accipi peregrinos pro laicis cum distinguantur contra Leuitas. Item saepe dicitur Israelitas peregrinos, vt Elimelech propter famem declinauit de Bethlehem in terram Moab: Ruth primo cap. Etiam Dominus dixit, quod reciperentur aduocẽ, & peregrini, Exo. 22. & Deut. 10. & accipitur pro illis, qui de locis suorum originum ibant ad habitandum ad alia loca, quia ibi non erant tam diuites, & potentes sicut in terra sua esse possent, vbi habebant cognatos. Dicendum etiam, quod ratio peregrinandi erat in laicis, quia interdum efficiebantur pauperes in terra sua non habentes conuenientem oportunitatem ad acquirendum victum, & in alio loco habebant vel possent conuenientem acquirere, & tunc peregrinabatur: sic faciebat nunc senex iste de monte Ephraim. Homines autem regionis illius erant filij Gemini. Idest, homines ciuitatis Gabaa, & aliarum ciuitatum finitimarum erant de stirpe Gemini, idest, Benjamin: nam Gabaa, & Rama, & Ierusalem, & alia finitima loca erãt in sorte Benjamin, vt patet Ios. 18. c. Sciendum autem, quod non est Gemini genitiuus huius nominis Geminius, sed est nomen Hebraicum, quod apud Hebræos dicitur Iemini, & interpretatur dextrarius deriuatus a dextra. Iamini significat manum: & sic vocatur Benjamin filius dextre, Gene. 35. vnde sicut in Hebræo dicitur Iamini: ita dicitur Iemini, & ambo pertinent ad Benjamin. Et cum litera nostra deberet dicere Iamini, dixit aliquando Gemini, quia non est talis modus proferendi apud Latinos sicut apud Hebræos. Eleuati sunt oculi vidit senex sedentem hominem cum sarcinulis suis. Idest, vidit Leuitam sedentem in platea, & coniugem, & puerum: atque sarcinulas quas ferebat de domo loceri: nam necessaria ad victum in itinere secum ferebat. Et dixit ad eum: vnde venis, & quod vadis? Quia vidit eum ex habitu suo esse peregrinum, voluit querere ista, vt forte diceret ei aliqua nouiter gesta si acciderant in terra, de qua veniebat. Quæ respondit ei: profecti sumus de Bethlehem Iuda. Respondit de quæstione, sicut quæsierat senex, & dixit, quod veniebat de Bethlehem. In Hebræo dicitur Hebraei nos de Bethlehem Iuda. Idest, nos sumus Hebræi de origine Bethlehem. Sed istud fallum erat, nisi quantum ad vxorem Leuita, quæ erat de ipso loco. Sed dicendum, quod non accipitur Hebræi pro Hebrais. Nam vbi nos dicimus Hebræus, dicitur in Hebræo Heuer, & pluraliter Heurim. Et sic ponitur hic Heurim, & non significat hebræos, sed transeuntes, scilicet, transeuntes nos de Bethlehem, quod patet, quia Heuer est equiuocum: nam aliquando accipitur pro Hebræo: & aliquando pro trans: sic accipitur Iosue 24. vbi dicitur litera nostra: trans flumiũ habitauerunt patres vestri, & ponitur ibi Heuer pro trans. Vnde Rabbi Abraham Abenezra super Exo. cap. 21. dicit, quod vocantur Israelite Hebræi de Heuer, idest, trans, quia habitauerunt trans flumiũ, & sic accipitur hic Heuer

Beniamin quare dicitur filij dextre.

Arim de Heuer pro trans, & non pro Hebræo: & significat transeuntes. Et tunc consonat litera nostra dicens: profecti sumus de Bethlehem, vel transeuntes nos de Bethlehem. Item patet hoc ex litera: nam si acciperetur ibi Hebræi proprie, ita quod diceretur Hebrai nos de Bethlehem, non consonaret responsio Leuita quæstioni senis, cum ipse quæreret vnde veniebat, & responderet, quod erat Hebræus de Bethlehem. Item implicat contradictionem in verbis, quia immediate dicitur, & pergimus ad locum nostrum: quomodo autem dicerent se pergere ad locum suum si vocarent se Hebræos de Bethlehem. Ideo debet accipi, vt dictum est, & pro transeuntibus. Et pergimus ad locum nostrum. Idest, ad locum, de quo sumus oriundi, quia Leuita, & puer erant oriundi de loco illo, mulier autem non. Vel dicitur ad locum nostrum, idest, ad locum, in quo habitamus: & tunc verum erat tam pro ipso quã pro muliere, quod erat locus suus in monte Ephraim. Qui est in latere montis Ephraim. Scilicet, locus noster est in latere sortis Ephraim: nam terra sortis Ephraim erat montuosa, & in latere vno montis habitabat Leuita iste. Vnde ieramus in Bethlehem. Id est, de monte Ephraim ieramus in Bethlehem. Volebat signare Leuita, quod ipse & vxor sua, & puer iuerant in Bethlehem, sicut nunc simul veniebant.

Quomodo Leuita dixit hoc, quod erat mendacium, & an peccauit. Quæst. XI.

QVAERETVR, quomodo Leuita dixit istud, quod erat mendacium, & an peccauerit. Respondendum, quod Leuita verum dicebat, & tamen fallã volebat significare, sed non peccabat. Primum probatur, quia vxor sua primõ iuerat Bethlehem, quando fugit ab eo: & postea elapsis quatuor mensibus ipse, & puer iuerant illuc: ideo verum erat, quod iuerant in Bethlehem, licet non iuerant simul sicut nunc veniebant. Secundum patet, quia Leuita dicebat istud volens significare, quod iuerant simul sicut nunc veniebant. & hoc vt non declararet suam miseriam, vel secretum, scilicet, quomodo fugerat ab eo vxor, & ipse insecutus fuerat illam. Tertium patet, quia licet sit aliquid taliter loqui, quod veritatem occultet: dum tamen non exprimat falsitatem. Etiam quod aliquis velit facere, quod alij fallẽ intelligant uerba sua, dum tamen ipse fallã non dicat. Hoc patet in Samuele, qui iurat in Bethlehem ad yngendum Dauid: & quia timebat, quod Saul sciret hoc, & occideret eum: tulit vitulum de mandato Dei, & cum interrogaretur a viris Bethlehem ad quid veniret dixit ad inmolandum domino veni, & manifestum est, quod illi quærebant quæ erat intentio principalis veniendi in Bethlehem: in Samuel respondit occultando illam diceens quod veniebat ad sacrificandũ, cum ista esset intentio minus principalis solũ, vt occultaret, quod principaliter intendebat: & ita poterat respondere, quod veniebat ad comedendum, vel bibendũ si intendebat comedere, vel bibere in Bethlehem. Sic Leuita iste protulit verũ, & voluit, quod fallẽ verba sua intelligerentur, sicut voluit Samuel, quod intelligerentur falsẽ sua verba, s. quod principalis intentio eius veniendi in Bethlehem erat ad sacrificandũ, quia alioquin ista responsio nulla erat, eo quod scito, quod venerat ad sacrificandũ minus principaliter, adhuc semper quæreret de principali intentione aduentus: & sic cogeret mentiri vel declarare secretũ, ideo oportuit, quod proferret illa verba cõ intentione, quod Bethlehemita non bene intelligerent illa. De hoc patet i. Reg. 16. quod autem non peccauerit Samuel in hoc patet, quia Deus dedit ei indutriã hanc, & tamen Deus non induit hominem ad peccandũ, de hoc magis declaratur

Licet sit aliquid taliter loqui, quod veritatem occultet: dum tamen non exprimat falsitatem. Etiam quod aliquis velit facere, quod alij fallẽ intelligant uerba sua, dum tamen ipse fallã non dicat. Hoc patet in Samuele, qui iurat in Bethlehem ad yngendum Dauid: & quia timebat, quod Saul sciret hoc, & occideret eum: tulit vitulum de mandato Dei, & cum interrogaretur a viris Bethlehem ad quid veniret dixit ad inmolandum domino veni, & manifestum est, quod illi quærebant quæ erat intentio principalis veniendi in Bethlehem: in Samuel respondit occultando illam diceens quod veniebat ad sacrificandũ, cum ista esset intentio minus principalis solũ, vt occultaret, quod principaliter intendebat: & ita poterat respondere, quod veniebat ad comedendum, vel bibendũ si intendebat comedere, vel bibere in Bethlehem. Sic Leuita iste protulit verũ, & voluit, quod fallẽ verba sua intelligerentur, sicut voluit Samuel, quod intelligerentur falsẽ sua verba, s. quod principalis intentio eius veniendi in Bethlehem erat ad sacrificandũ, quia alioquin ista responsio nulla erat, eo quod scito, quod venerat ad sacrificandũ minus principaliter, adhuc semper quæreret de principali intentione aduentus: & sic cogeret mentiri vel declarare secretũ, ideo oportuit, quod proferret illa verba cõ intentione, quod Bethlehemita non bene intelligerent illa. De hoc patet i. Reg. 16. quod autem non peccauerit Samuel in hoc patet, quia Deus dedit ei indutriã hanc, & tamen Deus non induit hominem ad peccandũ, de hoc magis declaratur

bitur eodem capi. Sed dicitur quare Leuita se ponebat in hac fictione, cum non esset necessaria. Respondendum, quod Leuita volebat respondere illi seni, qui quarebat ab eo de omnibus, quae quaesuerat, ut redderet eum sibi benignum: & forte vellet eos colligere intra domum suam: ut ergo responderet unde veniebant necesse erat, quod diceretur de Bethlehem: & quod iuerant illuc de monte Ephraim, de quo erant, signando, quod simul iuerant, vel exponerent aliquid de facto suo. & istud recusat Leuita, quia non expediebat extraneis secreta pandere: ideo locutus fuit sic sub ambiguo, & fictione. *Et vadimus ad domum Dei.* Scilicet in Silo: nam ibi erat tunc domus Dei, & fuerat ex tempore Iosue, quando totus Israel fixit ibi tabernaculum, Iosue 18. v. 13; ad tempus Heli summi sacerdotis quando arca capta est 1. Reg. 4. nam paucis temporibus post totum tabernaculum motum est de Silo, & positum fuit in vrbe Nobe. Nam tempore Saulis, qui paucis post fuit erat ibi sanctuarium, ut patet 1. Reg. 21. & 22. cap. poterat autem iste Leuita ire ad domum Dei ad ministrandum, quia ex tempore Moyfi Leuita ministrabat in sanctuario certo tempore, & finito illo recedebat de loco sanctuarii ad vrbes suas, ut patet Deu. 18. cap. Vel forte poterat ire ex deuotione, sicut consueuerunt homines peregrinari ad visitandas quasdam Ecclesias ex deuotione. Dixit autem Leuita, quod ibat ad domum Dei forte, ut inclinaretur senex ille ad dandum ei hospitium, quia peregrinantibus ad Ecclesias propter causam honestam, qua prosequuntur solent fieri opera maioris charitatis. Sed dicitur, quomodo Leuita dixit supra, vadimus ad locum nostrum, qui est in latere montis Ephraim: & nunc dicit, quod ibat ad domum Dei. Dicendum, quod intelligitur, quod vltimus terminus, quem intendebant, erat locus suus in monte Ephraim: & tamen prius quam illuc irent volebant ire in domum Dei in Silo. *Nullusque nos sub testium vult recipere.* Quasi dicat, tam crudeles sunt in hac vrbe, quod etiam iub testium suum non vult aliquis nos recipere, cum nihil aliud petamus. *Habentes paleas, & fenum in asinorum pabulum.* Id est non habent excusationem aliquam ad non recipiendum nos: quia nihil nobis dare deberent nisi testium, quia nos habemus omnia necessaria tam pro nobis, quam pro asinis. Et hoc patet, quod consuetudo erat, quod quicumque hospites reciperet peregrinos prouideret eis de necessariis, dum apud se manebant, & quia erat quibusdam difficultas prouidere in his omnibus, vel quidam ex te nacitate hoc facere nolebant, multotiens aliqui non facilliter reperiebant hospites: & ad istam intentionem dixit nunc Leuita, quod habebat omnia necessaria, ut nemo excusaretur ei dare hospitium occasione horum: alioquin verba sua erant impertinentia. Vbi nos dicimus fenum. Hebraei dicunt hordeum: sed forte illud nomen potest variè accipi. Sed melius dicendum est, quod accipiatur pro hordeo. Quod patet Gen. 42. vbi dicitur de filiis Iacob ferentibus cibos de Aegypto, quod vnus aperuit sacco, ut daret pabulum asino, & ibi ponitur illud nomen quod ponit hic. Sed manifestum est, quod ia sacco non portabatur fenum, sed triticum, vel hordeum. Etia quod illud, quod erat in sacco, portabant de Aegypto filij Iacob. Nam in illo sacco, quod aperuit vnus illorum, inuenit pecunia, quae dederat pro frumento: & istam iusserat reponi Ioseph: manifestum est, quod de Aegypto non portarent fenum, sed triticum aut hordeum. *Et panem, ac vinum.* Per hoc intelligit certa victualia, quae portari solent per viam. *In meos, & ancilla tua vsus.* Id est quantum sufficiat mihi, & vxori meae, quae est ancilla tua. Istud dicebat Leuita ex magna vrbantate, ut blandis verbis suaderet seni ad dandum sibi hospitium vocando se seruum illius: & vxorem suam ancilla eius.

F *Et pueri, qui mecum est.* Quia ducebat secum in via famulum, & pro omnibus erat abundanter. *Nulla re indigemus nisi hospitio.* Quasi dicat, parua res est, qua egemus, s. hospitium, quod praeberet paruum est. *Cui respondit senex: pax tecum sit.* Modus salutandi est. Nam sic coeter dicitur in libris istis historicis, quod salutauit aliquis alium verbis pacificis, i. dixit ei: pax tibi, ut praecedenti cap. *Ego prebebo omnia, quae necessaria sunt.* Scilicet, tam hospitium quam alimentum tibi, & asinis. *Tantum queso ne in platea maneat.* i. solum rogo te, ne maneat hac nocte in platea ista: ecce enim haec tenus Leuita orabat, ut susciperet eum aliquis in domum suam, nunc versa vice senex precabatur eum, quod vellet ire in domum suam.

G *Quare senex iste voluit dare hospitium isti Leuitae: & adeo motus fuit ex affectione, quod oraret ne maneret in platea.*

Q **V** **A** **E** **R** **E** **T** **V** **R**, quare senex iste voluit dare hospitium isti Leuitae, & intantum motus fuit ad eum ex affectione, quod oraret, ne maneret in platea. Respondendum, quod hoc erat propter tria. Primum erat, quod iste Leuita erat peregrinus, & senex erat misericors, & cum videret eum ab omnibus derelictum, condoluit ei, voluitque pietatis opera exhibere. Secundum erat, & forte efficacius, quia iste Leuita erat de terra illius senis: nam senex erat de monte Ephraim, & similiter Leuita, ut patet supra in litera de viroque. Solent autem copatriota cum se cognoscunt mutuo in terra aliena, inuicem sibi auxiliari valde praed desiderio originis, & naturalis patrie. Et hoc valde moueret senem: & ad istum finem credendum est, quod littera posuerit hic, quod iste senex erat de monte Ephraim, alioquin non videretur ad aliquid pertinere. Tertium est, quia senex timuit, quod si maneret in platea, viri illius vrbs, qui erant pessimi, venirent nocte, & abuteretur viro, & femina. Cum autem irent in domum eius, forte non scirent vbi hospitium erant: & non inuenientes eos in platea cessarent a concepta infamia. Vel dato, quod scirent hospitium eorum, forte erubescerent, aut reuererentur propter hospitium, in quo erant: quia magna pena erat inferendi vim domui alterius, vel hospitibus manentibus ibi: ut ergo euaderent hac, voluit eos ducere in domum suam. Et dicendum, quod licet alia duae praecedentes essent cause, quare vellet eos recipere in domo, tamen causa quare oraret, ne maneret in platea solus fuit, ne venientes viri vrbs abuterentur eis nocte. *Introduxitque eum in domum suam.* Scilicet Leuitam, & vxorem, & puerum. *Et pabulum asinis praeiuit.* Licet vir Leuita haberet necessaria pro se, & asinis sicut supra dixerat: tamen nec permisit hospes, quod ipse aliquid expenderet, sed ipse omnia necessaria praebuit, sicut supra dixerat: ego prebebo omnia necessaria, tantum ne in platea maneat. *At postquam lauerunt pedes.* Scilicet quando introiuerunt in hospitium, primum quod fecerunt fuit, quod lauerunt pedes.

Quare lauerunt pedes isti recepti in hospitium senis: & de consuetudine terrae Chanaan. *Quaest. XIII.*

Q **V** **A** **E** **R** **E** **T** **V** **R**, quare lauerunt pedes isti recepti in hospitium senis. Respondendum, quod in terra Chanaan in qua istud erat consuetudo erat, quod cum hospites introibat in hospitium lauerat pedes, deinde vacabant quibusvis. Sic patet Ge. 18. cum dixit Abraham ad tres angelos, qui venerant ad eum: Domine si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas seruum tuum, sed afferam paucillum aquae, & lauentur pedes vestri, & requiescite sub arbore: simile patet Gen. 24. de Eliezer seruo Abraham, qui iuit in Mesopotamiam ad quaerendum vxorem pro Isaac: & dicitur, quod Laban frater Rebeckae dedit paleas, & foenum, & aquam ad lauandum pedes camelorum, & viro-

2. Reg. 13.

De pe. dif. r. post ca. recusat in ver. Belial.

Gen. 19.

vitorum qui venerant cum eo, scilicet cum Eliezer, & postea sequitur, quod fecerunt conuiuium. Etiam quoniam aliquis inuitabatur ab alio, prius abluerant pedes eius quam comederet. Sic patet Lucae 7. vbi redarguendo Pharisaeum inuitantem eum Christus dixit: Introiui in domum tuam, & aquam pedibus meis non dedisti, haec autem lachrymis rigauit pedes meos. Si tamen non esset consuetudo, quod omnibus inuitatis daretur aqua ad lauandum pedes, Christus non increpuisset sic Pharisaeum. Item quoniam aliquis veniebat de itinere, mox lauabat pedes: sic dixit David Vria: vade in domum tuam, & laua pedes tuos, s. quia tunc nouiter veniebat de bello 2. Reg. 11. c. etiam consuetudo Chanaanorum omnium erat saepe lauare corpora. Istud vero erat ad refrigerationem, quia terra illa calida est, cum sit partim in tertio, & partim in quarto climate, & ex hoc est puluerulenta, cum calor desiccet, & dissoluat, & puluis ille cadens in cruribus, & pedibus itinerantium exurit, & desiccatur valde, ideo consuetum erat, & valde rationabiliter, quod venientes de itinere mox lauarent pedes: istud pertinebat ad recipientes eos in hospitio: quia illico eis aquam apponebant: vtebantur etiam aliis refrigeratiuis, s. quia vnguebant capita sua oleo: sic patet de David, qui unctus est oleo, quando mortuus est filius eius 2. Reg. 12. c. Sic etiam dixit Ioab ad mulierem Thecuiteum: lugere te simula, & non vngaris oleo, & induere veste lugubri, ut sis quasi mulier iam plurimo tempore lugens mortuum, quasi dicat, quod ad omnes competeat vngere caput oleo, nisi ad lugentes mortuum in signum meroris. Sic etiam erat consuetudo tempore Christi, quod qui laeti erant vngerent capita sua oleo: ideo ut illi, qui ieiunabant non viderentur hominibus ieiunantes ad modum hypocritarum, iussit quod vngerent caput oleo, quando ieiunarent, & induerentur habitu laeto: Matth. 6. Quod autem vngerentur ad laetitiam, & refrigerationem, patet Pl. 44. s. quia vnxit te Deus tuus oleo laetitiae: cum igitur esset ista consuetudo terrae Chanaan, senex iste illico dedit aquam Leuitae, & familiae suae ad lauandum pedes. *Recepit eos in conuiuium.* Scilicet apposuit mensam, & comederunt iam loti: nam ante lotionem pedum non erat solitum, quod comederent hospites.

Illis epulantibus, & post laborem itineris cibo, & potu reficientibus corpora, venerunt viri ciuitatis illius filij Belial, id est, absque iugo, & circumdantes domum senis, fores pulsare ceperunt clamantes ad dominum domus, atque dicentes: Educ virum, qui ingressus est domum tuam, ut abutatur eo. Egressusque est ad eos senex, & ait. Nolite fratres, nolite facere malum hoc: quia ingressus est homo hospitium meum, & cessate ab hac stultitia. Habeo filiam virginem, & hic homo habet concubinam, educam eas ad vos, ut humilietis eas, & vestram libidinem compleatis: tantum obsecro ne scelus hoc contra naturam operemini in virum. Nolebant acquiescere sermonibus illius. Quod cernens homo eduxit ad eos concubinam suam, & eis tradidit illudendam. *Quaest. XIII.*

Alph. Tost. super lib. Iudicum

A cum tota nocte abusi essent, dimiserunt eam mane. At mulier recedentibus tenebris, venit ad ostium domus, vbi manebat dominus suus, & ibi corruit.

Illis autem epulantibus. Hic ponitur secundum principale huius cap. scilicet modus perpetrandi, & continet ordinem, quo factum est, & dicitur. *Illis autem epulantibus.* Scilicet Leuita, & vxore sua cum senescipite suo. *Et post laborem itineris.* Scilicet, quia venerant de Bethlehem illa die, & sero inde recesserant. *Cibo ac potu reficientibus corpora.* Scilicet, vacantibus recreationi, & recreatio est in cibo, & potu, ut sic restauratur, quod perierat de humido nutrimentali, & apponatur aliud consumendum. *Venerunt viri ciuitatis illius.* Scilicet, ad ianuam senis. obseruauerunt enim quando iam quieti vacarent, & tunc possent eos conuenientius capere. Etiam fecerunt hoc, quia voluerunt venire per tenebras, quia ista melius sunt in tenebris, quam in luce, cum mala sint, & tamen non multum erubescerant viri Gabaa ista facere, quia publice faciebant, cum multi venirent. Vel forte omnes, cum dicitur absolute: viri ciuitatis. *Filij Belial, id est absque iugo.* Scilicet, isti viri, qui veniebant ad opprimendum, erant viri Belial, id est, indomiti, quia non domabantur iugo rationis, nec legis: nam talia operari non pertinet ad habentes passiones humanas, sed bestiales, ut patet septimo Ethico. & desiderium ad libidinem Sodomiticam non est malitia, sed bestialitas, ut patet ibidem. Et ponitur hic expositio nominis, scilicet absque iugo, quae non est in Hebraeo, sed translator noster posuit, ut intelligeremus, quid significat nomen Hebraeum hic positum. Multi autem nostrum non multa intelligentes putant Belial esse nomen demonis. Sed falsum est: nam si istud nomen, indomitus, non est nomen demonis, nec etiam erit istud nomen Belial, cum idem significet. Idem de Satan: quia est nomen Hebraeum, & significat aduersarium. Nec valet si dicas, quod Christus vocauit daemone Satan: Matth. 4. quia ibi non vocauit eum sic, quasi nomen eius esset Satan, sed quia aduersabatur ei. Satan in Hebraeo vocatur quilibet aduersarius, quod patet, quia si Satan esset nomen diaboli, non dixisset Christus Petro Satan, sed dixit vade retro me Satan, quia scandalum mihi es. *Et circumdantes domum senis.* Hoc faciebant ne forte sentiens Leuita eos pulsantes ad portam dum frangerent ostium, ipse rupta domo per aliquam partem euaderet cum vxore sua. *Fores pulsare ceperunt.* Primum petiuerunt sine violentia, quod daretur eis vir ille Leuita, & non frangebant portas, quia magna pena erat, si quis frangeret portam alterius: sed si nollet senex dare Leuitam, fores fracturi erant. *Clamantes ad dominum domus.* Scilicet ad senem: non. n. erubescerant isti vilissimi verba impudica clamando proferre: quia sicut non erubescerant publice hoc facere, nec etiam erubescerant illud dicere. *Educ virum, qui ingressus est domum tuam.* Scilicet Leuitam. Non nominauerunt puerum, nec vxorem Leuitae.

An viri Gabaa petebant Leuitam ad abutendum eo, vel vxorem eius, & si erant Sodomitae quare eum petebant, cum haberent alios in vrbe. *Quaest. XIII.*

Q **V** **A** **E** **R** **E** **T** **V** **R**, quid volebant nunc viri Gabaa: nunquid Leuitam ad abutendum, vel vxorem eius. Quidam dicunt, quod volebant vxorem eius, sed litera videtur esse in contrarium. Respondendum, quod Iosephus quae in Antiquitatum tenuit, quod viri isti petebant vxorem Leuitae. Idem etiam Nicolaus videtur aliquantulum velle: nam Iosephus ait. Viri Gabaa petebant.

Belial qd significat.

Satan qd significat.

Nic & Iosephi vi. ad qstium

Bb pete-

petebant vxorem Leuitæ, quam nollens pro pietate dare hospes, & tenerè exhortans non valuit, sed tandè filiam suam dabat, ne pateretur vxor Leuitæ: sed non curantes arripuerunt vxorem Leuitæ, & tota nocte ludificauerunt eam: in aurora ipsa ingressa est domum, sed quia turpia passa est non audens virum aspicere, præ rubore lecto incubuit: animamque reliquit. Vir arbitratus eam graui sopore detineri, nihil mali metuens excitare eam tentabat consolari, quia raptorum nõ se voluntate spontanea præbuisset iniurijs, tandem defuncta est. Item pater hoc, quia Leuita quasitus, quid audisset in Gabaa, dixit qd cum esset in domo hospitis sui, venientes viri ciuitatis volebant eum interficere: ergo non volebant abuti illo. Item patet, quia si eum voluissent habere ad abutendum, quando daretur vxor Leuitæ non contentarentur, sicut viri Sodomitæ petentes duos angelos, qui erant in domo Loth ad abutendum eis: nam quamquam Loth dixerit, quod daret eis duas filias suas virgines, non conserunt, sed semper petierunt viros, & volebant frangere portas, Gen. 19. cap. & tamen data istis vxore Leuitæ quieuerunt. In contrarium tamen est litera: nam dicitur infra, qd dixerunt viri Gabaa: educ virum, qui ingressus est ad te, vt abutamur eo. Item pater ex verbis senis offerentis filiam suam virginem, & vxorem Leuitæ, nõ viri Gabaa cognoscerent Leuitam. Si tamen vxorem Leuitæ vellent viri Gabaa, non concederet eis senex maiora, scilicet filiam suam, & vxorem Leuitæ. Item quia dixit: non operemini hoc scelus contra naturam in virum: ergo sic eum cognoscere volebant. Ad rationem Iosephi in contrarium dicendum, quod non multum est obediendum ei, quando ex textu scripturæ apparet contrarium sibi, sicut apparet hic. Ad secundam dicendum, qd vir voluit honeste verba sua, nollens dicere, qd volebant eum cognoscere, quia erat turpiloquium, sed qd volebat eum occidere, quod erat honestius verbum. Vel aliter volebant viri Gabaa occidere istum, scilicet cognoscendo eum, & vexando: nam sicut vxorem suam incredibili libidine vexantes occiderunt, ita & ipsum vexando libidine occidissent si daretur eis locus. Item qd istud significetur per verbum manifestum est, quia certum est, quod viri Gabaa non veniebant ad occidendum Leuitam, cum nullam causam mortis haberent contra ipsum. Etiam quia ex verbis eorum apparebat, quod nollent occidere, sed ponitur occidere pro abuti. Si tamen aliquis vellet tenere contrarium, debet dicere ad auctoritates literæ, quod verum est viros Gabaa petuisse Leuitam ad cognoscendum eum, tamen non intendebant cognoscere illum, sed ista dicebant, vt moueretur ad dandum vxorem suam pro se: verius tamen est, quod verè vellent abuti Leuita: alioquin cum diceret senex, qd daret eis duas mulieres, scilicet filiam suam, & vxorem Leuitæ assentirent, & dicerent se velle hoc. Et tamen dicitur infra, quod nolabant acquiescere sermonibus eius. Cum autem obijcitur, quod si voluissent Leuitam, non contentarentur accipiendo vxorem. Dicendum, quod intentio virorum Gabaa erat abuti Leuita, & non vxore sua, & ob hoc cum senex dixit, quod daret eis filiam suam, & vxorem Leuitæ non assenserunt, & tamen postea quando eduxit ad eos vxorem Leuitæ, fortè moti fuerunt pulchritudine eius, & tenuerunt eam non aduertentes ad Leuitam.

An in ciuitate Gabaa essent viri Sodomitæ passiuè, cum quibus viri alij turpitudinem operarentur, & si sic quare cum tanta importunitate Leuitam petebant. *Quest. xv.*

Quæretur vterius, si isti viri erant Sodomitæ, & volebant cognoscere Leuitam, quare cum tanta importunitate eum petebant? nunquid cũ

exercerent ipsi omnes execrandam turpitudinem, non erant in ciuitate multi, in quo turpitudinem inuicem operarentur? Respondendum, qd fortè viri Gabaa erant Sodomitæ actiuè, & non passiuè. Nam contingit ex influenza cœli quibusdam innasci cupidinem ad cognoscendum viros Sodomiticè, & qd nullo modo ipsi cognoscantur, sed detestantur hoc tanquam extremum malorum, & quasi mortem. Etiam quidam detestantur feminas, & volunt cognoscere viros, & in istis est fortis appetitus ad Sodomiticè agendum, & nullo modo subijciendum. Alij sunt, in quibus dominatur appetitus ad se subijciendum, & nunquam agendum in virum, sed in feminam, sicut in quibusdam feminis etiam inest immensum desiderium ad libidinem. Alia autem sunt de conditione virili, quæ cognosci à viris omnino refugiunt, sed ipsæ fricare feminas agendo loco virorum volunt. Ista omnino ex diuersitate figuræ naturæ eueniunt secundum partes cœli, ad quod nimis habitu duorum planetarum confert, scilicet Saturni, Martis, Veneris. De quo fortè dicitur super primum cap. ad Romanos. Ex hac causa fortè nullus de viris vrbis Gabaa pati vellet, sed peregrinos vexarent, vt pateretur. Alia causa, & rationabilior videtur, scilicet Leuita iste erat extraneus, & insolitus, & ea quæ insolita sunt valde mouent: sic accidit habentibus coniuges, qd interdum pulchras habentes vxores propter assuetudinem inierunt quarundam mulierum turpium petant concubitus. Sic & viri Gabaa vitium pessimum assuetum in alterutrum erat, ideo ad extraneos efficacius mouebantur. Sic fuit de viris Sodomorum: nam ipsi in alterutrum turpitudinem operabantur, vt manifestum est: tamen cum duo angeli in specie virorum intrauerunt domum Loth, omnes viri ciuitatis vallauerunt domum, vt abuterentur eis: quia insoliti erant, & mouebant insolita illos plusquam assueti: sicut dicit Salomon: aquas furtiuas dulciores esse, & cibum absconditum suauiore. Et intelligitur de cognitione carnali ad mulierem insolitam, & non licitam. Simile de viro iudicandum in illis, qui turpitudinem hanc exercent.

Quare non petierunt viri ciuitatis Gabaa etiam puerum Leuitæ ad abutendum. *Quest. xvj.*

Quæretur vterius, quare non petierunt viri ciuitatis Gabaa etiam puerum Leuitæ ad abutendum. Respondendum, qd fortè viri isti non viderant puerum Leuitæ, quando erat Leuita in platea, vt si declinauerat puer ad aliquid emendum pro domino suo, vel expediendum, & sic etiam nunc non videntes eum non peterent nisi Leuitam, quem viderant. Aliter potè dici, qd fortè fecerunt hoc ex pulchritudine Leuitæ. Nam qui hac infanda turpitudine laborant, ita feruntur infanti desiderio in pulchros viros, sicut viri cõiter in pulchras feminas, & fortè ista fuit vna de causis quare viri ciuitatis incitati sunt potius ad hunc Leuitam, quàm in alterutrum: sic. n. viri Sodomitæ videntes duos angelos ingressos vrbem in specie pulchrorum virorum, intantum exarserunt in eos, qd tota ciuitas à senè vsq; ad puerum conuenerunt ad domum Loth, Gen. 19. c. puer autem Leuitæ fortè erat turpis forma, ideo nõ incitati sunt in ipsum, nec petierunt ad libidinem. Vel fortè si daretur eis Leuita, etiam faciliter intendebat habere puerum. Vt abutamur eo. Turpiter locuti sunt, sed turpius agere intendebant: ex quo patet, qd istud peccatum nõ erat nouum in ciuitate Gabaa, quia tunc non locuti fuissent tam impudicè. Etiam non conuenissent oēs viri tam inuerecundè ad cognoscendum vnum, quia in alteri erubescerent pp infandum esse, & insolitum: sed non erubescerant clamare illud tanq̃ licitum, & con-

Diuerse inclinaciones ad luxuriam

1. Ratio.

2. Ratio.

R. ad rationes Iosephi.

Ad primam.

Ad secundam.

egressu publico approbatum, ideo frequetatum erat. Egressusque est ad eos senex. Voluit senex verbis bladis lenire insaniam virorum Gabaa, sed sic libidine insaniebant, qd impossibile erat verbis extingui, sed dum magis prohiberetur, quod desiderabant, potius exardecerent. Intelligendum est autem, qd senex faceret claudi portam ipso egrediente ne irrumperent omnes viri vrbis in domum, & teneret Leuitam: sic fecit Loth, quando egressus est ad placandum viros Sodomorum infanientes in angelos, scilicet qd clausit post tergum suum: Gen. 19. cap. Nolite fratres, nolite facere malum hoc. Blandè loquebatur, vt aut illi misericordia, aut verè condia moueretur, sed neutrum fuit, cum infanienti dominaretur libido. Habeo filiam virginem. Volebat placare senex viros istos promittendo eis dare filiam suam, & vxorem Leuitæ: non quidem intentione dandi, sed vt sic viri Gabaa mollirentur, & cessarent à petitione viri, & postea erubescerent, nec etiam vellent istas mulieres: nam in se redeuntes viderent etiã istud esse malum, & detestarentur illud. Si autem non consentirent simpliciter dimittere virum, & illas saltem, proferret eis illas duas, vt dimitterent virum: nominauit autem homo iste puellam virginem, quia harum concubitus magis allicere solent, & insensati carnis amatores earum concubitus summam felicitatem putant, de quo nihil speculandum est, an iure fulciatur eorum desiderium, vel in sola inani opinione consistat. Et hic homo habet concubinam. Scilicet habet vxorem, quæ concubina vocatur, & fortè senex iste vocaret eam concubinam pro nunc, quia magis licitum vocabulum erat istud, vt illi acceptarent illam pro vxore accipere, quàm nominando eam vxorem. Educam eas ad vos, vt humilietis eas. Id est dabo eas vobis, vt liber faciat quid vultis in eis: Humiliare feminam est cognoscere illam illicitè, quia per hoc cadit ab honore suo, & valore, & potissimè conuenit hoc virginibus: quia si cognoscantur ab aliquibus illicitè, postea cadunt omnino ab honore, & rari eas volunt in vxores accipere: sic dicitur Exod. 21. de illo, qui cognouit famulam, qd non potest vendere eam, quia humiliauit. Etia Deut. 21. captiua, quæ in bello capta est poterat vendi, & tamen si cognoscat eam dominus, non poterit vendere, & subditur causa, scilicet quia humiliauit eam, & quia vna harum erat virgo dixit, vt humilietis eas. Et vestram libidinem complectis. Id est, vt expleatis in eis libidinem, qua ardetis in virum. Et hoc quantum liberit vsque ad complementum. Tantum obsecro ne scelus istud contra naturam operemini in virum. Id est solum rogo ne exerceatis hoc opus nefandum contra virum, & quidquid aliud vultis, siue in filia mea, siue in vxore huius viri libenter concedo.

Humiliare feminam quid sit.

An peccabat vir iste offerendo filiam suam, & vxorem Leuitæ viri Gabaa ad exercendum libidinem, ne abuterentur Leuita, & an magis iste senex peccauit, quàm Loth. *Quest. xvij.*

Quæretur vterius, an peccabat vir iste offerendo filiam suam, & vxorem alterius viri Gabaa ad exercendum libidinem ne exerceat eam in virum. Aliquis dicit, qd nõ: quia mouebatur pietate quadam, scilicet ne vir tantum dedecus pateretur. Item quia volebat euitare maius malum: nam vbi duo mala sunt pertransimus paruum permittendo, vt euitemus maius malum: sicut qui non potest merces liberare, & seipsum: liberat seipsum proijciendo merces ad exonerandum nauem, vt patet 1. q. 7. cap. dispensationes rerum. Item patet hoc ex facto Loth: nam Loth erat vir sanctus, quem scriptura laudat, & ponitur in catalogo Sanctorum ad Hebræos 11. & beatus Petrus in Alph. Toft. super lib. Iudicum

canonica secunda laudat eum, dicens liberatum de libidine, & violentia Sodomorum, & quod maius est Deus eum approbauit, vt iustum, & fecit exire de ciuitate peritura vocantibus eum angelis: Gen. 19. cap. ipse tamen fecit simile, dicens qd daret duas filias suas virgines Sodomitis, vt non cognoscerent viros, ergo etiã liceret isti viro agere, dando filiam suam, & concubinam Leuitæ. Respondendum, qd non licebat huic viro, & peccabat mortaliter faciendo. Nam pro nulla re debemus Deum offendere: sed cum iste homo traderet filiam suam, & concubinam Leuitæ viri Gabaa offerendo Deum, quia istud malum erat, ergo non licebat. Item non solum offendeat Deum, sed etiam proximum: nam traderet filiam suam, quæ non desiderabat illam libidinem, in quo grauabat eam, quia inducebat ad peccandum: etiam quia humiliabat eam auferendo honorem suum: etiam faciebat iniuriam vxori Leuitæ, & ponebat eam in mortis periculo, sicut postea factum est. Quod satis poterat cognosci, cum multi viri, vel omnes de ciuitate venirent, qd illi mulierem vnam libidine vexantes occiderent, & sic non solum peccabat in lenocinio, sed etiam in homicidio. Item quia quilibet debet diligere potius animam suam, quàm alterius, quod autem Leuita cognosceretur, non poterat dare, nisi quod peccaret ipse, quod tamen senex daret filiam suam cognoscendam, & vxorem Leuitæ, peccabat ipse met senex: ergo debebat potius eligere, qd peccaret Leuita, & moreretur quàm qd ipse hoc faceret. Item confirmatur hoc, quia aut faciebat hoc senex ad euitandam pœnam Leuitæ, vel culpam: pena quidem duplex esse poterat, scilicet mors, quæ sequeretur ex magna vexatione, sicut secuta est in muliere, vel dedecus immensum: sed pro his non debebat senex peccare, quia quodlibet peccatum quantumcumque paruum, quod sit mortale, est peius omni pœna etiam infernali: ideo potius erat pena eligenda quàm culpa. Poterat autem esse culpa in Leuita, vt si ipse ipote cognosceretur: sed adhuc potius debebat senex pati, qd peccaret Leuita sic, quàm qd ipse peccaret, cum deberet potius animam suam, quàm alterius diligere. Item malè faciebat senex, quia qd Leuita cognosceretur erat inuoluntarium, cum ipse hoc valde refugeret, & timeret. In hac autem penali turpitudine non erat dignum tolerare, sicut in alijs, de quo infra dicitur. Quod autem senex daret filiam suam, vel concubinam Leuitæ erat voluntarium, ideo esset peccatum, & sic ipse volebat peccare ne Leuita pateretur pœnam: sed ista commutatio erat valde iniusta, quia etiam pro seipso nõ deberet aliquis talem commutationem facere. Peccauit ergo senex promittendo, & postea magis exequendo. Ad rationem primam in contrarium dicendum, qd agere aliqd ex pietate laudabile est: dum tamen prætextu pietatis turpè non committatur: nam talis, vbi turpè committitur, non est pietas, sed impietas. Istud autem est, quia quidam dicunt tenere modum in faciendo id, quod bonum est, sed cum aliud sit bonum ex genere, putant licere per omnem modum, & in hoc errant, quia non sunt bona, quæ non teneant aliquam veritatem: nam diligere parentes bonum, & secundum seipsum laudabile est: tamè in hoc contingit error, vt ponit Arist. exemplum 7. Ethic. de Niobe, quæ propter filios contra Deos locuta est. Idè dicit de Saryro Philopatore, qd tantum diligebat patres, qd desipere videbatur. Ita hic velle per omnem modum exhibere pietatis opus Leuitæ peccatum erat. Ad secundam rationem cum dicitur, qd vbi sunt duo mala, licet accipere minus, vt euitemus maius. Dicendū, qd illud intelligitur de malis temporalibus, in quibus prudentia est euitare maiora, tolerando minora: sed in peccatis non recipitur compensatio, & patet istud ex

Resp. ad q. suum.

Ad primam rationem in diuersum.

Ad secundam rationem.

exemplo dato de proijciendo merces in mare, quia si-
 ne saluare vitam: siue merces, vel vtrumque perdere
 prater peccatum est, sed lucra, aut damna corporalia
 haec sunt. Ad tertiam rationem, quando dicebatur,
 qd Loth istud fecit, qui erat vir sanctus, & ponitur in
 Catalogo Sanctorum. Responderi posset ad hoc, qd
 dato qd aliquis peccauerit, non sequitur, qd non sit san-
 ctus aliquando, & conuerso, non sequitur iste est san-
 ctus ergo nunquam peccauit, quia sanctus aliquis fit
 per hoc, qd fuit in bono, & actibus laudabilibus, sed
 ante hoc potuit facere pessima. Sic patet de Paulo, qui
 de persecutore factus est vas electionis. Et de Cypriano,
 qui de nefando haeretico factus est vir sanctus, &
 martyr laudabilis, atque fidei zelantissimus. Idem in
 illis quos Apostolus ponit in Catalogo Sanctorum pa-
 tet. Nam iose ponit Iephte, Samsonem, Gedeonem,
 & alios, ad Heb. 11. & tamen manifestum est, qd pecca-
 uit Iephte occidendo filiam, & Samson multoties
 peccauit cum mulieribus Philistinis, vt declaratum
 est supra de vtroque. De Iephte, supra 11. & de Sam-
 sone supra 16. c. & sic Loth potuit poni in Catalogo
 Sanctorum, & qd peccauerit promittendo filias suas
 tradere Sodomitis. Sed ista solutio licet conueniat,
 alijs tamen videtur, non applicari ad propositum: quia
 Loth non solum fuit aliquo tempore bonus, illa etiam
 nunc quando fecit istud, bonus erat. Quod patet, quia
 Deus dixerat Abraham: Gen. 18. ca. qd non occideret in
 vrbe Sodomorum iustum, cum impio, sed solum impio-
 s, & ob hoc saluatus est Loth: si tamen peccauisset
 volendo tradere filias suas Sodomitis efficeretur inius-
 tus, & iam non liberaret eum Deus de deletione Sodo-
 morum. Item confirmatur hoc secunda Pet. ca. 2.
 cum dicitur: Iustum Loth oppressum a nefandorum
 iniuria a luxuriosa conuersatione eripuit. ergo tunc
 iustus erat. Ad hoc responderi potest dupliciter. Vno
 modo, qd Loth non peccauit dicendo illud Sodomitis,
 quia dixit ad quadam perturbationem animi, cum
 se videret in tanta angustia, perturbatione autem excusat
 peccatum, quia peccatum ex deliberatione esse debet:
 quia peccatum, ideo est peccatum, quia est voluntarium,
 sed indeliberata non sunt voluntaria, ergo etiam non
 erunt peccata. Aliter potest dici, qd Loth diceret ista
 sine perturbatione volens sic efficere, vt angeli libera-
 rentur, & quod peccauerit in hoc: tamen non ob hoc
 vocatus est iniustus, nec cessauit liberatio eius. quod
 patet, quia Loth dicebatur iustus comparatione Sodo-
 morum, & quia ipse nunquam peccauerat in hoc
 realiter, nec verbo impudico, nec tantum oculo, ita qd
 deciperetur oculus eius in aliquo: ergo iustissimus erat
 in hoc. Patet istud secunda Pet. cap. 2. scilicet. Iustum
 Loth oppressum a nefandorum iniuria, a luxuriosa
 conuersatione eripuit: aspectu enim, & auditu iustus
 erat habitans apud eos, qui de die in diem animam ius-
 tam iniquis operibus cruciabant, ergo vocauit eum
 scriptura iustum, quamquam peccauerit in hoc, cum
 solum ageretur ibi de vicio Sodomitico. Item quam-
 quam peccasset in hoc Loth, non erat iustus, quod
 periret in vrbe Sodomorum, sed quod liberaretur,
 quia illa poena inflicta fuit pro peccato carnis, in quo
 Loth erat mundissimus, ideo licet pro peccatis suis ali-
 qua poena puniendus foret, non tamen illa, qua punie-
 bantur scelerati. De Loth in hoc an peccauerit Augu-
 stinus in libro quaestionum super Gen. & habetur
 in Decretis dist. 14. cap. quod ait. vbi dicit: Quoniam
 prostituere volebat duas filias hac compensatione, vt
 viri hospites eius nihil tale a Sodomitis paterentur,
 vtrum admittenda sit compensatio flagitiorum, vel
 quorumcunque peccatorum, vt nos faciamus aliquid
 mali, ne alius grauius malum faciat, an potius pertur-
 bationi Loth, non consilio tribuendum fuerit. Siquis

fuerit, qui hoc dixerit merito inquireretur, & nimi-
 rum periculosissime admittitur hac compensatio. Si
 autem perturbationi humanae tribuitur, & menti in
 tanto malo permota, nullo modo imitandus est. Hic
 autem locus erat ad quaerendum si debet aliquis face-
 re maius malum mortale, ne incidat in minus morta-
 le. Secundum an debet aliquis pro alio peccare morta-
 liter, vt alius non peccet in maiori peccato mortali.
 Tertio an aliquis debeat peccare venialiter, vt aliquis
 euitet peccatum mortale. Quarto an possit interdum
 quis esse perplexus inter duo mala ad faciendum
 vnum, vel aliud: sed ista conuenientius tractabuntur
 super capit. tertio: Epistolae ad Roma. vbi est proprius
 locus.

*Quis peccauerit magis Loth, vel iste senex, quia
 ambo similia verba sunt locuti.*

Quaest. XVIII.

QVAERETVR vterius, quis peccauit magis,
 an Loth, vel iste senex, quia ambo similia verba
 locuti sunt. Respondendum est, quod Loth duplici-
 ter existimare possumus: nam si dicamus, quod fecit
 illud praeturbatione, subito loquendo verba illa praeturbatione
 mentis nesciens quid diceret, non pecca-
 uit saltem mortaliter. Si autem dicamus, quod egit
 deliberate peccauit mortaliter: tunc autem dicitur ali-
 quis de sene, quod ita poterat dici, an egit perturba-
 tus, vel deliberate. Sed dicendum, quod non stabit in
 sene ista distinctio, quia manifestum est, quod egit de-
 liberate: nam perturbatio est in illis, quae subito agi-
 mus, cum autem aliqua operatio magno tempore
 durat, non dicitur fieri animo turbato, sed deliberato:
 licet verum sit, quod angustia rerum euenientium in-
 ducunt hominem ad deliberandum id, quod aliis non
 esset deliberaturus. Loth autem cum solum protulit
 verba illa, & nihil tradiderit executioni, potuit dicere
 illa verba animo turbato, & postea ad se rediens dole-
 ret, quod dixisset, senex tamen exiens ad viros dixit
 ista, & hortatus est, quod acceptarent conditionem
 istam, & postea ingressus domum eduxit uxorem Le-
 uitae, & tradidit viros: ergo non agebat turbatus,
 sed deliberatus. In quo considerandum, quod non
 vocatur aliquis turbatus quotiescunque ira in aliquo
 succenditur, & agit aliquid quod aliis non esset actu-
 rus, si non irasceret: quia sic nunquam peccaret ali-
 quis mortaliter per iram, cum ira quandiu manet, fa-
 ciat perturbationem mentis. Sed vocatur turbatus
 ille, qui subitis venientibus passionibus, non solum
 ad aliquid agendum incitatur, & disponitur, sed etiam
 intellectus iustus stupidus redditur, quasi nihil iudicans:
 & tunc homo subito agit aliquid valde malum. Et
 quantum ad hunc modum contingit aliquem homi-
 nem sapientem, & prudentem subito agere aliquid
 magnae insipientiae, & hoc quia pro illo modico tem-
 pore actus intellectus ligatus est, & est homo attoni-
 tus: sicut qui subito videt super se hostem, & ad hunc
 ad capiendum arma, non habet animum, non qui-
 dem solo timore, sed quia intellectus passione tanta
 adueniente est ligatus: & tunc quidquid homo agit,
 vitio caret: sed istud valde modicum est temporis,
 vnde iste resumptis viribus capiat arma, & pugnet
 ferociter contra hostes, quamquam ex grauissima ira
 agat, non dicitur agere ex perturbatione, & istud non
 poterat assignari in sene. In Loth autem, licet non
 multum assignari posset tamen conuenientius, quam
 in sene assignabitur. Ideo concessa hac distinctio-
 ne, dicendum quod peccauerit grauius senex iste quam
 Loth, eo quod ille peccauit solum venialiter ex perturba-
 tione:

De turbato.

Doct. rti. ad q. 11.

Ad r. 11.

Obiect.

Duplex responso.

Cuiusdam rti. ad q. 11.

Impro. 1. Ratio.

2. Ratio.

ratione: iste autem peccauit mortaliter, quia delibere-
 egit: Si autem dicamus, qd Loth egerit ex delibere-
 tione, & peccauerit mortaliter, adhuc dicendum, qd pec-
 cauit grauius senex quam Loth, quia Loth solum lo-
 cutus est, & executioni non tradidit, iste autem senex
 locutus est, & fecit. Sed dicitur aliquis, qd Loth non exe-
 cutus est, quia non susceperunt commutationem ei-
 Sodomitae, & si voluissent libenter exequeretur, & sic
 non minuebatur peccatum. Iste autem senex execu-
 tus est, quia acceptauerunt hoc viri vrbs. Sed dicen-
 dum, qd non stat. Primum quia dato, quod acceptassent
 conditionem Loth Sodomitae, nescimus quid ipse fe-
 cisset, quia forte postea respiciisset, & non daret. De vi-
 ro autem isto sumus certi, qd fecerit, ideo isti maior
 culpa est ascribenda. Secundum non stat ista ratio, quia
 senex iste non fuit executus conditionem istam, tan-
 quam consentientibus viris vrbs, sed eis nolentibus:
 nam dicitur in litera, qd cum diceret senex se daturum
 filiam suam virginem, & concubinam Leuitae, nolue-
 runt viri acquiescere sermonibus eius, & tamen ipsis
 non assentientibus eduxit senex uxorem Leuitae, &
 tunc accepterunt eam. Ad hoc ergo, qd tantum pec-
 carerit Loth, sicut iste senex, oportebat, qd licet Sodo-
 mitae non assentirent conditioni suae, quod ipse edu-
 xisset filias suas ad eos, vt forte sic contenti relinque-
 rent viros, & tamen non fecit: ideo manifeste dicen-
 dum est, quod magis peccauit senex iste.

Quid egisset Loth, si oblati virginibus Sodomitis illi passioni consensissent.

Quaest. XIX.

QVAERETVR vterius, incidet aliter de Loth,
 cum ipse dixit se daturum duas filias suas Sodo-
 mitis, ne agerent malum viris, si assensissent huic con-
 ditioni Sodomitae, quid egisset Loth. Respondendum,
 qd licet videretur grauissimum Loth dare filias virgi-
 nes, & praecipue desponsatas libidini totius populi: ta-
 men ipse dare voluisset, ne viri, qui ad eum ingressi
 fuerant malum paterentur, & tamen angeli non per-
 misissent hoc, sed sicut percusserunt caecitate omnes
 Sodomitas, quando volebant effringere fores perse-
 uerantes in sua nequitia, ita tunc percussissent, vt non
 auderent ingredi, vel accedere ad domum, vel irrogas-
 sent eis aliam poenam ad placitum ipsorum, ita vt fu-
 gerent a domo Loth, & tunc ipsi angeli manifestarent
 se Loth, qd erant angeli, & quod defenderent eum, &
 filias suas, & quod non traderet eas Sodomitis.

*Cur angeli non percusserunt prius Sodomitas caecitate,
 quam Loth coactus amaritudine cordis promitteret dare duas filias.*

Quaest. XX.

QVAERETVR vterius, cum angeli postea
 percusserint Sodomitas caecitate, ne accederent
 ad ostium domus: cur a principio hoc non fecerunt
 prius quam Loth, coactus amaritudine cordis, & per-
 turbatione promitteret dare duas filias, vt dimitterent
 viros? Respondendum, qd fecerunt hoc angeli propter
 duo. Primum fuit, vt ostenderetur benignitas Loth
 erga hospites: nam tantum ad eos afficiebatur, quod
 etiam filias suas patiebatur illudi, ne ipsi quidquam in-
 honestum paterentur, & licet istud non fieret ex recti-
 tudine rationis, quia tamen affectione bona, & simpli-
 citate erat quodammodo premiandum in illo, licet
 non esset in alijs ad contrahendum iam scientibus hoc.
 Secundum & praecipuum fuit, quia Deus volebat co-
 demnare Sodomitas, & licet ille sciret hoc peccatum
 Alph. Tost. super lib. Iudicum

eorum manifeste, quia in omni loco oculi sui contem-
 plantur bonos, & malos, Prouer. 15. tamen vt daret no-
 bis formam non praecipitandi sententiam, sed agendi
 omnia secundum ordinem iuris, & cum plenissima
 probatione, misit angelos suos Sodomam, quasi in-
 quisituros de hoc crimine, vt patet Gene. 18. scilicet.
 Descendam, & videbo, an clamorem, qui venit ad me,
 opere perpetraverint, an non: vt sciant, qd etiam fuerit
 factum ad intentionem dandi nobis formam in iudi-
 cijs. Patet extra de accusat. c. qualiter, & quando. & in
 Decretis 2. q. 1. ca. Deus omnipotens. ergo angeli isti,
 qui veniebant tanquam inquisitores criminis, vt patet
 Gen. 18. voluerunt habere probationem efficacissimam
 de hoc scelere, ideo non solum susceperunt, quod to-
 ta ciuitas a sene vsque ad puerum conuenisset ad por-
 tas Loth petens educi viros, vt abuterentur eis: sed et-
 iam expectauerunt probationem aliam ad indicandum
 sequentem rabiem libidinis in viris, scilicet quod obla-
 tis eis puellis virginibus & speciosis, contemnerent ac-
 cedere ad eas, vt inuenibus commiserentur, & ista
 erat efficacissima probatio: ista autem non poterat ha-
 beri, nisi Loth filias suas offerret Sodomitis ad enitran-
 dum scelus in viris: ideo angeli tamdiu tacuerunt dis-
 simulantes se esse angelos, quo istud fieret: quo facto,
 & non consentientibus Sodomitis, percusserunt eos
 caecitate, in quo se angelos ostenderunt. Et ista ratio
 est melior, & magis necessaria quam prima.

*Qualiter peccauit iste senex dando uxorem Leuitae
 viris Gabaa, & etiam ipsae.*

Quaest. XXI.

QVAERETVR vterius, qualiter peccauit iste
 senex dando uxorem Leuitae viris Gabaa. Respon-
 dendum, qd ipse peccauit dupliciter. Primum directe
 contra Deum, quia potius debuerat pati, qd violenter co-
 gnoscerentur Leuitae, & vxor eius, & filia sua, & qui-
 cunque alij, quam qd ipse traderet uxorem Leuitae il-
 lis, quia caetera erant poenalia, & non culpabilia cum
 essent inuoluntaria. Istud autem erat spontaneum,
 ideo erat peccatum. Secundum peccabat contra vxo-
 rem Leuitae. Et istud erat dupliciter. Primum indu-
 cendo eam ad peccandum: nam forte ipsa erat libidi-
 nosa, & gauderet, qd daretur ei occasio explendi libidi-
 nem, sicut dicit Iuuenalis in satyra quadam de Messa-
 lina vxore Imperatoris, qd per noctem mutato habitu
 introibat in lupanaria, vt ibi ab hominibus cognosce-
 retur, & sic suam libidinem expletet: sed dicit conclu-
 dens, qd lassata viris, sed non satiata, recessit, & hoc scire
 faciebat. Ita ergo poterat esse de ista muliere Leuitae,
 qd esset feruida nimis, & gauderet in hoc, & tunc dans
 ei occasionem ad peccandum peccabat. Item dato, qd
 a principio non gauderet, postea experta delectatione,
 gauderet quod tradita fuisset illis viris, & hoc indu-
 ceret in ea senex: ego peccaret. Secundum peccabat se-
 nex, quia erat causa mortis illius: nam ex hoc mortua
 est illa, vt patet infra, nec etiam istud fuit per accidens,
 quia satis poterat credere senex iste, quod mulier mo-
 ritura esset, aut pateretur periculum, cum libido om-
 nium virorum de Ciuitate explenda foret in ea. ideo
 peccabat, vt homicida.

*An mulier ista peccaret, cum subiecta est libidi-
 ni omnium virorum Gabaa.*

Quaest. XXI.

QVAERETVR vterius, an mulier ista pecca-
 ret, cum subiecta est libidini omnium virorum
 Gabaa. Respondendum, quia si ipsa non volens vio-
 lenter capta fuisset a viris vrbs, & cognita, atque sic
 Bb 3 more.

moreretur, non peccabat: imò erat martyr, & meretur nimis. Et dicendum, qd si vexata fuisset libidine, & tam non mortua, & in hoc non consensisset, esset valde laudabilis, & mereretur nimis apud ecclesiam triumphantem. Sic patet de beata Lucia, quam cum præses iuberet duci ad lupanar, vt recederet ab ea spiritus Sanctus ait: si inuitam me ad lupanar duci feceris: castitas mihi duplicabitur ad coronam, & sic suo modo in ista foemina fieret. Si autem moreretur dicendum, quod esset martyr, & inter martyres computanda: nam si vivens passio illa esset laudabilis in ea: necesse erat, quod morientem martyrem efficeret: nam omnis poena, quæ meritoriè toleratur, cum in ea quisque decesserit, cum pro nomine Dei, & iustitia moriatur, martyr est.

An indistinctè mulier ista peccauerit.
Quest. XXIII.

QVAERETVR nunc indistinctè, an mulier ista peccauerit. Respondendum, qd peccauit valde, & tamen non tantum quantum si sponte vt adultera se tradidisset alieno viro: nam sicut culpa Loth uolentis tradere filias suas Sodomitis minueretur, quia volebat eas tradere ne hospites parerentur: ita & istius mulieris culpa: nam ipsa non omnino spontanea erat, sed vt vir suus non pateretur ista, quæ in eo contra naturam essent voluit ipsa pati, quod in ea non contra naturam erat, licet inhonestum esset, & tamen non debuisset hoc facere iubente senè, aut viro mandante vel orante: quia in per se malis nulli assentiendum est, quantècunque auctoritatis. Etiam dato, qd sciret, qd vir suus cognoscendus erat violenter, & ipsa, & omnes quotquot in domo erant, non debebat hoc pati, quia qd violenter omnes cognoscerentur erat pati, & non erat peccatum, qd autem ipsa iret, vt cognosceretur ne vir suus cognosceretur, erat agere, ideo erat peccatum. Dicendum tamen, quod si non attenderemus Deum vltorem, & iustitiam eius positam in cordibus nostris secundum humanam rectitudinem: videbatur bonum, & laudabile, quod mulier illa videns necesse esse, qd aut vir suus pateretur contra naturam, aut ipsa iudicaretur à viris vrbis illi, quod ipsa iudicaretur, quamquam laudabilis erat secundum humanam legem, quod ambo potius moreretur, quam hæc tollerent: sed dato, quod oporteret alterum istorum fieri, melius erat, quod ipsa permitteret se iudicari: dico semper attendendo humanam rectitudinem semota Dei lege, quia fm illam quid expedit, dictum est.

Cur senex iste eduxit vxorem Leuitæ, si viri Gabaa volebant eam.
Quest. XXIII.

QVAERETVR vterius, cum dicerent viri vrbis, quod volebant cognoscere concubinam Leuitæ, & filiam senis, sed ipsum Leuitam, cur eduxit senex vxorem Leuitæ ad eos. Respondendum, quod licet senex peccauerit contra Deum faciendo hoc, vt supra dictum est, tamen vsus est quadam prudentia humana: videbat enim, quod viri vrbis insaniebant, & fracturi erant fores domus, nec posset ipse resistere illis, & tunc fortè cognoscerent Leuitam, & vxorem, & filiam senis, & omnes, qui in domo erant. quod esset grauissimum, sicut dixerunt viri Sodomitæ: ad Loth: te ipsum magis affligemus: Gen. 19. quia ipse volebat eis dare duos iuuenes, qui introierant in domum eius, sed filias: dixerunt qd affligerent eum, cognoscendo illum, & vexando libidine: ita nunc facerent fortè viri Gabaa isti seni, & omnibus, qui in domo eius erant, vt ergo euitaret hoc eduxit vxorem Leuitæ ad viros, putans

Felicet non suscepissent conditionem, videntes eam mouerentur in illam, & cessarent ab impetitione Leuitæ. Et ratio huius erat, quia quando non consentiebant, non videbant coram se vxorem Leuitæ, nec filiam virginem senis, & ob hoc mouebantur magis ad Leuitam de quo primo conceperant, licet nullum viderent, & quia quando delectabile est in presentia nimis mouet secundum qd Arist. Eth. 2. in fine dicit dans regulam, qd nunquam aliquis iudicet de ipso delectabili in presentia eius, an debeat illud fugere, vel prosequi: quia semper allicietur ad iudicandum, qd sequatur, & ponit exemplum de eo, quod patiebantur Troiani ad Helenam: nam petentibus Græcis, qd daretur Helena, & non pugnant: veniebant seniores ad consilium, iudicabantque omnes illam reddendam, ne esset origo bellorum: deinde adducebatur Helena in medium, & omnes conspicientes decorem eius rursus iudicabant illam non reddendam, sed qd potius omnes bello morerentur, & quia illa in consilium sapientius adducebatur, præualuit sententia, qd non redderetur, & sic bella surrexerunt, & Troia excisa est. Sic nunc viri vrbis intendebant non recipere vxorem Leuitæ, nec puellam virginem, sed Leuitam: vis tamen vxore Leuitæ, quæ magnæ pulchritudinis erat, tanta in eam libidine insanierunt, quod absorpti nihil amplius petierunt.

An peccauit in hoc Leuita, quod vxor sua adulterata fuit cum viri Gabaa.
Quest. XXV.

QVAERETVR vterius, an peccauit in hoc Leuita, qd vxor sua adulterata fuit cum viri Gabaa. Respondendum, qd si violenter capta fuisset, nec ipsa peccasset, nec Leuita, quia inuoluntarium non causat peccatum. Nunc tamen dicendum, qd peccauit, quia certum est, quod vxor sua non exiret ad hoc, quod iudicaretur, nisi ipso consentiente, cum esset in aspectu eius, imò vti, quod ipse precaretur, quod ipsa toleraret hoc, ne tantum ipse dehonestaretur. Sed quod ipse oraret, quod ipsa peccaret, aut daret ei auctoritatem ad hoc, peccatum erat: imò magis videretur peccare ipse quam illa, cum consilio eius, & auctoritate ipsa faceret. Interdum autem consules magis puniuntur, quam operans ipsum malum: sic patet in decretis 86. dist. c. tanta nequitia. potissimè, quia hic interueniret consiliū, & auctoritas, & preces, quæ valde auerent delictum: Sed adhuc dicendum, quod dato, quod vir nō peccasset, nec præcepisset, nec consulisset vxori hoc facere, sed solum non prohiberet eam volentē peccare, peccabat mortaliter, quia vir peccat mortaliter permittendo vxorem fornicari, sed potius debebat se exponere cuiuscunq; periculo quam quod permitteret vxori suæ ire ad viros alios, qui iudificarent eam.

An senex peccaret magis dando vxorem Leuitæ viri Gabaa, quam filiam suam, vel è contrario.
Quest. XXVI.

QVAERETVR vterius, an senex peccaret magis educendo filiam suam ad hoc, quod cognosceretur à viri Gabaa, quam educendo vxorem Leuitæ, vel è contrario. Dicendum quod faciendo, quod cuiuscunq; istorum peccabat senex: nam siue vxorem Leuitæ, siue filiam educeret, dabat operam malo in tribus, scilicet contra Deum, & inducendo ipsam, quam educeret ad peccandum, & exponendo eam morti, vt supra declaratum est, in quadam quaestione. Dicendum tñ, qd magis peccaret educendo filiam, qd vxorē Leuitæ. Et hoc in duobus. Primò quia quanto aliquis efficacius mouet alium ad peccandum, tñ magis peccat, sed senex

In duobus erat maius peccatum educere filiam qd vxorem Leuitæ.

efficacius moueret filiam suam, quam vxorem Leuitæ: ergo magis peccaret educendo filiam suam, quam vxorem Leuitæ: patet minor, quia vxor Leuitæ non egrediebatur, quia iubebar ei hoc senex, cum non teneretur ei obedire de iure, aut de facto, sed egrediebatur illa, quia iubebat, aut precabatur Leuita, vel quia ipsa volebat hoc pati, vt ereret virum suum: filia autem senis non egrediebatur ad mandatum Leuitæ, nec ad preces, aut consilium eius, nec ad eruendum eum: sed si egrediebatur esset hoc iussu patris, ideo ipse esset causa efficacior in filia ad peccandum quam in vxore Leuitæ: nam in filia sua esset sicut iubens, & compellens peccare. in vxore autem Leuitæ esset, sicut fauens peccanti: sed manifestum est, qd ista nimis differunt in grauitate peccati. Secundum erat, quia ille magis peccat, qui magis agit contra ordinem charitatis, cum tota rectitudo actionis sit in ordine charitatis, & tota præuicatio est in violatione ordinis charitatis. Sed senex magis ageret contra charitatem filiam suam ducendo ad ludificandum, quam ducendo vxorem Leuitæ: ergo magis sic quam aliter peccabat. Istud patet, quia secundum ordinem dilectionis tenetur aliquis velle plura bona temporalia pro vno quam pro alio, & sicut est de bonis temporalibus, ita est de æternis: nam sicut teneor alicui velle plura bona temporalia, quam alteri: ita teneor velle potius, qd ille habeat vitam æternam, quam alius, & velle potius, qd ille caueat peccata, quam alius. Sed manifestum est, qd secundum ordinem charitatis magis tenetur pater filiis suis, quā alicui alteri, nisi iste habeat patrem & matrem, quia tunc potius debet diligere patrem & matrem quā filios, licet natura inclinet ad contrarium. Ratio tamen, & obligatio hoc dicit, & statuit: ergo iste senex debebat magis diligere filiam suam quam vxorem Leuitæ, & consequenter debebat conari potius ad euitandum mala illius quam vxoris Leuitæ: poterat autē puella incurrere hic mala temporalia duo, scilicet infamiam grauissimam, & mortem, vel debilitationem maximam membrorum: malum autem spirituale erat vnum, scilicet peccare mortaliter. Quodlibet autem istorum magis tenebatur ipse cauere in filia sua, quam in extranea, ideo exponendo eā his magis peccabat, quam exponendo vxorem Leuitæ.

Quare senex non eduxit vxorem Leuitæ, & eius filiam, vt abuterentur eis viri Gabaa.
Quest. XXVII.

QVAERETVR vterius, quare senex non eduxit vxorem Leuitæ, & filiam suam, vt abuterentur eis viri Gabaa sicut dixerat, ne Leuita abuterentur. Dicendum, qd senex cognoscens insaniam virorum vrbis, timuit valde, qd omnes de domo violenter cognoscerent, nisi libidini suæ satisfaceret, & ob hoc promisit primò filiam, & vxorem Leuitæ, vt cessarent a petitione Leuitæ, voluerat tamen si potuisset eos verbis placare, vt nihil peterent, & cum videret, qd non assentirent verbis eduxit ad eos solum vxorem Leuitæ, vt si fortè illam solum habentes contentarentur, & non fieret tantum malum: cum autem eduxit illam, tantum exarserunt in eam omnes viri Gabaa, qd non recordati sunt aliquid ultra petere, scilicet nec filiam senis, nec Leuitam. Si tamen illa non contentarentur adhuc petentes filiam senis ipse dedisset illam, vt non irrumperent domum, & omnibus violentiam inferrent. Si autem postea Leuitam peterent, ibi senex agebat quidquid posset.

Alph. Toft. super lib. Iudicum

Si senex in angustia poneretur, quod aut filiam suam, aut Leuitam, traderet viri Gabaa, quem illorum potius tradere deberet.
Quest. XXVIII.

QVAERETVR vterius, si senex poneretur in angustia, qd aut filiam suam, aut Leuitam traderet viri Gabaa, quem illorum potius tradere deberet. Respondendum, qd aut queritur de eo, quod senex facere debebat, aut de eo, quod ipse faceret. Si queratur de secundo, dicendum qd indubitanter senex daret filiam, ne Leuita peteretur. Quod patet, quia cum peteretur Leuita, dixit senex, qd daret filiam suam, & vxorem Leuitæ ne cognoscerent Leuitam: ergo à fortiori daret filiam suam solum, ne cognosceretur Leuita. Si autem queratur de eo, quod facere deberet. Dicendum, qd nullum facere debebat: quia siue filiam daret, siue Leuitam mortaliter peccabat: sicut supra demonstratum est, quando dicebatur, qd peccauit dando vxorem Leuitæ: vnde potius pati debebat, qd omnes violenter cognoscerentur, quam qd ipse aliquem tribueret cognoscendum. Si tamen dicatur: ponamus quod senex vellet dare aliquem de his duobus, ne sequeretur totalis destructio oium, quem dando minus peccaret. Dicendum, quod minus peccaret dando filiam, quam dando Leuitam. Sed aliquis dicit, qd magis peccaret dando filiam ex duabus rationibus positis quæst. 26. Dicendum, qd in hoc considerandum est, qd in potestate senis esset dare, quem vellet istorum, & non acciperent viri vrbis, nisi quem senex daret. Etiam qd ipsi æqualiter obedirent ei ad se tradendum illudendos. Est sensus, qd sicut suasionem patris filia traderetur, ita suasionem eius traderetur Leuita, & non essent facilius ad se tradendum, vel assentiendum suasioni vnusquam alius. Et tunc dico, qd magis peccaret tradendo Leuitam, quam filiam. Et ratio huius est, quia ipse senex peccabat inducendo quemcunq; istorum ad peccandum, & tamen magis peccaret inducendo Leuitam, quia peccatum eius maius erat, quia peccatum contra naturam: peccatum autem puellæ esset solum stuprum. Si autem non esset vterque ei æqualiter suafibilis, sed ad hoc, qd Leuita traderetur, modicum suadere debebat, eo qd Leuita erat in potestate sua, & ad educendum filiam debebat multum suadere, eo qd ipsa erat in potestate patris, & si faceret, esset hoc propter eum, peccaret magis educendo filiam, quia præstabat tunc directiorem causam ad peccandum ei, quam si educeret Leuitam. Alias tamen dicendum simpliciter, qd magis peccatum erat educere Leuitam. Ad rationes positas in præcedenti quaestione patet responsio. Ad primam dicendum, qd non præstabat maiorem causam peccandi filia quam Leuita, vt patet ex casu posito, scilicet, qd ambo essent æqualiter suafibiles, & dato qd aliquo modo esset magis suafibilis Leuita, quam puella, maius peccatum erat in Leuita, quia magnitudo peccati, quod Leuita facturus erat, præponderabat ad persuasibilitatem. Ad secundam rationem dicendum, qd quamquā magis teneatur quis filio suo, vel patri qd extraneis, & tamen casus est, in quo potius tenebor extraneo etiam infideli quam patri, vt si pater egeat, & tamen non sit in articulo mortis, quamuis ei non statim succurratur, & extraneus egeat, ita qd nisi succurratur ei, illico morietur: dicendum quod potius succurrendum est extraneo, si vtrique succurri nō potest: sic determinatur auctoritatibus sanctorum, & est glo. in decretis 30. dist. c. 1. & 86. dist. c. nouitatis. similiter est de euitando malo spirituali alio temporalis: nam si quis vellet occidere extraneum iniuste, quæ ego possum defendere, & alius vult offendere patrem meum

Bb 4 leuit.

leuissima offensa, & non possum vtrique simul succurrere, potius debeo liberare eum, qui ad mortem periclitatur: ita ergo de malo spirituali. Si aliquis extraneus debet peccare mortaliter & grauissimè, nisi aliquis meus filius peccet mortaliter, & leuiter: potius debeo velle, qd iste peccet mortaliter, & leuiter: quàm qd alius grauissimè peccet, vt quidam volunt. Sed etiã nec istud ego approbo, cum quodlibet mortale peccatum quãtumcunq; paruum faciat reum hominem morte æterna. Nec etiã istud exemplum applicatur ad propositum, quia in isto casu ego nihil efficio, sed senex efficere debebat in casu proposito, siue ad peccatum filia suã, siue ad peccatum Leuita: ideo: detur casus, qd quis debeat impellere ad peccandum proximum suum, potius peccabit impellendo aliquem extraneum ad valde magnum peccatum, quàm impellendo filium, vel patrem ad valde paruum peccatum. Et ratio est, quia hic non attenditur quantum peccet ille, quem ego ad peccandum impello, sed quantum peccem ego, qui eum impello. Cum autem impello aliquem ad malum, dupliciter pecco: primò quia ego malum intendo: secundò quia noceo ei quem impello. Et ex his duobus peccatum meum est magnum, vel paruum. Cum autem impello fratrem meum, vel patrem meum ad peccandum, pecco nimis quantum ad hoc, qd alicui noceo, sed non multum quantum ad hoc, quòd malum intendo. Cum autem impello extraneum ad graue peccatum pecco nimis quantum ad malum, quòd intendo, sed modicum quantum ad illum cui noceo. Et tamen dicendum, quòd adhuc in ista æquocatione magis peccat, qui impellit extraneum ad graue peccatum: quàm filium, vel patrẽ ad paruum peccatum. Et hoc propter duo. Primò quia malum intentum, quòd est magnum, præponderat nocenti magnitudini. Secundò quia cum impello extraneum ad peccandum grauius, pecco grauius dupliciter. Primò quia ego intendo graue malum. Secundò quia ego grauius noceo ei, quem ad tam graue malum impello. Cum autem impello filium, vel patrem ad leuiter peccandum pecco, grauius vno modo tantum, scilicet in quantum ago contra charitatem, qua ei teneo bona velle, ideo primum peccatum maius erit: sic erat in senex, sic impellente filiam ad stuprum, vel Leuitam ad peccatum sodomiticum: ergo magis peccaret educendo Leuitam.

Si filia senis educeretur, vt ludificaretur à viris Gabaa, an peccaret ipsa.
Quaest. XXXI.

QVAERETVR vterius, si filia senis educeretur, vt ludificaretur à viris Gabaa, an peccaret. Respondendum, qd si violenter abstraheretur à patre, vel Leuita, aut viris vrbis, non peccaret, quia non ageret, sed patiebatur: si tamen ipsa egrederetur, sicut egressa est vxor Leuita, scilicet ad mandatum patris sui, vel preces, vel consilium, vel pietate Leuita, ne ipse cognosceretur, peccaret, quia sponte malum agebat: vnde potius pati debebat, qd omnes alij paterentur, quidquid pati possent, quàm qd ipsa sponte traderet se ludificandam, vt illos liberaret. Sed dicitur, quid si puella sciret certissimè, qd non poterat euadere, quin cognosceretur sponte, vel violenter, & si ipsa traderet se nunc sponte cognoscendam, qd nullus vim pateretur, & qd si ipsa non se traderet necesse erat ipsam violari, & patrem suum, & Leuitam, & omnes, qui in domo erant, & ipsa magis sic affligeretur, quàm alijs. Dicendum, quòd adhuc in isto casu, non debebat puella sponte egredi, vt cognosceretur, quia potius debebat tolerare omnia mala, quàm malo colere, quidquid

autem ipsa postea pateretur, & omnes quotquot in domo erant, poenale erat. Si autem egrederetur nunc, vt cognosceretur, erat culpa, quia spontanea: ideo melius erat subijcere se omnibus poenis, quàm vni culpæ.

Si pater iuberet huic puellam egredi, vt liberarentur omnes, qui in domo erant, an tenebatur egredi, & an perderet aureolam.
Quaest. XXX.

QVAERETVR vterius, si pater iuberet huic puellam egredi, vt liberarentur omnes, qui erant in domo, an tenebatur egredi. Aliquis dicit qd non, quia dictum fuit supra, qd non tenebatur vxor Leuita egredi, vt cognosceretur Leuita iubente, vel orante: ergo consimiliter erit de patre respectu filie. Dicitur ad hoc, qd non stat: nam magis tenetur obedire filia patri, quàm vxor viro: nam inter virum & vxorem est iustum politicum, sed inter patrem, & filium, vel filiam non est iustum simpliciter, quousque sit pelicon, id est emancipatus, vt patet Ethic. 5. & sic quidquid iusserit pater filio nõ emancipato facere tenetur: sed non erit sic de vxore & viro, quia non tenetur vxor facere quid iusserit vir, etiam si illud non sit contra honestum. Dicendum tamen non obstante hoc, qd filia senis non tenebatur egredi, vt cognosceretur, quamquam hoc iuberet senex, quia istud erat peccatum, & in peccatis non tenetur quis alteri obedire. Nam obedire oportet Deo plusquam hominibus, Act. 4. & tamen Deus peccata odit, ideo si quis iuberet cuiuslibet male agere non tenetur, & non solum si iusserit pater filio, sed etiam si iusserit dominus seruo, in quo est maxima obligatio obediendi, quia nullum omnino ius est inter dominum & seruum, sed sicut homini ad possessionem suam 5. Ethic. eo qd seruus est ens simpliciter alterius, vt patet primo Politico: quia quantum ad ea, quæ concernunt mandatum Dei, ei sumus magis subiecti quàm cuiquam, & quia in hoc vertebatur peccatum, non debebat filia obedire patri, imò si prætenu obedientiæ hoc faceret, peccaret mortaliter: sed etiam si sciret, qd pater eam traheret inuitam ad viros ludificandam nõ debebat permittere, sed resistere quantum posset. Et si ab eo, vel à quocunque robustiore se traheretur, iam non esset peccatum iustum, sed trahentis, & hoc debebat potius expectare.

An virgo raptà à viris vrbis, vt ludificaretur virginittis aureolam amitteret.
Quaest. XXXI.

QVAERETVR vterius, dato qd ista puella traheretur à patre, vel raperetur à viris vrbis, vt ludificaretur: an perderet aureolam virginittis. In quo considerandum aureolam esse quoddam speciale insignium, quod in vita æterna datur specialibus modis merendi, scilicet omnes, qui iustè viuunt cum decesserint vitam æternam assequuntur, & pro hoc, qd bene vixerunt datur eis in retributionem visio Dei, quæ eos beatos efficit replendo omnibus bonis, & in hoc non differt qualiter vixerit dum tamèn bene vixerit, & quia commune bonum, & maximum est beatorum ipsa Dei visio, vocare solemus ipsam præmium essentielle, scilicet quia sicut ea, quæ substantialia sunt omnibus insunt, non distinguendo conditiones indiuiduorum, ita præmium visionis Dei omnibus, qui in Christo moriuntur confertur. Præter hæc autem, quod est bene viuere, & bene mori, est quidam modus specialis bene viuendi, scilicet qd quidam sic bene viuunt, & aliter, & tunc in istis reperiuntur aliqui modi viuendi speciales valde excellentes, & illis datur præter visio-

Qui ali- que ad ma- lum impel- lit duplici- ter peccat.

Qui speli- lit extra- neum ad peccandũ grauius peccat dupliciter.

visionẽ Dei in vita æterna quoddã superadditũ bonũ. Sunt autem isti modi viuendi, viuere in virginittate, mori pro Christo, vinere docẽdo Christi religionem, & eam scriptis elucidando: ideo his tribus, scilicet virginibus, martyribus, & doctoribus datur in vita æterna quoddam foelicittatis insignium: & istud vocatur aureola. Vocatur etiam præmium accidentale. Et hoc propter duo: primò ex ratione supra assignata. scilicet quòd ea, quæ sunt communia vocantur essentialia, sicut ea, quæ sunt essentialia in generibus, vel speciebus sunt communia, quæ autem sunt accidentalialia sunt propria, quia huic accidit istud, & illi alterũ, ideo cum ista insignia virginum, doctorum, & martyrum eis insunt, & nulli alij communicentur, dicuntur esse accidentalialia præmia. Alia ratio huius nominis est, quia ad consequendum vitam æternam quædam sunt necessaria, & quædam sunt accidentalialia, vel supererogationis, & istud est ex parte meriti: ita ergo necesse est distingui ex parte præmij, scilicet, quòd illa, quæ dantur in vita æterna pro merito necessario ad salutem, dicantur pertinere ad præmium essentielle, quæ verò respõdent supererogationis merito, vocantur pertinere ad præmiũ accidentale, & quia viuere in charitate est necessarium ad habẽdum vitam æternam omnibus in charitate viuentibus, & morientibus, & sic datur præmium substantialiale. Est autem supererogationis, vel accidentale ad vitam æternam in virginittate manere, & martyre, vel doctorem esse, ideo qui sic vixerit habebunt præmium supererogationis, vel accidentale, quod vocatur aureola. Non tamen existimet aliquis, quòd cuique facienti aliquid supererogationis datur aureola, sed solum concedimus virginibus, martyribus, & doctoribus. Nam licet verum sit, quòd cuiuslibet supereroganti in operando supererogetur aliquid in præmio, iuxta illud Luc. 10. ca. scilicet quidquid supererogaueris ego veniens reddam tibi: tamen non vocamus omnes istos habentes aureolas, sed solum illos, qui aliquid speciale meruerunt supererogando, & huiusmodi sunt virgines, doctores, & martyres. Nec vocamus doctores eos, qui gradum magistræ, aut doctoratus acceperunt, quia gradus est tanquam habitus. Laus autem nostra, & meritum non est in habitu, sed in actibus: ideo illi soli recipiunt istam aureolam, qui docuerunt ea, quæ ad rectitudinem morum pertinent, & principaliter ad veritatem fidei: & hoc siue libros sacræ scripturæ explanando, siue actualiter verbũ Dei seminando, siue legendo, & alios ad prædicandam instruendo, & principaliter, qui scribendo libros sacræ scripturæ eam elucidant. Vnde de istis dicitur Eccle. 24. Qui elucidant me, vitam æternam habebunt, scilicet speciale præmium in vita æterna. Nunc autem ad propositum accedendo dicendum, quòd ista puella quomodocunq; duceretur violenter, si postea sponte ab aliquo non cognosceretur, siue tunc moreretur, siue magno tempore superuinceret, non perderet aureolam, quia virtus, & ea, quæ ad virtutem sunt non sunt talia, quæ possint alicui inuito auferri. Et in hoc differunt à bonis fortuna, quæ raptorum violentia auferuntur: Virginittas autem virtus est: ergo non poterat auferri per violentiam virorũ Gabaa. De aureola est eodem modo dicendum, quia aureola consequitur necessariò ad virginittatem: sed in ista puella non poterat perire virginittas ex violentia illata ab istis, ergo nec Deus auferret ei aureolam. Sed aliquis dicit, qd periret virginittas aureola, quia in virginittate est specialius, quàm in alijs virtutibus, quia in coeteris virtutibus semel perita potest recuperari, & non iustus potest effici iustus: sed qui semel virginittatem perdit nõ potest recuperare postea, etiam si nimis fleat: ergo ita esset hic, quòd quamquam ceteræ virtutes non possint

Non omnibus facientibus aliquid supererogationis datur aureola.

Qui doctores aureolam merentur.

Aureola necessariò consequitur virginittatem.

auferri inuitis, quòd inferatur virginittatis aureola. Dicendum, quòd in virginittate est speciale, quàm in alijs, scilicet, quòd postquam perit non potest redire, eo quòd virginittas est voluntas incorruptionis, qui autem semel spontaneè corruptionem suscepit, non potest redire ad esse incorruptum, in perdẽdo tamen virginittatem non est secus, quàm in alijs virtutibus, sed sicut virtus voluntariè accipitur, ita voluntariè perit, & sic cum ista puella esset virgo, & non consentiret cognosci à viris Gabaa, quamquam violenter cognosceretur, non poterat perire virginittas, & consequenter non periret aureola, quæ necessariò consequitur ad virginittatem.

An Leuita liceret dare vxorem suam, nè aliquis cognosceretur, vel ne ipse cognosceretur.
Quaest. XXXII.

QVAERETVR vterius, dato quòd Leuita videret nullo modo posse euadere, quin ipse cognosceretur, vel traderet vxorem suam cognoscendam, quid debebat agere, an liceret ei dare vxorem suam, nè aliquis cognosceretur. Aliquis dicit, quòd sic, quia magis tenebatur diligere se Leuita, quàm vxorẽ suã: ergo poterat eam tradere cognoscendam, nè ipse cognosceretur. Item maius peccatum erat, quòd cognosceretur vir, quàm foemina, ergo poterat ipse dare foeminam, nè ipse cognosceretur, & peccaret minus, quàm alijs. Respondendum, quòd si daretur iste casus, Leuita debebat agere quantum posset, nè cognosceretur ipse, aut vxor sua. Si autem non posset, inuitus potius debebat pati, quòd vterque cognosceretur, quàm quòd traderet vxorem, eo quòd si traderet vxorem agebat aliquid sponte, & illud malum erat. Si autem cognosceretur inuitus ipse, & vxor sua erat pena, & non peccatum, cum esset violentum: omnis autem pena quantacunq; sit minoris mali est, quàm culpa, etiam si sit parua: ideo subire debemus quantacunq; penam, etiam si sit magni doloris, vt non incidamus in aliquas culpas. Ad primam rationem in contrarium, dicendum, quòd quamquam magis diligeret se, quàm vxorem suam, non debebat eam sponte tradere adulterandam, quia in hoc peccabat mortaliter, & non debet aliquis peccare mortaliter, etiam punita morte temporalis: vnde poterat Leuita velle potius, quòd cognosceretur vxor sua, quàm ipse, & tñ non debebat eam tradere cognoscendam, vt ipse non cognosceretur. Et est simile: si ego sum innocens, & sciam, qd necessariò est me occidi iniuste, vel alium socium meum innocentem, ego potius debeo velle, quòd ille moriatur, quàm ego, & tamen non debeo tradere eum occidendum, vt ego non occidam. Sic et si dicatur mihi, tu occideris, nisi istum hominem occidas, & ego scio certissimè, quòd occidam nisi illum occido non possum eum occidere, quia occidere illũ est agere malum, quòd autem ego occidam, est pena. Si ergo proponerentur duæ penæ, scilicet, quòd oportebat violenter cognosci Leuitam, vel vxorem suam, debebat potius velle Leuita, qd cognosceret vxor sua, quàm ipse. Si etiam proponerentur duæ culpæ, scilicet, qd Leuita deberet peccare mortaliter, vel qd vxor sua peccaret mortaliter, potius debebat velle, qd ipsa peccaret, quàm ipse, quamquam iste casus non est admittendus: & procedunt ista, quia debet se potius diligere quilibet, quàm alium, & tamen in casu dato, scilicet, quòd Leuita traderet vxorem suam cognoscendam, nè ipse cognosceretur, comparatur culpa penæ, & semper præponderat culpa, ideo non poterat eam tradere cognoscendam quòd erat culpa, vt emittaret penam, scilicet, nè ipse cognosceretur. Ad secundam rationem dicendum, quòd virum cognosci, aut foeminam

Cuiusdam rationes in diuersum.

1. Ratio. 2. Ratio.

Ad primam rationem in diuersum.

Ad 2. ratio nem in diuersum.

nam si vterque inuitus cognosceretur, nullum peccatum erat, sed pena. Si autem ambo sponte cognoscerentur, maius peccatum erat virum cognosci, quam foeminam: si autem alter eorum sponte cognosceretur, & alter inuitus, q̄ sponte cognosceretur solus peccaret: nunc autem erat vir cognoscendus inuitus, & si traderet cognoscendam vxorem, nē ipse cognosceretur, tradebat eā sponte, ideo maius peccatum erat, quod traderet eam, q̄ q̄ ipse violenter cognosceretur.

Quid deberent agere Leuita, & senex, si viderent, quod viri Gabaa inflabant, quod eis daretur Leuita, vel aliquis alius. Quæst. XXXIII.

QVAERETVR vterius, quid deberent agere Leuita, & senex, si viderent, q̄ viri Gabaa inflabant, quod daretur eis Leuita, vel aliquis de domo, siue aliqua mulier, & viderent, quod si non traderetur eis ille, quem peterent, q̄ oportebat omnes, qui in domo erant violenter cognosci. Respondendum, quod debebant se supponere diuinæ prouidentia. s. orando confidenter, quod eos de tali periculo erueret, & certissime Deus exaudisset, quia hic non petebatur principaliter aliquod bonum temporale, sed honestas morum, quæ ad Dei cultum pertinet: & non est dubium, quin Deus misisset adiutores angelos suos, sicut quando hostes circumdederunt Elifeum, & petiuit auxiliū, apparueruntque plures angeli Dei armati, & currus ignei, & equi 4 Reg. 6. cap. Vel saltem terreret omnes viros Gabaa faciens, vt recederent de domo senis, sicut Deus inuitit pauperem, cui vult, vt colligitur Exo. 2. 3. scilicet: Terrerem meum mittam in præcursum vestrum. Et magis patet hoc Leui. 26. cap. Vel fortè percuteret eos cœcitate, sicut percussit viros Sodomitas ante domum Loth, ita vt non inuenirent portam Ge. 19. multūq̄ modis alijs poterat hoc facere. Deinde debebant se exponere ad resistendum viris vr̄bis, & si possent occidere aliquos, q̄ occiderent, & saltē quod potius se permitterent occidi, quàm quod se subicerent eis: & si omnino violenter caperentur, & cognoscerentur erat quædam pœna à Deo eis inflata, & tamen non erat peccatum. Sed non credo, quod Deus talem penam permitteret aliquem pati, qui eum inuocaret auxiliatorem. Peccauerunt ergo omnes, scilicet tam senex, quàm Leuita, & vxor Leuitæ, qui traderent vxorem Leuitæ cognoscendam, vt ipsi euaderent.

An licuisset illis, qui erant in domo senis se occidere, ne cognoscerentur a viris vr̄bis. Quæst. XXXIII.

Cuiusdam rationes in diuersum.

1. Ratio.

2. Ratio.

Resp. ad 1. Ratio.

QVAERETVR, an licuisset illis, qui erant in domo senis se occidere, nē cognoscerentur à viris vr̄bis. Aliquis dicit, q̄ sic, quia melius erat mori, quàm pati talia, quæ erant inhonestissima, & contra bonos mores: mori autem solum erat pœna, ideo melius erat se occidere. Item Augustinus refert primo de Ciuitate Dei, de quibusdam sacris virginibus, quæ ne violentia barbarorum violarentur seipsas occiderunt, & dicit eas saluas fore: ita ergo isti, & à fortiori poterant seipsos occidere, quia grauius erat quod isti passuri erant, quàm quod illæ, quia illæ paterentur stuprum, isti autem paterentur vitium contra naturam. Respondendum, quod non licebat istis viris, & mulieribus se occidere, nē cognoscerentur ab istis viris. Et ratio sæpe supra posita est: nam quod isti violenter cognoscerentur, erat pœna, & non culpa: quod autem seipsos occiderent, quia erat voluntarium erat culpa, sed culpa semper est peior, quàm pœna. Et dato, quod

aliquis non considerando, quod cognosci Sodomiticè esset peccatum, sed solum, quod erat quædam pœna, potius eligeret mortem, quàm sic cognosci: tamē q̄ ipsemet mortem pro illa causa sibi inferat, peccatū est, nec potest excusari: ideo si occidendo aduersarios volentes eos cognoscere, morerentur, vel defendendo se occiderentur, erat valde licitum, cum istud esset pœnam, quod tamen ipsi sibiipsis mortem inferrent culpa erat. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod melius est aliquem mori, quàm pati se cognosci sodomiticè, quia vtrumque pœna est, & minor pœna est mors: tamen quod aliquis se occidat peius est, quàm quod sodomiticè cognoscatur, cū istud sit culpa, & illud pœna: ergo potius debet pati cognosci violenter, quàm se sponte occidere. Ad secundam dicendum, quod ille virgines, de quibus loquitur Augustinus, habuerunt hoc ex speciali priuilegio, scilicet, quia Deus incitauit illas ad se occidendum: quod aut fit Deo incitante, culpa caret. Sic fuit de Samone, qui se cum alijs occidit, quia tamen Deus incitauit eū ad hoc, nullus ei culpam ascribit. Regulariter tamen non licet, q̄ aliquis seipsum occidat. Nec dicat alijs, q̄ à Deo moueatur ad se occidendum, quia habet desiderium se occidendi, vt euadat aliquid inhonestum, quia multum debet aliquis probare de intentione illa, an sit à Deo. Nec debet cito credere, potissime in re tam ardua, sicut est seipsum occidere: sic dicit Beatus Ioan. in Canonica prima cap. 4. scilicet: Nolite adhuc credere omni spiritui, sed probate, an ex Deo sit: qui autem leui motu se occidit, putans se moueri à Deo, nisi nimis hoc attenderit, & certissimis documentis compererit se moueri à Deo, peccat mortaliter. Ideo Ecclesia diffinit de quolibet, qui se occidit, q̄ nō sit communicandum ei in morte. s. q̄ non recipiatur in sepulchris fidelium, & non solum si se occidat, vt euadat aliquam inhonestatē, vt si aliqua virgo Deo dicata se occiderit, nē patiatur deflorationem. Nam hæc iudicatur damnata, & nō recipitur ad sepulchra fidelium. Sic patet extra de sepul. c. ex parte parentū. vbi dicitur de quadam puella, quæ cū super quendam pontem superaretur à gartionibus, vt traderetur cuidam viro defloranda, insilijt in flumine, & extincta est. Et respondetur, quod si sponte se de ponte deiecit, nē caperetur careat Ecclesiastica sepultura: si autem putans se euadere casu incidit in fluium, sepeliatur: nulli ergo hominum licet se occidere, nisi specialissimo motu Dei, quod rarissime accidit: & si aliquando acciderit, adhuc Ecclesia iudicabit eum damnatum, & priuat à sepultura, quousque confitetur, q̄ Deo mouente egerit. Nunc autem si alia dubia oriuntur circa factū virorum Gabaa poteris illa soluere, sicut supra colligendo ex dictis. Nolebant acquiescere sermonibus eius. Scilicet, quando senex exiit extra domum, dicens, q̄ daret eis filiam virginem, & vxorem Leuitæ: nolebāt consentire verbis istis, quia nimis inclinabantur ad libidinem Sodomiticam: postea tamen educatam foeminam ad se susceperunt non petentes Leuitam ex causis supra assignatis: ita enim fecerunt Sodomitæ Gen. 19. cap. Quod cernens homo. Id est cum vidit Leuita, quod non consentiebant, eduxit ad eos concubinam suam. l. vxorem, vt si fortè accipientes eam contentarentur. Eduxit ad eos concubinam suam. Non intelligas, quod Leuita exierit domum ad tradendum concubinam suam viri Gabaa, quia tunc ipsi cepissent tam eū, quàm concubinam, sed intelligas, quod senex eduxit, & tradidit eis illam: dicitur tamen, quod Leuita hoc fecit, quia ipse tradidit eam seni educendam de domo, & tradendam viri vr̄bis: nam ipse nequaquam audeat exire. Et sic dicitur agere, qui iubet aliquid fieri, vel cuius nomine fit. Et eis tradidit illudendam. Scilicet, posuit

Ad primam rationem in diuersum.

Ad secundam rationem.

posuit in potestate sua, vt abuterentur ea ad placitum suum. Quæ cum tota nocte abusi essent. Dicuntur abuti, quia illicite eam cognoscebant, cum esset vxor aliena. Etiam, quia ista cognitio erat potius ludificando, quàm coitus virilis. Vel magis proprie dicitur abuti ea, quia non cognoscebant eam modo naturali, vt foeminam, sed in posterioribus extra vas debitum, & istud erat vitium Sodomiticum, sicut si virū cognosceret. Et ista fuit vna de causis, quare accipientes foeminam nō petierunt virum, quia poterant abuti illa sodomiticè, vt viro, & ad istam intentionem tradebatur mulier ludificanda. Nam aliàs diceretur, quod tradebatur cognoscenda. Sed tunc ludificatur quando extra debitum cognoscitur ordinem. s. extra vas consuetum. Idem videtur intellexisse Loth quado volebat tradere duas filias suas Sodomitis, nē cognoscerent viros, scilicet adducam eas ad vos, & abutimini eis, sicut placuerit. s. siue modo femine in vase naturali, siue aliàs. Et ita credendum est fuisse hic. Dimiserunt eam mane. Tota nocte nō cessauerunt eam cognoscere, quia fortè erant ibi omnes viri vr̄bis: ex tanta autem fatigatione mulier cōfracta, cito mortua fuit, vt patet infra in mane autem dimiserunt eam tanquam expleta libidine sua, quia per lucem non erat tempus vacandi illi impudicitia. Vel fortè, quia credebatur mulierem iam semimortuam. At mulier recedentibus tenebris. Scilicet, quando viri vr̄bis dimiserunt eam mane facta, & recedebant tenebre nocturna: recessit de loco, in quo cognita fuerat à viris: nam ipsi accipientes eam de domo senis duxerunt ad aliquod diuersorium propinquum illi domui, & ibi cognoscebant eam, & inde redijt ad portam domus senis, & dicuntur recedere tenebra oriente crepusculo. Sunt autem duo crepuscula. s. matutinum, & vespertinum, & quodlibet illorum est durationis æqualis ad alterum, scilicet per horā, & quintam partem horæ secundum Ptolomæum: licet secundum quod probauit Alacē. 7. lib. Perspectiua suo libello de Crepusculis suspenditur lumen in nubibus, & facit crepusculis plusquam per horam, & quartam partem horæ, scilicet decem & nouem gradibus ante quam sol perueniat ad horizontem orientis, & dū sol pertransit istos 19. gradus est hora, & quarta pars, & aliquid modicum insuper: idem autem est de crepusculo vespertino. s. q̄ durat postquam sol descenderit sub horizontem per gradus 19. veniente autem isto crepusculo viri vr̄bis dimiserunt mulierem semimortuam. Venit ad ostium domus vbi manebat dominus eius. Id est venit ad portam senis in cuius domo manebat dominus huius mulieris, scilicet Leuita, q̄ erat vir eius. Et ibi corruit. Scilicet mortua: nam tantum erat lassata, & contracta membra eius, q̄ necesse habuit expirare.

Mane facta surrexit homo, & aperuit ostium, vt cœptam expleret viam. Et ecce concubina eius iacebat ante ostium sparsis in limine manibus. Cui, ille, putans eam quiescere, loquebatur: Surge, vt ambulemus. Quæ nihil respondente, intelligens quod erat mortua, tulit eam, & imposuit a fino, reuersusque est in domum suam. Quam cum esset ingressus arripuit gladiū, & cadaver vxoris cum ossibus suis in duodecim partes ac frustra concidens misit in omnes terminos Israel. Quod cum vidissent singuli conclamabant. Nunquam res

talis facta est in Israel, ex eo die, quo ascenderunt patres nostri de Aegypto, vsque in præsens tempus. Ferte sententiam, & in commune decernite, quid facto opus sit.

Mane facta. Hic ponitur tertium principale huius capituli, scilicet, manifestatio facti, quia Leuita manifestauit toti Israeli hanc horrendam iniuriam sibi factam in Gabaa. Et dicitur. Mane facta surrexit homo. Id est oriente sole, vel pauloante surrexit Leuita, qui volebat continuare iter suum. Et aperuit ostium, vt cœptam expleret viam. Id est egrediebatur domum ad explendum iter suum, scilicet, vt veniret in locum suum: in aurora autem ausus fuit aperire portam, quia credit, quod iam viri vr̄bis non insidiarentur ei ad portā, cum dies esset, & illi exercebant per noctem istas nequitias.

Quare Leuita nō aperuit ostium concubinae suæ venienti ad ostium domus in mane. Quæst. XXXV.

QVAERETVR, quare Leuita non aperuit ostium concubinae suæ venienti ad ostium domus in mane. Aliquis dicit, quod nō ausus est, quia timuit, quod viri vr̄bis insidiarentur ad occidendum eum, vel ad tenendum, & cognoscendum: & sic permisit concubinam manere ad portam vsque mane. Sed dicendum, quod non stat, quia Leuita non timeret aperire vxori venienti cum ipsa diceret recessisse omnes viros de loco illo. Item non stat, quia tunc diceretur, quod pulsasset ad ostium, sed non dicitur, sed solum, quod corruit. Ideo dicendum, quod puella Leuitæ vxor redibat ad domum Leuitæ, vt reciperetur ibi, & erat semimortua, & cū accessit ad portā Leuitæ corruit in terram deficiens viribus, & ibi mortua est, nec potuit clamare, vt aperiretur ei, quia defecerant in ea omnes vires cum esset in limine mortis: alioquin nō erat verisimile, quod ipsa non clamasset ad ostium, & non aperuisset ei Leuita, cum ipsa veniret intentione intrandi in domum, quia dicitur, quod recedentibus tenebris venit ad portam domus, & tamen dicitur, quod corruit. Et ista fuit causa, vt non clamaret: maximè, quia dicitur hic, quod iacebat ad ostium sparsis in limine manibus. Sed istud pertinet ad mortuos, qui inordinatè membra tenent, sicut accidit eos morientes tenere. Iosephus tamen 5. Antiquitatum aliter dicit. s. q̄ mulier Leuitæ tota nocte ludificata in aurora ingressa est in domum, sed quia turpia passa est non audens virum respicere præ rubore lecto incubuit, animamque relinquit: quàm arbitratus vir graui sopore detineri, nihil mali metuens excitare eam tentabat, & consolari, quia raptorum non voluntate spontanea se prebuisset iniurijs, tandem defunctam agnouit. Sed ista litera Iosephi multum differt à veritate literæ cum dicat, quod ipsa ingressa est domum in aurora, quia tam litera nostra, quæ Hebræa dicit, quod corruit ante portam. Item dicit, quod incubuit lecto præ rubore: litera tamen dicit, quod iacebat ante portam sparsis manibus in limine. Quod autem dicit, quod tentabat eā excitare, & consolari esset satis verisimile, si intrasset domum, & incubuisset lecto, sicut præsupponit Iosephus. Sed quia hoc falsum est. Etiam satis est falsū, quod sequitur in verbis eius: posuit tamen causa decorandi historiam. Vel fortè, quia putauit Iosephus sic interpretandam esse literam Hebraicam, quæ interdum in modo loquendi multum aliena est à proprietate. Et ecce concubina eius iacebat ante ostium. Id est tunc vidit primò concubinam suam, quia fortè putauit, quod

Opinio Iosephi.

1. Confutatio. Iosephi.

Secunda.

quod ipsa non esset ibi, nec reuerteretur ad eum, sed tenerent illam viri Gabaa ad abutendum ea: unde ipse intendebat recedere non inquirendo eam. Quod patet, quia dicitur, quod aperuit ostium, ut ceptam expleret viam: quasi dicat, quod egrediebatur iam de domo paratus ad viam, & tamen vxorem nondum receperat, nec sciebat ubi erat: ergo non intendebat inquirere eam: quia alioquin diceretur, quod aperiebat ostium, ut inquireret vxorem suam, & non ut ceptam expleret via. *Sparsis in limine manibus.* Id est, brachia eius erant extensa per terram ante limen domus: istud autem ostendebat eam mortuam, quia alioquin corpus suum collectum haberet, sicut viuentes habent quando iacent: maxime tempore frigoris, sicut tamen erat in auroa. *Cui ille putans eam quiescere loquebatur.* Id est putabat vir, quod mulier lassata viribus nunc praesens in somnietate, & lassitudine dormiret: ideo loquebatur ad eam, tanquam ad viuentem. *Surge & ambulemus.* Scilicet, non expedit hic morari: non enim increpabat eam Leuita, sed magis compatiebatur, quia sciebat, quod ipse eam tradidisset, & ipsa inuita sustinisset hoc. *Qua non respondente, intelligens quod erat mortua.* Scilicet clamauit ad eam forti voce, & quia nihil respondit putauit eam mortuam: & forte, quia tergit eam, & non euigilauit. *Tulit eam.* Scilicet eleuauit de terra. *Et imposuit asino.* Ut portaretur, quia iam seipsam portare, vel ferre non poterat. In Hebraeo non habetur intelligens, quod esset mortua, sed solum dicitur: qua non respondente tulit eam, & imposuit asino. *Reuersusque, est in domum suam.* Id est in monte Ephraim, de quo erat oriundus. Intendebat enim prius ire ad domum Dei in Silo, ut dixit sibi, & deinde ire in domum suam, quia tamen accidit ei hoc, non iuit in domum Dei, sed in domum suam. *Quam cum esset ingressus arripuit gladium.* Id est, cum ingressus est in domum suam, diuisit vxorem suam, & prius noluit facere: *Et cadauer vxoris cum ossibus suis in duodecim partes concidens.* Id est, diuisit cadauer vxoris per duodecim partes ad mittendum in duodecim tribus Israel, & ibat quelibet pars cum ossibus suis: istud autem fecit, ut viderentur membra humana, quia si tolleretur ossa a carnibus non maneret effigies humani corporis: oportebat tamen ad id quod intendebat Leuita, quod apparerent membra humana. *Misit in omnes terminos Israel.* Scilicet in duodecim tribus, quia alias non oportebat diuidi in duodecim partes.

An Leuita diuiserit vxorem suam viuentem, vel mortuam, & quare diuisit eam in partes duodecim.
Questio XXXVII.

QVAERETVR circa hoc, an Leuita diuiserit vxorem suam viuentem, vel mortuam. Respondendum, quod hoc dubium non mouetur tanquam ambiguum sit, an mortua esset, cum litera nostra manifeste dicat, quod erat mortua. Sed mouetur propter Hebraeos, qui dubitant an mortua erat. Et motuum sui dubij est, quia in litera sua non dicitur intelligens, quod esset mortua, sicut in litera nostra. Respondendum, quod latius colligitur ex litera, quod erat mortua, dato quod auferatur illa particula, quae in litera nostra ponitur. Nam supra dicitur, quod venit concubina Leuita ad ostium, & corruit. Si autem ipsa viuens esset non corruisset. Item si esset viuens ista mulier clamasset ad portam, ut aperiretur ei. Quod patet, quia ipsa veniebat intentione intrandi domum, cum dicitur in litera, quod recedentibus tenebris, venit ad ostium domus, in qua erat dominus eius: & tamen non clamauit, sed mansit ibi usquequo exiuit Leuita, & inuenit eam iacentem: ergo erat mortua. Potissime coniungendo hoc precedenti, quia dicitur, quod corruit, nam si

non diceretur illud, dato quod non clamaret, non concluderetur, quod mortua esset, sed veniebat intentione intrandi, & non clamauit, sed corruit. Quod autem non clamauit patet, quia alioquin Leuita aperuisset ei. Etiam dato, quod non aperuisset, saltem sciret eam iacere ad portam, & tamen etiam hoc nesciebat. Item, quia dicitur, quod in aurora erat ista mulier iacens sparsis in limine manibus, & tamen modus talis non pertinet ad viuentes, sed ad mortuos vulnere, vel alias, quorum membra indispota iacent, sicut accidit eos mori. Item, quia dicitur, quod Leuita locutus est ei, & non respondit, & imposuit eam asino: si tamen viuens esset euigilasset cum imponeretur asino. Item, quia dicitur, quod diuisit eam in duodecim partes: sed manifestum est, quod ipse non committeret tantum scelus, quod viuente occideret, sed si viuere, poterat non committere eam mori, & tunc diuideret in partes duodecim non committendo impietatem. Item patet magis sequenti capitulo, quia dicitur, quod cum interrogaretur Leuita, respondit: vxorem meam iniecidi libidinis furore vexantes, tandem mortua est, quam atreptam in frustra concidi. Dicendum ergo manifeste apparere ex litera, quod mulier mortua erat, quando diuisit eam Leuita in partes, & quando accepit eam de ostio domus senis mortua erat: & ob hoc Ieronimus posuit in litera nostra intelligens, quod esset mortua, quia illa clausula colligitur ex alijs particulis literae.

Quare concidit Leuita vxorem in partes, ut mitteret per tribus Israel.
Quest. XXXVII.

QVAERETVR ulterius, quare concidit Leuita vxorem in partes, ut mitteret per tribus Israel: nam sufficiebat, quod mitteret ad dicendum iniuriam grauissimam sibi factam. Respondendum, quod Leuita fecit hoc ad valde mouendum Israelitas ad vindictam huius sceleris, & quia si solis verbis misisset ad dicendum, forte non efficacer moueretur, quia arduum erat punire viros omnes vnius ciuitatis, ideo misit membra mulieris occisa, quia illa nimis mouerent omnes enim videntes membra secta mulieris occisa horrerent facinus istud, & commouerentur viscerum. Et sic factum est, quia omnes clamauerunt, quod nunquam tantum facinus fuerat in Israel ex die, quo ascenderant de Aegypto. Est autem iste modus immutandi efficax apud quoscumque homines tam sapientes, quam insipientes, sed potissime apud insipientes: nam sapientes distinguunt magnitudinem flagitij, etiam non visis carnibus mulieris mortuae moueretur ad vltionem sceleris: insipientes autem minus mouentur verbis, quia non tantum iudicant de magnitudine criminum, ideo ista ostensio partium mulieris occise fuit valde conueniens eis. Item, quia istud non solum ostendebat iniuriam grauissimam factam mulieri mortuae, sed etiam miseriam Leuitae, qui tantum dolebat, quod vxorem in partes duodecim secuit ad ostendendam magnitudinem doloris: & istud etiam incitatum erat ad magis vindicandum istud scelus. Simile autem fecit Saul: nam cum sciret re regem nouum, & adhuc rusticum non tumeri, nec reputari ab Israelitis: velletque conuocare eos ad eundem ad bellum contra Ammonitas, diuisit boues duos in frustra, & misit per oes terminos Israelis, dicens, qui non egressus fuerit ad bellum cum Saule, & Samuele, sic fiet bobus eius: & tunc inuasit timor omnes Israelitas, & congregati sunt quasi vir vnus, ut patet 1. Reg. 11. Et si non misisset frustra bouem per nuncios, non moti fuissent Israelite: nam non credebant regem suum esse virum animosum, & facturum vltionem in transgressores, & sic quamquam non esset idem in vtrisque, tamen

vtrq.

vtrouique mittebantur partes animalis mortui, scilicet bouem occisorum, & mulieris occise ad magis mouendum, quam mouerent sola verba.

An peccauit Leuita diuidens vxorem suam in frustra.
Questio XXXVIII.

QVAERETVR ulterius, an peccauerit Leuita diuidens vxorem suam in frustra. Aliquis dicit, quod non, quia non faciebat ei iniuriam cum mortua esset, & mortuus non recipit honorem, nec inhonoracionem: ergo nec peccaret Leuita, quia non faceret iniustum. Sed dicendum, quod ista ratio non stat, quia licet mortuus non sentiat mala, quae ei facimus, quia non est ens, licet anima sua & corpus suum sint entia, tamen iniuriam ei facere possumus, & dedecus inferre, & honorem. Sic patet primo Ethicorum, ubi dicitur, quod ex fortunis, & infortunis pronepotum, & amicorum prouenit aliquid mortuis, licet non tale, & tantum, quod felices possit efficere infelices, vel eis, qui non sunt felices possit afferre beatitudinem. Item 5. Ethic. dicitur, quod quaedam inhonoratio adest seipsum corruptentem, occidens seipsum recipit a lege quandam poenam de honoracione. Item non sepeliri, vel quod per terram trahatur, & similia: lex tamen non faceret ista, nisi esset poena, & sic poena de honoratio quaedam erit. Item dato quod mortuis nihil proueniat a bonis, aut malis, quae facimus ad honorandum, vel de honorandum eos, tamen saltem cognatis mortuorum prouenit honor, vel dedecus ex his, quae circa mortuos fiunt, ideo illis saltem fiet iniuria faciendo aliquid tale circa mortuos, sed cuiuscunque iniuria fiat, peccatum est: ergo peccaret Leuita diuidendo in frustra cadauer vxoris suae. Item si nullum dedecus efficeretur mortuis, lex non puniret violantes sepulchra, sed magna poena est violatorum sepulchri, ut patet in legibus humanis digestis de sepulchro violato per totum. Et hoc prouenit pro tanto, quia cadauera mortuorum in honore habenda sunt: ergo peccabat Leuita. Item his celsantibus videbatur quaedam inhumanitas secari membra vxoris suae occisa: nam licet non sentiat, tamen cum adhuc cadauer illud humanam retineat effigiem, impropium videtur illud violare ferro secando in partes. Respondendum, quod Leuita iste non peccauit secando cadauer in partes. Pro quo sciendum, quod licet corpus humanum post mortem non sit pars hominis, imo nec sit corpus humanum, nec illud quod prius erat: quia non manet forma, per quam constituebatur in specie humana, ut esset pars speciei humane: tamen quia adhuc manet in cadauere expressa humana imago, est nobis cauendum ab aliquo nocimento, & de honoracione illius, non propter illud, sed propter honorem carnis nostrae, cum qua illa communicat in figura, & aliquando communicauit in veritate naturae. Etiam propter honorem eius, cuius illud cadauer aliquando fuit pars. Nam sicut mortuo patre si quis filijs eius nocet, videtur offendere patrem quamquam ipse non sit pater istorum, cum non sit ens: sed solum, quia fuit aliquando pater istorum, videtur nunc offendi in illis: ita quamquam istud cadauer non sit nunc pars alicuius hominis, quia tamen aliquando fuit corpus humanum, & pars alicuius hominis, videtur offendi ille, cuius fuit, si aliquid fiat circa cadauer, quod alias in viuente fieri non liceret. Idem patet in corporibus sanctorum: nam ista corpora, quae relinquuntur, non sunt vere illa, quae fuerunt olim corpora sanctorum, quia deserunt esse eadem in specie per formam recedentem, & tamen honorem magnum exhibemus eis, quia aliquando fuerunt corpora sanctorum, licet nunc non sint propter receptum formae. Sicut ergo se habet honor sanctorum ad

1. Ratio. 2. Ratio. 3. Ratio. Quomodo mortui dehonora-ri possint. De humano corpore post mortem.

A honorem aliorum virorum, ita se debet habere honor exhibitus corporibus sanctorum ad honorem exhibitum cadaueribus aliorum hominum. Nam sicut non sunt tantum honorandi alij homines, sicut sancti; ita nec eorum cadauera, sicut cadauera sanctorum, sed proportionalitate se habeant. Et tamen cadauera sanctorum honorantur quodam valde magno honore, ergo corpora aliorum hominum erunt honoranda quodam honore, licet paruo: secare tamen cadauera, & agere de eis, sicut ageremus de cadaueribus sanctorum, dedecus est: ergo peccatum erit, quia fit contra honorem, quem impendere tenebamur his cadaueribus. Dicendum tamen quod cum ista cadauera secantur in partes ex causa aliqua rationali, non est dedecus morienti, aut viuus, nec peccatum, quia talia fierent interdum in viuus sine peccato, ut si quis egrotaret, poterant ei interdum quaedam partes corporis secari, & amputari a reliquo corpore, vel aperiri ad salutem corporis: ergo si subsistit in mortuis aliqua causa ad hoc faciendum non erit illicitum: similiter aliqui viuentes propter scelera secantur in partes, vel aperiuntur viscera cordis, aut fiunt alia opera, quae videntur magnae crudelitatis, ita & morienti interdum sicut aliqua similia propter scelera, ut potest si quis seipsum occidit, caret sepultura, & per terram trahitur cadauer eius. De hoc 5. Ethic. Inhonoratio adest seipsum corruptentem. Etiam si quis moriatur in alijs sceleribus, Ecclesia eum mortuam excommunicat, vel excommunicatum ostendit, & denegat illi sepulturam, nec pro illo orat, aut honores aliquos impedit funeri: in quo magnum dedecus est. Quod autem nunc subesse causa ad diuidendum cadauer istius mulieris apparet in duobus. Primo ex desiderio vindicandi istud scelus, quia si ipsa non fuisset diuisa, & missa per terminos Israel, non fuisset efficaciter moti Israelitae, sicut moti fuerunt ad vindictam istud scelus, ut ante precedenti questione declaratum est. Sed vindicari istud scelus erat valde bonum: ergo etiam secari in partes illam mulierem mortuam erat bonum. Secundo patet, quia ipsimet mulieri erat bonum, quia principale malum fuerat hic illatum mulieri, quod iudificata turpissime fuerat, & mortua, ideo honor erat ei, quod diuideretur, & per hoc daretur ei magna vltio delendo totam tribum Benjamin propter eam. Ad rationes in contrarium dicendum, quod bene concludunt, quod aliquod dedecus, vel honor possit exhiberi mortuis, & possit peccari contra illos: & tamen, quia hic habebat causam iustificatam Leuita ad faciendum hoc, non peccauit, alioquin peccasset.

Quomodo misit Leuita partes cadaueris concisi in omnes tribus Israel.
Quest. XXXIX.

QVAERETVR ulterius, quomodo misit Leuita partes cadaueris concisi in omnes tribus Israel: nam si vellet mittere ad omnes tribus non oportebat, quod faceret duodecim partes, sed vndecim, quia tribus Benjamin erat rea huius sceleris, & illa nollet vindicare scelus, sed potius resisteret vindicare volentibus, sicut factum est. Aliquis dicit, quod non misit in omnes tribus Israel, quia non dicitur in litera, quod missa fuerint membra mulieris ad omnes tribus, sed solum in omnes terminos Israel. Sed dicendum, quod idem significatur per omnes terminos Israel, quod per omnes tribus. Quod magis aperitur sequenti cap. cum dicitur: Misit partes in omnes terminos possessionis vestrae. Sed termini possessionum vocantur termini sortium, & sortes erant duodecim, sicut erant tribus duodecim. Item, quia si non mitteret partes istas ad duodecim tribus, non mitteret specialiter duodecim partes,

In duobus erat causa ad diuidendum cadauer huius mulieris.

Resp. ad rationes in contrarium.

partes, sed plures, aut pauciores: sed misit duodecim: ergo attendit numerum tribuum, & hoc tenendum est, quod ad tribus duodecim miserit. Sed tunc maner dubium, quomodo miserit partes ad duodecim tribus, quia tribus Benjamin non poterat hic computari cum non esset ipsa actura contra criminosos, sed potius defensora. Respondebit aliquis, quod computantur hic Leuita, vt vna tribus. Nam licet Leuita non essent tribus ad accipiendum possessionem: tamen in alijs, quae pertinebant ad quaedam spiritualia computabantur Leuita, vt vna tribus, vt declaratum est Deuter. 27. & ibi patet in litera, vbi ponitur Leui, vt vna de tribubus. Idem patet Apoca. 7. cap. & quod vincat crimen istud infandum erat quoddam spirituale pertinebat ad Leuitas, sicut ad alias tribus, imo plusquam ad alias. Nam quando Israelita peccauerunt adorando virulum, Moyses, volens vlcisci scelus, dixit: Qui domini est iungatur mihi. Et dicitur, quod conuenerunt ad eum omnes filij Leui, & illi soli occiderunt vigintitria millia peccatorum, vt patet Exod. 32. cap. ita ergo nunc ad eos pertineret vindicare istud delictum. Item pertinebat ad eos ex causa cognationis, quia ista infamia, & offensa fuerat in ista viro Leuita: ergo Leuita potius, quam coeteri dolere debebant, & armari ad vindiectam. Respondendum, quod ad Leuitas non fuit missa aliqua pars. Quod patet, quia Leuita non habitabant in aliqua vna parte terrae Israel congregati, sicut aliqua de tribubus, sed erant dispersi per omnes partes Israel, vt patet Num. 35. & Iosue 21. Item patet, quia dicitur in litera sequenti capitulo, quod misit iste Leuita partes per omnes terminos possessionis Israelitarum, id est pro qualibet possessione Israelitarum vnam partem. Sed Leuita non habebant aliquam possessionem, Num. 18. & Deu. 18. ergo non missa fuit pars aliqua ad eos. Item non oportebat mitti aliquid ad Leuitas, quia cum Leuita essent dispersi per omnes tribus Israel, cum mitteretur vna pars ad quamlibet tribum, illa quoque videbatur missa ad Leuitas eiusdem tribus. Dicit potest ergo dupliciter in hoc. Vno modo, quod missa fuerunt duodecim partes ad duodecim tribus, & quod ad Benjamin missa est pars quadam: & hoc propter duo. Primum, quia non erat omnes rei huius criminis in parte Benjamin, sed soli viri vrbis Gabaa, & forte alij mouerentur immanitate sceleris ad puniendum illos, & tradendum in manus omnium Israelitarum, vt punirentur: sed postea accidit, quod nolent suos puniri contribules, & resisterunt coeteris tribubus. Secundum fuit, quia dato, quod Leuita putaret, quod viri Benjamin potius resisterent, quam adiunarent ad puniendum scelus: tamen debuit mitti aliqua pars mulieris occisa, ne ipsi viderentur contemni, vel reputari tanquam hostes, ante quam ipsi se declararent: quia ostendendo eos esse hostes priusquam ipsi se ostenderent, offendebant eos, & dabant motiuum, vt se quasi rationabiliter hostes demonstrarent. Aliter dici poterat, quod non fuit missa pars aliqua ad Benjamin, & tamen praeter illam fuerunt missae duodecim partes ad duodecim tribus, & hoc, quia tribus Manasse diuisa erat in duas partes, quarum vna erat ad orientem Iordanis cum tribu Rubem & Gad in terra Galaad, & alia erat in occidentali terra ad Iordanem cum alijs nouem tribubus: & ne aliqua pars istarum contemneretur, misit duodecim partes ad duodecim tribus, scilicet, quia ista tribus Manasse diuisa erat: vtraque autem istarum duarum positionum est satis rationalis. Quod cum vidissent singuli conclamabant. Id est cum viderent membra mulieris occisa singuli Israelita, & audirent causam quare sic fuerat diuisa, clamabant. Nunquam res talis facta est in Israel. Id est nunquam fuit

Et tam graue peccatum in Israel, ideo puniendum est grauissimè nunc, ne alij ad similia capiant audendi exemplum. Ex die quo ascenderunt patres nostri de Aegypto usque ad praesens tempus. Paucum tempus erat, quo Israelita ascenderant de Aegypto, scilicet nondum octuaginta anni, quia ab exitu de Aegypto usque ad introitum in terram Chanaan fuerunt anni quadraginta, & ex tunc usque nunc nondum fluxerant anni quadraginta, quia consummati fuerunt quadraginta in morte Othonielis, qui dicitur iudicasse quadraginta annis, & computatur sub eo totum tempus Iosue, vt declaratum est supra tertio, & tamen nondum erat constitutus Othoniel in iudicem, vt declaratum est in principio capituli huius: & sic nondum fluxerant octuaginta anni ab exitu de Aegypto. Et non dicitur: ex quo ascenderunt patres sui de Aegypto tanquam prius accidisset, sed aliquid grauius, vel aequè graue, quia prius Israelita non erant vt populus, cum essent in captiuitate Aegyptiorum: sed dicitur hoc tanquam significent se dicere de exordio huius populi, vt si dicerent, nunquam tale aliquid fuit, ex quo coepit esse Israel. Sed dicit aliquis, quod fuit aliquid grauius antequam Israelita ascenderent de Aegypto, scilicet in vrbibus Sodomorum: nam ibi Sodomitae conati sunt cognoscere duos viros, qui introierant in domum Loth, & secuta est magna plaga super omnes quatuor ciuitates Sodomorum. Dicendum, quod non referebant Israelita ad hoc propter duo. Primum, quia dixerunt: nunquam accidit, vel factum est tale in Israel ex die, quo ascenderunt patres nostri de Aegypto: ergo prius accidit in Israel, quam ascenderent de Aegypto. Sed saluum, quia illud quod factum fuit in Sodomis non fuit in Israel, quia Sodomitae non pertinebant ad populum Israel, sed erat populus de stirpe Amorrhæorum. Secundum est, quia non solum fuit illud antequam ascenderent Israelita de Aegypto, sed etiam antequam intrarent in Aegyptum, imò prius quam esset aliquis de Israelitis natus praeter Abraham. Nam Isaac non erat natus, quando subuersa est Sodomus. Sed vno anno ante natiuitatem eius subuersa est. Quod patet, quia angeli, qui ibant ad subuertendum Sodomam, ipsa die, qua illuc peruenerunt, comederunt cum Abraham, & dixerunt, quod sequenti anno illo eodem tempore Sara haberet filium, & vocaretur nomen eius Isaac: Gen. decimo octauo, & sequitur ibidem in capitulo decimo nono, quomodo illi angeli iuerunt Sodomam, & destruxerunt eam; ideo debuisset dici, quod antequam esset Israel, factum fuit aliquid tale, & tamen ex eo tempore quo coepit esse populus Israel non fuit simile factum. Ferte sententiam, & in commune decernite. Istud dicebant Israelita inter se dolentes de tali facto, & nolentes praeterire crimen inultum, scilicet ferte sententiam quid debeamus facere super tali facto, & decernite in commune, id est omnes de Israel decernite, vt omnibus consentientibus sententia feratur, & omnibus prosequentibus executioni tradatur. Quid facto opus sit. Id est quid opus sit fieri super tali facto. In Hebraeo habetur. Ponite vobis, super ipsa consiliamini, & loquimini. Scilicet, ponite vobis curam super hac re, & consiliamini mutuo, vel deliberate penes vos, & loquimini, id est proferatis sententiam, quam conceperitis. Eadem sententia est hic, & in Hebraeo, sed litera nostra est manifestior, & quasi expositio Hebraeae literae.

HGRESSI itaque sunt omnes filij Israel, & pariter congregati, quasi vir vnus, de Dan, vsque Bersabee, & terra Galaad ad Dominum in Maspha:

omnes quoque anguli populorum, & cunctae tribus Israel in Ecclesiam populi Dei conuenerunt quadringenta millia peditum pugnatorum. Nec latuit filios Benjamin, quod ascendissent filij Israel in Maspha. Interrogatusque Leuita, maritus mulieris interfectae, quomodo tantum scelus perpetratum esset, respondit: Veni in Gabaa Benjamin cum vxore mea, illucque diueri: & ecce homines ciuitatis illius circuderunt nocte domum, in qua manebam volentes me occidere, & vxorem meam incredibili furore libidinis vexantes, denique mortua est. Quam arreptam in frustra concidi, misique partes in omnes terminos possessionis vestrae, quia nunquam tantum nefas, & tam grande piaculum factum est in Israel. Adestis omnes filij Israel, decernite quid facere debeatis. Stansque omnis populus, & quasi vnus hominis sermone respondit: Non recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisquam intrabit domum, sed hoc contra Gabaa in commune faciemus. Decem viri eligantur e centum ex omnibus tribubus Israel, & centum de mille, & mille de decem millibus, vt comportent exercitui cibaria, & possimus pugnare contra Gabaa Benjamin, & reddere ei pro scelere, quod meretur. Conuenitque vniuersus Israel ad ciuitatem, quasi homo vnus eadem mente, vnoque consilio.

Egressi sunt. Descripto in praecedentibus de sceleris patratione, hic consequenter subditur de patrationum vastatione, scilicet, quia omnes, qui hoc ausi sunt perierunt. Et diuiditur in quatuor, quia primo facti veritas inquiritur. Secundo iustitiae aequitas requiritur, ibidem. Et miserunt nuncios. Tertio iniquitas defenditur, ibidem. Qui noluerunt. Quarto iniuste inuaditur, ibidem. Virorum quoque Israel.

An hic sit ordinis mutatio: & an immediatè facta haec fuerunt. *Questio I.*

QVAERETVR, an ea, quae habentur hic, habeant continuatum ordinem ad praecedentia, & an fuerint facta immediatè post illa, vel aliquatò tempore post. Respondendum, quod ordo continuus est, quia praecedenti capitulo ponitur peccatum virorum Gabaa, hic ponitur bellum quod factum fuit hic contra illos pro hoc scelere, & quomodo perierunt: & istud necesse est esse post illa. Ad secundum dicendum, quod non fuit aliqua mora inter praecedentia & ista, sed est continuata narratio, quia praecedenti capitulo dicitur, quod omnes Israelita videntes membra mulieris mortuae, & audientes causam, dicebant, quod nunquam tale acciderat in Israel, & quod consiliarentur super illo: hic autem dicitur, quomodo consiliati sunt super hoc, & quid fecerunt. *Egressi sunt itaque omnes filij Israel.* Scilicet, egressi sunt de locis suis ad veniendum in Maspha: & ibi iudicarent quid super hoc fieri deberet: & vocantur hic omnes filij Israel omnes de vndecim tribubus. Nam tribus Benjamin non venit ad istam congregationem, sed fuit obuia ad resistendum ceteris fratribus suis volentibus vlcisci istud scelus. *Et pariter congregati quasi vir vnus.* Scilicet, congregati sunt in Maspha: nam omnes desiderabat punire istud scelus, quasi vir vnus, scilicet, quia sicut vir vnus quocunque vadit totus vadit, & non potest vna pars eius manere hic, & alia ibi: ita totus Israel congregatus est in Maspha, scilicet, non manentibus aliquibus in locis suis. Et est hyperbolica locutio: nam non fuerunt congregati omnes viri de vndecim tribubus: multi enim manserunt in locis suis, quia tamen magna pars iuit, dicuntur omnes iuisse. Et sic saepe loquitur scriptura, vt Gen. 41. Omnes prouinciae veniebant in Aegyptum, vt emerent escas: & tamen manifestum est, quod non veniebant omnes. Vel dicitur quasi vir vnus, id est sicut vir vnus faciliter mouetur ad eundem ad aliquem locum, ita facillime moti fuerunt omnes Israelita ad veniendum in Maspha. *De Dan vsque Bersabee.* Hic signatur, quod de tota terra Israel venerunt in Maspha, & ponuntur extremitates eius. *Id est Dan, & Bersabee, & terra Galaad:* est enim Dan ciuitas quadam in extremitate meridiana terrae Israel, & est apud Gerara, quae est terre Philistinorum, Gen. 21. & 26. est autem Gerara extremitas meridiana terrae Chanaan, Gen. 10. cap. ideo quia vult significare scriptura duas extremitates. *Id est meridiana, & aquilonarem, ponit ista duo loca.* Vnde sepe ponuntur. Terminus autem orientalis terrae Israelitarum erat mare rubrum, terminus vero occidentalis erat mare mediterraneum, quod vocatur mare Philistinorum. Istud patet Exo. 23. c. hic autem ponuntur solum 3. termini. *Id est Dan, & Bersabee, & terra Galaad,* quae erat terminus orientalis. Nam terra Galaad est ad orientem Iordanis. *Id est in terra duorum regum Amorrhæorum:* terminus autem occidentalis non ponitur hic: sed subintelligitur. *Ad Dominum in Maspha.* Id est conuenerunt omnes isti viri in Maspha coram dño, vt ibi deliberarent quid facere deberent super hoc.

Quomodo Israelita congregati sunt in Maspha, cum nullus esset iudex, aut Dominus, qui vocaret eos. *Questio II.*

QVAERETVR, quomodo Israelita congregati sunt in Maspha, quia nullus iudex, aut dominus erat, qui conuocaret eos. Nam istud factum est ante mortem Caleb, & tunc nondum substitutus fuerat in iudicem Othoniel, qui fuit primus iudex, vt supra

supra precedenti capitulo declaratum est. Etiam nō- dum conuenerant inter se Israelitæ, quōd ad aliquem locum conuenirent, cū nondum habuissent collo- quium aliquod, & consilium simul: nam postquam steterunt simul in Maspha facilliter poterant distinare, vbi postea congregarentur: nam congregati sunt in Silo post Maspha, sed ante Maspha nondum conue- rant. Dicendum, quōd ordo ad hoc faciendum fuit, quōd quando Leuita misit partes vxoris suæ occisæ p omnes tribus Israel, desiderauerunt punire istud sce- lus, & ad hoc volebant habere consilium simul, vt om- nes deliberarent, & omnes exequerentur, vt dictū fuit precedenti capitulo, scilicet ferre sententiam, & in cō- mune decernite quid factū opus sit. Et credendū est, quōd tūc aliqua tribus præcipua, vt tribus Iuda rescri- beret omnibus non tanquam imperans, sed tanquam exhortans, vt conuenirent omnes in vno loco, scilicet in Maspha: & ibi iudicaret quid facere deberent super hoc, & tunc sponte omnes tribus conuenerunt ad hoc, & de hoc dicitur in litera, quōd omnes filij Israel egressi sunt quasi vir vnus, & venerunt in Maspha.

Quare Israelitæ venerunt in Maspha. Quest. III.

QVAERETVR vterius, quare venerunt in Maspha. Aliquis dicit, quōd hoc fuit, quia erat ibi sanctuarium, & melius istud ibi fieret, quā in alibi. Hoc autem patet, quia dicitur in litera, quōd congregati sunt ad dominum in Maspha. Congregati autē ad dominum est congregari ad sanctuarium, in quo erat Deus, si alibi non dicitur Deus esse specialiter. Item patet hoc, quia Samuel immolauit domino sacrificium in Maspha, & conuocauit illic populum, vt patet 1. Reg. 7. & tamen sacrificium non fiebat, nisi in loco, in quo erat sanctuarium Le. 17. ergo in Maspha erat sanctuarium. Dicendum, quōd non erat sanctuarium in Maspha hoc tempore quo istud factum est. Quod patet, quia sanctuarium fuit positum in Silo vi- uente Iosue, & mansit ibi vsque ad mortem Heli summi sacerdotis, vt colligitur 1. Reg. 4. sed tempus, quo fiebat istud, erat post mortem Iosue, & ante principatum Heli; imō ante omnes iudices; ergo erat domus domini in Silo. Item patet hoc, quia infra in litera, & sequenti capitulo dicitur, quōd hoc tempore erat arca domini, & domus eius in Silo, & illuc postea conuenerunt Israelitæ ad sacerdotem Phinees, ergo non erat in Maspha. Ad primam rationem in contrarium, dicendum, quōd licet dicatur Israelitæ venisse coram domino in Maspha, non sequitur, quōd ibi esset sanctuarium domini. Nam iste modus loquendi scri- pturæ est, quōd quocumque cōgregarentur Israelitæ ad faciendum aliquid bonum, quōd ad Deum pertinebat, dicebantur esse coram domino, licet essent extra locum sanctuarij, & hoc, quia etiam si duo homines conueniant ad aliquod opus, in quo Deus innocatur, vel ad Deum pertinet, dicuntur esse coram Deo. Sic patet 1. Reg. 23. vbi erant soli Dauid & Ionathas in deserto Ziph, & iniuebant foedus, & dicebantur esse coram dño. Quia scdus confirmabatur per inuocatio- nem Dei: similis modus loquendi est in nouo testam. Mar. 18. Vbi cūque fuerint duo, vel tres in nomine meo, in medio eorum sum. Ad secundum cū dī, q Samuel immolauit in Maspha, ergo erat sanctuarium ibi. Responderi potest dupliciter. Vno modo, quōd con- cedendo consequentiam, & concedens nihil ad pro- positum: nam dato, q diceretur, q tempore quo Samuel obtulit sacrificium in Maspha, erat ibi sanctuarium, non sequitur, quōd nunc erat: nam sanctuarium stetit in Silo vsq; ad mortem Heli summi sacerdotis: Samuel autem fecit sacrificium in Maspha multo tēpore post

1. Ratio.

2. Ratio.

Ad primā rationē in contrarium.

Ad ratio- nem secū- dam.

F mortem Heli, & tunc poterat esse sanctuarium in Ma- spha: nunc tamen necesse erat, q esset in Silo. Aliter potest dici, q non tenet cōsequentia. Samuel immo- lauit in Maspha, ergo erat ibi sanctuarium: nam Samuel immolabat vbi cūq; volebat. In Ramatha vrbe sua, & in Galgala, & in Maspha, & quibuscūq; alijs vrbi- bus: & tamē nemo dicit in omnibus his vrribus fuisse sanctuarium tempore Samuelis. Item illicitum erat cōstitui altaria præter altare Dei, quod erat in san- ctuario, vt patet Ios. 22. cap. & tñ Samuel offerebat sa- crificium, & constituit altare in Silo Ramatha 1. Reg. 7. cap. Dicendum autē, q non solum nunc, sed etiam nunquā fuit sanctuarium dñi in Maspha. Sed voluerunt nunc congregari Israelitæ ibi, sicut congregari debe- bant in aliqua alia ciuitate. Est autem Maspha in ter- ra Galaad ciuitas ad orientalem partē Iordanis, supra 12. & creditur esse in sorte dimidiæ tribus Manasse. In ista ciuitate habitauit Iephte Galaadites iudex Israel, & ibi sepultus est, vt patet supra 11. & 12. cap. Omnesq; anguli populorum. Idest conuenerunt in Maspha in congrega- tione ista omnes anguli populorum. i. viri de omnib; angulis populorum. f. de omnibus extremitatib; f. de parte meridiana, & aquilonari, occidentali, & orientali, licet non omnes conuenerint, qui erāt in his angulis. Nam soli quadraginta millia virorum conuenerunt, vt patet in litera: & hoc de vdecim tribubus, & tñ manifestū est, q non erat ista saltem quarta pars sum- mę illarum vndecim tribuum. Nam cū Dauid cō- putauit istas tribus tempore suo, sola trib; Inda habuit quingēta millia virorū, vt patet 2. Reg. 24. Etiam, quia computando summam virorum bellatorum istarum tribuum in computatione illa, quæ fuit in deserto, fue- runt valde plures. Num. 1. & 26. Ideo dicendū, q solū venerunt nunc quidam de omnibus tribubus, & quā- quam non fuerit aliqua tribus de vndecim tribubus, de qua aliqui non venerint, nec fuerit aliquis locus de omnibus locis tribuum vndecim, de quo non venirēt aliqui, pauci tñ veniebant. De Benjamin autē congre- gati sunt quotquot poterant congregari. f. 25. millia, vt infra patet. Sed dicendū est, q istud procedit ex in- tentione quorundā putantiū, q solum venerint qua- draginta millia, & tñ venerunt quadringenta millia, vt patet in Hebræo, & in omnibus Biblijs correctis, & sic modica pars de vndecim tribub; manebat in domib;. Et cuncta tribus Israel. f. vndecim tribus. Nam tribus Be- niamin non venit ad istam congregationē, & ob hoc cōteræ tribus conuenientes miserunt nuncios ad Be- niamin infra in litera. In Ecclesiā populū conuenerunt. Idest congregati sunt, & fecerunt Ecclesiā. i. congrega- tionē, vel cōsiliū. Propriè enim Ecclesia vocatur multitudo congregata. Vnde dicit Aristot. 2. Polit. c. de Politia Calcedoniōrū, q quædam Politia sunt, quæ Ecclesiam non faciunt. i. non congregant multitudi- nem ad consiliū. Quadraginta millia peditem. Noluere plures ascendere, quia nō oportebat plures ascendere, quia nunc ibant ad capiendum deliberationem, & nō ad pugnandū: & ad hoc sufficiebant quadraginta mil- lia, sicut millies millia. Sed etiam nunc dicendum, q iuerunt plurimi de vndecim tribubus, sed isti pcedunt ex errore corrupte literæ. Peditem pugnatorum. Idest isti omnes erant pedites parati ad pugnam: nam inter Is- raelitas non erant aliqui pugnantes pugna equestri, nec in curribus, sed omnes pedites erant tam ex parte vndecim tribuum, quā ex parte Benjamin. Nec latuit filios Benjamin, quod ascendissent filij Israel in Maspha. Idest quamquam fecissent aliquater secretè Israelitæ, non latuit filios Benjamin quomodo cōgregati sunt Israe- litæ de vndecim tribubus, & deliberauerūt, & paraue- runt se contra filios Benjamin, ita filij Benjamin para- uerunt se contra vndecim tribus.

Quomodo

Quomodo congregati non fuerunt Israelitæ nunc in Silo. Questio IIII.

QVAERETVR, quare non congregati fuerūt Israelitæ nunc in Silo, sicut congregati fuerunt postea. Et videtur, quōd ibi debent congregari, q ibi poterant consulere dominum, cū esset ibi arca Dei, & summus sacerdos Phinees, qui consuleret, vt patet infra: vnde postea ibi consuluerunt Israelitæ do- minum: in Maspha autem non poterant consulere, quia non erat ibi sanctuarium, nec sacerdos magnus, nec aliquid quod pertineret ad consulendum domi- num. Respondendum, quōd Israelitæ non congre- gati sunt in Silo, quia non erat eis opus conuenire ibi. Nam nunc non conueniebant ad hoc, quōd pugna- rent contra Benjamin; sed ad mittendum nuncios, vt Benjamin traderet viros peccatores, vt fieret de eis iustitia complementum, & ob hoc non oportebat consuli dominum: sed in Silo erat conuentus neces- sarius solum ad consulendum dominum: postea au- tem cū viri Benjamin deliberauerunt non dare no- xios ad puniendum, conuenerunt in Silo: & ibi consuluerunt dominum super bello. Item causa nō conueniendi in Silo fortè fuit, quia Israelitæ de vnde- cim tribubus voluerunt conuentum suum esse igno- tum viris Benjamin quousq; mitterent ad eos nun- cios, vt non pararent se ad pugnam, & ad male respon- dendum: si tamen conuenirent in Silo cognoscerent hoc facilliter viri Benjamin, eo quōd Silo erat in sorte Ephraim, & fors Ephraim erat ad latus Benjamin; conuenerunt autem in Maspha, quia Maspha erat ad Orientalem partem Iordanis in terra duorum regum Amorrhæorum, quæ est terra Galaad; & erat satis dis- stans illa ciuitas à sorte Benjamin, & ibi poterat magis occultari, quā in Silo. conuentus istarum tribuum, & tamen non potuit omnino occultari, quia conuen- tus quadraginta millium virorum non potest satis oc- culte fieri. Et quōd voluerunt vndecim tribus, quōd filij Benjamin hoc ignorarent apparet ex his verbis, scilicet, nec latuit filios Benjamin: nam si non habe- rent vndecim tribus intentionem, quōd hoc lateret filios Benjamin, frustra diceretur, quōd nō latuit filios Benjamin. Interrogatus, Leuita. Hic veritas facti inquiri- tur: nam ante hoc Leuita miserat membra vxoris suæ interfectæ per omnes tribus Israel, & proposuerat querelam contra viros Gabaa: viri tamē Israel nescie- bant ordinem rei. Etiam non constabat eis an verum hoc esset, & quia non decebat tantam rem inchoari, nisi constito de veritate, quæ fuerunt à Leuita de or- dine rei. Expediebat enim, quōd prius Israelitæ cog- noscerent per certitudinem veritatem rei, quā ali- quid agerent: & hoc, quia alais molirentur bella iniu- sta fortè contra Benjamin, si non esset tale peccatum, quale Leuita proclamabat: & istud erat periculosum: quia Deus induceret pugnam super caput illorum, qui iniustum fouerent bellum. Item, quia faciendo hæc multa expenderent quod erat nocuum. Item, quia, quōd saltem mitterent Israelitæ ad admonendū filios Benjamin, si crimen non erat verum erat offen- sio facta filijs Benjamin. Maritus mulieris interfectæ. Ex hoc etiam patet, quōd erat vxor sua, & non concubi- na, & etiam ipse vocat eam vxorem, & non concubi- nam. Et ratio huius est ad grauandum factū. Nam si fuisset ista mulier concubina Leuitæ, & non vxor, non haberet tantum ius Leuita ad agendum pro illu- sione, & morte eius, quia nullo vinculo ad eam perti- nebat: quia tñ erat vxor competebat ei magnum ius: tum quia sibi met erat magna iniuria, q vxor sua vio- lata, & occisa fuerat, tum quia pro ipsa vxoris offensa, eo quōd erat coniunctissima persona, poterat agere, Alph. Toft. super lib. Iudicum

A & competebat ei magnum ius, quod non fieret si ef- set concubina, q tunc persona modicū coniūcta erat. Et dicitur: Mulieris interfectæ, scilicet, in libidine, & non à Leuita. Quomodo tantum scelus perpetratum esset. Idest, quæ fuerunt de ordine, q fortè non dubitabant quin commissum esset. Nam nullatenus erat verifi- mile, quōd Leuita vxorem diuidēs in frustra mitteret per omnes partes Israel, nisi passā fuisset istud à viris Gabaa, vel ab alijs: ordinem tamen nesciebant, ideo quæ fuerunt de illo. Nicolaus dicit, quōd Leuita iste Nicolaus non solum nunc retulit factum, sed etiam probauit, opinio. & adhibuit in testem puerum, qui cum eo erat, & se- nem in cuius domo hospitatus fuerat in Gabaa, & fam- miliam illius, qui super hoc deposuerunt: litera autem nihil tangit de hoc: sed potius videtur innuere, quōd B Israelitæ habebant pro constanti paratum fuisse sce- lus, sed solum dubitabant de ordine. Si tamen volue- ris tenere, quōd fecit probationem per testes, non ob- sisto. Respondit. Iste maritus mulieris occisæ venit, cum ceteris Israelitis in Maspha: & ibi astantibus om- nibus interrogatus est. Veni in Gabaa Benjamin cum vxore mea. Scilicet, veni vsque Gabaa, & ducebam mecum vxorem meam. Et vocat eam iam vxorem, & nun- quam concubinam ex causa iam dicta. Illuc, diuertit. Idest, declinaui ad eam ad manēdum ibi per noctem: nam iter faciebam. Sed dices quare non facit mentio- nem de puero? Respondendum, quōd Leuita solum voluit respondere tangens substantialia facti, & quia nihil de isto facto pertinebat ad puerum; qui tunc ve- niebat cum Leuita, & vxore sua, nō retulit quicquam de puero. Et ecce homines ciuitatis illius circūdo leuiter nocte domum. Scilicet, per diem nihil fecerunt: nam in platea manebat cum vxore sua, & nullus eum tenuit: postea verò cum per noctem declinauit in domum te- nis circūdederunt eam, quia per diem nolebant viri illi facere hanc turpitudinem. Sic enim Sodo- morum viri fecerunt: nam ipsi infamebant in hac li- bidine plusquam omnes homines, & tamen cū vi- derunt viros duos introeuntes vrbe, illico nō tenuerunt eos, sed per noctem vallauerunt domum Loth: Gen. 19. cap. In qua manebam. Ista erat domus senis viri Ephraim, qui erat peregrinus in Gabaa. Nam nullus alius voluit recipere in domo Leuitam, precedenti c. Volentes me occidere. Istud dixit Leuita ad honestandū verba sua, quia nolebant eum viri Gabaa ad occiden- dum, sed ad abutendum eo: vnde ita dixerunt: Educ virum, qui ingressus est domum tuā, vt abutamur eo. Etiam, quia isti, qui altabant bene intelligebant, quōd vellet Leuita significare, quōd conarentur eum cog- noscere, & tamen ad pulchrius loquendum sic dixit. Vel est sensus: volebant me occidere, scilicet vexantes me tanta libidine, quōd morerer, sicut fecerunt vxori meæ, quæ perijt libidine attrita. Et vxorem meam incre- dibili libidinis furore vexantes. Non dicit hic quomodo ipse coactus fuerit dare vxorem, nē ipse cognosceret: satis tamen credendum est, quōd dixerit, licet scriptu- ra quædam breuiter enarret; & dixit incredibili furo- re libidinis, quia per totam noctem non dederunt ei requiem cognoscentes eam vsque a daurorā, cū re- cesserunt tenebræ, vt patet præced. cap. quasi dicat: nō erat credibile, quōd tantus furor, idest ostentio libidi- nis esse poterat, nisi experientia compertus fuisset. De- niq; mortua est. Idest, tantum eam vexauerunt libidine, quōd fractis membris, & deficientibus viribus mortua est: nam ante portam eam mortuam mane iurgēs re- perit. Quam arreptam in frustra concidi. i. postq; vidi eā mor- tuam cōcidi eam in frustra: non tñ immediatè, vt eam mortuam sciri diuisti eam: non enim auderet hoc facere in Gabaa: nam si viri vrbs hoc scirent, occidif- sent etiam ipsam Leuitam, nē posset coqueri de illis. Cc Sed

Sed duxit eam mortuam in domum suam, & ibi con-

Leuita... quare miferit partes in omne Israel.

Piaculum quatuorfi gnat.

Id est duodecim partes, vt precedenti cap. In omnes terminos possessionis vestrae. Scilicet, in duodecim tribus, siue duodecim fortes, accipiendi istas duodecim tribus, sicut declaratum est precedenti cap. siue qd sit vna illarum Benjamin, siue qd Manasse diuisus fuerit in duas tribus, & habuerit duas partes. Quia nunquam tantum nefas. Ista est causa motiua quare Leuita misit partes in omnes tribus Israel, scilicet, quia nunquam fuerat tantum nefas in Israel. Istud potest dupliciter referri. Vno modo, quod quia nunquam fuerat tantum ac tale nefas in Israel, sed nunc erat nouum: ita debebat fieri noua ostensio, & querela pro illo. Et istud erat, quod mulier quam libidinofii viri vexantes occiderant, ad indicandum facinus eorum diuisa mitteretur per omnes partes Israel. Alio modo potest referri, quod misit partes per omnes tribus Israel, scilicet, quia nunquam fuerat tantum facinus in Israel, ideo quamquam nunquam omnes tribus Israel motae fuissent ad vindicandum aliquod facinus, nunc moueri debebant: quia nunquam aliquod tantum fuerat. Et tam grande piaculum. Eadem sententia est. Signat piaculum quatuor. scilicet, culpam, peccatum, ablutioem, remediū. Et dicitur a pio, pius, qd est mundare: & ob hoc magis conuenit ablutioem, qd alijs significationibz. Etiam vocatur peccatum piaculum, quia debet piari, i. emundari. Hic autē pro peccato magno accipitur sicut facinus, vel flagitium. Factum est in Israel. Id est ex eo tempore, quo Israel cepit esse, non factū est in eo tantum peccatum. Iste dixit melius, quam illi, qui dixerunt, quod non fuerat tale factum in Israel ex quo Israelitae ascenderant de Aegypto precedenti ca. Ad istos omnes filij Israel. Scilicet, omnes Israelitae de vndecim tribus adestis, ideo non oportet, quod differatis sententiam super hoc, quasi expectantes consiliū aliorum, quia omnes estis hic. Et dicuntur adesse oēs nō personaliter, sed in plenitudine potestatis, quia isti gerebant vicem omnium Israelitarum, cum conuenissent loco omnium, qui manebant in vrbibus. Decernite quid facere debeatis. Scilicet, quia non decet, quod istud factum relinquatis sub silentio prætereire. Stansqz, omnis populus. Scilicet, isti quadringēta millia stabant, quia nūllum eorum sedebat, sed omnes stabant audientes Leuitam enarrantem factum. Quasi vnus hominis sermone respondit. Scilicet, ita concorditer responderunt, quamquam essent quadringenta millia, quasi si vnus vir responderet: quasi dicat: si vnus vir responderet non posset varia respondere, quia vnus erat: ita omnes isti quadringenta millia eandem vocem protulerunt.

Quare Leuita hanc querimoniam proposuit toti Israeli, & non alicui iudici Israel. Quasi. V.

Quare Leuita istam querimoniam proposuit toti Israel, & non alicui domino, vel iudici Israel. Respondendum, qd tempore, quo factum est hoc, non erat rex in Israel, nec iudex: nam fuit istud factum post mortem Iosue, & ante constitutionem Othonielis in iudicem, qui fuit primus iudex, vt declaratum fuit precedenti cap. ideo ad nūllum iudicem, vel dominum magnū in Israel recurrit, qui posset, aut deberet istud punire. Sed dicitur: quare non recurrit ad septuaginta iudices, qui erāt in domo consilij, ad quos spectabat iudicare de omnibus causis Israelitarum, tam ciuilibus, quam criminalibus, inter quos erat iudex potentissimus, scilicet summus sacerdos, qui in omnibus diffiniebatur, & nullo modo erat ab eo appellandum, sed quicumque non obediret sententiae eius, moriebatur: Deut. 17. tempore autē hoc erat summus sacerdos Phinees, infra in litera: ergo ad ipsū

tanquam ad supremum iudicem recurrere debuerat iste Leuita. Respondendum, quod non recurrit Leuita ad domum consilij, nec ad sacerdotem magnum, quia licet de iure ad istos pertinere iudicem in omnibus causis, & punire delinquentes: tamen de facto nō possent punire viros Gabaa, cum pro eis tota tribus Benjamin pugnaret: sed proposuit querelam suam omnibus tribubus Israel, quia iste erant, quae poterant exhibere ei iustitiae complementum. Dicendum autem, qd adhuc alia videtur intentio fuisse Leuitae proclamatis ad totum Israel, scilicet, quia licet ad iudicem proclamare deberet, quia tamen fuit hic delictum speciale, quale nunquam fuerat in Israel, voluit ipse proclamare ad totum Israel, qualis proclamatio nūquam facta fuerat: nec etiam de iure aliquo tale erat, sed omnes proclamationes fiebant ad iudices. Ista positio patet ex verbis Leuitae, supra, nam dixit: quam arreptam in frustra concidi, misique partes in omnes terminos Israel, quia nunquam tantum nefas, & tam grande piaculum factum est in Israel, scilicet ex hoc, quod nunquam aliquod tale acciderat, ego feci talem proclamationem, qualis nunquam fuerat.

Intentio Leuitae proclamantis ad totum Israel.

An poterant iste vndecim tribus Israelis indicere istud bellum contra viros Benjamin pro vitione istius criminis Sodoma. Quasi. VI.

Quare vndecim tribus Israelis indicere bellum contra viros Benjamin, si non traderent viros Gabaa occidendos. Aliquis dicit, quod non, quia contra extraneos de alio regno poterant iste vndecim tribus indicere bella iusta subsistente causa, eo quod non esset istis & illis iudex communis, qui ius faceret vtrique parti: inter tribus tamen vndecim & tribum Benjamin erat iudex communis, quia summus sacerdos erat iudex super totum Israel, & si quis obedire nollet, moreretur. Deutero. 17. ergo non poterant vndecim tribus indicere bellum tribui Benjamin. Respondendum, quod penes totum populum non erat iurisdicctio, ita vt posset populus, vel pars populi iudicare in causis: sed istud expectabat ad iudicem. Et nunquam vacabat iudex, quia semper summus sacerdos erat maximus iudicū, ad quem ista expectabant, & mortuo vno immediate erat alius cum veniret iure hereditario ad filios, vel alios propinquos, ita vt nunquam iurisdicctio deuolueretur ad plebem: ideo in hoc casu summus sacerdos debebat iudicare condemnando reos. Sciendum tamen, quod iudice negligente, potissime in his, quae pertinebant ad religionem fidei deuoluebatur potestas ad populum, ita vt posset punire delinquentes, scilicet colentes idola, & similes. Nunc autem in casu viro- rum Gabaa, dicendum, quod cum contra Leuitam facta fuisset magna offensa, ad iudicem pertinebat condemnatio virorum Gabaa, qui peccauerant: & iste iudex erat Phinees summus sacerdos, & si ipse posset sententiam suam executioni tradere, mandaret eam exequi cuiusque vellet: si autem non posset mandaret toti populo; & si nollet illi, contra quos executio fieri debebat, obedire, poterat indicere bellum eis in modum poenae, & istud bellum ageret populus tanquam executor datus a iudice: nunc autem si populus non expectata sententia iudicis, nisi in casu in quo negligens ipse esset procederet ad condemnandum viros Gabaa, & sententiandum contra eos, peccaret. Dicendum tamen, quod cum nunc totus populus conuenit, scilicet de vndecim tribubus, & habebant in parte sua Phinees summum sacerdotem, qui erat iudex, credendum est, quod de consensu, & decreto illius haec agerent, & quod maius est non solum

solum decretum iudicis voluerunt ad pugnandum contra viros Gabaa, sed etiam Dei sententia: nam confu- luerunt eum, & respondit, qd pugnare deberent, vt patet in litera: id tamen quod Deo iubente fit, licitū est. Ad rationem in contrarium dicendum, qd ratio bene concludit, quod vndecim tribus non poterāt mouere bellum cōtra Benjamin sine auctoritate iudicis, cum haberent iudicem communem: & sic dico, qd mouerunt vndecim tribus bellum filijs Benjamin sacerdotē decernente, & postea Deo iubente. Si autem velis concludere, quod ex eo, qd habebant iudicem cōmūnem, nequaquam licebat eis mouere bellum in alterutrum, sed iudex debebat condemnare, & exequi. Respondendum, quod diffinire cōdemnando, vel absol- uendo est actus iudicis, & tamen exequi nō est semper actus eius, sed illius, cui ipse mandauerit, & quia non poterat iudex hic per se exequi, demandauit executionem vndecim tribus Israel: & quia filij Benjamin noluerunt parere sententiae, indictum fuit bellum contra eos, & hoc executus est populus.

An vndecim tribus tenerentur congregari ad pugnandum contra tribum Benjamin pro istius sceleris parratione. Quasi. VII.

Quare vndecim tribus tenerentur congregari ad pugnandum contra tribum Benjamin pro istius sceleris parratione. Respondendum, quod punitio omnium peccatorum directe pertinebat ad iudicem in vet. test. sicut nunc: eo qd debebat in omnibus criminibus seruari ordo iudicialis: nam crimen idolatriae erat id, quod magis horredum erat, & in quo magis fauebatur punitoribus cōtra peccatores, sicut leges humanae fauent accusatoribus, & testibus contra accusatos in crimine laesa maiestatis, & in haeresi, & simonia, & quibusdam exceptis criminibus: & tñ adhuc in cultu idolorum seruandus erat ordo iudicialis contra illum, qui accusabat, vel de quo denunciabatur crimen, vt colligitur Deut. 13. & 17. c. Dicendum tamen, quod in duobus casibus deuoluebatur potestas puniendi scelera ad populum. Primus erat, quando iudex erat negligēs in puniēdo, vel fortē fauebat peccatibus: tñc populus punire debebat peccatores. Daretur alioquin, qd manerent crimina magna impunita. scilicet idolorū, & similia: & tñ si fieret, Deus percuteret populū negligentem punire crimē. Et hoc, quia Deus volebat deuolui iurisdicctionem ad illum. Secundus casus est ex mandato iudicis: nam interdum iudex non poterat executioni tradere sententiam, quia potens erat peccator, vel fortē multi erant: & tunc debebat conuocare populum ad executionem sententiae. Sic autem erat in crimine cultus idolorum, scilicet, si in aliqua ciuitate essent cultores idolorum. Nam debebat ciuitas illa delēti cum omnibus, quae in ea erant: & quia istud non poterat facere iudex, pertinebat ad totum populum. Vnde in talibus executionibus Deus loquitur ad totum populum quod exequatur, vt colligitur Deuteronomij decimo tertio: sic enim factum est quando duae tribus & dimidia fecerunt altare magnum apud Iordanem: nam tunc decem tribus, siue nouem & dimidia reliquae conuocatae sunt, & parauerunt se ad pugnandum contra duas & dimidia, vt patet Iosue vigesimo secundo, & pugnauissent, nisi quia duae tribus & dimidia legitime satisfecerunt: nunc ergo si Phinees summus sacerdos fortē fauens Benjaminitis nollet sententia quarela Leuitae, tenebatur congregari totus populus ad puniendum istud delictum. Idem etiam si iudex non potens per se punire, conuocasset eos. Quod au-

In duobz casibus deuoluebatur potestas puniendi scelera ad populum. Primus.

Atem aliquando teneretur populus peccata punire, patet Leuitici vigesimo, vbi dicitur, quod si quis de filiis Israel daret de semine suo idolo Moloch, populus terra lapidaret eum: & deinde dicitur, quod si populus terra negligens, & quasi paruipendens imperium meum dimiserit hominem illum, & cetera: non tamē dicitur aliquis negligere, aut contemnere imperium Dei, nisi quando tenetur ad id, quod Deus iubet: sed Deus non iubebat ibi, nisi punire dantem idolo Moloch de semine suo: ergo pertinebat ad populum punitio istius: & sicut erat in isto crimine, ita in omnibus alijs, quae militarent directe contra legem Dei, vel in magnum scandalum totius populi, quia deuoluebatur potestas puniendi ad populum, & sic erat in isto casu, quia erat nefandissimum scelus, ideo quocunque modo iudex non puniret, siue nolens, siue negligens, siue non potens, tenebatur populus punire viros Benjamin.

Quare vndecim tribus parauerunt se ad pugnandum contra tribum Benjamin, & acceperunt ad pugnandum contra viros Gabaa priusquam admone- rent eos. Quasi. VIII.

Quare vndecim tribus parauerunt se ad pugnam contra tribum Benjamin, & ierunt contra ciuitatem Gabaa priusquam admonerent illos, qd obediret sententiae iudicis dando omnes viros Gabaa ad mortem: nam hic dicitur, quod pugnarent contra Gabaa, donec redderet eis, quod merebantur. Et postea sequitur, quod miserunt ad viros Benjamin nuncios, vt traderet viros Gabaa. Respondendum, quod si vndecim tribus bellum inferrent contra viros Benjamin, siue cōtra viros Gabaa antequam admonerent eos, vt traderentur rei ad exequendum sententiam in eis, peccarent, quia indiceret bellum iniustum: ideo vndecim tribus primo praemouerunt Benjaminitas ad dandum viros Gabaa, & nondum pugnabant: & cum noluerunt parauerunt se ad pugnam, & perierunt an deberent pugnare consules dominum: si tamen antequam praemouerēt vellent pugnare, iam deliberassent de pugnando. Sed falsum est, quia postquam Benjaminitas non consenserunt tradere viros Gabaa ascenderunt vndecim tribus in domum domini in Silo, & consulerunt dominū an deberent pugnare contra Benjamin, & responsum est, quod sic: ergo prius non solum non ibant ad pugnandum contra Gabaa, sed etiam nondum deliberauerant an deberent pugnare. Sed obijcietur, quia postquam Leuita locutus est, totus populus respondit, quod non recederent in domos suas singuli quousque pugnantē redderet viros Gabaa, quod meruerant, & tamen nondum mouerant eos. Respondendum, quod in hoc non deliberabant pugnare contra Benjamin, sed solum dicebant, quod facerent iustitiae complementum Leuitae. Hoc autem fieri poterat si viri Benjamin sine bello traderent viros Gabaa, & tunc non pugnarent vndecim tribus contra Benjamin, & si fortē non daret eos Benjamin sine bello, pugnarent contra Benjamin, & sic in generali diffiniebant quid acturi essent: tamen in particulari non sententiabant quid agerent, scilicet, quod pugnarent, cum nondum scirent quid agere vellent Benjaminitas. Sed adhuc obijcietur, quia dixerunt viri Israel, quod eligeretur vnus de decē, & decem de centum ad ducendum necessaria exercitui, & reliqui pugnarent contra Gabaa. Respondendum, quod etiam istud non dixerunt viri Israel, nisi sub conditione, scilicet, qd si Benjaminitas tradunt nobis viros Gabaa non pugnabimus, nec oportebit poni aliquem ordinem

exercitus: si autem noluerint pugnabimus, & ordinabimus ducentes necessaria exercitui. Sed adhuc obijcietur, quod intendebat pugnare, quia conuenerunt omnes filij Israel ad Gabaa, sicut erat, scilicet quadringenta millia: & tamen istud ad pugnam pertinebat. Respondendum, quod licet iuerunt in Gabaa, non ierunt ad pugnandum, sed ad commouendum viros Beniamin, vt traderent eis viros Gabaa: quod patet, quia cum venerunt apud Gabaa, miserunt nuncios ad omnem tribum Beniamin, vt darent eis viros Gabaa. Sed tunc dicitur: ad quid veniebat totus exercitus quadringentorum milliū virorum ad Gabaa, quia poterant mittere aliter nuncios, & non iret frustra illuc totus exercitus. Dicendum, quod conueniens erat, qd illuc iret: nam aut viri Gabaa traderentur a toto Beniamin ad faciendum executionem in eis, aut non: si non traderentur poterat exercitus iste inchoare pugnam contra Gabaa, vel inde conscenderent reliqui in Silo ad consulendum dominum, aut deberent pugnare, & tunc pugnarent. Si autem traderentur viri Gabaa ad faciendum executionem in eis, tunc erat necessarius tantus exercitus ad faciendum executionem contra vnam urbem bellicosam, scilicet, vt occideret omnes, qui in ea erant. Aliter potest dici, quod viri Israel intendebant in omni casu pugnare contra Gabaa, siue viri Beniamin traderent viros vrbis illius ad executionem iustitiæ, siue non: nam si non traderent, manifestum erat, quod bello res agenda erat. Si autem traderent eos, adhuc viri Gabaa vellent se defendere contra totum Israel, ne omnes occiderentur, & cum aliis occidendi essent, potius volebant bello perire, quam subijcere se executioni iustitiæ: nam ibi acrior esset mors, quam illa, quam quis agendo, & patiēdo tolerat. Etiam, quia pugnando contra totum Israel forte aliqui eorum poterant euadere, & subijciendo se iustitiæ nullus euaderet, & tunc pugnare debebat congregatio vndecim tribuum contra Gabaa, & sic animo pugna di appropinquabat ad eam totus exercitus. Sed obijcietur, quia postea admonuerunt, vt traderentur eis viri Gabaa, & tamen si deliberaissent pugnare contra eos ad omnem casum, frustra esset admonitio. Item postquam non concesserunt Beniamin traderi viros Gabaa ad executionem iustitiæ, vndecim tribus consulerunt dominum, an deberent pugnare, ergo prius non deliberauerant, quod pugnarent. Respondendum, quod iam deliberauerant pugnare contra Gabaa ad omnem casum, & quando pramonuerunt, quod darentur eis viri Gabaa non mouerunt, vt scirent an pugnare deberent, an non: sed solum an deberent pugnare contra viros totius Beniamin, vel non: nam si consentirent tradere eis viros Gabaa, pugnare debebant contra solos viros Gabaa. Si autem nolent pugnare debebant contra Gabaa, & totam tribum Beniamin. Ad secundum dicendum, quod non consulerunt Israelitæ dominum, an deberent pugnare contra filios Beniamin: sed quis deberet esse princeps in bello contra filios Beniamin, tanquam firmum haberet, quod deberet pugnare contra filios Beniamin: postea autem cum victi fuerunt Israelitæ a filiis Beniamin, consulerunt an deberet nunc pugnare. Et istud iam, non faciebant nisi ex timore, quia putabāt, quod semper eos traderet Deus in manus filiorum Beniamin: tamen a principio deliberauerant pugnare contra Beniamin. Et ista positio secunda verior est, scilicet, quod in omni casu pugnare contra Gabaa deliberauerant in Gabaa omnes de exercitu. *Non recedemus in tabernacula nostra.* In hoc promiserunt Leuitæ exhibere iustitiæ complementum, dicentes, quod non recederent in tabernacula sua quousq; vindicarent istud

Obiectio. 1. Ratio. 2. Ratio.

Responsio. Ad primam rationem in diuersum.

Ad rationem secundam.

delictum: & sic factum est, quia licet fuerit grauitas vindicando illud, tñ non recesserunt de bello quousq; deleuerit Gabaa, & totam tribum Beniamin. *Nec scia quisquam intrabit domum.* Istud erat magis: nam qd non recederet in tabernacula, erat quod non fieret castrorum generalis dissolutio, ita vt cessaret bellum: & tamen si extendi deberet bellum aliquanto tempore, forte daretur quibusdam licentia eundi, & redeundi in domos suas. Nunc tamen dicitur, quod etiam nullus iret in domum suam: in quo signatur magnus feruor explendi factum istud. Istud autem intelligitur de illis, qui pugnaturi erant, secus de illis, qui porterent necessaria exercitui, quia illi poterat ire in domos suas, non quidem intentione manendi, nec quiescendi, sed si contingeret ire pro cibarijs exercitus ad locum, in quo domus sua erat, poterat cui hoc contingeret intrare domum suam. *Sed hoc contra Gabaa in commune faciemus.* Id est, non vna tribus, vel familia, sed omnes in commune, id est ad communionem aggregati de vndecim tribubus pugnabimus, & exercitui prouidebimus. *Decem viri eligantur de centum ex omnibus tribubus Israel.* Volebant omnes isti congregati pugnare contra Gabaa, & quia exercitus non potest manere sine magna prouisione necessariorum, oportebat, quod assignarentur aliqui, qui exercitui necessaria comporterent, ideo prius quam pugnarent, hic assignauerunt pugnatores, & portatores necessariorum ad exercitum: & dicitur, quod eligantur decem viri de centum, scilicet, qui sint prompti, & industrii ad faciendum istud. *Et centum de mille, & mille de decem millibus.* Scilicet, decima pars virorum separaretur ad ducendum necessaria exercitui, & vt alij, qui separati essent ad pugnandum, pugnarent.

An portatores necessariorum ad exercitum essent de istis quadraginta millibus, qui conuenerant nunc in Maspha. Questio I X.

QVAERETVR de istis, qui separabantur ad ducendum necessaria exercitui, an essent de istis quadraginta millibus, qd conuenerat nunc in Maspha, vt patet supra, vel de alijs, qd non uenerat ad congregationem illa. Aliquis dicit, qd essent de illis millibus congregatis in Maspha, & sic separaretur de illis quatuor millia, cu dicit, qd decem de centis, & centum de mille. Nam si acciperent isti portatores de alijs, qd manebant in vrbibus, esset valde magni numeri: na oēs tribus vndecim haberet plusquam nullies millia virorum pugnatorum, cum tribus Iuda semel coputata inuenta esset habere quingenta millia, 2. Reg. 24. Vel saltē essent in quoda magno numero, vtpote quingentorum milliū cu acciperet decima pars istorum ad coportandos cibos essent plus, qd quinquaginta millia coportantes necessaria, & sic essent valde plures coportatores ciborum, qd pugnatores, qd satis videtur inordinatum. Respondendum videtur, quod isti viri non assumpti fuerunt de quadraginta millibus pugnatorum, qui conuenerant in Maspha. Nam tunc sequerentur inconuenientia. Primum, quia diminueretur valde numerus bellatorum: nam manerent soli triginta sex millia, & nollet Israelitæ, quia tunc partu superaret exercitu Beniamin, & non auderet sic pugnare contra Beniamitas cu pugnaret amaro aio, & pauci de ipsis pugnarent, & remanerent multi de Israelitis. Itē, quia istud faceret Israelitæ, si haberent paucitatem prouiderium eis, quia tollerēt aliquam partē exercitus, vt comportaret illa cibos: habebant tamen multitudinē magnam in vrbibus, quæ posset ducere cibos: ideo non est dicendum, quod de seipsis acciperent portatores ciborum. Secundum inconueniens est, quia est contra literam: nam infra quā computatur bellatores de parte Beni-

Beniamin, & de parte aliarum tribuum: dñ, qd erat de A Israelitis quadraginta millia virorum pugnatorum: ergo non fuerant de eis separati coportatores necessariorum pro exercitu. Cum aut obijciatur, qd essent valde multi coportatores ciborum: dicendum, qd hoc non multū oberrat, quia dum plures essent melius puideret exercitui, & possent pugnatores melius vacare bello. Aliter etiā dici potest, qd dato, qd nunc dixerint Israelitæ: eligantur decem de centis, & centum de mille: non sic postea fecerint, sed acceperant tot coportatores ciborum, quot necessarii visi erant. Sed dicendum, qd isti, qd querunt hoc tam in arguendo, qd in respondendo falsum præsupponunt. qd erant quadraginta millia: nam erant quadringenta millia: & de illis accepta sūt quadraginta millia ad coportanda necessaria, & non sequit aliqd incoueniēs, qd sequitur positus solū quadraginta millibus, de quibus infra dicit plenius in quadā questione. *Et comportent exercitui cibaria.* scilicet ne defectu ciborum languescat animus, & vires bellatorum, & ne cogatur dissolui exercitus virgente inopia. *Et possimus pugnantes contra Gabaa Beniamin reddere ei pro scelere quod meretur.* scilicet sic habentes necessaria manebimus in exercitu, & poterimus reddere vitis Gabaa, qd meretur. scilicet occidere oēs illos, quia hoc merebatur cu fecissent tantū scelus, & oēs cōuenissent ad illud. *Conuenitq; vniuersus Israel ad ciuitatem.* scilicet oēs isti quadringenta millia pugnatorum conuenerunt ad urbē Gabaa, & vocantur isti oīs Israel, quia multi erāt. Vel, quia erant cōgregati de oibus tribubus. Na licet essent quadringenta millia, adhuc plures essent in vndecim tribubus, & forte plusquam nullies millia. Et dñ, qd conuenerunt ad ciuitatē non nominando eā, quia intelligitur de Gabaa, eo qd de ea dicebatur immediatē. Etia qd in his oibus sit sermo de ea, & venerunt ad pugnam dñ, quia quocunq; modo eueniret pugnaturi erant contra Gabaa, vt supra declaratū est. *Quasi vnus homo.* scilicet ha buerunt vnā intētionem licet multi essent, sicut vnus homo nō pot varia velle: & declaratur mox in litera. *Eadem mente vnusq; consilio.* scilicet oēs habebant vnā intētionē. scilicet deleuerent viri Gabaa, & quilibet intendebat ponere se cuiq; aduersitati, vt periret oēs illi: na supra 21. dñ, qd oēs responderūt, quasi sermone vnus hominis, qd non recederent in tabernacula sua quousque redderent viros Gabaa, quod pro scelere merebantur.

Determinatio. Questio.

Et miserunt nuncios ad omnem tribum Beniamin, qui dicerent. Cur tantum nefas in vobis repertum est? Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrarunt, vt moriantur, & auferatur malum de Israel. Qui noluerunt fratrum suorum filiorum Israel audire mandatum, sed ex cunctis vrbibus, quæ fortis suæ erant, conuenerunt in Gabaa, vt illis ferrent auxilium, & contra vniuersum populum Israel dimicaret. Inuentiq; sunt viginti quinque millia de Beniamin educentium gladium: præter habitatores Gabaa, qui septingenti erant viri fortissimi, ita sinistra, vt dextra præliantes, & sic fundis lapides ad certum iacentes, vt capillum quoque possent percutere, & nequaquam in alteram partem ictus lapidis deferretur. Virorum quoque Israel absque filijs Beniamin inuenta sunt quadringenta

Alph. Tost. super lib. Iudicum

millia educentium gladios, & paratorum ad pugnam. Qui surgentes venerunt in domum Dei, hoc est in Silo, consulueruntque Dominum, atque dixerunt. Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra filios Beniamin? Quibus respondit Dominus: Iudas sit dux vester. Statimq; filij Israel surgentes mane, castrametati sunt iuxta Gabaa. Et inde procedentes ad pugnam contra Beniamin, urbem oppugnare cœperunt. Egressiq; filij Beniamin de Gabaa, occiderunt de filiis Israel die illo vigintiduo millia virorum. Rursum filij Israel, & fortitudine, & numero confidentes in eodem loco, in quo prius certauerat acie direxerunt, ita tamen vt prius ascenderent, & starent coram Domino vsq; ad noctem: consulerentque eum, & dicerent: Debemus vltra procedere ad dimicandum contra filios Beniamin fratres nostros, an non? Quibus ille respondit: Ascendite ad eos, & inite certamen. Cumque filij Israel altera die contra filios Beniamin ad prælium processissent, eruperunt filij Beniamin de portis Gabaa, & occurrentes eis tanta in illos cede bachati sunt, vt decem, & octo millia virorum educentium gladium prosternerent.

Et miserunt. Hic ponitur sm huius c. in quo iustitiæ æquitas requirit. scilicet qd primò miserunt nuncios ad Beniamin, vt traderent malefactores eis, qd pugnarent contra eos, vel viros Gabaa. Et dñ. *Miserunt nuncios ad omnem tribum Beniamin.* scilicet p oēs ciuitates fortis Beniamin miserunt Israelitæ nuncios. Vel dñ ad omnē tribum Beniamin. id totū Beniamin congregatum in vnum: nam sicut conuenerat Israelitæ ad deliberandū quid agerēt contra viros Gabaa, ita totus Beniamin cōuenit ad deliberandum an deberet defendere viros Gabaa, & fuit ordo, quod postquam viri Gabaa viderunt se peccasse contra Leuitam, & sciuerunt, qd ille querelam proposuerat coram toto Israel, ipsi viderunt, quod contra eos pugna ordinanda foret, ideo recurrerunt ad totā tribū Beniamin, quia erant contribules eorum, vt adiuarēt eos: & tunc illi conuenerunt ad deliberandum quid facerent, & Israelitæ scientes illos congregatos miserūt ad eos nuncios. Et sic dicuntur misisse ad omnem Beniamin, & diceretur melius ad totum Beniamin. *Qui dicerent: cur tantum nefas in vobis repertum est?* Ista erant verba reprehensoria, & inclinancia ad dandum viros Gabaa, qui valde peccauerant. Et dicitur, repertum est in vobis, id est in tribu vestra tantum nefas: quasi dicat in nulla alia tribu repertum est, ideo debetis excuterē de vobis talia membra putrida, vt non maneat tanta labes sceleris in Israel. *Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrarunt.* Id est tradite eos, vt moriantur. Istud poterat dupliciter intelligi. Vno modo, quod traderent eos, id est ipsi Beniamitæ pugnarent contra eos, & traderent eos in manus reliqui Israelis, vt eos occideret. Vel

Cc 3. Vel

Vel aliter: tradite eos, idest permittite nobis pugnare contra illos, scilicet, quod non defendatis eos, & dicitur, quod peperarunt flagitium: quia proprie flagitium est contra naturam, sicut isti fecerunt. *Ut moriantur, & auferatur malum de Israel.* Idest, occidentur pro peccato suo: nam peccauerant dupliciter, primo in adulterio, secundo in violatione vxoris alterius: & vtrumq; eorum per se mortem merebatur. De adulterio etiam si voluntarium esset, patet Leuitic. 20. De violentia patet Deuter. 22. capit. & sic auferretur malum de Israel, idest malum culpæ, quia quamdiu manet aliquod peccatum impunitum, manet aliquod inordinatum: esse autem aliquid deordinatum contra rationem est. Etiam vocatur malum, idest nocuum, quia si relinqueretur tale facinus impunitum, Deus irascitur contra totum Israel, quia negligentes erant in puniēdo, & immitteret plagam aliquam. Nam quod non corrigitur fouetur, & approbatur, sed qui malum approbat, quod corrigere possit, peccat: vt ergo non mitteret Deus plagam aliquam super Israel debebant corrigere istud peccatum, sic patet in iniuria facta contra Gabaoitas per Saulē. Nam, quia populus non castigauit hoc, vel non instigauit. Dauid ad castigandum, misit Deus famem super totum Israel tribus annis. 2. Reg. 21. & cum vindicata est iniuria, cessauit fames. Sic autem sequeretur hic fames, vel alia plaga, nisi punirentur peccantes, & quia puniendo illos tolleretur, quod Deus non percuteret Israelitas super hoc, tollebat malum de Israel: & sic quando Deus iubet punire aliquem delinquentem, dicit: Et auferes malum de Israel, Deuter. 13. & 17. & 21. & 22. & in multis alijs locis.

Quod nō corrigitur fouetur, & approbat

An Israelite poterant propria auctoritate pugnare contra viros Gabaa ad executionem iustitiæ. *Questio X.*

QVAERETVR, an Israelitæ poterant propria auctoritate pugnare contra viros Gabaa ad executionem iustitiæ, vel tenebantur petere consensum Beniamitarum, sicut petierunt. Aliquis dicit, quod non tenebantur, quia vndecim tribus agebant hic auctoritate iudicis, scilicet summi sacerdotis, vt supra declaratum, & cum competeret eis iam de iure ista executio, non oportebat, quod amonerent aliquem, vt permitteret eos exequi, vel quod requirerent aliquē ad hoc, quod exequeretur. Respondendum, quod Israelitæ poterant hic auctoritate iudicis, scilicet summi sacerdotis exequi contra viros Gabaa non petendo consensum virorum Beniamin. Sed nunc petierunt, quod traderent eis viros Gabaa, non quidem quasi non liceret eis exequi, sed quia volebant scire an exequendo sententiam istam deberent pugnare contra totum Beniamin, an contra solos viros Gabaa: nam si non consentirent viri Beniamin erat pugnandum contra totum Beniamin: si autem consentirent erat pugnandum solum contra viros Gabaa. Aliter autem erat pugnandum contra vnam tribum, quam contra vnam urbem: & vt se præmunirent, hoc inquisuerunt. Etiam monuerunt viros Beniamin, quia intendebant vitare bellum in quantum poterat, & quia forte viri Beniamin facerent tradi omnes viros Gabaa sine bello in manus Israelitarum, admonuerunt, vt traderent, & tunc viri Beniamin poterant dicere, quod ipsi traderent viros Gabaa sine bello, ita vt non deleretur vrbs, sed viri. Vel saltem darent licentiam Israelitis, quod pugnarent contra viros Gabaa qualitercunq; vellent. *Qui noluerunt.* Hic ponitur tertium huius cap. in quo iniquitas defenditur. scilicet quia viri Beniamin quamquā scierēt deliquisse viros Gabaa

noluerunt tradere eos Israelitis, sed opposuerunt se illis ad mortem. Et dicitur. *Qui noluerunt fratrum suorum filiorum Israel audire mandatum.* Idest noluerunt consentire iuste monitioni illorum. Potest etiam vocari mandatum, quia iudicis sententia erat contra viros Gabaa, & auctoritate eius poterat mandari omnibus viris Beniamin, quod traderent viros Gabaa in manus Israel, vel saltem quod non impedirent Israelitas pugnatos contra Gabaa. Et dicitur: Fratrum suorum, quia filij Beniamin erant fratres aliorum Israelitarum, eo quod omnes Israelitæ descendebant ab eodem patre, scilicet à Iacob. *Sed ex cunctis urbibus, quæ suæ sortis erant, conuenerunt in Gabaa.* Scilicet, sciuerunt filij Beniamin, quod Israelitæ pugnaturi essent contra Gabaa, ideo ipsi omnes conuenerunt in Gabaa, vt ibi resisterent Israelitis venientibus. *Vt illis seruent auxilium.* Scilicet, viri Gabaa erant fratres ceterorum Beniamitarum, ideo voluerunt eis præstare auxilium contra totum Israel. *Et contra vniuersum Israel populum dimicarent.* Scilicet, venerunt animo dimicandi contra totum Israel. Nam sciebant impossibile esse euitari bellum: nam reliqui Israelitæ non desisterent pugnare contra Gabaa propter totam tribum Beniamin adiuuantem eos, quia vndecim tribus non timerent vnam: & dicitur, contra vniuersum populum Israel: quasi dicat, non solum contra quadringenta millia pugnatorum, qui congregati erant: sed etiam si conuenirent omnes alij, qui manebant in urbibus vndecim tribuum, quia etiam hoc cognitum erat eis, scilicet, quod si non possent quadringenta millia virorum congregatorum pugnare, & præualere contra Beniamin, quod congregarentur ceteri de vndecim tribubus, qui in urbibus manebant.

An viri Beniamin peccauerunt faciendo bellum contra reliquum Israel. *Questio XI.*

QVAERETVR, an viri Beniamin peccauerunt faciendo bellum contra reliquum Israel. Aliquis dicit, quod nō, quia Beniamitæ adiuuabāt fratres suos viros Gabaa. Teneatur autē quilibet adiuuare aliū, qui ad mortem impetitur: maxime, si sit cognatus ei sanguine. Secundo patet, quia si Beniamitæ non fouerent iustū bellū contra Israel, nō potuissent resistere tantæ multitudini, cum essent de Israelitis quadringenta millia, & de Beniamitis solum 25. millia, vt patet in litera. scilicet quod erant sexdecim viri pro vno: & tñ non solum viri Beniamin restiterūt viris Israelitis, sed etiam in duobus bellis præualuerunt, & occiderunt in duobus diebus quadraginta millia virorum de Israel, & non cecidit nec vnus saltem de Beniamin: istud autem satis apparet à Deo factum. Respondendum, quod filij Beniamin peccauerunt multipliciter. Primo, quia non corripuerunt peccantes quantum in se fuit: nam supra demonstratum est, quod ad populum pertinebat punitio peccatorum in quibusdam casibus, & nūc pertinebat potius ad Beniamin, quam ad alias tribus. Nam in tribu Beniamin acciderat istud delictum, ideo magis solliciti, quam ceteri esse debebant ad puniendum, non puniendo ergo quantum in se erat, peccauerunt: apparet hoc magis, quia ceteri Israelitæ desiderio puniendi hoc scelus congregati sunt in Maspha; filij autem Beniamin illuc conuenire noluerunt. Secundo peccauerunt, quia cum ceteri Israelitæ punire vellent istud facinus, ipsi resisterunt. Nam petierunt, quod traderent eis viros Gabaa, ipsi autem noluerunt: defendere tamē peccantem æqualis culpæ est cum ipso principaliter peccate: imò interdum maius est, quia qui malefactores defendit ad plura flagitia originem tribuit, quæ nequaquam fierent nisi

Cuiusdā rationes 1. diuersum. 1. Ratio. 2. Ratio.

Responsus ad quæstionem.

nisi ab illo defenlerentur, ideo saltem quantum ad hoc æqualiter peccare videbantur cum ipso populo virorum Gabaa. Tertiō peccauerunt, quia bellum contra Israelitas intruxerunt defendendo noxios: & istud erat valde culpabile super cetera, ideo meruerunt ex hoc omnes filij Beniamin perire: & sic Deus induxit super eos cladem. Nam omnes tam magni, quam paruuli, tam viri, quam foeminae: perierunt gladio, etiam vsque ad iumenta, & pecora, & ciuitates eorum exuste sunt, vt patet infra in litera. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod tenebantur Beniamin adiuuare fratres suos viros Gabaa, si morte iniusta premendi forent, uel si bellum iniustum moueretur contra eos: erat tamen bellum istud iustissimum, scilicet, quia peccauerunt in crimine, pro quo lex imponebat mortem. Etiam quod amplius est, quia istud bellum indicebatur auctoritate iudicis, & legis: ideo necesse erat eos esse iniustos defensores: nam non solum viri Beniamin non debebant defendere viros Gabaa, sed etiam ipsi viri Gabaa non debebant se ipsos defendere contra sententiam iudicis. Ad secundam rationem dicendum, quod viri Beniamin fouebant bellum iniustissimum, & cum dicitur, quod præualuerunt contra viros Israel, dici potest dupliciter: vno modo, quod non præualuerunt, quia victoria ex fine consideranda est, & quia licet Beniamitæ à principio oppræsserunt quosdam de Israel, postea viri Israel occiderunt omnes de Beniamin, vsque ad pecora, præter sexcentos viros: ergo non habuerunt ipsi victoriam. Alio modo dici potest, & melius, quod Deus dedit viris Beniamin à principio, quod præualerent contra totum Israel, non quidem quasi Beniamitæ fouerent iustum bellum, sed quia Deus volebat percutere quosdam de Israelitis, & ministros horum voluit esse filios Beniamin: postea autem ipsos de tribu Beniamin tradidit in manus Israelitarum totaliter delendos.

Ad primā rationē in diuersum.

Ad rationem secundam.

Quomodo tribus Beniamin ausa est pugnare contra omnes tribus Israel. *Questio XII.*

QVAERETVR vterius, quomodo tribus Beniamin ausa est pugnare contra omnes tribus Israel, cum esset tanta multitudo ex parte Israelitarum: & pauci ex parte Beniamin, scilicet, quia contra vnum de Beniamin erant de Israel decem & sex, aut plures. Respondendum, quod viri Beniamin ausi fuerunt pugnare contra Israelitas confidentes de robore suo. Nam erant viri bellicosi, tam viribus, quam animo potentes, & non curauerunt de multitudine magna, quæ erat ex parte Israelitarum: scientes, quod magis consistat bellum in disciplina militari, & animositate pugnantium, quam in multitudine. Ista autem fortitudo Beniamitarum apparuit ex effectu, quia intrepide procedebat contra viros Israel, & fecerunt magnam stragem in eis diebus duobus occidentes quadraginta millia virorum. Secunda causa erat, quia compassi fuerunt Beniamitæ viris Gabaa, qui erant contribules sui: & sciebant eos delendos peccatis, si non adiuuarent eos, ideo cum eis pariter se morti apposerunt. Tertia causa esse potest, quia Beniamitæ forte putauerunt, quod viri Israel videntes eorum animositatem desisterent ab impugnatione virorum Gabaa: nam licet ceteri Israelitæ maiores essent Beniamitis: si tamen illi se exponerent pro viris Gabaa, necesse erat multos perire de Israelitis priusquam subijcerentur filij Beniamin, & vt excusarent istud malum forte desisteret ab impugnatione virorum Gabaa, vel mitius agerent cum eis. Quarta causa, & efficacior erat, quia Deus commouit Beniamitas ad hoc in poenam ipsorum: nam peccauerunt

Alph. Toft. super lib. Iudicum

cauerant Beniamitæ contra Deum in aliquibus, & volebat tradere eos in manus hostium, vt punirentur. Vt ergo nunc perirent manibus Israelitarum, mouit eos, vt pugnarent dando confidentiam, quod præualere possent contra Israelitas: istud autem facile est, quia Deus mouet corda hominum ad confidentiam, vel timorem, aut gaudium, & alias passiones, sicut ipse vult sicut dicitur Proue. 21. Cor regis in manu dñi, & quocunq; voluerit vertet illud. Ad timorē sepe Deus conuertit corda, vt patet Exo. 23. & Leui. 26. ergo conformiter conuertere poterit ad confidentiam. Quod autē Deus interdum det alicui confidentiam, vt audeat pugnare, & cadat in bello, patet Iosue 11. de Chananaeis, contra quos pugnauit Iosue. Dñi. n. fia fuerat, vt indurarentur corda eorū, vt pugnarent contra Israel, & caderent, & non mererentur vllam misericordiam: ita ergo est de multis alijs, quos Deus in bello tradit in manus hostiū, quia Deus cōcitat eos ad pugnandū, vt moriantur: sic autē fuit de Beniamitis, quia si nō pugnaret non morerentur: & tñ Deus volebat eos occidere, ideo cōcittauit eos ad pugnandū. *Inuentiq; sunt viginti quinque millia de Beniamin educentium gladium.* scilicet de illis Beniamitis, qui venerunt in adiutoriu virorū Gabaa fuerūt 25. millia.

An isti pugnatores de Beniamin essent præter comportantes necessaria. *Questio XIII.*

QVAERETVR, an isti pugnatores de Beniamin essent præter comportantes necessaria exercitui, vel erant de eis comportatores istorū. Ad hoc autē premittendum, quod sicut exercitus Israelitarū ordinauit comportantes necessaria exercitui. scilicet decem de centū, & centum de mille, ita viri Beniamin, qui habebāt magnum exercitū. scilicet 25. millium virorū egebant comportatoribus necessariorū: non tñ legitur, quod aliquos ad huiusmodi necessitatē instituerint. Ideo forte dici potest, quia Beniamitæ cōuenientes in Gabaa ad adiuuandū fratres suos: comportauerunt secum oīa, quæ potuerunt, & putauerunt sibi necessaria p bello: ita vt nō oportebat, quod haberēt comportatores, quod continuo ducerent necessaria. Et forte p hoc non legit, quod aliquos ad istud instituerint, sicut legit de viris Israel, quod instituerunt comportatores necessariorū. Si autē dicat, quod erant aliqui comportatores. Dicendū, quod non erant de istis 25. millibus, quia oēs isti pugnabant, & oēs isti occisi sunt: nam infra declarabit quō de Beniamin occisi fuerunt 25. millia, & centum: viri comportatores necessariorū tñ non pugnabāt: ideo dicendū, quod erāt illi viri Beniamin præter istos 25. millia, & illi portabant necessaria exercitui. Patet hoc, quia dñi infra, quod occisi fuerunt isti 25. millia, & deinde oēs quotquot erant in ciuitatibus, & vltiq; ad iumenta.

Quot erant viri Beniamin, qui venerunt in adiutorium virorum Gabaa. *Questio XIII.*

QVAERETVR vterius, de numero virorum Beniamin, qui venerunt in adiutorium virorū Gabaa de quibus litera nostra dicit, quod erant 25. millia. Sed dicendum, quod erant 26. millia. & hoc patet ex litera Hebraica, quæ tot ponit: litera tamē nostra vitio librariorū corrupta fuit. Nam dato, quod Iero. transfuisset 26. millia, facile erat librarios transcribere 25. millia, quia numeri, vt communiter scribuntur per literas designantes numeros: & sic facile erat perdita vna litera, vel mutata effici viginti quinque millia, vbi prius erat vigintifex millia. Sciendum tamen, quod istud videtur factum quasi ex magnitudine ingenij à quibusdam sciolis, qui putabant corruptam esse literā, cum contineret vigintifex, & ipsi vt corrigerent corruerunt. Probabant autem ex litera numerum istū.

Cc 4 Nam

Nam Israelitæ occiderunt omnes Beniamitas, qui ierunt ad bellum, vt patet infra, & tamen summa interfectorum cõsonat cum summa viginti quinq; milliũ. Nam hic ponuntur in litera nostra 25. millia virorum venientũ in adiutorũ Gabaa, & septingenti viri vrbis Gabaa, & infra in summa interfectoꝝ dñi, q̄ erant 25. millia, & centũ, & superferunt sexcenti viri, q̄ sederunt in petra Remon. Si aut̄ ponatur 26. millia virorũ nescietur quid factũ sit de alijs mille viris, ideo correxerunt ponentes 25. millia. Dicendum tñ, q̄ erant 26. millia cum litera Hebraica ponat maiorẽ numerum, & semper credendũ est scripturę ponenti maiorẽ numerum, potissimẽ cum veritas librorum nostrorũ ex Hebreis assumẽda est, vt ait Aug. & habetur in Decre. dist. 9. c. vt veterũ, & Ieron. in prologo super Gen. q̄ incipit. Desiderij mei: dicit exẽplaria Hebræorũ veriora esse exemplaribus Græcorum, & Latinorũ. Dicendum autem de mille viris, qui supersunt, q̄ illi, non pugauerunt, sed solum 25. millia: & isti mille comportabãt exercitui necessaria, & non occisi sunt in bello cũ alijs. Et tunc si obijciatur, q̄ supererunt de toto Beniamin plusquam sexcenti viri. s. mille sexcenti. Dicendum, q̄ cum isti mille viri essent cõportatores necessariorum ad exercitum Beniamin, & vidissent vrbẽ Gabaa conflagrare, reuersi sunt in alias vrbes de tribu Beniamin, vt laterent ibi, & defenderentur, & cũ Israelitæ postea intrarent vrbes cremãdo omnia, occiderũt istos mille viros cũ alijs, q̄ superstitis erant de Beniamin. Nam dñi infra in litera, quod reuersi filij Israel ad reliquias ciuitatis à viris vsq; ad mulieres gladio percusserunt, & sic perirent ibi isti mille, & oēs alijs, q̄ relictĩ fuerant in vrbibus. Isti aut̄, qui ponuntur occisi. s. 25. millia, & centum fuerunt de pugnantibus. Et verũ est, q̄ solum 25. millia, & septingenti pugnabãt, licet de Beniamin cõuenissent 26. millia ad adiutorũ, quia mille illorũ portabant necessaria exercitui, vt dictum est. *Præter habitatores Gabaa.* Id est isti 26. millia erant non computando viros Gabaa, q̄ erat cui ferebatur auxiliũ, & non venerunt plures de tribu Beniamin, q̄ non fuerunt plures, qui cõuenienter possent capere arma, quia licet multi alij essent, erant senes, q̄ non poterant pugnare. *Qui septingenti erant.* Non erat magna ciuitas Gabaa: nam in ea solum reperti sunt pedites septingenti ad pugnam. *Viri fortissimi, i. a sinistra, vt dextra præstantes.* Istud refertur solum ad viros Gabaa, qui erãt fortissimi inter oēs viros Israelis, & ob hoc confidenter egrediebantur ad bellum, & vtebantur vtraq; manu, vt dextra. s. quia per vsum fecerunt sibi vtramq; manũ dexterã: & istud est magnum adiutorium ad bella. Et Plato dicebat, q̄ in vrbibus debebant conari oēs ambidexteros fieri, vt ait Arist. 2. Polit. c. de politia Calcedoniorũ. *Et sic fundis ad certum iacentes lapides, vt capillum possent quoque percutere.* Scilicet, isti viri Gabaa erant magni fundibularij, certissimẽ iacentes: ideo in exercitu magnam stragem isti dabant, quia fortissimi erant, & ictus eorum nõq̄ erat inanis, & potissimẽ tẽpore illo, quando homines ferẽ inermes pugnabant, quia nõ erant ita armati, vt nunc. Dicitur tñ hoc per hyperbolem, quia non erat verum, quod ita rectissimẽ iacerent, q̄ et capillum possent percutere. Nam etiã sagittator, aut balistarius, vel quocunq; genus iaciendi, non poterat esse tam certum, quia tamen valde certẽ iaciebãt ascribitur hoc eis per hyperbolem. *Et nequaquam in alteram partem ictus lapidis deferretur.* Id est, tam certẽ iaciebant, q̄ non variaretur lapis ictus ad vnã, vel alteram partem capilli: sed re- cto ictu percuteret capillum. *Virorum quoque Israel.* Hic ponitur quartum huius cap. in quo contumacia in se inuaditur, & diuiditur in duo. Primõ reprimitur superbia: secũdõ cõfunditur cõtumacia, ibi. *Quamobrem. Circa primum. Virorum quoque Israel absq; filijs Beniamin.*

Veritas librorũ nostrorũ ex Hebreis potẽda est

Contumacia in se inuaditur.

F Vocantur viri Israel omnes, qui erant de tribubus vni- decim, & isti fecerunt summam hãc magnam præter filios Beniamin, qui non cõuenierunt cum eis, sed erãt potius hostes. *Inuenta sunt quadringenta millia educentium gladium.* Non est intelligendũ, q̄ non inuenti fuerint plures, sed q̄ non exierũt plures de ciuitatibus suis ad veniendũ in Maspha. Alij aut̄ manserunt in locis suis.

Quot erant bellatores ex parte Israelitarum. Questio XV.

QVAERETVR, quot erant bellatores ex parte Israelitarũ. Aliquis dicit, quod erant quadringenta millia, quia hic dñi, q̄ inuenti sunt quadringenta millia de tribubus Israel præter Beniamin, qui erãt viri bellatores: educentes gladium. i. potẽtes educere gladium ad pugnam. Sed dicendũ, q̄ non erant tot bellatores, quia de istis accepti sunt, qui portarent necessaria exercitui. s. decem de centum, & centũ de mille, & sic de quadringentis millibus essent quadraginta millia cõportatores necessariorũ ad bellum, & manerent pugnantes trecenta sexaginta millia. Sciendum autem quod aliqua Biblia habet quadraginta millia solum fuisse de tribubus Israel præter Beniamin. Sed corrupta est litera: nam debet dici quadringenta millia. Quod satis patet, quia filij Beniamin occiderunt de Israelitis primo die vigintiduo millia, & in secundo decem octo millia, qui sunt quadraginta millia, & sic nõ superesset nec vnus quidem de exercitu Israel post secundum bellum, & tñ in tertio bello Israelitæ occiderunt omnes de Beniamin, & erant tunc valde multi de Israel, vt patet in litera: & sic necesse est, q̄ essent vltra quadraginta millia. s. quadringenta millia, sed vitio librariorũ facillime numeri corrumpuntur, potissimẽ vbi est similitudo. *Qui surgentes venerunt in domum Dei.* Scilicet postquã Beniamitæ responderunt, quod adiuuarent viros Gabaa contra totum Israel re- cesserunt viri Israel de loco quodam apud Gabaa, & venerunt in domum Dei. Est enim sciendum, quod omnes Israelitæ, qui erant in Maspha venerunt in Gabaa, & nunc audito responso virorum boni animi re- cesserunt inde. De hoc patet supra in litera. *Hoc est in Silo.* Id est domus Dei erat tunc in Silo. Hoc patet, q̄ istud accidit ante Heli summũ sacerdotẽ, & tñ toto tẽpore quod fuit ex quo sanctuariũ dñi fixum est, vsq; ad mortẽ Heli summĩ sacerdotis, fuit sanctuariũ in Silo, vt colligitur 1. Reg. 4. iuncto Iosue 18. nam Iosue 18. collocatũ est sanctuariũ in Silo, & 1. Reg. 4. ablatũ est arca à Philisthinis, q̄ fuerat in Silo: & postea nunquam illuc redijt, sed post menses septem reducta est: & fuit posita in Cariathiarim 1. Reg. 7. cap. sed istud factũ est post mortẽ Iosue: & ante tẽpus Heli. s. tẽpore Phinees summĩ sacerdotis: ergo erat sanctuariũ in Silo.

Quare Israelitæ nunc responso accepto à Beniamitis ascenderunt in Silo. Quest. XVI.

QVAERETVR, cũ omnes Israelitæ venissent in Gabaa, quare nunc responso accepto à Beniamitis ascenderunt in Silo? Respondendũ, q̄ Israelitæ ibant in Gabaa animo pugnandi. s. vt pugnarent cõtra viros vrbis, qui peccauerãt, vt si fortẽ Beniamitæ darẽt eis licentiam pugnandi contra vrbem, pugnare, vel si Beniamitæ vellẽt tradere viros Gabaa in manus Israelitarum ad faciendum executionem, facerent eam ibi apud vrbem, & ad hoc non opus erat, q̄ ascenderẽt in Silo, q̄ leuis pugna erat. Cũ aut̄ responderent Beniamitę, q̄ volebãt defendere viros Gabaa, insurgebat magna pugna Israelitis, ideo ad consulendum dominum super statu belli ascenderunt in Silo.

Quare

Quare Israelitæ volentes consulere ierunt in domum domini. Quest. XVII.

QVAERETVR vterius, cũ Israelitæ vellent consulere super duce belli futuro: quare ierunt in domum domini, quia poterãt consulere vbi erant, scilicet vocando summum sacerdotem, qui in Gabaa consuleret dominum pro illis. Aliquis respondebit, q̄ hoc fecerunt, quia Deus non poterat consuli nisi in sanctuario, vel coram arca. Nam sic consuluit Achias tempore Saulis, vt patet 1. Regum 14. sed apud Gabaa non habebant Israelitæ sanctuariũ, nec arcam, ideo oportuit q̄ ad consulendum dominum ierent in Silo. Sed dicendum, q̄ non stat, quia Deus poterat consuli extra sanctuariũ in quocunq; loco, dum tamen esset ibi summus sacerdos, qui consuleret, & haberet. Ephod, in quo consuleret, quia ista erant de substantia consultationis. Sic innuitur Exo. 28. scilicet: Portabit Aaron iudicium filiorum Israel in pectore, id est id, per quod iudicatur in omnibus dubijs filiorum Israel: & istud erat rationale, & Ephod, vt patet ibi: sed ista poterant esse extra sanctuariũ: ergo potuit consuli Deus extra sanctuariũ. Sic patet de Abiathar sacerdote, qui in Ceila consuluit bis dominum pro Dauid: primo Regum 23. ca. & tamen manifestum est, quod ibi non erat sanctuariũ tunc, nec vnquam fuit. Etiam iterum consuluit pro eo in Siceleg, vt patet primo Regum 30. quando persecutus est latrunculos Amalecitarum, & tamen ibi non erat sanctuariũ, quia Siceleg erat in terra Philisthinorum: primo Reg. 27. Etiam iterum cũ esset Saul in bello, consuluit pro eo dominum Achias sacerdos primo Regum 14. ergo non erat necesse consuli in sanctuario. Et dato, q̄ diceremus necessarium esse arcam ad hoc, q̄ consulere- retur coram ea poterant Israelitæ mittere pro illa in Sylo, vt adduceretur in castra Gabaa. Sic factum est in diebus Heli: nam dum pugnarent Israelitæ contra Philisthinos, & præualuissent vna die Philisthini, miserunt Israelitæ pro arca, vt duceretur in castra, & duxerunt eam duo filij Heli, primo Regum 4. Etiam ducta fuit ad castra pugnante iterum Saule contra Philisthinos 1. Regum 14. Etiam ducta cum Dauid fuit, quando ipse fugiebat à facie Absolonis de Ierusalem, & ipse fecit eam reduci nollens, q̄ secum iret, secundo Regum 15. capitu. poterat ergo duci in Gabaa arca, & consulere ibi Deus coram illa. Cũ verõ dicitur, quod Achias consuluit dominum in castris pro Saule coram arca. Respondendum, q̄ non consuluit coram illa, quasi sine hoc non responderetur, sed quia contigit, q̄ arca ducta fuerat in castra ex alia causa, fuit conuenientius consuli dominum coram illa quã a- libi. Dicendum igitur, q̄ si Israelitæ valuissent ad hoc quod consulere dominum, non erat necesse, quod ascenderent in Silo: quia tamen ciuitas Silo erat prope Gabaa, venerunt in Silo. Quod autem prope esset, patet, quia dicitur in litera, quod Israelitæ mane sur- gentes posuerunt castra apud Gabaa, & tamen surge- bant tunc de Silo: ergo paruum iter erat inter Silo & Gabaa, cũ de Silo surgentes poterant mane locare castra apud Gabaa, Et fortẽ Israelitæ venerunt in Silo ex deuotione, quia volebant ibi orare dominum, vt dirigeret eos in bello isto, & in Silo erat locus orationis, cũ esset sanctuariũ. Etiam dicitur, quod fortẽ venerunt ad faciendum aliqua sacrificia. Nam non licebat fieri sacrificium extra locum sanctuarij, Leuit. 17. cap. non tamen legitur, quod nunc obtulerunt sac- rificium, sed obtulerunt illud postea quando iterum venerunt in Silo. *Consulueruntque dominum.* Scilicet, Phinees summus sacerdos consuluit pro eis, sed dice-

A batur ille consulere, pro quo Deus consulebatur, sci- licet ad cuius petitionem. *Atque dixerunt: quis erit in exercitu nostro princeps contra filios Beniamin.* Non dubita- uerunt Israelitæ quin pugnandum esset contra Bena- min, sed de duce dubitauerunt, & consuluerunt. Ex hoc patet, quod non erat tunc iudex aliquis, aut rex in Israel: nam si fuisset rex ipse esset dux, vel ille, quem ipse præficeret exercitui. Si autem esset tunc aliquis iu- dex, ille esset princeps belli, quia potestas iudicium, de quibus agitur in hoc libro, principaliter erat ad bella, vt declaratum est in prologo huius libri: ergo nõ erat tunc iudex. Etiam non erat tunc Iosue, quia ipse erat dux tempore suo, & sic colligitur, q̄ accidit istud factũ inter mortem Iosue, & institutionem Othonielis, qui fuit primus iudex.

Quare Israelitæ consuluerunt dominum, quis esset dux in exercitu suo. Quest. XVIII.

QVAERETVR, quare Israelitæ consuluerunt dominum, quis esset dux in exercitu suo, quia ipsi poterant hunc eligere ad vota sua, & poterant sci- re, quis aptus esset ad suscipiendum istud onus. Res- pondendum, q̄ tres causæ ad hoc fuerunt. Prima fuit inuidia de altera præminencia: nam nunc non præferebatur vna tribus alteri, aut altera alteri, cũ nullus esset princeps in Israel: ideo de quacunq; tri- bu nunc sumeretur princeps, illa tribus videbatur præ- lata ceteris, & ex hoc erat inuidia, quæ valde vitanda erat in tali actu, vbi oportebat omnes esse vnanimos. Nam si sic acciperetur dux aliquę tribus inuidens il- li tribui, de qua esset dux, nollet benẽ subiaci, nec pu- gnarent quantum poterant: sed impedirent alias, quia ex inuidia nascerentur animositates, & contentiones. Secunda causa fuit ad tollendam varietatem, & sedi- tionem. Nam si electio populi dux constituendus foret, quelibet tribus vellet de seipsa constitui ducem, cũ nulla subesset alteri, sed omnes essent æquales, & sic nunquam possent concordare in vnum ducem, & nemo erat, qui posset eos cogere ad concordandum, ideo manerent sine duce, & nunquam facerent bel- lum, & dato q̄ cõtingeret ducem ab vno omnibus constitui, quædam tribus, aut aliqui viri de Israel dedi- gnarentur subiaci illi arbitrantur se magis meritos ad hoc, quod præficerentur toti populo, & sic non benẽ administraretur exercitus per ducem. Tertia causa fuit, & fortẽ præcipua, scilicet, quia Israelitæ volebant scire, in cuius manu tradendi essent filij Beniamin: sciebant enim q̄ Deus quosdam homines diligebat, & alios non sic, & per illos quos diligebat, administra- ret bella optime, ita vt traderentur hostes in manus eorum, & si aliqui constituerentur duces, Deus nollet per manum eorum aliquid speciale operari. Si autem Deus constitueret ducem, ipse institueret eum, qui si- bi placeret, & per quem vellet benẽ administrari bel- lum, ideo consuluerunt dominum, quis deberet esse princeps in exercitu eorum. Nam si instituissent, Israelitæ ducem non consulto Deo, licet ille pruden- ter regeret exercitum, si aliquid durum accidisset, scilicet debellatio ipsorum à filiis Beniamin, putassent quod acciderat propter ducem, qui erat electus con- tra voluntatem Dei, & clamarent: ideo conueniens fuit q̄ Deum consulere: Sic etiam mortuo Iosue, cũ non haberent Israelitę ducem, consuluerunt do- minum, quis esset in exercitu dux, & respondit, q̄ Iu- das esset dux, sicut nunc respondit supra 1. c. *Qui respon- dit: Iudas sit dux vester.* Id est tribus Iuda erit dux, & inde accipietis ducem.

Quo-

Quomodo Deus non determinavit, quis de tribu Iuda esset dux. Quest. XIX.

QVAERETVR, quomodo Deus non determinavit quis de tribu Iuda esset dux, quia determinando solum, qd tribus Iuda esset dux, non satisfacerebat intentioni eorum. Respondi potest dupliciter. Vno modo, qd Deus non solum responderit de tribu, sed etiam de persona, quae accipienda erat in illa tribu, & tamen scriptura non curavit exprimere vltiore consultationem, & responsonem, & sic satisfacere intentioni Israelitarum. Aliter dici potest, qd Deus solum determinavit tribum, de qua assumereur princeps, & non determinavit principem. Et hoc quia satis istud erat. Quod patet inducendo per omnes tres causas assignatas praecedenti quaestione. Prima erat de invidia: nam invidia erat inter tribus, quae illarum praecellere videretur, cum nulla esset altera superior constituta: nunc autem Deus designabat tribum Iuda debere suscipere principatum, & non innideret aliquis de Israel: quia cum a Deo fieret ista electio, & praeratio, nemo dubitaret eam bene factam, nec repugnaret velle inter personas autem singulas tribuum, non erat sic invidia, & contentio de mutua praeratione, quia erat manifestus excessus in honore, & statu, atque potentia, & habitate ad principandum, ideo facilius cessaret contentio inter personas, quam inter tribus. Secunda causa etiam non impediabat, quia si non fuisset a Deo determinatum de tribu, quaelibet tribus vellet de se ipsa eligi principem, & nulla concordaret cum alia: nunc autem iam erat per Deum concordatum de tribu, unde non poterat esse discordia in electione personae, quia caeterae tribus praeter Iudam cum scirent, qd de ipsis non erat aliquis eligendus, curarent sibi praeficere illum, qui manifeste excellere caeteros videretur, & in illo facilius concordarent: soli autem, qui de tribu Iuda erant possent inter se discordare, cum possent quilibet illorum eligi: quia tamen electio fieri debebat solum de viro excellentissimo, contenderent de electione illi, qui essent quasi aequales, caeteri autem manifeste minores, & de quibus certum erat, qd non eligerentur in duces, non curarent, & sic contentio eorum, qui quasi de paritate altercarentur facilius poterat sedari, quod non fieret, si de tribubus non determinaretur. Tertia ratio etiam non impedit, quia sicut si Deus determinaret personam signabat, quod per illum vellet facere salutem in Israel, & tradere Benjamin in manus eius, ita determinando tribum innuebat, quod per illam faceret salutem in Israel. Aliter potest dici, quod Israelitae solum petebant determinari sibi de tribu, & non de persona, ideo Deus solum consultus respondebat de tribu. Unde quando dicebant, quis erit dux in exercitu nostro? intelligebatur, quae tribus, & non quae persona.

Quaestiarum positio sit convenientior. Quest. XX.

QVAERETVR circa hoc, quae istarum duarum positio sit convenientior, scilicet, quod Israelitae quaesuerunt de tribu, & persona, & Deus responderit de utroque, vel quod solum de tribu Deus responderit. Dicendum, quod vtraque positio satis poterat stare: sed rationabilior, & probabilior, quod solum Deus responderit de tribu, & Israelitae postea elegerint personam. Et patet primo, quia si Deus respondisset de persona, verisimile est, quod persona fuisset nominata, sicut tribus: imo potius debuisset nominari persona quam tribus, quia persona certificat tri-

bum, & tribus non certificat personam, & tamen Deus solum respondisse legitur de tribu, & non solum hic, sed etiam supra primo consuluerunt Israelitae dominum, quis deberet ascendere de Israelitis ante eos, & esset dux, & respondit Deus: Iudas ascendet ante vos, & non respondit de persona, ergo videtur qd consueverunt Deo, quando sic consulebatur respondere de tribu, & non de persona: alioquin licet hic non expressum fuisset, saltem supra primo exprimeretur, vel e contrario: quia ista est consuetudo sacrae scripturae, sicut patet quod quando aliquid enarrat in multis locis, non enarrat illud vtroque perfecte: sed in vno loco suppleat, quod in alio deest. Sicut patet comparando libros Regum ad libros Paralip. & saepe in eodem ca. quando repetitur eadem res, magis exprimitur vna vice quam altera. Secunda ratio ad hoc est, quia si Deus deberet notificare personam, frustra erat notificare tribum, cum notificando personam notificaretur tribus: Deus tamen nihil frustra facit, & tamen hic notificavit tribum: ergo videtur quod non notificavit personam. Tertia ratio est, quia Deus solum volebat tollere contentionem, & varietatem inter Israelitas, vt concordarent in duce, & quia nominando tribum, etiam si non nominaretur persona sufficienter hoc fiebat, vt declaratum fuit praecedenti quaestio. ideo Deus solum curavit nominare tribum, & postea Israelitae elegerunt personam de illa tribu. Sic enim quando dictum est supra primo, qd Iuda esset princeps & dux: assumptus est in duce Caleb, qui erat vir honoratissimus in tribu illa, vt ibidem patet. *Stanimque filij Israel surgentes mane.* Id est postquam certificati sunt de duce per Deum surrexerunt in aurora sequentis diei ad eundem in Gabaa, scilicet quia non venerant ad aliqd aliud in Silo, nisi ad consulendum dominum super duce belli. *Castrametati sunt iuxta Gabaa.* Scilicet, fixerunt castra apud Gabaa, in qua fuerat patratum scelus, & in qua erant congregati omnes filij Benjamin ad adiuvandum viros Gabaa, & intendebant illico pugnare: erat autem Gabaa circa Silo, quod patet, quia Israelitae finito bello quotidie revertebantur in Silo. ad consulendum dominum, & mox redibant ad bellum contra Gabaa sequenti die. *Et inde procedentes ad pugnam.* Scilicet, de loco castrorum procedebant ad pugnam contra viros Benjamin. Pro quo sciendum, qd sicut consuetum est in omnibus alijs bellis, scilicet, qd castra vtriusque partis sint fixa distanter a seipsis, & bellum non fiat in castris, sed quaelibet pars procedit de castris, & in medio committunt bellum, & tunc victi, vel fatigati recurrunt ad castra, & ibi habent refugium: sic nunc posuerunt castra Israelitae longe a Gabaa, & inde processerunt ad pugnam contra urbem. *Contra Benjamin.* Id est contra totam tribum Benjamin, quae congregata erat in Gabaa. *urbem oppugnare ceperunt.* Scilicet, non egressi sunt viri Benjamin, quousque filij Israel stererunt iuxta urbem, & oppugnabant eam sagittis, & lapidibus. *Egressique filij Benjamin de Gabaa.* Scilicet, viginti quinque millia virorum pugnantorum, & septingenti de viris Gabaa. Nam reliqui mille, de quibus supra dictum est, fuerant occupati circa portationem necessariorum ad exercitum, & non pugnabant. *Occiderunt de viris Israel in die illo viginti duo millia virorum.* Erant viri Benjamin valde animosissimi, & non curantes de multitudine Israelitarum irruerunt acies eorum, atque subito conuerterunt eos in fugam, & occiderunt viginti duo millia. *Rursum tamen filij Israel.* Scilicet, omnes vndecim tribus. *Fortitudine & numero confidentes.* Scilicet, erant Israelitae multi, s. quasi quadringenta millia. Nam dicitur supra, qd quadringenta millia virorum educerunt gladium inuicta sunt de filiis Israel. De his autem quibusdam separatis

Consuetudo sacrae scripturae

De situ Gabaa.

ratis ad ducendum exercitui necessaria caeteri pugnabant: erant quoque viri fortes Israelitae, praecipue viri de tribu Iuda, etiam de tribu Ephraim, & de tribu Gad, ideo confidebant, qd non possent euadere filij Benjamin manus eorum, quam alii haberent excellentiam loci ad pugnandum. *In eodem loco, in quo prius certauerant aciem direxerunt.* Scilicet, posuerunt aciem apud urbem: in quo innuit, qd ille locus, in quo Israelitae posuerunt aciem prima vice, non erat conueniens s. prudentiam bellicam ad ponendum ibi aciem, quia pauci de hostibus poterant ibi multos occidere, & tamen Israelitae in prima vice hoc videntes, non curauerunt, & in secunda etiam vice considerantes hoc, non mutauerunt locum confidentes in numero, & robore, scilicet qd dato, quod filij Benjamin haberent meliorem locum ad pugnandum, ipsi praeter multitudinem, & robore praevalerent contra eos. *Ita tamen vt prius ascenderent, & sterent coram domino.* Scilicet, die illo quo victi sunt Israelitae, & occisi de eis viginti duo millia, venerunt in Silo, & steterunt ibi coram domino, qd traditi essent in manus hostium propter peccata sua, & tamen adhuc non desinebant confidere contra Beniamitas, quia ipsi multo plures erant. *Vtque ad noctem.* Bellum istud fuit breuissimum factum. Nam illico, vt exierunt viri Benjamin de portis vrbis impetu facto irruerunt in viros Israel, & cum in malo loco essent, percuissent multos de eis, & conuerterunt in fugam, & in ipsa fuga plurimos occiderunt, scilicet vsque ad viginti duo millia, ita qd in eadem die venerant de Silo, & fecerunt bellum, & redierunt in Silo multo tempore ante noctem, & perseverauerunt in fletu vsque ad noctem. *Consuleruntque dominum.* Scilicet, quia status eorum erat dubius propter euentum istum malum. *Et dicerent, debeo vltra procedere.* Loquitur totus Israel tanquam vnus vir. Et sciendum, qd ista verba non loquebatur aliquis de Israelitis loco Israelitarum, sed ipse summus sacerdos proferebat verba, sic formans sicut formaret Israel si esset vnus vir. *Ad dimicandum contra filios Benjamin fratres meos, an non.* Quasi dicat, nunquid egi malum pugnando, & debeo cessare, vel debeo continuare bellum.

Quare nunc viri Israel consulebant dominum, an deberent pugnare contra Benjamin.

Quest. XXI.

QVAERETVR, quare nunc viri Israel consulebant dominum, an deberent pugnare contra Beniamitas. Nam videtur, qd non deberent consulere, quia consultatio est de dubiis, sed non erat dubium Israelitis, qd iustum fouerent bellum, quia Beniamitas defendebant peccatores contra legem Dei, in quo manifeste ipsi rei erant, & debebat contra eos moueri bellum, sicut contra violatores legis. Aliquis dicit, quod quamquam bellum de se iustum foret, tamen erat aliqua causa, propter quam Deus nolebat pugnam esse, vt potest quia Israel pugnans contra Benjamin deleteret eum, & hoc nolebat Deus: ideo consulebant, vt scirent, an negarent Deus bellum. Sed aliquis dicit, qd non stat: quia iam Israelitae consulerant dominum, quis deberet esse dux in exercitu, & respondit qd Iudas: in quo videtur approbasse bellum, ideo non oportebat denuo eum consuli super statu belli. Respondi potest multipliciter. Vno modo, qd quamquam Deus dixisset: Iudas sit Dux vester, non approbabat bellum, quia non dixit pugnate, vel cessate. Sed Israelitae praesupposuerunt pugnandum fore, & de hoc non consuluerunt dominum, sed solum de duce. Deus autem respondit: Iudas sit dux vester, si volueritis pugnare acci-

Doct. rsi. ad qd dicitur

pite Iudam in ducere. De bello autem, an licitum esset, vel vitale non respondit: quia ipsi non interrogauerunt, ideo nunc videntes, qd malum euenisset eis, dubitauerunt, an bellum esset a Deo volutum, & consuluerunt rursum. Alio modo potest dici, qd Israelitae per primam consultationem Dei crediderunt bellum esse licitum, & tamen nesciebant, an esset licitum pro vna vice solum, aut pro semper quousq; deleteretur Benjamin, & cum semel pugnassent quaesuerunt, an iterum liceret eis pugnare, & hoc signatur aliquantulum in litera, cum dicitur: Debeo pugnare vltra contra Benjamin: quasi dicat: non dubito de bello praeterito, sed de futuro. Aliter dici potest, qd forte Israelitae putauerunt istud bellum quamquam secundum se iustum esset, non placere Deo, eo qd procedebat ad destructionem totius tribus Benjamin, & forte potius Deo vellet tolerare hic quaedam mala punienda in alio saeculo, quam delere totum Benjamin, & ob hoc quamquam scirent Israelitae bellum iustum, petierunt, an deberent pugnare contra Benjamin, & designatur istud inquam dixit Israel: Debeo procedere vltra ad dimicandum contra filios Benjamin fratres meos, an non? id est nunquid est licitum mihi pugnare contra illos, cum sint fratres mei? Aliter potest dici, & melius, qd licet putaret Israelitae Deo placuisse istud bellum quando consuluerunt eum, & scirent certissime illud esse iustum, quia tamen nunc eis malum euenerat, dubitauerunt quid agendum foret, & consuluerunt dominum, vt declararet eis siquid agendum foret, aut si in aliquo erratum fuerat, ppter quod acciderat eis istud malum. *Quibus ille respondit: ascendite ad eos, & inite certamen.* Deus voluit, qd puniretur iniquitas Beniamitarum, ideo noluit qd cessaret bellum, licet Israelitae primo percutiendi forent: & non dixit Deus hic: ascendite tradam eos in manus vestras, sed solum dixit: ascendite, & inite certamen. *Cumque filij Israel altero die contra Benjamin ad praedium processissent.* Scilicet, recesserunt die isto de Silo, sicut prius fecerant, & venerunt in Gabaa ad locandum aciem circa portas Gabaa, vbi prius locauerant, vt supra in litera dicitur. *Eruperunt filij Benjamin de portis Gabaa.* Iam filij Benjamin erant facti audaciores contra Israelitas: nam prima vice ambiguo animo iniuerunt certamen, quia ipsi pauci erant, & multi de tribubus Israel, quia facilliter irrupentes aciem illorum occiderunt de illis viginti millia, & fugauerunt eos, crediderunt qd sic quotidie efficerent, potissime quia Israelitae inceperunt timere Beniamitas, quia coram eis cadere ceperant, & essent minus confidentes in bello. *Et occurrentes eis.* Scilicet, quia Israelitae aciem locauerant apud portas Gabaa, & illi exeuntes de porta illico irruerant in aciem eorum. *Tanta in illos cade debachati sunt.* Id est, tantam stragem fecerunt in eis. *Debachari enim est saeuire, vel ingrauescere, s. quando aliquis efficitur alteri valde grauis, ita vt eum tolerare non possit pugnantem.* *Vt decem & octo millia virorum educerunt gladium prosternerent.* Hac die non occiderunt tot Beniamitas de Israelitis, sicut praecedenti die, licet Beniamitas audaciores essent, & fortiores effecti, quia Israelitae aliquantulum magis se munierant hodie, quam praecedenti die propter plagam praecedentis diei.

Quare Israelitae cum essent plures, & fortes, & fouerent causam iustam occidebantur, & Beniamitae, qui pauci erant, & fouebant causam iniquam, vincebant. Quest. XXII.

QVAERETVR, quare Israelitae cum essent plures, & fortes, & fouerent causam iustam occidebantur, & Beniamitae, qui pauci erant, habebantque iniustam causam, praevalebant: nam si filij Benjamin fouerent

Debachari qd sit.

uerent iustam causam, non erat admirandum, qd ipsi praualerent, quia diceremus qd Deus pugnabat pro eis: nam non est differentia in conspectu Dei caeli saluare in multis, vel in paucis: sicut dixit Ionathas filius Saulis 1. Regum 14. & facile est concludi multos in manu paucorum, quia non in multitudinis exercitus est victoria belli, sed sicut voluntas est in caelo, sic fiet, vt dixit Iudas Machabeus, & habetur primo Macha. cap. 3. Hic tamen filii Benjamin pauci erant, quia quasi sexdecim de Israelitis erant contra vnum de Benjamin, vt patet comparando quadringenta millia ad viginti quinque millia, & rursus iniustissimam causam ipsi fouebant. Respondendum, qd hoc non proueniebat ex fortitudine virorum Benjamin, quia licet ipsi essent audaces, & viri fortes, tamen non ita erant excedentes alios viros de aliis tribubus, qd vnus posset pugnare contra sexdecim: sed proueniebat a Deo ista commutatio victoriae. Aliqui autem dicunt, qd Israelitae praualescere deberent regulariter tam ex multitudine, quam ex fortitudine, & ex iustitia litis, & tamen Deus fecit, vt bis vincerentur, eo qd confidebant de fortitudine sua, & numero, & non multum curabant de Benjaminis, & sic recurrerent ad Deum plorantes, & precibus obtinerent victoriam, & non putarent obtentam viribus suis. Ista est positio communis doctorum nostrorum, & istud tenet Nicolaus. Hebraei dicunt, qd istud accidit, quia Israelitae fuerant valde negligentes circa punitionem idoli Michas, quia Michas habebat idolum in domo sua, & sacerdotem, & postea filii Dan transfulerunt illud in urbem suam Lais, & ibi illud colebant. Istud autem debebant punire Israelitae. Nam mox, vt audirent (etiam si occultum esset) debebant diligenter inquirere, vt reperirent veritatem, qua comperta punire debebant delinquentes. De quo Deuter. 13. & 17. Istud autem erat notorium, qd tota vna tribus acceperat idolum de domo vnus viri, & constituit illud publice in ciuitate Lais, ideo grauabatur magis delictum, & debebant grauius punire negligentes in puniendo illud: nam minus erat, quod tempore Iosue auditum est, scilicet qd duae tribus, & dimidia constituisent altare apud Iordanem, quod non constituebatur eos certissime idolatras, sed erat signum idolatrie, & ob hoc nouem tribus, & dimidia parauerunt se ad pugnandum contra duas, & dimidiam, Iosue 22. c. ergo a fortiori hic, cum esset manifesta idolatria, & ob hoc tradidit Israelitas in manus Beniamitarum: licet illi pauci essent, & ipse Deus concitauit Beniamitas ad pugnandum contra Israelitas, vt sic de illis multi perirent. Sed obicitur contra positionem Hebraeorum: quia Beniamitae ita peccauerant cum essent negligentes in puniendo idolatriam, sicut caeterae tribus: quomodo ergo Israelitae soli punirentur pro hoc, & daretur potestas Beniamitis puniendi illos. Respondetur, qd vtrique peccauerunt, & vtrique puniti sunt: tamen puniti sunt isti per illos, & illi per istos. Dicendum autem circa hoc, qd duplex causa fuit quare perirent multi de Israelitis, licet fouerent iustitiam, & essent multi. Prima erat indispositio circa pugnam, scilicet qd non se disponebant conuenienter in loco, in quo deberent fm prudentiam militarem ad pugnandum contra Benjamin, & ex confidentia virtutis suae. Nam cum viri Israel essent multi, & fortes, confidebant qd in quocumque loco pugnarent, & qualitercunque praualerent contra Beniamitas, qui pauciores: ideo prima vice posuerunt exercitum ante portas Gabaa in tali loco, vbi faciliter poterant multi periclitari a paucis, & sic Beniamitae exuentes de vrbe conuerterunt eos in fugam occideruntque viginti duo millia. Tunc autem viderunt filii Israel, qd in loco inconuenienti collocauerant

Hebraeorum
ad istud

faciem, & culpa sua ceciderant, & qd rationabile fuisset rursus in alio loco poni aciem: tamen confidentes in robore suo, & multitudine denuo ibi, vbi prius acie direxerunt, & sic ex eadem causa percussi sunt a viris Benjamin, vt prius. Et si forte pluries, vel semper locauissent ibi aciem, semper praualuissent Beniamitae contra Israel. Sed in tertia vice posuerunt Israelitae aciem aliter ordinatam diuidentes exercitum in tres partes, & tunc non erat promiptum viris Benjamin pugnare contra Israelitas, & occiderunt Israelitae oes Beniamitas: ita vt non superessent, nisi sexcenti, infra in litera. Quod autem ista fuerit causa mortis Israelitarum colligitur ex litera. Nam dictum fuerat supra, qd Beniamitae occiderunt viginti duo millia de Israelitis, & subditur qd Israelitae numero, & fortitudine confidentes in eodem loco aciem direxerunt: in quo innuitur, qd non direxissent ibi, nisi confiderent multitudine, & numero: ergo videtur qd locus ad pugnandum malus erat, tamen confidentia vincebat malitiam loci, vel indispositionem. Etiam patet hoc, quia tertia vice, quando Israelitae superauerunt Beniamitas, non direxerunt ibi aciem, sed in tribus locis, vt patet infra in litera. Sed aliquis dicit, qd in tertia vice (Deo dante) vicerunt Israelitae Beniamitas, & sic videtur, qd primis duabus vicibus, non vincebantur ab eis ex conditione loci, sed solum, quia Deus volebat. Respondendum, qd istud non stat: nam licet verum sit qd vincere, & vinci a voluntate Dei fit, & de quo ipse disposuerit, necesse est, qd ille aut vincat, aut vincatur: tamen dispositiones bellicae multum ad hoc conferunt, vt infra dicitur. Et colligitur hoc, quia si sola voluntas Dei non accipiens instrumenta fecisset, qd Beniamitae vinceret primis vicibus, & in tertia vincerentur, non mutauissent Israelitae locum, sed in eodem loco, in quo direxerant aciem primis duabus vicibus, ibi direxissent. Sed falsum est: ergo videtur qd aliquid conferebat natura loci ad vincendum, vel fugiendum. Sed dicendum, qd voluntas Dei conferebat principaliter, & dispositio loci, & alia circumstantiae conferebant, vt minus principalia, & instrumenta. Secunda causa erat hic, quam ponebat opinio Hebraeorum, scilicet quod Israelitae peccauerant, non corrigendo peccatum idolatriae idoli Michas positi in vrbe Lais, & Deus volebat eos tradere in manus Beniamitarum, vt punirentur. Pro quo considerandum, quod modus fuit iste, secundum quod tam Israelitae, quam Beniamitae peccauerunt nimis contra Deum, tam in idolatria, quam in alijs sceleribus, & ob hoc Deus volebat exercere punitionem in vtroque. Et ad hoc si fieri debebat modo hostili, qui est magis modus manifestus vindictae, necesse erat, quod aut induceret Deus hostes super Israelitas de finitimis, aut moueret quosdam Israelitas contra alios. Si autem Deus induxisset hostes de finitimis ad faciendum tantam stragem, quanta facta est: necesse erat, quod non solum gens periret, sed etiam qd terra vastaretur, & esset vastatio valde magna: Deus autem hoc nolebat, quia solum volebat punire noxios. Si autem terra vastaretur non solum punirentur noxii, qui occiderentur, sed etiam punirentur innoxii, qui relinquebantur viuentes, & qui postea nascerentur, cum terra vastata esset, & ipsi non posset ex ea colligere fructus ad necessitatem, ideo voluit, quod fieret bellum inter Israelitas adinuicem, eo quod ipsi occiderent homines, & non vastarent terram, saltem possessiones, de quibus fructus colliguntur. Nam vrbes crematae sunt, & quia omnes Israelitae peccauerant, oportebat omnes puniri: nunc autem acciderat casus, in quo poterant conuenienter puniri scelera omnium, scilicet in occasione vxoris Leuitae in Gabaa: ideo Deus concitauit Israelitas ad pugnandum contra

tra Gabaa: Beniamitae autem moti fuerunt ad defendendum contriules suos, & quia Deus volebat punire peccata Israelitarum, necesse erat, qd prius adiuuaret Beniamitas contra Israel quam e contrario. Nam cum Beniamitae erant pauci, si praualuissent in primis Israelitae contra Benjamin, non ausi fuissent postea pugnare Beniamitae. Etiam non posset, quia manerent pauci de eis, & sic punirentur scelera Beniamitarum, sed non scelera Israelitarum. Ad hoc ergo Deus deberet adiuuare Beniamitas, quousque morerentur de Israelitis tot, quot Deus volebat mori, & postea adiuuaret Israelitas contra Benjamin, ad puniendum peccata Beniamitarum. Et ob hoc in primo bello adiuuit Deus Benjamin, & occidit de Israel viginti duo millia, & quia nondum erat facta sufficiens punio in Israelitis, adiuuit etiam Deus Beniamin, & occidit de illis decem octo millia, & sic fuerunt quadraginta millia de occisis Israel: voluit Deus vindicare peccata Beniamin, & tradidit Beniamitas in manus Israelitarum, vt occiderentur omnes. Considerandum autem, quod in ista punitione Israelitarum per Beniamitas, licet esset causa praecipua, & prima voluntas Dei, qui volebat Israelitas punire pro demeritis suis, tamen noluit hoc esse sine medio, sed voluit facere quasi modo naturali, s. qd posuit quasdam dispositiones, quibus Israelitae facilius punirentur, & istud fuit qd Israelitae confidentes de viribus suis, ponerent aciem in tali loco, in quo posset faciliter a Beniamitis percuti, & bis posuerunt in eodem loco, & tunc a Beniamitis victi sunt. Cum autem Deus voluit, qd punirentur Beniamitae, mouit Israelitas ad constituendum aciem alibi, vbi posset pugnare faciliter contra Benjamin, scilicet disponendo in tribus locis, & sic voluntas Dei fuit causa prima, & mediata ad hoc: causa autem secundaria, & immediata fuit dispositio. Nam dato quod Deus non intenderet adiuuare Beniamitas, aut Israelitas, sed permitteret eos viribus suis agere: si Israelitae collocauissent aciem, vbi collocauerunt, poterant faciliter percutere Beniamitas, & constituendo aciem in tribus locis, in quibus postea Israelitae constituerunt, dato qd Deus non adiuuaret Israelitas ad percutiendum Beniamitas, nec e contrario, sed permitteret eos agere viribus suis, poterant faciliter Israelitae delere omnes Beniamitas.

Quare Deus Beniamitas quasi funditus deleuit, & de Israelitis solum occidit quadraginta millia. Quae. XXIII.

QVAERETVR vterius, cum Deus voluerit hic punire Israelitas, & Beniamitas, quomodo Beniamitas funditus deleuit, ita vt non dimitteret de eis senem, iuuenem, aut paruulum, nec foeminam, & vsque ad pecora, praeter sexcentos viros, & de Israelitis solum occiderit quadraginta millia virorum. Respondendum, quod peccata Beniamitarum erant plura, & grauiora quam peccata Israelitarum, ideo deleuit istos, & illos solum aliquantulum puniuit. In quo considerandum, quod peccata Israelitarum quantum ad id, quod notum erat, & peccata Beniamitarum erant quaedam praeter peccata Israelitarum: erat autem in veteri testamento maximum peccatum, & pro quo Deus maxime irascebatur idolatria: vnde si qui committerent alia peccata, & ab isto omnino cauerent, Deus tolerabat illos, aut leuiter puniebat: si autem committerent idolatriam, Deus valde acriter puniebat. Erat autem idolatria in Israelitis, scilicet quia Michas fecerat idolum, & postea viri Dan tulerunt illud, & posuerunt publice in Lais, atque colebant illud. Punio autem huius pertinebat aequaliter ad omnes tribus Is-

Tria in Israel erant idola.

rael, & quia omnes tribus erant negligentes in puniendo, imputanda erat negligentia omnibus aequaliter. Si autem aliqua tribus non solum negligebat punire, sed etiam fauebat peccantibus, illa magis punienda erat. Praeter hoc autem Israelitae mortuo Iosue manserunt aliquantulum tempore non declinantes ad idola, postea autem inceperunt declinare. Cum autem factum fuit istud, quia accidit paucis tempore ante institutionem Hothonielis in iudice, declinabat iam paulisper omnes tribus Israel ad idolatriam: istud autem poterat esse magis in vna tribu quam in alia, & quantum ad hoc forte Beniamin magis peccabat quam alia tribus, & consequenter magis punirentur nunc, quando punita sunt peccata Israelitarum, & Beniamitarum. Amplius autem Beniamitae commiserunt peccatum grauissimum, scilicet de casu Leuitae, de quo praecedenti cap. in quo constat eos assuetos libidini Sodomiticae, & forte non solum erat hoc in vrbe Gabaa, sed etiam in aliquibus alijs vrribus Benjamin. Istud autem vitium magnam punitionem meretur. Nam quatuor ciuitates Sodomorum, scilicet Sodoma, & Gomorra, Seboim, Adama igne caelestis concrematae sunt. Gen. 19. & Deut. 29. a fortiori Deus puniret istud vitium in Israelitis, qui subditi erant legi suae, & ipse veterat nimis hoc vitium Leuit. 20. cap. Amplius peccauerunt Beniamitae, quia ipsi sciuerunt viros Gabaa peccatores esse, & cum ipsi obligarentur punire eos, adiuuerunt illos, & pugnaverunt contra Israelitas, qui zelo Dei succensi volebant vindicare scelus, quod commiserant viri Gabaa: & in hoc peccata virorum Benjamin erant nimis multiplicata: peccata autem virorum Israel, quae supra enarrata sunt, erant valde minorae: & insuper illa diminuta sunt feruore religionis, quia zelo legis opposuerunt se contra tribum Benjamin, & conuenit totus Israel ad pugnandum, nec piguit eos laborem sumere, & expensas magnas facere zelo legis. In quo nimis merebantur, & Deus diminueret partem poenarum debitarum eis pro peccato. De peccatis autem Beniamitarum nihil diminutum est, sed potius incrementum acceperunt per rebellionem magnam ad volentes punire peccata virorum Gabaa: ideo rationabile fuit, qd viri Gabaa, & omnes Beniamitae perirent. De Israelitis autem non perirent, Dicendum tamen, qd in hac poena satis rationabiliter dici potest, qd de vrbe Gabaa nulli superferunt, licet de Benjamin superferunt sexcenti, eo qd viri Gabaa erant maximi peccatores inter omnes Israelitas, & Beniamitas. Item de Israelitis de quibus perierunt quadraginta millia, dicendum videtur, qd plurimi istorum fuerunt de tribu Dan, eo quod tunc in tribu Dan manebat actualiter illud idolum, propter quod principaliter fiebat ista punio, & mansit etiam post vsque ad tempus captiuitatis Lais, paucis tempore postquam ablatum est sanctuarium de Silo, vt patet supra 18. capitulo.

Cum Israelitae zelarent nunc pro Deo, dato quod alios peccassent, quare nunc puniebantur. Quae. XXIII.

QVAERETVR vterius, cum Israelitae zelarent pro Deo ad puniendum viros Gabaa, quomodo Deus puniebat eos, quia dato quod aliquando peccassent, per istud opus valde meritorium debebat eis remitti hoc. Respondendum, qd quando aliquis conuertitur ad Deum, necesse est ei remitti culpam, & fieri amicum Dei. Sed poenam peccatorum praeteritorum non est necesse remitti. Sic autem nunc Israelitae zelantes pro lege Dei conuertebantur ad Deum, & tollebantur culpe praeteritae, tamen pro idolatria

pra-

Pena stat
cū charitate.

præterita, & pro negligentia puniendi idolatras meruerunt magnas penas: penæ autem istæ non fuerunt omnino remissa, quia penæ satis stant cum charitate, & ob hoc volebat Deus, q̄ quamquam actualiter zelarent pro eo, quod punirentur pro peccatis suis, & sic pugnabant contra Benjamin ex zelo legis Dei, & tamen pugnando occidebantur. Sciendum tamen, q̄ propter istum zelum fuit magna pars penæ remissa Israelitis. Nam si dominus induxisset hostes ad puniendum peccata eorum, plures de eis morerentur, quam quadraginta millia, quæ mortua sunt: sed reliqua pars penæ dimissa est.

Quomodo Israelitis euenire poterat malum, cum Deus mitteret eos ad pugnandum contra Beniamitas.

Quest. XXV.

QVAERETVR ulterius, cum Deus iuberet Israelitis, quod irent ad pugnandum contra Beniamin, quomodo poterat euenire eis malum, & quid imaginabantur Israelitæ, cum videbant, quod Deus iubebat eis pugnare, & postea cadebant in bello. Respondendum, quod Israelitæ putabant, quod quando Deus iubebat illis pugnare contra Beniamin, quod intendebat tradere Beniamitas in manus eorum, & tamen postea aliqua peccata ipsorum proposita coram Deo auerterent Deum ab eis, & faciebant cadere illos in manus hostium: quia Isaias dixerat 59. cap. Peccata vestra diuiserunt inter vos & Deum vestrum. Et ob hoc redibant ad dominum, vt plangerent coram eo, & orarent se adiuuari contra Beniamin. De Deo autem dicendum, quod ipse mittebat eos ad pugnandum contra Beniamin, & intendebat eos tradere in manus Beniamitarum, & hoc vt corrigerentur, & punirentur vitia ipsorum: ipsi tamen puniebantur culpa sua, quia confidentes viribus suis ponebant se in tali loco, in quo possent faciliter a viris Beniamin percipi, vt supra declaratum est: sed adhuc ad istud Deus excecabat eos, vt punirentur: nec erat istud inconueniens: quia bene excecabat Deus aliquem ad penam, scilicet, vt nesciat se dirigere & cadat, licet non excecabat eum ad culpam, quia tunc Deus esset auctor mali, & nos nihil mali mereremur. Sciendum tamen, quod quando Deus dicebat Israelitis, quod irent ad pugnandum, non signabat, quod præualituri essent contra Beniamin, sed solum dicebat, quod pugnarent: licet Israelitæ intelligerent, quod dicebat eis, q̄ irent, & prosperarentur actus ipsorum: ideo in duabus primis vicibus solum dixit, q̄ irent: in tertia autem dixit: Ascendite, cras enim tradam eos in manus vestras.

An Israelitæ viso, quod de illis viginti duo millia essent mortui, tenerentur prosequi bellum.

Quest. XXVI.

QVAERETVR ulterius, cum Israelitæ incepissent pugnare contra Beniamin ad puniendum peccatum virorum Gabaa, & viderent q̄ prima vice occisa fuerint de eis 22. millia virorum, an tenerentur prosequi bellum, vel poterant cessare à bello, sine peccato, manente peccato impunito. Respondendum ad hoc, q̄ tunc tenetur aliquis corrumpere peccantes, quando putat se præualituri contra eos. Sed in hoc aduertendum, quod punitio aliquando est spiritualis, vt excommunicatio, & alia censura Ecclesiastica, scilicet interdictum, & quæcunque aliæ penæ similes. In hoc autem dicendum, quod iudex Ecclesiasticus, siue prælatus nunquam debet cessare ab inferendo penas per censuram suam, quando consideratis omnibus circum-

stantijs ratio illud exposcit: vnde dato quod sint reges, & potentes, contra quos non potest viribus præualere prælatus, debet eos excommunicare, vel terras eorum subijcere interdicto, quando ratio exposcit: sic enim beatus Ambrosius excommunicatum Imperatorem, & eiecit eum de Ecclesia, quamquam ille potentissimus esset: vnde si propter timorem mortis, vel priuationis præposituræ prælatus permittit ecclesiam suam periclitari in manu potentium virorum, vel peruerti ecclesiasticum ordinem, & non excommunicat, vel exercet aliam censuram super eos peccat mortaliter: sic ait Gregorius in moralibus, & habetur in decretis 43. dist. cap. sic rector. sic autem sanctus Thomas Archiepiscopus Cantuarien. permisit se occidi ne ecclesiam suam laicorum seruituti subijceret. Si autem puniendus sit peccator corporaliter, & contra illum pugnandum sit: tunc aut iudex omnino scit se non posse præualere contra illum, aut est dubium. Si primò modo dicendum, quod non tenetur se exponere ad puniendum illud, quia frustra esset, & quod deterius esset diminueretur auctoritas iudicum, cum mali sibi potentiores, & superiores efficerentur. Etiam ipsi mali in peccatis suis gaudent, quia de viris bonis volentibus eos punire triumphabant, ideo cessandum est tunc à punitione eorum: simile est, quia si quis nouerit peccata aliquorum grauissima, quæ puniri esset vtile Ecclesie Dei, debet tacere si illa probare non potest, vt ait Augustinus, & habetur in decre. 2. quæst. 7. c. plerique.

Sciendum tamen, quod in isto casu in culpa est iudex, qui voluit effici iudex in tali populo, cuius non posset vitia corrigere. Sic patet Ecclesiastici 7. istud tamen intelligitur de illo, qui sponte factus est iudex, vel prælatus. De illo autem qui ex necessitate, & præcepto superioris cui obedire tenetur factus est, non tenet: nã litera dicit ibidem: Noli querere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitatem, ne forte extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in malignitate tua. Si autem dubium est, an possit aliquis præualere contra eum, quem punire vult, & est quasi æqualiter dubium, satis videtur quod debeat aggredi ad puniendum eum, quia zelus iustitiæ faciet eum triumphare: nec obstat quod se exponit quis isto modo periculo: nam tenetur aliquis se exponere periculo propter Deum. Nunc autem sic erat in viris Israel, nam ipsi tenebantur pugnare contra iniquos, sicut in casu, in quo erat aliqua ciuitas idolatrarum, Deuter. 13. & tamen manifestum est, quod in expugnatione illius poterant multi de Israelitis perire: sed hoc non obstante obligabantur pugnare contra urbem. Ita nunc tenebantur Israelitæ à principio pugnare contra viros Gabaa, propter delictum eorum, & in expugnatione poterant aliqui perire, cum semper tenebantur: ita ergo nunc, licet de Israelitis perissent in primo bello viginti duo millia virorum, cum adhuc superessent de Israelitis tot viri, scilicet plures quam trecenta, & quadraginta millia, qui verisimiliter possent delere viginti quinque millia virorum de Beniamin, tenebantur bellum prosequi, & quod maius est, quia cum ipsi consuluerunt dominum, an deberent pugnare iterum contra Beniamin, respondit Deus quod ascenderent, & pugnarent: & tamen ad mandatum Dei tenebantur pugnare, dato quod scirent, quod Beniamitæ semper erant præualituri contra eos, quia mandatum Dei expressum ad quæcunque quantuncunque dura obligare potest.

Quamobrem omnes filij Israel venerunt in domum Dei, et sedentes flebant coram Domino, ieiunaueruntque die illo vsque ad

Contra prælatos, qui adulantur principibus, & permittunt bona ecclesiaria pro timore eorum.

3. q. 7. cap. qui sine.

ad vesperam, & obtulerunt ei holocausta, atque pacificas victimas, & super statu suo interrogauerunt. Eo tempore ibi erat arca fœderis Domini, & Phinees filius Eleazari filij Aaron præpositus domus. Consuluerunt igitur Dominum, atque dixerunt: Exire vltra debemus ad pugnam contra filios Beniamin fratres nostros, an quiescere? Quibus ait Dominus: Ascendite: cras enim tradam eos in manus vestras. Posueruntque filij Israel insidias per circuitum vrbis Gabaa, & tertia vice sicut semel, & bis contra Beniamin exercitum prodixerunt. Sed & filij Beniamin audacter eruperunt de ciuitate, & fugientes aduersarios longius persecuti sunt, ita vt vulnerarent ex eis sicut primo die, & secundo, & cederent per duas semitas vertentes terga, quarum vna ferebatur in Bethel, & altera in Gabaa, atque prosternerent triginta circiter viros. Putauerunt enim solito eos moræ cedere. Qui fugam arte simulantes inierunt consilium, vt abstraherent eos de ciuitate, & quasi fugientes ad supradictas semitas perducerent. Omnes itaque filij Israel surgentes de sedibus suis, tetenderunt aciem in loco, qui vocabatur Balthamar: insidiæ quoque, quæ circa urbem erant paulatim se aperire cæperunt, & ab occidentali vrbis partes procederent. Sed & alia decem millia virorum de vniuerso Israel habitatores vrbis ad certamina prouocabant, ingrauatumque est bellum contra filios Beniamin: & non intellexerunt, quod ex omni parte illis instaret interitus. Percussitque eos Dominus in conspectu filiorum Israel, & interfecerunt ex eis in illo die viginti quinque millia, & centum viros, omnes bellatores, & educentes gladium. Filij autem Beniamin cum se inferiores esse vidissent, cæperunt fugere, Quod cernentes filij Israel, dederunt eis ad fugiendum locum, vt ad præparatas insidias deuenirent, quas iuxta urbem posuerant. Qui cum repente de latibus surrexissent, & Beniamin terga cædentibus daret, ingressi sunt ciuitatem, & percusserunt eam in ore gladij.

A Quamobrem omnes filij Israel venerunt in domum Dei, scilicet, quia viri Beniamin nunc secunda vice percusserunt decem & octo millia de eis, venerunt omnes in domum Dei, scilicet in Silo, vt peterent clementiam Dei adiutricem contra filios Beniamin. Et sedentes flebant coram domino. Scilicet, introierunt in domum, in qua erat sanctuarium, & sedebant ibi versus vultibus contra locum, in quo erat arca, & sic dicebantur esse coram domino flentes, vt propitiaretur peccatis eorum, & adiuuaret eos. Ieiunaueruntque die illo vsque ad vesperam. Id est, toto illo die ieiunauerunt: iste erat dies, quo occisa sunt decem & octo millia. Nam ipso die recesserant de Sylo, & inerat Gabaa, & inito bello ceciderunt de Israel decem & octo millia, reuersi sunt in Silo tunc, & manserunt tota illa die in fletu, & ieiunio, vsque ad vesperam, id est solis occasum, & tunc comederunt. Iste autem modus erat ieiunandi apud Hebræos, scilicet, quod die illa, qua ieiunarent nihil comederent incipiendo ab occasu solis vnius diei, vsque ad occasum solis alterius diei, & sic transiret vnus dies sine cibo, & illud est propriè ieiunare per diem totum: nobis tamen sunt ieiunia mitiora, scilicet, q̄ semel in die comedere licet. Et istud ordinauit Apostolus, dicens, q̄ debemus quotidie esurire, & quotidie prandere, & intelligitur de diebus ieiuniorum, in quibus esurimus, & tamè semel prandemus. Obtuleruntque ei holocausta, & pacificas victimas. Prius cum Israelitæ bis consuluerunt dominum, non obtulerunt ei sacrificia. Nunc verò, quia erant in maiori angustia obtulerunt victimas, vt placarent eum, & obtulerunt duo genera sacrificiorum, scilicet holocausta, & victimas pacificas. Vocantur autem holocausta sacrificia, quæ fiunt ad laudem Dei solum, & carnes totius animalis, & intestina cremantur, data sola pelle sacerdoti facienti sacrificium, vt colligitur Leuit. 1. & 6. Victimæ pacificæ sunt sacrificia in quibus Deo solum dantur adipēs cum renunciantur culis, & interdum cauda animalis: reliqua autem dantur sacerdoti facienti sacrificium, & proueniunt partim offerenti animal, vt patet Leuit. 3. & 7. cap. & vocantur pacificæ, quia pro pace dantur, scilicet, quia Deus pacificatus fuit alicui dando ei, quod petebat, quod non fieret, nisi pacificaretur ei. Aliquando autem vocantur pacificæ, quia dantur pro pace obtinenda, vt si quis petit aliquid à Deo, & vult eum habere propitium, vt obtineat facit hostias pacificas: sic fuit hic in Israelitis, qui fecerunt holocausta ad laudem scilicet Dei, & fecerunt victimas pacificas ad pacificandum sibi Deum, quem credebant iratum propter aliquod peccatum, & vt adiuuaret eos contra Beniamitas. Et super statu suo interrogauerunt. Scilicet, quid deberent agere, scilicet pugnare, vel cessare, & an prosperarentur, vel non: & fuit ista interrogatio per sacerdotem magnum, quia laicus per se non poterat consulere dominum, cum non indueretur Ephod. Eo tempore ibi erat arca fœderis domini. Scilicet, tempore quo factum est istud erat arca Dei in Silo, & totum sanctuarium. Et Phinees filius Eleazari filij Aaron erat præpositus domus. Id est, Phinees erat maior in domo domini, quia ipse erat summus sacerdos. Et ponitur istud ad declarandum, quod supra dictum fuerat, scilicet quia Israelitæ consuluerunt dominum super statu suo, & non poterant consulere sine sacerdote magno, ideo dicitur, q̄ illo tempore erat arca domini, & Phinees summus sacerdos. Ex hoc autem patet, quod istud fuit factum ante tempora Samsonis, licet ponatur hic post Samsonem, quia Phinees erat isto tempore, & tamen Phinees non potuit viuere magno tempore post mortem Iosue, quia Phinees erat vir magnus, scilicet triginta annorum, vel quasi anno quo Israelitæ egressi sunt de Aegypto, cum ipse occiderit principem tribus

Modus ieiunandi apud Hebræos.

Holocausta qd sit.

Victima pacifica quid sit.

bns Simeon coeuntem cum scorto Madianitide, Num. 25. & postea rexerit Iosue Israelitas introentes in terram Chanaan magno tempore, ita quod inter mortem suam & institutionem Hothonielis iudicem, non fluxerint magna tempora, & tamen ab introitu in terram Chanaan vsque ad mortem Hothonielis fluxerunt anni quadraginta, qui computantur in tempore Hothonielis supra 3. capitulo: & sic necessè est istud fuisse ante primum iudicem Israel, quia Phinees non poterat vivere vsque post mortem Samsonis, quia esset tunc valde multorum annorum, scilicet plusquam trecentorum quinquaginta, vt declaratum est supra 17. capitulo. *Consuluerunt igitur dominum.* Scilicet per summum sacerdotem Phinees, de quo facta est mentio. *Atque dixerunt: Exire vltra debemus ad pugnam contra Beniamin.* Idest nunquid est bonum, quod exeamus? Ecce quia Deus respondit & quiuocè Israelitis supra: nam ipsi quæsiuerunt sicut nunc, scilicet, an deberent exire ad pugnandum, idest si pugnando contra illos prosperarentur, vel non, & Deus dixit prius: ascendite ad eos, & inite certamen. Et tamen non intellexit Deus, quod ascenderent, & prosperarentur: licet Israelitæ sic intelligerent, & ob hoc decipiebantur. Nunc etiam in eodem sensu petierunt, & Deus respondit eis manifestè. *Frater nostros.* Quia erant omnes tribus filij Iacob. *An quiescere.* Idest, nunquid erit nobis melius cessare à bello. *Quibus ait dominus.* Scilicet respondens per sacerdotem. *De modo autem respondendi, an in scripto responderetur, vel voce, aut quomodo, declarabitur 1. Regum 23. & 30. capitu. Ascendite.* Idest bonum est, quod ascendatis. *Vel: Ascendite.* Idest iubeo, quod ascendatis. *Cras enim tradam eos in manus vestras.* Hic respondit aperte, quia supra solum dicebat, quod ascenderent, & non declarabat de victoria, & Israelite intelligentes, quod vincerent fallebantur. Et dixit: tradam eos in manus vestras, idest permittam tradi in manus vestras.

An filij Beniamin fuerunt opere Dei, vel modo communi occisi.
Quæst. XXVII.

QVAERETVR, an filij Beniamin fuerunt miraculosè occisi, scilicet opere Dei, vel fuerunt occisi modo communi, scilicet sicut vnus hostis solet occidere aliu nullo speciali modo ibi ostensio à Deo. Aliquis dicet, quod fuerunt miraculosè traditi, quia Deus dixit hic: cras enim tradam eos in manus vestras: istud tamen non dicitur, nisi quãdo Deus agit aliquid speciale adiuuando aliquem de pugnantibus. Item patet magis, quia dicitur infra percussit eos dominus in conspectu filiorum Israel: & sic percussio Deo attribuitur, quasi ipse fecisset eam, & non Israelitæ: ergo fuit miraculum tradendo eos. Respondendum, quod non fuit aliquod miraculum, quod filij Israel occiderent omnes viros Beniamin, & ponuntur circa hoc duæ conclusiones. Prima sit, quod non est necessè, quod ponatur miraculum aliquod ad hoc, quod Israelitæ occiderent filios Beniamin: nam filij Israel erant trecenta, & viginti millia, aut plures. Quod patet, quia à principio erant quadringenta millia; de quibus subtracta fuerunt quadraginta millia, scilicet decem de centum, & centum de mille ad prouidendum exercitui de necessarijs, vt supra dictum est, & sic remanserunt trecenta sexaginta millia. De his occisa fuerunt quadraginta millia in duobus diebus, scilicet viginti duo millia in primo bello, & decem octo millia in alio: manebant igitur trecenta, & viginti millia de Israelitis ad pugnandum in tertia vice contra Beniamitas: ipsi autem Beniamite solum erant viginti quinque millia pugnatorum, & septingenti: quid ergo miraculi erat, quod tredecim viri occiderent vnum? Nam in trecentis, & viginti milibus collatis ad viginti quinque millia, sunt ferè tredecim pro vno: potissimè quia filij Israel erant ita robusti, & animosi sicut filij Beniamin. Sed potius dicendum est, esse miraculum, vel quasi quod viginti quinque millia de Beniamin pugnarent contra trecenta sexaginta millia virorum fortium, & quæ pauci fouerent iniquam causam, & multi fouerent iustam, & paucissimi occiderent de plurimis quadraginta millia virorum ita velociter, & nullo pereunte de Beniamitis. Secunda conclusio est, quod non solum oportet poni miraculum, sed etiam nullum fuit. Nam considerando ea, quæ in litera sunt, nihil specialius fuit in isto bello, quàm in alijs communibus, scilicet, quod Israelitæ ante disponentes insidias, & collocantes aciem per tria loca caperunt in medio viros Beniamin, & occiderunt eos. Cum autem arguitur, quod fuit aliquid miraculi, dici potest, quod fortè Deus dixit Israelitis modum, quo pugnarent contra Beniamitas, collocando insidias, & diuidendo se in tres partes, & quia per istum modum caperunt illos, & occiderunt, dicuntur occidisse quasi miraculosè. Ad rationem in contrarium dicendum, quod dicitur Deus tradere in manus Israelitarum, idest permittere tradi, scilicet, quia in bellis prioribus, licet fortissimè pugnasent Israelitæ contra Beniamitas, Deus non erat permittens, quod traderentur in manus Israel, sed potius è contrario, cum Deus veller, quod peccata Israelitarum punirentur per Beniamitas, & deinde de Beniamitæ punirentur per Israelitas, & quia nunc permittebat tradi Beniamitas in manus Israel, dato quod nihil adiuuaret, dominus tamen non impediret, ideo dicebatur tradere in manus Israel. Et idem est, quod percussit Deus Beniamitas coram Israel, idest permiserit percuti. *Posueruntque filij Israel insidias per circuitum vrbs Gabaa.* Scilicet, Israelitæ per noctem miserunt magnam partem exercitus sui, quæ esset in insidijs in circuitu vrbs, idest circa vrbe, & non in circuitu, idest in diuersas partes peregre, quia tunc cognoscerentur insidias: venerunt autem istæ insidias secretè in locum latibuli ad posteriorem partem vrbs Gabaa, & non viderunt eas viri Gabaa, nec suspicati sunt aliquas latere insidias, sicut nec in primo, & secundo die posuerant insidias. Istæ autem manebant in latibulis, vt cum viri Gabaa egrederentur de vrbe, & dimitterent portas apertas, isti exeuntes de latibulis introirent in vrbe, & cremarent eam, & sic darent alijs Israelitis signum vrbs capte, quo confortarentur ad pugnandum contra Beniamitas, & Beniamitæ hoc videntes deficerent animo, & caderet in manus eorum. *Et tertia vice sicut semel, & bis contra Beniamin exercitum produxerunt.* Idest, filij Israel direxerunt nunc aciem contra filios Beniamin, sicut semel, & bis, idest sicut fecerant in duabus vicibus primis, scilicet quod Israelitæ finxerunt, quod ordinarent non alio modo exercitum nunc quàm prima, & secunda vice, & hoc vt filij Beniamin confidenter aggrederentur contra eos: ipsi tamen aliter disposuerant exercitum, quia posuerant insidias, & exercitum in multis partibus, finxerunt autem se disposuisse exercitum, sicut in prima die, vt Israelitæ putarentur fugituri sicut alijs diebus; & Beniamitæ audent pugnare contra eos: nam si vidissent exercitum aliter dispositum, forsitan non audent pugnare, credentes latere insidias.

Fmitas: ipsi autem Beniamite solum erant viginti quinque millia pugnatorum, & septingenti: quid ergo miraculi erat, quod tredecim viri occiderent vnum? Nam in trecentis, & viginti milibus collatis ad viginti quinque millia, sunt ferè tredecim pro vno: potissimè quia filij Israel erant ita robusti, & animosi sicut filij Beniamin. Sed potius dicendum est, esse miraculum, vel quasi quod viginti quinque millia de Beniamin pugnarent contra trecenta sexaginta millia virorum fortium, & quæ pauci fouerent iniquam causam, & multi fouerent iustam, & paucissimi occiderent de plurimis quadraginta millia virorum ita velociter, & nullo pereunte de Beniamitis. Secunda conclusio est, quod non solum oportet poni miraculum, sed etiam nullum fuit. Nam considerando ea, quæ in litera sunt, nihil specialius fuit in isto bello, quàm in alijs communibus, scilicet, quod Israelitæ ante disponentes insidias, & collocantes aciem per tria loca caperunt in medio viros Beniamin, & occiderunt eos. Cum autem arguitur, quod fuit aliquid miraculi, dici potest, quod fortè Deus dixit Israelitis modum, quo pugnarent contra Beniamitas, collocando insidias, & diuidendo se in tres partes, & quia per istum modum caperunt illos, & occiderunt, dicuntur occidisse quasi miraculosè. Ad rationem in contrarium dicendum, quod dicitur Deus tradere in manus Israelitarum, idest permittere tradi, scilicet, quia in bellis prioribus, licet fortissimè pugnasent Israelitæ contra Beniamitas, Deus non erat permittens, quod traderentur in manus Israel, sed potius è contrario, cum Deus veller, quod peccata Israelitarum punirentur per Beniamitas, & deinde de Beniamitæ punirentur per Israelitas, & quia nunc permittebat tradi Beniamitas in manus Israel, dato quod nihil adiuuaret, dominus tamen non impediret, ideo dicebatur tradere in manus Israel. Et idem est, quod percussit Deus Beniamitas coram Israel, idest permiserit percuti. *Posueruntque filij Israel insidias per circuitum vrbs Gabaa.* Scilicet, Israelitæ per noctem miserunt magnam partem exercitus sui, quæ esset in insidijs in circuitu vrbs, idest circa vrbe, & non in circuitu, idest in diuersas partes peregre, quia tunc cognoscerentur insidias: venerunt autem istæ insidias secretè in locum latibuli ad posteriorem partem vrbs Gabaa, & non viderunt eas viri Gabaa, nec suspicati sunt aliquas latere insidias, sicut nec in primo, & secundo die posuerant insidias. Istæ autem manebant in latibulis, vt cum viri Gabaa egrederentur de vrbe, & dimitterent portas apertas, isti exeuntes de latibulis introirent in vrbe, & cremarent eam, & sic darent alijs Israelitis signum vrbs capte, quo confortarentur ad pugnandum contra Beniamitas, & Beniamitæ hoc videntes deficerent animo, & caderet in manus eorum. *Et tertia vice sicut semel, & bis contra Beniamin exercitum produxerunt.* Idest, filij Israel direxerunt nunc aciem contra filios Beniamin, sicut semel, & bis, idest sicut fecerant in duabus vicibus primis, scilicet quod Israelitæ finxerunt, quod ordinarent non alio modo exercitum nunc quàm prima, & secunda vice, & hoc vt filij Beniamin confidenter aggrederentur contra eos: ipsi tamen aliter disposuerant exercitum, quia posuerant insidias, & exercitum in multis partibus, finxerunt autem se disposuisse exercitum, sicut in prima die, vt Israelitæ putarentur fugituri sicut alijs diebus; & Beniamitæ audent pugnare contra eos: nam si vidissent exercitum aliter dispositum, forsitan non audent pugnare, credentes latere insidias.

Ad rone diuersum.

Ad 1. rone diuersum.
Ad 2. rone accm.

An Deus dixerit Israelitis, quod ponerent has insidias vrbs Gabaa.
Quæst. XXVIII.

QVAERETVR, an Deus dixerit Israelitis, quod ponerent istas insidias vrbi Gabaa, & disponderet exercitum in multis locis, sicut posuerunt. Aliquis dicet, quod non, quia litera non exponit, quod Deus dixerit illud, sed solum quod Israelite illud fecerunt. Item quia ponere insidias est fallere, Deus tamen non incitat ad fallendum cum in omnibus velit veritatem obseruari, ergo non iussit ipse poni insidias. Respondendum, quod non patet, an Deus iusserit poni insidias & disponsi sic exercitum, vt dispositus fuit: tamen satis credi potest, quod Deus illud iusserit, quia Deus volebat nunc adiuuare Israelitas contra Beniamitas, cum dixerit: cras tradam eos in manus vestras, & tamen capti sunt Beniamitæ per istas insidias: ergo videtur, quod Deus illas eis dixit ad capiendum Beniamitas, & sic tradiderit eos in manus illorum. Item Israelitæ in duobus diebus præcedentibus nescierunt sic disporre exercitum, & nunc valde artificiosè collocauerunt eum, ergo videtur, quod Deus instruxerit eos. Item patet, quod Deus interdum solet sic instruere aliquos in modo pugnandi: sic fuit de pugna Iosue contra vrbe Hai, vbi docuit collocare insidias, & fugam simulare, Iosue 8. Item docuit Deus Dauid pugnantem contra Philistinos locare exercitum, scilicet, quod non egrederetur directè contra Philistinos: sed ex aduerso pyrorum: & quod non moueret exercitum quousq; audiret sonitum gradientis in cacumine pyrorum 2. Reg. 5, & 1. Paralipo. 14. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod non tenet, quia multa facta sunt, quæ non scripta fuerunt. Ad secundum dicendum, quod poni insidias licitum est: nam in bello iusto nihil est, quod fieri non liceat contra hostem, nisi fallere veritatem. in insidijs autem non fallitur veritas, quia quilibet hostis debet nosse, quod hostis suus debet agere contra eum quidquid poterit, siue per insidias, & simulationem, siue alijs. Etiam dicendum, quod Deus iubet ponere insidias. nam Iosue 8. cap. Deus iussit Israelitis pugnantibus contra Hai vrbe, quod ponerent insidias, & simularent fugam. Sed hic etiam erat bellu iustum, ergo licebat poni insidias, & sic Deus illud dicere possit.

An peccabant viri Gabaa pugnando contra viros Israel, vel licebat eis se defendere.
Quæst. XXIX.

QVAERETVR vterius, an peccabant viri Gabaa pugnando contra viros Israel. Aliquis dicet, quod non, quia pugnabant in defensionem suam, & non peccat, qui se defendit: cum etiam reis criminis liceat fugere, ne capiantur, & occidantur. Aliquis dicet in contrarium, quod peccabant: nam viri Beniamin, qui adiuuabant viros Gabaa peccabant, vt supra declaratum est. & tamen magis peccauerunt viri Gabaa, quàm viri Beniamin, ergo peccarent viri Gabaa, pugnando contra viros Israel. Sed ista ratio non stat, quia viri Gabaa pugnabant pro seipsis defendentes se a morte, viri autem Beniamin, pugnabant defendendo viros Gabaa. Multa autem licent alicui facere in defensionem sui ipsius, quæ non liceret facere pro alio: vtputa siquis fugiens de manibus iudicis vt euadat.

Alph. Toft. super lib. Iudicum

Adat poenam mortis, quam sublaturus erat, non peccat: & tamen siquis adiuuat eum ad hoc, quod eruat de manu iudicis, si malefactor est, peccat. Sic poterat licere viris Gabaa pro se, quod non liceret Beniamitis pro illis. Dicendum tamen, quod hoc non obstant, non licuit viris Gabaa pugnando defendere se a viris Israel. Pro quo sciendum, quod cum aliquis est reus criminis, & inquiritur a iudice, licet ei se abscondere, vt non occidatur, vel fugere, & si captus fuerit a iudice, licet ei fugere de manu iudicis, vel satellitum suorum sine offensa iudicis, & suorum: scilicet neminè illorum occidendo aut percutiendo ad hoc, quod sit ei facultas fugiendi. Alia propositio sit, quod cū aliquis sit reus criminis, non licet ei se defendere a iudice pugnando: vtputa si iudex aliquem reum criminis capere vult, & ille non possit se tueri, quin capiatur, nisi percutiendo iudicè, vel pugnando contra eum, vel contra ministros suos, peccat mortaliter ista faciendo. Ratio diuersitatis est, quia cuiuslibet licet agere ad tutelam corporis quidquid poterit, dum tamen sit sine præiudicio alterius: cum autem malefactor inquiratur ad mortem, si fugiat, vt non inueniatur, vel occultet se non præiudicat iudici, quia nihil tollit de iure eius, nec offendit eum. Etiam cum tenetur ab eo, & fugit non percutiendo eum, non offendit, quia agit animo se defendendi, & euadendi solum: & in hoc non resistit iudici, quia fugere a facie alicuius non est resistere illi, sed manendo coram eo facere aliquid, ne subiciatur potestati illius. Item non præiudicat legi, quia lex non obligat malefactorem ad hoc, quod prodat crimen suum, & petat se occidi: imò si hoc malefactor peteret, mortaliter peccaret. Eodem modo non obligat lex malefactorem, vt quando iudex eum inquisierit, ipse se manifestet. Poterit ergo latere & fugere, & euadere de vlnibus eius, quia lex non obligat eum ad volendum subici panis, quæ determinatæ sunt criminosis. Si autem criminosis vt se liberet, contra iudicem pugnat, & eum percudit, aut ministros eius, vel saltem pugnat contra eos, peccat mortaliter, quia resistit potestati & legi: qui tamen resistit potestati Dei, peccat: si colligitur ad Roma. 13. lex autem obligat quemcunque ad non repugnandum iudici: qualitercunque ergo repugnauerimus ei, ne capiamur peccamus: de quo declaratum est Iosue 11. Nunc autem de viris Gabaa dicendum, quod ipsi peccabant pugnando contra Israelitas: nam ipsi erant manifestè rei criminis, & Israelitæ habebant locum iudicis, quia auctoritate Dei, & summi sacerdotis, qui erat iudex, susceperant executionem faciendam contra illos: ideo pugnare contra illos erat pugnare sicut contra iudicè: sed pugnare contra iudicem est mortale peccatum: ergo etiam isti peccauerunt pugnando. Poterant tamen licitè viri Gabaa, sciètes quod Israelitæ erant pugnaturi contra eos, fugere de terra Israel ad aliam terram, in qua sine bello se defenderent: cum isti ergo nollent fugere de terra, tenebantur se subicere executioni, quæ volebant face re Israelitæ in eos, scilicet occidendo omnes pro crimine. *Sed & filij Beniamin audacter eruperunt de ciuitate.* Scilicet, quando Beniamitæ viderunt positam aciem Israelitarum vbi prius erat, egressi sunt audacter, idest confidenter de vrbe contra illos: putantes quod sicut alijs vicibus eos fugauerant, & percusserant, ita & nunc facerent. *Et fugientes aduersarios longius persecuti sunt.* Idest, mox vt egressi sunt Beniamitæ de vrbe, caperunt fugere Israelitæ ex industria. Et hoc propter duo, primò vt longe ducerent Beniamitas ab vrbe, & possent interim insidias Israelitarum surgentes de latibulis introire vrbe apertam, atque cremare eam.

Doct. resp. ad quæst.

Cuiuslibet licet agere ad tutelam corporis, quidquid poterit dum sit sine præiudicio alteri.

Qui resistit potestati Dei peccat.

Dd Secun.

Secunda causa erat, quia Israelitæ disposuerant alium exercitum magnum in insidiis longe ab vrbe, vt cum peruenirent viri Benjamin ad illum locum caperentur in medio Israelitarum. Benjamin autem nihil considerantes secuti sunt Israelitas procul fugientes: putantes esse sicut prius. Ita vt vulnerarent ex eis sicut primo, & secundo die. Idest, in fuga ista Beniamitæ vulnerabant aliquos de Israelitis, sicut fecerant primo, & secundo die. Est sensus, quod Israelitæ intendebant solum fugere, vt fugiendo extraherent Beniamitas longe ab vrbe, & cum in hoc non resisterent Beniamitis pugnando, sed solum fugerent, necesse erat aliquos de Israelitis percuti, & percussi sunt multi atque corruerunt aliqui interfecti. Et hoc sicut primo, & secundo die, scilicet, quia duo dies præcesserant, & in vtroque fugit Israel, & ceciderunt viginti duo millia: & secundo die decem octo millia. Et cederent per duas semitas terga vertentes. Idest, Beniamitæ cedebant, idest percutiebant Israelitas terga vertentes, scilicet fugientes per duas semitas: & est sensus, quod cum Israelitæ, qui direxerunt aciem contra Gabaa cepissent fugere a facie Beniamitarum, diuiserunt se per duas semitas, quæ erant ibi, ita vt pars exercitus fugeret ad vnum locum, & pars exercitus ad alium: & istud erat, quia istæ duæ semitæ ducebant ad locum insidiarum Israelitarum. Quarum vna ferebat in Bethel. Est Bethel alius locus, qui est in extremitate sortis Benjamin, & Ephraim: de quo Iosue decimo octauo. Iste vocatur alio nomine Luza, & est apud urbem Hai. Et ibi positus fuit vnus de vitulis aureis, quos fecit Ieroboam, vt patet tertio Regum duodecimo capitulo. Et altera in Gabaa. Idest alia semita ducebat in Gabaa. Potest accipi Gabaa pro alia villa, quæ sic vocaretur. Sed magis dicendum, quod accipitur pro vrbe illa, contra quam pugnant Israelitæ. & sic erant istæ duæ semitæ separate: & vna erat, quæ non perueniebat in Gabaa, sed distans ab vrbe ducebat in Bethel. Alia autem directè ducebat in Gabaa veniendo de aliis locis. Atque prosternebant triginta circiter viros. Scilicet, plures quam triginta vulnerauerunt: sed triginta solum occubuerunt fortiter percussi. Putaueruntque eos solito more fugere. Scilicet, Israelitæ solum erant fugere a facie Beniamitarum non simulatè, sed verè, non resistere potentes, & quia nunc quoque ceciderant aliqui Israelitæ sicut prius, putabatur viri Gabaa, quod fugerent ex timore sicut prius, & non posuissent aliquas insidias. Qui fugam arte simulant. Scilicet, non fugiebant ex timore, sed fraudulenter, vt educerent longe ab vrbe Beniamitas, & facerent cadere eos in manus insidiarum. Primò autè, & secundo die non fugerant arte, sed timore. Et dicitur, quod simulauerunt fugam, non quidem, quod non fugerent, quia verè fugiebant: sed simulauerunt timorem, scilicet, vt putarent Beniamitæ timentes fugere. Iniere consilium, vt abstraherent eos de ciuitate. Scilicet, vt procul traherent. Nam etiam in alijs vicibus exibant de vrbe omnes viri Benjamin: & tamen non longe persequerentur Israelitas. Nunc autem Israelitæ incitauerunt eos ad longe persequendum, vt daretur locus latentibus in insidiis introire in urbem. Et dicitur: iniere consilium, non quidem nunc quando erant in acie, sed præcedenti die, priusquam venirent ad certamen, inierant consilium quomodo ista facerent: & apud se disposuerant. Quod satis patet, quia antequam inciperent pugnare die isto tertio, latebant insidiæ in multis locis, & Beniamitæ persequentes Israelitas inciderunt in eas. Et quasi fugientes ad supradictas semitas perducerent. Idest, quasi ex timore fugere simulabant, vt ducerent Beniamitas ad duas se-

Gabaa pro quo accipi debet.

mitas, idest ad aliqua latibula prope duas semitas, in quibus latebat exercitus magnus Israelitarum. Nam non poterant fugere Israelitæ ad duas semitas, cum fugerent per illas, vt patet supra. Vel potest dici, quod fugiebant ad duas semitas, idest ad capita duarum semitarum, quia in vno loco coniungebantur, & apud illum latebant Israelitæ: ideo fugientes conabantur ducere Beniamitas ad capita semitarum. Omnes itaque filij Israel surgentes de sedibus suis. Scilicet, cum Beniamitæ longe exirent ab vrbe, illi Israelitæ, qui sedebant in latibulis surrexerunt: & direxerunt aciem in loco, vbi possent includere Beniamin. Et quoniam litera ista est aliquantulum intricata circa exercitus varietatem, sciendum, quod Israelitæ digesto consilio diuiserunt exercitum suum in tres partes, vt possent præualere contra Beniamin, quia præcedentibus duobus diebus, quando erat totus exercitus simul non poterant præualere, eo quod si Israelitæ inciperent fortiter pugnare super Beniamitas redirent ipsi velociter in urbem, & sic non possent Israelitæ occidere eos, & posuerunt vnâ partem exercitus, quæ per noctem lateret ex parte Occidentali vrbis Gabaa: & cum mane Beniamitæ egrederentur de vrbe, ipsi introirent, & caperent eam, atque succederent. Alia pars exercitus fuit, in qua erant decem millia virorum: & ista direxit aciem contra Gabaa in loco, in quo prius soliti erant Israelitæ pugnare: & isti erant, qui postea fugerunt a facie Beniamitarum per duas semitas. Tertia pars exercitus erat valde magna, & ista fuit posita in latibulis fortè in aliquibus vallibus in capite duarum semitarum, & ob hoc illi Israelitæ, qui fugiebant conabantur ducere Beniamitas ad illas semitas, quia ibi latebat maxima pars exercitus. Terenderunt aciem in loco, qui vocatur Baalhamar. Istud intelligitur de tertia parte exercitus, quæ erat magna, & latebat apud capita semitarum. Nam prima pars non potuit tendere exercitum cum illa iam pergeret ad ingrediendum Gabaa, & succedendum eam. Tertia pars etiam non potuit tendere aciem, quia ista erat, quæ fugiebat a facie Beniamitarum. Insidiæ quoque, quæ circa urbem erant istæ erant prima pars exercitus, quæ per noctem laterant in loco illo ab Occidentali parte vrbis, & erant, istæ magis coniuncte vrbis quam reliqua pars exercitus: & contra istas insidias non fugerunt Israelitæ, qui pugnam inchoauerant contra Beniamitas: nam cum accederent ad eas, conarentur retrocedere, & possent retrocedere, quia nullus erat post tergum, qui prohibere posset. Etiam quia nondum capta fuerat vrbs, ideo fugerunt ad alias insidias, quæ latebant procul ab vrbe apud duas semitas. Paulatim se aperire cæperunt. Scilicet, exire de latibulis suis, & procedere contra urbem: & hoc quando iam erant Beniamitæ procul ab vrbe, & non poterant videre insidias illas euntes contra urbem: & dato quod videre possent, multo citius illæ accederent ad urbem, quam Beniamitæ, & caperent eam. Et ab Occidentali vrbis plaga procedere. Scilicet, insidiæ istæ latebant ad Occidentalem partem ciuitatis, & inde caperunt pergere contra urbem: alia autem insidiæ erant in parte opposita, vt non se impedirent, & caperent Beniamitas in medio. Sed & alia decem millia virorum de vniuerso Israel. Ista decem millia virorum erant secunda pars, quæ acie direxerat contra Gabaa, & ista erat, quæ fugerat, & ista sola non latebat. Et dicitur de vniuerso Israel, idest quod ista decem millia virorum accepta fuerant de vniuerso Israel. Nam totus Israel diuisus fuerat in tres partes exercitus, vt supra dictum est, & de illo aggregato sumpta est illa pars decem millium virorum.

Habi-

Habitatores vrbis ad certamina prouocabant. In quantum direxerunt acie apud Gabaa in loco solito: & exierunt viri Benjamin ad pugnandum contra illos, & fugauerunt eos atque persecuti sunt per duas semitas. Ingratumque est bellum contra filios Benjamin. Scilicet, postquam fuerunt longè abstracti ab vrbe: nã tunc ex omni parte surgens exercitus premebat eos. Et non intellexerunt, quod ex omni parte eis lateret interitus. Scilicet, ex omni parte latebant in insidiis, quæ eos ad interitum perducerent. Et dicitur, quod non intellexerunt, scilicet a principio, ideo cum se viderent premi ex vna parte, fugiebant ad aliam, & incidebant in alias insidias, sed intellexerunt postea, cum viderunt se vndique vallatos. Percussitque eos dominus in conspectu filiorum Israel. Dicitur Deus percussisse eos, idest permisisse, quod percuterentur: nam aliàs non erat hic miraculum, vt supra declaratum est: vel percussit eos, idest dedit modum ad percutiendum instruendo, quod disponderet exercitum in diuersis locis. Et interfecerunt ex eis in die illo viginti quinque millia, & centum viros. Scilicet, non durauit bellum contra Beniamin nisi vna die postquam inceperunt cadere, & in illa die ceciderunt omnes, scilicet 25. millia, & centum viri.

Quomodo accipienda sit summa istorum virorum.

Quæst. XXX.

QVAERETVR, quomodo accipienda sit summa istorum virorum. Respondendum, quod in tota terra Benjamin reperta sunt 26. millia virorum pugnatorum præter viros Gabaa, qui erant septingenti. Et de his 26. millibus separauerunt mille viros ad ducendum necessaria exercitui, & manserunt ad pugnandum 25. millia virorum & septingenti, & isti semper procedebant ad pugnam in his tribus diebus, & in tertio die occiderunt Israelitæ 25. millia & centum: & sic manebant soli sexcenti de bellatoribus, & isti euaserunt fugientes ad desertum, & sedentes in petra Remmon, infra in litera. & istis postea datae sunt vxores de Israelitis, vt non periret de Israel vna tribus. manebant præter hos mille viri, qui de exercitu fuerant separati, vt ducerent necessaria pugnatoribus in Gabaa: isti videntes aduersitatem Beniamitarum fugerunt in alias vrbes eiusdem tribus: & cum postea Israelitæ vastaret singulas vrbes Benjamin, occiderunt istos mille viros cum alijs senibus, & mulieribus, qui in vrbibus manebant.

Quomodo computandi sunt 26. millia virorum pugnatorum de Benjamin, & 400. millia de Israel.

Quæst. XXXI.

QVAERETVR, vterius, quomodo computandi sunt 26. millia virorum pugnatorum de Benjamin, & quadringenta millia de Israel, scilicet ascendendum sit, quod venerunt isti soli, quia noluerunt, quod plures venirent, vel non fuerint in Beniamitis, nec in Israelitis plures, qui possent procedere ad pugnam. Respondendum primò de viris Benjamin, quod credendum est non fuisse repertos in tota tribu Beniamin plures quam 26. millia, & septingentos pugnatores: & quod reliqui essent lenes, & paruuli, qui non possent capere arma conuenienter ad pugnandum. Et hoc patet: nam licet de Israelitis hoc dubitari posset, eo quod erant valde multi, & fortè nolent venire eorum ad pugnandum, quia putabant vnâ partem eorum sus-

Alph. Post. super lib. Iudicum

Aficere ad pugnam contra Beniamin, tamen de Beniamitis non est simile, quod congregarent solum quandam partem exercitus sui. Nam sciebant se pugnare contra totum Israel, qui erat penè innumerabilis. Quomodo ergo ipsi non congregarent quanto maiorem exercitum possent, saltem quousque haberent tãtam multitudinem, vel quasi sicut Israelitæ: sed supercederunt postquam congregauerunt 26. millia pugnatorum, qui solum erant 16. pars Israelitarum: ergo videtur, quod non poterant colligere plures pugnatores de tribu sua, scilicet, quia ceteri præter hos erant impotentes ad bellum ex senectute, vel parua ætate. De Israelitis autem dicendum primò, quod fuerunt quadringenta millia, qui conuenerunt primò in Maspha. Et dicendum, quod omnes isti erant de vndecim tribubus: ita quod nulla tribus erat, de qua aliqui non venissent. Etiam venerunt hic Leuitæ & sacerdotes, quia ad eos pertinebat potissimè pugnare pro punitione sceleratorum. Etiam, quia iniuria fuerat illata cuidam Leuitæ. Quod autem essent hic de omnibus tribubus, patet supra in litera. Secundò dicendum, quod conuenerunt ad istud bellum de omnibus locis terræ Israel, ita quod non erat aliquis locus magnus, aut paruus, de quo non venirent saltem aliqui ad istum exercitum. Quod patet sequenti cap. vbi Israelitæ fecerunt inquisitionem, si erat aliquis, qui non venisset ad istum exercitum de tribubus Israel, & repertus est, quod de viris Galaad nulli venissent, & miserunt illuc decem millia virorum, & destruxerunt Galaad, & habitatores eius. Si ergo reperissent aliquem alium locum, de quo non venissent aliqui, ita fecissent ei. Sed in toto Israel non fecerunt hoc, nisi in Iabes Galaad: ergo videtur, quod de omnibus alijs locis iuerant viri ad exercitum. Tertium est, an omnes viri Israel de omnibus locis irent, scilicet, quod non esset aliquis potens capere arma, qui non iret ad bellum, vel solum de quolibet loco irent aliqui. Dicitur aliquis, quod solti iuerunt de quolibet loco aliqui, quia sufficiebat ad pugnandum contra Beniamin, quod quædam pars Israelitarum iret. Item patet, quia si omnes viri de Israel conuenissent plures essent, quam quadringenta millia virorum: quod patet, quia in diebus David computati sunt omnes viri Israel, & in sola tribu Iuda inuenta sunt quingenta millia 2. Regu 20. & de reliquis tribubus Israel inuenta sunt mille millia, & centum millia, primo Paralipo. 21. capit. quomodo ergo nunc de omnibus tribubus præter Beniamin essent solum quadringenta millia? non est enim verisimile: ergo videtur, quod solum erat quædam pars populi conueniens ad bellum. In contrarium videtur, quod fuerint omnes viri, qui poterant pugnare hic. Nam supra in litera dicitur, quod conuenerunt omnes viri de Israel. Item patet, quia sequenti cap. dicitur, grandi enim se iuramento constrinxerunt interfici eos, qui defuissent, scilicet, qui non venissent in Maspha, ergo videtur, quod omnes venerant illuc. Item dicitur: quis est de vniuersis tribubus Israel, qui non ascendit ad dominum in Maspha? Et inuenti sunt habitatores Iabes Galaad in illo exercitu non fuisse. Item patet, quia Israelitæ dederunt filiis Benjamin vxores de filiabus virorum Iabes Galaad, eo quod ipsi non fuerant in exercitu, & non iurauerant: & non repererunt alias in toto Israel, quas traderent: ergo videtur, quod nullus alius erat in toto Israel, qui non iurasset: & consequenter omnes venerant in Maspha ad consilium, & deinde in bellum. Quod autem non essent alia femina, quæ postea tradidi sine periurio, nisi femina Iabes Galaad, patet sequenti capitulo. cum dicitur: venerunt filij Benjamin, & datae sunt eis vxores de filiabus Iabes Galaad, alias

Dd 2 autem

Dubium an o es viri Israelitæ de oibus locis irent ad pugnandum

autem non repererunt, quas simili modo traderent. Respondendum, quod vtraque pars poterat teneri, & responderi ad rationes vtriusque partis: sed probabilius valde est, quod conuenerint omnes viri bellatores de vndecim tribubus, & illi solum fuerint quadringenta millia: & de illis fuerunt quadraginta millia ad portandum necessaria exercitui, & trecenta sexaginta millia ad pugnandum. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quod quamquam quadam pars de Israelitis sufficeret ad pugnandum contra Beniamitas, tamen vt securius pugnarent, & vt nullus a labore eximeretur, conuocati sunt omnes, posita pena, quod si quis non veniret, occideretur: & ita fuit de viris Labes Galaad, qui occisi sunt, quia noluerunt venire. Ad secundam dicendum, quod non fuerunt plures in toto Israel, quam quadringenta millia pugnatorum prater viros Beniamin. Et cum dicitur, quod de sola tribu Iude fuerunt tempore Dauid quingenta millia: Aliquis dicit, quod hoc tempore vsque ad eam Dauid multi anni fluxerunt, in quibus valde poterat multiplicari populus, scilicet, vt quamquam nunc essent in toto Israel prater Beniamin quadringenta millia, essent postea in tribu Iuda quingenta millia, & in reliquis tribubus millies millia, & cetum millia, primo Paralipome. vigesimo primo. Confirmatur hoc, quia a tempore isto vsque ad computationem factam per Dauid fuerunt anni ferè quadringenti, & decem, aut saltem quadringenti. quod patet, quia ab exitu de Aegypto vsque ad edificationem templi Solomonis, H fluxerunt anni quadringenti octoginta, tertio Regum sexto capitu. de quibus subtrahantur quadraginta anni ab exitu de Aegypto vsque ad introitum in terram Chanaan: subtrahantur etiam triginta anni ab introitu in terram Chanaan vsque ad mortem Hothonielis, qui fuit primus iudex, computantur anni quadringenti: nam quadraginta anni, qui ponuntur de iudicatura Hothonielis comprehendunt totum tempus, quo præsuit Iosue, & fuit sine iudice, & postea præsuit Hothoniel, vt declaratum est supra tertio. & tamen quando factum est istud, nodum erat institutus Hothoniel in iudicem, vt declaratum fuit supra decimo septimo, & decimo nono, & sic saltem decem annis, vel quasi ante mortem Hothonielis esset hoc: & sunt isti simul septuaginta anni, quibus addantur tres anni de regno Salomonis post mortem Dauid antequam inciperet templi. nam in quarto anno regni sui inchoauit edificationem, tertio Reg. sexto, manet totum reliquum tempus annorum quadringentorum, & septem. Nam in vltimo anno regni Dauid facta est computatio, vt multi afferunt. In istis autem 403. annis poterat valde multiplicari populus. Nam in Aegyptum sola septuaginta animæ introierunt cum Iacob, Genesi quadragimo sexto, & Exod. primo, & non manserunt ibi ducentis, & viginti annis, vt declaratum fuit Exod. duodecimo, & tamen in exitu de Aegypto erant sexcenta millia peditum prater paruulos, & mulieres, Exod. duodecimo: ergo a fortiori in quadringentis septem annis multiplicaretur populus, vt cum nunc in toto Israel essent quadringenta viginti sex millia pugnatorum, computando filios Beniamin, possent esse postea millies millia, & sexcenta millia, computando tribum Iuda cum aliis tribubus, secundo Regum vigesimo quarto, & primo Paralipome. vigesimo primo. Sed adhuc obiicitur, quod istud non stat, quia ante hoc in deserto erant Israelitæ plures quam nunc. Nam facta computatione prater Leuitas fuerunt sexcenta tria millia virosum quingenti, & quinquaginta: Numeri primo: & postea fluxerant septuaginta anni, in quibus debuilset fieri magna multiplicatio, cum illa

computatio, & summa inuenta fuerit, Numeri primo capitu. ergo essent nunc in tribubus omnibus Israel cum Beniamin plures quam quadringenta viginti sex millia, & tamen hic non computantur plures: ergo fuerunt plures, & non venerunt omnes ad bellum. Ad hoc responderi potest dupliciter. Vno modo, quod secundum veritatem non fuerunt plures in toto Israel, quam hic exprimentur. Et cum obiicitur, quod erant pauciores, quam prius, dicendum, quod non est inconueniens, quia progenies suas habent prosperitates, & calamitates. Nam quodam tempore augentur, & quodam tempore decrescunt. quod satis apparet, quia cum ingressi sunt Israelitæ in Aegyptum erant septuaginta computando viros, & paruulos, & in ducentis annis ferè peruenierunt ad sexcenta millia peditum prater foeminas, & paruulos: Exod. decimo secundo, & ista fuit quasi miraculosa multiplicatio: vnde dicitur Exod. primo, quod filij Israel creuerunt, & quasi germinantes multiplicati sunt, atque roborati nimis impleuerunt terram: Aegyptij autem mirabantur, & inuidentes atque timentes affligebant eos, ne tantum multiplicarentur, & dum eos plus affligerentur, plus multiplicabantur. Postea autem ingressi in desertum in quadraginta annis non multiplicati sunt, sed potius decreuerunt: nam cum primo computati sunt anno secundo ab exitu de Aegypto: fuit summa sexcenta tria millia quingenti quinquaginta: Numeri primo, quando autem quadragimo anno ab exitu de Aegypto computati sunt, fuerunt solum sexcenta millia, & mille septingenti triginta, & defecerunt de priori summa mille octingenti, & triginta: & sic in quadraginta annis non creuerunt, sed defecerunt isti. De hoc patet Numeri vigesimo sexto capitu. ita ab ista computatione, que fuit vltimo anno quo Israelitæ manserunt in deserto, fortè non creuerunt Israelitæ vsque ad tempus istud quo fuit hoc: quod spatium fuit quasi triginta annorum, vt supra dictum est: sed decreuerunt, & essent pauciores quam fuerunt in prioribus computationibus. Denuo autem crescere inceperunt, & tempore Dauid quando computati sunt erant valde multiplicati. Aliter potest dici, & melius, quod plures erant nunc in Israel, quam quando exierunt de Aegypto, & quando introierunt in terram Chanaan, & non erant plures pugnatores in toto Israel quam isti, de quibus hic dicitur. Sed est diuersitas in modo numerandi, quia nunc solum computantur illi, qui erant viri fortes ad pugnandum, scilicet, nec erant senes, nec paruuli: & tamen in duabus summis computationibus deserti computabantur omnes, qui erant a viginti annis, & supra, siue essent senes non potentes pugnare, siue non. Quod patet, quia Numeri primo, & vigesimo sexto capitu. dicitur. a viginti annis & supra: & non ponitur aliquis terminus supra, in quo apparet, quod omnes computabantur quantumcumque senes essent: soliautem minores vigesimo anno excludebantur, vt ibi declaratum est. Sic etiam factum est in computatione facta sub Dauid: valde multi autem essent supra viginti annos propter debilitatem, vel senectutem aut alias, qui non poterant conuenienter pugnare, & non computarentur hic, & sic quamquam computarentur hic de omnibus tribubus prater Beniamin quadringenta millia, fortè computando omnes a vigesimo anno, & supra essent plures quam octingenta millia. Potissima autem ratio, quæ concludit in hoc est, quia manifestum est quod de tribu Beniamin omnes conuenerunt ad pugnandum quotquot poterant capere arma, eo quod pugnandum sibi erat contra totum Israel, & tamen solum

lum inuenti sunt vigintifex millia, vt dictum est in litera. Sed in computatione vltimo facta in deserto fuerunt de Beniamin quadraginta quinque millia, & vltra, vt patet Numeri vigesimo sexto capitulo: ergo videtur, quod computabantur soli, qui poterant conuenientes pugnare. Sicut ergo in tribu Beniamin non erant vltra viginti sex millia, ita conuenienter dictum patet, quod in aliis vndecim tribubus non essent vltra quadringenta millia: imò adhuc erat magna multiplicatio aliarum tribuum, quia Beniamin erat vna de tribubus duodecim, quæ regula riter debebat esse tanti numeri, sicut quilibet alia tribus, & tamen nunc non erat. Sicut ergo non est dubium, quod non fuerunt plures, quam vigintifex millia pugnatorum de Beniamin, ita non debet esse dubium quod non fuerint plusquam quadringenta millia pugnatorum, nec inueniri potuerunt de omnibus aliis tribubus. Et ista pars est satis solida, alia autem multum est calumniabilis. *Filij autem Beniamin cum se inferiores viderent.* Scilicet, quando inciderunt in insidias Israelitarum, quæ erant apud duas semitas, vbi valde multi erant de Israelitis: comperta fraude, & pugnantis fortiter Israelitis non potuerunt sustinere Beniamitæ: sed viderunt se inferiores, scilicet viribus minores, quia iam animositas languebat in eis. *Capuerunt fugere.* Scilicet, iam putantes se non posse resistere. Considerandum autem quod ista litera est multum intricata propter mutationem ordinis inconuenienter factam. Pro quo sciendum, quod talis ordo fuit quod quidam viri de Israelitis iuerunt per noctem, & posuerunt se in latibus prope Gabaa, & alia pars exercitus maior, longe a Gabaa latuit apud capita duarum viarum: deinde decem millia virorum de Israel iuerunt vsque ad portas vrbis Gabaa ad locum vbi soliti erant pugnare primis duobus diebus: quod videntes Beniamin egressi sunt omnes de vrbe, scilicet vigintiquinque millia virorum & septingenti, pugnaturi contra decem millia virorum de Israel. *Capuerunt autem fugere Israelitæ, & Beniamitæ persequeruntur eos, & occiderunt de eis triginta & alios multos vulnerauerunt.* fugerunt autem Israelitæ ad locum duarum semitarum, vbi latebat magna pars exercitus. Dum autem hoc fieret insidias Israelitarum, quæ latebant apud urbem ingressi sunt vrbe quæ aperta erat, & inceperunt cremare eam dantes signum exterioribus quod ciuitas capta foret: & tunc Israelitæ decem millia, qui fugiebant a facie Beniamitarum, vt accesserunt ad insidias apud capita duarum semitarum: conuertentes faciem viderunt fumum vrbis Gabaa, & scientes illam captam confortati sunt, & tunc versa vice caperunt fugere Beniamitas, & ipsi quoque verso vultu viderunt fumum vrbis capte: & defecit animus eorum, quia fugiebant, & dederunt eis Israelitæ locum fugiendi contra alias insidias, quæ latebant apud urbem, & illa videntes Beniamitas fugere occurrerunt eis, caperuntque eos in medio, & percusserunt occidentes vigintiquinque millia virorum, & centum: litera autem videtur istud turbare anticipando, & recapitulando, sed non est curandum de alio ordine, nisi de isto qui satis necessariò concluditur ex litera: sed non curo inducere propter prolixitatem, & paucam utilitatem. *Quod cernerent filij Israel.* Istud intelligitur quando Beniamitæ inciderunt in insidias, quæ erant longe ab vrbe Gabaa apud capita duarum viarum. Nam videntes ibi tantum paratum exercitum defecerunt animo, & putantes se non posse resistere Israelitis, qui incipiebant iam pugnare contra eos conuersi sunt in fugam. *Dederunt eis fugiendi locum.* Scilicet, potuerunt ibi occidere multos de Beniamitis, sed noluerunt dando eis locum fugiendi, vt postea melius caperent in medio vtrarum insidiarum. *Vt ad preparata*

Ordo notandus pene hæc literam.

Occiso Beniamitarum ab Israelitis facta.

tas insidias deuenient. Istæ erant primæ insidias, quæ locatæ fuerant apud urbem, quarum pars introierat urbem, & dederat signum captionis succedendo eam, & istæ erant ex opposito ad partem ad quam fugiebant Beniamitæ, & cum illuc deuenirent, essent clausi ex omni parte, & facilius cæderentur. *Quas in vrbe posuerunt.* Istæ insidias fuerunt ibi posite propter duo. Primò vt egredientibus Beniamitis caperent urbem, & succederent. Secundò vt cum Beniamitæ fugientes a facie Israelitarum venirent ad urbem, ipse insidias egredierentur eis obuiam, & clauderent eos ex omni parte. *Qui cum repente de latibus surrexissent.* Refertur ad primas insidias, quæ erant apud urbem, & ceperant eam, & iam mutatur hic ordo. & dicitur, quod surrexerunt repente de latibus, scilicet, quando sciuerunt Beniamitas procul esse ab vrbe persequendo Israelitas, & fugiebant tunc Israelitæ: & sic quando surrexerunt istæ insidias nondum fugiebant Beniamitæ, sed Israelitæ: quando tamen vrbs capta flammabat, iam incipiebant fugere Beniamitæ. *Et Beniamin terga cadentibus daret.* Scilicet, quando accesserunt Beniamitæ ad semitarum duarum capita videntes ibi magis latere insidias extimuerunt, & Israelitæ, qui prius fugiebant caperunt versa vice conuerti contra Beniamitas: tunc Beniamitæ terga verterunt, & cedebant eos fugientes Israelitæ. *Ingressi sunt ciuitatem.* Omnes pugnatores egressi fuerant de vrbe, & reliquerant eam apertam: vt si forte contingeret eos fugere a facie Israelitarum haberent locum apertum ad defensionem, & sic Israelitæ nullo prohibente vrbe ingressi sunt. *Et percusserunt eam in ore gladij.* Scilicet, senes, & foeminas atque pupillos gladio occiderunt: nam nullus vir bellator in vrbe manebat: idem factum fuit in omnibus aliis ciuitatibus Beniamitarum sequenti cap.

Insidie Israelitæ posite fuerunt iuxta urbem Beniamitarum.

Signum autem dederant filij Israel his, quos in insidiis collocauerant, vt postquam urbem ceperant, ignem accenderent, vt ascendente in altum fumo captam urbem demonstrarent. Quod cum cernerent filij Israel in ipso certamine positi (putauerunt enim filij Beniamin eos fugere, & instantius persequerentur, cæcis de exercitu eorum triginta viris) & viderunt quasi columnam fumi de ciuitate conscendere, Beniamin quoque respiciens retro cum captam cernerent ciuitatem, & flammam in sublime ferri: qui prius simulauerant fugam, versa facie fortius resistebant: Quod cum viderent filij Beniamin in fugam versi sunt, & ad viam deserti ire ceperunt, illuc quoque eos aduersariis persequentibus. Sed & hi qui urbem succenderant occurrerunt eis, atque ita factum est, vt ex vtraque parte ab hostibus cæderentur, nec erat vlla reliquies morientium. Ceciderunt atque prostrati sunt ad Orientalem plagam vrbis Gabaa. Fuerunt autem, qui in eodem loco

Alph. Toft. super lib. Iudicum

Dd 3 inter-

interfecti sunt decem & octo millia virorum omnes robustissimi pugnatores. Quod cum vidissent, qui remanserant de Benjamin, fugerunt in solitudinem, & pergebant ad petram, cuius vocabulum est Remmon. In illa quoque fuga palantes, & in diuersa tendentes, occiderunt quinque millia viros. Et cum ultra tenderent persecuti sunt eos: & interfecerunt etiam alia duo millia. Et sic factum est, vt omnes, qui ceciderant de Benjamin in diuersis locis essent viginti quinque millia pugnatores ad bella promptissimi. Remanserunt itaque de omni numero Benjamin, qui euadere poterant, & fugere in solitudinem sexcenti viri, federuntque in petra Remmon mensibus quatuor. Regressi autem filij Israel omnes reliquias ciuitatis a viris vsque ad iumenta gladio percusserunt, cum etiamque vrbes, & viculos Benjamin vorax flamma consumpsit.

Signum autem dederant filij Israel his, quos in insidiis collocauerant. Idest totus exercitus Israelitarum locauit quosdam in insidiis, id est iussit eis esse in insidiis, scilicet apud urbem: & dedit eis signum, id est dixit eis, quale signum facere deberent quando esset capta vrbs. Vt postquam urbem capissent ignem accenderent. Scilicet, succedentes ciuitatem. Vel forte nondum succedentes eam facerent ignem in alio loco ad dandum signum vrbs capte. Et credendum est, quod ille ignis non fuerit ad cremandum ciuitatem, quia Israelitae mox vt caperent urbem debebant ignem accendere ad dandum signum exterioribus, & tamen ipsi postea totam urbem percusserunt in ore gladij, & manserunt in ea: ergo videtur, quod non erat ille ignis comburens ciuitatem, sed fuit ignis positus in alio loco, in quo non succenderetur vrbs. Vt ascendente in altum fumo captam urbem demonstraret. Non erat aliud signum, per quod euidentius posset cognosci an erat ciuitas capta. Nam Israelitae, quibus debebat dari signum captae vrbs, erant procul ab ea in capite duarum viarum, & forte non videbant eam: vnde non poterant habere aliud signum nisi fumum surgentem in caelum, ita vt esset ignis qualis non esset surgere consuetus. Quod cum cernerent filij Israel in ipso certamine positi. Scilicet, viderunt fumum surgentem de vrbe, & istud erat in certamine, id est quando Israelitae fugiebant, & Beniamitae persequerentur eos,

Quare Israelitae voluerunt habere signum vrbs captae per fumum. Quasi. XXXII.

QVAERETVR, quare Israelitae voluerunt habere signum vrbs capte per fumum. Respondendum, quod propter multa. Primum fuit, quia Israelitae locauerant insidias in duobus locis, scilicet quasdam apud urbem ad occidentalem partem eius, & alias longe ab vrbe in capite duarum femitarum, & volebant protrahere Beniamitas longe ab vrbe simulantes fugam, vt postea conuerterentur super eos, & caperent in me-

F dio suarum insidiarum, quia insidiae longe positae a parte orientali surgentes conuerterent Beniamitas in fugam contra urbem, & tunc surgentes insidiae quae erant apud urbem ex parte occidentali caperent Beniamitas in medio. Ad faciendum autem hoc necesse erat, quod Israelitae scirent quando erat capta vrbs, quia alioquin forte ipsi prius inciperent conuertere super Beniamitas, & compellerent eos in fugam, quae esset capta vrbs: & possent Beniamitae fugientes introire in urbem nondum captam, & euaderent. & postea nollent in campo congregari. Si autem prius caperetur vrbs, & cognoscerent hoc Israelitae, qui foris erant: tunc conuerterentur super Beniamitas ad compellendum eos in fugam, & ipsi fugerent versus urbem in quam non poterant intrare. insuper insidiae quae succenderant urbem iam, venirent obviam Beniamitis fugientibus ad urbem, & tunc capere possent eos in medio. Alia causa fuit ad confortandum Israelitas, quia cum scirent urbem hostilem captam, & per hoc spem refugij hostibus ademptam, confortarentur nimis contra illos. Alia causa fuit, quia Beniamitae desolarentur & confunderentur corde, scilicet, cum viderent captam urbem suam, non haberent vigorem animi ad resistendum Israelitis. *Putauerant enim eos filij Benjamin fugere.*

Idest putabant, quod fugiebant ex timore, & impotentia resistenti exercitui eorum sicut fecerant primo, & secundo die. *Instantius sequebantur.* Scilicet, cum plus fugerent Israelitae animosius persequerentur eos. *Cessis de exercitu eorum triginta viris.* Istos triginta occiderunt persequendo illos fugientes. Nam licet Israelitae fugerent, & non curarent pugnare, non poterant euitare quin aliquos eorum occiderent Beniamitae: quia instantius persequerentur eos. *Et viderunt quasi columnam fumum de ciuitate ascendere.* Erat enim magnus ignis succensus, & fumus magnus eleuabatur in altum. *Beniamitae quoque retro aspiciens.* Scilicet, Beniamitae nunc persequerentur Israelitas, & nondum desierant effugare eos: & cum viderent Israelitas confortari, quia retro aspexerant, ipsi quoque retro aspexerunt, & viderunt fumum surgentem de vrbe. Ex hoc patet, quod supra dicebatur, scilicet, quod sit supra mutatus ordo: nam prius vrbs capta, & successa est quam Beniamitae inciperent fugere a facie Israelitarum. *Cum captam cernerent ciuitatem.* Scilicet, quia fumus, & flamma ostendebant eam captam esse. *Et flammam in sublime ferri.* Scilicet, quia erat magnus ignis. Forte enim nunc occisis omnibus, qui in ciuitate erant inceperunt succedere eam. *Qui prius simulauerant fugam.* Scilicet, Israelitae decem millia virorum, qui prius fugiebant a facie Beniamitarum: erat ista fuga simulata, quia non fugiebant ex timore, sed ad fallendum hostes. *Versa fronte fortius resistebant.* Scilicet, quod capta vrbe, & viso fumo caperunt Israelitae conuertere frontem ad Beniamitas, cum prius eis semper terga dedissent, & pugnabant fortiter contra eos. *Quod cum viderent filij Benjamin.* Scilicet, quod capta erat ciuitas per fraudem, & quod Israelitae in fraude fugientes nunc fortiter pugnarent. *In fugam versi sunt.* Scilicet non putauerunt se posse resistere illis, cum iam non haberent refugium, & defecit animus in illis. *Et ad viam deserti ire caperunt.* Scilicet, Beniamitae voluerunt fugere in urbem, quia tamen iam capta erat, voluerunt fugere contra desertum, vt ibi asperitate loci euaderent, & inde ad alias ciuitates fortis suae confugerent. *Illuc quoque aduersarij eos persequentibus.* Scilicet, licet irent ad desertum, non desierunt persequi eos Israelitae, quia sciebant, quod si nunc desinerent eos persequi, non possent postea habere vltionem de eis. Etiam, quia insidiae aliae occurrerant ex opposito, quae non sinerent Beniamitas intrare

intrare in desertum. *Sed, & hi, qui urbem succenderant.* Iste erant primae insidiae, quae latuerant apud urbem, & ceperunt eam, dederantque signum in fumo, & postea occiderant gladio omnes de vrbe: deinde succenderant eam. *Occurrerunt eis.* Scilicet, exierant obviam Beniamitis fugientibus, vt non possent fugere ad desertum, sed caperent eos in medio. *Atque ita factum est, vt ex vtraque parte ab hostibus cederentur.* Scilicet, quia Israelitae quidam persequerentur Beniamitas a tergo, & alij occurrerunt eis ad faciem, & medios percutiebant extendentes alas suas in gyro, ne ad aliquod latum esset locus fugiendi Beniamitis. *Nec erat vlla morientium requies.* Idest, non erat aliqua cessatio ab occisione, sed cum quanta poterant instantia occidebant eos, quia erant nimis stomachati contra Beniamitas, cum ipsi occidissent iam de Israelitis multos, id est quadraginta millia in duobus diebus, vt supra patet. *Cecideruntque atque prostrati sunt ad orientalem plagam vrbs Gabaa.* Ista fuit prima interfectio. Nam insidiae illae, quae erant longe ab vrbe ad capita duarum viarum erant ad orientalem partem vrbs, & cum accessissent ad illas Beniamitae terga verterunt, & occurrerunt aliae insidiae venientes de successione vrbs, & ceperunt Beniamitas ad orientalem plagam vrbs. *Fugerunt autem, qui in eodem loco interfecti sunt decem, & octo millia.* Scilicet, antequam fugerent de medio acierum Israelitarum corruerunt 18. millia de Beniamitis, & post hoc dederunt eis modicum spatium fugiendi. *Omnes robustissimi pugnatores.* Scilicet, omnes isti qui occubuerunt. Nam Beniamitae erant electi viri ad pugnam. *Quod cum vidissent, qui remanserant de Benjamin.* Non est intelligendum, quod isti residui de Benjamin essent aliqui, qui non fuissent in illa acie, sed fuerant in illa, & ante hoc pugnant fortiter contra Israelitas, sed cum vidissent cecidisse 18. millia de suis, putantes non posse resistere, irruerunt quandam partem aciei Israelitarum, & fugerunt: erant autem isti residui septem millia, & septingenti. *Fugerunt in solitudinem.* Vrbi de defenderent melius fauente natura loci, vel inde fugerent ad alias ciuitates finitimas de sorte tribus sic. *Et pergebant ad petram cuius vocabulum est Remmon.* Ista petra est aliquis locus valde fortis, & munitus in quo poterant se defendere ab omnibus Israelitis: & ob hoc ista petra accepit nomen, quasi aliquid speciale haberet: sic enim raro aliqui lapides nomina suscipiunt propter aliquid in signo: sic lapis apud quem latuit Dauid vocatus est Ezel 1. Reg. 20. Lapis etiam, apud quem Adonias vnctus est in regem, & fecit victimas magnas, vocatus est Zoelert 3. Reg. primo: sic lapis, de quo Moyses Deo iubente excussit aquas, vocatus est lapis Horeb, Exod. decimo septimo. *In illa quoque fuga.* Scilicet, post hoc non poterunt Israelitae capere filios Benjamin in medio sicut prius: nam deleuissent eos, ita vt nec vnus maneret, sed persequerentur a tergo, & a lateribus, & cum illi vellent fugere ad vnam partem cogebant eos diuertere ad aliam. & hoc vt non possent accedere ad petram. Nam ibi nullo modo potuissent Israelitae nocere illis. *Palantes, & in diuersa tendentes occiderunt quinque millia.* Scilicet, cum fugerent ad petram Remmon, cogebant eos Israelitae esse palantes, & in diuersa tendentes, ne possent intrare solitudinem, quia ibi non possent pugnare contra eos, ipsi autem Beniamitae non diuertissent a recto itinere, nisi Israel percussisset eos a lateribus cogissent eos nunc huc, nunc illuc tendere. Vocantur autem palantes, id est diuagantes. Sic accipitur supra 9. scilicet: Duae autem turmae palantes per campum aduersarios persequerentur: & sic manebat iam de Beniamitis solum duo millia, & septingenti viri. *Et cum ultra tenderent persecuti sunt eos.* Nunc enim directe tendebant contra solitudinem ad lapidem Rem-

Palantes, quid significet.

Amon: & adhuc in ista fuga occiderunt multos. *Et interfecerunt alia duo millia.* Intelligendum quod occiderunt duo millia & centum, vt infra declaratur: tamen litera non curauit de centum, & post hoc non interfecerunt aliquos, & manserunt illi sexcenti, qui introierunt in desertum. *Et sic factum est.* Hic ponitur summa occisorum. *Vt omnes, qui ceciderant de Benjamin in diuersis locis.* In tribus enim locis ceciderunt Beniamitae, vt nunc enarratum est in litera. *Essent 25. millia pugnatores ad bella promptissimi.* Scilicet, omnes isti de Benjamin erant electi iuuenes ad bella, & ceciderunt per manum Israelitarum.

Quomodo dicitur hic, quod occisi in bello de filiis Benjamin essent 25. millia. Quasi. XXXIII.

QVAERETVR, quomodo dicitur hic, quod occisi in bello de filiis Benjamin essent 25. millia: nam plures esse deberent. Aliquis dicit, quod non fuerunt plures, vt colligitur ex litera: nam primo dicuntur cecidisse 18. millia, deinde quinque millia, postea duo millia, qui efficiunt viginti quinque millia. Sed dicendum, quod necesse est plures cecidisse, scilicet viginti quinque millia, & centum: Quod patet, quia litera nostra dicit de Beniamitis, qui venerunt in Gabaa fuisse 25. millia, & de viris Gabaa fuisse septingentos, & nunc concluditur quod de omni Benjamin solum euadere potuerunt sexcenti viri, qui sederunt in petra Remmon: ergo occisi fuerant 25. millia & centum. Hoc idem patet supra in litera, cum dicitur, quod percussit dominus in conspectu filiorum Israel Benjamin, & interfecerunt ex eis illo die 25. millia, & centum viros bellatores. Ad computationem istam, quae facta est nunc dicendum, quod non curauit de centum viris: & sic tam in particularibus summis, scilicet 18. & quinque, & duorum millium, quam in summa totali 25. millium omisit illa centum viros. Adhuc aliquis dicit, quod plures occisi fuerunt, quia infra dicitur, quod solum manserunt sexcenti, qui euadere potuerunt de toto Benjamin, & tamen in Beniamitis fuerunt 26. millia & septingenti, vt patet in litera Hebraica supra. Respondendum, quod omnes isti occisi fuerunt, sed non omnes in bello, quia mille de illis destinati fuerant ad ducendum necessaria exercitui: & illi nunquam pugnaverunt, nec potuerunt occidi in bello, sed videntes alios Beniamitas perisse, fugerunt ad aliqua municipia tribus suae: & ibi postea ab Israelitis occisi sunt. Vnde in bello solum occisi fuerunt 25. millia & centum: hoc etiam satis patet ex litera Hebraica. Nam licet ponat fuisse viros Benjamin 26. millia, & 700. tamen solum ponit corruisse in bello 25. millia, & centum sicut litera nostra: & hoc per subtractionem illorum mille, qui exercitui necessaria comportabant. *Remanserunt itaque de omni numero Benjamin.* Intelligitur de illis qui inierunt ad bellum: scilicet de illis, qui comportabant necessaria exercitui: & de illis, qui manebant in vrbus propter senectutem, & paruam aetatem. *Qui euadere potuerunt, & fugere in solitudinem.* I. isti soli euaserunt & fugerunt ad solitudinem, vbi erat petra Remmon, quae non erat expugnabilis. Et ex hoc patet, quod non intelligatur de mille viris comportantibus exercitui necessaria, quia illi non dicerentur euadere, & fugere cum non essent in bello. *Sexcenti viri.* Isti non manserunt, quasi Israelitae ex pietate mouerentur ad non occidendum ipsos, sed quia non poterunt, cum fugissent ad locum munitissimum petra Remmon, in qua non poterant Israelitae pugnare contra Beniamitas.

Dd 4 Sed

Sed dicit aliquis, quod ex pietate relinquebant, quia postea doluerunt valde, quod perisset vna tribus de Israel, sequenti ca. Respondendum, quod si potuissent occidissent eos tunc quando pugnauerunt contra eos & ipsi fugerunt in solitudine: nam erant valde indigni contra eos Israelite propter mala, que susceperunt ab eis: quod pater, quia etiam paruulos de tribu Benjamin, qui nihil peccauerunt, & mulieres, & senes occiderunt: postea autem ad se reuersi videntes, quod deleta esset tribus Benjamin doluerunt, & fecerunt vocari istos sexcentos viros vt darent eis vxores, & habitarent in terra. *Sceleruntque in petra Remmon mensibus quatuor.* Scilicet, non ausi sunt toto illo tempore descendere de petra, quia quocunque irent caperentur ab Israelitis, & occiderentur: & in fine istorum quatuor mensium miserunt Israelite eis prestare securitatem: & tunc descenderunt de petra, & venerunt ad accipiendum vxores. De istis quatuor mensibus, quid tunc comederunt isti Beniamite dubium est. Dicendum videtur, quod apud petram Remmon erant fructus arborum, & olea atque Herbae: & descendebar ad ipsa loca Beniamite, & comedebant: ad loca autem populata non audent descendere, quia illa erant loca Israelitarum, & caperentur in eis. aquam autem facile in deserto ipso inuenirent. *Regressi autem filij Israel.* Scilicet, regressi de bello contra Beniamitas, cum compulerunt sexcentos ipsorum fugere ad petram Remmon. *Omnes reliquias ciuitatis.* Scilicet Gabaa. *A viris usque ad iumenta gladio percusserunt.* scilicet occiderunt oes quotquot inuenerunt in vrbe Gabaa, siue viros, siue feminas, siue iumenta. Supra autem dicitur, quod Israelite in gressu ciuitatem percusserunt eam in ore gladij. Sed dicendum, quod ibi ponitur per anticipationem, quia postea factum est, cum dicitur hic: regressi filij Israel, scilicet quod post regressionem istud fecerunt. *Cumque vrbes & viculos Benjamin vorax flamma consumpsit.* Scilicet, postquam urbem Gabaa deleuerunt occiderunt eos qui in illa erant, & comburentes eam, perrexerunt ad reliquias vrbes, & viculos Benjamin, & occiderunt omnes habitatores, & cremauerunt loca ipsa.

Quare Beniamite non solum occisi sunt, sed etiam iumenta eorum, & pecora, quae nihil peccauerunt.
Quest. XXXIIII.

QVAERETVR, quare non solum Beniamite occisi sunt, sed etiam iumenta eorum, & pecora occisa sunt gladio ab Israelitis. Respondendum quod istud solitum erat fieri quando ponebatur anathema in aliquo loco: nam tunc occidebantur omnes, qui ibi erant vsque ad iumenta, & pecora, & cremabatur quicquid ibi reperiebatur, ita vt nihil ad humanam proficeret vtilitatem: nam & ipse locus reddebatur inhabitabilis vsque in sempiternum: sic patet de Iericho Iosue 6. istud autem contingebat fieri ex multis causis. Aliquando ad honorem Dei, scilicet, quod occiderentur omnes, qui in loco erant, & quicquid reperiretur, quod posset proficere ibi vsui sanctuarij, applicaretur cultui Dei, vt aurum, argentum, es, & ferrum; reliqua autem, quae conuertenda erant ad humanos vsus cremarentur, vt nihil accederet vsibus & vilitati humanae. Sic factum est in ciuitate Iericho, quam primam ceperunt Israelite: de tota terra Chanaan, & consecrauerunt eam sic domino, Iosue 6. capitu. Sic etiam factum est de vrbe Hai, quam ad honorem Dei posuerunt in tumulum aeternum: Ios. octauo. Aliquando autem subiiciebatur ciuitas anathemari propter horrorem, & magnitudinem criminis. Sic fuit de terra Amalecitarum, quae tota cremata est iussu Dei, & homines, & iumenta occideba-

Fur 1. Reg. 15. hoc autem, quia grane peccatum commisit contra Israel totus Amalech: Deut. 25. cap. Sic etiam erat de ciuitatibus, quae subiiciebantur anathemari, quando erant in eis idolatrae, Deutero. 13. cap. Aliquando autem fiebat hoc ex voto: vt pote si Israelite pugnare volebant contra aliquam gentem, vt Deus adiuuaret eos, orabant quod auxiliaret eis, & quod ponerent ciuitatem, vel gentem totam sub anathemate. Sic factum est quando pugnauerunt Israelite contra Chanaanum regem Arad. Nam Numeri 21. dicitur, quod Israel voto se obligauit domino, dicens: si tradideris in manu mea Chanaanum, delebo vrbes eius. Nunc autem dicendum, quod Israelite fecerunt istud in vrbe Gabaa ad modum anathematis propter detestatio-

An in omnibus alijs vrribus Benjamin positum fuit anathema.
Quest. XXXV.

QVAERETVR vterius, an in omnibus alijs vrribus Benjamin positum fuit anathema, scilicet, quod occiderentur omnes habitatores, & etiam pecora, & cremarentur omnia, ita vt nihil praedarentur. Aliquis dicit, quod non: & primo quia tunc litera expressisset istud, sicut expressit de vrbe Gabaa, quod homines, & iumenta perierunt ibi: & etiam pecora: & tamen non expressum est de alijs vrribus, nisi quod crematae sunt. Item non videtur eadem ratio ad faciendum hoc in alijs ciuitatibus, vt in vrbe Gabaa, quia in Gabaa repertum fuerat scelus sodomiticum. Etiam quod vxorem Leuitae nimia libidine occiderant. In alijs vero ciuitatibus terrae Benjamin non fuerat hoc repertum, ideo in detestationem criminis ista ciuitas periret cum pecoribus, & iumentis, & alijs non. Nam interdum propter horrorem vitij animalia occiduntur. Sicut si homo coiret cum pecore, iubebatur pecus lapidari: Leui. 20. Respondendum, quod aequalia facta sunt in vrribus alijs Benjamin, sicut in vrbe Gabaa, scilicet, quod occisi sunt homines tam viri, quam foeminae, & pecora, & omnia spolia vrbiu cremata sunt, ita quod nihil ausi sunt Israelite accipere pro se. Primo patet, quia terra Benjamin vastabatur pro peccato. Sed cum ciuitas subiiciebatur anathemari propter peccata, non accipiebant Israelite quicquam de vrbe: sic patet Deut. 3. scilicet: Non adhaerebit in manu tua quicquam de anathemate illo, vt auertatur dominus ab ira furoris sui: sic ergo non audent hic Israelite accipere pecora, aut alia spolia: ergo oia occiderent occidenda, & reliqua igne cremarent. Sed aliquis dicit, quod illud intelligebatur, quando subiiciebatur ciuitas anathemati pro idolatria: nam in illo casu loquitur 13. cap. Deutero. Sed nunc non puniebantur Beniamite pro idolatria, sed pro alio vitio. Dicendum, quod non stat ista ratio. Primo, quia tunc sequeretur, quod non solum alij Beniamite, sed etiam nec vrbes Gabaa debuissent sic deleri, & occiderentur pecora, & cremarentur omnia spolia: & tamen in vrbe Gabaa hoc factum est, vt patet in litera: ergo non plus intelligebatur illud de anathemate posito pro idolatria, quam pro alijs criminibus, licet specialiter loqueretur cap. illud de idolatria. Secundo patet hoc, quia manifestum est, quod anathema, quod Deus posuit super totam terram Amalec, quae

do misit illuc Saulem, non fuit pro idolatria, sed pro iniurijs, quas Amalecite intulerant Israelitis. Deutero. 25. & 1. Reg. 15. & tamen omnia subiecta fuerunt anathemati, ita vt non liceret Israelitis accipere aliquid peccatum spolum, sed omnia debebant cremare, & occidere viuentia: & quia Saul non obstruauit hoc, reprobatum est, primo Reg. 15. ergo etiam hic cum poneretur anathema pro peccato sodomitico, & vexatione vxoris Leuitae, & bello iniusto non audent Israelite accipere aliqua spolia de vrribus Benjamin. Item patet, quia licet vrbs Gabaa habuerat speciale crimen tamen etiam tota tribus Benjamin commisit crimen magnum. Primo, quia noluerunt venire in Maspha cum alijs Israelitis ad inquirendum de modo punitionis virorum Gabaa, & tamen ex hac sola causa puniti fuerunt omnes viri labes Galaad, scilicet quod ipsi occisi sunt tam magni quam paruuli quam senes, & foeminae, qui cognouerunt viros, vt patet sequenti capi. Etiam peccauerunt Beniamite contra legem Dei, quia sciebant peccasse grauiter viros Gabaa contra Deum. Etiam sciebant, quod totus Israel mouebatur zelo legis ad puniendum viros Gabaa, & ipsi resisterunt eis pugnando, & occiderunt de Israelitis quadraginta millia supra in litera: ideo pro hoc merebatur poni supra se anathema: & tamen in anathemate non licebat quicquam capi, sed oia cremari, ideo peccora occiderent, & cremarent spolia. Itē manifestum est, quod Israelite occiderunt oes viros, & foeminas magnos, & paruulos: nam non reperta sunt aliqua mulieres de tota tribu Benjamin, quae darentur in vxores sexcentis viris, qui manserant in petra Remmon: ergo omnes foeminas occiderunt. Etiam vrbes cremauerunt. Tunc ergo aut fecerunt hoc opere bellico, scilicet, vt vincerent hostes, vel ad detestationem criminis: non primo modo, quia illud esset si forte Israelitis non posset occidere viros Benjamin se defendentes, nisi vrbes eorum cremarent, & occiderent mulieres, & paruulos: & tamen nunc non factum est sic, quia iam oes bellatores occisi fuerant, quando Israelite combusserunt vrbes. Si autem secundo modo: ergo etiam pecora, & iumenta occiderent, & spolia cremarent: alioquin nulla ratio videbatur, quare ipsas vrbes cremarent, & quare paruulos innocios occiderent, & mulieres. Sed aliquis obiicit, quod dato quod cremarent vrbes, & occiderent paruulos, & mulieres, poterant capere praedam, & referuare sibi iumenta: sic factum est in vrbe Hai, in qua omnes viri, & foeminae gladio ceciderunt, & ciuitas cremata est atque posita in tumulum aeternum, Iosue 8. Responderi potest, quod non est simile. Primo, quia ibi, dato quod non poneretur ciuitas sub anathemate, erant occidendi omnes viri, & foeminae magni, & paruuli, eo quod Chanaanai erant, & de Chanaanais nullus pmittendus erat viuere, Deut. 20. capi. nunc autem mulieres, & paruuli gladio corruerunt: & non erant alia occidendi, nisi aliqua causa subesset: ergo videtur, quod factum sit propter magnitudinem anathematis. Item fuit ibi alia causa specialis, scilicet, quod non fuit propter peccatum positum anathema, sed solum Israelite posuerunt illud ad laudem Dei, quia tradiderat viros vrbis Hai in manus eorum. Nunc autem in Beniamitis ponebatur anathema propter horrorem criminis, & in talibus ciuitatibus esset quicquam accipi de anathemate, nisi acciperent Israelite, quia timerent. Etiam erat differentia, quia in anathemate vrbis Hai Deus dedit formam illius, dicens, quod Israelite diuiderent praedam, scilicet: Praedam exercitui diuides, & ex hoc licebat: nunc autem Deus nihil expressit, per quod videbatur nihil relaxatum de stricto anathemate: ideo non auderet aliquid accipere de anathemate. Dicendum ergo, quod sic factum est de omnibus ciuitatibus, & viculis, id est

Auribus Benjamin sicut de vrbe Gabaa. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod licet non expressum sit, subintelligendum est propter rationes supra positas. Et patet per simile: nam etiam non exprimentur hic, quod in alijs vrribus Benjamin occisi sunt paruuli, & mulieres & senes: & tamen manifestum est, quod factum fuit: quia vt patet sequenti cap. non reperta fuit aliqua mulier in tota terra Benjamin, quae daretur alicui de sexcentis viris Beniamitis, quae erant in petra Remmon, sed datae sunt eis sexcentae virgines de terra Israelitarum. Ergo sicut istud non fuit expressum, & tamen factum est: ita fieret de alijs, quae non exprimentur. Ad secundam rationem dicendum, quod licet magis peccauerunt viri Gabaa, quam alij Beniamite: tamen etiam alij commiserunt graua crimina, scilicet, quod venerunt ad conuocationem totius populi contra viros Gabaa. Secundum, & fortius fuit, quia expressis rogati, vt traderent viros Gabaa, qui erant peccatores, vt puniretur, noluerunt, sed magis ad defendendum se opposuerunt. Tertium quia cum alij Israelite mouerentur zelo legis ad pugnandum contra viros Gabaa, ipsi adiungerunt viros Gabaa, & pugnauerunt acerrime contra Israelitas, ita vt 40. millia de illis occiderent. Ideo ista peccata erant satis graua ad subiiciendum terram eorum anathemati: & sic factum est.

Quomodo non fuit obseruatum in hoc anathemate id quod in alijs obseruatur.
Quest. XXXVI.

QVAERETVR vterius, quomodo non fuit obseruatum in hoc anathemate id, quod in alijs obseruatur, quia generale est in quolibet anathemate ex quacunque causa ponatur, quod ciuitas efficiatur tumulus sempiternus, vt nunquam habitetur: sic patet Iosue 6. de anathemate Iericho. Nam maledictionem posuit Iosue si quis redificaret Iericho. Sic etiam in vrbe Hai in qua fuit minimum anathema, dicitur, quod posita fuit in tumulum aeternum, Iosue 8. Sic et Deuter. 13. in anathemate, quod fiebat pro idolatria dicebatur, quod ciuitas illa non habitaretur in aeternum: & tamen hic ciuitates Benjamin fuerunt postea habitatae, & ipsa ciuitas Gabaa habitata fuit. Nam de ea fuit Saul postea factus primus rex Israel. Aliquis posset dicere, quod illicitum fuit fieri habitationem in vrribus postea Benjamin, & tamen facta est, & qui postea habitauerunt ibi non peccauerunt, sic patet de Iericho, de qua posuit maledictionem Iosue, quod qui reedificaret eam in primogenito suo iaceret fundamenta, & in nouissimo liberorum suorum poneret portas eius, Iosue 6. & tamen postea edificata est Iericho, vt patet 3. Reg. 16. f. Hiel de Bethel aedificauit Iericho, in primogenito suo Abiram fundauit eam, & in Segub nouissimo suo posuit portas eius. Postea tamen habitauerunt ibi prophetae, scilicet Elias, & Eliseus, & multi alij 4. Reg. 1. & 2. cap. & tamen si peccatum esset habitare ibi, nullus istorum virorum sanctorum habitasset: ita dicitur fuisse de vrribus Benjamin. Sed dicendum, quod non stat, quia ipsum et Israelite, qui comburerunt istas vrbes, fecerunt eas postea habitari. Pro quo sciendum, quod intentio Israelitarum a principio erat delere totam tribum Benjamin, quia peccauerant grauiter, & potissime, quia erant irati nimis: cum Beniamite occidissent de illis quadraginta millia: & ob hoc cremabant vrbes eorum intendentes, quod in aeternum non habitarentur, sed manerent in tumulos sempiternos: postea tamen dolentes Israelite, quod periret vna tribus in Israel, conati sunt reparare illam: & sicut contra intentionem suam primam egerunt, volentes nunc reparare tribum Benjamin, ita fecerunt contra intentionem.

Ad 2. rationem.

Cuiusdam resp. ad 4. sententia.

entionem reducentes vrbes illas ad habitationē, quas supponerant interdicto, & anathemati, & sic non mā sit terra subiecta sempiterno anathemati, licet cū hac intentione vrbes crematae fuissent.

An Israelita peccarunt occidendo omnes viros Benjamin tam enes quam paruulos, & feminas, & pecora & vrbes. Quæst. XXVII.

Cuiusdam rones i diuersum. Prima rō. 2. ratio.

3. ratio.

4. ratio.

5. ratio.

Respōsio ad quæst.

QV AERETVR vterius, an Israelita peccauerunt occidendo omnes viros Benjamin tam senes quam paruulos, & feminas, & pecora, & vrbes. Aliquis dicit, quod non, quia crimina eorum meruerāt, vt subiicerentur interdicto, & anathemati: ergo non erat illicitum. Item in isto anathemate nihil fiebat nisi, sed id quod in aliis anathematibus: sic factum est. n. in Iericho: sic in vrbe Hai: & tamen Israelita nō peccabant in hoc, sed potius merebantur. Etiam Deus laudabat intentionem Israelitarum: ergo nec nūc peccarent. Patet hoc, quia Acham furatus est de anathemate Iericho: & Deus iratus percussit Israelitas cōfā hostibus, & dixit, quod non cessaret furor suus, quousque occideretur ille, qui furatus fuerat de anathemate: ergo licitum erat, & laudabile subiici ciuitatem anathemati, alioquin non peccaret, qui acciperet aliqd de anathemate, nec Deus ob hoc irasceretur. Item patet, quia si subiici anathemati vrbes nō esset licitū, non caderet sub voto, quia votum debet fieri semper de meliori bono: & si aliquis oraret, vouens subiicere ciuitatem anathemati, Deus nō exaudiret eum, sed potius irasceretur, & penam infligeret. Sicut si aliqis voueret fornicari: & tamen Israelite orauerunt dominum, vt traderet Chanaanum in manus eorum, obligantes se voto, quod si traderet in manus eorum, subiicerent ciuitates eius anathemati, delendo illas Num. 21. & Deus exaudivit eos orantes, tradiditq; Chanaanem in manus eorum, vt patet ibidem: ergo videtur, quod Deus acceptat anathemata vrbiū. Item Deus iussit poni ciuitates quasdam sub anathemate Deut. 13. ergo Israelita subiiciendo nunc vrbes Benjamin non peccabant. In contrarium videtur, qd peccauerint, quia occiderunt filios pro peccato patrum, & tamen hoc lex vetabat Deut. 20. Respondendum, quod aut queritur hic de viros Benjamin, qui mortui sunt in bello: aut de aliis, qui māserunt in vrbibus. De primis dicendum, quod non peccauerint Israelita occidendo illos, sed potius meruerunt, quia Israelita zelo legis mouebantur ad puniendum viros Gabaa. In quo manifestum est, quod merebantur: sic enim Phinees, qui zelo Dei occidit principē tribus Simeō coeūtem cum Madianite placuit valde Deo, & laudauit eum Deus, promisitque ei ob hoc summum sacerdotium in sempiternum: Num. 25. & primo Machab. 2. cap. Merebantur ergo pugnādo contra omnes Beniamitas defensores virorum Gabaa, cum illi essent manifesti transgressores legis, quia adiuuabant ipsos peccatores contra viros iustos, & zelantissimos Dei. Sed omnes viri, qui fuerunt in bello fuerunt huius opinionis, ergo occidendo omnes Beniamitas bellatores potius meruerunt Israelite quam peccauerunt. Si autem de aliis queratur, qui nō fuerunt in bello, & tamē dicebant necessaria exercitui, scilicet de mille viris, qui ad hoc separati erant. Dicendum etiam, quod occidendo istos meruerunt: quia isti conuenerant ad bellum cum ceteris, & tamen postea ipsi separauerunt de se mille viros ad portandum necessaria exercitui, vt de claratum est supra, cum igitur idem intenderent isti, quod ceteri, merebantur mori, sicut illi. Etiam, quia isti cenlebantur pugnātes, & habituri erant spolia de bello, sicut pugnantes, cum separati fuissent ad ducent

dum necessaria exercitui, & si exercit' iniuste pugnabat, isti etiam peccarent, qui fauebant iniustam faciem tibus pugnam. Si autem quaratur de aliis manentibus in vrbibus, scilicet de senibus, qui nō poterant ire ad bellum. Nam nulli alij manebant, nisi aut valde senes aut valde iuuenes, qui nō possent pugnare, vt dictum est. Dicendum videtur, quod non peccauerunt occidendo illos, quia isti videntur peccasse super hoc: nam consilio seniorum regebantur vrbes, & isti consulerent iuuenibus adiuuare viros Gabaa contra totū Israel: ergo eandē penam merebantur, quā facientes, imō interdum maior pena imponitur a iure consilietati alicui ad malum, quā facienti: sic patet in Dece. 86. dist. capit. tanta nequitia: sed bellatores meruerunt mori, ergo & isti senes. Si autem quaratur de paruulis an licuit eos occidi, hic est dubium. Pro quo sciendum, quod Israelita poterant moueri ad occidendum paruulos Beniamitarum pp duo, sicut propter timorē aut pp grauitatē peccati. Primum est, vt fortē timerēt Israelita: quod quando isti paruuli creverent ad magnam aetatem memores mortis patrum suorum occiderent Israelitas. Sed dicendum, quod istud motiuum non stat, quia Israelita nō poterant timere, quod isti pueri postea venientes ad aetatem adultam pugnarent contra totum Israel, quia manifestum erat eis, quod non possent praualeere contra tantam multitudinem, scilicet vna tribus contra vndecim. Etiam quia recordarentur, quomodo omnes sui patres occisi fuerant tentantes hanc stultitiam, ideo ipsi valde cauerent illam. Item dato, quod Israelita verisimiliter timerēt, quod Beniamita possent insurgere contra eos, & inferre damna, non poterant occidere Beniamitas, vt euaderent hunc timorem. Sicut dato quod ego sciam aliquem hostem meum insidiatum mihi ad mortem sepe, & quod ego non ero securus, nisi eum occidero, non possum licitē occidere illum, nisi actualiter me inuadat, & tunc me defendēdo eum occidam. Secundum motiuum erat, quod vellent eos occidere pro peccato patrum, scilicet quia illi grauitur offenderant Deum. Et tunc viderentur iniuste agere, quia filij non debebant occidi pro patribus. De mulieribus autem magnis, & paruulis idem dubium est. Nā isti per se nō peccauerūt circa hoc, nec p̄sulēdo, nec pugnādo, nec aliud faciēdo: si occiderentur, videtur, qd solum occidebantur pro peccato patrum, aut virorū suorum. De pecoribus autem occisis, & spoliis atque vrbibus crematis, non oportet per se dubitari: quia si dicatur, quod Israelite peccauerunt occidendo paruulos, & mulieres, dicitur, qd peccauerunt occidēdo pecora, & iumenta ipsorum, & delendo vrbes ipsorū cum rebus domesticis. Si autē non peccauerunt occidendo mulieres, & paruulos, nec etiam peccarent res eorum cremando, & destruedo, quia destruuuntur res aliquorum in penam ipsorum, sicut res sodomorum: cum ipsis, Gen. 19. & res Dathan, & Abiron cum eis. Num. 16. & res idolatrarum cum ipsis Deut. 13. capit. Circa hoc autē considerandum, quod aliud est peccasse istos Israelitas faciēdo hec: Aliud est illicitum, vel iniustum egisse, sicut distinguit Aristot. licet in aliis verbis Ethicorum 5. Nam poterant isti non peccare faciēdo aliquid, quod erat illicitū, vt pote, si nesciebant se facere illicitum, & si mouebantur bono zelo ad agendum tanquam Deo obsequium prastantes. & sic fortē dato, quod occidere paruulos, & mulieres hic malum foret, isti non peccarent, quia bono zelo poterant agere, putātes quod propter magnitudinem peccati virorum Gabaa, & omnium Beniamitarum debebat tota terra ipsorū in solitudine. Circa hoc, qd est malū, vel illicitum facere, dicendum quod isti viri Israel malū fecerunt, quia punierunt hic paruulos

Israelita non peccabant occidendo senes Beniamitarum.

Dubiu de occisione puerorum Beniamitarum.

De occisione mulierum Beniamitarum.

Aliud est peccare: aliud iniustum.

tuulos, & mulieres, qui nihil omnino peccauerant pro peccatis aliorum, qui resisterant eis: Deus tamen dixit Deuter. 24. non occiderunt patres pro filiis, nec filij pro patribus. Etiam Ezechi. 18. dixit, quod quilibet moreretur pro peccato suo, & nō filius pro patre, nec e contrario. Item Deus volebat, quod manerent omnes tribus Israel pro semper: isti tamen conati fuerunt delere totam vnam tribum non dimittentes reliquias: & nisi fortē Deus prouidisset faciēdo euadere sexcentos Beniamitas in petra Remmō, tota tribus voluntate Israelitarum deleta foret. Item non seruauerunt Israelita mandatum domini, sed exceperunt formam: excedere autem est culpabile, sicut agere cōtra ipsum mandatum. Patet hoc, quia Deus dixit: cras tradam eos in manus vestras. Quod intelligebatur de illis, qui pugnabant, & non de illis, qui manebant in vrbibus, ideo nō licebat eis ex Dei commissione pugnare contra manentes in vrbibus, scilicet paruulos, & feminas, & occidere illos. Circa secundum an peccauerint etiam dici potest, quod peccauerunt, licet nō nimis, quia ipsi doluerunt postea, quod deleuissent tribum Benjamin. Dolor tamen, & penitere non est nisi de malo, scilicet de malo, quod nobis nolentibus accidit, aut quod nos aliquando egimus. De hoc patet sequenti cap. Item patet, quia Israelita egerunt hoc ex ira: nam erant nimis offensi Israelita a Beniamitis, cum occidissent de eis quadraginta millia, supra in litera. & feruente ira quicquid poterant agere ad vindictam, iustum videbatur, quia ira impedit animum, ne possit cernere verum: & tunc cremauerunt vrbes, & occiderunt omnes ibi manentes. Postea autē cum efferbuisset iracundia, conuersi ad se Israelita doluerunt de eo, quod iniuste egerant, & plorabant coram domino petentes remedium sequenti cap. Ad rationem primam in diuersum. Ad rationem secundam dicendum, quod quamquam crimina Beniamitarum meruerant, vt ipsi morte acerriima plesterentur, tamen non poterant mereri pro filiis suis, quod morerentur: cum Deus diffiniat, quod pro peccato patris quantumcumque graue sit, non debeat occidi filius, nec e contrario. Si tamen meretur pater per peccatum suum mori filium, deberet filius occidi, quia quod sub merito cadit iustum est. Ad secundam rationem de vrbe Hai: dicendum, qd occisi fuerunt ibi viri vrbs Hai, non tantum, quia subiecti anathemati, sed quia etiam si non subiicerent anathemati licitum erat occidi illos, imō quod pl' est obligabantur Israelite illos occidere, quia erant Chananai, & de his Deus dixit, quod omnes occiderent gladio tam viros, quam feminas: & nulli parcerent sub aliqua conditione: Deuter. 20. Ad tertiam rationem, scilicet quod Deus laudauit anathema positū in vrbe Iericho. Dicendum quod non est simile: nā viri vrbs Iericho erant Chananai, & tenebantur Israelita eos occidere, vt dictum est, etiam sine anathemate, ideo quantum ad hoc Deus non laudauit, nec vituperauit anathema. Sed fuit proprie anathema quātū ad spolia vrbs, quia licebat Israelitis accipere pecora, & iumēta, & quicquid spoliōrū erat in vrbe, si se nō priuassent iure isto p anathema: sed per anathema fecerunt sibi hoc illicitum, & placuerunt Deo in duobus. Primum quia totū aurū, & argētum, & æs, & ferrū reperit cōsecrauerunt pro thesauris domini: & istud erat ac si Israelite diuiderent illud inter se, & postea quilibet de manu sua offerret Deo id, quod ei proueniebat, sicut factum est in bello contra Madian: Num. 31. cap. Secundū placebant Deo, quia cætera spolia, que non reponerantur in thesauris domini, ipsi Israelita habituri erant, & quia propter diuinum honorem voluerunt, quod illa cremarentur, & non prouenerent eis, placebant Deo. Achor autem fecit contra istud,

Israelita peccarunt occidendo pueros & feminas Beniamitarum.

Ad rationem primam in diuersum.

Ad rationem secundam.

Ad tertiam rationem.

Per anathema Israelite deo placuerunt.

A quia rapuit clam regulam auream, quæ in thesauris domini ponenda erat, ideo iratus est contra eum, & totum Israel, Iosue 7. quousque lapidatus est. Sed nūc non erat sic, quia paruuli, & feminae de tribu Beniamin nō erant occidendi sine aliqua magna causa. Et quia nunc non fuit aliqua, cum nec ipsi aliquid mali meruissent, nec etiam lex arctasset eos ad hoc, peccatum erat subiici illos anathemati. Ad quartam rationem dicendum, quod Deus non gaudet, qd aliquis voueat ponere ciuitatem illam ei sub anathemate, sed potius est contra, nisi quando ciuitas est talis, contra quam licet fieri quicquid sit in anathemate, non supponendo eam anathemati. Et exemplum non est ad propositum, quia vouerunt ibi Israelita subiicere anathemati vrbes Chanangi regis Arad, & illas poterant delere, non subiiciendo anathemati, eo quod gentes illarum ciuitatum erant Chanange. Sed non erat sic de Beniamitis. Etiam dici potest, quod non placuit Deo istud votum, nec ob hoc exaudivit præces Israelitarum, sed quia Israelita erant afflicti cum egissent prædam de eis Chananai: Num. 21. Deus misertus est eorum, & tradidit Chananai regem Arad in manus ipsorum. Si autem dicere velimus, quod placuit Deo istud anathema: dicendum, quod non placuit ex eo, quod Israelita occidebant gentes istas, & ciuitates diruebant, sed ex hoc quod isti habituri erant præda de bello, & abrenunciauerunt illi propter Deum, & quicquid ad honorem Dei fiat (dum tamen non sit de se malum) suscipitur ad meritum. Occidendo autē beniamitas pueros innocentes, erat valde dissimilis, ideo peccabant Israelita: Ad quintā rationem cum dicebatur, quod Deus hoc iubet, ergo est licitum. Respondendum, quod non erat licitum, quia Deus dedit legem circa idolatriā, quod ciuitates subiicerentur anathemati, & occiderentur omnes in eis manētes, & ex concessione legis licebat hoc Israelitis, & aliās non liceret. Ratio est, quia Deus potest occidere quē voluerit: cum respectu eius nemo innocens sit, vt coligitur Num. 14. Exod. 34. scilicet, apud quem nemo per se innocens est: & quando aliquis agit vice illius idem est, ac si ipse agat. Cum autem aliquis est executor legi Dei agit vice Dei, ideo licitum est, & meretur. sed homini per se non licet occidere aliquem pro peccato alterius, imō Deus vetuit Deuter. 24. Non occidetur pater pro filiis, nec filij pro patribus: ergo non licebit, qd homo occidat aliquem pro peccato alterius, nisi in casu a Deo expresso: sic est de idolatria Deuter. 13. sed de peccato sodomitico, & aliis non est tale expressum, ideo non licet vrbes subiici anathemati pro his. Nec obstat, quod sint peccata graua, cum pro his non sit expressum, & penæ magis sunt emolendæ, quā ampliandæ, cum odia restringi, & fauores conueniat amplian, vt patet de regulis iuris libro 6. capitu. odia restringi. Cum autem obijciatur quod Amalecite non peccauerant contra Israelitas, nisi in iniuriis Deuter. 25. & primo Reg. 15. & tamen subiecti sunt grauissimo anathemati. Dicendū, quod hoc fuit, quia Deus determinauit modum anathematis 2. Regum 15. aliās autem non debuissent Israelita tantum lauire in eos. Nunc autem non erat a Deo positum præceptum de subiiciendo anathemati vrbes Beniamitarum, ideo peccabant Israelita subiiciendo illas. Sed aliquis dicit, quod licet non sit scriptum, tamen Deus fortē iussit Israelitis, quod istam penam infligerent Beniamitis. Dicendum, quod non stat: quia si Deus hoc iussisset, non dolerent Israelita de illo, nec se culparent postquā fecissent illud, quia quæ Deo iubente fiunt recta sunt, & tamē doluerunt nimis, vt patet sequenti capitu. ergo Deus non iussit, sed ipsi præpediti feruente ira istud fecerunt: & postquā effer-

Ad quartam rationem.

2. resp. ad 4. rationem.

Ad 5. rōnem

Ad obiectionem.

offerunt ita, redeunte ratione, doluerunt de eo, quod iniquè egerant. Dicendum ergo, quòd peccauerunt in hoc Israelitæ, sed forte non fuit peccatum magnum: ut si putauerunt, quòd hoc licebat sibi trahendo comparationem de anathemate, quòd ponebatur in ciuitatibus idolatrarum.

CAPITVLVM XXI.

IVRAVERVNT quoque filij Israel in Maspha, & dixerunt: Nullus nostrum dabit filiis Benjamin de filiabus suis uxorem. Veneruntque omnes ad domum Dei in Silo, & in conspectu eius sedentes usque ad vesperam, leuauerunt vocem, & magno ululatu ceperunt flere, dicentes: Quare Domine Deus Israel factum est hoc malum in populo tuo, ut hodie vna tribus auferretur ex nobis? Altera autem die diluculo consurgentes extruxerunt altare, obtuleruntque ibi holocausta, & pacificas victimas, & dixerunt: Quis non ascendit in exercitum domini de vniuersis tribubus Israel. Grandi enim iuramento se constrinxerant, cum essent in Maspha, interfici eos, qui defuissent. Ductique penitentia filij Israel super fratre suo Benjamin, ceperunt dicere: Ablata est tribus vna de Israel. Vnde uxores accipient? Omnes enim in commune iurauimus non daturus nos his filias nostras.

Iurauerant. In præcedentibus dicto de peccantium vastatione, hic consequenter agit de eorum reparatione. Nam tribus Benjamin penè tota deleta fuerat, manentibus solis sexcentis viris, qui non habebant uxores, & sic necesse erat in breui totam progeniem Benjaminitarum perire: hic autem agitur de promissione eorum ad hoc, ne periret successio. Et diuiditur in duo: primò ponitur affectus compassionis: secundò affectus proiusionis ibi. *Iccirco dixerunt.*

An hic sit mutatio ordinis: & an hac fuerint immediate facta post præcedentia. Questio. I.

QVÆRETVR circa primum an ea, quæ habentur hic, sint facta post præcedentia, vel sit mutatus ordo. Et an fuerint facta immediate, vel aliquanto tempore post. Ad primum dicendum, quòd sit rectus ordo. Nam supra dictum est de pugna facta contra viros Benjamin, & de interfectione eorum, scilicet, quòd non manserunt nisi sexcenti viri ad petram Remmon. Hic autem inducitur Israel plorans pro eo quod fecit, & volens prouidere illis sexcentis viris de vxoribus, ne periret tota posteritas Benjamin: Sed manifestum est istud esse post præcedentia. Sciendum tamen, quòd si nos comparemus ea, quæ narrata sunt

F præcedenti cap. ad totum, quòd narratur hic, scilicet ad principalem, quòd narratur hic, sed principalem historiam: verum est, quòd fuerunt ista post illa: si tamen referatur ad quælibet particulas, non est ordo continuatus: nam in principio literæ dicitur, quòd iurauerunt Israelitæ hic in Maspha, non dare uxores filiis Benjamin: & tamen istud manifestum est, quòd fuit ante principium bellorum. Ad secundam dicendū, quòd istud, quòd habetur hic fuit pauco tempore factum post præcedentia, scilicet duobus mensibus, aut parum plus. Quòd patet, quia viri sexcenti de Benjamin, qui fugerunt de bello ad petram Remmon præcedenti cap. manserunt ibi, quousque Israelitæ miserunt nuncios ad eos, ut acciperent uxores de filiabus Iabes Galaad, & tamen manserunt quatuor mensibus viri illi in petra Remmon præcedenti cap. ergo fluxerunt quatuor menses ex eo tempore, quo cessauerunt Israelitæ pugnare contra Benjamin usque; quo miserunt ad vocandum eos, ut darent illis uxores. In isto autem tempore medio fecerunt Israelitæ ista, quæ sequuntur, scilicet, combusserunt primo urbem Gabaa porcutientes ibi homines, & iumenta in ore gladij: de inde euntes ad omnes ciuitates, & viculos terræ Benjamin occiderunt quoscunque ibi inuenerunt usque ad iumentum, & cremauerunt vrbes præcedenti cap. deinde venerunt ad templum domini in Silo, & ibi doluerunt, quod deleuissent tribum Benjamin, & inquisierunt remedium de vxoribus, & mittentes decem millia in Iabes Galaad virorum occiderunt omnes, qui ibi erant præter 400. virgines, quas duxerunt in Silo, & miserunt ad viros Benjamin, qui erant in petra Remmon, ut venirent, & acciperent eas in uxores, & tunc completi sunt quatuor menses. Ista tamen, quæ fuerunt tempore medio, bene egerunt duobus mensibus; aut maiori tempore ad hoc, quòd expedirentur, & sic videtur, quod quasi non fuerit aliqua interpollatio temporis inter præcedentia, & ea quæ habentur hic. *Iurauerant quoque filij Israel in Maspha.* Scilicet, quando Israelitæ congregati fuerunt in Maspha antequam facerent aliquod bellum, aut venirent in Gabaa iurauerunt, quòd habetur hic. *Et dixerunt: nullus nostrum dabit filijs Benjamin de filiabus suis uxorem.* Id est iuramus, quòd quamquam petierint uxores de filiabus nostris, quòd nunquam eis demus. *Veneruntque omnes in domum Dei in Silo.* Scilicet, omnes Israelitæ, qui congregati erant post destructionem tribus Benjamin venerunt in Silo, vbi erat domus Dei, id est tabernaculum domini, quòd fabricauerat Moyses in deserto. Iosue quippe, & totus Israel posuerant illud ibi, & adhuc manebat ibidem. De hoc Iosue 18. capit. *Et in conspectu eius sedentes usque ad vesperam.* Scilicet, die illa, qua venerunt in Silo sederunt omnes Israelitæ coram domino, scilicet in domo illa coram altari, & quia ibi specialiter Deus esse signabatur quicumque ibi sederet diceretur sedere coram domino. Et dicitur usque ad vesperam, quia toto illo die nihil aliud fecerunt, nisi sedere coram domino, & plangere. *Leuauerunt vocem, & magno ululatu ceperunt flere dicentes.* Magna tristitia erat Israelitarum, quia perierat vna tribus de Israel, ideo non potentes continere tristitiam intra cor tuum leuauerunt vocem, & clamauerunt. *Quare Domine Deus Israel factum est hoc malum.* Id est, quare permisisti vel procurasti, quòd fieret tantum malum, scilicet quòd periret vna tribus de Israel? De hoc autem conquerebantur, & non de actore huius cædis, quia ipsimet Israelitæ occiderant omnes Benjaminitas, ut patet præcedenti cap. quia Deus videbat instruxisse, vel direxisse hoc, ut sic fieret: vel saltem non prohibuit: conquerebantur aliquo modo de ipso. *In populo tuo.* Id est in Israel, quia omnes isti pugnantes tam occisores, quam occisi erant de populo Israel.

Affectus compassio

ut hodie vna tribus auferatur a nobis. Scilicet, tribus Benjamin ablata erat. Nam omnes viri, & feminae, magni, & paruuli de tribu Benjamin perierat præter sexcentos, & non videtur vnde possent illi habere uxores aliquas ad suscitandum, & continuandum successionem eiusdem tribus, ut infra patet: ideo videbatur omnino perisse illa tribus. Et dicitur hodie, quia in illa die finita fuerat strages facta in viris Benjamin.

Quare moti fuerunt viri de vndecim tribubus ad iurandum quòd non darent de filiabus suis uxores filijs Benjamin. Quest. II.

QVÆRETVR, quare moti fuerunt viri de vndecim tribubus ad iurandum quòd non darent de filiabus suis uxores filijs Benjamin. Respondendum est, quòd cum factum est scelus circa uxorem Leuitæ in vrbe Gabaa, quæ erat de tribu Benjamin, cæteri viri Israel congregati fuerunt in Maspha audientes querelam Leuitæ: & miserunt ad viros Benjamin, ut traderent viros Gabaa ad hoc, quòd occiderentur: & illi noluerunt, præcedenti cap. tunc omnes viri Benjamin facti sunt hostes publici totius Israel: & cogitauerunt Israelitæ quomodo nocerent eis omnibus modis tanquam hostibus, & ad hoc iurauerunt, ut non redirent in domos suas quousque vindicarent istud delictum in viros Benjamin, & ut tollerent omnem possibilitatē concordia inter eos & viros Benjamin, iurauerunt quod non traderent eis de filiabus suis uxores aliquas, scilicet, dato quòd viri Benjamin non habeant aliquando vnde accipiant, uxores, non dabimus eis, vnde accipiant uxores, sed potius faciemus quòd pereat tribus illa præ defectu propagationis, & forte cogitauerunt de tali casu, scilicet, quod accideret; quòd tota tribus Benjamin deleteret præter paucos, & illis non habentibus uxores non darent eis alia: tribus uxores, sed quòd periret tribus illa. Vel forte non cogitauerunt de hoc casu particulari, sed fecerunt hoc, quia Israelitæ acceperunt viros Benjamin tanquam hostes publicos propter ea, quæ dicta sunt: hosti autē interdicitur omnis cōcicatio, ideo est istis interdicienda erat: & ad hoc interdicta fuit eis cōcicatio in dando filias in uxores, quæ est quedam communicatio amicorum. Et etiam ad causandum amicitiam: nam per coniunctionem matrimonialem fit concatenatio sanguinis, & vnitas progeniei.

An Israelitæ de vndecim tribubus, qui volebant nunc dare de filiabus suis uxores filijs Benjamin, an nolent propter legem, aut propter iuramentum. Quest. III.

QVÆRETVR vterius, an Israelitæ de vndecim tribubus, qui volebant nunc dare de filiabus suis uxores filijs Benjamin, an nolent hoc propter legem, aut propter iuramentum. Nam lex erat Num. 36. quod quilibet vir acciperet uxorem de tribu sua, & quilibet femina maritum de tribu sua, ideo dato quod non intercederet iuramentum, obligabantur per legem ad non dandum filias suas in uxores viris de tribu Benjamin. Respondendum, quòd intentio Benjaminitarum fuit a principio non dare de filiabus suis uxores filijs Benjamin, & ob hoc iurauerunt: & postea dare volebant videntes, quod non possent aliunde viri Benjamin accipere uxores, & tamen credebant se non posse dare. Et hoc non propter legem, sed propter iuramentum. Et patet hoc, quia cum intentio Israelitarum esset non dare viris Benjamin uxores de filiabus suis: si putarent per legem se teneri ad non dandū, non curarēt addere aliud vinculum, & tamen iurauerunt omnes super hoc: id videtur, quod non putabāt vinculum legis sufficere ad hoc. Secundo patet, quia quando conuenerunt nunc omnes in

A Silo, dixerunt: vnde accipient nunc uxores filij Benjamin? oēs enim in communi iurauimus non daturus nos his filias nostras, quasi dicat, si non iurauissemus hoc, possemus dare eas: alias aut si putarent se etiam lege teneri ad hoc, frustra dicerēt, omnes in communi iurauimus; quia non obstante, quod non interdidisset iuramentum, erat alia obligatio æqualis. Tertiò patet quia quæ fuerunt Israelitæ, quis de toto Israel non venisset ad bellum, & non iurasset in Maspha: & quia reperti sunt viri Iabes Galaad non interfuisse bello, nec iuramento de filiabus eorum, datae sunt uxores filijs Benjamin, ut patet infra in litera. Quarto patet, quia postquam Israelitæ tradiderunt filias virorum Iabes Galaad viris Benjamin quadringentis in uxores: & supererant ducenti, qui non acceperant uxores, dixerunt inter se. quid faciemus de his, qui non acceperunt uxores, filias nostras eis dare non possumus: constructi iuramento, & maledictione, qua diximus: maledictus, qui dederit de filiabus suis uxorem Benjamin: ecce dixerunt se iuramento constructos, & non dixerunt constructos lege.

Quomodo Israelitæ non putabant se lege teneri ad hoc, sed induxerunt iuramentum tanquam vinculum extraordinarium. Quest. IIII.

QVÆRETVR vterius, cum esset lex, qua vetarentur contrahere, qui erant de diuersis tribubus, Num. 36. quomodo Israelitæ non putabant se teneri lege ad hoc: sed induxerunt iuramentum, tanquam vinculum extraordinarium. Aliquis dicit, quod hoc fuit, quia isti, qui fecerunt istud iuramentum erant populi, & non sciebant legem, ideo credebant se non obligatos ad hoc, nisi ipsi sponte per iuramentum obligarentur. Sed dicendum, quod hoc nullo modo stat, quia totus populus Israel conuenit in Maspha de vndecim tribubus: nec defuit quisquam quando factum est iuramentum istud, nisi viri Iabes Galaad, ut patet infra in litera: non est autem verisimile, quod in toto Israel non esset aliquis, qui nesciret legem. Item patet, quia ista lex de matrimoniis erat vulgarissima, eo quòd quotidie erat in vsu propter quotidiana matrimonia, & non poterat aliquis ignorare eam. Aliquis dicit aliter, quod Israelitæ non putauerunt se obligari lege, sed iuramento, dato quod scirent legem, quia lex illa solū intelligebatur de feminis succedentibus in hereditate patris sui: ut cum quis nullum filium masculinum haberet, quia tunc succedebat filia, & alias minimè, ut patet Num. 27. Cæteræ autem, quæ non succedebant in hereditate, poterant accipi a viris aliarum tribuum, sicut est positio multorum: & quia quantum ad istas non obligabantur ex lege, voluerunt se obligare iuramento. Sed dicendum etiam, quod istud non stat, sed ista lex intelligitur de omnibus feminis, ut satis declaratum est Num. 36. Item patet, quia in Iabes Galaad occisi fuerunt oēs viuentes, præter quadringentas mulieres virgines, & de illis certū est, quod succedebant patribus suis, quia non habebant alios heredes, cum oēs occiderentur. Et quod plus est, iste succedebat in omnibus bonis mobilibus, & immobilibus, quæ erant in Iabes Galaad, eo quod non erant aliqui alij cognati defunctorum Iabes: & tamen tradite sunt viris Benjamin non obstante lege: ergo videtur, quod lex non faciebat obligationem quantum ad istas, sicut iuramentum pro aliis, quæ non succedebat: & tamen contra iuramentum nihil actum est, & contra legem actum est: ideo videtur quòd ipsi non putabāt istam legem intelligi solū de succedentibus, & propter hoc, quòd iurauerunt pro aliis. Dicendum ergo videtur, quod Israelitæ forte fecerunt hoc ex quodam errore. Scilicet crederent ex lege se obligatos ad hoc, tamen putabant, quod ista obligatio faciliter poterat tolli dato casu necessi-

necessitatis: sed non poterat tolli iuramentum: vtpu...

Fortior lex quam iuramentum.

An non obstante iuramento isto & lege poterant Israelita...

QVAERETVR ulterius, an non obstante iuramento isto...

Iuramentu virgines i preiudiciu salutis no tenet.

Deus quare vetuit matrimonia inter Israelitas & gentiles.

quando vergit in deteriorem exitum, non est tenendu...

gem intelligi, & sic erat hic. Nam vt comuniter poterat...

Lex est propter politia, & non e contrario.

An peccauerunt Israelita faciendo iuramentum de non dando...

QVAERETVR ulterius, an peccauerunt Israelita faciendo...

Iurare malum peius est quam facere malu.

Cum iuramentum Israelitarum de non dando uxores fuerit...

QVAERETVR ulterius, cum iuramentu istud Israelitarum...

retrocedere, etiam si vergeret in deteriorem exitum. S.c. patet...

Votum, & iuramentu non extenduntur ad casus inexcogitatos.

Iudaei in principio iudes.

An Iudaei seruarent hoc iuramentum faciendo quod habetur...

QVAERETVR ulterius, dato quod istud iuramentum obligaret...

Appli seruarent illud faciendo quod habetur hic, scilicet quod darent...

obligabat, sicut ipsi putabant, non poterant misereri Beniamitarum...

Quare Israelitae steterunt coram domino in Silo, & non construxerunt altare...

Quare dicitur hic, quod Israelitae steterunt coram domino in Silo sedentes...

Responsio ad questionem

Contra eos qui non se disponunt ad sacrificia offerenda

Sed dicendum videtur, quod factum est propter duo. Primum, quia Israelitae volebant a Deo exaudiri...

Et ce addidi vitae tuae quindecim annos. Reg. 20. & Ita. 38. cap. Et ista dispositio placebat Deo magis quam...

Quare construxerunt altare ad offerendum sacrificium.

Quare dicitur hic, quare construxerunt altare ad offerendum sacrificium nunc Israelitae...

Quo-

Quomodo licuit Israelitis construere altare ad offerendum in eum sacrificia.

Quare dicitur hic, quomodo licuit Israelitis construere altare ad offerendum in eum sacrificia...

At tumulos Jordanis, & quia reliquae novem tribus & dimidia putabant, quod construxissent illud ad sacrificandum...

Unde habuerunt Israelitae, quod liceret eis facere altare, quod nunc fecerunt...

Quare dicitur hic, unde habuerunt Israelitae, quod liceret eis facere altare, quod nunc fecerunt...

benè sibi coaptarentur, nec redderent superficim planam: cum verò calce limirentur, coniungerentur, & redderetur superficies plana, & sic factum est quando Deus iussit edificari altare in monte Hebal in confirmatione legis, in quo scriberetur Deuter. nam erat de lapidibus grandibus, & impolitis, quos ferrum non tegerat, Deuter. 27. cap. Vt quoque istorum modorum poterat fieri nunc altare, sed non apparet, quo modo illorum. *Altera autem die diluculo confurgentes.* Præcedenti die Israelitæ manserant coram domino lugentes, & non obtulerant aliquid sacrificium propter causas supra assignatas in quadam quaestione, & nunc surrexerunt diluculo, vt pararent cito locum in quo offerrent sacrificia, *Extruxerunt altare.* Scilicet, facientes intra sanctuarium domini altare de nouo præter illud, quod fecerat Moyses, & istud fuit nunc de terra, vel lapidibus. *Et obtulerunt ibi holocausta, & pacificas victimas.* Scilicet, populares obtulerunt animalia sacerdotibus, & ipsi fecerunt caeremonias sacrificij, quia ad eos pertinebat, & non ad laicos, & sunt ista duo genera sacrificiorum, scilicet holocausta, & victimæ pacificæ, de quibus dicitur infra in prima quaestione. *Et dixerunt: quis non ascendit in exercitum domini?* Postquam positum fuit quomodo Israelitæ pugnaverunt contra Beniamitas, ponitur hic quomodo punierunt eos, qui non venerunt in auxilium eorum. Et etiam quaeritur hic remedium pro viris superstitibus de Beniamin, vt darentur eis vxores. Et dicitur: quis non ascendit? id est quis vir, vel quis populus. Nam poena infligenda erat siue viris, siue populis. Nam nunc infligenda fuit poena toti populo virosum labe Galaad, quia omnes peccauerunt: si autem aliqui viri de aliquo populo ire noluisse in bellum alijs euntibus illi occiderentur, & vocatur exercitus domini exercitus vndecim tribuum contra viros Beniamin, sicut infra declarabitur in quadam quaestione. *De vniuersis tribubus Israel.* Scilicet de vndecim: nam tribus Beniamin, non intelligitur hic nomine tribuum Israel, eo quòd cæteri Israelitæ pugnaverant nunc contra viros Beniamin. Etiam quia iam deleta fuerat illa tribus. Nam non manebat in ea quisquam viuens, nisi sexcenti viri, & in istis non erat iam futura aliqua poena, sicut moliebatur nunc facere Israelitæ contra non ascendentes in bellum, sed potius dolebant de destructione istius tribus, vt patet in litera. *Grani enim se iuramento constrinxerunt, cum essent in Maspha, interfici eos, qui desuissent.* Istud est reddituum causa: quasi dicat, ideo nunc Israelitæ quaesiuert, an aliquis de seipsis non ascendisset in bellum, vt completerent iuramentum, quia iurauerant quòd quicumque non veniret ad illud bellum occideretur: & quia viderentur rei periurij, si non exequerentur hoc, voluerunt scire, quis populus de Israel non venisset in istud bellum. Et dicitur, quòd iuramentum istud factum est in Maspha, scilicet, quia prima congregatio Israelitarum super negotio vxoris Leuitæ fuit in Maspha, & ibi ordinauerunt quem modum deberent tenere pugnano contra Beniamitas, præcedenti capitu. *Ducti que penitentia filij Israel super fratre suo Beniamin.* Id est vndecim tribus Israel doluerunt de fratre suo Beniamin, id est de tota tribu Beniamin. Viri enim illius tribus erant fratres virosum aliarum tribuum Israel, scilicet, quia omnes descendebant ab eodem capite, scilicet Iacob. Vel quia omnes illi, qui fuerunt capita duodecim tribuum fuerant duodecim fratres inter se. Et penitentia ista fuit, quia dolebant Israelitæ, quòd perisset tota tribus Beniamin. *Capuerunt dicere: ablata est vna tribus de Israel.* Hoc dixerunt dolendo, & conquerendo, scilicet, tribus Beniamin deleta est, quia non manebant in ea nisi sexcenti viri, & nulli paruuli, & nulla foemina. *Vnde vxores acci-*

F pient? Scilicet, isti sexcenti, qui remanserunt, vnde accipient vxores, quia in tribu Beniamin nulla manet femina: nos autem omnes iurauimus, quòd nullus eis daret de filiabus suis vxorem, ideo oportet, quòd pereat tota tribus, cum non habeant, vnde accipiant vxores, ex quibus filios gignant, per quos continuetur progenies Beniamin. *Omnes enim in commune iurauimus non duros nos his filias nostras.* Quasi dicat, in tribu sua nullæ feminae sunt, quia omnes ceciderunt gladio. præcedenti cap. & nos propter iuramentum non possumus dare, quia omnes in commune, id est omnes communiter iurauimus, scilicet, quando erant Israelitæ in Maspha antequam inciperent bellum, vt patet supra in litera.

Quare dixerunt Israelitæ hæc verba, scilicet, quis non ascendit in exercitum domini, &c.
Quæst. XIII.

QVAERETVR, quare dixerunt Israelitæ ista verba, scilicet quis non ascendit in exercitum domini de omnibus tribubus Israel? Respondendum, quòd factum est propter duo. Primò ad complendum iuramentum. Nam quando Israelitæ erant in Maspha obligauerant se iuramento ad occidendum, qui non veniret ad illum exercitum. Si autem nunc vellent dissimulare, & non occidere eos, qui non venerunt ad exercitum, essent periuri, ideo vt non peccarent, inquisiuert qui erant, qui non ascenderant ad bellum, vt occiderentur. Secundum erat, quia Israelitæ volebant dare vxores filijs Beniamin superstitibus, qui non habebant vnde vxores acciperent, & non poterant dare de filiabus suis, eo quòd iurauerant, se non duros. Et quia omnes, qui venerant ad istud bellum iurauerant hoc, non poterat aliquis eorum dare de filiabus suis: inquisiuert ergo quis esset, qui non venisset ad illud bellum, quia qui non venerunt non iurauerunt, & sic poterant dare filias suas. De primo patet, quia dicitur hic: *Quis non ascendit in exercitum domini de vniuersis tribubus Israel?* & subditur: *Grani enim se iuramento constrinxerant interficere eos, qui desuissent, quasi dicat, propter hoc quaesitum est, quis non ascenderat, quia iuratum fuerat, & occiderentur non ascendentes.* De secundo patet, quia dicitur in litera: *ducti penitentia filij Israel super fratre suo Beniamin capuerunt dicere, ablata est vna tribus de Israel: vnde vxores accipient?* omnes enim in commune iurauimus non duros nos his filias nostras. Et sequitur: *idcirco dixerunt, quis est de vniuersis tribubus Israel, qui non ascendit ad dominum in Maspha?*

Quare Israel vocauit hunc exercitum congregatum contra filios Beniamin exercitum domini.
Quæst. XIII.

QVAERETVR, vterius, quare Israelitæ vocauerunt istum exercitum congregatum contra filios Beniamin exercitum domini. Respondendum, quòd hoc fiebat propter multa. Primò quia Israelitæ pertinebant ad Deum specialius, quam cæteræ gentes, vnde vocantur peculium Dei: vt patet Exo. 19. & Deuter. 7. scilicet: *Si audieritis vocem meam, mea est omnis terra, & vos eritis mihi in peculium de cunctis populis.* & ob hoc quaelibet congregatio Israelitarum vocabatur multitudo Dei, vel multitudo sanctorum, sicut dixit Core ad Moysen, & Aaron: *sufficiat vobis, quòd omnis multitudo sanctorum est, & in ip-*

sis est Deus: cur eleuamini super populum domini? Numc. 16. & ob hoc exercitus Israelitarum vocari debebat exercitus Dei. Sic patet primo Regum 17. cum dixit Dauid: *quis est iste Philistæus incircuncisus, qui exprobrauit agminibus Dei viuentis hodie, id est exercitui congregato.* Secundum erat, quia iste exercitus fuerat congregatus zelo Dei, scilicet ad exequendum id, quòd Deo placebat, scilicet, vt vindicaretur peccatum factum à viris Gabaa, & quando aliquod fit zelo Dei, dicitur illud esse Dei, & multitudo agens vocabitur multitudo Dei. Sic dixit Christus Matth. 18. *quando fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, in medio eorum sum.* Tertium erat, quia ista multitudo dirigebatur à Deo, & faciebat præceptum Dei expressum ei. Nam quando congregatus fuit iste exercitus, consultauerunt dominum in Silo, an deberent pugnare contra Beniamin; & dixit quòd pugnant, & tertia vice dedit eis modum qualiter pugnant, & caperent viros Beniamin per insidias. præcedenti cap.

Cur Israelitæ licitè potuerunt iurare, quòd occiderent omnes non ascendentes ad hoc bellum.

Quæst. XV.

QVAERETVR, vterius, cur Israelitæ licitè potuerunt iurare, quòd occiderent omnes non ascendentes ad istud bellum: nam quando aliquis iurat facere, quòd de facto, vel de iure facere non potest, & scit se facere non posse, peccat, quia iurat in vanum. Et quòd amplius est voluntariè periurus est: vt si quis iuret, quòd occidet alterum, vel quòd nunquam eum diliget, quia ista sunt contra charitatem, ideo sine in iurando, siue in faciendo illicita sunt. Ita dicit aliquis fuisse hic, scilicet, quia iurabant Israelitæ facere malum, scilicet occidere proximos suos. Respondendum est, quòd Israelitæ licitè hoc iurauerunt. Ad hoc tamen considerandum, quòd non poterant isti licitè iurare, nisi id quòd iurabant licitum esset, quia iurans aut vouens, quòd scit illicitum esse, peccat. Ad hoc autem, quòd istud esset licitum requirebantur duo. **Primum erat,** quòd ipsum in se iustum esset. Secundum erat, quòd haberent Israelitæ auctoritatem ad faciendum hoc. Nam dato, quòd aliquis sit fur, vel homicida, non licet cuique occidere eum, sed soli iudici: & sicut peccat, qui sine causa occidit quemquam, ita peccat qui sine auctoritate iudicaria occidit aliquem, nisi in casibus à lege promissis, & tunc non agit sine auctoritate. Vtrunque autem erat nunc. De primò patet, quia iustum erat, quòd occiderentur omnes, qui non conuenirent ad illud bellum: omnes autem Israelitæ tenebantur ad executionem legis Dei, quantum poterant. Et quia nunc totus populus vocatus fuerat ad vindictam istius criminis maximi, quòd si non vindicaretur Deus fortè irasceretur contra totum Israel, sicut dicitur in similibus Leuit. 20. qui non veniret contemneret vocationem totius populi, & quantum in se erat faciebat contra statum totius populi, quia si sic omnes facerent, non vindicaretur delictum, & Deus requireret tunc de manu totius populi, qui negligens fuit, & disperderet eum: sed omnes tenentur seruare vtilitatem, & salutem publicam, ideo non venientes cum manifestè agereq; contra salutem publicam, mortem merebantur. Secundò patet, quia quicumque non obedit iudici imperanti superbiens mortem meretur, vt patet Deute. 17. scilicet: *Qui non obediit sacerdotis imperio, & iudicis, qui illo tempore fuerit, morte moriatur.* Sed totus populus vocans hic ad bellum erat nunc iudex, vt infra declarabitur

Alph. Toft. super lib. Iudicum

immediatè: ergo contumaces inueniendo per superbiam poterant iuste occidi. Secundum erat auctoritas, vt licitè fieret, scilicet quòd populus intrans hoc haberet iudicariam auctoritatem. Et dicendum, quod populus habebat nunc locum iudicis, quia necesse erat dari aliquam iurisdictionem inter Israelitas, cum esset magna multitudo, quia aliàs esset quædam deordinatio: cum non posset alicui distribui iustitia: non erat nunc ista tamen iurisdictione penes aliquam personam singularem: ideo erat penes totam multitudinem. Patet hoc, quia in fine literæ dicitur. *In diebus illis non erat rex in Israel: sed vnusquisq; quòd rectum sibi videbatur, hoc faciebat.* Etiam patet hoc ex exercitio iurisdictionis, quia multitudo ordinabat omnia, quæ fieri deberent tam in bello isto quam postea pro reparatione tribus Beniamin deperditæ, vt patet hic, & præcedenti cap. poterat ergo multitudo licitè occidere quemcunq; non ascendentem ad istud bellum: illud tamen quòd licet alicui facere absolutè, licet ei iurare, vel vouere facere, ponitur autem iuramentum, vel votum ad quandam confirmationem effectus, scilicet quòd non licet alicui resiliere à re iurata, vel quam voto promissit: quòd tamen licet in illis, quæ sine voto & iuramento à nobis cogitantur. Licuit ergo Israelitis facere istud iuramentum, imò fuit virtuosum hoc iurare, vt opus bonum, quòd intendebant firmius esset: dum tamen seruaretur iuramentum in casibus conuenientibus, & non extenderentur ad omnem euentum: sicut fuit de iuramento de non dando de filiabus suis vxores filijs Beniamin. Nam nunc propter casum incidit non erat tenendum iuramentum, Israelitæ tamen tenuerunt illud quantum potuerunt, vt patet in litera, & declaratum est supra in quadam quaestione.

Quomodo dicitur hic, quòd Israelitæ ducti fuerat penitentia super fratre suo Beniamin.
Quæst. XVI.

QVAERETVR, vterius, quomodo dicitur hic, quòd Israelitæ ducti fuerunt penitentia super fratre suo Beniamin. Nam dolor nunquam est, nisi de malo, vel de eis, quæ nobis nolentibus accidunt, siue bona, siue mala sunt: non erat autem hic aliquid istorum, quia non erat malum, quòd Israelitæ pugnauissent contra Beniamitas, & delinissent eos: quia ex Dei consilio, vel præcepto hoc egerant, vt patet præcedenti cap. Etiam quia bono zelo fecerant, scilicet ad puniendum delinquentes. Etiam non acciderat ista destructio Beniamitarum contra voluntatem Israelitarum, sed potius eis laborantibus, vt hoc fieret: nam tria bella fecerunt propter hoc, vt patet præcedenti cap. Respondendum, quòd Israelitæ dolebant de destructione Beniamitarum. non quidem pigebat eos, quia occiderat Beniamitas: quia istud bonum erat, & ipsi desiderauerunt illud: sed dolebant pro defectu illorum, quia per mortem ipsorum deficiebat vna tribus in Israel, & erat istud voluntarium mixtum ex voluntario & inuoluntario, sicut ponitur exemplum 3. Ethic. de proijciente merces in mare, in cuius potestate est applicare partes organicas ad proijciendum in mare merces, & tamen non est simpliciter voluntarium, quia iste lugeat, & tristatur, quando illas proijcit, magis tamen eligit illas proijcere, quam quòd huius pereat. Sic autem est, quando iudex volens augeri, & prosperari rempublicam, occidit multos de illa propter crimina, & legum obseruationem: quia ille quodammodo vult, in quantum vult delinquentes viuere, & quodammodo non vult, sed tristatur, in quantum vult, & per mortem istorum minor efficiatur respublica.

Ec 2 Aliquis

Ad effectum confirmatione ponitur votum

Risio ad questum.

quia non esset in potestate istorum, quod omnes occiderent gladio, sed sicut occurreret eis. *Tam uxores quam parvulos eorum.* Idest, non solum occidatis viros belatores, qui habitant in vrbe, sed etiam uxores eorum, & parvulos filios. *Et hoc erit, quod observare debetis.* Quia iste modus puniendi non erat usitatus, expresserunt illum Israelitae istis decem millibus virorum. *Omne generis masculini, & mulieres, quae cognoverunt viros, interfecerunt.* Iubebant occidi omnes mascululos cuiusque aetatis, scilicet, quia isti non proficiebant ad intentionem suam, s. uxores vt darent Beniamitis: mulieres etiam a viro cognitae miserunt occidi, quia ille non erant tradenda in uxores Beniamitis, sed virgines. *Virgines autem reseruate.* Scilicet, vt dentur in uxores filiis Beniamin, quia ista erat intentio principalis Israelitarum, quando faciebant hoc, scilicet prouidere Beniamitis de vxoribus. *Inuentaeque sunt de Iabes Galaad quadringente virgines.* De modo, quo inueniebatur, quae mulieres erant virgines, & quae corruptae declarabatur infra in quadam quaestione. *Quae nescierant viri torum.* Scilicet, quae nondum fuerant coniugatae viris, nec ab aliquo cognitae. *Et adduxerunt eas ad castra in Silo.* Quia iusserant Israelitae, quod reseruentur virgines seruauerunt istas quadringentas, & duxerunt eas in Silo, vbi erat castra, id est vbi erat nunc totus Israel congregatus in sanctuario domini, & vocantur castra congregationes bellicae. *In terra Chanaan.* Idest, Silo est in terra Chanaan, & non ponitur istud hic ex superabundantia, sed ad differentiam Iabes Galaad, quia licet terra Chanaan esset terra promissa Iudaeis, tamen aliquam partem terrae tenebant Iudaei, quae non erat de terra Chanaan: quod patet, quia terminus orientalis terrae Chanaan erat Iordanis Num. 34. vbi ponuntur omnes termini terrae Chanaan: terra tamen duarum tribuum, & dimidia erat ultra Iordanem ad orientem eius, & ibi erat Iabes Galaad, scilicet in Galaad, ideo virgines illae ducebantur de extra terram Chanaan in terram Chanaan, scilicet in Silo, quae est in terra Chanaan, & erat in forte Beniamin (vt aliqui putant) & alij in forte Ioseph: de quo infra dicitur in quadam quaestione.

Quomodo dicitur in litera, quod Israelitae ascenderunt ad dominum in Maspha.

Quaest. XIX.

QVAERETVR, quomodo dicitur in litera, quod Israelitae ascenderunt ad dominum in Maspha. Nam non videretur ibi fuisse coram domino, sed in Silo. Aliquis dicit, quod erat in Maspha templum, siue tabernaculum domini, quod fecerat Moyses, & quandocumque aliqui erant in sanctuario, vel in loco sanctuarij, dicebantur esse coram domino: eo quod Deus specialiter erat in sanctuario potius quam in alijs locis. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia sanctuarium nunc erat in Silo, vt patet precedenti capit. Nam dicitur, quod venerunt Israelitae in domum domini in Silo, & consulerunt dominum. Etiam dicitur: eo tempore erat ibi arca foederis domini, & Phinees filius Eleazari filij Aaron prepositus domus: non ergo erat in Maspha. Aliquis dicit, quod licet nunc non esset sanctuarium domini in Silo, fuerat tempore praeterito, & manebat semper locus venerabilis tanquam adhuc esset praesentia Dei specialiter. Sed ad istud dicendum, quod non stat, quia etiam non fuerat aliquando ante hoc sanctuarium in Maspha. Nam sanctuarium a principio portabatur cum Israelitis in via, & mouebatur de loco ad locum, dum ipsi nondum

P haberent quietem: cum autem subiecta magna parte terrae Chanaanorum Israelitis Deus dedisset eis quietem quandam tempore Iosue, voluerunt ponere sanctuarium in vno loco, vt fixum maneret, & posuerunt illud in Silo: Iosue 18. & sic ille fuit primus locus, in quo positus est, & non potuit poni in Maspha: mansit autem in loco illo vsque ad mortem Heli summi sacerdotis, quando capta est arca a Philistinis. Nam tunc sanctuarium erat in Silo, vt patet primo Regum 1. & 2. & 4. & postea non legitur fuisse ibi, sed paulo post tempore Saulis regis legitur, quod esset in vrbe Nobe, primo Regum 21. Dicendum ergo, quod dupliciter potest intelligi, quod Israelitae ascenderunt ad dominum in Maspha. Primo modo, quia quandocumque congregantur aliqui ad faciendum aliquod, quod pertinet ad honorem Dei, dicuntur esse coram domino. Sic enim dixit Christus Matthaei 18. vbi-
cunque fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, in medio eorum ego sum: & tamen Israelitae conueniebant nunc ad vindicandum nefas, quod acciderat propter reuerentiam Dei, ideo dicebantur esse coram domino. Et iste modus loquendi est frequenter in sacra scriptura: sic dicitur primo Regum 23. quod Dauid, & Ionathas filius Saulis steterunt coram domino, & tamen ambo erant ibi in syluis, vbi non erat templum, nec locus aliquis, in quo Deus diceretur specialiter esse, sed quia iurabant, & conueniebant aliqua inter se inuocato nomine domini, dicebantur esse coram domino, tanquam haberent Deum praesentem in testem, sicut dixerunt ambo primo Regum vigesimo. Secundo modo potest intelligi, quod erant coram domino, scilicet, quia Maspha erat locus, in quo Deus specialiter erat. Nam licet non esset ibi templum, nec vnquam fuisset, erat tamen locus magnae deuotionis in terra Israel. Pro quo sciendum, quod licet in terra Israel vnicus esset locus sanctuarij, tamen in multis locis erant synagoga Iudaeorum, in quibus conueniebant ad audiendam doctrinam legis, & ad orandum, vt patet Lucae quarto, vbi dicitur, quod consuetudo Christi erat introire in synagogas diebus Sabbatorum, & cum esset in Nazareth introiit in synagogam, & traditus est ei liber Isaias ad legendum: ad istas synagogas conueniebant Israelitae diebus Sabbatorum, & audiebant verbum Dei, & legem, & orabant, vt colligitur ibidem, & patet etiam Actu. 13. vbi Paulus quodam Sabbato introiit in synagogam, & praedicauit, & rogatus est a Iudaeis, vt etiam sequenti Sabbato praedicaret: ex quo patet, quod singulis Sabbatis ad hoc conueniebant. De hoc declaratum est latissime quarto Regum quarto capitu. in quadam quaestione. Et de istis synagogis quaedam erant maioris deuotionis quam aliae, sicut est nunc de ecclesijs nostris, & ita erat de Maspha, qui erat locus maioris deuotionis, quam aliae synagoga, & erat locus orationis in toto Israel: & hoc fuit a principio. Nam nunc cum esset tabernaculum in Silo erat locus deuotionis in Maspha, & etiam tempore Samuelis Prophetae: post haec fuit deuotio in Maspha: ideo erat vnus de tribus locis, in quibus Samuel iudicabat Israel quolibet anno, & ibi sacrificabat saepe. Nam ibi fuit sacrificium factum, & congregatus fuit totus Israel, quando superuenerunt Philistini, & intonuit super eos dominus fragore magno de caelo, & fugati sunt a facie Israelitarum, primo Regum septimo, & ibi etiam congregatus est totus Israel ad eligendum primum regem, quando electus est Saul: eodem libro capitu. decimo, & ideo quando homines erant in loco illo, dicebantur esse coram Deo propter specialem deuotionem illius loci, & sic credebant Deum specialiter respicere orationes Israelitarum.

Sa. Quarij m. f. i. Silo vsq. ad mortem Heli. Doc. r. i. i. ad quatuor

In multis locis erat synagoga Iudaeorum, licet esset vnus locus sanctuarij

in illo loco quam in alijs, & ob hoc nunc congregati fuerunt prima vice in Maspha, & ibi factum est iuramentum.

Quae ciuitas erat Iabes Galaad, cuius habitatores nunc occisi fuerunt.
Quaest. XX.

QVAERETVR vterius, quae ciuitas erat Iabes Galaad cuius habitatores nunc occisi fuerunt. Respondendum, quod ista fuit vna ciuitas in terra duarum tribuum & dimidia ad orientalem partem Iordanis, & extra terminos terrae Chanaan: erat autem nomen eius Iabes. Sed vocatur Iabes Galaad, quia erat in terra Galaad. Est enim Galaad nomen cuiusdam montis ad orientem Iordanis, qui sic vocatus est a Iacob. Nam cum fugeret Iacob a Laban socero suo, inuenit eam in monte illo post septem dies, & fecerunt pacta inter se ibi, & quia in testimonium illorum, quae promittebant posuerunt ibi quendam cumulum lapidum, vocatus est mons Galaad, quod Hebraice interpretatur aceruus testimonij, vel cumulus testis, Gene. 31. cap. Terra autem in circuitu montis illius vocatur terra Galaad, & fuit data medietas terrae in fortem tribui Ruben, & Gad, & alia medietas fuit data dimidia tribui Manasse. De Iabes in qua parte istarum fuerit, non apparet. De ista ciuitate fuit Elias Propheta, vt patet tertio Regum 17. Contra istam ciuitatem pugnavit Naas rex Ammonitarum multo tempore post hoc, volens eam accipere in principio regni Saulis, & volebat eruere oculos dextrorum habitatorum vrbis, & petitis induciis miserunt ad Saulem, qui congregato exercitu pugnavit contra Ammonitas, & dispersit eos, ita vt non manerent duo pariter, primo Regum 11. deinde mortuo Saule, cum Philistini suspendissent cadauer eius, & filiorum suorum de muro vrbis Bethsan, surrexerunt viri fortissimi Iabes per noctem, & introeuntes in terram Philistinorum tulerunt cadauera de muro Bethsan, & portantes in Iabes sepelierunt ea in nemore Iabes, & ieiunauerunt septem diebus in dolore mortis Saulis. primo Regum vltimo, & primo Paralipo. 10. hoc fecerunt Iabeseni referentes gratiam Sauli, quia liberauerat eos de manu Ammonitarum, & quia in hoc fuerant viri laudabiles, Dauid misit eis ad regratandum, dicens: quod licet mortuus esset Saul dominus eorum: ipse faceret misericordiam cum eis, & retribueret quod posset, vt patet secundo Regum secundo capitulo: quis autem fuerit exitus istius ciuitatis, quamquam nunc destructa fuerit, declarabitur infra in quadam quaestione.

An peccauerunt Israelitae iubendo, quod occiderunt viri Iabes Galaad. *Quaest. XXI.*

QVAERETVR vterius, an peccauerunt Israelitae iubendo, quod occiderentur viri Iabes Galaad. Respondendum, quod Israelitae non solum non putabant peccare occidendo Iabesenos, imo potius putabant, quod peccabant si non occiderent illos, quia iurauerant occidere omnes, qui non venissent ad bellum, & tamen non venerant Iabeseni, & in hoc verum credebant, quia Israelitae poterant imponere istam penam, & habebant iustam causam ad ponendam eam, & etiam iurisdictionem. Nam sicut declaratum est, supra in quadam quaestione, non erat aliquis rex, aut iudex in Israel, quando istud factum est, qui circa hoc posset prouidere, ideo iuriditio

Alph. Tost. super lib. Iudicum

summa erat penes multitudinem, & ipsa poterat ponere istam penam, sicut faceret rector politiae, & sic non erat pena iniusta ex defectu iurisdictionis. Etiam non erat iniusta ex defectu causae, quia iusta causa suberat ad imponendum eam, scilicet, quia erat totius populi negotium, quod vindicaretur & puniretur nefas, quod factum fuerat in Gabaa, & si non puniretur oriretur indignatio Dei super totum populum negligentem circa hoc. Quicunque ergo impediret punitionem virorum Gabaa, procurabat indignationem Dei, & destructionem populi, ideo poterat procedi contra eum, tanquam contra hostem publicum, tanquam esset admonitus. Sic autem fuit de viris Iabes: nam vocati sunt, vt venirent in Maspha, sicut caeteri de Israel, & rennuerunt: ideo iuste puniebantur. Etiam non erat poena iniusta propter malam intentionem infligentis, quia non inflata fuit ista poena ex odio, quia Israelitae non habebant istos exolos, cum essent fratres sui, sed graui iuramento se constrinxerant ad faciendum hoc, vt patet supra in litera. Quod autem iurabant Israelitae (etiam si esset in damnum ipsorum, & de hoc valde dolerent) obseruabant, sicut fuit de Iephte Galaadite, qui propter votum immolauit filiam suam vnigenitam, supra 11. c. Dicendum ergo, quod non peccauerunt Israelitae iubendo occidi viros Iabes Galaad.

Quare Israelitae occiderunt viros, & feminas praeter virgines, & de decem modis, & gradibus punitionis, qui erant in veteri testamento pro peccato multitudinis.

Quaest. XXII.

QVAERETVR vterius, quomodo Israelitae seruauerunt nunc talem modum penae, quod occiderent viros, & feminas praeter virgines. Et an iste modus consonet alicui modo punitionis de his, qui sunt in lege Dei, & sacra scriptura. Respondendum, quod causa quare Israelitae occiderunt hic viros, fuit propter penam, & causa reseruacionis virginum fuit, vt Beniamitae, de quibus principaliter intendebant, possent habere uxores. Nam propter istud peccatum graue, quod fecerant Iabeseni, voluerunt Israelitae non solum occidere eos, sed etiam uxores, & filios, & omnia pertinentia ad eos, vt esset in exemplum punitionis tanti delicti: quia tamen si occiderent omne viuens non haberent unde darent uxores Beniamitis, voluerunt reseruare virgines ex necessitate, vt prouiderent Beniamitis: quamquam alias potius occidende essent virgines adultae, vt quibusdam videtur, quam pueri paruuli. Cum autem quaeritur, an ista modus similetur alicui modo punitionis eorum, qui sunt in sacra scriptura: Dicendum quod multi sunt, & tamen non similiatur alicui per omnia. Primus modus, & leuior est quando aliqua gens subijciebatur tributis, & non occidebatur quisquam, nec fiebat praeda. Et iste erat quandocumque Israelitae pugnabant contra aliquem, qui esset alicuius gentis extra terram Chanaanorum. Nam tenebantur Israelitae, primo offerre pacem, & si habitatores vrbis susciperent illam, & aperirent portas vrbis, subijciebant eos Israel in tributarios, & non poterant occidere eos, nec quicquam aliquid mali facere. Deuteron. 20. Secundus modus est quando pugnabatur contra aliquam gentem, & capiebatur praeda, & occidebantur viri bellatores, foeminae autem, & paruuli manebant illasi, & poterant vendi in seruos. Sic erat quandocumque pugnabant Israelitae contra aliam gentem, quae non erat de stirpe Chanaanorum, & cum offerebatur ei pax nolebat aperire

Ecce 4 portas

Modi punitionis i sacra scriptura multi sunt.

portas vrbs. Nam tunc Israelitæ debebant occidere viros bellatores, referuatis mulieribus, & paruulis, quos poterant vendere in seruos, Deut. 20. & 21. Tertius modus est, quādo occidebantur viri bellatores solum, & nō poterant vxores eorum, & paruuli vendi, nec duci in seruos, & sic erat si pugnarent Israelitæ inter se, s. viri de regno Iuda contra viros de regno Israel, & è contrario, quia solum illi, qui ibant ad bellum occidendi erant: filij autem, & familia eorum nihil pati debebant: sic patet secundo Paralipo. vigesimo octauo: cūm quidam de filijs Ephraim pugnavit contra viros de regno Iuda, & tradidit illos Deus in manus eius, occiditque plurimos, & cepit reliquos captiuos in seruos, & ancillas, & tunc Propheta Obed egressus obuiam illi, monuit quōd tenerentur nemo captiuus, sed remitterentur in terram suam, quia Deus super hoc grauiter iratus fuerat. Et iste modus leuior est, quā præcedens. Quartus modus est, cūm occidebantur viri & fœminæ exceptis virginibus, & tamen non destruebantur ciuitates: nec occidebantur iumenta, nec capiebatur aliqua præda. Sic fuit hic. Nam non fuit deleta ciuitas Iabes, nec iumenta, nec capta sunt spolia, sed solum viri, & fœminæ occisi sunt præter virgines, quia hoc solum mandatum est, vt patet in litera. Quintus modus erat, quando occidebantur viri & fœminæ præter virgines, sicut supra, & tamen destruebantur vrbes incendio, & capiebatur præda, & diuidebatur exercitui: sic fuit in bello contra Madianitas, vt patet Num. trigesimo primo capitulo. Sextus modus erat, quando occidebantur omnes viri, & fœminæ magni, & paruuli, nullo excepto etiam si essent mulieres virgines, & capiebantur vrbes, & diuidebantur spolia: tamen non occidebantur iumenta, nec succendebantur vrbes. Sic fuit regula generalis, quantum ad omnes Chanaanos, quia omnes occidendi erant gladio, & nulli parcendum propter sexum, vel ætatem, Deutero. 20. Septimus modus erat quando occidebantur masculi & fœminæ vniuersaliter, & ciuitas cremabatur, & ponebatur in tumulum æternum, vt nullus in ea habitare posset, & tamen non occidebantur iumenta, & spolia diuidebantur exercitui: sic fuit in destructione vrbs Hai, quæ fuit secunda, quæ capta est in terra Chanaan, de qua Iosue octauo. Octauus modus erat, quōd homines viri, & fœminæ occiderentur, & etiam iumenta, & omnia viuientia, & poneretur ciuitas in tumulum æternum, & non caperentur aliqua spolia, quæ diuiderentur exercitui, tamen aurum, & argentum, ferrum & æs possent accipi, vt ponerentur in thesauris domini: sic fuit in anathemate Iericho, quia omnia ista facta sunt, vt patet Iosue sexto, & septimo. Nonus modus erat, quōd occiderentur homines, & iumenta, & omnia viuientia, & non caperentur aliqua spolia pro exercitu, nec aurum, & argentum, aut aliquid aliud pro thesauris Dei, sed omnia destruerentur, & cremarentur, non tamen ponerentur vrbes in tumulos æternos, sed liceret postea in eis habitare: sic fuit in destructione, quam Deus iussit facere Sauli in terra Amalechitarum primo Regum 15. Decimus modus est, quōd occidantur viri, & fœminæ, & omnia viuientia, & postea cremantur ciuitates, & non accipiantur aliqua spolia pro exercitu, nec aurum & argentum pro thesauris Dei, sed omnia cremantur, & insuper quōd ciuitas diruatur, & ponatur in tumulum æternum: istud fiebat in ciuitatibus idolatrarum in terra Israel, si Israelitæ in aliqua vrbe publicè colerent idola, Deutero. decimo tertio. Isti modi panitionis sunt, quādo punitur aliqua gens, & non persona priuata, siue sit punitio per modum belli, siue per modum executionis sententiæ: sicut erat hic, & isti modi se habent secundum ordinem in

grauitate, quia quilibet sequens est grauior præcedente, vt apparet inspiciendo singulos, præter tertium, qui est leuior, quā secundus, & punitio Iabesenorum, de qua hic agitur tenet quartum gradum, quia nihil in ea factum est, nisi quod hic dictum fuit, spolia autem nulla capta sunt, nec occisa sunt iumenta, nec diruta est vrbs, sed omnia ista manserunt pro virginibus, quæ non occise fuerunt, de quo infra dicitur in quadam quæstione.

An peccauerunt Israelitæ iubendo occidi fœminas vrbs Iabes, & paruulos, & quare hoc fecerunt.

Quæst. XXI.III.

QVAERETVR vterius, an peccauerunt Israelitæ iubendo occidi fœminas vrbs Iabes, & paruulos, & quare hoc iusserunt. Aliquis dicit, quōd peccauerunt, quia iniustum erat fœminas occidi: nam ista occisio erat in penam, quia viri Iabes non venerant in Maspha ad exercitum. Sed ad fœminas non pertinebat venire ad exercitum, nec etiam ipse ad hoc vocatæ fuerunt: ergo iniustum erat eas occidi pro hoc. Item patet, quia non erat hic aliqua causa ad occidendum fœminas, nisi peccatum virorum suorum, & tamen illud non est causa sufficiens, nec colorata ad occidendum eas, ergo iniuste occise sunt. patet hoc, quia non solum in iudicio hominum, sed nec etiam in iudicio Dei hoc fit, quia ipse solum punit peccata patrum in filios, vsq; in tertiam & quartam generationem, Exod. trigesimo quarto, & Nume. decimo quarto: peccata tamen virorum in vxores, vel è contrario non legitur Deo punire: ergo a fortiori iudicio hominum non poterit hoc fieri iuste. Tertio patet quantum ad paruulos, quia pena debet infligi peccato: multi tamen paruuli erant in Iabes, qui non peccauerant quantum ad Deum, nec quantum ad homines, & tamen illi occisi sunt, quod iniustissimum est. Quarto patet, quia Deus iussit Deutero. vigesimo quarto: non occidetur filij pro patribus, nec patres pro filijs: & tamen hic paruuli fuerunt occisi pro peccato patrum: ergo male factum est. Aliquis dicit, quōd licuit hoc facere Israelitis, quia sic Deus fecit in vrbsibus Sodomorum. Nam illæ petierunt pro pessimo vitio carnis: sed certum est, quōd in illo non peccabant mulieres, nec paruuli, & tamen omnes simul perierunt, Gen. decimo nono. Dicendum tamen, quōd hoc non satisfecit propter duo. Primo quia isti aliquo modo peccauerant in hoc. Nam fœminæ fortè cognoscebantur in vase indebito sicut viri, & illud erat vitium Sodomiticum, & merebantur occidi. De paruulis etiam dicendum, quōd erant infecti hoc vitio siue in opere, siue in desiderio propter malam assuetudinem illarum vrbsium: vnde quādo duo angeli introeuntes Sodomam venerunt in domum Loth in specie virorum, dicitur quōd omnes viri de vrbe vallauerunt domum Loth à puero vsque ad senem: Gen. decimo nono. Alij paruuli occisi sunt omnino à Deo saltem propter originale, & tamen hic non peccauerant mulieres, nec paruuli: in hoc in quo peccauerunt viri Iabes, ideo non erat simile. Secundo, quia iudicium Dei nimium differt à iudicio humano, & aliquid est licitum in illo iudicio, quod non est licitum in iudicio humano, quod patet, quia Deus punit peccata patrum in filios vsque ad tertiam et quartam generationem: Exod. trigesimo quarto, & Nume. decimo quarto, & tamen in iudicio humano non licet occidere filios pro patribus, vt patet Deut. vigesimo quarto. Non occidetur filij pro patribus, nec patres pro filijs.

Et

Deus est iudex noster quoad omnes nos aq?

Et ratio diuersitatis est, quia Deus est iudex noster, quantum ad omnes nostros actus, & quando peccamus in vno actu, potest nos occidere pro alio: homines autem non sunt iudices ad puniendum pro oibus actibus, sed solum pro illis, in quibus læditur proximus, vel communitas ex actu nostro, ideo non licet homini punire eodem modo, quo Deo licet. Et sic dicendum, quōd non licuit ex illa parte Israelitis occidere mulieres, & paruulos vrbs Iabes Galaad. Manet ergo dubium, an peccauerunt in hoc Israelitæ. Et satis posset dici, quōd peccauerunt, quia non tenemur excusare actum eorum, cūm ipsi non essent viri excellentes sanctitate, nec scriptura eos excusare velit: fuisse tamen motiuum eorum videtur ex iuramento, quia cūm nimis essent affecti Israelitæ ad pugnandum contra viros Gabaa, imponenter grauisimam sententiam super omnes, qui non venirent, scilicet, vt non solum ipsi, sed vxores etiam eorum, & filij perirent, & hoc inuenerunt aliquantulum, quia dicitur in litera: graui enim se iuramento constrinxerāt occidere eos, qui desuisent. Et vocatur iuramentum graue, id est factum super re graui, scilicet super multis penis inferendis. Si autem velimus excusare factum istorum, dicemus, qd fuit ex quadā dispensatione Dei, quia Israelitæ, quando istud mandauerunt erant in Silo, vbi erat sanctuarium, & summus sacerdos, & ibi consuluerant dominum sup omnibus bellis, quæ fecerant contra Beniamitas, ideo etiam satis verisimile est, quōd super omnibus istis penis infligendis viri Iabes eum cōsulerunt, & eo mandante facerent. Ad rationes factas in contrarium, dicendum, quōd bene concludunt, & tenendæ sunt. Si autem licitè fecerunt Israelitæ fuit per diuinā dispensationem, & tunc cessant omnes illæ rationes, qd pbant, qd Israelitis non liceret tales penas imponere suo iure.

Ad rationes in diuersum.

Quare Israelitæ non referuauerunt mulieres cognitæ à viris in Iabes Galaad. Quæst. XXI.III.

QVAERETVR vterius, cūm Israelitæ intenderent nunc quarere vxores filijs Beniamin, cur non referuauerunt mulieres cognitæ à viris in Iabes Galaad, quia per illas poterant satisfacere Beniamitis: & hoc videbatur valde conueniens: & si nolent referuare omnes, saltem tot referuarent, vt sufficerent ad dandum in vxores Beniamitis, & per hoc tolleretur difficultas in quam postea incurrerunt, scilicet, quia virgines inuenite in Iabes Galaad non suffecerunt ad id, quod intendebat, & oportuit inquirere ducentas alias virgines de filiabus illorum, qui iurauerant non dare de filiabus suis vxores Beniamitis per fraudem quandam, quæ erat contra iuramentum ipsorum, vt patet infra in litera. Aliquis respondebit, quōd Israelitæ putabant, quōd virgines Iabes essent plures, quā sexcentæ: & sic sufficerent sexcentis viris, qui superstites erant de Beniamin: & ob hoc iusserunt occidi corruptas. Si autem putauissent, quōd virgines non sufficerent, iussissent etiam seruare aliquas corruptas saltem vsque ad supplendum numerum Beniamitarum virorū, & postquam occise fuerunt omnes corruptæ, inueniteque sunt solum quadringentæ virgines, doluerunt Israelitæ, quōd non referuassent plures, quas eis darent. Sed dicendum, quōd hoc non est conuenienter dictum. Nam si Israelitæ intendissent dare tam de corruptis, quā de virginibus, non exstentibus virginibus, iussissent, qd referuarentur multæ corruptæ, quousque videretur an essent tot virgines, vt possent sufficere, quia hoc satis poterat quilibet videre, quod erat dubium, an tot virgines reperirentur, vt satisfacerent cum illis viris Beniamitis, & tamen iusserunt indifferenter referuari virgines, & occidi cor-

Aruptas: ergo non erat intentio eorum dare aliquam de corruptis etiam non inuentis virginibus ad sufficientiam in Iabes. Secundo patet, quia si erat intentio Israelitarum prouidere de mulieribus Iabes, siue virginibus, siue corruptis, iuberent sic, quōd inquirentur omnes virgines Iabes, & si inuenirentur sexcentæ referuarentur, & si plures, quōd occiderentur, quia illæ non erant necessariae ad tradendum in vxores Beniamitis. Si autem pauciores, quōd acciperentur aliq de corruptis cum eis, vsque ad sexcentas, & tamen iusserunt absolutè, quōd omnes virgines referuarentur: etiam si referuare essent vltra sufficientiam, & omnes corruptas iusserunt occidi non iubentes aliquam referuari, etiam si virgines non essent ad sufficientiam pro Beniamitis. Aliquis dicit, quōd intentio Israelitarum fuit referuare omnes virgines, & omnes corruptas occidere, ad similitudinem occisionis, quā iussit Moyse fieri in Madianitis. Nam omnes fœminas corruptas, & omnes paruulos fecit occidi, virgines autem referuari: Num. 31. Sed dicendum, quōd hoc nō stat, quia ibi magna causa fuit ad faciendum hoc, quæ non fuit hic. Nam Israelitæ referuauerunt fœminas Madianitidas, quos Moyse increpuit, dicens: Cur fœminas referuatis? ipse enim sunt, quæ fecerunt peccare Israel. eod. c. sed ista vindicta contra Madianitas fiebat, quia per eos fuerant Israelitæ decepti, & inducti ad colendum idola, ideo perierunt viginti quatuor millia de eis: Num. 25. & hoc fuerat, quia posita fuerant fœminæ Madianitides apud castra Hebræorum, quæ ab eis patiebantur se cognosci: & vt fruerentur concubitu earum, & blanditijs inducebant eos, vt Deos ipsarum colerent: quod Israelitæ fecerunt, & occisi sunt viginti quatuor millia. Quamobrem dixit Deus ad Israelitas: hostes vos sentiant Madianitæ, quia hostiliter egerunt contra vos: Num. 25. & propter hoc factum est bellum contra eos: Num. 31. Et quia peccatum venerat per mulieres Madianitarum, quæ cognite fuerunt ab Israelitis, ille erant occidende: & quia nō cognoscebatur, quæ ille fuerant, iubebatur, quōd omnes corruptæ occiderentur, vt nulla earum, quæ peccauerant euaderet, ideo rectè dixit Moyse: cur fœminas referuatis? ipse enim sunt, quæ fecerunt peccare Israel: & tamen hic mulieres Iabes nihil peccauerant, ideo non erat simile ad hoc, quōd occiderentur nunc omnes corruptæ. Dicendum autem est quantum ad paruulos, quōd ideo occisi sunt, quamquam non peccauissent, vt non vellent postea vltiores esse patrum, & turbarent Israelitas faciendo bellum, vel alias turbationes. Et ista etiam videtur fuisse causa, quare occiderunt Israelitæ paruulos Madianitarum: Num. 31. & etiam paruulos Beniamitarum, quando cremauerunt vrbes eorum præcedenti cap. De mulieribus autem non patet causa tam euidenter. Nam si iussissent omnes occidi, siue virgines, siue corruptas, præter illas, quæ sufficerent ad hæc, quæ darentur in vxores Beniamitis, siue essent virgines, siue corruptæ, posset dici quōd factum fuerat ex ira magna, & detestatione criminis Iabesenorum: quia tamen omnes corruptas occiderunt, & omnes virgines referuauerunt, siue sufficerent pro Beniamitis, siue non: aliunde causa inquirenda est. Aliquis dicit hoc fuisse, quia volebant Israelitæ, quōd aliquis vir de progenie Iabesenorum maneret, nē esset vltor sanguinis paterni, vt dictum est. Et quia de qualibet muliere corrupta poterat dubitari cū esset fœcunda, & conciperet masculum, iusserunt omnes occidi. Sed hoc fortè non multum stat, quia poterant seruari vsque ad tempus debitum, vt viderentur, an essent prægnantes: & si essent prægnantes obseruaretur, an parerent masculos, & occiderentur illi, & matres permitterentur viuere: & si parerent fœminas

Israelitæ quare paruulos Madianitarū occiderit.

nas

nas vtrunq;e permittentur viuere, scilicet mater, & foetus. Aliter ergo potest dici, quod stirps virorum Iabefenorum erat damnata, & ideo in detestationem illorum, non erat accipienda in vxorem aliqua femina, quæ ab aliquo eorum fuisse cognita: sic erat de Israelitis respectu Gentilium; quia quando Israelitæ capiebant prædam de terra Gentilium, qui non essent Chananæi, & in numero captiuorum esset aliqua pulchra virgo, poterat accipi in vxorem à viro Iudæo: si autem esset corrupta non accipiebatur, vt patet Deuterono. 21. & tamen ibi non occidebantur corruptæ, sed vendebantur. Hic autem volebant Israelitæ occidere omnes de Iabes, quæ non erant aptæ, vt essent vxores Beniamitarum, & quia corruptæ in odium corruptorum suorum erant ineptæ ad hoc, quod acciperentur in vxores à Beniamitis, sicut corruptæ à Gentilibus, referuabantur solæ virgines, quæ erant idoneæ, vt acciperentur in vxores à Beniamitis. Secundò potest dici, quod fiebat in detestationem virorum Iabes ex alio fundamento, scilicet, quando cunq; inter Hebræos aliqua accipiebatur femina à viro, pertinebat ad familiam viri: & magis gaudebat priuilegijs familiæ viri, quàm familiæ patris sui: & aliquando propter viros, à quibus cognoscebantur, priuabantur aliquibus priuilegijs, quæ prius habebant. Patet hoc, quia non licebat sacerdotibus in veteri testamento contaminari, nisi in mortibus patris, & matris, filij, & filia, fratris, & sororis, quæ non erat cognita à viro: Leni. 21. & sic si foemina non erat cognita à viro retinebat adhuc priuilegia familiæ patris sui. q; frater suus sacerdos poterat lugere, & interesse funeri eius. Si autem erat cognita à viro, nõ poterat interesse funeri eius, eo quod censetur iam esse de familia viri illius, à quo cognita erat, & perdebat priuilegium familiæ suæ. Sic etiã patet aliquantulum quãtũ ad cibos consecratos, Nam quãmbidũ filia sacerdotis manebat in domo patris sui, licebat ei comedere de cibis consecratis, vt colligitur Leui. 10. & 22. Si autem accipiebat virum, & manebat cum eo, non licebat ei comedere de cibis sanctificatis, nisi uir suus esset sacerdos. Si autem moreretur uir, & maneret ipsa habens filios ex uiro, non licebat comedere de consecratis. Si autem manebat uirgine, & sine filijs, censetur iure uirginis, & comedebat de consecratis, Leui. 22. & sic cognitam esse saltè aliquando faciebat mutare familiam, & perdere priuilegia: ita ergo femine cognite inter Iabefenos transibant in familiam eorum: & propter illos erant minoris dignitatis, ideo occidebantur: virgines autem non transibant in familiam illorum, quia non erant cognite ab eis, aut saltè non erant dignæ aliquo malo in odium illorum, ideo non occidebantur. Tertiò modo potest dici secundum Iosephum quinto Antiquitatum, quod factum est hoc ex magna indignatione Israelitarum propter corruptionem mulieris Leuitæ. Ait enim: Tanta ira successit sunt propter passionem corruptæ mulieris, & armorum ab eis neglecta conditione, quod occiderunt omnes Iabefenos cum filijs & vxoribus præter quadringentas virgines, scilicet, quod totum istud malum præcedens euenerat propter corruptionem mulieris Leuitæ factam à filijs Beniamin, & quia viri Iabefeni videbantur fauuisse Beniamitis nolendo ire ad pugnandum contra eos: irati sunt Israelitæ contra mulieres ab eis corruptas, & occiderunt. Et licet istud motiuum non sit necessitatem inducens, tamen est satis uerisimile considerata conditione Iudæorum illius temporis, qui faciliter mouebantur in iram ad agendum aliquid satis peruersum, & durum.

In vet. test. facer. loci. bus i morte quorũ licebat cõ taminari.

Respon. solum Iosephũ.

Quales virgines erant illæ, quæ referuabantur.

Questio XXV.

QVAERETVR vterius, cum dicatur hic, quod virgines referuatae sunt, quales virgines erant istæ, quæ referuabantur. scilicet an referuarentur omnes virgines cuiuscunq; ætatis, etiam quæ essent vnus diei natæ, vel solum illæ, quæ erant iam in ætate nubili, vel quasi. Respondendum, quod hoc non apparet manifestè: possit autem dici, quod omnes in quacunq; ætate essent referuarentur, quia hic dicitur, quod occiderent omnes foeminas, q; cognouerunt viros, & nullas alias de feminis iubebant occidi, sed puellæ paruulæ, vt potè vnus mensis, vel anni non cognouerant viros, ideo ex hac lege non erant occidendæ. Item, quia non stabat in his aliqua causa, quæ mouebat Israelitas ad occidendum mulieres Iabefenorum. In contrarium videtur, quia Israelitæ iusserunt referuari virgines Iabefenorum, vt ex illis acciperentur vxores p Beniamitis. Sed manifestum est, quod paruulæ, vt potè vnus mensis, vel minoris ætatis nullo modo erant aptæ ad hoc, quia si viri Beniamin deberent expectare vsquequo essent istæ nubilis ætatis, multi eorum prius fenescerent, & transiret tempus gignendi in eis: ergo non fuerunt tales referuatae, sed illæ solum, quæ erant iam ætatis nubilis, vel quasi, vt illico possent accipere eas in vxores. Secundo patet, quia dicitur in litera, quod inuenit sunt virgines quadringentæ in Iabes, & ductæ in Silo: dictumque est filijs Beniamin, vt susciperent eas in pace. Et dicitur, quod venerunt filij Beniamin in illo tempore, & datæ sunt illis in vxores omnes quadringentæ: & tamen si essent in paruula ætate, vt potè vnus mensis, vel anni non possent dari in vxores, ergo erant virgines adultæ. Aliquis dicit, quod erant aliquæ earũ paruulæ, & istæ non potuerunt dari in vxores de præsentibus, sed sub expectatione. scilicet q; veniret ad adultam ætatem, essent vxores eorum. Sed istud etiã non stat, quia si aliquæ essent tam paruulæ, nullo modo possent accipere eas filij Beniamin ad ducendum in terrã suã, sicut duxerunt istas quadringentas, quia in tam paruulæ ætate non poterant nutriri apud viros non habentes vxores, sed apud matres, vel alias, & tamen in terra Beniamin nulla talis foemina erat adhuc, quæ possit lactare paruulos teneros. Tertiò patet, quia si omnes puellæ cuiuscunq; ætatis, quæ non essent cognite à viris acciperentur hic, non erat uerisimile, quod tam pauca reperirentur in Iabes Galaad, quæ erat ciuitas. Nam uerisimile erat, quod reperirentur plures, quàm mille: ergo intelliguntur solæ existentes in ætate nubili. Quarto patet, quia hic dicitur, quod referuatae fuerunt quadringentæ virgines: non tamen uocamus quamlibet mulierem virginem, quæ viro incognita est. Nam illa, quæ est incognita, quia cognosci nondum potuit natura deficiente, vt paruulæ, virgines non dicuntur, sed tunc mulieres in sacra scriptura, & in vsu vulgari virgines appellari incipiunt, q; iam corrumpi possunt, & concipere, & tamen abstinent à coitu. Quintò patet, quia dicitur in litera, q; inuenit sunt quadringentæ virgines in Iabes, quæ non cognouerunt viri torum: & tamen de paruulis, vt potè, quæ sunt infra vnum annum superfluum est dici, quod non cognouerunt viri torum, quia impossibile erat eas cognoscere: ergo intelligitur de magnis, quæ iam aptæ erant ad cognoscendum viri torum, & tñ non cognouerant. Responderi pot dupliciter. Vno modo, q; solæ virgines, quæ erant in ætate nubili, vel quasi, referuatae sunt, & fuerunt quadringentæ: paruulæ autem multæ deficientes ab ætate nubili occise sunt, quia inhabiles erant ad id, quod intendebant Israelitæ. Nec videtur hoc inconueniens, quia

Rationes in diuersum.

Ad rationem primam in diuersum.

Ad secundam rationem.

quia sic occisi sunt etiã paruuli, qui nihil peccauerant, quia tamen non erant apti ad id, quod volebant Israelitæ, occisi sunt, nihil tñ magis apte erant puellæ paruulæ, quàm illi, qui longe erant à nubili ætate, cum non possent tãto tempore expectare sine vxoribus viri Beniamin. Ad rationem primam pro contrario dicitur, quod verum est, q; Israelitæ solum iusserunt occidi feminas, quæ cognouerunt viros, & paruulæ nõ cognouerant. Et tamen ipsi distinguebant feminas oēs grosso modo in duas partes. scilicet in virgines, & eas, q; cognouerant viri torum, & oēs iste tam virgines, q; cognite erant de illis, quæ iam viro apte erant, quia de his poterat prouideri viris Beniamin: de paruulis autem nequaquam, ideo quãdam harum iusserunt referuari, & quãdam occidi. De paruulis feminis nihil locuti sunt, quia illæ non pertinebant ad propositum, cum de illis non possent prouideri viris Beniamin, ideo ponebantur in numero occidendorum, sicut pueri paruuli. Ad secundum dici potest, q; in puellis paruulis fuit aliqua causa, quæ mouebat Israelitas ad occidendum Iabefenos. Nam illi volebant occidere omnes, & nullum omnino referuassent, nisi propter necessitatem prouidendi Beniamitis de vxoribus, & ob hoc omnes, de quibus non poterat prouideri Beniamitis occidi debebant. Sed sic erat de feminis paruulis, ideo illæ occidendæ erant. Secundo modo potest responderi ad quæstionem istam. scilicet q; referuatae fuerunt in Iabes omnes mulieres incognite viris cuiuscunq; ætatis essent, etiam si solum essent vnus diei, & tamen non fuerunt computatæ omnes inter quadringentas, sed solæ illæ, quæ erant in ætate nubili, vel proxime pubertati. Et ista positio est valde rationabilis, & concordat satis literæ, quia tenebitur nunc litera, sicut iacet. scilicet q; nulla femina occisa fuerit, nisi quæ cognouerit virum, & etiã nõ obuiabunt quinq; rationes inducunt supra pro alia parte, cum ille solum probent, quod de illis quadringentis virginibus, nulla fuerit paruula, sed omnes puberes, vel proxime pubertati. Et ista positio videtur magis tenenda, & tunc dicitur de istis paruulis virginibus, quod referuatae fuerunt in tribu sua, & cum peruenerunt ad pubertatem, tradite sunt in vxores viris de tribu sua, & cognatione sua, quantum potuerunt propinquius reperiri.

Quomodo cognoscebatur, quæ femina erat virgo, & quæ non. Questio XXVI.

De hac re vide Num. ca. 31.

QVAERETVR vterius, cum dicatur hic, quod solæ virgines referuatae sunt occisis omnibus, q; cognouerant viri torum, quomodo cognoscebatur, quæ erat virgo, & quæ non. Aliquis dicit, quod erat facilis cognitio. scilicet q; omnes coniugatae, vel viduæ, aut repudiatae reputabantur corruptæ, ceteræ autem reputabantur virgines. Et dicebantur virgines, quæ erant in statu virginali. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia hoc modo multæ poterant de his quadringentis accipi, quæ essent cognite à viris, quod erat contra intentionem Israelitarum. Secundo patet, quia non solum dicitur in litera virgines, sed et quæ non cognouerant viri torum: ideo illa additio debet hoc significare, q; non solum istæ femine erant in statu virginali, sed etiam erant incognitæ viris: & sic necesse erat facere aliam inquisitionem de hoc. Aliter potest dici, quod fuit ista cognitio per præsentiam arcæ, sicut afferunt Hebræi quantum ad virgines Madianitarum. Nam omnes foemine Madianitarum virgines, & corruptæ ductæ fuerunt in castra Israelitarum, & iussit Moyfes, quod solæ virgines referuarentur. Et tunc dicunt, quod faciebant Israelitæ transire omnes foeminas coram arca, & illæ, q; non erant virgines cadebant,

nec poterant subsistere, quæ autem erant virgines, transibant liberae. Sed dicendum, quod ista cognitio non apparet an facta fuerit aliquando, sed magis videtur aliquid fictum. Nam si fuisset sic, cum esset istud miraculum pertinens ad exaltationem nominis Dei, & honorem vaforum veteris testamenti, non subtrahisset illud scriptura. Sed potius videtur istud esse aliquid confictum, quia sic etiam Hebræi confingunt multa circa arcam, scilicet, quod volauerit sup aquas Iordanis nullo tenente eam. Et etiam quod plus est, quod ipsa fecerit volare secum sacerdotes, qui volebant portare eam: Quæ declarata sunt esse ficta Iosue capitulo tertio. Item patet, quia dato, quod hoc fuisset in cognitione virginum Madianitarum, quæ ductæ sunt in castra Israelitarum, vbi erat arca, tamen non potuit esse hac vice in cognitione virginum Iabes Galaad, quia arca domini manebat in Silo eo tempore, vt patet precedenti capitulo, & Israelitæ manebant ibi, dum isti decem millia virorum iuerunt ad occidendum Iabefenos; & virginum cognitio facta est in Iabes, & non in Silo, quia dicitur in litera, quod sunt inuenit quadringentæ virgines in Iabes Galaad, & ductæ sunt in Silo ad castra Israelitarum, ideo prius distincte sunt à corruptis, quàm venirent coram arca. Alius modus cognoscendi est per astrologiam: licet iudicia astrorum non sint ex tanta necessitate, vt inueniuntur debemus eis assentire, quia interdum propter nos, qui non plenam cognitionem, & experientiam de efficacia corporum coelestium, & significatione habuimus, vt ait Prolomæus in Almagesti, & interdum propter varietatem actuum humanorum, & libertatem, quæ tantum fugiunt à regula corporum coelestium quantum accedunt ad arbitrij libertatem, quæ nullis legibus tenetur, nisi diuinis, necesse est, vel saltem contingit nos in quibusdam astrologicis iudicijs deficere: sed quidquid sit manifestum est, quod Iudæi non inquisierunt hoc modo de virginitate foeminarum, Iabefenarum, quia Iudæi temporis illius erant valde rudes, quia istud accidit pauco tempore post mortem Iosue antequam essent iudices aliqui in Israel, vt declaratum est supra decimonono, & tunc nulla peritia erat in Iudæis: nam etiam ipsam legem planam, qua tota die dirigi debebant, non intelligebant, vt patet in obligatione iuramenti nunc facti, quod putauerunt tenere, & commiserunt multa ridicula circa hoc, vt declaratum fuit supra in quibusdam quæstionibus. Alius modus cognoscendi virginitatem est per quandam lapidem preciosum, qui si ponatur in aqua, & biberit mulier de illa aqua, si fuerit virgo, manebit immota: si autem cognita viro, cogetur virinare, etiam si conetur retinere. Et ista erat cognitio satis leuis. Alius modus cognoscendi est vulgarior per aspectum, & tactum matronarum, licet in hoc interdum sit error, quia sæpe manus fallitur, & oculi obstetricum, vt patet extra de probationibus cap. causam matrimonij. Credendum est autem, quod istum modum vltimum tenuerunt Iudæi, quia erat facilis, & frequentatus, & vt facilius expedirent acciperent omnes puellas paruulas, quæ erant in ætate, in qua nondum poterant cognosci à viris, & quantum ad illas nullum facerent experimentum: in ceteris autem adultis, de quibus poterat esse dubium, sicut in istis quadringentis virginibus, starent iudicio matronarum, quas isti viri ducebant secum aliunde, & non de vrbe Iabes, quia omnes Iabefenæ matrones occise sunt.

Nota quare iudicia astrologica sæpe falluntur, & multa mentium poetarum, & astrologi.

Potest cognosci virginitas per quandam lapidem.

Alius modus cognoscendi virginitatem

Notandum

De exitu urbis Iabes, cum nunc deleta fuerit, quid postea fuit de illa. *Quaestio XXVII.*

QVAERETVR ulterius, de exitu urbis Iabes, cum nunc deleta fuerit, quid postea de illa fuit. Respondendum, quod in Iabes soli viri cuiuscunque aetatis, & femine cognite viri perierunt, ciuitas autem non fuit dirupta, nec succesa, nec preda aliqua inde capta est. Nam ciuitates, que destruebantur cum habitatoribus suis, erant ille, que ponebantur in tumulos eternos: & iste erant, que subijciebantur anathemati, sicut fuit de vrbe Iericho, in qua nulli postea licuit muros construere: Iosue 6. sic etiam de vrbe Hai, quae licet non fuerit subiecta tali anathemati, tamen posita est in tumulum eternum, Iosue 8. in ciuitatibus autem, que subditae erant Iemel Israelitis, & habitabantur ab eis, nulla subijciebatur anathemati, nisi propter idolatriam, vt patet Deut. 13. in Iabes autem non fuerat idolatria, ideo non erat ponendum anathema. Aliquando tamen vrbes aliquae Israelitarum, sine anathemate perierunt, sicut fuit de vrbebibus Beniamitarum nunc, quia Israelite succenderunt omnes vrbes eorum, & viculos, vt patet precedenti capitulo. Sed istud non fuit propter anathema positum, sed propter magnam iram Israelitarum contra Beniamitis. Contra Iabesenos autem non erat causa tante iracundiae, quia non laeserant Israelitas pugnando contra eos, & occidendo multos de illis, sicut fecerant Beniamite, sed solum subtraxerant eis auxilium, vel non impenderant: & sic erant digni minori poena: vnde ipsi occisi sunt, sed ciuitas non fuit deleta, & quamquam nunc non maneret in ea habitator, tamen paulopost habitata fuit. Nam tempore Saulis erant viri in Iabes Galaad, contra quos pugnabat Naas rex Ammonitarum, & liberant eos Saul ab obsidione, 1. Reg. 11. & moriente Saule etiam erant habitatores ibi: nam illi abstulerunt cadauera Saulis, & filiorum eius de muro Bethsan, & sepelierunt ea in nemore Iabes, vt patet 1. Reg. vii. & 1. Paral. 10. cap. Porruit autem populari ista ciuitas dupliciter: Vno modo, quod propinqui virorum Iabes, scilicet, de sua tribu, & familia, qui tamen habitabant in alijs locis succederent tanquam ab intestato, & illi inciperent habitare in Iabes, & possidere relicta a Iabesenis. Alius modus erat, quod virgines Iabesenae traderentur in vxores aliquibus viris, & filij inde nati succederent in possessione Iabesenorum: sed quid sit verum de his, dicitur seq. quaest. Quidquid autem horum fuerit, ciuitas Iabes postea fuit habitata, sicut prius.

Quid factum est de spolijs urbis Iabes. *Quaestio XXXIII.*

QVAERETVR ulterius, quid factum est de spolijs urbis Iabes, scilicet, de omnibus rebus mobilibus, quae ibi erant. Et etiam de agris urbis, per quem postea possessi fuerint, et quis postea urbem populauerit. Aliqui putant, quod illi, qui erant propinquiore Iabesenis de tribu sua, & familia, & habitabant in alijs vrbebibus succederent nunc in omnibus bonis Iabesenorum mobilibus, & immobilibus, quia ab intestato isti videbantur succedere. Sed dicendum est, quod non stat, quia modus succedendi in veteri testamento erat, quod existentibus filiis ipsi succederent, & nulli alij, nec etiam filiae, dato quod multae essent. Si autem non existarent filij, succedebant filiae, & illis non stantibus, vertebatur hereditas ad paternos, quibus non stantibus, voluebatur ad propinquiores in gradu: nunc autem Iabesenis nulli filios habebant, quia omnes occisi fuerunt: manebant autem filiae, quia omnes virgines seruatae sunt: ideo ad illas pertinebat successio

secundum legem, quae habetur Num. 27. Modus autem istius successiois fuit, quia virorum Iabesenorum quida qui habuerunt filias virgines nunc occisi sunt, & alij non. Qui autem habuerunt illas erant dupliciter, quia quidam habuerunt paruulas, quae non erant puberes, nec proxime pubertati, & istae non poterant dari Beniamitis in vxores. Alij habuerunt filias virgines puberes, vel pubertati proximas. De illis, quae non erant puberes, nec pubertati proxima dicendum, quod non fuerunt datae Beniamitis in vxores, sed fuerunt seruatae a viris tribus suae, & quando peruenerunt ad pubertatem datae sunt in vxores viris de tribu sua, & familia, & ipse succedebat in bonis paternis mobilibus, & immobilibus, cum patres earum non fecissent testamenta, nec distribuissent legata: & cum acceptae sunt in vxores a viris de tribu sua, habitauerunt ipse, & viri sui in Iabes, & sic ciuitas denuo habitata est, vel saltem aliqui filij nati de illis, in quibus seruaretur nomen auorum venirent ad habitandum in Iabes. Et hoc verius est, sicut declarabitur infra. Virgines autem, quae erant in aetate nubili, datae sunt Beniamitis, quadringentae, scilicet, & istae habitauerunt cum viris suis in sorte Beniamin in vrbebibus eius. Nam illi venerunt in Silo, & ibi datae fuerunt eis istae vxores, & abierunt cum eis in terram suam, vt patet infra in littera, & istae successerunt patribus suis in hereditatem tam in bonis mobilibus, quam immobilibus, sed non habitauerunt ipse in Iabes, sed in sorte Beniamin. Aliqui tamen de filiis earum venerunt in Iabes ad habitandum, scilicet illi, qui successerunt in bonis auorum maternorum, & in quibus seruatum est nomen stirpis eorum. Alij erant viri Iabes, qui non habebant filias virgines quando occisi sunt, & isti non potuerunt habere successores, nisi de transuersalibus, & videtur, quod virgines ille, que seruatae sunt, successerunt etiam istis, eo quod ipse essent propinquiore in gradu viris mortuis, quam alij viri de habitantibus extra Iabes Galaad. Vel si contingeret, quod alij essent de cognatione occisorum propinquiore habitantes extra Iabes illi succederent. Et iste fuit modus successiois in hereditate virorum Iabes occisorum, & populationis urbis de nouo. Sed obijciat, quod viri Iabes non potuerunt habere aliquos successores de cognatione sua ab intestato, quia ipsi erant damnati pro crimine, & non poterant relinquere haeredes: sic colligitur Num. 27. cum filiae Salphaad petierunt, quod succederent patri suo in hereditate terrae Chanaan, vt non periret nomen patris earum: & ad hoc allegauerunt, dicentes: pater noster mortuus est, & non fuit in seditione Core, que suscitata est contra dominum, quare ergo debetur nomen eius in progenie sua? quali dicat, si fuisset in seditione sua, non possent ei succedere filiae suae, nec posset relinquere alios, & cum excluderent istum casum, filiae eius dixerunt, quare ergo debetur nomen suum? quali dicat, cum non fuerit in seditione illa, non est aliqua causa quare filiae eius careant successione. Si autem crimine istud non inhabilitaret eum ad succedendum, vel successores dimittendum non allegasset hoc: ita ergo esset de alijs criminibus, quia inhabilitabunt potissime cum istud peccatum Iabesenorum esset contra Deum, quia impediabat correctionem, & penam criminum, quae infligebatur propter honorem Dei. Respondendum, quod viri Iabes potuerunt habere successores, & habuerunt de iure, & necesse erat, quod haberent, quia alias confunderetur diuisio tribuum, & sortium, & fieret contra legem Dei, vt magis immediate declarabitur. Et cum obijciat, quod fuerunt damnati pro crimine, ideo quod non poterant relinquere haeredes, non tenet, quia etiam damnati de crimine apud Hebraeos poterat habere successores, saltem in bonis im-

Modus successiois in hereditate virorum occisorum Iabes.

Si viri Iabes non habuissent successores confunderetur diuisio tribuum.

mobilibus. Et cum dicitur de Salphaad respondendum, quod si ipse fuisset in illa seditione, que suscitata est contra dominum sub Core, non ponissent filiae suae succedere ei in hoc, quod petebant. Et tamen dato, quod peccasset Iabeseni tam grauius, sicut Salphaad, poterant relinquere successores. Magna enim differentia est in vtriusque, quia Salphaad agebat de lucro captado, & Iabeseni de non perdendo, quod tenebant: facilius tamen, & pro minori crimine quis excluditur a lucro obtinendo, quam si priuaretur bonis possessis, quia turpius eicitur, quam non admittitur hospes: extra de iureiurando capitulo quanto: & saepe iuriste talem distinctionem faciunt: & sic facilius excluderentur filiae Salphaad, quam virgines Iabesenae. Et patet hoc, quia Israelitae exeuntes de Aegypto ibant ad possidendum terram Chanaan, quam Deus promiserat eis, & iusserat, quod diuideretur eis per sortes, Num. 26. contigit autem mori Salphaad in deserto, & sic nodum acquisierat aliquam partem hereditatis in terra Chanaan, quia nondum erat acquisita per Hebraeos, sed erat sub expectatione, & habebat ius ad rem sub conditione, scilicet, si erueretur terra de manibus Chanaanorum: & quia istud ius expectationis videbatur extingui cum ipso Salphaad, petierunt filiae eius subrogari in illo iure, & quod daretur eis possessio in terra Chanaan, quae danda erat patri suo, si acquireretur de manibus Chanaanorum: & hoc ob hoc filiae Salphaad peccasset, facilius erat priuari eum isto iure expectationis, & consequenter filias suas, quae petebant subrogari in locum eius, quam si iam possideret Salphaad aliquam partem terrae. In Iabesenis autem secus erat, quia illi possidebant iam actualiter partes suas in terra Chanaan, ideo quamquam peccarent, non erant excludendi ab eo quod possidebant propter crimen, sicut Salphaad posset excludi a iure expectationis, qui realiter nihil habebat: & sic etiam filiae Iabesenorum non debebant excludi a successione propter peccatum patrum suorum, si successerint in bonis omnibus eorum. Secundum patet, quia si inter Israelitas pro peccato patrum priuarentur filij successione, fieret contra legem Dei. Nam Deus iusserat Num. 36. quod manerent tribus, & familiae distinctae, sicut ipse distinxerat eas: & ad hoc fecit, quod viri non acciperent vxores de alijs tribubus, sed de suis, ne transiret hereditas de tribu in tribum, & maneret, & fieret confusio sortium: sed manerent sortes, & tribus distinctae, sicut Deus eas distinxerat eodem cap. si tamen damnati pro crimine non possent relinquere haeredes, non succederent eis aliqui de cognatione, ad quos pertinebat succedere ab intestato, sed transiret possessio ad viros aliarum tribuum in poenam criminis, & fieret confusio distributionis sortium, nec manerent, sicut Deus illas distinxerat: & sic per vnam legem repugnaretur alteri, quod nullo modo esse debet: potissime, quia Deus nimis insistebat circa hoc, ne confunderentur tribus, sed sciretur de quolibet de qua tribu, & familia esset: & hoc non poterat sciri, nisi sortes hereditatis manerent semper in illis tribubus, & familijs, in quibus aliquando manserant, sicut fit in bonis, quae sunt de iure primogeniturae, quia illa nullo modo possunt transire de vna familia in alteram: ideo necesse est, quod quamquam aliquis esset damnatus de crimine inter Hebraeos, maneret semper filijs, & posteris suis, vel cognatis ius succedendi: Bene tamen potest dici, quod quantum ad se priuarentur iure faciendi testamentum, & distribuendi legata de bonis mobilibus, imo poterat priuari omnibus bonis mobilibus in poenam, sed non bonis immobilibus. Et ratio est, quia licet priuaretur bonis mobilibus, non fiebat contra legem, nec sequebatur aliquod inconueniens, quia distinctio tribuum, & familiarum non fit per bona mo-

bilia, cum illa pereant, & alterentur, sed per bona immobilia: ideo quamquam auferantur alicui in poenam omnia bona mobilia, nihilo minus maneret distinctio tribuum, & familiarum: & sic virgines Iabesenae non debebant priuari successione patrum suorum saltem quantum ad immobilia. Tertio patet, quia manifestum est, quod viri Beniamin magis peccauerunt, quam Iabeseni, quia illi fecerunt nefas contra Leuitam, & postea pugnaverunt contra Israel, & occiderunt plurimos, supra 19. & praecedenti ca. Iabeseni autem solum peccauerunt non adiutando Israelitas, & tamen viri Beniamin, qui manserunt, scilicet sexcenti, possederunt totam terram Beniamin: & ipsi, & successores eorum replerunt illam postea, nec quisquam de alijs tribubus occupauit aliquid de illa. Quod patet, quia dicitur, quod isti sexcenti viri edificauerunt ciuitates, & habitauerunt in eis: & tamen manifestum est, quod isti sexcenti ante hoc non habebant plures ciuitates: & tamen nunc edificauerunt ciuitates: ergo videtur, quod maiorem terram habuerunt nunc, quam prius, & sic succedunt alijs mortuis. Et magis declarat Iosephus 5. Antiquitatum: ergo Iabeseni, qui minus peccauerant poterant relinquere successores in bonis suis. Quarto patet, quia dato, quod pro aliquibus peccatis grauissimis possent priuari Israelitae iure relinquendi haeredes, quod falsum est, tamen non esset hoc pro quolibet peccato: quia Salphaad commiserat aliqua peccata, & pro illis non crediderunt filiae suae, quod deberent priuari iure relinquendi successores, dum non tamen fuisset in contentione illa, quae suscitata est contra dominum sub Core, vt patet Num. 27. cum dixerunt: pater noster in peccato suo mortuus est, & non fuit in seditione, quae concitata fuit contra dominum sub Core, quare ergo debetur nomen suum? Et non obstante, quod mortuus fuisset Salphaad pro peccato suo, Deus iudicauit, quod iustum petebant filiae Salphaad, eodem capitulo: ergo non propter quodlibet crimen damnati priuantur iure relinquendi successores: Et sic cum Iabesenis non commiserint maximum crimen, quia non fuit tantum, sicut concitatio facta contra dominum in deserto ad tollendum summum sacerdotium Aarō, & alias ordinationes ministrorum, quas Deus fecerat: ideo licet mereret Salphaad poenam pro peccato suo, non tamen priuatus est iure relinquendi successores, cum minus peccauisset. Et sic tenendum est, quod talis fuerit successio in bonis Iabesenorum, qualis supra descripta est.

Miseruntque nuncios ad filios Beniamin, qui erant in petra Remmon, & praeeperunt eis, vt eas susciperent in pace. Veneruntque filij Beniamin in illo tempore, & datae sunt eis vxores de filiabus Iabis Galaad: alias autem non reppererunt, quas simili modo traderent. Vniuersusque Israel valde doluit, & egit poenitentiam super interfectione vnus tribus ex Israel. Dixeruntque maiores natu: Quid faciemus reliquis, qui non acceperunt vxores? Omnes in Beniamin sceminam conciderunt, & magna nobis cura, ingentique studio prouidendum est, ne vna tribus deleatur ex Israel. Filias enim nostras eis dare non possumus, constructi iuramento, & maledictione, qua diximus:

Distinctio tribuum fit per bona immobilia.

diximus: maledictus, qui dederit de filiabus suis vxorem Benjamin. Cœperuntq; consilium, atque dixerunt: Ecce solennitas domini est in Silo anniuersaria, quæ sita est ad Septentrionem vrbs Bethel: ad orientalem plagam viæ, quæ de Bethel tendit ad Sichimam, & ad Meridiem oppidi Lebonia. Præceperuntque filijs Benjamin, atque dixerunt: Ite, & latitate in vineis. Cumq; videritis filias Silo ad ducendos Choros ex more procedere, exite repente de vineis, & rapite ex eis singuli vxores singulas, & pergite in terram Benjamin. Cumque venerint patres earum, ac fratres, & aduersum vos quæri cœperint, atque iurgari, dicemus eis: Miseremini eorum: non enim rapuerunt eas iure bellantium, atque victorum, sed rogantibus, vt acciperent non distis, & à vestra parte peccatum est.

Beniamitis de vxoribus facta prouiso.

Miseruntq;. Hic ponitur secundum huius partis, Beniamitis de vxoribus facta prouiso. Et diuiditur in duo, secundum quod fuerunt hic duo modi prouidendi. Vnus de filiabus Iabesenorum. Alius de filiabus Israelitarum ducentium Chrosibi. Vniuersusq; Israel. Circa primum dicitur. Miseruntq; nuncios ad filios Benjamin, qui erant in petra Remmon. Postquam Israelitæ pugnauerunt contra Beniamitas fugerunt isti sexcenti, & steterunt in deserto in petra Remmon, & post hæc Israelitæ discurrerunt per totam terram Benjamin, & combusserunt ciuitates, occiderunt masculos, & feminas, magnos, & paruulos vsq; ad pecora, & post redierunt in Silo, vbi erat tabernaculum domini, & miserunt ad occidendum viros Iabes, & ducte sunt virgines in Silo, & miserunt tunc viri Israel ad Beniamitas, vt acciperent istas in vxores, & erant Beniamitæ tunc in petra Remmon, fuerantque ibi ex quo fugerunt de bello. Et præceperunt eis, vt eas in pace susciperent. Timebant isti Beniamitæ, quod Israelitæ vellent occidere eos, sicut occiderant cœteros Beniamitas; ideo miserunt eis securitatem per nuncios, dicentes, quod venirent in Silo, & acciperent in pace istas virgines in vxores, id est non timerent iam quidquam mali de belis præteritis. Veneruntq; filij Benjamin in illo tempore. Postquam securitas data est de non nocendo eis venerunt illico Beniamitæ, qui erant in petra Remmon, & venerunt in Silo, quia ibi adhuc manebant castra Israelitarum, & ibi datæ sunt eis istæ virgines in vxores. Et datæ sunt illis vxores de filiabus Iabes Galaad. Id est, quadringentæ virgines filiarum Iabes datæ sunt in vxores istis viris. Alias autem non repererunt, quas simili modo traderent. Id est non repererunt in toto Israel, quas darent isto modo, scilicet, non faciendo contra iuramentum de non dando de filiabus suis vxores filijs Benjamin. Patres autem istarum, scilicet, viri Iabes non iurauerant, ideo putabant Israelitæ, quod dando illas non peccabant, nec faciebant contra iuramentum, & non fuerunt aliæ huiusmodi in toto Israel, eo quod omnes alij viri Israel ascenderant in bellum, & iurauerant in Maspha.

Quomodo Israelitæ dederunt virgines Iabesenarum filijs Benjamin in vxores, quia videtur esse contra legem. Questio XXXIX.

QVAERETVR vterius, quomodo Israelitæ dederunt virgines Iabesenarum filijs Benjamin in vxores, quia licet istud non videretur esse contra iuramentum, tamen erat contra legem. Respondendū, quod Israelitæ conabantur nullo modo facere contra iuramentum, quia nomen periurij erat horrendum inter eos, vt ait Iosephus. Antiquitatum: & quia dare de filiabus suis erat contra iuramentum, vt ipsi putabant, non dederunt de illis. Dare autem de filiabus Iabesenarum non videbatur contra iuramentum, quia Iabeseni nihil iurauerant, ideo dederunt illas: in hoc tamen fallabantur Israelitæ, quia si iuramentum tenuisset ita vt obseruandum esset secundum vires suas, non potuissent dare Israelitæ filias Iabesenorum, vt probatum est supra in quadam questione. Contra legem tamen manifestum est, quod erat ista cōiugatio, quia Deus iusserat, quod viri acciperent vxores de tribubus suis, & mulieres viros de tribubus suis, Num. 36. hic tamen erant viri de alijs tribubus, quam mulieres, cum Iabesenæ essent de tribu Ruben, vel Gad, vel Manasse, quia Iabes Galaad erat in terra duarum tribuum, & dimidiæ, quia erat in terra Galaad, Num. 32. Aliquis fortè diceret, quod illa lex solum intelligatur de mulieribus, quæ succedebant patribus suis, & non de omnibus, nè sequeretur confusio sortium. Sed etiam hoc dato est inconueniens; quia istæ virgines succedebant patribus suis, vt declaratum est præcedenti questione. Dicendum est, quod verum est, quod illa lex erat generalis, & non ad foeminas, quæ succedebant patribus suis, sed etiam ad non succedentes, vt declaratum est Num. 36. & tamen recipiebatur illa lex sæpe dispensationem: sic fuit de Dauid, quia cœpit in vxorem Michol filiam Saulis, & erat ipse de tribu Iuda, Matth. 1. & illa de tribu Benjamin, de qua erat Saul pater suus 1. Re. 9. potissimè, quia hic erat casus in quo maximè erat dispensandum, scilicet, propter necessitatem nimiam, quia aliàs periret Beniamitarum populus, cum non haberent vxores, & sic propter obseruationem legis periret populus, cui data esset. Quod fieri non debet, quia politia non est propter legem, sed lex propter politia: & ideo in casu in quo lex incipit perniciose esse politia abroganda est, vel saltem dispensandum in ea: non ergo fuit contra legem hoc fieri, sed cessante simili necessitate non fiebat matrimonium in diuersis tribubus.

Quomodo obseruatum est, quod dicitur, Num. 36. nè confunderetur sortium distributio: in coniugio virginum Iabesenarum in Beniamitis. Questio XXX.

QVAERETVR vterius, quomodo obseruatum est, quod dicitur Num. 36. nè confunderetur sortium distributio, & vt non transfiret hæreditas de tribu in tribum, quia hic videtur necessaria ista confusio, cum mulieres Iabesenæ acciperentur in vxores à filijs Benjamin, & ipse succederent in hæreditate patrum suorum, vt declaratum fuit supra in quadam questione. Respondendum, quod ad euidentiam huius considerandum est, quod virginum Iabesenarum quædã erant adultæ quando occisi sunt patres earum, & aliæ erant paruulæ nondum nubiles, nec proximæ pubertati. Primæ datæ fuerunt in vxores filijs Benjamin, & istæ erant quadringentæ, & de istis videtur, quod facta fuerit confusio sortium, quia cum eis transfuit possessio tribus suæ ad Beniamitas. Virgines autem paruulæ reseruatae

reseruatae fuerunt, & datæ in vxores viris de tribu eadem, & quantum ad istas non erat transfuit possessio de tribu in tribum: poterat tamen esse de familia in familiam, quia fortè de familia Iabesenorum nulli manebant in toto Israel, & vtrumque erat prohibitum. Nam non debebat transfui possessio de tribu in tribum, nec de familia in familiam: Num. 36. Dicendum tamen, quod si fortè non potuisset prouideri Beniamitis de vxoribus, nisi confundendo distributionem sortium, non obitate illa confusione prouideretur eis, quia potius permittenda erat confusio sortium, quod periret vna tribus de Israel: eo quod tribus confundi, vel non confundi erat propter quoddam bene esse ipsarum tribuum, ideo non erat destruendum esse populi propter bene esse eius, quia bene esse non conseruatur, nisi in esse: & tamen dicendum, quod non fuit hic facta aliqua confusio sortium hoc modo: nam virgines, quæ acceptæ sunt à Beniamitis in vxores parent aliquos filios, qui pertinerent ad tribum ipsarum: & succederent in hæreditate materna: & sic ciuitas Iabes, & omnes possessiones eius non transfuit ad Beniamitas, sed ad filios eorum, qui non computarentur de tribu Benjamin, sed de tribu, de qua erant matres: & hoc modo maneret possessio semper in tribu, in qua erat. Sic etiam dicendum est de filijs illarum virginum Iabesenarum, quæ non traditæ sunt Beniamitis, quia licet illæ traderentur in vxores viris de tribu sua, poterat illi esse de alia familia, & tamen aliqui filii earum nominarentur de nomine auorum maternorum, & succederent in possessione, & illi essent de familia particulari illorum virorum, qui occisi fuerat: & sic possessio Iabesenorum non transfuit de tribu in tribum, nec de familia in familiam, licet vxores istorum Beniamitarum transfirent de tribu in tribum.

Bene esse in esse conseruatur.

Quomodo poterat nomen virorum occisorum in Iabes conseruari in familijs suis. Quest. XXXI.

QVAERETVR vterius, cum inter Israelitas semper esset conatus ad hoc, nè nomen alicuius deficeret in familia sua: quomodo poterat conseruari nomen virorum occisorum in Iabes. Patet præsuppositum: nam filia Salphaad petiuerunt à Moyse hæreditatem, vt non deleteretur nomen eius in familia sua, Num. 27. cap. & Deus respondit iustum esse, nè periret nomen illius. Quod autem periret nomen istorum patet, quia nomen alicuius seruat in posteritate sua, & deleta posteritate tollitur nomen. Sic patet 1. Reg. 24. cum rogauit Saul ipsum Dauid, nè deleteret nomen suum de domo patris sui, scilicet, nè occideret omnes posteros suos, & per hoc deletum esset nomen suum: & tamen Iabeseni non habebant posteritatem aliquam, nisi filiarum, & filie non possunt denominare familiam, eo quod foemina transit in familiam viri sui, & non manet in familia patris sui. Et sic cum istæ darentur in vxores Beniamitis, transfuit in tribum Benjamin, ideo non essent aliqui, per quos denominaretur familia Iabesenorum, & progenies particulares quorumlibet eorum: potissimè, quia Iabeseni erant, quorum nonnullæ filia virgines nunc repertæ sunt, & illi nullos posteros relinquebant masculos, vel foeminas, per quos continuaretur progenies eorum. Respondendum, quod nomen cuiuslibet Iabeseni fuit nunc seruatum in posteritate sua, nec celsauit familia sua per mortem eorum. Pro quo sciendum, quod continuabatur progenies alicuius non per posteritatem, sed per possessionem: si enim aliquis haberet posteritatem, & non haberet possessionem, auferebatur nomen eius de familia sua, & si quis haberet possessionem, & non haberet posteritatem, manebat nomen suum in familia sua. Primum patet,

De continuatione progenietum.

quia mortuo Salphaad manebant filia eius, & illa poterant gignere filios, in quibus maneret nomen Salphaad, & tamen adhuc putabant ablatum esse nomen patris sui de familia sua, si non daretur eis possessio: & data illa putabant, quod in eis etiam si essent foeminae reseruaretur nomen patris sui in familia, cum dixerit Num. 36. Pater noster mortuus est, & non habuit filios mares, cur tollitur nomen illius de familia sua, quia non habuit filium, detur nobis hæreditas inter cognatos patris nostri in familia sua. Aliquis fortè dicit, quod non tollebatur nomen Salphaad de familia sua, quia filia suæ non habebant hæreditatem, sed quia non habebat filium, sic enim ipse dixerunt: cur tollitur nomen illius de familia sua, quia non habuit filium? Dicendum, quod non tollebatur nomen eius de familia, quia non habebat filium, sed quia filia eius non habebant hæreditatem: quod patet, quia si hæreditas non faceret manere nomen in familia, non petuissent ipse hæreditatem, vt non tolleretur nomen patris sui de familia sua. Item, quia ob hoc Deus prouidit in isto dans immediatè ibidem regulam de succedendi modo, scilicet, quod non stantibus filijs succederent filia, & cum dixerunt: cur tollitur nomen eius de familia sua, quia non habuit filium? non nominauerunt filium propter se, sed propter hæreditatem, quasi dicat: si Salphaad habuisset filios masculos, manifestum est, quod illi habuissent ius sortis in terra Cdanaan, quod habebat pater suus, & per illam hæreditatem conseruaretur nomen patris, quia cum manebant solæ filie, & ante hoc non erat regula, quod filia succederent, sed soli filij, ideo cum nullus esset, qui posset accipere aliquam hæreditatem loco Salphaad, necesse erat, quod periret nomen illius de familia sua: si autem filij secundum se deberent conseruare nomen patris, & non ratione hæreditatis, in qua succederent non posset reparari, quod maneret nomen Salphaad in familia sua, etiam si daretur eis hæreditas, & tamen data eis hæreditate loco patris putauerunt, quod non peribat nomen patris sui. Etiam patet motium earum, scilicet, quod non habebant ipse ius succedendi ante hoc, & propter hoc necesse erat perire nomen patris, quia Deus dedit tunc legem, quod filia succederent non stantibus filijs. Si tamen ante hoc filia habuissent ius succedendi, non fuisset tunc data ista lex propter filias Salphaad, & sic non conseruatur nomen in familia propter posteritatem, quamquam subsistat, si non habebat hæreditatem. Secundum erat, quod dato, quod quis non haberet posteritatem, si habebat hæreditatem non peribat nomen suum. Patet hoc, quia Deuter. 25. dicitur, quod si quis haberet vxorem, & moreretur absque liberis, frater eius minor cogebatur suscipere vxorem defuncti ad suscitandum nomen illius, & tunc possessio defuncti dabatur illi, qui suscitabat eius semen, vt proueneret illi, qui nasceretur ex tali matrimonio, vt patet Ruth 4. Item patet hoc magis, quia Maalon filius Elimelech, & Noemi non habebat fratrem, & mansit vxor eius Ruth, & cognatus eius Booz accepit possessionem illius, quia accepit Ruth vxorem eius ad suscitandum nomen illius, eodem capitulo: & sic isti verè non habebant aliquam posteritatem, tamen manserunt nomina eorum in familijs suis propter hæreditates, quas habebant. Est enim regula in successione in veteri testamento, quod cum quis haberet aliquam hæreditatem, quicumque succederet in illa, siue esset de familia illius, siue non, debebat nominari de familia illius, cuius hæreditatem susceperat, vt colligitur ex locis dictis. Ex hoc potest apparere modus, quo nomina virorum Iabesenorum manerent in familijs suis. Pro quo sciendum, quod illorum quidam reliquerunt filias virgines quado occisi sunt, alij nec filios, nec filias.

Regula in successione hæreditarij in veteri testamento.

Et

Et qui reliquerunt filias, se habebant dupliciter, quia quidam reliquerunt filias adultas, scilicet patres quadringerarum virginum, quæ datæ fuerunt filiis Beniamin, alij reliquerunt filias paruulas, quæ datæ fuerunt in vxores alijs viris de tribu sua. Loquendo de virginibus, quæ datæ sunt Beniamitis in vxores, dicendū, quod ille transierit in familias virorum: & sic fuerūt iam de tribu Beniamin: & tamen illæ pepererunt filios, & saltē vnus de filijs succedebat in hereditate aui materni, & ille non nominabatur de tribu Beniamin, de qua erat pater suus, nec de familia eius, sed de tribu matris suæ: & de familia aui sui materni, & sic erat de qualibet virgine istarum: & ideo omnes patres istarū quadringerarum virginum Iabesenarum habuerunt nepotes, in quibus manserunt nomina, & familia, & hereditates eorum. Et si vna istarum haberet tres, vel quatuor filios, vnus eorum succedebat in hereditate aui materni, & nominabatur de familia illius: ceteri autem nominabatur de tribu Beniamin, & de familia patris sui, & isti non succedebant quantum ad aliquid in hereditate matris: istud tamē non poterat fieri, nisi quælibet istarum virginum saltē haberet duos filios. Sed quid si aliqua istarum nullos haberent filios, nec filias? Et si haberent aliquos, quid si non essent, nisi filia? Et si haberent filios, quid si esset vnicus? quomodo ille posset nominare duas familias? quia erat impossibile, cum duæ familiæ distinctæ non possint derivari, nisi per duas personas distinctas, & multa similia difficilia circa istas successiones accidere poterant, de quibus omnibus latissimè declaratum est Num. 27. in multis quæstionibus. Si autem erant virgines paruulæ filia Iabesenorum, quæ traditæ sunt in vxores viris de stirpe sua: etiam illæ haberent plures filios, & vnus illorum succederet in bonis maternis, & non nominaretur de familia patris, sed aui materni, & reliqui filij nominarentur de stirpe patris eorum, & non succederunt aliquoties in bonis aui materni, quia non dicebantur pertinere ad familiam eius. Omnia dubia, quæ dicebamus supra accidere posse in alijs virginibus poterant etiam accidere in istis. Sed respondendum est, sicut ibi. Si autem aliqui viri Iabeseni morerentur nō relinquentes filias, nec filios: dicendum, quod hereditas istorum transiret ad propinquiores, sicut dicitur Num. 27. & qui susciperet possessionem nominaretur necessariò familiam defuncti, & pereum computaretur linea progeniei eius, sicut patet de Booz accipiente hereditatem Maalon, Ruth 4. & de fratre accipiente hereditatem, & vxorem fratris ad suscipiendum nomen eius, & Iemen, Deut. 25. & Matth. 22. & sic non poterat mori aliquis vir de Iabes cuius nomen periret in familia sua, cum omnes haberent possessiones. De ista materia successio numerum declaratum est Num. 27.

An peccasset Israelitæ, si occidissent nunc istos sexcentos viros, qui residui erant de tribu Beniamin.
Quæstio XXXII.

QVAERETVR vterius, an peccauissent Israelitæ, si occidissent nunc istos sexcentos, qui residui erant de tribu Beniamin. Respondendum, quod aut occiderent eos in bello, quo simul pugnabant Israelitæ & Beniamitæ die, quo fugati, & percussi sunt Beniamitæ, aut postea, quando vastabant vrbes, aut postea, quando erant in petra Remmon. Si accipiatur primo modo, dicendum, quod sicut Israelitæ occiderunt omnes viros Beniamin præter istos sexcentos: ita istos occidendo non peccauissent. Quod patet primo, quia illi Beniamitæ, qui occisi fuerunt in bello, occisi fuerunt fouendo iniquum bellum, scilicet, quia volebant defendere viros Gabaa, & quocumque tales iu-

stum erat occidi. Secundo patet, quia Israelitæ fecerunt istud bellum Deo mandante: nam consuluerunt eum in Silo antequam pugnarent, & ipse dedit eis formam, qualiter agere deberent præcedenti capitulo, & per modum illum occiderunt omnes de tribu Beniamin præter istos sexcentos, quos consequi non poterunt fugientes, ideo si tunc illos consecuti fuissent, & occidissent, non peccassent. Secundo modo accipiēdo dicendum, quod Israelitæ non putarent se peccare. Nam in omnibus vrbibus Beniamitarum nullos reliquerunt viuentes, sed occiderunt vsque ad pecora, & credebant se bene agere: & ita occidissent istos sexcentos, si ibi inuenissent eos, & tamen an peccauissent in hoc non apparet: tamen videtur, quod non peccarent, quia isti erant viri bellatores, & peccauerat cum cæteris Beniamitis nolendo tradere peccatores Gabaa, vt fieret iustitiæ executio super illos, & insuper pugnando contra Israelitas defendendo eos: iuste ergo poterant occidi, & sicut non esset aliquod peccatum in occidendo foeminas, & paruulos in omnibus vrbibus Beniamitarum, sicut fecerunt præcedenti cap. ita peccatum non esset eos occidendo. Si autem tertio modo occiderent eos, scilicet, quando erant in petra Remmon, aut occiderent eos antequam discurrerent vrbes Beniamitarum, & occiderent omnes habitatores, aut postea. Si prius videtur, quod non peccabant, quia habebant iustam causam occidendi eos, quia erant viri bellatores: potissimè, quia tunc nesciebant an omnes de tribu Beniamin iam perijissent. Si autem post deletas vrbes Beniamin occiderent eos, aut occiderent præstita securitate, quam nunc præstiterunt, aut prius. Si præstita securitate manifestum est, quod peccarent, quia violarent fidem datam. Si autem ante datam securitatem, aut scirent totam tribum Beniamin esse deletam præter istos, aut non. Si nescirent non peccabant, quia isti merebantur mortem, cum pugnassent contra Israel. Si autem scirent totam tribum esse iam deletam, est dubium an peccarent: & videtur dicendum, quod peccarent, quia occidendo istos non solū occidebant sexcentos viros, sed totam tribum Beniamin: hoc autem impietas erat, quod pro vno crimine deleteretur vna tribus: potissimè cum satis iam vindictam esset: & sic putauerunt Israelitæ, ideo quamquā potuissent istos sexcentos viros occidere saltem fame conficiendo non permittendo eos egredi de deserto: tamen noluerunt, sed potius procurauerunt, vt haberent vxores, nō periret tribus Beniamin. Vniuersusq; Israel. Hic ponitur secundus modus prouisionis, scilicet, per quandam fraudem, aut cautelam factam. Et diuiditur in duo, quia primò prædicta cautela ponitur. Secundo executio traditur ibi. *Feceeruntq; filij Beniamin.* Circa primum dicitur. *Vniuersusq; Israel valde doluit, & egit penitudinem super interfecionem vnus tribus ex Israel.* Ille dolor, & penitudo fuit in Silo quando steterunt Israelitæ coram domino, & planxerunt dicentes, ablata est vna tribus ex Israel, vt patet supra in litera, & iterum doluerunt postquam datæ sunt quadringente virgines Beniamitis de Iabesenis: nam putauerunt Israelitæ, quod in Iabes inuenirentur mulieres, de quibus posset prouideri viris de Beniamin, & quia solū inuenitæ sunt quadringente, & deficiebant adhuc ducentæ, quas vnde habere possent nesciebant, doluerunt nimis putantes, quod perirent illi duceti viri, sine prole. Et non est intelligendum, quod doluerunt super interfecionem, quasi accusarent se, quod malè fecissent, quia bene fecerant pugnando contra Beniamitas, & occidendo illos, quia Dei consilio egerant: sed dolebant de damno quod secutum fuerat. I. quia perierat ferè vna tribus, licet iuste perisset. *Dixeruntq; maiores natu.* Idest seniores, & prudentiores, qui maioris auctoritatis habebantur

in populo, & ad quos pertinebat de factis totius multitudinis curam gerere. *Quid faciemus reliquis, qui non acceperunt vxores?* Scilicet, vnde dabimus eis vxores? vel quomodo faciemus, quod illi non moriantur sine prole? quia per hoc magnum detrimentum patietur tribus Beniamin. Isti erant ducenti viri, pro quibus non fuerunt virgines Iabesenæ. *Omnes in Beniamin fame conuiderunt.* Scilicet, omnes mortuæ sunt gladio. Nam tam foemina, quam paruuli, & senes gladio corruerunt in vniuersis vrbibus Beniamin. præcedenti c. Et dicitur de foeminis Beniamin, quia si de illa tribu superessent, non oportuisset querere alia extraordinaria remedia. *Et magna nobis cura: ingentique studio prouidendum est.* Idest toto ingenio, & sollicitudine conandum est ad inueniendum aliquem modum honestum, per quem prouideatur, vt non pereant isti viri, sed dentur eis vxores. Videbant isti seniores, quod si propter defectum vxorum periret tribus Beniamin, esset magnus defectus, & damnum reipublicæ Hebræorum. Nam duodecima pars eius tollebatur auferendo illam tribum. *Ne vna tribus deleatur ex Israel.* Idest, vt non patiatur magnam diminutionem. Nam iam non periret vna tribus, quamquā non darentur vxores ducentis viris, qui supererāt, quia quadringenti alij acceperant vxores, per quos continuaretur successio tribus Beniamin, & tamen si darentur istis ducentis copia vxorum, augeretur magis, & breuius tribus Beniamitarum: quæ vtilitas, & multiplicatio tolleretur, si nō darentur vxores istis ducentis, ideo magno studio prouidendum erat, vt darentur eis coniuges. *Filias nostras eis dare non possumus.* Loquebantur isti seniores nomine totius multitudinis Israelitarum, quia omnes videbantur obligati iuramento eodem. *Constricti iuramento, & maledictione, qua diximus.* Putabant Israelitæ se obligatos esse isto iuramento, quod fecerant in Maspha ad non dandas filias suas Beniamitis. Sed falsum est, vt declaratum fuit supra in quadam quæstione. & dicitur iuramento, & maledictione, quia hicerant duo. Nam iurauerant Israelitæ se non daturus de filiabus suis vxores Beniamin: & quantum ad hoc erat iuramentum. Etiam imprecati fuerant super se aliquod malum, si darent eas, scilicet, quod tale, vel tale malum veniret super eos, & quantum ad hoc erat maledictio. *Quia diximus: maledictus, qui dederit de filiabus suis vxorem Beniamin.* Maledictio significat diminutionem in bonis omnib; sicut benedictio significat multiplicationem, vt patet 2. ad Corin. 9. *Qui parcat seminari, parcat metere:* qui de benedictionibus seminari, de benedictionibus metet. Et sic opponitur ibi benedictio parcatati, ideo significat largitatem, vel multiplicationem, & consequenter maledictio significat diminutionem, vel minorationem in omnibus rebus: & sic imprecati sunt, quod Deus minueret illum in omnib; bonis, qui daret de filiabus suis vxorem Beniamin. *Capueruntque consilium, atque dixerunt.* Scilicet, inceperunt consiliari dantes diuersos modos, vt inueniretur vnus conueniens, & honestus ad prouidendum ducentis viris Beniamin. *Ecce solennitas domini est in Silo.* Idest, in breui venit celebranda vna solennitas in Silo, in qua poterat fieri, quod nunc dicitur. *Anniversaria.* Vocatur solennitas anniversaria, quia vertente anno fit, scilicet quolibet anno, redeunte anno de puncto ad punctum fit illa solennitas, & sic omnes solennitates sanctorum in Ecclesia sunt anniversaria: quia quolibet anno fiunt: & redeunte anno iterum eodem die, quo prius fiunt. *Quæ sita est ad septentrionalem vrbem Bethel.* Hic ponitur situs vrbs Silo: erat enim ciuitas Silo, in qua erat tabernaculum domini illo tempore, & fuit ex tempore Iosue, quo primò cepit esse stabile, Iosue 18. vsque ad tempus Heli summi sacerdotis, primo Reg. 1. & 2. & 3. Nam tempore eius capta est arca per Philistim. T. Alph. T. off. super lib. Iudicum

Solennitas anniversaria quod fit.

De situ vrbs Silo.

Alithinos in bello primo Regum quarto, & post hoc non legitur sanctuarium fuisse in Silo, sed in Nobe i. Regum 21. & est vsque ad Septemtrionem vrbs Bethel. Est enim Bethel ciuitas in forte Beniamin, Iosue 18. & est in confinio Beniamin, & Ephraim, & vocatur locus iste Luza. Aliqui putant eum esse Ierusalem, sed errant, vt declaratum est Gen. 12. & 28. capit. apud istam ciuitatem Abraham posuit altare quando primum venit in terram Chanaan Gen. 12. *Et ad orientalem plagam via, quæ de Bethel tendit ad Sichimam.* Est Sichima ciuitas Sichem, quæ proprie vocatur Sichem, & tamen aliquando conuertitur in formam Latinam, & vocatur Sichima: sic patet Psal. 59. Partibor Sichimam, & conuallem tabernaculorum dimetiatur. Et considerandum, quod Silo est magis orientalis, quam Sichem, & tamen Sichem est magis aquilonaris, quam Silo, & Bethel est minus Septemtrionalis, quam Silo, ideo iter quod venit de Bethel in Sichem necessariò est ad occidentalem partem Silo, quia veniendo de Bethel in Sichem, venitur a Meridie in Septemtrionem: & media istarum duarum vrbum est Silo magis orientalis aliquantulum quam ille: & sic est orientalis ad viam, quæ ducit de vna in aliam. *Et ad Meridiem oppidum Lebona.* Ciuitas Lebona videtur esse in forte Ephraim, sicut infra declarabitur in quadam quæstione. non est tamen ciuitas multum nominata in sacra scriptura, sicut Sichem, & Bethel. *Preceperuntque filij Beniamin, atque dixerunt.* Scilicet, postquam seniores diffinierunt inter se quis modus tenendus esset, denunciarunt illum filijs Beniamin, vt illi essent parati adueniente tempore ad exequendum hoc. *Ite & latitate in vineis.* Scilicet in vineis vrbs Silo. Istud dicebant seniores Beniamitis, quod facerent: non tunc, sed quando veniret solennitas dicta, in qua virgines conuertuntur erant in Silo. Et dicitur latitate in vineis, quia vineæ habebant palmites magnos, & folia, & erant excelsa, vel habebant arbores multas, ita vt ibi latere possent multi viri. *Cumque videritis filias Silo ad ducendos choros ex more procedere.* Vocantur filia Silo virgines de vrbe Silo, non quidem quod omnes essent de vrbe Silo, sed quia conueniebant de omnibus partibus terræ Israel in Silo, quia erat ibi tabernaculum domini, & in quibusdam solennitatibus virgines propter gaudium exibant de vrbe ad vineas, & agros ducendo choros, & dicitur ex more: scilicet, quod quolibet anno conseruatum erat eis choros ducere illa die. *Exite repente de vineis.* Scilicet, quando ipse accesserint ad vineas. Et dicitur repente, quia subito debebant sequi eas, ne puellæ timentes viros latentes in vineis refugerent in vrbem prouocantem, nam tunc non possent accipere eas, nec postea esset similis opportunitas ad hoc. *Et rapite eas singuli vxores singulas.* Scilicet, quamquam plures sint virgines quam vos: non rapiatis omnes, sed solū quilibet vnica in vxorem: nec alijs nocetis, aut vim aliquam inferatis. *Et pergit in terram Beniamin.* Scilicet, antequam patres earum persequantur vos, & capiant illas, sitque bellum inter vos, & illos pro filiabus. *Cumque venerint patres earum ac fratres.* Scilicet cognito, quod raptae fuerint istæ virgines à vobis. *Et aduersum vos queri ceperint atque iurgari.* Hoc dicebant seniores: quia ipsi erant maioris auctoritatis in populo, & quasi iudices, & conquererentur de hoc malo eis inflicto per Beniamitas, scilicet, vt prouideatur eis faciendo bellum contra illos, cum essent raptores virginum, quod magnum crimen est. Etiam conquererentur dicentes, quod Beniamitæ retribuiebant hoc malum pro bono, quod impenderant eis faciendo nolendo occidere eos, sed potius dando vxores quibusdam eorum, quibus potuerant. Et quia seniores fuerant causa, vt non occiderentur retorque-

Sichima, & Sichem sunt eiusdem ciuitatis nota.

De situ vrbs Labona.

Raperi virgines & magnum crimen.

Ff quere-

queretur nunc totum malum hoc contra eos. Etiam, quia cum Beniamitae fecissent hoc, putarent patres virginum, quod ipsi non auderent talia aggredi, nisi aliquem favorem sensissent in Israelitis, & sic crederent, quod de consilio seniorum hoc factum fuerat, & conquererentur de eis. *Dicemus eis: miserabili eorum.* Scilicet, Beniamitae sunt in angustia, quia ex nullo loco vxores habere possunt: ideo miserandum est eis, dato quod acceperint sic, violenter quasi. *Non enim rapuerunt eas iure bellantium, atque victorum.* Quasi dicat, licet rapuerint illas, non fuit verè violentia ista, quia non fecerunt, sicut bellatores victores, quia iure suo illi accipiunt quidquid inveniunt à nullo petendo, sed quasi suum accipiendo. Et contra tales pugnandum est ad repetitionem rerum ablatarum: tamen non factum fuit de Beniamitis sic, quia non acceperunt virgines quasi victores, sed cum magna necessitate acceperunt eas quasi petentes. *Sed petentibus, vt acciperent non dedistis.* Id est, ipsi prius petuerunt à vobis illas, vt daretis eas sibi in vxores significando necessitatem suam, & nolistis eis dare, ideo non videntur fecisse iniustum, si istas virgines quasi in necessitate positi accepissent, ideo non est pugnandum contra eos ad redditionem illarum. Pro quo sciendum, quod aliquanto tempore ante hoc Beniamitae petuerunt vxores à viris Silo, & illi noluerunt dare, & hoc fecerunt, vt haberent colorem ad rapiendum eas, vt declarabitur in quadam quaestione. *Et à vestra parte peccatum est.* Id est, vos peccastis, non dando illis filias vestras, & illi non peccauerunt, accipiendo eas, cum iam vos nolletis dare. Si autem rapuissent, antequam peterent, illi peccauissent, & non vos.

An seniores Israel tenebantur facere, quod non periret tribus Beniamin prouidendo de vxoribus.

Quaest. XXXIII.

QVAERETVR, an seniores Israel tenebantur facere, quod non periret tribus Beniamin prouidendo eis de vxoribus. Respondendum est, quod tenebantur quantum poterant hoc procurare, sicut dixerunt: magna cura ingentiq; studio prouidendum est, nè vna tribus deleatur ex Israel: & ista obligatio erat tripliciter. Primò tenebantur eis tanquam proximis: quilibet enim tenetur proximo existenti in quacunque necessitate succurrere, quantum honestè, & commodè facere potest: & tamen erant isti Beniamitae in magna necessitate, scilicet, quia si nõ datae fuissent vxores aliquae istis sexcentis viris, periret tota tribus Beniamin non existentibus iam aliquibus, per quos successio Beniamitarum continuaretur: ideo quantum honestè poterant Israelitae tenebantur prouidere eis: & quia dispositio populi tota pendebat ex senioribus, qui iudicabant, & disponebant de negocijs magnis populi, ad eos magis pertinebat prouidere in hoc, quam ad quoslibet de Israelitis. Secundo tenebantur ex parte Dei: nam Deus volebat, quod manerent omnes tribus, & familiae distinctae, sicut ipse distinxerat: Num. 36. Et non poterat manere distinctio, nisi manerent ipse tribus, cum ergo obligarentur Israelitae procurare, nè confunderetur distinctio sortium, & tribuum, à fortiori obligarentur procurare, nè periret aliqua de tribubus, inter quas erat ista distinctio: & tamen nunc periret tribus Beniamin si non darentur vxores istis sexcentis viris: ergo obligabantur seniores hoc procurare. Tertio erat ista obligatio ex parte politiae, quia isti seniores erant principes politiae, & tenebantur curam agere, nè minueretur: si tamen periret tribus Beniamin, periret duodecima

F pars politiae: & hoc fieret, si non haberent vxores isti Beniamitae sexcenti, ideo procurandum erat per seniores; quod illas haberent.

An propter hos ducentos vestros, quibus non datae fuerant vxores iuramentum Hebraeorum dispensari potuisset.
Quaestio XXXIII.

QVAERETVR vterius, si iuramentum, quod fecerunt Israelitae de non dando filias suas filijs Beniamin tenuisset, an propter istos ducentos viros, qui residui erant, quibus non datae fuerant vxores, posset dispensari in eo, & in lege, vt possent accipere vxores de filiabus Israel. Respondendum est, quod hic erat duplex motiuum ad dandum vxores istis viris: vnum erat ne periret tribus Beniamin, quod necessariò fieret, si isti non gignerent prolem, per quam continuaretur successio tribus: aliud erat ad prouidendum istis viris, qui non poterant bene viuere sine vxoribus, & tamen non poterant eas habere, nisi Israelitae darent sibi. Dicendum tamen, quod ista duo motiua non erant in vtriusque. Nam à principio antequam darentur vxores aliquae sexcentis viris, qui manserant de tribu Beniamin, erant ista duo motiua: & tunc dicendum, quod, non obstante lege, poterant eis dari vxores de alijs tribubus, eo quod leges non obligant contra statum politiae, vt declaratum fuit supra in quadam quaestione. Etiam iuramentum non tenuit, & dato quod tenuisset, quia iam incipiebat vergere in deteriorem exitum, scilicet, in destructionem vnius tribus de Israel, non erat seruandum, vt declaratum est supra in quadam quaestione: sed istud ablatum est, quando datae sunt vxores quadringentis Beniamitis de virginibus Iabes. Nam per istos poterat propagari successio tribus Beniamin, dato quod non darentur vxores alijs ducentis viris: & sic dicendum, quod non erant Israelitae iam tantum obligati ad dandum vxores istis ducentis, sicut à principio antequam darentur virgines Iabenas. Dicendum tamen videtur, quod etiam si istis non sufficiens fuisset vxores conservaretur tribus Beniamin in alijs, quod non obstante lege poterant suscipere vxores de alijs tribubus. Nam pro alijs casibus minoris necessitatis licuit accipi vxores de alijs tribubus, sicut Dauid accepit Michol in vxorem, quae erat de tribu Beniamin, cum esset filia Saulis, & ipse Dauid erat de tribu Iuda: magis ergo liceret in isto casu, cum non posset esse maior necessitas, quam quod nullo modo inuenire possent isti vxores. Item patet, quia licebat istis accipere vxores de Gentilibus, etiam non conuersis ad Iudaismum non inueniendo alias vxores, vt declaratum est supra in quadam quaestione: ergo à fortiori de Israelitis de alijs tribubus: nam maior dissimilitudo erat inter Iudaeos & Gentiles, quam inter Iudaeos vnius tribus, & alterius. De iuramento dicendum videtur, quod licet maiorem causam haberent Israelitae faciendi contra iuramentum in primis Beniamitis, vt non periret tribus Beniamin dando illis vxores, quam in istis secundis: tamen causa sufficiens erat non tenendi iuramentum, vt darentur istis vxores. Nam si non darent eis Israelitae, oporteret eos quaerere vxores de Gentilibus, quod erat magis contra legem: quidquid tamen esset, Israelitae non putabant se posse agere contra iuramentum, vt prouiderent istis de vxoribus: Nam etiam in primis noluerunt agere contra iuramentum, in quibus erat maior necessitas: istud tamen procedebat ex errore suo circa obligationem iuramenti, vt declaratum fuit supra in quadam quaestione.

Quomodo

Quomodo Israelitae in hoc consilium inciderunt de dando virgines, quae ducerent choros in Silo.
Quaestio XXXV.

QVAERETVR vterius, quomodo Israelitae inciderunt in istud consilium, scilicet de dando virgines, quae ducerent choros in Silo. Respondendum, quod datis vxoribus quadringentis viris manebant ducenti, quibus non datae erant, & non videbant Israelitae modum ad prouidendum eis, quia non habebant alias virgines, quas simili modo possent eis dare, vt patet supra in litera: ideo magna sollicitudine circa hoc tenebantur omnes, vt inuenirent modum quo prouideretur: & senes, qui praecipuam populi curam gerebant, circa hoc consiliabantur: vnde dixerunt, Magna nobis cura ingentiq; studio prouidendum est, nè vna tribus deleatur ex Israel, vt patet supra in litera. Fuerunt aliqui inter seniores, qui dicebant non esse seruandum istud iuramentum, quia factum fuerat cum ira, & indeliberatè. Etiam, quia periurium non semper Deo displicet, sed solum quando ex malignitate, & sine causa quis vult non seruare iuramentum: quando tamen ex necessitate, vel propter piam causam, nõ tenetur iuramentum, non est periurium, sed acceptum Deo, quod non tenetur iuramentum. Nomen tamen periurij erat valde horribile inter Israelitas, quomodoocunque esset: ideo plurimi seniorum dixerunt semper seruandum esse iuramentum, & tunc quidam incidit in istud consilium de rapiendo virgines ducentes choros, sicut refert Iosephus. Antiquitatum: Et alij quidem suadebant illud in seruandum non debere seruari, quia per iram non voluntate, nec iudicio prouenisset, nihilq; fore Deo molestum si tribum perituram seruire possent, adiciens periurium non quando necessitate fit esse pessimum, sed quando fuerit malignitate commissum: cumque seniores periurij nomen valde metuerent, quidam ait: hoc consilio, & isti habebunt vxores, & religio iurifurandi seruabitur: ter in anno, & cetera: & sic putauerunt omnes Israelitae consilium esse conueniens, quia per illud credebant se euadere periurium. Sed in hoc valde errabant, quia si iuramentum tenuisset, incidebant in periurium illi, qui hoc consilium dabant, & etiam illi, quorum raperentur filiae, si permitterent eas Beniamitis, quando possent contra ire, vt declaratum supra fuit in quadam quaestione circa hoc.

Quae solennitas erat ista, quae fiebat in Silo, in qua puella erant rapienda.

Quaest. XXXVI.

QVAERETVR vterius, quae solennitas erat ista, quae fiebat in Silo, in qua puellae rapiendae erant. Aliqui dicunt, quod erat illa solennitas, quam faciebant quolibet anno puellae pro filia Iephre Galaaditis; & hoc, quia dicitur hic, quod erat solennitas anniuersaria, & tamen solennitas, quae fiebat pro filia Iephre erat anniuersaria, vt patet supra vndecimo, scilicet, exinde mos creuit in Israel, & consuetudo seruata est, vt post anni circulum conueniant in vnum filiae Israel, & plangant filiam Iephre diebus quatuor. Sed dicendum, quod hoc non stat. Primò quia ista erat solennitas, & tamen conuentus pro filia Iephre non erat solennitas, sed luctus. Secundo patet, quia hic dicitur, quod virgines Silo ducere debebant choros per agros, & vineas, & ista erat magna latitia, & tamen quando conueniebant pro filia Iephre

Improbatio. 1. Ratio. 2. Ratio.

Alph. Tost. super lib. Iudicum

A plangebant quatuor diebus, supra vndecimo. Tertio patet, & efficacius, quia quando istud factum est, nondum fuerat casus de filia Iephre, neq; etiam fuit postea per ducentos annos: quod patet, quia iste casus de bello contra Gabaa, fuit quasi illico post mortem Iosue antequam essent iudices in Israel, vt declaratum fuit supra decimonono, & declarabitur infra in quadam quaestione: & tamen casus de filia Iephre fuit circa finem status iudicum, quia post ipsum paucò tempore durauerunt iudices. Et patet magis, quia ab introitu in terra Chanaan vsque ad mortem Iosue solum fuerunt anni vigintiseptem, vel quasi, vt ait Iosephus 5. Iosephus. Antiquitatum, & probatum est supra secundo capit. & iste casus de viris Gabaa fuit paucò tempore post mortem Iosue, & sic non essent trigintaquinque anni, vel quadraginta ad plus inter ingressum in terram Chanaan, & casum istum, & tamen inter ingressum in terram Chanaan, & casum de filia Iephre fuerunt plusquam trecenti anni. Nam Iephre dixit ad regem Ammonitarum repetentem terram, quam possidebant Israelitae: quare tanto tempore per trecentos annos super hac repetitione nihil tentasti? & probat ibi, quod trecentos annos non fuerit interrupta praescriptio, nec perturbata possessio Israelitarum in illis locis: & fuit possessio ista in anno, quo introierunt Israelitae in terram Chanaan: ergo inter casum Beniamitarum, & filiae Iephre Galaaditae fuerunt ad minus plusquam ducenti & quinquaginta anni: & sic non potuit ista esse solennitas pro filia Iephre. Motiuum autem, quia dicitur, scilicet, solennitas anniuersaria, satis leue est. Nam multae aliae solennitates erant anniuersariae tam de solennitatibus diuinis, quam popularium. Alio modo potest dici, quod ista erat aliqua de festiuitatibus, quas Deus posuerat obseruandas. Nam Silo erat ciuitas, in qua erat nunc templum Domini, & conuenire debebant Israelitae quolibet anno ad certas solennitates: Exodi vigesimotertio, & trigesimoquarto, & Deuteronomij decimosexto. Et quamquam ad illas soli masculi obligarentur venire, cum dicitur omne masculinum tuum apparebit coram me: ex deuotione tamen veniebant multae foeminae, sicut patet de Beata Virgine, quae ascendebat ad templum Domini ad dies festos cum Ioseph viro suo, & cum Christo par uulo, & patet de illa vice, qua cum in templo perdidit, Lucae tertio, ita nunc ascenderent multae foeminae, potissimè illae, quae erant de locis propinquis, & illae propter gaudium solennitatum ducerent choros. Alio modo potest dici, quod ista solennitas erat aliquod festum quod fiebat à popularibus in Silo ad solam iucunditatem suam, & fiebat quolibet anno, & illo die omnes puellae de vrbe Silo ibant ad agros ducentes choros. Et hoc tenet Iosephus 5. Antiquitatum, dicens: Ter in anno ad mercimonium in Silo fit conuentus, se quunturq; mulieres, & virgines chorum: Et etiam iste modus est conueniens, & magis videtur consonare literae, quam praecedens: nam si fuisset aliqua solennitas de illis, quas Deus posuerat, aliter signaretur. Nam diceretur, quod erat tale, vel tale festum: sed solum dicitur, quod erat solennitas in Silo: ideo videtur, quod erat aliqua festiuitas particularis illius loci. Hoc potissimè patet, quia dicitur solennitas anniuersaria: & fuit adiectum istud ad determinationem: si tamen intelligeretur de solennitatibus Domini, non diceretur solennitas anniuersaria, quia solennitates Dei anniuersariae erant, eo quod quolibet anno celebrabantur: & tamen posita fuit ista limitatio ad aliquid significandum, ideo videtur, quod non erat de solennitatibus Domini, sed de alijs solennitatibus, quas faciebant populares, de quibus dubitari poterat an essent anniuersariae.

Doct. 2. responsio ad 1. quæst.

Ff 2 Quae

Quae solennitas esset ista, si de solennitatibus Dei esset. Quae sol. XXXVII.

QVAERETVR ulterius, dato quod ista solennitas esset de solennitatibus Dei, quae solennitas esset. Respondendum, quod inter solennitates Dei quaedam coelebrantur pluries in anno, & aliae semel tantum: omnes autem simul erant septem, scilicet, sabbatum, Kalendae, Phasae, Pentecostes, festum Clagoris, festum Expiationis, & Tabernaculorum, ut patet Nu. 28. & 29. Sabbatum erat quilibet hebdomada. Kalendae erant in principiis mensium, scilicet, prima dies cuiuslibet mensis vocabatur Calendarum Num. 28. & ista duo festa non erant anniverfaria, quia fiebant pluries in anno: aliae quinque erant anniverfaria, quia semel quolibet anno fiebant redeunte die eodem, vel quasi. Festum Phasae erat semper die quartadecima mensis primi, scilicet, Martij. Festum Pentecostes quinquaginta diebus post. Festum Clagoris prima dies mensis septimi, scilicet, Septembris. Festum Propitiationis decima die eiusdem mensis. Festum Tabernaculorum die quintadecima eiusdem: Leui. 23. cap. Dicendum tamen, quod non poterat esse ista festivitas Phasae, quia Beniamitae latere debebant in vineis, ut patet in litera, ideo oportebat, quod vineae tunc haberent frondes ad latendum: poterat autem esse in qualibet aliarum quatuor festivitatum, eo quod in omnibus illis essent frondes in vineis in terra illa, & a fortiori in omnibus alijs festivitatibus, quae erant in Septembri.

In qua tribu esset civitas Silo. Quae sol. XXXVIII.

QVAERETVR ulterius, in qua tribu erat civitas Silo. Respondendum, quod non apparet ex litera, nec etiam apparet ex descriptionibus fortium: Nam Ios. 15. vsque ad vigesimum, ubi nominantur vrbes, quae erant in singulis tribubus, non reperitur civitas Silo. Aliqui autem putant, quod sit in tribu Benjamin: unde dicunt Hebraei, quod in tribus, vel quatuor locis legitur positum tabernaculum domini, & omnia erant in sorte Benjamin, scilicet, in Silo, Gabaon, Nobe, Hierusalem. De Silo patet Iosue 18. De Nobe I. Reg. 21. De Gabaon I. Paralip. 26. & 2. Paralip. 1. De Hierusalem 3. Reg. 8. & 2. Paralip. 6. Quod autem ista loca essent in tribu Benjamin patet de Gabaon, & Hierusalem Ios. 18. De Nobe in terra duarum tribuum, & dimidia: Nu. 32. & tamen terra illa solum pertinet ad Ruben, Gad, & dimidiam tribum Manasse: eod. cap. & Iosue 13. quod autem esset in dimidia tribu Manasse sorte patet, quia Nobe filius Manasse cepit Nobe, quae vocabatur prius Anath, & vocavit eam Nobe: Num. 32. non ergo erat in sorte Benjamin. De Silo non apparet tam manifeste hic. Et tamen dicendum est, quod Silo erat in sorte Ephraim, quod patet considerando ordinem fortium terrae Israel. Nam fors Ephraim erat coniuncta lateri fortis Benjamin, scilicet ad partem Aquilonarem, ut probatum est Iosue 16. & 18. & Bethel est terminus Aquilonaris fortis Benjamin: nam apud locum ipsum transit linea dividens sortem Benjamin: Iosue 18. ideo quidquid est Aquilonare respectu Bethel, est extra sortem Benjamin, & tamen Silo est Aquilonaris respectu Bethel, quia dicitur in litera, quod Silo est ad Septentrionalem plagam vrbes Bethel, ergo est extra sortem Benjamin, & consequenter est in sorte Ephraim, quia fors Ephraim est coniuncta in latere Aquilonari fortis Benjamin, ut dictum est. Nec obstat si dicas, quod poterat esse in alia sorte extra Benjamin, & Ephraim: nam Silo est circa Bethel, cum dicitur, quod est ad Aquilonarem partem vrbes Bethel, id est ex parte Aquilonari Bethel non est alia civitas magis propinqua ei,

Septem erant festa apud Hebraeos.

Ad quid posuit hic scriptura terminos vrbes Silo. Quae sol. XL.

QVAERETVR ulterius, ad quid posuit hic scriptura terminos vrbes Silo, scilicet, quod erat ad septentrionem Bethel, & meridiem Lebona, & cetera. quia non constituitur scriptura sic in alijs vrbes, de quibus loquitur ponere terminos. Respondendum, quia hoc fuit propter duo. Primum propter excellentiam vrbes: nam ista civitas erat nunc notabilior alijs vrbes Israel, eo quod erat ibi tabernaculum Domini, & propter hoc, quod cognosceretur pars terrae, in qua erat, positi fuerunt termini eius ad omne latus. Secundum, & principalis, propter quod factum fuit: est ad declarandum possibilitatem, & convenientiam eorum, quae narratur hic, scilicet, quod Beniamitae caperent virgines discurreres per vineas Silo: nam ad hoc opus erat, quod haberent Beniamitae aliquod refugium in propinquo: non poterat autem ipsi habere refugium in aliqua vrbe terrae Israel extra terram Benjamin, eo quod nunc rapientes filias Israelitarum videbantur offendisse totum Israel, & antequam cognosceretur fuisse hoc de consilio seniorum, omnes Israelitae expugnarent eos, ideo oportebat, quod confugerent ad aliquam vrbe terrae Benjamin, & ad hoc oportuit esse, quod civitas de qua raperent puellas esset propinqua terrae Benjamin: & sic cum Silo erat de qua rapiende erant virgines: ponitur de vrbe Bethel, quod erat ad latus eius, quia Bethel erat civitas de tribu Benjamin in ipso latere Aquilonari Benjamin: Iosue 18. ideo cum ponatur, quod erat Bethel in latere apud Silo, intelligitur, quod facile erat Beniamitis hoc facere, quia raperent virgines Silo, & illico confugerent ad vrbe Bethel propinquam, quae erat in tribu Benjamin. Et ista fuit causa potissima quare potius raptae fuerunt virgines de vrbe Silo, quam de alia vrbe: nam non poterat raperi virgines, nisi vel de tribu Ephraim, vel Iuda, quae tribus Ephraim coniungitur sorti Benjamin in latere Aquilonari eius: fors autem Iuda coniungitur Benjamin in suo latere Meridiano, quod est Aquilonare respectu fortis Iuda, ut colligitur Iosue 15. & 18. Et ex hoc etiam patet quod dicebatur supra penultima questione, scilicet, quod civitas Silo non erat de tribu Benjamin, sed de tribu Ephraim. Quod non esset de tribu Benjamin patet, quia in tota tribu Benjamin nulla mulier manserat supra in litera, & tamen in Silo manserat multe: ergo non erat de tribu Benjamin. Secundum patet, quia omnes vrbes Beniamitarum destructae fuerunt, & igne consumptae, praecedenti capitulo: Silo tamen illa mansit, ut patet hic. Tertio patet, quia patres puellarum Silo venturi erant ad conquerendum de Beniamitis, quod rapuissent filias eorum, ut patet in litera: non poterant tamen de hoc conqueri Beniamitae, quia nullus Beniamita habebat nunc filiam, quia omnes occise fuerant: ergo viri Silo non erant de tribu Benjamin: & si fuisset Silo de terra Benjamin non oportuisset fieri istum raptum, quia manserent adhuc virgines in tribu Benjamin. Quarto patet, quia in Silo erat sanctuarium Domini nunc, & ad illud venerunt Israelitae postquam combusserunt omnes vrbes Beniamitarum, ut colligitur praecedenti capitulo, & hic: ergo non erat Silo de terra Benjamin. Quinto patet, quia quando Israelitae ibant ad pugnandum contra Beniamitas veniebant qualibet nocte in Silo: & ibi manebant coram Domino, & consulebant eum, ut patet praecedenti capitulo: & tamen si fuisset de tribu Benjamin, non potuissent hoc facere, quia non permetterent eos Beniamitae manere in terra sua, cum essent hostes eorum.

Bethel erat civitas de tribu Benjamin & situs eius.

Silo non erat in tribu Benjamin.

Quod autem Silo esset de terra Ephraim, patet, quia erat coniuncta sorti tribus Benjamin, ita ut possent Beniamitae rapere virgines de vrbe Silo, & cito ducere eas in Bethel vrbe terrae suae: nulla tamen alia tribus erat coniuncta tribu Benjamin ex latere Aquilonari, nisi tribus Ephraim.

De modo consilij rapiendarum virginum.

Quae sol. XLI.

QVAERETVR ulterius, de modo istius consilij rapiendarum virginum. Dicendum autem, quod modus fuit, quod Beniamitae peterent a viris Silo filias suas in vxores, & illi noluerunt dare, quia constructi erant iuramento, illi autem tacuerunt: & post aliquos dies adveniente ista solennitate, nihil suspicantes Sionitae permisissent virgines ire ad ducendum choros per agros, & vineas, & cum laterent Beniamitae rapuerunt eas: istud consilium dederunt seniores, non quidem tanquam crederent, quod Sionitae darent filias Beniamitis, quamquam illas peterent, quia sciebant porius, quod non darent eas propter iuramentum, sed voluerunt, quod ista petitio esset color ad defendendum raptum virginum: nam sciebant seniores, quod Sionitae conquirerentur de raptu virginum, & si nullam excusationem haberent Beniamitae, viderentur egisse tanquam belatores iure suo accipientes virgines, cum a nullo petuissent: & videretur tunc, quod sicut ipsi iure bellico illas rapuerunt, ita iure bellico essent repetende ab eis, & infligenda eis maiora damna, cum tamen Sionitae non dedissent virgines petentibus Beniamitis, & postea ipsi rapuissent ipsas: si conquirerentur responderetur eis, quod ipsi peccauerant: quia cum Beniamitis positus in necessitate non dedissent illas Sionitae, ipsi primo peccauerant, & iuste iam illas accipiebant Beniamitae, cum non haberent quid facerent ultra hoc. Et hoc dixerunt seniores, quod dicerent patribus virginum, scilicet, petentibus non deditis: a vestra parte primo peccatum est, ut patet in litera.

Ad quid erat hoc iuramentum Israelitarum de non dando Beniamitis vxores. Quae sol. XLII.

QVAERETVR ulterius, circa istud iuramentum Israelitarum de non dando Beniamitis vxores: ad quid erat: nam non est in potestate patris tradere filiam, cui voluerit, sed in potestate eius est nubere cui voluerit, cum matrimonia debeant habere in contrahendo omnimodam libertatem, & sic non debuit fieri magnam difficultatem circa iuramentum istud facere Israelitae, quia licet ipsi non traderent filias suas Beniamitis, ipsae se possent tradere illis, & suppleretur sic defectus vxorum in eis, nec oporteret fieri alios circuitus. Responderi potest dupliciter ad hoc. Vno modo, quod istud iuramentum proficiebat, quia licet non esset in potestate Israelitarum tradere filias suas huic, vel illi, erat tamen in potestate eorum suadere, & filiae sequerentur suasionem patrum; & sic cum dicitur, quod isti iurabant se non duros filias suas Beniamitis, iurabant quod quilibet eorum ageret quantum posset, ut filia sua non nuberet alicui Beniamitae, & nunc adveniente casu suadere debebant quantum poterant, ne filiae suae nuberent illis. Alio modo dici potest, & verius, quod secus erat in veteri testamento quantum ad ritum matrimoniorum, quam nunc in Ecclesia, quia nunc constitutione Ecclesiae introducta est magna libertas inter partes contrahentes in contrahendo, & non habet ius pater super filium,

In Ecclesia magna est libertas inter partes contrahentes matrimonium.

aut filiam in contrahendo: in veteri autem testamento, & apud omnes antiquos secus erat, quia non attendebatur voluntas puellarum, sed patrum, quia puellae erant totaliter in potestate, & dispositione patrum, & non accipiebant alios in sponfos, nisi patre iubente, nec credebatur aliquis habere posse sponfam, nisi illam à patre, vel maioribus puellae peteret, & pater tradebat puellam, cui volebat non petito consensu eius, sed potius videbatur, & tenebatur tunc, quod puella obligaretur sequi patris consensum: sic fuit de Rebecca, quando petiuit illam Eliezer seruus Abrahæ in uxorem pro Isaac filio Abrahæ à fratre suo, & matre: nam non fuit petitus consensus puellae ad contrahendum, sed ad veniendum cum Eliezer. Nam postquam concessissent eam in uxorem, & Eliezer peteret, quod illico permittetur recedere, dixerunt parentes Rebecca, queramus voluntatem puellae, & dixerunt ei: vis ire cum homine isto? Gen. 24. Et sic erat inter istos Israelitas, quia potestas dandi filiabus maritos erat, apud eos secundum consuetudinem temporis, & non erat in potestate filiarum accipere viros, ideo poterant iurare non daturos eas Beniamitis, quia dare, vel non dare erat in potestate eorum.

An isti seniores peccauerunt dando Beniamitis consilium de rapiendo virgines Sionitarum.

Questio XLIII.

QVAERETVR vterius, an isti seniores peccauerunt dando Beniamitis consilium de rapiendo virgines Sionitarum. Respondendum, quod Israelitae non putabant se peccare, sed potius dixerunt, quod isto modo religio iurandi seruaretur, & prouideretur Beniamitis de vxoribus, vt ait Iosephus quinto Antiquitatum. Dicendum tamen, quod iuramentum non tenuit, vt declaratum fuit supra in quadam quaestione: ideo non oportebat, quod seruaretur: & tamen si tenuisset, peccauissent isti seniores. Primo, quia isti darent consilium ad faciendum contra iuramentum suum: nam iurauerant, quod nemo daret de filiabus suis uxorem Beniamitis: & erat inrentio iurantium, vt Beniamitae nullam uxorem haberent de filiabus Israelitarum: & tamen isti seniores procurabant, quod Israelitarum filiae traderentur Beniamitis, ergo erant periuri. Secundo, quia, qui procurat, vt alius faciat contra iuramentum, incitat eum ad peccandum, ideo ipsi peccant: nam ipsi volebant, quod Sionitae patres virginum pietate moti relinquere filias suas Beniamitis. In quo facerent contra iuramentum. Tercio, quia ipsi rogati erant Sionitas, vt misererentur Beniamitis, & dimitterent eis iam filias suas, & in hoc rogabant eos agere contra iuramentum: si autem iuramentum non teneret, adhuc peccarent seniores, quia consulerent Beniamitis raptum virginum, quod erat crimen, eo quod priuabant patres earum iure suo, & puellas renitentes acciperent, quia forte illae nolent esse vxores Beniamitarum. Ex ignorantia tamen putauerunt seniores se teneri iuramento, quo seruato periret, vel pateretur magnum detrimentum tribus Beniamin, quod malum erat: ideo putauerunt se nihil mali agere, quod consulerent istud, sed potius, quod erat laudabile opus.

Cur putabant periuros Sionitas esse, quorum filias raperent Beniamitae, permittendo illas cum eis.

Questio XLIII.

QVAERETVR vterius, cur putabant periuros Sionitas esse, quorum filias raperent Beniamitae.

Fmitae permittendo illas manere cum eis. Respondendum, quod non putauerunt eos peccare: nam si credidissent eos peccare, non incitarent ad hoc, sed credebant, quod si Sionitae sponte filias suas traderent, periuri erant: nunc autem, quia Beniamitae raperunt eas nescientibus, & iam reclamantibus Sionitis, non peccabant: ipsi autem, qui dederant consilium istud non putabant se posse dare licite filias suas, quia sponte dando incurrerent periurium, sed consulebant, quod acciperent filias, & quia hoc nesciebant non essent periuri. Sed istud non stat, quia licet non essent periuri per hoc, quod Beniamitae raperent filias eorum, essent tamen periuri quando permittenter illas cum raptoribus, potissimè, quia secundum consuetudinem temporis illius filia non poterat contrahere nisi cum illo, quem pater assignaret, & cui illam daret, & Sionitae consensu erant istud: nam seniores rogati erant eos, quod misererentur Beniamitarum, & ad preces eorum condescenderent Sionitae: maxime, quia de facto erat in potestate eorum, quod filiae suae manerent cum Beniamitis, vel non, & si semper inisterent, restituerentur eis filiae: nam ob hoc seniores rogati erant eos. Item non putabant seniores, quod erant periuri rogando, quod Sionitae permittenter Beniamitis tenere filias ipsorum contra iuramentum, quia alias aequaliter recusarent istud, & quod ipsi darent filias suas: sed grossè iudicabant circa istud iuramentum, putantes se nullo modo incidere in periurium, nisi darent sponte filias suas petentibus Beniamitis, vel non petentibus.

An peccauerunt Beniamitae rapiendo virgines Sionitas.

Questio XLV.

QVAERETVR vterius, an peccauerunt Beniamitae rapiendo virgines Sionitas, & dato quod patres earum nolent tradere eas, an liceret eis illas accipere rapiendo. Respondendum, quod peccauerunt Beniamitae rapiendo virgines Sionitas. Primo, quia prauidicabant patribus earum: nam ipsi habebant ius super eas ad dandum eas, quibus vellent, & tamen Beniamitae priuabant eos isto iure rapiendo virgines, ideo peccabant. Secundo, quia Beniamitae quantum in se erat conabantur, vt Sionitae incidere in periurium, scilicet, quod aliquo modo traderent eis filias suas, de quibus iurauerunt, quod non traderent eas illis, & Beniamitae credebant Sionitas periuros esse, si darent eas, quia omnes Israelitae putabant istud iuramentum tenere, & tamen qui incitat alium ad periurium quomodocunque, peccat, ideo peccabant isti. Tercio patet, quia isti acceperunt puellas inuitas, quae forte nolebant esse coniuges illorum, & in hoc erat duplex peccatum. Primum erat stuprum, scilicet, quia deflorabatur virgo indebitè cum non esset vxor, quia illa nondum in eum vt in virum consenserat. Secundum erat violentia, quia inuitè raptae fuerant, & cognitae. Ad secundum dicendum, quod si patres earum nolent dare illas Beniamitis, quod non licebat illis rapere illas. Et si obijciatur, quod erant in necessitate, quia non poterant aliunde habere vxores de stirpe Hebraeorum: Dicendum, quod ista non erat necessitas absoluta, in qualicet eis rapere virgines, quia habebant alia remedia, scilicet, quod poterant accipere vxores de gentilitate, & conuerterent eas ad ritum Iudaicum, & si ille nolent manere cum eis in ritu Iudaico, sed in Gentilico, adhuc poterant eas sic tenere: vt fecerunt duo filij Noemi, vt patet Ruth primo, & declaratum est supra in quadam quaestione.

Et

Et tamè in maiori necessitate erant Beniamitae quam illi, quia illi poterant habere vxores Hebraeas, si vellent de terra Moabitarum, in qua tunc manebant, venire in terram Israel, istis autem non dabatur vxores de Israelitis: & tñ dato quod non possent habere isti vxores de Gentilitate, potius sustinere debebant vitam vidualem, & castam, quam rapere virgines: quod patet, nam si daretur, quod quis nullo modo posset habere vxorem, nisi vxorem alterius sibi raperet in vxorem, potius mori debebat sine vxore, imò mortem tolerare, quàm hoc facere: sed hic non poterant Beniamitae rapere virgines Sionitas nisi multa prauidicia facièdo, ideo non licebat eis accipere illas, etiam si non haberent alias vxores, & patres earum non darent eas illis: seniores tamen non putauerunt istam violentiam peccatū esse, & si aliquid erat, potius volebant committere illud, vt prouiderent tribui Beniamin, quàm detrimentum pateretur.

An Beniamitis petentibus Sionitas in vxores, si patres earum illas dare nolent, an peccarent.

Questio XLVI.

QVAERETVR vterius, an Beniamitis petentibus Sionitas in vxores, si patres earum illas dare nolent, an peccarent. Respondendum, quod Israelitae non putabant se peccare in hoc, imò potius credebant, quod si darent peccarent, quia faciebant contra iuramentum, quod credebant tenere: sic dixerunt Israelitae supra: filias nostras dare non possumus constructi maledictione, & iuramento, & tamen secundum veritatem non tenebantur, vt supra declaratum est: & quia iste error erat in eis inuincibilis, eo quod nullus erat eo tempore, qui declararet istud iuramentum non tenere, non peccabant, non dantes filias suas. Si tamè crederent, quod non tenebantur iuramento, dicendum, quod aut habebant aliquam causam, quare non dabant eas illis, vt potè quia erant viri feroces, & alii mali, cum quibus grauis vita vxoribus ducenda foret, aut nullam huiusmodi causam habebant. Si haberent causam, dato quod tota tribus Beniamin periret, non dano vxores istis, nemo tenebatur dare filias suas talibus in vxores: si autem nulla causa subesset videbatur aliquid, quod isti peccarent, non dando eis filias suas, tum quia cogere eos mori sine vxoribus, vel declinare ad accipiendum vxores de Gentilitate, in quo erat magnum periculum, scilicet, quia poterant peruertere corda eorum, vt colerent idola: sicut dicitur 3. Reg. 11. Certissimè auertent corda vestra, vt sequamini Deos earum, tum quia inferret damnum tribui Beniamin, quae non posset conuenienter multiplicari istis ducendis non habentibus vxores.

Quomodo seniores dicturi erant Sionitis conquerentibus de raptu filiarum suarum, &c.

Questio XLVII.

QVAERETVR vterius, quomodo seniores dicturi erant Sionitis conquerentibus de raptu filiarum suarum, à vestra parte peccatum est: nam ipsi non credebant, quod peccarent non dando filias suas illis Beniamitis, sed potius peccarent dando, quia iurauerant non dare, & si ipsi peccarent non dando, etiam peccarent ipsi seniores, & omnes alij Israelitae, quia omnes idem iurauerant. Dicendum, quod licet Sionitae secundum veritatem possent dare filias Beniamitis, quia iuramentum non tenebat, seniores tamen credebant, quod non poterant, eo quod ipsi putabant tenere iuramentum: dicturi tamen erant istud Sionitas ad placandum eos, vt non inisterent contra Beniamitas re-

petendo filias ad hoc, quod fieret bellum, & allegarent ad hoc aliquas rationes verisimiles, licet non veras, quibus placarentur Sionitae aequaliter.

Feceruntque filij Beniamin, vt sibi fuerat imperatum, & iuxta numerum suum rapuerunt sibi de his, quae ducebant choros, vxores singulas: abieruntque in possessionem suam aedificantes vrbes, & habitantes in eis. Filij quoque Israel reuersi sunt per tribus, & familias in tabernacula sua. In diebus illis non erat rex in Israel: sed vnusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

Sup. 17. & 17.

Feceruntque. Hic ponitur consilij executio, & dicitur. *Feceruntque filij Beniamin, vt sibi fuerat imperatum*. Scilicet adueniente festiuitate in Silo rapuerunt virgines Sionitas. *Et iuxta numerum suum rapuerunt sibi de his, quae ducebant choros vxores*. Id est, susceperunt ducenas virgines in vxores de illis, quae ducebant choros per vineas, quia ipsi erant ducenti. *Abieruntque in possessionem suam*. Id est, iuerunt in Bethel vrbes terrae Beniamin, quae erat circa Silo, vt ibi haberent pro tunc refugium, si forte vellent Sionitae persequi eos ad tenendas filias. *Aedificantes vrbes, & habitantes in eis*. Id est, restituerunt vrbes antiquas: nam multae vrbes erant in tribu Beniamin, vt patet Iosue 8. tamen nunc in bello diruptae fuerant omnes, & combustae, aedificataeque dispersatae, & ad hoc quod habitarent isti Beniamitae ibi, oportebat, quod reficerent dirupta earum, sed nullam vrbes de nouo constructuri erant: nam & ipsae veteres non poterant repleri, cum essent solum sexcenti viri. *Filij quoque Israel reuersi sunt per tribus, & familias in tabernacula sua*. Scilicet, facta prouisione Beniamitis de vxoribus reuersi sunt omnes Israelitae in tabernacula sua, & dicitur per tribus, & familias suas, scilicet, quia omnes Israelitae contenerant ad istud bellum, vt patet precedenti cap. & finito illo redibant omnes in loca sua, & hoc per tribus, & familias, scilicet, omnes de vna tribu ibant simul, & omnes de vna familia simul. Est enim familia quaedam specialis cognatio sub tribu, & habet quaelibet tribus certas familias, quarum numerus & nomina ponuntur Nume. 26. Sed quando fuerit iste reditus Israelitarum declarabitur infra in quadam quaest. *In diebus illis*. Scilicet, quando accidit casus Leuitae, & virorum Gabaa. *Non erat rex in Israel*. Non solum non erat rex, sed etiam nullus erat iudex, nec viuebat tunc Iosue, & sic fuit in quodam tempore in quo nullus praesidebat. *Sed vnusquisque quod rectum sibi videbatur, hoc faciebat*. Scilicet, quod nullus imperabat, sed poterat quilibet facere, quod volebat: quia nullus cohibebat eum per timorem poenae. Et ponitur ad declarandum quomodo accidit istud nefas de Leuitae vxore, & de bello postea insurgente inter omnes Israelitas contra tribum Beniamin: nam si fuisset aliquis rex eo tempore, vel iudex potens, qui per modum potentiae potuisset cohibere delinquere volentes, non fecissent viri Gabaa nefas, quod fecerunt contra vxorem Leuitae: & dato quod illud factum fuisset, tamen saltem non diuisum fuisset totum regnum Israelis in duas partes, & vna pugnaret contra aliam, sicut factum est nunc, scilicet, quia non existente rege quilibet faciebat, quod sibi placebat.

Quomodo

Quando Israelita redierunt in tabernacula sua. Quæst. XLVIII.

QVAERETVR de recessu Israelitarum, qui congregati erant, quando redierunt in tabernacula sua. Aliquis dicit, qd factum est hoc, postquam Beniamita acceperunt uxores sufficientes sibi, scilicet quadringentas de Iabes Galaad, & ducentas de Silonitis, & hoc videtur innuere litera: nam postquam dicitur de ducentis vxoribus, quas acceperunt Beniamita de Silo, dicitur qd redierunt in tabernacula sua per tribus, & familias. Dicendum tamen, qd hoc non stat. Primo quia non erat verisimile, qd totus Israel, qui erat congregatus ad pugnandum, maneret in aliquo vno loco, quousque prouideretur Beniamitis de vxoribus, quia magnum tempus in hoc fluxit, & qd totus Israel maneret congregatus nihil proficiebat ad hoc: ideo videtur qd ante hoc redierunt singuli in loca sua. Secundo patet & efficacius, quia si adhuc congregatio ista esset, quando Beniamita rapuerunt virgines Silonitas, non essent patres, nec cognati earum in Silo, quia omnes Israelita potentes pugnare erant in castris, & tamen erant nunc in Silo, & isti seniores, qui dederunt istud consilium, non erant in eodem loco: nam dixerunt, qd quando venirent ad eos patres, & fratres virginum raptarum, responderent eis id, quod haberetur in litera. Tercio patet, quia finito bello redijt totus exercitus in Silo, vt patet in litera supra, si ergo maneret adhuc Israel congregatus, esset ista congregatio in Silo, & tamen non erant ibi, quia tunc quando consuluerunt Beniamitis, non dicerent: ecce solennitas anniuersaria est in Silo, sed dicerent, solennitas est in loco isto, ideo non erant isti seniores in Silo, & consequenter nec alij Israelita erant ibi congregati. Quarto patet, quia si nondum fuisset facta diuisione de castris Israelitarum, manerent omnes in Silo, vbi prius erant, & tunc non consuluerunt seniores Beniamitis, qd rapere virgines de Silo, quia non possent, eo qd in agris essent tentoria Israelitarum, quia non poterant capi omnes intra vrbem, cum essent plusquam quadringenta millia virorum, vt patet precedenti cap. & sic impedirentur latere Beniamita in agris, & vineis propter presentiam Israelitarum. Et etiam ipse virgines non possent discurre cum choris per agros, & vineas propter multitudinem Israelitarum. Quinto, quia esset periculum Beniamitis velle rapere virgines Silonitas si esset ibi tota multitudo Israelitarum, quia illico caperentur clamantibus virginibus antequam ducerent eas ad terram suam. Sexto patet, quia si essent ibi omnes Israelita congregati, consilium seniorum de rapiendo virgines Silo esset pessimum, quia non esset aliquis locus in tota terra Israel, in quo difficilius istud fieret propter presentiam virorum totius Israel: & in qualibet alia vrbe posset istud fieri facilliter, eo qd in alijs vrbibus nulli erant viri potentes pugnare, cum omnes conuenissent in castra, & sic rapere quas vellent, nemine impediante: ideo si esset adhuc congregata multitudo Israelitarum, non suaderent permittes hoc fieri in Silo, sed in aliqua alia vrbe. Dicendum est, qd quando factus est iste raptus virginum, iam recesserant singuli Israelita de castris in tabernacula. Pro quo sciendum, qd Israelita pugnauerunt contra Beniamitas, & occisa tota multitudo eorum fugerunt sexcenti ad petram Remmon, & manserunt ibi mensibus quatuor precedenti cap. interim totus exercitus Israelitarum discurrit per totam terram Benjamin, & diruit vrbes atque succendit, occiditq; senes, & paruulos, & feminas vsq; ad pe-

cora: preced. c. & post hoc redierunt in Silo, & planxerunt ibi coram domino, super destructione vnus tribus de Israel, vt patet supra in litera, & tunc volentes prouidere Beniamitis de vxoribus, ne penitus deleteretur tribus Benjamin, occiderunt viros Iabes, & acceperunt quadringentas virgines, & tunc miserunt Israelite pro Beniamitis, qui erant in petra Remmon, & ibi consummati fuerunt quatuor menses ex tempore, quo occisi fuerant in bellis Beniamite, & fugerunt isti sexcenti ad petram Remmon, & in istis omnibus erant adhuc congregati Israelita in Silo. Nam quando ducta sunt virgines Iabesena, erant adhuc omnes Israelite in Silo, vt patet supra in litera, scilicet inuenta sunt in Iabes quadringente virgines, quæ non cognouerunt viri torum, & adduxerunt eas ad castra in Silo: ergo erant tunc castra in Silo. Dicendum autem, qd post hoc recesserunt illico Israelita per loca sua, quia congregatio eorum iam non erat utilis ad aliquid: & mansit solis senioribus populi cura de prouidendo ducentis viris Beniamitis, qui nondum acceperant uxores, & inito consilio decreuerunt, quod peterent filias Silonitarum, & cum nolent eas dare patres ipsarum, qd laterent in vineis, & caperent illas in solennitate anniuersaria, & sic aliquantum tempus transierat postquam recesserant Israelite in tabernacula sua quando factus est raptus Silonitarum virginum. Cum autem obijcerit, qd post illum raptum fuerit recessio de castris ex ordine litera. Dicendum est mutatio ordinis per recapitulationem, sicut sæpe fit in scriptura per anticipationem, vel recapitulationem. Et satis patet ex ipsa litera, qd non sit ordo seruatus: nam tenendo ordinem litera non solum oportuisset manere congregatos omnes Israelitas in castris vsquequo raptæ essent virgines Silonite, sed etiã multo tempore post, quia dicitur qd Beniamita rapuerunt singulas virgines, & abierunt in possessionem sua edificantes vrbes, & habitantes in eis: & tamen manifestum est, qd non manserunt omnes Israelita simul non recedentes in tabernacula sua, vsquequo Beniamita edificarent vrbes: ideo certum est, qd hic est ordo mutatus.

Quo tempore accidit iste casus de destructione Beniamitarum. Quæst. XLIX.

QVAERETVR vterius, quo tempore accidit iste casus de destructione Beniamitarum. Respondent quidam, qd accidit tempore Heli summi sacerdotis, vel paulo ante, scilicet non multo tempore ante tempora regum: & mouentur ad hoc ex ordine libri: nam fuit posita supra historia omnium iudicum, & sic putatur, qd fuerit istud post omnes iudices. Dicendum tamen, qd hoc non stat, sed fuit istud bellum post mortem Iosue, & antequam essent aliqui iudices in Israel, & fuit quasi illico post mortem Iosue. Quod autem fuerit post mortem Iosue patet, quia istud accidit manentibus Israelitis in terra Chanaan, ergo accidit, dum viueret Iosue, vel post mortem suam. Quod patet, quia Iosue introduxit Israelitas in terram Chanaan, & erat princeps tunc, vt patet Iosue primo, & secundo, & per totum. Quod autem non fuerit istud eo viuente patet, quia ipse non permisisset talia fieri in Israel, & qd diuideretur populus in duas partes, & pugnaret, ideo mortuus erat. Secundo patet, quia dicitur hic, qd eo tempore nullus erat rex in Israel, & quilibet faciebat, quod sibi rectum videbatur. Et non accipitur rex pro rege, sed pro regente habente potestatem coercitiuam super malos: & tamen tempore Iosue ipse coercerat malos, & magis populus timebat eum, & faciebat propter eum plura, quam propter reges: ideo videtur qd non fuit tempore suo. Tercio patet quia da-

to, q

Quare dicitur hic, qd non erat isto tempore rex in Israel, &c. Quæst. L.

Bellum inter Israelitas, & Beniamitas fuit paulo post mortem Iosue.

to qd accidisset tempore Iosue nõ fuisset sic prouisum A Beniamitis de vxoribus, si qd non prouiderent eis seniores, sed Iosue, qui erat princeps, inberet quid fieret in omnibus his. Seniores tñ disposuerunt omnia hæc, vt patet in litera: ergo non viuebat Iosue. Quod autem fuerit factum paulo post mortem Iosue antequam essent iudices in Israel, patet quia quando factus est istud, nullus erat regens in Israel, qui cohiberet, vel punire posset istud malum, vt dicitur in litera, & tamen iudices, licet minore potestate haberent quam reges, poterant coercere peccata populi intantum, qd timore eorum populus non colebat idola eis viuentibus, & cum moretetur aliquis iudex declinabat populus ad idolatriam, vt patet supra 2. & tamen nunc nullus poterat cohibere peccantes, cum quilibet faceret, quod vellet, ergo nondum ceperant iudices. Secundo patet, quia quando accidit istud nõdum capta fuerat Ierusalem de manu Iebusaorum, vt patet supra 19. nam iste Leuita, cuius vxor occisa fuit, noluit intrare in Ierusalem, quia erat ciuitas Chanaanorum, & tamẽ fuit ista ciuitas capta illico post mortẽ Iosue, vt colligitur supra primo, vbi dicitur, qd post mortem Iosue cõsulerunt Israelita Deum, quis ascenderet ante eos ad pugnandum contra Chanaanum, & respondit qd ascenderet Iudas, & ascendit: & sequitur ibi quomodo caput vrbẽ Ierusalem, & sic fuit modico tempore post mortem Iosue, & tamen nondum erat capta Ierusalem, quando fuit iste casus. ergo valde coniunctus mortui Iosue fuit iste casus antequam esset aliquis iudex in Israel. Nam si aliquis iudex tunc fuisset, qñ capta est Ierusalem, non consulissent Israelita, quis ascenderet ante eos ad pugnandum, quia certum est, qd ille iudex esset princeps ad pugnandum, cum isti iudices vocarentur saluatores dati Israel a Deo, vt patet supra 3. Tercio patet, quia in isto bello Israelitarum contra Beniamitas, cum ascendissent omnes in Silo, antequam pugnarent consuluerunt, quis esset dux in exercitu eorum contra filios Benjamin: si tamen aliquis iudex tunc esset, certus est, qd ille esset dux, & non oporteret inquirere, quis esset dux: ergo non erat tunc aliquis iudex: patet hoc præced. c. Fuit ergo iste casus de primis, qui facti sunt post mortem Iosue. vnde prius fuit iste, quam casus virorum tribus Dan in raptu idoli Michæ, & captione vrbis Lefendan, de quo sup. 17. & 18. vt probat Iosueph. 5. Antiquita. ideo ipse illico post mortem Iosue enarrat istud accidens de bello Beniamitarum, & post illud enarrat accidens de captione vrbis Lefendan, & deinde incipit enarrare gesta iudicum inchoans ab Hothoniele, qui primus fuit, de quo supra 3. Scriptura tamen mutauit ordinẽ in hoc, in quo falluntur multi, & causa huius fuit, quia in isto libro voluit actor scribere gesta iudicum, eo qd de iudicibus intitular, & cum ista tria accidentia, scilicet idolo Michæ, & captione vrbis Lefendan, & vxore Leuite non fuerint historie iudicum, quia non fuerunt tempore ipsorum, nec per eos gesta non debuerunt præponi gestis iudicum, quia tunc magna pars libri ab exordio introduceret facta aliena, que non pertinebant ad iudices: egit ergo in principio de gestis iudicum: quia tñ ista accidentia dicta non erant omittenda, eo qd fuerunt magna doctrina pro posteris, debebant scribi in aliquo libro sacræ scripturæ: nõ fuit tamen aliquis liber, cui magis cõuenirent, quam libro iudicum, eo qd fuerunt magis propinqua temporibus iudicum, quam historijs aliorum librorum, & sic debuerunt introduci in libro iudicum: & tamẽ ne extraneæ historiæ maximam libri partem in principio occuparent, enarrata fuit primò vsque ad Samsonem tota historia iudicum, de quibus intendebatur, & deinde expleto quod erat de intentione libri, introducta fuerunt ista, quæ erant quasi accidentalia.

QVAERETVR vterius, quare dicitur hic, qd non erat isto tempore rex in Israel, sed quilibet faciebat, quod sibi rectum videbatur. Et cur non dicitur, qd etiam non erat tunc aliquis iudex, quia eo existente non faceret quilibet, quod vellet. Respondendum, quod intentio auctoris fuit in istis verbis respondere tacite quæstioni. nam legens, vel audiens ea, quæ habentur hic, diceret: quomodo potuit esse tanta deordinatio in populo, qd viri Gabaa tantum nefas contra Leuitam, & vxorem eius molirẽtur? & dato qd hoc fuisset: quomodo rursus populus fuit tam dicos, vt diuideretur in duas partes, & pugnaret vsque ad deletionem vnus tribus Israel? Respondit auctor, qd istud fuit ex defectu gubernatoris, nullus enim erat tunc gubernator in Israel, quem timerent Israelita, ideo quilibet faciebat, quod sibi rectum videbatur, id est quod desiderabat, i. siue bonum, siue malum esset: & istud poterat emendari postquam factum esset per aliquẽ principem totius Israel, si fuisset tunc: vel magis impeditum fuisset, ne tale quid accidisset: & hoc poterat quilibet princeps totius Israel euitare, siue esset rex, siue Iosue, qui non erat rex, siue aliquis de iudicibus. De regibus patet, quia magna erat potestas regum inter Hebræos, scilicet, qd populus sibi obediebat in omnibus tam laici, quam sacerdotes. Potestas etiam Iosue fuit valde magna: nam populus tenebat eum in magna veneratione, sicut Moysen, de quo Num. 17. & Deuter. vltimo: & Iosue primo: ita vt quicumque non obediret Iosue per omnia, morte moreretur, vt patet Iosue primo. Potestas etiam iudicum satis magna erat, quia erat super totum populum, & congregabat omnes Israelitas ad bellum quando expediebat, & faciebat quæcunq; alia in populo, quæ vtilia erant toti populo, & timebat populus iudicem intantum, qd viuente quocunq; iudice non audebat populus declinare ad idolatriam, & illo mortuo mox declinabat, vt patet supra secundo. Responderi potest ergo tripliciter: vno modo qd accipitur hic rex pro quocunq; regente habente potestatem super populum, etiam si non esset rex: & tunc comprehenduntur reges, & iudices, & Iosue, & quicumque princeps, qui posset toti populo aliquid imperare, & patet ex adiuncto, scilicet, sed quilibet, quod rectum videbatur sibi, hoc faciebat: quasi dicat, si fuisset rex tunc, non faceret quilibet, qd sibi rectum videbatur: sed existentibus etiam iudicibus, non faceret quilibet quod sibi rectum videretur, ergo illi intelliguntur etiam hic nomine regum. Alio modo potest responderi, qd accipiat propriè rex: & tunc verum est, quod non erat aliquis rex in Israel, licet etiam non esset aliquis iudex, & potuisset per quemlibet eorum prouideri in hoc, quia tamen melius prouideri poterat per regem, eo quod erat maior potestatis, dixit de rege. Tercio & adhuc melius dictum est, quod de rege expressum est, quia iste liber fuit scriptus per Samuelem tempore Saulis regis Israel, & volebat dare causam, vel modum Samuel quomodo potuissent ista accidere: nam diceret aliquis tempore illo: quomodo potuit tanta discordia accidere in populo, & nullus magis tollebat: quasi dicat, nunc non posset accidere, & respondet Samuel, quod hoc erat, quia quando ista acciderunt, non erat aliquis rex in Israel, sicut tempore ipsorum, qui hoc quærebant, qui posset prouidere ne ista fierent.

Magna erat potestas regum inter Hebræos.

Quis

Quis ordo iudicum fuit in Israel à tempore Moysi, vsque ad tempus Christi. Et an totus ordo iudicum erat destructus, quando hoc accidit.
Quest. LI.

QVAERETVR ulterius, an tempore, quo ista acciderunt esset destructus totus ordo iudicum in Israel, vel erant aliqui. Et si aliqui erant quomodo non impediabant istud. Respondendum est, q̄ semper fuerunt iudices aliqui in Israel, quia aliàs desisset Israel esse populus: nam in vrbe magis necessarius est distributus iustitia, id est iudex, quàm panis, vt ait Arist. 3. Politicorum. Pro quo sciendum, quòd quando Moyses eduxit Israelitas de Aegypto, & ducebat eos per desertum, ipse solus erat princeps, & iudex, & cum essent tanta negocia populi, tota die sedebat iudicans, & non finiebat negocia, vnde dixit ei Iethro sacer suus: Stulto labore consumeris, supra vires tuas labor iste est, solus non poteris illum sustinere. Et tunc consilio Iethro diuisit Moyses totum populum per decanos, quinquagenarios, centuriones, & tribunos, qui iudicarent populum in negocijs paruis, & ciuilibus: ipse autem Moyses iudicabat in omnib⁹ arduis, vt patet Exo. 18. Mansit autem sic aliquanto tempore Moyses, & tamen nec sic ablata est magnitudo solitudinum suarum, & petiuit vt moreretur, vel liberaretur ab his angustijs: & tunc Deus dedit ei septuaginta viros habentes spiritum propheticum, qui etiam curam gererent de rebus arduis: Nu. 11. & tunc cessauit querela Moysi. Durauit autem iste modus iudicum in deserto semper, scilicet q̄ si aliquis istorum moreretur subrogabatur alius. Et postquam introierunt Israelitæ in terram Chanaan, durauit iste modus iudicandi, sed etiam fuit alius introductus, scilicet q̄ essent quidam indices supremi in Israel, à quibus ratio appellaretur, & isti erant septuaginta viri, qui successerunt septuaginta senioribus, quos dedit Moysi in adiutores: Nu. 11. Et princeps istorum erat summus sacerdos, & omnes isti si-

Fmul vocabantur domus consilij, & quamquam omnes concurrerent in consilio de sententia danda, solus summus sacerdos sententiabat, de quo declaratum est Num. 11. & Deuter. 17. manserunt semper isti iudices septuaginta. Nam etiam tempore Christi erant, & vocabantur seniores, & ipsi condemnauerunt Christum ad mortem, & erant cum Caypha, qui erat summus sacerdos, quando contra Christum sententiavit, q̄ erat dignus morte: & sic dicitur sæpe in passione, q̄ principes sacerdotum, & seniores faciebant aliquid contra Christum, scilicet, septuaginta seniores. Præter istos erant alij iudices minores constituti per singula: nam erant saltem vnus, vel duo iudices in quolibet loco, & isti erant de progenie virorum illius loci, & cuilibet iudici dabantur duo Leuitæ in assessores, eo q̄ Leuitæ erant periti in lege, de quo Ioseph. quartus Antiquit. De istis iudicibus dicendum, q̄ semper fuerunt in simul, & erant quando ista acciderunt, sed ipsi non poterunt euitare aliquid istorum, eo q̄ isti erant solum habentes iurisdictionem in diffiniendo in causis, & non habebant potestatem ad alia, vt subijcerent sibi populum. Et licet potestas eorum esset de iure, tamen de facto paruam habebant potestatem, eo q̄ erant mere iudices, & non domini nec principes: & ideo adhuc eis existentibus, poterat facere quilibet, quod volebat, & poterant accidere omnia ista mala, quæ euenerunt.

VARIAS temporum mutationes, & discordias factas librum Iudicum explians, vt nobis collatum erat, explicuimus: in quo sub breuibus multiplicibus subtinguntur historiae, in quibus iuxta consuetum stylum literalem dumtaxat enucleando medullam processimus, quia de allegorijis rara, aut nulla nobis in his volluminibus cura est, cum alibi fortasse spatiosior erit dicendi locus, si contingat nobis sapientiam scribere tempore vacuitatis. Omnia autem dicta sunt ad exaltationem fidei, & laudem Dei omnipotentis, & eius Sacratissimæ matris.

*Domus
consilij q̄
priuilegiu
summi sa-
cerdotis.*

Ex Typographia Rampazetana.

ALPHONSI
TOSTATI
Episcopi Abulensis

IN LIBRUM RUTH
COMMENTARIA.

CAPITVLVM PRIMVM.

In diebus vnus iudicis, quando iudices præerant, facta est fames in terra. Abijtque homo de Bethlechem Iuda, vt peregrinaretur in regione Moabitide cum vxore sua, ac duobus liberis. Ipse vocabatur Elimelech, & vxor eius Noemi: & duo filij, alter Mahalon, & alter Chelion: Ephrathæi de Bethlechem Iuda. Ingressique regionem Moabitidem, morabantur ibi. Et mortuus est Elimelech maritus Noemi, remansitque ipsa cum filijs. Qui acceperunt vxores Moabitidas, quarum vna vocabatur Orpha, alteraque Ruth. Manseruntque ibi decem annis, & ambo mortui sunt, Mahalon videlicet, & Chelion: remansitque mulier orbata duobus liberis, ac marito.

In diebus. Hic incipit liber Ruth, in quo ponit historiam Ruth, quæ subordinatur ad genealogiam Dauid Alph. Tost. super lib. Ruth

Aenarrandam. Et diuiditur in quatuor partes, in prima ponitur eius ad dominum conuersio, secundò eius honesta in Iudaismo conuersatio, tertio legalis conuentio, quarto matrimonialis coniunctio. Prima pars diuiditur in duas, quia primò ponitur conuersionis occasio, secundò ipsius Ruth conuersio ibi. *Et surrexit.* Circa primum dicitur. *In diebus vnus iudicis.* Ponitur tempus, quando factum fuit hoc, id est in diebus vnus iudicis, vt sciatur quando acciderit ista historia. *Quis autem fuerit iste iudex,* infra dicitur in quadam questione. *Quando iudices præerant.* Fuit quoddam tempus, quo soli iudices præerant in Israel, & fuerunt iudices quindecim, & tempore istorum non fuerunt reges, nec alij principes, vt dicitur infra in quadam questione. *Facta est fames in terra.* Scilicet in terra Israel, quia de ipsa terra solum agitur hic, quia ibi habitabat Elimelech, qui fugit tunc propter famem, vt patet in litera. Et ista fames dedit occasionem isti historia, quia alias non fuisset historia Ruth, scilicet, quod Maalon filius Elimelech & Noemi non accepisset in vxorem Ruth, de qua fuit progenies Dauid. Cur autem venit ista fames, & an fuerit vniuersalis, vel particularis, declarabitur infra. *Abijtque homo de Bethlechem Iuda.* Iste homo fuit Elimelech, vt patet infra in litera, & fuit de Bethlechem: in quo apparebat, quod erat de tribu Iuda, quia Bethlechem erat ciuitas Iuda, & Dauid fuit de ista vrbe, vt patet Ioan. 8. & dicitur de Bethlechem Iuda ad differentiam alterius: est enim duplex Bethlechem, quædam in sorte Iudæ, alia in sorte Zabulon, vt patet Iosue 19. & ob hoc consuevit poni Bethlechem, cum ista determinatione, scilicet, vt dicatur Bethlechem Iudæ. Patet hic, & Iudicum 17. & Matthæi 2. Et aliquando vocabatur Bethlechem Ephrata, vt patet Micheæ 5. & idem est. *Quare autem vocetur Ephrata,* infra dicitur. *Vt peregrinaretur in regione Moabitide.* Id est, vt maneret

neret ibi peregrinando aliquo tempore, quousque cessaret fames: nam non erat intentio Elimelech manere semper in regione Moab, sed solum tempore famis, & postea redire intendebat in terram suam Bethlehem, & ideo quandiu esset in terra Moab, dicebatur ibi peregrinari. Sciendum de regione Moab, que est quadam terra coniuncta terre Israel, quae nominata fuit à Moabitibus filijs Moab; qui fuit primogenitus Loth ex filia sua susceptus, quando inebriatus est, Genes. 2. c. 9. Et quia Moab, & Amimon erant filij Loth, vt patet ibidem, & Loth erat consobrinius Abraham Gen. 11. & 13. voluit dominus benedicere filijs Loth propter Abraham, dando eis regiones, in quibus morarentur: & dedit eis terras coniunctas Iordanis ad orientem partem eius, & circa mare rubrum, & dedit eis robur ad pugnam contra Gigantes, qui tenebant prius regiones illas, vt excluderent eos de illis, vt patet Deut. 2. ideo dicitur, qd Deus dedit eis possessiones, sicut filijs Israel. Ista terra fuit semper Moabitarum, etiam antequam Israhelita exiret de Aegypto, & quando exiuerunt voluerunt transire per illam, & transierunt per quandam partem eius: Deut. 2. Et per quandam aliam partem eius non permisi sunt transire, neq; voluerunt Moabitae occurrere eis cum pane, & aqua: Deuter. 23. sed potius conduxerunt Balaam ariolum contra eos, vt malediceret ipsis, Num. 22. & 23. & 24. Et est regio ista Moab coniuncta terrae Israel, imò quadam pars regionis Moab cecidit Israhelitis in partem, scilicet terra duarum tribuum & dimidia, quae erat ad orientem Iordanis: nam ista terra erat prius pars regni Moab, & duo reges Amorrhæi, scilicet Sennon, & Og ceperunt eam de terra Moab, & postea Israhelita acciperunt eam de manu istorum duorum regum Amorrhæorum: Deuter. 2. & 3. & Num. 21. cap. Et coniungitur ista terra Iordanis, scilicet, qd Iordanis est terminus occidentalis terrae Moab: Deuter. 2. & 3. & ipse Iordanis est terminus orientalis terrae Chanaa, in qua habitauerunt Israhelita: Num. 34. ideo istae duae terrae coniunctae erant, & sic facile erat Israhelitis transire ad terram Moabitaram ad peregrinandum ibi. *Cum vxore sua, & duobus liberis.* Vxor sua vocabatur Noemi, & duo filij sui Mahalon, & Chelion, vt patet in litera. *Ipsa vocabatur Elimelech.* Quia postea de istis in historia agendum est, ponuntur hic nomina eorum, & prius nomen viri, scilicet Elimelech, qui erat vnus de principibus viris urbis Bethlehem. *Et vxor eius Noemi.* Ista superflua fuit post peregrinationem viro, & filijs mortuis, vt patet in litera. Et interpretatur Noemi pulchra, vt patet infra in litera, scilicet, ne vocetis me Noemi, id est pulchram, sed mara, id est amarum, quia valde amaritudine repleuit me omnipotens. *Et duobus filijs eius alter Mahalon, & alter Chelion.* Ponuntur nomina istorum, quia infra ponitur nomina vxorum suarum, quarum vna fuit Ruth vxor Mahalon, cuius haec historia est, & fuerunt duae vxores eorum Orpha, & Ruth, vt patet infra in litera. *Ephrathæi.* Id est omnes isti erant Ephrathæi. *De Bethlehem Iuda.* Idem est Ephrathæi, & de Bethlehem, quia Ephrata, & Bethlehem est idem locus: sed de Ephrata infra dicitur in quadam quaestione. Et vocatur Bethlehem Iuda ex causa supra assignata. *Ingressitque regionem Moabitidem morabantur ibi.* Scilicet, quia in regione Moab non erat fames, sicut in terra Israel, & volebant ibi manere tempore famis, & ista peregrinatio fuit decem annorum, vt patet infra in litera. *Et mortuus est Elimelech maritus Noemi.* Scilicet, durante ista peregrinatione decem annorum, sed in qua parte istius temporis mortuus fuerit, non apparet. *Quod autem mortuus fuerit isto tempore patet, quia quando reuersa est Noemi in terram suam, dixit qd rediret vacua viro, & filijs, infra in li-*

tera: & tamen dicendum, qd aliquanto tempore ante finem istorum annorum decem mortuus fuerit, quia immediatè dicitur in litera: remansit ipsa cum filijs suis in regione Moab, nisi decem annis, vt patet in litera: ergo ante finem decem annorum aliquanto tempore mortuus fuit Elimelech. *Remansitque ipsa cum filijs suis.* Scilicet, quia nondum cessauerat fames in terram Israel, & propter illam peregrinabatur in terra Moab ipsa Noemi. *Qui acceperunt vxores Moabitidas.* Erant enim in regione Moab, & non poterant accipere vxores de alijs regionibus. *Quarum vna vocabatur Orpha.* Ista fuit vxor Chelion, & mansit in Gentilitate eunte Ruth cum Noemi ad terram Israel. *Manseruntque ibi decem annis.* Scilicet Noemi, & filij sui: nam Elimelech vir Noemi multo prius mortuus est. *Et ambo mortui sunt Mahalon videlicet, & Chelion.* Scilicet, post patrem suum Elimelech mortui sunt, & non dicitur hic de morte patris, quia de illa supra dictum est. *Remansitque mulier orbata duobus liberis, & marito.* Omnino erat iam orbata Noemi post mortem mariti sui, & duorum filiorum, quia nihil aliud ad se pertinens habebat in regione illa, ideo illico habuit occasionem redeundi in terram suam Israel.

Quare hic dicitur, qd in diebus vnus iudicis accidit historia ista Ruth, cum in initijs aliorum librorum scripturae tempus ponere non consueuerit.

Quaest. 1.

QVAERETVR circa primum, quare dicitur hic, qd in diebus vnus iudicis accidit historia ista Ruth: nam in principijs aliorum librorum non consueuit poni tempus, quando facta est historia illorum. Respondendum, qd sacra scriptura vult dare certitudinem de omnibus rebus, quae in ea enarrantur, & quia scire tempora rerum gestarum multum confert ad sciendum, quid est ipsum, quod factum est ex circumstantijs temporis: scriptura vult dare cognitionem de tempore rerum gestarum: vnde in omnibus libris aliquid est, per quod de historia illorum librorum cognoscitur quando fuerit. Pro quo sciendum, qd librorum sacra scripturae quidam continent dicta, & quidam historias. In illis, qui continent dicta, non oportet poni annotationes temporum: quia per ipsam personam cuius dicta sunt cognoscuntur tempora librorum: sic patet de Proverbijs Ecclesiaste, & Canticis canticorum, qui sunt libri Salomonis, & non apponitur eis tempus: quia scito ex libris Regum, quo tempore fuit Salomon, sciatur de doctrina eius: sic est in omnibus libris noui testamenti, scilicet quatuor Euangelijs, & Epistolis omnibus, & canonicis, & Actibus Apostolorum, & Apocalypsi: nam cognitio temporibus Christi, & Pauli, ceterorumque Apostolorum, quod idem tempus fuit, sciatur tempus omnium scripturarum istarum: ideo non consueuit poni in istis scripturis aliquod tempus, nisi aliquando ad notificandum ipsum cuius fuit doctrina, vel de quo agitur, vt patet Luca primo, & Luca tertio: iste etiam modus obseruatur in omnibus Prophetijs Prophetarum maiorum, & minorum: nam in principio cuiuslibet eorum, ponitur quo tempore ille prophetauerit, cuius totus ille liber est. Alij autem sunt libri historici. Et isti se habent dupliciter. Nam qui dant eorum continent historiam, de qua notum est, quo tempore fuit propter continuationem librorum inter se, & in istis non annotatur tempus: in alijs autem non cognoscitur per se, de qua historia, quo tempore fuerit, & de istis ponitur, quo tempore fuerit.

Quare in quibusdam libris sacrae scripturae tempora non annotantur.

De

De primis patet, sicut in Genesi, qui est liber historicus, non oportuit poni, quo tempore illa historia ceperit, quia seipsam notificat, cum agat de exordio saeculi. In principio Exodi, non annotatur tempus, quia ex fine Gen. patet quo tempore ceperit Exodus. Idem patet de Leuitico, & libro Numerorum, & Deuteronomij: idem de libro Iosue, quia finis libri Deuteronomij, & principium libri Iosue idem est, vt colligitur considerando vtrumque. Sic etiam de libro Iudicum respectu libri Iosue, quia finis Iosue est principium libri Iudicum. Sic etiam de libris Regum, ad librum Iudicum, & de libris Paralip. nam isti ostendunt tempora ex continuationibus suis, ideo non oportet in istis poni tempora in principijs ipsorum. Alij sunt libri historici, qui non habent continuationem ad praecedentes: vnde ex hoc non potest cognosci tempus historiae, & in his necesse est, qd in principijs librorum assignentur tempora ipsorum. Sic patet de libro Esther, & de lib. Iudith, & Tobiae, & Machabaeorum, nam in his omnibus praepouuntur aliqua tempora, per quae cognoscitur de ipsis historijs, quo tempore fuerint: ita fuit in isto libro Ruth: nam Ruth est persona, de qua hic agitur, & non erat persona tam famosa in scriptura, vt ex alio loco posset cognosci tempus eius. Etiam ista historia, non est dependens ex alijs historijs aliorum librorum praecedentium, vel sequentium, sicut est in libris Regum, & Paralip. & quinque libris Moysi: ideo vt sciretur, quo tempore fuerit ista historia: oportuit qd in principio eius designaretur tempus, & sic dicitur hic, qd in diebus vnus iudicis fuit, & tamen non dicitur, quis iudex fuerit iste, quia videbatur hoc sufficere ad aliqualem cognitionem de tempore huius historiae.

De Ruth persona hic agitur.

Quis fuit iste iudex, sub quo accidit historia Ruth.
Quaest. 11.

QVAERETVR vltimus, quis fuit iste iudex, sub quo accidit historia Ruth. Respondet Magister in historia scholastica, qd iste fuit Heli summus sacerdos, qui erat de sacerdotibus de stirpe Ithamar, ad quos non pertinebat summum sacerdotium, & ipse usurpauit sibi illud, & cum eo etiam fuit iudex Israel, & tempore eius fuit Ruth, & quae dicuntur hic. Et multi tenent istam positionem, & nos eam aliquando referimus. Sed dicendum, qd positio ista, quantum ad vnam partem, scilicet qd Heli usurpauerit sibi summum sacerdotium cum iudicatio principatu, falsa est: nam fuit voluntate, & iussu Dei factum: vnde promissit ei Deus sacerdotium in aeternum, vt patet 1. Reg. 2. 1. Loquens locutus sum, vt domus tua, & domus patris tui ministraret coram me in aeternum, nunc autem dicit dominus absit hoc à me, sed quicumque glorificauerit me, honorificabo eum: & qui contempnunt me, erunt ignobiles. Quod autem esset de domo Ithamar ipse Heli, & qd non pertineret summum sacerdotium ad istam domum, verum est: nam pertinebat summum sacerdotium ad primogenitos, vt patet Leuit. 21. & primogenitus Aaron de superstitibus fuit Eleazar, ideo ad eum, & filios suos pertinebat sacerdotium summum, & ipsum iussit Deus fieri sacerdotem summum, moriente Aaron: Num. 20. c. 2. & in ista stirpe durauit vsq; ad tempora Heli in fine temporis iudicum, & tunc Deus abtulit filijs Eleazar sacerdotium, quia pessimi erant, & voluntate Dei, & populi datum est ipsi Heli, qui erat de stirpe Ithamar, & manere debebat in domo eius in aeternum, nisi peccaret: & quia peccauit ipse, & filij sui translatum est sacerdotium tempore Salomonis ad filios Eleazar, qui prius illud tenebant, s. quando Abiathar electus est de summo sacerdotio 3. Reg. 2. & hoc praenunciatum fuerat 1. Reg. 2. Quod autem iudicante Alph. Toft. super lib. Ruth

Heli erat de stirpe Ithamar.

istis Heli fuerit historia Ruth est positio multorum, & sic tenet Iosephus quinto Antiquitatum. Dicendum tamen videtur, qd non fuerit Heli, sub quo accidit ista historia, sed aliquis alius iudex multo ante eum. Et patet hoc, quia Heli iudicauit solum quadraginta annis, vt patet 1. Reg. 4. & post eum iudicauit Samuel, cuius tempora, & Saulis succedentis ei fuerunt quadraginta annorum, vt patet Act. 13. & mortuo Saule successit Dauid: subtrahantur ergo de istis octoginta annis triginta, quos habebat Dauid, moriente Saule: nam mortuo Saule illico Dauid constitutus est rex super Iudam 2. Regum 2. & erat tunc annorum triginta, 2. Reg. 5. manebunt quinquaginta anni: subtrahantur ergo anni plusquam decem pro peregrinatione Elimelech, & Noemi, antequam Booz gigneret Obed ex Ruth, quia dato, qd prima die, qua cepit iudicare Heli inciperet peregrinari Elimelech subtraherentur decem anni, quibus durauit peregrinatio, & post peregrinationem dato, qd Booz illico acciperet Ruth in vxorem, adhuc transiret quasi vnus annus priusquam ex ea gigneret Obed: qui tollantur de quinquaginta, manebunt solum triginta nouem anni, qui transirent à natiuitate Obed, vsq; ad natiuitatem Dauid. Sed istud non est vilo modo tenendum, nec quasi possibile. Quod patet, quia Obed fuit avus Dauid, s. pater Isai: & quando Obed gigneret Isai patrem Dauid esset saltem annorum viginti, vel quasi: quia illo tempore non contrahebantur matrimonia in tam parua aetate. manent ergo decem & nouem anni à natiuitate Isai, vsq; ad natiuitatem filij sui Dauid. Sed hoc non stat, quia Isai erat vir magnae aetatis, quando Dauid erat paruulus: nam habuit Isai septem filios, & octauus, & minor fuit Dauid, vt patet 1. Reg. 16. & 17. & 1. Paralip. 2. ideo necesse erat, qd in natiuitate Dauid esset Isai plusquam decem & nouem annorum. Tenet ergo Hebraei, qd non fuerit iste iudex Heli, sed alius, s. Abesan. Et magis adhuc procedit ista probatio tenendo viam Iosephi, qui ponit decem & octo annis, fuisse peregrinationis Elimelech in terra Moab, vt patet 5. Antiq. Volunt ergo, qd iste iudex fuerit Abesan, & qd ille sit idem, quod Booz, de quo dicitur in libro isto, qd accepit Ruth in vxorem, & hoc quia consonata aequaliter: nam Booz fuit de vrbe Bethlehem de tribu Iuda, vt patet seq. ca. & infra 3. & 4. & Abesan fuit etiam de stirpe eadem, & vrbe Iudi. 12. & ex tunc poterit esse conuenienter tempus progeniei Obed, & Isai, & Dauid: eo qd Abesan cepit iudicare ante Heli quadraginta, & quinque annis. Nam post Iephthe Galaadidem iudicauit Abesan septem annis, & post Abesan ipse Abiathar decem annis, & post ipsum Abdon octo annis, vt patet de omnibus Iud. 12. qui sunt viginquinq; anni, & post Abdon ipse Samson viginqui annis Iud. 13. & 16. & sic poterat esse in diebus Saulis Isai pater Dauid grandaeuus, s. quando Dauid esset paruulus vadens ad bellum contra Goliath 1. Reg. 17. Nam secundum priorem positionem dando, qd fuisset istud tempore Heli sacerdotis, sequebatur, qd Isai pater Dauid esset annorum decem & nouem, quando nasceretur Dauid: nunc vero ab eodem quadraginta quinque annos, ponendo fuisse tempore Abesan esse posset Isai in natiuitate Dauid annorum sexaginta quatuor, & istud est conuenienter dictum. Etiam istud confert ad genealogiam Saluatoris, vt declarabitur infra 4. c. in fine in quadam quaestione. Sed tunc obijcietur, quia hic dicitur, qd decem annis peregrinatus est Elimelech in terra Moab tempore vnus iudicis, & tamen Abesan non iudicauit, nisi septem annis: Iudi. 12. ideo non potuit esse tempore suo. Dicendum qd hoc non obstat, quia cum dicitur, qd in diebus vnus iudicis facta est ista peregrinatio, non refertur nisi ad inceptionem, s. qd tempore illius inchoata est, licet finita fuerit tempore al-

Cap. 11. Doct. 11. ad questu

Isai septem habuit filios.

terius, & sic finiretur tempore Ahia'on, qui successit ei eo. cap. Quod tamen Abeslan sit id, quod Booz, quod Iudaei asserunt, non apparet aliquod motiuum, sed sola voluntas.

Quot fuerunt hi iudices, & quanto tempore praesuerunt. Quae. III.

QVAERETVR ulterius, cum dicatur hic, quod ista historia fuit quando iudices praerant in Israel, quot fuerunt isti iudices, & quanto tempore praesuerunt. Respondendum, quod tempus iudicum cepit post tempora Iosue, ut patet Iudi. 1. c. & computantur sub iudicibus anni treceti, & septuaginta, & sex: quod patet: ab exitu de Aegypto vsq; ad foundationem templi Moysi fuerunt anni quadringenti, & octoginta, 3. Regum 6. a quibus subtrahantur quadraginta anni ab exitu de Aegypto vsque ad introitum in terram Chanaan, & anni viginti quibus regnasse dicitur Saul, qui fuit illico post vltimum iudicem, scilicet Samuelem, & quadraginta anni, quibus regnauit Dauid, & anni quatuor quibus regnauerat Salomon, quando fundamentum est templum, 3. Regum 6. qui sunt centum, & quatuor anni, manebant anni treceti septuaginta & sex, qui sub iudicibus, & Iosue continentur: non ascribuntur autem aliqui anni ipsi Iosue, sed computantur omnes sub iudicibus, ut infra magis dicitur. Et dicendum est de iudicibus, quod fuerunt quindecim, vel decem & sex computando Debboram, quae fuit mulier, & Hothoniel, Aod, Samgar, Debbora, Barac, Gedeon, Abimelech, Iair, Thola, Iephte, Abeslan, Ahialon, Abdō, Sāson, Heli, Samuel. Et Hothoniel iudicauit terrā quadraginta annis computando sub eo tempus, quo quiescit terra: Iudi. 3. Nam iste modus computandi est in omnibus iudicibus, ut ibidem declaratum est: Aod iudicauit terram octoginta annis eo. cap. tempora Samgar, qui fuit tertius iudex, non ponitur: quia supputantur temporibus Aod, vel Barac, sub Barac, & Debbora computantur quadraginta anni, ut patet Iudic. 4. sub Gedeone alij quadraginta anni Iud. 8. sub Abimelech tres anni: Iudic. 9. sub Iair computantur viginti duo anni. Iudic. 10. & sub Thola. 23. eo. cap. sub Iephte sex anni: Iud. 12. & ante Iephte fuerunt decem, & octo anni, qui non computantur sub aliquo iudice, de quibus: Iudi. 10. & ibi patet: post Iephte iudicauit Abeslan annis septem: Iudic. 12. & post eum Ahialon annis decem, & post ipsum Abdon annis octo eo. ca. & postea Samson viginti annis: Iudic. 13. & 16. & postea Heli quadraginta annis 1. Regum 4. & postea Samuel annis viginti, vel parum plus, ut colligitur 1. Reg. 7. & post eum cepit Saul gubernare populum, qui fuit primus rex Israel, & isti anni simul sunt treceti, septuaginta, & sex, ut patet coniungendo omnes istos annos: tanto tempore iudices praesuerunt in Israel, & postea secuti sunt reges.

Quare fames orta est, quae fuit hic, & an steterit sol tempore isto ostendendo famem, ut Hieronimus dicit. Quae. IIII.

QVAERETVR ulterius, de causa istius famis, propter quam Elimelech peregrinatus est in terra Moab. Respondet Hieronymus, ut habetur in Glo. ordi. 1. Paralip. 4. quod tempore isto fuerunt in Israel magna scelera, & Deus volens ostendere indignationem suam, ut auertent a vijs suis pessimis, fecit stare solem, & tamen, hoc non obstante, non cessauerunt Israelitae ab iniquitatibus, ideo Deus misit magnam famem in terra, ita ut Elimelech, qui erat de nobilioribus vrbis Bethlehem, cogeretur peregrinare in terra Moab. Istud colligit Hieronimus, quia 1. Paralip. 4.

Iudices, qui fuerunt in Israel.

F dicitur, qui stare fecit solem, & intelligit hoc Hieronymus de Elimelech, quia subditur ibi, securus, & incedens, qui principes fuerunt in terra Moab, & reuerfi fuerunt in Bethlehem, & conuenit istud Elimelech, & filijs suis, qui fuerunt de Bethlehem, & principati sunt, vel manserunt in terra Moab, & ipsi fuerunt de stirpe Iudae, de qua ibi agitur. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia si tale miraculum accidisset, cum istud esset nimis admirandum, poneretur in ista historia, & tamen nihil tale ponitur hic, ideo non est credendum, quod fuerit. Et cum dicitur 1. Paralip. 4. qui stare fecit solem: non est sensus, quod aliquis fecerit stare solem, sed sunt ibi in Hebraeo nomina propria, quae possunt aequi uocari, & adduci aequaliter ad sensum, quem intendit litera nostra, sicut declaratum est: & dato quod esset verum, quod stetit sol, non conueniret illud isti Elimelech, de quo hic agitur, nec filijs eius, ut ibidem probatum est. Dicendum ergo est, quod accidit fames, sicut alijs accidere solet, non praeniente aliquo tali signo, & tunc Elimelech iuit ad peregrinandum in terra Moab. Dicunt autem Hebraei de Elimelech, quod erat diuissimus inter viros Bethlehem, erat tamen nimis auarus, & cum in ista magnitudine famis multi conuenirent ad eum ad petendum, nolebat eis dare quidquam, & molestabant eum saepe petendo, & ut non molestaretur recessit de Bethlehem vadens in terram Moab. Et dicunt, quod quia ex mala causa exiuit Elimelech de terra ad peregrinandum, mortuus est ipse, & duo filij eius in peregrinatione. Et hoc colligunt ex verbis Noemi, quae dixit: non vocetis me Noemi, id est pulchram, sed mara, id est amarā, quia amaritudine repleuit me valde omnipotens, egressa sum plena, & vacuam reduxit me dominus: cur ergo vocatis me Noemi? quam humiliavit dominus, & afflixit omnipotens. Et iterum dixit: egressa est manus domini contra me. Sed istud non apparet, nec est motiuum istud aliquale, quia quod Noemi sic humiliata erat a Deo plaga eius in eo, quod vir suus, & filij mortui erant, & ad hoc, quod ipsa puniretur ex morte eorum, non differebat, an ipsi morerentur propter peccatum, vel innocenter: non ergo significauit Noemi causam mortis Elimelech, & filiorum eius, sed solum afflictionem suam ex morte ipsorum. Dicendum ergo videtur, quod ista fames fuit grauis, & Elimelech dato, quod esset vir diues, & nobilis coactus est exire de terra, quia forte habebat familiam multam, & non poterat prouidere ei in terra Israel propter angustiam temporis.

An fuerit fames vniuersalis, vel particularis. Quae. V.

QVAERETVR ulterius de ista fame, an fuerit vniuersalis, vel particularis. Nam aliquando est fames generalis in toto orbe, ut tempore Claudij Imperatoris, quae praenunciata est per Prophetam Agabum, ut patet Actuum 11. aliquando est fames particularis, scilicet solum in aliqua regione. Respondendum circa hoc, quod fames potest dupliciter prouenire, scilicet naturaliter, aut supernaturaliter. Si primo modo, scilicet, ut solum sit ex causis naturalibus operantibus caelis, dicendum est, quod impossibile est esse famem in toto orbe. Causa est, quia fames, vel quaecunque alia passio, vel effectus naturaliter inducitur ex actione corporum caelestium, fit ex certo aspectu planetarum, & radiatione: sed impossibile est, quod planeta notius habeat eundem aspectum simul ad totum orbem, ideo nullus effectus omnino idem potest simul causari naturaliter in toto orbe. Si autem supernaturaliter eueniat, non est difficilior esse in toto orbe, quam in aliqua parte eius: quia potestas Dei aequaliter se extendit ad totum orbem, & ad singulas eius partes, &

Improbabile. Hieronimus.

Docet, ut ad quatuor.

Hebraeorum opinio.

Impossibile est, quod sit fames vbi in toto orbe naturaliter loquitur.

& quia naturaliter non potest esse vniuersalis penuria, & fames, raro legitur, quod fuerit fames vniuersalis. De particulari autem saepe legitur. De ista fame dicit aliquis, quod non constat an esset vniuersalis, vel specialis, eo quod scriptura non exprimit. Sed dicendum, quod non stat: nam necesse est, quod fuerit ista fames particularis, quia si esset generalis, non iretur ab vna terra in aliam ad defensionem a fame, quia in omnibus esset fames: & tamen iste Elimelech peregrinatus est in terra Moab propter famem, quae erat in Bethlehem, ideo erat fames particularis. Dicendum etiam, quod erat fames nimis particularis: nam erat in terra Israel solum, & non extendebatur ad prouincias coniunctas: nam terra Moabitarum erat, in qua peregrinatus est Elimelech nunc, & ista est coniuncta terra Israel. Nam terra Moab habet Iordanem ad partem occidentalem, ut colligitur Deuter. 3. & Iudi. 3. cum vada Iordanis transmittant ad terram Moab, & tamen Iordanis est terminus occidentalis terrae Chanaan, in qua morabantur Israelitae: Num. 34. Etiam quia terra duarum tribuum, & dimidie, quae erat ad orientem Iordanis erat terra Moabitarum, ut patet Num. 21. & petiuerunt eam tempore Iephte Moabitidae, & Ammonitae. Iudic. 11. ideo solum erat ista fames in terra Israelitarum, vel saltem non extendebatur per alia regna in circuitu, cum non esset fames in terra Moab, quae erat coniuncta terrae Israel.

An Elimelech & eius filij liceret in terra Moab habitare, vel semper manere. Quae. VI.

QVAERETVR ulterius, cum dicatur hic de Elimelech, & filijs suis, quod iuerunt ad peregrinandum in terra Moab, an liceret eis ibi habitare, vel semper manere. Respondendum, quod licuit istis manere extra terram Israel tempore isto, quia erat fames, & non poterant manere eodem modo in terra Israel, & si fames vigeret terram semper dum isti viuerent, licebat eis semper manere extra terram Israel in terra Moab. Si tamen cessaret fames, non licebat manere in terra illa, & quomodo cumque se haberet non licebat istis ire in terram Moab animo manendi ibi semper. Nam licet semper duraret fames, dum isti viuerent, adhuc non licebat istis habere intentionem manendi in terra Moab, sed intentio sua esset peregrinandi, scilicet, quod adueniente fertilitate redirent in terram suam. Et hoc modo nunquam dicerentur habitare in terra Moab, quia animus requiritur ad constituendum domicilium, & qui habet intentionem recedendi etiam si in aeternum maneat, non constituit domicilium. Ratio praedictorum est, quia Israelitae non poterant licite morari extra terram Israel. Primo propter periculum idolatrandi: nam conuersando cum Gentilibus allicerentur per communicationem eorum ad colendum idola ipsorum: potissime comedendo, & bibendo cum eis: nam interdum comederent de cibis consecratis daemionibus, quod erat magnum scandalum, & ista fuit causa quare Deus vetuit Israelitis communicare cum Chanaanis, & accipere filias eorum in uxores: Exod. 34. & Deuter. 7. Secundo quia si habitarent Israelitae extra terram Israel obliuiscerentur caeremoniam legis propter dissuetudinem, eo quod caeremoniae legis, si sacrificia, & similes non fiebant nisi in terra Israel, ubi erat sanctuarium, & propter hoc non obseruant nunc Iudaei istas caeremonias, & tamen intentio Dei erat, quod obliuiscerentur mandatorum legis, sed affluerent eis: & meditarentur semper in ipsis, ut patet Deuter. 6. ergo non licebat eis morari extra terram Israel. Tertio quia Deus iusserat Israelitis, quod ter in anno in tri-

Israelitae non poterant licite morari extra terram Israel.

Alph. Toft. super lib. Ruth

bus festiuitatibus ascenderent ad locum sanctuarij: Exod. 23. & 34. & Deuter. 16. & sic habendo intentionem semper manendi in terra Gentilium, peccarent, quia non possent complere legem: ita nunc dicendum: quod isti non peccauerunt manendo decem annis in terra Moab, quia urgente fame illuc iuerunt, & solum manserunt ibi quoadiu fames durauit, postea vero reuersa est Noemi audito, quod non esset fames in terra Israel, ut patet in litera.

An tempore quo manebant isti in terra Moab obligabantur venire in sanctuarium ter in anno. Quae. VII.

QVAERETVR ulterius, an tempore, quo manebant isti in terra Moab obligabantur venire in sanctuarium ter in anno. Nam Deus iusserat, quod ter in anno appareret apud eum omne masculinum de progenie Israelitarum: Exod. 23. & 34. & Deuter. 16. Aliquis dicit, quod istud intelligebatur de existentibus in terra Israel: existentes autem extra in terra Gentilium non obligabantur venire aliquo tempore. Dicendum, quod non solum existentes in terra Israel, sed etiam foris obligabantur venire ad templum domini ter in anno, si non erant necessarij impediti, & hoc saltem in festo Phase, ut patet Num. 9. cum dicitur, quod omnes Israelitae celebrarent Phase quartadecima die mensis primi ad vespertum, nisi quis esset immundus, vel longè in via constitutus, quia isti tenebantur die quartadecima mensis secundi facere Phase, ergo impediti necessarij excusabantur: tamen tenebantur facere postea, quod prius non fecerant. Item patet, quia si existentes extra terram Israel quomodocumque excusarentur venire ad sanctuarium ter in anno, posset fieri fraus legi, quia quilibet se posset tempore illarum festiuitatum transferre in terram Gentilium, & sic non posset coartari ad veniendum, & nullus sic veniret ad solennitates. Item patet, quia manifestum est, quod existentes in terra Israel tenebantur venire ad istas festiuitates: nec aliquis dubitat de hoc: & tamen eadem causa erat de existentibus in terra Israel, & extra, cum non haberent existentes extra aliquam excusationem necessariam, si non incurrebat eis aliquod impedimentum magnum: ergo etiam existentes extra, tenebantur venire si non essent impediti. De istis, scilicet Elimelech, & filijs suis, erat nunc dubium, an tenebantur venire, & veniebant. Et dicendum, quod non veniebant, nec forte in toto isto tempore decem annorum illuc aliquando iuerant. Et patet, quia duo filij Elimelech acceperunt uxores Moabidas, scilicet de terra, in qua peregrinabantur: erat tamen hoc contra legem, ut infra declarabitur in quadam quaestione: ergo accipiebant eas in defectum, scilicet, quia non poterant habere uxores de terra Israel: si tamen quolibet anno ter in festiuitatibus constituisent isti venire in locum sanctuarij, posset accipere uxores de terra Israel, ideo videri, quod non veniebant in templum in festiuitatibus istis. Tunc est dubium, an isti peccarent non veniendo, quia isti non erant viri perfecti, quos oportet excusare a peccato. Potest dici, quod isti non peccauerunt, eo quod habebant causam iustam non veniendi, scilicet, quia erat fames valida in terra Israel, & forte non possent habere cibos veniendo de terra Moab ad templum, & ista erat causa sufficienter excusans.

Gg 3 Quo-

Quomodo dicitur hic, quod Elimelech, & sui filij erant de Bethlehem Iuda: &c. Quæst. VIII.

QVAERETVR ulterius, quomodo dicitur hic, quod Elimelech, & filij sui erant de Bethlehem Iuda: & postea dicitur, quod erant Ephraei. Aliqui dicunt, quod vocabantur Ephraei, id est de tribu Ephraim: sic patet Iud. 12. ubi quærebatur in transitu cuiusdam fluminis, an transeuntes essent Ephraei, & omnes Ephraei occidebantur, & vocabantur ibi Ephraei de tribu Ephraim. Sed dicendum quod non fiat, quia isti erant de tribu Iuda: nam erant de Bethlehem, quæ erat in sorte Iuda: vt patet in litera. & sic habitatores huius vrbs essent de eadem tribu. Item patet hoc, quia Elimelech, & duo filij eius erant cognati Booz, vt patet infra 3. nã propter hoc iure propinquitatis accepit Booz Ruth uxorem Maalon, & omnia, quæ ipsius fuerant, vt patet ibidem: & tamen Booz erat de stirpe Iuda, vt patet infra 4. & Matth. 1. ergo Elimelech erat de tribu Iuda, & non de tribu Ephraim. Vnde non vocatur ipso modo Ephraeus. Sed vocatur Ephraeus ab vrbe Ephrata: nam Bethlehem vocabatur Ephrata, & Bethlehem, vt patet Michea 5. & Gen. 47. Dicunt autem Iudæi, quod vocabatur ista ciuitas Ephrata antehoc semper, & nunc cessante ista fame, tâta copia frugum fuit, quod vocata est Bethlehem, id est domus panis. Sed istud non fiat, quia ante istud tempus vocabatur ista ciuitas Bethlehem, vt patet Gen. 47. ubi dicitur de Ephrata, hæc est Bethlehem, & tamen liber Gen. fuit scriptus per Moysem, cû sit primus de quinque libris Moyfi, ideo tẽpore Moyfi vocabatur adhuc locus ille Bethlehem, & Moyfes fuit multo tempore ante istam famem, s. plusquam trecentis annis, vt pater computando tempora iudicum incipiendo ab exitu de Aegypto, sicut declaratum fuit supra in quadam quæstione. Non ergo cepit nunc noniter vocari Bethlehem ciuitas ista. Item patet, quia si sic fuisset, cessasset nunc nomen Ephrata, & vocaretur solum Bethlehem, & tamen vocabatur simul vtroque nomine, s. Bethlehem Ephrata, vt patet Michea 5. & hic est, cum dicatur prius, quod erant isti viri de Bethlehem Iuda: deinde dicitur, quod erant Ephraei. Dicendum ergo, quod habuit simul hæc duo nomina ciuitas ista, ideo aliquando vocabatur vno nomine, & aliquando alio, & aliquando vtroque: interdum ponebatur vnum ad notificandum aliud, sicut istud nomen Ephrata erat quibusdam magis ignotum, & notificabatur per Bethlehem: sic patet Gen. 47. cum dicitur: in via, quæ ducit Ephratam, hæc est Bethlehem. Interdum ponitur Ephrata ad notificandum Bethlehem propter differentiam, scilicet erat duplex Bethlehem, quædam in sorte Iuda: & alia in sorte Zabulon Iosue 19. & vt non intelligatur de Bethlehem tribus Zabulon, dicitur Bethlehem Ephrata, vt patet Michea 5. scilicet. Et tu Bethlehem Ephrata. Etiam patet, quod ponatur istud ad notificandum, quia Matth. 2. Et tu Bethlehem terra Iuda, quasi eadem notificatio fiat per vtrumque. Patet, quia etiam hic ponitur primò, quod erant de Bethlehem terræ Iuda, & postea dicitur, quod erant Ephraei, quasi idem sit vtraque. Quod autem istorum duorum nominum prius fuerit impositum isti vrbi, vel an ambo simul fuerint imposita non apparet.

Quo tempore mortui fuerunt filij Elimelech mariti Noemi. Quæst. XI.

QVAERETVR ulterius, de Elimelech marito Noemi, quo tempore mortui fuerint filij eius. Dicendum quod tempus totius peregrinationis Israelitarum istorum in terra Moab fuit decem annorum, vt patet in litera, & in istis mortui sunt omnes isti. Nã cõsummatis decem annis redijt Noemi de terra Moab

x. improb. opinionis Iudæorum.

Deter. qd.

Duplex erat Bethlehem.

Forbata viro, & filijs. de patre tamen, s. Elimelech dicitur, quod mortuus est ante filios, quia hic dicitur, quod mortuus est: & deinde dicitur, quod filij eius acceperunt uxores Moabitidas. Et dicendum, quod Elimelech mortuus est in principio istius peregrinationis: quod patet, quia totum tempus peregrinationis fuit annorum decem, vt patet in litera, & tamẽ dicitur, quod mortuus est Elimelech, & acceperunt filij eius uxores Moabitidas, & manserunt ibi decem annis, & ambo mortui sunt: ergo post mortem Elimelech manserunt filij eius decem annis in terra Moab, vel quasi: & non posset hoc stare, nisi mors Elimelech fuisset in principio peregrinationis, quia aliàs oporteret, quod ista peregrinatio esset plusquam decem annorum, quod falsum esset. De filijs autẽ Elimelech dicendum, quod mortui sunt in fine annorum decem, vel quasi. Quod patet, quia dicitur hic, quod mortui Elimelech, duo filij eius acceperunt uxores Moabitidas, manseruntq; ibi decem annis, & mortui sunt. Et sic dicendum, quod in fine peregrinationis mortui sunt isti duo. Quod patet quia mortui sunt post decem annos, & tamen peregrinatio solũ durauit decem annis. Item patet quia dicitur, quod reuerfa est Noemi post decem annos, s. quia ipsa mansit in terra Moab quandiu habuit sibi aliquos auxiliatores, & charos. Mortuis tamen filijs, non habebat aliquos amicos, nec auxiliatores: nam iam mortuus fuerat vir eius Elimelech: ideo verisimile est, quod immediatẽ post mortẽ istorum filiorum suorum reuertetur Noemi de terra Moab, & tñ non reuerfa fuit, nisi completis annis decem, vt patet in litera: ergo ante istud tempus non fuit mors filiorum eius.

Deter. qd.

Et surrexit, vt in patriam pergeret cum vtraque nuru sua de regione Moabide. Audierat enim, quod respexisset Dominus populum suum, & dedisset eis escas. Egressa est itaque de loco peregrinationis suæ cum vtraque nuru, & iam in via reuertendi posita in terram Iuda, dixit ad eas: Ite in domum matris vestræ: faciat vobiscum Dominus misericordiam, sicut fecistis cum mortuis, & mecum: det vobis inuenire requiem in domibus virorum, quos sortituræ estis: & osculata est eas. Quæ eleuata voce flere cæperunt, & dicere: Tecum pergemus ad populum tuum. Quibus illa respondit: Reuertimini filia: mi: cur venitis mecum? Num vltra habeo filios in vtero meo, vt viros ex me sperare possitis? Reuertimini filia: mi, & abire: iam enim senectute confecta sum, nec apta vinculo coniugali. Etiam, si possem hac nocte concipere, & parere filios, si eos expectare velitis, donec crescant, & annos pubertatis impleant, ante eritis vetulæ quàm nubatis? Nolite quæso filia: mi facere hoc, quia vestra angustia magis me premit, & egressa est manus Domini contra me. Eleuata igitur voce rursum flere cæperunt. Orpha osculata est

est socrum, ac reuerfa est: Ruth adhæsit sociui suæ. Cui dixit Noemi: En reuerfa est cognata tua ad populum suum, & ad Deos suos, vade cum ea. Quæ Respondit: Ne aduerseris mihi, vt relinquam te & abeam. Quocunque enim perexeris, pergam, & ubi morata fueris, & ego pariter morabor. Populus tuus, populus meus: & Deus tuus, Deus meus: quæ te terra susceperit morientem, in ea moriar, ibique locum accipiam sepulturæ: hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, si non sola mors me & te separauerit. Videns ergo Noemi, quod obstinato Ruth animo decreuisset secum pergere, aduersari noluit, nec ad suos vltra reditum persuadere. Profectæque sunt simul, & venerunt in Bethlehem. Quibus vrbem ingressis, velox apud cunctos fama percrebuit, dicebantque mulieres: Hæc est illa Noemi. Quibus ait: Ne vocetis me Noemi, id est pulchram, sed vocate me mara, id est amaram, quia amaritudine valde repleuit me omnipotens. Egressa sum plena, & vacuam reduxit me dominus: cur ergo vocatis me Noemi, quam Dominus humiliavit, & afflixit ops? Venit ergo Noemi cum Ruth Moabide nuru sua de terra peregrinationis suæ, ac reuerfa est in Bethlehem, quando primum hordea metebantur.

Ruth conuersio.

Et surrexit. Hic ponitur secundum huius ca. s. Ruth conuersio: nam redeunte Noemi in terra Israel venit cum illa Ruth nuru sua, & tunc conuersa est ad cultum Dei, & dicitur. Et surrexit, vt in patriam pergeret. Scilicet, consummata iam fame voluit redire Noemi in terram suam, s. in Bethlehem. Cum vtraque nuru sua. Scilicet, cum Ruth, & Orpha, & non est ista determinatio illius verbi pergeret, quia tunc esset sensus Noemi voluit pergere in patriam suam cum vtraque nuru sua. Et falsum est, quia potius ipsa Noemi persuadebat vtrique nuru suæ, quod redirent in terram suam, vt patet in litera infra: sed est determinatio illius verbi surrexit, s. surrexit Noemi cum vtraque nuru sua, & hoc verum est, quando Noemi incepit redire vtraque nuru sua veniebat cum illa, vt patet in litera. De regione Moabide. In qua manserat per decem annos peregrinando tempore famis, vt patet supra in litera. Audierat enim, quod respexisset dominus populum suum. Hic ponitur causa, quare redijt Noemi in terram Israel, scilicet, quia audierat, quod Deus respexerat populum suum, scilicet, Israelitas miserendo eis. Et dicitur Deus respexisse eos per metaphoram. Nam respicere pertinet ad hominem habentem anteriora, & posteriora: & oculos quibus respicit. Deus autem est subiectũ simplex spiritualis non habens anteriora, nec posteriora, nec

Qd dicit, quod Deus respiciat homines.

Alph. Tost. super lib. Ruth

oculos, vel aliquas partes corporeas, sed est metaphora ad similitudinem eorum, quæ videmus in homine: nam quando homo est iucundus, & gratus erga aliquos, respicit illos lato vultu, cum autem iratus, respicit eos vultu turbato. Vel potius auerit vultum suum ab eis, & cum reconciliatur eis denuo respicit eos: ita nunc Deus inflixerat famem Israelitis propter peccata, & sic videbatur eis iratus, nec respicere eos, nunc autem cum abstulit famem placatus fuit eis, & consequenter videbatur respicere eos vultu hilari. Vocatur Israel populus Dei, quia licet tota terra esset Dei, tamen Israelitæ specialiter pertinebant ad Deum, vt patet Deut. 7. & 26. & magis Exo. 19. s. Si audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis: mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Et dedisset eis escas. Istud fuit anno vndecimo. Nam in decem annis præcedentibus fuerat famis, & non erant escæ.

Israel quæ vocetur Dei populus.

Quare nunc Noemi reuerfa est de terra Moab in terram Israel. Quæst. X.

QVAERETVR, quare nunc Noemi reuerfa est de terra Moab in terram Israel. Respondendum, quod hoc fuit propter multa. Primò quia iam cessauerat famis: nam pp famẽ venerat Noemi cum viro suo, & filijs in terram Moab, & quia nunc cessauerat famis redibat, & ista causa innuitur in litera, cum dicitur, s. audierat enim quod respexisset dominus populum suum, & dedisset eis escas. Aliqui autem dicunt, quod fuit ista sola causa veniendi in terram Moab, s. quia famis erat, ideo ista sola esset causa redeundi, s. quia cessaret famis. Item patet, quia litera exprimit istam causam, & nullã aliam. Dicendum tamen, quod alia fuerunt causæ etiam præter has. Secunda namque fuit, quia Noemi nõ habebat iam auxiliatorem in terra Moab. Nam prius habebat filios & maritum, & mortuus est maritus, & mansit ipsa cû filijs in terra Moab: deinde mortui sunt filij, & tunc ipsa sola mansit: Vnde non poterat conuenienter manere in terra alienigenarum, ideo redijt. Tertia causa creditur esse, eo quod iam non maneret licitè in terra Moab. Nam non licebat Israelitis habere voluntatem habitandi semper in terra Gentilium, vt declaratum fuit supra: & quando non habebant causam non manebant licitè in terra aliena: sed iam non habebat Noemi causam manendi, cum esset finita famis, ideo redibat: tempore autem famis licitè manebat. Cum autem dicitur, quod nulla causa fuit redeundi, nisi prima, eo quod illa sola fuerat causa eundi, Dicendum quod non sequitur, quia cessante causa, cessat semper effectus, quando effectus potest dependere ex multis causis. Sic patet de captiuitate Iudeorum in Babylone: nam sola causa, quare illuc ducti sunt, & manebant ibi, fuit violentia, & tamen cessante violentia ista, redierunt multi in terram Israel, & multi alij manserunt in terra Babylonis, nolentes venire, vt colligitur 1. Esdræ. 1. & 2. & in alijs locis. Ita nunc quamquam propter famem solam iuerunt Elimelech, & Noemi, & filij eius in terram Moab, poterat esse quod cessante fame, vellent manere ibi ex alia causa: cum autem dicitur, quod ista sola causa exprimitur in litera: dicendum quod non sufficit, quia multa fuerunt, quæ non scribuntur, cum sacra scriptura sit breuiloqua. Aliter potest dici, quod istud hic fuit expressum, s. quod redijt etiam Noemi, quia non habebat iam aliquos auxiliatores, nec amicos in terra Moab: nam, ponitur quod mortuus est vir eius, & postea duo filij eius, & tunc dicitur, quod ipsa reuerfa est in terram suam.

Gg 4

Qua-

Quomodo dicitur hic, quod Deus dedit escas, quando respexit Israel populum suum. Qu. est. XI.

QVAERETVR vterius, quomodo dicitur hic, qd Deus dedit escas, quando respexit Israel populum suum: nam in hoc innuitur, qd in decem annis famis non fuerunt escæ in terra. Responderi potest dupliciter, vno modo qd erant aliqua escæ, vel terrarum in terra Israel tempore istius famis, sed erant tam pauca, qd non sufficiebant ad sustentandum habitatores terræ, & erant in magna caristia: nihil autem, & parum, vel inutile, & quasi nulla fuerunt terrarum in illis decem annis, vel in magna parte eorum: saltem vltimis diebus: & hoc quia fortè non seminabatur. Sic fuit in fame septem annorum in Aegypto, vt patet Gen. 9. s. Biennium est, quo famis cepit esse in terra, & quinque anni restant, quibus nec arari poterit, nec meti: & sic nullæ omnino escæ essent. in anno autem vndecimo cum Deus auferret famem de terra, dedit escas, quia tunc ceperunt esse terrarum in terra. Egressa est itaque de loco peregrinationis suæ. Id est de ciuitate, in qua peregrinando manserat annis decem: vel in qua saltem peregrinabatur hoc vltimo tempore decem annorum. Cum vtraque nura. Ambæ exierunt non solum animo associandi eam, vt videtur, sed potius animo eundi cum illa in terram suam, vt patet ex verbis earum, & ex opere aliquo, saltem in Ruth. Etiam in via posita reuertendi. Scilicet, istæ duæ nura, & Noemi exierunt cum ea de vrbe, in qua manserat quousq; posuerunt eam in via, per quã reuersura erat in Bethlehẽm. In terram Iuda. Scilicet, in sortem tribus Iuda. Nam erat Noemi de Bethlehẽm, vt patet supra in litera. Et erat Bethlehẽm in sorte tribus Iuda, vt patet supra in litera, & Matth. 2. Dixit ad eas. Scilicet, qd reuertentur: & non dixit antequam esset in via: nam quando exibat de vrbe, non prohibuit eas comitari se, quia iustum erat qd comitarentur eam, vsquequo exiret de vrbe ad expediendum eam. Et tamen in via non erat vile, qd irent cum ea, nisi processura essent cum ea in terram suam, ideo locuta est tunc, qd manerent. Ite in domum matris vestrae. Id est matrum vestrarum. Aliqui putant proprie accipi, s. quia ambæ erant filia eiusdem matris. Sed non est conuenienter dictum, quia Noemi dixit ad Ruth infra in litera, ecce reuerfa est cognata tua ad populum suum: si tamen essent sorores non vocaretur vna cognata alterius, quia istud est nomen generale propinquitatis: potissimè quia videtur accipi hic cognata, prout est nomen affinitatis, s. quia maritus vnus erat frater mariti alterius: sic accipitur sepe in sacra scriptura, cum dicitur, qd lethro erat cognatus Moyfi, s. quia erat focer eius, vt patet Num. 10. & Iud. 1. ideo dicendum qd non erant sorores, licet fortè essent de eadem progenie. Et ponitur singulare pro plurali, sicut sepe ponitur in Hebræo. Vel refertur hoc ad quilibet, s. quilibet eat in domum matris suæ. Faciat dominus vobiscum misericordiam. Scilicet, retribuatur vobis bona dando prosperitatem in singulis. Sicut fecistis cum mortuis, & mecum. Misericordia quam fecerant cum mortuis, scilicet, cum duobus filiis Noemi viris istarum, poterat esse dupliciter, s. in vita, vel post mortem. De vita patet, quia fortè tractauerant eos gratè seruiendo eis sine offensa, & obsequiosè: quod non reperitur in qualibet vxore ad virum suum. Et potissimè erat laudabile, quia istæ feminae erant de regione Moab, in qua manebant, & habebant ibi cognatos, viri autem earum erant de terra aliena, & non habebant ibi cognatos, nec amicos, quia auxiliarentur eis: & in talibus solent feminae superbire contra viros, & volunt eos sibi subijcere: qd autem istæ gratè viris suis obsequerentur, erat

F laudabile. Et potè intelligi, qd fecerunt misericordiam cum eis, postquam mortui erant, s. qd non contraxerunt illico cum alijs, vel qd honorauerunt eos plangendo eos, & ostendendo alia signa tristitia, & faciendo alia, quæ solent facere foeminae ad honorem virorum suorum defunctorum. Etiam exhibuerunt misericordiam ipsi Noemi, quia fortè benè se habuerunt ad eam in conuersatione viuentibus viris filiis Noemi, quod rarum esse solet: nã raro nurus & socrus, inter se concordant, & fortè istæ concordauerant: vel fortè post mortem virorum istæ puellæ tenuerant Noemi tanquam matrem, & adhæserant ei amore, & obedientia filiali. Quod satis apparet ex verbis, quæ habentur infra in litera: & pro ista misericordia reddit Noemi gratias nurius suis. Det vobis inuenire requiem in domibus virorum, quos sortituræ estis. Id est, concedat vobis Deus, qd habeatis viros, in quorum domibus quiescatis. Istud potest dici ad significandum infelicitatem suam principalem, s. qd cogebatur discurrere Noemi de terra Moab in terram Iuda, sicut prius de terra Iuda in terram Moab propter famem: & orat nunc, qd Deus liberet nurus suas ab hac miseria, faciendo qd viuant prosperè in domibus virorum suorum, & non cogantur propter famem, vel alias calamitates discurrere de regione in regionem, sed quiescant in domibus virorum. Vel per hoc orat, qd Deus det eis viros longo tempore viuentes, vt non cogantur denuo alios querere: quia quandiu femina est querendo virum non est in quiete. Et hoc dicitur contra calamitatem, quam nunc patiebantur. Nam pauco tempore vixerant cum viris suis, & cogebantur nunc, illis mortuis, alios querere. Et dicitur quos sortituræ estis. Id est, habituræ. Proprie sortiri est per fortè habere, vel acquirere: & conuenit hoc rebus dubijs, in quibus forte quadam, id est, dispositione diuina videt euenire, quod euenit. Hoc maxime est in hoc, qd vir fortitur bonam mulierem, & mulier bonum virum. Nam dicitur Eccles. 2. 6. Laus magna de muliere bona. & subditur qd Deus dat illa timentis se. Sorte ergo euenit bona mulier viro, & est cõtrario. Sic etiam qd homo habeat animam inclinam ad bonum, à Deo est, ideo per sortem euenire dicitur anima bona: sic enim dicit Salomon, Puer erant subtilis, & ingeniosus, & sortitus sum animam bonam. Et osculata est eas. Vtramq; osculata est, quia iste erat modus expediendi se in signum amoris. Quæ eleuata voce flere ceperunt. Postquam se osculatae sunt. Causa quare tunc fleuerunt fuit duplex, quæ infra ponitur in quadam quæstione. Et dicere tecum pergemus ad populum tuum. Tantum diligebant istæ nurus ipsam Noemi, qd cum ea pergere volebant ad terram suam relinquentes natale solum, quod satis difficile est. Quibus illa respondit: reuertimini filia, cur venitis mecum? Id est, reuertimini in terram vestram: cur venire vultis mecum in terram meam? quasi dicat, nulla causa est quare veniatis. Vnde vltra habeo filios in vtero, vt viros ex me sperare possitis? Quasi dicat, si aliqua causa esset quare mecum ire deberetis, esset vt darem vobis viros de filiis meis, sicut dedi prius, & mortui sunt, & tamen ego nullo habeo filios viuentes, nec in vtero, vt possitis sperare, qd de illis accipiatis viros. Reuertimini filia, Moabitæ. Vocauit eas filias Moabitas, id est, filias regionis Moab, quia de illa regione trahebant originem. Tam senectute confecta sum. Id est inueterata, vel senio deperdita. Nec apta vinculo coniugali. Id est, non sum apta ad contrahendum matrimonium. Conatur persuadere Noemi, vtrique nuri suæ, quod redeant ad vrbem, de qua erant, & non eant cum illa. Et ad hoc inducit, quod non possunt vterius expectare filios ex ea, vt illos acciperent in maritos. Nam non habet nunc aliquos, quos accipiant. Et quia poterat dici, quod licet nullos viuentes haberet, habet

Sortiri qd significat.

Homoem habere aiam inclinam ad bonum à Deo est.

Puberes vnde dicitur.

habebat tamen aliquos in vtero, quos accipere possent postquam nascerentur: respondit, dicens: nec vltra habeo filios in vtero, vt ex me viros sperare possitis. Et quia possit dici, quod dato, qd non haberet nunc in vtero, poterat contrahere matrimonium, & suscipere filios: respondit, qd iam senectute confecta est, nec est apta vinculo matrimoniali, vt filios suscipere possit: & adhuc, vt fortius arguat, dicit, quod dato, qd filios ipsa nocte possit gignere, & parere: adhuc non possent nurus suæ conuenienter illos accipere in viros, quia si expectarēt eos vsq; ad tēpus pubertatis, prius senescerēt, quàm nubere. Etiam si possem hac nocte. Scilicet nocte sequenti. Et dixit potius de nocte, quàm de die, quia coitus ad generationem honestius fit per noctem, qd in die. Concipere, & parere filios. Istud erat impossibile, quia dato, quod illa nocte conciperet: non possit parere vsq; ad nouem, vel septem menses, quod raro fit: & fortè erat impossibilitas etiam in concipiendo, vt si erat iam in magna ætate, sicut dixit, iam senectute confecta sum. Nam si cessasset ei fieri muliebria, s. fieri menstrua, non possit concipere villo modo, nisi miraculosè, sicut dicitur de Sara: Gen. 18. ad ostendendum miraculum in conceptione Isaac. s. qd erat Sara puerocæ ætatis, & desierant ei fieri muliebria, id est, fluere menstrua. In quo innuit, quod deficiente fluxu menstruum impossibile erat conceptus, scilicet, quia menstrua erant materia ipsius concipiendi fetus, & si desierant ista fieri in Noemi, erat etiam impossibile concipere, ideo ponebat Noemi pro impossibile, qd haberet nurus suæ filios ex ea, quos acciperent in viros. Si eos expectare velitis, donec crescant, & annos impleant pubertatis. Hic magis confirmat, quia dato, quod omnia precedentia essent possibilis: tamen non poterat nurus Noemi accipere viros de filiis eius, quia oportebat, quod ad accipiendum eos in viros expectarent vsq; ad pubertatem ipsorum. Nam puberes dicuntur viri, & feminae, qd apti sunt ad conuentum matrimoniale: nam puberes à pudendis dicuntur, quia hæc loca in homine primo lanuginem ferunt, vt ait Iud. 1. Etimol. & extra de sponsa. impube. c. puberes. Ante eritis vetula, quàm nubatis. Scilicet, transibunt viginti anni, vel quasi vsquequo filij mei essent potētes ad actum matrimoniale, & interim vos efficeremini vetulae, & non essetis iam aptæ ad matrimonium, cum illi essent apti incipere. Nolite quæso filia mi. Grammatica antiqua est, quia debet dici filia mea: & dicit: Nolite filie mi, scilicet, reuertimini mecum in terram meam. Quare vestra angustia me magis premit. Id est, magis doleo de vobis, quod in tam tenera ætate perdidistis viros, & expectare debeatis sic in viduitate mortem, quàm quod ego viro, & filijs orbata sim: & est p contrarium, quia magis ex consortio vestro angustior: nam vestra angustia premit me magis, quàm mea, ideo cum viderem vos, & cõsiderarem angustiam vestram, dolerem nimis, quia non possem vobis providere: nunc verò si recessistis ad terram vestram redeitis, poteritis accipere illico viros, in quorum domibus quiescatis, sicut prius dixerat Noemi: det vobis dñs inuenire requiem in domibus virorum, quos sortituræ estis.

An peccauerint filij Elimelech & Noemi, cum acceperint in Moab vxores Gentiles. Qu. est. XII.

QVAERETVR circa istos filios Elimelech, & Noemi, cum acceperint in terra Moab vxores Gentiles, scilicet, Moabitas, an peccauerint. Aliquis dicit, quod peccabant, quia exponabant se periculo: nam accipiendo mulieres gentiles in vxores poterant ab eis persuaderi ad colendum idola, quod erat grauissimum. Secundum erat, quod filij eorum nati de illis

mulieribus inclinarentur ad idola: nam pueri in tenera ætate nutriuntur, & erudiuntur apud matrem, & non apud patrem, & mores quos tunc recipiunt, tenent postea firmiter. Nam omnis impressio facta in tenera ætate firmior est, quàm facta in ætate procedente: eo quod magis infigitur propter teneritudinem, & passibilitatem materiæ. Sic ait Oratius.

Quo semel est imbuta recens, seruat odorem. Testa diu.

Et recitat illud August. 1. de Ciui. Dei: dicens in c. 1. quod propter hoc Romani faciebant, quod filij sui in tenera ætate in principio omnium rudimentorum addiscerent libros Virgilij. Et adiungit: Vt quippe egregius Poetarum teneris imbitus annis, non possit facile aboleri. Sic dicit Arist. 2. Ethic. circa principium, & est doctrina Platonis, quod non modicum refert à iuvene cõfestim sic affluere, id est multum confert ad dispositionem bonæ morum, qd habitur est homo in etate matura, qd cõfestim ex iuuentute affluere ad bonum, vel ad malum, quia talis erit postea eius consuetudo, & instructio. Et quia ista instructio parè ætatis trahitur à matre, apud quam conuersantur paruuli in parua ætate, ideo mater multum confert filiis ad esse bonos viros. Sic ait Arist. 1. Polit. c. vlt. in fi. qd mater est dimidiū filiorum, id est, ex hoc, quod mater bona, vel mala est, pendet medieta bonitatis, vel malitiæ filiorum, quæ postea facti viri habebunt; ideo dixit ibidem, quod nõ solum in politia danda erat lex de statu virorum, sed et de statu mulierum. s. quia status virorum dependet ex statu mulierum, cum mater sit medieta filiorum. Esset ergo istud periculum, quod filij efficerentur idolatre, cum nutrirerunt apud matres idolatras. Quod autem aliquis se subijceret tanto discrimini, erat periculum, & peccatum, cum possit securè viuere accipiendo nõ mulierem gentilem: ideo videtur, qd peccaret accipiens vxorem de gentilitate. Respondendum, quod poterat Iudæi accipere vxores Gentiles licitè. Ad hoc tamen requirebantur duo: primum erat, qd non essent mulieres istæ de stirpe Chanaanorũ. s. de septem gentibus, quia de istis nõ licebat Israelitis accipere aliquam vxorem. Et causa erat multiplex. Prima, quia Israelitæ tenebantur occidere omnes Chanaanos in masculos, & feminas, magnos, & paruos in ore gladij; & non licebat eis parcere alicui ipsorum, vt patet Deu. 20. ideo à fortiori non liceret ipsis de filiabus ipsorum accipere vxores. Secunda causa erat propter communicationem, quia Israelitæ accepturi erant terram Chanaanorũ in possessionem, & si accipere deberent vxores de Chanaanis, manerent Israelitæ mixti Chanaanis; & tunc sequeretur adhuc alia pericula præter assignata. s. qd propter communicationem Israelitarum cum Chanaanis, qui iam erant affines sui inuitabant eos ad cõnam, & darent sibi de cibis consecratis idolis, quod erat valde graue Iudæis, vt patet Exo. 34. si autem acciperent Israelitæ vxores Gentiles de alijs gentibus, & ducerent eas in terram Israel, non erat istud periculum, quia non communicarent cum foceris suis, & alijs affinibus, nec inuitari possent ab eis ad comedendum de cibis consecratis de monibus. Et est propter raritatem communicationis non possent sic peruerti Israelitæ ad colendum idola accipiendo vxores de alijs gentibus, sicut accipiendo de Chanaanis. Et ista fuit causa, quare Deus solum vetuit accipere vxores Israelitis de Chanaanis. De alijs autem gentibus nequaquam, vt patet Exo. 34. & Deu. 7. vbi ponitur ista prohibitio, & solū agitur ibi de Chanaanis, qui erant septem populi. Si tamen aliquando accideret, quod aliquis Chanaanus, vel Chanaanæ ex causa speciali non deberet occidi, poterat accipi illa in vxorem ab aliquo Israelita, & ipse Chanaanus poterat accipere

li. Epi. 2.

Qua conditione poterant Iudæi accipere vxores Gentiles.

accipere uxorem de Israelitis. Sic factum est de Raab Ierichontina, quæ defendit exploratores Iudæorum in Iericho, nè occiderentur: & ob hoc irauerunt ei exploratores, q̄ liberaret eam, & totam suam cognitionem à morte, Iosue 20. & sic factum est capta vrbe: nã tota cognatio liberata est, Iosue 6. & ipsa Raab accepta est in uxorem à Salmon principe tribus Iuda, vt patet Matth. 1. Secundum principale erat ad licitè accipiendum mulierem gentilem. s̄p̄ conuerteretur ad ritum Iudaicum priusquam acciperetur, quia si manens adhuc in gentilitate acciperetur, peccatum esset. Sicut si nunc aliquis Christianus acciperet mulierem Iudæam in uxorem dum adhuc Iudæa erat. Item patet hoc, q̄a semper manebat aliqua ratio prohibitionis, vel saltem periculi accipiendo mulierem gentilem cuiuscunque gentis esset si nondum esset conuersa ad Iudaismum. Primò ipsa manens in cultu Dei sui inclinaret viri sui ad colendum illum Deum vt blanditas; ita factum est de vxoribus Salomonis: nam multæ erant de Ammonitis, & Moabitibus, & alijs gentibus, de quibus licebat Hebræis accipere uxores, si conuersæ essent ad Iudaismum, quia tamen illæ manebant adhuc in cultu idolorum, inclinauerunt Salomonem ad faciendum eis templa pro dijs suis, & vt ipse offerret idolis thura. Nam templum fecit Chamus Deo Moabitarum, & Melchon Deo Ammonitarum, & Astharthē deę Sidonior. 3. Re. 11. & 4. Re. 23. & tñ̄ licebat alijs accipere uxores de Ammonitis, & Moabitibus, cum nō essent Chananeæ, & nunc erratum est, quia acceptę sunt uxores nondum conuersæ ad Iudaismum. Etiam tollebat aliud periculum, quia si mulier maneret adhuc in cultu idolorum de quacūq; gēte esset, poterat filios suos erudire ad illum cultum, & esse difficile postea illos iuuenes factos reuocari ab illa intentione. Si autem mater conuersa esset nihil periculi erat. Quod autē liceret cum his duabus qualitatibus accipere uxorem Gentilem, patet, quia Deu. 21. dicitur, quod si in medio captiuorum appareret aliqua mulier pulchra, poterat quicumq; de Iudæis si concupisceret eam accipere ipsam in uxorem, dum tamē duobus mēsis prius lugeret patrem suum, & deponeret capillos, & vngues: per quod signabatur purgata ab immunditia ritus Gentilitij. Item patet in Ruth, quia postquam Ruth venit in Bethlehem conuersa iã ad Deum Israel, vt patet infra in litera, accepit eã Booz in uxorem, & asseruit se obligari ad accipiendum eam secundum legem, nisi renunciaret iuri propinquitatis, vt patet infra tertio: lex tamen non obligat ad illicitum: ergo erat licitum accipere uxorem Gentilem Iudæo conuersam iam ad Iudaismum.

An hi duo filij Noemi acceperint uxores Moabitas manentes in Gentilitate, vel iam conuersas ad Iudaismum.
Quæstio XIII.

QVAERETVR, nunc specialiter circa istos duos viros filios Noemi, an acceperint uxores Moabitas manentes in Gentilitate, vel iam conuersas ad Iudaismum. Aliquis dicit, quod non apparet, an acceperint eas manentes in Gentilitate, vel conuersas, quia si acceperint eas manentes in terra Israel esset præsumptio, quod non acciperent illas, nisi iam conuersas, cum isti essent viri boni, quia tamen acceperint eas manentes in terra Gentilitatis, forst̄ nollent cōueri ad Iudaismum. Dicendum, quod istæ duæ mulieres, scilicet, Orpha, & Ruth manebant in gentilitate, quando acceptæ sunt in uxores à duobus filijs Noemi, & toto tempore manserunt in Gentilitate, quo vixerunt cum viris suis in terra Moab. Quod patet primò, quia quando hortabatur Noemi ipsam Ruth, quod rediret in terram suam, & non veniret cum ea in Bethlehem,

F dixit: Ecce reuersa est Orpha cognata tua ad populum suum, & ad Deos suos: ergo videtur, quod adhuc Orpha manebat in cultu idolorum, & sic arguendum de Ruth: & si nunc manebat, à fortiori mansisset toto præcedenti tempore, quo erat cum viro suo antequam Ruth recedere vellet de terra Moab. Secundò patet, quia Noemi hortabatur Orpham, & Ruth, quod redirent in terram suam: si tamen essent conuersæ ad ritum Iudaicum, peccaret hortando, quod manerent in terra Moab, quia ibi conuerterentur ad cultum idolorum, etiam si illum reliquissent, quia non haberent iam ibi aliquem instructorem circa cultum Dei, & obseruationē legis: tamen hortata est eas, quod redirent in terram Moab, & non putabat se peccare, quia alijs non faceret: ergo adhuc manebat in ritu Gentilitio. Tertio patet, quia quando Noemi hortabatur ipsam Ruth, vt rediret in terram suam, dixit: Nè aduerseris mihi, vt redeam: populus meus populus tuus, & Deus meus Deus tuus: & sic accipiebat nunc Ruth Deum Israel in Deum. Et ista est ratio confirmatiua Ruth, quia cum Noemi volebat, quod rediret Ruth in terram suam, putabat Ruth, quod faciebat Noemi hoc, quia erant diuersæ professionis, & Ruth promisit tunc, quod omnia haberet communia cum Noemi, dicens: Populus meus populus tuus: Deus meus Deus tuus; vbi morata fueris, pariter morabor, quæ te morientem terra susceperit, in ea moriar. Et ista omnia nouiter proponebat Ruth; ergo etiam habere in Deū illum, quem habebat Noemi nouiter proponebat: & sic nondum erat conuersa ad ritum Iudaicum. Quarto patet, quia Booz laudauit Ruth dicens, quod beata esset, quia confugerat ad alas Dei Israel, sequenti cap. & istud fuit veniendū ad terram Israel: ergo ante hoc non erat conuersa, quia alijs pro illa conuersione etiã esset laudabilis. Dicendum ergo, quod non erant conuersæ ad Iudaismum Orpha, & Ruth, quando acceperunt eas in uxores duo filij Noemi, & quamdiu fuerunt cum eis viuentes, manserunt in Gentilitate.

An filij Noemi peccauerint accipiendo in uxores manentes adhuc in ritu Gentilitio. Quæst. XIII.

QVAERETVR vltierius, an peccauerint filij Noemi accipiendo in uxores manentes adhuc in Gentilitate. Aliquis dicit, quod sic, quia exponerent se periculo, scilicet, quod poterant ab eis perneri ad colendum idola, & maxime esset hoc de filijs eorū natis ex istis mulieribus: nam ipse erudirent eos ad cultum Gentilitium, quem ipse semper tenuerant, & erat periculosior talis instructio in eis, quam in viris, vt declaratum fuit supra quaestione antepenultima. Etiam patet hoc, quia casus, in quo lex permittebat mulierem alienigenam accipi in vxorē à Iudæo, erat, quando ipsa conuersa erat ad ritum Iudaicum, & deponerat omnia signa Gentilitatis, scilicet, capillos, & vngues: & post duos menses accipiebatur in uxorem, & prius non licebat. Significabatur autem per hæc depositio totius cultus Gentilitij: ideo antequam deponeretur non erat licitum accipere Gentilem mulierem in uxorem. Respondendum, quod verum est, quod regulariter non licebat alicui accipere uxorem Gentilem nondum conuersam: de istis autem filijs Noemi potest dupliciter responderi: vno modo concedendo, quod isti peccauerint accipiendo illas, quia non est necesse, quod excusemus eos à peccato, quia scriptura non laudat eos tanquam viros sanctos. Secundo potest dici, & melius, quod non peccauerint: nam quando aliquis defendi potest, quod non peccauerit, non est concedendum, quod peccauerit, quia potius debemus interpretari de re qualibet, quod sal-

uetur, quam quod pereat. Et dicitur, quod isti fuerunt in casu necessitatis, & non potuerunt commodè excusari quin acciperent uxores non conuersas ad Iudaismum, ideo licitè acceperunt. Quod patet, quia isti manebant in terra Moab propter famem, & non audebant venire in terram Israel propter eandem famem, quæ erat nimia in terra Israel, & quia ipsi erant iam iuvenes, & fortè transiret ab eis tempus gignendi, quod erat inconueniens, & quia nesciebant, quando cessaret famis, vt possent redire ad terram Israel, & acciperent ibi uxores, acceperunt eas in terra Moab. Cum autem obijcitur, quod isti exponerent se periculo accipientes uxores nondum conuersas ad Iudaismum, dicendum, quod si istud periculum nō esset euitabile ab eis viribus suis, sed penderet ex sola Dei dispositione, vel fortunæ errore, vt vulgariter loquimur, exponere se tali periculo sine necessitate peccatum erat: & tamen istud periculum erat euitabile sola voluntate eorum, & industria, scilicet, non assentiendo blãdicijs vxorum, quæ potius erat difficultas, quam periculum, non peccabant, potissime existente causa aliqualis necessitatis. Cum autem obijcitur de filijs, qui nascerentur ex illis mulieribus nondum conuersis, quod erudirentur à matribus in ritu Gentilitio, dicendum, quod etiam circa hoc poterant patres providere, faciendo quod in tempore illo, quo paruuli essent capaces disciplinae, facerent quod eruditio eorum non esset à matribus, sed à patribus: & licet in hoc esset aliqua difficultas, tamen tolerabilior erat ista, quam quod non acciperent uxores, & elaboretur eis tempus gignendi, nec relinquerent posteros, quia istud censetur infortunium inter Hebræos. Et istud magis tenendum est, quia non videmus eos culpari in scriptura.

Quæ Orpha erat ista, & an esset mater Goliath.

Quæstio XVI.

Iudæorum fabula ridicula refellitur.

QVAERETVR vltierius, circa istas uxores filiorum Noemi, scilicet, Orpham, & Ruth, quæ essent, & primo de Orpha. Aliqui dicunt, quod ista Orpha fuit illa, quæ fuit mater gigantum, scilicet, Goliath Gethæi, & aliorum, de quibus dicitur, 2. Re. 21. & 1. Paralipo. 20. cap. & ista est positio Hebræorum. Et motiuum eorum est, quia idem est nomen vtriusque, cum vocetur vtraq; in Hebræo Orpha: apud Latinos tamen diuersum nomen est, quia ista vocatur Orpha, & illa vocatur Arapha 2. Reg. 21. & 1. Paral. 20. sed ista mutatio magis venit à scriptoribus Latinis, quam ex conditione nominis, cum idem nomen ponatur vtriusque apud Hebræos. Dicunt etiam, quod ista Orpha ambulauit quadraginta passibus cum Noemi redeunte in terra Israel, & merito istius ambulationis concessit Deus filio eius Goliath, quod quadraginta diebus exprobraret Israelitis quousque pugnavit David contra ipsum 1. Regum 17. cap. Et dicunt, quod ista Orpha fuit cognita à centum hominibus, & vno cane, & omnium illorum fuit filius Goliath. Sed ista falsa sunt: quod autem non fuerit eadem ista Orpha, & mater Goliath patet, quia ista Orpha fuit necessario ante illam. Nam ista fuit coætanea Ruth, quia ante fuerunt uxores duorum fratrum eodem tempore ductæ, vt patet supra in litera: & tamē Ruth fuit postea proauia David, quia ex Booz, & Ruth natus est Obed, & ipse Obed genuit Isai, & Isai genuit David, infra 4. & Matth. 1. & fuit David minimus filiorum Isai, quando erat iam senex Isai, vt patet 1. Regum 17. & tamen David, & Goliath filius Arapha fuerunt contemporanei, & quasi coætanei, quia pugnavit David cum Goliath, 1. Reg. 17. ideo Ruth fuit multo tem-

pore ante Arapham matrem Goliath, & tamē Ruth, & ista Orpha fuerunt coætaneæ, vt dictum est: ergo ista Orpha non est illa, de qua natus est Goliath, & alij gigantes. Secundò patet, quia ista Orpha, de qua hic dicitur, fuit de stirpe Moabitarum, quia supra in litera hic dicitur, quod Maalon, & Chelion acceperunt uxores Moabitas, & tamen acceperunt Ruth, & Orphā, vt patet in litera: ergo erant istę Moabitides. Etiam patet, quia Noemi loquens ad Ruth, & Orpham dixit: reuertimini filię Moabite: ergo erant ambæ Moabite: & tamen Arapha, siue Orpha mater Goliath fuit de stirpe Chananeorum, quia erat Philistina: nam erat de vrbe Geth, quæ est vna de quinque Metropolibus Philistinorum, Iosue 13. & 1. Reg. 6. & ob hoc vocabatur Goliath filius eius Gethæus: & Chananeus, siue Philistini multum differunt à Moabitis: ideo non erat eadem ista Orpha, & illa Arapha. Cum autem dicitur, quod ista ambulauit quadraginta passibus cum Noemi redeunte, & merito horum Deus permisit, quod Goliath filius improperaret Israelitis diebus quadraginta, ridiculum est, quia istud præsupponit istam Orpham fuisse matrem Goliath gigantis: sed probatum est esse falsum. Item dato, quod esset eadem ista Orpha, & illa Arapha, adhuc non constat, quod ambulauerit quadraginta passibus Orpha cum Noemi redeunte, nec habent aliquid vnde Hebræi istud assūmāt; sed est quædam fictio ipsorum: & cum dicunt, quod merito istorum quadraginta passuum filius suus Goliath permittitur quadraginta diebus exprobrare Israelitis, est etiam falsum, quia præsupponit falsum, scilicet, quod ambulauerit illa Arapha quadraginta passibus cum Noemi. Sed dato, quod hoc esset, adhuc non conuenit, quia, quod Orpha quadraginta passibus iret cum Noemi, non erat apud Deum meritum alicuius boni, quia non fiebat propter Deum, sed propter quædam pietatem, & fortè debitum, quia Noemi cum esset socrus Ruth, & Orphę, tenebantur ei ad quandam reuerentiã, quia respectu eius erant tanquam filię. Etiam, quia ipsa bene se habuerat ad eas, & ille tenerentur reddere vicissitudinem. In talibus autem meritum non est, quia iam accepit hominem mercedem suam: sic enim dicitur Matth. 5. quod diligendo amicos non meremur, quia hoc etiam faciunt publicani, sed diligendo inimicos. Sic etiam dicitur, quod non inuitemus diuites, qui possunt nobis reddere vicissitudinē, sed pauperes, qui non possunt: & tunc erit nobis gratia apud Deum. Et adhuc, dato quod mereretur aliquid Orpha, non apparet quomodo mereretur, quod filius suus Goliath pmitteretur quadraginta diebus exprobrare Israelitis: ideo dicendum, quod istud est ridiculum. Cum autem dicunt, quod Goliath natus est ex Orpha ex semine centum hominum, & vno cane, non solum est ridiculum, sed etiam absurdum, & impossibile, vt declaratum est, 1. Regum 17. & ibi declaratum est motiuum Hebræorum quatum ad hoc. Dicendum tamen, quod ista Orpha non est Arapha mater Goliath, & aliorum gigantum Philistinorum, sed fuit quædam mulier de progenie Moabitarum, cuius non satis apparet progenies.

Quæ erat Ruth, & an esset filia Eglon regis Moab.

Quæstio XVII.

QVAERETVR vltierius, de Ruth, quæ erat. Respondet Hebræi, & quidam catholici, quod erat filia Eglon regis Moab, & volunt, quod iste Eglō fuit ille, qui occisus est per quædam iudicem Israel nomine Aod: motiuum autem eorum est ad nobilitandum genus David: nam Ruth fuit proauia David cū fuerit mater Obed, & Obed fuit pater Isai, ipse autem Isai fuit pater David,

David, infra 4. & ut genus suum videatur tractum de nobilibus dicunt Ruth fuisse filiam regis Moab, & dicunt eam filiam Eglon regis Moab, quia post Eglon non habetur in scriptura aliud nomen regis Moab alicuius usque ad tempus Ruth, & ut nominent regem illi cuius eam dicunt filiam nominaverunt Eglon. Sed istud non stat, quod pater, quia Ruth non potuit esse filia Eglon regis Moab, eo quod Eglon fuit multo tempore antequam posset esse nata Ruth: nam Ruth erat iuencula tunc Booz, quoniam ab eo accepta est in uxorem, ut patet infra sequenti capitulo & infra 3. & 4. Nam Booz vocavit eam filiam sequenti capitulo & Noemi vocavit Ruth, & Orphan filias, supra in litera: & non vocaret eas sic, nisi essent iuenculae: & tamen si esset filia Eglon regis, esset tunc Booz plusquam 280. annorum, vel quasi, quod non erat naturaliter possibile, quia nullus hominum ad talem perveniebat etatem: & dato quod perveniret, non posset iam concipere, & tamen concepit, & peperit Obed, infra 4. Quod autem esset plusquam 240. annorum, vel quasi, patet, quia aut ponetur fuisse ista Ruth tunc Abesam, aut tempore Heli: si tempore Abesam: patet, quia Eglon fuit tunc Aod iudicis Israel, & ab eo in principio sue iudicature occisus est: nam Aod iudicavit 80. annis Iudi. 3. & Barac 40. Iudi. 4. & Gedeon 40. Iudi. 8. Abimelech tribus Iudi. 9. Thola 23. annis, Iudi. 10. Iair 22. annis, eod. cap. Postea fuerunt 18. anni sine iudice, eod. cap. & ibi probatum est. Et postea Iephthe Galaadites annis sex, Iudi. 12. deinde Abesam annis 7. eod. cap. qui sunt simul anni 240. dempto uno, & addendi sunt plures anni, eo quod Ruth aliquanto tempore ante mortem Eglon nasceretur. Etiam, quia ista peregrinatio Noemi 10. annorum inchoata est tempore Abesam, qui solum iudicavit annis 7. Iudi. 12. & peregrinatio fuit 10. annorum: ideo oportet, quod tempore sequentis iudicis ducta fuerit Ruth a Booz: & sic esset Ruth plusquam 240. annorum. Si autem dicitur, quod fuit historia Ruth tempore Heli summi sacerdotis: adhuc patet hoc magis clare, quia post Abesam fuit Heli multo tempore. Nam iudicavit post Abesam Ahialon annis 10. & post ipsum Abdon annis 8. Iudi. 12. & postea Samson annis 20. Iudi. 13. & 16. & postea debent accipi ad minus 10. anni de tempore Heli, cum ista peregrinatio duraverit 10. annis in litera supra, qui sunt anni 47. & sic sunt quasi 290. anni ex tempore Eglon regis Moab usque quo Booz accepit Ruth in uxorem; & omnes istos annos haberet Ruth, si Eglon esset pater suus, & tamen hoc erat impossibile: ergo non fuit ille Eglon pater Ruth. Alij dicunt, quod Ruth fuit filia Eglon regis Moab, sed non fuit ille Eglon, qui occisus est per Aod: sed alius, qui fuit multo post tempore Booz: & sic potuit tempore Booz Ruth esse iuencula. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia non est verisimile, quod Ruth esset filia regis, quia Elimelech erat vir alienigena in terra Moab, & pauper, qui propter famem recesserat de terra sua, & non erat verisimile, quod filia regis terre daretur filio eius in uxorem, sed alicui viro potentissimo. Item posito, quod daretur in uxorem filio Elimelech, tamen postea non permitteret mortuo viro recedere de regno patris sui, ut peregrinaret in alia regione, & cogereetur colligere spicas pro paupertate, & tamen venit. Ideo dicendum est, quod Ruth non fuit filia regis Moab, sed mulier de humili genere, cum daretur in uxorem viro pauperi, & alienigenae, & postea peregrinata fuerit extra terram suam. Dicunt autem quidam, quod Ruth fuit de terra Moab de quadam urbe, quae vocabatur Petra: ideo intelligitur de hoc dictum Isaiae. Emitte agnum domine dominatorem terrae de Petra deserti ad montem filiae Sion. Et intelligebatur de Messia, qui futurus erat de filijs David: & ipse David futurus erat de stirpe Ruth, qui venturus erat de urbe Moab, quae vocatur Petra deserti, de quo dicitur super Isaia.

Altorum responsio ad quoniam.

Doc. resp. ad quoniam.

An peccavit Noemi hortando Nurus suas, ut redirent in terram suam: & non irent cum ea. Quaesitio XVII.

Quaeritur ulterius, an peccavit Noemi hortando Nurus suas, ut redirent in terram suam, & non irent cum ea. Aliquis dicit, quod sic, quia cum ista Nurus vellent ire cum Noemi disponebant se ad bonum: nam converterentur ad Deum Israel si venirent cum Noemi in terram suam. Si autem redirent implicarentur cultui idolorum, & hoc sciebat Noemi: nam ipsa dixit ad Ruth ecce reuerfa est cognata tua ad populum suum, & ad Deos suos, vade cum ea. Persuadere tamen ad periculum peccatum est, ideo peccaret Noemi hortando hoc. Dicendum, quod non peccavit Noemi, quia non habuit voluntatem ponendi nurus suas in periculo cultus idolorum: nam si ipse ante hoc coluissent verum Deum, & nunc suaderet eis redire in terram, in qua inciderentur ad colendum idola, peccaret: tamen ista nurus Noemi semper fuerant in cultu idolorum ante hoc, ut probatum est supra in quadam quaestione. Ideo quod nunc redirent ad colendum idola, siue ad locum, in quo inclinarentur ad hoc, non erat periculum. Sed obijcietur, quod quamquam Noemi non poneret nurus suas in periculum, tamen dissuadebat eis facere bonum, quia ipse volebat ire ad terram Israel in qua Deum coleret, & Noemi dissuadebat hoc. Dicendum, quod etiam si Noemi dissuaderet eis istud bonum, peccaret, sed non dissuadebat: nam non suadebat redire nurus suis, tanquam volentibus colere Deum, sed tanquam volentibus colere solari, & honorari eam: nam volebant ire cum Noemi in terram suam, ut non videretur ipsa desolata: ista autem gratiam recubabat recipere Noemi, quia volebat, quod propter eius honorem nimis laborarent nurus suae, & affligerentur existendo extra terram suam. Sed adhuc dicitur, quod istud non conveniebat, quia cum Noemi non permitteret nurus suas redire, tunc, ut non laborarent propter eam, faciebat per accidens, quod non colerent verum Deum, sed manerent in cultu idolorum. Dicendum, quod nullo modo dissuasit per se, nec per accidens Noemi nurus suis cultum Dei: nam cum dixit eis, quod redirent in terram suam, non dicebat hoc animo, ut faceret eas redire in terram suam, sed ut sciret voluntatem earum. si vellet ire cum ipsa, vel si solum dicebat hoc verbum, & non intendebat ire, sicut multa ex urbanitate dicimus nos facturos propter aliquem, quae tamen facere non intendimus, & cum vidit voluntatem cessavit hortari. Quod patet in Orpha: nam cum dixit, quod rediret redijt. Ex quo patebat, quod non habebat voluntatem eundi cum Noemi, quia aliis ad primas dissuasionem eius non cessasset: in Ruth est fuit sic: nam dixit ei, quod reverteretur in terram suam, ipsa autem cepit circa hoc esse difficilis, dicens: Ne aduerseris mihi, ut dimittam te, & recedam: populus meus populus tuus, &c. Et tunc dicitur, quod cum vidisset Noemi animum Ruth esse obstinatum volendo redire cum ea, non ausa est ultra reditum persuadere. Sed dicit aliquis, quod manifeste persuasit Noemi ipsi Ruth redire ad cultum idolorum: nam dixit ei: Ecce cognata tua reuerfa est ad populum suum, & ad Deos suos, vade & tu cum ea. Dicendum, quod persuasit Noemi redire Ruth ad populum suum, sed non ad cultum idolorum, & cum dicitur: reuerfa est ad populum suum, & ad Deos suos non refertur illud verbum, vade & tu, ad totum istud, sed solum ad populum: & tamen retulit Noemi in illo veritate negotij, licet non esset intentio sua hortari ad hoc quemquam.

Quomodo

Quomodo dixit Noemi nurus suis, quod redirent in terram suam, &c. Quaesitio XVIII.

Quaeritur ulterius, quomodo dixit Noemi nurus suis, quod redirent in terram suam, & quod Deus daret eis inuenire requiem in domibus virorum, quos habiturae erant, & de quo Deo intelligebat. Aliquis dicebat, quod forte intelligebat de Deo Moabitarum: nam imprecabatur bona istis mulieribus, quae erant Moabitides, & ipse manebat adhuc in cultu idolorum, ideo imprecaretur eis benedictionem per Deum earum. Patet hoc, nam istae duae puellae erant Moabitides, ut patet supra in litera, & Deus Moabitarum erat Chamos, ut patet 3. Reg. 11. & 4. Reg. 23. & ab hoc Moabitae vocatur populus Chamos Num. 21. cap. Putabat autem quaelibet gens, quod Deus suus erat, qui benefaciebat sibi: sic enim erat de Philistinis, qui putauerunt, quod Deus suus Dagon tradidit in manus eorum Samsonem, ideo quando captus est Samson, fecerunt magnam solennitatem Dagon, & dicebant: tradidit Deus Samson inimicum nostrum in manus nostras: Iudi. 16. Sic etiam quando vicerunt Saulem, & occiderunt eum, putauerunt quod Dagon, & Astaroth dii sui tradiderunt eum in manu eorum, ideo arma Saulis consecrauerunt in templo Astaroth, & caput eius posuerunt in templo Dagon 1. Reg. 31. & 1. Paralip. 10. ideo putabat quaelibet gens, quod nullus Deus posset benedicere eis, aut benefacere, nisi Deus suus. Et sic istae mulieres Orpha, & Ruth putarent, quod nullus Deus posset eis dare requiem, vel aliqua alia bona, nisi Deus suus Chamos: Noemi ergo quae imprecabatur eis bonum, imprecaretur in nomine Chamos Dei earum. Aliquis dicit, quod Noemi imprecata est in nomine Dei sui Israel, quia cum ipsa esset Hebraea, non inuocaret alium Deum, nisi Deum Israel. Sed dicitur contra, quia interdum Israelite dicebant Deos gentium facere bonum, vel malum, sicut patet de Iephthe Galaadite: Iud. 11. cum dixit ad regem Ammonitarum: nonne ea, quae possedit Chamos Deus tuus tibi iurare debentur? quae nunc dominus Deus noster victor obtinuit, in nostram cedent possessionem. Et sic dicebat, quod sicut Deus Israel in bellis vicerat quosdam gentes, & acceperat terras earum, ita Chamos Deus Moab obtinuit quosdam regiones. Sic ergo poterat dicere Noemi, quod Chamos Deus Moab benediceret istis puellis dando eis requiem inuenire in domibus virorum suorum: nam ille Deus, qui poterat bello subijcere sibi gentes, poterat dare requiem mulieribus in domibus virorum. Dicendum, quod Noemi locuta est hic de Deo Israel, quod patet primo, quia absolute locuta est, dicens: Deus det vobis inuenire requiem. Nam si intelligeret de Deo Moabitarum, exprimeret nomen eius, vel per aliquam circumlocutionem declararet, sicut dicendo, Deus vester det vobis requiem. Secundo patet, quia Noemi verum optabat, quod istae puellae haberent requiem in domibus virorum suorum, & tamen sciebat, quod nullus Deus poterat nocere, aut benefacere, nisi Deus Israel, quia ipse solus erat: ergo non inuocaret alium Deum ad hoc. Tertio patet, quia Noemi erat Hebraea, & non inuocaret alium Deum, nisi Deum suum, quia nefas esset, quod nominarentur alij dii. Sic patet Exod. 23. cum dicitur, quod nomina Deorum alienorum non debebant audiri ex ore Iudaeorum. Ad rationem in contrarium dicendum, quod regulariter erat prohibitum Iudaeis nominare Deos aliarum gentium, potissime in rebus illis, in quibus poterat eis aliquis honor ascribi. Sic autem erat hic, quia si Noemi imprecaretur, quod Deus Moabitarum daret istis puellis requiem in domibus maritorum, designaret quod aliquam vir

tutem operatiuam haberet, & hoc erat idolatrare: ideo nihil tale diceret Noemi: sic enim erat in iurando: nam licet Israelite iurarent Gentilibus aliquid obseruare, non iurabant per nomina Deorum Gentilium, sed Dei sui Israel: sic patet Exo. 23. scilicet: Per nomina externorum Deorum nolite iurare, nec audientur ex ore vestro: unde quando Gentiles, & Iudaei faciebant simul aliquem contractum, vel iniebant foederam, iurabant Iudaei per Deum suum, & Gentiles per Deum suum: sicut fuit quando Laban, & Iacob iniurunt fedus: nam Laban iuravit per Deum Nachor, & Iacob iuravit per Deum Abraham, qui erat verus Deus: Gen. 31. capit. Cum autem obijciatur de Iephthe dicendum, quod Iephthe non asseruit Chamos Deum Moab obtinuisse aliquas regiones bello, sicut obtinuerat Deus Israel, sed solum recitauit id quod credebant Moabitae, & Ammonitae ad arguendum contra eos: fortius autem tenebant Moabitae, quod Chamos Deus obtinuerat terram, in qua ipsi morabantur de manu priorum habitatorum: & ob hoc, quia ipsi iuste possidebant illam. Ex eodem iure arguebant Israelite, quod cum Deus eorum obtinisset de manu Amorrhaeorum terram, quam petebant Amonite, & Moabite, quod iuste possidebant Hebraei, & iniuste petebant Ammonite. Et sic saepe arguimus contra Hereticos ex aliquibus erroribus eorum concludendo contra alios errores: & per hoc non asserimus illos errores, quos assumimus.

Quomodo Noemi petiuit a Deo, quod daret istis puellis inuenire requiem in domibus virorum suorum. Quaesitio XIX.

Quaeritur ulterius, cum nominauit Noemi Deum Israel, quomodo petiuit ab eo, quod daret istis puellis inuenire requiem in domibus virorum suorum. Videtur, quod ista petitio nullo modo reciperetur, quia Noemi praesupponebat, quod manerent istae puellae in terra sua in cultu demonum, & quod ibi beneficeret eis, Deus tamen non exaudit preces factas pro peccatoribus, sicut patet Io. 9. Scimus, quia Deus peccatores non exaudit. Respondendum, quod verum est, quod Noemi praesupponebat, quod istae puellae manurae essent in cultu demonum: & tamen credebat, quod oratio ista sua poterat exaudiri: nam existebat in peccato mortali multa bona Deus dedit interdum, sicut patet, quia peccatores prosperant interdum, imò magis, ut coeter, quod viri boni, ut patet Iere. 12. & Job 21. Et tamen certum est, quod prosperitas temporalis, vel afflictio non puenit a fortuna, sicut quidam opinantur, sed a Deo omnia sunt, quae habet prudentiam omnium rerum: & ista prosperitas euenit sine oratione, & merito sed solum ex voluntate Dei: interdum autem in existibus in peccato sunt aliquae prosperitates temporales ex merito quodam: nam licet peccatores non possint mereri vitam aeternam, possunt mereri bona temporalia per aliqua opera: sic patet de duabus obstricticibus Aegyptiorum, quae in Gentilitate manebant, cum adhuc essent Aegyptiae: & tamen, quae noluerunt occidere paruulos Hebraeorum timentes magis Deum, quam praecipit regis, edificauit Deus eis tabernaculum: Exo. 1. Ita putabatur esse de istis duabus puellis, quae per bona opera sua saltim materialiter meruerunt bona temporalia, licet essent in peccato mortali. Et hoc innuit Noemi dicens, faciat dominus vobiscum misericordiam, sicut fecistis cum mortuis, & mecum, & det vobis inuenire requiem in domibus virorum quos sortiturus estis.

Quare Ruth osculata est Noemi cum intenderat ire cum ea in terram suam. Quaesitio XX.

Quaeritur ulterius, quare Ruth osculata est Noemi, cum intenderet ire cum ea in terram suam. Sciendum

Sciendum ad hoc, quod istud osculum fuit ad expeditionem: nam Noemi volebat recedere à nuribus suis in æternū, & in signum dilectionis voluit eas osculari. Aliquis autem dicit, quod quamquam Noemi intendebat expere se de nuribus suis osculando eas, ipsa non intendebat dimittere eam, quamquam oscularentur illam, sed osculabantur eam, nē viderentur repudiare ipsam volentem osculari illas. Et patet de utraque nuru: nam Ruth osculata est ipsam Noemi, & tamen redijt cum ea: etiam Orpha osculata est, & tamen postea volebat reuerti: vnde ambæ nurus dixerunt ipsi Noemi: tecum pergemus, postquam ipsam osculata fuerunt, vt patet in litera. Dicendum, quod osculum erat signum expeditionis, & hoc intendebat Orpha, & Ruth, & tamen postquam osculate sunt ipsam Noemi causata est quādā teneritudo amoris, ita vt difficilius, quā prius videretur iam recedere ab ea: vnde denuo voluerunt ire cum ea, ideo dixerunt tunc: tecum pergemus. Ista tamen teneritudo non fuit magna in Orpha, ideo cum dixit ei Noemi, quod reuertetur, illico reuersa est: in Ruth autem causatum est magnum desiderium. Eundem cum Noemi, ideo quamquam ipsa admonuit eam, quod reuertetur ad populum suum, noluit. Sed quare dixit Noemi nuribus, non habeo filios in vtero, vt viros ex me expectare possitis? Respondendum, q̄ voluit innuere Noemi, quod nurus suæ nullam causam habebant sequendi eam: & quia vna causa, quare sequerentur eā poterat esse, vt haberent alios maritos de filiis eius, sicut habuerant primos maritos, dixit, non habeo filios in vtero, vt ex me viros expectare possitis. Causa motiua nurrum Noemi erat, quia secundum legē quando moriebatur maritus alicuius mulieris sine femine, frater illius tenebatur suscitare semen fratri suo accipiendo vxorem illius in vxorem, & non licebat illi mulieri accipere alium virum si frater defuncti vellet eam accipere in vxorem: & si ipse frater defuncti eam non accipiebat, fiebat sibi quædam contumelia discalcando sotularem eius, & ipuendo in faciem illius: Deuter. 25. ideo iste nurus Noemi fortē nolebant accipere alios viros, nisi de filiis Noemi: & ob hoc volebant ire cum ea, vt postea illis hanc legem: sic etiā fuit de multis alijs legibus, quæ licet non essent valde conuenientes, dedit illas Deus Iudæis, vt non putarent se magis grauari, quā alias gentes, quæ habebant istas leges. Sic fuit de libello repudij: nam manifestū est, quod Gentiles habebant istam legem, quia etiam in legibus Romanorum, quæ traditæ sunt in libris digistorum, habebatur de maritis repudiarum: sic etiam patet de lege permittente viuras: Deuter. 24. Nam inter Gentiles viura licitæ erant: & si non concederent Iudæis, putarent se grauari: & fortē non custodirent totam aliam legislationem, ideo permisit Deus viuras: & tamen moderauit eas aequaliter, scilicet, quod non exigerent eas Hebræi ab Hebræis, sed ab extraneis, vt patet ibidem. Et hoc patet de libello repudij: Mat. 19. scilicet, cum dixit Christus Iudæis, quod libellus repudij ad durtiam cordis Iudæorum datus est. quod nō tolerarent fortē alias leges, quæ bonæ erant, nisi pmitteretur istud: & permisit Deus quædam illis, tanquam imperfectis: erat ergo lex ista de suscitatione seminis inter Gentiles priusquam inter Hebræos, & fm hoc tã Moabitæ, quæ alia gentes conuicinæ Iudæis seruarent illam. Vnde Orpha, & Ruth, quæ erant Moabites obligabantur ad istam legem: ideo si Noemi haberet alios filios, qui possent suscitare semen fratrum suorum, tenebantur istæ expectare eos, donec essent adultæ ætatis, & acciperent eos, alioquin non poterant accipere alios viros: si autem isti nollent eas accipere, possent ipsæ tunc accipere, quos viros vellent.

An lex de suscitando semen defuncti erat apud Gentiles, sicut apud Iudæos. Et an lex de repudio, & viuris, & suscitatione seminis prius fuerit inter Gentiles, quā inter Iudæos, vel è contrariis.

Quæstio XXI.

QVAERETVR vterius, cum Noemi loqueretur ad nurus suas, præsupponendo, quod frater defuncti teneretur suscitare semen eius, an sicut erat ista lex inter Hebræos, ita etiam esset inter Gentiles: nam aliàs ista locutio Noemi non procedit. Aliquis dicit, quod dato, quod non esset ista lex de suscitatione seminis inter Gentiles, tamen locutio Noemi faciebat ad propositum, quia licet Ruth, & Orpha essent Gentiles, filij tamen Noemi erant Iudæi, & tenebantur ad legem de suscitatione seminis. Dicendum, quod non stat, quia cum Ruth, & Orpha essent Moabitæ non tenebantur ad legem Iudæorum, ideo dato, quod filij Noemi vellent eas ducere in vxores ad suscitandum semen fratrum suorum, nollent illæ, & nō tenerentur subire istam legem, & sic non redirent cum Noemi tanquam obligatæ ad obseruandum istam legem, nisi data esset ista lex Iudæis, & esset etiam inter Gentiles. Respondendum etiam, quod lex de suscitatione seminis erat inter Gentiles, & Iudæos: & propter hoc fortē dedit illam Deus Israelitis, quia alia gentes illam habebant. Et patet hoc, quia inter Chanaanos erat ista lex multo tempore antequam daretur lex Israelitis, imò antequam descenderet Iacob in Aegyptum: nam Iudas filius Iacob accepit vxorē de stirpe Chanaan: & accepit ex ea tres filios, & primogenitus accepit vxorem de ipsismet Chanaanais, quia tunc non erant Iudæi, de quibus acciperet vxorē, & mortuus est ille sine liberis. Dixit ergo Iudas, quia secundus filius eius acciperet eam in vxorem, vt suscitaret semen fratri suo mortuo: & isto etiam mortuo sine liberis petiuit mulier tertium filium Iudæ in virum ad suscitandum semen fratrum suorum: Gen. 38. Ergo inter Gentiles erat lex de suscitatione seminis anteq̄ inter Iudæos: & vt non essent Iudæi minores dignitate, quā alia gentes, dedit etiam Deus illis hanc legem: sic etiā fuit de multis alijs legibus, quæ licet non essent valde conuenientes, dedit illas Deus Iudæis, vt non putarent se magis grauari, quā alias gentes, quæ habebant istas leges. Sic fuit de libello repudij: nam manifestū est, quod Gentiles habebant istam legem, quia etiam in legibus Romanorum, quæ traditæ sunt in libris digistorum, habebatur de maritis repudiarum: sic etiam patet de lege permittente viuras: Deuter. 24. Nam inter Gentiles viura licitæ erant: & si non concederent Iudæis, putarent se grauari: & fortē non custodirent totam aliam legislationem, ideo permisit Deus viuras: & tamen moderauit eas aequaliter, scilicet, quod non exigerent eas Hebræi ab Hebræis, sed ab extraneis, vt patet ibidem. Et hoc patet de libello repudij: Mat. 19. scilicet, cum dixit Christus Iudæis, quod libellus repudij ad durtiam cordis Iudæorum datus est. quod nō tolerarent fortē alias leges, quæ bonæ erant, nisi pmitteretur istud: & permisit Deus quædam illis, tanquam imperfectis: erat ergo lex ista de suscitatione seminis inter Gentiles priusquam inter Hebræos, & fm hoc tã Moabitæ, quæ alia gentes conuicinæ Iudæis seruarent illam. Vnde Orpha, & Ruth, quæ erant Moabites obligabantur ad istam legem: ideo si Noemi haberet alios filios, qui possent suscitare semen fratrum suorum, tenebantur istæ expectare eos, donec essent adultæ ætatis, & acciperent eos, alioquin non poterant accipere alios viros: si autem isti nollent eas accipere, possent ipsæ tunc accipere, quos viros vellent.

Sciendum,

Sciendum, quod ista lex apud Gentiles seruabatur secundum eandem cœremonias, secundum quas seruabatur apud Iudæos. q̄ omnes fratres defuncti minores eo successiuè obligabantur accipere vxorem eius quousq; suscitaretur semē ipsi defuncto: & si esset frater defuncti paruulus, & non posset illico suscitare semē, cogebatur vxor defuncti expectare vsq; ad pubertatem illius: sic patet de Iuda Gen. 38. cuius duo filij acceperunt successiuè Thamar in vxorem, & nō habuerunt filios: & dixit tunc Iudas ad Thamar, q̄ maneret in habitu viduitatis in domo patris sui vsquequo cresceret Sela, qui erat tertius filius eius, & acciperet illam in vxorem, & expectauit Thamar, & cum venisset ad pubertatem Sela, & non daretur ei in virum, ipsa vidēs se grauari à Iuda, decepit eum, vt patet ibi. Et egressa est manus Domini contra me. Id est, Deus voluit me punire occidendo virum meum, & filios. Et ponitur metaphora, quia Deus non habet manum, nec aliquas partes corporis: sed sicut in hominibus sit, quod manus in eis est organum operatum ad bonum, vel ad malū: ita in Deo cum nobis nocet, dicimus manum eius egredi cōtra nos, & cum nos adiuuat dicimus manum eius egredi pro nobis: & quamquam manus Domini directus erat hic contra Elimelech, & filios eius, qui occisi fuerant à Deo per morbum, tamen, quæ ex morte eorum erat calamitas ipsi Noemi, quæ sola manebat, dicebatur Deus percussisse eam. Eleuata voce ieiunans flevit ceperunt. Quando Noemi ostendit calamitatem suam verbo, dicens se à Deo percussam, condolerunt ei magis nurus suæ, & tunc fleuerunt rursus eleuata voce ad ostendendum magnitudinem doloris. Orpha osculata est socrum, & reuersa. Supra dicebat, quod Noemi osculata fuerat nurus suæ: hic autem dicitur, quod Orpha osculata est socrum suam Noemi. Et ratio est, quia prius Noemi volebat expedire se de nuribus suis, & ad expeditionem ipsa petiuit osculari eas: nunc autem Orpha volebat reuerti non petente hoc Noemi, ideo ipsa osculata est socrum. Sed tunc dicitur, quomodo Orpha volebat nunc redire cum prius nollet etiam petente hoc Noemi. Dicendum, quod Orpha non desiderabat redire cum Noemi in terram Israel, & tamen ad consolandum eam, & honorandum dicit, quod volebat ire cum ea, & ad hoc osculata est eam & Ruth ipsa Noemi tanquam volēs eas omnino dimittere, & cum oscularetur eas, natus est eis quidam amor, vel stimulus ad magis condolendum ipsi Noemi, & dixerunt, tecum pergemus: quia tamē post hæc dixit Noemi, quod non irent, quia non habebat filios, quos acciperent possent in maritos, putans satis esse Orpha hoc ad hoc, quod honestè iam dimittere posset ipsam Noemi, osculata est eam, & recessit. Ruth adhaesit socri suo. Scilicet, firmiter nolens ab ea diuelli: nam Orpha licet ostenderet se velle ire cum ea, non firmiter hoc volebat. Cui dixit Noemi: en reuersa est cognata tua. Volebat persuadere Noemi ipsi Ruth, quod reuertetur in terram suam: & dixit, iam reuersa est Orpha cognata tua, reuertere ergo, & tu. Et vocauit eam cognatam suam, quia fortē erant ambæ de eadem progenie, vel signat cognatus affinitatem, & non consanguinitatem hic. Et dicitur Orpha cognata Ruth, quia erant vxores duorum fratrum. Sic accipitur interdū in alijs locis, vt patet de Iethro, qui vocatur cognatus Moysi: Num. 10. & Iudi. 1. & tamen erat socer eius, q̄ est nomen affinitatis; quia Moyses acceperat in vxorem filiam Iethro, vt patet Exo. 2. Ad populum suum, & ad Deos suos. Scilicet, ad cognatos suos Moabitas, vt maneret inter eos, & etiam ad Deos suos, scilicet, vt coleret illos. Ex hoc innuit Noemi, q̄ Orpha ante hoc coluerat idola, & nunc etiam reuertebatur ad colendum illa, cum maneret in terra illa, in qua frequenta-

batur cultus idolorum. Si autem ante hoc cessaret aliquo tempore Orpha colere idola, non diceret nunc Noemi, quod redibat Orpha ad colendum Deos suos: istud dixit Noemi ad tentandum cor Ruth, si vellet reuerti, & dimittere eam. Nam duo erant, per quæ Ruth efficaciter poterat retrahi ab eundo cum Noemi. Primum erat desiderium parentum, & cognatorum, & natalis soli. Secundum erat amor quidam Deorum terræ suæ, in quorum cultu enutrita fuerat. Si autem nunc iret cum Noemi, vtrumque mutare debebat. Nam parentes, amicos, & cognatos, & natale solum desereret, & iret ad terram incognitam, in qua versaretur tanquam alienigena. Etiam cultus Deorum suorum priorum mutandus erat, quia in terra illa non pmitteretur coli alius Deus, nisi Deus Israel. Hoc autē duo tetigit Noemi dicēs, reuersa est ad populum suum, & Deos suos, vt videret si fortē desiderio istarum duarum rerum moueretur; & si non moueretur, erat firma in proposito, & apta ad eundem cum ipsa in terram Israel. Vade cum ea. Scilicet, & non perdas delectationē patrum, & propinquorum, amicorum, & natalis soli. Et non refertur istud ad omnia præcedentia. Nam dixerat Noemi de Orpha, quod reuersa fuerat ad populum suum, & Deos suos: non tamen hortaretur Noemi ipsam Ruth, quod reuertetur ad Deos suos, quia in hoc peccaret: solum ergo refertur ad populum. q̄ reuertetur ad populum suum. Quæ respondit, nō aduerseris mihi, vt relinquam te, & abeam. Cum Noemi sepe instaret, q̄ Ruth reuertetur, & ipsa Ruth nesciret quid responderet, haberet autem animum eundi cū Noemi, molestabatur ex verbis eius: ideo petiuit, quod amplius non loqueretur sibi de hac re, & dixit: Nō aduerseris mihi. s. quia hortando, q̄ reuertetur aduersabatur, cū intentio sua esset eundi super cum Noemi; & potissimè dicit aduerseris, quia ista verba erant nimis pungitiua, & motiua: nam nihil magis mouere poterat ipsam Ruth ad redeundum, quā desiderium parentum, & natalis soli, & Deorum, in quorum cultu fuerat enutrita, ideo nolebat audire ista verba sæpe, quia affligebatur animus eius. Quocumque perrexeris pergam. Id est, nō in istas persuadendo mihi, quod reuertat, quia non faciam, sed quocumque perrexeris pergam; ideo si vadis in terram tuam Israel illuc vadam, & si in regionē aliarum gentium iueris, illuc ibo. Vbi morata fueris, & ego pariter morabor. s. est in quocumque loco habitaueris, ego habitabo: ita quod non solum ibo ad gētem, ad quā tu iueris, sed et morabor in loco, in quo tu morata fueris. Populus tuus populus meus. Id est, ille, qui fuerit populus tuus, volo, quod sit populus meus, & nolo aliquid alii populum. Deus tuus Deus meus. Scilicet, ille Deus, quem colueris erit Deus meus, & illum colam, & non curabo de alio Deo. Quæ te morientem terra susceperit, in ea moriar. Id est, vsque ad mortem manebo tecum, vnde in terra, in qua tu obieris, etiam ego moriar. Ibiq; locum accipiam sepulture. Scilicet, præ desiderio, & amore tui manebo in ipso loco, & ibi accipiam sepulchrum, nec faciam transferri corpus meum in terram meam, vt sepeliatur cum meis progenitoribus. Hæc mihi faciat Deus, & hoc addat, si non sola mors me & te separauerit. Id est, destruar Deus, vel faciat Deus mihi multa mala, si recessero vnquam à te, nisi per mortem: nam mors nos separabit, sed prius à te ego non separabor cum mei compos fuero. Est modus iurandi iste frequentatus in sacra scriptura, vt patet i. Reg. 20. & in multis alijs locis: & est sentus, quod iurans aliqua mala nominet dicens, Deus tradat me in manus hostium: & addat alia mala nunquam me indeliberando, si fecero tale, vel si non fecero. Et dicitur hoc faciat, & addat hæc, ad demonstrandum mala, quæ isti super se imprecatur, sicut etiam nunc fit. Non ponitur determinatè illa mala, sed

sed dicitur: Hæc, & hæc: & Ruth conclusit sententiam in hoc dicens, quod sola mors eam separaret a Noemi: nã post hæc non haberet Noemi quid replicare posset. Videns ergo Noemi, quod obstinato Ruth animo decreuisset se cum pergere. In verbis præcedentibus vidit Noemi, quod Ruth firmiter decreuerat pergere cum ea, quia non poterat hoc magis significari, quam significauit illud Ruth. Et dicitur obstinato animo, idest firmo: consuevit enim poni obstinatio semper in malum. Vnde morientes in peccato mortali dicimus obstinatos: & demones, & omnes manentes apud inferos dicimus obstinatos, sed obstinatus secundum se non significat, nisi firmum, ideo obstinati in malo dicuntur, qui in malo firmiter manent nunquã inde diuellendi. Aduersari noluit. Quia prius aduersabatur ei ostendendo, quod non nollet, quod obstinatum iret, vel suadendo, quod recederet ipsa, & Ruth dixerat ne aduerseris mihi, vt relinquam te, & abeam. Et vltra ad suos reditum persuader. Prius suadebat ei redire: & hoc faciebat, quia nondum cognouerat intentionem eius firmiter, & nolens, quod Ruth postea poeniteret, si iret in terra Israel, suadebat ei reuerti: sed cum vidit, quod firmiter manebat in proposito, desistit persuadere ei. Profectus sunt simul. Scilicet, quia noluit Ruth dimittere Noemi focum suam. Et venerunt in Bethlehem. Idest, de terra Moab venerunt in Bethlehem. Est enim Bethlehem ciuitas in sorte Iudæ parum distans a Ierusalem, de qua erat oriunda Noemi: & erat ibi possessio viri sui Elimelech, & filiorum suorum defunctorum. Quibus ingressis urbem velox apud cunctos fama percurrebit. Illico, vt Noemi venit in Bethlehem parum distans a Ierusalem, quã de diuitibus magna fama habetur, vel, quia multo tempore extiterat extra Bethlehem. I. decem annis in terra Moab. Dicebantq; mulieres, hæc est illa Noemi. Quia Noemi mulier erat, magis nota erat fama eius apud mulieres, quã apud viros: & illæ de ea magis loquebantur. Quare autem dicebant, hæc est illa Noemi, infra dicitur in quadã questione. Quibus ait: Nè vocetis me Noemi. Omnes mulieres dicebant vulgariter, hæc est illa Noemi: & audiens ipsa Noemi respondebat: nè vocetis me Noemi. Sed Mara. Posuit autem illas translator noster ad significandum, quid vellet dicere Noemi. Nam Noemi interpretatur pulchra, & Mara interpretatur amara, & non oportebat, quod poneretur in Hebræo aliqua expositio, vel interpretatio, quia manifesta est significatio nominum, & tamen apud Latinos erat incognita significatio: & sic nesciretur quid volebat dicere Noemi cum ait: nolite vocare me Noemi, sed Mara: & sic translator noster exposuit, dicens Noemi, idest pulchram, & Mara, idest amarã: sic enim vocatur Mara apud nos quadam mansio Israelitarum in deserto: Exod. 15. & Num. 33. scilicet, quia ibi non inuenerunt aquam dulcem, sed puteos aquarum amarissimi marum, quas Moyses a Deo instructus conuertit in dulcedinẽ, & vocatus est locus Mara, siue Marath apud nos. Quia valde me amaritudine repleuit omnipotentes. Dat causam quare non est vocanda Noemi, idest pulchra, quia pulchritudo significat quandam perfectionem, & dilectionem, cum videntes rem pulchritudine delectentur; & hoc non competebar iam ipsi Noemi, quia omni bono carebat, & valde afflictã erat: sed proprie competebar ei, quod esset nomen suum Mara, quia Deus repleuerat eam amaritudine auferendo ei virũ, & filios, & omne bonum, quod habebat. Egressa sum plena, & vacuam reduxit me Dominus. Declarat hic, quomodo Deus repleuerit eam amaritudine, scilicet, quia egressa plena de Bethlehem. I. plena omni bono: nam habebat virũ, & filios, & diuitias multas: nũc aut viro, & filijs orbata est paupertate confecta redibat, quia oēs diuitias suas expenderat, vel perdidit in terra Moab.

Obstinat
fm se quid
sibi velit.

Noemi in
terpretat
pulchra
& Mara a
mara.

Cur ergo vocatis me Noemi? quam humiliavit Dominus, & afflixit omnipotens. Quali dicit, iniuste mihi hoc nomen ascribitur, cum nihil de signato illi in me reperitur, scilicet, de pulchritudine, & iucunditate: sed potius oppositum, quia Dominus humiliavit me, & afflixit, scilicet, auferendo magnitudinem status mei, & deprimendo me, vt iam quasi nihil sim. Venit ergo Noemi cum Ruth Moabide sua nura de terra peregrinationis sue. Ista est recapitulatio, quia iam positum fuerat qualiter venerat, & etiam quid dicebatur in Bethlehem, quando venit: sed reperitur hic ad continuandum vltra historiam Ruth. Et dicitur de terra peregrinationis sue, scilicet terra Moab, in qua manserat peregrina decem annis, vt patet supra in littera. Ac reuersa est in Bethlehem. Quia ista erat ciuitas, in qua erat habitatio Noemi. Quando primum hordea metebantur. Idest, in principio messis hordeaceæ. Istud erat in terra Israel in medietate mensis primi, qui est apud nos Martius: quod patet, quia Pascha, & festum azymorum erat apud Iudæos quartadecima die mensis primi, vt patet Leui. 23. & Exod. 12. & tunc incipiebant hordea colligi. Nam die festa azymorum mittebatur primum falx in spicas hordei. Quod patet, quia Leui. 23. dicitur, quod die illa offerretur domino manipulus spicarum virentium, & ante illud tempus non licebat mittere falcem in segetem, nec facere panes, aut polentam, vel aliquid aliud ex segete, sed tunc incipiebant omnes metere hordea. Erat autem istud festum aliquando ad medietatem Martij nostri, aliquando post, eo quod mensium principia apud Hebræos mutantur, quia menses eorum computantur secundum lunam, vt declaratum est. Exo. 12. & Num. 28. & venit quando primum hordea metebantur, idest in principio messis ordeaceæ: ideo esset medietas Martij nostri, vel parum plus. Istud ponitur ad continuandum, & introducendum historiam sequentem, scilicet, quomodo Ruth colligendo spicas accepit Booz in maritum, vt patet infra tertio, & quarto.

Quomodo Ruth tanta tenacitate adhaerit Noemi focui suæ, vt nequaquam ab ea diuelli posset. Questio XXXII.

Quaeret vtr vltierius, quomodo Ruth tanta tenacitate adhaerit Noemi focui suæ, vt nequaquam ab ea diuelli posset, quamquam multa erant, quæ eam possent dissuadere: & tamen dixit, quod sola mors eam separaret ab ipsa. Respondendum, quod satis difficile fuit, quod Ruth tanto amore vniretur ipsi Noemi: nam multa retractiua erant. Primum erat desiderium parentum, quia habebat Ruth patrem, & matrem, vel saltem matrem: nam dixerat Noemi ad Orpham, & Ruth: ire in domum matris vestrae: & amor maternus est maximus, vt declarat Arist. 8. Etic. ideo difficile erat, quod Ruth dimitteret matrem propter focum: Aliud difficile erat, quod dimittebat Ruth natale solum, quod magna dulcedinis est propter conaturalitatem, & conuersationem a tenera ætate, & ibat ad terram alienigenarum, in qua nullum cognatum, nullum amicum habebat. Alia difficultas erat, quia enutrita erat Ruth in cultu Deorum Moab, & nunc cum transiret in terram Israel cogerebatur tenere cultum Dei Israel: & istud erat satis graue, quia non erat consuetudo Gentilibus mutare Deos suos, sed eosdem Deos, quos semel colebant semper colebãt, vt patet Iere. 2. I. Propterea adhuc contendam iudicio vobiscum dicit dominus filijs Israel: transite ad insulas Cethim, & in Cedar quoque mittite, & videte si factũ est hoc, & si mutauit gens Deos suos, & ipsi non sunt dii, populus aut meus mutauit gloriam suam in idoli.

Aliud

Aliud difficile erat, quod Noemi erat pauper, nec videbatur posse sustentare se, nec Ruth. Quod patet, quia quãdo venerunt in Bethlehem iuit Ruth ad colligendum spicas in agrum, vt patet seq. cap. & hoc vt sustentaretur ipsa, & Noemi: omnia tamen ista libenter se dixit toleraturam Ruth, vt veniret cum Noemi iniquiens, quocunq; perrexeris pergam, & vbi morata fueris pariter morabor, populus tuus populus meus, & Deus tuus Deus meus: quæ te morientem terra susceperit in hac moriar. Dicendum tamen quod inducitur ad hoc, quod Ruth vellet tanta difficulta tolerare, non manifeste apparent, tamen potest esse vnum, quia forte ipsa Noemi se habuerat valde bene erga nura suas: & cum Ruth esset valde generosi cordis, voluit reddere vicem ipsi Noemi cõitendo eam quocunq; iret nũc, cum opus erat vicissitudine. Secundum erat, quia nunc erat Noemi in magna calamitate: nã p̄diderat virũ, & filios, & exp̄derat diuitias suas I. decem annis in terra Moab: & tunc cũ vellet redire in terrã suã, erat sola, in qua valde affligerent. Et quia corda nobilia, & generosa mouent valde erga afflictos cõpatiendõ, mota est Ruth erga Noemi: & voluit ipsa potius affligi carendo solatis terræ suæ naturalis, & parentum, cognatorum, & amicorum, quam ipsa Noemi defolatã relinquere: ista motiua aequalia sunt, & tamen ad subeundum tantam difficultatem, quãtam subiuit Ruth, vt patet supra non videbatur satis sufficere, quodlibet istorum inductiuorum, nec ambo. Tertium est, quod Ruth a Deo mota fuerit, & istud est verisimilius, scilicet, Deus elegerat istam Ruth, vt de stirpe eius descenderet Dauid, & et descenderet Messias: & ad hoc infixit cordi eius magnos stimulos, vt desideraret ire cũ Noemi, quia aliàs non poterat istud compleri, & sic fit sepe quod Deus immittit hoibus desideria ad faciendum aliquid, & nesciunt a quo moueantur, sicut dicitur 4. Reg. 19. de Senacherib, quando volebat obsidere Ierusalem, & timeret nimis Ezechias: dixit. n. Deo, ecce ego immittam ei spiritum, & audiet nuncium, & reuertetur in terram suam: ille autem spiritus immisus erat desiderium ad redeundum in terram suam: ita nunc Deus immittet ipsi Ruth desiderium eũdẽ cũ Noemi in terrã Iudæ, & dato quod maiores difficultates distrahiẽt essent, adhuc oēs illas subiret Ruth, & nesciret a quo moueretur ad desiderandum hoc, sed solum sentiret, quod nimis desiderabat istud.

Cor generosum in quocogno scitur.

Quomodo dixit Noemi ad Ruth, ecce reuersa est cognata tua ad populum suum, & ad Deos suos. Quest. XXXIII.

Quaeret vtr vltierius, quomodo dixit Noemi ad Ruth, ecce reuersa est cognata tua ad populũ suũ, & ad Deos suos, scilicet ad deos Moabitãrũ, cum Moabitã vnum Deum colerent, scilicet Chamos: sic patet 3. Reg. 11. & 4. Regum 23. scilicet, quod Chamos erat Deus Moab. Etiam Moabitã vocabantur populus Chamos, idest istius dei, vt patet Nume. 21. & Iia. 16. & etiam Iephte Galaadites cũ loqueretur ad regem Ammon, & Moab de his, quæ obtinuerat Deus suus, solũ dixit de Chamos iniquis: nonne ea, quæ possedit Chamos Deus tuus tibi iure debentur, quæ autẽ Deus nũc viator obtinuit in nram cedent possessionem, Iudi. 11. si tñ essent multi alij dii Moabitarum, illa vxor Salomonis, propter quam Salomon faciebat tẽplũ idolo Chamos, instigaret, quod et fierent templa alijs diis Moabitarum: & tñ nõ instigauit, & solũ factum est tẽplũ idolo Chamos, ergo erat iste solus deus Moab. Itẽ cum Moabitã vocarentur populus Chamos, quia Chamos erat deus Moab, ita vocarentur populus aliorum Deorũ si Moabitã alios Deos haberent: & tñ non vocantur populus, nisi Chamos, ergo iste solus erat Deus Moab.

Alph. Toft. super lib. Ruth

Item patet, quia si alij præter Chamos essent et dii Moab, quando Iephte loqueretur de his, quæ obtinuerat Chamos deus eorum, loqueretur etiã de his, quæ obtinuerant alij dii, & tñ solũ dixit de Chamos, ergo solus Chamos erat deus Moabitarum, & sic non posset dici de Orpha, quæ reuera est ad deos suos. Respondendum, quod Moabitã, & quilibet Gentiles colebant multos deos: nam cum Iuppiter reputaretur maximus deorum, tanquam pater in oĩbus gentibus coleretur: sic et de Apolline, Mercurio, Marte, & alijs diis: & tñ dicebantur Moabitã habere vnum deum, quia ille erat proprius illius terræ: alij autẽ erant tanq; dii cões multarum gentium. Vel quia forte iste deus reputabatur potentior oĩbus alijs diis, & vocabatur singulariter deus Moabitarum: & sic patet de Philistinis, qui multos deos colebant, s. Dagon j. Reg. 5. Et Astaroth j. Paral. x. & 1. Reg. 31. & Beelzebub 4. Reg. j. Et tamen specialiter, & p̄ excellentiam vocabatur Dagon deus Philistinum, & illi attribuebant Philistini oĩa bona sua, sic patet quod obtinuerunt victoriam de Samone: nam fecerunt magnificas hostias deo suo Dagon, & dixerunt, tradidit deus noster Samon inimicum nrm in manus nostras: Indi. 16. & victoriam, quam obtinuerunt de Israelitis, ipsi Dagon ascripserunt, quando capta est arca dei in bello, ideo ad reuerentiam magnã posita est arca Dei Israel in templo Dagon quasi ipse cepisset eã viribus. j. Reg. 5. etiam quando occisus est Saul in bello, & filij sui fugati sunt est populus, ascripserunt Philistini victoriam istam Dagon, ideo in templum Dagon positum est caput Saulis j. Paral. 10. Sic ergo apud Moabitas essent multi dii quorum præcipuus esset Chamos, ideo vocabatur ille specialiter deus Moabitarum, quasi ipse solus esset. Et ob hoc Salomon ad instantiam vxoris suæ Moabitæ solũ fecit templum Chamos idolo Moabitarum, & ipsi Moabitæ solus Chamos vocabantur populus. Et Iephte loquens ad regẽ Amõn & Moab, de solo Chamos locutus est: quia tamẽ multi alij colebantur dii in terra Moab, & omnes illos colebat quilibet Moabita, rectẽ dictum est, quod Orpha reuera fuerat ad deos suos.

Quare Ruth dixit tot verba Noemi. Quest. XXXIII.

Quaeret vtr vltierius, quare Ruth dixit tot verba ad Noemi, scilicet, quocunq; perrexeris, pergam, vbi morata fueris, pariter morabor, &c. quia vnum eorum sufficiebat ad ostendendam intentionẽ Ruth. Respondet Rabbi Salomon, & alij Hebræi, quod iste sunt responsiones, quas faciebat Ruth ad dicta Noemi. Pro quõ sciendum, quod dicunt ipsi Hebræi, quod quilibet alius de Gentilibus conuerti vellet ad Iudaismum, indocanda erant ei omnia difficulta legis, vt videret, an vellet conuerti, & postea non poeniteret eum se esse conuersum: sicut volentibus ingredi religionem proponendæ sunt difficultates religionis, vt sciat quid petiit, & ad hoc dicunt, quod petiuit Noemi a Ruth quinque difficultates legis, an vellet tollerare illas. Prima erat, quod non licebat Israelitis peregrinari extra terram suam sine aliqua causã necessaria, & tunc dixit Ruth, ego seruabo hoc, quia non ibo ad aliquam terram, nisi ad quam tu ineris. Secundum difficile erat, quod mulieribus Israelitis non licebat morari cum aliquo viro, nisi essent mariti illarum. Et dixit Ruth, vbi morata fueris morabor, idest, tu es vidua sicut ego, & vbi tu morata fueris, ego morabor, & sic non faciam contra legem. Tertium erat, quod Israelitæ tenebantur seruare legem a Deo datam, quæ continebat. 613. præcepta, & Ruth dixit populus tuus, populus meus, idest, ego faciam sicut populus tuus, scilicet, quod sicut illi custodiunt ista præcepta, ita ego custodiam illa. Quartum erat, quia Israelitis non licebat colere alium deum,

Hebræorũ respon. ad quæ sitũ. Notaũdũ Noemi a Ruth 5. legis difficultates petiit

Hh Deum,

Deum, nisi suum, & nunquam idola: & dixit Ruth **F** Deus tuus, Deus meus, si ipsum solum colā. Quintū erat, q̄ p̄uaricantes legem inter Israelitas afficiebantur mortis, quæ erat quadruplex, scilicet combustionis, iugulationis, lapidationis, & strangulationis vel suspensionis, vt patet Leui. 24. & Deutero. 13. & 21. & Num. 35. & quantum ad hoc respondit Ruth, & dixit quæ te terra morientem suscepit, in hac moriar, ibique locum accipiam; id est quacumque morte tu morieris, hanc ergo paciter sustinebo: Sed dicendum, quod hoc non multum conuenit, quia si istæ essent responsiones Ruth ad dicta Noemi, ponerentur etiam dicta Noemi, sed non ponuntur. Secundò patet, quia aliqua istorum dictorum coincidunt cum aliis. Nam in tertio coincidit omnia, quia illud est de obseruatione generali totius legis, & ultra totam legem non sunt aliqua præcepta, quæ oporteret distinguere inter se, nec distinguuntur alia quatuor a tertio, & in distinguuntur. Tertio patet, quia stante hoc aliqua istorum sunt ad quæ non recte responderet Ruth: nam q̄ diceret Noemi q̄ tenebatur Israelitæ ad obseruanda omnia præcepta legis, & responderet Ruth: populus meus, populus tuus, non erat conueniens responsio, quia non erat ad propositum. Item cum dixit Noemi, utisti volunt, q̄ in lege erat pro præuaricatoribus pena mortis quadrupli- cis, non erat ad propositum responsum Ruth, sc̄ quæ te terra morientem receperit, in ea moriar, ibique locum accipiam sepultura. Etiam cum diceret Noemi q̄ non licebat mulieri secundum legem Hebræorum **H** habitare cum aliquo viro, nisi esset maritus suus, non erat conueniens responsio, scilicet vbi morata fueris paciter morabor, quia poterat esse quod Noemi non acciperet virum, & Ruth acciperet, & sic non deberet habitare in eodem loco. Sexto patet, quia si Noemi intendebat denotare ipsi Ruth difficulta legis solum non denudaret ei, nisi illa quæ essent difficulta ipsi Ruth, & tamen primum ipsorum quod proposuissent dicunt, scilicet, quod non licebat Israelitis ire extra terram Israel sine causa non erat difficile ipsi Ruth. Nam cum ipsa p̄ Noemi deseruisset parentes, cognatos, amicos, & natale solum, vt veniret in terram Israel, non desideraret ire ad alias regiones extra terram Israel. Dicendum ergo, q̄ non dixit Ruth ista ad respondendum ad talia dicta Noemi qualia isti dicunt inuicem, vt supra posita sunt: sed dixit hæc ad ostendendum intentionem suam: nam Noemi aduersabatur ipsi Ruth persuadendo ei, q̄ reuertetur ad suos. Voluit autem ostendere quod voluntas sua determinata erat ad eundem cum illa, & ad hoc dixit multa, quæ sufficienter ostenderent intentionem istam, & fuerunt aliqua ipsorum ad respondendum duobus dictis Noemi, scilicet, en reuersa est cognata tua ad populum suum, & Deos suos, vade & tu cum illa. Dicendo autem ista significabat omnino non se diuidendam ab illa, quia iret ad quemcumque loco illa maneret, & moreretur in terra in qua illa sepeliretur. Et respondet etiam ad illa dicta **K** duo. Nam cum dixit Noemi, q̄ reuersa fuerat Orpha ad Deos suos, videbatur innuere, quod etiam reuertetur ipsa, & ait Ruth: Deus tuus, Deus meus, scilicet nolo redire ad alios Deos, quos prius tenebā. Et cum dixit, reuersa est ad populum suum innuebatur, quod reuertetur Ruth etiam ad populum suum: & ad hoc dixit Ruth quod nolebat, sed quocumque iret Noemi, illuc iret Ruth: vbi moraretur Noemi, ibi moraretur Ruth: & populus Noemi, esset populus Ruth, ideo eundo ad populum Israel, qui erat populus Noemi videbat ire Ruth ad populum suum. Et ad magis confirmandum cōcludit dicens: quæ te terra morientem suscepit, in ea moriar: ibique locum accipiam sepulture.

Responsi ad quæst.

An Ruth peccabat dicens: Deus tuus, Deus meus. Quæst. XXXV.

QUARE TVR, an Ruth peccabat dicens, Deus tuus Deus meus, quia videbatur dicere, quod quicumque esset Deus Noemi ille esset Deus eius, & tamen hoc poterat esse malum, scilicet, si Noemi acciperet aliquem Deum gentilium in Deum, q̄ Ruth acciperet illum eundem in Deum. Respondendum q̄ ista propositio potest intelligi dupliciter: vno modo quod Ruth acciperet in Deum quemcumque acciperet Noemi. Alio modo q̄ acciperet illum, quem nunc habebat Noemi: Accipiendo primo modo videbatur esse peccatum, quia poterat Noemi accipere in Deum aliquem, qui non esset Deus, & non debet aliquis ponere fidem suam in potestate alterius, quia ille poterat errare, & error periculosissimus est in fide, eo quod fides est fundamentum omnium virtutum meritoriarum, cum sine ipsa impossibile sit placere Deo, ad hæc **F**ides est fundamentum omnium virtutum meritoriarum. Et hoc verum est, nisi forte Ruth certissime consideret, quod Noemi haberet rectam fidem: & non variaret illam, quia tunc poterat credere id, quod illa credebat: quia sic etiam est apud nos: nam simplices per se non possunt peruenire ad omnia, quæ in fide sunt cognoscenda: & dependent ipsi a sapientibus, scilicet, quod ipsi credunt ea, quæ sibi sapientes denunciant esse credenda. sicut accipiatur s̄o mō. I. q̄ Ruth diceret, q̄ ille qui nunc erat Deus Noemi, esset Deus eius, manifestum est, quod non peccabat, sed recte agebat, quia per hoc dimittebat idolatriam, & transibat ad cultum veri Dei. Et istud intellexit Ruth. Dicendum ergo, q̄ non peccauit in hoc Ruth, nec se exposuit periculo, quia mouebatur a Deo, & qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. ad Ro. 8. quod autem Ruth ad dicendum hoc, & redendum in terram Israel moueretur a Deo declaratum fuit supra in quadam questione. Secundò patet, quia Ruth sciebat etiam vel altem credebat, quod non mutaret illum, cum Iudæi nunquā colerent alium Deum nisi vnicum celestem, qui sine idolo, & representatione est: potissimum cum nunc reuertetur in terram Israel. ideo cum Ruth dixit ipsi Noemi: Deus tuus Deus meus, non posuit se sub dubio, sed determinatè elegit Deum Israelitarum in Deum, quia sciebat quod illum colebat Noemi, & ad illius terram ibat: & nullus alius erat præter illum, qui iuste coli posset.

Quare dixit Ruth, quæ te terra morientem suscepit, in ea moriar. Quæst. XXXVI.

QUARE TVR, vterius, quare dixit Ruth, q̄ terra te morientem suscepit, in ea moriar. Respondendum quod Ruth, vt dictum fuit supra, intendebat ire cum Noemi: & quia Noemi insistebat valde, quod non iret cum ea, vt cessaret iam insistere, dixit sibi, quod iret cū ea, & non seperaretur vllō mō ab ea nisi per mortem, cum ait: quæ te morientem terra suscepit, in ea moriar. Et iterum: hæc mihi dominus addat, si non sola mors me & te separet. Et quia post mortem adhuc poterat esse aliqua separatio, dixit Ruth, quod etiam tunc non seperaretur, quod in quacunque terra moreretur Noemi, ibi moreretur Ruth. Intendebat enim Ruth, quod cum ipsa esset inuencula, & Noemi esset senectute confecta: quod naturali via prius moreretur Noemi, & tunc ipsa expectaret in loco in quo moreretur Noemi, vt ibi moreretur, & sepeliretur cū illa. Et dixit hoc ad significandum q̄ post mortem suam non faceret Ruth deportari ossa sua in terrā Moab vt sepeliret inter cognatos suos quia ista fuit cōsuetudo Gentium omnium a principio, q̄ qui erat

Rat autē viro Elimelech conlangvineus homo potens, & magnarum opum noie Booz. Dixitq; Ruth Moabitibus ad socrum suam: Si iubes vadā in agrum, & colligā

spicas, quæ fugerint manus metentium, vbicumque clementis in me patris familias reperero gratiam. Cui illa respondit: Vade filia mi. Abiit itaque, & colligebat spicas post terga metentium. Accidit autē vt ager ille haberet dominū nomine Booz, qui erat de cognatione Elimelech. Et ecce ipse veniebat de Bethlehem: dixitque messoribus: Dominus vobiscum. Qui responderunt ei: **B**enedicat tibi dominus. Dixitque Booz iuueni, qui messoribus præerat: cuius est hæc puella? Cui respondit: Hæc est Moabitibus, quæ venit cum Noemi de regione Moabitis, & rogauit vt spicas colligeret remanentes, sequens messorum vestigia, & de mane vsque nunc stat in agro, & ne ad momentū quidem domum reuerfa est. Et ait Booz ad Ruth: Audi filia, ne vadas in alterum agrum ad colligendum, nec recedas ab hoc loco: sed iungere puellis meis, & vbi messuerint sequere. Mandauit enim pueris meis, vt nemo molestus sit tibi: sed etiam si sitieris vade ad sarcinulas, & bibe aquas, de quibus & pueri bibunt.

De consuetudine cap. hęc quousq; in text. et glo.

Erat autem viro. Descripta est in præcedentibus Ruth conuersio: hic describitur eius virtuosa conuersatio: & quia inter omnes virtutes humilitas tanquam fundamentum est, primò agitur de eius humilitate, & diuiditur in quatuor. Et primò ponitur ipsius Ruth humilis actio: secundò in agendis honestatio ibi. *Accidit autem:* Tertio eius pro beneficiis gratitudo ibi. *Quæ cadens.* Quarto eius in actionibus sollicitudo ibi. *Colligit ergo.*

An ordo sit continuus. Quæst. I.

QUARE TVR, circa primum, an ea, quæ habetur hic sint cōtinuata ad præcedentia, & an sint facta immediatè post illa, vel interiecto aliquanto tempore. Ad primum dicendam, q̄ cōtinuus ordo est, q̄ supra agitur de aduētu Ruth cū Noemi in terrā Israel, hic aut agitur de his, q̄ fecit Ruth postq̄ fuit in Bethlehē vrbe terræ Israel. Iquo colligit spicas in agro Booz.

erant de eadem cognatione, sepelirentur in eodem loco, siue sepulchro: & putabant hoc esse fortunium: Et si quis nō posset sepeliri in sepulchris maiorū suorum, putabatur esse infortunatum: vnde Abraham emittit agrum in ius sepulchri, vt sepeliretur ipse in eo, & tota cognatio sua: Gen. 23. Et ibi sepeliebantur patres, & filii, & matres. Nā in eodē sepulchro fuerunt sepulti Abraham, & vxor sua Sara, & filius suus Isaac, & vxor eius Rebecca, & nepos eius Iacob, & vxor sua Lia: Gen. 49. & tñ nondū venerat ritus iudaicus, quia non erat data lex, sed Abraham cōicabat inter Chananæos: nec differebat ab eis, nisi in fide, & in quibusdam operibus, quæ sine lege essent: ergo sic etiam erat inter Chananæos, quia non haberet Abraham distinctum morem ab omnibus hōibus sui temporis. Et istud ē postea obseruatum est apud omnes iudæos, q̄ quilibet sepeliebatur in sepulchro patrum suorum, vt patet 2. Reg. 17. & 19. & in multis locis. & celebratur esse magna poena, & infortunium, q̄ quis non sepeliri posset in sepulchro patrum suorum. Sic patet de viro, qui venit ad prophetizandum contra altare Bethel, & iusserat ei Deus quod non comederet, nec biberet in Bethel: & quia comedit & bibit, prænunciatum est ei a Deo, q̄ cadaver eius nō inferretur in sepulchrum patrum suorum, 3. Re. 17. Si tamen non esset cōsuetudo omnium sic sepeliri, non iudicaretur infortunium sepeliri extra sepulchrum patris, & sic esset cōsuetudo apud Moabitas, de quorum terra erat Ruth, & apud omnes gentes, ideo forte Ruth quado moreretur vellet, quod cadaver suum portaretur in terram Moab: & tamen tantum diligebat ipsam Noemi, quod felicius sibi iudicabat esse sepeliri cum illa, quam quod cadaver suum reduceretur in terram suam: ideo dixit, quæ te terra morientem suscepit, in ea moriar, ibique locum accipiam sepultura.

Quare redeunte Noemi in Bethlehem mulieres vrbis dicebant: hæc est illa Noemi. Quæst. XXXVII.

QUARE TVR, vterius: quare redeunte Noemi in Bethlehem mulieres vrbis dicebant: Hęc est illa Noemi. Respondendum, quod dupliciter potest responderi. Primum, quod ista litera dupliciter legitur: nam doctores nostri, vt communiter legunt deprimitendo eam, & tunc est modus congaudendi, vel respondendi: Quod sit modus respondendi patet, quia cum fama magna esset in vrbe de aduentu Noemi dicerent aliquæ, q̄ est ista, quæ venit de qua est fama: & responderetur, hæc est Noemi illa, de qua multa referebantur, quado erat absens. Si legatur per modum cōgaudendi est sensus, quod veniente illa mulieres Bethlehem congaudentes de aduētu eius, dicerent: hæc est illa Noemi, scilicet cuius aduentum præstolabamur. Alio modo est sensus, quod legatur admiratiuè, & sic legunt Hebræi, sc̄ hæc est illa Noemi, id est, nunquid ista est illa Noemi, de qua tantæ laudes ferebantur, & quæ tā felix quondam fuit, & nūc pauper, & sola reuertitur. Et iste sensus est satis conueniens, quia cognita erat felicitas Elimelech, & Noemi in vrbe Bethlehem: quia de nobilioribus eius erat. Et nunc cognoscebatur eius calamitas, de qua omnes admirabantur: sic patet 4. Reg. 9. vbi ponitur Iezabel, quod a canibus comesta est manēte capite, & summitatibus manuum, & pedum, & videntes tunc stupebant, & dicebant: Hæc cecine est illa Iezabel, quæ ad tantam prosperitatem fuit, & ad tantam calamitatem deuenit? Et hoc etiam consonat verbis Noemi dicentis, non vocetis me Noemi, id est pulchram, sed Mara, id est, amaram, quia valde amaritudine me repleuit omnipotens.

Alph. Toft. super lib. Ruth

Hh 2 Ad

Ad secundum dicendum, quod paucum tempus fuit inter praecedentia, & ista. forte duo, vel tres dies, aut parum plus. Nam praecedenti ca. dicitur quod Noemi, & Ruth venerunt in Bethlehem quando primū hordea merebant, & hic dicitur quō Ruth iuit ad colligendum spicas in agrum, & satis credendum est, quod fuerit post reditum de Moab immediatē: nā cum esset tēpus messis, quando venerunt, ut pater praeced. ca. tunc non erat tempus faciendi alia officia, iret Ruth ad colligendum spicas, & quia cum esset sollicita, nollet manere aliquo tēpore ociofa, iret ad colligendum spicas mox, ut veniret de terra Moab: & tamē istud quod hic dicitur, accidit prima die, qua iuit Ruth ad colligendum spicas in agrum Booz: ergo immediatē post praecedentia factum est. Circa primum dicitur. *Erat autē Elimelech consanguineus homo potens.* Quia hic dicitur quomodo Ruth iuit ad colligendum spicas in agrū Booz: ponitur quis fuerit iste Booz, & dicitur, quod erat consanguineus Elimelech, qui erat maritus Noemi, & mortuus fuerat in regione Moab praeced. cap. hoc autē ponitur ad notandum id, quod infra sequitur, sicut declarabitur in quadam qōne: & erat hō potens iste Booz, quia erat de magno genere. *Et magnarum opum noie Booz.* Iste erat de ditioribus totius vrbis Bethlehē: & ex hoc arguunt Iudei, Elimelech fuisse virum dititem, quia erat cognatus Booz viri diuitis: & ponitur magnā diuitiā istius ad ostendendum felicitatē Ruth, quā istum in virum suscepit. *Dixitq. Ruth Moabitid ad socrum suam.* Erat Ruth iuencula, & sollicita circa agēda, nec volebat esse ociofa, ideo petiuit a Noemi socru sua, an vellet, quod iret ad colligendum spicas, & est Moabitid nominatiui casus. f. Moabitid Moabitid. i. mulier de terra Moab. *Si in ves vadam in agrum, & colligam spicas.* Erat Ruth valde humilis: quia non dedignata est se subicere ad istud ministeriū. f. ut in agro alieno colligeret spicas, quā eadebant manus metentium. Etiam erat obediens: quia sine mandato Noemi nihil facere volebat: erat etiā sollicita, quia antequā Noemi aliquid iuberet ei agere, ipsa petiuit an agere deberet aliquid, & an colligeret spicas. *Qua metentium fugerint manus.* Fugiebāt manus metentium dupliciter, vno modo cadendo in terra postquam erant abscissae, alio modo effugiendo falcem, quia quēdā erecte manebant quas falces messorum non tangebant, & omnes istas colligeret Ruth, alias autem spicas non auderet colligere, quia non erat ager aliquis suus. *Ubiunque clementis in me patris familias reperero gratiam.* Id est vadam ad multos agros, & videbo in quo agro sit ipse dominus agri mihi clemens, non me molestans, quia colligo spicas, & ubi reperero talem dominum agri siue patrem familias colligam spicas: Aliqui enim tam auari sunt, quod nolūt, quod spicas cadētes in agris ipsorum alieni colligant. Iuit autem Ruth ad agrum Booz, qui erga eam valde clemens fuit, ut patet infra in litera. *Cui illa respondit: vade filia mi.* Quia rectum dicebat Ruth, nō solum concessit Noemi, sed etiam gauisa est, quod hoc vellet facere. *Abijt itaque, & collegit spicas post terga metentium.* Quia illae, quae erant post terga metentium, erāt quae euāterant manus eorum: quae autem erant ante vultum ipsorum cum nondum effugerant ipsorum manus, ideo non tangebant illas Ruth.

Quare dicitur, quod erat consanguineus Elimelech, & potens magnarum opum. *Quaest. II.*

QVAERETVR circa praedicta, cum hic intendat scriptura dicere, quod Ruth iuit ad colligendum spicas in agris Booz, quare dicitur, quod erat consanguineus Elimelech, & potens, & magnarum opum: quia ista non videretur esse de necessitate hi-

Ruth erat humilis obediēs, et sollicita.

quoslibet, quod tres fuerunt Booz eiusdem nominis, aut pater, & filius, & hic subtrahuntur duo, sanus, & pater. Et ponitur hic tertius Booz, & duo alij subtrahuntur: & tunc manifestum est, quod potuit esse Booz vnus filius Salmō ex Raab, & potuit alius Booz esse pater Obed, & maritus Ruth, de quo hic dicitur: & sic etiam afferit Nicolaus super Math. ubi ponitur Booz in genealogia Saluatoris. Dicendum tamen est, quod non fuerunt tres Booz, sed vnus sicut declarabitur infra 4. & tamen siue fuerit vnus, siue tres non spectat ad praesens, eo quod non agitur hic quomodo Booz pater Salmon potuit accipere Ruth in vxorem, sed solū de propinquitate, quae erat inter Booz, & Elimelech: & ad hoc nihil refert quot fuerunt Booz: quia si vnus fuit, illius fuit Elimelech cognatus. Si autem tres sint, vtriusq. illorum fuit cognatus Elimelech, & quod fuerit frater, vel in alio gradu propinquitatis, quantum ad hoc non sequitur aliquod inconueniens: non tamen videtur quod fuerit frater, quia si fuisset frater, non diceretur quod erat Booz cognatus Elimelech, quia cognatus est nomen generale consanguinitatis, & non diceretur de fratribus, quod erant cognati solum, sed quod erāt fratres, quia parua propinquitatis significatur dicendo solum cognatus: quis tamen gradus cognationis esset inter, Elimelech & Booz magis declarabitur infra sequenti cap. vel infra 4.

Quomodo dicitur hic de Booz, quod erat vir potens. *Quaest. III.*

QVAERETVR vterius, quomodo dicitur hic de Booz, quod erat potens. Dicunt Hebraei quidam, sperat potēs, quia erat iudex totius Israel. Iudices autem temporibus suis erant potentissimi in populo, quia nulli erant tunc reges, & licet nō essent domini, nec principes, ut declaratū est in prologo super librum Iudic. & Iudic. 8. tñ ipsi erāt maximi viri in toto populo, ad nuū quorū pēdebat totus populus, & isti congregabāt totum Israel ad bellum, & faciebant oīa alia, quae pertinebant ad totum populum: & colligūt Hebraei aliqua līter, quod Booz esset iudex, quia litera vocauit eū potentem: & dicunt eum fuisse iudicē, qui vocatur Abesān, quia ille etiam fuit de tribu Iuda, & fuit de Bethlehē: ut patet Iudic. 12. Aliquis dicit, quod hoc non stat, quia si Booz esset iudex super totum Israel, esset vir valde excellentis apparatus, & honoris: & tamen Booz erat rusticus vir: ipse enim ibat ad messorum in agrum, & ipse dormiebat in area, quādo purgabatur triticum, ut patet hic, & sequenti cap. ergo non erat iudex. Dicendum, quod principes, & magni domini antiquitus non erant tam factuoli, sicut nunc. Nam humiliabant se, nec incedebant in habitu tam ornato. Vnde Saul, qui fuit primus rex Israelitarum, postquam factus est rex, sequebatur boues de agro, & custodiebat illos 1. Re. 11. reges tamen erāt valde maioris potestatis & dignitatis inter Israelitas, quod iudices, ut declaratū est in prologo libri Iudicū: ideo a fortiori iudices in habitu humiliter incederēt vacātes operi argriculturae: potissimē, quia Booz nō legitur agriculturā per se exercuisse, sed ad videndum messorum, quos habebat in agro, ibat: ideo non obstante hoc poterat esse iudex. Dicendum tamē magis videtur, quod non fuerit iudex. Primum patet, quia si fuisset iudex, verisimile erat cum scriptura agat hic de illo saepe, quod noīaret eum esse iudicē, praesertim cum dixerit praecedenti ca. in diebus vnus iudicis factum esse, quod hic dicit. Secundū patet, quia inter iudices non est aliquis, qui vocet Booz, si legant noīa oīum p totū librum Iudicū: & dicere istum fuisse iudicē, est somnari, cum nullum motiūm habeamus ad hoc. Tertiū patet ponendo, quod iste fuerit iudex, necesse est quod ponatur Alph. Tost. super lib. Ruth

Booz non fuit iudex Israel, ut voluit Hebraei.

natū fuisse Abesān: nam non reperit alius, qui fuerit de tribu Iuda, & de Bethlehē inter iudices nisi Abesān, ut patet Iudic. 12. & tñ, quod mutemus nomen, vel quod dicamus istū fuisse binomium cum nō appareat, videtur non satis conuenienter: quia sic esset via ad asserendum quaecūq; incerta, quod repugnat satis dignitati sacrae scripturae. Quarto patet, quia si ponatur Booz fuisse Abesān, non est satis conueniens tempus ad id, quod ipsi asserunt, scilicet, quod fuerit vnus Booz, & ille fuerit filius Salmon, quia videtur, quod ante Abesān esse debuisset ad hoc, quod Booz potuerit conuenienter accipere Ruth in vxorem: & non esset in etate valde decrepita ad gignendum impotente: quod declarabitur magis sequenti cap. vel infra 4. dicitur ergo, quod iste Booz non erat iudex Israel: erat tamen vir potens, quia erat de magno genere inter omnes Israelitas. Nā tribus Iuda erat excellentior inter omnes tribus Israel, & princeps tribus istius erat honorabilior omnibus viris tribus istius, & oīum aliarum: nam quando dedicatum est tabernaculum Moysi in deserto, Naafon princeps in tribu Iuda obtulit priusquam ceteri Israelitici Nu. 7. erat Booz nepos illius Naafon, ut patet infra 4. & Mat. 1. ideo ipse etiam esset princeps tribus Iuda tempore suo, & sic esset homo potens & honorabilis. Etā esset magnarum opum, quia cum esset de magnis parentibus regulariter diues esse poterat, quia viri potentes diuites sunt, nisi ipsi destruant diuitias, vel a casu aliter fiat. *Accidit autem.* Hic ponitur secundum huius ca. i. p. sius Ruth honestario, quia honestabatur in oibus, quae ageret, & cum istis viris alienis, inter quos nunc spicas colligebat, valde honeste se habebat, licet de honestate eius aliter sentiant Iudaei, sicut infra dicitur in quadā quaestione: & dicitur. *Accidit autem ut ager ille haberet dominum nomine Booz.* Scilicet, accidit quod ager, ad quem Ruth iuit ad colligendum spicas esset ager Booz: Et debet conuerti ista sententia. accidit, quod Ruth iret ad colligendum spicas in agrum, qui erat Booz. Nam Ruth nesciebat quod ibat, sed dixit, vadam, & colligam spicas, quae metentium effugerunt manus vbiicumque clementis in me patris familias reperero gratiam: & tunc a casu iuit ad agrum Booz. *Qui erat de cognatione Elimelech.* Repetit quod dixerat supra. Erat autem viri Elimelech consanguineus homo potens noie Booz. In quo gradu consanguinitatis attinerent sequenti ca. & infra 4. dicitur. Et repetit istud hic, quia fecerat quandam interpositionem de Ruth. & nunc redit ad enarrandum de Booz. *Et ecce ipse veniebat de Bethlehem.* Scilicet, messorum erant in agro, cum quibus erat Ruth, & Booz veniebat de Bethlehem ad videndum quid facerent messorum sui. nam ipse habitabat in Bethlehem, & isti agri erant apud urbem Bethlehem. Et cum dicitur hic, ecce ipse veniebat de Bethlehem, nō est sensus quod illico ut enit in agrum Ruth ad colligendum spicas venit ipse Booz: nam Ruth venit in auro-ra ad colligendum spicas, & Booz venit inclinata iam die ad videndum messorum. Quod patet ex verbis iuuenis, qui praerat messoribus ad Booz. Hic est Moabitid, quae venit cum Noemi, & rogauit, ut spicas colligeret remanentes, et de mane vlt; nunc stat in agro, & ne ad momentum quidem reuertā est. *Dixitque messoribus: dominus vobiscū.* Modus salutandi est, ex hoc loco sacrae scripturae debet assumptum esse verbū illud, quā in Missa, et alius officis diei frequentatur, scilicet, Dominus vobiscum. et non ponitur hic tanquam pertineat ad integritatem historiae, sed ad dandam bonam eruditionē moralem. Nam scriptura sacra interdedit dirigere omnes actus nostros ad rectum reducendo: ideo historis interdum documenta moralia immiscet. Nam sic dicit beat. Paul. 2. ad Titū 3. Omnis sacra scriptura diuinitus inspirata utilis est docēdū, ad arguēdū, ad corripiēdū,

Ruth honestatio

Dñs vobiscum, vnde sumptum fuerit.

ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus boni instructus. Et quia Booz salutavit hic messoribus suos, voluit nos instruere scriptura rectum esse, quod proximos sic salutemus, & hoc potissimum, quia dicitur: Dominus vobiscum. inuocatur Deus in adiutorium istorum. Et istud faciendum est in omnibus actionibus nostris. Nam totum esse & bonum nostrum exterius & interius pendere Deo, ideo non possumus quicquam agere, nisi fuerit dominus nobiscum. Recte ergo salutavit nos, qui dicit dominus vobiscum: Sic dixit Apostolus ad Corin. 1. cap. 10. quod quicquid operis faciamus, in nomine domini faciamus. *Qui responderunt: benedicat tibi dominus.* Conuenienter responderunt ad salutationem Booz: nam ipse optauerat actus oēs illorum a Deo dirigi, cum dixit: Dominus vobiscum: ipsi vero optauerunt, quod Deus multiplicaret eum in bonis, dicentes: Benedicat tibi dominus. Nam benedictio multiplicacionem, vel abundantiam importat, ut patet 2. Corin. 9. ubi opponitur benedictio auaritiæ, vel parcitatis; nam dicitur: Qui parce seminat, parce & metet: qui in benedictionibus seminat, de benedictionibus, & metet. *Dixitq; Booz iuueni, qui præerat messoribus.* Erat Booz vir potens, & magnarum opum, & non erat continuè in agro cum messoribus suis, ideo constituebat quædam iuuenem, qui præset omnibus messoribus, ut dirigeret eos in agendis, & cauere ne occiderentur, & ab illo quaesivit nunc Booz de Ruth, quæ esset. *Cuius est hæc puella?* Erat enim adhuc Ruth tenera ætate, quia pauco tempore fuerat cum viro suo Maalon: ideo vocabatur adhuc puella, quamquam esset vidua. *Qui respondit: hæc est Moabitidis, quæ venit cum Noemi de regione Moabitide.* Mox ut intrauit Noemi in urbem Bethlehæm, fama percrebuit apud oēs eam venisse: vnde dicebant mulieres: hæc est illa Noemi, præced. cap. ideo est sciebatur de Ruth Moabitide, quæ cum illa venerat, & sic apud oēs de vrbe cognita erat Ruth per famam licet nondum via extitisset, ideo Booz cognouit eam ex nomine, sed non vultu. *Et rogauit ut spicas colligeret remanentes.* Istæ spicæ non habebantur pro derelictis dum messoribus erant in agro, ideo non poterat iure suo Ruth illas accipere, sed oportebat hoc facere ex cõcessione eius, qui præerat messoribus: & sic factum est. Sic enim ipsa dixerat ad Noemi, colligam spicas, quæ metentium manus effugerint, ubicunq; clementis in me patris familias gratiam esse prospexero, ut patet supra in litera. Et dixit hoc iuuenis iste ad Booz, ut non putaret, quod ipse concedebat illi puellæ aliquid aliud de messe accipere, nisi spicas remanentes, quæ colligi ab eo non debebant, de quo infra dicitur in quadam quaestione. *Sequens messorum vestigia.* Nam ante messoribus erat messis, & spicæ stantes, quæ nondum euaserant manus metentium: illas non tangebatur Ruth: post vestigia autem ipsorum quæcunq; spicæ manebant, euaserant manus metentium. *Et de mane vsque ad vespæram stat in agro.* Potest dupliciter intelligi: vno modo quod Booz veniret ad messoribus suos eo die, inclinata iam die. Alio modo, quod Ruth venisset aliis diebus ad agrum istum, & quotidie faceret hoc, quod non recederet de agro de mane vsq; ad vespæram. Quicquid sit iste iuuenis princeps messorum dicebat hoc ad laudandum sollicitudinem Ruth, quod cum esset puella tenera tolerabat pondus diei totius, & magni ardoris estini colligens spicas, nec reuertebatur in domum. Dicendum tamen est, quod ista erat prima dies, qua Ruth iuerat ad agrum Booz, & iuit Booz ad videndum messoribus suos inclinata iam die, ita ut iam esset vespæra: & Ruth steterat ab orta solis sine de mane vsque nunc stetit in agro. Si autem intelligeretur, quod aliis diebus iuisset Ruth ad colligendum spicas in agro Booz, non diceretur: de mane vsq; ad vespæram: aliàs esset sensus, quod

in oibus istis diebus nunquam reuersa fuisset in domum, quod falsum est. Item non diceretur: non reuersa est, sed diceretur: non reuertitur, quia verbum presentis significat consuetudinem: verbum autem præteriti non significat ex se, nisi aliquem actum transiisse: & sic die ista, qua Ruth iuit ad colligendum spicas venit Booz ad messoribus. *Et ne ad momentum quidem reuersa est.* In quo sollicitudo eius laudatur, quod tota die laborauerit, & ex hoc Booz dilexit eam, quia sollicita erat, & iussit ei, quod non iret ad alium agrum ad colligendum spicas. *Et ait Booz ad Ruth, audi filia.* Conspecta honestate, & sollicitudine sua, gauisus est Booz: & dixit ei hoc: vocauit autem eam filiam quamquam postea fuerit vxor eius, quia erat tamen teneræ ætatis, & ipse Booz prouocet, ut eam filiam recte appellare possit. *Ne vadas ad colligendum in altero agro.* Putauit Booz, quod forte messoribus sui aliquo modo essent molesti ipsi Ruth, & ob hoc recederet de illo agro ad colligendum spicas in aliis agris, id dicit quod non iret ad alium agrum. *Nec recedas ab hoc loco.* Scilicet, quandiu messuerint hæc messoribus mei. *Sed iunge te puellis meis.* Habebat Booz aliquos messoribus viros: & puellas etiam metentes, & iussit quod iungeretur puellis, quia honestius iret puella apud puellas, quam apud viros. *Et ubi messuerint sequere.* Scilicet, sequere illas colligendo spicas, quæ euaserint manus earum. *Maddan enim pueris meis, ut nemo tibi molestus sit.* Hoc dicit, quia si quis de messoribus molestus esset ipsi Ruth, recederet illa de agro: & hoc nolebat Booz contemplans honestatem illius. *Sed etiam si stiteris vade ad sarcinulas, & bibe aquas.* Donabat ei hoc beneficium insuper, scilicet, quod quando sitiret Ruth præ ardore æstatis, iret ad sarcinulas, & biberet de aquis, quas habebant ibi messoribus Booz ad bibendum. vocat sarcinulas onera, quæ ferebant messoribus: nam ferebant vestes, & cibos, & alia secum, quando ibant ad metendum, & deponabant in vno loco, quoniam metebant: & ille vocatur locus sarcinularum. *De quibus pueri mei bibunt.* Scilicet, alij messoribus, & puellæ merentes.

Quomodo Ruth iuit ad agrum Booz ad colligendum spicas, & vnde mota est. *Quæst. V.*

QUÆRE TVR, quomodo Ruth iuit ad agrum Booz ad colligendum spicas, & vnde mota est. Aliquis dicit, quod sciebat quis esset Booz, & quia ille erat vir bonus, iuit ad agrum suum, putans quod ille benignè permitteret eam colligere spicas in agro: sic enim ipsa dixit, quod iret ad colligendum spicas in agrum, ubi clementis patris familias gratiam sibi prospiceret, supra in litera. Dicendum, quod non stat, quia Ruth non cognoscebat Booz, nec sciebat agrum eius, cum esset peregrina mulier nouiter veniens ad regionem illam, ut patet ex verbis eius, & Booz. Aliquis dicit, quod Noemi instruxit ipsam Ruth, ut hoc faceret, quia volebat Noemi, quod Ruth acciperetur in vxorem a Booz, qui erat propinquus viri sui, & ut haberet occasionem, misit eam ad hoc ad colligendum spicas ad agrum eius, sicut postea dixit, qualiter per noctem accederet ad eum iacentem in lecto in area, sequenti cap. Dicendum, quod non stat, quia Noemi non sciebat ad quem locum iuisset hodie Ruth ad colligendum spicas. Nam cum rediit post solis occasum ad Noemi, quæ fuit ab ea, ubi collegisti hodie, & ubi fecisti opus? Si tamen ipsa instruxisset illam ad eundem in agrum Booz, non quaereret ab ipsa, ubi collegisset spicas. Dicendum ergo, quod istud factum est a casu: nam Ruth intendebat discurrere per agros, & ubi inueniret patrem familias clementem, scilicet iuuenem principem messorum, qui permitteret eam spicas colligere:

Laudatio sollicitudinis Ruth.

Notan. Quomodo deus tangat cor hominis.

Et sic venit ad agrum Booz, ubi inuenit iuuenem principem messorum Booz, qui permisit eam colligere spicas cadentes, & mansit vsque ad vespæram cum venisset Booz: & ille magis adhuc concessit, ut patet in litera: quod tamen iret prius Ruth ad agrum Booz, quam ad alium agrum accidens fuit. Sic patet in litera, scilicet, accidit ut ager ille haberet dominum nomine Booz. Sed adhuc considerandum, quod quamquam fuit accidens respectu Ruth, quod iret in agrum illum quia ipsa nesciebat, quod ibat, nec cur potius ad illum agrum ad alterum; tamen non absolute accidens erat, quia istud intentum erat a Deo. Volebat enim Deus, quod Ruth acciperetur in vxorem a Booz, & quod haberetur ad hoc effectus per collectionem spicarum in agro eius, ideo direxit pedes eius, ut ad illum agrum iret, nemine instruente: & inclinauit cor ipsius ut versus illam partem ire vellet, & in ipsum agrum introire, & ibi manere: & tamen nesciebat Ruth, cur potius iret illuc, quam ad alium agrum, nisi, quod sibi videbatur bonum ire illuc. Etiam Deus mouit cor iuuenis, qui præerat messoribus, ut clemens esset ei, ut sic manere posset vsque quo veniret Booz ad videndum messoribus ad vespæram, ut videns honestatem illius diligeret eam. Ista omnia fiunt, quia cor hominis est in manu domini, & potest inclinare illud quocunq; voluerit homine non aduertente: sic patet Prouer. 21. scilicet, Sicut diuisiones aquarum ita cor regis in manu domini, & quocunq; voluerit vertet illud.

An aliquis secundum legem posset prohibere ne colligeret quis spicas remanentes post messoribus. *Quæst. VI.*

QUÆRE TVR, ulterius, quomodo dixit Ruth, quod iret ad colligendum spicas in agro, ubi patris familias clementis gratiam sibi prospiceret: in quo innuit quod si permitteretur colligere, colligeret, alioquin declinaret in alium agrum, & tamen omnes habentes agros obligabantur esse clementes in hoc: nam ea, quæ remanebant post messionem, non poterant licite colligere, sed tenebantur relinquere pauperibus, & non solum spicas, quæ euaderent manus messoribus, sed etiam si manerent manipuli integri tenebantur dimittere illos, ut patet Deute. 24. scilicet: Quando messueris segetes in agro, & oblitus manipulum reliqueris, non reuerteris, ut tollas eum. Aliquis dicit quod ista lex non extendebatur ad Ruth, quæ erat Moabitidis, sed ad Israelitas: ideo poterat prohiberi illa colligere spicas remanentes, licet non possent prohiberi pauperes Israelitæ. Dicendum, quod hoc non stat, quia licebat Ruth colligere ex duplici causa, tamen, scilicet, quia vidua erat, & quia aduena: sic enim dicitur ibidem, scilicet, non reuerteris, ut tollas eum, sed aduenam, & pupillum & viduam auferre patieris, ut benedicat tibi dominus in omni opere manuum tuarum: & tamen ista erant in Ruth, quia erat vidua mortuo viro eius Maalon: erat aduena, quia erat de terra Moab, & conuersa erat ad Iudaismum: ideo ei maxime competebat colligere spicas manentes in agro. Aliquis dicit aliter, scilicet quod verum est, quod tenebantur Israelitæ non colligere spicas manentes in agris, & eas viduis, & pupillis aduenis que dimittere, tamen non obligabantur indistincte respectu cuiuslibet pupilli, viduæ, & aduene, sed permittebant quem volebant, dum tamen ipsi non colligerent, & sic adhuc erat necessaria clementia patris familias ad hoc, quod permitteretur colligere Ruth spicas in aliquo agro. Dicendum quod non stat, quia lex dixit, quod permitteret ipsi viduis, aduenis, & pupillis colligere manipulos remanentes, ideo generatim cum lex loquatur, cuiuslibet istorum concedit potestatem.

Alph. Tost. super lib. Ruth

statè colligendi. Item patet, quia si non permitteretur quilibet istorum colligere indifferenter per fauorem, fieret fraus legi; quidam pauperes habentes fauorem haberent sustentationem, & alii non habentes fauorem perirent fame. Deus tamen volebat, quod omnes pauperes haberent sustentationem: ideo omnibus indifferenter permittebatur. Item quia si in electione dominorum ipsorum confiteretur, cum magis fauerent naturalibus, quam extraneis, nunquam permitterent aduenas colligere spicas, & tamen Deus dixit, quod colligerent ipsi & viduæ, & pupilli, & cum magna affectione Deus iubet benigne tractandos, ut patet Exo. 22. & Deuteron. 10. scilicet, aduenam non affliges, quia aduena fuisti in terra Aegypti. Dicit potest tamen circa hoc, quod secus videtur de spicis cadentibus, quam de manipulis relictis: nam manipuli relictis non videbantur haberi pro derelictis quam diu messoribus erant in agro; eo quod ipsi messuerant eos, & cõposuerant spicas, & sic quamquam relictus esset manipulus per obliuionem, non licebat alicui viduæ, pupillo, aduenæ tollere illum sine permissione patris familias. De spicis autem euadentibus messoribus man? secus est, quia illico, ut euadunt, habentur pro derelictis, cum uideant eas manere, & non colligant: & istas poterant colligere aduenæ, pupilli, & viduæ presentibus dominis agrorum, vel non presentibus: nec poterant prohibere colligentes: & sic poterat Ruth colligere spicas euadentes manus messorum auctoritate sua, quia erat vidua & aduena. Dixit tamen hoc forte pro duo. Primum, quia Ruth nouiter venerat in terram Israel, & forte nesciebat leges Israelitarum, ideo putaret, quod non liceret colligi spicas etiã remanentes, sine licentia dominorum ipsorum agrorum. Secundum erat, quia dato quod liceret sibi hoc sciret Ruth; tamen forte non obseruabatur de facto: nam multæ leges erant datæ Iudæis, quæ non obseruabantur ab eis, scilicet lex de quiete terræ anno septimo, & in Iobelæo: Nam propter cupiditatem non permittebant eam quiescere, ut patet Leu. 26. & ob hoc ipsa sabbatizauit suppledo omnia sabbata quæ abstulerant ea Iudæi: & hoc quam diu steterunt Hebræi in Babylone: quia tunc sabbatizauit terra septuaginta annis, ut patet 2. Par. 36. ita poterat esse quod istam legem de manipulis residuis, & spicis cadentibus non seruaret: ideo ad hoc quod colligeret Ruth spicas oporteret, quod precaretur patrem familias clementem, quod eam colligere permitteret: & sic dixit iuuenis, qui præerat messoribus, quod orauerat eum Ruth, quod permitteretur spicas cadentes colligere.

An liceat homini salutare alterum. Et cur Christus uenit salutare quempiam in via, cum uideatur inurbanum. *Quæst. VII.*

QUÆRE TVR, ulterius, an benè egit Booz salutando messoribus suos: & an verba salutacionis conuenientia fuerint. Aliquis dicit quod male fecit salutando, quia salutatio verita erat: sic enim dixit Eliseus propheta ad Giezi puerum suum, quod neminem in via salutaret, & si quis salutaret eum, non responderet sibi 4. Re. 4. Sic etiã Christus dixit discipulis suis: neminem in via salutaueritis, ut patet Luc. 10. Dicendum est, quod salutatio inter homines est licita: imò meritoria, & valde conueniens. Primum patet, quia salutatio est quædam oratio, qua quis Deo supplicat pro alterius bono, ut patet ex cõibus modis salutandi: Dominus, scilicet, sustineat vos: vel Deus vos adiuuet, vel Dominus sit vobiscum, sicut dixit Booz hic, & sic de aliis modis. & tamen orare pro proximo meritorium est, id salutatio licita est. Secundo patet, quia salutacione procuratur pax, & conciliantur corda hominum inter se.

Hh 4 cum

eum contineat salutatio verba boni desiderij, sed procurare pacē, & amicitiam inter hoīes expedit republica, & est meritotium, ideo salutatio per quam procuratur licita est. Tertiū patet, quia Christus iussit salutationem fieri, & tamen precepta Christi pura sunt, & per ea meremur debite exequentes illa: ergo licita est salutatio, patet hoc Mat. 10. & Lucē. 10. cum dixit Christus: intrantes autem in domum salutate eam, dicentes: pax huic domui: & siquidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam: si autem non fuerit digna, pax vestra revertetur ad vos. Quartū patet, quia non salutare aliquem est signum inimicitia, & talia sunt illicita: ergo salutatio erit licita, imō quasi debita, ne appareat inimicitie signum inter nos ad aliquos. Quātū patet, quia illud, quod inducitur in penam aliquorum, malum est, & contrarium illius bonum reputatur, & tamen non salutare imponitur quibusdam in penam: ergo salutare illos bonū est. Patet hoc, quia si hæretici fecerint diuisionem in fide, non debemus eis communicare, nec salutare illos, vt patet secunda Ioa. cap. vnico, scilicet: si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non afferit, nolite recipere eum in domo, nec ei aue dixeritis: qui enim dicit illi aue, cōicatur operibus eius malignis. Ergo salutare, quod respectu bonorum permittitur, bonum est: & non salutare quod malis in penam imponitur malum est. Quod autem queritur de secundo, scilicet an verba salutationis isti conuenientia essent: dicendum quod valde sunt congrua: nam in salutatione optare debemus bonum illi quem salutamus. & tamen nullum magis bonum possumus optare alicui quā quod Deus sit cum illo in omnibus operibus, quia tunc semper prosperabitur, & sic optauit Booz dicens: Dominus vobiscum. & intantum fuerunt conuenientia ista verba salutationis, quod Ecclesia accepit illa ad frequentandum in solennitate missæ, & in aliis officiis diuinis. Ad primam rationē in contrarium dicendum, quod preceptum Elisei datum Giezi puero suo fuit personale, & non obligauit alios. Et dato quod esset vniuersale, fuit datū multo tempore post Booz: nam tempore regis Iorā datum est, vt patet 4. Reg. 4. & tamen nunc tempore Booz nondum erant reges, sed iudices, vt patet precedenti c. in principio. Causa autem quare iussit illud Eliseus, fuit quia mulier Sunamitis venerat ad Eliseū vt suscitaret filium eius mortuum, & dedit Eliseus baculum suum ipsi Giezi, vt poneret illum super puerū, & reuiuisceret, & vt hoc fieret cito iussit Eliseus, quod accingeret lumbos suos Giezi & curreret, & si quis occurreret ei in via non saluaret eum, & si quis eum saluaret non responderet sibi. Et istud erat propter duo. Primum erat, quia si Giezi saluaret inuentos in via, vel responderet saluantibus intercederent aliæ colloquutiones, vel emergerent ex salutationibus, in quibus moraretur Giezi, & non iret cito ad suscitandum puerum, sicut iusserat Eliseus. Secundum erat, quia volebat Eliseus istud negocium secretum esse, quia erat opus magni miraculi, & non quærebat laudes ab hominibus, & si Giezi saluaret inuentos in via, vel responderet eis, forte ab eis quæreret ad quid iret, & responderet quod ad suscitandum vnū mortuū, & per hoc diuulgaretur opus antequam fieret: ex quo sequeretur multa inconuenientia, vt declaratū est 4. Reg. 4. ideo specialiter iussit ipsi Giezi, quod non saluaret in via, nec responderet saluantibus. Secus autem erat de aliis hominibus, in quibus nulla causa istarum erat, nec eis impositum erat istud preceptum, ideo licuit Booz salutare messorum. Ad secundum dicendum quod Christus mandauit illud Apostolis, & tamen per hoc non vetuit salutationem fieri absolute, quia solum vetuit eam fieri in via, tamen

non vetuit fieri in domo, sed potius iussit fieri, dicens intrantes autem domum salutate eam dicentes: pax vobis Mat. 10. ideo qui in via salutationem prohibuit: in domo eam fieri concessit. Sed tunc dicit aliquis: erit ergo prohibitum nobis in via salutare, licet sit permillum salutare in domo. Respondendum quod nō est nobis vetitum, possumus enim licite salutare quemcumque, & vbicumque nisi excōicatus sit, cui locutio, & omnis cōicatio interdicta sit. Quod autem Christus Apostolis prohibuerit in via salutare fuit preceptum personale, & non obligat nos, quibus nō datum est. Causa autem huius prohibitionis fuit duplex: prima fuit ad ostendendam celeritatem in opere: nam Apostoli debebant discurrere de loco ad locum prædicantes euangelium ad conuertendum ad fidem Christi omnes Gentes, & non debebant morari in hoc, & quia qui saluat in via, moratur loquendo cum illo, quem saluat querendo, vel respondendo, non debuerunt Apostoli salutare quosquā in via, vt celeriter transirent de loco ad locum. Secunda causa fuit, quia Christus voluit quod verba Apostolorum non essent superflua, eo quod ipse dixerat Mat. 12. quod de omni verbo ocioso redditori erant homines rationem in die iudicij: & quia quando verbum non est efficax alicuius rei, est superfluum, noluit Christus quod Apostoli, in quibus maxima perfectio noui testamenti relictæ debebat, loquerentur ociose: qui tñ saluat in via nō saluat ex desiderio salutis optatæ sicut verba designat, sed ex occasione, scilicet, quia solum loquitur ei cui occurrit, quia occurrit ei etiam si salutem illius non desiderat. ex occasione autē salutare superfluum est, ideo non debebant salutare in via. Istam secundam rationem tangit beatus Gregorius in sermone ad fontes Lateranenses: & est quedam homilia sua super Lucam. In nobis autem nulla istarum causarum est, quia nec nos mitimur ad prædicandum per vniuersum orbem sicut illi, nec etiam obligamur ad tantam perfectionem, quantam illi, tenebant, ideo possumus salutare in via. Sciendum tamen, quod quando Apostolis est vetitum salutare in via, intelligitur solum de via qua discurrerant de vrbe ad urbem: secus autem quando essent in urbibus, & ambularent per vicos, nam tunc poterant. Ratio diuersitas est, quam tangit Gregorius vbi supra, scilicet, quia quando discurrerent de vrbe ad urbem, non cognoscerent illos quos inuenirent in via, & si saluarent eos, esset ista salutatio non ex desiderio optatæ salutis, cū non cognoscerent, quos saluabant. Si autem saluarent aliquos discurrendo per urbem, poterant cognoscere aliquos ex conuersatione aliqui: & tunc ex optata salute ipsorum, non ex occasione poterant salutare, ideo esset licitum: nobis tamen qualitercumque & vbicumque salutare licet.

Quare Booz interrogauit de Ruth cuius est puella hæc. Quæst. VIII.

QUÆRETVR. vltius, quare Booz interrogauit de Ruth: cuius est puella hæc. Respondet Hebræi, & Nicolaus quod hoc fuit propter honestatē magnam Ruth: & ex hoc loco volunt probare quod Ruth erat magnæ honestatis: dicunt autem quod Booz erat homo magnæ ætatis, & maximæ honestatis: & non est verisimile, quod de aliqua puella tenera, & pulchra quæreret quæ erat, nisi ex aliqua causa valde honesta: & tamen quæsiuit nunc de Ruth, quæ erat, ideo videtur quod aliqua magna honestas apparuerat in ea. Dicunt autē quod honestas ista fuit quod Ruth colligebat spicas stantes stando, & cadentes in terram colligebat sedendo: & hoc faciebat, quia forte si se incuruaret ad accipiendum spicas iacentes in terra,

Non salutare in via est preceptum personale, & nō obligat.

Dubium.

releuaretur pars posterior vestium, & appareret aliqua pars tibiurum. Vt ergo honestissime se haberet, sedebat, & sic nihil poterat apparere: quod vidēs Booz admiratus est, ideo quæsiuit quæ esset ista puella. Istud dictum satis est apocriphū: nam non est locus aliquis, ex quo possit tale motum confingere: ideo est diuinare & minuere auctoritatem sacre scripture, cum exponendo eam dicimus aliquid quod non habet aliquam firmitatem: non ergo videtur tale ponendum: potissimè quia non est hoc verisimile. Nam si Ruth pro qualibet spica iacente sederet, & pro qualibet stante erigeret, esset labor intolerabilis, quia vix posset aliquid facere tota die surgēdo, & sedēdo. Magis autē credēdū est, si Ruth volebat tantam honestatem seruare quod præingeret aliquē pannum pendentem ad partem exteriorem, & licet incuruaretur non posset apparere aliqua pars tibiurū. Dicendum ergo, quod nihil istorum fuit, sed Booz petiuit de Ruth, quæ esset: quia non cognoscebat eam. nam erat in agro suo spicas colligendo, & omnes alias agnoscebat, & illam non, ideo satis rationabilem causam habebat querēdi, quæ esset illa, licet non appareret in ea aliqua alia spalis honestas. Quare Booz tā benignus fuit erga Ruth, vt diceret ei quod non iret ad colligendum spicas in aliis agris, sed in suo, & iussit messoribus suis, ne molesti essent illi, & quod biberet, & comederet cū puellis eius. Respondendum quod multa motiua potuit habere Booz. Primum forte esset benignitas innata ei, quia quidam sunt naturaliter clementes, & benigni, & illi quibuscumque opus habentibus miserentur. Sic autē erat Booz qui vir laudabilis erat testimonio sacre scripture: & forte ista virtus innata erat ei. Secundum erat quia conspexit puellam, & forte vidit modestiam eius, & sollicitudinem in agendo, & id quod dixit ei iuuenis princeps messorum, quod a mane vsque ad vesperam non recesserat de agro semper colligēs spicas: virtus autem facit vt libet diligibilē, quia quedā dignitas virtuti innata est quā illico communicat eis, quibus aduenit, Tertium potest esse, quia conspexit probitatem istius puellæ, scilicet bona quæ fecerat, & miseretur est ei, & ista est causa potissima. Et patet, quia quæsiuit Booz de Ruth quæ esset, & nrisum est, quod esset Moabitibus, quæ venerat cū Noemi, & cū postea Ruth gratias ageret, & diceret cur Booz tantū ei clemens fuerat, respōdit Booz dicens, nunciata sunt mihi omnia, quæ feceris focui tuæ post mortē viri tui: & quæ reliqueris parentes tuos, & terram, in qua nata es, & veneris ad populum quem ante nesciebas: reddat dominus pro opere tuo plenam mercedem. Quartum fuit quia Booz cognouit esse Ruth inopem, & aduenam, & miseretur est eius libenter. Quintum fuit motus factus in corde Booz a Deo. Volebat enim quod contraheretur matrimonium inter Booz & Ruth, & volebat collectionem spicarum esse occasionem huius. Ad hoc ergo quod Ruth rediret rursus ad agrum Booz, & consumaretur hoc quod inchoabatur, oportebat quod Booz ostenderet magnum fauorem ipsi Ruth, vt sic illa redire desideraret: ideo mouit Deus cor Booz, vt diceret, omnia hæc in fauorē Ruth. & ista causa & tertia fuerunt efficaciores alijs.

Quomodo dixit Booz ipsi Ruth quod quando stiret, iret ad sarcinulas. Quæst. IX.

QUÆRETVR. vltius, quomodo dixit Booz quasi conferens beneficiū magnum ipsi Ruth, quod quando stiret iret ad sarcinulas, & quæ aquis biberet, de quibus bibebant pueri, quia hæc quasi nihil erat. Respondendum quod istud expressit Booz, quia

reputabatur magnū beneficiū, & hoc propter duo. Primò respectu personæ, & obligationis. Nam quod alicui sumus obligati, & habemus magnā proximitatem ad eum conferamus aliquid magnum non est admirandum. Quod tamen alicui personæ incognitæ demus aliquid, quicquid illud sit, beneficiū est: & magnipendēdū est. Sic erat Ruth alienigena, & incognita Booz, quicquid ergo ille sibi daret, iudicaret beneficiū penes Ruth: & sic quod daretur ei de aqua, de qua bibebant pueri, erat beneficiū. Alio modo consideratur beneficiū istud respectu personæ: nam si alicui viro magno daretur aliquid etiam si ille incognitus esset, deberet dari aliquid magnum: nam parua non appreciarentur: si autem sit persona recipiens parua subsistentiæ quicquid illi detur, magnum est. Sicut patet de cinico, qui petiuit aliquid a rege sibi dari, & rex dixit, quod non poterat sibi quicquam dare, quia non poterat vnā urbem ei dare, eo quod recipere urbem non pertinebat ad cinicum: nec poterat ei dare denarium, quia hoc dare non pertinebat ad regem: cinicus autem respondit, quod poterat ei dare urbem tanquā rex, vel denarium tanquam cinico. Sic refert Bernardus in gl. cap. & si quæstiones. extra de Simo. & ibi etiam dicitur quomodo ratione personæ dantis, & cui datur, iudicatur munus paruum, vel magnum: ideo quod rex Vngariæ dederit ibi vnū palefrenū quidā Cardinali iudicabatur paruum munus ex persona vtriusque, ideo dicitur, quod non est præsumendum quod illud moueret mentē Cardinalis ad aliquid faciendū, nec est verisimile quod rex daret tam paruum rem in reuentione mouendianimum Cardinalis. Sic etiam erat de Ruth, quod erat paupercula, & aduena erat, & nullius estimationis, ideo dari sibi aquam frigidam erat beneficiū. Secundum erat ex parte valoris rei, & temporis, in quo dabatur: nam licet aqua frigida paucissimi valoris reputetur intantum quod Christus posuerit minimum munus esse dare calicem aquæ frigide dicēs: qui dederit calicē aquæ frigide in nomine meo, amen dico vobis, non perdet mercedem suam: & tamen in terra Chanaan aqua erat maioris valoris, quā in terrarum ista, eo quod ibi rari fontes sunt, & pauca flumina, vt testantur, qui terram viderunt: quod satis patet, quia in terra illa sunt in agris cisterne, & putei ad aquam greges, vt patet Gen. 28. si tamen terra esset multarum aquarum, non fierent cisterne in campis. Item patet hoc: terra Edom, & Moab sunt coniunctæ terræ Israel, Num. 34. & in istis est magna penuria aquarum: nam solum est in cisternis & puteis, & præcio veditur, vnde Israhelitas, quando volebant transire per terram illam offerebant se empturos aquam præcio: Nu. 20. & Deus hoc iussit, scilicet aquam præcio haurietis, & bibetis. Dentero. 2. cap. ideo dare aquam ad bibendum in terra illa, erat beneficiū, vt forte in alia terra dare vinum. Etiam reputabatur hoc magnum ex conditione temporis: nam erat æstas quando aquæ patuæ sunt, & tunc est maxima necessitas aquarum propter ardores æstiuos potissimè in illis, qui erant tota die in agro tolerantes calores immissos, ideo erat magnum beneficiū: quia cum magna delectatione tunc aqua frigida bibitur, & reputatur aliquod maximum beneficiū: sicut ait Virgilius in Bucolicis comparans potum aquæ frigide in æstate dulcedini carminis poetici, inquit.

Tale tuum carmen nobis diuine poetæ, Qualis sapor fessis in gramine: quale per æstum, Dulcis aqua sa ienti riuo restringere sitim.

Quæ cadens in faciem suam, & adorans super terram, dixit ad eum: Vnde mihi

Ad rationem in diuersis

ad secundam

mihī hoc, vt inuenirem gratiam ante oculos tuos, & nosse me dignareris peregrinam mulierem? Cui ille respondit: Nunciata sunt mihi omnia, quæ feceris focru tuæ post mortem viri tui, & quod reliqueris parentes tuos, & terram, in qua nata es, & veneris ad populum, quem antea nesciebas. Reddat tibi Dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipias a domino Deo Israel, ad quem venisti, & sub cuius confugisti alas. *Quæ ait.* Inueni gratiam apud oculos tuos Domine mi, qui consolatus es me, & locutus es ad cor ancillæ tuæ, quæ non sum similis vnus puellarum tuarum. Dixitque ad eam Booz: Quando hora vesperti fuerit veni huc, & comede panem, & intinge buccellam tuam in aceto. Sedit itaque ad messorum latus, & congeffit polentam sibi, comeditque, & saturata est, & tulit reliquias. Atque inde surrexit, vt spicas ex more colligeret. Præcepit autem Booz pueris suis, dicens: Etiam si vobiscum metere voluerit, ne prohibeatis eam; & de vestris quoque manipulis proiciite de industria, & remanere permittite, vt absque rubore colligat, & colligentem nemo corripiat. Collegit ergo in agro vsque ad vespertam, & quæ collegerat virga cedens, & excutiens, inuenit hordei quasi ephi mensuram, idest tres modios. Quos portans reuerfa est in ciuitatem, & ostendit focru suæ. Insuper protulit & dedit ei de reliquijs cibi sui, quo saturata fuerat. Dixitque ei focrus suæ: Vbi hodie collegisti, & vbi fecisti opus? Sit benedictus qui misertus est tui. Indicauitque ei, apud quem esset operata, & nomē dixit viri quod Booz vocaretur. Cui respondit Noemi: Benedictus sit a domino, quoniam eandem gratiam, quam præbuerat viuus, seruauit & mortuis. Rursumque ait: Propinquus noster est homo. Et Ruth: hoc quoque inquit præcepit mihi, vt tandem messoribus eius iungerer, donec omnes segetes meterentur. Cui dixit focrus: Melius est filia mi, vt cum puellis eius excas ad metendum, ne in alieno agro quispiam resistat tibi. Iuncta est itaque puellis Booz, & triticum in horeis conderentur.

Quæ cadens. Hic ponitur tertium huius cap. scilicet

Ruth in beneficiis gratitudo: nam licet parua fuissent beneficia, quæ spondidit ei Booz absolute loquendo, tamen non fuit ingrata illis, sed gratias magnas egit, vt patet in litera: & dicitur. *Quæ cadens in faciem suam: & adorans in terram.* Ista reuerentia exhibebatur antiquitus, quod recipiens aliquod beneficium ab alio, si esset vir aliquantulum honorabilis, coram eo humiliabatur se, ita vt poneret vultum in terra: nunc autem soli Deo impendimus hoc. Et in hoc rectius nos facimus, quam antiqui. hoc autem fecit Ruth pro benignitate, quæ erga eam ostendit Booz in precedentibus. *Dixit ad eam, vnde mihi hoc, vt inuenirem gratiam ante oculos tuos? Quasi dicat, ego non habeo aliquid, propter quod merear quod feceris mihi hanc gratiam, & magnum aliquod mihi est, quod inuenirem gratiam coram te. Et nosse me dignareris peregrinam mulierem.* Idest solum quod tu velles cognoscere, quæ ego eram querendo de me, erat mihi magna gratia, quia quando queritur de aliquo, quis est: & volumus eum cognoscere, facimus mentionem de eo: & in hoc honoramus ipsum. Et dixit peregrina mulier. i. cū sua mulier de regione aliena, & non habet cognatos, nec amicos in regione hac. nec sim ali cuius reputationis. *Cui ille respondit, nunciata sunt mihi omnia, quæ feceris focru tuæ.* Quia dixerat Ruth se indignam esse, vt aliqua mentio de ea fieret, dixit Booz quod causa fuerat virtus sua, scilicet quia habuerat se bene cum focru sua Noemi. *Post mortem viri tui.* Ante mortem et bene se habuerat Ruth cum Noemi, vt patet precedenti cap. cū dixit Noemi: faciat dominus vobiscum misericordiam, sicut fecistis cum mortuis & mecum. Quia tamen misericordia, quam fecit Ruth ipsi Noemi post mortem viri sui Maalon fuit excellentius valde, illud solum dixit Booz. Etiam quia viuente viro habebat Ruth causam bene se habendi ad focrum propter virum: mortuo tamen illo nulla causa erat, & sine causa fecit bona magna Ruth: ideo fuit valde laudabilis. *Et quod reliqueris parentes, & terram, in qua nata es.* Istud fuit valde magnum. Habebat enim Ruth parentes: nam de matre constat precedenti cap. cū dixit Noemi ad Ruth, & Orphanam, ire in domum matris vestre. De patre autem constat hic, cū dicitur quod habebat parentes. Graue autem erat quod relinquere patrem, & matrem, quia nullos magis nec equaliter naturaliter diligimus. Etiam dimisit terram, in qua nata est, quod est difficultatis magna, cū ipsa natalis patria magnas delectationes afferat. *Et veneris ad populum, quæ ante nesciebas.* Istud etiam ponitur ad augendum difficultatem: nam si Ruth antequam recederet de terra Moab cognouisset conditionem gentis Hebræorum, & mansisset in terra illa aliquanto tempore, scire posset an conueniret sibi manere potius in terra sua, quam manere peregrinando in terra Israel, vel è contrario: quia tamen nesciebat an bene, vel aduersè succederet sibi in ea, & amore Noemi non dubitauit dimittere terram suam, vt veniret in terram Israel, ideo nimis erat laudabilis. *Reddat dominus pro opere tuo.* Scilicet, det tibi aliquam retributionem, quia fecisti aliquod opus bonum, & laudabile propter Deum. *Et plenam mercedem recipias a domino Deo Israel.* Idest, non solum Deus det tibi aliquod in premium istius boni operis, quod fecisti, sed cū sit opus valde laudabile, det tibi quantum mereris, quasi dicat dando, quantum mereris, dabit tibi aliquid magnum. *Ad quem venisti.* Scilicet, cū venisti de terra Moab ad terram istam ad Deum Israel venisti dimittendo deos tuos priores, id ipse tibi retribuatur pro hoc. *Et sub cuius confugisti alas.* Scilicet, venisti ad ponendum te sub protectione Dei Israel. Et est metaphora, quia Deus alas non habet cū non sit volucris: sed sicut volucris filios suos custodit sub alas, & super eas portat illos ad volandum: ita Deus

Quæ reuerentia exhibebatur antiquitus.

Quid est esse in gratia Dei.

Magna honestas Ruth. Puellæ debent quantum possunt aspectu virorum esse genere.

Deus sub protectione sua tenens nos dicitur tenere nos sub alas. Et ista metaphora est vtitata in scriptura, vt patet Exod. 19. cū dixit Deus Israelitis: Vos ipsi scitis quod fecerim Aegiptiis, et quomodo portauerim vos super alas aquilarum, & assumpserim mihi: & sic defendendo eos in via dicebatur portare eos, sicut aquila super alas. *Quæ ait, inueniam gratiam apud oculos tuos domine mi.* Scilicet, oro vt etiam vterius inueniam gratiam coram te, ita quod continues in me gratiam istam, quam ostendere cepisti. Dicitur aliquis inuenire gratiam coram alio, quando omnia, quæ ille facit, & ipsa persona faciens bona, & recta videntur ipsi: & ista est gratia gratum faciens, quam homo habet erga Deum, scilicet, quia quando est in gratia, omnia quæ ille facit, sint accepta Deo. Et nihil aliud esse esse in gratia dei, nisi vt nos ipsi, & omnia quæ nos facimus Deo esse videantur bona, & acceptet illa tanquam grata sibi, & promeritoria vitæ æternæ. *Qui consolatur es me.* Scilicet, tu domine consolatus es nunc me: nā ante hoc cū essem in terra aliena nullum habens fauorem videbar mihi derelicta: nunc verò cum tu domine ostenderis mihi tantum fauorem, consolata sum putans prosperum esse iam statum meum. *Et locutus es ad cor ancillæ tuæ.* Idest, locutus es mihi ancillæ tuæ sicut ego in corde meo desiderabam, quasi dicat, fauor, quæ ego desiderabam mihi dari, a te mihi datus est, ideo tu secundum cor meum locutus es. Vel locutus es ad cor ancillæ tuæ, idest ad consolandum cor meum, quæ sum ancilla tua. Quasi dicat, cor meum erat in angustia, & tu illud consolatus es. *Quæ non sum similis vnus puellarum tuarum.* Idest, non sum equalis in valore vni de puellis tuis seruientibus tibi: in hoc humiliabat se nimis Ruth dicens non esse æqualem vni de puellis Booz: & valde magnas gratias reddidit, dicens, quod cū ipsa non esset equalis vni de puellis Booz, ipse dignatus est ad eam sic fauorabiliter loqui. *Dixitque ei Booz.* Hic addit alia beneficia Booz super precedentia dicens. *Quando vesperti hora fuerit.* Scilicet, quando vespertur messores. *Veni huc & comede panem.* Scilicet, veni ad farcinulas, vbi est cibus messorum, & aqua, vt patet supra, & ibi comedes panem cum eis, scilicet de cibus, quos ego illis do. *Et intinge buccellam tuam in aceto.* Scilicet, buccellam panis, quam acceperis intinge in aceto. Istud faciebant messores in terram Chanaan, & etiam faciunt in regione nostra, scilicet, quia acetum est frigidum virtualiter, & valde refrigerat: ideo in tempore ardoris æstiuu messores intingunt panem in aceto, vt sic refrigerentur: & ponitur hic panis solum pro pane: nam in alijs locis scripture solet poni panis pro quibusdam cibus, sicut patet 4. Regu. 6. cū dixit Eliseus ad regem Ioram: pone panem coram eis, & sequitur ibi: Et apposta est magna ciborum preparatio. hic autē dicitur quod panis buccella tingenda erat in aceto, id est pro solo pane ponitur. *Sedit itaque ad messorum latus.* Scilicet, quando fuit hora, vt comederent messores se deruat ad farcinulas, & Ruth sedit ad latus eorum. In quod patet magna honestas Ruth: nam licet dixisset ei Booz quod comederet cum messoribus intingendo buccellam panis in aceto, non sedit cum eis, quia non erat valde honeste, sed sedit ad latus eorum. & hoc forte fuit, quia Ruth noluit quod messores contemparentur vultum eius, quia istud erat initium lasciuie cuiusdam puellæ autem honeste valde debent aspectu virorum effugere, vel declinare quantum possunt. *Et congeffit polentam sibi.* Idest congregauit cibum factum de granis. Vocatur polenta multitudo granorum excussorum de spicis, & purgatorum ad comedendum. Et vocatur polenta a poliendo, quia poliuntur, idest depurantur grana ablatis aristis ad comedendum, & fiebat ista polenta de spicis, quæ non erant

omnino sicce, sed medię inter viridum, & siccam. Et iste cibus erat valde vtitatus in terra Israel: & sustentabantur ex illo aliquid Israelitæ, quando non poterant habere alium cibum: & quando erat tempus æstatis, fiebat iste cibus de spicis maturis: & reseruabatur pro magna parte anni ad comedendum. Vnde quando aliqui offerebatur munera rerum comestibilium, inter ceteras res comestibiles offerebatur polentam, vt patet de Abigail, quæ obtulit ducentos panes, & duos vtres vini David, & quinque arietes coctos, & quinque sata polentæ, & centum ligaturas vtriusque passæ & ducentas massas caricarum 1. Reg. 25. Et hanc polentam Deus veterat comedi in quadam parte anni, scilicet, ante festum azimorum cū offerebatur Deo manipulus picarum virentium in primitias, vt patet Leuit. 3. scilicet, Non comedetis panes pultes, nec polentam ex segete vsque ad diem, quod offeretis manipulum. istam polentam congeffit, idest congregauit nunc Ruth polentam messores sederunt ad farcinas, & congregauit grana multa: nam ipsa comedit sufficienter de polenta, & partem eius tulit pro Noemi focru sua, vt patet infra in litera. *Comeditque & saturata est.* Scilicet, de polenta comedit ad sufficientiam. Quod autem panem comedit acetum tantum non apparet, & forte non comedit, quia licet Booz dixerit, quod comederet ipsa præ rubore, & honestate, vt non cõicaret cum viris, potissimè cum incognitis, nec panem accepit, nec aceto intinxit. *Et tulit reliquias.* Istæ sunt quas dedit focru suæ cū reuerfa est ad domum in vespertam, vt patet infra in litera. *Atque inde surrexit, vt spicas ex more colligeret.* Scilicet, finito cibo, qui erat merenda, surrexerunt messores ad merendum: & ipsa secundum morem ipsorum surrexit ad colligendum spicas: & ista die solum collegit spicas: nam sequenti die messuit cum puellis Booz adiuvando eas ad metendum. *Præcepit autem Booz pueris suis dicens: etiam si vobiscum metere voluerit, non prohibeatis.* Voluit Booz quod nullus molestus esset huic puellæ, quia erat digna omni honore: ideo dixit quod nullus affligeret eam, sed permitteret ei quicquid vellet, & colligere quicquid vellet, intantum quod etiam si vellet metere pro se cum pueris Booz, permitteretur metere, & portare pro se quod meteret. *Et de vestris quoque manipulis proiciite de industria.* Volebat Booz, quod Ruth laborans tam sollicite aliquod emolumentum consequeretur. Et quia si solum ferret spicas euadentes manus metentium, paucum consequeretur inde, voluit Booz, quod messores dimitterent aliquos de manipulis suis, scilicet ex industria, scilicet quando colligebatur manipulos, quos messuerant ad ligandum illos in magnum fascem, dimitterent aliquos ex industria fingentes se non videre illos. *Et remanere permittite.* Scilicet, transte vltra dimittendo manipulos longe a vobis. *Et absque rubore colligat.* Scilicet, si viderit vos presentes quamquam manipuli derelicti sint, non audebit illos tangere præ rubore: ideo dimittite illos longe retro vos, vt non erubescat colligere illos nemine vidente eam colligere. *Et colligentem nemo corripiat.* Idest, nemo increperet dicens, quod non colligat de manipulis quos relinquerunt messores, quia si aliquis increparet eam, præ rubore, & angustia omnia dimitteret, & nunquam rediret in agrum illum.

Quare Ruth cecidit in terram coram Booz nunc cum paruum beneficium sibi prestisset. Quæst. X.

QVARE ET VR, quare Ruth cecidit in terram coram Booz nunc cum paruum beneficium sibi prestisset, & postea magna beneficia promittens non cecidit coram eo. Respondendum, quod Ruth erat mulier

lier alienigena in terra Iudæorum, & non putabat se habere aliquem fauorem in terra illa, nunc autem cū Booz locutus fuit tam benigne ei ostendens animum beneficiendi ei, fuit aliquid magnum beneficium: & maximè ad huc estimabat illud Ruth: nam Booz faciebat nunc bonum ipsi Ruth, & tamen aliquo modo obligabatur, scilicet, quia Booz erat cognatus Elimelech, & Noemi: & quia Ruth benefecerat toti illi progeniei, tenebatur ei quilibet de tot illa progenie ad anxidota, & potissime Booz qui erat quasi princeps in tota illa cognatione: Ruth tamen non putabat aliquā talē obligationem esse, quia nesciebat Booz esse cognatum Elimelech, & viri sui Maalō: ideo credens præstari sibi istud beneficium ab homine, qui sibi ad nihil tenebatur, reputauit esse immensum beneficium, & nesciens quid pro tanto deberet impendere inclinauit se ad terram: Et patet quod ista fuerit intentio Ruth: nam dixit, vnde mihi hoc, vt inuenirem gratiam ante oculos tuos, & nosse me dignareris mulierem peregrinam? Cū autem quaeritur, quare postea cum magna beneficia permitteret non se inclinauit. Dicendum quod quædam istorum nesciuit Ruth. Nam quod dixit Booz, scilicet quod nemo molestaret Ruth, & quod permitteretur metere, si veller cum messoribus, & quod dimitteret manipulos ex industria, vt colligeret eos Ruth, non audiuit istud Ruth, sed secretè locutus est Booz ad messoris: nam si Ruth ista audiret, nihil proficerent ista verba, quia tunc non colligeret aliquos manipulos remanentes præ rubore; & tamen Booz dicebat, quod faceret taliter messoris sui, quod illa colligeret absque rubore, ergo ea non audiente dicta sunt hæc, & sic de istis non poterat gratias agere: alia autem pauca audiuit, scilicet quod quando esset tempus comedendi intingeret buccellam suam in acetum, & ad hoc non cecidit Ruth in terram, quia forte non erat consuetum tunc cadendi in terram. Vel quia forte non reputauit Ruth istud beneficium, & sequentia tantum, sicut quod a principio fecerit de ea Booz aliquam mentionem loquendo ad eam benignè.

Cur Booz non dixit etiam quod Ruth reliquerat deos suos. Quæst. XI.

QVAERETVR vterius, cū Booz enarraret illa, quæ fecerat Ruth pro Deo Israel, & pro Noemi dicens, quod reliquerat parentes, & patriam, cur non dixit etiam quod reliquerat Deos suos: nam Noemi tetigerat istud, cū dixit ad Ruth, ecce reuerfa est cognata tua ad populū suū, & ad deos suos, vade cū ea, præcedenti cap. Dicendum quod Booz fecit hoc pro tria. Primum est, quia Booz voluit significare hic diuina cultates, quas subiuit Ruth pro Noemi, & Deum Israel, pro quibus erat laudabilis. Prima erat, quod dimisit parētes: secunda quod dimisit patriā: vtraque erat magna hoibus sequentibus desiderium sensitiuū, & potissime mulieribus, quia tenerior est affectio illarum quam virorū. Quod autē dimisit Deos suos, nō erat difficile: quia nō est aliquid triste, quod sensu percipiatur, & affligat manifestè sicut dimittere patrem & matrē. Rō est, quia Deus est aliquid bonum spirituale, quod in sensu nihil mouet, & talia sunt, quibus licet caream, nō affligimur, potissime circa simplices, qui non multum cognoscunt de Deo, quia permutare Deos non videtur in eis aliquid malum vel defectus, cū sola bona, & mala, quæ in sensu sunt sequantur. Secundum est, quia dimittendo Deos Moabitarū, nō faciebat Ruth aliquid spāle nimis, quia ad illud obligabat, cū nō esset illi veni dii. Etiam quia cū Ruth dimitteret deos Moabitarum, vt coleret Deum Israel, sibi vtilitatem procurabat dimittendo Deos qui nihil boni, nec mali fa-

cerere poterant, & confugiendo ad Deum, qui poterat premiare colentes se, & inferre malum hostibus suis: Tertium, & præcipuum fuit, quia Booz volebat hic reddere vicissitudinē aliquam ipsi Ruth: nam Ruth fecerat multa bona Noemi nurui suæ, & viro suo Maalon, pro quibus tota cognatio eorum erat obligata ipsi Ruth. & quia Booz erat quasi princeps istius cognationis, vt patet supra in litera, vbi vocatur cognatus Elimelech, ideo ad ipsum pertinebat reddere vicissitudinem pro beneficiis istis. Et quia difficultas, quæ subiebat Ruth pro Noemi fuit, quod dimiserat parentes, & patriam, pro his debuit gratias agere Booz. Quod autē dimiserit Ruth Deos Moabitarum, non fuit directè beneficium præstitum Noemi, sed obsequium præstitum Deo Israel: ideo nō curauit nunc enarrare illud, sed retulit ad ipsum Deum dicēs: plenā mercedem recipias a Deo Israel, sub cuius alas confugisti.

An meruerit aliquid Ruth dimittendo Deos Moabitarum, & an teneatur ad hoc. Et an in actibus necessitatis possimus mereri: Quæst. XII.

QVAERETVR vterius, quō dixit hic Booz: reddat dominus pro opere tuo plenam mercedem. An meruerit erga Deum aliquid Ruth pro ista, quæ fecit. Respondendum, quod fecit Ruth duo opera. Vnum fuit beneficium, quod præstitit ipsi Noemi, & cognationi eius comitando de terra Moab in terram Israel, & dimittendo terram suam, & parentes propter illā. Aliud fuit obsequium, quod Deo Israel exhibuit dimittendo Deos suos, vt veniret ad colendum ipsum. Dicendum autē, quod in his meruit, cū Booz dixerit, reddat tibi dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipias a Deo Israel, & non solum meruit in altero eorum, sed in ambobus. De primo tñ dicit aliquis, quod non meruit, quia illud factū est pro Noemi, & pro Deo, talium autē remuneratores esse dēnt illi, quibus beneficia præstātur sic. n. Deus dicit de illis, qui faciunt bona opera, vt videatur ab hoibus: amē dico vobis receperūt mercedē suam. Matt. 6. Dicendum, quod meruit Ruth et quantum ad istud beneficium quod impendit Noemi. Quod patet, quia Booz solū enarrauit nunc beneficium præstitū Noemi a Ruth, & tamen subdidit reddat tibi dominus pro opere tuo, ergo meruerat, quia aliās Deus nō debet facere retributionē. Item patet, quia iste actus erat bonus in genere suo, & laudabilis, & non constat quod factus sit propter malum finem, ergo erat meritorius. Sed dicendum, quod in hoc est diuersitas: nam certum est, quod meruit Ruth impendendo istud beneficium Noemi, & tamen mereri stat, vel quantum ad vitā æternā, vel quantum ad bona temporalia: nam existentes in peccato mortali merentur, si faciant aliquem actum bonū in genus suum: sicut pater de obstetricibus Aegypti, quæ erant Idolatra, & mentiendo meruerunt temporalia bona, quia edificauit eis Deus tabernacula Exo. 1. ca. De Ruth autē dicendū, quod si asserat esse in peccato mortali eo tpe, quo voluit redire cū manu sua, & cepit redire, meruit bona temporalia sibi a Deo dari pro istum actum bonum materialiter: si autē esset in charitate, si quod iam abrenunciasset cultui idolorum, mereretur vitā æternā in isto actu, quia licet vtilitas huius actus proueniret ipsi Ruth, tamen habens charitatem oēs actus suos dirigit saltem habitualiter in Deum: & patet hoc de oibus operibus misericordiar: nam vtilitas actus illius proximo præstatur, & tamen apud Deum meretur per talēs actus. Si autem quaeratur de secundo, scilicet quod Ruth reliquerit cultum idolorum, & venit ad colendum Deum Israel. Dicendum est, quod meruit, quia iste actus factus est solum propter Deum. Etiam honor proueniens ex eo solum proueniebat Deo. Ali-

Mereri stat ad duo.

quis autem dicit, quod nō meruit Ruth in hoc, quia obligabatur ipsa dimittere Deum Moabitarum, & oīa idola, quia isti nō erant dii, & venire ad cultum Dei veri: ergo non erat meritorius actus, quia meram libertatem quaerit. Respondendum quod ista ratio non stat propter duo. Primò, quia licet quis faciat id ad quod tenetur, meretur si bono animo faciat: nam nemo dubitat, quin nos mereamur obseruando præcepta decalogi, & euangelica, & tamen certum est nos obligatos esse ad custodiendum illa, alioquin daretur, quod nullus posset mereri seruando legem euangelicam, nisi consilia, quæ opera supererogationis sunt, faceret: tunc non vocarentur illa opera supererogationis, sed necessitatis, eo quod necessaria sunt hoī ea, sine quibus non potest peruenire ad vitam æternam, quæ est finis. Etiam sequeretur, quod omnes hoīes tenerentur obseruare statum religionis, in quo sunt opera consiliorum, & istud est valde inconueniens: ideo per opera necessitatis, dum tamen bono animo fiant, meremur. Cū autē obicitur, quod ad merendum requiritur libertas, dicendum quod verum est de libertate a coactione, sed non de libertate a necessitate finis: nā necessitas finis nō est necessitas absoluta: iō manet cū libertate: necessitas coactionis est absoluta necessitas, iō manere nō pot cū libertate requisa ad merendū. Alio modo pot responderi, quod nō erat aliquo modo necessarium ipsi venire ad Deū Israel: nā ad habendā vitā æternā erat necessarium cuiilibet hoī dimittere cultum idolorū, cū nō essent illi verè dii, & erat necessarium quod quilibet crederet vnum esse Deū, & illum coleret, & tñ an ille Deus verus vnicus esset Deus, quem colebant Hebræi, vel Aegyptij, vel aliæ gentes non patebat, quia non cognoscebat quilibet gens probationis huius rei: vnde non solum Iudæi colebant Deum verum, sed etiā Græci Athenienses: nam illi fecerant aram Deo ignoto: & exhibebant ei ibi honorem, & ille Deus ignotus erat verus Deus, vt dicit Apostolus & habetur Actū. 17. quod ergo velle Ruth credere Deum Israel esse illum vnicum Deū qui erat rector totius vniuersi, extra quem nullus Deus erat, faciebat aliquid supererogationis. Nam nō obligabatur aliquis ad hoc, nisi Iudæi, qui susceperant legem eius. Et patet, quia aliās omnes hoīes obligati fuissent tēpore legis Moyfi credere quod credebant Iudæi: sed falsum est, quia multo philosophos dicimus fuisse saluos, quos nihil istorum dicimus credidisse, quia solum requirebatur, quod non colerent idola, & crederent vnicum esse Deum punitorem, & remuneratorem: & quod cauere nō possent mortalibus, quæ rō naturalis dicit esse peccata. Aliud ēt erat, quia dato quod sciret, Deū Hebræorū eē verum Deum, qui est vnicus Deus rector orbis, tñ non obligabatur colere illum secundum modum determinatum in lege Moyfi, eo quod lex ista solū obligabat Iudæos, quibus data est, vt colligitur Exo. 19. cap. quod ergo quod subijceret se legi Moyfi de Gentilibus, erat opus supererogationis, & valde laudabile. Duo ergo fecit Ruth, hic ad quæ non erat obligata. Primum erat, quod voluit credere Deum Israel esse verum Deum. Secundum erat, quia quod dedit credere voluit se subiicere legi Moyfi ad tenendum eam in æternum, ideo de his Deo remunerationem tribuere debebat tquam de operibus supererogationis: & remuneratio ista duplex tangitur hic in verbis Booz: nam in quantum dixit: reddat tibi Dominus pro opere tuo, loquitur de remuneratione debita pro misericordia, quam exhibuit ipsi Noemi, & cū dicit, et plenā mercedem recipias a Deo Israel, ad quem venisti, & sub cuius alas confugisti: potest intelligi de mercede debita pro obsequio, quod Deo impenderat in hac re: & satis patet, quia dicitur ad quem venisti, et sub cuius confugisti alas.

Quare dicitur hic plenam mercedem recipias. Quæst. XIII.

QVAERETVR vterius, quare dicit hic, & plenam mercedem recipias. Respondendum, quod Booz dixit hoc propter duo opera Ruth: nam sicut dictum est præcedenti quæstione, duo opera fecit Ruth: vnum fuit beneficium impensum Noemi, alterū fuit obsequium Deo exhibitum. De primo dicebat Booz, quod reciperet Ruth plenam mercedem, quia impotens erat Noemi, & omnes cognati eius ad retribuendum sufficienter. Nam licet velle Booz dare quandam vicissitudinem recompensando in eo, in quo poterat se cundum æqualitatem putabat se non posse: eo quod Ruth fecerat tāta pro Noemi, vltra quæ nihil erat, quod impendi posset nisi mors: nam dimiserat parentes, & patriā, & Deos suos, & totum statum vitæ suæ posuit in Noemi. Quod si illa prosperaret putabat se hoc solo, esse beatā: quam ergo multa impenderet Booz, & Noemi, & alij de cognatione ipsorum Ruth, non poterant equiparare beneficio eius: ideo petebat Booz, quod id, quod ipsi non poterant retribuere ipsi Ruth, retribuere Deus: & ista erat plena merces. Secundum erat obsequium Deo impensum, scilicet, quia dimiserat Deos suos, & venerat ad eum, de quo magis declaratum est præcedenti quæstione, & pro isto, erat ei rependenda merces: & quia istud fuerat aliquid magnum, si rependeret merces æqualis, daretur sibi aliquid magnum, orauit quod ei Deus redderet plenā mercedem exaltando eam ad prosperum statum, sicut decebat exaltari.

Quomodo Ruth orauit nunc quod iuueniret gratiam coram Booz. Quæst. XIII.

QVAERETVR vterius, quomodo Ruth orauit nunc, quod iuueniret gratiam coram Booz, & videtur, quod non erat opus hoc petere. Primò, quia videbat Ruth, quod Booz tantum ei ostenderat fauoris, quod non oportebat plus ostendi. Secundò, quia ipsa met Ruth dixerat quod inuenerat gratiam coram eo, scilicet, vnde hoc mihi, vt inuenirem gratiam ante oculos tuos, & nosse me dignareris? implicabat ergo in verbis suis petens nunc inuenire gratiam. Respondendum, quod Ruth petiuit nunc, quod inueniret gratiam. Primò, quia iste est modus se humiliandi: nam cū aliquis, qui iam obtinet quod vult, subiicit se alteri petendo illud tanquam non habeat, impendit ei quædā honorem in ista subiectione: ideo Ruth volens se magis subiicere Booz, qui ostendebat ei tantum fauorem petiuit, quod inueniret gratiam coram eo. Secundum erat etiam ad ostendendū aliquam magnitudinē in eo: nam cū quis petit quod inueniat gratiam coram altero, innuit aliquid magni esse in illo, quo indigeat quod ille prestare possit: & ista est quadam exaltatio eius, a quo petitur iste fauor. Tertium est, quia Ruth viderat, quod Booz ostenderat ei fauorem in præterito, & non intercederat aliquid meriti, ideo nunc optat pro futuro. Quod semper iste fauor continetur: & hoc erat conueniens, quod peteret Ruth, quia si ostendente Booz tantum fauorem ei non peteret continuari istum fauorem, videretur nimis confidere de fauore Booz, ita quod putaret nō esse necessarium, quod vltra peteret illū: & ista confidentia non erat rationalis, cū Ruth esset mulier alienigena, quæ ipsi Booz quantum ad personam suam nihil obsequi, vel beneficij præstiterat. Petiuit ergo rursus fauorem.

cum

Cum Booz laudauit tantum Ruth de beneficiis collatis Noemi, & obsequio quod Deo praestiterat, cur ipsa non respondit ad hoc. Quest. XV.

QVAERETVR vterius, cum Booz laudauit tantum ipsam Ruth de beneficiis, quae praestiterat Noemi, & obsequio, quod Deo praestiterat, cur ipsa non respondit aliquid ad hoc. Respondendum, quod ipsa nihil dixit. Primum quia non expediebat: nam si voluisset aliquid respondere in hoc, necessarium erat, quod multa verba diceret, ipsa tamen non iudicabat honestum esse, quod femina incognita multa loqueretur cum viuis: nam signum probitatis magne in mulieribus potissime non habentibus viros est verecundia: & quia multa loqui non pertinet ad verecundiam, potissime cum femina verecunde debeant quantum potuerint fugere conspectus viriles, scilicet ut non aspiciant eos recto vultu, & tamen si loqueretur Ruth multa cum Booz, oportebat quod etiam conspiceret, quod non multum attestabatur honestati eius. Secundum fuit propter humilitatem, & moderate rationem, nam ad nullum pertinet virtuosum laudes appetere: & potissime non illas de se preferre: si tamen Ruth vellet aliquid respondere ad hoc, cum totum istud pertineret ad laudem magnam Ruth necesse erat, quod proferret aliquas laudes de se, vel aliqua de quibus laudaretur: neutrum autem competit virtuosum, sed potius debet subtrahere quantum potuerit: ideo ad hoc non decessit respondere Ruth, sed conuertit sermonem suum ad alium humiliando se, & dicendo inueniam gratiam ante oculos tuos: & in omnibus humiliavit se, quanto magis eam Booz exaltabat: nam dixit non sum similibus vniuersarum puellarum tuarum.

Quare Booz gradatim ostendebat fauorem ipsi Ruth, & non totum a principio. Quest. XVI.

QVAERETVR vterius, quare Booz gradatim ostendebat fauorem ipsi Ruth, & non totum a principio: nam a principio solum dixit ei, quod colligeret in agro suo, & non iret ad alium, & quod quoniam staret ad sarcinulas & biberet: postquam vero respondit Ruth, dixit ei, quod comederet panem intinctum aceto cum messoribus, & quod nullus molestaret eam, sed darent ei de manipulis suis, & permitterent eam colligere secum, & metere, si vellet. Dicendum, quod Booz fecit hoc, quia mouebatur contemplatione virtutis Ruth: a principio non ostendit erga eam fauorem suum, quia audierat quod erat virtuosa mulier, & quod fecisset multa pro Noemi socrum suam: & tamen nondum viderat Booz aliquod experimentum virtutis suae: nunc vero ex ratione Ruth collegit Booz maiores virtutes: nam collegit quod erat mulier honesta, modesta, verecunda, quia noluit respondere aliquid ad laudes suas, ne multiplicare verba cum viuis. Etiam agnouit eam esse humilem, quia valde se humiliavit nunc dicens, quod non erat similis vniuersarum ancillarum Booz: & pro hoc dilexit eam Booz magis quam prius: & ostendit fauorem suum erga illam abundantius dicens, quod comederet, & meteret cum messoribus, & quod messoribus dimitterent ei de manipulis suis ex industria, ut patet in litera. Collegit ergo. Hic ponit quartum huius ca. s. Ruth in agendis sollicitudo, nam erat sollicita nimis laborando, cum tota die maneret in agro colligens spicas, ita ut miraretur iuuenis, qui praeparat messoribus: unde dixit ad Booz, & de mane usque ad nunc stas in agro: nec ad momentum reuerfa est, & dicit. Collegit ergo in agro usque ad vesperam. Totum hoc intelligitur de primo die, quo Ruth iuit ad colligendum spicas in agro Booz: nam collegit usque ad vesperam: quando reuertebantur messoribus. Et quae colligerat virga cedens, & excutiebatur illas ad excutiendum grana de paleis, ut sola gra-

Ruth in agendis sollicitudo.

na ferret in domum. Inuenit ordeem quasi ephi mensuram. Hortum est, quod nunc colligebant messoribus Booz. nam sicut dicitur prece. cap. in fine, Noemi venit cum Ruth nuru sua in Bethlehem in principio messi hordeaceae, & illico iuit ad colligendum spicas in agro, ne esset ociofa. Et ponitur mensura hordei, quae collegit. Quasi ephi. quantitas mensurae istius apud nos est incognita. Nam mensura, & pondera, & monetarum variatur per diuersa tempora, & regiones, ideo nullus potest determinate nunc dicere tanti valoris erat moneta, quae olim fuit: & tanta capacitas erat mensura alterius temporis, quia omnia tempora variantur. Erat tamen ephi apud Hebraeos quidam mensura aequaliter magna, quae pertinebat decem Gomor: Exo. 16. erat autem Gomor mensura parua: nam Deus statuerat in deserto, quod cuilibet capiti siue viro, aut mulieri daretur quotidie unum Gomor de manna: & illa quantitas sufficiebat ad saturitatem: Exo. 16. ex quo aequaliter potest comprehendi, magnitudo ephi, licet non multum determinate. Id est tres modios. Istud non est in Hebraeo, sed in libris Latinis coeter reperitur. Credendum autem est, quod fuerit Glossa interlinearis cum sit expositio: & imperitia aliquorum libratorum textui inserta est, & inde omnes libri vitiosi sunt per istam additionem: & tamen adhuc dicendum est, quod non patet quantum sit modius, quia est mensura antiqua: & omnes istae sunt immutatae. Sed quantum sit, & an sit mensura valde magna sequitur declarabitur. Quos portans. Ipsa humeris suis portauit istos tres modios: sive ephi: nam non erat magnum pondus, cum ipsa iterum portauerit super scapulas suas modios sex, ut patet sequitur. Reuerfa est in ciuitatem. Scilicet, in vespera cum iam non erat honestum manere in agro, & ostendit socrum suae, quasi congratulando, quod multum portaret: & verum erat, quod non potuisset Ruth tantum collegisse, nisi quod messoribus ex industria dimittebant ei aliquos manipulos, sicut dixerat eis Booz. Insuper protulit & dedit ei de reliquijs cibi sui, quo saturata fuerat. Scilicet, dedit ei de polenta: nam coegerat sibi polentam ad comedendum de granis excussis de spicis & decorticatis, et reuerfa iuit parum cibum illius postquam fuerat saturata, et illam protulit de canistro, vel pera, & dedit socrum suae. Dixit, ei socrus. Admirata Noemi de eo quod collegerat Ruth quae fuit ab ea. Vbi collegisti hodie, & vbi fecisti opus? Vbi tantum colligere potuisti, vel quis fuit qui tam clementer se haberet ad te, ut tantum te colligere permitteret? & est replicatio sententiae, quia id est, vbi collegisti, & vbi fecisti opus: sit benedictus, qui miserus est tui. Aliqui intelligunt de Deo hoc. s. Deus, qui miserus est tui dando tibi gratiam in conspectu aliquius patris familias, ut tantum te colligere permitteret, sit benedictus, & laudabilis. Sed intelligendum est de domino agrorum. s. quod ille miserus est Ruth permittendo eam fauorabiliter colligere: nam si magnum fauorem ei non praestitisset, non potuisset tantum colligere: & patet hoc, quia immediate dicit, quod Ruth indicauit ei nomen domini agri, & quod vocaretur Booz, & tunc dixit Noemi, benedictus sit a domino, eadem gratiam, quam praebuit viuis seruauit & mortuis. Indica uita, ei apud quem esset operata. Id est, in cuius agro collegisset spicas. Et nomen dixit viri, quod Booz vocaretur. Nesciebat Ruth, quando iuit in agro, cuius erat ager ille, nec etiam sciebat postea virum, quamquam vidisset eum, sed forte a messoribus, vel puellis didicit qualiter vocaretur: nam nesciebat quis vir esset ex fama. Quod patet, quia aliam quando indicauit Ruth ipsi Noemi nomen viri, dixisset ei, quod vocabatur Booz ille vir, in cuius agro collegerat spicas, quia iste est modus loquendi non cognoscentis personam, sed solum nomen, sed dixisset in agro Booz collegi spicas. Etiam si Ruth cognouisset Booz non diceret Noemi ad Ruth, propinquus noster est homo, quia scito quis erat Booz cognosceret cognationem suam. Cui respondit Noemi, benedictus sit a domino. Scili-

Gomor quid sit.

Scilicet, Deus augeat bona eius: nam benedictio importat augmentum, vel multiplicationem, ut patet 2. Corin. 9. cum opponatur ibi benedictio parcitati, vel auaritia. Eandem gratiam, quam praebuit viuis seruauit & mortuis. Scilicet, gratia vel bona voluntas proficiendi quam habebat Booz ad virum meum Elimelech, & ad duos filios eius, manet nunc in eo: nam erat cognatus Elimelech viri Noemi: & consequenter duorum filiorum eius, quorum vnus erat Ruth vir. s. Maalon, & Booz habuit se ad istos valde amicabilem, quoadiuuauerunt: nunc autem postquam mortui sunt, seruauit eandem gratiam, quia habendo se bene ad Ruth uxorem Maalon, habebat se bene ad Maalon, & habendo se bene ad Noemi uxorem Elimelech, habebat se bene ad Elimelech: & referrebat Noemi de hoc gratias, quia faciebat Booz tanquam vir bonus, & laudabilis: solent enim mortui traditi obliuioni: nec manent amici eorum, qui fuerant amici dum uiuerent, sicut dicitur Psal. 30. Obliuioni traditus sum sicut mortuus a corde. Et tamen nunc mortuis seruabat Booz amicitiam. Etiam erat alia causa, quare gratias referret Noemi: nam cum vir suus ipse quere, habebat Booz aliquam causam faciendi bene ipse pro se, quia cognatus eius erat, & uxori suae pro ipsum: nunc autem Noemi non habebat aliquam causam quare de ea curaret Booz, cum esset mortuus vir suus: & tamen curabat seruando eandem amicitiam, quam prius: ideo nimis erant referendae gratiarum actiones ipsi Booz pro hoc. Rursumque, scilicet, finita sententia superiori cum aliqui paulatione rursus locuta est Noemi ad Ruth de eodem. Propinquus noster ait est homo. Scilicet, Booz propinquus noster est. In hoc incepit Noemi congratulari ipsi Ruth de Booz, dicens: propinquus noster est, scilicet viri mei, & viri tui, quali dicat, gaude, quia magis nobis fauebit: nam noster propinquus est. Accipiebat autem Noemi personam viri sui, & personam Maalon mariti Ruth, quorum vnus Booz erat cognatus, ut patet supra in litera: nam istarum mulierum non erat cognatus Booz. Et Ruth, scilicet, locuta est ad Noemi. Hoc quoque inquit praecipit mihi. Scilicet, hoc quod sequitur: Ruth erat repleta gaudio multo de prosperitate diei illius, quia feliciter ei euenerat, & ob hoc quamquam Noemi loqueretur de cognatione sua ad Booz non attendebat Ruth, sed volebat enarrare quod ei cum illo acciderat, quia omnia euenerat prospera, & subiunxit istud quod sequitur. Ut tandem messoribus eius iungerer donec omnes segetes meterentur. Scilicet, ut semper colligerem spicas in agris suis post messoribus suos, quoadiuuaret metens spicas sua. Cui dixit socrus: melius est ista mihi, ut cum puellis eius exeam ad metendum. s. bonum non est, ut colligas spicas, sed ut iungaris puellis Booz, & metas cum eis adiuuando eas ad metendum. Habebat enim Booz messoribus, & et puellas metentes, ut patet supra in litera: & voluit Noemi, quod Ruth iungeretur puellis Booz, quia cum eis honestius esset, & adiuuaret eas ad metendum pro ipso Booz. Ne alieno agro quisquam resistat tibi. s. si iungeris puellis Booz adiuuabis eas, & nemo tibi resistet: si autem iueris ad alienum agrum aliquis tibi resistet, ne colligas, & erit tibi rubor, vel scandalum. Iuncta est itaque puellis Booz. Secuta est Ruth mandatum, & consilium Noemi: sicut socrus, quia ut matrem eam habebat. Et tandem cum eis messit, donec hordea & triticum in horreis conderetur. Scilicet, usque ad finem messis triticeae, & hordeaceae fuit semper Ruth cum puellis Booz, ita ut iam nihil haberet Booz, quod meteretur: & tunc hordea & triticum condita sunt in horreis, id est conseruata, quia iam nihil manebat agendum. Toto autem hoc tempore nulla mutatio facta est quantum ad negocia Ruth, ideo dicitur: donec hordea, & triticum in horrea mitterentur: nam expleta messe secutum est matrimonium Ruth cum Booz, ut patet sequenti cap.

Quare cum Booz multa dixerit ipsi, per quae ostendebatur fauor suus erga Ruth: & Ruth solum aliqua eorum dixit Noemi socrum suae. Quest. XVII.

QVAERETVR, quare cum Booz multa dixerit Ruth ipsi, per quae ostendebatur fauor suus erga ipsam Ruth, & Ruth aliqua eorum dixerit Noemi socrum suae, ut patet hic, non dixit omnia. Respondendum, quod Ruth non potuit dicere ipsi Noemi omnia, quae dixerat Booz in fauorem suum: nam multa illorum secreta dicit messoribus, quae non audiuit Ruth. s. quod permitterent eam secum metere si vellet. Etiam quod de manipulis suis dimitterent ex industria, ut illa caperet eos sine rubore: & ista non potuit Ruth dicere socrum suae: alia tamen ipsa audiuit. s. quod quando sitiret iret ad sarcinulas, & biberet de aquis quas bibebant pueri Booz. Etiam quod quando esset hora comedendi iungeretur messoribus, & comederet cum eis panem tinctum in aceto, ut patet in litera. De istis potest dici vno modo, quod scriptura subiunxit ista relata fuisse Noemi: & tamen Ruth illa sibi retulit. Et non est hoc inconueniens quia multa dimittuntur in sacra scriptura eorum, quae facta sunt. Secundum potest dici, quod Ruth volebat ista enarrare socrum suae: & tamen non enarravit, quia ipsa Noemi intercepit, vel dimisit locutionem Ruth. s. quod cum Ruth dixisset, quod Booz praeparat, quod iungeretur messoribus, volebat discurrere ad enarrandum alia: sed Noemi voluit respondere ad istud verbum Ruth, dicens, quod non erat bonum, quod iungeretur messoribus Booz ad colligendum spicas, sed puellis ad metendum: ideo cessauit Ruth dicere caetera, quae intendebat. Tertium potest dici & melius. s. quod Ruth dixit omnia, quae Booz ei retulit, & tamen scriptura nihil ponit nisi ea, quae faciunt ad interum suum. Intentum autem scripturae est hic enarrare illa, per quae habita fuit occasio ad tractatum matrimonij inter Booz & Ruth: ista autem verba, quae Ruth retulit ipsi Noemi, s. quod dixerat ei Booz, quod biberet de aquis ad sarcinulas, & quod comederet panem tinctum in aceto, non erat aliqua occasio directa, nec indirecta ad matrimonium quod sequitur, ideo scriptura non curauit illa enarrare, quamquam ista relatio facta fuerit. Quod autem diceret Ruth ad Noemi, quod iusserat ei Booz, quod iungeretur messoribus eius usque ad postumationem messis, attinebat ad propositum. Nam Noemi respondit ei, quod non erat illud bonum, sed potius quod ipsa Ruth iungeret puellis Booz, & iam non colligeret spicas, sed meteret cum puellis Booz, & ex isto obsequio, quod Ruth praestitit Booz, inclinaretur ipse magis ad eam, & sic haberetur via ad contractum matrimonij illius.

Quomodo dixit Noemi ad Ruth, melius est ut cum puellis exeam ad metendum. Quest. XVIII.

QVAERETVR vterius, quomodo dixit Noemi ad Ruth, melius est, ut cum puellis eius exeam ad metendum. Respondendum est vno modo, quod Noemi secuta est hic custodiam honestatis Ruth. Dixerat autem Booz, quod Ruth iungeretur messoribus suis quousque finirentur Messes, & quia frequentatio ista cum viuis non erat tam honesta sicut cum feminis, voluit Noemi, quod Ruth non iungeretur messoribus Booz, sed puellis eius, ut honestius se haberet. Secundum potest dici, & melius, quod hoc fuit ad magis fructificandum: nam si colligeret spicas Ruth quotidie usque ad finem messis, non congregaret inde magnum fructum, & erat labor grauis. Vtilius erat ergo, quod labor, quem impendere debebat in colligendo spicas, impenderet in metendo, & magis de lucro coniequeretur. Et quia Booz dixerat, quod iungeretur Ruth messoribus suis, ad colligendum spicas, dixit

Intentio lae scripturae de Ruth.

Responso ad quest.

Responso ad quest.

xit Noemi: melius est, quod iungaris puellis eius ad metendum. Tertio potest dici, & adhuc melius, quod Booz intendebat dare suum Ruth, Noemi autem volebat quod Ruth impenderet obsequium ipsi Booz, & non perciperet in presenti fructum, sed expectaret aliunde: Booz namque viderat honestatem Ruth, & inserat, quod veniret semper in agrum suum ad colligendum spicas usque ad consummationem messis: & dixerat messoribus, quod dimitterent, vel proicerent de manibus suis ex industria, ut posset Ruth colligere illos sine rubore. Et hoc modo peterat Ruth quotidie multum congregare de hordeo, & tritico: sicut prima die congregauerat quasi mensuram Ephraim, ut patet supra in littera. Et per hoc beneficium quod intendebat impendere ipsi Ruth, nolebat recipere ab ea aliquod obsequium, sed quod ipsa pro se laboraret, & colligeret. Noemi autem intendebat alium finem: nam postquam vidit quod prima die Booz tantum fauorem impenderat ipsi Ruth, & dilexerat eam, vidit modum ad hoc, quod posset accipi Ruth ab eo in uxorem: & ob hoc dixit: propinquus noster est homo. scilicet, quod iure propinquitatis poterat matrimonium legaliter copulari: quod fieri non posset si Booz negligenter ipsam Ruth: ideo viso bono desiderio eius, voluit eum magis inuitare ad hoc obsequium. & ad hoc noluit quod laboraret Ruth colligendo spicas, in quo sibi soli proderat, & a Booz beneficium recipiebat, sed quod obsequium impenderet Booz non recipiens ab eo mercedem, scilicet, quod adiuuaret puellas eius ad metendum usque ad finem messis hordeaceae, & triticeae: & sic factum est. Nam cum toto hoc tempore Ruth messuisset cum puellis Booz, & expleta messe, misit eam Noemi ad iacendum in area apud Booz, & tunc contractum est matrimonium, ut patet sequenti cap.

Quomodo dixit hic Noemi: melius est, ut cum puellis eius exeat ad metendum, ne in alieno agro quis resistat tibi. Quest. XI. X.

QVAERETVR vterius, quomodo dixit hic Noemi: melius est, ut cum puellis eius exeat ad metendum, ne in alieno agro quis resistat tibi: nam dato quod non iungeretur puellis Booz ad metendum, non resisteret ei quisquam in agro alieno, quia Booz dixerat ei, quod iungeretur messoribus eius usque ad consummationem messis, & non iret ad alienum agrum, & ibi colligeret spicas: & preceperat etiam messoribus, quod nullus molestus esset ipsi Ruth ad metendum, si vellet, vel ad colligendum spicas: ideo etiam si non iungeretur puellis Booz, nemo ei resisteret. Respondendum, quod Noemi noluit in hoc expugnare totaliter sententiam Booz, sed quandam partem eius: nam dixit Booz, quod Ruth colligeret spicas semper post messores: & quantum ad hoc dixit Ruth Noemi: melius est ut cum puellis eius exeat ad metendum. Cum autem addidit: ne quisquam in alieno agro resistat tibi, non ponitur tanquam reddituum causae dicti praecedentis, sed ponitur quasi consecutiue. scilicet, quod si messueris cum puellis Booz nullus resistet tibi in alieno agro, quia non eris ibi in agro alieno. Sed adhuc dicit aliquis, quod etiam si esset in agro alieno nemo posset ei repugnare quin colligeret spicas, quia lege cauebatur, Deu. 24. quod permitteret quilibet colligere spicas remanentes ipsis viduis, aduenis, & pupillis, & Ruth erat vidua, & aduena, unde non poterat prohiberi. Dicendum, quod non poterat prohiberi Ruth in alieno agro spicas euadentes manus messorum colligere, prohiberetur tamen metere, & tamen in agro Booz non prohiberetur metere, sed poterat metere cum puellis Booz: & sic potest intelligi, quod prohibere

in agro alieno, scilicet metere, & non cum meteret in agro Booz. Alio modo potest dici, quod intelligatur de collectione spicarum, scilicet quod meteret in agro Booz, ne si forte iret ad colligendum spicas in agrum alienum, prohiberetur per impietatem domini agrum. Et cum dicitur, quod non poterat aliquis Israelita prohibere vi duas in agro colligere spicas. Dicendum quod verum erat de iure, & tamen de facto poterat prohibere: & Ruth non posset resistere domino agrum prohibenti de facto: ideo ut non pateretur hunc ruborem, melius erat, ut coniungeretur puellis Booz ad metendum: & sic factum est.

Alia responsio.

CAPITVLVM. III.

POSTQVAM autem reuersa est ad focum suum, audiuit ab ea: Filia mi, quaram tibi requiem, & providebo, ut bene sit tibi. Booz iste cuius puellis in agro iuncta es, propinquus noster est: & hac nocte aream hordei ventilat. Lauare igitur, & vngere, & induere cultioribus vestimentis, & descende in area. Non te videat homo, donec esum potumque finierit. Quando autem ierit ad dormiendum, nota locum, in quo dormiat. Veniesque, & discooperies pallium, quo operitur a parte pedum, & proicies te, & ibi iacebis. Ipse autem dicit tibi, quid agere debeas. Quae respondit: Quidquid praeeperis faciam. Descenditque in aream, & fecit omnia, quae sibi imperauerat focrus. Cunque comedisset Booz & bibisset, & factus esset hilarior, issetque ad dormiendum iuxta aceruum manipulorum, venit abscondite, & discooperto a pedibus eius pallio se protexit.

Postquam autem. In precedentibus dicto de Ruth conuersatione, hic agitur de eius legali conuentione. Fuit autem ista legalis conuentione, quod inter Booz & Ruth actum est de modo, quo ex necessitate legis ipsa accipienda erat in uxorem a Booz. Et diuiditur in tria, quia primo ponitur Noemi consultatio. Secundo Ruth obtemperatio ibi. *Quae respondit.* Tertio Booz rationabilis responsio ibi. *Et ecce nocte.*

An hic sit ordinis mutatio, & an haec sint immediate facta post praecedentia. Quest. I.

QVAERETVR circa primum, an ea, quae habentur hic, habeant ordinem continuatum ad praecedentia: & an sint immediate post illa facta, vel interiecto aliquanto tempore. Ad primum dicendum, quod est ordo continuus, quia praecedentia actum est de his, quae fecit Ruth incipiens ire ad colligendum spicas ad agrum Booz: hic agitur de illis, quae secuta sunt expleta messe. Etiam quae supra ponit tempus, quo Ruth nodum

Booz

Booz cognouerat, hic autem ponitur tempus, quo est ipso de contractu matrimoniali agebat, ideo necesse est, quod illud fuerit ante istud. Item patet ex ordine litterarum, quia dicitur hic: postquam autem reuersa est ad focum suum: & tamen praecedenti capitulo dicitur de collectione spicarum, quam faciebat Ruth in agro Booz antequam rediret ad focum suum. Ad secundum dicendum, quod inter istud & praecedentia ferè nullum tempus intercidit, vel valde modicum: nam praecedenti capitulo, dictum est de toto tempore, quo durauit messis Booz, quod Ruth messuisset in agris Booz cum puellis eius, donec triticum, & omnia hordea in horreis conderentur: hic autem dicitur de quadam nocte, qua ventilabat Ruth aream panis, in qua facta sunt omnia, quae habentur hic: ventilatio tamen in area non poterat esse magno tempore post finitam messem: ergo istud pauco tempore fuit post praecedentia. Circa primum dicitur. *Postquam autem reuersa est ad focum suum.* Fuit ista reuersio de agro de collectione spicarum, & est ista reuersio de qua habetur praeced. cap. nam vna die soluit Ruth ad colligendum spicas, & illa die ostendit ei Booz magnum fauorem, ut patet praeced. ca. & tunc dicitur illi ea, quae habentur ibi, & illa, quae habentur hic, ut quidam volunt. Sed istud falsum est, quia non iuit Ruth ad petendum ea, quae habentur hic immediate post primam diem, qua ad colligendum spicas in agrum eius iuit: nam post hoc iuit ad metendum cum puellis Booz ipsa Ruth, & messuisset cum eis usquequo omnia hordea, & triticum metenterent, & adhuc nihil petierat. Dicendum ergo, quod ista reuersio est, quam habuit Ruth post collectionem omnium hordeorum, & tritici. Et est intelligendum, quod forte toto tempore, quo Ruth metebat cum puellis Booz non reuersa est ad domum Noemi focrus suae, ut si forte meteret hordeum, & triticum in ruribus, vel locis aliquibus distantibus a Bethlehém in quibus Booz haberet possessiones, & completa messe rediit Ruth ad focum suum, & tunc dicitur ei Noemi omnia, quae habentur hic. Et patet hoc ex verbis, quae habentur infra, nam dicitur: Booz iste cuius puellis in agro iuncta es propinquus noster est: iam ergo iuncta fuerat Ruth puellis Booz in agro, quod fuerunt ista: & tamen ista conuinctio fuit, quod iuit ad metendum cum puellis Booz, sicut dixerat ipsi Noemi praeced. ca. melius est, ut exeat cum puellis eius ad metendum: & iterum: iuncta est igitur puellis Booz, & tandiu cum eis messuisset. *Audiuit ab ea.* Scilicet ista verba, quae sequuntur. *Filia mea quaram tibi requiem.* Habebat Noemi intentionem querendi virum ipsi Ruth, quia non erat honestum, ut esset sine viro. Et dixit. *Quaram tibi requiem.* Scilicet, nunc es in laboribus, & angustiis querendo cibum, & non habes adhuc ad sufficientiam, volo ergo tibi querere virum, in cuius domo habeas requiem, & non indigeas aliqua re istarum. Et hoc potissime dicebat, quia Booz erat vir diues, cui intendebat eam copulare Noemi, & ibi non indigeret aliquo. Vel dicebatur ei querere requiem: nam requies est cessante motu, cum autem quis est in motu, nullam habet requiem, & quia quamdiu quis nodum habet finem, quem intendit, nodum cessat a motu nondum habet quietem, & quia puella, quae non habet virum, non habet finem suum, non debet habere requiem: & sic erat de Ruth, quae erat in oratione puellari, in qua non erat honestum, sine viro: & tamen nondum habebat virum, ideo nodum habebat requiem: sic enim dicit Noemi duabus viribus suis, supra i. cap. f. det vobis diem inuenire requiem in domibus virorum, quos fortiturer estis. *Et providebo, ut bene sit tibi.* Scilicet, quantum ad honestatem, & necessitatem: ad honestatem quidem, quia Ruth erat puella, & puella in oratione nubili non stat conuenienter magno tempore sine viro, quia praestatur occasio in-

Alph. Test. super lib. Ruth

famiae, & suspicioni. Quantum ad necessitatem etiam, quia Ruth non habebat necessaria ad victum sine magno labore corporis, & sic forte sufficienter non haberet: ut ergo haberet omnia necessaria, oportuit, quod traderetur viro, qui ei necessaria tribueret. Et dixit providebo tibi, scilicet, quia ipsa Noemi procurabat contractum matrimonij nesciente adhuc aliquid Ruth. *Booz iste cuius puellis in agro iuncta es.* Hic vult innuere Noemi, quod principium ad contractum matrimonij esset per cognationem, scilicet, quod iure cognationis deberet Booz accipere Ruth in uxorem. Et dicitur cuius puellis in agro iuncta es, scilicet ad metendum: nam cum prima die collegisset Ruth spicas in agro Booz, dixit ei Booz, quod semper colligeret ibi spicas, & non declinaret ad alios agros: Noemi autem dixit melius est, ut exeat cum puellis eius ad metendum. Et dicitur, quod iuncta fuit eis, & messuisset cum illis usquequo omnia hordea, & triticum metenterent: *Propinquus noster est.* Istud dicit, quia matrimonium inter Ruth & Booz non poterat contrahi alio modo: nam si non esset obligatio aliqua ipsius Booz ad accipiendum Ruth in uxorem, non videbatur esse verisimile, quod alio modo acciperet illam, cum illa esset pauper, & aduena. Et dixit. *Propinquus noster est.* Scilicet virorum nostrorum: nam ad eas non habebat aliquam cognationem, sed ad viros earum: nam Elimelech fuit vir Noemi, cuius cognatus fuit Booz praecedenti capitulo, & quia Mahalon maritus Ruth fuit filius Elimelech, necesse erat, quod Booz esset cognatus Mahalon viri Ruth, & sic dicebatur cognatus earum: & istud fuit exordium ad loquendum in ista materia: nam quando ipsa Ruth locuta est ad Booz, quod eam acciperet in matrimonium dixit: *expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es.* *Et in hac nocte aream hordei ventilat.* Scilicet, in die praecedente noctem illam. Nam quando locuta est Noemi ad Ruth de hoc, erat forte vespera, ideo dixit in hac nocte aream ventilat. Vel forte dixit de nocte, quia venti erant necessarii ad ventilandum, & forte in nocte illa magis flabant venti per noctem, quam per diem. *Lauare igitur, & vngere.* Scilicet: laua totum corpus tuum, & vnge illud oleo: nam saltem capita vngentur: & forte mulieres vngentur alias partes corporis. *Et induere cultioribus vestimentis.* Id est, accipe vestimenta preciosiora, & maioris apparatus, quam nunc habes, quia Ruth erat nunc induta quotidiana veste, qua utebatur ad laborandum in agro: nunc autem voluit Noemi, quod indueret Ruth vestibus maioris precij, ut formosior appareret. Et vocantur cultiores, id est honorabiliores a verbo colo, quod est amare, honorare, ornare: & sic vocatur cultus vestis, quia vestis quaecumque sit, ornat hominem magis, quam si homo nudus sit. Et sic dicitur Exo. 33. Nullus indutus est ex more cultu suo, & luxerunt. scilicet omnes Israelite iugebant, quod Deus comminatus est eis penam pro vituli fabricatioe: & ob hoc nullus indutus est cultu suo. i. veste sua honorabiliter in signum tristitiae. *Et descende in aream.* Erat nunc Ruth in domo focrus suae Noemi, & area erat extra urbem. Et dixit ei, quod descenderet in aream ad hoc, quod loqueretur, & faceret ea, quae sequuntur in littera. *Non te videat homo.* Aliqui intelligunt sic: non te videat homo. i. nullus te videat. Alio modo non te videat homo. i. Booz, & iste est sensus verus. Quod patet, quia dicitur donec potum, esumque finierit: & necesse erat intelligi de aliquo viro specialiter. scilicet de Booz. *Donec esum, potumque finierit.* scilicet donec finierit cenam, quam plenitudo faciebat in area. *Quando igitur ad dormiendum, nota locum, in quo dormiat.* Ruth debebat ire ad aream, antequam cenaret Booz: & tamen non debebat apparere coram eo, quousque cenaret, & postea ipsa debebat respicere locum, in quo Booz dormiret, & ipsa ad pedes eius cubaret.

ii vnicus

Veniſſe, & diſcooperies pallium, quo operitur à parte pedum. Cum iã dormiret Booz graui ſopores de bebat Ruth ire ad pedes lecti eius, & diſcooperire partem pedum complicando pallium, quo operitus erat Booz. Et vocatur hic pallium ſtramenta ipſa lecti nomine generali: & iuſſit, quòd diſcooperiret partem pedum, quia honeſtius erat, quòd illam partem diſcooperiret, quã ſuperiorem: nam erat quãdam humilitas. Et proſpicies te, & ibi iacebis. Scilicet, proſpicies te ad pedes Booz dormientis, & iacebis ibi quouſque ipſe euigilet, vel ſentiat te. Ipſe autem dicit tibi quid agere debeas. Ideſt, facies omnia, quã ille iuſſerit, & ipſe indicabit tibi quid agere debeas.

Quid eſt quod facere nunc intendebat Noemi circa Ruth.

Queſtio II.

QVAERETVR circa prædicta, quid eſt, quod intendebat facere nunc Noemi circa Ruth. Reſpondendum, quòd Noemi habebat ſecum Ruth, quã venerat cum eã de terra Moab, & erat nimis ſolicitata circa eam; vt quæreret ei ſtatim conuenientem: nam Ruth expoſuerat ſe nimis pro Noemi dimittens patriam, & parentes pro eã: iuſtumque erat, vt toto conatu Noemi prouideret ei. Et quia puella erat, voluit ei quærere vitum, in quo acquirebat honeſtatem ſtatis, & neceſſariorim ſuccurſum; quã à viro recipe- ret, & putauit nullum magis cõuenire ad hoc, quã Booz, qui erat vir potens, & magnarum opum; vt patet præcedenti capitulo, & putauit Noemi, quòd hoc poſſet concludi propter duo. Primum, quia Booz videns Ruth dilexerat eam nimis propter virtutes eius, oſtenditque ei magnum fauorem præcedenti capitulo, & facile erat ex hac parte inclinari eum ad accipien- dam illam in vxorem. Secundum erat propter propinquitatẽ: nam obligatio legalis erat ad hoc, & iſtud erat potiſſimum, p quod Ruth exorſa eſt negotium, & hoc præſuppoſito quærebat modum, quõ procuraretur iſte contractus matrimonij, & tunc expectauit diem, quo ventilabatur area. Nam illa die erat opus Booz ad faciendum contractum matrimonij potius, quã alijs diebus, vt declarabitur ſequenti quæſtione: & miſit illuc Ruth indutam veſtibus pulchris, vt ſic procuraret negotium.

Quare potius die ventilationis areæ factum eſt hoc, quã alijs diebus. Queſtio III.

QVAERETVR vterius, quare potius die ven- tilationis areæ factum eſt hoc, quã alijs diebus. Et pro hoc primò conſiderandum eſt quid erat iſta ventilationis areæ, ita vt dormiret Booz in area. Dicunt quidam Hebræi, quòd in die ventilationis areæ erat conſuetudo apud antiquos, quòd facerent ſolennem cœnam, & abundantem, & ſic Booz fecit illam ſolen- niter, & dormiuit in area. Alij dicunt, vt Rabbi Salomon, quòd Booz dormiebat in area tempore illo, eo quòd multi latrones erant in terra, & volebat cuſtodire hordeum purgatum, & vt in præſentia ſua pueri melius cuſtodirent, voluit ipſe quoque dormire in area. Dicendum, quòd vtrumque poteſt ſtare: nam forte erant aliqua bella Iſraelitarum tunc cum Philiſthinis, vel eum alijs gentibus vicinis, & aliqui latronculi de illis gentibus veniebant per noctem ad rapiendum ali- quid de areis, ſi non eſſent ibi cuſtodes: ſic enim Phil- iſthini diripiunt tempore Dauid areæ vrbis Ceila, vt patet primo Regum vigefimo tertio, ſcilicet: Ecce Philiſthini oppugnant Ceilam, & diripiunt areas.

Veriſimilior tamen eſt poſitio prima: nam conſuetu- do erat apud antiquos in expletionibus operum face- re aliquas ſolennes epulas, ſcilicet, in fine meſſis, & vin demiarum: & tamen ventilatio areæ erat finis hordea cœ meſſis: ideo faceret Booz ſolennitatem aliquam tunc: hoc patet per Ariflor. 8. Ethicorum, cum dicit, quòd homines in autumno expletis meſſibus, facie- bant ſacrificia, & conuiuia, & ſibi quietem aſſumebat. Secundò patet, quia in litera dicitur, quòd Noemi di- xit, quòd ventilabat Booz illa nocte aream, & ſic ali- quid ſpecialẽ erat in ventilatione areæ, quia aliàs non nominaret Noemi magis ventilationem areæ, quã aliquem alium diem: & tamen dixit hac nocte aream hordei ventilat, ergo aliquam ſpecielem opportunita- tem ſenſit ad negotium iſtud ex ventilatione areæ: iſtud autem non eſſet, niſi aliquid extraordinarium eſſet in die illa ventilationis areæ: & ſic colligitur, quòd tunc erant ſolenniores epulæ, quã alijs diebus. Tertio patet, quia dixit Noemi ad Ruth non te videat homo, donec eſum & potum finiuerit: ergo videtur, q potus, & cibus illius diei erat aliquid ſpecialẽ ad immu- tandum ipſum Booz ad opus iſtud, alioquin non dice- retur ſpecialiter de eſu, & potu eius.

Cur potius Noemi voluit, quòd Ruth inciperet negotium hoc die, quo ventilabatur area, quã alio die.

Queſtio IIII.

QVAERETVR vterius, cur potius Noemi voluit, q Ruth inciperet negotium iſtud die, quo ventilabatur area, quã alia die. Dicendum, quòd hoc fuit, q Noemi vidit, q illa die eſſent multæ opportu- nitates ad faciendum hoc, q non eſſent alijs diebus. Pri- ma erat, quia ad hoc, q fieret iſtud, debebat Ruth cu- bare ad pedes Booz diſcooperiendo eos, & tamẽ non poterat hoc facere, niſi in die ventilationis; quia alijs diebus dormiebat Booz in domo ſua in Bethlehem, & non poterat accedere Ruth ad eum dormientem per noctem, cum non poſſet ingredi domum: nunc verò erat Booz in area dormiens ſemotus à reliquis: ad quẽ poterat prompẽ accedere Ruth, & loqui, & facere qd quid vellet, ideo hac die factum eſt. Secundum erat, quia die ventilationis areæ fecerat Booz ſolennes epu- las, & biberat abundanter non quidem ad ebrietatem, ſed ad iucunditatem, quẽ eſt media inter ſobrietatem, & ebrietatem, & eſt via ad ebrietatem, & qñ homines ſic ſunt diſpoſiti, facilius inclinãtur ad venerea, ideo po- terat tunc Ruth inducere Booz ad contrahendum ſe- cum præ hilaritate vini, & quodam ſtimulo carnis cau- ſato ex vino: nam venter æſtuans facile deſumpit in libidinem: alijs autem diebus non faciebat Booz tales epulas, nec bibeat ad iucunditatem, ſed ad ſobrieta- tem, ideo non moueretur ita faciliter ad contrahen- dum, & conſumandum matrimonium, ſicut tunc: pu- tauit ergo Noemi diem ventilationis areæ conuenien- tiorem eſſe ad iſtud opus, quã alios dies.

Quare Noemi dicebat iſta, quã habentur hic ipſi Ruth, & quid intendebat, quòd faceret Ruth.

Queſtio V.

QVAERETVR vterius, quare Noemi dice- bat iſta, quã habentur hic ipſi Ruth, & quid in- tendebat, quòd faceret Ruth. Reſpondendum, quòd Noemi erat experta nimis circa viorum inclinatio- nem, & deſideria, & voluit per modum amoris vene- rei inducere Booz ad contrahendum cum Ruth, nam putauit, quòd ſi Booz inflammaretur ſemel in concu- piſcentiã Ruth conſpecta illa, & cognosceret eã carna- liter, q teneret eã ſemp in vxorem, qã erat vir bonus,

&

& non repudiaret eam, nec deſiſteret à veritate pro- miſſionis ſue: & ad hoc inſtruxit Noemi ipſam Ruth, quòd quando Booz dormiret accederet ad pedes lecti eius: & diſcooperiret pedes, & cubaret ſub pallio Booz, & tunc Booz cognosceret mulierem ibi iacere, & quia ipſe erat calefactus vino, & aliquãter factus hilaris, motaque erat materia venerea præ calore inflamma- retur illico nimium tacta carne mulieris, & deſidera- ret cognoscere illam, & tunc Ruth non concederet ipſi Booz, quòd cognosceret eam quouſque accipe- ret illam in vxorem, & ſic faciliter matrimonium effi- ceretur, & ad hoc volebat Noemi, quòd Ruth prouo- caret ipſum Booz, ſcilicet, iacendo ad pedes eius, & tangendo carnem illius, & poſtea quando Booz ſenti- ret ibi ad eſſe mulierem, & agnosceret illam, diceretq; B quid viſi diceret Ruth: extẽde pallium tuum ſuper fa- mulam tuam, quia propinquus es, ſcilicet, accipe me intra lectum tuum in confortem tori ad procreationẽ prolis, quia propinquus es, ideſt iure propinquitatis teneris ad hoc: & tunc credidit Noemi quòd Booz dice- ret; cuba filia mea apud me, quia non putauit, quòd vir inflammatus calore venereo ex vino tacta carne, mulieris non rueret illico in amplexus eius, & ob hoc dixit, ipſe autem dicit tibi quid agere debeas, ſcilicet, certiffimẽ ipſe mandabit tibi, quòd cubes apud eum, & tu facies quod ipſe iuſſerit: nam hoc deſiderabat Noemi, quòd Booz vellet cognoscere Ruth affectu maritali.

Quare dixit Noemi ad Ruth, lauare, & vngere.

Queſtio VI.

QVAERETVR vterius, quare dixit Noemi ad Ruth, lauare, & vngere. Reſpondendũ, quòd Noemi volebat, quòd Booz acciperet Ruth in vxorẽ illa nocte. Et primum motiuum ad accipiendũ tunc eſſe volebat ex amore venereo: & quia ad iſtum multa ſtimulant, voluit adhibere Noemi circa Ruth om- nia hæc, per que ipſa poterat allicere Booz in amorem ſuum, & ad hoc fecit eam vngi oleo, & lauari. Nam præcedentibus diebus erat Ruth aſſueta labori ruſtico metendo in agris cum puellis Booz, & non ornabat vultum ſuum, ſed potius operiebat, & incompoſitum relinquebat, nè vreretur calore æſtiuo, & ſic cum ap- paratus eius eſſet rudis, non poterat multum allicere: nunc autem voluit Noemi, quòd lauaret non ſolum faciem ſuam, ſed etiam totum corpus: faciem autem, vt appareret nitidior, totum autem corpus, vt tenerior ſentiretur: nam volebat Noemi, quòd Ruth projice- ret ſe ad pedes Booz diſcooperiendo illos, & operiret ſe parte pallij Booz, & ſic tangeret illius carnem, & ſentiret eam nimis teneram, & mollem, & ſic eſſet maius incentiuum. Etiam, quia ſi Booz cognosceret illam, non inueniret eam olentem, & hiſpidam, vt o- diſſet eam poſt concubitum, nec vellet poſtea eam re- tinere: iuſſit autem, quòd vngeret ſe oleo, quia con- ſuetudo erat, quòd ſe vngerent mulieres, ſicut patet de Bethſabee, quam vidit Dauid in ſolario domus ſuæ lauantem ſe, & vngẽtem, 2. Reg. 11. & proficiebat iſta vndio, ſicut lotio: nam oleum cum ſit pingue, & niten- tens facit rem nitidam: vnde facies oleo vnda nitens redditur: & ſic cum videret Booz vultum Ruth ſoli- to fulgentiorem, inflammaretur in concupiſcentiam illius. Etiam proficiebat vndio reliquarum partium corporis, quia teneriores efficiuntur, & ſic cum ſubito per noctem tangeret Booz carnem Ruth, & tam teneram ſentiret illam, æſtuaret incendijs venercis, & eſ- ſet etiam quoddam amoris retinaculum, ſcilicet, vt ſi cognosceret eam, nõ odiſſet, ſed retineret ſemper ſã- mas eius, quia iuueniſſet obiectum delectabile.

Alph. Toſt. ſuper lib. Ruth

Ad quid dixit Noemi, quòd induceretur Ruth veſtimentis cultioribus. Queſt. VII.

QVAERETVR vterius, ad quid dixit Noemi, quòd induceretur Ruth veſtimentis cultioribus, ideſt maioris ornatus. Reſpondendum, quòd Ruth omnibus iſtis diebus utebatur veſtibus groſſis, & ru- dibus quales eſſe decebat pro labore ruſtico in agro, voluit ergo Noemi, quòd induceretur Ruth alijs veſti- mentis maioris precij. Et cauſa iſtius fuit, ſicut in præ- cedentibus de vndione, & lotione: nam ad libidinem mouetur homo ab intra, quia habet ignem venerẽ clauſum medullis. Mouetur etiam ab extra appæ- henſo obiecto. Eſt autem obiectũ delectabile, quod ad venem allicit: illa autem delectatio mouet ſub rationẽ pulchritudinis, quia quod pulchrum nobis videtur, iudicatur delectabile, ſicut ergo ipſe ornatus fa- cile in ſe mouet ſub ratione pulchri, ita & veſtes: nam veſtes debito modo adaptæ corpori fulgorem ſuum corpori accomodant, ita vt iam fulgor, & pulchritudo non cenſeatur eſſe veſtium, ſed corporis induti, & ſic magna vis immutandi eſt ex apparatu veſtium, & ſi- milium ornamentorum. Sed dicit aliquis, quòd iſte ornatus veſtiũ non conueniebat in præſenti ipſi Ruth ad incitandum Booz in amorem, ſed magis impedi- bat, quia cum videret Booz mutatam Ruth à ſolito habitu, & modo, putaret, quòd cauſa fallendi ad ali- quem finem ſpecielem fuiſſet hoc factum, & incipe- ret eam odiſſe. Dicendum, quòd non putaret Booz iſtum ornatum inſolitum eſſe ad aliquid mali procu- randum: & hoc propter duo. Primò, quia habebat occasionem Ruth illa die ad ſe ornandum magis, quã præcedentibus diebus: nam erat feſtum die illa, quia vt declaratum eſt ſupra in quadam quæſtione in die, qua ventilabatur area erat magna iucunditas, & ſolen- nitas in cibus, & potibus, & ob hoc honeſtum erat, quòd ad iſtam ſolennitatem decorandam magis ſoli- to ſe ornaret Ruth. Secundum, & efficacius erat, quia Booz non poterat videre Ruth eo tempore, quo poſſet iudicare iſtum ornatum eſſe ad fallẽdum: nam dixit Noemi, quòd non appareret Ruth in conſpectu Booz antequam ſiſtiret cœnam, ſcilicet, non te videat homo donec eſum potumque finiuerit. Ante eſum, & potum poterat iudicare de hoc: nam conſideraret, cur notiuitatem hodie introduxiſſet Ruth, & potuiſ- ſet aliquid inhoneſtum cogitare. Poſtquam autem bibiſſet, & comidiſſet eſſet iucundus factus ex vino, quod abundanter bibiſſet, & tunc non poſſet circa hoc aduertere, ſed ſolum moueretur à bono ſenſibili concupiſcendo illud: multum ergo proderat ornatus inſolitus veſtium.

Ad quid proficiebant omnia, quã dicebat hic Noemi ipſi Ruth facere. Queſtio VIII.

QVAERETVR vterius, ad quid proficiebant omnia, quã dicebat hic Noemi ipſi Ruth facere, ſ. q lauaret, vngeret, induceret veſtibus cultiorib; cum iſta non imitent, niſi p viſum: & Booz non erat viſur; ipſam Ruth, cum dixiſſet Noemi, nõ te videat homo. Reſpondendum eſt, quòd ſecus eſt de lotione, & vnd- ione, quã de veſtibus: nam vndio, & lotio pro- fuerunt, vel immutant dupliciter. Primò modo per vi- ſum: ſecundò nõ per tactũ. De viſu autẽ manifeſtũ eſt. De tactu patet, quia Noemi iuſſerat ipſi Ruth, q cuba- ret ad pedes Booz diſcooperiendo illos, & ſic caro Ruth tangeret carnem Booz: in tactu autẽ ſentitur tenerum, vel durum, & tenerum eſt delectabile tactui, & cum p noctẽ Booz ſentiret carnẽ Ruth tenerã magis eſtuaret

li 2 in

in ea, quam si esset caro hispida, & immunda sudoribus caulis estivo calore metendo in agro. Proficiebat ergo vinctio ad teneritudinem, & lotio ad teneritudinem, & ad munditiam corporis, & ista proficiebant ad hoc, quod inflammaretur Booz in Ruth, & etiam si cognosceret illam, quod maneret ei flammam, & amoris retinaculum propter bonam dispositionem obiecti delectabilis, quam inuenisset: quamquam ergo vinctio, & lotio non immutaret quantum ad visum, satis erat, quod immutaret quantum ad tactum. De vestibus autem secus est, quod solum proficiebant ad immutationem in visu. Dicendum ergo, quod vestes profuerunt, quia Booz vidit Ruth induta vestibus preciosis. Cum autem dicitur, quod non debebat eam videre h. Booz: dicendum, quod non prohibuit totaliter Noemi, quod non videret eam Booz, sed quod non videret eam antequam esum, & potum finiret: ratio huius erat, quia si Ruth videret indutam in solito modo Booz, quamquam posset putare, quod faciebat propter honestam causam. s. p. solennitatem conuiuii, quod faciebat Booz die illa vinctiois aree: quia tamen homines priores sunt ad presumendum malum, quam bonum: forte conciperet aliquod malum de ipsa Ruth. Causa autem quare homines sunt naturaliter inclinati potius ad iudicandum malum de alijs, quam bonum in rebus dubijs est duplex. Prima est ad parte iudicantis, quia ipsemet iudicans potius est ad cadendum, & ad actum virtutis est difficilis: nam potest homo malum facere sine difficultate aliqua, nec indiget auxilio diuino ad illud: bonum tamen facere non potest, nisi a Deo adiutus, ut patet Ioa. 15. s. sine me nihil potestis facere: magis ergo inclinatur homo ad id, quod de se sine adiutorio alterius facere potest, quam ad id, quod non potest facere, nisi cum aliquo difficultate. s. cum Dei adiutorio. Secunda causa est ex parte eius, contra quem presumitur, quia videmus, quod quilibet homo in se facile habet, quod in malum inclinatur, sicut in nobis experimur: & facere bonum est difficile, sicut dixit Apostolus ad Rom. 7. ideo potius iudicamus facere ad malum, quam ad bonum. Item causa inclinatio ad malum in nobis multum sunt. s. passionales affectus: nulla autem causa ad bonum incitatio in nobis est, sed potius contraria bono, cum dixit Apostolus, reperio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae, & captiuam me in lege peccati, ad Rom. 7. ideo in dubijs magis presumimus pro eo cuius habemus causam, quam pro illo cuius non est causa naturaliter in nobis. Etiam moueri ad malum est delectabile, quia id, in quo peccamus, est delectabile nobis: actus autem virtutis sunt difficiles: iucundum est autem moueri in delectabile, & triste est moueri in difficile: fugit autem homo naturaliter ea, quae in tristitia sunt, & mouetur in delectabile, ideo potius presumimus, quod aliquis moueat ad malum in casu dubio, quam ad bonum. Nunc ergo sic dicendum est in Booz, quod moueretur facilius in aliquod malum de Ruth propter istam nouitatem habitus, quam ad bonum: & ad hoc erant multa adminicula. s. quod Ruth erat puella satis tenera, & pulchra, & non habebat virum, nec habuerat iam ex multo tempore, ideo verisimile erat, quod moueretur nunc in amorem venereum. & ob hoc ornaretur insolite, quia ista est conditio amantium. s. quod pulchra apparet velint, & poterat suspicari Booz, quod aliquem iuuenem diligebat Ruth, & amore eius ornabatur: & si hoc perciperet, haberet eam exosam. Vel forte putaret, quod ornabatur, ut deciperet eum, & moueret ad amorem suum: & tunc haberet eam suspectam. Sed istud minus intelligeret Booz, quam primum, quia cum Ruth esset puella, putaret, quod diligebat iuuenes, & non ipsum, quod erat senex: sic patet ex verbis Booz quod dixit Ruth extende pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es: respondit benedicta es a domino, quia non secuta es iuuenes pauperes, aut diuites:

Duplex causa quare homines sunt naturaliter inclinati potius ad iudicandum malum de alijs, quam bonum.

Causa inclinatio ad malum in nobis multum sunt ad bonum vero nulla in nobis.

Conditio amantium.

quasi dicat, verisimile erat, quod tu magis sequereris iuuenes, quam me senem, & tamen voluisti me senem, ideo benedicta sis a domino: non ergo expeduit, quod Booz videret Ruth antequam finiret esum, & potum, nisi suspicaret aliquid predictorum: & ob hoc districtè inhibuit Noemi ipsi Ruth, dicens: non te videat homo antequam esum potumque finiret: vidit tamen eam postea, & sic profuit ornatus eius.

Quomodo poterat prodesse ad intentionem Ruth, quod videret eam Booz post esum, & potum. *Questio IX.*

QVAERETVR vterius, quomodo poterat prodesse ad intentionem Ruth, quod videret eam Booz post esum, & potum: nam iusserat Noemi, quod non videret eam Booz vsquequo finiret potum, & cibum. s. non posset aliquid suspicari contra illam propter ornatum insolitum, & post potum non posset suspicari aliquid praeturbatione vini, ideo etiam tunc non prodesset aliquid, quod videret eam ornata, quia de hoc nihil iudicaret praeter calore vini. Dicendum, quod dantur tres habitudines in homine bibente vinum. s. sobrietas, iucunditas, ebrietas. Sobrietas est, quod modicum de vino bibitur, ita quod non perturbet aliquis actus intellectus in nobis, nec aliarum potentiarum, sed possit perfecte homo discernere, ac si non bibisset vinum, vel quasi ita perfecte: iucunditas est, quando vinum bibitur aliquo supra mensuram, & tamen non nimis, & tunc eleuatur aliquo supra mensuram, & fit iucunditas, quia iucunditas est cum bonus sanguis recurrit ad cor, & tunc impeditur homo aliquo in actibus suis, quia ascendunt fumi a stomacho ad caput, & perturbatur cerebrum, & quia intelligere nostrum fit per contemplationem phantasmatum, iuxta Aristot. 3. de Anima: oportet intelligentem phantasmata speculari: non potest intellectus discernere conuenienter illo tempore: & sic postquam esset factus Booz hilarior ex vino, non posset cogitare ad quid Ruth ornata fuisset magis solito, quia discutere talia pertinet ad intellectum pacatum, & bene dispositum: & tamen in tali hilaritate vini non penitus consopitur intellectus, & grauantur sensus, & tunc iacent corda sepulta mero, ut ait Ouidius. Et verum est, quod si fuisset Booz omnino ebrius, quod videret Ruth ornata modo insolito, nihil iudicaret bonum, aut malum de illo ornatu, nec moueretur in concupiscentiam eius, quia non cognosceret eam propter omnimodam grauationem sensuum. Erat tamen Booz non ebrius, sed hilaris, quod pertinebat ad mediam dispositionem, & sic non poterat discernere causam ornatus ipsius Ruth: cognosceret tamen illam pulchram esse, & moueretur ex pulchritudine eius ad concupiscentiam, cum non esset ablata omnis cognitio eius, & erat illud tempus aptissimum ad inclinandum se in illam, quia tunc maxime concitatur passio venerea, quia adiuuatur ex multis, scilicet, ex motu interiori, quia concitatur pruritus materie venerea propter calorem vini. Etiam, quia ibi est defectus perfectae cognitionis, scilicet, quod non potest homo indicare malum esse, quod passio dicitur, quia maior est impetus passionis, quam rationis resistentis. Vigor etiam erat motus ab extra, scilicet, ex apprehensione pulchritudinis, & sic fuit nimis cauta Noemi, quia elegit mediam habitudinem in Booz, in qua poterat moueri ex pulchritudine, & ornatu. Istud consilium ponit Ouidius in fine secundi libri de Remedio amoris, scilicet, quod si aliquis vult vitare incendia libidinis, non debet mediocriter bibere, sed aut valde modicum, aut valde multum: nam si valde modicum, aut nihil non mouebitur calor venereus, quia ut ait Terentius in Eunuchis, sine Cerere, & Bacco algefcit venus.

Tres in homine bibente vinum sunt habitudines dantur.

Intelligere nostrum fit per phantasmata.

Ex multis adiuuatur passio venerea.

Si

Si autem valde multum sumatur consopiantur omnes sensus, & grauantur, reddenturque in soporem, & non fit motus aliquis ad veneream: ideo dicit Ouid. ibid. quod iacent corda sepulta mero. Ratio autem naturalis haec est, quia materia seminalis venerea est humida, & liquida, & a frigore congelatur: ideo non causatur pruritus aliquis in ea ad effusionem, & ob hoc si quis semper comedat res frigiditas, extinguitur, vel temperatur in eo libidinis scintillatio: frigida tamen vitam extinguit, cum autem fuerit calor in corpore, inflammatur materia illa, & fit motus quidam in ea, & tunc causatur pruritus quidam membrorum, siue desiderium ad effusionem: quod satis experitur homo postquam biberit vinum in aliquo quantitate, vel comederit alias res calidas virtualiter: nam motus fit in vasis seminarijs. Et quia quod vinum sumitur aliquo supra mensuram, ita ut efficiatur homo hilaris in surgit calor notabilior, quam consueuit, quod ad sobrietatem solum bibitur: sentit homo tunc in seipso calorem quandam venereum insurgentem, quod aliis non insurgebat, vel non erat tantus: si autem vinum bibatur in valde magna quantitate, ita ut consopiantur omnes sensus, & grauentur, tunc non fit motus venereus: & causa est, quia dato, quod fieret aliquis motus, non sentiretur, eo quod omnes sensus sunt consopiti, & actus intellectus tunc nullus est propter omnimodam perturbationem phantasiae. Alia causa est, quia non solum non sentitur motus, sed etiam non fit, quia cum multum de vino sumatur supra modum, cum vinum sit formaliter humidum calor stomachi, non praevalet digerere sufficienter tantam humiditatem, ideo ipsemet calor consopitur, & non mouet materiam feminalem. Quod apparet, quia ebrius nimis, dato quod modicum comedat, non digerunt sufficienter illud, scilicet, quia calor digestiuus extinguitur, vel suffocatur appposito multo vino, sicut ignis in lampade suffocatur appposito multo oleo: si ergo ille calor, qui est in stomacho, & calor epatis, qui est ad vnum latus, & calor cordis ad alterum latus non sufficiunt digerere cibum existentem in stomacho, minus poterunt mouere materiam feminalem, quia natura dirigit calorem, qui est instrumentum suum ad id quod est magis necessarium ad conseruationem indiuidui, & quia nihil est magis necessarium, quam conueniens, & sufficiens digestio, principaliter calor stomachi, cordis, & epatis sunt ad digestionem: deinde iste calor est ad alios effectus minus necessarios indiuiduo. s. ad mouendum materiam feminalem, quod dirigitur ad generationem. Et ex hoc sequitur quod multi experiantur. s. quod ebrius nimis, dato quod vellet coire non possunt: causa huius est, quia ad coitum requiritur duo principaliter. s. calor, & spiritus. Calor requiritur ad mouendum materiam feminalem, ut defluat de seminarijs vasibus. Spiritus requiritur ad inflandum venas, per quas debet defluere humor venereus, & ad erigendum virgam, quia antequam spiritus inflatio veniat, sunt pori illi, vel venae per quas defluit ille humor clausi, & non posset humor grossus fluere pillos, & cum inflant dilatantur, & potest decurrere ille humor grossus. Etiam ante illum spiritum virga iacet, & non est per tunc conueniens instrumentum ad cognoscendum feminam, cum autem inflatur, efficitur organum dispositum ad hoc: sed calor, & spiritus non potest esse in valde ebrijs. De calore probatum est, quia ille extinguitur per abundantiam humoris per modum suffocationis, vel saltem occupatus est circa digestionem celebrandam in stomacho, & non potest intendere ad mouendum materiam feminalem. Et ista est vna de causis quare est homo magis potens, & dispositus ad coeundum postquam dormierit, quam immediate post cibum, & nullum tempus est, in quo homo minus potens sit, quam immediate post sumptum cibum: eo quod tunc totus calor recurrit ad stomachum ad digerendum cibos: facta autem digestionem postquam homo dormiuit, cum non sit necessarius calor stomacho, mouet tunc

Duo i primis ad coitum requiruntur.

Causa ob quam homo magis dispositus ad coeundum postquam dormierit, quam immediate post cibum.

Alph. Tost. super lib. Ruth

materiam feminalem. De spiritu autem est manifestum, quod non fit in ebrijs, quia spiritus causatur per quandam resolutionem factam a calore, cum autem durat ebrietas est calor extinctus, vel impeditus, ideo non causatur spiritus inflatum, & humiditas solum se repugnat tali spiritui. Est igitur de stomacho hominis, & de motu ad libidinem, sicut de lampade ardente per olei appositionem: nam ignis conseruatur ibi ponendo oleum. Et dupliciter deficit ignis: vno modo per defectum conseruatiui. s. quod non est oleum, in quo cibetur ignis: alio modo per superabundantiam, quia superabundantia humoris non sufficienter digestibilis, nec regulabilis a calore extinguit, & suffocatur ignem: cum autem ponitur moderatus liquor, vel modicum ultra moderationem conseruatur ignis. Ita est de motu ad libidinem: nam nullo existente vino, non est motus ad veneream, si nec est aliquid res calide sumatur: si autem valde multum vinum, non erit incentiuum, sed extinguet, vel suffocabitur: si autem moderatum de vino, vel modicum supra modum sumatur, incenditur venereus actus.

Quid proficiebat si Booz videret Ruth ornata. *Questio X.*

QVAERETVR vterius, dato quod Booz hilaris factus ex vino videret Ruth indutam pulchra veste, & lotam, & vinctam, quid proficiebat. Respondendum, quod proficiebat ad hoc, quia volebat Noemi mouere Booz in concupiscentiam Ruth, & intendebat, quod per noctem cubaret Ruth apud Booz, scilicet ad pedes eius, & peteret, quod operiret eam pallio suo. s. suscipiendo eam in confortio tori ad prolem procreandam. Ad hoc autem, quod esset prompior Booz ad faciendum hoc, volebat Noemi, quod non solum in ciperet inflamari nouiter tangendo Ruth, & audiendo verba eius, sed quod esset iam inflammatus ex visu, antequam iret ad dormiendum, quia sic facilius moueretur ad veneream. Ad hoc proficiebat, quod videret Booz ipsam pulchre ornata post cibum, & potum, quia tunc solum pulchritudinem eius consideraret, & inflammaretur ab illa, quia esset sic dispositus calore vini, & non discerneret an bonum, vel malum esset ardere in illa, & maneret species pulchritudinis eius infixa menti Booz antequam iret ad dormiendum, & desiderium fruendi illa pulchritudine apprehenderet, & cum postea per noctem videret apud se Ruth volentem ab eo cognoscere matrimonialiter, videns quod desiderauerat sibi prius, & non impeditum, non erat dubium quin immediate moueretur ad fruendum illo delectabili, nisi esset magna viri virtus. Si autem non vidisset Booz, antequam iret cubitum ipsam Ruth in tanta pulchritudine, non habuisset impressam speciem pulchritudinis eius in mente, nec desiderium fruendi ea: ideo non tam facilius moueretur. Magna ergo caurela Noemi fuit, quod Booz videret Ruth ornata antequam iret cubitum, ne putaret ipsam Ruth inceptam esse, & in habitu radi immundam, sicut cum diebus praecedentibus metebat in agro, quia sic non tam facilius alliceret.

An peccauit Ruth lauando se, & vngendo, & quare vinctio olei erat visitata inter Iudeos etiam a viris sanctis. *Questio XI.*

QVAERETVR vterius, an peccauit Ruth lauando se, & vngendo, & vestibus cultioribus se induendo. Respondendum, aut ista considerantur absolute, aut respectu alicuius finis: si absolute, dicendum, quod nihil istorum erat peccatum, scilicet munditia, & honestas. Pater de lauare, quia sine esset lotio faciei, siue totius corporis erat ad munditiam, & cum esset Ruth sudoribus estiuus metendo, hordea,

11 3 &

& triticum infecta, esset deformitas, & etiā nocumen-
 tum corporis, quia per sudorem exiuerāt quidā grossi
 humores, qui erant concreti in superficie cutis, & quia
 illi humores erant mali, & putridi, manendo in cute
 inficerent eam, & noceretur corpori: tollerentur autem
 omnia hæc per lotionem, ideo honestum erat,
 quod Ruth lauaret totum corpus. Etiam erat honestum,
 id est bene apparens, quia imaginem diuinā pul-
 chritudinis, quā Deus dedit aliquāliter in corpore
 nostro, non debemus polluere per immunditiam: nā
 contra morem rectum est immundum esse corpore,
 potissimē cum sanitas hoc exigit. De vntione eodē
 modo dicendū est, quod non erat illicita: nam vntio
 proficiebat ad multa. Vno modo ad teneritudinem
 corporis, sicut partes corporis teneræ, & bene se
 habentes: alio modo ad refrigerationem: nam oleum
 refrigerat. Est autem terra Chanaan valde calida, in
 qua habitabant Iudæi: ideo ppter calores æstiuos erat
 conueniens fieri vntionem, & erat vsus apud omnes
 Israelitas quātuncunq; essent viri honesti, & religiosi,
 quod vngerent capita, & pedes, & alias partes corpo-
 ris, & erat vntio in terra Israel tanquam aliquod opus
 necessitatis, sicut comedere & bibere. Sic patet 4. Reg.
 4. de vidua pauperula, q̄ timebat creditores, quod ve-
 nirent, & tollerent filium eius in seruitutem, & dixit
 Eliseo, quod prouideret ei, & dixit ei Eliseus quid ha-
 bes? illa autem respondit, quod nihil habebat, nisi pa-
 rum olei in Lecycho quo vngeretur: & sic adhuc mu-
 lier cōstituta ferē in vltima necessitate habebat oleū,
 quo vngeretur: erat tamen mulier vidua, & pauper:
 ergo vngi corpus oleo, reputabatur tanquam aliquod
 necessitatis. Item istud erat opus honestatis, quia aliās
 non auderet vidua ista dicere Eliseo prophete, qui erat
 vir sanctissimus, & honestissimus, quod erat vsus oleo
 ad vngendum se. Item patet, quia Christus iubebat,
 vel concedebat viris perfectis, q̄ vngerent capita sua
 oleo, quando faciebant opera sanctitatis: vnde loquēs
 contra hypocritas, qui exterminabāt facies suas, dixit,
 quod, qui ieiunaret ablueret faciem suam, & vngeret
 caput suum oleo, & nō videretur hominibus ieiunās,
 Mat. 6. Item ipsemet Christus, qui fuit totius virtutis
 exemplar, permisit vngi caput suum, & pedes: nam qñ
 erant in Bethania in domo Simonis leprosi paulo ante
 passionem suam, venit mulier, & fudit super caput Ie-
 su vas alabastris plenum vnguento, vt patet Matth. 26.
 Et iterum in domum Simonis leprosi in conuersione
 sua, venit Magdalena ad Christum, & fudit super pe-
 des eius vnguentum, & osculabatur pedes eius, & la-
 chrymis lauabat, capillis extergens: Luc. 7. Erat ergo
 licitum corpus vngi: & non solum licitum, sed etiam
 consuetum viris religiosis: nam Christus opponebat
 Simoni leproso hospiti suo, quod non lauisset pedes
 eius, nec vnxisset caput ipsius, dicens: Intraui domum
 tuam, oleo caput meum non vnxiſti; hæc autem la-
 chrymis rigauit pedes meos: si tamen non esset con-
 suetum fieri, Christus nō improperebat Simoni, quod
 non fecisset hæc: ideo erat consuetum: non ergo erat
 peccatum, quod Ruth vngeret corpus suum absolu-
 tē. Si autem queratur comparādo ad aliquem finem,
 an ista bona, vel mala essent: dicendum, quod hoc pen-
 det ex conditione finis: nam si finis bonus est, actus,
 qui dirigitur ad illum finem, est bonus: si autem sit
 malus finis, actus ordinatus ad finem malus est. Sed de
 hoc dicetur sequenti quæstione.

An Ruth fecit vntiones, & alia ad finem bonum.
 Quæstio XIII.

QVAERETVR nunc dato, quod Ruth poterat
 facere istud ad bonum finem, ita vt non peccaret,

Fan fecit ad bonum finem, & peccauerit, vel non. Ali-
 quis dicit, q̄ peccauit, quia volebat inducere Booz ad
 amorem suum, & istud non est licitum. Responden-
 dum, quod Ruth fecit omnia ista non ex intentione,
 sed ex mandato Noemi, ipsa enim cogitauerat hæc, vt
 per istum modum prouideret ipsi Ruth, vt patet su-
 pra in litera. Et non solum non insurrexerunt ista de
 voluntate, sed etiam non fecit volens, sed solum obe-
 diens. Nam licet Noemi ostenderit ipsi Ruth, quod
 faciebat hæc, vt Booz acciperet eam in vxorem, non
 ostendit Ruth, quod desideraret hoc, sed solum dixit,
 quod obediret ipsi Noemi in omnibus, quæ diceret:
 & siue bonum, siue malum fecerit Ruth, imputandum
 est ipsi Noemi. Sed dicit aliquis, quod Ruth petebat
 hic aliqua, & faciebat, quæ in se mala erant, vt ornare
 se animo illaqueandi alterum in amorem suū. Etiam,
 quia petiuit ab eo, quod cognosceretur ab ipso carna-
 liter dicendo, extende pallium tuum super ancillā tuā.
 Dicendum, quod non constat adhuc an omnia mala
 ista essent: & tamen dato, quod ista mala essent, habe-
 bat Ruth instantiam ignorandi, quia erat noua in lege
 Iudæorum, & nesciebat an de iure fieri possent, & te-
 nebatur credere alicui docenti, & quia Noemi fuerat,
 quæ ipsam ad fidem Iudæorum conuerterat, credebat
 ei: & quia ipsa iudicabat bonum esse, & debere fieri,
 iudicauit Ruth bonum esse, & disposuit se ad obedi-
 dum bona fide, non habens deprauatum desiderium
 circa hoc. Ideo de Ruth satis videtur dicendum, quod
 non peccauerit faciendo hæc.

An peccauit Noemi consulendo, & iubendo ipsi Ruth, quod
 faceret hæc. Et an peccet mulier ornando se, vt mo-
 neat aliquem virum in libidinem.
 Quæstio XIII.

QVAERETVR vterius, an peccauerit Noemi
 consulendo, & iubendo ipsi Ruth, q̄ faceret hæc.
 Aliquis dicit, quod sic, quia multa erāt inhonesta hic.
 Primum, quia mulier ornaret se animo mouendi cor
 Booz ad venerem. Secundō, quod dis-cooperiret pe-
 des Booz, & cubaret apud illos tangēdo carnem eius.
 Tertio, quod ipsa Ruth monitu eius peteret cognosci
 carnaliter à Booz, scilicet, extēde pallium tuum super
 ancillam tuam, quod erat petere coitum: nihil autem
 potest esse inhonestius. Dicendū, q̄ ista in superficie vi-
 derentur inhonesta, & tamen ad veritatem non erāt,
 quia fiebant ad bonum finem: nam quod mulier or-
 net se ad mouēdum aliquem virum in libidinem, qui
 licitē mulierem ipsam cognoscere non potest, illicitū
 est: & tamen, quod velit mulier inclinare virū ad actū
 venereum, si ab eo licitē cognosci potest, non peccabit
 prouocando, saltem non peccabit in omni casu: quod
 patet, q̄ mulieri licet clarē petere à viro suo debitū. s.
 coitū, & tenet vir reddere, vt patet 1. Cor. 7. ergo à for-
 tiori poterit petere per signa, vel inclinare ipsū faciēdo
 aliquas ceremonias exterius: in Ruth autē sic erat, quia
 Booz tenebat accipere eā in vxorē ex cognationis ne-
 cessitate secundū legē: ideo poterat licitē procurare,
 vt ille desideraret cognoscere illā carnaliter, vt sic pos-
 set cōtrahi matrimoniu, quod aliās fortē erat difficile.
 Et ista erat intentio Noemi, & Ruth. Nam quia Ruth
 erat coniux Maalon, q̄ erat cognatus Booz, & mortuus
 fuerat sine semine, cogebatur Booz ex lege accipere
 Ruth in vxorem, & quia Booz erat vir potens, & ma-
 gnarum opum, vt patet supra præced. c. forte nollet ac-
 cipere ipsam Ruth in vxorē ex sola legali obligatione,
 voluit Noemi, quod Ruth procuraret quocunq; mo-
 do veller, & posset, quod Booz veller illam accipere
 in vxorē. Et erat modus iste, q̄ ornaret se, & inclinaret
 eum in desiderium venereum, ideo nō erat illicitum.

Sed

Obiectio. Sed dicit aliquis, quod etiam istud erat peccatum, A
 quia preteritū boni inclinabat ad malum ipsum Booz,
 scilicet, quia fortē ille inclinaretur ad cognoscendum
 eam affectu fornicario, quod malum erat. Dicen-
 dum, quod Ruth solum faciebat ad inclinādum eum
 affectu coniugali ad se, quod patet ex verbis ipsius
 Ruth: nam dixit: extende pallium tuum super ancil-
 lam tuam, quia propinquus es, scilicet, ex iure propin-
 quitatis competit tibi, me accipere in vxorem: si for-
 tē autem vellet Booz cognoscere ipsam Ruth affectu
 meretricio, ipsa non permetteret, & sic non fieret oc-
 casio mali. Sed dicitur, quod dato, quod non per-
 mitteret se Ruth illicitē cognosci, tamen ex suo orna-
 tu fortē moueret ipsum Booz ad concupiscentiam. B
 modo meretricio, qui alio modo non mouendus erat
 ad hoc. Dicendum, quod hoc erat per accidens: nam
 Ruth faceret rem in se licitam, & ad bonum finem:
 si autem ad malum finem illam conuerteret Booz,
 non erat in potestate Ruth, ideo non peccabat, & tale
 vocatur scandalum passiuum, & non actiuum. Ad se-
 cundum de dis-cooperitione pedum, & quod proiecit
 se Ruth ad pedes Booz, dicendum, quod fuit ani-
 mo mouendi eum ad libidinem, vt sic incitatus vellet
 eam accipere in vxorem, & q̄ licitum erat ipsi Ruth
 petere in virum ipsum Booz, licitum erat per istum
 modum petere, cum non poneret se in periculo, nec
 ad malum finem aliquid faciebat. Ad tertium de pe-
 titioe coitus dicendum, quod licet verbum videre-
 tur aliquāliter inhonestum in ore foeminae, tamen li-
 citum erat, quia cum liceret ei petere matrimonium
 per se, licitum erat etiam matrimonium simul cum
 consummatione eius petere. Sed dicit aliquis, quod
 adhuc peccauit Noemi, quia licet secundum legem
 veller copulare ipsam Ruth Booz, & non faceret hæc
 ad alium finem, tamen non tenebat ordinem legis,
 quia alius erat propinquior, quā Booz, sicut ipse di-
 xit, & patet infra in litera, ideo peccabat volendo copu-
 lare Ruth isti, quia adultera erat si copularer istis, do-
 nec alius egeret cognitionis iure, sicut cessit sequen-
 ti capitulo: & tamen Noemi procurabat per omnia
 hæc, quod copularer Ruth ipsi Booz, & non alteri,
 ideo peccabat. Ad hoc posset dici vno modo, quod
 verum est, quod aliquo modo peccauit Noemi, & ta-
 men mota fuit ad faciendum hoc, quia fortē non au-
 debat proponere alteri, qui erat maiori gradu constan-
 guineus, quia ille erat vir austerus, & nullo modo vel-
 let capere Ruth in vxorem. Booz autem erat vir be-
 nignus, & ostenderat magnum fauorem erga Ruth,
 vt patet præced. cap. iteō cū illō putabat Noemi, q̄ po-
 terat concludere istud negotium. Quod autem Noe-
 mi peccauerit, non est inconueniens, nec tenemur eā
 excusare, eo quod nō computatur inter viros sanctos,
 de quibus nefas est confiteri, quod peccauerint. Aliter
 potest responderi, & melius, q̄ non peccauerit Ruth,
 nec Noemi. s. q̄ non fecit Noemi, vt tentaretur super
 hoc Booz, quia cum ipse dererminatē contrahēdum
 esset matrimonium, sed vt ille declararet an cum eo,
 vel cum alio, & daret ordinem in facto. Et patet hoc
 aliquāliter ex verbis Noemi ad Ruth. s. Projicies te, &
 iacebis ad pedes eius: ipse autem dicit tibi, quid agere
 debeas, scilicet, si dixerit tibi, quod iaceas in lecto fac:
 & si aliud dixerit, aliud fac. Et sic fuit, quia postquam
 Ruth fecit omnia hæc, dixit ei Booz, quod alius ppin-
 quior erat, qui eam posset accipere, ideo quod expecta-
 ret, & tunc surrexit secrete inde Ruth, & non fuit cog-
 nita à Booz, vt patet in litera. Et sic tenendum est,
 quia potius debemus interpretari rem, vt valeat, q̄, vt
 pereat. *Quæ respondit.* Hic ponitur secundum huius c. s.
 Ruth obtemperatio. Nam concessit Ruth facere oia,
 quæ iussit ei Noemi. Et dicit. *Quæ respondit.* s. Ruth ad Noemi.
 Alph. Tost. super lib. Ruth

Quidquid præceperis faciam. Scilicet, quaecumque sit, siue
 graue, siue leue faciam: nam sicut pro te patriam, &
 parētes, & omnia reliqui; ita & nunc nihil grauius est,
 quā id quod feci, ideo quidquid iniunxeris faciam.
Descendit itaq; in aream. Intelligendum est, quod prius
 lauit Ruth totum corpus suum, & vnxit se, & induit
 se vestibus cultioribus, & tunc descendit in aream, in
 qua erat Booz ventilando hordeum. *Et fecit quæcumque*
sibi imperauerat socrus. s. non apparuit in conspectu Booz
 vsquequo ille comederat, & biberat, & tunc vidit eā:
 & cū iuit ad dormiendum, illa notauit locū, & cū dor-
 miret proiecit se ad pedes eius dis-cooperiēdo partem
 pedū. *Cumque comedisset Booz, & bibisset.* s. cenauit in area,
 quia faciebat solennes epulas illa die propter vētilatio-
 nē aree. *Et factus est hilarior.* Istud erat ex cibo, & potu:
 nam comederat solenniter, & biberat abundanter, &
 vinum letificat cor hominis. Consideranda tamē, q̄ *Vinum bō*
 vinum bonum semper habet virtutem letificādi, sicut num sem-
 per habet virtutem letificādi.
 dicitur Psal. 103. s. Vinum letificet cor hominis: & ma-
 ximē fit hoc, cū potatur aliquāliter supra modū. Sunt
 autem tres status circa vinum, vt supra dictum est. s. fo-
 brieras, hilaritas, ebrietas. In omnibus istis status vinū
 letificat, vel saltem curas, & tristitias aufert: si enim bi-
 batur quantum ad sobrietatē, causat iucunditatē quan-
 dam, & tñ illa non est notabilis: quidquid tñ sit hoīes
 plurimi sūt sobrij promptiores sūt ad gratā colloca-
 tionem, & ad quocunq; bonum faciendum postq̄ bibe-
 runt, q̄ prius, & hoc ex vino pronenit. Status secundus
 est magne iucunditatis, quia homines biberunt aliqua-
 liter supra modū: ideo dilatant nimis venę, & cōfortat.
 cor: & rursus nō est tātus excessus, q̄ grauentur sensus,
 & fiat hō immobilis, & tunc apparet magna hilaritas.
 Vnde huiusmodi hilares iucunditatem suam foris o-
 stendunt, cantando, & faciēdo alios motus corporis.
 Tertius status ebriorum non est iucundus, quia, qui
 omnino ebrij sunt grauantur in suis operationibus, &
 in talibus non potest esse letitia, sed sopor: & tam en-
 dicuntur isti iucundari indirectē in quantum tristitias
 perdunt, scilicet, quod propter magnam turbationem
 capitis ex ebrietate non recordantur eorum, quæ fe-
 cerunt, nec tristitiarum, quas habebant. Et de isto vino
 dicitur: Prouer. 30. s. Date vinum mentibus, & sice-
 ram his, qui amaro sunt animo, bibant & obliuiscantur
 egestatis suæ, & doloris non recordentur amplius: sic
 etiam accipitur 2. Eldre 4. vbi agitur de viribus vini. Et
 dicitur: omnem mentem conuertit in securitatem, &
 iucunditatem, & non meminit tristitiam, & debitum,
 & omnia præcordia facit honesta: istud autem ad solā
 ebrietatem pertinet. In quocunq; statu ergo vinū le-
 tificat, & tamen magis secundo modo, q̄ alijs. Et istum
 secundum tenebat Booz, cum dicitur, q̄ erat hilarior
 postquam biberat. *Istiq; ad dormiendum supra acernum*
manipulorum. Designatur hic locus in quo dormiuit
 Booz, eo quod Noemi dixerat ipsi Ruth, quod consi-
 deraret locum, in quo dormiret Booz, vt iret ad dor-
 miendum ad pedes eius. Et dicitur iuxta acernum,
 manipulorum, quia in area erant manipuli, quia non-
 dum erant trituratæ omnes meses, cum acernus hor-
 dei esset iste, qui nunc ventilabatur. *Veni absconditē.* Sci-
 licet: venit Ruth ad locum, in quo dormiebat Booz
 absconditē, scilicet, vt illam non sentiret Booz ven-
 ientem; quia non haberet tantam opportunitatem
 mouendi eum ad id, quod volebat, sicut aliās, vt,
 dicitur infra in quadam quæstione. Intelligendum
 ergo, quod Ruth venit ad Booz quando ipse teneba-
 tur graui sopore, & ipse iam non sentiebat, nec senti-
 tijt vsquequo vinum aliquāliter digestum est. *Et di-*
scoperto à pedibus eius pallio se proiecit. Scilicet, dis-coo-
 peruit partem pedum Booz, & extendit pallium su-
 per se, iacuitque ad pedes eius.

Li 4 Quomodo

Quomodo iacuit Ruth ad pedes Booz;
Quæstio XIII.

QVAERETVR, quomodo iacuit Ruth ad pedes Booz. Aliquis dicit, quod apud pedes proiecit se indutam vestibus suis, & discooperuit quandam partem pedum, vt operiret se pallio Booz. Sed dicendum, quod non stat, quia si Ruth induta staret, non faceret ad propositum, quod dormiret ad pedes Booz. Sed dicendum, quod Ruth exiit se, & nudam posuit se ad pedes Booz, vt sentiret Booz teneritudinem carnis foeminae, & moueretur ad libidinem, & sic facillius eam acciperet in vxorem, & ad hoc petiuit Ruth operiri pallio Booz, quasi nuda esset: si autem esset induta, non tangeret carnem Booz, & sic non haberet intentum suum: Item, quia si esset induta nihil magis proderat, quod discooperiret pedes Booz, quam si non discooperiret, cum non tangeret carnem eius, sed vestes: & tamen non sine mysterio iussit Noemi ipsi Ruth, quod discooperiret pedes Booz, & iaceret ibi sub pallio eius: ideo nuda erat. Et dicendum, quod sic mansit Ruth vsque ad auroram nuda ad pedes Booz, tamen ipse non est motus ad eam libidine, vt patet infra in litera, scilicet: Dormiuit itaque ad pedes eius vsque ad noctis abscessum.

Et ecce nocte iam media expauit homo, & conturbatus est, viditque mulierem iacentem ad pedes suos, & ait illi: Quæ es? Illaque respondit: Ego sum Ruth ancilla tua: expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es. Et ille: Benedicte, inquit, es à Domino filia, & priorem misericordiam posteriore superasti; quia non es secuta iuuenes pauperes, siue diuites. Noli ergo metuere, sed quidquid dixeris mihi, faciam tibi. Scit enim omnis populus, qui habitat intra portas vrbis meæ, mulierem te esse virtutis. Nec abnuo me propinquum, sed est alius me propinquior. Quiesce hac nocte: & facto mane, si te voluerit propinquitatis iure retinere, bene res acta est: sin autem ille noluerit, ego te absque vlla dubitatione suscipiam: viuut Dominus: dormi vsque mane. Dormiuit itaque ad pedes eius vsque ad noctis abscessum. Surrexit itaque antequam homines se cognoscerent mutuo, & dixit Booz: Caue ne quis nouerit, quod huc ueneris. Et rursum expande, inquit, pallium tuum, quo operiris, & tene vtraque manu. Quæ extendente, & tenente, mensus est sex modios hordei, & posuit super eam. Quæ portans ingressa est ciuitatem, & uenit ad focrum suam. Quæ dixit ei: Quid egisti filia? Narrauitque ei omnia, quæ sibi fecisset homo. Et ait: Ecce sex modios

hordei dedit mihi, & ait: Nolo vacuum te reueri ad focrum tuam. Dixitque Noemi: Expecta filia donec videamus quem res exitum habeat: neque enim cessabit homo, nisi compleuerit quod locutus est.

Et ecce. Hic ponitur tertium huius capituli, scilicet Booz rationabilis responsio: nam cum Ruth posuisset ei quid intendebat faciendo omnia hæc: respondit ei valde rationabiliter, quod reciperet ducendo eam, si alius propinquus suis recusaret eam recipere. Et dicitur: *Ecce iam nocte media.* Vsq̄ ad mediam noctem non sensit Booz, quod iaceret ad pedes eius Ruth. Et hoc fuit, quia biberat ad abundantiam. Booz nocte illa propter solennitatem ventilationis arca, & vinum non fuerat plene digestum vsque ad mediam noctem: ideo cum esset caput fumis obfuscatum, non poterat euigilare propter grauitatem: nocte autem iam media euanescentibus fumis statibus exhalatis de vino excitatus est Booz, & sensit apud se Ruth. *Expauit homo.* Scilicet, non cuberat aliquis cum eo in principio noctis, & media nocte reperit ad pedes suos iacentem foeminam: ideo expauit nesciens quid esset. *Et conturbatus est.* Scilicet, nimis turbatus esset corde nesciens unde prouenisset hoc. In Hebræo dicitur. *Et amplexus est.* Scilicet, cum Booz euigilasset, & sensisset apud se quandam iacentem expauit, & turbatus coepit tenere illum, qui sibi præfens erat, tanquam uellens se defendere ab eo, vt à nociuo, & tenuit per caput: & tunc sensit esse mulierem. *Et vidit mulierem iacentem ad pedes suos.* Scilicet, sensit licet non vidit, quia nox obscura erat: sed cognitio quæcunque sensitua vocatur visio. De ista cognitione infra dicitur in quadam quaestione: non enim mouerat se Ruth à pedibus Booz, sed iacebat secreta, & forte erat vigilans semper, vt quando euigilaret Booz attente, audiret quid ei diceret, & responderet. Nam si somno grauata esset non responderet proptè, nec proponeret ea, quæ iusserat ei Noemi proponere. Vel forte cum videret Ruth, quod non euigilaret Booz tanto tempore, tetigit aliquo modo pedes eius, ita vt cogereetur sentire motum, & euigilaret. *Et ait illi: quæ es?* Scilicet, sciuit mulierem esse ad pedes suos, & tamen nesciebat, quæ erat, ideo quæsiuit, quæ erat. Quomodo autem Booz potuit cognoscere prius, quod erat mulier, quam sciret, quæ mulier erat, declarabitur infra in quadam quaestione. *Illaque respondit: ego sum Ruth ancilla tua.* Erat euigilans Ruth, & attenta quando Booz euigilaret, & loqueretur ei: nam si ipsa quoque sopiretur, & euigilaret Booz antequam illa euigilaret, non posset illico respondere apud ea, quæ quærebant, & non contentaretur nimis de ea Booz. Nunc tñ illico respondit ad verba Booz ac si non dormiret, & attentè quidè tanquam præcogitasset illa, & non, vt de sopore graui expergisceret. Vocauit autem se ancillam eius causa humilitatis, vt sic eum magis fleteret ad id quod intendebat. *Expande pallium tuum super famulam tuam.* Scilicet, sum ad pedes tuos, & nō sum bene operata pallio tuo, nec audeo operire me illo: ergo tu expande illud sup me ancillam tuam. *Quia propinquus es.* Quasi dicat: iure consanguinitatis competit tibi, quod extendas pallium tuum sup me accipiendo me in coniugem: erat autem propinquus, quia erat cognatus viri sui Maalon, vt patet ex confessione Booz. Quo aut propinquitas esset, vel in quo gradu, & dato quod illa esset, an teneretur Booz secundum legem accipere Ruth in vxorem, dicitur infra in quibusdam quaestionibus, & partim sequenti capitulo. *Et ill.* Scilicet, respondit iterum ad Ruth.

Booz ratio
nabilis re-
sponso.

Benedicte tu inquit filia à Domino. Id est, Deus benedicat tibi. Vocauit enim eam filiam quamquam sequenti die cum accepit in vxorem. *Quia priorem misericordiam posteriore superasti.* Laudat Booz ipsam Ruth de virtute, quod semper se bene habuerit, & habuit se misericorditer prius, sed nunc misericordia eius vltima vicit priorem. Fuit prior misericordia, quod Ruth bene se habuerit ad virum suum Mahalon uiuentem. Etiam quod bene se habuerit ad Noemi veniendo de terra Moab cum illa, & relinquendo parentes, & patriam propter eam. Vltima misericordia fuit, quod voluit Ruth accipere Booz in maritum. Sed quomodo ista fuerit misericordia, & quomodo superabat primam dicitur infra in quadam quaestione. *Quia non es secuta iuuenes pauperes, siue diuites.* Scilicet, laudabilis in hoc, quia non petiuit, vt acciperet in virum aliquem iuuenem diuitem, siue pauperem, quasi dicat, ex hoc laudabilis es, quia cum tu sis iuuenula, ætati tuæ competeat iuuenes sequi, & tamen virtutis desiderio petisti me in virum, qui senex sum. *Noli ergo metuere.* Id est non timeas, quod ego despiciam te, & nolim accipere te in vxorem. *Sed quid dixeris mihi faciam tibi.* Scilicet, si me volueris in virum accipies, vel quidquid dixeris mihi, vt ego tractem in hoc negotio de statu tuo, ego tractabo vtiliter. *Scit enim omnis populus, qui habitat intra portas vrbis meæ, mulierem te esse virtutis.* Hic ponit Booz confirmationem suam ad probandum, quod faciet pro Ruth quidquid posset: nam ipsa Ruth petiuerat, quod Booz expanderet pallium suum super eam: in quo videbatur petere, quod eam acciperet in vxorem, & consummaret matrimonium statim. Et quia Booz non acceptauit hoc, illico putaret se Ruth repulsam, & neglectam, & molestaretur nimis, ideo dixit Booz, quod non affligeretur, quia ipse faceret quidquid ipsa iuberet. Et quia forte Ruth adhuc non crederet, quod vellet eam accipere posuit aliqua verba, per quæ ostendit, quod acciperet, dicens: scit omnis populus, qui habitat intra portas vrbis meæ, mulierem te esse virtutis, quasi dicat, tu es digna, quod te accipiam in vxorem propter virtutes tuas: quia omnis populus, qui est intra vrbem istam cognoscit virtutem tuam. Et dixit intra portas meæ vrbis, scilicet Bethlechem, quia ibi habitabat Booz. Et vocatur vrbis sua, non quod pertineret ad dominium eius, sed quia erat de illa oriundus. *Aliter potest introduci ista litera, scilicet, quod Ruth putaret, quod Booz nollet accipere eam in vxorem saltem propter opiniones dicentium.* Nam reputaretur ei humiliatio quadam status sui, quod vir potens, & magnarum opum in vrbe, vt patet precedenti cap. acciperet in vxorem mulierem pauperem, & peregrinam. Etiam quia Booz erat senex, & Ruth iuuenula, & forte reputaretur ei ad stultitiā talem velle accipere vxorem disparē ætati suæ. Ad istud, quod tacitè mouere poterat ipsam Ruth, respondet Booz, scilicet, quod propter nihil istorum dimitteret, quin eam habeat in vxorem. Et dicit, quod nihil istorum suspicabuntur inhonestum esse, qui viderint: nam sciebat omnes, qui erant in vrbe Ruth esse mulierem virtuosam, ideo licet opes eius nullæ essent, virtus supplebat defectum opum: & excedebat ad omnes opes. Etiam dato, quod esset iuuenula, non putaretur sequi inhonestum aliquod Booz seni, quia Ruth in oculis omnium erat mulier virtuosā, & crederent, quod licet esset puella, seruaret honorem viri sui senis. *Nec abnuo me propinquum esse.* Id est, non nego me esse propinquum. Respondet in hoc ipsi Ruth: quia Ruth iure cognationis diceret, quod teneretur eam Booz accipere in vxorem. Et respondet, quod verum est, quod est propinquus, & tamen iure propinquitatis non competit ei accipere illam in vxorem, quia alius erat propinquior, & suscitatio seminis defuncti pertinet ad propinquiorem semper. De quo infra de-

clarabitur. Istius propinqui non ponitur hic nomen, nec sequenti cap. cuius causa infra dicitur in quadam quaest. *Quiesce hac nocte.* Scilicet, non cures amplius super hoc negotio facere hac nocte, quia nunc nihil magis fieri potest, sed cras terminabitur. Et dixit, quiesce hac nocte, scilicet, quia Ruth petiuerat consummationem matrimonij, dicens expande pallium tuum super famulam tuam, & voluerat, quod illa nocte consummatum fuisset matrimonium, Booz dixit, quod non posset consummari illa nocte, nec contrahi, quia necesse erat prius admonere consanguineum suum, si vellet accipere in vxorem ipsam Ruth: & quia illa nocte non poterat fieri, dixit: quiesce hac nocte. *Et facto mane.* Scilicet, incipiam tractare istud negotium. *Si te voluerit propinquitatis iure retinere.* Scilicet, habere te in vxore, sicut propinquus cum ipse sit maximè propinquus, cui primò competit. *Bene res acta est.* Id est, prospere tibi eueniet, quia ipse est vir potens, & magnarum opum, sicut ego: & cum eo felicitè viues. *Sim autem ille noluerit.* Scilicet, cedendo iuri propinquitatis. *Ego te sine vlla dubitatione suscipiam.* Quasi dicat, dato quod ille te non reciperet, non timeas ob hoc nec putes te esse neglectam, quia sine dubio ego te accipiam in vxore, illo te non accipiente. *Viuut dominus.* Modus iurandi est, id est iuro tibi per vitam Dei, quod ego te accipiam.

Quare penes noctem mediam expauit Booz, & non prius.
Quæst. XV.

QVAERETVR circa prædicta, cur circa noctem mediam expauit Booz, & non prius. Respondendum, quod Booz expauit quando sensit apud se ad pedes suos aliquem iacere. Nam cum ipse cubitum iuit nullus cum eo cubuit, nunc autem reperit, quendam apud se: & istud non fuit ante mediam noctem, quia non euigilauit Booz ante illud tempus: & cum primum euigilauit, expauit. Causa autem quare media nocte euigilauit fuit duplex. Prima est, quia ante illud tempus erat grauatus sopore propter indigestionem vini: nam sicut dicitur supra in litera, Booz comederat, & biberat, & factus fuerat hilarior, sumpto potu: istud autem non fit, nisi ex aliquo excessu vini: ideo cum iuit cubitum incipientibus fumis ascendere à stomacho ad caput, grauatum erat caput, & distensus. Sicile erat sentire, etiam si tangeretur, sicut patet in quibusdam patientibus grauissimum, & profundum somnum. quædiu autem durauit multitudo, & grossities illa vaporum ascendentium de stomacho in digerendo non potuit euigilare: circa mediam autem noctem maxima pars digesta erat, & tunc potuit euigilare. Secunda causa fuit forte, quia Ruth tangeret eum aliquo modo, vt euigilaret. Et istud est verissimile: nam Ruth expectabat vigilans, quando euigilaret Booz, & quæreret aliquid ab ea, vt promptè responderet, & non tanquam de sopore expergefata, & quia laborabat ipsa tandiu resistens somno, circa mediam noctem forte tetigit pedes Booz saltem leuiter, & coegit ipsum euigilare.

Quare expauit Booz, & conturbatus est, & de quo.
Quæst. XVI.

QVAERETVR vterius, quare expauit Booz, & conturbatus est, & de quo. Respondendum, quod expauit de subitanea re: nam Booz secretè cuberat in nocte apud acernum manipulorum, vt patet supra in litera. Et putauit, quod nullus viderat eum, & solus conuocauit. Cum verò vigilauit sensit apud se quenquam late-

Quæst. 26
Cap. 4. q. 4

latere, & istud fati erat ad pauorem: nam ignorantia est causa maximi pauoris, s. quia malum, quod homo ignorat naturaliter maius esse iudicat, quam sit: & hoc ad cauendum de illo, quia quanto magis timuerit, magis fugiet, & fugiendo cauebit. Et ista est causa, quare homines magis timent in locis obscuris, quam in patentibus: nam in patentibus conspiciunt quid sit, & sciunt si ab aliquo cauere debeant. in obscuro autem nesciunt, an aliquod malum sit, & an ab aliquo cauere debeant: ideo valde timent. Etiam ista est causa quare homines magis timent per noctem, quam per diem: quia per diem vident, quid eis nocere possit, per noctem autem non vident, ideo timent aliquid sibi appropinquare, quod noceat eis: & si tale quid appropinquet, eis, nesciunt quod fugere debeant, quia nesciunt ex qua parte malum insitit. Ex eadem autem causa maxime timet homo in periculis subito euenientibus, quia in his, que possunt precogitari deliberamus qualiter melius euadere possimus: & si non sit facultas euadendi, saltem habita deliberatione confortamus cor nostrum ad viriliter moriendum. In repentinis autem non est locus aliquis deliberationis, ideo in talibus maxime timemus. Et sic dicit Arist. 3. Ethic. cap. de fortitudine, quod in repentinis probatur fortitudo, quia ibi constantia animi, quae est virtus habituata, inclinat illico ad resistendum, & non fugiendum, & pauendum. Et non oportet, quod in talibus sit deliberatio, cum intra se habeant principium, quod naturaliter inclinet eos ad faciendum id, quod facere debent. Sicut etiam qui sapientes sunt valde non oportet, quod in rebus communibus, & questionibus deliberent ad respondendum: quia habitus dirigit eos ad statim respondendum conuenienter. Qui autem non habet habitum, cum nil habeat in tra se, quod eum dirigat in agendo, oportet quod deliberet. Et sic ubi non fuerit permissus locus deliberationis erit grauius timor. Sic erat hic, quia subito, cum euigilauit Booz, sensit iacere apud se quempiam, & apprehendit illud sub ratione mali, & quia erat subitaneum expauit potissime si Ruth pulsauit pedes Booz, & coegit eum euigilare: nam tunc maxime turbaretur, quod sentiret aliquid sub ratione laesui, antequam posset iudicare, quid esset illud. Dicit autem Rabbi Salomon, quod expauit Booz, quia putauit daemone esse, qui venerat ad fallendum eius. Et hoc non est inconueniens, quia licet Iudaei circa daemones non habeant rectam fidem, quia plurimi eorum credunt nullos daemones esse: tamen alij tenent oppositum, & sic poterat Booz timere, quod daemones vellet ei nocere: & aliquis venisset in corpore assumpto ad ipsum. Quidquid sit cognouit Booz esse hominem iacentem apud se, vel quasi hominem, scilicet aliquod animal, & expauit, quia non viderat hoc, quando iuerat cubitum.

Quomodo dicitur, quod Booz vidit mulierem iacentem ad pedes eius.
Quaest. XVII.

QVAERETVR vltterius, quomodo dicitur, quod Booz vidit mulierem iacentem ad pedes suos: nam erat nox, & non poterat eam videre. Aliquis forte dicit, quod quamquam esset nox, potuit cognoscere Booz, quod illa erat mulier, quia forte nox illa illustrabatur lumine Lune, & poterat cognosci mulier, vel vir, potissime cum esset tam propinqua, s. quod ad pedes Booz iacebat. Dicendum tamen, quod hoc non stat, quia si tam clara esset nox, ut posset Booz distinguere, an esset mulier, vel vir iacens ad pedes eius, cognouisset etiam, quod illa esset Ruth, cum esset familiaris iua: nam non videret eam a longe, ita ut ex habitu vestium iudicaret ea-

F esse mulierem, tamen non distingueret, an esset talis mulier, vel alia, sed erat coniuncta sibi, ideo vel non videbat eam esse mulierem, vel sciebat eam esse Ruth: & tamen non sciebat, an esset Ruth, quia quaesuit ab ea, quae es? ego nec vidit eam esse mulierem. Dicendum, quod accipitur videre pro actu aliorum sensuum: nam aliquando pro intelligere, & aliquando pro audire, & pro omnibus sensationibus accipitur. sic patet Exod. 19. scilicet. Cum deus populus videbat voces, & tamen voces non videntur, sed audiuntur. Sciuit ergo Booz, quod ista erat mulier forte per tactum: quia tetigit pedibus suis carnem eius, & propter nimiam teneritudinem cognouit esse carnem mulieris, & tamen nesciuit, quae erat: Aliter ex tactu, s. tangendo caput eius, sicut voluit quidam Hebraei: nam in Hebraeo dicitur amplexatus est, ubi litera nostra dicit turbatus est, & voluit, quod cum subito expauit Booz, extendit manus suas ad tenendum illum, qui sibi coniunctus erat, quasi ad prohibendum ne sibi noceret, & tunc tenuit caput Ruth quasi amplexans, & in capite cognouit, quod erat foemina propter comas, vel aliam habitudinem: vel forte vidit, id est cognouit per auditum, quod esset mulier, nam locuta est Ruth ad Booz, cum ipsa quaereret aliquid ab eo, & tunc in voce cognouit, quod esset mulier. Quis autem modus istorum verus sit dicitur sequenti quaestione.

An Booz cognouerit prius de Ruth, esse mulierem, deinde Ruth, an vtrumque simul.

Quaest. XVII.

QVAERETVR vltterius, quomodo dicitur hic, quod vidit mulierem iacentem ad pedes suos, & quaesuit, quae esset, & an cognouerit prius, quod erat mulier, deinde quod erat Ruth, vel vtrumque simul: vel quomodo factum fuerit. Aliqui dicunt, quod cognouit prius eam esse mulierem, & tamen nesciebat eam esse ad huc Ruth, quod litera innuit, dicens: vidit mulierem iacentem ad pedes suos, & quaesuit, quae es? Sed tunc dicitur, quomodo potuit cognoscere, quod esset mulier nesciendo, an esset Ruth? Quidam dicunt, quod sciuit hoc per tactum pedum, scilicet, quia iacebat Ruth ad pedes Booz, & tetigit eam Booz, vel tetigit ipsa eum ad faciendum, quod euigilaret, & tunc mollicie carnis eius, cum nuda esset, cognouit Booz, quod esset mulier. Dicendum tamen, quod hoc non stat. Primo quia Booz, subito sentiens aliquem ad pedes suos iacere de somno euigilans expauit, ideo quamquam tangeret carnem eius, non distingueret an esset mulier, vel vir: quia cum esset pauidus non faceret differentiam in molli, & duro, etiam in rebus nimis differentibus vix sentiret aliquam differentiam. Secundo quia dato, quod non esset pauidus, non posset adhuc sufficienter iudicare esse virum, vel foeminam per tactum carnis, quia quidam viri sunt ita molles carne sicut foeminae, & quaedam foeminae sunt habentes carnem duram sicut viri, non ergo cognosceret mulierem esse sufficienter ex hoc. Aliter dicunt alij, quod cognouit ex tactu, scilicet, quod tetigit caput eius, scilicet arripiendo illud quasi amplexans, & tunc ex differentia capitis sciuit esse foeminam. Sed istud non satis stat, quia cum Booz esset pauidus, non videatur, quod auderet extendere manus ad arripendum caput eius, qui erat ad pedes. Item quia ut colligitur ex litera Ruth, non mutauit locum in omnibus his, sed semper stetit ad pedes Booz: & tamen si talis mutatio fieret, quod Booz teneret caput Ruth, mutaret Ruth locum suum, vel saltem ipse Booz. Item & efficacius

A facius, quia si Booz expauescens extendisset manus ad arripendum caput Ruth, exclamasset illa: nam talis iniectio manuum esset violenta ad nocendum, & non sustinisset hoc Ruth, ne noceret ei Booz, sed clamaret, dicens, ego sum Ruth ancilla tua, ne noceas mihi: & tamen non clamauit, quia aliis cognouisset sic Booz, quod esset illa Ruth, & non oportuisset, quod quaereret, quae esset illa, & tamen quaesuit, dicens: quae es? & illa respondit, quod erat Ruth, ideo videtur, quod non tenuit caput eius, nec cognouit sic, quod erat mulier. Dicendum ergo videtur, quod cognouit per vocem, quod erat mulier, & quod non prius cognouit, quod erat mulier, quam quod erat Ruth, sed vtrumque simul, scilicet, quod fuerit ordo iste, quod Booz tetigit carnem Ruth, & euigilauit: vel Ruth tetigit eum, ut cogeret illum euigilare: & tunc ex tactu sensit Booz, quod erat vir, vel mulier, & tamen quia pauidus erat, non potuit distinguere, ideo quaesuit quis esset, qui iacebat ad pedes, & tunc respondit Ruth, ego sum Ruth ancilla tua: & in his omnibus Booz tenebat manus suas, & se continebat immobilem nesciens quid agere deberet quousque cognosceret, quis erat qui iacebat ad pedes eius, & ex responsione ista simul sciuit Booz, quod illa erat mulier, & quod erat Ruth. Sed contra hoc obijciunt dupliciter. Primo quia dicitur in litera, quod cognouit Booz mulierem iacentem ad pedes eius, vel vidit: ideo oportet, quod tunc cognouerit, antequam quaesiverit, quae esset: & postea quaesuit, quae es? Secundo patet, quia Booz dixit, quae es? & ista est interrogatio facta ad foeminam: nam si nesciuisset, an esset masculus, vel foemina potius quaesiuisset per nomen masculinum, vel foemininum propter dubium, quia masculinum concipit foemininum, & non e contrario. Dicendum ad primum, quod Booz vidit mulierem iacentem ad pedes suos, non quod videret ipsam esse mulierem, quae ad pedes suos iacebat, sed quod vidit, id est cognouit ad pedes suos aliquem esse iacentem, & iacens erat mulier, licet ipse nesciret eam esse mulierem, & sic est fallacia accidentis, quia cognoscebat Booz iacentem apud se in ratione iacentis, & non ut virum, vel foeminam, & in ratione iacentis accidebat sibi esse masculinum, vel foemininum: vel foemininum non cognoscebat mulierem iacentem, nisi sophistico modo, quod est secundum accidens, sicut dicit Arist. 1. Postea quia praedicatur, quod non conuenit per id, quod conuenit, & istud facit fallaciam accidentis. Ad secundum dicendum, quod quando quaesuit Booz, quae erat, quae iacebat ad pedes suos, nesciebat an esset vir, vel foemina, & per responsionem eius cognouit, quod esset foemina, & non quaesuit Booz, quae esset, scilicet sub foemina terminatione, sed sub masculina propter dubium: quia tamen scriptori constabat, quod illa, ad quam fiebat locutio erat foemina, posuit quaestionem in forma foemina, sed non formauit eam sic Booz.

Doc. deter.

Cap. 2.

Quid Ruth petere intendebat, quando dixit ad Booz, expande pallium tuum super ancillam tuam.
Quaest. XIX.

QVAERETVR vltterius, quid intendebat petere Ruth, quando dixit ad Booz expande pallium tuum super ancillam tuam, quia propinquus es. Dicendum secundum quosdam, qui volunt honestare istud factum, quod petebat matrimonium contrahi inter eos: Et patet quia dixit, quod propinquus es, scilicet, tu es propinquus, cui de iure debeor in vxorem, ideo accipe me in vxorem, & cum dixit: expande pallium tuum super ancillam tuam, dicunt quod iste erat modus contrahendi antiquitus matrimonium, vel sponsalia de presenti, sicut nunc contrahuntur per dationem

manuum cum ipsis verbis exprimentibus consensum: & tunc nihil inhonestum petebat, nec faciebat Ruth, quia petebat se accipi in vxorem a Booz. Dicendum tamen, quod hoc non stat, quia non concordant, quae habentur in litera ista intentioni. Si enim Ruth solum matrimonij contractum petebat, ad quid ornabat se: & apparebat coram Booz postquam erat hilaris factus ex vino? Etiam ad quid veniebat Ruth ad Booz dormientem media nocte: nam tali tempore non contrahitur matrimonium, sed ipse coitus celebratur. Item quo modo ad petendum contractum matrimonij ponebat se nudam in eodem lecto cum Booz? & tangebatur carnem eius? nam non contrahuntur sic sponsalia. Ecce enim omnia praeludia coitus, & nihil deerat, nisi ipse realis coitus: nec defuit quidquam ex parte Ruth, quia ipsa posuit se nudam in lecto cum Booz, & tetigit carnem eius nuda existens maxime, per quod inflammaretur vir ad venerem. Etiam petiuit realiter, dicens: expande pallium tuum super ancillam tuam, scilicet, recipe me magis intra lectum tuum operiendo me tecum, quo nihil manifestius. Dicendum quod Ruth, dicendo haec petebat coitum, & tota sua cogitatio, & industria fuit ad hoc, quod incitaret Booz, ut illum carnaliter cognosceret, & tamen volebat carnaliter cognosci solum, sed matrimonialiter: quia alias non permisisset se cognosci. Quod patet, quia dixit: expande pallium tuum super ancillam tuam, quia propinquus es, s. iure propinquitatis competit tibi me in vxorem accipere. Petebat ergo duo simul Ruth, s. quod acciperet in coniugem, & quod carnaliter cognosceret, licet verba sua directius sonant ad carnalem copulam quam ad matrimonium contractum. Et ratio huius est, quia Ruth, licet intenderet principaliter contractum matrimonij, & ipsum coitum absolute pro nunc non desideraret, nec eum tali modo procuraret: quia tamen putabat, quod non posset nunc inducere ipsum Booz ad accipiendum eam in vxorem, nisi inflammando eum ad venerem actum, & quia ipsa non permetteret se aliter cognosci, oporteret quod eam acciperet in vxorem: & hoc innuebant omnia, quae ipsa praemiserat, scilicet inflammare eum. Dicunt autem quidam ad honestandum hoc factum, quod alia posuerit Ruth in ista locutione sua ad Booz, de quibus dicitur sequenti quaestione.

Quomodo Ruth non erubuit hac facere.
Quaest. XX.

QVAERETVR vltterius, quomodo Ruth non erubuit facere ista, quia mulier quaecunque etiam si vilis esset, erubescere debuisset talia facere, & dicere erga virum, potissime virum reuerendum. Respondent quidam, quod non fuit rubor ipsi Ruth dicere ista, quia ipsa non dixit haec tam materialiter, & impolite, sicut habentur in litera, sed posuit alia verba ad ornandum intentionem suam: Et dicunt, quod dixit: ecce socrus mea Noemi, & ego constituta sumus in necessitate, & vendere volumus aliquam de possessionibus maiorum, s. Elimelech, & filiorum suorum: tu autem es propinquus si vis illam accipere accipe, & si vis eam tenere accipe simul & me: nam competit iure propinquitatis, & tunc dixit: extende pallium tuum super me, scilicet, ad accipiendum me in vxorem. Dicendum tamen, quod hoc non satis conuenit, quia si talia verba proposuisset Ruth ipsi Booz, cum ista agerent ad intentionem Ruth, & ad integritatem narrationis, scriptura illa expressisset, & tamen nihil tale dixit. Item non conueniebat hoc intentioni Ruth: nam ad contrahendum matrimonium non conueniebat facere mentionem

Resp. ad quaestum.

nem de venditione rei, quia erat aliquid impertinens. Item si Ruth factum suum colorare vellent præmissa tali prælocutione de venditione possessionis, non venisset per noctem ad Booz, & intraret lectum eius, sed per diem peteret ab eo illud, quia talia negotia per diem expediuntur. Item dato, quod talia verba proposuisset Ruth, per quæ colorarentur dicta sua, tamen facta sua quomodo poterant colorari? nullo inquam modo, quia nil turpius videbatur quam, quod foemina intraret lectum viri, & tangeret carnem eius. Dicendum quod facta, & dicta Ruth in se non erant honesta, sola tamen intentio honestavit omnia hæc: nam ista fiebant non propter aliquod desiderium inordinatum, sed ut cognosceretur Ruth affectu fornicario, sed ut haberet in virum illum, qui sibi de lege competebat, & ob hoc quamquam rubor in his esset, quia turpitudine, vel illicitum nullum erat, exposuit se Ruth huic verecundia, vel rubori: & non sine causa, quia forte putavit ipsa, & focus sua, quod non posset alio modo habere Booz in virum, nisi illa nocte inflammaret eum ad libidinem, & sic cum ea contraheret matrimonium, & desiderio tanti boni exposuit se magno rubori. Secunda fuit mandata Noemi: nam Noemi excogitavit omnia hæc, quæ putavit istum solum modum esse convenientem, & Ruth ut obediret ei, subiit istam duritiam præcepti. Istud colligitur aliquo ex verbis Ruth ad Noemi, nam postquam dixit Noemi ad Ruth omnia ista, quæ facere debebat, non dixit Ruth, bonum est, vel malum, sed solum dixit: quæcumque præceperis, faciam: & sic solum, ut obediret videtur fecisse: nam si fecisset hæc ex desiderio, cum Noemi indicaret ipsi Ruth, quod per istum modum posset habere Booz in virum, gauderet ipsa nimis, & tamen non ostendit verbum aliquod gaudetis, sed solum dixit: quidquid præceperis, faciam: quod erat verbum obedientis: ideo ex sola obedientia egit, & tamen Ruth tantum diligebat Noemi, quod pro ipsa faceret quidquid posset fieri per mulierem, cum propter eam relinquisset patrem, matrem, cognatos, patriam, & Deos: & iam non habebat quid dimitteret per ea, nisi vitam. Cum ergo ista omnia reliquisset, & fecisset à fortiori faceret quidquid aliud esset: unde nunc etiam si esset aliquid erubescendum, non dubitaret illud facere ad mandatum Noemi.

Quomodo Booz non habuit exosam Ruth, quæ sic se ingesserat, ut cognosceretur à viro.
Quæst. XXI.

QVAERETVR ulterius de Booz, quomodo non habuit exosam Ruth, quæ sic se ingesserat, ut cognosceretur à viro, qui non petebat eam. Respondendum, quod ista erat causa sufficiens ad hoc, quod quilibet vir haberet Ruth despectam tanquam vilissimam mulierem, & sic fecisset Booz si esset vir acris ingenij: erat tamen vir mitis, & sensatus, & appendit ista sub reata ratione, & non contempnit Ruth propter hoc: & fuerunt multa, quæ moverunt ipsum Booz ad hoc. Primum fuit, quia credidit, quod Noemi fecisset istud, & Ruth non egisset arbitrio suo, nec iudicio, sed mandate Noemi, & sic sine malum, siue bonum esset, in hoc facto non erat aliquid ascribendum Ruth, sed Noemi: nam habebat Ruth causam credendi Noemi in his, & quibuscumque alijs: potissime cum pertineret istud ad tractus legales, de quibus nihil nouerat Ruth, nisi quantum Noemi eam instrueret, & credere tenebatur ei in omnibus, quia ipsam habuerat ut magistram ad conuersionem suam, & propter eam conuersa fuerat ad Iudaismum. Nunc autem petebat Ruth ipsum Booz in virum iure propinquitatis. Etiam istud erat secun-

dum conditionem legis, nesciebatque Ruth, an talis caremonia esset in petendo hoc, ideo iuste credebatur ipsi Noemi: nec erat honestum, quod in talibus negotijs Ruth consuleret alios, & informaret se, an licitum esset talia fieri, quia periculum erat, si talia, quæ secretissima erant, divulgarentur extraneis, quia forte impediretur factum, & ostenderetur aliquis inhonestas ipsius Ruth, & Noemi. Quod autem Noemi erraret, non erat mirum, quia foemina erat, & non poterat convenienter in omnibus iudicare. Secundum erat, quia Booz respiciebat hic intentionem, & non factum, sed omnia hæc fiebant animo contrahendi matrimonium cum illo, cum quo de lege cautum erat contrahi: ideo licet aliquid eorum, quæ erant ad finem, non esset bene ordinatum, bonitas finis suppleret totum defectum illius. Tertium erat, quia istud factum placebat ipsi Booz, scilicet, quod ipse acciperet Ruth in uxorem, ut suscitaret semen defuncto. Et quia cum Ruth acciperet totam hereditatem Elimelech, & potissime quia erat Ruth mulier magnæ virtutis, & accipiendo eam, plura accipiebat quam acquirendo multas diuitias, sicut dixit ipse Booz: scit omnis populus, qui intra portas urbis meæ est, te mulierem esse virtutis. Quartum erat, quia cum esset Ruth mulier honestissima, & magnæ virtutis, quidquid ageret, iudicaretur bonum, sed ad bonum finem factum, & non moleste ferret Booz quidquid faceret Ruth.

Quomodo Noemi ausa est exponere ipsam Ruth tanto periculo.
Quæst. XXII.

QVAERETVR ulterius, quomodo Noemi ausa est exponere ipsam Ruth tanto periculo: nam poterat ex his tantum concipere odium, & suspicionem mali Booz, quod non solum non susciperet Ruth in uxorem, sed etiam reputaret eam vilissimam mulierem, quæ taliter sollicitauerat virum non sollicita ab eo, & sic non faueret ei, nec Noemi: sed abijceret eas tanquam contemptibiles. Aliquis dicit, quod Booz non cognouit turpitudinem aliquam in opere isto, cum Ruth solum peteret contractum matrimonij.

I Dicendum quod non stat, quia tam aperta erat ista res, quod nemo dubitaret de illa, scilicet, quod cum ipsa Ruth poneret se nudam in lecto viri, & tangeret carnem eius, diceretque ei, extende pallium tuum super me: ideo dicendum quod Booz manifeste vidit, quod Ruth petebat coitum matrimonialem, scilicet, ut contraheretur matrimonium, & illico consummaretur: & tamen non iratus est, nec reputavit Ruth contemptibilem propter causas signatas precedenti quæstio. & tamen ille non mouerunt Noemi, sicut mouerunt Booz, quia ad Noemi pertinebat cauere, ne istud, quod ipsa intendebat, cederet in malum euentum, nec cedere posset aliquo modo. Ad Booz pertinebat iudicare in bonum finem illud fieri, quod poterat in bonam partem interpretari, dato quod non fieret ad bonum. Dicendum ergo aliter, si Noemi fuit mota ad faciendum hoc putans, quod per hoc non se exponeret alicui periculo, nec etiam ipsam Ruth, sed putabat necessarium esse sic euenire, sicut ipsa cogitabat eo, quod ad hoc habebat magna adminicula: nam quod aliquis vir diligit feminam propter aliquam probitatem, quæ in ea est, vel alias, facile est quod moueatur in illam ad concupiscendum eam carnaliter, nisi sit honestissimus, vel sit aliquod impedimentum, quod tollat hæc, & tamen nunc omnia, quæ poterant mouere virum in libidinem, erant inter Booz & Ruth: primo quia ipse erat vir potens coire, cum postea ex ipsa Ruth genuerit Obed, sequenti causa. Secundo quia diligebat ipsam Ruth: nam ostenderat

ei magnum fauorem, & placuerat in oculis eius, ut patet precedenti cap. Tertio, quia ipsa Ruth erat puella tenera, & concupiscibilis ad libidinem à quolibet viro. Quarto, quia ipse Booz erat valde promptus ad libidinem, cum esset hilarior factus bibito vino ad superabundantiam, & vinum despumat in libidinem. Quinto, quia viderat Booz ipsam Ruth, postquam erat stimulatus vino ad libidinem, & erat tunc ipsa Ruth pulchra nimis, scilicet lota, vncta, & ornata vestibus cultioribus, per quæ omnia raperet ipsum animum Booz, & innasceretur sibi desiderium fruendi illa data opportunitate. Sexto, quia ipsa Ruth proiecit se ad pedes Booz in lecto, & tetigit carnem eius nuda existens, per quod offerebatur in promissum ipsi Booz, quod iam concupierat: ideo non restabat nisi frui optato. Septimo erat, quia ipsa Ruth petiuit cognosci à Booz, licet per verba aliquo modo honesta, scilicet, exerte pallium tuum super ancillam tuam, quia propinquus es. His autem omnibus existentibus videbatur difficillimum, quin Booz vellet cognoscere carnaliter ipsam Ruth, quia ferreus vir esset, vel omnino virtutem heroicam habens, qui omnibus his existentibus non expleret, quod flamma venereæ suaderent, & sic putabat Noemi de Booz, quod necesse esset, quod cognosceret carnaliter ipsam Ruth: & hoc matrimoniali affectu, quia aliter non permitteret ipsa Ruth se cognosci. Unde non timebat, quod posset euenire aliquod periculum ex hac re, & tamen nihil factum est eorum, quæ putabat Noemi, cum Booz noluerit carnaliter cognoscere ipsam Ruth, ideo poterat eam contemnere, & etiam Noemi tanquam inuentricem huius turpitudinis, sed non fecit, quia motus fuit ex multis ad non faciendum hoc, ut patet precedenti quæstio. Dormi vsque mane. Cum noluisset Booz cognoscere carnaliter Ruth, quia non poterat eam accipere in uxorem, vsque quo consuleret alium cognatum suum, qui erat propinquior, nec posset illud facere per noctem, dixit ei: dormi vsque mane, scilicet, non possemus aliquid facere nunc, ideo dormi vsque mane cessans ab hac cura. Et dixit vsque mane, id est vsque ad auroram, quia ante initium diei surrexit Ruth, cum nondum se posset homines cognoscere, ut patet infra in litera. Dormiuit vsque ad pedes eius. Sicut proiecerat se Ruth ad pedes Booz, ut haberetur via ad hoc, quod cognosceret eam, ita mansit ibi vsque mane nolente aliquid facere Booz. Quare autem mansit ad pedes, declarabitur infra in quadam quæstione. Vsque ad noctis abscessum. Id est vsque quæ tota nox recederet. Dicitur autem hic cessare nox incipiente crepusculo auroræ, quod est per horam, & quintam partem horæ ante solis ortum, quia alias accipiendo noctem vsque ad consentientiam centri solis in horizonte, quod vocatur diei exordium secundum Astrologiam, non esset verum, quod Ruth dormiuit vsque ad noctis abscessum, quia eo tempore recessit, quo nondum homines se cognoscere poterant, ut patet in litera. Surrexit antequam homines cognoscerent se mutuo. Hoc fecit ad tollendam præsumptionem, scilicet ne putaretur, quod veniebat de fornicando cum Booz, vel de alio loco inhonesto, & sic rediret in urbem antequam quisquam eam videret: & si quis videret, non cognosceret illam. Et dixit: caue, ne quis nouerit, quod huc ueneris. Hoc dixit Booz, ut non infamaretur ipse, quia si sciretur, quod veniebat de area Booz, putaretur, quod ipse dormierat cum ipsa illa nocte, & ex hoc impediretur matrimonium contrahi cum alio cognato Booz, de quo ipse dixerat, quod erat propinquior eo, & quod sibi debebatur Ruth: & alia scandala sequerentur, & ipsamet Ruth infamaretur, quia putaretur fornicaria, & posset eam accusare de adulterio cognatus, sicut infra declarabitur in quadam quæstione. Et rursum.

Quæst. 30.

Id est iterum dixit ei. *Expando inquit pallium tuum, quo operiris, & tene vtraque manu.* Laborauerat Ruth disponendo se, ut placeret Booz, & ut contraheretur matrimonio, & tota nocte manserat in area: ideo Booz noluit, quod iste labor adhuc pro tunc esset superuacuuus, & ob hoc dedit ei sex modios hordei, & dixit, quod portaret eos in pallio suo, quia forte non occurreret sibi ibi habere aliquid aliud, in quo portare posset hæc. Et dixit, quod teneret pallium vtraque manu, scilicet, ut non effunderetur hordeum per aliquam partem. *Quæ extendente, & tenente.* Scilicet, sicut iusserat Booz. *Mensus est modios sex hordei.* Quanta esset mensura modij, declarabitur infra in quadam quæstio. *Et imposuit super eam.* Quia ipsa non poterat sibi imponere super humeros, vel scapulas. *Quæ portans ingressi est civitatem.* Nam area erat in agro, & focus sua Noemi ad cuius domum veniebat erat in vrbe Bethlehem. *Et venit ad focrum suum.* Nam Ruth morabatur cum focru sua, eo quod non habebat aliam domum eo tempore, quo nondum accepta erat in uxorem à Booz. *Quæ dixit ei, quid egisti filia?* Mirata est Noemi, cum vidit Ruth diluculo ad se venientem hordeo orierat: nam non putavit, quod sic veniret: cum enim instruxisset eam ad hoc, quod incitaret Booz ad cognoscendum eam carnaliter, & contrahendum cum ea matrimonium putabat, quod sic factum esset, adeo quod Booz retineret iam apud se ipsam Ruth: nunc autem diluculo, cum vidit eam ad se venientem mirata est, quod aliquid aduersum accidisset ipsi Ruth, vel quia forte errauisset circa aliquod eorum, quæ dixerat ei Noemi adeo, quod non esset finitum negotium, & ob hoc illico, ut vidit eam quæsiuit ab ipsa quid egisset. *Narravitque ei omnia, quæ fecisset homo.* Scilicet, omnia quæ fecerat, & dixerat Booz narrauit, & non solum illa, sed etiam illa, quæ ipsa fecerat, non tamen oportuit, quod ita enarraret ea, quæ fecerat ipsa, sicut ea, quæ fecerat Booz, eo quod ipsa erat instructa à Noemi quid deberet facere, & sufficiebat ei dicere, quod fecerat omnia, quæ iniecit ei facere Noemi: & tamen de eis, quæ facturus erat Booz, nihil sciebat Noemi, ideo illa oportuit enarrari. *Et ait: ecce sex modios hordei dedit mihi.* Scilicet, finitis sermonibus, dedit mihi sex modios hordei, ut venirem ad te. *Et ait, nolo vacuum te reuerti ad focrum tuum.* Quasi dicat, cum tota ista nocte hic steteris, & laboraueris, nolo quod vacua redeas ad focrum tuum, cum qua moraris. *Dixitque ei Noemi: expecta filia, donec videamus, quem res exitum habeat.* Hoc dixit Noemi, ut maneret Ruth illa die in domo, & non facerent aliquid donec viderent qualiter procedebatur in negotio, eo quod dixerat Booz, quod sequenti die videretur, quid super hoc fieri deberet. *Neque enim cessabit homo, nisi cum impleuerit, quod locutus est.* Redituum causa est, quia dixerat Noemi ad Ruth, quod quiesceret in domo, donec videretur finis istius negotij. Et quia poterat dicere Ruth, quod forte non determinaretur ante multos dies, & oporteret multo tempore manere in domo, quod non erat expediens, dixit Noemi, quod cito expediretur negotium, eo quod non cessaret homo, scilicet Booz, donec impleveret quod locutus erat. Dixerat enim, quod si suscipere eam vellet cognatus suus, quod traderet eam ei: si autem nollet, ipse eam sine dubio acciperet in uxorem, & istud in breui videri poterat.

Quæ fuit prior misericordia, & quæ posterior.
Quæst. XXIII.

QVAERETVR, cum dixit hic Booz, quod superauerat priorem misericordiam posteriore misericordia,

Quæst. 31.

ricordia, quæ fuit prior misericordia, & quæ fuit posterior. Dicendum, quod prior misericordia fuit, quam ostendit Ruth ad Mahalon virum suum viuentem: nam cum esset viuens tractabat eum bene: licet enim esset Ruth in terra sua tunc, & Mahalon in terra aliena, & posset Ruth aliquo modo dominari viro suo propter fauores parentum, amicorum, & cognatorum; non fecit, sed habuit se valde bene ad eum obsequendo ei in omnibus, quæ erant ad honorem eius. De ista misericordia locuta est Noemi ad Ruth, & Orpham nurus suas, scilicet, faciat dominus vobiscum misericordiam sicut fecistis cum mortuis, & mecum, supra primo capit. Etiam fuit alia misericordia quam Ruth fecit cum Noemi: nam cum redire vellet Noemi in terram suam de terra Moab, sola carens viro, & filijs misera est eius Ruth, & voluit cum ea venire, nec voluit ipsam dimittere: & ista fuit magna valde misericordia, & computatur vtraque istarum prima misericordia, posterior minus fuit, quam fecit nunc Ruth volendo accipere Booz in virum, nam ipsi mortuo faciebat misericordiam volendo suscitare semen eius, quod magis dicitur seq. quæst.

Quomodo posterior misericordia fuit maior quam prima.
Quæst. XXIII.

QVAERETVR vterius, quomodo posterior misericordia fuit maior quam prima. Aliquis dicit, quod nulla misericordia erat ista, quam nunc vocat Booz posteriorem misericordiam: nam quod Ruth vellet accipere Booz in virum, erat quod honoraretur ipsa accipiendo virum potentem, & magnarum opum, & in hoc faciebat Ruth vtilitatem suam potius quam opus misericordiae, & tamen in primis fecit opus misericordiae valde magna. De prima misericordia, quæ habuit Ruth erga virum suum viuentem, apparet: nam poterat Ruth dominari ei, cum esset vir in terra aliena, & ipsa esset in terra sua, & tamen seruiebat ei ad nutum. Secunda erat adhuc maior misericordia, quæ voluerit Ruth dimittere patriam, & parentes, & Deos suos propter Noemi: ideo non fuit maior misericordia posterior quam prima. Dicendum, quod ista misericordia consideratur dupliciter, aut in se & absolute aut respectu defuncti. Primo modo misericordia prima fuit maior quam posterior, eo quod illa erat laboriosior. Etiam quia plura ibi impendebat Ruth, quam nunc in postrema impenderat. Si autem accipitur respectu defuncti, dicendum quod erat postrema maior. Pro quo considerandum, quod misericordia ista erat, quod si Ruth non accepisset Booz in virum, nec aliquem de cognatione Mahalon viri sui, cum decessisset Mahalon sine liberis, non posset conferuari nomen suum in familia, sed deleteretur, & istud reputabatur inter Hebræos magna infelicitas, quod deleteretur nomen alicuius de familia sua: vnde Saul credens Dauid fore sibi infestum, & quod confortaretur contra eum, orauit, & coegit eum iurare ne deleteretur nomen eius de familia sua, primo Regum 24. quasi maximum malum esset deleri nomen alicuius de familia sua: si autem Ruth acciperet Booz in virum, vel aliquem de familia Mahalon viri sui, suscitaretur semen viri sui, & non esset infortunatus quantum ad hoc: ista autem erat magna misericordia, scilicet facere, quod non deleteretur nomen eius, & est maior quam prima propter duo. Primo, quia cum quis benefacit homini presenti, à quo potest recipere vicissitudinem non est admirandum: cum autem benefacit mortuo, vel absenti, à quo non potest recipere retributionem, est magis admirandum: & quia misericordia prima præstita est Mahalon viuenti, & etiam Noemi viuenti, mi-

sericordia autem ista præstabitur Mahalon mortuo, sicut non deleteretur nomen eius, ideo erat maior. Secundo patet, quia maius beneficium erat ipsi Mahalon id, quod nunc ei præstabat Ruth, quam quod primo: nam prius benefaciebat ei seruendo ei tanquam vxor. Nunc autem benefaciebat faciendo, ne deleteretur nomen eius de familia sua. Et cum deleri nomen alicuius de familia sua sit maximum infortunium, erit maximum beneficium, & eufortunium conferre ei, quod nomen suum non deleatur de progenie sua. & istud præstabitur Mahalon nunc ex misericordia Ruth, ideo videtur, quod misericordia ista erat maior, quam prior.

G *Quomodo dixit Booz, quod Ruth nunc magnam misericordiam fecerat volendo accipere Booz in virum ad suscitandum nomen defuncti, & an Ruth tenebatur ad hoc, vel erat ei liberum.*

Quæst. XXV.

QVAERETVR vterius, quomodo dixit Booz, quod Ruth fecerat nunc magnam misericordiam volendo accipere Booz in virum ad suscitandum nomen defuncti in progenie sua: nam videtur, quod non faciebat aliquam misericordiam: quia qui facit ad quod tenetur, non facit misericordiam: & tamen Ruth tenebatur ad hoc, quia quando moriebatur aliquis habens vxorem sine semine, vxor sua tenebatur expectare cognatos viri, si esset aliquis, qui vellet eam accipere ad suscitandum nomen defuncti, & si antequam illi renuerent acciperet quemquam in virum, vel fornicaretur cum aliquo, licet esset vidua, poterat accusari de adulterio, sicut si esset coniugata, vel desponsata per verba de presenti: sic patet in Thamar nuru Iudæ, quam acceperant duo filij sui successiuè in vxorem, qui ambo mortui sunt sine semine, & iussit Iudas, quod maneret in habitu viduitatis, donec cresceret Sella filius eius, qui susciperet eam in vxorem ad suscitandum semen fratrum suorum, & nondum erat ei copulata, nec desponsata, & quia in repta est fuisse fornicata, dicebatur ad incendium perire Iuda quousque illa probauit, quod suscepisset à Iuda filios, Gen. 38. Ita fieret in Ruth, & sic non faciebat misericordiam. Aliquis dicit, quod non tenebatur Ruth accipere in vxorem virum aliquem de cognatione Mahalon viri sui: quia lex de suscitatione feminis imposita erat fratribus: Deut. 25. & tamen Mahalon non habebat aliquem fratrem, quia duo erant filij, Elimelech Chelion, & Mahalon, & ambo mortui sunt post patrem suum in peregrinatione terræ Moab, supra primo cap. ideo non erat lex de suscitatione feminis extendenda quantum ad alios: vnde non teneretur Ruth expectare quemquam de tota cognatione viri sui, ut acciperet eum in virum ad suscitationem feminis defuncti, sed poterat accipere quem vellet, & ob hoc si acciperet aliquem, qui non esset de cognatione Mahalon, non suscitaretur semen eius, & periret nomen suum de cognatione sua: si autem acciperet ipsum Booz, vel alium de eadem cognatione in virum suscitaturum semen Mahalon, & non deleteretur nomen eius: ideo videtur quod faciebat misericordiam magnam viro in eo, quod noluit sequi iuuenes pauperes, vel diuites, quos poterat licite accipere in viros, sed voluit accipere ipsum Booz quamquam esset senex, & istud dixit Booz ad Ruth: benedicta tu filia à domino: quia priorem misericordiam posteriorem superasti, quia non es secuta iuuenes diuites, vel pauperes. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia Ruth obligabatur accipere virum de cognatione Mahalon viri sui, si aliquis esset: & quia Booz, & quidam alius supererant, tene-

tenebatur ad monere Ruth quemlibet eorum, an vellet eam accipere in vxorem, & aliter non poterat accipere quemquam alium in virum, aliàs accusari poterat de adulterio. Et patet hoc, quia si non teneretur Ruth expectare cognatos viri sui, ut aliquis eorum acciperet eam in vxorem, non teneretur aliquis de cognatione Mahalon ad suscitandum semen eius, quia aliàs obligaretur ad impossibile, cum suscitatio feminis non posset fieri, nisi in vxore defuncti: si illa posset accipere quem vellet in virum extra cognationem defuncti, non posset suscitari semen defuncti. Quod autem isti obligarentur, patet, quia primus cognatorum Mahalon voluit accipere possessionem eius iure propinquitatis, & cum nollet accipere Ruth in vxorem, non data est ei possessio, & quia Booz voluit in vxore accipere ipsam Ruth iure propinquitatis accepit possessionem, ergo manebat in istis obligatio ad suscitandum semen Mahalon. Secundo patet, quia si non esset in eis obligatio ad suscitandum semen Mahalon, non inferretur alicui eorum contumelia, quia non suscitabat semen Mahalon, & tamen priori eorum illata est contumelia, scilicet, quia calciamentum de pede eius solutum est, ut patet sequenti ca. & istud erat contumelia Deut. 25. ergo erat obligatio ad suscitandum semen Mahalon. Tertio patet, quia ipsa Ruth petiuit ipsum Booz in virum iure consanguinitatis, dicens, expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es, id est iure propinquitatis potes me accipere in vxorem, & debes. Quarto patet, quia si non esset obligatio ad suscitationem feminis Mahalon, sed posset Ruth vxor eius accipere quem vellet in virum, quod dixit Ruth, quod acciperet Booz eam in vxorem, dixit ipse Booz, non abnuo me esse propinquum, sed est alio me propinquior, & si ipse te accipere non voluerit, sine dubio ego te accipiam: ergo non poterat liberè Booz accipere in vxorem Ruth, quousque cederet alius cognatus eius, & tamen si non esset necessitas istius suscitationis feminis, posset nubere Ruth, cui vellet, & Booz potuisset eam accipere non requisito alio, & tamen non potuit, ut colligitur supra in litera: ergo erat adhuc necessitas ad suscitationem feminis Mahalon. Responderi potest dupliciter: quidam dicunt, quod Ruth obligabatur accipere in virum aliquem de cognatione viri sui Mahalon, & non poterat accipere quemquam quousque, requireret omnes istos cognatos Mahalon: & sic probant rationes supra posite. Tunc autem respondendum est ad dictum Booz, qui laudauit Ruth, quia non esset secuta iuuenes diuites, vel pauperes: sed voluit accipere ipsum Booz ad suscitationem feminis viri sui defuncti. Dicendum, quod quamquam Ruth esset obligata ad non capiendum quemquam alienum virum, quousque requireret omnes cognatos viri sui, an eam vellet accipere, tamen si hoc ipsa non verè desideraret, haberet se remisse in eo, ita quod non reduceretur res ad effectum, sed potius indirectè impediret, quod non fieret, ut ipsa haberet in virum aliquem iuuenem: & tamen cum magna solitudine ipsa Ruth procurauit, quod Booz vellet esse vir eius, ideo laudanda erat, non quidem tanquam aliud facere posset, sed quia hoc bono animo fecisset. Alij dicunt, quod Ruth non erat obligata accipere Booz in virum, nec quemquam de cognatione Mahalon, sed poterat accipere quemcunque virum extraneum vellet, & illud faciendo non suscitaretur semen Mahalon: si autem vellet suscipere Booz in virum, vel alium de cognatis viri sui, suscitaretur semen viri eius: ideo laudabilis fuit, cum potuisset accipere iuuenem quempiam in virum, qui non esset de cognatione Mahalon, & noluit, ut suscitaretur semen viri sui. Etiam dicendum est tunc, quod erant obligati cognati Mahalon suscitare se-

men eius, sed poterant si vellet, & si suscitarent gaudebant quibusdam priuilegijs, scilicet, quod pertinebant ad eos bona defuncti: si autem non suscitarent semen eius, carebant illis priuilegijs, & tamen non puniebantur: Quæ autem sit verior istarum duarum positionum declarabitur sequenti cap. in quadam quaestio. & ibi respondebitur ad ista quatuor argumenta, quæ ponuntur hic tenendo istam partem. Quidquid ergo teneatur, ipsa Ruth fecit misericordiam magnam volendo accipere Booz in virum ad suscitandum Mahalon semen viri sui iam mortui.

Quare dixit Booz ad Ruth: nec abnuo me esse propinquum: sed est alius me propinquior.

Quæst. XXVI.

QVAERETVR vterius, quare dixit Booz ad Ruth: nec abnuo me esse propinquum, sed est alius me propinquior. Respondendum, quod deterterminatio huius dubij pendet ex determinatione præcedentis quæst. scilicet, non existentibus fratribus defuncti, an alij cognati in quocunque gradu, vel saltè in aliquo teneantur ad suscitationem feminis defuncti. Quidam dicunt, quod sic, & secundum istos dicendum est, quod Booz, & alius cognatus suus tenebantur ad suscitandum semen Mahalon, & non poterat Ruth accipere quemquam in virum, nisi ambo isti reculerent eam accipere. Et tunc dicendum, quod erat ordo in obligatione, quia magis propinquus tenebatur prius, & deinde alij per ordinem, & sic non poterat mulier petere in virum minus propinquum irrequisito magis propinquo, & minus propinquus non poterat accipere in vxorem ipsam vxorem defuncti, non cedente magis propinquo, & quia erat alius propinquior ipsi Mahalon, quam Booz non, poterat Booz accipere Ruth in vxorem, quousque ille cederet, & sic dixit, quod ipse propinquus erat, & tamen erat alius propinquior, qui prius requirendus erat, & si ille cederet, sine dubio ipse Booz acciperet Ruth in vxorem. Alij dicunt, quod nulli consanguineis in quocunque gradu tenentur secundum legem Moyfi suscitare semen defuncti, nisi fratres. Et tunc dicendum est, quod Booz, & cognatus suus non obligabantur accipere Ruth in vxorem ad suscitandum nomen defuncti, poterant tamen sic suscitare, & sic Booz suscepit ipsam Ruth ad suscitandum nomen, & semen defuncti, ut patet sequenti capitulo. & tunc dicendum, quod quando isti, qui non obligabantur volebant suscitare semen defunctorum, tenebantur seruare ordinem, quem seruabant illi, qui obligabantur ad hoc, scilicet prius, qui erant magis propinqui. Et quia Booz volebat nunc suscitare semen Mahalon defuncti, requiri fecit prius alium cognatum suum, qui erat propinquior Mahalon quam ipse Booz. Quæ autem istarum responsionum sit vera, dependet ex determinatione præcedentis quaestiois, quæ determinabitur seq. cap. in quadam quaestione.

An per ista verba, quæ dixit Booz fuerit contractum matrimonium, vel saltem sponsalia de futuro.

Quæst. XXVII.

QVAERETVR vterius, cum dixit hic Booz ad Ruth: si propinquus meus te accipere voluerit, res bene acta est: si autem noluerit, sine dubitatione ego te accipiam, viuit dominus: an per ista verba fuerit contractum matrimonium, vel saltem sponsalia de futuro. Respondebit aliquis, quod contractum est hic

hic matrimonium, vel saltem sponsalia de futuro, cum promiserit, quod acciperet ipsam Ruth in uxorem. Item quod plus est, quia iuravit super hoc dicens: vivit Dominus: & tamen iuramentum multum proficit in contractu, ergo iste contractus matrimonialis erat. Respondendum, quod hic non fuit contractus matrimonium de presenti, nec etiam sponsalia. Patet primo, quia si matrimonium contraheretur hic de presenti esset Ruth per hoc vxor Booz, & tunc non posset effici vxor alterius sui cognati; & tamen dixit Booz, quod expectaret, ut videret si cognatus suus volebat accipere illam, alioquin sine dubio ipse acciperet eam, ergo non efficiebatur hic matrimonium. Item si matrimonium nunc contraheretur, non relinqueretur aliqua deliberatio pro postero, & tamē Booz deliberationem dereliquit, scilicet, ut videret, an cognatus suus illam volebat habere in uxorem, ergo nunc non accepit eam. Tertio patet, quia Ruth peribat, quod acciperetur in uxorem, & consummaretur matrimonium, cum dixit expande pallium tuum super famulam tuam: & tamen Booz non consensit pro tunc, sed dixit, quod quiesceret, quia alius erat propinquior, ergo non accepit illam nunc in uxorem. Quarto patet ex forma, quod hic non fuerunt aliqua verba formalia, vel significantia matrimonium: nam solum dixit Booz, quod si non acciperet illam cognatus Booz ipse acciperet eam; matrimonium autem efficitur per verba denotantia certum consensum, & non per verba conditionalia, potissime cum pendet conditio ex voluntate potentis prohibere actum, vel vinculum, sicut erant in presenti. Manet ergo dubium, an erat matrimonium propter iuramentum quod superuenit quod aliquid confirmat. Et dicendum, quod non: quia de conditione iuramenti est non immutare subiectum contractus, nec dare sibi speciem, sed dare illi robur, si firmum omnino non est: si ergo iste contractus sine iuramento non erat matrimonialis, ergo nec nunc cum iuramento. Item patet, quia, qui matrimonium contrahit, accipit uxorem, & iam sua est: & tamen in istis verbis iuratis Booz promittebat de accipiendi Ruth in uxorem, ergo nondum erat accepta, & consequenter non erat matrimonium. Istam rationem, & similes ponit magister 8. Sentent. distinct. 24. Mouet autem dubium, an contraheretur hic sponsalia de futuro. Aliquis dicit, quod sic, & non solum erant sponsalia, sed etiam erant nimis firma propter iuramentum, quo confirmabantur. Dicendum, quia cum sponsalia de futuro sint promissio futurarum nuptiarum, & hic erat promissio ista, poterant vocari sponsalia. Deficiunt tamen aliquantulum a perfecta ratione sponsalium, eo quod sunt conditionalia, & conditio tollit aliquid de promissione, scilicet, quod promittebat Booz acciperet Ruth in uxorem, si alius cognatus suus non acciperet eam: de iure tamen sponsalia conditionalia vocantur sponsalia extra de sponsalitijs, capitulo primo. Diceretur ergo fuisse ista sponsalia, sed ista erant facilia ad infringendum cum conditionis impletio dependeret ex voluntate alterius extranei, qui poterat impedire actum. Et dicendum etiam, quod iuramentum aliquo modo confirmavit ista sponsalia, & tamen non tantum confirmavit illa, quin possent dissolui cum semper manerent conditionalia, & penderet conditio ex voluntate alterius, & iuramentum non potest confirmare contractum, nisi si iure est, scilicet, si est contractus purus confirmat eum pure: si autem est conditionalis confirmat eum cum conditione.

An Booz cognouit nunc Ruth carnaliter quando venit, & intrauit lectum eius.
Quest. XXXVIIII.

QVAERETVR vterius, an Booz cognouit nunc Ruth. Aliquis dicit, quod sic, quia Ruth intendebat hoc, scilicet, ut cognosceretur carnaliter a Booz, & ad hoc multa praeferat, ideo data opportunitate videtur, quod cognouit eam. Patet, quia fuerunt hic multae opportunitates, scilicet, quod Booz bibit ad abundantiam, ita vt fieret hilarior, & sic suscitaretur in eo materia seminalis, & post hoc vidit mulierem pulchram, ideo cum ipse esset potens gignere, moueretur inflammatus ab ea. Item quod maius est ipsa Ruth nuda intrauit in lectum Booz, & tetigit carnem eius, inuenitque Booz apud se ipsam Ruth, & etiam Ruth petiuit coitum, dicens: expande pallium tuum super ancillam tuam: ideo datis tantis opportunitatibus verisimile est, quod cognosceret Booz illam: nam secundum ius est ista praesumptio violenta ad probandum coitum, scilicet, quia inuenitur stans cum sola, nudus cum nuda in eodem lecto non stante aliquo impedimento. Respondendum, quod Booz non cognouit Ruth carnaliter nunc. Et patet hoc ex litera, quia Ruth hoc intendebat, ideo cubuit ad pedes Booz in lecto suo nuda, & petiuit honestis verbis coitum, dicens: Expande pallium tuum super ancillam tuam: & tamen Booz, dixit non abnuo me esse propinquum, sed est alius propinquior: ideo dixit, quod expectaret quousque videret an alius vellet eam accipere, alioquin ipse illam acciperet. Si tamen voluisset cognoscere illam, cum ipsa peteret se cognosci hoc praetextu non posuisset hoc in deliberatione, sed cognouisset illam satisfaciendo suo igniculo, & postea de contractu matrimonij ageret quod vellet. Secundo patet, quia Booz dixit ipsi Ruth: quiesce vsque mane, scilicet, non procedas plus in isto negotio, quia nunc non potest aliquid aliud fieri. Tertio patet, quia dicitur, quod dormiuit Ruth ad pedes Booz tota illa nocte: si tamen Booz cognouisset illam aliter factum esset, ideo quamquam Ruth talem se exhibuerit, vt eam cognosceret Booz, tamen Booz non cognouit illam pro tunc, sed postea qm eam accepit in uxorem.

Quomodo Booz non cognouit Ruth carnaliter data tanta opportunitate, qua nulla maior dari poterat.
Questio XXXIX.

QVAERETVR vterius, quomodo Booz non cognouit Ruth carnaliter data tanta opportunitate, qua nulla maior poterat dari. Respondendum est, sicut dictum est praecedenti quaestione, quod maxima opportunitas fuit ad hoc, ita vt de iure esset praesumptio violenta, quod cognouisset Booz ipsam Ruth, & tamen praesumptio quantumcumque violenta sit non habet locum, vbi de veritate constat, quia praesumptio non est probatio, nisi in defectum, & per modum adimiculi: de veritate tamen istius rei constat auctoritate sacrae scripturae; cuius auctoritas solidissima est: cum ex dictis positus in litera, & habitis praecedenti quaestione appareat, quod Booz non cognouit pro tunc Ruth: ideo dicendum, quod non cognouit eam. Cum autem obijciatur de opportunitatibus magnis quas nunc habuit Booz. Dicendum est, quod verum est, & quod quilibet homo datis istis moueretur ad venerem, & tamen ipse non motus est: nam aliquae istarum opportunitatum fuerunt, quae forte nihil mouerunt Booz. Et patet, nam Ruth ornauerat se vestibus pulchris, & lauerat se, atque vnixerat, vt alliceret

Booz

Booz in venerem, & amorem sui, & non apparuit coram eo quousque ille bibisset, & comedisset, vt hilarior factus ex vino facilius rueret in desiderium pulchritudinis, & in venerem, & factus est Booz hilarior ex vino, viditque postea Ruth: sed non apparet, an tunc motus fuerit in ardore eius, & forte non motus est. Sed ad huc non stante hoc, restant magna, scilicet, quae puella tenera, & pulchra introiuit nuda in lectum viri potentis coire, & dispositi ad hoc, tetigeritque carnem eius, & verbis suis incitauerit eum petendo coitum. Quis enim tanta tolerare suffecerit? profecto admirandum est: etiam si ferreus, aut adamantinus esset, & ossa eius aenea, & caro lapides. Tulit tamen ista incitamenta ille venerabilis vir Booz, virtutis desiderio seipsum temperans: nam si liberum fuisset sibi accipere Ruth in uxorem accepisset eam tunc, & illico matrimonium consummasset, quia in promptum erat consummatio, & tamen penderat ex voluntate alterius cognati sui, an vellet illam accipere in uxorem, quo incognito, & irrequisito, non poterat Booz licite illam accipere, & cognoscere: & tamen data tanta opportunitate mirandum est, quod abstinerit: quia oblati talibus, & adhuc multo minoribus opportunitatibus viri satis religiosi nulla fœdera, nec licitum curant: sed prout in libidinem ruunt: potissime quia poterat factum istud occultari valde, etiam si non acciperet Booz ipsam Ruth in uxorem: nam cognatus suus accipere, eam sequenti die, vel ipse Booz, sicut dixerat Booz ad Ruth: & sic etiam factum est. Et hoc stante, etiam si Booz cognosceret nunc ipsam Ruth, non sequeretur inde aliquod periculum, nec infamia, quia omnia occulta erant: & cum ipsa esset vidua, dato quod cognosceretur nunc, & conciperet, non apparet, an ab alio quam a viro suo cognita esset, cum sequenti die deberet consummare matrimonium cum alio viro: vel cum ipso Booz. Sola ergo reuerentia honestatis, & iuris amor ipsius Booz tenuerunt, ne venerem expleret opus. Valde ergo laudabilis est vir ille, qui data tali opportunitate tantis venereis flammis resistere potuit, ideo nec a nobis sub silentio praetereundus est, sed aliqui laude canendus. Iure ergo de talibus parentibus Christus nasci voluit, qui tantae virtutis extiterunt.

Quare Booz dixit ipsi Ruth, quod dormiret vsque mane, & quod dormiret ad eius pedes.
Quest. XXX.

QVAERETVR Booz dixit ipsi Ruth, quod dormiret vsque mane, & quod dormiret ad pedes eius. Respondendum ad primum, quod hoc dixit Booz propter duo. Primo, quia Ruth sollicitabat ipsum Booz, vt acciperet eam in uxorem, & statim consummaret matrimonium, & ad hoc ipsa nuda intrauerat lectum eius: Booz autem nolebat consummare matrimonium, nec illud contrahere, quia erat alius propinquus eo, quem expectabat, an vellet accipere ipsam Ruth in uxorem, & quia si ille vellet eam accipere, non recte acciperet ipsam Booz, noluit cognoscere eam, nec tangere illa nocte. Et quia Ruth procedebat ad hoc, quod consummaretur actus carnalis, dixit ei Booz, quod non procederet vterius illa nocte, sed dormiret: quia ille non consentiret aliquid vterius fieri, & dixit, dormi vsque mane, quasi dicat, ista nocte non poterit procurari aliquid de negotio isto, quod tu vis: nam non poterit per me procurari, eo quod non te accipiam quousque cognatus meus cedat iuri propinquitatis. Non poterit etiam procurari cum illo, quia nunc nox est, sed in mane procurabitur, ideo dormi vsque mane, scilicet

Alph. Toft. super lib. Ruth

non curans vsque tunc de isto negotio. Secundo factum est, quia cum Ruth venisset ad Booz, vt incitaret eum ad contrahendum matrimonium, & ipse non consensisset in hoc, illico reditura erat Ruth: non tamen rediuit, quia quando istud respondit ei Booz, erat media nocte, & tunc non erat honestum ipsi Ruth redire de agro in urbem: nam forte non reperiret portas vrbis apertas, vt introiret ad domum focrus suae. Et dato, quod apertae essent, non esset honestum, quod puella sola media nocte discurreret per agros, & urbem. Nam poterat ei quisquam vir occurrere, qui eam opprimeret, ideo dixit Booz, dormi vsque mane, quia tunc erat honestius, & securius ambulare, & tunc misisset eam a se antequam hoies se cognoscerent, vt non posset quisquam cognoscere eam quamquam videret eam venientem de area, & non infamaretur, quod iuisset ad fornicandum cum Booz in agrum. Quaretur de secundo, scilicet quare dixit Booz ipsi Ruth, quod dormiret ad pedes, & dormiuit vsque mane. Dicendum, quod Ruth nesciente Booz discooperuerat pedes eius, & intrauerat in lectum eius nuda, & iacebat ad pedes eius: cum autem euigilasset Booz, quae fuit quid vellet Ruth, qua ostendente, quod vellet accipi ab eo in uxorem, & cognosci statim carnaliter, non assensit Booz: ideo noluit, quod ipsa introiret in lectum eius: nam ad hoc, quod Ruth cognosceretur a Booz: oportebat quod reciperetur in lecto eius ad aequalitatem: & hoc est, quod petebat Ruth, dicens: expande pallium tuum super ancillam tuam, quia propinquus es, scilicet, quia non sum operata nisi quadam parte pallij tui, cum sim ad pedes tuos, ideo expande pallium tuum super me, vt tota pallio operiar faciendo me ascendere, & intrare totum lectum. Et quia noluit Booz cognoscere ipsam, non permisit, quod introiret lectum, & tamen quia iam ad pedes iacebat ex principio noctis, non vidente Booz, noluit eam molestare Booz faciendo, quod recederet de pedibus eius: potissime quia Booz erat securus, quod non moueretur ad cognoscendum eam carnaliter, ideo voluit eam benigne tractare faciendo, quod non recederet de pedibus lecti.

Quae mensura erat modius, & cuius quantitatis.
Quest. XXXI.

QVAERETVR vterius, cum dicatur hic, quod Booz dedit Ruth sex modios hordei, quae mensura erat modius, & cuius quantitatis. Respondendum, quod modius non accipiebatur sic apud Hebraeos, sicut nunc apud nos: quia modius apud nos non est aliqua mensura, sed est aliquid collectum ex multis mensuris, scilicet modius continet decem, & sex mensuras magnas rerum aridarum: hic autem modius est nomen vnus mensurae, & sic fuit semper apud Hebraeos. Quod patet Matth. 6. cum dicitur: nemo accendit lucernam, & ponit eam sub modio, sed super candelabrum. Cum ergo lucerna sub modio poni posset, necesse est, quod modius sit aliqua mensura lignea, quia si esset mensura sicut accipitur apud nos collectus ex multis, non esset aliquid, sub quo posset occultari lucerna. Ponuntur autem mensurae Hebraeorum tam rerum aridarum, quam liquidarum. Ezech. 45. & non ponitur modius inter illas, quia forte coincidit cum aliqua illarum: nam saepe aliqua res habent multa nomina. Dicendum, quod quidquid sit, erat ista mensura parua quantitatis. Quod patet, quia Ruth potuit portare sex modios super humeros suos, vel scapulas. Etiam quia in pallio suo poterant capi isti modij sex, & tamen si essent magna quantitatis non caperentur in pallio suo. Etiam quia Booz senex potuit

Kk info.

imponere istos sex modios super scapulas Ruth . Erat ergo aliqua mensura valde parua, ita vt fortè sex modij solum facerent quantitatem vnus fauetæ nostræ, vel non tantum, quia istud erat satis graue pondus pro foemina, vt portaret illud de agro in vrbem, sicut portauit Ruth .

Quare dedit Booz ipsi Ruth sex modios hordei, & non plures vel pauciores. Quest. XXXII.

QVAERETVR vterius, quare dedit Booz ipsi Ruth sex modios magis quam plures, vel pauciores. Respondet Rabbi Salomon, quod istud fuit factum ad significandum sex benedictiones venturas super Messiam, qui nasciturus erat de Dauid, & de semine Ruth & Booz, & ponuntur istæ benedictiones Isa. 1. 1. Sed obijcietur, quia ibi ponuntur septem benedictiones, siue Spiritus septem, quos nos vocamus dona Spiritus Sancti, & hic ponuntur sex modij. Respondet Nicolaus pro Rabbi Salomon, quod in Hebræo non ponuntur nisi sex: nam Spiritus pietatis, qui ponitur in translatione nostra non habetur in Hebræo. De hoc non est dicendum in presenti, scilicet quomodo in litera nostra sit aliquid, quod non sit in Hebræo, sed loco suo dicetur. Et tamen dicendum, quod hoc non obstante istud non est ad propositum: nam iste sensus est nimis alienus: scilicet, quod darentur sex modij propter sex benedictiones Messie. Item non consonat, quia Booz nesciebat, quod Messias habiturus esset tot benedictiones, vel plures, vt ad hanc intentionem daret, quia istud fuit postea reuelatum à Deo per Isaiam toti seculo: Isa. 1. 1. Item dato, quod sciret Messiam habiturum benedictiones sex, nesciebat, an de progenie eius futurus esset, quia adhuc nesciebat, an de semine suo venturus esset, & de semine Ruth. Aliquis dicit, quod fortè Booz cognouit hoc propheticè: nam licet ista non possent cognosci via naturali, De reuelauit aliquid ipsi Booz, quia erat vir bonus, & Sanctus, & sic cognosceret Messiam venturum de semine suo, & sex benedictiones venturas super eum, & sic dedit sex modios hordei ad expressionem illarum. Dicendum, quod hoc non stat, quia Booz non cognouit, an futurus erat de semine suo & Ruth Messias: nam nesciebat an eam in vxorem habiturus esset. Quod patet, quia quando Ruth dixit ipsi Booz, quod acciperet eam in vxorem, & extenderet pallium suum super illam, dixit Booz, quod alius erat propinquior, & quousque sciretur, an ille vellet eam accipere, non acciperet illa Booz: si autem non acciperet illam confestim acciperet eam Booz, & manens sub isto dubio dedit ei sex modios hordei, ergo non dedit ad significandum sex benedictiones, quæ venturæ erant super Messiam futurum de semine Ruth, & suo. Item quia iste sensus non conueniret literæ, quia nullus intelligeret hoc factum esse ad hanc intentionem, quia nimis distans est hoc à sensu literæ, cum litera puram historiã tangat hic. Dicendum ergo quod causa, quare dedit Booz sex modios hordei, & non plures, fuit, quia voluit dare Booz ipsi Ruth aliquid, vt non abiret vacua, & voluit ei dare quantum ipsa posset portare, & quia poterat portare Ruth sex modios hordei, vel quasi plures putauit Booz, quod fortè non posset portare plus, & ideo solum dedit ei sex modios hordei.

CAPITVLVM III.

ASCENDIT ergo Booz ad portam, & sedit ibi. Cumque vidisset propinquum præterire, de quo prius sermo habitus est, dixit ad eum: Declina paulisper & sede hic: vocans eum nomine suo. Qui diuertit, & sedit. Tollens autem Booz decem viros de senioribus ciuitatis, dicit ad eos: Sedete hic. Quibus sedentibus locutus est ad propinquum: Partem agri fratris nostri Elimelech vendit Noemi, quæ reuersa est de regione Moabitide: quod audire te volui, & tibi dicere coram cunctis sedentibus, & maioribus natu de populo meo. Si vis possidere iure propinquitatis: eme, & posside: sin autem displicet tibi, hoc ipsum indica mihi, vt sciam quid facere debeam. Nullus enim est propinquus excepto te, qui prior es, & me, qui secundus sum. At ille respondit: Ego agrum emam. Cui dixit Booz: Quando emeris agrum de manu mulieris: Ruth quoque Moabitidem, quæ vxor defuncti fuit, debes accipere, vt suscites nomen propinqui tui in hæreditate sua.

ASCENDIT ergo Booz ad portam, & sedit ibi. Cumque vidisset propinquum præterire, de quo prius sermo habitus est, dixit ad eum: Declina paulisper & sede hic: vocans eum nomine suo. Qui diuertit, & sedit. Tollens autem Booz decem viros de senioribus ciuitatis, dicit ad eos: Sedete hic. Quibus sedentibus locutus est ad propinquum: Partem agri fratris nostri Elimelech vendit Noemi, quæ reuersa est de regione Moabitide: quod audire te volui, & tibi dicere coram cunctis sedentibus, & maioribus natu de populo meo. Si vis possidere iure propinquitatis: eme, & posside: sin autem displicet tibi, hoc ipsum indica mihi, vt sciam quid facere debeam. Nullus enim est propinquus excepto te, qui prior es, & me, qui secundus sum. At ille respondit: Ego agrum emam. Cui dixit Booz: Quando emeris agrum de manu mulieris: Ruth quoque Moabitidem, quæ vxor defuncti fuit, debes accipere, vt suscites nomen propinqui tui in hæreditate sua.

Ascendit ergo. Descripta in præcedentibus legali conuentione, scilicet de matrimonio agendo, hic ponitur de matrimonij contractione. Et diuiditur in quatuor, quia primò ponitur propinqui citatio. Secundò vxoris acceptio ibi. At ille maioribus. Tertio prolis susceptio ibi. Ingressus est. Quarto populi prospera annunciatio, vel laetificatio ibi. Dixeruntque mulieres.

An hic sit ordo continuus, & an hæc immediatè facta fuerint.

Quest. PRIM.A.

QVAERETVR circa primum, an ea, quæ habentur hic sint continuata ad præcedentia: & an fuerint facta immediatè post illa, vel interiecto aliquo tempore. Ad primum dicendum, quod hic est ordo continuus: nam præcedenti cap. dicebatur de his, quæ præcesserunt ad hoc, quod contraheretur matrimonium inter Booz & Ruth: hic autem agitur de ipso contractu,

Ad secundum dicendum, quod inter ista & præcedentia fuit paucū tempus, scilicet vna nox, nam Ruth venit ad Booz per noctem, vt contraheret cum eo in matrimonium, & cognosceretur ab eo illico: Booz autem respondit, quod maneret Ruth illa nocte vsque mane: quasi dicat, quod maneret hoc in executione, & ita factū est, quia Ruth in aurora reuersa est ad focrum suum portans sex modios hordei, & tunc Booz iuit ad cognatum suum vocans eum in porta vrbis, & ibi cecit iuri propinquitatis, vt patet infra in litera. & sic eadem die, qua inceptū est opus istud, finitum est. Nam præcedenti nocte inceptum est, & die sequenti conclusum, accepitque Booz ipsam Ruth in vxorem. Circa primum ponitur proximitatem, scilicet ad videndum, an vellet accipere Ruth in vxorem. Et diuiditur in duo, quia primò ponitur ipsa citatio iuris, scilicet propinquitatis cessio ibi. Qui respondit cedo iuri. Circa primum dicitur. Ascendit ergo Booz ad portam ciuitatis. In Hebræo non habetur ciuitatis, sed solum ad portam, & tamen intelligebatur de porta ciuitatis, quia illa est porta absolutè, eo quod est porta communis, aliæ autem sunt priuatarum personarum, & ibi factum est istud negotium: quare autem ascenderit Booz ad portam ciuitatis declarabitur infra in quadam quaestione. Et sedit ibi. Scilicet, expectando ibi aliquem, vel sedendo ad iudicandum; vt aliqui volunt. Cumque vidisset propinquum præterire, de quo prius sermo habitus est. Scilicet, vidit præterire illum cognatum suum, de quo factus est sermo præcedenti cap. & ibi facta est mentio de isto propinquo. Nam dixit Booz ad Ruth, quod alius erat propinquior eo, qui poterat accipere ipsam Ruth in vxorem, & quod videretur de illo, an vellet eam accipere. Et nunc accidit, quod ille transiret ante Booz sedentem ad portam vrbis. Et dixit ad eum: Declina paulisper, & sede hic. Scilicet, declina à via tua cessando paulisper, & sede hic modicum, quia volo tecum loqui, scilicet de matrimonio Ruth. Vocans eum nomine suo. Scilicet, Booz vocauit illum tunc nomine suo, & tamen scriptura non ponit hic nomen istius, nec præcedenti cap. cuius causa declarabitur infra in quadam quaestione. Qui diuertit. Scilicet, cessauit, & declinauit à via sua quam inceperat. Et sedit. Scilicet, ad portam vrbis, vbi erat Booz. Tollens autem Booz decem viros de senioribus ciuitatis. Volebat loqui Booz ad cognatum suum, & ad hoc voluit habere testes, vt firmum esset quod fiebat: ideo vocauit istos decem viros in testes, vnde postea dixit testes, vos estis hodie. Et vocauit de maioribus natu, idest senioribus totius vrbis, quia illi sunt maioris auctoritatis, & præsentia illorum magis auctorizaret factum. Dixit ad eos: Sedete hic. Fecit quod sederent, vt cum maiori grauitate opus tractaretur. Nam sic etiam fit de iudicibus, quod iudices sedendo debent pronuntiare sententias, vt teneat, quod efficiunt: & hoc est ad grauitatem, & maturitatem iudicij designandam. Quibus sedentibus locutus est ad propinquum. Incepit proponere negotium suum de matrimonio Ruth. Partem agri fratris nostri Elimelech vendidit Noemi. Principium loquendi Booz ad cognatum suum super matrimonio Ruth fuit in venditione possessionis, dicens, quod Noemi focrum Ruth venderat quandam partem possessionis, quæ fuerat Elimelech: ideo dicebat ei, an vellet ipse illam partem agri tenere, quia ei competebar iure cognationis, & vocauit Elimelech fratrem suum de cognatione sua: nam non erat frater istorum duorum, sicut declarabitur in quadam quaestione: erat autem Noemi vxor Elimelech iam defuncti, & illa tenebat possessionem viri, cum non haberet filios, & de illa dicit Booz, quod vendiderat Noemi partem possessionis illius. Quæ reuersa est de regione Moabitide. Scilicet, Noemi reuersa est de Alpha. Tost. super lib. Ruth

terra Moab, in qua cum viro suo, & duobus filiis peregrinata fuerat annis decem, vt patet supra primo capitulo. Quod audire volui te. Idest, ego volui, quod tu audires, scilicet, quia competebar iure tibi istam possessionem emere, cum sis propinquus: ideo fuit bonum, quod tu audires, quod vendita erat. Et tibi dicere. Idest, tibi notificare, vt non solum ex cuiuscunque incerto dicto, sed ex mea denunciatione certius moneris. Coram cunctis sedentibus, & maioribus natu de populo meo. Idest, volui hoc tibi denunciare coram omnibus istis senioribus, & sedentibus in porta vrbis, vt non possis negare tibi denunciatum esse. Et in hoc innuebat Booz, quod si ille cognatus suus, non acceptaret possessionem illum, quod ipse acceptaret eam: ideo denunciabat sibi coram testibus, vt non posset negare postea sibi denunciatum esse, quod venderetur ista possessio. Si vis possidere iure propinquitatis, eme & posside. Quasi dicat, propinquiori conuenit ius emendi possessionem alicuius cum venditur, & quia tu es propinquior Elimelech cæteris cognatis, competit tibi propinquitatis iure emere, si vis. Si autem displicet tibi. Idest, si non vis emere propinquitatis iure. Hoc ipsum indica mihi, quid facere debeam. Quasi dicat, si tu non vis emere iure propinquitatis, cum ego sim propinquior cæteris, competit mihi eodem iure, & tunc ego volo deliberare, an emere debeam. Nullus est enim propinquus excepto te. Declarat causam dicti sui, scilicet si non vellet cognatus suus ille emere iure propinquitatis declarare debebat, vt sciret Booz quid faceret, scilicet, an emeret: nam iure propinquitatis nullus erat, qui posset emere, nisi isti duo, scilicet, Booz, & cognatus eius. Et hoc dicit hic Booz. Qui prior es, & me qui secundus sum. Scilicet, ille cognatus Booz est in propinquiori gradu cognationis, & post eum erat Booz. At ille respondit, ego agrum emam. Scilicet, acceptauit libenter iure propinquitatis habere quantum ad emptionem agri. Cui dixit Booz quando emeris agrum de manu mulieris. Scilicet, quando emeris agrum de manu Noemi. Nam Noemi vendebar agrum, & ista est intentio Booz declarata: nam ipse non intendebat, quod emeret cognatus suus agrum, sed quod acciperet Ruth in vxorem, & vt moueret eum ad accipiendum Ruth, quod fortè non erat concupiscibilis, proposuit de emptione agri, qui erat concupiscibilis: & cum dixit ille, quod volebat emere agrum, dixit Booz, quod etiam acciperet simul in vxorem ipsam Ruth, quod ille non acceptauit. Ruth quoque Moabitidem, quæ vxor fuit defuncti debes accipere. Scilicet, debes accipere in vxorem, quia non habet virum: & illa fuit vxor Mahalon defuncti, cuius fuit ista possessio. Vt suscites nomen propinqui in hæreditate sua. Scilicet, accipiendo eam in vxorem suscitabis nomen defuncti, scilicet Mahalon in hæreditate sua, scilicet nunc est nomen illius perditum, quia nullum reliquit filium, & tamen si tu acciperes vxorem eius, suscitabis nomen eius, scilicet gignes filium ei, qui vocetur nomine illius, & hoc in hæreditate sua, scilicet, ille de te genitus succedet in hæreditate Mahalon tanquam si esset filius eius verus, & non legalis solum: de ista suscitatione feminis multa dubia ponuntur in quibusdam quaestionibus.

Quare Booz ascendit nunc ad portam ciuitatis.

Quest. I.

QVAERETVR circa prædicta, quare Booz ascendit nunc ad portam ciuitatis. Aliqui dicunt, quod à casu factum est, quod Booz ascenderet ad portam ciuitatis ad faciendum aliquid aliud, & vidit ibi existens

transeuntem cognatum suum, & dixit ei, quod declinaret ad tractandum de matrimonio Ruth. Dicendum tamen videtur, & melius, quod istud non fuerit factum à casu, quia Booz dixerat nocte præcedente, quod quiesceret ipsa nocte Ruth, scilicet ipsa nocte solium cessaret, quia sequenti die ipse tractaret negotiū, ideo verisimile est, quod curam haberet de tractando illud, & sic ascenderet nunc ad istud. Item patet, quia quando venit Ruth ad Noemi socrum suam dixit: expecta filia quousque videamus quem res exitum habeat: nec enim cessauerit homo, nisi compleverit, quod locutus est: ergo die ista sollicitabatur Booz circa contractum matrimonij Ruth. Vnde non ascendit à casu ad portam vrbis, sed dicendum, quod illuc ascendit ad tractandum istud negotium. Causa autem quare illuc ascendit potest esse multiplex. Prima est, quia debebat Booz cognatum suum vocare ad tractandum istud negotium, & forte ipse sciebat, quod apud portam vrbis transiturus erat, ideo illuc ascendit. Et istud verisimile est, quia tunc erat tempus messis, & omnes Israelitæ pauperes, vel diuites egrediebantur ad opera sua ad agros: & sic iste cognatus Booz egressus erat ad agrum, vel aream, quod sciens Booz expectauit eum ad portam, quia ibi certius erat eum inuenire quàm in tota vrbe. Secundum erat, quia volebat Booz facere hoc coram testibus multis, vt esset opus firmū, & magnæ auctoritatis. Et patet: nam decem de senioribus fecit sedere, & multi etiam alij sederunt cum eis, dum fieret hoc, & tamen in nullo loco vrbis plures conueniebant, quàm ad portam vrbis, ideo illuc ascendit. Tertium est, volebat Booz, quod istud opus fieret iudicialiter, vt non posset obijci contra illud. Iudicium autem fiebat in portis ciuitatum apud antiquos, ibi autem sedebant iudices ad iudicandum, & conueniebat torus populus promptius quàm ad alia loca. Et erat causa huius, quia iudicium est actus publicus, & debet fieri in loco valde publico, non videbatur autem aliquis locus magis publicus, quàm porta vrbis: ideo ibi fiebat iudicium. Etiam fiebat hoc propter transeuntes, vt transeuntes per loca, & venientes vnde cunq; ad illa haberent iudices promptos ad sibi ius reddendum, s. in portis vrbium, & sic nomine portarū antiquitus in veteri testamento intelligebantur iudices. Sic patet Deut. 17. f. Si difficile, & ambiguum iudicium esse prospexeris apud portas tuas, id est si in iudicijs, qui sunt inter portas vrbium fuerit repertum iudicium varium, & difficile. Sic etiam in multis alijs locis librorum veteris testamenti fit mentio de congregationibus, quæ erant in portis vrbium. Etiam ad ista loca solebant homines magis cōfluere ad iucunditatem. Vnde 3. Reg. 21. & 2. Paralip. 18. dicitur de rege Iosaphat, & Achab rege Israel, quod erant ambo in porta Samariæ in solijs suis ambo vestiti cultu regio. Illuc ideo ipsi, & populus eorum confluere ad solatium. A principio autem fuit alia consuetudo, quod iudices super currus equitarent, & per totam vrbe discurrerēt, & quilibet exibat de domo sua, & petebat sibi de iure prouideri in eo quo putabat se læsum, & sic labor totus erat iudicium, & nullus erat litigatorum, vel populi, vt tangitur in quadam glosa super oraculum: sed iste modus visus est non cōuenire, & abolitus est, & fuit postea consistorium iudicium in portis vrbium, vt auferretur labor venientium ad iudices, s. quod quilibet haberet ibi iudicem in promptu, deinde mutatum est etiam illud, & facta sunt consistoria iudicium in alijs locis vrbium. Ex his autem Booz ascendit ad portam vrbis, quia alibi non poterat conuenienter facere istud opus.

Antiquus quare iudiciū fiebat in portis ciuitatum.

Quare Booz sedit in porta vrbis. Quæst. III.

QVAERETVR vterius, quare Booz sedit in porta vrbis. Respondet quidam, quod sedit vt istud opus tractaretur cum maiori maturitate, & non quasi cum celeritate, sicut fit in iudicium sententijs, quæ dantur sedendo, si cum solennitate iuris proferantur. Istud satis conuenit. Et tamen dicendum, quod non fuit ista prima causa motiua ad sedendum. Nam antequam tractaretur istud opus, sedebat Booz in porta. Quod patet, quia dicitur in litera, quod ascendit Booz ad portam ciuitatis, & sedit ibi: & postea dicitur, quod cum vidisset præterire cognatum suum, de quo sermo habitus fuerat, dixit ad eum: declina paulisper, & sede hic. Alij autem dicunt, quod Booz sedit in porta tanquam principalis iudex: nam voluit quod Booz fuerit ille iudex, qui vocatur Abesán, de quo Iud. 12. quia ille de Bethlehem fuit de tribu Iuda, sicut Booz, de quo declaratum est supra 1. c. in quadam quæstione. Et tamen istud non est tenendum, quia vt tactum est ibidem, & supra 2. & magis declarabitur infra in quadam quæstione, non fuit Booz Abesán: & conuenienter nec aliquis de iudicibus Israel, eo quod non erat aliquis alius iudex, qui esset de Iuda, & vrbe Bethlehem inter omnes iudices, sicut fuit Abesán. Dicit tamen illud, quod fuit Booz iudex in Bethlehem: nam præter istum, qui erat iudex præcipuus in toto Israel, erant alij iudices maiores in singulis locis de progenie virorum illius loci, & cum quolibet eorum erat vnus, vel duo Leuitæ, vt ait Ioseph. 4. Antiqui, & declaratum est Iud. vltimo, & 1. Paralip. 28. & de istis poterat esse vnus Booz in vrbe Bethlehem, cum esset oriundus de vrbe illa, & erat vir magnarum opum, & potens, vt patet supra 2. c. & sic veniret Booz ad sedendum in porta, vt iudicaret, & cum sederet ibi, vidit cognatum suum transeuntem. Aliter potest dici, quod non erat Booz aliquis de iudicibus Bethlehem, nec erat iudex Israel, sed venit ad portam, eo quod expediturus erat negotium cum cognato suo, & tamen quandiu non veniebat cognatus suus, sedebat ad portam ipse Booz,

Quare nomen istius cognati Booz non exprimitur hic, cum de eo fiat sermo. Quæst. IIII.

QVAERETVR vterius, quare nomen istius cognati Booz, non exprimitur hic, cum de eo fiat sermo. Aliquis dicit, quod forte hoc factum est à casu, s. quia scriptura non multum curauit de nomine huius, cum posset intelligi id, quod significabatur, etiam non expresso illius nomine, sicut si exprimeretur, & ita in quibusdam alijs fit. Dicendum, quod hoc non fiat, quia si semel, vel bis tñ mentio fieret de isto cognato Booz, non erat mirum, quod non poneretur nomen eius, & tñ sæpe fit mentio de isto præcedentia, & hic, ergo non emittitur à casu nomen istius, sed ex aliqua causa. Itē patet hoc, quia ponuntur hic aliq; circumlocutiones ad exprimentum, quod significatur per nomen istius, & tamen non ponitur nomen eius, sicut cum dicitur: cumque vidisset propinquum illum præterire, de quo prius sermo habitus est, & non ponitur nomen eius: & tamen facilius erat ponere nomen illius, quàm totam istam suppletionem, ergo, omittitur nomen ex aliqua causa. Dicendum, quod scriptura noluit exprime-re nomen illius, quia fuit indignus: nam lex incitabat homines ad suscitandum semen propinquorum suorum defunctorum: iste autem noluit suscitare semen defuncti: ideo debuit carere nomine in scriptura, quod

Ratio ad quæsitum.

quod patet, quia etiam alie ignominie infligebantur talibus, vt patet Deute. 25. ei qui requisitus nolebat suscitare semen fratris sui defuncti tollebatur calciam eorum, expuebatque in faciem eius mulier defuncti, & vocabatur domus illius domus discalciati in Israel: & sic iam perdebat domus eius nomen suum, & vocabatur domus discalciati: ita nunc noluit iste suscitare semen cognati sui defuncti, & solutus est calcieus de pedibus eius, vt patet in litera, ideo ad ignominiam non debebat nomen suum iam exprimi in scriptura, quia erat vir ignominiosus. Et recte talis poena conuenit istis: nam quilibet puniri debet in illis, in quibus peccauit: sed iste peccabat nolendo suscitare nomen defuncti, quod peribat, ergo debebat nomen istius perire. Peribat enim nomen defuncti, scilicet Mahalon, quia non reliquerat filios, si aliquis non suscitaret nomen ei gignendo sibi filium: & tamen iste noluit suscitare nomen defuncti, ideo lex debuit iuste punire istum delendo nomen eius, scilicet, quod non exprimitur in scriptura, nec in aliquo loco pertinente ad honorem. Sic etiam punitur volens acquirere nomen per inhonestam ingenia, quod nomine priuatur: sic ait Franciscus Petrarcha vltimo libro Inuectiuarum contra medicum iustitum, & proccacem papæ, s. quod quidam iuuenis Ephesinus cum desideraret magnum nomen, nec posset illud honestis artibus quærere, cogitauit templum Dianæ Ephesinæ exurere, vt tanta magnitudine mali nomen suum celebre efficeretur, scilicet, quod rem optimam, & toto orbe florentissimam deleuisset licet ex hoc vltima afficeretur sententia, quo comperto vnde iuuenis iste motus fuerit, scilicet desiderio propagandæ famæ, cautum est, ne quis historiographorū libro suo illum nominare auderet, & sic nomine caruit, cum illud illicite procurasset.

Franciscus Petrarcha libro 4. Inuectiuarū cap. 11.

Quomodo dixit hic Booz ad eius cognatum, partem agri Elimelech fratris nostri vendidit Noemi, & an esset verum. Quæst. V.

QVAERETVR vterius, quomodo dixit hic Booz ad cognatum suum, partem agri Elimelech fratris nostri vendidit Noemi, & an istud verum esset. Aliqui dicunt, quod Noemi non vendiderat, nec vendebat aliquam partem agri Elimelech, sed dicebat istud Booz, vt haberet introductionem ad id, quod volebat Booz, scilicet, quod cognatus suus acciperet in vxorem ipsam Ruth. Sed tunc obijcietur, si non erat verum, quod Noemi vendebat, vel vendiderat partem aliquam possessionis Elimelech, quomodo postea posset verificare dictum suum Booz, si forte cognatus suus diceret, quod volebat accipere Ruth in vxorem: nam si nollet eam accipere in vxorem, & vellet emere agrum, diceret ei Booz, quod non poterat habere agrum, eo quod non accipiebat Ruth in vxorem, sicut nunc dictum est: si tamen diceret, quod volebat possessionem, & vxorem simul accipere, non esset aliqua possessio venalis, & non posset verificare dictum suum Booz, ideo videtur dicendum, quod aliqua possessio venderetur. Dicendum, quod potest stare dupliciter: vno modo, quod Noemi nullam possessionem venderet, nec vendidisset alio modo, quod aliqua esset vendita, vel nunc venderetur. Accipiendo secundo modo concordamus litera. Accipiendo primo modo videtur esse contra literam, & tamen dicitur, quod non est, quod licet Booz diceret hoc nulla possessio venderetur, vel vendita erat, sed erat ad mouendum cognatum suum, vt acciperet Ruth in vxorem. Et cum dicitur, quomodo posset euadere mendacium: dicendum, quod si ille cognatus Booz vellet accipere Ruth in vxorem, darentur ei omnes possessiones, quas habebat Noemi, quæ fuerant Elimelech, & sic non erat irritum verbum Booz. Alio modo potest dici, quod esset vere vendita aliqua possessio Elimelech, & compereret istis duobus iure propinquitate redimere illam. Sed difficultas est, quia quadam litera habet vendit in præterito, & alij libri vendidit in præterito, in Hebræo autem est in præterito, & tamen quantum ad rem non est difficultas: nam tantum erat, quod Noemi nunc venderet possessionem illam, vel quod vendidisset iam, quia si potestatem habebat ad nunc vendendum poterat etiam vendidisse.

Antiquus quare iudiciū fiebat in portis ciuitatum.

An Noemi habebat potestatem vendendi hereditatem de qua hic dicitur. Quæst. VI.

QVAERETVR vterius, an Noemi habebat potestatem vendendi hereditatem, vel partem eius, de qua hic dicitur. Aliquis dicit, quod non, quia non potest vendere, nisi qui est dominus, vel gerit vires domini, sicut procurator eius, & tamen Noemi non erat domina, nec habebat vicem domini: nam possessiones istæ non erant suæ, sed Elimelech, sicut dicitur in litera. Etiam quia mulieres non habebant possessiones in veteri testamento, sed viri, eo quod ipsi succedebant regulariter, vt patet Num. 27. cap. Etiam non erat tanquam procurator Elimelech, cum non appareat ad hoc aliqua causa, ideo non poterat vendere: ideo dicunt isti, quod Noemi non vendebat, nec vendiderat quidquam, sed dicebat Booz istud ad mouendum cognatum suum, vt acciperet Ruth in vxore. Dicendum tamen, quod hoc non fiat: nam si Noemi non potuisset de iure vendere possessiones Elimelech, & filiorum suorum defunctorum, non diceret Booz cognato suo coram toto populo, & senioribus ciuitatis, quia tunc dictum suum appareret ridiculum, cum de iure non posset stare, & tamen non fuit ridiculum, quia cum dixit hoc Booz, credidit illud cognatus eius, & dixit, quod volebat emere agrum illum, ideo Noemi habebat ius vendendi, & sic concedendum, quod de iure poterat vendere Noemi. Sciendum autem pro hoc, quod possessiones istæ erant Elimelech defuncti, & filiorum suorum defunctorum, & non succedebat in eis Noemi, nec Ruth cum non essent de cognatione Elimelech, nec fiebat retrocessio, sicut apud nos moriente filio, si ille non habeat filios succedit pater, & mater: nam in veteri testamento alius modus succedendi multum distinctus ab isto erat, de quo Num. 27. cap. Secundum quem non succedebat mater filio aliquando, ideo Noemi non poterat succedere viro suo Elimelech. Primum, quia vxor non succedebat viro in veteri testamento Num. 27. Secundum, quia non habebat aliquid Elimelech, in quo posset succedere ei Noemi vxor sua: nam quando mortuus est Elimelech vivebant filij eius duo Mahalon, & Chelion, supra 1. ca. & illi succedebant ei secundum legem, ideo non succedebat ei Noemi vxor sua: non poterat etiam succedere nunc Noemi filijs suis Mahalon, & Chelion: nam non succedebant parentes filijs in veteri testamento: sed alius modus erat, vt patet Num. 27. c. Etiam Ruth non poterat hic succedere viro suo Mahalon, quia non succedebat vxor viro, ideo nec erat possessio ista Noemi nec Ruth. Dicendum tñ est, quod manebat ista possessio in potestate Noemi, & Ruth, licet non esset sua, vt postea perueniret ad illum, ad quem de iure peruenire debebat, scilicet, qui suscitaret semen defuncti in familia sua, & ideo concedebat lex potestatem istis viduis tenentibus possessiones istas dum volebant suscitare semen, quod posset alienare possessiones istas, vel partem earum ad supplendas necessitates suas: &

Kk 3 &

Et si Noemi poterat nunc vendere aliquam possessionem istarum, quae fuerant Elimelech, & filiorum eius, cum Ruth prompta erat ad suscitandum semen viri sui, & nullus defuncti cognatus accipiebat eam. Unde creditur cognatus Booz, quod de iure posset vendere, quia alius non se offerret empturum: nec Booz dixisset ei, quod vendebatur. hoc tamen non poterat fieri, nisi lex istud fieri concessisset, ergo lex concesserat. istud licet non tam expresse appareat, tamen secundum interpretationem Iudaeorum, sic intelligendum est, quia sic utebantur ipsa lege. Cum autem obijciatur, quod nec Noemi, nec Ruth erat domina istarum possessionum, nec etiam procuratrix. Dicendum, quod neutra istarum erat domina possessionum, & tamen lex constituerebat utramque tanquam gerentem vicem domini ad hoc, quod vendere posset possessionem aliquam, & percipere pretium eius. Et causa huius erat, quia adhuc expectabar suscitationem seminis eius, cuius erat haereditas, & erat prompta ad illud: si autem non esset suscitatura semen defuncti, utpote quia nullus erat, qui vellet suscitare, vel quia nullus poterat, non manerent possessiones in potestate earum, sed transirent ad illos, ad quos secundum legem iure haereditario deuoluenda erant: de quo infra dicitur in quadam quaestione.

Si possessio Elimelech iam erat vendita à Noemi, quid proficiebat, quod denunciaret hoc Booz cognato suo: et an poterat rescindi venditio legitime facta.
 Quest. VII.

QVAERETVR ulterius, si possessio Elimelech iam erat vendita à Noemi, quid proficiebat, quod denunciaret hoc Booz cognato suo: nam si denunciaret illud antequam fieret venditio, proficeret ad hoc, quod iure propinquitatis emeret illas possessiones: cum tamen venditio facta erat, si de iure facta erat, venditio rescindi non poterat. Aliquis dicit, quod Noemi non vendiderat possessionem aliquam, sed vendere volebat, & sic proficiebat denunciatio ista: & hoc colligitur aliquantulum ex litera secundum quosdam, quia dixit Booz ad cognatum suum, si vis possidere iure propinquitatis eme, & posside: ergo nondum erat emptor. Item quia dixit cognatus Booz, ego agrum eman: ergo vendendus erat si nondum venditus. Item patet, quia dixit Booz ad cognatum suum, quando emeris agrum de manu mulieris, Ruth quoque Moabitidem debes in vxorem accipere: ergo non erat emptus ager, sed emendus: & tunc etiam isti putant se saluare per hoc id, de quo quaerebatur precedenti quaestio. scilicet an Noemi posset vendere possessionem, & dicunt quod non, & sic non vendiderat: nunc tamen dicebat se vellem vendere, & in hoc nihil faciebat adhuc contra ius, quia de facto nihil vendebat. Dicendum autem, quod istud non satis stat: & ad confirmationem istam dubij precedentis dicitur, quod Noemi poterat vendere, & non differt quantum ad hoc, quod Noemi vendidisset, aut nunc venderet, vel diceret se vendituram, quod non magis colligitur eam habere potestatem vendendi ex vno quam ex alio: nam si volumus dicere, quod non habebat potestatem vendendi, dicens, quod dato, quod vendidit, non licuit sibi vendere, sed fuit ista venditio solum de facto, & de iure non tenuit. Et dato quod dicitur, quod Noemi nondum vendiderat, sed proponere vendere, probabitur ipsam ius habere ad vendendum: nam si ipsa non haberet ius aliquod ad vendendum, qui emeret ab ea, nihil faceret, quia cogerebatur rem restituere, & perdere pretium, & forte incurrere et alias penas, eo quod mala fide emebat: & tamen Booz denunciavit cognato suo coram toto populo, si vole-

Ratio ad quaesitum.

bat emere, & ille dixit ego eman agrum: ergo intendebat, quod de iure poterat Noemi vendere. Item patet, quia Booz dixit: si vis possidere iure propinquitatis, eme, & posside, sin autem indica mihi, ut sciam quid facere debeam: quasi dicat, si tu non vis emere dic mihi, ut deliberem ego an eman: & sic Booz innuebat se velle emere, & tamen nollet ipse emere, nec indicaret hoc se velle, si de iure non poterat aliquid vendere Noemi: ergo poterat illa vendere. Cum autem dicunt, quod nondum vendiderat, sed vendere intendebat, quod conatur probare ex litera: dicendum quod non stat, quia litera dicit vendidit in praeterito. Nicolaus autem tenere conatur, quod nondum vendiderat, & dicit quod in Hebraeo confunduntur tempora, eo quod non sunt tempora verborum ita distincta, sicut apud Latinos, sed participium praesentis ponitur loco praesentis temporis, & cum illo potest impleri interdum etiam ipsum praeteritum. Dicendum, quod si vellemus asserere, quod Noemi nihil adhuc vendiderat, sed venditura erat pot, erat stare, & dicemus, quod Booz mutauit tempus loquens de praeterito, cum non esset res facta, & sic aliquo modo mentiebatur: & tamen non est inconueniens, quod mentiretur, quia non oportet nos excusare Booz ab omni mendacio, & peccato, cum non ponatur in catalogo Sanctorum, & tamen quando res potest stare, stultum est, quod faciamus eam perire: & quia potest litera stare, quod Booz de praeterito dixerit, Noemi vendidit, ideo non debemus dicere, quod mentitus est. Cum autem obijciatur, quod si res esset iam vendita, non proficeret denunciatio ista facta à Booz, & sic ipse non faceret illam: dicendum quod dato, quod res vendita esset, proficiebat denunciatio haec: quia poterat cognatus Booz illam redimere: nam istud erat priuilegium cognatorum, quod si quis venderet possessionem suam extraneis, poterat propinquus redimere illam: de quo magis dicitur sequenti quaestione. extranei autem non poterant emere rem postquam vendita erat, sed poterant cognati: unde recte dixit Booz ad cognatum suum, si vis iure propinquitatis possidere, eme & posside: quasi dicat, non potes iam alio iure emere, nisi iure propinquitatis, eo quod res vendita est. Ad aliud cum dicitur, quod si de iure facta erat venditio, non poterat rescindi: dicendum quod licet facta esset venditio de iure, poterat rescindi, quia multa sic fiunt de iure, & postea rescinduntur: sicut condens testamentum, & nesciens se habere posthumum instituit filios suos viuentes haeredes praeterendo posthumum, & testamentum istud tenet à principio, & tenet semper quousque nascatur posthumus, si autem posthumus mortuus exiret de vtero, vel natus illico moreretur, ita vbi non baptizaretur ad hoc, quod posset succedere, maneret testamentum firmum in quo praeteritus est posthumus: & sic testamentum à principio tenuerit antequam nasceretur posthumus, quia alius non posset postea tenere, & sic erat testamentum legitime factum: si tamen posthumus natus baptizaretur, & superuixit, ruptum testamentum, & succedit ex aequo cum fratribus exstantibus, vel ut succederent ab intestato: ecce ergo qualiter legitime factum ex aliquo superuenienti rescinditur: ita nunc venditio recte facta extraneo poterat rescindi, volente postea cognato vendentis emere, cum hoc à lege concessum sit. Sed adhuc dicitur, quod istud non satisfacit, eo quod dixit Booz ad cognatum, eme, & posside: si tamen ager venditus esset, non diceretur, eme, & posside, sed redime. Etiam quia dixit ipse cognatus Booz, ego agrum eman, & debuisset dicere redimam, si venditus iam esset. Dicendum, quod istud argumentum non multum militat, quia accipitur interdum emere pro redimere. Item quia

quia proprie stare potest: eme & posside: vel, ego eman. Nam licet alius emisset agrum, & vellet cognatus redimere, ista redemptio erat verè emptio, quia datur pretium sicut in prima emptione, nec differt redemptio ab emptione, nisi quod vna est prima emptio, & alia est secunda: ideo recte stat, quod Noemi iam vendidisset possessionem aliquam extraneis, & Booz diceret cognato suo, an vellet illam redimere de manu extraneorum, vel non.

Quomodo postea istae possessiones possent esse pro semine defuncti.

Quest. VIII.

QVAERETVR ulterius, si nunc Noemi, vel Ruth venderet possessiones Elimelech, vel aliquam de eis, quomodo postea possent istae possessiones esse pro semine suscitando defuncti: nam nomen defuncti in haereditate sua suscitandum erat, sicut dixit Booz ad cognatum suum: Ruth Moabitidem vxorem Mahalon accipere debes, ut suscites nomen defuncti in haereditate sua. Dicendum, quod quamquam possessiones venderentur poterat esse duplex remediū ad illas rehabendas pro semine defuncti suscitando. Primum est, quod quilibet de cognatis Elimelech poterat redimere possessiones istas de manu emptoris, & cogebatur emptor reddere, quod emerat cuiusque cognato defuncti volenti redimere possessionem, quia lex obligabat eum ad hoc, sicut patet Leuit. 25. Scilicet, si attenuatus frater tuus vendiderit possessionem suam, & voluerit propinquus eius potest redimere, quod ille vendiderit: & sic erat in praesenti, quod cognatus Booz, & ipse Booz erant cognati Elimelech, cuius possessiones venditae erant, poterat ergo quilibet illorum redimere possessiones istas: erat tamen ordo in redimendo, sicut dicitur sequenti quaestione: & nunc ille, qui redimeret possessionem acciperet simul Ruth vxorem defuncti in vxorem ad suscitandum ex ea semine defuncti, & tunc possessiones istae redempte cederent in ius nascituri de isto, qui volebat suscitare semen defuncti, & censebatur iste natus filius defuncti, quia genitus fuerat ad suscitandum semen eius, & sic succederet in haereditate defuncti, qui reputabatur pater suus, & sic iste paruaulus esset verè filius eius, & sic Booz accepit nunc in vxorem ipsam Ruth, & cum ea omnes possessiones, quae fuerant viri eius tam venditas, quam non venditas ad suscitandum semen ipsi Mahalon mortuo in haereditate sua. Secundum remediū erat, quod ipsa Noemi, quae vendiderat possessionem redimeret eam, & rediret tunc ad semen suscitatum filij sui defuncti. Patet hoc, quia Leuit. 25. ponitur lex, quod si quis vendiderat possessionem suam pro paupertate, & voluerit proximus suus quicumque illam redimere de manu emptoris poterat redimere: si autem non habuerit proximum, vel nullus proximorum noluerit eam redimere, ipsemet qui vendidit, poterit redimere computando annos usque ad Iobelaum, & secundum proportionem illorum annorum erat pretium dandum, scilicet, quod si quis ante annum Iobelai per decem annos venderet agrum pro mille, distribuendo pretium per annos secundum proportionem proueniebat cuiuslibet centum: si ergo vellet ille, qui vendiderat, redimere sex annis ante Iobelaum, debebant subtrahi pro quatuor annis, quibus res manebat apud emptorem quadringenta, & soluebantur sexcenta, de quo magis declarabitur sequenti quaestione. & sic Noemi posset redimere quamcumque possessionem vendidisset, si postea pos-

Alph. Tost. super lib. Ruth

set habere pretium, & rediret illa possessio ad ius defuncti, & succederet in ea filius, qui suscitaretur ei. Tertium remediū erat per annum Iobelai: nam inter Iudaeos non erant venditiones aeternae, sicut inter alias gentes, sed quaecumque res vendebatur, solum vendebatur usque ad Iobelaum, qui erat annus quinquagesimus, & tunc redibat quilibet possessor ad antiquam possessionem suam, & quilibet homo ad familiam suam, ut patet Leuit. 25. ideo si ante Iobelaum non fuisset possessio redempta aliquo de duobus modis, supra positis in Iobelaeo, redibat possessio ad vendentem, vel ad haeredes venditoris non soluendo pretium aliquod pro illa. Et sic dato, quod istae possessiones, quas nunc vendebat Noemi, non redimerentur modis praecedentibus, & susciperet aliquis Ruth vxorem defuncti in vxorem, redirent istae possessiones in Iobelaeo ad illum, qui suscitabat semen defuncti, vel ad haeredes defuncti, ideo nullo modo perire poterant possessiones venditae à Noemi, quin redirent ad haeredes viri sui defuncti, & filiorum suorum saltem aliquo tempore.

Quomodo fiebat haec redemptio possessionum tempore Iobelai.

Quest. IX.

QVAERETVR ulterius, cum possessiones venditae redimi possent medio tempore ante Iobelaum, vel redirent in Iobelaeo ad venditores, quomodo fiebat hoc. Respondendum, quod fundamentum huius est, quia inter Hebraeos erat aliquid speciale, quod non erat inter alias gentes, scilicet, quod nulla venditio rerum immobilium esset perpetua: in alijs enim Gentilibus qualibet venditio tam rei mobilis, quam immobilis perpetua est: unde res semel vendita in aeternum nulli vendita, ita ut nullum ius venditori competat, nec successoribus eius ad repetendum, vel rehabendum eam: inter Hebraeos autem lex permittebat, quod res mobiles possent vendi in aeternum, sicut inter alias gentes, res autem immobiles non permittit sic vendi. Ratio huius fuit, quia Deus voluit, quod cum ipse diuississet populum Israel in duodecim tribus, & quamlibet tribum in familias certas, quod manerent distinctae illae progenies semper, sicut ipse distinxerat, ut patet Numeri 36. non poterat autem cognosci semper distinctio istarum familiarum, & progenierum singularum, nisi per aliquod immobile, quia res mobiles propter mutationem suam incertae sunt: fuit ergo necessarium, quod cuiuslibet familiae, & tribui daretur aliqua certa possessio, quae maneret semper apud viros de illa familia, vel tribu, & per talem rem cognosceretur de quolibet de qua tribu, & familia esset: istud autem non potuit fieri per res mobiles: nam res mobiles, ut communiter semper non durant, sed tempore breui consumuntur: & sic non possent dare certitudinem pro semper de qualibet progenie, & familia: ideo fuerunt ad hoc conuenientes res immobiles. Et hoc propter duo, scilicet, quia semper manent, & locum non mutant: & haec semper cognoscuntur, & sic si esset aliqua cognatio, ut potest Benjamin, vel Ephraim, & daretur sibi aliquis ager, vel possessiones multae immobiles determinatae, & ille non possent vendi, nec alienari, manerent semper in illa tribu: ideo per hoc manifestum esset, quod quicumque teneret aliquam de illis possessionibus, esset de progenie Benjamin, vel Ephraim; & sic fieret de qualibet alia tribu, & familia Israelitarum. Ob hoc ergo Deus non vetuit venditionem rerum mobilium, & quod illae etiam in

Duplici causa Deus prohibuit ne venderent res immobiles apud Hebraeos in aeternum.

Kk 4 ater.

ternam venderentur: nam non reperitur hoc prohibuit: sed venit solum venditionem rerum immobilium: nam si liceret vendi res immobiles, non maneret certitudo progenierum, quia illa possessio, per quam cognoscebantur modo filij Ephraim distincti ab alijs transferebat fortè ad filios Zabulon, vel Isachar, vel ad aliam tribum, & sic fieret cõfusio sortium, ideo debuit prohiberi venditio rerum immobilium. Ex eadẽ etiam causa vetitus est contractus matrimonij inter viros & foeminas diuersarum tribuum, scilicet, nè possessiones transirent de tribu in tribum, & familia in familiam, sed manerent distincte, sicut Deus illas distinxerat Num. 36. quia tamen erat quaedam difficultas, si nullo modo Israelitis permitteretur, quòd venderent possessiones suas immobiles, concessit aliquo modo, quòd venderent. Difficultas autem erat, quia poterat aliquis habens possessiones devenire in paupertatem pecuniarum, & si non liceret ei vendere aliquam de possessionibus immobilibus, sequeretur vnum damnum sibi & alterum reipublice: Sibi sequebatur damnum, quia si non posset vendere aliquam de rebus immobilibus, cogere tur medicare, vel fame perire. Damnum alterum reipublice sequebatur, scilicet, quòd iste ad paupertatem redactus non potens vendere aliquam de possessionibus suis, non posset colere aliquam, cū non haberet pecunias, & sic omnes periret inculte. Et istud non solum erat damnum personarum priuatarum, sed etiam reipublice damnum erat: ideo Deus, q̄ erat legislator Hebræorum debuit providere in hoc concedendo venditionem rerum immobilium: nam in casu dato si permitteretur venienti ad paupertatem, vendere aliquam de possessionibus suis, de precio illius sustentaret, & coleret alias possessiones: & sic nec ipse mendicare cogere tur, nec possessiones ceteræ tempore inopia culturae. Si ergo Deus concessisset simpliciter venditionem immobilium ad semper, non manebat aliqua certitudo progenierum, quæ tamen erat necessaria inter Hebræos, & Deus valde intendebat illam propter causas satis declaratas Leuit. 25. & Num. 27. & 36. in quibusdam questionibus. Si autem, vt teneatur certitudo ista prohiberet omnino venditionem rerum immobilium, sequeretur duo inconuenientia supra assignata, ideo Deus mediavit inter vtrumq; scilicet, quòd concessit venditionem rerum immobilium, & tamen non ad semper, sed ad certum tempus, scilicet, vsque ad annum Iobelei, qui erat de quinquaginta in quinquaginta annos, vt infra dicitur, & tunc poterant sibi succurrere Hebræi vendendo possessiones istas vsque ad illud tempus. Et etiam non tollebat determinatio progeniei, eo quòd possessio solum manebat apud emptorem vsque ad Iobeleum ad plus, & cū solum essent quinquaginta anni, non peribat memoria distinctionis stirpis.

Quare solum permittebatur venditio manere vsque ad Iobeleum. *Quaestio X.*

QVAERETVR, circa dicta praecedenti quaestione, quare solum permittebatur venditio manere vsque ad Iobeleum, & quare non maiori, nec minori tempore: & si erant alij modi rehabendi possessionem venditam. Pro euidencia huius considerandū, quòd sicut habetur Leui. 25. annus Iobelei erat annus generalis remissionis, scilicet, quòd possessiones redibant ad priores possessores, & si quis erat de Hebræis in seruitutem, illo anno efficiebatur liber. Fiebat autem Iobeleus de quinquaginta in quinquaginta annos in mense Septembris, quod vocatur Iobeleus ad similitudinem Hebraice dictionis, scilicet Ioei, sicut interdū

De anno Iobelei apud Hebræos.

Fex dictionibus Græcis formamus Latinitas manente eadem materia: & mutatione formatione casuum, & declinatione, vt est vulgare apud gr̄maticos. Et Ioei in Hebræo significat cornu, scilicet, quia in Iobeleo clangebatur cum quadam buccina cornea, vel argentea, de quo declaratum est Leui. 25. cap. Quandocunque ergo aliquis vendebat aliquid alteri, si esset immobile, non poterat durare ad plus illa venditio, nisi quinquaginta annis, scilicet de Iobeleo in Iobeleum, & tamen interdum durabat minus: vt potè si quis venderet possessionem suam decem annis ante Iobeleum, solum durabat illis decem annis, & si vno anno solo ante Iobeleum, illo anno solo manebat res vendita apud emptorem, & sic de quanto cunque tempore parto, aut magno intra Iobeleum, & Iobeleum: & ideo ista non erat quasi propria venditio, sed solum locatio emphyteosis temporalis: nam non substantia rei videbatur vendita, sed vsusfructus praedij pro certo tempore. Sic dicitur Leui. 25. Tempus frugum vendet tibi, id est, non vendet agrum, sed tempus frugum, id est vsusfructum pro tempore determinato, scilicet, vsq; ad Iobeleum. Et ob hoc fiebat, quòd quanto plus distabat tempus venditionis à Iobeleo futuro, tanto maioris precij erat res vendita, vt si venderetur aliqua res ante Iobeleum annis quadraginta, vel si venderetur annis duobus ante Iobeleum solum: nam valeret viceduplo plus primo modo, quam secundo, quia tempus erat viceduplum ad colligendum fructus terræ. Sic patet Leui. 25. Quis vendes quippiam cui tuo, vel emes ab eo, non contristes eum, sed iuxta numerum annorum Iobelei emes ab eo, & iuxta supputationem frugum vendet tibi, quanto plures anni remaserint post Iobeleum, crescet precium, & quanto minus temporis numeraueris tanto minoris emptio constabit: & subditur causa, scilicet, tempus enim frugum vendet tibi. Et tunc cum aliquis vendidisset possessionem suam quocunque tempore ante Iobeleum erat vnum remedium, quia poterat quilibet cognatus venditoris redimere de manu emptoris, & si ab illo non redimebat postea ille venditor, sed in anno Iobelei reuertebatur ad ipsum, vel heredes suos, vt patet Leui. 25. & ibi declaratum est. Aliud remedium erat, quòd si nullus propinquus venditoris erat, qui redimeret, vel nullus redimere volebat: poterat ipse, qui vendiderat redimere rem dato precio quodam, licet non toto, vt postea declarabitur. Sciendum tamen, quòd ista redemptio habebat locum ante Iobeleum, quia in Iobeleo non erat necesse rem redimi, quia ipsa sine redemptione veniebat ad venditorem, vel heredes eius, Leui. 25. Sciendum etiam, quòd cum quis vendidisset possessionem suam, competebar ei ius redimendi, & cognatis suis: & tamen prius competebar cognatis, q̄ ipsi venditori, quia lex dicit: Leui. 25. quòd si quis vendiderit possessionem suam, poterit eam redimere quicumque cognatus eius: si autem nullus fuerit cognatus, vel nullus redimere voluerit, poterit ipse venditor redimere possessionem suam, si habuerit unde restituat precium. Idem erat si quis seipsum venderet: nam poterat eum cognatus suus, vel affinis redimere, & si nullus horum eum redimebat, ipse poterat seipsum redimere, vt patet ibidem. Quare autem competebar prius cognato, vel affini redimere, quam ipsi venditori erat causa, quia aequaliter fuit in culpa fortè, qui vendidit possessionem, vt potè, si ex causa leui illam vendidit, ideo in poenam conceditur potius cognatis, quòd redimant, quam ipsi venditori. Sciendum vltius, quòd quando possessio redimebatur, siue per cognatos, siue per ipsum venditorem redimeretur, non erat danda sine precio, & tū non erat pro ea totum precium restituendum quod acceperat venditor, sed supputandi erant anni, & distribuendum erat precium per illos, secundum

Quomodo possessor venditoris redimere de manu emptoris, & si ab illo non redimebat postea ille venditor, sed in anno Iobelei reuertebatur ad ipsum, vel heredes suos, vt patet Leui. 25. & ibi declaratum est. Aliud remedium erat, quòd si nullus propinquus venditoris erat, qui redimeret, vel nullus redimere volebat: poterat ipse, qui vendiderat redimere rem dato precio quodam, licet non toto, vt postea declarabitur.

Forma redimendi possessiones ante annum Iobelei.

enndum aequalitatem, & tunc data pars precij subtrahenda erat quantum erat tempus elapsium à venditione vsque ad redemptionem respectu totius temporis, q̄ erat à venditione vsque ad Iobeleum. Et erat ista forma, scilicet, quòd consideraretur quot anni erant à tempore venditionis rei vsque ad Iobeleum, & consideraretur precium, & diuideretur per tot partes aequales quot erant anni à venditione vsque ad Iobeleum: & daretur cuilibet anno vna pars, & tunc quando cunque fieret redemptio consideraretur quot anni residui erant vsque ad Iobeleum, vel quot partes anni, & tot partes illius precij restituendæ erant emptori, reliquas autem retinebat sibi venditor pro fructibus annorum praeteritorum, quos acceperat emptor. Vtpotè si annis viginti ante Iobeleum venderetur aliqua possessio pro mille siclis, proneniebant cuilibet anno sicli quinquaginta: si ergo quatuor annis ante Iobeleum redimeretur possessio, restituere debebat venditor emptori siclos ducentos, qui correspondebant annis quatuor: & reliquos sibi retinebat venditor pro fructibus, quos susceperat emptor. Et hoc modo fiebant omnes redemptiones, siue à venditoribus, siue à cognatis eius. Extranecorum autem nullus poterat redimere rem venditam, quia istud priuilegium concessit lex soli venditori, & cognatis eius. Aliud & tertium remedium erat per aduentum anni Iobelei: nam si ante tempus illud non fuisset possessio redempta per venditorem, vel cognatos: in ipso anno redibat possessio liberè ad venditorem, vel ad heredes eius nullo precio dato, quia venditio solum extendebatur vsque ad Iobeleum, & postea habebatur tanquam non vendita, & redibat ad venditorem, sicut si nunquam illam vendidisset, sicut in locazione possessionum, vel emphyteosis temporalium, quia finito tempore praefixo, redit possessio ad dominum suum, sicut si nunquam illam locasset.

Quare solum durabat venditio quinquaginta annis, scilicet vsque ad Iobeleum.

Quaestio XI.

QVAERETVR vltius de eo, quod quærebatur praecedenti quaestione, scilicet, quare solum durabat venditio quinquaginta annis, scilicet, vsque ad Iobeleum: & non tempore maiori, vel minori. Dicendum, quòd hoc factum est ex causa: nam Deus volebat Israelitis prohibere venditionem rerum immobilium, vt non auferretur certitudo progenierum, & noluit eam omnino auferre, quia sequerentur inconuenientia tam contra personas priuatas, quam contra reipublicam, vt declaratum est supra in quadam quaestione: ideo concessit venditionem rerum immobilium, sed non ad omne tempus: & ob hoc debuit Deus tantum tempus moderari, vt nec propter diuturnitatem suam auferret certitudinem progenierum, nec etiam propter suam breuitatem fieret venditio inutilis venditoribus. Quod patet, quia si Deus concederet, quòd venditiones rerum immobilium durarent per ducentos annos, cum possessio vendita maneret ducentis annis penes emptorem, & heredes eius, non esset memoria in contrarium, quòd illa possessio pertinuisset aliquando, nisi ad ipsum emptorem, & heredes suos, & sic confunderetur distributio sortium, quia per possessiones istas iam transientes ad alias tribus, & familias non cognoscerentur tribus illæ, & familiae, quarum à principio fuerant distinctæ esse ab alijs. Etiam non debuit concedi valde paucum tempus pro ista venditione, scilicet, solum vnius, vel duorum annorum, quia tunc sequerentur duo inconuenientia. Primum erat,

quia istæ venditiones fiebant propter inopiam venditorum, vt de precijs habitis de rebus venditis se sustentare possent venditores, & colere reliquas possessiones suas: si tamen tam paruo tempore solum concederetur ista venditio haberent inde venditores paruum precium, quia tantum ipsi habituri erant de fructibus vnius anni ipsorum agrorum: & sic non oportebat fieri venditionem, nec poterat subleuari inopia venditorum tam paruo precio recepto, ideo non expediebat concedi venditionem ad tam paucum tempus solum. Secundum inconueniens erat, quia emptores fortè nulli essent, qui pro tam paucò tempore emere vellet, eo q̄ in paruo tempore non poterant multum lucrari, sed poterant in magno tempore, quia si aliquando esset annus sterilis aliquando esset minus fertilis, non magnam consequerentur utilitatem: vt ergo venditores commodum aliquod reportarent, concedi debuit maius tempus: & sic Deus statuit, quòd venditio posset durare inter Hebræos quinquaginta annis. de Iobeleo in Iobeleum. Causa huius fuit, quia dato isto tempore quinquaginta annorum sufficere prouidebatur vtrique. Nam venditio ad quinquaginta annos erat satis longa, & poterat venditor multam pecuniam colligere de rebus, quas venderet ad tam longum tempus, & sic prouideretur inopiae suæ. Etiam emptores promptè ement ad tam longum tempus, quia in tot annis poterat magnas utilitates capere ex praedijs emptis. Item prouidebatur in hoc certitudini progeniei, scilicet, vt per possessionem immobiles distinguerentur progenies. Nam cum solum manerent possessiones apud emptores ad plus annis quinquaginta, poterant redire ad eum, qui vendiderat eas, vel ad heredem suum proximum. Etiam in quinquaginta annis non periret memoria hominum, quia cum omnes homines ex generali conditione, & periodo naturæ possint accedere ad quinquaginta annos: & etiam excedere non periret memoria, nec probatio de rebus gestis quinquaginta annis ante, ideo licet possessio vendita non rediret ad emptorem vsque ad quinquaginta annos, semper sciretur, quòd illa possessio, quæ manebat tunc penes emptorem non pertinebat ad possessionem familiae, & tribus suæ, sed aliunde sibi aduenit: fuit ergo conueniens, q̄ concederetur venditio rerum immobilium solum vsque ad quinquaginta annos, scilicet, de Iobeleo in Iobeleum.

An ista, quæ vocatur venditio rerum immobilium vsque ad Iobeleum inter Hebræos esset vere venditio, vel emphyteosis.

Quaestio XII.

QVAERETVR vltius, an ista, quæ vocabatur vsque ad Iobeleum esset vere venditio, vel esset alius contractus vt potè locationis, cõductionis, emphyteosis temporalis. Aliquis dicit, quòd non erat venditio, sed locatio, vel emphyteosis: nam venditio est modus alienandi rem, & transit proprietatis rei in æternum ad eum, cui res venditur: & tamen locatio est alienatio vsusfructus rei, & non proprietatis. Sic etiam emphyteosis: praeter hoc, quòd emphyteosis potest esse perpetua, vel temporalis: hic autem erat sic, quia non dabatur res in æternum, sed ad tempus, scilicet ad plus vsq; ad quinquaginta annos, ergo erat locatio, vel emphyteosis. Secundo patet, quia in venditione non solum datur vsusfructus rei, sed etiam transfertur dominium, & tamen in isto contractu, quem Iudæi vocant venditionem, solum videtur transferri vsusfructus, vt patet Leui. 25. scilicet: Tempus enim frugum vendet tibi, id est,

ideft, folium tempus ad percipiendum fructus de fundo, & non ipfum fundum. Respondendum, quod aut queritur de isto contractu qualiter fit nominandus, & qualis secundum conditionem legis moſaice, aut secundum conditionem legum humanarum, quibus nos nunc utimur. Si primo modo dicendum, quod erat emptio, & venditio, quia sic vocatur ſape Leu. 25. nec est inconueniens, quod fit temporalis, quia talem venditionem statuit illa lex, sicut alia leges humane statuerunt venditionem perpetuam. Etiam lex ista Moyſi statuit duos modos venditionis: nam venditio quantum ad mobilia fiebat perpetua, venditio autem quantum ad immobilia fiebat temporalis, scilicet, de quinquaginta in quinquaginta annos. Si autem queratur, qualiter vocabitur iste contractus secundum conditionem legum humanarum noſtrarum, dicendum, quod non habet nomen: nam si pertineret ad contractus noſtros, eſſet emptio venditio locatio emphyteosis, quia cum alijs contractibus nullam habet similitudinem: non tamen est aliquis istorum, ideo non est aliquis de contractibus, qui sunt secundum leges humanas noſtras. Quod autem non sit venditio patet: quia venditio est translatio dominij rei vendite in aeternum accepto precio: hic autem non transfertur in aeternum dominium, sed ad tempus emptor tenet rem istam, ideo non est venditio. Secundo patet, quia in venditione directius transfertur tam dominium, quam usufructus, quia dominium per se transferitur, usufructus autem in quantum pendet ex dominio. Vnde poterat fieri venditio, in qua usufructus maneret pro aliquo tempore penes venditorem: & tamen impossibile est in venditione manere dominium aliquanto tempore penes venditorem, celebrata venditione: & tamen in contractu isto apud Hebraeos magis videbatur transferri usufructus, quam dominium, cum dicitur Leu. 25. Tempus enim frugum vendet tibi. Etiam dicitur, quod quanto maius tempus erat vsque ad Iobeleum tanto erat magis de precio offerendum: & si modicum tempus erat vsque ad Iobeleum, modicum precium erat offerendum. In venditionibus autem noſtris nihil istorum respicitur, sed solum ipsa res: ergo non erat illa venditio. Item confirmatur hoc, quia in venditione eadem res semper est eiusdem valoris, non variata conditione temporis si illa res in se aequalis perfectionis manet, eo quod tota res datur in venditione, & tamen in isto contractu, qui fiebat secundum Hebraeos respiciebatur tempus, quia eadem res non variata in se, si venderetur quadraginta annis ante Iobeleum valebat decuplo, quam si venderetur annis quatuor ante ipsum: ideo non erat venditio. Patet hoc Leu. 25. Non erat etiam locatio, vel emphyteosis, quia locatio potest fieri ad paucum tempus, vel ad magnam, vel emphyteosis potest fieri ad tempus, vel ad vitam emphyteota, vt patet Codice de Sacrosanctis Ecclesijs, lege iubemus, in fine: & tamen iste contractus, qui fiebat secundum Hebraeos, non poterat breuiari quantumcunque vellet venditor, nec poterat etiam prorogari quantum ipse vellet, ita vt fieret perpetua venditio, sicut perpetua emphyteosis, vel census, nec etiam ad vitam emptoris, sed necesse est, quod iste contractus ex forma sua pertingeret ad Iobeleum, nisi per remedium redemptionis breuiaretur. Etiam nullo modo poterat ex voluntate venditoris durare iste contractus ultra Iobeleum, qui erat annus quinquagesimus: ergo non erat locatio, nec emphyteosis. Secundo patet in locatione, vel emphyteosi ipse conductor, vel emphyteota respondere quolibet anno eum certa pensione, vel obsequio: & tamen in isto contractu iudaico non fiebat sic, sed semel dabatur pro re quantum iudicabatur valere vsque ad Iobeleum, & postea nihil dabatur.

Venditio
Hebraeorum
non erat
vendi-
tio.

Contractus
possessio-
num apud
Hebraeos
non erat lo-
catio.

F Tertio patet, quia in locatione, & emphyteosi non transfertur, nisi usufructus, & manet dati proprietarius, siue dominium rei: ideo emphyteota, & conductor vendere non potest, sed fructus accipere: & tamen qui isto modo emebat apud Hebraeos, poterat vendere possessionem illam alteri cuiunque vellet, etiam inuito venditore primo, cum non prohiberetur, vt declaratum est Leu. 25. ideo non erat locatio, nec emphyteosis. Quarto patet, quia si esset locatio ista, vel emphyteosis facta non posset tolli quodocunque vellet consanguineus aliquis faciens eam: & tamen vendita sic ista re poterat quilibet consanguineus venditoris redimere quodocunque vellet rem istam, vt patet Leuitici 25. ergo non erat locatio, nec emphyteosis. Quinto patet, quia in contractu locationis, vel emphyteosis, non est potentior ad dissoluendum illum aliquis cognatus contrahentis, quam ipse contrahens, & tamen in isto contractu quilibet consanguineus erat potentior, quia primo competebar redemptioni consanguineo deinde ipsi venditori, cum dicitur Leu. 25. quod si aliquis esset cognatus venditoris, posset redimere quod ille vendidisset: & si nullus esset consanguineus, vel si nullus eorum vellet redimere, poterat ipse, qui vendiderat redimere: ergo non erat emphyteosis, nec locatio. Dicendum ergo, quod non est aliquis de contractibus legum noſtrarum humanarum, sed aliquis medius inter illos, qui tamen magis imitatur venditionem, quam aliquem alium, eo quod transfertur hic proprietarius, sicut in venditione, quod non fit in locatione, vel emphyteosi.

Siquis venderet possessionem suam, & redimeret eam cognatus venditoris de manu primi emptoris, quomodo & quando possessio ista redibat ad venditorem, vel ad eius heredes.

Questio XIII.

QVAERETVR ulterius, si aliquando quis venderet possessionem suam immobilem, & redimeret eam aliquis cognatus venditoris, vel non redimeret eam quisquam, & emptor ipse venderet ipsam alteri, quo postea perueniret ista possessio ad ipsum, qui vendiderat, vel ad heredes eius. Dicendum, quod si redimeret aliquis cognatus venditoris possessionem venditam, non poterat de manu eius redimere illam ipse venditor, sed manebat penes eum vsque ad Iobeleum. Patet hoc, quia lex voluit redemptionem fieri de manu venditoris, & non de manu alterius: ideo si transferret ad manum cognati, non haberet iam venditor actionem ad redimendum restituendo precium vsque ad Iobeleum. Item patet, quia lex voluit dare maiorem excellentiam cognato venditoris, quam ipsi venditori in iure redimendi, quia prius competit ius istud cognato venditoris, quam ipsi: nam vendita possessione non potest eam redimere, qui eam vendidit, si aliquis cognatus eius sit, qui illam velit redimere: & non existere aliquo cognato, vel nolente redimere, potest ipsemet venditor redimere illam, si pecuniam habet, Leu. 25. Si tamen posset venditor redimere de cognati manu postquam ille redemit eam, maior esset potestas venditoris, quam cognatorum suorum, quod falsum est, ideo non poterat eam redimere de manu cognati, sed tenebat cognatus possessionem istam vsque ad Iobeleum, & ibi redibat libera possessio ad venditorem nullo dato precio. Causa autem quare lex concessit cognatis venditoris, quod redimere possent possessiones de manu emptorum fuit, quia Deus voluit prodesse pauperibus, qui cogebantur vendere possessiones suas, & quia cognati venditorum magis procurarent bonum statum possessionum venditorum, quam

Causa qua
relex con-
cessit cog-
natis ven-
ditoris, quod
possent re-
dimere pos-
sessiones de
manu em-
ptorum.

quam extranei affectione cognationis concessit potius istis, quam alijs: vnde si quisquam extraneus vellet redimere possessionem de manu emptoris, non competebar ei eius ad redimendum. Causa autem quare potius permisit lex cognatis venditoris, quod liceret eis redimere possessiones venditas priusquam ipsi venditoribus dando eis tantum privilegium, & etiam, quod facta redemptione non posset venditor redimere de manu cognati, fuit, vt afficerentur valde cognati venditorum ad redimendum possessiones eorum, & procurarent eas melius, & fidelius, quam si possent ipsi venditores redimere eas de manibus ipsorum quodocunque vellet. Et quia Deus tanquam legislator intendebat utilitatem publicam, concessit cognatis venditorum istud privilegium.

Quid si emptor rursus venderet possessionem alteri, quomodo recuperaret venditor de manu tertij.

Questio XIII.

QVAERETVR ulterius, quid si emptor rursus venderet possessionem alteri, quomodo recuperaret eam venditor de manu tertij. Dicendum, quod possessio semel vendita poterat vendi sepius quocunque vellet illi ad quos perueniret ipsa possessio. Et causa huius est, quia cum per venditionem istam efficeretur possessio emptoris, poterat eam alienare ad quemcunque transferendo, vendendo, vel donando, vel quocunque alio titulo, dum tamen non excederet tempus Iobelei, in ipso Iobeleo apud quemcunque reperiretur possessio ista, redire debebat ad primum venditorem. Causa huius est, quia res ista transibat ad quemcunque cum onere suo: nam ista res fuerat vendita primo emptori cum isto onere, quod in anno Iobelei rediret ad venditorem, ideo emptor iste si alicui illam donaret, vel quomodocunque in alterum transferret, non poterat tollere istud onus annexum rei a lege, scilicet, quod rediret in anno Iobelei, Leu. 25. ga dicitur tibi, quod anno illo omnis possessio redit ad primos possessores. Sed difficultas est in duobus. Primum est, si emptor venderet rursus alteri possessionem, an illa posset tunc redimi de manu secundi, vel tertij, vel cuiuscunque emptoris, siue per cognatos venditoris, siue per ipsum venditorem. Secundum est, dato quod redimi posset, quomodo computandum esset precium, si redimeretur. Ad primum quidam dicunt, quod si venderetur possessio, poterat redimi de manu emptoris per cognatos venditoris, vel per ipsum: si tamen ille alteri venderet, & deinceps ille alteri, non posset iam redimi possessio: & dicunt simile esse, si quis voueret domino agrum suum, debebat redimere constituto precio a sacerdotibus: si autem nollet redimere, & alius emeret, non poterat postea redimere, Leu. 27. cap. Dicendum, quod hoc non stat, quia lex concessit absolute venditori potestatem redimendi possessionem suam, & etiam cognatis eius, ideo siue de manu primi emptoris, siue quorumcunque aliorum poterat redimere. Secundo patet, quia ista lex de redemptione possessionum fuit introducta in fauorem pauperum, scilicet, fuit statutum tempus venditionis, scilicet, quod duraret per quinquaginta annos vsque ad Iobeleum: quia tamen interdum poterat vergere in damnum ipsorum, quod non possent habere recursum ad res suas vsque ad annum Iobelei, scilicet, si possent illas redimere, ideo concessit lex, quod si possent redimere possessiones, liceret eis, vel cognatis eorum, redimere illas quomodocunque vellet: Leu. 25. si tamen translata possessio ad secundum emptorem non competebar primo venditori redemptionis ius, at etaretur nimis istud privilegium, & fieret, eis quasi inu-

tile, cum possent semper fraudari: lex tamen intendit fauorem eorum, ideo non solum competebar eis redemptio contra primum emptorem, sed etiam contra quoscunque alios. Tertio patet, quia nemo potest transferre in alterum plus iuris, quam ipse habere dignoscitur, & tamen primus emptor non habebat in re empti ius ad tenendum illam, quodocunque venditor vellet illam redimere, ergo nec poterat transferre ius in emptorem secundum, scilicet, quod repente primo venditore, non teneretur ei restituere rem oblato precio. Quarto patet, quia quodocunque aliquid onus est reale, scilicet, rei annexum, ad quemcunque transeat illa res, transit cum onere suo etiam si transeat ad personam priuilegiatam, & conditio personae non tollit onus reale. Sicut si aliqua possessio sit obligata aliquibus muneribus prestandis, & transferatur in Ecclesiam, quae est maxime priuilegiata, transit cum illo onere, & Ecclesia obligatur ad illa munera prestanda ratione rei. Vnde ex hoc interdum prohibet lex quaedam donationes fieri Ecclesiae, eo quod sunt obligatae magnis oneribus, sicut sunt possessiones obligatae magnis oneribus fiscalibus, vt patet Codice de Sacrosanctis Ecclesijs, in Authentica, vbi verum res inutiles, & oneribus magnis obligatas Ecclesiae donari prohibetur: & tamen in veteri testamento cuiuscunque rei venditio annexum erat istud onus reale a lege, scilicet, quod repeti posset, & redimi quocunque tempore ante Iobeleum: Leu. 25. siue per cognatos venditoris, siue per ipsum: ergo ad quemcunque proueniret ista res, transibat cum isto onere redemptionis, ergo poterat quodocunque redimi. Quinto patet, quia nemo potest tollere mihi privilegium meum, nisi me consentiente, vel faciente aliquem actum, per quem videar consentire, vel propter delictum: cum tamen aliquis vendebat possessionem alteri inter Hebraeos, manebat venditori ius redemptionis contra emptorem ad redimendum quodocunque vellet, Leu. 25. & cum ille emptor vendebat alteri, venditor primus non renunciabat privilegio suo, nec faciebat aliquem actum, per quem renunciare videretur: ergo non poterat priuari privilegio quod habebat contra primum emptorem iure redemptionis, alioquin posset iste emptor auctoritate sua, nulla existente causa priuare venditorem primum iure suo, quod falsum est. Dicendum ergo, quod sicut competebar venditori ius redimendi contra primum emptorem, ita competebar contra quoscunque alios quicunque illi essent. Cum autem obijciatur Leu. 27. de re, quae non poterat repeti, scilicet, non redimeretur, quod non est simile, quia illud est in rebus, quae vouentur loco sacro: istud autem est in rebus, quae venduntur personis priuatis: & magna differentia est inter illa: nam quando quis vouebat agrum, vel similia sanctuario, appreciatur per sacerdotem, & addebatur quinta pars super estimationem: & totum hoc soluebat, qui vouerat possessionem, si vellet eam redimere, Leu. 27. & hoc fiebat, vt nullus vellet redimere possessionem quam semel vouisset sanctuario, sed maneret in aeternum ipsi sanctuario. Quod si vouens non redimeret eam tunc, postea non poterat eam redimere: nec redibat ad eum Iobeleo: sed in aeternum pertinebat ad sacerdotes. Vt ergo non redimeretur, vel vt maneret sanctuario rigor erat contra vouentem, & fauor in adiutorium sanctuarij: secus autem hic: nam lex de venditione, & redemptione introducta erat in fauorem venditorum, qui pauperes erant. Quod patet, quia quando redimebatur possessio, non restituebat venditor totum precium quod susceperat, sed dabatur aliquid de eo subtrahendo secundum proportionem temporis, quo possessio

possessio manerat penes emptorem: Leuit. 25. ergo quamquam in uolente rem, si non redimeret eam, antequam traderetur alteri, non posset postea redimere, poterat ille, qui vendebat possessionem suam per sona priuata redimere illam quancumque uellet, quocumque emptoribus tradita fuisset: ideo quancumque offerret precium aliquis de suis cognatis, uel ipse uenditor primus, tenebatur quicunque emptor ei restituere rem emptam. Queretur de alia difficultate, scilicet, si res vendita primo emptori postea venderetur alteri, & uenditor primus eam redimere uellet, quid fieri debebat de precio restituendo. Ad euidenciam huius considerandum, quod sicut dicitur Leuit. 25. si uenditor uellet expectare usque ad lobelium redibat ad eum possessio nullo precio dato. Si autem tempore intermedio illam redimere uellet, debebat dare precium, sed non restituere totum precium, quod recepit ab emptore, sed solum proportionaliter diuidendo totum precium aequaliter per annos, & restituere tantum de precio quantum competebat annis residuis usque ad lobelium, sicut declaratum fuit supra in quadam quaestione. Si autem res vendita non venderetur, iterum non erat difficultas aliqua in modo solutionis, sicut dictum est. Si tamen venderetur rursus alteri, res illa poterat uendi maiori, uel minori precio, & tunc erat dubium secundum quod precium teneretur taxare uenditor contra: an secundum uenditionem primam factam, uel secundum uenditionem factam ista, a quo ipse redimebat nunc. Aliqui dicunt, quod deberet soluere secundum proportionem uenditionis factae ultimo, scilicet, illi, a quo ipse redimebat. Cuius causa est, quia alias teneretur iste emptor ultimus perdere: nam forte iste emptor ultimus carius emit, quam primus: quod semper uerisimile est, quia emens, & uendens rursus emit ad lucrum, & si teneretur prima taxa uenditionis iste, emptor multum perderet. Alij dicunt, quod debebat solui precium secundum primam uenditionem, eo quod alias ille obligaretur plus soluere, quam contraxerat, quod iniustum est. Dicendum, quod solutio fieri debebat secundum proportionem primae uenditionis, quia illam fecit dominus rei uenditae, & nullus poterat prauidicare ei inuito ipso. Patet hoc, quia ipse uendit rem, & accepit precium, & ad restituendum partem proportionalem illius est inane obligatus, quando uoluit redimere, si ipse non uendiderit alteri, & tamen si iste emptor uendiderit alteri, non est in culpa uenditor primus, ideo non potest obligari ad plus soluendum, quam alias obligaretur. Secundo patet, quod ista lex de redemptione fuit tota introducta in fauorem uenditorum, ut declaratum est praecedenti quaestione, esset tamen grauiamen eis, si tenerent restituere precium secundum carissimam uenditionem, quae postea fieret, ideo non tenebantur, nisi secundum primam. Item non potuit uenditor secundus conferre secundo emptori, quod uenditor primus, si redimeret rem, deberet eam redimere secundum uenditionem, quae postea fieret, sed secundum uenditionem, quam ipse fecit: ideo non posset conueniri iste emptor ultimus, si daretur ei minus de precio proportionaliter, quam ipse dederat. Ad rationem, cum dicitur, quod grauaretur emptor ultimus, si non solueretur precium secundum taxationem ultimae uenditionis, dicendum, quod non grauaretur, quia ipse sciebat rem istam uenditam esse uerum, & quod haberet uenditor primus ius redimendi: ideo si uoluit carius emere, quam uendiderat primus uenditor, cui competebat redemptio, sibi imputet, quia in culpa fuit: nam non debuisset rem illam emere, uel non carius, quam uendiderat eam primus uenditor. Ipse autem

uenditor primus non est in culpa, si emptor secundus rursus uendat, & carius uendat, quam ipse uendit: cum non sit in potestate sua prohibere istud: ideo ipse grauaretur, si cogere stare alteri uenditioni, quam illi, quam fecit, & non cogere ad damnum tolerandum ultimus emptor, licet cogatur stare alteri uenditioni, quam illi, quae ei facta est: & sic fiet taxatio precij per primam uenditionem.

Quare non permittebatur extraneis redimere rem emptam de manu alterius extranei emptor is sicut permittebatur cognatis.
Quaestio X V.

QVAERETVR ulterius, quare non permittebatur extraneis redimere rem emptam ab alio extraneo uenditore. Dicendum, quod si extraneus emisset possessionem, & cognatus uellet redimere eam, poterat, ut patet Leuit. 25. fuerunt causa huius assignata supra in quadam quaestione, scilicet, quia lex intendebat fauorem, & utilitatem uenditorum pauperum, & quia uerisimilius erat, quod cognati magis afficerentur ad possessiones cognati sui, quam extranei, ideo lex permittebat cognatis ab extraneis redimere: inter extraneos autem non subsistebat ista causa, quia non praesumebatur in generali potius pro uno extraneo, quam pro altero, ideo extraneo contra extraneum non concessum est competere redemptionem. Secunda causa fuit, quia si competere cuilibet extraneo contra alterum redemptio rei: pauci uellent, uel nulli emere res uendendas a pauperibus, quia alij, ut tadio eos afficerent, uel ut lucra auferrent, redimerent res ipsas. Tertia causa est, quia si concederetur cuilibet extraneo, quod redimeret ab altero rem uenditam, daretur processus in infinitum inutiliter: nam si unus emeret rem, alius illico redimeret eam, & iterum alius redimeret, & inter istos duos esset emptio, & redemptio, quia mox, ut unus emeret reliquus redimeret, & e contrario, quod absurdum est. Inter cognatos autem non erat aliquod inconueniens istorum: nam ipsi non erant tot, sicut extranei, ut unus posset ab alio redimere, & sic abiret in infinitum. Etiam dato, quod consanguineis competeat redemptio, non distrahentur extranei ab emptione rerum uenialium, quia cognati non erant tot, sicut extranei, qui possent inquietare redimendo. Etiam emptores non haberent hoc molestum, cum uiderent aliquam causam huius concessionis, quod non esset, si concederetur cuilibet extraneo, quod redimere posset rem uenditam.

Si unus cognatus redimebat rem, an alius ab eo redimere posset.
Quaestio X V I.

QVAERETVR ulterius, si unus cognatus redimebat rem, an alius posset ab eo redimere. Dicendum, quod siue unus consanguineus emeret redemptio a consanguineo suo, siue illam redimeret, cum cognatus suus alicui extraneo uendiderat illam: nam cognatis uenditoris licebat redimere ab extraneis emptoribus in fauorem uenditoris, ut declaratum est supra in quadam quaestione: & tamen extraneis contra cognatos nihil licebat: si autem quaratur an licebat cognato contra cognatum redemptionis ius. Dicendum, uidetur, quod si erat cognatus in gradu propinquiori ille, qui uolebat redimere, competebat ei redemptio, quia propinquiori respectu minus propinquus iudicatur propinquus ad extraneum: Si autem sit in aequali gradu propinquitatis, uel minori, non competit ei ius repetendi.

Quis

Quis modus tenendus erat in emptione rerum cognatorum.
Quaestio X V I I.

QVAERETVR ulterius, si aliquis cognatus uolebat emere rem propinqui, & erant multi cognati, quis ordo tenendus erat in emptione. Vel si quis cognatus uolebat redimere ab emptore rem cognati existentibus multis, quis ordo tenendus erat. Quidam dicunt, quod ille, qui emere uellet de eis tenebatur admonere omnes cognatos, qui erant in gradu propinquiori an uellent emere rem uenalem, & si uellent non licebat huic emere illam. Si autem nullus illorum uellet illam emere, licebat huic illam emere. Sic etiam dicendum uidetur de redemptione, scilicet, quod si quis consanguineorum uellet redimere ab emptore rem cognati sui, tenebatur admonere ceteros cognatos propinquiores: & si nullus uellet, poterat ipse, qui eos admonerat, alioquin non. Sic patet in casu, qui est in isto capitulo, scilicet: Noemi uendiderat quandam possessionem, & Booz, qui erat propinquus uoluit eam redimere: & tamen non redemit, quousque alius cognatus suus, qui erat propinquior cederet iuri propinquitatis, alioquin innuebat non esse sibi licitum redimere possessionem. In contrario uidetur, quod liceat cuicumque consanguineo emere rem cognati, uel redimere illam de manu emptoris, non requisito quocumque alio cognato propinquiori. Nam licet extraneis emere res uenales non requisitis consanguineis uenditoris, an illas emere uellent, ergo a fortiori licebit hoc cognato contra cognatum non requisito illo. Respondent quidam, quod licebat cuilibet cognato emere possessionem a cognato suo uenditore non requisito altero, & tamen non licebat redimere de manu alicuius uenditoris extranei non requisitis omnibus cognatis, qui erant propinquiores. Ratio diuersitatis huius est, quia redimere est introductum in fauorem ipsius uenditoris, & quia fauor suus erat, quod quilibet emere posset, concedebatur tam extraneis, quam cognatis, ideo cum extraneis liceret emere a uenditore, non requisitis cognatis eius, a fortiori licebit cuilibet cognato non requisito altero. Secus autem est de redemptione: quia ista introducta est in fauorem ipsius uenditoris, & fauor suus est, quod soli sui consanguinei redimant, ut possessiones emptas fidelius curent: & ob hoc reperitur Leuit. 25. concessum quibuslibet, siue extraneis, siue cognatis, quod possent emere a uenditore: & tamen redemptio solis cognatis reperitur concessa, ibidem. Secundo patet ex eo quod habetur hic: nam hic erat casus redemptionis, scilicet, quod Noemi uendiderat quandam possessionem Elimelech, & Booz admonerat suum cognatum, qui propinquior erat, an uellet redimere possessionem, alioquin ipse deliberaret, an emeret: & non reperitur in casu emptionis cautum, quod unus cognatus admoneret alium cognatum, qui est in gradu propinquiori, ideo dicunt, quod potest quilibet cognatus emere a uenditore non requisito alio cognato propinquiori se, & tamen non potest redimere non requisitis propinquioribus. Dicendum tamen, quod ista responsio aliquo modo tangit ueritatem, sed non elucida eam omnino: ideo dicitur, quod cognati excedebant alios in iure cognationis: ideo quando iure cognationis agebant praeponebantur cognati alij, & propinquiores alij: in eo autem quod non agebant iure propinquitatis, non praeferebantur cognati extraneis: ideo nec magis propinquus minus propinquus: & quia in emendo nunquam faciebant iure propinquitatis, non praeferebantur propinquiores minus propinquus: & quia in redimendo agebant aliquando iure propinquitatis, & aliquando

Responsio ad quatuor.

A non, interdum propinquiores praeferebantur minus propinquis, & interdum non praeferebantur. Prima pars patet, quia in emendo a uenditore non erat differentia inter cognatos, & non cognatos, sed poterat quilibet emere, & non tenebantur extranei uolentes emere admonere omnes cognatos uenditoris an ipsi uellent emere, quia alias non compereret redemptio cognatis uenditoris. Nam si omnes admonerentur, & recusarent, priuarentur iure suo, & non haberent recursum ad illud, sicut patet de minus propinquo, quando admonebat propinquorem de redemptione facienda, quia si ille iuri suo cedebat, non habebat postea recursum ad illud, sicut fuit de Booz, qui requisit cognatum suum, ut patet infra in litera. Et sic non haberent cognati recursum ad redemptionem possessionum uenditarum, & tamen poterant redimere eas quancumque erant uenditae: & poterat hoc facere quilibet cognatus, & etiam affinis, ut patet Leuit. 25. ergo non requirebant extranei cognatos, an uellent emere possessiones uenales, quando ipsi eas emebant: a fortiori ergo cognatus non requiret cognatum, quia minus differt cognatus a cognato, quam extraneus a cognato. Item patet hoc, quia potestas uendendi concedebatur in fauorem pauperum, ne cogere uentur mendicare, & possessiones suae perirent incultae, ut declaratum est supra in quadam quaestione: & tamen fauor erat uenditorum, quod quilibet liceret emere non requisitis alio: nam si non liceret extraneis emere non requisitis cognatis, si illi dicerent, quod uolebant emere, non liceret uenditori uendere alicui, nisi illis: & tunc illi darent modicum precium, quod esset damnum uenditoris: potissime, quia si tenerentur extranei admonere cognatos priusquam emerent, teneretur etiam cognatus minus propinquus admonere propinquorem: & tunc si ille uellet emere non posset emere quisquam de alijs: & sic esset in potestate illius dare modicum precium quantum ipse uellet, per quod laederetur nimis uenditor: quia aut oporteret ipsum non uendere, aut venderet pro modico precio quantum uellet emptor. Debit ergo concedi omnibus indistincte, quod emerent, scilicet, quod quilibet emere posset non requisito aliquo alio. Ideo dicendum quantum ad emptionem, quod si aliquis cognatus emere uellet, non tenebatur emere requirendo prius alios propinquiores, sed nullo requisito poterat emere. De redemptione secus est, quia illa fuit introducta in fauorem uenditoris, scilicet, ut possessiones eius curarentur melius per cognatos, quam per extraneos, ideo cognatis concessa est redemptio ab extraneis, & non extraneis ab extraneis, nec extraneis a cognatis. Concessa autem redemptione solis cognatis, non sequitur inconueniens, quod sequeretur si eis solis concederetur emptio, uel ipsi deberent prius admoneri: nam ad illud sequebatur diminutio precij in uenditione, ut supra declaratum est. Ad redemptionem autem non sequebatur ista diminutio precij: quia ius redimendi erat, quod quancumque cognatus uenditoris, uel ipse uenditor uellet reuocare rem uenditam, daret pro ea partem precij suscepti secundum estimationem, & proportionem temporis manentis usque ad lobelium ad tempus per transitum a uenditione, ut declaratum fuit supra in quadam quaestione. Et tunc siue cognatus esset, siue ipse uenditor, non poterat diminuere de precio quod susceperat uenditor, considerata tamen proportione, ut dictum est. Sic patet Leuitici uigesimo quinto: ideo solis cognatis debuit concedi redemptio, sed non debuit eis solis concedi emptio, nec debuerunt ipsi admoneri ab extraneis ad hoc, quod emerent ipsi, si uellent. Dicen-

Dicendum tamen, quod licet solis cognatis competit redemptio, non est necesse, quod cognatus minus propinquus admoneatur propinquorem, ut emat semper, sed interdum possunt minus propinqui redimere possessiones venditas non requisitis propinquoibus. Pro quo sciendum, sicut supra dicebatur, quod cognati interdum agunt iure propinquitatis, & interdum non. Accipiendo primo modo preferuntur propinquoiores minus propinquis: & tenentur minus propinqui admonere propinquoiores, ut redimant. Accipiendo secundo modo possunt minus propinqui redimere admonitis magis propinquis. Ad sciendum autem, quando cognati agunt iure propinquitatis, & quando non, considerandum est, quod aliqua sunt, quae non possunt fieri, nisi iure propinquitatis, eo quod non competunt alijs, nisi propinquis, sicut est suscitare semen defuncti: nam solis eis iubetur Deuter. 25. & alij dato quod vellet suscitare semen defuncti, non possent, quia non dicerentur suscitare semen defuncti, sed semen suum; eo quod filius suscitatus a propinquo iudicatur filius defuncti propter propinquitatem, quae videretur facere idem quadam naturali habitudine, & magis legali fictione. Dicuntur non agere iure propinquitatis, quando non agunt ad suscitationem seminis cognati defuncti: ideo si primo modo quis redimere vellet possessionem, scilicet, ut illam redimendo suscitaret semen defuncti, competebar hoc iure propinquitatis, & tunc non poterat minus propinquus redimere possessionem non admonito magis propinquo: Sic fuit in casu Booz, & cognati sui, quia agebatur de suscitando semine Maalō defuncti ex Ruth vxore sua, & qui possessionem reciperet, erat illam recepturus in vxorem; ideo magis propinquus admonendus erat, quia ad magis propinquum pertinet seminis suscitatio. Si autem consanguinei vellet redimere possessionem defuncti non animo suscitandi semen, poterat quilibet propinquus redimere illam, non requisito alio propinquoiori. Ista est positio, quae videatur vera. Sed adhuc obijcietur, quod in omni casu redemptionis teneretur minus propinquus admonere propinquoerem si volebat redimere possessionem: nam hic licet Booz ageret ista ad intentionem suscitandi semen Maalon defuncti ex Ruth: tamen non innuebat sic a principio, quando locutus est cognato suo, sed solum, quod vendita erat quadam pars agri Noemi, an vellet eam redimere cum esset propinquoior, & dixit ille, quod redimeret eam: & tunc intulit Booz, quod quando acciperet agrum etiam acciperet Ruth in vxorem ad suscitandum semen, ad quod ille dixit, quod nolebat agrum, nec vxorem, sed quod Booz veteretur privilegio illi. Etiam dixit, cedo iuri propinquitatis. Dicendum ergo est, quod requirebatur, quod quandoque consanguineus aliquis vellet redimere rem cognati venditam, quod requireret, an alij propinquoiores vellet redimere illam. Vel dicendum, quod Booz egit ista ex vrbantate, scilicet, admonens consanguineum suum, ut redimeret possessionem, quam ipse redimeret poterat illo irrequisto. Sed dicendum est, quod quamquam positio praecedens videatur rationalis satis, tamen in omni casu tenendum est, quod in redimendo possessionem cognati semper minus propinquus teneatur admonere propinquoiores, an vellet redimere, quia semper agunt iure propinquitatis. Nam non competit redemptio, nisi propinquis: ideo iure propinquitatis competit: & vbiunque competit aliquid iure propinquitatis, deberet competere prius, vel perfectius propinquoiori iuxta illam regulam Arist. 2. Topicorum. I. si simpliciter ad simpliciter, & magis ac maxime, id est, si propter esse bonum est aliquid appetibile, propter esse magis bonum est magis appetibile. Ita de iure competentis ratione consanguinitatis. Item patet, quia si non teneretur Booz redimere cognatum suum ad redimendam possessionem, etiam in casu, in quo non erat seminis suscitatio, non requisivisset eum: quia ipse requisivit eum, quasi teneretur requirere, ut patet ex verbis Booz ad cognatum, quae erant magis verba necessitatem ostendentia, quam vrbantatem, cum ait, si vis possidere iure propinquitatis, eme, & posside, si autem duplicet, indica mihi, ut sciam quid agere debeam: ergo innuebat, quod illi competebar primo iure cognationis redimere hereditatem, & si ipse nollet volebat eam Booz: & tamen si esset vrbantatis causa facta intimatio ista, non ex primeret Booz, quod ipse vellet, vel deliberaret super ista redemptione cedente cognato suo. Item patet efficacius, quod loquatur Booz de necessitate, & non de vrbantate, quia subiunxit: non est enim propinquus excepto te, qui prior es, & me, qui secundus sum. Ista inducebat Booz ad ostendendum, quod competebar redemptio iure propinquitatis, & designavit maiorem, & minorem propinquitatem: ergo videtur, quod aliquid competebar propinquoiori, quod non competebar minus propinquo, quia alioquin superfluum esset assignare primum, & secundum in propinquitate: & tamen Booz non ostendebat adhuc, quod redemptio ista possessionis fieret ad suscitationem seminis, ergo in omni casu ius redemptionis competebar propinquoiori, & ille admonendus erat ab alijs minus propinquis. Item patet, quia cognatus Booz facta ista requisitione acceptavit redemptionem possessionis tanquam sibi competentem iure propinquitatis primo: & dixit Booz, quod acciperet Ruth in vxorem, & tunc noluit ipse acceptare redemptionem propter onus suscitationis annexum. Item patet, quia dixit ille, cedo iuri propinquitatis, & videtur, quod aliquod ius habebat cognatus Booz propter maiorem propinquitatem, quod non habebat Booz. Item iste eius cognatus dixit, tu meo vtere privilegio, quo me liberent carere profiteor: ergo habebat aliquod privilegium, quod non habebat Booz. Item concessit Booz cognatus eius privilegium suum, & in signum concessionis soluit calcamentum de pedibus suis, ut patet infra in litera: ergo competebar ei propter maiorem propinquitatem aliquid de iure redimendi, quod non competebar Booz. Dicendum ergo, quod quicumque vnus cognatus vellet alterius cognati redimere possessiones venditas, oportebat, quod omnes alios propinquoiores se admoneret.

Quomodo lex ista de venditione possessionum immobilium ad certum tempus non fuit observata ab alijs populis, cum esset tam conveniens. *Quaestio XVIII.*

Quaeret vtr vltierus, cum ista lex de venditione possessionum immobilium ad certum tempus, & non in perpetuum esset tam conveniens, ut declaratum est in praecedentibus, quomodo non fuit observata ab alijs populis. Dicendum, quod ista lex non fuit observata apud alios populos: nec observatur communiter, eo quod non est tam utilis alijs populis, sicut Iudeis. Ratio differentiae est, quia Iudeis erat necessarium, quod nunquam venderent possessiones immobiles, vel illas venderent ad tempus paucis, eo quod debebant progenies eorum manere distinctas, sicut fuerat ab initio: & Deus hoc volebat Nu. 36. non poterat tamen eas distincte conservare, nisi per aliqua immobilia bona, quae manerent semper in ipsis progeniebus, per quod cognoscerentur hoies, quasi familiarum, & tribuum erant.

Quomodo lex ista de venditione possessionum immobilium ad certum tempus non fuit observata ab alijs populis, cum esset tam conveniens. *Quaestio XVIII.*

Quaeret vtr vltierus, cum ista lex de venditione possessionum immobilium ad certum tempus, & non in perpetuum esset tam conveniens, ut declaratum est in praecedentibus, quomodo non fuit observata ab alijs populis. Dicendum, quod ista lex non fuit observata apud alios populos: nec observatur communiter, eo quod non est tam utilis alijs populis, sicut Iudeis. Ratio differentiae est, quia Iudeis erat necessarium, quod nunquam venderent possessiones immobiles, vel illas venderent ad tempus paucis, eo quod debebant progenies eorum manere distinctas, sicut fuerat ab initio: & Deus hoc volebat Nu. 36. non poterat tamen eas distincte conservare, nisi per aliqua immobilia bona, quae manerent semper in ipsis progeniebus, per quod cognoscerentur hoies, quasi familiarum, & tribuum erant.

Quando cognati agunt iure propinquitatis, & quando non.

Obiectio.

Responso ad obiectioem.

Si autem venderentur possessiones in eternum, vel ad tempus valde longum periret ista distinctio, ergo non concessa est talis venditio. Apud alias autem gentes non est necessitas istius distinctiois tribuum, & familiarum, sicut apud Iudeos, quia illud fiebat praecipue propter Messiam, ut sciretur de qua stirpe erat, de quo declaratum est Num. 27. & 36. & Levi. 25. in alijs autem gentibus nihil tale futurum erat, ideo conceditur, quod quilibet vendat possessionem suam: servatur tamen similitudo quantum ad aliquid, quia in bonis, quae veniunt iure primogeniturae servatur hoc, scilicet, quod illa non possunt alienari donando, vendendo, vel qua litercunque. Inter Iudeos autem servabatur ius primogeniturae, vel conditio primogeniturae in omnibus quantum ad hoc. I. quod bona nullius vendi possent, nec alienari in aeternum. Etiam apud quosdam populos servabatur istud quantum ad aliud. I. quod nullus permittebatur vendere bona sua immobilia. Et in alijs nullus permittebatur vendere, nisi ostenderet causam necessariam, sicut fuit quondam apud Locrenses, ut recitat Arist. 2. Polit. Nunc autem nullam gentem scimus, quae talia obseruet: quia nulla utilitas videtur sequi ex hoc, quod non permittatur, quilibet vendere possessionem suam.

In quo gradu propinquitatis iste cognatus Booz attinebat ad Elimelech. *Quaestio XIX.*

Quaeret vtr vltierus, cum dixerit hic Booz ad cognatum suum, quod emerit iure propinquitatis possessionem quam vendiderat Ruth Noemi, in quo gradu propinquitatis attinebat iste ad Elimelech, & in quo gradu Booz. Pro quo praesupponendum, quod Booz, & cognatus suus, de quo hic dicitur, erant cognati Elimelech, cuius possessio vendebatur: quod patet, quia ipse dixit, quod nullus erat propinquus nisi ambo, & ideo competebar amobus ius repetendi, & redimendi hereditatem. Aliqui autem dicunt, quod isti duo erant fratres Elimelech, quia Booz dixit hic, partem agri Elimelech fratris nostri vendit Noemi. Sed dicendum, quod non stat, quia si ambo essent fratres Elimelech ambo attinerent in eodem gradu ipsi Mahalo defuncto, cuius possessio vendebatur, & tamen cognatus Booz erat propinquior, quam ipse, sicut dixit, ut patet hic, & praeced. cap. ergo non erat ambo fratres Elimelech. Alij dicunt, quod erant ambo isti fratres Mahalon defuncti. Et patet hoc, quia suscitare semen pertinet ad fratres defuncti, ut habetur Deuter. 25. sed isti suscitabant semen Mahalon, ideo erant fratres eius. Dicendum, quod non stat per rationem supra positam: nam si ambo essent fratres Mahalon attinerent ei in eodem gradu, & tamen non attinebant, quia erat vnus propinquior alio, ideo non erant fratres eius. Secundo patet, quia si essent fratres Mahalo essent filij Elimelech, & Noemi, vel saltem alterius ipsorum: & tamen hoc non stat. De Elimelech. n. quod non esset pater eorum patet, quia ipsi vocaverunt eum fratrem, dicentes: partem agri Elimelech fratris nostri. Quod autem Noemi non esset mater eorum patet, quia non locuti sunt de ea, sicut de matre, sed sicut de extranea, dicentes: partem agri vendidit Noemi, quae reuera est de regione Moab. Item, quia Booz, qui loquebatur de Noemi, semper habebat eam vtr extraneam: nam dixit Booz ad Ruth, nolo quod reuertaris vacua ad socrum tuam. Item, quia Noemi dixit de Booz ad ipsam Ruth, propinquus noster est homo: si tamen esset filius suus non vocaret eum propinquum, sed alio nomine specialioris propinquitatis, ideo non erat frater Mahalon. Item si isti duo essent fratres Mahalon, teneretur suscitare semen eius sub pena, quae habetur Deuter. 25. & tamen cum nollet suscitare semen, non fuit hic inflata pena, quae habetur ibi, ut patet hic in litera, ergo non erant fratres Mahalon.

Dicendum igitur, quod isti duo erant cognati Mahalo filij Elimelech, & tamen non erant fratres eius, nec erant patris eius. I. fratres Elimelech patris eius: quod apparet ex probationibus inductis: & tamen licet non essent fratres, nec patris patris ad eos redemptio, possessionum Elimelech, & suscitatio seminis Mahalon. Cum autem obijciat, quod isti essent fratres Elimelech, cum dicitur hic, Elimelech fratris nostri. Dicendum, quod frater accipit largum pro quolibet cognato: & interdum omnes Hebraei inter se vocant fratres, ut patet Exo. 21. & Deu. 16. Cum autem dicitur, quod isti duo erant fratres Mahalo, eo quod competebar eis suscitare semen illius, dicendum, quod non stat, quia non fratribus competebar hoc, dum tamen essent cognati in aliquibus gradibus propinquo. Et patet, quia Booz, & cognatus suus erant cognati Mahalo, & non erant ambo in eodem gradu, & tamen competebar vtrique suscitare semen Mahalo, ut patet in litera: & tamen dato, quod vnus eorum esset frater Mahalo, non poterat ambo esse fratres eius, quia non erant cognati equaliter, & tamen si essent fratres essent cognati in eodem gradu: & sic ad alios cognatos, qui non erant fratres pertinebat et suscitare semen defuncti: de quo magis declarabitur infra in quadam quaestione.

Quare dixit Booz ad cognatum suum, quod Noemi vendiderat partem agri. *Quaestio XX.*

Quaeret vtr vltierus, quare dixit Booz ad cognatum suum, quod Noemi vendiderat partem agri. Dicendum, quod Booz volebat agere de contractu matrimonij cum Ruth, ut suscitaret semen defuncti, & quia hoc pertinebat ad propinquos, & nunc non erat, nisi duo. I. Booz, & cognatus suus, sicut dicitur hic in litera. Nullus est propinquus excepto te, qui prior es, & me, qui secundus sum: ideo volebat Booz agere, quod ipse, vel cognatus suus acciperet Ruth in vxorem: & quia ipse non poterat accipere Ruth in vxorem, nisi prius cognatus suus cederet iuri cognationis, voluit tentare Booz cognatum suum, an vellet accipere Ruth in vxorem, vel non: & ad sciendum hoc proposuit id, in quo poterat sciri. I. quod Noemi vendiderat partem agri pertinentem ad Elimelech, & ipse erat propinquus, an vellet redimere illam: istud proponebat, quia verisimiliter presumebat Booz, quod cognatus suus vellet possessionem emere, ideo nunc diceret ei Booz, quod acciperet simul Ruth in vxorem, & si non recusaret istud onus, bene factum esset, si autem recusaret denouleret ad ipsum. Sed tunc dicendum, quare Booz non proposuit ipsi cognato suo istud simpliciter, sine aliqua venditione possessionis, dicens, quod acciperet Ruth in vxorem ad suscitandum semen defuncti cognati sui, quia hoc modo non posset cognoscere, an ipse vellet facere hoc. Dicendum, quod Booz voluit istud proponere ad inducendum de matrimonio Ruth propter multa. Primum erat ad magis mouendum cognatum suum, ut acciperet Ruth in vxorem: nam si proponeret ei simpliciter, san vellet ipsam in vxorem, forte illico recusaret onus, sicut postea recusavit. Cum autem proposuit ei de redemptione hereditatis motus est ad redimendum eam, dicens: ego agrum emam: ideo cum postea diceretur ei, quod acciperet Ruth in vxorem, acciperet illam forte ex rubore ne videretur mutabilis cum concessisset primum, cui istud annexum erat. Secundum erat, ut magis appareret voluntas illius ad non accipiendum Ruth in vxorem: nam presumebat Booz, quod cognatus suus nollet accipere Ruth: & tamen, ut magis appareret in eo voluntas ista fuit conueniens, quod poneret Booz aliquid, ad quod moueretur ille, & tamen illud dimitteret, ut non acciperet Ruth in vxorem. I. quod diceret ei Booz si volebat hereditatem istam redimere, quod erat concupiscibilis, & ille acceptaret eam: & postea proponeret ei, quod acciperet Ruth in vxorem, quae erat aliquid annexum, & dimitteret hereditatem, quam acceptauerat, ut non acciperet Ruth appareat, quod nullo modo eam volebat. Tertium fuit,

Responso ad quaestioem.

vt

ut non praesumeretur aliquid contra ipsum Booz: nam si ipse proponeret cognato suo, quod acciperet Ruth in uxorem ad suscitandum semen, & non proponeret aliquid aliud, per quod alliceretur ad eam accipiendum: & non acciperet illam cognatus, sed postea illam acciperet Booz: praesumeretur contra illum, quod ipse desiderasset accipere Ruth in uxorem: & ob hoc preposuerat ipsi cognato suo id, quod erat graue solum. scilicet acciperet Ruth in uxorem, & non proposuerat ei quod erat concupiscibile. sed redimere possessionem: ut ergo non posset contra eum praesumi, proposuit ei id, per quod allici poterat ad capiendum eam, ut cum ipse postea illam caperet non praesumeretur contra eum quidquam. Quartum erat ad declarandum, quo iure accipiebat Ruth in uxorem: nam si non proposuisset Booz de redimenda possessione, & proposuisset de accipienda Ruth in uxorem, & acciperet eam nolente illam accipere cognato suo, non appareret adhuc an acciperet eam ad suscitandum semen defuncti, vel aliquo modo: quia poterat eam accipere vno modo, vel altero, ut infra declarabitur in quadam quaestione: & si non acciperet eam ad suscitandum semen, non posset redimere possessionem venditas defuncti, sed vendicaret eas alius cognatus, qui propinquior erat. Ut ergo appareret, quod ad eum pertinebat ista redemptio, & non ad cognatum suum, voluit ostendere publice, quod accipiebat Ruth ad suscitandum semen defuncti. Hoc autem non poterat indicari consequenter, nisi per istam praesumptionem de redimenda possessione, quia ille, qui vellet redimere possessionem iure propinquitatis, ostenderet se velle ut iure propinquitatis in suscitatione feminis, & cum cognatus Booz publice refutaret istam suscitationem, succederet publice Booz in redemptione possessionis, & suscitatione feminis. Quintum erat, quia non solum volebat Booz accipere Ruth in uxorem, sed etiam cum illa omnia bona, quae fuerant Elimelech, & filiorum suorum: & quia ista bona non proueniebant ad eum, licet acciperet Ruth in uxorem, si non acciperet eam ad suscitandum semen defuncti, ideo voluit ostendere, quod accipiebat eam ad suscitationem feminis: nam si Booz accepisset Ruth non ad suscitationem feminis, non proueniebant ei bona defuncti, & si vellet illa accipere obstat ei cognatus suus, dicens, quod ad eum pertinebant, quia ipse erat propinquior: ideo expediens fuit ipsi Booz, quod ostenderet publice, quod accipiebat Ruth in uxorem ad suscitationem feminis defuncti, ut per hoc publice succederent ei omnia bona defunctorum, & renunciaret cognatus suus priuilegio. Ista autem non potuissent conuenienter fieri, si non proposuisset Booz de redemptione hereditatis: ideo debuit proponere: quia alius non cognosceretur, an acciperet Ruth ad suscitandum semen, vel alius. Etiam cognatus suus non cederet iuri propinquitatis.

Cum Booz reseret Noemi possessionem vendidisse, cur addidit, eam de terra Moab reuertisse. Quaestio XXII.

QVAERETVR vterius, cum Booz enarraret cognato suo casum, scilicet, quod Noemi venderet quandam possessionem, cur dixit, quae reuerfa est de regione Moabitide? quia istud nunc non videbatur pertinere ad necessitatem historiae. Aliquis dicit, quod istud positum fuit quasi ex accidenti, licet non multum faceret ad historiam. Dicendum, quod non fiat hoc, quia sacra scriptura est nimis moderata, & in ea non debet aliqua superfluitas nominari, quia potius debet aliquid dici breue, quam superfluum: ideo cum potest assignari ratio dicti in sacra scriptura non

debet dici esse superfluum, vel ex accidenti dictum. Dicendum ergo, quod istud tenet Booz ad significandum quasi summam dictionum suorum: nam dicebat, quod Noemi vendiderat partem agri Elimelech viri sui: & quia ager non erat iustus, sed pertinebat ad haeredes viri sui, qui erant isti cognati duo, scilicet Booz, & cognatus suus, non poterat vendere sine aliqua urgente necessitate, & ad significandum istam necessitatem, dixit, quae reuerfa est de regione Moabitide, scilicet, stetit in regione illa peregrinando decem annis famis, & ibi consumpsit bona multa, & virum, & filios perdidit, & nunc reuerfa est inops: ideo eget, ut vendat aliquam possessionem ad se sustentandum: voluit etiam tangere aliud, quod postea dicturus erat: nam volebat dicere Booz de suscitatione feminis Mahalon mortui, qui fuerat vir Ruth, & ad hoc debebat significare quomodo maritus Ruth, qui erat cognatus eorum mortuus erat, & istud significauit in breui, dicens, quae reuerfa est de regione Moabitide. Haec autem omnia implicite tenet, dicendo, quae reuerfa est de regione Moab, sicut nos in locutionibus nostris praemittimus quaedam verba comprehensiuam magnae sententiae quantum ad ea, quae postea sequuntur in ipsis locutionibus.

Bona Elimelech, & Chelion, & filiorum, quo iure manebant in potestate Noemi, & quanto tempore manere debebant. Quaest. XXII.

QVAERETVR vterius, cum nunc bona Elimelech, & Chelion, & Mahalon filiorum suorum essent in potestate Noemi, & Ruth, quo iure erant, & vsque ad quantum tempus permanere debebant, apud illas. Dicendum est, quod bona Elimelech, & filiorum suorum, quae manebant nunc apud Noemi, & Ruth non erant ipsarum, quia ipse non poterant succedere in eis: nam in veteri testamento foeminae non succedebat vnequam in bonis immobilibus, nisi cum quis moreretur nullos habens filios Nu. 27. quia tunc si haberent filias pertinebant bona ad illas: hic autem non habebat Elimelech, & filij sui filios, nec filias: ideo bona eorum deuoluebantur ad cognatos propinquiores, sed nullo iure pertinebant ad Noemi, & Ruth, ut declaratum fuit supra in quadam quaestione, qua quaerebatur an Noemi poterat vendere istam possessionem, de qua hic dicitur. Sed dicendum, quod bona manebant nunc apud eas ex concessione legis, eo quod iste videbantur representare virorum defunctorum personas: & quamdiu illas representarent tenerent bona ista. Cum autem desinerent representare transfirent bona ad alios. Pro quo sciendum, quod ista bona erant Elimelech, Chelion, & Mahalon defunctorum: & secundum legem proueniebant filijs eorum. Non habebant tamen filios aliquos, ideo volebat lex, quod dareretur filijs, qui suscitarentur eis, qui essent filij legales. lex iubebat, quod cognati defunctorum suscitarent semine ipsorum: & filij, qui nascerentur de vxoribus defunctorum, & cognatis ipsorum suscipientibus eas, iudicabantur filij defunctorum: & isti habituri erant bona ipsorum, ac si essent filij eorum: ideo quoadiu vxor defuncti erat in potentia ad suscipiendum virum, qui suscitaret semen defuncti, representabat personam mortui, & quod de ea nasciturus erat filius ipsi mortuo, & ob hoc tamdiu tenebat ipsa bona defuncti. Si autem mulier disponeretur taliter, quod iam non suscitatura esset defuncti semen, scilicet, quia accipiebat aliquem in virum, qui non poterat suscitare semen defuncto, eo quod non erat de cognatione sua, non poterat tenere ista bona defuncti, & transibant ea ad haeredes defuncti: nunc

nunciat sic erat in Ruth, & Noemi, quia Elimelech, & Chelion, & Mahalo mortui bona reliquerat, & Ruth volebat suscitare semen viro suo cui esset prompta suscipere in virum quemquam cognatum viri sui, qui suscitaret semen eius, ideo manere debebant adhuc bona penes Ruth. Cum autem Ruth acciperet virum ad suscitandum semen defuncto, transibant bona ad potestatem viri, eo quod principaliter ille suscitabat semen defuncto: cum autem filius natus esset loco defuncti, quia ille censebatur tanquam esset vere filius eius, ad illum bona transibant, quia propter illum facta fuerat tota ista suscitatio, & ille plene representabat personam defuncti. Si autem Ruth accepisset in virum aliquem, qui non esset de cognatione Mahalon viri sui: eo facto priuanda erat possessio bonorum.

Cum bona haec tenerentur nunc pro indiuiso a Noemi, & Ruth: ad quam proprie atinebant haec bona, & eorum venditio. Quaest. XXIII.

QVAERETVR vterius, cum bona ista praedicta tenerent nunc pro indiuiso a Noemi, & Ruth, ad quam proprie pertinebant ista bona, vel ad quam expectabat venditio eorum, cum nunc vendita fuerint aliqua. Aliquis dicit, quod ad Noemi pertinebat bonorum possessio, & et venditio. Quod patet, quia ipsa vendidit partem agri Elimelech, ut patet inf. in litera. In contrarium vero, quod pertinebat ad Ruth, quia propter Ruth accepit illa Booz omnia. accepta Ruth in uxorem, & tunc non accepisset oia cum illa nisi nunc possessio oium pertineret ad illa. Aliquis dicit, quod non competeant ista bona in solidum ad aliquam istarum, sed ad vtranque ipsarum aliquid pertinebat: quod patet, quia ista bona erant trium virorum. scilicet Elimelech, Chelion, & Mahalon, & competeant feminis propter viros defunctos, sed Noemi erat vxor Elimelech, & Ruth Mahalon: ergo ad vtranque diuisim pertinebant bona. Dicendum tamen, quod hoc non fiat, quia non pertinebat aliqua bona ad Noemi, sed omnia ad Ruth. quod patet, quia competeant bona ista feminis in quantum suscitaturae erant semen viris suis defunctis: sed Noemi non erat suscitatura semen, ergo non competeat ei possessio aliquorum bonorum. Patet, quia Noemi erat vetustissima non apta vinculo coniugali, ut ipsa dixit supra i. capit. Secundo patet, quia dato quod Noemi esset etate iuuenicula, & non repugnaret ei concipere, non competeat ei suscitare semen viro suo, eo quod secundum legem non erat suscitandum semen ipsi Elimelech: quia semen suscitatur illi soli, qui suscepit uxorem, & non genito filio mortuus est, & reliquit uxorem: vel si genuit filium mortuus est filius ante patrem priusquam acciperet uxorem, & tamen non fuit sic in Elimelech, quia ipse genuit duos filios. scilicet Chelion, & Mahalon, & mortuus est ante illos, & ipsi acceperunt uxores, ideo filijs suis, & non ei semen suscitandum erat, quia ipse semine reliquerat. Tertio patet, quia quoniam Booz accepit Ruth in uxorem non dixit se accipere illam, nisi ad suscitandum semen Mahalon, ut patet inf. in litera: non poterat ergo tenere Noemi aliqua bona propter suscitationem feminis. Quarto patet, quia dato quod deberet Noemi suscitare semen viro suo Elimelech non habebat aliqua bona, quae possideret: nam nulla bona ei relicta sunt de bonis viri sui, eo quod quando mortuus est Elimelech manserunt duo filij eius Chelion, & Mahalon, ut patet sup. i. & illi succedebant in bonis. Nam existentibus filijs nulli alij haeredes requiruntur Nu. 27. ideo transferunt ad eos oia bona Elimelech, vel ius oium bonorum, deinde mortui sunt illi non relicto semine, & vxor alteri eorum. scilicet Ruth mansit quae poterat suscitare semine saltem vni eorum, ideo ad illam transire debebant bona sub specie suscitationis feminis. Et patet hoc, quia quoniam data est ipsa ad suscitandum semen Booz in uxorem: oia bona cum ea data sunt: ergo quoniam non erat data et ad eam oia bona pertinebant, Alph. Tost. super lib. Ruth

& nihil ad Noemi, ideo venditio istorum, vel alienatio quocumque pertinebat ad ius Ruth, & non Noemi: & tunc Noemi videbat, eo quod ipsa erat locus, & Ruth erat Nurus, & sic erat Noemi tanquam mater: ideo iustus erat, quod dispositio rerum oium pertineret ad Noemi: potissimum, quia cum Ruth tantum diligeret ipsam Noemi, permitteret ei dispositionem oium rerum, quae sibi deberetur.

Cur Booz dixit, quod Noemi vendiderat partem agri Elimelech, & non dixit quod Ruth. Quaest. XXIII.

QVAERETVR vterius, cum ius vendidit prineret ad Ruth, & tota administratio rerum: cur Booz dixit, quod Noemi vendiderat partem agri Elimelech, & non dixit quod Ruth. Respondetur, quod Booz voluit facere, quod cognatus suus ostenderet voluntatem suam circa Ruth accipiendam in uxorem, quod volebat illam, & ut magis pateret ista voluntas, voluit Booz praepone aliquid, per quod alliceret cognatus eius, & acceptaret id, & tunc postea resurgeret tantum onus, quod sibi imponebat de suscitatione feminis Mahalon ex Ruth: & ob hoc derelinqueret quod iam acceptauerat: ex quo appareret, quod nimis exosus habebat recipere Ruth in uxorem. Et ad hoc ut declaratum est, supra i. quada. q. debuit dicere Booz cognato suo prius si vellet redimere possessionem quada, quae vendiderat Noemi si vellet suscitare semen, quia si prius diceret de suscitatione feminis neutrum vellet: ex eadem causa debuit dicere, quod vendiderat possessionem istam Noemi, & non Ruth, quia dicendo, quod Noemi vendebat non significabat, quod accipiens possessionem dederat accipere Noemi ad suscitandum semen, quia ipsa non erat apta ad suscitationem feminis, cum esset senectute perfecta supra. i. ca. Si autem diceret, quod Ruth vendebat possessionem, significaret, quod etiam ea deberet suscitare semen. Nam Ruth erat iuuenicula apta ad suscitationem feminis, & vir suus decesserat sine semine, ideo accipienda erat in vxorem ad praedictam suscitationem. Voluit ergo dicere de Noemi, ut non retraheret cognatus suus ab acceptance redemptio nis hereditatis timens feminis suscitationem, quae tunc timeret si diceret ei, quod Ruth vendebat possessionem. Alia causa forte potest esse. scilicet quod Booz non diceret hoc, ut cognatus suus non formidaret feminis suscitationem, sed quia administratio totius possessionis Elimelech, Chelion, & Mahalon erat penes Noemi, licet de iure competere ipsi Ruth, dicebatur ipsa Noemi vendere, & non Ruth nurus eius.

Si Ruth nollet suscitare semine viro defuncto, quid fieri deberet de istis possessionibus Elimelech, Chelion, & Mahalon. Quaest. XXV.

QVAERETVR vterius, si Ruth nollet suscitare semen viro, vel pringeret, quod non suscitaret, quid fieri deberet de istis possessionibus Elimelech, Chelion, & Mahalo. Dicendum, quod aut Ruth volebat suscitare semen viro suo. scilicet quod volebat accipere in virum aliquem cognatum viri sui, aut aliquo modo pringeret, quod non suscitatur nomen, vel semen, licet ipsa vellet. Si primum dicens, quod non prmitterebat mulier voluntati suae, quia mulier defuncti non relinquentis semen erat obligata secundum legem ad hoc quod acciperet in virum aliquem de cognatis viri sui, si ille vellet: & si antequam admoneret cognatos viri sui acciperet in virum alium erat adultera, & poterat accusari de adulterio: sicut si esset fornicata cum alio viro post consummatum matrimonium, vel dum erat desponsata per verba desponsati, ut declarabitur inf. in quadam quaestione, & patet Ge. 38. de Thamar nuru Iuda, quae erat suscipienda in vxorem a Sella, filio Iudae ad suscitandum semen fratrum suorum defunctorum sine semine, ideo iste casus non fiat. Si autem contingeret, quod mulier volens suscitare semen viro non suscitaret illud, istud esset tripliciter. Vno modo, quia contingeret, quod mulier antequam acciperet in virum aliquem de cognatis suis, moriebatur, vel quia moriebantur omnes cognati defuncti, ita ut nullus superesset, quod posset de iure suscitare semine. Vel quia accepta est in vxorem ab aliquo de

virii sui cognatis, & tñ nō suscitatu est semen. Si primo mō cū mulier maneret in proposito suscitandi semen qñdōcunq; vellet eam accipere ī vxorē aliq̄s de cognatis virii sui cēlebat adhuc representare psonā defuncti, vt declaratum est supra in quadam quæst.ideo manebant semper bona defuncti penes ipsam mulierē. Mortua autem illa, quia nō erat spes vlla de suscitatione feminis defuncti, cū non esset mulier, de qua deuoluebantur bona ad hæredes defuncti, qui s̄m legem ab in testato ei succedebāt nisi fortē superessent alie vxores defuncti non repudiata: nam ex qualibet illarum poterat suscitari semen defuncto, vt declarabitur infra in quadam quæst. quia tunc defuncta vna vxore deuolue rentur bona ad alteram, q̄ possēt, & deberet de iure suscitare semen defuncto: si tñ vnica esset vxor, mortua illa, trāsibant illico bona ad hæredes defuncti, qui succedebant sibi ab intestato. Vnde si Ruth contingeret mori antequam acciperet in vxorem a Booz ad suscitandum semen, manerēt bona defunctorum apud eā ipsa viuente, sicut nunc manserunt: & ipsa mortua trāsirent illico ad cognatos virii sui. Cad Booz, & cognatū suum, vel alterum eorum. Si autē secundo modo. s. q̄ moriebant oēs cognati ipsius defuncti antequam quisquam eorum susciperet vxorem illius ad suscitationē feminis, deuoluebantur bona ad pximos hæredes. Iste autem casus satis possibilis erat, quia licet nō possēt aliquis mori in toto Israel, qui non haberet cognatos aliquos, siue modicum siue multum in gradu distantes, ita vt possēt succedere ei ab intestato: tñ poterat esse, q̄ quis esset, qui nō haberet aliquē cognatū, qui suscitare possēt semen eius: quia ad suscitandum semen nō admittentur oēs cognati in quocunq; gradu essent: sed solū illi, qui erant in gradu quodam determinato. Quæ pater, quia Booz dixit hic ad cognatum suū, q̄ nullus erat propinquus, qui possēt redimere iure propinquitatis possessionem venditā, nisi ambo. s. ipse & cognat⁹ suus. si autē isti duo decessissent tpe hoc: nullus maneret, qui iure propinquitatis possēt redimere possessionem Elimelech, & psequenter nec suscitare semē, cū suscitatio feminis fieret iure propinquitatis. s. semper ab intermediario: si autē isti duo essent mortui iā nulla esset spes suscitationis feminis defuncti, quia nullus esset qui suscitaret: ideo non manerēt bona iā penes Ruth, quia apud ipsam manebant inquantū ipsa erat apta suscitare semen defuncto, & tunc deuoluerentur ista bona ad hæredes proximos Elimelech & filiorum eius, alij tñ essent ī tali gradu, q̄ non possēt suscitare semē istorum. Si autē tertio modo. s. q̄ mulier accipere est in vxorem ab aliquo de cognatis virii sui ad suscitandum semen: & tñ non suscitatum est. Dicendum q̄ quocunq; sit, illico, vt quis de cognatis accipiebat mulierem ad suscitandum semen defuncto, deuoluebantur bona ad ipsam sub spe, q̄ inde filius nasciturus esset, qui censeretur filius defuncti, & loco ei⁹ haberetur, & iucederet ei, & tunc poterat ptingere, q̄ isti dantes opera generationi non gignerent: & tñ hoc non obstante quandiu manerent isti duo, bona manebant penes illos: si autē decederet alter ipsorum, & non esset genitus filius vel filia, aut decederet vir aut femina, si decederet femina, auferebatur iam spes suscitandi semē cū non possēt fieri suscitatio nisi ex vxore defuncti, ideo deuoluebant tunc bona ad hæredes proximos defuncti, qui ab intestato ei succedebant: nisi essent multe vxores defuncti nō repudiata, quia qlibet illarum possēt tunc suscitare semen viro suo, si nondum accepisset alium virum, & fieret de qualibet illarū sicut dictū est de prima. Si autē decederet vir, aut femina manēs esset apta ad suscitandum semen, aut non: si esset inepta ad suscitationem feminis, vt pote q̄ senectute pfecta, deuoluebant illico bona ad hæredes defuncti, velut si nō reliquisset vxorē, quia non esse, & inutile esse equi

Doct. s̄mā penes hoc q̄ntum.

parantē. Si autē esset apta ad suscitandum semen, quia adhuc erat in ætate in qua possēt gignere: aut supererat aliquis de cognatis defuncti, qui vellet eā accipere in vxorem aut nō: si nullus superesset, deuoluebatur hæreditas ad proximos hæredes defuncti, qui tamen non suscitabant semē eius, vt declaratum est in secundo casu: si autem aliqui supererant, qui possēt suscitare semen defuncti, manebant bona apud mulierem, & ipsa tenebatur admonere eos an quisquam eorum vellet suscitare ex ea semen defuncto. Et si quisquam vellet, accipiebat illam, & transferebat bona ad eum, & manebant apud ipsum vsquequo gigneret filium ipsi defuncto succedentem. Vel moreretur alter coniugum, & tunc fiebat sicut supra dictum est. Si autem quisque de cognatis defuncti nolebat mulierem accipere in vxorem, declarabitur sequenti quæst.

Quid fieret de possessionibus Elimelech, Chelion, & Mahalon si Booz, & alij cognati nolent accipere Ruth in vxorem, & an succederet Ruth in bonis defunctorum.

Quæst. XXXVI.

QVAERETVR vterius, si Booz nollet accipere Ruth in vxorē nec etiam cognat⁹ suus de quo hic dicitur, quid fieret de possessionibus Elimelech, Chelion, & Mahalon. Dicendum, q̄ vxor defuncti qñ non reliquerat defunctus semen, tenebat admonere cognatos defuncti, vt eam quisquam eorum susciperet in vxorem, & ad monebat eos per ordinem, sicut cōpetebat eis ordinatim suscitatio feminis. nam propinquiori cōpetebat immediatē, & ille admonend⁹ erat, an vellet suscitare semen fratri suo, vel cognato: & si nollet, fiebat poena, q̄ h̄ Deut. 25. si esset frater defuncti. s. quod mulier discalet eum, & spueret ī faciem eius, vocareturq; domus eius domus discaletati in Israel. Si autē esset cognatus, & non frater non fiebat ista poena, vt declarabitur inf. in quadam q̄st. & post hunc admonēbat mulier sequentē: & si nollet, fiebat idem. Et sic discurrerat per oēs, quotquot erant illi, qui poterant de iure suscitare semen defuncto. Nam non poterat quilibet cognatus in quocunq; gradu suscitare semen defuncto, vt dictum est pced. q̄st. & magis declarabitur inf. in quadam q̄st. & si aliquis istorum saltem vltimus suscipere eam, ad illum transferebat possessiones, sicut dictum est pced. q̄st. si autem nullus vellet suscipere mulierem istam, ipsa poterat accipere ī virum aliquem, qui non esset de cognatione virii sui: & tamē tunc non tenebat aliquid de possessionibus ei⁹, sed de uoluebantur oēs ad cognatos pximos. s. q̄ istimet, qui mulierem illam accipere noluerat succederent in istis bonis, etiam si non suscitarent iam defuncti semen. Et sic si Booz nolisset accipere Ruth in vxorem, nec ēt cognatus suus, ipsa quidem absoluebatur debito suscitandi semen: & tamen nihilominus isti succedebāt in bonis defunctorum iure propinquitatis, quia nullus erat propinquior, & hoc iure voluerat cognatus Booz redimere possessionem Elimelech. s. quod possessionem redimeret, & nō acciperet in vxorem ipsā Ruth. Et tñ quando aliquis de cognatione etiam si minus volebat suscitare semen defuncto, ille priuabat oēs alios cognatos iure successione, etiam si illi essent defuncto propinquiore: sicut fuit nunc in Booz, qui erat min⁹ propinquus q̄ alius cognatus suus. Quod patet in litera, quia tamen ille noluit suscitare semen defuncto pdidit ius hæreditatis, & successit Booz. Sed dicitur, quod in hoc videtur esse grauamen, s. quod si mulier prompta est suscipere in virum de cognatione quemcunq; defuncti ad suscitandum semen eius, quod priuē hæreditatis possessionem, & fructu: nam si aliquis eam suscipere de cognatione defuncti illa tenebat bona defuncti cum viro, qui illam accipiebat: & gauderet commodo fructuum: si autem nullus eam vellet accipere, ipsa nihil minus faciebat quam si accipe

acciperetur realiter ad suscitandum semen defuncti: ideo q̄ non gauderet fructu hæreditatis, videtur inco- ueniens. Aliquis fortē dicit, quod mulieri in casu isto manebant bona, vel aliqua pars eorum, licet non appa- reat. Dicendum, q̄ falsum est, quia mutaretur tunc sta- tus legis: nam Deus dederat modum successione hæ- dicitariæ in veteri testamento, & s̄m illam nunquam succedebat femina, nisi essent filie respectu patris, qñ pater nullum filium relinquebat: Num. 27. & tamen hic non erat tale, ideo non habebat talis mulier ius suc- cedēdi in bonis virii defuncti. Secūdo patet, quia Deus statuerat, q̄ nō transiret possessiones de familia ī fami- liam, & de tribu ī tribu, & circa hoc magnā cautelā ad- hiberat, Num. 36. Si tamen concederetur, quod vxor defuncti in isto casu succederet in bonis defuncti, vel in aliqua parte eorum, & non susciperetur in vxorem ab aliquo de cognatis defuncti, transiret bona de fa- milia in familiam, & aliquando de tribu in in tribum: nam contingebat, quod quis acciperet mulierem de alia tribu, & familia, sicut Beniamite virii acceperunt vxores filias labefenorum, quæ erant de tribu Gad, vel Manasse, vt declaratum est Iud. 21. & acceperunt mu- lieres Sionitas, quæ erant de tribu Ephraim, vt patet ibidem, vbi declaratum est. Et poterat accedere in ali- quo istorum iste casus. s. quod mortuo viro sine semi- ne, nullus de cognatione virii vellet accipere vxorem illius ad suscitandum semen: si ergo illa tunc succede- ret in bonis virii, cū ipsa esset de tribu Ephraim, aut Gad, aut Manasse redirent bona istarum tribuum ad alias. s. possessiones Benjamin ad Ephraim, & Gad, q̄ erant inconueniens in veteri testamento. Dicendum er- go, q̄ non succedebat mulier in bonis virii, nec in parte aliqua bonorum, sed cedebat propinquis defuncti, li- cet nollet suscitare semen eius. Cū autem obiicitur, quod grauatur mulier ista, quia cum esset p̄pta suscitare semē defuncti, & non cessat ex culpa sua, sed ex culpa cognatorum defuncti, quod priuatur hæredi- tatis fructu, dicendum q̄ non grauatur ista mulier, q̄ si deberetur ei hic aliquid, & propter culpam cognato- rum defuncti nolentium suscitare semen illius ipsa priuaretur illo iure, grauaretur: & tñ nihil debebatur hic mulieri defuncti, sed solum debebatur volenti sus- citare semen, & ipsa tenebat bona defuncti, quandiu erat in potētia ad suscitandū semē defuncti, & non fue- rat neglecta a cognatis eius. Si autē negligebat ab oibus, non grauabatur tanq̄ aliquid perderet, sed fiebat quod non lucraretur, cū aliis possit lucrari, s. si aliquis de cognatis defuncti vellet eam accipere in vxorem, quia tunc illa gauderet fructu bonorum simul cum viro, q̄ eam acciperet: nullus autem obligatur alteri ad faciē- dum, q̄ lucratur, obligatur tamen ad faciēdum, quod causa sui non perdat. Confirmatur hoc, quod istud pri- uilegium de possessione bonorum manentium apud vxorem potētem suscitare semen defuncti non intro- ductū est grā vxoris, nec pp̄ illum, qui suscitaret semē suum de familia sua: si ergo nullus sit, qui velit suscita- re semen defuncto, non priuatur mulier aliquo iure, vel privilegio introducto in fauorem suum, cū priuatur bonorum possessione, & deuoluntur ad cogna- tos defuncti. Sed est adhuc dubium, quia dicit aliquis: dato quod mulier defuncti non teneat bona eius, nul- lo propinquorum volente suscitare semen illius, quo modo tamen manent apud eos bona? nam videtur iniustum, quia ipsi sunt in culpa nolendo suscitare semen defuncti, & tamen de culpa commodum repor- tant, quod esse non debet. Potissimē, quia isti puniuntur pro culpa ista, nam frater, qui non vult fratris sui suscitare semen, punitur, eo quod discaletur, & expu- tur in faciem eius, & vocatur domus illius domus di-

Alph. Toft. super lib. Ruth

scalcitati in Israel: Deut. 25. Quomodo ergo remune- rabuntur accipiendo hæreditatem ex eo factō quo pe- nam meruerunt & puniti sunt, ergo iniustum videtur. Dicendum, quod peruenit hereditas ad cognatos de- functi, dato q̄ non suscitent semen eius: & pater hoc, quia si non perueniret ad eos, oporteret quod perueni- ret ad extraneos, & istud esset contra legem dispen- tem de modo succedendi: Num. 27. quia semper propin- quiores succedere debent: & non habetur alicubi, quod isti oēs priuentur iure successione, si noluerint suscitare semen defuncti: ideo non est dicendum, q̄ priuētur hereditate. Secūdo patet, quia si isti priuā- tur hereditate, perueniret illa ad extraneos, qui non es- sent de eadem familia, vel tribu. Et in hoc p̄iudicare- tur legi, quia Deus iusserat, q̄ non transiret hæreditas de tribu in tribum: nec de familia in familiam, quia sic confunderetur distinctio fortium, & ignorarentur fa- milia: & tribus. Nume. 36. ideo non debebat transire possessio hæreditatis ad extraneos, quamquam delin- quent cognati non suscitando semen defuncti. Cū autem obiicitur, quod isti erant in culpa, & non debe- bant reportare commodum de culpa: dicendū, quod isti non reportant commodū de culpa, ita quod propter culpam istam p̄miētur siue accipiant remunera- tionem, sed accipiunt hæreditatem propter legem, ne transeat hæreditas de tribu in tribum, & de familia in familiam. Sed stat, quod isti peccent non suscitando semen defuncti, & tñ succedat in bonis defuncti. Et iā dicendum, quod non est inconueniens quod interdum aliquis peccans non puniatur in eo, in quo deliquit, s. si ex punitione alicuius provenit magnum damnum reipublicæ, scilicet, quia magis p̄iudicabatur reipu- blicæ puniendo illum quam grauetur ille, qui pu- nitur, non debet puniri: sicut si aliquis homo esset, ex cuius statu, vel vita dependeret totus status, & confer- uatio reipublicæ, & illo pereunte reipublica periret, li- cet ille peccaret in aliquo, ita vt esset reus mortis, sicut adulterando, vel aliis, non deberet occidi, nec reitē leges politicæ iuberent eum occidi: ita est in propo- sito. iniustum enim erat quantum erat ex persona sua, q̄ cognati defuncti, qui noluerat suscitare semen defun- cto, priuarentur hereditate eius: tamen est damnum reipublicæ, & contra intentionem legis: nam vile erat reipublicæ, quod maneret certitudo progenierum, & sciretur de quolibet viro, de qua tribu & familia erat, & istud nō poterat sciri, nisi immobilia manerent sem- per penes viros eiusdem cognationis non transeundo ad alias familias, vel tribus per alienationem quamcun- que: & istud Deus volebat Num. 36. Si tamen cognati defuncti nolentes suscitare semen eius priuarentur hæ- dicitate, transirent possessiones ad extraneos, & tran- sient de familia in familiam, & paulatim de tribu in tribum: ideo non debebant priuari successione, quam quam delinquerent. Ad secūdum cū dicitur, quod isti cognati defuncti puniti sunt, quia noluerunt suscitare semen eius, quomodo ergo ex eodem actu, in quo pu- niti sunt consequuntur p̄mium. Dicendum, quod non consequuntur p̄mium ex actu, in quo fuerunt culpabiles: nam fuerunt culpabiles nolendo suscitare semen defuncto, & ob hoc non acquirunt successio- nem, sed acquirunt eam tanquam iam sibi debitam ex lege successione. Tertio cū dicitur in isto actu pu- niti sunt, ideo non debent acquirere p̄mium, dicen- dum quod iuste valde fit, nam isti puniuntur hic inq̄- tum p̄na potest esse personalis, & in illa parte non pu- niuntur, in qua p̄na extenderet se ad rem publicam puniendam: quia delictum personæ non debet re- dundare in damnum reipublicæ: isti autem potuerunt personaliter puniri, inquantū quilibet nolēs suscitare semen fratris sui defuncti, discaletur publicè, & spue- batur

L. 1. 2. batur

batur in faciem eius, eratque ei contumelia, quia vocabatur domus eius domus diuicati in Israel, Dent. 25. ista poena erat solum personalis, & non se extendebat ad rempublicam, ideo conueniens erat talem infligi, quia non legebatur in hoc respublica: si tamen priuarentur cognati defuncti successione, & transferret bona ad alios extraneos legeretur respublica, quia transferrent possessiones de tribu in tribum, & de familia in familiam, quod erat magnum inconueniens & contra intentionem Dei: Num. 36. Quia tolleretur certitudo progenierum, quod militabat contra statum Messiae, ut declaratum est Leui. 25. & Num. 27. & 36. non ergo debuerunt priuari tali poena quantumcumque delinquerent. Si tamen vnus cognatus, vel multi delinquebant iuscitare nolo dolo semen defuncti, & aliquis illorum volebat iuscitare, omnes alii priuabantur iure successione, quamquam essent propinquiore: & ad illum solum deueniebant omnia bona defuncti: sicut patet hic de Booz, & cognato suo. Nam ille erat propinquior defuncto quam Booz, & tamen quia noluit iuscitare semen Mahaloe defuncti transfuerunt oia bona defunctorum ad Booz, ut patet infra in litera. Ratio huius est, quia tunc quod priuaretur oes alij cognati iure successione, erat poena personalis, & non extendebatur ad rempublicam, eo quod manebat possessio in eadem tribu & familia, cum vnus cognatorum acciperet illam, qui volebat iuscitare semen, si priuaretur oes successiuè transferret hereditas ad extraneos, & sequeretur inconueniens quod supra ponebatur, ideo in isto casu non priuabantur cognati iure successione propter delictum.

Cur Booz dixit hoc ad cognatum suum. nullus enim est propinquus excepto te, qui prior es, & me qui secundus sum. Quest. XXVII.

QUAE RETVR vterius, cur dixit Booz ad cognatum suum. Nullus enim est propinquus excepto te, qui primus es, & me qui secundus sum: & quomodo poterat hoc stare. Ad primum dicendum, quod Booz dixit istud ad confirmandum intentionem suam: nam dixerat ad cognatum suum, quod emeretur possessionem quam vendiderat Noemi, alioquin ipse deliberaret an illam emeretur iure propinquitatis: & poterat obijci, quod alius esset propinquior, cui competeret iure propinquitatis redimere istam possessionem priuquam istis: dixit Booz, quod nullus erat alius propinquus, nisi ipse, & cognatus suus, scilicet cognatus suus prior, & ipse secundus, & sic nulli alij competeat ius redimendi. Vnde recte dixerat Booz, quod cognatus suus redimeret possessionem illam, alioquin ipse videret an conueniret ei redimere illam.

Quomodo poterat stare, quod nullus alius erat in tota cognatione illa nisi isti duo, quia videbatur impossibile: & quid sit consanguinitas, & in quo fundetur: & de differentia consanguinitatis naturalis, & legalis. Quest. XXVIII.

QUAE RETVR de secundo, scilicet quomodo poterat stare, quod nullus alius erat in tota cognatione illa nisi isti duo. Videtur enim impossibile, quia erat Elimelech de tribu Iuda, & familia Phares: ideo quoad supererant aliqui de familia Phares, erant aliqui de cognatione Elimelech, & istorum. Nicolaus dicit, quod multi alij erant de cognatione ista, quia cum isti essent potentes viri, non erat verisimile, quod ipsi soli essent in cognatione ista: sed dicuntur isti soli in co-

gnatione, scilicet principales, quia alij erant minus potentes, & minoris auctoritatis. Ista tamen responsio non est satis solida, quia dato quod essent potentes, poterant esse soli in cognatione: nam ad esse potentiores, vel diuiores non sequitur habere cognatos plures. Responderi potest ergo dupliciter: vno modo, quod non erant alij in cognatione praeter istas duos, sed quod non essentialiter, quibus prius competere ius redimendi possessionem istam. Alio modo potest intelligi, quod plures erant in familia ista vel cognatione: & tamen illi erant extra gradum, in quo vocabantur cognati, & in quo competeat redemptionis ius, & suscitatio feminis. Primus modus videtur satis conueniens, eo quod pcedit multos alios esse in progenie ista. Etiam quia conuenit intentioni Booz: nam Booz loquebatur hic de redemptione possessionis, & locuturus erat postea de suscitatioe feminis defuncti: ista autem competunt iure propinquitatis, & propinquitioribus prius competeat: & ga loquebat Booz, quod cognatus suus redimeret possessionem Elimelech, vel ipse redimeret eam: satis erat sibi ostendere non esse aliquem cognatum propinquorem eis, & sic diceret, quod nullus erat cognatus, nisi ipsi ambo, i. nullus erat prior eis ad hoc, quod posset iuscitare semen defuncti, & redimere hereditatem. Dicendum tamen, quod hoc non obstante adhuc non stat iste modus, sed secundus, scilicet quod non erat alius cognatus praeter istos in tota cognatione. Et patet quia si Booz intendisset dicere, quod competeat ius redimendi ipsis prius quam aliis, licet essent multi alij in cognatione, non diceret: nullus enim propinquus est excepto te, qui prior es, & me qui secundus sum, sed diceret, nullus est propinquior te, & ego sum secundus tibi: & tamen dixit nullus proximus est, quod excludit oes alios de quocumque gradu cognationis: id dicendum quod nullus alius erat cognatus Elimelech, & filiorum suorum, nisi isti duo. Secundum patet, quia si intenderet Booz dicere, quod redimedi primo competeat cognato suo, deinde sibi, & postea aliis: deinde peteret quod cognatus suus emeretur iure propinquitatis, vel hoc ipsum denunciaret ei, ut ipse deliberaret ut emeretur, non oportebat, quod Booz diceret, nullus est. n. proximus nisi tu, qui prior es, quia satis intelligebatur, quod loquebatur de seipso referendo illum ad se: id illo nolente ipse volebat redimere: ergo non intendit Booz solum dicere, quod nulli erant propinquiore quam ipsi: sed quod et nulli alij essent in tota cognatione Elimelech. Et istud est valde conueniens, quia licet oes hoies inter se attineant sibi in aliquo, quia saltem descendunt ab Adam oes, vel a principio propinquoiori descendunt oes a Noe: tamen non vocantur omnes cognati. Causa est, quia cognatio est quidam nexum plurius coicantium in sanguine, & ab eodem capite descendendum, & tenentium inter se aliquem ordinem vsque ad certum gradum. Et fundatur hoc, quia cum cognatio sit nexus, & vnitas quaedam, sequitur ad eam amor naturalis, ut declarat Ari. 8. Ethic. dicens maximum amorem post paternum esse inter fratres tanquam habentes omnia communia. i. sanguinem, & radicem: ita inter ceteros quoadiu manserit iste nexus, vel vnitas erat necessarius amor quidam: & tamen experimur, quod tantum aliqui descendentes ab eodem stipite elongantur inter se; quod nullo modo se diligunt, nisi in quantum homines sunt: quia omne animal diligit sibi simile. Eccl. 13. & non in quantum descendentes ab vno principio: ideo inter illos iam nullus nexus est, nec consanguinitas naturalis nec legalis. Pro hoc autem considerandum est, quod consanguinitas est duplex, scilicet naturalis & legalis: naturalis vocatur ille nexus plurius descendendum ab vno & coicantium sanguinis: & quando durat iste nexus, est naturalis consanguinitas; cessante autem isto nexu, cessat consanguinitas ista. Et aliquando ista excedit legalem consanguinitatem, & aliquando exceditur ab ea. Vocatur autem legalis consanguinitas ista et habitudo plurius descendendum ab

Quid est cognatio seu consanguinitas.

ab eodem stipite: sed est ista limitata certis limitibus, aut vel gradibus, quod non habet naturalis consanguinitas. Ad maiorem autem horum intelligentiam considerandum, quod naturaliter consanguinitas ista non est nisi quaedam similitudo naturalis in pluribus: & ista est duplex, quaedam est similitudo specifica, & alia indiuidualis: similitudo specifica est, quae inest omnibus hominibus ad se inuicem ex eo, quod in eorum quolibet reperitur totum, quod est de veritate naturae humanae siue de esse, & ideo membra, & virtutes membrorum in generali habent quandam similitudinem: ista tamen similitudo licet faciat quandam affectionem, vel amorem inter hoies, non est consanguinitas. Patet hoc, quia omne animal diligit sibi simile: Eccl. 13. etiam probat illud Arist. 8. Ethic. in principio dicens, quod omnis homo naturaliter est alteri amicus, siue cognito siue incognito, ut patet in erroribus viarum: quia quilibet indicat alteri viam, licet ei incognitus sit: ideo etiam vocat quosdam hoies philantropos. scilicet quia istum amorem specificum nimis ostendunt, & dicuntur philantropi. i. viorum vel hoium amatores. scilicet quia amant eos ex eo, quod hoies sunt nulla alia ratione intercedente: non tamen vocamus homines sim hanc similitudinem cognatos, quia alios oes homines essent inter se cognati, quod falsum est. Alia est similitudo indiuidualis. scilicet ex conditione indiuiduorum, i. quod multa de complexionibus vnus hoies reperiantur in alio ita, quod eadem esse sint illis grata, & eadem odiosa: & ad similia inclinentur, & simili modo se habeant quantum ad multas dispositiones naturales: & ista similitudo non est specifica, sed indiuidualis. scilicet proueniens ex conditionibus indiuiduorum. Ista autem est duplex: quaedam enim est accidentaliter pura, alia autem est in aliqua causa vniuoca. Prima est, ut in duobus hoibus, qui nati sunt in diuersis temporibus, vel in diuersis regionibus: & contingit illos duos quantum ad oia accidentia, vel plarima complexionis videri similes: ista similitudo non prouenit ex aliqua vnitate principij vniuoci. scilicet procedunt ab eodem patre, vel matre: sed quia geniti sunt ex parentibus habentibus similes complexionem, & quorum femina erant eodem modo disposita, vel quia contingit eos nasci celo existente in eadem dispositione: & tamen effectus isti, qui causantur in terris sunt ex opere corporum caelestium, ut dicit Arist. 1. de Generatione, & corruptione. scilicet per accessum, & recessum solis in circulo obliquo causantur oes generationes, & corruptiones in terra. Ista similitudo, quia pure ab accidenti est, scilicet esse in vno eorum non attinet aliquid ad esse in altero, non causat cognationem, sed nec aliquem alium nexum. Alia est similitudo indiuidualis non accidentaliter. scilicet quando plura indiuidua habent eandem complexionem, vel magnam similitudinem in illa: & hoc quia descendunt ab eodem principio feminali, & idem sunt in eodem aptum est facere vnum tantum: & ista facit cognationem, scilicet multi hoies descendunt ab eodem, & ille praestitit sperma conforme in generatione oium seruabitur similitudo in complexionibus eorum. Et etiam deriuati ab istis seruabunt similitudinem quandam naturalem, in quantum retinetur in eis virtus feminis deriuati a parente eorum primo, & quamdiu manserit similitudo ista, manet consanguinitas: quia nihil aliud est consanguinitas, nisi ista conformitas: ista tamen similitudo est maior quanto aliqua magis propinque sunt. i. quanto magis accedunt ad vnitatem principij: quanto autem magis distant ab illo, minus propinqui sunt, & ob hoc necesse est, quod continue descendendo ab eodem capite tanta sit intermedium distantia, quod nulla reperitur similitudo apparens indiuidualis: & tunc cessabit naturalis cognatio, & etiam cessabit amor. Nam amor fundatur super vnitate, vel similitudine ista naturali,

Philantropus quid sit.

Duplex similitudo, scilicet specifica, & indiuidualis.

Consanguinitas quid importet, & quare non est in ter bestiis

Quare in consanguinitate legali dantur gradus, & in alia non.

Nam in lege Mosaica, quæ erat diuina, non erat vetitus nisi primus gradus inter descendentes collaterales inter se, scilicet ne contraheret frater cum sorore. patruales tamen, id est filii duorum fratrum contraherant, & omnes posteriores. In nouo autem testamento fuerunt a principio determinati gradus septem consanguinitatis ad impediendum & dirimendum matrimonium: postea autem, quia sequebantur inconuenientia multa, limitati & restricti sunt gradus ad quatuor, & ultra non est impedimentum. Et ultra istos gradus non vocamus aliquos consanguineos, nec dicimus nos sibi in aliquo attingere. Ob hoc autem necesse est quod aliquando consanguinitas naturalis magis procedat, quam legalis, & interdum est contrario. Quod patet, quia quando semen est forte in patre, & adiuuatur a corpore caelesti in eo & filijs suis extenditur interdum confortans illa, & nexus ultra quintum & sextum gradum: cum verò virtus seminis est pauca, non extenditur interdum ad gradus tres, & nec ad duos interdum. & tamen obligatio secundum legem manet, & fuit necessaria ista determinatio legalis, quia alias non poterat patere de ipsius gradibus secundum naturalem proportionem. Ita ergo dicendum est in proposito quod inter Hebræos erant certi gradus determinati cognationis, & qui erant intra illos gradus vocabantur cognati, alij autem non, & hoc erat ad ius propinquitatis quantum ad redemptionem rerum venditarum, & ad suscitacionem seminis. Ad succedendum autem in hereditate ab intestato non erant gradus determinati, sed quicumque cognosceretur inter aliquos gradus aliquis attentius vel proximitatis, etiam si esset ultra gradus cognationis succedebat ille, qui erat propinquior in gradu, & istud obseruatur apud nos: nam ad impediendum matrimonij solū sunt gradus quatuor, & ultra illos nec sunt cognati, nec impedimentum: & tñ ad successionem feratur quod quicumque cognoscat gradus attentius succedat ab intestato: ita nunc erat respectu Elimelech, & filiorum suorum, quia in tota cognatione sua intra gradus, in quibus est concessio ad suscitandum semen & redimendum hereditatem venditam, qui vocabatur gradus cognationis, non erant aliqui viri nisi Booz, & cognatus suus, ideo rectè dixit Booz, nullus est propinquus, scilicet intra gradus cognationis excepto te, qui prior es, & me qui secundus sum.

Quid fieret de nomine & bonis defuncti, si nullus esset nunc, qui suscitare posset de iure semen ipsorum defunctorum.
Quest. XXXIX.

QUARE TVR vterius, quid fieret, si nullus esset nunc qui suscitare posset de iure semen ipsorum defunctorum, & acciperet Ruth in vxorem. Respondetur, quod si nullus esset, deuolueretur hereditas ad propinquiores, & deleteretur nomen ipsorum defunctorum de familia sua: cum enim venerunt Noemi, & Ruth de terra Moab inuenerunt possessiones, quas reliquerat Elimelech, & filij sui in Bethlehem: & inceperunt possidere illas, eo quod erat adhuc spes suscitandi semen defuncti: nam Noemi procurabat quomodo Ruth traderetur in vxorem Booz cognato viri sui ad suscitandum semen: si tñ non fuisset aliquis propinquus, qui posset suscitare semen defuncti venirent illi, qui erant propinquiores defuncto, qui tamen erant iam extra gradum cognationis, & peterent hereditatem Elimelech, & filiorum suorum, & tenerentur Noemi, & Ruth restituere illam eis, quia ipse non habebat iam aliquam rem retinendi illam, cum non esset spes suscitandi seminis. Nomē tamen defuncti periret, quia non esset aliquis, qui suscitaret semen eius in cognatione sua, quia iam non erat aliquis, qui succederet in loco eius, & non

minaretur noīe eius, essetque per fictionem iuris. Et sic noīa multorum peribant, eo quod non erat aliquis, qui suscitaret semen eorum. Et sic fuit nunc de semine Chelion filij Elimelech. Nā licet nunc Booz suscitauit semen Mahalon, non potuit suscitare semē Chelion, eo quod suscitaretur semen ex vxore defuncti: non erat tñ nunc vxor Chelion, quia illa manserat in terra Moab. Ophra, vt patet supra i. cap. ideo non suscitabatur nisi semen Mahalon, quia eius vxor fuerat Ruth, quam nunc accipiebat in vxorem Booz: & sic dixit ipse Booz, quod ipse accipiebat oīa bona Elimelech, Chelion, & Mahalon cum Ruth vxore Booz ad suscitandum semen defuncti: & sic solius defuncti cuius erat vxor Ruth suscitabatur semen. Ita debebantur nomina multorum, quoniam oēs de posteritate ipsorum peribant. Sic dixit Saul ad Dauid: iura mihi ne deas nomen meū de domo patris mei. Non occidas oēs filios meos, & nepotes, quia illis occisis deletum erit nomen meum, cum nullus mihi succedat i. Reg. 24. capi. isto modo et delebatur nomen alicuius de familia sua, quando erant aliqui propinqui, qui possent suscitare semen: & tamen nullus illorum volebat: nam tunc deuoluebantur possessiones ad propinquiores, & nomen defuncti deleteretur. Isti autem reputabantur infelices, quia non reputabantur viuere, si non relinquerent heredes, in quibus conseruaretur nomen patrū. Si autem maneret filius verus, vel legalis, iam non penitus se perire existimabant.

Quid vocetur suscitatio seminis, & quibus competeat: & quare non est in nouo testamento.
Quest. XXX.

QUARE TVR vterius circa suscitacionem seminis, de qua habetur hic, de aliquibus dubijs. Et primum est quid vocetur suscitatio seminis, vel quod proficiebat. Dicendum est, quod suscitatio seminis erat quæ docuq; aliquis accepta vxore, & non relicta liberis decedebat: nā tunc aliquis de propinquo accipiebat vxorem defuncti, & gignebat ex ea filios: & primus filius vocabatur nomine defuncti: & ille non reputabatur tanquam filius eius, qui gignebat eum, sed defuncti, & succedebat defuncto in bonis suis, & non patri vero, & vocabatur de cognatione, vel posteritate defuncti: & vocabatur ista suscitatio seminis, quia censetur, quod vxor defuncti susceperat semen a defuncto, ex quo fieret conceptus: & cum non posset perfici, venit iste vir secundus ad adiuuandum semen defuncti viuificando illud, & faciendo inde formari conceptum, sicut est in semine iactato in terra: nam prius putrefcit, & non surget inde seges, nisi virtute solis caleferet: & aīaretur. Ita censetur facere iste vir secundus, sed sol dicitur suscitare oīa semina terræ, quia sine eius vigore non surgent, ideo dicebatur iste vir secundus suscitare semen defuncti.

Ad quid Deus iussit cum tanta efficacia, quod suscitaretur semen inter Hebræos: & cur ista lex non obseruatur inter aliās gentes maxime inter Christianos.
Quest. XXXI.

QUARE TVR vterius, ad quid Deus iussit cum tanta efficacia, quod suscitaretur semen inter Hebræos, & cur non obseruatur hoc inter alias gentes. Respondendum, quod hoc potuit esse multiplex causa mortua. Prima causa est, quæ licet nunc non obseruetur inter nos, nec inter gentes, quas nouimus, tñ antiquitus seruabat: & quia si Deus non daret legem Iudæis de suscitacione seminis: putaretur ex hoc minores esse aliis gentibus, ideo dedit eis legem de suscitacione. Sic enim fuit de multis aliis legibus: nam libellus repudij erat inter gentes, & vt non viderentur grauari Hebræi

Apud Gentes obseruabatur lex de suscitacione seminis.

Hebræi, si non permitteretur eis libellus, permisit Deus. Deut. 24. Sic non fuit de vxora, nā inter Gentes erant vxoræ, & licet malum esset, ne Iudæi qui cupidi erant, viderentur habere in hoc legem intolerabilem, & recederent ab ea, permisit Deus vxoras, & tamen temperauit eas, quia non permisit, quod darent ad vxoras alij Iudæis, sed extraneis, scilicet Gentilibus, & pueris de Gentilitate. Deut. 23. sic et fuit de suscitacione seminis: nā apud Gentes erat ista lex, & seruabatur cum isto rigore cum quo apud Hebræos seruabatur. Quod patet, quia anteq̄ daretur lex Moysi, obseruabatur ista lex de suscitacione seminis: nam filij Iudæ nepotes Iacob tenuerunt istam legem inter mulieres Gentes: nam accepit Iudas mulierem Chananeam, & genuit tres filios, scilicet Her, Onam, & Sella. Etiam primogenito dedit vxorem Chananeam, nomine Thamar, qui mortuus est sine filijs: & iussit filio suo secundo, scilicet Onan, quod suscitaret semen fratri suo, & mortuus est etiam sine filijs, & postea tertius seruabatur, vt quod esset adultus, suscitaret semē fratris primogeniti, Gen. 38. & tñ nō data fuerat lex Moysi, nec data est vlx; multū tēpus post: quia quando istud fuit, nondū descenderat Iacob in Aegyptum cum filijs suis, vt patet ex processu Gen. & tamē lex data est post exitum Israelitarum de Aegypto, scilicet quando erant Hebræi in deserto in monte Sinai, & in Aegypto manserunt multo tempore, scilicet ducentis & quindecim annis, vt patet ex declaratis Gen. 15. & Ex. 1. primo, & 2. ideo erat suscitatio seminis inter Gentes multo tempore anteq̄ esset inter Hebræos: & Hebræis data est ista lex, quia inter Gentes erat prius. Secunda causa erat, quia per suscitacionem seminis putabatur Hebræi se felices esse: nam qui moritur sine filio reputabatur infelix apud antiquos, tantum quod morietur sine filio: consuebat verē mortuus: & qui moriebatur habens filium consuebat viuere, vt patet Eccles. 3. 16. scilicet mortuus est pater eius, & non est mortuus, reliquit enim filium similem sibi. Et quia multos contingebat habentes vxores sine liberis mori, vt non censerentur omnino infelices procurabat lex, quod ipsi haberent filios legales, et si non haberent filios veros: & istud erat per fictionem legis, scilicet quod filius natus ex vxore mortui, & consanguineo aliquo mortui censeretur filius mortui propter quandam identitatem, de qua dicitur infra in quadam quæstione: ideo per talem filium suscitatum ipse mortuus videbatur quodam modo manere habens posteros, ideo fuit conueniens suscitatio seminis. Tertia causa fuit quia Israelitæ diligebant valde memoria post se, & quod haberent posteritatem, per quod deriuarent nomen ipsorum putantes se per istam posteritatem viuere, & reputabatur maximum infortunium, quod quis careret posteritate: sicut Saul dicens Dauid aduersaturum esse sibi, dixit ei, iura mihi, ne deas nomen meum de domo patris mei: deletio autem nominis erat quod maneret posteritas nulla ipsius: & sic non putauit quod Dauid posset ei maius malum inferre, quā quod deleteret nomen eius: nam propter hoc exorauit pro isto solo, scilicet ne deleteret nomen eius. Si autem aliud peius hoc existimasset, potius orasset, ne illud sibi infligeretur. Et quia multi erant, quorum nomina non poterant perpetuari in familijs suis per filios descendentes ab eis, fuit conueniens quod fieret suscitatio seminis, quia natus de suscitacione seminis censetur filius defuncti, & posteritas ab isto descendens iudicabatur posteritas mortui: & quantum ad hoc ita plene conseruabatur nomen eius, sicut si verē filios habuisset: vtilis ergo fuit inter Iudæos suscitatio seminis. Ad aliud cum quaeritur, scilicet, cur inter alias gentes non seruatur lex de suscitacione seminis. Dicendum quod cause istæ, quæ mouebant alias gentes

ad volendum suscitacionem seminis procedebant ex quadam affectione, vel desiderio conseruationis nominis, & ex quadam opinione, quia putabant mortuos non verē mortuos, cum relinquebant heredes: alij autem Gentes posteriores non opinatæ fuerunt hæc; ideo non curauerunt de suscitacione seminis. Inter Christianos autem non decuit istam legem obseruari. Primum quia ista aliquoties repugnat desiderio vel fidei resurrectionis: nos enim tenere debemus firmiter resurrectionem mortuorum, & secundum hanc alliciemur ad omnia bona: quicquid autem repugnat certitudini fidei resurrectionis enitendum est a nobis. & ob hoc Apostolus increpat valde eos, qui nimis lugent mortuos, quia per hoc videntur exclusisse spem de resurrectione illorum, vt patet i. ad Thes. quarto. Sic etiam est suscitatio seminis, quia suscitatio seminis prouenit ex desiderio semper viuendi hic: nam quisque linquit filium, putat se semper viuere, quamdiu ille viuunt: & vt semper censeatur viuens, vult quod suscitetur filius ei, quando ipse non reliquerit filium. Velle tamen semper viuere, & dolere de memoria, velle perire hic, nimis obuiat spei de resurrectione, quia qui tantum afficiuntur ad ista, non videntur habere spem de futura vita: sed in nobis debet valde apparere spes de resurrectione, ideo non debuit esse tantum desiderium viuendi, nec suscitatio seminis, quæ ad hoc seruit. Secundum est, quia istud repugnabat honestati graduum affinitatis, quæ obseruatur in nouo testamento: nam sicut inter consanguineos vsque ad quartum gradum seruatur prohibitio matrimonij, ita inter affines: & tñ si fieret suscitatio seminis, affinis in primo gradu acciperet vxorem affinem in primo gradu, scilicet, frater vxorem fratris, quod erat contra honestatem noui testamenti, ideo non debuit fieri suscitatio. Tertia causa est, quia fieret contra legem Evangelicam, quæ vult vnicam esse vxorem viro cui libet, & nulli simul inesse duas: & tamen si fieret suscitatio seminis, contingeret quod idem vir haberet duas vxores, scilicet quia interdum frater defuncti habebat vxorem, & cogebatur accipere vxorem defuncti ad suscitandum ex ea semē defuncto. Et hoc non erat inconueniens in veteri testamento, vbi quis simul plures vxores habere poterat. In nouo autem testamento non licet, ideo non conueniebat seminis suscitatio inter Christianos. Inter Gentes etiam paucio tempore ante Christi natiuitatem non obseruabatur ista lex: quod patet ex legibus Romanorum, quæ habentur in digestis, institutionibus, & codice. & tamen non reperitur ibi lex de suscitacione seminis: ergo non erat etiam inter Gentes, quia non iudicabant istam legem sibi vilem esse: fuit autem ista lex apud antiquos Gentes, qui opinabantur vilem sibi esse istam suscitacionem, vt per hoc viderentur viuere post mortem, sed postea meliori iudicio de hac suscitacione non curatum est.

Qui & quales debebant esse illi, quorum semen suscitabatur.
Quest. XXXII.

QUARE TVR vterius, de ista suscitacione seminis pro quibus fiebat, scilicet, qui vel quales essent illi, de quibus semen suscitaretur. Respondendum, quod suscitatio seminis erat quasi viuificatio seminis, quod defunctus putabatur posuisse, & non poterat illud virtute defuncti viuere, & viuificabatur agere viro alio: sicut semina putrefacta in terra non erant in herbam, & arborem, nisi virtute solis alantur, & viuificentur: illius ergo suscitandum est semen, qui semen habere poterat. Ex hoc est prima conclusio, quod pro morientibus in parua ætate non erat seminis viuificatio siue suscitatio.

Causa prima est, quia lex fingebat esse idem semē defuncti & istius, qui suscitabat illud: unde non dicebatur iste semen defuncto dare, sed suscitare, scilicet semen quod ille posuerat, & inutile factum fuerat: & tamen in parvulo non potest fingi hoc, eo quod ille ad hoc impotens est, cum semen non habeat, ideo illius semen non suscitabatur. Secunda causa erat, quia ad hoc, quod suscitaretur semen alicuius necesse est, quod suscitaretur de vxore defuncti: & non existente illa non suscitabatur semē, Deut. 25. cap. & tñ parvuli non habent vxores, ideo nō potest suscitari semen illorum. Tertia causa est, quia suscitatio feminis est, vt nomen defuncti nō deleatur de progenie sua: nō potest aut nomen alicuius deleri, nisi illud habeat: & tñ parvuli nōdum habent nomen in populo, nec in familiis suis, ergo non poterat nomē illorum suscitari. Patet hoc, quia inter Hebræos nullus transibat ad nomen nec diues nec pauper, vsquequo esset viginti annorum: & tunc soluebat quilibet diuidium siculum pro anima sua, & transibat ad nomen, & numerum. Exo. 30. & tamen parvuli nondum peruenerant ad annos viginti: ideo non poterat nomen eorum deleri, nec suscitari eis semen. Secunda conclusio est, quod non suscitabatur semen omnibus potentibus generare morientibus sine filiis. Patet hoc, quia pueri vltra quartumdecimum annum vt cōiter puberes sunt, & generare queunt, & tamen si quis istorum moreretur, nō accepta vxore, non erat sibi suscitandū semen. Quod patet, primō, quia sicut dicebatur supra, non suscitabatur semen nisi vt nō deleatur nomē defuncti, sed multi istorum erant, qui non poterant perdere nosia, eo quod non habebant illa. s. quod nōdum attingerant annū 20. vt pote inter 14. & 20. quia isti puberes sunt, & tamen nondum transierunt ad nomen, & numerum, ideo nō poterat suscitari semen pro istis. Secundō patet, quia vt etiam dictum est, non poterat fieri suscitatio feminis nisi ex vxore defuncti: & tamē multi istorum non habebant vxores, ergo nō poterat suscitari semen ipsorum. Conclusio tertia est, quod semen suscitabatur pro morientibus, qui acceperat vxores, & non pro aliis. Patet, quia vxor defuncti erat quādam extremū requisitum ad suscitationem feminis. Deut. 25. ideo vbi non esset vxor. s. in illis, qui nunquā acceperunt illas, vel non habebant eas, quando moriebantur, licet prius haberēt illam, non suscitabatur semen: non tamen est intelligendum in oibus relinquētibz vxores, quia si filios relinquebant, non erat suscitatio feminis. Quod patet, quia suscitatio feminis erat data in subsidium, vel remedium. s. quando non poterat quis habere filios a se; haberet ab alio: & quando non poterat habere filios veros, haberet filios legales, qui erant per suscitationem. In habentibus ergo filios veros non fiebat suscitatio feminis. Quarta conclusio est, quod si quis haberet vxorem, & moreretur sine liberis: & tamen vxor moreretur ante virum, vel simul, non poterat fieri suscitatio feminis. Patet hoc, quia vxor defuncti requirit ad suscitationē feminis, & tñ non erat vxor defuncti in istis, quia mortua erat, id nō fiebat suscitatio: nam si vellet aliquis cognatus defuncti accipere aliam vxorem ad suscitandum inde semen defuncto, nō poterat fieri, quia non censebatur natus inde filius defuncti, eo quod mulier illa nullo mō attingebat ad defunctum. Quinta conclusio est, quod si quis habens vxorem moreretur, non relicto filio, si illa erat impotens ad concipiendum, non poterat suscitari semē defuncto. Patet ex ratione supra posita: nam suscitatio feminis fit ex vxore defuncti: si autem impotens est, vt pote senio confecta, & desierunt in ea iam fieri muliebria, vel quia sterilis est, aut alia de causa, non potest suscitari semen ex illa, & tamen non potest accipi alia: ergo non fiet in hoc casu suscitatio feminis. Sexta con-

clusio est, quod si quis moriebatur relicta vxore potente gignere, & non habebat filios, quia illi iam mortui fuerant suscepti vxoribus, & nō relicta posteritate, nō erat semen illi suscitandum. Quod patet, quia iste habens vxorem acceperat prolem ex illa, & filij sui peruenierant ad virilem etatem, & ipsi quoque acceperat vxores: ideo iste quomodocumque moreretur, non diceretur iam mori sine prole: filij autē sui suscepti vxoribus mortui sunt sine liberis, ideo nō debet dici de patre, quod mortuus est sine semine, sed de filiis: ideo semen nō est suscitandum patri, sed filiis eorum de vxoribus: sic fuit in casu huius cap. nam Elimelech mortuus est relicta vxore & filiis, & mortui sunt filij manēte vxore Elimelech, & vxoribz filiorum suorum, & tamen non fuit suscitatum semen Elimelech, sed filio suo Mahalō ex Ruth. Septima conclusio est, quod si quis moriebatur relicta vxore & filiabus, & non haberet filios vel masculos, quod non erat suscitandum illi semen: nam licet filia non conferret directē nomen patris, quia non computatur mulier in genealogia virorum tanquam mediū, per quod deriuatur progenies: nec filij nominantur de progeniebus matrum, sed patrum: tamen filia indirecte poterat conferuare nomen patris. s. si quis relinqueret vnam filiam, & nullum filium, illa acciperet virum, & filius genitus inde saltem vnus nominabatur de progenie aui materni, & succedebat auo materni in hereditate, & progenie, & nomine, & non succedebat patri suo, sed alij frater eius succedebat patri, & computabatur de familia patris. De quo declaratum est satis Num. 27. Cum ergo filia sufficienter faceret ad preservationem nois patris, non erat opus, quod suscitaretur semen pro moriente sine filiis, dum tamen haberet filias. Item patet, quod nō solū non erat opus, imō non debebat fieri, quia Deus iubebat, quod si quis moreretur sine maribz filiis, & relinqueret filias, quod ille succederent in hereditate patris Num. 27. & tamen si semen huius suscitandum esset, deberet dari tota hereditas defuncti suscitanti semen eius: sicut factū est nunc in Booz, qui accepit totā hereditatem Mahalon; eo quod suscitaturus erat semen eius, vt patet in litera: ergo non erat suscitandum semen. Etiam, quia filius, qui nasceretur de suscitatione feminis, habiturus erat totam hereditatem defuncti, quia ille censebatur filius eius, & tamen in casu dato filia successura erant, ideo non poterat huic semen suscitari per vxorem, quia suscitabatur per filiam. Octaua conclusio est, quod si quis moreretur non relicto liberis relicta tamen vxore, quod repudiata esset a viro, non poterat suscitari semen illius, etiam si illa vxor vellet. Patet hoc, quia ad suscitandum semen requiritur, quod suscitetur ex vxore defuncti: & tamen vxor repudiata nō est vxor, sed per repudium desinebat esse vxor, ita quod poterat eā qui liber alius impudē accipere, Deut. 24. ergo de isto dicendum erat, sicut de illo, qui moriebatur non habēs vxorem. Sed dicitur: ponatur quod illa vult accipi ab aliquo cognato defuncti ad suscitandum semen eius, nunquid non suscitabitur tunc? Dicendum, quod nec etiam isto mō, quia si quis moreretur, non relicta vxore, non poterat alia extranea mulier se opponere ad suscitandum semen defuncti. s. quod acciperet eam aliquis de cognatis defuncti: ita nec nunc ista, cum esset repudiata poterat se subiicere ad suscitandum semen defuncti, quia cum semel desierit esse vxor defuncti, iam non poterat accipi, nisi sicut vxor noua: imō maior difficultas erat, quia illa, quæ nunquam fuerat ab aliquo accepta in vxorem poterat accipi, illa tamen, quod fuerat repudiata non poterat postea accipi, Deute. 24. ideo mulier, quæ repudiata erat, nō poterat assumi ad suscitandum semen defuncti. Nona conclusio est, quod si quis moreretur relicta vxore potēte suscitare semē,

Ad suscitandum semen quid requiritur.

& tamē sine liberis, si nullus cognatus superesset non poterat suscitari semen illi, eo quod non erat aliquis, qui suscitaret, & ad suscitationem requirebatur aliquis cognatus, qui representaret personam defuncti. Decima conclusio est, quod si quis moreretur non relicto liberis, vt pote, quia illos habuerat, & perdidit antequam acciperet vxores, & moreretur pater post illos, quod illius suscitandum erat semen, quia ille censebatur nunquā habuisse liberos, cum illos perdidisset antequam illi relinquerent semen. Vndecima conclusio est, quia cum quis moriebatur relicta vxore, & nunquā liberos habuerat, sed relinquebat fratres, isti proprie dicebantur semen suscitari: quia isti censebantur proprie mori sine semine, & posuisse semen quod nunc deberet suscitari.

Quot modis aliquis dicitur mori sine semine, & in quibus casibus suscitabatur, & quibus non. Quæst. XXXIII.

QVAERETVR vterius, quot modis dicitur aliquis mori sine semine. Respondendū, quod multipliciter dicitur. Vno mō moritur quis sine liberis, quando moriens non relinquit illos, nec unquam habuit: & istud stat tripliciter: vno modo, quod iste nunquam habuerit vxorem, nec habere potuerit, vt pote, quia mortuus est in etate pupillari cum nōdum peruenerat ad pubertatem. Alio modo, quia potuerat accipere vxorem, & non accepit, & sic nō reliquit liberos. Alio modo, quia habuit vxorem, & tamen nūquam habuit liberos, & mortuus est antequam haberet. Primo modo non competit suscitatio feminis: quia non est suscitandum semen, nisi illius, qui semen habuit, vel habere potuit, quia aliās nō potest fingi filius defuncti ille, qui postea per suscitationem feminis natus est, cum ille nullum filium habere potuerit, & lex nō fingit quod impossibile est. Secundo modo etiam non suscitatur semen, quia licet talis habere potuisset semen sufficiente etate ad hoc, tamen non habuit vxorem, de qua semen haberet, nec de qua nunc posset suscitari: semper tamen ad suscitationem feminis requiritur vxor defuncti, de qua suscitetur, vt patet Deute. 25. Tertiō modo competit proprie suscitatio feminis, quia ille semen habuit, sed mortificatum est in vxore: sicut femina iacta in terra, quæ nondum germinauerunt: & postea virtute celesti pullulant, ita semen defuncti in vxore sua mortificatum manere censebit, & vir superueniens adiuuans illud dicitur suscitare fortificando, sicut sol femina terræ nascens. Secundus modus principalis est moriendi sine semine, vel liberis, quod quis accepit vxorem, & genuit filios, & tamen ante mortem patris mortui sunt illi in parua etate. s. nondum acceptis vxoribus: & iste dicitur moriens sine liberis, i. quod moritur, & quando moritur non habet liberos: & in hoc suscitatio feminis fieri debet si vxorem habeat, & cognatum, qui posset semen suscitare, quia intentio legis competit isti: nam lex iussit fieri feminis suscitationem, vt non maneret deletū nomē alicuius defectu posteritatis: sed iste nunquam habuit posteritatem, quia isti posteri censentur non fuisse, cum nunquam peruenerint ad talem statum, vt in eis nomen paternum firmiter manere possit, ideo suscitabitur semen huic. Sed aliquis obiiciet, quod non posset ei suscitari semen: quia iam habuit posteritatem, & sic non est mortuus sine semine. Si autem dicatur, quod est mortuus sine semine, eo quod semen illud non permanit. Dicendum videretur, quod tunc sequeretur etiam, quod si quis genuisset filios, & illi accepissent vxores, & genuissent filios, morerentur filij, & ne potes ante auum, maneretque vxor auo apta ad gignendum, quod

moriente auo post hæc deberet ei suscitari semen, quia illud semen censebatur non fuisse cum non permaneret: nullus tamē dicit hoc, quia non est semen iam suscitandum isti, ergo nec suscitabitur illi, qui genuit filios & mortui sunt ante pubertatem, & pater post illos decessit relicta vxore. Dicendum, quod isti suscitabitur semen, & non alteri. Ratio differentie est, quia quando quis moritur sine liberis, ita vt non possit continuari linea progeniei, in qua ille erat, oportet quod semē alicuius suscitetur, quia aliās debebitur nomē progeniei, cum nemo iam succedat in illa: ideo cū sic moritur filius ante patrem, necesse est suscitari semē patris, vel filij, vt non deleatur progenies: sed aliquis calus est, in quo semen filij suscitari non potest: ergo suscitabitur tunc semen patris: & aliquis calus est, in quo semē patris non potest suscitari, ideo suscitabitur tunc semen filij: vt pote cū moritur quis, relicta vxore, ex qua habuerat filios, & tamen illi mortui sunt ante patrem in etate pupillari, nō potest hic suscitari semen filiorum, quia ad hoc requirebatur, quod illi reliquissent vxores ex quibus fieret suscitatio. Etiam quia illi potuissent habere semen, licet non habuissent, & impuberes non acceperunt vxores, ideo non poterit suscitari semen eorum, cum non sit ex qua suscitetur. Etiam, quia isti nunquam fuerunt potentes ad relinquendum semen, ideo non poterat fingi, quod semen relictum per suscitationem esset mortui: oportet ergo in hoc casu, quod suscitetur semen patris, cum filio non competat quod suscitetur ei semen: si tamen pater genuit filios, qui peruenientes ad pubertatem genuerunt filios, & mortui sunt filij, & nepotes ante mortem aui, & postea auus mortuus est relicta vxore sine liberis, non debet suscitari semen auo, nec nepotibus, sed filiis. Causa est, quia nepotibus non potest suscitari, eo quod illi mortui sunt in pupillari etate non suscepti vxoribus, nec illi fuerunt potentes ad relinquendum semen: Auo autem nō debet relinqui suscitatio feminis, eo quod filiorum semen suscitari potest cum filij acceperint vxores, & fuerint potētes ad gignendū & genuerint, & tunc maneat sine semine: non tamē possunt isti simul manere sine semine. s. pater & filij, quia si vnus manet sine semine alius non manet, ideo suscitandum est semen filij hic, & non aui. Tertius casus principalis est, quia quō quis mortuus est relicto filijs paruulis, & vxore, & illi antequam peruenerent ad pubertatem mortui sunt, tunc suscitabitur semen illi, quāquādo decessit filios habebat: dicitur tñ mori sine liberis, quia isti liberi mox mortui sūt, pntēti nati sūt vel antequam peruenerent ad statum virilem, vt acceperent vxores. Sacra autē scriptura pro eodem computat filios non esse, vel cito post natiuitatem mori siue ante complementum etatis. Sic patet vt quidam volunt de Salomone, qui vocauit se vnigenitum coram matre sua: Prouer. 4. & tamen illa habuerat alium filium, quem ex adulterio cum Dauid concepit 2. Reg. 11. ille tamen mortuus est paucis diebus, postquam natus est 2. Reg. 12. ideo cēsetur nunquam vixisse. Sic etiam computatur in iuribus humanis non natus, qui statim moritur, vt patet extra de verbo. signifi. ca. nam & ego. Et in isto casu dicendum est, quod si vxor defuncti nondum accepit alium virum, quando moriuntur paruuli filij eius, teneretur admonere fratres viri sui, vt accipiat illam quicquam eorum ad suscitandum semen viri sui, quia aliās non satisfiit intentioni legis: nam nomen istius ita debebitur, si non suscitaretur aliquis sibi semen, sicut si nunquā habuisset semen, & tamen non tenetur vxor defuncti expectare paruulos filios suos an superuiuant, quousque accipiant vxores: nec etiam fratres viri mortui tenentur expectare quousque videant an paruuli attingant illam etatem, sed finit.

tempore inchoat fm legem, vel consuetudinem, quando iam licebat mulieri accipere alterum virum, licebit tali mulieri accipere alterum virum, si superuiuant par uuli. Et dato, quod postea moriantur, absoluta est a suscitacione feminis, nec potest accusari tãquam adultera, si non expectauit vsquequo paruuli pertingerent ad pubertatem, & acciperet vxores: & videret an moreretur prius, ita vt suscitandum esset semen viro suo: Etiam nullus frater viri huius mortui tenebitur pœna legis. s. quod speretur in faciem eius, & discalearur, vocareturque domus discaleari in Israhel: si non acciperent istam vxorem defuncti in vxorem in tali casu, quia etiam ipsi non tenebantur expectare. Vel si ipsa admoneret eos, nullus illorum tenebatur accipere eam, & dato quod non acciperet non puniebatur legali pœna.

Que persona ad feminis suscitacionem requirebatur, & an possit fieri in quibuscunque vxoribus.
Quæst. XXXIII.

QVAERETVR vterius, quæ personæ requiruntur ad suscitacionem feminis. Respondendū quod duæ. s. vxor defuncti, & frater defuncti, vel aliq cognatus eius. De vxore, & consanguineo pater Deu. 24. Et causa huius est, quia in suscitacione feminis volebat Deus, q̄ non deleteretur nomen defuncti de progenie sua, & ad hoc quod suscitaretur ei filius, qui censebatur esse suus, & succederet ei in nomine, & hæreditate, & in oibus tanquã verus filius. Istud aut̄ non erat in veritate, sed fictione legis fiebat: lex tñ non fingit sine causa, ideo volebat habere magnam similitudinẽ ad hoc, q̄ hoc fingeret. Est autem similitudo tanto maior, quanto magis accedit ad identitatem: ideo lex voluit habere quasi quandam identitatem, & ad hoc debuit habere, quod suscitatio feminis solum fieret in vxore relicta a defuncto. Et ratio est, quia si alia mulier assumerebatur ad hoc, cum nullo modo pertineret ad defunctum, filius de illa natus non fingeretur esse filius defuncti. Secundò patet, quia lex fingit, q̄ defunctus semen rececit, & tñ illud fuerit tanquã mortificatum, & ad hoc quod viuificetur, indiget adiutorio alterius, & ille dicitur suscitans semen defuncti: iõ non dicitur, q̄ accipiens vxorẽ defuncti, gignit semen defuncto, vel dat ei semẽ, sed q̄ suscitatur semen defuncti, quia suscitatio ad adiumentũ importat, & nõ ad p̄stationem totius operis, tanquã filius genitus postea sit de semine defuncti, & tamen illud adiutum est per semen viri assumens vxorem eius, & sic natus est filius: sicut fit in terra, in qua femina iacta mortificata manet aliquanto tempore, & virtute iacentis ea non viuificantur, sed celesti adiuuantur virtute, & viuificantur: sic ex semine defuncti, quod virtute defuncti viuificari nõ potuit, fingitur viuificari virtute feminis viri superuenientis: ista tamen non possunt fieri, nisi in vxore, q̄ relinquit defunctus, quia in illa fuit semen eius, & cõsetur manere ibi, & postea viuificari. In aliis autem mulieribus non est semen defuncti, ideo de illis non potest fingi q̄ suscitetur: & sic nimis est necesse saria vxor defuncti ad istam legalem suscitacionem feminis: Etiam frater defuncti vel cognatus requiritur. Verum est, q̄ lex de suscitacione Deut. 25. de fratribus solum loquitur, & tamen etiam alij nõ fratres dñm tñ essent propinqui poterant suscitare semen defuncti, si cur patet hic de Booz, & cognato eius, qui non erant fratres Mahalon, & Cheliõ, & tamen Booz dixit hic, q̄ accipiebat Ruth ad suscitacionem feminis. Quod aut̄ non essent isti duo fratres Mahalon, & Cheliõ, probatum est supra in quadam quæst. & etiam Deut. 25. cap. si tñ poterat haberi frater, non licebat propinquo

F suscitare nisi renunciante fratre, quia semper ius suscitandi semen, & succedendi in hæreditate pertinebat ad propinquiorem. De quo magis dicit̄ infra in quadam quæst. ratio autẽ quare frater accipiebatur ad suscitandum semen, vel cognatus, erat, quia requirebatur maxima vnitas, quæ haberi poterat: vt videretur iste filius natus per suscitacionem esse vere filius defuncti, & ad hoc debebat suscitari semẽ per illum, qui maximè posset representare personam defuncti propter maximam propinquitatem ad esse idem, sed istud est in fratribus, qui habent oĩa cõia. s. sanguinem, & radicem, vt ait Arist. 8. Ethic. ideo per fratres suscitatio feminis fieri debebat: & non stantibus illis vel nolentibus, per alios propinquissimos suscitatio fieri debebat, dñm tñ essent intra gradus cognationis: non existentibus aut̄ istis duobus. s. vxore, & cognato defuncti non poterat fieri suscitatio feminis, sed poti⁹ permittebatur, quod moreretur sine semine, & deleteretur nomen defuncti, quia non poterat fieri conuenienter. s. vt esset magna similitudo filij legalis per suscitacionem feminis ad filium verum defuncti.

An ex muliere repudiata possit suscitari semen.
Quæst. XXXV.

QVAERETVR vterius, de quibusdam dubiis circa mulieres defunctorum, ex quibus suscitari debebat semen: & primum est an ex muliere repudiata possit semen suscitari. Aliquis dicit, quod sic, quia illa vxor defuncti erat, & lex dicit, q̄ fiat in vxore defuncti. Dicendum, q̄ non poterat compelli mulier repudiata ad suscitacionem feminis viri sui, dato quod post repudium non accepisset alium virum, quia ille defunctus eam repudauerat, & per hoc fecerat nõ esse vxorem tantum quod ipsa permisset, viuente illo, accipere alium virum: ideo cum sit iam soluta a lege eius, illo viuente, non poterit obligari post mortẽ eius ad suscitacionem feminis ipsius: ideo dato q̄ ipsa mortuo viro repudiante illam accipiat alium virum nolens suscitare semen viri mortui, non incidebat in pœnam adulterij, etiam si admoneretur a cognatis defuncti, vt suscitaret semen illius, quia admonere repudiatã erat sicut admonere mulierem extraneam. Sed dicitur, quid si ipsa mulier repudiata libenter volebat suscitare semẽ defuncti, an suscitaret, & assumerebatur ad hoc. Dicit aliquis, q̄ sic, quia licet non posset cogi, poterat tamen admitti. Dicendum, quod non stat: nam non poterat admitti ad hoc, quod lex iubebat fieri suscitacionem ex vxore defuncti, sed repudiata nõ erat vxor defuncti: quia ipse viuens fecerat eam non esse vxorem suam, ideo non poterat ad hoc admitti, imò repudiata distabat magis ab hac potestate, q̄ qualibet mulier extranea. Nam defunctus dum viuere poterat accipere quamcũque mulierem extraneam in vxorem, dum tamen non esset cognatione, vel affinitate coniuncta: & tñ mulier repudiata si transfiret ad alterum virum, & ille moreretur, vel repudiaretur ab eo, non poterat prius repudiata illam recipere in vxorẽ Deut. 24. ergo erat magis, quã mulier extranea distans ab hoc iure suscitandi semen: & tamen nulla mulier extranea, quæ non fuisset vxor defuncti reciperebatur ad suscitacionem feminis, etiã si illa vellet suscitare illud, ideo nec mulier repudiata recipiebatur.

Siquis acciperet sponsam per verba de presenti, & antequam consummaret matrimonium moreretur, an sponsi illius deberet accipi ad suscitandum semen sponsi.
Quæst. XXXVI.

QVAERETVR vterius, si quis acciperet sponsam per verba de presenti, & antequam consummaret

A mare matrimonium moreretur, an sponsa illius deberet accipi ad suscitandum semen sponsi. Dicendum, quod hoc non apparet manifestè ex lege: & est ratio dubitandi, quia lex dicit, si moriatur aliquis sine liberis, vxor eius non nubet, sed accipiet eam frater eius. Est autem dubium an secundum legem vocetur ista vxor, & si vocatur vxor tenebitur ad suscitacionem feminis. Si autem non vocatur vxor non fiet suscitatio feminis. Dicendum videtur, quod non erat semen suscitandum huic, nec tenebatur vxor defuncti siue sponsa ad istam suscitacionem. Et hoc colligitur ex motiuo legis: nam sicut supra declaratum est in quadam quæstione lex volebat ostendere per quandam fictionem, quod iste filius natus per suscitacionem feminis esset filius defuncti, & natus de semine eius: quia dicitur suscitari semen eius, scilicet, quod ille iecerat, & erat mortificatum: & virtute alterius feminis venientis viuificatur, & inde formatur fetus. aliàs non uocaretur viuificatio feminis, sed appositio feminis, vel datio, & tamen in sponsa nondum tradita ad consummationem matrimonij non est semen defuncti, ideo non accipietur ad suscitacionem feminis. Secundò patet, quia mulier extranea non admittitur ad suscitacionem feminis, eo quod illa non pertinet ad defunctum: sed sponsa defuncti etiam non pertinet ad eum: quia non fuit ibi commixtio feminis: ideo non erit illa ad suscitandum semen potius quã extranea. Item patet, quia in multis aliis non censetur sponsa sicut vxor, quia vxor potest repudiari, sponsa autem nondum cognita non potest repudiari, ut declaratum est Deuter. 24. cap. ideo nec ad suscitacionem accipietur. Tertio patet, quia litera manifestè vult dicere de uxore iam tradita, & cognita, quæ dicit, quod quando mortuus fuerit unus de fratribus vxor eius non nubet alteri, & ponit istud tanquã accidens, scilicet, quod moriatur unus de fratribus sine liberis: & tamen in eo, qui habet sponsam, & nunquam habuit vxorem: certum est, quod si moritur, quod sine liberis: ideo non intelligitur de hoc, sed solum quando vxor tenetur a uiro in domo, & cognita est: & contingit uirum mori non relicto liberis.

An frater defuncti tenebitur suscitare semen eius ex alijs vxoribus relictis. Quæst. XXXVII.

QVAERETVR vterius, quid si aliquis habeat multas vxores, & ex vna relinquat liberos, & ex alia non vel ex alijs, an frater defuncti tenebitur suscitare semen eius ex alijs: iste casus erat sæpe, quia in veteri testamento licebat alicui habere multas vxores, vt patet de Helcana patre Samuelis, qui habebat duas. 1. Reg. 1. & Dauid habebat multas. 2. Reg. 3. & 5. & 1. Paral. 3. & sic de multis alijs, & istud erat licitum, vt probatum est. 1. Reg. 1. & 2. Reg. 3. & 5. nam in nouo testamento est vetita multitudo vxorum simultanea, sed non in veteri. Respondendum, quod non debet in hoc casu frater defuncti sumere vxores defuncti, ex quibus non suscepit filios ad suscitandum semen: quia lex iubebat hoc quando quis moriebatur sine liberis, & tamen iste habebat liberos, quia præsupponitur, quod ex vna vxore relinquit liberos. Secundò patet, quia suscitatio feminis fiebat, ne periret nomen defuncti in familia sua, sed relicto tantum vno filio non periret nomen defuncti in familia sua, ideo cum genuisset ex vna, non debebat semen eius suscitari ex alijs. Tertio patet, quia lex ista dabatur ad suscitandum semen defuncti, & nõ ad suscitandum semen vxorum. Si tamẽ defunctus relinqueret filios ex vna vxore, & deberet suscitari semen ex alijs, ex quibus non genuerat, non suscitaretur ibi semen defuncti, sed semẽ vxor

rum defuncti, ideo non debebat fieri. Quarto patet, quia quando suscitabatur semen defuncti omnes possessiones eius perueniebant ad illum, qui suscitabat semen, vt postea haberet illas, qui nasceretur inde: sicut factum est Booz hic fuit accipiente Ruth in vxorem ad suscitandum semen Mahalon: nam totam possessionem eius accepit, vt patet in litera: & tunc daretur, quod filij, quos defunctus reliquit, priuarentur successione paterna, & hoc est inconueniens, quia magis pertinent ad patrem filij veri, quã legales, vel fictitij, ideo ipsi potius succedent. Et tamen dato hoc non succederent filij veri, sed legales, ergo non est suscitandum semen in tali casu: sed omnes defuncti vxores libere sunt, vt nubant cui voluerint.

Ex qua illarum frater defuncti, qui habuerat vxores sine filijs tenebatur suscitare semen. Quæst. XXXVIII.

QVAERETVR vterius, si quis habuit multas vxores, sicut erat in veteri testamento, & ex nulla illarum filios genuit, vel genuit & mortui sunt, ita vt pater dicatur mori sine liberis, ex qua illarum vxorũ suscitare tenebitur semen defuncti frater eius. Respondendum, q̄ aut omnes sunt apte ad istam suscitacionem, aut non: si non sunt omnes apte: de illis non est querendum, sed vertitur dubium ad alias, quæ apte sunt. Et dicitur hoc, quia potest esse, quod aliqua vxores defuncti sint ineptæ ad hoc: vt pote si aliqua est senio confecta, & per hoc impotens ad concipiendum, vel si aliqua est sterilis, quod aliquo certo experimento probatum est: vel si forte quando mortuus est vir relinquebat filios paruulos, & illi post paucum tempus mortui sunt, & tamen antequam decederent contraxerunt matrimonium quædam vxores defuncti. Ista sunt iam ineptæ ad suscitandum semen defuncti, quia non possunt accipi in vxores a fratribus defuncti. Si autem omnes sunt apte, vt pote, quia nullum impedimentum interuenit, dicendum, quod aut omnes istæ sunt vxores eque principales, aut non. Pro quo sciendum, quod quædam vocabantur vxores equaliter principales, & alia minus principales, & hoc fiebat multipliciter. Vno modo, quia vna vxor erat ancilla, & alia libera, quia tunc libera erat vxor principalis, & ancilla erat minus principalis. Sic fuit de Sara vxore Abraham, & Agar: nam Sara fuit principalis vxor, quia erat libera, & cognata ipsius Abraham: Agar autem erat ancilla. Gen. 16. sic etiam fuit de Iacob, qui habuit quatuor vxores, & duæ erant dominæ, scilicet Rachel, & Lia, & duæ erant ancillæ earum, scilicet, Zelpha, & Bala: Gen. 29. & 30. Sic etiam fiebat, quando Israelitæ volebant aliquas ancillas de Gentilitate acceptas sumere in vxores: nam cum ibant Israhelitæ ad bellum, & in medio captiuorũ viderent feminam pulchram, ille cui cadebat in sortem si placeret oculis eius, poterat in vxorem eam accipere: Deut. 21. c. & ista erat minus principalis vxor respectu cuiuslibet alterius assumptæ de Iudaismo. Alio modo vocabantur vxores minus principales, quando accipiebantur affectu coniugali, & tamen non interueniebant ibi pacta legalia, vel donationes propter nuptias: & istud fiebat quando aliquis diues volebat accipere in vxorem aliquam mulierem se minorem, quia placebat oculis eius, & tunc non accipiebat eã cum cõmuniis, vel solennitatibus istis legalibus, & illa erat minus principalis vxor respectu illius, quæ assumpta fuerat cũ istis solennitatibus. Et intantum erat ista inæqualitas, quod vxores magis principales uocabantur semper uxores, & minus principales uocabantur interdum uxores, & interdum cõcubina: sicut patet de Agar, quæ uocatur vxor Abraham: Gen. decimosexto. & de Cetura, quæ etiam uocatur

atur vxor eius: Gen. 25. & tamen postea ambæ vocatur cōcubinæ Abrahæ. Gen. 25. sic etiam patet de vxore Leuitæ, quæ occisa est in Gaba, quæ aliquando vocatur vxor eius, & aliquando concubina. Iudi. 19. cap. & ibi latè declaratum est de uxoribus, quæ post sunt vocari concubina, & quando non: Hoc presuppō situr ex qua suscitandū erat semen, & dicendum quod ex omnibus istis poterat simul suscitari, ideo erat in optioe fratris viri defuncti, an vellet accipere omnes istas vxores quas habebat frater suus, an vnicam vel qualdam illarum: si at omnes vellet, poterat suscitare semen ex omnibus illis, & ille tenebatur eum accipere in virum, & si aliqua istarum acciperet alterum virum vel cōmiseretur alicui non matrimonialiter, poterat accusari de adulterio, quia non licebat ei accipere aliū in virum, vel quomodocumque alteri cōmiseri quouique repudiaret eam frater defuncti nolendo eam accipere in vxorem: de quo magis declarabitur infra in quadam questione. Cum autem aliquas istarum repudiaret frater defuncti nolendo illas accipere, licebat illico eis accipere alios viros. Si autem nollet frater defuncti accipere omnes ad suscitandū semen sed vnicam, videretur quibusdam distinguendum esse, quia aut erant simul vxores multæ, & quædam erant min⁹ principales, & alia quædam erat principalis; aut multæ principales, aut multæ vel vnica minus principalis. Si autem primo modo, dicunt quod tenebatur accipere principalem relictis minus principalibus; & tunc oēs illæ erant libere, ita quod possent accipere viros quoscunque vellet. Si autem secundo modo, dicunt quod erat in optioe fratris defuncti accipere quæ vellet, & de illis magis principalibus suscitare semen: sed aliis videtur quod potius relinquendum erat hoc totum in electione fratris defuncti, si quod acciperet quamcumque; vellet, siue de principalibus, siue de min⁹ principalibus. In hoc autem non potest apparere certitudo: de quo satis dictū est Deut. 25.

An vxor possit suscitare semen primi viri mortui.
Quest. XXXIX.

QVAERETVR vterius, si quis moriebatur hñs liberos paruulos, & vxor illius nubesbat alteri. & moriebatur filii istius viri, & deinde moriebatur vir secundus istius mulieris, & liberabatur mulier a lege illius, an possit suscitare semen primi viri mortui. Pro quo presuppōndum est, quod semen istius viri suscitandum erat, si esset aliquis, qui posset suscitare, & mulier de qua suscitaretur eo quod ille cēbatur mortuus sine liberis, quia liberi sui non peruenierunt ad pubertatem, nec acceperunt vxores, ita ut possent perpetuare patris nomen per deriuationem familie sue: nā secundum, quod supra probatum est, semper erat suscitandum semen patris, vel filii, quando aliqua linea progeniei interrumpēbatur, ita ut non possent priuari: ita hic non poterat suscitari semen filii, eo quod ille mortuus fuerat paruulus quando nondum hēbat vxorem, nec poterat gignere, ideo suscitandum erat semen patris, quia ille dicebatur mori sine femine & non filius. Aliquis ergo dicet quod non cogebatur mulier ista ad suscitationem feminis. Causa est, quia mulier ista semel soluta fuerat a lege viri prioris, & alligata fuerat alteri: rupto ergo illo vinculo, non poterat iterum redire obligatio ad suscitandum semen: & sic quāquam acciperet iam tertium virum nollens suscitare semen primi, qui vellet manere in viduitate, non poterat accusari a fratribus defuncti tāquam adultera, nec compelli ad suscitationem feminis, sed necesse erat quod periret sic nomen defuncti de familia sua. Sed quid si ista mulier vellet sponte sine suscitare semen viri primi, etiam si lex eam non cogeret? Dicendum

quod non admittebatur ad hoc, quia lex iubet quod vxor defuncti suscitaret semen: ista tamen non est vxor defuncti, quia iam soluta fuit a lege eius per mortem ipsius, & postea cepit esse alterius, ideo ipsa omnino extranea est: sed mulier extranea non admittit ad suscitationem feminis defuncti, quia non pertinet vllō modo ad defunctū; ergo nec ista recipiet, quia iā est oīno extranea. Secundo patet quia lex Deut. 25. dicit, quod quando quis moreretur sine liberis, vxor eius non nuberet, sed frater defuncti acciperet eam in vxorem, & tamen ipsa iam nupserat, ut patet ex hypothesi, ergo non poterat suscitari semē ex hac. Tertio patet, quia motium legis erat, quod suscitaretur semen defuncti ex vxore sua & non ex alia, quia semen defuncti videbatur iactū esse in vxore, & moriente ipso non poterat viuificari nisi alterius adiuuaretur femine: & sic dicebatur semē mortui suscitari, & non apponi: & tamen si acciperetur ad suscitandum semē mortui, illa quæ fuerat vxor eius & postea fuerat alterius, non poterat fingi semen mortui primi esse in illa ad hoc quod suscitaretur, sed semen secundi, qui proximam eam habuerat: ideo non erat ista apta ad suscitandum semen viri primi, sed secundi si opus esset.

Ad quid vxor moriente viro tenebatur secundum conditionem veteris testamenti. Quest. XL.

QVAERETVR vterius de vxore moriente viro, ad quid tenebatur secundum conditionem veteris testamenti. Dicendum quod aut vir relinquebat semen, aut non: si relinquebat semen, poterat illa nubere cui vellet, & non obligabatur ad aliquem. Si autem vir non relinquebat semen: mulier autem erat apta ad gignendum aut non: si non erat apta utpote senectute confecta, nihil tenebatur facere, quia non erat apta ad suscitandum semen viri sui. Si autem esset apta ad suscitationem feminis, mortuo viro, & transito tempore luctus, quo sū legem, vel cōsuetudinem mulier abstinere debebat a nuptiis, debebat admonere propinquos viri per ordinem quod aliquis eorum acciperet eam in vxorem ad suscitandum semen viri: & si quis vellet eam accipere tenebatur cum illo manere. Si autem antequam admoneret oēs contraheret cum aliquo alio, vel nuberetur cū alio, tenebatur de adulterio tanquam si esset coniugata, vel desponsata per verba de presenti: si autem nullus eorū vellet accipere eam in vxore: poterat ipsa accipere quemcumque; vellet in virum, & libera erat a lege prioris: nec poterat contra illam quicquam obijci: & tñ quā admoneret mulier ista fratres viri sui, ut eam acciperent, debebat eos citare, & conuenire de quolibet eorum successiue, & coram iudicibus discedebat mulier solutarem vnū cuiuslibet illorum, & spuebat in faciem cuiuslibet, & dicebat: sic fiet viro, qui non vult edificare domum fratris sui. Et vocabatur domus illius domus discedi in Israel. Deut. 25. Et tñ si mulier acciperet ab aliquo cognato viri sui in vxorem, tenebat totam hereditatem viri pro filio inde nascituro. Si autem nullus de cognatis viri eam accipere volebat, accipiebat ipsa, quæ volebat in virum, & tamen non perueniebat tunc ad eam hereditatis viri sui possessio, sicut aliās teneret, si acciperet ad suscitandū semen viri sui.

Quomodo potest stare, quod si mulier mortuo viro sine femine acciperet alium virum prius quam repudiaretur a cognatis viri sui, quod possit de adulterio accusari.
Questio. XLI.

QVAERETVR vterius, quomodo potest stare, quod si mulier mortuo viro sine femine acciperet alium virum prius quam repudiaretur a cognatis viri sui, quod

quod possit de adulterio accusari: nam non erat coniu-
gata, ut competeret hoc contra eam. Dicendum quod
tenebatur de adulterio quocumque modo cognosceretur
ab alio, viro siue contrahendo matrimonium cum illo
siue fornicando, & debebat lapidari, vel cremari. Quod
patet, quia mortuo primogenito Iudæ noīe Her accipit
eius vxorem Thamar frater suus noīe Onan, & ille mortuus
est etiam sine femine, & postea acceptus erat eam
tertius filius eius, scilicet Sela, & antequam ille acciperet
comperta est prægnans Thamar, & condemnata est a
Iudæ, Gen. 38. & cōbusta fuisset, nisi quia innocentiam
suā probauit, ut patet ibidem: ita inter Hebræos fieret
& tamen pro adulterio, quæ erant istud in veteri testamento,
lapidatio infligebatur. Le. 20. sed in hoc non differt,
cū constet, quod occidebat pro hoc facto. Sed obijcietur,
quia dicit Apostolus ad Ro. 7. quod mortuo viro soluta
est mulier a lege viri, ita ut non iudicetur adultera,
nec condemnatur si fuerit inuenta cum alio, & tamen hic
erat mortuus uir, ergo non accusari poterat femina de
adulterio, licet contra heret cum altero, vel quocumque
commiseretur ei. Responderi potest vno modo quod dictum
Apostoli est regula generalis: & tenet verum generaliter,
nisi in quibusdam casibus a lege exceptis: & iste est vnus,
vel forte vnicus; quia non reperimus alium casum, in
quo teneatur mulier mortuo viro de adulterio, si cū
alio inueniatur. Secundo modo potest dici quod mortuo
viro uerum est, quod soluta mulier est a lege viri: &
tamen hic non est mortuus vir huius mulieris, quia licet
mortuus est vir prior manet vir eius de cognatis viri
sui ex ordinatione legis, & si fornicatur dicitur fornicari
viuentem viro, ideo adulterij rea est. Tertio modo
potest dici, quod verum est, quod mortuo viro soluta
est mulier a lege viri, & tamen non est soluta ab onere
legis, & quia lex imposuit hic super mulierem necessitatem
suscitandi feminis volente aliquo de cognatis viri sui,
teneatur abstinere ab extraneo coitu quousque sciat,
an aliquis de cognatis viri eam velit accipere in vxorem.
Modus tamen secundus est conuenientior. Sed tunc dicitur,
quomodo potest teneri mulier ista de adulterio, quia istud
non competit, nisi contra desponsatam vel iam coniugatam.
Dicendum est quod verum est: & tamen licet mulier ista
non sit coniugata, nec desponsata, cēsetur desponsata,
eo quod lex despondet eam alicui cognatorum viri si ille
voluerit eam: ideo ad petitionem illius tanquam sponsi
sui dēbat talis mulier cremari, vel lapidari, si acciperet
alium in virum, vel fornicaretur cum eo. Sic factum est
quando Thamar vxor duorum filiorum Iudæ mortuorum,
quæ dāda erat tertio filio eius ad suscitandum semen
fratrum suorum, inuēta est prægnans: nam accusauit eam
Iudæ, quod produceretur ad incendium, & ibi iustificauit
se: Gen. 38. cap. ita ergo poterat quilibet alius accusare
mulierem talem tanquam sibi debitam, & hoc compete-
bat propinquiori in cognatione, quia illi erat debita
mulier: sic enim dicitur Deut. 25. quod ei lege debetur,
ideo lex cāuit istud vinculum, vel obligationem, quæ
obtinēt vicem sponsalium de presenti, vel matrimonij
consummati.

Si defunctus haberet aliquam fratrem parue ætatis quomodo deberet illum vxor defuncti accipere in virum &c.
Quest. XLII.

QVAERETVR vterius, si defunctus haberet aliquem fratrem valde parue ætatis, quomodo deberet illum accipere vxor defuncti in virum, & an propter illum poterat accipere alium in virum aliquem de cognatione illa, qui non esset tā propinquus, vel alique, qui non esset de cognatione. Dicendum sū quod

dam, quod in tali casu non tenebant vxores defunctorum
ad suscitationem feminis eorum, sed poterant accipere
quoscunque; vellet: sic colligitur supra primo, cū dicitur
quod Ruth, & Orpha volebant venire cum Noemi de
Moab in terram Israel, & dixit eis Noemi: reuertamini
filie Moabitæ, cur venitis mecum? iam senectute
confecta sum, nec apta vinculo coniugali, nec filios ha-
beo in vtero, & si ista nocte concipere possem, & parere
filios: si eos expectare velitis donec annos impleat
pubertatis, prius eritis vetulæ quā nubatis. In quo in-
nuit quod si filij essent paruuli non teneretur expectare
eos, sed poterant nubere aliis, sicut Noemi persuadebat
istis quod reuerterentur in terram Moab, & ibi nuberent.
Alij dicunt, quod deberet in tali casu mulier accipere
alium de cognatione illa in virum, ut suscitaret semen
defuncti, & hoc sufficiebat. Dicendum, quod si paruulus
erat propinquior defuncto, cui competebat primo suscitare
semen eius, aut illa mulier defuncti, expectando istum,
donec perueniret ad annos pubertatis excederet tempus,
quo erat apta ad generandū, aut non: si non excederet
tempus tenebatur expectare: sic patet de Thamar vxore
primogeniti Iudæ quam accipit frater eius Onan ad susci-
tandum semē fratris defuncti. Et cū etiam iste moreretur
sine femine, dixit Iudas ad Thamar, mane in domo patris
tui in veste viduitatis, donec crescat Sela filius meus,
& dabo tibi in virum eum, & mansit expectando quousque
veniret Sela ad annos pubertatis, & cū non daretur,
videns se fraudari, cogitauit qualiter ipsa fraudaret Iudam,
ut factum est: Gen. 38. si autem mulier tante ætatis est,
quæ expectando paruulum usque ad pubertatem transiret
tempus gignendi, non debet expectare, quia sequerentur
duo inconuenientia. nō fieret suscitatio feminis defuncti,
& mulier ista perderet tempus suum gignendi, cū ab alio
viro concipere posset, quem acciperet post mortem viri
primi: dicendum, quod debet accipere ista in vxorem ab alio
de cognatis defuncti prætermisso isto: nam istud satis
poterat fieri, quia si vnus de cognatis cederet nolēdo
suscitare semen defuncti transibat ius ad alium, a fortiori
si vnus impotens esset transibat ius ad alium, quia si sola
voluntas poterat transferre ius de vno in altero, magis
illud transferret impotentia & necessitas, & sic transi-
ret ius de vno in aliū, si essent multi impotentis, quousque
perueniretur ad illum, qui esset potentior ad faciendum
hoc.

Quibus competebat hoc ius suscitandi feminis defunctorum: & an solum pertineret ad fratres, & ad alios cognatos.
Quest. XLIII.

QVAERETVR nunc circa illos, qui suscitaturus erat semen defunctorum, scilicet quibus compete-
bat hoc ius: & dicendum, quod istud erat onus, & ideo
multi illud subterfugebant, ut dicitur infra in quadam
questione: & tamen impositum fuit istud onus fratribus,
ut patet Deuter. 25. scilicet: Si moreretur vnus de
fratribus non habens liberos, alius frater eius susciperet
vxorem illius: & suscitaret semen eius, & vocaret
primogenitum nomine defuncti. Ratio autem quare iustum
est hoc fratribus fuit, quia ut dictum est supra in
quadam questione, suscitatio feminis erat ad hoc, quod
eam nasceretur filij legales, cū non reliquisset
filios ueros: & quia isti filij suscitati cēbatur esse
se filij defuncti, debebant esse nimis propinqui ad
veritatem filiorum suorum. Hoc autem erat pro hoc, quod
videtur ipse gignere illos: & ad hoc cum ipse eos non
gigneret, debebat gignere eos, qui posset efficacius
representare personam eius, & ille erat frater defuncti:
ideo fratribus defuncti impositum est istud onus, & ob
hoc obligati fuerunt sub pena posita Deuter. 25. &
NOA

non solum fratres, sed etiam alii cognati poterant suscitare semen defunctorum, ut patet de Booz, qui suscitavit sem in Mahalon defuncti accipiendo Ruth uxorem illius in uxorem, ut patet in litera: & tamen non erat Booz frater Mahalon, ut probatur est supra in quaedam quaestione: & Deutero. 25. quia tamen fratres erant propinquiores ceteris lex solum locuta fuit de fratribus Deutero. 25. de hoc tamen si cognati possent suscitare semen, & an obligarentur ad hoc dicitur infra magis in quadam quaestione, ubi agitur etiam an Booz, & cognatus suus obligabantur ad accipiendum in uxore ipsam Ruth.

Qualiter competebat fratribus ista seminis suscitatio. Quaes. XLIIII.

QVAERETVR ulterius, qualiter competebat fratribus ista suscitatio seminis: an aequaliter pro voluntate, vel erat aliquis ordo. Dicendum quod scriptura non ponit aliquem ordinem Deu. 25. ubi ponit lex de suscitatione, sed solum quod si moreretur vnus de fratribus sine femine, quod alius frater eius accipiat uxorem suam in uxorem, & suscitet ei sem. Dicendum tamen quod aliquis ordo erat: nam si nullus ordo esset sed competeret omnibus aequaliter, cum esset opus one rorum, & quilibet vellent illud refugere, quilibet poneret istud onus super alterum & diceret se non esse magis obligatum quam illum, & sic suscitaretur discordia, & nullus vellet suscitare semen defuncti. Ordo autem erat, quod mortuo aliquo sine liberis, frater eius qui erat sequens eum in ordine natiuitatis acciperet uxorem eius ad suscitandum semen, & si iste moreretur non suscitato femine, succedebat sequens frater secundum aetatem quousque omnes fratres consumarentur, vel aliquis suscitaret semen. Nam si aliquis suscitaret semen, non erat accipienda mulier ab aliis fratribus istius mortuo isto. Hoc patet ex ordine, qui fuit inter filios Iudae Gen. 38. Nam primogenitus, scilicet Her accepit uxorem Thamar, & illo mortuo sine liberis frater eius Onan, qui sequebatur eum in ordine natiuitatis accepit illam; & isto etiam mortuo sine femine minor omnium fratrum Sela accepturus erat eam, eod. cap. Patet etiam hoc ex ordine cognatorum. Nam cum cognati, qui non erant fratres, suscitabant semen defunctorum, qui proximior erat in gradu ille suscitabat semen, sic fuit de Booz, & cognato eius, quia cognatus Booz erat propinquior quam ipse, ideo non potuit accipere ipse in uxorem quousque ille cessit iuri cognationis, ut patet hic in litera, & praesenti cap. ita ergo inter fratres esset, quod propinquior illorum haberetur, & onus suscitandi semen, & illo cedente succedebat alius, & tamen nemo poterat cedere sine pena quae habetur Deut. 25. Item patet hoc Mat. 22. ubi ponitur argumentum Saducaeorum contra Christum volentium probare non esse resurrectionem mortuorum per deductionem ad impossibile, vel inconueniens, scilicet sequeretur, quod quis priuaretur uxore sua, quod esset inconueniens. Et probant dando casum, quod inter eos fuerunt septem fratres: quorum primus accepit uxorem, & mortuus est non relicto filio, & frater eius secundus accepit illam, & etiam mortuus est sine liberis, & sic factum est de omnibus usque ad septimum, & ille etiam mortuus est sine liberis, ideo quaerunt, in resurrectione illa mulier cuius istorum erit vxor: quasi dicat, inconueniens est si resurgerent omnes, quia non posset dari causa quare potius esset vxor vnus quam alterius: & tamen necesse esset, quod esset vxor alicuius, si fieret resurrectio; ergo non fit resurrectio: sed relicto insipienti & inepto argumento, patet ex hypothesis, quod cum essent se-

ptem fratres omnes tenebantur successive accipere eandem uxorem, si prior non haberet semen ex illa quousque aliquis suscitaret semen illi: & ita erat in fratribus omnibus, & cognatorum morientium sine liberis relicto vxoribus.

An in omni casu tenerentur fratres suscitare semen fratrum mortuorum sine femine. Quaes. XLV.

QVAERETVR ulterius, si in omni casu tenerentur fratres suscitare semen fratrum mortuorum sine femine. Aliquis dicit, quod non, quia poterat esse quod moriente vno fratre ceteri fratres sui haberet uxores, & sic non possent suscitare semen defuncti. Dicit aliquis, quod verum est, quod quilibet quis habebat uxorem non poterat suscitare semen fratris, cum non posset accipere illius uxorem, & tamen in omnibus casibus tenebatur suscitare semen fratris sui quilibet frater. Dicendum quod hoc non stat conuenienter, quia tunc raro contingeret, quod suscitaretur semen defunctorum. Nam contingeret vt in plurimum, quod moriente vno de fratribus reliqui siue esset vnus, siue multi haberent uxores, & sic nullus suscitaret semen defuncti, & tamen Deus dabit istam legem quasi generalem. Quod suscitaret semen mortuorum ne perirent nomen eorum in cognationibus suis, ideo videtur quod in isto casu etiam suscitandum esset semen defunctorum. Dicendum tamen quod in omni casu lex ista obligabat ad suscitationem seminis defunctorum siue fratres defuncti haberent uxores siue non. Et erat dubium in duobus. Primum erat, an isti poterant suscitare semen defunctorum, quia oportebat ad hoc accipere alias uxores. Secundum est, dato quod possent an obligarentur ad hoc. Dicendum ad primum, quod istis licebat suscitare semen defunctorum. Nam non impediatur ad hoc nisi pluralitas vxorum, & tamen manifestum est, quod in veteri testamento licitum erat cuiuslibet habere multas uxores: sicut fuit de Elcana pater Samuelis viro iusto. 1. Reg. 1. & de David propheta sancto 2. Reg. 3. & 5. & 1. Paral. 3. & etiam Deus dixit sibi quod daret plures uxores ei, & quod dederat uxores domini sui in sinu suo 2. Reg. 12. & tamen id, quod Deus dedit homini in donum bonum est, ergo pluralitas vxorum licita erat; maxime autem esset nunc licita, cum acciperentur multae uxores pro causa honesta ad obediendum legi. De secundo dicendum, quod obligabantur ad accipiendum uxores defunctorum, dato quod alias haberent. Nam obligarentur isti ad accipiendum uxores defunctorum, si nullas haberent, ergo obligabantur isti accipere uxores defunctorum quousque alias haberent ad suscitandum semen ipsorum. Item patet hoc, quia si fratres defunctorum iam coniugati non obligarentur accipere uxores eorum ad suscitandum semen ipsorum, raro fieret seminis suscitatio: quia plures contingeret fratres defuncti coniugatos esse quod non coniugatos; & tamen lex erat generaliter a Deo data, quasi semper obseruari deberet, ergo etiam in isto casu obligabantur. Tertio patet de suscitatione seminis Mahalon in Ruth, quousque accepit eam Booz. Nam Booz erat homo antiquus, & et cognatus suus, ideo non erat satis verisimile, quod nullus eorum haberet uxorem, & tamen Booz accepit in uxorem Ruth, & cognatus eius non excusauit se quasi haberet uxorem, sed dixit quod cedebat iuri cognationis. Ergo vbi, quod non obstaculis vxoribus, quas habebat putabant isti se posse, & debere suscitare semen defuncti. Quarto in casu, quem posuerunt Saducaei de septem fratribus, quousque acceperunt eandem uxorem successive, & quilibet tenebat eam donec moreretur, & postea suscipiebat eam sequens, & sic de omnibus: nam non erat verisimile quod omnes sex fratres manerent sine vxoribus, quousque, moreretur primus eorum, & quousque, vltimi manerent sine vxoribus quousque

que duo primi acciperent successive uxorem illam, & amorerentur: & maxime de vltimo, quia ille nunquam acciperet uxorem, quousque sex fratres sui primi morerentur. Nam licet istud possibile esset, tamen non erat verisimile, quod sic fieret: accidit tamen quod omnes isti septem accepissent successive eandem uxorem, ut patet Mat. 22. ergo aliquis istorum, vel forte multi habebant alias uxores, quousque istam, quae reliquebatur a prioribus assumebant: & sic dicendum quod tenebant fratres defuncti ad suscitandum defunctorum semen accipiendo uxores eorum.

An erat generale, quod quocumque moreretur aliquis de fratribus sine femine, quod alij fratres eius tenerentur semen suscitare. Quaes. XLVI.

QVAERETVR ulterius, an erat istud generale quod quocumque moreretur aliquis de fratribus sine femine, quousque alij fratres eius tenerentur suscitare semen eius, vel esset hoc specialiter in quibusdam ipsorum. Respondendum quod lex Deutero. 25. loquitur generaliter. Quod quando fratres habitauerint simul, & vnus eorum moriatur sine fratribus, quousque alius suscipiat uxorem eius ad suscitandum semen defuncti, ideo ex hoc innuitur quod quilibet tenebatur suscitare semen alterius, sicut contingeret eos mori. Quidam autem dicunt, quod istud intelligebatur in primogenitis, scilicet quod si primogenitus relicto vxore moreretur sine liberis, frater eius sequens acciperet uxorem illius, & si ille moreretur acciperet eam alius, & sic de omnibus usque ad vltimum: sic fuit in casu, quem posuerunt Saducaei de septem fratribus accipientibus eandem uxorem successive, Mat. 22. dicunt autem quod non tenebat hoc in minoribus, vt pote si moreretur frater minor relicto vxore sine liberis, & maneret frater eius primogenitus, qui nondum habebat uxorem, quousque non tenebatur suscitare semen minoris. Et dicunt, quod ca esset quia suscitatio seminis fiebat ad conferendum familias primogenitorum, per quos deriuabantur principaliter familiae patrum, ideo maiores pro se semen suscitare debebant, & non pro minoribus. Ista est positio multorum, quousque videtur satis rationabilis; & tenuimus eam Deu. 25. & non solum hoc de primogenito, in quo videbatur speciale, sed et de aliis non primogenitis, scilicet quod maiores nunquam tenerentur suscitare semen minorum: vt in casu quem posuerunt Saducaei de septem fratribus. I. quod si moreretur quartus etate ante secundum quod non teneretur secundus accipere illius vxorem ad suscitandum prolem defuncti: sed si moreretur quartus obligabatur quintus, sextus, & septimus ad suscitandum semen eius, aut saltem non obligabatur prioribus posterioribus, quia maiores natiuitate respectu minorum habebant locum primogenitorum. Si autem staret determinatio ista, manebat aliud dubium, scilicet: si essent multi fratres, & aliqui de medijs morerentur: an minores illis tenerentur suscitare semen ipsorum: dato quod primogenitus non teneretur ad hoc respectu aliquorum suorum fratrum. Respondetur sub dubio tenentes istam positionem, dicentes quod forte non tenebant minores ad hoc, quia suscitatio ista seminis fiebat per continuationem familie, & nominis primogenitorum, & sic si primogenitus filios habebat, non erat necesse, quod alij minores ad mutandum semen sibiipsis suscitarent; & sic voluit restringere istam legem ad primogenitos, scilicet quod solum fieret ista suscitatio seminis moriente primogenito alicui. Dicendum tamen hoc non obstante, quod rationabilior positio est, quod ista lex intelligatur de omnibus fratribus siue moreretur primogenitus ante alios, siue quilibet minorum fratrum: manentes tenebantur ad suscitandum semen mortui. Et patet

hoc, quia lex generaliter loquitur dicens, quando habitauerint fratres simul, & vnus ex eis absque liberis mortuus fuerit: si tamen intelligeretur de solo primogenito non diceretur, & vnus ex eis sine liberis mortuus fuerit, quia hoc indeterminatè ponitur, & potest referri ad quemlibet eorum, sicut quod si moriatur sine liberis, alius supstet suscitet semen eius. Si autem intelligeretur de solo primogenito, non loqueretur lex tam generaliter: ideo dicendum quod intelligitur de omnibus, sicut quod cuiuslibet hominis, qui moreretur sine liberis erat suscitandum semen. Et ratio huius est, quia causa, quam isti ponunt esse motiui suscitationis seminis, non fuit praesens motiui, sed alia fuerunt principaliora, scilicet quia Iudei putabant se viuere si relinquerent posteritatem, et si mortui essent: & si morerentur sine liberis, putabant se omnino mortuos, & ob hoc infelices, iuxta illud Ecclesi. 30. cap. Mortuus est pater eius, & non est mortuus, reliquit enim filium similem sibi. Et quia istud coe erat omnibus Iudicis, siue primogenitis, siue non primogenitis, omnium erat suscitandum semen. Aliqua etiam causa huius assignatae fuerunt supra in quadam quaestione de hoc, & omnes illae competunt tam primogenitis, quam non primogenitis: ideo dicendum quod si primogenitus moriatur, omnes inferiores per ordinem tenentur suscitare semen eius, & si aliquis moriatur etiam si sit minor, omnes tam superiores quam inferiores tenentur ad suscitandum semen illius. Manet ergo hic vnus dubius solum de primogenito, si aliquis de minoribus fratribus moreretur: an primogenitus teneretur suscitare semen illius, cum ipse esset cui competeret ex ordine propinquitatis. Ratio autem dubitandi est, quia qui suscitaturus erat semen defuncti, vocaturus erat nomen primogeniti sui ex nomine defuncti, ut patet Deut. 25. & ille non vocabatur filius istius sed defuncti, & ipse defuncto succedebat in hereditate: & tamen per lineam primogenitorum deriuabatur semper familia, & ipsi succedebat in honore paterno: & tamen primogenitus, qui nasceretur a primogenito suscitante semen alicuius de fratribus suis, debebat succedere ei in dignitate, & nunc non poterat, quia pertinebat non ad familiam patris sui, sed ad familiam defuncti, ideo erat difficultas, quomodo accipiendi essent illi, qui suscitare debebant semen defuncti. de aliis autem minoribus primogenito non erat dubium aliquod, eo quod per istos non tenebatur linea principalis progeniei. Etiam non succedebat isti in dignitatibus aliquibus, sicut filij primogenitorum, ideo dato quod primogeniti istorum, quousque suscitarent semen fratrum nominantur ex nomine defunctorum, & computarentur in familia ipsorum, non erat inconueniens. Dicendum, quod non obstantibus praedictis omnes fratres tenebantur ad suscitationem seminis fratris defuncti, et si ille esset minor, qui mortuus erat, tenebant tam primogenitus, quam omnes alij ad istam suscitationem, eo quod lex generaliter loquitur. Et cum obicit, quod primogenitus primogeniti succederet ei in dignitate, sed computaretur de familia defuncti. Dicendum quod verum est: & tamen hoc non erat inconueniens, quia ille, qui erat nunc primogenitus primogeniti in ordine natiuitatis, non vocabatur primogenitus eius, sed aliquis quousque postea gigneret esset primogenitus eius quantum ad ius primogeniturae, licet primus esset primogenitus secundum carnem: & tamen quia non succedebat in iure primogeniturae, non vocabatur primogenitus simpliciter: sic enim fuit de Ruben filio Iacob, qui fuit primogenitus eius secundum carnem, & tamen primogenita eius mutata sunt ad Iudam, & Ioseph potissimum, ut patet 1. Paral. 5. & iste, qui esset primogenitus quantum ad ius esset ille, per quem computaretur familia paterna: sic. n. de multis factum est. Nam Abraham prius genuit Ismaelem quam Isaac, ut patet Gene. 17. vbi orabat

Responso ad dubia.

Responso ad rationem

Abra-

Abraham pro vita Ismahelis, & nondum natus erat Isaac, tamen non successit Ismahel in primogenitura Abraham nec per eum deriuata est posteritas Abraham: nam Deus dixit ad Abraham: in Isaac vocabitur tibi semen Gene. 21. cap. sic etiam fuit de Dauid qui multos filios habuit, vt patet primo Paral. 28. & minimus illorum fuit Salomon: ille tñ fuit succedens in dignitate regia patris, & per quem deriuata fuit familia Dauid, vt patet Matth. primo in genealogia Saluatoris. Dicendum ergo qd omnes fratres siue primogenitus, siue quicumque alij tenebantur ad suscitacionem seminis fratris defuncti, quia lex hoc vult generaliter loquens.

An & fratres legitimi, & etiam alij ex concubinis tenerentur ad suscitacionem seminis. Quest. XLVII.

QVAERETVR vterius, quid si essent multi fratres, & quidam essent ex legitimo matrimonio suscepti, alij autem essent ex concubinis, an oēs isti tenerentur ad suscitacionem seminis. Dicendum qd lex de hoc nihil determinat, cū rarò fiat mentio in veteri testamento de filiis concubinarum. Nam leges veteris testamenti non complebant legislationem aliquam: quòd patet comparando illas ad leges Romanorum, & quorumcunque populorum aliorum, quæ valde multæ erant. Et fortè factum est hoc, quia populus erat rudis, & non indigebat, qd intricaretur multitudinem legum, vel quia volebat Deus reliqua relinquere arbitrio iudicium. Vel quia in ceteris sequeretur leges forales aliarum gentium vicinarum, quæ fortè bonæ erant quantum ad id, in quo non tangebatur cultus idolorum: Ideo aliqis fortè dicit, quòd omnes fratres tam ex concubina quam ex vxore tenebantur ad suscitacionem istam, eo qd lex generaliter loquitur. Dicendum tñ videtur, quòd solùm intelligitur de natis ex legitimo matrimonio: & dato quòd lex generaliter loquatur, non obstat, quia lex Mosaiica non solet facere mentionem de filiis concubinarum tamquam de filiis, sed subtricit illos omnino, & tamè hic locuta est de fratribus, ideo intelligitur de fratribus, qui sunt omnes ex legitimo matrimonio procreati. Patet hoc, quia filij Dauid sæpe enarrantur nominati, vt patet 2. Regum 3. & 5. & primo Paral. 3. & tamen non ponuntur in aliquo istorum locorum noia filiorum concubinarum. Nam primo Paral. 3. vbi plus exprimitur quam in aliis locis ponuntur noia omnium filiorum Dauid ex matrimonio procreatorum cum sorore sua vnica: & quia omnes hi habuerunt sororem nomine Thamar, & subditur: absque filiis concubinarum, & illorum non ponitur aliquod nomen, tanquam si illi nihil essent. Secundò patet, quia filij concubinarum nullius dignitatis erant in veteri testamento, nec poterant hère aliquam præminentiam in ecclesia Dei, id est in populo, sicut dicitur Deutero. 23. quòd non intrabit de scorto natus ecclesiam Dei: & tamen natus ex scorto est natus de concubina, & tamè in suscitacione seminis, licet esset aliquod onus, erat etiam aliquis honor, quia qui suscitabat semen alicuius, succedebat in tota hereditate eius, vt patet de Booz, qui accepit Ruth Moabitidem ad suscitandum semèn Mahalon defuncti, & cum ea accepit totam possessionem Mahalon, vt patet in litera: & illegitimi non erant capaces honoris huius, ideo non pertinebat ad eos suscitare semen. Tertio patet, quia filij concubinarum inter ceteros fratres non accipiebant partem hereditatis, nec succedebant in aliquo honore paterno, & ob hoc filij suscepti de matrimonio legitimo eiciebant a filiis susceptis de concubina: sicut patet de fratribus Iephte Galaaditis, qui eiecerunt ipsum. Nam ipse erat filius meretricis mu-

lieris, & fratres sui eiecerunt eum de domo patris sui dicentes: hæres in domo patris nostri esse non poteris, quia de adultera matre es natus. Iud. 11. Et tamen, cogebatur suscitare semen fratris sui succedere ei in hereditate debebat, vt patet ex dictis: & tamen isti non poterant succedere in aliqua hereditate, ideo neque cogebantur suscitare semen fratrum: sed ista lex solùm intelligitur de fratribus natis ex matrimonio, siue sint ex eadem matre & patre, siue ex altero tantum.

An cogebantur illegitimi fratres suscitare semen illorū fratrum illegitimorum. Questio. XLVIII.

QVAERETVR vterius, dato quòd illegitimi non poterant suscitare semen suorum fratrum legitimorum: an cogebantur illegitimi fratres suscitare semen illorum fratrum illegitimorum. Aliquis dicit quòd sic: nam licet non tenerentur suscitare semen fratrum suorum legitimorum, eo quòd illis erant impares, & hoc erat aliquid honoris, tñ qd suscitarent semen aliorum fratrum illegitimorum non erat honor aliquis, ideo vñ quòd illud facere tenerentur. Respondendum qd in hoc sunt duo dubia. Primum est an semen illegitimorum suscitandum erat, & qñ moriebantur. Secundum erat, dato quòd suscitaretur semèn an ad hoc tenerentur fratres illegitimi. Ad primum dicendum, qd hoc non apparet manifestè ex lege, quæ non distinguit nimis particulariter. Et credo qd ratio huius fuerit, qd explanatio istarum legum in casibus dubiis pendebat ex vsu. Nam data fuerunt leges istæ per Moysen: & postea cæperunt obseruari a Iudæis, & eo modo, quo cæperunt obseruari intelligendo eas de istis vel de illis, ita postea obseruare stit: & ille vsus erat obtinens vim legis. Dicendum tñ videtur, qd non suscitabatur semen illegitimorum, qñ moriebantur sine liberis. Patet primò, quia suscitari semen alicuius erat ad quendam honorem defuncti: & tñ illegitimi nullum habebant honorem: ergo non erat suscitandus eis semen. Patet hoc Deu. 23. f. qd de scorto natus non intrabit in ecclesiam Dei in sempiternum, id est non habebit honorem aliquem in tota multitudine populi. Secundò patet, quia suscitatio seminis erat, vt non periret nomen defuncti in hereditate sua, vt patet in litera. f. qd Booz accepit Ruth vxorem Mahalon in vxorem ad suscitandum semen defuncti, vt non deleatur nomen eius in hereditate sua, & tñ illegitimi non habebant hereditatem aliquam, in qua maneret nomen eorum: ergo non poterant suscitari nomen, & semen eorum. Tertio patet, quia suscitatio seminis erat, vt continuaretur familia defuncti, ne videretur non habere successorem, & iste erat quidam honor: sed scriptura non dabat honorem aliquem illegitimis, ideo non erat suscitandū semen eorum. Quarto patet, quia qñ suscitabatur semen alicuius, ille, qui suscitabat illud, succedebat in hereditate defuncti, & filius genitus ex ista suscitacione habebat totam hereditatem defuncti, vt colligitur partim hic & Deu. 25. & tñ illegitimi nullam hereditatem habebant, in qua quis succedere posset, cū ipsi nulli succederent: sicut dixerunt fratres Iephte Galaaditis ad ipsum. f. hæres in domo patris nostri esse non poteris, quia de adultera matre natus es: Iud. 11. Nec valet si aliquis dicat, qd illegitimi licet non succederent patribus, succedebant tamen matribus, & in hereditate illa poterant succedere, qui suscitarent semen eorum: nam non erat successio in veteri testamento sicut nunc, quia filij illegitimi possunt a patribus institui in aliqua parte hereditatis, matribus autem vniuersaliter succedunt in veteri autem testamento nullus poterat succedere: matri suæ: eo quòd matres nihil habebant in quo filij succederent eis, sed solùm patribus succedebant.

Causa

Causa huius est, quia in veteri testamento non succedebant filiæ patribus, sed filij Num. vigesimo septimo. Sed adhuc obijcietur, quòd filiæ succedebant in aliquo casu, non stantibus filiis, & in isto casu saltem illegitimi nati de istis foeminis succederent matribus, & sic possent filios suos relinquere in hæredes. Dicendum, quòd etiam hoc non stat, quia quando filiæ succedebant in hereditate paterna non stantibus matribus, erat hoc ad hoc, quòd per istas filias suscitaretur nomen patrum, scilicet, quòd ipse acciperent viros, & gignerent filios, in quibus conseruaretur nomen matris, vt colligitur Num. 27. & ibi declaratum est. Si ergo contingeret istas habere filios illegitimos, non succederent illi in aliqua parte hereditatis. Sed fortè dicit aliquis, quòd hoc non constat, quia lex non determinat de hoc, ideo poterat esse, quòd filij illegitimi succederent matribus. Dicendum hoc non stare, quia contingeret, quòd hereditas vnus tribus transiret in alteram: sed hoc non stat, ergo non succedebant illegitimi. Quòd autem non posset transire hereditas de tribu in tribum, patet Num. 36. Quòd autem sequeretur hoc, patet, quia Deus iussit, qd filiabus Salphaad daretur possessio, quæ data erat patri tribum, & cum non haberet filios: Num. 27. & post hoc conquesti sunt filij Manasse de cuius tribu erant filiæ Salphaad, dicentes, quòd filiæ Salphaad acciperent viros, de qua tribu vellet: & sic transiret possessio ad illam tribum, & minueretur de tribu Manasse: Num. 36. & tunc dixit Deus, qd quælibet mulier acciperet virum de familia sua, & tribu sua, vt non transiret possessio de tribu in tribum, & de familia in familiam: & tamen contingeret, quòd mulier cognosceretur fornicariæ à viro alterius tribus, & ab eo acciperet prolem: si ergo filij illi succederent matri cum illi essent de illius tribu, de qua erat pater eorum, cum filij sequantur familiam patris, & non matris, transiret possessio matrum in alteram tribum, quod erat inconueniens, ergo non succedebant matri filij illegitimi: & sic patet, quòd cum filij illegitimi nulli succederent, non habebant hereditatem aliquam in qua succederet eis quicumque, & consequenter non debebat suscitari semen illorum. Ad secundum dicendum, quòd cum semen illegitimorum non erat suscitandum, non tenebantur alij, siue legitimi, siue illegitimi suscitare semen eorum. Et tamen, dato quòd suscitari debuisset, manebat dubium, an illegitimi tenerentur ad hoc. Dicendum, quòd non erat in hoc dubitandum. Nam illegitimi non admittuntur ad suscitandum semen legitimorum, propter inæqualitatem dignitatis, & tamen illegitimi erant æquales dignitate alijs illegitimis, ideo poterant succedere eis in suscitacione seminis. Secundò patet, quia non sequitur hic inconueniens quod supra inducebatur de succedendo in hereditate. Nam licet succedendo legitimis in suscitacione seminis deberet succedere in hereditate, succedendo tamen illegitimis in suscitacione, non debebant succedere in hereditate, quia illegitimi nullam habebant hereditatem, ideo stabat conuenienter suscitatio seminis, sine hereditatis successione.

An fratres teneantur suscitare semen fratris relinquens filias, & non filios. Questio XLIX.

QVAERETVR vterius, quid si aliquis de fratribus moriens reliquit filias, vel filiam, & non filios, an fratres eius reneantur suscitare semen illius. Quidam tenent, quòd tenebantur alij fratres suscitare semen defuncti, & ad hoc allegant Alph. Toft. super lib. Ruth

opinionem contrariam, vt improbant illam. Et dicunt, quòd licet filiæ per se non faciant continuari lineas familiarum patrum: quia transibant ad illas tribus, de quibus viros accipiebant, tamen poterant accipere viros, ex quibus susciperent filios, qui nominarentur nomine aorum, & illi succederent in hereditate eorum, & continuarent lineam ipsorum. Sic factum est de filiabus Salphaad, quæ acceperunt viros huiusmodi, vt colligitur Numeri vigesimo septimo, & trigesimo sexto. Istam opinionem improbant isti, dicentes, quòd non stet, quia mulieres istæ accipientes viros transibant in illam tribum, aut familiam, de qua erant viri: & sic transiret etiam possessio ad aliam tribum, in qua non propriè continuaretur familia descendens à capite alterius tribus: ideo filij Manasse petierunt à Moysè, quòd filiæ Salphaad, quæ successerant patri suo in hereditate, non acciperent viros de alijs tribubus, nè ipsi aliquid perderent de possessione sua, scilicet, quòd transiret ad aliam tribum, & accresceret illud alteri tribui. Et Deus sic iussit fieri Numeri trigesimo sexto: ideo dicunt isti, quòd si moreretur quis, relicta filia, & non filijs, habetur ac si non genuisset: vel si moreretur sine liberis: ideo alij fratres debent suscitare semen eius. Et probant hoc, quia in litera dicitur, quòd vocabitur primogenitus nomine defuncti, & tamen foemina non potest vocari nomine patris, ideo non manebit in foemina successio, sed suscitabitur semen defuncti. Dicunt tamen, quòd si interdum defunctus reliqueret filiam, & nullus esset in cognatione, qui posset suscitare semen eius, per filiam suscitandum erat nomen patris defuncti. Dicendum tamen, quòd licet ista positio quibusdam videatur, & sit aliquantulum rationabilis, sicut nos recitauimus cam Deuteronomij. vigesimo quinto, aliorum referentes opinionem: tamen non est omnino vera: quod patet, quia nunquam est suscitandum semen defuncti, nisi quando non manet ei semen, & tamen, manente filia, manet semèn patri: quia per illam potest continuari, ergo non est suscitandum. Quòd autem possit per illam continuari patet, quia illa accipiet virum, qui gignat ex ea filium, qui nominetur nomine aut materni, & sic non delebitur nomine defuncti in possessione sua: sic patet Numeri vigesimo septimo, cum filiæ Salphaad conquestæ sunt, quòd debebatur pater suus, scilicet, quòd nomen suum debebatur de familia sua: quia non reliquerat filios mares, ideo petierunt, quòd daretur eis hereditas, & quòd ipse facerent ne periret nomen patris sui de familia sua; & Deus iussit eis dare hereditatem; dicens: iustam rem postulant filiæ Salphaad: & sic iubebat Deus, quòd dando filiabus hereditatem paternam, non existentibus maribus, sufficeret nomen patris in sua progenie conseruabatur: & tamen non necesse erat suscitari semen alicuius, nisi quando non poterat conseruari nomen alicuius in sua progenie: ideo existentibus filiabus, non erat suscitandum semen alicuius. Secundò patet, quia quando moriebatur aliquis sine filijs relictis filiabus, deuolvebatur hereditas eius ad filias: Numeri vigesimo septimo: & tamen si aliquis suscitaret nomen defuncti, dari debebat ei tota hereditas eius: sicut nunc data fuit Booz suscitanti semen Mahalon: vt patet in litera: ideo sic non erat suscitandum semen defuncti, si reliqueret filias. Tertio patet, quia filij nati per suscitacionem seminis erant filij legales, & non veri: filij autem nati ex filiabus defuncti erant veri nepotes, ideo præferri debebant veri legalibus.

Mm. Vnde

Vnde existentibus veris non oportebat introduci leges; & tamen isti erant per suscitacionem feminis, ergo non erat suscitandum semen in tali casu. Cum autem obiicitur, quod necesse erat suscitari semen etiam si fratres filiarum, quia per filias non poterat convenienter familia patris continuari, eo quod ille transibant in familiam virorum suorum. Dicendum, quod verum est, quod foeminae transibant semper in familiam virorum suorum: & tamen si foeminae succedebant in hereditate patribus suis, filij nati ex eis, vel saltem aliqui illorum non transibant in familiam, in quam transibant matres, sed nominabantur de familia aorum matrum, & accipiebant vxor defuncti admonere cognatos, vt aliqui de eis acciperet illam in vxorem, pater de Ruth, quae erat vxor Mahalon defuncti, cuius cognatus erat Booz: & tamen non obligata erat ad accipiendum Booz in virum, nec aliu cognatum suum. Nam Booz dixit ei: benedicta filia tu a domino, quia priorem misericordiam posteriore superasti: quia non es secuta iuuenes pauperes, vel diuites, scilicet: sed petiuit ipsum in virum, vt patet precedenti capitulo. Ecce ergo dicebat Booz, quod Ruth fecerat misericordiam petendo ipsum in virum, & tamen si obligata esset ad suscitandum semen eius, non faceret misericordiam, ergo non erat obligata ad suscitacionem, & consequenter non erant cognati obligati ad hoc. Tertiò patet, quia si cognati essent obligati ad suscitacionem feminis, daretur eis poena, quando non suscitarent: & tamen non infligebatur poena, ergo non erant obligati. Patet primum, quia quando aliquis de fratribus defuncti nolebat suscitare semen eius imponebatur poena, quae habetur Deuteronomij vigesimo quinto: sic fieret cognatis si obligati essent, & tamen non infligebatur poena cognatis non suscitantibus semen defuncti. Quod patet in cognato Booz, quia ille erat propinquior: & ad eum potius pertinebat suscitatio ista, quam ad Booz, & noluit: & tamen non fuit ei inflicta poena illa, quia non fuit ablatu calceus ei ab vxore defuncti, nec expuit in faciem eius, vt patet hic: & tamen ista erat poena, quae infligebatur nolentibus suscitare semen defuncti: Deut. 25: ergo non obligabatur isti suscitare semen.

I Alij dicunt, quod cognati obligantur suscitare semen defunctorum, & non soli fratres: quod patet primò, quia si non essent obligati cognati ad suscitandum semen, non inferretur alicui eorum priuatio iuris sui propter non suscitare semen defuncti, & tamen priuabantur multi iure suo, quia non suscitabant semen defuncti, ergo obligabantur ad hoc. Primum patet, quia non priuatur aliquis iure suo, nisi ex aliqua causa. Secundum patet, quia Booz habebat alium cognatum, cui prius, quam sibi competebar redimere possessiones venditas a Noemi: & cum dixisset, quod volebat redimere agrum, dixit ei Booz, quod acciperet simul Ruth in vxorem: & quia non accepit illam non potuit redimere possessionem, sed transiit hoc ad Booz, vt patet in litera, ergo erat ille obligatus ad accipiendum illam. Secundò patet, quia dixit Booz ad cognatum suum, quod quando acciperet possessionem de manu Noemi, acciperet etiam Ruth in vxorem ad suscitandum semen defuncti: & posuit ista duo tanquam connexa, & inseparabilia: ergo erat obligatio ad suscitacionem feminis defuncti. Tertiò patet, quia si obligatus non fuisset cognatus Booz ad suscitandum semen defuncti accipiendo Ruth in vxorem, non inferretur ei aliqua contumelia pro hoc, & tamen illata fuit ei quadam contumelia: quia calceus de pedibus eius solutus est, vt patet infra in litera: & ista erat poena non suscitantis semen: Deuterono. vigesimo quinto. Ergo obligatus erat iste ad suscitandum semen.

An haec lex de suscitacione feminis intelligatur de fratribus solum, vel de cognatis etiam: sic quod consanguinei similiter tenerentur.
Quaestio I.

QVAERETVR vltimus; an ista lex de suscitacione feminis intelligebatur de fratribus solum, vel de cognatis etiam. Respondent quidam, quod intelligebatur solum de fratribus. Et patet hoc primò, quia lex ponitur Deuteronomij vigesimo quinto de suscitacione feminis, & tamen ibi solum agitur de fratribus, cum dicitur: quando habitauerint fratres simul, & vnus eorum mortuus fuerit, vxor eius non nubet alteri, sed accipiet eam frater defuncti: & tamen alij cognati non erant fratres, ideo non tenebantur suscitare semen, quia Iudaei obligati non erant ad faciendum, nisi id, quod expressum erat in lege, vt patet Deuteronomij decimo secundo, scilicet: Quod precipio tibi, hoc tantum facito domino Deo tuo, nec addas, nec minuas quicquam: potissimè, quia ista lex erat poenalis, & tamen poenalia restringenda sunt, & fauorabilia amplianda. Cum autem soli fratres intelligantur, non intelligerentur cognati. Secundò patet, quia si cognati essent obligati ad suscitacionem feminis defuncti, etiam si non essent fratres tenerentur vxores defunctorum admonere cognatos defun-

Fcti, vt eas recipere in vxores, sicut admonebant fratres defunctorum, & non licebat eis istis non admonitis sumere in viros aliquos, qui non essent de cognatione, & tamen non obligabantur ad hoc: ergo nec cognati obligabatur ad suscitandum semen defuncti. Patet consequentia, quia si vxor non obligabatur ad hoc, liceret ei accipere quem vellet in virum, & tamè si illa acciperet quem vellet in virum, non possent cognati suscitare semen defuncti, cum suscitacio non posset fieri sine vxore defuncti, vt patet Deutero. vigesimo quinto: ideo non obligarentur cognati defuncti ad suscitacionem, quia alijs obligarentur ad impossibile. Quod autem non obligaretur vxor defuncti admonere cognatos, vt aliqui de eis acciperet illam in vxorem, patet de Ruth, quae erat vxor Mahalon defuncti, cuius cognatus erat Booz: & tamen non obligata erat ad accipiendum Booz in virum, nec aliu cognatum suum. Nam Booz dixit ei: benedicta filia tu a domino, quia priorem misericordiam posteriore superasti: quia non es secuta iuuenes pauperes, vel diuites, scilicet: sed petiuit ipsum in virum, vt patet precedenti capitulo. Ecce ergo dicebat Booz, quod Ruth fecerat misericordiam petendo ipsum in virum, & tamen si obligata esset ad suscitandum semen eius, non faceret misericordiam, ergo non erat obligata ad suscitacionem, & consequenter non erant cognati obligati ad hoc. Tertiò patet, quia si cognati essent obligati ad suscitacionem feminis, daretur eis poena, quando non suscitarent: & tamen non infligebatur poena, ergo non erant obligati. Patet primum, quia quando aliquis de fratribus defuncti nolebat suscitare semen eius imponebatur poena, quae habetur Deuteronomij vigesimo quinto: sic fieret cognatis si obligati essent, & tamen non infligebatur poena cognatis non suscitantibus semen defuncti. Quod patet in cognato Booz, quia ille erat propinquior: & ad eum potius pertinebat suscitatio ista, quam ad Booz, & noluit: & tamen non fuit ei inflicta poena illa, quia non fuit ablatu calceus ei ab vxore defuncti, nec expuit in faciem eius, vt patet hic: & tamen ista erat poena, quae infligebatur nolentibus suscitare semen defuncti: Deut. 25: ergo non obligabatur isti suscitare semen.

I Alij dicunt, quod cognati obligantur suscitare semen defunctorum, & non soli fratres: quod patet primò, quia si non essent obligati cognati ad suscitandum semen, non inferretur alicui eorum priuatio iuris sui propter non suscitare semen defuncti, & tamen priuabantur multi iure suo, quia non suscitabant semen defuncti, ergo obligabantur ad hoc. Primum patet, quia non priuatur aliquis iure suo, nisi ex aliqua causa. Secundum patet, quia Booz habebat alium cognatum, cui prius, quam sibi competebar redimere possessiones venditas a Noemi: & cum dixisset, quod volebat redimere agrum, dixit ei Booz, quod acciperet simul Ruth in vxorem: & quia non accepit illam non potuit redimere possessionem, sed transiit hoc ad Booz, vt patet in litera, ergo erat ille obligatus ad accipiendum illam. Secundò patet, quia dixit Booz ad cognatum suum, quod quando acciperet possessionem de manu Noemi, acciperet etiam Ruth in vxorem ad suscitandum semen defuncti: & posuit ista duo tanquam connexa, & inseparabilia: ergo erat obligatio ad suscitacionem feminis defuncti. Tertiò patet, quia si obligatus non fuisset cognatus Booz ad suscitandum semen defuncti accipiendo Ruth in vxorem, non inferretur ei aliqua contumelia pro hoc, & tamen illata fuit ei quadam contumelia: quia calceus de pedibus eius solutus est, vt patet infra in litera: & ista erat poena non suscitantis semen: Deuterono. vigesimo quinto. Ergo obligatus erat iste ad suscitandum semen.

Quartò

Respon. ad rationes 2. opm.

Quartò patet, quia si non esset obligatio ad suscitacionem feminis, potuisset Ruth accipere in virum quem vellet, & tamen non potuit, ergo erat obligatio ad hoc. Patet primum, quia mortuo viro soluta erat mulier a lege eius, & poterat accipere quem vellet, & commiseri cui vellet, ad Roman. septimo: iste autem casus atatabat mulierem ad spectandum fratres defuncti: si ergo non obligaretur ad suscitacionem feminis mulier, manebat ei libertas ad quemcunque virum, & tamen non mansit ipsi Ruth: nam quando petiuit in virum Booz, dixit ipse, quod erat propinquus, & tamen alius erat propinquior, & si ille eam accipere nollet in vxorem, ipse sine dubio eam acciperet, vt patet precedenti capitulo: ergo Ruth obligata erat ad suscitacionem feminis defuncti viri, & non solum non poterat accipere in virum quemcunque vellet extra cognationem defuncti, sed etiam non poterat accipere quemcunque vellet de ipsis cognatis defuncti, sed oportebat, quod admoneret omnes, & acciperet eum, qui propinquior erat, si ille eam vellet accipere, alioquin discurreret per omnes quousque omnes eam acciperent. Quintò patet, quia Ruth erat vxor defuncti, & petiuit a Booz, quod acciperet eam in vxorem ad suscitacionem feminis iure propinquitatis, dicens: extende pallium tuum super ancillam tuam, quia cognatus es. Ecce iure cognationis dixit, quod debebat eam accipere in vxorem, ergo erat ex obligatione propter cognationem ad suscitacionem feminis. Sextò patet, quia Booz suscepit ipsam Ruth ad suscitandum semen defuncti, cum esset cognatus, & inuocauit omnes in testes, quod accepisset Ruth in vxorem ad suscitandum nomen defuncti, & accepit omnes possessiones eius, vt patet in litera: ergo non erant solum obligati fratres ad suscitandum semen defuncti, sed etiam cognati eius. Respondendum autem, quod circa hoc licet qualibet istarum positionum posset habere fulcimenta colorata, & responsiones verisimiles: ad oppositum tamen veritas est, quod cognati defuncti non obligabantur ad suscitacionem feminis defuncti, sed soli fratres, sicut lex dicit Deuteronomij vigesimo quinto, & tamen poterat cognati suscitare semen defunctorum, si vellet, & gaudebant quibusdam priuilegijs. Pro quo sciendum circa hoc, quod erant tres status hominum, fratres, cognati, & extranei. Fratres tenebantur ad suscitacionem feminis defuncti, & si nolent suscitare puniebantur, sicut habetur Deuteronomij vigesimo quinto. Extranei non obligabantur ad suscitandum semen defunctorum, nec etiam recipiebantur ad hoc, dato quod vellet. Cognati autem non obligabantur suscitare semen defunctorum, ideo non puniebantur poena legis Deuteronomij vigesimo quinto: licebat tamen eis suscitare si vellet, & si vellet suscitare gaudebant quibusdam priuilegijs, scilicet, quod succedebant in hereditate defunctorum: si autem nolent, non succedebant in aliquo, nec gaudebant aliquo priuilegio: & tamen non puniebantur aliqua poena, nec priuabantur aliquo iure: & sic factum est nunc in Booz, & cognato suo, quia cognatus erat propinquior, cui competebar prius ius suscitandi semen, & succedendi in hereditate, & quia non voluit suscitare semen, non potuit gaudere priuilegio successione bonorum, & redemptionis eorum, quamquam voluisset hoc, & Booz, qui erat cognatus in minori gradu suscitauit semen, & successit in bonis, vt patet in litera. Argumenta ergo tria facta in principio tenenda sunt, quia illa probant, quod soli fratres obligabantur, & verum est. Ad alia respondendum est.

Alph. Toft super lib. Ruth

Ad primum cum dicitur, quod non priuatur aliquis iure suo, nisi ex causa, concedendum est: & dato quod aliquis priuatur sine culpa, sicut est in tredecim casibus, tamen non sine causa: & sic generale est neminem puniri, nec iure suo priuari sine causa. Cum autem dicitur, quod cognatus Booz priuatus est iure suo, negandum est, quia nullum ius erat questum ei, quo nunc priuatus fuerit. Nam ius redimendi erat annexum suscitacioni feminis, ideo qui nollet suscitare semen, non gauderet illo priuilegio: & tamè dato, quod non suscitaret semen defuncti, non priuabatur iure: quia aliud est perdere, quam non acquirere. Iste autem non acquirere, siue impediatur acquirere, tamen non perdebat quicquam de eo quod acquisierat, & non acquirere non venit in penam, sed ex voluntate. scilicet ex omissione alicuius actus, quem si iste faceret acquireret. Ad secundum dicendum, quod rectè concludit, & concedendum est quidquid inducit. scilicet annexum erat ius redimendi rem venditam suscitacioni feminis, ideo cognatus Booz obligabatur accipere Ruth in vxore, si vellet accipere possessionem defuncti. Ista tamen obligatio erat conditionalis: ideo cum posset cognatus Booz nolle redemptionem possessionum, poterat non obligari ad accipiendum Ruth in vxore: & sic factum est, quia cessit iuri suo, & successit in illo Booz: si tamen simpliciter obligaretur cedere iuri successionis, & redemptionis possessionum, non satisfaceret ad hoc, quod maneret a pena immunis, sed adhuc puniretur. Quod patet de fratribus nolentibus suscitare semen fratrum suorum defunctorum, quia non solum nihil habebant de possessione eorum, sed etiam defunctorum vxores spuebant in facies istorum, & discalciabant eos, dicentes: sic fiet viris, qui non suscitant semen fratrum suorum Deut. 25. & tamen cum cognatus Booz cessit iuri redemptionis, & successione, & non fuit ei irrogata vltra aliqua poena. scilicet illa, quae habetur Deutero. 25. ergo non erant cognati obligati simpliciter ad istam suscitacionem, sed sub conditione. Ad tertium cum dicitur, quod si non fuisset obligatus cognatus Booz ad suscitandum semen defuncti, non inferretur ei pro hoc aliqua contumelia: concedendum. Cum autem dicitur, quod fuit ei inflicta contumelia aliqua: negandum est. Nec valet, quod dicatur, quod calceus ablatu est, quae erat poena, quae infligitur Deutero. 25. non suscitantibus semen: nam non fuit factu, sicut ibi, quia ibi tollebat calceus in contumeliam: hic autem solum ad confirmationem cessionis. Nam consuetudo erat in Israel, quod quando aliquis cedebat alteri in iure suo, vel donabat aliquid: ad hoc, quod esset firma cessio, vel donatio, tollebat sibi calceum, ille, qui faciebat cessionem, & dabat illum proximo suo, cui faciebat cessionem, vel donationem, vt patet in litera. De hoc autem, & differentia istius discalciationis ab illa, quae habetur Deuteronomij vigesimo quinto, declarabitur infra in quadam quaestione. Ad quartum dicendum, quod non licebat Ruth accipere in virum quem vellet de extraneis, nec etiam de cognatione viri sui, nisi illum, qui esset propinquior, si ille vellet, ideo Booz cum non esset propinquior, noluit accipere Ruth, quousque cederet cognatus suus. Pro quo sciendum, quod Ruth erat obligata ad suscitacionem feminis defuncti viri sui, & cognati eius non erant obligati ad hoc, quia tamen licebat eis suscitare semen defuncti, si vellet, tenebatur Ruth admonere eos, an vellet suscitare semen: & si deberet fieri suscitacio feminis, erat ordo, quod inciperetur a propinquioribus. Ideo nec Ruth poterat accipere in virum ipsum Booz quousque sciret an alius cognatus Booz, qui erat propinquior viro suo, vellet eam accipere.

Mm 2 Nec

Ad 1. rationem.

Ad 2. ratio nem.

Ad 3. ratio nem.

In Israel consuetudo.

Ad 4. ratio nem.

Nec etiam Booz poterat eam accipere gratis se offerentem quousque constaret ei de voluntate cognati sui, an vellent eam accipere, ideo non accepit quousque cessit ille: & tamen ex hoc non sequitur, quod aliquis istorum cognatorum duorum defuncti obligatus erat simpliciter ad suscitandum semen eius. Ruth autem erat obligata ad suscitandum semen viri sui, si quis istorum vellent: unde ipsa magis obligata erat, quam cognati defuncti. Sic etiam erat de respectu vxoris defuncti ad fratres eius, quando aliqui erant, qui possent suscitare semen eius. Nam vxor erat tunc obligata ad istam suscitationem volente aliquo de fratribus defuncti, alioquin accusaretur tanquam adulterij rea, si nollet, aut si alicui commiseretur nondum requisitis fratribus defuncti, an vellent eam accipere in vxorem: & tamen fratres defuncti, licet essent obligati, non erant tantum obligati, quia erat eis libertas, an vellent suscitare semen defuncti, vel subire poenam legis. s. q. discalciarentur, & spuererur in faciem eorum: Deut. 25. Ad quintum dicendum, quod verum est, quod Ruth petiuit Booz in virum iure cognationis, & poterat Booz illam accipere hoc iure consentiente alio cognato suo, qui erat propinquior; tamen non erat obligatus ad hoc, sed si susciperet eam, gauderet privilegio successionis in hereditate defuncti: si autem non susciperet, non gauderet illo privilegio: & tamen non puniretur in aliquo. Ad sextum dicendum, quod verum est, quod Booz suscepit Ruth vxorem defuncti cognati sui ad suscitandum semen eius, tamen non erat obligatus ad hoc, sed licebat ei accipere, vel non accipere: & voluit gratis illam accipere desiderio suscitandi semen mortui.

Ad 5. ratio nem.

Ad 6. ratio nem.

Quis ordo erat in suscitatione seminis defuncti inter fratres, & cognatos: & qui magis tenebantur ad hoc. Et qui puniebantur, & qui non, si non suscitarent semen.

Quaest. LI.

QVAERETVR vterius, de obligatione suscitationis seminis, quibus competat, & qualiter. s. quibus magis, & quibus minus. Dicendum sicut supra declaratum fuit in 43. & 44. quaest. & hinc Deut. 25. duae personae requiruntur ad suscitationem seminis. s. vxor defuncti, & frater eius, siue cognatus, & inter ista duo extrema matrimonij diuisa in tres erat differentia obligationis, quia cognatus minus obligabatur, quam frater, & vxor, & frater minus obligabatur, quam vxor: & vxor super omnes obligabatur. Patet de cognatis: nam vt declaratum fuit precedenti quaest. ad cognatos pertinebat suscitare semen defunctorum, non stantibus fratribus, & tamen non obligati erant ad hoc; & tamen si vellent suscitare, gaudebant quodam privilegio. s. q. succedant in bonis, & priuabant alios priores isto iure: vt potest, si quis defunctus haberet fratres, & alios cognatos, & nemo cognatorum, nec fratrum vellent suscitare semen defuncti, nisi ille cognatus, qui attinebat in minimo gradu, ille auferret in omnibus ius successionis, quod alias pertinebat ad ipsos secundum ordinem propinquitatis, & deuoluebatur ad istum. Sic patet in Booz, & cognato eius: nam ille cognatus erat propinquior, quam Booz, & competebat ei prius succedere in possessionibus defuncti, & redimere eas, quam ipsi Booz: unde requisit Booz an redimere eas vellent iure propinquitatis, quia tamen non suscipit in vxorem transiit istud ius ad Booz, qui in minori gradu erat cognatus, & accepit Ruth in vxorem: fratres autem defuncti erant magis stricti ad suscitandum semen defuncti: quia non erat liberum eis suscitare, vel non suscitare, ita tamen, quod a poena es-

sent immunes, sicut erat in cognatis: sed si nollet suscitare, priuabantur privilegio successionis, quod transferebat ad cognatos alios, & insuper afficiebantur infamia, & contumelia: quia iudicialiter condemnabantur, scilicet, quod vxor defuncti discalciaret quemlibet horum nolentium suscitare semen defuncti fratris, & spueret in faciem eius, diceretque: sic fiet viro, qui non edificat domum fratris sui: & sequebatur tunc infamia perpetua, scilicet, quod domus illius vocabatur in aeternum domus discalciati in Israel. Et erat ordo in hoc, quod si haberet defunctus multos fratres, ille, qui propinquior erat eis ordine natiuitatis admonendus erat suscipere defuncti vxorem; & si nollet, citare debebat mulier defuncti eum, & coram iudicibus infligebatur ei poena, quae habetur Deut. 25. & deinde requirebatur sequens, & si nollet, infligebatur etiam ei poena: & sic fiebat per omnes fratres defuncti, quotquot illi essent tam coniugatos, quam non coniugatos: & si nullus vellent, omnibus poena infligebatur, & demum mulier admonere debebat omnes cognatos defuncti, vt susciperent eam incipiendo secundum ordinem a propinquiioribus, si quis vellent eam accipere: quousque nullus permaneret in tota cognatione, scilicet intra cognationis gradus determinatos secundum consuetudinem Iudaeorum, in quibus vocabantur aliqui cognati, & si quis vellent eam accipere, tenebatur esse eius vxor. Et tamen dato, quod nullus eam vellent, non erat aliqua poena infligenda cuiuslibet istorum, sicut fratribus, vt declaratum est precedenti quaestione. De vxore autem dicendum, quod magis obligata erat ad suscitationem seminis, quam fratres, & cognati. Primum patet, quia ipsa tenebatur requirere fratres defuncti, an vellent, quousque illam in vxorem, & nullus eorum tenebatur illam admonere. Secundum patet, quia ipsa non solum respectu fratrum erat obligata, sed etiam respectu cognatorum, ita quod non licebat accipere ei in virum quemquam de extraneis quousque omnes fratres, & etiam cognati defuncti requisiti ab ea nolent eam accipere: & tamen de nullo istorum dicitur, quod teneretur admonere eam. Tertium erat, quia si mulier non admoneret cognatos, & fratres defuncti, vt quisquam acciperet eam, & ob hoc nullus eam acciperet: non erat aliqua poena infligenda cognatis, nec fratribus, etiam si acciperent alias vxores, & tamen si mulier non admoneret fratres, nec cognatos defuncti, & contraheret cum aliquo alio, vel misceretur ei, rea erat adulterij: & accusaretur ad mortem, sicut patet de Thamar, quae reperta est praegrans antequam acciperet eam in vxorem Sela, qui suscitaturus erat semen de illa fratrum suorum, & accusata est ad incendium, & ducta est, & fuisse combusta, nisi se iustificasset, vt patet Genesis trigesimo octauo. Quartum erat, quia obligatio fratrum defuncti ad suscitandum semen erat conditionalis, scilicet, si vellent, alioquin tolerarent aliam poenam legis. In muliere autem erat simpliciter necessitas suscitandi semen defuncti, ita quod si nollet suscitare semen eius, accipiendo alium in virum antequam fratres, & cognati defuncti refutarent eam accipere, lapidanda erat, vel cremanda, sicut adultera, vt supra probatum est: ideo maior erat obligatio mulieris ad suscitandum semen, quam alicuius alterius.

Quare magis erat obligata vxor ad suscitationem seminis defuncti, quam fratres. Quaest. LII.

QVAERETVR vterius, cur magis erat obligata mulier ad suscitationem seminis defuncti, quam fratres defuncti.

Ordo puniendi nolentis suscitare semen fratris sui apud Hebraeos.

Vxor erat magis deinde ad seminis suscitationem quam fratres, & cognati.

Respon.

Respondendum, quod propter multa: primo, quia naturaliter erat maius debitum ad hoc: nam vir, & vxor erant effecti vna caro, quia per matrimonium efficiuntur duo in carne vna, vt patet Gen. 2. & tamen frater cum fratre non est vna caro, nec pater cum filio, ideo est maius debitum vxoris ad virum, & e contrario, quam ad fratres, & alios: & sic apostolus iussit, quod magis diligenter viri vxores suas, quam quoscunque alios, dicens: Viri diligite vxores vestras, sicut corpora vestra: ad Ephe. 6. & tamen nullus tenetur magis diligere carnem alterius, quam carnem suam, ergo maior est obligatio dilectionis viri ad vxorem, & vxoris ad virum, quam ad aliquem alium. Et licet non dicatur hoc de vxore respectu viri, dicendum, quod magis adhuc ex debito tenetur vxor diligere virum, quam vir vxorem, eo quod plura recipit vxor a viro, quam vir ab vxore, cum mulier naturaliter sit deficiens, & vir sit custos eius, & prouisor in necessarijs. Magis ergo tenebitur vxor viro ad suscitandum semen eius, quam quisquam aliorum, cum suscitatio sit quaedam utilitas viro cum per hoc conseruetur nomen eius indeletum, quia alias deleteretur. Secundum sit hoc propter legalem conuenientiam, scilicet, quia magis conuenit mulier ad suscitationem seminis secundum intentionem legis, quam aliquis de fratribus, & cognatis. Quod patet, quia intentio legis erat, vt suscitaretur semen defuncto: ita quod qui non habuerat veros filios haberet filios legales, & interpretatiuios: & ad hoc, quod isti similes viderentur filijs veris, oportebat, quod esset maxima identitas, quae esse poterat inter istos filios legales ad naturales, & veros, scilicet, quod essent ab eisdem principijs: filij tamen veri si aliqui fuissent ipsius defuncti, essent ex vxore illa, quam tenebat: ideo filij legales maxime competeabant ex parte vxoris, quam de parte viri. Tertio patet ex conditione suscitationis seminis. Nam suscitatio seminis censetur quando gignebatur aliquis filius ipsi defuncto, eo quod gignebatur illum esse de semine defuncti, quod susceperat vxor eius in viro, & tamen illud non fuerat sufficiens ad generationem foetus, nisi viuificaretur foetus virtute seminis illius, qui accipiebat vxorem defuncti. Sed ad continendum semen defuncti respectu cuius filius genitus dicitur de semine defuncti, vel consimilis eius, nullus magis agebat, quam vxor defuncti, ideo ipsa maxime obligari debebat ad suscitandum semen. Quarto patet, quia vir, & foemina sunt inaequalis dignitatis naturaliter, ideo circa eandem rem maiori privilegio gaudere debuit vir, quam foemina: & sic circa suscitationem seminis debuit minus obligari vir, quam foemina. Quinta ratio, & potissima fuit, quia Deus debebat nimis procurare suscitationem seminis mortuorum, & ad hoc videbatur expediens, quod omnes obligarentur ad quos pertinebat, quia si relinqueretur in libertate istorum, multi eorum nolent suscitare semen defunctorum. Si autem obligarentur omnes, esset scandalum, quia si vir obligaretur ad suscipiendum foeminam aliquam in vxorem, quae forte non placeret oculis eius, cum essent Israelitae duri cordis occiderent vxores. Ista enim fuit causa, quare permiffum est Israelitis, quod repudiarent vxores, scilicet, quia si non liceret eis abijcere vxores repudiando cum displicerent eis, occiderent illas. Sic tergit Christus Matth. decimono, scilicet: Ad duritiam cordis vestri libellus repudij datus est: a principio autem non erat sic. Ista durities cordis erat, quod occiderent vxores, & sic non fuit conueniens, quod obligarentur in veteri testamento viri ad accipiendum vxores defunctorum, vt suscitarent semen ipsorum. Vxores autem obligari debuerunt, quia ex obligatione istarum non se-

Israelitis quare permiffum est, quod repudiarent vxores.

Alph. Toft. super lib. Ruth

quebatur istud inconueniens: debuit tamen poni quaedam poena viris, vt suscitarent semen defunctorum, vt timore illius incitarentur aliquando ad suscitationem hanc.

Si essent multi fratres mortui, & vltimus superstes suscitaret semen eorum, filius genitus de cuius illorum nomine vocaretur. Quaest. LIII.

QVAERETVR vterius, si essent multi fratres, sicut in casu, quem posuerunt Saducaeii Matth. vigesimo secundo, scilicet, quod septem fratres erant, & mortuo primo relicta vxore secundus voluit suscitare semen eius, & accepit vxorem illius, & consequenter omnes vsque ad septimum, & nullus suscepit ex ea prolem, nisi septimus, quis ipsorum faciet filium natum nominari de nomine suo? nam lex iubet, quod filius natus ex ista suscitatione nominaretur nomine defuncti: omnes autem sex praecedentes mortui sunt, & quilibet illorum habuit mulierem illam in vxorem: est ergo dubium cuius eorum nomine fortietur. Dicendum secundum quosdam, quod non poterat sciri in tali casu cuius nomine vocaretur, sicut crediderunt Saducaeii de muliere, quae suscepta est a septem viris, cuius illorum erit in resurrectione. Si autem esset aliqua causa quare esset magis vnus, quam alterius, non arguissent sic illi contra Christum putantes se deducere ad impossibile: nam si posset determinari cuius illorum erat vxor, argumentum suum contra resurrectionem non procederet: ita dicitur nunc, quod non constaret cuius iste erat filius. Dicendum, quod non est simile, quia si in resurrectione habituri essemus vxores, quas habueramus viuentes, esset aliquis difficultas circa hoc, cum quilibet contraxisset cum ea quale vinculum matrimonij, ideo manifeste non appareret, quis potius eam habiturus esset. Secus autem est de filio genito, quod aut quaereretur quantum ad veram filiationem, aut quantum ad filiationem legalem. Si primo modo, patet ex casu, quod iste erat filius septimi viri. Si autem quantum ad legalem, erit filius illius cuius nunc suscitabat semen iste septimus. Manet autem tunc dubium, cuius semen suscitabat iste. Et dicendum, quod de secundo, tertio, quarto, & quinto non est dubium, sed de primo, & sexto. Causa est, quia secundus, tertius, quartus, quintus non fuerunt primus cui successit semen suscitans. Etiam non fuerunt vltimus cui successit ille, qui suscitauit semen realiter: ideo de istis est dubium sublatum. Sed de primo est dubium, quia ille fuit propter cuius mortem accepta est vxor eius ad suscitandum semen defuncti, & postea alii continuauerunt. De sexto est dubium, quia septimus accepit vxorem per mortem sexti, & illius vxorem dicitur accepisse, & nunc ex illa genuit primogenitum, ideo ille nominandus erit nomine sexti, qui vocatur hic defunctus. Dicendum tamen est, quod verum iste filius genitus nominandus est ex nomine primi defuncti. Nam propter mortem illius secundus accepit vxorem eius, ideo tertius non accepit vxorem secundi propter secundum, sed propter primum, cum ipse secundus accepit vxorem primi propter ipsam primum: tertius ergo propter primum accipiet, quia quidquid est causa causa est causa causati: & sic de quarto, & quinto, & sexto, & omnibus. Unde ipse septimus censetur successisse primo, & non alijs: quia propter primum omnes susceperunt illam vxorem: & si secundus habuisset filios, non suscepissent eam reliqui, & sic vsque ad vltimum: nominabitur ergo semper filius genitus ex tali suscitatione nomine primi.

Mm 3 Quare

Quare filius natus ex tali suscitacione vocabatur nomine defuncti. Questio LIIII.

QVAERETVR ulterius, quare filius natus ex tali suscitacione vocabatur nomine defuncti. Dicendum, quod lex voluit quantum posset identitatem filij legalis ad naturalem: nam non habuit defunctus iste filios naturales veros, & lex vult ei fingere filios, & ad hoc, quod filij ficti videantur aliquo modo esse filij defunctorum, oportuit, quod esset magna similitudo inter filios illos ad defunctos: & ad hoc fecit lex, quod solum fieret suscitatio ista ex vxore defuncti, in qua videbatur esse semen defuncti, & a fratribus ipsius defuncti, quia illi maximè identifi cabantur defuncto: ita ergo ad hoc, quod ipse filius magis videretur pertinere ad defunctum, etiam in nomine debuit similari ei. Nam si vocaretur alio nomine poterat putari, quod iste ascriberetur ei, qui ipsum genuit: vt ergo pateret, quod pertineret ad defunctum, vocabatur erat primogenitus in suscitacione ista nomine defuncti, & sic minus dubitaretur de qua progenie esset, & in hoc erat aliqd speciale, scilicet, quod vocaretur filius nomine patris. Nam in alijs nascibus non imponebantur primogenitis semper nomina patrum: nam alioquin omnes descendentes directè per eandem lineam progeniei vocarentur eodem nomine, quod esset falsum. Item patet, quia Rubè fuit primogenitus Iacob: Gen. 49. & sic non fuit vocatus primogenitus nomine patris. Etiam Isaac fuit primogenitus Abraham: Gen. 21. quia in illo vocatum est semen eius, & secundum carnem Ismahel fuit primogenitus: Gen. 16. & neuter vocatus est nomine patris: & ita de omnibus alijs ferè, quorum nomina scimus in veteri testamento. Et ratio est, quia cum in alijs sint filij veri secundum carnem, non oportet querere aliam similitudinem ad probandam filiationem: & tamen in suscitacione seminis, cum ipse genitus non esset filius verus defuncti, oportuit induci aliquas assimilationes legales, ad hoc, quod appareret ei similis, & filius eius qualitercunque: sed de hoc vide quod dicam Matth. 22.

An fratres defunctorum possint eorum vxores repudiare, quas acceperant, vel priuabantur beneficio legis. Et quare erant causae distractiuae a suscitacione seminis: & cur imponebatur pena nolenti.

Questio LV.

QVAERETVR ulterius, de suscitacione seminis, scilicet, quare ponebatur pena nolentibus suscitare semen. Dicendum, quod suscitatio seminis erat multum necessaria in veteri testamento, sicut fuit declaratum supra: & si relinqueretur libertati illorum, ad quos pertineret, fortè nollent, vel rarò suscitarent, ideo fuit conueniens, quod imponebatur pena, vt timore pene, quae erat satis infamatiua, moueretur plurimi ad accipiendum vxores defunctorum. Sed dicit aliquis, quod hoc non proficiebat, quia si quis non desiderabat suscitare semè defuncti, poterat abijcere à se istud onus. s. qd acciperet vxorem defuncti semel ad satisfaciendum legi, repudiaret eam illico, vel post modicum tempus, & sic non fieret suscitatio seminis ex pena, sed solum in volentibus. Aliquis dicit, quod hoc non stat, quia non poterat repudiari vxor, nisi ex aliqua causa, & cum non inueniretur, ista mulier accepta ad suscitacionem seminis non poterat saltem ad placitum repudiari. Dicendum, quod falsum est, quia quando quis inter Hebræos repudiabat aliquam vxorem, non cogebatur probare causam re-

putidij, sed solum, quod non placebat oculis eius, vt declaratum est in quadam quaestione: Deuter. 24. & sic etiam posset repelli sine causa ex sola voluntate mulier suscepta ad suscitacionem seminis. Dicendum, quod verum est, quod ad repudiandum vxorem, non oportebat, quod repudians probaret causam aliquam, sed solum dabat in manu mulieris libellum, in quo scriptum erat, quod repudiabat eam, & quod de coeterò posset accipere quem vellet in virum: & tamè in hoc casu non liceret viro repudiare vxorem sic susceptam ex sola voluntate, saltem vsquequo ex ea gigneret filium, qui succederet loco defuncti. Nam aliàs lex illa, de suscitacione seminis esset omnino inutilis: non est tamen credendum, quod Deus aliquid inutile statuerit. Item, quia Deus cogit hic fratres defuncti ad accipiendum vxorem eius: si tamen coguntur ad accipiendum videntur cogi ad tenendum, quia aliàs si illico posset repudiare, vt acceperant, esset inutile accipi. Nec est inconueniens, quod cogantur in isto casu ad tenendum vxores defunctorum, & non possint illas repudiare quousque generarent ex eis filios loco mortuorum, & sic priuentur hic, quatum ad aliquod tempus iure repudij cum causa, cum etiam in alijs casibus interdum quidam priuabantur propter delictum, sic patet Deute. 22. s. Siquis accipiens vxorem dicebat, non inueni eam virginem, & probabat mulierem fuisse virginem, quando tradita fuit ei: flagellabatur vir, & soluebat quinquaginta siclos, & non poterat dimittere puellam aliquo tempore vitæ suæ. Item si quis inueniens puellam in agro, dormiret cum ea, accipiebat illam in vxorem, & non poterat illam dimittere vilo tempore vitæ suæ, eodem capitulo, ita nunc ex causa poterant isti obligari ad non repudiandam vxores, quas suscipere ad suscitacionem seminis: & si non obligarentur in æternum, sicut illi, obligarentur saltè, vsquequo ex illis suscitarent semen defunctis. Sed obijcietur, quia si negaretur sic Israelitis potestas repudiandi vxores, sequeretur vxoricidium, quod fuit causa permittendi libellum repudij. Dicendū, quod vna causa fuit permissionis timor de duricie, & occisione vxorum, & tamen causa potissima fuit, quia ista lex erat inter omnes gentes, quod poterant repudiare vxores;

si autem tur eis ista libertas putaret se minores alijs gentibus, & non possent hoc tolerare, & istud erat duricies cordis. s. qd indomiti erant, & non subijcerentur benè rebus insolitis, sicut dixit Deus: cerno qd populus iste durè ceruicis sit: Exo. 32. Ista ergo fuit causa potissima permissionis libelli repudij: vnde non timebat semper mors, si non pmitteret libellus repudij: vnde in quibusdam esse putauit dignū lex, qd priuaretur potestate repudiandi vxores, sicut supra declaratum est.

Cur imponebatur pena nolenti semen suscitare. Questio LVI.

QVAERETVR ulterius, cur imponebatur pena nolentibus suscitare semen, quia in hoc innuit, qd aliqui essent, qd nollent suscitare semen, & tñ istud non videt verisimile: nā suscitatio seminis afferebat lucrū, & non aliquid prauidicij, ideo quilibet hoc vellet. Patet hoc, quia cū quis suscitaturus esset semen alterius, accipere debebat vxorē illius: & in hoc non vetabat accipere alias vxores, quascunq; vellet: cū in vet. testa. permitteretur vxorū pluritas, vt declaratū est supra in quadam quaest. Erat autē lucrū ex hac suscitacione, quia qui suscitabat semen alterius, succedebat in oibus possessionibus ei, vt patet hic in litera de Booz, qui accepit Ruth vxorem defuncti, & cum ea suscepit bona defuncti, ideo non erat verisimile, qd quis nollent suscitare semen defuncti, & opus esset ad hoc poni poenam. Dicen-

Quid si nullus esset, qui posset suscitare semen. Questio LVIII.

QVAERETVR ulterius, quid sit nullus esset, qui posset suscitare semen. s. si non esset aliquis frater, vel cognatus, quid fieret de conseruatione nominis defuncti, & de hereditate eius? Dicit aliquis, quod hoc non stat, quia non poterat esse aliquis, qui non haberet aliquem propinquum i toto Israel, cum omnes Israelitæ inter se essent cognati, quia quilibet posset suscitare semen defuncti. Dicendum, quod casus ille possibilis est, quia poterat esse aliquis, qui nullum haberet cognatum intra gradus illos, in quibus vocabantur cognati: quod patet de Mahalon defuncto, cuius possessio data fuit Booz suscitanti semè eius: & dixit Booz, quod nullus erat propinquus eius, nisi quidam alius cognatus suus, qui prior erat, & ipse, qui secundus erat, vt patet supra in litera. Si autem isti duo mortui fuissent, non maneret aliquis in cognatione Mahalon; & sic nullus esset, qui suscitaret semè eius. Dicendum, quod in hoc casu non poterat suscitari semen defuncti, sed peribat nomen suum de familia sua, scilicet, quia intercedebatur posteritas sua: hereditas autem eius deuoluebatur ad illos, qui propinquiores essent in tota tribu, & familia, quamdiu posset cognosci gradus propinquitatis, licet illi essent extra gradus cognationis, in quibus conseruetum erat vocari aliquos cognatos, de quo magis declaratum est supra.

Quid si quis de fratribus defuncti acciperet vxorem defuncti ad suscitandum semen, & moreretur consanguineus ille, vel vxor. Questio LIX.

QVAERETVR ulterius, quid si quis de fratribus defuncti acciperet vxorem defuncti ad suscitandum semen, & moreretur consanguineus ille, vel vxor. Dicendum, quod si moriebatur vxor, siue antequam acciperetur ad suscitandum semen, siue post: dum tamen non esset aliquis filius genitus, non poterat suscitari semen defuncti, sed peribat nomen eius, & in hereditate succedebant fratres, vel qui propinquiores essent. Si autem moreretur frater defuncti, qui acceperat vxorem defuncti, aut ex ea genuerat filium, aut non. Si genuerat, non oportebat, quod illa acciperetur ab alio: quia iam suscitatum erat semen. Si autem nondum genuerat: debebat sequens frater suscipere eam: & si ille moreretur, debebat eam alius sequens accipere quousque aliquis ex ea gigneret: sic patet Gen. 38. de Thamar vxore Her primogeniti Iudæ: nam ille mortuus est sine liberis, & frater eius Onan accepit illam ad suscitandum semè fratris sui, & quia ille etiam sine liberis obiit, accepit eam frater eius Sela. Sic etiam fuit in casu posito à Saduceis, cum septem fratres acceperunt successionem, & vnus ad suscitandum semen alterius: & omnes septem mortui sunt viuentē eadem muliere, Matth. 22. Si autem morerentur fratres omnes non suscitato semine, vel aliquis illorum nollent, succedebant in suscitacione ista cognati omnes, quousq; nullus de cognatione maneret, & si vnus haberet filium ex eadē vxore scribebat ibi suscitatio. Si autem nullus haberet filium, peribat nomen defuncti de cognatione sua, & deuoluebantur bona ad aliquem de cognatis defuncti, vel fratribus, si manserat, qui nollent suscitare semen defuncti. Si autem nullus maneret, bona pertinebant ad quemcunque propinquiore, cum iam non esset quis de cognatione defuncti, scilicet, de gradibus illis, in quibus nominabantur cognati.

M m 4 Quid

Causa distractiua a suscitacione seminis.

Causa quare mulier recusat accipere vxorem in vxores.

Dicendum, quod poena posita est, quia multi essent, qui aliàs nollent suscitare semen defunctorum. Patet de cognato Booz, qui suscitaturus erat semen Mahalon defuncti, & noluit, sed potius carere, voluit omnibus bonis, quae habiturus erat de successione eius, vt patet in litera hic. Causa autem, quae distrahebant a suscitacione seminis erant multae. Prima erat, & potissima, quia iste gignere debebat filios defuncto, & non sibi: & ex ista mouebantur plurimi. Patet de Onam filio secundo Iudæ, qui accepit Thamar vxorem fratris sui mortui ad suscitandum semen, & non cognoscebat eam, sed semen fundebat in terram, quia sciebat non sibi, sed fratri suo filios nasci, Gen. 38. istud etiam innuit cognatus Booz ad suscitandum semen Mahalon: nam dixit, quod nolebat: & subdit: Nec enim familia mea posteritatem delere debet: quasi dicat: Nolo delere posteritatem meam gignendo filios alteri, & non mihi. Secunda causa erat, quia cogebantur accipere vxores defunctorum, & non solum hoc, sed etiam nunquam illas repudiare, vt declaratum est precedenti quaestione. Et istud erat grauissimum, quia cogebatur quis tenere vxorē, quae non placeret oculis eius. Tertia erat, quia multi sunt, qui recusat accipere mulieres, quas alij in vxores tenuerunt, & hoc, quia quilibet vellet habere mulierem ex virginitate sua. Item, quia facilius quis copulat moribus suis mulierem, quae nulli alteri copulata est matrimonio, & mores tenuit eius, quam illam, quae alterius moribus assuetata est, quia difficile talia auferuntur. Item, quia quando mulier habuit alium virum, non habet integram dilectionem ad eum, quem nunc habet: potissimè, si defunctus fuit ei vir bonus, & tractabilis, & consentaneus moribus eius: iste autem, quem postea habet, non sic consentit moribus illius. Ex quo sequitur, vt interdum foemina viro suo ducat in memoriam virum, quem prius habuit: quod viuenti grauissimum est: non quidem, quod mortuum zelat, sed quia zelat se non integre diligi, cum amor vxoris ad defunctum cum magno desiderio tendat, quo fit, vt foemina virum integrè non diligat, nec vir foeminam. Et haec est causa quotidianarum querelarum, vt sepius experimur. Durum erat ergo multis suscitare semen defunctorum: vnde non inclinarentur promptè ad illud: & sic fuit necessaria impositio poenae ad suscitacionem praedictam.

Quid fieret si nullus de fratribus defuncti, nec de cognatione vellet suscitare semen defuncti. Questio LVII.

QVAERETVR ulterius, quid si nullus de fratribus defuncti, nec de tota cognatione vellet suscitare semen defuncti. Respondendum, quod existantibus fratribus ipsi tenebantur suscitare semen, & si nollent, patiebantur poenam legis Deuteronomij vigesimo quinto, & deuoluebatur potestas suscitandi, & succedendi in hereditate ad alios cognatos: & si isti etiam nollent, non suscitabatur semen defuncti, sed peribat nomen suum de progenie sua, & deuoluebatur ius successione ad fratres defuncti, qui uoluerant suscitare semen eius, & sic iam ipsi perdidderant illud ius nolendo semen suscitare defuncti, cum cognati possent illud suscitare, & penderet ex eis suscitare: & tamen cum illi etiam nollent suscitare semen defuncti carebant iure successione, & redibat ad propinquissimos, scilicet, ad fratres licet peccauissent non suscitando semen fratris, quia aliàs transiret possessio de familia in familiam, & de tribu in tribum, sicut declaratum est supra.

Alph. Toft. super lib. Ruth

Quid si accipiens uxorem defuncti ad suscitandum semen eius, non gigneret filium, sed filiam.

QVAERETVR ulterius, quid si accipiens uxorem defuncti ad suscitandum semen eius, non gigneret filium, sed filiam: an sequens frater, vel cognatus deberet accipere eandem uxorem ad suscitandum semen defuncti, vel sufficeret filia genita.

1. Ratio.

Quod pater primogenitus, quod dicitur, quod suscitari debebat semen defuncti, ne periret nomen eius in progenie sua, & tamen per filiam non poterit conservari nomen defuncti in familia sua: quia dato, quod illa esset filia vera defuncti, non posset continuare familiam patris: nam foemina transibat in progenie viri, a quo in uxorem accipiebatur, ideo non continuaretur per eam nomen paternum, & familia: sed illico transiret ad aliam familiam, & cessaret familia paterna.

2. Ratio.

Secundo patet, quia Deut. 25. dicitur, quod illa, qui acciperet uxorem defuncti ad suscitandum semen eius, vocaretur primogenitum, quod ex illa uxore gigneret nomine defuncti: & tamen filie non competebar hoc, quia illa non poterat vocari nomine patris, ideo nata filia non dicebatur suscitatum semen defuncti. Dicendum, quod si quis accepta uxore defuncti gigneret ex ea filiam, deinde filium, quod filia licet esset primogenita, non gaudebat hic iure seminis suscitati, ita quod illa ascriberetur mortuo ad conservandum familiam suam, sicut ascriberetur si esset filius.

Ratio est, quia in his faciendum erat, sicut in filiis veris. In ipsis autem existentibus filiis nihil de hereditate proveniebat ad filias: imo dato, quod esset vnicus filius, & vltimus, ante eum multae filiae, solus filius succedebat in tota hereditate patris, vt patet Nu. 27. cap. ita nunc in filiis legalibus, si essent filiae, & filij, dato quod filie essent priores, non computabantur illae in semine defuncti, sed filij. Aliquis autem praeteruenerit dicens, quod hoc non apparet, quia non constat nobis, quod sit iudicandum sic de filiis legalibus, sicut de veris, & naturalibus, ideo quod filia forte possit accipi tanquam primogenitus defuncti. Dicendum, quod non stat, quia manifestum est, quod ille, qui ascribatur defuncto in suscitatione seminis succedebat in tota hereditate eius: filia tamen non potest succedere extrantibus maribus, vt patet Num. 27. ideo cum iste gigneret filios, & filias, qui suscitabat semen defuncti, non erat ascribenda filia defuncto, sed filius, dato quod filia prior esset natiuitate. Si autem suscitans semen defuncto solam filiam gigneret, manet dubium, an dicatur suscitatum esse iam semen defuncto, vel alius de fratribus, vel cognatis defuncti debebat accipere eandem uxorem defuncti, quousque gigneret ex ea filium. Dicendum, quod non oportebat amplius suscitari semen defuncto, quia in filiabus sufficienter conservaretur semen defuncto. Quod patet, quia Nu. 27. iubetur, quod cum quis moreretur sine filiis masculis, filiae succedebant in hereditate patris, & ille faciebant, quod non periret nomen patris, scilicet, quia faciebant progeniem patris sui continuari, per filios natos ab ea poterat continuari progenies defuncti, & succederet ipsa in bonis defuncti nomine filiorum, quos habitura erat. Si autem nullos filios haberet illa, debebat rursum nomen defuncti: & redibat hereditas ad propinquos defuncti, & illi non poterant iam suscitare semen, nisi vxor defuncti superuideret, quia si superuideret, esset aliqua spes de suscitatione. Ad rationem 1. id est primum argumentum in contrarium dicendum, quod non fiebat suscitatio seminis, vt non deleteretur nomen defuncti: & tamen nata filia ex suscitatione seminis non

Ad rationem 1. id est primum argumentum in contrarium dicendum, quod non fiebat suscitatio seminis, vt non deleteretur nomen defuncti: & tamen nata filia ex suscitatione seminis non

deleteretur nomen defuncti, ideo ipsa sufficiebat. Nam licet foemina transiret in familiam viri, cuius esset vxor, tamen filij inde nati poterant computari in familia defuncti, sicut fuit de filiabus Salphaad Num. 27. & declaratum est supra. Ad secundum dicendum, quod verum est, quod primogenitus acceptus ex uxore defuncti vocandus erat nomine defuncti si haberetur primogenitus, & tamen non stante primogenito sufficiebat, quod filia extaret: nam tunc filius filiae, qui reputaretur tanquam nepos defuncti, vocaretur nomine defuncti, & ibi incipiebat proprie semen defuncti, & nomen conservari.

Qua pena infligebatur nolentibus suscitare semen defunctorum, & quare ista potius, quam alia.

QVAERETVR ulterius, de penis non suscitatis semen defuncto, & quare infligebantur penae istae. Dicendum, quod prima pena erat, quod tolleretur calcus de pede viri huius. Secunda erat, quod spueretur in faciem eius. Tertia erat, quod mulier diceret: sic fiet viro, qui non vult edificare domum fratris sui. Quarta erat, quod postea vocaretur in toto Israel domus istius viri domus discalciati: Deuter. 25. Causa istarum penarum fuit ad irrogandum magnam ignominiam ipsi, qui volebat suscitare semen defuncti, & infligebatur ista, quia in his erat magna contumelia.

Nam quod tolleretur alicui calcus de pedibus, erat ignominia, quia significabatur, quod priuabatur homo iste omni bono, et vltimo; ad calciameta, vt patet ex mo loquendi Abraham ad regem Sodomorum, cum dixit: viuit dominus, quia non accipiam de his, quae ad te pertinent, a filo subtegminis usque; ad corrigiam caligiae. Calciameta: vt magis patet ex Hebraeo: quasi dicat, nec minima bonorum accipiam de bonis tuis, ne dicas ego ditavi Abraham. Etiam erat hoc, vt sequeretur ex hoc alia pena. scilicet, quod vocaretur domus istius, discalciati domus in Israel. Quod autem spueretur in faciem istius hominis erat ad magnam confusionem eius: nam non potest homo magis confundi, quam si alius expuat in faciem eius in penam, cum tota dignitas, & pulchritudo hominis sit in vultu, & deturpatur sputis. Causa autem quare mulier dicebat: sic fiet viro, quod non vult edificare domum fratris sui, erat vt significaretur omnia ista fieri ad infamiam, & iniuriam infligendam: & per hoc augebatur ignominia. Nam si mulier non diceret istud, forte poterat intelligi, quod erat istud aliqua ceremonia legis, quae non fiebat ad ignominiam, sicut multae aliae ceremoniae erant immundae in veteri testamento, quae tamen non fiebant ad ignominiam, recipiebantur vt honorabiles: cum autem mulier dicebat: sic fiet viro, qui non vult edificare domum fratris sui, significabat illa infligi in penam: & consequenter illa est ignominiosa: & sic augebatur pena ex hoc: potissimum cum fieret in portis vrbis coram toto populo. Causa autem, quare vocabatur domus discalciati in Israel, erat et ad ignominiam, & manebat ei istud nomen, vt in eternum esset infamatus in toto Israel. Etiam sciendum, quod nomen istius suppressum non nominabatur deinceps nomine eius, sed vocabatur discalciatus, & domus eius vocabatur domus discalciati. Sicut patet de cognato Booz, de quo sepe fit hic mentio, & praeter cetera tamen non ponitur aliqui nomen eius, sed per circumlocutionem: & hoc, quia indignum erat nominari, quod nomen alterius volebat conservare: a fortiori autem fieret in fratribus defuncti nolentibus suscitare semen eius, quia in illis lex ponebat penam: in cognatis autem non: & tamen cognati nolentis suscitare semen defuncti suppressum nomen. A fortiori ergo fratrum nolentium suscitare semen defuncti suppressum nomen: & iam non vocabatur nomine suo, sed discalciati, & domus vel progenies eorum domus discalciatorum.

Ad secundam rationem.

Mulier quare dicebat sic fiet viro, quod non vult edificare domum fratris sui.

Domus discalciati in Israel quare vocabatur.

An

An mulier sputa in viri faciem, vel in quem conijciebat.

Quaest. LXII.

QVAERETVR ulterius circa sputa, quae mulier conijciebat, an in faciem viri, vel in quem conijceret. Respondet Rabbi Salomon, quod mulier spuebat in faciem viri illius, id est coram eo quasi detestans eum, sicut dicimus aliqua fieri in facie alicuius, id est eo vidente, vel praesente. Rabbi Aben Ezra dicit, quod mulier spuebat in calciamento, quod tollebat de pede viri: litera autem nostra vult, quod mulier spueret super faciem viri, quia ponitur in accusatio, & significat terminum, ad quem sputa terminabatur. Dicendum tamen, quod ista non est plena probatio: nam licet in Latino sermone sit iste modus arguendi conueniens, in Hebraico tamen sermone non priuatur ista differentia regiminis, vel exigentia dictionum: nam in Hebraeo non sunt casus, nec determinatae inflexiones nominum, & verborum: sed sunt quadam dictiones praepositionales, quae additae nominibus significant quadam habitudinem casualem: sicut sunt in vulgari nostro quadam habitudines casuales, & tamen non potest per eas tanta distinctio fieri, quod dubium totaliter tollatur, quia aliqua praepositiones apud Latinos varie significant, ideo varijs casibus deferuntur: sicut (in) quae aliquando signat in quo, & aliter in quem: sic est alia apud Hebraeos, scilicet be, vel ba, vel bu, siue bi: & tamen non possunt isti interdum ordinari cum accusatio, & aliquando cum ablatiuo, vt interdum signent in quem, & interdum in quo: ideo dicendum, quod ista ratio non conuincit Hebraeos, vel simpliciter sic debere intelligi, sed solum probat, quod Beatus Hieronymus intellexerit, quod sputum debebat proijci in faciem viri, & non coram illo, quia alius dixit in facie, & non in faciem. Aben Ezra autem dixit, quod expui debebat in calciamento, & hoc procedit ex varietate relatiui, quia dicitur in facie eius, & particula in eius, potest referri ad virum, vel ad calciamentum: ita quod facies calciamenti vocetur pars superior eius, & posterius calciamenti sit ipsum, quod tangit pavementum. Sed iste modus loquendi non est conueniens, quia etiam ex modo loquendi non datur faciem in calciamento, nec assignamus ante, & retro, cum non sit res animata, vel habens virtutem magis in vna parte quam in alia. Ideo dicendum est, quod spuebat mulier in faciem viri, sicut vult Isra nra, & hoc rationabilius est, quia hic agit scriptura de pena, & ignominia huius, qui volebat suscitare semen defuncti, & maxima ignominia erat, quod spueretur in faciem eius, ideo credendum est, quod in faciem eius spuebat, potissimum, quia litera, siue Hebraea, siue Latina potest hoc magis significare quam aliquid aliud.

Quomodo dixit cognatus Booz ad eum, cedo iuri propinquitatis. Quaest. LXIII.

QVAERETVR ulterius, quando dixit cognatus Booz ad eum, cedo iuri propinquitatis, quid cessit, & an cedere potuit id, quod dixit se cessisse: nam agebatur ibi de onere subeundo, & licet posset quis vilitatem suam renuere, tamen onera sua subter fugere non licet ei. Dicendum, quod duo erant, quae cedebat nunc, vel cedere poterat cognatus Booz: nam

dixit, cedo iuri propinquitatis: & nomine propinquitatis intelligebantur duo, scilicet ius suscitandi semen: nam competebar fratribus, & alijs cognatis hoc ius: extraneis autem non competebar, vt declaratum est supra in quadam quaestione. Secundum ius cedendi erat in hereditate defuncti, & istud competebar cognatis secundum gradum suum propinquitatis, ne transiret possessio de familia in familiam. Istis duobus iuribus cessit Booz cognatus suus: nam nullum istorum pertinebat ad Booz, si voluisset cognatus suus vt utroque: nam suscitare semen defuncti ad cognatum Booz prius, & immediatius pertinebat quam ad ipsum Booz, ideo Booz petiuit ab eo, quod acciperet Ruth in uxorem: & etiam quando Ruth petiuit a Booz, quod acciperet illam in uxorem, dixit ei: est alius me propinquior, qui si te accipere voluerit bene actum est, sin autem ego sine dubio te accipiam, praecedenti cap. De secundo iure patet, quia quando Booz voluit redimere possessionem venditam a Noemi iure propinquitatis, prius requisit cognatum suum, an ille eam emere vellet, vt patet supra in litera: & alius non ausus esset loqui in hoc. cognatus autem Booz dicens, cedo iuri propinquitatis: vtrique iuri cessit. Quod patet, quia vtrunque accepit Booz: nam ipse accepit Ruth in uxorem ad suscitandum semen defuncti: etiam ipse accepit omnes possessiones, quae fuerunt Eli melech, Mahalo, & Chelion defunctorum, vt patet in litera, & tamen nullum istorum poterat accipere sine permissione cognati sui, cum vtrunque pertineret ad illum, vt supra declaratum est, ergo vtrique iuri renunciauit: & tamen directe renunciauit solum iuri suscitationis: indirecte autem, scilicet per necessitatem annexionis renunciauit iuri successionis in hereditate: quod patet, quia quando Booz dixit cognato suo, an vellet redimere possessionem, quam venderat Noemi, dixit ille, ego quidem agrum emam, & tunc dixit ei Booz, quando accepit possessionem de manu Noemi, accipies etiam Ruth Moabitidem ad suscitandum semen defuncti: hoc autem recusauit cognatus Booz dicens, quod non lebat delere posteritatem familiae suae, vt patet in litera. Et quia ista duo erant annexa, vt sonant verba Booz, vt patet in litera, & declaratum est supra in quadam quaestione, renunciauit ille vtrique iuri propter alterum ipsorum.

Qui respondit: Cedo iuri propinquitatis: neque enim posteritatem familiae meae delere debeo. Tu meo vttere privilegio, quo libenter carere profiteor. Hic autem erat mos antiquitus in Israel inter propinquos, vt si quando alter alteri suo iuri cedebat, vt esset firma concessio, solvebat homo calciamentum suum, & dabat propinquo suo. Hoc erat testimonium cessionis in Israel. Dixit ergo propinquo suo Booz: Tolle calciamentum. Quod statim soluit de pede suo.

Qui respondit. Hic ponitur secundum huius partis, scilicet citati responsio, in quo renunciat iuri suo, & dicitur. Qui respondit: cedo iuri propinquitatis. Quasi dicat, mihi competit iure propinquitatis suscitare semen defuncti, & succedere in hereditate eius, & tamen cedo tibi istud ius, quia nolo vti eo. An vero posset tui iuri

ini cedere tactum est præcedenti quæstione: & non fuit declaratum, sed declarabitur infra in quadam quæstione. Nec enim posteritatem familie meæ delere debeo. Ista est causa quare cessit iuri suo, scilicet ne deleteret posteritatem suam: quasi dicat, quod suscitando semen alterius suam progeniem debebat. Sed quomodo hoc stet, declarabitur in sequenti quæstione. *Tumee viere privilegio.* Quasi dicat, privilegium meum erat, eo quod eram propinquior, quod possem suscitare semen defuncti, & succedere in hereditate eius ante alios cognatos, tamen nolo uti isto privilegio, sed concedo tibi, quod utaris illo. *Quo me libenter carere profiteor.* Id est, ego confiteor coram toto populo, quod renuncio tibi istud privilegium libenter, quia ego nolo habere illud, ut firmior videatur ista cessio, nec putetur, quod violenter, vel per fraudem, vel aliâs indebitè facta sit. *Hic autem erat mos antiquus in Israel.* Istud ponitur ad ostendendum quare calciamentum soluit de pede suo cognatus Booz, scilicet quod erat consuetudo sic in Israel, quod fieret sic quædam cuncta que fiebat aliqua cessio. *Inter propinquos.* Scilicet, ista consuetudo solum erat inter propinquos: ideo si quis alicui extraneo cederet, aut donaret, aut venderet, non solvebatur calciamentum de pede. *Ut quando alter alteri suo iuri cedebat.* Istud est in iuribus propinquitatis sicut hic, & in similibus: nam in alijs cessionibus non fiebat. *Ut esset firma concessio.* Id est, ut significaretur esse firma, vel ut esset firma, scilicet quod forte sic statutum erat, vel consuetum: quod dato, quod aliqua cessio fieret, non valeret si non observaretur ista ceremonia discalciationis. Sicut etiam nunc in iure humano quædam solennitates observantur in quibusdam contractibus, & actibus, quæ si non serventur, non tenentur. *Solvebat homo calciamentum suum, & dabat proximo suo.* Scilicet ille, qui cedebat iuri, solvebat calciamentum suum de pede, & dabat illud proximo suo, scilicet, cui cedebat: & istud erat in possessionem, vel quasi possessionem iuris positio, sicut possessio, vel quasi possessio iurium corporalium, vel spiritualium traditur per aliquas ceremonias exteriores apparentes. Et hic non solvebat aliquis alius calciamentum de pede cedentis iuri suo, sed ipse solvebat: & tamen in cessione nolentis suscitare semen fratris sui, mulier solvebat calciamentum de pede eius: Deutero. vigesimo quinto. Ratio autem differentie assignabitur infra in quadam quæstione. *Hoc erat testimonium concessionis in Israel.* Id est, cessionis iuris, vel donationis, scilicet, per istud probabatur ius concessum, vel translatum in alterum, & si quis non probaret de ista datione calciamenti, non probabat sufficienter sibi donatum, vel concessum ius a cognato suo. *Dixit ergo propinquo Booz: tolle calciamentum de pedibus tuis.* Et da mihi. Ad reddendum causam, quare Booz istud petiit fuerunt introducta omnia præcedentia. Nam cognatus Booz dixerat Booz, quod nolebat gaudere privilegio propinquitatis, sed quod concedebat illud Booz, ideo Booz, ut esset concessio firma petiit a cognato suo secundum consuetudinem regionis, quod solvebat calciamentum de pede, & daret sibi ad probationem istius cessionis. *Quod statim soluit de pede suo.* Scilicet, cognatus Booz nolens uti privilegio propinquitatis, statim soluit de pede suo calciamentum, & dedit illud Booz, nec in hoc ostendit aliquam difficultatem, quia libenter carere volebat hoc privilegio, ut patet supra in litera.

Modus cessionis iurium propinquorum apud Hebræos.

Quomodo est verum, quod quis suscitando semen defuncti delebat posteritatem suam.
Quest. LXIIII.
QVAERETVR circa prædicta, cum cognatus Booz dans causam quare non suscitabat semen defuncti, dixit: nec enim posteritatem familie meæ delere debeo. Quid intellexit per hoc, vel quomodo est verum, quod suscitando semen defuncti debebat posteritatem suam. Quidam Hebræi respondent, quod debebat posteritatem suam quantum ad filios, quos susciperet de Ruth; quam nunc acciperet in uxorem, & hoc quia Ruth erat Moabitica, & Moabitæ non debebant intrare in ecclesiam domini in æternum: Deuter. 23. Scilicet, non poterant habere aliquam dignitatem inter Israelitas, qui vocantur ecclesia domini, id est congregatio Dei: dato quod converterentur ad Iudaismum, vel quod nunquam possent accipere uxores de Israelitis. Quocumque autem modo intelligatur, videbatur deleta posteritas Moabitica, quæ converteretur ad Iudaismum. Sed dicunt alij Hebræi, & etiam Nicolaus, quod hoc non stat, quia non prohibentur intrare in ecclesiam domini Moabites, scilicet feminae Moabitarum, sed ipsi Moabitæ masculi: quod patet, quia aliâs Ruth non potuisset accipi in conjugem ab aliquo Israelita, & tamen legitime accepta est, de quo infra dicitur in quadam quæstione: Sed ad huc non stante hoc, melius dici potest, quod dato, quod intelligeretur de feminis, quod non intraret in ecclesiam domini, non propter hoc deleteretur posteritas Booz quantum ad illos, quos gigneret ex Ruth, quia filij non sunt de progenie matrum, sed de progenie patrum, vel aurum: ideo licet Ruth esset Moabitica, filij, quos ex ea gigneret, essent Iudæi, & non Moabitæ, & sic non extenderetur quantum ad illos prohibitio, scilicet, Ammonites, & Moabites non intrabunt in ecclesiam domini. Sed intelligitur hoc de ipsis Moabiticis, qui converterentur ad Iudaismum, vel de natis ab eis, quod non intrarent in ecclesiam domini in æternum. Nicolaus autem dicit aliter, scilicet, quod dicebatur iste delere posteritatem suam, scilicet, si susciperet filios ex Ruth, non tantum suam, sed filios, quos ex alia uxore susceperat, & sic viderentur illi deleti: sicut dicitur de aliquo si habet damnatum, quod destructus est. Iste modus tamen loquendi nimis alienus est a litera, scilicet, quod isto modo suscitando semen defuncti deleteretur posteritas, quia non solum deleteretur posteritas, sed etiam quandoque; aliquis Iudæus haberet unam uxorem, & superinduceret aliam, ex qua posset filios gignere: vel si habuisset unam, & defuncta illa, acciperet aliam, & ex utraque filios gigneret: & tamen nullus sic dicit, quod delet posteritatem suam accipiendo secundam uxorem, ergo non intelligitur sic. Item dato, quod quis accipiendo filios ex secunda uxore, non tantum curet de primis, sicut curaret de eis si eos solos haberet, non dicitur delere posteritatem suam, quia omnes sunt filij eius, & posteritas sua per omnes illos reparatur: ideo si nihil aliud obstat non est modus, quo iste diceretur delere posteritatem suam. Dicendum, quod hoc intelligitur per ratio, quia iste cognatus Booz quantum ad aliquos filios deleteret posteritatem suam: nam si susciperet filios ex Ruth, cum illi essent ad suscitationem feminis Mahalon defuncti, oporteret, quod aliquis, vel aliqui illorum ascriberentur mortuo, & non genitori eorum: & quantum ad illos periret posteritas eius, quia illi non computarentur de stirpe patris sui, sed de stirpe mortui, & ita essent illi filij tanquam deleti essent, vel nunquam geniti. Sic patet Deu. 25. cum dicitur, quod qui suscitaret seminem defuncti vocaret primogenitum, quem gigneret, nomine defuncti: & sic reputabatur ille filius defuncti, & de progenie eius, & hoc vere intedit cognatus Booz. Et iste modus est proprius intelligendi posteritatem alicuius deleri.

Nicolaus refellitur.

An

An omnes filij, quos gigneret suscitans semen defuncti, vel solus primogenitus.
Quest. LXXV.

Prima ratio ex adverso

QVAERETVR ulterius circa hoc, cum aliquis suscitaret semen defuncti: an omnes filij, quos gigneret pertinerent ad defunctum, vel solus primogenitus. Aliquis dicit, quod solus primogenitus: quia Deuter. 25. dicitur, quod suscitans semen defuncti vocaret primogenitum, quem gigneret nomine defuncti: si tamen de omnibus intelligeret, non expressisset solum de primogenito. Aliqui dicunt, quod omnes filij nati a suscitante semine defuncti ascribentur ipsi defuncto. Quod patet ex eo, quod dicit scriptura de Onan filio Iudæ Gen. 38. ca. scilicet, quod ille sciens filios non sibi nasci, sed fratri suo, semen fundebat in terram: ergo non solum de primogenito, sed etiam de omnibus intelligebatur, vel saltem de multis, quia dicit filios. Secundò patet, verbis cognati Booz hic, scilicet, nec enim posteritatem familie meæ delere debeo, scilicet, ut suscitaret semen defuncti. In quo innuit, quod peribat posteritas sua, scilicet, non continuabatur, si suscitaret semen defuncto, & tamen si solus primogenitus ascriberetur defuncto: poterat per alios continuari progenies ipsius suscitantis semen, & non diceret deletam esse posteritatem suam, & tamen dicit, quod ex hoc delebatur posteritas sua. Ergo omnes filij eius ascribendi erant defuncto. Respondendum, quod suscitans semen defuncti, aut susceperat aliquos filios ex aliqua uxore antequam suscitaret semen defuncto, aut non. Si aliquos prius genuerat, manifestum est, quod illi non poterant pertinere ad defunctum, eo quod illi non erant nati de uxore defuncti, & tamen semen defuncti ex illa uxore erat suscitandum. Item, quia tunc posset accidere, quod isti filij, quos susceperat suscitans semen ex alia uxore, nati essent vivente ipso defuncto, & sic manifestum est, quod non poterant ei ascribi, quia suscitatio feminis defuncti fiebat quantum ad illos, qui nascebantur post mortem ipsius defuncti, ideo isti nullo modo pertinebant ad defunctum, sed ad patrem suum: & per istos continuaretur posteritas suscitantis semen defuncti, & facerent isti aliam lineam progeniei quam filij pertinentes ad suscitationem feminis. Si autem non habuisset suscitans semen alios filios, antequam inciperet suscitare semen defuncti, aut accipiebat aliquam aliam uxorem, vel tenebat iam illam præter uxorem defuncti, aut non. Si autem aliam accipiebat, dicendum, quod manifestum est quantum ad filios, quos ex illa susceperat, quod illi non pertinebant ad suscitationem feminis defuncti: eo quod suscitatio solum fiebat de filiis natis ex uxore defuncti propter rationem assignatam supra in quadam quæstione, quare videbatur, quare vxor defuncti erat necessaria ad suscitationem feminis, & per filios susceptos ab ista continuaretur linea progeniei suscitantis semen: alij autem qui susceperentur de uxore defuncti pertinerent ad suscitationem feminis, & per illos continuaretur linea defuncti, & in istis casibus non est aliquod dubium, nec debebatur progenies suscitantis semen defuncti. Si autem non habebat aliam uxorem, nisi uxorem defuncti, vel dato, quod haberet aliam, non susceperat filios ex illa: manet tunc dubium, quia si omnes filij nati de uxore defuncti pertinerent ad progeniem defuncti non essent aliqui, per quos continuaretur progenies suscitantis semen. Dicendum ergo videtur, quod non pertinebant ad defunctum omnes filij nati ex uxore sua, sed solum primogenitus, & hoc si ille perveniret ad statum, ut acciperet uxorem, ita ut defunctus non diceretur morti sine femine. Si autem non perveniret ad illud tempus, substituebatur aliquis de fratribus eius ex ipsa uxore

defuncti, qui computaretur de progenie defuncti, & reliqui pertinebant ad suscitantem semen. Istud patet, quia ista suscitatio feminis non erat, nisi ut non deleteretur nomen defuncti, si maneret sine filiis: & tamen quod unus filius, scilicet, primogenitus ascriberetur defuncto sufficiebat ad hoc, quod non deleteretur semen eius, & nomen: ideo alij non computarentur de stirpe defuncti, sed suscitantis semen. Secundò patet, quia Deuter. 25. dicitur, quod suscitabit frater defuncti semen, & primogenitum illius nomine defuncti appellabit. Si tamen scriptura voluisset ascribere defuncto omnes alios, qui nascerentur ex uxore sua, non solum disposuisset de primogenito, sed etiam de omnibus aliis: & tamen de solo primogenito disposuit: ergo videtur, quod solum primogenitum sibi ascribere voluit. Tertio patet, quia non conveniebat intentioni legis, quod alius ascriberetur mortuo nisi primogenitus natus per suscitationem feminis: quia lex vult quasi fingere, quod iste natus ex uxore defuncti sit filius defuncti, & nascatur ex semine defuncti relicto in utero vxoris sui, quod tamen per se non potuit vivificari, nisi ab altero adiuvaretur, & ad hoc venit frater defuncti, qui dicitur suscitare semen defuncti, id est, vivificare illud non tantquam novum semen adhibens, sed antiquum vivificans, & tamen hoc non potest competere nisi primogenito per suscitationem feminis, quia primogenitus ex uxore defuncti poterat aliquo modo fingi natus ex semine defuncti: alij autem posteriores non, eo quod cum nascerentur alij, iam esset evacuata virtus feminis defuncti: primogenitus tamen ex suscitatione feminis censetur tanquam posthumus filius defuncti: eo quod primus post mortem patris ex uxore sua nascebatur, ideo illi soli competebat hoc. Quarto patet, quia si omnes filij nati ex uxore defuncti per suscitationem feminis pertinerent ad defunctum, deleteretur progenies suscitantis semen. Et istud erat valde inconueniens propter duo: ideo non pertinebant omnes filij ad defunctum. Primum istorum est, quia dando primogenitum defuncto, & omnes alios suscitanti semen, non periret nomen alicuius, scilicet, quia nomen defuncti conservaretur per primogenitum, nomen autem suscitantis semen per alios filios: dando autem istos omnes defuncto, deleteretur nomen suscitantis semen, dum non haberet filium, per quem continuaretur progenies sua: & tamen quando duæ sententiæ sunt, & ad unam sequitur aliquod inconueniens, & ad aliam nullum: tenenda est illa, ad quam non sequitur inconueniens. Secundum est, quia dato aliquo casu, in quo necesse esset perire semen alicuius, scilicet defuncti, vel vivientis: potius deberet perire semen mortui, qui nullam semen genuerat: quam vivientis, qui gigneret filios non sibi, sed alteri: quia tunc gravarentur viventes, ut releverentur mortui; quod est valde inconueniens. Nam quod deleatur nomen defuncti, qui nullum semen reliquit, non gravatur, quia nullus eum gravat, sed sibi imputandum est, quia ipse neminem genuit. Quod autem vivens cogeretur gignere filios, qui pertinerent ad stirpem defuncti, erat manifestum gravamen, quia ipse genuerat filios, per quos continuaretur linea progeniei suæ, & quod illi pertinerent ad defunctum: & per hoc ipse non haberet aliquos, per quos linea sua continuaretur, priuaretur enim posteritate sua sine culpa, quod erat gravamen manifestum: ideo potius permitteretur mortuus sine femine, quam vivens, & tamen vivens maneret sine femine, & nomine, si non pertineret ad eum quisquam de filiis, sed omnes ad defunctum, ideo non pertinebant omnes ad defunctum, sed solus primogenitus, vel vnicus eorum: & tamen iste debebat esse potius primogenitus quam aliquis aliorum, eo quod ipse poterat censei tanquam posthumus de-

Quando sunt duæ sententiæ, & ad unam aliquod inconueniens ad aliam nullum, tenenda est illa, ad quam non sequitur inconueniens.

defuncti, quod non competeat alicui aliorum. Etiam illi non poterant videri sic pertinere ad semen defuncti, sicut primogenitus. Ad primam rationem in contrarium de Onam, de quo dicitur, quod sciebat filios non sibi nasci, sed fratri suo: dicendum quod non intelligitur per hoc, quod omnes filii Onan, qui ab eo nascerentur pertinerent ad fratrem suum mortuum, sed solum primogenitus, & tamen ille vocabatur filii pluraliter: quia forte nesciebat, an alios filios habiturus esset, & sic primogenitus esset omnes filii sui. & tunc omnes filii sui pertinerent ad defunctum. Secundò potest dici, quod primogenitus vocatur filii pluraliter propter dignitatem. Nam per primogenitum computabatur primogenies patris, & ille succedebat patri in maiori parte substantiæ quàm ceteri, ut patet Deut. 21. & multas alias prærogativas habebat super ceteros filios, de quibus declaratum est Gen. 25. & magis 1. Paralip. 5. Ad secundam rationem dicendum, quod non erat necesse, quod si aliquis suscitabat semen alterius, quod deleteretur progenies sua, sicut supra declaratum est: & sic licet iste cognatus Booz accepisset Ruth in uxorem ad suscitandum semen defuncti, non deleteretur posteritas eius. Nam manifestum est, quod si ipse haberet filios ex alia uxore, tamen quantum ad illos non deleteretur posteritas eius, quia illi non pertinebant ad defunctum. Etiam dato, quod non habuisset aliam, poterat de nouo accipere illam, & ex illa gigneret filios, qui pertinerent ad progeniem suam. Nec erat aliquod dubium de istis, ut supra declaratum est. Dixit tamen, quod deleteretur posteritas suam, quia ipse non habebat alios filios, & putabat, quod forte non acciperet filios nisi ex uxore defuncti, & tunc primogenitus pertineret ad defunctum, licet postea geniti pertinerent ad ipsum, ut supra declaratum est: & tamen primogenitus erat ille, per quem deriuabatur præcipue progenies cuiuslibet, & ille succedebat in duplici parte hæreditatis: Deut. 21. & etiam succedebat in dignitate paterna: Gen. 49. & 2. Paralip. 21. ubi constituitur aliquis in regem, quia erat primogenitus, ideo per dendum illum, quia transibat in progeniem defuncti, videbatur deleteri posteritas sua, id est, in quo principalis, & dignus posteritas sua conseruanda erat. Secundò potest dici, quod delebatur posteritas istius, si quedam pars eius: nam necesse erat, quod saltem vnus de filiis suscitantis semen ascriberetur defuncto, & dato, quod ille non esset primogenitus, sed quicumque alius, quantum ad illum deleteretur posteritas suscitantis semen: quia ille non computabatur de progenie sua: non tamen delebatur omnino.

Quid si suscitans semen acciperet solum uxorem defuncti, & gigneret ex ea vnicum filium.
Quest. LXVI.

QVAERETVR vterius, quid si suscitans semen acciperet solum uxorem defuncti, & gigneret ex ea vnicum filium: nam tunc esset magnum dubium: quia si iste ascriberetur defuncto, maneret suscitans semen sine femine, & deleteretur nomen illius: si autem ascriberetur viuenti, maneret mortuus sine femine, & periret nomen eius. Aliqui dicunt, quod iste primogenitus, qui vnicus erat, ascribendus erat defuncto: quia Deute. 25. dicitur, quod primogenitum vocaret suscitans semen nomine defuncti, ideo siue alius nasceretur siue non, cum iste esset primogenitus, necesse erat ad implendam legem, quod defuncto ascriberetur, & sic maneret viuens sine femine. Secundò patet, quia si dato casu isto primogenitus pertineret ad suscitandam semen, defunctus maneret sine femine, & fieret inutiliter suscitatio feminis: lex tamen nihil iubet inutili-

Fieri, ideo debebat primogenitus iste pertinere ad defunctum. Alii dicunt in contrarium, quod pertinebat iste primogenitus ad suscitandam semen, quia si pertineret ad defunctum, maneret suscitans semen sine femine, & deleteretur nomen illius, & istud erat valde graue, si quod haberet iste filium, per quem posset continuari progenies illius, & priuaretur illo ascribendo eum defuncto, ut continuaretur progenies defuncti per eum: nam sine culpa priuabatur iure posteritatis, & delebatur nomen eius. Quod autem deleteretur nomen defuncti non erat grauamen, licet esset pena, quia ipse mortuus fuerat sine liberis, & nemo priuabat eum posteritate, nisi Deus, ideo non debet viuens priuari posteritate, ut defunctus illam haberet. Respondendum ad istud dubium, quod non apparet determinatio huius fati ex lege: sed videtur dicendum, quod iste primogenitus vnicus succedebat defuncto, & etiam viuenti. De defuncto patet, quia lex iusserat, quod succederet primogenitus defuncto in suscitatione feminis: Deut. 25. & tamen etiam succedebat viuenti, quia habebat possessiones eius, cum esset filius, & nullum alium haberet successorem. Sed tunc est dubium, cuius cognationem nominaret, an defuncti, vel viuentis, cum non posset nominare duas. Dicit potest, quod poterat nominare duas, eo quod iste erat dupliciter filius, scilicet vnicus erat filius legalis, & alterius filius verus: & sic nominare vnã cognationem legaliter, & aliam naturaliter. Sic patet de Obed filio Booz. Nam Booz accepit Ruth in uxorem ad suscitandum semen Mahalon defuncti, & natum inde vocauit Obed, & iste legaliter erat filius Mahalon, & verè filius Booz: scriptura tamen eum vocat filium Booz, ut patet infra in litera, & Matth. 1. & tamen nullo modo vocaretur filius eius, nec poneretur in progenie sua, nisi aliquo modo pertineret secundum scripturam ad progeniem Booz suscitantis semen Mahalon. Credendum tamen est, quod si iste vnicus postea gigneret multos: inciperent distingui in eis progenies duas, scilicet defuncti, & suscitantis semen. Et rationes ex vtraque parte satis patent ex dictis: nam vtrique concedenda sunt, scilicet quod non priuatur viuens posteritate, nec etiam defunctus caret illa.

Si Booz, & cognatus suus vellet accipere Ruth in uxorem, non ad suscitandum semen, sed alio modo, an possint, & quid sequeretur inde.
Quest. LXVII.

QVAERETVR vterius, quid si Booz noluit accipere Ruth in uxorem ad suscitandum semen, an posset suscipere eam alio modo, & quid sequeretur inde. Dicendum, quod Booz, & cognatus suus non obligabantur suscipere Ruth in uxorem ad suscitandum semen defuncti, quia obligatio ista solum erat in fratribus defuncti, & non in cognatis, ut declaratum est supra: ideo potuisset quilibet ipsorum non accipere illam ad suscitationem feminis. Et tunc manet dubium: si non acciperet eam aliquis eorum ad hoc, an poterat accipere non ad suscitandum semen. Et dicendum videtur, quod sic generale est, quod quilibet possit accipere in uxorem quamcumque voluerit, nisi lege vetitum sit, & tamen non reperitur vetitum, quod posset quis accipere in uxorem illam, non ad suscitandum semen, quàm alius accipere noluit ad istam suscitationem. Ideo dicendum est, quod erat concessum, & tamen tunc dicendum, quod non esset aliquis ordo, nec requisitio necessaria ad accipiendum Ruth in uxorem, scilicet, quod non teneretur Booz requirere cognatum suum, ut acciperet Ruth priusquam ipse illam acciperet, quia iam non accipiebatur iure propin-

Responso ad quæsitum.

pinquitas, cum illud esset ad suscitandum semen: A cessante autem iure propinquitatis non habebat vnus per quod alteri præferretur, ideo non tenebatur Booz admonere cognatum suum, an vellet recipere Ruth in uxorem, cum iam essent æquales iure, sicut si ambo essent penitus extranei. Nunc autem admonuit Booz cognatum suum, quia dubium erat, an ille vellet suscipere Ruth iure propinquitatis ad suscitandum semen. Idem dicendum est de fratribus defuncti, qui coguntur suscitare semen eius, & tamen si nullus eorum voluerit suscitare semen, quilibet punietur: sic habetur Deuter. 25. & tamen non coguntur simpliciter ad accipiendum illam, & habita punitione, licebit accipere uxorem defuncti non ad suscitandum semen defuncti, & tunc cuiquam eorum licet accipere illam indifferenter, non requisito alio, sicut supra de cognatis dictum est: tamen in hoc casu non cogebatur Ruth accipere quemquam istorum in virum, nec vxor defuncti cogeret quemquam de fratribus defuncti in hoc casu suscipere in virum, quia obligatio legis solum erat in fauorem defuncti ad suscitandum semen eius, & tamen iam cessabat istud, cum nullus de fratribus defuncti vellet suscitare semen eius, ideo non obligabatur vxor eius ad aliquid, sed erat simpliciter soluta a lege viri.

Quid si Booz, vel cognatus accepisset Ruth in uxorem non ad suscitandum semen, quis succederet in bonis.
Quest. LXVIII.

QVAERETVR vterius, quid si Booz, vel cognatus eius accepisset Ruth in uxorem non ad suscitandum semen, quis succederet in bonis defuncti, & quomodo conseruaretur nomen eius. Dicendum, quod in hoc casu non poterat nomen defuncti conseruari in progenie sua, sed necessariò delebatur, cum nullus succederet ei, quia filii geniti de uxore ista defuncti non ascribebantur defuncto, sed gignenti, cum iste non suscitaret semen defuncti. De hæreditate autem defuncti dicendum, quod perueniret ad Booz, & cognatum suum, cum nulli alij essent propinqui: sicut dixit Booz supra in litera. Nam si non succederent isti, oporteret, quod transiret successio ad aliquos extraneos, & tamen Deus veterat istum transitum, quia nolebat, quod transirent hæreditates de tribu in tribum, ut patet Numer. 36. ideo non succederent alij: potissimè quia dato, quod isti non suscitarent semen defuncti, non incurrebant in aliquam culpam, cum lex non obligaret eos, ut declaratum est in quadam questione. Dicendum tamen, quod isti duo non succederent, sed alter eorum, scilicet cognatus Booz. Nam ius propinquitatis continebat duo, scilicet potestatem suscitandi semen, & ius succedendi, ut declaratum est supra, & colligitur aequaliter ex litera: & erant ista duo iura distincta, quia poterat vnus haberi non vtendo alio, sicut voluit cognatus Booz, & tamen si vnus vellet suscitare semen, dato quod esset minus propinquus, habebat successionem in bonis, & non poterat magis propinquus gaudere tunc iure successionis non suscitando semen: sicut factum est in Booz & cognato eius, ut patet in litera. Erant tamen ista iura distincta, ita quod si nullus eorum vellet suscitare semen, manebat ius successionis in hæreditate: & contingeret ei, qui propinquior erat. Et patet hoc magis, quia quando Booz locutus est de redemptione possessionis, quam vendiderat Noemi, respondit cognatus eius, quod volebat iure propinquitatis redimere possessionem, & non fiebat tunc adhuc mentio de suscitatione feminis, & sic putabat ille, quod poterat

gaudere iure redemptionis, & successionis non suscitando semen: ideo cum cognatus Booz esset propinquior, ei soli competeat ius succedendi in tota hæreditate defunctorum. Et hoc patet, quia ille volebat redimere agrum, quem vendiderat Noemi, & redemisset eum, nisi quia obiecit ei Booz, dicens: quando acceperis possessionem de manu mulieris, Ruth Moabitidem accipies in uxorem ad suscitandum semen defuncti, & tunc ille noluit vti aliquo istorum privilegiorum, dicens, quod vteretur illo Booz. Idem dicendum de fratribus defuncti, si nollet aliquis eorum suscitare semen defuncti, etiam si esset vltimus fratrum succedebat in hæreditate defuncti alijs nolentibus suscitare, ut patet ex similitudine Booz, & cognati sui, ubi minus propinquus successit in hæreditate, eo quod ille voluit suscitare semen defuncti alio nolente, & tamen cum nullus vellet suscitare semen fratris defuncti, proueniebat ius succedendi propinquiori si aliquis esset, & tamen nullus erat in hoc casu, cum fratres sint inter se in eodem gradu attentionis: ideo omnes æqualiter succederent, & non obseruabatur aliqua inæqualitas in succedendo, quia secundum legem non reperitur alia inæqualitas, nisi in primogenito filio respectu minorum in hæreditate paterna, quia ille accipiebat duplum quàm quilibet alius Deuter. 21. & inter fratres respectu fratris non erat istud, ideo omnes æqualiter succederent: alij autem cognati in nullo succederent, cum essent in minori gradu cognationis.

An cognatus Booz potuit cedere iuri cognationis, & an vnus frater possit cedere alteri iuri propinquitatis ad suscitandum semen.
Quest. LXIX.

QVAERETVR vterius, an cognatus Booz potuit cedere iuri cognationis: nam dixit, cedo iuri cognationis, tu meo privilegio vtare. Aliquis dicit, quod non potuit cedere, quia potest aliquis cedere eis, quæ introducuntur in fauorem suum, sed non eis, quæ sunt in suum præiudicium, vel obligationem, quia ad illa cogitur: & tamen ius propinquitatis erat quantum ad aliquid onus, & non honor, scilicet, quia obligabatur suscitare semen defuncti, vel saltem suscitabat, in quo aliquo modo delebatur posteritas suscitantis semen: sicut dixit cognatus Booz, scilicet, nec enim posteritatem meam delere debeo: ideo non poterat cedere huic iuri. Item istud ius non erat introductum in fauorem viuentium, sed defunctorum, ut nomina eorum non perirent, & tamen non potest quis renunciare iuri, quod in fauorem alterius introductum est, cum non possit quis alteri præiudicare: ergo non licebat huic cedere isti iuri. Respondendum, quod potuit iste cognatus Booz cedere iuri propinquitatis. Nam cessit de facto, & recepta est ista cessio coram toto populo, & scriptura approbat illam, & innuit similes cessationes interdum fieri consuetum esse inter Israelitas, ideo licitum erat. Ad declarationem huius sciendum, quod duo includebantur in iure propinquitatis, scilicet potestas suscitandi semen, & ius succedendi in hæreditate defuncti. De primo dicendum, quod quilibet cognatus poterat cedere huic iuri, sed non fratres: quod patet, quia cognatis, qui non erant fratres defuncti licebat suscitare semen defuncti: sicut patet de Booz, & cognato suo. Nam Booz suscitauit semen Mahalon defuncti, & tamen non erat frater eius, sicut declaratum est supra, non tamen obligabatur cognati, qui non erant fratres ad suscitandum semen defuncti: ideo non puniebantur, si non suscitarent illud, ut patet de cognato Booz, qui non punitus est

est secundum poenam legis, Deuter. 25. licet noluerit suscitare semen defuncti, ut patet supra in litera: ideo conueniebat proprie cognatis, qui non erant fratres, cedere huic iuri, cum haberent illud, & tamen non obligarentur tenere illud suscitando semen. De fratribus defuncti secus est: nam ipsi habebant ius suscitandi semen. Etiam obligabantur ad illud, & tamen non erat obligatio simpliciter, sed sub conditione, quod si nolent subirent poenam, quae habetur Deuter. 25. & si liberum erat cuilibet, non suscitare semen fratris subeundo poenam illam, & tamen in istis non erat propria cessio iuris, cum obligarentur ipsi ad tenendum illud, & punirentur non tenendo, sed erat nolle ius. In cognato autem Booz propria cessio fuit quantum ad ius suscitandi semen: nam cum ipse non obligaretur ad suscitationem, quia non erat frater, & tamen haberet ius ad illam, liberum erat sibi cedere illi iuri. De secundo, s. de iure successionis, dicitur manifestus esse, quod posset cedi illi: eo quod successio erat in fauorem succedentis, & non defuncti: suscitatio poterat feminis erat in fauorem defuncti, & tamen poterat cedi iuri suscitandi semen, ergo a fortiori posset cedi iuri successionis. Dicendum tamen, quod cum quis volebat cedere iuri successionis, aut volebat simul cedere iuri successionis, & suscitationi feminis, aut soli successioni. Si utriusque, dicendum, quod cognati poterant inuicem cedere, cum successio esset propter suscitationem feminis, si quis renunciaret suscitationi feminis: simul renunciare poterat successioni. Si autem nollet renunciare suscitationem feminis, dicendum quod non poterat renunciare iuri successionis, quia istud cederet in prauiudicium defuncti. Nam filius, qui suscitabatur defuncto habiturus erat possessionem eius, & sic dicitur hic, quod Booz volebat suscitare semen defuncti in hereditate sua, id est, ut habeat hereditatem defuncti, qui nasceretur ex suscitatione feminis, & istud erat, quia per hereditatem distinguntur progenies, sicut declaratum est in quadam quaestione supra: & ut sciretur, quae esset progenies defuncti, necesse erat, quod natus de suscitatione feminis succederet in bonis defuncti: si autem posset quis suscitans semen cedere iuri successionis, tolleretur ius defuncti, scilicet, quia non posset nomen eius conservari distinctum, cum filius ei suscitatus non haberet aliquam possessionem, secundum quam faceret familiam defuncti apparere distinctam ab alijs familijs: ideo non poterat in isto casu cedere, quis iuri successionis, quia erat in prauiudicium defuncti, & filij nascituri. Sic etiam non poterat quis in veteri testamento renunciare iuri de faciendo venditionem temporalem: nam dato quod quis vellet, quod res vendita immobilis nunquam rediret ad eum, non licebat ei, quia in hoc prauiudicabat haeredibus suis, & legi, ut declaratum est Leuit. 25.

Quare antiquitus, quando quis cedebat alteri iuri suo, tollebat calcem de pede, & dabat cui cedebat.

Quest. LXX.

QVAERETVR vterius, quare apud antiquos, quando quis cedebat alteri iuri suo, tollebat calcem de pede, & dabat illi, cui cedebat. Respondendum, quod istud fiebat in signum possessionis: nam per cessionem tradebatur quoddam ius: sunt autem iura spiritalia quamquam sunt in rebus corporalibus, & non possunt tradi manifeste, quia non videntur, ideo ad ostendendum manifeste, quod tradantur, ostenditur per aliquid sensibile: & sic cum ius propinquitatis per cessionem, quod tradebatur, non pos-

Per hereditatem distinguntur progenies.

Ius est quoddam spirituale.

set videri, ad manifestationem illius dabatur calcem: & in traditione eius dicebatur transferri ius, quod cedebatur, & erat conueniens applicatio, quia sicut iste tradens spoliabat se gratis calceo suo, & dabat illum alteri, ita significabatur, quod spoliabat se iure cui cedebat, & transferebat illud in alterum: sic etiam fit in traditione ordinum: nam in quolibet ordine datur aliquod signum sensibile ipsi ordinato, per quod significatur quae potestas sit illa spiritalis, quae ei traditur, & ista signa sunt de necessitate collationis ordinis intantum, quod si non obseruentur, non imprimuntur character, sicut si non dicerentur verba formalia requisita in quolibet ordine, & sacramento. De istis autem signis exterioribus, quae dantur in collatione singulorum ordinum habetur per Magistrum quarto Sententiarum distinct. 24. & in Decretis distinct. 21. cap. clericos, & distinct. 25. cap. perlectis. Sic etiam in traditione possessionis aliorum iurium incorporalium sunt aliqua signa exteriora, quae vocantur signa possessionis accipiendae. Dicendum, quod ista disalcatio apud Iudaeos solum obseruabatur in cessionibus, vnde in venditione, & alijs contractibus ad ostendendum ius, quod transferebatur, non fiebat ista disalcatio. Etiam non fiebat hoc in omnibus cessionibus, sed solum quando fiebat cessio inter cognatos alicuius iuris cognationis: sic dicitur in litera, quod in Israel erat hoc consuetum, quando quis cedebat proximo suo.

Quare Ruth non soluit calciamentum de pede cognati Booz, & non exiit in eius faciem cum nollet suscitare semen defuncti.

Quest. LXXI.

QVAERETVR vterius, quare Ruth non soluit calciamentum de pede cognati Booz, & non exiit in faciem eius, cum noluerit suscitare semen defuncti. Respondendum, quod verum est, quod cognatus Booz noluit suscitare semen Mahalon defuncti accipiendo Ruth vxorem illius in coniugem, & tamen non punitus est, sicut habetur Deuter. 25. Et ratio est, quia illa lex solum intelligebatur de fratribus defuncti, ut patet ibi ex verbis. & tamen Booz, & cognatus eius non erant fratres Mahalon defuncti: sed cognati eius in alio gradu remotiori, ut probatum est supra, ideo non erant puniendi, licet nollet suscitare semen defuncti. Nam fratribus licebat suscitare semen defuncti, & cogebantur sub pena legis ad hoc: alij autem cognatis licebat istud, tamen non obligabantur sub pena legis. Ratio fuit propter maiorem obligationem, quam habent fratres inter se quam alij cognati, cum sint magis propinqui. Etiam quia secundum intentionem legis magis conueniunt illi ad suscitandum semen quam alij cognati, cum sint magis identificati defuncto: nulla pena eorum, quae habetur Deut. 25. fuit obseruata nunc in cognato Booz nolente suscitare semen.

Quare calcem non fuit hic solutus de pede non suscitantis semen, sicut soluebatur Deuter. vigesimo quinto. Et de differentijs duodecim, quae erant inter istam solutionem calcei, & illam.

Quest. LXXII.

QVAERETVR vterius, quare calcem non fuit hic solutus de pede non suscitantis semen, sicut soluebatur Deuter. 25. nam ibi non soluitur in nolente suscitare semen, & hic etiam. Respondendum, quod non

Cur ordinis conferantur per signa sensibilia.

non debuit solui hic calcem de pede cognati Booz, sicut soluitur Deut. 25. & ratio est, quia ibi soluitur in poenam, hic autem non. Pro quo sciendum, quod multa differentia sunt inter istam solutionem calcei, & illam. Prima est, quia quando soluebatur calcem in poenam non suscitantis semen: mulier, quae fuit defuncti vxor, soluebat illum de pede nolentis suscitare semen Deuter. 25. hic autem non soluebat mulier, sed ipsemet vir soluit illum, & dedit cognato suo Booz. Secunda erat, quia illa solutio calcei fiebat in poenam, & obprobrium nolentis suscitare semen: hic autem fiebat ad confirmationem cessionis, sicut dicitur in litera, quod erat consuetudo ista, quod solueret homo calcem de pede suo, & daret proximo, ut ostenderetur, quod firma erat cessio: vnde erat ista traditio calcei traditio iuris propinquitatis, & expoliatio calcei significabat, quod tradens calcem expoliabat se iure cognationis, & transferebat illud in cognatum suum. Et ob hoc in non suscitante semen vxor defuncti tollebat calcem, ut significaretur, quod poena erat, & inferrebat in inuito, cum ab altero inferretur: nam a seipso nemo dicitur proprie iniustum pati, quia pateretur volens, ut ait Aristot. 5. Ethico. circa finem. hic autem vir tollebat sibi met calcem, ut significaretur, quod sponte faciebat: nam transferebat hic ius suum, & nemo cogitur suum ius transferre, sed spontanea debet esse translatio. Tertia erat, quia solutio calcei, quae fiebat Deuter. 25. fiebat ex mandato legis: ista autem solutio, de qua hic dicitur, non fiebat mandato legis, sed ex consuetudine introducta inter Israelitas. Nam ad tradendum iura spiritalia, quae incorporalia, & inuisibilia sunt, debebant aliqua visibilia signa intercideri, per quae appareret, quod tradebantur illa iura, & ad hoc de consuetudine introductum fuit ab antiquo, quod cedens iuri cognationis solueret calcem de pede suo: sic dicitur in litera: hic erat mos antiquitus in Israel, ut quando alter alteri iure suo cedebat, ut esset firma cessio soluebat calciamentum de pede suo, & dabat illud proximo suo. Quarta erat, quia solutio calciamenti, quae habetur Deuter. 25. fiebat solum inter fratres defuncti, scilicet, quod vxor defuncti soluebat calciamentum de pede fratris viri sui nolentis suscitare semen eius: hic autem solutio calciamenti fiebat inter omnes cognatos, scilicet, quando cunquae vnus alteri suo iuri cedebat. Quinta, quia Deuter. 25. quando soluebatur calcem nulli dabatur, hic autem dabatur proximo suo, cui fiebat cessio iuris. Et ratio differentiae est, quia ibi fiebat solutio calcei in poenam, & obprobrium nolentis suscitare semen, ideo satis erat, quod solueretur calcem de pede suo ad significandum istam ignominiam, & non oportebat, quod alicui daretur: & tamen hic soluebat homo calcem suum, & dabat illum proximo suo: eo quod fiebat ad tradendum ius, & quia illud ius tradebatur cognato, oportebat, quod quod sibi ipsi solueret calcem, daret illum cognato ad significandum, quod transferebat in eum ius suum. Sexta erat, quia Deuter. 25. non fiebat aliqua requisitio ad soluendum calcem de pede, hic autem sic: quod patet, quia vxor defuncti proprio iure tollebat calcem nolentis suscitare semen, hic autem cognatus requisitio cognatum, ut solueret calciamentum de pede suo, & daret sibi. Ratio est, quia ibi fiebat in poenam solutio calcei, & non oportebat, quod admoneretur ille, cui soluendus erat calcem, quod solueret illum, quia non erat volenti auferendus, sed inuito: hic autem cum transferretur ius per traditionem calcei, & non transferebatur ab inuito, sed a volente, oportebat, quod admoneretur a cognato, cui cedendum erat, quod solueret calcem, & tunc ipse sponte soluere illum debebat, & tradere proximo ad

faciendum cessionem. Septima differentia erat, quod ad hoc, quod fieret solutio calcei: Deuter. 25. vxor defuncti admonebat fratrem defuncti, quod eam susciperet in vxorem, & si nollet, citabat eum coram iudicibus ad portam vrbs, & querebatur a viro, an vellet suscitare semen fratris sui defuncti, & si diceret, quod nollet, mulier soluebat calciamentum de pede eius: hic autem nulla talis requisitio fiebat, sed solum si conueniretur inter cognatos, quod vnus cederet alteri iure suo: dicebat ille, cui cedendum erat cententi, calciamentum solve de pede tuo, & da mihi, & ille faciebat hoc, ut patet in litera. Octava erat, quia ablatio calcei Deuter. 25. fiebat solum quando vnus nolebat suscitare semen fratris sui: hic autem fiebat etiam si non ageretur de cessione istius iuris, sed alterius cuiuscunque, cuius cessio esset inter cognatos. Quod patet, quia quando Booz primo quae fuit a cognato suo, an vellet redimere iure propinquitatis possessionem, quam vendiderat Noemi, non agebatur adhuc de suscitatione feminis, & dixit cognatus Booz, quod volebat redimere possessionem. Et sicut dixit hoc, poterat dicere, quod cedebat iuri in fauorem Booz, & tunc tolleretur calcem de pede suo ad faciendum, quod cessio firma esset. Nona erat, quia quando soluebatur calcem Deuter. 25. mulier spuebat in faciem viri nolentis suscitare semen, hic autem nullus spuebat in faciem alterius. Ratio differentiae est, quia ibi fiebat disalcatio ad obprobrium, & conueniebat ei, quod spueretur in faciem viri, cum istud esset valde magni obprobrium, & tamen hic fiebat disalcatio ad tradendum ius, & istud non erat obprobrium: ideo non conueniebat, quod expueretur hic in faciem eius, qui disalcabat se ad cedendum iuri suo. Decima erat, quia Deuter. 25. soluto calceo mulier clamabat, dicens: sic fiet viro, qui non vult edificare domum fratris sui. Hic autem nihil dicebatur, cum solueretur calciamentum. Ratio est, quia ibi fiebat ad ignominiam disalcatio in poenam nolentis suscitare semen, ideo ad ostendendum, quod in poenam fieret conueniens erat, quod mulier diceret, sic fiet viro, qui non edificat domum fratris sui, scilicet, talis ignominia ei inferretur. Hic autem solutio calcei non fiebat ad ignominiam cuiuscunque, sed ad ius tribuendum: ideo nihil tale dici debebat. Undecima erat, quia cum aliquis disalcabatur, sicut habetur Deuter. 25. vocabatur in eternum domus eius in Israel domus disalcati: cum autem aliquis disalcaretur, sicut habetur hic, non vocabatur domus eius domus disalcati. Ratio est, quia quod vocaretur domus alicuius domus disalcati erat ignominia poenalis, & non debet infligi poena de iure nisi pro delicto: ille autem, qui nolebat suscitare semen defuncti fratris sui, delinquebat faciens contra legem Deut. 25. ideo iuste eum sequebatur poena infamiae, & tamen tradens ius suum alteri non delinquebat, sicut hic, ideo non debebat eum consequi aliqua infamia. Duodecima differentia erat, quia qui vult suscitare semen defuncti, non disalcatur, sicut habetur Deuter. 25. cum pro hoc solo illa poena infligatur, & tamen cognatus Booz poterat soluere calciamentum suum, & tradere Booz, sicut nunc fecit, etiam si ipse cognatus Booz accepisset Ruth in vxorem ad suscitandum semen defuncti. Quod patet, quia ista disalcatio fiebat ad confirmandum cessionem iuris, quae fiebat, & tamen poterat cognatus Booz cedere ei in aliquo iure, dato quod accepisset Ruth in vxorem, & tunc solueret calciamentum de pede suo, & traderet illud Booz, quia quocumque fiebat cessio inter cognatos alicuius iuris, cedens dabat calcem ei, cui cedebat, ut patet in litera, & sic etiam nunc dicendum est, quod cognatus Booz non soluit nunc calciamentum de pede suo, quia

quia ipse non suscitabat semen defuncti, sed quia ce-
debat iuri successione in bonis defuncti, quod prius
competebat cognato Booz quam ipsi Booz, quod
non poterat provenire Booz, nisi cedente cognato
suo.

At ille maioribus natu, & vniuerso po-
pulo: testes vos, inquit, estis hodie,
quod possederim omnia, quae fuerunt
Elimelech, & Chelion, & Mahalon,
tradente Noemi: & Ruth Moabitidem,
vxorem Mahalon, in coniugium sumpse-
rim, vt suscitem nomen defuncti in ha-
reditate sua, ne vocabulum eius de fami-
lia sua, ac fratribus, & populo deleatur.
Vos, inquam, huius rei testes estis. Re-
spondit omnis populus, qui erat in porta
& maiores natu: Nos testes sumus: faci-
at Dominus hanc mulierem, quae in-
greditur domum tuam, sicut Rachel, &
Liam, quae aedificauerunt domum Israel,
vt sit exemplum virtutis in Ephrata, &
habeat celebris nomen in Bethlehem.
Fiatque domus tua, sicut domus Phares,
quem Thamar peperit Iudae, de semine,
quod tibi dedit dominus ex hac puella.
Tulit itaque Booz Ruth, & accepit vxorem:
ingressusque est ad eam, & dedit
illi Dominus, vt conciperet, & pareret
filium. Dixeruntque mulieres ad Noemi:
Benedictus Dominus, qui non est passus,
vt deficeret successor familiae tuae: & vo-
caretur nomen eius in Israel. Et habeas,
qui consoletur animam tuam, & enutriet
senectutem. De nuru enim tua natus est,
qui te diligit, & multo tibi melior est
quam si septem haberes filios. Suscep-
tumque Noemi puerum posuit in sinu
suo, & nutricis ac gerulae fungebatur of-
ficio. Vicinae autem mulieres congratulan-
tes ei, & dicentes: natus est filius Noe-
mi: vocauerunt nomen eius Obed: hic
est pater Isai patris Dauid. Haec sunt ge-
nerationes Phares: Phares genuit Esrom:
Esrom genuit Aram, Aram genuit Ami-
nadab, Aminadab genuit Nahasson,
Nahasson genuit Salmon, Salmon genuit
Booz, Booz genuit Obed, Obed genuit
Isai, Isai genuit Dauid regem.

At ille maioribus. Hic ponitur secundum principale
huius capituli, scilicet vxoris acceptio, & dicitur.

1. Paral. 2.
Math. 1.

F ille maioribus natu, & vniuerso populo. Scilicet, Booz dixit
maioribus natu, scilicet senioribus, & vniuerso popu-
lo, quae sequuntur, scilicet. Testes vos estis: Post-
quam enim cognatus Booz transtulit ius propinqui-
tatis in ipsum Booz, & confirmavit hoc tradendo ei
calceum suum, inuocauit Booz totum populum in
testes huius cessionis, & possessionis iuris, quod trans-
ferebatur in Booz, ne posset cognatus eius postea ne-
gare, quod transtulisset istud ius. Et dicitur speciali-
ter de maioribus natu, quia isti erant digniores, & pru-
dentiores, & testimonium ipsorum erat firmitus. *Te-
stes inquit vos estis hodie.* Idest, ego voco vos hodie in
testes. Vel potest aduerbium hodie determinare il-
lud verbum possederim, & iste est verior sensus. *Quod
possederim omnia, quae fuerunt Elimelech, & Chelion, & Ma-
halon.* Idest, quod hodie capi possidere omnia, quae fue-
runt istorum trium, scilicet, quia hodie renunciauerat
cognatus eius sibi iure suo, & transferebatur in ipsum
ius illud, & illico cepit possidere, vel quasi possidere
illud ius, quia possessio translata est per traditionem
calcei, vt supra declaratum est, vt patet in litera. Et di-
citur, quod possedit bona Elimelech, Mahalon, &
Chelion, quia isti tres erant defuncti, & proueniebant
ipsi Booz bona istorum per Ruth, quam in vxorem
accipiebat. Erat enim Elimelech maritus Noemi, &
erat pater istorum duorum, vt patet supra primo. Quo-
modo autem prouenirent bona omnium istorum ip-
si Booz, cum solum acciperet vxorem vnius eorum
ad suscitandum semen, scilicet Ruth, declarabitur in-
fra in quadam quaestione. *Tradente Noemi.* Scilicet,
Noemi vxor Elimelech soerus Ruth, & mater Maha-
lon defuncti tradit mihi haec omnia, quia penes eam
manebat possessio omnium istorum bonorum. De
hoc tamen declaratum est supra in quibusdam qua-
estioneibus. Nam possessio istorum bonorum compe-
tebat Ruth, & etiam venditio: dicebatur tamen
Noemi tradere omnia haec, quia cum esset Ruth, sub-
potestate Noemi, etiam omnia, quae pertinebant ad
Ruth erant in potestate Noemi. Etiam erat hoc pro-
pter honorem, & auctoritatem, quia Noemi erat non
quasi soerus, sed quasi mater Ruth: ius tamen erat pe-
nes Ruth. *Et Ruth Moabitidem vxorem Mahalon in coniu-
gium assumpsit.* Non sumpsit ante hoc Booz
Ruth in vxorem, sed nunc illam sumpsit. Nam
quando petiuit Ruth a Booz, quod acciperet eam in
vxorem dixit, quod non acciperet illam viquequo vide-
ret, an cognatus suus velle illam accipere, praecedenti
cap. & tamen vique nunc non renunciauerat iuri suo
cognatus Booz ad non accipiendum Ruth in vxorem,
ideo non poterat ante hoc illam accipere, sed nunc
nouiter accepit. Quomodo autem dicat se accepisse
illam, cum nondum appareret, an illa consentiret in
eum, declarabitur infra. *Vt suscitem defuncti nomen in ha-
reditate sua.* Scilicet, ad hoc accipio Ruth vxorem de-
functi, vt suscitem nomen defuncti: nam defunctus
obierat sine prole, ideo nomen suum extinguendum
erat necessarium, cum nomen conseruetur in posterita-
te, & cum Booz acciperet vxorem defuncti ad susci-
tandum semen eius, suscitabat etiam nomen, quia
conseruaretur nomen ipsius in posteritate sua. Et di-
citur. *In hereditate sua.* Idest, in hereditate defuncti
maneat nomen eius: si enim aliquis succederet defun-
cto, qui non esset filius eius, nec reputaretur tanquam
filius: non diceretur nomen defuncti manere in haereditate
sua, quia alius, qui non haberet nomen defun-
cti, haberet hereditatem defuncti. Si autem filius de-
functi verus, vel legalis succederet ei in hereditate sua,
continuaretur progenies eius per suam hereditatem,
& sic nunc volebat Booz suscitare ipsi defuncto no-
men in hereditate sua, quia volebat filios legales ei gi-
gnere.

Quaest. 73.

gnere. Cuius autem defuncti nomen suscitabat Booz,
si succederet in bonis trium defunctorum, vt patet in
Quaest. 74. *litera, declarabitur infra. Ne vocabulum eius de familia
sua ac fratribus, & populo deleatur.* Idest suscitatio femi-
nis fiebat, vt non deleteretur vocabulum defuncti de fa-
milia sua: erat enim quilibet Israelita in aliqua fami-
lia, quia quilibet tribus diuidebatur per familias tres,
vel quatuor, aut plures, vel pauciores, quarum nume-
rus ponitur Numeri 26. & cum quis habeat aliquem
successorem, per quem continuaretur progenies sua,
manebat vocabulum eius in familia sua: cum vero
nullus erat successor, debebatur vocabulum cuiuscun-
que de familia sua: & istud erat idem deleri vocabu-
lum de fratribus suis, scilicet, quod non maneret vo-
cabulum nec progenies defuncti inter alios viuen-
tes, qui erant fratres defuncti. Etiam debebatur vo-
cabulum eius de populo suo, idest, quod non manebat
iam nomen illius, nec memoria in populo suo.
Vos, inquam, huius rei testes estis. Recipit rationem ad
magis confirmandum, scilicet, rogo, quod vos sitis tes-
tes huius rei, scilicet, quomodo possidet oia pertinen-
tia ad mortuos, & accipi Ruth in vxorem. *Respondit
omnis populus, qui erat in porta, & maiores natu: nos testes
sumus.* Factum fuit istud in porta ciuitatis Bethlehē,
vbi conuenerat totus populus ad iudicium, quia in
portis vrbium fiebant iudicia, vt declaratum est supra,
& erat ibi totus populus, & maiores natu, idest senio-
res: & omnes responderunt, testes sumus. *Faciat do-
minus hanc mulierem, quae ingreditur domum tuam.* Hic po-
nitur imprecatio bonorum facta a toto populo: nam
cum viderunt, quod Booz suscepisset Ruth in vxorem
ad suscitandum semen defuncti, imprecati sunt bona
ei pro hoc. Causa autem infra declarabitur in quadā
quaestione, & est imprecatio super mulierem, & non
super virum: sic enim est in benedictionibus nubentium.
Et dicitur, quae ingreditur domum tuam. *Singre-
ditur ad feruendum tibi, & vt fit vxor tua. Sicut
Rachel, & Liam, quae aedificauerunt domum Israel.* Scilicet:
Benedicat Dominus isti mulieri multiplicando eam in
prole, & prosperando eam, sicut fecit in Rachele, & Lia,
a quibus processit totus Israel. Et dicitur, quod istae
aedificauerunt totam domum Israel, quia ab eis nati sunt
omnes Iudaei, cum fuerint matres praecipue duodecim
tribuum Israel: erant enim ambae vxores Iacob, & erant
sorores, de quo pater Gen. 29. & 30. *Et vt sit exemplum
virtutis in Ephrata.* Scilicet: Deus faciat eam tantum
crescere in virtute, quod sit exemplum virtutis in vrbe
Ephrata, scilicet in Bethlehem: nam idem locus est,
vt patet in litera: & imprecabantur hoc ipsi Ruth, quia
constabat iam eam esse mulierem virtuosam, & pete-
bant, quod cresceret semper in virtute: sic patet praec. cap.
cum dixit Booz ad Ruth: scit omnis populus, qui ha-
bitat intra portas vrbis meae, te mulierem esse virtutis.
Et habeat celebre nomen in Bethlehem. Idest, habeat no-
men famosum in Bethlehem. Est idem Bethlehem,
& Ephrata, sicut multa alia loca sunt binomia, & tri-
nomia. Et est eadem sententia cum praecedenti, vel
consequens ex illa: nam virtus est de honorabilibus,
vel laudabilibus, & laudatur aliquis habens virtutem,
habetque nomen famosum. *Fiatque domus tua, sicut do-
mus Phares.* Iste fuit filius Iudae, & ab eodem nomi-
nata est vna familia in tribu Iudae: & de ista erant ha-
bitatores Bethlehem, vt infra declarabitur. *Quem pe-
perit Thamar Iudae.* Thamar fuit nurus Iudae, & tamen
genuit ex ea Phares, & Zaram: nam accepit eam Iu-
das in vxorem filio suo primogenito, quo mortuo si-
ne liberis, tradidit eam filio alteri, scilicet Onan: & ille
etiam sine liberis mortuus est: promiserat autem ei
dare tertium, scilicet Selam in virum, & cum venisset ad pu-
Alph. Toft. super lib. Ruth

A bertatem, & non daretur ei, Thamar fecit se cognosci
a Iuda carnaliter, cum tamen eam non agnosceret, sed
putaret esse scortum, ex vno autem coitu gemellos
concepit. scilicet Phares, & Zaram, vt patet Gen. 38. *De semine
quod dedit dominus tibi ex puella hac.* Scilicet de semine,
quod dedit tibi ex hac puella multiplicetur domus
tua, sicut domus Phares. *Tulit itaque Booz Ruth, & accepit
vxorem.* Scilicet, postquam dicta sunt haec, tulit Booz
Ruth ducendo eam in domum suam, & accepit illam
in vxorem cognouitque eam.

Quomodo dixit Booz, testes vos estis, quod acceperim Ruth
Moabitidem in vxorem, & caetera.
Quaestio LXXIII.

QVAERETVR circa praedicta, quomodo dixit
Booz: testes vos estis, quod acceperim Ruth Moabi-
tidem in vxorem: cum ipsa nondum consentiret in eum.
Aliquis dicit, quod iam forte acceperat illam in vxorem,
& nunc inuocabat testes de re praerita. Dicen-
dum, quod non stat, quod non potuit ante hoc acci-
pere illam, dato quod velle: nam non poterat Booz
accipere Ruth in vxorem quousque consentiret cog-
natus eius cedendo iuri cognationis, cum ei prius co-
peteret: sic enim dixit Booz ad Ruth, vt patet praeceden-
ti capitulo: & tamen nunc nouiter cessit ille cog-
natus Booz iuri propinquitatis, dicens: cedo iuri pro-
pinquitatis: ideo non potuerat ante hoc accepisse Booz
illam in vxorem. Aliquis dicit, quod acceperat Booz
Ruth in vxorem, quando venit ad eum per noctem,
vt patet praecedenti capitulo. Dicendum, quod non
acceperat illam, sed promissit accipere, si cognatus suus,
qui propinquior erat, non acciperet illam: eodem ca-
pitulo: illa autem promissio non faciebat matrimo-
nium, vt ibi declaratum est: quia si matrimonium fe-
cisset, non esset postea in potestate cognati Booz acci-
pere Ruth in coniugem: non ergo contraxerat Booz
cum Ruth ante hoc. Ideo dicendum, quod nunc no-
uiter illam acceperit in vxorem. Et tunc stat ratio,
scilicet, quomodo dicebat Booz, quod accipiebat Ruth in
vxorem, cum non constaret ei, an illa consentiret.
Aliquis dicit, quod constabat de consensu Ruth, quia
licet tunc non consentiret expressis, consenserat tamen
iam cum ipsa petiuit, quod acciperetur a Booz in vxorem,
cum iuit ad eum nocte, praecedenti capitulo.
Dicendum, quod ille consensus non proficiebat, quia
tunc licet consentiret Ruth in Booz, non consenserat
Booz in Ruth: ideo non fuit matrimonium, quia non
fuit consensus mutuus: nunc autem licet consentiret
Booz in Ruth, non apparebat, an consentiret Ruth in
Booz, quod necesse erat: quia consensus ad hoc, quod
mutuus sit, in eodem tempore esse debet, & debet
constare cuilibet contrahentium, quod alius consentit in
eum, vt significet se consentire: & nunc non apparet,
quod sic esset hic, ideo non contrahebatur per hoc
matrimonium. Dicendum ergo, quod Booz dixit, testes
estis, quod acceperim Ruth in vxorem, & non requisit
consensum eius: quia ad hoc, quod matrimonium con-
traheretur nunc inter eos non requirebatur consensus
mulieris, sed solius Booz, eo quod cogebatur mulier
tenere Booz in virum si ille velle eam tenere in vxorem:
nam cum moriebatur quis sine liberis, non licebat vxori
suae nubere alteri quousque fratres defuncti, & alij, qui
poterant suscitare semen defuncti recusarent eam sus-
cipere, vt patet Deuter. 25. & si alium quemquam
illa mulier prius acciperet in virum, vel fornicaretur
cum eo, poterat accusari de adulterio, vt patuit in Tha-
mar, quae erat vxor mortui, & suscitaturus erat ex ea
frater defuncti semen: & antequam illam accipere in
vxorem, reperta est praegnans, & in sua cremari, nisi
N n quia

Responso
ad qstum.

quia ipsa se iustificavit, Gen. 38. ideo non oportebat, q̄ Booz peteret consensum Ruth, sed eo ipso, q̄ ipse volebat eam accipere in vxorem ad suscitandum semen defuncti, erat vxor eius.

Quomodo hic dicitur, q̄ Booz accepit omnia, quæ fuerant Elimelech, Chelion, & Mahalon, ad suscitandum semen defuncti.

Quæst. LXXIII.

QVAERETVR ulterius, quomodo dicitur hic, q̄ Booz accepit omnia, quæ fuerant Elimelech, Chelion, & Mahalon, & Ruth ad suscitandum semen defuncti. Quia videtur, q̄ solum debuisse accipere bona, quæ fuerant Mahalon: nam Booz succedebat in omnibus istis propter suscitationem seminis, & tamen non suscitabat semen nisi Mahalon, cum acciperet Ruth vxorem eius, ergo non debebat accipere bona aliorum duorum. Quod autem succederet in bonis istorum propter suscitationem seminis apparet, quia alius cognatus Booz erat propinquior defunctis quam Booz, & competebat ei prius ius redemptionis, & successio- nis in hereditate, & cum ille vellet redimere possessionem, quam vendiderat Noemi, dixit Booz, q̄ oportebat, q̄ simul acciperet in vxorem Ruth, & cum ille nollet accipere Ruth in vxorem, accepit Booz eam, & cum illa totam hereditatem istorum defunctorum, ut patet in litera. Dicendum q̄ verum est, q̄ Booz accepit solum vxorem Mahalon: nam vxor Elimelech erat Noemi, & vxor Chelion erat Orpha, ut colligitur sup. 1. c. non accipiebatur autem Booz Orpham in vxorem, quia illa manserat in terra Moab, ut patet supra 1. non accepit Noemi etiam, quia illa non erat iam apta vinculo coniugali, quia erat senectute confecta, ut eo. cap. ideo solum accipiebat vxorem Mahalon. Dicendum tamen, q̄ successit in bonis istorum trium defunctorum, & hoc propter suscitationem seminis, quia semen suscitatum pertinebat aliquo modo ad omnes tres: nam Mahalon, & Chelion erant fratres filij Elimelech, & cum suscitaretur semen Mahalon, suscitabatur etiam patri suo Elimelech, potissime quia Elimelech nullum aliud semen habebat, nisi duos filios, scilicet Mahalon, & Chelion, qui mortui fuerant, & tota hereditas istorum trium erat hereditas Elimelech, cum duo filij eius habuissent illam ab eo, ideo cum videretur suscitare semen Elimelech, dignum erat, q̄ succederet ei, & sic esset successio in omnibus bonis, quæ pertinerant ad eum: & ista erant bona filiorum suorum. Non tamen est intelligendum, q̄ verè Booz suscitaret semen Elimelech, & q̄ nunc succederet ei generaliter. Nam hoc non poterat esse propter tria. Primo, quia non poterat suscitari semen Elimelech ab aliquo, eo q̄ non poterat suscitari semen alicuius, nisi illius, qui sine semine moriebatur, & tamen Elimelech non mortuus est sine semine, quia reliquerat duos filios coniugatos qui mortuus est, ut patet sup. 1. c. unde licet illi non habuerint filios, non dicebatur mori Elimelech sine semine, sed filij sui, & sic non suscitaret ei semen, sed filij sui, sicut declaratum fuit supra in quadam questione, qua querebatur quibus suscitabatur semen. Secundo, quia non poterat suscitari semen, cum vxor eius non acciperetur in vxorem à Booz, & tamen ad hoc, q̄ suscitaretur semen aliquibus necesse erat, q̄ coniuges eorum acciperentur in vxores à suscitanti semen: Deut. 25. & tamen Noemi vxor Elimelech, non fuit nunc accepta in coniugem à Booz, ideo non poterat Booz suscitare semen Elimelech. Tercio patet, quia dato, quod posset suscitari semen Elimelech, non poterat succedere Booz ei, quia ipse nihil habebat in quo ei succe-

deretur: nam ipse mortuus est ante filios suos, ut patet sup. 1. c. & sic succederent ei in omnibus: cum autem morerentur filij sui quicumque succederet, succederet filij eius, & non sibi: & tamen quando suscitabat semen alicuius, debebat ei succedere, ideo non suscitabat Booz semen Elimelech ad hoc, q̄ succederet ei, nec propter ipsum habuit ista omnia bona tanquam illius essent. Et cum dicitur, omnia, quæ fuerant Elimelech, & c. dicens, q̄ intelligitur mediè, scilicet q̄ prius fuerant Elimelech deinde filiorum suorum, & nunc cum succedebat Booz in istis bonis, succedebat filij Elimelech, & tamen mediè illis succedebat Elimelech, quia bona ista aliquando fuerant illius. Dicendum ergo vñ vno modo, q̄ Booz succedebat directè vni istorum trium, quia suscitabat semen: alteris autem succedebat in rationem maxime propinquitatis, scilicet nullus erat magis propinquus, qui succedere posset in istis bonis, quam ille, quis nasceretur per suscitationem seminis, ideo suscitans semen debebat in bonis istorum succedere. Aliter est dici potest, q̄ suscitans semen vnius istorum succedebat omnibus tribus, quia in isto, qui nasceretur per suscitationem seminis seruabatur progenies omnium istorum trium, eo q̄ isti tres pertinebant ad eandem progeniem, scilicet pater & duo filij. Tercio potest dici, q̄ successit istis tribus, scilicet duobus eorum proprie: nam non poterat succedere ipsi Elimelech, cum ille nulla bona nunc haberet, quia illa peruenerant ad filios suos, scilicet Mahalon, & Chelion, & isti duo postea mortui sunt: sed forte prius mortuus est Chelion, & tunc Mahalon vxor eius vellet suscitare sibi semen accipiendo in vxorem eius, Orpham, & ex hoc succederet in omnibus bonis eius, & sic bona omnium trium essent iam penes Mahalon, & nunc cum Booz acciperet vxorem Mahalon ad suscitandum semen, succederet in bonis istorum trium, quia ista erant iam deuoluta ad Mahalon.

Cuius istorum trium Booz suscitabat semen, & an omnium trium. Quæst. LXXV.

QVAERETVR ulterius, cuius istorum trium Booz suscitabat semen: nam dicitur hic q̄ successit in bonis tribus. Aliquis dicet, q̄ suscitabat semen omnium trium, eo q̄ successit tribus: nam non poterat aliquis isto modo succedere cuiquam iure propinquitatis excludendo alium magis propinquum, nisi suscitaret semen eius, cui succedebat: & tamen Booz exclusit ab ipsa successione cognatum suum, qui erat propinquior, ut patet supra: & hoc, quia ipse Booz voluit suscitare semen defuncti, quod noluit cognatus eius: ergo propter suscitationem seminis successit his tribus: & consequenter erat suscitaturus Booz semen istorum trium. Dicendum, q̄ hoc non stat, quia in litera dicitur, q̄ Booz accepit Ruth in vxorem, ut suscitaret semen defuncti: ergo vnius tantum semen suscitabat. Itè patet, quia non poterat suscitare semen Elimelech, quia non potest suscitari semen alicuius, nisi mortuus sit sine liberis, & tamen Elimelech non mortuus est sine liberis, quia reliquit duos filios coniugatos, quando mortuus est, ut patet supra 1. ergo semen non poterat ei suscitari. Item patet, quia ad hoc, quod suscitaret Booz semen eius, oportebat, q̄ acciperet vxorem illius Noemi in vxorem, sed non poterat, quia illa erat senectute confecta, nec erat apta vinculo matrimoniali, ut patet supra 1. Itè constat, q̄ non accepit eam in vxorem, sed solum accepit Ruth, ut patet hic in litera, ideo non suscitabat semen eius. Item patet, quia non poterat suscitare semen nisi illius, cui succedebat, & tamen Booz non succedebat Elimelech, cum ille nihil haberet, quia omnia, quæ ille habuerat, peruenerant ad filios, cum prius ipse mortuus fuerit: ideo semen illius

illius non suscitabat Booz. Item non suscitabat Booz semen Chelion, quia ad hoc oportebat, q̄ acciperet vxorem eius, & tamen non accepit, quia vxor Chelion erat Orpha, sup. 1. & illa mansit in terra Moab redeunte Noemi, cum Ruth in terram Israel. Dicendum ergo, quod Booz solum suscitabat hic semen Mahalon, quod patet in litera, quia dicitur, q̄ suscitabat semen defuncti, scilicet vnius, & iste erat Mahalon: eo q̄ vxorem illius, scilicet Ruth accepit nunc in vxorem, ideo solius ipsius semen suscitabat. An tamen suscitando semen illius, suscitaret semen omnium trium, non apparet: poterat enim aliquo modo istud esse, scilicet q̄ Chelion, & Mahalon erant semen Elimelech, quia erant filij eius, mortuo autè Elimelech mortuus est Chelion, & quia ille erat frater maior, & moriebatur sine semine forte Mahalon accepit vxorem illius ad suscitandum semen eius, & non suscitauit: nunc autem Booz volebat suscitare semen Mahalon, & sic videbatur suscitare semen Chelion, & Elimelech, & sic succedebat omnibus tribus.

An Booz licet potuerit Ruth in vxorem accipere, cum esset Gentilis. Quæst. LXXVI.

QVAERETVR ulterius, an Booz licet potuerit accipere in vxorem ipsam Ruth. Aliquis dicet, q̄ non, quia Ruth erat Gentilis, & non licebat, iudeis accipere vxores de Gentilitate. Secundo patet, quia non solum erat Gentilis, sed etiam erat de Moabitibus, & tamen Moabitæ prohibebantur in æternum introire in Ecclesiam domini, & istud erat per contractum matrimonij, ut patet Deuter. 23. ergo illicitum erat accipere Ruth Moabitidem ab aliquo iudeo in vxorem. Dicendum, q̄ licuit Booz accipere Ruth in vxorem, imò fuit laudabile. Primo patet ex verbis ipsius Ruth, quia ipsa edocta à Noemi locu petiuit Booz in virum iure propinquitatis, præced. c. si tamen non esset licitum, Booz accipere illam non intruxisset eam Noemi ad petendum hoc: ideo licitum erat. Secundo patet, Booz dixit, q̄ verum est, q̄ erat propinquus, tamen alius erat propinquior, & si ille nollet eam accipere, ipse Booz sine dubio eam reciperet, ut patet præcedenti ca. & tamen si non licuisset illam recipi non respondisset Booz, q̄ illam acciperet. Tercio patet, quia Booz laudauit ipsam Ruth, quia petiuit eum in virum, dicens: benedicta filia tua domino, quia priore misericordiam posteriore superasti, quia non es secuta iuuenes pauperes, vel diuites, sed me petiisti in virum. Si tamen illicitum esset, quod petebat, non laudaretur ex hoc, ideo licitum erat. Quarto patet, quia Booz dixit cognato suo, q̄ si vellet accipere hereditatem de manu Noemi tenebatur accipere Ruth in vxorem, ut patet supra in litera: & tamen si non esset licitum illam accipere, non teneretur illam accipere, ergo erat licitum. Quinto patet, quia ex eo, quod noluit cognatus Booz accipere Ruth in vxorem, non potuit redimere possessionem, quam vendiderat Noemi, nec poterat succedere in hereditate defunctorum, & Booz, qui erat minus propinquus, successit in omnibus his, quia accepit Ruth in vxorem, ergo licitum erat, imò quasi necessarium illam accipere in vxorem: quia alias non priuaretur bonis, in quibus successurus erat iste cognatus Booz. Sexto patet, quia Booz inuocauit omnes de populo in testes, quia ipse acciperet Ruth in vxorem, ut patet in litera: & tamen si licitum non esset, non inuocaret testes, quia qui malum agit vult illud abscondi iuxta illud, oculus adulteri diligit caliginem Iob 24. ergo licitum erat illum accipere in vxorem. Septimo patet, quia totus populus laudauit istud matrimonium, & imprecatus est bona Booz, & Ruth, ut patet in litera: Alph. Toft. super lib. Ruth

si tamen istud esset illicitum, non laudaretur Booz, nec imprecaretur aliquis ei bonum pro turpi commisso, ergo erat licitum. Octauo patet, quia Booz fecit bono desiderio, scilicet ut suscitaret semen defuncti, quia alias cum ipse esset vir potens, & magnarum opum in vrbe Bethlehemi, ut patet supra 2. q̄ acciperet mulierem peregrinam in vxorem iam ab alio viro ductam, non erat magna laus: fuit ergo meritum, & laudabile, q̄ acciperet Booz Ruth in vxorem. Ad argumentum primum dicendum, q̄ non erat prohibitus Israelitis contractus matrimonij simpliciter cum Gentilibus mulieribus, sed cum duobus conditionibus. Prima erat, q̄ non essent mulieres manentes in Gentilitatis ritu. nam in isto ritu non licebat aliquam mulierem accipere: cum autem reliquisset illum, licebat: sic colligitur Deuter. 21. cum dicitur de mulieribus captiuis de Gentilitate, q̄ si inter illas esset aliqua, quæ placeret alicui Israelita, poterat eam accipere in vxorem post vnum mensem factis quibusdam caeremonijs. Secunda conditio erat, q̄ mulier illa non esset Chananæa: nam siue conuerteretur ad Iudaismum, siue non, nequaquam poterat accipi in vxorem ab aliquo Iudæo, eo q̄ lex iubebat, q̄ omnes Chananæi viri, & feminae magni, & paruuli occiderentur in ore gladij: Deuter. 23. Et leges, quæ vetant de Gentilibus accipere vxores, intelliguntur de Chananæis, ut colligitur Exod. 34. & Deut. 7. Ad secundum dicendum, q̄ Ruth erat Moabitibus, & tamen non erat illicitum accipere illam in vxorem, quia lex Deut. 23. intelligitur de viris Moabitibus, & non de mulieribus, ut patet ibidem. Et ratio est manifesta: nam nolebat Deus Moabitibus cōcedere hunc honorem, q̄ aliqui de progenie eorum essent præs populi Hebræorum, & per hoc intrarent ecclesiam Dei: sed consequeretur hoc, si Moabitæ conuersi ad Iudaismum possent accipere vxores de Israelitis, quia filius de progenie patris est: si tamen mulieres Moabitides acciperentur ab Israelitis in vxores, non sequeretur istud, quia filij non nominantur de stirpe matrum, sed patrum, ideo sic nunquam intrarent ecclesiam Dei, quia filij mulierum Moabitidarum, non erant Moabitæ, sed Iudæi: cum patres illorum essent Iudæi: filij autem virorum Moabitaram erant Moabitæ etiam si matres illorum essent Hebrææ.

Quare populus imprecabatur bona ipsi Booz. Quæst. LXXVII.

QVAERETVR ulterius, quare populus imprecabatur bona ipsi Booz, scilicet q̄ multiplicaretur domus eius, cum accepisset in vxorem Ruth. Dicendum, q̄ hoc fuit propter multa, primo, quia se habebat Booz pie respectu defuncti: nam obligabatur Booz suscitare semen defuncti, & suscitare volebat illud: erat autem magna misericordia defuncto, q̄ suscitaretur nomen eius: nam apud Hebræos, & omnes antiquos reputabatur magna infelicitas si quis moreretur sine liberis, & q̄ suscitaretur semen eius, ut non periret nomen suum erat magna misericordia facta defuncto, quia per hoc putabatur viuere, qui mortuus erat, & ergo facere vellet bonum defuncto, laudabile erat, & sic laudauit Booz ipsam Ruth, quia voluit suscitare semen defuncti petendo Booz in virum iure propinquitatis: & dixit Booz, quod ista erat maior misericordia, quam prima, scilicet exhibuerat ipsi Noemi nutrii suæ veniendo cum ea de terra Moab comitando peregrinantem. Secundo erat opus istud opus laudabile ex parte Booz, quia voluit suscipere in vxorem ipsam Ruth: nam erat Ruth mulier pegrina, & alienigena, Booz aut erat vir Na 2 potens,

Ad rōnem primā in diuersum.

Ad secundā rationem.

Infelicitas erat antiquis mori sine liberis.

potens, & magnarum opum, sicut dicitur sup. 2. intan- rum, q Ruth dixit, quod non erat sicut vna de ancillis Booz, q ergo acciperet in vxorem illam, qua non videbatur mereri, q esset ancilla, erat magna humiliatio Booz, & erat opus laudabile. Tertio mouebatur popu- lus ex consideratione differentie bonitatis Booz, & cognati sui: nam cognatus suus noluit recipere Ruth in vxorem, sed potius voluit renunciare iuri successio- nis, vt non reciperet eam: sup. in litera. Booz autem re- cipit eam cum ille ipsam recusasset accipere, ideo erat laudabilis, & populus considerata tanta benignitate Booz imprecatus fuit ei prospera.

Quare populus imprecando prospera Booz potius de Rachele, & Lia mentionem fecerat, quam de Sara, & Rebecca. Quast. LXXVIIII.

QVAERETVR vterius, cum populus impre- caretur prospera Booz dicendo, q Deus faceret vxorem suam sicut Rachelem, & Liam, qua edificauerunt domum Israel, cur potius dictum est de istis duabus quam de Sara, & Rebecca. Nam iste edificauit domum Israel, sicut Rachel, & Lia, imo principa- lius dici debebat de Sara, & Rebecca: nam Sara fuit vxor Abraham, ex quo ortum habuerunt omnes Hebrei, & natus est de ea Isaac: Gen. 2. r. Rebecca autem fuit vxor Isaac: ex ea autem natus est Iacob pater Israelitaru, & magis istae duae edificauerunt domum Israel, quam Rachel, & Lia: nam ex Rachele non nati sunt omnes Israelitae. Etia ex sola Lia non fuerunt nati omnes, quia ambae fuerunt vxores Iacob, & ambae pepererunt filios: Gen. 29. 30. c. etiam ambae simul non pepererunt om- nes Israelitas: quia aliae duae fuerunt vxores Iacob, s. Ba- la, & Zelpha: Gen. 20. c. & tamen Sara fuit mater om- nium Hebreorum: quia ipsa fuit mater Isaac, & omnes Israelitae descenderunt ab eo. Sic. n. dixit Deus ad A- braham, in Isaac vocabitur tibi semen: Gen. 21. & Re- becca fuit mater omnium Hebraeorum, quia ipsa pe- perit Iacob, ex quo nati sunt duodecim principes, siue capita duodecim tribuum Israel, ideo quaelibet istaru principalius quam Rachel, & Lia edificauit domum Israel, & principalius nominari debebat. Dicendum, q scriptura solum nominauit istas duas, & non Sara, nec Rebecam, quamquam fuerint in ratione laudabiles. Et hoc ppter duo, primo, quia hic dicitur de domo Israel, & Israel est ipse Iacob: nam Deus mutauit nomen Ia- cob dicens, non vocaberis ultra Iacob, sed Israel: Gen. 32. & 35. & sic domus Iacob erat domus Israel, sed do- mus Iacob non fuit edificata, nisi ab vxoribus suis, & iste fuerunt Rachel, & Lia, & non Sara, nec Rebecca: Gen. 29. & 30. ideo non poterat dici, q Sara, & Rebec- ca edificauerunt domum Israel, sed melius, q edi- ficauerunt eam Lia, & Rachel, eo q Sara fuit mtr om- nium Iudaeorum, & tamen non solum omniu Iudaeo- rum, sed etiam aliarum gentium, quia Rebecca pepe- rit Esau, & Iacob: Gen. 25. de Iacob venerunt Hebraei: de Esau descenderunt duae gentes, s. Idumaei, qui voca- ti sunt sic ab Edom: nam ipse Esau vocatus est Edom, vt patet Gen. 25. etiam nati sunt Amaleciti; a quoda nepote eius nomine Amalec, qui natus est de primo- genito suo Elipham: Gen. 36. Iste autem duae, quae po- nuntur hic, s. Rachel, & Lia fuerunt matres Hebraeo- rum, & solum ipsorum Hebraeorum: na fuerunt vxo- res Iacob, & a Iacob non fuerunt aliae gentes deriuatae nisi Hebraei, cum ipse genuerit duodecim filios, qui fuerunt capita duodecim tribuum.

Iacob pater Israelitarum.

Sara, & Rebecca Hebraeoru matres.

Cum ponatur hic Lia, & Rachel, quare non ponun- tur etiam Bala, & Zelpha. Quast. LXXIX.

QVAERETVR vterius, cum ponantur hic Lia, & Rachel, quare non ponuntur etiam Bala, & Zelpha: nam istae duae etiam edificauerunt domum Is- rael, quia nati sunt ab eis principes quatuor tribuum Israel, s. Dan, & Neptalim, filij Balae: & Aser, & Gad fi- lij Zelphae: Gen. 30. c. & isti faciunt tertiam partem Is- raelitarum. Dicendum, q istae solae fuerunt nominatae propter dignitatem suam: nam Iacob habuit quatuor vxores, s. duas dominas, & duas ancillas. Nam Lia, & Rachel erant dominae, Bala autem, & Zelpha erant an- cillae, quia Bala erat ancilla Rachel, & Zelpha erat an- cilla Lia: Gen. 30. & de dominabus debuit praecipue fieri mentio. Secunda causa est, quia etiam iste non fuerunt aequaliter vxores cum primis. Nam Iacob acce- pit Rachelem, & Liam in vxores, Balam, & Zelpham ancillas earum non accepit, nisi ad magnam instantiam vxorum principalium, vt patet Gen. 30. Tertia cau- sa fuit, quia istae duae minus pertinebant ad domum Ia- cob, quam Rachel, & Lia, eo q Rachel, & Lia genuerunt filios octo, a quibus nominatae sunt octo tribus, & Zelpha, & Bala solum genuerunt quatuor: prima tamen causa est, quae facit magis ad propositum.

Quare hic primo ponitur Rachel, quam Lia. Quast. LXXX.

QVAERETVR vterius, quare prius ponitur Rachel, quam Lia: nam videtur, q prius debue- rit nominari Lia propter multa. Primo propter mul- titudinem prolis, quia Lia genuit filios sex, Rachel solum duos: Gen. 29. & 30. & 35. Secundo, propter digni- tatem filiorum: nam filij Liae fuerunt digniores, tum quia primogenitus Iacob fuit de Lia, s. Ruben: Gen. 29. & tamen primogenitus erat honorabilior ip- ter ceteros filios, vt patet Gen. 49. s. Ruben primoge- nitus me tu fortitudo mea prior in bonis maior i im- perio: tum quia Iudas fuit filius Liae, & tamen Iudas re- putatus est dignior fratribus suis, eo q de ipso princi- pes orti sunt r. Paralip. 5. Etiam dicitur Gen. 49. Iuda te laudabunt fratres tui, scilicet, quia ipse esset praeci- puus inter omnes. Tertio, debuit esse hoc ex ordine temporis: nam Iacob prius accepit Liam in vxorem, et prius genuit ex ea. Et post illam accepit in vxorem ipsam Rachel, vt patet Gen. 29. Quarto debuit esse ex dignitate Messiae, qui natus est de semine Iuda, et Iu- das fuit filius Liae. Dicendum, q Rachel prius nomi- nata est, quam Lia propter multa. Primo propter dignitatem, quia illa erat verè vxor Iacob, aliae autem erant per quandam necessitatem: nam cum illa con- traxit Iacob, et cum celebraret nuptias, et deberet in- troduci ad eum Rachel, per fraudem Laban patris earum introducta est Lia, de quo in aurora cognita fraude grauiter conquestus est Iacob: Gen. 29. vnde non accepit Iacob Liam tanquam voluisset, vel in eam co- sensisset, sed quia iam eam deslorauerat, et si non acce- peret eam inferret ei violentiam forte Laban pater puellae, et forte nollet ei dare Rachelem, ideo accepit eam etiam si non gratus: ipsam autem Rachelem li- benter acceperat, et pro ea longo tempore seruierat Laban: Gen. 29. ideo illa erat dignior. Secundo ex ordi- ne temporis: nam dato, q fuerit Lia vxor vera Iacob, tñ prius accepta est Rachel: na cum illa desponsatus est Iacob, et postea per fraudem cognouit Liam, vt dictu est:

est: & sic ista habet priuilegium in quantum vxor. Tertio, ex reputatione Iacob: nam diligebat Iacob Ra- chelem, sicut animam suam, & seruauit pro ea septem annis, videbanturq; sibi dies illi pauci pra amoris ma- gnitudine Gen. 29. ipsam autem Liam contemnebat Iacob, quia non acceperat eam gratis: etiam quia non erat pulchra facie sicut Rachel, sed erat lippis oculis eo. c. & ob hoc filios Rachelis magis diligebat Iacob, quam filios Liae, s. Ioseph & Benjamin, vt colligitur Gen. 37. de Ioseph, & Gen. 44. de Benjamin, ideo tanq dignior Rachel praeposita est. Cum autem obijcitur ex omnibus illis, quatuor rationibus: dicendum, q illae, & multae aliae similes probant dignitatem Liae ab extrinseco, s. non ex persona sua, sed ex filijs, vel ex alijs acci- dentibus: dignitas autem Rachel, sup. declarata erat ex persona eius, & illa magis considerabatur a populo, ideo ipsa praeposita est. Alij autem addunt aliam ratio- nem ad dignitatem Liae, s. quia ipsa sepulta est in spelu- ca duplici cum Abraham, Isaac, & Iacob, & Rebecca, & Sara: Gen. 49. Rachel autem non fuit ibi sepulta, sed in via, quae ducit Ephrata circa Bethlehem: Gen. 48. Dicendum, q hoc etiam non probat maiorem digni- tatem eius, quam Rachelis, quia Iacob voluerat sepe- lire Rachelem in spelunca duplici, & tamen non po- tuit, quia mortua est Rachel in via, cum esset Iacob a- pud Bethlehem, & erat tunc tempus verum: distabat autem inde Hebron, vbi erat spelunca duplex, & sic non poterat portari cadauer eius illic tam pp longinquam distantiam, quam pp calorem aestiuum, quia exhalaret inde, factor intolerabilis, tum pp curam gregium noua- rum in tempore illo. Ista excusationem ponit Iacob, quare non sepeliret eam in spelunca duplici in Hebrō. Gen. 48. & sic ex hoc non excedebat Lia Rachelem, sed in omnibus atreddebat magis Iacob ad Rachelem, quam ad Liam: sic patet qñ transiit Iordanem, & ve- niebat ei in occursum Esau frater eius, quem nimis ti- mebat Iacob: Gen. 32. nam diuisit greges suos in tur- mas, & filios, & vxores, vt si Esau percuteret vnā tur- mā, miseretur qñ veniret ad aliam, vel posset illa in- teriri fugere, & tunc posuit in extremo omnium tur- marum Rachelem, & filium eius Ioseph: Gen. 32. & 33. in quo innuebat, q desiderabat magis vitam Ra- chelis, quam omnium aliarum vxorum suarum, & filiorum.

Quare dixerunt, fiat domus tua sicut domus Phares. Quast. LXXXI.

QVAERETVR vterius, quare dixerunt viri Be- thlehem, fiat domus tua, sicut domus Phares potius quam de altera familia, vel tribu. Responden- dum, quod voluerunt laudare, & imprecari bona do- mui Booz, & imprecati sunt illud bonum, quod ma- ximum, & laudabilius esse putabant, & quia non erat aliqua multiplicatio laudabilior de magnis multipli- cationibus, quam multiplicatio totius domus Israel, ideo dixerunt, fiat mulier haec, quae ingreditur domu tuam sicut Rachel, & Lia, quae edificauerunt domum Israel: paruae autem multiplicationes erant multitudi- nes familiae cuiuslibet. Erant autem in qualibet tribu multae familiae, s. tres, vel quatuor, quarum numerus, & nomina ponuntur Num. 26. & quia erant viri Be- thlehem de tribu Iuda, vt patet supra r. cum dicatur Bethlehem Iudae: laudabant potius tribum Iudae qua alias, & ob hoc voluerunt nominare aliquam de fami- lijs tribus Iuda: inter istas autem nulla erat dignior qua familia Phares: erant quippe familiae quinque in tribu Iudae, s. familia Selaitarum, Pharesitarum, Zareitarum, Etronitarum, Amulitarum: Nu. 26. & inter istas iudi- cabatur apud viros Bethlehem dignior familia Phares, Alph. Toft. super lib. Ruth

A eo q erant ipsi de illa: quod patet quia Booz, de quo nunc agitur, erat de Bethlehem, & tamē ipse erat de familia Phares, vt patet infra in litera: magis autē lau- dant homines progeniem suam quam extraneorum. Ingressusque est. Hic ponitur tertium huius c. s. prolis ge- neratio, & dicitur. Ingressusque ad eam. Scilicet, cognouit eam carnaliter, quia p hoc accipitur ingredi ex modo veteris testamēti, s. dicit Iacob ad Laban socerum suū, da mihi vxorem meam, quia tempus est, vt ingrediar ad eam, id est, vt cognosca illam: Gen. 29. Et dedit illi do- minus, vt conciperet. Scilicet, Deus fecit gratiam, cum Ruth dando ei, q conciperet ex Booz. Et pareret filium. Scilicet Obed, vt patet in litera.

Quomodo dicitur, q Deus dedit Ruth, q conciperet. Quastio LXXXII.

QVAERETVR, quomodo dicitur hic, q Deus dedit Ruth, q conciperet, & an conceptio ista fuit supernaturalis. Aliquis dicit, q fuit supernaturalis conceptio, quia dicit, q Deus dedit ei, vt conciperet: quod tamē Deus dat, supernaturaliter fit, ideo supernaturalis fuit. Secundo patet, quia Booz erat senex, vt patet preced. c. & forte non poterat gignere, & Deus concessit ei, q gi- gnere posset. Dicit aliquis, q non stat, quia si ex hoc ef- set ista generatio supernaturalis, non esset miraculum ex parte mulieris, quae puella erat, & concipere poterat, sed ex parte Booz senis, qui non poterat sufficienter a- gere ad generationem, & tñ de mulier dicit, q Deus de- dit ei, vt conciperet, & pareret filium: ergo non erat mira- culum istud in generatione. Sed dicendum, q istud non obstat, quia poterat esse miraculum in generatione ista ex parte mulieris, s. quia dato, q Ruth erat puella, tamē forte erat sterilis, & non poterat concipere, nisi superna- turaliter: sicut fuit de Sara, qñ concepit Isaac, vt patet Rom. 4. & ad Hebr. 11. Aliter potest dici, q dato, q mi- raculum esset ex parte impotentiae Booz, quia erat se- nex, tñ recte diceretur, q Deus dedit Ruth, vt conciperet: nam dato, q Ruth esset apta ad concipiendum Iobolem, si Booz esset impotens non posset ipsa concipere ex illo: si ergo conciperet erat miraculū, & Deus hoc illi dabat. Dicendum tñ, q hoc non obstat non vñ hic fuisse miraculum aliquod: nam non est ponendū miraculū sine necessitate, & tñ non apparet hic aliqua necessitas miraculi, quia Ruth erat puella, & in aetate conuenienti ad concipiendum: Booz etiam potens erat ad gignen- dum. Quod colligitur primo, quia Ruth petiuit illum in virum, dicens extende pallium tuum super me, pre- ced. ca. si tamen ex aetatis habitudine appareret impo- tens, non petiuisset Ruth illum in virum, quia super- fluum erat talem in virū accipi. Secundo patet ex ver- bis eius, quia dixit ad Ruth, q si cognatus suus non ac- ciperet illam in vxorem, certissimē ipse illam accepe- ret, preced. c. & tamen non diceret hoc Booz, si pra se- nectute, vel alijs sentiret se impotentem ad gignen- dum, ideo non erat impotens. Tertio patet, quia Booz coram tota multitudine accepit Ruth in vxorem, & dixit, quod accipiebat illam ad suscitandum nomen defuncti in haereditate sua, vt patet supra in litera: si ta- men non putaret se potentem ad generandum, non diceret, quod ideo accipiebat illam ad suscitandum semen defuncti, ergo potens erat Booz: ideo non est necessitas ponendi miraculum in conceptione ista. Sed dicendum, quod dicitur, quod Deus dedit Ruth, vt conciperet, & pareret non quidem modo superna- turali, sed eo modo, quo Deus cooperatur, vel facit multa, quae naturaliter eueniunt: nam Deus dicitur dare nobis pluuiam, & etiam semen ferenti, & pa- nem comedenti, & tamen pluuiam naturaliter euenit, Na 3 vt

vt in plurimum germinatio herbarum. Etiam quia Deus dicitur dare nobis omne, quod bonum est, iuxta illud Iacob. 1. f. Omne donum optimum, & omne donum perfectum deforsum est descendens a patre luminum. filij autem bonum quoddam sunt: ideo a Deo dari dicuntur, & hoc potissimum, quia dato pinterdum vir & foemina sunt potentes ad gignendum, forte non conueniunt tempore quo semen eorum sit dispositum ad gignendum, & non gignunt maximè quantum ad generationem filiorum. Nam licet contingat hominè gignere, tamen q̄ determinatè gignat filium non contingit, nisi ex certa habitudine feminis. Quòd autem semen vtriusq; sic disponatur, vel q̄ tali tempore coeant, quo semen sit sic dispositum non, p̄tingit semper. Quòd ergo inclinatur vir & foemina ad pueniendum illo tempore, quo ad hoc dispositi sunt, fit interdum speciali Dei inclinatione, s̄ga mouet illos ad hoc, & tunc Deus dare dicitur filios, & sic proprie dicitur Deus dare filios, vel tollere illos, sicut dixit Iacob ad Rachelem Gen. 30. nam petiuit Rachel filios a Iacob, dicens, da mihi liberos alioquin moriar, & dixit Iacob: nunquid pro Deo ego sum, qui priuauit te fructu ventris tui: quasi dicat, ad Deū pertinet dare filios, vel priuare illis: & ita quia concessit nuncq̄ modo, q̄ haberet Booz filium ex Ruth, d̄ q̄ Deus dedit Ruth, q̄ conciperet, & pareret filium. Quor̄ modis autem d̄ Deus facere ad generationem, & qui illorum sint miraculosi, & qui miraculosiores, dictum est satis 4. Reg. 4. in quadam quæst. & Ind. 13. *Dixerunt que.* Hic ponitur quartum huius c. f. de prole genita congratulatio, & diuiditur in duas partes, quia primò ponitur prædicta congratulatio, secundò progenierum enarratio ibi. *Ha sunt generationes.* Circa primum dicitur. *Dixerunt que mulieres ad Noemi.* Congratulabantur mulieres Noemi viduæ, & veteranae: de puero nato, quia illum haberet iam loco filiorum suorum defunctorum. *Benedictus dominus.* Id est, laudetur propter hoc. *Qui non est passus, vt deficeret successor familiae tuae.* Quasi dicat, si iste puer nō fuisset natus nullus esset successor in familia tua, sed deleteretur post mortem filiorum tuorum, cum nullus illorum iā maneret. Et iste puer, qui nunc natus est, conseruaret nomen familiae viri Noemi, ne periret omnino. *Et vocaretur nomen eius in Israel.* Scilicet, q̄ familia tua h̄cat nomen in Israel: nam si iste puer non fuisset natus perijisset familia Elimelech viri Noemi, & non haberet nomē in Israel: nunc autem cum natus esset successor in familia ista, haberet illa nomen in Israel. *Et habecis, qui consolatur animam tuam.* Scilicet, iste paruulus natus consolabitur animam tuam, quia ante hoc erat mæsta tanq̄ omnino vidua, & nullum habens de progenie tua, qui te consolaretur, nunc autem iste erit de progenie tua, & consolaberis cum eo. *Et enutriet senectutem tuam.* Scilicet, sustentet te in lētitia, quasi dicat, si iste non fuisset natus tu eras quasi perdita, nunc autem iste enutriet te in senectute tua consolando te, & sustentando in necessarijs. *De nuru enim tua natus est, qui diligit te.* Scilicet, de Ruth, quæ est nurus tua natus est tibi iste paruulus, qui te diligit tanquam filius, eo q̄ de progenie tua reputatur. *Et multo tibi est melior, quàm si septem haberes filios.* Verba sunt consolatoria, & ad augmentandum lætitiarum, & tamen secundum veritatem non est sic, quia melius erat ipsi Noemi saltem vnum habere filium q̄ habere istum paruulum Obed, quia iste non erat filius suus, sed pertinebat solum legaliter ad cognationem suam. *Susceptum que Noemi puerum posuit in sinu suo.* Scilicet, quando natus est, & postea quando erat in parua etate Noemi suscipiebat eum, & ponebat eum in sinu suo amplectens eum, & diligens tanquam filiu. *Et nutricis ac gerula officio sumgebatur.* Id est, nutrebat eum, & in brachijs portabat: non. n. enutriebat propinando ei

lac, quia Noemi erat senio confecta, & lac non habebat, sicut patet sup. 1. sed dabat ei cibos, & portabat eū hinc, & inde. Gerula portatrix est à gerendo dicta. *Uicina autem mulieres congratulabantur ei.* Scilicet, de natiuitate pueri istius mulieres, quæ erant vicinæ ipsi Noemi congratulabantur ei, quasi ipsa peperisset huc pueru. *Et dicentes, natus est filius Noemi.* Istud dicebant ad congratulationem, quia nō erat filius eius: aliqui dicunt, q̄ erat filius eius legalis, de quo infra dicitur in quadā quæst. *Vocauerunt nomen eius Obed.* An mulieres congratulantes imposuerint puero istud nomen, vel pater, & mater, siue Noemi non apparet: ex modo autem literæ significatur, q̄ mulieres congratulantes istud nomē imposuerint. *Hic est pater Isai.* Scilicet, iste Obed postea in vrbe Bethlehem genuit Isai. Iste vocatur interdum Isai sicut patet hic, & ferè in omnibus locis veteris testi, s. 1. Reg. 16. & 17. & 2. Reg. 20. & 3. Reg. 12. & vocatur interdum Iesse, vt patet Isa. 11. f. Egredietur virga de radice Iesse, & Matth. 1. vocatur etiā Iesse. *Patris David.* Nam Isai postea genuit David, & non solum illum, sed etiam septem alios filios, vt patet 1. Reg. 16. & 17. illorum minimus etate erat David, quia tamen fuit dignior, eo q̄ postea ascendit ad regiam dignitatem, facta est de ipso solo mentio hic.

Quare potius congratulata sunt Noemi quàm alteri.
Quæst. LXXXIII.

QVAERETVR circa prædicta, cum natus est paruulus Obed, & congratularetur mulieres de eius natiuitate, quare potius congratulatae sunt ipsi Noemi quàm alteri, s. Ruth matri eius, vel Booz patri suo: nam omnia verba congratulationis referuntur hic ad Noemi tanquam ipsa esset mater pueri. Et v̄, q̄ potius congratulandum erat ipsi Booz. Primò, quia plus pertinebat ad eum iste paruulus, quàm ad aliquem alium, eo q̄ ipse erat pater eius: & quia congratulatio est cogaudere gaudenti, quia nullus erat, ad quem magis pertineret gaudere de nato puero, quàm Booz, ei congratulatio fieri debebat. Secundò, quia Booz erat in senectute, quādo genuit istum puerum, sicut colligitur ex verbis suis ad Ruth, dicendo, non secuta es iuuenes pauperes, vel diuites, quasi dicat, nō secuta es iuuenes, sed me senem: ideo benedicta es à domino. præced. c. Et quia senes valde diligunt paruulos sibi natos in senectute, sicut d̄ Gen. 37. q̄ Iacob diligebat Ioseph præ alijs filijs, quia in senectute sua genuisset eum, diligeret nimis hunc Booz, & consequenter de magno eius gaudio cogaudendum erat. Ratio autem, quare senes diligunt tenerius filios sibi natos in senectute, est, quia tunc impotentiores sunt ad gignendum, ideo difficilius gignunt: tanto autem aliqua res carior h̄r, quanto difficili⁹ attingitur. Etiam, quia in senectute est homo impotens: cum autem gignit filium adhuc ostenditur quadam potentia in eo: gaudet tamen homo de illa re, in qua manifestatur operatio, vel virtus, sicut dicit Arist. Ethic. 9. q̄ benefactores magis diligunt benè passos, quàm ab eis diligantur, eo q̄ in ipsis apparet operatio eorum, & virtus: senes ergo diligunt valde filios genitos in senectute, quia per illos ostenditur adhuc fortitudo naturæ ipsorum, quam ipsi summè desiderant, vt se possint conseruare: ipsi ergo Booz maximè congratuladum erat. Tertio, propter laudem boni operis Booz: nam Booz fecit magnam misericordiam cum defuncto volendo accipere vxorem eius ad suscitandū semen illius, quod noluerat facere cognatus suus, & ex hoc fuit laudabilis valde: nunc autem natus fuerat ei filius ex eadem vxore, quod videbatur factum ex diuina iustitia ad remunerandum bonum opus, quod ipse fecerat, ideo congratularentur ei, quòd pro bono opere

Q̄ senes valde diligunt filios natos in senectute.

re eueniret ei bonum: erat etiam cōgratulandum ipsi Ruth, quæ pepererat paruulum: quia nullus magis gaudet de filio quàm mater, ideo cum natus esset mulieres debuerant ei cogaudere potius quàm ipsi Noemi, cuius non erat iste puer filius. Dicendum, q̄ omnibus his tribus cogaudere poterant mulieres de natiuitate pueri, & congratulatio fuit facta Noemi, quia ipsa magis ex hoc confortari debebat. Nam Noemi erat in senectute, & non habebat aliquem propinquū sibi, quo consolaretur, nunc autem natus est Obed, qui censebatur nepos eius, s. filius filij sui Mahalon ex vxore sua Ruth: nam erat filius eius legalis, ideo ipsa gaudere nimis debebat: sic dixerunt ei mulieres, de nuru tua natus est tibi, qui te diligit, & senectutem tuam enutriet, meliorque tibi est, quàm si haberes septem filios. Etiam magnum gaudiū erat Noemi in hoc, quia si non fuisset iste natus deleteretur tota familia Elimelech mariti Noemi: iste autem faceret illam familiam non deleri, quia per eum extenderetur: ideo summe gauderet Noemi, quia magna afflictio erat, q̄ nomen alicuius deleteretur de familia sua: ita magnum gaudium erat, q̄ suscitaretur nomen, postquam videbatur esse deletū. Istud autem non erat in Ruth, nec in Booz, quia dato, q̄ non nasceretur iste puer, haberent aliquid quo consolarentur: etiam nō periret ex hoc nomen Booz nec Ruth, sicut peribat familia Elimelech viri Noemi, ideo magis debuerunt gaudere mulieres cum Noemi, quàm cum Booz, & Ruth, quia illa consolatione ista potius indigebat.

Quare mulieres dicebant, benedictus Deus.
Quæst. LXXXIII.

QVAERETVR vterius, quare mulieres dicebant Noemi, benedictus Deus, qui nō passus est, vt deesset successor familiae tuæ in Israel. Respondendum, q̄ hoc fuit, quia per istum puerum extendi debet familia defunctorum, quæ deleta erat: nā iste puer natus est ex suscitatione feminis, quia Booz accepit Ruth ad suscitandum semen defuncti, & natus est inde Obed, & sic per eum cōtinuabatur familia Noemi, & si iste non fuisset natus, deficeret successor in Israel, in familia Noemi. Sed obijcietur, q̄ Obed continuabat familiam Mahalon, & nō Noemi: quia Ruth erat mater istius pueri, & fuerat vxor Mahalon defuncti sine semine, accepitque illam in vxorem Booz ad suscitandum semen Mahalon, sicut ipse dixit, supra in litera: ideo cum nunc natus fuerit Obed ex Ruth, succederet ille in familia Mahalon. Dicendum, q̄ Noemi erat mulier, & mulieres nō habebant familiam determinatam sicut viri, sed transibant in familiam virorū suorum, & quia Noemi fuerat vxor Elimelech, sup. 1. cap. erat de illa familia, de qua erat vir suus, & si delebatur successio familiae viri sui, delebatur successor familiae eius: nunc autem nato Obed restaurabatur successio familiae Elimelech viri Noemi: ergo restaurabatur successio familiae Noemi. Sed obijcietur adhuc, q̄ nō restaurabatur successio familiae Elimelech, sed Mahalon, cum Ruth, ex qua natus est iste puer esset vxor Mahalon. Dicendum, q̄ verum est, q̄ directè suscitabatur hic semen Mahalon, & tamen continuabatur non solum familia Mahalon, sed etiā Elimelech: quia Mahalon erat filius Elimelech, & familia Elimelech extendebatur per Mahalon: ille autem mortuus est sine semine, ideo peribat tā familia Elimelech, quàm Mahalon: nunc autem cum suscitaretur semen Mahalon, per quod continuaretur progenies eius, cōtinuabatur etiā familia Elimelech, & illa erat familia Noemi, ideo rectè dixerunt mulieres, q̄ Deus non est passus, q̄ periret successor de familia Noemi.

Alph. Toist. super lib. Ruth

An per Obed continuata sit progenies defuncti, vel per alium.
Quæst. LXXXV.

QVAERETVR vterius, an iste Obed fuit filius, per quem continuata est progenies defuncti, vel fuit alius, qui pertineret ad suscitationem feminis Mahalon. Aliquis dicit, q̄ non, quia si iste esset, per quem continuaretur progenies defuncti, vocaretur nomine defuncti, quia Deut. 25. dicitur, q̄ quando suscitabatur semen defuncti ex vxore eius, primogenitus natus ex suscitatione ista vocabatur nomine defuncti, & tamē defunctus vocabatur Mahalon, & iste Obed: ergo non erat iste, per quem continuabatur progenies defuncti. Secundò patet, quia si iste pertineret ad suscitationem feminis, vocaretur filius defuncti, & non patris sui naturalis: quia ex hoc dicebatur semen suscitatum esse defuncto, & tamen Obed non vocatur filius Mahalon, sed Booz, vt patet infra in litera, vbi computatur progenies à Phares vsq̄ ad David, & ponitur Obed filij Booz: sic etiam patet Matth. 1. & Lucæ 3. vbi ponitur genealogia Saluatoris, & ponitur Booz pater Obed. In contrarium videtur, q̄ Obed fuerit, per quem continuata est progenia Mahalon defuncti: nam supra in litera dicitur, q̄ suscepit Booz Ruth ad suscitandum semen, & non legitur de alio filio, quem genuerit ante istum, ideo videtur, q̄ iste sit, per quem progenies cōtinuata est. Secundò, & clarius patet, quando mulieres congratulabantur Noemi nato Obed dixerunt ei, benedictus dominus, qui non passus est, vt deesset successor familiae tuæ: ergo videtur, q̄ iste Obed erat successor in familia Elimelech viri Noemi, & Mahalon filij eius, quæ erat familia Noemi. Ad rationem primam in contrarium dicunt quidam tenentes positionem contrariam, q̄ verū est, q̄ familia Mahalon cōtinuata est p̄natos ex suscitatione feminis Booz ex Ruth, & ille, qui fuit primogenitus ex ista suscitatione vocatus est Mahalon, sicut defunctus, iste autem Obed non fuit primogenitus ex ista suscitatione, ideo non vocatus est Mahalon, nec per eum continuata est progenies Mahalon. Sed istud non stat: primum quia necessarium est, q̄ iste Obed fuerit primogenitus, quia quando natus est iste congratulabantur mulieres ipsi Noemi de natiuitate eius, & tamen si alius natus fuisset ante eū, potius gratularentur de illo, quàm de secūdo, vel de alijs. Item quia si alius fuisset primogenitus, ille pertineret ad defunctum, cum dicat lex de illo solo, q̄ deberet vocari nomine eius, & tamen iste Obed pertinebat ad progeniem defuncti, cum dixerint mulieres congratulando: benedictus dominus, qui non passus est, vt deesset successor familiae tuæ in Israel. Si autem alius fuisset primogenitus ex ista suscitatione, de illo diceretur hoc, ideo iste necessariò erat primogenitus. Cum autē dicunt isti, q̄ iste Obed non fuit ille, per quem cōtinuata est progenies Mahalon, non stat, vt patet ex dictis, s. quia dixerunt mulieres nato Obed benedictus Deus, qui non passus est, vt deesset successor familiae tuæ. Alij dicunt, q̄ iste Obed fuit primogenitus ex ista suscitatione feminis, vt probatum est hic, & ob hoc ipse fuit successor in familia defuncti, & dicunt, q̄ vocatus est nomine defuncti, & tamen Mahalon defunctus habebat multa nomina, s. vocabatur Mahalon, & Obed, sicut est de multis alijs viris, tā in nouo, quàm in veteri testō, qui sunt binomij, vel ternomij, sicut Iacob vocabatur Iacob, & Israel. Gen. 32. Et Esau vocabatur Esau, & Edō, & Seir, vt patet Gen. 25. sic Beatus Petrus vocabatur Petrus, & Simon Ioānis, & Bariona, & Simon, & Cephas, vt patet Matth. 16. & Ioan. 21. & 1. Corinthi. 15. Istud erat aequaliter tolerabile, & tamen non videtur satis stare, quia Mahalon sepe nominatur in hoc libro, & tamen nunquam vocatur, nisi Mahalon, & tamen si

Nu 4 esset

Viri binomij, & ternomij.

esset binomius, vel multinomius interdum quodam nomine, & interdum alijs vocaretur in scriptura. Ali- ter ergo, & melius dicendum est iuxta quosdam, scilicet, qd iste Obed fuit primogenitus ex ista suscitatio- ne seminis, & per eum continuata est progenies defun- cti, sicut in litera dicitur, & tamen non vocatus est no- mine defuncti. Et cum obijciatur, qd primogenitus vo- catus erat nomine defuncti: dicendum qd intelligitur quando frater suscitabat semen fratris, secus autem qm alij cognati. Patet hoc, quia lex Deuter. 25. de suscita- tione seminis dicit solum de fratribus, vt patet ex lite- ra ibi. & tamen Booz suscitans semen Mahalon, non erat frater eius, sed cognatus, vt patet supra in quadam quaestione, ideo non erat necessarium, qd hic primogenitus natus ex suscitatioe seminis vocaretur nomine defuncti. Et patet hoc magis, quia suscitatio seminis in fratribus erat ordinaria, & necessaria, in alijs autem erat quasi accidental, quia non obligabantur ad illam, ideo multa obseruabantur in fratribus susci- tantibus, vel suscitare volentibus semen aliorum fra- trum, quae non obseruabantur in cognatis: quod patet de pena non suscitantis, quia non suscitans semen fra- tris sui discauciabatur, & expuebatur in faciem eius: Deuter. 25. & tamen nunc cognatus Booz noluit sus- citare semen Mahalon cognati sui, & non punitus est sic, vt patet hic, & causa fuit, quia non erat frater de- functi, sed cognatus: sic ergo de primogenito vocan- do nomine defuncti intelligi potest. Ad secundum dicendum, qd ille, qui nascitur ex suscitatioe seminis, & continuatur per eum progenies defuncti, vo- cabatur filius defuncti, & succedebat ei in hereditate, tanquam filius. Sciendum tamen, qd iste erat duplici- ter filius, scilicet, naturaliter, & legaliter: erat enim fi- lius naturalis illius, qui suscitabat semen defuncti, & erat filius legalis ipsius defuncti, ideo poterit vocari fi- lius vtriusque: & sic aliquando scriptura vocauit ali- quem filium legaliter, & aliquem naturaliter. Hic autem vocauit scriptura Obed filium Booz, quia erat filius illius naturaliter, & sic etiam Matth. 1. Et tamen poterat vocari filius Mahalon, & etiam hic vocatur fi- lius Mahalon: nam dicebant mulieres congratulantes Noemi, natus est filius Noemi, vt patet in litera: sed non vocatur filius Noemi, nisi in quantum pertinebat ad Mahalon filium eius, cuius semen suscitabat Booz ex Ruth: ideo filius vocatur etiam Mahalon defuncti. *Haec sunt generationes.* Hic ponitur secundum huius par- tis, scilicet progenierum descriptio: nam postquam ad finem deducta est historia libri huius ponitur genea- logia Dauid deducta à Phares vsque ad ipsum. Et di- citur. *Haec sunt generationes Phares.* Phares est filius Iu- dae nepos Iacob, & genuit Iudas Phares, & Zaram vno actu ex nuru sua Thamar, quam putabat esse scortu: Gen 38. & cum nascituri essent Gemelli, protulit vnus eorum manum de vtero, & dixit obstetrix iste nasce- tur prius, ligauitque in manu eius filum coccineum, & ob hoc vocatus est Zaram, id est fulgens, vel splen- dens, vel oriens, & illo retrahente manum egressus est alius prior, vocauitque illum obstetrix Phares, id est di- uisorem, quia dixit propter te diuisa est materia, id est pellicula, eod. cap. & ibi expositum est, & de progenie Phares venerunt viri Bethlechem. *Phares genuit Efron.* Tota ista genealogia, quae hic ponitur, etiam ponitur Matth. 1. quia isti pertinent ad progeniem Saluatoris, iste Efron natus est in terra Chanaan antequam de- scenderet Iacob in Aegyptum, vnde Efron fuit vnus de septuaginta, qui ingressi sunt Aegyptu de femore Iacob, vt patet Gen. 46. Sciendū, qd Phares genuit duos, scilicet, Efron, & Amul, Gen. 38. Et isti duo fuerunt capita dua- rum familiarum in tribu Iuda, scilicet familiae Efronitarum, & Amulitarum: Num. 26. Hic autem nihil dicitur de

Amul, quia ille pertinet ad aliam familiam, cum sit principium alterius, & caput, per quam non deriuatus est Dauid: Intrauerunt autē isti duo, scilicet Efron, & Amul in Aegyptum cum patre eorum Phares: Gen. 46. & ibi mortui sunt: quia nemo illorum, qd cum Iacob descendit in Aegyptum redijt in terrā Chanaan, sed omnes mor- tui sunt in Aegypto antequam Aegyptii inciperent opprimere Itraelitas, vt patet Exod. 1. Et hoc, quia du- centis, & quindecim annis manserunt in Aegypto Itraelita, vt ibidem declaratum est, & Gen. 15. *Efron genuit Aminadab.* Sic patet Matth. 1. Iste Aminadab natus est post descensum Iacob in Aegyptum ibi in Aegypto: cum probatum sit supra, quia Efron pater eius descendit in Aegyptum cum Iacob, & nunquam inde exiuit. Arā quoque filius Efron non exiuit de Aegypto, quia non poterat vita eius tanto tempore post introitum in Aegyptum, & fuit mansio in Aegypto ducentorum, & quindecim annorum, vt dictum est. *Aram genuit Aminadab.* Sic patet Matth. 1. Iste etiam Aminadab natus est in Aegypto, & mortuus. Quod patet, quia in exitu Israel de Aegypto in principio anni secundi, ab exitu in deserto Sinai ordinatus est totus Israel quā- tum ad castrametationes suas, & quilibet tribus erat sub principe suo: & erant illi principes per derivationē lineae progenitorum à capite tribus, fuitque princeps tribus Iudae Nahasson filius Aminadab, vt patet Num. 1. & 2. & 7. Si tamen Aminadab pater eius viueret, non esset princeps Nahasson filius eius, quia proueniebat principatus iste per lineam progeniei, & quando viuebat alius semper erat princeps: ideo viuentē Aminadab nunquam esset princeps Nahasson filius eius, & tamen in exitu de Aegypto erat princeps Nahasson, ergo mortuus fuerat Aminadab in Aegypto. *Nahasson genuit Salmon.* Iste Salmon accepit in vxorem Raab Ierichontinam meretricem, Matth. 1. & ex illa genuit Booz: & hoc quia Raab absconderat exploratores Iudaeorum in Iericho, & cum delecta est ciuitas, liberauerunt Hebraei illam, & totam cognationem suā à morte, receptique sunt, vt viuerent inter Itraelitas, vt patet Iosue 2. & 6. c. *Salmon genuit Booz.* An iste Booz, qui genitus est ex Salmon sit ille, qui genuit Obed ex Ruth, dubium apud multos est, sed infra declarabitur in qua- dam quaestione. *Booz genuit Obed.* Ista generatio est, quae intenditur in toto isto libro: nam de nullo alio agitur, nisi quomodo Ruth assumpta fuerit in vxorē à Booz, & genuerit ex ea Obed, de quo supra. *Obed genuit Isai.* Iste vocatur aliquando Iesse, & aliquando Isai: nam communiter in veteri testamento vocatur Isai, vt pa- tet hic, & 1. Reg. 16. & 17. & 2. Reg. 20. & 3. Reg. 12. aliquando autem vocatur Iesse, vt patet Isai. 1. & Matt. 1. c. Sic multi alij viri sunt multinomij, vt supra dictū est. *Isai genuit Dauid regem.* Genuit Isai multos filios, scilicet octo, vt colligitur 1. Reg. 16. & 17. & minimus illorum fuit Dauid, quia tamen ille solus fuit assumptus in regem, de eo scriptura curauit.

Quare ista progenies ponitur in fine huius libri.
Questio LXXXVI.

QVAERETVR circa praedicta, quare ponuntur hic progenies iste in fine libri. Dicunt aliqui, qd hoc factū est, vt sciretur ad quid tenebat iste liber, vel quae erat intentio eius. Erat. n. intentio libri dicere de Ruth Moabitide, quomodo accepta est in vxorem à Booz, & de progenie eius venit Dauid: & quia historia Ruth non ponebatur principaliter propter aliud in sacra scriptura, nisi propter Dauid, vt sciatur vnde vene- rit Dauid, enarrata historia ponit quomodo Dauid descendit de Ruth, & enarratur progenies eius.

Di-

Dicendum, quod verum est, quod propter Dauid ponitur historia Ruth in sacra scriptura, & tamen ista narratio progeniei non ponitur ad indicandum, quod Dauid descenderit de Ruth, cum hic ponatur progenies incipiendo à Phares. Item, quia supra po- fuerat id per quod poterat hoc cognosci, cum dictum est, quod Booz genuit Obed, qui genuit Isai patrem Dauid. Dicendum ergo, quod ista enarratio pro- geniei facta est hic non propter historiam Ruth, de qua hic dicitur, sed propter Dauid, propter quem est ista historia: nam conclusa erat ista historia in Dauid, qui descendebat de progenie Ruth, & ta- men nondum erat cognita tota eius progenies, quia ante Booz nesciebatur ordo progeniei Dauid, ideo scriptura enarrauit eam hic incipiendo à Phares capite familiae vsque ad Dauid: nam in nullo alio loco ante hoc erat descripta progenies Dauid, licet aliqua pars eius poterat colligi ex varijs libris. Fuit autem con- ueniens istud valde, quia Dauid fuit rex excellentis- simus inter omnes reges Iudaeorum, & à Deo dile- ctissimus: nam de eo dixit Deus: Inueni virum iuxta cor meum, primo Regum decimotertio. Et de eo est maxima pars librorum Regum, ideo conueniens fuit, vt sciretur tota eius progenies. Et quia non fuerat hucusque posita, debuit hic poni cum hic ageretur de proauis eius, potissimè, quia libri Regum sequuntur post istum librum secundum ordinem histo- riae, & ibi ponuntur plura de gestis Dauid, ideo debet praemitti ad maiorem intellectionem ipsius Dauid progenies continuata ab exordio: & ponitur hic ista progenies, & primo Paralipomenon secundo, & Matthaei primo.

Quare progenies Dauid incepti narrari à Phares.
Questio LXXXVII.

QVAERETVR vterius, quare cum pro- genies Dauid enarrari debebat, incepti enarrari à Phares, & non prius, scilicet à Iacob, vel ab alio. Dicendum, quod primus Patriarcha Hebraeorum fuit Abraham, quia ipse fuit, qui primò electus est à Deo, & promissa est ei terra Chanaan, vt patet Gene- sis decimo secundo: ideo licet Thare pater Abra- hae, & alij priores fuerunt proauis Hebraeorum, non computantur in progenie Hebraeorum, sed primus eorum est Abraham, quia in eo cepit electio Dei, per quam Itraelita fuerunt populus distinctus ab alijs populis terrae: ideo cum enarratur progenies alicuius Hebraei, potest incipere enarratio ab Abraham, non tamen est necessarium, quod incipiat ab Abra- ham, nec ab Isaac filio eius, quia licet Abraham, & Isaac sint patres omnium Hebraeorum: non tamen sunt patres solum ipsorum Hebraeorum, sed etiam multarum aliarum gentium: quia Abraham fuit pater Agarenorum cum genuit Ismahelem. Fuit etiam pater Madianitarum, & aliarum gentium per filios, quos suscepit de Cetura, de quibus Genesis vigesimo quinto. Isaac fuit etiam pater om- nium Hebraeorum, & tamen etiam fuit pater Idu- maeorum, & Amalecitarum, quia genuit Esau, à quo descendunt Idumaei, & nepos illius fuit Ama- lec, à quo nominati sunt Amaleciti, vt colligitur Genesis trigesimo sexto: ideo in enarratione pro- geniei alicuius Hebraei non oportuit esse deductionem, nisi ab illo, qui erat caput omnium Hebraeorum, & solum ipsorum Hebraeorum, & iste fuit Iacob, quia ipse genuit duodecim capita duodecim tribuum Israel. Aliquando tamen occurrit aliqua progenies enarrata alicuius Hebraei ab vteriori principio, sicut patet de Genealogia Christi, quae secundum Matthaeum in-

cipit in Abraham, & Lucas deducit eam vsque ad Adam ordine conuerso, & inde ad Deum, vt patet Lucae tertio. Sed istud speciale est, quia generatio Christi non enarrabatur solum Iudaeis, sed etiam Gentilibus, ideo non fuit statutum principium generationis illud, à quo secundum Hebraeos consue- tum est incipi, scilicet ab ipso Iacob: quia tamen manifestum erat, quod Iacob erat princeps duodecim tribuum, & pater, cum sit enarratio progeniei, non oportet, quod incipiat à Iacob, vel reducatur in Iacob, sed incipiat à capite tribus, scilicet à Iuda, & Loui, & sic de alijs. Hic autem dicendum, quod incipit generatio à Phares, quia ante illum nota erat generatio, scilicet, quod Phares esset filius Iudae quem genuit ex Thamar, vt dicitur supra in litera: Iudas autem erat filius Iacob: post Phares autem ignotum erat, quomodo extendereetur progenies, ideo ince- pit à Phares. Alia etiam causa fuit, quia cum Phares esset caput illius familiae, de qua erat Dauid, satis erat, quod inciperet generationis enarratio à Phares. Alia causa est propter affectionem istorum, quorum enarrabatur progenies, quia maximè afficiebantur ad Phares, cum essent de familia illius: & patet, quia cum imprecarentur bona ipsi Booz viri Bethlechem, dixerunt ei, fiat domus tua, sicut domus Phares, vt patet supra in litera, sed prima causa est potior.

Quare ista progenies continuata est vsque ad Dauid.
Questio LXXXVIII.

QVAERETVR vterius, quare progenies ista continuata est vsque ad Dauid, & non vltra. Respondent quidam, quod factum est propter scri- ptorem libri, scilicet, quia scriptor eius vidit ipsum Dauid, quia fuit contemporaneus ei, & non vidit alios reges de stirpe eius. Et hoc patet, quia creditur scriptor fuisse Samuel: & tamen manifestum est, quod mortuus est Samuel viuentē Dauid, vt patet 1. Reg. 25. ideo non potuit scribere hic generationem successorum Dauid. Sed dicit aliquis, quod non fit propter scriptorem: nam scriptor libri huius non fuit Samuel: quod patet, quia hic dicitur, quod Isai genuit Dauid regem, & tamē manifestum est, quod Samuel non vidit Dauid quando erat rex: quia mortuus est Samuel cum esset Dauid profugus à facie Saulis, scilicet, quando Dauid erat in deserto Carmeli, & voluit delere domum Nabal Carmeli, vt patet 1. Reg. 25. ca. & postea mortuus est Saul, & deinde regnauit super Iudam ipse Dauid, vt patet 2. Reg. 1. & 2. Dicendum est, quod sicut declaratum est in prologo huius libri, & est communis opinio, Samuel fuit scriptor libri huius. Et cum obijciatur, quod non potuit ipse Samuel videre Dauid, quando regnabat ad hoc, quod scriberet cum esse regem. Dicit potest vno modo, quod Samuel potuit scribere Dauid esse regem, quia licet non vidit eum in possessione regni, tamen sciebat, quod regnaturus erat, quia ipse hoc praedixerat, vt patet 1. Reg. 15. Et postea mortuus explicuit illud, eo. li. ca. 28. Etiam vidit Samuel ipsum Dauid esse regem, quia vidit eum vnctum in regem cum ipse illum vnxit, vt patet 1. Reg. 16. & vnctio illa conferebat ei titulum, cum praeepto Dei facta fuisset. Alio modo potest dici, quod Samuel scripsit istum librum, & ipse non vidit Dauid esse regem, nec scripsit ipsum esse regem, sed ista particula addita est ab Eldra, qui reparauit omnes libros legis combustos à Caldaeis, & sic in multis alijs libris putatur scripsisse addendo aliquos versiculos. Istud autem verisimilius est, quam praecedens: nam dato, quod Samuel vnxisset Dauid in regem, non scriberet hic eum tanquam regem, eo quod nondū con- stabat

stabat eo viuente, quod Dauid esset rex, & legentes librum istum non intelligerent quomodo diceretur Dauid esse rex, cum non viderent eum regnare. Item, & potissime, quia Samuel nolebat indicare istud timens Saulem: nam quando iussit Deus, quod Samuel iret ad vngendum Dauid in Bethlechem dixit Samuel, quod audiret hoc Saul, & interficeret eum, & ob hoc iussit Deus, quod Samuel portaret vitulum fingens, quod ibat ad immolandum domino in Bethlechem 1. Reg. 16. cap. non ergo declararet, quod Dauid erat rex describens hoc in libro isto, sed Estras istud addidit. Et sic satis potest stare responsio ista; scilicet, quod non fuit continuata progenies ultra Dauid, quia non potuit ultra describere huius libri scriptor. Dicendum ergo, quod continuata fuit hic progenies vsque ad Dauid, quia tota intentio libri istius erat propter Dauid, scilicet, quod sciretur, quod de Ruth Moabitide descendisset Dauid, ideo etiam progenies hic descripta narratur propter Dauid, & sic necessarium erat ad ipsum perueniri. Cum autem non fuerit ultra continuata progenies ista, dici potest dupliciter: vno modo, sicut supra, scilicet, quod non potuit scriptor libri plura describere, eo quod viuentem Dauid obiit, & non vidit successores eius. Secundò potest dici, quod factum est, quia habito sine cessat motus. Erat enim intentio libri tota ostendere de Dauid quomodo descendisset de stirpe Ruth, & ob hoc etiam progenies ista descripta est, scilicet, ut sciretur tota progenies Dauid ab exordio. Cum ergo sic enarrando perueniretur ad Dauid, ibi standum erat. Nam si continuaretur ultra, putaretur, quod introducta esset propter illum, in quo concluderetur, & sic non putaretur introducta propter Dauid. Et hoc verisimilius est: nam si solum factus esset enarratio in Dauid, quia scriptor non vidit successores Dauid, poterant poni omnes alij successores Dauid vsque ad captiuitatem Babylonis, cum Estras, qui addidit hic quandam particulam, scilicet, quod Dauid esset rex, sicut supra declaratum est, poterat ponere omnes successores Dauid vsque ad captiuitatem Babylonis, quia omnes illi fuerunt ante Efdram: & tamen neminem illorum posuit, ideo videtur dicendum, quod non fuerunt positi alij, quia generatio ista solum enarratur propter Dauid.

Quomodo Dauid descendit de stirpe Phares, & Efron.
Questio LXXIX.

QVAERETVR vterius, circa istam enarrationem progeniei, quomodo dicitur, quod Phares genuit Efron, & Efron genuit Aram, & sic ponitur Dauid descendisse de stirpe Phares, & Efron, & tamè istud non est possibile, quia familia Phares est distincta à familia Efron: nam in tribu Iuda ponitur quinque familiae Num. 26. cap. Selaitarum, Pharesitarum, Efronitarum, Zareitarum, Amulitarum, & istae familiae erant distinctae; ideo, qui erat de vna familia, non poterat esse de altera: & sic si erat Dauid de filiis Phares, non erat de filiis Efron. Aliquis dicet, quod cum Efron esset filius Phares, ut patet hic, familia denominata ab Efron esset pars quaedam familiae nominata à Phares, & sic poterat quis esse in familia Efron, & Phares. Sic est de tribu, & familia, quia in qualibet tribu sunt multae familiae, & tamen qualibet familia est pars tribus, & qui est de aliqua familia est de tribu. Dicendum, quod hoc non stat, quia pars & totum non connumerantur, sicut nec vniuersale & particulare, & tamen familiae, quae sunt sub qualibet tribu connumerantur, quia ponuntur in tribu Iuda esse quinque familiae, ideo oportet, quod differant inter se, quia alias non essent quinque familiae, sed vna: sicut homo, ani-

mal, corpus, & substantia sunt quatuor, sed vnum, quia non connumerantur. Et cum dicitur de tribu respectu familiae, dicendum, quod non est simile, quia verum est, quod quilibet, qui est sub familia aliqua, est sub tribu, & tamen non connumerantur inter se tribus, & familia, ita quod tribus, & familia distinguantur, & sint duo; sed sunt tanquam totum, & pars: scilicet, si quis est de familia eiusdem tribus inter se, quia connumerantur, & conuidentur, sicut pars contra partem, ideo necessarium est dicere, quod familiae Phares, & Efron sint distinctae; ita quod illi, qui sunt de familia Efronitarum non sunt de familia Pharesitarum. Quidam dicunt aliter, sicut respondebatur Num. 26. & saepe alibi, scilicet, quomodo pater, & filij possunt constituere diuersas familias: nam familia patris continuatur per filium, & si filius nominare deberet aliam familiam, iam non esset aliquis, per quem continuaretur familia denominata à patre suo, & sic periret. Et dicunt, quod quando pater habet vnicum filium, non potest pater nominare vnam familiam, & filius alteram, quia iam non esset per quem continuaretur familia patris: si tamen pater habeat multos filios, potest pater nominare vnam familiam, & quilibet filiorum alteram praeter vnum, per quem continuetur familia patris, & sic est de multis, ut patet Numeri 26. Et tamen dicendum, quod hoc non satisficit in presenti, quia istud est ad hoc, quod familia Efron possit esse distincta à familia Phares, licet Phares sit pater Efron, & tamen deberent adhuc manere distinctae istae familiae, ita quod ille, qui esset de familia Phares, non esset de familia Efron, & è contrario: & tamen hic ille, qui erat de familia Phares est de familia Efron, cum Aran sit de familia Phares, & etiam est de familia Efron, cum dicitur esse filius eius. Dicendum, quod adhuc non concludit, quia licet quis sit filius Phares, non est de familia eius, quod patet ex casu dato: poterit enim quis habere octo filios, & nominabit vna familia à se esse filius alicuius, & non esse de familia eius. Quis potest esse filius alicuius, & non esse de familia eius.

Item, si quis pater habet multos filios, non potest pater nominare vnam familiam, & filius alteram, quia iam non esset per quem continuaretur familia patris: si tamen pater habeat multos filios, potest pater nominare vnam familiam, & quilibet filiorum alteram praeter vnum, per quem continuetur familia patris, & sic est de multis, ut patet Numeri 26. Et tamen dicendum, quod hoc non satisficit in presenti, quia istud est ad hoc, quod familia Efron possit esse distincta à familia Phares, licet Phares sit pater Efron, & tamen deberent adhuc manere distinctae istae familiae, ita quod ille, qui esset de familia Phares, non esset de familia Efron, & è contrario: & tamen hic ille, qui erat de familia Phares est de familia Efron, cum Aran sit de familia Phares, & etiam est de familia Efron, cum dicitur esse filius eius. Dicendum, quod adhuc non concludit, quia licet quis sit filius Phares, non est de familia eius, quod patet ex casu dato: poterit enim quis habere octo filios, & nominabit vna familia à se esse filius alicuius, & non esse de familia eius.

Konnumerantur, sicut nec vniuersale & particulare, & tamen familiae, quae sunt sub qualibet tribu connumerantur, quia ponuntur in tribu Iuda esse quinque familiae, ideo oportet, quod differant inter se, quia alias non essent quinque familiae, sed vna: sicut homo, ani-

ante introitum in Aegyptum non habuerit nisi Efron, & Amul, poterat postea gignere alios filios, qui non computarentur inter descendentes. Et hoc potissime, quia Phares erat valde iuuenis, quando descendit in Aegyptum cum Jacob: nondum enim erat annorum 24. ut declaratum fuit Gen. 38. Aliter potest dici, quod dato, quod Phares haberet duos filios solum, poterat nominari ab eo vna familia, & à quolibet filiorum alia. Et si dicitur, quod non erat ibi aliquis, per quem continuaretur familia paterna; dicendum, quod oportebat, quod aliquis filius istorum haberet rursus multos filios, & per vnum illorum continuaretur familia paterna, & per alium familia aui, sicut si Efron haberet multos filios, quidam de filiis eius nominarentur de familia Efron, & alij de familia Phares, & tamè omnes essent filij Phares: & sic poterat esse in praesenti.

Quomodo stat, quod Salmon genuit Booz, & Booz Obed cum ambo essent decrepitate aetatis.
Questio LXXX.

QVAERETVR vterius, cum dicitur hic, quod Salmon genuit Booz, & Booz genuit Obed, quomodo potest stare hoc: nam tunc necessarium esset, quod tunc Salmon, qui Booz, qui gigneret esset quilibet plus quam centum annorum, imò plus quam centum & viginti, quod est valde inconueniens, quia nullus homo in tanta aetate erat potes ad gignendum, & non solum hoc, sed et rari perueniebant ad istam aetatem illo tempore, sicut & isto: consequentia patet, quia natiuitas Obed ponitur communiter fuisse tempore Heli iudicis Israel, & summi sacerdotis: sic enim vult Ioseph. 2. Antiq. Salmon autem accepit Raab Ierichonitā in vxore, ex qua natus est Booz in introitu Israel in terram Chanaan, ut patet Ios. 6. cap. quia tunc ipsa recepta est inter Israelitas, & tunc inter vtrunq; tempus fuerunt plures, qui ducenti & 40. anni, ideo necessarium erat, quod vterq; istorum qui gigneret esset plus quam centum & viginti annorum. Patet hoc, quia ab exitu de Aegypto vsque ad foundationem templi Salomonis fuerunt anni quadringenti, & octoginta, ut patet tertio Reg. 6. à quibus subtrahatur quadraginta anni ab exitu de Aegypto vsque ad introitum in terram Chanaan: (nam illic post introitum in terram Chanaan capta est Iericho, quae fuit prima ciuitas, quae capta est in terra Chanaan, ut patet ex processu libri Iosue à principio vsque ad 7. cap.) subtrahantur etiam 30. anni ad plus de tempore Heli summi sacerdotis, & iudicis: (nam peregrinatio Elimelech facta est in diebus cuiusdam iudicis, supra 1. cap. & dicitur iste fuisse Heli, durauit autem decem annis, supra primo, & post reuersionem accepta est Ruth in vxorem à Booz, & peperit Obed, de quo hic, & sic ad minus transferunt 10. vel 11. anni de tempore Heli iudicis, & sacerdotis: ipse autem iudicauit annis 40. ut patet 1. Reg. 4. ideo ad plus subtrahantur 30. anni de tempore eius.) deinde subtrahantur 40. anni Saulis Actu. 13. & postea 40. anni regni Dauid 2. Reg. 5. & 3. Reg. 2. & tres anni de regno Salomonis, quia in principio 4. anni regni Salomonis fuit fundatum templum: qui sunt simul anni 153. qui subtrahantur de 480. manebunt 300. & 27. diuidendo ergo istos per Salmon, & Booz, necessarium erit, quod quilibet istorum haberet annos plures, quam centum & sexaginta tres: quod videbatur impossibile, quia nullus hominum ad tantam aetatem accedebat. Et dato, quod quis attingeret eam, non esset quis potens gignere in tali aetate. Dicit ergo Nicolaus, & quidam de doctoribus nostris, quod fuerunt tres viri eiusdem nominis, scilicet Booz auius, pater, & filius, & primus eorum fuit filius Salmō, & ille genuit alterum Booz, qui subtrahitur hic: & ille Booz, qui subtrahitur genuit Booz patrem Obed, & isti tres conuenienter

Opinio Nicolai reuellitur.

implerent tempus istorum 327. annorum cum Salmon, & sic poterit litera stare; & sic tenet Nicolaus hic, & etiam super Matth. cap. 1. probat hoc per simile: nam sic Matth. 1. in Genealogia Saluatoris subtrahuntur alij tres, scilicet Ochozias, & Ioas, & Amasias. Nam dicitur, Ioram autem genuit Oziam. Et tamen Ioram non genuit Oziam, sed Ochoziam, & ille genuit Ioas, & Ioas genuit Amasiam, & Amasias genuit Oziam, ut patet 4. Reg. 11. & 8. & 14. & 2. Paralipo. 21. & 22. & 25. sicut ergo subtrahuntur illi tres reges, ita subtrahuntur tres viri Booz, vel duo in prima parte Genealogiae Saluatoris: Matth. 1. & hic. Dicendum, quod licet hoc multis videatur stare, tamè falsum est: & causa est, quia ipsi nesciunt dissoluere inconueniens, quod videtur sequi si ponatur vnus Booz: & tamen dicendum est, quod vnus fuerit, scilicet, qui fuit pater Obed, & filius Salmon. Modus autem, quomodo litera stet conuenienter, est iste, scilicet, quod non astringamus nos ad hoc, quod fuerit historia Ruth tempore Heli summi sacerdotis, sed tempore alicuius iudicis multo ante eum, & dicemus, quod historia Ruth accidit diebus Gedeonis iudicis Israel, & coepit anno Barac ultimo. Et computabitur sic, quod Salmon filius Naafon natus fuerit ante exitum de deserto decem, vel viginti annis, & acceperit Raab Ierichonitam in vxorem in introitu in terram Chanaan, & forte genuit ex ea multos, & tamè genuit ex ea Booz in fine omnium, cum iam esset annorum nonaginta duorum, vel trium: & tunc esset etiam apta ad gignendum Raab, quia forte in introitu in terram Chanaan ipsa esset puella tenera quindecim annorum, licet edita impudicitia, & cum esset annorum 87. conciperet Booz ex Salmon: nam Sara quando coepit Isaac, erat annorum nonaginta, & non fuit miraculum in conceptione propter maximam senectutem, sed quia desiderant fieri Sara muliebricia. De hoc Genesis decimo septimo, & decimo octavo, & vigesimo primo. Postquam ergo Raab in anno 87. conciperet, deinde Booz filius Salmon anno 98. vitae suae ex Ruth, quae erat iuuenula poterat gignere Obed, & istud esset tempore Barac subtrahatur quadraginta anni ab exitu de Aegypto vsque ad introitum in terram Chanaan septuaginta duos annos, post quos gigneretur Booz ex Salmon constituto in nonaginta & duobus annis, & ex Raab, quae esset octoginta septem annorum, & addantur illis nonaginta, & octo anni in qua aetate Booz gigneret Obed ex Ruth, qui sunt simul centum & septuaginta anni, computentur totidem per tempora iudicum, scilicet quadraginta anni primi iudicis, scilicet Othonielis, iudicis tertio, sub quibus etiam comprehenditur totum tempus, quo Iosue rexit populum, & tempus medium inter Iosue & iudices: sic declaratum est ibidem: & postea anni octoginta, qui computantur sub Aod secundo iudice, eodem capitulo, & quadraginta anni sub Barac: iudicis quarto. Nam sub Samgar non computantur aliqui anni, sed tempora sua colliguntur sub Barac: & sunt isti anni simul centum & sexaginta: accipiantur anni decem de diebus Gedeonis, qui etiam quadraginta annis iudicauit, ut patet iudicis octavo: & sic dicitur, quod tempore Gedeonis anno decimo, vel quasi potuerit esse generatio Obed, & principium peregrinationis eius fuit in principio dierum Gedeonis, vel in fine dierum Barac. Nam illa peregrinatio durauit decem annis, ut patet supra primo: deinde dicitur, quod Obed nonaginta octo annorum, vel quasi poterat gignere Isai patrem Dauid, & Isai gigneret Dauid anno octuagesimo quinto, vel quasi vitae suae, & isti anni omnes coniungendo cum praecedentibus sunt anni trecenti quinquaginta & sex, scilicet septuaginta duo anni Salmon post

post introitum in terram Chanaan, & nonaginta octo Booz, & totidem Obed, et octogintaquinque Isai qui subtrahantur de quadringentis octoginta, qui fuerunt ab exitu de Aegypto usque ad fundationem templi Salomonis 3. Reg. 6. manebunt 124. anni, de quibus rursum fuerunt subtrahendi quadraginta, scilicet, qui fuerunt ab exitu de Aegypto usque ad introitum in terram Chanaan, manebunt octoginta & quatuor anni; de quibus subtrahantur quatuor anni ferè, qui transierunt de regno Salomonis, quando fundatum est templum 3. Reg. 6. & quadraginta, quibus regnavit David, secundo Regum quinto, & tertio Regum 2. manebunt alij quadraginta anni: & isti fuerunt, qui ascribunt regno Saulis Act. 13. & hoc modo, quando cœpit regnare Saul, vel quando cœperunt computari quadraginta anni sub eo fuit natiuitas Danid, & erit tunc totus numerus completus, & conformatus numerus generationum numero temporis: & tamen non debet dici, quod David natus fuerit primo anno regni Saulis, quia tunc anno, quo moreretur Saul esset David quadraginta annorum: & tamen falsum est, quia erat illo anno triginta annorum. Quod pater, quia illico, ut mortuus est Saul, vnctus est David in regem super Iudam, ut patet 2. Reg. 1. & 2. & tamen quando vnctus est in regem super Iudam erat annorum triginta 2. Reg. 5. ideo dicendum, quod decem anni erant transacti de regno Saul, quando natus est David, & tamen nondum regnabat Saul, sed iudicabat Samuel: & tamen tempora Samuelis, & Saulis computantur in illis quadraginta annis, qui ascribuntur Sauli: Act. 13. & de istis iudicauit Samuel amplius viginti annis, de quibus patet 1. Regum septimo. Iosephus autem sexto Antiquitatum, & septimo in principio dicit fuisse decem & octo annos regni Saulis, & sic manent viginti duo pro Samuele, quod satis conueniens est. Isti autem decem anni diuidentur per generationes præcedentes dando cuilibet duos, vel tres annos: et sic stabit numerus ex omni parte conueniens; et non oportebit dicere, quod fuerint tres Booz, quia litera non innuit, sed est diuinare. Sed dicitur, quod ista computatio generationum ad implendum numerum annorum est facta, et à voluntate propter duo, vel tria. Primum, quia ponuntur isti generare in tanta ætate, in qua forte non poterant gignere. Secundò, quia dato, quod possent gignere in tanta ætate, tamen non est verisimile, quod in illa gignerent, sed potius in minori ætate. Tertio, quia dato, quod in tanta ætate gignerent, isti essent geniti in minori ætate, cum sint primogeniti, per quos textitur linea patrum, cum tam hic, quam 1. Paralipome. 2. & Matth. 1. ponantur ad enarrandum generationem patrum, & istud comperit primogenitis. Dicendum, quod non sequitur aliquod istorum inconuenientium, nec est fictio aliqua, sed necessitas ad ponendum generationem in tanta ætate, quia aliàs non posset stare, quod isti soli, qui ponuntur hic completerent generationem istam, sed necessarium erit dicere aliquos taceri, quod non est conueniens. Ad primum inconueniens dicendum, quod isti poterant gignere in tanta ætate, quia in maiori ætate generabant alij, quia Abraham, quando genuit filios suos ex Cetura, erat annorum centum quadraginta, & plus, ut probatum est Gen. 25. Et non fuit aliquod miraculum in generatione illa, quia solum ponitur miraculum in generatione Isaac, quem concepit Sara, ut patet Gen. 18. & ad Rom. 4. & ad Hebr. 11. Ideo à fortiori posset isti gignere anno octogesimo octauo: & istud posset facilius esse accipiendum iuenculas in vxores: nam senes non possunt gignere ex veteribus, & tamen si accipiant iuenculas in vxores poterunt gignere: & sic

dicunt Augustinus, quod Abraham potuit gignere ex Cetura in magna senectute naturaliter, cum ex Sara in minori constitutus ætate gignere non potuisset, scilicet, quia Sara erat veterana, sicut Abraham, & Cetura, de qua postea genuit sex filios, quæ erat iuencula. Causa autem, quare potest gignere vir senex de iuencula, & non de veterana potest esse multiplex. Prima, quia in magna ætate desunt mulieribus fieri menstrua, & tunc impossibilis est conceptio naturaliter: sic fuit de Sara: nam dicitur Gen. 18. quod erant Abraham, & Sara prouectæ ætatis, deserantque Saræ fieri muliebria. Secunda est, quia ad hoc, quod mulier concipiat, oportet, quod menstruum muliebri digeratur, & formetur à femine masculino. Digestio autem fit per calorem seminis masculini: ideo insurgunt tunc duo impedimenta: primum ex parte viri, quia semen senis est debilis caloris, & non valet digere, nec formare menstruum muliebri ad organizandum inde foetum. Secundum est ex parte mulieris veterana. Nam menstruum muliebri est aliquantulum frigidius naturæ, & valde humidæ, & quanto magis mulier declinat ad senectutem, tanto menstruum frigidius est, & difficilius formabitur: si autem senex accipiat iuenculam in vxorem propter calorem ætatis menstruum est calidæ complexionis, & modicus calor seminis virilis sufficit ad digerendum, & formandum menstruum muliebri in foetum: ideo senex poterit gignere ex iuencula: dum tamen non sit valde senio infrigidatus. Nam ad tantum defectum virtutum naturalium propter ætatem potest aliquis deuenire, quod ex nulla femina quantumcunque iuencula gignere possit, etiam si possit semen emittere: nam facile est homini in quacunque ætate calefacto saltem artificialiter semen emittere, & tamen illud tam defectuosum esse poterit, quod nullo modo proficiat ad generationem. Sic etiam est de menstruo muliebri: nam licet mulier veterana non possit concipere de senex, poterit concipere de iuene, quia in illo propter ætatis calorem, & fortitudinem excessus caloris seminis masculini contemperabit semen femininum, etiam si sit frigidum, & fiet inde conceptus: in tanta tamen frigiditate, vel indispotione potest interdum esse semen menstruum muliebri, quod à nullo semine virili quantumcumque calido possit digeri, & formari. Et in tali statu mulier concipere naturaliter non potest, & tunc vocatur corpus mulieris emortuum. Sic dixit Apostolus ad Hebr. 11. quod Abraham non considerauit emortuam vuluam Saræ. Poterat ergo senex gignere de iuencula, qui aliàs non poterat gignere de veterana, propter calorem nimium ætatis. Quod autem sit nimius calor iuencularum patet, quia quando David infrigidatus erat, ita ut opertis vestibus non calefieret, quæ fuerunt ei serui sui adolescentulam nomine Abisag, ut dormiret in sinu eius, & calefaceret eum, tertio Regum primo. Istud autem poterat esse in omnibus istis præterquam in Salmon, cuius vxor erat annorum octoginta & septem, vel ferè, quando concepit Booz, ut supra declaratum est: & tamen in alijs poterat esse. Et patet hoc de Booz: nam ipse accepit Ruth in vxorem, quæ erat iuencula, & vocatur puella supra in litera. Ad secundum inconueniens, quando dicitur, quod dato, quod possent gignere in tanta ætate, tamen non est verisimile, quod tunc gignerent. Dicendum quod non solum est satis verisimile, imò etiam est verum, quia manifestum est, quod Booz senex erat, quando accepit nunc Ruth in vxorem, & genuit ex ea Obed: unde ipse dixit: benedicta tu filia à domino, quia non es secuta iuuenes pauperes, aut diuites, sed secuta est ipsum, ergo ipse non erat iuuenis. Sic etiam patet

Causa
quare se-
nex poterit
gignere ex
iuencula
& non de
veterana.

de Isai patre David: nam in senectute sua ipse genuit David, quia quando David erat paruulus, & palcebat greges, erat Isai pater eius grandævus, ut patet 1. Reg. 13. Ad tertium inconueniens, cum dicitur, quod dato, quod aliquos filios generarent isti in tanta ætate, tamen non essent isti, de quibus loquitur hic, eo quod isti erant primogeniti, sicut patet de Obed, qui fuit primogenitus, & per eum continuata fuit linea Mahalò defuncti. Dicendum, quod non fuerunt isti, qui ponuntur hic, primogeniti, sed forte vltimi filiorum istorum gignentium. Sic patet de David: nam dicitur hic, quod Isai genuit David, & non ponitur alius de filiis eius, & tamè Isai habebat alios filios, quorum vltimus fuit David, ut patet primo Reg. 16. & primo Paralipome. vigesimo quarto, ita poterat esse de alijs. Et cum obijcitur, quod isti essent primogeniti, quia per eos enarratur progenies patrum: dicendum, quod non stat, quia si aliquando minores fuerunt digniores primogenitis, non computatur progenies patrum per primogenitos: sic etiam fuit de David: nam Salomò fuit minimus filiorum eius, ut patet 1. Paralipome. 28. & tamen per ipsum computatur progenies David, quia ille fuit rex, & non aliquis de fratribus eius. Cum autem rursus obijcitur, quod fuit Obed primogenitus Booz. Dicendum, quod non fuit primogenitus respectu Booz, sed fuit primogenitus eius de Ruth, quia cum suscepit illam in vxorem ad suscitandum semen defuncti in Mahalon, primus filius eius fuit Obed. Aliud, & quantum inconueniens potest allegari, scilicet, quod ponitur hoc modo historia Ruth fuisse tempore Gedeonis, & tamen communiter dicitur, quod fuerit tempore Heli summi sacerdotis, & iudicis. Dicendum, quod hoc non est inconueniens: nam non constat, quod fuerit ista historia tempore Heli ex aliquo loco sacre scripturæ: nec ex aliquo argumento probabili, sed solum ex opinione cui possumus contradicere, si voluerimus: potissimè, cum non possit hoc stare aliquo modo: nam supra 1. cap. in quadam questione de hoc declaratum est, quod erat impossibile, quod accideret tempore Heli: ideo Hebræi dicebant quod fuerit tempore Abeslan iudicis Israel. Sed dicendum, quod etiam non potest stare: nam Abeslan fuit multo tempore post Gedeonem, & inter annum decimum Gedeonis, vel quasi quo fuit natiuitas Booz, & principium temporis Abeslan fuerunt anni centi, & duo. Quod patet, quia Gedeon 40. annis iudicauit, de quibus subtrahantur decem, quia anno decimo ei ponitur supra fuisse natiuitas Obed, manent triginta: deinde tres anni, quibus præfuit Abimelech filius eius, deinde vigintitres anni Thola, & vigintiduo anni Iair, & decem & octo anni, qui fuerunt sine iudice, ut patet Iudi. 8. 9. & 10. postea sex anni Iephthe Galaaditæ: Iudi. 12. qui sunt simul centum & duo anni: quibus additis præcedenti temporis sequetur, quod tam Salmon, quod Booz quando genuerunt erant annorum centum quadraginta septem ad minus, & tamen istud non conceditur tempore istorum: quia tunc nullus hominum ad tantam perueniebat ætatem, quanto magis, quod illo tempore gignere possent. Patet hoc, quia dato, quod fuerit natiuitas Obed anno 10. Gedeonis, vel quasi, ponebatur, quod esset Salmon annorum nonaginta, & duorum, vel quasi, scilicet, quod natus esset ante introitum in terram Chanaan viginti annis, vel quasi, & postea per septuaginta annos genuisset Booz, & sic esset nonagintaduum annorum, quando gigneret & ponebatur etiam Booz nonaginta & octo annorum, quæ gigneret Obed, quæ aliàs non poterat perueniri usque ad tempus Gedeonis, ut supra declaratum est: si autem nunc addantur isti centum & duo anni sequetur, quod quilibet istorum ad minus erat annorum centum qua-

draginta & septem: & tamen in tali ætate non poterat quicquam illo tempore viuere, ideo si illo tempore fuisset historia Ruth, necessarium erat, quod aliquis subtriceretur in progenie ista, sicut dixerunt Latini, & Nicolaus: ideo quantum ad hoc, licet tam Iudæi, quæ Latini videantur errare; tamè rationabilis locuti sunt Latini ponentes, quod fuerit tempore Heli, & subtricerentur hicaliqui, quam Hebræi non ponentes aliquos subtriceri, & dicentes, quod fuerit hoc tempore Abeslan. Et rationabilis vtriusque locutus est Nicolaus, dicens, quod fuerit tempore Abeslan: & tamen ponens, quod aliqui subtricerentur, scilicet, quod fuerint tres vocati Booz. Sed adhuc ipse non rectè in hoc dixit fingens aliquid, quod scriptura non dixit, & tamen causa non ponendo plures, quam exprimitur in litera: & sic non est ponendum, quod fuerit historia Ruth tempore Heli, nec tempore Abeslan, sed tempore Gedeonis, ut supra declaratum est. Causa autem, quare motuum, & ratio Nicolai non tenet, est primò, quia videtur nimis absurdum, quod aliquis faciat suppletiones ad sacram scripturam, dicendo fuisse aliquid quod scriptura non ponit, nullam ostendendo ad hoc causam necessariam. Nam quando causa est necessaria, dicitur aliquid omnissum esse: & tamen Nicolaus non ostendit aliquam causam necessariam, quare debeamus dicere, quod fuerint tres Booz, & quod hic solum ponitur vnus, cum existente vnico Booz possit stare conuenienter, ut supra declaratum est: & potissimè circa enarrationem progenitorum, cum scriptura dicat fuisse Salmon patrem Booz, & Booz patrem Obed, & nos asseramus hoc non fuisse sic, sed quod Booz fuit pater alterius Booz, & ille alterius, quia videtur quodammodo dicere contra naturam scripturæ. Secundò, et efficacius patet, quia si verum esset, quod ommitteretur hic duo viri nomine Booz, dato quod in aliquo loco scripturæ ommitterentur, supplerentur in alijs, sicut fit de multis alijs omissionibus: & tamen cum in multis locis ponatur ista progenies, in omnibus ponitur sic: non ponitur hic, & Matth. 1. & 1. Paralipome. 2. et vbique ponitur eodem modo: ideo non videtur, quod aliquod omnissum fuerit hic, vel ibi: et ista est ratio, quæ maximè mouet. Item patet hoc potissimè de libro Paralipome, quia ille liber est ad suppletionem eorum, quæ in alijs libris omittuntur, et ob hoc vocatur Paralipomenon, id est omnissorum siue de omnissis, et tamen ibi ponitur generatio ista, sicut hic, ergo non fuerunt taciti aliqui, qui vocarentur Booz, sicut isti asserunt. Motuum autem Nicolai, scilicet, quod subtricerentur hietres viri; vel duo, sicut constat, quod omittitur Matth. 1. in Genealogia Christi, non facit ad propositum, quia de illis habetur causa, quare omittantur, scilicet, quia fuerunt impij, et tamè de istis duobus, quos asserunt subtriceri, non apparet, quod mali fuerint, cum et non appareat, quod sint: ideo non est sic dicendum, quod omittantur. Item patet hoc maximè, quia adhuc si omitterentur solum Matth. 1. posset habere colorem, quod fiebat ad reddendum numerum perfectum, et ad æquatam generationum quatuordecim: ita ut ter ponantur quatuordecim, ut ait Matth. vel forte ex alia causa: et tamen non omittentur illi in veteri testamento, sicut hic de tribus regibus, scilicet Ochozia, Ioas, et Amasia, qui sunt in generatione Christi: et tamen si omittuntur Matth. 1. ponuntur tamen in numero regum in 4. Reg. et in 2. Paralipome. et in alijs libris. Et cum de istis duobus Booz, quos dicunt subtriceri, non apparet in veteri testamento toto, ideo non est dicendum, quod omittantur hic. Patet ergo, quod Salmon fuerit filius Naafon, et pater huius Booz, qui genuit Obed. Et ita terminatur tota sententia huius libri Ruth, adiuuante Deo nostro, cui est honor, et gloria in secula seculorum. Amen.

Breuis

BREVIS licet libellus iste in litera ex-
 riterit, cum nec per se liber sit, sed
 quædam decisio facta de libro Iudicum,
 ut Hieronymus innuit in prologo Galeato,
 difficultates tamen non paucas continet,
 cui & quandam lucubrationem appo-
 nere necessariò nobis fuit: nunc verò licet
 iuxta vota fortassis labori fructus exposi-
 tionis non responderit, deuotè tamen, ut
 id efficeretur, iuxta vires elaboratum est. **G**

F In quo, ut in cæteris, assistit nobis spiritus
 diuisoris quantacumq; portiuncula, aliquid
 saltem elucidatum est. Lectores ergo beni-
 uolos admonitos esse volo, nè pauperulam
 Ruth in agro Booz spicas merentem contē-
 pserint: nam etsi pauperula, magnæ tamē
 virtutis nobis indicium præstitit: potissimè,
 quia libelli huius explanatio multa cōtinet,
 quæ aliorum librorū tam nouorū, quàm ve-
 terū expositioni, & intellectioni coaptantur.

Ex Typographia Rampazetana.

REGESTVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn.

Omnes sunt Quaterniones.

